

R. 4103

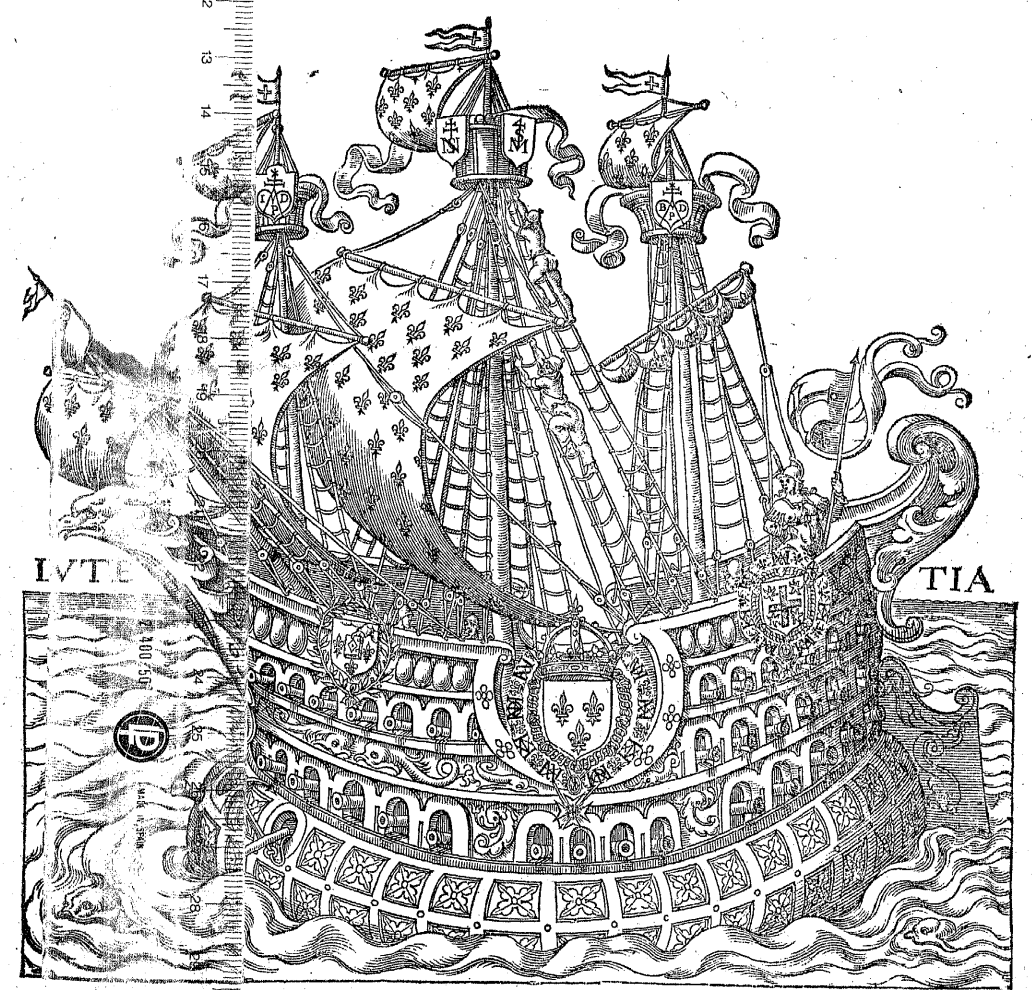
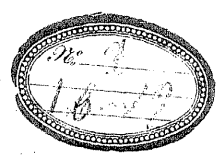
DIVI
ALBROSII

DIOLANENSIS
EPISCOPI

OPERVM

OMVS QVARTVS. & Quintus

JA 5-56
113
Hra - Hra

PARISIIS,

M. D. LXXXVI.

CVM PRIVILEGIO REGIS

R. 4103

DIVI
AMBROSII

MEDIOLANENSIS
EPISCOPI

OPERVM

TOMVS QVARTVS. & Quintus

JA
13
19

No. 4
16-19

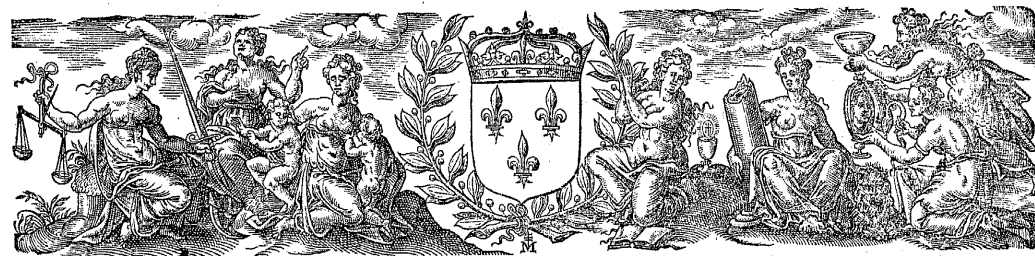
PARISIIS,

M. D. LXXXVI.

CVM PRIVILEGIO REGIS.

GEORGE IV
BIBLIOTHECA UNIVERSITATIS

S V M M A R I V M L I B R I P R I M I,
D E V O C A T I O N E O M N I V M
G E N T I V M.

DE propositione questionum, quae inter defensores liberi arbitrij, & praedicatores gratiae Dei vertuntur, intentione quoque authoris, ac tractandorum ordine, iuxta quem primitus de voluntatis humanae motibus & gradibus disputandum est. De redargutione praeterea quorundam non sanè inter voluntatem & gratiam Dei discernentium. Cap. I.

Quòd omni humanae voluntati naturaliter qualiscunque, insit voluntas. Et de distinctione voluntatis in naturalem, animale, & spiritualem. Quòd etiam diuina prouidètia, quamuis electum sibi populum specia- libus ad pietatem direxerit institutis, nulli tamen nationi hominum bonitatis suae dona subtraherit. Cap. II.

De pulchra ac subtili huius questionis tractatione, utrum cum bona voluntatis homo esse incipit, eadem quae in ipso erat, corrigatur voluntas: an alia ei quam non habebat, & quae priori repugnet, detur. Quemadmo- dum etiam cum in diuinis scripturis salus generaliter omnibus hominibus promittitur, pro parte hominũ omnes homines nomenclantur. Cap. III.

De solutione calumniosa obiectionis, quae quidam dicunt authorem per superius dicta contradicere Apostolo desinienti, quòd Deus velit omnes homines saluos fieri, & in agnitionem veritatis venire. Et quòd pro- funditas diuinorum mysteriorum atque iudiciorum à nobis non sit perquirenda. Cap. IIII.

Cur anterioribus seculis dimissa sint omnes gentes ingredi vias suas, vno tantum Israèle excepto, & ad co- gnitionem veritatis electo. Et quare Deus vni homini det gratiam, alteri autem denegat. Cap. V.

Qualis sit natura humana sine gratia. Cap. VI.

Cur saluator omnium hominum non omnibus dederit hunc sensum, ut cognoscerent verum Deum. Cur etiã quidam paruuli salui fiant renati, alij pereant non renati. Cap. VII.

Fides vnde nascatur, & vnde acquiratur. Cap. VIII.

Quòd à Domino Deo omnia virtutum dona dirigantur et disponantur. Et quòd omnia in manu eius sint. Cap. IX.

Quòdque Deus sit author omnis boni.

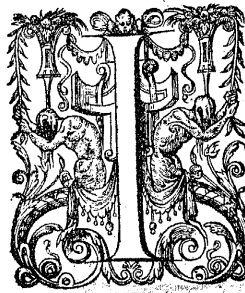
**DIUI AMBROSII EPISCOPI
MEDIOLANENSIS, DE VOCATIONE
OMNIVM GENTIVM. LIBER I.**

De propositione questionum quæ inter defensores liberi arbitrij, & prædicatores gratiæ Dei vertuntur, intentione quoque authoris, ac tractandorum ordine, iuxta quem primitus de voluntatis humanæ motibus & gradibus disputandum est. De redargutione præterea quorundam non sanè inter voluntatem & gratiam Dei discernentium.

rexerit institutis, nulli tamen nationi hominum bonitatis suæ dona subtraxerit. CAP. II.

CAPVT I.

1. Tim. 2.

NTER defensores liberi arbitrij, & prædicatores gratiæ Dei, magna & difficilis dudum vertitur quæstio. Queritur enim vtrum velit Deus omnes homines saluos fieri. Et quia negari hoc non potest: cur voluntas omnipotentis non impleatur, inquitur. Cùmque hoc secundum voluntates hominum fieri videatur, gratia videtur excludi: quæ si meritis redditur, constat eam non donũ esse, sed debitum. Vnde iterũ queritur cur hoc donum sine quo nemo saluus est, ab eo qui omnes saluari vult, non omnibus cõferatur. Atque ita contrariarum disputationũ nullus terminus reperitur, dum non discernitur quid manifestũ, quid sit occultum. De hac igitur compugnãtia opinionum, qua mensura & temperantia sentiendũ sit, quantum Dominus adiuuerit, annitar inquirere, exercens atque discutiens modulum facultatis meæ in iis quæ cordi meo sobriè (quantum arbitror) in hæserunt: vt si in cas regulas processerit stylus, quæ nihil offensionis, nihil habeant prauitatis, non solũ nobis, sed & aliis vtile sit ad aliquem nos limitè peruenisse, què non debeamus excedere. Primitus itaque de voluntatis humanæ motibus & gradibus disputandum est. Inter quã & gratiam Dei quorundã non sana discretio est, existimantium quòd prædicatione gratiæ liberũ negetur arbitrium, nec aduertentium eadem regula sibi posse obiici quòd gratiã negent, cùm eam humanæ voluntatis non ducẽ volunt esse, sed comitem. Si enim tollitur volũtas, vbi ipsa est verarum origo virtutum? Si tollitur gratia, vbi ipsa est bonorum causã meritorum?

SED iam auxiliante Christo quod tractando cõcepimus, inchoemus. Omni anime humanæ, quantum intelligere atque experiri datur, naturaliter qualiscunque inest volũtas, qua aut appetitur quod placet, aut declinatur quod displicet. Huius volũtatis, quantum ad naturalem pertinet motũ ex vitio primæ præuaricationis infirmũ, genera sunt duo, secundũ quæ volũtas hominis aut sensualis, aut animalis est. Sed cùm adest gratia Dei, accedit ei per donũ spiritus tertium genus, vt possit fieri spiritalis, & per hunc excellentiorem motũ omnes affectus vnde cunque nascẽtes supernæ rationis lege diiudicet. Sensualis igitur voluntas, quã & carnalẽ possumus dicere, non erigitur supra eũ motũ qui de corporis sensibus nascitur, qualis est in animis paruulorũ, qui licet nullo iudicio rationis vtantur, ostẽdunt tamen aliquid se velle, aliquid nolle, cùm viuendo, audiendo, odorãdo, gustãdo, tangẽdo, & ea quibus delectãtur, amãt: & ea quibus offenduntur, oderũt. Quid autem est amare, nisi velle? aut quid est odisse, nisi nolle? Habẽt ergo etiã ipsi voluntatem suã, quæ etsi prouidẽdi & consulendi impos atq; ignara sit, in his tamen amat agere quæ carnis sensibus blandiũtur, donec vigor rationalis ingenij per maturiora ministeria corporis excitetur, & ad famulantũ sibi membrorũ vsum nõ alieno motu, sed sua lege moueatur. Ab hoc ergo sensuali appetitu, in quo remanẽt ij quos etiã in annis maioribus excordes videmus & fatuos, ad animalẽ surgitur voluntatẽ: quæ priusquã spiritu Dei agatur, etiã si supra sensualem motũ sese attollere potest, tamen sine sui amoris participatione in terrenis occidũsq; versatur. In hac humana etiã ingenia, si corporeæ voluptati nõ turpiter seruiant, & cupiditates suas iustitiæ atq; honestatis legibus tẽperet, nihil supra mercedẽ gloriæ tẽporalis acquirũt. Et cùm præsentem vitã decenter exornent, æternæ tamen beatitudinis premiũ non habent: quia rectas actiones & bona studia sua non ad eius laudẽ atq; honorẽ referunt à quo acceperũt, vt in ipsa animali discretione sublimius saperet, & excellẽtius ceteris enitesceret. Cùm enim quidẽ non solũ ad instituta vtilissimarũ artũ, & doctrinas liberaliũ disciplinarũ, sed etiã ad inquisitionẽ summi boni aciẽ intenderint, & inuisibilia Dei, per ea quæ facta sunt, intellecta conspexerint, non agentes gratias tamen Deo, nec confiteres illũ sibi esse huius facultatis authorẽ, sed dicen-

Quòd omni humanæ voluntati naturaliter qualiscunque inest voluntas. Et de distinctione voluntatis in naturalem, animalem & spiritualem. Quòd etiam diuina prouidentia quamuis electũ sibi populum specialibus ad pietatem di-

ibidem.

ibidem.

Psal. 77.

Leuit. 19.

Hester 10.

Act. 14.

tes se esse sapiētes, hoc est non in Deo, sed in semet-
 ipsis gloriantes, quasi ad veritatis inspectionem suis
 studiis atque rationibus propinquassent, euanuerūt
 in cogitationibus suis. Et quod illumināte Dei gra-
 tia inuenerant, obcācante superbia perdidērunt, re-
 lapsi à superna luce ad tenebras suas: hoc est ab in-
 commutabili atque aeterno bono ad mutabilē cor-
 ruptibilēque naturā. Cū ergo tales in amorē sui
 recidunt, & ita sibi met placent, vt totum quod in se
 laudabile iudicant, non ad dona Dei referant, sed si-
 bi vindicent, & studio propriā voluntatis adscri-
 bant, procul ab illa spiritali exultant voluntate, & ni-
 hil in se habent quo ad vitam prouehantur aeternā,
 incipiētes in semetipsis etiam illa tēporalia Dei do-
 na corrumpere, & à bono eorum vſu in consuetudinē
 innumerabiliū transire vitiōſū. Quamuis enim
 scriptum sit, quod cū dispertiret excelsus gentes,
 quemadmodū disperſit filios Adā, statuit terminos
 gentium secundū numerū angelorum Dei, & facta
 est portio Domini populus eius Iacob, funiculus
 hāreditatis eius Israël: & scriptum sit Dominum di-
 cere ad Israël: Eritis mihi sancti, quia ego sanctus
 sum, Dominus Deus vester, qui segregavi vos ab
 omnibus gentibus esse mihi. Et quamuis scriptū sit
 in libro Hester, dicētē Mardocheo: Gratias tibi Do-
 mine, quoniam fecisti noua signa & prodigia, qua-
 lia non sunt facta in gentibus, diuidēs omne seculū
 in sortes duas, elegistū vnā tibi populi tui, relin-
 quēs aliam gētibus. Et Paulus & Barnabas dicant: Et nos
 mortales sumus, similes vobis homines, annuncian-
 tes vobis conuerti ad Deum viuū, qui fecit cælum
 & terram, & mare, & omnia quæ in eis sunt, qui in
 præteritis generationibus dimisit omnes gentes in-
 gredi vias suas. Quamuis ergo hæc & multa similia,
 veritatis scriptura pronunciet, secundū ipsam tamē
 credimus & piſſimē confitemur quod nunquā vni-
 uersitati hominum diuinæ prouidentiae cura defue-
 rit. Quæ licet exceptum sibi populum specialibus ad
 pietatem direxerit institutis, nulli tamē nationi ho-
 minum bonitatis suę dona subtraxit, vt propheticas
 voces & præcepta legalia cōuincerentur in elemen-
 torum obsequiis ac testimoniis accepisse. Vnde &
 inexcusabiles facti sunt, quia deos sibi Dei dona fe-
 cerunt: & quæ creata erant ad vtendū, venerati sunt
 ad colendum. In quam impietatem etiam illa gens
 quam sibi ab omnibus gentibus Dominus segregauit,
 tota transisset, nisi misericordiæ suæ propositum
 sustentandis electorum lapsibus prætidisset. Nam
 plenæ sunt paginæ veteris testamenti de Israëliticæ
 defectionis relatu, vt apertē appareat diuinę semper
 fuisse gratiæ quod non omnis ille populus discessit à
 Domino. Ita humana natura in primi hominis præ-
 uaricatione vitiata, etiam inter beneficia, inter præ-
 cepta & auxilia Dei, semper in deteriorē est procli-
 uior voluntatem, cui committi non est aliud quàm
 dimitti. Hæc itaque voluntas vaga, inserta, instabi-
 lis, imperita, infirma ad efficiendū, facilis ad auden-
 dum, in cupiditatibus cæca, in honoribus tumida,
 curis anxia, suspicionibus inquieta, glorię quàm vir-
 tutum auuidior, famæ quàm conscientiæ diligentior,
 & per omnē sui experiētiā miserius fruendo iis quę
 concupiuerit, quàm carendo, nihil in suis habet vi-
 ribus, nisi periculi facilitatem: quoniam voluntas mu-

tabilis quæ non ab incōmutabili voluntate regitur,
 tantō citius propinquat iniquitati, quantō acrius in-
 tenditur actioni. Quādiu ergo homini ea placent
 quæ Deo displicent, voluntas eius animalis est: quia
 etiam si in bonis moribus agat, malē adhuc viuūt si
 non in Dei gloriam viuūt. Hoc est enim propriū &
 præcipuum piorum, vt in Domino gloriantur, nec
 se nisi in Deo diligant. Bene enim se amant, qui in se
 opera Dei amant. Nam & Deus hoc amat in nobis,
 quod ipse fecit: & hoc odit, quod ipse non fecit. Si
 ergo opus Dei amamus in nobis, bonam voluntatē
 rectē amamus in nobis: quæ vtique si opus Dei non
 esset, amanda non esset. Quis autem homo, nisi ma-
 læ voluntatis fuerit, bonā in se non amat voluntatē,
 quæ superni agricolæ prima plantatio est? Dicente
 enim veritate: Omnis plantatio quam non plātauit
 pater meus cœlestis eradicabitur: quicquid non est
 eradicandum, manifestum est à patre esse plantatū.
 Bona autem voluntas, omnium virtutū germen est
 primum, quæ innixa origini suæ, in illa aeterna & in-
 cōmutabili voluntate requiescet, vt verē sit spirita-
 lis: quoniam qui adhæret Deo, vnus spiritus est, dum
 per communionem illuminantis & illuminati, iusti-
 ficantis & iustificati, regentis & subditi, omnis actio
 ad vnum refertur: Et quod ad vnum refertur, vtriuf-
 que est: quia nec à Deo alienari potest, quod dedit,
 nec ab homine quod accepit.

*De pulchra ac subtili huius quæstionis tractatione, vtrum
 cum bonæ voluntatis homo esse incipit, eadem quæ in ipso
 erat, corrigatur voluntas: an alia ei quam non habebat, &
 quæ priori repugnet, detur. Quemadmodum etiam cum in
 diuinis scripturis salus generaliter omnibus hominibus pro-
 mittitur, pro parte hominum omnes homines nominentur.*

CAPVT III.

Hic tractandum videtur vtrum cū bonæ vo-
 luntatis esse homo incipit, eadem quæ in ipso
 erat, corrigatur voluntas: an alia ei quam non habe-
 bat, & quæ priori repugnet, detur. Quod vt euiden-
 tius appareat, altius id non pigeat inquirere. Omnes
 homines in primo homine sine vitio conditi sumus,
 & omnes naturæ nostræ incolumitatem eiusdem
 hominis præuaricatione perdidimus. Inde tracta
 mortalitas, inde multiplex corporis animique cor-
 ruptio, inde ignorātia & difficultas, curæ inutiles, il-
 licitæ cupiditates, sacrilegi errores, timor vanus, a-
 mor noxius, iniusta gaudia, poenitenda consilia, &
 non minor miseriarum multitudo quàm criminum.
 His ergo atque aliis malis in naturam humanam ir-
 ruentibus, fide perditā, spe relicta, intelligentia ob-
 cæcata, voluntate captiua, nemo in se vnde repara-
 retur inuenit: quia etsi fuit qui naturali intellectu
 conatus sit vitiis reluctari, huius tantum temporis
 vitam sterilitate ornauit, ad veras autem virtutes æ-
 ternamque beatitudinem non profecit. Sine cul-
 tu enim veri Dei, etiam quod virtus videtur esse,
 peccatum est, nec placere vllus Deo sine Deo po-
 test. Qui verò Deo non placet, cui nisi sibi & dia-
 bolo placet? A quo cū homo spoliaretur: non vo-
 luntate, sed voluntatis sanitate priuatus est: quia
 nec detrudī ab innocentiae statu posset, nisi vo-
 luntate

Psalm. 77.

1. Ioh. 3.

1. Cor. 6.

Hierem. 31.
Hebr. 8.

Esai. 42.

luntate peccaret. Quæ ergo natura erat bona, quali-
 tate facta est mala. Et ille animi motus qui nunquā
 potest sine aliquo esse amore, hoc est sine aliqua vo-
 luntate, non perdidit appetitum, sed mutauit affe-
 ctum, id recipiens desiderio, quod debuit refutare
 iudicio. Cū igitur homo ad pietatē redit, (de quo
 idē dicitur: Spiritus vadens, & non rediens: quia
 nisi illum Deus cōuerteret, non rediret) non fit no-
 uum figmentum, nouaque creatura, non alia in eo
 creatur substantia, sed eadē quæ fuerat labefactata,
 reparatur. Nec aliud ab eo aufertur nisi vitium, quod
 natura non habuit. Fuit enim in Adam natura sine
 vitio, qui per voluntatis inobedientiam mala mul-
 ta contraxit, & in posteros magis magisque multi-
 plicanda transfudit. Quæ vt vincantur, atque in ni-
 hilum deducantur, non efficit nisi gratia Saluatoris,
 qui opus suum opere suo reparat. Sicut enim dicit
 Ioānes Apostolus: In hoc apparuit filius Dei, vt sol-
 uat opera diaboli. Et sicut rumpit vincula captiui, sic
 vestit nuditatem spoliati, sic sanat vulnera sauciati,
 vt quod in ipso agit, etiam per ipsum geratur. Cui
 vtiq; contra hostē suū non expedit sine protectore
 configere. Cum illo enim habet certamen, à quo
 aliquando superatus est. Non ergo fidat de viribus
 suis, quæ etiam cū essent integræ, non steterunt:
 sed per illum quærat victoriam, qui solus non est vi-
 ctus, & omnibus vicit. Et si quærit, nō dubitat quæ-
 rendi affectum ab illo se accepisse quem quærit. Nec
 quia spiritu Dei agitur, ideo se putet liberum arbi-
 trium non habere, quod ne tunc quidem perdidit
 quando diabolo voluntate se dedit, à quo iudicium
 voluntatis deprauatum est, non ablatum. Quod er-
 go non interfectum est per vulnerantem, non tolli-
 tur per medentem. Vulnus sanatur, non natura re-
 mouetur. Sed quod in natura periit, non restituitur
 nisi ab authore naturæ. Dicit Dominus: Et disponā
 domui Israël, & domui Iudæ testamentum nouum,
 non secundum testamentum quod disposui patri-
 bus eorum in die qua apprehendi manum eorum,
 vt educerem illos de terra Egypti, quia ipsi non
 perseuerauerunt in testamento meo, & ego eos ne-
 glexi, dicit Dominus: Quia hoc est testamentum
 quod disposui domui Israël post dies illos, dicit Do-
 minus: Dabo leges meas in sensu ipsorum, & in cor
 de ipsorum scribam eas, & ero illis in Deum, & ipsi
 erunt mihi in populum. Et non docebit vnusquisq;
 proximum suum, & vnusquisque fratrem suū, dicens:
 Cognosce Dominū, quia omnes cognoscent me à
 puſillo eorū vsque ad magnū, quia propitius ero ini-
 quitatibus eorū, & peccatorum eorum memor non
 ero. Et dabo illis viam alteram, & cor aliud, vt me
 timeant omnes dies in bonum ipsis, & filiis eorum
 post eos, & constituam illis testamentū aeternum,
 quod non auertam post eos, & timorem meū dabo
 in cor eorū ne discedant à me, & visitabo eos vt bo-
 nos eos faciam. Per Esaiā quoque de gratiā sua Do-
 minus, quia ex omnibus hominibus noua creaturā
 facit, eadē prænuunciat, dicens: Ecce faciā noua quæ
 nunc orientur, & cognoscetis ea, & faciā in deserto
 viam, & in sicca terra flumina. Benedicēt me bestię
 agri, Sirenæ & filiæ Struthionum, quod dederim in
 deserto aquam, & flumina in sicca terra ad potandū
 genus meum electum, populum meum quem mihi

Acquisiui, vt enarrent virtutes meas. Et iterum: Per
 meipsum iuro, nisi exibat de ore meo iustitia, & ver-
 ba mea non auertentur, quia mihi flectetur omne
 genu, & cōfitebitur omnis lingua Deo. Si ergo im-
 possibile est ista non fieri, quia nec incerta præſcien-
 tia Dei est, nec mutabile cōsiliū, nec inefficax vo-
 luntas, nec falsa promissio: omnes isti de quibus hæc
 prædicta sunt, sine cuiusquam exceptione saluantur:
 Dat enim leges suas in sensum ipsorum, easque in
 cordibus eorum digito suo scribit, vt agnitionē Dei
 non doctrinæ humanæ opere, sed magisterio sum-
 mi eruditoris accipiant: quia neque qui plantat, ne-
 que qui rigat, est aliquid, sed qui incrementum dat
 Deus. Omnes hi à puſillo vsque ad magnum cogno-
 scunt Deum, quia vt venirent ad Christum, à patre
 audierūt atq; didicerūt: omnes educti ab errore di-
 riguntur in viam vitæ, omnibus corde mutato recta
 sapere & recta velle donatur, omnibus timor quo in
 mandatis Dei erudiātur, inferitur. Fit in deserto via,
 & terra arida fluminibus irrigatur, vt qui prius ad
 confitendum Deum os non aperiebāt, & velut mu-
 ta atque irrationabilia animalia in feritatem trāsfe-
 rant bestiarum, diuinorum eloquiorum fontibus
 mundati benedicant & laudent Deum, enarrantes
 virtutes & mirabilia misericordiæ eius qui elegit
 eos, & in filios adoptauit, ac noui testamenti fecit
 hæredes. Si autem (vt Apostolus loquitur) hominis
 confirmatum testamentum nemo spernit aut super-
 ordinat, quomodo fieri potest vt ex vlla parte diui-
 na promissio resoluitur? Manet profus & quotidie
 impletur quod Abraham Dominus sine conditione
 promissit, sine lege donauit: quia etsi quidam quibus
 hæc prædicata sunt, non crediderunt: incredulitas
 eorum fidem Dei non euacuauit. Est enim Deus ve-
 rax, omnis autem homo mēdax. Et illi quidem qui
 audito euangelio credere noluerunt, inexcusabilio-
 res facti sunt, quàm si nullum præconium veritatis
 audissent. Sed certū est eos apud præſcētiam Dei,
 Abraham filios non fuisse, nec in illorum sorte nu-
 meratos, de quibus dictum est: Benedicentur in se-
 mine tuo omnes tribus terrę. Credituros enim pro-
 misit qui dixit: Et non docebit vnusquisque proxi-
 mum suum, & vnusquisque fratrem suum, dicens:
 Cognosce Dominum, quia omnes cognoscent me
 à puſillo eorum vsque ad magnum. Reconciliandos
 promissit qui dixit: Propitius ero iniquitatibus eo-
 rum, & peccatorum eorum memor non ero. Obe-
 dituros promissit qui dixit: Dabo illis viam alteram,
 & cor aliud, vt timeant me omnes dies. Perseuera-
 tuos promissit qui dixit: Timorem meum dabo in
 cor eorum, ne discedant à me: & visitabo eos, vt
 bonos eos faciam. Postremò omnes sine cuius-
 quam exceptione * promissit qui dixit: Per me-
 meipsum iuro, nisi exibat de ore meo iustitia, & ver-
 ba mea nō auertentur, quia mihi flectetur omne ge-
 nu, & cōfitebitur omnis lingua Deo. Hic si dica-
 mus non fieri quod deus iurauit esse faciendū: falsi-
 tatem deo (quod absit) & mendacium adscribimus
 veritati. Si autem (vt pietas fidēque persuadent) dei
 verba nō excidunt, & sit omnino quod statuit, quo-
 modo nobis veracis promissionis firmitas appare-
 bit, cū multa adhuc hominū milia demoniis seruiāt,
 & idolis genu flectāt, nisi huiusmodi denūciationes

Esai. 43.

1. Cor. 3.

Hebr. 9.

Roman. 3.

Genes. 26.

Hier. 31.
Hebr. 8.
ibidem.

Esai. 45.

* sibi obsequi-
 tur, foras-
 sis, vide Ro-
 man. 14.
 Philip. 2.
 Mat. 24.

2. Cor. 5.

Coloss. 1.

1. Petr. 1.

Psalm. 2.

1. Ioan. 12.

Esai. 40.

Esai. 66.

1. Ioh. 2.

Psalm. 144.

1. Ioan. 3.

Philipp. 2.

Psalm. 13.

1. Cor. 1.

Dei secundum illam incommutabilem scientiā editas nouerimus, in qua apud illū iam vniuersitas humana discreta est, & siue de bonis siue de malis loquatur, ita vnius partis meminit, quasi neminē hominum pratermittat? Nā cum dicit Apostolus: Vt terra trāserunt, ecce facta sunt omnia noua: nunquid non omnes homines videtur dixisse renouatos? Aut cum dicit: Quia in ipso cōplacuit omnem plenitudinem habitare, & per ipsum reconciliari omnia in ipso: nunquid non ita loquitur quasi neminem velit exortē huius reconciliationis intelligi? Aut cum ait: Nouissimis istis diebus locutus est nobis in filio, quem constituit heredem vniuersorum: nunquid aliud sonat forma sententiæ, quam omnes homines in Christi hæreditate à parte esse transcriptos, secundum prophetiā Dauid dicentis: Postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & possessionem tuā terminos terræ? Dicēte enim Domino: Si exaltatus fuero à terra, omnia traham ad me: nonne vniuersorum videtur promissa conuersio? Aut cum de ecclesia prophetatur & dicitur: Omnis vallis replebitur, & omnis mons & collis humiliabitur, & erūt praua in directa, & aspera in vias planas: nūquid vilius hominum videtur omissus, qui non significatus sit Christo esse subdendus? Quid cum dicitur: Et veniet omnis caro in conspectu meo vt adorent in Hierusalem, dicit Dominus: Aut illud: Et erit in diebus illis, Effundam de spiritu meo super omnē carnem: Aut illud: Alleuat Dominus omnes qui corruunt, & erigit omnes elisos: Nunquid non ita pronuntiatum est, quasi ab hoc Dei munere nemo discreter sit? Habet ergo populus Dei plenitudinem suā, & quamuis magna pars hominū, saluantis gratiā aut repellat aut negligat, in electis tamen & præscitis, atque ab omnium generalitate discretis, specialis quædā censetur vniuersitas, vt de toto mūdo totus mundus liberatus, & de omnibus hominibus omnes homines videantur assumpti: sicut etiā cū de impiis sermo est ita locutionē suā diuinus stylus ordinat, vt ea quæ de quadā parte dicuntur, ad omnes homines pertinere videantur: veluti est illud quod ait Ioānes Baptista: Qui de cœlo venit, super omnes est: quod vidit & audiuit, testificatur, & testimoniū eius nemo accipit. Aut illud Apostoli: Omnes quæ sua sunt quærunt, non quæ Iesu Christi. Aut illud quod psalmus Dauidicus canit: Dominus de cœlo prospexit super filios hominū, vt videat si est intelligens, aut requirens Deum. Omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt, non est qui faciat bonū, nō est vsque ad vnū. His igitur & aliis documentis, quæ possunt ab inquirentibus numerosiora proferri, nō dubiè demonstratur interdū & pro parte terræ omnem terram, & pro parte mūdi totum mundum, & pro parte hominū omnes homines nominari, quorum tamen discretionem plerumque scriptura citò aperit, vt sensus legentis ab vniuersitatis appellatione ad partem quæ intelligēda est transferatur: sicut est illud Apostoli dicētis: Prædicamus Iesum Christum crucifixum, Iudæis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam, ipsis verò vocatis Iudæis atq; Græcis Christum Dei virtutem, & Dei sapientiam. Nunquid ipsis Christus virtus quibus scandalum, aut ipsis sapientia quibus stultitia? Sed quoniam

quidam ex eisdem iustificabuntur fide, quidam autem sua impietate obdurabuntur: vnum credentium & non credentium genus sub vocatorum appellatione discreuit, vt quos à fide significabat alienos, eos quamuis audissent euangelium, ostenderet vocationis extraneos. Hac regula per Esaiam promittit sermo diuinus, dicens: Educam cæcos in viam quam non nouerunt, & semitas quas nesciunt calcabunt: & faciā illis tenebras illucescere, & praua in directum. Hæc verba faciam, & non derelinquam eos. Sed quod sequitur, Ipsi autē cōuersi sunt retrò: ad partem quandā generis ipsorum referendum est, non ad eos de quibus ait: Non derelinquā eos. Iterum dicit Dominus ad Iacob: Noli metuere, quia tecum sum. Ab Oriente adducam semē tuum, & ab Occasu colligā te. Dicam Aquiloni, adduc: & Africo, noli vetare, adduc filios meos de terra longinqua, & filias meas à summo terræ: omnes in quibus vocatum est nomen meum. In gloria enim meam parauit illum, & sinxi & feci illum. Quod autem sequitur: Et produxi plebem cæcā, & oculi eorū sunt cæci, & surdas aures habent: non potest eis vlla ratione cōgruere, quos in gloriā suam parasse se dicit. In iis quippe omnibus verbis quæ de vno hominū genere dicuntur, aliis personis priora, aliis posteriora conueniunt. Apud Apostolum quoque quod in parte populi agitur, sub totius populi nuncupatione narratur, & in reliquis plenitudo censetur. Cum enim de Iudæorum obcæcatione differeret, & quosdam ex ipsis gratia saluos fieri demonstraret, Dico ergo, inquit, nunquid repulit Deus populum suum? Absit. Nā & ego Israëlita sum ex semine Abraham à tribu Benjamin: non repulit Deus plebem suā quā præsciuit. Plebs ergo præscita, plebs non repulsa, ij sunt qui in Christo iustificati sunt. Et quod de omni Israël dici videtur, in iis tantum quos sibi gratiæ electio reliquos fecit, ostenditur, sicut sequētia apostolici sermonis enarrāt. Adiungit enim & dicit: An nescitis in Helia quid dicit scriptura, quemadmodū interpellat Deum aduersus Israël? Domine Propetas tuos occiderunt, altaria tua suffoderunt, & ego relictus sum solus, & quærunt animam meam. Sed quid dicit illi responsum diuinum? Reliqui mihi septem milia virorū, qui non curauerunt genu Baal. Sic ergo, inquit, & in hoc tempore reliquæ per electionē gratiæ saluæ factæ sunt. Si autem gratia, iam non ex operibus, alioquin gratia iam non est gratia. Non ergo omnis Israël reprobatus, nec omnis electus est, sed partem cæcitas voluntaria auertit, partem sibi illuminatio gratuita reseruauit, & tamen ita de eis sermo habetur, vt & in iis qui pereunt, & in iis qui salui fiunt, nulla totius generis videatur facta discretio. Nam cum legitur: Secundum euangelium quidem inimici propter vos, secundum electionem autem dilecti propter patres: ita locutio sonat, tanquam eosdem dicat dilectos, quos dixit inimicos. Sed hanc caliginem Apostolus ipse deterfit dicendo: Quia cæcitas ex parte in Israël contigit: vt vnum genus in duas species intelligeremus esse diuisum, & omnem hominem, omnem plenitudinem, omnem Israël, non semper ad vniuersitatem, sed plerumque ad partem esse referendū. Inter has autem formulas locutionum, etiam illā in scripturis

Esai. 42.

Esai. 43.

Roman. 11.

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.

1. Petr. 2.

pturis dictionem debemus aduertere, qua id quod ad diuersorum tēporum homines pertinet, ita promittitur, quasi de vna eiusdē atatis generatione dicatur, sicut est quod sanctus Petrus Apostolus scribens sui & futuri temporis gentibus ait: Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis, vt virtutes annuncietis eius qui de tenebris vos vocauit in admirabile lumen suum, qui aliquādo non populus, nunc autē populus Dei, qui non consecuti misericordiam, nunc autem misericordiam consecuti. Nunquid cum prædicarentur hæc, adhuc illi homines permanebāt, quos omnes Deus in præteritis generationibus dimiserat ingredi vias suas, & iidem ipsi qui prius traditi fuerant voluntatibus suis, nunc de tenebris in lumen admirabile vocabantur? Nonne illi iam defecerant, iā in hoc mundo non erant, nec ab errore ad veritatem reditus olim mortuis suppetebat? Et tamen quod post multa secula gratia in posteris impiorum sit, loquendi cōsuetudo perstrinxit, vt ipsi videantur nūc eligi, qui prius fuerant derelicti. Pertinent autē hæc non ad eosdem homines, sed ad eiusdem gentis homines: & vocatio quæ illuxit prope mundi finem, ad præteritam non recurrit ætatem. Ita modo quodam & ipsi & non ipsi sunt, de quibus & quibus ista dicuntur, dum in aliquo speciali à generalibus non diuiduntur, in aliquo verò à cōmunibus separantur.

De solutione calumnie obiectionis qua quidam dicunt auctorem per superioris dicta contradicere Apostolo desinenti quod Deus velit omnes homines saluos fieri, & in agnitionem veritatis venire. Et quod profunditas diuinorum mysteriorum atque iudiciorum à nobis non sit perquirēda.

CAP. IIII.

1. Tim. 2.

SED cum legerint hæc vel audierint qui amant calumnia certamina, dicent nos per huiusmodi disputationes Apostolo contradicere desinenti, quod Deus omnes homines velit saluos fieri, & in agnitionem veritatis venire. Quam particulam verborum Apostoli ita nos integrè plenèque suscipimus, vt nihil ei de præcedentibus siue subiectis quæ ad ipsam pertinent subtrahamus: quoniam vt cætera diuinorū eloquiorū testimonia sequestremus, hic locus sufficit ad euacuandum quod calumniōse obiciunt, & ad defendendum quod impie diffidentur. Scribens itaque ad Timotheum Paulus Apostolus ait: Obsecro igitur primò omnium, fieri obsecrationes, postulationes, gratiarū actiones, pro omnibus hominibus, pro regibus, & omnibus qui in sublimitate sunt, vt quietam & tranquillam vitam agamus in omni pietate & castitate. Hoc enim bonū est & acceptum corā salutarī nostro Deo, qui omnes homines vult saluos fieri, & in agnitionē veritatis venire. Vnus enim Deus, & vnus mediator Dei & hominum homo Christus Iesus, qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus. De hac ergo doctrinæ apostolicæ regula qua ecclesia vniuersalis imbutur, ne in diuersam intellectū nostro euagemur arbitriū, quid in ipsa vniuersalis ecclesia sentiat requiramus: quia nihil dubium esse poterit in præcepto, si obedientia concordat in studio. Præcepit itaque Apostolus, imò per Apostolum Dominus

qui loquebatur in Apostolo, fieri obsecrationes & postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro regibus, ac pro iis qui in sublimitate sunt. Quam legem supplicationis ita omnium sacerdotum & omnium fidelium deuotio concorditer tenet, vt nulla pars mundi sit in qua huiusmodi orationes non celebrentur à populis Christianis. Supplicat ergo vbique ecclesia Deo non solum pro sanctis & in Christo iā regeneratis, sed etiam pro omnibus infidelibus & inimicis crucis Christi, pro omnibus idolorum cultoribus, pro omnibus qui Christum in membris ipsius persequuntur, pro Iudæis quorum cæcitati lumē Euangelij non resulget, pro hæreticis & schismaticis qui ab vnitatis fidei & charitatis alieni sunt. Quid autem pro istis petit, nisi vt relictis erroribus suis conuertantur ad Deum, accipiant fidem, accipiant charitatem, & de ignorantiae tenebris liberati in agnitionem veniant veritatis? Quod quia ipsi præstare sibi nequeunt malæ consuetudinis pondere oppressi, & diaboli vinculis alligati, neque deceptiones suas euincere valent, quibus tam pertinaciter inhaerunt, vt quātum amanda est veritas, tantum diligant falsitatem: misericors & iustus Dominus pro omnibus sibi vult hominibus supplicari: vt cum videmus de tam profundis malis innumeros erui, non ambigamus Deum præstitisse quod vt præstaret oratus est: & gratias agentes pro iis qui salui facti sunt, speremus etiam eos qui nondum illuminati sunt, eodē diuinæ gratiæ opere excimendos de potestate tenebrarum, vt in regnū Dei priusquam de hac vita exeant transferantur. Quod si aliquos, sicut videmus accidere, saluantis gratia præterierit, & pro eis oratio ecclesie recepta nō fuerit: ad occulta diuinæ iustitiæ iudicia referendum, &

agnoscendum est secreti huius profunditatem nobis in hac vita patere non posse. Ex parte enim sciimus, & ex parte prophetamus, & videmus nunc per speculum in enigmate. Nec sapientiores aut scientiores beatissimo Apostolo sumus, qui cū de gratiæ potentia disputaret, magnorū mysteriorum ingressus arcanum, iis quæ impossibile erat enarrare, succubuit. Cum enim dixisset: Nolo vos ignorare fratres mysterium hoc, vt non sitis vobis ipsis sapiētes, quia cæcitas ex parte in Israël cōtigit, donec plenitudo gentium intraret, & sic omnis Israël saluus fieret, sicut scriptū est: Veniet ex Siō qui eruat & auertat impietates ab Iacob, & hoc illis à me. testamentum, cum abstulero peccata eorum. Secundū euangelium quidem inimici propter vos, secundum electionem verò dilecti propter patres. Sine penitentia enim sunt dona & vocatio Dei. Sicut enim aliquādo & vos non credidistis Deo, nunc autē misericordiā consecuti estis propter illorū incredulitatem: ita & isti nunc nō crediderunt in vestra misericordia, vt & ipsi misericordiā consequantur. Cōclusit enim Deus omnia in incredulitate, vt omnium miseretur. Cū ergo hæc diuinorū operū mysteria supra mensuras humanę intelligētiæ excellentia quodam mentis suæ profundisset excessu, totam expositionis rationem trāstulit ad stuporem, & admiratorum eorum quæ protulerat, exclamauit & dixit: O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei, quam incomprehensibilia sunt iudicia eius, & inuestiga-

biles vię eius. Quis enim cognouit sensum Domini? aut quis consiliarius eius fuit? aut quis prior dedit illi, & retribuetur ei? Quoniam ex ipso & per ipsum, & in ipso sunt omnia. Ipsi gloria in secula seculorum, Amen.

Cur anterioribus seculis dimissa sint omnes gentes ingredi vias suas, vno tantum Israele excepto, & ad cognitionem veritatis electo. Et quare Deus vni homini det gratiam, alteri autem deneget.

CAP. V.

Remissa enim docentis assertio locū dabat multitudine quæstioni, vt variatæ per tot populos ac tempora gratiæ Dei causâ quæreretur: cur scilicet anterioribus seculis dimissæ essent omnes gentes ingredi vias suas, vno tantum Israele, qui diuinis eloquiis erudiretur, excepto, & ad cognitionem veritatis electo, cuius infidelitas locum tandem saluandis gentibus fecerit: tanquam si vnus populus in fide sui generis permāneret, misericordia Dei cæteris nationibus præstare non posset. Cur denique ipsi quorum diminutio salus gentibus est, ab obcæcatione sua non liberentur priusquam ingrediatur gentium plenitudo: quasi illuminari cum omnibus nequeat, qui omnes facta omnium gentium adoptione saluandi sunt. Aut quomodo omnis Israël sublata obcæcatione saluandus sit, cuius innumerabilis multitudo in sua infidelitate deficiens, ad tempora saluandis promissa non peruenit. Vel quomodo ipsarum gentium, quarū prius non est facta vocatio, dicatur nunc ingredi plenitudo, cum tanta promiscuæ ætatis & cōditionis hominum milia in omnibus nationibus quæ sunt sub cælo, sine Christi iustificatione moriantur. Sed horum mysteriorum iudiciorūq; causas pius & doctus magister maluit ad altitudinē diuitiarum sapientiæ Dei scientiæque suspendere, quā iustissimæ veritatis & misericordissimæ bonitatis subtracta ab humana cognitione secretum temeraria inquisitione discutere, nihil omnino de iis quæ non oportet ignorari, nihil contrectans de iis quæ non licet sciri. Multa enim sunt in dispensatione operum diuinorum, quorum causis latentibus soli monstrantur effectus, vt cum pateat quod geritur, non pateat cur geratur, negotio in medium deducto, & in occultum ratione subducta, vt in eadem re & de inscrutabilibus præsumptio cōprimatur, & de manifestis falsitas refutetur. Neque enim si nescio cur ille Græcus creetur, hic barbarus, iste in diuitiis, ille in egestate nascatur, hunc valida proceri corporis pulchritudo sublimet, illum debiliū membrorum exilitas contracta deformet, iste à catholicis editus in veritatis canabulis nutriatur, ille hæreticorum progenies cum ipso lacte matris hauriat virus erroris, si denique mille alias differentias in habitu corporum, in qualitibus animorum, in cōditione temporum, in more regionum diiudicare non possum: ideo quod omnium horum Deus fit conditor atque ordinator, ignoro. Qui vtique singulorum hominum ita & corpora creauit & spiritus, vt præter illam securitatem ex vniuersi cuiusque studio voluntariâ diuersitatem, ipsa conditionis exordia dissimillima numerositate variaret. Turbarent autem nos & in diuersum distraherent multæ vani-

Rem. 11.

loquiorum opiniones, qui de incognoscibilibus deuenire in inconuenientia præsumperunt, & has originales inæqualitates fati, quæ nulla sunt, & syderibus deputarunt, nisi certissima notitia teneremus Deum creatorem de elementis naturalibus prout vult vas vnumquodque formare, & vnam naturam animarum, vnam naturam corporum placitis sibi temperare mensuris. Quæ vtique opera Dei humanæ intelligentiæ cognoscibilia essent si innotescere debuissent, & manifestaretur cur ita quidque fieret, nisi quod ita fieret, scire sufficeret. Dicit Dominus ad Moysen: Quis dedit os homini, & quis fecit mutum & non audientem, videntem & cæcum? nonne ego Dominus Deus? Et per Esaiam: Nonne ego fecundum & sterile feci? dicit Dominus. In libro Ecclesiastico legitur: Bona & mala, vita & mors, paupertas & honestas à Deo sunt. Et Iob dicit: Abundant tabernacula prædonū, & audacter prouocant Deū, cum ipse dederit omnia in manibus eorum. Et idem de omnium rerum humanarū profectu & defectu disputans, omnesque mutationes ad iudicia Dei referens. Apud ipsum est, inquit, sapientia & fortitudo, ipse habet consiliū & intelligentiam. Si destruxerit, nemo est qui ædificet: si incluserit hominem, nullus est qui aperiat: si continuerit aquas, omnia siccābuntur: si emisit eas, subuertent terrā. Apud ipsum est fortitudo & sapientia, ipse nouit & decipientē, & eum qui decipitur: adducit consiliarios in stultum finem, & iudices in stuporem. Baltheum regum dissoluit, & præcingit fune renes eorum: ducit sacerdotes ingloriosos, & optimates supplantat, cōmutans labium veracium, & doctrinam senum auferens, effundens despectionem super principes, & eos qui oppressi fuerant releuans: qui reuelat profunda de tenebris, & producit in lucem vmbra mortis: qui multiplicat gentes, & perdet eas, & subuersas in integrum restituet. Qui immutat cor principum terræ, & decipit eos, vt frustra incedant per inuicem: palpabunt quasi in tenebris, & nō in luce, & errare eos faciet quasi ebrios. Et iterum idem dicens voluntatem Dei irritam esse non posse: Ipse enim, inquit, solus est, & nemo auertere potest cogitationem eius, & anima eius, quodcunque voluerit, hoc fiet. Liberatur pars hominū parte pereūte. Et si hoc vōluntatum meritis velimus adscribere, vt malos negligisse gratia, bonos autem elegisse videatur: resistet nobis innumerabilium causa populorum, quibus per tot secula nulla cœlestis doctrinæ annuntiatio coruscavit, nec meliores fuisse eorum posteros possumus dicere, de quibus scriptū est: Gentium populus qui sedebat in tenebris, lucem vidit magnam, & sedētib; in tenebris & vmbra mortis lux orta est illis. Et ad quos Apostolus Petrus dicit: Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis, vt virtutes annuntietis eius qui de tenebris vos vocauit in tam admirabile lumen suum, qui quondā non populus, nunc autem populus Dei, quorū aliquando non est misertus, nunc autem miseretur. Non ergo meritis minorum tribuitur quod non meruere maiores: par enim impietas & patres accusabat & filios, eadēque ignorantie cæcitas omnes simul in eisdem mergebat errores. Sed cur illorum non misertus & horum misertus sit Deus: quæ

Exod. 3.

Eccles. 11.

Iob 12.

Ibidem.

Iob 23.

Esai 9.

1. Petr. 2.

quæ scientia comprehendere, quæ potest inuestigare sapientia? Latet discretionis ista ratio, sed non latet ipsa discretio. Non intelligimus iudicantem, sed videmus operantem. Quid calumniantur iustitiæ occultæ, qui gratias debemus misericordiæ manifestæ? Laudemus & veneremur quod agitur, quia tutum est nescire quod tegitur. Respicite autem & ad vniuersalem multitudinem paruulorum, in quibus excepto quo in damnationem nascitur gens humana delicto, nec præterita possunt merita nec futura censeri. Omnes enim de quibus nunc loquimur, ante vllum intelligentiæ vsum, ante liberum voluntatis arbitrium, alij ad æternam beatitudinem regenerati, alij ad perpetuam miseriam transeunt non renati. Si originalem culpam fateris, omnis numerus in reatu est: si moralem innocentiam quæris, omnis summa sine vitio est. Non inuenit quod discernat humana iustitia, sed habet quod eligat inenarrabilis gratia dei. In abscondito est consilium, sed non latet donū: opus exerit pietas, causam obscurat potestas. Sed tam indubitabile est quod non videtur, quā quod videtur: quia auctori manifesti operis negari confessio etiā incognitæ non potest equitatis. Quod si & ad illos dirigas mentis intuitum, qui longam agentes in flagitiis & sceleribus ætatem, sacramento baptismatis Christi in ipso vitæ fine renouantur, & sine vlllo suffragio bonorum operum in regni cœlestis consortium transferuntur: quo intellectu diuinum iudicium comprehendes, nisi vt indubitanter agnoscas gratuita esse Dei munera: & sicut nulla sunt tam detestanda facinora, quæ possint gratiæ arceri donum, ita nulla posse tam præclara opera existere, quibus hoc quod gratis tribuitur, per retributionis iudicium debeatur? Vilesceret enim redemptio sanguinis Christi, nec misericordiæ Dei humanorum operum prærogatiua succumberet, si iustificatio quæ fit per gratiam, meritis præcedentibus deberetur, vt non munus largientis, sed merces esset operantis. Vnde autem posset probari quod ad euacuandum originale peccatum nulla idonea esset industria, nisi & impij & facinorosi per lauacrū Christi assumerentur in regnum, agnoscerentque qui in sua iustitia gloriantur, quā nihil dignum agere possint adoptione filiorum Dei si ad regenerationis non peruenierint sacramentum: cum eadem qua sceleratissimi peccatores conditione teneantur, pares futuri in sanctificatione, si affuerit regeneratio, simul perituri si cessauerit ablutio? Si ergo etiā ex nequissimis in ipso vitæ exitu gratia inuenit quos adoptet, cum tamen multi etiam qui minus nocentes videntur, doni huius alieni sint: quis hoc aut sine dispensatione Dei fieri, aut sine profunda dicat æquitate decerni? Quod vtique non ideo iniquum est, quia occultū est: sed ideo æquum est, quia iudicium Dei esse non dubium est. Quod enim ab illius pendet arbitrio: qua sententia iudicari debeat, priusquam iudicetur incertum est. Cum autem res ad finem suum venerit, nemini liberum est de exitu conqueri, quia certissimum est nihil aliter Deum facere debuisse quā fecerit. Qui multimodæ vocationis varietatē ad vnam gratiam pertinentem, etiam illa regula euangelicæ comparationis adstruxit, qua ostendit patremfamilias diuerso tempore conducentem o-

perarios vineæ sub pactione denarij, quo vitæ æternæ significatur æqualitas, vbi sine dubio hora vndecima intromissi in vineam totius diei operariis exactati, istorum de quibus nunc loquimur, præferunt sortem, quos ad commendandam gratiæ excellentiam in defectu diei & conclusione vitæ diuina indulgentia numerauit, non labori precium soluens, sed diuitias bonitatis suę in eos quos sine operibus eligit, effundens: vt etiam ij qui in multo labore sudarunt, nec amplius quā nouissimi acceperunt, intelligant donum se gratiæ, non operum accepisse mercedem. Vnde si & nos aduersum patremfamilias murmuremus, eo quod nouissimē vocati totius diei operariis coęquantur, nec amplius multa opera quā pene nulla mereantur: dicetur nobis quod vni eorum responsum est: Amice, non facio tibi iniuriam: nonne ex denario conuenisti mecum? Tolle quod tuum est, & vade: volo autem & huic nouissimo dare sicut & tibi. Aut non licet mihi de re mea facere quod volo? An oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum? Certè huic calumniatori iniusta videbatur hæc largitas, & quid eruditionis retulit? quid rationis accepit? Non est ei dispensationis huius reuclata iustitia, nec ad inspectionem secreti latentis admissus est: sed vt à discutiendis Dei iudiciis abstineret, opposita est ei bonitas misericordis, & volentis potestas, quasi illi & ab Apostolo diceretur: O homo, tu quis es qui respondeas Deo? Nunquid dicit figmentum ei qui se finxit, quare me fecisti sic? Omnibus ergo hominibus cuiuslibet generis, cuiuslibet conditionis & ætatis causa percipiendæ gratiæ voluntas Dei est, apud quam ratio electionis abscondita est, ab ea gratia incipientibus meritis, quam accepere sine meritis. Quæ si possent bona esse sine gratia, non diceretur: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non intrabit in regnum cœlorum: & Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & biberitis sanguinem eius, non habebitis vitam in vobis. Sed diceretur: Nisi quis fuerit iustus & bonus, beatus in æternum esse non poterit. Nec opus esset per aquam & spiritum renasci, si per mandatū sufficeret erudiri. Et euacuaretur fides, quæ credit per baptismum omnia peccata dimitti, si gratia non malis & impiis, sed bonis & rectis doceretur impendi. Origo itaque veræ vitæ veræque iustitiæ in regenerationis est posita sacramento, vt vbi homo nascitur, ibi etiam ipsarum virtutum veritas oriatur. Et incipiūt ad perpetuam gloriam proficere per fidem, qui vix ad temporalem vanæ laudis poterant peruenire mercedem. Siue enim Iudeus legis scientia tumens, siue Græcus studio sapientiæ naturalis inflatus, priusquam iustificetur per fidem Christi, conclusus est sub peccato: & si in sua infelicitate persistiterit, ira Dei manet super eum, illa scilicet in Adæ præuaricatione contracta, de qua Apostolus loquitur, dicens: Et vos cum essetis mortui delictis & peccatis vestris, in quibus aliquando ambulastis secundum seculum mundi huius, secundū principem potestatis aeris huius, spiritus qui nunc operatur in filios diffidentie, in quibus & nos aliquando conuersati sumus in desideriis carnis nostræ, facientes voluntatem carnis & cogitationum, & eramus natura filij iræ, sicut & cæteri. Et iterum: Qui eratis illo

Matth. 20.

Rem. 9.

Ioan. 3.

Ioan. 6.

Ioan. 3.

Ephes. 2.

Ephes. 5.
Colos. 1.

Ad Tit. 3.

Iuda 1.

Lucas 1.

Ioan. 11.

Matth. 11.

Ioan. 3.

tempore sine Christo, alienati à conuersatione Israël, & hospites testamentorum, promissionis spem non habentes, & sine Deo in mundo. Et iterum: Eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino. Et iterum: Gratias agentes patri, qui dignos nos fecit in partem fortis sanctorum in lumine, qui eripuit nos de tenebris, & potestate tenebrarum, & transtulit in regnum filij dilectionis suæ. Et iterum: Eramus enim & nos aliquando insipientes, increduli, errantes, seruientes desiderijs, & voluptatibus varijs, in malicia & inuidia agentes, odibiles, audientes inuicem. Cùm autem benignitas & humanitas apparuit Saluatoris nostri: non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiã saluos nos fecit per lauacrum regenerationis Spiritus sancti, quem effudit in nos abundè per Iesum Christum saluatorem nostrum, vt iustificati gratia ipsius, hæredes simus secundum spem vitæ æternæ.

Qualis sit natura humana sine gratia. CAP. VI.

ET vt breuissime pateat qualis sit natura humana sine gratia, dicat Iudas Apostolus quid agat vel ignorantia imperitorum, vel doctrina sapientium. Hi autem, inquit, quæcunque quidem ignorant, blasphemant: quæcunque autem naturaliter vt mutata animalia norunt, in his corrumpuntur. Dicat etiam sub verbis Zachariæ euangelista Lucas, aut ante illuminationem gratiæ in qua humanum genus nocte versetur, & de quibus ignorantia tenebris Dei populus eruatur: Et tu, inquit, puer propheta altissimi vocaberis: præbis enim ante faciem Domini parare vias eius, ad dandam scientiam salutis populo eius in remissionem peccatorum ipsorum, propter viscera misericordiæ Domini, in quibus visitauit nos oriens ex alto, lucere iis qui in tenebris & umbra mortis sedent, ad dirigendos pedes nostros in viam pacis. Hæc autem viscera misericordiæ Domini non ad vnius tantum populi redemptionem, sed omnium nationum impendit salutem, dicente euangelista: Quia Iesus moriturus erat pro gente, non tantum pro gæte, sed etiam vt filios Dei dispersos congregaret in vnum. Hoc enim agit illa vox Domini, quæ per quandam pietatis tubam toto terrarum orbe resonantem, omnes homines & inuitat, & conuenit. Nam cum dixisset: Constitute tibi pater Domine cœli & terræ, quia abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis: Ita pater, quoniam sic beneplacitum est ante te, addidit: Omnia mihi tradita sunt à patre meo: & nemo nouit filium nisi pater, neque patrem quis nouit nisi filius, & cui voluerit filius reuelare. Et deinde adiecit: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego vos reficiam. Tollite iugum meum super vos, & discite à me quia mitis sum, & humilis corde, & inuenietis requiem animabus vestris. Iugum enim meum suauè est, & onus meum leue est. Ioannes verò baptista in euangelio Ioannis prophético spiritu protestatur, dicens: Qui de cœlo venit, super omnes est: quod vidit & audiuit, testificatur, & testimonium eius nemo accipit. Qui accepit testimonium eius, signauit, quoniam Deus verax est. Igitur quantum attinet ad humani generis cæci-

tatem longa ignorantia & superbiæ nocte contractam, venit in hunc mundum creator mundi, & mundus cum non cognouit. Lux lucet in tenebris, & tenebræ eam non comprehenderunt. Qui super omnes est, quod vidit & audiuit, testificatur, & testimonium eius nemo accipit. Sed quia non frustra Deus Dei filius venit in mundum, & dedit semetipsum pro omnibus, mortuusque est non tantum pro gente, sed etiam vt filios Dei dispersos congregaret in vnum, & vniuersis dicit: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis: & seruato sibi incognoscibilis electionis arbitrio, dat sui patrisque notitiam quibus eam voluerit reuelare: omnes filij lucis, filij promissionis, filij Abraham, filij Dei, genus electum, regale sacerdotium, veri Israëlita, præcogniti & præordinati in regnum Dei, qui eos vocauit non solum ex Iudæis, sed etiam ex gentibus: testimonium eius qui de cœlo venit accipiunt, significantes quia Deus verax est, id est, expressè significantes in sui saluatione quoniam Deus verax est, implens & perficiens quod promisit Abraham omnium gentium patri: qui pollicente Deo quod hæres futurus esset mundi, non hæsitauit diffidentia, sed confortatus est fide, dans gloriam Deo, & plenissimè sciens quoniam quod promisit, potens est & facere. Quis autè tam alienus est à fide Abraham, quis tam degener ab vniuersarum gentium patre, qui promissionem Dei aut non impleti, aut ab alio præter eum qui promisit, dicat impleri? Ille quidem erit mendax, Deus autem est verax. Et omnis qui accipit testimonium eius, hoc signat, hoc indicat, quod per lucem illuminantem factus est videns, factus est obediens, factus est intelligens, sicut Ioannes euangelista testatur dicens: Scimus quia mundus totus in maligno positus est, & scimus quia filius Dei venit, & dedit nobis sensum, vt cognoscamus verum Deum, & simus in vero filio eius.

Cur saluator omnium hominum non omnibus dederit hunc sensum, vt cognoscerent verum Deum. Cur etiam quidam paruuli salui fiant renati, alij pereant non renati.

CAP. VII.

SI verò quaeritur cur saluator omnium hominum non omnibus dederit hunc sensum, vt cognoscerent verum Deum, & essent, id est, permanerent in vero filio eius: quamuis credamus nullis hominibus opem gratiæ in totum fuisse subtractam, de quo plenius in sequentibus differemus: tamen ita fortè hoc velatum sit, sicut illud absconditum est, cur antea omnibus gentibus prætermisissis, vnum populum sibi quem ad veritatis cognitionem erudiret exceperit: de quo iudicio Dei si non est conquerendum: multò minus de hoc quod cum electione omnium gentium geritur, murmurandum est. Quæ enim Deus occulta esse voluit, non sunt scrutanda: quæ autem manifesta fecit, non sunt neganda: ne & in illis illicitè curiosi, & in istis damnabiliter inueniamur ingrati. Non autem ignoramus esse quosdam tam inconsideratè præsumptionis, & tam superbiæ arrogantia, vt quod præcipuus magister gentium non ab hominibus neque per hominem sed diuinitus eruditus, supra mensuram scientiæ suæ longè &

Rem. 11.

Matth. 20.

Iob 14.

Lucas 19.

altè remotum esse confessus est, audeant falsi nominis temerare doctrina, & nihil illic occultum, nihil velint esse secretum, vbi apostolus non quid sentiendum esset aperuit, sed quid non scrutandum esset, ostendit. Nullis etenim (quod supra iam diximus) studiis, nullis ingenijs indagare concessum est quo iudicio quòve consilio Deus incommutabiliter bonus, incommutabiliter iustus, semper præcius, semper omnipotens, ideo omnia in incredulitate concluderit, vt omnium miseretur, & tamen illis seculis quibus vnum Israël em erudiebat, innumerabiles populos impiorum illuminare distulerit, & nunc eundem Israël em, donec vniuersitas gentium introeat, oboccatum esse patitur, pereuntem in tot milibus nascentium atque morientium, & saluandū in eis quos mundi finis inuenierit. Quo mysterio toto scripturarum corpore dilatato, innotuit quidem nobis quid factum sit, quid fiat, quidue faciendum sit: sed quare ita fieri placuerit, ab humanæ intelligentiæ contemplatione subtractum est. Isti autem qui nescire aliquid erubescunt, & per occasionem obscuritatis tendunt laqueos deceptionis, omnem discretionem qua Deus alios eligit, aliosque non eligit, (multi enim sunt vocati, pauci autè electi) ad merita humanæ referunt voluntatis, docentes scilicet neminem gratis, sed ex retributione saluari, quia naturaliter omnibus sit insitum, vt si velint, possint veritatis esse particeps, eisque affluere gratiã à quibus fuerit expetita. Quæ definitio, vt interim de gratiæ veritate taceatur, de his videtur aliquam ostentare ratiunculam qui libero vtitur arbitrio. De paruulis verò quibus vno illo bonæ voluntatis merito in originali vulnere cum cæteris mortalibus causa communis est, nihil potest expositionis afferri qua doceatur cur isti salui fiant renati, illi pereant non renati, sub illius prouidentia & omnipotentia in cuius manu est anima omnis viuientis, & spiritus vniuersæ carnis hominis, & cui dicitur: Breues dies hominis sunt, numerus dierum eius apud te est. Nō autem puto istos voluntatum patronos, simplicitate illorum tam impudenter vsuros, vt aut fortuito ista dicant accidere, aut non renatos asserant non perire. Apertè enim aut cum paganis conuincerentur sentire de fato, aut cum Pelagianis transfusum in posteros Adæ negare peccatum. Fato autem non baptizari paruulos nec Pelagiani potuerunt dicere, sed quia eos liberos à peccato ausi sunt profiteri, meruere damnari. Cùm autem de discretionem omnium hominum quæstio ventiletur, & ab omnibus hominibus paruuli nequeant separari, simulque de totius ætatis hominibus veritas dixerit: Filius hominis venit quaerere & saluare quod perierat. Frustra profunditatem inscrutabilis gratiæ per liberum arbitrium conantur aperire qui causam electionis in eorum constituunt meritis qui eliguntur. Et cùm multa de maiorum voluntate ac iudicio inepta & falsa protulerint, in paruulorum tamen discretionem deficiunt, nec possunt de eius quæstionis ratione reddita gloriari, quæ de omnibus hominibus tractatur, & non de omnibus expeditur. Multiformitas autem & magnitudo diuinæ gratiæ probat istos contra veritatem etiam quod de maiorum voluntatibus loquuntur, asfruere, eorumque persuasione di-

A uinorum eloquiorum testimonia repugnare. Quæ si omnia sermoni nostro velimus annectere, modus non erit disserendo. Quæ tamen si se recordationi offerunt, non omittentur, vt quantum satis est, manifestetur omne hominis bonum meritum ab initio fide vsque ad perseverantiæ consummationem donum atque opus esse diuinum.

Fides unde nascatur, & unde acquiratur. CAP. VIII.

Igitur fides quæ bonæ voluntatis & iustæ actionis est genitrix, quo ipsa fonte nascatur, apostolus Paulus exponat, qui pro Romanorum fide Deo gratias agit, dicens: Primum quidè gratias ago Deo meo per Iesum Christum pro omnibus vobis, quia fides vestra annūciatur in vniuerso mūdo. Ad Ephesios quoque scribens: Propterea, inquit, & ego audita fide vestra quæ est in Domino Iesu, & dilectione in omnes sanctos, non cesso gratias agens pro vobis, memoriam vestri faciēs in orationibus meis, vt Deus Domini nostri Iesu Christi, pater gloriæ det vobis spiritum sapientiæ & reuelationis in agnitionem eius, illuminatos oculos cordis vestri, vt sciatis quæ sit spes vocationis eius, quæ diuinitus gloriæ hereditatis eius in sanctis. De fide etiam Colossensium similiter gratias agens: Gratias agimus, inquit, Deo & patri Domini nostri Iesu Christi, semper pro vobis orantes, audientes fidem vestram in Christo Iesu, & dilectionem quam habetis in sanctos omnes, propter spem quæ reposita est vobis in cœlis. Et vt alia bona ab eodem bonorum auctore percipiant, quid pro eis oret enarrans: Ideo, inquit, & nos ex qua die audiuius, non cessamus pro vobis orantes & postulantes vt impleamini agnitione voluntatis eius in omni sapientia & intellectu spiritali, vt ambuletis dignè Deo placentes, in omni opere bono fructificantes & crescentes in scientia Dei, in virtute confortati secundum potentiam claritatis eius in omni patientia & longanimitate cum gaudio. Item ad Thessalonicenses, qui spiritu fidei dilectionisque seruebant: Gratias agimus, inquit, Deo semper pro omnibus vobis, memoriam facientes in orationibus nostris sine intermissione, memoris operis fidei vestræ & laboris & charitatis & sustinentiæ spei Domini nostri Iesu Christi ante Deum & patrem nostrum. Et infra, Ideo & nos gratias agimus Deo sine intermissione, quoniam cùm accepissetis à nobis verbum auditu Dei, accepistis non vt verbum hominum, sed (sicut est verè) verbum Dei qui operatur in vobis qui credidistis. Potuistne plenius aut euidentius demonstrari Dei esse donum credentium fidem, & quàm vt ideo agerentur gratiæ Deo, quoniam ij quibus verbum Dei per homines prædicabatur, non quasi de hominum sermone dubitarunt, sed tanquam Deo loquenti per homines crediderunt, qui in ipsis est operatus vt crederent? In secunda quoque ad eosdem Thessalonicenses epistola, de fide in Christo proficientium ita Apostolus loquitur: Gratias agere debemus Deo semper pro vobis fratres, ita vt dignum est, quoniam supercreuit fides vestra, & abundat charitas vniuersi cuiusque vestrum in inuicem, ita vt & nos ipsi in vobis gloriemur in ecclesijs Dei pro patientia vestra &

i. Pet. i.

2. Pet. i.

1. Ioan. 4.

Acto. 3.

Ibidem 16.

2. Math. 16.

Roman. 12.

Rom. 15.

fide in omnibus persecutionibus vestris & tribulationibus quas sustinetis in exemplum iusti iudicij Dei, vt digni habeamini in regno Dei, pro quo & patimini. Petrus quoque apostolus ex Deo haberi fidem prædicans, ita scribit: Scientes quod nõ corruptibilibus auro & argento redempti estis de vana conuersatione vestra paternæ traditionis, sed precioso sanguine quasi agni incontaminati & immaculati Christi Iesu, præcogniti quidem ante constitutionem mudi, manifestati autem nouissimis temporibus propter vos qui per ipsum fideles estis in Deum, qui suscitauit eum à mortuis, & gloriam ei dedit, vt fides vestra & spes esset in Domino. Item idem in secunda epistola de fidei perceptione sic loquitur: Simon Petrus seruus & apostolus Iesu Christi, iis qui coæqualem nobis adepti sunt fidem per iustitiam Domini & saluatoris Iesu Christi. Vnde autem habeatur spiritus fidei, Ioannes apostolus manifestissime docet dicens: Omnis spiritus qui cõfiteatur Iesum in carne venisse, ex Deo est. Et omnis spiritus qui soluit Iesum, ex Deo non est, & hic est Antichristus. Item dicit ab eo recipi euangelium, in quo est spiritus veritatis. Nos, inquit, ex Deo sumus, qui nouit Deum, audit nos; qui non est ex Deo, non nos audit. In hoc cognoscimus spiritum veritatis, & spiritum erroris. Item in actibus apostolorum Petrus apostolus fidem esse per Dominum Iesum pronuncians: Hunc inquit, quem videtis & nostis, confirmauit nomen eius, & fides quæ per eum est dedit integram sanitatem, istam in conspectu omnium vestrum. De fide quoque Lydia, cuius inter alias mulieres quæ euangelium pariter audiebant, Dominus cor aperuit, ita in eadem narratur historia. Die autem sabbatorum K egressi sumus extra portam iuxta flumen, vbi videbatur esse oratio, & sedentes loquebamur mulieribus quæ conuenerant: & quædam mulier Lydia purpuraria ciuitatis Thyatirenorum, colens Deum, audiuit, cuius Dominus cor aperuit vt intendere iis quæ dicebantur à Paulo. Non autem ex humana sapientia esse fidem, sed ex inspiratione diuina, ipsius veritatis voce firmatur. Dicente enim Domino ad discipulos suos: Vos autem quem me esse dicitis? respondens Simon Petrus dixit: Tu es Christus filius Dei viui. Respondens autem Iesus, dixit ei: Beatus es Simon Bariona, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus qui in cœlis est. Paulus verò apostolus hanc ipsam fidem secundum mensuram dari pro arbitrio largientis ita prædicat: Dico enim per gratiam quæ data est mihi, omnibus qui sunt inter vos, non plus sapere quàm oporteat sapere, sed sapere ad sobrietatē, sicut vniciquæ diuisit Deus mensuram fidei. Item idem vnitatem rectæ fidei, & consensionem in honorem Dei à Deo esse commendans: Deus autem, inquit, patientiæ & consolationis det vobis id ipsum sapere in alterutrum secundum Iesum Christum, vt vnanimis vno ore honorificetis Deum & patrem Domini nostri Iesu Christi. Et infra: Deus autem spei repleat vos omni gaudio & pace in credendo, vt abundetis spe in virtute Spiritus sancti. Quo testimonio non solum fides, sed etiam gaudium & pax, & abundantia spei docentur nisi in virtute sancti Spiritus non haberi.

Ad Ephesios verò scribens Apostolus de diuitiis gratiæ pro malis bona retribuētis, & de fide quæ non ex nobis, ex Dei dono habetur, hæc loquitur: Deus autem qui diues est in misericordia, propter nimiam suam charitatem qua dilexit nos, & cum essēmus mortui peccatis, conuiuificauit nos Christo, cuius gratia salui facti sumus, & correfuscitauit & confidere fecit in cœlestibus in Christo Iesu. Gratia enim estis saluati per fidem, & hoc non ex vobis. Dei enim donum est, non ex operibus, ne quis gloriatur. Ipsius enim sumus figmentum, creati in Christo Iesu in operibus bonis, quæ præparauit Deus, vt in illis ambulemus. Proprium ergo hoc habet noua creatura per gratiam, vt qui figmentum Dei sunt, qui natiuitate cœlesti conduntur in Christo, non ocio torpeant, nec desidia resoluantur, sed de virtute in virtutem proficiant, per viam bonorum operum ambulando, hoc est enim fingi, hoc de veterē creatura nouam fieri, hoc de imagine terreni hominis ad imaginem cœlestis hominis reformari, quod totum siue palam per cooperatores gratiæ, siue occultè per subministrationem spiritus, ille inchoat, ille auget & perficit, cuius agricultura, cuius ædificatio, & cuius figmentum sumus.

Quod à Domino Deo omnia virtutum dona dirigantur & disponantur. Et quod omnia in manu eius sint. Quodque Deus sit author omnis boni. CAP. IX.

A Bundè, quantum arbitror, his testimoniis (quæ auis & alia documenta aggregari potuerint) demonstratur est, fidem qua iustificatur impius, nisi ex Dei munere non haberi, eamque nullis meritis præcedentibus tribui, sed ad hoc donari, vt principium possit esse meritorum: vt cum ipsa data fuerit, non petita, ipsius iam petitionibus bona cetera consequantur. Vnde itaque quædam de plurimis assumenda sunt testimonia, quæ in diuersitate donorum ostendant gratiæ largitatem. Ex Deo vtique esse, vt homo viam Dei eligat, & vt furgat, à lapsu, psalmus Dauidicus canit, dicens: Adomino gressus hominis dirigentur, & viam eius volet. Cum ceciderit, non collidetur: quia Dominus supponit manum suam. Item idem quod duce Deo veniatur ad Deum: Emitte lucem tuam, & veritatem tuam, ipsa me deduxerunt & adduxerunt in montem sanctum tuum, & in tabernacula tua. Item quod in Domino sit hominis fortitudo, & Dei voluntas præueniat liberandū. Fortitudinē, inquit, meam ad te custodiā, quia Deus susceptor meus, Deus meus, voluntas eius præueniet me. In prouerbis quoque legimus de sapientia & intellectu: Quoniā Dominus dat sapiētiam, & à facie eius scientia & intellectus. Item in eodem libro de dispensationibus sapientiæ Dei, sine qua nullæ rectæ sunt actiones, ita dicitur: Meum consilium & mea tutela: ego prudentia, mea autem virtus. Per me reges regnant, & tyranni per me obtinent terram, Item alibi, quod nemo possit rectè incedere nisi Domino dirigente: A Domino corriguntur gressus viri, mortalis autem quomodo intelligit vias suas? Item alibi: Omnis vir videtur sibi iustus, dirigit autem corda Dominus. Et infra: Præparatur voluntas à Domino. Item ibidem de cogitatione

Ephes. 2.

Ephes. 8.

Sapient. 7.

Ibidem 8.

1. Cor. 7.

Math. 19.

Ephes. 1.

Esai. 33.

Rom. 11.

Iob 41.

Hierem. 10.

Ibidem 2.4.

Ibidem 20.

Ibidem 21.

Ibidem 19.

tionē

Ephes. 2.

Ephes. 8.

Sapient. 7.

Ibidem 8.

1. Cor. 7.

Math. 19.

Ephes. 1.

Esai. 33.

Rom. 11.

Iob 41.

Hierem. 10.

Ibidem 2.4.

Ibidem 20.

Ibidem 21.

Ibidem 19.

tionē

tionē atque consilio: Multæ cogitationes in corde viri, cõsiliū autem Domini obtinet. In libro verò Ecclesiastæ dicitur quod & habere necessaria, & eis bene vti, donum sit Dei. Nõ est, inquit, bonum homini nisi quod manducat & bibit, & ostendit animæ suæ bonum in labore suo. Et quidem hæc vidi ego, quia à manu Dei est. Quoniam quis manducabit aut pascet absque illo? Item in eodem libro legitur quod eorda & opera iustorum in manu sint Dei, & tantum in studiis suis proficiant, quantum ille donauerit. Quantumcunq̃ laborauerit homo vt quærat, non inueniet: & quodcunq̃ dixerit sapiēs vt sciat non poterit inuenire: quia vniuersum hoc dedi in cor meum, & cor meum vniuersum hoc vidit, quia & iusti, & sapientes & operationes eorum in manu Dei: In libro autem sapientiæ de eodem gratiæ opere ita dicitur: Quoniam ipse & sapientiæ dux est, & sapientium emendator: in manu enim illius & nos, & sermones nostri, & omnis sapientiæ & operum scientia & disciplinæ. De continentia quoque quod ex Dei habeatur munere, eadem scriptura sic loquitur: Vt sciui quia aliter non possum esse continens, nisi Deus det: & hoc ipsum erat sapientiæ scire, cuius esset hoc donum. Cui sententiæ Pauli apostoli doctrina concordat in prima ad Corinthios hæc scribentis: Volo autem omnes homines esse sicut me ipsum: sed vnusquisque proprium habet donum ex Deo, alius sic, alius verò sic. Dominus verò in euangelio secundum Matthæum hæc de continentia dono insinuasse narratur. Dicentibus nanque discipulis suis: Si ita est causa viri cum vxore, non expedit nubere: dicit illis Iesus: Nõ omnes capiunt verbum istud: sed quibus datum est à patre meo. De timore Dei & sapientia ita in Ecclesiastico legitur: Corona sapientiæ timor Domini: vtraque autem dona sunt Dei. Item de eodem: Timor Domini super omnia se superposuit: beatus cui donatum est habere timorem Domini. Esaias quoque de diuitiis spiritualibus, quarum author est Dominus, ita loquitur: In thesauris salus nostra aduenit: sapientia, & pietas, & disciplina à Domino, hi sunt thesauri iustitiæ. Item de altitudine diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei, cuius bonitas nullius merito præuenitur, hæc dicit: Qui mensus est manū aquā, & cœlum palmo, & vniuersam terram pugillo, qui statuit montes in libra, & rupes in statera. Quis cognouit sensum Domini, aut quis eius fuit consiliarius, qui instruat eum, aut quem consuluit, & instruxit eum, vel quis ostendit ei iudicium, aut viam prudentiæ quis ostendit ei, vel quis prior dedit ei, & retribuetur illi? Vnde & in libro Tob secundum eundem sensum leguntur Domini verba, dicentis: Quis ante dedit mihi, vt retribuam illi? Omnia quæ sub cœlo sunt, mea sunt. Hieremias verò quod à Deo fit homini recta sapientia, sic profatur: Scio Domine quia non est in homine via eius, nec viri est vt dirigat iter suum. Item quod ad Deum conuersio cordis ex Deo fit, per ipsum Dominus protestatur & dicit: Restituam illos in terram istam, & reedificabo & non destruam, & plantabo eos, & non euellam, & dabo illis cor vt sciānt me, quia ego sum Dominus, & erunt mihi in populum, & ego ero illis in Deum, quia conuertentur ad me ex toto corde suo.

Item idem prædicans quod vt Deus cognoscatur, ex Deo fit: Et sciēt, inquit, quia ego Dominus Deus illorum: & dabo illis cor cognoscendi me, & aures audiendi. Quod autem omne verbum bonum & omne opus sanctum sumministratio sit Spiritus sancti, sine quo nihil rectè agatur, in prima ad Corinthios Paulus apostolus docet, dicens: Ideo notifi vobis facio, quod nemo in spiritu Dei loquens dicit anathema Iesu. Et nemo potest dicere Dominū Iesum nisi in Spiritu sancto. Diuisiones verò gratiarum sunt, idem autem spiritus: & diuisiones ministrationum sunt, idem autem Dominus: & diuisiones operationum sunt, idem verò Deus, qui operatur omnia in omnibus. Vnicuique autem datur manifestatio spiritus ad vtilitatem. Alij quidem per spiritum datur sermo sapientiæ, alij autem sermo scientiæ secundum eundem spiritum, alteri fides in eodem spiritu, alij gratia sanitarum in vno spiritu, alij prophetatio, alij discretio spirituum, alij genera linguarum, alij interpretatio sermonum. Hæc autem omnia operatur vnus atque idem spiritus, diuidens singulis prout vult. Tantum verò vnumquemque habere gratiæ, quantum Dominus donauerit, idem Apostolus ad Ephesios ait: Vnum corpus, & vnus spiritus, sicut vocati estis in vna spe vocationis vestræ, vnus Dominus, vna fides, vnum baptisma, vnus Deus & pater omnium, qui super omnes est, & super omnia, & in omnibus nobis. Vnicuique autem nostrum data est gratia secundum mensuram donationis Christi: propter quod dicit: Ascendens in altum captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus. Item idem in secunda ad Corinthios dicit, quod ne ad cogitandum quidem quod spiritale est, idonei simus nisi per gratiam Dei. Fiduciam autem talem habemus per Christum ad Deum, non quod sufficientes simus aliquid cogitare à nobis quasi ex nobismetipsis, sed sufficientia nobis ex Deo est, qui & idoneos fecit nos ministros noui testamenti, non litera, sed spiritu. Litera enim occidit, spiritus autem viuificat. Et iterum in eadem epistola docens bonorum operum effectum & sufficientiam à Dei gratia ministrari: Potens est autem, inquit, Deus omnem gratiam abundare facere in vobis, vt in omnibus per omnia sufficientiam habentes abundetis in omne opus bonum, sicut scriptum est: Dispersit dedit pauperibus, iustitia eius manet in æternum. Qui autem ministrat semen seminanti, & panem ad manducandum præstabit, & augebit incrementa frugum iustitiæ vestræ, vt in omnibus locupletati abundetis in omnem simplicitatem. Ad Ephesios verò scribēs Apostolus docet quod omnia bona quibus placeatur Deo, dona sint Dei, & quod ab ipso peti oporteat, vt ea non habentibus tribuat. Huius rei, inquit, gratia flecto genua mea ad patrem Domini nostri Iesu Christi, ex quo omnis paternitas in cœlo & in terra nominatur, vt det vobis secundum diuitias gloriæ suæ virtutem corroborari per spiritum eius in interiori homine, habitare Christum per fidem in cordibus vestris, in charitate radicati & firmati, vt possitis comprehendere cum omnibus sanctis, quæ sit latitudo & longitudo, sublimitas & profundum, supereminentem scientiæ charitatem Christi, vt impleamini in omnem plenitudinem Dei. Ei autem

1. Cor. 2.

1. Cor. 12.

Ephes. 5.

2. Cor. 3.

2. Cor. 9.

Psalm. 111.

Ephes. 5.

qui potens est omnia facere superabundantius quam petimus aut intelligimus; secundum virtutem qua operatur in nobis, ipsi gloria in ecclesia, & in Christo Iesu, in omnia secula seculorum, amen. Omnis autem boni Deum esse authorem, cuius dona nec incerta sint nec mutabilia, sed ex aeterna voluntate venientia, Iacobus apostolus ita loquitur: Nolite errare fratres mei dilecti. Omne datum optimum, & omne donum perfectum desursum est descendens a patre luminum, apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio. Voluntariè enim genuit nos verbo veritatis, ut simus initium aliquod creaturæ eius. Cui & Zacharias propheta concinit, dicens: Saluabit Dominus in die illo sicut omnes populum suum, quoniam lapides voluntur super terram ipsius: quia si quid bonum, ipsius est: & si quid optimum, ab ipso est. In euangelio verò secundum Matthæum, quòd scientiæ & intellectus dona, sint Dei, quæ quibus voluerit largiatur, ita dicitur: Tunc accedentes discipuli eius dixerunt: Quare in parabolis loqueris ad eos? At ipse respondens ait illis: Quia vobis datum est nosse mysteria regni cælorum, illis autem non est datum. Ioannes quoque euangelista pronunciat neminem aliquid boni habere nisi quod desursum acceperit, dicens: Non potest homo accipere quicquid, nisi fuerit ei datum de cælo. In eiusdem verò euangelio doctrina est ipsius veritatis quod nemo veniat ad filium, nisi attractus a patre, quia venturum Deus & intelligentem & obedientem facit. Nemo, inquit, potest venire ad me, nisi pater qui misit me, attraxerit eum, & ego resuscitabo eum in nouissimo die. Scriptum est enim in prophetis: Et erunt omnes dociles Dei. Omnis qui audiuit a patre, & didicit, venit ad me. Et infra: Propter hoc dixi vobis, quia nemo potest venire ad me, nisi datus fuerit ei a patre meo. In fide autem & in operibus bonis proficere ac perseuerare vsque in finem, muneri, atque auxilij esse diuini, sanctorum scripturarum confirmat autoritas. Etenim scribens Paulus apostolus Philippensibus ait: Confidens hoc ipsum, quia qui cepit in vobis opus bonum, perficiet vsque in diem Christi Iesu. Huius autem testimonij virtutem quidam volens ad sui sensus prauitatem conuertere, ita quòd dictum est, qui cepit in vobis, volebat intelligi, quasi dictum esse, qui cepit ex vobis: ut & initium & consummatio operis non ad Deum, sed ad hominem referretur, qui & incipere & perficere voluisset. Sed hanc insanissimam superbiam in eadem epistola excellentissimus gratiæ prædicator elidit dicens: In nullo terreamini ab aduersariis, quæ est illis causa perdicionis, vobis autem salutis, & hoc a Deo: quia vobis donatum est pro Christo, non solum ut in eum credatis, sed etiam ut pro illo patiamini. Et iterum: Cum metu, inquit, & tremore vestram salutem operamini, Deus est enim qui operatur in vobis & velle & perficere pro bona voluntate. Item in prima ad Thessalonicenses docet ex Deo esse principium & profectum consummationemque virtutum dicens: Ipse autem Deus, & pater noster, & Dominus Iesus dirigat viam nostram ad vos: vos autem Dominus multiplicet, & abundare faciat charitatem in inuicem & in omnes, quemadmodum & nos in vos, ad confirmanda corda vestra sine quere-

Iacob. 1.

Zach. 9.

Matth. 13.

Ioan. 6.

Philipp. 1.

Philipp. 2.

1. Thess. 3.

la in sanctitate vitæ ante Deum & patrem nostrum, in aduentu Domini nostri Iesu Christi cum omnibus sanctis eius. Ad Corinthios quoque scribens, & omnium virtutum proficientem perseuerantiã Dei donum esse commendans: Gratias, inquit, ago Deo meo semper pro vobis in gratia Dei, quæ data est vobis in Christo Iesu, quia in omnibus diuites facti estis in illo, in omni verbo & sapientia, sicut testimonium Christi confirmatum est in vobis, ita ut nihil vobis desit in vlla gratia, expectantibus reuelationem Domini Iesu Christi, qui & confirmabit vos vsque in finem sine crimine, in diem aduentus Domini nostri Iesu Christi. Item ad Romanos de charitate Christi, qua eos quos diligit, inseparabiles facit, id est, vsque in finem perseuerantes: (nam quid est aliud perseuerare, quam tentatione non vinci?) Quis nos, inquit, separabit à charitate Christi? Tribulatio, an angustia, an persecutio, an fames, an nuditas, an periculum, an gladius, sicut scriptum est: Quia propter te mortificamur tota die, existimati sumus sicut oves occisionis. Sed in his omnibus superamus per eum qui dilexit nos. Item, ad Corinthios, de victoria quam perficit Christus: Stimulus, inquit, mortis, peccatum est: virtus autem peccati, lex. Deo autem gratias, qui dedit nobis victoriam per Iesum Christum Dominum nostrum. Item, ad Thessalonicenses, de perseuerantia quam Deus tribuit: Ipse autem, ait, Deus pacis sanctificet vos per omnia, ut integer spiritus vester, & anima, & corpus sine querela in aduentum Domini nostri Iesu Christi seruetur. Fidelis est qui vocauit vos, qui etiam faciet. Item ad Thessalonicenses, quòd omnia bona nostra siue in operando, siue in loquendo, & in eis perseuerantia, dona sunt Dei, ita prædicat dicens: Ipse autem Dominus noster Iesus Christus, & Deus & pater noster, qui dilexit nos, & dedit consolationem aeternam, & spem bonam in gratia, exhortetur & corda vestra, & confirmet in omni opere & sermone bono. De cætero fratres orate pro nobis, ut sermo Domini currat, & clarificetur, sicut & apud vos, & ut liberemur ab importunis hominibus & malis. Non enim omnium est fides. Fidelis autem Deus est, qui & confirmabit nos, & custodiet à malo. Petrus quoque apostolus vnde esse virtutem perseuerantiæ doceat, audiamus: Deus autem inquit, omnis gratiæ, qui vocauit nos in aeternam suam gloriam in Christo Iesu, modicum passus, ipse perficiet, confirmabit solidabitque, cui est virtus & potestas in secula seculorum. Ioannes verò apostolus quòd victoria sanctorum opus Dei sit habitantis in sanctis: ita loquitur: Vos ex Deo estis filii, & vicistis mundum: quoniam maior est qui in vobis est, quam qui in mundo. Item idem: Omne quod natum est ex Deo, vincit mundum, & hæc est victoria quæ vincit mundum, fides nostra. In euangelio autem secundum Lucam, Deum dare ut in fide perseueretur, ita promittit: Dixit autem Iesus Petro: Simon, ecce satanas postulauit, ut vos cribraret sicut triticum. Ego autem rogavi pro te Petre, ne deficiat fides tua: & tu conuerteris, confirma fratres tuos, & roga ne intretis in tentationem. In euangelio quoque Ioannis, de ouibus Christi quæ de manu ipsius à nullo rapiuntur, hæc legimus dicere veritatem: Sed vos non creditis,

1. Cor. 1.

Roman. 8.

1. Cor. 15.

1. Thess. 5.

2. Thess. 2.

Ibidem 3.

1. Pet. 5.

1. Ioan. 4.

Ibidem 5.

Lucæ 22.

Ioan. 10.

credit, quia non estis de ouibus meis. Oves meæ A naturam non habet bohum velle, & illud contraxit vocem meam audiunt, & ego noui illas, & sequuntur me, & vitam aeternam do illis, & non peribunt in aeternum, nec quisquam rapiet eas de manu mea. Item in eodem euangelio, de iis quos pater dat filio, qui & omnes veniunt ad filium, & quorum nullus perit, hæc ipsius Domini ore dicuntur: Omne quod dat mihi pater, venit ad me, & cum qui venit ad me, non eiciam foras: quia descendi de cælo, non ut faciam voluntatem meam, sed voluntatem eius qui misit me patris, ut omne quod dedit mihi, non perdam ex eo quicquam, sed resuscitem illud in nouissimo die. Multa sunt alia in canonicarum ferie scripturarum, quæ vitandæ prolixitatis studio præterimus: quoniam quæ assumptimus, nec pauca fuerunt, nec leuia: quibus plenissimè declaratur omnia quæ ad promerendam vitam aeternam pertinent, sine gratia Dei nec inchoari, nec augeri posse, nec perfici, & contra omnem electionem de libero arbitrio gloriantem, illam inuictissimè reniti sententiam dicentis Apostoli: Quis enim te discernit? Quid autem habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non accepisti? Igitur profunditas illius quæstionis quam secundum admirationem Apostoli impenetrabilem confitemur, per liberi arbitrij velle & nolle non soluitur: quia licet insit homini bonum nolle, tamen nisi do-

Ioan. 6.

1. Cor. 4.

naturam non habet bohum velle, & illud contraxit natura per culpam, hoc recipit natura per gratiam. Sed quid illud sit, quod hæc eadè natura in omnibus hominibus ante recotiliationem mala, in omnibus misera, non in omnibus iustificatur, & à per-euntibus quadam sui parte discernitur ab eo qui venit querere & saluare quod perierat, humano sensu prorsus non potest indagari. Quantumlibet enim impiorum malignitas accusetur resistens gratiæ Dei, nunquid probabuntur eam, quibus est collata, meruisse: aut illa virtus gratiæ quæ sibi quos voluit subdidit, conuertere eos qui inconuertibiles permansere, non potuit? Tales fuerunt qui sunt attracti, quales ij qui in sua duritia sunt relict. Sed illis tribuit gratia stupenda quod voluit, istis retribuit veritas iusta quod debuit, ut iudicium Dei magis inscrutabile sit in electione gratiæ, quam in retributione iustitiæ. Veruntamen ne illa pars fidei qua piè credimus Deum velle ut omnes homines veritatis Cognitione saluentur, per hoc quod de effectibus gratiæ euidenter ostenditur, infirmata videatur, annitendum est auxiliante Christo vt nobis stabilitas huius definitionis appareat. Sed quia necessariæ inquisitionis negocium non leuem operam sibi poscit impendi, secuturam disputationem ab exordio alterius voluminis inchoemus.

Lucæ 19.

FINIS LIBRI PRIMI.

Capitula libri secundi de Vocatione omnium gentium.

- Quòd tria sint quibus in quæstione superius disputata inhereri debeat, quòdque Deus iustus sit ordinator, & quemadmodum secundum ea quæ prædicatoribus à Domino iussa sunt, nullarum nationum facta sit discretio, nemòque sit exceptus, sed ad omnes homines missum sit euangelium, & gratia salutaris Dei omnibus hominibus apparuerit. Et de mysterio eius quod dictum fuit apostolis: In Viam gentium ne abieritis, &c. ac de occultis Dei iudiciis in hominum vocatione. Cap. I.
- Quòd ad ipsam cognitionem veritatis & perceptionem salutis non quisquam suis meritis, sed ope & opera diuinæ gratiæ perueniat. Cap. II.
- De consideratione differentiarum quibus diuinæ gratiæ opera & dona variata sunt. Cap. III.
- Quòd auersio à Deo non sit diuinæ constitutionis, sed propria voluntatis. Cap. IIII.
- Quòd etiam ante aduentum Christi nationes quæ alienate à conuersatione Israel spem non habebant, ob hoc non sint excusabiles. Et quomodo propter persecutiones bonorum Christus populum suum auxerit. Cap. V.
- Quòd Christus pro omnibus impiis & peccatoribus mortuus fuerit. Cap. VI.
- Quomodo mysterium vocationis gentium prophetis fuerit cognitum & apostolis. Cap. VII.
- Quare tanta multitudo non regeneratorum infantium à perpetua alienetur salute. Cap. VIII.
- Quomodo gratia tanquam famulam & receptricem donorum suorum præparet voluntatem. Cap. IX.
- De recapitulatione in hoc secundo libro definitorum, & operis conclusionem, quemadmodum videlicet Deus omnes homines velit saluos fieri. Cap. X.

S. Ambr. tom. 4.

B

DIVI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, DE VOCATIONE OMNIUM GENTIVM. LIBER II.

Quod tria sint quibus in questione superius disputata inhereri debeat, quodque Deus iustus sit ordinator: & quemadmodum secundum ea quae praedicatoribus à Domino iussa sunt, nullarum nationum facta sit discretio, nemoque sit exceptus, sed ad omnes homines missum sit euangelium, & gratia salutaris Dei omnibus hominibus apparuerit. Et de mysterio eius quod dictum fuit apostolis: In viam gentium ne abieritis &c. ac de occultis Dei iudiciis in hominum vocatione.

CAP. I.

EMOTIS abdicatisque omnibus concertationibus quas intemperantium disputationum gignit animositas, tria esse perspicuum est, quibus in hac questione de qua secundum volumen incipimus, debeat inhereri. Vnum, quod profitendum est Deum velle omnes homines saluos fieri, & in agnitionem veritatis venire. Alterum, quod dubitandum non est, ad ipsam cognitionem veritatis, & perceptionem salutis, non suis quenquam meritis, sed ope atque opere diuinæ gratiæ peruenire. Tertium, quod confitendum est, altitudinem iudiciorum Dei, humanæ intelligentiæ penetrabilem esse non posse: & cur non omnes saluet, qui omnes vult saluos fieri, nõ oportere disquiri: quoniam si quod cognosci nõ potest, non queratur inter primam ac secundam definitionem, non remanebit causa certaminis, sed secura ac tranquilla fide vtrumque praedicator, vtrumque credetur. Deus quippe apud quem nõ est iniquitas, & cuius vniuersæ viæ misericordia & veritas, omnium hominum bonus conditor, iustus est ordinator, neminem indebitè damnans, neminem debite liberans, nostra plectens cum punit noxios: sua tribuens cum facit iustos, vt obstruatur os loquentium iniqua, & iustificetur Deus in sermonibus suis, & vincat cum iudicatur. Nec damnati iusta querimonia, nec iustificati verax est arrogantia, si vel ille dicat nõ meruisse se poenam, vel iste asserat meruisse se gratiam. Sicut autem ea quæ ad manifestationem gratiæ ex diuinis proferuntur eloquiis, nulla possunt ratione, differendi arte violari, vt perspicue consonantesque in tanta numerositate sententiæ ad ali-quod prauæ interpretationis trahantur incertum: ita etiam quod de saluatione omnium hominum in eodem scripturarum corpore reperitur, nulla contraria argumentatione temerandum est, vt quanto hoc ipsum difficiliore intellectu capitur, tanto fide laudabiliore credatur. Magna enim fortitudo est confessionis, cui ad sequendam veritatem autoritas sufficit etiam latente ratione. Proinde vigilanter consideremus, praedicatoribus euangelij quid à Domino iubetur. Secundum Matthæum quippe sic ait: Data est mihi potestas omnis in caelo & in terra. Eunt ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris, & filij, & Spiritus sancti, docentes eos seruare omnia quaecunque mandauimus vobis. Et ecce vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem seculi. Secundum Marcum

1. Tim. 2.

Roman. 2.

Proverb. 62.
Psalms. 50.

Mat. 28.

Marc. 16.

Gverò eisdem apostolis ita dicitur: Ite in orbem vniuersum, praedicate euangelij vniuersæ creaturæ: & qui crediderit, & baptizatus fuerit, ipse saluus fiet: qui verò non crediderit, damnabitur. Nunquid hac præceptione vllarum nationum vllorumve hominum facta discretio est? Neminem merito excepit, neminem separauit genere, neminem conditione distinxit. Ad omnes prorsus homines missum est euangelium crucis Christi: & ne praedantium ministeria humana tantum viderentur opere peragenda: Ecce ego, inquit, vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consummationem seculi. Id est cum scit oves introieritis in medium luporum, nolite de vestra infirmitate trepidare, sed de mea potestate confidite, qui vos vsque ad consummationem seculi in hoc opere non derelinquam, non ad hoc vt nihil patiamini, sed quod multo maius est, praestiturus vt nulla fauientium crudelitate superemini. In mea enim potestate praedicatoris, & per me fiet, vt inter contradicentes, inter furentes, Abrahæ filij de lapidibus suscitentur. Ego insinuabo quod docui, ego faciam quod promisi. Tradent enim vos in concilijs, in synagogis suis flagellabunt vos, & ante reges & praesides stabitis propter me in testimonium illis & gentibus. Cum autem tradent vos, nolite cogitare quomodo aut quid loquamini. Non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis. Tradet enim frater fratrem in mortem, & pater filium, & insurgent filij in parentes, & morte eos afficient. Et eritis odio omnibus hominibus propter nomen meum. Qui autem perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Apparuit ergo (vt Apostolus ait) gratia salutaris Dei omnibus hominibus, & tamen ministri gratiæ odio erant omnibus hominibus: & cum alij essent qui oderant, alij qui odiis persequentium premebantur: neutra tamen pars nuncupatione omnium hominum priuabatur, habente quidem salutis suæ damnium rebellium portione, sed obtinente plenitudinis censum fidelium dignitate. Dicit enim Ioannes apostolus: Sed & si quis peccauerit, aduocatum habemus apud patrem Iesum Christum iustum, & ipse est propiciatio pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantum, sed etiam pro totius mundi. Magni autem & inenarrabilis sacramenti mysterium est, quod praedicatoribus quibus dictum est: Ite in orbem vniuersum, & praedicate euangelium vniuersæ creaturæ: iisdem prius dictum fuerat: In viam gentium ne abieritis, & in ciuitates Samaritanorum ne introieritis, sed potius ite ad oves quæ perierunt domus Israël. Quamuis enim ad omnium hominum vocationem euangelium dirigeretur, omnesque dominus saluos fieri, & in agnitionem veritatis vellet venire, non tamen sibi dispensationem suarum abstulerat potestatem, vt aliter quam occulto iustoque iudicio statuerat, consilij sui ordo decurreret. Vnde locum non habent contumacium murmura querelarum, quia quod Deus fieri voluit, constat non

Math. 28.

Math. 3.

Math. 10.

Titum. 2.

1. Ioh. 2.

Marc. 16.

Math. 10.

1. Tim. 2.

Act. 16.

Malach. 4.

Psal. 76.

Act. 17.
Psa. 118.
Psal. 32.

non aliter fieri debuisset quam voluit. Posteriore vero tempore cum iam dominus Iesus in dei patris gloria confederet, & praedicores verbi suscepto negotio deseruerent, volentes apostoli Euangelizare verbum in Asia, vetiti sunt ab spiritu sancto, & disponentes ire in Bithyniam, prohibiti sunt ab spiritu Iesu, non utique negata illis populis gratia, sed quantum apparuit retardata. Nam postea etiã apud ipsos fides Christiana conualuit. Quæ autem fuerit differendæ vocationis causa, non claret, & tamen rei gesta docemur exemplo quod inter generalia vel promissa, vel opera, vel præcepta, quædam deus à communibus excepta causis occultiore nouit ordinare ratione, credo vt interpositis quibusdam obumbrationibus ea quæ secretius micant, mirabilius innotescant, negligentior fiat acies de facilitate cernendi, & quo dammodo dormitet assuetis, si non excitetur insolitis. Has autem incognoscibiles illuminationum dilaciones, inter quas vtique multi in infidelitate deficiunt, non solum in populis remotioribus impiorum, sed etiam in ciuitatibus fidelium per plurimas domos ac familias nouimus fieri, dum Christianæ fidei etiam qui Christiani futuri sunt aduersantur. Multi enim quod oderunt, amant: quod non recipiunt, praedicatorum. Et quis inter hæc querulis aut curiosis notum faciet, cur adhuc sol iustitiæ quibusdam gentibus non oriatur, & à tenebrosis cordibus etiam nunc radios suos veritas reuelanda contineat? Cur corrigendi tam diu sinantur errare, & quod senibus in fine præstandum est, per tam longam non tribuatur ætatem? Cur filijs iam in Christum credentibus necdum credant parentes? Et rursum à religiosis parentibus soboles praua discordet? Cum tamen deo, qui initiatorum fidei incrementique largitor est, secundum ipsius præceptum quotidie pro omnibus supplicetur, vt & si exaudit, nota sit gratia miseracionis: & si non exaudit, intelligatur iudicium veritatis. Sed ne in præteritis quidem seculis hæc eadem gratia, quæ post domini nostri Iesu Christi resurrectionem vbique diffusa est, & de qua scriptum est, Illuxerunt coruscationes tuæ orbi terræ: defuit mundo. Quamuis enim speciali cura atque indulgentia dei populum Israeliticum confter electum, omnesque aliæ nationes suas vias ingredi, hoc est secundum propriam permissæ sint viuere voluntatem, non ita se tamen æterna creatoris bonitas ab illis hominibus auertit, vt eos ad cognoscendum se atque metuendum nullis significationibus admoneret. Cælum quippe ac terra & mare, omnisque creatura quæ videri atque intelligi potest, ad hanc præcipue disposita est humani generis vtilitatem, vt natura rationalis de contemplatione tot specierum, de experimentis tot bonorum, de perceptione tot munerum, ad cultum & dilectionem sui imbueretur authoris, implente omnia spiritu Dei, in quo viuimus, mouemur, & sumus: quoniã & si longè est à peccatoribus salus, præsentia tamen salutis ipsius ac virtute nihil vacuum est. Igitur sicut dicit Propheta: Misericordia domini plena est terra, quæ nullis vnquam seculis, nullis generationibus defuit, eamque prouidentiam qua vniuersitatem rerum administrat & continet, regendis alendisque naturis semper impendit, dispositum habens ex in-

Acommutabilis æternitate consilij, quibus quidque temporibus distribueret, & multiformis gratiæ suæ inscrutabiles inuestigabilisque mensuras, per quæ dona ac sacramenta variaret. Sicut enim illa gratiæ largitas quæ in omnes gentes nouissime effluxit, non euacuat eam quæ super vnum Israel sub lege rorauit, nec præsentis diuitiæ fidem præterita abrogant parcitati: ita nec de illa cura dei, quæ patriarcharum filiis propriè præsidebat, coniciendum est gubernacula diuinæ misericordiæ ceteris hominibus fuisse subtracta, qui quidem in comparisone electorum videntur abiecti, sed nunquam sunt manifestis occultisque beneficiis abdicati. Legimus enim in Actibus apostolorum Paulum & Barnabam apostolos Lycaoniis dicere: Viri, quid hæc facitis? Et nos mortales sumus, similes vobis homines, annunciatæ vobis ab his vanis conuerti ad deum vitium, qui fecit cælum & terram, & mare, & omnia, quæ in eis sunt, qui in præteritis generationibus dimisit omnes gentes ingredi vias suas. Et quidem non sine testimonio semetipsum reliquit, benefaciens de cælo, dans pluuias & tempora fructifera, implens cibo & lætitia corda vestra. Quod est autem hoc testimonium quod semper domino deseruiuit, & nunquam de eius bonitate ac potestate conticuit, nisi ipsa totius mundi inenarrabilis pulchritudo, & inenarrabilem beneficiorum eius diues & ordinata largitio, per quæ humanis cordibus quædam æternæ legis tabulæ præbebantur, vt in paginis elementorum, ac volu-minibus temporum, communis & publica diuinæ institutionis doctrina legeretur? Cælum ergo, cunctaque cœlestia, mare & terra, omniãque, quæ in eis sunt, consono speciei suæ ordinationisque concentu protestabuntur gloriam dei, & prædicatione perpetua maiestatem sui loquebantur authoris. Et tamen maximus numerus hominum qui vias voluntatis suæ ambulare permissus est, non intellexit, nec secutus hanc legem est, & odor vitæ qui spirabat ad vitam, factus est ei odor mortis ad mortem, vt etiam in illis visibilibus testimoniis discerneretur quod litera occideret, spiritus autem viuificaret.

Act. 14.

2. Cor. 2.
Ibid.

Quod ad ipsam cognitionem veritatis, & perceptionem salutis non quisquam suis meritis, sed ope & opera diuinæ gratiæ perueniat.
Caput II.

Quod ergo in Israel per constitutionem legis & prophetica eloquia gerebatur, hoc in vniuersis nationibus, totius creaturæ testimonia & bonitatis dei miracula semper egerunt. Sed cum in illo populo cui vtraque eruditio præfuit, nemo nisi gratia iustificatus sit per spiritum fidei, quis ambigat eos qui de quibuscunque nationibus quibuslibet temporibus deo placere potuerunt, spiritu gratiæ dei fuisse discretos? Quæ etsi parcior antea atque occultior fuit, nullis tamen seculis se negauit, virtute vna, quantitate diuersa, consilio incommutabili, opere multiformi. Nam & in iis diebus quibus totum mundum ineffabilium donorum flumina rigant, nõ idem modus omnibus, nec eadem mensura confertur. Quamuis enim per ministros verbi & gratiæ dei eadè cunctis veritas prædicetur, eadè cohortatio adhibeatur,

B ij

Dei tamen agricultura est, Dei ædificatio, cuius virtus inuisibiliter agit, vt incremento proficiat quod ædificatur aut colitur: sicut attestatur Paulus apostolus, dicēs: Quid igitur est Apollo? quid verò Paulus? Ministri eius cui credidistis, & vnicuique sicut Dominus dedit. Ego plātavi, Apollo rigauit, sed Deus incrementum dedit. Itaque neq; qui plantat, est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementū dat, Deus. Qui plantat autem, & qui rigat, vnū sunt. Vnūquisque autē propriam mercedem accipiet secundū suū laborem. Dei enim sumus adiutores, Dei agricultura estis, Dei ædificatio estis. Agricultura ergo huius atque ædificationis intantū quisque adiutor & operarius ac minister est, in quantum vnicuique Dominus dederit. Et ij qui ministrorū labore excoluntur, ad eum proficiunt modum ad quem illos incrementi author euexerit. In agro enim Domini non vniformis nec vna plantatio est. Et quāuis in vno decorem totius tēpli structura cōueniat, non idem tamē locus est, nec idem vsus omnīū lapidum: sicut & in vno corpore non omnia mēbra eūdem actum habent, dicēte Apostolo: Nunc autem posuit Deus membra, & vnumquodque eorum sicut voluit. Hęc verò membra vnde apta, vnde vtilia, vnde sint pulchra, idem doctor exponit, dicens: Ideo notū vobis facio quōd nemo in spiritu Dei loquens dicit anathema Iesu: & nemo potest dicere Dominū Iesum nisi in Spiritu sancto. Diuisiones verò gratiarū sunt: idem autē spiritus: & diuisiones ministrorū sunt, idem autem Dominus: & diuisiones operationum sunt, idem verò Deus qui operatur omnia in omnibus. Vnicuique autē datur manifestatio spiritus ad vtilitatem. Alij quidem per spiritum datur sermo sapientie, alij sermo scientie, secundum eundem spiritū, alteri fides in eodē spiritu, alij operatio virtutum, alij prophetatio, alij discretio spirituum, alij generalium linguarum, alij interpretatio sermonum: hæc autem omnia operatur vnus atque idem spiritus, diuidens singulis prout vult. Hęc magistro gētium tāta luce, tanta euidētia prædicante, qua ratione, qua causa dubitādum est, an omnium nobis virtutum germen ex Deo sit, vel quis nisi insipientissimus de differentiā diuinorum munerum conqueratur, aut imparibus ascribendū meritis arbitretur, quōd non æqualiter de superna liberalitate confertur? Si enim hæc distributio secundum præcedentium operum merita proueniret, non ipsorum donorum catalogū tali conclusionē Apostolus terminaret, vt diceret: Hęc autem omnia operatur vnus atque idem spiritus, diuidens singulis prout vult. Vbi vtique si meritorum causas voluisset intelligi, diceret: Diuidens singulis prout merentur: sicut plantatoribus aut rigatoribus præmium deuotionis spondit, dicens: Vnūquisque autem propriam mercedem accipiet secundum suum laborem. Datur ergo vnicuique sine merito vnde tendat ad meritum, & datur ante vllum laborem vnde quisque mercedem accipiat secundum suum laborem. Quod ita esse etiam euangelicæ vnitatis testimonio agnoscitur, vbi per comparationem dicitur, quōd homo peregre proficiscēs vocauit seruos suos, & tradidit illis substantiam suam: & vni dedit quinque talenta, alij autem duo, alij verò vnum, vnicuique secundum propriā virtutem, id est,

1. Cor. 3.

Ibidem.

1. Cor. 12.

Ibidem.

Ibidem.

1. Cor. 3.

Matth. 25.

secundum propriam & naturalem possibilitatem, non autem secundum propriū meritum: quia aliud est posse operari, aliud operari: & aliud est posse habere charitatē, aliud habere charitatē: & aliud est capacē esse continentie, iustitie, sapientie, aliud verò esse continentē, iustum, atque sapientem. Nō itaque omnis reparabilis reparatur, nec omnis sanabilis sanatus est, quia reparabilem & sanabilem esse, de natura est: reparatū autem & sanatum esse, de gratia est. Denique isti quibus secundum modulū capacitatis sue, quem in eis distributor substantiæ prouidebat, dispar creditus est numerus talentorum: nō meriti remunerationē, sed operis accipere materiam. In qua duorum seruorum vigilantissima industria non solum gloriosis laudibus honestatur, sed etiā in æterna Domini sui gaudia intrare præcipitur. Tertij verò pigrum ociū, & desidiosa nequitia sic punitur, vt & vituperationis dedecoretur opprobrio, & portione quam acceperat, exuatur. Dignus enim erat perdere inutilem fidē, qui non exercuerat charitatē. Vnde & in subsequēti sermone quo apertissime declaratur futuri forma iudicij, sedēte filio hominis in sede maiestatis suæ, antequam facta congregatione omnīū gentium alij ducuntur ad dexteram, alij ad sinistram constituendi: laudatis dextris de operibus charitatis, nihil aliud sinistris obicitur quam misericordie benevolentieque neglectus. Acceperant ergo etiam isti fidem, sed non sectati fuerant dilectionem: nec de non seruato, sed de non aucto munere damnabuntur. Quamuis enim omnia bona, dona sint Dei, à Deo tamen quædam etiam non petita tribuuntur, vt per ipsa quæ accepta sunt, ea quæ nondum sunt donata, quarantur. Semen quippe quod iacitur in terram, non ob hoc fertur, vt ipsum solum maneat, sed vt fructum afferendo, multiplex atque numerosum sit. Cui quidem profectus ab illo est qui dat incrementum: sed terra viuens, & de gratiæ iam imbre fecunda, habet quod ipsa expectetur ad id quod accepit, augendum.

De consideratione differentiarum quibus diuina gratiæ opera & dona variata sunt.

C A P. I I I.

His rectē (vt arbitror) quātum Dominus tribuit pertractatis, ad id vnde digressa est disputatio, reuertamur: ad considerationem scilicet differentiarum quibus diuinæ gratiæ opera ac dona variata sunt. Altitudo quippe diuitiarum sapientie & scientie Dei, cuius inscrutabilia sunt iudicia, & inuestigabiles viæ, sic semper misericordiam suam & iudicium temperauit, vt secretissima æterni consilij voluntate noluerit in omnibus super omnes generationes aut super omnes homines, æquales donorum suorum esse mensuras. Siquidem aliter eos iuuerit, quos ad cognoscendum se, cœli & terræ testimoniis conueniebat: aliter illos quibus non solum elementorum famulatu, sed etiam doctrina legis, prophetarum oraculis, miraculorum signis, & angelorum cooperationibus consulebat. Et multo magis aliter misericordiam suam vniuersis hominibus declarauerit, quando filius Dei factus est filius hominis, vt inueniretur ab eis, qui cum non querebant, &

Ibidem.

Roman. 11.

appa-

Ibidem 9.

Mat. 5.

Rom. 8.

Genes. 6.

Eccles. 31.

appareret iis qui illum non interrogabant, & nō in vno tantum populo Israëliticæ stirpis excelleret, sed in omni gente quæ est sub cœlo, multiplicatū Abraham semen oriretur, in quam hæredum successorem non filij carnis, sed filij promissionis intrarent. Et quanta in præteritis seculis super cæteras nationes, tāta nunc esset in gente Iudæa paritas gratiæ, cum tamē introducta plenitudine gentiū, etiam ipsorum ariditati carundem rigationum inundatio spondeatur. Quæ itaque causæ sint harum sub eadem gratia dissimilitudinū, quæ rationes, sanctis scripturis nō loquentibus quis loquetur? Et cū in eis scientia Pauli apostoli à disputatione transeat ad stuporem: cuius erit tanta præsumptio, qui hæc disserendo existimet aperienda potius quàm silentio miranda? Patienter igitur & æquanimiter ignoret tam remotū ab humana cogitatione secretum: nec tamen quia nequeunt clausa penetrari, ideo etiam referatorum est prætereundus introitus: Manifestauerunt enim diuinorū eloquiorum multæ autoritates, & continua omnium seculorum experimēta docuerunt, iustam Dei misericordiam, misericordemque iustitiam nec alendis vnquam corporibus hominum, nec docendis iuuandisque eorum mentibus defuisse. Semper etenim pluit super bonos & malos, semper solem suum oriri fecit super iustos & iniustos, semper vitales auras præbuit, semper diei & noctis vicissitudines ministravit, vbertatem agris, multiplicationem feminibus, fecunditatem generandis hominibus semper impendit. Et si quando aliquid horum minuit, benignis correptionibus auersionem desidiamque malè vtentium castigauit, vt miserationes eius quaererent in aduersis, cuius iustitiam non timuerant in fecundis. Denique si ad ipsa mundi exordia recurramus, inueniemus omnium sanctorum qui diluuiū præcesserunt, Dei spiritum fuisse rectorem, propter quod & filij Dei nominati sunt: quoniam sicut ait Apostolus: Quicumque spiritu Dei aguntur, hi filij sunt Dei. Et cū iidem neglecta obseruantia patrū, illicitis se reproborum connubiis miscuissent, atque ob nephariam societatem digni exterminio iudicarentur, Dominus ait: Nō permanebit spiritus meus in hominibus istis, quoniam caro sunt. Vnde appareret quōd iste populus cuius generationes discreto ordine cum annorum numero digeruntur, spiritalis antea fuit, ea vtique voluntate cui Spiritus sanctus præsidebat, sic impendens moderaminis sui regimē, vt declinandi ad vitia nō adimeret potestatem, qua potestate hic populus si non vteretur, non relinqueret Deum, nec relinqueretur à Deo, essetque ille de quo dictum est: Felix qui potuit transgredi, & nō est transgressus. Quamdiū ergo apud Deum mansit, ea voluntate mansit, quam Deus inspirauit & rexit. Præparatur enim (sicut scriptum est) voluntas à Domino. Sed huius præparationis non vnus semper prouectus, nec vna mensura est: quoniam multis modis & innumerabilibus differentiis gratiæ opera & dona variantur, inque ipsis singulis generibus munerum dissimiles sunt gradus, & impares quantitates. Sicut enim in germinibus herbarū atque lignorum quæ terra producit, non vna species, nec vnum in omnibus genus est, sed singula quæque in sui seminis forma, & in suæ stirpis qualitate gignuntur,

plenum autem decorem non statim vt eduntur accipiunt, sed certis & ordinatis prouehuntur augmentis, donec ad perfectam sui habitus quantitatem per succedentia, sibi incrementa perueniant: ita & femina charismatum, plantæque virtutum non in omni agro cordis humani totum hoc pariter quod sunt futura nascitur, nec facillè reperitur in exordio maturitas, & in inchoatione perfectio. Exerit quidem frequenter potens & misericors Deus mirabiles istos suæ operationis effectus, & quibusdam mentibus non expectata profectuum mora, totum simul quicquid collaturus est, inuehit. In Abraham lumbis Leui sanctificatur, & simul cum eo domus Aaron & sacerdotalis ordo benedicuntur. In Isaac de repromissione conceptus, & contra spem steriliū senum nato, omnium gentium vocatio, & tota Christi forma præconditur. Iacob nullo merito suffragante dilectus, priusquam nascatur eligitur. Hieremias dicitur: Priusquam te formarem in vtero, noui te: & priusquam exires de vulua, sanctificauit te. Ioannes intra Elizabeth matris viscera Spiritu sancto repletus exultat, & vt nullus inter natos mulierum maior sit, prius sentit initia gratiæ quàm naturæ. Sed cū & alia similia documentorum exempla non desint, quæ breuitatis studio præterimus: multo tamen crebrior, multo que numerosior pars illa hominum est, cui particulatim quicquid superna largitas donat, accrescit, vt conferendorum munerū causæ de iis quæ sunt collata, pariatur. Quidam accessu fide diffidentia non carent, quam vtique inesse sibi nouerat qui dicebat: Credo Domine, adiuua incredulitatem meā. Quam nec illi abesse penitus à suis animis sentiebant qui dixerunt: Domine auge nobis fidem. Quidam quod credunt, non intelligunt, & multorum diu in suæ simplicitatis modulo detinentur. Multi verò citò intellectus lumen accipiunt. Ipsa autem intelligentia non in omnibus eundem habet vigorem, aut similem facultatem. Et plurimi cū & fide & intellectu videantur ornati, laborant tamen indigentia charitatis: & iis quæ fide & intellectu vident, nequecū in hæerere: quoniam perseverari in eo nō potest, quod non toto corde diligitur. Donū quoque ipsius charitatis nō semper eiusmodi est: vt quicquid ad plenitudinē ipsius pertinet, simul à percipiēte sumatur. Est enim amor qui potest alio amore superari. Et sæpe dilectio Dei ex mūdi dilectione marcescit, nisi ad eum feruorē Spiritu sancto inflāmantē profecerit, qui nullo extingui frigore, nullo possit tēpore laquiere. Cū itaque in hoc inenarrabili dono Dei omnīū summa donorum, & quædam sit cunctarum vita virtutum: ad hoc cætera conferuntur, vt habeat animæ fidelis intentio, per quæ ad perfectam charitatem possit eniti. Quæ quoniam non solum ex Deo, sed etiam Deus est, stabiles & perseverantes atque insuperabiles facit quos flumine suæ voluptatis impleuerit. Qui autem istarum aquarum dulcedinem nesciunt, & adhuc de mundi huius torrentibus bibunt, aut etiam si aliquid primoribus labris de vitæ fonte gustauerunt, inebriari tamē auro Babylonis calice delectantur: suo prorsus decipiuntur arbitrio, sua voluntate labuntur: & si in hac desidia perseverant, ipsi se iis quæ accipere, dispoliant. Facillè enim qualibet bona sine chari-

Hebr. 7.

Genes. 18.

Malac. 1. Hierem. 1.

Luc. 1.

Mat. 9.

Luc. 17.

Apcal. 16.

tate possunt peire, quæ non possunt sine charitate prodesse.

Quod auersio à Deo non sit diuinæ constitutionis, sed propria voluntatis. C A P. IIII.

Hæc autem summam breuiterque perstricta Had id valent, vt certissimè nouerimus nulli fidelium à Deo non discedentem relinqui, neque cuiusquam ruinam ex diuina esse constitutione dispositam, sed multis qui iam iudicio rationis vtuntur, iudeo liberum esse discedere, vt non discessisse sit præmiu: & vt quod non potest, nisi cooperante spiritu Dei fieri, eorum meritis deputetur, quoru id potuit voluntate non fieri. Quæ voluntas in malis actionibus sola esse potest, in bonis autem sola esse non potest. Quamuis enim secundum naturam sit homini vt bonæ sit voluntatis, vitium tamen quod per malam voluntatem irruit in naturam, non nature superatur virtute, sed gratia. Regebatur ergo primus ille populus Dei, spiritu Dei, & à maledicti ac prædaminati populi societate ac moribus per eruditionem sancti Spiritus abstinebat, custodiens discretionem sui à permixtione carnalium, quorum mala tam diu sustinuit patientia Dei, quâdiu boni per id quod eos non imitabantur, placere potuerunt. Vbi verò etiam boni malorum imitatione corrupti sunt, & per voluntatis defectum in eandem nequitiam conspirauit vniuersitas: quos (excepta Noë domo) vna impietas prophanauit, sententia vna deleuit. Bonitas autem Dei ne illi quidem parti defuit, quæ in charitate nõ stetit, & ab initio sui veneno diabolici liuoris intumuit. Principè enim gētis impiæ sancti fratris meritis inuidentem, cædemque eius parricidiali corde K meditantem, dignatur Dominus paterno mitigare cõsilio, dicens ad Cain: Vt quid tristis factus es? vt quid cõcidit vultus tuus? Nonne si rectè offeras, rectè autè non diuidas, peccasti? Quiesce. Ad te enim erit conuersio eius, & tu dominaberis eius. Depone, inquit, ortam de inuidiæ amulatione tristitiam, & flammam odij crudelis extingue. Nihil tibi Abel nocuit, nec mihi placendo te læsit, desepxi munera tua meo iudicio, nõ illius voto. Opus enim bonum negligenter egisti: recta fuisset oblatio tua, si fuisset recta discretio. Sciēs cui offerres, scire debueras quid L voueres. Non digne inter me & te diuisti, quoniã tibi electiora seruasti. Tuus ergo hic error est, tuumque peccatum, quiesce, & noli in fontem fratrem moueri, ad te potius tua culpa reuocetur. noli peccato regnum in te dare, sed tu potius in ipsum fume dominatū. Poenitendo enim nec in maius facinus progredieris, & ab eo in quo te dolos displicuisse, mūdaberis. Cū ergo talia ad Cain loqueretur Deus: nunquid ambiguum est voluisse eum, & quantum ad medendi modū sufficiebat, egisse, vt Cain ab illo impietatis furore respiceret? Sed malitia pertinax M inde facta est inexcusabilior, vnde debuit esse correctior. Et vtique præciebat Deus ad quem finem infanientis esset progressura conceptio. Neque ex eo quod falli scientia diuina non poterat, necessitate peccadi vrgebatur facinus voluntatis: à cuius vtique intētionē atque effectu potuit incolumitas Abel illæsa defendi, nisi placuisset Deo cum magna laude

Genes. 6.

ibidem 4.

patientia suæ, vt temporalis furor impij fieret perpetuus honor iusti. Posteris verò istius fraticidæ, quamuis in progenitoris sui moribus viuerent, nõquam se diuinam bonitatem negasse quis non facilè aduertat, si consideret quantum eis prodesse potuerit tam longa patientia Dei, tam diues bonorum tēporalium copia, & multiplicata fecunditatis tam numerosa propagatio: quæ beneficia licet obduratis nihil remedij & emendationis attulerint, probāt tamen auersionem eorum non diuinæ fuisse constitutionis, sed propriæ voluntatis. In conseruatione H autem Noë filiorumque eius & nuruum, in quibus Genes. 7. omnium gentium feminarium disponebatur, quanta diuinæ gratiæ opera reuelata sint, sancta scriptura manifestat, dum in illa mirandæ capacitatis arca, vniuersi generis animalium quantum reparationis aderat receptrice, cõgregatura ad se omne hominū genus ecclesia figuratur. Dum per lignum & aquam redemptio crucis Christi, & ablutio regenerationis aperitur. Dum in iis qui ex illa mūdi vastitate saluati sunt, omnium gentium plenitudo benedicitur: Dum donum fecunditatis iteratur, & solo esu suffocatorum & sanguinis interdicto, libertas edendi quod placuerit, augetur, salutisque securitas in testimonio versicoloris arcus, hoc est in signo multiformis gratiæ consecratur. Quæ vtique mysteria atque sacramenta non vnus tantum familiæ paucissimos tunc homines, sed in ipsis omnes eorum posteros imbuebant, vt quod eruditioni impendebatur parentum, proficeret scientiæ filiorum. Iam verò procurrente humanæ propagationis augmento, cum ipsa mortalium numerositas de suis multiplicationibus superbiret, & secundum elationis suæ altitudinem cælo cuperet molem immodicæ instructionis inferere, quam mirabilis erga cohibendam hæc insolentiam fuit diuinæ censura iustitiæ? Quæ vnam Genes. 11. illorum populorum loquelam notis sibi inuicem significationibus consonantem, septuaginta & duarum linguarum varietate confudit, vt & inter dissonas voces operantium pereunte concordia, infanæ molitionis machina solueretur, & habitando orbi terrarum daret incolas malæ congregationis opportuna dispersio. In isto autem opere providentiæ Dei præordinabantur miracula gratiæ Christianæ, quæ omnem hanc dispersionem in illius ædificationis erat vocatura compagem, in qua omne genu flectitur Deo, & omnis lingua confitetur, quoniam Iesus in gloria Dei patris est. Hæc latitudinem gratiæ in plenitudine dispositorum temporū reuelandæ, facta ad Abraham promissio Dei signis iam luculentioribus indicabat, quando duplex eius successio, filij scilicet carnis, & filij promissionis, multitudini arenarū comparabatur & siderū, & vir senex Gen. 16. & 21. per annosam vxoris sterilitatem ab spe iam prolis alienus, credebatur laudabili fide per germen vnus filij patrem futurum esse se mundi, prospiciens illum in femine suo, imò conspiciens, qui dixit: Abraham diem meum vidit, & gauisus est. Qua fide Abraham cum Ioh. 8. iustificaretur, nondum mandatum circuncisionis acceperat, sed cum esset in præputio naturali, reputata est fides eius ad iustitiam, & eadem fides signaculum circuncisionis acceperat in eo corporis membro, per quod semen procreationis peruenirentur erat

Genes. 7.

Genes. 11.

Philip. 2.

Gen. 16. & 21.

Ioh. 8.

erat ad eam carnem, in qua sine carnali semine Dei A filium tuum Iesum, quem vnixisti, Herodes & Pontius Pilatus cum gentibus & populis Israël, facere quæ manus tua & consilium decreuerunt fieri. Igitur ad manifestandam gratiam Dei, quæ ex æterno eius incommutabilique consilio in salutem omnium gentium disponebatur, non priora quasi incapacia declinata sunt tempora, sed ista electa, quæ tales populos ediderunt, quorum ferox & voluntaria iniquitas non confulendi affectu, sed intentione sequendi peristeret facere quæ manus Dei & cõsiliū decreuerunt fieri, vt mirabilior esset gratia & potentia Dei quæ de tam duris animis, tam tenebrosis mentibus, tam inimicis cordibus fecit sibi populum fidelem, subditum, sanctum, qui non per sapientiam huius mundi peruenit ad lumen sapientiæ Dei, sed per illius donum de quo testatur Ioannes Aposto- 1. Ioh. 5. lus, dicens: Scimus quia filius Dei venit, & dedit nobis sensum vt cognoscamus verum Deum, & simus in vero filio eius. Cui testimonio Apostolus Paulus consonat, dicens: Gratias agentes patri qui dignos nos fecit in partem sortis sanctorum in lumine, qui eripuit nos de tenebris, & de potestate tenebrarum, & transtulit in regnū filij dilectionis suæ. Et iterum idem: Eramus enim, inquit, aliquando insipientes, increduli, errantes, seruientes desideris & voluptatibus variis, in malitia & inuidia agentes, odibiles, odientes inuicem. Cū autem benignitas & humanitas apparuit Saluatoris nostri, non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit per lauacrum regenerationis Spiritus sancti, quem effudit in nos abundè per Iesum Christum Saluatorem nostrum, vt iustificati gratia ipsius hæredes simus secundum spem vitæ æternæ. Potuitne plenius, luculentius, verius explicari quæ merita hominum Christus inuenierit, & quos sibi mores subiecerit, quæ ad se corda conuerterit, quando venit mederi non sanis, sed malè habentibus, & vocare non iustos, sed peccatores: quoniam gentium populus qui sedebat in tenebris, lucem vidit magnam, & sedentibus in tenebris & umbra mortis, lux orta est illis. Fremebant gentes, irascebantur populi, sæuebant reges, & potestates contradicebant, superstitiones & totius mundi relictabantur errores. Sed de resistentibus, furentibus, persequentibus, populum suum Christus augebat, & per vincula ac supplicia mortisque sanctorū roborabatur fides, vincebat veritas, perque vniuersum mundum dominici agri segetis multiplicabatur ybertas. Tanta enim desuper præbebatur constantia fidei, fiducia spei, fortitudo tolerantia, vt ille ignis dilectionis, quem in cordibus fidelium Spiritus sanctus accenderat, nullo modo opprimentibus posset extingui: cū & qui cruciabantur, vehementius inardescerent: & qui sæuebant, eandem quam persequerentur, flammam sæpe conciperent, qua beatus Apostolus Paulus ignitus fidenter, feruentèrque dicebat: Iustificati igitur ex fide pacem habeamus ad Dominum nostrum Iesum Christum, per quem & accessum habemus fide in gratiã istam in qua stamus, sed & gloriamur in spe gloriæ filiorum Dei; non solum autem, sed & gloriamur in tribulationibus, scientes quod tribulatio patientiam operatur; patientia autem probationem, probatio

Quod etiam ante aduentum Christi nationes quæ alienatæ à conuersatione Israël, spem non habebant, ob hoc non sint excusabiles. Et quomodo propter persecutiones bonorum Christus populum suum auerit. C A P. V.

Hæc autem fides entequam veniret, hoc semen de quo Abraham dictum est: In femine tuo benedicentur omnes gentes terræ: intra vnus stirpis populum continebatur, vigente apud veros Israëlitas spe redemptionis nostræ, quoniam etsi fuerit ex alienigenis quos temporibus legis veritas illustrare dignata sit, tam pauci fuerunt, vt vix cognoscantur an fuerint. Neque ob hoc excusabiles sint nationes, quæ alienatæ à conuersatione Israël spem non habentes, & sine Deo in hoc mundo sub ignorantia tenebris perierunt, quia hæc abundantia gratiæ quæ nunc vniuersum mundum rigat, pari antea largitate non fluxit. Adhibita enim semper est vniuersis hominibus quædam superna mensura doctrinæ, quæ etsi parcioris occultiorisque gratiæ fuit, sufficit tamen, sicut Dominus iudicauit, quibusdam ad remedium, omnibus ad testimonium: vt non dubiè, sed euidenter appareat, quod nisi vbi abundauit peccatum, superabundaret gratia, nunc quoque vniuersum genus humanum similibus obcæret impietas. An fortè (vt plerique garriunt) meliora, quàm veterum ingenia nostris seculis orta sunt, & aptiores diuinis donis animas tempora extrema pepererunt? Quod etiam si ita esset, ad bonitatem id referendum esset authoris, qui vocandis ad vitam æternam populis, ea quæ non reniterentur, corda finxisset. Sed nihil prorsus nouatum est in generatione carnali, nec generosior auis minorū orta successio est, cū potius in hominibus illius temporis quo mundi redemptor aduenit, quãto erat propago tardior, tantò sit iniquitas inuenta robustior. Probauit hoc Iudaici furoris impietas: & quàm apta euāgelio Christi fuerit illa generatio, non solum populi, sed etiam Scribarum, & principum, ac sacerdotum corda docuerunt: quibus parum fuit in agnum Dei tollentem peccatum mundi: contra testificationem legis, contra oracula Prophetarum, cõtra diuinarum experimenta virtutum, seditionibus, contumeliis, spurtis, alapis, colaphis, lapidibus, flagris, & ad postremū crucis atrocitate sauisse, nisi etiam testes resurrectionis eius eadem persequerentur infania: quam Apostoli quando à pontificibus flagellati sunt: ostēderunt in psalmo Dauidico prophetatam, dicentes: Domine, tu es qui fecisti cælum & terram, & mare, & omnia quæ in eis sunt: qui Spiritu sancto per os patris nostri Dauid pueri tui dixisti: Quare fremuerunt gentes, & populi meditati sunt inania: astiterunt reges terræ, & principes conuenerunt in vnum aduersus Dominum, & aduersus Christum eius: Conuenerunt enim verè in ciuitate ista aduersus sanctū

Genes. 12.

Rom. 5.

Ioh. 1.

Act. 4.

filium tuum Iesum, quem vnixisti, Herodes & Pontius Pilatus cum gentibus & populis Israël, facere quæ manus tua & consilium decreuerunt fieri. Igitur ad manifestandam gratiam Dei, quæ ex æterno eius incommutabilique consilio in salutem omnium gentium disponebatur, non priora quasi incapacia declinata sunt tempora, sed ista electa, quæ tales populos ediderunt, quorum ferox & voluntaria iniquitas non confulendi affectu, sed intentione sequendi peristeret facere quæ manus Dei & cõsiliū decreuerunt fieri, vt mirabilior esset gratia & potentia Dei quæ de tam duris animis, tam tenebrosis mentibus, tam inimicis cordibus fecit sibi populum fidelem, subditum, sanctum, qui non per sapientiam huius mundi peruenit ad lumen sapientiæ Dei, sed per illius donum de quo testatur Ioannes Aposto- 1. Ioh. 5. lus, dicens: Scimus quia filius Dei venit, & dedit nobis sensum vt cognoscamus verum Deum, & simus in vero filio eius. Cui testimonio Apostolus Paulus consonat, dicens: Gratias agentes patri qui dignos nos fecit in partem sortis sanctorum in lumine, qui eripuit nos de tenebris, & de potestate tenebrarum, & transtulit in regnū filij dilectionis suæ. Et iterum idem: Eramus enim, inquit, aliquando insipientes, increduli, errantes, seruientes desideris & voluptatibus variis, in malitia & inuidia agentes, odibiles, odientes inuicem. Cū autem benignitas & humanitas apparuit Saluatoris nostri, non ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit per lauacrum regenerationis Spiritus sancti, quem effudit in nos abundè per Iesum Christum Saluatorem nostrum, vt iustificati gratia ipsius hæredes simus secundum spem vitæ æternæ. Potuitne plenius, luculentius, verius explicari quæ merita hominum Christus inuenierit, & quos sibi mores subiecerit, quæ ad se corda conuerterit, quando venit mederi non sanis, sed malè habentibus, & vocare non iustos, sed peccatores: quoniam gentium populus qui sedebat in tenebris, lucem vidit magnam, & sedentibus in tenebris & umbra mortis, lux orta est illis. Fremebant gentes, irascebantur populi, sæuebant reges, & potestates contradicebant, superstitiones & totius mundi relictabantur errores. Sed de resistentibus, furentibus, persequentibus, populum suum Christus augebat, & per vincula ac supplicia mortisque sanctorū roborabatur fides, vincebat veritas, perque vniuersum mundum dominici agri segetis multiplicabatur ybertas. Tanta enim desuper præbebatur constantia fidei, fiducia spei, fortitudo tolerantia, vt ille ignis dilectionis, quem in cordibus fidelium Spiritus sanctus accenderat, nullo modo opprimentibus posset extingui: cū & qui cruciabantur, vehementius inardescerent: & qui sæuebant, eandem quam persequerentur, flammam sæpe conciperent, qua beatus Apostolus Paulus ignitus fidenter, feruentèrque dicebat: Iustificati igitur ex fide pacem habeamus ad Dominum nostrum Iesum Christum, per quem & accessum habemus fide in gratiã istam in qua stamus, sed & gloriamur in spe gloriæ filiorum Dei; non solum autem, sed & gloriamur in tribulationibus, scientes quod tribulatio patientiam operatur; patientia autem probationem, probatio

1. Ioh. 5.

Colos. 1.

ad Tit. 1.

Matth. 9.

Esai. 9.

Roman. 5.

Ibidem 8.

Pfal. 45.

Rom. 5.

2. Cor. 5.

1. Tim. 1.

verò spem, spes autem non confundit, quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris, per Spiritum sanctum qui datus est nobis. Et iterum: Quis nos separabit à charitate Christi? Tribulatio, an angustia, an persecutio, an fames, an nuditas, an periculum, an gladius? Sicut scriptum est: quia propter te mortificamur tota die, existimati sumus sicut oves occisionis. Sed in his omnibus superamus, per eum qui dilexit nos. Certus sum enim quia neque mors, neque vita, neque angeli, neque principatus, neque instantia, neque futura, neque fortitudo, neque altitudo, neque profundum, neque creatura alia poterit nos separare à charitate Dei quæ est in Christo Iesu Domino nostro. Hæc charitas diffusa per Spiritum sanctum fecit ut mundus fidelium mundum vinceret impiorum. Hæc Neronis crudelitatem, Domitiani furor, multorumque post eos principum glorioso innumerabilium martyrum sine confundit, donante Christo imitatoribus suis de persecutionibus regum, æternarum stemmata coronarum.

Quod Christus pro omnibus impiis et peccatoribus mortuus fuerit.

CAP. VI.

NVlla igitur ratio dubitandi est Iesum Christum Dominum nostrum pro impiis & peccatoribus mortuum, à quorum numero liber inuetus est. Nonne est pro omnibus mortuus Christus? Sed prorsus pro omnibus mortuus est Christus. Nemo ergo omnium hominum ante reconciliationem, que per Christi sanguinem facta est, non aut peccator aut impius fuit, dicente Apostolo: Si enim Christus cum adhuc infirmi essemus, iuxta tempus pro impiis mortuus est: vix enim pro iusto quis moritur, nam pro bono forsitan quis audeat mori: commendat autem suam charitatem Deus in nobis, quoniam si cum adhuc peccatores essemus, Christus pro nobis mortuus est, multo magis iustificati sanguine ipsius salu erimus ab ira per ipsum. Si enim cum inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem filij eius, multo magis reconciliati salu erimus in vita ipsius. Idem autem Apostolus in secunda ad Corinthios ait: Charitas enim Christi vrget nos iudicantes hoc, quoniam si vnus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt, & pro omnibus mortuus est, vt & qui viuunt, iam non sibi viuunt, sed ei qui pro ipsis mortuus est, & resurrexit. De seipso vero quid pronunciet, audiamus: Fidelis, inquit, sermo & omni acceptione dignus, quia Christus venit in hunc mundum peccatores saluos facere, quorum primus ego sum. Sed ideò misericordiam consecutus sum, vt in me primo ostenderet Christus Iesus omnem patientiam ad informationem eorum qui credituri sunt illi in vitam æternam. Siue ergo circumcisio, siue preputium, peccato vniuersaliter concluderetur, vniuersaque omnes reatus obstrinxerat, & inter magis minusque impios nemo erat qui posset absque Christi redemptione saluari: quæ redemptio vniuerso sese intulit mundo, & omnibus hominibus indifferenter innotuit: quando quidem in die quinquagesimo ab illo Pascha in quo se hostiam Deo verus agnus obtulerat, cum Apostoli & qui cum eis vnanimis erant, repleti Spiritu sancto linguis omnium gentium lo-

querentur, conueniebat excita miraculo diuersi generis hominum multitudo, vt euangelium Christi in eis qui aderant, totus mundus audiret. Confluxerant autem (sicut scriptum est) Parthi & Medi, Ælamitæ, & qui inhabitant Mesopotamiam, Iudæam & Cappadociam, Pontum & Asiam, Phrygiam & Pamphyliam, Ægyptum & partes Libyæ, quæ est circa Cyrenen, & aduenæ Romani, Iudæi quoque & Proselyti, Cretes & Arabes, audientes eorum linguis prædicari magnalia Dei: quorum testificatio etiam in eas gentes quæ remotiores sunt, longè lateque procurreret. Ad cuius rei effectum credimus prouidentia Dei Romani regni latitudinem præparatam, vt nationes vocandæ ad vnitatem corporis Christi, prius iure vnus confociarentur impietatis: quamuis gratia Christiana non contenta sit eisdem limites habere quos Roma, multosque iam populorum sceptro crucis Christi illa subdiderit, quos armis suis ista non domuit. Quæ tamen per apostolici sacerdotij principatum amplior facta est arcereligionis quam solio potestatis. Quod si forte, quemadmodum quasdam gentes, quod non volunt, in consortium filiorum Dei nouimus adoptatas, ita etiam nunc in extremis mundi partibus sunt aliquæ nationes quibus nondum gratia saluatoris illuxit: non ambigimus etiam circa illas occulto iudicio Dei tempus vocationis esse dispositum, quo euangelium quod nondum viderunt, audiant atque suscipiant. Quibus tamen illa mensura generalis auxilij, quæ desuper omnibus semper hominibus est præbita, non negatur: quamuis tam acerbo natura humana vulnere fauciata sit, vt ad cognitionem Dei neminem contemplatio spontanea plenè valeat erudire, nisi obubrationem cordis veralux discusserit, quam inenarrabili iudicio Deus iustus & bonus non ita præteritis seculis quemadmodum in nouissimis diebus effudit. Vnde & beatus Apostolus Paulus scribens Colossensibus ait: Mysterium quod absconditum fuit à seculis & generationibus, nunc autem manifestatum est sanctis eius, quibus voluit Deus notas facere diuitias gloriæ sacramenti huius in gentibus, quod est Christus in nobis.

Quomodo mysterium vocationis gentium Prophetis fuerit cognitum ex Apostolo.

CAP. VII.

NVnquid hoc mysterium etiam Prophetis incognitum fuit? & illi per quos Spiritus sanctus loquebatur, ea quorum ab ipsis fiebant denunciationes, nesciebant? Non ita planè intelligendum puto, sed ipsis gentibus absconditum fuisse mysterium, quod Dominus quando voluit, & quibus voluit reuelauit. Nam de vocatione gentium quæ non erant populus Dei, & quibus prius non misertus est, nunc autem miseretur, in Deuteronomio ita dicitur: Et vidit Dominus, & zelauit, & iratus est propter iram filiorum suorum & filiarum, & dixit: Auertam faciem meam ab eis, & ostendam quid erit in nouissimo, quia generatio peruersa est filiis, in quibus non est fides in illis. Ipsi in zelum compulerunt me in hoc quod non est Deus, irritauerunt me in idolis suis. Et ego

Acto. 2.

Colos. 1.

Deut. 32.

Psal. 85.

Psal. 71.

Isaie 28.

Os. 1.

Act. 11.

Act. 1.

Act. 15.

Amos 9.

Luc. 2.

ego in zelum incitabo eos in eis qui non erat gens, super gente insipiente irritabo eos. Et Dauid hæc de adoraturis Deum omnibus gentibus præcinit: Omnes gentes quascunque fecisti, venient & adorabunt coram te Domine, & glorificabunt nomen tuum. Et iterum idem: Et adorabunt eum omnes reges terrarum, omnes gentes seruient ei. Et iterum: Benedicentur in ipso omnes tribus terræ, omnes gentes magnificabunt eum. Esaias quoque similia annunciat, dicens: Quoniam erit in nouissimis diebus manifestus mons Domini, & domus Dei in cacumine montium, & exaltabitur super colles, & venient ad eum omnes gætes. Et iterum idem: Et faciet, inquit, Dominus sabaoth omnibus gentibus, in monte isto bibent in iucunditate vinum, vngentur vnguento in monte isto, tradet hæc omnia gentibus, hoc enim consilium super omnes gentes. Et iterum idem: Et reuelabit Dominus brachium suum sanctum in conspectu omnium gentium, & videbunt omnes gentes terræ salutem quæ à Domino est. Et iterum: Ecce aduenæ ad te per me accedent, & ad te fugient. Et infra: Gentes quæ te non cognouerunt, inuocabunt te: & populi qui te nesciunt, ad te confugient. Os. 1. quæ paria prophetat, dicens: Et erit in loco in quo dictum est eis: Non populus meus vos, ibi vocabuntur filij Dei viui, & congregabuntur filij Iudæ, & filij Israël in idipsum. Et iterum: Miserebor non dilectæ, & dicam non populo meo: populus meus es tu, & ipse dicet: Deus meus es tu. Sub Apostolis verò cum ij qui in Christum ex circumcissione crediderat, eos qui gentiles erant, dicebanturque preputium, iustificatum gratiæ arbitrarentur participes esse non posse: docet beatus Apostolus Petrus quàm indiscretus apud Deum vterque sit populus, si in vnitatem fidei ambo conuenerint. Cum autem inquit, coepissem loqui, decidit Spiritus sanctus super eos, sicut & in nos in initio. Recordatus sum autem verbi Domini sicut dicebat: Ioannes quidem baptizauit aqua, vos autem baptizabimini Spiritu sancto. Si ergo eandem gratiam dedit illis Deus sicut & nobis qui credidimus in Dominum Iesum Christum, ego quis eram qui possem prohibere Deum? His auditis, tacuerunt, & glorificauerunt Deum, dicentes: Ergo & gentibus Deus penitentiam ad vitam dedit. Iacobus quoque Apostolus de hac vocatione gentium dicit: Viri fratres audite me: Simo narrauit quemadmodum primum Deus visitauit sumere ex gentibus populum nomini suo, & huic concordat verba Prophetarum, sicut scriptum est: Post hæc reuertar, & reedificabo tabernaculum Dauid, quod cecidit, & diruta eius ædificabo, & erigam illud, vt requirant ceteri hominū Dominum, & omnes gentes super quas inuocatum est nomen meum, dicit Dominus faciens hæc: notum à seculo est Domino opus suum. Simeon quoque ille cui responsum erat à Spiritu sancto non cum visurū mortem priusquam videret Christum Domini, de salute omnium gentium quæ in Christo reuelabatur, hæc dixit: Nunc dimitte seruum tuum Domine secundum verbum tuum in pace: Quia viderunt oculi mei salutare tuum, quod parasti ante faciem omnium populorum, Lumen ad reuelationem gentium, & gloriam plebis tuæ Israël. His & aliis testimoniis scripturarum non

dubiè demonstratur istam ditissimam, potentissimam, benignissimam gratiam qua in nouissimo mundi tempore omnes gentes in regnum Christi vocantur, prioribus seculis in occulto Dei absconditâ fuisse consilio. Et cur hac manifestatione qua nunc vniuersis nationibus innotescit, antea reuelata non fuerit, nullam posse scientiam comprehendere, nullam intelligentiam penetrare: cum tamè illud quod de bonitate Dei piissimè creditur, quia omnes homines velit saluos fieri, & in agnitionem veritatis venire, non oporteat nisi perpetuum æternumque sentiri, secundum eas mensuras quibus Deus dona generalia specialibus nouit cumulare muneribus: vt & qui exortes gratiæ fuerint, de sua nequitia redarguantur: & qui eius lumine enituerint, non in suo merito, sed in Domino glorientur. In hoc sanè angusto quidem, sed tamen recto intelligentiæ tramite non parum difficultatis opponit consideratio paruulorum, qui nullo iudicio rationis vtuntur, quo authoris sui beneficia sentientes, ad agnitionem valeant veritatis accedere, nec videntur de neglectu opitulantis gratiæ iuste argui, in illa ignorantia naturaliter constituti, quam dubium non est nullam recipere scientiam, nullam sentire doctrinam.

Quare tanta multitudo non reueneratorum infantium à perpetua alienetur salute.

CAP. VIII.

VNde cum omnes homines velit Deus saluos fieri, quid est quod alienatur à salute perpetua tanta infantium multitudo, totque in his ætatibus hominum milia extra vitam relinquuntur æternam: quasi ad hoc tantum conditi sint ab eo, qui neminè odiens creauit, vt quia in hunc mundum cum peccati carne venerunt, insolubilis culpæ vincula sine reatu propriæ actionis incidere: quid hoc profundius, quid mirabilius esse potest? Neque credi fas est eos qui regenerationis non adepti sunt sacramentum, ad vllum beatorum pertinere consortium. Et magis stupendum, magisque fit mirum, quod vbi actio non offendit, vbi arbitrium non resistit, vbi eadem miseria, similis imbecillitas, causa communis est, non vnum esse de tanta patilitate iudicem: & quales reprobatur abdicatio, tales adoptat electio. Veruntamen de hac altitudine discretionis Dei non conturbabitur cor nostrum si firma & stabili fide omne iudicium Dei iustum esse credamus, nec appetamus habere cognitum, quod voluit esse secretum, vt vbi inuestigari non potest quare ita iudicet, sufficiat scire quis iudicet. Quanquam non ita incognoscibilis ista sit quæstio, vt nihil sit quod de ea eruditionis possimus acquirere, si ad contemplandū id quod videri potest, tranquillius sobrii cordis adhibeat intuitus. Cū enim consideramus inter paganos, Iudæos, inter hereticos, inter ipsos catholicos Christianos quàm multiplex pereat numerus paruulorum, quos quantum ad proprias pertinet voluntates, neque bonum aliquid, neque malum constat egisse: discimus super eos illam manere sententiam, quam humanum genus præuaricatione primi parentis excepit, cuius sententiæ rigor dum etiam circa tales non resoluitur, quàm magnum illud peccatum

1. Tim. 2.

1. Tim. 2.

fuerit demonstratur. Nemo autem putaretur non innocens nasci, nisi etiam talibus esset noxium non renasci. De immaturitate vero mortis non est ratio conquerendi, cum semel in naturam nostram per peccatum ingressa mortalitas obnoxium sibi omnem vitæ nostræ fecerit diem. Esset enim, quoniam secundum aliquem modum immortalis dici homo posset, si esset tempus intra quod mori omnino non posset. Sed nunquam corruptio ita incorruptionis est particeps, ut non semper obnoxium sit defectioni quod debetur occasui. Vitæ huius principium, mortis exordium est, nec prius incipit augeri ætas nostra quam minui. Cui si quid adicitur spatij temporalis non ad hoc accedit ut maneat, sed in hoc transit ut pereat. Quod ergo ab initij sui die mortale est: qualibet occidat die, non contra legem mortalitatis occumbit, nec unquam ei vicinius est posse vivere, quam posse deficere. Quævis autem ex vna causa omnium hominum sit orta mortalitas, non in vnam tamen, sed in multiplicem imbecillitatem corruptibilis natura distrahitur. Et siue morbis, siue debilitatibus, siue vulneribus, non solum anni aut menses vel dies ætatis humanæ, sed & omnes horæ omniæque momenta subiecta sunt. Nec est aliquod mortis genus aut vllus obediendi modus qui non intra vniuersitatem mortalium in aliquam incidat portionem. Manet enim graue iugum super filios Adæ à die exiti de vêtre matris eorū, in diē sepulturæ in matrē omnium. Sed huius asperissimi iugi pondera non ita in Adæ filios irruerunt, ut diuina iustitia nihil eis suæ dimensionis adhiberet, quæ defectionū legibus ita defectura subiecit, ut ab eis moderationū suarum non auerteret potestatem. Ideo omnia omnes inciderent mala, quia per cōmunem cōditionem omnes omnibus subiacerēt, sed vt generali necessitate variata, causas sibi dominus indulgentiæ correptionisque seruaret, essetque in vno omnium debito quod & misericors remitteret, & iustus exigeret. Cū igitur iusta & omnipotens prouidentia dei incessabiliter vniuersa diiudicet, & nemo in hunc mundum veniat, neque ab hoc mūdo exeat, nisi eo ortu atque decessu, quæ rerū arbiter secundū altissimā sciētiam suam sapiētiamque decernit, sicut scriptū est in libro Iob: Quis ignorat quod omnia hæc manus domini fecerit, in cuius manu anima omnis viuentis, & spiritus vniuersæ carnis hominis? Et iterum: Breues dies hominis sunt, & numerus dierum eius apud te est. Quis audeat causas operum & conciliorum eius inquirere? Inscrutabile enim est, valdeque secretum cur tantis differentiis conditio humana variata sit. Illum ab infantia vsque in senectutem longæua carpit infirmitas, nec inter perseverantes dolores statutæ deficit tempus ætatis. Illum integris valentem viribus annosissimus vigor vegetat. Huic in pueritia finis est, illi in adolescētia. Huic vltra iuuentutem non licet progredi: illi impossibile est vsque ad loquendi rudimenta grandescere. Quas vitæ metas multiformiter inæquales minus acerbis experiretur caduca mortalitas, si præsentis tantum seculi detrimenta pateretur, & non in æternas miseras caderent, qui hinc sine lauacro regenerationis exissent. Sed cū inscrutabilis sit causa tā donorū quæ gratia tribuit, quā miseriarū quas natura promeruit: ipsa nos intelligentiæ difficultas

Ecl. 40.

Iob 12.
Iob 14.

ad nostrum remittit authorem. Et cū quærimus quomodo omnes homines saluos fieri velit, qui non omnibus illud tempus impertit, in quo per voluntariam fidem percipiendæ gratiæ sint capaces, non irreligiōse arbitror credi, neque incōuenienter intelligi quod isti paucorū dierū homines ad illam pertineant gratiæ partem, quæ semper vniuersis est impensa nationibus, qua vti que si bene eorum vrentur parentes, etiam ipsi per eodē iuarētur. Omnium namque exordia paruulorum, totaque illa principia necdum rationalis infantia, sub arbitrio iacent voluntatis alienæ, nec vllō modo eis nisi per alios consuli potest, & consequens est illos ad eorū pertinere cōfortium, quorum vel recto vel prauo agūtur affectu. Sicut enim ex aliena cōfessione credunt, ita ex aliena infidelitate aut dissimulatione non credūt. Et cū ipsi nec præsentis vitæ desiderium habuerunt, nec futuræ: quàm ipsorum factum est nasci, tā ipsorum efficitur non renasci: Sicut autem circa maiores præter illam generalem gratiā parcius atque occultius omnium hominum corda pulsantem, excellentiore opere, largiore munere, potentiore virtute vocatio specialis exeritur, ita etiam circa innumeros paruulos cadē manifestatur electio, quæ quidē nec illis qui renati non sunt, in parentibus defuit, sed iis qui renati sunt, præ parentibus affuit: ita ut multis sæpe quos suorum impietas deseruit, alienorum cura seruierit, & ad regenerationem venerint per extraneos, quæ eis non erat prouidenda per proximos. In quo opere gratiæ quis nisi arrogantissimus atque vanissimus de diuina iustitia conqueratur, quod non omnibus paruulis similis prouidentia cōsulat, omniæque pericula quæ moriturorum regenerationē prohibere possunt, aut potestate submoueat, aut misericordione præueniat? Quod vti que erga omnes ita fieret, si ita fieri omnino deberet. Non autem latet quantum cordibus fidelium desideria gigneretur, si in baptizadis paruulis nihil de cuiusquā negligētia, nihil de ipsorum esset mortalitate metuendū: quando quidē vt tales baptismo fraudarentur, nullo modo posset accidere. Hac verō tam inamissibili felicitate infantium vehementissimē opinio illius roboraretur erroris, qui gratiā dei secundum merita hominum dari audeat contra fidem catholicam prædicare. Videretur quippe inculpabili innocentia hoc tota æquitate deberi, ut neminem eorum adoptio præteriret, quos nullus reatus perstringeret: nec impiē à quodam de paruulorum baptismo dictum fuisset. Habet gratia quod adoptet, non habet vnda quod diluat. Sed hoc detestabiliter prædicatum omnes discipuli veritatis intelligunt: & inde manifestum est eos qui salui fiunt, non merito, sed gratia liberari, quia sine baptismo mortuos perisse non dubium est. Qui vti que nisi grauissimi peccati essent participes, non perirēt. Nunc autem occulta quidem dei discretionē, sed iusta sic ostenditur & quid cōferat gratia, & quid præuaricatrix mereatur natura: ut nec contra donum eleuetur superbia, nec contra periculum cesset industria. Siue igitur nouissima contemplantur secula, seu prima, seu media, rationabiliter & piē creditur omnes homines saluos fieri deum velle, semperque voluisse: & hoc non aliundē demonstratur, quàm deus beneficiis, eaque prouidentia dei, quàm vniuersis genera-

1. Tim. 2.

generationibus communiter atque indifferenter impendit. Fuerunt enim ac sunt huiusmodi donata generalia, vt per ipsorum testimonia ad querendum verum Deum possent homines adiuuari: quibus donis authorem suum per omnia secula protestantibus, specialis gratiæ largitas superfusa est. Quæ licet copiosius nunc quàm antè prestetur, causas tamen distributionum suarum Dominus apud scientiam suam tenuit, & intra secretum potētissimæ voluntatis occultuit: quæ si omnibus vniiformiter affluerent, non laterent. Et quàm nulla est ambiguitas de benignitate generali, tam de speciali misericordia nihil quod stupendum esset existeret, ac proinde illa esset gratia, ista non esset. Deo autem placuit & hanc multis tribuere, & illam à nemine submouere, vt ex vtraque appareat non negatum vniuersitati, quod collatum est portioni: sed in aliis præualuisse gratiam, in aliis resiliuisse naturam. Hanc quippe abundantiore gratiam ita credimus, atque experimur potentem, vt nullo modo arbitremur esse violentam, quo quicquid in saluandis hominibus agitur, ex sola Dei voluntate peragatur, cū etiam ipsis paruulis per alienæ voluntatis subueniatur obsequium.

Quomodo gratia tanquam famulam & receptoricem donorū suorum præparet voluntatem.

CAP. IX.

Gratia quidem Dei in omnibus iustificationibus principaliter præminet, suadendo exhortationibus, monendo exemplis, terrendo periculis, incitando miraculis, dando intellectum, inspirando cōsiliū, corque ipsum illuminando, & fidei affectionibus imbuendo. Sed etiam voluntas hominis subiungitur ei, atque coniungitur, quæ ad hoc prædictis est excitata præsidij, vt diuino in se cooperetur operi, & incipiat exercere ad meritum quod superno semine concepit ad studium, de sua habens mutabilitate si deficit, de gratiæ opitulatione si proficit. Quæ opitulatio per innumeros modos siue occultos siue manifestos omnibus adhibetur: & quod à multis refutatur, ipsorum est nequitia: quod autem à multis suscipitur, & gratiæ est diuine, & voluntatis humanæ. Siue igitur initia, siue profectus fidelium, siue vsque in finem perseverantium cogitemus genus, nulla species cuiusquam virtutis occurrit, quæ vel sine dono diuinæ gratiæ, vel sine consensu nostræ voluntatis habeatur. Ipsa enim gratia hoc omni genere medendi atque auxiliandi agit, vt in eo quæ vocat, primam sibi receptoricem & famulam donorum suorum præparet voluntatem. Nam virtus nolentium nulla est, nec potest asseri vel fidem, vel spem, vel charitatem eis inesse, quorum ab his bonis consensus alienus est. Hunc autem consensum non solum cohortatio prædicantium, & incitamenta doctrinæ, sed & metus gignit, propter quod scriptum est: Principium sapientiæ timor Domini. Qui quantilibet terroribus inferatur, non aliud agit, quàm vt quem fecerit timentem, faciat & volentem, nec solum volentem, sed etiam sapientem. Vnde & illud scriptum est: Beatus cui donatum est habere timorē Dei. Quid enim tam beatificum quàm hic timor,

Proverb. 9.

Ecles. 25.

qui genitor eruditiorque sapientiæ est? In cuius vti que deuotione deuota est & voluntas, quæ authore gratiæ eodem proficit timore quo cœpit. Cū ergo hic timor etiam per quandam vim magni terroris immittitur, non ibi ratio extinguitur, nec intellectus aufertur, sed illa potius quæ mentem premebat caligo discutitur, vt voluntas deprauata prius atque captiua recta efficiatur & libera. Vnde sicut animus nihil virtutis capit nisi radium veri acceperit luminis, ita gratia nihil ei quem vocat, confert: nisi oculos in eo aperuerit voluntatis. Quæ in plerisque (sicut superius disputatum est) ab ipso initio sui ardentissima citis & magnis ditatur augmentis: in plerisque autem tardè cunctantēque proficiens, vix ad ea incrementa prouehitur, quæ idoneam ad perseverandum habeant firmitatem. Dicit quidem Dominus: Nemo venit ad me, nisi pater qui misit me, attraxerit eum. Sed hoc idē dictum est, vt illam fidem sine qua nemo ad Christum venit, ex patris haberi munere nouerimus, secundum illud quod Apostolo dicitur: Beatus es Simon Bariona, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus qui in cœlis est. Qui in cordibus trahendorum hoc egit vt crederent, hoc effecit vt vellent. Non enim esset vnde traherentur, si sequaces fide & voluntate non essent: quoniam qui non credunt, nec trahuntur omnino, nec veniunt, neque accedunt qui dissentiunt, sed recedunt. Qui ergo veniunt, amore ducuntur: dilecti enim sunt, & dilexerunt: quæ sita sunt, & quæ fuerunt: & quod eos voluit Deus velle, voluerunt: qui ad obediendum sibi ipsum velle sic donat, vt etiam à perseueraturis illam mutabilitatem quæ potest nolle, non auferat. Alioquin nemo unquam fidelium recessisset à fide. Neminem concupiscentia vinceret, neminem tristitia elideret, neminem iracundia debellaret, nullius charitas refrigereret, nullius patientia frangeretur, & collatam sibi gratiam nemo negligeret. Sed quia hæc possunt fieri, & in consensum talium tentationum facilis nimium procliuisque descensio est, nunquam debet in auribus fidelium vox illa Domini non sonare, qua Apostolis dicitur: Vigilate & orate, ne intretis in tentationem. Vbi si de vigilando tantum, non etiam de orando discipulos admoneret, solas liberi arbitrij vires videretur hortatus. Sed cū addidit: Et orate, satis docuit superni futurum muneris, vt eos etiam vigilantes tentationis procella non vinceret. Tale est & illud quod ait: Simon, Simon, ecce Satanas expostulauit vt vos cerneret velut triticum, ego autem rogavi pro te, ne deficiat fides tua: & tu tandem conuersus, confirma fratres tuos, & roga, ne intretis in tentationem. Si ergo defectura erat fides tanti Apostoli nisi pro eo Christus oraret, inerat ei proculdubio mutabilitas, quæ posset in tentatione nutare, & non ita iam perseverantiæ fuerat virtute solidatus, vt nullis periculis esset obnoxius. Siquidem tam grauis eum perturbatio etiam post ista concusserit, vt in Caiphæ domo vnius ancillæ interrogatione pauefactus, vsque ad trinam negationem Christi, cui moriturum se sponderat, constantia deficiente perductus sit. Qui ergo tunc cōturbatum cor Apostoli, non humanis, sed diuinis conuenit oculis, & ad largos pœnitendinis fletus potenti incitauit aspe-

1. Tim. 6.

Matth. 16.

Matth. 26.

Luc. 22.

Matth. 26.

ctu, potuit hanc firmitatem animi precipuo conferre discipulo, vt sicut ipsum Dominum nihil ab ex-
 plendae passionis proposito deterrebat, ita nec bea-
 tum Petrum vlla tunc formido superaret. Sed haec
 stabilitas, illius tantummodo propria fuit, qui solus
 verè potentèrque dicebat: Potestatem habeo ponere
 animam meam, & potestatem habeo iterum sumere
 eam. In cæteris verò hominibus, donec caro cõ-
 cupiscit aduersus spiritum, & spiritus aduersus car-
 nem, & donec spiritus quidem promptus est, caro
 autem infirma, incommutabilis animi firmitudo nõ
 potest reperiri: quoniam non huius, sed alterius vite
 est verè perfecta & secura felicitas. In præsentis au-
 tem agonis incerto, vbi tota vita tentatio est, & ab
 infidiantis superbia nec ipsa est tuta victoria, mutabi-
 litatis periculo non caretur. Et licet innumeris san-
 ctis suis donet virtutem perseverandi vsque in fine
 diuina protectio, à nullis tamè aufert quod ipsis re-
 pugnat ex ipsis, vt in omnibus studiis eorum atque
 conatibus semper inter se velle & nolle deceret.
 Quam compugnantia idem beatissimus Petrus etiã
 in ipsa palmarum omnium consummatione perpe-
 sus. Siquidem hoc ipse Dominus protestetur & dicat:
 Amen, amen dico tibi, quãdo iuuenis eras, præ-
 cingebas te, & ambulabas vbi volebas: cum autè se-
 nueris, extendes manus tuas, & alius te præcinget, &
 ducet quò tu non vis. Hoc autem dixit, significans
 qua morte glorificaturus esset Deum. Quis ergo am-
 bigat, quis ignoret hãc fortissimã petram quã ab il-
 la principali petra cõmunionem & virtutis sumpsit
 & nominis, hoc desideriu semper habuisse, vt ei mori-
 endi pro Christo constantia donaretur? Veruntamè
 ita ineuitabilis erat obluçtatio trepidationis, vt
 vir martyrij audissimus, adepturus quidem denun-
 ciaretur victoriam passionis, sed non sine tètatione
 formidinis. Meritò igitur non solum ab incipienti-
 bus, verum etiam à prouectissimis sanctis vniformi-
 ter Domino supplicatur, & dicitur: Ne nos indu-
 cas in tentationem, sed libera nos à malo. Vniuersis
 enim qui in fide & dilectione permanēt, ab ipso do-
 natur ne in tentatione superentur: vt qui gloriatur,
 in Domino gloriatur: ipsamque gloriam iisdem qui-
 bus eam imperit, adscribit: vt quamuis auxilio Dei
 steterint, tamen quia in se habebant vnde caderent,
 ipsorum sit meritum quod steterunt. Igitur sicut qui
 crediderunt, iuuantur vt in fide niancant: sic & qui
 nondum crediderunt, iuuantur vt credant. Et quẽ-
 admodum illi in sua habent potestate vt exeant: ita
 & isti in sua habēt potestate ne veniant. Fitque ma-
 nifestū quòd diuersis atq; innumeris modis omnes
 homines vult Deus saluos fieri, & in agnitionem ve-
 ritatis venire. Sed qui veniunt, Dei auxilio dirigun-
 tur: qui nõ veniunt, sua pertinacia recluduntur. Quã-
 uis autem multi amantes tenebras suas, splendorem
 non recipiant veritatis, & multi qui illuminati fue-
 rant, tenebrescant: verbum tamen Dei manet in æ-
 ternum, & de promissionis veritate nihil excidit. In-
 trat quotidie præcisa & promissa gentium plenu-
 do, & in Abrahamæ semine omnis gens, omnis tribus,
 omnis lingua benedicitur. Quod enim pater filio
 dedit, filius non amittit, neque quisquam potest de
 manu eius eripere quod accepit. Firmum fundamẽ-
 tum Dei stat, & mansuri in æternum templi ædifica-

tio non vacillat, præcisa super omnes veritate & mi-
 sericordia Dei: à quo quod & nemini negatur, &
 nulli debetur, in iis quos promissit, efficitur. Ipse e-
 nim operatur omnia in omnibus. Sed omnia pro-
 culdubio iusta & bona. Vniuersae enim viae Domini
 misericordia & veritas. Qui sicut præsciuit ante se-
 cula quanta totius mundi hominum multitudo, vel
 communibus vsa donis, vel specialibus adiuta præ-
 fidiis, declinans tamen ab itinere veritatis & vite in-
 gressura esset latitudinẽ erroris & mortis: ita semper
 præcognitum habuit quantus piorum numerus per
 opem gratiã, & per seruitutem obedientiã ad æter-
 nam beatitudinem pertineret: vt nullo excidẽte de
 plenitudine promissorum, qui nec prouectu erat fal-
 lendus, nec auxilio defuturus, eos glorificaret præ
 omnibus quos eligit ex omnibus. Vniuersitati quip-
 pe hominum, quod abundè probauimus, ita multi-
 plex atque ineffabilis bonitas Dei consuluit semper
 & consulit, vt neque vlli pereuntium excusatio sup-
 petat de abnegato sibi lumine veritatis, neque cui-
 quam sit liberum de sua iustitia gloriari, cum & illos
 propria nequitia demergat ad pœnam, & istos Dei
 gratia perducatur ad gloriam.

*De recapitulatione in hoc secundo libro definitorum & ope-
 ris conclusionẽ, quem admodum videlicet Deus omnes ho-
 mines velit saluos fieri.* CAP. X.

Quod itaque in principio secundi huius volu-
 minis insinuauimus, hoc nũc iterum commẽ-
 damus, vt cum de gratiã profunditate & altitudine
 disputatur, tribus illis saluberrimis & veracissimis
 definitionibus sumus innixi. Quarum vna proficitur
 æternum & propriũ diuinã esse bonitatis, vt omnes
 homines saluos fieri velit, & in agnitionem veritatis
 venire. Alia simul prædicat omnem hominem qui
 saluus fit, quique in agnitionem veritatis venit, Dei
 auxilio iuuari & regi, vtque in fide quã per dilectio-
 nem operatur permaneat, custodiri. Tertia verò tẽ-
 peranter & sobriè protestatur non omnem volũta-
 tis Dei comprehendi posse rationem, & multas di-
 uinorum operũ causas ab humana intelligentia esse
 subduçtas: vt cum in temporibus, in nationibus, in
 familiis, in paruulis, in nondum natis & genitis que-
 dam aut variè aut insigniter gesta noscuntur, non
 ambigimus ea ex illis esse quã iustus & misericors
 Deus in hoc trãsituro seculo noluit sciri. Quod qui-
 dem ad vtilitatem nostram dispositum sentiendum
 est, vt quoniã salui facti sumus, cui preparauit Deus,
 quod oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor
 hominis ascendit, sicut constanter credimus viden-
 dum quod nondum videmus: ita patienter expecte-
 mus intelligendum quod nondum intelligimus. Si
 ergo cesset insidiosa malignitas, si insolens præsum-
 ptio conquiescat: his rectè (vt arbitror) pertractatis,
 nullius superest causa certaminis, neque vltra necesse
 est nos interminabilibus quæstionibus occupari.
 Elaboratum est enim quantum Dominus adiuuat,
 vt non solum in nouissimis diebus, sed etiam in cũ-
 ctis retrò seculis probaretur gratiam Dei omnibus
 hominibus affuisse, prouidentia quidem pari, & boni-
 tate generali, sed multitudo opere, diuersaq; mẽ-
 sura: quoniam siue occultè siue manifestè, ipse est
 (vt

Ioan. 10.

Galat. 5.

Matth. 26.

Ioan. 21.

Matth. 6.

1. Cor. 1.

1. Tim. 2.

Esai. 40.

Psal. 24.

1. Tim. 4.

1. Tim. 2.

Galat. 5.

1. Cor. 3.

(vt Apostolus ait) saluator omnium hominum, ma-
 ximè fidelium. Quã sententia subtilissimã breuitatis, &
 validissimi roboris, si tranquillo consideretur intui-
 tu, totã hanc de qua egimus controuersiam dirimit.
 Dicendo enim, qui est saluator omnium hominum,
 confirmauit bonitatem Dei super vniuersos homi-
 nes esse generalem. Adiciendo autem, maximè fi-
 delium, ostendit esse partem generis humani, quã
 merito fidei diuinitus inspiratã, ad summam atque
 æternam salutem specialibus beneficiis prouehatur:
 quod vtique nulla iniquitate agitur iustissimi & mi-
 sericordissimi Dei, cuius iudicium in his dispõsiti-
 onibus non cum arrogãtia discutendum, sed cũ trẽ-
 more laudandum est: siquidem in ipsis quoque fide-
 lium populis (quod iam superius ostensum est) non
 eadem omnibus nec paria conferantur, & ante vlla
 humanorum pondera meritorum, dissimillima di-
 uinorum mensura sit munerum. Si enim de parentũ
 carnalium iudiciis conqueri non audemus, cum ali-
 quos filios suos ante vlla morum examina, ante ali-
 qua pietatis obsequia, indulgentiore amplectuntur
 affectu, in dominis quoque erga famulos libera est
 dispositio, nec iustè à quoquam reprehenditur qui
 de vnus conditionis familia quosdam sibi quos be-
 nignius honestaret, & quos liberius erudiret, elegit:
 nunquid de summi patris & veri Domini beneuo-
 lentissima æquitate causandum est, quod in magna
 domo eius innumeris differentiis vniuersa variatur?
 Cũque nemo aliquid boni habeat quod non ille
 donauerit, non omnes tamen iisdem virtutibus mi-
 cant, aut eadẽ charismatum dote ditantur. Nec pos-
 sumus hãc diuersitatem graduum causis aptare me-
 ritorum, cum totius boni meriti principalis causa sit
 gratia, de cuius opibus sumitur quicquid in singulis
 probabile reperitur. Sicut ergo de iis quã intra ec-
 clesiã multiformiter Spiritus sanctus operatur, im-
 pium est vllam querelam corde concipere: ita etiam
 de illa prouidentia quã infidelibus præsidet, nulla-
 tenus murmurandũ est: quoniam & iustus & bonus
 arbiter nec volũtatis iniquã est, nec discretiois in-
 certa, vt sub immensa omnipotentis Dei misericor-
 dia atque iustitia, putemus quòd quisquam pereat
 qui perire non debeat. Nulla pars mundi ab euãge-
 lio vacat Christi, & licet illa generalis vocatio non
 quiescat, tamen etiam ista specialis iam vniuersis est
 facta communis. Ex omni gẽte, ex omni conditio-
 ne adoptantur quotidie milia senum, milia iuuenũ,
 milia paruulorum, & effectibus gratiã Christianã
 etiam ipsa quibus mundus atteritur, arma famulan-
 tur. Quã multos enim qui in tranquillitate pacis,
 sacramentum baptismatis suscipere differebant, ad
 aquam regenerationis confugere instantis periculi
 metus impulit, & lentis tepidissimè animis quod diu
 cohortatio quieta nõ suavit, minax subito terror ex-
 torfit. Quidam ecclesię filij ab hostibus capti domi-
 no suos Christi euangelio manciparunt: & quibus
 conditione bellica seruibant, eisdem fidei magiste-
 rio præfuerunt. At alij Barbari dum Romanis auxi-
 liantur, quod in suis locis nosse non poterant, in no-
 stris didicere regionibus, & ad sedes suas cum Chri-
 stianę religionis institutione remearunt. Ita nihil ob-
 sistere diuinã gratiã potest, quominus id quod vo-
 lucrit, impleatur, dum etiam discordiã ad vnitatem
 S. Ambr. tom. 4.

trahunt, & plagã in remedia vertuntur, vt ecclesia
 vnde meruit periculum, inde sumat augmentum. Ad
 quoslibet igitur rerum humanarum exitus se nostra
 conuertat inspectio, nulla secula, nulla negotia, nul-
 los generationum ortus atque decessus ab æternis &
 inscrutabilibus iudiciis Dei vacare reperiet. Omnes
 varietatum compugnantia, & vniuersã dissimilium
 prouectuum causa, quas inuestigare & discernere nõ
 valemus, in illa æterna scientia simul notę, simulque
 diuisa sunt. Et nihil ibi inordinatũ est etiam de nec-
 dum existentium qualitatibus actionum: quoniam
 non est in Deo accidens motus, aut noua voluntas,
 aut temporale cõsilium, nec cogitatio eius cum re-
 rum mutabiliũ inæqualitate variatur, sed cuncta pa-
 riter tempora & temporalia sempiterno ac stabili
 comprehendit intuitu, & omnibus omnia iam retri-
 buit, qui quã sunt futura, iã fecit. Hinc illud est beati
 Pauli Apostoli scribentis ad Ephesios: Benedictus
 Deus & pater Domini nostri Iesu Christi, qui bene-
 dixit nos in omni benedictione spiritali in coelesti-
 bus in Christo: sicut elegit nos in ipso ante mundi
 constitutionem, vt essemus sancti & immaculati in
 conspectu eius in charitate. Qui prædestinauit nos
 in adoptionem filiorũ per Iesum Christum Domi-
 num nostrum, secundũ propositum voluntatis suã,
 in laudem gloriã gratiã suã: & cætera quę sub eius-
 dem sensus prædicatione connectit, docens donum
 atque opus gratiã in æterno semper Dei mansisse
 consilio, omnẽque adoptionis filios, non solum in
 eo tempore quo iam existentes vocati sunt, sed etiã
 priusquam mundus conderetur, electos. In qua ele-
 ctione quicquid hominum in Christo præcognitũ
 nõ est, nulla eidem ratione sociabitur. Omnes enim
 qui in regnum Dei de cuiuslibet temporis vocatio-
 ne venturi sunt, in ista quã secula cuncta præcessit,
 adoptione signati sunt. Et sicut nullus infidelium in
 hac sorte numeratus, ita nullus piorum ab hac sorte
 discretus est. De plenitudine quippe membrorum
 corporis Christi, præscientia Dei, quã falli non po-
 test, nihil perdit, & nullo detrimento minui potest
 summa præcognita, atque in Christo ante secula æ-
 terna præelecta, sicut ad Timotheum scribens Apo-
 stolus, dicit: Collabora euangelio secundum virtu-
 tem Dei, qui nos liberauit, & vocauit vocatione san-
 cta, non secundum opera nostra, sed secundum suũ
 propositum, & gratiam quã data est nobis in Chri-
 sto Iesu ante tempora æterna. Contra hanc inuictã
 veritatis splendidissimam lucem solēt quidam non
 sobriè dicere, superflud ad acquirenda bonorum o-
 perum merita laborari, frustra etiã orationibus qui-
 bus Deus exorandus speratur, insisti, si ex incõmu-
 tabili proposito eius Christianã gratiã subsistit ele-
 ctio: nec aliter quicquam procedere potest quã
 omnipotentis voluntate dispositũ est. Sed qui se in-
 geniose hoc arbitrantur opponere, non intelligunt
 scientiam Dei, quã & præterita & præsentia & futu-
 ra complectitur, tempore non teneri, & tam in con-
 spectu eius ad stare ea quã gerenda sunt, quã illa
 quã aut geruntur, aut gesta sunt. Quod cum verissi-
 mum sit, non indiget mora cernendi & discernendi
 illa virtus quã perpetuo veròque contuitu creata &
 creanda, orta & oritura, acta & agẽda simul aspicit
 & quicquid in vniuersitate rerũ per secula præfinita
 C

Ephes. 1.

2. Tim. 6.

euoluitur, ac multimodis varietatibus explicatur, id totū in eo iam ordine comprehendit, quem ex ipsius summo illo perfectōque iudicio mundi huius finis accipiet. Hæc autem æterna & semper trāquilla cognitio nulla nos vrget necessitate peccandi: nec inde manat iniquitas, vnde iustitia: quia cum bonus Deus omnia bona fecerit, & mali nulla sit omnino natura, à liberis voluntatibus, quas vtique bonū fuit liberas fieri, spontanea est orta trāgressio, & natura mutabilis, cuius incolumitas ab incommutabili pēdebat essentia, à summo se bono dum proprio pēuerse delectatur abrupit, cui nunc ruina medetur gratia Dei. Et propterea Iesus Christus venit in hūc mundum, vt soluat opera diaboli, que vtique sic soluantur, vt in destructione corū, etiam ab iis quibus succurritur, laboretur, quoniā & hoc à saluante donatur. Idco beatus Apostolus: Non solum, autem, inquit, sed & gloriamur in tribulationibus, scientes quod tribulatio patientiam operatur, patientia autē probationem, probatio autem spem, spes autem nō confundit, quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum qui datus est nobis. Itēque idem ad Ephesios: Gratia, inquit, saluati estis per fidem, & hoc non ex vobis, Dei enim donū est, non ex operibus, ne quis gloriatur. Ipsi enim sumus figmentum, creati in Christo in operibus bonis, quæ preparauit Deus vt in illis ambulemus. Deus ergo iis quos elegit sine meritis, dat vnde orientur & meritis. Et frustra dicitur quod ratio operandi non fit in electis, cum etiam ad hoc operetur vt electi sint. Virtutum quippe munera ociosa esse non possunt, quoniam sicut veritas ait: Omni habēti dabitur, non habēti autem etiam quod habet auferetur ab eo. Non igitur ad hoc datur continentia, vt concupiscentiis non repugnet: nec ideo cuiquā tribuitur sapientia & intellectus, vt non die ac nocte in Domini lege meditetur. Quid agit donum dilectionis, si benevolentia sollicitudo non vigilat? Quis fructus est patientiæ, si nō habet fortitudo quod toleret? Aut quomodo in Christo piē viuere ostēditur, qui nulla persecutione pulsatur? Vel pax quæ est à Deo, & cū Deo, nunquid bene quæta est si non discordat à mundo? Aut amor Dei poterit sine diaboli inimicitii obtineri? Neminē prorsus Dei gratia in tentabilem facit, neque ob hoc cœlestium armorū

FINIS.

Capitula libri primi de Fide.

- Expositio fidei nostræ.
- De vno Deo.
- Expositio dogmatis Arriani.
- Non esse dissimilem patri filium Dei.
- De sempiterno Dei filio.
- Non esse creaturam Dei filium.
- Quod facturam vel creaturam Dei filium dicant Arriani.
- Definitio patrum de fide.

- Cap. I.
- Cap. II.
- Cap. III.
- Cap. IIII.
- Cap. V.
- Cap. VI.
- Cap. VII.
- Cap. VIII.

Ambrosio

Ambrosio religioso Sacerdoti omnipotentis Dei Gratianus Augustus.
C V P I O valde quem recorder absentem, vt cū quo mente sum, cū eo etiam corpore sim præsenti. Festina igitur ad me religiose Dei sacerdos, vt doceas doctrinam veram credentem, non quo cōtētioni studeā, aut velim Deum verbis magis quā mente cōplecti, sed vt magis aperto pectori reuelatio diuinitatis infidat. Docebit enim me ille quē nō nego, quem fateor Deum ac Dominum esse meum, non ei obiiiciens quam in me video creaturam, quia

A Christo nihil me addere posse confiteor: velle tamē vt etiam patri me commendem filium prædicando. Non ego in Deo verebor inuidiam, non me talem laudatorem putabo, qui diuinitatem verbis augeā. Ego infirmus & fragilis quantum possum prædico, non quantum est ipsa diuinitas. Rogo te vt mihi des ipsum tractatum quē dederas, augendo illic de Spiritu sancto fidelem disputationem, scripturis atque argumentis Deum esse conuince. Diuinitas te seruet per multos annos, parens, & cultor Dei æterni, quem colimus Iesum Christum.

DIVI AMBROSII EPISCOPI
 MEDIOLANENSIS, DE FIDE AD GRATIANVM AVGVSTVM, LIBER I.

PROLOGVS.

R EGINA Austri venit audire sapientiam Salomonis, vt in libro Regnorum legimus. Hirā quoque rex ad Salomonem misit vt cognosceret eum. Tu quoque sancte Imperator Gratiane, veteris imitator historie, fidem meam audire voluisti. Sed non ego Salomon cuius mireris sapientiam, neque tu vnus gentis, sed totius orbis Augustus, fidem libello exprimi censuisti: non vt disceres, sed vt probares. Quid enim discas Imperator Auguste, cum ab ipsis cunabulis pio fuisti semper affectu? Priusquam te, inquit, formare in utero matris tuæ, noui te: & priusquam exires de vulua, sanctificauit te. Sanctificatio ergo non traditur, sed infunditur: & ideo diuina dona custodi. Quod enim nemo te docuit, vtique Deus author infudit. Petis à me fidei libellum, sancte Imperator, profecturus ad prælium. Nosti enim fide magis Imperatoris quā virtute militum quari solere victoriam. Nam & Abraham trecentos decem & octo duxit ad bellū, & ex innumeris trophæa hostibus reportauit, signoque Dominica crucis & nominis, quinque regum victoriūque turmarum subacto robore & ultus est proximum, & filium meruit & triumphum. Iesus quoque filius Naue, hostes quos totius exercitus manu valida superare non poterat, septem tubarū sacerdotaliū sono vicit, vbi ducem militiæ cœlestis agnouit. Ergo & tu vincere paras qui Christū adoras, vincere paras qui fidē vindicas, cuius à me libellum petisti. Mallem quidem cohortandi ad fidem subire officium, quā de fide disceptandi. In altero enim religiosa confessio est, in altero incauta præsumptio. Sed quoniam neque tu cohortatione indiges, neque ego excusandi liber, vbi pietatis officium est, audax negotium verecunda occasione suscipiā, vt de fide pauca disceptem, de testimoniis plura contexam. De conciliis id potissimum sequar, quod trecenti decem & octo sacerdotes, tanquam Abrahæ electi iudicio, consona fidei virtute victores, velut trophæum toto orbe subactis perfidis extulerunt: vt mihi videatur hoc esse diuinum, quod eodem numero in conciliis fidei habemus oraculum, quo in historia pietatis exemplum.

Expositio fidei nostræ.

CAP. I.

C meatur à cunctis. Si ergo vnus Deus, vnum nomē, vna potestas, vna est trinitas. Denique ipse dicit: Ite, baptizate gentes in nomine patris, & filij & Spiritus sancti. In nomine vtique, nō in nominibus. Ipse etiā dicit: Ego & pater vnus sumus. Vnum dixit, ne fiat discretio potestatis. Sumus addidit, vt patrē filiumque cognoscas, quo perfectus pater perfectum filiū genuisse credatur, & pater & filius vnus sint, non consusione, sed vnitate naturæ.

De Deo vno.

CAP. II.

A S S E R T I O autem nostræ fidei hæc est, vt vnum Deum esse dicamus. Neque vt gentes filium separemus. Neque vt Iudæi natum ex parte ante tempora, & ex virgine postea editum denegemus. Neque vt Sabellius patrem cōfundamus & verbum, vt eundem patrem asseramus & filium. Neque vt Fotinus initium filij ex virgine disputemus. Neque vt Arrius plures credendo & dissimiles potestates, plures deos gentili errore faciamus, quia scriptum est: Audi Israël, Dominus Deus tuus Deus vnus est. Deus enim & Dominus nomē magnificetiæ, nomē est potestatis, sicut ipse dicit: Dominus nomē mihi est. Et sicut alibi Propheta asserit: Dominus omnipotēs nomen est ei. Dominus ergo & Deus, vel quod dominetur omnibus, vel quod spectet omnia, & ti-

V Num ergo Deum, non duos aut tres deos dicimus, vt impia Arrianorum hēresis dū criminatur incurrit. Tres enim deos dicit, qui diuinitatē separam trinitatis, cum Dominus dicēdo: Ite, baptizate gentes in nomine patris & filij & Spiritus sancti, vnus esse trinitatem potestatis ostenderit. Nos patrem & filium & Spiritum sanctum confitemur, ita

C ij

3. Reg. 10. 2. Paral. 2.

Esai. 1.

Genes. 14.

Iosue 6.

1. Cor. 10.

Psal. 144.

1. Tim. 2.

Roman. 5

Ephes. 2.

Matth. 25.

Matth. 28.

1. Ian. 10.

Matth. 28.

Matth. 12.

Matth. 7.

Psal. 68.

Ioan. 8.

Matth. 4.
1. Cor. 6.

vt in trinitate perfecta & plenitudo sit diuinitatis, & vnitas potestatis. Omne regnum in se diuisum facile destruetur. Dominus hoc dicit. Nō ergo diuisum est regnum trinitatis. Si diuisum non est, vnum est: quod autem vnum nō est, diuisum est. Tale ergo regnum esse cupiūt trinitatis, quod diuisione sui facile destruetur. Imo quia nō potest destrui, constat nō esse diuisum. Non enim diuiditur vnitas nec scinditur, & ideo nec corruptelā subditur nec atati. Non quicūque, inquit, qui dicit mihi Domine, Domine, intrabit in regnum cœlorum. Non ergo perfunctionaria fides debet esse, Imperator Auguste. Scriptū est enim: Zelus domus tuæ comedit me. Itaque fidei spiritu & mēte deuota Iesum Dominū inuocemus, Deum esse credamus, vt in nomine eius quicquid à patre petimus impetremus. Pater enim se per filium vult rogari. Filius vult rogari patrē. Concordat pietatis gratia, nec virtutis facta discordant. Quæcūq; enim pater facit, eadem & filius facit similiter. Et similiter facit, & eadē facit filius: sed vult rogari patrē in eo quod ipse facturus est, vt non impossibilitatis iudicium, sed vnitatem potestatis agnoscas. Iure igitur adorandus atque venerandus est Dei filius, qui mundum diuinitate sua cōdidit, & nostrum pietate sua informauit affectum. Et ideo bonū Deum, sempiternum, perfectum, omnipotentem, verum debemus credere, vt in lege accepimus & Prophetis, scripturisque diuinis cæteris, quia sine his Deus nō est. Non potest enim bonus non esse qui Deus est, cum in natura Dei plenitudo bonitatis sit. Neque ex tēpore Deus potest esse, qui fecit tēpora, neque potest imperfectus Deus esse. Qui enim minor est, imperfectus vtique est, cui desit aliquid quo maiorē possit æquare. Hæc igitur fidei nostræ prædicatio. Deus malus non est, Deo impossibile nihil est, Deus temporalis non est, Deus minor non est. Si fallor, redarguant. Quia igitur Deus Christus, & bonus vtique & omnipotēs, & sempiternus, & perfectus, & verus est. Hæc enim in natura diuinitatis sunt. Aut igitur negēt naturam diuinitatis in Christo, aut quæ diuinæ naturæ sunt, Deo negare non possunt. Certē ne quis possit errare, sequatur ea quibus scriptura sancta vt intelligere possimus filium significat. Verbum dicitur, filius dicitur, Dei virtus dicitur, dicitur Dei sapientia. Verbum, quia immaculatus: virtus, quia perfectus: filius, quia genitus ex patre: sapientia, quia vnum cum patre, vnum æternitate, vnum diuinitate. Non enim pater ipse qui filius, sed inter patrē & filiū generationis expressa distinctio est, vt ex Deo Deus, ex manente manens, plenus è pleno sit. Non sunt igitur hæc nuda nomina, sed operatricis virtutis indicia. Est enim plenitudo, diuinitatis in patre, est plenitudo diuinitatis in filio, sed non discrepās, sed vna diuinitas. Nec cōsumum quod vnū est, nec multiplex quod indifferens. Etenim si omnium credentium, sicut scriptum est: Erat anima vna, & cor vnū. Si omnis qui adhæret Domino, vnus spiritus est, vt Apostolus dixit: Si vir & vxor in carne vna sunt, si omnes homines, quantum ad naturam pertinet, vnus substantiæ sumus: si hoc de humanis scriptura dicit, quia multi vnum sunt, quorū nulla potest esse cum diuinis comparatio: quanto magis pater & filius in diuinitate vnum sunt, vbi nec substantiæ

nec voluntatis vlla est differentia. Namque aliter quomodo vnum Deum dicimus? Diuersitas plures facit, vnitas potestatis excludit numeri quantitatem, quia vnitas numerus non est, sed hæc omnium ipsa principium est. Quantā verō scriptura diuina patris & filij secundum diuinitatem expresserit vnitatem, prophetica testantur oracula. Sic enim dicit Dominus sabaoth: Labor Ægypti, & mercatus Æthiopum & Sabain, viri excelli ad te transibunt, & tui erunt serui, & post te sequentur alligati vinculis, & adorabunt te, & in te deprecabuntur, quoniā in te est Deus, & non est Deus præter te. Tu enim es Deus, & nesciebamus, Deus Israël. Audis propheti-cam vocem. In te, inquit est Deus, & non est Deus præter te. Quomodo hoc secundum Arrianos conuenit? Necessē est negent aut patris aut filij diuinitatem, nisi eiusdem diuinitatis crediderint vnitatem. In te, inquit, est Deus, quoniam in filio pater. Scriptum est enim: Pater qui in me manet, ipse loquitur: & opera quæ ego facio, & ipse facit. Sed & alibi in patre filius est, quia dicit: Ego in patre, & pater in me est. Dissoluāt si possunt hanc naturæ proprietatem, & operis vnitatem. Deus igitur in Deo est, sed non duo dii. Scriptum est enim quia vnus Deus, & Dominus in Domino, sed non duo Domini, quia æquē scriptum est: Nolite duobus dominis seruire. Et lex dicit: Audi Israël, Dominus Deus tuus, Deus vnus est. Et vtique in eodem est testamento: Pluit Dominus à Domino. Dominus, inquit, à Domino pluit. Sic & in Genesi habes: Et dixit Dominus, & fecit Deus. Et infra: Et fecit Deus hominem ad imaginem Dei, sed tamen non duo dii, sed vnus Deus fecit. Vtrobique igitur vnitas operationis seruatur & nominis. Nam vtique cum legimus, deus ex deo, non duos deos dicimus. Denique habes in Psalmo quadragesimo quarto, quod & deum patrem dicit Propheta, & deum filium declarauit, dicens: Sedes tua deus in seculum seculi. Et infra: Vnxit te deus tuus oleo lætitiæ præ confortibus tuis. Deus est qui vngit, & deus qui secundum carnem vngitur dei filius. Denique quos habet vnctiois suæ Christus nisi in carne consortes? Vides igitur quia deus à deo vnctus, sed in assumptione naturæ vnctus humanæ dei filius designatur, nec legis forma violatur. Et hic ergo cum dicitur: Pluit dominus à domino, vnitatem diuinitatis agnosce. Operationis enim vnitas nō facit pluralem diuinitatem, sicut ipse dominus ostēdit, dicens: Credite mihi, quia ego in patre, & pater in me: alioquin vel propter opera ipsa credite. Et hic aduertimus quod vnitatem diuinitatis, per vnitatem operū designauerit. Vt autem vna deitas & patris & filij, & vna dominatio probaretur, ne gentilis aut Iudaicæ impietatis incurreremus errorem, prouidens Apostolus, quid sequi deberemus ostendit dicens: Vnus deus pater, ex quo omnia, & nos in ipso, & vnus dominus Iesus Christus, per quē omnia & nos per ipsum. Sicut enim vnum dicēdo dominum Iesum Christum, patrem dominum non negauit: ita vnum dicēdo deum patrē, æquē à deitatis veritate nec filium separauit. Vnde nec pluralitatem diuinitatis, sed vnitatem potestatis ostendit: quia & in dominatione diuinitas, & in diuinitate dominatus est, sicut scriptum est: Scitote quoniam Dominus

Esaiā 45.

Ioan. 5.

Ioan. 14.

Deuter. 6.
Matth. 6.
Luca 16.
Deuter. 6.
Genes. 19.
Genes. 1.

Psal. 44.

Ioan. 10.

1. Cor. 8.

Psal. 91.

Hierem. 4.

Barnē 3.

Matth. 2.

Matth. 3.

Dominus ipse est Deus, ipse fecit nos, & nō ipsi nos. A In te igitur est deus per vnitatem naturæ, & non est deus præter te, per proprietatem substantiæ, repul-sam differentiæ. Et in Hieremiæ quoque libro vnū deum scriptura dicit: & tamen & patrem & filium constitetur. Itaque sic habes: Hic est deus noster, & non æstimabitur alius ad eum, qui adinuenit omnē viā disciplinæ: & dedit eā Iacob puero suo, & Israël dilecto suo. Post hæc, in terris visus est, & cū hominibus cōuersatus est. De filio dicit: Ipse enim est cū hominibus cōuersatus. Et dicit: Hic est deus noster, non æstimabitur alius ad eum. Quid discutimus eū de quo tantus dicit Propheta? Sanctus spiritus dicit quod ad eum nō possit alius æstimari, Quæ enim potest esse alia æstimatio vbi diuinitatis vnitas est? Cōfitebatur hoc populus in periculis constitutus. Nesciebat serere quæstionem, quia religionem timebat. Adesto sancte spiritus Prophetis tuis quibus inesse consuesti, quibus credimus. Si Prophetis non credimus, sapientibus credo huius mundi? Sed vbi sapiēs, vbi scriba? Rusticus noster cum ficus insereret, inuenit quod philosophus ignorauit. Quæ stulta sunt enim huius mūdi elegit deus, vt confundat quæ sunt fortia. Credimus Iudæis, quia notus aliquando in Iudæa deus: sed hoc ipsum negant, propter quod credimus, quia non nouerunt patrē qui filium negauerunt. Vnum deum cōmunis natura testatur, quia vnus est mundus. Vnum deum fides significat, quia vna fides noui & veteris Testamenti. Vnum Spiritū sanctū testificatur gratia, quia vnum baptisma in nomine trinitatis est. Vnum deum Prophetæ dicunt, Apostoli audiunt. Vnum deum Magi crediderunt, & aurum, thus & myrrham supplices ad Christi cunabula detulerūt. Auro regē fatentes, vt deum thure venerantes. Thesaurus enim regni, sacrificiū dei, myrrha est sepultura. Quid igitur voluerūt sibi mystica munera inter abiecta præsepia, nisi vt intelligeremus in Christo differentiam diuinitatis & carnis? Vt homo cernitur, vt Dominus adoratur, iacet in pannis, sed fulget in stellis. Cunnā nascentē indicat, & stellæ dominantem. Caro est quæ inuoluitur, diuinitas, cui ab angelis ministratur. Ita nec dignitas naturalis maiestatis amittitur, & assumptæ carnis veritas comprobatur. Hæc est fides nostra. Sic se deus cognosci voluit ab hominibus, sic tres pueri crediderunt, nec incendia circumiecta senserunt, cum infidos noxius ignis exureret, & fideles innoxia flamma roraret, quibus aliorum incendia refrigerabant, quia merito fidei perdiderat suam pœna naturam. Aderat enim in specie angeli qui monebat, vt in numero trinitatis, vnus esset laudatio potestatis. Bene nedicabatur deus, videbatur in angelo dei filius, sancta & spiritalis in pueris gratia loquebatur.

Expositio dogmatis Arriani. CAP. III.

Nunc consideremus quas Arriani dei filio inferant quæstiones. Dissimilem patri dicunt esse dei filium. Hoc si homini obiiciatur, iniuria est. Ex tempore cœpisse dicunt dei filium, cum conditor ipse sit temporum. Homines sumus, & esse nolumus temporales. Ex tempore cœpimus, & sine tempore futuros esse nos credimus, & fieri nos optamus æternos. Et quomodo negare possumus dei filiū sempiternum, quem sempiternum docet atque demō-

strat natura nō gratia? Creatum dicūt. Quis authorē inter opera sua deputet, vt videatur id esse quod fecit? Bonum negant. Sacrilega vox ipsa se damnat, vt indulgentiam sperare non possit. Negant verum dei filium, negant omnipotentē, cum fatcantur omnia facta per filium, omnia creata per dei esse virtutem. Quid est enim virtus, nisi perfecta natura? Negant etiam diuinitate vnum esse cum patre. Deleāt ergo euangelium, deleant Christi vocem. Ipse enim dixit: Ego & pater vnum sumus. Non ego hoc dico, Christus dixit. Nunquid fallax vt mentiretur? Nunquid impius, vt quod nō erat, vsurparet? Sed lingua suis locis plenius digerentur. Nunc quoniam hæreticus dicit esse dissimilem, idque veritatis disputationibus adstruere nititur, dicendum est nobis quod scriptum est: Cauete ne quis vos deprædetur per philosophiam & inanem seductionem, secundum traditionem hominum, & secundum clemētiam huius mundi, & non secundū Christum, quia in ipso habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. Omnem enim vim venenorū suorum in dialectica disputatione constituunt, quæ Philosophorum sententia definitur, non adstruendi vim habere, sed studium destruendi. Sed non in dialectica complacuit deo saluū facere populū suum. Regnum enim dei in simplicitate fidei est, non in contētionē sermonis.

Non esse dissimilem patri filium Dei. CAP. IIII.

Dissimilem igitur dicunt esse. Non negamus: imō potius horremus hanc vocē. Sed nolo argumēto credas sancte Imperator, & nostræ disputationi, scripturas interrogemus, interrogemus Apostolos, interrogemus Prophetas, interrogemus Christum. Quid multa? Patrē interrogemus, cuius honori studere se dicunt, si filius degener iudicetur. Sed nō est honorificentia boni patris, filij iniuria. Non potest bono patri placere si filius degenerasse pot' à patre, quàm patrem æquasse credatur. Da veniam sancte Imperator, si ad ipsos paulisper verba cōuerto. Sed quem potissimum legā, Eudoxium, Eunomiūmve, an Arrium vel Aëtium eius magistros? Plura enim nomina, sed vna perfidia, impietate non dissonans, communionē discordans, non dissimilis fraude, sed cogitatione discreta. Cur enim secum nolint cōuenire, non intelligo. Eunomij personam diffugiunt Arriani, sed eius perfidiam afferūt, impietatem exequuntur. Aiunt enim prodidisse effusius quæ Arrius scripserāt. Magna caritatis effusio. Authorem probant, executores refutant. Itaque nūc in plures sese diuisere formas. Alij Eudoxium, alij Eunomiū, vel Aëtium, alij Palladium vel demophilum, atque Auxentium, vel perfidiæ eius hæredes sequuntur, alij diuersos. Nūquid diuisus est Christus? Sed qui eū à patre diuidunt, ipsi se scindunt: & idēd quoniam communiter aduersus ecclesiam dei, quibus inter seipfos non conuenit, conspirarunt, cōmuni nomine hæreticos quibus respōdendum est, nominabo. Hæresis enim, velut quædam Hydra fabularū, vulneribus suis creuit. Et dum saepe reciditur, pullulauit, igni debita, incendiōq; peritura. Aut velut quædam monstruosi Sylla portenti in varias formas distincta perfidiæ, velut supernè vacuum Christianæ sectæ nomen obtendit. Sed quos in illo impietatis suæ freto miseris inter naufragia fidei repererit flu-

Ioan. 10.

Colos. 2.

1. Cor. 4.

1. Cor. 1.

Hydra.

Sylla.

Quætes h'eluinis succincta prodigijs tetri dogmatis G
 seuuo dente dilacerat. Cuius speluncam, san'cte Im-
 perator, vt ferunt nautæ, cæcis latebris inhorretem,
 omnemq; eius viciniam ceruleis canibus inter per-
 fidia' taxa resonatem, clausa quodammodo præter-
 ire aude debemus. Scriptu' est enim: Sepi aures tuas
 spinis. Et alibi: Videte canes, videte malos opera-
 rios. Et iterum: Hæreticum post primam correptionem
 deuita, sciens quia subuersus est qui eiusmodi
 est, & delinquit, cum sit proprio iudicio damnatus.
 Itaque tanquã boni gubernatores quo tutius præ-
 termearc possumus, fidei vela t'edemus, scripturaru'
 que relegamus ordinem. Apostolus dicit imaginem
 patris Christi esse: ait enim quod ipse sit imago dei
 inuisibilis, primogenitus vniuersæ creaturæ. Primo-
 genitus, inquit, non primo creatus, vt & genitus pro
 natura, & primus pro perpetuitate credatur. Alibi
 quoq; Apostolus asseruit quod ipsum posuit hære-
 dem omnium, per quem fecit & secula, qui est spl'endor
 gloria, & character substantiæ eius. Imaginem
 Apostolus dicit, & Arrius dicit esse dissimilem. Cur
 imago, si similitudinem nõ habet? In picturis homi-
 nes nõ sunt esse dissimiles, & Arrius dissimilem patrẽ
 contendit in filio, & vult vt pater dissimilem genu-
 erit sui, quasi impot'es qui generare similem non po-
 tuerit. Prophetæ dicunt: In lumine tuo videbimus
 lumen. Prophetæ dicunt: Spl'endor est enim lucis æ-
 ternæ, & speculum sine macula Dei maiestatis, & i-
 mago bonitatis illius. Vide quãta dicatur. Pater
 quod claritas paternæ lucis in filio sit. Speculũ sine
 macula, quod pater videatur in filio. Imago bonita-
 tis, quod nõ corpus in corpore, sed virtus in filio to-
 ta cernatur. Imago docet nõ esse dissimile, character
 expressum esse significat, splendor signat æternum.
 Imago itaq; non vultus est corporalis, non fictis cõ-
 p'osita, non ceris, sed simplex de Deo, egressa de pa-
 tre, expressa de fonte. Per hanc imaginem Philippo
 patrẽ Dominus demonstrauit, dicens: Philippe, qui
 me videt, videt & patrem. Et quomodo tu dicis, o-
 stende nobis patrem? Non credis quia ego in patre,
 & pater in me est? Videt enim in imagine patrẽ, qui
 videt in filio. Vides quam imaginem dicat. Imago
 ista veritas est, imago ista iustitia est, imago ista Dei
 virtus est, non muta, quia verbum est: non insensibi-
 lis, quia sapientia est: non inanis, quia virtus est: non
 vacua, quia vita est: nõ mortua, quia resurrectio est.
 Vides ergo quia dum imago dicitur, patrem signifi-
 cat esse cuius imago sit filius, quia nemo potest ipse
 sibi imago sua esse. Plura possem de filio testimonia
 dicere, sed ne fortẽ ipse sibi nimum fauisse dicatur,
 patrem interrogemus. Nempe ipse dixit: Faciamus
 hominem ad imaginem & similitudinem nostram.
 Pater filio dicit: Ad similitudinem nostram: & tu dis-
 similem filium Dei dicis? Ioannes dicit: Dilecti filij
 Dei sumus, & nondum apparet quid erimus: scimus
 quia si reuelatum fuerit, similes ei erimus. O impro-
 uida amentia. O impudens peruicacia, homines su-
 mus, & in quo possumus, ad similitudinem Dei erim',
 & similem audemus Dei filium denegare? Ergo pater
 dicit: faciamus hominẽ ad imaginẽ & similitudinem
 nostram. In principio ipsius mundi patrem & filium
 esse audio, & vnum opus cerno. Audio loquentem,
 agnosco facientem, sed & patris & filij vnã imaginẽ,

vnã similitudinem lego. Similitudo hæc non di-
 uerfitati s, sed vnitatis est. Quod igitur tibi vsurpas,
 filio Dei derogas, cum vtique nisi per imaginẽ Dei,
 ad imaginem Dei esse non possis.

De sempiterno dei filio. CAP. V.

CLaret igitur non esse dissimilem, & ideo procli-
 uior via est, vt etiam sempiternũ esse fateamur,
 cum similis sempiterno vtique sempiternus sit. Si
 autem patrem sempiternum dicimus, & hoc idem fi-
 lium denegamus, dicimus esse dissimile. Sempiter-
 no enim temporale dissimile est. Clamat Propheta
 sempiternum, clamat & Apostolus sempiternũ. Ple-
 num est vetus testam'entum testimonij filij sempiter-
 ni, plenum est nouum. Ordinẽ ergo teneamus. Scri-
 ptum est in veteri testamento, vt vel vnum è pluri-
 bus dicam: Ante me non fuit alius Deus, & post me
 non erit. Nihil ergo argumentabor, te ipsum inter-
 rogo. Quis hoc dicit, pater, an filius? Vtrum dixeris,
 eo te conuinci intelliges, vel si credas, doceri. Quis
 ergo hoc dicit, pater, an filius? Si filius, ante me, in-
 quit, non fuit alius Deus: si pater, post me, inquit, nõ
 erit: hic priorem, ille posteriorem non habet, inuicẽ
 in se, & pater in filio, & filius in patre cognoscitur.
 Cum enim patrem dixeris, eius etiam filium de-
 signasti, quia nemo ipse sibi pater est. Cum filiũ no-
 minas, etiam patrem eius fateris, quia nemo ipse sibi
 filius est. Itaq; nec filius sine patre, nec pater potest
 esse sine filio. Semper igitur pater, semper & filius.
 In principio enim erat verbum, & verbũ erat apud
 Deum, & Deus erat verbum, hoc erat in principio
 apud deum. Erat, inquit, apud deum. Erat, erat, erat,
 erat, ecce quater erat. Vbi impius inuenit quod non
 erat? Alibi quoque Ioannes in epistola sua dicit quod
 erat in principio: indefinitè tenditur erat. Quicquid
 excogitaueris, erat filius. Omnes autem hereses hoc
 capitulo breui piscator noster exclusit. Quod enim
 erat in principio, non includitur tempore, nõ prin-
 cipio præuenitur. Ergo Arrius cõtimefcãt. Quod au-
 tem erat apud deum, non commixtione confundit-
 ur, sed manentis verbi apud patrem solida perfectio-
 ne distinguitur, vt Sabellius obmutescat. Et deus e-
 rat verbum. Non ergo in prolatione sermonis hoc
 verbum est, sed in illa cœlestis designatione virtutis,
 vt confiteretur Fotinus. Quod verò erat in principio
 apud deum, sempiternæ diuinitatis in patre & filio
 inseparabilis vnitas edocetur, vt erubescat Eudo-
 xius & Eunomius. Postremò, cum omnia per ipsum
 facta dicantur, ipse conditor noui vtique testamen-
 ti & veteris designatur, vt Manichæus locum tenta-
 tionis habere non possit. Ita piscator bonus intra v-
 num omnes rete conclusit, vt faceret inhabiles frau-
 di, quamuis essent inutiles captioni. Dic mihi hære-
 tice, dat enim veniam clementissimus Imperator,
 vt te non obloquendi studio, nec audiendi cupi-
 ditate, sed exponendi gratia paulisper alloquar. Dic
 mihi, inquã, fuitne aliquando tẽpus quo omnipotens
 deus pater non erat, & deus erat? Tempus, in-
 quis, non adstruo. Bene & arguẽ. Si enim tẽpus di-
 xeris, te ipsum cõuincas: quia necesse est asseras fuis-
 se tẽpus ante filiũ, cum filius temporis author sit, &
 creator. Nõ potest enim post opus suũ ipse cõpisse.
 Necesse

Necesse est igitur authorem operis sui esse fatearis. A
 Ante tempora, inquis, non nego filium. Sed cum fi-
 lium dico, ostendo priorem patrem, quia pater, in-
 quis, filio prior est. Quid est hoc? Negas esse tempus
 ante filiũ: & tamen nescio quid ante filium vis præ-
 cessisse quod temporis sit: & ostendis media nescio
 quæ molimina fuisse generandi, in quo generationẽ
 patris significas temporalem. Nam si pater esse cõ-
 cepit, Deus ergo primò erat, postea pater factus est.
 Quomodo ergo immutabilis Deus? Si enim antè
 Deus, postea pater, vtique generationis accessione
 mutatus est. Sed auerat Deus hanc am'etiam. Nos
 enim ad impietatem eorum redarguendam, hæc re-
 tullimus quæstionem: quia pia mens generationem
 sine tempore asserit, vt & sempiternum patrem cum
 filio dicat, nec aliquando asserat esse mutatum. Iun-
 gat igitur honorificentia patri filium, quem diuini-
 tas iunxit: non separet impietas, quem generationis
 proprietates copulauit. Honorificemus filium, vt ho-
 norificemus & patrem, sicut in euangelio scriptum
 est. Sempiternitas filij, paternæ maiestatis insigne
 est. Si iste nõ semper fuit, ergo ille mutatus est: sed si
 semper fuit filius, ergo nec pater aliquando mutatus
 est, qui immutabilis semper est. Itaque videmus
 quod illi qui volũt negare filium sempiternum, vo-
 lunt patrem docere esse mutatu'. Accipe aliud quod
 clareat filium sempiternum. Apostolus dicit quod
 Dei sempiterna virtus sit atque diuinitas. Virtus
 autem Dei Christus est. Scriptum est enim Christũ
 esse Dei virtutem, & dei sapiẽtiam. Ergo si Christus
 dei virtus, quia virtus dei sempiterna, sempiternus
 igitur & Christus. Nõ ergo ex vsu generationis hu-
 manæ calumniam hæretice instruas, neque ex no-
 stro sermone componas. Neque enim angustis ser-
 monibus nostris, immensæ magnitudinem possumus
 diuinitatis includere, cuius magnitudinis non
 est finis. Namque hominis generationem si definire
 contendas, tẽpus ostendis. Generatio autem diuina
 supra omnia est. Latè patet, supra omnes cogitatio-
 nes ascẽdit & sensus. Scriptum est enim: Nemo ven-
 nit ad patrem nisi per me. Quicquid igitur de patre
 cogitaueris, quamlibet eius aternitatem, non potes
 de eo aliquid nisi per filiũ cogitare, nec potest vllus
 ad patrem nisi per filium transire sensus. Hic est, in-
 quit, filius me' dilectissimus. Est, inquit, quod indefi-
 nenter est. Vnde & dauid, In æternum, inquit, do-
 mine permanet verbum tuum in celo. Quod enim
 manet, nec substantia nec aternitate deficit. Quæris
 à me, quomodo si filius sit, non priorẽ habeat patrẽ?
 quæro item abs te, quando aut quomodo filium pu-
 tes esse generatu'? Mihi enim impossibile est genera-
 tionis scire secretũ. Mens deficit, vox silet, non mea
 tantum, sed angelorum. Supra potestates, supra an-
 gelos, supra Cherubim, supra Seraphim, supra omnẽ
 sensum est, quia scriptum est: Pax autem Christi quæ
 est supra omnem sensum. Si pax Christi supra om-
 nem sensum est, quemadmodum non est super om-
 nem sensum tanta generatio? Tu quoque manum
 ori admoue, scrutari non licet superna mysteria. Li-
 cet scire quod natus sit, nõ licet discutere quemad-
 modum natus sit. Illud negare mihi non licet, hoc
 quætere metus est. Nam si Paulus ea quæ audiuit rap-
 ptus in tertium cœlum, ineffabilia dicit, quomodo

nos exprimere possumus paternæ generationis ar-
 canum, quod nec sentire potuimus, nec audire? Ve-
 rum si me ad cõsuetudinem trahis generationis hu-
 manæ, vt patrem dicas priorem, vide vtrum ad ge-
 nationem Dei, terrenæ generationis exempla cõ-
 ueniant. Si secundum hominem loquamur, negare
 non poteris priores esse in homine patris quàm filij
 passiones. Prior creuit, prior senescit, prior doluit,
 prior fleuit: Si igitur hic tempore minor, ille anti-
 quior passione. Si hic generationis incurrit ætatem,
 nec ille generandi euasit pudorem. Quid te ista quæ-
 stionum tormenta delectant? Audis Dei filium, aut
 dele nomen, aut agnosce naturam. Audis vterum,
 agnosce generationis perspicuã veritatem. Audis
 cor, verbum intellige. Audis dexteram, cognosce
 virtutem. Audis os, cognosce sapientiam. Non hæc
 sunt in Deo corporaliter estimanda. Incomprehen-
 sibiliter generatur filius. Impassibiliter generat pa-
 ter, & tamen ex se generauit, & ante omnem intel-
 lectũ generauit deus verus deum verum. Pater dili-
 git, & tu discutis: pater complacet, & tu cum Iudeis
 inuides: pater honorificat, & tu cum gentibus cõui-
 tiaris? Quæris à me vtrum prior nõ possit esse qui pa-
 ter est. Quæro à te, vt doceas quando pater fuerit
 prior: aut testimoniũ, aut argumentis collige verita-
 tem. Si testimoniũ, accepisti vtique sempiternã dei
 esse virtutem. Legisti etiã dicentem: Israël si me au-
 dieris, non erit in te deus recens, neque adorabis
 Deum alienum. Aliud horũ aternitatem, aliud prop-
 rietatem substantiæ indifferentis significat, vt neq;
 posteriorẽ, neq; alterius diuinitatis filium esse creda-
 mus. Nã si posterior est, recens est: & si vnus non est
 diuinitatis, alienus est. Sed nec posterior, quia recẽs
 non est: nec alienus, quia ex patre natus, quia supra
 omnia est Deus benedictus in secula, sicut scriptum
 est. Sed si alienum putant, cur adorant eum, cum scri-
 ptum sit: Neque adorabis deum alienum? Aut si nõ
 adorant, fateantur, & finis est, ne quem sub religiosi
 nominis professione decipiant. Hæc nempe sunt tes-
 timonia scripturarum. Aut si habes aliud, proferre
 debebis. Superest vt & argumentis veritas colliga-
 tur. Quanquam etiã humanis testimoniis argumen-
 ta cedere soleant, argumentare tamen hæretice vt
 voles. Vsu, inquis, accepimus, eo qui nascitur prio-
 rem esse qui generat. Persequere igitur omnia ve-
 stigia consuetudinis: & si cetera conueniunt, nõ ob-
 sisto quin & istud requiras. Si autem nulla concor-
 dant, quemadmodũ cum desint cetera, hoc solũ exi-
 git? Ergo quia vsu requiris, quando generatus est
 ex patre, paruulus fuit, vidisti in cunis infantulũ va-
 gientẽ? Processus aliquos accepit ætatis? Si enim in-
 firmitatem generationis habuit, necesse est vt nõ so-
 lum nascendi, sed etiã viuẽdi inciderit infirmitatẽ.
 Sed fortasse eò prolaberis am'etie, vt de Dei filio ista
 non abnuas, qui cum ex infirmitate metiris huma-
 na: quid si Deum negare nõ potes nomine, infirmi-
 tare tamen hominem vis probare? Quid si dum fi-
 lium discutis, patrem arguis: & dum Christo præiu-
 dicas, patrem adiudicas? Nam si diuina generatio
 subiecta tempori fuit, & id ex vsu generationis v-
 surpatur humanæ, ergo & pater corporali ytero por-
 tauit filium, decem mensium curriculum onus vexit:
 sed quomodo sine sexu altero generationis vnus?

Ecclef. 28.
 Phillip. 3.
 ad Tit. 3.
 Colof. 1.
 Hebr. 1.
 Psalm. 35.
 Sap. 7.
 Ioan. 1.4.
 Genes. 1.
 1. Ioan. 3.
 Genes. 1.

Es. 43.

Ioan. 1.

1. Ioan. 2.

Ioan. 1.

Rom. 1.

1. Cor. 1.

Ioan. 6.

Marc. 17.
 Psalm. 118.

Phillip. 4.

2. Cor. 12.

Psalm. 80.

Rom. 9.

Vides solemnem generationis seriem non cœpisse, & tu partus cuiusdam corporei necessitates putas fuisse solennes. Tu vsum queris, ego sexum. Tu tempus exigis, ego ordinem. Tu finem discutis, ego quæro principium. Nêpe finis ex principio, non principium p̄det ex fine. Omne, inquis, quod natum est, principium habet. Et ideo quia filius est, principium habet, & ex tempore esse cœpit, quod ipsorum ore sit dictum. Ego autem filium natum esse profiteor: quod reliquum est impietatis, horresco. Deum cōfiteris homo, & tali circumferbis calumnia? Deus hanc auertat amentiam. Rursus obiiciunt: Ergo nō est filius si non habet quæ habent filij. Ignoscat mihi pater, ignoscat mihi filius, ignoscat Spiritus sanctus, quæstionem pro pietate a referre cupienti: Est certe pater, & manet semper, sunt etiam creaturæ pro dispositione diuina. Est ergo aliquid corū quod non subiectum sit aut locis, aut temporibus, aut creationi, aut causæ alicui vel authori? Profecto nihil. Quid ergo dicitis? Est horum aliquid quo egeat pater? Impiū est dicere. Ergo aut definite quæ creaturarum sunt aptare diuinitati, aut si comparare cōtenditis, considerate quō vestra procedat impietas, quod absit vt vel in sensu nostros aliquādo veniat. Nos enim piam responsonem tenemus. Nanque omnipotens Deus est, & ideo nullo eorum pater indiget, quia non habet mutationem sui aliquam vel profectum quo nos egemus, quorum infirmitas ex huiusmodi rebus profectum accipit. Qui autem omnipotens est, vtique non creatus, & in loco, & supra tempora est. Nihil enim ante Deum: imō hoc ipsum verbum, ante Deum dicere esse aliquid, graue. Ergo si ita est, quia nihil horum est in deo patre quæ profectum significant, quia deus est: nihil horum aptari etiam potest dei filio, vt velinitium accipiat vel profectū, quia deus verus ex deo vero est. Ergo quia vsitatum non reperimus ordinē, acquiesce Arriane præcipuam filij generationem fuisse. Acquiesce, inquam: & si mihi non credis, erubescere vel dei vocem dicentis: Cui me similem existimatis? Et iterum: Quia non sicut homo, ita & Deus, etenim si operatio dei præcipua est, quia non manibus operatur aliquid, non labore cōficit, non diebus absoluit (Ipse enim dixit, & facta sunt: ipse mādauit, & creata sunt) cur nō credamus præcipuam generationem esse eius in filio, cuius præcipuam operationem in operibus eius agnoscimus? dignum certē est vt specialiter & præcipuē videatur generasse filium. Habeat generationis inusitatae gloriam, qui habet potestatis inusitatae gratiam. Non solum admirabilis ex patre generatio Christi, sed admirabilis etiam ipsa generatio eius ex virgine. Tu illam dicis nostræ similem conceptionis, & ego probo istam nostræ esse dissimilem, imō te ipsum cogā fateri. Dic quemadmodum sit natus ex Maria, quo vsu, vterus eum habuerit virginalis, quomodo sine semine viri partus, vnde virgo prægnans, quemadmodum puella mater antē facta, quā copulam vxoris experta? causa deerat, & generabatur filius. Vnde ergo legis nouatæ partus: Si igitur in virgine vsus defuit generationis humanae, quemadmodum in deo patre propriæ generationis vsus requiritis? Certē vsus in sexu est quia sexus in carne est. Vbi ergo caro non est, quemad-

modū carnis infirmitatem exigis? Nemo meliorem discuit. Credere tibi insum est, & nō discutere permissum est. Scriptū est enim: Credidit Abraham deo: nec solum in generatione filij sermo defecit, sed etiam in operibus dei. Scriptum est enim: Omnia opera eius in fide. Opera ergo eius in fide, generatio sine fide? Et discutimus quæ non videmus, qui iubemur credere magis quā discutere quæ videmus? dicet aliquis: Quomodo generatus est filius quasi sempiternus, quasi verbum, quasi splendor lucis eternæ, quia simul splendor operatur vt nascitur? Apostoli istud exemplum est, non meum. Noli ergo credere quod fuerit vel momentum aliquod quo fuerit sine sapientia deus, aut sine splendore lux. Noli Arriane ex nostris æstimare diuina, sed diuina crede vbi humana non inuenis. Rex gentilis in igne cū tribus pueris Hebræis quarti quasi angeli vidit figurā: & quia præstare putabat angelis dei filium, quem non legit sed credi iudicauit. Abraham quoque tres vidit, & vnum adorauit. Petrus in monte Moysen & Heliam cum filio dei vidit, nec errauit in natura, nec errauit in gloria. Denique quid facere deberet, non illos, sed Christum interrogauit. Nam etsi tribus parabat obsequium, vnus tamen expectabat imperiū. Sed quoniam vel tabernaculorum numerum defendendū tribus simpliciter æstimauit, emendatur dei patris autoritate dicentis: Hic est filius meus dilectissimus, ipsum audite, id est, quid conseruos tuos cum domino focias tuo? Hic est filius meus, non Moyses filius, non Helias filius, sed hic filius. Sensit emendationem apostolus, procidit in faciem cōsternatus patris voce, & filij claritate. Sed eleuatur a filio, qui iacentes erigere consuevit. Vnum vidit, solum vidit Dei filium. Recesserunt enim seruuī, vt solus Dominus qui solus designabatur, filius videretur. Quid igitur sibi vult illa visio, nō æqualitatem Christi seruorumque significans, sed mysterium signans, nisi vt appareret nobis quod lex & propheta cum euangelio congruētes, sempiternū Dei filium quem annunciauerant, reuelarent? Ergo & nos cū audimus ex vtero filium, ex corde verbum, credamus quia non plasmatus manibus, sed ex patre natus: nō artificis opus, sed progenies est patris. Et ideo qui dicit: Hic est filius meus, non dicit: hic est temporalis: non dixit, hæc est creatura mea, hæc factura mea, hic seruus meus, sed hic filius meus, quam videtis in gloria. Hic est Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Iacob, qui apparuit in rubo Moysi, de quo Moyses ait: Qui est, misit me. Non pater in rubo, non pater in eremo, sed filius Moysi locutus est. Denique de ipso Stephanus dixit: Hic est qui fuit in ecclesia in eremo. Hic est ergo qui legē dedit, ipse qui locutus est Moysi dicens, Ego sum Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Iacob. Hic est Deus patriarcharū, hic est Deus prophetarū. Filium ergo legimus: mens tua percipit lectionē, edat lingua confessionē. Aufer hinc argumenta vbi fides queritur, in ipsis gymnasiis suis iā dialectica taceat. Nō quero quid loquatur philosophi, requiro qui faciāt, soli in suis gymnasiis remaserūt. Vide quā fides argumentis præponderet. Illi quotidie a suis confortibus deseruntur qui copiosē disputāt, isti quotidie crescunt qui simpliciter credunt. Non creditur philosophis, creditur piscatoribus:

Genes. 15.

Psal. 32.

Dan. 3.

Genes. 10. Math. 17.

Ibidem.

Exod. 3. Act. 7.

* auerrunt casit.

* proprietatis.

Num. 23.

Psal. 148.

non creditur dialecticis, creditur publicanis. Illi voluptatibus & deliciis orbem ligarunt, isti ieiuniis & doloribus exuerunt. Plures itaque iam cœpit illicite iniuria quā voluptas. Nunc videamus quo distant a gentilibus Arriani. Illi Deos appellant dispares sexu, dissimiles potestate: isti trinitatem asserunt differentis diuinitatis, & dissimilis potestatis. Illi deorum suorum principium asserunt temporale, & isti Christum cœpisse ex tempore mentiuntur. Non ne ex philosophia omnem impietatis suæ traxerunt colorem? Illi tamen quod veneramur amplificāt, isti Dei filium creaturam asserunt esse, qui Deus est.

Non esse creaturam Dei filium. CAP. VI.

Patuit, vt arbitror, sancte Imperator, neque dissimilem esse patris, neque ex tempore esse Dominum Iesum. Restat vt illud quoque sacrilegium redarguatur, & probemus creaturam non esse Dei filium: in quo nobis præsentis oraculum lectionis aspirat. Audiuimus enim legi dicente Domino: Ite in orbem vniuersum, & prædicate euangelium vniuersæ creaturæ. Qui vniuersam creaturam dicit, nullam excipit. Et ideo vbi sunt qui creaturam Christum appellant? Nam si creatura esset, nunquid ipse sibi mandaret euangelium prædicari? Non igitur creatura est, sed creator, qui docendæ creaturæ discipulis suis mandat officium. Non ergo creatura Christus. Vanitati enim creatura subiecta est, sicut apostolus dixit. Nunquid ergo Christus subiectus est vanitati? Rursus iuxta eundem apostolum, Creatura congemiscit & comparturit vsque nunc. Nunquid ergo Christus congemiscit & comparturit qui nostros a morte gemitus liberauit? Creatura, inquit, liberabitur a seruitute corruptionis. Videmus igitur magnā inter creaturam & Dominum esse distantiam, quia seruitus creatura est, Dominus autem spiritus est: vbi autem spiritus Domini est, ibi libertas. Quis hunc induxit errorem, vt eum qui creauit omnia, qui fecit omnia, diceret creaturam? Num ipse Dominus se creauit? Si enim lectum est quod per ipsum omnia facta sunt, & sine ipso factum est nihil: nunquid ipse se fecit? Si lectum est quod negari non potest, quia Deus in sapientia fecit omnia: nūquid verisimile videri potest quia a seipsa est facta sapientia? Legimus genitū, quia pater dixit: Ego ex vtero ante luciferū genui te. Legimus primogenitū filium, legimus vniogenitū. Primogenitū, quia nemo ante ipsum: vniogenitū, quia nemo post ipsum. Legimus etiā: Generationem eius quis enarrabit? Generationē, inquit, non creationē. Quis his tantis ac talibus cōferri potest? Ostēdit etiam Dei filius distantiam generationis & gratiæ dicēs: Ascēdo ad patrem meū, & patrē vestrum: Deum meum, & Deum vestrum. Non dixit: Ascēdo ad patrem nostrum, sed ascēdo ad patrem meum, & patrem vestrum. Separatio ista diuersitatē ostēdit, quod illius genitor, noster creator sit. Et addidit: Deum meum, & Deum vestrum, quia licet ipse & pater vnū sint, & illi pater sit proprietate nature, nobis Deus pater cœperit esse per filiū nō nature iure, sed gratiæ: tamen vtramque naturam hic significare videtur in Christo, & diuinitatis & carnis. Diuinitatis ex patre, carnis, ex matre. Illamque

ante omnia, istamque ex virgine. Denique ante patrem vt filius nominauit, Deum postea vt homo nuncupauit. Vbi cuique autem Deū suum quod ex persona dicat hominis, testimonia docent. Deus Deus meus respice in me, quare me dereliquisti? Et alibi: De ventre matris meæ Deus meus es tu. Et supra quasi homo patitur, & infra homo est qui ex matris ventre iactatur. Itaque cū dicit: De ventre matris meæ Deus meus es tu, significat eum qui pater semper erat, ex illo Deū sibi esse, ex quo de vêtre matris iactatus est. Cū igitur in Euangelio, in Apostolo, in prophetis generationem Christi legerimus, vnde audent dicere creatum esse vel factum? Et quidem in quo creatum legerint, in quo factum, considerare deberent. Edoctū est enim Dei filium de Deo esse genitū, de Deo natū. Factum autē in quo legerint, diligenter aduertāt. Nō enim Deus factus, sed Deus Dei filius natus est. Postea autem secundum carnem homo factus ex Maria est. Si mihi non credunt, credant apostolo dicenti: Postquam verō venit plenitudo tēporis, misit Deus filium suū factū ex muliere, factum sub lege, Filium, inquit, suum, non vnum de multis: nō communem, sed suum. Suum cum dicit, generationis eternæ proprietatem signauit. Hunc postea factum ex muliere asseruit, vt factura non diuinitati, sed assumptioni corporis adscriberetur. Factum ex muliere per carnis susceptionem. Factum sub lege per obseruantiam legis. Generatio autem illa cœlestis ante legem, ista post legem.

Quod facturam vel creaturam Dei filium dicant Arriani. CAP. VII.

Vnde & illud vanē iactare consueuerunt quod scriptum est? Et Deum eum & Christum fecit Deus. Imperiti legāt torum & intelligant. Sic enim scriptum est: Et Deum eum, & Christū fecit Deus, hunc Iesum quē vos crucifixistis: nō diuinitas crucifixa, sed caro est. Hoc vtique fieri potuit quod potuit crucifigi. Non ergo factura Dei filius. Facessat igitur & illud de quo calumniari solent, & dicant quemadmodum dictum sit: Dominus creauit me: nō dixit, pater creauit, sed Dominus creauit me. Caro Dominū cognoscit. Gloria patrem significat. Creatura nostra Dominum cōfiteretur. Caritas patrem nouit. Itaque quis ignoret quia ob causam incorporationis hoc dicitur? In eo igitur se creatum dicit, in quo & hominem testificatur dicens: Quid me queritis occidere hominem? In quo & crucifixus est, mortuus & sepultus est. Nec dubitādū quod præteritum posuit quod erat futurum. Hæc enim consuetudo est prophetiæ, vt quæ futura sunt, vel quasi præsentia vel quasi facta dicantur. Denique in Psal. xxj. legisti: Tauri pingues obsederunt me. Legisti etiam: Diuiserunt sibi vestimenta mea. Quod euangelista de tempore passionis prophetatum esse significat. Deo enim quæ sunt futura præsentia sunt: & ei cui præcognita sunt omnia, ventura pro factis sunt, sicut scriptum est: Qui fecit quæ ventura sunt. Nec mirum si ante secula fundarum se esse dicit, cū legeris prædestinatum ante tempora secularia. Quam verum de incarnatione id videatur expressum, declarant sequentia. Sapientia,

Psal. 21. Ibidem.

Galat. 4.

Act. 2.

Ioan. 7.

Prophetia consuetudo.

2. Tim. 1.

Proverb. 9.

inquit, edificauit sibi domum, & subdidit columnas septem, & inter duas hostias miscuit in cratere vinum suum, & parauit suam mēsam, & misit suos seruos conuocans cum altissima prædicatione dicens: Qui est insipiens, declinet ad me. Nonne in euangelio post incarnationem hæc omnia videmus esse completa? quod sacri conuiuij celebrauit mysteria, quod apostolos misit, voce * clamauit dicēs: Si quis sitit, veniat ad me, & bibat. Ergo sequentia respondent prioribus; & totius cursus incarnationis videmus prophetiæ expositione digestum. Multa alia documenta præsto esse possunt huiusmodi de incarnatione dicta videri. Sed non me inuoluo libris, ne tractatus videatur esse diffusior. Nunc ipsos Arrianos interrogatrum idem putēt esse genitum quod creatum? Si enim idem dicunt, nihil utique distat inter generare & creare. Ergo quoniam & nos creati sumus, inter nos & Christum, inter Christum & elementa nulla distantia est. Sed quamuis amentes sint, id tamē non audebunt dicere. Postremò vt insipientiæ eorum quod verum non est indulgeam: si nihil, vt putant, distat in verbo: cur non cum quem colunt, meliore appellant nomine? Cur verbo non vtuntur patris? Cur abiiciunt quod honorificentia est, assumunt quod iniuria? Si autē distat inter creatum & genitum, vt ego arbitror: cum legerimus genitum, non utique idem & genitum intelligemus & creatum. Dicant igitur generatum ex patre, ex virgine procreatum: aut dicant quomodo Dei filius & genitus & creatus, vna natura, & maximè Deus diuersitatem non recipit. Certè faceret nostra sententia. Paulum interrogemus, qui spiritu Dei plenus has præuidens quæstiones, generaliter contra gentes, specialiter contra Arrianos locutus ait diuino iudicio eos esse damnatos qui seruirent creaturæ potius quam creatori. Denique habes: Tradidit illos Deus in desideria cordiseorum, vt cōtumeliis afficiat corpora sua inter semetipsos, qui cōmutauerunt veritatem Dei in mendaciū, & coluerunt & seruirent creaturæ potius quam creatori, qui est Deus benedictus in secula. Prohibuit itaque me Paulus creaturæ seruire, sed Christo admonet seruiendum. Non ergo creatura Christus. Paulus, inquit, seruus Iesu Christi. Bonus seruus qui Dominum recognoscit, ipse creaturæ seruire nos prohibet. Quemadmodū ergo Christo ipse seruiret, si creaturam Christū putaret? Aut igitur desinant colere quem creaturam appellant, aut desinant quem colere se simulant, dicere creaturam, ne sub appellatione cultorum sacrilegia grauiora committant. Detestabilior enim domesticus hostis quam extraneus, & grauius scelus aduersus Christum, cum abutatur Christi nomine. Quem igitur meliorē interpretem quærimus scripturarum, quam illum doctorem gentium, vas electionis, electum de persecutoribus, qui Iesum quem persecutus fuerat, fatetur? Legerat utique Salomonem plus quam Arrius, & erat peritus in lege: & ideo quia legerat, non creatum Christum dicit esse, sed genitū. Legerat enim. Ipse dixit, & facta sunt: ipse mādauit, & creata sunt. Nuquid dicto factus est Christus? Nuquid mandato creatus est Christus? Quomodo autē creatura in Deo esse potest? Etenim Deus naturæ simplicis est, non coniunctæ atque compositæ, cui

* clara. Ioan. 7.

Roman. 1.

Esai. 148.

nihil accidat, sed solum quod diuinum est, in natura habeat sua, complens omnia, nusquam ipse cōfusus, penetrās omnia, nusquam ipse penetrandus, ubique totus, eodemque tēpore vel in caelo vel in terris vel in nouissimo maris præsens, visu incomprehensibilis, factu interpretabilis, sensu inæstimabilis, fide sequeñdus, religione venerandus, vt quicquid religiosius sentiri potest quicquid præstantius ad decorem, quicquid sublimius, ad potestatem, hoc Deo intelligas cōuenire. Ergo quia in filio complacet pater, crede quia dignus patre filius. Crede quia ex Deo exiuit filius, vt ipse testatur dicēs Ex deo processi & veni. Et alibi: A Deo exiui. Qui ex Deo processit, & a Deo exiuit: nihil aliud potest habere nisi quod Dei est. Vnde non solum Deus, sed etiam verus Deus. Verus è vero, & adeo verus, vt ipse sit veritas. Itaque si nomē quærimus, veritas est, si maiestatem quærimus naturalē, eo vique filius Dei verus est, vt & proprius. Scriptū est enim: Qui filio proprio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit eū. Tradidit utique secundum carnem. Proprietas diuinitatis est, veritas proprietatis, misericordia pietatis, oblatio securitatis. Sed ne calumniarentur quia scriptū est, Tradidit eū pater: ipse Apostolus alibi dixit: Pax a Deo patre, & Domino nostro Iesu Christo, qui se dedit pro peccatis nostris. Et alibi: Sicut Christus dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis. Si ergo & traditus est a patre, & ipse se tradidit, apparet vnam esse operationem, vnam esse patris & filij voluntatē. Si naturalem ergo maiestatem quærimus, genitus est. Qui genitum inficiatur, propriū negat. Qui propriū abnuat, communem ceteris arbitratur. Sin verò generationis ipsius proprietatem requirimus ex Deo exiuit. Nam cum in vsu nostro id sit exire quod iam sit, & ex interioribus secretis prodire videatur quod exire perhibetur: angustis licet sermonibus proprietatem diuinæ generationis aduertamus, vt nō ex loco aliquo videatur exisse, sed vt Deus ex Deo, filius ex patre. Nec videatur cœpisse ex tēpore qui ex patre nascendo prodiit, vt dixit ipse qui natus est: Ex ore altissimi prodij. Sed si naturam non agnoscunt, si nō credunt scripturis, vel operibus credāt. Cui dicit pater: Faciamus hominē: nisi ei quem verum filiū sciret? In quo nisi in vero suam imaginem recognosceret? Non est vnum adoptiuus & verus: nec filius diceret, Vnum sumus: si se cum vero qui verus non erat, ipse conferret. Faciamus ergo, dicit pater: qui dixit, verus est. Potest ne ergo verus non esse ille qui fecit: & quod dicēti defertur, facienti negatur? Quomodo autem nisi verum filium sciret, committeret ei voluntatis suæ vnitatem, & operis veritatem? Cum enim eadem faciat filius opera quæ pater facit, & quos vult viuificet filius; sicut scriptum est, nec* differens potestate, & liber est voluntate: ita vnitatis seruatur, quia & virtus Dei in diuinitatis proprietate est, & libertas non in aliqua differentia, sed in vnitatis est voluntatis. Turbati in freto Apostoli, licet adhuc non credentes corde, vbi primum sub pedibus Domini ludere aquas, & in quieto maris astu deambulantis Domini super aquas intrepida videre vestigia, subitòque nauis quæ fluctibus turbaretur, vbi eam tamē Christus ascendit, placida æquora, & elementa conspexere famulantia, verum Dei filium

Ioan. 8. Ioan. 16.

Rom. 8.

Galat. 1.

Ephes. 5.

Eccles. 24.

Genes. 1.

Ioan. 10.

* Indifferens.

Math. 14.

Mat. 17.

Esai. 65.

Ioan. 5.

filium crediderūt dicentes: Verè Dei filius es. Hoc idem centurio cum aliis qui secum erant, tremefactis mundi cardinibus in passione Domini, confitetur, & tu hæretice negas. Centurio dicit: Verè filius Dei erat iste. Erat, inquit, centurio: & Arrianus dicit, non erat. Ille ergo generationis & veritatem & aternitatem asseruit, manu cruentus, sed mente deuotus: Tu hæretice veritatem generationis negas, tempus adscribis: vtinam manus potius quam animus cruentasset. Sed nec manu innocens, & mente feralis, quantum in te est mortem inferis, qui infirmum opinaris. Imò, quod grauius est, cū diuinitas vulnus sentire non possit, quod in te tamen est, maiestatem suam in Christo, nō corpus interficere conaris. Verum igitur Deum dubitare non possumus, quem verum Dei filium & carnifices crediderunt, & daemones fatebantur: quorum nunc nō testimonia requiruntur, sed tuis tamen sacrilegijs præferuntur. Illos nominauimus vt erubesceres, diuina quoque responsa adhibuimus vt crederes. Clamat Dominus per Esaiam: Seruientibus mihi vocabitur nomen nouum, quod benedicetur super terram, & benedicent Deum verum: & qui iurant super terram, iurabunt per Deum verum. Hæc dixit Esaias quando vidit maiestatem eius. Hoc in euangelio designatur, quod maiestatem viderit Christi, & locutus sit de eo. Accipe tamen quod etiam scripserit Euangelista Ioannes in epistola dicens: Scimus quoniam filius Dei apparuit, & dedit nobis sensum vt cognoscamus patrem, & simus in vero filio eius Iesu Christo. Hic est verus Deus, & vita æterna. Verum Ioannes filium Dei, & verū Deum dicit. Ergo si verus Deus, utique non creatus, nihil fallax habens atque fucatum, nihil confusum atque dissimile.

Definitio patrum de fide.

CAP. VIII.

Deus igitur ex Deo, lumen de lumine, verus vnus substantiæ cum patre. Sic nempe nostri secundum scripturas dixerunt patres, qui etiam sacrilega dogmata ideo suis inserenda putauere decretis, vt Arrij perfidia ipsa se proderet, ne quasi fucis quibusdam & coloribus illita velaretur. Fucum enim faciunt qui non audent explicare quod sentiunt censoriè. Itaque impietas Arriana non expositione referatur, sed dānatione detegitur: vt qui curiosè gestit audire, prius damnatam cognosceret ne laberetur, quam expositam audiret vt crederet.

Expositio quæ Arrij perfidiam damnat. CAP. IX.

Eos, inquit, qui dicunt: Erat quando non erat, & antequam nasceretur non erat: & qui ex nihilo factum, aut ex alia substantia vel ouisa dicunt esse, aut mutabilem & conuertibilem Dei filium, anathematizat catholica & apostolica ecclesia. Accepisti sancte imperator eos qui talia asserunt, iure damnatos, non humana industria, non compositione aliqua: sed trecenti decem & octo, vt supra dixi, episcopi ad consilium conuenerunt. Sed vt in numero eorum per signum suæ passionis & nominis Dominus Iesus suo probaret se adesse concilio, crux in

trecentis, Iesu nomen in decem & octo est sacerdotibus. Hoc & in Ariminensi concilio habuit prima confessio, & post Ariminense concilium secunda correctio. Epistola ad imperatorem Constantium missa testatur correctionem, secuta concilia confitentur. Arrius ergo dicit: Erat quando non erat: sed scriptura dicit, erat: non dicit, non erat. Denique Ioannes scripsit: In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum, hoc erat in principio apud Deum. Ecce quotiens erat, & nusquā dixit quod nō erat. Cui ergo credimus: Ioanni in Christi pectore recumbenti, an Arrio inter effusa se sua viscera volutanti, vt agnosceremus similem Iudæ proditoris Arrij quoque fuisse perfidiam, quem similis pœna damnauit: effusa sunt enim & Arrij viscera. Pudet dicere vbi, atque ita crepuit medius prostratus in faciē, ea quibus Christum negauerat scæda ora pollutus. Crepuit enim, sicut etiam de Iuda. Petrus apostolus dixit, quia possedit agrum de mercede iniustitiæ, & in faciem prostratus crepuit medius, & effusa sunt omnia viscera eius. Non est fortuita mors vbi in sacrilegio pari pœnæ parile processit exemplum, vt idem subirent supplicium qui eundem Dominum negauerunt, & qui eundem Dominum prodiderunt. Veniamus ad alia. Arrius dicit: Antequam nasceretur non erat, sed scriptura dicit omnia esse per filium. Quomodo ergo aliis dedit esse, qui non erat? Cum autem dicit impius, quando & antè, hæc utique duo verba tempus ostendunt. Quomodo ergo negant tempus ante filium, & volunt prius fuisse quæ temporis sunt, cū idipsum, quando & antè & aliquando non fuisse, sit temporis? Arrius dixit ex nihilo Dei filium, quomodo ergo Dei filius? Quomodo paterno generatus ex vtero? Quomodo eructuati ex corde verbum legitur, nisi vt ex intimo & inæstimabili patris intelligatur, vt scriptum est, prodisse secreto? Filius enim aut per adoptionem, aut per naturam est. Per adoptionem nos filij dicimur, illè per veritatem naturæ est. Quomodo ergo ex nihilo ille, qui ex nihilo fecit omnia? Non habet filium qui nescit vnde sit. Denique nec Iudæi habebant filium, quia vnde esset nesciebant. Et ideo dixit his Dominus: Nescitis vnde veni. Et infra: Neque me noscitis, neque patrem meum scitis. Qui enim negat ex patre filiū, nec patrem ex quo est filius nouit, neque filium nouit qui patrem nescit. Arrius dicit: Ex alia substantia. Quæ igitur alia substantia æquatur Dei filio, vt ex ipsa Dei filius sit, aut quomodo reprehendunt quia nos in Deo aut ouisiam Græcè, aut Latine substantiam dicimus, cum ex alia dicendo substantia Deum esse filium, etiam ipsi substantiam Dei esse confirmant? Sed si de nomine substantiæ aut nature diuinæ voluerint dicere, faciliè reuincuntur, quia & ouisiam Græcè, & Latine substantiā frequenter scriptura memorauit. Et Petrus vult nos, vt legimus, diuinę cōsortes fieri nature. Quod si ex alia substantia filii dicit, ipsi se reuincunt, & verbum substantiæ quod metuunt cōfitendo, & filii creaturis quibus preferre se simulant * cœquabūt. Arrius dicit creaturam Dei filium, non sicut cæteras creaturas. Quæ enim creatura non sicut alia creatura est? Homo nō vt angelus: terra non vt cœlū: sol non vt aqua: lumē nō vt

Ioan. 1.

Esai. 53.

Ioan. 8.

2. Pet. 1.

* Conseruato.

Mal. 3. tenebræ? Nihil ergo preferendo donauit, sed ad simplices decipiendos, misero colore fraudem suæ impietatis obduxit. Arrius dicit mutabilem & conuertibilem Dei filium. Quomodo ergo Deus sit mutabilis, cum ipse dixerit: Ego sum, ego sum & non sum mutatus? Verè nunc mihi propheticum illud est cõfitendum, quod prophetaturus de Domino præmittit Esaias dicēs: O miser ego & compuncto corde, qui cum immunda labia habeam, in medio quoque populi inhabitem immunda labia habentis, vidi Dominum Sabaoth. Ergo si Esaias miserum se dicit, qui vidit Dominum Sabaoth: quid ego de me dicam, qui cum immunda labia habeam, cogor de Dei generatione tractare? Quid igitur de iis que metuo, locuturus erumpo, cum Dauid de iis que sciat, ori suo custodiam petat? O si mihi quoque vnum de Seraphim candentem illum carbonem quem de altari diuino sumpfit, vtriusque forcipe deferens testamenti, immunda adurat labia. Aut quia tunc Seraphim descendit in figura ad prophetam: tu autem Domine reuelato mysterio ad nos in carne venisti, non per legatum, neque per nuncium, sed ipse per te, ab occultis meis conscientiam meam mundes, vt ego quoque dudum immundus, sed iam per tuam misericordiam fide mundus, illud Dauidicum canam dicens: Psallam tibi in cithara Deus Israël, gaudebunt labia mea dum cantauero tibi, & anima mea quam redemisti. Itaque Domine calumniatores tuos & hostes relinquens, confer te ad nos, & sanctifica aures principis Gratiani, omniumque præterea quorum in manus hic libellus venit, vacuas

G mihi præsta, nec ubi audita perfidiæ sordes residant. Emunda ergo, emunda autem non fontanis poculis, nec fluuiali hauitu, nec fufurro prætermeantis riui, sed sermonibus ad vicem aquarum operantibus, supra nitorem aquarum perspicuis, & omni purioribus niue, illis utique sermonibus quibus dixisti per Esaiam: Si fuerint peccata vestra sicut phœnicium, vt niuem dealbabo. Est etiam poculum quo secreta mentis mundare consuesti. Poculum non naturæ veteris, nec ex vite soleni, sed poculum nouum de cœlo delatū, in terra expressum ex illo bottrione peregrino, qui sicut vua de vite, ita ille in carne crucis pependit è ligno. Ex hoc ergo bottrione est poculum quod lætificat cor hominis, sobrietatem inebriat, crapulam fidei & veræ religionis exhalat, crapulam castitatis infundit. Hoc igitur poculo Domine meus, Domini aures Augusti mentis emunda, vt sicut poculo naturali homines inebriati quietem diligunt, timorem mortis expellunt, iniurias non sentiunt, aliena non querunt, suorum obliuiscuntur, ita etiam poculo tuo crapulatus pacem diligit, & fidei exultatione securus mortem infidelitatis ignoret, patientiam charitatis exhibeat, sacrilegia aliena non teneat, fidem etiam pignoribus suis præferat, secundum quod scriptum est: Relinque omnia tua, & veni, sequere me. Hoc poculo Domine Iesu sensus etiam nostros dilue, vt te adoremus, te colamus visibilibus & inuisibilibus creatorem. Non potes ergo inuisibilis aut bonus non esse, qui id etiam tuis operibus contulisti.

FINIS.

Capita libri secundi de Fide.

- Quod Arriani bonum Dei filium negent.
- De vero & bono Dei filio.
- De omnipotenti Dei filio.
- De Domino maiestatis Dei filio.

- Cap. I.
- Cap. II.
- Cap. III.
- Cap. IIII.

DIVI AMBROSII EPISCOPI
MEDIOLANENSIS, DE FIDE AD GRATIANVM AVGVSTVM, LIBER II.

PROLOGVS.

SATIS, vt arbitror, libro superiore sancte Imperator, edoctum est sempiternum esse Deum Dei filium, non dissimilem patri, genitum, non creatum. Deum quoque verum Dei filium scripturæ lectionibus approbauimus, & apertis maiestatis suæ iudiciis designatum. Itaque quamuis ista ad fidem copiosè redundantia sint, quod à fontis meatu magnitudo plerumque decurrentis fluminis aestimatur, tamen quo purius niteat fides, tripartita videtur deriuanda distinctio. Sunt enim euidentia indicia quæ proprietatem deitatis ostendunt: Sunt quæ similitudinem patris & filij: Sunt etiam quæ perspicuam diuinæ maiestatis exprimunt unitatem. Proprietatis itaque sunt, generatio, Deus, filius, verbum. Similitudinis,

splendor, character, speculum, imago. Vnitatis aternæ, sapientia, virtus, veritas, vita. Hæc indicia ita Dei filium signant, vt ex his & sempiternum patrem esse cognoscas, nec ab eo filium discrepantem. Ex eo enim qui est generatio, ex sempiterno Deus, ex patre filius, ex Deo verbum, splendor gloriæ, character substantia, speculum Dei, maiestatis imago, de bono bonitas, de sapiente sapientia, de forti virtus, de vero veritas, de viuente vita. Concordant igitur patris & filij indicia, quibus non discrepare inter se, sed vnus maiestatis esse nemo dubitauerit. Quorum singulorum proferremus exempla nominum, nisi coartandi sermonis studio teneremur. His duodecim tanquam lapidibus pretiosis fidei columna consurgit. Hi sunt enim preciosi illi lapides, sardius, iaspis, smaragdus, chrysolithus, & ceteri, quibus sancti Aaron, illius vrique qui figuram gessit Christi, veri scilicet vestimentum sacerdotis intexitur, circumdati auro lapides, & sculpti de nominibus filiorum Israel, duodecim lapides sibi inuicem coherentes. Nam si eos aliquis separaret aut secernat, omnis fidei structura dissoluitur. Itaque principium fidei nostræ est, scire quod genitus est Dei filius. Si genitus non est, nec filius est. Nec satis est dixisse filium, nisi & vni genitum filium designaueris. Si creatura est, Deus non est: si Deus non est, nec vita est: si non est vita, nec veritas est. Ergo tria illa, id est, generatio, filius, vni genitus, principaliter & proprie indicant ex Deo filium. Tria sequentia, id est, Deus, vita, veritas, virtutem eius manifestant, qua condidit & fecit subsistere creaturam. In ipso enim viuimus, mouemur & sumus, sicut ait Paulus. Et ideo in illis tribus proprietates filij, in istis aliis paternæ ac filij operationis unitas declaratur. Imago quoque & splendor & character dicitur Dei filius, quia hæc incomprehensibilem & inuestigabilem paternæ diuinitatem maiestatis in filio, & expressam similitudinè reuelarunt. Hæc quoque tria videmus ad similitudinem pertinere. Reliquum est virtus, sapientia, iustitia vt his singulis operationibus aternitas probaretur. Hoc igitur est illud vestimentum speciosis lapidibus adornatum, hinc veri amictus est sacerdotis, hæc vestis nuptialis, hic textus propheticus, qui bene nouerit ista contexere. Neque utilis ista textura est, de qua Dominus dicit per prophetam: Quis dedit mulieribus texture sapientiam? Nec communes isti lapides, lapides vt legimus supplementi. Omnis enim in eo perfectio est, si nihil desit lapidis compositi & circumdati auro, intelligibili scilicet natura. Si eos bene mens nostra componat, naturalisque sensus probabili ratione compagine. Denique quàm non mediocres lapides sint, lectio docet: quod cum alij alia viliora deferrent, istos tamen lapides super humeros suos religiosi principes attulerunt, ex quibus fecerunt rationale opus textile. Textile enim opus est quando fidei facta concordant. Nec me aliquis errare putet, quia supra tripartitam de quaternis, subter vero quadripartitam de ternis feci distinctionem. Boni operis gratia per diuersas plus placet formas. Bona enim & illa quæ texturinum indumenti sacerdotalis ostendit, vel lex scilicet, vel ecclesia, quæ binas vestes fecit viro suo, sicut scriptum est, vnâ operis, alteram mentis fidei intexens factorumque valamina. Itaque alibi, sicut legimus, aurum prætextit, & postea hyacinthum ac purpuram cum cocco subiungit & bysso. Rursus alibi ex hyacintho & ceteris prius flosculos format, aurumque subnectit, et vnus est habitus sacerdotis, vt in selem coloribus micans, gratia decorisque diuersitas, ordinis diuersitate resplendeat. Itaque vt etiam rationis typicæ serie designatur, auro et argento probabili non est dubium eloquia Domini designari, quibus fides constat. Scriptum est enim: Eloquia Domini eloquia casta, argentum igne examinatum, probatum, terræ purgatū septuplum. Hyacinthus autem aeris habet similitudinem, quem spiramus, & cuius carpimus flatum. Purpura quoque speciem aquarum exprimit. Per coccum ignis intelligitur, terra per byssum, hæc enim ex terra gignitur. Ex his autem quatuor elementis corpus subsistit humanum. Sine ergo mentis fidei præcedente cõcinentia corporis facta subnectas: siue facta præcedant, & fides astipuletur comes religiosa factorum, hic religiosi ornatus antistitis, hoc velamen est sacerdotis. Bona ergo fides, cum pulchro operum renitet ornatur: de qua vt ad summam loquar, definitiones ista sunt, quæ non queunt solui. Si ex nihilo est, non est filius. Si creatura est, non est creator. Si factura est, non est omnium factor. Si discens, non præcognitor. Si accipiens, non est perfectus. Si proficiens, non est Deus. Si dissimilis, non imago. Si per gratiam, non per naturam. Si bonitatis expers, author malitiæ. Nemo bonus nisi vnus Deus.

STUPEO itaque ad reliqua sancte Imperator, & toto corpore animoque deficio, esse aliquos homines, vel potius non homines, sed humana ad opertos specie, intus autem dementiæ bestialis, qui post tanta Domini & tam diuina beneficia bonum negent esse auctorem bonorum. Scriptum est, inquit: Nemo bonus nisi vnus Deus. Scriptum est, agnosco, sed litera errorē non habet, vtinam Arriana interpretatio non haberet. Apices sine crimine sunt, sensus in crimine. Dicitur Domini saluatoris agnosco. Sed consideremus quando dicat cui dicat, qua circumspectione dicat. Dicit vtique in hominis forma Dei filius, & dicit scribæ, ei scilicet qui magistrum bonum Dei filium nominaret, Deum negaret, quod ille non credidit, Christus adiungit vt Dei filium non vt bonum magistrum, sed vt bonum Deum credat. Nam si vbi vnus Deus dicitur, nequaquam tamen Dei filius à diuinitatis plenitudine separatur: quomodo vbi vnus Deus bonus nuncupatur, à plenitudine diuine potestatis vnigenitus excluditur? Necessesse est igitur aut Deum negent Dei filium, aut Deum bonum esse fateantur. Et ideo circumspectione celesti non dixit: Nemo bonus nisi vnus pater, sed nemo bonus nisi vnus Deus. Pater enim proprium generantis est nomen, Deus autem vnus est, nequaquam deitatis trinitatis excludit, & ideo natura laudatur. Bonitas ergo in natura est Dei, & in natura Dei etiā Dei filius. Et ideo non quod singularitatis, sed quod trinitatis est prædicatur. Non igitur à Domino bonitas negatur, sed talis discipulus refutatur. Nam cum scriba dixisset: Magister bone respondit dominus: Quid me dicis bonum? id est, quem Deum non credis? Non est satis vt bonum dicas. Non tales ego quero discipulos qui me magis secundum hominem magistrum bonum quam secundum diuinitatē deū bonum credant. Sed nolo prærogatiua naturæ suæ & priuilegio potestatis vtatur. Non dicatur bonus, si non meretur à nobis. Si hoc non meretur operibus, si beneficiis non meretur, abdicetur suæ iure naturæ, subdatur nostro iudicio. Qui iudicaturus de nobis est, non dedignatur iudicari, vt iustificetur in sermonibus suis, & vincat cum iudicatur. Hicne ergo non bonus, qui bona tribuit mihi? Hicne non bonus, qui cum sexcenta milia populi Iudæorum persecutoribus suis cederent, dehiscens subito rubri maris æstus indiuidua aquarum mole diuisit, vt fideles circumfusa vnda muniret, infidos refusa demergeret? Hicne non bonus, cuius imperio maria solidata fugientibus, saxa humefacta sitientibus, vt opus veri agnosceretur authoris, cum humor rigesceret, petra infidaret? Quod vt agnosceres opus Christi, Apostolus dixit: Petra autem erat Christus. Hicne non bonus, qui tam innumera populi milia, ne qua incesceret famas, in deserto pavit pane celesti, sine vsu laboris, cum fructu quietis, ita vt eorum per quadraginta annos nec vestimenta veterascerent, nec calceamenta tererentur, instar fidelibus futuræ resurrectionis ostendens, quod nec factorū decora splendidorū, nec circūfusa virtutis nitor, nec vitæ cursus periret humanæ. Hicne non bonus qui nobis cœlum fecit esse quod terra est, vt sicut in cœlo quasi in

Gspeculo quodam, stellarum lucentium refulget globi, ita etiam Apostolorum & martyrum & sacerdotū vice stellarum splendentium toto illucescerent chori mundo? Ergo non solum bonus, sed etiam pastor bonus, hoc est, non sibi tantum, sed etiā ouibus suis bonus. Bonus enim pastor animam suam ponit pro ouibus suis. Posuit planè animam suam, vt nostram leuaret. Sed pro diuinitatis potestate posuit & sumpsit, sicut scriptum est: Potestatem habeo ponendi animam meam, & potestatem habeo sumendi eam. Nullus eam tollit à me, sed ego à memetipso pono eam. Vides bonitatem, quia sponte posuit: vides potestatem, quia sumpsit. Et tu bonum negas, cum ipse de se in euangelio dixerit, Si ego bonus, quare oculus tuus nequam? Ingrate, quid agis? Bonum negas per quem bona speras, si tamē credas? Bonum negas qui dedit nobis quæ oculus non vidit, nec auris audiuit: Nec in bonum credam? Bonum est enim confiteri Domino. Mihi expedit vt domino confitear. Scriptum est enim: Confitemini domino, quoniam bonus. Mihi expedit vt iudicem meum bonum arbitrer. Dominus enim bonus iudex domui Israel. Ergo si iudex, dei filius vtique: quoniam iudex dominus, & deus bonus est. Iudex autem dei filius est, & deus bonus iudex dei filius. Si fortasse non credas aliis, non credas filio: audi patrem dicentem: Eructauit cor meum verbum bonum. Bonum ergo verbum est verbum hoc de quo scriptum est, Et verbum erat apud deum, & deus erat verbum. Ergo si verbum bonum est, filius autem dei verbum est: bonus vtique deus est dei filius, etiam si nō placeat Arrianis. Erubescant aliquando. Iudæi dicebant: Bonus est: et si alij dicebant, non est: alij dicebant tamen, bonus est, & vos omnes bonum negatis. Bonus est, qui peccatum vnus donat, & bonus nō est, qui peccatum mundi abstulit: de ipso enim dictum est, Ecce agnus dei, ecce qui tollit peccatum mundi. Sed quid dubitamus? Credidit iam Ecclesia bonum, & confessa est dicendo: Osculetur me ab osculo oris sui, quoniam bona vbera tua super vinum. Et alibi, Et fauces tuæ tanquam vinum optimum. Bonus ergo ille nos legis & gratiæ nutriuit vberibus, celesti curas hominum prædicatione demulcens. Et nos bonum negamus, cum sit imago bonitatis, exprimens æternæ in se bonitatis effigie: sicut & supra ostendimus scriptum, quia ipse est speculum sine macula, & imago bonitatis illius.

De vero et bono Deo dei filio. Cap. II.

Sed quid vobis videtur, qui bonum & verum deum dei filium denegatis, cum scriptum sit, quod nullus deus nisi vnus? Nam & si sunt qui dicantur dii, an inter eos Christum annumeratis qui dicuntur & nō sunt? cū speciale sit eius vt semper sit, & præter ipsum bonus & verus alius deus non sit: quoniam in ipso est deus: speciale autem etiā patris sit, vt post ipsum verus alius deus non sit, quia vnus deus. Nec iuxta Sabellianos patrem filiumque confundens, nec iuxta Arrianos patrem filiumque secernens. Pater enim & filius distinctionē habent, vt pater & filius separationē diuinitatis non habent.

ITaque cum verus & bonus Dei filius, vtique omnipotens Deus Dei filius. Num hinc quoque dubitari potest? Supra diximus lectū quia Deus omnipotens nomē est ei. Ergo quia filius dñs, Dominus autem omnipotens: omnipotens est Dei filius. Sed accipe etiam eam de qua dubitare nequeas lectionem. Ecce venit, inquit, cum nubibus, & videbit eum omnis oculus, & qui eum cōpuxerunt, & plangent se super eum omnes tribus terræ, etiam amen. Ego sum alpha & ω, dicit Dominus Iesus, qui est, & qui erat, & qui venturus est omnipotens. Quem igitur compuxerunt, & quem speramus esse venturū, nisi filium Dei? Ergo omnipotens Dominus & Deus etiam Christus est. Accipe aliud sancte Imperator, accipe Christum loquentem. Hæc dicit Dominus omnipotens: Post honorem misit me super gentes quæ deprædauerunt vos: quoniam qui tangit vos, quasi qui tangit pupillā oculi eius. Quia ecce ego inicio manum meam super eos qui deprædauerunt vos, & erūt in prædam qui prædauerunt eos, & scient quia dominus omnipotens misit me. Vtique qui dicit, Dominus est omnipotens: & qui misit, Dominus est omnipotens. Ergo & patris & filij omnipotentia, sed tamen Deus vnus omnipotens, quia vnitas potestatis est. Atque vt scias Imperator Auguste Christum esse qui loquutus est & in prophetis & in Euangelio, tāquam in prædestinatione Euangelij per Esaiam dicit: Ipse qui loquebar, assum: hoc est, assum in Euangelio qui loquebar in lege. Deinde alibi, Omnia quæ pater habet, mea sunt. Quæ sunt omnia? Non vtique loquutus est de creatis: hæc enim omnia facta sunt per filium. Sed ea quæ pater habet, id est, æternitatē, maiestatem, diuinitatēque nascēdo possidet. Ergo eum qui omnia habet quæ pater habet, (scriptū est enim: Omnia quæ pater habet, mea sunt) omnipotentē esse dubitare non possumus. Nec vereor, ne quia scriptum est de Deo, Beatus & solus potēs, ne ab eo Dei filius separatur, cum scriptura Deum solum potentē dixerit, non patrem solum, & ipse de Christo Deus pater asserat per prophetam, Posui adiutorium super potentem. Non ergo pater solus potēs, sed potēs etiam Dei filius. In patre enim laudatur & filius. Certē ostendat aliquis quid sit quod non possit Dei filius. Quis ei adiutor cum cœlum faceret, fuit? Quis adiutor cum condēret mundum? An qui in constitutione angelorum & dominationum adiutore non eguit, eguit vt hominem liberaret? Scriptum est, inquit, Pater si possibile est, transfer à me calicē hunc. Et ideo si omnipotens est, quomodo de possibilitate ambigit? Ergo quia omnipotentem probaui, probaui vtique ambigere eum de possibilitate non posse. Verba, inquis, Christi sunt. Verum dicis. Sed quando & in qua forma loquatur aduerte. Hominis substantiam gerit, hominis assumpsit affectum. Denique supra habes quia progressus pupillum prociudit infaciem suam, orans & dicens: Pater, si possibile est, transeat à me calix iste. Non ergo quasi Deus, sed quasi homo loquitur. Deus enim possibile aliquid aut impossibile nesciebat? Aut aliquid impossibile Deo, cum scriptum sit: Impossibile enim tibi nihil est. De quo autē du-

Abitat, de se, an de patre? De eo vtique cui dicit, transfer: dubitat hominis affectu. Ergo propheta non putat aliquid impossibile Deo. Propheta non dubitat, & filium dubitare tu credis? Num intra homines cōstitues Deum? Et dubitat de patre Deus, & de morte formidat? Timet ergo Christus: & dum Petrus non timeat, Christus timet? Petrus dicit, Animam meam pro te ponā. Christus dicit, Anima mea turbatur. Vtrumque verum est, & plenum vtrumque rationis, quod & ille qui est inferior, non timet: & ille qui superior est, gerit timentis affectum. Ille enim quasi homo vim mortis ignorat, iste quasi Deus in corpore constitutus fragilitatē carnis exponit, vt eorum qui sacramētum incarnationis abiurant, excluderetur impietas. Denique & hæc dixit, & Manichæus non credidit, Valentinus negauit, Marcion phātasma iudicauit. Eōusque autē hominem quem in veritate corporis demonstrabat, æquabat affectu, vt diceret, Sed tamen non sicut ego volo, sed sicut tu vis: cum vtique similiter sit Christi velle quod pater vult, cuius similiter est facere quod pater facit. Quo loco etiā illa vestra quæstio cōticecit, quæ soletis obiicere, quia dixit Dñs, Non sicut ego volo, sed Et alibi: Ad hoc descēdi de cœlo, nō vt, sicut tu vis, faciā voluntatē meā, sed voluntatē eius qui me misit. Ergo vt quasi interpositis plenioris expositionis paulisper induciis, cur dixerit si possibile est, voluntatis interim liberæ dominum fuisse doceamus. In tantum processistis impietatis, vt negetis quod filius Dei liberæ voluntatis sit. Ac certē soletis etiam sancto spiritui derogare, & negare non potestis scriptū esse: Spiritus vbi vult spirat. Vbi vult, inquit, non vbi iubetur. Ergo si spiritus vbi vult spirat, filius quod vult non agit? Et certē idem Dei filius in Euangelio suo dicit vbi velit spirandi suppetere spiritui facultatem. Nunquid ergo superiorem fatetur, quia illi licet quod sibi non licet? Apostolus quoque dicit quia omnia operatur vnus atque idem spiritus, diuidens singulis prout vult. Prout vult, inquit, hoc est, pro liberæ voluntatis arbitrio, non pro necessitatis obsequio. Et diuidit spiritus non medio cria, sed quæ Deus consuevit operari, gratiā curationum, & operationem virtutum. Ergo diuidit spiritus prout vult, filius Dei non liberat quem vult? Sed audi etiam ipsum agere quod vult. Dixit enim: Vt faciam voluntatem tuam Deus meus volui. Et alibi: Voluntariē sacrificabo tibi. Sciuit sanctus Apostolus Petrus Iesum in potestate habere quæ vellet, & ideo quum videret ambulare eum supra mare, ait: Domine si tu es, iube me venire ad te super aquam. Petrus credit quia si Christus iubeat, naturæ possit conditio mutari, vt humanis se subiiciat vnda vestigiis, & discrepantium naturarum possit conuenire cōcordia. Petrus poscit vt iubeat, non vt roget Christus. Christus non rogauit, sed iussit, & factum est: & Arrius contradicit? Quid est tamen quod pater velit, & filius nolit: aut filius velit, & pater nolit? Pater quos vult viuificat, & filius quos vult viuificat, sicut scriptum est, Dic nunc quos viuificauerit filius: & pater viuificare noluert? Cum autem filius quos velit viuificet, & operatio vna sit: vides quia non solum filius voluntatem patris, sed etiam pater filij faciā voluntatem. Quid est autem

Mar. 10.

Psa. 50. Psa. 12.

Num. 20.

1. Cor. 10.

Psal. 77. Sap. 16.

Ioan. 10.

Ibid.

Matth. 20.

Psa. 64. 1. Cor. 2.

Psalme 117.

Psalme 44. Ioan. 1.

Ioan. 7.

Ioan. 1.

Cantic. 1.

Cantic. 7.

Sap. 7.

1. Cor. 8.

Exo. 15.

Apocyp. 1.

Zacharius 2.

Psa. 52. Ioan. 16.

1. Timot. 6.

Psa. 88.

Matth. 26.

Ioan. 13. Ioan. 12.

Mat. 26.

Ioan. 6.

Ioan. 3.

2. Cor. 13.

Psal. 39. Psal. 133.

Mat. 14.

Ioan. 5.

uiuificare nisi per filij passionem? Passio autem Christi, voluntas est patris. Quos ergo filius uiuificat, per patris uiuificat uoluntatem. Vna igitur est uoluntas. Quæ autem uoluntas patris, nisi ut ueniret Iesus in hunc mundum, & nos mūdaret à uitijs? Audi leprosum dicentem: Si vis, potes me mundare. Respondit Christus, Volo: & statim sequutus est effectus sanitatis. Vides quia filius arbiter suæ uoluntatis est, & Christi uoluntas eadem quæ paterna est: quanquã cum dixerit: Omnia quæ pater habet, mea sunt: sine dubio quia nihil excipitur: quam pater habet, eandẽ habet & filius uoluntatem. Vna ergo uoluntas, ubi una operatio. In Deo enim una uoluntatis series, operationis effectus est. Sed alia uoluntas hominis, alia Dei. Denique ut scias uitam in uoluntate esse hominis, quia mortem timemus: passionem autem Christi in uoluntate diuina, ut pateretur pro nobis: cum Petrus Dominum uellet à passione renocare, Dominus ait: Non scis ea quæ Dei sunt, sed quæ sunt hominum. Suscepit ergo uoluntatem meam, suscepit tristitiam meam. Confidenter tristitiam nomino, quia crucem prædico. Mea est uoluntas quam suam dixit, quia ut homo suscepit tristitiam meam, ut homo loquutus est. Ideo ait: Non sicut ego uolo sed sicut tu uis. Mea est tristitia, quam nemo suscepit affectu. Nemo enim moriturus exultat. Mihi compatitur, mihi tristis est, mihi dolet. Ergo pro me & in me doluit, qui pro se nihil habuit quod doleret. Dolens igitur Domine Iesu, non tua sed mea uulnera, nõ tuam mortẽ, sed nostrã infirmitatem, sicut ait propheta: Quia pro nobis dolet. Et nos Domine æstimauimus te esse in doloribus, cum tu non pro te, sed pro me doleres. Et quid mirum si pro omnibus doluit, qui pro vno fleuit? Quid mirum si moriturus pro omnibus tædeat, qui Lazarum resuscitaturus ilachrymat? Verum & ubi piæ sororis lachrymis commouetur, quia mentem humanam tangebatur: & hic alto operatur effectu, ut sicut mors eius mortem abstulit, liuor eius uicera nostra curauit: ita etiam mœrorem nostrum mœrorum eius aboleret. Ut homo ergo dubitat, ut homo turbatur. Non turbatur uirtus, nõ turbatur eius diuinitas, sed turbatur anima, turbatur secundum humanæ fragilitatis assumptionem. Et ideo quia suscepit animam, suscepit & animæ passionem. Non enim eo quod deus erat, aut turbari aut mori posset. Denique, Deus Deus, inquit, me, quare me dereliquisti? Ut homo ergo loquitur, meo circumferens met, quod in periculis positi à Domino deserui nos putamus. Ut homo turbatur, ut homo flet, ut homo crucifigitur. Sic enim & Apostolus Paulus dixit: Quia Christi carnẽ crucifixerunt. Et alibi apostolus Petrus ait: Christo passo secundum carnem. Caro igitur est passa, diuinitas autem mortis libera, passioni corpus, naturæ humanæ legi concessit. An uerò mori diuinitas potest, cum anima non possit? Nolite, inquit, timere eos qui corpus possunt occidere, animam autem non possunt. Si ergo anima occidi non potest, quomodo diuinitas potest?

De domini maiestatis Dei filio. Cap. IIII.

Vnde illud quod lectum est dominum maiestatis crucifixum esse, non quasi in maiestate sua crucifixum putemus: sed quia idem deus, idem homo: per diuinitatem Deus, per susceptionem carnis ho-

mo Iesus Christus: dominus maiestatis dicitur crucifixus, quia consors utriusque naturæ, id est humanæ atque diuinæ, in natura hominis subiit passionẽ, ut indiscretè & dominus maiestatis dicatur esse qui passus est, & filius hominis, sicut scriptum est, qui descendit de cœlo. Per naturam igitur hominis & dubitauit & tæduit & resurrexit. Quod enim cecidit, hoc resurrexit per naturam hominis. dicit etiam illud de quo calumniari solent, quia dictum est: Vado ad patrem, quoniam pater maior me est. Quomodo vadit nisi per mortem, & venit nisi per resurrectionem? denique addidit, ut de assumptione se dixisse signaret: Propterea dixi uobis priuquam fiat, ut cū factum fuerit, credatis. Loquebatur enim passionẽ sui corporis & resurrectionem, per quam credere cœperant qui ante dubitabant. Neque enim Deus de loco ad locum transit: qui ubique semper est. Ut homo est qui vadit, ipse est qui uenit. Denique & alibi dicit: Surgite eamus, inquit. In eo ergo vadit & uenit, quod est cõmune nobiscum. Nam quomodo potest minor esse deus, cum deus perfectus & plenus sit? Sed minor in natura hominis: & miraris si ex persona hominis patrem dixit maiorem, qui in persona hominis se uermem dixit esse, non hominem? dixit enim: Ego autem sum uermis, & non homo. Et alibi: Sicut ouis ad occisionẽ ductus est. Si in hoc minorẽ dicis, negare non possum. Sed ut uerbo utar scripturæ, non minor natus, sed minoratus est, hoc est, minor factus est. Quomodo autem minor factus, nisi quia cum in forma dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinaniiuit? Non amittens utique quod erat, sed assumens quod non erat, quia formam serui accepit. denique ut sciremus per susceptionẽ corporis minoratum, de homine Dauid prophetauit, dicens: Quid est homo quod memor es eius, aut filius hominis, nisi quia uisitas eum? Minorasti eum paulominus ab angelis. Hoc ipsum interpretatus Apostolus, ait: Nam paulominus minoratum ab angelis uideamus Iesum propter passionem mortis, gloria & honore coronatum, ut sine deo pro omnibus gustaret mortem. Non solum ergo à patre, sed etiam ab angelis minor filius Dei factus est. Et si hoc ad præiudicium trahis: num ergo filius in natura dei minor est, quam sui angeli qui ei seruiunt & ministrant? Ita dum minorem uultis asserere, impietatem incurritis, ut angelorũ naturã dei filio præferatis. Sed non est seruus supra Dominũ suum. Denique & in carne constituto angeli ministrabãt, ut nihil ei agnoscas per naturã corporis imminutũ. Neque enim deus sui pati potuit detrimentum: cum id quod adsumpsit ex uirgine, nec accessio diuinæ nec diminutio potestatis sit. Nõ est ergo secundũ diuinitatẽ minor, qui plenitudinem habet diuinitatis & gloriæ. Maior enim & minor in iis quæ corporalia sunt, distinguui solent. Aut statu maior, aut plenitudine, aut certè ætate: vacant enim ista ubi de diuinis tractatus inducitur. Maior etiã uulgo dici solet qui aliquẽ instituit & informat. In Dei autẽ sapietia nõ cadit ut instituta sit alterius disciplinis, cū ipsa disciplinarũ omnium tradiderit institutũ. Quã bene autẽ posuit Apostolus, quod sine deo pro omnibus gustauerit mortẽ, ne diuinitatis illam passionem putaremus fuisse, non carnis.

Ergo

Matth. 8.

Ioan. 16.

Mat. 16.

Matth. 26.

Esai. 53.

Ioan. 11.

Psal. 21.

Matth. 27.

Galat. 5.

1. Petr. 4.

Matth. 10.

Ioan. 14.

Ioan. 5.

Ibid.

Ioan. 5.

Phil. 2.

Psal. 21.

Esai. 53.

Phil. 2.

Psal. 8.

Heb. 2.

Matth. 10.

Matth. 4.

* hominis.

Gen. 22.

Hebr. 6.

volunt de patre distm̄ uideri, reliqua non coherent. Neque enim pater uisus est Abraham, & Deo patri pedes lauit, sed in eo futuri hominis est figura. Denique Dei filius dixit: Abraham diem meum uidit, & gauisus est. Ipse est ergo qui per se iurauit, quẽ Abraham uidit. Et reuera quomodo maiorem habet, qui diuinitate cum patre unum est? Quod enim unum est, dissimile non est. Inter maiorem autem minorẽque discretio est. Ergo de filio & de patre præsentis docet lectionis exemplum, quia nec pater minorẽ habet, nec maiorẽ Dei filius, cū in patre & filio nulla distãtia diuinitatis sit, sed una maiestas: Nec illud sanè meruo quod solent obtẽdere minorẽ esse quia missus est. Si enim & minor nõ docetur, & honorificentia docetur æqualitas, eum ita omnes honorificent filium sicut honorificant patrem, constat eo minorem non esse qui missus est. Non ergo humani sermonis angustias, sed uerborũ charitatẽ inuenire, operibus crede. Cõsidera quia Dominus noster Iesus Christus in Esaia loquutus est, ab spiritu sancto esse se missum. Numquid ergo spiritu minor filius quia missus ab spiritu est? Habes igitur scriptũ quod filius à patre & spiritu eius dicat esse se missũ. Ego sum, inquit, primus, & ego in æternum, & manus mea fundauit terrã, dextera mea solidauit cœlum. Et infra: Ego loquutus sum, ego uocaui, ego adduxi eum, & prosperum iter eius feci. Accedite ad me, & audite hæc, non in occulto ab initio locutus sum. Cũ fierent, illic eram: & nunc Dominus misit me, & spiritus eius. Utique qui cœlum fecit & terram, ipse dicit à domino & spiritu eius esse se missũ. Videte ergo quod simplicitas sermonis, nõ iniuria missionis sit. Ipse igitur missus à patre, ipse est missus ab spiritu. Et ut agnoscas nullam maiestatis esse distantiam, etiam filius spiritum mittit, sicut ipse dixit: Cũ uenerit autem paracletus quem ego mittam uobis à patre meo, spiritum ueritatis, qui à patre meo procedit. Hunc eundem paracletum & à patre esse mittendum supra posuit, dicens: Paracletus autem spiritus ille sanctus, quem mittet pater in nomine meo. Vide unitatem, quia quẽ Deus pater mittit, mittit & filius. Et quem mittit pater, mittit & spiritus. Aut si uolunt filium missum, quia dexteram patris filium legimus, ipsi de patre quod de filio abnuunt, fatebuntur: nisi fortè aut alterum sibi patrem, aut alterum sibi filium inueniant Arriani. Sileant igitur inanes de sermonibus quæstiones, quia regnum Dei, sicut scriptum est, non in persuasione uerbi est, sed in ostensione uirtutis. Seruemus distinctionem diuinitatis & carnis: vnus in utraque loquitur Dei filius, quia in eodem utraque natura est. Et si idem loquitur, non uno semper loquitur modo. Intende in eo nunc gloriam Dei, nũc hominis passionem, quia quasi Deus loquitur quæ sunt diuina, quia uerbum est: quasi homo dicit quæ sunt humana, quia in mea substantia loquebatur. Hic est panis uiuus, qui descendit de cœlo. Panis hic caro est, sicut ipse dixit: Hic panis quem ego dabo, caro mea est. Hic est qui descendit, hic est quẽ pater sanctificauit, & misit in hunc mundum. Hæc ipsa litera nos docet, sanctificatione nõ diuinitatem eguisse, sed carnem. Denique ipse Dominus dixit: Et ego memetipsum sanctifico pro ipsis: ut agnoscas

D iij

Galat. 4.

Luc. 4.

Ioan. 7.

Ibid.

Baruch. 3.

Ioan. 7.

Phil. 2.

Colos. 2.

Ioan. 17.

Phil. 2.

quod & sanctificatur in carne pro nobis, & diuinitate sanctificat. Hic idem est quem pater misit, sed factum ex muliere, factum sub lege, vt Apostolus dixit. Hic est qui ait: Spiritus domini super me: propter quod vnxit me: euangelizare pauperibus misit me. Hic est qui dicit: Mea doctrina non est mea, sed eius qui me misit. Si quis voluerit voluntatem eius facere, cognoscat de doctrina vtrum ex Deo est, an ego à meipso loquar. Alia ergo ex deo doctrina, alia ex homine. Itaque Iudæi cum doctrinam eius secundum hominem quærerent vt dicerent, Quomodo hic literas nouit, cum non didicerit? respondit Iesus & dixit: Mea doctrina nõ est mea. Nam cum sine eruditione literarum doceat, non quasi homo, sed potius vt deus videtur docere, qui doctrinam non dederit, sed inuenerit. Adinuenit enim omnem viam disciplinæ, vt supra lectum est. Nam vtique de filio dei dictum est: Hic est Deus noster, & non æstimabitur alius ad eum, qui adinuenit omnem viam disciplinæ. Post hæc in terris visus est, & cum hominibus conuersatus est. Quomodo ergo secundum diuinitatem doctrinam suam nõ habet, qui adinuenit omnem viam disciplinæ antequam videretur in terris: aut quomodo minor, de quo dictum est: Non æstimabitur alius ad eum? Vtique incomparabilis dicitur, ad quẽ nemo alius estimari potest. Sed ita incomparabilis, vt & patri nequeat anteferri. Quod si de patre dictum putant, impietatem Sabellij non euadent, vt patri suscepti onẽ humanæ carnis attribuant. Prosequamur sequentia. Qui à semetipso, inquit, loquitur, gloriam suam quærit. Vide vnitatem, quæ & patrem signat & filium. Non potest non esse qui loquitur, sed non potest, à semetipso esse quod loquitur, in quo naturaliter ex patre sunt omnia. Quid est autem, Gloriam suam quærit? Hoc est, non diuisam à patre gloriam. Nam vtique & verbum Deus habet gloriam. Denique dicit: Vt videant gloriam meam. Sed illa verbi gloria, eadem patris gloria est, sicut scriptum est: Dominus Iesus Christus in gloria est Dei patris. Ita igitur secundum diuinitatem Dei filius suam gloriam habet, vt patris & filij vna sit gloria. Non est ergo minor in claritate, quia vna gloria. Nõ minor diuinitate, quia plenitudo diuinitatis in Christo est. Et quomodo, inquit, scriptum est: Pater, venit hora, clarifica filiũ tuum? Qui hoc dicit, clarificatione, inquit, indiget. Hucusque oculos habes, quod reliquum est non legisti. Sequitur enim: Vt filius tuus clarificet te. Nunquid & pater indiget, quia clarificandus à filio est? Pari modo obedientiam filio obicere solent, quia scriptum est: Et specie inuentus vt homo, humiliavit semetipsum, factus obediens vsque ad mortem. Et hominem præmisit, & vsque ad mortem dixit, vt intelligeremus obedientiam mortis non diuinitatis fuisse, sed incarnationis, in qua & officia nostra suscepit, & nomina. Didicimus itaque vnam esse potestatem trinitatis, quam nos in ipsa quoque docuit passione. [Filius enim patitur: In manus patris commendatur spiritus: Deus quoque pater maxima voce inelamatur:] atque post ipsam docuit passionem. Filius enim patitur per corporis sacramentum, Apostolis spiritus sanctus infunditur, pater quoque maxima voce signatur. Didicimus vnam patris & filij esse

imaginem, vnam similitudinẽ, vnam sanctificationem. Didicimus vnam esse operationem, vnã gloriam, vnam quoque diuinitatem. Vnus ergo & solus Deus, quia scriptũ est: Dominũ Deum tuum adorabis, & illi soli seruies. Vnus Deus, nõ vt ipse sit pater & filius, sicut impius Sabellius asserit, sed quia patris & filij spiritusque sancti vna diuinitas sit: vbi autem vna diuinitas, vna voluntas, & vna præceptio. Denique vt scias & patrem esse, & filium esse, & vnũ opus patris & filij esse, Apostolũ sequere, qui dicit: Ipse autẽ Deus & pater noster & dominus Iesus dirigat viam nostrã ad vos. Et patrem loquitur, & filium loquitur: sed vnitatis directionis est, quia vnitatis potestatis est. Sic & alibi habes: Ipse autem dominus noster Iesus Christus, & Deus & pater noster qui dilexit nos, & dedit consolationem æternam, & spem bonam in gratia, consoletur corda vestra & confirmet. Quantam vnitatem ostendit, vt consolationis vnitatis non pluralitas sit? Conticescat ergo perfidia, aut si ratione nõ vincitur, morali humanitate flectatur. Considerem quã moraliter egerit dominus, vt nos non solum fidem, sed etiam mores doceret. Namque in forma hominis constitutus, subditus erat Ioseph & Mariæ. Nunquid ergo minor & hominibus, quia subditus? Aliud pietatis, aliud potestatis est, sed non præiudicat pietas potestati. In eo ergo legis subditum patri, in corpore scilicet, in quo erat subditus matri. Agamus & nos moraliter, persuadeamus illis quod sibi profit, obsecremus & ploremus ante dominum qui fecit nos. Non enim vincere volumus, sed sanare: non insidiosè agimus, sed religiosè monemus. Sæpe flectit humanitas, quos nec virtus potuerit superare, nec ratio. Denique Dominus illum hominem qui ex Hiericho descendens incidit in latrones, quem non asperioribus legis medicamentis, non propheticis rigore curauerat, oleo curauit & vino. Veniant ergo ad hunc omnes qui sanari volunt, accipiant medicamentum quod & à patre detulit, & præparauit in cælo, ex illis confectum immortalibus succis, hoc ex terra non pullulat. Expers enim omnis natura huius confectio. Diuino enim consilio suscepit hanc carnem, vt ostenderet legem carnis legi esse subditam mentis. Suscepit carnem, vt quasi homo vinceret qui homines erudiret. Quid mihi prodesset, si quasi Deus exerta potestate diuinitatem suam tantummodo inuiolabilem demonstrasset? Aut cur susciperet carnem, nisi vt tentari se naturę atque infirmitatis meę conditione pateretur? Tentari debuit, cõpati mihi debuit, vt scirem quemadmodum tentatus vincerem, compassus euaderem. Vicit per continentiam, vicit per contemptum diuitiarum, vicit per fidem, calcavit ambitionem, fugauit intemperantiam, lasciuiam relegauit. Hoc medicamentum Petrus vidit, & retia sua, instrumenta videlicet quæstus & subsidia dereliquit, renunciens carnis concupiscentiæ tanquam corruptæ nauis, in quam quasi sentina quædam multarum ingreditur passionum. Magnum ergo medicamentum, quod non solum cicatricem vetusti vulneris amputauit, sed etiam causam passionis incidit. O fides thesauris omnibus opulentiõ! O fides vulnerum nostrorum peccatorumque medicina præstantior! Consideremus

Mat. 4.

1. Thef. 3.

2. Thef. 2.

Luc. 2.

Psa. 94.

Luc. 10.

Matth. 4.

Deut. 21.

Matth. 15.

Ioan. 8.

Ioan. 14.

Rom. 3.

remus quia nobis prodest bene credere. Mihi enim A prodest scire, quia propter me Christus suscepit meas infirmitates, mei corporis subiit passiones, pro me peccatum, hoc est, pro omni homine, pro me maledictum factus est, & pro me atque in me subditus atque subiectus, pro me agnus, pro me vitis, pro me lapis, pro me seruus, pro me filius ancillæ, pro me diem iudicij ignorans, pro me nesciens diem aut horam. Nam quomodo posset diẽ nescire, qui dies fecit & tempora? Quomodo posset diem ignorare iudicij, qui & horam iudicij futuri expressit & causam? Factus ergo maledictum non secundum diuinitatem, sed secundum carnem. Scriptum est enim: Maledictus omnis qui pendet in ligno. Secundum carnem vtique pependit: & ideo maledictum, quia nostra maledicta suscepit. Ille fleuit, ne tu homo diu feres. Ille iniurias passus est, ne tu iniuriam tuam doleres. Grande remedium, solatium habere de Christo. Ille enim pro nobis hæc patientius tulit, & sumus qui patienter hæc pro illius nomine ferre nequeamus? Quis appetitus non discat ignoscere, quãdo pro persecutoribus suis Christus & crucifixus orabat? Vides ne illas quas tu putas Christi infirmitates, tuas esse virtutes? Cur de remedijs nostris ei quæstionem mouemus? Lachrymæ illę nos lauant. Fletus illi nos abluunt, ac dubitatio illa nos firmat, ne tu si cõperis dubitare, desperes. Quãto maior est iniuria, tantõ vberior debetur gratia. Sed & in ipsis iniurijs cognosce diuinitatem. In cruce pendeat, & elementa ei omnia seruiebant. Sol refugit, dies occidit. Obfusæ & circũfusæ tenebræ. Terra tremuit, non tremuit qui pependit. Quid aliud hæc quã authoris reuerentiã signant? Quia in cruce est vides: quia regnum Dei donat, non vides? quia mortem gustauit legis, quia latronem quoque ad paradysum inuitauit, non legis? Mulieres fientes intueris ad tumulum, non intueris angelos excubantes? Quid dixerit legis, quid gesserit non legis? Dicis Chananaeæ mulieri dixisse dominum: Non sum missus nisi ad oues quæ perierunt domus Israel. Nõ dicis, quoniam id quod ab ea rogatus est fecit? Vnde intelligere te conuenit, quia missus non id significat quod alieno sit coactus imperio, sed quod voluntario. sanctus sit arbitratu, alioquin contemptum ostendis patris. Si enim, vt tu interpretaris, patrum famulus præceptorum Christus venerat in Iudæam, vt solis eius incolis mederetur, & Chananaeæ prius filiam (vt legimus) liberauit, non vtique alieni fuit executor imperij, sed voluntarij liberi arbitrij. Vbi autem libertas voluntatis, ibi nulla præuaricatio missionis. Nec vereare ne displiceat patri quod fecit filius, cum ipse dicat: Quæcumque placita sunt ei, facio semper. Et alibi: Opera quæ ego facio, ipse facit. Quomodo ergo patri potuit displicere quod ipse fecit per filium? Vnus enim Deus, sicut scriptum est, qui iustificauit circumcisionem ex fide, & præputium per fidem. Omnia lege, omnia diligenter aduerte, inuenies sic demonstrasse se Christum vt Deus in homine cerneretur. Nec malitiosè accipias de patre filium gloriantẽ, cũ audias patrem in filio complacentem. Sed si moralibus flecti non queunt, prouocemus ad iudicem. Ad quem tandem ibimus? Nempe ad eum qui iudicium habet. Nunquid ad

patrem? Sed pater non iudicat quenquam. Omne enim iudicium dedit filio. Dedit vtique, generando, non largiendo. Vide quã te noluerit filio suo derogare, vt tibi ipsum iudicẽ daret. Videam ergo ante iudicium quis causam meliorem habeat, ego, an tu. Nepe prudentis actoris est, prius conciliare sibi iudicem. Hominem honoras, Deum non honoras? Quid ergo conciliat cognitorẽ, honorificentia, an iniuria? Pone me peccasse, quod non est, num offenditur honore suo Christus? Peccamus omnes. Quis ergo veniam promerebitur, qui deserit honorificentiam, an qui itrogat cõtumeliam? Aut si te ratio non mouet, species saltem iudicij ipsa commoueat. Attolle oculos ad iudicem tuos, intueri qui sedeat, cum quo sedeat, vbi sedeat. Sedet Christus ad dexteram patris. Aut si oculis hoc non potes comprehendere, audi dicentem prophetam: Dixit Dominus Domino meo, sede ad dexterã meam. Sedet ergo ad dexterã patris filius. Dic nunc qui de secularibus arbitraris æstimanda diuina. Num tibi videatur inferior qui ad dexteram sedet? Num iniuriam patris, qui ad sinistram sedet? Pater honorat, & tu iniuriam putas? Pater maualt id esse pietatis exemplum, & tu putas præceptionis imperiũ? De morte surrexit, & ad dexteram dei sedet. Sed dixit, inquit, pater, Accipe etiã vbi non dicit pater, & prædicat filius, Amodo videbitis filium hominis sedentem ad dexteram virtutis. Et hoc de assumptione corporis dicit. Hinc dicit: Sede ad dexteram meam. Nam si de æterna sede diuinitatis quæris, interrogatus à Pilato si ipse esset rex Iudæorum, ait: In hoc sum natus. Vnde & apostolus monet, hoc esse nobis vtile, si Christum nõ ex præcepto neque ex gratia, sed quasi dilectissimũ filium ad dexteram Dei sedere credamus. Sic enim habes: Quæ sursum sunt quærire, vbi Christus est ad dexteram Dei sedens, quæ sursum sunt sapite. Hoc est enim superiora sapere, credere quia Christus vt sedeat, non quasi iustus obsequitur, sed quasi filius dilectissimus honoratur. Propter rationẽ ergo corporis dicit: Sede ad dexteram meam, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. Quod si & hoc ad calumniã trahis, quia pater ad filium dixit, Ponam inimicos tuos: etiam pater trahit ad filium quos filius suscitet atque viuificet. Nemo enim, inquit, potest venire ad me, nisi pater qui misit me, attraxerit eum, & ego resuscitabo eum in nouissimo die. Et tu filium Dei pro infirmitate dicis esse subiectum, cui pater attrahit, quos ille in nouissimo die suscitet? Hæc tibi videtur esse subiectio, in qua regnum patri paratur, cum pater ad filium trahat, & calumniæ locus non sit, cum patri regnum filius tradat, nec aliquid præferatur? Hæc enim documenta pietatis sunt, quod & pater filio, & filius patri tradat. Ita enim sibi tradunt, vt neque ille qui accipit quasi alienum acquirat, nec qui tradat amittat. Ad dexteram quoque sedere nulla prælatio est, neque ad sinistram iniuria. Diuinitas enim gradum nescit, nec loco aliquo circumscribitur, nec temporibus definitur. Angustis animis homines ista pensamus. Nulla differentia charitatis, nullum discrimen est vnitatis. Sed cur longius euagamur? Circumspicisti omnia, vidisti iudicem, aduertisti angelos prædicantes. Illi laudant, & tu vituperas? Dominationes & potestates

Ioan. 3.

Marc. 16.

Psal. 109.

Mat. 26.

Ioan. 18.

Colos. 3.

Psal. 109.

Ioan. 6.

Esai. 6.

Deut. 19.
1. Cor. 15.

Leuit. 19.

Marr. 2.

Psal. 52.

Esai. 81.

Ioan. 8.

venerantur, & tu calumniaris? Adorant omnes sancti eius, non adorat Dei filius, non adorat spiritus sanctus. Seraphim dicit: Sanctus, sanctus, sanctus. Quid sibi vult sub vno nomine sanctitatis, trina repetitio? Si trina repetitio, cur vna laudatio? Si vna laudatio, cur trina repetitio? Trina repetitio cur nisi quia pater & filius & spiritus sanctus sanctitate vnum sunt? Non dixit semel, ne filium sequestraret, non bis, ne spiritum prateriret, non quater, ne creaturam sibi cõiungeret. Et vt ostenderet trinitatis vnam esse deitatem, cum tertio dixisset: Sanctus, sanctus, sanctus: addidit singulariter: Dominus Deus Sabaoth. Sanctus igitur pater, Sanctus filius, sanctus & Dei spiritus. Adoratur igitur trinitas, non adoratur. Laudatur trinitas, non laudatur. Ego malo sicut Seraphim credere, & sicut omnes potestates virtutesque cœlestes adorare. Igitur prosecutionem tuam videamus, quem admodum concilies tibi iudicem. Dic sanè, dic inquam: Ego te Christe puto esse dissimilem patri. Respondebit & ille: Discerne si potes. Discerne, inquam, quo putes esse dissimilem? Dic aliud: Creaturam, inquit, te arbitror. Respondebit & Christus: si duorum hominum testimonium verum est, tu nec mihi nec patri saltem credere debuisti, qui genitum nominavit? Bonum, inquit, nego. Dicit & ille: Fiat tibi secundum fidem tuam, vt tibi bonus non sim. Omnipotentem non arbitror. Respondebit & ipse: Non possum ergo tibi tua peccata donare. Subiectum dico. Referet ad hoc: Cur igitur libertatem ac veniam ab eo petis quem putas pro seruitio esse subiectum? Video hærere prosecutionem tuam: non vrgeo, quia peccatorum meorum ipse sum conscius: non inuideo veniam, quia ipse opto indulgentiam, votum tuum scire desidero. En allego apud iudicem desideria tua, non prodo crimina. Seriem tuorum expecto votorum. Dic vtique ea quæ in communi voto sũt. Dic inquam, Domine fac me ad imaginem Dei. Respondebit & ille: Ad quam imaginem, quæ negasti? Dic, Fac me incorruptibilem. Referet vtique, Quomodo te incorruptibilem facere possum, quem tu creaturam dicendo, capacem corruptibilitatis esse voluisti? Mortui resurgunt incorrupti, & tu corruptibilem dicis quem Deum cernis? Dic, bonus esto mihi. Dicit tibi: Quid postulas quod negasti? Ego te bonum volui. Ego dixi: Estote sancti, quoniam ipse sanctus sum: Et tu mihi id negare contendis: Expectas veniam peccatorum? Sed nemo potest donare peccata nisi solus Deus. Itaque cum verus & solus tibi Deus non sim, non possum vtique tua peccata donare. Hęc Arrianus dicat. Et Fotinianus: Nego te, inquit, Deũ. Respondebit & Dominus: dixit insipiens in corde suo, non est Deus. De quo dictum putas, de Iudæo, de gentili, an de diabolo? De quo vis dictum sit Fotiniane, tolerabilior est ille qui tacuit. Tu verò & voce ausus es dicere, vt insipiente insipientior probareris. Negas ergo, inquit, Deum, cum ego dixerim: Dij estis, & filij excelsi omnes. Et tu Deum negas, cuius operadiuina circumspectis? dicat & Sabelianus: Ego te ipsum patrem & filium & spiritum sanctum arbitror. Respondebit & Dominus: Non audis patrem, non audis filium? Nunquid hic vlla confusio est? Scriptura ipsa te docet patrem esse qui detulit iudicium, filium esse qui iudicat. Non audisti me

G dicentem: solus non sum, sed ego, & qui misit me pater? dicet & Manichæus: Ego authorem carnis nostræ diabolum credo. Respondebit ei: Ergo quid facies in cœlestibus? Vade ad authorem tuum. Ego eos volo mecum esse, quos dedit mihi pater. Tu te à diabolo creatum Manichæe arbitraris, ad illius ergo festina sedem, vbi ignis & sulphur, vbi non restinguitur eius incendium, nec vnquam pœna morietur. Omitto alia hœreticorum portenta, non nomina, qui dicunt: Qui dies erit iudicii, quæ erit forma sententię? Respondebit his omnibus & ille moraliter: Populus meus, quid feci tibi, aut quid contristavi te? Nonne ex Ægypto eduxi te, & ex domo seruitutis liberaui te? sed parum est ex Ægypto liberasse, & ex domo seruitutis eripuisse, plus est te ipsum dedisse pro nobis. dices ergo: Nonne vestras omnes suscepi iniurias? Nonne corpus meum pro vobis obtuli? nonne mortem oppetiui, quod non erat diuinitatis meę, sed vestrę redemptionis? Hęcine referuntur gratię, hoc profecit sanguis meus, sicut in propheta ipse iã dixi: Quæ utilitas in sanguine meo, quia descendit in corruptionem? Hoc ergo profeci, vt me impię negaretis, pro quibus ista sustinui? Ego verò tunc domine Iesu etli grauium peccatorum mihi ipse sim conscius, dicam tamen, non te negaui, habes quod ignoscas fragilitati carnis. delictum fateor, peccatum non abnuo. Si vis potes me saluare: quia hoc qui dixit, & meruit: Ne quæso in iudicium intres cũ seruo tuo. Non quæso vt iudices, sed ignoscas. Quid putamus Christum iudicaturum? Ego scio, iudicaturum dico, imò iam iudicauit. Tenemus eius sententiam, Vt omnes, inquit, honorificent filium, sicut honorificat patrem. Qui non honorificat filium, non honorificat patrem, qui misit illum. Si displicet sententia, appella ad patrem, rescinde iudicium quod pater detulit. dic quia dissimilem habet filium: Respondebit tibi: Ergo mentitus sum, qui dixi filio: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostrã, dic quia creauit: Respondebit tibi: Cur ergo adorasti, quem creaturam putasti? dic quia minorem generauit filium: Respondebit, Metire, videamus. dic quia ei non debuisti credere: Referet ad hoc: Non tibi dixeram: Hic est filius meus dilectissimus, in quo complacui, ipsum audite? Quid est, ipsum audite: dicentem vtique: Omnia quæ pater habet, mea sunt. Hoc audierunt Apostoli, sicut scriptum est: & ceciderunt in faciem suam, & timuerunt valde. Si ceciderunt qui confessi sunt, quid facient qui negarunt? Sed illos Iesus tetigit & leuauit, vos iacere patietur, ne videatis gloriam quam negastis. Videamus ergo quoniam quem filius damnat, & pater damnat. Et ideo honorificemus filium sicut honorificamus patrem, vt per filium ad patrem peruenire possimus. Hęc ego Imperator Auguste carptim ac breuiter impolita magis proposui, quam enodata digessi. Quod si qua Arriani inconsummata arbitratur, ego vix fateor inchoata. Si qua adhuc superesse opinatur, ego prope omnia. Infidelibus enim totum deest, sed abundat fidelibus. denique vna confessio Petri abundauit ad fidem Christo: Tu es Christus filius dei viui. Sat est enim generationem scire diuinam, non diuissam, non deminutam, non deriuatoriã, non creatam. Hoc etiam totis scripturarum exponitur libris,

Michæa 6.

Psal. 20.

Ioan. 5.

Gen. 1.

Matth. 17.

Ioan. 17.

Mat. 17.

Mat. 16.

Esai. 6.

Ioan. 12.

Act. 9.

ad Tit. 3.

1. Ti. 1.

1. Tim. 2.

1. Timot. 4.

1. Ioan. 2.

Apocaly. 15.

1. Ioan. 2.

libris, nec adhuc ab impijs creditur. Incastatum est enim, vt scriptum est, cor eorum & auribus suis grauius audierunt, & oculos suos grauauerunt: nequãdo oculis suis videant, & auribus audiant, & corde intelligant. Namque more Iudaico aures suas Arriani claudere solent, aut serere tumultum, quotiescunque verbum salutis auditur. Et quid mirum si humanis vocibus credere non soleant infideles, qui non credunt diuinis? Filius Dei dicebat, sicut habes in Euangelio: Pater clarifica nomen tuum. Vox patris de cœlo audita est dicentis: Et clarificaui, & iterum clarificabo. Infideles hęc audiebant, sed non credebant. Dicebat filius, respondebat pater. Dicebat Iudæi: Tonitruum factum est illi, alij dicebant: Angelus locutus est ei. Paulus quoque sicut scriptum est in Actibus Apostolorum, cum voce Christi vocaretur ad gratiam, plurisque comites pariter incederent, solus vocem Christi audisse se dixit. Adeo sancte Imperator, qui credit audit, & audit vt credat. Qui non credit, non audit, sed nec vult nec potest audire, ne credat. Atque vtinam quod in me est audire vellent vt crederent, audire cum bona charitate & mansuetudine vt verum quærentes, non veritatem impugnantes. Scriptum est enim, vt non intendamus fabulis & genealogijs interminabilibus, quæ quæstiones magis præstant quàm ædificationem Dei quæ in fide est. Finis autem præcepti est charitas de corde puro, & conscientia bona, & fide non ficta. A quibus quidam aberrantes conuersi sunt in vaniloquium, volentes esse legis doctores, non intelligentes neque quæ loquuntur, neque de quibus affirmant. Alibi quoque idem Apostolus dicit: Stultas autem & sine disciplina quæstiones deuita. Tales deferendos Apostolus dicit, qui quæstiones serunt, hos esse hæreticos: de quibus alibi dicit quod discedent quidã à fide, intendentes spiritibus erroris, & doctrinis dæmoniorũ. Et Ioãnes dicit hæreticos esse antichristos, Arrianos vtique designans. Hęc enim hærësis post omnes hærëses cœpit, & ex omni hærësi venena collegit. Sicut enim de antichristo scriptum est quia aperuit os suũ in blasphemiam ad Deũ, blasphemare nomẽ eius, & bellũ facere cum sanctis eius: ita & isti filio Dei derogant, nec martyribus pepercerunt: & quod fortasse ille non faciet, scripturas falsanẽ diuinas. Itaque qui dicit quia Iesus non est Christus, hic est antichristus. Qui negat saluatorem mundi, negat Iesum: qui negat filium, negat & patrem, quia scriptum est: Omnis qui negat filium, negat & patrem. Neque verò te Imperator pluribus tenere debeo bello intentum, & victricia de barbaris trophæa meditãtem. Progredere planè scuto fidei septus, & gladium spiritus habens, progredere ad victoriam superioribus promissam temporibus, & diuinis ora-

culis prophetatam. Namque & futuram nostri depopulationem, & bella Gothorum Ezechiel illo iã tempore prophetauit. Sic enim habes: Propterea prophetiza fili hominis, & dic, O Gog, hęc dicit Dominus: In die illa cum constituetur habitare populus meus Israel in pace, surges & venies de loco tuo ab extremo Aquilonis, & gentes tecum multas, fessores equorum omnes, congregatio multa & magna, & virtus copiosa, & descendet ad populũ meũ Israel, vt nubes operiet terram in nouissimis diebus, &c. Gog iste Gothus est, quem iam videmus exisse, de quo promittitur nobis futura victoria, dicente Domino: Et deprædabunt eos qui deprædati eos fuerant, & despoliabunt eos qui sibi spolia detraxerant, dicit Dominus. Eritque in die illa, dabo Gog, hoc est Gothis, locum nominatũ monumentũ in Israel multorum virorum congestum, qui superuenerunt ad mare, & per circuitum struet vallis peristonion, & obruet illic Gog & totam multitudinem eius, & vocabitur polyandrium Gog, & obruet eos domus Israel vt purgetur terra. Nec ambiguum sancte Imperator, quod qui perfidiæ alienæ pugnam excepi-mus, fidei catholicæ in te vigentis, habituri sumus auxilium. Euides enim antehac diuinæ indignationis causa præcessit: vt ibi primum fides Romano imperio frangeretur, vbi fracta est Deo. Non licet cõfessorum neces, tormenta, exilia recordari, piorũ sacerdotia, proditorũ munera. Nonne de Thraciæ partibus perripesem Daciã & Mysiã omnẽque Valeriã Pannoniorũ, totũ illũ limitem sacrilegis pariter vocibus & barbaricis motibus audiimus inhorretẽ? Quid poterat nobis vicinia tã feralis inuehere? Aut quemadmodũ res Romana tali tuta poterat esse custodia? Sed iam satis superque omnipotens Deus nostro exilio, nostroque sanguine, confessorum neces, exilia sacerdotum, & nephas tantæ impietatis eluimus, satis claruit eos qui violauerunt fidem, tutos esse non posse. Conuertere Domine, fideique tuæ attolle vexilla. Non hic aquilæ militares, neque volatus auĩ exercitũ ducũt, sed tuum Domine Iesu nomen & cultus. Non hic infidelis aliqua regio, sed ea quæ confessores mittere solet Italia, aliquando tentata, mutata nunquam: quam dudum ab hoste barbaro defendisti, nunc etiam vindicasti. Non hic imperatoris mens lubrica, sed fides fixa. Ostẽde nũc euidens tuæ maiestatis indicium, vt is qui te verum virtutum Dominum, & cœlestis militiæ ducem, is qui te veram Dei virtutem credit esse atque sapientiam, non temporalem vtique nec creatam sed sempiternam, sicut scriptum est, Dei virtutem & diuinitatem, tuæ maiestatis fultus auxilio, fidei suæ trophæa mereatur.

Exech. 33.

1. Corin. 1.

FINIS.

CAPITA LIBRI TERTII.

Qua ratione author ea quæ in superioribus libellis breuiter digesta sunt, in hoc libro latius exequi curauerit. Cur etiam illicitum putari non debeat quod ad informationem vitæ humana comparatione poetis fabulis deriuatam induxerit.

Cap. I.

Quod nos magis quam poeta illecebram secularis lasciuia perniciosam debeamus iudicare. Quodque nostra salutis gratia Christus corporis infirmitates suscepit, licet secundum diuinitatem equalis sit patri in altitudine & immortalitate. Quod praeterea (contra haeticorum insaniam) cum de Deo dicitur, solus, non separatur filius. Cap. II.

Quomodo filius factus intelligatur. Quemadmodum etiam omnia per ipsum facta sint, cum diuersorum haeticorum confutatione. Cap. III.

Quid significet quod de incarnatione Domini scriptum est: Deus creauit me principium viarum suarum. Et quod Christus dicatur principium, non solum per relationem ad diuinitatem, sed etiam ad documenta virtutum. Quomodo etiam intelligatur id quod scriptum legitur: Puer natus est nobis, &c. quo multa haereses extinguuntur. De solutione quoque dubitationis quomodo de incarnatione Christi dictum sit: Dominus creauit me, &c. cum ante incarnationem eius creatura mundi fuerit. Cap. IIII.

De solutione obiectionis sumpta ex eo quod scriptum est: Post me venit vir qui ante me factus est, cum confutatione erroris Arrianorum. Et quomodo iuxta mysticam intelligentiam historia de Booz & Ruth designatus fuerit Christus, qui ecclesiam sibi copulauit. Quomodo etiam saepe ad causam pertineat cum Christus dicitur factus. Quomodo denique ipse idem sacerdos sit & hostia. Cap. V.

Quod patris & filij unum sit regnum, & non diuisum, sicut Arriana sauitas asseruit. Cap. VI.

Quod una sit maiestas & una gloria, una quoque substantia patris & filij, cum redargutione Arrianorum, & quemadmodum fraudem eorum cauere debeamus. Cap. VII.

DIVI AMBROSII EPISCOPI

MEDIOLANENSIS DE FIDE AD GRATIANVM AVGVSTVM, LIBER III.

Qua ratione auctor ea quae in superioribus libellis breuiter digesta sunt, in hoc libro latius exequi curauerit: Cur etiam illicitum putari non debeat quod ad informationem vitae humane comparationem a poeticis fabulis derivatam induxerit. Cap. I.

Quoniam clementissime Imperator, instruendi tui gratia, aliqua de fide mihi scribenda mandaueras, & verecundantem, coram etiam ipse fueras adhortatus, ideo quasi in prociectu positus, duos tantum conscripti libellos, quibus vias quasdam fidei & semitas demonstrarem. Sed quoniam mens praua haec quorundam, serendis intenta quaestionibus, stilo laecessit vberiore configi, tuae quoque pia me cura clementiae ad caetera vocat, volens in pluribus experiri quem in paucis probasti, ea quae per paucis superius digesta sunt, placuit paulo latius exequi, ne ea quasi diffidentia assertionis deseruisse potius quam securitate fiduciae proposuisse videamur. Et quia hydræ nominis & scyllæ littoris comparationem induximus, vt ostenderemus vel rediuiua plantaria cauēda perfidia, vel famosa naufragia, si quis contra licitum putat colorem disputationis eiusmodi a poeticis fabulis derivatam, & cum in fide nihil quod vituperare possit inuenerit, aliquid in sermone reprehendit, agnoscat non solum sententias, sed etiam vericulos poetarum scripturis insertos diuinis. Vnde enim illud: Huius & genus sumus, quod Paulus vsu prophetico doctus viurpat? Nā & gigantes & vallem Titanum prophetici sermonis series non refugit. Et Esaias sirenas & filias passerum dixit, Et Hieremias de Babylone memorauit, quod habitabunt in ea filie sirenū: vt ostēderet Babylonis, hoc est, secularis confusionis

illecebras, vetustis lasciuiae fabulis comparandas, quae velut scopuloso in istius vitae littore, dulce resonare quandam sed mortiferam cantilenam ad capiendos animos adolescentium viderentur? quam sapiens etiam ab ipso poeta Graeco inducitur quasi quibusdam prudentiae suae circūdatus vinculis preterisset. Ita difficile iudicatum est ante aduentum Christi etiam fortiores non posse capi speciosae delitiis voluptatis.

Quod nos magis quam poeta illecebram secularis lasciuie perniciosam debeamus iudicare. Quodque nostra salutis gratia Christus corporis infirmitates suscepit, licet secundum diuinitatem equalis sit patri in altitudine & immortalitate. Quod praeterea (contra haeticorum insaniam) cum de Deo dicitur, solus, non separatur filius. Cap. II.

Quod si poeta ille, perniciosam mentibus hominum, & subeundis obnoxiam naufragiis, lasciuie secularis illecebram iudicauit, quid nos aestimare oportet, quibus scriptum est: Carnis curam ne feceritis in concupiscentiis. Et alibi: Castigo corpus meum & in seruitutem redigo, ne alius praedicas ipse reprobus efficiat? Non enim per luxuriam nobis Christus, sed per ieiunium salutem attulit. Neque ille emerēda gratiae suae causa, sed nostrae eruditionis gratia ieiunauit. Neque infirmitate corporis victus est vt esuriret, sed esuriendo suscepti corporis fidem praestitit, vt non solum corpus, sed etiam infirmitates nostri corporis doceret se esse susceptas. Sicut scriptum est: Quoniam infirmitates nostras accepit, & aegritudines nostras portauit. Corporis est igitur, hoc est, nostrum est quod esuriit, nostrum est quod fleuit, quod tristis fuit vsque ad mortem: Cur

psal. 86.

1. Ti. 1.

psal. 17. Luc. 1.

1. Tim. 6.

Colos. 2.

1. Jo. 2.

1. Jo. 5. Luc. 7.

Cur ad diuinitatem quae sunt nostra referunt? A Corporis est quod etiam factus asseritur. Denique sic habes: Mater Sion dicet homo, & homo factus est in ea, & ipse fundauit eam altissimus. Homo, inquit, factus est, non Deus factus est. Qui autem idem altissimus, idem homo, nisi mediator Dei & hominum, homo Christus Iesus, qui dedit semetipsum redemptionem pro nobis? Et hoc vtiq; ad incarnationem pertinet. Redemptio enim nostra per sanguinem, remissio per potestatem, vita per gratiam. Quasi altissimus donat, quasi homo precatur. Aliud creatoris, aliud redemptoris est. Distincta licet, vnius tamen auctoris beneficia sunt, decuit enim vt ille nos redimeret qui creauit. Quis autem neget Christum esse altissimum significatum? Nam qui aliter sentit, Deo patri sacramentum incarnationis adscribit. Sed hinc dubitari non potest quod altissimus Christus sit, cum etiam alibi dixerit de mysterio passionis: Dedit vocem suam altissimus, & mora est terra. Et in euangelio habes: Et tu puer propheta altissimi vocaberis, praebis enim ante faciem Domini parare vias eius. Ergo quia altissimus Deus est & Christus. Et solus C filius. Qui enim altissimus, solus: sicut scriptum est: Cognoscant quoniam dominus nomen est tibi, tu solus altissimus super omnem terram. Vnde etiam illud explosum est: quod solent ad calumniam deriuare, quod de Deo scriptum est: Qui solus habet immortalitatem, & lucem habitat inaccessibilem. De deo enim scriptum est, quod est commune nomen patri & filio. Nam si vbiq; Deum legunt, negant etiam filium designari, & impij sunt diuinitatis potentiam filio denegando, & incarnatum patrem Sabelliana impietate adstruere videbuntur. Dicant enim quomodo illud non impie de patre intelligere possint, quod Apostolus ait: In quo & cōsurrexistis per fidem operationis dei qui suscitauit illum a mortuis. Et aduertant de sequentibus quid incurrant. Sequitur enim: Et cum mortui essetis delictis & praepurio carnis vestrae, viuificauit nos cum illo, donans nobis delicta, delens quod aduersum nos erat Chirographum decreti, quod erat contrarium nobis, & ipsum tulit de medio affigens illud cruci, exuens se carnem. Ergo non deus pater solus intelligendus est E qui suscitauit carnem, & non etiam filius cuius templum resuscitatum est. Qui suscitauit vtiq; & viuificauit. Qui viuificauit & delicta donauit. Qui delicta donauit, chirographum tulit, affixit illud cruci. Qui affixit illud cruci, carnem se exuit. Sed pater non se exuit carnem. Non enim pater caro factus est, sed verbum, sicut legimus, caro factum est. Videtis ergo quod Arriani dum separant a patre filium, in id periculum incidunt vt patrem passum esse commemorarent. Nos autem facile docemus de filio dictum operatione. Nam & ipse corpus suum resuscitauit, sicut ipse dixit: Soluite templum hoc, & in triduo resuscitabo illud. Et ipse viuificat nos cum suo corpore: Sicut enim pater suscitauit mortuos & viuificat, sic & filius quos vult viuificat. Et ipse delicta donauit dicens: Dimissa sunt tibi peccata tua. Et ipse chirographum affixit cruci, qui crucifixus est per corporis passionem: Nec alius se carnem exuit, nisi Dei filius qui carnem se induit. Ipse ergo significatur Deus, qui opo

nostra resurrectionis operatus est. Ergo cum legis deum, non separes patrem, non separes filium, quia diuinitas patris & filij, vna eademque est. Et ideo nec ibi separes vbi legis, quod beatus & solus potes. De eo enim dictum est, sicut habes: Praecipio coram deo qui viuificauit omnia, sed etiam Christus viuificat. Conuenit ergo & patri & filio Dei nomen, quando conuenit & operationis effectus. Prosequamur & caetera. Praecipio, inquit, coram deo qui viuificat omnia & Christo Iesu in deo. Hic etiam verbum est, sicut scriptum est: in deo laudabo verbum, in deo sempiterna sua virtus est Iesus. In deo igitur vnitatem diuinitatis, in Christi autem nomine incarnationis testificatus est sacramentum. denique vt de incarnatione Christi se dixisse ostēderet, subdidit: qui testimonium reddidit sub Pontio Pilato bonam confessionem, vt serues mandatum sine macula vsque in aduentum domini nostri Iesu Christi: Quae suis temporibus ostendit beatus & solus potens, & rex regum & dominus dominantium. Qui solus habet immortalitatem, & lucem habitat inaccessibilem. Apocal. 19. Quem vidit hominum nemo, sed nec videre potest. 1. Timot. 6. Ergo de deo haec scripta sunt, cuius nominis & dignitas & veritas communis est filio. Cur igitur hoc loco filius separatur, cum etiam filio haec cuncta conueniant? Aut si non conueniunt, nega deum vt neges quae deo sunt conuenientia. Beatus negari non potest qui beatitudines donat. Beati enim quibus remissa sunt iniquitates. Beatus negari non potest qui sanam doctrinam tribuit, sicut scriptum est, quae est secundum euangelium claritatis. Beatus dei potens abnuui non potest, de quo pater dicit: Posui adiutorium super potentem. Immortalitatem autem eius quis audeat diffiteri, cum etiam aliis immortalitatem ipse largitus sit, sicut scriptum est de sapientia dei: Per hanc habeo immortalitatem: sed alia immortalitas suae naturae, alia nostra est. Non sunt fragilia comparanda diuinis, vna sola substantia diuinitatis, quae mori nescit. Vnde & Apostolus cum sciret animam & angelos immortales, quod solus deus immortalitatem habeat praedicauit. Nā & anima moritur. Anima enim quae peccauerit, ipsa morietur. Nec & angelus immortalis est naturaliter, cuius immortalitas in voluntate est creatoris. Neque ad prauidium trahas, quod non moritur Gabriel, non moritur Raphael, non moritur Uriel. Et in ipsis enim moritur naturae capacitas vitio obnoxia, sed non obnoxia disciplina. Omnis enim rationalis creatura accidētia recipit, & subiecta iudicio est. In accidētibus autē & poena iudicij & corruptela est & profectus. Vnde & Ecclesiastes ait: Quoniam omne opus suum deus adducet in iudicium. Ergo corruptelae & mortis, etiam si non moriatur aut peccet, capax tamē ois est creatura. Nec ex immortali natura habet, sed ex disciplina vel gratia, si se in aliquibus ad vitia non mutat. Alia ergo immortalitas quae donatur, alia quae sine capacitate mutabilitatis est semper. An negatur immortalis diuinitas Christi, quia in carne pro omnibus mortem gustauit? Iam ergo melior Gabriel quam Christus, quia ille non est defunctus, hic mortuus est. Sed non est seruus supra dominum, alia enim carnis infirmitas, alia diuinitatis aeternitas. Mors carnis est, immortalitas potestatis. Quod si diuinitas fecit ne caro videret corruptionem,

quæ vtique corruptelæ erat obnoxia per naturam, quomodo mori posset ipsa diuinitas? Quomodo autem lucem inaccessibilem non habitat filius, cum in sinu patris filius sit? Lux autem pater, lux etiam ipse sit filius, quia Deus lux est. Aut si aliam lucem inaccessibleem nisi diuinitatis putamus, nunquid melior patre lux est, vt non sit in luce, quia scriptum est: Et apud patrem est, & in patre? Non ergo separant filium cum legunt solum Deum, nec patrem separant cum legunt filium solum. In terris filius sine patre non est, & putas quod pater sine filio sit in cælo: in carne est filius, cum dico in carne est, vel in terris, secundum euangelij tempora loquor: nunc enim secundum carnem non iam nouimus Christum. Ergo in carne est filius, & solus non est, secundum quod scriptum est: Et non sum solus, quia pater mecum est, & putas quod sit pater solus in luce? An ne hoc argumentum * putes, accipe etiam testimonium: Deum, inquit, nemo vidit vnquam, nisi vnigenitus filius qui est in sinu patris, ipse enarrauit. Quomodo solus pater, si in sinu patris filius est? quomodo enarrat quem non videt? Non ergo solus pater. Accipe nunc & solum patrem, & solum filium, Solus pater, quod alius pater non est. Solus filius, quod alius filius non est. Solus Deus, quod vna diuinitas trinitatis est.

Quomodo filius factus intelligatur. Quemadmodum etiam omnia per ipsum facta sint, cum diuersorum hæreticorum confutatione.

CAPVT III.

Satis ergo claret, & solum Deum non esse patrem sine filio, & solum Deum non intelligi filium sine patre. In quo autem factus sit, per os sancti patriarche Iocutus asseruit dicens: Quia repleta est malis anima mea, & vita mea in inferno appropinquauit: Estimatus sum cum descendentibus in lacu, factus sum sicut homo sine adiutorio inter mortuos liber. Et hic sicut homo, inquit, non sicut Deus, factus sum. Et repleta est malis anima mea. Anima vtique, non diuinitas. Factus est in eo in quo erat infernus debitus, factus est in eo in quo cum aliis æstimatur, diuinitas enim similitudinem collationis abiurat, & tamen in ipsa carne morti obnoxia maiestatem aduerte diuinitatis in Christo. Et si factus est sicut homo & sicut caro factus est, tamen inter mortuos liber, & liber sine adiutorio. Sed quomodo hic sine adiutorio fuisse se filius dicit, cum supra dictum sit: Posui adiutoriū super potentem? Ergo & hic distingue naturas. Adiutorium caro habet, diuinitas non habet. Liber igitur est qui mortis vincula nefciuit, non captus ab inferis, sed qui operatus sit in infernis: sine adiutorio est, quod non per nuncium, neque legatum, sed ipse per se Dominus saluum fecit populum suum. Quomodo enim potuit adiutorium sui corporis quære re suscitandi, qui alios suscitauit? Ac licet homines quoque resuscitauerint mortuum, non in sua tamen virtute fecerunt, sed in Christi nomine. Aliud est rogare, aliud imperare: aliud mereri, aliud donare. Helias ergo suscitauit, sed orauit, non imperauit. Helias

107. 1.

107. 8.
107. 1.
* at ne hoc argutum, &c.

Psal. 87.

Psa. 88.

3. Reg. 17.
4. Reg. 4.
4. Reg. 13.

Gæus suscitauit cõfiguratus mortuo, suscitauit etiam ipse mortui corporis tactus, vt esset typus venturum eum qui missus in similitudine carnis humanæ etiam sepultus mortuos suscitaret. Petrus quoque cum Æneam curaret, ait: In nomine Iesu Nazareni surge & ambula. Non in suo ait, sed in Christi nomine. Surge autem, verbum est imperantis, sed fiducia de merito est, nõ præsumptio de potestate, & de nominis operatione, non de sua virtute præceptionis auctoritas. Quid igitur Arriani dicunt? In nomine Christi & Petrus imperat, & illi nolunt imperasse Dei filium, sed rogasse. Sed lectum est quod rogauit. Disce distantiam: Rogat quasi filius hominis, imperat quasi dei filius. An non desertis hoc dei filio, quod etiam diabolus detulit? Et vos maiore sacrilegio derogatis. Ille dicit: Si filius dei es, dic lapidi huic vt fiat panis. Ille dicit impera, vos dicitis obsecra. Ille credit quod iubente dei filio elementorum rerumque in aduersum natura vertatur, vos creditis quod nisi roget dei filius, nec voluntas ipsius impleatur. Et diabolus ex potestate æstimandū putat dei filiū, vos de infirmitate. Tolerabiliora sunt tentamenta diaboli, quàm argumenta sint Arrij. Nec moueat quod potentem filium dixit hominis, cum dominum maiestatis legeris crucifixum. Quæ autem maior potestatis, quàm supra cælestes potestates habere dominatum? Habebat autem qui thronis, dominationibus, angelis imperabat. Nam & si erat inter bestias, sicut scriptum est, tamen angeli ministrabant ei: vt agnoscas aliud incarnationis esse, aliud potestatis: secundum carnem itaque tentatur à bestiis, secundum dignitatem ab angelis adoratur. Vidicimus igitur factum esse hominem, & ad hominem hoc esse referendum. Denique & alibi habes: Qui factus est ei ex semine dauid, secundum carnem vtique ex semine Dauid factus est: Deus autem ante secula ex Deo natus est. Nec semper tamen factum esse ad creationem refertur. Scriptum est enim: Domine refugium factus es nobis, factus es mihi in salutem. Non vtique creationis definitio vel editio declaratur. Sed refugium factus mihi, & conuersus mihi dicitur ad salutem, sicut & Apostolus dixit: Qui factus est nobis sapientia à deo, & iustitia, & sanctificatio, & redemptio. Nobis factum, non creatum ex patre dixit. Denique quomodo dicat factum nobis esse sapientiã, in posterioribus exposuit dicens: Sed loquimur dei sapientiam in mysterio, quæ abscondita est, quam prædestinauit deus ante tempora secularia in gloriã nostram, quam nemo principū huius seculi cognouit. Si enim cognouissent, nunquam dominū maiestatis crucifixissent. Vbi mysterium passionis exprimitur, non vtique generationis æternæ series declaratur. Sapientia igitur mea, crux domini est: redemptio mea, mors domini est. Sanguine enim precioso redempti sumus, vt Apostolus Petrus dixit. Sanguine igitur suo quasi homo, dominus nos redemit idemque quasi deus peccata donauit. Non ergo in verbis qualdam constituamus infidias, & verborum tendiculas aucupemur, vt quia & aliud secundum impios significare putatur sermo qui legitur, non id quod sensus exprimat, sed quod littera ostendat, interpretemur. Sic perierunt Iudæi dum sensuum profunda despiciunt, & sequuntur nuda verborum,

Act. 9.

Luc. 4.

Marc. 1.

Rom. 1.

Psa. 89.

1. Cor. 1.

1. Cor. 2.

Ibid.

1. Petr. 1.

2. Cor. 3.

Ad Tit. 3.

Roman. 3.

Exod. 15.
Psal. 30.

107. 1.

Actuum 17.

107. 3.

Colos. 1.

verborum. Litera enim occidit, spiritus autem viuificat. Et tamen inter duo grauius sacrilegia fortasse detestabilius sit ad diuinitatē referre quæ carnis sunt, quàm ad literam referre quæ spiritus sunt. Illi timuerunt in Deo carnem credere, & ideo redemptionis gratiam perdidit, quia causam salutis abiurant. Isti diuinitatis maiestatem vsque ad carnis infirma deducunt. Detestandi Iudæi qui carnem Domini crucifixerunt, detestabiliores tamen eos arbitror, qui diuinitatem Christi cruci subditam crediderunt. Denique qui cum Iudæis sæpe tractabat, hæreticum, inquit, post vnã correptionem deuita. Nec tamen sine iniuria patris factum nobis esse sapientiam, ad illam inenarrabilem nec vllis temporibus momentisque obnoxiam Christi generationem sacrilega interpretatione deriuant. Nam præter id quod filij iniuria patris est contumelia, etiam in patrem sacrilegia ista procedunt, de quo scriptum est: Est autem Deus verax, omnis autem homo mendax. Aut si de filio putant dictum, generationi quidem non præiudicant, quia Deum verum huius lectionis autoritate, quod abnuunt, confitentur. Prolixum est si velim singula recensere quotiens factum legerimus, non vtique per naturam, sed per gratiam. Nam & Moyses dicit: Adiutor & protector factus est mihi in salutem. Et Dauid dicit: Esto mihi in Deum protectorem, & in domum refugij, vt saluum me facias. Et Esaias dicit: Factus es omni ciuitati humili adiutor. Non vtique sancti Deo dicunt: Creatus es, sed protector & adiutor per gratiam tuam factus es nobis. Vnde nec illud verendum est quod solent Arriani sua interpretatione componere, dicentes factum esse Dei verbum: quia scriptum est, inquit, quod factum est in ipso, vita erat. Primum intelligant, si ad substantiam diuinam referant, quod factum est, Manicheorum se quæstionibus implicari. Obiiciunt enim Manichæi: Si quod in ipso factum est, vita est: est ergo aliquid quod in ipso factum non sit, & mors sit, vt duo impiè inducant principia. Sed hoc damnat ecclesia. Deinde vnde possunt docere sic pronūciasse euangelistam? Plerique enim docti & fideles sic pronūciant: Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil quod factum est. Alij sic: Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Deinde: Quod factum est, pronūciant, & subiungunt: In ipso, hoc est: Quicquid autem factum est, est in ipso. Quid est, in ipso? Apostolus docet dicens: In ipso sumus, & viuimus, & mouemur. Tamen etiam si quemadmodum velint pronūciant, non possunt hinc calumniari Deo verbo, si ad substantiam eius velint referre, quod factum est, quin calumnietur & patri Deo, de quo scriptum est: Qui autem facit veritatem, venit ad lucem, vt manifestentur opera eius quod in Deo sunt facta. Ecce hic opera hominis in Deo facta legimus, & ad substantiam tamen diuinam referre non possumus. Sed aut per ipsum facta cognoscimus, vt est illud apostolicum, quod omnia per ipsum, & in ipso creata sunt, & ipse est ante omnes, & omnia in ipso constant. Aut vt docet præsentis lectio testimonij, virtutes quibus vitæ æternæ fructus acquiritur, in Deo facta æstimare debemus, charitatem, pietatem, religionem, fidem, & alia huiusmodi, S. Ambr. tom. 4.

quæ in voluntate Dei facta sunt. Ergo sicut in Dei patris, ita etiam in Christi voluntate & virtute facta sunt, sicut legimus: Creati in Christo in operibus bonis. Et in Psalmo: Fiat pax in virtute tua. Et alibi: Omnia in sapientia fecisti. In sapientia, inquit, fecisti, non sapientiam fecisti. Nam cum omnia in sapientia facta sint, Christus autem Dei sapientia sit, non accedens vtique, sed subsistens & permanens in æternum, si facta est sapientia, iam deteriore conditione facta est, quàm omnia, eo quod sapientia fieri per seipsam non potuit. Ergo si factum esse frequenter ad aliud, non ad naturam refertur, etiam creatum esse ad causam refertur.

Quid significet quod de incarnatione Domini scriptum est: Deus creauit me principium viarum suarum.

CAPVT IIII.

Vnde intelligimus illud quod de incarnatione Domini scriptum est: Dominus creauit me principium viarum suarum in opera sua, id significare quod ad redimenda opera patris, Dominus Iesus ex virgine sit creatus. Neque enim dubitari potest de incarnationis dictum esse mysterio, cum propter opera sua corruptelæ seruitio liberanda Dominus suscepit carnem, vt illum qui imperium habebat mortis, per sui corporis destrueret passionem. Caro enim Christi propter opera, diuinitas ante opera, quia ipse ante omnia, & omnia in ipso constant. Non ergo diuinitas propter opera, sed propter diuinitatem opera, sicut Apostolus declarauit dicens, quod propter filium Dei omnia. Sic enim habes: Decebat autem eum per quem omnia, & propter quem omnia, multis filiis in gloriam adductis, ducem salutis eorum per passionem consummari. Nonne euidenter exposuit quod Dei filius qui propter diuinitatē suam omnia creauit, is postea propter populi salutem & carnis susceptionem, & mortis assumpserit passionem? Propter quæ autem opera sit creatus ex virgine, ipse Dominus cum illum cæcum curaret, ostendit dicens: In illo me oportet operari opera eius qui misit me. Et addidit, vt de incarnatione dictum crederemus: Cum in hoc mundo sum, lux sum huius mudi. Etenim quasi homo in hoc mundo pro tempore est, nam quasi Deus semper est. Denique alibi ait: Ecce vobiscum sum vsque ad consummationem mundi. Nec de principio residet aliquid quæstionis, cum interrogatus in carne: Tu quis es? responderit: Principium, quod & loquor vobis. Quod non solum ad diuinitatis æternitatem refertur, sed etiam ad documenta virtutum. Ex hoc enim & Deū se probauit æternum, quia omnium ipse principium est, & vnus cuiusque virtutis author est, quia ecclesiæ caput est, sicut scriptum est: Quia ipse caput corporis ecclesiæ, qui est principium, primogenitus ex mortuis. Liquet igitur & de incarnatione dictum esse principium viarum suarum, quod ad sacramentum suscepti corporis videtur esse referendum. Ideo enim carnem suscepit, vt ad cælum nobis sterneret iter. Denique ait: Ascendo ad patrem meum, & ad patrem vestrum: Deum meum & Deum vestrum. Denique vt scias quod vias suas omnipotens pater secundum

Ephes. 2.
Psal. 121.
Psal. 203.

Prouerb. 8.

Hebr. 1.

107. 9.

Matth. 28.

107. 8.

Colos. 1.

Zach. 3. incarnationem præscripserit filio, habes in Zacharia G
ad Iesum indutum vestimenta sordida, ab angelo
dictum: Hæc dicit Dominus omnipotens: Si in viis
meis ambulaueris, & præcepta mea custodieris.
Quod est vestimentum illud sordidum, nisi carnis
assumptio? Viæ igitur Domini velut quidam trami-
tes bonæ vitæ sunt, qui diriguntur à Christo, qui
ait: Ego sum via, & veritas, & vita. Via ergo superna,
est Dei virtus. Christus enim nobis via est, & bona
via, quæ credentibus cœli regna patefecit. Viæ au-
tem Domini, viæ rectæ sunt, sicut scriptum est: Vias
tuas Domine notas fac mihi. Via castitas, via fides,
via est abstinentia. Est namque via virtutis, est & via
iniquitatis. Scriptum est enim: Et vide si est via ini-
quitas in me. Principium itaque nostræ virtutis est
Christus principium integritatis, qui docuit, virgines
non viriles expectare concubitus, sed integritatem
mentis & corporis, sancto magis dicare spiri-
tuali, quam marito. Principium parsimonie Chris-
tus, qui pauper factus est, cum esset diues. Princi-
pium patientiæ Christus, qui cum malediceretur,
non maledixit: cum percuteretur, non reper-
cussit. Principium humilitatis Christus, qui for-
mam serui accepit, cum patrem Deum maiestate
virtutis æquaret. Ex illo enim accepit virtus vna-
quæque principium. Et ideo vt hæc virtutum gene-
ra diceremus, filius datus est nobis, cuius princi-
pium super humeros eius. Principium illud, crux
Domini est, principium fortitudinis, quo via sanctis
est referata martyribus ad sacri certaminis passio-
nem. Vidit hoc principium Esaias, & ideo ait: Puer
natus est nobis, filius datus est nobis. Viderunt magi,
& ideo cum paruulum in præsepi cernerent, adora-
uerunt, dicentes: Puer natus est nobis. Cum stel-
lam conspicerent, prædicantes, filius datus est nobis.
Aliud munus terris, aliud munus est cœlo, & v-
trumque vnus in vtroque perfectus, & sine mutabi-
litate diuinitatis, & sine humanæ imminutione natu-
ræ. Vnum adorauerunt, eidemque munera obtu-
lerunt, vt ostenderent ipsum esse cœli Dominum,
qui in præsepibus videretur. Distingue singulorum
momenta verborum: Puer natus est nobis, filius da-
tus est nobis. Et si ex patre natus, non tamen nobis
natus, sed datus est: quia non filius propter nos, sed
nos propter filium. Neque enim nobis natus est,
qui & ante nos natus est, & totius est conditor crea-
turæ. Neque nunc primum nascitur qui erat semper,
& erat in principio, sed illud quod non erat, nobis
nascitur. Quod etiã angelus pastoribus cum loque-
retur dixit esse generatum, sicut habes scriptum:
Quia natus est vobis hodie saluator qui est Christus
Deus in ciuitate David: nobis ergo quod non erat
natum est, hoc est, puer ex virgine, corpus ex Maria.
Hoc enim post nos, illud ante nos. Alij sic habent:
Puer natus est nobis, filius datus est nobis. Hoc est,
qui erat filius dei, hic ex Maria puer natus est nobis,
& datus est nobis. Qui datus sit, audi prophetam di-
centem: Et salutare tuum da nobis. Quod enim su-
pra nos est, datur: quod de cœlo est, datur: sicut etiã
alibi de spiritu legimus, quod charitas Dei effusa est
in cordibus nostris per spiritum sanctum qui datus
est nobis. Sed vide quemadmodum hic locus mul-
tas hæreses extinguat. Puer natus est nobis: nobis,

non Iudæis: nobis, nõ Manichæis: nobis, non Mar-
cionitis. Propheta dicit: Nobis, hoc est credentibus,
non incredulis: Et ille quidem misericordia sua om-
nibus natus est. Sed perfidia hæreticorum fecit, vt
non omnibus nasceretur qui omnibus natus est.
Nam & lumen dici oriri iubetur super bonos & malos,
sed oriri non videntibus non videtur. Sicut ergo
puer non omnibus natus est, sed fidelibus, sic
filius non infidelibus datus est, sed fidelibus nobis
datus est, non Fotinianis. Illi enim non datum no-
bis Dei filium dicunt esse, sed ab initio inter nos na-
tum. Nobis, non Sabellianis. Illi enim nolunt filiũ
datum, eundem asserentes patrem esse quem filium.
Nobis, non Arrianis, & ipsi enim non habent filiũ
pro salute datum, sed pro infirmitate transmissum.
Non habent consiliarium quem putant futura ne-
scisse, non habent filium, quem sempiternum non
putant, cum scriptum sit de verbo Dei, quod erat in
principio. Et alibi: In principio erat verbum. Deni-
que vt ad propositum reuertamur exemplum: In
principio, inquit, antequam terram faceret, & ante-
quam produceret fontes aquarum, ante omnes col-
les genuit me. Fortasse dices, quomodo de incarna-
tione Christi dictum esse memorauerim, Dominus
creauit, cum ante incarnationem Christi creatura sit
mundi? Sed considera quod moris est scripturis di-
uinis, & futura pro præteritis dicere, & geminam in
Christo significare substantiam diuinitatis & carnis,
nequis aut diuinitatem neget eius aut carnem. Nam
sicut in Esaiâ habes: Puer natus est nobis, filius da-
tus est nobis, ita hic quoque ante præmisit creaturã
carnis, & subtexit assertionem diuinitatis, vt scires
non duos Christos, sed vnum esse, qui & ante secu-
la generatus sit ex patre, & vltimis temporibus
creatus ex virgine, hoc est: Ego sum ille creatus ex
homine, creatus ad causam, qui sum generatus ante
secula. Denique dicturus, Dominus creauit me, præ-
misit: commemorabo quæ à seculo sunt. Dicturus
genuit, præmisit, in principio, antequam terram
faceret, ante omnes colles genuit me. Antè, cum di-
citur, in infinitũ retro sine aliqua definitione porri-
gitur. Denique ante Abraham, inquit, ego sum, nõ
vtrique post Adam: & ante luciferum, non vtrique
post angelos. Sed ante, cum dicit, non se intra ali-
quem, sed omnia intra se dicit. Sic enim moris est
aternitatem Dei scripturis significare diuinis. De-
nique alibi habes: Priusquam montes fierent, aut
formaretur orbis terræ, à seculo & vsque in seculum
tu es. Ante omnia ergo generatio, inter omnia &
propter omnia creatura. Natus ex patre supra le-
gem, factus ex Maria sub lege.

De solutione obiectionis sumptæ ex eo quod scriptum est: Post me venit vir, qui ante me factus est: cum consutatione erroris Arrianorum. Et quomodo iuxta mysticam intelligentiam historia de Booz & Ruth designatus fuerit Christus, qui ecclesiam sibi copulauit. Quomodo etiam sepe ad causam pertinet cum Christus dicitur factus. Quomodo denique ipse idem sacerdos sit & hostia.

C A P. V.

Sed scriptum est: Post me venit vir, qui ante me factus est, quia prior me erat. Vnde dicunt: Ecce qui

qui erat, factus est. Ipsa verba perpendamus, post me, inquit, venit vir. Vir ergo est qui venit, ipse qui factus est, vir autem nomen est sexus. Sexus autem non vtrique diuinitati, sed naturæ deputatur humana. Possent ergo dicere, Erat in præcognitione quidem corporis, sed aternitate virtutis. Nam & ecclesia erat, & sancti erant prædestinati ante sæcula. Sed non id hoc loco dico: sed illud assero, factum esse, non ad diuinitatem, sed ad incarnationis pertinere naturam, sicut ipse Ioannes dixit: Hic est de quo dixi: Post me venit vir, qui ante me factus est. Itaque cum geminam, sicut supra dixi, in Christo substantiam proposuisset, vt vtranque intelligas & diuinitatis & carnis, hoc loco cepit à carne. Est enim scripturis promiscua consuetudo diuinis, vt interdum à diuinitate Christi incipiant, & ad incarnationis sacramenta descendant: interdum ab humilitate incarnationis exordium sumant: & ad gloriam diuinitatis assurgant, vt in prophetis, euangelistis, frequenter & in Paulo. Ergo & hic iuxta memoratam consuetudinem ab incarnatione Domini cepit de eius diuinitate dicturus, non vt confunderet humana atque diuina, sed vt distingueret. Verum Arriani, velut Iudaici caupones, miscet aquam cum vino: quia diuinam generationem humanamque confundunt, ad diuinitatem referentes quod de carne sit dictum. Nec metuo quod obiecturi videntur, quod in superioribus non habet virum. Sic enim habet: Qui post me venit. Sed vide, antè ibi quid præmiserit: Verbum, inquit, caro factum est. Et ideo non addidit virum: quia carnem dixerat. Per carnem autem virum intelligimus, & per virum carnem. Ergo quod dixerat: Verbum caro factum est, virum hoc loco nominare superfluum fuit, quem diuina sed iam Christi messe diues, nubat: quæ manipulos fecundæ segetis verbique reliquias gremio legat mentis interno, vt exhaustam illam viduam morte filij, atque inopem defuncti populi matrem nouis pascat alimentis, non relinquens destitutam viduam, & nouos quaerens. Solus ergo Christus est sponsus, qui nec synagoga ipsi manipulos suæ messis inuidebat. Vtinam seipsam non excluderet. Habuit quos per se colligeret, sed quia sponsus eius est mortuus, quasi filio egenæ defuncto, per ecclesiam manipulos quibus viueret colligebat, quos venientes in exultatione portabunt, sicut scriptum est: Venientes autem venient in exultatione, tollentes manipulos suos. Quis enim sibi alius sponsam au-
deat ecclesiam vindicare, quam à Libano vnus & solus vocauit, dicens: A des huc à Libano sponsa, ades huc à Libano? Aut de quo alio potuit ecclesia dice-
re: Fauces eius dulcedines: & totus desiderium? Et quia de calceamento pedum tractatũ sumpsimus, cui alij nisi verbo Dei incarnato conuenit dici: Crura eius columnæ marmoreæ fundatæ super bases aureas? Solus enim Christus in ambulat animis, & graditur in mente sanctorũ, in quibus velut aureis basi-
bus fundamentis que preciosis solidata vestigia verbi cœlestis hæserunt. Claret igitur hinc & virum & typum ad incarnationis spectare mysterium, non ad substantiam diuinitatis, sed ad incarnationem. Sæpe nonnunquam etiam ad causam pertinet, cum dicitur factus. Nam si ad diuinitatem refers: ergo & in opprobrium Deus factus est. Sic enim habes:

E ij

Psalm. 84.
Roman. 5.

Matth. 5.

Ioan. 1.
Proverb. 8.

Esai. 9.

Proverb. 8.

Ioan. 8.

Psalm. 89.

Ioan. 1.

vtique dignitatis, non aternitatem diuinæ genera-
tionis exponens. Quod eo vsque ad incarnationem
pertinet, vt typum in hominibus mysticè calcea-
mēta antè præmiserit. Lege enim proximo defun-
cti, vel fratri copula deferebatur eius vxoris, vt semē
fratris vel proximi resuscitaret. Vnde quod Ruth,
licet illa alienigena, tamen quia maritum habuerat
ex Iudæis, qui reliquerat superstitem proximum,
eamque colligentem manipulos suæ messis, quibus
alebant & socrum, Booz vidit & amauit, nõ aliter eã
accepit vxorem, nisi calceamentum eius antè sol-
uisset, cui vxor debebatur ex lege. Historia simplex,
sed alta mysteria: aliud enim gerebatur, aliud figura-
batur. Nam si secundum literam sensum torquea-
mus, propè quidam pudor est, & horror in verbo
est, si ad commixtionis corporeæ consuetudinem
sententiam intellectumque referamus. Designaba-
tur autem futurus ex Iudæis, ex quibus Christus se-
cundum carnem, qui proximi sui, hoc est, populi
mortui semen, doctrinæ cœlestis semine resuscita-
ret, cui calceamentum nuptiale ecclesia copulanda
præscripta legis spiritalia deferebant. Non Moyses
sponsus. Illi enim dicitur: Solue calceamentum pe-
dum tuorum, vt Domino suo cedat. Non Iesus Na-
ue filius sponsus. Nam & ipsi dicitur: Solue calcea-
mentum pedum tuorum, ne ex similitudine nomi-
nis sponsus ecclesie crederetur. Non alius sponsus,
sed solus Christus, & sponsus de quo dixit Ioannes:
Qui habet sponsam, sponsus est. Illis igitur calcea-
mentum soluitur, huic solui non potest, sicut dixit
Ioannes: Non sum dignus soluere corrigiam cal-
ceamenti eius. Solus ergo Christus est sponsus, cui
illa veniens ex gentibus sponsa, ante inops atque ie-
diuina, sed iam Christi messe diues, nubat: quæ ma-
nipulos fecundæ segetis verbique reliquias gremio
legat mentis interno, vt exhaustam illam viduam
morte filij, atque inopem defuncti populi matrem
nouis pascat alimentis, non relinquens destitutam
viduam, & nouos quaerens. Solus ergo Christus
est sponsus, qui nec synagoga ipsi manipulos suæ
messis inuidebat. Vtinam seipsam non excluderet.
Habuit quos per se colligeret, sed quia sponsus
eius est mortuus, quasi filio egenæ defuncto, per
ecclesiam manipulos quibus viueret colligebat, quos
venientes in exultatione portabunt, sicut scriptum
est: Venientes autem venient in exultatione, tollentes
manipulos suos. Quis enim sibi alius sponsam au-
deat ecclesiam vindicare, quam à Libano vnus & solus
vocauit, dicens: A des huc à Libano sponsa, ades huc
à Libano? Aut de quo alio potuit ecclesia dice-
re: Fauces eius dulcedines: & totus desiderium? Et
quia de calceamento pedum tractatũ sumpsimus, cui
alij nisi verbo Dei incarnato conuenit dici: Crura
eius columnæ marmoreæ fundatæ super bases au-
reas? Solus enim Christus in ambulat animis, & gra-
ditur in mente sanctorũ, in quibus velut aureis basi-
bus fundamentis que preciosis solidata vestigia verbi
cœlestis hæserunt. Claret igitur hinc & virum &
typum ad incarnationis spectare mysterium, non
ad substantiam diuinitatis, sed ad incarnationem.
Sæpe nonnunquam etiam ad causam pertinet, cum
dicitur factus. Nam si ad diuinitatem refers: ergo
& in opprobrium Deus factus est. Sic enim habes:

Ruth. 2.

Exod. 3.

Ioan. 5.
Ioan. 3.

Ioan. 1.

Psalm. 125.

Can. 4.
Can. 5.

Psalm. 88. Tu autem repulisti, & ad nihilum redigesti, dispulisti Christum tuum. Et infra: Factus est in opprobrium vicinis suis. Et vicinis, inquit, non ciuibus, non domesticis, non adherentibus: Quoniam qui adheret Domino, vnus spiritus est. Qui vicinus est, non adheret. Factus est in opprobrium, quia crux Domini Iudæis scandalum, Græcis stultitia. Nam sapiētibus per eandem crucem excelsior factus est cœlis, excelsior angelis, & melioris testamenti factus est sp̄s for ipse qui erat prioris. Vide quā non refugia ista, vt etiam congeram. Sed quomodo factus sit considerā: primum quod purificatione facta confedit in dextera magnitudinis in excelsis, tanto melior factus angelis. Vbi purificatio hostia, vbi hostia corpus, vbi corpus oblatio, vbi munus oblationis: ibi sacrificium passionis. Deinde sponsor melioris testamenti. Vbi testamentum, mors necesse est præcedat testatoris, sicut subter est scriptum. Mors autem non ad diuinitatis aternitatem, sed ad fragilitatem refertur humanam. Excelsior quoque cœlis factus quomodo sit ostenditur. Immaculatus, inquit, segregatus à peccatoribus, & excelsior cœlis factus, qui non habet quotidie necessitatem, sicut sacerdotes prius pro suis delictis hostiam offerre, deinde pro populi. Hoc enim fecit semel se offerendo, sicut scriptum est. Nemo excelsior factus dicitur, nisi qui in aliquo fuerit humilior. In eo igitur excellentior factus est, sedendo ad dexteram patris, in quo se minor angelis factus obtulit passioni. Postremò ipse Apostolus ad Philipenses ait quod in similitudinem hominis factus est, specie inuentus vt homo, humiliavit semetipsum, factus obediens vsque ad mortem. Vide vbi factus sit: in similitudine, inquit, hominis, non in potestate Dei: & factus obediens vsque ad mortem, vt obedientiam quidem hominis habuerit, regnum diuinitatis. Quantis igitur adhuc vtamur exemplis ad incarnationem vel aliquid referendum esse quod factus est. Quod autem & factum est, idem est & creatum. Dixit enim, & facta sunt: mandauit, & creata sunt. Creatum quoque supra ostendimus in libro primo de incarnatione dictum videri. Ipse etiam apostolus asserendo seruendum non esse creaturæ, significauit ex Deo filium non creatum esse, sed genitum: tamen etiam alibi vt manifestaret quomodo in Salomone sit lectum, Dominus creauit me: quid in Christo creatum esset, ostendit. Itaque totius serie capitis recensamus. Sic enim habet: Ergo quia filii participes sunt sanguinis & carnis, & ipse similiter particeps factus est eorundem, vt per mortem destrueret hunc, qui mortishabebat imperium. Quis ergo est qui nos participes suæ voluit esse carnis & sanguinis? utique Dei filius. Quomodo nisi per carnem particeps factus est noster, aut per quam, nisi per corporis mortem, mortis vincula dissoluit? Morti enim mors facta est susceptio mortis in Christo. Ergo de incarnatione proposuit. Videamus sequentia. Nec enim statim angelos, inquit, assumpsit, sed semen Abraham, vnde habuit per omnia fratribus similari, vt misericors fieret & fidelis princeps sacerdos à Deo, vt expiaret peccata populi. In quo enim passus est ipse & tentatus, potest & tentatos iuuare. Propter quod fratres sanctissimi vocationis cœlestis participes in-

tuemini Apostolum & principem sacerdotum confessionis nostræ Iesum fidelem esse creatori suo, sicut Moyses in domo eius asserit. Hæc nempe verba sunt Apostoli. Videtis in quo creatum dicat, in quo assumpsit, inquit, semē Abraham: corporalem vtique generationem asserit. In quo autem nisi in corpore expiavit populi peccata? In quo passus est nisi in corpore? sicut & supra diximus: Christo passo secundum carnem. In quo sacerdos, nisi in eo quod sacerdotali assumpsit ex genere? Et sacerdos enim aliquid debet offerre, & secundum legem in sancta intrare. Per sanguinem ergo, quia sanguinem taurorum hircorumque repudiauerat Deus, hunc utique sacerdotem per suum sanguinem, sicut legisti, in sancta sanctorum cœli summa penetrantem oportebat intrare, vt aterna nostrorum esset ablutio peccatorum. Idem ergo sacerdos, idem & hostia, & sacerdotium, tamen sacrificium humanæ conditionis officium est. Nam & agnus ad immolandum ductus est, & sacerdos erat secundum ordinem Melchisedech. Nemo igitur vbi ordinem cernit humanæ conditionis, ibi ius diuinitatis adscribat. Nam & illū Melchisedech per quem Abraham hostias suas obtulit, non angelum utique secundum Iudaica ludibria intelligit ecclesia, sed virum sanctum, ac sacerdotem Dei, qui typum gerens Domini, & sine patre, & sine matre, & sine generationis enarratione, & sine initio, & sine fine describitur, vt ostenderet sempiternum filium Dei in hunc mundum esse venturum, qui & sine patre secundum incarnationem natus est, & sine matre secundum diuinam generationem, & sine enarratione generationis, quia scriptum est: Generationem autem eius quis enarrabit? Ergo illum Melchisedech in Christi typo sacerdotem Dei accipimus. Sed illum in typo, hūc in veritate, typus autem vmbra est veritatis. Illum in nomine vnus ciuitatis, hunc regem in reconciliationem totius mundi: quia scriptum est: Deus erat in Christo mundum reconcilians sibi, hoc est, sempiterna diuinitas. Aut si pater in filio, sicut filius in patre, & substantiæ utique & operationis vnitas non negatur. Quomodo autem negare meritò possunt etiā si velint, cum scriptum sit: Pater autem in me manens, ipse loquitur, & opera quæ ego facio ipse facit? Non dixit, & ipse facit, ne similitudinem magis quam vnitatem operis æstimares. Sed dicendo, quæ ego facio, ipse facit: manifestum reliquit quod vni opus patris & filij credere debeamus. Denique vbi similitudinem operum, non vnitatem voluit intelligi. Qui credit, inquit, in me: opera quæ ego facio, & ipse faciet. Bene hic interponendo, & similitudinem nobis donauit, vbi vnitatem naturalem negauit. Vnum est igitur opus patris & filij, etiam si non placet Arrianis.

Quod patris & filij vnum sit regnum, & non diuisum, sicut Arriana scuitus asseruit.

CAP. VI.

Varo autem quomodo regnum velint patris & filij esse diuisum, cum Dominus dixerit, vt supra ostendimus: Omne regnum inter se diuisum, facile destruitur. Et ideo ad excludendum Arrianæ sacrilegium seuitatis, vnum imperium patris & filij,

filij, etiam Petrus sanctus asseruit, dicens: Quapropter satigite fratres certam vocationem & collectionem facere. Hæc enim facientes non errabitis. Sic enim abundantius ministrabitur introitus in æternum imperium Dei & Domini nostri conseruatoris Iesu Christi. Aut si quis de Christi tantum imperio dictum putat, & hoc ideo sic accipit, vt patrem filiumque potestate fecernat, is tamen & regnum filij fatebitur, & æternum. Itaque non solum duo inducent regna diuisa, vt obnoxia sint defectui, sed etiam cum regna comparabilia nulla sint Dei regno, quod filij esse etiam si velint negare, non possunt: aut contra suam sententiam ridebunt, vt idem patris & filij regnum esse fateantur. Aut, quod sacrilegium est dicere: Ius patri regni minoris adscribent. Aut, quod contrarium est, quem minorem diuinitate impiè memorant, eius regnum fatebuntur æquale. Sed hoc non quadrat, non cõgruit, non cohæret. Dicant igitur vnum esse regnum, sicut nos dicimus & probamus. Probamus autem non nostris, sed cœlestibus testimoniis. Primum enim etiam aliis exemplis discere regnum cœlorum regnum filij esse. Ipse enim dixit: Amē amen dico vobis, quoniam sunt aliqui de istis astantibus, qui non gustabunt mortem, donec videant filium hominis venientem in regnū suum. Dubitari ergo non potest quod sit regnum filij Dei, sed accipe ipsum esse regnum filij quod patris est. Amen dico vobis, quod sunt quidam circūstantium, qui non gustabunt mortem, donec videant regnum Dei venientis in virtute. Eo enim vsque regnum est, vt vnum sit præmium. Idem hæres, eadem merita, idem sponsor, quomodo non idem regnū, cum præsertim ipse de se filius dixerit: Tūc iusti fulgebūt sicut sol in regno patris sui? Quod enim patris est per maiestatis proprietatem, id etiā filij est per eiusdem claritudinis vnitatem. Ergo & patris regnum scriptura dixit, & filij. Accipe nunc quod vbi regnum Dei dicit, nec patris nec filij separat potestatem, quia & patris vnum & filij regnum vno Dei nomine comprehendit, sicut habes: Cum videritis Abraham, Isaac, & Iacob, & omnes prophetas in regno Dei. An negamus in regno filij prophetas esse, cum & latroni dicenti: Memento mei cum veneris in regnū tuum: respõderit Dominus: Amē amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso? Aut quid est esse in regno Dei, nisi æternam nescire mortem? Qui autem nesciunt æternam mortem, vident filium hominis venientem in regnū suum. Quomodo ergo potest nō in potestate habere quod donat, dicens: Tibi dabo clauas regni cœlorum? Et videto distantiā. Seruus aperit, Dominus largitur. Iste per se, ille per Christum. Famulus clauas accipit, Dominus ordinat potestates. Aliud ius donantis, aliud dispensantis obsequium est. Accipe adhuc vnum regnum, vnum imperium esse patris & filij. Habes ad Timotheum: Paulus apostolus Iesu Christi secundū imperium Dei saluatoris nostri, & Iesu Christi spei nostræ. Vnum igitur patris & filij regnum euidenter est declaratum, sicut & Apostolus Paulus asseruit, dicens: Hoc autem scitote, quod omnis impudicus, aut immūds, aut auar⁹, quod est idololatria, non habet hereditatē in regno Christi & Dei. Ergo vnum regnum, & vna diuinitas. Vnam diuinitatem

lex probauit, quæ dicit vnum Deū. Probauit & Apostolus dicendo de Christo: In quo habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. Si enim iuxta Apostolum, plenitudo omnis corporaliter diuinitatis in Christo est, aut vnus diuinitatis patrem & filium fatebuntur: aut si patris & filij diuinitatem cupiunt separare, cum omnem plenitudinem diuinitatis corporaliter filius habeat, quid est quod patri æstimant amplius adscribendum, cum amplius nihil sit plenitudine, & plenitudo perfectio sit? Ergo vna diuinitas.

Quod vna sit maiestas, & vna gloria, vna quoque substantia patris & filij, cum redargutione Arrianorum. Et quem admodum fraudem eorum cauere debeamus.

CAPVT VII.

Maginem autem vnam & similitudinem vnam supra diximus. Superest vt vnus quoque maiestatis patrem filiumque doceamus. Nec longe aberit. Cum enim ipse dixerit de se filius: Cum autem venerit filius hominis in maiestate sua, & omnes angeli cum eo, tūc sedebit super sedem maiestatis suæ. Ecce filij expressa est maiestas. Quid ei deest, cuius increatā maiestatem negare non possunt? Est ergo filij maiestas. Accipiant nunc, vt dubitare non possint, quod patris & filij vna maiestas sit. Ipse Dominus dixit: Nam qui me erubuerit & meos sermones, hunc filius hominis erubescet cum venerit in maiestate sua, & patris, & sanctorū angelorum. Quid est: Et sanctorum angelorum, nisi quod honorantur & serui Domini: dignitatem suam ergo ad filium & patrem retulit, non vt angeli habeant cum patre & filio æquale consortium, sed vt præeminētē gloriā Dei cernant. Neque enim suam maiestatem angeli habent: sicut lectum est de filio: Cum sederit in sede maiestatis suæ: sed assunt vt patris & filij gloriā videant quibus aut possunt aut merentur aspectibus. Denique ipsa se explanant verba diuina, vt intelligas illam gloriā & patris & filij cum angelis non esse communem. Sic enim habes: Cum autem venerit filius hominis in maiestate sua, & omnes angeli cum eo. Et vt doceret vnam maiestatem & vnā gloriā esse patris & suam, ipse in alio libro ait: Et filius hominis confundet eum, cum venerit in gloria patris sui cum angelis sanctis. Illi in obsequio, hic in gloria. Illi in comitatu, iste in suggestu. Illi stant, hic sedet. Vt verbo tamen vsus vtamur humani, hic iudicat, hi ministrant. Diuinæ autem non præmisit maiestatem patris, & subdidit suam & angelorū, ne de superioribus ad inferiora fecisse graduum quendam ordinem videretur. Sed quia pater inferior videri nō poterat, præmisit maiestatem suam, & addidit patris & angelorum, ne se medium inter patrem & angelos nominādo, aut ab angelis ad patrē per sui quoque incrementa fecisse quendam videretur ascensum, aut a patre rursus ad angelos per ordinem cum sui etiam deminutione crederetur fuisse descensum. Nam nos qui vnā diuinitatem patris & filij confitemur: diuersum, vt Arriani, ordinē non putamus. De substantia autem imperator Auguste quid loquar? Vnius filium cū patre esse substantiæ cum imaginē patris ternæ substantiæ filium legimus, vt in nullo secundū

Ioan. 16.

Psal. 138.

Ibidem.

Ibidem.

Matth. 21.

Ibidem 12.

Matth. 1. Hierem. 51.

Luc. 4.

diuinitatem à patre intelligas discrepare. Iuxta hanc imaginem dixit: Omnia quæ pater habet, mea sunt: ergo nec substantiam in Deo possumus denegare. Neque enim insubstantius est qui aliis dedit habere substantiam, licet alia sit substantia Dei, alia creaturæ. Non potest insubstantius filius Dei esse, per quem cuncta subsistunt. Et ideo ait: Non est absconditum os meum quæ fecisti in abscondito, & substantia mea in inferioribus terræ. Virtuti enim & diuinitati, ea quæ ante constitutionem mundi, vel in perspicabili maiestate sunt gesta, abscondita esse non poterant. Legimus ergo substantiã. Sed dices de incarnatione dictam esse substantiam. Interim nomẽ substantiæ lectum probaui, & lectum non pro patrimonio, vt dicitur. Iam, si placet, accipiamus secundũ mysterium in inferioribus Christi fuisse substantiam. Etenim vt defunctorum animas in sui corporis anima liberaret, vincula mortis solueret, peccata donaret, operatus est in inferno, & tamen quid obstat quo minus illam diuinam intelligas substantiam, cum Deus ita vbique sit, vt ei dictum sit: Si ascendero in cælum, tu illic es: si descendero ad infernum, ades. Denique ad substantiam diuinam deriuandam esse intellectum, sequentibus declarauit, dicens: Inoperatum meum viderunt oculi tui, eo quod non operis factura sit filius, sed verbum genitum potestatis æternæ, ἀνεπαύτως enim dixit, hoc est, inoperatum atque increatum verbum sine alicuius creaturæ testimonio ex patre natum, & tamen abundantius aliis ad substantiam testimoniis. Sit ista hoc loco substantia corporalis, dummodo non opus dei filium, sed inoperatam eius diuinitatem & ipse fatearis. Scio autem aliquos dicere inoperatum esse etiam incarnationis mysterium, quod non sit virilis copulæ vsu operatum, quod partus est virginis. Si ergo plerique hoc loco nec Mariæ partum opus esse dixerunt, tu Arriane opus putas esse Dei verbum? At hic tantum substantiam legimus. Nonne & alibi dixit: Porta effractæ sunt, montes ceciderunt, & reuelata est substantia: numquid hic & creatura significatur? Solent enim aliqui dicere pecuniariam esse substantiam. Ergo si ad hunc sensum refers, ideo ceciderunt montes, vt pecuniarium patrimoniũ cerneretur. Sed si meminerimus qui montes ceciderint: illi vtique de quibus dictum est, si habueritis fidem sicut granum sinapis, dicetis huic monti, tollere, & iactare in mare. Montes ergo sunt altitudines se extollentes. Denique in Græco, regna ceciderunt, habetur. Quæ regna, nisi satana, de quo dixit Dominus: Quomodo stabit regnum ipsius? Ipsos ergo legimus montes, quæ regna sunt diaboli. Ideoque istis cadentibus regnis de corde fidelium, reuelatum est paternæ Dei filium Christum esse substantiæ. Qui sunt etiam illi ipsi montes arci, de quorum medio quatuor curus procedunt? Aduertimus altitudinem illam, & extollentem se aduersus scientiam Dei, verbo Domini corruisse, cum diceret Dei filius: Obmutescite, & exi immunde spiritus. De quo & in propheta dixit: Ecce ego ad te mons corrupte. Isti ergo ceciderunt montes, & reuelatum est quod esset in Christo diuina substantia, dicentibus iis qui viderunt: Verè filius Dei est. Non enim humana, sed diuina potestate demoniis imperabat.

Hieremias quoque dicit: Super montes accipite luctum, & super semitas desertas planctum, quia defecerunt eo quod non sint homines, non acceperunt vocem substantiæ, à volatilibus vsque ad iumenta expauerunt & perierunt. Nec præerit etiam alibi cum fragilitates exponeret conditionis humanæ, vt susceptam à se infirmitatẽ carnis, & affectum nostræ mentis ostenderet, dixisse Domino per Prophetam: Memento Domine quæ est substantia mea. Quod in natura fragilitatis humanæ Dei filius loquebatur, de quo supra, vt incarnationis mysterium reuelaret, ait: Tu verò repulisti Domine, & pro nihilo dispulisti Christum tuum, euertisti testamentum serui tui, prophanaisti in terra sanctitatem eius. In quo vtique seruum dixit nisi in carne, quod non rapinam arbitratus est esse se æqualem deo, sed semetipsum exinaniuit serui formam accipiens, in similitudinem hominum factus, & specie inuentus vt homo? Mea ergo susceptione seruus, sua Dominus potestate est. Quid illud quod habes: Quoniam qui stetit in substantia Domini. Et alibi: Et si stetit in substantia mea & audissent verba mea, & si docuissent verba mea, & si docuissent plebem meam, auertissent eos à nequitia & conuentionibus suis? Quomodo negant Dei esse substantiam, quomodo verbũ substantiæ, quod creberrimum in scripturis est, putant esse vitandum, cum ipsi ex alia substantia hoc est, ἐπεὶ ὁμοίου dicendo filium, substantiã tamen in Deo esse non abnuant? Non igitur verbũ, sed vim verbi fugiunt, quia nolunt verũ esse Dei filium. Nam licet humano verbo nõ possit diuinæ generationis series cõprehendi, tamen iudicauerunt patres fidem suam tali proprie contra ἐπεὶ ὁμοίου sermone signandam, auctoritatem sequuti propheta, qui ait: Qui stetit in substantia Dei, & vidit verbum eius. Secundũ impietatem igitur suam positum substantiæ verbũ recipiunt Arriani. Secundum pietatem autem fidelium cõprobaturum repudiant & refutant. Nã quid est aliud, cur hominison patri nolint filium dici, nisi quia nolunt verum Dei filium cõfiteri? sicut author ipsorum Eusebius Nicomedienis epistola sua prodidit, dicens: Si verum, inquit, Dei filium & increatum dicimus, hominison cum patre incipimus cõfiteri. Hæc cum lecta esset epistola in concilio Nicæno, hoc verbum in tractatu fidei posuerunt patres, quod viderunt aduersariis esse formidini, vt tanquam euaginato ab ipsis gladio, ipsorum nefandæ caput hæresis amputarent. Frustra autem verbum istud propter Sabelianos declinare se dicunt, & in eo suam imperitiam produunt. Hominison enim aliud alij, non ipsum est sibi. Rectè ergo hominison patri filium dicimus, quia verbo eo & personarum distinctio, & naturæ vnitas significatur. An negare possunt ouisan lectam, cum & panem ἁγίου Dominus dixerit: Et Moyses scripserit, ὁμοίως ἑστὸς ἐμοὶ λαὸς ὡς ἐγώ. Aut quid est ouisia, vel vnde dicta, nisi ouisia quod semper maneat? Cui enim esse est semper, Deus est: & ideo manens semper, ouisia dicitur diuina, & propterea ἁγίου panis, quod ex verbi substantia, substantiam virtutis manentis cordi & animæ subministrat. Scriptum est enim: Et panis confirmat cor hominis. Seruemus igitur præcepta maiorum, nec hæreditaria signacula ausi rudis temeritate violemus.

Psal. 103.

Apoc. 5.

Librum

Proverb. 14.

Matth. 10.

Colos. 3.

1. Cor. 8.

Ioan. 5.

Ibidem.

Ioan. 16.

Librũ signatũ illũ propheticũ non seniores, non potestates, non angeli, non archægeli aperire ausi sunt, soli Christo explanandi eius prerogatiua est seruata. Librum sacerdotalem quis nostrũ designare audeat, signatum à confessoribus, & multorum iam martyrio consecratum? Quem qui designare coacti sunt, postea tamen damnata fraude signarunt. Qui violare non ausi sunt, confessores & martyres extiterunt. Quomodo fidem eorum possumus denegare, quorum victoriam prædicamus? Nemo metuat, nemo formidet, plus confert fidelibus qui minatur. Venenatæ sunt blanditiæ perfidorum, tunc cauendæ, cum id quod negant, prædicare se simulant. Sic decepti sunt & antè qui facile crediderunt, vt ibi perfidia laqueos incidere, vbi fidem esse credebant. Qui dicit, inquit, Christum creaturam secundum ceteras creaturas, anathema sit. Audierunt simplices & crediderunt: Innocens enim (sicut scriptum est) credit omni verbo. Audierunt ergo & crediderunt, primo decepti sono: ac velut aues intenti ad escam fidei, extentum sibi laqueum non cauerunt. Ita dum fidem sequuntur, hamum nefandæ fraudis attrætauerunt. Et ideo: Estote, inquit, astuti sicut serpentes, & simplices sicut colũbæ: præmittitur astutia, vt sit tuta simplicitas. Sunt enim serpentes euangelici, qui exuunt veterem vsu: vt induat novos mores, sicut scriptum est: Expoliantes veterem hominem cum actibus suis, & induentes nouum secundum imaginem eius qui creauit eum. Discamus ergo depositis vetusti hominis exuuiis, euangelicorũ serpentium vias, vt more serpentium seruire caput, fraudem cauere nouerimus. Satis fuerat dicere: Qui dicit creaturæ Christũ, anathema sit. Cur bonæ confessioni Arriane venena permisceas, vt totũ corpus contamines? Addèdo enim secundũ ceteras creaturas, non creaturã Christũ negas, sed creaturã dicis esse. Dissimilẽ creaturã enim dicis, et si præstantiorẽ ceteris asseras creaturis. Deniq; Arrius huius impietatis magister Dei filium creaturam dixit esse perfectam, sed non sicut ceteras creaturas. Vides igitur hereditario patris vestri vos vsos esse sermone. Sat est creaturam negare, quid opus fuit addere, sed nõ sicut ceteras creaturas? Recide quod putruit, ne serpat cõtagio, venenum habet, mortem affert. Deinde dicis interdum Deum Christum, sed ita dic Deũ, vt Deum verum, vt plenitudinem ei paternæ diuinitatis assignes. Sunt enim qui dicantur dij, siue in cælo, siue in terra. Non enim perfunctoriẽ nuncupandus Deus, sed ita vt eandem diuinitatem prædicet in filio quam pater habet, sicut scriptũ est: Sicut enim pater vitam habet in semetipso, sic dedit & filio vitam habere in semetipso. Dedit vtique quasi filio per generationẽ, non quasi inopi per gratiã & potestatem. Dedit ei iudicium facere, quia filius hominis est. Vide quid addidit, ne tu calumniaris ex verbo. Filium hominis legis, & accipientem arguis. Negas ergo Deum, si non omnia quæ Dei sunt, deferuntur. Cum enim dixerit: Omnia quæ pater habet, mea sunt: cur tu non omnia quæ diuinæ naturæ sunt, etiam in filio confiteris? Nam qui dicit: Omnia

quæ pater habet, mea sunt: quid excipit quod non habet? Quid est quod, ἐπεὶ πατὴρ quàm fideli magister sermone commemoras, quod mortuos resuscitauerit, maria pede tranferit, infirmitates hominum curauerit? Hæc etiã seruulis suis præstitit. Plus ista minor in hominibus, quod tantam dederit potestatem hominibus. Aliquid de Christo audire desidero, quod speciale sit Christi, quod cum iis quæ creatæ sunt, non possit esse cõmune. Quia genitus qui vnicus est Dei filius, quia Deus verus ex Deo vero, quia ad dexteram patris sedet, vbique lego confesum patris & filij, semper ad dexteram filius sedet. Nũquid melior filius patre? Non hoc dicimus. Sed caritas Dei honorat, humana iniquitas derogat. Sciuit pater serendas esse de filio quæstiones, præbuit nobis quod sequeremur pietatis exemplum, ne filio derogemus. Vno tamen loco stantem ad dexteram Dei Iesum, Stephanus vidisse dixit. Et hoc discite, ne quã hinc moueas quæstionem. Cur enim vbique ad dexteram sedere ostenditur, vno legitur in loco stare? Sedet quasi iudex viuorum & mortuorum, stat quasi aduocatus suorum. Stabat ergo quasi sacerdos, quando patri hostiam boni martyris offerebat, stabat quasi bono luctatori brauiũ tanti præsul certaminis redditurus. Accipe & tu spiritum Dei, vt ista distinguas, sicut accepit & Stephanus, & dicas sicut dixit & martyr: Ecce video cælos apertos, & filium hominis stantem ad dexteram Dei. Qui cælos apertos habet, Iesum ad dexteram Dei cernit. Qui clausos oculos habet mētis, Iesum ad dexteram Dei nõ videt. Cõfiteamur ergo Iesum ad dexteram, vt cælum nobis aperiat. Claudunt sibi cælum, qui aliter consistunt. Quod si qui obiciunt quod filius stabat, ostendant hoc loco quod pater sedebat. Nã licet filiũ hominis stare dixerit, tamen hoc loco nec patrem sedere memorauit. Vt autem euidentius cognosceretur nulla esse stantis iniuria, sed potestas, filium Stephanus obsecrat, vt se amplius commẽdaret patri, dicens: Domine Iesu, recipe spiritum meũ. Et vt eandem patris & filij potestatem esse ostenderet, repetiuit, dicens: Domine, ne statuas illis hoc peccatum. Hoc Dominus in passione propria quasi filius hominis patri dicit. Hoc & Stephanus filium Dei in suo martyrio deprecatur: cum eadem gratia à patre filioque depositur, eadem potentia declaratur. Aut si volunt Stephanum patri dixisse, videant quid propria testificatione significant. Licet nos ista non moueant, aduertant tamen qui totum in litera constituent, & in ordine, quod filius prius rogatur. Nos autem & secundum eorum interpretationem ostendimus vnitatem paternæ maiestatis & filij. Nã cum & pater rogatur & filius: æqualitas precationis, operationis indicat vnitatem. Si autem illis nõ placet filio dictum: Domine, videmus quod etiam Dominum eum negare conantur. Sed iam quia martyris tanti corona processit, studia certaminis relaxemus, ferias hodierni sermonis habeamus. Prosequamur sanctum martyrem laudibus, sicut post magna decebat certamina, vulneribus quidem aduersarij cruentatum, sed Christi præmiis coronatum.

FINIS.

E. iij

Capitula libri quarti de Fide.

- Quod non mirum videatur quod humanum genus errauerit de filio Dei, cum & angeli non potuerint mysterium Domini Iesu Christi cognoscere, nisi per reuelationem, ut ex hoc ostenditur, quod dum Domino caelos ascendente multitudo angelorum triumphali agmine praecurrerent: Tollite portas principes vestras, &c. Alij stupentes dixerunt: Quis est iste rex gloriae? Et quomodo nos caelum ascendere possimus. Quomodo etiam portas nostras Christo aperire debeamus. **Cap. I.**
- De confutatione Arrianorum ex solutione questionum quas faciunt ex illis verbis Apostoli: Omnis viri caput Christus est, &c. Et istis: Qui autem plantat, et qui rigat, vnum sunt, **Cap. II.**
- De solutione obiectionis Arrianorum sumptae ex verbis Domini dicentis: Amen, amen dico vobis, non potest filius facere a se quicquam nisi quod viderit patrem facientem, cum euidenti et multiplici eorum redargutione. **Cap. III.**
- De solutione obiectionum quibus impij haeretici inaequalitatem patris & filij probare contendunt. **Cap. IIII.**
- De solutione questionis quam plerique faciunt ex eo quod scriptum est: Sicut me misit viuens pater, et ego vivo propter patrem, et qui manducat me, et ipse vivet propter me. **Cap. V.**
- De solutione obiectionis, quam Arriani sumunt ex hoc quod Dominus dixit: Haec infirmitas non est ad mortem. **Cap. VI.**
- De solutione obiectionis quam Arriani ex hoc faciunt, quod a Domino dictum legitur: Ego sum vitis vera, et pater meus agricola est. **Cap. VII.**

**DIVI AMBROSII EPISCOPI
MEDIOLANENSIS, DE FIDE AD GRATI-
TIANVM AVGVSTVM, LIBER IIII.**

Quod non mirum videatur quod humanum genus errauerit de filio Dei, cum & angeli non potuerint mysterium Domini Iesu Christi cognoscere, nisi per reuelationem, ut ex hoc ostenditur, quod dum Domino caelos ascendente multitudo angelorum triumphali agmine praecurrerent: Tollite portas principes vestras, &c. Alij stupentes dixerunt: Quis est iste rex gloriae? Et quomodo nos caelum ascendere possimus. Quomodo etiam portas nostras Christo aperire debeamus.

CAPVT I.

CONSIDERANTI mihi Imperator Auguste, qua ratione sic errauerit humanum genus de Dei filio, pleriqueve in diuersa sequerentur, nequaquam satis mirum videtur, quod errauit humana scientia de supernis, sed quod scripturis non detulit obedientiam. Quid enim mirum si mysterium Dei patris & Domini Iesu Christi, in quo sunt omnes thesauri sapientiae & scientiae absconditi, per sapientiam mundi non potuerunt homines comprehendere, quod nec angeli cognoscere nisi ex reuelatione potuerunt? Quis enim potuit opinione magis quam fide sequi Dominum Iesum, nunc de caeli altissimis inferna penetrantem, nunc ab inferis ad caelestia resurgentem, subito exinanitum vt habitaret in nobis, nec vnquam imminutum, cum semper filius in patre & in filio pater esset? Dubitauit in eo ipse praenunciis,

licet per synagogam & typum, & dubitauit ipse ante Domini faciem destinatus. Denique missis discipulis interrogat: Tu es qui venturus es, an alium expectamus? Obstupuerunt & angeli caeleste mysterium, vnde cum resurgeret Dominus, atque illum quem dudum secundum carnem angustus sepulchri locus texerat, resurgentem ab inferis, caeli alta sustinere non possent, haeserunt etiam caelestia opinionis incerto. Veniebat enim nouis victor redimitus exuuiis, Dominus in templo sancto suo, praebant angeli & archangeli, mirantes spoliū ex morte quaesitum. Et quamuis sciret nihil Deo accedere ex carne potuisse, quia infra Deum omnia sunt, tamen triumphae crucis, cuius principium super humeros eius, & triumphatoris aeterni manubias intuētes, quasi eum quem emiserant, caeli portae capere non possent, licet nunquam eius capiant maiestatem, maiorem viam quaerebant aliquam reuertenti, adeo nihil exinanitus amiserat, debuit tamen nouo victori nouum iter parari. Semper enim victor & praecellior aestimatur. Sed quia aeternae sunt iustitiae portae, eademque noui & veteris testamenti quibus caelum aperitur, non mutantur vtiue sed eleuantur, quia non vnus homo, sed totus in omnium redemptore mundus intrabat. Translatus erat Enoch, raptus Helias. Sed non est seruus supra dominum. Nullus enim ascendit in caelum, nisi qui descendit de caelo. Nam & Moysen, licet corpus eius non apparuerit in terris, nusquam

Genes. 4. Reg. 2.

Psal. 23.

Ibidem.

Esai. 53.

Psal. 23.

Matth. 8.

Hebr. 4.

Psal. 18.

nusquam tamen in gloria caelesti legimus, nisi posteaquam Dominus resurrectionis suae pignore vincula soluit inferni, & piorum animas eleuauit. Translatus ergo Enoch, raptus Helias, ambo famuli, ambo cum corpore, sed non post resurrectionem, non cum manubiis mortis & triumpho crucis, viderant illos angeli. Et ideo Dominum omnium primum ac solum de morte triumphantem venire cernentes, tolli portas principibus imperabant cum admiratione dicentes: Tollite portas principes vestras, & eleuamini portae aeternales, & introibit rex gloriae. Erant tamen & in caelestibus qui stuperent, qui admirarentur nouam pompam, nouam gloriam, & ideo requirebant: Quis est iste rex gloriae? Sed quia & angeli processus habent scientiae, & capacitatem profectus habent, habent vtiue discretionem virtutis atque prudentiae. Solus enim sine processu eius, quia in omni perfectione semper aeternus est. Dicebant alij, illi vtiue qui affuerant resurgenti, illi qui viderant vel iam cognouerant: Dominus fortis & potens, Dominus potens in praelio. Iterum multitudo angelorum triumphali agmine praecinebant: Tollite portas principes vestras, & eleuamini portae aeternales, & introibit rex gloriae. Rursus alij stupentes dicebant: Quis est iste rex gloriae? Vidimus eum non habentem speciem atque decorem. Si ergo ipse non est, Quis est iste rex gloriae? Respondetur a sanctis: Dominus virtutum, ipse est rex gloriae. Ergo Dominus virtutum ipse est filius. Et quomodo infirmum Arriani dicunt, quem Dominum virtutum sicut & patrem credimus? Quomodo Arriani discretionem faciunt potestatis, cum Dominum sabaoth patrem, Dominum sabaoth filium legerimus? Nam & hoc sic positum plerique codices habent, quod Dominus sabaoth ipse sit rex gloriae. Sabaoth autem interpretes alicubi Dominum virtutum, alicubi regem, alicubi omnipotentem interpretati sunt. Ergo quoniam quia descendit filius est, qui ascendit autem Dominus est sabaoth, omnipotens vtiue Dei filius est. Quid igitur agemus? quomodo ascendemus ad caelum? Sunt illic dispositae potestates, ordinati principes, qui caeli ianuas seruant, qui ascendentem interrogant. Quis me admittet, nisi omnipotentem annunciem Christum? clausae sunt portae, non cuiusque aperiantur, non quicumque vult, nisi qui fideliter credit, ingreditur, custodit aula imperialis. Sed esto, indignus obrepserit, latuerit principes portarum caelestium, discubuerit in caena Domini: ingressus dominus conuiuij, videns non indutum nuptiale fidei vestimentum, proiciet eum in tenebras exteriores, vbi sit sletus & fridor dentium, si fidem pacemque non seruet. Seruemus igitur nuptiale quod accepimus vestimentum, nec Christo propria denegemus, quem omnipotentem annunciant angeli, Prophetae significant, Apostoli testificantur, sicut iam supra ostendimus. Et fortasse non de istius tantummodo caeli portis Propheta dixerit quod praeteribit: & alios enim caelos Dei verbum penetrat, de quibus dictum est: Habemus enim sacerdotem magnum, principem sacerdotum qui penetrauit caelos Iesum filium Dei. Qui sunt isti caeli, nisi & hi de quibus dicit Propheta: Caeli enarrat gloriam Dei: Stat

enim Christus ad ianuam mentis tuae. Audi tu dicentem: Ecce sto ad ianuam & pulso, si quis mihi aperuerit, ingrediar ad illum, & cenabo cum eo, & ipse mecum. Et ecclesia Domino dicit: Vox fratris mei pulsat ad ianuam. Ergo secundum superius exemplum non solus stat, sed praecedunt cum angeli qui dicunt: Tollite portas principes vestras. Quas portas? Illas vtiue de quibus & alibi dicit: Aperite mihi portas iustitiae. Aperi ergo Christo portas tuas vt ingrediar in te, aperi portas iustitiae, aperi portas pudicitiae, aperi portas fortitudinis atque sapientiae. Crede angelis dicentibus: Et eleuamini portae aeternales, vt introeat in te rex gloriae, Dominus sabaoth. Porta tua vocis fidelis canora confessio est, porta tua ostium verbi est, quam sibi Apostolus optat aperiri, dicens: Vt aperiat mihi ostium verbi ad eloquendum mysterium Christi. Aperiat igitur Christo porta tua, nec solum aperiat, sed etiam eleuetur, si tamen aeternalis est non caduca. Scriptum est enim: Et eleuamini portae aeternales. Eleuatum est super limen Esaias, quando Seraphim labia eius tetigit, & vidit regem Dominum sabaoth. Tuae ergo portae eleuabuntur, si sempiternum, si omnipotentem, si inestimabilem, si incomprehensibilem, si cum qui & praeterita omnia & futura omnia nouerit, filij Dei credas. Quod si praefinitae potestatis & scientiae, subiectumque opinere, non eleuas portas aeternales. Eleuentur ergo portae tuae, vt non Arriano sensu paruulatus, non pusillus, non subditus, ad te Christus introeat, sed intret in Dei forma, intret cum patre, intret talis qualis est & caelum & omnia supergressus, & mittat tibi Spiritum sanctum. Expedi tibi vt credas quod ascendit & sedet ad dexteram patris. Nam si cum inter creaturas & terrena impia cogitatione detineas, si non tibi abeat, non tibi ascendat, nec paracletus ad te veniet, sicut ipse dixit: Nam si ego non abiero, paracletus non veniet ad vos: si autem abiero, mittam illum ad vos. Quod si inter terrena eum requiras, sicut Maria Magdalene requirebat, caue, ne & tibi dicat, Noli me tangere, nondum enim ascendi ad patrem meum. Portae enim tuae angustae sunt: capere me non queunt, eleuari non queunt, intrare non possunt. Vade ergo ad fratres meos, hoc est, ad illas portas aeternales, quae cum Iesum viderint, eleuantur. Aeternalis porta est Petrus, cui portae inferi non praeualebunt. Aeternales portae sunt ecclesiae, vt pote filij tonitru. Aeternales portae sunt ecclesiae, vbi laudes Christi annunciare Propheta desiderans, dicit: Vt annunciem omnes laudationes tuas in portis filiae Sion. Grande ergo mysterium Christi quod stupuerunt & angeli. Et ideo venerari debes, & domino famulus derogare non debes, ignorare non licet, propterea enim descendit vt credas. Si non credis, non descendit tibi, non tibi passus est. Si non venissem, inquit, & locutus fuisset his, peccatum non haberent. Nunc autem excusationem non habent de peccato suo. Qui me odit, & patrem meum odit. Quis igitur odit Christum, nisi qui derogat? Sicut enim amoris est deferre, ita odij est derogare: qui odit, quaestiones mouet: qui amat, reuerentiam deferret.

Apor. 8.

1. Cor. 5.

Psal. 23.

Psal. 114.

Psal. 29.

Colos. 4.

Psal. 23.

Esai. 6.

Marc. 16.

Ioan. 16.

Ibidem. 20.

Psal. 72.

Ioan. 15.

Ibidem.

De confutatione Arrianorum ex solutione questionum quas faciunt ex illis verbis Apostoli: Omnis viri caput Christus est, &c. Et istis: Qui autem plantat & qui rigat vnum sunt.

CAP. II.

ITaque discutiamus eorum alias quaestiones. Scriptum est, inquit: Omnis viri caput Christus est, caput autem mulieris vir, caput autem Christi Deus. Quia in quaestione dicant mihi velim, utrum coniungere, an diuidere haec quatuor velint. Si enim coniungere, atque ita ut dicant Deum caput esse Christi, sicut vir est mulieris caput, videte quid incidat. Nam si haec tanquam ex paribus sumpta est comparatio, & haec quatuor, id est mulier, vir, Christus, & Deus, quasi ex vnus atque eiusdem naturae similitudine comparantur, ergo mulier & Deus vnus incipient esse naturae. Quod si hoc displicet, quod sacilegium est dicere, vt volunt diuidant. Itaque si Christum apud Deum patrem ita volunt esse, sicut est mulier apud virum: vnus utique Christum & Deum dicunt esse substantiae, quoniam mulier & vir vnus sunt in carne naturae. Nam quod distat, in sexu est. Cum vero inter Christum & Deum patrem sexus non interueniat, quod vnum inter filium & patrem in natura est, fatebuntur: quod diuersum in sexu est, denegabit. Placere ista diuisio, an mulierem, virum, & Christum vnus volunt esse substantiae, & patrem separant? Haecine igitur diuisio placet? Si ita est, videte quid incidant. Aut enim non solum Arrianos, sed etiam Fotinianos se necesse est confiteantur, quod Christum hominem tantum faterentur quem humanae tantummodo naturae aestimant copulandum: aut vel inuitos acquiescere par est nostrae sententiae, per quam id quod impiè cogitarunt, piè religiosè defendimus, vt sit Christus quidem secundum generationem diuinam Dei virtus, secundum assumptionem autem carnis, vnus cum omnibus hominibus in carne substantiae, salua tamen incarnationis suae gloria, qui authoritatem suscepit non imaginem carnis. Si ergo iuxta humanam conditionem caput Christi Deus, non enim dixit caput Christi pater, sed caput Christi Deus, quia diuinitas utpote creatrix caput est creaturae. Et bene dixit, caput Christi Deus, vt & diuinitatem Christi significaret & carnem, hoc est, incarnationem in Christi nomine, in Deo autem vnitatem diuinitatis & magnitudinem potestatis. Eiusque autem caput Christi Deus secundum incarnationem dictum est, vt & caput viri Christus secundum incarnationem verbi dictum sit. Quod alibi Apostolus euidenter exposuit, dicens: Quonia vir caput est mulieris, sicut & Christus ecclesiae. Et in consequentibus addidit, Qui se tradidit pro ea. Secundum incarnationem igitur caput viri Christus, quia secundum incarnationem facta traditio est. Est ergo viri caput Christus, caput Christi Deus, vbi serui, hoc est hominis, non Dei forma tractatur. Sed nihil praedicit Dei filio, si secundum carnis veritatem similibus sit hominibus, qui diuinitate cum patre vnus est. Non enim potestas hac interpretatione minuitur, sed misericordia praedicatur. Quis autem vnus diuinitatem patris & filij piè abneget, cum ipse Dominus consummaturus praec-

pta discipulis suis dixerit, vt sint vnum sicut & nos vnum sumus. Pro testimonio enim fidei positum est, licet ab Arrianis ad argumentum perfidiae deriuatur. Etenim quonia toties lectam negare non queat, vnitatem extenuare conantur, vt talis videatur diuinitatis vnitas inter patrem & filium, qualis est inter homines vnitas deuotionis & fidei, licet etiam inter ipsos homines vnitas naturae sit ex communitate naturae. Vnde & illud apertissime soluitur, quod ad extenuationem dominicae vnitatis obicere cõfuerunt, quia scriptum est: Qui autem plantat & qui rigat vnum sunt. Hoc Arriani si saperent, non obicerent: quomodo negare conantur, quod pater & filius vnum sunt, cum Paulus & Apollo & natura vnum sint & fide? Sed tamen per omnia vnum esse non possunt, & nequeunt comparari humana diuinis. Inseparabilis ergo Deus pater verbo, inseparabilis virtute, inseparabilis sapientia per diuinam vnitatem substantiae, & est in filio, sicut frequenter scriptum est. Est verò, non vt egentem significans, nec vt vacuum implens, quia non vacua Dei virtus. Nec enim virtus virtute augetur, quia non duae virtutes, sed vna virtus. Nec diuinitas diuinitatem accipit, quia non duae diuinitates, sed vna diuinitas. Nos autem per acceptam & inhabitatam in nobis virtutem, vnum erimus in Christo. Communis ergo litera, sed discrepans diuina humanaeque substantia. Nos vnum erimus, pater & filius vnum sunt. Nos secundum gratiam: filius secundum substantiam. Alia autem per coniunctionem, alia per naturam vnitas. Denique vide quid ante praemisit, vt omnes vnum sint, sicut tu pater in me & ego in te. Considera ergo quod non dixit: Tu in nobis & nos in te, sed tu in me, & ego in te, vt se a creaturis separaret. Et addidit. Et isti in nobis, vt etiam hic suam potentiam & patris a nobis fecerneret: vt quod nos in patre & filio sumus, non naturae videatur esse, sed gratia. Quod autem filius & pater vnum sunt, non hoc filius accepisse per gratiam, sed naturaliter vt filius possidere credatur.

De solutione obiectionis Arrianorum, sumpta ex verbis Domini dicentis: Amen amen dico vobis, non potest filius facere a se quicquam, nisi quod viderit patrem facientem, cum euidenti & multiplici eorum redargutione.

CAP. III.

Aliud rursus obiciunt, asserentes vnus atque eandem potestatem filij & patris esse non posse, quia ipse dixit: Amen amen dico vobis, non potest filius facere a se quicquam, nisi quod viderit patrem facientem. Itaque nihil ex se fecisse filium dicunt, nec facere posse, nisi quod viderit facientem patrem. O praescia sapientia infidelium argumentorum, quae subiecit quod solueret quaestionem, addendo quod sequitur. Quia quaecunque ille fecerit, eadem & filius facit similiter. Hoc nempe sequitur. Cur ergo scriptum est? Eadem facit filius, & non talia, nisi vt in filio vnitatem non imitationem paterni operis aestimares. Sed tamen vt illorum quoque argumenta discutiamus, quaero vt respondeant: Vtrum videat filius opera patris, videt itaque an non? Si videt, ergo & facit: si facit, desinant omnipotentem negare

negare, quem omnia posse facere quae patrem facientem viderit confitentur. Quid est autem, viderit? Corporalium ne aliquis vnus oculorum est? Sed si hoc de filio velint dicere, corporalis etiam in patre vsum operationis ostendunt, vt facientem videat quod ipse facturus est. Quid est autem: Non potest filius facere a se quicquam, hoc interrogemus, hoc consideremus. Est ergo aliquid impossibile Dei virtuti atque sapientiae: hoc est enim Dei filius, qui alienam utique non accipit fortitudinem, sed quemadmodum vita est, non aliena viuificatione subnixus, sed alios viuificans, quia ipse vita est: ita etiam sapientia est, non quasi insipientis accipiens sapientiam, sed qui de suo alios faciat esse sapientes. Ita etiam virtus est, non quasi per infirmitatem consecutus incrementa virtutis, sed ipse virtus qui virtutem fortibus largitur. Quomodo ergo virtus quasi cum iurifurandi attestacione dicit: Amen, amen dico vobis, quod est fideliter, fideliter dico. Fideliter ergo dicit Deum, & cum sacramenti quadam repetitione confirmas quod nihil facere potes, nisi quod facientem patrem videris. Fecisti mundum, Nunquid alterum mundum pater tuus fecit, quem quasi ad exemplar acceperis? Ergo necesse est fateantur impij, aut duos aut certe multos esse mundos, quod Philosophi asserunt, vt se etiam in hoc errore gentilitatis inuoluant. Aut si velint verum sequi, dicat sine exemplari te fecisse quod feceris. Dic mihi Domine, quando in mari patrem incarnatum videris ambulante? Ego enim nescio, ego hoc de patre credere sacilegium puto, qui te solum carnem assumpsisse cognoui. Quando videris in nuptiis patrem aquam in vina vertentem? Sed solum te vnigenitum filium legi ex patre natum, solum te ex Spiritu sancto accepi, & virgine secundum incarnationis sacramenta generatum. Ergo ista quae memorauimus a te gesta, non fecit pater, sed sine exemplo paterni operis ad redimendam tuo sanguine salutem mundi, immaculatus ex alio virginis processisti. Ac ne forte incarnationis tantummodo putent sequestrandum esse mysterium, licet cum dicant: Non potest filius a se facere quicquam, nihil excipiant, ita vt quidam impius dixerit, nec culicem facere potest, tam temerario ausu petulantique sermone maiestatem supernae virtutis irridens. Dic Domine Iesu, quando terram sine te pater fecerit? Coelum enim sine te non fecit, quia scriptum est: Verbo Domini caeli firmati sunt. Sed nec terram sine te fecit, quia scriptum est: Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Nam si aliquid sine te Deo verbo pater fecit: non ergo omnia facta per verbum, & Euangelista metitur. Quod si omnia facta per verbum, & omnia per te ceperunt esse quae non erant, utique quae non vidisti a patre facta, a te ipse fecisti. Nisi forte philosophicas tibi ideas, Platonica illa disputatione praestituunt, quas ab ipsis tamen Philosophis scimus irritas. Si autem ex te ipse fecisti, vana est assertio perfidorum, quae auctori omnium cui suppetit ex se faciendi magisterium, tribuit discendi profectum. Quod si per te negat coelum esse factum vel terram, considerent impij quod se suo furore praecipitent, cum scriptum sit: Dij qui non fecerunt coelum & terram pereant, Peribit ergo o Arriane, qui quod

perierat & reperit & redemit? Sed ad proposita reuertamur: Quomodo non potest filius facere a se quicquam. Queramus quid sit quod facere non possit. Multae sunt impossibilitatum differentiae. Est aliud quid natura impossibile. Et est aliquid quod est possibile per naturam, impossibile per infirmitatem. Est etiam tertium quod sit possibile per corporis & animi firmitatem, impossibile per imperitiam aut impotentiam. Est etiam quod per definitionem immutabilis propositi & constantis perseverantiam voluntatis atque amicitiae fidem sit impossibile mutari. Sed haec (vt euidentius possimus aduertere) per exempla nobis disputatio dirigatur. Impossibile est vt auis sapientiae disciplinam aliquam assequatur, aut artem. Impossibile est & lapidem prodire quocumque. Impossibile est enim lapidem moueri, nisi motu moueatur alterius. Non potest ergo lapis per seipsum moueri & transire de loco. Non potest etiam aquila humanis imbui disciplinis. Habes vniam speciem, cum impossibilitatis causa natura est. Impossibile est & debili facere opera robusti. Sed huic alia impossibilitatis causa est. Quod enim facere potest per naturam, per infirmitatem non potest. Causa igitur huic quoque impossibilitatis infirmitas. Alia ergo impossibilitatis haec species, quoniam a facienda possibilitate, corporis infirmitate reuocatur. Tertia quoque impossibilitatis est causa, quia etiam si per naturam quis & firmitatem corporis facere aliquid possit, non potest tamen facere per imperitiam vel impotentiam, vt aut indoctus aut seruus. Quas igitur harum quas enumerauimus impossibilitatum causas (vt quartam interim sequestremus) filio Dei existimas conuenire, nunquid in sensibilibus per naturam, & immobilis sicut lapis? Lapis quidem est impiis in ruinam, fidelibus angularis. Sed non insensibilis supra quem sensibilibus populorum fideles aedificantur affectus, non immobilis petra. Bibebant enim ex consequenti petra, petra autem erat Christus. Non ergo paternum opus per naturam distantiam impossibile Christo. Nunquid forte per debilitatem impossibile ei aliquid aestimamus? Sed non ille debilis qui aliorum debilitates imperiali sermone sanabat: an debilis videbatur cum paralytico praecipiens: Tolle grabatum tuum & ambula: sanitatis iam mandabat officium, cum adhuc ille remedium debilitatis oraret? Num debilis Dominus virtutum, cum illuminaret caecos, inclinatos erigeret, mortuos suscitaret, votis nostris medicinae praecurreret effectus, orans curaret, & simbria mundaret & tactus? Nisi forte debilitatem illam impij putabatis, quando vulnera videbatis. Erant quidem illa corporis vulnera, sed non erat vulneris illius vlla debilitas ex quo omnium vita proflebat. Vnde & Propheta dixit: Liuore eius nos sanati sumus. An qui in vulnere debilis non erat, erat in maiestate? Quomodo quaero, cum daemones imperaret, & reis peccata dimitteret, an cum rogaret patrem? Quo loco fortasse dicant, quomodo pater & filius vnum sunt, si filius nunc imperat, nunc precatur. Et vnum sunt, & imperat, & precatur. Sed neque cum imperat, solus: nec cum precatur, infirmus. Solus non est, quia quaecunque filius facit, pater facit. Infirmus non est, quia & si in carne infirmatus est propter

1. Tim. 3.

Luc. 22.

Math. 16.

1. Cor. 13.

1. Cor. 5.

1. Cor. 12.

1. Tim. 1.

peccata nostra, tamen illud nostræ erat in eo pacis G
 eruditio, sicut scriptum est, non suæ maiestatis infir-
 mitas. Denique ut scias quod secundum hominem
 rogat, diuinitate imperat, habes in Euangelio quod
 Petro dixit: Rogauit pro te, ut non deficiat fides tua.
 Eidem autem supra dicenti: Tu es Christus filius
 Dei viui: Respondit, Tu es Petrus, & super hanc pe-
 tram ædificabo ecclesiam meam, & tibi dabo clau-
 es regni cælorum. Ergo cui propria auctoritate regnū
 dabat, huius fidem firmare non poterat, quem cum
 petram dicit, firmamentum ecclesiæ indicauit? Quā-
 do igitur roget, quando imperet considera. Rogat H
 quando passurus ostenditur, imperat quando filius
 Dei creditur. Duas igitur species impossibilitatis
 vacare iam cernimus, quod neque insensibilis ne-
 que infirma potest esse Dei virtus. Nunquid tertium
 profertis in medium, quod quasi imperitus sine ma-
 gistro facere nihil possit, aut seruus sine domino?
 Ergo mentitus es Domine Iesu, qui te & magistrum
 & Dominum ipse dixisti, & fecisti discipulos tuos
 dicens: Vos vocatis me magistrum & Dominum, &
 bene dicitis, sum enim. Sed non falleres veritas, eos
 præsertim quos amicos vocasti. Tamen si ut imperi-
 ritum te ab artifice secernunt, viderint ut tibi, hoc
 est Dei sapientiæ, dicant peritiam defuisse: vnitatem
 tamen substantiæ inter te & patrem separare non
 possunt. Artificem namque ab imperito impruden-
 tia non natura secernit. Sed non in patre artifi-
 cium, neque in te insipientiam. Non est enim in-
 sapiens sapientia. Ergo si neque insensibilis in fi-
 lio natura, neque debilitas, neque imperitia, ne-
 que seruitus potest esse, considerent quod & per
 naturam & maiestatem vnum sit cum patre filius,
 & per operationem non discrepet à patre virtus,
 cum omnia quæ pater fecerit, eadem & filius faciat
 similiter. Neque enim similiter potest quisquā fa-
 cere idem opus quod alius fecerit, nisi qui & inæ-
 qualitatem non habeat operationis, & naturæ eius-
 dem habeat vnitatem. Adhuc tamen requiro, quid
 sit quod non possit facere à se filius nisi viderit fa-
 cientem patrem? Et insipienter aliqua de vilioribus
 exempla propono, Factus sum enim insipiens, vos
 me coëgissis. Nam quid insipientius quàm de maie-
 state Dei argumenta discutere, quæ quæstiones mag-
 gis præstant quàm adificationem Dei quæ est in fi-
 de? Sed argumentis argumenta respondeant. Illis
 verba, nobis charitas quæ in Deo est de corde puro
 & conscientia bona, & fide non ficta. Ergo ad infir-
 mationem tam ineptæ propositionis, non piget etiã
 ridicula deriuare. Quomodo ergo videt filius pa-
 trem? Videt equus picturã quam per naturam imi-
 tari non potest. Non vtique sic videt filius. Videt
 paruulus viri opera maioris, sed imitari non potest.
 Nec vtique sic videt filius. Ergo si filius & per eius-
 dem cum patre arcanum commune naturæ inuisi-
 biliter & videre & facere potest, & per plenitudinẽ
 diuinitatis quod voluerit exequi, quid superest nisi
 vt per vnitatem inseparabilem potestatis, nihil cre-
 damus filium facere, nisi quod viderit patrem faciẽ-
 tem, quia per inseparabilem vnitatem nihil à se facit
 filius, quoniam nihil vult quod pater nolit? Quod
 vtique non infirmitatis sed vnitatis est. Ergo nec
 contumax filius, vt etiam de quarta propositione

dicamus. Nihil enim consiliarius filius facit, quod
 cum patris non conueniat voluntate. Denique vidit
 pater quæ fecit filius, & probauit quod bona valde.
 Sic enim habes in Genesi: Et dixit Deus: Fiat lux, &
 facta est lux, & vidit Deus lucem quod bona est.
 Nunquid hic dixit pater: Fiat talis lux qualem ipse
 feci? Sed fiat lux quæ ante non fuerat. Aut filius qua-
 lem faceret interrogauit? sed fecit vt voluit, qualem
 pater vsque eò voluit vt probaret. Ergo nouum o-
 pus filij est. Denique si reprehenditur in filio secun-
 dum interpretationes Arrianorum, quod quæ vide-
 rit facit, qui vtique secundum scripturas quod non
 vidit & fecit, & dedit esse quæ non erant: quid dicunt
 de patre: qui quod viderat prædicauit: quasi ea quæ
 faciendã forent non potuerit præuidere? Similiter
 ergo videt filius patris opus, sicut pater opus filij.
 Nec quasi alienum laudat, sed quasi proprium reco-
 gnoscit. Quæcunque enim pater fecerit, eadem &
 filius facit similiter, vt idem opus patris filijque sen-
 tientes. Nihil ergo facit filius nisi quod pater probet,
 pater laudet, pater velit, quia ex patre totus est,
 non vt creatura, quæ multa committit dum studio
 lapsuque peccati voluntatem frequenter offendit
 authoris. Nihil ergo filius facit nisi quod placeat pa-
 tri, quia vna voluntas, vna sententia est, vna est vera
 charitas, vna operationis effectus. Denique vt scias
 charitatis esse, quia non potest filius à se facere quic-
 quam nisi quod viderit facientem patrem, cum pre-
 mississet, Quæcunque enim ille fecerit, eadem & fi-
 lius facit similiter, subiicit: Pater enim diligit filium,
 Ergo quod dixit scriptura, quia non potest, ad inse-
 parabilis & indiuiduam charitatis retulit vnitatem.
 Quod si naturaliter est, vt verè est, inseparabilis cha-
 ritas, inseparabilis vtique est etiam operatio natura-
 liter, & impossibile vt opus filij cum patria non cõ-
 ueniat voluntate, quando id quod filius operatur,
 operatur & pater, & quod pater operatur, operatur
 & filius, & quod loquitur filius, loquitur & pater, si-
 cut scriptum est: Pater meus qui in me manet, ipse
 loquitur, & opera quæ ego facio, ipse facit. Nihil e-
 nim pater sine virtute atque sapientia sua condidit,
 qui omnia in sapientia fecit, sicut scriptum est: Om-
 nia in sapientia fecisti. Nihil etiam Deus verbum sine
 patre fecit. Non operatur sine patre. Non sine
 patria voluntate sacrosanctæ illi se obtulit salutaris
 mundi totius hostia passioni: non sine patria volun-
 tate mortuos suscitauit. Denique Lazarum suscita-
 turus leuauit oculos sursum, & dixit: Pater gratias
 ago tibi quia audisti me, & ego sciebam quia sem-
 per me audis, sed propter turbam quæ circumstat
 dixi, vt credat quia tu me misisti. Vt quãuis ex per-
 sonæ hominis incarnati susceptione loqueretur, vn-
 itatem tamen paternam voluntatis & operationis
 exprimeret, quia pater omnia audit, omnia videt
 quæ vult filius. Videt ergo & pater facientem fi-
 lium, audit * voluntatem. Denique non rogauit, &
 exauditum se esse dixit. Nec æstimari potest quod
 non audit pater quod velit filius: & vt scias quia
 semper auditur à patre, non quasi seruus, nec quasi
 propheta, sed quasi filius: Et ego, inquit, sciebam
 quia semper me audis, sed propter turbam quæ cir-
 cumstat dixi, vt credant quia tu me misisti. Propter
 nos igitur gratias egit. Nec eundem patrem, eun-
 demque

Genes. 1.

1. Cor. 5.

Ibidem.

1. Cor. 14.

Psalm. 103.

1. Cor. 11.

** volentem.*

Ibidem.

Hebr. 6.

dẽmque filium esse credamus, cum idem opus pa-
 tris audimus & filij. Nam vt cognosceres non quasi
 infirmum gratias egisse, sed quasi Dei filium, sem-
 per sibi diuinam potentiam vindicare, clamauit,
 Lazare veni foras. Imperantis vtique vox ista est,
 non precãtis. Sed vt ad superiora redeamus, & pro-
 posita concludamus, facit quasi verbum filius vo-
 luntatem patris. Verbum hoc nostrum vtique pro-
 latioum est, syllabæ sunt, sonus est, & tamen à sensu
 nostro & mente non discrepat, & quæ interiori te-
 nemus affectu, ea tanquam operãtis verbi testifica-
 tione signamus. Sed non sermo noster operatur, so-
 lum est verbum Dei quod nec prolatiuum est, nec
 in diuinitate dicunt, sed quod operatur & viuunt, & sanat.
 Vis scire quale verbum, audi dicentem: Viuum est
 enim verbum Dei, & validum, atque operatorium,
 & acutum, & penetrabilis, & omni gladio acutissi-
 mo, penetrans vsque ad diuisionem animæ & spi-
 ritus, artulumque & medullarum. Verbum igitur au-
 dis Dei filium, & à patria voluntate & potestate se-
 cernis. Audis quod viuunt, audis quod sanat, noli er-
 go nostro comparare verbo. Si enim verbum no-
 strum quæ non obtutu viderit, non auditu audierit,
 loquitur, & loquitur tamen cognita per quædam
 naturæ humanæ interna mysteria: quomodo non
 inpius qui secundum diuinitatem in Dei verbo, &
 obtutum quendam corporeum exigit, & auditum,
 & putat quod non possit à se quicquam facere filius
 nisi quod patrem facientem viderit, cum per vnita-
 tem vt diximus eiusdem substantiæ, idem velle atque
 idem nolle, & idem posse, & in patre sit & in filio &
 in spiritu sancto? Quod si homines plerumque sen-
 suum qualitate discreti, tamen vnus propositi intẽ-
 tione concordant, quid de patre nos & de filio con-
 gruit æstimare, cum id quod humana imitatur cha-
 ritas, substantia diuina possideat? Ponamus tamen
 sicut ipsi volunt quod quasi in exemplari, quod vi-
 derit patrem facientem filius faciat. Et hoc vtique
 eiusdem substantiæ est, nullus enim potest alterius
 naturæ habeat vnitatem,

*De solutione obiectionum quibus impij heretici inæqualita-
 tem patris & filij probare contendunt.*

CAPVT IIII.

Imperator Auguste, quidam hoc etiam ad inæ-
 qualitatem Dei patris & filij obiiciendam vsur-
 pare conserunt, quia dicant omnipotentem patrẽ
 esse quod generauit filium, negent autem omnipo-
 tentem filium, dicentes quod generare non potuit.
 Sed vide quemadmodũ sua impietas, vt dialectica
 Philosophorum seipsa conuincat. Hac enim quæ-
 stione, aut coæternum patri filiũ necesse est sua vo-
 ce fateãtur, aut si principium temporis filio aliquod
 adscribunt, principium potentiæ necesse est tribuãt
 etiã patri. Ita cum omnipotentẽ filiũ negant, inci-
 piunt (quod nefas dictũ est) asserere per filium patrẽ
 omnipotentem esse cõpisse, nam si per generatio-
 nem omnipotens pater, vtique aut coæternus patri
 filius est, quia si semper omnipotens pater, sempi-
 ternus & filius: aut si fuit quando nõ erat filius sem-
 piternus, fuit ergo quãdo non erat omnipotens pa-
 ter. Nam cum volunt dicere filium aliquando cõ-
 pisse, in illud recidunt, vt & patris potentiam dicant
 non semper fuisse, sed ex filij generatione cõpisse.
 Ita dum filio Dei cupiunt derogare, plus tribuunt,
 vt contra fas omne authorem paternæ potentiæ de-
 clarare videantur, cum filius dicat: Omnia quæ pa-
 ter habet mea sunt, hoc est, non quæ patri ipse tradi-
 derit, sed quæ à patre iure generationis acceperit. Et
 ideò filium esse sempiternã didicimus virtutẽ. Si er-
 go sempiterna eius virtus atque diuinitas, vtique & po-
 tentia eius est sempiterna. Filio igitur qui derogat,
 patri derogat, pietatẽ offendit, violat charitatẽ. Nos
 honorificemus filiũ in quo pater cõplacet. Placeat e-
 nim patri vt laudetur filius in quo ipse complacuit.
 Respondemus tamen intentioni eorũ, ne epilogo
 quodã inuidiã quæstionis declinasse videamur. Ge-
 nerauit, inquit, pater, non generauit filius. Quod
 hinc argumentum est inæqualitatis? Generatio enim
 paternæ proprietatis est, nõ potẽtiæ, & pietas æquat
 non separatur. Denique in ipso vsu nostræ infirmitatis
 frequẽter euenire cognoscimus, vt & infirmi filios
 habeant, & non habeant fortiores; habeant serui, &
 non habeant domini; habeant inopes, non habeant
 qui potentes sunt. Sed dicunt & hoc infirmitatis esse,
 quod homines volunt filios habere nec possunt;
 quamuis humana non sint conferenda diuinis, tamẽ
 intelligant inter ipsos quoque homines non poten-
 tiæ esse, sed paternæ proprietatis habere filios vel nõ
 habere. Nec in potestate nostræ voluntatis esse ge-
 nerare, sed in corporis qualitate. Nam si esset potẽ-
 tiæ, vtique potentior multos haberet, ergo non est
 potentiæ habere filios vel nõ habere. Nunquid natu-
 ræ est? Si naturæ infirmitatem putatis, & ad huma-
 na confertis exempla, eadem patris est natura quæ
 filij est: itaque aut verum filiũ dicitis, & patri in filio
 derogatis per vnitatem eiusdem naturæ. Sicut enim
 pater natura Deus, ita & filius. Deos autem ait Apo-
 stolus non natura deos esse, sed dici. Aut si negatis
 esse verum filiũ, hoc est eiusdem naturæ: non est er-
 go generatus, si non est generatus filius, non gene-
 rauit pater. Colligitur itaque iuxta sententiam ve-
 stram, vt non sit omnipotẽs Deus pater, quia gene-
 rare non potuit, si non generauit filium sed creauit.
 Sed quia omnipotens pater cum iuxta sententiam
 vestram solus generator omnipotens sit, generauit
 vtique filium non creauit. Verum ipsi magis quàm
 vobis credendum est. Ille ait: Genui, & frequenter
 ait, generationis suæ testis. Non est ergo naturæ, nõ
 est potentiæ in Christo aliqua quod non generauit
 infirmitas, quia generatio (sicut sæpẽ iam diximus)
 non ad sublimitatem potentiæ, sed ad proprietatem
 refertur naturæ. Nã si ideò omnipotens pater quia
 filiũ habet, omnipotentior ergo esse potuit si plures
 haberet. An verò potentia eius in vna generatione
 deficit? At ego ostendam & Christum habere filios,
 quos quotidie generat, sed ea generatione vel poti-
 us regeneratione, quæ potestatis est, non naturæ.
 Adoptio enim potestatis est, generatio proprie-
 tatis. Quod ipsa scriptura nos docuit. Dicit enim
 Ioannes: Quia in hoc mundo erat, & mundus per
 ipsum factus est, & mundus eum non cognouit, &
 sui eum non receperunt. Quotquot autem recepe-
 runt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri, his

1. Cor. 16.

Math. 17.

Galat. 4.

1. Cor. 1.

F

rantur, pietatisque mysterium maternis adoriuntur profectibus, duplicique miraculo licet honore diuerso, prophetant matres spiritu paruulorum. Quis igitur author huius miraculi, nonne Dei filius qui fecit esse non natos? De rebus humanis questio nostra non potest conuenire, potestne de diuinis conuenire secretis? Quid est antequam generaretur, non erat? Nunquid pater aliqua tempora conceptionis accepit, ut filium tempora praeuenirent? Aut foeminae more naturae generationis suae molitus est partum, ut molitio ipsa filio esset antiquior. Quid est hoc? cur diuina secreta discutimus? Proprietatem legi diuinam generationis, non qualitatem? Facinus indignum, ut ex se quidam coelestia metiantur, qui tanquam vnum de spadonibus putant Christum non nasci potuisse, sed fieri. Aut tanquam vnum de spadonibus patrem, qui filium quem generare non potuerit, adoptauerit.

De solutione questionis quam plerique faciunt, ex eo quod scriptum est: Sicut misit me viuens pater, & ego uiuo propter patrem, & qui manducat me, & ipse uiuit propter me.

CAP. V.

Ioan. 6.

Plerique etiam hinc faciunt questionem, quia scriptum est: Sicut misit me viuus pater, & ego uiuo propter patrem: & qui manducat me, ipse uiuit propter me, dicentes: Quomodo aequalis est patri filius qui dixit, quod propter patrem uiuit? Qui hoc proponunt, primum respondeant cuiusmodi vita sit filij, utrum ea quam pater largitus sit non habenti? Sed quomodo vitam aliquando potuit non habere, cum ipse sit vita, sicut ait: Ego sum via, veritas, & vita? Vita utique sempiterna, sicut virtus est sempiterna. Aliquando ergo (ut sic loquar) si vitam non habuit, considerate quid lectum sit hodie de Domino Iesu, quod mortuus est pro nobis, ut siue vigilemus siue dormiamus, simul cum illo uiuamus. Cuius mors, vita est: huius diuinitas vita non est, cum diuinitas vita sit sempiterna? An verò vita eius in patris est potestate? Sed ne corporis quidem sui vitam in alterius fuisse potestate memorauit, sicut scriptum est: Ego pono animam meam, ut iterum sumam illam: Nemo tollit illam à me, sed ego pono eam à meipso. Potestatem habeo ponendi eam, & iterum potestatem habeo sumendi eam: hoc mandatum accepi à patre meo. Eius ergo vita secundum diuinitatem in alterius potestate indicatur, cuius vita secundum corpus alienae non erat subdita potestati? Aliena enim potestas erit, si non erat unitas potestatis. Sed sicut potestatis suae esse significat ponere animam & liberam voluntatis: ita etiam quod secundum mandatum deposuit patris, suae ac paternae voluntatis significat unitatem. Ergo si vitam filius neque aliquo accepit ex tempore, neque alienae habet potestati subditam, videamus qua ratione dixerit: Sicut misit me viuus pater, & ego uiuo propter patrem. Exponamus ut possumus, imò ipse potius exponat. Considera igitur quid ante praemisit. Ait enim: Amen, amen dico vobis: ante instruit quemadmodum audire debeas. Verè, inquit, verè dico vobis: Nisi manducaueritis carnem filij hominis & biberitis sanguinè eius, non habebitis vitam in vo-

bis: Secundum filium hominis se dicere ante praemisit: & tu quod secundum filium hominis de carne es loquutus & sanguine, ad diuinitatem putas esse referendum? Denique addidit: Caro enim mea vera est esca, & sanguis meus est potus. Carnem audis, sanguinem audis, mortis dominicae sacramenta cognoscis, & diuinitati calumniaris? Audi dicentem ipsum: Quia spiritus carnem & ossa non habet. Nos autem quotiescunque sacramenta sumimus, quae per sacrae orationis mysterium in carnem transfigurantur & sanguinem, mortem Domini annunciamus.

Ergo posteaquam se loqui secundum hominis filium declarauit, & carnem saepe repetiuit, & sanguinem subdidit postea: Sicut misit me viuus pater, & ego uiuo propter patrem. Et qui manducat me, & ipse uiuit propter me. Quomodo igitur hoc accipiendum putatur: potest enim duplex videri comparatio. Prima ita: Sicut misit me viuus pater, & ego uiuo propter patrem. Secunda: Sicut misit me viuus pater, & ego uiuo propter patrem: ita & qui manducat me, ipse uiuit propter me. Si primam eligunt, hoc significat quod sicut missus sum à patre & descendi à patre, ita uiuo propter patrem. Quasi quis autem missus est atque descendit, nisi quasi filius hominis, sicut ipse supra sapientia dixit: Nemo ascendit in caelum, nisi qui de caelo descendit filius hominis. Ergo si quasi filius hominis missus est atque descendit: ita quasi filius hominis uiuit propter patrem. Denique & qui manducat quasi filium hominis, & ipse uiuit propter filium hominis. Actum ergo incarnationis suae aduentum comparauit. Quod si secunda complacuit, nonne & aequalitatem filij cum patre, & similitudinem eius cum homine manifesta distinctione colligimus? Nam quid est: sicut ipse uiuit propter patrem, & nos uiuimus propter ipsum: nisi quod sic uiuificat filius hominis, sicut pater in filio carnem uiuificauit humanam? Sicut enim pater suscitauit mortuos, & uiuificat: sic & filius quos uult uiuificat, ut ipse Dominus supra dixit: Aequalitas ergo filij ad patrem, per unitatem quoque uiuificationis astringitur, quando sic uiuificat filius, ut pater. Agnosce ergo eius vitam & potentiam sempiternam. Similitudo etiam nostra ad filium, & quaedam secundum carnem unitas declaratur: quoniam quemadmodum filius à patre, sicut homo est uiuificatus in carne. Sic enim scriptum est, quod Deus Iesum Christum à mortuis suscitauit, ita etiam nos quasi homines uiuificamur à Dei filio. Secundum hanc ergo expositionem non solum ad conditionem humanam deriuatur gratia largitatis, sed etiam diuinitatis aeternitas praedicatur. Diuinitatis quod ipsa uiuificat, humanae autem conditionis quod uiuificata est & in Christo. Quod si quis utrumque ad Christi refert diuinitatem, ergo filius Dei hominibus comparatur, ut ita filius propter patrem uiuat, sicut nos propter filium Dei uiuimus. Sed filius Dei vitam largitur aeternam, nos autem largiri nequimus, ergo nostri comparatione nec ille largitur. Habeant igitur Atriani fidei suae praemium, ne vitam aeternam adipiscantur à filio. Libet iam ulterius progredi. Nam si illis placet hunc locum ad diuinam perpetuitatem referre substantiae, accipiant etiam tertiam expositionem. Nonne euidenter videtur dicere: Quod sicut viuus

Ioan. 8.

Ioan. 6.

Ioan. 5.

Roman. 8.

Ioan. 10.

2. Thess. 5.

Ioan. 14.

Ioan. 5.

uiuus pater est, ita uiuit & filius. Quod utique quis non aduertat ad unitatem vitae, quod eadem patris & filij vita sit, esse referendum. Sicut enim pater vitam habet in semetipso, sic dedit filio vitam habere in semetipso. Dedit per unitatem, dedit non ut auferat, sed ut clarificetur in filio: Dedit ut complacereat: Dedit non ut pater custodiret, sed ut filius possideret. Sed obiciendum putant quod dixit: Ego uiuo propter patrem. Vtique si ad diuinitatem referunt: propter patrem uiuit filius, quod ex patre filius est: propter patrem, quod unius substantiae cum patre: propter patrem, quod eruatum est uerbum ex patris corde, quod à patre processit, quod ex paterno generatus est uero, quod fons pater filij est, quod radix pater filij est. Sed dicunt fortasse: Si unitatem putas ac filij uitae esse, cum filius dixerit: Et ego uiuo propter patrem. Nunquid unitas est filij uitae atque hominum, cum dixerit filius: Qui manducat me & ipse uiuit propter me? Imò planè, sicut unitatem fateor esse uitae coelestis in patre & filio per diuinam unitatem substantiae, ita uel diuinae naturae uel dominicae incarnationis excepto priuilegio, societatem nobiscum uitae spiritualis in filio esse profiteor per humanae unitatem naturae. Qualis enim coelestis, tales & coelestes. Denique sicut in illo sedemus ad dexteram patris, non quod cum ipso sedemus, sed quod sedemus in Christi corpore, de quo postea dicemus plenius: sicut, inquam, sedemus in Christo per corporis unitatem, ita & in Christo uiuimus per corporis unitatem. Non solum autem non uereor quod scriptum est: Et ego uiuo propter patrem, sed etiam, si per patrem dixisset, non uererer.

1. Cor. 15.

Ioan. 6.

De solutione obiectionis quam Ariani sumunt ex hoc quod Dominus dixit: Haec infirmitas non est ad mortem.

CAP. VI.

Ioan. 11.

Ioan. 17.

Ioan. 13.

Solent enim etiam illud obicere quod dixit: Haec infirmitas non est ad mortem, sed pro claritate Dei, ut clarificetur filius eius per ipsum. Non solum enim per patrem, & à patre filius clarificatur, quod scriptum est: Clarifica me pater. Et alibi: Nunc clarificatus est filius hominis, & Deus clarificatus est in eo, & Deus clarificauit eum: sed etiam per filium, & à filio clarificatur pater, quia ueritas dixit: Ego te clarificaui super terram. Sicut ergo clarificatur per patrem, ita etiam propter patrem uiuit. Unde & quidam *de Graecis* opinionem magis putauerunt esse, quam gloriam: & ideo sic interpretati sunt: Ego te clarificaui super terram, opus consummaui quod dedisti mihi, & nunc clarifica me pater, hoc est, *de Graecis*, ut sit hic sensus: opinionem de te hominibus huiusmodi infudi, ut cognoscant te Deum uerum: & tu hanc de me confirma illis opinionem, ut credant me tuum filium & Deum uerum. Iam illud ridiculum est, quod quidam ex illo apostolico, discretionem inter patrem & filium faciunt potestatis, quod scriptum est: Nobis tamen vnus Deus pater ex quo omnia & nos in ipsum, & vnus Dominus Iesus per quem omnia & nos per ipsum. Aiunt enim non mediocrem diuinam maiestatis esse distantiam, quod dictum est: ex illo omnia, & per hunc om-

1. Cor. 8.

nia. Nihil autem expressus quam quod hoc loco omnipotens filius euidenti ratione signatur. Nam ut ex illo omnia, ita per hunc omnia. Inter omnia pater non est, cui dictum est: Quoniam uniuersa seruauit tibi. Inter omnia filius non est, quia omnia per ipsum facta sunt, & omnia in ipso constant, & ipse est super omnes caelos. Non ergo inter omnia filius, sed super omnia qui secundum carnem quidem est ex familia Iudaeorum, idè tamen super omnia Deus benedictus in secula, cuius est nomen super omne nomen. Et de quo dicitur: Omnia subiecit sub pedibus eius. Subiiciedo autem omnia nihil reliquit ei non subiectum, sicut Apostolus dixit. Quod si hoc etià secundum incarnationis locutus est sacramentum, quemadmodum possumus de superne generationis incomparabili maiestate dubitare? Nihil igitur potestatis inter patrem & filium certum est interesse. Denique conuincit nihil interesse potestatis, ut idè Apostolus ex eo dixerit esse omnia, per quae omnia sicut habes: Quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia. Si igitur pater sicut putant tantummodo signatur, non potest idem omnipotens esse, quia ex ipso omnia, & omnipotens non esse, quia per ipsum omnia. Aut igitur inualidum nec omnipotentem patrem sua assertionem memorabunt, aut certè omnipotentem etiam filium uel inuiti uoce propria fatebuntur. Eligant tamen utrum hic patrem declaratum putent. Si patrem, ergo & per ipsum omnia. Si filium, ergo & ex ipso omnia. Si autem & per patrem omnia, nihil utique filio derogandum. Et si ex filio omnia, similiter & filio deferendum. Ac ne insidiari nos unius arbitrentur obreptione uersiculi, totum caput recenseamus. O altitudo, inquit, diuinitarum sapientiae & scientiae Dei, quam inscrutabilia sunt iudicia eius, & inuestigabiles viae eius. Quis enim cognouit sensum Domini, aut quis consiliarius ei fuit? aut quis prior dedit illi & retribuetur ei? Quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia, ipsi gloria in secula. De quo igitur dictum putant, de patre an filio? Si de patre, sed non est sapientia Dei pater, quia sapientia Dei filius est. Quid est autem quod non possit sapientia, de qua scriptum est: Cum sit vna omnipotens & permanens, in se omnia innouat? Non ergo accedentem legimus sed permanentem. Habes ergo iuxta Salomonem, omnipotentem & permanentem sapientiam. Habes etiam bonam, quia scriptum est: Sapientiam autem non vincit malitia. Sed ad propositum reuertamur. Quam inscrutabilia sunt, inquit, iudicia eius. Si igitur omne iudicium pater dedit filio, filium videtur declarare qui iudicat. Denique ut scias quod non de patre, sed de filio dicit, addidit: Quis prior, inquit, dedit illi? Dedit enim pater filio, sed dedit iure generationis, non munere largitatis. Et ideo quod negari non potest, à patre accepisse filium, secundum quod scriptum est: Omnia mihi tradita sunt à patre meo. Dicendo tamen, quis prior dedit illi, non accepisse per naturam à patre filium denegauit, sed priorem non posse dici inter patrem & filium, declarauit: quia etsi pater dedit filio, non tamen quasi posteriori dedit: quia increata & inestimabilis trinitas, quae vnus est aeternitatis & gloriae, nec tempus, nec gradum uel posterioris recepit uel prioris. Quod si Graecos magis codi-

Psalm. 118.

Ioan. 1.

Philipp. 2.

Psalm. 8.

Hebr. 2.

Rom. 11.

Ibidem.

Sap. 7.

Roman. 11.

Ibidem.

Math. 11.

Sic habet lo- ces sequendos putamus, quia habent
 cius apud E- cōtā: vides quoniam cui nihil addi potest, non dif-
 faam c. 40. par à pleno est. Ergo si filio magis conuenit, hoc to-
 et item apud tum apostolicum caput, videmus & de filio esse cre-
 Paulū. Am- dendum, quia ex ipso omnia, sicut scriptū est: Quo-
 brosius tamen niam ex ipso & per ipsum, & in ipso sunt omnia. E-
 legisse videtur sto tamen de patre dictum putant. Itaque memine-
 ne aegredieris, si- rimus quòd sicut ex ipso legimus omnia, ita etiam
 cum dicit, cur nihil addi po- per ipsum omnia, in vniuersitatem quippe totius
 test. Et eandē creaturæ patris & filij profutura auctoritas. Ac licet
 lectionem in- superius omnipotentem filium paterno probauerim
 dicat quā- mus exemplo, tamen quia illis derogare studiū est, H
 liāque ve- considerent quod & patri derogent. Si enim infir-
 figia graecorū mus filius, quia per ipsum omnia, nunquid infirmus
 elementorum: & pater, quia & per patrem omnia? Sed vt agno-
 quamquam scant nullam discretionem inter hęc esse, verum de-
 quod nobis monstrabo, eiusdem esse, ex quo aliquid, & per quē
 tradidit edi- aliquid, & ostendam vtrumque de patre lectum. Sic
 tio Aldina, enim habemus: Fidelis Deus per quem vocati estis
 nec sentit cū in communionem filij eius. Quid Apostolus dixerit
 eo quod uertit considerent. Per patrem vocamur, & nihil est quæ-
 Hieronymus: sionis. Per filium creamur, & hoc vilius aestimabi-
 nec cū eo quod mus. Pater in communionem filij vocauit, & reli-
 editū est no- giosè hoc sicut debemus accipimus: filius omnia
 mine Septua- creauit, & putant non liberæ fuisse voluntatis arbi-
 ginta latine. trarium, sed coactæ atque seruilis operationis obse-
 quium. Vt autem agnoscas plenius nihil distare in-
 ter patris & filij potestatem, cum per patrem in cō-
 munionem filij eius vocemur, ex filio est ipsa com-
 munitio, sicut scriptum est: Quoniam de plenitudine
 eius nos omnes accepimus, licet secundum gręcum
 euangelium, ex plenitudine eius & intelligere de-
 beamus. Ecce & per patrem communitio, & ex filio
 communitio, sed non discrepans, sed vna commu-
 nio. Sicut idē Ioannes in epistola sua dixit: Et com-
 municatio sit cum patre & cum filio eius Iesu Chri-
 sto. Accipite etiam quòd non solum ex patre & fi-
 lio, sed etiam ex Spiritu sancto vnam nobis com-
 munionem scriptura memorauit. Gratia, inquit, Do-
 mini nostri Iesu Christi, & charitas Dei, & commu-
 nicatio sancti Spiritus cum omnibus vobis. Quæro
 autem in quo minor videatur is per quem omnia,
 quàm is, ex quo omnia: an quod operator asseritur?
 Sed operatur & pater, quia verus est qui dixit: Pater
 meus vsque modò operatur, & ego operor. Sicut i-
 gitur pater operatur, operatur & filius. Non ergo
 operator infirmus aut vilis est, quoniam operatur &
 pater, & idè quod commune est filio cum patre,
 vel propter patrem inferiore loco accipi non oportet,
 ne patri potius in filio ab hæreticis derogetur.
 Nec mediocre illud quod alibi etiam idem sanctus
 Ioannes ad refellendas Arrianæ perfidiæ quæstio-
 nes ait: Scitis quoniam iustus est, scitote quoniam
 qui fecit iustitiā ex ipso natus est. Iustus autem quis
 nisi Dominus qui iustitias dilexit? aut quem sicut
 superiora indicant repromissorem vitæ æternæ ha-
 bemus, si filium non habemus? Si igitur filius Dei
 vitam nobis promisit æternam, & ipse iustus est,
 & ex ipso vti que nati sumus: aut si ex filio nos per
 gratiam natos negat, nec iustum filium consten-
 tur. Credas igitur necesse est etiam ex Dei filio
 omnia, quia omnium sicut Deus pater, ita & filius &
 author est & creator. Videmus ergo inanè esse hanc

2. Cor. 13.

Ioan. 5.

1. Ioan. 3.
Psal. 10.

Rom. 11.

quæstionem, cum & de filio credi conueniat, quo-
 ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt omnia. Diximus
 quomodo ex ipso, quomodo etiā per ipsum. In ipso
 autem omnia esse quis dubitet, cum alibi scriptū sit:
 Quoniam in ipso condita sunt omnia in cœlis, & in
 ipso creata sunt, & ipse est ante omnes, & omnia in
 ipso constant. Habes ergo ex ipso gratiam, ipsum o-
 peratorem, in ipso omnium firmamentum.

Colos. 1.

De dissolutione obiectionis quam ex hoc faciunt quod à Do-
 mino dictum legitur, Ego sum vitis vera, et pater meus
 agricola est.

CAP. VII.

Illud quoque ad separandam patris & filij diui-
 nitatem obicere consueuerunt, quod Dominus
 dixit in Euāgelio: Ego sum vitis vera, & pater meus
 agricola est: agricolam & vitem diuersę dicentes ef-
 se naturæ, & vitem esse in agricolæ potestate. Sic er-
 go vultis esse filium secundum diuinitatem, sicut
 vitis est, vt sine cultore nihil valeat, quod possit de-
 seri vel recidi, & ex litera calumniam comparatis,
 quòd Dominus vitem se esse dixit, incarnationis
 suæ significans sacramentum. Tamen si placet vt ex
 litera argumentemur, fateor & ego, imò profiteor
 quòd vitem se filius nominauit. Væ enim mihi si sa-
 cramentum salutis publicè denegauero. Quomodo
 ergo vultis accipere quod se vitem Dei filius nomi-
 nauit? Si secundum diuinam substantiam dictum
 accipitis, & sicut inter agricolam & vitem, ita etiam
 inter patrem & filium diuinitatis creditis esse di-
 stantiam, geminam filio, geminam patri facitis in-
 iuriam. Filio, quia si secundum diuinitatem inferior
 est quàm agricola, inferior etiam Paulo Apostolo,
 vestra assertionem necesse est aestimetur, quia Paulus
 agricolam se esse dixit, sicut habes: Ego plantaui,
 Apollo rigauit, Deus autem incrementum dedit.
 Num ergo vultis, vt Paulus melior sit Dei filio? Ha-
 bētis vnam iniuriam. Alteram, quia si secundum
 substantiam generationis æternę vitis est filius, cum
 dixerit: Ego sum vitis, vos palmites estis, vnus no-
 bis cum etiam illa diuinæ generatio videbitur esse
 substantiæ. Sed quis similis tui in diis Domine, sicut
 scriptum est. Et rursus in Psalmo: Quoniam quis in
 nubibus æquabitur Domino, aut quis similis erit
 Domino inter filios Dei? Nec tamen soli filio dero-
 gatis, sed etiam patri. Nam si in agricolæ nomine
 omnis paternæ prerogatiua est potestatis, cum e-
 tiam Paulus agricola sit, patri vti que (cui filium ne-
 gatis æqualem) Apostolum comparatis. Denique
 cum scriptum sit: Sed neque qui plantat est quic-
 quam, neque qui rigat, sed qui dat incrementum
 Deus, in eo nomine vos summam paternæ maiestatis
 locabitis, quod videtis infirmum. Si enim qui
 plantat & qui rigat nihil est, sed qui dat incrementū
 Deus: videte quid vestra asserere moliatur impietas,
 vt & pater nomine sit contemnendus agricolæ, &
 Deus aliquis incrementū paterno operi qui tribuat
 requirendus. Impiè igitur ex nomine agricolæ Dei
 patris præferendam existimant potestatem, in quo
 sit patri Dei cum homine appellationis commune
 consortium. Quid autem egregium si ei (vt vul-
 tis hæretici) filio præferatur, cuius diuina substantia
 ab

Ioan. 15.

Hierem. 11.

Hier. 2.

1. Cor. 3.

Ioan. 15.

Psal. 88.

1. Cor. 3.

ab humana conditione non discrepet? Nam si vitem
 secundum diuinam substantiam appellatum
 putatis, non solum corruptelæ incertis que clemen-
 torum obnoxium iudicatis, sed etiam humanæ tan-
 tummodo consortē naturæ, quia vnus naturæ sunt
 vites & palmites, vt non per incarnationis sacramē-
 tum carnem Dei filius assumpsisse videatur, sed
 principium sumpsisse de carne. Ego autem dicam
 planè, carnem eius licet nouo generationis myste-
 rio, vnus tamen naturæ fuisse nobiscum, & hoc sa-
 lutis nostræ sacramentum esse, non diuinæ genera-
 tionis exordium. Vitis enim est, qui meas sustinet
 passiones, quandoquidem in illo nixa fragilis prius
 humana conditio secundis rediuiæ fructibus pie-
 tatis adoleuit. Veruntamen si te pompa delectat a-
 gricola: dicas velim, quis ille sit qui locutus sit in
 propheta: Domine notum mihi fac vt sciam, tunc
 vidi cogitationes eorum. Ego vt agnus ductus sum
 innocens ad immolandum & nesciebam, aduersum
 me cogitauerunt consilium, dicentes: Venite mitta-
 mus lignum in panem eius. Si enim filius incarna-
 tionis futuræ loquitur sacramentum quod impium
 est vt de patre credas, filius est vti que qui supra di-
 xit: Ego plantaui te vitem fructiferam, quomodo
 conuerfa es in amaritudinem vitis alienæ. Itaque &
 filium vides esse agricolam, vnus nominis cum pa-
 tre, vnus operis, vnus dignitatis atque substantiæ.

Ergo si agricola & vitis est filius, vitem vti que se-
 cundum incarnationis accepimus sacramentum.
 Sed non solum se esse vitem dixit, sed etiam botrio-
 nem voce prophetica nuncupauit, tunc quando ad
 vallem botrionis exploratores Moyse iussu Domi-
 ni direxit. Quæ est illa valis nisi humilitas incarna-
 tionis & fecunditas passionis? Et puto botrionem
 ideo dictum, quia ex vinea illa translata ex Ægypto,
 hoc est, ex familia Iudæorum, vtilis mundo fructus
 emicuit. Nemo certè botrionem potest ad genera-
 tionem referre diuinam, aut qui refert aliud nihil
 relinquit, nisi vt botrionem illum natum ex vite
 credamus. Itaque adscribit insipiens patri, quod re-
 prehendit in filio. Verum si iam dubitari non potest
 quòd vitis secundum incarnationem Dei filius no-
 minatus sit, videtis secundum quod sacramentum
 Dominus sit locutus, quoniam pater maior est me.
 Nam cum hoc in superioribus dixerit, continuo
 subiicit: Ego sum vitis vera, & pater meus agri-
 cola est, vt agnosceres secundum id patrem esse
 maiorem, quia sicut agricola vitium, ita pater do-
 minicæ carnis est cultor, quæ & augeri potuit per
 aratem, & per passionem recidi, vt omne huma-
 num genus ab æstu secularium noxio volupratum,
 diffusa salutaribus brachijs crucis vmbra vela-
 ret.

Num. 15.

Num. 22.

Psal. 79.

Ioan. 14.

FINIS.

Capitula libri quinti de Fide.

De intentione auctoris & transitu ad hunc quintum librum. Et qua ratione quinque libros de patris ac
 filij & Spiritus sancti inseparabili diuinitate digesserit. De postulatione quoque veniæ si quos proli-
 xitas huiusce sermonis offenderit, cum excusatione sui, & ministrorum Dei inæqualitate atque com-
 mendatione.

Cap. I.

De ampla ac diserta confutatione impiorum Arrianorum dicentium Christum à solo & vero Deo se-
 paratum, per rationes & testimonia scripturarum, quibus euidenter comprobatur quod cum de Deo
 solus legitur, nequaquam à patre filius separetur.

Cap. II.

De solutione obiectionis qua argui potest inæqualitas patris & filij ex hoc quod filius Deum patrem ado-
 rare legitur. De solutione quoque atque confutatione obiectionis Arrianorum qua probare conantur
 dissimilitudinem patris & filij ex responsione eiusdem filij data ad ea quæ mater filiorum Zebedæi po-
 stulabat.

Cap. III.

De redargutione eorum qui vnitatem in diuinitate negare cupientes, extenuare student patris & filij
 charitatem ex hoc quod scriptum est: Et dilexisti eos, sicut & me dilexisti. Quomodo etiam intelligen-
 dum sit quod filius missus dicitur, & quemadmodum Dominum dicat, quem patrem nouit cum diuer-
 sorum hæreticorum condemnatione qui ex falsa superiorum intelligentia errauerunt.

Cap. IIII.

De confutatione Arrianorum qui ideo aliam patris, aliam filij, aliam Spiritus sancti dicunt esse potesta-
 tem, quia scriptum sit: Ite docete omnes gentes baptizantes eos in nomine patris & filij & Spiritus
 sancti, ex verborum ordine differentiam diuinæ potestatis facientes. Qui præterea idcirco negant in
 Christum esse credendum quod scriptum sit: Qui credit in me, non credit in me, sed in eum qui me misit,
 Cap. V.

Quòd non debeamus deducere filium in hanc humilitatem, vt nisi quæ audierit, facere aut loqui nesciat,
 cum Arrianorum confutatione. Et vnde maximè vnitatem diuinæ maiestatis intelligere possimus.
 Quibus etiam rationibus Dei filius creatura dici non possit.

Cap. VI.

Quemadmodum intelligere debeamus filium esse subiectum patri, cum hæreticorum condemnatione. Quomodo etiam non solus Deus pater filio, sed & filius ipse sibi subiecerit omnia. Et qua de causa filius subiectus sit in nobis. Quodque eadem sit charitas Dei patris & Christi. Quod præterea nihil sit quod diuinitas sempiterna non possit, nihil quod lateat veritatem, fallat iustitiam, prætereat sapientiam.

Cap. VII.

De condemnatione execrabilium Arrianorum dicentium quod Dei filius nesciat tempora & annos, argumentorumque suorum destructione, cum finali & conclusiua confutatione erroris eorundem, quo asserunt filium esse minorem patre.

Cap. VIII.

De humili ac deuota auctoritate ad Deum patrem conuersione rectæque fidei confessione, cum disertissima huius operis conclusione, ad laudem & gloriam inestimabilis, inenarrabilis, incircumscriptæ & immensæ ac sanctissimæ trinitatis, perfidissimorumque Arrianorum confusionem & damnationem.

Cap. IX.

DIVI AMBROSII EPISCOPI

MEDIOLANENSIS, DE FIDE AD GRA-

TIANVM AVGVSTVM, LIBER V.

De intentione auctoris & transitu ad hunc quintum librum. Et qua ratione quinque libros de patris & filij & Spiritus sancti inseparabili diuinitate digesserit. De postulatione quoque venie si quos prolixitas huius sermonis offenderit, cum excusatione sui & ministrorum Dei inæqualitate atque commendatione.

CAPVT I.

VI S NAM est fidelis seruus & prudens quem constituit Dominus super familiam suam, vt det illis in tempore cibum? Beatus ille seruus, quem veniens Dominus eius inuenerit sic facientem. Nō vilis hic seruus est. Magnus aliquis esse debet. Quis sit iste consideremus. Est Petrus ipsius Domini ad pascendum gregem lectus iudicio, qui tertio meretur audire: Pasce agniculos meos, pasce agnos meos, pasce ouiculas meas. Itaque pascendo bene cibo fidei gregem Christi, culpam lapsus prioris aboleuit. Et ideo tertio admonetur vt pascat, tertio vtrum Dominum diligat, interrogatur, vt quem tertio ante crucem negauerat, tertio fateretur. Beatus & ille seruus qui potest dicere: Lac vobis potum dedi non escam, nondum enim poteratis. Nouit enim quos quemadmodum pascat. Quis nostrum hoc facere potest? Quis nostrum potest verè dicere: Factus sum infirmis infirmus, vt infirmos lucrificam? Et tamen ille tantus ad curam gregis electus à Christo, qui sanaret infirmos, curaret inualidos, hereticum à commisso sibi ouili statim post vnam correptionem repellit, ne vnus erraticæ ouis scabies serpenti vlcere totum gregem contaminet. Iubet præterea stultas quæstiones & contentiones esse vitandas. Quid igitur nos agemus, inter messis antiquæ noua zizania, imprudentes accolæ constituti? Si taceamus, cedere videbimur. Si contendamus, verendum est, ne nos quoque iudicemur esse carnales. Scriptum est enim de huiusmodi quæstionibus, quod generant lites. Seruum autem Domini non oportet litigare, sed manufactum esse ad omnes, docibilem, patientem,

cum modestia docentem eos qui resistunt. Et alibi: Si quis contentiosus est, nos talem consuetudinem non habemus, neque ecclesia Dei. Eo que scribere aliquid sententiæ fuit, vt sine strepitu aliquo impietati hæreticorum nostra pro nobis scripta respondeant. Quintum itaque imperator Auguste hunc librum paramus ordiri. Nam & quartum librum oportuit in illa vitis disputatione finire, ne coaceruasse magis librum eundem quodam videremur questionum tumultu, quam fructu spiritalis vineæ repleuisse, nec in consummatam fidei vindemiam tantis adhuc superfluentibus disputationibus decuit derelinqui. Quinque igitur libros de patris ac filij & Spiritus sancti inseparabili diuinitate digerimus, sequestrata interim pleniore disputatione de Spiritu sancto, prouocati magisterio euangelicæ lectionis, vt credita nobis quinque fidei talenta quasi quadam horum quinque sorte librorum humanis sceneremur affectibus, ne fortè cum venerit Dominus, & inuenerit in terra absconditam pecuniam suam, dicat mihi: Serue male & piger, sciebas quod meto vbi non semino, & congreuo vbi non sparsi, oportuit ergo te committere pecuniam meam nummulariis, & veniens ego recepissem quod meum est. Aut quemadmodum in alio libro est: Et ego, inquit, veniens cum vsuris vtique exegissem. Date ergo veniam si quos prolixioris huiusce sermonis offendit audacia. Officij contemplatio cogit credere quod accepimus. Dispensatores sumus mysteriorum celestium. Ministri sumus, non ex æquo omnes, sed vnicique, inquit, sicut Dominus dedit. Ego plantavi, Apollo rigauit, sed Deus incrementum dedit. Vnusquisque igitur enitatur vt mercedem possit accipere secundum suum laborem. Dei enim sumus (vt Apostolus ait) cooperarij, Dei cultura, Dei edificatio. Beatus itaque ille qui tales scænoris sui cernit vsuras. Beatus & ille qui fructus sui operis intuctur. Beatus quoque qui superædificat supra fundamentum fidei, aurum, argentum, lapides preciosos. Vos nobis estis omnia qui hæc auditis & legitis. Vos sceneratores vsuræ, verbi

Matth. 24.

Ioan. 21.

1. Cor. 3.

1. Cor. 9.

1. ad Tim. 3.

Ibidem.

2. Tim. 2.

verbi vsuræ, non pecuniæ. Vos agricolæ reditus. Vos A edificatores, aurum, argëtum, lapidesque preciosos superædificantes. In vestris meritis sacerdotalis summa laboris est. In vestris animis fructus episcopalis operis enitescit. In vestris profectibus, aurum Domini refulget, multiplicatur argentum, si eloquia diuina teneamus. Eloquia enim Domini eloquia casta, argentum igne examinatum, probatum terræ, purgatum septulum. Vos ergo facietis sceneratorem diuitem, agricolam fructuosum. Vos peritum probabitur architectum. Non arroganter dico, quia non tam mea sunt quam vestra quæ voueo. O si mihi liceat securè de vobis nunc temporis dicere: Domine quinq; talenta mihi dedisti, ecce alia quinque lucratus sum, & ostendere vestrarum talenta preciosa virtutum. Habemus enim thesaurum in vasis fistilibus. Hæc sunt talenta quæ iubet Dominus spiritaliter scenerari. Aut duo ara noui & veteris testamenti, quæ spoliato illi à latronibus Samaritanis ille euangelicus ad curanda vulnera dereliquit. Neq; ego fratres voti auarus ideo hæc opto, vt supra multa constituar. Sat est mihi præmium de vestro profectu. Vtinam non indignus eo inueniar quod accipi, ea quæ sunt me maiora melioribus tribuendo, nō exigo. Licet soleas Domine dicere: Volo autem & huic nouissimo dare, sicut & tibi. Accipiat potestatem supra decem ciuitates qui meretur. Sit ille talis qualis Moyses qui legis decem verba conscripsit. Sit ille Iesus Naue, qui subegit quinque reges, & ciuitates in deditioem accepit, vt esset typus venturum eius nominis virum, cuius imperio corporales omnes deliciae vincerentur, conuerterentur gentes vt fidem Iesu Christi magis quam pristina studia sua & vota sequerentur. Sit ille Dauid, cui occurrerunt D psallentes iuenculæ, dicentes: Saul triumphauit in milibus, Dauid in decem milibus. Mihi sat est, si non in exteriores tenebras extrudar, quemadmodum ille qui commissum sibi talentum in terra quadam suæ carnis abscondit: Sicut principes synagogæ cæterique principes Iudæorum. Qui credita sibi eloquia Dei, humo quadam sui corporis occuparunt, delictisque carnis intenti, quasi in quandam exaltati cordis foueam scænis cœlestis merferunt. Nos igitur non intra latibula carnis absconditam Domini teneamus pecuniam vel manam illam in sudario reponamus: sed tanquam boni nummularij cū sudore quodam mentis & corporis æquo & parato semper libremus affectu, vt propè sit verbum in ore tuo & in corde tuo. Hoc verbum Dei preciosum est talentum quo redimeris. Hæc est pecunia per mēsas animarum sæpe cernenda, vt frequenter agitando in omnem terram bonorum sonus possit exire nummorum, per quam vita paratur æterna. Hæc est autem vita æterna quam largiris omnipotens pater, vt cognoscamus te solum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum.

Psalm. 11.

Mat. 25.

2. Cor. 4.

Lucæ 10.

1. Cor. 11.

Matth. 20.

Ioan. 10.

3. Reg. 18.

De ampla ac diserta confutatione impiorum Arrianorum dicentium Christum à solo & vero Deo separatum.

CAP. II.

Vnde aduertant Arriani quàm impij sunt qui de spe nostra & voto nobis faciunt quæstiones. Et

quoniam hic præ cæteris vociferari solent dicentes: separatum à solo & vero Deo Christum, intellectus impios pro nostris viribus confutemus. Hoc enim loco magis intelligere debet, quod hæc utilitas, hæc merces est perfectæ virtutis, hoc diuinum & incomparabile munus, vt cognoscamus cum patre Christum, nec separemus à patre filium, sicut scriptura non separat. Nanque hoc magis ad vnitatem, quam ad distantiam diuinæ proficit potestatis: Quod idem præmium vnum honorem nobis dat patris filiique cognitio. Quoniam mercedem habere non poterit, nisi qui & patrem cognouerit & filium. Sicut enim patris, ita filij cognitio vitam acquirit æternam. Itaque sicut in principio statim verbum cum Deo patre pia cōfessione iunxit euangelista, dicens: Et verbum erat apud Deum: ita & hic scribendo verba Domini: Vt cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum: coniunctione illa, patrem vtique copulauit & filium, vt Christum verum Deum à maiestate patris nemo scernerat. Nunquam enim cōiunctio separat. Et ideo dicendo: Vt cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum, & Sabellianos interfecit, & Iudæos exclusit: eos vtique qui audirent loquentem: Ne aut illi eundem patrem putarent esse quem filium, si nō addidisset & Christum: aut isti à patre filium separarent. Quæro autem cur non sic putent subaudiendum, & ex superioribus colligendum, vt quod præmisit, solum verum Deum patrem, subaudiamus etiam Iesum Christum solum verum Deum. Exprimendum enim alterum non fuit, ne duos Deos dicere videretur. Nam neque duos dicimus Deos, & eiusdem cum patre diuinitatis filium cōstemur. Itaque quæramus qua ratione diuinitatis hic putent factam esse distantiam, vtrum Deum negent Christum? Sed negare non possunt. An verum Deum negent Christum? Sed dicant, si verum negant, vtrum falsum an nuncupatum Deum iudicent. Nam secundum scripturas, aut verus Deus est, aut tantummodo nuncupatiuus, aut falsus. Verus vt pater, nuncupatiuus vt sancti, falsus vt dæmones atque simulacra. Dicant igitur qua filium Dei confessione designet, vtrum falso præreptum Dei nomen, an vero, quasi nuncupatiuo, inspirationem tantum diuinitatis inesse arbitrantur? Falso præreptum nomen non puto quod dicant, vt apertiore se crimine impietatis inuoluant, ne vt dæmonis & simulacris, ita etiam Christo falso Dei inditum nomen insinuando se prodant. Sin autem ideo dictum putant Deum, quod inspirationem diuinitatis habuit, sicut & multi sancti viri (eos enim scriptura Deos dixit, ad quos sermo fiebat Dei) ergo non vltra homines eum præferunt, sed comparandum hominibus arbitrentur, vt hoc eum putent esse quod hominibus ipse donauit, dicens ad Moysen: Posui te in Deum Pharaoni. Vnde & in psalmo dictum est: Ego dixi dii estis. Et hæc tamen sacrilegorum opinionem Paulus excludit qui ait: Nam & si sunt, qui dicantur dii, siue in cœlo siue in terra. Non dixit sunt dii, sed sunt qui dicantur. Christus autem, sicut scriptum est, heri & hodie ipse est. Est inquit, hoc est, non solum nomine, sed etiam veritate. Et bene scriptum est: heri & hodie ipse est, vt Arrii impietas astruendi sacrilegij

Ioan. 1. Ioan. 17.

Ioan. 10.

Exod. 7. Psalm. 81.

1. Cor. 8.

Hebr. 13.

1^a Pal. 2.

Evod. 3.

2. Cor. 1.

Galat. 4.

Iob 9.

Proverb. 8.

Hebr. 1.

Proverb. 3.

Iob 9.

Matth. 14.

locum inuenire non posset. Qui cum legeret in psalmo secundo, dicentem filio patrem: Filius meus es tu, ego hodie genui te: adnotauit hodie non heri, ad aternitatem diuinæ generationis referens, quod de carnis assumptione memoratum est. Sancto igitur spiritu repletus Apostolus, ut illam elideret seuitatem, ait: Heri & hodie ipse est & in secula. Heri propter aternitatem, hodie propter corporis susceptionem. Est ergo Christus, & est semper. Qui enim semper est, est. Christus autem semper est, de quo dicit Moyses: Qui est misit me. Erat utique Gabriel, erat Raphael, erant angeli, sed semper esse qui aliquando non fuerint, nequaquam pari ratione dicuntur. In Christo autem (sicut legimus) non fuit est, & non, sed est in illo fuit, unde verè Dei solius est esse, qui semper est. Ergo si & nuncupatiuum Deum non audent dicere, & falsum cum dicere maioris est impietatis, restat ut Deus verus sit, veri patris non dissimilis, sed æqualis. Qui cum & iustificet & sanctificet quos velit, non foris assumens, sed in se habens sanctificandi potestatem, quomodo non est verus Deus? Nam Apostolus cum utique verum Deum dixit, qui naturaliter verus Deus esset, sicut habes: Quia tunc, inquit, nescientes Deum, seruistis his qui natura non erant dii, hoc est, qui veri dii esse non poterant, quibus hoc naturaliter minimè suppetebat. Verum copiose iam verum Deum Christum in superioribus libris scripturarum lectionibus approbauimus. Ergo si Christus (ut edoctum est) Deus verus est, quæramus qua ratione, cum solum verum Deum patrem legunt, à patre filium cupiunt separare? Si dicunt quod verus solus Deus pater est, negare non possunt, quod & filius solus Deus veritas est, & quod Christus veritas est. Nunquid veritas vero minor est, cum secundum appellationem nominum, verus plerumque à veritate dicatur, sapiens à sapientia, iustus à iustitia? Hoc nos inter patrem non sentimus & filium: quia & patri nihil deest quia pater est verax: & filius quia veritas est, æqualis est vero. Ut sciant autem cum solum legunt nequaquam esse à patre filium separandum, meminere in prophetis à Deo dictum: Ego extendi cælum solus. Et utique non extendit sine filio pater. Ipse enim filius qui sapientia Dei est, dixit: Quando parabat cælos, cum ipso aderam. Et Paulus de filio dictum esse confirmat: Initio terram tu fundasti domine, & opera manuum tuarum sunt cæli. Siue ergo filius cælum fecit, sicut & Apostolus voluit intelligi, & ipse utique non sine patre cælum solus extendit. Siue ut in Proverbis habes: Deus in sapientia fundauit terram, parauit autem cælos in intellectu: ostenditur quod nec pater solus sine filio cælos fecit, nec sine patre filius, & tamen qui cælum extendit solus dicitur. Quam verò id & de filio aperte intelligendum sit, quod solus appellatur, & si nunquam inficio patre aliquid fecisse credatur, etiam alibi habes ubi scriptum est: Extendens cælum solus, & ambulans quasi in pauimento super mare. Namque euangelium Domini docuit nos, quod in mari non pater, sed filius ambulauit, quando Petrus rogauit eum, dicens: Domine iube me venire ad te. Sed etiam prophetia ipsa documento est. Sanctus enim Iob aduentum Domini prophetabat, de quo verè dixit,

quod magnum cœtum erat debellaturus, & factum est. Nam feralem illum cœtum, Zabulum scilicet, ut timis temporibus venerabilis corporis sui passione prostratum percussit & afflixit. Est ergo solus & verè Dei filius. Hæc enim & filio prerogatiua defertur. De nullo enim qui creatus est, proprie dici potest quod solus. Nam cui inest communitas creaturæ, quemadmodum quasi solus potest à cæteris separari? Itaque homo rationalis videtur inter omnia terrena animantia, sed tamen non est solus rationalis. Scimus enim rationalia esse & cœlestia opera Dei, angelos & archangelos rationabiles confitemur. Si ergo angeli rationabiles, non utique solus rationalis homo dicitur. Sed dicunt solum dici posse solè, quia sol alter non est. Sed & ipse sol habet communia multa cū stellis, quod percurrit cælum, quod ætheræ illius cœlestisque substantiæ est, quod creatura est, quod inter omnia Dei opera computatur, quod cum omnibus Deo seruit, cum omnibus benedicit Deum, cum omnibus laudat. Non ergo solus proprie dicitur, quod nec à cæteris separatur. Itaque cum patris & filij spiritusque sancti diuinitati, quæ sola non inter omnia sed super omnia est, nulla possit creatura conferri (ut de spiritu interim assertio referretur) sicut pater dicitur solus Deus verus, cui nihil commune cum cæteris, ita etiam solus est filius imago veri Dei, solus dextera patris, solus virtus Dei atque sapientia. Solus ergo filius facit & sicut pater, quia scriptum est: Quæcumque facio ipse facit. Cum enim vnum opus sit patris & filij, bene de patre & filio dicitur, quod Deus solus operatus est, unde etiam cum creatorem dicimus & patrem & filium confitemur. Nam utique cum Paulus diceret: Qui seruiertur creaturæ potius quam creatori, nec patrem creatorem negauit ex quo omnia, nec filium per quem omnia. A quo alienum utique non videtur, quod scriptum est: Qui solus habet immortalitatem. Quomodo enim immortalitatem non habet, qui vitam habet in semetipso? Habet utique in natura, habet in substantia, & habet non per gratiam temporalem, sed per sempiternam diuinitatem, habet non ex dono quasi seruus, sed ex generationis proprietate quasi filius coæternus. Et habet sicut pater. Sicut enim pater habet vitam in semetipso, ita & filio dedit vitam habere in semetipso: sicut habet, inquit, sic dedit. Didicisti supra quemadmodum dederit, ne putares esse gratia largitatem, ubi generationis arcanum est. Cum ergo inter patrem & filium vitæ nulla distantia sit, quemadmodum quod immortalitatem solus habeat pater, filius non habeat, estimari potest? Unde intelligunt nec hoc loco à solo vero deo patre filium separandum, quia probare non possunt, quod solus & verus dei filius non sit, cum præsertim & hic aut subauditur (ut diximus) & Christum solum verum Deum esse, aut certè aliud ad diuinitatem patris & filij, aliud ad incarnationem Christi relatum intelligendum sit, quia non est perfecta cognitio nisi quæ & secundum aternitatem vnigenitum Deum verum Dei filium Iesum Christum, & secundum carnem generatum ex virgine confitetur. Quod alibi hic ipse Euangelista nos docuit, dicens: Omnis spiritus qui confitetur Iesum Christum in carne venisse, de Deo est. Denique quam

Iob 17.

Mat. 4.

Proverb. 30.

Iob 5.

Psalm. 117.

quam non alienum sit etiam incarnationis hoc loco intelligere sacramentum, docet nos ipsius series lectionis. Sic enim habes: Pater venit hora, clarifica filium tuum, utique cum & horam venisse commemoret, & clarificari petat, quomodo nisi secundum carnis assumptionem locutum eum conuenit estimari? Nam nec vlla sibi temporum præscripta momenta diuinitas habet, nec clarificatione indiget lumen æternum. Ergo in solo vero Deo patre, & filium Dei solum verum secundum diuinitatis intelligimus unitatem, & in Iesu Christi nomine, quod ex virgine natus accepit, incarnationis agnoscimus sacramentum. Quod si cum solum verum Deum patrem legunt, filium cupiunt separare, ergo cum de filij incarnatione legunt: Hic est lapis qui reprobatus est à vobis ædificatibus, qui factus est in caput anguli. Et infra: Nō est aliud nomen sub cælo datum hominibus, in quo oportet vos saluos fieri, patre existimant ab impertienda nobis salutis beneficio separandum. Sed neque sine patre salus, neque vita æterna sine filio. Sed asserunt Arriani: si solum verum Deum sicut patrem, ita & filium dicitis, & vnus substantiæ patrem & filium confitemini: non vnum Deum, sed duos Deos inducitis: quia qui vnus substantiæ sunt, non vnus Deus, sed duo dii videntur, sicut duo homines, aut duæ oues pluresque dicuntur, homo autem & ouis, nec duo homines dicuntur, nec duæ oues, sed vnus homo, & vna ouis. Hæc Arriani dicunt, & hac disputatione versuta simpliciores capere nituntur. Tamè si legamus scripturas diuinas, inueniemus pluralitatem magis in ea cadere, quæ diuersè discretæque substantiæ sunt, hoc est, *ερεπτοια*. Idque in Salomonis libris habemus expressum, eo loco scilicet in quo dicit tria sunt impossibilia intelligere, & quartum non agnosco. Vestigia aquilæ volantis, & viam serpentis supra petram, & semitas nauis nauigantis, & vias viri in iuuentute. Utique aquila & nauis & serpens vnus non sunt generis atque naturæ, sed differentis discretæque substantiæ, & tamen tria sunt. Contra se igitur sua esse intelligant argumenta testimonijs scripturarum. Itaque dicendo, patris & filij discretam esse substantiam, differentemque deitatem, duos utique ipsi Deos asserunt. Nos autem cum & patrem confitemur, & filium asserendo: tamen vnus esse diuinitatis, nō duos Deos, sed vnum Deum dicimus. Et hoc dominice eloquijs approbamus, quia ibi plures sunt, ubi aut naturæ aut voluntatum & operationum est differentia. Denique ut suis sibi testimonijs reuincantur, duo homines dicuntur, quia licet vnus naturæ sint iure nascendi, tamen & tempore & cogitatione & opere & loco distat, & ideo nō potest vnus homo dici in significatione & numero duorum, quia non est vnitas, ubi est diuersitas, vnus autem Deus dicitur, & patris & filij ac Spiritus sancti gloria & plenitudo signatur. Denique tanta veritas vnitatis est, ut etiam quando natura sola generationis aut carnis significatur humanæ, & vnus homo de multis dicatur, sic habes: Dominus mihi adiutor, non timebo quid faciat mihi homo, id est, non vna persona hominis, sed vna caro & vna fragilitas generationis humanæ. Et addidit: Bonum est sperare in Domino quam sperare in homine. Nec hic utique specialem hominem, sed generalem conditionem

designauit. Denique statim subiecit de pluribus: Bonum est confidere in Domino, quam confidere in principibus. Sed ubi homo dicitur, naturæ interdum, ut supra diximus, communis inter omnes vnitas significatur: ubi principes, variarum quædam differentia potestatum est. Sed inter homines aut in hominibus vnus alicuius rei vnitas est, aut charitatis, aut cupiditatis, aut carnis, aut deuotionis & fidei. Generalis autem vnitas, & quæ in se secundum diuinitatis gloriam complectatur omnia, solius est patris & filij & Spiritus sancti. Unde & Dominus cum diuersitatem inter se hominum designaret, qui nihil habent inter se quod possit ad vnitatem indiuiduæ substantiæ pertinere. In lege vestra, inquit, scriptum est, quod duorum hominum testimonium verum est. Et cum præmississet, duorum hominum testimonium verum est, ubi venit ad suum & patris testimonium, non dixit, verum est testimonium nostrum, quia duorum deorum testimonium est: sed ego, inquit, sum qui testimonium perhibeo de meipso, & testimonium perhibet de me qui misit me pater. Supra quoque similiter ait: Et si iudico ego, iudicium meum verum est, quia solus non sum, sed ego & qui misit me pater. Itaque & infra & supra & patrem signauit & filium, nec pluralitatem admiscuit, nec diuinæ vnitatem substantiæ separauit. Euidens est igitur, quia quod vnus est substantiæ, separari non potest, etiam si non sit singularitatis, sed vnitatis. Singularitatem hanc dico, quæ Græcè *μονοτης* dicitur. Singularitas ad personam pertinet, vnitas ad naturam. Ea verò quæ diuersæ substantiæ sunt, non solum vnum, sed etiam plura dici solere, licet iam ex prophetico claruerit testimonio, expressius tamen ipse Apostolus declarauit, dicens: Nā etsi sunt qui dicantur dii, sicut in cælo sicut in terra. Vides igitur quod hi qui ex diuersis substantiis sunt, & non ex vnus veritate naturæ, dii appellantur. Pater autem & filius quia vnus substantiæ sunt, non duo dii, sed vnus Deus. Pater ex quo omnia, & vnus Dominus Iesus Christus per quem omnia. Vnus, inquit, Deus pater & vnus Dominus Iesus. Et supra, Vnus Deus non duo. Et infra: Vnus Dominus & non duo: pluralitas ergo excluditur nō vnitas sequestratur. Sed quemadmodum cum legimus Dominum Iesum, nec patrem (ut supra diximus) à dominationis iure secernimus, quod ei commune cum filio est: ita cum legimus solum verum Deum patrem, nec filium à solius veri Dei iure possumus separare, quod ei commune cum patre est. Aut dicant quid aliud sentiant, quidve arbitrentur, cum legimus: Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruiens: vtrum Christum non adorandum, & Christo non existiment seruiendum? Quod si illa quæ adorauit eum Chanaan impetrare meruit, quod poposcit. Et Paulus apostolus, qui seruum se Christi prima scriptorum suorum præfatione profitetur, apostolus esse meruit, non ab hominibus neque per hominem, sed per Iesum Christum: dicant quid arbitrentur sequendum: vtrum cū Arrio malint sibi societatem esse perfidiæ, ut solum & verum Deum Christum negando ostendant, quod nec adorandum eum, nec seruiendum ei iudicent: An verò consortium malint habere cum Paulo, qui seruiendo atque adorando etiam Christum,

Iob 8.

Ibidem

1. Cor. 8.

Matth. 4.

Matth. 15.

Rom. 1.

Galat. 1.

vtique solum verum Deum voce affectuque non diffitebatur, quem pio seruitio fatebatur.

De solutione obiectionis qua argui potest inaequalitas patris & filij. CAP. III.

Quod si quis dicat: Quoniam Deum patrem adoret & filius, quia scriptum est: Vos adoratis quod nescitis, nos adoramus quod scimus, consideret quando & apud quem & cuius suscepto loquatur affectu. Denique & in superioribus non immerito praemissum est, quod Iesus fatigatus ex itinere sedebat & a Samaritana bibere postulabat, quia secundum carnem hominis loquebatur. Sed secundum diuinitatem nec fatigari poterat nec sitire. Deinde cum Samaritana quasi Iudaeum appellaret, & prophetam putaret, quasi Iudaeus qui spiritualiter mysteria legis doceret, respondit dicens: Vos adoratis quod nescitis, nos adoramus quod scimus. Nos inquit, hoc est, se hominibus copulauit. Quomodo autem nisi secundum carnem hominibus copulatur? Et ostenderet quod secundum incarnationem responderat, addidit: Quia salus ex Iudaeis est. Sed statim post hoc sequestrauit hominis affectum, dicens: Veniet, inquit, hora & nunc est, quando veri adoratores adorabunt patrem. Non dixit adorabimus. Quod vtique dixisset, si consortium nostrum subiret obsequij: verum cum legerimus, quod Maria adorauit eum, intelligere debemus quod non potest per eandem naturam & adorare quasi seruus & quasi adorari Dominus, sed potius quod vt homo inter homines adorare dicitur, & quasi Dominus a famulis adoratur. Multa ergo secundum incarnationis legimus & credimus sacramentum. Sed in ipsa naturae humanae affectione, maiestatem licet spectare diuinam. Fatigatur ex itinere Iesus, vt reficiat fatigatus. Petit bibere, sitientibus potum spiritalem daturus. Esurit, cibum salutis esurientibus traditurus, moritur viuificaturus, sepelitur resurrectorus. Tremulo pendet in ligno, confirmaturus tremetes. Caelum caligine obducit, vt illuminet. Terras tremefacit, vt solidet. Maria conturbat, vt mitiget: Reserat tumulos mortuorum, vt ostendat domicilia esse viuorum. Creatur ex virgine, vt ex Deo natus esse credatur. Nescire se simulat, vt scire faciat nescientes. Adorare quasi Iudaeus dicitur, vt quasi verus Dei filius adoretur. Quomodo, inquit, filius Dei, solus verus Deus potest esse similis patri, cum ipse dixerit filiis Zebedaei: Calicem quidem meum bibetis, sedere autem ad dexteram meam vel ad sinistram, non est meum dare vobis, sed quibus paratum est a patre meo? Hoc igitur vestrum diuinam, vt vultis, inaequalitatis est argumentum, cum in eo magis venerari Domini clementiam, adorare gratiam deberetis, si tamen virtutis atque sapientiae Dei profundera secreta possitis aduertere. Considerate enim quae cum filiis & pro filiis petat, mater est vtique, cui pro filiorum honore sollicita immoderatio quidem, sed tamen ignoscenda mensura votorum est. Atque mater atate longaeua, studio religiosa, solatio destituta, quae tunc temporis quando vel iuuanda vel alenda foret valida prolis auxilio, abesse sibi liberos patiebatur, & voluptati suae, mercedem sequentium

Christum praetulerat filiorum. Qui prima voce vocati a Domino (vt legimus) relicti retibus & patre sequuti sunt eum. Haec igitur studio maternae sedulitatis indulgentior, obsecrabat saluatorem dicens: Vt fideant hi duo filij mei, vnus ad dexteram tuam, & alius ad sinistram in regno tuo. Et si error, pietatistamen error est. Nesciunt enim materna viscera patientiam: & si voti auara, tamen venerabilis cupiditas, quae non pecuniae est auida, sed gratiae. Nec inuerecunda petitio, quae non sibi, sed liberis consulebat. Matrem considerate, matrem cogitate. Sed nihil mirum si vilis vobis videtur circa filios affectus parentum, qui etiam omnipotentis patris vilem putatis esse circa vnigenitum filium charitatem. Dominus caeli atque terrarum verecundabatur (vt secundum assumptionem carnis & virtutes animae loquar) verecundabatur, inquam, & vt ipsius verbo vtar, confundebatur, matri pro filiis postulanti etiam suae sedis consortium denegare. Vos aeterni Dei filium proprium, interdum pro ministerio stare contenditis, interdum famulatorium, hoc est, non ex maiestatis vnitatem, sed ex patris praeeptione vultis esse confessum, & negatis hoc Deo vero Dei filio, quod ille hominibus aperte noluit denegare. Considerabat enim matris dilectionem, quae filiorum mercede grandaeuam solabatur senectam, & desiderijs fessa maternis, charissimorum pignorum tolerabat absentiam. Considerate etiam foeminam, hoc est sexum fragiliorem, quem Dominus propria nondum confirmauerat passione. Considerate, inquam, Euae illius primae mulieris haeridem, transfusa in omnes Domini adhuc proprio sanguine non redemerat, nondum inolitam affectibus omnium immodici contra fas honoris appetentiam, suo Christus cruore diluerat. Haereditario igitur mulier delinquebat errore. Et quid mirum si mater pro filiorum suorum (quod est tolerabilius quam pro se) quando etiam apostoli ipsi inter se (sicut legimus) de sui praelatione certabant? Non debuit igitur medicus omnium destitutam matrem, & aegram adhuc mentem, pudoris conuitio fauciare, ne postulato sibi superbius denegato quasi immoderate petitionis damnata, mcereret. Denique Dominus qui honorandam sciret esse pietatem, non mulieri sed filiis eius respondit, dicens: Potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum? Dicentibus autem illis: Possumus. Ait illis Iesus: Calicem quidem meum bibetis, sedere autem ad dexteram meam vel ad sinistram, non est meum dare vobis, sed quibus paratum est a patre meo. Quam patiens & clemens Dominus, quam alta sapientia & bona charitas. Volens enim ostendere quod non perfunctoriam rem aliquam discipuli postularent, sed eam quam impetrare non possent, praerogatiuam eis paternae honorificentiae reseruauit: non metuens, ne quid iuri proprio derogaret, qui non rapinam arbitratu est esse se aequalem Deo: simul diligens discipulos, quod sic habes: Vtique in finem dilexit eos, noluit his quos diligeret videri quod peterent denegasse sanctus & bonus Dominus, qui mallet aliquis dissimulare de iure quam de charitate deponere. Charitas enim patiens est, benigna est, non aemulatur, non inflatur, non quaerit

Matth. 4.

Matth. 20.

Luc. 22.

Matth. 20.

Philip. 2.

Ioan. 13.

1. Cor. 13.

quae

quae sua sunt. Denique vt agnoscat, non infirmitatis sed indulgentiae esse quod dixit: Non est meum dare vobis, vbi sine matre filij Zebedaei rogant, nihil de patre dixit. Sic enim habes: Non est meum dare vobis, sed quibus paratum est. Ita Marcus euangelista posuit. Vbi vero mater pro filiis rogat, hoc est secundum Matthaeum: Non est, inquit, meum dare vobis, sed quibus paratum est a patre meo. Hic addidit a patre meo, quia maiorem indulgentiam maternam poscebat affectus. Quod si putant, dicendo quibus paratum est a patre meo, quod aut patri plus tribuit, aut sibi aliquid derogauit, dicant vtrum & illic putent patri aliquid derogatum, quia dixit in euangelio filius de patre: Pater non iudicat quenquam. Quod si sacrilegum putamus dicere quod pater ita iudicium detulit filio, vt ipse non habeat. Habet enim, nec potest amittere quod habet naturaliter diuina maiestas: sacrilegum vtique estimare debemus, quod non potest filius dare quicquid, aut homines mereri possunt, aut quaeuis accipere creatura, praesertim cum ipse dixerit: Ego ad patrem vado, & quodcumque ab eo petieritis in nomine meo, hoc faciam. Si enim quod pater dare potest, filius non potest, mentita est ergo veritas. Non enim potest facere quicquid in nomine eius pater fuerit obsecratus. Nec enim ideo dixit: Quibus paratum est a patre meo, vt tantummodo a patre poscant. Nam omnia quaecumque a patre fuerint postulata, se donare memorauit. Denique non dixit: Quodcumque a me petieritis hoc faciam, sed quodcumque ab eo petieritis in nomine meo, hoc faciam. Quaero nunc, vtrum possibile aliquid humanae conditioni, aut alicui creaturae, an impossibile putent a Zebedaei coniuge & filiis postulatam? Si possibile, quomodo ad sinistram suam vel ad dexteram impertienda apostolis sedis non habuit potestatem, qui omnia fecit esse cum non erant? Aut quomodo non poterat iudicare de meritis hominum, cui pater dedit omne iudicium? Notum est quemadmodum dedit. Nam quomodo quasi indignus accepit filius qui omnia creauit ex nihilo: quorum igitur naturas fecerat, eorum iudicium non habebat? Dedit autem filio pater omne iudicium, vt omnes, inquit, honorificent filium, sicut honorificant patrem. Non igitur potentia filij, sed cognitio nostra proficit. Neque aliquid ad substantiam eius accidit, sed ad nostram vtilitatem quod a nobis cognoscitur, vt cognoscendo Dei filium, vitam habeamus aeternam. Cum autem in cognitione filij Dei honor illius, nostrarum autem non illius sit profectus, si quis putat quod Dei virtus illo honore cumulat, necesse est etiam Deum patrem credat posse cumulari, quod & ipse per cognitionem nostram clarificatur sicut filius, iuxta quod scriptum est, dicente filio: Ego te clarificaui super terram. Ergo si possibile aliquid erat, quod petebatur, in potestate vtique filij fuit. Sed tamen ostendat qui possibile putat, quid de hominibus aut ceteris creaturis, aut ad dexteram aut ad sinistram Dei sedeat. Pater enim dicit filio: Sede a dexteram meam. Itaque si quis ad dexteram filij sedet, inter ipsum vtique & patrem (vt humano vsu loquamur) filius medius reperitur. Non ergo possibile homini aliquid petebatur, sed

Marc. 10.

Matth. 20.

Ioan. 5.

Ioan. 14.

Mat. 20.

Ioan. 5.

Ibid.

Ioan. 17.

Mat. 22.

S. Ambr. tom. 4.

noluit dicere, quod homines sedere secum non possent. Si quidem diuinam suam gloriae celare priuilegia resurgeret non diuulgare cupiebat. Nam & supra cum inter famulos suos Moysen & Heliã apparuisset in gloria, monuerat discipulos ne cui diceret quod vidissent. Itaque si possibile non erat hominibus vel creaturis ceteris hoc mereri, non debet videri filius minus posse quia non dedit apostolis, quod nec pater hominibus vel creaturis dedit. Aut dicant cui horum dederit pater? Non vtique angelis, de quibus scriptura dicit: Quod omnes angeli stabant in circuitu sedis. Denique & Gabriel se stare dixit, sicut habes: Ego sum Gabriel, qui adsto ante Deum: non ergo angelis, non senioribus qui adorant sedentem. Illi enim non supra sedem maiestatis sedent, sed (vt dixit scriptura) in circuitu sedis. Sedes enim aliae viginti & quatuor sunt, vt habes in Apocalypsi Ioannis: Et supra sedem viginti quatuor seniores sedentes. In euangelio quoque ipse Dominus dicit: Cum sederit filius hominis in sede maiestatis suae, sedebitis & ipsi super sedes duodecim iudicantes duodecim tribus Israel. Non ergo sedis suae dicitur apostolis dari posse consortium, sed alias illas sedes esse duodecim, quas tamen non pro corporali consensu, sed pro successu spiritualis gratiae estimare debemus. Denique in libro Regnorum dixit Micheas propheta: Vidi Dominum deum Israel sedentem super thronum suum, & omnis militia caeli stabat circa eum ad dexteram eius & ad sinistram. Quomodo igitur stantibus angelis ad dexteram vel ad sinistram domini dei, stante omni militia caeli, sedebunt homines ad dexteram Dei vel ad sinistram, quibus pro virtutis praemio angelorum similitudo promittitur: sicut Dominus dicit. Eritis sicut angeli in caelo? Sicut angeli, inquit, non plus quam angeli. Si ergo nihil plus dedit pater quam filius, nihil vtique minus dedit filius quam pater, nihil igitur minus filius potest quam pater. Ponere tamen possibile imperatu hominibus quod posceretur. Quid est quod ait: Sedere autem ad dexteram meam vel ad sinistram, non est meum dare vobis? Quid est meum? Supra dixit: Calicem quidem meum bibetis, & infra posuit: non est meum dare vobis, & supra meum, & infra meum dixit, nec immutauit. Ergo superiora docent propter quid dixerit. Rogatus enim a muliere quasi homo, vt ad dexteram vel ad sinistram suam filios eius sedere pateretur, quia illa quasi hominem rogauerat, & Dominus quasi tantummodo homo de sua passione respondit: Potestis bibere calicem quem ego bibiturus sum? Itaque quia secundum carnem de passione sui corporis loquebatur, demonstrare voluit, quod secundum carnem subeunda passionis nobis exemplum ac similitudinem derelinqueret, secundum humanam autem conditionem sedis supernae consortia non donaret. Hoc est enim quod dixit, non est meum: Sicut alibi: Mea doctrina non est mea: non est enim, inquit, secundum carnem mea: quia quae diuina sunt, non sicut carnis cloquia. Indulgentiam autem suam circa discipulos quos diligeret, quam expressè reuelauit praemittens: Calicem quidem meum bibetis. Et enim quia non debebat id dare quod petierant, aliud proposuit vt prius commemoraret quid iis tribue-

Matth. 17.

Apocalyp. 7.

Luc. 15.

Apocalyp. 4.

Mat. 19.

3. Reg. 22.

Matth. 22.

Matth. 20.

Ioan. 7.

G

Ioan. 4.

* dom. & filij ador.

Matth. 20.

ret, quam quid negaret, quo magis æquitatem sibi petitionis quam studium dominicæ liberalitatis intelligerent defuisse. Calicem quidem, inquit, meum bibetis, hoc est, passionem quidem que carnis meæ est, non negabo. Quod enim humanæ assumptionis habeo, potestis imitari, donavi vobis victoriam passionis, hæreditatem crucis. Sedere autem ad dexteram meam vel ad sinistram, non est meum dare vobis. Non dixit, non est meum dare: sed non est meum dare vobis: hoc est, non sibi potestatem deesse afferens, sed meritum creaturis. Accipe aliter: Non est meum dare vobis. Quid est, non est meum? qui veni humilitatem docere: non est meum, qui veni non ministrari, sed ministrare: non est meum, qui iustitiam seruo, non gratiam. Denique ad patrem referens, addidit: Quibus paratum est, ut ostenderet patrem quoque non petitionibus deferri solet, sed meritis, quia Deus personarum acceptor non est. Vnde & Apostolus ait: Quos præsciuit, & prædestinavit. Non enim ante prædestinavit quam præsciret, sed quorum merita præsciuit, eorum præmia prædestinavit. Iure igitur reprehenditur mulier, quæ & impossibilia & specialia quodam privilegio ab eo domino postulavit, quia ea que sanctis iudicavit esse donanda, non duobus apostolis, sed omnibus discipulis, etiam sine cuiusquam prece, voluntaria sui largitate contulerit, sicut scriptum est: Duodecim vos sedebitis super sedes iudicantes duodecim tribus Israel. Ergo etiam si possibile putemus postulatam fuisse, calumniæ locus non est: tamen cum legerim Seraphim stare, quomodo possum quod homines ad dexteram vel ad sinistram filio Dei sedent, arbitrari? Supra Cherubim Dominus sedit, sicut habes: Qui sedes super Cherubim, appare. Quomodo apostoli super Cherubim sedebunt? Et hoc tamē colligo non ex meo ingenio, sed ex dominicæ vocis oraculo. Ipse enim Dominus in posterioribus apostolos comédans patri, ait: Pater quos dedisti mihi, volo ut vbi ego sum, & illi sint mecum. Vtique si iudicasset quod diuinam sedem pater hominibus daret, dixisset: Volo vbi ego sedeo & illi sedeant mecum. Sed volo, inquit, ut sint mecum, non ut sedeant mecum, & vbi ego, non quomodo ego. Deinde sequitur: Ut videant claritatem meam. Nec hic dixit, ut habeant claritatem meam, sed ut videant. Seruus enim videt, Dominus possidet. Sicut & Dauid docuit, dicens: Ut videam voluntatem Domini. Et ipse Dominus in euangelio reuelavit, dicens: Beati mundo corde: Ipsi enim Deum videbunt. Videbunt, inquit, non super Cherubim cum deo sedebunt. Desinant ergo viliora secundum diuinitatem estimare de Dei filio, ne viliora quoque de patre aestiment. Qui enim malè crediderit de filio Dei, non potest bene sentire de patre: qui malè crediderit de spiritu, non potest bene sentire de filio. Vbi enim vna dignitas, vna gloria, vna charitas, vna maiestas est. In commune derogatur quicquid in aliquo putaueris derogandum. Iam enim non erit plenitudo quam discernas & diuidas in aliquas portiones,

Matth. 20.

Act. 10. Rom. 8.

Matth. 19.

Esai. 6.

Iohn. 17.

Psa. 92.

Matth. 5.

De redargutione eorum, qui unitatem in diuinitate negare cupientes, extenuare student patris & filij charitatem ex hoc quod scriptum est: Et dilexisti eos sicut & me dilexisti. CAPVT IIII.

Existunt tamen Imperator Auguste qui in hac diuinitate unitatem substantiæ negare cupientes, extenuare studeant patris & filij charitatem, quia scriptum est: Et dilexisti eos, sicut & me dilexisti. Quod cum dicunt, quid aliud agunt, nisi inter Dei filium & homines æqualitatem quandam comparationis inducunt? Nunquid sic diligere possunt à Deo homines quemadmodum filius, in quo complacuit pater? Ille per se complacet, nos per ipsum. In quibus enim Deus filium suum ad imaginem suam cernit, eos per filium asciscit in gratiam filiorum: ut quemadmodum per imaginem ad imaginem sumus, sic per generationem filij in adoptionem vocemur. Alius igitur naturæ amor sempiternus, alius gratiæ. Aut si ex verbis faciunt quæstionem, quia scriptum est: Et dilexisti eos, sicut & me dilexisti, & comparationem factam putant: ergo & illud comparatiuè dictum putant, Estote ergo misericordes, sicut & pater vester qui in cælis est. Et alibi: Estote perfecti, sicut & pater meus qui in cælis est, perfectus est. Quod si ille secundum plenitudinem maiestatis sue perfectus est, nos autem perfecti secundum virtutis accidentis profectum: etiam filius diligitur à patre, secundum semper manentis plenitudinem charitatis, in nobis autem charitatem Dei, virtutis emeretur profectus. Vides igitur quam gratiâ Deus dederit hominibus, & tu patris & filij vis soluere naturalem & indiuiduam charitatem: & tu verba adhuc discutis, vbi unitatem maiestatis aduertis. Video totum hunc locum, ex cuius affectu loquatur. Habes enim dicentem ipsum: Clarificame pater claritate ea quam habui priusquam mundus esset apud te: & tamen ut scires magnum Deum & salutarem & omnipotentem Dei filium, indicium sue maiestatis admiscuit dicendo: Et mea omnia tua sunt, & tua mea. Omnia habet, & tu missum esse ad iniuriam deriuas, qui secundum carnem non accipis missum? Apostolus dixit, & ex verbo simplici præiudicium struis, quo dicas inferiores à superioribus miti solere. Quid ad illa respondes, quod filius ad homines missus est? Nam si minorem putas eum qui mittitur, eo videlicet à quo mittitur: discere quod & minor maiorè misit, & maiores ad minores missi sunt. Nam & Tobias Raphael archangelum misit. Et angelus ad Balaam missus est, & Dei filius ad Iudæos. Nunquid ergo minor etiam Iudæis Dei filius ad quos mittebatur? De ipso enim scriptum est: Nouissimè autem misit eis filium suum vnicum. Et vide quod ante seruos, postea filium nominavit, ut scias quod Dei filius vnigenitus secundum diuinitatis potentiam, nec nomen habet, nec consortium commune cum seruis, reuerendus mittitur, non cum famulis conferendus. Et bene addidit, meum, ut non vnus de multis, nec degeneris naturæ, aut minoris alicuius potestatis, sed verus à vero, paternæ imago venisse substantiæ crederetur. Esto tamen, minor sit qui mittitur eo à quo mittitur, ergo & Pilato minor Christus, quoniâ Pilatus misit eum ad Herodè.

Io. 17.

Luc. 6. Matth. 5.

Io. 17.

Ibid.

Tob. 9. Num. 22. Matth. 21.

Sed

Sed non præiudicat potestati scriptura, quæ missum à patre dicit, missum dicit à præside. Vnde si sobriè de Dei filio quæ digna sunt opinemur, ideo missum intelligere debemus quod ex illo incomprehensibili inenarrabilique secreto maiestatis profunde, dedit se comprehendendum pro captu nostro, metibus nostris habitaret in nobis, sicut scriptum est: Quoniam inhabitabo in illis. Denique & alibi habes quod Deus dixit: Venite descendamus & confundamus linguas eorum. Non enim Deus de loco aliquando decedit, qui ait: Ego cælum & terram compleo: sed in eodem descendere videtur, si nostros Dei verbum penetrat affectus, sicut dixit propheta: Parate viam Domino, rectas facite semitas eius, ut quemadmodum ipse promisit, veniens cum patre, apud nos faciat mentionem. Euidens est igitur quomodo veniat. Vnde & euidens est quomodo Dominum dicat, quem patrem nouit. Ait enim: Confiteor tibi pater Domine cæli & terræ. Ante patrem dixit sapientia suam, postea creaturæ Dominum nuncupauit. Itaque dominatum non esse vbi vera progenies est, ipse Dominus ostendit in euangelio suo dicens: Quid vobis videtur de Christo, cuius filius est? Dicunt ei: Dauid. Ait illis Iesus: Quomodo ergo Dauid in spiritu vocat eum Dominum, dicens: Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis? Et addidit: Si ergo Dauid in spiritu vocat eum Dominum, quomodo filius eius est? Et nemo poterat ei respondere verbum. O quam cautè propter Arrianos etiâ in hoc testimonio Dominus fidei prospexit. Non enim dixit: Vocat eum spiritus Dominum: sed quod Dauid dixit in spiritu, ut cuius secundum carnem filius est Dauid scilicet, eius etiam secundum diuinitatem & Dominus & Deus crederetur. Vides igitur quod nomen pictatis dominij discretum est. Et bene Dominus suum quidem patrem, cæli autem & terræ Dominum prædicauit, ut tu cum legis & patrem & Dominum, intelligas patrem filij, & Dominum creaturæ. In alio prærogatiua naturæ est, in alio autoritas potestatis. Formam enim serui accipiens, eo vtique Dominum vocat, quo seruitutem suscepit, æqualis in Dei forma, seruus in corporis: seruitus enim carnis, dominatus autem diuinitatis est, vnde & Apostolus ait: Deus Domini nostri Iesu Christi pater gloriæ, hoc est, deum assumptionis humanæ afferens, patrem autem gloriæ. Num enim duos filios habuit deus, Christum & gloriâ? Minime. Ergo si vnus dei filius Christus, vtique Christus est gloria. Quid autem ei derogas qui patris gloria est? Si ergo & filius gloria est, & pater gloria, quia pater gloriæ, non potest aliud esse quæ gloria, non diuisio gloriarum, sed vna est gloria. Itaque ad proprietatem naturæ gloria refertur, dominatus ad suscepti corporis seruitutem. Si enim caritas etiam iusti animæ subdita est, sicut scriptum est: Castigo corpus meum & seruituti tradigo, quâto magis subiecta est diuinitati, de qua dicitur: Quoniam vniuersa seruiunt ei? Vna autem quæstione & Sabellianos & Fotinianos & Arrianos dominus excludit. Nam cum dominum cum domino dicit, Sabellius excluditur: qui eundem patrem vult esse quem filium. Excluditur Fotinus, qui secundum carnem iudicat, quia dominus dauid regis non poterat esse,

Leuit. 26. 2. Corint. 6. Gen. 11. He. 23.

Esai. 40.

Matth. 11.

Matth. 22.

Psal. 109.

2. Cor. 1.

1. Cor. 9. Psal. 118.

nisi qui deus est. Scriptum est enim: dominum deum tuum adorabis, & illi soli seruias. Nunquid contra legem propheta sentiret, qui sub lege regnaret? Excluditur Arrius, quia filium sedere audit ad dexteram patris, ut si ex vi argumentetur humano, ipse se perimat, & venenum sacrilegæ disputationis suæ in se refundat, ut dum in æqualitatem patris & filij ex consuetudine hominum interpretatur, in vitroque à vero deuius, eum præferat cui derogat, confessurus priorem quam audit ad dexteram. Excluditur etiam Manichæus. Non enim negat esse se dauid filium secundum carnem, ut pote qui clamantibus cæcis: Iesu fili dauid miserere nobis, & delectatus est fide, & stetit & curauit eos: Sed negat hoc suæ æternitatis, si dauid solius filius à perfidis nominetur. Nam filius dei est contra Hebionem: Filius dauid est contra Manichæos. Filius dei est contra Fotinum. Filius dauid est contra Marcionem. Filius dei est contra Paulum Samosatenum. Filius dauid est contra Valentinum. Filius dei est contra Arrium atque Sabellium gentilis erroris hæredes. Dominus dauid est contra Iudæos. Qui dei filium in carne cernentes, hominem tantummodo impio furore credebant. Sed ecclesiastica fide & dei patris & dauid idem atque vnus est filius: quia incarnationis dei mysterium vniuersæ salus est creaturæ, secundum quod scriptum est: Ut sine deo pro omnibus gustaret mortem: Id est, quod creatura omnis sine passione aliqua diuinitatis, dominici sanguinis redimenda sit precio, sicut alibi habes: Omnis creatura liberabitur à seruitute corruptionis. Aliud est igitur secundum diuinam substantiam: aliud secundum susceptionem carnis filium nominari. Nam & secundum generationem diuinam, deo patri æqualis est filius: & secundum susceptionem corporis, deo patri seruus est. Quia formam serui, inquit, accepit, vnus tamē atque idem est filius. Contra autem, sancto patriarchæ dauid, secundum gloriam suam dominus est, secundum corporalis successione seriem filius est, non deficiens à se, sed nostræ ius sibi adoptionis acquirens. Nec solum ex genere dauid seruitutem suscepit in persona hominis, sed etiam ex nomine, sicut habes: Inueni dauid seruum meum. Et alibi: Ecce ego mittam ad vos seruum meum: Oriens nomen est ei. Et ipse filius ait: Sic dicit dominus qui finxit me seruum ex vtero sibi, & dixit mihi: Magnū tibi est vocari puerum meum. Ecce posui te in testamentum generis mei, in lucem Gentium, ut sis in salutem, vsque ad extremum terre. Cui hoc dicitur nisi Christo? Qui cum in formā dei esset, exinaniuit se, & formā serui accepit. Quid est in dei forma, nisi in diuinitatis plenitudine? Discere igitur, quid sit, formam serui accepit, id est, plenitudinem perfectionis humanæ, plenitudinem obedientiæ. Ideo que dicit in psalmo, Statuisti in loco spatioso pedes meos: super omnes inimicos meos factus sum opprobrium: illustra faciem tuam super seruum tuum. Seruus dignus est homo, in quo sanctificatus est: seruus homo, in quo vnctus est: seruus homo, in quo factus sub lege, factus ex virgine est. Et ut compendiose dicam, seruus dicitur est, in quo matrem habet, sicut scriptum est: O domine, ego seruus tuus, & filius ancillæ tuæ. Nam secundum diuinam generationem

Matth. 4.

Matth. 10.

Heb. 2.

Rom. 8.

Psa. 88. Zacharius 3. Esai. 42.

Phil. 2.

Psal. 30.

non matrem habet, sed patrem, nec corporalis est ventris fructus, sed sempiterna Dei virtus. Ergo etiā illud cum legimus quod dixit Dominus: Tempus meum nondum impletum est: Et, Adhuc modicum tempus vobiscum sum: Et, Vado ad eum qui me misit: Et, clarificatus est filius hominis, ad incarnationis sacramentum referre debemus. Cum autē legimus: Et Deus clarificatus est in eo: Et Deus clarificauit eum, quid ibi est quæstionis, vbi & filius clarificatur à patre, & pater clarificatur à filio? Denique vt fidem vnitatis & copulam trinitatis aperiret, etiam à spiritu clarificandum esse se dixit, sicut habes: Ille de meo accipiet & clarificabit me. Clarificat ergo Dei filium etiam spiritus sanctus. Quomodo igitur ipse dixit: Si ego clarificauero me ipsum, claritas mea nihil est? ergo nihil est claritas filij. Sacri legum est dicere nisi referas ad carnem: quia ex persona hominis filius loquebatur, eo quod comparatione diuinitatis nulla est carnis claritas. Desinat igitur impie obiicere, quod in suā perfidiā retorquetur. Scriptū est enim: Nō nego: Nunc clarificatus est filius hominis. Sed videant quid subiectum sit. Clarificatus est filius hominis. Videant etiam quid sequatur: Et Deus clarificatus est in eo. Ego excusationem habeo de filio hominis, Ille de patre non habet, quia pater non suscepit carnem: excusationem habeo & non vtor; ille non habet, & calumniatur. Aut simpliciter me patiatur intelligere, aut ad carnē referre quæ carnis sunt. Piamens, quæ leguntur, secundum carnem diuinitatēque, distinguit, Sacri lega cōfundit, & ad diuinitatis detorquet iniuriam, quicquid secundum humilitatem carnis est dictum.

De confutatione Arrianorum qui ideo aliam patris, aliam filij, aliam spiritus sancti dicunt esse potestatem.
CAPVT V.

Quid quod etiam more Iudaico falsi & impudentes interpretes Arriani, verborum sunt diuinorū, dicentes: vsque adeo aliā patris, aliā filij, aliā spiritus sancti esse potestatem, vt scriptum sit: Ite docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris & filij & spiritus sancti, & ex verborum ordine differentiam diuinę faciunt potestatis? Ego autem licet hoc ipsum testimonium in superioribus libris pro vnitare asseruerim maiestatis ac nominis, tamen si hic faciunt quæstionem, possum testimoniis asserere scripturarum, in plerisque locis prius filiū nominatum, postea patrē dictū. Numquid igitur quia filij significatio antē præmissa est, verborum, vt Arriani volunt, præiudicio, pater secundus à filio est? Absit inquam, absit. Nescit hunc ordinem fides, nescit discretum patris & filij honorem. Non legi, non audiui, nec aliquem in Deo inuenio gradum. Nusquam secundum, nusquam tertium Deum legi, primum legi, primum ac solum audiui. Si ordinis exigimus superstitutionem, nec ad dexteram patris sedere filius debet, nec primum se & principiu debuit dicere. Malè ergo euangelista, quia prius à verbo quam à Deo cœpit dicens: In principio erat verbum, & verbum erat apud Deum. Etenim iuxta humani ritus ordinem prius patrem debuit nomi-

nare. Nesciuit etiam Apostolus ordinē qui ait: Paulus seruus Christi Iesu vocatus Apostolus, segregatus in euangelio Dei. Et alibi: Gratia Domini nostri Iesu Christi, & charitas Dei, & communicatio spiritus sancti. Si verborum sequamur ordinem, in primo filium posuit, in secundo patrem. Sed verborum ordo sæpe mutatur, & ideo non debes vel de ordine vel de gradu, patri Deo & filio eius facere quæstionem, cum secundum diuinitatem diuisio nulla sit vnitatis. Ad extremum vt Christianos se nō esse manifestent, negant in Christum esse credendū, dicentes scriptum esse: Qui in me credit, non credit in me, sed in eum qui me misit. Hanc ego expectabā confessionem, quid me quibusdam ambagibus ludebatis, sciam mihi aduersum gentiles esse contentionem, sed illi conuertuntur, vos non conuertimini. Illi si credant, saluum est sacramentum: vos perdidistis acceptum, & nec cœptum fortasse, sed fictū. Scriptum est inquit. Qui in me credit, non in me credit, sed in eum qui me misit. Sed videte quid sequatur, & videte sic quemadmodum se Dei filius vult videri. Sequitur enim: Et qui videt me, videt eum qui me misit, hoc est, quod pater videtur in filio. Exposuit igitur id quod antē præmisit: Quia ille credit in filium, qui confitetur & patrem. Nam qui filium nescit, nec patrem nouit. Omnis enim qui negat filium, nec patrem habet. Qui confitetur filium, & filium & patrem habet. Quid est ergo: Non credit in me? Non in id quod corporaliter cernitis, non in hominem tantummodo quem videtis. Nō enim in hominem tantummodo credendum asseruit, vt credas quia Iesus Christus ipse est & Dei filius & homo. Propter quod & vtrumque ait: A me ipso non veni. Et alibi: Ego sum principium quod & loquor vobis. Quasi homo à se non venit. Quasi Dei filius non ex homine principium habet, Sed sum, inquit, ipse principium quod loquor vobis. Neque humana sed diuina sunt quæ locutus sum. Neque enim fas est credere, quod negauerit in se esse credendum, cum ipse dixerit: Vt omnis qui credit in me, in tenebris non maneat. Et alibi: Hæc est enim voluntas patris mei qui me misit, vt omnis qui videt filium & credit in eum, habeat vitam æternam. Et alibi: Credite in Deū & in me credite. Nemo ergo filium sine patre accipiat, quia filium legimus. Habet patrem filius, sed non temporalem, non ex passione, non ex conceptione, non ex gratia. Generationem legi, non legi conceptionem. Et pater dicit: Genui, non dicit creauit. Et filius non creatorem suum Deum secundum æternitatem diuinę generationis, sed patrem nominat. Se quoque nunc ex persona hominis, nunc in Dei maiestate significat: nunc vnitatem sibi diuinitatis cum Deo patre vindicans, nunc fragilitatem humanæ carnis assumens: nunc doctrinam suam se non habere, nunc voluntatem suam se non quærere, nunc testimonium suum verum non esse, nunc verum esse significans. Nam ipse dixit: Si ego testimonium perhibeo de me ipso, testimonium meum non est verū. Et ipse in posterioribus ait: Et si ego testimonium perhibeo de me, verum est testimonium meum. Quomodo igitur non est verum testimonium tuum Domine Iesu, cui qui credidit, in cruce licet positus, & inter confessi

Ioan. 7. Ioan. 13.

Ioan. 16.

Ioan. 8.

Matth. 28.

Ioan. 1.

Regm. 1.

2. Corint. 13.

Ioan. 12.

Ibid.

Ioan. 8.

Ioan. 6.

Ioan. 14.

Ioan. 5.

Ioan. 8.

Act. 9. Iosue 5.

Iosue 2.

Psa. 86.

Psal. 115.

Ioan. 7.

Ioan. 12.

Ioan. 10.

Ioan. 12.

confessi sceleris supplicia constitutus, merita latronis exiit, præmia innocentis emeruit? Deceptus est ergo Paulus, qui ideo recepit oculos, quia credidit, quos amiserat antequam crederet? Errauit ne etiam Iesus Naue, qui ducem militiæ cœlestis agnouit, sed postea quam credidit statim vicit, dignus qui fidei prælio triumpharet? Denique non aratas acies in bella produxit, nec ariete caterisq; tormentorum machinis, sed tubarum septem sacerdotium sono, murorum hostilium septa deposuit. Ita bellum immane confecit tubæ clangor, & infula sacerdotis. Vidit hoc meretrix, & quæ in excidio ciuitatis remedia desperaret salutis, quia fides vicerat, signa fidei atque vexilla dominicę passionis attollēs, coccum in fenestra ligauit, vt species cruoris mystici quæ foret mundum redemptura vernaret. Ita foris Iesus nomen fuit præliantibus ad victoriam intus species dominicę passionis periclitantibus ad salutem. Vnde quia intellexit Raab cœleste mysterium, dicit Dominus in Psalmo: Memor ero Raab & Babylonis scientibus me. Quomodo ergo non est verū testimonium tuum domine, nisi secundum fragilitatem hominum? Omnis enim homo mendax. Denique vt secundū hominem dixisse se demonstraret, ait: Qui misit me pater, ipse testimonium perhibet de me. Verum autem est testimonium secundum diuinitatem, sicut ipse ait: Et verum est testimonium meum, quia scio vnde venio, & quod vado: vos autem nescitis vnde venio & quod vado: vos secundum carnem iudicatis. Non ergo secundum diuinitatem, sed secundum hominem iudicant, qui putant Christo testificandi scientiam defuisse. Ergo cum audis: Qui credit in me, non credit in me: Et qui misit me pater, ipse mihi mādatum dedit: didicisti quod id putares esse referendum. Denique, mandatū quod esset, ostendit dicens: Pono animam meam, vt iterum sumam eam. Nemo tollit eam à me, sed pono eam à me ipso. Vides ideo dictum, vt ostenderet liberam sibi ponendam ac resumendam animę potestatem, sicut ipse dixit: Potestatem habeo ponendi eam: & potestatem habeo iterum sumendi eam. Hoc mandatū accipi à patre meo. Siue igitur mandatū, siue vt aliqui Latini habent præceptum, non vtique secundum diuinitatem, sed secundum incarnationē datur, ad subeundā victoriam passionis.

Quod non debeamus deducere filium in hanc humilitatem, vt nisi quæ audierit, facere aut loqui nesciat, cū Arrianorum confutatione. Cap. VI.

Haud vero in hanc humilitatem Dei filium deducemus, vt nisi quæ audierit facere aut loqui nesciat, & præscriptam agendi loquendique ei putemus esse mensurā, quia scriptum est: Ex me ipso nō sum locutus. Et infra: Sicut dixit mihi pater ita loquor, sed ad obedienciā carnis, vt ad fidem vnitatis ista referantur. Plerique enim doctiores & audire filium & dicere aliquid filio patrem accipiūt per vnitatem naturæ. Quod enim per vnitatem voluntatis nouit filius, patrem velle videtur audisse. Vnde non officium corporale, sed arbitrium indissociabile cooperationis declaratur. Neque enim verborū hęc aliquem significat auditū, sed vnitatē voluntatis

atque virtutis, quæ & in patre est & in filio. Quæ etiā & in spiritu sancto esse memorauit alio loco dicens: Non enim loquetur à semetipso, sed quæ audit loquetur: vt aduerteremus quod quicquid spiritus loquitur, loquitur & filius, & quicquid loquitur filius, loquitur & pater, quia vna sententia & operatio trinitatis est. Sicut enim pater videtur in filio, nō vtique specie corporali, sed vnitare diuinitatis, Ita etiam pater loquitur in filio, non temporalis voce, nec corporali sono, sed operis vnitare. Denique cū dixisset: Pater qui in me manet ipse loquitur, & opera quæ ego facio, ipse facit, addidit: Credite mihi, quia ego in patre & pater in me est, Alioquin propter opera ipsa credite. Hic intellectus est noster secundum diuinarum seriem scripturarum. Arriani autem qui nolunt de Deo æstimare quæ digna sunt, vel apto suis meritis confutentur exemplo, nec totum carnaliter credant, cum ipsi patris sui diaboli opera incorporaliter videant. Sicut de eorum confortibus Iudæis Dominus declarauit dicens: Vos quod vidistis patrem vestrum facientem facitis, cum vtique non quod diabolum operantem viderint, sed quod arbitria eius fecerint arguantur, inuisibiliter in his secundum iniquitatem suam diabolo operante peccatum. Hoc secundum Apostolum propter insipientiam posuimus perfidorū. Caterū satis probatum est scripturarum exemplis, ad vnitatem maiestatis pertinere diuinę, quod & pater maneat in filio, & ea quæ loquitur filius à patre videatur audisse. Vnitatem autem maiestatis quibus aliis possumus intelligere, quam quod eadem patri & filio deferuntur? Nam quid præcellentius potest dici, quam quod Apostolus dixit Dominum maiestatis crucifixum? Filius ergo est & Deus maiestatis, & Dominus maiestatis, sed non creaturis subiecta maiestas. Non ergo creatura filius, Filius paternæ est imago substantiæ: omnis autem creatura dissimilis supernæ substantiæ, sed non dissimilis Dei patris filius. Non ergo creatura filius. Filius non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed nulla creatura æqualis Deo. Æqualis autem filius, non ergo creatura filius. Omnis creatura mutabilis, sed non mutabilis Dei filius. Non ergo creatura Dei filius, Omnis creatura accidentia boni & mali recipit suæ capacitate naturæ, eadēque decessionem sentit: Dei autem filio nihil potest ex eius diuinitate vel decedere vel accedere: Non ergo creatura filius. Omne opus suum adducet Deus in iudicium, sed Dei filius non adducitur in iudicium, quia ipse iudicat: Non ergo creatura Dei filius. Postremò vt vnitatem intelligas, de ouibus dicens saluator: Nullus, inquit, rapit eas de manu mea. Pater quod dedit mihi maius omnibus est, & nemo potest rapere de manu patris mei. Ego & pater vnum sumus. Sic viuificat filius vt pater. Sicut enim pater suscitatur mortuos & viuificat, sic & filius quos vult viuificat. Sic suscitatur filius vt pater. Sic conseruat filius vt pater. Qui nō impar est gratia, quomodo impar est potestate? Sic etiam nō perdit filius vt pater. Et ideo ne quis vel duos deos crederet, vel discretionē potestatis induceret: vnum se esse cum patre dixit. Id quemadmodum potest dicere creatura? Non ergo creatura Dei filius est. Non idem est regnare & seruire: Christus

Ioan. 16.

Ioan. 14.

Ioan. 3.

1. Cor. 2.

Philipp. 2.

Ecccl. 12.

Ioan. 10.

Ioan. 5.

autem & rex est, & filius regis : Non ergo seruus est G
 Dei filius. Omnis autem creatura seruit, sed non ser-
 uuit Dei filius, qui ex seruis filios Dei facit: Non ergo
 creatura Dei filius. Diuine itaque illam parabolam
 induxit diuitis qui in regionem longinquam profes-
 ctus est accipere regnum & reuerti, seipsum secun-
 dum substantiam diuinitatis incorporationis que
 describens. Ipse enim diues secundum plenitudinem
 diuinitatis, qui pro nobis pauper factus est, cum di-
 ues esset rex æternus, & æterno rege progenitus, pe-
 regrè profectus secundum corporis susceptionem,
 quia vias hominis tanquam iter ingressus alienum,
 in hunc mundum venit vt regnum sibi pararet ex H
 nobis. Venit ergo Iesus in hunc mundum regnum
 accipere de nobis, quibus ait: Regnum Dei intra vos
 est. Hoc est regnum quod Christus accepit, hoc est
 quod patri tradidit. Nam quomodo regnum acce-
 pit, qui rex erat sempiternus? Venit ergo filius homi-
 nis accipere regnum & reuerti. Noluerunt eum
 suscipere Iudæi, de quibus ait: Illi qui noluerunt
 me regnare super se, adducite & interficite eos.
 Sequamur scripturarum ordinem. Ille qui venit, re-
 gnum Deo patri tradet, & cum tradiderit regnum, I
 tunc & ipse subiectus erit ei qui sibi subiecit omnia,
 vt sit Deus omnia in omnibus. Sicut filius hominis,
 regnum accepit Dei filius: vt filius vtique hominis
 etiam traditurus est quod accepit: Sicut filius homi-
 nis tradit, ergo & vt filius hominis subiectionem
 vtique per conditionem carnis, non per maiestatem
 diuinitatis agnosceret. Et tu ad contumeliam obii-
 cis, quod ei subiecerit omnia Deus, cū audias quod
 regnum filius hominis Deo tradat. Et vt in superio-
 ribus diximus libris, legeris: Nemo venit ad me nisi K
 pater attraxerit eum, & ego resuscitabo eum in
 nouissimo die. Si litteram sequamur, vide magis atq;
 aduerte vnitatem honorificentia, & pater subiecit
 filio, & filius patri tradet. Dic quid sit amplius, tra-
 here an resuscitare? Nōne secundum morem homi-
 num, ministerium trahentis potestas est resuscitan-
 tis? Sed & filius ad patrem trahit, & pater ad fi-
 lium trahit, & filius suscitatur, & pater suscitatur. Face-
 sant sacrilegæ cōmēta discretionis, vbi vnitatis pote-
 stas est. Tradat igitur patri regnū suū filius, nō de-
 perit Christo regnum quod tradit, sed proficit. Nos
 sumus regnum, quia nobis dictum est: Regnum
 Dei intra vos est. Et sumus regnum Christi antè,
 postea patris, quia scriptum est: Nemo venit ad pa-
 trem nisi per me. Cū in via sum, Christi sum: cū
 peruenero patris sum, sed vbi que per Christū, & vbi-
 que sub Christo. Bonum est in regno Christi esse, vt
 Christus nobiscum sit, sicut ipse ait: Ecce ego vo-
 biscum sum vsque ad consummationem mundi. Sed
 melius est esse cum Christo. Dissolui enim & cum
 Christo esse multo melius, cū in hoc mundo sub
 peccato sumus. Christus nobiscum est, vt per vnus
 obedientiam iusti constituentur multi. Et si pecca-
 tum huius mundi euasero, incipiā esse cum Christo.
 Denique ait: Veniam iterū, & assumā vos ad me. Et
 infra: Volo vt vbi ego sum, & isti sint mecum. Ergo
 nunc sub regno Christi sumus, dum in corpore ver-
 samur, & nondum forma exuimur serui, quam ille
 cū se exinaniiuisset accepit: cū verò gloriam
 eius viderimus quam habuit priusquam mundus ef-

Luce. 19.

Luce. 17.

Luce. 19.

1. Cor. 15.

Ioan. 6.

Luce. 17.

Ioan. 14.

Mat. 28.
Philip. 1.
Rom. 5.

Ioan. 14.
Ioh. 17.

set, erimus in regno Dei, in quo patriarcha sunt &
 propheta: de quibus scriptum est: Cū videritis
 Abraham Isaac & Jacob, & omnes prophetas in re-
 gno Dei: vt iam pleniore Dei cognitione potiamur.
 Sed in filij regno & pater regnat, & in regno patris
 filius regnat, quia pater in filio, & in patre filius: & in
 quo habitat filius, habitat & pater: & in quo habi-
 tat pater, habitat filius. Sicut ipse ait: Ego & pater ve-
 niemus, & apud eum mansionem faciemus. Ergo
 sicut vna domus, ita & vnum regnum. Eiusque autē
 vnum patris & filij regnum est, vt quod filius tradit
 pater accipiat: & quod pater accipit, filius non amit-
 tat. Ergo in vno regno vnitatis potestatis est. Nemo
 igitur diuinitatem inter patrem filiumque se-
 cernat.

Luce. 13.

Ioan. 14.

*Quemadmodum intelligere debeamus filium esse subiectum
 patri, cum hæreticorum condemnatione. Cap. VII.*

QVod si patri & filio vnum Dei nomen & ius est,
 cū Deus verus & sempiternus sit etiam Dei fi-
 lius, non vtique secundum diuinitatem subiectus est
 Dei filius. Subiectum itaque imperator Auguste
 quemadmodum debeamus accipere, cōsideremus.
 Quomodo enim subiectus Dei filius? vt creatura va-
 nitati? Sed impium est de diuinitatis substantia, tale
 aliquid æstimare. An quemadmodum creatura
 omnis Dei filio, quod æquè scriptum est: Omnia
 subiecisti sub pedibus eius? Sed non Christus ipse
 sibi subiectus est. An quemadmodum mulier viro,
 sicut legimus: Mulieres viris suis subditæ sint. Et ali-
 bi: Mulier in silentio discat cum omni subiectione?
 Sed sacrilegum est, vel patri virum, vel Dei filio mu-
 lierem comparare. An quemadmodum Petrus dixit:
 Subiecisti estote omni humanae creaturae? Nec
 sic itaque Christus. Vel quemadmodum Paulus
 scripsit: Patri & Deo, subiecti inuicem in timore
 Christi? Sed neque in suo, neque in alterius Chri-
 sti timore subiectus est filius, quia vnus est Christus.
 Quorum verborum vim considerate, quia patri sub-
 iecti sumus, dum etiam Christum veremus. Quo-
 modo ergo subiectum intelligimus: totum Apo-
 stolicum caput recensamus, vt nihil videatur frau-
 de subtractum, aut obreptione prestricium. Si in hac
 inquit, vita tantum in Christo sperantes sumus, mi-
 serabiliores sumus omnibus hominibus. Nunc au-
 tem Christus resurrexit à mortuis primitiæ dormiē-
 tium. Videtis quoniam de resurrectione Christi
 tracta est disputatio. Quoniam sicut per vnum homi-
 nem, inquit, mors, & per hominem resurrectio
 mortuorum. Sicut enim in Adam omnes moriun-
 tur, ita & in Christo omnes viuificabuntur, vnus-
 quisque autem in suo ordine, primitiæ Christus, de-
 inde hi qui sunt Christi, qui in aduētum eius credi-
 derunt, deinde finis, cū tradiderit regnum Deo &
 patri, cū euacauerit omnem principatū & pote-
 statem & virtutem. Oportet enim illum regnare do-
 nec ponat omnes inimicos sub pedibus eius. Nouis-
 simè autem inim. ca destruetur mors. Omnia enim
 subiecisti sub pedibus eius. Cū autem dicat: Omnia
 subiecisti ei, sine dubio præter eum qui subiecit ei om-
 nia. Cū autem subiecta illi fuerint omnia, tunc
 & ipse filius subiectus erit illi, qui sibi subiecit omnia,
 vt sit

Psal. 8.

Ephes. 5.
1. Timot. 2.

1. Petr. 2.

1. Cor. 8.

1. Cor. 15.

Psa. 8.

Heb. 2.
vt sit

vt sit Deus omnia in omnibus. Quod etiam ad He- A
 bræos Apostolus dixit: Nunc autem nondum vide-
 mus omnia illi esse subiecta, accipimus apostolicè se-
 riem lectionis. Quomodo igitur subiectum dice-
 mus? Sabelliani & Marcionitæ dicunt, quod hæc
 futura sit Christi ad Deum patrem subiectio, vt in
 patrem filius refundatur. Si ergo ea erit verbi
 subiectio, vt resoluatur in patre Deus verbum, ergo
 & quæcunque patri filioque subiecta sunt, in pa-
 trem & filium resoluentur, vt sit Deus omnia &
 in omnibus creaturis. Sed absurdum est dicere: Nō B
 igitur per resolutionem subiectio. Alia sunt enim
 quæ subiciuntur, ea vtique quæ creata sunt, &
 alius cui sit illa subiectio. Conticescant itaque sa-
 uæ resolutionis interpretes, atque vtinam & illi tace-
 rent, qui quoniam resolubile Dei verbum, Deique
 sapientiam probare non possunt, infirmitatem diu-
 nitatis subiectioni adscribunt, dicentes quod scri-
 ptum est: Cū autem subiecta illi fuerint omnia,
 tunc & ipse subiectus erit. Videmus igitur quod
 nondum subiectum, sed subiiciendum esse scriptura
 commemorat. Ergo nunc non est subiectus Deo pa-
 tri filius. In quo igitur filium subiectum fore dicitis?
 Si in diuinitate, nec inobediens est, quia non est pa-
 tri discors. Nec subiectus, quia non est seruus, sed
 vnicus proprio patri filius. Denique cū cælum
 crearet, & terram conderet, & potestatem exerce-
 bat & charitatem. Nulla igitur seruilis in Christi di-
 uinitate subiectio. Si autem nulla subiectio, voluntas
 libera est. Quod si etiam subiectionem putant filij,
 quia cum eius voluntate omnia faciat, discant hoc
 ipsum esse indiuiduæ potestatis argumentum, quod
 vnitatis voluntatis est, quæ non cepit ex tempore, sed D
 erat semper: vbi autem vnitatis perpetuæ volun-
 tatis, non vtique temporalis subiectionis infirmi-
 tas. Si enim per naturam subieceretur, semper sub-
 iectus maneret. Cū verò subiiciendus dicatur in
 tempore dispensationis, ergo susceptæ non perpe-
 tuæ infirmitatis erit illa subiectio, maximè cū sem-
 piterna Dei virtus non possit statum mutare pro tē-
 pore, nec Deo patri ex tempore ius potestatis ac-
 cedere. Nam si filius aliquando mutabitur, vt se-
 cundum diuinitatem subiiciatur: ergo & Deus pater
 si aliquando plus poterit, vt subiectum secundum E
 diuinitatem habeat filium, nunc interim minus pos-
 se secundum interpretationem vestram, necesse est
 æstimetur. Quid autem culpæ commertit filius, vt
 postea, secundum diuinitatem subiici posse creda-
 tur? Numquid secundum diuinitatem ad dexte-
 ram patris sedere precepit, & inuito patre sibi præ-
 rogatiuam paterni solij vindicauit? Sed ipse ait: Om-
 nia quæ placita sunt ei facio semper. Ergo si in omni-
 bus patri complaceat filius, cur subiicietur qui ante
 subiectus non erat? Videamus itaque ne non diu-
 nitatis illa sed nostra fiat in Christi amore subiectio,
 plena gratia, & plena mysterij. Itaque rursus apo-
 stolica verba pandamus. Cū autē subiecta, inquit,
 illi fuerint omnia, tunc & ipse subiectus erit ei qui si-
 bi subiecit omnia, vt sit Deus omnia in omnibus.
 Ergo quid dicis? Nunc subiecta non sunt ei omnia?
 Non subiecti sanctorum chori, nō angeli qui in ter-
 ris posito ministrabant, non archangeli qui etiam ad
 Mariam aduentus dominici prænunciij mittebatur,

1. Cor. 15.

1. Corint. 15.

1. Corint. 15.

Ioh. 8.

1. Corint. 15.

non omnis militia cœlestis, nō Cherubim & Sera-
 phim, non throni & dominationes & potestates que
 venerantur & laudantur? Quomodo ergo subiecta erunt?
 Sic vtique quemadmodū ipse Dominus dixit: Tol-
 lite iugum meum super vos. Non enim indomiti
 iugum portant, sed humiles atque mansueti. Nec
 est planè angelis nec ipsis hominibus vilis, sed glo-
 riosa subiectio, vt in nomine Iesu omne genu fle-
 ctatur cœlestium, terrestrium, & infernorum, &
 omnis lingua cōfiteatur, quia Dominus Iesus in glo-
 ria est Dei patris. Ideo autem antè subiecta non erāt
 omnia, quia nondum receperant sapientiam Dei,
 nondum habile iugum verbi mentis quadam cerui-
 ce portabant. Quotquot autem, sicut scriptum est,
 receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri.
 Dicit aliquis: Ergo iā subiectus est Christus, quia
 plurimi crediderunt? Minimè: Quia nō in paucis est
 Christi subiectio, sed in omnibus. Sicut enim si in
 me concupiscat adhuc caro aduersus spiritum, spiri-
 tus autem aduersus carnem, non videor esse subie-
 ctus, & si ex parte sim subditus: ita quia omnis eccle-
 sia vnum corpus est Christi, quamdiu genus dissen-
 sit humanum, Christum diuidimus. Nondum ergo
 subiectus est Christus, cuius non sunt adhuc mem-
 bra subiecta. Cū autem fuerimus non multa
 membra, sed vnus spiritus, tunc & ipse subiectus erit
 vt per ipsius subiectionem, sit Deus omnia in om-
 nibus. Sicut autem nondum subiectus est Chri-
 stus, ita nondum perfectum est opus patris, quia Dei
 filius dixit: Meus cibus est vt faciam voluntatem pa-
 tris mei qui me misit, & perficiam opus eius. Quid
 igitur quæstionis est, quod in me erit filij subiectio,
 in quo imperfectum est opus patris, quia non sum
 ipse perfectus? Ergo qui imperfectum opus facio pa-
 tris, ipse filium facio esse subiectum? Sed non est in-
 iuria ista sed gratia, quia in eo quod subiicimur, no-
 ster vtique non diuinitatis est profectus, vt subiicia-
 mur legi, subiiciamur gratiæ. Quoniam antè, sicut
 ipse dixit Apostolus, sapientia erat carnis inimica in
 Deū. Legi enim nō erat subdita. Nunc autē iam per
 Christi est subdita passio. Et tamē nequis calūnie-
 tur, videte quid diuinitus spirans scriptura præcaue-
 rit. Ostendit enim nobis in quo subiectus erit Deo
 Christus, dum docet in quo sibi vniuersa subiiceret.
 Ideoque dicit: Nunc autem non videmus omnia ei
 subiecta. Nam paulominus quàm angelos minora-
 tum vidimus Iesum propter passionem mortis.
 Ostendit itaque minorem factum in carnis susce-
 ptione. Quid igitur impedit quinciam subiectionem
 in carnis susceptione significet, per quam subi-
 ciet sibi omnia, dum in ipsa patri Deo est subiectus?
 Consideremus itaque eius subiectionem: Pater, in-
 quit, meus si vis transfer calicē hunc à me, verū non
 mea voluntas sed tua fiat. Ergo secundum humanæ
 nature assumptionem erit illa subiectio. Quia si
 cur legimus: Specie inuentus vt homo, humiliavit
 semetipsum factus obediens vsque ad mortem. Sub-
 iectio vtique obedientia est, obediētia mortis, mors
 assumptionis humanæ. Assumptionis ergo huma-
 næ erit illa subiectio. Nequaquam igitur diuini-
 tatis infirmitas, sed dispensatio ista pietatis est. Vide
 quàm non timeam eorum propositiones. Illi ob-
 iiciunt subiiciendū patri Deo. Ego lego Mariæ sub-
 G iij

Matth. 11.

Phil. 2.

Ioh. 1.

Galat. 5.

1. Corint. 15.

Ioh. 4.

Heb. 2.

Heb. 2.

Luce. 22.

Phil. 2.

Luce. 2.

Math. 26.

1. Cor. 15.

Colos. 3.

1. Cor. 15.

Mat. 25.

ditum matri, quia scriptum est de Ioseph & Maria: Et erat subditus illis. Aut si hoc putant, dicant quod hominibus erat subiecta diuinitas. Non igitur præiudicet quod subiectus dicitur, cui non præiudicet quod seruus legitur, quod crucifixus asseritur, mortuus prædicatur. Qui cum moreretur uiuebat, ac subiiceretur regnabat, cum sepeliretur resuscitabat, ac subiectum se potestati præbebat humanæ, aliàs se Dominum maiestatis declarabat æternæ. Erat sub iudice, & ad dexteram Dei solius ubi iudex perpetuus iudicabat. Scriptum est denique: A modo uidebitis filium hominis sedentem ad dexteram virtutis. Vapulabat à Iudæis, imperabat angelis. Natus ex Maria sub lege erat, ante Abraham supra legem erat, in carne venerandus naturæ. Denique sol refugit, terra cõtremit, conticuerunt angeli. Cuius igitur passionem elementa videre timuerunt, huius generationem videre potuerunt. Et in quo subiectione corporis non tulerunt, in eo subiectionem naturæ venerabilis sustinebunt? Sed cum vnius naturæ sint pater & filius & spiritus sanctus, utique non erit pater sub ipse subiectus. Et ideo non erit in eo subiectus filius, in quo cum patre vnus est, ne per vnitatem diuinitatis videatur & pater filio esse subiectus. Ergo sicut in illa cruce, non diuinitatis plenitudo, sed nostra fragilitas erat subdita: ita etiam postea subditus erit filius patri, in nostræ utique participatione naturæ: ut subiectis carnis illecebris, non cupiditas dominetur cordi, non ambitio, non voluptas, sed omnia nobis Deus sit, & omnino quantum capere possumus ad eius imaginem similitudinemque viuamus. Ad communitatem igitur beneficium transiit à specie, quia in sua carne naturam totius humanæ carnis edomuit. Et ideo iuxta apostolum: Sicut portauimus imaginem huius terreni, portemus & imaginem cœlestis. Quod utique nisi per interiorum hominem non potest euenire. Deponentes igitur vniuersa, hoc est illa quæ legimus, iram, animositatem, blasphemiam, turpilium. Et sicut infra dicitur, Expoliantes nos veterem hominem cum actibus suis, induamus nouum qui renouatur in agnitionem secundum imaginem eius quæ creauit eum. Et ut scires, quod cum dicit: Ut sit Deus omnia in omnibus, à Deo patre non separet Christum, ipse ad Colossenses, dicit. Vbi non masculus, inquit & femina, Iudæus & Græcus, Barbarus & Scythia, seruus & liber, sed omnia & in omnibus Christus. Ergo etiam ad Corinthios dicens: Ut sit Deus omnia in omnibus, & vnitatem & equalitatem cum Deo patre complexus est Christi, quia nec à patre filius separatur. Et similiter sicut pater omnia in omnibus, ita omnia in omnibus etiam Christus operatur. Si ergo Christus quoque in omnibus omnia operatur, non utique in diuinitatis maiestate subiectus est, sed in nobis. Quomodo autem subiectus in nobis, nisi eo modo quo minor angelis factus est, in corporis scilicet sacramento? In eo enim nondum subiecta ei omnia videbantur, quæ creatori suo à principio sui utique seruiebant. Quod si quæsieris quemadmodum sit subiectus in nobis, ipse ostendit dicens: In carcere eram, & venistis ad me. Infirmus eram & visitastis me. Quod enim vni horum minimorum fecistis, mihi fecistis. Infirmum

Gaudis, & non moueris, subiectum audis & moueris, cum in eo infirmus in quo subiectus, in quo peccatum atque maledictum pro nobis factus est. Sicut igitur non propter se, sed pro nobis peccatum atque maledictum factus est, ita non per se sed per nos erit subiectus in nobis, non in natura subiectus æterna, neque enim in natura maledictus æterna. Maledictus enim omnis qui pendet in ligno. Maledictus, quia nostra maledicta suscepit. Subiectus quoque quia subiectionem nostram ipse subiecit, sed in seruilis formæ assumptione, non in Dei maiestate: ut dum ille nostræ fragilitatis se præberet in carne consortem, nos in virtute sua diuinæ faceret consortes naturæ. Non quo aut hoc nobiscum superna Christi generatione naturale confortium, aut diuinitatis in Christo sit illa subiectione: sed sicut in illo per carnem illam, quæ est pignus nostræ salutis, sedere nos in cœlestibus, Apostolus dixit, utique non sedentes, sic & ille per nostræ assumptionem naturæ dicitur subiectus in nobis. Quis enim tam demens qui putet, ut supra diximus, quod ad dexteram Dei patris sedes sibi venerabilis [non] debeatur, cum licet etiam secundum carnem Christo ea à patre, generationis tamen supernæ & æqualitatis potentia deferatur? Angeli adorant, & tu tibi præsumptione sacrilega solium Dei iteris? Scriptum est inquit, quod cum mortui essetis peccatis, conuiuificauit vos in Christo, cuius gratia estis salui facti, & simul suscitauit simulque facit sedere in cœlestibus in Christo Iesu. Agnosco scriptum. Sed non ut homines sedere ad dexteram sibi patiantur Deus, sed ut in Christo sedere, quia ipse est omnium fundamentum, & ipse est caput ecclesiæ, in quo communis secundum carnem natura, prærogatiua sedis cœlestis emeruit. In Christo enim Deo caro. In carne autem humani naturæ generis omnium hominum particeps honoratur. Sicut nos ergo in illo sedemus per corporeæ commune naturæ, ita & ille, qui per susceptionem nostræ carnis maledictum pro nobis factus est, cum maledictum utique in benedictum filium dei non cadat, ita in quam & ille per obedientiam omnium erit subiectus in nobis, cum gentilis crediderit, cum Iudæus agnouerit quæ crucifixit, cum Manichæus adorauerit quem in carne venisse non credidit, cum Arrianus omnipotentem confessus fuerit quem negauit, cum postremo in omnibus fuerit sapientia Dei, iustitia, pax, charitas, resurrectio. Per sua igitur opera Christus & genera diuersa virtutum erit in nobis patri subditus, cum vitiis abdicatis & feriente delicto, vnus in omnibus Deo ceperit in vno sensu populorum omnium spiritus adherere, tunc erit Deus omnia & in omnibus. Conclusionem igitur totius absolutionis breuiter colligamus: vnitas potestatis opinionem iniuriosæ subiectionis excludit: euacuatio potestatis, & victoria de morte qua sita triumphatoris utique non minuit potestatem. Subiectionem operatur obedientia, obedientiam Christus assumpsit, obedientia utique ad crucem, crux ad salutem. Ergo ubi opus, ibi & author est operis. cum igitur omnia Christo subiecta fuerint per obedientiam Christi, ut in nomine eius genu flectant, tunc erit ipse omnia in omnibus. Nunc enim quia non omnes credunt, non videntur omnes

Deut. 21.

Ephes. 2.

Philipp. 2.

CAPVT VIII.

Philipp. 3. Philipp. 1.

Ephes. 3.

Psal. 61.

Ibid.

Ios. 7. Psal. 61.

Mat. 27.

Rom. 8.

Ibid.

omnes subiecti. Cum omnes ergo crediderint, & A Dei fecerint voluntatem, erit omnia & in omnibus Christus. Cum Christus fuerit omnia & in omnibus, erit omnia & in omnibus Deus, quia pater manet semper in filio. Quomodo ergo infirmitatis arguitur, qui redemit infirmos? Ac ne forte & illud ad infirmitatem filij referas, quod scriptum est, quod subiecit ei Deus omnia, discere quod omnia sibi etiam ipse subiecerit. Scriptum est enim: Nostra autem conuersatio in cœlis est: Vnde & saluatorem expectamus Dominum Iesum, qui transfigurauit corpus B humilitatis nostræ, conforme ut fiat corpori gloriæ suæ secundum operationem qua possit etiam subiicere sibi omnia. Didicisti ergo quod omnia possit sibi ipse subiicere, secundum operationem utique diuinitatis. Discere nunc quod secundum carnem omnia subiecta accipiat, sicut scriptum est: Qui operatus est in Christo, suscitans eum à mortuis, & constituens eum ad dexteram suam in cœlestibus, supra omnem principatum & potestatem, & virtutem, & dominationem, & omne nomen quod nominatur non solum in hoc seculo, sed etiam in futuro, & omnia subiecit sub pedibus eius. Secundum igitur carnem ei omnia subiecta tradentur, secundum quam & à mortuis suscitatus est, & secundum animam humanam ac rationabilem subiectionem. Diuine plerique interpretantur, quod scriptum est: Nonne Deo subiecta erit anima mea? Animam dixit non diuinitatem, animam non maiestatem. Et ut sciremus quod Dominus per prophetam de susceptione naturæ est locutus humanæ, addidit: Vtique quo adicietis super hominem, secundum illud quod ait in euangelio: Quid me queritis interficere hominem? Et addidit: Veruntamen precium voluerunt repellere, cucurrerunt in sitim, ore suo benedicebant, & corde suo maledicebant. Iudæi enim reportante Iuda precium, recipere noluerunt, currentes in sitim amentiarum, quia spiritualis potus gratiam recusarunt. Hæc est piæ subiectionis interpretatio, etenim cum Dominicæ passionis hoc munus sit, utique in quo passus est, in hoc erit subiectus in nobis. Querimus qua causa? Ut neque angeli, neque virtutes, neque altitudo, neque profundum, neque præsentia, neque futura, neque creatura alia separare nos possit à charitate Dei, quæ est in Christo Iesu. Videmus itaque ex his quæ diximus, nullam exceptam esse creaturam, sed istis quas supra dixit, omnem, si qua est, annumeratam esse. Simul etiam illud est considerandum, quod cum in superioribus dixerit: Quis nos separabit à charitate Christi, subter posuit: Neque mors, neque vita, nec alia creatura separare nos poterit à charitate Dei quæ est in Christo Iesu. Videmus ergo eadem charitatem Dei esse, quæ Christi est. Denique non otiose posuit charitatem Dei quæ est in Christo Iesu, ne separatam Dei & Christi intelligeres charitatem. Nihil autem est quod charitas diuidat. Nihil quod diuinitas sempiterna non possit. Nihil quod lateat veritatem, fallat iustitiam, prætereat sapientiam.

De condemnatione execrabiliū Arrianorum dicentium quod Dei filius nesciat tempora & annos.

Vnde execrabiles eos, qui ista commemorant, & à spiritu sancto esse dānatos, scire debem. (Quos enim alios nisi specialiter Arrianos, propheta condemnat) qui dicunt quod Dei filius nesciat tempora & annos? Non enim est aliquid quod ignoret Deus. Si autem Deus Christus, & altissimus Christus, ipse est enim super omnia Deus. Videte quæ admodum sanctus David huiusmodi qui Dei filio scientiā derogent perhorrescat. Sic enim habes: In laboribus hominum non sunt, & cum hominibus non flagellabuntur. Ideo obtinuit eos superbia eorum, cooperiti sunt iniquitate & impietate sua, prodiit quasi ex adipe iniquitas eorum, transferunt in dispositionem cordis. Vtique condemnat qui ex dispositione cordis æstimanda quæ diuina sunt arbitrantur. Nam Deus nec dispositioni est subiectus, nec ordini. Quando etiam ipsa quæ sunt in vfu hominum, & successione generis humani, non semper aliqua solennis dispositione rationis, sed plerumque secretis latentibusque decursa mysteriis, euenire cernamus. Cogitauerunt, inquit, & locuti sunt nequitiam, iniquitatem in excelsis locuti sunt. Posuerunt in cœlum os suum. Videmus itaque quod impij sacrilegij reos damnat, qui ex similitudine humanæ nature, dispositionem sibi arrogent cœlestis arcani. Et dixerunt: Quomodo scit Deus? & si est scientia omnis in altissimo? Nonne hæc quotidie perstreperunt Arriani, scientiam omnem in Christo esse non posse. Quia ipse, inquit, diei & horæ se professus est esse ignarum? Nonne dicunt, quomodo sciuit, qui eum non potuisse scire commemorant, nisi quæ audierit & viderit, & ea quæ spectant ad diuinam vnitatem naturæ, ad infirmitatem quoque sacrilega interpretatione deriuant? Scriptum est, inquit: De die autem illa & hora nemo scit, neque angeli cœlorum, nec filius, nisi solus pater. Primum veteres non habent codices Græci, quod nec filius scit. Sed non mirum si & hoc falsarunt, qui scripturas interpolare diuinas. Qua ratione autem videatur adiectum, proditur dum ad interpretationem tanti sacrilegij deriuatur. Pone tamen ab euangelistis scriptum. Medium utique nomen est filij. Nam & filius hominis dicitur, ut secundum imprudenciam assumptionis nostræ diem futuri iudicij nescisse videatur. Quomodo enim nesciret diē Dei filius, cum in ipso sint thesauri sapientiæ & scientiæ Dei absconditi? Querō autem vtrum ex substantia, an ex accidenti habuerit scientiam? Omnis enim scientia aut ex natura, aut ex disciplina est. Ex natura suppetit, ut equo currere, pisce natate, hæc enim faciunt antequam discant. Ex disciplina rursus suppetit, natate homini. Nam nisi didicerit, scire non poterit. Cum ergo multis animantibus suppetant ex natura facere & scire quæ non didicerint, quid censes de Dei filio, vtrum ex institutione, an ex natura habeat scientiam? Si ex institutione, ergo non est natus sapientia, & ex processu cœpit esse perfectus, nec erat semper. Quod si naturalē scientiā habet, utique perfectus in principio erat, perfectus ex patre processit, & ideo præscientia non eguit futurorum,

Rom. 9. Psal. 72.

Psal. 72.

Mat. 13.

Colos. 2.

* perfectus es ista mox bis.

Non ergo nesciuit diem. Neque enim sapientie dei est ex parte scire & ex parte nescire. Nam quomodo potest nescire partem, qui fecit omnia, cum minus sit scire quam facere? Multa enim scimus quae facere non possumus, nec eodem modo omnes scimus, sed ex parte cognoscimus. Nouit enim ventorum vim stellarumque cursus, aliter rusticus, aliter ciuitatis incola, aliter gubernator. Et si omnes non norunt, omnia tamen nosse dicuntur. Solus autem plane nouit ille qui fecit omnia. Nouit gubernator quota vigilia procedat arcturus, quales ortus praexploret orionis. Non tamen colligationes vergiliarum ceterarumque stellarum, aut numerum nouit, aut nomina, sicut ille qui numerat multitudinem stellarum, & omnibus his nomina vacans. Quem utique non fallit operis sui virtus. Quomodo enim vultis haec fecisse dei filium? Nunquid quasi annulum, qui non sentit quod exprimit? Quia omnia in sapientia pater fecit, id est, omnia per filium fecit, qui est virtus Dei & sapientia. Sapientie autem id conuenit, ut suorum operum & virtutes norit & causas. Et ideo non potuit creator omnium ignorare quod fecit, nescire quod ipse donauit. Nouit ergo diem quem fecit. Sed dicis quod praesentem nouit, nescit futurum. Licet ineptasit propositio, tamen ut de scripturis satisfaciam tibi, discere quod non solum praeterita fecit, sed etiam quae futura, sicut scriptum est: Qui fecit quae aduentura sunt. Et alibi ait scriptura: Per quem & facta sunt secula, splendor est gloriae, & character substantiae eius. Secula enim & praeterita & praesentia, & futura sunt. Quomodo ergo facta sunt quae futura sunt, nisi quia operatoria virtus est, scientia comprehendit numerum omnium seculorum? Sicut enim vocat quae non sunt tanquam quae sint, sic & fecit quae futura sunt tanquam quae sint, quia non contingit ut non sint, sed necessario sunt futura quae esse praecipit. Ergo qui fecit quae futura sunt, eo genere quo sunt futura cognouit. Si hoc de seculis, multo magis de iudicij credendum die, eo quod cognitionem eius habeat Dei filius tanquam a se iam factae, quia scriptum est: Dispositione tua permanebit dies. Non solum permanet dixit, sed etiam permanebit, ut eius dispositione quae ventura sunt gubernentur. Quae disposuit ergo, non nouit? Qui plantauit autem non audiet, qui finxit oculum non considerat? Videamus tamen ne quid forte magnum sit quod creatorem suum potuerit praeterire: & tamen eligant utrum quasi magnum aliquid & praestantius putent esse quam caetera: an quasi minimum atque abiectum. Si minimum atque abiectum, non est iniuria (ut nostro usu loquar) vilia & exigua nescire. Nam cum potentiae sit scire quae maxima sunt, despexisse magis videtur degeneris operis vilitatem. Fastidio igitur absolutus est, non potestate fraudatus. Quod si magnum & summum arbitrantur scire iudicij diem, dicant quid Deo patre maius aut melius sit. Patre igitur Deum nouit ut ipse ait, quod nemo nouit patrem nisi filius, & cui voluerit filius reuelare. Patrem, inquam, nouit, & diem non potest reuelare? Deinde quia gradus quosdam facitis, ut patrem filio, filium spiritu praefertis, dicite mihi utrum spiritus sanctus nouerit

Psal. 146.

Psal. 103.
1. Corint. 1.

Heb. 1.

Rom. 4.

Psa. 118.

Psa. 93.

Matth. 11.

iudicij diem. Nihil enim de eo scriptum est hoc loco. Negatis profecto. Quid si doceo, quod nouerit? Lectum est enim, Nobis autem reuelauit deus per spiritum suum. Spiritus enim omnia scrutatur, etiam alta Dei. Vtique quia alta Dei scrutatur, cum Deus nouerit iudicij diem, etiam spiritus nouit. Nouit enim omnia quae Deus nouit, sicut Apostolus declarat dicens: Quis enim scit hominum, quae sunt hominis, nisi spiritus hominis qui in ipso est? Sic & quae Dei sunt, nemo cognouit, nisi spiritus dei. Videte igitur, ne negando spiritum sanctum scire, negetis & patrem scire. Quae dei sunt, cognouit & Dei spiritus: quae autem non cognouit spiritus Dei, utique Dei non sunt. Cōstitēdo igitur quae spiritus nouit dei quod negatis filium scire, contra vestram assertionē spiritum filio praefertis. Verum non solum sacrilega ista, sed etiam inepta dubitatio. Nunc consideremus quibus modis scientia colligatur, & ostendamus ipsum filium demonstrasse, quod & diem sciret. Quod enim scimus, aut tempore, aut loco, aut signis, aut personis declaramus, ordine. Quomodo igitur nesciuit iudicij diē, qui & horae iudicij & loci signa expressit? Denique sic habes: In illa hora qui fuerit in testro non descendat tollere vasa, & qui in agro similiter non redeat retro. Eousque igitur futurorum norat periculorum euentus ut etiam praesidia periclitantibus demonstraret. An poterat Dominus diem ignorare, qui ipse de se dixit, quod filius hominis dominus est sabbati? Locum quoque etiam alibi designauit cum sibi structuras templi ostendētibz discipulis diceret: Videtis haec omnia? Amen dico vobis, non relinquetur lapis super lapidem qui non destruat. De signo quoque interrogatus ab apostolis dixit: Videte ne seducamini. Multi enim venient in nomine meo dicentes, quia ego sum Christus. Et infra. Terram otus, inquit, magni erunt per loca singula, & fames, & pestilentia terrarumque de caelo, & signa magna erunt. Itaque & personas expressit & signa. Quo autem modo, vel circumdaturos exercitus Hierusalem dicat, vel implenda tempora gentium, & quo ordine, Euangelicae utique lectionis attestazione referatur. Sciuit ergo omnia. Sed quaerimus qua ratione designare momenta noluerit. Si quaeramus non ignoratū inueniemus esse, sed sapientiae. Nobis enim scire non proderat, ut dū certa futuri iudicij momenta nescimus, semper tanquam in excubiis constituti, & in quadam virtutis specula collocati, peccandi consuetudinem declinemus, ne nos inter vitia dies domini deprehēdat. Non enim prodest scire sed metuere quod futurum est. Scriptum est enim: Noli alta sapere, sed time. Nam si diem designasset expressē, vni aetati hominum quae proxima erat iudicio, videretur disciplinam praecipuisse viuendi superioris temporis, aut iustus esset remissior, aut peccator securior. Naque adulter nisi quotidianam poenam metuat, non potest adulteradi cupiditatem desinere. Nec latro obsecrorum saltuum secreta deserere, nisi sciat sibi momentis omnibus imminere supplicium. Plerumque enim quibus incentiuum est impunitas, timor tardium est. Ideo ergo dixi quod scire non proderat, imo proderat ignorare, ut ignorantes timeremus, ut obseruantes emendaremur, sicut ipse dixit: Estote parati

1. Corint. 2.

Matth. 13.

Mat. 12.

Luc. 21.

Luc. 6.

Rom. 11.

Mat. 24.

te parati quia nescitis qua hora filius hominis venturus est. Namque miles nisi bellum in manibus esse cognoscat, praetendere non nouit in castris. Vnde alibi quoque ipse Dominus interrogatus, ab apostolis, inquam, qui utique non sicut Arrius intelligebant, sed filium Dei futura scire credebant. Nam nisi hoc credidissent nunquam interrogassent. Interrogatus ergo quando restituerit regnum Israel, non se nescire dixit, sed ait: Non est vestrum scire tempora & annos quae pater posuit in sua potestate. Attende quid dixerit: Non est vestrum scire. Lege iterum, Non est vestrum. Vestrum dixit, non meum. Iam enim non secundum perfectionem sed secundum profectum humani corporis ac nostrae animae loquebatur. Vestrum ergo dixit, non meum. Quod & apostolus securus, De temporibus autem & momentis fratres non habetis, inquit, opus ut vobis scribamus. Itaque ne apostolus quidem ipse Christi seruus dixit se nescire momenta, sed non opus esse doceri populum qui semper spiritualibus munimentis esse debet armatus, ut virtus Christi in vnoquoque praetendat. Cum autem dicit Dominus, de temporibus quae pater posuit in sua potestate, utique non potest exors esse scientiae paterne, cuius nequaquam exors esse potestatis, cum potestas ex sapientia & virtute gignatur, quod vtrumque Christus est. Sed quaeritis, qua causa, non ita discipulis negauerit, quasi sciret & nollet dicere, sed neque angelos, neque filium scire memorauerit? Interrogabo vos & ego, qua causa in Genesi Deus dicit: Descendam itaque ut videam secundum clamorem eorum venientem ad me si consummabuntur: Sin autem ut sciam? Qua causa etiam scriptura de Deo dicat: Et descendit Dominus videre ciuitatem & turrim quam aedificarent filij hominum? Qua causa etiam dicat propheta in psalterio: Dominus respexit super filios hominum si est intelligēs aut requirens Deum: quasi & illic si non descenderet Deus, & hic si non prospiceret Dominus, aut opera hominum ignoraret aut merita? Sed etiam in euangelio habes secundum Lucam, quia pater dicit: Quid faciam? Mittam filium meum dilectissimum, forsitan hunc verebuntur. Secundum Matthaeum autem & secundum Marcum habes: Quonia mihi Deus vnicum filium suum dicens: Verebuntur filium meum. In vno libro dicit: Forsitan verebuntur, & quasi nesciens dubitat. Nam hic sermo dubitatis est. In duobus autem aliis libris: Verebuntur, inquit, filium meum: hoc enim confirmat reuerentiam deferendam. Sed neque dubitare Dei est, neque falli. Dubitat enim qui ignorat quod futurum est: fallitur autem qui aliud praedixit, & aliud est secutum. Quid autem euidentius quam quod scriptura habet aliud patrem dixisse de filio, & aliud accidisse eadem scriptura testatur? Ille dixit: verebuntur filium meum, filius autem vapulauit, illusus est, crucifixus est, mortuus est, multo que illis seruus qui prius fuerat destinatus, grauiora secundum carnem passus est. Fefellit igitur pater, an ignorauit, vel subuenire non potuit? Sed verus nescit fallere. Scriptum est enim: Fidelis Deus qui non mentitur. Quomodo autem ignorauit, qui nouit omnia? Aut quid non potuit, qui omnia potest? Tamē si aut ignorauit aut non po-

Act. 1.

1. Thes. 5.

Gen. 18.

Gen. 16.

Psal. 52.

Luc. 20.

Matth. 21.

Matth. 12.

ad Titum. 1.

tuit (facilius enim acquiescitis ut dicatis patre igno- rasse, quam confiteamini filium scisse) videris quia ex hoc ipso quod vnus substantiae est filius cum patre, sic quemadmodum pater, ita & filius (ut secundum vestram insipientiam loquar) aut non omnia nouit, aut non omnia potest. Non sum enim auar' aut praiceps circa filij laudes, ut plus audeam dicere filium posse quam patrem, & inter patrem & filium discretionem faciam potestatis. Sed fortasse dicetis: Non ita dixisse patrem, sed de patre filium nos fese- lisse. Iam ergo non solum infirmitatis filium, sed etiam iam sacrilegij & mendacij coarguitis. Verum- tamen si non creditis de patre filio, nec de se credatis. Si enim fallere nos voluit qui dixit dubitasse patre, quia nesciret quod esset futurum: fallere ergo etiam de se nos voluit, quia futura nescire se dixit: multo- que tolerabilius ad pudorem, si ignorantiam ante pre- tendit quod de se fecit, quam si contrario promissis lusus videatur esse, quod de patre praedicaui. Sed neque fallitur pater, neque fallit filius, verum ea est in scripturis consuetudo diuinis, sicut & superiora & multa alia exempla testantur, ut Deus dissimulet se scire quod nouit. Et in hoc ergo vnitas diuini- tatis, & vnitas dispositionis in patre probatur & filio, si quemadmodum deus pater cognita dissimulat, ita filius etiam in hoc imago Dei, quae sibi sunt nota dissimulet. Edoctum est igitur non ignorasse Dei filium quae futura sunt. Quod si fatentur, & ego ut iam respondeam: qua ratione neque angelos neque filium sed patrem scire memorauit, solēnem eius circa discipulos charitatem etiam in hoc loco & gratiam recogno- sco, quod ex frequentia ipsa debet omnibus esse iam cognitum. Mauult enim Dominus nimio in discipulos amore propensus, pendentibus his quae cognitu inutilia iudicaret, videri ignorare quod nouerat, quam negare. Plusque amat nostram vilitatem instruere, quam suam potentiam demonstrare. Sunt tamen plerique non ita timidoiores vt ego. Malo enim alta timere quam sapere. Sunt tamē plerique eo freti quod scriptum est: Et Iesus proficie- bar aetate & sapientia & gratia apud Deum & homi- nes, qui dicant confidenter quod secundum diuinitatem quidem ea quae futura sunt ignorare non potuit, sed secundum nostrae conditionis assumptionē ignorare se quasi filium hominis ante crucem dixit. Etenim cum filium dicit, non quasi de alio dicit. Nā ipse est & dominus noster dei filius, & filius virginis. Sed medio verbo nostrum informat affectum, ut quasi hominis filius secundum susceptionem nostrae imprudentiae vel profectus non plane adhuc scisse omnia crederetur. Non est vestrum scire quae futura sunt. Eadem igitur videtur ignorare condi- tione qua proficit. Nam quomodo secundum diuinitatem proficit in quo habitat plenitudo diuini- tatis? Aut quid est quod nesciat Dei filius, qui dice- bat: Quid cogitatis mala in cordibus vestris? Quo- modo nesciat de quo dicit scriptura: Iesus autem norat cogitationes eorum. Haec tamen alij di- cāt. Ego autē vt ad superiora redeam, qui propo- serim scriptum quod pater dixit: Fortasse reuerentur filium meum: quod utique ideo arbitror positum, ut quod de hominibus loquebatur pater, humano locutus vi- deatur affectu: multo magis arbitror quod filius qui

C

D

E

F

Luc. 2.

Act. 1.

Colos. 2.

Mat. 9.

Luc. 6.

Luc. 29.

cū hominibus cōuersatus est, & hominē egit & carnē suscepit, nostrū asūpsit affectū, vt nostra ignorantia nescire se diceret, nō quōd aliquid ipse nesciret. Nā & si homo in veritate sui corporis videbatur, erat tamē vita, erat lux, & virt^o exibat de eo, quē vulnera fauciorū, maiestatis suę autoritate sanabat. Aduertitis ergo quæstionē nobis esse sublatam, cū & filiū dictū, ad susceptionē integræ cōditionis referatur humanæ: Et de patre ideo scriptū sit, vt vel sic callūniari filio desinatis. Nihil ergo fuit quod ignorauerit Dei filius. Nihil enim fuit quod ignorauerit pater. Quōd si nihil & filius ignorauit, vt ita cōcludamus, dicāt in quo eū minorē velint videri? Si minorē generauit Deus filiū, minus cōtulit. Si minus cōtulit, aut minus voluit, aut min^o potuit. Sed nec infirmus, nec inuidus pater, quia nec volūtas ante filium, nec potestas. In quo enim minor, qui omnia habet quæ pater habet? Nam & omnia à patre iure generationis accepit, & totū patrē gloria suā maiestatis expressit. Scriptū est inquit: Quoniam pater maior me est. Sed scriptum est: Non rapinam arbitratus est se esse æqualē Deo. Scriptū est, quōd propterea volebant illum Iudæi occidere, quia filium se dicebat Dei, æqualem se faciens Deo. Scriptum est: Ego & pater vnum sumus. Vnū legunt, multa non legunt. Nunquid ergo & minor & æqualis per naturā eandem potest esse? Sed aliud ad diuinitatem refertur, aliud ad carnem. Minorem dicunt: Quero, quis mētus sit, quis tam exaltati cordis, qui velut ante tribunal suum patrem Deum & filium constituit vt de prælatione diiudicet? Non est exaltatum cor meum, neque in vanum elati sunt oculi mei, Dauid dicit. Rex Dauid exaltare cor metuit in rebus humanis, nos exaltamus aduersus diuina secreta? Quis igitur iudicat de Dei filio? Throni, dominationes, angeli, potestates? sed famulantur & seruiunt. Archangeli? sed ministrant. Cherubin & Seraphin? sed laudāt. Quis igitur iudicat de Dei filio, cūm legeris quōd ipse pater nouerit filium, non iudicet? Nemo enim nouit filium nisi pater. Nouit inquit, non iudicat. Aliud est nosse, aliud iudicare. Habet pater in se scientiam, filius supra se non habet potestatem. Et rursum: Nemo nouit patrem nisi filius, & ipse nouit sicut cum pater nouit. Sed dicis quōd minorem se dixit, dixit & lapidem. Plus dicis & impiē calumniaris, minus dico & piē astruo. Minorē dicis & supra angelos cōfiteris. Ego minorem angelis dico, & non derogo, quia non diuinitatem arguo, sed misericordiam prædico.

De humili ac deuota auihoris ad Deum patrē conuersione, recteque fidei confessione, cū disertissima huius operis conclusione. C A P. IX.

ADte nūc omnipotēs pater cū lachrymis verba cōuerto. Ego te quidē inaccessibleē, incōprehensibilem, inæstimabilem promptē dixerim, sed filium tuum minorem non ausim dicere. Nam cū illum splendorem gloriæ & imaginem substantiæ tuæ legerim, vereor ne minorem imaginem tuā dicendo substantiæ, minorem substantiam tuam dicere videar, cuius imago sit filius, cū plenitudo tuæ diuinitatis omnis in filio sit. Immēsum te filiūq; tuū & spirītū sanctū, incircūscriptū, inestimabile, inenar-

abilē legi libēter, credo libēter. Et ideo estimare nō possum, vt examinare possum. Esto tamē, spiritu aūstique temeratio metiri te velim. Vnde quæso te metiar? Funiculus agrimenforium vidit propheta quo metiebatur angelus Hierusalem. Metiebatur tamen angelus non Arrius. Metiebatur Hierusalē nō Deū, & fortasse nec Hierusalem metiri poterat angelus, Vir enim erat. Denique sic habes: Et alleuauī oculos & vidi, & ecce vir & in manu eius funiculus agrimenforius. Vir erat quia typus suscipiendi corporis declarabatur. Vir erat ille de quo est dictū: Post me venit vir, cuius non sum dignus soluere corrigiā calciamenti eius. Ergo Iesus in typo Hierusalem metitur, non Arrius Deum. Et satanas transfiguratur se in angelum lucis. Quid mirum si Arrius suū imitatur authorem, vt surperet illicita, licet quod pater suus Zabulus per semetipsum non fecit, intolerabiliore iste sacrilegio diuinorum sibi scientiam secretorum & supernæ generationis arcana præsumat? Zabulus enim verum Dei filium fatebatur, Arrius negat. Si ergo metiri te omnipotens pater non queo, possum ne sine sacrilegio de tuæ generationis disputare secreto? Possumne dicere quod aliquid inter te & filium tuum plus minūse sit, cūm ipse qui natus est dixerit, Omnia quæ pater habet mea sunt? Quis me constituit iudicem aut diuisorem de rebus humanis? Hoc filius dicit, & nos inter patrem & filium diuisionem nobis & iudicium vindicamus? Bona pietas arbitros refugit etiam in diuisione patrimonij. Nos ergo erimus arbitri vt inter te & filiū tuum increatæ maiestatem substantiæ diuidamus? Generatio inquit, hæc, generatio nequam est: signum quærit & signum non dabitur ei, nisi signum Ionæ prophætæ. Signum vtique datur non diuinitatis, sed incarnationis. Denique de incarnatione dictum ait: Pete tibi signum. Et cūm ille dixisset, Non petam neque tentabo Dominum, responsum est: Ecce virgo in vtero concipiet. Ergo signum diuinitatis videre non possumus, mensuram quærimus? Væ misero mihi, impiē discutere audemus, quem dignē rogare non possumus. Videro tamen quid faciant Arriani. Ego te pater si maiorem omnibus dixero, iniuriosē te tuis operibus comparauī. Si maiorem filio, vt Arrius asserit, impiē iudicauī: de te prius erit illa sententia. Nam neque vlla fieri potest nisi ex comparatione prælatio, neque præferri quisquam nisi de quo prius fuerit iudicatum. Iurare nobis per cælum non licet, iudicare de Dei filio licet? Sed filio tuo soli iudicium de omnibus detulisti. Ioannes carnem Domini baptizare metuebat, Ioannes prohibebat dicens: Ego à te debeo baptizari & tu venis ad me, & ego Christum iudicio meo subdam? Moyses excusat, Petrus imperatū in ministerio declinat obsequium, Arrius scrutatur etiam alta dei? Sed non Arrius spiritus sanctus. Sed Arrio & hominib^o dictū est: Altiora te ne quæsieris. Moyses vultum domini prohibetur videre, Arrius meruit videre secretum? Moyses & Aaron in sacerdotibus eius. Moyses qui cum domino apparet in gloria. Moyses ergo illa posteriora tantummodo dei in typo vidit, Arrius totum deum facie ad faciem comprehendit? Sed nemo, inquit, videre potest faciē meā & viuī. Paulus etiā de inferioribus

Ioan. 14. Philipp. 2.

Ioan. 5. Ioan. 10.

Isa. 130.

Matth. 11.

Heb. 1.

Ezech. 40.

Ioan. 1. 2. Cor. 11.

Ioan. 16. Luc. 12.

Isa. 7.

Iac. 5. Matth. 3.

Ecd. 3.

Exo. 33. Psal. 98.

Exo. 33.

1. Cor. 13.

2. Cor. 12.

ribus dicit: Ex parte cognoscimus & ex parte prophetamus. Arrius dicit: Ex toto Deum nō ex parte cognoui. Inferior ergo Paulus quā Arrius? Et vas electionis ex parte scit, vas perditionis totum scit? Scio, inquit, hominem suē in corpore siue extra corpus nescio, deus scit, qui raptus est in paradysum, & audiuit ineffabilia. Paulus raptus vsque ad tertium cælum, seipsum nesciuit: Arrius in stercore volutatus, Deum sciuit? Paulus dicit de seipso, Deus scit.

Arrius de Deo dicit, Ego noui. Sed non Arrius raptus in cælum, quamuis eum secutus sit qui iactatione damnabili diuina præsumeret dicens: Ponom thronum meum super nubes, & ero similis altissimo. Sicut enim ille dixit: Ero similis altissimo, sic & Arrius altissimum Dei filium similem sui vult videri, quem non in diuinitatis æternæ maiestate veneratur, sed ex carnis infirmitate metitur.

F I N I S.

DIVI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS IN LIBRVM PRIMVM DE SPIRITV SANCTO AD GRATIANVM AVGVSTVM.

PROLOGVS.

HIEROBOAL cum sub arbore, vt legimus, quercu, iritici messem virga cederet, accepit oraculum, vt à potestate alienigenarum in libertatem Dei populum vindicaret. Nec mirum si est electus ad gratiam, cūm sub umbra iam tum sacræ crucis & venerabilis sapientiæ prædestinato incarnationis futuræ mysterio constitutus, feracis segetis sensibilia de latibus frumenta produceret, electionemque sanctorum à purgamentis inanis palæ sequestraret, qui tanquam virga veritatis exerciti, superflua veteris hominis cum eius actibus deponentes, quasi in torculari, ita in ecclesia congregantur. Ecclesia enim torcular est fontis æterni, in qua cælestis vitis fructus exundat. Quo motus oraculo Gedeon, cum audisset quod deficientibus licet populorum milibus, in vno viro Dominus plebem suam ab hostibus liberaret, obtulit hædum caprarum, cuius carnem secundum præceptum angeli & azyma supra petram posuit, & ea iure perfudit, quæ simul vt virgæ cacumine quam gerebat angelus Dei contigit, de petra ignis erupit, atque ita sacrificium quod offerebatur absumptum est. Quo iudicio declaratum videtur quod petra illa typum habuerit corporis Christi, quia scriptum est: Bibebant de consequenti eos petra, petra autem erat Christus. Quod vtique non ad diuinitatem eius sed ad carnem relatum est, quæ sitientium corda populorum perenni riuo sui sanguinis inundauit. Iam tunc igitur in mysterio declaratum est, quia Dominus Iesus in carne sua totius mundi peccata crucifixus aboleret. Nec solum delicta factorum, sed etiam cupiditates animarum. Caro enim hædi ad culpam facti refertur, ius ad illecebras cupiditatum, sicut scriptum est: Quia concupiuit populus cupiditatem pessimam, & dixerunt: Quis nos cibabit carne? Quod igitur extendit angelus virgam, & tetigit petram de qua ignis exiit, ostendit quod caro Domini spiritu repleta diuino, peccata omnia humanæ conditionis exureret. Unde & Dominus ait: Ignem veni mittere in terram. Aduertit igitur vir doctus & præfagus futuri superna mysteria, & ideo secundum oracula occidit vitulum à patre suo idolis deputatum, & ipse septennem alium vitulum immolauit Deo. Quo facto manifestissime reuelauit post aduentum Domini, omnia gentilitatis abolenda sacrificia, solumque sacrificium Deo Dominica passionis pro redemptione populi deferendum. Etenim vitulus ille erat in typo Christus, in quo septem spiritualium plenitudo virtutum, sicut Esaias dixit, habitabat. Hunc vitulum & Abraham obtulit, quando diem Domini vidit, & gauisus est. Hic est qui nunc in hædi typo, nunc in ouis, nunc in vituli offerebatur. Hædi, quod sacrificium pro delictis sit: ouis, quod voluntaria hostia: vituli, quod immaculata sit victima. Præuidit ergo mysterium sanctus Gedeon. Denique trecentos elegit ad prælium, vt ostenderet non in numero multitudinis, sed in sacramento crucis mundum ab incurfu grauiorum hostium liberandum. Et tamen licet fortis & fidus, pleniora adhuc de Domino futura victoria documenta quærebat, dicens: Si saluas in manu mea Israël, quemadmodum locutus es Domine, Ecce ego pono lanæ vellus in area: & si ros factus fuerit super vellus, & super omnem terram siccitas, cognoscam quia in manu mea secundum promissā tuā populum liberabis. Et ita factum est. Sed adiecit postea vt rursum ros profluere super totam terram, & siccitas esset in vellere. Querit fortasse aliquis vtrum nam quasi incredulus esse videatur, qui frequentibus informatus iudiciis adhuc plura poscebat. Sed

Psal. 14.

Iudicium 6.

1. Cor. 10.

Luc. 12.

Ioan. 8.

Iudi. 6.

quemadmodum poterat viderat quasi ambiguus incertusque tentasse, qui mysteria loquebatur? Non ergo ille ambiguus, sed prouidus ne nos ambigeremus. Nam quomodo ille ambiguus, cuius precatio habebat effectum? Unde autem securus adorsus esset praelium, nisi intellexisset oraculum? Ros enim in vellere, fides erat in Iudaea, quia sicut ros Dei verba descendunt. Ergo quando totus orbis infructuoso astu gentilis superstitionis arebat, tunc erat ros ille caelestis visitationis in vellere. Postea vero quam oues quae perierunt domus Israel: (unde puto figuram Iudaici vellere adumbratam.) Oues inquam illae fontem aquae viuae negarunt, ros fidei humentis exaruit in pectoribus Iudaeorum, meatusque suos fons ille diuinus in corda gentium deriuauit. Fnde est quod nunc fidei rore totus orbis humescit. At vero Iudei prophetas suos & consiliarios perdidierunt. Nec mirum si perfidia subeant siccitatem, quos Dominus Deus prophetici imbris ubertate priuauit, dicens: Mandabo nubibus meis ne pluant super vineam istam. Etenim propheticæ nubis pluuia salutaris, sicut & David dixit: Descendit sicut pluuia in vellus, & sicut stillicidia stillantia super terram. Hanc nobis scripturae diuinae totius mundi pluuiam pollicebantur, quae rigaret orbem sub Domini salutaris aduentu spiritus rore diuini. Venit ergo iam Dominus, venit & pluuia, venit Dominus stillicidia seculum caelestia deferens: & ideo iam nos bibimus qui antè sitiebamus, & diuinum illum spiritum haustu interiore potamus. Hoc ergo prauidit sanctus Gedeon, quia verum & spiritalem rorem etiam gentes nationesque erant fidei perceptione bibitura, & ideo diligentius explorauit. Est enim necessaria cautela sanctorum. Siquidem etiam Iesus Naue cum vidisset ducem militiae caelestis, interrogauit: Noster es an aduersariorum? ne forte aliquibus aduersarij prestigijs falleretur. Non tamen ociose vellus non in campo posuit vel in prato, sed posuit in area ubi messis est tritici. Messis enim multa, operarij autem pauci. Eo quod per fidem Domini futura esset messis fecunda virtutum. Nec illud ociosum quod exiccavit vellus Iudaicum, & rorem eius misit in peluem ut repleretur aqua, non tamen ipse eo rore pedes lauit. Alij debebatur tanti prerogatiua misterij, expectabatur ille qui sordes omnium solus posset abluere. Non erat tantus Gedeon, qui hoc sibi mysterium vindicaret. Non enim Gedeon, sed filius hominis venit non ministrari sed ministrare. Itaque cognoscamus in quo haec mysteria videantur esse completa. Non in sancto Hieroboal. Adhuc enim erant illa principia. Ideo gentes victae, quia siccitas erat adhuc in gentibus. Ideo Israel vicit, quia ros tunc manebat in vellere. Veniamus ad euangelium. Inuenio Dominum spoliantem se vestimenta, & praecingentem se linteo, mittentem aquam in peluem, lauantes pedes discipulorum. Haec erat aqua, ros ille caelestis, hoc prophetabatur quod illo rore caelesti discipulorum suorum Dominus Iesus pedes lauaret. Et nunc extendantur pedes animorum nostrorum, vult Dominus Iesus & nostros lauare pedes. Non enim Petro soli, sed unicuique dicit fidei: Nisi lauero tibi pedes, non habebis mecum partem. Veni ergo Domine Iesu, exue te vestimenta quae propter me induisti: esto nudus, ut nos misericordia tua vestias. Praecinge te propter nos linteo, ut nos tui muneris immortalitate praecingas. Mitte aquam in peluem, laua non solum pedes, sed etiam caput: nec solum corporis nostri, sed etiam mentis vestigia. Volo exuere omnes nostrae sordes fragilitatis, ut & ego dicam: Nocte exui tunicam meam, quomodo induam eam? Laui pedes meos, quomodo inquinabo illos? Quanta ista maiestas est? Quasi minister pedes famulorum tuorum lauas, quasi Deus rorem mittis e caelo. Nec solum pedes lauas, sed etiam ut tecum recumbamus inuitas, & exemplo nos tuae dignationis hortaris, dicens: Vocatis me Dominum & magistrum, & bene facitis, sum enim. Si ergo ego laui pedes vestros Dominus & magister, & vos inuicem lauare pedes vestros. Volo ergo & ego pedes lauare fratrum meorum, volo Domini implere mandatum. Voluit me non verecundari, non dedignari quod ipse prius fecit. Bonum mysterium humilitatis, quia dum alienas sordes lauo, meas abluo. Sed non hoc omnes haurire poterant mysterium. Lauare voluit quidem & Abraham pedes, sed hospitalitatis affectu. Volebat & Gedeon lauare pedes angelo Domini, qui apparuit sibi, sed volebat vni, volebat quasi is qui deferret obsequium, non qui donaret consortium. Hoc mysterium magnum est, quod nemo cognouit. Denique Petro dixit: Quod ego facio tu nescis, cognoscas postea. Hoc, inquam, diuinum mysterium est, quod etiam qui lauerunt, requirunt. Non est ergo simplex aqua caelestis misterij, per quam consequimur ut partem cum Christo habere mereamur. Est & quaedam aqua quam mittamus in peluem animae nostrae, aqua de vellere ex libro Iudicum, aqua de libro psalmodum. Aqua est ros caelestis oraculi. Veniat igitur, Domine Iesu, haec aqua in meam animam, in meam carnem, ut huius humore pluuiæ nostrarum conualles mentium atque intimi cordis arua viridescant. Veniant in me stillicidia tua, gratiam immortalitatemque rorantia. Dilue gressus mentis meae, ne iterum peccem. Ablue animi mei calcaneum, ut possim abolere maledictum, ne morsum serpentis interiore pede sentiam: sed

Math. 15.

Esai. 5. Psal. 71.

Iosue 5.

Luc. 10.

Math. 12.

Ioan. 13.

Can. 5.

Ioan. 13.

sed sicut ipse iussisti sequentibus te, ut serpentes & scorpiones illaeso possim calcare vestigio. Redemisti mundum: redime unius animam peccatoris. Haec est specialis tua prerogatiua pietatis, qua totum mundum in singulis redemisti. Helias ad unam missus est viduam: Heliscus mundauit unum: tu nobis, Domine Iesu, hodie mille mundasti. Quantos in vrbe Roma, quantos Alexandria, quantos Antiochia, quantos etiam Constantinopoli. Nam etiam Constantinopolis iam Dei verbum recepit, & euidentia meruit tui documenta iudicij. Etenim quamdiu venena Arrianorum suis fouebat inclusa visceribus, bellis finitimis inquietata, murus armis circumsonabat hostilibus. Postea vero quam fidei exules abdicauit, hostem ipsam iudicem regum, quem semper tremere consueuerat, deditum vidit, supplicem recepit, morientem obruit, sepultum possidet. Quantos ergo & Constantinopoli, quantos postremo toto hodie in orbe mundasti? Non mundauit Damascus, non mundauit Petrus, non mundauit Ambrosius, non mundauit Gregorius. Nostra enim seruitia, sed tua sunt sacramenta. Neque enim humanae opis est diuina conferre, sed tuum Domine munus & patris est, qui locutus est per prophetas dicens: Effundam de spiritu meo super omnem carnem, & prophetabunt filij & filiae eorum. Hic est in typo ros ille caelestis. Haec pluuia voluntaria sicut legimus. Pluuiam voluntariam segregans Deus hereditati suae.

1uel. 2.

Psal. 67.

Capitula libri primi de Spiritu sancto.

- Non esse inter creaturas Spiritum sanctum, nec inter omnia, sed super omnia. Cap. I.
- Non posse ad spiritum deriuari Dei, quia scriptum est de Dei filio: Omnia per ipsum facta sunt, quia spiritus Dei super omnia, non inter omnia est. Cap. II.
- Non videri spiritum Dei a patris & filij maiestate secerni, quia scriptum est: Nobis autem vnus Deus pater ex quo omnia, & nos in ipsum: & vnus Dominus Iesus per quem omnia, de spiritu autem nihil dixit: plerisque locis & de spiritu dixit scriptura & filio, & de Deo patre eo loco nihil dixit, aut de Deo patre dixit & spiritu, & de filio nihil dixit. Cap. III.
- Quoniam ipse est Spiritus sanctus, qui est spiritus Dei, & spiritus Christi. Ipse est spiritus patris, ipse paracletus, ipse spiritus veritatis, ipse spiritus vita. Cap. IIII.
- Quia sicut pater sanctus, ita filius, ita & Spiritus dicitur sanctus. Cap. V.
- Quia in spiritu signamur. Cap. VI.
- Quia replet omnia spiritus Dei. Cap. VII.
- Quia sempiternus Dei filius. Cap. VIII.
- Quia spiritus peccata condonat. Cap. IX.
- Non de loco ad locum transire spiritum Dei, de quo scriptum est: Qui a patre procedit, & de quo dicit filius Dei: Quem ego mittam vobis. Cap. X.
- Quia vna pax, vna gratia patris & filij & Spiritus sancti. Cap. XI.
- Quia vna charitas patris & filij & Spiritus sancti, & operatio trinitatis, ut passionem corporis Dominus Iesus subiret. Cap. XII.
- Quia vna communicatio patris & filij & Spiritus sancti. Cap. XIII.
- Quia vnum nomen patris & filij & Spiritus sancti. Cap. XIII.
- Quia & filius paracletus dicitur sicut & spiritus, & quia beneficij & gratiae hoc nomen non iniurie est. Cap. XV.
- Quia sicut pater lumen, ita & filius lumen, & spiritus lumen est. Et sicut patrem ignem legimus, ita & filium & Spiritum sanctum. Cap. XVI.
- Quia lumen vultus Dei spiritus, & spiritus lumen. Cap. XVII.
- Quia sicut pater vita, & filius vita, & Spiritus sanctus vita. Cap. XVIII.
- Quia sicut pater fons vita est, ita etiam filius, ita & Spiritus sanctus. Cap. XIX.
- Quia sicut pater flumen, ita & filius, & Spiritus sanctus. Cap. XX.

DIVI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, DE SPIRITV SANCTO, AD GRATIANVM AVGVSTVM, LIBER I.

Non esse inter creaturas Spiritum sanctum, nec inter omnia, sed super omnia. CAPVT I.

NON enim Spiritus sanctus aut potestati alienae est subiectus aut iuri, sed suae libertatis arbiter, omnia pro autoritate propriae voluntatis, diuidens, sicut legimus, singulis prout vult. Non ergo inter omnia, sed super omnia Spiritus sanctus est. Nam enim de eo, quoniam ita plenè de Dei filio, clementissime Imperator, instructus es ut ipse iam doceas: cupientem te, & exigentem audire aliquid expressus, non morabor: praesertim cum ita te assertione istiusmodi testificatus sis proximè delectatum, ut basilicam ecclesiae sine vilo monitore praeeperis reformari. Fidei atque tuae gratiam, nostrae praemium iam tenemus. Neque enim aliud possumus dicere, nisi sancti Spiritus hanc fuisse gratiam, quod ignorantibus omnibus subito basilicam reddidisti. Spiritus, inquam, sancti hoc munus, hoc opus est, qui à nobis quidem tunc praedicabatur: sed in te operabatur. Nec superioris temporis damna deploro, quando quidem basilicæ sequestratio illa cuiusdam scenoris traxit vsuras. Etenim basilicam sequestrasti, ut fidem probares. Impleuit igitur propolium suum pietas tua, quæ sic sequestrauerat ut probaret: sic probauit, ut redderet. Nec fructum amisi, sed iudicium teneo, patuitque omnibus in quadam facti discretionem, discretam tibi nunquam fuisse sententiam. Patuit, inquam, omnibus & tuum non fuisse cum sequestrares & tuum esse cum redderes. Primum igitur, ab inferioribus inchoemus, ut quasi per gradus quosdam tractatus noster ascendat, quo facilius hi qui fidem non deferunt, vel ratione flectantur. Possunt enim dicere in principio: Nec nos didicimus seruire Spiritum. Sed cum dicant seruire Christum, quomodo possunt negare de spiritu? Quod si secundum carnem in serui forma consentiunt Christum fuisse, constat & conuenit. Ergo si secundum diuinitatem suam Christus non seruit, non seruit etiam spiritus. Quod si non seruit spiritus, omnia autem seruiunt, super omnia igitur spiritus est, qui non seruit sicut omnia. Non enim alienae aut potestati aut iuri subiectus est, sed suae libertatis est arbiter. Si quidem omnia pro autoritate propriae voluntatis, diuidens sicut scriptum est, singulis prout vult. Nunc id ipsum quod diximus, testimoniis astruamus. Principium disputationis est, quia seruiunt omnia. Seruire autem omnia liquet, quoniam scriptum est: Vniuersa seruiunt tibi. Dixit hoc spiritus per prophetam, non dixit seruum sed seruiunt tibi, ut crederes quod ipse à seruitio sit exceptus. Ergo cum vniuersa seruiant, non seruiat spiritus, utique inter vniuersa non est Spiritus sanctus. Nam si inter omnia dicimus esse Spiritum sanctum, utique cum legerimus, quia alta Dei scrutatur spiritus, Deum patrem esse super omnia denegamus. Etenim cum ex Deo spiritus sit, &

spiritus oris eius, quomodo possumus inter omnia dicere Spiritum sanctum, cum super omnia Deus sit cuius est spiritus, plenè utique perfectæque virtutis? Ac ne apostolum arbitrentur errasse, accipiant quæ fiduciæ huius sit secutus authorem. Dominus enim in euangelio dixit: Cum venerit paracletus quem ego mittam vobis à patre meo spiritum veritatis qui à patre procedit, ille testimonium perhibebit de me. Ergo & à patre procedit Spiritus sanctus & testificatur de filio. Testificatur etiam de patre testis & fidelis & verus, quo nihil ad expressionem diuinae maiestatis est plenius, nihil ad vnitatem diuinæ potestatis euidentius, cum idem nouerit spiritus quod & filius, qui paternorum testis & consors indiuiduus secretorum est. Excluit itaque à cognitione Dei societatem & multitudinem creaturæ, non excludendo autem Spiritum sanctum, ostendit non esse socium creaturæ. Vnde & illud quod lectum est in Euangelio: Quia Deum nemo vidit vnquam, nisi vnigenitus filius qui est in sinu patris, ipse enarrauit: ad exceptionem pertinet Spiritus sancti. Quomodo enim Deum non videt, qui scrutatur etiam alta Dei? Quomodo Deum non videt, qui cognouit quæ Dei sunt? Quomodo Deum non videt, qui ex Deo est? Ergo cum ita positum sit, quia Deum nemo vidit vnquam, vidit autem spiritus, utique exceptus est spiritus. Super omnia igitur est, qui est exceptus ex omnibus.

Non posse ad spiritum derivari Dei, quia scriptum est de Dei filio. Omnia per ipsum facta sunt, quia spiritus Dei super omnia, non inter omnia est. CAP. II.

Videtur sancte Imperator plena ratio esse pietatis, sed impiis non videtur. Denique quid moliantur aduerte. Solent enim dicere hæretici, ideo inter omnia Spiritum sanctum esse numerandum, quia scriptum est de Dei filio: Omnia per ipsum facta sunt. Quam malè confunditur actio quæ non tenet veritatem, & præpostero ordine assertionis inuoluitur. Hoc enim tunc valeret, ut inter omnia dicerent esse Spiritum sanctum, si factum probarer. Namque omnia per filium scriptura dicit esse quæ facta sunt. Cum autem factus non doceatur Spiritus sanctus, utique nec inter omnia, probari potest, qui neque factus est sicut omnia, nec creatus. Mihi igitur ad vtrunque hoc proficit testimonium, ut & super omnia probetur esse qui factus non est: & quia super omnia est, non videatur factus esse, nec inter ea quæ sunt facta numerandus. Quod si quis, quia omnia facta per verbum euangelista posuit, non excipit Spiritum sanctum, quanquam in Ioanne locutus spiritus Dei, omnia per ipsum facta sunt dixerit, non omnia facta sumus. Cum utique loqui in euangelistis spiritum Dei ipse Dominus ostenderit dicens: Non enim vos estis loquentes, sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis. Tamen si quis, ut dixi,

1. Cor. 12.

1. Cor. 12.

Psalm. 118.

1. Cor. 2.

Ioan. 15.

Ioan. 3.

Ioan. 7. ratio.

Matth. 10.

1. Cor. 8.

Ioan. 26.

Rom. 5.

Acto. 8. Acto. 19.

dixi, hoc loco non excipit Spiritum sanctum, sed inter omnia numerat, nec ibi ergo excipit Dei filium vbi apostolus dixit: Nobis tamen vnus Deus pater, ex quo omnia, & nos in illum. Sed ut sciat quia inter omnia non est filius, legat sequentia. Nam cum dicit: Et vnus Dominus Iesus per quem omnia: ab omnibus utique exceptit Dei filium, quia excipit & patrem. Eiusdem autem impietatis est vel patri vel filio vel Spiritui sancto derogare. Non enim credit in patrem qui non credit in filium, nec credit in Dei filium qui non credit in spiritum, nec potest sine regula veritatis fides stare. Nam qui negare cœperit vnitatem potestatis in patre & filio & Spiritu sancto, non potest utique ibi vbi nulla diuisio sit, fidem probare diuisam. Ergo quia pietatis vnitas est bene credere, etiam vnitas impietatis est malè credere. Itaque qui putat spiritum inter omnia debere numerari, quia omnia legunt facta per filium, etiam filium utique inter omnia annumerandum putant, quia legunt ex Deo omnia. Consequenter autem nec patrem discernunt ab omnibus, qui à creaturis omnibus filium non discernunt, quoniam sicut ex patre omnia, ita etiam per filium omnia. Hoc ipsum supra euidenter apostolus dixit, ne inter omnia posuisse filium vel impiis videretur, qui audierant dixisse filium: Pater quod dedit mihi maius omnibus est.

Non videri spiritum Dei à patris & filij maiestate discerni, quia scriptum est: Nobis autem vnus Deus pater ex quo omnia, & nos in ipsum: & vnus dominus Iesus per quem omnia, de spiritu autem nihil dixit: plerisque locis & de spiritu dixit scriptura & de filio & de deo patre eo loco nihil dixit, aut de deo patre dixit & spiritum, & de dei filio nihil dixit. CAP. III.

Sed fortasse aliquis dicat, qua ratione cum dixerit hic ex patre omnia, & per filium omnia, de Spiritu sancto tacuerit, & hinc cupiat præiudicium comparare. Quod si pergit maliciôsè interpretari, quam multis inueniet locis prædicatam sancti Spiritus potestatem, in quibus vel de patre vel de filio nihil scriptura expresserit: sed intelligendum reliquerit. Nunquid ergo cum gratia spiritus prædicatur, Dei patris aut vnigeniti filij denegatur? Non ita, quia sicut pater in filio, & filius in patre, ita etiam diffusa est charitas Dei in cordibus nostris per Spiritum sanctum qui datus est nobis. Et sicut qui benedicitur in Christo, benedicitur in nomine patris & filij & Spiritus sancti, quia vnum nomen est, potestas vna: ita etiam vbi operatio aliqua diuina, aut patris, aut filij, aut spiritus designatur, non solum ad sanctum Spiritum, sed etiam ad patrem refertur & filium, nec solum ad patrem sed etiam ad filium refertur & spiritum. Denique & æthiops eunuchus Candacis reginæ baptizatus in Christo, plenum mysterium consecutus est. Et illi qui negauerunt se scire Spiritum sanctum, quamuis baptizatos se dicerent in Ioannis baptismo, baptizati sunt postea, quia Ioannes in remissionem peccatorum, in aduenientis Iesu, non in suo baptizauit nomine. Et ideo spiritum nesciebant, quia nec baptismum in Christi nomine, sicut Ioannes baptizare solebat, acceperant. Ioannes enim licet non baptizaret in spiritu, tamen & Christi

spiritum. Denique cum interrogaretur ne fortè ipse esset Christus, respondit: Ego vos aqua baptizo, veniet autem fortior, me, cuius non sum dignus calciameta portare, ipse vos baptizabit in Spiritu sancto & igni. Ergo isti, quia nec in Christi nomine, nec cum fide Spiritus sancti baptizati fuerant, non potuerant accipere baptismatis sacramentum. Baptizati sunt itaque in nomine Iesu Christi, nec iteratum est in his baptisma sed nouatum. Vnum enim baptisma. Vbi autem non est plenè baptismatis sacramentum, nec principium vel species aliqua baptismatis aestimatur. Plenum autem est, si patrem & filium spiritumque fatearis. Si vnum neges, totum subrues. Et quemadmodum si vnum in sermone comprehendas, aut patrem, aut filium, aut Spiritum sanctum, fide autem nec patrem nec filium nec spiritum abneges, plenè est fidei sacramentum: Ita etiam quamuis & patrem & filium & spiritum dicas, & aut patris aut filij aut Spiritus sancti minuas potestatem, vacuum est omne mysterium. Denique & illi ipsi qui dixerant: Nec si Spiritus sanctus sit audiuius, baptizati sunt postea in nomine Domini Iesu Christi. Et hoc abudauit ad gratiam, qui iam Spiritum sanctum Paulo prædicante cognouerant. Nec contrarium debet videri, quia quamuis etiam postea tacitum sit de spiritu, tamen creditum est: & quod verbo tacitum fuerat, expressum est fide. Cum enim dicitur: In nomine Domini nostri Iesu Christi, per vnitatem nominis impletum mysterium est, nec à Christi baptismate spiritus separatur, quia Ioannes in poenitentia baptizauit, Christus in spiritu. Nunc consideremus vtrum quemadmodum in Christi nomine plenè esse legitimum baptismatis sacramentum, ita etiam in sancto Spiritu nuncupato, nihil desit ad mysterij plenitudinè: & rationè sequamur: quia qui vnum dixerit, trinitatem signauit. Si Christum, & dicas Deum patrem à quo vnctus est filius, & ipsum qui vnctus est filium, & spiritum quo vnctus est designasti. Scriptum est enim: Hunc Iesum à Nazareth, quem vnxit Deus Spiritu sancto. Et si patrem dicas, & filium eius & spiritum oris eius pariter indicasti, si tamè id etiam corde comprehendas. Et si spiritum dicas, & Deum patrem à quo procedit spiritus, & filium, quia filij quoque est spiritus, nuncupasti. Vnde ut rationi copuletur auctoritas, in spiritu quoque rectè baptizari nos posse scriptura indicat dicente Domino: Vos autem baptizabimini in Spiritu sancto. Et alibi apostolus ait: Omnes enim in ipso corpore in vno spiritu baptizati sumus. Vni opus, quia vni mysterium. Vnum baptismum, quia mors vna pro mundo. Vnitas ergo operationis, vnitas prædicationis, quæ non potest separari. Quod si hoc loco separatur spiritus ab operatione patris & filij, quia dictum est: Ex Deo omnia, & per filium omnia: ergo & ibi quia apostolus de Christo dixit: Qui est super omnia deus benedictus in secula, non solum est creaturis omnibus, sed etiam patri (quod dictum nefas est) prætulit. Sed absit. Non enim inter omnia pater, non inter plebè quandam creaturarum suarum. Subter creatura omnis, supra diuinitas patris & filij & Spiritus sancti. Illa seruit, hæc regnat. Illa subiacet, ista dominatur. Illa opus, hæc author est operis. Illam adorant omnes, hæc adoratur ab omnibus. Denique de filio scriptum est: Et adorent

Matth. 3.

Acto. 19.

Actuum 10.

Acto. 1. 1. Cor. 12.

Roman. 9.

Hebr. 1.

eum omnes angeli eius. Non habes, adoret Spiritus sanctus. Et infra: Ad quem autem angelorum dixit aliquando. Sede ad dexteram meam, donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum? Nonne omnes sunt, inquit, ministri spiritus in ministerium qui mittuntur? Cum dicit omnes, nunquid & Spiritum sanctum comprehendit? Non utique, quia angeli & cetera potestates in ministerium & obsequium Dei filio ut seruiant destinatur. At vero spiritus sanctus, non minister, sed testis est filij. Quemadmodum de ipso filius dixit: Ille testimonium perhibet de me. Testis est ergo filij spiritus. Qui testis est nouit omnia. Sicut Deus pater testis est. Sic enim habes in posterioribus, quia confirmata est salus nostra testificante Deo signis quoque & prodigijs, & varijs virtutibus, & Spiritus sancti diuisionibus. Qui diuidit, utique supra omnia, non inter omnia est. Diuidere enim operatoris gratia, non operis est materia. Si supra omnia filius, per quem initium salus nostra ut predicaretur accepit: utique & pater Deus qui testificatur & asseuerat signis & prodigijs de salute nostra, exceptus a cunctis est. Similiter autem & spiritus qui diuisionibus suis nostrae testimonium fert salutis, non est in creaturarum plebe numerandus, sed cum patre a stimandus & filio, qui non per incisiones sui diuiditur ipse cum diuidit. Indiuiduus enim cum sit, nihil amittit cum omnibus largitur. Sicut & filius regnum patre accipiente nihil perdit, nec pater filio cum sua tradit, amittit. Nullum itaque damnatum esse in diuisione gratiae spiritualis, Domino attestante cognouimus. Qui enim ubi uult spirat, ubique sine damno est: de quo infra dicemus plenius. Interim nunc quoniam propositum est ordine suo asserere, non esse inter omnia spiritum computandum, ipsum Apostolum, de cuius uerbis faciunt questionem, assertionis huius adhibeamus auctorem. Quae enim essent illa omnia, siue uisibilia siue inuisibilia, ipse signauit dicens: Quoniam in ipso condita sunt omnia in caelis & in terra. Vides omnia de his dicta quae uel in caelis sunt, uel in terra? Sunt enim in caelis etiam inuisibilia quae facta sunt. Tamen ne cui esset incognitum, addidit de quibus diceret: Siue sedes, inquit, siue dominationes, siue principatus, siue potestates, omnia per ipsum & in ipso creata sunt, & ipse est ante omnes, & omnia in ipso constant. Nunquid ergo hic inter creaturas spiritum sanctum comprehendit? Aut cum dicit, ante omnes esse Dei filium, nunquid ante patrem dixisse estimandus est? Non utique, nam sicut hic per filium dicit omnia creata esse, & in ipso omnia consistere caelestia, ita etiam in Spiritu sancto vires habere uinculata caelestia dubitari non potest, quando lectum est: Verbo Domini caeli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis uirtus eorum. Super omnia est igitur de quo est omnis caelestium & terrestrium uirtus. Qui igitur super omnia est, utique non seruit: qui non seruit liber est, qui liber est habet iura dominatus. Hoc si a principio diceret, negaretur. Sed quemadmodum illi minora negant ne maiora credantur, ita & nos minora praemittamus, ut aut perfidiam suam etiam in minoribus prodant: aut si uel minoribus consentiunt, maiora de minoribus colligamus. Arbitror, clementissime Imperator, plenissime con-

Ioan. 15.

Hebr. 2.

Ioan. 3.

Colos. 1.

ibidem.

Psalms. 32.

putatos eos qui audent inter omnia Spiritum sanctum computare. Sed tamen ut sciant se non tantum apostolicis testimonijs, sed etiam dominicis perurgeri: quomodo audent inter omnia numerare Spiritum sanctum quando ipse Dominus dixerit: Qui blasphemauerit in filium hominis, remittetur ei: qui autem blasphemauerit in Spiritum sanctum, nec hic nec in futurum remittetur ei. Quomodo igitur inter creaturas audeat quisquam spiritum computare? Aut quis sic se obligat, ut si creatura derogauerit, non putet sibi hoc aliqua uenia relaxandum? Nam si Iudaei, quia adorauerunt militiam caeli, diuino praesidio destituti sunt: qui autem adorat & constituit Spiritum sanctum, acceptus est Deo, qui non confitetur, sacrilegij reus sine uenia damnatur, utique hinc aestimari potest, non inter omnia sed super omnia esse Spiritum sanctum, cuius iniuria aeternis supplicijs expiatur. Cur autem dixerit Dominus: Qui blasphemauerit in filium hominis remittetur ei: qui autem blasphemauerit in Spiritum sanctum, nec hic nec in futurum remittetur ei, diligenter aduerte. Nunquid alia est offensa filij, alia Spiritus sancti? Sicut enim uena diuinitas, sic uena iniuria. Sed si qui corporis specie deceptus humani, remissius aliquid sentit de Christi carne quam dignum est (Neque enim uilis nobis debet uideri, quae aula uirtutis fructus est uirginis) habet culpam, non est tamen exclusus a uenia, quam fide possit ascendere. Si qui uero sancti Spiritus dignitatem, maiestatem & potestatem abneget sempiternam, & putet non in spiritu Dei eiici demonia, sed in Beelzebub, non potest ibi exoratio esse ueniae, ubi sacrilegij plenitudo est: quia qui spiritum negauit, & Deum patrem negauit & filium, quoniam id est est spiritus Dei, qui spiritus Christi est. Vnum autem esse spiritum nemo dubitauerit, & si de uno Deo plerique dubitauerint. Alium enim dixerunt plerique haeretici Deum ueteris, alium noui testamenti. Sed sicut vnus pater, qui & olim locutus est, ut legimus, patribus in prophetis, & in nouissimis diebus nobis locutus est in filio: & sicut vnus filius qui iuxta ueteris seriem testamenti ab Adam offensus, ab Abraham uisus, a Iacob adoratus est, ita etiam Spiritus sanctus vnus est, qui efferebuit in prophetis, insufflatus est apostolis, copulatus est patri & filio in baptismatis sacramento. De ipso enim dicit David: Et Spiritum sanctum tuum ne auferas a me. De ipso etiam alibi dixit. Quod ibo a spiritu tuo?

Quoniam ipse est Spiritus sanctus, qui est Spiritus Dei & Spiritus Christi, ipse paracletus, ipse spiritus ueritatis, ipse spiritus uiae.

ET scias quia idem spiritus Dei est, qui est Spiritus sanctus, sicut & in Apostolo legimus: Nemo in spiritu Dei loquens dicit anathema Iesu. Et nemo dicit Dominum Iesum nisi in Spiritu sancto. Ipsum apostolus spiritum Dei dixit. Ipsum etiam spiritum Christi appellauit, sicut habes: Vos autem in carne non estis, sed in spiritu, si tamen spiritus Dei habitat in uobis. Si quis autem spiritum Christi non habet, hic non est eius. Et infra: Quod si spiritus eius qui suscitauit Iesum a mortuis, habitat in uobis. Ipse est ergo spiritus Dei qui spiritus Christi. Ipse est spiritus

Matth. 12.

Marc. 3. Luc. 12.

Luc. 11.

Hebr. 1.

Psalms. 50.

Psalms. 138.

1. Cor. 12.

Roman. 8.

ibidem.

Ioan. 14.

Ioan. 20.

Act. 5.

Matth. 10.

Luc. 12.

Psalms. 103.

Galat. 4.

ibidem.

vitae, sicut ait Apostolus: Lex enim spiritus vitae in Christo Iesu liberauit me a lege peccati & mortis. Quem ergo spiritum vitae Apostolus dixit, ipsum Dominus in Euangelio Paraclatum nominat, ipsum spiritum ueritatis, sicut habes: Et rogabo patrem, & alium Paraclatum dabit uobis, ut uobiscum sit in aeternum, spiritum ueritatis, quem hic mundum non potest accipere, quia non uidit eum, nec cognoscit eum. Habes ergo & Paraclatum spiritum, eundem & spiritum ueritatis, & spiritum inuisibile designatum. Quomodo igitur secundum diuinitatem quidam filium uisibilem putant, cum etiam spiritum mundus uideri non possit? Accipe nunc eiusdem uoce Domini quod ipse sit Spiritus sanctus, qui & spiritus ueritatis. Habes enim in ultimo libri huius: Accipite Spiritum sanctum. Ipsum quoque esse Spiritum sanctum qui est spiritus Domini, Petrus docet dicens: Anania quid tibi uisum est mentiri Spiritui sancto? Et statim ad uxorem Ananiae idem ait: Quid uobis uisum est tentare spiritum Domini? Cum dicit, uobis, ostendit de eo dictum spiritu de quo Ananiae dixerat. Ipse est ergo spiritus Domini, qui Spiritus sanctus. Ipsum etiam Spiritum sanctum qui spiritus patris est, declarauit Dominus dicens secundum Matthaeum, in persecutione non esse cogitandum quid loquamur. Non enim uos estis qui loquimini, sed spiritus patris uestri qui loquitur in uobis. Idem autem secundum Lucam ait: Nolite solliciti esse qualiter respondeatis aut dicatis, Spiritus enim sanctus Dei docebit uos in ipsa hora quae oporteat dicere. Ergo quamuis multi dicantur spiritus, quia lectum est: Qui facit angelos suos spiritus, Vnus tamen est Dei spiritus. Ipsum igitur unum spiritum & Apostoli & Prophetae sunt consecuti. Sicut etiam uas electionis, doctor gentium dicit, quia unum spiritum potauimus, quasi eum qui non queat scindi, sed infundatur animis, & sensibus illabatur, ut secularis sitis restinguat ardorem. Non ergo sanctus Spiritus de substantia corporalium, hic enim corporalibus incorporamur infundit gratiam: sed nec de substantia inuisibilium creaturarum est: nam & illae sanctificationem huius accipiunt, & per hunc reliquis mundi operibus antecellunt, siue angelos dicas, siue dominationes, siue potestates, omnis creatura expectat sancti Spiritus gratiam. Sicut enim nos per spiritum liberi, quia misit Deus spiritum filij sui in corda nostra clamantem, Abba pater, itaque iam non est seruus sed filius: ita etiam omnis creatura reuelationem filiorum Dei expectat, quos utique sancti Spiritus gratia filios Dei fecit. Ergo & creatura ipsa spiritualis gratiae reuelatione mutatur, & liberabitur a seruitute corruptionis, in libertatem gloriae filiorum Dei. Omnis ergo creatura mutabilis, non solum ea quae iam peccato aliquo aut elementorum conditione mutata est, uerum etiam quae corruptelae potest esse obnoxia uitio naturae, etsi nondum est studio disciplinae. Nam ut in superioribus libris docuimus, & angelorum naturam liquet potuisse mutari. Utique aestimare conuenit quia qualis vnus natura, talis & ceterorum. Mutabilis ergo & reliquorum natura, sed melior disciplina.

Quod sicut pater sanctus, ita filius, ita & spiritus dicitur sanctus. CAP. V.

ERGO omnis mutabilis creatura, sed non mutabilis Spiritus sanctus. Neque enim aliquo uitio mutari potest, qui omnium abolet uitia, peccata condonat. Quomodo ergo mutabilis qui sanctificando alios mutat ad gratiam, non ipse mutatur? Quomodo mutabilis, qui bonus semper est? Neque enim unquam malus Spiritus sanctus, per quem nobis quae bona sunt ministrantur. Vnde & Euangelista duo, in uno eodemque loco, diuersis quidem inter se uerbis, sed eadem designarunt. Habes enim in Matthaeo: Si uos cum sitis mali, nostris bona data dare filijs uestris, quanto magis pater uester qui in caelis est, dabit bona petentibus se? Secundum Lucam autem inuenies ita scriptum: Quanto magis pater uester de caelo dabit spiritum bonum petentibus se? Aduertimus ergo bonum esse Spiritum sanctum Domini iudicio, Euangelistarum testimonio, quando alius pro sancto Spiritu bona, alius pro bonis sanctum Spiritum nominauit. Si igitur quod bonum est, hoc est Spiritus sanctus, quomodo bonus non est? Nec fallit, quod nonnulli codices habent etiam secundum Lucam: Quanto magis pater uester de caelo dabit bonum datum petentibus se? Hoc bonum datum gratia spiritualis est, quod Dominus Iesus effudit de caelo postquam patibulo crucis fixus triumphales reuelans euacuae mortis exuias, uictor mortis a mortuis resurrexit. Sicut habes: A secedens in altum captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus. Et bene ait data, Sicut enim filius datus, de quo scriptum est: Puer natus est nobis, filius datus est nobis, data est & gratia spiritualis. Quid autem dubitem dicere, quia datus est & Spiritus sanctus, cum scriptum sit: Gratia Dei effusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum qui datus est nobis? Quem utique quoniam pectora recipere captiua non poterant, prius Dominus Iesus captiuam duxit captiuitatem, ut liberis affectibus gratiae diuinae munus infunderet. Pulchre autem duxit captiuam captiuitatem. Christi enim uictoria, uictoria libertatis est, quae omnes gratiae uindicauit, nullum astrinxit iniuriam. Ergo in omnium absolute, nemo captiuus est. Et quia dominicae tempore passionis, sola feriabatur iniuria quae captiuos omnes amiserat quos tenebat, in se recurrens captiua facta est ipsa captiuitas, iam non Belial addicta, sed Christo, cui seruire libertas est. Qui enim in Domino uocatus est seruus, libertus est Domini. Sed ut ad proposita reuertamur: Omnes, inquit declinauerunt, simul inutiles facti sunt, non est qui faciat bonum, non est usque ad unum. Si excipiunt Spiritum sanctum, etiam ipsi cum non esse inter omnia consententur. Si non excipiunt, ergo & ipsum inter omnia declinasse fateantur. Sed uideamus utrum bonitatem habeat, cum fons sit principiumque bonitatis. Nam sicut pater bonitatem habet, & filius habet, ita etiam bonitatem habet Spiritus sanctus. Quod etiam Apostolus docuit, dicens: Fructus autem spiritus, pax, charitas, gaudium, patientia, bonitas. Quis autem dubitat quod bonus sit, cuius fructus est bonitas? Arbor enim bona bonos fructus facit.

H iij

Matth. 7.

Luc. 11.

Psalms. 67.

Esai. 9.

1. Cor. 7.

Psalms. 13.

Galat. 5.

Matth. 7.

Ioan. 16.

Ephes. 3.

Psal. 142.

Matth. 28.

Leuit. 19.

1. Ioan. 5.

Itaque si bonus Deus, quomodo non bonus qui oris eius est spiritus, qui scrutatur etiam alta Dei? An in alta Dei contagio mali possit intrare? Unde & illud intelligitur, quam amentes sint qui bonum filium Dei abnegant, cum bonum spiritum Christi negare non possint. De quo ait Dei filius: Propterea dixi, de meo accipiet. An non bonus spiritus qui bonos de pessimis facit, peccatum abolet, malum delet, crimine excludit, bonum munus infundit, de persecutoribus Apostolos facit, de peccatoribus sacerdotes? Eratis, inquit, aliquando tenebrae, nunc autem lux in Domino. Sed quid differimus eos? Nam si verba exigunt, cum facta non abnuant, accipiant bonum spiritum scriptum. Dixit enim Dauid: Spiritus tuus bonus deducet me in viam rectam. Quid est enim spiritus, nisi plenus bonitatis? qui cum sit inaccessible natura, receptabilis tamen propter bonitatem suam nobis est, complens virtute omnia: sed qui solis participetur iustis, simplex substantia, opulens virtutibus, vnicuique praesens, diuidens de suo singulis, & vtique totus. Meritoque filius dixit: Ite, baptizate gentes in nomine patris, & filii, & Spiritus sancti, non dedignatus Spiritus sancti societatem. Cur igitur quod Dominus non dedignatus est in baptismatis sacramento, molestum ferunt aliqui filio vel patri spiritum nostra deuotione coniungi? Bonus ergo spiritus. Bonus autem, non quasi acquirens, sed quasi impertiens bonus est: Non enim accipit a creaturis, sed accipitur Spiritus sanctus, sicut non sanctificatur, sed ipse sanctificat. Creatura enim sanctificatur: sanctificat autem Spiritus sanctus, in quo licet verbi communio, discretio tamen naturae est: sanctus enim dicitur & homo qui accipit, & Deus qui tribuit sanctitatem, quia legimus: Estote sancti, quoniam ego sanctus sum. Non ergo potest sanctificatio & corruptela vnus esse naturae. Et ideo non potest gratia sancti Spiritus & creatura vnus esse substantiae. Itaque cum omnis inuisibilis praeter trinitatem reliqua natura, cuius rationabilem & incorpoream iure quidam substantiam putant, non impertiat spiritalem gratiam sed acquirat: nec participet, sed assumat, separanda vtique est a societate Spiritus sancti communitas creaturae. Credant igitur, quia creatura non est Spiritus sanctus. Aut si creaturam putant, cur associant patri? Si creaturam arbitrantur, cur filio Dei iungunt? Quod si a patre & filio non existimant separandum, non aestiment creaturam, quia vbi vna sanctificatio, vna natura est.

Quia in spiritu signamur. CAP. VI.

Sunt tamen plerique qui eodem quod in aqua baptizamur & spiritu, non putent aquae & spiritus distare munera: & ideo non putant distare naturam. Nec aduertunt quia in illo aquarum sepelitur elemento, vt renouati per spiritum resurgamus. In aqua enim imago mortis, in spiritu pignus est vitae, vt per aquam moriatur corpus peccati, quae quasi quoddam tumulo corpus includit, & per virtutem spiritus renouemur a morte peccati. Et ideo hi tres testes vnus sunt, sicut Ioannes dixit: Aqua, sanguis, & spiritus. Vnus in mysterio non in natura. Aqua igitur testis est sepulturae, sanguis testis est mortis, spiritus testis est

vitae. Si qua ergo in aqua gratia, non ex natura aquae, sed ex praesentia est Spiritus sancti. Numquid in aqua viuimus sicut in spiritu? Nunquid in aqua signamur sicut in spiritu? In ipso enim viuimus, & ipse est pignus hereditatis nostrae. Sicut & Apostolus scribens ad Ephesios ait: In quo credentes signati estis spiritu promissionis: sancto igitur spiritu signati sumus, non natura, sed a Deo, quia scriptum est: Qui vnxit nos Deus, & qui signauit nos, & dedit pignus spiritus in cordibus nostris: signati ergo spiritu a Deo sumus. Sicut enim in Christo morimur vt renascamur, ita etiam spiritu signamur, vt splendorem atque imaginem eius & gratiam tenere possimus, quod est vtique spirituale signaculum. Nam & si specie signemur in corpore, veritate tamen in corde signamur, vt Spiritus sanctus exprimat in nobis imaginis caelestis effigiem. Quis igitur audeat dicere discretum a Deo patre & Christo esse Spiritum sanctum, cum per ipsum ad imaginem & similitudinem Dei esse mereamur, & per ipsum fiat, quemadmodum Petrus Apostolus dixit, vt diuinum simus consortes naturae? In quo vtique non carnalis successione hereditas, sed adoptionis gratiae spirituale commercium est. Atque vt sciamus cordis nostri magis hoc quam corporis esse signaculum, docet Propheta qui dicit: Signatum est in nobis lumen vultus tui Domine, dedisti laetitiam in corde meo.

Quia replet omnia spiritus Dei. CAP. VII.

Cum igitur omnis creatura, certis naturae suae sit circumscripta limitibus, siquidem & illa inuisibilia opera quae non queunt locis & finibus comprehendere, substantiae suae tamen proprietate clauduntur: quomodo quis audeat creaturam appellare Spiritum sanctum, qui non habeat circumscriptam determinatamque virtutem. Quia & in omnibus & vbique semper est, quod vtique diuinitatis & dominationis est proprium. Domini enim est terra, & plenitudo eius. Et ideo cum Dominus seruulos suos Apostolos destinaret: vt agnosceremus aliud creaturam esse, aliud gratiam spiritalem: alios alio destinabat, quia omnes simul vbique esse non poterant. Dedit autem omnibus Spiritum sanctum, qui licet separatis Apostolis, sic inseparabilis gratiae munus infunderet. Erant igitur diuersae personae, sed vnus in omnibus operationis effectus, quia vnus est Spiritus sanctus, de quo ait: Accipietis virtutem veniente Spiritu sancto in vos, & eritis mihi testes in Hierusalem, & in omni Iudaea & Samaria vsque in fines terrae. Incircumscribitur igitur & infinitus Spiritus sanctus, qui se discipulorum sensibus per separatam diuortia discreta regionum semotosque fines totius orbis infudit, quem nihil potest praeterire vel fallere. Et ideo sanctus ait: Quod ibo a spiritu tuo, aut quod a facie tua fugiam? De quo hoc angelo scriptura dicit? De qua dominatione? de qua potestate? Cuius inuenimus angeli virtutem per plurimos esse diffusam? Angeli enim ad paucos mittebantur, Spiritus autem sanctus populis infundebatur. Quis igitur dubitet quin diuinum sit, quod infunditur simul pluribus nec videtur? Corporeum autem quod videtur a singulis & tenetur. Sed quemadmodum sanctificas

Ephes. 1.

2. Cor. 1.

2. Pet. 1.

Psal. 4.

Psalm. 23.

Act. 1.

Psalm. 138.

Aposto-

Matth. 22.

Isa. 2.

Luc. 1.

Hierem. 23.

Isa. 4.

Act. 4.

Luc. 1.

Ioan. 5.

Apostolos spiritus non est humanae confors naturae. Ita etiam sanctificans angelos, dominationes & potestates, non habet confortium creaturae. Si qui autem putant non esse spiritalem in angelis sanctitatem, sed aliam quandam gratiam suae proprietate naturae, hi inferiores profecto angelos hominibus iudicabunt. Cum enim & ipsi fateantur quod Spiritui sancto angelos conferre non audeant, nec possint negare quod hominibus infundatur Spiritus sanctus: sanctificatio autem spiritus, donum munusque diuinum sit, inuenientur vtique homines qui meliore sanctificatione habent, angelis preferendi. Sed cum angeli hominibus in adiumenta descendant, intelligendum est quod creatura quidem superior angelorum sit, quae plus recipit gratiae spiritualis, eiusdem tamen & erga nos & illos munus authoris sit. Quanta autem gratia quae praemiis angelorum etiam inferiorem creaturam humanae conditionis exaequet? sicut Dominus ipse promisit, dicens: Eritis sicut angeli in caelo. Nec difficile. Qui enim illos angelos fecit in spiritu, homines quoque per eandem gratiam similes faciet angelorum. De qua autem creatura dici potest, quia repleuerit vniuersa quod scriptum est de Spiritu sancto: Effundam de spiritu meo super omnem carnem? non de angelo dici potest. Denique Gabriel ipse missus ad Mariam, Ave, inquit gratia plena. Spiritalem vtique in ea declarans gratiam, quod in eam Spiritus sanctus superueniret, & plenum gratiae vterum verbo esset habitura caelestis. Domini enim est omnia complere, qui dicit: Ego caelum & terram compleo. Si ergo Dominus est qui caelum complet & terram, quis potest Spiritum sanctum iudicare dominationis & diuinae potestatis exorte, qui repleuit orbem, & quod vltra totum orbem est repleuit Iesum mundi totius redemptorem? Scriptum est enim: Tenuit autem plenum Spiritus sancto regressus est ab Iordane. Quis igitur alius, nisi qui eiusdem esset plenitudinis, completent omnia possit implere? Sed ne hoc secundum carnem dictum obiciant, quamquam plus vnus ille quam omnes, de cuius carne exhibit virtus, quae sanaret omnes. Tamen sicut Dominus complet omnia, ita etiam de spiritu lectum est: Quoniam spiritus Domini repleuit orbem terrarum. Habes etiam de omnibus qui conuenerant cum Apostolis dictum, quia repleti sancto Spiritu loquebantur verbum Dei cum fiducia. Vides quia & plenitudinem & fiduciam dat Spiritus sanctus, cuius operationem Archangelus nunciat Mariae dicens: Spiritus sanctus superueniet in te. Habes etiam in euangelio, quia angelus secundum tempus descendebat in natatoria, & mouebatur aqua, & qui prior descendisset in natatoria sanus fiebat. Quid in hoc typo angelus, nisi descensionem sancti Spiritus nunciabat, quae nostris futuris temporibus aquas sacerdotibus inuocata precibus consecraret? Ille ergo angelus sancti Spiritus erat nuncius, eodem quod per gratiam spiritalem medicina nostris esset animi ac mentis languoribus deferenda. Eodem ergo & spiritus habet, quos Deus pater & Christus ministros. Sic omnia replet, sic omnia possidet, sic omnia operatur in omnibus, quemadmodum & Deus pater operatur & filius. Quid igitur sancti Spiritus operatione diuinius, cum etiam benedictio-

num suarum praesentem spiritum, Deus ipse testatur dicens: Ponam spiritum meum supra semen tuum & benedictiones meas super filios tuos: Nulla enim potest esse plena benedictio, nisi per infusionem Spiritus sancti. Unde & Apostolus nihil melius hoc nobis quod optaret inuenit, sicut ipse dixit: Non deficiamus pro vobis orantes & obsecrantes, vt repleamini cognitione voluntatis eius, in omni sapientia & intellectu spiritali ambulantes digne deo. Hanc igitur Dei esse docuit voluntatem, vt magis in bonis operibus & sermonibus & sensibus ambulantes repleamur voluntate Dei, qui ponit in cordibus nostris Spiritum sanctum. Ergo si is qui habet Spiritum sanctum, Dei repletus est voluntate, vtique inter patrem & spiritum nulla distantia voluntatis est. Simul illud aduerte, quia Deus dat Spiritum sanctum. Non enim humanum hoc opus, neque ab homine datur, sed inuocatus a sacerdote, a Deo traditur, in quo Dei munus ministerium sacerdotis est. Nam si Paulus apostolus iudicauit, quod ipse donare Spiritum sanctum sua autoritate non posset, & intantum se huic officio imparem credidit, vt a deo nos spiritu optaret impleri, quis tantus est qui huius traditionem muneris sibi audeat arrogare? Itaque apostolus votum precatione detulit, non ius autoritate aliqua vindicauit. Impetrare optauit, non imperare praesumpsit. Petrus quoque ait, quia non erat idoneus qui posset Spiritum sanctum vel cogere vel arcere. Sic enim dixit: Ergo si eandem gratiam concessit illis Deus sicut & nobis, ego quis eram qui possem prohibere Deum? Sed fortasse apostolus non moueantur exemplis, & idcirco vnamur opiam eum. Quia dicitur: Spiritus sanctus inuenit in spiritu meo. Dominus quoque per Esaiam dixit: Spiritus Domini super me propter quod vnxit me. Quis ergo audeat dicere creatam Spiritus sancti esse substantiam, qui cum illuxerit in cordibus nostris, diuinam cernimus pulchritudinem veritatis, & distantiam creaturae diuinitatisque cognoscimus, vt opus segregetur ab authore? Aut de qua creatura Deus ita locutus est, quod aut dominationes aut potestates effundat aut angelos? Sed de spiritu, inquit, meo effundam. Non spiritum ait, sed de spiritu. Neque enim nos capere possumus plenitudinem Spiritus sancti, sed tantum accipimus quantum de suo arbiter nostri pro sua voluntate diuiserit. Sicut enim Dei filius non rapinam arbitratus est esse se aequalem Deo, sed semetipsum exinanivit, vt nos cum nostris animis percipere possemus. Exinanivit autem non quod ipse esset vacuus suae plenitudinis, sed quo mihi qui plenitudinem eius sustinere non possem, pro eo quod capere possem infunderetur. Ita etiam de Spiritu sancto pater se dicit effundere super omnem carnem. Non enim totum effudit, sed quod effudit, omnibus abundauit. Supra nos ergo effusum est de spiritu. At verò supra Dominum Iesum cum in forma esset hominis, manebat spiritus, sicut scriptum est: Super quem videris spiritum descendentem de caelo & manentem super eum, hic est qui baptizat in Spiritu sancto. Circa nos ex affluenti comodo liberalitas largientis est, in illo totiusmanet in eternum spiritus plenitudo. Quod igitur

Esai. 44.

Calos. 1.

Act. 11.

Esai. 61.

Philipp. 1.

Ioan. 1.

nobis satis esse iudicavit, effudit: & quod effusum est, non separatū est, nec incisum secundū quod unitatem habebat plenitudinis, quæ aciem nostri cordis illuminet pro nostræ possibilitate virtutis. Denique tantū capimus, quantū profectus nostræ mētis acquirit. Inseparabilis est enim plenitudo gratiæ spiritalis, sed nobis pro nostræ participatur facultate naturæ. Effudit ergo Deus de spiritu. Effunditur etiam charitas Dei per spiritum, quo loco unitatem debemus agnoscere operationis & gratiæ. Sicut enim de Spiritu sancto Deus effudit, ita etiam charitas Dei effusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctū, ut intelligamus non esse opus sanctū Spiritū qui diuinæ arbiter & fons profluus charitatis est. Similiter autem ut credas id quod effunditur cū creaturis non posse esse commune, sed speciale diuinitatis, etiam & filij nomen effunditur sicut habes: Vnguentū effusum est nomē tuum. Cuius virtute sermonis, nihil potest esse præstantius. Nam sicut inclusum in vase aliquo vnguentum cohibet odorem suum, qui odor quandiu vasis illius angustiis coercetur, & si ad plures non potest peruenire, tamē vim suam seruat: cū verò de vase illo quo claudebatur vnguentum fuerit effusum, longè latèque diffunditur: ita & Christi nomen ante eius aduentū in Israël populo quasi in vase aliquo Iudæorum mentibus claudebatur: Notus enim in Iudæa Deus, in Israël magnū nomen eius. Hoc vtiq; nomen quod vasa Iudæorū angustiis suis coercitum continebant. Magnū quidem & tunc nomen, cū infirmorū atque languentium haereret angustiis, sed magnitudinem suā nondū per cordium angustias, & in fines totius orbis effuderat. Postea verò quā peccatorum mundū suo illuxit aduentu, per omnem vtiq; creaturam diuinū illud suum nomen extendit, non repletum accendit ne aliqua, plenitudo enim nescit augmentum, sed replens vacua, ut esset admirabile nomen eius in vniuersa terra. Huius igitur effusio nominis, abundantem quandam exuberantiam gratiarum, bonorumque cœlestium significat largitatem. Ex abundantem enim superfluit quicquid effunditur. Itaque sicut creata non potest dici sapientia quæ ex ore Dei procedit, nec verbum quod eructatur ex corde, nec virtus in qua plenitudo maiestatis æternæ est: ita etiam creatus non potest spiritus æstimari qui ex ore Dei funditur, cū ipse Deus tātā ostenderit unitatem, ut effundere se de spiritu suo dicat. Quo intelligamus, quia etiam Dei patris eadem gratia sit, quæ Spiritus sancti est, & quod sine incisione ac detrimento aliquo diuidatur mentibus singulorum. Quod ergo de spiritu effunditur, nec inciditur, nec partibus aliquibus corporalibus comprehenditur aut secatur.

Quia sempiternus Dei spiritus. CAP. VIII.

Quomodo enim credibile est, quod spiritus sentibus aliquibus diuidatur? Dicit enim Ioannes de Deo: Ex hoc cognoscimus, quia manet in nobis de spiritu quem dedit nobis. Quod autem manet, semper vtiq; est nec mutatur. Ergo si mutationem non habet, æternitatem habet. Et ideo Spiritus sanctus sempiternus est, creatura autem obno-

xia vitio, ideoque mutabilis. Quod autem mutabile est, esse non potest sempiternum: & ideo non potest Spiritus sancti & creaturæ esse cōsortium, quia sempiternus est spiritus, creatura autem omnis in tempore est. Sempiternum autem spiritum, etiam Apostolus ostendit: Si enim sanguis hircorum & tauro-rum & cinis vitulæ aspersus inquinatos sanctificat ad carnē emundandam, quāto magis sanguis Christi qui per spiritum sempiternum se obtulit immaculatum Deo? Plerique arbitrati sunt vnguentum Christi esse Spiritum sanctum. Et bene vnguentum, quia oleum lætitiæ nuncupatum est, quo plurimarū redolēte copula gratiarum, verum illum Deus omnipotens pater vnxit principem sacerdotum, qui nō vt alij in typo vnctus ex lege, sed & secundum legē vnctus in corpore, & in veritate supra legem virtute sancti Spiritus ex patre plenus est. Hoc est oleum lætitiæ, de quo dicit Propheta: Vnxit te Deus Deus tuus oleo lætitiæ præ confortibus tuis, Denique Petrus vnctum spiritu dicit Christum, sicut habes: Vos scitis quod factum est verbum per totam Iudæam, incipiens à Galilæa post baptismum, quod prædicauit Ioannes Iesum à Nazareth, quomodo vnxit eū Deus Spiritu sancto. Oleum igitur lætitiæ Spiritus sanctus est. Et pulchrè oleum lætitiæ dixit, ne creaturam putares. Olei enim huiusmodi natura est, vt nequaquam naturæ alterius humido miscatur. Lætitia quoque non corpus vngit, sed intima cordis illuminat. Sicut Propheta dixit: Dediisti lætitiā in corde meo. Ergo cū ludat operam qui oleum velit cum creatura humidiorē confundere, quia cū olei leuior natura sit cæteris, residens aliis eleuatum secernitur: quomodo putant isti teterrimi caupones, oleum lætitiæ cum cæteris creaturis sua posse fraude confundi, cū vtiq; non quæat incorporeus, & in creaturis esset misceri? Et bene oleū lætitiæ dicitur quo vnctus est Christus. Neque enim vsitatū fuit ei oleum & cōmune quærendum, quo aut vulnera curantur, aut estus leuatur, cū momentum vulnerū suorum salus mundana non quæreret, nec refectiōnem corporis fatigati virtus sempiterna deponeret. Nec mirum si habet oleum lætitiæ, qui facit exultare morituros, tristitia mundum exiit, mœsta fœtorem mortis aboleuit. Et ideo Apostolus ait: Christi enim bonus odor sumus Deo. Vtiq; de spiritalibus significans se locutum. Sed & cū ipse filius Dei dicit: Spiritus Domini super me propter quod vnxit me, spiritale significat vnguentum. Ergo vnguentū Christi est spiritus. Aut si quia vnguentum exinanitum est nomē Domini Iesu Christi, ipsum intelligere volunt vnguētū expressum nomine, non spiritum Christi, vtiq; cum vnctum Spiritu sancto Dominum Iesum Petrus Apostolus dixerit, liquet sine dubio quod vnguentū dicitur & spiritus. Sed quid mirum cum & pater & filius spiritus esse dicatur? De quo quidem dicemus plenius, cū de unitate nominis dicere cœperimus. Tamē quia hīc quoque incidit pulcherrimus locus, ne sine corolario eum præterire videamur, accipiat quia & pater dicitur spiritus, sicut in Evangelio Dominus loquutus est, quoniam spiritus est Deus, & Christus spiritus dicitur, quia Hieremias dixit: Spiritus ante faciem nostram Christus Dominus. Et

Hebr. 9.

Psalm. 44.

Act. 10.

Psalm. 42.

2. Cor. 2.

Lucæ 4.

Ioan. 4.

Thren. 4.

Et

Et pater ergo spiritus, & filius spiritus. Quod non est creaturæ corpus, hoc spiritus est. Sed non confusus cū patre & filio Spiritus sanctus, verum & à patre distinctus & filio. Non enim Spiritus sanctus est mortuus qui mori non potuit, quia carnem non suscepit, nec mortis capax esse potuit sempiterna diuinitas, sed mortuus secundum carnem Christus. In eo vtiq; mortuus quod suscepit ex virgine, non in eo quod habebat ex patre. In eo enim mortuus in quo crucifixus est Christus. Spiritus autem sanctus non potuit crucifigi, qui carnem & ossa non habuit, sed crucifixus est Dei filius qui carnem & ossa suscepit, vt in illa cruce nostræ carnis tentamenta morerentur. Suscepit enim quod non erat, vt celaret quod erat. Celauit quod erat, vt tentaretur in eo, & redimeretur quod non erat, vt ad id quod erat, per id quod non erat, nos vocaret. O diuinum crucis illius sacramentum in qua hæret infirmitas, virtus libera est: affiguntur vitia, eriguntur trophæa. Vnde quidā sanctus ait: Cōfige clauis à timore tuo carnes meas, non ferreis clauis, sed timoris & fidei. Vehementior est enim virtutis strictura quā pœnæ. Denique Petrus cū vsque in atrium principis sacerdotum Dominum sequeretur, quem nemo ligauerat, fides vinxerat, & quem fides vinxit, pœna nō soluit. Rursus cū ligaretur à Iudæis, deuotio soluit, pœna nō tenuit, quia non secessit à Christo. Ergo & tu crucifige peccatum, vt moriari peccato. Qui enim peccato moritur, Deo viuunt. Viuamus ei qui filio proprio non pepercit, vt in illius corpore nostras crucifigeret passiones. Pro nobis enim mortuus est Christus, vt nos in illius rediuitio corpore viueremus. Mortua est ergo in illo non vita nostra, sed culpa. Qui peccata, inquit, nostra pertulit corpore suo super lignum, vt à peccatis nostris separati cum iustitia viuamus, cuius vulnere plagarum sanati sumus. Lignum igitur illud crucis, velut quædam nostræ nauis salutis, vectura nostra, nō pœna est. Alia enim falis non est nisi vectura salutis æternæ, dum mortē expetendo non sentio, dum pœnam contemnendo non patior, dum metum nescio negligendo. Quis est igitur, cuius vulnere plagarum sanati sumus, nisi Christus Dominus? De quo idē prophetauit Esaias, quia plaga eius nostra medicina est. Et de quo Paulus Apostolus in epistolis suis scripsit: Qui peccatū non cognouit, sed pro nobis peccatum factus est. Hoc quippe diuinum in eo, quia caro peccatum nō fecit, nec in eo suscepti corporis natura peccauit. Nam quid mirū si non peccauit sola diuinitas, cū peccandi incētia non habeat? Si autem solus exors peccati Deus, omnis vtiq; creatura per naturā suā, vt diximus, obnoxia potest esse peccato.

Quia Spiritus peccata condonat. CAP. IX.

Dicitur quicunque Spiritus sancti diuinitatem negas, Spiritus autem obnoxius non potuit esse peccato, qui magis peccata condonat? Nunquid Angelus donat? Nunquid Archangelus? Non vtiq; sed donat solus pater, solus filius, solus Spiritus sanctus. Nemo autem quod potest donare, non potest vitare. Sed fortasse dicit aliquis, quia & Seraphim dixit Esaiæ: Ecce tetigit hoc labia tua, & ab-

stulit iniquitates tuas, & peccata tua circumpurgauit. Abstulit, inquit, & circumpurgauit. Nō ego abstuli, sed ignis ille de altari Dei, hoc est, gratia spiritalis. Quid enim aliud piè intelligere possumus in altari Dei esse, nisi spiritus gratiæ? Non vtiq; lignū syluarum, nec fuliginem atque carbonem. Aut quid tam piū, quā vt secundum mysterium intelligamus, quia reuelabatur in ore Esaiæ, omnes homines per passionem Christi esse purgandos? Quia velut carbo secundum carnem exulsi nostra peccata, sicut in Zacharia habes: Nōne hic titio eiectus ab igni? Et ille erat Iesus indutus vestimēta sordida. Denique vt sciamus communis hoc redemptionis mysterium per Prophetas euidentissimè reuelatum, etiam hoc loco habes ab illo dictum: Ecce abstuli peccata tua: non quod Christus peccata sua deponeret, qui peccatum nō fecit, sed quod in carne Christi omne à peccatis suis genus absolueretur humanum. Sed etiam si Seraphim abstulisset peccatum, quasi vnū vtiq; de ministris Dei, ad hoc esset ministerium destinatum. Sic enim dixit Esaias, Quia missum est ad me vnum de Seraphim.

Non de loco ad locum transire spiritum Dei, de quo scriptum est: Qui à patre procedit, & de quo dicit filius Dei: Quem ego mittam vobis.

CAP. X.

Et spiritus quidem missus dicitur, sed Seraphim ad vnum, spiritus ad omnes. Seraphim mittitur in ministerium, spiritus operatur mysterium. Seraphim quod iubetur exequitur, spiritus quod vult diuidit. Seraphim de loco ad locū transit: non enim complet omnia, sed ipsum repletur ab spiritu. Seraphim descendit cum aliquo secundum naturam suā transitu. At verò de Spiritu sancto hoc non possumus æstimare: De quo dicit filius Dei: Cū venerit inquit, Paracletus spiritus veritatis, quem ego mitto vobis qui à patre procedit. Etenim si de loco procedit spiritus, & ad locum transit: & ipse pater in loco inuenitur, & filius. Si de loco exit quæ pater mittit, aut filius: vtiq; de loco transiens spiritus atque progrediens, & patrem sicut corpus secundum impias interpretationes relinquere videtur & filium. Hoc secundum eos loquor qui putant quod habeat spiritus descensorium motū. Sed neque in loco aliquo pater circumscribitur, qui est super omnia non solum corporeæ naturæ, sed etiam inuisibilis creaturæ. Neque filius suorum operum locis temporibusque concluditur, qui super omnem est creaturā, totius opifex creaturæ. Neque spiritus veritatis, vt pote Dei spiritus, circumscribitur aliquibus finibus corporalibus: qui cū sit incorporeus, omnē intelligibilem substantiam creaturæ inenarrabili diuinitatis plenitudine supereminet, spirandi vbi velit, & inspirandi quomodo velit, habens super omnia potestatem. Non ergo quasi ex loco mittitur spiritus, aut quasi ex loco procedit quādo procedit ex filio, sicut ipse filius cū dicit: De patre processit & veni. Omnes interficit opiniones quæ ex loco ad locū possunt, sicut in aliquibus corporalibus æstimari. Similiter cū aut intus aut foris legimus Deū esse, nō vtiq; Deū, aut intra aliquod corpus includimus, aut ab aliquo corpore separamus: sed alta hoc & inenarrabili

Zach. 3.

Ioan. 15.

Ioan. 10.

Rom. 5.

Cap. 1.

Psalm. 75.

1. Ioan. 3.

Psalm. 118.

1. Petr. 2.

2. Cor. 5.

Esaiæ 6.

astimatione, pensantes diuinæ naturæ intelligimus G arcanum. Denique ita sapietia ex ore Altissimi prodisse se dicit, vt non extra patrem sit, sed apud patrem, quia verbum erat apud Deum. Nec solum apud patrem, sed etiam in patre. Dicit enim: Ego in patre, & pater in me est. Sed neque cum de patre exit, de loco recedit, aut quasi corpus à corpore separatur: neque dum in patre est, quasi in corpore tantquam corpus includitur. Spiritus quoque sanctus cum procedit à patre & filio, non separatur à patre, non separatur à filio. Quemadmodum enim separari potest à patre qui spiritus oris eius est? Quod vtique & æternitatis indicium, & diuinitatis exprimit vnitatem. Est ergo & manet semper qui oris est spiritus. Sed descendere videtur etiam, cum illum recipimus vt habitet in nobis, ne nos simus à gratia eius alieni. Nobis descendere videtur, non quod ille descendat, sed quod ad illum animus noster ascēdat. De quo plenius diceremus, nisi meminissemus in libris iam superioribus positū quod & pater dixerit: Descendamus & confundamus linguas eorum. Et filius dixerit: Qui diligit me, sermonem meum seruabit, & pater meus diliget eum, & ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus. Sic igitur venit spiritus, quemadmodum venit pater, quia vbi pater est, ibi est & filius: & vbi filius est, ibi est & Spiritus sanctus. Non ergo discretè venire æstimandus est Spiritus sanctus. Venit autem non de loco ad locum, sed à dispositione constitutionis ad salutem redemptionis, à gratia viuificationis ad gratiam sanctificationis, vt de terris ad cœlū, de iniuria ad gloriam, de seruitio ad regnum transferat. Sic ergo venit spiritus, quemadmodum venit pater. Dixit enim filius: Ego & pater veniemus, & mansionem apud eum faciemus. Nunquid corporaliter pater venit? Sic ergo spiritus venit: in quo cū venit, & patris & filij plena præsentia est. Quis autē potest à patre & filio Spiritum sanctū separare, cum vel appellare patrem & filium sine spiritu non queamus? Nemo enim dicit Dominū Iesum, nisi in Spiritu sancto. Ergo si appellare Dominum Iesum sine spiritu non possumus, vtique sine spiritu prædicare non possumus. Si autem & angeli prædicant Dominum Iesum, quem nemo potest sine spiritu prædicare: & in ipsis ergo Spiritus sanctus operatur. Probauimus igitur vnam præsentiam esse, vnam gratiam esse patris & filij & Spiritus sancti, quæ tam cœlestis atque diuina est, vt pro ea agat gratias patri filius dicens: Confiteor tibi Domine pater cœli & terræ, quod abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis. Ergo cum vna vocatio sit, vna etiam gratia est.

Quia vna pax, vna gratia patris, & filij & Spiritus sancti.
CAP. XI.

Denique scriptum est: Gratia vobis & pax à Deo patre nostro & Domino Iesu Christo. Ecce habemus, quia patris & filij vna est gratia, & patris & filij vna est pax: sed hæc gratia & pax fructus est spiritus, sicut ipse Apostolus docuit dicens: Fructus autem spiritus, charitas, gaudium, pax, patientia. Et

bona pax & necessaria, vt nemo disputationum turbetur incertis, neque passionum corporalium tempestate quatiatur, sed in simplicitate fidei & tranquillitate mentis quietus circa Dei cultum perseueret affectus. De pace probauimus. De gratia autē Propheta Zacharias dicit: Quia promisit Deus effundere in Hierusalem spiritum gratiæ & misericordiæ. Et Apostolus Petrus dicit: Pœnitentiam agite, & baptizetur vnusquisque vestrum in nomine Domini nostri Iesu Christi in remissionem peccatorum, & accipietis gratiam Spiritus sancti. Ergo sicut patris & filij, ita & Spiritus sancti gratia est. Quomodo enim sine spiritu potest esse gratia, cum gratia diuina omnis in spiritu sit? Nec solum pacem & gratiam legimus patris & filij, & Spiritus sancti, sed etiā charitatem & communionem, fidelis Auguste. De charitate enim dictum est: Gratia Domini nostri Iesu Christi, & charitas Dei.

Quia vna charitas patris & filij, & Spiritus sancti, & operatio trinitatis, vt passionem corporis Dominus Iesus subiret.
CAP. XII.

Accipiamus charitatem patris. Eadem charitas quæ patris, etiam filij est. Ipse enim dixit: Qui me diligit, diligitur à patre meo, & ego diligam eū. Quæ est enim charitas filij, nisi quia se pro nobis obtulit, & suo sanguine nos redemit? Eadem autē charitas & in patre est, quia scriptum est: Sic enim dilexit Deus mundum, vt filium proprium daret. Tradidit ergo pater filium, & filius ipse se tradidit. Seruatur charitas, nec læditur pietas. Nulla est enim pietatis iniuria, vbi nulla est traditionis ærumna. Tradidit volentem, tradidit offerentem, non vtique ad pœnam pater filiū, sed ad gratiam. Si discutis facti meritum, interroga pietatis vocabulum. Vas electionis vnitatem hanc diuinæ charitatis euidenter ostendit, quia & pater tradidit filium, & filius ipse se tradidit. Pater tradidit, quia filio proprio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum. De filio quoque dicit: Qui se tradidit pro me. Tradidit, inquit: Si gratiæ, quid arguo? Si iniuriæ, plus debeo. Sed sicut pater tradidit filium, & filius ipse se tradidit, accipe quia & spiritus eum tradidit. Scriptum est enim: Tunc Iesus ductus est in desertum ab spiritu, vt tentaretur à diabolo. Ergo & spiritus diligens tradidit Dei filium. Sicut enim vna est charitas patris & filij, ita hanc charitatem Dei supra effundi per Spiritum sanctum, & fructum esse sancti spiritus declarauimus: quia fructus est spiritus, charitas, gaudium, pax, patientia.

Quia vna communicatio patris, & filij, & Spiritus sancti.
CAP. XIII.

Communicationem autem & patris & filij esse manifestum est, quia scriptum est: Et communicatio nostra cum patre & cum filio eius Iesu Christo. Et alibi: Communicatio Spiritus sancti cū omnibus vobis. Si igitur vna pax, vna gratia, vna charitas, vna communicatio est patris & filij & Spiritus sancti: vna certè operatio est. Et vbi vna operatio est, vtique non potest virtus esse diuisa & discreta

ta substantia. Nam quomodo operationis eiusdem gratia conueniret?

Quia vnum nomen patris, & filij, & Spiritus sancti.
CAPVT XIII.

Quis igitur vnitatem separare audeat nominis, cum operationis videat vnitatem? Sed quid ego vnitatem nominis argumentis astruo, cum diuinæ vocis euidentis testimonium sit, vnum nomen esse patris, & filij, & Spiritus sancti? Scriptum est enim: Itē, baptizate gentes in nomine patris, & filij, & Spiritus sancti. In nomine dixit, non in nominibus. Non ergo aliud nomen patris, aliud nomen filij, aliud nomen Spiritus sancti, quia vnus Deus: nō plura nomina, quia non duo dij, non tres dij. Et vt aperiret quia vna diuinitas, vna maiestas est, quia vnum nomen patris, & filij, & Spiritus sancti, non in alio nomine venerit filius, in alio nomine Spiritus sanctus, ait ipse Dominus: Ego veni in nomine patris mei, & non accepistis me: si alius venerit in nomine suo, illum accipietis. Quod autem nomen patris est, hoc idem filij scriptura declarat, quia in Exodo dixit Dominus. Ego antecedo in nomine meo, & vocabo te nomine meo Dominum in conspectu tuo. Dominus ergo dixit, quia in nomine suo vocauit Dominum. Dominus ergo & patris est nomē & filij. Cum autem vnum nomen sit patris & filij, accipe quod & Spiritus sancti idem nomen sit, quoniā & Spiritus sanctus in nomine filij venit: sicut scriptū est: Paracletus autem ille Spiritus sanctus quē mitteret pater in nomine meo, ille vos docebit omnia. Qui autē venit in nomine filij, vtique etiā in nomine patris venit, quia vnū nomen patris & filij est. Sic fit vt vnū & patris & filij nomē sit & Spiritus sancti. Nec enim est aliud nomen sub cœlo vllum in quo oportet saluos fieri. Simul docuit vnitatem diuini nominis esse credendam, non disparilitatem, quoniam in vnitatem nominis venit Christus. In suo autē nomine venturus Antichristus est, sicut scriptū est: Ego veni in nomine patris mei, & nō accepistis me: si alius venerit in nomine suo illum accipietis. Edoctum est igitur ex his nō esse in patre & filio, & Spiritu Paracleto nominis diuersitatem. Et quod nomē est patris, id esse etiam filij nomē: similiter quod nomen est filij, esse id etiam Spiritus sancti. Quādoque etiam Paracletus filius dicitur, sicut & Spiritus sanctus. Et ideo ait in Euāgelio Dominus Iesus: Rogabo patrem meum, & alium Paracletum dabit vobis qui vobiscum sit in æternum spiritum veritatis. Et bene dixit alium, ne ipsū filium ipsū spiritum intelligeres. Vnitas enim nominis est non filij spiritus, quæ est Sabelliana confusio.

Quia & filius Paracletus dicitur, sicut & spiritus, & quia beneficij & gratiæ hoc nomen, non iniuriæ est.
CAP. XV.

Itaque alius Paracletus est filius, alius Paracletus Spiritus sanctus. Filium enim Paracletum dixit etiam Ioānes, sicut habes: Si quis peccauerit, Paracletum habemus apud patrem Iesum Christum. Itaque quemadmodum vnitas nominis, ita etiam vnitas potestatis est. Vbi enim Paracletus spiritus, ibi

etiam filius. Nam sicut hic in æternum Dominus futurum cum fidelibus spiritum dicit, ita etiam de se alibi ostendit, quod in æternum cum Apostolis fit futurus, dicens: Ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsque ad cōsummationem mundi. Vnū sunt ergo filius & spiritus, vnum nomen est trinitatis, & vna inseparabilisque præsentia. Sicut autem ostendimus Paracletum filium nominatum, ita etiam ostendimus veritatem spiritum nuncupatum, Veritas Christus, veritas spiritus. Habes enim in epistola Ioannis: Quoniam spiritus est veritas. Non solum ergo spiritus veritatis, sed etiam veritas dicitur spiritus, sicut & veritas filius prædicatur, qui ait: Ego sum via, veritas, & vita.

Quia sicut pater lumen, ita & filius lumen, & spiritus lumen est. Et sicut patrem ignem legimus, ita et filium, & spiritum sanctum.
CAP. XVI.

Quid autem astruam, quod sicut pater lumen, ita etiam filius lumen, & Spiritus sanctus lumen est? Quod vtique diuinæ potentiae est. Deus enim lux est, sicut dixit Ioānes: Quia Deus lux est, & tenebræ in eo non sunt: lux autem & filius, quia vita erat lux hominum. Et vt ostenderet se de Dei filio Euangelista dixisse, ait de Ioāne Baptista, Non erat ille lux, sed vt testimonium perhiberet de lumine. Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Ergo quia Deus lux est, lux autē vera est Dei filius, sine dubio Deus verus est Dei filius. Habes & alibi, quia filius Dei lux est: Populus qui sedebat in tenebris & in vmbra mortis, lucem viderunt magnā. Quid autem hoc euidentius quod ait: Quoniam apud te est fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen? hoc est, quod apud te Deus omnipotens pater, qui fons vitæ es, in lumine tuo filio, lumen videbimus Spiritus sancti. Sicut ipse Dominus ostendit, dicens: Accipite Spiritum sanctum. Et alibi: Et virtus exibat de eo. Ipsum autem patrem quis dubitet lucem esse, cum lectum sit de filio eius, quia splendor sit lucis æternæ? Cuius enim nisi patris splendor est filius, qui & cum patre semper est, nec dissimilis, sed eadem claritate semper fulget? Et Esaias significat, non solum lucem, sed etiam ignem esse Spiritum sanctum, dicens: Et erit lux Israël in igne. Itaque prophetat eum ignem ardentem, quia in tribus istis generibus propensus maiestatem diuinitatis aduertimus: Quoniam & sanctificare diuinitatis esse aduertimus, & illuminare ignis & lucis est proprium, & specie ignis exprimi vel videri, diuinæ est consuetudinis. Deus enim est ignis consumens, sicut Moyses dicit: Vidit enim ipse in rubo ignem, & audierat Deum tunc quādo vox facta est de flāma ignis ad eum dicens: Ego sum Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob. Vox ergo de flāma, & in rubo flamma, & flāma non noxia. Vrebat enim rubus, & non exurebatur, eod quod illo mysterio Dominus figuraret, quia illuminaturus spinas nostri corporis adueniret, nec consumpturus erum-nosos: sed mitigaturus arumnas, qui baptizaret in Spiritu sancto & igni, vt gratiam tribueret, peccata cōsumeret. Ergo in specie ignis Deus seruat propositum. In Actibus quoque Apostolorum cum supra

Genes. 11.

Ioan. 14.

1. Cor. 12.

Matth. 11.

Galat. 1.

Galat. 5.

Actuum 2.

Ioan. 14.

Ioan. 3.

Roman. 8.

Galat. 2.

Matth. 4.

Galat. 5.

Matth. 28.

Ioan. 5.

Ioan. 14.

Acto. 4.

Ioan. 5.

1. Ioan. 2.

Matth. 28.

Ioan. 14.

1. Ioan. 1.

Ioan. 1.

Esai. 9.

Psal. 35.

Ioan. 20.

Inc. 6.

Heb. 1.

Esai. 10.

Deuter. 4.

Exod. 3.

Act. 2.

Iudic. 7.

fideles Spiritus sanctus descendisset, ignis species videbatur. Sic enim habes: Et factus est subito de caelo sonus tanquam vi magna spiritus ferretur, & repleuit totam domum ubi erant sedentes, & vise sunt illis dispersae linguae tanquam ignis. Vnde & illud: Quando Gedeon superaturus Madian, trecetos viros iussit hydrias sumere, & in hydriis faces accensas habere, & in dextris tenere tubas: ita nostri acceptum ab Apostolis seruauere maiores, quod hydriae sint corpora nostra figurata de limo, quae timere non norunt, si feruore gratiae spiritalis ignescant, & Iesu Domini passionem canora vocis confessione testentur. Quis igitur de diuinitate sancti Spiritus dubitet, cum ubi spiritus gratia sit, ibi species diuinitatis appareat? Quo testimonio, non diuersitatem sed unitatem diuinae colligimus potestatis. Nam quemadmodum potest esse discretio potestatis, ubi vnus in omnibus operationis effectus est? Neque verò potest esse gratia sacramentorum, nisi ubi fuerit venia peccatorum. Quis est igitur iste ignis? Non utique virgultis vilibus concretus, aut stipula syluarum fragosus in cediis, sed ignis ille qui vt aurum bona facta meliorat, & vt stipulam peccata consumit. Hic est utique Spiritus sanctus, qui dominici vultus & ignis appellatur & lumen.

Quia lumen vultus Dei spiritus, & spiritus lumen.

CAP. XVII.

Psal. 4.

Ephes. 1.

Psal. 49.

Lumen vultus tui Domine. Quod est ergo lumen signatum, nisi illius signaculi spiritalis, in quo credentes signati sunt? Signati, inquit, estis spiritu promissionis sancto. Et sicut lumen est vultus diuini, ita etiam ignis emicat ex Dei vultu, quia scriptum est: Ignis in conspectu eius ardebit. Praesulget enim gratia dei iudicij, vt sequatur absolutio quae sanctorum remuneratur obsequium. O magna abundantia scripturarum, quam nemo possit humano ingenio comprehendere. O maximum diuinae unitatis indicium. His enim duobus versiculis quam multa signantur.

Quia sicut pater vita, & filius vita, & spiritus sanctus vita.

CAP. XVIII.

I. Ioan. 1.

I. Ioh. 1.

Diximus quia lux est pater, lux filius, lux Spiritus sanctus: accipiamus etiam quia vita est pater, vita filius, vita Spiritus sanctus. Dixit enim Ioannes: Quod erat ab initio, quod audiuiimus, & quod vidimus, & oculis nostris perspeximus, & manus nostrae scrutatae sunt de verbo vitae, & vita apparuit, & vidimus, & testamur, & annunciamus vobis de vita quae erat apud patrem. Et verbum vitae dixit & vitam, vt & patrem vitam significaret & filium. Quid enim est vitae verbum, nisi Dei verbum? Ac per hoc & Deus verbum Dei vita est. Et sicut verbum vitae dicitur, ita & spiritus vitae. Scriptum est enim: Et spiritus vitae erat in rotis. Itaque sicut verbum vitae vita est, ita & vitae spiritus, vita est.

Quia sicut pater fons vitae est, ita etiam filius, ita & Spiritus sanctus.

CAP. XIX.

Accipe nunc, quia sicut pater fons vitae est, ita etiam filium plerique fontem vitae memorarunt significatum, eò quod apud te, inquit Deus omnipotens, filius tuus fons vitae sit, hoc est, fons Spiritus sancti, quia spiritus vita est, sicut Dominus ait: Verba quae ego locutus sum vobis, spiritus & vita sunt: quia ubi spiritus & vita, & ubi vita, etiam Spiritus sanctus. Plerique tamen hoc loco patrem volunt tantummodò fontem significatum, quamquam videant quod scriptura memorauerit. Apud te, inquit, fons vitae: hoc est, apud patrem filius: quoniam verbum apud Deum, quod erat in principio, & erat apud Deum: sed siue patrem quis hoc loco, siue filium intelligat fontem, fontem utique intelligimus, non aqua istius quae creata est, sed diuinae illius gratiae, hoc est, Spiritus sancti. Ipse est enim aqua viua: propterea Dominus dicit: Si scires donum Dei, & quis est qui dicit tibi, da mihi bibere: tu petisses ab eo, & dedisset tibi aquam viuam. Hanc aquam sedituit anima Dauid. Harum fontem aquarum desiderat ceruus, non sitiens venena serpentum. Viua est enim aqua gratia spiritalis, eò quod mentis interna purificet, & omne animi peccatum abluat, occulorumque mundet errorem.

Quod sicut pater flumen, ita & filius, ita & Spiritus sanctus.

CAP. XX.

Sed ne quis fortè tanquam pusillitatem spiritus redarguat, & hinc velit quandam facere distantiam magnitudinis, quod aqua portio videatur esse fontis exigua: quanquam creaturarum exempla minimè diuinitati aptanda videantur, tamen ne quid ex hac quoque creaturae comparatione prauidicet, discant non solum aquam, sed etiam flumen dictum Spiritum sanctum, secundum quod lectum est: Flumina de ventre eius fluent aquae viuae. Hoc autem dicebat de Spiritu sancto, quem accepturi erant qui credituri erant in eo. Ergo flumen est Spiritus sanctus, & flumen maximè quod secundum Hebraeos de Iesu fluxit in terris, vt ore Esaiæ saepe accepimus prophetatum. Magnum hoc flumen quod fuit semper, & nunquam deficit. Nec solum flumen, sed etiam profusi impetus, & magnitudinis redundantis, sicut etiam Dauid dixit: Quia fluminis impetus laetificat ciuitatem Dei. Neque enim ciuitas Dei illa Hierusalem meatu alicuius fluij terrestris abluatur, sed ille ex vitae fonte procedens Spiritus sanctus, cuius nos breuè satiamur haustu, in illis caelestibus thronis, dominationibus, & potestatibus, angelis & archangelis redundantius videtur effluere pleno septem virtutum spiritalium feruens meatu. Si ei enim fluiuius riparum editis superflusus exundat, quanto magis spiritus omnem supereminens creaturam, cum reliqua tanquam inferiora nostrae mentis arua perstringat, caelestem illam creaturarum naturam effusiore quadam sanctificationis vbertate laetificat? Nec moueat quod vel hic dixit, flumina, vel alibi septem spiritus: his enim sanctificationibus septem spiritalium (sicut Esaias dixit) significatur plenitudo

Ioan. 4.

Esai. 66.

Proverb. 5.

Matth. 6.

plenitudo virtutum, spiritus sapientiae & intellectus, Anebris autem sectarium cupiditatum, & inter oblectamenta terrestrium si quem coeperit voluptatum, omni virtutis aeternae flore dispoliat. Et ideo Dominus dicit: Thesaurizate vobis thesaurum in caelo, ubi neque arugo neque tinea exterminat, & ubi fures non effodiunt & furantur: Vbi enim fuerit thesaurus tuus, ibi erit & cor tuum. Arugo nostra lasciuia est, arugo nostra libido est, arugo nostra luxuria est, quae flagitiorum fordibus aciem mentis obducunt. Tinea rursus nostra Arrius est: tinea nostra Fotinus est, qui sanctum ecclesiae vestimentum impietate sua scindunt, & unitatem diuinae potestatis indiuiduam separare cupientes, sacrilego morsu preciosum fidei velamen obrodunt. Funditur aqua, si Arrius dentem impresserit. Effluit, si aculeum suum in alicuius vas Fotinus infixerit. Vile figmentum sumus, citò vitia sentimus. Sed nemo dicit figulo, quid me fecisti sic? Nam et si vile vas nostrum, aliud tamen in honore, aliud in contumelia est. Noli ergo aperire lacum tuum, noli fodere vitia atque criminibus, ne quis dicat: Lacum aperuit & effodit eum, & incidit in foueam quam operatus est. Si Iesum quaeritis, contritos lacus deserite. Christus enim non ad lacum, sed ad puteum sedere consuevit. Ibi enim Samaritana illa quae credidit, illa quae aquam haurire cupiebat, inuenit. Quamuis manè venire debueris, tamen etiam si serius ueneris, etiam sexta hora Iesum fatigatum ex itinere inuenies. Fatigatus est, sed in te, quia diu te quaesuit, tua illum tam diu incredulitas fatigauit. Non offenditur tamen si modò uenias, petit bibere, daturus. Bibit autem non aquam praetermeantis riuuli, sed salutem tuam, bibit affectum tuum, bibit calicem, hoc est, passionem illam tuorum criminum redemptricem, vt tu sitim istius mundi sacri potus cruore restinguas. Sic Abraham Deum posteaquam puteum fodit emeruit. Sic Isaac dum ad puteum deambulat, uenientem illam in typo ecclesiae accepit uxorem. Fidelis ad puteum, infidelis ad lacum. Denique & Rebecca (sicut legitimus) petiorem inuenit ad fontem, & meretrices in lacu Iezabel se cruore lauerunt.

FINIS.

DIVI AMBROSII EPISCOPI
MEDIOLANENSIS IN LIBRVM SECVNDVM DE
SPIRITV SANCTO AD GRATIANVM AVGVSTVM,

PROLOGVS.

SI in libro primo veteris historiae lectione patefactum sit, & in ipsis iudicijs Iudaeorum veterum spiritalem gratiam refulsisse, & per Spiritum sanctum caelestium sacramentorum reuelata mysteria, quem Moyses non ignorauit aeternum. Denique statim in principio mundi, imò ante principium eum Deo iunxit, quem ante mundi principium sempiternum esse cognouit. Namque si quis diligenter aduertat, & parrem in principio

Genes. 1. *Et filium, cognoscat et spiritum. De patre enim scriptum est: In principio fecit Deus caelum et terram. De spiritu dictum est: Spiritus superferebatur super aquas. Et bene in exordio creaturae baptismi figura signatur, per quod habuit creatura mundari. Lectum etiam de filio quod ipse est, qui discrevit inter medium lucis et tenebras. Unus est enim Deus pater qui dicit, et unus Dominus Jesus qui facit. Sed ne rursus aut arrogans putet dicentis imperium, aut vile facientis obsequium: aequalem sibi pater filium confiteatur operis unitate, dicens: Faciamus hominem ad imaginem et similitudinem nostram. Et imago enim et operatio et similitudo communis, quid aliud nisi maiestatis eiusdem significat unitatem? Tamen ut aequalitatem plenius patris filique cognoscas, sicut dixit pater, et filius fecit: ita et pater operatur, et filius dicit. Pater operatur, sicut scriptum est: Pater meus usque modo operatur. Filius dicit, sicut habes dictum ad filium: Dic verbo, et sanabitur. Et filius dicit patri: Volo ut ubi ego sum, et isti sint mecum. Fecit pater quod filius dixit. Sed nec Abraham ignoravit Spiritum sanctum. Denique tres vidit, et unum adoravit: quia unus Deus, unus Dominus, et unus spiritus. Et ideo unitas honoris, quia unitas potestatis. Et quid de singulis loquar? Samson diuina promissione generatus, spiritum comitantem habebat. Sic enim legimus: Quia benedixit eum Dominus, et cepit spiritus Domini comitari cum eo in castra. Et ideo futurum prauidens sacramentum ex alienigenis poscebat uxorem: quod pater eius ac mater (ut scriptum est) ignorabant quoniam a Domino est. Meritoque fortior ceteris habebatur, quia eum spiritus Domini dirigebat, quo duce solus nunc alienigenarum fugabat populos, nunc leonem morsu inuiolabilis, fortitudine insuperabilis disceptum manibus diuidebat. Vtina tam cautus ad seruandam gratiam, quam fortis ad superandam bestiam. Et fortasse hoc non solum virtutis miraculum, sed etiam sapientiae mysterium, prophetiae oraculum fuit: Neque enim ociosum videtur quod cum tenderet ad mysterium nuptiarum, leo rugiens occurrit ei, quem manibus ille discepserit, in cuius corpore connubio potiturus oprato congregatione apum reperit, et mel sustulit de ore eius, quod patri tribuit edendum et matri. Habebat gentium populus mella, qui credit: qui corpus feritatis erat ante, nunc Christi est. Nec ipsa quaestio vacat sacramentis quam proposuit sodalibus suis, dicens: De edente exiit esca, et de potente exiit dulce. Denique eo usque mystica, ut tribus diebus eius reuelatio quaereretur, quae non potuit nisi per fidem ecclesiae, die septima completo legis tempore post passionem Domini reuelari. Sic enim habes, quia et Apostoli ideo non intelligebant, quia Jesus nondum fuerat glorificatus. Quid, inquit, dulcius melle, quid fortius leone? Ad quae ille respondit: Si non domuissetis vitulam meam, non inuenissetis questionem meam. O diuinum mysterium, o euidentis sacramentum: euasimus interemptorem, potentem vicimus. Ibi nunc cibus vita est, ubi erant antea miseriae, fames, mortes. In salutem pericula, in suauitatem amaritudo conuertitur. Gratia ex offensione processit, potentia ex infirmitate, vita de morte. Sunt tamen qui e contrario putant fundari non potuisse coniugium, nisi occiso leone de tribu Iuda. Et ideo in corpore eius, hoc est, ecclesia, apes repertas quae condunt mella sapientiae, quia post Domini passionem magis Apostoli crediderunt. Hunc igitur leonem Samson quasi Iudaeus occiderit, et in eo mel in figura redimendae hereditatis inuenit, ut reliquiae saluae fierent secundum electionem gratiae. Et decidit, inquit, super eum spiritus Domini, et descendit in Ascalonem, et percussit inde triginta viros. Neque enim poterat victoriam non tenere qui sacramenta cernebat. Accipiant itaque in stolis praeium sapientiae, conuersationis insigne, qui absoluunt et renunciant quaestionem. Rursus hic alia oboriuntur mysteria, quod uxor eius aufertur, et ideo vulpes incendunt manipulos alienigenarum. Eos enim qui aduersus diuina sacramenta contendunt, decipere sua consuevit astutia. Vnde iterum cum dicit: in Canticis Cantorum, Prendite nobis vulpes pusillas exterminantes vineas, ut vineae nostrae floreat. Bene pusillas vulpes dixit, quia maiores vineas exterminare non poterant, licet fortibus et diabolus sit pusillus. Ergo ille (ut compendium faciamus historiae, suo enim tempore totius lectionis nostrae digestio reseruanda est) inuictus, quando habuit gratiam spiritalem, sicut Dei populus ille electus a Domino, ille Nazareus in lege. Inuictus ergo Samson atque ita insuperabilis ut in maxilla asina viros mille percuteret: ita plenus gratiae caelestis, ut etiam aquam in maxilla asini sitiens reperiret, siue hoc ad miraculum conferas, siue ad mysterium vertas, quod in populi foret humilitate gentilis, et requies, et triumphus. Iuxta quod scriptum est: Qui te percusserit in maxillam, praebe ei et alteram. Per hanc enim iniuriarum patientiam quam erudiunt sacramenta baptismatis de quibusdam stimulis iracundiae triumphamus, ut morte obita resurrectionis requiem consequamur. Illene ergo Samson qui funes intextos nervis, qui nouas restes sicut mollia fila dissoluit? Illene Samson qui crinium suorum palo constricta defixo vincula*

Genes. 1.

104n. 5.

104n. 17.

Iudic. 13.

Ibidem 14.

104n. 7.

Iudic. 14.

Cantic. 2.

vincula non sensit, quando habuit gratiam spiritalem? Is, inquam, posteaquam spiritus Dei discessit ab eo, longè mutatus ab illo Samson qui rediit Allophyllorum indutus exuuias, in mulieris genibus virtutis suae degener, palpatuque captus, sacro crine tondetur. Tantumne ergo momenti crines habuere capitis ut manentibus his virtus inuicta duraret, tonso autem capite fortitudo omnis viri subito solueretur? Non ita est ut tantam vim corporalium capillorum putemus. Sunt quidam crines religionis et fidei, crines Nazarei in lege perfecti, in parsimonia et abstinentia consecrati, quibus illa in typo ecclesiae quae Domini pedes oleo perfuderat, verbi caelestis vestigia detergebat. Tunc enim et secundum carnem nouerat Christum. Fili videlicet crines de quibus dicitur: Capillatura tua ut greges caprarum: ex illo capite pullulantes, de quo dictum est: Caput autem viri Christus. Et alibi: Caput eius aurum, cephas et crines eius abietes nigrae. Et bonae abietes, naues Tharsis, quae fluctibus supernatent mundi, et tutum remigium salutis exhibeant. Unde et in Euangelio Dominus noster visibiles capitis et intelligibiles capillos quosdam esse significans, ait: Sed et capilli capitis vestri omnes numerati sunt, spiritualium videlicet significans facta virtutum. Neque enim de capillis nostris cura est Deo. Quamquam et illud non absurdum sit aestimare, quia pro maiestate diuina eum latere nihil possit. Sed quid mihi prodest, si Deus ipse omnes meos nouit capillos? Illud mihi redundat et proficit, si bonorum operum peruigil testis, remunerationem gloriae donet aeternae. Denique et ipse Samson non corporales, sed intelligibiles hos capillos esse declarans, ait: Si tonsus fuero, discedet a me virtus mea. Hoc de mysterio.

Can. 4. 5.

Capitula libri secundi de Spiritu sancto.

- Quia Dominus spiritus, quia virtus spiritus, sicut pater virtus, et filius virtus. Cap. I.
- Quia unum consilium est patris et filij et Spiritus sancti. Cap. II.
- Quia sicut vita est cognoscere patrem et filium, ita vita est cognoscere spiritum Dei. Cap. III.
- Quia sicut pater vivificat, ita filius, ita et Spiritus sanctus. Cap. IIII.
- Quia sicut pater creator est omnium, ita et filius, ita et Spiritus sanctus. Cap. V.
- Quia sicut patri et filio, ita etiam Spiritui sancto seruiendum est. Cap. VI.
- De eo quod scriptum est: Ecce ego firmans tonitrua et creans spiritum. Cap. VII.
- Creat pater dominicae incarnationis sacramentum, creat et spiritus, creat et filius. Cap. VIII.
- Quia sicut pater et filius, ita et Spiritus sanctus regenerat. Cap. IX.
- Quia eadem verba quibus spiritum inferiorem videri volunt, praeminentiam ostendunt patris et filij. Cap. X.
- Quia una voluntas, una vocatio patris et filij et Spiritus sancti. Cap. XI.
- Quia sicut pater nouit filium, et filius patrem, sic Spiritus patrem et filium. Et sicut pater reuelat nobis quae sua sunt, sic et filius, sic et Spiritus sanctus reuelat nobis. Cap. XII.

DIVI AMBROSII EPISCOPI
 MEDIOLANENSIS, DE SPIRITV SANCTO,
 AD GRATIANVM AVGVSTVM, LIBER II.

Quia Dominus spiritus, quia virtus spiritus, sicut pater virtus, et filius virtus. CAP. I.

Iudic. 13.

V N C lectionis seriem consideremus. Supra habes quia benedixit eum Dominus, et cepit spiritus comitari cum eo. Infra ait: Et direxit super eum spiritus Domini. Item ait: Si tonsus fuero, discedet a me virtus mea, posteaquam tonsus est,

vide scripturam quid dicat: Dominus, inquit, discessit ab eo. Vides ergo quia ille qui comitabatur, ipse discessit. Idem est ergo Dominus, quia spiritus Domini, hoc est, ipsum spiritum Dei, Dominum nuncupauit, sicut et Apostolus ait: Dominus autem spiritus est: ubi autem spiritus Domini, ibi libertas. Habes ergo Dominum dictum etiam Spiritum sanctum: non enim vnus, sed vni sunt Spiritus sanctus et filius. Hoc quoque loco virtutem dixit, et spi-

Ibidem. 14.

1. Cor. 11.

ritum significauit. Sicut enim pater virtus, ita & filius virtus, & Spiritus sanctus est virtus. De filio Dei legisti, Christum Dei virtutem esse atque sapientiam. Legimus etiam, quia virtus est pater, sicut scriptum est: Videbitis filium hominis ad dexteram virtutis. Hic vti que virtutem patrem dixit, cuius ad dexteram filius sedet, sicut habes: Dixit Dominus Domino meo, sede ad dexteram meam. Virtutem etiam Spiritum sanctum ipse Dominus nuncupauit, dicens: Accipietis virtutem aduenientem in vos Spiritus sancti. Ipse enim spiritus virtus est.

Quia vnum consilium est patris & filij, & Spiritus sancti.
CAP. II.

Quia legisti, spiritus consilij atque virtutis. Et sicut filius magni consilij angelus, ita etiam spiritus consilij est, vt vnū scias patris & filij & Spiritus sancti esse consilium: consilium non de rebus incertis aliquibus, sed præcognitis & statutis. Arbitrum autē diuini consilij, spiritū etiā inde cognosce. Nam cum supra docuerimus, arbitrum baptismatis esse Spiritum sanctum, baptismum autem Dei esse consilium legerimus, sicut habes: Pharisei autem consilium Dei spreuerunt, non baptizati ab eo: liquidō clarer cum sine spiritu baptismum esse non possit, sine spiritu quoque non esse consilium Dei. Et vt sciamus plenius virtutem esse spiritum, scire debemus ipsum esse promissum, quando dixit Dominus: Effundam de spiritu meo super omnem carnem. Ille ergo qui promissus est nobis, ipse est virtus: sicut etiam in Euangelio idem Dei filius declarauit dicens: Et ego mittam promissa patris mei in vos, vos autem sedete in ciuitate quoadusque induamini virtute ex alto. Eousque autem virtutem esse Spiritum sanctum Euangelista significat, vt & eum vi magna etiam sanctus Lucas descendisse memoraret, dicens: Et factus est subitō de cælo sonus, tanquam vi magna spiritus ferretur. Sed ne rursus putes ad sensibilia & corporalia hoc esse vertendum, accipe quia sic descendit & spiritus quemadmodum descendurus est Christus. Nam & ipse cum virtute descendit, sicut habes: Et videbunt filium hominis venientem in nubibus cæli in virtute maxima & maiestate. Quomodo enim non est vna virtus atque eadē potestas, cum vnum opus, vnum iudicium, vnum templum, vna viuificatio, vna sanctificatio, vnum etiam regnum sit patris & filij & Spiritus sancti?

Quia sicut vita est cognoscere patrem & filium, ita vita est cognoscere Spiritum Dei.
CAP. III.

Dicant enim in quo dissimilitudinem diuini operis arbitrentur. Quando quidem sicut vita est cognoscere patrem & filium, quemadmodum ipse Dominus declarauit, dicens: Hæc est autem vita æterna vt cognoscant te solum verum Deum, & quē misisti Iesum Christum: ita etiam vita est cognoscere Spiritum sanctum. Dicit enim Dominus: Si diligitis me, mandata mea seruate, & ego rogabo patrem, & alium Paraclætum dabit vobis, vt maneat vobiscum in æternum, spiritum veritatis, quem

mundus non potest accipere, quia non videt eum, nec cognoscit eum: vos autem scitis eum, quia apud vos manet, & in vobis est. Ergo mundus non habet vitam æternam, quia nō acceperat spiritum. Vbi autem spiritus, ibi vita æterna. Ipse est enim spiritus vitæ operator æternæ: Vnde miror, cur de solo & vero Deo Arriani moueant questionem. Sicut enim vita æterna est cognoscere solum & verum Deum, ita vita æterna est cognoscere Iesum Christum, ita vita æterna est cognoscere Spiritum sanctum, quem sic non videt mūdus, quemadmodum patrem, sic non cognoscit, quemadmodum filium. Qui autem de hoc mundo non est, habet vitam æternam, & cum ipso manet spiritus in æternum, qui est lumen vitæ æternæ. Ergo si hoc confert cognitio soli viri Dei, quod confert filij spiritusque cognitio, cur filium & spiritum à veri Dei honore secernis, cum à magnitudine beneficij non secernas? Aut enim credas necesse est, solius veræ diuinitatis esse hoc maximum munus, & solam & veram diuinitatem; sicut patris, ita & filij & spiritus consistere: aut si dixeris quia vitam æternam potest & is conferre qui verus Deus non sit, incidet vt patri magis derogare videaris, cuius opus non putes solius veræ diuinitatis esse præcipuum, sed creaturæ operibus conferendum.

Quia sicut pater viuificat, ita filius, ita & Spiritus sanctus.
CAP. IIII.

Quid autem mirum si spiritus operator est vitæ, qui viuificat sicut pater, viuificat sicut filius? Viuificare autem quis abnuat esse maiestatis æternæ? Scriptum est enim: Viuifica seruum tuum. Viuificatur ergo qui seruus est, hoc est homo, qui vitam ante non habuit, sed vt haberet accepit. Videamus igitur vtrum viuificetur spiritus, an ipse viuificet. Sed scriptum est: Litera occidit, spiritus autem viuificat. Ergo viuificat spiritus. Sed vt intelligas patris & filij & Spiritus sancti viuificationē non esse diuisam, accipe quia viuificationis quoque vnitas sit, quādo ipse per spiritum viuificat Deus. Dixit enim Paulus, Qui suscitauit Christum ex mortuis, viuificabit & mortalia corpora vestra propter inhabitantem spiritum eius in vobis.

Quia sicut pater creator est omnium, ita & filius, ita et Spiritus sanctus.
CAP. V.

Vis verò dubitare potest, quia viuificet omnia Spiritus sanctus, quando & ipse, sicut pater & filius creator est omnium: nec quicquam nisi cum Spiritu sancto Deus omnipotens pater intelligatur operatus: quando quidem & in principio creaturæ spiritus superferebatur super aquā. Itaque cum superferretur spiritus, nulla erat creaturæ. Postea verò quā operationem spiritus etiam creatura mundi istius suscepit, omnem hanc gratiæ meruit venustatem qua mūdus illuxit. Denique sine Spiritu sancto vniuersitatis gratiam manere non posse Propheta declarauit, dicens: Auferes spiritum eorum & deficient, & in puluerem suum reuertentur. Emitte spiritum tuum & creabuntur, & renouabis omnem faciem terræ. Non solum igitur sine

Psal. 118.

2. Cor. 3.

Rom. 8.

Psal. 103.

spiritu docuit omnem creaturam stare nō posse, sed etiam creatorem totius esse spiritum creaturæ. Et quis neget opus esse Spiritus sancti quod creatura est terra, cuius opus est quod nouatur? Nam si negare cupierint quod per spiritum sit creatura, cum per spiritum nouandam negare non possint, meliorem ergo operationem Spiritus sancti quā patris & filij qui cupiunt separare defendant, quod abhorret à vero. Neque enim dubium est, quod nouata terra melior quā creatura sit: aut si primo sine operatione Spiritus sancti, terram pater fecit & filius, postea verò Spiritus sancti operatio copulabitur, videbitur id quod factum est, eius quod accessit eguisse præsidio. Sed absit vt hoc quisquam æstimet, vt operatio diuina varietatē creatoris quā Manichæus inducit habere credatur. An verò sine opere Spiritus sancti stabilitatē putamus esse terrarū, sine cuius opere nec cæli conuexa subsistunt? Scriptum est enim: Verbo Domini cæli firmati sunt, & spiritus oris eius omnis virtus eorum. Aduerte quid dicat: Omnem, inquit, virtutem cælorum ad spiritum esse referendam. Qui enim superferebatur antequam terra fieret, quomodo cum terra fieret ferriatur? Gētiles homines per vmbra quamdam nostris secuti, quia veritatē spiritus haurire non poterant, quod cæelum ac terras lunæ quoque stellarūque micantium globos spiritus intus alat, suis versibus indiderūt. Ergo illi per spiritum nō negāt virtutem subsistere creaturæ: nos qui legimus, denegamus? Sed statilē putatis ab illis spiritum designatum. Si illi authorē omnium statilē spiritum declararūt, nos dubitamus spiritū Dei esse omnium creatorem? Sed quid alienis immoror? Accipiant documentum euidentis nihil posse esse quod Spiritus sanctus negetur operatus, nec de angelis, nec de archangelis, nec de thronis, nec de dominationibus posse dubitari quod eius operatione subsistant. Quando quidem ipse secundum carnem Dominus cui angeli seruibant, spiritum in virgine superueniente generatus sit: sicut & secundum Matthæū, ad Ioseph angelus dixit: Ioseph fili Dauid, noli time re accipere Mariam vxorem tuam: quod enim ex ea nascetur, de Spiritu sancto est. Et secundum Lucam dixit ad Mariam: Spiritus sanctus superueniet in te. Opus ergo spiritus, virginis partus est. Opus spiritus, fructus est ventris, secundum quod scriptum est: Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus ventris tui. Opus spiritus, flos radicis est. Ille, inquam, flos, de quo bene est prophetatum: Exiet virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet. Radix Iesse patriarchæ familia Iudæorum, virga Maria, flos Mariæ Christus, qui bonū odorem fidei toto sparsurus orbe virginali ex vtero genuit, sicut ipse dixit: Ego flos campi, & lilium conuallium. Flos odorem suum succus reseruat, & cōtritus accumulatur, nec auulsus amittit. Ita & Dominus Iesus in illo patibulo crucis, nec contritus emarcuit, nec auulsus euauit, sed illa lanceæ punctiōe succus, sacro speciosior fusi coloris cruore vernauit, mori ipse nescius, & mortuis æternæ vitæ munus exhalās. In hoc igitur Spiritus sanctus virgæ regalis flore requeuit. Bona virga, vt quidam putant, & caro Domini, quæ de radice terrena ad superna se subrigens, odoriferos sacre fructus religionis circumtulit mū-

Psal. 32.

Virg. lib. 6. Jencid.

Matth. 1.

Esai. 11.

Cant. 2.

do, mysteria diuinæ reuelationis, & gratiā cælestibus altaribus supereffundens. Dubitare ergo non possumus spiritum creatorem, quem dominicæ cognoscimus incarnationis authorem. Quis enim dubitet, cum in principio euangelij habeas, quia Christi generatio sic erat: Cum desponsata esset Maria Ioseph, ante quā conuenirent, inuenta est in vtero habens ex Spiritu sancto. Nam licet plerique habeant, de spiritu, Græcus tamen vnde transfulerunt Latini *En pneuματος arys* dixit, hoc est, ex Spiritu sancto. Quod ergo ex aliquo est, aut ex substantia est, aut ex potestate eius. Ex substantia, sicut filius qui ait: Ex ore altissimi prodiui, sicut spiritus qui à patre procedit. De quo dicit filius: Ille me clarificabit, quia de meo accipiet, Ex potestate autem, sicut illud est: Vnus Deus pater, ex quo omnia. Quomodo ergo in vtero habuit Maria ex Spiritu sancto? Si quasi ex substantia: ergo spiritus in carnem & ossa conuersus est? Non vti que. Si quasi ex operatione & potestate eius virgo concepit, quis neget spiritum creatorem? Quid quod etiam Iob creatorem suum spiritum euidenter ostendit, dicens: Spiritus diuinus, qui fecit me? Et diuinum vti que & creatorem, vno versiculo demonstrauit.

Quia sicut patri & filio, ita etiam Spiritui sancto seruiendum est.
CAP. VI.

Stigitur creator est spiritus, non est vti que creatura. Creaturam enim Apostolus creatoremque diuisit, dicens: Seruiunt creaturæ potius quā creatori. Simul creatori admonet seruiendum, dānando eos qui seruiunt creaturæ cum creatori seruitium debeamus. Et quoniam creatorem spiritum nouerat, docet eidem seruiendum, dicens: Videte canes, videte malos operarios, videte concisionem. Nos enim sumus circuncisio, qui spiritui Deo seruiamus. Quod si quis de Latinorum codicum varietate contendit, quorum aliquos perfidi falsauerunt, Græcos inspiciat codices, & aduertet quia scriptum est, *οἱ πνευματι θεῷ δουλοῦντες*: quod interpretatur, qui spiritui Deo seruiamus. Ergo cum seruiendum dicat spiritui, idem Apostolus qui non creaturæ sed creatori asserit seruiendum, euidenter vti que & ipse sanctum ostendit spiritum creatorem, & in æternæ diuinitatis honore venerandum, quia scriptum est: Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruias.

De eo quod scriptum est: Ecce ego firmans tonitrua & creans spiritum.
CAP. VII.

Nec præterit hæreticos obiectare consueisse, iudeo videri creatum Spiritum sanctum, quia plerique eorum ad argumentum adstruendā suæ impietatis asciscunt illud quod Amos de statu ventorum locutus est, vt ipse propheticus sermo declarat. Sic enim habes: Ecce ego firmans tonitruum, & creans spiritum, & nuncios in homines Christum suum, faciens lucem & nebulam & ascendens super excelsa, Dominus Deus omnipotens nomen est ei. Si hinc faciunt quæstionem, quod creatum spiritum dixit, quia creetur spiritus, Hædras nos docuit dicere

in tertio libro : Et in die secundo iterum creasti spiritum firmamenti. Tamen ut propositis inhareamus, his videlicet que Amos dixit, nonne euidenter dictorum testificatur series. De istius creatura mundi locutum prophetam? Denique ita cepit: Ego Dominus firmans tonitruum & creans spiritum. Ipse ordo nos doceat. Nam si de Spiritu sancto dicere voluisset, non de tonitruo utique premississet. Neque enim antiquiora tonitrua sunt, quam Spiritus sanctus, quamuis impij sint, tamen id non audeant dicere. Deinde cum subiectum videamus esse de luce & nebula, nonne manifestum est quod de creatura mundi dictum intelligendum sit? Cum enim sint aliqua tepestates istius mundi, precedere tonitrua, sequi ventorum status, caelum nebulis caligari, lucem refundi ex tenebris, ipso usu quotidiano exemploque cognoscimus. Nam etiam status ventorum spiritus dicitur, sicut scriptum est: Ignis & sulphur & spiritus procellae. Et ut scires, quia hunc spiritum dixit, ait: Firmans tonitruum & creans spiritum: quia frequenter creantur ista cum sunt. Spiritus autem sanctus aeternus est, quem si quis audeat dicere creatum non potest tamen dicere quod quotidie creatur sicut fabra ventorum. Denique ipsa sapientia secundum suscepti locuta corporis sacramentum, ait: Dominus creauit me. Quamuis ventura prophetaret, tamen quia predestinatus erat Domini saluatoris aduentus, non dixit creat me, sed creauit me: ne frequenter sed semel crederent ex virgine Maria Iesu corpus esse generandum. Ex hoc igitur quod velut quotidianam operationem Dei in tonitruum firmamento, & in spiritu creatione propheta declarauit, intellige nefas esse, ut de Spiritu sancto tale aliquid asserimus, quem ipsi impij ante secula esse negare non possunt, unde & semper eum esse & semper manere, pia assertionem testamur. Neque enim qui ante mundum superferebatur super aquas, potest videri coepisse post mundum, aut multos Spiritus sanctos aestimari fas est, qui veluti quotidiana generatione generentur. Absit ut se quisquam tali impietate contamine, ut dicat frequenter creari aut vnquam creari Spiritum sanctum. Cur enim frequenter creari videtur, non intelligo, nisi forte & mori eum creant frequenter, & frequenter recreari. Sed quem admodum mori potest spiritus vitae? Ergo si mori non potest, causam non habet cur saepius sit creandus. Aut qui aliter putant, in illud sacrilegium recidunt, ut non distinguat Spiritum sanctum, qui prolatiuum verbum putant in patrem redire, prolatiuum spiritum in Deum refundi, ut vnus refusus sit, & quaedam vicissitudo in varias formas sese permittant, cum patris & filij & Spiritus sancti manens semper immutabilisque distinctio vnitatem suam teneat potestatis. Si quis tamen propheticum dictum ideo deriuandum putat ad interpretationem Spiritus sancti, quia habet: Annuncians in homines Christum suum, is ad incarnationis dominicae mysteria dictum facilius deriuabit. Nam si te mouet quia spiritum dixit, & ideo hoc non putas deriuandum ad mysteria assumptionis humanae: prosequere scripturas, & inuenies optime cogruere de Christo, de quo bene conuenit aestimari, quia firmavit tonitrua aduentu suo, vim videlicet & ionum coele-

stium scripturarum, quarum velut quodam tonitruo mentes nostrae redduntur attonitae ut timere discamus, & reuerentiam caelestibus deferamus oralibus. Denique in euangelio fratres Domini, filij tonitruum dicebantur. Et cum vox patris facta esset dicentis ad filium: Et honorificaui, & iterum honorificabo. Iudei dicebant, tonitruum factum est illi. Nam licet gratiam veritatis haurire non possent, tamen confitebantur inuiti, & ignari mysterium loquebantur, eo quod magnum patris de filio testimonium resultabat. In Iob quoque libro scriptura dicit: Firmamentum quoque tonitruum sui quis scit quando fiet? Utique si ad haec commotionum coelestium tonitrua pertinerent, non futura eorum firmamenta, sed facta dixisset. Ergo tonitrua ad sermones Domini retulit, quorum in omnem terram exiuit sonus. Spiritum autem hoc loco animam quam suscepit rationabilem atque perfectam intelligimus, quia scriptura frequenter & animam hominis spiritus vocabulo designauit, sicut habes: Qui creauit spiritum hominis in ipso. Unde & Dominus animam suam spiritus appellatione significans, ait: In manus tuas commendo spiritum meum, & ut scires, quia Iesu Domini descensionem memorauit, addidit, quod nunciaret in homines Christum suum. Annunciauit enim in baptisate, dicens: Hic est filius meus dilectus, in quo bene complacui. Annunciauit in monte, dicens: Hic est filius meus dilectus, ipsum audite. Annunciauit in passione, cum sol recessit, maria terraeque tremuerunt. Annunciauit in Centurione, qui ait: Verum Dei filius erat iste. Totum igitur hunc locum aut ad simplicem intellectum istius status qui viuendo hauritur, aut ad mysterium dominici corporis referre debemus. Nam si hic creatum dixisset Spiritum sanctum, utique & alibi idem scriptura declarare potuisset, sicut de filio Dei frequenter legimus, quia secundum carnem & factus est & creatus. Cuius tamen maiestatem in eo ipso quod carnem pro nobis suscepit, considerare nos conuenit, ut diuinam potentiam in ipsa corporis assumptione videamus.

Creat pater dominica incarnationis sacramentum, creat & spiritus, creat & filius. CAP. VIII.

ET enim (sicut legimus) quia creauit pater dominicae incarnationis sacramentum, creauit & spiritus: ita etiam legimus, quod & ipse suum corpus creauit. Creauit enim pater, secundum quod scriptum est: Dominus creauit me. Et alibi: Misit Deus filium suum factum ex muliere, factum sub lege. Creauit & spiritus illud omne mysterium, secundum quod legimus: Quia inuenta est Maria in vtero habens ex Spiritu sancto. Habes quia creauit pater, creauit & Spiritus sanctus. Accipe quia creauit & filius Dei, dicente Salomone: Sapientia fecit sibi domum. Ergo Spiritus sanctus qui creauit dominicae incarnationis sacramentum, quod super omnes est creaturas, quomodo esse poterat creatura? De generalitate autem supra ostendimus, quia secundum carnem creator est noster Spiritus sanctus in homine exteriori. Nunc ostendamus quia creator est noster, etiam secundum gratiae sacramentum. Et sicut creat pater,

Ephes. 2.

Ioan. 1.

Marc. 3. Ioan. 12.

Iob 26.

Psal. 18.

Psal. 10.

Galat. 4.

Matth. 1.

Proverb. 9.

pater, ita creat & filius, ita creat & Spiritus sanctus, sicut legimus, dicente Paulo: Dei enim donum est non ex operibus, ne quis gloriatur. Ipse enim sumus factura, creati in Christo in operibus bonis.

Quia sicut pater & filius, ita & Spiritus sanctus regenerat. CAP. IX.

ERGO creat pater in operibus bonis, creat & filius, quia scriptum est: Quotquot autem eum receperunt, dedit eis potestatem filios Dei fieri his qui credunt in nomine eius, qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt. Similiter ex spiritu secundum gratiam nos renasci, Dominus ipse testatur, dicens: Quod natum est ex carne, caro est: quia de carne natum est. Et quod natum est de spiritu, spiritus est: quia Deus spiritus est. Nolite mirari quia dixi, oportet vos nasci denuo. Spiritus ubi vult spirat, & vocem eius audis: sed nescis unde veniat, aut quod vadat: sic est omnis qui natus est de spiritu. Claret igitur spiritalis quoque generationis authorem esse spiritum sanctum, qua secundum Deum creamur, ut filij Dei simus. Ergo cum ille nos in regnum suum per adoptionem sacrae regenerationis assumpserit, nos ei quod suum est denegamus? Ille nos supernae regenerationis fecit haeredes, nos haereditatem vindicamus, refutamus authorem? Sed non potest manere beneficium, cum author excluditur. Nec author sine munere, nec sine authore munus. Si vindicas gratiam, crede potentiam. Si refutas potentiam, gratiam ne requiras. Qui Christum negauit, statim amisit & nomen. Nam si author vilis, quomodo dona preciosa? cur nostris ipsi muneribus inuidemus, spem imminuimus, dignitatem repudiamus, consolatorem negamus? Sed illum negare non possumus. Sed absit ut negemus quod maximum est, cum Apostolus dicat: Vos autem fratres secundum Isaac promissionis filij estis: sed sicut tunc qui secundum carnem natus est, persequebatur eum qui secundum spiritum. Iterum utique subauditur de superioribus qui secundum spiritum natus est. Qui ergo secundum spiritum nascitur, secundum Deum nascitur. Renascimur autem quando in interiori renouamur affectu, & exterioris hominis virtutem deponimus. Et ideo ait iterum Apostolus: Renouamini spiritu mentis vestrae, & induite nouum hominem qui secundum Deum creatus est in veritate & iustitia & sanctitate. Audiant quemadmodum vnitatem diuinae operationis scriptura signauerit. Qui renouatur spiritu mentis, induit nouum hominem qui secundum Deum creatus est. Sancti igitur spiritus opus est regeneratio ista praestantior, & noui huius hominis qui creatus est ad imaginem Dei, author est spiritus: quem utique meliorem hoc exteriori esse nostro homine nemo dubitauerit. Si quidem caelestem alterum, terrenum alterum Apostolus significauit, dicens: Qualis caelestis, tales & caelestes. Ergo cum caelestem faciat gratia spiritalis, quid terrenum creare possit, etiam sensu debemus aduertere, licet credamus exemplis. Dicit enim alibi sanctus Iob: Viuit Dominus qui sic me iudicat, & omnipotens qui ad amaritu-

Ephes. 4.

2. Cor. 15.

Iob 27.

dinem perduxit animam meam, spiritus autem diuinus qui est in naribus meis. Non utique spiritum hic auram vitalem hanc & spiramentum corporeum designauit, sed nares hic interioris sui hominis significat, quibus vitae odorem carpebat aeternae, & gratiam caelestis vnguenti, geminis quibusdam sensibus hauriebat. Sunt enim nares spirituales (ut legimus) quas habet sponsa verbi, cui dicitur: Et odor naribus tuae. Et alibi: Odoratus est Dominus Deus odorem suauitatis. Sunt enim quaedam interioris membra hominis, cuius manus in actu, aures in auditu, pedes in processu quodam boni operis aestimantur. Itaque ex officiis, veluti quaedam colligimus membrorum figuras. Neque enim in interiori homine secundum carnalia aliquid nos conuenit opinari.

Quia eadem verba quibus spiritum inferiorem videri vult, praeminentiam ostendunt patris & filij. CAP. X.

ET sunt quidam qui corporaliter Deum putant esse formandum, cum legunt aut manum eius, aut digitum: Nec aduertunt quod haec non propter formam scripta sint corporis, quia in diuinitate nec membra nec partes sunt, sed propter vnitatem diuinitatis expressam, ut credamus quia impossibile est a patre Deo vel filium, vel spiritum sanctum separari, cum plenitudo, diuinitatis vel corporaliter habitet in substantia trinitatis. Ideo igitur & filius, patris dextera nuncupatur, sicut lectum est: Dextera Domini fecit virtutem, dextera Domini exaltauit me. Sed quid mirum si de verbis amentes homines faciunt quaestionem, cum faciant & de syllabis? Sunt enim qui hinc putent faciendam esse distantiam, quod dicant in spiritu Deum, non cum spiritu praedicandum: & ex vna syllaba vel usu quodam diuinitatis aestimandum putent esse momentum, argumentantes, quod si in spiritu Deum praedicandum putent, ministerium sancti Spiritus signare videantur. Si vero cum spiritu dicant Dei vel virtutem esse vel gloriam, societatem quandam & communionem patris & filij & Spiritus sancti designare videantur. Sed quis separet quod non potest separari? Quis diuidat societatem quam indiuiduam Christus ostendit? Ite, inquit, baptizate omnes gentes in nomine patris & filij & Spiritus sancti. Nunquid hic circa patrem vel filium vel spiritum sanctum, aut verbum mutauit, aut syllabam? Non utique, sed in nomine, inquit, patris & filij & Spiritus sancti, idem de spiritu quod de patre & de se sonat. Unde nullum Spiritus sancti ministerium, sed confortium magis honoris aut operis, cum in spiritu dicatur aestimatur: considera & hic, quia ad patrem & filium hoc opinionis vestrae prauiudicium deriuatur, quia hic non dixit, cum patris & filij & Spiritus sancti nomine, sed in nomine: & tamen non ministerium aliquod trinitatis hac syllaba exprimitur, sed potestas. Denique ut scias quia fidei non prauiudicat syllaba, sed conuincat fides syllabam, & Paulus loquitur in Christo. Nec ideo minor Christus est, quia Paulus locutus in Christo est, sicut habes: Coram deo in Christo loquimur. Quae admodum igitur Apostolus dicit, quia in Christo

Cant. 7. Genes. 8.

Psal. 117.

Matth. 28.

2. Cor. 2.

2. Cor. 12.

1. Cor. 6.

Ibidem 6. Galat. 5.

Psal. 55. Psal. 59.

Ioan. 14. 2. Cor. 10. Colof. 3.

Ioan. 14.

Rom. 8.

Philip. 1.

loquimur, ita illud est: quia loquimur in spiritu, sicut ipse Apostolus dixit: Quia nemo dicit Dominum Iesum nisi in Spiritu sancto. Non subiectio itaque hoc loco Spiritus sancti, sed gratiae copula designatur. Et ut scias discretionem non esse de syllaba, alibi quoque ait: Et haec quidem fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis in nomine Iesu Christi, & in spiritu Dei nostri. Quam multa possum hinc exempla proferre. Scriptum est enim: Omnes vos unum estis in Christo Iesu. Et alibi: Sanctificatos in Christo Iesu. Et iterum: Ut nos effemus iustitia Dei in ipso. Et alio loco, Ut excidat a fide quae est in Christo Iesu. Verum quid ago? Dum enim similiter dico scriptum esse de filio, quemadmodum de spiritu scriptum est, magis illud incurro, ut non quia de filio scriptum est, religiose dictum videatur esse de spiritu: sed quia idem de spiritu scriptum est, etiam de filio propter spiritum obiciant derogatum. Dicunt enim: Nunquid de Deo patre scriptum est? Sed accipiant etiam de Deo patre dictum: In Deo laudabo sermones, in Deo laudabo verbum, Et alibi: In Deo faciemus virtutem. Et in te commemoratio mea semper: Et in tuo nomine exultabimus. Et iterum alibi: Ut manifestentur opera eius, quia in Deo sunt facta. Et Paulus: In Deo qui omnia creavit. Et iterum: Paulus & Silvanus & Timotheus ecclesiae Thessalonicensium in Deo patre & Domino Iesu Christo. Et in euangelio: Ego in patre & pater in me, & pater in me manet: Scriptum est etiam: Qui gloriatur, in Domino gloriatur. Et alibi: Vita autem nostra abscondita est cum Christo in Deo. Nunquid hic plus filio, quam patri detulit, ut in Deo nos diceret esse cum Christo? Aut nunquid plus nostra conditio quam spiritus gratia sibi vindicat, ut nos possimus esse cum Christo, Spiritus sanctus esse non possit? Aut cum Christus velit esse nobiscum, sicut ipse dixit: Pater quos dedisti mihi, volo ut ubi ego sum, & ipsi sint mecum, dedignetur esse cum spiritu? Scriptum est etiam: Conuenientibus vobis & meo spiritu cum virtute Domini Iesu. Ergo nos cum virtute Domini conuenimus, & audemus dicere quod nolit Dominus Iesus cum spiritu conuenire, qui non dedignatur conuenire nobiscum? Nullam igitur distantiam putat Apostolus, hac an illa syllaba utaris. Syllaba enim coniunctionis est, coniunctio autem seiunctionem non facit. Neque enim si diuideret, coniunctio diceretur. Quid igitur te mouet ut dicas, quia gloria est Deo patri vel Christo eius, vita, virtus, magnificentia, potestas in Spiritu sancto, & nolis dicere cum Spiritu sancto? An quia times ne spiritum cum patre & filio sociare videaris? Sed audi & de spiritu scriptum: Lex enim spiritus vitae in Christo Iesu. Et alibi Deus pater dicit: Et adorabunt te, & in te deprecabuntur. In Christo orare nos debere Deus pater dicit, & tu putas spiritui derogari, si in eo gloria Christi esse dicatur? Audi quod times de spiritu confiteri, non timuisse de se sibi Apostolum vindicare. Ait enim: Cupio dissolui & cum Christo esse multo melius. Cum quo igitur est Apostolus, cum eo negas esse spiritum, per quem Apostolus meruit esse cum Christo? Quae igitur ratio est, ut in spiritu malis dicere, quam cum spiritu gloriam Dei esse vel Christi

si? An quia si dicas in spiritu, minor Christus spiritu declaretur? Quamuis hoc refutabile sit, ut maiorem Dominum facias & minorem, tamen cum lectum sit: Quia pro nobis peccatum factus est Christus, ut nos effemus iustitia Dei in ipso: ille inuenitur potissimus, in quo sumus nos infirmi. Sic & alibi habes: Quia omnia in ipso constant, hoc est, in eius virtute. Nec comparari possunt illi quae in eo constant, quia ex virtute eius ut constant, substantiam consequuntur. Nunquid igitur sic Deum regnare vultis in spiritu, ut virtus spiritus regnandi Deo principium quasi fons quidam substantiae largiatur? Sed hoc impium est. Et ideo ut vnam patris & filii & Spiritus sancti maiores nostri dicere potestatem, cum spiritu gloriam Christi esse memorabant, quo indiuiduam copulam declararent. Quomodo enim separatur Spiritus sanctus a filio, cum ipse spiritus testimonium reddat spiritui nostro quod sumus filii Dei: Si autem filii & haeredes, haeredes quidem Dei, cohaeredes autem Christi. Quis igitur tam amens qui coniunctionem spiritus & Christi dissociet sempiternam, cum spiritus etiam dissociata connectat, per quem Christi efficiuntur cohaeredes? Si tamen, inquit, compatimur ut conglorificemur. Si nos ergo conglorificabimur cum Christo per spiritum, quomodo & ipsum conglorificare cum Christo spiritum recusamus, dissociamus vitam Christi & Spiritus sancti, cum spiritus dicat, quod simul victuri sumus cum Dei filio? Dicit enim Apostolus: Si autem mortui sumus cum Christo, credimus quod etiam simul viuemus cum illo. Deinde alibi: Si enim compatimur, inquit, & conuiuemus: nec solum conuiuemus, sed etiam conglorificabimur, nec solum conglorificabimur, sed etiam conregnabimus. Non est igitur in syllabis istis vlla discretio: vtraque enim syllaba coniunctionis est. Denique saepe reperimus in scripturis alteram interpositam, & alteram intellectam, sicut scriptum est: Introibo in domum tuam in holocaustis, hoc est, cum holocaustis. Et alibi: Eduxit eos in argento & auro, hoc est, cum argento & auro. Et alibi quoque ait: Non egredieris in virtutibus nobiscum, quod est cum virtutibus. Ergo cum & in vsu sermonis calumnia esse non possit, & ex sermone calumnia diuinitati non debeat excitari, opus est ut ad iustitiam corde credatur, & ex fide cordis fiat ad salutem in ore confessio. Sed qui corde non credunt, calumnias struunt verbis. Denique simile & illud est quod aiunt discretionem esse, quia scriptum est: Nobis autem vnus Deus pater, ex quo omnia, & nos in illum, & vnus Dominus Iesus Christus per quem omnia: & nos per ipsum. Volunt enim cum dicitur, ex illo, materiam designari. Cum dicitur per illum, quoddam vel instrumentum operis vel ministerium declarari. Cum dicitur autem, in illo, quod aut locus significetur aut tempus, in quo omnia facta videantur. Ita igitur distantiam quandam substantiae probare desiderat, tanquam instrumentum ab authore, & tanquam tempus aut locum ab instrumento dirimere gestientes. Nunquid ergo alienus secundum naturam filius a patre, quia alienum instrumentum ab operatore proprio vel authore? Aut nunquid alienus filius a spiritu, quia ab instrumenti genere aut loca

2. Cor. 5.

Colof. 1.

Rom. 8.

Roman. 6.

2. Tim. 2.

Psal. 65.

Psal. 104.

Psal. 43.

Roman. 10.

1. Cor. 8.

Roman. 11.

Esai. 40.

Psal. 144.

Act. 17.

Ephes. 4.

Colof. 2.

separatur aut tempus? Compara nunc assertiones nostras, illi volunt ex Deo tanquam ex natura Dei esse materiam, ut si dicas ex ligno arcam esse factam, ex lapide statuam, ita ex Deo materiam processisse, & eandem materiam tanquam per instrumentum aliquod factam esse per filium: ut non tam operatorem filium quam instrumentum operis esse declarent, & omnia ita facta in spiritu, tanquam in aliquo loco facta vel tempore: & singula singulis tribuunt, in commune omnia negant. Verum nos ostendimus ita ex Deo patre esse omnia, ut nec amiserit deus pater quod vel per ipsum & in ipso omnia sint, nec tanquam ex materia ex ipso omnia sint. Ita quoque per Dominum filium esse omnia, ut non priuatus sit, eo quod ex filio sint omnia: & ita omnia esse in spiritu, ut doceamus omnia esse per spiritum, & omnia esse de spiritu. Nam istae syllabae, sicut illae de quibus superius diximus, se inuicem signant. Non enim ita dixit Apostolus, ex Deo omnia, & per filium omnia, ut separabilem substantiam patris filiique signaret. Sed ut inconfusibili distinctione, quod aliud sit pater, aliud sit filius, doceret. Non igitur tanquam compugnantes syllabae istae, sed tanquam sociae atque concordantes sunt, ut etiam vni saepe conueniant, sicut scriptum est: Quia ex ipso, & per ipsum & in ipso omnia sunt. Quod si verè consideres unde translatum sit, de filio dictum esse non ambiges. Dicit enim Apostolus secundum prophetiam Esai: Quis cognouit sensum Domini, aut quis consiliarius ei fuit? Et addidit: Quia ex ipso & per ipsum & in ipso omnia. Quod Esaias de operatore omnium dixit, sicut habet: Quis mensus est manu aquam & caelum palmo, & vniuersam terram clausa manu? Quis statuit mōtes in libra, & rupes in statera? Quis cognouit sensum Domini, aut quis consiliarius ei fuit? Et addidit Apostolus: Quoniam ex ipso & per ipsum & in ipso omnia. Quid est ex ipso? Quod ex ipsius voluntate natura sit omnium: & ipse sit author omnium quae esse coeperunt. Per ipsum quid est? Quia per ipsum constitutio & perseverantia omnibus imperita videatur. In ipso quid est? Quia omnia admirabili quadam desiderio & inenarrabili amore authorem vitae & ministratorem gratiae suae ac muneris intuentur, secundum quod scriptum est: Oculi omnium in te sperant, & aperies manum tuam, & implebis omnem animam bona voluntate. De patre quoque si dicas: Ideo ex ipso, quia ex ipso operatrix sapientia, quae & omnibus ex sua & patris voluntate dedit esse quae non erant: per ipsum, quia per sapientiam eius facta sunt omnia: in ipso, quia in ipso est viuificatoris fons substantiae, in quo viuimus & sumus & mouemur: ex spiritu quoque per ipsum formati, in ipso roborati vitae capimus munus aeternae. Cum haec igitur vel patri vel filio, vel Spiritui sancto conuenire videantur, nihil utique humile in his certum est declarari, cum & ex filio dicamus esse pleraque, & multa per patrem, sicut habes de filio dictum: Ut augeamur in ipso per omnia, qui est caput Christum, ex quo totum, inquit, corpus compactum & conexum per omnem iuncturam ministrationis in mensuram vniuersiuique partis augmentum corporis facit in aedificationem sui in charitate. Et iterum ad Colossenses de his qui non haberent cognitio-

nem vnigeniti filij Dei. Quia non tenent, inquit, caput ex quo omne corpus per compaginationes & colligationes subministratum & copulatum crescit in incrementum Dei. Caput enim Christum esse ecclesiam supra diximus. Et alibi habes: Quia de plenitudine eius nos omnes accepimus. Et ipse dominus dixit: De meo accipiet, & annuntiabit vobis. Et supra ait: Cognoui virtutem exisse ex me. Similiter ut cognoscas vnitatem, etiam de spiritu dicitur: Quia qui seminat in spiritu, de spiritu metet vitam aeternam. Et Ioannes ait: Ex hoc cognoscimus quia in nobis est, quoniam de spiritu suo dedit nobis. Et angelus dicit: Quod enim ex ea nascetur, de Spiritu sancto est. Et Dominus ait: Quia quod natum est de spiritu, spiritus est. Ergo sicut ex patre legimus esse omnia, ita & ex filio posse dici omnia, per quem omnia sunt, & ex spiritu esse omnia, in quo omnia sunt, testimonii edocetur. Nunc consideremus, vtrum per patrem esse aliquid docere possimus. Sed scriptum est: Paulus seruus Christi per voluntatem Dei. Et alibi: Iam non seruus, sed filius: si autem filius, & haeres per Deum. Et alibi: Sicut resurrexit Christus per gloriam patris. Et alibi: Deus pater ad filium dicit: Ecce profelyti veniunt ad te per me. Multa reperies alia, si queras, per patrem facta. Nunquid ideo minor pater, quia & ex filio pleraque esse legimus, & per patrem facta vel dicta plurima in scripturis caelestibus reperimus? Sed etiam per spiritum similiter legimus facta pleraque, sicut habes: Nobis autem reuelauit Deus per spiritum suum. Et alibi: Bonum depositum custodi per Spiritum sanctum. Et ad Ephesos: Confortari per spiritum eius. Et ad Corinthios: Alij enim datur per spiritum sermo sapientiae. Et alibi: Si autem per spiritum facta carnis mortificaueris, viueticis. Et supra: Quia suscitauit Christum ex mortuis, viuificabit & mortalia corpora vestra per inhabitantem spiritum eius in vobis. Sed fortasse dicet: Ostende mihi specialiter lectum, quia ex filio omnia, vel ex spiritu omnia? At ego refero, ut & illi mihi lectum esse ostendant, quia per patrem omnia. Sed cum haec vel patri probauerimus vel filio vel Spiritui sancto conuenire, nec vllam ex huiusmodi syllabis nasci posse diuinae distantiam potestatis, non est dubium, quia per quem omnia, ex eo omnia: & ex quo omnia, per eum omnia, & in quo omnia, per eum vel ex eo omnia, esse intelligere debemus. Omnis enim creatura & ex voluntate & per operationem & in virtute est trinitatis, sicut scriptum est: Faciamus hominem ad imaginem & similitudinem nostram. Et alibi: Verbo Domini caeli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum.

Quia vna voluntas, vna vocatio patris & filij & Spiritus sancti.

CAP. XI.

Nec solum vna operatio est vbiq; patris & filij & Spiritus sancti, sed etiam vna atque eadem voluntas, vna vocatio, vna praecipio: quod licet in illo magno ac salutari ecclesiae spectare mysterio. Sicut enim pater vocauit gentes ad ecclesiam, dicens: Vocabo non plebem meam, plebem meam: & non dilectam, dilectam. Et alibi: Domus mea do-

Ioan. 1. Ioan. 16.

Luc. 8. Galat. 6.

1. Ioan. 4. Luca 1.

Ioan. 3.

1. Cor. 1. Galat. 4.

Rom. 8.

Genes. 1. Psal. 22.

mus orationis vocabitur omnibus gentibus. Ita etiam Dominus Iesus ad vocandam & congregandam ecclesiam Paulum à se dicit electum, sicut habes ad Ananiam dictum à domino Iesu: Vade, quoniam vas electionis est mihi hic, ad sufferendum nomen meum coram gentibus. Sicut ergo pater Deus vocavit ecclesiam, ita vocavit & Christus. Et quem admodum Christus vocavit, ita vocavit & spiritus, dicens: Separate mihi Paulum & Barnabam, in opus quo vocavi eos. Tunc ieiunantes, inquit, & orantes, imposuerunt eis manus, & dimiserunt eos. Ipsi autem præmissi ab Spiritu sancto deuenerunt in Seleuciam. Ergo non solum Christi, sed etiam Spiritus sancti imperio apostolatum Paulus accepit, & ad congregationem gentium festinavit. Nec solus Paulus, sed etiam Petrus, sicut legimus in Actibus apostolorum. Nam cum in oratione vidisset cælum apertum, & quatuor initiis ligatum vas quoddam tanquam linteamen, in quo erant omnia genera quadrupedum & ferarum & volucrum cæli, facta est vox ad eum: Surge, occide & manduca. Et Petrus dixit: Absit Domine, nunquam manducaui commune & immundum. Et vox rursus ad eum: Quæ Deus mundavit tu commune ne dixeris. Hoc autem factum est per ter & receptum est vas in cælo. Ergo cum hoc secum Petrus tacitus cogitaret, & venissent ad eum Cornelij serui ab angelo destinati, ait illi spiritus: Ecce viri quærunt te: surge itaque & descende, & vade cum eis nihil dubitans, quoniam ego misi illos. Quam evidenter expressit suam Spiritus sanctus potestatem: Primo omnium, quia aspiravit oranti, affuit deprecanti. Deinde quoniam vocatus Petrus respondit, Domine: & ideo secundum evidentiùs meruit oraculum, quia confessus est Dominum. Sed quis iste sit Dominus scriptura declarat. Respondenti enim is utique cui responderat loquebatur. Spiritum autem ostendunt sequentia declaratum: quia ipse qui mysterium figurabat, mysterium reuelabat. Simul illud aduerte, quia tertio reperita figura mysterij, operatione trinitatis expressit. Et ideo in mysterijs interrogatio trina defertur, & confirmatio trina celebratur. Nec potest quis nisi trina confessione purgari. Vnde ipse Petrus in euangelio tertio interrogatus, vtrum diligat Dominum, vt trina responsione vincula quæ Dominum negando ligauit, absolueret. Tum deinde quia ad Cornelium angelus mittitur, Petrum Spiritus sanctus alloquitur. Oculi enim Domini super fideles terræ. Nec illud ociosum, quod cum in superioribus præmississet, quod Deus mundavit, tu ne comune dixeris: subito decedit super gentes, vt mundaret eos Spiritus sanctus. Vnde ostenditur operationem spiritus, operationem esse diuinam, Petrus autem missus ab spiritu, non expectauit imperium Dei patris, sed ipsius quoque spiritus illud confessus oraculum, ipsius spiritus gratiam esse testatur, dicens: Si ergo eandem gratiam illis concessit Deus, sicut & nobis: ego quis eram qui prohiberem Deum? Spiritus ergo sanctus est qui nos ab illa gentili colluione mundauit. In illis enim generibus quadrupedum & ferarum & volucrum, figura erat conditionis humanæ, quæ ferarum modo bestiali videtur induta seuitia, nisi Spiritus sanctificatione mittescat. Bona ergo gratia quæ

ferinam rabiem spiritali simplicitate commutat. Eramus enim & nos aliquando insipientes, increduli, errantes, seruientes desiderijs & voluptatibus variis: nunc autem per renouationem spiritus hæredes Christi, angelorum cœpimus esse cohæredes. Itaque spiritu videns Dauid sanctus propheta ex feris nos similes futuros esse cœlestium: Increpa, inquit, feras syluæ, syluam videlicet significans non ferarum fragoram cursibus, nec bestiarum gemitibus inhorrentem, sed illam syluam de qua scriptum est: Inuenimus eam in campis syluæ. In qua, sicut dixit propheta: Iustus vt palma florebit, & velut cedrus quæ in Libano est, multiplicabitur. Illa sylua quæ verbi cœlestis alimoniam prophetiarum verticibus arborum concussa defluxit. Illa sylua ad quam Paulus lupus quidem raptor intrauit, sed pastor exiuit. In omnem enim terram exiuit sonus eorum. Eramus ergo feræ, & ideo dicit Dominus: Attendite vobis à falsis prophetis qui veniunt in vestitu ouium, intus autem sunt lupi rapaces. Sed per Spiritum sanctum iam leonum seuitia, pardorum varietas, astutia vulpium, luporum rapacitas de nostris exoleuit affectibus. Magna igitur gratia, quæ cælo terras mutauit, vt conuersatio nostra, sicut Apostolus dixit, in cœlis sit, qui antè sicut feræ errabamus in syluis. Sed nec hoc tantum loco Petrus apostolus, sed etiam alibi in eodem libro à Spiritu sancto edificatam ecclesiam demonstrat. Habes enim dixisse eum: Deus qui nouit corda hominum testimonium perhibuit dans his Spiritum sanctum sicut & nobis, & nihil discreuit inter nos & illos, mundans per fidem corda eorum. In quo illud est contuendum, quia sicut Christus lapis est angularis, qui vnitatem plebis vtriusque connexuit, ita etiam Spiritus sanctus non discreuit vtriusque populi corda, sed iunxit. Non ergo tanquam Iudæus contemnas filium, quem annunciauerunt prophetae, contemnas etiam Spiritum sanctum, contemnas Hieremiam, quem de lacu Iudaicæ domus ille assumptus à Domino pannis & funibus eleuauit. Verbum enim propheticum despiciens in lacum demerserat populus Iudæorum. Nec quisquam inuentus est de Iudæis qui leuaret prophetam, sed vnus Æthiops Abdemelech, sicut scriptura testatur. In quo nomine figura pulcherrima est, quia sermone propheticum quem Iudæi velut in cœnum suæ mentis carnisque detruferant, nos videlicet ex gentibus peccatores, nigri ante delictis & quondam infructuosi eleuauimus de profundo. Et ideo scriptum est: Æthiopia præleuabit manus suas Deo. In quo sanctæ ecclesiæ species significatur, quæ ait in Canticis canticorum: Nigra sum & decora filia Hierusalem. Nigra per culpam, decora per gratiam: nigra per conditionem, decora per redemptionem. Aut certè nigra exercitij sui puluere. Nigra ergo dum præliatur, decora dum victoria suæ insignibus coronatur. Et bene funibus leuatur propheta. Fidelis enim dixit: Funes ceciderunt mihi in præclaris. Bene pannis, quia ipse Dominus excusantibus his qui primò ad nuptias vocati fuerant, ad exitus viarum misit, vt quoque inuenirentur & boni & mali, ad nuptias vocarentur. His itaque pannis propheticum verbum leuauit è cœno.

Quia

Quia sicut pater nouit filium, & filius patrem: sic spiritus paterem & filium. Et sicut pater reuelat nobis quæ sua sunt, sic & filius, sic & spiritus reuelat nobis.

CAP. XII.

ERIS igitur & tu Abdemelech, hoc est, assumptus à Domino, si de profundo gentilis imprudentiæ leuaueris Dei verbum, si credideris quia non fallitur, non præteritur dei filius, non ignorat quæ futura sunt, non fallitur etiam spiritus sanctus, de quo dicit Dominus: Cum venerit autem ille spiritus veritatis, deducet vos in omnem veritatem. Qui dicit, omnem, nihil præterit, non diem, non horam, non præterita, non futura. Et vt scias, quia & omnia nouit, & futura annunciat, & vnus est scientiæ cum patre & filio, audi quid dicat de eo dei veritas: non enim loquitur à semetipso, sed quæ audit, loquitur: & quæ euenient annūciabit vobis. Itaque vt aduertas quia nouit omnia, cū diceret filius. De die autem illa & hora nemo nouit, neque angeli cœlorum, excepti spiritum sanctum. Si autem exceptus est spiritus sanctus ab ignorantia, quomodo non exceptus est Dei filius? Sed dicis: Quia cum angelis annumerauit & Dei filium. Annumerauit quidem filium, sed non annumerauit & spiritum. Aut fatere igitur potiorè esse spiritum Dei filio, vt iam non solum quasi Arrianus, sed etiam quasi Fotinianus loquaris: aut agnosce quòd referre debeas quod nescire filium dixit. Etenim quasi homo annumerari creaturis potuit, qui creatus est. Quod si vis dicere, quia nouit omnia, & præscientiam habet omnium dei filius futurorum, quæ filio incognita putas, ea de filio spiritus sanctus accepit. Accepit autem per vnitatem substantiæ, sicut accepit à patre filius. Ille, inquit, me clarificabit, quia de meo accipiet & annūciabit vobis: Omnia quæcumque habet pater, mea sunt, propterea dixi, de meo accipiet, & annūciabit vobis. Quid igitur hac evidentiùs vnitatem quæ habet pater filij sunt, quæ habet filius, accepit & spiritus. Accipere tamen, quia nouit iudicij diem Dei filius. Lectū est in Zacharia: Et veniet Dominus deus meus & omnes sancti cum eo. In illa die non erit lumen, sed frigus & gelu: Et erit dies vna, & dies illa nota domino. Hæc igitur dies nota Domino, qui veniet cū sanctis suis, secundo nos illuminaturus aduentu. Habes enim in eo quod prætulimus exemplo, quia filius dicit de spiritu: Ille me clarificabit. Clarificat ergo & spiritus filium, sicut clarificat & pater, sed etiam spiritum clarificat Dei filius, sicut supra diximus. Non est ergo infirmus qui redimit mutuum claritatem per vnitatem lucis æternæ. Nec inferior sancto spiritu, cuius hoc ipsum est quod clarificatur ab spiritu. Assumetis ergo & tu si credas, quia hoc locutus est spiritus, quod locutus est pater, quod locutus est filius. Denique Paulus ideo assumptus est, quia sic credidit, sic docuit, quia quod oculus non vidit nec auris audiuit, quæ præparauit Deus diligentibus se, nobis reuelauit per spiritum suum, sicut scriptum est. Et ideo reuelationis spiritus dicitur, sicut habes: Dat enim deus sic præparantibus se spiritum sapientiæ & reuelationis in cognitione eius.

S. Ambr. tom. 4.

Vnitatis igitur est scientiæ, quæ sicut pater reuelat qui dat spiritum reuelationis, sic reuelat & filius, quia scriptum est: Nemo nouit filiū nisi pater: neque patrem quis nouit nisi filius, & cui voluerit filius reuelare. Plus dixit de filio, non quod plus habeat quæ pater, sed ne minus habere credatur. Nec immerito sic reuelat patrem qui sic nouit patrem, quem admodum filium pater nouit. Accipe nunc quia deum patrem nouit & spiritus. Scriptum est enim: Quia sicut ea quæ hominis sunt, nemo nouit nisi spiritus qui in ipso est: sic & quæ Dei sunt, nemo cognouit nisi spiritus Dei. Nemo, inquit, cognouit nisi spiritus dei. Nunquid exclusus est Dei filius? Non vtique, quia nec spiritus sanctus exclusus est, cum dicitur: Neque patrem quis nouit nisi filius. Ergo vnus & pater & filius & spiritus sanctus & naturæ sunt & scientiæ. Neque cum omnibus quæ per filium facta sunt sanctus annumerandus est spiritus, cum Deum patrem nouerit, quem (sicut scriptum est) quis potest nosse nisi filius, sed & spiritus sanctus nouit. Quis ergo? cum dicitur, vniuersitas creaturarum, non spiritus sanctus comprehenditur. Nunc velim respondeant, quid est in homine quod cognoscat quæ sunt hominis? Vtique rationabile quod cæteris animarum virtutibus supereminet, & quo præcipue natura hominis aestimatur. Quid est igitur spiritus qui alta dei nouit, per quem Deus omnipotens reuelatur? Nunquid plenitudine diuinitatis inferior est, qui eiusdem cum patre substantiæ etiam hoc exemplo probatur? Aut aliquid ignorat qui nouit consilia dei, & mysteria eius ab initio abscondita? Quid est quod nesciat, qui nouit omnia quæ dei sunt? Spiritus enim etiam alta dei scrutatur. Ac ne putes quod scrutatur incognita, & ideo scrutetur vt discat id quod ignorat: antè præmissit, quia reuelauit nobis deus per spiritum suum: simul vt disceres, quia nouit spiritus quæ nobis per ipsum spiritum reuelantur, in posterioribus ait: Quis enim scit hominū quæ hominis sunt, nisi spiritus qui in ipso est? Sic & quæ dei sunt, nemo cognouit nisi spiritus dei. Ergo si hominis spiritus nouit quæ hominis sunt, & antequam scrutetur nouit, potestne aliquid dei esse quod spiritus dei nesciat? de quo non ociose Apostolus dixit: Quæ dei sunt, nemo cognouit nisi spiritus dei, vt non scrutando cognouerit, sed nouerit per naturam. Non quòd accidens in eo scientia diuinorum, sed cognitio naturalis sit. Verū si te mouet, quia dixit, scrutatur, accipe quia id quoque de deo scriptum est, eo quòd sit scrutator cordis & renum. Ipse enim dixit: Ego sum scrutans corda & renes. Etiam de filio dei habes ad Hebræos: Qui scrutator est animi & cogitationis. Vnde liquet, quia nemo inferior, superioris scrutatur interna. diuinæ enim solius est potestatis occulta nouisse. Similiter ergo scrutatur spiritus sanctus vt pater, similiter vt filius scrutatur, cuius proprietate sermonis id exprimitur, vt videatur nihil esse quod nesciat quæ nihil præterit. Denique ille electus à Christo, instructus ab spiritu est. Nā, sicut ipse testatur, per spiritum diuini cognitionem consecutus arcani, ostēdit quia & nouit spiritus dei, & ea nobis quæ dei sunt spiritus reuelauit, sicut reuelauit & filius. Et addidit: Nos autem non spiritum huius mundi accepimus, sed spiritum qui ex deo est, vt sciamus.

K

quæ à deo donata sūt nobis, quæ & loquimur, nō in sua foris humanæ sapientiæ verbis, sed in ostensione spiritus & virtute Dei. Probatū est igitur, quia sicut Deus nouit quæ sua sunt, ita & filius quæ dei sunt, ita etiā spiritus reuelauit. Ex vno enim spiritu per vnum filiū, in vno patrē cognitio nostra procedit. Ex vno patre, per vnum filiū, in vno spiritu sanctum bonitas & sanctificatio & imperiale ius eterne traditur potestatis. Vbi ergo ostensio spiritus, ibi Dei virtus, nec potest esse discretio, vbi opus vnum est. Et ideo quod loquitur filius, loquitur & pater: & quod pater loquitur, loquitur & filius. Vnde & de spiritu filius Dei dixit: Non enim loquitur à se, hoc est, non sine mea & patris communiōne. Neque enim diuisus ac separtitus est spiritus, sed quæ audit loquitur: audit videlicet per vnitatem substantiæ & proprietatem scientiæ. Neque enim foraminibus aliquibus corporalibus recipit auditum, & quibusdam diuina modulis carnalibus vox resultat, vel audit id quod ignorat, quoniā in rebus humanis sciētiā plerūque auditus operatur, & tamen nec in ipsīs hominibus semper alloquiū corporale, aut carnalis auditus est. Qui enim loquitur linguis, non hominibus, inquit, loquitur, sed deo. Nemo enim audit, spiritu enim loquitur. Ergo si in hominibus non semper auditus est corporalis, in deo tu infirmitatis humanæ sonitus, & quædam organa exigis carnalis auditus, cum ideo audire dicatur, vt scire credatur? Nos enim id scimus quod audierimus: & antē audimus, vt scire possimus. In deo autem, quia nouit omnia ante quā fiat, scientia præcedit auditum. Itaque vt quod vult pater, filium non ignorare dicamus, audisse memoramus. Sed in deo non sonus neque syllaba quæ significare solent iudicium voluntatum, sed voluntatis vnitatis diuinis quidem intelligitur arcanis, nostris autem significatur indicis. Quid est ergo non enim à se loquitur, hoc est, nō sine me loquitur, quia loquitur veritatem, sapientiam aspirat. Nō sine patre loquitur, quia Dei spiritus est: non à se audit, quoniam ex deo omnia. Omnia accepit à patre filius, quia ipse dixit: Omnia mihi tradita sunt à patre meo. Omnia patris habet filius, quia iterum ait: Omnia quæ pater habet, mea sūt. Et quæ accepit ipse per vnitatem naturæ, ex ipso per eandem vnitatem accepit spiritus, sicut ipse Dominus Iesus declarat de spiritu suo, dicens: Propterea dixi, de meo accipiet, & annuntiabit vobis. Quod ergo loquitur spiritus, filij est: quod dedit filius, patris est. Ita nihil à se aut filius loquitur aut spiritus, quia nihil extra se trinitas loquitur. Quod si ad infirmitatem spiritus sancti & quandam corporeæ similitudinem vitiatatis id deriuari contendas, etiam ad filij iniuriam deriuabis, quia & de se filius dixit: Sicut audio, iudico. Et non potest aliud facere filius, nisi quod viderit facientem patrem. Si enim verum est, verū est quod dixit filius: Omnia quæ pater habet mea sunt, & secundum diuinitatem vnum est cum patre filius, vnum per substantiam naturalem, non vnus secundum Sabellianam perfidiam. Quod vnum itaque est per substantiæ proprietatem, non potest separari, & ideo non potest filius facere nisi quod audierit à patre, quia in æternum est permanens Dei verbum, nec vnquam pater à filij operatione diuiditur, &

quod operatur filius, scit patrem velle: & quod vult pater, filium nouit operari. Denique ne vel in tempore vel in ordine aliquam inter patrem & filiū putares operis distātiā, sed eiusdem operationis crederes vnitatem. Et opera, inquit, quæ ego facio, ipse facit. Et rursus ne discretionem aliquam in operis distinctione sentires, sed idem velle, idem facere, idē posse patrem & filium iudicares, dicit tibi sapientia de patre. Quæcumque enim ille fecerit, eadem & filius facit similiter. Non ergo alicui prior vel secundus est actus, sed idem vnus operationis effectus est. Et ideo nihil à se posse facere filius dicitur, quia à patre non potest eius operatio separari. Similiter & spiritus sancti operatio nō discernitur. Vnde etiam ea quæ loquitur, audire à patre dicitur. Quid si doceo, quia & pater audit filium, sicut & filius audit patrem? Habes enim scriptum in euangelio, quia dicit filius: Pater, gratias tibi ago, quia audisti me. Quomodo audiuit pater filium, cum filius nihil ad patrem in superioribus de Lazaro sit locutus? Ac ne putares, quia semel à patre auditus est filius, addidit: Et ego sciebam, quia semper me audis. Ergo non subiectæ obedientiæ, sed vnitatis auditus est sempiternæ. Similiter igitur & audire à patre spiritus, & clarificare filium dicitur. Clarificare ideo, quia docuit nos spiritus sanctus filium Dei imaginē esse inuisibilis dei, & splendorem gloriæ, & characterem substantiæ eius, Spiritus enim & in patriarchis & in prophetis locutus est & apostolis. Denique tunc perfectiores esse cœperunt, posteaquam spiritum receperunt. Nulla ergo distātia diuinæ virtutis & gratiæ. Nam licet diuisiones gratiarum sint, idem tamen Dominus, & diuisiones operationum sint, idem autem Deus qui operatur omnia in omnibus. Diuisiones autem sunt munerum, nō separationes trinitatis. Denique idem est Deus qui operatur omnia in omnibus, vt scias quia non est discretio operationis inter deū patrem & spiritū sanctū, quando ea quæ operatur spiritus operetur & pater Deus, qui operatur omnia in omnibus. Nam cum operetur omnia in omnibus, alij tamen datur per spiritum sermo sapientiæ, alij sermo scientiæ secundum eundem spiritum, alteri fides in eodem spiritu, alij gratia curationum in vno spiritu, alij operatio virtutum, alij prophetia, alij discretio spirituum, alij genera linguarum, alij interpretatio sermonum. Hæc autē omnia operatur vnus atque idē spiritus diuidens singulis prout vult. Non est ergo dubiū quin ea quæ operatur pater, operetur & spiritus. Nec ex præcepto sicut qui corporaliter audit, vt operetur: sed ex voluntate qui sui est liber arbitrij, non alienæ famulus potestatis. Nō enim quasi iussus obtemperat, sed quasi largitor suæ moderatur est largitatis. Vide nunc interim, vtrum omnia operari dicas spiritum, quæ operatur & pater. Negare tamē nō potes, quia operatur pater, quæ spiritus sanctus operatur, vt scias quia nō est discretio operationis inter Deum patrē & spiritum sanctum, quando ea quæ operatur spiritus, operatur & pater, Deus qui operatur omnia in omnibus: alioquin non omnia operatur pater, si non operatur quæ operatur & spiritus. Quod si qua operatur spiritus, operatur & pater cum spiritus operationes suas pro voluntate sua diuidat,

1o7. 6.

Matth. 12.

1oan. 5.

Ibid.

1oan. 11.

1. Cor. 2.

Heb. 15.

Act. 3.

Galat. 2.

uidat, necesse est id quod diuidit spiritus, aut inuito patre deo dicas eum ex sua voluntate diuidere: aut si idem velle dixeris patrem quod vult spiritus sanctus, necesse est vt vnitatem voluntatis operationisque diuinæ vel inuitus, & si non corde, saltem ore fatearis. Quod si vnus & voluntatis & operationis est cum patre deo spiritus sanctus, vnus etiā substantiæ est, quoniam ex operibus suis creator agnoscitur. Idem igitur spiritus, idē, inquit Dominus, idē inquit, Deus. Et si spiritum dicas, & si Dominum dicas, idem est: & si deum dicas, idem est. Non idē vt ipse pater, ipse filius, ipse sit spiritus sanctus, sed quia & pater & filius eiusdem est potestatis. Idem ergo est per substantiam atque virtutem, quia non est in diuinitate vel Sabelliana confusio, vel Arriana discretio, vel terrena corporalisque mutatio. Accipe aliud sancte imperator, in causa validum sed tibi notum. Multifariam, inquit, & multis modis etiam Deus locutus est patribus in prophetis. Et sapientia dei dixit: Mittā prophetas & apostolos. Et alij datur (sicut scriptum est) per spiritū sermo sapientiæ, alij sermo scientiæ, secundum eundem spiritum, alij fides in eodem spiritu, alij gratia curationum, alij operatio virtutis, alij prophetia. Ergo secundum Apostolum non solum per patrem & filium, sed etiam per spiritum sanctū prophetia, & ideo vnū munus vna est gratia. Habes ergo quia etiā spiritus author est prophetarum. Apostoli quoque dixerūt: Visum est spiritui sancto & nobis. Et cum dicit, visum, non solum operatore gratiæ sed etiam auctorem imperatæ executionis ostendunt. Sicut enim de deo legimus, placuit deo, ita etiam cum dicitur, quia visum est spiritui sancto, arbiter suæ exprimitur potestatis. Et quomodo nō arbiter, qui ea quæ vult loquitur, quæ vult mandat? Sicut mandat pater, mandat & filius. Sicut enim audiuit Paulus vocem dicentem sibi: Ego sum inquit, Iesus, quem tu persequeris, ita etiam spiritus Paulum & Syllam vetuit ire in Bithyniam. Et sicut pater locutus est per prophetas: ita etiam de spiritu Agabus dicit: Hæc dicit spiritus sanctus: Virum cuius est zona hæc, sic alligabunt eum in Hierusalem. Et sicut misit sapientia apostolos, dicens: Ite in orbem vniuersum, & prædicate euangelium, sic & spiritus sanctus dicit: Separate mihi Paulum & Barnabam in opus quo vocaui eos. Itaque permissi à spiritu sancto, quod infra scriptura indicat, nullā discretionē inter ceteros habuerūt apostolos, quasi aliter à patre deo, aliter à spiritu mitterentur. Denique cum Paulus missus esset à spiritu, & vas electionis erat Christi, & deum in se operatum esse commemorat, dicens: Qui enim operatus est Petro in apostolatum circumscriptionis, operatus est & mihi ad gentes. Cum igitur idem sit operatus in Paulo qui est operatus in Petro, hoc vtique ostēdit quod spiritus sit operatus in Paulo, quod etiam in Petro spiritus sanctus operatus sit. Sed & Deum patrem in se operatum Petrus ipse testatus, sicut est in Actibus apostolorum, quia surgens Petrus dixit ad eos: Viri fratres, vos scitis quia à diebus antiquis in nobis deus elegit ex ore meo audire nationes verbum euangelij. Ecce igitur in Petro Deus gratiam prædicationis operatus est. In quo, vtique cum per Christū electus sit & assumptus, operationē Christi

quis audeat diffiteri, cum ipse Dominus dicat: Pasce agniculos meos? Vna igitur operatio patris & filij & spiritus sancti. Nisi forte hoc putetis qui negatis eiusdem erga apostolos operis vnitatem, ideo operatum patrem, ideo operatum spiritum sanctum in Petro in quo filius operatus fuerat, quasi ei filij operatio minimē redundaret ad gratiā. Et ideo velut adiunctis atque collatis viribus patris & filij & spiritus sancti operationem fuisse multiplicem, ne ad confirmandum Petrum Christi solius operatio vacillaret. Nec solum vna operatio in Petro patris & filij & spiritus sancti inuenitur, sed etiam in omnibus apostolis diuinæ operationis vnitatis reuelatur, & quædam supernæ constitutionis autoritas. Operatio enim diuina habet imperium, non habet ministerium. Neque enim cum operatur deus, aut labore aliquid extendit, aut arte, sed dixit, & facta sunt. dixit: Fiat lux, & facta est lux. In præcepto enim Dei operationis effectus est. Hanc igitur regalem quandam etiam sancto spiritui potestatem scripturarum testificatione delatam, si velimus aduertere, facile possumus reperire, omnes apostolos non solum Christi fuisse discipulos, sed etiam patris & filij & spiritus sancti ministros. Sicut etiam doctor gentium docet, dicens: Quosdam quidem posuit Deus in ecclesia, primò apostolos, secundo prophetas, tertio doctores. Deinde virtutes, gratiam curationum, opulationes, gubernationes, genera linguarum, &c. Ecce Deus posuit apostolos, posuit prophetas atque doctores, dedit curationum gratiam, quam supra habes dari per spiritum sanctum, dedit genera linguarum: sed tamē non omnes apostoli, non omnes prophetæ, non omnes doctores. Non omnes, inquit, habent gratiam curationum, neque omnes, inquit, linguis loquuntur. In singulis enim hominibus vniuersa dona diuina esse nō possunt, pro capto vnusquisque id accipit quod aut desiderat, aut meretur. Sed non huius infirmitatis similis potentia trinitatis, quæ omnium munifica gratiarum est. Denique posuit apostolos Deus. Hos quos Deus posuit in ecclesia, Christus elegit, & apostolos ordinauit, & in orbem direxit, dicens: Ite in orbem vniuersum, & prædicate euangelium omni creaturæ, & qui crediderit, & baptizatus fuerit, saluus erit. Qui verò non crediderit, dānabitur. Signa autē credentes ista sequentur: In nomine meo dæmonia eiicient, linguis loquentur nouis, serpentes tollent, & si mortiferum quid biberint, non eis nocebit: super agros manus imponent & bene habebunt. Ecce doctores posuit pater, posuit etiam Christus in ecclesiis. Et sicut pater dat gratiam curationum, ita dat & filius. Sicut pater dat dona linguarum, ita largitur & filius. Similiter de sancto spiritu supra accepimus, quia eadem gratiarum genera largiatur. Datur enim, inquit, per spiritum alij gratia curationum, alij genera linguarum, alij prophetia. Ergo eadem dat spiritus, quæ dat pater, dat etiam filius. Accipiamus nunc expressius quod superius prælibauimus, quia idem quod pater & filius, etiam spiritus sanctus mandat officium, eodēque constituat. Dixit enim Paulus: Attendite vobis & omni gregi in quo posuit vos spiritus sanctus episcopos regere eccle-

Gen. 1.

1. Corin. 12.

Marc. 16.

Act. 9.

fiam Dei. Vnitas igitur imperij, vnitas constitutio-
nis, vnitas largitatis. Nam si constitutionem separet
& potestatem, quæ erat causa vt quos posuerat apo-
stolos Christus, poneret Deus pater, poneret & spi-
ritus sanctus, nisi forte vt homines tanquam in con-
sortio possessionis aut iuris præiudicium vereban-
tur. Et ideo diuidebatur operatio, destruebatur
imperium. Hæc inter ipsos homines angusta sunt
& minuta, qui plerumque tamen etiam si operatio-
ne non congruunt, congruunt voluntate. Vnde qui-
dã interrogatus quid amicus esset, alter, inquit, ego.
Si ergo homo amicum ita definiuit, vt alterũ se esse
diceret, per vnitatem videlicet amoris & gratiæ,
quanto magis in patre & filio & spiritu sancto vnita-
tem maiestatis aestimare debemus, cum per eandem
operationem ac diuinitatem vel vnitas vel certè id
quod amplius est, τὸ πρῶτον, sicut Græcè dicitur, ex-
primatur: τὸ αὐτὸν enim idem significat: eo quod idẽ
habeat & pater & filius & spiritus sanctus, vt idem
velle & idem posse non ex affectione sit voluntatis,
sed in substantia trinitatis. Hęc est apostolicæ fidei
& deuotionis hæreditas, quam liquet ex ipsorũ cõ-
siderare actibus. Paruerunt ergo Paulus & Barnabas
sancti spiritus imperatis. Paruerunt & omnes apo-

A stoli, statimque eos quos separari iusserat spiritus or-
dinauerunt. Separate, inquit, mihi Paulum & Bar-
nabam. Videtis iubentis imperium, spectate merita
seruientium. Credidit Paulus: & quia credidit, studia
persecutoris abiicit, coronam iustitiæ reportauit.
Credidit ille qui ecclesias deuastabat, sed conuersus
ad fidem: prædicabat in spiritu, quod spiritus impe-
rabat. Vngebat athletam suum spiritus, & puluere
impietatis excusso, debellatorem infidelium inclu-
ctabilem variis impiorum cõgressionibus offerebat,
atque ad brauium superne uocationis in Christo Ie-
su diuersis passionibus erudiebat. Barnabas quoque
credidit, & quia credidit paruit. Itaque sancti spiri-
tus electus imperio, quod ei ad omne redundat in-
signe meritorum, non fuit tanto indignus colle-
gio. Vna enim gratia fulgebat in his quos spiritus
vnus elegerat. Nec Paulus inferior Petro, quam-
uis ille ecclesiæ fundamentum, & hic sapiens ar-
chitectus sciens vestigia credentium fundare po-
pulorum. Nec Paulus inquam indignus Apосто-
lorum collegio, cum primo quoque facillè conferẽ-
dus, & nulli secundus. Nam qui se imparem nescit,
facit æqualem.

FINIS.

DIVI AMBROSII EPISCOPI

MEDIOLANENSIS IN LIBRVM TERTIVM

DE SPIRITV SANCTO AD GRATIANVM AVGVSTVM,

P R Æ F A T I O.

Vperiore libro euidentibus testimoniis scripturarum docuimus, Apostolos & prophetas, illos
ad prophetandum, hos ad euangelizandum à sancto spiritu, sicut à patre et à filio designa-
tos. Nunc adiicimus quod omnes iure mirentur, et dubitare non possint, quod spiritus su-
per Christum, et quod sicut ille spiritum misit, ita et filium Dei spiritus misit. Dicit enim
filius Dei: Spiritus Domini super me, propter quod unxit me, euangelizare pauperibus misit me, prædi-
care captiuis remissionem, et cæcis visum. Quod cum de libro Esaiæ legeret, ait in Euangelio: Hodie
completa est hæc scriptura in auribus vestris, ut de se dictũ esse signaret. Ergo mirari possumus si prophe-
tas & Apostolos spiritus misit, cũ Christus dixerit: Spiritus Domini super me. Et bene, super me dixit,
quia quasi filius hominis loquebatur. Quasi filius enim hominis et unctus & missus est ad euangeliũ præ-
dicandum. Sed si non creditur filio, audiant etiam patrem loquentem, quia spiritus Domini super Chri-
stum. Dicit enim Ioanni: Super quem videris spiritum descendentem de caelo et manentem super eum, hic
est qui baptizat in spiritu sancto. Dixit hoc Deus pater Ioanni: Ioannes et audiuit et vidit et credidit.
Audiuit à Deo, vidit in Domino, credidit quia spiritus erat qui descendebat de caelo. Non enim columba,
sed sicut columba, descendit. Sic enim scriptum est: Et vidi spiritũ Dei descendentẽ de caelo sicut colũbam.
Sicut Ioannes vidisse se dicit, ita scripsit et Marcus. Lucas autem addidit, quod corporali specie descen-
dit spiritus sanctus sicut columba, ne incarnationem illam putes fuisse, sed speciem. Ideo autem speciem præ-
tendit, ut per speciem crederet qui spiritũ nõ videbat, et per speciem declararet vnus honoris in imperio, vnus
operationis in mysterio, vnus muneris in lauacro cũ patre & filio sibi esse cõfortiũ: nisi forte inualidũ cre-
dimus, ut in eo baptizetur seruulus, in quo baptizatus est Dominus. Pulchrè autẽ dixit, manentem super
eum, quia

Act. 13.

Luc. 4.

Ibid.

Ioan. 1.
Marc. 1.
Luc. 3.

eum, quia ad prophetas quotiens volebat spiritus vel inspirabat, vel verbum fiebat, semper autẽ manebat
in Christo. Nec rursum moueat, quod super eum dixit: De filio enim hominis loquebatur, quia sicut filius
hominis baptizabatur. Nam secundum diuinitatem non super Christum est spiritus, sed in Christo: quia
sicut pater in filio, & filius in patre, ita Dei spiritus & spiritus Christi et in patre est & in filio, quia
oris est spiritus. Manet enim in Deo qui ex Deo est, sicut scriptũ est: Nos autẽ nõ spiritũ huius mudi accepim-
us, sed spiritum qui ex Deo est. Et manet in Christo, quia à Christo accepit: & in Christo est, quia ite-
rum scriptum est: Ille de meo accipiet. Et alibi: Lex enim spiritus vitæ in Christo Iesu, liberauit me à lege
peccati et mortis. Non ergo secundum diuinitatem Christi super Christum est, quia non super se est tri-
nitas, sed super omnia. Supra se autem non est, sed in se est. Quis ergo dubitet, quia prophetas & apostolos
spiritus misit, cum dicat Dei filius: Spiritus Domini super me? Et alibi: Ego sum primus, & ego in ater-
num, et manus mea fundauit terram, & dextera mea solidauit caelum: vocabo eos, et astabunt simul,
et congregabuntur omnes & audient. Quis illis hæc nunciauit? Diligens te, feci voluntatem tuam ad-
uersus Babylonem, ut tollatur semen Chaldaeorum: Ego locutus sum, et ego vocaui, adduxi eum, et
prosperum iter eius feci. Accedite ad me, et audite hæc: Nonne ab initio locutus sum, cum fierent, illic
eram: et nunc Dominus misit me, & spiritus eius.

Capita tertij libri de Spiritu sancto.

- Quia spiritus super Christum, et sicut filius spiritum misit, ita & spiritus filium Dei misit. Cap. I.
- Quia datus spiritus sicut et filius. Cap. II.
- Quia digitus Dei lectus est spiritus, quo significatur vnitas diuinitatis, non inæqualitas trinitatis, Cap. III.
- Quia sicut cooperatus est patri et filio spiritus sanctus in nube et in mari cũ liberaretur populus Iudeo-
rum, ita et cooperatur in mysterio baptismatis. Cap. IIII.
- Quia sanctificat pater, sanctificat filius, sanctificat et spiritus sanctus. Cap. V.
- Quia eadem sunt opera manuum et sunt opera digitorum. Cap. VI.
- Quia sicut arguit pater, ita arguit filius, ita arguit et spiritus: et quia iudicat spiritus. Cap. VII.
- Sicut lectum est quod verbi gladius spiritus sit, ita lectum est quod spiritus sancti gladius verbum Dei sit, Cap. VII.
- Quia, similiter ut pater et filius, ita etiam spiritus contristatus & exasperatus, & tentatus à Iudæis le-
gatur. Cap. IX.
- Quia Deus spiritus secundum Petri sententiam in Actibus apostolorum. Cap. X.
- Quia Deus est spiritus secundum euangelium. Cap. XI.
- Quia adoratur spiritus sanctus sicut pater & filius, & cum patre & filio adoratur in maiestate Dei. Cap. XII.
- Quia Deus spiritus sanctus est secundum Apostolum, & quia templũ sumus spiritus sancti, sicut & Dei
patris & Domini Iesu Christi. Cap. XIII.
- Quia non tres dii, sed vnus Deus. Cap. XIII.
- Quia Dominus spiritus sanctus, sicut pater et filius. Cap. XV.
- Qui bonus spiritus Dei, & spiritus veritatis, et omnem insinuat veritatem. Cap. XVI.
- Quia non tres Domini, sed vnus Dominus. Cap. XVII.
- Quia sicut pater sanctus, ita filius sanctus, ita & spiritus Dei sanctus. Cap. XVIII.
- Collectio, quia spiritus Deus, quoniam & sine peccato est, & peccata donat, & creator est, & seruimus ei,
& adoratur. Hæc enim omnia Dei sunt, & quia à morte suscitatur. Cap. XIX.
- Quia sicut pater & filius, ita et spiritus sanctus suscitatur mortuos. Cap. XX.
- Quia spiritus in Dei sede, et vnum regnum patris & filij et spiritus sancti indiuisum. Cap. XXI.
- Quia Dominus sabaoth etiam spiritus sanctus. Cap. XXII.
- Quia omnipotens etiam spiritus Dei. Cap. XXIII.

K iij

DIVI AMBROSII M E D I O - G L A N E N S I S E P I S C O P I D E S P I R I T V S A N C T O A D G R A T I A N U M A U G U S T U M , L i b e r t e r t i u s .

Quia spiritus super Christum, & sicut filius spiritum misit, ita & spiritus filium Dei misit. CAP. I.

V I S est qui dicit, Misit me Dominus, & spiritus eius, nisi qui venit a patre vt saluos faceret peccatores? Quem cum audis & spiritus misit: ne cu legis, quia filius spiritum mittit, inferioris esse spiritum crederes potestatis. Ergo & pater filium misit & spiritus, spiritum quoque & pater misit & filius. Pater misit, quia scriptum est: Paracletus autem ille spiritus sanctus, quem mittet pater in nomine meo. Filius misit, quia dixit: Cum venerit autem paracletus quem ego mittam vobis a patre meo, spiritum veritatis. Si ergo se inuicem filius & spiritus mittunt, sicut pater mittit: non subiectionis iniuria, sed communitas potestatis est.

Quia datus est spiritus sicut & filius. CAP. II.

N E C solum misit pater filium, sed etiam dedit, sicut ipse se filius dedit. Lectum est enim nobis: Gratia vobis a Deo patre nostro, & Domino Iesu Christo, qui se dedit pro peccatis nostris. Si subiectum in eo putant fuisse, quia missus est: gratia esse negare non possunt, quod datus est. Datus est autem a patre, vt Esaias dixit: Puer natus est nobis, filius datus est nobis. Datus est autem a deo dicere, & ab spiritu qui missus ab spiritu est. Cum enim non definitur a quo datus sit, ostendit datum gratia trinitatis: cum autem ipse se filius dederit, vtique non potuit ipse sibi secundum diuinitatem esse subiectus. Ergo non potuit diuina subiectionis esse quod datus est. Datus est autem & spiritus sanctus, quia lectum est: Rogabo patrem, & alium paracletum dabit vobis. Et Apostolus ait: Quapropter qui haec spernit, non hominem spernit: sed deum, qui dedit spiritum suum in nobis. Esaias quoque & spiritum datum ostendit & filium. Sic inquit: Dicit Dominus qui fecit caelum, & finxit illud, qui solidauit terram, & quae in ea sunt, & dat populo qui est super eam spiritum, & spiritum calcantibus eam. Et ad filium: Ego Dominus Deus vocaui te in aequitate, & tenebo manum tuam, & confortabo te, & dedi te in testamentum generis mei in luce gentium, aperire oculos caecorum, educere de vinculis alligatos. Cum ergo & filius missus & datus sit, spiritus quoque missus & datus sit, habent vtique vnitatem diuinitatis, qui habent operis vnitatem. Vnde etiam & digitus Dei appellatus est spiritus, eo quod sit patri & filio & spiritui sancto indiuidua inseparabilisque communitio. Nam sicut filium Dei scriptura dexteram Dei dixit, sicut lectum est: Dextera tua domine glorificata est in virtute, dextera manus tua domine confregit inimicos: ita spiritus sanctus appellatus est digitus Dei, sicut ipse Dominus dicit:

1o. 14.

1o. 15.

Galat. 1.

Esai. 9.

1o. 14.

Exod. 15.

Quod si in digito Dei eiicio daemonia. Hunc enim digitum in alio libro euangelij eodem loco Dei spiritum nominauit. Sic enim habes: Quod si in spiritu Dei eiicio daemonia. Quid igitur expressius ad significanda diuinitatis vel operationis dici potuit vnitatem, quae secundum diuinitatem est patris vel filij vel spiritus sancti, quam vt intelligamus, multo magis quam corpus hoc nostrum aeternae plenitudinem diuinitatis scindi videri, si quis vnitatem substantiae separet, multiplicet potestates, cum vna sit eiusdem diuinitatis aeternitas? Plerumque enim ex nostris sermonibus ea quae supra nos sunt, conuenit aestimari. Et quia illa videre non possumus, ex his quae videre possumus, colligamus. Inuisibilia enim eius a creatura mundi per ea quae facta sunt intellecta conspiciuntur. Et subdidit: Sempiterna quoque virtus eius & diuinitas. Quorum aliud de filio, aliud de spiritu sancto dictum videtur: vt quemadmodum sempiterna virtus patris dicitur filius, ita etiam spiritus qui diuinus est, sempiterna diuinitas esse credatur. Nam & filius quia semper viuunt, vita sempiterna est. Hic ergo digitus dei & sempiternus est, & diuinus. Quid enim Dei proprium quod non sempiternum sit & diuinum? Hoc digito (sicut legimus) tabulas illas lapideas inscripsit, quas Moyses accepit. Non enim carnali digito Deus harum literarum, quas legimus, apices & elementa formauit, sed spiritu suo dedit legem. Et ideo Apostolus dixit: Lex enim spiritalis est, quae vtique non attramento inscripta est, sed spiritu dei viuunt, non in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus. Nam si Apostoli epistola scribitur in spiritu, quid obstat quominus etiam legem dei non attramento, sed spiritu dei scriptam credere debeamus: quae vtique cordis nostri membra secreta non maculat, sed illuminat? Scripta est autem in tabulis lapideis, quia in typo scripta est. Sed tabulae fractae primo sunt & abiectae de Moysi manibus, quia Iudaei a prophetis operibus exciderunt. Et bene tabulae fractae sunt, non scriptura deleta. Et tu vide ne frangatur tabula tua, ne mens tua & animus tuus diuidatur. Nunquid diuinus est Christus? Non diuinus est, sed vnum est cum patre, & te nemo ab eo separet. Si fides deficiat, tabula cordis tui fragitur. Communuitur animi firmitudo, si vnitatem diuinitatis in trinitate non credas. Scripta est fides tua, scripta est, & culpa tua, sicut Hieremias dixit: Scripta est Iuda culpa tua graphio ferreo & vngue adamantino. Et scripta est, inquit, in pectore & in corde tuo. Ibi igitur culpa est, vbi gratia. Sed culpa graphio scribitur, gratia spiritu designatur. Hoc digito mystice etiam Dominus Iesus in inclinato capite scribebat in terra, cum a Iudaeis adultera esset oblata, significans per figuram, quando de peccatis alterius iudicamus, nostri nos debere meminisse peccati. At ne rursus, quia legem deus spiritu sancto scripsit, inferius aliquid tanquam de ministerio spiritus crederemur, vel ex corporis nostri aestimatione portionem quandam exiguum dei spiritum putaremus, ait alibi Apostolus: Non se humanae scientiae verbis loqui, sed doctus spiritus, & spiritalibus spiritalia comparare: animalem autem non percipere quae sunt spiritus dei. Sciebat enim quod is qui diuina carnalibus compararet, inter animalia

Luc. 11.

Matth. 12.

Rom. 1.

2. Cor. 3.

Hie. 17.

1o. 8.

malia esset, non inter spirituales homines computandus: stultitia enim, inquit, illi est. Et ideo quia sciebat has futuras esse animalium hominum quaestiones, praefagus futuri ait: Quis enim cognouit sensum Domini, qui instruat eum? Nos autem sensum Christi habemus.

Quia digitus Dei lectus est spiritus, quo significatur vnitatis diuinitatis non inaequalitatis trinitatis.

CAP. III.

S E D si quis adhuc carnalibus inhaeret ambiguis & corporalibus vacillat exemplis, consideret quia non potest bene sentire de filio, qui potest male sentire de spiritu. Nam si ideo portionem quandam exiguum putant esse spiritum Dei, quia digitus Dei dicitur, idem vtique & portionem exiguum dicunt esse in filio Dei, quia dextera Dei dicitur, sed filius & dextera & virtus dicitur. Itaque si verba nostra pendamus, nulla potest sine virtute esse perfectio: & ideo caueant ne putent, quod nefas dictum est, semipfectum in sua substantia patrem perfectionem accipere per filium, & desinat coaeternum filium patri negare. Quando enim non fuit Dei virtus? Quod si aliquando putant non fuisse Dei virtutem, aliquando plenitudinem in Deo patre negabunt fuisse, cui putent aliquando defuisse virtutem. Sed haec, vt dixi, scripta sunt, vt ad vnitatem diuinitatis ista referam, & credamus quod Apostolus dixit: Quia plenitudo diuinitatis corporaliter habitat in Christo, & habitat in patre & habitat in spiritu sancto.

Quia sicut cooperatus est patri vt filio spiritus sanctus in nube et mari cum liberaretur populus Iudaeorum, ita cooperatur in misterio baptismatis.

CAP. IIII.

E T quod sicut vnitatis diuinitatis, ita vnitatis operationis sit. Quod etiam ex cantico Moyse colligi potest. Ipse enim cum per maria traduxisset populum Iudaeorum, & Dei patris operationem & filij est confessus & spiritus, dicens: Dextera manus tua domine glorificata est in virtute, dextera manus tua confregit inimicos. Habes quia & filium sit confessus & patrem, cuius est dextera. Et infra ait, ne sanctum spiritum preteriret: Misisti spiritum tuum & cooperuit eos mare. Vides ergo quia & spiritus sanctus cooperatus patri & filio sit, vt tanquam congelascentibus fluctibus in medio mari, aquarum quidam murus insurgeret ad transitum Iudaeorum, & rursus Aegyptiorum populum per spiritum refusus obrueret. Inde & columnam nubis plerique praecessisse in die populo Iudaeorum, & columnam ignis in nocte arbitrantur, quo protegeret plebem suam gratia spiritalis. Hanc autem operationem Dei quam totus orbis iure miratur, sine sancti spiritus opere non fuisse, etiam Apostolus declarauit, dicens in figura illa praecessisse spiritalis mysterij veritatem, sic enim habes: Quonia patres nostri omnes sub nube fuerunt, & omnes mare transierunt, & omnes in eadem escam spiritalem manducauerunt, & omnes eundem potum spiritalem biberunt. Nam quem-

Colof. 2.

Exod. 15.

1. Corint. 10.

admodum typus sacramenti potuit esse sine operatione spiritus sancti, cuius veritas omnis in spiritu est? Quod & Apostolus docuit, dicens: Sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis in nomine Domini nostri Iesu Christi & in spiritu Dei nostri. Vides igitur quia & pater operatur in filio, & filius operatur in spiritu? Et ideo secundum seriem scripturarum, noli dubitare in figura fuisse, quod in veritate esse ipsa etiam veritas declarauit. Quis enim operationem eius abnuat in baptismo, in quo operationem eius sentimus & gratiam?

Quia sanctificat pater, sanctificat filius, sanctificat spiritus sanctus. CAP. V.

N A M sicut sanctificat pater, ita sanctificat & filius, sanctificat & spiritus. Sanctificat pater secundum quod scriptum est: Deus pacis sanctificet vos, vt integer spiritus vester & anima & corpus sine querela in die domini nostri Iesu Christi seruetur. Et alibi filius dicit: Pater, sanctifica eos in veritate. De filio autem idem Apostolus dixit: Qui factus est nobis sapietia a Deo & iustitia & sanctificatio & redemptio. Vides quia factus est sanctificatio? Sed factus est nobis, non vt ille mutaret quod erat, sed vt nos sanctificaret in carne. Spiritum quoque sanctum sanctificare Apostolus docet. Sic enim dicit: Gratias agere debemus deo semper pro vobis fratres dilectissimi a Deo, quia elegit nos Deus primitias in salutem, in sanctificatione spiritus & fide veritatis. Ergo sanctificat pater, sanctificat & filius, sanctificat & spiritus, sed vna est sanctificatio, quia vnus est baptisma, & vna gratia sacramenti.

Quia eadem sunt opera manuum, quae sunt opera digitorum. CAP. VI.

H O C est eadem opera filij quae spiritus dei. Sed quid mirum si sanctificat singulos ipse sanctificatione non indigens, sed redundans: quando tantam, vt dixi, maiestatem eius accepimus, vt tanquam digitus a corpore, ita a Deo patre inseparabilis videatur spiritus sanctus? Quod si quis ad deminutionem non ad vnitatem potestatis putat esse referendum, is profecto in eam amentiam cadet, vt tanquam in vnam velut corporis formam patrem & filium & spiritum sanctum videatur tres fingere, & tanquam distinctiones quasdam figurare membrorum. Sed accipiant, vt saepius dixi, non inaequalitatem, sed vnitatem potestatis hac testificatione signari, quando quidem quae opera Dei sunt, eadem sint opera manuum. Eadem etiam legimus opera esse digitorum. Scriptum est enim: Caeli enarrant gloriam dei, & opera manuum eius annunciat firmitermentum. Et alibi: Initio terram tu fundasti domine, & opera manuum tuarum sunt caeli. Eadem igitur sunt opera manuum quae sunt opera Dei. Non ergo aliqua pro membrorum corporalium qualitate discretio operationis, sed vnitatis potestatis est. Quae autem opera sunt manuum, eadem opera digitorum, quia aequae scriptum est: Quoniam videbo caelos tuos opera digitorum tuorum, lunam & stel-

1. Corint. 6.

2. Thes. 3.

1o. 17.

1. Corint. 1.

2. Thes. 2.

Psal. 18.

Psal. 101.

Psa. 8.

Psal. 91.

las quæ tu fundasti. Quid hic igitur digiti minus quàm manus fecisse produntur, cum idem fecerint digiti quod manus? Sicut scriptum est: Quoniam delectasti me Domine in factura tua, & in operibus manuum tuarum delectabor. Et tamen quia manum legimus filium, scriptum est enim. Nonne manus mea fecit hæc omnia: Et alibi: Posui manum meam sub tegumeto petrae, quod ad incarnationis mysterium spectat, quia integumentum corporis virtus dei semperna suscepit, utique liquet man⁹ & de filio Dei & de spiritu sancto scripturam locutam. Et rursus quia digitum Dei spiritum legimus, ideo appellatos digitos æstimanus, ut filium & spiritum designaret. Denique & ut filij & spiritus sanctificatione se habere memoraret, ait quidam sanctus: Manus tuæ fecerunt me & plasmaverunt me.

Iob. 10.

Quia sicut arguit pater, ita arguit filius, ita arguit et spiritus, et quia indicat spiritus.

CAP. VII.

Psal. 6.

CVR enim verborum similitudinem recusamus, ubi unitatem potestatis asserimus, cum eouq; unitas potestatis sit, ut & arguat spiritus sicut arguit pater, arguit & filij. Sicut enim scriptum est: Dñe ne in ira tua arguas me, neque in furore tuo corpias me. Deinde in quadragesimonono psalmo sicut dicit Dominus: Argua te & statuam ante faciem tuam peccata tua, ita etiam de spiritu sancto filius dixit. Cum autem abiero, mittam paraclitum ad vos, & ille veniens arguet mundum de peccato & de iustitia, & de iudicio. Sed quod nos perfidorum hominum deducit amentia, ut quasi de ambiguo quod spiritus sanctus arguat videamur adstruere, cum iudices ipsi non queant nisi per spiritum iudicare? Denique nobile illud Salomonis iudicium, quod inter dubia certatum, cum vna oppresso paruulo quem ipsa suscepit, vindicare sibi vellet alienum, altera proprium filium defendere, & fraudem in ipsis cogitationibus occultis, & pietatem in maternis visceribus deprehendit, utique per spiritus sancti munus emicuit. Neque enim latentem conscientiam foeminarum alia aliqua nisi spiritus sancti machera penetrasset, de qua ait Dominus: Non veni pacem mittere, sed macheram. Quia non ferro sed spiritu mens interna penetratur. Penetrabilis est enim spiritus intelligentie, spiritus vnicus, multiplex, subtilis, mobilis & infra: Omnia prospiciens: Vides Propheta quid dicat, quia omnia prospicit. Et ideo etiam Salomon prospexit ut macheram illam iuberet afferri, quia simulato quod diuidere vellet infantem, considerauit quod vera mater plus cõsuleret filio quam solatio, & gratiam iuri, non gratia iura præferret. At verò illa que matris simularat affectum, vincendi studio cecaparuiduceret eius exitium, in quo nesciret pietatis dispendium. Itaque vir ille spiritualis, qui diiudicaret omnia, spiritualis enim diiudicat omnia, naturam in affectibus quæsiuit, quæ latebat in vocibus, & pietatem interrogauit ut proderet veritatem. Vicit itaque mater charitatis affectu, que fructus est spiritus. Diiudicauit in propheta, quia per spiritum datur sermo sapientia. Quomodo ergo negatur quod arguere possit spiritus sanctus mundum de iudicio, qui iudicij tollit ambiguum, largitur euentum? Daniel quo-

Matth. 10.

que nisi accepisset Dei spiritum, nunquam potuisset deprehendere adulterium libidinis, mendacium fraudis. Nam cum Susanna presbyterorum coniurationibus appetita, inflexam populi mentem videret contemplatione seniorum, & omnibus destituta subsidiis, sola inter hostes pudicitia sua conscientia Deum arbitrum precaretur: Exaudiuit, inquit, Dominus vocem eius, cum duceretur ut periret: & excitauit Dominus spiritum sanctum pueri adolescentis cui nomen Daniel. Itaque secundum accepti Spiritus sancti gratiam, vacillantis perfidorum testimonio deprehendit. Denique non alia nisi diuinæ fuit operatio potestatis, ut eos vox sua proderet, quorum latebat affectus, percipite igitur spiritus sancti sacrum & celeste miraculum. Illa quæ maluit sibi casta esse quam populo, illa que maluit innocentia subire periculum quam pudoris, quæ cum accusaretur, tacebat: cum damnaretur silebat, conscientia sua contenta iudicio, que reuerentiam pudoris etiam in periculis referuabat, ne extorsisse petulantiam videretur, qui extorquere non potuerant castitatem, ubi Dominum inuocauit, spiritum meruit, qui latentem presbyterorum conscientiam reuelauit. discant pudica calumniam non timere. Nam quæ castimoniam vitæ prætulit, nec vitæ dispendium pertulit, & gloria retulit castitatis. Sic & Abraham quondam iustus adire peregrinam terram, nec vxoriae periculo pudicitia, nec mortis propositæ terrore auocatus, & vitam suam & castimoniam seruaui vxoris: nullum itaque Deo credidisse poenituit, & castitas deuotione cum lauit in Sarrâ, & deuotio castitatem. Ac ne quis forte æstimet: quia dicendo scriptura: excitauit deus spiritum sanctum pueri adolescentis, spiritum in eo putet fuisse hominis, non spiritum sanctum, legat in posterioribus & inueniet quia spiritum sanctum accepit Daniel, & ideo prophetauit. Denique & rex eum prætulit, quia habebat gratiam spiritalem. Sic enim dicit: Tu autem Daniel potes, quia spiritus sanctus Dei in te est. Et infra scriptura dicit: Et fuit Daniel prepositus illius, quoniam spiritus erat superans in eo. Sed etiam Moyse spiritus iudicaturus diuisus est. Sed quid de ceteris loquamur? Ipsum Dominum Iesum in spiritu non solum iudicare accepimus, sed etiam vindicare. Neque enim vindicaret in Antichristum, nisi ante de eius meritis iudicaret, quem (sicut legimus) Dominus Iesus interfecit spiritu oris sui.

Daniel. 13.

2. Tess. 2.

Sicut lectum est quod verbi gladius spiritus sit, ita lectum est quod spiritus sancti gladius verbum Dei sit.

CAP. VIII.

Sed hic non acquisita gratia est, sed indiuidua manet unitas, quia neque Christus sine spiritu, neque spiritus potest esse sine Christo. Non enim potest diuine nature unitas separari. Et quia in medium interuenit exemplum quod Dominus Iesus interfecit spiritu oris sui, gladius quidem verbi spiritus intelligitur. Denique in euangelio dicit ipse Dominus Iesus: Non veni pacem mittere, sed gladium. Venit enim ut spiritum daret: ideo & in ore eius gladius bis acutus,

ephe. 6.

acutus, utique gratia spiritualis. Spiritus ergo verbi gladius est. Et ut scias inæqualitatem non esse sed unitatem nature, verbum quoque gladius est spiritus sancti. Scriptum est enim: Accipientes scutum fidei in quo possitis omnia tela maligni ignita extinguere, & galeam salutis assumite, & gladium spiritus quod est verbum Dei. Cum igitur verbi gladius spiritus sanctus sit, & spiritus sancti gladius verbum Dei sit, utique unitas est potentia. Quam unitatem licet etiam aliis scripturarum locis considerare.

Quia similiter ut pater et filius, ita etiam spiritus et contristatus et exasperatus, et tentatus à Iudæis legitur.

CAP. IX.

ephe. 4.

NAM cum dicat Ezechiel ad populum Iudæorum: Et contristatis me in omnibus his, dicit Dominus. Paulus nouo populo in epistola sua dicit: Nolite contristare spiritum sanctum Dei, in quo signati estis. Rursus cum Esaias dicat de ipsis Iudæis: Ipsi autem non crediderunt, sed exacerbauerunt spiritum. Dauid autem de Deo dicit: Et exacerbauerunt altissimum in siccitate, & tentauerunt Deum in cordibus suis. Accipe etiã quia cum alibi dixerit scriptura, tentatum spiritum, tentatum etiam Deum, tandem dicat & Christum esse tentatum. Habes enim ad Corinthios Apostolum: Neque tentemus Christum, sicut quidam eorum tentauerunt, & à serpentibus perierunt. Iusta vindicta, ut aduersarij venena sentirent, qui non venerantur auctorem. Et bene Dominus, æreo serpente suspenso iussit curari vulnera fauciorum. Imago enim crucis, æreus serpens est, quoniam & si in carne sua suspenfus est Christus, tamen & ipse crucifixus est mundo, & ipsi crucifixus est mundus. Mihi enim mundus crucifixus est, & ego mundo. Crucifixus est ergo in suis mundus illecebris, & ideo non verus sed æreus suspenfus est serpens: quia in veritate quidem corporis, sed sine veritate peccati suscepit Dominus speciem peccatoris: ut per lubricum infirmitatis humane, simulando serpentem, depositis carnis exuuijs, veri destrueret serpentis astutiam. Per crucem itaque Domini quæ in tentationis ultione subuenit, offensam in perfidis trinitatis agnosco, qui medicinam trinitatis accipio. Ergo cum habeas in libro Moyse, quia Dominus tentatus serpentis immiserit populo Iudæorum, necesse est aut unitatem in maiestate diuina fatearis, patris & filij & spiritus sancti: aut certe cum spiritu dicat apostolica scriptura tentatum, Domini nomine spiritum utique designauit. Tentatum autem Spiritum sanctum, ad Hebræos scribens Apostolus, dicit. Sic enim habes: Quia hæc dicit spiritus sanctus: Hodie si vocem eius audieritis, nolite obdurare corda vestra, sicut in irritatione secundum diem tentationis in deserto, ubi tentauerunt me patres vestri, probauerunt & viderunt opera mea. Quadraginta annis proximis fui generationi huic, & dixi, semper isti errant corde: ipsi verò non cognouerunt vias meas, sicut iuravi in ira mea si introibunt in requiem meam. Ergo secundum Apostolum tentatus est spiritus, sic & ipse tentatus est, & ipse utique in terram promissionis Iudæorum populum dirigebat, sicut scriptum est: Quia adduxit eos per abyssum sicut equum,

Heb. 3.

per desertum, & non laborauerunt, & sicut pecora per campum, descendit spiritus à Domino, & direxit eos. Et ipse utique serenam celestis alimoniam pluuiam ministrabat, ipse quotidianam messem quam terra non parturierat, agricola non feuerat, imbre fertili fecundabat. Nunc spectemus singula. Requiem Iudæis promiserat Deus, eam requiem spiritus suam dicit. Tentatum se à perfidis deus pater memorat, & tentatum ab iisdem se dicit & spiritus, quia vna tentatio est qua tentata est à sacrilegis vna diuinitas trinitatis. Condemnat Deus populum Iudæorum, ut in terram fluentem lac & mel, hoc est, resurrectionis requiem peruenire non possit, eadem sententia condemnat & spiritus, dicens: Si introibunt in requiem meam. Vnius ergo sententia voluntatis, vnus excellentia potestatis est. Forasse tamen aliquis diceret, hoc exemplum non posse ad proprietatem sancti spiritus deriuari, nisi alio loco etiam Petri apostolus nos docuisset, peccatis nostris etiam spiritum posse tentari. Sic enim habes ad Ananiam coniugem dictum: Quid utique conuenit vobis tentare spiritum Domini? Etenim Domini spiritus ipse est Dei spiritus, quia vnus sanctus est spiritus: ut etiam Paulus apostolus docuit, dicens: Vos autem in carne non estis, sed in spiritu: si tamen spiritus Dei habitat in vobis. Si quis autem spiritum Christi non habet, hic non est eius. Præmisit spiritum Dei: & statim subdidit eundem esse spiritum Christi. Et cum dixisset de spiritu, ut intelligeremus quia ubi spiritus sanctus, ibi Christus est, addidit: Si autem Christus in vobis. Deinde, quomodo hic intelligimus, quia ubi spiritus, ibi Christus, ita etiam alibi ostendit, quia ubi Christus, ibi etiam spiritus sanctus sit. Nam cum dixisset: Numquid experimentum eius queritis qui in me loquitur Christus? alibi ait: Puto enim quod & ego spiritum Dei habeo. Inseparabilis ergo unitas, quia ubi aut pater, aut Christus, aut spiritus, scriptura testificante, signatur, ibi plenitudo est trinitatis.

Quia Deus spiritus, secundum Petri sententiam in Actibus apostolorum.

CAP. X.

Sed & ipse Petrus, in eo quod proposuimus exemplo, præmisit spiritum sanctum, & postea dixit spiritum Domini. Sic enim habes: Anania, cur impleuit satanas cor tuum ad mentendum spiritui sancto, ut fraudem faceres de precio agri? Nonne manens tibi manebat, & venditum in tua erat potestate? Quare posuisti in corde tuo hoc scelus? Non es hominibus mentitus, sed deo. Et subter ad vxorem, ait: Quid utique conuenit tentare spiritum Domini? Primum intelligimus, quia spiritum sanctum, spiritum Domini dixit: Deinde cum præmisisset spiritum, & addiderit, non es hominibus mentitus, sed deo: necesse est in spiritu sancto, aut ut unitatem diuinitatis esse intelligas: quoniam cum spiritus tentatur, Deus fallitur. Aut si unitatem diuinitatis conaris excludere secundum scripturæ verba, ipse utique spiritum Domini credis. Si enim & de spiritu expressum intelligimus & de patre, in Deo utique patre & spiritu sancto veritatis scientia aduertimus unitatem, quia similiter à sancto spiritu sicut à Deo patre mendacium deprehenditur. Quod si vtrumque de spi-

Act. 5.

Rom. 8.

1. Corint. 13.

1. Corint. 7.

Act. 5.

ritu accipimus, cur quod legis perfide negare conaris? Aut igitur vnitatem diuinitatis patris & filij & spiritus sancti, aut diuinitatem sancti spiritus in patre & filio confitere, vtrum dixeris in Deo, vtrūque dixisti, quia & vnitas diuinitatem adstruit, & diuinitas vnitatem.

Quia Deus spiritus est, secundum euangelium. CAP. XI.

Nec solum hoc loco euidenter sancti spiritus ^{θεότης} hoc est, diuinitatē scriptura testatur, sed etiam ipse Dominus dixit in euangelio: Quoniam Deus spiritus est. Quem locum ita expresse Arriani testificamini esse de spiritu, vt cum de vestris codicibus auferatis, atque vnam de vestris & non etiam de ecclesie codicibus tolleretis. Eo enim tempore quo impietatis Auxentius Mediolanensem ecclesiam armis exercitūque occupauerat, vel à Valente atque Vrsatio nutantibus sacerdotibus suis incurfatur ecclesia Sirmiensis, falsum hoc & sacrilegum simulacrum tamen in ecclesiasticis codicibus deprehensum est. Et fortasse hoc etiā in oriente fecistis, & literas quidem potuistis abolere, sed fidem non potuistis auferre. Plus vos illa litura probebat, plus vos illa litura damnabat. Neque enim vos poteratis oblinere veritatem, sed illa litura delibro vitæ nomina vestra delebat. Cur auferebatur, quoniam Deus spiritus est, si non pertinebat ad spiritum? Si enim de Deo patre vultis expressum, ergo & Deum patrem negatis, qui putatis esse delendum? Vtrum vultis eligit, in vtroque vos laqueus vestre impietatis adstringit. Si gentiles vos esse fateamini vel patrem Deum negando vel spiritum. Tenetur igitur vestra confessio, qua delectis oraculum dum formidatis exemplum. Delectis quidem in pectoribus animisque vestris. Cæterum diuinum non deletur oraculum, non deletur spiritus sanctus, sed auersatur impias mentes, non deletur gratia, sed iniquitas, quia scriptum est: Ego sum, ego sum, qui deleo iniquitates tuas. Denique Moyses pro populo petens: Dele, inquit, me de libro tuo, si non parcis huic populo. Nec tamen delctus est, quia non habebat iniquitatem, sed gratiam profuebat. Vestra igitur estis confessione conuicti: quod sapienter factum non possum dicere, sed astute. Astute enim cognouistis loci istius vos attestacione cōuinci, nec argumēta vestra aduersus id posse testimoniū cōuenire. Quod enim possit aliō intellectus loci istius deriuari, cū series lectionis tota de spiritu sit? Nicodemus querit de regeneratione, respondet Dominus: Amē, amen dico tibi, nisi quis renatus fuerit per aquam & spiritum, non potest introire in regnū Dei. Et vt ostenderet aliam generationem secundū carnem esse, aliam secundum spiritum, addidit: Quod natum est ex carne, caro est: quia de carne natum est. Et quod natum est de spiritu, spiritus est: quia Deus spiritus est. Prosequere ergo totam seriem lectionis, inuenies quod dominus impietatem vestram plenitudine assertionis exclusit. Noli, inquit, mirari, quia dixi: Oportet vos nasci denuo. Spiritus vbi vult spirat, & vocē eius audis: sed nescis vnde veniat, aut quō vadat: sic est omnis qui natus est de spiritu.

Esa. 43.

Ex. 32.

Ioan. 3.

Quis est qui nascitur de spiritu, & qui efficitur spiritus, nisi qui renouatur spiritu mentis suæ? Hic est vti que qui per aquam regeneratur & spiritum sanctū, quoniam per lauacrum regenerationis & renouationis spiritus sancti, spem vitæ capimus æternæ. Et alibi Petrus apostolus ait: Vos autem spiritu sancto baptizabimini. Quis est autem qui baptizatur Spiritu sancto, nisi qui renascitur per aquam & spiritum sanctum? Ergo de Sancto Spiritu Dominus dixit: Amen amen dico tibi, nisi quis renatus fuerit per aquam & spiritum, non potest introire in regnum Dei. Et ideo de ipso nasci nos in posterioribus definiuit, per quē renasci nos in superioribus est locutus. Hac dominica sentētia & scripto nitor, nō argumento. Quæro tamen cur si non dubitatur per spiritum sanctum nos renasci, dubitetur de Spiritu sancto nos nasci, cum ipse Dominus Iesus de Spiritu sancto & natus sit & renatus? Quē si natum de spiritu sancto consistemini, quia non potestis negare, renatum autem negatis: magna insipientia, vt quod singulare Dei, consiteamini: quod commune est hominum denegatis. Et ideo bene vobis dicitur quod Iudæis dictum est: Si terrena vobis dixi, & non creditis: quomodo si dixerō vobis cælestia creditis? Sed tamen vtrumque locum ita scriptum inuenimus in Græco, vt non per spiritum dixerit, sed de spiritu. Denique sic habet: *ἀπὸ τοῦ ἀπὸ λέγω σοι, ἐν μήτρῃ γαστρῇ ἔξ ὕδατος & πνεύματος*, hoc est, de aqua & spiritu. Ergo cum dubitari non debeat de sancto scriptū esse spiritu, quod natum est de spiritu, non est dubium, quia Deus & sanctus spiritus, secundum quod scriptum est, quia deus spiritus. Alibi quoque vt hoc de sancto spiritu scripsisse se idem euangelista referret, per aquam, inquit, & spiritum venit Christus Iesus. Non solum in aqua, sed per aquam & sanguinem & spiritus testimonium: quoniam spiritus est veritatis: quia tres sunt testes, spiritus, aqua, & sanguis: & hi tres vnum sunt in Christo Iesu. Audi quomodo testis spiritus mentem renouat, aqua proficit ad lauacrum, sanguis spectat ad precium. Spiritus enim nos per adoptionem filios Dei fecit, sacri fontis vnda nos abluit, sanguis Domini nos redemit. Alterum igitur inuisibile, alterum visibile testimonium sacramento consequimur spirituali, quia spiritus testimoniū reddit spiritui nostro. Et si in vtroque plenitudo sit sacramenti, distinctio tamen muneris est. Ergo vbi distinctio muneris nō est, vti que testificationis equalitas.

Quia adoratur spiritus sanctus sicut pater et filius, et cum patre et filio adoratur in maiestate Dei. CAP. XII.

Ed fortasse referatur, quia in posterioribus istius libri iterum Dominus Deum spiritum dixit, & de patre Deo sensit. Sic enim habes in euangelio: Nunc est quando veri adoratores adorabunt patrem in spiritu & veritate. Nam & pater tales querit, qui adorent eum. Spiritus autem est Deus: & eos qui adorant eum, in spiritu & veritate oportet adorare. Non solum enim hoc exemplum diuinitatem sancti spiritus vultis negare, sed etiam in spiritu adorare Deum, tāquā ad subiectionem spiritus deriuatis. Cui loco respondebo breuiter, quia spiritus plerumque ponitur

Mat. 11.

Ioan. 3.

1. Ioan. 5.

ponitur pro gratia spiritali, sicut & Apostolus dixit: A Quia ipse spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus, hoc est gratia spiritalis: nisi forte gemitus vos sancti spiritus audire potuistis. Ergo & hic adoratur Deus, non in malicia cordis, sed in gratia spiritali. In animam enim maleuolam non intrat sapientia, quia nemo potest dicere Dominū Iesum, nisi in Spiritu sancto: Statimque subdidit: Diuisiones verō gratiarum sunt. Non igitur hoc ad plenitudinem nec ad portionem spiritus potest pertinere: quia neque humana mens eius plenitudinem capit, neque in vllas sui diuidit sectiones, sed donū gratiæ spiritalis infundit, in quo adoratur Deus sicut adoratur etiam in veritate. Non enim adoratur, nisi qui veritatem diuinitatis eius pio hauriat affectu. Nec vti que velut personaliter Christū, aut sanctum personaliter spiritum comprehendit. Aut si putat quod velut personaliter dictum de spiritu videatur & de Christo, ergo deus similiter adoratur in veritate, sicut adoratur in spiritu. Aut similis igitur subiectio, quod absit vt credas, & nec filiū adoratur: aut quod verū est, similis vnitatis gratia & spiritus adoratur. Colligamus hinc ergo & concludamus Arrianorum impias quæstiones. Si enim ideo negant adorandum spiritum, quia Deus adoratur in spiritu: negent ergo adorandam veritatē, quia Deus adoratur in veritate. Nā licet plurimæ veritates sint, quia scriptū est: Dominatæ sunt veritates à filiis hominum, donatæ tamen sunt à veritate diuina quod est Christū, qui ait: Ego sum via, veritas, & vita. Ergo si hoc loco veritatem ex vsu intelligunt, intelligant etiam gratiam spiritalem, & nihil est offensionis, aut si veritatem Christum accipiunt, adorandum negent. Sed reselluntur factis priorum, serie scripturarum. Adorauit enim Christum Maria, & ideo præ-nuncia resurrectionis ad apostolos destinatur, soluens hereditariū nexum & feminei generis immane delictum. Hoc enim operatus est in mysterio dominus, vt vbi superabundauerat delictum, superabundaret & gratia. Meritoque ad viros scemina destinatur, vt quæ culpā viro prima nunciauerat, prima Domini gratiam nunciaret. Adorauerūt & apostoli. Et ideo quia detulerunt fidei testimoniū, acceperunt fidei magistrerium. Adorauerunt & angeli, de quibus scriptum est: Et adorent eum omnes angeli eius. Adorant autem non solum diuinitatē eius, sed etiam scabellum pedum eius: quia scriptum est: Et adorete scabellum pedum eius: quoniam sanctum est. Aut si negant quia in Christo etiā incarnationis adoranda mysteria sint, in quibus velut vestigia quædam diuinitatis expressa, & vias quasdam verbi cælestis aduertimus, legant quia & apostoli adorabant eum in carnis gloria resurgentem. Ergo si nihil derogat quod Deus adoratur in Christo, quia adoratur & Christus, nihil vti que derogat etiā spiritui, quia Deus adoratur in spiritu, quia adoratur & spiritus, sicut Apostolus dixit: Spiritui Dei seruiamus. Qui enim seruit & adoratur, sicut supra dictum est: Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruias. Sed ne fortē propositum aliquos præterfugere videatur exemplum, qua ratione ad incarnationis dominicæ sacramentum spectare videatur quod ait Propheta: Adorate scabellum pedum eius,

Sap. 1.

1. Corint. 12.

Psal. 11.

Ioan. 14.

Mat. 4.

consideremus. Non enim ex vsu hominum aestimare debemus scabellū. Neque enim corporalis Deus, aut nō immensus, aut tanquā sulcrum pedibus eius scabellū subiectum putemus. Neque adorandum quicquam præter Deum legimus, quia scriptum est: Dominū Deū tuū adorabis, & ipsi soli seruias. Quomodo ergo aduersus legē propheta præciperet sub lege nutritus, & eruditus in lege? Non mediocris igitur quæstio, & ideo diligentius cōsideremus quid sit scabellum. Legimus enim alibi: Cæli mihi thronus, terra autem scabellum pedum meorum. Sed nec terra adoranda nobis, quia creatura est Dei. Videamus tamen ne terram illam dicat adorandam Propheta quam Dominus Iesus in carnis assumptione suscepit. Itaque per scabellum terra intelligatur, per terram autē caro Christi, quā hodie quoque in mysteriis adoramus, & quam apostoli in domino Iesu (vt supra diximus) adorauerunt. Neque enim diuisus Christus, sed vnus. Neque cum adoraretur tanquā Dei filius, natus ex virgine negabatur. Cū igitur incarnationis adorandū sit sacramentū, incarnatio autem opus spiritus sit, sicut scriptum est: Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obumbrabit tibi: & quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius Dei: haud dubiè etiam sanctus spiritus adorandus est, quando adoratur ille qui secundum carnē natus ex spiritu est. Ac ne quis hoc deriuat ad virginem Mariam, erat templū Dei, non deus templi. Et ideo ille solus adorandus qui operabatur in templo. Nihil ergo officit quod Deus adoratur in spiritu, quia & spiritus adoratur, quanquam si ipsa verbacōsideremus, quid aliud in patre & filio, & spiritu sancto, nisi eiusdem potestatis vnitatem intelligere debemus? Quid est enim, in spiritu & veritate adorare oportet? si tamen hoc non ad gratiā spiritalem referas, nec ad veræ conscientiæ fidē, sed (vt diximus) personaliter (si tamen dignū hoc verbum est maiestatis expressione diuinæ) de Christo accipias & de spiritu. Quid est ergo, adoratur in Christo pater, nisi quod est in Christo pater, & loquitur in Christo pater, & manet in Christo pater? Nō vti que quasi corpus in corpore. Nō enim deus corpus, nec quasi confusus in confuso, sed quasi verus in vero, deus in Deo, lumen in lumine, quasi pater sempiternus in filio coæterno. Non ergo insertio corporis intelligitur, sed vnitas potestatis. Ergo per vnitatē potestatis coadoratur in patre Christus, cū deus pater adoratur in Christo. Similiter itaque per vnitatem potestatis eiusdem coadoratur in Deo spiritus, dum deus adoratur in spiritu. Adhuc verbi istius vim atque sermonis diligentius pertractemus, & proprietatem eius ex aliis colligamus. Omnia, inquit, in sapientia fecisti. Quid hic igitur intelligimus exortem factorum esse sapientiam? Sed omnia per ipsū facta sunt. Et dauid ait: Verbo domini cæli firmati sunt. Ergo ipse qui dei filium etiam cælestiū dicit authorem, ita vti que dixit in filio facta omnia, vt in operum instauratione filium à patre minimè separaret, sed patri iūgeret. Paulus quoque ait: Quoniam in ipso condita sunt omnia in cælis & in terra, visibilia & inuisibilia. Nunquid cum dicit, in ipso, negauit per ipsū? Non negauit vti que; sed asseruit. Denique & alibi dixit: Vnus Dominus

Math. 4.

Corpus Christi in mysteriis missæ adoratur.

1. Cor. 12.

Psal. 103.

Colos. 1.

Iesus per quem omnia. Ergo dicit per ipsum, negavit in ipso condita esse omnia, per quem dicit esse omnia? Hanc vim habent verba haec, in ipso & cum ipso, ut vnum in his atque consimile non contrarium intelligatur. Quod etiam in inferioribus manifestavit, dicens: Omnia per ipsum & in ipso creata sunt. Haec enim tria in Christo vnum esse, cum ipso & per ipsum & in ipso, sicut supra diximus scriptura testatur. Habes enim per ipsum & in ipso condita esse omnia. Accipe etiam, quia cum ipso pater & ipse cum patre erat, cum omnia conderentur, Sapientia dicit: Cum pararet coelum, cum illo eram, cum faceret fontes aquarum. Et in veteri testamento dicendo pater, Faciamus: ostendit filium secum adorandum quasi omnium conditorem. Sicut ergo in filio creata dicuntur, quorum filius creator accipitur, ita etiam cum in veritate adorari Deus dicitur, verbi ipsius proprietate in eundem modum frequenter expressa debet intelligi, quod & filius adoretur. Similiter itaque adoratur & spiritus, quia Deus adoratur in spiritu: Ergo pater & cum filio adoratur, & cum spiritu, quia trinitas adoratur. An vero negat aliquis adoranda diuinitatem trinitatis aeternae, cum & scripturae diuinae inexplicabilem maiestatem expriment trinitatis? sicut alibi ipse Apostolus dicit: Quoniam deus qui dixit de tenebris lumen splendescere, illuxit in cordibus nostris ad illuminationem scientiae claritatis Dei in faciem Christi Iesu. Nempe hanc claritatem viderunt apostoli, cum Dominus Iesus diuinitatis suae luce in monte fulgeret: viderunt, inquit, apostoli & in faciem prociderunt. Putasne illos vel cum prociderent adorasse, cum fulgorem diuini luminis corporalibus oculis sustinere non possent, & splendor lucis aeternae visus mortalis obduceret? Aut quid aliud tunc temporis dixerunt illi videntes gloriam eius, nisi venite adoremus & procidamus ante eum?

Quia Deus spiritus sanctus est secundum apostolum, & quia templum sumus spiritus sancti sicut & dei patris & Domini Iesu Christi.

CAP. XIII.

Illuxit enim Deus in cordibus nostris ad illuminationem scientiae claritatis Dei in faciem Christi Iesu. Quis est ergo qui illuxit, ut cognoscamus Deum in facie Christi Iesu? Dixit enim, illuxit Deus ut cognoscatur claritas Dei in facie Christi Iesu: quem putamus alium praeter spiritum declaratum? Aut quis est alius praeter spiritum sanctum cui diuinitatis potentia defertur? Qui enim spiritum excludit, necesse est inducat alium qui cum patre & filio gloria diuinitatis accipiat. Eadem igitur verba repetamus: Deus est qui illuxit ad illuminationem claritatis Dei in faciem Christi Iesu. Habes Christum euidenter expressum, cuius ergo claritas illuminare dicitur nisi spiritus? Ipsu ergo Deum expressit qui claritatem Dei dixit. Si patris, superest ut qui dixit de tenebris lumen splendescere, & illuxit in cordibus nostris, spiritus sanctus intelligatur. Alium enim non possumus cum patre filioque venerari. Si igitur spiritum intelligis, hunc Apostolus deum dixit: Necesse est igitur deitatem spiritus etiam vos fateamini

G qui negatis. Sed quam impudenter negatis, cum legeritis quia templum habet spiritus? Scriptum est enim: Templum dei vos estis, & spiritus sanctus habitat in vobis. Deus ergo templum habet, creatura templum non habet verum, spiritus autem habet templum qui habitat in nobis. Na scriptum est: Quia membra vestra templum est spiritus sancti. In templo autem non quasi sacerdos nec quasi minister, sed quasi Deus inhabitat, quoniam ipse Dominus Iesus dixit: Inhabitabo in illis & inter eos ambulabo, & ero illorum Deus, & ipsi erunt mihi populus. Et David dicit: Dominus in templo sancto suo. Ergo spiritus habitat in templo sancto suo: sicut habitat pater habitat & filius qui ait: Ego & pater veniemus, & mansionem apud eum faciemus. Manet autem in nobis pater per spiritum quem dedit nobis. Quomodo igitur potest simul dispar manere natura? Vtique non potest. Manet autem cum parte & filio spiritus sanctus. Vnde & Apostolus cum gratia Iesu Christi & charitate Dei communicationem sancti spiritus copulauit, dicens: Gratia Domini nostri Iesu Christi & charitas dei & communicatio spiritus sancti cum omnibus vobis. Aduertimus igitur quod pater & filius & spiritus sanctus in vno eodemque per naturae eiusdem maneant unitatem. Ergo diuinae est potestatis qui habitat in templo. Sicut enim patris & filij, ita & spiritus sancti sumus templum, non multa templa, sed vnum templum, quia vnus templum est potestatis.

Quia non tres dii, sed vnus Deus. CAP. XIII.

Sed quid veremini, an illud quod oblatrare conuulstis, ne tres faciatis Deos? Absit. Vbi enim vna deitas intelligitur, vnus Deus dicitur. Neque enim cum filium deum dicimus, duos deos dicimus. Nam si cum deitatem spiritus confitemur, putatis nos tres deos dicere? Ergo & cum deitatem filij dicitis, quia non potestis eam negare, duos inducitis deos. Necesse est igitur iuxta sententiam vestram si deum personae vnus non vnus naturae nomen putatis, aut duos deos dicatis, aut deum filium denegetis. Sed excusamus vos ab inscientia, etsi non excusamus a culpa. Etenim secundum nostram sententiam, quia vnus deus, vna diuinitas, & vnitas intelligitur potestatis. Sicut vnum deum dicimus & patrem verum deitatis nomine confitemur, nec filium denegantes: ita etiam spiritum sanctum a deitatis non excludimus vnitate, & tres deos non asserimus, sed negamus, quia pluralitatem non vnitas facit, sed diuisio potestatis. Quomodo enim pluralitatem recipit vnitas diuinitatis, cum pluralitas numeri sit, numerum autem non recipiat diuina natura?

Quia Dominus spiritus sanctus, sicut pater & filius. CAP. XV.

Vnus ergo deus, salua maiestate trinitatis aeternae, sicut proposito declaratur exemplo. Nec eo tamen solo loco trinitatem videmus nomine diuinitatis expressam, sed cum plerisque locis, sicut & supra diximus, tum maxime in his epistolis quas ad Thesalonicensis apostolus scripsit, diuinitatem atque

1. Cor. 3.

1. Cor. 6.

Psal. 10.

1. Thess. 3.

1. Ioan. 1.

1. Ioan. 16.

Psal. 142.

2. Cor. 3.

dominatum patris & filij & Spiritus sancti euidentissimè declarauit. Sic enim habes: Vos autem Dominus multiplicet & abundare faciat charitate in inuicem & in omnes, sicut & nos in vobis ad confirmanda corda vestra sine querela in sanctificatione coram Deo & patre nostro in aduentu Domini Iesu. Quis est igitur Dominus, qui multiplicet nos & abundare faciat coram Deo & patre nostro in aduentu Domini Iesu? Patrem dixit, filium dixit: quem ergo cum patre & filio praeter spiritum iunxit: Quis est Dominus qui corda nostra in sanctificatione confirmet? Sanctificatio enim gratia spiritualis est, sicut & infra dixit: In sanctificatione spiritus & fide veritatis. Quem putatis ergo hic Dominum, praeter spiritum nuncupatum? Hoc Deus pater docere vos potuit, qui ait: Super quem videris spiritum descendentem & manentem super eum, hic est qui baptizat in Spiritu sancto. Descendit enim spiritus in specie columbae, ut & sapientiae testimonium ferret, & sacramentum lauacri spiritualis impletet, & vnus se cum patre & filio operationis ostenderet. Ac ne per imprudetiam aliquid excidisse Apostolo iudicaretis, sed scientem prudentemque & sancto infulum Spiritu significasse Deum quem Dominum sentiebat, etiam in secunda ad Thesalonicensis epistola hoc idè repetiuit dicens: Dominus autem dirigat corda vestra in dilectione Dei & patientia Christi. Quod si dilectio Dei est, & Christi patientia, Dominus qui dirigat debet ostendi, si directionem sancti Spiritus denegamus. Sed negare non possumus quoniam de ipso Dominus dixit: Adhuc multa habeo vobis dicere, sed non potestis illa portare modo. Cum enim venerit spiritus ille veritatis, deducet vos in omnem veritatem.

Quia bonus spiritus Dei, & spiritus veritatis & omnem infirmat veritatem. CAP. XVI.

ET David de ipso dicit: Spiritus tuus bonus deducet me in viam rectam. Vide quid de Spiritu sancto vox dominica resultet. Filius Dei venit, & quia nondum infuderat spiritum, paruulos quosdam nos degere sine spiritu declarauit. Spiritum dixit esse venturum, qui faceret ex paruulis fortiores incremento videlicet spiritualis aetatis. Quod ideo posuit, non quo virtutem spiritus anteferet, sed ut in cognitione trinitatis ostenderet plenitudinem esse virtutis. Necesse est igitur aut quartum aliquem dicatis quem sentire praeter spiritum debeatis, aut certe non alium Dominum iudicetis nisi spiritum designatum. Quod si euidentem conceptionem verborum exigitis, quibus Dominum spiritum scriptura memorauerit, nec id latere vos potuit, quia scriptum est: Dominus autem spiritus est: quod vtiq; dictum esse de Spiritu sancto, totius series lectionis ostendit. Et ideo Apostolica consideremus eloquia. Quotiens legitur Moyses, inquit, velamen positum est supra cor eorum. Cum vero conuersi fuerint ad Dominum, auferetur velamen. Dominus autem spiritus est. Vbi autem spiritus Domini, ibi libertas. Non solum itaque spiritum Dominum dixit, sed etiam addidit: Vbi autem spiritus Domini, ibi libertas. Nos itaque omnes res.

S. Ambr. tom. 4.

A uelata facie gloriam Domini specularantes, ad eandem imaginem reformamur a gloria in gloriam, sicut a Domini spiritu: hoc est qui ad Dominum sumus ante conuersi ut spiritali intellectu quasi in quodam speculo scripturarum Domini gloriam videremus, nunc ab hac gloria qua nos conuertit ad Dominum, in illam caelestem gloriam reformamur. Ergo cum Dominus sit ad quem conuertimur, Domini autem spiritus sit a quo reformamur, qui conuersi ad Dominum sumus, Dominus vtiq; Spiritus sanctus est designatus. Ipse enim conuersos suscipit qui reformat. Nam quomodo quos non susceperat reformet? Quanquam quid expressionem quaerimus vocis, ubi expressionem cernimus unitatis? Nam & si Dominum spiritumque distinguas, negare tamen non potes, quia ubi Dominus, ibi spiritus. Et qui fuerit conuersus ad Dominum, erit conuersus ad spiritum. Si literam calumniaris, unitatem non inficiaris. Si unitatem vis fecerere, potestatis Dominum ipsum spiritum confiteris.

Quia non tres Domini sed vnus Dominus. CAP. XVII.

SED fortassis iterum dicas: Si Dominum spiritum dixero, tres Dominos declarabo. Numquid cum Dominum filium dicis, aut filium negas, aut duos Dominos confiteris? Absit. Ipse enim filius dixit: Nolite duobus Dominis seruire. Sed non vtiq; aut se, aut patrem Dominum denegauit: nam & patrem Dominum dixit, sicut habes: Confiteor tibi pater Domine caeli & terrae. Et se memorauit Dominum, sicut in euangelio legimus: Vocatis me Dominum & magistrum & bene facitis, sum etenim. Sed non duos Dominos dixit, imò ostendit se non duos dominos dixisse, cum praemonet: Nolite duobus Dominis seruire. Non sunt enim duo Domini ubi Dominatus vnus est, quia pater in filio filius in patre, & ideo Dominus vnus. Sic & lex docuit: Audi Israel, Dominus Deus tuus vnus est, hoc est, immutabilis semper, unitate permanens potestatis, semper idem, nulla accessione, nulla diminutione mutatur. Ergo vnus dixit Moyses, & idem tamen Dominum a Domino pluisse memorauit. Apostolus quoque: Det, inquit, Dominus misericordiam inuenire a Domino. Dominus pluit a Domino, Dominus dat a Domino misericordiam: Dominus nec ibi discernitur ubi pluit a Domino, nec hic separatur ubi miseretur a Domino, sed vtroque in loco vnitas dominationis exprimitur. In Psalmo quoq; habes: Dixit Dominus Domino meo. Nec ideo patrem suum Dominum denegauit, quia filium Dominum suum esse memorauit, sed ideo filium Dominum suum dixit, ne crederes filium prophetae fuisse, sed Dominum, quod in Euangelio ipse Dominus manifestauit dicens: Si enim David in spiritu vocat eum Dominum, quomodo filius eius est? In spiritu dicit David Dominum, non spiritus dicit. Aut si hinc calumniantur, quia Dominum spiritus dixit, necesse est pari sacrilegio filium Dei etiam Spiritus sancti filium videatur asserere. Ergo quemadmodum duos non dicimus Dominos, cum & patrem & filium designamus, ita nec tres Dominos dicimus cum Dominum spiritum confitemur. Sicut enim tres sacrilegius est Do-

Matth. 6.

Matth. 11.

1. Ioan. 13.

Deuter. 6.

Matth. 22.

minos aut Deos dicere, ita etiam hoc plenum sacri-
legij est, duos dominos aut Deos dicere. Quia vnus
Deus, vnus est Dominus, vnus est Spiritus sanctus,
& qui Deus, Dominus: & qui Dominus, Deus: quia
& in dominatione diuinitatis, & in diuinitate domi-
natus est. Denique & Dominū & Deum legisti pa-
trem: Domine Deus meus clamabo ad te, exaudi
me. Et Dominum & Deū habes filium, sicut in euā-
gelio legisti, quia cum tetigisset Thomas latus Chri-
sti ait: Dominus meus & Deus meus. Ergo sicut pa-
ter Deus & filius Dominus, ita & filius Deus & pa-
ter Dominus: alternatur pia significatio, non alter-
natur diuina natura, sed immutabilis manet gratia.
Non enim largitatis collatiua sed naturalis placita
charitatis sunt, quia & vnitas proprietatem habet &
proprietas vnitatem.

*Quia sicut pater sanctus, ita filius sanctus, ita & spiritus Dei
sanctus.*

CAP. XVIII.

Ergo sanctus pater, sanctus filius, sanctus & Spi-
ritus, sed nō tres sancti, quia vnus est Deus san-
ctus, vnus est Dominus. Vna est ergo vera sanctitas,
sicut vna vera est diuinitas, vna illa sanctitas natura-
lis. Ideo omnia hæc quæ sancta nos credimus, illam
solam prædicant sanctitatem: Cherubim & Sera-
phim indefessis vocibus laudant & dicunt: San-
ctus, sanctus, sanctus, Dominus Deus Sabaoth. Non
semel dicunt, ne singularitatem credas. Non bis di-
cunt, ne spiritum excludas. Non sanctos dicunt, ne
pluralitatem æstimes. Sed ter repetunt & idem di-
cunt; vt etiam in hymno distinctionem trinitatis &
diuinitatis intelligas vnitatem: hoc cum dicunt,
Deum prædicant. Nos quoque nihil preciosus in-
uenimus quo Deum prædicare possimus nisi vt san-
ctum appellemus. Quod libet aliud inferius deo, in-
ferius est Domino. Ergo hinc quoque considerate,
vtrum aliquid sancto Spiritui derogandum sit, cuius
nomen Dei laus est. Sic enim laudatur pater, sic lau-
datur & filius, quemadmodum spiritus nominatur.
Et laudat Seraphim, laudat omnis beatorum cho-
rus, vt sanctum Deum dicat, sanctum filium, sanctū
Spiritum. Quomodo igitur non omnia habet quæ
dei sunt, qui cum patre & filio à sacerdotibus in ba-
ptismate nominatur, & in oblationibus inuocatur,
cū patre & filio à Seraphim in cœlestibus prædica-
tur, cum patre & filio habitat in sanctis, infunditur
iustis, inspiratur prophetis. Vnde & scriptura diuina
dicitur, quod cū inspiret, quod locutus est
spiritus. Aut si nolunt omnia habere quæ Dei sunt,
& posse omnia Spiritum sanctum, dicant quid non
habeat, quidve non possit. Nam sicut omnia habet
filius, nec inuidet pater quominus omnia naturaliter
daret filio qui dedit quod maius est omnibus,
quemadmodū scriptura testatur dicens: Pater quod
dedit mihi, maius est omnibus: ita etiā spiritus Chri-
sti habet quod maius est omnib⁹, quia iustitia nescit
inuidiā. Itaque si diligenter aduertamus, etiam hic
diuinæ potestatis comprehendimus vnitatem: Pa-
ter, inquit, quod dedit mihi maius omnibus est, &
nemo potest rapere ea de manu patris mei. Ego &
pater vnum sumus. Nam si rectè supra ostendimus
manum esse Dei Spiritum sanctum, eadem vtique

Ioan. 2.0.

Ioan. 10.

manus patris est quæ filij est manus, quoniā idē spi-
ritus patris qui spiritus filij est. Ideo sicut nō rapitur
patri, ita non rapitur filio, ita non rapitur & spiritui.
Quicumque de nobis in hoc nomine trinitatis vi-
tam accipit æternam, ex ipso vtique quod & dedisse
filio pater, & accepisse à filio spiritus dicitur,
quia scriptum est: Ille me clarificabit, quia de meo
accipiet, & annuntiabit vobis. Quod de munere
magis dispensationis videtur quàm de potestatis
diuinæ iure dixisse: quia quos filius redimit, spiri-
tus quoque sanctificaturus accipit. Ex istis ipsis in-
quam verbis de quibus calumniam struunt, vnitas
diuinitatis aduertitur, non indigentia largitatis. De-
dit pater per generationem, non per adoptionem,
dedit quasi id quod esset in ipso diuinæ iure natura,
non quasi liberalitatis gratia quod decisset. Et ideo
quia sic acquirat filius populos vt pater, sic viuificat
filius vt pater: æqualitatem suam ad patrem v-
nitate potestatis expressit, dicens: Ego & pater v-
num sumus. Cū enim dicit, ego & pater, reuclatur
æqualitas. Cū dicit, vnum sumus, vnitas declaratur.
Æqualitas confusionem excludit, vnitas separationem,
æqualitas patrem filiumque distinguit, vnitas patrem
filiūque non separat. Ergo cū dicit, Ego & pater:
Sabellianum repellit, quia alium se, alium patrem dixit.
Repellit Fotinianum, quia se cum Deo patre iunxit.
Illos superioribus repellit, quia dixit: ego & pater:
Inferioribus Arrianos, quia dicit: vnum sumus; tamen &
in superioribus & in inferioribus hæreticam iugulat sæ-
uitatem Sabellianorum, quia vnum dixit sumus, nō
vnus sumus. Arrianorum, quia ego & pater, non
pater & ego dixit. Quod vtique non contumaciæ,
sed pietatis & præscientiæ fuit, ne nos errorem in
ordine putaremus. Nescit enim vnitas ordinem.
Gradum nescit æqualitas, nec cadit in Dei filium vt
per contumaciam pietatē læderet magister ipse pie-
tatis. Refert itaque aduertere quo loci hæc Domi-
nus disputauerit. Frequenter enim eius oracula ex
locorū in quibus diuersitas est qualitatibus æstima-
mus. Ieiunaturus ab spiritu, sicut legimus, ducitur in
desertum, vt euacuaret diaboli tentamenta. Nam
& si in abundantia copiarum continēter vixisse lau-
dandum est, tamen in diuitiis & amœnitatibus fre-
quentior tentationis illecebra est. Denique tētator
vt tentet, copias pollicetur. Et Dominus vt vincat,
famen nutrit. Nec ego diffiteor in diuitiis esse posse
continentiam. Sed & qui mare nauigat, frequenter
euadit, magis tamen obnoxius est periculo quàm
qui nauigare noluerit. Videamus cætera. Promissurus
regnum cœlorum Iesus montem ascendit. Alibi per
fata ducit discipulos, seminaturus in eorum affectibus
cœlestium segetem præceptorum, vt mes-
sis animorum fecunda flauesceret. Consummaturus
susceptæ carnis officia, cū perfectionem in discipulis
iam videret, quos verborum suorum radice fundauerat,
hortum ingreditur, vt olearum nouellas in domo
Domini plantaret, & iustum palmæ florentem modo
vitæque fecundam riuo sui sanguinis irrigaret. Hoc
quoque loco in porticu Salomonis deambulauit, dedica-
tionis vt legimus die, hoc est in pectore sapientis atque
pacifici deambulat Christus, eius sibi dedicaturus affe-

Ibidem.

M

affe-

Psal. 100.

Proverb. 5.

Psalm. 80.

Ioan. 10.

1. Cor. 2.

ffectum. Quæ ista porticus sit, docet propheta di-
cens: Deambulabam in innocentia cordis mei in
medio domus meæ. Habemus ergo in nobis domū
Dei. Habemus atria, habemus & porticus, qui habemus
& plateas, quia scriptum est: Inque plateis tuis
superfluant aquæ tuæ. Dilata ergo hanc porticum
tui cordis porticu Dei verbo, qui dicit: Dilata os
tuum, & adimplebo illud. Ergo deambulans in cor-
de sapientis atque pacifici Dei verbum, audiamus
quid loquatur: Ego & pater vnum sumus. Non dicit
hoc in pectore perturbatoris & stulti, quia animalis
homo non percipit quæ sunt spiritus Dei, stulticia enim
illi est. Non capiunt fidei magnitudinem angusta
impiorum pectora. Denique Iudæi audientes,
Ego & pater vnum sumus, tulerunt lapides vt lapi-
darent eum, Qui hoc audire non potest, Iudæus est:
qui hoc audire non potest, lapidat Christum aspe-
rioribus omni caute perfidiæ suæ saxis. Et si mihi
creditis vulnerat Christum. Nam & si ille iam vul-
nus sentire non possit, (nunc enim secundum carnē
iam non nouimus Christum.) tamen Arrianorum
impietate lapidatur, qui ecclesię pietate lætatur. Bo-
num mihi est Domine lex oris tui, seruo præceptū
tuum. Vnum te esse cum patre ipse dixisti, quia hoc
credidit Petrus, clauces regni cœlorum accepit, &
sui securus peccata donauit. Quia hoc non credidit
Iudas, impietatis suæ se laqueo strangulauit. O dura
infidelium faxa verborū. O informem laqueum
proditoris, sed deformius precium Iudæorum, argen-
tum improbum, quo aut emitur ad necem iustus,
aut venditur. Ioseph venditus, emptus Christus:
alter ad seruitutem, alter ad mortem. Detestabilis
hæreditas, feralis auctio, quæ aut fratrem vendit
iniuriæ, aut Dominum licitur exitio, salutis om-
nium redemptorem. Duo igitur quæ præstantiora
sunt omnibus, Iudæa violauit, fidem atque pietatem:
sed in vtroque Christum fidei & pietatis authorem.
Nam & in patriarcha Ioseph typus Christi fuit,
& in veritate sui corporis Christus: Qui non rapinam
arbitratus est esse se æqualem Deo, sed formam
serui accepit. Propter lapsus videlicet nostros
suscipiens seruitutem, nec refugiens passionem, alibi
viginti aureis emitur, alibi triginta. Quomodo
enim poterat verum eius precium comprehendere,
cuius non potest meritum definiiri? Erratur in
precio, quia erratur in studio. Viginti aureis in veteri
testamento venditur triginta in Euangelio. Precio-
sior enim typo veritas, largior gratia quàm disci-
plina. Opimior lege præsentia, quia lex promisit ad-
uentum, legem aduentus impleuit. Viginti aureis e-
mūt Hismælitæ, triginta Iudæi. Nec hic figura me-
diocris. Ad sacrilegium perfidi largiores quàm ad
salutem fideles sunt, Vtriusque tamen contractus
considerari conuenit qualitatem. Viginti aurei pre-
cium seruitutis, triginta aurei crucis sunt: Quamuis
enim simili modo assumptionis & passionis sint ad-
miranda mysteria, plenitudo tamen fidei in sacra-
mento est passionis. Non minoris quidem æstimo
sanctæ virginis partum, sed gratius sumo benedi-
cti corporis sacramentum. Quid clementius quàm
quod mihi suas donauit iniurias? Plenius tamen est,
quod tantum contulit nobis, vt qui moriturus non
erat, quia Deus erat, nostra ille morte moreretur,

vt nos eius spiritu viuereamus. Denique non ocio-
sè & Iudas Scarioth vnguentum illud trecentis de-
nariis æstimauit, quod vtique ipsius precij defini-
tione crucem videretur Domini declarare. Vnde
& Dominus ait: Hæc enim mittens hoc vnguen-
tum in corpus meum ad sepeliendum me fecit. Cur
igitur Iudas hoc carius æstimauit? Quia peccatoribus
pluris constat remissio peccatorum, & indul-
gentia videtur esse preciosior. Denique habes scri-
ptum: Quia cui multum dimittitur, plus diligit. Er-
go & ipsi peccatores dominicæ passionis quam per-
diderunt gratiam consententur & testimonium fe-
runt Christo, qui Christum sunt persecuti. Aut quia
in maleuolam animam non intrat sapientia, etiam
hoc loquebatur proditoris affectu: carius æstimabat
dominici corporis passionem, vt omnes à fide pre-
cij enormitate reuocaret. Ideoque Dominus gratis
se obtulit, ne quem reuocaret à Christo paupertatis
necessitas. Patriarchæ cum vili vendiderunt, vt
omnes emerent. Elaias dixit: Quicumque non habetis
argentum, venite emite & bibete: manducare
sine argēto, vt eum acquireret qui non habebat ar-
gentum. O Iuda proditor, vnguentum passionis e-
ius trecentis denariis æstimas, & passionem eius tri-
ginta denariis vendis? Diues in æstimatione, viliis
in scelere. Ergo non omnes eodem precio emunt
Christum. Alio emit Fotinus qui ad mortem emittit,
alio Arrianus qui emit ad iniuriam, alio catholicus,
qui emit ad gloriam. Sed emit sine precio, secundum
quod scriptum est: Qui non habet pecuniam, emat
sine precio. Non omnes, inquit, qui dicunt mihi
Domine Domine, intrabunt in regnum cœlorum.
Et si multi se nominent Christianos, nomen vsur-
pant, non omnes mercedem habent. Et Cain obtu-
lit sacrificium, & Iudas accepit osculum, sed audi-
uit: Iuda osculo filium hominis tradidit? hoc est amo-
ris pignore scelus implet, & pacis instrumento odia
feris, & charitatis officio mortem irrogas? Ergo nec
Arriani sibi vsurpato nomine blandiuntur, quia Chri-
stianos se esse dicunt. Respōdebit eis nomen: No-
men meum præterdicitis, & substantiam denegatis,
sed non agnosco nomen meū vbi non est mea sem-
piterna diuinitas. Non est nomen meum quod à pa-
tre diuiditur, ab spiritu separatur, non agnosco no-
men meum vbi non agnosco doctrinam meam: nō
agnosco nomen meum, vbi non agnosco spiritum
meum. Nescit enim se spiritus patris comparare ser-
uitiis quæ creauit. De quo multa diximus.

*Collectio, quia spiritus Deus, quoniam & sine peccato est, &
peccata donat, et creator est, et seruimus ei, et adoratur.
Hæc enim omnia Dei sunt, et quia à morte suscitatur.*

CAP. XIX.

AD summam tamen, vt in fine quæ disperse di-
cta sunt, expressius colligamus, cū ex cæte-
ris, tum ex quatuor istis præ cæteris manifesta diuini-
tatis gloria comprobatur. Deus enim ex eo cogno-
scitur, aut quia sine peccato est, aut quia peccata
condonat, aut quia creatura non est, sed creator est,
aut quia non adoratur sed adoratur. Sine peccato ita-
que nemo est, quia nemo sine peccato nisi vnus de⁹.
Peccata quoque nemo condonat, nisi vnus Deus, *Luc. 3.*

L. ij

quia æquè scriptum est: Quis potest peccata donare nisi solus Deus? Creator quoque omnium non potest esse nisi qui creatura non est, qui creatura autem non est, sine dubio Deus est, quia scriptum est: Seruierunt creaturæ potius quam creatori, qui est Deus benedictus in secula. Deus quoque non adoratur, sed adoratur, quia scriptum est: Dominum Deum tuum adorabis & illi soli seruies. Consideremus ergo utrum horum aliquid habeat Spiritus sanctus, quæ testimonium afferant diuinitatis. Primum igitur de eo tractemus, quia nemo sine peccato nisi vnus Deus. Exigamus ut doceant quod peccatum habeat Spiritus sanctus. Sed docere non possunt, & auctoritatem requirunt, ut lectione doceamus, quia non peccauit Spiritus sanctus, sicut de filio lectum est, quia peccatum non fecit. Et hoc accipiant scripturarum auctoritate nos docere. Scriptum est enim: Quia in sapientia est spiritus, intelligentiæ spiritus vnicus, multiplex, subtilis, bene mobilis, discretus, immaculatus. Immaculatus dicit scriptura: Nūquid mentita est de filio, ut de spiritu credas esse mentitam? Dixit enim Propheta in eodem loco de sapientia, quia nihil maculosum in illam incurrit. Ipsa immaculata est, & immaculatus eius est spiritus. Ergo si peccatum non habet spiritus, Deus est. Sed quomodo reus potest esse peccati qui donat ipsa peccata, & peccatum non fecit? Et quia sine peccato est, creatura non est. Omnis enim creatura peccatorum capacitati obnoxia est, sola autem est à peccato immunis & immaculata sempiterna diuinitas. Nunc videamus utrum peccata donet spiritus. Sed hinc dubitari non potest, cum ipse Dominus dixerit: Accipite Spiritum sanctum: quorum remiseritis peccata remissa erunt. Ecce quia per Spiritum sanctum peccata donantur. Homines autem in remissionem peccatorum ministerium suum exhibent, non ius alicuius potestatis exercent. Neque enim in suo, sed in patris & filij & Spiritus sancti nomine peccata dimittuntur. Isti rogant, diuinitas donat: humanum enim obsequium, sed munificentia supernæ est potestatis. In baptismo quoque peccata donari non est ambiguum. In baptismo autem operatio patris & filij & Spiritus sancti est. Ergo si peccatum non habet spiritus, cum scriptum sit: Quis potest dimittere peccata nisi vnus Deus: utique qui non potest ab vnitatem naturalis nominis separari, non potest etiam à Dei potestate secerni. Si autem à Dei non secernitur potestate, quomodo à Dei appellatione secernitur? Videamus nunc utrum creatura sit, an creator. Sed cum supra creatorem euidentissimè probauerimus, quia scriptum est: Spiritus diuinus qui fecit me: & innouari faciem terræ per spiritum, & sine spiritu facessere omnia declaratum sit: apparet spiritum esse creatorem. Sed quis hoc dubitet, quando sicut supra ostendimus, ne domini quidem ex virgine assumpta generatio, quæ præstantior omnibus creaturis est, operationis exors sit spiritalis? Non ergo creatura spiritus, sed creator est, qui autem creator, non utique creatura. Et quia creatura non est, sine dubio creator est omnium qui patri & filio cooperator est in omnibus. Si autem creator, utique dicendo Apostolus, in condemnationem gentilitatis, quia seruierunt creaturæ potius quam

creatori qui est Deus benedictus in secula: suadendo quoque, ut supra docuimus, seruendum esse spiritui sancto, & creatorem ostendit, & quia creator est, Deum appellari debere monstrauit. Quod etiam in epistola quæ ad Hebræos scripta est, comprehendit dicens: Quoniam qui omnia creauit Deus est. Aut dicant igitur quid sit quod sine patre & filio & spiritu sit creatum, aut spiritum quoque vnus cum patre & filio deitatis esse fatcantur. Adorandum quoque docuit, quem Dominum & Deum dixit. Qui enim Deus vniuersitatis & Dominus, utique ab omnibus adorandus est. Sic enim scriptum est: Dominum deum tuum adorabis, & ipsi soli seruies. Aut dicant ubi legerint, quia adoratur Spiritus. Dicitur enim de Dei filio: Adorent eum omnes angeli eius. Non lectum est, adoret spiritus. Quomodo enim potest adorare, qui non inter famulos & ministros est? Sed cum patre & filio seruitia habet subiecta iustorum, quia scriptum est: spiritui Dei seruimus. Adorandus igitur est nobis, cui seruendum à nobis Apostolus docuit. Cui autem seruimus, hunc & adoramus. Iuxta quod scriptum est, ut eadem sepe repetamus: Dominum deum tuum adorabis, & illi soli seruies: quanquam nec hoc prætermiserit apostolus, quin & spiritum diceret adorandum. Cum enim docuerimus quia spiritus in prophetis est, nec hoc quisquam possit ambigere, quia per spiritum prophetia datur, utique cum adoratur qui in prophetis est, idem spiritus adoratur. Itaque sic habes: si conueniat vniuersa ecclesia in vnum & omnes linguis loquatur, intret autem idiota aut infidelis, nonne dicent quod insanitis? Sin autem prophetent omnes, intret autem quis idiota aut infidelis, conuincitur ab omnibus, diudicatur ob omnibus. Occulta etiam cordis eius manifesta fiunt, & ita cadens in faciem adorabit deum, pronuncians quod verè deus sit in vobis. Deus est ergo qui adoratur, deus qui manet & qui loquitur in prophetis: manet autem & loquitur spiritus. Ergo & spiritus adoratur. Itaque sicut pater & filius vnum sunt, quia filius omnia habet quæ pater habet: ita & spiritus vnum est cum patre & filio, quia & ipse omnia dei nouit. Non enim extorsit, ne sit amittentis iniuria: non rapuit, ne damnatum sit eius cui videtur creptum. Neque enim aut per indigentiam rapuit, aut per excellentiam virtutis validioris extorsit, sed per vnitatem possidet potestatis. Ergo si hæc omnia operatur, quia omnia operatur vnus atque idem spiritus: quomodo non deus, qui omnia habet quæ deus habet? Aut consideremus quid habeat deus quod non habeat Spiritus sanctus. Habet deus pater diuinitatē, habet & filius, in quo habitat plenitudo diuinitatis, habet spiritus, quia scriptum est: spiritus diuinus qui est in naribus meis. Habet deus ut scrutetur corda & renes: habet & filius qui dicebat: Quid cogitatis in cordibus vestris mala? Sciebat enim Iesus cogitationes eorum. Habet & spiritus, qui etiam prophetis alieni cordis occulta manifestat, sicut supra diximus, quia occulta cordis manifesta fiunt. Et quid miramur si hominum scrutatur occulta, qui scrutatur etiam alta dei? Habet deus ut verax sit, quia scriptum est: Sit autem deus verax, omnis autem homo mendax. Et alibi scriptum est: Fidelis deus, qui non mentitur.

Roman. 1.

Sap. 7.

Ierem. 20.

Matth. 2.

Hebr. 3.

Matth. 4.

Hebr. 1.

Philipp. 3.

1. Cor. 14.

Iob 27.

Matth. 9.

Rom. 3.

tur.

tur. Nunquid mentitur spiritus, qui est spiritus veritatis, imò quem docuimus veritatem dictum, quia & ipsum Ioannes veritatem sicut filium nuncupauit? Et in Psalmo ait Dauid: Emitte lucem tuam, & veritatem tuam, ipsa me deduxerunt, & adduxerunt in montem sanctum tuum, & in tabernacula tua. Si lucem hic filium putas, ergo spiritus veritas est. Aut si filium putas veritatem, ergo spiritus lux est. Habet deus nomen super omne nomen, & dedit filio nomen sicut legimus, ut omnes in nomine Iesu genu flectant. Hoc nomen, utrum habeat spiritus consideremus. Sed scriptum est: Ite baptizate gentes in nomine patris & filij & Spiritus sancti. Habet ergo nomen super omne nomen. Quod ergo habet pater & filius, habet & spiritus per naturalis nominis vnitatem.

Psalm. 42.

Phillip. 2.

Rom. 8.

Ezech. 37.

Ioan. 16.

Quia sicut pater & filius, ita & Spiritus sanctus suscitatur mortuos. CAP. XX.

Habet deus quod suscitatur mortuos. Sicut enim pater suscitatur mortuos, & viuificat, sic & filius quos vult viuificat. Suscitatur autem etiam spiritus per quem deus suscitatur: quia scriptum est. Viuificabit & mortalia corpora vestra propter inhabitantem spiritum eius in vobis. Tamè ne infirmam gratiam putet, audi quia & spiritus suscitatur. Dicit enim propheta Ezechiel: Veni spiritus & insuffla in mortuos istos & viuent, & prophetaui sicut mandauit mihi, & intrauit in eos spiritus vitæ, & vixerunt & steterunt in pedibus suis congregatio nimis multa. Et infra deus dicit: Sciatis quod ego sum Dominus cum aperia sepulchra vestra, & educam de sepulchris populum meum, & dabo spiritum meum in vos, & viuicis. Utique cum spiritum suum dixerit, nunquid alium præter spiritum sanctum nuncupauit? Neque enim statilem spiritum suum diceret, nec hic spiritus à quatuor mudi posset venire cardinibus, quia veterum status hic quæ videmus, partis non vniuersitatis est. Et hic spiritus quo viuimus, singulorum non vniuersorum est. Spiritus autem sanctus est, ut & super omnes, & in omnibus sit. Itaque ex verbis prophetis spectare licet, quemadmodum ossa dudum resolutorum membrorum compage dispersa in formam rediuiui corporis viuificantem spiritu reuertantur, & in suos artus fauilla concresecat, sensu prius animata coeundi, quæ specie reformata viuendi. Nonne in facti similitudine vnitatem diuinæ recognoscimus potestatis? Sic suscitatur spiritus sicut & Dominus in passione propria suscitauit, cum subito in momento oculi defunctorum sepulchra patuerunt, & rediuiua corpora surrexerunt de tumulis mortis, quæ fetore deterio ac vitæ odore reparato expirantium fauilla spirantium faciem receperunt. Habet ergo spiritus quod habet Christus, habet igitur quod habet deus, quia omnia quæ habet pater, habet filius. Ideoque dixit: Omnia quæ habet pater mea sunt.

Quia spiritus in Dei sede, & vnum regnum patris, & filij & Spiritus sancti indiuisum. CAP. XXI.

Nec illud mediocre, quod de throno Dei exire fluuium legimus, sic enim habes dicente Ioa-

ne Euangelista: Et ostendit mihi flumen aquæ viuæ, splendidum tanquam chrysellum procedens de sede Dei & agni, in medio plateæ eius, & ex utraque parte lignum vitæ, faciens fructus duodecim, per singulos menses reddens fructum suum, & folia ligni ad medicinam omnium gētium. Hic est utique fluuius de Dei sede procedens, hoc est, Spiritus sanctus: quem bibit qui credit in Christum, sicut ipse ait: Qui sitit veniat ad me, & bibat, qui credit in me, sicut dicit scriptura: Flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. Hoc autem dicebat de spiritu. Ergo flumen est spiritus. Hic igitur est in Dei sede. Neque enim aqua abluuit Dei sedem. Denique Dauid non supra sedem Dei dixit, sed supra cælos esse quamlibet illam intelligas aquam. Quia scriptum est: Et aquæ quæ super cælos sunt, laudent nomen Domini. Laudent dixit, non laudet. Nam si aquæ clementum voluisset intelligi, laudet utique dixisset. Dicendo autem pluraliter, virtutes voluit æstimari. Et quid mirum si in sede Dei Spiritus sanctus est, cum ipsum regnum Dei operatio spiritus sit, sicut scriptum est: Quia non est regnum Dei esca, & potus, sed iustitia, & pax, & gaudium in Spiritu sancto? Et ipse cum dicit saluator: Omne regnum in seipsum diuisum destruitur. Deinde subiuciendo: Quod si in spiritu Dei eiicio demonia, profectò peruenit in vos regnum Dei. Ostendit regnum sibi indiuisum esse cum spiritu, quid autem dementius quam ut neget quisquam Christo conregnare Spiritum sanctum, cum etiam nos in Christi regno conregnaturos Christo Apostolus dicat: Si enim commortui sumus, & conuiuemus: si sustinemus, & conregnabimus. Sed nos per adoptionem, ille per potestatem: nos gratia, ille natura. Habet igitur consortium regni cum patre, & filio etiam Spiritus sanctus, qui vnus naturæ, vnus dominationis, vnus etiam potestatis est.

Quia Dominus Sabaoth etiam Spiritus sanctus. CAP. XXII.

Itaque cum habeat consortium regni, quid obstat quo minus Spiritum sanctum intelligamus, à quo Esaias missus est? Neque enim Paulo possumus authore dubitare, cuius sententiam in Actibus Apostolorum Lucas euangelista sic probauit ut scriberet. Denique sic habes dicente Paulo: Bene locutus est spiritus per Esaiam ad patres nostros dicens: Vade ad plebem istam, & dic: Aure audietis, & non intelligetis: & videntes videbitis, & non aspicietis. Spiritus ergo est qui misit Esaiam. Si spiritus misit, spiritus est utique quem mortuo Ozia rege vidit Esaias quando dixit: Vidi Dominum sedentem super thronum excelsum & cleuatum, & plena erat domus maiestatis eius, & Seraphim stabant in circuitu eius, sex alæ vni, & sex alæ alteri, & duabus velabant pedes, & duabus velabant faciem, & duabus volabant & clamabant alter ad alterum, & dicebant: Sanctus, sanctus, sanctus, Dominus Deus sabaoth, plena est vniuersa terra maiestate eius: si stabant Seraphim, quomodo volabāt? Si volabāt, quomodo stabant? Si hoc non possumus comprehendere quomodo Deum comprehendere volumus quem non videmus? Sed sicut rotam intra rotam vidit propheta currētem, quod utique non ad corpore

Apoc. 22.

Ioan. 7.

Psalm. 148.

Roman. 14.

Luc. 11.

2. Tim. 2.

Act. 28.

Esai. 6.

ralis refertus speciem visionis, sed ad vtriusque gratiam testamenti, eo quod teres vita sanctorum sit, & ita sibi concinens, vt superioribus posteriora respōdeant. Rota igitur intra rotam est vita sub lege, vita sub gratia, eo quod Iudæa intra ecclesiam sit, lex intra gratiam. Nam intra ecclesiam est, qui Iudæus est in occulto, & circuncisio cordis intra ecclesie sacramentum est. Sed illa Iudæa intra ecclesiam, de qua scriptum est: Notus in Iudæa Deus. Ergo sicut rota intra rotam currit, similiter alæ stabant, & alæ volabant. Similiter & Seraphin duabus alis faciem, & duabus alis pedes velabant, & duabus volabant. Nam hic quoque spiritalis sapientie sacramentum est. Stant tempora, volant tempora. Stant præterita, volant futura. Et quasi alæ Seraphin, ita faciem Dei vel pedes velant: eo quod in Deo qui nec principium nec finem habet, omnis ab hac cognitione principij eius & finis cursus temporum feratur. Stant ergo præterita vel futura, præsentia volant. Ne quare principij eius vel finis arcana quæ non sunt. Habes præsentia, sed laudato, non disciebant, & Seraphin indefessis vocibus laudant, & tu discutis: Quod vti que cum faciunt, ostendunt nobis non aliquando discutiendum Deum, sed semper esse laudandum. Ergo Dominus Sabaoth, & Spiritus sanctus est.

Psal. 75.

Quia omnipotens etiam Spiritus Dei. CAP. XXIII.

Nisi forte displicet impiis doctor quem Christus elegit, aut Dominum virtutum negare possunt Spiritum sanctum, qui donet quas voluerit ipse virtutes. Nunc vnitatem maiestatis licet in patre filioque & sancto Spiritu cognoscere. Nam plerique dicunt patrem Deum ab Esaiâ hoc tempore visum. Paulus spiritum dixit, Lucas probauit, Ioannes euangelista ad filium retulit. Sic enim scriptum est de filio: Hæc locutus est Iesus & abiit & abscondit se ab his. Cum autem tanta signa fecisset coram eis, non credebant in eum, vt sermo Esaiæ impleretur quem dixit: Domine quis credidit auditui nostro, & brachium Domini cui reuelatum est: Pro-

Ioan. 12.

Esaiæ 53.

pterea non poterant credere, quia iterum dixit Esaias: Excæcauit oculos eorum & indurauit cor eorum, vt non videant oculis, & corde intelligant & conuertantur, & sanem eos. Hæc dixit Esaias, quando vidit maiestatem eius, & locutus est de eo. Ipsa verba dixit Ioannes dixisse Esaiam, & maiestatem ei filij apparuisse euidentissimè reuelauit. Paulus autem spiritum hæc dixisse memorauit. Vnde igitur ista diuersitas? diuersitas quidem verborum non sensuum est. Nam licet diuersa dixerint, nullus errauit: quia & pater videretur in filio qui dixit: Qui me videt, videt & patrem. Et filius videretur in spiritu, quia sicut nemo dicit Dominum Iesum nisi in Spiritu sancto, ita non carnali oculo, sed spiritali gratia Christus videtur. Vnde & scriptura ait: Surge qui Dormis & exurge à mortuis, & illucescet tibi Christus. Et Paulus cum oculos perdidisset, quomodo nisi in spiritu Christum videbat? Vnde & Dominus ait: Ad hoc enim tibi visus sum, vt constituerem te ministrum & testem quibus vidisti me, & in quibus visurus es. Nam & propheta spiritum accipiebant, & Christum videbant. Vna igitur visio, vna præceptio, vna maiestas. An negas etiam Dominum maiestatis esse Spiritum sanctum, cum Dominus maiestatis sit crucifixus, qui natus est de Spiritu sancto & virgine Maria, quia non alter Christus, sed vnus est, & ante secula ex patre vt Dei filius natus, & in seculo vt homo carnis assumptione generatus? Quid autem dicam, quia sicut pater & filius, ita etiam spiritus immaculatus est & omnipotens? quia Græcè παντοδυναμος, παν ἑξουσιουπος, Salomon dixit, eo quod omnipotens & speculator sit omnium, sicut lectum esse in libro Sapientie supra est demonstratum. Ergo & spiritus in honore est & in maiestate: intueri nunc, ne quid eum fortè non deceat: aut si tibi displicet Ariane, detrahe eum de patris filiique consortio. Sed si detrahere volueris, cœlum supra te verti videbis, quia virtus eorum omnis ab spiritu est: Si detrahere volueris, in Deum tibi prius mittenda est manus, quia Deus spiritus. Sed quomodo detrahes eum, qui alta scrutatur Dei?

Ioan. 14. 1. Cor. 12.

Sapient. 7.

FINIS.

LECTORI CHRISTIANO S.

Hic liber in codice valde vetusto, quem nobis Dionysiana bibliotheca suppeditauit, cõiun-ctus cū tribus libris de Spiritu sancto B. Ambrosij, & hoc titulo: Incipit liber quartus Beati Ambrosij de Spiritu sancto. Quem cum iterum atq; iterum legissemus, primum quidem antiquissimi esse auctoris intelleximus tum ex aliis, tum ex duabus maxime rebus: quod alia vtatur versione cum scripturæ profert testimonia, quale est illud Act. 13. λετρησεντων αυτων τῆς ἰσραηλ. deseruientibus illis Domino. & quod scribat: Vnde tractum est per omnes facere Orientales Ecclesias, & nonnullas Occidentales vt in oblationibus sacrificiorum, quæ Deo Patri offerrentur, vna cum sacerdote voce populus vtatur, id est, Sanctus, Sanctus Sanctus. quod X isti institutum esse dicunt historici. Deinde non esse librum quartum Ambrosij, vt titulus præ se ferebat, multis assecuti sumus coniecturis. alij in capita distincti sunt & quidem ab ipso Ambrosio, hic perpetuus: in aliis præfatione vitur, hic caret præfatione: & in fine huius libri ait se breuiter de diuinitate Spiritus sancti dixisse, & in tribus libris disputat copiosissimè. Sed & Ambrosij ne esset, dubitare cepimus, quia nescio quid dissimile in stilo deprehendimus: nihil tamen statuimus, nisi dignissimum esse lectu.

PRO-

PROOEMIUM VIDETVR DESIDERARI.

Rom. 8.

VOS autem in carne nõ estis, sed in spiritu, si tamè spiritus Dei habitat in vobis. Si quis autem spiritum Christi nõ habet, hic non est eius. Si autem Christus in vobis est, corpus quidem mortuum est propter peccatum, spiritus verò viuuit propter iusticiam. Quod si spiritus eius qui suscitauit Iesum à mortuis, habitat in vobis: qui suscitauit Christum ex mortuis, viuificabit & mortalia corpora vestra propter inhabitantem spiritum eius in vobis. Diuino Apostolus modo & diuino eloquio sacramentum dominicæ Trinitatis, fidei nostræ & mentibus intimaui. Nam cum dixisset: Vos autè in carne non estis, sed in spiritu, si tamen spiritus Dei habitat in vobis: adiecit, Si quis autem spiritum Christi non habet, hic non est eius. Quid ergo Apostolus aliud quàm vnionem Trinitatis edocuit? Nam spiritus Dei spiritus Christi est. Spiritus autem Christi & Dei neque à Christo diuisus aut separatus est: quoniam neque Deus ab spiritu suo, neque Christus idem ab spiritu suo potest separabilis iudicari. Si autem inseparabilis Deus ab spiritu suo est, inseparabilis vtique & Christus ab spiritu suo est. Ergo spiritus Dei & spiritus Christi inseparabilis à Deo & Christo. Ac per hoc Deus & Christus & Spiritus sanctus indiuisi manifestantur, quia semper spiritus in Deo & Christo perennis est. Nam quid aliud cõcatenatio hæc & connexio significari contendit, quàm intelligentiam vnitatis, dum per spiritum Dei & Christum, qui inseparabiles à se sunt * vnitatis? Et vt verius dicam, vnum intelliguntur. Hoc diuinum sacramentum est. Hoc in se creatura naturaliter aut inseparabiliter non habet: vt vnus spiritus patris & filij, aut tres vnum & vnus indiuisibiliter esse noscatur. Et ideò securus Apostolus qui hoc fundamentum fidei de sancta scriptura didicit, & de diuina reuelatione cognouit, de cetero non timet, alibi vnū Deum, alibi cum Domino, alibi cum Deo & Domino sanctum Spiritum prædicare: quia siue vnus Deus dixerit, scit se nomen Trinitatis implese. Siue autè Dei & Domini solummodò memor sit, scit dicere: Ipse autem Deus & pater & Dominus noster Iesus dirigat viam nostram ad vos: & cauere ne dicat, Ipsi dirigant. Siue Dei & sancti spiritus faciat mentionem, scit se Christo iniuriam non fecisse. Siue Dei & Domini & Spiritus sancti causis competentibus personas aptet, scit dicere, & omnia hæc operatur vnus atque idem spiritus diuidens singulis prout vult: quoniam & tres deos dicere, impium est: & vnū nõ in Trinitatis nomine cõfiteri, admodum irreligiosum est. Denique sequentia consideremus quibus hunc sensum confirmat & solidat. Nam cum dixisset: Si quis autem spiritum Christi non habet, hic non est eius: adiecit, Si autè Christus in vobis est, ergo manifestum est, quia per inhabitantem spiritum Christi, Christus habitat: si autem per inhabitantem spiritum Christi, Christus habitat, vtique & per inhabitantem spiritum Dei Deus habitat, denique subiunxit: Quod si spiritus eius qui suscitauit Christum ex mortuis habitat in vobis, hoc est Dei: ac per hoc

* vnitatis.

1. Thess. 3.

1. Cor. 12.

non aliud esse Spiritus sanctus, quàm Deus & Christus probatur, per quem Deus & Christus habitat: quem qui in se non habet habitantem, nec Deum potest habere nec Christum. Sed dicit aliquis: Si per spiritum suum Deus habitat in nobis, & spiritus cum Deo & Christo vnum atque idem est, quomodo rursus dicitur: Qui suscitauit Christum ex mortuis, viuificabit & mortalia corpora vestra? Quomodo Deus & Christus vnum sunt, cum Christus per spiritum Dei susciteretur ex mortuis. O altitudo diuinitarum sapientie & scientie Dei. Verè, vbi sapiens? vbi scriba? Verè hoc est, quod oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit quæ præparauit Deus diligentibus se. Præparauit autè Deus diligentibus se, vt Christus Dominus cum in forma Dei esset, formam serui acceperit, vt solus inueniretur vtrumque. Cum ergo Christus vtrumque sit, Deus scilicet & homo, suscitatio hæc non ideò diuinitati eius adscribitur: quia diuinitas eius aut pati aut mori posset, sed quia Verbum Deus caro factus est, & inhabitauit in nobis. Cæterum si diuinitas eius pati potuisset, non vtique opus fuisset, vt formam serui acciperet: accepit autem formam serui non aliam ob causam, quàm vt per eam pro salute diligentium & pati & mori posset. Et ideò rectè dicitur, Dominus maiestatis crucifixus, & Dominus Iesus Christus ex mortuis excitatus: quia spontanea benignitate & diuina sua ratione per templi sui passionem cuncta ipse suscepit & pertulit. Ac per hoc, id quod Christus excitatur ex mortuis, proficit ad gloriam Dei, & comprobatur omnipotentiam Christi. Sed & sequentia loci huius non minus diligenter inspicere debemus, quoniam alta & profunda doctrina Apostolus ita loquutus est, dicens: Quod si spiritus eius qui suscitauit Iesum ex mortuis habitat in vobis, qui suscitauit Christum ex mortuis, viuificabit & mortalia corpora vestra per inhabitantem spiritum eius in vobis. Primum ergo manifestum est quia omnia Deus & Christus per inhabitantem spiritum suum in nobis operatur. Ac per hoc constat, quoniam sanctus Spiritus omnia operatur, quia & mortalia corpora nostra viuificabit is qui suscitauit Iesum ex mortuis per inhabitantem spiritum Christi in nobis. Et non dixit quia per se suscitatur is qui suscitauit Iesum ex mortuis, neque Christum per se suscitare, sed per inhabitantem in nobis spiritum Christi, spiritus eius qui suscitauit Iesum ex mortuis, viuificabit & mortalia corpora nostra. Et vtique in Euangelio legimus dicente Domino: Pater suscitatur mortuos & viuificat, ita & filius quos vult viuificat. Et non est dictum ibi, quia spiritum suum suscitatur Deus & Christus. Quid ergo? contrarium hoc erit illi sententia? absit. Sed intellectus illorum nobis redditur, & docemur per euangelium beatissimi Pauli, qua ratione Deus suscitatur, per inhabitantem scilicet spiritum Christi in nobis. Ac per hoc apertissimè traditur, quia omnia opera diuina Spiritus sanctus operatur. Et ideò alio in loco idem Apostolus docet, dicens: Diuisiones gratiarum sunt, idem autem spiritus. Et diuisiones ministeriorum sunt, idem autem Dominus. Et diuisiones operationum sunt, idè verò Deus qui operatur omnia in omnibus. Quomodo est istud, idem spiritus, si aliud est spiritus quàm

Roman. 11.

1. Cor. 1.

Esaiæ 64.

1. Cor. 2.

Philipp. 2.

Ioan. 1.

Rom. 8.

Ioan. 5.

1. Cor. 12.

Deus & Dominus? aut quid est, istud idē Dominus, si aliud est Dominus, quā Deus & spiritus? aut quatione accipiemus idem Deus, si aliud est Deus, quā Dominus & spiritus? et si essentia vel vsa & diuinitate & autoritate aliud & aliud, & non vnū sunt? Nullo modo possent dici idem, qui longē aliud & aliud reperirentur. Inueniretur autem & Apostolus falsus testis & contumax in Deum, qui idem adscribere, vbi idem non est. Sed absit hoc. Non sensu Apostolus laborauit. Nouit autem Deum & Dominum & Spiritum sanctum, vnum spiritum omnia in omnibus operantem. Et ne quid fortē scrupuli mēs audientium sustineret, quia cum Trinitatis personas ostēdisset, Deū cuncta in omnibus dixerat operantē dum scit & Trinitatem verē probare, sicut verē & vnionem. Quanquam terror nullus poterat videri, vbi idem saepe iam dixerat. Solito tamen suo more Apostolus, & prudentiæ suæ cautela, imo, vt verius dicam, Spiritus sancti gubernatione, quem se reuelatore & doctore habere saepe profiteretur, sicut dixit: Sed docti spiritu, spiritalibus spiritalia cōparantes. Et alio loco: Nobis autem reuelauit Deus per Spiritum sanctum: reddidit omnia vnioni, dicens: Alij enim datur per spiritū sermo sapientiæ, alij sermo scientiæ secundum eundem spiritum, alij fides in eodē spiritu, alij gratia curationum in vno spiritu, &c. Et in nouissima parte concludens, ait: Omnia autem hæc operatur vnus atque idem spiritus, qui supra scilicet Deus. Ergo quia omnia operatur Deus atque idem spiritus, Patrem & Filium & Spiritum sanctū, in quorum nomine per regenerationis baptismi recreamur, vnum deum, quod est nomen vnum, accipere debemus, & credere: quia vno atque eodem modo iisdemque virtutibus necnon & prophetationibus, quibus Patrem deum discimus, de Spiritu quoque sancto & de filio edocemur. Sed fortē quis dicat, Omnia dixit quæ ad ordinationem Ecclesiæ pertinet: non autem omnia quæ deus operatur & Dominus operatur & spiritus. Ergo de omnibus vel pauca ponēda sunt, quibus probetur Spiritum sanctum omnino diuinis operibus adesse, & ipsum omnia implere. Moyses Spiritum sancto impletur, & per spiritum Prophetæ præscientia docetur & futura prædicat. Quid Prophetæ omnes deinceps num Spiritui sancto pleni prophetauerūt, & plagas populo imminētēs annunciauerunt, & aduentum Domini & passionem prædicauerunt? probante Domino, & dicēte per os Zachariæ Prophetæ: Veruntamen verba mea & legitima mea accipite, quæ ego mando in spiritu meo seruis meis Prophetis. Ac per hoc manifestum est omnes Prophetas Spiritu sancto prophetasse. Legem quoque ipsam per Spiritum sanctum datam accepimus, & scriptā. Dicit enim Moyses: Et dedit Dominus duas tabulas lapideas digito Dei scriptas. Digitum autem dei Spiritum sanctum dici Euangelia manifestant. Cum Dominus dæmonem eiecisset, & accusaretur à Iudæis quod in Beelzebub principem dæmoniorum, dæmonia expelleret: secundum Lucam quidem respondisse perhibetur: Quod si ego in digito Dei expello dæmonia. Vnde manifestum est spiritum digiti Dei dici. Cum ergo cōstet spiritū sanctū digitum Dei dici, manifestum est quia tabulas lapideas Spi-

ritus scripsit, quas Moyses digito Dei scriptas accepit: & Spiritus sanctus dedit, quia digitus Dei non aliud, quā Deus est, quoniam in omnibus operatur. Virtutes quoque ipsas quas diuina potentia in Ægypto in doctrinam & in experimentum sui peccatoribus operata est, num manifestum est in digito Dei esse perfectas? probante Domino, qui se in digito Dei, id est, in Spiritu sancto eicere dæmonia proficitur? quia idē ipse in Ægypto, & Spiritus sanctus eadem consummauit & gessit. Quod quidem sensibus nostris intimās Dominus, in digito Dei se proficitur expellere dæmonia, docēs scilicet opera sua, opera esse sancti Spiritus: & cum opera sancti Spiritus, opera Christi sint: opera autem Christi, opera patris sunt, sicut in Euangelio secundum Ioannem legimus, ipso Domino dicente: Amen, amen dico vobis, nō potest filius facere à se quicquā, nisi quod viderit patrem facientem. Quæcūque autem ille facit, eadē & filius facit similiter. Et, Sicut pater mortuos suscitauit, & filius quos vult viuificat. Ergo hoc gradu & hac ratione agnoscimus opera sancti Spiritus, esse opera paterna: quia quæ pater operatur, eadem & filius operatur similiter: quæ autem filius operatur, eadem & sanctus Spiritus operatur. Ac sic semper Trinitas vnus Deus, & vnus spiritus per se, sed ex sese eadem & omnia in omnibus operatur: quem quidem sanctum Spiritum, quia in virtutibus suis & potentia diuina agtoscere Ægyptij noluerunt, plagis compulsi sunt confiteri. In quas me nūc audientes incidant à Domino admonentur, & serō incipiant dicere, Digitus Dei est. Ac per hoc manifestum est, quia vnus atque idem spiritus omnia in omnibus operatur. Natiuitas quoque ipsius Domini Iesu secundum carnem, nōne per Spiritum sanctū facta prædicatur, euangelizante angelo Gabriel Mariæ, & dicente: Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus Altissimi obūbrabit tibi. Et iterum Ioseph angelus in somnis apparet, dicēs: Ioseph fili Dauid, ne timueris accipere Mariam cōiugem tuam, quod enim in ea generatum est, de Spiritu sancto est. Et vnde perspicuum est quia omnia & in omnibus ipse operatur & perficit. Sed aiunt quidam, Omnia quidem diuina operatur, & de operibus Deus intelligitur, sed nihil tamen sua autoritate probatur operari, quia omnia per eum Deus operatur & Dominus. Iam quidem de autoritate eius satis constat cum Deus probatur, Deus agnoscitur, cum inseparabilis à Deo inuenitur, cum vnionem habere cum Deo & Domino manifestetur. Iam quoniam de autoritate eius quæritur quam scriptura non tacuit, edoceri nos oportet, primū quidem cum dicitur: Hæc autem omnia operatur vnus atque idem spiritus diuidens singulis prout vult. Diuidit, manifestum est, qui non ex imperio operatur alieno, & attendendū quia quæ prout vult diuidit, non est scriptum, quæ aliena sunt. Et rursum in Actibus Apostolorum legimus: Deseruentibus autem illis & ieiunantibus Domino, dixit Spiritus sanctus: Segregate mihi Barnabam & Paulum in opus ad quod vocaui eos. Quid ergo clarius, quid lucidius ad manifestandam diuinitatem & autoritatem Spiritus sancti dici potest? Segregate mihi, nō enim dixit, Segregate Deo, sed mihi: Neque in opus ad quod vocaui eos, sed in opus

Ioan. 5.

Exod. 8.

Lucæ 1. Matth. 1.

1. Cor. 12.

Act. 13.

1. Cor. 2. Ibidem. 1. Cor. 12.

Zach. 1.

Exod. 31.

Lucæ 11.

opus ad quod vocaui. Satis vtique probauit nobis A autoritatem & diuinitatē suam, qui segregationem Apostolorum non alij quā sibi adscripsit: quos & in opus non alienum, sed suum aduocasse se dixit. Quod vtique alienus à Deo & Domino, & ab autoritate diuina facere nunquam potuisset. Atque vt clarius luceat Trinitatis sanctæ autoritas vna & diuinitas excolenda, Esaiæ Prophetæ nobis contēplanda prophetatio est, quam per Apostolos ipse Spiritus sanctus nobis interpretatus est, quam ita legimus: Et audiui vocem Domini dicentis, Quem mittam, & quis ibit ad populum istum? Et dixi, Ego, ego sum, mitte me. Et dixit: Vade, & dic populo huic: Aure audietis & non intelligetis, & videntes videbitis, & non aspicietis, &c. Et vtique modō dicēs, supra in eadem visione Dominum Sabaoth vidisse se dixit sedentem in throno gloriæ suæ, & Seraphim audiuisse dicētes: Sanctus, sanctus, sanctus, Dominus Deus sabaoth, plena est omnis terra maiestatis eius. Et certē Dominus sabaoth cui laus hæc & gloria redditur, vnus atque idem in Prophetis ostenditur, & ipse est qui Esaiæ loquutus est, dicens: Quem mittam, & quis ibit ad populum istum? Et cum vnus atque idem in Prophetis significetur, ab Apostolis tamē & ab Ecclesia Trinitas intelligitur. Vnde etiam tractum est per omnes * facere Orientales ecclesias, & nonnullas Occidentales, vt in oblationibus sacrificiorum quæ Deo patri offerrentur, vnā cum sacerdote voce populus vtatur, id est, Sanctus, sanctus, sanctus, Dominus Deus sabaoth, plena est omnis terra maiestatis eius. Ergo secundum hoc cōstat Prophetā ad personā dei patris referri oportere. Ioannes autem Euāgelista informat nos & docet de filio intelligere debere. Nam cum suprā dictū testimonium Euangelio inscripsisset, & interpretatus esset postea dicens: hæc dixit Esaias quando vidit gloriam eius, & loquutus est de eo, id est, Domino Christo. Paulus autem Apostolus Romæ Iudæis contradicentibus doctrinæ suæ, & blasphemātibus viam Domini Christi, exaltans vocem suam, ait: Bene prophetauit Spiritus sanctus per Esaiam, dicens: Vade, & dic populo huic, Aure audietis & non in-

Esaiæ 6. Act. 28.

Esaiæ 6. Apoc. 4.

Esai. 6.

* sero

Act. 13.

telligetis, & videntes videbitis & non aspicietis, &c. Cum ergo in prophetia diuinitas vna doceatur ab Apostolis, tamen & ab ecclesia Trinitas intelligatur: certissimē vtique docemur quia Trinitas idem pater & filius & Spiritus sanctus, vnū & vnus Deus sunt. Et cum vnus Deus intelligantur & agnoscantur, vnus etiam & autoritatis intelligantur necesse est. Et rursum Dominus in Euangelio huius vnionis Trinitatem docet, dicens: Euntes ergo docete Mart. 28. omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris & filij & Spiritus sancti, &c. Et cum patris & filij & Spiritus sancti significantiam edidisset, Trinitatis tamē ipsius nomen vnum obseruare nos docuit, quod est Sanctus, sanctus, sanctus, Dominus sabaoth, plena est omnis terra maiestatis eius. Ac per hoc consuetudo scripture manifesta est, quæ & cum vnum Deū nuncupat, intellectum tamen Trinitatis non amputat: & cum patris & filij & Spiritus sancti memorat, nomen non * interimit maiestatis vnus. Et quid * meminisse plura: deficiet mihi pagina, deficiet tempus si cuncta quæ ad probandam diuinitatem Spiritus sancti scripta sunt reuoluere aut enumerare volucro. Hæc autem breuiter dicta sunt ad retundendam impudentiam eorum qui diuinitatem Spiritus sancti, imō vt verius dicam, ipsam Trinitatem abnegare conantur: ipsam autem negant, quando non ita vt est, Deū fatentur: quando non ita credunt vt scriptura diuina nos docuit, & vt credere oportet, sed prout illos traxerit sensus sui libido: & vt intelligant quā longē à fide Dei sint, aut quā alieni à salute qua est in Christo Iesu, qui Spiritum sanctum, quo credentes signamur, in die redemptionis nostræ contristare & abnegare nituntur: & vt sciant qui talia sentiunt quia huiusmodi machinantur, quæ neque ad veniam, neque ad remissionem peccatorum suorum poterunt pertinere, quia scriptum est: Qui autem blasphemauerit in Spiritu sancto, non remittetur ei neque in hoc seculo neque in futuro: sed illi se potius sententiæ subiicere non nesciant, quā diuinā mensura idem per os Esaiæ protulit, dicens: Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur.

Mart. 28.

* meminisse

Marc. 7. Luca 17.

Esaiæ 66.

FINIS.

Capita libri de Fide orthodoxa contra Arrianos.

Quod nihil periculosius iis hæreticis esse possit, quibus multa nobiscum paria sunt: qui cum integrè per omnia decurrere videantur, vno tamen verbo meram ac simplicem fidem insciant. Quodque sublato nomine substantia, quod isti de Euangelica & Apostolica fide patrūque traditione auferre volunt, subtiliter Arriana hæresis intromittatur. Et qua ratione istud nomen tollere laborauerint. Cap. I. De confutatione hæresis Arrianorum per firmissimas rationes, & euidentia sacra scripturæ testimonia, eo quod ita Deum filium de Deo ponant, vt ex Deo factus sit, non ex Deo natus, & quod homouision, id est, vnus substantiæ vocabulum auferant, illamque sapientiam quæ Dei filius est, creaturam intelligant. Cap. II. De destructione rationum, quibus Arriani errorem suum defendere conantur, præcipuè dicentes ideo homouision nominari non oportere, quia in scripturis diuinis non contineatur. Cap. III.

Quo argumento Arriani Deum non esse substantiam probare contendant, & de subtili illius dissolutione.

Cap. III.

Quod cum unitas substantiae in patre et filio non solum prophetica, sed et evangelica auctoritate comprobetur, non possit dici in scripturis diuisionem non inueniri. Et quae sit ratio nominis. Quod praeterea si ad aliquam similitudinem velis Arrianus in Deo comparationem facere, non possit expressus comparatum diffinire, nisi cum dicat lumen ex lumine.

Cap. V.

Quid sit Deus, et utrum ei aliquid possit comparari. Quemadmodum etiam ratio quaedam sit quae apud Graecos Logos nominatur, quae inter patrem et filium personas vel vocabula distinguit. Et quod illa ratio multis nominibus appelletur, ac qua de causa singula de filio dicantur.

Cap. VI.

De remotione occasionis erroris quam haereticus Arrianus ex hoc capere posset, quod duo nomina vel duae personae, id est, patris et filij statuuntur, quasi duo dii dicantur.

Cap. VII.

De apertione totius mysterij haeresis Arrianae, cur noluerit filium de substantia patris credi, & de responsione ad motiua Arrianorum, quodque multum intersit inter ea quae facta sunt, & eum qui omnia fecit. Et quemadmodum multis ac varijs figuris Deus se patribus praestenderit, qui tamen secundum deitatem videri non potuit.

Cap. VIII.

DIVI AMBROSII EPISCOPI

MEDIOLANENSIS, DE FIDE ORTHODOXA

CONTRA ARRIANOS, LIBER VNVS.

Quod nihil periculosius iis haereticis esse possit, quibus multa nobiscum paria sunt, qui cum integre per omnia decurrere videantur, vno tamen verbo meram ac simplicem fidem inficiunt. Quodque sublato nomine substantiae quod isti de evangelica & Apostolica fide patrumque traditione asserere voluit, subtiliter Arriana haeresis introuidatur. Et qua ratione istud nomen tollere laborauerint.

CAP. I.

MULTAS quidem & graues haereses nouimus a plurimis ebullire, & veneni vice ad intimum pectus canceris sui virus infundere. Sed vinci illi vel facile possunt, vel facile vitari, quorum prima propositione omne consilium pectoris proditur. At vero hi quibus multa nobiscum paria sunt, facile possunt innocias mentes, & soli Deo deditas, fraudulenta societate percutere, dum malorum suorum virus per bona nostra defendunt. Nihil enim periculosius his haereticis esse potest, quam qui cum integre per omnia decurrant, vno tamen verbo, ac si veneni guttam meram illam ac simplicem fidem dominicam, & exinde apostolicae traditionis inficiant. Vnde vehementer nobis cauendum est, ne se vel sensibus vel auribus nostris huiusmodi aliquid latenter insinuet: quia nihil tam cogit in mortem quam sub obtentu fidei fidem violare. Vt enim gypsum aqua permixtum, lac colore mentitur: ita hic per verisimilem confessionem traditio inimica suggeritur. Qua de re non similitudo confessionis, sed sensus mentis est ponderandus quo confessio ipsa firmatur. Denique si diligentius & accuratius attendatis, cur voluerint de evangelica & Apostolica fide, & de patrum traditione substantiae nomen auferri, proculdubio probatis haere-

sim Arrianam subtili compendio breuiatam, sublato hoc nomine introuidam. Nec hoc quidem ego suspitione aut opinione collectum affirmo. Nec uti ipsi putant Academicus disputator affisto, ut simplices sensus verborum subtilitate contorqueam, sed ut contortos, & prauos tenui argumento compositos in lucem cognitionis exponam, quod facilius possit cognita & comperta iniquitas ab hominibus vitari. Quae etenim causa, quae ratio extitit, ut quod docendum & quod credendum cunctis ecclesiis fuerat traditum, quodque patres nostri Apostolici viri contra vniuersas haereses, & maxime Arrianam, quasi quandam obicem veritatis, quo omnes aditus pestiferam doctrinam obstruerent, sancto Spiritu mundati, catholica ratione posuerunt, non sine magno nisu ab his qui tunc * eloquio Arrianae labis addicti sunt, laboretur auferri, nisi ut filium Dei mutabilem & conuertibilem, utpote non de propria patris substantia constituisse confingant: cui & initium ex tempore, & ortum ex nihilo, nomen ex altero, ut semper docuerunt, propter quod & saepe damnati sunt, nunc iam liberè, & securè, incunctanterque ecclesiis tradere, & insinuare possint.

De confutatione haeresis Arrianorum per firmissimas rationes, & euidentia sacrae scripturae testimonia, eo quod ita Deum filium de Deo ponant, ut ex Deo factus sit, non ex Deo natus. Et quod homouision, id est, vnius substantiae vocabulum auferant, illamque sapientiam quae Dei filius est, creaturam intelligant.

CAP. II.

Videtur ergo omnia eos in tractatu ipsorum, non Evangelica fide, sed subdola malignitate ad seducen-

ducendos simplices quosque posuisse. Nam iam tam ad suspicendum quam manifestum omnibus esse debet, ita eos Deum de Deo posuisse, ut Arrius tradere solebat, ut ex Deo factus sit, non ex Deo natus. Qui si natus est, vnius substantiae est. Si factus est, verus filius non est. Et si verus filius non est, nec verus Deus est. Aut si verus Deus est, & de patre non est, duo sunt habentes singuli & voluntates proprias, & imperia diuersa. Vel si concordia tantum & societate vnum sunt, non tamen & substantia: verus, ut iam dixi, Deus non est. Sic erit Deus ut Moyses Pharaoni, potestate, non genere. Filius quoque ita credendus erit, ut per Esaiam populo dictum est: Filios genui & exaltaui. Et alibi, Dii estis & filij Altissimi omnes. Sed & primogenitus ita habebitur, quomodo & Israëli à Deo primogenitus filius appellatus est. Nec non & primogenitus totius creaturae, quasi in ordine factorum primogenitus habeatur, ut ex eo serie quaedam creatis mundi rebus assignent. Denique si blato homouision, id est vnius substantiae vocabulo, similem gestori suo posuerunt, cum aliud sit similitudo, aliud veritas. Nam & homo ad imaginem & similitudinem Dei factus est, nec tamen Deus est. Nec quod Deus est, homo extitisse credendus est. Ita & filium Dei similem volunt, ut eum aliunde similem, non de ipsa vna sancta & beata patris substantia dicant. Qui si de patris substantia non est, & ortum est, id est de nullis extantibus, ut idem Arrius tradidit. Sublato enim, vel id quod pater est, vnde cunctaque fuerit filius, necesse est ut & initium ex nihilo & ortum ex tempore habeat. Nihil enim sine initio nisi solus Deus. Vnde & filius siue ipse Dominus ait: Ego & pater vnum sumus: Quod ideo dixit, ut dua rum personarum vocabula in vnius deitatis maiestate non monstraret. Sicut & Propheta ex voce Dei: Erucauit, inquit, cor meum verbum bonum, dico ego opera mea regi. Vides ergo hoc verbum bonum filium Dei esse, quem non aliunde nisi de paterno pectore (& ut ita dixerim) de vtero cordis Dei credimus natum. Et proinde eum regem appellat, quia ipse est rex regum. Deum Dominum cui omnia diuina opera succumbunt, qui dixit: Omnia quae pater habet mea sunt. De hoc & Euangelista: In principio, inquit, erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbum. Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil. Igitur quod in principio erat, semper fuisse credendum est. Sed nec aliud de esse: quam ex eo qui principium non habet, id est de corde patris qui erucauit, inquit cor meum verbum bonum. Non enim dixit: In principio factum est verbum, sed in principio, inquit, erat verbum. Quodcunque principium verbi assignare voveris, prauidicatum habebis, quia in principio, inquit, erat. Non quod duo principia ex rerum diuersitate dicamus, sed quia sermo filius semper cum patre est, & de patre natus est. Ac proinde cuius origo principium non habet, sempiternus cum patre credendus est, quia nec pater potest vnquam sine filio nominari, nec filius sine patre vocari, ac per hoc semper filius, quia semper pater. Et Deus, inquit, erat verbum. Quod Deus est, semper est, ne si semper non fuerit, verus Deus semper esse non possit: sicuti & in sophiae nomine, quia secundum Apostolum ipse est sapientia

patris. Ego, inquit, ex ore Altissimi prodiui. Non ergo aliunde quam de patre, quia semper cum patre. Et ideo sapientia Dei appellatur, ut nunquam pater sine sapientia, hoc est sine filio suo fuisse credatur. Haec est illa sapientia ineffabilis, quae initio viarum Dei apud Salomonem vel condita, vel genita, vel creata describitur, quam tamen sic conditam dicit, ut semper eam cum Deo fuisse ostendat. Quid enim Deo dabis, ut initium possis sapientiae ipsius consignare? Non enim ita Deus sapientiam suam condidit, quasi aliquando sine sapientia fuerit. Sed cum initio viarum suarum dicit, initium motus operis aliquid ostendit, ut hoc initium habeat sapientia Dei, quod de Deo processit ad creanda omnia, tam caelestia quam terrestria, non quo coeperit esse in Deo. Creatura est ergo sapientia, imò genita, non sibi quae semper erat, sed hisque ab ea fieri oportebat, ut quia quanta & qualis esset sciri non poterat, de effectu operum suorum virtus eius, & potentia nosceretur, ut quod de conditis estimamus, tunc magis timeremus cum facta miramur. Caterum si tu ita creatam sapientiam dicas, ut filium Dei creaturam intelligas, occurrit tibi Apostolus condemnans eos qui creaturam colunt, dicens: Propter quod tradidit illos Deus in desiderium cordis eorum in immunditiam, ut contumelias afficiant corpora sua in semetipsis: qui commutauerunt veritatem Dei in mendaciam, & coluerunt, & seruierunt creaturae potius, quam creatori, qui est benedictus Deus in secula. Haec est, inquam, illa sapientia Dei, quae dicit: Ego ex ore Altissimi prodiui, vniuersitatis conditrix & effectrix, id est, filius Dei per quem omnia, & in quo omnia, quia ut Apostolus dixit: In ipso constituta sunt vniuersa in caelis, & in terra, visibilia & inuisibilia, siue throni, siue dominationes, siue virtutes, siue principatus, siue potestates, omnia per ipsum, & in ipso condita sunt, & ipse est ante omnia, & omnia in ipso constant. Haec & Salomō: Cum sit, inquit, vna, omnia potens & permanens in se, omnia innouat, & per nationes in animas sanctas se transfert. Quod confirmans Apostolus ait, in interiore homine habitare Christum, ut per quem à principio omnia facta sunt, per ipsum & in fine cuncta saluentur.

De destructione rationum, quibus Arriani errorem suum defendere conantur, praecipue dicentes ideo homouision nominari non oportere, quia in scripturis diuinis non continetur.

CAP. III.

Sed dicis mihi, homouision vnius substantiae nomen ob hoc potius adorent, quam creatorem seruientes. Eadem utique Apostolus qui dixit: Vt in nomine Iesu omne genu flectant, caelestium, terrestrium, & infernorum, & omnis lingua confiteatur. Et Moyses: Adorent, inquit eum omnes angeli Dei. Et Dauid: Omnes reges adorabunt eum. Quod quidem in scripturis non diceretur, sed quia ipse est sermo filius omnium opifex. Sed dicis homouision nominari non oportere, quia in scripturis diuinis non continetur. Quero & ego, homo qui hoc prohibes si ideo nominari non debet, quia scriptum non est, an quia ita credi non liceat? Quod si ita credendum est, cur non ita profitendum? Corde enim, inquit, Apostolus, creditur ad iustitiam, ore autem confessio

fit ad salutem. Aut si ideò nominandū non est, quia nec ita credendum: obtinuit Arrianae labis assertio, quæ ideò patrem & filium vnus substantiæ denegauit, quia filium Dei, modò ex nihilo, modò ex patre, sed ab alia substantia quādo voluit, & quomodo voluit, & vnde voluit factum inducit, dummodò aliud eum, & non de eo quod pater est extitisse cōfingat. Quem et si natū dicit, sed hoc dicto genus: quia rursum omne quod natum est, factum intelligit, eò quòd & nos à Deo geniti appellemur, quos constat esse facturam. Vel si Arrianus non es, & verum filiū de verò patre natum non factum agnoscis, cur non cum patre vnam substantiam dicis? Frustrā times homo profiteri quod credis, & frustrā credis si ita nō credis, & meritò hæreticus denotaris. Et quāquam immutaueris dictum, quo putaris prohibuisse Dei filium nūcupari facturam, sed cum subiūgis, sicuti aliquid horum quod factū est: ex aperto ostēdis, non ob hoc facturam dici voluisse, quasi nō debeat factus intelligi, sed non ita factum vis sicut aliquid horum quod factum est, sed tamē factum. Aliiter enim dicis factum, vt pote perfectam creaturam, per quem facta sunt omnia, dummodò & ipsum factum intelligas, licet non ita vt cætera. Sed vt ad id reuertar, quod dicis in scripturis diuinis homouisiō, id est, vnus substantiæ vocabulū non inueniri, finge hoc interim sic sit, eò quòd vbicunque substantia legitur, res Dei non Deus accipiatur, quamquam & aliud quod scriptum non est, pariter profiteris, id est, Deum ex Deo, lumen ex lumine: quid ad hæc dicis? Aut totum mecum tene, aut totum omite. Si enim vnus substantiæ vocabulum inde times dicere, quia scriptum non est: timere identidem debes Deum ex Deo, & lumen ex lumine profiteri. Sed ego probo Deum de Deo, & lumen de lumine, & vnus substantiæ vocabulum in diuinis scripturis cōtineri. Cū enim ipse Dei filius qui Deus est, in Evangelio suo dicat: Ego de patre exiui: iure & meritò Deum de Deo profiteamur, quia de Deo patre filium Dei, Deum verum de Deo vero natum esse cognoscimus. Sed non eo genere vt nos dii sumus appellati, vel vt Moyses Pharaonis Deus est dictus. Sed quia verus est filius: de vero patre natus est: verè & confidenter Deus de Deo dicendus est, sic & lumen ex lumine. Quod scriptum non est, mecum quidem dicis, sed mecum omnino non sentis, vt quia scriptū est de patre: Deus lux est, quæ illuminat omnē hominem venientem in hunc mundum: & lux lucet in tenebris, id est, Christus in cælo, & tenebræ eam non sunt assecutæ. Hi scilicet homines quorum ignorantia tenebris obcæcatum est, Christum verū Deum, & verum Dei filium non agnouerunt, sed ipse Dominus: Ego sum, inquit, lux mundi, qui me fecutus fuerit non ibit in tenebris, sed habebit lumē vitæ. Ergo quia lumen pater, & lux filius, rectè lumen de lumine. Sed lumē ex lumine ita asseris quasi à patre qui verum lumen est, aliud lumen sit factū, quod de ipsa patris substantia non sit, sed sicuti aliud quodlibet lumen, quamquam à Deo sit factum, longè tamen aliud sit ab eo qui fecerit, & ideò lumen ex lumine non de lumine dicis. Cū ergo hæc prælocutus sum, licet mecum non intelligas, tamē quomodocunque ipsa pronūcias, cū scripta non sint:

an non & vnus substantiæ vocabulum, quod in scripturis non putas contineri, mecum pariter profiteris, nisi quia illic habuisti quomodo malignos sensus tuos occulta fraude in vtroque contegeres, sed mecum hoc ipsum sono voeis exprimeres, sed tamen longè dicti intelligentiam separares: sicuti & illi hæretici qui resurrectionem carnis negant, ad decipiendas animas simplicium dicunt his quia in carne nō resurgant. Sed si discutias eos cur hoc dixerint, cū scias illos carnis resurrectionē omnino negare, dicent tibi: Vtique ille erit qui in carne baptizatus non fuerit, vt anima ipsius dum in corpore est, de morte delictorum suorum, vt de sepulchro criminum per baptismam in eadem resurgat. Solius enim animæ per lauacri vitalis gratiam resurrectionem in carne defendent, nam & ipsius carnis salutē excludunt. Et hi per verisimilem confessionem innocentium mentes occulta fraude seducunt. Et vt solet lethale poculum mellis dulcedine temperatū suauitate fallente perimere, sic & hoc malum per blandimentum aurium audientium sensus quadam labe contaminans, contagione vitij adherentis inficit.

Quo argumento Arriani Deum non esse substantiam probare contendant & de subtili illius dissolutione.
CAP. IIII.

Denique & nunc possent homouision sicuti & cetera verbotenus nominare, si haberent quomodo illud ad aliam intelligentiam sæuo sensu peruerterent. Sed cū viderint se in hoc verbo concludi, nullam omnino mentionem huius fieri voluerunt, ne aut profitendo hoc crederent, aut credentes professi videretur, subtili ingenio excusantes, quod aut scriptum non esset, aut Deum in substantia dici non oportere, ne corporeus videretur. Deus etenim, inquit, efficit vt sit substantia, non tamen vt ipse Deus in substantia deputetur, quippe aiūt cū omnis substantia contraria recipiat, Deus verò qui nihil diuersum admittere potest, in substantia dici nō debet. Ignosce rem tibi si hoc simpliciter diceres, si rationem rei velles scire, si rudis ad hanc quæstionē accederes, si non ipse esses qui semper vel de alia substantia vel de nullis extantibus Dei filium asserbas. At cū idem ipse sis, qui hinc sæpè conuictus, sæpè confessus, sæpè negasti, sæpè aliter immutando damnatus es, qui etiam nunc in ambitione exagitatus turbas omnia, quomodo putas me ignoscere tibi posse frequentius eadem retractanti? Sed ne videatur hæc peruersitas præiudicata magis quàm examinata damnari, breuiter tibi de hac oppositione respondeam, Prohibes itaque ideò substantiam nominari, quia omne quod substantia dicitur, res ipsa vnus generis habeatur. An ignoras aliter cælestia, aliter terrena constare, sed & in ipsis cælestibus rebus atque mundanis magnam differentiam interesse? Aliter enim angeli, aliter singulæ virtutes consistuntionum suarum substantias acceperunt, sicuti Apostolus ait: Alia claritas solis, alia claritas lunæ, alia claritas stellarum. Sic & in hoc mundo, vt diuersa genera rerum, ita & diuersa corpora animalium, & omnibus sui cuiusque generis substantia, sicut

Exod. 3.
Ioan. 17.

Ioan. 14.
Ioan. 10.

Quod cum vnitas substantiæ in patre & filio non solum prophetica sed & euangelica autoritate comprobetur, nō possit dici in scripturis diuinis homouision non inueniri. Et que sit ratio nominis: quod præterea si ad aliquam similitudinem velit Arrianus in Deo comparationem facere, nō possit expressius comparatum definire, nisi cū dicat, lumen ex lumine.

CAP. V.

Cū ergo hanc vnitatem substantiæ in patre & filio non solum prophetica, sed & euangelica autoritate cognoscas, quomodo dicis in scripturis diuinis homouision non inueniri, quasi aliud sit homouisiō quàm quod dicit: Ego de Deo patre exiui: Et ego & pater vnum sumus: Vel quòd Prophetæ ex aperto substantiam Dei intinabunt? Hæc est autem nominis ratio, vt in patre & in filio vnitatem substantiæ credas, licet rem ipsam (quæ est inenarrabilis) definire non possis, vt siue lumen de lumine dicas, siue verbum de verbo, siue spiritum de spiritu, siue Dominum de Domino, quodcunque de eo dixeris, vnus tamen essentiæ patrem & filium credas, & de eo ipso quod pater est, filium intelligas. S. Ambr. tom. 4.

Nam si aliquam comparationem de rebus his quæ videntur in eo facias, ipsa dissimilitudine rerum non rationem ostendes, sed altercationem disputationis induces, vt cuius voce descriptum est, Cui me comparabis? ac proinde Deus cui assimilari nihil potest, sufficiat credi quod ipse sentitur, quem ipse credi se voluit, non indicari. Denique si de hoc ipso quod mecum profiteris, ad aliquam similitudinem velis in Deo conferre, nescio an quod comparaeris possis expressius definire: vt puta cū dicis lumē ex lumine, si ad explanandum illud scrupulosa narratione cogaris, quæro quomodo lumen ex lumine credas? Vtrum quasi lucernam ex lucerna, vel quasi solem ex sole, vt aut duas lucernas, aut duos soles quasi duos deos sub hoc exemplo inducas: aut splendorem luminis eiusdem lucernæ, vel claritatem solis de eodem sole fulgente, lumen de lumine confignes, vt in matricem luminis patris figuram assimiles, filium verò in splendorem claritatis ostendas, quod de eo Propheta dixit: Apud te est fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumen. Vel Salomon cū dicit: Candor est lucis æternæ, & speculum sine macula Dei maiestatis, & imago bonitatis illius. Vel Apostolus hic prædicauerit Saluatorem nostrum imaginem esse inuisibilis Dei, eo quod imago lux sua sit quæ de eodem sole procedit. Sed quanta ad hæc responderi possunt, quæ lites generant, quod Apostolus prohibet, longum est dicere: Quippe cū constet lumen illud quod Deus est æstimari, comprehendi & definire non posse. Nec verè aliquid ex his quæ in hoc mundo sunt, maiestati diuinæ comparari, quia nihil de omnibus istis quæ videntur aut dicuntur secundum id quod Deus est, condigna similitudine æstimari potest, quippe cū ipsis intellectibus & sensibus maior sit. Idem præmonuit vt diuinitatem substantiæ crederes, & verū filium de vero patre cognosceres. De qualitate autem rei requirere non deberes, quia quale aut quantum sit, scire non possis. Hoc enim Prophetæ, hoc Apostoli prædicauerunt.

Quid sit Deus, & vtrum ei aliquid possit comparari. Quem admodum etiam ratio quædam sit quæ apud Græcos Logos nominatur, quæ inter patrem & filium personas vel vocabula distinguit. Et quod illa ratio multis nominibus appellatur, ac qua de causa singula de filio dicantur.

CAP. VI.

Denique pro captu, pro viribus, pro fide nostra intueamur, Deus quid sit, & videamus an ei aliquid possit comparari. Certè hic est de quo & cū dicitur, non potest dici. Cū æstimatur, non potest æstimari. Cū comparatur, non potest comparari. Cū definitur, ipsa sua definitione crescit. Qui cæculum manu sua operit, pugno omnem ambitum mundi claudit. Quem totum omnia nesciunt, & metuendo sciunt. Cuius nomini & virtuti famulatur hic orbis. Et ipsa elementorum sibi succedentium momentanea vicissitudo testatur. Vide ergo si potest aliquid esse quo possit pater comparari & filius, quia talis est filius qualis & pater. Non enim ipse se vnum cum patre diceret, nisi talem se qualis est pater sciret. Ratio quædam est quæ apud Græcos

Psal. 33.
Sap. 7.

Colos. 1.

M

Logos nuncupatur, quæ inter patrem & filium personas vel vocabula distinguit, quia & ipse filius Ratio dicitur: quæ tamen ratio multis nominibus appellatur. Modò verbum, modò virtus, modò sapiëntia, modò dextera, modò brachium, modò margarita, modò thesaurus, modò retia, modò aratrum, modò fons, modò petra, modò agnus, modò homo, modò vitulus, modò aquila, modò leo, modò via, modò veritas. Et ita cum sit Deus omnia in omnibus, vt per hæc vocabula diuinarum dispositionum mysteria cognoscantur, non vt ipsa maiestas filij Dei propriè definita monstretur. Quid est enim filius de eo quod pater est? Alius idē. Nā & hoc verbū nuncupatur, quia ex proprio diuino ore processit, & nihil pater sine eo aut iussit aut fecit. Virtus dicitur, quia verè de Deo & semper cum Deo est, & omnis potestas patris in eo consistit. Sapientia appellatur, quia de corde patris adueniens, arcana cœlestia credentibus reserauit. Dextera nuncupatur, quia per eum omnia opera diuina perfecta sunt. Brachium dicitur, quia ab ipso omnia continentur. Margarita appellatur, vt nihil illo preciosius habeatur. Thesaurus dicitur, vt in ipso omnes opes & diuitiæ regnorum cœlestium conditæ agnoscantur. Retia dicitur, quia per ipsum, & in ipso de mari seculi diuersè gentium multitudo sicut piscium per aquam baptismatis in ecclesia cōgregatur, vbi bonorum malorumque discrimen agnoscitur. Aratrum nuncupatur, quia signo crucis suæ dura pectora subiiciuntur, vt necessariora in ipsa præparentur. Fons aquæ viuæ appellatur, quia ex eo sitientia corda cœlestis aquæ gratia irriguantur. Petra dicitur, quia credentibus fortitudinem, incredulis duritiā præstat. Lapis angularis dicitur, quia vtrosque parietes noui & veteris Testamenti vnus & mediator in semetipso continens copulauit. Agnus dicitur, vt innocentia Christi & passio demonstraretur. Homo dicitur, quia secūdam carnem propter nos homines nasci dignatus est. Vitulus dicitur, quia propter nostram salutem pati sustinuit. Aquila dicitur, quia post venerabilem resurrectionem, vt rex altam ad patris peruolat sedem. Leo dicitur, quia ipse est rex regū, qui mortem ac zabulum virtutis suæ potestate comminuit. Via est, quia per ipsum ascēsus est. Veritas, quia mēdaciū nescit. Vita est, quia ipse vniuersa viuificat. Vides ergo per hæc vocabula, significationes dispositionum & operum diuinorum præostensas, non tamen ipsum Deum propriè definitum. Est ergo pater Deus immensus, æternus, incomprehensibilis, inestimabilis. Est & filius eius Deus & Dominus noster, tātus quantus est & pater, sed nō aliunde quàm de patre, quia ego inquit, de patre exiui, hoc est lumen de lumine.

De remotione occasionis erroris quam hæreticus ex hoc capere possit, quod duo nomina vel duæ personæ, id est patris & filij statuantur, quasi duo Dij dicantur.

CAP. VII.

Sed ne ex eo occasionem aliquam hæreticus capiat, cum duo nomina vel duas personas, id est, patris & filij statuo, quasi duos Deos dicam, vt illi duos ex diuersitate confingunt. Nos autem patrem

& filium ita nominamus vnum Deum, vt in his personis & nominibus consignemus. Viderint Philosophi, viderint hæretici discipuli eorum qui potestati diuersitate variantur. Nobis tamen vnus Deus est pater, vt Apostolus dixit, Ex quo omnia, & nos ex ipso, & vnus Dominus Iesus Christus Deus Dei filius per quem omnia, & nos per ipsum. Nam duo, quid aliud intelligatur quàm duorum per partes diuisa substantia, & cum omnibus ipsi dissociata natura agendi ac iubendi tam voluntas quàm imperia diuisa? Porro pater ac filius etsi duæ personæ creduntur, ratione tamen & substantia vnus sunt. Nam inæqualium societas, melioris offensa est, & in iniuriam eius qui verus Deus est, non verus alius comparatur. Cum autem ego patrem & filium statuo, vnitatem generis assigno. Et si illam in personis diuidendo, discretionis tamen personarum rursus eadē nomina in vnitatem sui naturali legis fœdere consignat. Vnde & tantus est filius quantus videbitur pater, totus de toto, integer de integro, perfectus de perfecta consummataque virtute, sicut Apostolus dicit: In quo omnis plenitudo diuinitatis corporaliter habitat. Nam & Hieremias receptissimus Prophetarum, hanc vnitatem diuinitatis in patre & filio sciens, ait: Hic est Deus noster, & non deputabitur alius absque illo, qui inuenit omnem viam prudentiæ, & dedit eam Iacob puero suo, & Israël dilecto suo: Post hæc in terris visus est, & cū hominibus cōuersatus est. Et Esaias hoc ipsum prædicat, dicens: Hæc dicit Dominus Deus: Fatigata est Ægyptus, & negociatio Æthiopum, & Sabain viri excelsi ad te transierunt, tui erunt serui, & post te ambulabunt vincti compedibus, & te deprecabuntur, quoniam in te Deus est, & non est alius Deus præter te, tu es enim Deus. Quod ne putes me eo supercilio dixisse quo Sabellius fertur, qui ipsum patrem ipsum filium profiteretur, non ita nos totum in vnam sententiam cogimus, vt aliorum hæreticorum fraude capiamur. Sed quia in ipso nomine personarum autoritas indiscreta cognoscitur, & filius non genere sed personaliter à patre nominatur, proinde totum patri adscribimus quod est filius, & totum filio quod pater est. Nihil nō videbitur patris quod iudicabitur filij, nec filij quod defenditur patri: quia vnitatis maiestatis nō finit Deos plurali vocabulo appellari, quippe cum constet patrem & filium esse substantiæ: vnde vtique vnus Deus est dictus. Illud ante cuncta metuentes, quod vbi pater & filius vnus non sint, inuidia recurrat authoris interpolata natiuitas. Hoc enim placuit hæreticis, vt Deus ille omnipotens inuisibilis immensus degeneraret in filio. Non modò potest esse de conditione mutata quasi non potuerit pater de semetipso talē habere qualis & ipse est. Proinde nos verum filium de vero patre qui semper fuit, & est vnus substantiæ cum patre defendimus. Et hoc est quod Græci homouisionem appellant, id est, cum vno aliud ipsum, vt personæ audietis nominatum fierent, non vt substantiam vocabula separarēt.

De apertione totius mysterij hæresis Arrianæ, cur noluerit filij de substantia patris credi, & de responsione ad motiua Arrianorum, quodque multum inter ea quæ facta sunt, & eum qui omnia fecit. Et quemadmodū in multis ac variis

ac variis figuris Deus se patribus præostenderit, qui tamen secundum deitatem videri non potuit.

CAP. VIII.

Sed vt omne mysterium hæresis Arrianæ traducam, cur nolint filium de patris substantia credi, breuiter intinabo. Ait enim: Cum sit Deus pater omnipotens, inuisibilis, inconvertibilis, immutabilis, perfectus, semper idem, æternus: filius verò visibilis, quia sæpè patribus visus, & conuertibilis atque mutabilis, quia in variis figuris quibusque sese monstrauit. Qui si de patris, inquit, esset substantia, nūquam fieri posset vt ante carnis assumptionem aut visibilis aut mutabilis cerneretur, quin potius in æqualitate qua pater est, permanisset, ex cuius substantia erat: quia quod de patre est, nec videri, nec mutari, nec conuerti posse credendum est. Accedit ad causam, cum illapsus est in Mariam, cum virginis vterum oppleuit, aliud vtique ex illa quàm quod venerat, natum est. Vnde iam inquit corrupta substantia statim vertit ordinem, perdit continuò immutationem, ipsa formando de Deo in hominem, de spiritu in carnem. Et vtique translatio omnis interemptio est pristini. Ac per hoc aiunt: Si filius de patris substantia esset, iam & patrem minorem videri substantiæ suæ vel traditione vel sine, & proinde filium ex alia substantia credere maluerunt, quod conuerti, & mutari, & videri possit, quia hoc de patris substantia credi non liceat. Hæc est causa erroris, hæc origo hæresis Arrianæ, dum non intelligunt virtutem Dei, neque tanti sacramenti dispositionem agnoscunt, cur Deum humanis conditionibus cōparent. Quibus primò respondendum. In loco filium Dei non ita visum vt Deus erat, sed vt homo capere poterat de Deo. Deinde variis figuris non immutabilem & conuertibilem ipsum esse, sed hoc esse, potentie Dei, vt cum se singulis prout vult reuelare dignatur, habitum mutat, non substantiam vertat, nec proprietatem qualitatis amittat, sed iuxta meritum videntis temperamentum maiestatis adhibeat, ipse tamen idem vt semper est in substantiæ suæ proprietate permaneat. Sicut scriptum est: Mutabis eos & mutabuntur, tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient. Nam etsi multa sunt ex his quæ in hoc mundo videntur, quæ ex alio cōuertuntur in aliud, vt desinant esse quod erant, & hoc sint quod retrò non fuerant: vt limus cum in hominem figuratur, limus esse iam desinit: aut pisces aut aues cum de aqua procedunt, ex eo iam non aqua, quia aliud, vt lutum figuli cum solidatur in testam: vt lapis cum dissoluitur decoctus in calcem: vt arena cum mutatur in vitrum, & cætera quæ longum est recensere. Sed multum interest, stulte hæretice, inter ea quæ facta sunt, & eum qui omnia quemadmodum voluit fecit. Quæ facta sunt, ascriptæ conditioni deferuiunt: qui verò fecit, suæ voluntatis & proprii iuris est. Neque potest in aliud quàm quod est aliquo cogente mutari, sed prout vult, & cui vult se monstrat. Nam si angeli in figura hominum sæpè sunt visus, & tamen aliud non sunt quàm quod se esse norūt, neque substantiam mutant cum formam humani corporis sumunt: quanto magis ipse Dominus noster qui omnia fecit, qui ipsis angelis vt hoc possent

Psalm. 101.

sua institutione concessit: Huc accedit quod sic filium Dei, vt iam dictum est, visum à patribus approbamus, vt non totum in illo quod Deus est, videretur: sed dispositiones rerum futurarum, quæ suis quibusque temporibus complenda erant, in illo per imaginem cernerentur. Nam quis filium Dei videre potuit antequàm cōspicibilem materiam sicut ei placuit assumpsit, vel ipsum hominem inducere dignatus est? Qui etsi Abraham visus est, sed in forma humani corporis visus est, quo scilicet postremis temporibus in homine venturus esse demonstraretur. Iacob etiam alibi in angelo, alibi æquè videtur in homine. Qui idem se in angelo demonstrat, vt nuncium se magni consilij indicaret. In homine verò, cum quo & colluctatus fuisse describitur, vt imaginem futuræ colluctationis quam cum Israël habiturus erat, cum secundum hominem aduenisset, indicaret. Sed vt Dominum crederet, cum quo tanto certamine sub figura hominis luçtatur Israel, id est homo videns Deum, nomē accepit. Vidi, inquit, Deum facie ad faciem, & salua facta est anima mea. Et vt qui figuram hominis viderat, quam Deus Dei filius induerat, Moysi in rubo in flamma ignis apparuit, vt lumen credentibus, incredulis iudicium demonstraret, quia Christus credentibus salua est, nō credentibus pœna, vt Apostolus ait: Aliis odor eius vitæ in vitam, aliis odor mortis in mortem. Populū Israël in columna nubis per diem, & per noctem in columna ignis quasi dux itineris præcedebat, vt baptismi gratiā per nubē & donum sancti Spiritus per ignem ostenderet: quia Apostolus Paulus in nube patres baptizatos scribit. Et spiritum sicut ignē esse, Apostolorū Acta declarant. Vides ergo per omnia hæretice, characteres diuinarū scripturarū in honore Dei patribus præostensos, nō tamen ipsum Deū, vt est, propriè reuelatum. Denique dum Moyses oraret vt faciem Dei purè videret, quid ad illum conueniret? Non poteris, inquit, videre faciem meam. Non enim videbit homo faciem meam, & viuet. Hoc ipso quod negatur aspectus, claritas assignatur, quæ scilicet tanta est, quanta credenda est quæ inuisibilis indicatur. Cum ergo Moyses & situm cœli, & ordines mundi, & elementorum vices, totius denique orbis ornamenta digesserit, indicaret, expresserit, cui ipse Dominus testimonium perhibuit, dicens: Nemo erit ex Prophetis vt seruus meus Moyses, cui facie ad faciem, ore ad os locutus sum, Deum tamen purè videre non potuit. Merito quidem Propheta omnium dignus, sed non vsque adeo, vt intueri Deum valeret, quia homo tantummodo esset. Et vtique hæc omnia filij verba defendimus, quem in monte Syna cum Moyses locutum esse scimus, qui agendis explicandisque rebus à patre aduenerat, quia omnia à principio per ipsum & ordinari, & explicari, & manere conueniat, vt habendi filij hæc præcipua ratio constaret. Et tamen sic visus accipitur, vt alicuius conspicibilis, vt dixi, materiæ dispositione assumpta videretur, salua scilicet inuisibilitate eius, quam à conspectu omnium maiestas interfusa seposuit. Non enim sic humanis aspectibus reuelatus est, vt tota in illo deitas appareret, sed ad vicem speculi cum conceptos intra lucem suam vultus, quasi ad plenam effigiem ho-

M ij

Ioan. 16.

Genes. 32.

*2. Cor. 2.
Exod. 13.*

Exod. 33.

Nomm. 12.

minis includit, ita maiestas eius præeunte fulgore intra id visum esset, quod imaginem veritatis, non ipsum Deum propriè demonstraret. Sic & cum hominem induere dignatus est, non labem æternitati intulit, ut spiritum in carnem mutaret, sed ut suscepto homini immortalitatem atque æternitatem cœlestis vitæ præstaret. Nā et si Apostolus semetipsum exinanisse dicit, formā serui accipiendo, non utique sic exinanitū accipimus, ut aliud quā fuerat idem Christus fieret, sed ut seposito interim maiestatis suæ honore, humanum corpus indueret, quo suscepto salus gentium fieret. Ut enim sol cum nube tegitur, claritas eius cōprimitur non cæcatur, & lumen illud quod toto orbe diffusum claro splendore cuncta perfundit, paruo admodum obstaculo nubis includitur, non aufertur: sic & homo, ille quem Dominus Iesus Saluatorque noster, id est, Deus Dei que filius induit, Deum tamen in illo non interceptit, sed abscondit. Denique cum se in monte paululum extra ipsum hominem extulisset, fulgore luminis eius penè obcæcari Apostoli, in terram quippe homines ceciderunt, periclitati vitam nisi eis Dominus compresso rursus maiestatis suæ honore ut misericors subuenisset, secundum illam sententiam: Nemo vidit Deum, & vixit. Ut ergo claritas solis cum usque ad nostros emicat visus sibi salua est, quia quod non videtur, infirmitatis est nostræ, quorum oculos nubium texit obscuritas: ita probat se non suo detrimento proprii latuisse fulgoris, sed carnis, ut dixi, beneficium, cuius causa filius Dei, filius hominis esse sustinuit. Nempe enim de spiritu Dei virgo concepit, & quod concepit, hoc peperit, id est, Deum homini suo (ut iam dixi) sociatū: sicut ipse dixit, Quod nascitur de carne, caro est: & quod nascitur de spiritu, spiritus est, quia Deus spiritus est, & de Deo natus est. Sicut & angelus ad Mariam virginem dicit: Spiritus Dei veniet in te, & virtus Altissimi obumbrabit te. Propterea quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius Dei. Vides ergo ipsum spiritum, id est, filium Dei venisse ad virginem, & inde Dei & hominis filium processisse. Nec tamen ipso indumēto

A carnis Dei filium esse mutatum, sed eundem ipsum esse in homine, qui fuerat ante mundum cum patre, per quem facta sunt omnia, & sine quo factum est nihil, sicut Euangelista ait: Mundus per ipsum factus est, & mundus cum non cognouit. Carterum amēntis est credere ab eo posse liberari, qui ut liberaret, amissus est, ut nasceretur, oppressus est: ut immortalitatem redigeret, transiit ad mortem. Sed absit, hæretice, ut sensus tuæ iniquitatis à catholicis admittatur. Nos enim credimus immutabilem & incōuertibilem, verbum & spiritum, id est filium Dei: qui cum hominem induit, non statim vertit, non ordinem perdidit, non substantiam immutauit, sed illuias eiusdem corporis æterno claritatis suæ lumine illustrauit, ut ad nos per tramitem corporis eius lux sancti Spiritus, & æternæ vitæ gratia redundaret. Quem et si passum credimus & sepultum, sed homo ille passus est quem filius Dei suscepit, quem induit, quem portauit. Sed quia totum ad authorem referebatur quicquid homo ille patiebatur, idē mors & passio Domini iudicatur: Non constat immortale esse quod Dei est, hominis quod caducum. Tertia quoque die resurrexit, non Deus in hominem, sed homo potius in Deum. Ascendit in celos, obtulit patri suo hominē illum gratissimū munus, confedit ad dexterā patris, secundū quod scriptum est: Dixit Dominus Domino meo, sede ad dexterā meam. Misit nobis Spiritum sanctum de propria sua & ipsa vna substantia sua protectorem, sanctificatorem, & deductorem in vitam æternam, sicut scriptum est ex voce Dei: Effundam de spiritu meo super seruos meos & ancillas meas. Et iterum: Spiritus ex me prodiit. Et ipse Dominus Saluatorque noster: De meo, inquit, accipiet. Et ex eo utique quod est filius, quia & filius de eo quod pater est. Exinde præfinito tempore venturus viuos mortuōsque iudicaturus, ut reddat creditibus præmia, non creditibus verò supplicia. Cuius regnum æternum, immortale, nec initium habet nec terminum, cui est honor, & gloria in secula seculorum.

Ioan. 1.

Ioan. 3.

Luc. 1.

Psalm. 109.

1. Cor. 2.

FINIS.

Capita libri de incarnationis Dominicæ sacramento.

- De introductione oblationis Cain & Abel ad hæreticorum confutationem. Et quòd sententia qua ad Cain dictum est: Si rectè offeras, non autem rectè diuidas, peccasti, quiesce: generaliter in omnes extra ecclesiam constitutos sit lata. Cap. I.
- De enumeratione hæreticorum in quos superior generalis sententia comprobatur esse lata, cum admonitione ut nos caueamus, ne & alicui nostrum dicatur: Si rectè offeras, rectè autem non diuidas, peccasti: quiesce. Cap. II.
- De comprobatione veritatis in superiori capitulo assertæ, per testimonium Joannis piscatoris, & de reprehensione eorum qui recusant audire quæ dicuntur, et intelligere quæ leguntur. Quidque cauendum & quid credendum sit circa incarnati verbi naturam. Cap. III.

De confuta-

- De confutatione diuersorum hæreticorum non distinguentium naturam diuinitatis & corporis Christi, quos superius commemorata sententia comprehendit, cum confirmatione ex confessione Petri, ac testimonio Moyse & Helia. Cap. IIII.
- Quod confessio Petri non vnā tantum, sed omnes hæreses exclusit. Et de mysteriis incarnationis, passionis, mortis, sepulturae & resurrectionis Christi, cum redargutione hæreticorum arumnas & cetera quæ corporis vel animæ sunt, diuinitati attribuentium. Cap. V.
- De illorum qui Christum in phantasmate venisse & passum esse prædicant, diuersorumque aliorum hæreticorum condemnatione, ampliori tamen atque grauiori eorum qui diuinitatem & carnem Domini vnus esse naturæ asserunt, cum argumentorum suorum dissolutione. Cap. VI.
- De authoris excusatione, ac responsione ad obiectionem qua sibi dici posset, quod de patris & filij diuinitate quinque illis libris quos scripserat, conclusurum se esse promiserit, cum confutatione erroris eorum, qui animam putant à Domino Iesu non esse susceptam, pulcherrimāque declaratione assumptionis humane naturæ: & quomodo intelligendum sit quod scriptum est: Iesus proficiebat etate & sapientia. Cap. VII.
- De ampliori redargutione eorum qui authorem dicunt ea usurpare quæ scripta non sint, & Dei esse substantiam atque naturam, scriptum non esse affirmant. Cap. VIII.
- De confutatione & destructione obiectionis præmemoratorum hæreticorum, qua arguunt quòd non possint ingenuus & genitus vnus esse naturæ atque substantia, & de exemplari approbatione, cum dicitur, genitum, non proprietatem naturæ, sed significationem generationis exprimi. Quòdque appellatione ingeni & geniti species videatur esse diuersa, sed tamen indistincta diuinitas. Cap. IX.
- De disputatione contra quosdam superiores sectam sequētes, disputationis tamen genere discordare se putantes, qui filium similem dicunt, sed non vnus substantia cum patre, & quòd cum sit vnus naturæ filius cum patre, etiam vnus sit potentia, et ita omnipotens sicut & pater, quem admodum etiam Spiritum sanctum omnipotentem scriptura testatur. Cap. X.

DIVI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, LIBER DE INCARNATIONIS DOMINICÆ SACRAMENTO.

De introductione oblationis Cain & Abel ad hæreticorum confutationem. Et quòd sententia qua ad Cain dictum est: Si rectè offeras, non autem rectè diuidas, peccasti, quiesce: generaliter in omnes extra ecclesiam constitutos sit lata.

CAP. I.

DEBITUM fratres cupio soluendum, sed hesternis meos non inuenio creditores, nisi fortè improuiso conuentu putauerint nos esse turbandos: sed nunquam fides vera turbatur. Itaque dum illi forsitan veniunt, ad istos qui propositi sunt desectamus agricolas, quorum alter, hoc est Cain, à fructibus terræ, alter autem Abel videlicet ex primitiuis ouium suarum hostiam Domino obtulit. Nihil inuenio quod in specie munerum reprehendam, nisi quòd & Cain munera sua displicuisse cognouit, & Dominus dixit: Si rectè offeras, rectè autem non diuidas, peccasti. Vbi igitur est crimen, vbi culpa? Non in oblatione muneris, sed in oblationis affectu. Sunt quidem qui rectè arbitrentur, quia alius quæ offerret elegerat, alius quæ viliora habuit offerebat. Sed non est ita inops spiritualiū sensus in nobis, ut putemus quia

Dominus corporeale sacrificium, non spirituale quærebat. Et idē addidit: Quiesce, tollerabilius significans abstinere à muneribus deferendis, quā infideli studio munus offerre. Qui enim nescit diuidere, nescit diiudicare. Spiritalis autem diiudicat omnia. Et idē Abraham sacrificium quod offerebat diuisit. Sciuit etiam Abel diuidere qui ex primitiuis ouium obtulit sacrificium, docens non terræ munera placitura Deo, quæ degenerauerant in peccatores, sed ea in quibus diuini gratia mysterij refulgeret. Prophetauit itaque nos per passionem Domini à culpa esse redimendos, de quo scriptum est: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi. Vnde & de primitiuis obtulit, ut primogenitum designaret. Ostendit ergo verum Dei sacrificium nos futuros. De quibus Propheta ait: Afferte Domino filios arietum. Meritōque Dei iudicio comprobatur, quam puto generalem in omnes extra ecclesiam constitutos latam esse sententiam. Multorum enim hīc figuram cerno populorum, quos diuina sententia comprehendit, quorum in illo Cain iam tunc munera refutauit.

pus quando respondeam, interrogabor & ipse quid sentiam, tunc demum respondebo quod meum est. Meum est enim fidem loqui, pietatem asserere, gratiam prædicare. Non igitur quasi pigrior sensu, voce tardior tacet, nec quasi fastidiosus differt vocis obsequium, sed quasi cautus periculum vulgaris opinionis cuitat, qui periculum non cuitabat salutis. Denique in posterioribus habes, quia exiliuit è nauis ut occurreret Domino, non gloriæ cupidus, sed obedientiæ præmaturus. Hic ergo qui antè reticebat, vt doceret nos quòd impiorum nec verbum de beamus iterare: hic, inquam, vbi audiuit, Vos autem quid me dicitis? statim loci non immemor sui primatum egit. Primatum confessionis vtique, non honoris: primatum fidei, non ordinis: hoc est dicere: Nunc nemo me vincat, nunc meæ partes sunt, debeo compèfere quod tacui, debet prodesse quod filii. Lingua mea non habet spinas, sine impedimèto fides debet exire. Dum alij cœnum, alienæ licet, prolata tamen impietatis euacuant, quia aut Heliam aut Hieremiam aut vnum ex prophetis Christum esse dixerunt, habuit ista vox cœnum, habuit ista vox spinas: Dum alij in hoc lauant cœnum, dum in aliis enodantur spinæ, vox nostra filii Dei Christum refultat: mihi purus est sermo, cui nullas spinas expressa reliquit impietas. Hic est ergo Petrus qui respondit præ cæteris apostolis, imò pro cæteris, & ideo fundamentum dicitur, quia nouit non solum proprium, sed etiam commune seruare. Huic astipulatus est Christus, reuelauit pater. Nam qui veram generationem loquitur patris, à patre assumptus, ex carne non sumpsit.

Quod confessio Petri non vnam tantum sed omnes hæreses K excludit. Et de mysteriis incarnationis, passionis, mortis, sepulture & resurrectionis Christi, cum redargutione hæreticorum ærumnas & cætera quæ corporis vel animæ sunt, diuinitati attribuentium.

C A P. V.

Fides ergo est ecclesiæ fundamētum. Non enim de carne Petri, sed de fide dictum est, quia portæ mortis ei non præualebunt, sed confessio vincit infernum. Et hæc confessio non vnam hæresim excludit. Nam cum ecclesia multis tanquam bona nauis fluctibus sæpe tundatur, aduersus omnes hæreses debet valere ecclesiæ fundamentum. Dies me citius defecerit, quam nomina hæreticorum diuersarumque sectarum. Aduersum omnes tamen generalis ista est fides, quia Christus est Dei filius, & sempiternus ex patre, & natus ex virgine. Quæ quasi gigantem sanctus Dauid propheta describit, eo quod biformis geminæque naturæ vnus sit consors diuinitatis & corporis, qui tanquam sponsus procedens de thalamo suo, exultauit tanquam gigas ad currendam viam. Sponsus animæ secundum verbum, gigas terræ, quia vsus nostri officia percurrens, cum Deus semper esset æternus, incarnationis sacramenta suscepit, nõ diuiduus sed vnus, quia vtrūque vnus, & vnus in vtroque, hoc est vel diuinitate vel corpore. Non enim alter ex patre, alter ex virgine, sed idem aliter ex patre aliter ex virgine. Generatio generationi non præiudicat, nec caro diu-

2 psalm. 18.

nitati, quia nec pignus patri, nec voluntas passioni, nec passio voluntati. Idem enim patiebatur & non patiebatur, moriebatur & non moriebatur, sepeliebatur & non sepeliebatur, resurgebat & non resurgebat, quia corpus proprium suscitabat: quia quod cecidit, hoc resurgit: quod non cecidit non resurgit. Resurgebat igitur secundum carnem, quæ mortua resurrexit. Non resurgebat secundum verbum, quod non resolutum fuerat in terram, sed apud Deum semper manebat. Ergo & moriebatur secundum nostræ susceptionem naturæ, & non moriebatur secundum æternæ substantiam vitæ: & patiebatur secundum corporis susceptionem, vt suscepti corporis veritas crederetur, & non patiebatur secundum verbi impassibilem diuinitatem quo totius exors doloris est. Denique idè dicebat: Deus Deus meus respice in me, quare me dereliquisti? quia secundum carnem relictus est, qui secundum diuinitatem nec deferi potuit nec relinqui. Idem etiam dicit: Longè à salute mea, verba delictorum meorum: hoc est, non capiatur qui audit, quare me dereliquisti, sed intelligat quòd secundum carnem ista dicantur, quæ longè à plenitudine diuinitatis aliena sunt. Aliena sunt enim à Deo verba delictorum, quia aliena sunt & delicta verborum. Sed quoniam delicta aliena suscepi, etiam delictorum alienorum verba suscepi, vt derelictum me à patre Deo esse dicam, qui apud Deum semper sum. Erat igitur immortalis in morte, impassibilis in passione. Etenim quasi Deum non cepit mortis ærumna, & eundem quasi hominem inferna viderunt. Denique emisit spiritum, & tamen quasi arbiter exuendi suscipiendique corporis, emisit spiritum, non amisit, pendebat in cruce, & omnia commouebat. Tremebat in ligno, quem totus tremebat hic mundus. Erat inter supplicia, excipiebat vulnera, & regnū cœleste donabat. Peccatum omnium factus, peccata generis abluebat humani. Postremò mortuus est. Et secundo & tertio exultans atque ouans dico: mortuus est, vt illius mors vita fieret mortuorum. Sed nec sepulchrum quidem eius miraculo caret. Nam cum esset vnctus à Ioseph, & in eius monumèto sepultus, nouo opere quodà ipse defunctus defunctorū sepulchra referebat. Et corpus quidem eius iacebat in tumulo, ipse autè inter mortuos liber, remissionem in inferno positus, soluta mortis lege donabat. Erat enim caro eius in monumèto, sed virtus eius operabatur è cœlo. Ostendebatur omnibus per corporis veritatem, quia non caro erat verbū, sed caro erat verbi. Caro quidem gustauit mortem, sed impassibilis Dei virtus, & si exiuit corpus, nullum tamen de corpore Deo dānum. Cur diuinitati attribuis ærumnas corporis, & infirmum doloris humani diuinæ connectis naturæ? Nunc anima, inquit, mea turbata est. Anima turbata est non sapientia: immutabilis enim manebat sapientia, & si circundaretur amictu carnis. Nam in illa serui forma erat veri luminis plenitudo: & cum se exinaniuit, lumè erat. Denique dicebat: Ambulate dum lumen habetis. Et quando in morte fuit, in vmbra non erat. Denique etiam in inferno positus, vitæ lumen fundebat æternæ. Radiabat etiam illic lux vera sapientiæ, illuminabat infernum, sed in inferno non claudebatur. Quis enim locus est

psalm. 21.

Matth. 27.

Ioan. 12.

Iob 28.

Lucæ 23. psalm. 15.

Lucæ 24. Matth. 14.

Ioan. 18. Esaiæ 50.

1. Petr. 4.

Matth. 14. Ioan. 7.

cus est sapientiæ? Denique dicit iustus: Sapientia autem vnde inuenta est? Quis autem locus est disciplina? Nescit homo viam eius, nec inuenta est inter homines. Ergo nec in tempore, nec in loco sapientia, est, vnde & tempus esse significat. Sed quomodo in tempore, quæ in principio erat? quomodo in loco, quæ apud Deum erat? Vnigenitus filius si quaeritur, in sinu patris euangelico spiritu reperitur. Nūquid sinum patris locum putatis? Et quaeritis quomodo nata sit, cum dicat propheticus vir: Nescit homo viam eius? Et secundum homines ortum eius aestimatis, cum Iob dicat, quod inter homines non sit inuenta. Et mortem tribuitis sapientiæ, de qua abyssus dicit: Non est in me. Mare dicit: non est mecum. Non dicit cœlum: Non est in me, sed abyssus dicit, Non est in me. Nō enim abysso sed patri dixit: In manus tuas commēdo spiritum meum. Ipsa anima & si fuit in abysso, iam non est, quia scriptum est. Quoniam non relinques animam meam in inferno: nec dabis sanctum tuum videre corruptionem. Mare ergo dicit: Non est mecum, hoc est, vita nostra dicit fluctibus seculi inquieta. Non enim inter homines caro eius, quia secundum carnem iam nõ nouimus Christum. Terra dicit, Non est mecum, quia resurrexit. Denique angelus ait: Quid quaeritis viuentem cum mortuis? Et bene mare dixit: Non est mecum, quia super mare erat. Denique in mari & corporeis vestigiis ambulabat, quādo & subiectum mari super mare Petrum ambulare præcepit, qui licet titubauerit, titubauit tamen non per imbecillitatem iubētis, sed per infirmitatem obedientis. Ergo splendori gloriæ, non permisceas nostræ atramētum naturæ, non lucinebulam humanæ carnis offundas. Rursus passionē prædicans, si nequaquam id quod est passibile recognoscas, pietatem Domini refellisti, salutem tuam negasti. Vnde amentes eos aestimare debemus, qui audientes dicentem Dei filium: Quid me cædis, secundum naturam diuinitatis subiectum iniuriæ putauerunt. Dixit enim: Quid me cædis, sed cædem diuina natura non sensit. Dixit: Dorsum meum dedi in flagella, & maxillas meas in palmas: vultum autè meum non auerti à confusione sputorum. Sed dorsum & maxillas dixit & vultum, hoc est, humani corporis portiones. Quod enim caro verbi patiebatur, vel manens in carne dei verbum patiebatur carne, sicut scriptum est, Christo in carne passio: in se vtique pro corporis assumptione referebat, vt quæ nostra sunt, ipse susciperet & suis circunuestiret humana. Rectè igitur secundum naturam suam & caro passa est, nec ea corporis passione verbi natura mutata est. In veritate enim nostra est resurrectio, & ideo in veritate Christi passio prædicatur.

De illorum qui Christum in phantasmate venisse & passum esse prædicant, diuersorumque aliorum hæreticorum condemnatione, ampliori tamen atque grauiori eorum qui diuinitatem & carnem Domini vnus esse naturæ asserunt, cum argumentorum suorum dissolutione. C A P. V I.

Nequè enim quod quidam dicunt, in phantasmate passus est, quia nec in phantasmate super mare ambulauit, quod discipuli in euangelio opinati esse produntur, sed exculantur, quia nondum

erat spiritus datus, nondum enim Iesus fuerat honorificatus. Nobis iam crucifixus est Christus & resurrexit, nobis iam spiritus datus est, qui asseror est veritatis. Et discipuli quidem aliquando errauerunt, ne nos postea errare possēmus. Ergo illorum error nobis proficit. Quasi homines errarunt, quasi discipuli crediderunt. Et hos igitur qui in phantasmate venisse Iesum prædicant, & illos condemnare debemus qui aduersa erroris linea, non vnum cundemque filium Dei dicunt, sed alium esse qui ex Deo patre natus sit, alium qui sit generatus ex virgine, cum euangelista dicat: Quia verbum caro factum est, vt vnum Dominum Iesum, non duos credes. Nonnulli etiam aliud Dei verbum, alium verum Dei filium crediderunt, cum ipsum qui in principio erat verbum apud Deum patrem, in sua propria venisse euangelista testetur. Sunt autem qui tanquam ad vnum prophetarum, ita ad Christum factum esse verbum arbitrati sunt, non ipsum esse Dei verbum. Sed de nullo prophetarum dictum est, quia verbum caro factum est, nullus prophetarum abstulit peccata mundi. De nullo alio dictum est: Hic est filius meus dilectus in quo mihi complacui. De nullo prophetarum legitur quòd sit Dominus maiestatis, quod de Christo apostolus dixit: Quia Iudæi Dominum maiestatis crucifixerunt. Sed dum hos redarguimus, emergunt alij qui carnem Domini dicant & diuinitatem vnus esse naturæ. Quæ tantum sacrilegium inferna vomuerunt? Iam tolerabiliores sunt Arriani, quorum per istos perfidig robur adolefcit, vt maiore contentione asserant patrem & filium & Spiritum sanctum vnus non esse substantiæ, quia isti diuinitatem Domini & carnem substantiæ vnus dicere tentauerunt. Deinde cum isti dicant, quia verbum in carnem, capillos, sanguinem & ossa conuersum est & à natura mutatum est, propriè datur illis locus vt infirmitatem carnis ad infirmitatem diuinitatis quadam facta diuinæ naturæ mutatione detorqueant. Sunt etiam qui in tantum impietatis prodierint, vt putent quia diuinitas Domini circuncisa est, & imperfecta de perfecta facta est, & in ligno non caro, sed illa operatrix omnium substantia diuina, in carnis specie coagulata pendebat. Quis autem non horrescat, qui audiat quia non ex Maria virgine, sed ex diuina substantia passibilem sibi carnem fecerit Dei verbum? Quod asserendo eò prolabuntur, vt non ex tempore corpus Domini esse susceptum sed coæternum Dei verbo semper fuisse contendat. Horum omnium authores sunt, qui diuinitatem & carnem Domini vnus naturæ fuisse dixerunt. Legi enim, quod non crederem nisi ipse legissem: legi inquam in cuiusdam libris sic positū, & organum & eum à quo mouebatur organum, vnus in Christo fuisse naturæ. Quod ideo posui, vt ex scripturis nomen deprehendatur authoris, & aduertant, quamuis exquisitissimis argumētis, & phaleratis sermonibus non posse vim veritatis obducere. Et hic mihi frequenter Nicœni concilij tractatum tenere commemorat. Sed in illo tractatu patres nostri, non carnem, sed Dei verbum vnus substantiæ cum patre esse dixerunt. Et verbum quidem ex paterna processisse substantia, carnem autem ex virgine esse confessi sunt. Quomodo igitur Nicœni con-

Ioan. 1.

Matth. 31.

1. Cor. 15.

Esai. 7.

Luc. 1.

Roman. 1.

Galat. 4.

2. Tim. 2.

Malac. 3.
Ebr. 2.

cilij nomen obtenditur, & noua inducuntur quæ nunquam nostri sentire maiores? Cum utique scripturæ dicant, quia Christus secundum carnem factus est, non secundum diuinitatem. Scripturæ dicat, quia virgo in utero accipiet & pariet filium? Accepit enim virtutem & peperit filium, quem & ipsa suscepit. Denique hoc etiam Gabriel proprio sermone declarat dicens: Et quod nascetur ex te sanctum, vocabitur Dei filius. Ex te, inquit, ut secundum hominem quod ex ipsa nasceretur aduerteres. Ex se enim generauit Maria, ut quod generatur ex ipsa, in eo salua generationis dominicæ prerogatiua, corporis esset vera natura. Sed & Paulus dicit se predestinatum esse in Euangelium Dei, quod antè, inquit, promiserat per prophetas de filio suo, qui factus est ex semine Dauid secundum carnem. Et ad Galatas: Postquam autem venit plenitudo temporis misit Deus filium suum factum ex muliere. Et ad Timotheum dixit: Memor esto Iesum Christum resurrexisse à mortuis ex semine Dauid. Ergo ex nobis accepit, quod proprium offerret pro nobis, ut nos redimeret ex nostro: & quod nostrum non erat, ex suo nobis diuina sua largitate conferret. Secundum naturam igitur se obtulit nostram, ut ultra nostram operaretur naturam. De nostro sacrificium, de suo præmium est. Multaque in eodem & secundum naturam inuenies, & ultra naturam. Secundum conditionem etenim corporis in utero fuit, natus est, lactatus est, in præsepiti collocatus. Sed supra conditionem virgo concepit, virgo generauit, ut crederes quia Deus erat qui in nouabat naturam, & homo erat qui secundum naturam nascebatur ex homine. Neque enim, ut quidam interpretati sunt, natura ipsa mutata verbi est, quæ immutabilis semper est, sicut ipse dixit: Videte videte me, quia ego sum & non sum mutatus. Sed etiam Paulus dixit, quia Iesus Christus heri & hodie, ipse est & in secula, hoc est, quia non secundum naturam mutatus est carnis, sed immutabilis etiam in ipsa mutabili conditionis humanæ qualitate permansit. Didicistis igitur, quia sacrificium de nostro obtulit. Nam quæ erat causa incarnationis, nisi ut caro quæ peccauerat, per se redimeretur? Quod peccauerat igitur hoc redemptum est. Non est ergo immolata diuinitas verbi, quia non peccauerat diuinitas verbi: & ideo non est verbi natura in carnis conuersa naturam, quia immunis peccati diuinitas, pro peccato quod non fecerat, se non debebat offerre. Hoc enim in se obtulit Christus quod induit. Induit quod ante non habuit. Non igitur diuinitatis suæ diuinitatem induit, in quo erat plenitudo diuinitatis æternæ. Sed carnem assumpsit, ut spoliū carnis exueret, atque in semetipso & manubias diaboli crucifigeret, & trophæa virtutis erigeret. Ergo si caro omni & in Christo subiucit iniuriæ, quomodo vnus illam cum diuinitate dicitis esse substantiæ verbum? Si enim vnus substantiæ verbum & caro, quæ de terra habet naturam: cur vnus substantiæ asseratur verbum atque anima, quam perfectam naturam suscepit humanam? Vnius autem substantiæ est verbum cum Deo secundum paternam professionem, & ipsius domini assertionem, qui ait: Ego & pater vnum sumus. Vnius ergo substantiæ pater cum terreno corpore prædicatur

Et adhuc indignamini Artianis, quia hi dicunt filium Dei creaturam esse, cum ipsi dicatis patrem vnus cum creaturis esse substantiæ? Quid autem aliud agitis ista dicendo, nisi ut aut limum Adæ, terramque nostram diuinæ substantiæ comparetis, aut certè diuinitatem in terrenæ corruptelæ iniuriam transferatis? Dicendo enim quod verbum, caro & ossa factum est, in terram utique dicitis esse conuersum, quoniam caro & ossa de terris sunt. Scriptum est, inquit, quia verbum caro factum est. Scriptum est, non nego, sed considera quid sequatur. Sequitur enim: Et habitauit in nobis, hoc est, illud verbum, quod carnem suscepit, hoc habitauit in nobis, hoc est, in carne habitauit humana, & ideo Emmanuel dictus est, hoc est, nobiscum Deus. Hoc ergo verbum caro factum est, pro eo quod est, homo factus est. Sicut etiam Ioel dixit: Effundam de spiritu meo super omnem carnem. Non enim super irrationabilem carnem, sed in homines futura promittitur gratiæ spiritalis effusio. Quod si secundum litteram vos tenetis, ut putetis ex eo quod scriptum est, quod verbum caro factum est, verbum Dei in carnem esse conuersum: nunquid negatis scriptum esse de Domino, quia peccatum non fecit, sed peccatum factus est? Ergo in peccatum conuersus est Dominus: Non ita, sed quia peccata nostra suscepit, peccatum dictus est. Nam & maledictum dictus est Dominus, non quia in maledictum conuersus est Dominus, sed quia nostrum suscepit ipse maledictum. Maledictus enim, inquit, qui pendet in ligno. Miraris ergo, quia scriptum est: Verbum caro factum est, cum caro assumpta sit à Dei verbo, quando de peccato quod non habuit scriptum est: Quia peccatum factus est? Hoc est, non naturam operationemque peccati, utpote in similitudinem carnis peccati factus, sed ut peccatum nostrum in sua carne crucifigeret, susceptionem pro nobis, infirmitatem obnoxij iam corporis peccati carnalis assumpsit. Desinant ergo dicere naturam verbi, in corporis naturam esse mutatam, ne pari interpretatione videatur natura verbi in contagium mutata peccati. Aliud est enim quod assumpsit, & aliud quod assumptum est. Virtus venit in virginem, sicut & angelus ad eam dixit: Quia virtus altissimi obumbrabit te. Sed natum est corpus ex virgine, & ideo cœlestis quidem descensio, sed humana conceptio est. Non ergo eadem carnis potuit esse diuinitatisque natura.

De authoris excusatione ac responsione ad obiectionem quæ sibi dici posset, quod de patris & filij diuinitate quinque illis libris quos scripserat, conclusurum se esse promiserit, cum consutatione erroris eorum, qui animam putant à Domino Iesu non esse susceptam, pulcherrimamque declarationem assumptionis humanæ naturæ. Et quomodo intelligendum sit quod scriptum est: Iesus proficiebat ætate & sapientia.

CAP. VII.

Possem latius prosequi, sed vereor ne hæc ipsa aliquibus aut superflua aut proluxa videantur. Fortassis enim dicat aliquis: Nonne de patris & filij diuinitate quinque illis quos scripseris libris, conclusurum te esse promiseras? Sed quid faciam cum quotidie nouas seminent quæstiones? Non præterit

Matth. 26.

Rom. 7.

Ioan. 10.

Esai. 1.

terit sponso, sed astringit obiectionem. Nam quemadmodum potest finis esse responsi, si modus nullus obiectioni sit? Et tamen de patris & filij diuinitate consummaturum responsum in superioribus me sponderam. Hoc autem libro de incarnationis dominicæ sacramento, plenior sicut debuit facta digestio est. Nam cum illud quod ait Dominus: Tristis est anima mea usque ad mortem. Et infra: Pater meus si possibile est, transfer à me calicem hunc: sed tamen non sicut ego volo, sed sicut tu vis: non ad Spiritus sancti compassionem, sed ad rationabilis assumptionem animæ & naturæ humanæ refertur affectum, consequens est, ut per assertionem dominici sacramenti & plenitudinem naturæ humanæ fuisse astruamus in Christo, & ab infirmitatis præiudicio Spiritum sanctum separemus. Non est enim obnoxius infirmitati, qui non est obnoxius passioni. Quæro igitur qua ratione animam putent quidam à Domino Iesu non esse susceptam: an quia metus est ne sensu Christus laboretur humano? Dicunt quippe quia concupiscentia carnis legi mentis repugnet. Sed qui hoc ait, tantum abest ut Christum putauerit lege carnis in peccati vincula fuisse deducendum, ut ipse in æstu postus fragilitatis humanæ, per Christum sibi subueniri posse crediderit, dicens: Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratiæ Dei per Iesum Christum Dominum nostrum. Qui ergo alios à carnis lubrico vindicabat, nunquid formidare poterat, ne etiam ipse dominatu quodam carnis istius vinceretur? Sed carnis istius, sicut voluit, formidabat illecebras. Ergo & carnis susceptionem declinare debuerat, ne ad lubricum traheretur erroris. Sed quomodo lubricum poterat timere peccati, qui peccatum remissurus aduenerat? Et ideo cum suscepit carnem hominis, consequens est ut perfectionem incarnationis plenitudinemque suscepit: nihil enim in Christo imperfectum. Suscepit itaque carnem, ut resuscitaret. Assumpsit animam, sed animam perfectam, rationabilem, humanam assumpsit atque suscepit. Nam quis potest negare quod suscepit animam, cum ipse dicat: Animam meam pono pro ouibus meis? Et iterum: Propterea me pater diligit, quia ego pono animam meam, ut iterum sumam illam. Non per parabolam hoc dicitur, nec perfunctoria significatione, in qua aliud dicitur, & aliud intelligitur. Sicut illud: Neomenias & sabbata vestra odit anima mea. Licet etiam illud ad Christi animam possit referri, quæ ideo posita est ut aboleret Iudaicæ superstitionis errorem, & vnus sacrificij institueret veritatem. Sed de hoc dubitent propheticum, euangelium hoc refutare non possunt de animæ proprietate dictum, cum de morte Domini & resurrectione sit dictum. Denique addidit: Nemo tollit eam à me, sed ego pono eam à meipso: potestatem habeo ponendi animam meam, & potestatem habeo iterum sumendi eam. Eandem igitur ponit quam suscepit. Suscepit dico. Non enim verbum ipsum Dei viuum in sua carne ad nostram animam vicem factum est, sed sicut carnem nostram, ita & animam nostram perfectam naturæ humanæ assumptione suscepit. Assumpsit inquam animam, ut incarnationis suæ benediceret sacramento, suscepit affectum meum ut emē-

adaret. Quid autem opus fuit carnem suscipere sine anima, cum utique insensibilis caro & irrationabilis anima nec peccato sit obnoxia, nec digna præmio? Illud ergo pro nobis suscepit, quod in nobis amplius periclitabatur. Quid autem mihi prodest, si totum me non redemit? Sed totum me redemit, qui ait: Mihi indignamini qui totum hominem sanum feci sabbato. Totum redemit: quia in virum perfectum fidelis non ex parte sed totus resurgit. Desinant ergo isti misericordes timere, ne Christus carnem suam vel animam perfectam sensumque hominis non potuerit gubernare, qui etiam illum asinæ pullum quem ante nemo federat gubernauit. Qui plantauit aurē, non audiet? Qui alios regebat, se regere ipse non poterat? Qui peccata donabat, peccatum ipse faciebat? Desinant nimium solliciti isti tanquam pædagogum Christi vereri, ne etiam in ipso concupiscentia carnis legem mentis oppresserit, quæ non oppressit in Paulo, sed tantummodo repugnauit. Athleta Christi victorias mentis numerat suæ. Hi trepidant ne caro titubauerit in Domino, quæ vicit in serulo? Non vult pro se timere nos Christus, non vult pro se flere nos Dominus. Denique dicit: Filiæ Ierusalem nolite me flere, vos ipsas flere. Et istis dicit: nolite mihi timere, vobis timete. An non audistis dicentem Dauid: Dominus illuminatio mea & salus mea, quæ timebo? Dominus defensor vitæ meæ, à quo trepidabo? Et alibi: Non timebo quid faciat mihi homo. Et alibi: Non timebo quid faciat mihi caro. Ego ergo lapsum naturæ humanæ timere potui, quem homo ipse non timuit? Deus igitur ante carnem, Deus in carne, perfectionem naturæ assumpsi humane, suscepi sensum hominis, sed non sum sensum carnis inflatus. Sensu hominis animam meam dixi esse turbatam, sensu hominis esuriui, sensu hominis rogauit, qui rogantes exaudire consueui. Sensu hominis profeci, sicut scriptum est: Et Iesus proficiebat ætate & sapientia & gratia apud Deum & homines. Quomodo proficiebat sapientia Dei? Doceat te ordo verborum, profectus ætatis, & profectus sapientiæ, sed humana est. Ideo ætatem antè præmisit, ut secundum hominem crederes dictum. Ætas enim non diuinitatis, sed corporis est. Ergo si proficiebat ætate hominis, proficiebat sapientia hominis. Sapientia autem sensu proficit, quia à sensu sapientia. Iesus autem proficiebat ætate & sapientia. Quis sensus proficiebat? Si humanus, ergo & ipse susceptus est. Si diuinus, ergo mutabilis per profectum. Quod enim proficit, utique mutatur in melius. Sed quod diuinum est, non mutatur. Quod ergo mutatur, non utique diuinum. Sensus igitur proficiebat humanus, sensum ergo suscepit humanum. Et ut sciamus quia secundum hominem loquebatur, præmisit, dicens: Puer autem confortabatur & crescebat, & implebatur sapientia, & gratia Dei erat cum illo. Et puer nostræ nomē ætatis est, nec confortari virtus poterat Dei, nec crescere Deus, nec altitudo sapientiæ Dei, nec plenitudo diuinitatis impleri. Quæ igitur implebatur, erat non Dei sed nostra sapientia. Nam quomodo implebatur, qui ut omnia impleret, descendit? Per quæ autem sensum, ut Esaias dixit, patrem puer nesciebat aut matrem? Scriptum est enim: Priusquam sciat puer patrem aut matrem, accipiet virtutem Dama-

Ioan. 7.

Psalm. 93.

Luc. 23.

Psalm. 26.

Psalm. 55.

Luc. 24.

Esai. 8.

sci & spolia Samariæ. Sapientiam enim Dei futura & occulta non fallunt. Expers autem agnitionis infantia per humanam vtiq̃e imprudentiam quod adhuc non didicit, ignorat. Sed verendum est, inquam, ne si dios principales sensus aut geminam sapientiam Christo tribuimus, Christum diuidamus. Nunquid cum & diuinitatem eius adoramus & carnem, Christum diuidimus? Nunquid cum in eo imaginem Dei crucemque veneramus, diuidimus eum? Apostolus certè qui de eo dixit: Quoniam & si crucifixus est ex infirmitate nostra, viuit tamen ex virtute Dei: ipse dixit, quia non diuisus est Christus. Nunquid etiam cum dicimus, quia animam rationabilem & intellectus nostri suscepit capacem, diuidimus eum? Non enim ipse Deus verbum, pro anima rationabili & intellectus capaci in carne sua fuit, sed animam rationabilem & intellectus capacem, & ipsam humanam, & eiusdem substantiæ cuius nostræ sunt animæ, & carnem nostræ similem eiusdemque cuius caro est nostra substantiæ suscipiēs Deus verbum, perfectus etiam homo fuit, sine vlla tamen labe peccati, quia peccatum ipse non fecit, sed pro nobis peccatum factus est, vt nos essemus iustitia Dei in ipso. Caro ergo ipsius & anima, eiusdem cuius animæ nostræ caroque substantiæ. Nec timeo ne tradita videar inducere. Nos enim vere solā qui hoc asserimus, colimus trinitatem. Non enim Christum diuido, cum carnis eius diuinitatisque distingo substantiam, sed vnum Christum cum patre & spiritu Dei prædico, & illos magis qui carnem Christi vnus cum diuinitate eius dicunt esse substantiæ tradita inducere demonstrabo. Non enim quod eiusdem substantiæ est, vnus, sed vnum est. Nam vtiq̃e filium eiusdem cum patre substantiæ consentientes in tractatu concilij Nicænæ, non vnā personam, sed vnā diuinitatem in patre & filio crediderunt. Ergo cum dicunt eiusdem carnem, cuius & filius Dei erat, fuisse substantiæ, ipsi quod nobis obiciunt ineptis vanæ assertionis incurrunt, vt diuidant Christum. Itaque quartum increatum quod adoremus inducunt, cum sola increata sit diuinitas trinitatis.

2. Cor. 13.
1. Cor. 1.

1. Cor. 5.

De ampliori redargutione eorum, qui authorem dicunt ea vsurpare quæ scripta non sunt, & Dei esse substantiam atque naturam, scriptum non esse affirmant.

C A P. VIII.

Concluseram librum, sed religionis fuit ne præteriretū videremur, quod soluere nequiremus. Nam dudum audierint quidam dicentibus nobis: Filium Dei qui generatus sit, patri qui generauit, inæqualem esse non posse, quamuis ille generatus sit, iste generauit, quia generatio non potestatis est, sed naturæ: aduersus illam quidem quæstionem vocem sibi arbitrantur occlusam, sed tergiuersatione damnabili in eodem loco vestigium vertunt, vt putent mutationem fieri quæstionis mutatione sermonis, dicentes: Quomodo possunt ingenitus & genitus esse vnus naturæ atque substantiæ? Ergo vt respondeam, clemētissime imperator per te mihi propositæ quæstioni, primum omnium ingenitum in scripturis diuinis nusquam inuenio. Non legi, non audiui. Cuius igitur mutabilitatis sint homines istius-

modi, vt nos dicant ea vsurpare quæ non sunt scripta, cum ea quæ sunt scripta dicamus, & ipsi obiciant quod scriptum non sit: nonne ipsi sibi aduersantur, & authoritati calumniæ suæ derogant? Dicunt etenim non esse scriptum, Dei esse substantiam atque naturam, cum vtiq̃e filium Dei patris esse splendorem gloriæ & characterem substantiæ eius, scriptura testetur, & multos alios de diuina dixisse substantia, in alio libro plenissimè ostenderimus. Naturam quoque diuinam quis abnuat, cum Petrus apostolus in epistola sua scripserit, id operatam Domini misericordiam per passionem crucis, vt nos, inquit, faceret diuinæ confortes naturæ. Sed etiam alibi Paulus scripsit: Sed tunc quidem ignorantes Deum, his qui natura nō sunt dij, seruisistis. Ita enim & in Græcis codicibus inuenimus, quorum potior authoritas est. Quid igitur agunt qui negant naturam esse diuinam, nisi vt iam non solum filio calumniētur, sed etiam patri: Si enim negatur natura Deus esse, ergo per gratiam est, vt homines, aut certè falso creditur, vt dæmones, quorum simulachra Dei appellatione donantur. Sed apostolicam auctoritatem sequamur, vt dicamus in simulachris naturam non esse diuinam. Si ergo in simulachris non est, nō est in demoniis: superest, vt in Deo diuina sit natura atque substantia. Docuimus igitur apostolica auctoritate rectè de Deo patre dici, quod natura sit Deus. Accipiant nunc quod eadem Dei patris sit natura, quæ filij est, eadem sit & Spiritus sancti, ne fortè idem dicant: Naturam quidem legimus esse diuinam, naturæ autem diuinæ non legimus vnitatem. Sed cum ipse filius dixerit: Ego & pater vnū sumus, vnitatem diuinitatis probauit. Cum dixerit: Omnia quæ pater habet mea sunt. Et infra: Pater omnia mea tua sunt, & tua mea, asseruit vnitatē. Cum dixerit, pater qui in me manet ipse loquitur, & opera quæ ego facio ipse facit, vnitatem euidentissimè declarauit. Deinde Petrus vnā naturam ostendit esse diuinā. Potuit enim sic dicere, si aliter æstimasset, potuit, inquam sic dicere, vt nos faceret diuinorum confortes naturarū, maximè cum per filium in naturæ diuinæ consortium transeamus: Nunquid potest donare quod non habet? Ergo non est dubium, quia de eo quod habet donat, & ideo habet naturam diuinam, qui consortia diuinæ donat naturæ. Apostolus quoque Paulus dicendo: Qui natura non sunt dij, ostendit vnā veri Dei esse naturam. Namque & ipse potuit dicere: Qui naturis non sunt dij, si sciret pluralitatem diuinæ esse naturæ, vt alia esset in patre, alia in filio, alia in Spiritu sancto. Dicendo ergo: Natura non sunt dij, vnitatem naturæ expressit diuinæ. Quid est autem natura Deum esse, nisi verum Deum esse: Sicut ad Thessalonicenses dicit: Quomodo conuersi estis ad Deum à simulachris seruire Deo viuo & vero? Illi enim dij esse simulantur, natura autem Deus viuus & verus est. Nam & in ipso vsu nostro est adoptiuus filius & verus filius. Adoptiuum filium non dicimus filium esse natura, sed cum dicimus natura esse, qui verus est filius. Ergo & naturam & substantiam esse diuinam probauimus lectione. Vnitatem quoque non pluralitatem diuinæ esse naturæ, apostolica auctoritas demonstrat.

1. Petri 1.

Galat. 4.

1. Cor. 10.

1. Cor. 16.

1. Cor. 17.

1. Cor. 14.

Galat. 4.

1. Thess. 1.

De

De confutatione & destructione obiectionis prememoratorum hereticorum, quæ arguunt quod non possint ingenitus & genitus vnus esse naturæ atque substantiæ, & de exemplari approbatione, cum dicitur genitum, non proprietatem naturæ, sed significationem generationis exprimi. Quodque appellatione ingeniti & geniti species videatur esse diuersa, sed tamē indistincta diuinitas. C A P. IX.

Nunc illi asserant, vbi ingenitum patrem legerint. Sed si dialectico more concedi sibi id postulant, vt quod lectum non sit, pro lecto vsurpent: produunt se contentioni studio differre, non cognitionem querere veritatis. Nāque in ipsa dialectica si non concedatur quod concedi sibi postulant, qui aditum contentioni inuenire desiderant: principium inuenire nequeunt disputandi, & hoc ibi vbi contentio est magis de disputationis argutiis, quam de examine veritatis. Hæc est enim dialecticorum gloria, si videantur expugnare verbis & refellere veritatem. Contrā definitio fidei est, vt veritas non verba pandatur. Denique verba philosophorum excludit simplex veritas piscatorum. Quæ igitur ista assertio est, vbi si non donauero eis verbum ingeniti, assertionis principium inuenire non possunt? Vbi ergo legerint demonstrant. Exciderat animo. Nunc redeo in memoriam. Lectum est, inquit. Nam Arrius dixit ingenitum patrem, & genitum & creatum filium. En quo authore, contra apostolica scripta contendant. Contendant tamen, si modo se Arrii discipulos esse fateantur. Nam quomodo negant magistrum, cuius inuentum sequuntur? Sed si illi hoc dicunt quod Arrius, iustus ego debeo dicere quod Apostolus dixit: Patrem enim dixit, non ingenitum nominauit: filium dixit, & genitum filium nominauit. Quod legi, non nego, imò libenter vsurpo, quod non legi, vsurpare non debeo. Sed tamen quod in dialectica non faceremus vsurpent, ne fortè dicant, quia genitum non legimus patrem sicut filium, ideo ingenitum æstimare debemus. Intelligitur hoc, ergo non legitur. Sed si intelligitur, nec Spiritum sanctum genitum legi. Ergo spiritus quia genitus non est, ingenitus vtiq̃e secundum vestram sententiam nominandus est. Si igitur ingenitum dicitis & genitum non posse vnus esse substantiæ, superest vt de patre & spiritu sancto, quia nec patrem genitum legimus, nec Spiritum sanctum, vnitatem diuinæ naturæ & substantiæ non negetis. Si enim in eo est vis omnis vestræ disputationis, quod ingenitus & genitus non possunt esse vnus naturæ: ergo qui non est genitus, cum eo qui non sit genitus, vnus naturæ atque substantiæ est. Et si ideo putatis patrem maiorem esse, quia genitus non est, nunquid & Spiritus sanctus maior est filio? Multa possunt & innumera exempla suppetere, vt de eo quod genitum non sit, dicatur ingenitum. Nam & mundum plerique ingenitum esse dixerunt, & materiā rerum omnium quam Græci hylē dicunt, quasi syluam materialem, ingenitam esse memorarunt. Vident igitur in hoc verbo prærogatiuam quandam potestatis esse non posse, nisi fortè hoc verbo sibi honorare Deū videntur, quo philosophi mundū putauerunt esse donandum. Numquid ergo sic ingenitus pater sicut mundus?

Ab sit. Aut hic solus Deum decet sermo, cum Deus vltra sermonum omnium sit ambitum? Nihil igitur preciosum Deo in eo sermone, qui communis potest esse cum cæteris. Sed tamen, quemadmodū vultis, inæstimabilis sit huius prærogatiua sermonis, quæ non authoritate aliqua designatur, sed vestro æstimatur arbitrio. Quò igitur hoc proficit, vt ex verbo velitis facere inter patrem & filium distantiā naturæ, distantiā potestatis? Ingenitus, inquit, & genitus non possunt vnus esse naturæ atque substantiæ vt quemadmodum interdum dicunt, inoperatus & factus, non sunt vnus naturæ. Neque enim discretionem faciunt ingeniti & inoperati, neque distantiā volunt esse inter genitum vel creatum, modo vt creaturam filium dicant. Dicunt ergo quia pater omnē causam, hoc est *aitia* sicut Græci dicunt supergressus, cū ex alio creatus non sit, non sit filius, vtiq̃e substantia sit, non aliunde principium habes & causam ex qua sit: & ideo, inquit, alia talis substantia esse non potest, quia omnia ex patre Deo habent subsistendi causam. Vnde non esse verisimile dicunt, vt filius qui ex patre est, & ex se causam non habet vt sit, sed ex patre, similis sit patri. Cum pater ex alio causam non habeat, filius autem (vt ipsi allegant) esse non potuerit, nisi hoc ipsum ex patre vt esset, acceperit. Ideoque ingenitum & genitum dicunt esse dissimilem, quasi verò (quod alibi sæpe iam dixi) generatio potestatis sit, non naturæ. Cum enim dico genitum, non proprietatem naturæ, sed significationem generationis expressi: & hoc exemplis euidentioribus approbabo. Nam si generaliter dicam filium, nec addam cuius, potest intelligi, & filius hominis, & filius iniquitatis, & filius pestilentiæ, & filius diaboli, sicut de Iudæis scriptura testatur, & quod in vsu est, & foetus pecudis, & pulli columbarum. Et ideo in appellatione filiorum non est expressio significata naturæ. At verò si naturam designare desidero, aut hominem nuncupabo, aut equum nominabo, aut auem dicam, vt natura possit intelligi. Ita ergo si naturam cupio designare diuinam, Deum verum debeo nominare. Cum autem filium dico, generatum significo. Cum patrem quoque dico, generasse declaro. Non ergo hinc naturæ discretionem facias, cum sit hoc significatorium generantis & geniti. Significatori autem huiusmodi expriment substantiæ qualitatem. Multi enim, vt dixi filij, sed diuersitas filiorum. Alius per naturam, alius per gratiam. Multæ creaturæ inuisibiles & visibiles. Inuisibiles, vt principatus & potestates, throni & dominationes. Visibiles, vt sol, luna, stellæ, homo, terra. Ergo diuersæ species & diuersæ creaturarum substantiæ sunt. Itaque si velis proprietatem creaturæ alicuius exprimere, aut solem aut lunam nominabis aut stellas. Et sic intelligitur quid sit quod significandum putaueris. Ceterum si factum dicas aut creatum, quod interdum filium dicunt, quia multa facta & creata sunt, nō proprietatem substantiæ videris significasse, sed speciem qualitatis. Aliud enim substantia, aliud qualitas est. Deniq; diximus & alibi, vsan ita interpretatos Latinos, vt substantiam dicerent. Vsa autem Dei cum dicatur, quid aliud significatur, nisi Deum semper esse? Quod litteræ ipse expriment: quamuis diuina

S. Ambr. tom. 4.

N

v[er]sa, hoc est, cum sit semper, v[er]sa dicitur, vnius literæ mutato ordine propter sonum & compendium decorumque sermonis. Ergo v[er]sa, quod semper sit Deus significat. Ingeniti autem, vt tu vis, vel geniti appellatio quid sit, declarat: hoc est quod non ex alio sit pater, nec ex se filius. Species hic videtur esse diuersa. Species vtique distincta, sed indistincta diuinitas. Quæris quomodo hoc probari possit? Etiam in creaturis ostendam diuersam speciem, diuersa initia in plerisque, & vnam esse substantiam, & de scripturis exempla proferam. Itaque si in his quæ mortalia sunt hoc potest conuenire: quemadmodum patris & filij & spiritus diuinitati legem cuiusdam necessitatis imponunt? Omnia nempe volatilia quæ eiusdem generis videntur, eiusdem vtique & naturæ sunt, vt aquilarum vnum genus & vna natura est, vulturum similiter, & cæterorum secundum genus suum volatiliū. Quemadmodum autem coeperint esse volatilia, tres species reperimus, & ortus eorum causas legimus esse diuersas. Scriptum est enim causasse Deum: Producant aquæ repentina animarum viuentium & volatilia volantium. Et paulo post cum paradysum fecisset Deus, & posuisset in eo hominem, scriptum est: Quia figurauit Deus de terra bestias agri, & volatilia cœli. Significatur ergo volatilia hoc loco figurata de terra. Supra quoque legisti, quia dixit Deus auibus: Crescite & multiplicamini. Vtique ex coitu maris & foeminae generationis incrementa præcipiens. Itaque aduertimus etiam quæ vnius generis sunt, diuerso modo esse coepisse, alia de aquis, alia de terra, alia de maris & foeminae generatione, & vnius tamen hæc esse naturæ, dissimilitudinemque substantiæ non habere. Quid verò tam vnius naturæ quam caro nostra cum dominici corporis veritate? Diuersis tamen vtraque ducta causis, orta principiis est. Caro enim Domini spiritu in virginem superueniente generata, non expectauit virilis foemineique coitus solenne commercium. Caro verò nostra, nisi virilis iuxta foemineisque sexus, genitalia fulcis naturalibus obducatur seminat, intra viscera nescit materna formari: & tamen cum generationis fuerit causa diuersa, carnis tamen in Christo cum hominibus omnibus vna natura est. Partus enim virginis, non naturam mutauit, sed generandi vsum nouauit. Denique caro de carne nata est. Habuit ergo de suo virgo quod traderet. Nō enim alienum dedit mater, sed proprium è visceribus suis contulit, inusitato modo, sed vsitato munere. Habuit igitur carnem virgo, quam naturæ solennis iure transcripsit in foetum. Eadem igitur secundum carnem generantis Mariæ, genitricque natura, nec dissimilis fratribus, quia dicit scriptura, vt per omnia similis fratribus fieret. Similis vtique Dei filius, nostri, non secundum diuinitatis plenitudinem, sed secundum animæ rationalis & vt expressus dicamus, humanæ nostrique corporis veritatem. Quid autem de ipso loquamur Adam, qui cum sit formatus è limo terræ, generauit vtique filios sue confortes naturæ, participes generis, successionis hæredes? Diuersa quidem in filiis & parente principia, sed humanæ conditionis vna natura. Nec tamen dissimilitudo ortus similitudini substantiæ præiudicauit. Similis ergo filius patri etiā in his quæ pro-

pter humanæ conditionis fragilitatem similitudinis plenitudinem habere non possent. Quomodo ergo Dei patris dissimilis filius verus?

De disputatione contra quosdam Superiorem sectam sequentes, disputationis tamē genere discordare se putantes, qui filium similem dicunt, sed non vnius substantiæ cum patre, & quod cum sit vnius naturæ filius cum patre, etiam vnius sit potentia, & ita omnipotens sicut & pater, quemadmodum etiam Spiritum sanctum omnipotentem scriptura testatur. CAP. IO.

Sed plerique eandem sectam sequentes, disputationis genere discordare se putant, ab his qui dissimilem patri per omnia filium dicunt. Ideo horum quoque qui similem dicunt filium, sed non vnius substantiæ cum patre, ineptias discutiemus. Quæ nō vnius naturæ sunt, diuersæ sunt vtique atque distantis: & quæ distantis naturæ, consequens est, vt similia esse non possint, nisi fortè secundum speciem familia dicas, dissimilia secundum veritatem. Nam & lactis & niuis & cygni albensis, concolor species est, sed discrepantiam seruat distantis naturæ, nec differentia naturarum, specierum similitudine coloratur. Quomodo ergo isti similem dicunt patrem & filium, qui vnitatem substantiæ negant? An secundum formam & figuram colorem similem putant? Sed hæc corporis sunt, hæc compositionem quandam indicant. Quomodo autem inuisibili similitudinem secundum colorem aptamus aut formam? Aut quomodo creatura potest esse similis increato? Quomodo splendor gloriæ & character substantiæ eius, si diuersa gloria (vt illi dicunt) diuersa substantia est? Secundum gloriam, inquit, & operationem similis est, & propterea imago Dei dicitur filius. Ergo si per aliqua non per omnia similis, pro parte similis, pro parte dissimilis. Huic autem propositioni consequens est, vt si ex parte similis, non in toto est, pro parte sit Dei imago composita: ac per hoc sequitur, vt & ipse compositus videatur, cuius sit imago composita. Composita autem si ex parte similitudinem seruet, imago eius ex parte similis esse non possit. Sed qui similem secundum vnitatem naturæ negant, similem cæteris arbitrantur. Solent enim dicere: Cur putatis, quia multum dedit scriptura filio, quia imaginem dicit, cum ipse Deus dixerit hominibus: Estote sancti, quoniam ego sanctus sum. Et filius dixerit: Estote perfecti, sicut & pater vester qui in cœlis est, perfectus est. Nec intelligunt eo ipso astrui, quia non secundum partem sed secundum plenitudinem diuinitatis & perfectionem similis sit filius patri. Denique si multi similes, cur solus filius imago inuisibilis Dei dicitur, & character substantiæ eius, nisi quia in eo naturæ eiusdem vnitas, & eius maiestatis expressio est? Alia enim secundum imitationem similitudo, alia secundum naturam: quod propositorum exemplorum etiam verba indicant. Dicit enim scriptura: Estote sancti, vt fiant id per imitationem homines. Ergo dicitur, estote, quia non sunt. De se autem dicit Deus: quia sanctus sum, non vtique proficiente processu, sed manente natura. Denique ait sapiētia: Estote

Genes. 1.

Genes. 2.

Hebr. 2.

Leui. 19. Matt. 5.

Estote perfecti, vt incipiant habere quod non habent. De patre autem dicit: Sicut pater vester qui in cœlis est, perfectus est. Est ergo perfectus pater, qui est, semper est. Ideo vel v[er]sa græcè quod sit semper, vel latinè, quod in suo maneat, nec ope subsistat aliena, appellatur substantia. Sanctus ergo pater, & perfectus pater. Sanctus etiam & perfectus filius quasi imago Dei. Imago autem Dei, quia omnia quæ sunt Dei videntur in filio, id est sempiterna diuinitas, omnipotentia atque maiestas. Talis ergo qualis est Deus, sua videtur imagine. Vnde oportet vt imaginem eius talem credas, qualis est Deus. Nam si imagini detrahas, & vtique ei cuius imago est videbitur esse detractum. Si minorem imaginem credas, minor Deus apparebit imagine. Qualem enim estimaueris imaginem, talis tibi videbitur hic, cuius inuisibilis est imago. Dixit enim imago. Qui me videt, videt & patrem. At qualem estimaueris cum cuius imaginem esse filium credis, talis tibi necessario filius estimandus est. Vnde quia increatus pater, increatus & filius: quia non minor pater, non minor filius: quia omnipotens pater, omnipotens & filius. Dictum est igitur, etiam si vsurpent quod non legunt, vt ingenitum dicant, verbo tamen nihil impediri quo minus vnius naturæ atque substantiæ Christum cum patre esse credamus. Quod si vnius naturæ, vtique vnius potentia. Qui quidem locus haud difficilior est ad refellenda studia perfidorum. Quomodo enim negant omnipotentem Christum, quod scriptum est, qui volunt vsurpare quod non docent scriptum? Omnipotentem etenim Christum supra docuimus. Et in Ioanis euangelistæ Apocalypsi, & in Zachariæ prophetia, & in euangelio significatum. Quæ si quis recensenda putat, superiora reuoluat & repetat. Tamen (quod ibi propter congestionem testimoniorum pene præterij) dicat de quo putent dictū quod Amos prophetauit? Sic enim scriptum est: Dominus qui attingit terram & mouet eam, & lugebunt omnes commorantes in ea, & ascendet sicut flumē Ægypti. Qui ædificat super cœlum ascensionem suam, & repromissionem suam super terram, confirmat, qui aduocat aquam maris, & effundit eam super faciem terræ, Dominus omnipotens nomen est ei. Nōne hæc omnia in filium intelligant conuenire? Qui terram descendēs tetigit, in passione commouit, de terris ascendit in cœlum, & super terram descendit è cœlo, sicut ipse promiserat. Sed quid de filio laboro, cum etiam spiritum omnipotentē scriptura testetur? Scriptum est enim: Verbo Domini cœli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum. Et de sapientia scriptum est: Quia habet in se omnipotentem spiritum. Dicit enim Salomon, quia omnium artifex docuit me sapientia, est enim in ea spiritus intelligentiæ sanctus, vnicus, multiplex, subtilis, bonus, mobilis, disertus, immaculatus, manifestus, inuolabilis, bonum amans, acutus, prouidens, possibilis, munificus, benignus, stabilis, integer, sine solitudine, qui omnia potest, omnia spectat, & per omnia penetrans spirituum intelligentium.

Ioan. 14.

Amos. 9.

Psal. 31.

Sap. 7.

FINIS.

DIVI AMBROSII EPISCOPI
MEDIOLANENSIS DE MYSTERIO PASCHÆ,
LIBER VNVS.

Vnde sacrum nomen paschæ descendit, & qua ratione Christus se in passionem paschæ mysterio consecrauit. CAP. I.

Paschæ mysterium de fide omnibus creditibus in Christo renatis, recidiuatum fidei annuæ felicitatis gaudium & gloriam subministrat. Quod quidem sacrum nomē ab ipsius Domini passione descendit. Pascha enim passio est saluatoris, sicut beatus Apostolus dicit: Pascha enim nostrum immolatus est Christus. Ad hoc enim humanū corpus Christus accipiens, se in passionem paschæ mysterio consecrauit, vt quisquis huius muneris per fidem, participationem esset indeptus, cōsortio dominicę felicitatis dignus merito censeretur.

1. Corint. 5.

De commendatione paschalis temporis, ab iis quæ eo tempore facta commemorantur. CAP. II.

Est enim pascha verè anni principium, primi mēsis exordium, nouella germinum reparatio, ac terræ hyemis nocte discussa, primi veris restituta iucunditas. Hoc, inquam, tempore visibilium & inui-

sibilium cōditor deus, defixa humo cœli machinā suscipiens, diē solis ardore radiauit, splendore lunæ solatio noctis attribuit, pendentē cœli camerā splendentium syderum decorauit ornatu, mare certis littorū finibus coercens, concauit ac stridentis vndæ astum metas statuti limitis haud iussit excedere. Et vt plana mūdi facies oculorū eminus subtraheretur aspectui, ad hoc in ornatum mūdi fabricæ, nemorosi colles atque excelsi constituti sunt montes, vt iterū mortalibus cāpestris ornatu iucūdiōr adueniret. Quæ ratione homo terrestris creaturæ factus sit Dominus, & quomodo gratiā creatoris amiserit, ac mortis sententiā incurverit. Quodque ita diabolus mortis sortitus sit imperiū & oēs à Deo deuotus tartari clausos erga stulo possederit. CAP. III.

Ipsæque homo diuini opificij dignatione formatus, ad hoc terrestris creaturæ effectus est Dominus, vt diuinis institutionibus parens, eius tantum & voluntatem seruaret, qui se in tantis rebus Dominum præfecisset ex nihilo. Qui in ipso exordio, non nescius, deprauatus inuidia, dum super indultum Dei opificium cupit fieri, quod natura non dederat, amisit gratiam, quam creatoris pietas attribuerat: continuò ob concupiscentiam

N. ij

Sap. 2.

diabolicæ deceptionis, sententiam mortis præuaricator incurrens, etiam ad futuræ ex se stirpis originem propagavit, ut diuina hoc loco rectè sententia compleretur. Inuidia diaboli mors introiuit in orbem terrarum. Ita per occasionem delicti, in vniuersis peccatoribus diabolus mortis est fortitus imperiū, atque omnes à Deo deuiantes, peccati vinculo obstrictos, squalentis tartari clausos ergastulo possidebat.

Quomodo Deus humanam carnem assumens, & corpus cõditioni mortis addicens, ad tartara descenderit, & seras inferni ianuâsque confringens, vinculos è diaboli faucibus reuocauerit.

CAP. IIII.

QVorum interitum dolens diuina censura, nõ per seruum vatem, nec per angelum inuisibile, sed ad hoc per substantiam humanæ carnis, in homine Deus veniens habitauit, ut honestam viuendi formam mortalibus daret, & temporariis æternam in se credentibus vitam, exemplo suæ mortis ac resurrectionis aperiret. Ut enim incredulitas & simulacrorum cultus, cœli aditum clauserat, ita inferni baratrum præuaricatoribus perfidia procurarat. In quorum suppliciis vsque ad aduentum saluatoris Domini Iesu Christi, diabolus per mortem regnauit, donec humanæ carnis ad Deum attèperata substantia, immaculatum corpus conditioni mortis addidit. Ex pers peccati Christus, cū ad tartari ima descenderet, seras inferni ianuâsque confringens, vinculas peccato animas mortis dominatione destructa, è diaboli faucibus reuocauit ad vitam, atque ita diuinum triumphum æternis characteribus est conscriptum, dum dicit: Vbi est mors aculeus tuus? vbi est mors victoria tua? Quam foelicitatem reparatæ salutis, Paulus recolens clamat: Sicuti per Adam mors intravit in hunc mundum, ita & per Christum salus restituta est mundo. Et iterum: Primus homo de terra terrenus, secundus homo de cœlo cœlestis. Et adiiciens ait: Sicut portauimus imaginem terreni, id est verusti hominis in crimine: sic portemus imaginem cœlestis, id est suscepti, redempti, reparati, ac purificati hominis salutem teneamus in Christo: quia idè ipse Apostolus ait: Initium Christus, id est, author resurrectionis & vitæ, deinde hi qui sunt Christi, id est qui in forma puritatis eius viuentes, de spe resurrectionis eius securi erunt, cum ipso cœlestis promissi gloriam possessori, sicut ipse

2. Cor. 15.

G Dominus in euangelio ait: Qui, inquit, me secutus fuerit, non peribit, sed transiet de morte ad vitam. Ita saluatoris passio vitæ humanæ salus est. Ad hoc enim pro nobis mori voluit, ut nos in eum credentes perpetuò viuereamus. Voluit pro tempore fieri quòd nos sumus, ut nos æternitatis eius promissionem adepti, cum eodem perpetuò viuereamus.

De ingentibus paschalis mysterij, dieique illius præconiis.

CAP. V.

HÆc, inquam, illa est cœlestiū mysteriõrum gratia, hoc pascha donū, hæc optabilis anni festiuitas, hæc exordia gignentium rerum. Hinc vitalis lauacri sacre ecclesie editi puerperio infantes paruulorum simplicitate renati, baratro innocentis perstrepunt conscientie. Hinc casti patres, pudicæ etiam matres, nouellam per fidem stirpem prosequuntur innumeram. Hinc sub fidei arbore ab vtero fontis innocui cereorum splendet ornatus. Hinc cœlestis meriti sanctificantur munere, & sacramenti spiritalis celebri mysterio faginantur. Hinc vnius plebis gremio beata ecclesie nutrita fraternitas, vnica diuinitatis substantiam, ac virtutis trinum nomen adorantes, psalmum annuæ festiuitatis cum Propheta concelebrant. Hic est dies quem fecit Dominus, exultemus & lætemur in eo. *Psalm. 117.* Quis, inquam, dies? Nempe ille qui attribuit viuendi principium, lucis exordium, author luminis, id est ipse Dominus Iesus Christus qui de semetipso ait: Ego sum, inquit, dies: qui per diem ambulat nõ offendit: id est, qui Christum in omnibus sequitur, per eius vestigia vsque ad æternæ lucis solium transmeabit, sicut ipse patrè pro nobis adhuc in corpore constitutus, orat, dicens: Pater, volo ut vbi ego sum, ibi sint & hi qui in me crediderunt, ut sicut tu in me & ego in te, ita & illi maneant in nobis. Hic, inquam exultationis & lætitiæ dies est, in quo promissum perfectæ gloriæ cõsecuti, rectè plebs sancta ad instar angelorum futuræ laudis mysteriū, adhuc in hoc seculo constituti, Domino cum Propheta cantamus: Hic est dies quem fecit Dominus, exultemus & lætemur in eo, id est author institutionis, redemptionis, & vitæ perpetuæ, Dominus Iesus Christus, qui est rex regum, & Dominus dominorum absque initio, sine fine in patre regnans cum spiritu sancto, nunc & semper & in secula seculorum, Amen.

Ioan. 11.

Ioan. 17.

FINIS.

LECTORI.

DV M scriptorum veterum monumenta versarem, incidimus, fortè fortuna in librorum quorundam farraginem, cui titulus inscribitur Antidotum contra diuersas omnium fere seculorū hereses, beneficio et industria Ioannis Sighardi theologiæ sacræ academiæ mystæ celeberrimi anno quingentesimo vigesimo octaua supra millesimum in lucem prolatam: delitescens isthic inter cetera opuscula fragmentum hoc de resurrectionis fide Ambrosianam nomenclaturā præ se ferens reperimus. Quod quidem Ambrosii esse τὸν ὑπόκειν partum ut adfirmare ausi non fuerimus, ita, me Deus amet, Ambrosium bis de eadem re non scripsisse lubenter negauerimus. Hoc tamen ut curioso lectori satis faceremus, huic operi ob argumenti similitudinem libuit subiicere, ut ut verò sese res habuerit, dignum certe opus, Ambrosio adscriptu dignissimum. Vale.

DIVI

DIVI AMBROSII MEDIO-ALANENSIS EPISCOPI DE FIDE Resurrectionis,

LIBER AKEPHALOS.

sacri commercij humanitatis cū diuinitate in Christo.

Magnificentiæ dei larga in homines.

DEnique nunquam magis quanta & clementia & potentia redemptor noster abundaret apparuit, quam cum mysterium incarnationis aggressus est, ut suscipiendo scilicet nostram substantiam, & patibuli & tumuli iura susciperet. Nostris ergo pro speris aduersa ei impena sunt: & diuina atque humana in redemptoris nostri natura quoddam inter se sacrum iniere commercium: ut testimonium ab humanitate diuinitas, præmium à diuinitate ferret humanitas. Hoc est, ut vulneribus corporis Deus noster magnitudinem erga nos sui amoris ostenderet: & consortio diuinitatis recompensari sibi obedientiæ gratiâ, & animus noster, & corpus agnosceret. Quia igitur fide, quæ deuotione huic Domino tantorum in nos donorum munifico adherere ac deservire debeamus, intuendū est, qui ita nullum largiendi modum habuit, ut tantum fidelibus donaret in præmio, quantum ipse possidebat in regno. Et ut crederemus nos eius fieri posse coheredes, etiã naturæ nostræ consors esse delegit: non tamen ut substantiam à diuinitatis arce detruderet, sed ut nos infirmos, & in extrema mortis vilitate ac necessitate degentes, ad gloriam resurrectionis attraheret: quia in se quicquid nobis pollicebatur ostēdit, & nõ perire carnis istius substantiam resurgendo perdidit, & vbi ei post resurrectionem futura esset habitatio, ascensione monstrauit. Hoc est ergo magnum, & prorsus magnum pietatis sacramentum, quod in carne manifestatum esse, ut rerum prouentus manifestauit, ita Gentium doctor annunciauit. Iustificatum autem claret in spiritu, quoniam mediator dei & hominum homo Christus Iesus, nõ solum sperandæ nobis felicitatis, sed etiam capesendæ præbuit veritatis exemplum. Quod sanæ sacramentum pietatis, per quod nos conditor noster ac redemptor amplectitur, sicut testimonio veritatis splenduit, ita etiam in ascensione assumptum in gloria celebratum est obsequiis angelorum. Et id eo non est despicienda carnis humanæ natura, quæ in sanctæ trinitatis substantiam atque consortium per Dominum Christum ingredi meruit. Verbum enim Dei, quod dominus Christus est, qui est primogenitus ex mortuis, quique totius creaturæ primatum tenet, ad imaginem suam quam prius ipse condiderat, venit. De qua imagine scriptum est: Et plasmauit deus hominē ad imaginē & similitudinē suam. Et carnem, præter carnem, mediante anima rationali, ex sancta virgine Maria suscipiens, & similia. Id est, animam & carnem per similia purificans, factus est per omnia homo, absque peccato. Mediante ergo anima, deo & carne, hic qui omnes (ut ait Apostolus) diuites facit, pauper effectus est, ut illius inopia nos diuinis atque cœlestibus diuitiis ditaremur per signum illud salutis, quod dedit deus generi humano, dicente Propheta: Ecce, Dominus

Declaratur locum Esaiæ.

dabit vobis signum, ecce virgo concipiet in vtero, & pariet filium, qui antequam sciat vocare patrem aut matrem suam, butyrum & mel manducabit, id est, Spiritu sancto repletus est, cuius doctrina nobis dulcior super mel & fauam, qui spolia Samariæ à Magis accipiens, homo, rex, & Deus comprobatus est. De hoc etiam mirabili signo sanctus Simeon ad virginem matrem dicit: Ecce hic positus est in ruina, & in resurrectionem multorum in Israel, & in signum cui contradicetur. De quo signo & beatus Apostolus ait: Iudæi signa petunt, & Græci sapientiam quærunt. Pro imagine ergo sua Christus, quam in primo condiderat homine, quam viderat in homine diaboli arte fucatam, venit in similitudine carnis peccati, ut hominem per lignum præuaricationis morte damnatum per passionem crucis, & mortem ad pristinam reuocaret imaginem: quæ imago per incuriam quidem obscurari potest, deleri autem per naturam non potest. De hac imagine dicit Propheta: Quamquã in imagine dei ambularet homo, tamen vanè conturbatur. Nullus ergo est qui non aliquam imaginem habeat, id est, aut sanctitatis aut peccati. In imagine dei ambulamus, quando cogitationes bonæ, quæ nobis à deo insitæ sunt, in nobis permanent, & ad opera bona nos perducent. Memoria ergo Dei excludit à corde nostro cuncta flagitia atque peccata, quæ diabolus nititur in corde nostro seminare atque depingere. Unde dicitur à Propheta: Domine in ciuitate tua imaginē ipsorum ad nihilum rediges. Nihil ergo prodest legisse vel audisse, nisi ea quæ legeris, aut audieris bona, in memoriæ thesauro reposueris. Sicut enim tria sunt in homine, id est, corpus, anima, & spiritus: sic tria sunt eminentiora, quæ nos aut ad bona, aut ad mala perducunt, hoc est, aut cogitatio, aut locutio, aut operatio. Quæ tria breuiter spiritus sanctus in primo psalmo comprehendit, dicens: Beatus vir qui non abiit in consilio impiorum, & in via peccatorum non stetit, & in cathedra pestilentie non sedit. Isti enim sunt terni statores diaboli, qui miseræ insidiantur animæ, ut aut in dicto, aut in facto, aut in cogitatu eã incitent ad peccatū. Spiritu ergo, anima, & corpore, aut bene agimus, aut male: aut casti sumus, aut fornicamur. Et ideo sicut auri, & raptores serui sunt mammonæ, & sicut gulones & ebriosi serui sunt ventris atque libidinis, sic omne peccatum dominatur hominibus, probante hoc Propheta, ac dicente: Erunt quinque ciuitates in terra Egypti loquentes lingua Chanaan, Hi sunt quinque sensus carnales, qui miseræ animæ tenebris Egypti oppressæ loquuntur, Egyptus enim persequens, siue tribulans interpretatur. Nisi ergo aquilonem frigidissimum ventum, calore fidei, Christo nos iuuante, qui bona docet & delectatur, vicimus, statim nobis calorem concupiscentiæ atque libidinis suscitabit. Attenuetur ergo icuius caro, & circuncidetur omni spirituali concupiscentiæ cultro, nec regnet peccatū in nostro mortali corpore, ut effugere consortia mundi, & opprobria diaboli possimus. Ieiunium ergo afflictio, atque humiliatio animæ est, afflictio autem & corporis. Hæc de imagine Dei, ad quam factus est homo, dicta sufficiant, Erubescat nunc impij hæretici,

Lucæ 2.

1. Cor. 1. Imaginē suā Christus reparauit. Psal. 38.

In imagine Dei ambulat.

Psal. 71.

Tria in homine.

Declaratur locum primi psalmi.

Egyptus quid sonet.

Ieiunium.

N ij

qui acreum, aut simulatorium phantasticum corpus, aut Deum fuisse, aut nostrum futurum esse, aut metaplycosin mentiuntur. Satis reuera impium est & iniustum, vt Iob, qui oculis suis vulnera conspexit, & putredines ac vermes corporis sui manibus palpauit, in alia dicatur carne aut anima resurgere. Quod ergo de beato Iob diximus, hoc de Petro, hoc de Paulo, & de omnibus sanctis, qui diuersis pro Deo tormentis animas posuerunt. Quæritur sanè illusoriè à nobis ab hæreticis, vtrum in resurrectione diuersitas sexus sit, id est, fœminæ cum viris resurgant, ignorantes cæci sententiam Domini dicentis: Regina Auftrifurget in iudicio cum viris generationis huius, & condemnabit eos. Vbi ergo vera caro, ibi diuersitas sexus est, & sic diuersitas sexus ibi vtique est: Ioannes, Ioannes est: & Maria, Maria est: vere quippe carnis resurrectio sine operibus carnis erit: quia sicut veritas ait: Neque nubent, neque vxores accipient, sed erunt sicut angeli dei in cœlo. Similitudo ergo angelica promittitur, non substantia carnis negatur. Quomodo enim dicitur: Neque nubent, neque nubentur, nisi de his dicitur, qui possunt nubere, & tamen non nubent? Si enim hic in ista vita, quæ tota tentatio est super terram, multi propter regnum cœlorum semetipsos castrantes non nubent, & non solum viri, sed etiam fœminæ Christo iuuante hoc faciunt, quâto magis hoc in illa beata vita non dicamus fieri, sed nec cogitare licebit? Catholicum ergo & rectum est, vtrumque sexum in carnis resurrectione sine sexus operibus confiteri, cum vt dictum est, adhuc in hac vita positi nitamur cum Dei adiutorio opera carnis, quæ contra spiritum concupiscit, non implere, K probante hoc Apostolo ac dicente: Vos in carne non istis, sed in spiritu. Negando enim eos in carne, quos in carne esse constabat, non carnis substantiam, sed peccata, id est, opera carnis in eis damnauit. Et iterum: Vt absorbeatur quod mortale est à vita. Quia licet exterior homo noster corumpatur, sed renouatur interior. Quod tamen nõ solum in regno cœlorum, & baptismate, sed etiã in pœnitentibus quotidie fieri nouerimus, in quibus carnis interitus ad profectum cedit spiritalem. L Cui ergo nec opera carnis erunt, nec augmenta membrorum, nec capillus crescit aut vnguis: quia omnes in virum perfectum, qui Christus est, resurgemus. Si enim patribus in eremo quadraginta annis non capilli, non vngues creuerunt, aut vestimenta, aut calciamenta attrita sunt, hoc in regno cœlorũ, vbi aufugiet dolor, & gemitus, & tristitia: quæri quã impium sit sapiens lector intelligit. Sed cõtra hanc tam veram tamque firmam doctrinam, & tam clara documenta, & omni virtute subnixâ, solent nobis hæretici illud Apõstoli opponere quo ait: Non omnis caro eadem caro, sed alia caro hominis, alia volucrum, & cetera quæ prosequitur. Non intelligentes miseri, beatum Apostolum de corporis 1. Corint. 15. hoc onere, non generis differentia dixisse. Alia est caro hominis, id est, serui Dei, alia pecoris, id id, ethnici, & peccatoris, atque hæretici. Qui cum in honore esset sanguine redemptus Christi, atque honoratus, non intellexit, sed comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. Alia volucrum,

id est, martyrum, qui ad cœlestia pennis spiritus sancti subuecti conscendunt. Alia piscium, id est, qui post salutaris baptismi aquam assumuntur. Alia gloria solis, id est, Christi. Alia gloria lunæ, id est, ecclesiæ, & alia gloria stellarum, id est, seminis Abrahamæ, & eorum qui se per fidem & opera bona filios eius ostendunt. Stella enim ab stella differt in claritate, id est, apostoli & prophetæ, illi qui cupierunt videre & audire Christum: isti autem viderunt & audierunt eum. Sunt & corpora cœlestia, & corpora terrestria, id est, Christianorum & Iudæorum. Postremo autem vt omnium resurrectionem ostenderet, sic conclusit sententiam suam, dicens: Sic erit & resurrectio mortuorum. Quod vt ita possit intelligi, nostræ cõditionis quod in hoc seculo sit, ponamus exemplum. Infans enim cum in puerũ creuerit, puer verò in iuuenem, iuuenis autem in virum, & vir in senem, nequaquam per singulas ætates perit, sed semper idem est qui fuit. Paulatim ergo hęc ætas, non autem natura perit. In illa autem cœlesti Hierusalem, vbi sol iste ac luna septuplum lucebunt, diuersitates non erunt etatum: ibi enim nec infans, nec senex, nec paruus erit, qui non impleat dies suos, vt pote filius resurrectionis, & in mensuram perueniat plenitudinis Christi, vt nec desint alicui annorum spatia, nec supersint. In illo ergo tempore, cum ætas fuerit vna cunctorum, & sanctus & peccator simili erunt resurrectione perfecti, nec inter se variabunt tempore, nec etate, sed alius ad præmia æterna, & in centuplum bona percipienda, alius ad supplicia pertrahetur æterna. Cum ergo in genere humano aliter & aliter nascamur homines, in carnis resurrectione vna omnibus & similis erit resurrectio. aliter enim adam, aliter Eua, aliter Cain, & abel, & omnes homines nati sunt atque nascuntur: aliter autem homo Christus Iesus, qui est mediator Dei & hominum natus est. Licet ergo diuersis exordiis nascatur homo, vna tamen hominis natura non differt resurrectione carnis, omniumque membrorum. Quæ omnia membra vna Domini sententia declarabantur, cum de illo homine loqueretur, qui non habuit vestem nuptialem, nec seruauit illud mandatum: Omni tempore munda sint vestimenta tua, quem manibus pedibusque constringi iussit, & auferri, ne recumberet in conuiuio, ne sederet in solo, ne staret ad dexteram Dei, sed mitti in gehennam ignis. Si enim in igne isto temporali, qui omne quod accipit consumit, omnipotens Deus potentia suam in tribus pueris ostendit, qui in camino ignis ardētis capillos eorum intactos seruauit, in resurrectione capillos nostros non resuscitabit? Resuscitabit planè sine aliquanto augmento, vel detrimento. Ipsi ergo procedent de monumentis, qui in monumentis illati fuerant. Veniet ergo omnis caro non solum de terra, sed etiam de mari, & de fluminibus, vt videat salutare dei. Mandabit enim piscibus, ac fluminibus, ac bestiis terræ, & volatilibus cœli, & eructabunt ossa & carnes mortuorum, vt resurgant alij in vitam æternam, alij in opprobrium & confusionem sempiternam. Tunc videbunt iusti impiorum pœnam atque cruciatu, quoniam vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur, & erunt in conspectu omni carni, Quia verò hanc

Resurrectio corporis cuius modi sit futura.

Diuersitas sexus in resurrectione

1. Cor. 5.

Declaratur locus Pauli.

1. Corint. 15.

Caro volucrum.

Caro piscium.

Stellas differre à stellis quid sit.

Ætas resurrectionis.

Matth. 22. Eccl. 9.

hanc habemus spem, sicut exhibuimus membra nostra famulari immunditiæ & iniquitati ad iniquitatem, ita exhibeamus ea famulari iustitiæ in sanctificationem vitæ, vt resurgentes à mortuis in nouitate vitæ ambulemus, vt vita Domini Iesu manifestetur in carne nostra mortali, propter spiritum eius habitantem in nobis. Iustum igitur est, & verè iustum, vt qui semper mortificationem Christi in corpore nostro circuntulimus, vita quoque eius in corpore nostro manifestetur, spoliantes nos vetere homine cum actibus suis, & erroris tunica nos exuamus, vt nouam, qui Christus est, induamus, imitantes sponfam eius dicentem. Nocte exui me tunica mea, quomodo induar illa? laui pedes meos, quomodo inquinabo illos? Hęc ergo maiestatis ac potestatis artem, id est resurrectionem, figulus ille facit, qui per Hieremiam prophetam loquitur ad populum peccatorem, dicens: Nunquid sicut figulus iste, nõ potero vos reformare, ac redintegrare domus Israel? Qui etiam hanc mirabilẽ maiestatis suæ potentia in manu Moysi ostendit, quam in candorẽ mutatã deinceps coloris pristino restituit. Sed & ipsum resurrectionis vocabulum aperte significat, nõ aliud rueret, & aliud resuscitari. Quod ergo in homine moritur, hoc & viuificatur. Ita ergo secundum resurrectionem mortuorum, nec cum errat ignorat. Vulneratus denique ille Hierichontinus in euangelio continuo fertur ad stabulũ, & delictorum plagæ per miserantis gratiam immortalitate sanatur. Prophecia ergo, quæ pendebat, verè in Domini Christi carne completa est, quam spiritus sanctus nos cupiens edocere, locutus est: Ait enim: Quæ est ista, quæ ascendit dealbata, innitens super fratrualem suam, & delitiis affluens? Et iterum: Fratruelis meus candidus & rubicundus. Rubicundus ergo ex incarnatione, candidus autem ex diuinitate. Quod ita esse cõprobat beatus Ioannes apostolus, cum dicit: Quia equus super quẽ sedebat dominus, rubeus erat, corpus scilicet sanctum, quod ex sancta virgine assumpsit, cui in cœlos ascendenti dicitur: Quis est iste, qui venit de Aedom, tinctis vestibus de Bosra? Et, Quare rubrum est vestimentum tuum, & indumentata tua, sicut calcantium in torculari? E test sensus: Quis est iste, qui ascendit è terra, cuius vestimenta sunt sanguine respersa? Illud autem quod in Zacharia propheta dicitur: quia sequebantur eum equi variorum colorum, id est, qui vel in martyrio rubri, vel sturnini in volatu, vel varij in virtutibus, vel candidi in virginitate monstrantur. Quod autem equus iste rufus, albus denuo à sancto Ioãne describitur, diuinitatis immortalitas, & incorruptio eius ostenditur. Et ideo omnes, qui eum sequuntur, candidis non solum vtuntur vestibus, sed etiam equis sedentibus incorruptis videlicet immortalibusque corporibus. Et ideo hunc omnes sancti, ipso iuuante, F imitantur: quia vestimenta sua non coinquinant ac virgines gratia ipsius donante permanent, & ideo in albis vestibus (vt dictum est) erunt, sequentes agnũ quocumque ierit. Totum ergo hominem (sicut dictum est) filius dei suscepit ex virgine, totum integrum resuscitauit, id est, animam & corpus, adimplens sententiam suam, qua ait: Omne quod dat mihi pater ad me veniet, & nõ perdat ex eo quic-

Cantic. 5.

Hie. 18.

Resurrectionis nomen.

Rubicundus fratruelis in Canticis.

Zacharia 1.

Isa. 6.

quam, sed ego suscitabo illud in nouissimo die. quod dictum tam de se, quàm de membris suis dominum Christum dixisse intelligimus, qui suo, & membrorum suorum ore in omnibus sanctis loquitur libris. Clamat ergo ad Deum & caput in corpore, & corpus in capite, hoc est, & ecclesia in Christo, & Christus in ecclesia: quia in nullo membra à capite, neque caput separatur à membris. Tunc ergo videbunt eum aduersarij eius, qui eum compunxerunt, & clamauerunt: Tolle, tolle, crucifige eum. Tunc angelorum vaticinium comprobabitur, qui stupentibus Apostolis, dixerunt: Viri Galilæi quid statitis aspicientes in cœlum? sic nãque veniet, quemadmodum vidistis eum euntem in cœlum. Quod autem Dominus post resurrectionem suam duobus in via discipulis colloquens, repente euauisse legitur, diuinæ virtutis fuit, non vmbra, aut phantasmatis. Alioquin & ante passionem cum tenuissent, & eduxissent eum de Nazareth, vt præcipitarent de supercilio montis, supra quem ciuitas illorum ædificata erat, dubium quod transiit per medium illorum? id est, elapsus est de manibus eorum. Aut numquid carnem non habuit, qui flagellũ de fune fecit, & omnes inimicos eius ac persecutores de templo eliminauit? Vbi omnis diuinitatis eius potentia claruit. Illud autem quod post resurrectionem ad discipulos clausis ingressus est ianuis, eiusdem virtutis fuit, cuius ex oculis euanescente. Dicunt enim homines seculi istius, A P O L L O N I V M magũ, cum ante D O M I C I A N V M imperatorẽ in cõfistorio staret, repente non comparuisse. Hęc tamen non diximus, non quod magum demone repletum Domino Christo comparemus, sed vt hæreticorum insaniam confutaremus. Quod ergo mago licet, si tamẽ verum est, domino nõ licet? Linx quippe (vt physiologi ferunt) omnia opposita visu limpidissimo penetrat, dominus autẽ Christus clausis ianuis, nisi phantasma fuerit, intrare non poterit? Quod certe & ante resurrectionem pendulo super mare ambulauit incessu, eiusdem virtutis fuit. Et hoc ipsum apostolo suo præbuit Petro, qui cum fide super aquas ambularet, infidelitate postea mergi cepit, qui mergi potuisset, nisi eum citius dextera domini continuisset. Aquilæ & vultures transmarina cadauera sentiunt, Saluator apostolos suos nisi ostia aperuerit non videbit? Ad postremum dicas mihi velim, quod maius sit, tantam terræ magnitudinem tribus appendere digitis & super aquas incertam librari, an Dominum transire per clausã creaturam? Creatori quod maius est tribuis, & quod minus est calumniari. Petrus apostolus (vt iam dictũ est) super aquas ambulabat, & graui & solido corpori mollis vnda, nisi paululum dubitasset, non cesserit, & tu Deum calumniari quare clausis ingressus sit ostiis? Paululum ergo fides Petri dubitauit, & statim naturam suã corpus agnouit, vt nos sciremus super aquas nõ corpus ambulasse, sed fidem. Noli ad iudicium tuum potentiam Domini magorum præstigijs aut æquare, aut inferiore facere, vt videatur fuisse, quod non fuit: vt putetur comedisse sine dentibus, fregisse panem sine manibus, ambulasse sine pedibus, locutũ fuisse sine lingua aut capite, reclinatum esse mōstrare sine corpore. Et quod

Christum nõ fuisse phantasma.

Apollonius magus.

Linx in videndo vis.

Vultures transmarina cadauera obseruauit.

Fides Petri super aquas ambulauit, non corpus.

modo, inquit, non cognoscebāt eum in itinere, si A ipsum habebat corpus, quod ante passionem suam habuit: Erras enim, & multum erras, qui non audis Euangelium: Quia oculi eorum tenebantur, ne eū agnoscerent. Et paulo post: Oculi, inquit, eorum aperti sunt, & cognouerunt eum. Nunquid in tantū desipis, vt alium eum fuisse dicas, quādo cognoscebatur? & certe vnus idēque erat. Cognoscere ergo & non cognoscere videntium oculorum fuit, non eius qui videbatur, vt vaticinium sancti Hieremiæ completeretur, qui ait: Quare sicut colonus futurus es in terra, & sicut viator declinans ad manendum? Denique, vt scias errorem qui versabatur in medio, non corporis Domini, sed oculorum fuisse clausorum: aperti sunt oculi eorum, & mox agnoscebant eum. Nam & Maria Magdalena, quamdiu viuum quærebāt inter mortuos non cognoscebat Iesum. At vbi eum cognouit, mox Dominum confitebatur. Iam naui verò omnibus discipulis vnā positis, Iesus stabat in littore: ceteris autem eum non cognoscentibus, Ioannes prior cognouit eum, & dixit: Dominus est. Dicebat rem veram, & satis congruū erat, vt virginitas virginale prius cognosceret corpus. Idem ergo erat, & idem non ab omnibus vide-

Non agnitus
Christus a
discipulis.

Christus a
Ioanne primū
agnitus.

batur. Statimque Euangelista subiungit: Et nemo audebat discumbentium interrogare eum: Tu quis es? scientes, quia dominus est. Non tamen quod alter deus, alter homo esset, sed vnus atque idem esset filius Dei, & filius hominis: Cognoscebatur enim vt homo, adorabatur autem vt Deus: complens illud quod eis ipse dominus imprecatus fuerat, dicens ad patrem: Hæc est autem vita æterna, vt cognoscant te solum verum deum, & quem misisti Iesum Christū. Dignum ergo est, & satis dignum, vt caro hominis cœlis inferatur, cuius habitator deus esse dignatus est, nec potest videri iniuria hominem factum esse cœli incolam, cuius vaginam nō est dedignatus spiritus, qui deus est. Iustum ergo fuit, vt corpus in quo Deus habitando terram viuificare dignatus est, per quod particeps nostri factus est, ad immortalitatem perduceret. Vbi ergo dei habitatio esse debuit, nisi in regno Dei? Vbi autem regnum Dei nisi in cœlis? ibi omnis ecclesia cum illo erit. Cū ergo lutum carnis nostræ in testam fuerit excoctū, & quæ prius graui pondere premebatur in terram, acceptis penitis gratiæ spiritalis cum subiectione angelorum volabit ad cœlum, vbi verum & pacificum suæ salutis obfidem habet in æternum.

FINIS.

Capita libri de iis qui initiantur mysteriis.

- De continuatione huius libri ad superiores, cum exhortatione auditorum vt aures aperiant et bonum odorem vitæ æternæ inhalatum munere sacramentorum carpant, quemadmodum ipsis etiā prius author se id significasse commemorat. Cap. I.
- Qua ratione ingressus, regenerationis sacramentum repetere debeat quid interrogatus fuerit cū baptizaretur, et quid viderit. Cap. II.
- Quod idcirco inuisibilis gratia diuini spiritus præsens operetur in aquis baptismatis, vt omne abluatur peccatum, per multa exempla & figuras comprobatio. Cap. III.
- Quod tres sint qui restificantur in baptismo, et de mysterio & forma baptismatis, ac de angelo qui commouit natatoriam piscinam. De baptismo præterea Christi, et columba quæ super eum descendit de cœlo. Quodque sæpe species pro veritate accipiatur. Cap. IIII.
- Quod in iis quæ a sacerdotibus sunt, non merita personarum, sed officia consideranda sint. Et quomodo in baptismo aequaliter promittatur in patrem, & in filium, et in spiritū sanctū credere debere. Cap. V.
- Quare fiat unctio in capite, & de lotionem pedum discipulorum. Et quare Petrus qui mūdus erat, plantam lauare debebat. Cap. VI.
- De mysterio vestimentorum candidorū quibus induuntur infantes. Et quomodo ecclesia hæc habens vestimenta dicat in Canticis: Nigra sum & decora, & cetera quæ sequuntur. Cap. VII.
- De sacrosancti corporis dominici communionem, et conuiuio cœlesti. Quodque antiquiora sunt ecclesiæ sacramenta quàm synagoga, et præstantiora quàm fuerit manna. Cap. VIII.
- De virtute sacramenti corporis & sanguinis Christi, & comparatione per excessum ipsius ad manna, et ad aquas petrae. Et de per plurima exēpla probatione quod corpus Christi quod accipimus, nō panis sit, sed caro, quæ ex virgine nata, quæ crucifixa, quæ sepulta fuerit. Cap. IX.

DIVI AMBROSII EPISCOPI
MEDIOLANENSIS DE IIS QUI MY-
STERIIS INITIANTVR. LIBER VNVS.

De continuatione huius libri ad superiores, cum exhortatione auditorum vt aures aperiant, & bonum odorem vitæ æternæ inhalatum munere sacramentorum carpant, quemadmodum ipsis etiā prius author se id significasse commemorat. CAP. I.

Quod idcirco inuisibilis gratia diuini spiritus præsens operetur in aquis baptismatis, vt omne abluatur peccatum, per multa exempla & figuras comprobatio. CAP. III.

DE moralibus quotidianum sermonem habuimus, cum vel patriarcharum gesta vel Prouerbiorum legerentur præcepta, vt his informati atque instituti assuesceretis maiorum ingredi vias, eorumque iter carpere, ac diuinis obedire oraculis, quo renouati per baptismum, eius vitæ vsum teneretis quæ ablutos deceret. Nunc de mysteriis dicere tempus admonet, atque ipsam sacramentorum rationem edere, quam ante baptismum si putassemus insinuandam nondum initiatis, prodidisse potius quàm edidisse æstimaremur. Deinde quod inopinātibz melius se ipsa lux mysteriorum infuderit, quā si eam sermo aliquis præcucurrisset. Aperite igitur aures, & bonum odorem vitæ æternæ inhalatum vobis munere sacramentorum carpite, quod vobis significauimus, cūm apertionis celebrantes mysterium diceremus: Effeta, quod est adaperire: vt venturus vnusquisque ad gratiam quid interrogaretur cognosceret, quid responderet meminisse deberet. Hoc mysterium celebravit Christus in Euangelio, sicut legimus, cum mutum curaret & surdum. Sed illi os tetigit: quia & mutum curabat & virum: In altero vt os eius infusæ sonum vocis aperiret: In altero quia tactus iste virum decebat, sceminam non decebat.

Mat. 7.

Qua ratione ingressus regenerationis sacramentū, repetere debeat quid interrogatus fuerit cum baptizaretur, & quid viderit. CAP. II.

Post hæc referata tibi sunt sancta sanctorum, Ingressus es regenerationis sacrarium, repete quid interrogatus sis, recognosce quid responderis. Renunciaisti diabolo & operibus eius, mundo & luxuriæ eius ac voluptatibus. Tenetur vox tua, non in tumultulo mortuorum, sed in libro viuentium. Vidisti illic leuitam, vidisti sacerdotem, vidisti summum sacerdotem. Noli considerare corporum figuras, sed mysteriorum gratiā. Præsentibus angelis locutus es, sicut scriptum est: Quia labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem exquirunt ex ore ipsius, quoniam angelus est Domini omnipotentis. Non est fallere, non est negare. Angelus est qui regnum Christi & vitam æternam annunciat. Nō specie tibi æstimandus est, sed munere. Quid tradiderit considera, vsum eius expende, & statum eius agnosce. Ingressus igitur vt aduersarium tuum cerneret, cui renunciandū mox putares, ad orientem conuerteris. Qui enim renunciat diabolo, ad Christum conuertitur, illum directo cernit obtutu.

Mat. 2.

Quid vidisti? Aquas vtique, sed non solas. Leuitas illic ministrantes, Summum sacerdotem interrogantem & consecrantem. Primo omnium docuit te Apostolus non ea contemplanda nobis quæ videntur, sed quæ non videntur: quoniam quæ videntur, temporalia sunt: quæ autem non videntur, æterna. Nam & alibi habes: Quia inuisibilia Dei à creatura mundi per ea quæ facta sunt, comprehenduntur, sempiterna quoque virtus eius ac diuinitas operibus æstimantur. Vnde & Dominus ait: Si mihi non creditis, vel operibus credite. Crede ergo diuinitatis illic esse præsentiam. Operationem credis, non credis præsentiam? Vnde sequeretur operatio, nisi præcederet antè præsentiam? Considera autem quā vetus mysterium sit in ipsius mundi præfiguratum origine. In principio ipso, quando fecit Deus cœlū & terram, spiritus, inquit, ferebatur super aquas. Qui superferebatur super aquas, non operabatur super aquas? Sed quid dicā, operabatur? Quod ad præsentiam spectat, superferebatur. Nō operabatur, qui superferebatur? Cognosce quia operabatur in illa mundi fabrica, quando tibi dicit propheta: Verbo Domini cœli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum, vtrumque prophetico subnixum est testimonio, & quia superferebatur, & quia operabatur. Quia superferebatur, Moyses dicit: quia operabatur, Dauid testificatur. Accipe aliud testimoniū. Gen. 1.
Psalm. 33.
D Corrupta erat caro omnis ab iniquitatibus suis. Nō permanebit, inquit, Deus, spiritus meus in hominibus, quoniam carnes sunt. Quo ostendit Deus, quia carnali immunditia grauioris labe peccati gratia spiritalis auertitur. Vnde volens Deus reparare quod deerat, diluuium fecit, & iustum Noë in arcam iussit ascendere. Qui iam decedente diluuii coruum dimisit prius, qui nō reuertitur: dimisit columbam, quæ cum ramo oleæ legitur reuertisse. Vides aquam? vides lignum? columbam aspicias, & dubitas de mysterio? Aqua est ergo qua caro mergitur, vt omne abluatur peccatū. Sepelitur illic omne vitium. Lignū est, in quo suffixus est Dominus Iesus cūm pateretur pro nobis. Columba est, in cuius specie descendit spiritus sanctus, sicut didicisti in nouo testamento, qui tibi pacem animæ, tranquillitatemque mentis inspirat. Coruus est figura peccati, quod exit, & nō reuertitur, si in te quoque iusti custodia & forma seruetur. Tertiū quoque testimonium est, sicut te Apostolus docuit: Quoniam patres nostri omnes sub nube fuerunt, & omnes mare trāsierunt, & omnes in Moyse baptizati sunt in nube & in mari. Denique & ipse Moyses dicit in Canticis: Misisti spiritum tuum, & operuit eos mare. Aduertis quod in illo Hebræorum transitu iam tunc facti baptismatis figura præcesserit, in quo Ægyptius

2. Corint. 4.

Rem. 1.

Ioan. 10.

Gen. 1.

Psalm. 33.

Gen. 6.

Gen. 7.

Gen. 8.

1. Corint. 10.

Exodi 15.

perit, & Hebræus euasit. Quid enim aliud in hoc quotidie sacramento docemur, nisi quia culpa mergitur, & error aboletur? Pietas autem & innocentia tota permanit. Audis quia sub nube fuerunt patres nostri? Et bona nubes quæ carnaliū refrigerauit incendia passionum. Bona nubes obūbrat quos reuifit Spiritus sanctus. Denique superuenit in Mariam virginem, & virtus altissimi obumbrabit ei, quando redemptionem genti genuit humanæ. Et illud miraculum per Moysen in figura factum est. Si ergo in figura affuit spiritus, non adest in veritate, cum scriptura tibi dicat, quia lex per Moysen data est, gratia autem & veritas per Iesum Christū facta est? Marath fons amarissimus erat: misit in eum Moyses lignum, & dulcis est factus. Aqua enim sine prædicatione Dominicæ crucis ad nullos vsus futuræ salutis est. Cum verò salutaris fuerit crucis mysterio consecrata, tunc ad vsum spiritualis lauacri, & salutaris poculi temperatur. Sicut ergo in illū fontem Moyses misit lignū, hoc est propheta: ita & in hūc fontē sacerdos prædicationem dominicæ crucis mittit, & aqua fit dulcis ad gratiā. Non ergo solis corporis tui credas oculis, magis videretur quod non videretur, quia istud temporale, illud æternum aspicitur: quod oculis non comprehenditur, animo autē ac mente cernitur. Denique doceat te decursa regnorū lectio. Naamā Syrus erat, & leprā habebat, nec ab vllō mūdari poterat. Tunc ait puella ex captiuis, quoniam esset propheta in Israel, qui posset eum à lepræ contagione mūdare. Sūpto, inquit, auro & argento, perrexit ad regē Israēl. Qui cognita aduentus eius causa, scidit vestimenta sua, dicens, quod tentaretur magis, cum de se ea quæ non essent potestatis regie, polcerentur. Helisæus autem regi intimauit vt ad se dirigeret Syrum, quo cognosceret quod esset Deus in Israel. Et cum venisset, mādauit ei vt septies mergeretur in Iordane fluuio. Tunc ille secum tractare cepit quod meliores aquas haberent patriæ suæ, in quibus sæpe merfisset, & nunquam à lepra esset mundatus: eoque reuocatus non obediebat mādatis propheta, sed admonitu & persuasionebus seruulorum acquieuit, ac merfit. Mundatūque illico intellexit non aquarum esse quod vnusquisque mūdatur, sed gratiæ. Recognosce nunc quæ sit illa puella ex captiuis, iunior scilicet ex gentibus congregatio, id est, ecclesia Domini, depressa antè captiuitate peccati, quando libertatem adhuc gratiæ non habebat, cuius consilio vanus ille populus nationū verbum audiuit propheticum, de quo diu ante dubitauit: postea tamen vbi credidit exequendum, ablutus est ab omni contagio vitiorum. Et ille dubitauit antequā sanaretur: tu iā sanatus es, & ideo dubitare non debes.

Quod tres sint qui testificatur in baptismo, et de mysterio & forma baptisialis, ac de angelo qui commouit natatoriam piscinam. De baptismo præterea Christi, & columba quæ super eum descendit de caelo. Quodque sæpe species pro veritate accipiatur. CAP. IIII.

Ideo tibi ante prædictum est, vt non hoc solum crederes quod videbas, ne fortè & tu diceris: Hoc est illud magnum mysterium quod oculus non

vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit? Aquas video, quas videbam quotidie: istæ me habent mundare, in quas sæpe descendī, & nunquā mundatus sum? Hinc cognosce quod aqua non mūdatur sine spiritu. Ideoque legisti quod tres testes in baptisate vnus sint, aqua, sanguis, & spiritus: quia si vnum horum detrahas, non stat baptismatis sacramentum. Quid est enim aqua sine cruce Christi? Elementum commune, sine vllō sacramenti effectu. nec iterum sine aqua regenerationis mysteriū est. Nisi enim quis renatus fuerit ex aqua & spiritu, non potest introire in regnum Dei. Credit autem etiam catechumenus in crucem Domini Iesu, quia & ipse signatur. Sed nisi baptizatus fuerit in nomine patris, & filij, & Spiritus sancti, remissionem non potest accipere peccatorum, nec spiritalis gratiæ munus haurire. Ergo ille Syrus septies merfit in lege, Tu autem baptizatus es in nomine trinitatis, confessus es patrem, recordare quid feceris: confessus es filium, confessus es Spiritum sanctum. Tene ordinem rerum in hac fide, mūdo mortuus es, & deo refluxisti, Et quasi in illo mūdi es cōsepultus elemento, peccato mortuus, ad vitam es resuscitatus æternam. Crede ergo quia nō sunt vacuæ aque: ideo tibi dictum est: quia angelus Domini descendebat secundum tempus in natatoriam, & mouebatur aqua, & qui prior descendisset in natatoriam post cōmotionem aquæ, sanus fiebat à languore quocūque tenebatur. Hæc piscina in Hierosolymis erat, in qua vnus annuus sanabatur. Sed nemo ante sanabatur, quā descendisset angelus: vt esset iudicium quia descendebat angelus, mouebatur aqua propter incredulos. Illis signum, tibi fides, Illis angelus descendebat, tibi Spiritus sanctus. Illis creatura mouebatur, tibi Christus operatur ipse Dominus creaturæ. Tūc curabatur vnus, nūc omnes sanantur, aut certe vnus solus populus Christianus. Est enim in aliis quibus & aqua mēdax, nō sanat baptisimus perfidorum, non mundat, sed polluit. Iudæus vrceos baptizat & calices, quasi insensibilia vel culpam possint recipere vel gratiam. Tu baptiza hunc calicē tuū sensibilem in quo bona opera tua luceant, in quo gratiæ tuæ splendor fulgeat. Ergo & illa piscina in figura, vt credas quia in hunc fontem vis diuina descendit. Denique paralyticus ille expectabat hominem. Quem? nisi illum Dominum Iesum natum ex virgine, cuius aduentu iam nō vmbra sanaret singulos, sed veritas vniuersos? Iste est ergo qui expectabatur vt descēderet, de quo dixit Deus pater ad Ioānem Baptistam: Super quem videris spiritum descēdentem de caelo, & manentem super eum, hic est qui baptizat in Spiritu sancto. De quo testificatus est Ioannes dicens: Quia vidi spiritum descendentem de caelo quasi columbam, & manentem super eum. Et hic quare spiritus sicut columba descendit, nisi vt tu videres, nisi vt tu agnosceres columbam etiā illam quam Noë iustus emisit ex arca, istius columbæ speciem fuisse, vt typum agnosceres sacramenti? Et fortasse dicas: Cum illa vera columba fuerit quæ emissa est, hic quasi columba descēderit: quomodo illic speciem fuisse dicimus, hic veritatem, cum secundum Græcos in specie columbæ super aquā diuinitatis spiritum descendisse sit scriptū? Sed quid

Matth. 10.

Philip. 2.

Matth. 3.

Psal. 28. Iudic. 6. 2. Reg. 18.

Matth. 18.

Psal. 132.

Cantic. 1.

1. Ioan. 5.

Ioan. 3.

Ioan. 5.

Ioan. 1.

Gen. 8.

quid tam verum quā diuinitas, quæ manet semper? creaturæ autem non potest veritas esse, sed species, quæ facillè soluitur atque mutatur. Simul quia eorum qui baptizantur, non in specie esse debeat, sed vera simplicitas. Vnde & Dominus ait: Estote astuti sicut serpentes, & simplices sicut colūbæ. Meritò ergo sicut colūba descendit, vt admoneret nos simplicitatem colūbæ habere debere. Speciem autē pro veritate accipiendam legimus & de Christo: Et specie inuentus vt homo. Et de patre Deo: Neque speciem eius vidistis.

Quod in iis quæ à sacerdotibus sunt, non merita personarum, sed officia consideranda sint. Et quomodo in baptismo æqualiter promittatur in patrem, & in filium, & in Spiritum sanctum credere debere. CAP. V.

Est ne adhuc quod dubitare debeas, cum euidēter tibi clamet in Euangelio pater, qui ait: Hic est filius meus in quo complacui? Clamet filius super quem sicut columba se demonstrauit Spiritus sanctus. Clamet & Spiritus sanctus, qui sicut columba descendit. Clamet Dauid: Vox Domini super aquas, Deus maieffatis in tonuit, Dominus super aquas multas. Cum tibi scriptura testetur quod ad Hieroboal preces ignis descenderit de caelo. Et rursus precante Helia ignis est missus qui sacrificium consecrauit. Non merita personarum consideres, sed officia sacerdotum. Et si merita spectas, sicut Heliam consideres, Petri quoque merita spectato vel Pauli, quia acceptum à Domino Iesu, hoc nobis mysterium tradiderunt. Ignis illis visibilis mittebatur vt crederent, nobis inuisibilis operatur qui credimus. Illis in figuram, nobis ad commonitionem. Crede ergo adesse Dominum Iesum inuocatum precibus sacerdotum, qui ait: Vbi fuerint duo vel tres, ibi & ego sum. Quanto magis vbi est ecclesia, vbi mysteria sua sunt, ibi dignatur suam impertire præsentiam. Descendisti igitur, recordare quid responderis, quod credas in patre, credas in filij, credas in Spiritum sanctū. Nō habes illic, Credo in maiore & minorem & vltimum. Sed eadem vocis tuæ cautione constringeris, vt similiter credas in filium sicut in patrem credis. Similiter in Spiritum sanctum credas, sicut credis in filium, hoc solo excepto quod in crucem solius Domini Iesu fateris tibi esse credendum.

Quare fiat unctio in capite, & de lotionem pedum discipulorum. Et quare Petrus qui mundus erat, plantam lauare debebat. CAP. VI.

Post hæc utique ascendisti ad sacerdotem, considera quid secutum sit. Nōne illud quod ait dauid: Sicut vnguentum in capite, quod descendit in barbam Aaron? Hoc est vnguentum de quo & Salomon ait: Vnguentum exinanitum est nomen tuum, propterea adolescentulæ dilexerunt te, & attraxerunt te. Quantæ hodie renouatæ animæ dilexerunt te Domine Iesu dicentes: Attrahe nos post te, in odorem vestimentorum tuorum curremus, vt odorem resurrectionis haurirent. Quare hoc fiat intellige, quia oculi sapientis in capite eius. Ideo in

barbam defuit, id est, in gratiam iuuentutis. Ideo in barbam Aaron, vt fias electum genus, sacerdotale, preciosum. Omnes enim in regnum Dei & in sacerdotium vngimur gratia spiritali. Ascendisti de fonte, memento euangelicæ lectionis. Etenim Dominus noster Iesus in euangelio lauit pedes discipulis suis, quando venit ad Simonem Petrum, & ait Petrus: Non lauabis mihi pedes in æternum. Non aduerit mysteriū, & ideo ministerium recusauit, quod grauari humilitatē serui crederet, si sibi obsequium Domini pariter admitteret. Cui respondit dominus: Si non lauero tibi pedes, non habebis partem mecum. Quo audito Petrus, Domine non tantum pedes, inquit, sed manus & caput. Respondit dominus: Qui lotus est, nō indiget nisi vt pedes lauet, sed est mundus totus. Mundus erat Petrus: sed plantam lauare debebat. Habebat enim primi hominis de successione peccatum, quando eum supplantauit serpens, & persuasit errorem. Ideo planta eius abluatur, vt hereditaria peccata tollantur. Nostra enim propria per baptismum relaxantur. Simul cognosce mysterium ipsum humilitatis consistere in ministerio. Ait enim: Si ego laui vobis pedes Dominus & magister, quanto magis & vos debitis lauare pedes inuicem vobis? Cum enim ipse author salutis per obedientiam nos redemerit, quanto magis nos seruuli eius humilitatis & obedientiæ exhibere debemus obsequium?

De mysterio vestimentorum candidorum quibus induuntur infantes, & quomodo ecclesia hæc habeat vestimenta dicat in Canticis: Nigra sum & decora, & cætera quæ sequuntur. CAP. VII.

Accepisti post hæc vestimenta candida, vt esset iudicium quod exueris inuoluerum peccatorum, indueris innocentia casta velamina, de quibus dixit propheta: Asperges me hyssopo, & mūdabor: lauabis me, & super niuem dealbabor. Qui enim baptizatur: & secundum legem, & secundum Euangelium videtur esse mundatus. Secundum legem, quia hyssopi fasciculo Moyses aspergebat sanguinem agni. Secundum Euangelium, quia Christi erāt candida vestimenta sicut nix, cum resurrectionis suæ gloriam in Euangelio demonstraret. Super niuem dealbatur, cui culpa dimittitur. Vnde & per Esaiam Dominus ait: Si fuerint peccata vestra sicut Phœnicium, vt niuem dealbabo. Hæc vestimenta habens ecclesia per lauacrum regenerationis assumpta, dicit in Canticis: Nigra sum & decora filia Hierusalem. Nigra per fragilitatem conditionis humanæ: decora per gratiam. Nigra, quia ex peccatoribus: decora fidei sacramento. Hæc vestimenta cernentes filia Hierusalem, stupefactæ dicunt: Quæ est hæc quæ ascendit dealbata? Hæc erat nigra: vnde nunc subito dealbata? Dubitauerunt enim etiam angeli cum resurgeret Christus, dubitauerunt potestates cælorum videntes quod caro in cælum ascenderet. Denique dicebant: Quis est iste rex gloriæ? Et cum alij dicerēt, Tollite portas principis vestri, & eleuamini portæ æternales, & introibit rex gloriæ: alij dubitabant dicentes: Quis est iste rex gloriæ? In Esaiā quoque habes dubitantes virtutes cælorū dixisse: Quis

Ioan. 13.

Psalm. 50.

Exod. 24. Heb. 9.

Esai. 1.

Cantic. 1.

Psal. 23.

Esai. 63.

Luce 1.

Ioan. 1. Exod. 15.

4. Reg. 5.

1. Cor. 2.

est iste qui ascendit ex Edom, rubor vestimentorum eius ex Bosor, speciosus in stola candida? Christus autem videns ecclesiam suam in vestimentis candidis, pro qua ipse (vt habes in Zachariae libro propheta) fordida vestimenta susceperat, vel animam regenerationis lauacro mundam atque ablutam, dicit: Ecce formosa es proxima mea, ecce es formosa, oculi tui sicut columbae, in cuius specie Spiritus sanctus descendit de caelo. Formosi oculi sicut diximus supra, quia sicut columba descendit. Et infra: Dentes tui sicut grex tonfarum quae ascenderunt de lauacro, quae omnes geminos creant, & infecunda non est in eis, vt resticula coccinea labia tua. Non medioctis ista laudatio. Primum dulci comparatione tonfarum. Capras enim & in altis pasci sine periculo nouimus, & in praeuuptis securas cibum sumere. Deinde cum tondetur, deonerari superfluis. Harum gregi comparatur ecclesia, multas in se habens animarum virtutes, quae per lauacrum superflua peccata deponant, quae mysticam fidem & moralem gratiam deferant Christo, quae crucem Domini Iesu loquantur. In iis formosa est ecclesia. Vnde ad eam verbum Deus dicit: Tota formosa es proxima mea, & reprehensio non est in te: quia culpa demersa est. Ades huc a libano sponfa, ades huc a libano, transibis & pertransibis a principio fidei, eo quod renuncians mundo transierit seculum, pertransierit ad Christum. Et iterum dicit ad eam Deus verbum: Quam pulchra & suavis facta est charitas in deliciis tuis? Statura tua similis facta est palmae, & vbera tua botris. Cui respondet ecclesia: Quis dabit te frater mihi, lactantem vbera matris meae? Inueniens te foris, osculabor te. Et quidem non spernent me. Assumam te, & inducam te in domum matris meae, & in secretum eius quae concepit me, docebis me. Vides quemadmodum delectata munere gratiarum, ad interiora cupit mysteria peruenire, & omnes sensus suos consecrare Christo? Adhuc quaerit suscitatem, & suscitari eam sibi poscit a filiabus Hierusalem, quarum gratia, hoc est animarum fidelium, sponsum in amorem sui vberiore desiderat prouocari. Vnde dominus Iesus & ipse inuitatus tanto studio charitatis, pulchritudine decoris & gratiae, quod nulla iam in ablutis delicta sorderent, dicit ad ecclesiam: Pone me vt signaculum in corde tuo, vt figillum in brachio tuo: hoc est, decora es proxima mea, tota formosa es, nihil tibi deest. Pone me vt signaculum in corde tuo, quo fides tua pleno fulgeat sacramento. Opera quoque tua luceant, & imaginem Dei praefiant, ad cuius imaginem facta es. Charitas tua nulla persecutione minuatur, quam multa aqua excludere, flumina inundare non possint. Vnde repete quia accepisti signaculum spirituale, spiritum sapientiae & intellectus, spiritum consilij atque virtutis, spiritum cognitionis atque pietatis, Spiritum sancti timoris: & serua quod accepisti. Si gnauit te Deus pater, confirmauit te Christus Dominus, & dedit pignus spiritus in cordibus tuis, sicut Apostolica lectione dedisti.

De sacrosancti corporis dominici communionem, & conuincio ecclestii. Quodque antiquiora sint ecclesiae sacramenta quam synagoga, & praestantiora quam fuerit manna.

His abluta plebs diu es insignibus ad Christi coedidit altaria, dicens: Et introibo ad altare Dei, ad Deum qui laetificat iuuentutem meam. Depositis autem inueterati erroris exuviis, renouata in aquilae iuuentutem, caeleste illud festinat adire conuiuium. Venit igitur, & videns sacrosanctum altare compositum, exclamans ait: Paraisti in conspectu meo mensam. Hanc loquentem inducit Dauid dicens: Dominus pascat me, & nihil mihi deerit: in loco pascae ibi me collocauit: super aquam refectio nis educauit me. Et infra: Nam & si ambulem in medio vmbrae mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es. Virga tua & baculus tuus, ipsa me consolata sunt. Paraisti in conspectu meo mensam aduersus eos qui tribulant me. Impinguasti in oleo caput meum, & poculum meum inebrians quam praclarum est. Nunc illud consideremus, ne quis forte visibilia videns, quoniam quae sunt inuisibilia, non videntur, nec possunt humanis oculis comprehendendi, dicat forte: Iudaeis Deus manna pluit, pluit coturnices: Ecclesiae autem illi dilectae haec sunt quae praeparauit, de quibus dictum est quod oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit quae praeparauit Deus diligentibus eum. Ergo ne quis hoc dicat, summo studio volumus comprobare quod & antiquiora sunt sacramenta ecclesiae quam synagoga, & praestantiora quam manna est. Antiquiora docet lectio Genesis quae decursa est. Synagoga enim ex lege Moysi principium sumpsit: Abraham vero longe anterior, qui victis hostibus, & nepote proprio recepto, cum potiretur victoria, tunc illi occurrit Melchisedech, & protulit ea quae Abraham veneratus accepit, non Abraham protulit, sed Melchisedech, qui inducitur sine patre, sine matre, neque initium dierum, neque finem habens, similis autem filio Dei: de quo ait Paulus ad Hebraeos: Quia manet sacerdos in perpetuum, quia interpretatione latina dicitur rex iustitiae, rex pacis. Non agnoscis quis iste sit? Potest homo esse rex iustitiae, cum vix iustus sit? Potest esse rex pacis, cum vix possit esse pacificus: Sine matre secundum diuinitatem, quia ex patre Deo genitus est, vnus substantiae cum patre. Sine patre secundum incarnationem, qui natus ex virgine est. Initium & finem non habens, quia ipse est initium & finis omnium, primus & nouissimus. Non igitur humani, sed diuini est muneris sacramentum quod accepisti, ab eo prolatum qui benedixit fidei patrem Abraham, illum cuius gratiam, & gesta miraris. Probatum est antiquiora esse Ecclesiae sacramenta, nunc cognosce potiora. Reuera mirabile est quod manna Deus pluerit patribus, & quotidiano caeli pascebantur alimento. Vnde dictum est: Panem angelorum manducauit homo. Sed tamen panem illum qui manducauerunt, omnes in deserto mortui sunt. Ista autem esca quam accipis, iste panis viuus qui descendit de caelo, vitae aeternae substantiam subministrat: & quicumque hunc panem manducauerit, non morietur in aeternum: & corpus est Christi.

De vir-

De virtute sacramenti corporis & sanguinis Christi, & comparatione per excessum ipsius ad manna, & ad aquas petrae. Et de per plurima exempla probatione quod Corpus Christi quod accipimus, non panis sit, sed caro, quae ex virgine nata, quae crucifixa, quae sepulta fuit.

Considera nunc vtum praestantior sit panis angelorum, an caro Christi, quae vtique corpus est vitae. Manna illud de caelo, hoc supra caelum. Illud caeli, hoc Domini caelorum. Illud corruptioni obnoxium, si in diem alterum seruaretur: hoc alienum ab omni corruptione, quod quicumque religiosè gustauerit, corruptionem sentire non poterit. Illis aqua de petra fluxit, tibi sanguis est Christo. Illos ad horam satiauit aqua, te sanguis diluit in aeternum. Iudaeus bibit, & sitit: tu cum biberis, sitire non poteris. Et illud in vmbra est, quantum istud est cuius & vmbra miraris? Audi quia vmbra est quae apud patres facta est. Bibebant, inquit, de coniequenti petra, petra autem erat Christus. Sed non in pluribus eorum complacitum est Deo: nam prostrati sunt in deserto. Haec autem in figuram facta sunt nostri. Cognouisti praestantiora? Potior etenim lux quam vmbra, veritas quam figura, corpus auctoris quam manna de caelo. Fortè dicas: Aliud video, quomodo tu mihi asseris quod Christi corpus accipiam? Et hoc nobis adhuc superest, vt probemus. Quantis igitur vtimur exemplis? Probemus non hoc esse quod natura formauit: sed quod benedictio consecrauit: Maioremque vim esse benedictionis quam naturae, quia benedictione etiam natura ipsa mutatur. Virga tenebat Moyses, proiecit eam, & facta est serpens. Rursus apprehendit caudam serpentis, & in virgae naturam reuertitur. Vides igitur Prophetica gratia bis mutatam esse naturam & serpentis & virgae. Cuiusmodi de fontium venis sanguis cepit erumpere. Non erat potus in fluuiis. Rursus ad prophetae preces cruor cessauit fluminum, aquarum natura remeauit. Circumclusus vndique erat populus Hebraeorum, hinc Aegyptiis valatus, inde mari clausus. Virgam leuauit Moyses, separauit se aqua, & in mitorum speciem congelauit, atque inter vndas via pedestris apparuit. Iordanis retrorsum conuersus contra naturam in sui fontis reuertitur exordium. Nonne claret naturam vel maritimum fluctuum vel fluuiialis cursus esse mutatam? Sitiēbat populus patrum, tetigit Moyses petram, & aqua de petra fluxit. Nunquid non praeter naturam operata est gratia, vt aquam vomeret petra quae non habebat naturam? Marath fluuius amarissimus erat, vt sitiens populus bibere non posset. Misit Moyses lignum in aquam, & amaritudinem suam aquarum natura deposuit, quam infusa subito gratia temperauit. Sub Helisaeo propheta vni ex filiis prophetarum excusum est ferrum de securi, & statim mersum est. Rogauit Helisaeum qui amiserat ferrum: misit etiam Heliseus lignum in aquam, & ferrum nauit: vtique & hoc praeter naturam factum esse cognoscimus. Grauior est enim ferri species, quam aquarum li-

S. Ambr. tom. 4.

quor. Aduertimus igitur maioris esse virtutis gratiam quam naturam, & adhuc tamen prophetica benedictionis numeramus gratiam. Quod si tantum valuit humana benedictio, vt naturam conuerteret, quid dicimus de ipsa consecratione diuina, vbi verba ipsa Domini saluatoris operantur? Nam sacramentum istud quod accipis, Christi sermone consecratur. Quod si tantum valuit sermo Heliae, vt ignem de caelo deponeret, non valebit Christi sermo, vt species mutet elementorum: De totius mundi operibus legisti: Quia ipse dixit, & facta sunt: ipse mandauit, & creata sunt. Sermo ergo Christi qui potuit ex nihilo facere quod non erat, non potest ea quae sunt, in id mutare quod non erant? Non enim minus est nouas rebus dare, quam mutare naturas. Sed quoad argumentis vtimur? suis vtamur exemplis, incarnationisque astruamus mysterij veritatem. Nunquid naturae usus praecessit cum Iesus Dominus ex Maria nasceretur? Si ordinem quaerimus, viro mixta femina generare consueuit. Liqueat igitur quod praeter naturam ordinem virgo generauit: & hoc quod consecimus, corpus ex virgine est. Quid hic quaeris naturam ordinem in Christi corpore, cum praeter naturam sit ipse Dominus Iesus partus ex virgine? Vera vtique caro Christi, quae crucifixa est, quae sepulta est: verè ergo carnis illius sacramentum est. Ipse clamat Dominus Iesus: Hoc est corpus meum. Ante benedictionem verborum caelestium alia species nominatur, post consecrationem corpus Christi significatur. Ipse dicit sanguinem suum. Ante consecrationem aliud dicitur, post consecrationem sanguis nuncupatur. Et tu dicis, amen: hoc est, verum est: quod os loquitur, mēs interna fateatur: quod sermo sonat, affectus sentiat. His igitur sacramentis pascat ecclesiam suam Christus, quibus animae firmatur substantia. Meritoque videns profectum eius gratiae continentem, dicit ad eam: Quam decora facta sunt vbera tua soror mea sponfa, quam decora facta sunt a vino: & odor vestimentorum tuorum super omnia aromata. Fauus distillas labia tua o sponfa, mel & lac sub lingua tua, & odor vestimentorum tuorum sicut odor libani. Hortus conclusus soror mea, sponfa mea, hortus conclusus, fons signatus. Quo significat signatum debere apud te manere mysterium, ne violetur operibus malae vitae, atque adulterio castitatis, ne diuulgetur quibus non conuenit, ne garrula locacitate dispergatur in perfidos. Bona debet ergo fidei tue esse custodia, vt intemerata vitae ac silentij integritas perseruet. Vnde & ecclesia altitudinem seruans mysteriorum caelestium, reuicit a se grauiores venti procellas, & inuitat vernantis gratiae suauitatem: & scies quod hortus suus Christo displicere non possit, aduocat ipsum sponsum dicens: Exurge aquilo, & veni auster, perfla hortum meum, & fluant vnguenta mea. Descendat frater meus in hortum suum, & edat fructum pomiferarum suarum. Bonas enim arbores & fructiferas habet, quae radices suas tinxerint in sacri fontis irriguo, & in bonos fructus nouae fecunditatis germine pullulauerint, vt non iam Prophetica caedantur securi, sed Euangelica vbertate fecundentur. Denique fertilitate earum Do-

O

Zach. 3.

Cantic. 4.

Cantic. 4.

Can. 7.

Can. 8.

Can. 8.

Esa. 11.

2. Corin. 5.

Psal. 42.

Psal. 22.

1. Cor. 10. Hebr. 3.

1. Cor. 2.

Psal. 77. Ioan. 6.

Exod. 15.

4. Reg. 6.

Psal. 143.

Matth. 26.

Cantic. 4.

minus delectatus respondet: Ingressus sum in hortum meum foror mea sponsa, vindemiaui myrrham cum unguentis meis, madaucaui cibum meum cum melle meo, bibi potum meum cum lacte meo. Quare cibum & potum dixerim, fidelis intellige. Illud autem non dubium, quod in nobis ipse manducat & bibit, sicut in nobis legisti, quia in carcere esse se dicit. Unde & ecclesia videns tantam gratiam, hortatur filios suos, hortatur proximos, ut ad sacramenta concurrent, dicens: Edite proximi mei & bibite, & inebriamini charissimi mei. Quid edam? quid bibamus? Alibi tibi per Prophetam Spiritus sanctus expressit dicens: Gustate & videte quoniam suavis est Dominus, beatus vir qui sperat in eo. In illo sacramento Christus est, quia corpus est Christi: non ergo corporalis esca, sed spiritalis est. Unde & Apostolus de typo eius ait: Quia patres nostri escam spiritalem manducauerunt, & potum spiritalem biberunt. Corpus enim Dei, corpus est spiritale. Corpus Christi, corpus est diuini spiritus, quia spiritus Christi, ut legimus: Spiritus ante faciem nostram Christus Dominus. Et in Petri epistola habemus: Christus pro nobis mortuus est. Denique cor nostrum esca ista confirmat, & potus iste lactificat cor hominis, ut Propheta memorauit. Unde adepti omnia sciamus regeneratos nos esse. Nec dicamus, quomodo regenerati sumus? nunquid in veterem matris nostrae introiuimus, & renati sumus? Non agnosco vitium naturae. Sed nullus hic naturae ordo, ubi excellentia gratiae. Denique non semper usus naturae regenerationem facit. Generatum ex virgine Christum Dominum cōstemur, & naturae ordinem denegamus. Non enim ex viro Maria concepit, sed de spiritu sancto in utero accepit, ut dicit Matthaeus: Quia inuenta est in utero habens de spiritu sancto. Si ergo superueniens Spiritus sanctus in virginem, conceptionem operatus est, & generationis munus impleuit, non utique dubitandum est quod superueniens in fontem, vel super eum qui baptismum consequitur, veritatem regenerationis cooperetur.

FINIS

Capita libri primi De Sacramentis.

- De fide Christiani, & quomodo baptizatus considerare debeat paracta mysteria ad apertionem. Quae etiam ratione in exorcismo aures & nares tangantur, & aperiantur, & quare nares, & non os.* Cap. I.
- De unctioe in baptismo, & abrenunciatione tunc facta. Et qua ratione sacerdos dicatur angelus, & de seruanda fide Christo promissa.* Cap. II.
- Quod licet in baptismo sacerdos & minister videantur, alia tamen maiora sint quae operantur, & non videntur.* Cap. III.
- Quod sacramenta Christianorum diuiniore & priora sint quam Iudeorum. Et quid pascha significet.* Cap. IIII.
- Quid significat lotio Naaman Syri leprosi, & quod non aqua sed consecratio mundet. Quodque in baptismo omnis iustitia sit constituta. Et de columba super Christum descendente, & quare Christus prior descenderit in aquam, & postea spiritus sanctus.* Cap. V.
- Quomodo typus baptismatis praefiguratus fuerit per transitum rubri maris, & de malo murmurationis. Quid etiam significet columna lucis praecedens, & nubis subsequens. Et quod in diluuiio figura baptismi praecesserit.* Cap. VI.

DIVI AMBROSII MEDIOLANENSIS EPISCOPI DE SACRAMENTIS,

LIBER PRIMVS.

De fide Christiani, & quomodo baptizatus considerare debeat paracta mysteria ad apertionem. Quae etiam ratione in exorcismo aures & nares tangantur, ut aperiantur & quare nares, & non os. CAP. I.

DE sacramentis quae accepistis, sermonem adior cuius rationem non putauit ante praemittere. In Christiano enim viri prima est fides. Ideo Romae si-

des dicuntur qui baptizati sunt, & pater noster Abraham ex fide iustificatus est, non ex operibus. Ergo accepistis baptismum, credidistis. Ne fas est enim me aliud aestimare. Neque enim vocatus esses ad gratiam, nisi dignum te Christus sua gratia iudicasset. Ergo quid egimus sabbato? Nempe apertionem. Quae mysteria celebrata sunt apertionis, quando tibi aures tetigit sacerdos & nares.

Cant. 5.
Psalm. 33.
1. Cor. 10.

Thren. 4.
1. Petr. 2.
Psalm. 103.
Matth. 1.

Roma 4.

Marci. 7.
2. Corin. 2.

nares. Quod significat in Euangelio Dominus nos. Iesus Christus cum ei oblatuisset surdus & mutus, & tetigit aures eius, & os eius. Aures, quia surdus erat: os, quia mutus. Et ait: Effeta, quod Hebraicum verbum est, & Latine dicitur adaperire. Ideo ergo tibi sacerdos aures tetigit, ut aperirentur aures tuae ad sermonem & ad eloquium sacerdotis. Sed dicis mihi, quare nares? Quia mutus erat, os tetigit: ut quia loqui non poterat sacramenta caelestia, vocem acciperet a Christo. Et ibi quia viri, hic quia mulieres baptizantur, & non eadem puritas serui, quanta & Domini. Cum ille peccata concedat, huic peccata donentur, quae potest esse comparatio? Ideo propter gratiam operis & muneris non os tangit episcopus, sed nares. Quare nares? Ut bonum odorem accipias pietatis aeternae, ut dicas: Christi enim bonus odor sumus Deo. quemadmodum dixit Apostolus sanctus. Et sit in te fidei deuotionisque plena firmitas.

De unctioe in baptismo, & abrenunciatione tunc facta. Et qua ratione sacerdos dicatur angelus, & de seruanda fide Christo promissa. CAP. II.

VENIMUS ad fontem, ingressus es. Considera quos videris, quid locutus sis considera, repete diligenter. Occurrit tibi leuita, occurrit, presbyter, unctus es quasi athleta Christi, quasi luctamen huius seculi luctaturus, professus es luctamenis tui certamina. Qui luctabitur, habet quod speret, ubi certamen, ubi corona. Luctaris in seculo, sed coronaris a Christo, & pro certaminibus seculi coronaris. Nam & si in caelo praemium, hic tamen meritum praemij collocatur. Quando te interrogauit, Abrenuncias diabolo & operibus eius: quid respondisti? Abrenuncias seculo, & voluptatibus eius: quid respondisti? Abrenuncio. Memor esto sermonis tui, & nunquam tibi excidat tuae series cautionis. Si chirographum homini dederis, teneris obnoxius, ut pecuniam eius accipias: teneris alitricus, & reluctatem te foenerator astringit si reculas, vadis ad iudicem, atque illic tua cautione conuinceris. Vbi promiseris considera, vel quibus promiseris. Leuitam vidisti, sed minister est Christi. Vidisti illum ante altaria ministrare. Ergo chirographum tuum tenetur non in terra, sed in caelo. Considera ubi capias sacramenta caelestia. Si hic corpus est Christi, hic & angeli constituti sunt. Vbi corpus, ibi aquilae. legisti in Euangelio. Vbi corpus Christi, & ibi aquilae volare conserunt, ut terrena fugiant, caelestia petant. Quare hoc dico? quia & homines angeli quicumque annunciant Christum, & in angelorum asciti videntur locum. Quomodo? Accipe Baptistae rationem, Ioannes natus erat ex viro & muliere. Attamen audi quia angelus est ipse: Ecce mitto angelum meum ante faciem tuam, & parabit viam tuam ante te. Accipe aliud, Malachias ait propheta, Quia labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem exquirunt ex ore ipsius. Angelus est enim Dei omnipotentis. Hec ideo dicuntur, ut sacerdotis gloriam praedicemus, non ut aliquid personalibus meritis arrogetur. Ergo abrenunciasti mundo, abrenunciasti seculo, esto sollicitus. Qui pecuniam debet, semper cautionem

colligim.
Matth. 24.
Matth. 11.
Mala. 2.

suam considerat. Et tu qui fidem debes Christo, fidem serua, quae multo preciosior quam pecunia est. Fides enim aeternum patrimonium est, pecunia temporalis. Et tu ergo semper recordare quid promiseris. Cautior si teneas promissionem tuam, tenebis & cautionem.

Quod licet in baptismo sacerdos & minister videantur, alia tamen maiora sint quae operantur, & non videntur.

CAP. III.

DEinde accessisti propius, vidisti fontem, vidisti & sacerdotem supra fontem. Nec hoc possum dubitare quod in animum vestrum non potuerit cadere quod cecidit in illum Syrum Naama: quia etiam mihi datus est, tamen ante dubitauit. Quare dicam, accipe. Ingressus es, vidisti aquam, vidisti sacerdotem, vidisti leuitam. Ne forte aliquis dixerit, hoc est totum: imo est totum, verè totum, ubi tota innocetia, tota pietas, tota gratia, tota sanctificatio. Vidisti quae videre potuisti oculis tui corporis, & humanis conspectibus, non vidisti illa quae operantur, & non videntur. Illa multo maiora sunt quae non videntur quam quae videntur: quoniam quae videntur, temporalia sunt: quae non videntur, aeterna.

Quod sacramenta Christianorum diuiniore & priora sint quam Iudeorum. Et quid pascha significet. CAP. IIII.

ERGO dicamus primum, tene cautionem vocis meae, & exige. Miramur mysteria Iudeorum quae patribus nostris data sunt, primum veritatem sacramentorum, deinde sanctitatem praestantium. Illud praemitto, quod diuiniore & priora sacramenta sunt Christianorum quam Iudeorum. Quid praecipuum quae quod per mare transiit Iudeorum populus: ut de baptismo interim loquamur. At tamen qui transferunt Iudaei, mortui sunt omnes in deserto. Caeterum qui per hunc fontem transit, transit a terrenis ad caelestia, hoc est enim pascha, id est transitus eius, transitus a peccato ad vitam, a culpa ad gratiam, ab inquinamento ad sanctificationem. Qui per hunc fontem transit, non moritur, sed resurgit.

Quid significet lotio Naaman Syri leprosi, & quod non aqua sed consecratio mundet: Quodque in baptismo omnis iustitia sit constituta. Et de columba super Christum descendente, & quare Christus prior descenderit in aquam, & postea spiritus sanctus. CAP. V.

NAAMAN ergo leprosus erat, puella quaedam ait vxori illius: Dominus meus si vult mundari, vadat in terram Israel, & ibi inueniet eum qui possit ei lepra tollere. Dixit illa Dominam suam, vxor marito, Naaman regi Syriae, qui cum quasi acceptissimum sibi misit ad regem Israel. Audiuit rex Israel quod misisset ad eum cuius lepra mundaret, & scidit vestem suam. Tunc Heliseus propheta mandat ei: Quid est quod scidisti vestem, quasi non sit Deus potens qui mundet leprosum? Mirre illum ad me. Misit illum. Cui aduenienti ait propheta: Vade descende in Iordanem,

merge, & sanaberis. Ille cœpit cogitare secum & dicere: Hoc est totum: Veni de Syria in terram Iudæâ, & dicitur mihi, Vade in Iordanem merge, & sanaberis: quasi flumina meliora nō sint in patria mea. Dixerunt ergo serui: Domine, quare non facis verbū prophetæ? Magis fac, & experire. Tunc ille iuit, in Iordane merisit, & surrexit sanus. Quid enim significat? Vidisti aquam: sed non aqua omnis sanat, sed aqua sanat quæ habet gratiam Christi. Aliud est elementum, aliud consecratio: aliud opus, aliud operatio. Nō sanat aqua nisi Spiritus sanctus descenderit, & aquam illam consecrauerit: sicut legisti quod cum Dominus noster Iesus Christus formam baptismatis daret, venit ad Ioannem, & ait illi Ioannes: Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me? Respondit illi Christus: Sine modo. Sic enim decet nos implere omnem iustitiam. Vide quia omnis iustitia in baptisinate constituta est. Ergo quare Christus descendit, nisi vt caro ista mundaretur, caro quam suscepit de nostra conditione? Non enim ablutio peccatorum suorum Christo necessaria erat, qui peccatum non fecit: sed nobis erat necessaria, qui peccato manemus obnoxij. Ergo si propter nos baptismi nobis forma est constituta, fidei nostræ forma proposita est. Descendit Christus, Ioannes astant qui baptizabat, & ecce quasi columba Spiritus sanctus descendit. Non columba descendit, sed quasi columba. Memento quid dixerim, Christus carnem suscepit, non sicut carnem, sed carnis istius veritatem, verè carnem Christus suscepit. Spiritus enim sanctus in specie columbæ, non in veritate columbæ, sed in specie columbæ descendit de cælo. Ergo vidit Ioannes, & credidit. Descendit Christus, descendit & Spiritus sanctus. Quare prior Christus descendit, postea spiritus, cum forma baptismatis & vsus hoc habeat, vt antè fons consecratur, & tunc descendat qui baptizandus est? Nam vbi primum ingreditur sacerdos, exorcismum facit, secundo super creaturam aque inuocationem, postea & precem defert, vt sanctificetur fons, & asistat præsentia trinitatis aternæ. Christus autem antè descendit, secutus est spiritus. Qua ratione? Vt non quasi ipse egere Dominus Iesus sanctificationis mysterio videretur, sed sanctificaret ipse, sanctificaret & spiritus. Ergo descendit in aquam Christus, & Spiritus sanctus sicut colūba descendit. Pater quoque Deus è cælo locutus est. Habes præsentiam trinitatis.

FINIS

Capita libri secundi De Sacramentis.

- Quod diluuium nihil aliud sit nisi baptisma, quo peccata diluuntur, sola autem mens iusti & gratia resuscitentur. Et de multis generibus baptismatum.* Cap. I.
- Quid significet angelus descendens in piscinam, & quid sit quod paralyticus responderit Christo, Hominem non habeo.* Cap. II.
- De variis generibus & figuris baptismi.* Cap. III.
- Quid significet quod ad preces Helisei ferru securis demersum supernatauerit. Quid etiam quod Moyses lignum miserit in fontem, quo aqua antea amara dulcescebat.* Cap. IIII.
- De efficaci probatione quod ad inuocationem sacerdotis super fontem veri baptismi potius assit presentia trinitatis quam ad supratactas figuras baptismi, & quid significet columba. Quid etiam spiritus magno sono in die Pentecostes descendens, et apparens in dispersitis linguis.* Cap. V.
- Quod baptismum inuentum sit ad resurrectionem et viuificationem nature humanae, quæ per peccatum morti obnoxia erat.* Cap. VI.
- De triplici immersione in baptismum, et triplici interrogatione, & quod in vno nomine baptizari oportet. Et quomodo in morte Iesu baptizemur & ungamur in vitam æternam.* Cap. VII.

Consecratio aqua baptismi.

Matth. 3.

Abolitio.

Quomodo typus baptismatis prefiguratus fuerit per transitu rubri maris, & de malo murmurationis. Quid etiam significet columna lucis precedens, & nubis subsequens. Et quod in diluuiio figura baptismi precesserit.

CAP. VI.

IN mari autem rubro figurā istius baptismatis extitisse ait Apostolus dicens: Quia patres nostri omnes baptizati sunt in nube & in mari. Et subdit: Hęc autem omnia in figura facta sunt illis. Illis in figura, sed nobis in veritate. Tunc Moyses virgam tenebat, conclusus erat populus Iudæorum, instabat Ægyptius cum armis ex vna parte, mari claudebantur Hebræi, neque maria transire poterant, neque in hostem recurrere: murmurare cœperunt. Vide, non te prouocet quia exauditi sunt. Etsi exaudiuit Dominus, tamen culpa non carent qui murmurauerūt. Tuum est vbi constringeris, credere quod euadas, non murmurare: inuocare, rogare, non querelam expromere. Tenebat virgam moyses, & ducebat populum Hebræorum in nocte in columna lucis, in die in columna nubis. Lux quid est nisi veritas, quæ apertum & plenum lumen effundit? Columna lucis quid est, nisi Christus Dominus, qui tenebras infidelitatis depulit, lucem veritatis & gratiæ spiritalis affectibus infudit humanis: At verò columna nubis est Spiritus sanctus. In mari erat populus, & præibat columna lucis: deinde sequebatur columna nubis, quasi vmbratio Spiritus sancti. Vides quod per Spiritum sanctum, & per aquam typum baptismatis demonstraerit? In diluuiio quoque fuit iam tunc figura baptismatis, & adhuc utique non erant mysteria Iudæorum. Si ergo huius baptismatis forma præcessit, vides ergo superiora mysteria Christianorum, quàm fuerint Iudæorum. Sed interim secundū fragilitatem vocis nostræ, & secundum temporis rationem satis sit hodie tanta de sacro fonte libasse mysteria. Crastina die, si Dominus dederit loquedi potestatem vel copiam, plenius intimabo. Opus est vt sanctitas vestra aures paratas habeat, promptiorem animum, vt ea quæ nos colligere possumus de serie scripturarum, & vobis intimaerimus, tenere possitis, vt habeatis gratiam patris, & filij, & Spiritus sancti. Cui trinitati perpetuum est regnum à seculis, & nunc & semper, & in omnia secula seculorum.

1. Cor. 10.

lignum miserit in fontem, quo aqua antea amara dulcescebat. Cap. IIII.
De efficaci probatione quod ad inuocationem sacerdotis super fontem veri baptismi potius assit presentia trinitatis quam ad supratactas figuras baptismi, & quid significet columba. Quid etiam spiritus magno sono in die Pentecostes descendens, et apparens in dispersitis linguis. Cap. V.
Quod baptismum inuentum sit ad resurrectionem et viuificationem nature humanae, quæ per peccatum morti obnoxia erat. Cap. VI.
De triplici immersione in baptismum, et triplici interrogatione, & quod in vno nomine baptizari oportet. Et quomodo in morte Iesu baptizemur & ungamur in vitam æternam. Cap. VII.

DIVI AMBROSII MEDIOLANENSIS EPISCOPI DE SACRAMENTIS,

LIBER SECVNDVS.

Quod diluuium nihil aliud sit nisi baptisma, quo peccata diluuntur, sola autem mens iusti & gratia resuscitentur. Et de multis generibus baptismatum. CAP. I.

IN diluuiio figuram baptismatis præcessisse hesternis cœpimus disputare. Quid est diluuium, nisi in quo iustus ad seminarium iustitiæ reseruatur, peccatū moritur? Ideo Dominus cum vidit hominum pullulare delicta, iustum solum cum sua progenie reseruauit. Aquam autē supra mōtes quoque exire præcepit. Et ideo in illo diluuiio omnis corruptela carnis interiit, sola iusti profapia & forma permāsit. Nōne hoc est diluuium quod est baptisma, quo peccata omnia diluuntur, sola iusti mēs & gratia resuscitentur? Multa sūt genera baptismatum, sed vnum baptisma clamat Apostolus. Quare? Sunt baptismata gentium, sed non sunt baptismata. Lauacra sunt, baptismata esse non possunt. Caro lauat, nō culpa diluit, imò in illo lauacro contrahitur. Erāt autem baptismata Iudæorum alia superflua, alia in figura. Et figura ipsa nobis proficit, quia veritatis est nuncia.

Quid significet angelus descendens in piscinam, & quid sit quod paralyticus responderit Christo, Hominem non habeo. CAP. II.

Ioan. 5.

Quid lectum est heri? Angelus, inquit, secundū tempus descēdebat in piscinam, & quotienscūque descendisset angelus, mouebatur aqua: & qui prior descendisset, sanabatur ab omni langore quocumque tenebatur. Quod significabat figuram veturam Domini nostri Iesu Christi. Angelus quare? Ipse est enim magni consilij angelus, secundum tempus, quod ad horam nouissimam seruabatur, vt in occasu ipsum diem deprehenderet, & differret occasum. Quotienscūque ergo descendisset angelus, mouebatur aqua. Dicis forte: Quare modo nō mouetur? Audi quare. Signa incredulis, fides credentibus. Qui prior descendisset, sanabatur ab omni infirmitate. Qui prior tempore, an honore? Vtrumque intellige. Si tempore, prior qui descendisset sanabatur, hoc est de populo Iudæorum magis quàm de populo nationū. Si honore, qui prior descendisset, hoc est qui haberet Dei metum, studium iustitiæ,

gratiam charitatis, castitatis affectum, ipse magis sanabatur. Tamē tunc temporis vnus sanabatur. Tūc inquam temporis in figura qui prior descendisset, solus curabatur. Quanto maior est gratia ecclesiæ, in qua omnes saluantur quicunq; descendūt? Sed videte mysterium, Venit Dominus noster Iesus Christus ad piscinam: multi ægri iacebant. Et facile ibi multi ægri iacebant, vbi vnus tantummodo curabatur. Deinde ait ad illum Paralyticum: Descende. Ait ille: Hominem non habeo. Vide vbi baptizaris, vnde sit baptisma, nisi de cruce Christi, de morte Christi. Ibi est omne mysterium, quia pro te passus est. In ipso redimeris, in ipso saluaberis. Hominem, inquit, non habeo, hoc est quia per hominem mors, & per hominem resurrectio mortuorum. Non poterat descendere, non poterat saluari qui non credebat quod Dominus Iesus carnem suscepisset ex virgine. Hic autem qui operiebatur mediatorem Dei & hominum, hominem Iesum expectans, eū de quo dictum est, Et mittet Dominus hominem qui saluos faciat eos: dicebat, Hominem non habeo: & ideo ad sanitatem meruit peruenire, quia credebat in aduenientem. Melior tamen & perfectior fuisset si credidisset iam venisse, quem sperabat esse venturum.

1. Cor. 15.

De variis generibus & figuris baptismi. CAP. III.

Nunc vide singula. Diximus figuram præcessisse in Iordane quando Naamam leprosus ille mundatus est. Puella illa ex captiuis quæ est, nisi quæ speciem habebat ecclesiæ, & figuram representabat? Captiuus enim erat populus nationum. Captiuus erat, non dico captiuitatem sub hoste aliquo populo constitutam, sed eam captiuitatem dico quæ maior est, quando diabolus cum suis sæuo dominatur imperio, & captiua sibi colla subiicit peccatorum. Ergo habes vnum baptisma. Aliud in diluuiio: Habes tertium genus quando in mari rubro baptizati sunt patres. Habes quartum genus in piscina quando mouebatur aqua. Nunc te consulo vtrum credere debeas, quia habes præsentiam trinitatis in hoc baptisinate quo baptizatur in ecclesiæ.

Quid significet quoddam ad preces Helisai ferrum securis demersum supernatauerit. Quid etiam quod Moyses lignum miserit in fontem, quo aqua antea amara dulcescebat. CAP. IIII.

Matth. 23.

1. Reg. 18. 4. Reg. 6.

Exodi 15.

Consecratio aquae baptismi.

Acto. 2.

Idem itaque Dominus noster Iesus Christus in euangelio suo dixit ad Apostolos: Ite, baptizate omnes gentes in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Sermo hic Saluatoris est. Dic mihi o homo: Inuocauit Helisaeus Domini nomen, & de aqua ferrum securis ascendit quod demersum fuerat. Ecce aliud genus baptismatis. Quare? Quia omnis homo ante baptismum quasi ferrum premitur atque demergitur. Vbi baptizatus fuerit, non tanquam ferrum, sed tanquam iam leuior fructuosi ligni species leuatur. Ergo & hic figura altera. Securis erat qua cedebatur ligna. Cecidit manubrium de securi, hoc est ferrum demersum est. Filius prophetae nesciuit quid faceret, sed hoc solum sciuit, ut rogaret Helisaeum prophetam, & remedium postularer. Tunc ille lignum misit, & ferrum leuatum est. Vides ergo quod in cruce Christi omnium hominum leuatur infirmitas? Aliud, etsi non ordinem tenemus. Quis enim posset omnia gesta comprehendere Christi? sicut Apostoli dixerunt. Moyses cum venisset in desertum, & sitisset populus, & venisset ad Marath fontem, & bibere vellet, aquam ubi primum hausit, & amaritudinem sensit, & cepit bibere non posse: ideo Moyses misit lignum in fontem, & cepit aqua quae antea erat amara, dulcescere. Quid significat, nisi quia omnis creatura corruptelae obnoxia, aqua amara est omnibus? Etsi ad tempus suauis est, ad tempus iucunda, amara tamen est, quae non potest auferre peccatum. Vbi biberis, sities, ubi potus ceperis suauitatem, iterum amaritudinem senties. Amara ergo aqua, sed ubi crucem Christi, ubi acceperit coeleste sacramentum, incipit esse dulcis & suauis. Et merito dulcis, in qua culpa reuocatur. Ergo si in figura tantum valuerunt baptismata, quanto amplius valet baptismata in veritate?

De efficaci probatione quod ad inuocationem sacerdotis super fontem veri baptismi potius asit praesentia trinitatis, quam ad suprascriptas figuras baptismi, & quid significet columba. Quid etiam spiritus magno sono in die Penthecostes descendens & apparens in dispersis linguis. CAP. V.

Nunc ergo consideremus. Venit sacerdos, precatur ad fontem, inuocat patris nomen, praesentiam filij & Spiritus sancti, utitur verbis coelestibus. Coelestia verba, quae Christi sunt, quod baptizamus in nomine patris, & filij, & spiritus sancti. Si ergo ad hominis sermonem, ad inuocationem sancti spiritus aderat praesentia trinitatis, tanto magis ibi adest ubi sermo operatur aeternus. Vultis scire quia descendit spiritus? Audite, quia quasi columba descendit. Quare quasi columba? Vt increduli vocarentur ad fidem. In principio signum debuit esse, in posterioribus debet esse perfectio. Accipe aliud. Post mortem Domini nostri Iesu Christi Apostoli erant in vno loco congregati, & orabant in die Pentecostes, & subito factus est magnus sonus: quasi cum vi magna spiritus ferretur, & visae sunt linguae dispersae sicut i-

gnis. Quid hoc significat, nisi descensum Spiritus sancti, qui se voluit incredulis etiam corporaliter demonstrare? Hoc est, corporaliter per signum, spiritaliter per sacramentum. Ergo manifestum testimonium eius aduentus: nobis autem iam fidei praerogativa defertur, quia in principio signa incredulis fiebant, nobis iam in plenitudine ecclesiae non signa, sed fide veritas colligenda est.

Quod baptismum inuentum sit ad resurrectionem & viuificationem naturae humanae, quae per peccatum morti obnoxia erat. CAP. VI.

Nunc disputemus quid sit quod dicitur baptismata. Venisti ad fontem, descendisti in eum, attendisti summum sacerdotem, Leuitas & presbyterum in fonte vidisti. Quid est baptismum? In principio Deus noster hominem fecit, ut si peccatum non gustaret, morte non moreretur. Peccatum contraxit, factus est obnoxius morti, eiectus est de paradiso. Sed Dominus qui sua vellet beneficia permanere & insidias omnes abolere serpentis, rescindere quoque omne quod nocuit: primum quidem sententiam tulit in hominem, terra es, & in terram ibis: & morti hominem fecit obnoxium. Erat diuina sententia, solui humana conditione non poterat. Remedium datum est ut homo moreretur, & resurgeret. Quare? Vt illud quod ante damnationis loco cesserat, loco cederet beneficii. Quid illud est nisi mors?

Quaeris quomodo? quia mors interueniens finem facit peccati. Quando enim morimur, utique peccare desistimus. Satisfactum ergo sententia videbatur, quando homo qui factus fuerat ut viueret, si tamen non peccaret, incipiebat mori. Sed ut Dei perpetua gratia perseveraret, mortuus est homo, sed Christus inuenit resurrectionem, id est, ut redintegraret coeleste beneficium, quod fraude fuerat serpentis amissum. Vtrumque ergo pro nobis: quia & mors finis est peccatorum, & resurrectio naturae est reformatio. Verumtamen ne in hoc seculo diaboli fraus vel insidiae preualerent, inuentum est quomodo homo viuus moreretur, & viuus resurgeret. Quid est viuus? Hoc est, vita corporis viuens cum veniret ad fontem, & mergeretur in fontem. Quid est aqua nisi de terra? satis est ergo sententiae coelesti sine mortis stupore. Quod mergaris, soluitur sententia illa: Terra es, & in terram ibis. Impleta sententia locus est beneficio remedii quoque coelesti. Ergo aqua de terra, possibilitas autem vitae nostrae non admittebat ut terra operiremur, & de terra resurgeremus. Deinde non terra lauat, sed aqua lauat: ideo fons quasi sepultura est.

Quaeris quomodo? quia mors interueniens finem facit peccati. Quando enim morimur, utique peccare desistimus. Satisfactum ergo sententia videbatur, quando homo qui factus fuerat ut viueret, si tamen non peccaret, incipiebat mori. Sed ut Dei perpetua gratia perseveraret, mortuus est homo, sed Christus inuenit resurrectionem, id est, ut redintegraret coeleste beneficium, quod fraude fuerat serpentis amissum. Vtrumque ergo pro nobis: quia & mors finis est peccatorum, & resurrectio naturae est reformatio. Verumtamen ne in hoc seculo diaboli fraus vel insidiae preualerent, inuentum est quomodo homo viuus moreretur, & viuus resurgeret. Quid est viuus? Hoc est, vita corporis viuens cum veniret ad fontem, & mergeretur in fontem. Quid est aqua nisi de terra? satis est ergo sententiae coelesti sine mortis stupore. Quod mergaris, soluitur sententia illa: Terra es, & in terram ibis. Impleta sententia locus est beneficio remedii quoque coelesti. Ergo aqua de terra, possibilitas autem vitae nostrae non admittebat ut terra operiremur, & de terra resurgeremus. Deinde non terra lauat, sed aqua lauat: ideo fons quasi sepultura est.

Quaeris quomodo? quia mors interueniens finem facit peccati. Quando enim morimur, utique peccare desistimus. Satisfactum ergo sententia videbatur, quando homo qui factus fuerat ut viueret, si tamen non peccaret, incipiebat mori. Sed ut Dei perpetua gratia perseveraret, mortuus est homo, sed Christus inuenit resurrectionem, id est, ut redintegraret coeleste beneficium, quod fraude fuerat serpentis amissum. Vtrumque ergo pro nobis: quia & mors finis est peccatorum, & resurrectio naturae est reformatio. Verumtamen ne in hoc seculo diaboli fraus vel insidiae preualerent, inuentum est quomodo homo viuus moreretur, & viuus resurgeret. Quid est viuus? Hoc est, vita corporis viuens cum veniret ad fontem, & mergeretur in fontem. Quid est aqua nisi de terra? satis est ergo sententiae coelesti sine mortis stupore. Quod mergaris, soluitur sententia illa: Terra es, & in terram ibis. Impleta sententia locus est beneficio remedii quoque coelesti. Ergo aqua de terra, possibilitas autem vitae nostrae non admittebat ut terra operiremur, & de terra resurgeremus. Deinde non terra lauat, sed aqua lauat: ideo fons quasi sepultura est.

Quaeris quomodo? quia mors interueniens finem facit peccati. Quando enim morimur, utique peccare desistimus. Satisfactum ergo sententia videbatur, quando homo qui factus fuerat ut viueret, si tamen non peccaret, incipiebat mori. Sed ut Dei perpetua gratia perseveraret, mortuus est homo, sed Christus inuenit resurrectionem, id est, ut redintegraret coeleste beneficium, quod fraude fuerat serpentis amissum. Vtrumque ergo pro nobis: quia & mors finis est peccatorum, & resurrectio naturae est reformatio. Verumtamen ne in hoc seculo diaboli fraus vel insidiae preualerent, inuentum est quomodo homo viuus moreretur, & viuus resurgeret. Quid est viuus? Hoc est, vita corporis viuens cum veniret ad fontem, & mergeretur in fontem. Quid est aqua nisi de terra? satis est ergo sententiae coelesti sine mortis stupore. Quod mergaris, soluitur sententia illa: Terra es, & in terram ibis. Impleta sententia locus est beneficio remedii quoque coelesti. Ergo aqua de terra, possibilitas autem vitae nostrae non admittebat ut terra operiremur, & de terra resurgeremus. Deinde non terra lauat, sed aqua lauat: ideo fons quasi sepultura est.

De triplici immersione in baptismum, & triplici interrogatione, & quod in vno nomine baptizari oportet. Et quomodo in morte Iesu baptizemur et vngamur in vitam aeternam. CAP. VII.

De triplici immersione in baptismum, & triplici interrogatione, & quod in vno nomine baptizari oportet. Et quomodo in morte Iesu baptizemur et vngamur in vitam aeternam. CAP. VII.

Joan. 21.

Acto. 4.

Rom. 6.

Ecol. 2.

Interrogatus es; Credis in Deum patrem omnipotentem? Dixisti, credo: & merxisti, hoc est, sepultus es, iterum interrogatus es, Credis in Dominum nostrum Iesum Christum, & in crucem eius? Dixisti, credo: & merxisti: ideo & Christo es cosepultus. Qui enim Christo conspeliatur, cum Christo resurgit. Tertio interrogatus es, Credis & in spiritum sanctum? Dixisti, credo: tertio merxisti, ut multiplicem lapsum superioris aetatis absolueret trina confessio. Denique ut vobis afferamus exemplum, sanctus apostolus Petrus posteaquam in passione Domini lapsus videtur infirmitate conditionis humanae, qui ante negauerat, postea ut illum lapsum aboleret & solueret, tertio interrogatus a Christo si Christum amaret, tunc ille dicit: Tu nosti Domine quia amo te. Tertio dixit, ut tertio absolueretur. Sicut ergo peccatum dimittit pater, sic dimittit filius, sic & Spiritus sanctus. In vno autem nomine baptizari nos oportet: hoc est, in nomine patris, & filij, & Spiritus sancti. Noli mirari quia dixi vnum nomen, ubi est vna substantia, vna diuinitas, vna maiestas. Hoc est nomen de quo dictum est, in quo oportet omnes saluos fieri. In hoc nomine omnes saluati estis, redditi estis ad gratiam vitae. Clamat ergo Apostolus, sicut audistis in lectione praesenti: Quoniam quicumque

baptizatur, in morte Iesu baptizatur. Quid est in morte? Vt quomodo Christus mortuus est, sic & tu mortem degustes. Quomodo Christus mortuus est peccato, & Deo viuus: ita & tu superioribus illecebris peccatorum mortuus sis per baptismatis sacramentum, & surrexeris per gratiam Christi. Mors ergo est, sed non in mortis corporalis veritate, sed in similitudine. Cum enim mergis, mortis suscipis & sepulturae similitudinem. Crucis illius accipis sacramentum, quod in cruce Christus pendit, & clauis confixum est corpus. Tu ergo cum crucifigeris, Christo adhaeres, clauis Domini nostri Iesu Christi adhaeres, ne te diabolus possit abstrahere. Teneat te clauus Christi, quem reuocat humanae conditionis infirmitas. Ergo merxisti, venisti ad sacerdotem, quid tibi dixit? Deus, inquit, pater omnipotens qui te regenerauit ex aqua & spiritu sancto, concessitque tibi peccata tua, ipse te vngat in vitam aeternam. Vide ubi vnctus es. In vitam, inquit, aeternam. Noli hanc vitam illi vitae anteferre. Verbi gratia si exurgat inimicus aliquis, si velit tibi fidem tuam auferre, si minatur mortem ut praeruaricetur quisquam, vide quid eligas: noli eligere illud in quo non es vnctus, sed elige in quo vnctus es, ut vitam aeternam vitam praeraras temporali per Christum Dominum nostrum. Amen.

FINIS

Capita libri tertij De sacramentis.

Quare demersi in baptismum recipiant unguentum in capite, & quid sit regeneratio. Qua ratione etiam hoc seculum mare sit, nos autem piscis imitari naturam oporteat. Et de mysterio lotionis infantium. CAP. I.

Quod per inuocationem sacerdotis septiformis spiritus infundatur. Quid etiam significet lutum ex sputo super oculos caeci positum. Et quod qui baptizatur, sine confessione etiam a peccato abluitur. Et quid sit aqua Siloe. CAP. II.

DIVI AMBROSII MEDIOLANENSIS EPISCOPI DE SACRAMENTIS, LIBER TERTIVS.

Quare demersi in baptismum recipiant unguentum in capite, & quid sit regeneratio. Qua ratione etiam hoc seculum mare sit, nos autem piscis imitari naturam oporteat. Et de mysterio lotionis infantium. CAP. I.

Maesterno die de fonte disputauimus, cuius species veluti quaedam sepulchri forma est, in quem credentes in patrem, & filium & Spiritum sanctum, recipimur, & demergimur, & resurgimus, hoc est resuscitamus. Accipis autem mysterium hoc, est unguentum supra caput. Quare supra caput? quia sensus sapientis in capite eius. Salomon ait. Friget enim sapientia sine gratia: sed ubi gratia acceperit sapientiam, tunc opus eius incipit esse perfectum. Haec regeneratio dicitur. Quid est regeneratio? Habes in actibus apostolorum quod ille versiculus qui dicitur in Psalmo secundo: Filius

meus es tu, ego hodie genui te: ad resurrectionem spectare videatur. Namque sanctus apostolus Petrus in actibus apostolorum sic interpretatus est, quod tunc quando resurrexit filius a mortuis, patris vox resoluta: Filius meus es tu, ego hodie genui te. Vnde & primogenitus a mortuis dicitur. Ergo resurrectio quid est, nisi quando de morte ad vitam resurgimus? Sic ergo & in baptismate quoniam similitudo mortis est, sine dubio dum mergis & resurgis, similitudo fit resurrectionis. Recte itaque secundum interpretationem apostoli Petri, sicut illa resurrectio generationis fuit, ita & ista resurrectio regeneratio est. Sed quid dicis quia in aquam mergis? Ideo peregrinarius, ideo te dubitatio tenet. Legimus quidem: Producat terra ex se fructum germinentem. Similiter & de aquis legitur: Producant aquae animantia: & nata sunt animantia. Illa quidem in principio creatu-

ræ. Sed tibi referuatum est vt aqua te regeneret ad gratiam, sicut illa generauit ad vitam. Inuitare illum piscem qui minorem quidem adeptus est gratiam, tamen debet tibi esse miraculum. In mari est, & super vndas est. In mari est, & super fluctus natat. In mari tempestas furit, stridunt procellæ, sed piscis natat non demergitur, quia natate consuevit. Ergo tibi seculum hoc mare est. Habet diuersos fluctus, vndas graues, sauas tempestates. Et tu esto piscis, vt seculi te vnda non mergat. Pulchre autè pater dicit ad filium: Ego hodie genui te: hoc est quâdo redemisti populum, quando ad cœli regnū vocasti, quando implesti voluntatem meam, probasti meum te esse filium. Ascendisti de fonte: quid secutum est? Audisti lectionem. Succinctus est summus sacerdos. Licet enim & presbyteri fecerint, tamen exordium ministerij à summo est sacerdote. Succinctus in quâ summus sacerdos pedes tibi lauit. Quid istud mysterium? Audisti vti que quia Dominus cū lauisset discipulis alios pedes, venit ad Petrum, & ait illi Petrus: Tu mihi lauas pedes? Hoc est, tu Dominus seruo lauas pedes? Tu immaculatus mihi lauas pedes, tu author cœlorū mihi lauas pedes? Habes hoc & alibi: Venit ad Ioannē, & ait illi Ioānes: Ego à te deo baptizari, & tu venis ad me? Ego sum peccator & tu venis ad me peccatorē, vt tua quasi peccata deponas, qui peccatum non feceris? Vide omnem iustitiam, vide humilitatem, vide gratiam, vide sanctificationem. Nisi lauero, inquit, tibi pedes, non habebis mecum partem. Non ignoramus quòd ecclesia Romana hanc consuetudinem non habeat, cuius typum in omnibus sequimur & formam. Hanc tamen consuetudinem nō habet vt pedes lauet. Vide ergo ne fortè propter multitudinem declinauit. Sunt tamen qui dicant & excusare conentur, quia hoc in ministerio faciendum est, non in baptisinate, non in regeneratione, sed quasi hospiti pedes lauandi sint. Aliud est humilitatis, aliud sanctificationis. Denique audi quia mysterium est & sanctificatio. Nisi lauero tibi pedes non habebis mecum partem. Hoc ideo dico, non quòd alios reprehendam, sed mea officia ipse commendem. In omnibus cupio sequi ecclesiam Romanam. Sed tamen & nos homines sensum habemus. Ideo quòd alibi rectius seruatur, & nos rectè custodimus. Ipsum sequimur apostolum Petrum, ipsius inhaeremus deuotioni. Ad hoc ecclesia Romana quid respondet? Vti que ipse author est nobis assertionis Petrus apostolus, qui sacerdos fuit ecclesie Romanæ. Ipse Petrus ait: Domine non solum pedes, sed etiā manus & caput. Vide fidem. Quòd antè excusauit, humilitatis fuit: quòd postea se obtulit, deuotionis & fidei. Respondit illi Dominus, quia dixerat manus & caput: Qui lauit, non necesse habet iterum lauare, nisi vt solos pedes lauet. Quare hoc? Quia in baptisinate omnis culpa diluitur. Recedit ergo culpa. Sed quia Adam supplantatus à diabolo est, & venenum ei effusum est supra pedes, ideo lauas pedes, vt in ea parte in qua infidiatus est serpens, maius subsidium sanctificationis accedat, quo postea te supplantare non possit. Lauas ergo pedes, vt laues venena serpentis. Ad humilitatē quoque proficit, vt in mysterio non erubescamus quòd non dedignamur in obsequio.

Psalm. 2.

Ioan. 13.

Matth. 3.

Ioan. 13.

Mysteria.

Ioan. 13.

Quod per inuocationem sacerdotis septiformis spiritus infundatur. Quid etiam significet lutum ex sputo super oculos cæci positum. Et quod qui baptizatur, sine confessione etiam à peccato abluatur. Et quid sit aqua Siloe.

CAP. II.

Sequitur spiritale signaculum quod audistis hodie legi, quia post fontem superest, vt perfectio fiat quando ad inuocationem sacerdotis Spiritus sanctus infunditur, Spiritus sapientie & intellectus, Spiritus consilij atque virtutis, spiritus cognitionis atque pietatis. Spiritus sancti timoris. Septem quasi virtutes spiritus. Et omnes quidem virtutes ad spiritum pertinent, sed istæ quasi cardinales sunt, quasi principales. Quid enim tam principale quàm pietas? Quid tam principale quàm cognitio Dei? Quid tam principale quàm virtus? Quid tam principale quàm cōsiliū Dei? Quid tam principale quàm timor Dei? Sicut timor seculi infirmitas, ita timor Dei magna est fortitudo. Istæ sunt septem virtutes quando consignaris. Nam vt ait apostolus sanctus, Quia multiformis est, inquit, sapientia Domini nostri, & multiformis sapientia Dei, ita multiformis est Spiritus sanctus qui habeat diuersas variâsque virtutes. Vnde & Deus virtutum dicitur. Quod aptari potest patri & filio & Spiritui sancto. Sed hoc alterius disputationis, alterius est temporis. Post hæc quid sequitur? Venire habes ad altare. Quoniam venisti, videre habes quæ ante non videbas, hoc est mysteriū quod legisti in euangelio, si tamē legisti: certè audisti: Cæcus obtulit se saluatori, vt curaretur, & ille qui alios verbo tantum & sermone curabat, & refundebat imperio lumen oculorum, tamen in libro euangelij qui scribitur secundum Ioannem, qui verè præ cæteris vidit magna mysteria, & designauit & declarauit, mysterium hoc in illo voluit præfigurare. Omnes quidem sancti euangelistæ, omnes apostoli præter proditorem, omnes sancti. Tamen sanctus Ioannes qui vltimus scripsit euangeliū, quasi necessarius requisitus & electus à Christo, maiore quadam tuba fudit æterna mysteria. Quicquid locutus est, mysterium est. Alius dixit cæcum curatū, dixit Mattheus, dixit Lucas, dixit Marcus: solus Ioannes quid ait? Tulit lutum, & liniuit super oculos eius, & dixit ei. Vade, laua in Syloam. Exurgens iuit, & lauit, & venit videns. Considera & tu oculis cordis tui. Videbas quæ corporalia sunt, corporalibus oculis. Sed quæ sacramentorum sunt, cordis oculis adhuc videre non poteris. Ergo quando dedisti nomen tuum, tulit lutum, & liniuit super oculos tuos. Quod significat vt peccatum tuum fatereris, vt conscientiam tuam recognosceres, vt penitentiam ageres delictorum, hoc est, sortem humanæ generationis agnosceres, Nam etiam si non confiteatur peccatum qui venit ad baptismum, tamen hoc ipso implet confessionem omnium peccatorum, quòd baptizari petit vt iustificetur, hoc est, vt à culpa ad gratiam transeat. Nolite ociosum putare. Sunt quidem, scio certè aliquem fuisse qui diceret cum illi diceremus: In hac ætate magis baptizari debes. Dicebat ille: Quare baptizari? Peccatum non habeo. Nunquid peccatum contraxi? Hic lutum

Esai. 11.

1. Cor. 12.

Ioan. 9.

tum non habuit quod ei Christus non lauerat, hoc est, non ei aperuerat oculos. Nullus enim homo sine peccato. Ergo agnoscit se hominem, qui confugit ad baptismum Christi. Itaque & tibi imposuit lutum, hoc est, verecundiam, prudentiam, & considerationem fragilitatis tuæ, & dixit tibi, Vade in Syloam. Quid est Syloas? Quod interpretatur, inquit, missus. Hoc est, vade ad illum fontem in quo crux Domini prædicatur. Vade ad illum fontem in quo omnium Christus redemit errores. Isti, lauasti, venisti ad altare, videre cœpisti quæ antè non vide-

ras. Hoc est, per fontem Domini & prædicationem dominicæ passionis tunc aperti sunt oculi tui, qui antè corde videbaris esse cæcatus, cœpisti lumen sacramentorum videre. Ergo fratres dilectissimi, venimus vsque ad altare, ad tractatum vberiorum. Et ideo quia id temporis est, disputationem integram non possumus incipere, quia prolixior tractatus est: satis sit quod dictum est hodie, & crastino die, si Domino placet, de sacramentis ipsis tractabimus.

FINIS.

Capita libri quarti De Sacramentis.

- Quomodo baptisterium sit secundum tabernaculum. Et de expositione eorum quæ in tabernaculo custodiebantur. Cap. I.
- De excellentia ablutionis sacramenti, quam etiam angeli admirantur. Et quomodo ibi renouari debeamus vt bona aquila. Cap. II.
- Quòd Deus amplius præstiterit fidelibus in sacramento, quàm Iudæis in manna. Et de significatione oblutionis Melchisedech. Cap. III.
- Quòd Christus sit author sacramentorum, & quemadmodū suo sermone sacramentum cōficiat. Quomodo etiam manducans venerabile corpus suum noua efficiatur creatura. Cap. IIII.
- Quibus verbis consecratur corpus dominicum et sanguis. Et quomodo manducans non moriatur in æternum. Cap. V.
- De magnitudine & excellentia huius sacramenti. Cap. VI.

DIVI AMBROSII MEDIOLANENSIS EPISCOPI DE SACRAMENTIS, LIBER QVARTVS:

Quomodo baptisterium sit secundum tabernaculum. Et de expositione eorum quæ in tabernaculo custodiebantur. CAP. I.

IN veteri testamento sacerdotes frequenter in primum tabernaculum intrare cōsueuerant. In secundum tabernaculum semel in anno sumus intrabat sacerdos. Quod euidenter ad Hebræos recolens, feriem veteris testamenti explanat apostolus Paulus. Erat autem in secundo tabernaculo manna, erat etiam virga Aaron quæ aruit, & postea refluuit, thymiamaterium. Quòd spectat hoc? Vt intelligatis quid sit secundum tabernaculum in quod vos introduxit sacerdos, in quod semel in anno summus sacerdos intrare cōsuevit, hoc est ad baptisterium, vbi virga Aaron floruit. Antè arida erat, postea refluuit. Et tu aridus eras, & cœpisti in fonte irriguo refluere. Arueras peccatis, arueras erroribus atque delictis, sed fructum iam afferre cœpisti, plantatus secus decursus aquarum. Sed fortè dicas: Quid hoc ad populum si virga sacerdotis aruerat, & refluuit? Populus ipse quis est nisi sacerdotalis? Quibus dictū est: Vos autè genus electum, regale sacerdotium, gens

sancta, vt ait apostolus Petrus. Vnusquisque vngitur in sacerdotium, vngitur in regnum. Sed spiritale regnum est, & sacerdotium spiritale. In secundo quoque tabernaculo est thymiamaterium. Thymiamaterium est quod bonum odorem fragrare consuevit. Ita & vos iam bonus odor Christi estis, iam nulla in vobis sordes delictorum, nullus odor grauioris erroris: 2. Cor. 12.

De excellentia ablutionis sacramenti, quam etiam angeli admirantur. Et quomodo ibi renouari debeamus, vt bona aquila. CAP. II.

Sequitur vt veniatis ad altare. Cœpistis venire, spectarunt angeli, viderunt vos aduenientes, & humanam conditionem illam quæ antè peccatorū tenebroso squalore sordebat, aspexerunt subito refulgere. Ideoque dixerunt: Quæ est hæc quæ ascendit à deserto dealbata? Mirantur ergo & angeli. Vis scire quia mirantur? Audi ergo apostolum Paulum dicentem, ea nobis esse collata quæ concupiscunt & angeli videre. Et iterum: Quod oculus non vidit, nec auris audiuit quæ præparauit Deus diligentibus se. Deinde quid acceperis recognosce. Sanctus

Hebr. 9.

1. Pet. 2.

Cant. 3.

1. Cor. 13.

Psal. 50.

Dauid propheta hanc gratiam in figura vidit & concupiuit. Vis scire quia concupierit? iterum audi dicentem: Asperges me hyssopo, & mundabor: lauis me, & super niuem dealbabor. Quare? Quia uix quamuis sit candida, cito aliqua sorde nigrescit atque corrumpitur. Ita gratia qua accepisti, si teneas quod accepisti, erit diuturna atque perpetua. Veniebas ergo desiderans ad altare, utpote qui tanta gratia uideras, ueniebas desiderans ad altare quo acciperes sacramentum. Dicit anima tua: Introibo ad altare Dei mei, ad Deum qui largificatur iuuentutem meam. Deposuisti peccatorum senectutem, sumpisti gratia iuuentutem. Hoc praestiterunt tibi sacramenta caelestia. Denique iterum audi dicentem Dauid: Renouabitur sicut aquila iuuetus tua. Bona aquila esse coepisti, quae caelum petis, terrena fastidis. Bona aquila circa altare. Vbi enim corpus, ibi & aquila. Forma corporis altare est, & corpus Christi est in altari. Aquila vos estis, renouatae ablutione delicti.

Psal. 42.

Psal. 102.

Quod Deus amplius praestiterit fidelibus in sacramento, quam Iudeis in manna. Et de significatione oblationis Melchisedech. CAP. III.

Venisti ad altare, vidisti sacramenta posita super altare, & ipsam quidem miratus es creaturam. Tamen creatura solennis & nota. Fortè aliquis dixerit: Iudaeis Deus tantam gratiam praestitit, manna illis pluit è caelo. Quid plus dedit fidelibus suis? Quid plus tribuit iis quibus plus promisit? Accipe quae dico, anteriora esse mysteria Christianorum quam Iudaeorum, & diuina esse sacramenta Christianorum quam Iudaeorum. Quomodo? Accipe. Iudaei quando esse coeperunt? Ex Iuda utique pronepote Abraham. Aut si vis, & sic intellige, Ex lege qua Iudaei accipere meruerunt. Ergo ex pronepote Abraham Iudaei dicti sunt tempore sancti Moyfi. Et si tunc Deus Iudaeis manna murmurantibus pluit è caelo, Tibi autem sacramentorum horum figura praecessit quando Abraham erat, quando uernaculos trecentos decem & octo collegit, & ibi persequutus est aduersarios, de captiuitate eruens nepotem suum. Tunc victor uenit, occurrit illi Melchisedech sacerdos, & obtulit ei panem & uinum. Quis habuit panem & uinum? Abraham non habuit. Sed quis habuit? Melchisedech. Ipse ergo author sacramentorum. Quis est Melchisedech? Qui significatur rex iustitiae, rex pacis. Quis est iste rex iustitiae? Nunquid homo quicumque potest rex esse iustitiae? Quis ergo rex iustitiae, nisi iustitia Dei, qui est Dei pax, Dei sapientia? Qui potuit dicere: pacem meam do uobis, pacem meam relinquo uobis. Ergo primo intellige sacramenta haec quae accipis, anteriora esse quam sint Moyfi sacramenta quaecumque Iudaei habere se dicunt, & prius coepisse populum Christianum, quam coepisse populum Iudeorum. Sed nos in praedestinatione, illum in nomine. Obtulit ergo Melchisedech panem & uinum. Quis est Melchisedech? sine patre, inquit, sine matre, sine generationis ordine, neque initium dierum, neque finem uitae habens. Hoc habet apud Hebraeos epistola. Sine patre, inquit, est, sine matre, similis autem filio Dei. Sine matre natus est Dei filius generatione caelesti, quia ex solo Deo patre

Joan. 14.

Hebr. 7.

natus est. Et iterum sine patre natus est quando natus ex uirgine est. Non enim ex uirili semine generatus est, sed natus de spiritu sancto ex uirgine Maria, utero editus uirginali. Similis per omnia filio Dei. Sacerdos quoque erat, melchisedech, quia & Christus sacerdos, cui dicitur: Tu es sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech.

Quod Christus sit author sacramentorum, & quemadmodum suo sermone sacramentum conficiat. Quomodo etiam manducans uenerabile corpus suum noua efficiatur creatura. CAP. IIII.

Ergo author sacramentorum quis est nisi Dominus Iesus? De caelo ista sacramenta uenerunt. Consiliu enim omne de caelo est. Verè autè magnu est & diuinum miraculum quod populo pluit Deus manna de caelo, & non laborabat populus, & manducabat. Tu fortè dicis: Meus panis est uisatus, sed panis iste panis est ante uerba sacramentorum: ubi accesserit consecratio, de pane fit caro Christi. Hoc igitur astruamus, quomodo potest qui panis est, corpus esse Christi consecratione. Consecratio igitur quibus uerbis est, & cuius sermonibus? Domini Iesu. Na reliqua omnia quae dicuntur, laus Deo deferatur: oratione petitur pro populo, pro regibus, pro ceteris, ubi uenitur ut conficiatur uenerabile sacramentum, iam non suis sermonibus sacerdos, sed utitur sermonibus Christi. Ergo sermo Christi hoc conficit sacramentum. Quis sermo Christi? Nempe is quo facta sunt omnia. Iussit Dominus, & factum est caelum. Iussit Dominus, & facta est terra. Iussit Dominus & facta sunt maria. Iussit Dominus, & omnis creatura generata est. Vides ergo quam operatorius sit sermo Christi? Si ergo tanta uis est in sermone Domini Iesu, ut inciperent esse quae non erant: quanto magis operatorius est ut sint quae erant, & in aliud commutentur? Caelum non erat, mare non erat, terra non erat. Sed audi dicentem: Ipse dixit, & facta sunt: ipse mandauit, & creata sunt. Ergo tibi ut respondeam, non erat Corpus Christi ante consecrationem. Sed post consecrationem dico tibi, quod iam corpus est Christi. Ipse dixit, & factu est: ipse mandauit, & creatum est. Tu ipse eras, sed eras uetus creatura: postea quam consecratus es, noua creatura esse coepisti. Vis scire quam noua creatura? Omnis, inquit, in Christo noua creatura. Accipe ergo quemadmodum sermo Christi creaturam omnem mutare consueuerit, & mutat quando uult instituta naturae. Quomodo requiris? Accipe, & primo omnium de generatione eius sumamus exemplum. Consuetudo est ut non generetur homo nisi ex uiro & muliere, & consuetudine coniugali. Sed quia uoluit Dominus, qui hoc elegit sacramentum, & de spiritu sancto & uirgine natus est Christus, hoc est mediator Dei & hominum homo Christus Iesus. Vides ergo quia contra instituta & ordinem homo est natus ex uirgine. Accipe aliud. Urgebatur populus Iudaeorum ab Aegyptiis, interclusus erat mari, diuino imperio uirga Moyfes tetigit aquas, & se uinda diuisit: non utique secundum suae naturae consuetudinem, sed secundum gratiam caelestis imperij. Accipe aliud. Sitiabat populus, ueniebat ad fontem, amarus

Psal. 148.

Exod. 14.

Exod. 15.

4. Reg. 6.

amarus erat fons. Misit lignu sanctus Moyses in fontem, & factus est dulcis fons qui amarus erat: hoc est, mutauit consuetudinem naturae suae, accepit dulcedinem gratiae. Accipe & quartum exemplum. Ceciderat ferrum securis in aquas: quasi ferrum, sua consuetudine demersum est: misit lignum Heliseus, statim ferrum eleuatum est, & aquis super natauit, utique contra consuetudinem ferri. Est enim materies grauior, quam aquarum est elementum. Ex his igitur omnibus non intelligis quantum operetur sermo caelestis? Si operatus est in fonte tereno, si operatus est sermo caelestis in aliis rebus, non operatur in caelestibus sacramentis? Ergo didicisti quod ex pane corpus fiat Christi, & quod uinum & aqua in calicem mittitur, sed sit sanguis consecratione uerbi caelestis. Sed fortè dicis: Speciem sanguinis non uideo. Sed habet similitudinem. Sicut enim mortis similitudinem sumpisti, ita etiam similitudinem preciosi sanguinis bibis, ut nullus horror cruoris sit, & precium tamen operetur redemptionis. Didicisti ergo quia quod accipis, corpus est Christi.

Quibus uerbis consecretur corpus dominicum & sanguis. Et quomodo manducans non moriatur in aeternum. CAP. VI.

Vis scire quia uerbis caelestibus consecratur? Accipe quae sunt uerba. Dicit sacerdos: Fac nobis, inquit, hanc oblationem ascriptam, rationabilem, acceptabilem: quod est figura corporis & sanguinis Domini nostri Iesu Christi. Qui pridie quam pateretur, in sanctis manibus suis accepit panem, respexit ad caelum, ad te sancte pater omnipotens aeternae Deus, gratias agens: benedixit, fregit, fractumque apostolis suis & discipulis suis tradidit dicens: Accipite, & edite ex hoc omnes. Hoc enim est corpus meum, quod pro multis confringetur. Similiter etiam calicem postquam coenatum est, pridie quam pateretur accepit, respicit ad caelum, ad te sancte pater omnipotens aeternae Deus, gratias agens: benedixit, apostolis & discipulis suis tradidit dicens: Accipite, & bibite ex eo omnes, hic est enim sanguis meus. Vide, omnia illa uerba euangelistae sunt usque ad accipite, siue corpus, siue sanguinem. Inde uerba sunt Christi: Accipite, bibite ex eo omnes, hic est enim sanguis meus. Vide singula. Qui pridie, inquit, quam pateretur, in sanctis manibus suis accepit panem. Antequam consecratur, panis est, ubi autem uerba Christi accesserint, corpus est Christi. Denique audi dicentem: Accipite & edite ex eo omnes, hoc est enim corpus meum. Et ante uerba Christi, calix est uini & aquae plenus. Vbi uerba Christi operata fuerint, ibi sanguis efficitur, qui plebem

Marci 14. Luc. 22. 1. Cor. 11.

redemit. Ergo uidete quantis generibus potens est sermo Christi uniuersa conuertere. Deinde ipse Dominus Iesus testificatur nobis quod corpus suu accipiamus & sanguinem. Nunquid debemus de eius fide & testificatione dubitare? Iam redi mecum ad propositionem meam. Magnum quidem & uenerabile, quod manna Iudaeis pluit è caelo. Sed intellige, quid est amplius, manna de caelo, an corpus Christi? corpus Christi utique, qui author est caeli. Deinde manna qui manducauit, mortuus est. Qui manducauerit hoc corpus, fiet ei remissio peccatoru, & non morietur in aeternum. Ergo non oculos cum accipis, tu dicis Amen, iam in spiritu confitens quod accipias corpus Christi. Dicit tibi sacerdos, corpus Christi. Et tu dicis Amen: hoc est, uerum: quod confiteretur lingua, teneat affectus.

De magnitudine & excellentia huius sacramenti. CAP. VI.

UT scias autem hoc esse sacramentum: huius figura ante praecessit. Deinde quantum sit sacramentum, cognosce, uide quid dicat: Quotienscunque hoc feceritis, totiens commemorationem mei facietis, donec iterum adueniam. Et sacerdos dicit: Ergo memores gloriosissimae eius passionis, & ab inferis resurrectionis, & in caelum ascensionis, offerimus tibi hanc immaculatam hostiam, rationabilem hostiam, incruentam hostiam, hunc panem sanctu, & calicem uitae aeternae: & petimus & precamur ut hanc oblationem suscipias in sublimi altari tuo per manus angelorum tuorum, sicut suscipere dignatus es munera pueri tui iusti Abel, & sacrificium patriarchae nostri Abraham, & quod tibi obtulit summus sacerdos Melchisedech. Ergo quotienscunque accipis, quid tibi dicit Apostolus? Quotienscunque accipimus, mortem Domini annunciamus: si mortem annunciamus, annunciamus remissionem peccatorum. Si quotienscunque effuditur sanguis, in remissionem peccatorum funditur, deo illum semper accipere, ut semper mihi peccata dimittantur. Qui semper pecco, semper deo habere medicinam. Interim & hodie quantum potuimus explanauimus. Sed crastina die sabbato & dominica de orationis ordine dicemus, quemadmodum possumus. Dominus Deus noster consecraret uobis gratiam quam dedit, & oculos quos uobis aperuit, plenius illuminare dignetur per unigenitum filium suum regem ac saluatorem Dominum Deum nostrum, per quem & cum quo sibi est laus, honor, gloria, magnificentia, potestas cum Spiritu sancto à seculis, & nunc & semper, & in omnia secula seculorum, Amen.

1. Cor. 11.

FINIS.

Capita libri quinti De Sacramentis.

Qua ratione in calice aqua admisceatur uino, & de mysterio illius. Cap. I.
De gratiosa Christi inuitatione ad caeleste conuiuium per osculum oris sui. Cap. II.
Quod accipientes sacramenta nihil desit. Et quomodo ecclesia gaudeat de associata multorum epulatione.

Qua dicatur arbor pomifera. Quomodo orandum sit, & de breui expositione orationis dominice.

Cap. III. Cap. III.

DIVI AMBROSII MEDIOLANENSIS EPISCOPI DE SACRAMENTIS,

LIBER QUINTVS.

Qua ratione in calice aqua admisceatur vino, et de mysterio illius.

CAP. I.

Esternus sermo noster ac tractatus vsque ad sancti altaris sacramenta deductus est. Et cognouimus sacramentorum praecessisse, quando obrulit sacrificium sanctus Melchisedech, neque initium neque finem habens dierum. Audi homo quid dicat Paulus apostolus Ad Hebraeos. Vbi sunt qui filium Dei dicunt esse de tempore? De Melchisedech dictum est, quia neque initium, neque finem dierum habet. Si Melchisedech non habet initium dierum, nisi Christus habere potuit? Sed non est plus figura quam veritas. Vides ergo quia ipse primus & nouissimus. Primus, quia auctor est omnium. Nouissimus, non quod finem inueniat, sed quod vniuersa concludat. Diximus ergo quod in altari constituatur calix & panis. In calicem, inquit, mittitur vinum. Et quid aliud? Aqua, Sed tu mihi dicis: Quomodo ergo Melchisedech panem & vinum obtulit? Quid sibi vult admixtio aquae? Rationem accipe. Primo omnium, figura quae ante praecessit tempore Moyse, quid habet? Quia cum sitiret populus Iudaeorum, & murmuraret quod aquam inuenire non posset, iussit Deus Moyse ut tangeret petram de virga. Tetigit petram, & petra vndam maximam fudit, sicut Apostolus ait: Bibebat autem de consequenti petra, petra autem erat Christus. Non immobilis petra, quae populum sequebatur. Et tu bibe, ut te Christus sequatur. Vide mysterium. Moyses, hoc est propheta. Virga, hoc est verbum Dei. Sacerdos verbo Dei tangit petram & fuit aqua, & bibit populus Dei: Tangit ergo sacerdos calicem, redundat aqua in calice, salit in vitam aeternam, & bibit populus Dei, qui Dei gratiam consecutus est. Didicisti ergo hoc. Accipe & aliud. In tempore dominicae passionis cum sabbatum magnum instaret, quia vivebat Dominus noster Iesus Christus, vel latrones missi sunt qui percuterent eum: venientes inuenerunt defunctum Dominum Iesum Christum: tunc vnus de militibus lancea tetigit latus eius, & de latere eius aqua fluxit & sanguis. Quare aqua? quare sanguis? Aqua ut emundaret, sanguis ut redimeret. Quare de latere? Quia vnde culpa, inde gratia. Culpa per foeminam: gratia per Dominum Iesum Christum.

De gratiosa Christi imitatione ad caeleste conuiuium per osculum oris sui.

CAP. II.

Venisti ad altare, vocat te Dominus Iesus vel animam tuam vel ecclesiam, & ait: Osculetur me ab osculis oris sui. Vis ad Christum aptare? nihil gra-

tius. Vis ad animam tuam? nihil iucundius. Osculetur me. Videt te mundum esse ab omni peccato, quia delicta de terra sunt: ideo te sacramentis caelestibus dignum iudicat & ideo inuitat ad caeleste conuiuium. Osculetur me ab osculis oris sui. Tamen propter sequentia anima tua vel humana conditio vel ecclesia videt se ab omnibus mundatam esse peccatis, & dignam quae ad altare Christi possit accedere. Quid est enim altare, nisi forma corporis Christi? Vidit sacramenta mirabilia, & ait: Osculetur me ab osculis oris sui: hoc est, osculum mihi Christus inspergat. Quare? Quia meliora vbera tua super vinum, hoc est meliores sensus, meliora sacramenta tua super vinum. Super illud vinum quod est suauitatem habet, laetitiam habet, gratiam habet: tamen in illo laetitiam secularis, in te autem iucunditas est spiritalis. Iam tunc ergo Salomon inducit nuptias vel Christi & ecclesiae, vel spiritus & carnis & animae, & addidit: Vnguentum exinanitur, est nomen tuum, propterea adolescentulae dilexerunt te. Quae sunt istae adolescentulae, nisi animae singulorum quae deposuerunt istius corporis senectutem, renouatae per Spiritum sanctum? Attrahe nos, post odorem vnguentorum tuorum currimus. Vide quid dicat. Non potes sequi Christum nisi ipse attrahat. Denique ut scias: Cum exaltatus, inquit, fuero, omnia traham ad me ipsum. Induxit me rex in cubiculum suum. Graecus: In promptuarium suum, & in cellarium suum, habet. Vbi bona libamina, vbi boni odores, vbi mella suauia, vbi fructus diuersi, vbi epulae variae, ut plurimis epulis tuum prandium condiatur.

Quod accipientia sacramenta nihil desit. Et quomodo ecclesia gaudeat de associata multorum epulatione, et quae dicatur arbor pomifera.

CAP. III.

Ergo venisti ad altare, accepisti corpus Christi. Audi iterum quae sacramenta es consecutus. Audi dicentem sanctum Dauid, & ille in spiritu haec mysteria prauidebat, & letabatur, & nihil sibi abesse dicebat. Quare? Quia qui acceperit corpus Christi, non esuriat in aeternum. Quotiens audisti vigesimum secundum Psalmum, & non intellexisti? Vide quemadmodum aptus sit caelestibus sacramentis: Dominus pascit me, nihil & mihi deerit: in loco pascuae ibi me collocauit. Super aquam refectiois educauit me, animam meam conuertit. Deduxit me super semitas iustitiae propter nomen suum. Nam si ambulat in medio umbrarum mortis: non timebo mala, quoniam tu mecum es. Virga tua & baculus tuus, ipsa me consolata sunt. Virga imperium, baculus passio est, hoc est eter-na diuinitas Christi, sed etiam passio corporalis. Illa creauit,

Lebr. 7.

Apoca. 1.

1. Cor. 10.

Ioan. 19.

Cantic. 1.

creauit, haec redemit. Parasti in conspectu meo meam aduersus eos qui tribulant me. Impinguasti in oleo caput meum, & poculum tuum inebrians quam praeclarum est. Venisti ergo ad altare, accepisti gratiam Christi, sacramenta es caelestia consecutus. Gaudet ecclesia redemptione multorum, & astare sibi familiam candidatam spiritali exultatione laetatur. Habes hoc in Canticis canticorum. Laetata inuocat Christum, paratum habens conuiuium, quod dignum caelesti epulatione videatur. Ideoque ait: Descendat frater meus in hortum suum, & capiat fructum pomiferarum suarum. Quae sunt istae pomiferae? Lignum aridum factus eras in Adam: sed nunc per gratiam Christi pomifera arbor pullulasti. Libenter accepit Dominus Iesus, & dignatione caelesti respondit ecclesiae suae: Descendi, inquit, in hortum meum: vindemiaui myrrham cum vnguentis meis. Manducaui panem meum cum melle meo, & bibi vinum meum cum lacte meo. Edire, inquit, fratres mei, & inebriamini: vindemiaui myrrham cum vnguentis meis. Quae est ista vindemia? Cognoscite vineam, & agnosceat vindemiam. Vineam, inquit, ex Aegypto transtulisti, hoc est, populum Dei. Vos estis vinea, vos estis vindemia, quasi vinea plantati, quasi vindemia fructum dedistis. Vindemiaui myrrham cum vnguentis meis, hoc est in odorem quem accepistis. Manducaui panem meum cum melle meo. Vides quod in hoc pane nulla sit amaritudo, sed omnis suauitas sit? Bibi vinum meum cum lacte meo. Vides huiusmodi esse laetitiam quae nullius peccati fordibus polluitur? Quotienscunque enim bibis, remissionem accipis peccatorum, & inebriaris in spiritu. Vnde & Apostolus ait: Nolite inebriari vino, sed implemini Spiritu sancto. Vino enim qui inebriatur, vacillat & titubat. Spiritu qui inebriatur, radicatus in Christo est. Et ideo praecleara ebrietas, quae sobrietatem mentis operatur. Haec sunt quae de sacramentis breuiter percurramus.

Cantic. 5.

Psalm. 79.

Ephes. 5.

Ioan. 12.

Cantic. 4.

Quomodo orandum sit, & de breui expositione orationis dominice.

CAP. IIII.

Nunc quid superest, nisi oratio? Et nolite putare mediocris esse virtutis, scire quemadmodum oretis. Apostoli sancti dicebant ad Dominum Iesum: Domine, doce nos orare, quemadmodum Ioannes docuit discipulos suos. Tunc ait Dominus orationem: Pater noster qui es in caelis, sanctificetur nomen tuum, veniat regnum tuum. Fiat voluntas tua, sicut in caelo, & in terra. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie, & dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Et ne nos patiaris induci in tentationem, sed libera nos a malo. Vides quam breuis oratio, & omnium plena virtutum? Primus sermo quantum sit gratiae? O homo, faciem tuam non audebas ad caelum attollere, oculos tuos in terram dirigebas & subito accepisti gratiam Christi, omnia tibi peccata dimissa sunt. Ex malo seruo factus es bonus filius. Ideo praesume, no de operatione tua, sed de Christi gratia. Gratia enim saluati estis, Apostolus ait. Non ergo hic arrogancia est, sed fides: praedicare quod acceperis, non est superbia, sed deuotio. Ergo attolle oculos ad patrem, S. Ambr. tom. 4.

Ephes. 2.

Luca 11.

Psalm. 22.

qui te per lauacrum genuit, ad patrem qui te per filium redemit, & dic: Pater noster. Bona praesumptio, sed moderata. Patrem dicis quasi filius, sed noli tibi specialiter aliquid vindicare. Solius Christi specialis est pater, nobis omnibus in comune est pater, quia illum solum genuit, nos creauit. Dic ergo & tu per gratiam, Pater noster, ut filiuseffe merearis. Ecclesiae contuitu & consideratione te ipse commenda. Pater noster, qui es in caelis. Quid est in caelis? Audi scripturam dicentem: Excellentius super omnes genes Dominus. Et vbi que habes quod super caelos caelorum Dominus sit, quasi non in caelis & angeli, quasi non in caelis & dominationes. Sed in illis caelis de quibus dictum est: Caeli enarrant gloriam Dei. Caelum est ibi, vbi cessauit culpa. Caelum est ibi, vbi flagitia feriantur. Caelum est ibi, vbi nullum mortis est vulnus. Pater noster qui es in caelis, sanctificetur nomen tuum. Quid est sanctificetur? Quasi optemus vt sanctificetur ille qui ait: Estote sancti, quia ego sanctus sum, quasi aliquid ei ex nostra praedicatione sanctificationis accedat? Non utique. Sed sanctificetur in nobis, ut ad nos eius possit sanctificatio peruenire. Pater noster qui es in caelis sanctificetur nomen tuum, veniat regnum tuum. Quasi non aeternum sit Dei regnum. Ipse Iesus dicit: Ego in hoc natus sum, & tu dicis patri, Veniat regnum tuum, quasi non venerit? Sed tunc venit regnum Dei, quando eius estis gratiam consecuti. Ipse enim ait: Regnum Dei intra vos est. Veniat regnum tuum. Fiat voluntas tua sicut in caelo & in terra. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Sanguine Christi pacificata sunt omnia, vel in caelo, vel in terra. Sanctificatum est caelum, deiectus est diabolus. Ibi versatur, vbi & homo quem ille decepit. Fiat voluntas tua &c. hoc est, sit pax in terra, quemadmodum in caelo. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Memini sermonis mei cum de sacramentis tractarem. Dixi vobis quod ante verba Christi, quod offerretur, panis dicitur: vbi Christi verba deprompta fuerint, iam non panis dicitur, sed corpus appellatur. Quare ergo in oratione dominica quae postea sequitur, ait: Panem nostrum? Panem quidem dixit, sed *panem nostrum* dixit, hoc est, substantialiter. Non iste panis est qui vadit in corpus, sed ille panis vitae aeternae, qui animae nostrae substantiam fulcit. Ideo Graecum *panem nostrum* dicitur. Latinus autem hunc panem quotidianum dixit, quem Graeci dicunt aduenientem. Quia Graeci dicunt *panem nostrum* aduenientem diem. Ergo quod Latinus dixit & quod Graecus, vtrumque vtile videtur. Graecus vtrumque vno sermone significauit, Latinus quotidianum dixit. Si quotidianus est panis, cur post annum illum sumis, quemadmodum Graeci in Oriente facere consueverunt? Accipe quotidie, quod quotidie tibi proffit. Sic viue, ut quotidie merearis accipere. Qui non meretur quotidie accipere, non meretur post annum accipere: quomodo Iob sanctus pro filiis suis offerebat quotidie sacrificium, ne forte aliquid vel in corde vel in sermone peccata esset. Ergo tu audis quod quotienscunque offerretur sacrificium, mors Domini, resurrectio Domini, eleuatio Domini significatur, & remissio peccatorum: & panem istum vitae non quotidianum a sumis? Qui vulnus habet, medicinam requirit, vulnus est quia sub pecca-

Psalm. 112.

Psalm. 13.

Leuit. 20.

Ioan. 18.

Iob 1.

to fumus. Medicina est cœleste & venerabile sacramentum. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Quotidie si accipis, quotidie tibi hodie est. Si tibi hodie est Christus, tibi quotidie resurgit. Quomodo? Filius meus es tu, ego hodie genui te. Hodie ergo est quando Christus resurgit. Heri & hodie ipse est apostolus Paulus ait. Sed alibi ait: Nox præcessit, dies autem appropinquavit. Nox hesternæ præcessit, dies hodiernus appropinquavit. Sequitur: Dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Debitum quid est nisi peccatū? Ergo & si non acciperes alieni sceleris pecuniam, nō egeres: & ideo peccatum tibi imputatur. Habuisti pecuniam, cum qua diues nasceris. Diues eras ad imaginem & similitudinem Dei factus, perdidisti quod habebas, hoc est humilitatem, dum arrogantiam desideras vindicare, perdidisti pecuniam, sicut Adam nudus es factus, accepisti à diabolo debitum, quod non erat necessarium. Et ideo qui eras liber in Christo, debitor factus es diaboli. Cautionem tuam tenebat inimicus, sed eam Dominus crucifixit, &

suo cruore deleuit. Abstulit debitum tuum, reddidit libertatem. Bene ergo ait: Et dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Vide quid dicas. Quomodo ego dimitto, sic & tu dimitte mihi. Si dimiseris, bene conuenit ut dimittatur tibi. Si non dimittis, quomodo cum conuenis ut dimittatur tibi? Et ne patiaris induci nos in tentationem, sed libera nos à malo. Vide quod dicat: Et ne patiaris induci nos in tentationem, quam ferre non possumus. Non dicit: Non inducas in tē-tationem: sed quasi athleta talem vult tentationem quam ferre possit humana conditio: ut vnusquisque à malo, hoc est ab inimico à peccato liberetur. Potens est autem Dominus qui abstulit peccatum vestrum, & delicta vestra donauit, tueri, & custodire vos aduersum diaboli aduersantis insidias, ut non vobis obrepat inimicus qui culpam generare consuevit. Sed qui deo se committit, diabolum non timet. Si enim Deus pro nobis, quis contra nos? Ipsi ergo laus, & gloria à seculis, & nunc, semper & in omnia secula seculorum, Amen.

F I N I S.

Capita libri sexti de Sacramentis.

- Quomodo panis Christi sit vera caro, & verus sanguis. Et quare sub aliena specie accipiatur.* Cap. I.
- Quod in omnibus sacramentis sit mysterium trinitatis connexum.* Cap. II.
- Vbi orare debeamus, & quid sit orare ostio clauso.* Cap. III.
- Quare secreta potius orandum sit quam cum vociferatione. Et quare viri in omni loco orare debeant, & non mulieres. Et quid sit leuare puras manus.* Cap. IIII.
- De inordinata desceptatione orantium, Et quod mulieres non in ornamentis orare debeant. Et de inchoatione orationis, eiusque medio ac fine, cum iterata dominicæ orationis expositione.* Cap. V.

DIVI AMBROSII EPISCOPI
MEDIOLANENSIS, DE SACRAMENTIS,
LIBER SEXTVS.

Quomodo panis Christi sit vera caro, & verus sanguis. Et quare sub aliena specie accipiatur. CAP. I.

SCIPTVS VERUS EST DEI FILIUS Dominus noster Iesus Christus, non quemadmodū homines per gratiam, sed quasi filius ex substantia patris: ita vera caro, sicut ipse dicit, quam accepimus, & verus eius sanguis est potus. Sed fortè dicas, quod dixerunt tunc temporis etiam discipuli Christi audientes dicentē: Nisi quis manducauerit carnem meam, & biberit sanguinem meum, non manebit in me, nec habebit vitā aternā. Fortè dicas: Quomodo vera? Qui similitudinē video, nō video sanguinis veritatem. Primo omnī dixi tibi de sermone Christi, qui operatur ut possit mutare & cōuertere genera instituta naturæ. Deinde vbi non tulerunt sermonem Christi discipuli eius, sed audientes quod carnē suam daret mā-

ducare, & sanguinem suum daret bibendum, recedebant: solus tamen Petrus dixit: Verba vitæ aternæ habes, & ego à te quò recedam? Ne igitur plures hoc dicerent veluti quidam esset horror cruoris, sed maneret gratia redemptionis, ideo in similitudinē quidem accipis sacramentum, sed veræ naturæ gratiam virtutēque consequeris. Ego sum, inquit, panis viuus qui de cœlo descendi. Sed caro non descendit è cœlo, hoc est, carnem in terris assumpsit ex virgine. Quomodo ergo descendit panis è cœlo, & panis viuus? Quia idem Dominus noster Iesus Christus confors est & diuinitatis & corporis. Et tu quia accipis panem, diuinæ eius substantiæ in illo participas alimento.

Quod in omnibus sacramentis sit mysterium trinitatis connexum.

CAP. II.

Ergo

Psalm. 2.

*Hebr. 13.
Rom. 13.*

Ioan. 6.

Can. 8.

1. Cor. 12.

2. Cor. 1.

1. Tim. 2.

Math. 6.

ERGO accepisti de sacramētis, plenissimè cognouisti omnia, quòd baptizatus es in nomine trinitatis. In omnibus quæ egimus, seruatum est mysterium trinitatis. Vbi que pater & filius & Spiritus sanctus, vna operatio, vna sanctificatio, etsi quædā veluti specialia esse videntur. Quomodo? Deus qui te vnxit, & signauit te Dominus, & posuit Spiritum sanctum in corde tuo. Accepisti ergo Spiritum sanctum in corde tuo. Accipe aliud, quia quemadmodum Spiritus sanctus in corde, ita etiam Christus in corde. Quomodo? Habes hoc in Canticis canticorū Christum dicentem ad ecclesiam: Pone me sicut signaculū in corde tuo, sicut signaculum in brachijs tuis. Ergo vnxit te Deus, signauit te Christus: quomodo? Quia crucis ipsius signatus es forma, ad illius passionem, accepisti signaculum ad illius similitudinem, ut ad ipsius formam resurgas. Ipse viuas figura, qui peccato crucifixus est, & Deo viuuit. Et tuus homo vetus in fontem demersus, peccato crucifixus est, sed Deo surrexit. Deinde habes alibi speciale, quòd te vocauerit Deus, in baptisate autem quasi specialiter crucifigeris Christo. Deinde quasi specialiter quādo accipis spiritale signaculum, vide distinctionem personarum esse sed connexum omne mysterium trinitatis. Deinde quid Apostolus tibi dixit, ut lectum est nudiustertius: Diuisiones autē gratiarum sunt, idē autem spiritus. Diuisiones mysteriorum sunt, idem autem Dominus. Diuisiones operationum sunt, idem autem Deus, qui operatur omnia in omnibus. Omnia, inquit, operatur Deus. Sed & de spiritu Dei lectum est: Vnus atque idem spiritus diuidens singulis prout vult. Audi scripturā dicentem quia diuidit spiritus pro voluntate sua, nō pro obsequio. Ergo diuidit vobis spiritus gratiam prout vult, non prout iubetur. Et maximè quia spiritus Dei, spiritus Christi est. Et illum tenete, ipsum esse Spiritū sanctum, ipsum spiritum Dei, ipsum spiritum Christi, ipsum spiritum paraclatum. Arriani putāt se derogare sancto Spiritui si dicant illum spiritum paraclatum. Quid est paraclatus nisi consolator? Quasi non & de patre lectum sit quia ipse est Deus cōsolationis. Vides ergo quia in eo derogandum putant Spiritui sancto in quo patris aterni potestas pio prædicatur affectu.

Vbi orare debeamus, & quid sit orare ostio clauso.

CAP. III.

NUNC quomodo orare debeamus accipite. Multę virtutes orationis sūt. Vbi orare debeamus, nō est mediocre, nec mediocris quæstio. Ait apostolus, Volo autem viros orare in omni loco leuantes puras manus sine ira & desceptatione. Et Dominus dicit in euangelio: Tu autem cum oras, intra in cubiculum tuum, & clauso ostio ora patrem tuum. Non tibi videtur esse contrarium, ut dicat apostolus, In omni loco ora: & Dominus dicat: Intra in cubiculum tuum, & ora? Sed non est contrarium. Hoc ergo absoluamus. Deinde quomodo debeas incipere orationem, & quo ordine distinguere, quid subtexere, quid allegare, quemadmodum claudere orationem. Deinde pro quo orare debeas. Hæc omnia dicamus. Primo vbi orare debeas. Aliud Paulus videtur dicere, aliud Dominus. Nūquid potuit Paulus contra Christi docere præcepta: Nō vtique. Quæ

ratione: Quia non contrarius, sed interpres est Christi. Imitatores, inquit, mei estote, sicut & ego Christi. Quid ergo? Potes vbi que orare & in cubiculo tuo semper orare. Habes vbi que cubiculum tuum. Etsi inter gentes, inter Iudæos positus sis, habes tamen tuum vbi que secretum. Cubiculum tuum, mēs tua est. In populo licet positus, tamen in interiore homine arcanum tuum secretūque conseruas. Tu autem cum oras, intra in cubiculum tuum. Bene addit intra, ne sic ores quomodo Iudæus, cui dicitur: Populus hic labijs me honorat, cor autem eorū longè est à me. Non ergo de labijs tantummodo tua procedat oratio. Animo totus intende, intra in recessum pectoris tui, totus ingredere. Nō te peritiorum videat ille cui te placere desideras: videat quia ex corde oras, ut te ex corde orātem dignetur audire. Tu autem cum oras, intra in cubiculum tuū. Habes hoc & alibi: Ambula popule meus, & intra in recessus tuos, abscondere pusillum donec transeat ira Domini. Hoc locutus est Dominus per prophetam. In euangelio autem dixit: Tu autem cum oras, intra in cubiculum tuum, & clauso ostio ora patrem tuum. Quid est clauso ostio? Audi quod ostium habes, quod debeas claudere quando oras. Vtinam mulieres audirēt. Audisti iam, sanctus Dauid docuit te dicens: Pone Domine custodiam ori meo, & ostium circuitus labijs mei. Est aliud ostium quod ait apostolus Paulus, dicens: Ut aperiat, inquit, mihi ostium verbi ad loquēdum mysterium Christi. Hoc est, quando oras, noli sermone clamare, nec diffundere orationem tuam, nec iactare per populos. In secreto tuo ora securus, ut te in secreto possit audire qui omnia videt, atq; audit vnuerſa. Et ora patrem tuum in abscondito, & audiet te deprecantem.

Quare secreta potius orandum sit, quam cum vociferatione, Et quare viri in omni loco orare debeant, & non mulieres. Et quid sit leuare puras manus. CAP. IIII.

QUID proſit autem interrogemus qua ratione secreto magis orare debeamus, quam cum vociferatione? Audi, de consuetudine hominum sumamus exemplum. Si aliquem rogas qui citò audit, nō opus putas esse clamore, sed rogas voce moderata. Si surdum aliquem rogas nōne incipis vociferari, ut te ille possit audire? Qui ergo clamat, putat quòd aliter Deus non possit nisi clamantē audire. Et cum rogat eum, eius derogat potestati. Qui autem in silentio orat, fidem desert, & confitetur quòd Deus scrutator cordis & renis sit, & orationem tuam antè ille audiat, quam tuo ore fundatur. Ergo videamus: Volo autem viros, inquit Apostolus, orare in omni loco. Qua ratione viros dixit? Vtique communis oratio est & mulieribus & viris. Quod non inuenio, nisi fortè sanctus Apostolus ideo viros dixit, ne mulieres vsurparent & malè intelligerent in omni loco, & inciperent vbi que clamare, quas in ecclesia sustinere non possumus. Volo autem viros, hoc est, qui possint seruare præceptum orare in omni loco, leuantes puras manus. Quid est leuantes puras manus? Nunquid debes in oratione tua crucem Domini gentibus demonstrare? Illud quidem signum virtutis est, non pudoris. Est tamen quomodo possis orare, nec figuram de-

monstres, sed actus tuos leues. Si vis operari orationem tuam, leua puras manus per innocentiam. Leua eas non quotidie, semel leuasti, non opus est vt iterum leues. Volo autem in omni loco viros orare, leuantes puras manus sine ira & disceptatione. Nihil verius. Ira inquit, perdit etiam sapientes. Ideo cum omni tempore, quantum fieri potest, Christianus vir iracundiam debet temperare, maxime quando ad orationem accedit, ne perturbet animum suum indignatio, ne ira quidam furor impediat orationem suam. Magis placido accede peccatore. Quid enim irasceris? Seruus peccauit. Tu accedis ad orationem, vt tua tibi delicta donentur, & alij indignaris? Hoc est ergo sine ira.

De ordinata disceptatione orantium, & quod mulieres non in ornamentis orare debeant, & de inchoatione orationis, eiusque medio ac fine, cum iterata dominice orationis expositione.

CAPVT V.

Nunc de disceptatione videamus. Plerumque negotiator venit ad orationem, aut auarus de pecunia cogitat, alter de lucro, alter de honore, alter de cupiditate, & putat quod eum Deus possit audire. Et ideo quando oras, diuina humanis preferre te conuenit. Similiter & mulieres, inquit, volo orare non iactantes se in ornamentis, neque in margaritis, ait apostolus Paulus. Sed & apostolus Petrus, Mulieris, inquit, gratia plurimum valet vt viri eius conuertatur affectus per vxoris suae bonam conuersationem, & incredulus se conuertat ad gratiam Christi. Hoc valet mulieris grauitas, & pudicitia, & eius bona conuersatio, vt virum suum vocet ad fidem & deuotionem, quod prudentis viri sermo frequenter operatur. Ergo mulier, inquit, non in ornatu capillorum, non in tortis crinibus ornamentum suum habeat, sed oratione, & corde puro, vbi est absconditus cordis homo, qui semper est apud Deum locuples. Habes ergo in quo sis diues, in quo diuitia tuae pudicitiae sunt & castitatis insulae, fides, deuotio, & misericordia. Hi sunt thesauri iustitiae, sicut Propheeta memorauit. Deinde vnde debeas incipere. Dic mihi, si velis hominem rogare, & sic incipias: Da mihi, ecce illud quod a te peto: nonne arrogans videtur oratio. Et ideo inchoari oratio debet a Dei laude, vt roges omnipotentem Deum, cui possibilia sunt omnia, qui habet voluntatem praestandi. Sequitur obsecratio, sicut Apostolus docuit dicens: Obsecro ergo primum fieri obsecrationes, gratiarum actiones. Prima ergo oratio laudem debet habere Dei. Secunda supplicationem. Tertia postulationem. Quarta gratiarum actionem. Non debes quasi famelicus ad cibum de cibo incipere, sed ante a laudibus Dei: Vnde & oratores isti sapientes hanc habent disciplinam: vt iudicem factorem sibi praestent, incipiunt a laudibus eius, vt beneuolum sibi faciant cognitorem. Deinde

g paulatim incipit rogare iudicem, vt patienter dignetur audire. Audet & tertio postulationem suam depromere, quid petat exprimere. Quarto quomodo coepit a laudibus Dei, sic debet in Dei laude desinere. Habes hoc in oratione dominica: Pater noster qui es in caelis. Laus Dei, quod pater praedicat noua pietatis gloria. Laus Dei, quia in caelis habitat & in terris. Pater noster qui es in caelis, sanctificetur nomen tuum. id est, vt sanctificet seruos suos. Nomen enim illius sanctificatur in nobis, quando praedicantur homines Christiani. Ergo oportantis est. Sanctificetur nomen tuum. Veniat regnum tuum, Postulatio vt in nobis sit regnum Christi. Si Deus in nobis regnat, locum habere aduersarius non potest. Culpa non regnat, peccatum non regnat, sed regnat virtus, regnat pudicitia, regnat deuotio. Deinde, Fiat voluntas tua, sicut in caelo, & in terra: panem nostrum quotidianum da nobis hodie. Haec postulatio maxima est eorum quae postulantur. Et dimitte, inquit, nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Ideo quotidie accipito, vt quotidie debito tuo indulgentiam petas. Et ne patiaris nos induci in tentationem, sed libera nos a malo. Quae sequuntur audi, quid dicat sacerdos: Per Dominum nostrum Iesum Christum, in quo tibi est, cum quo tibi est honor, laus, gloria, magnificentia, potestas cum Spiritu sancto a seculis, & nunc & semper, & in omnia secula seculorum. Aliud, Psalmorum Dauid licet vnus libellus sit, habens eas virtutes orationis quas supra diximus, tamen plerumque & in vno psalmo omnes istae orationis partes inueniuntur, quomodo in octauo psalmo inuenimus. Denique sic coepit: Domine Dominus noster, quam admirabile est nomen tuum in vniuersa terra. Oratio ergo prima. Deinde obsecratio: Quonia videbo caelos opera digitorum tuorum, hoc est, caelos videbo, luna & stellas, quas tu fundasti. Vtique non solum dicit videbo, sed videbo caelos, in quibus incipit albescere gratia & splendor caelestis. Hos sibi caelos tunc promittebat propheta dari, qui caelestem gratiam a Domino mererentur. Lunam & stellas quas tu fundasti, lunam ecclesiam, stellas caelestis gratiae resurgentes. Deinde vide postulationem eius. Quid est homo quod meministi eius, aut filius hominis quoniam visitas eum? Minorasti eum paulominus ab angelis, gloria & honore coronasti eum, & constituisti eum super opera manuum tuarum. Et alia gratiarum actio: Omnia subiecisti sub pedibus eius oues & boves vniuersas insuper & pecora campi, &c. Docuimus pro captu nostro forsita quod non didicimus, vt potuimus expressimus. Sanctitas vestra institutis sacerdotalibus informata, labore tenere quod accepit a Deo, & oblatio sicut hostia pura & in vobis semper suum signaculum recognoscat, vt & ipsi ad gratiam & ad praemia virtutum peruenire possitis. Per Dominum nostrum Iesum Christum, cui est gloria, honor, laus, perpetuitas a seculis & nunc & semper, & in omnia secula seculorum. Amen.

FINIS.

CAPIT.

Capita libri primi de Poenitentia.

De commendatione moderationis erga peccatores seruandae ab his qui illorum morbos curare debent, per exempla scripturam atque orationem, cum acri reprehensione eorum qui dura pro mitibus sequenda opinantur: & cum ipsi quaerant misericordiam Domini, aliis eam denegant, cuiusmodi sunt doctores Nonatianorum.

Cap. I.

De repulsione responsonum, quibus Nouatiani errorem suum defendere conantur.

Cap. II.

De sententia scripturae in superiori capitulo adducta, & quemadmodum fieri possit, vt aliquis qui victus supplicii Deum sermone negauerit, & corde adorauerit, per poenitentiam mereatur veniam peccatorum.

Cap. III.

De dictorum in superiori capitulo multiplici probatione ex sacrarum scripturarum testimoniis.

Cap. IIII.

De confutatione erroris Nouatianorum, qui spem veniae excludunt per exemplum de illo semiuino relicto a latronibus, quem pius Samaritanus Dominus Iesus misericordia motus curauit, & supra suum iumentum imposuit vulneratum, & a sacerdote atque Leuita praetereuntibus, per quos Nouatiani intelliguntur, fuit neglectus.

Cap. V.

De ecclesia Christi per caenam significata, ad quam omnes vocati sunt, siue boni siue mali, & qui se excusauerunt, Nouatiani sunt atque ceteri heretici, qui partem cum Christo non habebunt, eo quod poenitentiae lauacrum respuant.

Cap. VI.

De multiplici potestate data discipulis a Christo, cum reprehensione Nouatianorum, qui remissionem in baptismo concedunt, sed poenitentiae lauacrum negant, cum nihil intersit inter vtrumque sacramentum.

Cap. VII.

De falso intellectu scripturae quo Nouatianus errorem suum probare contendit, quem auctor hic efficaciter reprobat, fulens scripturae sacrae testimoniis.

Cap. VIII.

Qualiter intelligenda sint verba Ioannis in canonica sua dicentis: Est peccatum ad mortem, non de illo dico vt oret quis: cum sanctus Ioannes non ignorauerit Moysen atque Hieremiam atque Stephanum pro salute aliorum orasse, atque exauditos fuisse.

Cap. IX.

De eo quod nullus fidem habens exclusus sit a venia: Quod hi quoque qui post poenitentiam coronam martyrij meruerunt, maius etiam donum fidei perceperunt. De forma quoque poenitentis in semiuino a latronibus relicto conuenienter expressa.

Cap. X.

De aliis quibusdam scripturis quibus eliditur error Nouatiani veniam post lapsum negantis, cum Dominus Iesus venerit in mundum non vocare iustos, sed peccatores ad poenitentiam.

Cap. XI.

Quemadmodum testimoniis ipsius Dauid atque sancti Pauli reprobetur falsitas Nouatiani, quia castigat Deus omnem filium quem recipit, & quem castigauit, morti non tradidit.

Cap. XII.

Quod peccantes tradantur plerumque a Deo atque ab eius ecclesia, in potestatem diaboli, in afflictionem carnis vt Spiritus saluetur. De custodia quoque oculorum seruanda, & velamine mulierum: atque exemplo Ioseph colloquia pudica esse seruanda.

Cap. XIII.

De exhortatione ad castimoniam puritatem, atque fomentum luxuriae refecationem. Quod satan quoque auctor sit debilitatis, in cuius potestatem per excommunicationis censuram plerique dantur ad tempus, vt spiritus saluetur.

Cap. XIII.

De ecclesiae farina, & fermentum peccatorum quemadmodum expurgetur, fermentumque haereticorum, quomodo in ecclesiae farina abscondatur. De pascha quoque nostro Christo immolato pro peccatoribus, quos inuidus a tanta gratia exclusit Nouatianus.

Cap. XV.

De misericordia Domini Iesu. Et quemadmodum hi qui eius clementiam non imitantur, spiritus ipsius non sint. Et quod misericordia facta poenitentibus in praesenti, testimonium sit remunerationis futurae.

Cap. XVI.

De indulgentia & seueritate erga pertinaces. Et qui sint qui circumueniantur a satana. Et quod per interitum carnis non intellexerit Apostolus eius consumptionem: sed castigationem atque vitiorum representationem.

Cap. XVII.

P iij

DIVI AMBROSII EPISCOPI

MEDIOLANENSIS, DE POENITENTIA,

LIBER PRIMVS.

De commendatione moderationis erga peccatores seruanda ab his qui illorum morbos curare debent, per exempla, scripturam atque rationem, cum acri reprehensione eorum qui dura pro mitibus sequenda opinantur: Et cum ipsi quaerant misericordiam Domini, alijs eam denegant, cuiusmodi sunt doctores Nouatianorum.

CAPVT I.

* *Vatum.*

SI virtutum finis ille est maximus, qui plurimorum spectat profectum, moderatio propè omnium pulcherrima est, quæ ne ipsos quidem quos damnat, offendit: & quos damnauerit, dignos solet facere absolutione. Denique sola est, quæ Domini quaesitam sanguine ecclesiam propagauerit, imitatrix beneficij cœlestis, & redemptionis vniuersorum salubri sine temperans, quem ferre possint aures hominum, mentes non refugere, non pauere animi. Etenim qui studet humanę infirmitatis emendare vitia, ipsam infirmitatem suis debet sustinere, & quodammodo pensare humeris, non abiciere. Nam pastor ille euangelicus lassam ouem vexisse legitur, non abieuisse. Et Salomon ait: Noli iustus esse nimium. Debet enim iustitiam temperare moderatio. Nam quemadmodum se tibi curandum præbeat, quem fastidio tibi dedas, qui contemptui se non compassioni medico suo putet futurum? Ideo Dominus Iesus compassus nobis est, vt ad se vocaret, non vt deterreret. Mitis venit, venit humilis. Denique ait: Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego vos reficiam. Reficit ergo Dominus, non excludit neque abiicit, meritoque tales discipulos elegit, qui dominicę voluntatis interpretes, plebem Dei colligerent, non repudiarent. Vnde liquet eos inter Christi discipulos non esse habendos, qui dura pro mitibus, superba pro humilibus sequenda opinantur: & cum ipsi quaerant Domini misericordiam, alijs eam denegant, vt sunt doctores Nouatianorum, qui mundos se appellat. Quid his superbius, cum scriptura dicat: quia nemo mundus à peccatis, nec vnus diei infans? Et Dauid clamet: A delicto meo munda me? Sanctiores isti quam Dauid, de cuius nasci familia Christus incarnationis elegit mysterio, cuius posteritas aula cœlestis est, vtero virginali suscipiens mundi redemptorem. Quid autem durius quam vt indicant poenitentiam, quam non relaxent, cum vtique veniam negando incentiuum auferant poenitentia? Nemo enim potest bene agere poenitentiam, nisi qui sperauerit indulgentiam. Sed negant his oportere reddi communionem, qui præuaricatione lapsi sint. Si vnum tantum crimen exciperet sacrilegij, cui veniam negarent, durè quidem, sed tamen diuinis tantum redargui viderentur sententijs, assertionibus tamen suis conuenirent. Dominus enim crimen nullum excepit, qui peccata donauit omnia. At cum omnia peccata Stoicorum quodam more paribus putent astimanda mé-

Lucæ 15. Eccl. 7.

† habent.

Matth. 11.

Iob 15. Psalm. 50.

furis, & æquè eum qui gallum (vt aiunt) gallinaceti, atque illum qui patrem suffocauerit, in perpetuum asserant cœlestibus abdicandum mysterijs: quomodo vnus criminis obiciunt reos, cum indignissimè esse non possint etiam ipsi negare, vt paucorum poena veniat ad multos?

De repulsione responsum quibus Nouatiani errorem suum defendere conantur. CAP. II.

SED aiunt se Domino deferre reuerentiam, cui soli remittendorum criminum potestatem referunt: imò nulli maiorem iniuriam faciunt, quam qui eius volunt mandata rescindere, commissum munus refundere. Nam cum ipse in euangelio suo dixerit Dominus Iesus: Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorum retinueritis, detenta erunt. Quis est ergo qui magis honorat, vtrum qui mandatis obtemperat, an qui resistit? Ecclesia in vtroque seruat obedientiam, vt peccatum & alliget & relaxet. Hæresis in altero immitis, in altero inobediens, vult ligare quod non resoluat, non vult soluere quod ligauit: in quo se suamque damnat sententiam, sua damnat sententia. Dominus enim par ius & soluendi esse voluit & ligandi, qui vtrunque pari conditione permittit. Ergo qui soluendi ius non habet, nec ligandi habet. Sicut enim secundum Dominicam sententiam, qui ligandi ius habet, & soluendi habet: ita istorum assertio seipsum strangulat, vt quia soluendi sibi ius negant, negare debeant & ligandi. Quomodo igitur potest alterum licere, alterum non licere? Quibus donatum est vtrunque, aut vtrunque licere manifestum est, aut vtrunque non licere certum est: ecclesie autem vtrunque licet, hæresi vtrunque non licet. Ius enim hoc solis permissum sacerdotibus est. Rectè igitur ecclesia vindicat, quæ veros sacerdotes habet: hæresis vindicare non potest, quæ sacerdotes Dei non habet. Non vindicando autem ipsa de se pronunciat, quod cum sacerdotes non habeat, ius sibi vindicare non debeat sacerdotale. Ita in impudenti contumacia pudentem cernimus confessionem. Spectat etiam illud, quoniam qui Spiritum sanctum accepit, & soluendi peccati potestatem, & ligandi accepit. Sic enim scriptum est: Accipite Spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur: & quorum retinueritis, detenta erunt: ergo qui soluere non potest peccatum, non habet Spiritum sanctum. Munus enim Spiritus sancti est officium sacerdotis, ius autem Spiritus sancti in soluendis ligandisque criminibus est. Quomodo igitur munus eius vindicant, de cuius diffidunt iure & potestate? Quid, quod insolentiores sunt? Nam cum ad misericordiam promptior quam ad seueritatē sit spiritus Dei, quod ait se velle, id nolum: quod nolle, hoc agunt: cum vindicare iudicis sit, remittere misericordis. Tolerabilius igitur Nouatiane

tiane remitteres quam ligares. Aliud enim quasi delinquendi parte vturpares, aliud quasi ærumnæ compassus ignosceres. Sed aiunt se exceptis grauioribus criminibus relaxare veniam leuioribus. Non hoc quidem auctor vestri erroris Nouatianus ait, qui nemini poenitentiam dandam putauit, ea scilicet contemplatione, vt quod ipse non posset soluere, non ligaret, ne ligando sperari à se faceret solutionem. In eo igitur patrem vestrum propria damnatis sententia, qui distinctionem peccatorum facitis, quæ soluenda à vobis puteris, & quæ sine remedio esse arbitremini. Sed Deus distinctionem non facit, qui misericordiam suam promisit omnibus, & relaxandi licentiam sacerdotibus suis sine vlla exceptione concessit. Sed qui culpam exaggerauit, exaggeret etiam poenitentiam: maiora enim crimina, maioribus abluuntur steribus. Ita nec Nouatianus probatur, qui veniam interclusit omnibus: nec vos eius discipuli, imitatores eiusdem & condemnatores, qui ibi minuitis studia poenitentia, vbi augeri oportet, quia grauiora peccata maioribus sustentada fulcris docuit Christi misericordia. Quæ autem ista peruersitas est, vt vobis vindicetis possibilia concessa, Deo (vt ipsi dicitis) impossibilia referuetis: hoc est, sibi eligere causas ignoscendi, Deo materiam scruedi relinquere. Et vbi est illud? Sit autem Deus verax, omnis homo mendax, sicut scriptum est: Vt iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cum iudicaris? Vt cognoscamus igitur Deum misericordiae magis indulgentem esse, quam seueritatis tenacem: ipse ait, Misericordiam malo, quam sacrificium. Quomodo igitur vestrum potest acceptum esse sacrificium Deo, qui negatis misericordiam, cum ipse dicat nolle se mortem peccatoris, sed correctionem? Cuius interpres Apostolus ait: Quia Deus filium suum mittens in similitudinem carnis peccati, & de peccato damnauit peccatum in carne, vt iustificatio legis impleteretur in nobis. Nō similitudine carnis ait, quia Christus veritatem suscepit carnis humanae. Non similitudinem, neque in similitudine peccati ait, quia peccatum non fecit, sed peccatum pro nobis factus est: sed venit in similitudine carnis peccati, hoc est, suscepit similitudinem carnis peccatricis. Ideo similitudinem, quia scriptum est: Et homo est, & quis agnoscit eum? Homo erat carne, secundum hominem qui agnosceretur, virtute supra hominem, qui non agnosceretur, ita & hic carnem habebat nostram, sed carnis huius vitia non habebat. Non enim sicut omnis homo est, ex virili erat & foeminea permutatione generatus, sed natus de Spiritu sancto & virgine immaculatum corpus suscepit, quod nō solum nulla vitia maculauerant, sed nec generationis aut conceptionis cōcretio iniuriola susceperat. Nā omnes homines sub peccato nascimur, quorum ipse ortus in vitio est, sicut habes lectum dicente Dauid: Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum, & in delictis peperit me mater mea. Ideo Pauli caro corpus mortis erat, sicut ipse ait: Quis me liberabit de corpore mortis huius? Christi autem caro damnauit peccatum, quod nascendo non sensit, quod moriendo crucifixit, vt in carne nostra esset iustificatio per gratiam, vbi erat ante colluuium per culpā. Quid ergo dicemus ad hæc, nisi quod dixit Aposto-

Rom. 3. Psalm. 50.

Os. 6.

Roman. 8.

1. Cor. 5.

Psalm. 50.

Roman. 7.

lus: Si Deus pro nobis, quis cōtra nos? Qui filio proprio non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit eum, quomodo non etiam cum illo omnia nobis donauit? Quis accusabit aduersum electos Dei? Deus qui iustificat. Quis est qui damnet? Christus qui mortuus est, imò qui & resurrexit, qui est in dextera Dei, qui etiam interpellat pro nobis. Pro quibus ergo Christus interpellat, eos Nouatianus accusat. Quos Christus ad salutem redemit, eos Nouatianus damnat ad mortem. Christus dicit: Tollite iugum meum super vos, & discite à me quia mitis sum. Nouatianus dicit, immitis sum. Christus dicit: Inuenietis requiem animabus vestris, iugum enim meum suauis est, & onus meum leue est: his graue onus & durum imponit iugum Nouatianus. Quam propensus igitur ad misericordiam sit Dominus Iesus, licet ista satis instruant, tamen ipse etiam te doceat, quia cum aduersus impressionem persecutionis instruere nos vellet, ait: Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere: sed potius eum timete, qui potest animam & corpus mittere in gehennam. Et infra: Omnis ergo qui confessus me fuerit coram hominibus, confitebor & ego eum coram patre meo qui est in cœlis. Qui autem negauerit me coram hominibus, negabo & ego eum coram patre meo qui est in cœlis. Vbi confitetur, pro omnibus confitetur, omnes cōplectitur: vbi negat, non omnes negat. Sicut enim supra habetur: Omnis qui me confessus fuerit, confitebor & ego eum, hoc est, omnem. Consequens erat, vt infra quoque sic diceret: Omnis autem qui negauerit me. Sed ne omnes negare videretur, ita subiecit: Qui autem negauerit me coram hominibus, negabo & ego eum. Gratiam promittit omnibus, non omnibus minatur iniuriam: quod est miserationis, exaggerat: quod vltionis, extenuat. Atque ita scriptum est, non solum in eo libro, qui secundum Matthæum scribitur euangelij Domini Iesu, sed etiam in eo lectum est, quem secundum Lucam reperimus: vt scias non ociose id posuisse vtrumque.

Ibidem 8.

Matth. 11.

Ibidem 10.

Luc. 12.

De sententia scriptura in superiore capitulo adducta, & quæ admodum fieri possit, vt aliquis qui victus supplicij Dei sermone negauerit, & corde adorauerit, per poenitentiam mereatur veniam peccatorum.

CAP. III.

DIximus quid scriptum sit, colligamus sententiã. Omnis, inquit, qui me confessus fuerit: id est, ex quacunque vita, ex quocunque statu, qui confessus me fuerit, habebit remuneratorem me confessionis suæ. Cum dicitur: Omnis, nullus à remuneratione qui fuerit confessus excluditur. Non similiter, omnis qui negauerit, negabitur. Potest enim fieri vt aliquis victus supplicij, sermone neget, & corde adoret. Nunquid eadem causa est eius qui sponte neget, & eius quem tormenta inclinauerint ad sacrilegium, non voluntas? Quam indignum autem, cum apud homines valeat certaminis gratia, vt apud Deum non valere asseratur? Nam sepè in hoc athletarum seculari certamine etiam victos quorum fuerint certamina probata, vulgus hominum cum victoribus coronare consuevit, maximè quos viderit,

Matth. 10.

* exclusos aut fortè dolo aut fraude * excisos victoria. Christus ergo athletas suos quos viderit grauibz paulisper cessisse supplicii, sine venia patietur manere? Nunquid non habebit remunerationem laboris, qui etiam quos proicit, non in aeternum proicit? Dicit enim David: Non in aeternum proiciet Deus. Et contra hunc audiemus hæresim dicentem: Proiciet in aeternum? Nec in finem, inquit, misericordiam suam abscindet à generatione in generatione, aut obliuiscetur misereri Deus, clamat Propheta: Et sunt qui diuinæ miserationis quædam inducant obliuia? Sed aiunt idè se ista asserere, ne mutabilem Deum facere videantur, si his quibus fuerat iratus, ignoscat.

De dictorum in superiori capitulo multiplice probatione ex sacrarum scripturarum testimoniis.

CAPVT IIII.

Quid ergo? Repudiabimus diuina oracula, & opiniones istorum sequemur? Sed non Deus alienis assertionibus, sed suis æstimandis vocibus est. Quod enim promptius edere possumus in signe eius misericordiae, quam quod ipse per Prophetam Osee, quibus tanquam iratus minabatur, continuò tanquam reconciliatus indulget? Ait enim: Quid tibi faciam Effrem, aut quid tibi faciam Iuda? Et infra: Quomodo te cõstituiam? Velut Adama efficiam te, & sicut Seboim. In ipsa indignatione velut patrio quodam affectu hæret, quomodo ad pœnam tradat errantem. Et si Iudæus miretur, Deus tamen adhuc secum examinat. Sed continuò qui dixerat: Sicut Adama faciam te, & sicut Seboim, quæ duæ vrbes ex vicinia Sodomorum parilis excidij traxere consortium: Conuersum est, inquit, cor meum, in eo ipso conturbata est pœnitentia mea. Non faciam secundum iracundiam furoris mei. Nonne apparet quod idè nobis peccantibus indignetur Dominus Iesus, vt indignationis suæ nos terrore conuertat: Indignatio ergo eius non vltionis executio, sed magis absolutionis operatio est. Sic enim dixit: Si conuersus ingemueris, saluus eris. * Expectat gemitus nostros, sed temporales, vt remittat perpetuos: expectat lachrymas nostras, vt profundat pietatem suam. Sic in Euangelio, viduæ matris lachrymis cõpassus, filium eius resuscitauit. Expectat conuersionem nostram, vt reuertamur & ipse ad gratiam: quæ si nullus lapsus nobis irreperet, in nobis perseueraret. Sed quia peccatis nostris contrahimus offensam, indignatur vt humiliemur, humiliamur vt digni simus magis miseratione quam pœna. Doccat te certè Hieremias, dicens: Quia non repellet in aeternum Dominus, quoniam cum humiliauerit, inquit, miserebitur secundum multitudinem misericordiae suæ. Quia non humiliauit toto corde suo, neque repulit filios hominum. Hoc certè in Threnis Hieremias legimus. Et ex his vel ceteris quæ sequuntur aduertimus, quia idè humiliat sub pedes suos omnes vinctos terræ, vt iudicium eius declinemus. Sed nec toto corde humiliat peccatorem vsq; ad terram, quia etiam de terra suscitauit inopem, & de stercore erigit pauperem. Non enim ex toto corde humiliatur, qui se vniq; referuat. Quòd si non ex to-

ro corde omnem humiliat peccatorem, quanto magis cum qui non ex toto peccauit? Nam sicut dixit de Iudæis: Populus hic labiis me honorat, cor autè eorum longe est à me: fortasse & de aliquibus lapsis dicat: Isti labiis me negarunt, sed corde mecum sunt. Vicit eos pœna, non auertit perfidia. Sine causa autem his aliqui veniam negant, quorum fidem èd vltique consecutus persecutor est, vt eam studeret expugnare tormentis. Negarunt semel, sed quotidie confitentur. Negarunt sermone, sed cõfitentur gemitibus. Confitentur ciuitatibus, confitentur stertibus, confitentur liberis non coactis vocibus. Cessarunt quidem ad tempus diaboli tentationi, sed etià diabolus postea recessit ab his, quos sibi vindicare non potuit. Cessit ergo stertibus, cessit pœnitentiæ. Quos inuaserat alienos, perdidit suos. Nonne ita istud est, ac si quis captiuum victæ vrbs populum abducatur? Captiuus abducitur, sed inuitus, qui in alienas terras necessitate contendat, intimo tamen non migret affectu, patriam secum animo vehat, quarat copiam quemadmodum reuertatur. Quid ergo? Cum huiusmodi reuertitur, num est aliquis qui persuadeat eum non recipiendum, minore scilicet honore, sed studio propensiore, ne habeat in quo insultet aduersarius? Si armato ignoscis ei qui pugnare non potuit, non ignoscis ei, in quo sola pugnabat fides? Ipsius diaboli de huiusmodi lapsis requiramus sententiam, nonne videtur dicere: Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longè est à me: Quomodo enim mecum est, qui non recedit à Christo? Sine causa autem me colere videntur, qui doctrinam Iesu custodiunt. Ego autem putabam quod mea docerent, plus damnant dum comperta deserunt. Certè Iesus in his amplius gloriatur, dum recipit reuertentes. Exultant omnes angeli, quia gaudium maius est in cœlo super vno peccatore pœnitentiam agente, quam in nonaginta & nouem iustis qui non indigent pœnitentia. De me in cœlo, de me in terris triumphus sumitur: nihil Christo perit, quando hi qui ad me cum fletu venerunt, cum desiderio ad ecclesiam reuertuntur. Et horum exemplo etiam de meis periclitator, qui didicerint nihil hic esse vbi homines presentibus prouocantur præmiis, & plurimum illic, vbi gemitus, lachrymæ, ieiunia, meis epulis præferuntur.

De consutatione erroris Nouatianorum, qui spem veniæ excludunt, per exemplum de illo semiuino relicto à latronibus, quem pius Samaritanus dominus Iesus misericordia motus curauit, & supra suum iumentum imposuit vulneratum, & à sacerdote atque leuita prætercubus, per quos Nouatiani intelliguntur, fuit neglectus.

CAP. V.

Hos ergo Nouatiani excluditis. Quid est enim aliud excludere, nisi spem veniæ negare? Sed neque semiuinum illum derelictum à latronibus, Samaritanus præterit, sed vulnera eius oleo vinòq; curauit, prius infundens oleum quo foueret, & supra iumentum suum imposuit vulneratum, in quo eius peccata vexit omnia, nec ouem pastor depexit errantem. Vos autem dicitis: Noli me tangere, vos dicitis volentes iustificare vos ipsos: Non est proximus noster: superbiore quam legisperitus, ille Christum

Psalm. 76.

Osee 11.

* spectat, etc. Lucæ 7.

Thren. 3.

Psalm. 112.

Colof. 2.

Math. 9.

Lucæ 14.

Math. 11.

Hierem. 17.

Math. 9.

Ioan. 13.

Christum tentare cupiebat. Ille enim dixit: Quis est meus proximus? Ille interrogat, vos negatis. Sicut sacerdos ille descendens, & sicut Leuita præteriens, quem curandum suscipere debuistis, nec recipientes hospitio, pro quo Christus duos numeravit denarios, cuius te proximum fieri Christus iubet, vt facilius in eum misericordiam habeas. Ipse enim est proximus, quem non solum conformis natura coniunxit, sed etiam misericordia copulauerit. Ab eo te alienum superbia facit, extollens te frustra inflatus mente carnis tuæ, & non tenens caput. Si enim caput teneres, aduerteres non tibi eum deserendum pro quo Christus mortuus est. Si caput teneres, aduerteres corpus omne compaginado potius quam soluendo in incrementum Dei per copulam charitatis, & redemptionem crescere peccatoris. Cum igitur fructum omnem auferis pœnitentiæ, quid aliud dicitis, nisi hoc: Nemo de vulneratis nostrum ingrediatur hospitium, nemo sanetur in nostra ecclesia? Apud nos non curantur ægroti, sani sumus, medicum non habemus necessarium, quia ipse ait: Non opus est sanis medicus, sed his qui malè habent.

De ecclesia Christi per coenam significata, ad quam omnes vocati sunt, siue boni, siue mali: & qui se excusauerunt, Nouatiani sunt, atque ceteri heretici qui partem cum Christo non habebunt, èd quod pœnitentiæ lauacrum respiciunt.

CAP. VI.

Ergo Domine Iesu ad ecclesiam tuam totus adueni, quoniam Nouatianus excusat. Nouatianus dicit: Iuga bouem emi: qui iugum Christi suauè non suscipit, & onus graue collo imponit suo, quod portare non queat. Nouatianus seruos tuos à quibus inuitabatur tenuit, & contumelia affectos occidit, quos iterati baptismatis labe inquinauit. Mitte ergo ad exitus viarum, & collige bonos & malos, & debiles, & cæcos, & claudos introduce in ecclesiam tuam. Iube impleatur domus tua, introduce omnes ad coenam tuam: quia quem tu vocaueris, dignum facies si sequatur. Ille sanè reicitur, qui non habuerit vestem nuptialem, hoc est, amictum charitatis, velamen gratiæ. Mitte, inquam, ad vniuersos, non excusat ecclesia tua à cœna tua. Excusat Nouatianus. Non dicit familia tua, sana sum, medicum non requiro, sed dicit: Sana me Domine, & sanabor: salua me & saluabor. Denique ecclesiæ tuæ species est in illa, quæ accessit retrò, & tetigit fimbriam vestimenti tui, dicens intra se: Quia si tetigero vestimentum eius, salua ero. Hæc ergo ecclesia cõfitetur vulnera sua, hæc curari cupit. Et tu quidem Domine, omnes cupis sanare, sed non omnes curari volunt. Non vult Nouatianus, qui se putat esse sanum. Tu Domine ægrum te esse dicis, & in minimo nostram sentis infirmitatem, dicens: Æger eram, & visitastis me. Nouatianus illum minimum visitare nescit, in quo tu desideras visitari. Tu dicis Petro excusanti, ne ei pedes lauares: Nisi lauero tibi pedes, non habebis partem mecum. Quod ergo isti possunt consortium tecum habere, qui claus regni non suscipiunt, negantes quod dimittere peccata debeant? Quod quidem rectè de se farentur, non habent enim

Petri hereditatem, qui Petri fidem non habent, quæ impia diuisione discerpit. Sed hoc improbè, quod etiam in ecclesia donari peccata negant posse, cum Petro dictum sit: Tibi dabo claus regni cœlorum, & quæcunque ligaueris super terram, erunt ligata & in cœlo: & quæcunque solueris super terram, erunt soluta & in cœlis. Cum & ipse vas electionis dominicæ dicat: Si cui autem quid donastis, & ego: nam & ego quod donauit, propter vos in persona Christi. Cur igitur Paulum legunt, si cum tam impiè arbitrantur errasse, vt ius sibi vindicaret Domini sui? Sed vindicauit acceptum, non vsurpauit indebitum.

De multiplice potestate data discipulis à Christo, cum reprehensione Nouatianorum, qui remissionem in baptismo concedunt, sed pœnitentiæ lauacrum negant, cum nihil intersit inter vtrumque sacramentum.

CAP. VII.

Vult à seruulis suis ea fieri in nomine suo, quæ faciebat ipse positus in terris. Denique ait: Et maiora his facietis. Dedit vt mortuos suscitarent. Et cum ipse Saulo reddere posset vsum videndi, eum tamen ad Ananiam discipulum suum misit, vt eius benedictione Saulo refunderentur oculi quos amiserat. Petrum quoque secum in mare iussit ambulare: & quia titubauit, reprehedit illicò, èd quod dona gratiarum fidei pauillitate minuisse. Dedit etiam discipulis vt lux mundi essent per gratiam, qui erat ipse lux mundi. Et quia descensus esset è cœlo, & in cœlum ascensus, Heliam ad cœlum leuauit, inde eum terris placito redditurus tempore. Baptizaturus quoque in Spiritu sancto & igni, per Ioannem baptismatis sacramenta præmisit. Omnia denique donauit discipulis suis, de quibus ait: In nomine meo demonia eiicient, linguis loquentur nouis, serpentes tollent: & si mortiferum quid biberint, non eis nocebit: supra ægros manus imponent, & bene habebunt. Omnia ergo dedit, sed nulla in his hominis potestas est, vbi diuini muneris gratia viget. Cur ergo manus imponitis, & benedictionis opus creditis, si quis fortè reuelauerit ægrotus? Cur presumitis aliquos à colluione diaboli per vos mundari posse? Cur baptizatis, si per hominè peccata dimitti non licet? In baptismo vtique remissio peccatorum omnium est. Quid interest, vtrum per pœnitentiã, an per lauacrum hoc ius sibi datum sacerdos vindicet? Vnum in vtroque ministerium est. Sed dices quia in lauacro operatur mysteriorum gratia. Quid in pœnitentiã? Nonne Dei nomen operatur? Quid ergo? Vbi vultis vindicatis vobis Dei gratiam? vbi vultis repudiatis? Sed hoc insolentis arrogantia, non sancti timoris est, vt fastidio vobis sint qui volunt agere pœnitentiã. Perpeti videlicet flentium lachrymas non potestis. Non ferunt oculi vestri vilia vestimentorum, illuicem sordidatorum, superbo oculo, & tumido corde delicati mei, arrogantis voce dicentes singuli: Noli me tangere, quia mundus sum. Dixit quidem Dominus ad Mariam Magdalenam: Noli me tangere: sed non dixit, quia mundus sum, qui mundus erat: tu audes Nouatiane mundum te dicere, qui etsi operibus mundus esses, hoc solo ver-

* dispergunt

Math. 16.

2. Cor. 2.

Ioan. 14.

Acto. 9.

Math. 14.

Ibidem. 5.

4. Reg. 2.

Math. 3.

Mar. 16.

Ioan. 20.

Esaie 6. bo fieres immundus? *Esaies* dicit: O miser ego, & G
compunctus corde: quia cum sim homo, & immu-
da labia habeam, in medio quoque populi immun-
da labia habentis inhabitet: & tu dicis mundus sum,
Iob 15. cum mundus non sit, ut scriptum est, nec unius dei
Psal. 50. infans? *Dauid* dicit: Et a delicto meo munda me:
quem utique misericordem saepe Domini iustificauit
gratia: tu mundus, cum tam iniustus sis, ut non
Matth. 7. miserearis, ut festucam in oculo fratris tui videas,
trabem autem quae in oculo tuo est, non confide-
res? Immundus enim apud Deum omnis iniquus.
Quid autem iniustius, quam ut velis tibi dimitti pec-
cata tua, cum roganti ipse non putes remittenda?
Quid iniustius, quam ut te iustifices in quo damnas
alterum, cum grauiora committas? Denique remis-
sionem celebraturus peccatorum nostrorum Do-
Matth. 3. minus Iesus dicenti sibi Ioanni: Ego a te debeo bap-
tizari, & tu venis ad me respondit: Sine modo, sic
enim decet nos implere omnem iustitiam. Et Do-
minus quidem venit ad peccatorem, cum peccatum
ipse non haberet, & baptizari voluit cui mundari
necesse non erat.

*De falso intellectu scripture, quo Nouatianus errorem suum
probare conedit, quem auctor hic efficaciter reprobat sul-
tus scripture sacrae testimonio.*

CAP. VIII.

VOS quis ferat, qui putatis vobis opus non esse
mundari per poenitentiam, quia mundatos di-
citis vos esse per gratiam, quasi iam peccare vobis
impossibile sit? Sed dicent: Scriptum est: Si pecca-
1. Reg. 2. uerit homo in hominem, orabunt pro eo ad Domi-
num: si autem in Dominum peccauerit homo, quis
orabit pro eo? Primum, ut supra iam dixi, tunc te
ista paterer obicere, si solis prauaricatoribus non
relaxares poenitentiam. Tamen quid scrupuli ista
afferret quaestio? Non enim scriptum est: Nullus o-
rabit pro eo, sed quis orabit? hoc est, quis ille sit, qui
in tali causa orare possit, quaeritur, non excluditur.
Psal. 14. Denique habes in Psalmo decimoquarto: Domine
quis habitabit in tabernaculo tuo, aut quis requie-
scet in monte sancto tuo? Non enim nullus, sed pro-
batus habitabit. Nec hoc dicit quod nemo requie-
scat, sed requiescat electus: ut scias hoc esse verum,
quod non multo post in Psalmo vigesimo tertio,
ait: Quis ascendet in montem Domini, aut quis sta-
bit in loco sancto eius? id est, non quicumque de vul-
go, nec plebeiae vilitatis aliquis, sed vitae egregie sin-
gularisque meriti. Et ut scias quia cum dicitur, quis,
non intelligitur nullus, sed aliquis significatur. Cum
dixisset: Quis ascendet in montem Domini? subiecit:
Innocens manibus & mundo corde, qui non accepit
in vanum animam suam. Et alibi: Quis sapiens & intelli-
get haec? Nunquid dicit, quia nullus intelliget? Et in
Euangelio: Quis fidelis dispensator & prudens, quem
constituet Dominus super familiam suam, ut det il-
lis in tempore tritici mensuram? Et ut comprehen-
das quia de eo dixit, qui utique est, non de eo qui
non est, subiunxit: Beatus ille seruus, quem cum venerit
Dominus, inuenerit sic facientem. Et illud ita opinor
dictum: Deus, quis similis tibi? non utique nullus:
Psal. 82. quia imago patris filius est. Similiter igitur accipien-

tiam: Quis orabit pro eo? hoc est, singularis vitae ali-
quis debet orare pro eo qui peccauit in Dominum,
quia quod maior culpa, eodem maiora sunt querenda suf-
fragia. Non enim quicumque de vulgo pro Iudaeor-
um populo, sed Moyses rogauit, quando vituli cap-
put fidei immemores adorauerunt. Nunquid errauit
Moyse? At certe quia non errauit, quod rogauit,
& meruit, & impetrauit. Quid enim talis affec-
tus non impetraret, quando se obiecit pro popu-
lo, dicens: Et nunc si dimittis illis peccatum, di-
mitte: sin autem, dele me de libro vitae? *Exod. 32.* Vides quia
non tanquam deliciosus intercessor, & fastidij ple-
nus sibi consulat, ne offensionem contrahat: quod
Nouatianus metuere se dicit: sed magis omnium me-
mor, sui immemor, offendere non timebat ipse, ut
plebem ab offensionis periculo exueret, & libera-
ret. Merito ergo scriptum est: Quis orabit pro eo,
hoc est, talis qualis Moyses qui se offerat pro pecca-
tibus: talis qualis Hieremias, cui cum esset dictum a
Domino Deo nostro: noli orare pro populo isto: tam-
en orauit, & veniam promeruit. Denique interces-
sione prophetica, & obsecratione tanti vatis inflex-
us Dominus dicit ad Hierusalem: quonia ea quo-
que poenitentiam pro delictis egerat, dicens: Domi-
ne omnipotens Deus Israel, anima in angustiis, &
spiritus anxius clamat ad te: Audi Domine, & mise-
rere. Et iuber luctus vestimenta deponi, & abiici ge-
mitus poenitentiae. Sic enim scriptum est in fine li-
bri: Exue te Hierusalem stola luctus, & vexationis
tuae, & indue te decorem eius, quae a Deo tibi data
est gloriae in aeternum.

*Qualiter intelligenda sint verba Ioannis in Canonica sua di-
centis: Est peccatum ad mortem, non de illo dico ut oret
quis: cum sanctus Ioannes non ignorauerit Moysen atque
Hieremiam, atque Stephanum pro salute aliorum orasse,
atque exauditos fuisse.*

CAP. IX.

Tales igitur precatores in delictis maximis sunt
requirendi. Nam si quicumque de populo orent,
non exaudiuntur. Vnde nec illa quaestio vestra quic-
quam poterit afferre ponderis, quam sumitis de epi-
stola Ioannis dicentis: Qui scit fratrem suum pecca-
re peccatum non ad mortem, petat, & dabit illi vitam
Deus: quia non peccat ad mortem. Est peccatum ad
mortem, non de illo dico ut oret. Non enim ad Moy-
sen & Hieremiam loquebatur, sed ad populum, qui
suorum peccatorum alium precatorem deberet ad-
hibere, cui satis est si pro leuioribus delictis Deum
precetur, grauiorum veniam iustorum orationibus
reseruandam putet. Nam quomodo Ioannes dice-
ret non orandum pro delicto grauiore, qui legisset
Moysen rogasse, & impetrasse, ubi erat prauaricatio
voluntaria, qui sciret etiam Hieremiam rogasse?
1. Ioan. 5. Quomodo Ioannes diceret, non orandum pro pec-
cato quod esset ad mortem, qui ipse in Apocalypsi
scripsit mandatum angelo ecclesiae Pergami: Habes
illic tenentes doctrinam Balaam, qui docebat Ba-
lach mittere scandalum coram filiis Israel, mandu-
care immolata, & fornicari: ita & tu habes tenentes
doctrinam Nicolaitarum, similiter age poenitentiam,
alioquin venio tibi? Vides quod Deus qui poeniten-
tiam

tiam exigit, veniam polliceatur? Denique & tibi di-
cit: Qui habet aures, audiat, quid spiritus dicat ec-
clesiis: Vincenti dabo manducare manna. Nonne
ipse Ioannes cognouerit Stephanum pro persecu-
toribus suis, qui Christi nomen audire non poterat,
deprecatum, cum de ipsis a quibus lapidabatur, di-
ceret: Domine, ne statuas illis hoc peccatum: cuius
precaationis effectum in Apostolo videmus? Paulus
enim qui lapidantium Stephanum vestimenta ser-
uabat, non multo postea per gratiam Christi factus
Apostolus est, qui fuerat ante persecutor.

*De eo quod nullus fidem habens exclusus sit a venia. Quod
hi quoque qui post poenitentiam coronam martyrij merue-
runt, manus etiam donum fidei perceperunt. De forma quo-
que poenitentis in semiuiuo a latronibus relicto conueni-
ter expressit.*

CAP. X.

ERGO quia de Ioannis generali epistola sermo est,
ipsum Ioannis in Euangelio scripta interroge-
mus, utrum cum vestra interpretatione conueniant.
Scribit enim dixisse Dominum: Quia sic dilexit Deus
hunc mundum, ut filium suum vnigenitum daret,
ut omnis qui credit in ipso, non pereat, sed habeat
vitam aeternam. Si quem ergo lapsum reuocare cu-
pias, ut credat: an ut non credat, hortaris? Utique ut
credat. Sed qui credit, iuxta Domini sententiam ha-
bebit vitam aeternam. Quomodo ergo prohibebis
orare pro eo, cui aeterna vita debetur, cum diuina
sit gratiae fides, sicut Apostolus in diuisionibus gra-
tiarum docet, quia alij datur in eodem spiritu fides:
& discipuli Domino dicant: Adauge nobis fidem?
Qui ergo fidem habet, habet vitam aeternam: qui vi-
tam habet, non est exclusus a venia: Omnis, inquit,
qui credit in eum, non pereat. Cum omnis dicitur,
nullus excluditur, nullus excipitur. Non enim exci-
pit eum qui lapsus est, si tamen postea bene credat.
Plurimos cooperimus se reformasse post lapsum, &
pro nomine Dei passos. Num possumus his marty-
rum consortia negare, quibus Dominus Iesus non
negauit? Audemus igitur dicere non esse his vitam
redditam, quibus Christus coronam reddidit: Sicut
ergo post lapsum plerisque, si patiantur, corona red-
ditur: ita si credant, & fides redditur. Quae fides Dei
donum est, sicut habes scriptum: Quia a Deo vobis
datum est, non solum ut credatis in eum, sed etiam
ut pro illo patiamini. Nunquid is qui Dei donum ha-
bet, potest non habere indulgentiam? Non vna au-
tem, sed duplex gratia est, ut omnis qui credit, & pa-
tiatur pro Domino Iesu. Habet igitur qui credit suam
gratiam: habet autem alteram si fides eius passioni-
bus coronetur. Neque enim priusquam pateretur
Petrus, sine gratia fuit: sed ubi passus est, acquisiuit
alteram. Et plerique qui non habuerunt gratiam ut
pro Iesu paterentur, habuerunt tamen gratiam ut in
Iesum crederent. Ideo dicitur: Ut omnis qui credit
in eum non pereat. Omnis, inquit, hoc est, ex quo-
cunque statu, ex quo cunque lapsus, si credat, perire
non timeat. Potest enim fieri ut aliquem de Hieru-
salem descendente in Hiericho, hoc est, de mar-
tyrij certamine relapsum, in istius vitae cupiditate se-
cularique gratia vulneratum a latronibus, hoc est, a

persecutoribus, & semiuiuum relictum, euangelicus
ille Samaritanus inueniat, qui nostrarum custos a-
nimarum est. (Samaritanus enim custos dicitur,) &
non praetereat eum, sed curet & sanet: fortasse ideò
non praeterit eum, quia aliquid in eo vitale agnoscat,
vnde possit vitam resumere. Nonne vobis vide-
tur ille qui lapsus est, semiuiuus esse, si vitale ali-
quid fides spiret? Na qui penitus Deum ex suo cor-
de abiicit, ille mortuus est: qui ergo non penitus ab-
iecit, sed per impressionem tormentorum ad tem-
pus negauit, semiuiuus est. Aut si mortuus est, cur ei
dicitis agendam poenitentiam, qui iam curari non
potest? Si semiuiuus est, infunde vinum & oleum,
non vinum sine oleo, sed quod foueat & remordcat.
Tolle eum in iumentum tuum, trade stabulario, duo
aera ad eius curam impende, esto ei proximus. Pro-
ximus autem esse non potes, nisi facias misericordiam.
Nemo enim potest dici proximus, nisi qui curauerit,
non occiderit. Si autem vis dici proximus, dicit
tibi Christus. Vade & tu fac similiter. *Ibidem.*

*De aliis quibusdam scripturis quibus eliditur error Nouatis-
ni veniam post lapsum negantis, cum Dominus Iesus ve-
nerit in mundum non vocare iustos, sed peccatores ad poe-
nitentiam.*

CAP. XI.

Aliud simile consideremus. Qui credit in filium,
habet vitam aeternam: qui autem non credit
filio, non videbit vitam, sed ira Dei manet super eum.
Quod manet, utique iam coepit, & ex delicto aliquo
coepit, quia ante non credidit. Vbi ergo quis credit,
ira Dei discedit, vita autem accedit. Credere ergo
in Christum, lucrum vitae est. Qui enim credit in eum,
non iudicatur. Sed referunt hoc loco, quonia is qui
credit in Christum, custodire debeat sermonem eius.
Sic enim aiunt scriptum dicente Domino: Ego lux
in hunc mundum veni, ut omnis qui credit in me,
in tenebris non maneat: & si quis audierit sermonem
meum, & custodierit eum, ego non iudico eum. Ille
non iudicat, & tu iudicas? Ille dicit, ut qui credit in
me, in tenebris non maneat: hoc est, & si fuit in te-
nebris, non permaneat in eis, errorem emendet, cul-
pam corrigat, custodiat mandata mea. Dixi enim:
Nolo mortem peccatoris sed conuersionem, dixi
supra: Quonia qui in me credit, non iudicatur: &
hoc custodio. Non enim veni iudicem mundum,
sed ut saluetur mundus per me. Libenter ignosco,
prompte indulgeo, misericordiam malo quam sa-
crificium: quia per sacrificium, iustus commendatur:
per misericordiam peccator redimitur. Non veni
vocare iustos, sed peccatores. In lege sacrificium, in
Euangelio misericordia est: lex per Moysen data est,
per me gratia. Quid hoc euidentius? Denique & sub-
ter ait: Qui spernit me, & non accipit verba mea, ha-
bet qui iudicet eum. Num tibi videtur accipere ver-
ba Christi, qui se non correxerit? Profectò non vi-
detur. Qui ergo corrigit se, accipit verbum eius. Hoc
est enim verbum eius, ut se vnusquisque reuocet a
culpa. Aut excludas igitur necesse est hanc eius sen-
tentiam: aut si negare non potes, acquiescas. Opor-
tet eum quoque mandata custodire dominica, qui
peccare desinit, delictis renunciauit. Non ergo de eo
debes interpretari dictum, qui semper custodierit,

Si enim hoc sensisset, addidisset, semper. Non addendo autem de eo pronunciauit, qui quod audiuit, custodierit. Audiuit autem, ut corrigeret errorem. Custodiuit igitur quod audiuit.

Quemadmodum testimonii ipsius David atque sancti Pauli reprobetur falsitas Nouatiani: quia castigat Deus omnem filium quem recipit, & quem castigat, morti non tradit.

CAPVT XII.

Quam verò durum sit ut ad poenā vocetur perpetuam, qui vel postea custodit Domini mandata, ipse te doceat qui etiam non custodientibus mandata sua veniam non negauit, sicut habes in Psalmi corpore: Si iustitias meas prophanauerint, & mandata mea non custodierint, visitabo in virga iniquitates eorum, & in flagellis delicta eorum, misericordiam autem meam non dispergam ab eis. Omnibus igitur promittit misericordiam. Sed ne sine iudicio hanc esse misericordiam putes, est discretio inter eos qui perpetuam detulerint obedientiam mandatis cœlestibus, & inter eos qui aliquando vel errore, vel necessitate lapsi sint. Et ne nostro circūscribi te argumentum putes, Christi iudicium accipe. Etenim ait: Si sciens seruus voluntatem Domini, & non fecit, vapulabit multis: si autem nesciuit, vapulabit paucis. Vterque igitur si credat, recipitur: Quia castigat omnem filium Deus quem recipit: & quem castigat, morti utique non tradit, quia scriptum est: Castigans castigauit me Dominus, & morti nō tradidit me. Denique Paulus docet non deferendos eos qui peccatum ad mortem fecerint, sed potius lachrymarum panibus, & potu coercendos flebili, ita tamen ut ipsa moderata esset tristitia. Hoc enim significat: Et potum dabis eis in lachrymis in mensura, ut ipsa mœstitia mensuram habeat, ne fortè abundantiore tristitia absorbeat, qui agit poenitentiam, sicut scripsit ad Corinthios Paulus: Quid vultis? in virga veniam ad vos, an in charitate & spiritu mansuetudinis? Sed nec virga grauis est, quoniam legerat: Tu quidem percuties eum virga, animam autem eius à morte liberabis. Quid esset in virga venire, doctet inuectio fornicationis, accusatio incesti, reprehensio tumoris, quod inflati essent, quos magis lugere oportet: postremò condemnatio rei, ut tolleretur à consortio communionis, & traderetur aduersario, non ad interitum animæ sed carnis. Sicut enim Dominus in animam sancti Iob potestatem non dedit, sed in carnem eius permisit licentiam: ita & hic traditur Satanæ in interitum carnis, ut serpens terram eius lingeret, animæ non noceret. Moriarur ergo caro nostra cupiditatibus, sit captiua, sit subdita, nec legi mentis nostræ repugnet, sed bonæ seruituti subiecta moriatur, sicut in Paulo qui castigabat corpus suum, ut seruituti redigeret, quo probabilior fieret prædicatio, si lex carnis eius cum lege mentis congrueret & conueniret. Interit enim caro, cum sapientia eius transit in spiritum, ut iam non quæ carnis sunt sapiat, sed quæ sunt spiritus. Vtinam videam infirmam carnem meam, vtinam non trahar captiuus in legem peccati, vtinam nō in carne viuam, sed in fide Christi. Et ideo maior in infir-

Psal. 88.

Luc. 12.

Hebr. 12.

Psal. 117.

Psal. 79.

1. Cor. 4.

Proverb. 23.

1. Cor. 5.

Roman. 7.

1. Cor. 9.

Roman. 8.

mitate corporis gratia, quam in salute. Denique & Paulum quem multū dilexit, noluit liberare ab infirmitate carnis, cui petenti ut discederet à se infirmitas, respondit: Sufficit tibi gratia mea, nam virtus in infirmitate perficitur. Et Paulus plus sibi in infirmitatibus placet, dicens: Cum infirmor, tunc potes sum. Consummatur enim carnis in infirmitatibus, animæ fortitudo.

2. Cor. 12.

Ibidem.

Quod peccantes tradantur plerumque à Deo, atque ab eius ecclesia in potestatem diaboli, in afflictionem carnis ut spiritus saluetur. De custodia quoque oculorum seruanda, & velamine mulierum, atque exemplo Ioseph colloquia pudica esse seruanda.

CAP. XIII.

Expianuimus Pauli sententiam, nunc verba ipsa consideremus, qua ratione dixerit, quod traderit eum Satanæ in interitum carnis, quia tentator noster diabolus est. Nam debilitates membris singulis inferre, & egritudines toto solet mouere corpori. Denique percussit sanctum Iob vlcere malo à pedibus vsque ad caput, quia in potestatem acceperat interitum carnis eius, dicente Deo: Ecce tradidi tibi eum, tantummodò animam eius custodi. Hoc iisdem verbis Apostolus transtulit, dicens, quod traderit huiusmodi hominem Satanæ in interitum carnis, ut spiritus saluus sit in die Domini nostri Iesu Christi. Magna potestas, magna gratia, quæ imperat diabolo, ut se ipse destruat. Se enim destruit, cum hominem quem tentando supplantare studet, ex infirmo fortiorem efficit: quia dum carnem debilitat, mentem eius corroborat. Aegritudo enim carnis peccatum repellit, luxuria autem carnis culpam adolet. Illuditur ergo diabolus, ut se ipse morfu suo vulneret, & contra se armet, quem debilitandū putauit. Sic & sanctū Iob magis armauit posteaquam vulnerauit, qui totum corpus diris perfusus vlceribus, diaboli quidem morsum pertulit, sed venena non sensit. Et ideo bene ei dictum est: Adduces draconem in hamo, ludes eum sicut auem, ligabis eum sicut passerem, puer imponet super eum manum. Vides quemadmodum à Paulo illudatur, ut in cauernam eius sicut puer ille propheticus manū mittat, & nihil serpens noceat ei, de latebris eruat eum, de veneno eius faciat spiritale antidotum, ut quod venenum est, medicamentum fiat: venenum ad interitum carnis, medicamentum sit ad salutem spiritus. Quod enim nocet corpori, iuuat spiritum. Manducet ergo terram meam serpens, dentem carni infigat, conterat corpus, dicat Dominus & de me, Trado tibi eum, tantummodò animam eius custodi. Quanta vis Christi, ut custodia hominis imperetur, etiam ipsi diabolo, qui semper vult nocere. Dominum ergo Iesum nobis propitiemus. Imperante Christo & diabolus ipse sit prædæ suæ custos: Vel inuitus mandatis obsecundat cœlestibus, & quamuis immitis, tamen mansuetis obsequitur imperiis. Sed quid ego commendo obsequium eius? Sit ille semper malus, ut sit bonus Deus semper, qui malitiam eius nobis in gratiam conuertit. Vult nocere ille, sed non potest, si Christus obstat. Carnem vlcerat, sed custodit animam. Terram deuorat, sed re-

Esai. 65.

seruat spiritum. Denique scriptum est: Tunc lupi & Agni simul pascentur, leo & bos paleam manducabunt, serpens autem terram ut panem: & non nocentur, neque vastabunt in monte sancto meo, dicit Dominus. Damnati enim serpentis hæc est sententia: Erit tibi terra cibus. Quæ terra? Ea utique de qua dictum est: Terra es, & in terram ibis. Hanc terram serpens manducat, si propitiuus est nobis Dominus Iesus, ut non compatiatur anima carnis debilitati, non accendatur vapore corporis, & calore membrorum. Bonū est nubere magis quam vri. Est enim flamma quæ interna vrit. Vnde hunc ignem non alligemus in sinu mentis, & recessu pectoris, nec interioris nostri vramus exuuias, & forensē hoc nostræ animæ vestimentum, velamenque carnale, edax libidinis flamma consumat, sed transeamus per ignē. Et si quod incidit amoris incendium, transiliat, & non alliget adulterinam cupiditatem vinculis cogitationum, nullos sibi nodos assiduæ nexu meditationis astringat, non intendat sapius in formā mulieris meretricis, nec adolescentula ad vultum iuuenis oculos leuet. Et si fortuito aspexit, & capta est, quanto magis capietur si curiosa aspexerit? Vel consuetudo nos doceat. Ideò velamine obnubit caput suum mulier, ut etiam in publico tuta verecundia sit: non faciliè vultus eius in adolescentis oculos occurrat, nuptiali velamine tecta sit, ne vel fortuitis occurribus pateat ad vulnus vel alienum, vel suum, sed vtrumque suum vulnus est. Quod si tegmine caput velat, ne temerè aut videatur, aut videat (dum enim caput velatur, vultus absconditur) quanto magis velare se debet pudoris tegmine, ut etiam in publico habeat suum ipsa secretum? Verum esto incidit oculus, sed non intendat affectus. Non enim vidisse crimen est: sed cauendum ne origo criminis sit. Videt carnalis oculus, sed premat cordis oculus mentis verecundia. Habemus immortalem & indulgentem Dominum. Dixit quidem Propheta: Nolo intendas in formam mulieris fornicaria: Sed tamen Dominus dixit: Qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam adulterauit eam in corde suo. Nō dixit: Si quis viderit, adulterauit: sed si quis ad concupiscendum viderit: non aspectum obligauit, sed affectum quaesuit. Bonus tamen pudor qui ipsos corporis oculos sic premere consuevit, ut sapē nō videamus etiam quod videmus. Etenim specie aspiciere videmus quicquid occurrerit: sed si nō misceatur animi intentio, hic quoque secundū carnis officium noster aspectus vanescit, ita plus videmus animo quam corpore. Et si viderit caro, ignem non alligemus in sinu: hoc est, in secreto mentis, animique arcano. Non implicemus ignem hunc offibus, non ipsi nobis nodos iniiciamus, non misceamus sermonem aliquem cum huiusmodi, vnde exarsit ignis. Adulterinus sermo iuuentulæ, nodus adolescentium est: verba adolescentis vincula sunt amoris. Vidit hunc ignē Ioseph, quando cum adulterij cupida mulier allocuta est: voluit eum capere sermone, misit laqueos labiorum suorum, sed pudicum virum ligare non potuit. Soluit enim vincula mulieris vox pudoris, sermo grauitatis, habena caurela, fidei custodia, castimonie disciplina. Capere igitur eum retibus suis impudica non potuit, misit

Genes. 3.

1. Cor. 7.

Proverb. 5. Matth. 5.

Proverb. 6.

Genes. 39.

S. Ambr. tom. 4.

manum, & apprehendit vestem eius, ut nodū stringeret. Verba petulantis mulieris, cupiditatum retia sunt, manus eius amoris nodus est. Sed nec retibus capi potuit mens pudica, nec nodo, excussa vestis, solutus est nodus: & ideo quia non alligauit ignem in sinu mentis suæ, non combussit corpus suum.

De exhortatione ad castimoniam puritatem atque fomentorum luxuria refecationem. Quod Satan quoque author sit debilitatis, in cuius potestatem per excommunicationis censuram plerique dantur ad tempus, ut spiritus saluetur.

CAP. XIII.

Vides ergo, quia animus noster culpæ author est. Itaque innocens caro, sed plerumque peccati ministra. Ergo non te vincat formæ concupiscentia. Multa retia tenduntur à diabolo, multi laquei. Oculus meretricis laqueus amatoris est. Ipsi nobis oculi nostri retia sunt, & ideo scriptum est: Neque capiaris oculis tuis. Ipsi nobis ergo tendimus retia, quibus inuoluimur & implicamur. Ipsi nobis vincula necimus, sicut legimus: quia vinculis peccatorum suorum vnusquisque constringitur. Et ideo transeamus ignem adolescentiæ, ardoremque iuuenilis ætatis, transeamus aquam, non remaneamus in aqua, ne flumina nos profunda concludant. Transeamus magis, ut & nos dicamus: Torrentem pertransiuit anima nostra. Qui enim transit saluus est. Denique Dominus sic ait: Si transeas per aquam, flumina te non concludent. Et Propheta dicit: Vidi impium superexaltatum vltra cedros Libani: & transiit, & ecce non erat. Transi secularia, & cecidisse aspicias altitudines impiorum. Moyses quoque transiens secularia flumina, vidit visum magnū, & ait: Transiens videbo hoc visum. Si enim fuisset in corporis vitiiis & seculi istius lubricis voluptatibus, tanta non vidisset mysteria. Transeamus ergo & nos ignem hunc libidinis, quem timens Paulus, sed nobis timens, qui castigando corpus suum fecerat ut iam non timeret sibi, dicit nobis: Fugite fornicationem. Fugiamus ergo tanquam sequentem, quæ non post nos, sed in nobis sequitur. Nosmet ipsos ergo videamus diligenter, ne dum illam fugimus, nobiscum eam portemus. Volumus enim plerumque fugere, sed si nō penitus eam de nostro excutimus animo, tollimus eam magisquam relinquimus. Transiliamus ergo eam ne nobis dicatur: Ambulate in igne flammæ vestræ, quam accendistis vobis: quoniam sicut ille qui alligat ignem in sinu, vestimenta comburit: sic qui ambulat super ignem, pedes comburat necesse est, quoniam scriptum est: Ambulabit quis super carbonem ignis, pedes autem non comburent? Grauis ignis est, & ideo non demus illi alimenta luxuriæ. Pascitur libido conuiuuiis, nutritur deliciis, vino acceditur, ebrietate flammatur. Grauiora his sunt fometa verborum, quæ vino quodā Sodomitanæ vitis mentē inebriat. Cauemus tamē & huius abundantiam vini. Vbi enim caro inebriatur, mēs titubat, animus vacillat, cor fluctuat. Ideò ad vtrūque vitæ præceptū est, quo monetur Timotheus his verbis: Vino modico vttere propter frequentes tuas infirmitates: Cū calet corpus, tradit vaporē: cū alget

* nudum

Proverb. 5.

Psal. 123. Esai. 43. Psal. 36.

Exod. 3.

1. Cor. 6. Ibidem 6.

Esai. 50.

Prou. 6.

1. Tim. 6.

Psal. 26.

2. Cor. 12.

1. Cor. 5. Ibidem 4.

Ibidem 5.

Coloss. 3.

1. Cor. 5.

Luc. 13.

morbi frigore caro, refrigore animam tuam: cum dolet corpus tuum, tristis est mens tua, sed tristitia tua in gaudium veniet. Noli ergo timere si manducetur caro tua, anima tua non deuoratur. Ideo Dauid non timere se dicit, quia carnem eius non animam inimici edebant, sicut legimus: Dum appropinquant super me nocentes, ut edant carnes meas: Qui tribulant me inimici mei, ipsi infirmati sunt, & ceciderunt. Ruinam igitur solam facit sibi serpens: ideò serpenti traditur, qui à serpente elisus est, ut quem deiecit, hunc erigat, & fiat ruina serpētis, hominis resurrectio. Satanam autem corporalis huius contritionis & carnalis authorem debilitatis scriptura ostendit, Paulo dicente: Datus est mihi stimulus carnis meæ angelus Satanæ, ut me collaphizet, ut non extollar. Sic enim curare Paulus didicit, quemadmodum ipse sanatus est. Bonus itaque doctor dum promittit alterum de duobus, vtrumque donauit. Venit in virga, quia à communionem sacra conuictum remouit. Et bene dicitur tradi Satanæ, qui separatur à Christi corpore. Venit etiam in charitate spiritūque mansuetudinis: vel quia sic tradidit ut spiritum eius saluum faceret: vel quia cum queniante sequestrauerat, postea sacramentis reddidit. Nam & sequestrari oportet grauiter lapsum, ne modicum fermentum totam massam corrumpat. Expurgandum est vetus fermentum, vel in singulis vetus homo, hoc est, exterior homo cum actibus suis, vel in populo inueteratus peccatis vitisq̄ concretus. Bene dixit, expurgandum non proiciendum. Quod enim expurgatur, non totum iudicatur inutile. Ideò enim purgatur, ut vile ab inutili separetur. Quod autem proicitur, nihil in se vtile habere creditur.

De ecclesia farina & fermentum peccatorum quemadmodū expurgetur, fermentumque hæreticorum quomodo in ecclesia farina abscondatur. De pascha quoque nostro Christus immolato pro peccatoribus, quos inuidus à tanta gratia exclusit Nouatianus.

C A P. XV.

IAm tum igitur Apostolus addendum sacramentis iudicauit celestibus, si purgari se ipse vellet. Et bene ait: Expurgate. Velut operibus enim quibusdā totius populi purgatur, & plebis lachrymis abluitur, qui orationibus & fletibus plebis redimitur à peccato, & in homine inūdat interior. Donauit enim Christus ecclesiæ suæ, ut vnum per omnes redimeret, quæ Domini Iesu meruit aduentum, ut per vnum omnes redimerentur. Hic sensus Pauli est, quem verba obscuriorem faciunt. Consideremus ipsum Apostoli sermonem: Expurgate, inquit, vetus fermentum, ut sitis noua conspersio, sicut estis azyymi. Siue quòd tota ecclesia suscipit onus peccatoris, cui compatiendum & fletu, & oratione, & dolore est: & quasi fermento eius se totam conspergat, ut per vniuersos ea quæ superflua sunt in aliquo penitentia agente, virtutem misericordiæ aut cōpassionis velut collatiua quadam admixtione purgentur. Siue ut illa mulier euangelica docet, quæ typum præterendit ecclesiæ, eò quòd fermentum abscondit in farina sua donec fermentetur totum, ut mundum

omne sumatur. Docuit me Dominus in Euangelio quid sit fermentum, dicens: Non intelligitis, quia non de pane dixi. Attendite à fermento Phariseorum & Sadduceorum. Tunc, inquit, intellexerunt, quia non dixit à panibus, sed à doctrina Phariseorum & Sadduceorum attendere sibi. Hoc ergo fermentum, hoc est, doctrinam Phariseorum & disputationem Sadduceorum, abscondit ecclesia in farina sua, cum literam legis duriorē spiritali interpretatione molliuit, & velut mola quadam disputationis infregit, proferens velut de folliculis literarum mysteriorū interna secreta, & resurrectionis fidem astruens, qua Dei misericordiā prædicatur, qua reparari vita creditur mortuorum. Non absurda autem videtur ad hūc locum assumptio comparationis huius. Siquidem regnum cœlorum est peccatoris redemptio, & ideò farina ecclesiæ conspergamur omnes boni & mali, ut simus omnes in noua conspersione, Quis autem non vereretur, ne fermenti vitiosioris admixtio massam decoloraret? Ideò dixit: Ut sitis noua conspersio, sicut estis azyymi: hoc est, tales conspersio vos reddat, qualis erat innocentia vestra pura sinceritas. Ita si misereamur, non fuscatur peccato alieno, sed redemptionem eius acquirimus nostræ gratiæ, ut qualis erat puritas, perseveret. Et ideo addidit: Etenim pascha nostrum immolatus est Christus: hoc est, passio Domini omnibus profuit, & peccatoribus donauit redemptionem, quos flagitij penituit admissi. Itaque epulemur bonum cibum penitentiam gerentes, læti redemptione. Nullus enim cibus est beneuolentia & pietate dulcior, epulis nostris atque lætitiæ nulla de peccatore seruat inuidia admisceatur, ne seipse à domo patris quemadmodum expositus in euangelio inuidus ille frater excludat, qui fratrem receptum doluit, quem in perpetuum gaudebat exclusum. Cuius vos similes esse Nouatianus non potestis negare, qui ideo (ut dicitis) in ecclesiam non conuenitis, quia per penitentiam tributa spes fuerat his qui lapsi sunt reuertendi. Sed hoc præteritum est specie, cæterum episcopatus amissi dolore succensus Nouitianus schisma composuit. Sed non intelligitis quia de vobis quoque prophetauit Apostolus & vobis dicit: Et vos inflati estis, & non magis lucum habuistis, ut tollatur de medio vestrum qui hoc opus fecit? Vtique tunc penitus tollitur, cum aboletur peccatum eius. Non enim excludendum ab ecclesia dicit Apostolus, qui suadet esse purgandum.

De misericordia Domini Iesu. Et quemadmodum ij qui eius clementiam non imitantur, spiritus ipsius non sint. Et quod misericordia facta penitentibus in presenti, testimonium sit remunerationis future.

C A P. XVI.

Cum igitur Apostolus peccatum remisit, quæ vos auctoritate dimittendū negatis? Quis reuertior Christi: Nouatianus, an Paulus? Sed nouerat Paulus Dominum misericordem, nouerat Dominū Iesum seueritate magis discipulorū offensum, quàm misericordia. Deniq; Iacobum & Ioannē, dicentes quòd ignē de cœlo peterēt, qui cōsumeret eos qui Dominum

Luc. 9.

Math. 19.

Luc. 7.

Dominum recipere volebant, confutauit Iesus, dicens: Nescitis cuius spiritus estis? filius enim hominis non venit animas hominum perdere, sed saluas facere. Et illis quidem dixit: Nescitis cuius spiritus estis, qui ipsius erant spiritus: vobis autem dicit, Non estis spiritus mei, qui meam clementiam non tenetis, qui meam refutat misericordiam, qui excluditis penitentiam, quam ego per Apostolos meos prædicari volui in nomine meo. Frustrā enim dicitis vos prædicare penitentiam, qui tollitis fructum penitentia. Homines enim ad aliquod studium aut præmiū aut fructibus incitantur. Omne autem studium torpescit dilatione. Et ideò Dominus ut præsentium fructu cumularetur deuotio discipulorum, dixit quoniam qui dimisisset omnia sua, & Deum secutus esset, septies tantum reciperet & hæc, & in futurum. Prius hæc promisit, ut fastidia dilationis auferret: addidit & in futurum, ut hæc disceres credere in futurum quoque soluenda tibi præmia. Remuneratio igitur presentium, testimonium futurorum est. Si quis igitur occulta crimina habes, propter Christum tamen studiose penitentiam egerit: quomodo isthuc recipit, si ei communio non refunditur? Volo veniam reus speret, petat eam lachrymis, petat gemitibus, petat populi totius fletibus, ut ignoscatur, obsecret: & cum secundo & tertio fuerit dilatata eius cōmunio, credat remissius se supplicasse, fletus augeat miserabilior, postea reuertatur, teneat pedes brachiis, osculetur osculis, lauet fletibus, nec dimittat, ut de ipso dicat Dominus Iesus: Remissa sunt peccata eius multa, quoniam dilexit multum. Cognoui quosdam in penitentia succasse vultum lachrymis, exarasse continuis fletibus genas, strauisse corpus suum calcandum omnibus, ieiuno ore semper & pallido mortis speciem spirati in corpore prætulisse.

Quibus indulgentia, quibus seueritas exhibenda.
C A P. XVII.

Quid expectamus ut mortui mereantur veniam, qui mortem sibi intulerunt cum viuerent? Satis est, inquit, ei qui talis est, obiurgatio hæc quæ fit à pluribus: ita ut e contrario magis donetis & consolimini, ne fortè abundantiore tristitia absorbeat. Si satis ad condemnationem est obiurgatio quæ fit à pluribus, satis est quoque ad remissionem peccati obsecratio quæ fit à pluribus. Moralis magister, & nostræ fragilitatis conscius, & pietatis diuinæ interpret vult donari peccatum, vult consolationem ad-

hiberi, he tristitia penitentem radio longæ dilationis absorbeat. Ideò ergo donauit Apostolus, nec solum donauit, sed etiam confirmari in eum charitatē voluit. Qui charus est, nō habet duritiam, sed mansuetudinem. Nec solum donauit ipse, sed voluit etiam omnes donare, & se propter alios donasse dicit, ne multi propter vnum diutius contristarentur. Si cui, inquit, donastis & ego: nam & ego propter vos in persona Christi, ut non circumueniamur à Satana: nec enim verutias eius ignoramus. Rectè potest serpente cauere, qui eius potest verutias non ignorare, quæ multæ ad nocendum sunt: vult enim semper nocere, semper circumuenire ut mortem inferat. Sed debemus cauere ne remedium nostrum fiat eius triumphus. Circumuenimur enim ab eo, si per nimiam tristitiam pereat qui potest liberari per indulgentiam. Et ut sciremus quia de baptizato dicit, addidit: Scripsi vobis in epistola, ne commisceamini fornicariis, non vti que fornicariis huius mundi. Et infra subiunxit: Nunc autem scripsi vobis, non commisceri, si quis frater nominatur fornicator, aut auarus, aut idolis seruans. Quos simul subiunxit ad penam, simul voluit etiam ad veniam pertinere. Si quis autem talis est, inquit, cum hoc nec cibum sumas. Quam seuerus pertinacibus, quam indulgens rogantibus. Aduersum illos Christi armatur iniuria, his Christi inuocatio suffragatur. At ne quis fortè eo moueatur, quia scriptum est: Tradidi huiusmodi hominem Satanæ in interitum carnis, & dicit: Quomodo potuit ad veniam pertinere, cuius omnis interierit caro, cum manifestum sit in vtroque redemptum hominem, in vtroque saluari, neque animam sine carne, neque carnem sine anima, cum sibi sint gestorum operum consortiis copulata, sine consortio vel penæ esse vel præmiij? Is sibi responsum hoc habeat, quòd interitus non consummatam absorptionem carnis significet, sed castigationem. Sicut enim mortuus peccato, Deo viuuit: ita illecebra carnis interit, & cupiditatibus suis moritur caro, ut castitati cæterisque bonis operibus reuiuifcat. Et quod aptius exemplum quàm de matre sumamus? Namque ipsa de qua assumpti sumus terra, intermisso exercitio cultūque videtur deserta, & aut vincetis quibus confitus est ager, aut oleis moritur, succum tamen proprium velut quandam sui animā non amittit. Denique reperita cultione, & creditis seminibus quibus habilis æstimatur, feracior assurgit fructibus. Non ergo alienum si etiam nostra caro interire sic dicitur, ut repressa magis quàm assumpta credatur.

FINIS.

Q ij

DIVI AMBROSII EPISCOPI

MEDIOLANENSIS, DE POENITENTIA,

LIBER SECVNDVS.

Quod poenitentia non solum sollicitè, sed & maturè sit agenda.
CAP. I.

NISI non pauca quæ ad cohortationem poenitentiae proficiant, scripta sunt libro superiore, tamen cum adici possunt complura, ne velut semelas verborum nostrorum epulas reliquisset videamur, inceptum prosequamur conuiuium. Agenda est enim poenitentia non solum sollicitè, sed etiam maturè: ne fortè euangelicus ille paterfamilias qui arborè ficum plantauit in vinea sua, veniat, & quarens fructum in ea, si non inuenit, dicat cultori vineae: Succide illum: vt quid etiam terram occupat? Ei nisi cultor vinee interueniat, dicens: Domine remitte illam & hoc anno, vsque dum fodiam circa illam, & mittam cophinum stercoreis, excidatur ficulnea. Stercoremus ergo & nos agrum hunc quem possidemus, & imitemur laboriosos agricolas, quos non pudet fumo pingui satiare terram, & immundo cinere agrum aspergere, vt fructus vberiores colligant. Et quemadmodum stercoremus, docet Apostolus, dicens: Et aestimo omnia vt stercora, vt Christum lucrificam: qui per infamiam & bonam famam meruit Christo placere. Legerat enim quod Abraham dum se stercus & cinerem fatetur, summa humilitate inuenit Dei gratiam. Legerat quod Iob in stercore sedens, omnia quæ amiserat recuperauit. Legerat prophetantem Dauid quod Deus de terra suscitauit inopem, & de stercore erigit pauperem. Et nos ergo non erubescamus fateri Domino peccata nostra. Pudor est vt vnusquisque crimina sua prodar. Sed ille pudor agrum suum arat, spinas tollit perpetuas, sentes amputat, fructus adolet quos in te mortuos esse credebas. Sequere illum qui benearando agrum suum fructus quæsiuit aternos: Maledicimur, inquit, & benedicimus: persecutionem patimur & sustinemus. Blasphemamur, & obsecramus, tanquam purgamenta huius mundi facti sumus. Si & tu sic araueris, seminabis spiritalia. Ara vt peccatum auferas, fructum acquiras. Ille arauit, vt persecutoris in se eradicaret affectum. Quid plus potuit nobis conferre Christus ad studium correctionis, quam vt conuerteret, & daret nobis ex persecutore doctorem?

De redargutorum hereticorum obnisi, auctoritatem apostolicæ sententiæ suo errori suffragari iactantium: & defensionis illius repulsione, ex dictis Apostoli, qui sibi contrarius esse non potuit.

CAPVT II.

CVM igitur tam euidenti & ipsius Apostoli & scriptorum eius exemplo redarguantur, tamen adhuc obniti volunt, & auctoritatem aiunt Apostolicæ sibi suffragari sententiæ, allegantes scri-

ptum ad Hebræos: Impossibile est enim hos qui semel illuminati sunt, & gustauerunt donum coeleste, & participes facti sunt Spiritus sancti, & bonum gustauerunt Dei verbum, virtutisque futuri seculi, lapsos iterum reuocari in poenitentiam, rursus crucifigentes filium Dei, & ostentatione triumphantes. Nunquid Paulus aduersus factum suum prædicare potuit? Donauit Corinthio peccatum per poenitentiam: quomodo hic potuit sententiam suam ipse reprehendere? Ergo quia non potuit quod ædificauerat destruere, non contrarium dixisse eum, sed diuersum aduertimus. Quod enim contrarium est, seipsum impugnat: quod diuersum est, distinctam solet habere rationem. Ita autem contrarium non est, vt alterum suffragetur alteri. Etenim quia de poenitentia prædicauit poenitentia, debuit & de iis qui iterandum putant baptismum, non silere: & prius sollicitudinem nobis auferri oportuit, vt sciremus etiã post baptismum, si qui peccarent, donari eis posse peccatum, ne spe veniæ desitutis iterandi baptismatis opinio vana peruertetur. Deinde iterandum non esse baptismum, rationabili disputatione suadendum fuit. De baptismo autem dictum verba ipsa declarant, quibus significauit impossibile esse lapsos renouari in poenitentiam. Per lauacrum enim renouamur, per quod renascimur, sicut ipse Paulus dicit: Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in morte, vt quemadmodum surrexit Christus ex mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Et alibi: Renouamini spiritu mentis vestræ, & induite nouum hominem qui secundum Deum creatus est. Et alibi: Renouabitur sicut aquilæ iuuentus tua. Quod etiam aquila cum fuerit mortua, ex suis reliquiis renascatur: sicut per baptismatis sacramentum cum fuerimus peccato mortui, renascimur Deo, ac reformamur. Vnum ergo baptismum docet, sicut alibi: Vna fides, vnum, inquit, baptismum. Illud quoque euidentem, quod in eo qui baptizatur, crucifigitur filius Dei: quia non potuit caro nostra abolere peccatum, nisi crucifixa esset in Christo Iesu. Denique scriptum est: Quia quicumque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus. Et infra: Si enim complantati sumus similitudini mortis eius, simul & resurrectionis erimus, scientes quia vetus homo noster simul confixus est cruci. Et ad Colossenses ait: Consepulti ei in baptismo, in quo & conurrexistis. Quod ideo scriptum est, vt credamus quia ipse crucifigitur in nobis, vt per illum peccata nostra mundentur, vt ipse chirographum nostrum affigat cruci, qui solus potest donare delicta. Ipse in nobis principatus & potestates triumphet: quoniam de ipso scriptum est: Principatus & potestates ostentauit triumphans eos in semetipso. Ergo quod ait in hac epistola quæ scribitur ad Hebræos: Impossibile esse lapsos renouari in poenitentiam, ac rursus crucifigentes filium Dei, & ostentatione triumphantes: eò spectat, vt de baptismo dictum

ad Hebræos: Impossibile est enim hos qui semel illuminati sunt, & gustauerunt donum coeleste, & participes facti sunt Spiritus sancti, & bonum gustauerunt Dei verbum, virtutisque futuri seculi, lapsos iterum reuocari in poenitentiam, rursus crucifigentes filium Dei, & ostentatione triumphantes. Nunquid Paulus aduersus factum suum prædicare potuit? Donauit Corinthio peccatum per poenitentiam: quomodo hic potuit sententiam suam ipse reprehendere? Ergo quia non potuit quod ædificauerat destruere, non contrarium dixisse eum, sed diuersum aduertimus. Quod enim contrarium est, seipsum impugnat: quod diuersum est, distinctam solet habere rationem. Ita autem contrarium non est, vt alterum suffragetur alteri. Etenim quia de poenitentia prædicauit poenitentia, debuit & de iis qui iterandum putant baptismum, non silere: & prius sollicitudinem nobis auferri oportuit, vt sciremus etiã post baptismum, si qui peccarent, donari eis posse peccatum, ne spe veniæ desitutis iterandi baptismatis opinio vana peruertetur. Deinde iterandum non esse baptismum, rationabili disputatione suadendum fuit. De baptismo autem dictum verba ipsa declarant, quibus significauit impossibile esse lapsos renouari in poenitentiam. Per lauacrum enim renouamur, per quod renascimur, sicut ipse Paulus dicit: Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in morte, vt quemadmodum surrexit Christus ex mortuis per gloriam patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Et alibi: Renouamini spiritu mentis vestræ, & induite nouum hominem qui secundum Deum creatus est. Et alibi: Renouabitur sicut aquilæ iuuentus tua. Quod etiam aquila cum fuerit mortua, ex suis reliquiis renascatur: sicut per baptismatis sacramentum cum fuerimus peccato mortui, renascimur Deo, ac reformamur. Vnum ergo baptismum docet, sicut alibi: Vna fides, vnum, inquit, baptismum. Illud quoque euidentem, quod in eo qui baptizatur, crucifigitur filius Dei: quia non potuit caro nostra abolere peccatum, nisi crucifixa esset in Christo Iesu. Denique scriptum est: Quia quicumque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus. Et infra: Si enim complantati sumus similitudini mortis eius, simul & resurrectionis erimus, scientes quia vetus homo noster simul confixus est cruci. Et ad Colossenses ait: Consepulti ei in baptismo, in quo & conurrexistis. Quod ideo scriptum est, vt credamus quia ipse crucifigitur in nobis, vt per illum peccata nostra mundentur, vt ipse chirographum nostrum affigat cruci, qui solus potest donare delicta. Ipse in nobis principatus & potestates triumphet: quoniam de ipso scriptum est: Principatus & potestates ostentauit triumphans eos in semetipso. Ergo quod ait in hac epistola quæ scribitur ad Hebræos: Impossibile esse lapsos renouari in poenitentiam, ac rursus crucifigentes filium Dei, & ostentatione triumphantes: eò spectat, vt de baptismo dictum

Lucæ 13.

Philip. 5.

Genes. 18.

Iob 42.

Psal. 112.

1. Cor. 4.

Hebr. 6.

2. Cor. 5.

Roman. 6.

Ephes. 4.

Psal. 102.

Ephes. 6.

Rem. 4.

Coloss. 2.

Ephes. 1. & 3.

Hebr. 6.

ctum credamus, in quo crucifigimus filium Dei in nobis, vt per illum nobis mundus crucifigatur: quia quadam triumphamus specie, dum similitudinem mortis eius assumimus, qui principatus & potestates in sua cruce ostentauit ac triumphauit, vt in mortis eius similitudine nos quoque de principatibus, quorum iugum deponimus, triumphemus. Semel autem crucifixus est Christus, semel peccato mortuus, & ideo vnū non plura baptismata. Quid quod & supra doctrinam baptismorum præmisit? Et quia multa erant baptismata in lege, meritò reprehendit illos qui perfectæ dimittant, & principia verbi requirant. Docet nos scire oportere destructa esse vniuersa legis baptismata, vnum baptismum esse in ecclesia. Hortatur autem nos vt relinquentes initium verbi, ad perfectum tendamus. Et hoc faciemus, inquit, siquidem permiserit Deus. Non potest enim sine fauore Dei aliquis esse perfectus. Possem quidem etiam illud dicere ei, qui hoc de poenitentia dictum putat: quia quæ impossibilia sunt homini, possibilia sunt apud Deum: & potens est Deus quando vult donare nobis peccata, etiam quæ putamus non posse concedi. Et ideo quod nobis impossibile impetratu videtur, Deo donare possibile est. Nam & impossibile videbatur vt peccatū ablueret aqua. Denique Naaman Syrus lepram suam mundari per aquam posse non credidit. Sed quod impossibile erat, fecit Deus possibile esse, qui tantam nobis donauit gratiam. Similiter impossibile videbatur per poenitentiam peccata dimitti. Concessit hoc Christus Apostolis suis, quod ab Apostolis ad sacerdotum officia transmissum est. Factum est igitur possibile, quod impossibile videbatur. Sed tamen de baptismo dictum, ne quis iteraret, vera ratione persuadet.

Quod Apostolus non venerit contra euidentem doctrinam Christi, qui de peccatore poenitentiam agente comparationem posuit filij prodigi, & quemadmodum ex hoc ad spe veniæ per poenitentiam prouocemur.
CAP. III.

NEQVE enim Apostolus contra euidentem Christi doctrinam veniret, qui de peccatore poenitentiam agente comparationem posuit, eò quod peregrè profectus acceptam à patre omnem substantiam deuorauerit viuèdo luxuriosè, & postea panem patris desiderauit cum vesceretur filiis, & meruit stolam, annulum, calceamentum, immolationem quoque vituli, quæ speciem habet passionis dominicæ, per quam coeleste sacramentum nobis donatum est. Bene dicitur facia peregrè profectus est qui erat à sacris altaribus separatus: hoc est enim ab Hierusalem illa quæ in celo est, ciuico quodam & domestico sanctorum separari domicilio. Vnde & Apostolus ait: Ergo iam non estis aduenæ atque peregrini, sed ciues sanctorum, & domestici Dei. Et consumpsit, inquit, substantiam suam. Meritò consumpsit eam, cuius fides in operibus claudicabat. Fides enim eorum quæ sperantur substantia est, rerum argumentum non apparentium. Et bona substantia fides, in qua spei est nostræ patrimoniū. Nec mirum si fame peribat, qui diuino alimento egebat,

Ibidem.

Math. 19.

4. Reg. 5.

De peccatorum remissione.

Luc. 15.

Ephes. 2.

Hebr. 11.

cuius desiderio compulsum: Surgam, inquit, & ibo ad patrem meum, & dicam illi: Pater peccavi in cœlum & coram te. Nonne aduertistis id euidenter iam nobis expositum, quod merendi gratia sacramenti ad præcādum impellimur: & hoc auferre vultis propter quod agitur poenitentia: Tolle gubernatori proueniendi spem, & in mediis fluctibus incertus errabit. Tolle luctatori coronam, lentus iacebit in stadio. Tolle piscatori capiendi efficaciam, desinit iactare retia. Quomodo ergo potest qui famem patitur animæ suæ, studiosus Deum precari, si sacramentum desperet alimoniam? Peccavi, inquit, in cœlum, & coram te. Fatetur vtique peccatum ad mortem, ne quem vos agentem cuiuslibet criminis poenitentia iure excludi putaretis, quando is qui in cœlum peccauit, vel in regnum coeleste, vel in animam suam, quod est peccatum ad mortem, & peccauit coram Deo, cui soli dicitur: Tibi soli peccavi, & malum coram te feci: tã citò veniam meretur, vt venienti & adhuc longè posito occurrat pater, & osculū tribuat, quod inigne est sacræ pacis: stolam proferri iubcat, quæ vestis est nuptialis, quam si quis non habuerit, à conuiuio nuptiali excluditur. De annulum in manū eius, quod est fidei pignus, & sancti Spiritus signaculum. Calceamenta deferri præcipiat, celebraturus enim pascha Domini, epulaturus agnum, retum debet aduersus omnes incursum bestiarum spiritalium, morsusque serpentis habere vestigium. Vitulum præcipiat occidi, quia pascha nostrum immolatus est Christus. Etenim quotienscunque sanguinem Domini sumimus, mortem Domini annunciamus. Sicut ergo semel pro omnibus immolatus est, ita quotienscunque peccata donantur, corporis eius sacramentum sumimus, vt per sanguinem eius fiat peccatorum remissio. Ergo euidentissimè Domini prædicatione mādatur est etiam grauissimi criminis reis, si ex toto corde & manifesta confessione peccati poenitentiam gerant, sacramenti coelestis refundendam gratiam. Vnde nihil vobis ad excusationem refedisse certum est.

De spiritu blasphemia qui non remittetur hic, neque in futuro, & quomodo intelligatur illud de hereticis atque schismaticis, qui ecclesiam separant, quibus indulgentia negatur, quandiu tanti criminis merita non deposuerint.
CAP. IIII.

PERLATUM est tamen ad nos, etiam illud vos obii-cere solere, quod dicatis scriptū esse: Omne peccatum & blasphemia remittetur hominibus, spiritus autem blasphemia non remittetur hominibus; Et quicumque dixerit verbum contra filium hominis, remittetur ei, qui autem dixerit contra Spiritum sanctum, non remittetur ei neque in hoc seculo, neque in futuro. Quo exemplo omnis assertio vestra destruitur & absoluitur. Scriptum est enim: Omne peccatum & blasphemia remittetur hominibus. Cur igitur non remittitur? Cur ligatis vincula quæ non soluitis? Cur nodos necitis quos nō relaxatis? Remittite cæteris, agite de iis quos peccatis in Spiritum sanctum euangelica auctoritate in perpetuum adstringi putatis. Et tamen quos adstringat consideremus, repetentes superiora lectionis

Luce 11.

ipſus, vt euidentius comprehendamus. Dicebant Iudæi: Hic non eiicit dæmonia niſi in Beelzebub principe dæmoniorum. Reſpondit Ieſus: Omne regnum diuiſum contra ſe deſtruetur, & omnis ciuitas vel domus diuiſa contra ſe, non ſtabit. Si enim Satanſas Satanam eiicit, aduerſum ſe diuiſus eſt: quomodo ergo ſtabit regnum eius? Quod ſi ego in Beelzebub eiicio dæmonia, filij veſtri in quo eiiciunt? De iis utique expreſſum videmus, qui Dominum Ieſum in Beelzebub eiicere dæmonia loquebantur, quibus ſic reſpondit Dominus, quod Satanæ hæreditas in iis eſſet qui Satanæ compararent Saluatorē omnium, & in regno diaboli conſtituerent Chriſti gratiā. Et vt cognoſceremus quia de hac dixit blaſphemia, adiunxit: Progenies viperarum, quomodo poteſtis bona loqui, cum ſitis mali? Hos ergo qui hæc loquuntur, negat ad veniam pertinere. Denique Petrus Simoni, qui magicæ artis conſuetudine deprauatus putaret, quod gratiam Chriſti per impoſitionem manus, atque inſuſionem Spiritus ſancti compararet pecunia, ait: Non eſt tibi pars neque ſors in hac fide, quia cor tuum non eſt rectum apud Deum. Pœnitentiam itaque age ab hac nequitia tua, & precare Dominum, ſi fortè remittatur tibi recordatio cordis tui. In obligatione enim iniquitatis, & amaritudine fellis video te eſſe. Vides quod hunc magica vanitate blaſphemantem in Spiritum ſanctum, Apoſtolica authoritate condemnet, & eò magis quia puram conſcientiam fidei non habebat: & tamen non intercluſit ei ſpem veniæ, quem inuitauit ad pœnitentiam? Reſponſum eſt igitur à Domino blaſphemiæ Phariſæorū, & ideò his poteſtatis ſuæ gratiam negat, quæ in remiſſionem peccatorum eſt, qui cœleſtem eius poteſtatem diabolico ſultam ſuffragio vindicarent. Eos quoque aſſerit, diabolico uti ſpiritu, qui ſepararent eccleſiam Dei: vt omnium temporum hæreticos & ſchiſmaticos comprehenderet, quibus indulgētiam negat: quod omne peccatum circa ſingulos eſt, hoc in vniuerſos. Soli enim ſunt qui volunt ſoluere Chriſti gratiam, qui eccleſiæ membra diſcerpunt, propter quā paſſus eſt Dominus Ieſus, Spirituſque ſanctus datus eſt nobis. Denique vt ſciatis quia de diſperſoribus dicit, ſic habemus ſcriptum: Qui non eſt mecum, contra me eſt: & qui non colligit mecum, diſpergit. Et vt ſciremus de his dictum, ſtatim ſubiunxit: Ideò dico vobis, omne peccatum & blaſphemia remittetur hominibus, ſpiritus autem blaſphemia non remittetur hominibus. Cum dicit, Ideò dico vobis: nōne euidenter hoc præ cæteris à nobis intelligi voluit? Meritoque adiunxit: Arbor bona bonos fructus facit, mala autē arbor malos fructus facit. Cōgregatio enim mala bonum facere fructum nō poteſt. Arbor itaque congregatio eſt, fructus boni arboris, filij eccleſiæ ſunt. Et ideò reuertimini ad eccleſiam, ſi qui vos ſeparatiſtis impiè. Omnibus enim conuerſis pollicetur veniam, quia ſcriptum eſt: Omnis quicumque inuocauerit nomen Domini, ſaluus erit. Denique etiam Iudæorum populus qui dicebat de Domino Ieſu: Dæmonium habet: qui dicebat: In Beelzebub eiicit dæmonia: qui crucifixus Dominū Ieſum, Petri prædicatione voeatur ad baptiſmum, vt ſceleris tanti merita deponat.

Acto. 8.

Matth. 12.

1. Cor. 2.

1. Cor. 8.

De infructuosa pœnitentia Iudæ, qui non coram Deo, ſed coram Iudæis pœnituit, quodque pœnitentia debeat eſſe ſyncera, non dolofa. Et quomodo intelligenda ſint verba Apoſtoli Petri, quibus Nouatiani errorem ſuum defendunt. De differenti quoque acceſſu ad baptiſmū atque pœnitentiam.

CAPVT V.

Sed quid mirum, ſi ſalutem negatis aliis, qui veſtram recuſatis? licet illi nihil deſerant qui à vobis pœnitentiā petunt. Arbitror enim quod etiam Iudas potuiſſet tanta Dei miſeratione non excludi à veniā, ſi pœnitentiam non apud Iudæos, ſed apud Chriſtum egiſſet. Peccaui, inquit, quod tradiderim ſanguinem iuſtum. Reſponderunt: Quid ad nos? Tu videris. Quæ vox alia veſtra eſt cum etiam minoris peccati reus vobis factū proprium conſitetur? Quid reſpondetis aliud niſi hoc, Quid ad nos? tu videris. Hunc ſermonē laqueus ſequitur: eò ſeralior eſt pœna, quò culpa eſt minor. Sed ſi iſti non conuertuntur, vel vos reuertimini, qui lapſu vario de innocentia fideique præcelſo ſtaſtigio decidiftis. Bonū Dominum habemus, qui velit donare omnibus, qui te per Prophetam vocauit, dicens: Ego ſum, ego ſum qui deleo iniquitates tuas, & memor non ero, tu autem memor eſto, & iudicemur. Reſeruit tamen queſtionem de verbo Apoſtoli Petri: quia dixit: Si fortè, & putant non confirmari Petrum vt agentem pœnitentiam peccatum remitteret. Sed conſiderent de quo loquatur, hoc eſt, de Simone, qui non ex fide crederet, ſed dolum cogitaret. Denique & Dominus dicenti ei, cuius non plenam ſynceritatē videret, Sequar te, ait: Vulpes foueas habent. Quem ergo Dominus ante baptiſmū prohibuit ſequi, quoniam fraudulentum videbat: miraris ſi poſt baptiſmum præuaricantem non abſoluit Apoſtolus, quē in obligatione iniquitatis manere pronunciat? Sed hoc illis reſponſum ſit. Ego autem nec Petrum dubitaſſe dico, nec verbis vnius præiudicio tātā cauſam ſtrangulandam arbitror. Nam ſi putant dubitaſſe Petrum, nunquid & Deus dubitauit, qui ait ad Hieremiam Prophetam: Sta in atrio domus Domini, & reſponſum dabis omni Iudæ, iis qui veniunt adorare in domo Domini, omnia verba quæ conſtitui tibi reſpondere illis: noli auferre verbum, forſitā audient, & auertentur? Dicant ergo Dominū ignoraſſe quid eſſet futurum. Sed non ignorantia eo verbo exprimitur: ſed in ſcripturis diuinis frequens huiusmodi conſuetudo aduertitur, eò quod ſimplex ſit elocutio. Siquidem & ad Ezechiel dicit Dominus: Fili hominis mittam ego te ad domum Iſraël, ad eos qui me exacerbauerunt, ipſi & patres eorum vſque in hodiernum, & dices ad eos: Hæc dicit Dominus, ſi fortè audient & terrebuntur. Neſciebat ergo eos poſſe aut non poſſe conuerti? Non ergo ſemper dubitantis iſta eſt elocutio. Denique ipſi ſapientes ſæculi, qui omnem gloriam ſuam ſtatuant in expreſſione verborum, quod latinè fortè dicimus, græcè τολμα non vbiq; pro dubitatione poſuerunt. Aiunt itaque dixiſſe primum ſuorum Poētā: ἢ τολμα λέγει ἰσομυα, quod eſt, citò vidua ero. Et alibi: τολμα γὰρ ὅτι καὶ ταὶ πένουσι ἀγαοὶ πάντες ἐφορμυθέντες. Non enim dubitaret omnibus ſimul inſurgentibus,

Matth. 27.

Eſai. 43.

Acto. 8.

Matth. 8.

Hier. 26.

Ezech. 3.

Iliad. 3.

Matth. 21.

Ioan. 8.

1. Cor. 8.

Hierem. 31.

Tab. 1.

Hierem. 31.

bus, vñ facile ab vniuerſis poſſe proſterni. Sed nos noſtris magis quàm alienis vtamur. Denique habes in euangelio, quia ipſe filius de patre ait, cum miſiſſet ſeruos ad vineam ſuam, & occiſi eſſent, dixiſſe patrem: Mittam filium meum dilectiſſimum, forſitan ipſum verebuntur. Et alibi ex ſua perſona filius ait: Neque me ſcitis, neque patrem meum. Si enim me ſciritis, & patrem meum forſitan ſciritis. Si ergo his verbis vſus eſt Petrus, quibus Dominus vſus eſt ſine præiudicio ſententiæ ſuæ, cur non accipiamus & Petrum his vſum ſermonibus ſine ſuæ fidei præiudicio? Neque poterat dubitare de Chriſti munere, qui ſibi ſoluendorum peccatorum dederat poteſtatem, præſertim cum verſutiis hæreticorum locum non deberet relinquere, qui ideo volunt ſpē hominum deſtituere, vt iterandi baptiſmatis apud deſperantes facilius inducant perſuaſionem. Sed Apoſtoli hoc habentes ſecundum Chriſti magiſterium pœnitentiam docuerunt, ſpoſponderunt veniam, culpam relaxauerunt: ſicut & docuit Dauid, dicens: Beati quorum remiſſæ ſunt iniquitates, & quorum tecta ſunt peccata: Beatus vir cui non imputauit Dominus peccatum. Vtrunque enim beatū dixit, & cuius iniquitas remittitur per lauacrum, & cuius peccatum tegitur operibus bonis. Qui enim agit pœnitentiam, nō ſolum diluere lachrymis debet peccatum ſuum: ſed etiam emendationibus factis operire & tegere delicta ſuperiora, vt non ei imputetur peccatum. Ergo tegamus lapſus noſtros poſterioribus factis, mundemus ſletibus, vt audiat nos Dominus deus noſter ingemiſcentes, ſicut audiuit lachrymantem Effrem, quemadmodum ſcriptum eſt, dicente deo: Audiens audiui Effrem lachrymantem. Et ipſa verba Effrem lamentantis expreſſit dicens: Caſtigati me, & caſtigatus ſum, ſicut vitulus non ſum edoctus. Vitulus enim ludit, & præſepe deſerit, & ideo Effrem ſicut vitulus non eſt edoctus lōgè poſitus à præſepi, quia præſepe Domini deſeruit, & Hieroboam ſecutus vitulos adorauit, quod prophetia futurum per Aaron indicauerat, ſic lapſurum populum Iudæorum. Ideoque agens pœnitentiam dicit: Conuerte me, & conuertar: quia tu Dominus meus: quia in nouiſſimo captiuitatis meæ pœnitentiam egi, & poſtquam cognoui, ingemui ſuper dies confuſionis, & ſubiectus ſum tibi, quia accepi opprobrium & demonſtraui te.

De inſtructione atque exhortatione ad lamenta pœnitentiæ ex diuerſis ſacræ ſcripturæ ſententiis atque exemplis.

CAP. VI.

Aduertimus quomodo agēda ſit pœnitentia, quibus ſermonibus, quibus ſletibus, vt peccati dies cōfuſionis appelletur. Cōfuſio eſt enim quādo Chriſtus negatur. Et ideo ſubiiciamus nos deo, vt non ſubditi ſimus peccato, & delictorum noſtrorum memoriam recenſentes tanquam opprobrium erubescamus, non velut quandam gloriam prædicemus, ſicut quidam expugnata pudicitia, oppreſſa iuſtitia gloriantur: & tanta fiat conuerſio, vt qui deſi non agnoſcebamus, ipſi eum iam aliis demonſtre-mus: motus autem domiaus tali conuerſione no-

ſtra reſpondeat: A iuuetute mea eſ tu filius dilectus mihi Effrem, vt puer in deliciis, quoniam eo quod ſermones mei in ipſo ſunt, memoria memor ero ei, propterea feſtinaui ſuper illum, miſericordia miſerebor eius, dixit Dominus. Quam autem miſericordiam nobis polliceatur, infra oſtendit dicens: Incubraui omnem animam ſtidentem, & omnem animam eſurientem ſatiaui. Ideo exurrexi, & vidi: & ſomnus meus mihi dulcis eſt. Aduertimus quod peccātibus Dominus ſacramenta promittat ſua, & ideo omnes conuertamur ad Dominum. Si iſti non conuertuntur, vel vos reuertimini qui lapſu vario de innocentia fideique præcelſo ſtaſtigio decidiftis. Bonum Dominum habemus, qui velit donare omnibus, qui te per Prophetā vocauit, dicens: Ego ſum, ego ſū qui deleo iniquitates tuas, & memor nō ero: tu autē memor eſto: vt iudicemur. Ego, inquit, memor nō ero, tu autē memor eſto, hoc eſt, nō reuoco illa: quæcunque delicta donauit tibi, velut quadam obliuione tecta ſint, tu autem memor eſto. Ego, inquit, memor non ero propter gratiam, tu memor eſto propter correctionem: memor eſto vt ſcias donatum eſſe peccatum, ne glorieris quaſi innocens, ne te iuſtificando plus ingraueris: ſed ſi vis iuſtificari, fatere delictum tuum. Soluit enim criminum nexuſ verecunda confeſſio peccatorum. Vides quid à te exigat deus tuus, vt memor ſis eius quam accepisti gratiæ. Non glorieris quaſi non acceperis. Vides qua remiſſionis pollicitatione te prouocet ad conſtitendum. Vide ne reluētando mādatis cœleſtibus in deuotionem Iudæorum incidas, quibus dicit Dominus Ieſus: Cantauimus vobis, & non ſaltaſtis: lamentauimus, & nō ploraſtis. Vilis ſermo, ſed non vile myſteriū. Et ideo cauendū ne quis vulgari quadā ſermonis huius deceptus interpretatione, putet nobis ſaltationis lubricæ hiſtrionicos motus, & ſcennæ deliramēta mandari (hæc etiam in adoleſcētula ætate vitioſa ſunt) ſed ſaltationē eam mādauit, qua ſaltauit dauid ante arcem Domini. Totum enim decet quicquid deſertur religioni, vt nullū obſequiū quod proficiat ad cultum & obſeruantiam Chriſti, erubescamus. Non ergo illa deliciarum comes, atque luxuriæ ſaltatio prædicatur: ſed qua vnusquisq; corpus attollat impigrum, nec humi pigra iacere membra, vel tardis ſinat torpere veſtigiiſ. Saltabat ſpiritualiter Paulus cum ſe pro nobis extendere, & poſteriora obliuiſcens, priora appetens, contenderet ad brauium Chriſti. Tu quoque cum ad baptiſmum venis, manus cleuare, pedes quibus ad æterna conſendas, velocioreſ habere admoneris. Hæc ſaltatio fidei ſocia, gratiæ cōmes. Hoc eſt ergo myſterium: Cantauimus vobis, noui utique canticiū teſtamenti, & non ſaltaſtis, hoc eſt, non eleuaſtis animum ad ſpiritualem gratiam. Lamentauimus, & non ploraſtis: hoc eſt, non egiſtis pœnitentiam. Et deo derelictus eſt Iudæorum populus, quia nec egit pœnitentiam, & gratiam reſutauit. Per Ioannem pœnitentia, per Chriſtum gratia. Iſtam quaſi Dominus donat, illam quaſi ſeruus annūciat. Vtrūque igitur eccleſia cuſtodit, vt & conſequatur gratiam, & non abiiciat pœnitentiam. Gratia enim munus largientis eſt, pœnitentia delinquentis remedium. Sciuit Hieremias magnum remedium eſſe

Hierem. 31.

Eſai. 43.

Luce. 7.

2. Reg. 6.

Philip. 3.

Thre.1.

poenitentia, quam in Threnis suis suscepit pro Hierusalem, & ipsam inducit agentem Hierusalem, dicens: Plorans plorauit in nocte, & lachryma eius in maxillis eius, nec est qui consoletur ab omnibus qui diligunt eam. Via Sion lugent. Et adiecit: in his ergo fleo, hinc oculi mei caligauerunt a fletu, quia clongauit a me qui me consolabatur. Aduertimus quod hunc malorum suorum acerbissimum cumulum arbitrabatur, quia deerat qui consolaretur mœretem. Quomodo ergo vos ipsam consolationem aufertis, qui spem relaxandæ negatis poenitentia? Sed audiant qui agunt poenitentiam, quomodo agere debeant, quo studio, quo affectu, qua mentis intentione, qua intimatorum concussione viscerum, qua cordis conuersione. Vide, inquit, Domine, quia tribulor, venter meus turbatus est a fletu meo, conuersum est cor meum in me. Cognouisti intentionem animi, fidem mentis cognosce, & habitum corporis. Sederunt, inquit, in terra, tacuerunt seniores filia Sion, & impouerunt terram super caput suum, præcinxerunt se cilicio, deduxerunt in terram principes, virgines Hierusalem defecerunt in lachrymis, oculi mei caligauerunt. Turbatus est venter meus, effusa est in terra gloria mea. Sic fleuit & Ninive populus, & denunciatur excidium ciuitatis euasit. Tanta est enim poenitentia medicina, vt mutare videatur sua Deus sententiam. In te est igitur vt euadas: vult rogari Dominus, vult de se sperari, vult sibi supplicari. Homo es, & vis rogari vt ignoscas, & putas deū tibi non roganti ignoscere? Ipse Dominus Hierusalem fleuit, vt quia ipsa flere nolebat, domini lachrymis ad veniam pertineret. Ipse nos flere vult, vt euadere possimus sicut habes scriptum in euangelio: Filia Hierusalem nolite me flere, sed vosipsas flere. K Fleuit Dauid, & meruit vt mortem populi pereuntis diuina remoueret misericordia, quando tribus sibi propositis optionibus, eam tamen in qua maiorem Domini miseratione experiretur, elegit. Quid erubescis tu peccata tua flere, cum Deus etiam prophetas iusserit flere pro populis? Denique & Ezechiel iussus est flere Hierusalem, & accepit librum in cuius capite scripta erant, lamentatio, & melos, & vā: duo tristitia, & vnum delectabile: quoniam ille saluus erit in futurum, qui in hoc seculo plus fleuerit. Cor enim sapientum in domo luctus, & cor stultorum in domo epularū. Et ipse Dominus ait: Beati qui nunc fletis quia ridebitis.

Luca 23.
2. Reg. 14.

Ezech. 2.

Ecles. 7.
Luca 6.

De Lazaro suscitato, et fletu sororum eius. De lachrymatione quoque Iesu, ubi spiritalis resurrectio peccatorum innuitur. De inuidia quoque Iudeorum qui Lazarum interficere cogitabant, quorum duritia Nonatiani successores sunt, qui per poenitentiam suscitatos interficere volunt.

C A P. V I I.

Esai. 43.

Leamus igitur ad tempus, vt exultemus in æternum. Timeamus Dominum, præueniamus eum confitendo peccata nostra. Corrigamus lapsus nostros, emendemus errorem, ne & de nobis dicatur: Heu me anima, quia periit timor tuus a terra: & qui corrigat, in hominibus non est. Quid vereris apud bonum Dominum tuas iniquitates fateri? Dic, inquit, iniquitates tuas, vt iustificeris. Adhuc reo cul-

pæ, iustificationis præmia proponuntur. Ille enim iustificatur, qui proprium crimen sponte agnouerit. Denique iustus in exordio sermonis accusator est sui. Nouit omnia Dominus, sed expectat vocem tuam: non vt puniat, sed vt ignoscat: non vult vt insultet tibi diabolus, & celantem peccata tua arguat. Præueni accusatorem tuum: si te ipse accusaueris, accusatorem nullum timebis: si te detuleris ipse, & si mortuus fueris reuiuifces. Veniet ad monumentum Christus, & si viderit flere pro te Martham boni fœminam ministerij, & flere Mariam quæ attentè audiebat verbum Dei, sicut sancta ecclesia quæ optimam partem sibi elegit: mouebitur misericordia, cum viderit in tuo obitu lachrymas plurimorum, & dicet: Vbi posuistis eum? hoc est, in quo reorum statu est, in quo poenitentium ordine? Videam quem fletis, vt lachrymis suis ipse me moueat. Videam si iam peccato ei cuius venia poscitur, defunctus est. Dicit plebs: Veni, & vide. Quid est veni? Hoc est, veniat peccatorum remissio, veniat defunctorum vita, mortuorum resurrectio, veniat & in hunc peccatorem regnum tuum. Veniet itaque, & leuari lapidem iubebit, quem ceruicibus peccatoris lapsus imposuit. Potuit remouere lapidem imperio sermonis. Iubenti enim Christo etiam insensibilis solet natura obedire. Poterat tacita vi operationis occulte transferre saxum sepulchri, in cuius passione motis subito lapidibus plurima defunctorum sepulchra patuerunt: sed hominibus iussit vt remouerent lapidem: in veritate quidem, vt increduli crederet quod videbant, & aspicerent resurgentem mortuum. In typo autem, quod nobis donaret vt leuarem delictorum onera, moles quasdam reorum. Nostrium est onera remouere, illius est resuscitare, illius educere de sepulchris exutos vinculis. Videns itaque graue onus peccatoris illachrymat Dominus Iesus: solam enim flere non patitur ecclesiam. Compatitur dilectæ suæ, & dicit defuncto: Veni foras: hoc est, qui iaces in tenebris conscientia, & delictorum tuorum sordibus quodam reorum carcere, Exi foras, delictum proprium prode, vt iustificeris: ore enim confessio fit ad salutem. Si confessus fuerit a Christo vocatus, claustra rumpentur, & omnia soluentur vincula, etsi corruptelæ corporeæ fœtor grauis sit. Quatriduū enim habebat ille cuius fœtebat in tumulo caro: cuius autem caro non vidit corruptionem, triduo fuit in sepulchro. Carnis enim vitia nesciuit, quæ ex quatuor constat elementorum substantiis. Quantumlibet ergo mortui fœtor sit, aboletur omnis vbi sacrum redoleuerit vnguentum: & surgit defunctus, & soluere iubentur eius vincula, quæ adhuc in peccato sunt: tollere velamē de facie eius, quod veritatem gratia quam acceperat, obumbrabat. Sed quia venia donatus est, reuelare faciem, aperire vultum iubetur. Non habet enim quod erubescat, cui peccatum remissum est. In tanta verò Domini gratia, tantoque diuini muneris miraculo, cum oporteret vniuersos latari, commouebantur impij, & aduersus Christum concilium congregabant: Lazarum quoque interficere volebant. Nonne meritò eorum successores vos fore cognoscitis, quorum duritia hæredes istis? Nam & vos indignamini, & contra ecclesiam congregatis concilium: quia

Proverb. 18.

Luca 10.

Ioan. 11.

Rom. 10.

Psal. 15.

Ioan. 12.

ibidem.

2. Cor. 13.

De spiritalibus vnguentis, atque inibi author quædam modestè de seipso subiicit. C A P. V I I I.

1. Cor. 5.
2. Cor. 2.

ibidem.

Ioan. 12.

Luca 15.

Math. 9.

Luc. 7.

quia videtis mortuos in ecclesia reuiuifcere, & peccatorum indulta venia resuscitari. Itaque, quod in vobis est, per inuidiā rursus vultis interficere suscitatos. Sed Iesus non reuocat beneficia, imò cumulo suæ liberalitatis amplificat. Reuifit sollicitè resuscitatum, & celebratæ resurrectionis gratia lætus ad cœnam venit, quam ei sua præparauit ecclesia, in qua ille qui fuerat mortuus, vnus inter discumbentes cum Christo inuenitur. Tunc mirantur omnes qui vident puro vtique obtutu mentis, qui inuidere non norunt. Tales enim ecclesia filios habet. Miratur (vt dixi) quomodo ille qui iacebat in tumulo heri & nudius tertius, vnus sit de discumbentibus cū Domino Iesu. Ipsa Maria mittit vnguentum in pedes Domini Iesu. Ideo fortè in pedes, quia vnus de infimis ereptus est morti. Omnes enim corpus Christi sumus, sed alij fortè superiora membra sunt. Os erat Christi Apostolus qui dicebat: Experimentum caritatis eius qui in me loquitur Christus? Os eius propheta per quos loquebatur futura. Vtinam ego pes eius esse merear, & mittat in me Maria vnguentum suum preciosum, & vngat, & peccata extergat.

A mis lauit. Vtinam mihi quoque pedum tuorum lutum Iesu referues, quos dum in me deambulas, inquinaasti. Vtinam fordes vestigiorum tuorum detergendas mihi offeras, quas ego actu meo tuis affixi gressibus. Sed vnde mihi aqua viua, qua pedes tuos possim lauare? Si aquam non habeo, habeo lachrymas, quibus dum pedes tuos lauo, vtinam me ipsum diluam. Vnde mihi vt de me dicas: Dimissa sunt ei peccata multa, quia dilexit multum? Plus debuisset me fateor, & plus dimissum mihi, qui de forensium strepitu iurgiorum, & à publicæ terrore administrationis, ad sacerdotium vocatus sum: & ideo vereor ne ingratus inueniar, si minus diligam, cui plus dimissum est. Sed non omnes mulierem istam æquare possunt, quæ etiam Simoni, qui prandium domino dabat, merito prælata est, quæ omnibus qui volunt veniam promereri, magisterium præstitit, osculando pedes Christi, lachrymis lauando, tergendocrinibus, vngendo vnguento. In osculo insigne charitatis est, & ideo dicit Dominus Iesus: Osculetur me ab osculo oris sui. Capilli quid significant, nisi vt mouearis inclinata omni infularum dignitate secularium ad obsecrandam indulgentiam, ad terram te ipse prosternas: vt humi iacens moueas misericordiam? Vnguento quoque bonæ conuersionis exprimitur odor. Rex nempe erat Dauid, & dicebat: Lauabo per singulas noctes lectum meum, lachrymis stratum meum rigabo. Et ideo tantam gratiam meruit, vt ex eius familia virgo eligeretur qua nobis partu proprio Christum ederet. Ideo & ista in euangelio prædicatur mulier. Tamen si hanc æquare nō possumus, scit Dominus Iesus & infirmis subuenire, vbi non est quæ possit parare conuiuium, quæ deferre vnguentum, fontem aquæ viuæ secum portare. Venit ipse ad sepulchrum. Vtinam ergo ad hoc monumentum meum digneris accedere Domine Iesu, tuis me lachrymis laues, quoniam durioribus oculis non habeo tantas lachrymas, vt possim mea lauare delicta. Si illachrymaueris pro me, saluus ero: si dignus fuero lachrymis tuis, fœtorem abstergo delictorum omnium. Si fuero dignus vt paulisper illachrymes, vocabis me de monumento huius corporis, & dices: Exi foras: vt non intra corporis huius angustias incluse teneatur cogitationes mee, sed egrediantur ad Christum, in lumine versentur, vt non cogitem opera tenebrarum, sed opera lucis. Qui enim peccatum cogitat, intra suam conscientiam studet se ipse includere. Voca ergo foras seruum tuum. Quamuis ligatus vinculis peccatorum meorum victos habeam pedes, innexas manus, & cogitationibus & operibus mortuis iam sepultus, te vocante liber egrediar, & inueniar vnus de discumbentibus in conuiuio tuo, & domus tua precioso repleatur vnguento, si quem redimere dignatus es, custodieris. Dicitur enim, Ecce ille non in ecclesiæ nutritus sinu, non edomitus à puero, sed raptus à tribunalibus, abductus à vanitatibus seculi huius, à præconis voce ad Psalmistæ assuefactus canticum, in sacerdotio manet nō virtute sua, sed Christi gratia, & inter conuiuas mensæ cœlestis recumbit. Serua Domine munus tuum, custodi donum quod contulisti etiam refugienti. Ego sciebam quod non eram dignus vocari episcopus, quoniam dederam

ibidem.

Cantic. 11.

Psal. 6.

Ioan. 11.

Ioan. 12.

me seculo huic: sed gratia tua sum quod sum, & sum quidem minimus omnium episcoporum, & infimus meritò: tamen quia & ego laborem aliquem pro sancta ecclesia tua suscepi, hunc fructum tuere, ne quem perditum vocasti ad sacerdotium, eum sacerdotem perire patiaris: ac primum vt condolare norimus peccantibus affectu intimo. Hæc enim summa virtus, quia scriptum est: Et non gaudebis super filiis Iuda in die perditionis eorum, & ne magna loquaris in die tribulationis eorum: sed quotienscunque peccatum alicuius lapsi exponitur, compatiar: nec superbe increpem, sed lugeam & desceam: vt dum alium fleo, me ipsum desceam dicens: iustificata est magis Thamar quam ego. Fortasse adolescentula lapsa sit occasione, quæ delictorum fomites sunt, decepta ac præcipitata sit: peccamus & seniores. Repugnat in nobis lex huius carnis legi mentis nostræ & captiuos nos trahit in peccatum, vt faciamus quod nolumus. Illi de ætate suppetit exultatio, mihi iam nulla. Illa enim debet discere, nos docere. Ergo iustificata est magis Thamar quam ego. Incusamus alicuius auaritiam, recordemur si nihil ipsi auarè fecimus: & si fecimus, quoniam radix est malorum auaritia, & tanquam sub terra occultè in nostro serpit corpore: dicamus singuli, iustificata est magis Thamar quam ego. Si commoti fuerimus in quenquam grauiter, leuiorem causam laicus habet quam episcopus: eo quod commotus egerit aliquid, retractemus nobiscum, & dicamus: iustificatus est magis iste qui commotionis arguitur, quam ego. Hæc enim si dicamus, ipsi nobis cauemus, ne dicat nobis Dominus Iesus, aut quisquam de discipulis eius: Festucam in oculo fratris tui vides, trabem autem quæ in oculo tuo est, non vides? Hypocrita eice primum trabem de oculo tuo, & tunc videbis eicere festucam de oculo fratris tui. Non ergo erubescamus dicere grauiorem nostram culpam esse quam eius quem arguendum putamus, quia dixit hoc Iudas qui arguebat Thamar, & recordatus suam ipse culpam ait: Iustificata est magis Thamar quam ego: in quo & altitudo mysterij est, & morale præceptum, & ideo culpæ eius deputatum non est, quia ipse se accusauit prius quam ab aliis accusaretur. Non ergo gaudeamus super alicuius peccato, sed magis lugeamus: quia scriptum est: Noli supergaudere mihi inimica mea quia cecidi, sed resurgam: quoniam si fidero in tenebris, Dominus illuminabit me. Iram Domini sustinebo, quia peccaui ei, donec iustificet causam meam, & faciat iudicium meum, & educat me ad lumen, & videbo iustitiam eius, & videbit inimica mea, & cooperietur confusione, quæ dicit ad me: Vbi est Dominus Deus tuus? Oculi mei videbunt eam, & erit in conculcationem sicut lutum in via. Nec immeritò, quoniam qui lapsu alieno gaudet, diaboli gaudet victoria. Et ideo doleamus magis cum audimus periisse hominem, pro quo Christus mortuus est, qui nec in messe stipulam negligit. Atque vtinam hanc stipulam in messe, hoc est, inanem auenam fructus mei non abiciat, sed colligat, sicut ait: Heu me quia factus sum sicut qui colligit stipulam in messe, & racemum in vindemia: vt vel primitiua manducet in me gratiæ suæ, etsi posteriora non approbem. Ergo &

Genes. 38.

1. Tim. 6.

March. 7.

Michæa 7.

Ibidem.

agendam pœnitentiam, & tribuendam veniam credere nos conuenit, vt veniam tamen tanquam ex fide speremus, non tanquam ex debito. Aliud est enim mereri, aliud præsumere. Tanquam ex syngrapha fides impetrat. Præsumptio autem arroganti est propior quam roganti. Prius solue debitum, vt quod speraueris, impetrare merearis. Solue boni affectum debitoris, vt vsuram non facias: sed fidei tuæ censu contracti nominis fœnus euacues. Plura soluendi habet subsidia qui Deo, quam is qui homini debet. Homo pecuniam pro pecunia reposcit, quæ non semper debitori præsto est: Deus affectum exigit, qui in tua potestate est. Nemo pauper est qui Deo debet, nisi qui seipsum pauperem fecerit. Et si non habet quæ vendat, habet quæ soluat. Oratio, lachrymæ, ieiunia, debitoris boni census est, multoque vberior quam si quis ex precibus fundorum pecuniam sine fide deferat. Denique pauper erat Ananias cum vendito agro pecuniam deferret ad apostolos, vnde nec soluere se potuit, sed implicauit. Diues illa vidua quæ duo ara minuta in gazophylaciū misit, de qua dictum est: Hæc vidua pauperula plus omnibus misit. Non enim pecuniam Deus, sed fidem quærit.

De elemosyna qua intentione fieri debeat. De falsa quoque & infructuosa pœnitentia multiplicibus modis.

CAP. IX.

Neque ego abnuo liberalitatibus in pauperes factis posse minui peccatum, sed si fides commendet expensas. Quid enim prodest collatio patrimonij sine gratia charitatis? Sunt qui iactantiam solam decore largitatis affectent, vt eo se probatos vulgo velint, quod sibi nihil reliquerint: sed dum præsentis seculi mercedem requirunt, non reconduunt in futurum: & quia hinc perceperunt mercedem suam, illic sperare non possunt. Sunt qui opes suas tumultuario mentis impulsu, non iudicio perpetuo, vbi ecclesiæ contulerunt, postea reuocandas putarunt: quibus nec prima merces rata est, nec secunda, quia nec prima iudicium habuit, & secunda habuit sacrilegium. Sunt quos pœnituerit opes suas diuississe pauperibus: sed eos qui pœnitentiam agunt, hoc solum pœnitere non debet, ne ipsius pœnitentiæ agant pœnitentiam. Nam plerique futuri supplicij metu, peccatorum suorum conscij pœnitentiam petunt: & cum acceperint, publicæ supplicationis reuocantur pudore. Hi videntur malorum petisse pœnitentiam, agere bonorum. Nonnulli ideo poscunt pœnitentiam, vt statim sibi reddi communionem velint: hi non tam se soluere cupiunt, quam sacerdotem ligare. Suam enim conscientiam non exuunt, sacerdotis induunt. Præceptum est: Nolite sanctum dare canibus, neque miseritis margaritas vestras ante porcos, hoc est, immundis impuritatibus sacre communionis non impertienda consortia. Itaque videas eos mutata veste incedere, quos lugere & gemere oportebat, quia vestem illam ablutionis & gratiæ fordidarunt: fœminas autem margaritis onerare aures, curuare ceruices, quas bene Christo, non auro inclinent: quæ seipsas flere debebant,

Act. 5. Luca 21.

Matth. 6.

† hoc solum immerere oportet, ne, &c.

Matth. 7.

† spiritibus.

bebant, quod margaritâ quæ de cœlo est, perdiderunt. Sunt etiam qui arbitrentur hoc esse pœnitentiam, si abstineant à sacramentis cœlestibus. Hi seuiorens infelices iudices sunt, qui pœnâ præscribunt sibi, declinant remedium, quos vel pœnam suam conueniebat dolere, quia cœlesti fraudarentur gratia. Alij proposita spe agenda pœnitentiæ licentiam sibi delinquendi propagatam putant, cum pœnitentia remedium peccati sit, nō peccandi incentiuum. Vulnere enim medicamentum necessarium est, non vulnus medicamento: quia propter vulnus medicamentum quaeritur, non propter medicamentum vulnus desideratur. Infirma deinde spes quæ committitur tempori, cum omne tempus incertum sit, non omni spes tempori sit vt superstes.

Quod pœnitentia sit faciendâ cum humilitate & oratione atque fletu, quorum necessitas exemplis scriptura probatur. De pœnitentiâ quoque publica in ecclesiâ non iterandâ, & de renunciatione sui ipsius, atque pristina vitæ, atque crucis dominicæ bauulatione pœnitentibus opportunis.

CAP. X.

AN quisquam ferat vt erubescas Deum rogare, qui non erubescis rogare hominem: & pudeat te Deo supplicare quem non lateas, cum te non pudeat peccata tua homini quem lateas confiteri? An testes precationis & cōscios refugis, cum si homini satis faciendum sit, multos necesse est ambias, obsecras vt dignentur interuenire, ad genua te ipse prosternas, osculeris vestigia, filios offeras culpæ adhuc ignaros paternæ etiam veniæ veniæ creatores? Hoc ergo in ecclesiâ facere fastidis, vt Deo supplices, vt patrocinium tibi ad Deum obsecrandum sanctæ plebis requiras, vbi nihil est quod pudori esse debeat, nisi non fateri, cum omnes simus peccatores, vbi ille laudabilior qui humilior: ille iustior, qui sibi abiecior? Flectat pro te mater ecclesiâ, & culpam tuam lachrymis lauet: videat te Christus mœrentem, vt dicat: Beati tristes, quia gaudebitis. Amat, vt pro vno multi rogent. Denique in euangelio motus viduæ lachrymis, quia plurimi pro ea flebant, filium eius resuscitauit. Ideo citius exaudiuit Iesus Petrum vt Dorcas resurgeret, quia pauperes mortem mulieris ingemiscabant. Ideo ipsi Petro statim dimisit, quia amarissimè fleuit. Et tu si amarissimè fleas, Christus ad te respiciet, culpa discedet. Vfus enim doloris ablegat luxuriam criminis, erroris delicias. Ita dum dolemus admissa, admittenda excludimus, & fit quædam de condemnatione culpæ, disciplina innocentia. Nil ergo te reuocet à pœnitentiâ, hæc tibi communis cum sanctis est. Vtinamque imitanda talis, qualis sanctorum deploratio. Dauid manducabat sicut panem cinerem, & potum suum, lachrymis temperabat. Ideo nunc amplius gaudet, qui amplius fleuit. Per exitus aquarum descendunt, inquit, oculi mei. Ioannes multum plorauit, & reuelata sibi dicit Christi mysteria. At verò illa mulier quæ cum esset in peccatis, & deberet flere, gaudebat, & veste purpurea atque coccinea operiebatur, & auro se multo & preciosis lapidibus ornabat, nunc æterni fletus luget ærumnam. Meritò repre-

Luc. 6. Luca 7.

Act. 9.

Psal. 101.

henduntur qui sapius agenda pœnitentiam putant, quia luxuriantur in Christo. Nam si verè egerent pœnitentiam, iterandam postea non putarent: quia sicut vnum baptisma, ita vna pœnitentia, quæ tamen publicè agitur. Nam quotidiani nos debet pœnitere peccati: sed hæc delictorum leuior, illa grauior. Facilius autem inueni qui innocentiam seruauerint, quam qui congruè egerint pœnitentiam. An quisquam illam pœnitentiam putat, vbi acquirandæ ambitio dignitatis, vbi vini effusio, vbi ipsius copulæ coniugalis vsus? Renunciandum seculo est, somno ipsi minus indulgendum quam natura postulat, interpellandus est gemitibus, interumpendus est suspiriis, sequestrandus orationibus, viuendum ita, vt vitali huic moriamur vsui, seipsum sibi homo abneget, & totus mutetur: sicut quædam adolescentem fabulæ serunt post amores meretricios peregrè profectum, & abolito amore regressum postea veteri occurrisse dilectæ, quæ vbi non interpellatam mirata putauerit non recognitam, rursus occurrens dixerit: Ego sum: responderit ille: Sed ego non sum ego. Vnde bene Dominus ait: Qui vult post me venire, abneget semetipsum sibi, & tollat crucem suam, & sequatur me. Etenim qui mortui & sepulti Christo sunt, non debent iterum velut viucentes de hoc mundo decernere. Ne tetigeritis, inquit, nec attaminaueritis, quæ sunt omnia ad corruptelam ipso vsu, eo quod ipse huius vitæ vsus corruptelâ sit integritatis.

De non differendo pœnitentiam. Et de grauitate pœnæ conscientia præteritorum peccatorum memoris, & qua ratione seipsam abscondere non possit. De motibus quoque sensitiuis menti repugnantibus quomodo ad petram Christi elidi debeant.

CAP. XI.

Bona ergo pœnitentia: quæ si non esset, omnes ad senectutem differret ablutionis gratiam. Quibus satis respōsi sit, quia melius est vt habeam quod facciam, quam non habeam quo vestiatur. Sed sicut semel affuta redintegrantur, ita frequenter suta soluuntur. Eos autem qui pœnitentiam differunt, satis ipse Dominus admonuit dicens: Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cœlorum. Nescimus qua hora fur veniat, nescimus an proxima nocte à nobis reposcatur anima. Adam post culpam statim de paradiso Deus eiecit, non distulit, sed statim separauit à deliciis, vt ageret pœnitentiam, statim tunicam vestiuit pelliceam, non sericam. Quid enim est quod differas? An vt plura peccata cōmittas? Ergo quia Deus bonus est, ideo tu malus, & diuitias bonitatis eius & patientiæ contemnis? Sed adducere. Ideo ad omnes sanctus Dauid dicit: Venite adoremus, & procidamus ante eum, & ploremus ante Dominum nostrum qui feci nos. De peccatore autem sine pœnitentiâ mortuo, quia nihil aliud superest nisi grauiter mœrere, nisi flere, habes plorantem ipsum & dicentem: Filius meus Absalon, filius meus Absalon. Qui enim penitus est mortuus, sine vlla exceptione desletur. De his qui exules atque peregrini limitum paternorum, quos lex

March. 16.

March. 3.

Genes. 3.

Roman. 2. Psal. 94.

2. Reg. 19.

Psal. 136.

Moyſi ſancta præſcripſit, mundanis implicabantur erroribus, audis canentem: Super flumina Babylo- nis illic ſedimus, & fleuimus dum recordaremur Sion. Inducit enim lapſorum gemitus in ipſo tem- porum præſentium, & rerum labentium adhuc po- ſitos ſtatu debere reſipiſcere, eorum videlicet ex- plo qui propter peccati præcium deducti erant in captiuitatis ærumnam. Nihil eſt autem quod tam ſummo dolori ſit quàm ſi vnusquique poſitus ſub captiuitate peccati recordetur vnde lapſus ſit, atque vnde deciderit, eo quod ad corporea atque terrena ab illo ſpecioſa ac pulchra diuinæ cognitionis intē- tione deſlexerit. Sic habes Adam abſcondentem ſe vbi Deum cognouit eſſe præſentem, & quaſitum latere voluiſſe, & vocatum à Domino ea voce quæ latentis morderet affectum, hoc eſt Adam vbi eſt? hoc eſt, cur te abſcondis? Cur lateſ? Cur fugis eum quem videre deſiderabas? Ita grauis culpa eſt conſcientiæ, vt ſine iudice ipſa ſe puniat, & velare ſe cupiat, & tamen apud Deum nuda ſit. Et ideo nemo in peccato poſitus arrogare ſibi debet authoritatem aut vſurpationem ſacramentorum, quia ſcriptum eſt: Peccaſti, quieſce. Quod in præſenti psalmo Dauid dicit: In ſalicibus in medio eius ſuſpendimus organa noſtra. Et infra: Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena? Si enim caro menti repugnat, nec ſubdita eſt animi gubernaculo, & mentis imperio, aliena eſt terra, quæ nõ domatur exercitio cultoris: & ideo non poteſt fructus charitatis patientiam pacis afferre. Melius eſt ergo tunc quieſcere, cum exercere non queas opera pœnitentiæ,

Genef. 3.

Genef. 4.
Psal. 136.

ne in ipſa pœnitentia fiat quod poſtea indigeat pœ- nitentia. Quæ ſi ſemel fuerit vſurpata, nec iure cele- brata: nec prioris fructum obtinet, & auferit vſum poſterioris. Sanè & cum caro repugnat, mens ad Dominum debet eſſe intenta: & ſi opera non ſe- quuntur, fides deſeruiat: & ſi impugnant vel carnis illecebræ, vel poteſtates aduerſariæ, maneat mens Deo dedita. Tunc enim maximè vrgemur cum ca- ro cedit, & ſunt qui vehementer incumbant miſeræ animæ, quærentes omne auferre præſidium. Vnde illud eſt: Exinanite exinanite vſque ad fundamen- tum in ea. Quam miſeratus Dauid ait: Filia Babylo- nis miſera. Miſera vtique, quæ Babylo- nis miſera. Miſera vtique, quæ Dei filia eſſe deſiuit. Cui tamen medicum in- uitat dicens: Beatus qui tenebit & allidet paruulos tuos ad petram, hoc eſt, qui infirmas & lubricas cogitationes elidat ad Chriſtum: qui omnes irratio- nables motus ſui reuerentia & diſceptatione com- minuat: vt ſi adulterino quis amore raptatur, exclu- dat ignem, copulamque meretricis, & ſe ſtudio ſuo abdicet, vt Chriſtum acquirat. Didicimus ergo & agendam pœnitentiam, & eo agendam tempore quo culpæ deſerueſcat luxuria, & in captiuitate pec- cati poſitos, reuerentiores nos, non vſurpatores eſſe debere. Nam ſi Moyſi propius accedere geſtienti, vt cognitionem myſterij cœleſtis hauriret, dicitur: Solue calceamentum pedum tuorum: quanto ma- gis nos animæ noſtræ pedes exuere vinculis corpo- ralibus, & grefſus omnes mundi iſtius nexu debe- mus abſſoluere?

ibidem.

Exod. 3.

FINIS.

DIVI AMBROSII AD POE- NITENTIAM AGENDAM EXHORTATIO.

ADMONEO vos fratres in cōſpectu Dei, timori veſtro adiungere timorem meū. Qui autem non timet, timentem me cō- temnit, ſed malo ſuo. Audite ergo quæ dicturus ſum. Certus ſum quia homo baptizatus, ſi vitam, non audeo dicere ſine peccato, ſed ſi vitam ſine crimine duxerit, & alia peccata ha- buerit, quæ quotidie dimittantur in oratione dicenti: Dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris: & aliis faciat quod ſibi à Deo cupit fieri: quando diem finierit, vitam non finit, ſed tranſit de vita in vitam. Siue iſte voluntate ſua currat ad baptiſmum, ſiue in periculo conſtitutus baptizetur, & exeat: ad Dominum vadit, ad requiem vadit. Baptizatus homo ſi poſtea deſertor violatorque ſacramenti fuerit, peccat, & Deum repellit à ſe. Si autem agat pœnitentiam ex toto corde, vbique videt, ſaluabitur, ſicut vidit cor Dauid, quando increpatus à propheta grauiter poſt comminationes terribiles Dei exclamauit, dicens: Peccaui: & mox vt audiuit, abſtulit peccatum

Matth. 6.

Matth. 7.

2. Reg. 12.

ſuum. Quantum valent tres ſyllabæ. Tres enim ſyl- labæ ſunt, Peccaui, ſed in tribus ſyllabis flamma ſacrificij cordis eius ad cœlum aſcendit. Ergo qui egerit veraciter pœnitentiam, & ſolutus fuerit à li- gamento quo erat conſtrictus, & à Chriſti corpore ſeparatus, & bene poſt pœnitentiam vixerit, & poſt reconciliationem, cum deſunctus fuerit, ad Dominum vadit, ad requiem vadit, à regno Dei non priuabitur, & à populo diaboli ſeparabitur. Qui autem poſitus in vltima neceſſitate ægritudi- nis ſuæ acceperit pœnitentiã, & mox reconciliatus fuerit, & vadit, id eſt, exit de corpore: fateor vobis, non illi negamus quod petit, ſed non præſumo di- cere quia bene hinc exit. Non præſumo, non pol- liceor, non dico, non vos fallo, non vos decipio, non vobis promitto. Fidelis bene viuens, ſecurus hinc exit. Agens pœnitentiam dum ſanus eſt, & reconciliatus, ſi poſtea bene vixerit, ſecurus eſt. Sed dicis: quid eſt ſi bene vixerit? vel in hoc nos inſtrua ſacerdos bone, vt hoc ſciamus. Illud neſci- re te dicis, an ille qui infirmus & impotens eſt pecca-

Matth. 12.

peccare, ſi pœnitentiam accipit, & mox tranſit, fa- cinora ſua relaxantur in die iudicij? Hinc nullam ſe- curitatem nobis daſ? Quid eſt bene viuere poſt pœ- nitentiã? doce nos. Dico vobis, abſtinere ab ebrioſi- tate, à cōcupiſcētia, à furto, à malo eloquio, ab ipſo immoderato riſu, à verbo ocioſo, vnde reddituri ſunt homines rationē in die iudicij. Ecce quàm leuia dixi, vt tacerem grauiã & peſtifera. Et aliud dico: Non ſolum poſt pœnitentiam ab iſtis intus homo obſeruare ſe debet, ſed & ante pœnitentiam dum ſanus eſt, quia neſcit ſi poſſit ipſam pœnitentiam acci- pere, & conſiteri Deo & ſacerdoti peccata ſua. Ecce quod dixi poſt pœnitentiam, dico ante pœniten- tiam melius. Agens verò pœnitentiam ad vltimū, & reconciliatus, ſi exierit, an ſecurus hinc exeat, ego non ſum ſecurus. Pœnitentiam dare poſſum, ſecu- ritate dare non poſſum. Quod dico attēdite. Ego illud planius expono, ne aliquis me malè intelligat. Numquid dico damnabitur? non dico: ſed nec libe- rabitur dico. An aliud mihi dicis, ſancte epiſcope? Quid tibi dicam, neſcio. Dixi non præſumo, nõ pro- mitto, prorfus neſcio de Dei voluntate. Vis te frater à dubio liberari, vis quod incertum eſt euadere? Age

A pœnitentiã dum ſanus es. Si enim agis veram pœ- nitentiam dum ſanus es, & inuenerit te nouiſſimus dies, ſecurus es. Ergo curre & reconcileris. Si ſic a- gis, ſecurus es. Quare ſecurus? vis dicam tibi? Quia egiſti pœnitentiam eo tempore quo & peccare po- tuiffi. Ecce dixi quare ſecurus es. Si autem tunc a- gere vis ipſam pœnitentiam quando peccare iam non poteſ, peccata te dimiſerūt, nõ tu illa. Sed vnde ſcis, inquit, ſi fortè Deus mihi miſereatur, & dimit- tat mihi peccata mea? Bene dicis frater, bene dicis, vnde ſcio: & ideo tibi do pœnitentiam, quia neſcio. At ille inquit: Ergo dimitte cauſam meam Deo. Quid tu me verbis affligis, & non iudici me Deo di- mittis? Illius iudicio te committo, cuius iudicio me commendo. Nam ſi ſcirem nihil tibi prodeſſe, non te admonerem, non te terrerem. Duæ res ſunt, aut ignoſcetur tibi, aut non tibi ignoſcetur. Quid ho- rum tibi futurum ſit, neſcio, ſed do conſilium: Di- mitte incertum, & tene certum. Et dum viuis age pœnitentiam veram, vt cum veneris in iudicium Dei, non à Deo confundaris, ſed ab eo in regnum inducaris. Hoc præſtate Domino noſtro Ieſu Chri- ſto, cui eſt honor & gloria in ſecula ſeculorum,

FINIS.

LECTORI CHRISTIANO S.

Hinc librum in vèteri quodã exemplari manuſcripto bibliothecæ Sorbonicæ reperimus inter. D. Ambroſij opera, hoc titulo: Liber primus de Pœnitentiã D. Ambroſij. Quo excitati nomine cum auidè & attentè legiſſemus, primum quidem animaduertimus non eſſe Ambroſij, & quod ſti- lus maiore ſtudio eſſet elaboratus, quanquam maximè Ambroſius elaborauit, & quod ipſo genere dicendi diſſimilis eſſet, & quod D. Ambroſius in Pſal. 37. duos tantum libellos ſcripſiſſe dicat de Pœnitentia: & quod hinc nulla mentio Nonatianorū, quos proſecto Ambroſius de eo argumēto ſcribens alicubi perſtrin- xiſſet: & quod ſcriptura aliam verſionem ſequatur quàm Ambroſius. Deinde ex duritie ſermonis, ex compoſitione anxie affectata, & quibusdam verbis quibus Africani maximè delectati ſunt, vt quod remiſſam peccatorum dicat pro remiſſione: quaſi ex colore & vultu cognouimus eum qui ſcripſiſſet Africa- num fuiſſe hominem. Cum autem in extremo libro legeremus: Nulla capiariſ obliuione Victoris: nomen illi fuiſſe victorem ſuſpicati ſumus. Cumque inueniremus apud Gennadium et Tritthemium, quorum elogia hinc ſubiecimus, Victorem fuiſſe quendam Cartennem Episcopum in Mauritania, qui de Pœni- tentia librum vnum compoſuiſſet: certo nobis perſuaſimus hunc illum eſſe Victorem, qui numquam in lu- cem antea prodiiſſet. Tamen & quia inter Ambroſij opera repertus erat, et quia nec Ambroſio, nec ipſis illis præſtantiſſimo ingenio Africanis authoribus Tertuliano, Cypriano, Optato, poſtponendus eſſe viſus eſt, nolimus ab Ambroſio diſſociare: quod te, ſtudioſè lector, conſidimus non eſſe improbatum. Vale.

GENNADIUS IN CATALOGO C Iohannes Trithemius in libro de ſcriptoribus Eccleſiaſticis.
virorum illuſtrium.

Victor Cartennæ Mauritaniæ ciuitatis Episco- pus, ſcripſit aduerſum Arrianos librū vnum & longum: quem Genferico regi per ſuos audiendum obtulit, ſicut ex proœmio ipſius libri didici. Scripſit & de Pœnitentia Publicani librum: in quo & regu- lam viuendi pœnitentibus iuxta ſcripturarū autho- ritatem ſtatuit: & ad Baſilium quēdam ſuper morte filij conſolatorium libellum, ſpe reſurrectionis per- ſecta inſtructione munitum. Homiliaſ etiam com- poſuit multas, quaſ à fratribus ſalutis propriæ ſoli- citis in libris digeſtas ſeruari cognoui.

S. Ambr. tom. 4.

Victor Cartennæ Mauritaniæ ciuitatis Episco- pus, in ſcripturis ſanctis doctus, & declamator ſermonū egregius, hæreticorū perſecutor inſignis, multa dicitur ſcripſiſſe volumina, in quibus & popu- lum erudiuit de ueritate, & errantes circa fidem for- titer contriuit: de quorum numero iſta feruntur.
Aduerſum Arrianos lib. 1.
Aduerſum Donatiſtas lib. 1.
Ad Baſilium conſolatorius lib. 1.
De pœnitentia quoque lib. 1.
Homiliarum ad populum lib. 2.
Alia quoque non pauca edidit, quæ ad notiã meam non venerunt. Claruit ſub Martiano Augu- ſto, anno Domini 450.

R

LIBER DE POENITENTIA. G

CAPVT PRIMVM.

Poenitentię officia & merita narraturus, mihi, frater charissime, puto non verbis esse sed factis opus. Res enim salubris ac necessaria non tam dicenda est, quam docenda: quæ totum * habeat insitum amaritudinis actum, fructum perfert in effectu dulcedinis, & hæret faucibus, cum cordi impertit salutare remedium. Pœnitentia, inquam, est prioris tui damnatio, & in futuro promissa correctio: & velut in aliam vitam ducitur vsus viuendi, dum pia mens, ea quæ sunt à tergo, nō respicit. Hanc non ita dictis doceo, sicut gestis exerceo. Et quamuis iusti persona non competat, me tamen in initio mei sermonis accuso. Habet enim iustitiæ partem errati cauta confessio: quia licet, vt tu doces, Dei sit punire commissā, sententiam tantum cognitoris præuenit in humilitate exercita pœnitentia. Scriptum est enim: Pœnitentibus dedit partem iustitiæ, & corrogauit deficientes sustinere, & destinauit illos in sortem veritatis. Age pœnitens, propria scelera confitere, pande deo tuæ iniquitatis arcana, denuda secreta pectoris tui, & amoue internæ præuaricationis operculum. Nota sunt Deo cuncta quæ in occulto fecisti, quæ si nō dixerit lingua, non potest celare conscientia. Frustra te latentis consolatione deludis, & abscondum putas esse posse, quod sine teste commiseris. Patet deo omne quod clausum est, & in aperto lucet quicquid nox abstrusæ cogitationis intenebrat. Reum te tibi officio confessionis institue, causam tuam in conspectu tuo temetipso accusante compone, dicta in te sub seueritate sententiam, antequam iudicis sentias iracundiam. Et vt mulgeas misericordiam, exerce prior in te ipso censuram. Crede mihi totum quo suspectus es, sit illico veniabile, cum * iniuncta fuerit in te huiusmodi pœnitudo iustitiæ, scriptura dicente: Pœnitentibus autem dedit partem iustitiæ, & corrogauit deficientes sustinere, & destinauit illos in sortem veritatis. Expectat ecce Dominus confessionis munus, si confidentem non inuoluit reatus. Et cum sit nota diuinis sensibus hominum conscientia, mauult lingua prodere quod non possunt occulta cordis celare. Pœnitentia itaque vno actu officia diuersa congeminat. Hinc enim publicat confidentem, inde confessum reuocat innocentem: hinc reatum nūdinat, inde crimen excusat: hinc obicit propius peccata peccanti, inde indulgentiam exigit pœnitenti, nec permittit puniri confessum, qui pœnitentem noscit reuocare damnatum. O magnificum bonitatis diuinæ thesaurum! ô singulare clementissimi iudicis institutum! Ad hoc de reis vult cōfessionis exculpere vocem, vt non inueniat quod vltum iri debeat. Et cum apud seculi iudices confessus mox dirigatur ad pœnam: apud Dominum confitēs statim pergit ad veniam. Nec hoc vllis elicit de confidente tormentis, cum patiens in semetipso officium videatur exercere tortoris. Lucra sunt enim pij iudicis gemitus cōfidentis: & gaudium cognitoris est sine quæstione cōfessio. Acquiritur Domino quod nō punitur inferno, & multum confer-

tur auctori si deputatus pœnæ, veniæ condonetur, cupit enim damnum esse vindictæ, quod non vult perire clementiæ. Nec optat vlcisci, qui paratus est misereri, ipso de se per Prophetā dicente: Nolo mortem morientis, quā vt conuertatur & viuatur. Quibus Sapientia concinens Salomonis: Deus, inquit, mortem non fecit, nec lætatur in perditione viuorum. Iudicis ergo nostri clementia non optat reos perire vitæ, sed perire sententiæ: nec desiderat morientis exitium, sed festinat magis seruare cōfessum. Nolo, inquit, mortem morientis, sed vt reuertatur & viuatur. Ecce verus vitæ author, qui non vult morientis mortem, sed lamenta conuersi: & vult se semper in miseratione esse beneficium, ne iustitia teneat iudicatum.

CAPVT II.

Damnum ergo in moriente experitur, qui in vno perdit non lætatur, quia in donatore vitæ necesse est vt ex morte veniat causa tristitiæ, non quasi ex corporalium sensuum lege descendat, quod in perditio ac moriente contristat, cum in auctore incorporeo non cadat omne quod venit è corpore. Sed cum nullam capiat ex pereūtis morte lætitiā, tristitiæ actus in prōptu est, vt sit miserantis affectio, non dolentis anxietas: & decurrens ex pietate tristitia, non de passione vlla externa perpessio. Consequēs ergo est vt doleat perditum, qui gaudet inuentū: & nō lætetur ex mortuo, qui gratulatur ex viuō. Hoc per parabolam Dominus in Euangelio manifestat, dicens: Gratulari & gaudere te oportet, quoniam frater tuus mortuus fuerat & reuixit, perierat & inuentus est. Et iterum: Sic erit, inquit, gaudium in cœlo coram patre vestro & angelis eius super vno peccatore pœnitentiā agente. Vnde per Esaiā prophetam Dominus prouocat pœnitentem, dicens: Ego sum qui deleo iniquitates tuas & non memorabor: tu autem noli obliuisci, & iudicemur: dic tu prior iniquitates tuas vt iustificeris. Quid oro hac sponcione incundius? quid potest hoc inuitamento dulcius inueniri, prouocare iudicem, dicere aduersum se reum pro se, non vt puniat, sed vt absoluat: non vt animaduertat in confessum, sed vt iustificet à seipso conuictum. Ego autem non memorabor, tu autem noli obliuisci. Hoc est dicere, non remanebit penes me memoria facti tui, si tu proprij non obliuiscaris errati. Et debetur infamia criminis tui, si eius recordatione compulsus non cesses meis auribus confiteri. Vides ergo Deum in flagitia peccatoris intentum, si nullum pœnitentiæ existat officium, & imminentem ceruicibus rei iram iusti iudicis cui nō placuerit gemitus confitentis: illa autem in obliuionem ducere quæ tu nō quieris publicare, & aboleri criminis notā, si non † vulneres silentio conscientia. Ego sum, inquit, qui deleo iniquitates tuas & non memorabor, tu autem noli obliuisci. Nullum voluit esse temporis punctum, nullum momenti momentum, quo in pectus tuum irreat obliuio peccatorum, sed vt execreris quæ antè commiseras: non vt pristinorū oblectatione capiaris, & sit in te nō ex desiderio præteritorum, sed ex doloris recordatione suspi-

suspirium. Casum tuum semper ante oculos proponas & lugeas, & funera tua momentis omnibus plangas, mortuum te iugiter sentias, moriturumque sine dubitatione cognoscas. Hæc Dominus non imputabit ad pœnam, sed detorquebit ad gloriam, & ita memorabitur tui, vt obliuiscatur eorum quæ antè in peccatis egisti, præbiturus tibi pro temporali luctu æterna atque infinita solatia, cum peccata tua euaserint impunita ipso dicente: Beati qui nunc lugent, quoniam ipsi consolabuntur. Tu autem noli obliuisci & iudicemur. Interea iudicemur, ait: an numquid Dominus iudicabitur qui dicit, vt cum peccatore iudicetur absit. Iudicemur, inquit, tu cōfitemens, ego dimittens: tu offerens debita, ego donādo peccata: tu dicens iniquitates, ego te absoluta pietate iustificans. Denique vide quod sequitur: Dic tu prior, inquit, iniquitates tuas vt iustificeris, non vt condemneris: vt maneat in te premium conuersi, non confessi supplicium: vt iudicium tecum comitetur iusti, non nota dānati. Et tunc carebis cunctis iniquitatibus tuis, cum aduersum te testis & accusator extiteris. Dic tu, inquit, prior iniquitates tuas, vt iustificeris. Sed numquid tanquam ignorans prouocat te, frater, vt confitearis iniquitates tuas, qui scit antequam fiant? Et tanquam nescius ex te optat audire, qui necdum natos solet ex presentia iudicare: Aut nescis in vtero sanctæ Rebeccæ geminum partum vno tempore conceptum eodēque progenitum præscientiæ notiore retulisse iudicium disparium meritorum?

CAPVT III.

Vlt ergo te magis nosse quid agatur in te, vt cum exponis medico vitium tuū, necessarium tibi propinet antidotum. Tunc enim potens perfectum consequi beneficium medicinæ, si non cæles medico tuæ vulnera conscientia. Caterum qualiter curandus eris, qui ea quæ sunt in te absconsa non pandis? Opinor enim nisi interpelletur medicus, non curatur agrotus. Expectat ergo diu sibi ostendi doloris tui causas, vt medicinæ remedium iam curatus intelligas. Quid enim medico debeatur iusta æstimatione pensabis, si morbum tuum in te antè cognoueris. Et vt pluribus te non teneam, confessio tua pœnitens medicina est: ipsa te curat, ipsa te viuificat, nec patitur vulnus tuum tenere putredinem, sed mox vt ingemueris, superinducit inde notabilem cicatricem. Hodie si quisquam te morbus corporalis afficiat, & sentias artus tuos intestino grauari languore, aut vulnus tuum intelligas tabo & sorde putredinis cancerare, statim curris ad medicum, quæris de arte remediū, excubas antè ianuam dormientis, & antè fores eius matutinus saluator adsisit, precibus orare, dona promittere, munera offerre & totum patrimonium pro tua cupis sanitate prodere. Et cum plerumque imperitia eius aut grauetur languor, aut certè in longa tempora differatur, nihilominus tamen in obseruatione assidua perseveras, & homo ab homine speras tarda remedia, nec desperas adiutorium profuturum, cum adhuc non sentias corroborationis effectum: & non curris ad Deum tuum gratuitum medicum, ad vltimum pigmentarium, qui in curandis animæ tuæ

valetudinibus nullum nouit pati fastidium, nec expectat ex sanitate tua præmium, sed magis desiderat præmio munerare curatum? Et utique temporalis medicus hoc solum curat quod ad corpus attinet. Caterum Deus animam sanat, quam peccata conuulnerant: & ille profert ad præsens profutura remedia, hic autem adhibet perpetuam medicinam. Et tamen homo nec seipsum potest iuuare medicus, nisi subuenerit Deus. Nam in cassum laborat plerumque astutia medicinæ, si Deus agrotō viuendi tempus noluerit prolongare. Quos nec sibi videmus nōnumquam posse succurrere, cum præuenti corporalibus vitiis fraudantur beneficio sospitatis. Nullum ergo beneficium medicinæ erit, quando medico ipsi medicina non subuenit. Crede te, crede mihi, melius reficit, quā qui fecit: nec alius iustificat, nisi qui flagellat & curat. Solus nouit operis sui sarcire † ruinas, & limi nostri quassatam speciem in status pristini substantiam reformare, ipso per Prophetam dicente: Sicut lutum figuli, sic vos estis in manu mea. Neque hoc ipsum aliquo intervallo temporis operatur. Mox vt dixeris vitium tuum, illico impertit & adiutorium: imploranda subsidia & confitenda remedia, nullum prope modum tempus interuenit. Hoc tantum expectat, vt fatearis, mora non erit vt saneris. Dic tu, inquit, prior iniquitates tuas vt iustificeris. Hoc per Ezechielem prophetam idem Spiritus repromittit iniustis: Impius quacumque die conuersus fuerit ab iniustitia, & iustitiam fecerit, ipsa die peribunt omnes iniustitiæ eius: in sua iniustitia quam fecit non morietur. Et alibi: Cum conuersus fueris & ingemueris, tunc saluaberis.

CAPVT IIII.

Sed forsitan dicas, non habeo consciū, & nulli Dominino manifesta sunt quæ commisi. Quid ergo, si non habes consciū, saltem nescis præscium Deum conscientia tuæ inuitabilem consciū? Et si facta tua nemo hominum nouit, nempe Deus facta tua & adhuc futura prænoscit. Quid enim non videt, qui vbique & totum videt? ipso ad Iob dicente. Quis putet aliquid me latere? Da mihi locum in quo non sit Deus qui totus est * oculus, & erit in factis tuis, vt tu arbitraris occultus: sed Deus ubique est, & totus in toto est, ipso dicente: Cælum mihi sedes est, terra verò scabellum pedū meorum, & Cælum & terram ego impleo. Vnde & batistinus propheta David: Quò ibo, inquit, à spiritu tuo, & à facie tua quò fugiam? Si ascendero in cælum, tu ibi es: si descendero in inferos, tu ibi venies. Si recepero pennas meas directas, vt inhabitem in nouissimo maris: etenim illuc manus tua Domine deducet me, & continebit me dextera tua. Frustrā ergo dicis non habere te consciū, cum audias Deum totum vbique, & per omnia maiestatis suæ ambitione diffusum, cui sit notum quicquid putatur absconditum. Sed non habeo, inquires, consciū. Hoc rectè dixisses, si exemplum Cain parricidarum principis nō haberes. Persuaserat ire secū in capū pio fratri parricidalis impietas, & nihil de fratre se custodire æstimās rudis adhuc & noua germanitas, præceptis eius

* habens

Eccles. 17.

* inuenta

Eccles. 17.

Eccles. 33. Sapien. 1.

Matth. 5.

Genes. 25.

Luc. 15.

Ibidem.

Esaia 43.

† fortasse volueris

† rupturæ Hierem. 18.

Eccles. 18.

* fortasse oculi Eisa. 66. Hierem. 23. Eisa. 33.

Genes. 4.

bono simplicitatis obtemperat. Gradiuntur vno pariter comitatu ambo germani, & parricida infaustus ad perficiendum nefarii sceleris cogitatum quasi locum eligit sine teste. Quasi verò si sibi hominem conscium non haberet, latere aliquid Dei oculo potuisset, aut celare posset studio solitudinis, cum nihil obtutibus caeter authoris. At vbi infandi facinoris artifex * primitus aptum indicavit locum perpetrando flagitio, insiliit in furorem, & patientissimum fratrem ac minimè repugnantem diabolo instigante interfecit. Res quidem in effectu evidens erat, sed quantum eam ratus fuerat, sine conscio admissa latebat. † Et credebatur crudelissimus hominum sine teste aditum criminis non fateri, cum ob hoc ipsum crimen agnosceret, quod cupiebat occultare. Sed ecce rerum Dominus cui quicquid absconditum putatur in promptu est, & quem non potest latere quod in cogitationum occultis agitur, scriptura dicente: Cogitatio hominis confitebitur tibi. & iterum: Imperfectum meum viderunt oculi tui, & in libro tuo omnes scribentur, & iterum: Scrutans corda & renes Deus. vnde propheta David: Cogitationes, inquit, meas à longè vidisti: parricidam voce indignantis appellat. Et sciens ferocis facti atrocem spiritum quem gesserat negaturum, vt reatum cumulare impij parricidæ, simulat se veluti quod admillum fuerat, ignorare. Et dixit, inquit, Dominus ad Cain: Vbi est Abel frater tuus? Et dixit Cain: Nescio: numquid custos fratris mei sum ego? O insaniam detestabilem! ò audaciam singularem! fidus negat quod sine teste commiserat. Et credidit sine conscio crimen publicari non posse, † cum ipso negotio reatum magis proderet conscientia. Quid agis Cain infelix? Non habes vllum hominem testem: ecce habes effusum sanguinem proditorem, ipse te publicat & accusat. Vox eius aduersum te interpellat authorem, & facit cuor diffusus inuidiam, ne latentem prætereat vltio parricidam. Quid, inquit, fecisti? Ecce vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra. Verum vbi parricida sensit proditum quod putabat occultum, & sanguine teste conuictus frustra finxisse contumaces insidias, facinus confitetur: exoptat in se acius dictari iudicium eam excusare non posset conscientia parricidium perpetratum. Sed differtur interim seuerior pœna, vt tanti facinoris authorem diutius trucidaret lenta sententia, † vt celeritas interrogati supplicij compedi magis videretur addicti, & fieret pœnali diurnitate longæuior quod † latrocinij moriendi extenuaret facinus parricidij. Quid ergo tibi super eo blandiris, quod non habeas conscium: cum videas testimonio sanguinis innocentis Cain fuisse conuictum pariter & punitum.

CAPVT V.

Sed conscium, inquit, non habeo, qui mea facta diuulget. Rogo dicas mihi, si non habes conscium, non habes conscientia testimonium? aut te ipsum potes effugere, & † conscium declinare? Conscientia, inquam, apud quam non moritur omne quod gerimus, quæ nos in factis nostris accusat & iudicat. Quæ cum non habeat loquendi vsum, nescit tamen tenere silentium. Potest conscium morte

† subduci, potest tibi ad tempus prodesse testis conscientia. Nec rectum superest, & sine te non est, hæret pectori, nec vnquam te deserit, & velut quædam pedissequa nullo abs te temporis interuallo discedit, tenet te reum, & in sua semper ditione captiuum, si quando mentem tuam lætior secundarum rerum actus auocarit, & sensus tuos cœperit facti delectatione iucunditas: subito te illa stimulat, illa medullitus pulsata & interpellat sensum, interrupt gaudiū, & totam pectoris regionem mœstis suspiriis inquietat: * atque vulnerata opprobrio teneatur, non inuenitur † bonum remedium quo curetur. Semper enim offenditur cū alius castigatur, & in alieno vulnere primò ipsa percutitur. Deinde vis noscè quata sit seueritas conscientia? potest tibi conscius auro corrumpi, potest pecunia comparari. Conscientia nihil corruptionis admittit, manet integrum eius testimonium tota fidei firmitate vallatū: quin etiam aduersus conscium conducitur patrocinium, & defensionis ingenio argumenta versutia conquiruntur, & testimonij veritas loquax impudentis calliditate peruertitur: iudex quoque redimitur, vt facti qualitas excusetur. Vacant hæc omnia vbi mentem conscientia † & cum homo moriatur, conscientia certè non moritur, quæ post mortem corporis in anima iudicatur. Et putas prodesse tibi te non habere conscium, cum conscientia quotidianum sentias perpetuumque iudicium? Sed planè eum non comitabitur vltio diuina, quem propria iudicauerit conscientia: vacet enim ibi necesse est potestas iudicis, vbi conscius sibi reus aduersum se testis & accusator extiterit. Nam proculdubio geminabitur causa peccati, si contumax conscientia facta sua noluerit confiteri. Tunc enim ex peccatore fit impius, qui in peccatis suis fatendus extiterit induratus, vt & flagitia perstringat digna sententia, & contumacia pœnas luat peruicax conscientia. Frangitur enim commotio iudicis, vbi penitendinis & seueritatis enixa distinctio confessionis oppugnatione lenitur. Depromptum indignatione iudicium, satisfactione percellitur, & comminantis intentio orationis humillimæ verecundia temperatur. Hoc ex Niniuitis addisce quorum confessione deleta est iam dicta sententia, & auersa imminens ira, ne inanis fieret confitens pœnitentia. Pendebat super miseram ciuitatem cœlitus iam vibrata sententia, & animaduersionis diuinæ securis ceruicibus infelicitum perurgebat. Iam productus fuerat cœlestis gladius euaginata, & in vltione perpetratorum criminum vehemens ira feruebat. Vox præconis interitum populis minitabatur, & denuntiabat cunctis proximum periturus Prophetæ clamor exitium. Post triduum, inquit, & Niniue ciuitas subuertetur. Heu quid de deo exigitis scelera, quid peccata mercamini? Ipsam Dei nostri clementissimam prauenistis pietatem, de quo tam propinquâ & ante tempus † exigitis vltionem. Videre itaque mihi videor quanta miseros atabat angustia, & qualis perstrinxerat in tremore necessitas. Consilium metus amiserat, remedium desperatio non habebat. Ita enim fuerat temporis præcipitata celeritas, vt ne spatij quidem attributa diram suspicionem criminis relaxaret. Post triduum, inquit, Niniue ciuitas subuertetur. Et quænam fuerat

† aliquid hic deesse aut superesse videtur, aut sic legendum: prodesse. Testis conscientia & te cū semper est, & sine te, &c.

† homini

† videtur deesse, condemnatur.

Ioan. 3.

† forte, exegit.

* vel, primitus.

† legerem, Et quarebat cum delissimus hominis sine teste reatum criminis non fateri. Psal. 75. Ibidem 138. Ibidem 7. Psal. 138. Genes. 4.

† forte, ipsa negatio.

† ne

† quoad lenititudine moriendi estimaret facinus parricidij.

† puto legendum, conscientiam.

† indicitur
† tutamina

fuerat illa subuersio, quæ † inducitur perituris? Non vtique hostilem significabat incursum, non armorum strepitum, nec clangorem terribilem buccinarum, quibus forsitan poterant resistētium obuiare † agmina, aut præliis promulgatis partium conferri certamen, aut fugæ præsidis sortem proiicere captiuorum. Sed diuinæ indignationis & vindictæ cœlestis interitus prædicatur, cui puniendus nec fuga subducitur, nec bellicis artibus defendendi cura datur. Quis enim posset irrogatum exitium declinare, quod atherius fragor incipiebat effundere?

CAPVT VI.

At ecce miseros nō deserit in pauore cōsilium, & inuenit remedium ex periculo desperatio. Ad seipsos redeunt conscientias suas vice iudicantis interrogant, currunt ad propugnaculum pœnitentiæ, & confessionis scuto opposito declinant sagittam. Itur ab omnibus in curatione criminum fatendorum, & in satisfactionis officium exposita morti turba conspirat. Inducunt sibi necessarium perituri ieiunium ipsis corporibus, animas humilitatis flagello castigant. † Inducunt pro veste cilium & cinere pro vnguentis aspergunt, ac prostrati humo puluerem lambunt. Mortem suam lachrymis funerant, & vitam plangimonis profectuntur: reatum suum gemitibus publicant, & auctuum suorum pandunt arcana facinora. Omnis ætas & sexus indiscretè lugubribus se aptat officiis: depositus omnis cultus, deictus ornatus. Sed planè illæ fœdes corporis ornamenta fuerant pœnitentiæ, & virtus habitudinis summum fuit decus confessionis: negata quoque sunt ipsis alimenta lactentibus, & etas necdum propriis peccatis infecta, onera sustinuit aliena. Cibum suum mutum pecus esuriuit, & naturalia pabula brutum animal non accipit. Vnus audiebatur per mœnia ciuitatis eiulatus disparium naturarum, & per omnia tecta vrbis scibilia resonabant lamenta plangentium, & vt semel dixerim, terra mugitus consentium sustinebat. Sed & astra ipsa voce pœnitentiæ personabant. Impletum est quod scriptum est: Oratio humiliantis se nubes penetravit. Denique sic placuit offensum Deum, sic mitem fecit rigidum, sic demulsit iratum: & mucronem vltionis in tecta recondidit, quia conscientia de se iudicium indicauit. Eripuit reos pœnæ confessio, & vindictæ iam deditos pœnitentia sibi metu dicauit. Deletum est statim condemnationis elogium lachrymis cōfitementium, & absolut obnoxios pœnæ * speratio confessa de crimine. Vidit pius Deus tulisse in se iudicium pœnitentes, & errata suæ conscientia ea stipulatione damnantes, continuo donauit veniæ quos destinauerat pœnæ. Et ideo pepercit afflictis, vt exempli supplicio, lucra fieret pietatis. Probatum est testimonium prophetie, quod in superioribus paulò antè disposuimus: Ego sum qui deleo iniquitates tuas, & nō rememorabor: tu autè noli obliuisci & iudicemur. Dic tu, inquit, prior iniquitates vt iustificeris, & iterum: cum conuersus fueris & ingemueris, tunc saluaberis, & iterum: Conuertimini ad dominum deum vestrum, quia misericors & pius est: patiens & multa miseri-

* conspiratio confessa, vel, conspirata confessio

Esa. 41.

psal. 31.

cordiæ, & qui sententias sœctat aduersum malitias irrogatas. Vnde & beatissimus David: Peccatum inquit, meum * & sciui, & iniquitatem meam non cooperui. Dixi, Confitebor aduersum me iniquitatem meam domino, & tu remisisti iniquitatem peccati mei, & iterum: Quia iniquitatem meam ego scio, & peccatum meum coram me est semper. Vides ergo quotidiano in se peccanti opus esse iudicio, quocum conscientia * operitur, & cum publicatur operitur. Et licet notum sit Deo omne quod gerimus, nec occultatur sensibus eius antequam fiat, maull tamen cordis tui nudare secretum & facinora proderet conscientia, vt indulgentia suæ dono operiat turpitudinis nuditatem. Quomodo vult spoliatum venia dimittere confitentem? De talibus Propheta beatissimus cecinit, dicens: Beati quorum remissa sunt iniquitates, & quorū tecta sunt peccata. Quamquam hoc euidentius pertinet ad renatos, quorum & iniquitates & crimina Baptismo operiuntur & teguntur. Fidelem enim veniæ locum tenet non infida confessio, & in tuto est pœnitens conscientia, si indulgentia remissionem non dubitet.

CAPVT VII.

At è cōtrario peccati cumulus erigitur si quod committitur, id negatur: quod in facto Cain supra memorauimus, qui dum putauit authori suo facinus abnegare, seipsum pœnæ non est † remissus eximere, vt conscientia in facti atrocitate publicum frustraret ei ex negatione fructum pœnitentiæ. Negans enim est conuictus, non ex voluntate confessus: & punita est in scelere contumacia, quia interrogationem non subsecuta est confitens pœnitentia. Libet igitur pedētīm hīc illius vindictæ septemplicem aperire rationem, & quænam causa cōegerit tam duram coaceruari sententiam euidentius rei probatione monstrare, ne enormitate vindictæ pateat ad suspensionem iniustitiæ via calumniæ: quamquam noui * fœderis inuentum, vehemens debeat comitari supplicium, quod † longioribus esset posteris in exemplum. Errat enim qui putat vno teneri crimine parricidam, cum ciuimodi sceleris testimonio constipata sint omnia facinora. Audio enim Dominum dixisse: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota virtute tua: & diliges proximum tuum tanquam teipsum, vnde, in his, inquit, duobus mandatis tota lex pendet & Propheta. Cum ergo duobus his præceptis pendeat omne quod legis est, videamque Cain nec Deum dilexisse, cuius primū fabricam violauit: & germanum vehementer odisse, quem instinctu impietatis occidit, apparet illum adduc munus soluuisse vindictæ, in cuius facto cuncta inueniuntur crimina conuenire. Et iure in illo exertum septiforme supplicium, in quo vniuersa tenebant scelera principatum. Et tamen specialiter septem in illo deprehēdo flagitia, quibus singulis singula sunt deputata tormenta. Primum enim crimen est, quia non rectè diuisit, hoc est, de primitiis terræ fructibus, primò comēdit antequam obtulit. Secundum est * quia cum muneris sui dignum videretur accepisse repudium, contumacem * spiritum: & cum nulla reiectæ

* ego scio Psal. 50.

* forte aperitur

Psal. 31.

Genes. 4.

† permissus

* sceleris

† longioribus

* qui videtur legendum, contumacem cōcepit spiritum

Ioan. 5.

confessor intravit. Hæc vera consultatio pœnitentia, hoc præcipuum præmaticum confitendi, si filium Dei quem non ignores authorem, credas & iudicem, ipso dicente: Pater neminem iudicat, sed omne iudicium dedit filio, & ad spem salutis perpetuæ capeffendam, non præfenti vitæ consulere, sed de futuro iudicio cogitare. Primo enim in conspectu iudicis sese damnatus exposuit, & confessus de criminibus suis implevit officium pœnitentis. Deinde cum crucis cerneret pœnam, intellexit iudiciū affixo commune esse, non causam. Deū tamen tunc credidit, quando eum Iudæa pertinaciter abnegavit, & futuri non immemor in cruce iudicij, memoriam sui cōmendabat iudicio regnaturi. Hoc Evangelium manifestat: respondens autem, inquit, alius latro corripiebat illum, dicens: Non times Deum qui in eadem damnatione es? Nos quidē iustē quæadmodum egimus & percipimus, hic autem nihil mali admittit. Et dicebat ad Iesum: Domine merito mei cum veneris in regnum tuum. Sed vide repente quod meruit quod ex ore veritatis audiuit, quod ex gratia iudicantis accepit: Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso.

CAPVT XII.

Psal. 40.

Sed ais mihi: Peccata peccatis adieci, & qui iam Scadens erectus fueram, iterū cecidi: & conscientia mea vulnus iam penē curatum peccati exulceratione cruduit. Quid trepidas? quid vereris? Idem semper est, qui antē curavit, medicum non mutabis. Non laborabit explorare valetudinis tuæ causam, nec tentabit erga te nouiter medicaminis virtutem examinare, noto te curabit antidoto. Experimentum adiutorij non expectat, qui langoris tui nouit originem. Vnde dudum curatus fueras, inde iterum curaberis: nec tu eris de remedio medelę suspectus, & medicus de reparatione tua securus. Castigabit planē intemperantiam tuam, & dura obiurgatione impatientiam verberabit. Sed non negabit auxilium, qui non contaminat ægrotum. Audi Prophetam dicentem: Numquid qui dormit non adiciet vt resurgat? aut qui naufragauit, non itidem nauigat? aut qui messem perdidit, numquid semel desperatus non iterum aut arat aut seminat? Cursus hic noster in quodam salo mundi iactatur. Nauigandum nobis est & malorum tendiculis vela insinuanda sunt. Procella sæuit, ventus confurgit, tempestas insanit. Si ita clauum tenueris, vt manus tuæ retinacula nō amittas ad portum illibatis mercibus tendes: sin verò fluctibus aduersis illis scopulis implicantibus, ac flatibus præpeditis inter fræta rixantia tumidi gurgitis naufragaueris, redeundum est ad saburram, reficiendum primo nauigium, merces emenda, rursus pericula subeunda, & præteriti casus referendi per causas. Et vt liceat perdita reparare, non dubitabis te pisco discrimini sub spe incerta committere. Nam procul dubio mendicabis si post naufragium ad negociandi vsum reuerti nolueris: nec de egestate atque ærumnis tuis queri postmodum poteris, si captus forte naufragij sub ignauia stupore afflictaris calamitate mendici. Et si mundani negotiatoris hæc cura est, vt plerumque

post naufragij iacturam non desperet præterita sua damna industria emolumento sarciri, nec expoliatus incurfibus detegi suam patitur nuditatem, sed studet magis è paruo conulescere, & spebus dubiis aucupatur potiora lucra peccato lenocinante conquirere: quanto magis tibi animæ tuæ damna cogitanda sunt, & in vestigio reparanda perditio, in qua futuræ spei damna munerant & vitę perpetuæ infeliciter quæstus amittitur.

CAP. XIII.

Vndum tibi est ad armarium idonei largitoris, & scœnore pœnitentiæ ac satisfactionis oblati vsuris cōscribe syngrapha, mitte chirographa: eme tibi ab illo aurum ignitum de idoneo, qualibuscunque, si non preciosis mercibus imple nauigium. Cæsium tuum in comparando illam pretiosam margaritam depende, ex qua animæ tuæ turpitudine possis ornare: vt cum ad ciuitatem magnā delatis mercibus veneris lucris dignioribus & mercibus beatissimis amplior sis. Nam si te segnitia stupor inuaserit, & Dominari sensibus cœperit corporis ignauia, nec vlla animæ tuæ reficiendi argumenta quæsieris, subiucieris cruciatibus creditoris, obnoxius scœnori detineberis. Dicitur liberalis illa sententia quam non valebis tui conscius euadere, aut appellationis interiecta voce suspendere. Omni habenti dabitur & abundabit: ab eo autem qui non habet, & quod habet auferetur ab eo. Et seruum superuacuum expelle foras in tenebras exteriores, ibi erit fletus & stridor dentium. Tunicam tuam vilissimi operis lanificio confectam non pateris induere. Horret tibi vestis tua quæ sit deformis ex macula, & non tibi horret anima tua quæ sit peccati sordē & sceleris inquinatio polluta? Nisi quia eodem momento tunicam festinas eluere, vt possis eam mundam & sine vilo nœuo scœditatis induere, animæ verò tuæ infectum squalore criminum non desideras recuperare candorem: nec optas dilui conscientiam tuam quam scias flagitiorum illuie & contaminatione scelerum cœnolentam. Quis rogo cadit, & non querit surgere? quis infirmatur, & non desiderat conualescere? quis periclitatur, & non optat euadere? quis pauper effectus patrimonium non cupit reparare? Hæc si rerum patitur natura, vt istiusmodi mergētibus casibus quispiam redire nequeat ad status pristini qualitatem, æmulare priora vt deteriora percipias, demitte manus, & semiuigiles oculos stoliditate inuolue, obdormisce numquam euigilaturus, iace nūquam surrecturus, & heberem mentem stupore soporis elide. Pœnitebit te postmodum tarditatis, cum nihil quod vtilitati animæ tuæ proficiat cogitaueris. Eris semper iacens infirmus, nudus, paupertate confectus, & vt ita dixerim, somnibrietas remulentus, elogium illud quo numquam careas auditurus: Dormierunt somnum suum & nihil inuenerunt. Exurge frater, exurge, & malē sani consilij pelle torporem: vigila semper vigila, & esto pro tua salute sollicitus, non vt dormias desperatus. Caue nocturnum furem, ne domus tuæ perfodiat parietem & meridianum iaculatorem sagittæ volātis euita. Patet enim incurfibus incauta securitas, sed

Math. 25.

Luc. 19.

Ibidem.

Psal. 65.

Math. 24. Luc. 12. Ephes. 5.

sed facilē dormienti subripitur vt lataliter feriat. In vigilante fiducia est, in dormiente nihil tutum. Conuenit sobriæ menti somnum seruum habere non Dominum. Refugit hostis quem non inuenerit dormientem, & beatus seruus erit, quem adueniens Dominus inuenerit vigilantem: quia dicit, Surge qui dormis, exurge à mortuis & accinge Christum.

CAPVT XIII.

† forte, perculerit.

3. Reg. 21.

† forte legendū, qua arte compluribus concinnatis: aut, quod ardeat compluribus

† forte, iustificat

3. Reg. 21.

Sed non audeo, inquit, orare, quia me reuocat conscientia: non enim semel sed sæpius & frequenter erraui. At ego dicam: Si te orandi reuocat verecundia, peccandi desinat pertinacia, & fiet beneficium timoris non desperationis causa quod metuis. Reuereri enim potestatem iudicis non erit verecundia, sed pudoris. Quia licet frequens sit peccandi licentia, excusabilis tamen efficitur conscientia quam pertulit in peccati recordatione timiditas. Exemplum Achab illius impiissimi regis te doceat: hic namque Naboth Iezrahelita vineam concupiuerat, quod suæ esset possessioni confinis. Offert precium aut certē vicariam vineæ quantitatem. Ille neglexit asserens hæreditariam se rem nulla in alterum posse ratione transferre. Hac repulsa compunctus tristis domum reuertitur, quod appetitus sui libido recidisset incastrum. Tum eius mulier sacrilega Iezabel tristitiæ mariti causas requirit. Quibus compertis veluti saucio cordis eius fomite consolationis infecit, quo ars cum plura concinnatis falsitate calumniis cōsilio impuræ mulieris Naboth innocens lapidatus occiditur, & funesti voti sui mulier impleto flagitio velut victrix ad maritum ingreditur, interempti exitio naratura lætitiā. Quæ ne sola teneretur in crimine, egit astutia mulieris primitiæ vt maritum ad conscientiam sceleris obligaret, & vtrōque iugales conscios vna facinoris catena vinciret. Surge, inquit, posside vineam Naboth Iezrahelita, qui noluit tibi eam dare precio, quia ecce mortuus est. At ille dolens materiam se præbuisse mortis, facinoris nuntia perhorrescit, & mortis eius causam flebili dolore lucrificat. Discissis enim regalibus indumentis, accingit se vestitu funereo, non tam conscientia reatui quàm pœnitentiæ primæ cogitationis attestans. Et factum est quomodo audiuit, inquit, Achab quia mortuus est Naboth Iezrahelites, dirupit vestimenta sua & accinxit se sacco. Vacare ergo potuit Achab effusi sanguinis culpa, quia de concepto non de parricidio egerat pœnitentiam, & remanserat in prophana muliere impietas homicidij, quæ precio quodam cruoris effusi putauit se vineam debuisse mercari. Sed ecce sicut canis reuersus ad vomitum suum odibilis fit, oblitus Achab pœnitentiæ suæ statim exposito luctu pergit perempti vineam possidere. Et perdit innocentia meritum qui vinea cupiditate pellectus, innexuit interfecti occisioni consensum. Mox ad eum venerandus Helias propheta mandatur, & sententia, in eum cum indignatione depromitur, vt acta dudum pœnitentia frustraretur, & vindicta occasione tribueret sceleris geminata præsumptio. Et ait Helias ad Achab: Hęc dicit Dominus: Ecce ego superduco super te mala,

& incidam post te & exterminabo de Achab mingentem ad parietem, & contemptum & derelictum in Israël, & dabo domum Achab sicut domum Ieroboam filij Naboth, & quomodo domum Baasa filij Achia, pro omnibus quibus irritasti Deum & fecisti declinare Israel. Verum ille cum sententiæ istum non valeret effugere, ad priorem pœnitentiam conuertit repente consilium, reatum fletibus confiteretur, cilicio deiecit regium potentatum, faccum induit pœnitentiæ, & reueritus faciem comminantis tacito gemitu publicabat offensam, non excusabat conscientiam. Factum est, inquit, quomodo audiuit Achab sermones hos, reueritus est à facie Domini, & ibat flens & scidit vestimenta sua & accinxit se sacco. Tunc dixit Dominus ad Heliam: Vidisti quemadmodum reueritus est Achab à facie mea, non adiciam adducere mala in diebus eius, sed in diebus filij eius adducam. Et quoniam perduxit timidum reuerentia? & quantum scueritatis motum fregit metus? Non orationis pompa, nō sermonis ornatu, nec eloquij copia placuit Deo, sed multis precibus lachrymarum. Os tacuit, sed cor ingemuit: oculus fleuit, sed conscientia planxit, & verecundiam pœnitentiæ pietas laudauit authoris. Parum fuit reum debitum euasisse supplicium, nisi accepisset reuerentia probabilis testimonium. Et probatus est in timore, qui damnabatur in crimine: nec prius quod mortem luxit occisi, inane fuit, sed reperitam identidem culpam iterata lamentatione purgauit.

CAPVT XV.

Nec Manasses quoque rex filius Ezechię tacendus est, qui cunctorum prætergressus audaciam prophanorum, manus tetendit impias contra Deum & paternis moribus degenerans, ex toto præ diuinis cultibus idolorum caput erexit insanum. Hic sacrilego furore possessus in domo Dei execranda superstitionis aras instituit, simulachris dæmonum funestauit, templi sacra altaria lapideis figmentis impleuit, captauit auguria, vitam suam maleficiis inquinauit, populum ad idolorum obseruationes induxit, ceremoniis polluit, diabolo mancipauit, & omnia quæ diuinis cultibus prohibentur, vltra omnem insolentiam desperatæ mentis exercuit. Pro his tot tantisque flagitiis ductus in prædā, & vinculis innexus grauatisque compedibus pertulit captiui supplicium, atque in Babyloniā transportatus, impietatis suæ pœnas luit, vt diuinam vltionem sentiret addictus, cuius nūquam antea meminerat induratus. Denique cōgruo correptus flagello conuertitur, & Deum in pœna constitutus agnouit, quem in regno positus antea non quæsiuit. Profuit afflictio desperato, & correctæ est in agnitione de stimulo correctionis improbitas. Fuit vindicta illa mētis perditæ medicina, & multum salutis contulit castigatio, quæ ideo verberauit impium, vt Deo faceret acceptum quem diabolus per impotentiam fecerat alienum. Et animæ sanitati profuit, quod inflictum fuerat vanitati. Hoc scripturæ dominicæ fides admittit. Et loquutus est, inquit, Dominus aduersum Manassen & aduersum populum, & non

† Helia

2. Paral. 33.

audierunt: & induxit super illos Dominus principes virtutum Assyriorum, & comprehenderunt Manasse, & alligauerunt vinculis & compedibus, & adduxerunt eum in Babyloniam: & mox afflictus quesituit Dominum Deum suum, & humiliatus est nimis ante faciem dei patrum suorum, & orauit ad Deum, & exaudiuit illum Dominus & reuocauit illum in Hierusalem in regnum eius. Et cognouit Manasses quia Dominus Deus ipse est. Ecce quantum repentinae lamentationis ex corde conuerso, peccatum suum fleuit & diluit, & lachrymis terfit quod nefas insecerat. Oravit tamē conscius reatus sui, & veniam meruit satisfactione mercari, vt que adeo vt illa sacra quae dudum profani actus contaminatione polluerat, in pristinum restitueret veneramen, & in cultum timoris Dei cuncta reponeret. Consummatione conuersi impletum propheticum illud diuini oraculum: Cum conuersus fueris & ingemueris, tunc saluaberis.

CAPVT XVI.

Sed quid ego eorum regum faciam mentionem, quos electi generis origo laudabilis non sinebat ab vrbe sacrae religionis pessima persuasione discedere: cum Nabuchodonosor ille feralis & alienigena principalis diuina animaduersione multatus sit: vt per emendationem vindictae cogereetur agnoscere, quem sacrilegium fuerat abnegasse, & virtutibus eum crederet quem per ferociam spiritus ante nescisset, vt que adeo vt qui elatus spiritu peruicaci Deum se non timuerat antea praedicari, non audeat postmodum super eius incomparabili maiestate mentiri, cum ingenti in se facti admiratione correctus, non desit solum Deum verum ex toto corde decretisque praecnantibus confiteri. Sed si male tibi conscius reuereris orare, habes magisterium Publicani, & si suspectum geris, ne cum pro peccatis tuis oraueris non merearis audiri? Ingressus ille templum fuerat peccatorum mole decurua ceruice, & oculorum palpebris graui morbo iniquitatis compressis, caelum non audebat aspicere: retro gradum timidus reuocat, & extremum se non tam loco quam iudicio conscientiae sistit, nec ad supplicandum irreuerenter pedem incitat promptus audacia, sed vestigiis modum subtrahit, publicat se verecundia reum, peccatum peccatoris percussione crebro commemorat, & cor conscius pugni admonitione contundit. Audiebantur oris eius non verba, sed gemitus: & quinque tantum sermonibus celebrata est tota confessio. Hoc Dominus in Euangelio manifestat homines duos ascendisse in templum adorare, vnus Pharisaeus, & alter Publicanus. Pharisaeus autē cum stetit, talia apud se precabatur, dicens: Deus gratias ago tibi, quia non sum sicut ceteri homines, iniusti, raptores, adulteri, quomodo & Publicanus iste: ieiuno bis in sabbato, decimas de omnibus quae possideo. Publicanus autem de longe stabat, & neque oculos in caelum volebat leuare, sed percutiebat pectoris suum, dicens: Deus propitius esto mihi peccatori. Sed aduerte quid de inspectore cordis exegerit reuerens supplicatio, verecundia mercede munifica sensit Deum quem cupiebat habere pro-

Daniel 3. † princeps.

† aut. sacrilegium.

Luce. 18.

pitium. Et statim meruit iustificari verecundia, quae probata est in humilitate confessā, Domino dicente: Dico vobis, descendit hic iustificatus in domum suam, magis quam ille Pharisaeus, quia omnis qui se exaltauerit humiliabitur, & qui se humiliauerit exaltabitur.

CAP. XVII.

Vbi deinde ponis exemplum mulieris illius peccatricis, quae crimina sua non verbis visa est exposuisse, sed lachrymis: cuius cum orando tacuerit lingua poenitentiae officio confessā est conscientia. In domo namque Pharisaei cuiusdam dominus recumbebat, & praeparauerat velut homini temporaneum inuitator ille conuiuium. Hoc reperiens mulier prostituta Pharisaei domum audacter ingreditur, atque ad pedes Domini recumbentis affluit: lauat lachrymis sancta vestigia, capillis extergit, osculatur incessabiliter plantas, & precioso pedes madefacit vnguento, atque omnibus penē membris quibus ante peccauerat, scelerum suorum maculas expiabat. Tunc Dominus apud quem ossa nostra secreta sunt, Propheta dicente: Omnia ossa mea dicent, Domine, quis similis tui? Obtrectantis Pharisaei murmur obuerrerat, occultā mulieris cogitationem, sed manifestam fidem admirabili probatione collaudat: & praefert apparatus inuitantis confitentis obsequium, magis delectatus mulieris factio quam prandio: cui plus fuit conuersione delectari, quam pasci, vt qui cibi desiderio minimē ducebatur, confessionis epulis pasceretur. Vides, inquit, hanc mulierem? Intraui in domum tuam, osculum mihi & aquam pedibus meis non dedisti: Haec autem ex quo intraui, non cessauit osculari pedes meos. Oleo caput meum non unxisti, haec autem vnguento unxit pedes meos. Propter quod dico tibi remittentur ei peccata multa, quia dilexit multum. Et conuersus ad mulierem dixit: Dimissa sunt tibi peccata tua. Paruum est hoc? Postmodum autem vide quid audiat: Filia, fides tua te saluam fecit, vade in pace. Dudum peccatrix, absoluta mox filia, & in Domini pace confestim absoluta dimittitur, quae suorum bello criminum vastabatur. Hoc est illud propheticum oraculum: Cum conuersus fueris & ingemueris, tunc saluaberis. &, Dic tu prior iniquitates tuas vt iustificeris. Cum ergo tot ac talibus documentis agnoscas delectari poenitentiae sacrificio, nec contriti cordis & humiliati spiritus apud pium iudicem verearis perire mercedem, scriptura dicente: Sacrificium Deo spiritus contribulatus, cor contritum & humiliatum Deus non spernit: nec de profundo luxuria & de mundanae voluptatis gurgite festinas emergere, atque ad poenitentiae officia caessanda ex temulentis actibus respirare: nec putes quod te ab ipso adeo melongaueris, aurem tibi eius obcludi: mox vt pulsaueris fores aperiet, & in septa cohortis suae miserandum misereatus includet, tantum est vt doloris tui querela fleatur. Quamto tu procul abscesseras, tantō celerius proximabit, propheta dicente: Proximus est Deus tribulatis corde, & humiles spiritu saluos faciet. De quibus Dominus in Euangelio: Beati, inquit, plangentes quia ipsi consolabuntur.

Luce. 7.

Psal. 34.

Luce. 7.

Esā. 43.

Psal. 50.

Psal. 33. Matth. 5.

CAP.

CAPVT XVIII.

A

CAPVT XIX.

Sed aspera tibi fortassis videtur post voluptates seculi poenitentia. Verum est, sentio valetudinis tuae vitium, video animi tui morbum. Sed si curari desideras, medelae imperum non attendas, nec expauescas remedium cum admouerit tuo vulnere feramentum, celerior cura sectionis officitur. Nam pessimè sedulitas medendi palpatur, cum non continuo superata labes abscinditur. Amarus est gustus antidoti, sed vitale ac salutare est quod est faucibus insuaue. Curat nos Dominus non vt externos, extraneos sibi seruat quoscumque sanauerit delinquentes. Omni hora, omni die in curandis intentus, nec retardatur tempore, nec vllis morarum obstaculis impeditur, cum inuentus fuerit qui curetur. Vacet enim necesse est beneficium Domini, cum non exat cui debeat misereri. Aspera est castigatio poenitentiae, sed lenior efficitur si modus culpae tractetur. Iampridem mundialis pompae oblectabat ambitio, & in seruum sibi dominatus seculi vindicabat nunc in luxuria remissum, nunc in vinolētia demersum. Hi te modo exercitio aliae intentum viderunt, alij ad gaudendum, alij in scortum proiectum, isti lupanaribus mancipatum, vnguentis oblitum, aromatibus delibutum & peregrinis cernebant oculis infectum. Splēdebas vestibus, auro fulgebās, gemmis & preciosissimis margaritis ornabaris. Vicem ergo vici restitue, & sero saltem compensationem temporum temporibus redde. Reciprocam vitam tuam in vtroque actu aequali moderatione partire. Fuiisti tunc diaboli, esto nunc Dei: imò verò esto iam tuus qui dudum fueras alienus. Et forsitan si consideres multum temporis decoxisti, vt id quod residuum est breue tēpus angustet. Vaca iam tibi non tempori: vaca dixi, non vt torpeas, sed vt negotio confessionis insistas. Reuertere in viam a cuius semitis aberraueras, damna quae gesseras, quere quod fueras. Primò te ipsum inueni, vt quod queres inuenias: & si te inuenieris abs teipso, nihil queras. Saccum indue, cinerem asperge. In ieiunio semper ora, in oratione ieiuna. Preciosa magis haec sunt quibus corpus afficitur, vt pulchritudo animi reparetur. Horret humilis vestis, sed hoc valde decet, quod Deo non displicet. Vilis est corporis cultus, sed ipse praecipuus sanitatis ornatus. Et adhuc de indignitate forsitan queres indumenti, qui nuptialem tunicam perdidisti. Et cum appareas sceditatis tuae nuditate deformis, non cogitas qualiter identidem vestiari. Non metuis quæso, ne cum illo qui ad regiam cenam vocatus intrauit, a conuiuio recumbentium simili exprobratus damnatione pellaris, & audias dici tibi: Amice quomodo huc venisti, non habens vestem nuptialem? Et cum argumentum non repereris excusandi, dicat: Tollite cum ligatis manibus & pedibus, & mittite in tenebras exteriores, ibi erit ploratio & stridor dentium. Et utique ille quia non quaesierat aut non acceperat, dicitur abiectus. Vocatus enim intrauit, sed non vestitus accubuit. Si ergo is qui numquam habuit taliter quia non quaesit, exiuit, qualiter iam puniendus erit, qui tunicā & accepit & perdidit, vestiri iterum non potuit?

Matth. 22.

Sed credo dubitas amissum non posse repeti veteris, posse negari. Intuere in Euangelio filium iuniorum perditio patrimonio mendicantem vsque eo fuisse perductum, vt egestatis impulsu pastor vellet esse porcorum. Is summa inopia & egestate confectus, cum nec porcorum vesci partibus sineretur, reuersus ad pristinam mentis propriae sanitatem, prioris aui cepit desiderio conflagrare, & eterne domus abundantiam cogitans, reatum suum conuersionis animaduersione damnare. Habito igitur tandem poenitendi tractatu & secum in corde satisfactionis arcano loquutus, velut post liminiū ad lares patrios nudus exulque reuertitur. Tum ille pariter qui cogitantis viderat in corde consilium, antequam verba perditus filius in confessione profunderet, affectum dolentis anticipat, & misericorditer suscipit redeuntem. In collum eius irruit, oculis reconciliat, & adhuc trepidum nihilque loquentem pater mirè confirmat. Sed ille consultissimus poenitens & confessor egregius de voto patris securus, atque adhuc de sua satisfactione suspectus meditaturo confessionis ordinem pandit, & verbis explicat, quod corde ruminauerat. Pater, inquit, peccavi in caelum & coram te, iam non sum dignus vocari filius tuus: fac me sicut vnum de mercenariis tuis. Placatus itaque pater precibus confitentis stolam primam mandat afferri, & statim nudum praecipit amisso nuper in dumento vestiri. Dare iubet & anulum, symboli reparat sigillum, pedes includit munimine praecceptorum, & in reparatione eius mactari iubet vitulum saginatum, hoc est pro reconciliato offerri imperat gratissimū sacrificium quod esset acceptum & caelo & exercitibus angelorum. Eraxerat in germani odium fratris seuerior pertinacia exprobrans crimina recepti, maior filius contradicit. Non reuocatur, pietas patris non mutatur, frater eius asseritur, filius nuncupatur. Et plenum patris in se prouocauit affectum, qui perfectum habuit in poenitendo consilium. Lucundatus inquit, sum & gauisus, quia hic frater tuus mortuus fuerat & reuixit: perierat, & inuentus est. Vides ergo conuerso filio stolam pristinae poenitentiae mercimonio restitutam, & votis omnibus celebrasse patrem reditum confitentis. Patrimonium enim perditum baptismi insinuat sacramentum, in quo sunt cuncta aedificia caelestium constituta regnorum. Hoc ille filius, hoc est, fidelis Christianus libertatem patris indeptus libidinis a luxuria contagione perdidit, & longè à Deo suo positus probrosi se actibus tota sceditate polluerat, ac diabolo mancipatus cui se perditissima conuersione dederat, porcorum, hoc est immundorum spirituum cepit exercere pasturā, quorum non permetteretur cibo depasci: quia per carnis obtentum demonicis non poterat inagitari vtrobique desertus, & vndique destitutus bonae frugis inopia defessus defudabat. Sed reuersus, omne illico quo fuerat priuatus accepit, & in concordiam patris reputata substantia prioris possessionis remansit. Reuertere ergo & tu frater, reuertere, & ex mortuo reuiuifce, & ex perditio reparare.

Luce 15.

* pater

ibidem

* praecipit.

* mandatum non reuocatur.

* videtur legendum, daemonicis non poterat filiis ingurgitari.

G Quod si inueniri post dilationem temporis omnino non possit, conuulsa in futuro radicitus exaresce- ret, hoc est, futuro abscissa iudicio tanquam ligni inutilis abiecta materies pabulū effecta aeterni ignis arderet: quanquam hoc de Christo possit in plebe Iudaica subaudiri.

CAP. XXI.

Credo tuis sensibus his probationibus patuisse quæ studio de infirmis vnguentis ad erigen- dum animum tuum suscitandumque protulimus, abundeque claruisse ita Deum misericordiæ fontem nolle interitum peccantium, sed flagitiosum magis habere correctum, vt quantę numerantur of- fensæ, tanta sit actio pœnitentiæ. Non desperet re- ditus sui reformationem celerem, quia audiat ipsum Dominum peccatori pœnitentiã suadentem. Hoc expressius Apocalypsis beatissimi Ioãnis exponit: in qua Ecclesiarum angelos increpat vt pristinis frau- datis erroribus ad pœnitentiã lamenta curucentur. Nam probatur sic Dominus nullius desiderare rui- nam; qui cadenti ingerit pœnitentiã. Angelo denique ecclesiæ Ephesi: Memento, inquit, vnde cecideris, & age pœnitentiã, & fac prima opera: si autem venio tibi, & mouebo candelabrum tuum de loco suo nisi pœnitentiã egeris. Et ecce tamen angelus dicitur, cui pœnitentiã cura conuersiõque mandatur, & ad priora opera persicienda suadetur, vt nihil admisisse ex totis suis meritis intimetur. Gra- uius tamen minatur admonitio pœnitentiã non agenti, si cõtumaciã pertulerit indurati. Erit enim inexcusabilis seueritas vltionis, si ceruicẽ indomi- tam non flexerit prima correctio, & malo suo peri- bit qui comminantis autoritate præmonitus, satis- factiõnis iugo peruicacia colla non subiicit. Re- diturum enim sanè ad statum præteritum profite- tur, qui ad veræ stadium decurrendum digna con- fessionis humilitate corrigitur. Hoc vberius paulò posteriori declaratur, cum angelus ecclesiæ Thya- tiræ obiurgationis verbere castigatur. Habeo, in- quit, aduersum te multa, quia dimittis mulierem Iezabel quæ se dicit prophetissam, & docet & se- ducit seruos meos fornicari & manducare de im- molatis, & dedi illi tempus vt pœnitentiã ageret, & noluit pœnitere à fornicationibus suis, & mittam illam in lectum, & qui mœchantur cum ea in tribu- latione magna erunt, nisi pœnitentiã egerint ab omnibus operibus suis, & filios eius interficiam gla- dio, & scient omnes Ecclesiæ, quia ego sum scrutator cordis & renum, qui reddo vnicuique secundum facta sua. Quid verò potest humanius, quid clemen- tius dici? Et dedi, inquit, illi tempus vt pœniten- tiã ageret, & noluit pœnitere. Non habes pec- cator, non habes quod excuses, non est quod cum causa dubites, non est quod sine causa desperes: his te ad confitendum exemplis accingere, his ad peni- tentiã armare.

CAP. XXII.

Differt enim Dominus pœnã, vt inueniat pœni- tentiã: & moraturis vtens spatiis, protelat

* vel sic, quæ studiose de nõ infirmis vnguentis scri- ptura, ad eri- gendum, &c.

Apoc. 2.

Ibidem,

* legimus, panca.

Luc. 15.

Ibidem.

Math. 9.

Luc. 15.

Roma. 4.

Luc. 13.

Apoc. 2. Hierem. 3

† forte, vt sis ante qui &c.

Genes. 3.

Luc. 11.

patientiam, ne amittat clementia quod debuit fie- ri cœnura. Non præterita mala expectat, nec errata computat, sed correctã collaudat. Habes pro- missum ad pœnitentiã suadentis tibi, si non pœ- nitueris, imputabit. Et dedit illi, inquit, tempus vt pœnitentiã ageret, & noluit pœnitere. Huic si- mile propheticum illud: Et dixi postquam forni- cata es omnia hæc, ad me reuertere. Et noluit ad me reuerti. Caterum si te in desperationis gurgitẽ enormitate tuorum scelerum circumactus abiceeris, aut itineris tui dubitaueris represso gradu extir- pare congeriem, vel sinistra mentis prolapsu decli- uior in prouum vergentia adducas lubrica exercita- tione vestigia, illico tibi spes amissę reparationis a- dimitur, rapit te forbens in abrupto vorago facinororum, claudentur oculi tui nocte peccati, ne ve- ri luminis videant radium permicantem, mortis se- cecitas opponet, & per ludum quendam huc atque illuc te circumducent angeli deceptores. Fient igitur grata cuncta flagitia, & peccandi licentia tibi pe- nitus adulescet: tenebit te diabolus suæ libertati addictum, vt sit tibi liberum peccare non viuere. Nec finet te respisceret antè qui fueras cum blan- dimento peccandi, dulcedine te criminum fallacif- simus auocauerit. Et vt semel dixerim, ita te pe- reundi suauitate decipiet, vt delectabilius tibi met videatur perire potius quàm redire. Omne nam- que peccatum absque sui delectatione non geritur. Nec aliàs inescare animum poterit, nisi suauitate de- siderij illiciat quem deceperit. Dulcis enim mixtu- ra, & suavis sit necesse est faucibus lætalis poculi su- nesta confectio, ne amaritudinis prima libatio re- uocet haurientem. Sic denique visum est mulieri primitiuũ bonum esse ad aspectum & dulce ad ci- bum arboris illius venenum, cuius postquam men- titã est suauitas labri comedentis, infecit morien- tis haustus violenta subtilitas, quod vicens ac vi- uidum manebat extinxit, & in contrarium per in- temperantiã recidentibus votis ad exilium muni- di & spectaculum seculi de paradiso beatitudinis & prædio securitatis eiecit.

CAP. XXIII.

Pro te frater hæc metuas, fugias & expauescas, nec patiaris inimicum de tua perditione gaude- re, & in conspectu Dei supercilium efferre victoris. Caue reditum septem spirituum immundorum, qui- bus se ducem malorum omnium sociavit octauus. Et cum vnum nemo patiatur diabolus, quis susti- nere valeat dominatum? Domino dicente: Cum immundus spiritus exierit ab homine, pertransit loca inaquosa, quærens requiem & non inueniens, dicit: Reuertar in domum meam à qua exieram. Et reuersus inuenit eam vacantem, mundatam scopis & compositam. Tunc vadit & adducit se- cum alios septem spiritus nequiores se, & ingressi ha- bitabunt illic, & fient nouissima illius hominis pe- iora prioribus. Si te obsidione bellica septum ma- nus accepisset hostilis, & sub incursione barbarica tenuisset prædonis vna captiuum, quos fletus ede- res, quos eiulatus dares, quæ lamenta iactares? A- geres omni die noctęque suspirium, nõ cibum que-

S. Ambr. tom. 4.

reris, potum non desiderares, exhaustus & fame- nectus, sola in te asperæ cutis auiditas & rugosa ma- cies appareret, rigeret concreta sordibus coma, & hirsuta cæfarics squalētis verticis, promissæque bar- bæ impressi actus horrent, patrimonium redde- res redemptoris sub gladio, districtus ambulares nu- dus, pauper atque omni censu euolutus quasiffes euadere. Aut si fugã aditus præberetur, sub ma- ximo incertus discrimine, meditareris periculum superare: captiuum te tenet author scelerum vin- culis non ferreis sed catenis habet criminum te li- gatũ, compedes tibi libidinis imposuit, & vndique te sepfit arctiori custodia: Legem tibi dedit vt li- citum putes omne quod non licet, viuum te æ- ternæ mortis fouea demersit, & non ingemiscis salutis tuæ damnũ, spei æternæ dispēdium & vitæ perpetuæ detrimentum? Incedis cõmptus ornatu vestium, celebras opulentibus cibis refe- ctiones, vino mades, pinguificas epulis quodiã- nis animã, & torosi corporis excolere non quiescis ingluuiem, vt interim de cæteris criminibus taceã, putas etiã putas & hoc nõ fesse animaduersionis di- uinæ, vt nescias quemadmodum debeas de tuis sceleribus pœnitere, Apostolo probante, qui ait. Propter quod non habuerunt Deum in notitia, tra- didit eos in reprobum sensum, facere inconuenien- tiã. & iterum: Pro eo quod dilectum veritatis non receperunt vt saluarentur, misit Deus illis ope- rationem erroris, vt iudicentur qui non crediderunt veritati. De talibus denique metuit ne veniens Co- rinthum lugeret multos ex his qui nõ egerunt pœ- nitentiã ex immunditiis quas fecerunt & fornicati- onibus & libidine.

CAPVT XXIII.

Cogita diuitis illius opiparas cœnas & copio- sarum dapum huberem affluentiam, purpura, murice pinguiori & textilibus inclusi serici nitoris, totum de spe præsentis temporis nihil tamen de fu- turo tractantis. Quid illi post ista omnia repo- natur, ausculta. Post purpuram flamma, post epulas egestas, vt aquę guttulam quæreret, qui guttam antea preciosi nectaris ebibisset, & ab eo peteret, nec tamen acciperet, summitatis digiti humentis solatium, cui in seculo micæ suarum negauerat e- pularum. Confitere quæso cuncta quibus reum te memineras. Confitere & faciem Dei præueni satisfactiõnis officio, humilia ante eum cor tuum, & in conspectu eius curua ceruicem: flecte genua & eliso vultu terræ prosternere. Suscipiet gemi- tum tuum cœlestis ille protinus aduocatus, & non prætermittet pro te interpellare patrem suum, qui fidum præbere consuevit pœnitentibus patrocini- um. Causam suam non arguentis & præscri- ptum genus ne patientiã perorabit. illico impe- traturus veniã beneficium qui de superato non ex- pectat aliquod honorarium. Hoc Apostolus pro- bat, dicens: Quis accusabit aduersus electos Dei? Deus qui iustificat. Quis est qui condemnat? Chri- stus qui mortuus est, verum etiam & surrexit, qui est in dextera Dei, qui & interpellat pro nobis.

† vel, impressa artus horrent

Rem. 1.

Luc. 16.

* forte, ad præ scriptum ge- nus eloquentiæ perorabit. aut, & præ- scriptum gene- re sapientiã perorabit. Rem. 8.

S

1. Ioan. 1.

Concinens Ioanes Apostolus beatissimus in episto-
la sua ponit & dicit: Si dixerimus quia peccatum
non habemus, nos ipsos decipimus, & veritas in
nobis non est. Si autem confessi fuerimus peccata
nostra, & fidelis & iustus est Deus qui nobis pec-
cata dimittat, & mundet nos ab omni iniquitate. Si
dixerimus quia non peccamus, mendacem facimus
cum, & verbum eius non est in nobis. Filioli mei hec
scribo vobis vt non peccetis. Et si quis peccauerit,
habemus aduocatum apud Patrem, Iesum, & ipse
exorat pro peccatis nostris. Omne quod Dei Filius
Dominus Iesus Christus, qui est via, veritas & vita
loquutus est, lex est. Et sub exemplo sui fieri docuit
quod nobis in scripto mandauit. Neque enim a no-
bis fieri aliquid vellet, quod aut ipse non fecerit, aut
quod ei nobis facientibus non placeret. Sed nec
displicere posset quod ipse mandasset, quia qui man-
dasset, ipse antea fecisset. Inanis enim fieret doctri-
na mandati, si in facto doctoris non praeretur autho-
ritas. Sed quicquid Dominus praecipit & fecit, inane
non erit quod sub imitatione sui faciendum esse
mandauit. Iam ergo Dominus discipulis haec cus-
todienda proposuit. Attendite vobis: Si peccaue-
rit in te frater tuus, dimitte illi. Et si septies in die
peccauerit in te, & septies reuertatur ad te, dicens:
Poeniter me, dimitte illi & dimittetur tibi. Atque cum
sancto Apostolo Petro fuisset in causa consultus, &
diceret: Domine, si peccauerit in me frater meus,
quoties dimittam illi? vsque septies? Dixit illi Iesus:
Non dico tibi vsque septies, sed vsque septuagies sep-
ties. Qui ergo ad dimittenda septies fratri nos pec-
canti debita nobis donare imperat, erga nos formam
praecipit sui non seruat? Aut qui dixit: Misericor-
diam plus volo quam sacrificium, misericordiam no-
bis potest negare thesaurum? Hoc est quod exorata
prius venia dixerim, credere Dominum Iesum cun-
cta quae docuit fuisse mentitum, si circa nos formam
custodire suorum noluerit praceptorum.

Luc. 17.

Matth. 18.

Hebr. 6.

Matth. 18.

† Forte, red-
deret.
† Forte ad
cruciatum.

Matth. 6.

Luc. 6.

de vobis. Legas volo intentius prophetae Zachariae
principium, & illic quo robustius animeris inue-
nies. Iratus est, inquit, Dominus ad patres nostros ira
magna. Quis non hoc audiens contremiscat? quis
non huius vocis concitu perterritus areferet? aut
quem sensum non haec indignatio intimata turbaret?
Quis enim status teneri poterat sanitatis, vbi tam
vehemens ira denuntiabatur authoris? Et parum
fuit dixisse iram, nisi denunciaretur & magna, quasi
si non esset magna, sustineri eius posset vel lentior ir-
racundia. Sed videamus quem exitum pronunciet
tanta commotio. Credo, dixit, bellicis vos inque-
tabo tumultibus, & captiuitatis vos saeva ditione
multabo, fame vos afficiam, morbo quatiā, mor-
te consumam, ferarum atque bestiarum rapiet ino-
pinata vastatio, profugos & vbique dispersos agita-
bit exilium. Hoc enim intellectui relinquatur, vt i-
ram magnam vehementior vindicta sequatur. Iratus
est, inquit, Dominus ad patres nostros ira magna,
dicens ad eos. Quid dixerit audiamus: Conuertimini
ad me, & conuertat ad vos. O indignationem de
pietate minantem: o magnam iram quae infert mise-
ricordiam. Rogo quis sic irascitur, quemadmodum mi-
seretur? Aut si ita miseretur, quemadmodum indigna-
tus irascitur? Hoc alius Propheta proloquitur: Re-
uertere Israel ad Dominum tuum, propterea quod
infirmatus es in iniquitatibus tuis. Dicite ei: Potens
es remittere peccata nostra, non vt accipiat iniqui-
tatem, sed vt accipiat bona. Et reddite ei fru-
ctus labiorum vestrorum, & epulabitur in bonis
cor vestrum. Et alibi: Reddite, inquit, filij deserto-
res, dicit Dominus. Et iterum: Reuertimini filij re-
uertentes, & sanabo tribulationem vestram. His co-
sona Dauid beatus peccatorum solatia decantauit,
dicens: Confitemini Domino quoniam bonus, quo-
niam in aeternum misericordia eius.

Zach. 1.

† Forte toni-
tru.

Ibidem.

CAP. XXVI.

Nec hoc dixerim, vt latiores admodum videar
habenas dedisse licentiae & sub venia diuinitus
tribuendae praetextu peccandi magis fomitem au-
thoris poenitentiam praebuisse. Hoc enim sermone
meo cadentem erigo, stantem non impello: nec pre-
iudico innocentiae, qui exhortor ad poenitentiam
peccatorem. Si quidem, vt supra iam diximus, inno-
centia exigit de Deo debitum vitae suae praemium:
poenitentia vero expectat misericordiae beneficiū.
Non peccata enim timere est, poenitere vero plus
quam timere. Nam plerumque offensionibus sub-
iacet secura foelicitas, cautior tantum ad euitanda
praeterita efficitur, quem metus emendat: quia soli-
citor semper erit qui cauet ne identidem ibi inci-
dat, vbi iam antea cecidit. Sic gubernatorem fa-
ciunt pericula experta sollicitum, & in offensos por-
tus nonnunquam veretur intrare, qui vel semel in-
currerit ex securitate naufragium. Denique scri-
ptura diuina, Qui non tentatus est, inquit, qualia
scit? Vt ostenderet per tentationis causam tenta-
tum semper effici cautioem, & per timorem ma-
gis corrigi, qui incautus antea fuerit tentationis
scientia. Vsque adeo autem peccantibus Dominus
optat ignoscere, qui non vult mortem morientis,
quantum

Ezech. 33.

quantum vt reuertatur & viuat: vt quos pro facino-
ribus suis aliquoties destinat poenae, interpellans poe-
nitentia illico festinet absolueret: & vt recondat in va-
gina machaeram, commutat animaduersionis satis-
factione sententiam.

ad manus dominæ suæ: sic & oculi nostri ad domi-
num Deum nostrum vsque dum misereatur no-
bis.

CAP. XXVIII.

CAP. XXVII.

Et quamquam hoc ex Ninuitarum facto superius
sit probatum, tamen etiam Hieremiae prophe-
tae super eo accipe testimonium, vt ex testimonio plenius
tibi probetur exemplum: Sermo, inquit, qui factus
est a Domino ad Hieremiam, dicens: Exurge &
descende in domum figuli, & ibi audies verba mea.
Et descendi in domum figuli, & ecce ipse opus facie-
bat super lapides, & cecidit vas quod ipse faciebat
in manibus suis. Et iterum fecit seum vas aliud, sicut
placuit coram ipso facere. Et factus est sermo Domini
ad me, dicens: Sicut figulus iste non potero vos facere
domus Israel? Ecce sicut lutum figuli vos estis in
manibus meis: & tantum si loquar super gentem
aut super regnum vt tollam eos & vt perdam eos.
Etsi conuersa fuerit gens illa a malis suis cogitatio-
nibus, poenitentiam agam pro malis quae cogitabam
vt facerem eis, & non faciam: & tamen si loquutus
fuerō super regnum aut gentem vt reedificetur &
circumplantetur, & fecerit iniqua in conspectu
meo, vt non exaudiat vocem meam, poenitentiam
agam pro bonis quae loquutus sum vt facerem eis,
& non faciam. Et nunc dic ad viros Iuda & inhabi-
tantes Hierusalem: Ecce ego fingō mala super vos,
& cogito super vos, cogitationem. Conuertatur v-
nusquisque a via sua maligna, & meliores facite cogi-
tationes vestras. Suadet ergo figulus noster a viis
peccatis & cogitationibus nos malignis auerti, vt
conuersio poenitentiae in aliud vas possit fracturas
nostras vitiaque plasmare. Et vult operis sui substan-
tiam non perire in poenitentiam, ne sententia reum
teneat quem confessio excusat. Huic conscia sapi-
entia Salomonis: Sed misereris, inquit, Domine
omnium, quia omnia potes, & negligis peccata ho-
minum propter poenitentiam: Subest enim tibi cum
voles posse, & cum sis omnium Dominus, omni-
bus te parcere facis. Conuertamur ergo & confitea-
mur Domino, cum in hoc seculi degimus commea-
tu, & iudici nostro poenitentiae viaticum praepare-
mus. Non sint temporis nostri otiosa curricula, nec
nos nati ad peccandum, sed ad bene agendum con-
uiuamus. Aut si peccato fuerimus obnoxij, quonia
deesse non potest in hoc mundi teatro quin peccemus,
remiscamur nostri vt euadere gehennae pra-
cipitium capiamus. Poeniteamus ergo ex fide, ore-
mus ex corde, ploremus ex viscere. Et sicut Prophe-
ta dicit: Adoremus & procidamus & ploremus ante
Dominum qui fecit nos, quia qui seruit in lachrymis,
in gaudio metent. Foelix heu nimium foelix officium
lachrymarum, quo futuro tempore colliguntur pra-
mia. Et beatum seminis incrementum quod in fle-
tu profunditur, vt in laetitia metatur. Scriptum est
enim: Foelix homo qui agnoscit vlulatum suum. Le-
uemus oculos nostros ad montes, vnde veniet au-
xilium nobis: quia sicut oculi seruatorum in mani-
bus dominorum suorum: & sicut oculi ancillae

Hier. 18.

† Forte, illud.

† Poenitentiam.

* Huic confo-
na.
Sapient. 11.

Psal. 94.

Psal. 120.

Neque ita conuersionis nostrae consilium tem-
poris delectationibus prolongemus, vt sub sciē-
tia peccandi & delectatione percundi vsque ad ex-
tremam aetatem nos in voraginem criminum de-
mergamus, cum viuendi nobis vsam a diuina di-
gnatione collatum qui terminus claudat habeatur
incertum. Et forsitan hoc quod aut primum puta-
tur, aut medium imminetis occidui meta iam limi-
tet, sitque debitus finis indignantis Domini ex con-
uersionis tarditate vocatio: quando quidem ex ad-
monitione rumpendarum in conuersione morarum
propositum videatur oraculum: Non tardes con-
uerti ad Dominum, & ne differas de die in diem.
Subito enim venit ira eius, & in tempore vindictae
disperdit te. Filij, peccasti, ne adicias iterum, sed &
de pristinis deputare, vt sibi dimittantur, & ne ad-
icias peccatum super peccatum, & dicas: Misericordia
Dei magna est. Misericordia enim & ira ab illo, &
iterum: Nec nos vsque ad mortem fieri mancipia
patiamur, & demus corpora nostra scelerum di-
tioni, sed obediamus Apostolo dicenti: Non
regnet peccatum in vestro mortali corpore, vt o-
bediat ei: vt quia peccata deesse non possunt,
certe non regnent, hoc est, ne sine respectu eua-
dendi fiat abrupta licentia peccandi. Aut certe si
putat aliquis restare sibi tempus vt peccet, & sa-
tiated libidine cum iam imperassent animo corpo-
ris vires, tunc ad poenitendi redire iudicium, vlti-
mum vitae suae mihi tempus edicat quo calculante
didicerit, quo insinuante cognouerit, vt iure sibi,
vt ita dicam, de temporis spatio blandiatur. At
cum nobis inopinatus sit exitus terminalis, & vi-
tae nostrae dubia sint ex mortis ignorantia curri-
cula, quando sibi quisque superesse ad confitendum
tempus existimat, qui temporis sui tempus igno-
rat, cum utique audiat dicentem scripturam: Vi-
uens & sanus fateberis & laudabis Deum, & in par-
tem vade seculi sancti cum viuus & dantibus confes-
sionem. Dilatio enim temporis confessionem
creet & non desperationem generet, quia exag-
geratur in dilato damnatio, qui diuinam patien-
tiam pertinaci animositate cogitat, quod sancti
Noe temporibus docetur effectum, cum per cen-
tum annos pertracta patientia implacabilem per
mundi ambitum fudit cataclysmum inundante cen-
sura. Vnde beatus Apostolus ait: An nunquid op-
ulentiam bonitatis eius & longam patientiam con-
temnis, ignorans quod Dei bonitas ad poeniten-
tiam te adducit? Tu autem secundum duritiam
tuam & cor impenitens thesaurizas tibi iram in die
irae & reuelationis iusti iudicij Dei, qui reddet vni-
cuique secundum facta sua.

Ecc. 1. 5.

Rem. 6.

Rem. 2.

CAP. XXIX.

Volo dicas mihi, quae rerum praesentium gloria,
qui sint huius temporis fructus, quae utilitas ca-

† *Corporis aut
anima, finis
falce.*

† *neſtitur.*

ducorum. Regni potentia, dixi, morte finitur, potestatis ambitio successione dirimitur, diuitiarum copia viuis nobis plerumque subtrahitur, voluptatis effectio tristitia interueniente corrumpitur, iucunditas gaudiorum metus formidine violatur, & omne quod capitur desiderio aut corpus † aut anima finis calce succiditur. Nec potest perfectum priuilegium beatitudinis obtinere, quod æternitatis nō circumuallat infinitas. Caducū enim sit necesse est, quod indeuitabili necessitate † metitur. Obnoxium & inconstans atque infirmum proculdubio remanebit, cuius vitam nonnunquam fortuitus euentus intercipit. His ergo cunctis morte finitis, nostrum in ipsa morte quid propriū? Si nihil quod boni operis incremento conscientia subsarcinetur habebimus, & si nihil boni ex nobis habere potuimus, quid nobiscum remeantes ad patriam deferemus? Quam nuda atque deformis anima nostra remanebit, si nos eam saltem pœnitentiæ velaminibus & confessionis amictibus non obtegamus, nisi quia turpitudinem festinamus abscondere & animæ operire non contendimus nuditatem, cuius cum sit naturaliter inuisibilis pulchritudo, visibilis fiet peccatorum sorde deformitas.

CAP. XXX.

ILLA sunt occupanda commercia, illę complectendę diuitiæ, illa captanda potentia quam non tēpus eripit, non locus subtrahit, non persona subducit, quæ manet statu perpetuo, quæ priuilegio seruatur æterno, quę fini non subducitur, quæ mortis iugo nec premitur nec vrgetur. Ibi enim bona tuta sunt conscientię, vbi iam non licebit post præsentia seculi mala peccare, vbi diabolo nullus accessus, vbi tenebrarum non est locus, sed neque qui decipit, neque qui decipi possit penitus inuenitur. Illic bona omnia, illic cuncta scēlicia, illic prospera vniuersa: non dies lucis incremento mutabilis, non Sol lentior in ortu, in fulgendo clarior, in occasu fuscior apparebit. Nox omnino vacabit, Luna non erit, nec siderum micatus ardentior rutilabit. Famen nemo sentiet, lachrymę detergentur, timor nullus, metus ex nihilo, iucunditas omnia, pax totum, gaudium quicquid obnoxium tristitię fuerat, possidebunt. Omnia Propheta Esaias euidenter exponit. Quę tunc ibi gloria scēlicium, quę supplicia miserorum, qui gemitus, quę suspiria peccantiū, quę beatitudo Sanctorum: his cum Deo consortium, illis donari gehennalium cruciamenta flammarum: hos incomparabili perfrui refrigerio, illos incendio indomitabili trucidari: hos paradisi fontibus nemorūmque verticibus à riuulis indefessos amcenari, illos stagno ignis effluentatos, incendij atque atrę noctis tenebris obsessos pœnis inextricabilibus perurgeri: ad postremum hos bonis cœlestibus vti, illos totius gehennę & æternę mortis edacitate cōsumi.

CAP. XXXI.

SI nunc quantum ad secundum, quispiam paupertatis labe defectus, in promptu non habeat vnde

qualicumque victu famelicam sustentare possit esuriem, videatque alios opimis dapibus mensas onerare ac refertos epulis bibere gemma, & protrahere longē apparatus ambitione peregrinis saporibus pigmentata conuiuia, quę putas eum ducere ab vltima viscerum parte suspiria? Quas edere intestino dolore querelas? Interdum etiam lachrymas fundere, cum paulo amplius capi incipiat desiderio viscerum & inardescere magis ac magis sentiat ex desiderio inefficax desiderium. Quinam ergo tunc erunt gemitus infelicium, quod *inconsonabili luctu in illa comparatione tormētū, cum cœlestibus copiis, perennibus diuitiis perfrui scēlicium viderit agmen animarum, & se stillicidio rorantis digiti defraudari, & perferre insuper inextinguibilem flammā, cum nulla spe refeructur ad veniam? Solis ardorem ferre non possumus, balneares æstus minimē toleramus, sentimus incendia fornacum & longē secedimus: quis ferat fluctuantem gehennam & caminis tartareis æstuantem pati strepitum fumantis baratri, & sustinere infernarum globos tenebrarum, vbi solus auditur vlulatus ardentium, & eiulatus resonat crudeliter punitorum? Hęc oro quām fugienda sunt, quām cauenda, ac totis viribus & omni anima ac mente declinanda.

* *Inconsonabili.*

CAP. XXXII.

CUM patent igitur ianuę veniales, cum fluctuātib; & criminum tempestate iactatis pœnitentię portus offertur, cum mentibus promittitur cura languentibus, & fauciatis vitalem pollicetur vltro-neus artifex medicinam, cum misericordia habetur in promptu, antequam iustitia capulo tenus extrahat pugionem, sumamus arma pœnitentię, & iudicis rigorem satisfactionis officio mulceamus. Certum enim habet donum veniæ, qui permittit pœnitere. Nam proculdubio confiteri non finitur, cui pietas nulla seruatur. Hoc probat inueterati scriptis in ipsa origine mūdi dānatio, quem inauditū sententię fulmē excussit: & non † peroptatum ab soluta seueritas status sui possessione deiecit. Hoc Sodomę & Gomorrhę cœlesti incendio concremata perhibēt regiones, erga quas ob excessum facinorū nihil reseruatū est pœnitentię, ne fortassis admoniti possent vltionis iustitiā declinare. Hoc Pharaonis in Exodo clamat interitus: hoc Chore, Datham & Abiron inexpertum testatur exitium: hoc Antiochi & Herodis supplicia proloquuntur: hoc Ananię & Saphirę indicat repētina animaduersione naufragium: quos ad præsens tempus vindicta nō distulit, & negata venia seueritas comitata truncavit. Non nos imparatos dies absessionis inueniat, nec intra castra diabolica hiemis illius aut sabbati tempus includat. Vigilemus contra hostis antiqui fraudulenta insidias & apertas minas. Erga conuersos enim acrius excitatur, & refugos suos seuerior tanquam irrisus insequitur. Tunc cum deciperet, blādimentis illexerat, nunc tentationibus & credulitatibus inquietat. Tunc fuerat vt amicus, nunc inimicus irascitur, & per casum elisum effecit cautio-rem, sed elidentem aliquoties solet elisus elidere. Fugiamus pomposas illecebras mundi & ambitionibus

† *Peroratum.
Genes. 19.
Exod. 15.
Num. 16.
2. Mac. 9.
Act. 12.
Ibidem 5.*

† *Jo. 17. 2.*

† *Jo. 2.*

† *psalm. 50.*

nibus eius demus repudium: hoc Ioannes Apostolus persuadet, dicens: Nolite diligere mundum, neque ea quę sunt in mundo. Siquis diligit mundum, nō est charitas Patris in eo, quia omne quod in mūdo est, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum & ambitio seculi quę non est à patre, sed ex concupiscentia mundi est, & mundus transibit & concupiscentia eius. Qui verō facit voluntatem Dei, manet in æternum, quomodo & Deus manet in æternum. Lauemur Baptismo pœnitentię vt possimus Dominum mundo corde videre. Auferamus nequitias ab animis nostris à conspectu oculorum Dei, discamus iustitiam facere, inquiramus iudicium, eripiamus iniuriam accipiētem, iudicemus pupillo, iustificemus viduam, & cum Domino disputabimus. Et si fuerint peccata nostra vt Phœnicium, vt niuem dealbabit: si autem vt coccinum, vt lanam candidam efficiet. Et quia asperget hyssopo & mundabimur, lauabit nos & super niuem candidiores erimus.

CAP. XXXIII.

TRIA sunt quę erga nos Dominus arbitrio suo constituta conseruat. Bonitatem dico, misericordiam atque iustitiam. Bonitas est qua esse iam cœpimus. Misericordia, qua ad pœnitentiam prouocamur. Iustitia, qua futuro tēpore iudicabimur. Hęc interim ordinē temporum in sese custodiunt: præteritum, præsens & futurum. Præteritum, quo Domino authore creamur & nascimur. Præsens, quo

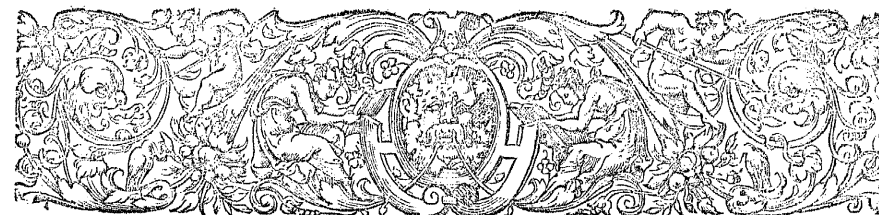
A conuersi misericordiam promeremur. Futurū, quo iuxta opera nostra iustitia distribuentem munerabimur. Itaque cum misericordia regnum habemus in manibus, & in arbitrio nostro sunt posita dona pietatis: Hic purgemus conscientias nostras ab omni iniquatione, & spiritualibus nos deinceps per bonam conuersationem instrumentis aptemus. Euitemus desideria quę militant contra animas nostras, & prophanam conscientiam nullatenus patiamur. Consequemur omnia quę ex fide credimus, si iustis nos actibus & vita inuituperabili componamus. Meremur remissam omnium peccatorum, resurgemus in vitam æternam in resurrectione credentium: & ne amplius loquēdi præsumat audacia, in regna cœlorum cum iustis intrabimus, cum quibus partem per pœnitentiam habere meruimus, scriptura dicente: Pœnitētibus autem dedit partē iustitię & corrogauit deficientes sustinere & destinauit illos in sortem veritatis. Hęc amantissime frater, quibus tecū pariter ad exercendam pœnitentiam cohortarer, quantum ex dominicis lectionibus colligere mediocritas ingenij mei potuit, exaravi. Quę si iam vt arbitror animi studio è proprio instituto seſtatis, & curribus cōfessionis insidens tendis ad veniā, accipe me tecum in hac cogitatione cōsortē, vt adiūctō communi comitatu ad metas indulgentię properemus: aut si pigritiæ inertia præpeditus pernicitatem tuā sequi non potero, memento mei, & cum præmium de Dei largitione merueris, quæso vt in orationibus tuis nulla capiatis obliuione Victoris.

† *Eccles. 17.*

FINIS TOMI QVARTI.

S iij

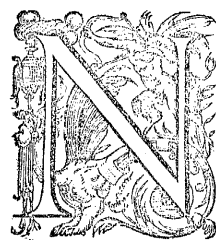
<i>Episcopi proprium munus, docere populum.</i>	Cap. I.
<i>Tacendo fugimus periculum, & discimus recte dicere.</i>	Cap. II.
<i>Taciturnitatem moderandam esse, & quod in ira silendum sit.</i>	Cap. III.
<i>Orationem non affectus promat, sed ratio. Hinc enim insidias loquenti tendit hostis invisibilis.</i>	Cap. IIII.
<i>Quod etiam carnales inimicos cum nos instinctu diaboli ad contumacia provocat, patientia superare debeamus.</i>	Cap. V.
<i>Exemplum patientiae David.</i>	Cap. VI.
<i>Quod psalmus 38. non solum silentij laude, sed etiam contemptu rerum valde sit mirabilis.</i>	Cap. VII.
<i>Quod nomen officij non solum philosophis, sed etiam nostris usitatum sit.</i>	Cap. VIII.
<i>Officij divisio, & honestum atque utile unde metiantur Christiani.</i>	Cap. IX.
<i>De decoro, & quod primum officium sit linguae moderatio.</i>	Cap. X.
<i>Officium omne aut medium aut perfectum esse.</i>	Cap. XI.
<i>Non externis sed internis & aeternis bonis aestimatur felicitas.</i>	Cap. XII.
<i>Deum, etiam cum non putatur, regere omnia quae creavit.</i>	Cap. XIII.
<i>Deum nihil praeterire, & scripturarum testimoniis, & Solis comprobatur exemplo.</i>	Cap. XIII.
<i>His quibus displicet quod bonis male, & malis sit bene, satisfacere debere Lazari & Pauli exempla.</i>	Cap. XV.
<i>Commemoratis beatitudinibus de Euang. hic laborem dicit esse, mercedem in caelo.</i>	Cap. XVI.
<i>Adolescentis officia, & exempla huic aetati proposita.</i>	Cap. XVII.
<i>De bono verecundiae, quod maxime in sancta Dei emittit genitrice, et quod gestus exterioris hominis per sepe qualitatem interioris ostendat.</i>	Cap. XVIII.
<i>In omnibus actis viriliter agendum, nec quicquam affectatum aut femineum attentandum.</i>	Cap. XIX.
<i>Intemperantium hominum consortia, mulierum quoque commercia vitanda.</i>	Cap. XX.
<i>De iracundia in se reprimenda, & in aliis mitiganda.</i>	Cap. XXI.
<i>De cogitationibus & appetitu, et decoro sermonis in confabulando et in disceptando.</i>	Cap. XXII.
<i>Quod ioca, quae philosophi ponunt inter officia, penitus ab ecclesia sint remouenda.</i>	Cap. XXIII.
<i>De tribus quae in vita activa necessario sunt observanda, & quod appetitum rationi cedere conveniat.</i>	Cap. XXIII.
<i>Quod virtutes quatuor principales in patribus nostris non mediocriter sint consummatae.</i>	Cap. XXV.
<i>Quid in veritatis investigatione servandum sit.</i>	Cap. XXVI.
<i>Quod virtutes quatuor ita perplexae sint, ut ab invicem separari nequeant.</i>	Cap. XXVII.
<i>Primum quod philosophi dicunt et secundum iustitiam munus apud nos excludi, tertium vero a nostris mutatum.</i>	Cap. XXVIII.
<i>Iustitiam & fidem hostibus etiam exhibendam.</i>	Cap. XXIX.
<i>De beneficentia.</i>	Cap. XXX.
<i>De reddendo beneficio.</i>	Cap. XXXI.
<i>Benevolentiam liberalitate potiore esse.</i>	Cap. XXXII.
<i>Benevolentiam in ecclesia maxime, & earundem virtutum hominibus persecerare.</i>	Cap. XXXIII.
<i>Laus benevolentiae.</i>	Cap. XXXIII.
<i>De fortitudine.</i>	Cap. XXXV.
<i>Fortitudinem maxime in animo & contemptu rerum constare labentibus.</i>	Cap. XXXVI.
<i>Mala equanimiter toleranda, et interdum etiam declinanda.</i>	Cap. XXXVII.
<i>Quod providentia magnum munimen fortitudinis sit.</i>	Cap. XXXVIII.
<i>Fortitudinem adversus omnia vitia dimicare debere.</i>	Cap. XXXIX.
<i>Virtutem bellicam nostris etiam non inusitam.</i>	Cap. XL.
<i>Fortitudinem non solum in vincendo, sed etiam plus in tolerando constare.</i>	Cap. XLI.
<i>Potestates non irritandas, et adulationibus non attendendum.</i>	Cap. XLII.
<i>De temperantia, et eius partibus.</i>	Cap. XLIII.
<i>Officio sibi congruo quemque studere debere.</i>	Cap. XLIII.
<i>De pulchro & honesto.</i>	Cap. XLV.
<i>Quod pulchra & honesta sint naturalia, turpia vero contra naturam.</i>	Cap. XLVI.
<i>Quarum passionum restrictione pulchrum illud possit acquiri.</i>	Cap. XLVII.
<i>De tribus generibus hominum iniurias accipientium.</i>	Cap. XLVIII.
<i>De vanitate calcanda.</i>	Cap. XLIX.
<i>Quod officiorum gratia ministros altaris maxime deceat.</i>	Cap. L.

**DIVI AMBROSII EPISCOPI
MEDIOLANENSIS OFFICIORVM
LIBER PRIMVS.**

Episcopi proprium munus, docere populum.
CAP. I.

Psal. 33.

NON arrogans videri arbitror, si inter filios suscipiam affectum docendi, cum ipse humilitatis magister dixerit: Venite filij audite me: timorem Domini docebo vos. In quo licet & humilitatem verecundiae eius spectare, & gratiam. Dicendo enim, timorem Domini qui communis videtur esse omnibus, expressit inigne documentum verecundiae. Et tamen cum ipse timor initium sapientiae sit, & effectus beatitudinis, quoniam timentes Deum beati sunt: praecceptorem se sapientiae edocenda, & demonstratorem beatitudinis adipiscenda, * evidenter significavit. Et nos ergo ad imitandam verecundiam seduli, ad conferendam gratiam non usurpatores, quae illi spiritus infudit sapientiae, ea per illi nobis manifestata, & tunc comperta atque exemplo, vobis quasi liberis tradimus, cum iam effugere non possimus officium docendi, quod nobis refugientibus imposuit sacerdotij necessitudo. Dedit enim Deus quosdam quidem apostolos, quosdam autem prophetas, alios vero euangelistas, alios autem * pastores & doctores. Non igitur mihi apostolorum gloria vindico. Quis enim hoc, nisi quos ipse filius elegit Dei? Non prophetarum gratiam, non virtutem euangelistarum, non pastorum circumspersionem, sed tantummodo intentionem & diligentiam circa scripturas divinas opto assequi, quam ultimam posuit Apostolus inter officia sanctorum, & hanc ipsam, ut docendi studio possim discere. Vnus enim verus magister est, qui solus non didicit quod * omnes doceret. Homines autem discunt prius quod doceant, & ab illo accipiunt quod aliis tradant. Quod ne ipsum quidem mihi accidit. Ego enim raptus * de tribunalibus atque administrationis insulis ad sacerdotium, docere vos coepi quod ipse non didici. Ita quae factum est ut prius docere inciperem, quam discere. Discendum igitur mihi simul & docendum est, quoniam non * vacavi ante discere. Et quantumlibet quisque profecerit, nemo est qui doceri non egeat dum vivit.

** Pudenter.*

† Tristis.

Ephes. 4.

** Predicator.*

† Vigilantia.

** per homines.*

†.

** vacavit.*

Tacendo fugimus periculum, & discimus recte dicere.
CAP. II.
Ambr. tom. 5.

Quid autem praeter ceteris debemus dicere quam tacere, ut possimus loqui, ne prius me vox condemnaret mea, quam absolueret aliena? Scriptum est enim: Ex verbis tuis condemnaberis. Quid opus est igitur ut properes periculum suscipere condemnationis loquendo, cum tacendo possis esse tutior? Complures vidi loquendo peccatum incidisse, vix quaequam tacendo. Ideoque tacere nosse quam loqui, difficilius est. Scio loqui plerisque, cum tacere nesciant. Rarum est tacere quoniam, cum sibi loqui nihil profit. Sapiens est ergo qui novit tacere. Denique sapientia Dei dicit: Dominus dedit mihi linguam eruditionis, ut sciam quando oporteat sermonem dicere. Merito ergo sapiens, qui a domino accepit quo tempore sibi loquendum sit. Unde bene ait scriptura: Homo sapiens tacuit usque ad tempus. Ideo sancti Domini qui sciebant quia vox hominis plerumque peccati * annuncia est, & initium erroris humani sermo est hominis, amabant tacere. Denique sanctus Domini ait: Dixi, custodiam vias meas, ut non delinquam in lingua mea. Sciebat enim & legerat divina esse pietationis, ut homo a lingua suae flagello absconderetur, & a conscientia sua testimonio. Verberamur enim tacito cogitationis nostrae opprobrio, & iudicio conscientiae: verberamur etiam vocis nostrae verbera, cum loquimur ea quorum sono caditur animus noster, & in eis confauciatur. Quis enim est qui mundum cor a peccatorum habeat colluione, aut non delinquat in lingua sua? Et ideo quia nemo est sciebat castum os servare posse ab immunditia sermonis, ipse sibi silentio legem imposuit innocentiae, ut tacendo culpam declinaret, quam vix effugere posset loquendo. Audiamus ergo cautionis magistrum: Dixi, custodiam vias meas: Hoc est, tacito cogitationis praeccepto indixi mihi ut custodirem vias meas. Aliae sunt vias quas debemus sequi, aliae quas custodire. Sequi vias Domini, nostras custodire, ne in culpam dirigatur. Potes autem custodire, si non cito loquaris. Lex dicit: Audi Israel Dominum Deum tuum. Non dicit loquere, sed audi. Ideo sua lapsa est, quia locuta est viro quod non audierat a Domino Deo suo. Prima vox Dei dicit tibi: Audi. Si audias, custodis vias tuas: & si lapsus es, cito corrige. In quo enim corrigit iunior viam suam, nisi in custodiendo verba Domini? Tace ergo prius, & audi, & non delinques in lingua tua. Graue malum, ut aliquis ore suo condemnetur. Etenim si pro otioso verbo reddet inutilis quisque rationem: quanto magis pro verbo impu-

Math. 12.

Eccl. 50.

Eccl. 20.

** peccato adinuita.*

Psal. 38.

Deuter. 6.

Psal. 118.

Math. 12.

nitatis & turpitudinis? Grauiora sunt enim verba G precipitationis, quam ociosa. Ergo si pro ocioso verbo ratio poscitur: quanto magis pro sermone impietatis poena exoluitur?

Taciturnitatem moderandam esse, & quod in ira silentium sit. CAP. III.

Quid igitur? Mutos nos esse oportet? Minimè. Est enim tempus tacendi, & tempus loquendi. Deinde si pro ocioso * verbo reddemus rationem, videamus ne reddamus & pro ocioso silentio. Est enim magnum & negociosum silentium, vt erat Sufanna, quæ plus egit tacendo, quam si esset locuta. Tacendo enim apud homines, locuta est Deo. Nec vllum maius indicium suæ castitatis inuenit, quam silentium. Conscientia loquebatur vbi vox non audiebatur: nec quærebat pro se hominum iudicium, quæ habebat Domini testimonium. Ab illo igitur volebat absolui, quæ sciebat nullo modo posse falli. Ipse Dominus in euangelio tacens operabatur salutem * hominum. Rectè ergo Dauid non silentium sibi indixit perpetuum, sed custodiã. Custodiamus ergo cor nostrum, custodiamus os nostrum. Vtrumque enim scriptum est hic, vt os custodiamus. Alibi tibi dicitur: Omni custodia serua cor tuum. Si custodiebat Dauid, tu nõ custodies? Si immunda labia habebat Esaias, qui dixit: O miser ego, quoniam cõpunctus sum, quia cum sim homo, & immunda labia habeam: si, inquam, propheta Domini immunda habebat labia, quomodo nos munda habemus? Et cui, nisi vnicuique nostrum scriptum est: Sepi possessionem tuã spinis, & aurum & argentum tuum alliga, & ori tuo fae ostium & vestibulum, & verbis tuis iugum & statera? Possessio tua, mens tua est. Aurum tuum, cor tuum est. Argentum tuum, eloquium tuum est. Eloquia Domini, eloquia casta, argentum igne examinatum. Bona etiã possessio, mens bona. Denique possessio t preciosa, homo mundus. Sepi ergo hanc possessionem, & circunvallato cogitationibus, munito * spinis sollicitudinum, ne in eam irruant & captiuã ducant irrationabiles corporis passiones, ne incurserint motus graues, ne * diripiant vindemiam eius transeuntes viam. Custodi interiorem hominem tuum. Noli eum quasi vile negligere ac fastidire, quia preciosa possessio est. Et meritò preciosa, cuius fructus nõ caducus & tẽporalis, sed stabilis atque æternæ salutis est. Cole ergo possessionem tuam, vt sint tibi agri. Alliga sermonem tuum, ne luxuriet, ne lasciuat, & multiloquio peccata sibi colligat. Sit restrictior, & ripis suis coercetur. Cito lutum colligit amnis exundans. Alliga sensum tuum, * non sit remissus ac defluus, ne dicatur de te: Non est malagma ponere, * neque oleum, neque alligaturam. Habet suas habenas mētis sobrietas, quibus regitur & gubernatur. Sit ori tuo ostium, vt claudatur vbi oportet: & obseretur diligētius, ne quis in iracundiam excitet vocem tuam, & contumeliam rependans contumeliã. Audisti hodie lectum: Irascimini, & nolite peccare. Ergo & si irascimur, quia affectus naturæ est, non potestatis: malum sermonem nõ proferamus de ore nostro, ne in culpam ruamus. Sed iugum sit verbis tuis & statera, hoc est, humilitas atque mēsurã, vt lingua tua mēti sub-

ditã sit. Restringatur habena vinculis, fratros habeat suos, quibus reuocari possit. Ad mēsuram sermones proferat libra examinatos iustitiæ, vt sit grauitas in sensu, in sermone pondus, atque in verbis modus.

Orationem non affectus promat, sed ratio. Hinc enim insidias loquenti tendit hostis invisibilis. CAP. IIII.

Hæc si custodiat aliquis, sit mitis, mansuetus, modestus. Custodiendo enim * os suum, retinendo * linguam suam, nec prius loquendo quam interroget, & expendat, atque examinet verba sua, si dicendum hoc, si dicendum aduersus hunc, si tempus sermonis sit huius, is profectò exercet modestiam, ac mansuetudinem, & patientiam: vt non ex indignatione & ira in sermonem erumpat, non alicuius passionis indicium det in verbis suis, non ardorem libidinis flammare in sermone suo indicet, & inesse dictis suis stimulos iracundiæ: postremò ne sermo qui commendare interiora debet, vitium aliquod esse in moribus aperiat & prodatur. Tunc enim maximè insidiatur aduersarius, quando videt nobis passiones aliquas generari: tunc fomites mouet, laqueos parat. Vnde nõ immeritò (sicut audistis hodie legi) propheta dicit: Quia ipse liberauit me de laqueo venantium, & a verbo aspero. Symmachus irrationis verbum dixit, alij perturbationis. Laqueus aduersarij est sermo noster, sed etiã ipse nõ minus aduersarius est nobis. Loquimur plerumque quod excipiat inimicus, & quasi nostro gladio nos vulneret. Quantò tolerabilius est, alieno gladio quam nostro perire? Explorat ergo aduersarius nostra arma, & cõcutit sua tela. Si viderit moueri me, inserit aculeos suos, vt seminaria iurgiorum excitet. Si emisero verbum indecorum, laqueum suum stringit. Interdum mihi quasi escam proponit vindictæ possibilitatem, vt dum vindicare cupio, ipse me inseram laqueo, & nodum mortis astringam mihi. Si quis ergo hunc aduersarium sentit presentem esse, tunc magis custodiã adhibere debet ori suo, ne det locum aduersario. Sed non multi hunc vident. Sed etiam ille cauendus est, qui videri potest, quicumque irritat, quicumque incitat, quicumque exasperat, quicumque incentiuã luxuriæ aut libidinis suggerit.

Quod etiam carnales inimicos cum nos instinctu diaboli ad conuitia prouocant, patientia superare debeamus. Huius rei exemplum inducitur Dauid læcessus a Semei. CAP. V.

Quando ergo aliquis nobis conuiciatur, læcessit, ad violentiam prouocat, ad iurgium vocat, tunc silentium exerceamus, tunc muti fieri non erubescamus. Peccator est enim qui nos prouocat, qui iniuriam facit, & nos similes sui fieri desiderat. Denique si taceas, si dissimules, solet dicere: Quid taces? Loquere si audes. Sed non audes: mutus es, elinguem te feci. Si ergo taceas, plus rumpitur, vitium sese putat, irrisum, posthabutum, atque illusum. Si respondeas, superiorem se factum arbitrat, quia parem inuenit. Si enim taceas, dicitur: Ille conuiciatus est huic, contempserit iste. Si referas

contu-

contumeliam, dicitur: Ambo conuiciati sunt. Vnde A terque condemnatur, nemo absoluitur. Ergo illius est studium, vt irriter, vt familia illi loquar, familia agã. Iustus est autè dissimulare, nihil loqui, tenere bonæ fructu conscientiæ, plus committere bonorum iudicio, quam criminantis insolentiæ, contentum esse grauitate morum suorum. Hoc est enim silere a bonis, quia bene sibi cõscius, falsis non debet moueri, nec æstimare plus ponderis in alieno esse cõuitio, quam in suo testimonio. Ita fit, vt etiã humilitatem custodiat. Si autè nolit humilior videri, talia tractat, & dicit ipse secum: Hic ergo me contemnat, & in conspectu meo loquatur talia aduersum me, quasi non possim ego ei aperire os meum? Cur non etiam ego dicam, In quibus eum mœstificare possim? Hic ergo mihi iniurias faciat, quasi vir non sim, quasi vindicare me non possim? Hic me criminetur, quasi ego non possim grauiora in eum componere? Qui talia dicit, non est mitis atque humilis, non est sine tatione. Tantator eum exagitat, ipse ei tales opinionones inserit. Plerumque adhibet hominem atque apponit nequam spiritus qui hæc illi dicat. Sed tu impetra fixum vestigium tene. Et si seruus conuitium dicat, iustus tacet. Et si infirmus cõtumeliam faciat, iustus tacet. Et si pauper criminetur, iustus non respõdet. Hæc sunt arma iusti, vt * cedendo vincat. Sicut periti iaculandi cedentes solent vincere, & fugientes grauioribus sequentem vulnerare ictibus.

Exemplum patientiæ Dauid. CAP. VI.

Quid enim est opus moueri, cum audimus conuitia? Cur non imitamur dicentem: Obmutui, & humiliatus sum, & filii a bonis? An hoc dixit tantummodo, non etiã fecit Dauid? Imò & fecit. Nã cum ei cõuiciaretur Semei filius Gemini, tacebat Dauid: & quamuis leptus armatis, non retorquebat conuitium, non vltionem quærebat, eousque vt dicente sibi Saruia filio quod vindicare in eum vellet, nõ permiserit. Ibat ergo tanquam mutus & humiliatus, ibat tacens: nec mouebatur, cum vir appellaretur sanguinis, qui erat conscius propriæ mansuetudinis. Nõ ergo mouebatur conuiciis, cui abundabat bonorum operum conscientia. Itaque is qui citò iniuria mouetur, facit se dignum videri contumelia, dum vult ea indignus probari. Melior est itaque qui contemnit iniuriã, quam qui dolet. Qui enim contemnit, quasi non sentiat, ita despicit: qui autem dolet, quasi sentierit torquetur.

Quod psalmus trigessimus octauus non solum silentij laude, sed etiã contemptu rerum valde sit mirabilis. CAP. VII.

Neque improvidè ad vos filios meos scribēs, huius psalmi proœmio vsus sum, quem psalmum propheta Dauid sancto Idithum canendum dedit. Ego vobis tenedum suadeo, delectatus eius sensu profundo & virtute sententiarum. Aduertimus enim ex his quæ breuiter libauimus, & silēdi patientiam, & opportunitatē loquēdi, & in posterioribus contemptum diuitiarum, quæ maxima virtutum fundamenta sunt, hoc psalmum doceri. Dū igitur hunc psalmum considero, successit animo de officiis scri-

bere. De quibus etiã si quidã philosophiã studētes scripserunt, vt Panætius & filius eius apud Græcos, Tullius apud Latinos, non alienum duxi a nostro munere, vt & ipse scriberem. Et sicut Tullius ad erudendum filium, ita ego quoque ad vos informandos filios meos. Neque enim minus vos diligo quos in Euangelio genui, quam si coniugio suscepissem. Nõ enim vehementior est natura ad diligendum, quam gratia. Plus certè diligere debemus quos perpetuò nobiscum putamus futuros, quam quos in hoc tantum seculò. Illi degeneres nascuntur frequēter, qui dedeant patrem: vos autè elegimus vt diligamus. Itaque illi necessitate diliguntur, quæ non satis idonea atque diuturna est ad perpetuitatem diligendim magistra: vos iudicio, quo magnum charitatis pondus ad vim diligendi adiungitur, probare quos diligas, & diligere quos elegeris.

Quod nomen officij, non solum philosophis, sed etiam nostris usitatum sit. CAP. VIII.

Ergo quoniam personæ conueniunt, videamus vtrum res ipsa conueniat scribere de officiis, & vtrum hoc nomen philosophorum tantummodo scholæ aptum sit, an etiam in scripturis reperitur diuinis. Pulchrè itaque dum legimus hodie euangelium (quasi adhortaretur ad scribendum Spiritus sanctus) obtulit nobis lectionem, qua confirmaremur etiam in nobis officium dici posse. Nam cum Zacharias laerdos obmutuisset in templo, & loqui non posset, factum est, inquit, vt impleti sunt dies officij eius, abiit in domum suã. Legimus igitur officium dici a nobis posse. Nec ratio ipsa abhorret, quãdoquidè officium ab efficiendo dictum putamus, quasi officium: sed propter decorẽ sermonis vna immutata litera, officium nuncupari. Vel certè, vt ea agas, quæ nulli officiant, profint omnibus.

Officij diuisio, & honestum atque vtile unde metiantur Christiani. CAP. IX.

Officia autè ab honesto & vtili duci existimauerunt, & de iis duobus eligere quid præstet. Deinde incidere vt duo cõcurrant honesta, & duo vtilia, & quærat quid honestius, & quid vtilius. Primum igitur in tres partes officium diuiditur, honestum & vtile, & quid præstãtius. Deinde hæc tria in quinque genera diuiserunt: in duo honesta, & duo vtilia, & eligendi iudiciũ. Prima igitur pertinere dicunt ad decus honestatẽque vitæ. Secunda ad vitæ commoda, copias, opes, facultates. De iis eligendi subesse iudiciũ. Hæc illi: nos autem nihil omnino nisi quod deceat & honestum sit, futurorum magis quam presentium metimur formula: nihilque vtile, nisi quod ad vitæ illius æternæ proficit gratiam definimus, non quod ad delectationem presentis. Neque aliqua cõmoda in facultatibus & copiis opum cõstituimus, sed incõmoda hæc putamus, si non reiciantur, eaque oneri magis cum sint æstimari, quam di spẽdio cum erogantur. Non superfluum igitur scriptiois nostræ est opus, quia officium diuersa æstimamus regula, atque illi æstimauerunt. Illi seculi commoda in bonis ducunt, nos hæc etiam in detrimētis: quo-

Eccl. 3. sermone.

Daniel. 13.

Omniun.

Prover. 4. Esai. 6.

Eccl. 18.

Psalm. 11.

Dona.

Pis sollicitudinibus.

Disrupta.

ne.

Esai. 1. Apponere.

Psalm. 4.

Panætius Cicero.

Lut. 1.

Officium vnde.

Christiani.

niam qui hic recipit bona, ut ille diues, illic cruciatur, & Lazarus qui mala hic pertulit, illic consolationem inuenit. Deinde qui illa non legunt, nostra legent si volent, qui non sermonum supellectilem, neq; arte dicendi, sed simpliciter rerum exquirunt gratiam.

De decoro, & quod primum officium sit lingua moderatio. CAP. X.

Psal. 64. Titim. 2. Ezech. 2.

Pythagoras Socrate antiquior. Psal. 38.

Psal. 37.

Prover. 26. Loquendi modus officium primum.

* In factis. Eccl. 3.

Decorum autem in nostris scripturis primo constitui loco (quod Græcè περιτρον dicitur) instrui-mur & docemur, & legentes: Te decet hymnus Deus in Sion. Vel Græcè σοὶ περιτρον ὕμνος ὁ θεός εὐσιδῶν. Et Apostolus ait: Loquere quæ decent sanam doctrinam. Et alibi: Decebat autem eum per omnia, & propter quem omnia, multis filiis in gloriam adductis, ducere salutis eorum per passionem consummari. Nunquid prior Panætius, nunquid Aristoteles, qui & ipse disputauit de officio, quæ Daud: cum & ipse Pythagoras qui legitur Socrate antiquior, prophetam secutus Daud, legem silentij dederit suis? Sed ille, ut per quinquennium discipulis usum inhiheret loquendi: Daud autem non ut naturæ munus imminueret, sed ut custodiam proferendi sermonis doceret. Et Pythagoras quidem, ut non loquendo loqui doceret: Daud, ut loquendo magis disceremus loqui. Quomodo enim sine exercitio doctrina, aut sine usu profectus? Qui disciplinam bellicam vult assequi, quotidie exercitatur armis, & tanquam in procinctu positus preludit prælium, & velut coramposito præterdit hoste: atque ad peritiam virisque iaculandi, vel suos explorat lacertos, vel aduersariorū declinat ictus, & vigilantia exit obtutu. Qui nauim in mari regere gubernaculis studet, vel remis ducere, prius in fluuio præludit. Qui canendi suauitatem & vocis affectant præstantiam, prius sensim canendo vocem excitant. Et qui viribus corporis legitimam que luctandi certamine coronam petunt, quotidiano usu palestra durantes membra, nutriendos patientiam, laborem assuescunt. Necnon ipsa natura nos in paruulis docet, quod prius sonos meditantur loquendi, & palastra vocis est. Ita ergo qui volunt discere cautionem loquendi, quod naturæ est non negent, quod custodia est exercent: ut qui in specula sunt, specularando intendant, non dormiendo. Omnis enim res propriis ac domesticis exercitiis augetur. Ergo Daud tacebat, non semper, sed pro tempore: non iugiter neque omnibus, sed irritanti aduersario, prouocanti peccatori non respondebat. Et sicut alibi ait: Loquentes vanitatem & cogitantes dolum, non audiebat quasi surdus, & quasi mutus non aperiebat illis os suum. Quia & alibi habes: Noli respondere imprudenti ad imprudentiam eius, ne similis illi fias. Primum igitur officium est, loquendi modus. Hoc sacrificium laudis Deo dependitur, hoc reuerentia exhibetur, cum scripturæ diuinæ leguntur, hoc honorantur patres. Scio loqui plerisque, cum tacere nesciant. Rarum est tacere quenquam, cum sibi non profit loqui. Sapiens ut loquatur, multo prius considerat, quid dicat, aut cui dicat, quo in loco, quo tempore. Est ergo & tacendi & loquendi modus. Est etiam facti modus. Pulchrum est igitur tenere mensuram officij.

Officium autem omne, aut medium, aut perfectum est: quod æquè scripturarum autoritate probare possumus. Habemus etenim in euangelio dixisse Dominum: Si vis in vitam æternam venire, serua mandata. Dicit ille: Quæ? Iesus autem dixit illi: Non homicidium facies, Non adulterabis, Non facies furtum, Non falsum testimoniū dices, Honora patrem & matrem, Et diliges proximum tuum sicut teipsum. Hæc sunt media officia, quibus aliquid deest. Denique dicit illi adolescens: Omnia hæc custodiui à iuuentute mea, quid adhuc mihi deest? Ait illi Iesus: Si vis perfectus esse, vade, vende bona tua, & da pauperibus, & habebis thesaurum in celo: & veni sequere me. Et supra habes scriptum, ubi diligendos inimicos, & orandum dicit pro calumniantibus & persequentibus nos, & benedicere maledicentibus. Hoc nos facere debemus, si volumus perfecti esse, sicut pater noster qui in celo est, qui super bonos & malos solem suum iubet radios suos effundere, & pluuia & rore terras vniuersarum sine vlla discretionem pinguescere. Hoc est igitur perfectum officium quod Græcè ἀρετή dixerunt Græci, quo corriguntur omnia, quæ aliquos potuerunt lapsus habere. Bona etiam misericordia, quæ & ipsa perfectos facit, quia imitatur perfectum patrem. Nihil tam commendat Christianam animam, quàm misericordia. Primum in pauperes, ut communes iudices partus naturæ, quæ omnibus ad usum generat fructus terrarum: ut quod habes, largiaris pauperi, & consortem & conformem tuum adiuues. Tu nummum largiris, ille vitam accipit. Tu pecuniam das, ille substantiam suam æstimat. Tuus denarius cæsus illius est. Ad hæc plus ille tibi confert, cum sit debitor salutis. Si nudum vestias, teipsum induis iustitiam. Si peregrinū subtectū inducas tuum, si suscipias egentem, ille tibi acquirat sanctorum amicitias & æterna tabernacula. Non mediocris ista gratia. Corporalia seminas, & recipis spiritualia. Miraris iudicium Domini de sancto Iob? mirare virtutem eius, qui poterat dicere: Oculum eorum caecorum, & pes claudorum. Ego eram infirmorum pater, velleribus agnorum meorum calefacti sunt humeri eorum. Foris non habitabat peregrinus: ostium meum omni venienti patebat. Beatus planè, de cuius domo nunquam vacuo sinu pauper exiuit. Neque enim quisquam magis beatus, quàm qui intelligit super pauperis necessitatem, & infirmi atque inopis ærumnam. In die iudicij habebit salutem à Domino, quem habebit suæ debitoræ misericordiæ.

Officium duplex.

Matth. 19.

Matth. 5.

1. Cor. 9. Iob. 29.

Psal. 40.

Non externis, sed internis et æternis bonis æstimatur felicitas.

Sed plerique reuocantur ab officio dispensatris misericordiæ, dum putant hominis actus non curare Dominum, aut nescire eum quid in occultis geramus, quid teneat nostra conscientia: aut iudicium eius nequaquam iustum videri, quando peccatores diuitiis abundare vident, gaudere honoribus.

ribus, sanitate, liberis: contra autem iustos inopes degere, inhoneros, sine liberis, infirmos, corpore, luctu frequenti. Nec mediocris ea quaestio, quando quidem tres illi reges amici Iob, propterea eum peccatorem pronūciabant, quia inopem factum ex diuite, orbatum liberis ex fecundo parente, perfusū vlcerebus, inhorrentem vibicibus, exaratum vlcerebus à capite vsque ad pedes videbant. Quibus hanc sanctus Iob proponit assertionem: Si ego propter peccata mea hæc patior, cur impij viuunt? Inueterauerunt autem, & in diuitiis semen eorum secundum voluntatem, filij eorum in oculis, domus eorum abundant, timor nusquam, flagellum autem à Domino non est in ipsis. Hæc vidēs infirmus corde exagatur, & studium auertit suum. Cuius dicturus sermones, antè sanctus præmisit Iob, dicens: Portate me, ego autem loquar, deinde ridete me. Nam & si arguor, quasi homo arguor. Portate ergo onus sermonū meorum. Dicturus enim sum, quod non probō, sed ad vos redarguendos proferam sermones iniquos. Aut certè, quia ita est versus. Quid autem? Nunquid ab homine arguor? hoc est, homo me non potest redarguere, quia peccauit, & si argui dignus sum: quia non ex euidenti culpa me arguitis, sed ex iniuriis æstimatis merita delictorum. Videns ergo infirmus abundare iniustus successibus prosperis, se autem atteri, dicit Domino: Discede à me, vias tuas scire nolo. Quid prodest, quia seruius es? Aut quæ utilitas, quia occurrimus ipsis? In manibus eorum omnia bona, opera autem impiorum non videt. Laudatur in Platone, quod in Politia sua posuit eum, qui contra iustitiam disputandi partes receperat, postulare veniam ditorum quæ non probaret, & veri inueniendi atque examinanda disputantibus gratia, illam sibi impositam personam dicere. Quod eoulsque Tullius probauit, ut ipse in libris quos scripsit de Republica, eam sententiam dicendam putauerit. Quam antiquior illis Iob, qui hæc primus reperit? Nec eloquentiæ phalerandæ gratia sed veritatis probandæ præmittenda æstimauit. Statimque ipse quaestionem enodem reddidit, subiiciens, quod extinguitur lucerna impiorum, & futura sit eorum cursio. Non falli Deum doctorem sapientiæ & disciplinæ, sed esse veritatis iudicem. Et ideo non secundum forensam abundantiam æstimandam beatitudinem singulorum, sed secundum interiorem conscientiam, quæ innocentium, & flagitiosorum merita discernit, vera atque incorrupta pœnarum præmiorumque arbitra. Moritur innocens in potestate simplicitatis suæ, in abundantia propriæ voluntatis, sicut adipe repletam animam gerens. At verò peccator quamuis foris abundet, & delitiis distillet, odoribus fragret, in amaritudine animæ vitam exigit, & vltimum diem claudit, nihil secum eorum quæ epulatus fuerat referens, bonorum nihil secum auferens, nisi præcia scelerum suorum. Hæc cogitans, nega, si potes, diuini esse iudicij remunerationem. Ille suo affectu beatus, hic miser: ille suo iudicio absolutus, hic reus: ille in exitu lætus, hic moriens. Cui absolui potest qui nec sibi innocens est? Dicite, inquit, mihi ubi est protectio tabernaculorum eius? Signum eius non inuenietur. Vita etenim facinorosi, ut somnium. Aperuit ocu-

los, transiit requies eius, euauit delectatio: licet ipsa quæ videtur etiam dum viuunt, impiorum requies in inferno sit. Viuentes enim in inferna descendunt. Vides conuiuium peccatoris, interroga eius conscientiam. Nonne grauius omnibus fœter sepulchris? Intueris lætitiā eius, & salubritatem miraris corporis, filiorum atque opum abundantiam. Introspece vlcera & vibices animæ eius, cordisque mœstitudinem. Nā de opibus quid loquar, cum legeris: Quia non in abundantia est vita eius, cum scias quia & si tibi videatur diues, sibi pauper sit, & tuum iudicium suo refellat? De multitudine quoque filiorum, & de indolentia quid loquar, cum se ipse lugeat, & sine hærede futurum iudicet, cum imitatores sui successores suos esse nolit? Nulla enim hæreditas peccatoris. Ergo impius ipse sibi pœna est, iustus autem ipse sibi gloria. Et vtrique aut bonorum aut malorum operum merces ex seipso soluitur.

Psal. 54.

Deum, etiam cum non putatur, regere omnia quæ creauit.

Sed reuertamur ad propositum, ne diuisionem factam præterisse videamur, quia occurrimus opinionum eorum qui videntes sceleratos quosque diuites, lætos, honoratos, potentes, cum plerique iustorum egeant, atque infirmi sint, putant vel nihil Deū curare de nobis, ut Epicuri dicunt, vel nescire actus hominum, ut flagitiosi putant: vel si scit omnia, inquam esse iudicem, ut bonos egere patiat, abundare improbos. Nec superfluum velut quidam excursus fuit, ut opinioni huiusmodi ipsorum assecutus responderet quos beatos iudicant, cum ipsi se miseros putent. Arbitratus enim sum, quod ipsi sibi facilius quàm nobis crediderint. Quo decurso, procliuè æstimo, ut refellam cætera. Et primò eorum assertionem, qui Deum putant curam mundi nequaquam habere, sicut Aristoteles asserit, vsque ad lunam eius descendere prouidentiam. Et quis operator negligat operis sui curam? Quis deserat & destituat, quod ipse condendum putauit? Si iniuria est regere, nonne est maior iniuria fecisse: cum aliquid non fecisse nulla iniustitia sit: non curare quod feceris, summa inclementia? Quod si aut Deum creatorē suum obnegant, aut ferarum & bestiarum se haberi numero censent, quid de illis dicamus, qui hac se condemnant iniuria, ut omnia Deum ire ipsi afferant, & omnia in virtute eius consistere, vim & maiestatem eius per omnia elementa penetrare, terras, cælum maria: & putant iniuriam eius, si mentem hominis, qua nihil nobis ipse præstantius dedit, penetret, & diuinæ maiestatis ingrediatur scientia? Sed horum magistrum velut ebrium, & voluntatis patronum, ipsi qui putantur sobrii irrident philosophi. Nā de Aristotelis opinione quid loquar, qui putat Deum suis contentum esse finibus, & præscripto regni modo degere, ut poetarum loquuntur fabulæ, qui mundum in tres ferunt esse diuisum, ut alij cælum, alij mare, alij inferna coercenda imperij sorte obuenerint, eosque cauere, ne vsurpata alienarum partium sollicitudine, inter se bellum

excitent. Similiter ergo asserit, quod terrarum curam non habeat, sicut maris vel inferni non habet: Et quomodo ipsi excludunt, quos sequuntur poetas.

Deum nihil præterire & scripturarum testimoniis, & Solis comprobatur exemplo qui licet creatura sit, tamen vel lumine, vel calore cuncta penetrat.

CAP. XIII.

Psal. 93.

Sequitur illa responsio, vtrum Deum, si operis sui cura non præterierit, prætereat scientia. Ergo qui plantavit aurem, non audit? qui finxit oculum, non videt, non considerat? Non præterit hæc vana opinio sanctos prophetas. Denique David inducit eos loquentes, quos superbia inflatos asserit. Quid enim tam superbum, quam cum ipsi sub peccato sint, alios indignè ferant peccatores vivere, dicentes: Vsq̄quo peccatores Domine, vsq̄quo peccatores gloriabuntur? Et infra: Et dixerunt: non videbit Dominus, nec intelliget Deus Iacob. Quibus respondet Propheta, dicens: intelligite nunc incipientes in populo, & stulti aliquando sapite. Qui plantavit aurem, non audit? aut qui finxit oculum, non considerat? Qui corripit gentes non arguet, qui docet hominem scientiam? Dominus scit cogitationes hominum, quoniam vanæ sunt. Qui ea quæ vana sunt deprehendit, ea quæ facta sunt nescit, & ignorat quod ipse fecit? Potest opus suum ignorare artifex? Homo est, & in opere suo latentia deprehendit, & Deus opus suum nescit? Altius ergo profundum in opere quam in authore. Et fecit aliquid quod supra se esset, cuius meritum ignoraret author, cuius affectum nesciret arbiter? Hæc illis. Ceterum nobis satis est ipsius testimonium qui ait: Ego sum scrutans corda & renes. Et in euangelio quod ait Dominus Iesus: Quid cogitatis mala in cordibus vestris? Sciebat enim quod cogitarent mala. Denique euangelista testatur, dicens: Sciebat enim Iesus cogitationes eorum. Quorum non poterit satis mouere opinio, si facta eorum consideremus. Nolunt supra se esse iudicem, quem nihil fallat. Nolunt ei dare occultorum scientiam, qui metuunt occulta sua prodii. Sed etiam Dominus sciens opera eorum, tradidit eos in tenebras. In nocte, inquit, erit fur. Et oculus adulteri seruabit tenebras, dicens: Non considerabit me oculus, & latibulum personæ opposuit suæ. Omnis enim qui lucem fugit, diligit tenebras, studens latere: cum Deum latere non possit, qui intra profundum abyssi, & intra hominum mentes, non solum tractata, sed etiam voluenda cognoscit. Denique & ille qui dicit in ecclesiastico: Quis videt me? & tenebræ cooperiunt me, & parietes, quem vereor? quamuis in lecto suo positus hæc cogitet, ubi non putauerit comprehenditur. Et erit, inquit, Mædedecus, quod non intellexerit timorem Dei. Quid autem tam stolidum quam putare, quod Deum quicquam prætereat: cum sol qui minister luminis est, etiam abdita penetret, & in fundamenta domus vel secreta cœclauia vis caloris eius irrumpat? Quis neget verna temperie tepesceri interiora terrarum, quas glacies hiberna constrinxerit? Norunt ergo arborum occulta vim caloris vel frigoris, adeo vt radices ar-

Ibidem.

Hier. 17. Luca. 5.

Luca. 6.

Iob. 24.

Eccles. 23.

borum aut vrantur frigore, aut fotu solis virecant. Denique ubi clementia cœli arriiserit, varios terra se fundit in fructus. Si igitur radius solis fundit lumen suum super omnem terram, & in ea quæ clausa sunt se inserit, nec vectibus ferreis aut grauium valuarum obicibus, quo minus penetret impeditur: quomodo non potest intelligibilis Dei splendor in cogitationes hominum & corda semet (quæ ipse creauit) inferere? sed ea quæ ipse fecit, non videt, & fecit vt meliora sint quæ facta sunt, & potentiora quam ipse est qui ea fecit, vt possint quando volunt cognitionem sui operatoris latere? Tãtam ergo virtutem & potestatem inferuit mentibus nostris, vt eam comprehendere cum velit ipse non possit?

Etis quibus displicet quod bonis male, & malis sit bene. satis facere debere Lazari & Pauli exempla. CAP. XV.

Vo absoluimus, & vt arbitramur nõ in cõgruè nobis huiusmodi cecidit disputatio. Tertiu gen- nus quæstionis residet huiusmodi: Cur peccatores abundant opibus & diuitiis, epulenter iugiter, sine mœrore, sine luctu, iusti autem egeant, & afficiantur aut coniugum amissione, aut liberorum. Quibus satisfacere debuit illa euangelij parabola, quod di- ues bysso & purpura induebatur, & epulas copiosas exhibebat quotidie: pauper autem plenus vlceribus de mēsa eius colligebat reliquias. Post obitum verò vtriusque, pauper erat in sinu Abrahæ requiem habens, diues in suppliciis. Nõne euident est, meritorum aut præmia aut supplicia post mortem manere? Et rectè, quia in certamine labor est, post certamen aliis victoria, aliis ignominia. Nunquid priusquam cursus conficiatur, palma cuiquam datur, aut deferretur corona? Meritò Paulus certamen, inquit, bonum certavi, cursum consummaui, fidem seruaui: * quod reliquum, reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi Dominus in illa die, iustus iudex. Non solum autem mihi, sed & omnibus qui diligunt aduentum eius. In illa, inquit, die reddet, non hic. Hic autem in laboribus, in periculis, in naufragiis, quasi athleta bonus decertabat: quia sciebat, quoniam per multas tribulationes oportet nos introire in regnum Dei. Ergo non potest quis præmium accipere, nisi legitimè certauerit. Nec est gloriosa victoria, nisi ubi fuerint laboriosa certamina.

Commemoratis beatitudinibus de euangelio, hic laborem dicit esse, mercedem in cœlo, ponens exemplum athletarum & spectatorum. CAP. XVI.

Nonne iniustus est, qui antè quarat præmium quam certamen fuerit absolutum? Ideoq; Dominus in euangelio ait: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnũ cœlorũ. Non dixit, Beati diuites, sed pauperes. Inde incipit beatitudo iudicio diuino, ubi gr̄na estimatur humano. Beati qui esuriunt, quia ipsi saturabuntur. Beati qui lugent, quoniam ipsi consolati- nẽ habebunt. Beati misericordes, quoniam ipsis miserebitur Deus. Beati mundo corde quoniam ipsi Deum videbunt. Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum cœlorũ, Beati estis, cum vobis maledicent homines & persequentur,

Luca 16.

2. Tim. 4.

* in reliquo.

Acta. 14.

Matth. 5.

& persequentur, & dicent omne malum aduersum vos, propter iustitiam. Gaudete & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cœlo. Futuram, non præsentem: in cœlo, non in terra: mercedem promisit esse reddendam. Quid alibi poscis, quod alibi debetur? Quid preproperè coronam exigis, antequam vincas? Quid detergere puluerem? quid requiescere cupis? Quid epulari gestis antequam stadium soluatur? Adhuc populus spectat, adhuc athlete in stemmate sunt, & tu iam ocium petis? Sed forte dicas: Cur impij lætantur? Cur luxuriantur? Cur etiam ipsi non mecum laborant? Quoniam qui non subseripserint ad coronam, non tenentur ad laborẽ certaminis. Qui in stadium non descenderint, non se perfundunt oleo, non obliniunt puluere. Quos manet gloria, expectat iniuria. Vnguentati spectare solent, non decertare: non solem, æstus, puluerem, imbrẽque perpeti. Dicant ergo & ipsis athlete: Venite, nobiscum laborate. Sed respondebunt spectatores: Nos hic interim de vobis iudicamus, vos autem sine nobis coronẽ (si viceritis) gloriam vindicabit. Isti igitur qui in delitiis, qui in luxuria, rapinis, quæstibus, honoribus, studia posuerunt sua, spectatores magis quam præliatores sunt. Habent lucrum laboris, fructum virtutis non habent. Fouent ocium, astutia & improbitate aggerant diuitiarum acervos, sed exolunt (seram licet) nequitie suæ pœnam. Horum requies in inferno, tua verò in cœlo. Horum domus in sepulchro, tua in paradiso. Vnde pulchre, vigilare eos in tumulto Iob dixit: quia soporem quietis habere non possunt, quem ille dormiuit, qui refurxerit. Noli igitur vt paruulus sapere, vt paruulus loqui, vt paruulus cogitare, vt paruulus, vendicare ea quæ sunt posterioris ætatis. Perfectorum est corona. Expecta, vt veniat quod perfectũ est, quando non per speciem & in ænigmate, sed facie ad faciem formam ipsam redoptetã veritatis possis cognoscere. Tunc qua causa ille diues fuerit, qui erat improbus & raptor alicui, qua causa potens alius, qua causa ille abundauerit liberis, ille stultus honoribus: reuelabitur. Fortasse vt dicatur raptori, diues eras, qua causa aliena rapiebas? Egestas non compulit, inopia non coegit. Nõne ideo te diuitem feci, vt excusationem habere non possis. Dicatur etiam potenti: Cur non affuisti viduæ, orphanis quoque iniuriam patietibus? Nunquid tu infirmus eras? Nũquid non poteras subuenire? Ideo te feci potentem, vt non inferres violentiam, sed repelleres. Nõne tibi scriptum est: Eripe iniuriam patientem? Nõne tibi scriptum est: Eripte pauperem, & egenum de manu peccatoris liberate: Dicatur etiam abundantũ liberis: Honoribus cumulaui te: salubritatem corporis concessi tibi, cur nõ secutus es præcepta mea? Famule meus quid feci tibi, aut quid contristavi te? Nõne ego tibi liberos dedi, honores contuli, salutẽ donauĩ? Cur me negabas? Cur æstimabas quod ad scientiam meam quæ gereres non perueniret? Cur tenebas dona mea, dispiciebas mandata mea? Denique de Iuda proditore hæc colligere licet, qui & apostolus inter duodecim electus est, & loculos pecuniarum, quas pauperibus erogaret, commissos habebat, ne videretur, aut quasi inhonorus, aut quasi egenus Dominum prodidisse. Et ideo vt iusti- S. Ambr. tom. 5.

Iob 21.

1. Cor. 13. * vindicare.

1. Cor. 13.

Eccles. 4. Psalm. 81.

Michea 6.

Aficaretur in eo Dominus, hæc ei contulit, vt non quasi iniuria exasperatus, sed quasi prauaricatus gratiam, maiori esset offensæ obnoxius.

Adolescentis officia & exempla huic ætati proposita. CAP. XVII.

Quoniam igitur & pœnam improbitati, & virtuti fore præmium, satis claruit: de officiis agrediamur dicere, quæ nobis ab adolescentia spectanda sunt, vt cum ætate accrescant simul studia bonorum actuum. Est igitur bonorum adolescentium timorem Dei habere, deferre parentibus honorem, habere senioribus reuerentiam, castitatem tueri, non aspernari humilitatem, diligere clementiam ac verecundiam, quæ ornamento sunt minori ætati. Vt enim in senibus grauitas, in iuuenibus alacritas, ita in adolescentibus verecundia, velut quadam dote commendatur natura. Erat Isaac Deum timens, vt pote Abrahæ indoles, honorem deferens patri vsque eo, vt aduersus paternam voluntatem nec mortem recusaret. Ioseph quoque cum somnasset quod sol & luna & stellæ adorarent eum, sedulum tamen obsequium deferrebat patri: castus ita vt ne sermonem quidem audire vellet nisi pudicum: humilis vsque ad seruitutem, verecundus vsque ad fugam, patiens vsque ad carcerem, remissor iniuriæ vsque ad remunerationem. Cuius tanta verecundia fuit, vt comprehensus à muliere, vestem in manibus eius fugiens mallet relinquere, quam verecundiam deponere. Moyses quoque & Hieremias electi à Domino, vt oracula Dei prædicarent populo, quod poterant per gratiam, excusabant per verecundiam.

Genes. 21. Gen. 37.

Genes. 39.

De bono verecundiæ, quod maxime in sancta Dei enimie genitrice, & quod gestus exterioris hominis persape qualitatem interioris ostendat.

CAP. XVIII.

PVlchra igitur virtus verecundiæ, & suavis gratia, quæ non solum in factis, sed etiam in ipsis spectatur sermonibus, ne modum progrediaris loquendi, ne quid indecorum sermo resonet tuus. Speculum enim mentis, plerumque in verbis reserget. Ipsum vocis sonum libertas modestia, ne cuiusquam offendat aurem vox fortior. Denique in ipso canendi genere, prima disciplina verecundia est, imò etiam in omni vsu loquendi, vt sensim quis aut psallere, aut canere, aut postremò loqui incipiat, vt verecunda principia commendent processum. Silentium quoque ipsum in quo est reliquarum virtutum ocium, maximus actus verecundiæ est. Denique si aut infantia putatur, aut superbia, probro datur: si verecundiæ, laudi ducitur. Tacet in periculis Susanna, & grauitus verecundiæ, quam vitæ damnum esse putabat, nec arbitrabatur periculo pudoris tuendam salutem. Deo soli loquebatur, cui poterat casta verecundia eloqui: refugiebat ora intueri virorum. Est enim & in oculis verecundia, vt nec videre viros femina, nec videri velit. Neque verò quisquam solius hanc laudẽ castitatis putet. Est enim verecundia pudicitie comes,

cuius societate castitas ipsa tutior est. Bonus enim regenda castitatis pudor est comes: qui si se præ-tendat ad ea quæ prima pericula sunt, pudicitiam temerari non sinat. Hic primus in ipso cognitionis ingressu Domini matrem commendat legentibus, & tanquam testis locuples, dignam quæ ad tale munus eligeretur, astruit, quod in cubiculo, quod sola, quod salutata ab angelo tacet, & nota est in introitu eius, quod ad virilis sexus speciem peregrinam turbatur aspectus virginis. Itaque quamuis esset humilis, præ verecundia tamen non resalutavit, nec vllum responsum retulit, nisi ubi de suscipienda Domini generatione cognouit, ut qualitatem effectus diceret, non ut sermonem resfelleret. In ipsa quoque oratione nostra multum verecundia placet, multum conciliat gratiæ apud Deum nostrum. Nonne hæc prætulit publicanum, & commendavit eum qui nec oculos audebat ad cælum leuare? Ideò iustificatur magis Domini iudicio, quam ille Pharisæus, quem deformavit præsumptio. Ideòque oremus in incorruptione quieti & modesti spiritus, qui est ante Deum locuples, ut ait Petrus. Magna igitur modestia, quæ cum sit etiam sui iuris remissior, nihil sibi usurpans, nihil vindicans, & quodammodo intra vires suas contractior, diues est apud Deum, apud quem nemo diues. Diues est modestia, quia portio Dei est. Paulus quoque orationem deferri præcepit cum verecundia & sobrietate. Primam hanc & quasi præuiam vult esse orationis futuræ, ut non gloriatur peccatoris oratio, sed quasi colore pudoris obducta, quod plus defert verecundiæ de recordatione delicti, eò vberior emereatur gratiam. Est etiam in ipso motu, gestu, incessu, tenenda verecundia. Habitus enim mentis, in corporis statu recernitur. Hinc homo cordis nostri absconditus, aut leuior, aut iactantior, aut turbidior: aut contra grauior, & constantior, & purior, & maturior aestimatur. Itaque vox quædam est animi, corporis motus. Meministis filij quendam amicum cum sedulis se videretur commendare officiis, hoc solo tamen in clerum à me non receptum, quod gestus eius plurimum dedecet. Alterum quoque cum in clero reperissem, † iubere me ne vnquam præiret mihi, quia velut quodam insolentis incessus verberare oculos feriret meos. Idque dixi, cum redderetur post offensam muneri. Hoc solum excepi, nec sefellit sententia. Vterque enim ab ecclesia recessit, ut qualis incessu prodebat, talis perfidia animi demonstraretur. Namque alter Arrianæ infestationis tempore fidem deseruit, alter pecuniæ studio, ne iudicium subiret, sacerdotem se nostrum negavit. Lucebat in illorum incessu imago leuitatis, species quædam scurrarum percursorum. Sunt etiam qui sensim ambulando imitantur histrionicos gestus, & quasi quædam fercula pomparum, & statuarum motus nutantium, ut quotienscumque gradum transferunt, modulos quosdam seruare videantur. Nec cursim ambulare honestum arbitror, nisi cum causa exigat alicuius periculi, vel iusta necessitas. Nam plerumque festinantes anhelos videmus torquere ora, quibus si causa desit festinationis necessitatis, nauus iustæ offensionis est. Sed non

de his dico, quibus rara properatio ex causa nascitur, sed quibus iugis & continua in naturam vertitur: nec in illis ego tanquam simulachrorum effigies probo, nec in istis tanquam excussorum ruinas. Est etiam gressus probabilis, in quo sit species authoritatis, grauitatisque pondus, tranquillitatis vestigium, ita tamen * si studium desit atque affectatio, sed motus sit purus ac simplex (nihil enim fucatum placet) motum natura informet. Si quid sanè in natura vitij est, industria emendet, ut ars desit, non desit correctio. Quod si etiam ista spectantur altius, quantum magis cauendum est, ne quid turpe ore exeat. Hoc enim grauius coinquinat hominem. Non enim cibus inquinat hominem, sed iniusta obrectatio, sed verborum obscenitas. Hæc etiam vulgo pudori sunt: In nostro verò officio, nullum verbum quod inhonestè cadat, non incurrit verecundiam. Et non solum nihil ipsi indecorum loqui, sed ne aurem quidem debemus huiusmodi præbere dictis: sicut Ioseph ne incongrua suæ audiret verecundiæ, veste fugit relicta: quoniam quem delectat audire, alterum loqui prouocat. Intelligere quoque quod turpe sit, pudori maximo est. Spectare verò si quid huiusmodi fortuito accidat, quæti horroris est? Quod ergo in aliis displicet, nunquid potest in seipso placere? Hæc ipsa natura nos docet, quæ perfectè quidem omnes partes nostri corporis explicauit, ut & necessitati consuleret, & gratiam venustaret. Sed tamen eas quæ decoræ aspectu forent, in quibus formæ apex quasi in arce quadam locatus, & figuræ suauitas, & vultus species emineret, operandique vsus esset paratior, obuias atque apertas reliquit. Eas verò in quibus esset naturalis obsequium necessitatis, ne deforme sui præberent spectaculum, partim tanquam in ipso * emendauit atque abscondit corpore, partim docuit & suauiter tegendas. Nonne igitur ipsa natura est magistra verecundiæ? Cuius exemplo modestia hominum (quam à modo scientiæ quid deceret appellatam arbitror) id quod in hac nostri corporis fabrica abditum reperit, operuit & textit, ut ostium illud tegebatur, quod ex transuerso faciendum in arca illa Noë iusto dictum est, in qua vel ecclesiæ, vel nostri figura est corporis, per quod ostium egeruntur reliquiæ ciborum. Ergo naturæ opifex, sic nostræ studuit verecundiæ, sic decorum illud & honestum in nostro custodiuit corpore, ut velut ductus quosdam aquæ, exitus cuniculorum nostrorum post tergum relegaret, atque ab aspectu nostro auerteret, ne purgatio ventris † vsu oculorum offenderet. De quo pulchrè Apostolus ait: Quæ videntur, inquit, membra corporis infirmiora, necessariora sunt. Et quæ putamus ignobiliora esse membra corporis, his abundantiore honorem circumdamus, & quæ inhonesta sunt nostra, honestatem abundantiore habent. Etenim imitatione naturæ industria auxit gratiam. Quod alio loco etiam altius interpretati sumus, ut non solum abscondamus ab oculis, verum etiam quæ abscondenda accepimus, eorum indicia vsusque membrorum suis appellationibus nuncupare indecorum putemus. Denique si casu aperiantur hæ partes, confunditur verecundia: si studio, impudentia

aesti-

aestimatur. Vnde & filius Noë Cham offensam retulit, quia nudatum videns patrem risit. Qui autem operuerunt patrem, acceperunt benedictionis gratiæ. Ex quo mos vetus & in vrbe Roma, & in plerisque ciuitatibus fuit, ut filij cum parètibz puberes, vel generi non lauarent, ne paternæ reuerentiæ authoritas minueretur: licet plerique se & in lauacro quantum possunt tegant, ne vel illic ubi nudum totum est corpus, huiusmodi inlecta portio sit. Sacerdotes quoque veteri more, sicut in Exodo legimus, brachas accipiebant, sicut ad Moysen dictum est à Domino: Et facies illis brachas lineas, ut tegatur turpitudine pudoris, à lumbis vsque ad femora erunt, & habebit eas Aaron & filij eius, cum intrabunt in tabernaculum testimonij, & cum accedent sacrificare ad aram sancti, & non inducent super se peccatum, ne moriantur. Quod nonnulli nostrorum seruare adhuc feruntur: plerique spiritali interpretatione ad cautionem verecundiæ, & custodiam castitatis dictum arbitrantur.

Erod. 28.

Matth. 15.

Genes. 8.

In omnibus actis viriliter agendum, nec quicquam affectatum aut femineum attendendum.

CAP. XIX.

Tullius, lib. 1. de officio de-cori.

* indutus.

Delectauit me diutius in partibus demorari verecundiæ, quia ad vos loquebar, qui aut bona eius ex vobis recognoscitis, aut damna ignoratis. Quæ cum sit omnibus atatibus, personis, temporibus & locis apta, tamen adolecentes, iuuenilisque annos maximè decet. In omni autem seruandum atate, ut deceat quod agas, & conueniat, & quadret sibi ordo vitæ tuæ. Vnde Tullius etiam ordinem putat in illo decoro seruari oportere, idque positum dicit, in formositate, ordine, ornatu, ad actionem apto. Quæ difficile ait loquendo explicari posse, & ideo satis esse intelligi. Formositatem autem cur posuerit, non satis intelligo, quamuis ille etiam vires corporis laudet: nos certè in pulchritudine corporis locum virtutis non ponimus, gratiam tamen non excludimus, quia verecundia & vultus ipsos solet pudore perfundere, gratiorisque reddere. Ut enim artifex in materia commodiore melius operari solet, sic verecundia in ipso quoque corporis decore plus eminet, ita tamen, ut etiam ipse non sit affectatus decor corporis, sed naturalis, simplex, neglectus magis quam expeditus, non preciosis & albetibus * adiutus vestimentis, sed communibus, ut honestati vel necessitati nihil desit, nihil accedat nitori. Vox ipsa non remissa, non fracta, nihil femineum sonans, qualem multi grauitatis specie simulare consueverunt, sed formam quandam & regulam ac succum virilem seruans. Hoc est enim pulchritudinem viuendi tenere, conuenientia cuique sexui & personæ reddere. Hic ordo gestorum optimus, hic ornatus ad omnem actionem accommodus. Sed ut molliculum & infractum, aut vocis sonum, aut gestum corporis non probo, ita neque agrestem ac rusticum. Naturam imitemur. Eius effigies, formula disciplinæ, forma honestatis est.

A Intemperantium hominum consortia, mulierum quoque commerciis vitanda.

CAP. XX.

Habet sanè suos scopulos verecundia, nō quos ipsa inuehit, sed quos sæpe incurrit, si intemperantium incidamus consortia, qui sub specie iocunditatis venenum infundunt bonis: hi si affidui sint, & maximè in conuiuio, ludo, ac ioco, eneruant grauitatem illam virilem. Cauemus itaque ne dum relaxare animum volumus, soluamus omnem harmoniam, quasi concentum quendam bonorum operum. Vfus enim citò inlectit naturam. Vnde quod prudenter facitis conuenire Ecclesiasticis, & maximè ministrorum officiis arbitror, declinare extraneorum conuiuia, vel ut ipsi hospites sitis peregrinantibus, vel ut ea cautione nullus sit opprobrio locus. Conuiuia quippe extraneorum occupationes habent, tum etiam epulandi produnt cupiditatem. Surrepunt etiam fabulæ frequenter de seculo ac voluptatibus, claudere aures non potes: prohibere, putatur superbia: surrepunt etiam præter voluntatem pocula. Melius est tuæ domui semel excuses, quam alienæ frequenter, & ut ipse sobrius surgas, tamen ex aliena insolentia condemnari non debet præsentia tua. Viduarum ad virginum domos, nisi visitandi gratia, iuniores adire non est opus: Et hoc cum senioribus, hoc est, vel cum Episcopo, vel si grauior est causa cum presbyteris. Quid necesse est, ut demus obrectandi locum secularibus? Quid opus est, ut illæ quoque visitationes crebræ accipiant authoritatem? Quid si aliqua illarum fortè labatur? Cur alieni lapsus subeas inuidiam? Quam multos etiam fortes illecebra decepit? Quanti non dederunt errori locum, & dederunt suspitioni? Cur non illa tempora quibus ab ecclesiâ vacas, lectioni impendas? Cur non Christum reuisas, Christum alloquaris, Christum audias? Illum alloquimur cum oramus, illum audimus, cum diuina legimus oracula. Quid nobis cum alienis domibus? Vna est domus, quæ omnes capit. Illi potius ad nos veniant, qui nos requirunt. Quid nobis cum fabulis? Ministerium altaribus Christi, non obsequium hominibus deferendum recepimus. Humiles nos esse decet, mites, mansuetos, graues, patientes, modum tenere in omnibus, ut nullum vitium esse in moribus, vel tacitus vultus, vel sermo annunciet.

De iracundia in se reprimenda, & in aliis mitiganda.

CAPVT XXI.

Cauetur iracundia: aut si præcaueri non potest, cohibeatur. Mala enim lex peccati indignatio est, quæ ita animum perturbat, ut rationi non relinquat locum. Primum est igitur, si fieri potest, ut morum tranquillitas vsu quodam affectionis proposito in naturam vertatur. Deinde quoniam ita plerumque motus infixus est naturæ ac moribus, ut euelli atque * euitari non queat: si præuideri potuerit, ratione reprimatur. Aut si prius occupatus fuerit animus ab indignatione, quam consilio prospici ac prouideri poterit, ne occuparetur: medita-

* cuius.

T ij

Roman. 12.

Genes. 27.

Psalm. 33.

Matth. 18.

1. Petr. 2.

* scilicet.

1. Reg. 25.

Psalm. 54.

re quomodo motum animi tui vincas, iracundiam temperes. Resiste ire si potes, cede si non potes: quia scriptum est: Date locum ira. Iacob fratri indignanti pie cessit, & Rebecca, id est, patientia instructus consilio abesse maluit & peregrinari, quam excitare fratris indignationem, & tunc redire, cum fratrem mitigatum putaret. Et ideo tantam apud Deum inuenit gratiam. Quibus deinde obsequiis, quantis muneribus fratrem ipsum reconciliauit sibi, ut ille praecepta benedictionis non meminisset, meminisset delatae satisfactionis. Ergo si praeuenerit & praecupauerit mentem tuam iracundia, & ascenderit in te, non relinquant locum tuum. Locus tuus patientia est, locus tuus sapientia est, locus tuus ratio est, locus tuus sedatio indignationis est. Aut si te contumacia respondentis mouerit, & peruersitas impulerit ad indignationem: si non potueris mitigare mentem, reprime linguam tuam. Sic enim scriptum est: Cohibe linguam tuam a malo, & labia tua ne loquantur dolum. Deinde inquire pacem, & sequere eam. Pacem illam sancti Iacob vide, qua primum sedato animo. Si non praeualueris frans linguam impone tuae: Deinde reconciliationis studium non praetermittas. Haec oratores seculi de nostris usurpata in suis posuere libris. Sed ille sensus huius habet gratiam, qui prior dixit: Vitemus ergo aut temperemus iracundiam, ne sit eius aut in laudibus exceptio, aut in vitiiis exaggeratio. Non mediocre est, mitigare iracundiam, non inferius quam omnino non commoueri. Hoc nostrum est, naturam illud. Illa denique commotiones in pueris innoxiae sunt, quae plus habent gratiae, quam amaritudinis. Et si cito pueri inter se mouentur, facile sedantur, & maiori suauitate in se recurrunt. Nesciunt se subdole artificiosaque tractare. Nolite hos contemnere pueros, de quibus Dominus ait: Nisi conuersi fueritis, & efficiamini sicut paruuli, non intrabitis in regnum caelorum. Itaque & ipse Dominus, hoc est, Dei virtus, sicut puer cum malediceretur, non remaledixit: cum perceretur, non repercutit. Ita ergo te compara, ut quasi puer iniuriam non teneas, maliciam non exerceas, omnia a te innocenter proficiantur. Non consideres quid ab aliis in te referatur, locum tuum serua, simplicitatem & puritatem tui pectoris custodi. Noli respondere irato ad iracundiam eius, * siue imprudenti ad imprudentiam eius. Cito culpa culpam excutit. Si lapides teras, nonne ignis erumpit? Ferunt Gentiles, ut in maius omnia verbis extollesolent, Archytae Tarentini dictum philosophi, quod ad villicum suum dixerit: O te infelicem, quam te afflicterem nisi iratus essem. Sed etiam Dauid, & armatam dexteram in indignatione compresserat, & quanto plus est non remaledicere, quam non vindicare: Et bellatores aduersus Nabal ad ultionem paratos, Abigail deprecatione reuocauerat. Vnde aduertimus, tempestiuus quoque intercessionibus non solum cedere nos, sed etiam delectari oportere. Eousque autem delectatus est, ut benediceret interuenientem, quod ab studio vindictae reuocatus foret. Iam dixerat de inimicis suis: Quoniam declinauerunt in me iniquitates, & in ira molesti erant mihi. Audiamus turbatus in ira quid dixerit: Quis dabit mihi pennas sicut columbae, & volabo & re-

quiescam? Illi ergo ad iracundiam prouocabant, hic tranquillitatem eligebat. Iam dixerat: Irascimini & nolite peccare. Moralis magister, qui naturalem affectum in seculum magis ratione doctrinae, quam extirpandum nouerat, moralia docet. Hoc est: Irascimini ubi culpa est, cui irasci debeatis. Non potest enim fieri, ut non rerum indignitate moueamur: alioquin non virtus, sed lenitudo & remissio iudicatur. Irascimini ergo ita, ut a culpa abstineatis. Vel sic: Si irascimini, nolite peccare, sed vincite ratione iracundiam. Vel certe sic: Si irascimini, vobis irascimini, quia commoti estis, & non peccabitis. Qui enim sibi irascitur, quia cito commotus est, desinit irasci alteri. Qui autem vult iram suam iustam probare, plus inflammatur, & cito in culpam cadit. Melior est autem secundum Salomonem, qui iracundiam continet, quam qui urbem capit, quia ira etiam fortes decipit. Cauere igitur debemus, ne in perturbationes prius incidamus, quam animos nostras ratione componat. Exanimat enim mentem plerumque aut ira, aut dolor, aut formido mortis, & improviso percellit ictu. Ideo praevnere pulchrum est cogitatione, quae voluendo mentem exerceat, ne repentinis excitetur commotionibus, sed iugo quodam rationis & habenis constricta mitecat.

De cogitationibus, & appetitu, & decoro sermonis in consueculando, & in disceptando.
CAP. XXII.

Sunt autem gemini motus, hoc est, cogitationum & appetitus, alteri cogitationum, alteri appetitus, non confusi, sed discreti & disparati. Cogitationes verum exquirere, & quasi emolere muneris habent: appetitus ad aliquid impellit agendum atque excitat. Itaque ipso genere naturae suae, & cogitationes tranquillitatem sedationis infundunt, & appetitus motum agendi excutit. Ita ergo informati sumus, ut bonarum rerum subeat animum cogitatio: appetitus autem rationi obtemperet (si verum illud decorum custodiamus, animum volumus intendere) ne rationem excludat rei alicuius affectus, sed ratio quid honestati conueniat, examinet. Et quoniam ad conseruationem decori spectare diximus, ut sciamus in factis distinsue quis modus, prior autem ordo loquendi quam faciendi est, sermo in duo diuiditur, in colloquium familiare, & in tractatum disceptationemque fidei atque iustitiae. In utroque seruandum ne sit aliqua perturbatio, sed tantquam mitis & placidus, & benevolentiae plenus & gratiae, sine vlla sermo ducatur contumelia. Absit pertinax in familiari sermone contentio: quaestiones enim magis excitare inanes, quam utilitatis aliquid afferre solet. Disceptatio sine ira, suauitas sine amaritudine sit, monitio sine asperitate, hortatio sine offensione. Et sicut in omni actu vitae id cauere debemus, ne rationem nimius animi motus excludat, sed teneamus consilij locum: ita etiam in sermone formulam eam tenere conuenit, ne aut ira excutitur, aut odium, aut cupiditatis nostrae, aut ignauiae aliqua exprimamus indicia. Sit igitur sermo huiusmodi de scripturis maximè. Quid enim magis nos oportet loqui, quam de conuersatione optima,

Psalm. 4.

* lenitudo.

Proverb. 16.

Luc. 6.

* sanct.

ma, adhortatione obseruationis, disciplinaeque custodia? Habeat caput eius ratio, & finis modum. Sermo enim tardiosus iras excitat. Quam verò indecorum, ut cum omnis confabulatio habere soleat incrementum gratiae, habeat nequam offensionis. Tractatus quoque de doctrina fidei, de magisterio continentiae, de disceptatione iustitiae, de hortatione diligentiae, non vnus semper, sed ut se dederit lectio, nobis & arripiendus est, & prout possumus prosequendus: neque nimium prolixus, neque cito interruptus, ne vel fastidium derelinquat, vel desidiam prodat atque incuriam. Oratio sit pura, simplex, dilucida, atque manifesta, plena grauitatis & ponderis, non affectata elegantia, sed non intermissa gratia.

Quod ioca quae philosophi ponunt inter officia, penitus ab ecclesia sint remouenda.
CAP. XXIII.

Multa praeterea de ratione dicendi dant praecipua seculares viri, quae nobis praetereunda arbitror, ut de iocandi disciplina. Nam licet interdum honesta ioca ac suauia sint, tamen ab ecclesiastica abhorrent regula: quoniam quae in scripturis sanctis non reperimus, ea quemadmodum vsurpare possumus? Cauendum est etiam in fabulis, ne insectant grauitatem seuerioris propositi. Vae vobis qui ridetis, quia flebitis, ait Dominus: & nos ridendi materiam requirimus, ut hic ridentes: illic fleamus? Non solum profusus, sed omnes etiam iocos declinandos arbitror, plenum tamen suauitatis & gratiae sermonem esse non indecorum. Nam de voce quid loquar, quam simplicem & puram esse satis arbitror? Canoram autem esse, naturae est, non industriae. Sit sanè distincta pronuntiationis modo, & plena succi virilis, ut agrestem ac subrusticum fugiat sonum, non ut rithmum affectet scenicum, sed mysliticum seruet.

De tribus quae in vita aeterna necessario sunt obseruanda, & quod appetitum rationi cedere conueniat.
CAP. XXIII.

De ratione dicendi satis dictum puto, nunc de actione vitae quid congruat consideremus. Tria autem in hoc genere spectanda cernimus. Vnum, ut rationi appetitus non reluctetur. Hoc enim solummodo possunt officia nostra illi decoro conuenire. Si enim appetitus rationi obediatur, facile id quod deceat in omnibus officiis conseruari potest. Deinde ne maiore studio quam res ipsa est quae suscipitur, vel minore, aut paruam magno ambitu suscepisse, aut magnam inferiore destituisse videamur. Tertium de moderatione studiorum, operumque nostrorum. De ordine quoque rerum, & de opportunitate temporum, non dissimulandum puto. Sed primum illud quasi fundamentum est omnium, ut appetitus rationi pareat. Secundum & tertium, idem est, hoc est, in utroque moderatio. Vacat enim apud nos speciei liberalitas, quae pulchritudo habetur, & dignitatis contemplatio. Sequitur de ordine rerum, & de opportunitate temporum. Ac per hoc tria sunt, quae videamus, utrum in aliquo sanctorum consummata possumus docere. Primum igitur ipse

pater Abraham, qui ad magisterium futurae successionis informatus & instructus est, iussus exire de terra sua, & de cognatione sua, & de domo patris sui, nonne multiplicitate necessitudinis perstrictus affectu, tamen appetitum rationi obedientem praebuit? Quem enim terrae suae, cognationis, domus quoque propriae gratia, non delectaret? Et hunc ergo mulcebat suorum suauitas, sed imperij caelestis & remunerationis aeternae consideratio mouebat amplius. Nonne considerabat uxorem imbecillam ad labores, teneram ad iniurias, decoram ad incen-tiua insolentium, sine summo non posse duci periculo? Et tamen subire omnia, quam excusare consultius diiudicauit. Deinde cum descenderet in Aegyptum, monuit, ut diceret se sororem esse, non uxorem ipsius. Aduerte quanti appetitus. Timebat vxoris pudori, timebat propriae salutis, suspectas habebat Aegyptiorum libidines, & tamen praualuit apud cum ratio exequenda deuotionis. Considerauit enim quod Dei fauore vbique tutus esse posset: offenso autem Domino, etiam domi non posset illa-vi manere. Vicit igitur appetitum ratio, & obedientem sibi praestitit. Capto nepote, non perterritus, neque tot regum turbatus populis, bellum repetiit: victoria potitus, praeda partem cuius ipse fuit author, recusauit. Promisso quoque sibi filio, cum consideraret emortui corporis sui vires depositas, sterilitatem coniugis, & supremam senectutem: etiam contra usum naturae Deo credidit. Aduerte conuenire omnia. Appetitus non desinit, sed repressus est: animus aequalis gerendis, qui nec magna pro vili-bus, nec minora pro magnis duceret. Moderatio pro negociis, ordo rerum, opportunitas temporum, mensura verborum. Fide primus, iustitia praecipuus, in praelio strenuus, in victoria non avarus, domi hospitalis, vxori sedulus. Sanctum quoque eius nepotem Iacob delectabat domi securum dege-re, sed mater voluit eum peregrinari, ut daret fraternae iracundiae locum. Vicit appetitum, consilij salubritas. Exul domo, profugus a parentibus, vbique tamen conuenientem mensuram negociis tenuit, & temporibus opportunitatem referuauit. Acceptus domi parentibus, ut alter maturitate prouocatus obsequij benedictionem daret, alter amore pio propenderet. Fraternali quoque iudicio praelatus, cum cibum suum fratri cedendum putasset, delectabatur utique alimento secundum naturam, sed secundum pietatem cessit petito. Pastor domino gregis fidus, focero gener sedulus, impiger in labore, in conuiuio parcus, in satisfactione prauius, in remuneratione largus. Denique sic fraternam mitigauit iracundiam, ut cuius verebatur inimicitias, adipisceretur gratiam. Quid de Ioseph loquar, qui utique habebat cupiditatem libertatis, & suscepit seruitij necessitatem? Quam subditus in seruitute, quam in virtute constans, quam benignus in carcere, sapiens in interpretatione, in potestate moderatus, in vbertate prouidus, in fame iustus, ordinem laudis rebus adiungens, & opportunitatem temporibus, aequitatem populis officij sui moderatione dispensans? Iob quoque iuxta secundis, atque aduersis rebus irreprehensibilis, patiens, gratus deo, atque acceptus, vexabatur dolombus, sed se conso-

Genes. 12.

Ibidem.

Genes. 14.

Gen. 17. 18.

Gen. 25.

Gen. 37.

labatur. David etiā fortis in bello, patiens in aduer-
 sis, in Hierusalem pacificus, in victoria mansuetus, in
 peccato dolens, in senectute prouidus, rerū modos,
 vices temporum, per singularum sonos seruauit æ-
 tatum: vt mihi videatur non minus viuendi genere,
 quā canendi suauitate prædulcis * morale Deo
 sui fuisse meriti cātilenā. Quod his viris principa-
 lium virtutum officium defuit? Quarum primo loco
 constituerunt prudentiam, quæ in veri inuestigatio-
 ne versatur, & scientiæ plenioris infundit cupidita-
 tem. Secundo iustitiam, quæ suum cuique tribuit, a-
 lienam non vindicat: vtilitatem propriam negligit,
 vt communem equitate custodiat. Tertiò fortitu-
 dinem, quæ & in rebus bellicis excelsi animi magni-
 tudine, & domi eminet, corporisque præstat viti-
 bus. Quartò temperantiam, quæ modum ordinem-
 que seruat omnium, quæ vel agenda vel dicenda ar-
 bitramur.

Quod virtutes quatuor principales, in patribus nostris non
 mediocriter sint consummate.

CAP. XXV.

HÆc forsitan aliquis dicat primo loco poni o-
 portuisse, quoniā ab his quatuor virtutibus na-
 scuntur officiorum genera. Sed hoc artis est, vt pri-
 mō officium definiatur, postea certa in genera diui-
 datur. Nos autem artem fugimus, exempla maiorū
 proponimus, quæ neque obscuritatem afferunt ad
 intelligendum, neque ad tractandum versutias. Sit
 igitur nobis vita maiorum, disciplinæ speculum non
 calliditatis commentarium: imitandi reuerentia, nō
 disputandi astutia. Fuit igitur in sancto Abraham
 primo loco prudentia, de quo dicit scriptura: Cre-
 didit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iusti-
 tiam. Nemo enim prudens, qui Deum nescit. De-
 nique insipiens dixit: Quia non est Deus. Nam sapi-
 ens nō diceret. Quomodo enim sapiens, qui non
 requirit authorē suum, qui dicit lapidi, Pater meus
 es tu: qui dicit diabolo, vt Manichæus, Author
 meus es tu? Quomodo sapiens, vt * Arrianus, qui
 mauult imperfectum authorem habere atque de-
 generem, quā verum atque perfectum? Quomo-
 do sapiens, vt Marcion atque Eunomius, qui ma-
 lunt Deum malum quā bonum habere: Quomo-
 do sapiens, qui Deum suam non timet? Initiū enim
 sapientiæ timor Domini. Et alibi habes: Sapientes
 non declinant de ore Domini, sed tractant in con-
 fessionibus suis. Simul quoque dicendo scriptura.
 Reputatum est ei ad iustitiam: alterius virtutis gra-
 tiam ei detulit. Primum igitur nostri definierūt pru-
 dentiam in veri consistere cognitione. Quis enim il-
 lorum ante Abraham, David, Salomonem? Deinde
 iustitiam spectare ad societatem generis humani.
 Denique David ait: Dispersit dedit pauperibus, ius-
 titia eius manet in æternum. Iustus miseretur, iustus
 commodat. Sapienti & iusto, totus mundus diuitia-
 rum est. Iustus communia pro suis habet, sua pro
 communibus. Iustus seipsum priusquam alios accu-
 sat. Ille enim iustus, qui nec sibi parcit, & occulta sua
 latere non patitur. Vide quā iustus Abraham. In
 senectute susceperat filium per repromissionem, re-
 poscenti Domino negandum ad sacrificium (quam-

Genes. 15.
Rom. 4.

Psal. 52.

* Arrian.

Eclesi. 1.

Rom. 4.

Psal. 111.

Proverb. 18.

Genes. 15.
18.

uis vnicum) non putauit. Aduerte hic omnes virtu-
 tes quatuor in vno facto. Fuit sapientiæ, Deo crede-
 re, nec filij gratiam anteferre authoris præcepto.
 Fuit iustitiæ, acceptum reddere. Fuit fortitudinis,
 appetitum ratione cohibere. Ducebat hostiam pa-
 ter, interrogabat filius, tentabatur affectus patrius,
 sed non vincebatur. Repetebat filius appellatio-
 nem paternam, compungebat paterna viscera, sed
 non minuebat deuotionem. Accedit & quarta vir-
 tus temperantia. Tenebat iustus & pietatis mo-
 dum, & executionis ordinem. Denique dum sacri-
 ficio necessaria vehit, dum ignem adolet, dum fi-
 lium ligat, dum gladium educit: hoc immolandi or-
 dine meruit, vt filium reseruaret. Quid sapientius
 sancto Iacob, qui Deum vidit facie ad faciem, & me-
 ruit benedictionem? Quid iustius, qui ea quæ acqui-
 sieraat oblati muneribus cū fratre diuisit? Quid forti-
 us, qui cum Deo luctatus est? Quid modestius, qui
 modestiam ita & locis & temporibus deferebat, vt
 filia iniuriam malet prætere conuicio quā vin-
 dicare, eo quod inter alienos positus amori potius
 consulendum, quā odia colligēda censebat? Noë
 quā sapiens, qui tantam fabricauit arcam? Quā
 iustus, qui ad semen omnium reseruatus, solus ex
 omnibus & præterita generationis superstes est fa-
 ctus, & author futura, mundo potius & vniuersis
 magis quā sibi natus: Quam fortis, vt diluuiū vin-
 ceret: Quam temperans, vt diluuium toleraret: quā-
 do introiret, qua moderatione degeret, quando
 coruum, quando columbam dimitteret, quando
 reciperet reuertentes, quando exeundi opportuni-
 tatem captaret, agnosceret?

Genes. 15.
Genes. 22.

Genes. 32.

Genes. 6, 7.
& 8.

Quid in veritatis inuestigatione seruandum sit.

CAP. XXVI.

ITaque tractant in veri inuestigatione tenendum
 illud decorum, vt summo studio requiratur quid
 verum sit, non falsa pro veris ducere, non obscuris
 vera inuoluere, non superfluis vel implexis atque
 ambiguis occupare animum. Quid tam indecorum,
 quā venerari * signa quæ ipsi faciunt? Quid
 tam obscurum, quā de Astronomia & Geome-
 tria tractare quod probant, & profundi aëris spacia
 metiri, cœlum quoque & mare numeris includere:
 relinquere causas salutis, errores quærere? An non
 ille eruditus in omni sapientia Ægyptiorum Moy-
 ses probauit ista? Sed illam sapientiam detrimētum
 & stultitiam iudicauit, & auersus ab ea, intimo Deū
 quæsiuit affectu. Ideoque vidit, interrogauit, audiuit
 loquentem. Quis magis sapiens, quā ille quem do-
 cuit Deus, qui omnem sapientiam Ægyptiorum, om-
 niūque artium potentias operis sui virtute eua-
 cuauit? Non hic incognita pro cognitis habebat,
 hisque temerè assentiebatur. Quæ duo in hoc maxi-
 mē naturali atque honesto loco vitanda dicunt, qui
 sibi nec contra naturam esse, nec turpe iudicant fa-
 xa adorare, & à simulacris auxiliū petere, quæ ni-
 hil sentiunt. Quanto igitur excelsior virtus est sa-
 pientia, tanto magis enitendum esse arbitror nobis,
 vt assequi eam possimus. Itaque ne quid contra na-
 turam, ne quid turpe atque indecorum sentiamus:
 duo hæc, id est, & tempus & diligentiam ad confi-
 dera-

* ligna.

derationem rerum examinandi gratia conferre de-
 bemus. Nihil est enim magis quo homo cæteris a-
 nimantibus præstet, quā quod rationis est parti-
 ceps, causas rerum requirit, generis sui authorem in-
 uestigandum putat, in cuius potestate vitæ necisque
 nostræ potestas sit, qui mundum hunc suo nutu reg-
 gat, cui sciamus rationem esse reddendam nostrorū
 actuum. Nihil est enim quod magis proficiat ad vi-
 tam honestam, quā vt credamus cum iudicem futu-
 rum, quem & occulta non fallant, & indecora of-
 fendant, & honesta delectent. Omnibus igitur ho-
 minibus inest secundum naturam humanam verum
 inuestigare, quod ad studium cognitionis & scienti-
 æ trahit, & inquirendi infundit cupiditatem. In
 quo excellere vniuersi pulchrum videtur, sed pau-
 corum est assequi, qui voluendo cogitationes, con-
 silia examinando, non mediocrem impendunt la-
 bore, vt ad illud beatè honestè que viuendū per-
 uenire possint, atque operibus appropinquare. Non
 enim qui dixerit, inquit, mihi Domine, Domine, in-
 trabit in regnum cœlorum, sed qui fecerit ea quæ
 dico. Nam studia scientiæ sine factis, haud scio an
 etiam inuoluant magis.

Matth. 7.

Quod virtutes quatuor ita perplexæ sint, vt ab inuicem se-
 parari nequeant.

CAP. XXVII.

Primus igitur officij fons prudētia est. Quid enim
 tam plenum officij, quā deferre authori studiū
 atque reuerentiam? Qui tamen fons & in virtutes
 deriuatur cæteras. Neque enim potest iustitia sine
 prudentia esse, cum examinare quid iustum, quidve
 iniustum sit, non mediocris prudentiæ sit. Summus
 in vtroque error. Qui enim iustū iudicat iniustum,
 iniustum verò iustum, execrabilis erit apud Deum.
 Vt quid abundant iustitiæ imprudenti, Salomō ait:
 Neque iterum prudētia sine iustitia est. Pietas enim
 in Deum, initium intellectus. Quo aduertimus illud
 ab huius seculi translaturum magis quā inuentum
 sapientibus, quia pietas fundamentum est omnium
 virtutum. Iustitiæ autem pietas est prima in Deum,
 secunda in patriam, tertia in parentes. Item in om-
 nes, quæ & ipsa secundum naturam est magistristerium.
 Siquidem ab ineunte ætate vbi primum sensus in-
 fundi cœperit, vitam amamus tāquam Dei munus,
 patriam parentēque diligimus. Deinde æquales
 quibus sociari cupimus. Hinc charitas nascitur quæ
 alios sibi præfert, non quærens quæ sua sunt, in qui-
 bus est principatus iustitiæ. Omnibus quoque ani-
 mantibus inuacitur, primum salutem tuam, cauere
 quæ noceant, expetere quæ profint: vt pastum, vt la-
 tibula, quibus se à periculis, imbribus, sole defendāt,
 quod est prudentiæ. Succedit quoque vt omnium
 genera animantium, congregabilia natura sint, pri-
 mo generis sui ac formæ confortibus, tum etiam cæ-
 teris: vt videmus boues armentis, equos gregibus,
 & maximè pares patibus delectari. Ceruos quoque
 ceruis, & plerūque hominibus adiungi. Iam de pro-
 creandi studio & sobolis, vel etiam generantium a-
 more, quid loquar, in quo est forma iustitiæ præci-
 pua? Liquet igitur & has & reliquas cognatas sibi
 esse virtutes. Siquidem & fortitudo quæ vel in bello
 tuetur à Barbaris patriam, vel domi defendit in-

Tullius lib. 1.
de origine ho-
 nesti ex qua-
 tuor fontibus

firmos, vel à latronibus socios, plena sit iustitia: &
 scire quo consilio defendat atque adiuet, captare
 etiam temporum & locorum opportunitates, pru-
 dentiæ ac modestiæ sit: & temperantia ipsa sine pru-
 dentiā modum scire nō possit, opportunitatem no-
 scere, & secundum mensuram reddere, sit iustitia.
 Et in omnibus istis magnanimitas necessaria sit, &
 quædam fortitudo mentis, plerumque & corporis,
 vt quis quod velit possit implere.

Primum quod Philosophi dicunt, & secundum iustitiæ mu-
 nus apud nos excludi, tertium vero à nostris mutuatum.

CAP. XXVIII.

Iustitia igitur ad societatem generis humani, & ad
 cōmunitatem refertur. Societatis enim ratio di-
 uiditur in duas partes, iustitiam & beneficentiam,
 quā eandem liberalitatem & benignitatem vo-
 cant. Iustitia mihi excelsior videtur, liberalitas gra-
 tior. Illa censuram tenet, ista bonitatem. Sed primū
 ipsum quod putant Philosophi iustitiæ munus, apud
 nos excluditur. Dicunt enim illi eam primam esse
 iustitiæ formam, vt nemini quis noceat nisi lace-
 situs iniuria. Quod Euangelij autoritate vacuatur.
 Vult enim scriptura, vt sit in nobis spiritus filij ho-
 minis, qui venit conferre gratiam, non inferre iniu-
 riam. Deinde formam iustitiæ putauerunt, vt quis
 communia, id est publica pro publicis habeat, pri-
 uata pro suis. Nec hoc quidem secundum naturam.
 Natura enim omnia omnibus in commune profu-
 dit. Sic enim Deus generari iussit omnia, vt pastus
 omnibus communis esset, & terra foret omnium
 quædam communis possessio. Natura igitur ius cō-
 mune generauit, vsurpatio ius fecit priuatum. Quo
 in loco aiunt placuisse Stoicis, quæ in terris gignā-
 tur, omnia ad vsus hominum creari. Homines autē
 hominum causa esse generatos, vt ipsi inter se aliis
 alij prodesse possint. Vnde hoc, nisi de nostris scri-
 pturis dicendum sumpserunt? Moyses enim scripsit,
 quia dixit Deus: Faciamus hominem ad imaginem
 nostram, & secundum similitudinem, & habeat po-
 testatem piscium maris, & volatiliū cœli, & peco-
 rum, & omnium reptantium super terram. Et David
 ait: Omnia subiecisti sub pedibus eius, oues & bo-
 ues vniuersas insuper & pecora campi, volucres cœ-
 li, & pisces maris. Ergo omnia subiecta esse homini
 de nostris didicerunt, & idē censent propter ho-
 minem esse generata. Hominem quoque hominis
 causa generatum esse in libris Moyse reperimus, di-
 cente Domino: Non est bonum esse hominem so-
 lum, faciamus ei adiutorium simile sibi. Ad adiuuē-
 tum ergo mulier data est viro, quæ generaret, vt ho-
 mo homini adiumento foret. Denique antequam
 mulier formaretur, dictum est de Adam: Non est in-
 uentus adiutor similis illi. Adiuumentum enim ho-
 mo nisi de homine habere non poterat. Ex omni-
 bus igitur animantibus nullum animal simile, & vt
 absolutè dicamus, nullus adiutor hominis similis
 inuentus est. Muliebris igitur sexus adiutor expe-
 ctabatur. Ergo secundum Dei voluntatem, vel natu-
 ræ copulam, inuicem nobis esse auxilio debemus,
 certare officis, velut in medio omnes vtilitates po-
 nere, & vt verbo scripturæ utar, adiuumentum ferre

Genes. 1.

Psal. 8.

Genes. 2.

alter alteri, vel studio, vel officio, vel pecunia, vel operibus, vel quolibet modo, ut inter nos societatis augeatur gratia, nec quisquam ab officio vel periculi terrore reuocetur, sed omnia sua ducat, vel aduersa vel prospera. Denique sanctus Moyses pro populo patriae bella suscipere graui non reformidauit, nec regis potentissimi trepidauit arma, nec barbaricae immanitatis expauit ferociam, sed abiecit salutem suam, ut plebi libertatem redderet. Magnus itaque iustitiae splendor, quae aliis potius nata quam sibi, communitatem & societatem nostram adiuuat, excelsitatem tenet, ut suo iudicio omnia subiecta habeat, opem aliis ferat, pecuniam conferat, officia non abnuat, pericula suscipiat aliena. Quis non cuperet hanc virtutis arcem tenere, nisi prima auaritia infirmaret atque inflecteret tantae virtutis vigorem? Etenim dum augere opes, aggerare pecunias, occupare terras possessionibus cupimus, praestare diuitiis: iustitiae formam exuimus, beneficentiam communem amittimus. Quomodo enim potest iustus esse, qui studet eripere alteri quod sibi quaerat? Potentiae quoque cupiditas, formam iustitiae virilem effeminat. Quomodo enim potest pro aliis interuenire, qui alios sibi subiicere conatur, & infirmo aduersus potentes opem ferre, qui ipse grauem libertati affectat potentiam?

Iustitiam & fidem hostibus etiam exhibendam.

CAP. XXIX.

Qvanta autem iustitia sit, ex hoc intelligi potest quod nec locis, nec personis, nec temporibus excipitur, quae etiam hostibus referuatur: ut si constitutus sit cum hoste aut locus aut dies praelio, aduersus iustitiam putetur, aut loco praevenire, aut tempore. Intere enim vtrum aliquis pugna aliqua & conflictu graui capiatur, an superiore gratia, vel aliquo euentu. Siquidem vehementioribus hostibus & infidis, & his qui amplius laeserint vehementior refertur vitio: ut Madianitis, qui per mulieres suas plerosque peccare fecerant ex plebe Iudeorum, unde & Dei in populum patrum iracundia effusa est. Et ideo factum est, ut nullum Moyses victor superesse pateretur: Gabaonitas autem qui fraude magis quam bello tentauerant plebem patrum, non expugnaret Iesus, sed conditionis impostae afficeret iniuria: Syros vero Helisaeus quos obsidentes in ciuitatem duxerat momentaria cecitate percussos, cum quod ingrederentur videre non possent, volenti regi Israel percudere non acquiesceret, dicens: Non percutes quos non captiuasti in lancea & in gladio tuo, pone eis panem & aquam ut manducent & bibant, & remittantur, & eant ad dominum suum, ut humanitate prouocati gratiam representarent. Denique postea in terram Israel venire piratae Syriae destiterunt. Si ergo etiam in bello iustitia valet, quanto magis in pace seruanda est? Et hanc gratiam propheta his detulit, qui ad eum corripiendum venerant. Sic enim legimus, quod in obsidionem eius miserat rex Syriae exercitum suum, cognito quod Helisaeus esset, qui consiliis & argumentationibus eius obuiaret omnibus. Quem videns exercitum Giezi seruus prophetae, de salutis periculo trepidare cepit. Cui dixit

Propheta: Noli timere, quonia plures nobiscum sunt, quam cum illis. Et rogatae propheta ut aperiretur oculi seruo suo, aperti sunt. Vidit itaque Giezi totum motum equis repletum & curribus in circuitu Helisaei. Quibus descenditibus ait propheta: Percutiat Dominus caecitate exercitum Syriae. Quo impetrato dixit ad Syros: Venite post me, & ducam vos ad hominem quem quaeritis. Et viderunt Helisaeum, quem corripere gestiebant, & videntes tenere non poterant. Liqueat igitur etiam in bello fidem & iustitiam seruari oportere, nec vllum decorum esse posse, si violetur fides. Denique etiam aduersarios molli vteros appellatione nominabant, ut peregrinos vocarent. Hostes enim antiquo ritu peregrini dicebantur. Quod aequum etiam ipsum de nostris assumptum docere possumus. Aduersarios enim suos Hebraei allophylos, hoc est alienigenas, latino appellabant vocabulo. Denique in libro Regnorum primo sic legimus: Et factum est in diebus illis, conuenerunt alienigenae in pugnam ad Israel. Fundamentum ergo est iustitiae fides. Iustorum enim corda meditantur fidem, & qui se iustus accusat, iustitiam supra fidem collocat. Nam tunc iustitia eius apparet, si vera fateatur. Denique & Dominus per Esaiam: Ecce, inquit, mitto lapidem in fundamentum Sion, id est, Christum, in fundamentum ecclesiae. Fides enim omnium Christus. Ecclesia autem quaedam forma iustitiae est, commune ius omnium. In commune orat, in commune operatur, in commune tentatur. Denique qui se ipsum sibi abnegat, ipse iustus, ipse dignus Christo est. Ideo & Paulus fundamentum posuit Christum, ut supra eum opera iustitiae locaremus, quia fides fundamentum est. In operibus autem aut malis iniquitas, aut bonis iustitia est.

De beneficentia.

CAP. XXX.

Sed iam de beneficentia loquamur, quae diuiditur etiam ipsa in beneuolentiam & liberalitatem. Ex his igitur duabus constat beneficentia, ut sit perfecta. Non enim satis est beneuolle, sed etiam benefacere. Nec satis est iterum benefacere, nisi id ex bono fonte, hoc est, ex bona voluntate proficiatur. Hilarem enim datorem diligit Deus. Nam si inuitus facis, quae tibi merces est? Unde apostolus generaliter, inquit: Si volens hoc ago, mercedem habeo: si inuitus, dispensatio mihi credita est. In Euangelio quoque multas disciplinas accepimus iustae liberalitatis. Pulchrum est igitur bene uelle, & eo largiri consilio, ut prosis, non ut noceas. Nam si luxurioso ad luxuriam effusionem, adultero ad mercedem adulterij largiedum putes, non est beneficentia ista ubi nulla est beneuolentia. Officere enim istud est, non prodesse alteri: si largiaris ei qui conspiret aduersus patriam, qui congregare cupiat tuo sumptu perditos, qui impugnent ecclesiam. Non est haec probabilis liberalitas, si adiuues eum qui aduersus viduam & pupillos graui decernit iurgio, aut vi aliqua possessiones eorum eripere conatur. Non probatur largitas, si quod alteri largitur, alteri quis extorqueat: si iniuste quaerat, & iuste dispensandum putet: nisi forte, ut ille Zachaeus, reddas quadruplum prius ei quem fraudaueris: & gentilitatis vitia fidei studio

Matth. 6.

1. Reg. 4.

Esai 28.

Iob 29.

Luc 21.

3. Reg. 19.

Tullius li. 1. quemadmodum ex beneficentia quae iustitia conueniens est officium manent. 2. Cor. 9. 1. Cor. 9.

Luc. 19.

studio & credentis operatione compenses. Fundamentum igitur habeat liberalitas tua: hoc primum quaeritur, ut cum fide conferas, fraudem non facias oblati, ne dicas te plus conferre, & minus conferas. Quid enim opus est dicere? Fraus promissi est, in tua potestate est largiri quod velis. Fraus fundamentum soluit, & opus corrumpit. Nunquid Petrus ita indignatione efferebuit, ut Ananiam extinguere vellet, vel uxorem eius? Sed exemplo eorum noluit perire ceteros. Nec illa perfecta est liberalitas, si iactantiae causa magis quam misericordiae largiaris. Affectus tuus nomen imponit operi tuo. Quomodo autem te proficiat, sic aestimatur. Vides quam moralem iudicem habeas? Te consulit, quomodo opus tuum suscipiat, mentem tuam prius interrogat. Nesciat, inquit, sinistra tua quid faciat dextra tua. Non de corpore loquitur, sed etiam vnanimus tuus frater tuus quod facis nesciat, ne dum hic mercedem quaeris iactantiae, illic remunerationis fructum amittas. Perfecta autem est liberalitas, ubi silentio quis tegit opus suum, & necessitatibus singulorum occulte subuenit, quem laudat os pauperis, & non labia sua. Deinde perfecta liberalitas fide, causa, loco, tempore commodatur, ut primum opereris circa domesticos fidei. Grandis culpa, si sciente te fidelis egeat, si scias eum sine sumptu esse, fame laborare, arumnam perpeti, qui praesertim egere erubescat: si in causam occiderit, aut captiuitatis suorum, aut calumniae, & non adiuues: si sit in carcere, & poenis, & suppliciis propter debitum aliquod iustus excrucietur: (nam et si omnibus debetur misericordia, tamen iusto amplius) si tempore afflictionis suae nihil a te impetret, si tempore periculi quo rapitur ad mortem, plus apud te pecunia tua valeat, quam vita morituri. De quo pulchre Iob dixit: Benedictio perituri in me veniebat. Personarum quidem Deus acceptor non est, quia nouit omnia. Nos autem omnibus quidem debemus misericordiam. Sed quia plerique fraude eam quaerunt, & fingunt arumnam, ideo ubi causa manifestatur, persona cognoscitur, tempus urget, largius se debet profundere misericordia. Non enim auarus Dominus est, ut plurimum quaerat. Beatus quidem qui dimittit omnia, & sequitur eum. Sed & ille beatus est, qui quod habet ex affectu facit. Denique duo aera viduae illius diuitum muneribus praetulit: quia totum illa quod habuit contulit, illi autem ex abundanti partem exiguam contulerunt. Affectus igitur diuitem collationem aut pauperem facit, & precium rebus imponit. Ceterum Deus non vult simul effudi opes, sed dispensari, nisi forte ut Helisaeus qui boues suos occidit, & pauit pauperes ex eo quod habuit, ut nulla cura teneretur domestica, sed relictis omnibus in disciplinam se prophetica daret. Est etiam illa probanda liberalitas, ut proximos feminis tui non despicias, si eger cognoscas. Melius est enim ut ipse subuenias tuis, quibus pudor est ab aliis sumptum deposcere, aut alicui postulare subsidium necessitati, non tamen ut illi ditiores eo fieri velint, quod tu posses conferre inopibus. Causa enim praestat, non gratia. Neque enim propterea te Domino dicasti, ut tuos diuites facias, sed ut vitam tibi perpetuum fructu boni operis acquiras, & precium miserationis peccata redimas tua. Putant se pa-

rum poscere? precium tuum quaerunt, vitam tuam fructum adimere contendunt. Et accusat quod eum diuitem non feceris, cum te ille velit aeternae vitae fraudare mercede? Consilium praemisimus, auctoritate petamus. Primum igitur neminem debet pudere, si ex diuite pauper fiat, dum largitur pauperi, quia Christus pauper factus est cum diues esset, ut nos sua inopia ditaret. Dedit regulam quam sequamur, ut bona ratio sit exinaniti patrimonij, si quis pauperum famem repulit, inopiam subleuauit. Unde & consilium in hoc do, apostolus dicit: Hoc enim vobis utile est, ut Christum imitemini. Consilium bonis datur, correctio errantes coercet. Denique quasi bonis dicit: Qui non tantum facere sed & velle coepistis ab anno praeterito. Perfectorum vtrumque est non pars. Itaque docet & liberalitatem sine beneuolentia, & beneuolentiam sine liberalitate non esse perfectam. Unde ad perfectum hortatur, dicens: Nunc ergo & facere consummate, ut quemadmodum prompta est in vobis voluntas faciendi, ita sit & perficiendi ex eo quod habetis. Si enim voluntas prompta est, secundum id quod habet accepta est, non secundum id quod non habet. Non enim ut aliis refectio sit, vobis autem angustia, sed ex aequalitate in hoc tempore vestra abundantia sit ad illorum inopiam, ut & illorum abundantia sit ad vestram inopiam, ut fiat aequalitas, sicut scriptum est: Qui multum non abundauit: & qui modicum non minoraui. Aduertimus quemadmodum & beneuolentiam, & liberalitatem, & modum comprehendit, & fructum atque personas: ideo modum, quia imperfectis dabat consilium. Non enim patiuntur angustias, nisi imperfecti. Sed & si quis ecclesiam nolens grauare in sacerdotio aliquo constitutus, aut ministerio, non totum quod habet conferat, sed operetur cum honestate quantum officio satis est, non mihi imperfectus videtur. Et puto quod hic angustiam non animi sed rei familiaris dixerit. De personis autem puto dictum, ut vestra abundantia sit ad illorum inopiam, & illorum abundantia ad vestram inopiam: id est, ut populi abundantia sit bonae operationis ad illorum subleuandam alendo inopiam: & illorum abundantia spiritalis, adiuuet in plebe inopiam meriti spiritalis, & conferat ei gratiam. Unde exemplum optimum posui: Qui multum, non abundauit: & qui modicum, non minuit. Bene hortatur ad officium misericordiae omnes homines istud exemplum: quoniam & qui plurimum auri possidet, non abundat, quia nihil est quicquid in hoc seculo est: & qui exiguum habet non minuit, quia nihil est quod amittit. Res sine dispendio est, quae tota dispendium est. Est etiam sic intellectus bonus. Qui plurimum habet, & si non donat, non abundat: quia quantumuis acquirat, eget semper qui plus concupiscit. Et qui exiguum habet, non minuit, quia non multum est quod pauperem pascit. Similiter ergo & ille pauper qui confert spiritalia pro pecuniariis, & si plurimum habeat gratiae, non abundat. Non enim onerat gratia, sed alleuat mentem. Sed etiam sic potest intelligi: Non abundas o homo. Quantum est enim quod accepisti, et si tibi multum est? Ioannes quo nemo maior est inter natos mulierum, inferior tamen erat eo qui minor est in regno caelorum. Potest & sic

2. Cor. 8.

Ibidem.

Exod. 16. 2. Cor. 8.

Ibidem.

Luc. 7.

Num. 31.

Iosue 9.

4. Reg. 6.

Matth. 17.

* Non

Luc. ii.

Prov. 23.

intelligi: Non abscidat Dei gratia corporaliter, quia spiritualis est. Quis eius potest aut magnitudinem aut latitudinem comprehendere quam non videt? Fides si fuerit sicut granum sinapis, montes transferre potest, & non tibi datur ultra granum sinapis, Si in te abundet gratia, * est verendum ne mens tua tanto munere incipiat extolli: quia multi sunt qui ab altitudine cordis sui grauius corrucunt, quam si nullam habuissent Dei gratiam. Et qui parum habet, non minuit, quia non est corporum ut diuidatur: & quod parum videtur habenti, plurimum est cui nihil deest. Consideranda etiam in largiendo atque debilitas, nonnunquam etiam verecundia, quae ingenuos prodit natales, ut senibus plus largiatis, qui sibi labore iam non queunt victum quarere. Similiter & debilitas corporis, & haec iuuanda propius. Tum si quis ex diuitiis cecidit in egestatem, & maximè si non vitio suo, sed aut latrocinii, aut proseriptione, aut calumniis quae habebat amisit. Sed fortè dicat aliquis: Caecus vno loco sedet & praeritur, & iuuenis validus frequenter accipit. Verum est quia obrepit propter importunitatem. Non est illud iudicij, sed tædij. Nam & Dominus ait in Euangelio, de eo qui iam clauserat ostium suum, si quis ostium eius procacius pulsset, quia surgit & dat illi propter importunitatem.

De reddendo beneficio. CAP. XXXI.

Pvlchrum quoque est, propensorem eius haberi rationem, qui tibi aut beneficium aliquod, aut munus contulit, si ipse in necessitatem incidit. Quid enim tam contra officium, quam non reddere quod acceperis? Nec mensura pari, sed vberiore reddendum arbitror, & vsum pensandum beneficij, ut tantò subuenias, quanto eius aerumnam repellas. Etenim superiorem non esse in referendo, quam in conferendo beneficio, hoc est minorem esse: quoniam qui prior contulit, tempore superior est, humanitate prior. Vnde imitanda nobis est in hoc quoque natura terrarum, quae susceptum semen multiplicatiori solet numero reddere quam acceperit. Ideò est tibi scriptum: Sicut agricultura est homo insipiens, & tanquam vinea homo egens sensu. Si reliqueris eum, desolabitur. Sicut agricultura ergo etiam sapiens, ut tanquam foenerata sibi maiore mensura femina suscepta restituat. Terra ergo aut spontaneos fructus germinat, aut creditos vberiore cumulo refundit ac reddit. Vtrumque debes quodam haereditario vsu parentis, ne relinquaris sicut infœcundus ager. Esto tamen ut aliquis excusare possit quod nõ dederit, quomodo excusare potest quod non reddiderit? Non dare cuiquam vix licet, non reddere verò non licet. Ideò pulchrè Salomon ait: Si sederis cœnare ad mensam potentis, sapiens intellige ea quae apponuntur tibi: & mitte manum tuam, sciens quòd oportet te talia praeprare. Si autem infatiabilis es, noli concupiscere escas eius, haec enim obtinent vitam falsam. Quem nos imitari cupietes, sententias scripsimus. Conferre gratiam, bonum est: at qui referre nescit, durissimus. Humanitatis exemplum ipsa terra suggerit. Spontaneos fructus ministrat quos non seueris, multiplicatum quoque red-

dit quod acceperit. Negare tibi pecuniam numeratam non licet, quomodo licet acceptam non referre gratiam? In Prouerbiis quoque habes, quod ita plurimum redhibitio ista gratiae apud Deum consuevit valere, ut etiam in die ruinae inueniat gratiam, quando possunt praeponderare peccata. Et quid aliis vtar exemplis, cum Dominus ipse remuneratione vberiore sanctorum meritis in Euangelio polliceatur, atque exhortetur ut operemur bonum opus, dicens: Dimittite, & dimittetur vobis: date & dabitur vobis: mensuram bonam, commotam, supereffluentem dabunt in sinum vestrum? Itaque & illud conuiuij Salomonis, non de cibis, sed de operibus est bonis. Quo enim melius epulantur animi, quam bonis factis? Aut quid aliud tam facile potest iustorum explere mentes, quam boni operis conscientia? Qui autem iocundior cibus quam facere voluntatem Dei? Quem cibum sibi solum Dominus abundare memorat, sicut scriptum est in Euangelio: Meus cibus est, ut faciam voluntatem patris mei, qui est in caelo. Hoc cibo delectemur, de quo ait Propheta: Delectare in Domino. Hoc cibo delectatur qui superiores delectationes mirabili ingenio comprehenderunt, qui possunt scire, qualis sit illa munda & intelligibilis mentis delectatio. Edamus ergo panem sapientiae, & saturemur in verbo Dei: quia non in solo pane, sed in omni verbo Dei vita est hominis facti ad imaginem Dei. De poculo verò satis expressè dicit sanctus Iob: Sicut terra expectans pluuiam, sic & isti sermones meos,

Benevolentiam liberalitate potiore esse. CAP. XXXII.

Pvlchrum est ergo ut diuinarum scripturarum humescamus alloquio, & quasi ros sic in nos dei verba descendant. Cum igitur sederis ad illam mensam potentis, intellige quis sit iste potens: & in paradiso delectationis positus, atque in conuiuio sapientiae collocatus, considera quae apponuntur tibi. Scriptura diuina, conuiuium sapientiae est: singuli libri, singula sunt fercula. Intellige prius quae habeantur in ferculis dapes, & tunc mitte manum, ut ea quae legis vel quae accipis à Domino Deo tuo, operibus excuaris, & collatam in te gratiam officij repraesentantes: ut Petrus & Paulus, qui euangelizando vicem quandam largitori muneris reddiderunt, ut possint singuli dicere? Gratia autem Dei sum id quod sum, & gratia eius in me egena non fuit, sed habundantius illis omnibus laboraui. Alius ergo fructum accepti beneficij, ut aurum auro, argentum argento rependit: alius laborem: alius, haud scio an etiam locupletius, solum restituit affectum. Quid enim si reddendi nulla facultas superpetit? In beneficio reddendo plus animus quam census operatur: magisque praeponderat benevolentia, quam possibilitas referendi muneris. Gratia enim in eo ipso quod habetur refertur. Magna igitur benevolentia, quae etiam si nihil conferat, plus exhibet: & cum in patrimonio nihil habeat, largitur pluribus: idque facit sine vlllo suo dispendio, & lucro omnium. Et ideo praestat benevolentia supra ipsam liberalitatem. Dicitior haec moribus, quam illa muneribus. Plures enim

Luca 6.

Ioan. 4.

Psalms. 36.

Deuter. 8. Matth. 4. Genes. 1. Iob 29.

1. Cor.

1. Reg. 19.

Iob. 31.

Genes. 2.

1. Reg. 19. Psalm. 17.

nim sunt qui indigent beneficio, quam qui abundant. Est autem benevolentia coniuncta liberalitati, à qua ipsa liberalitas proficiscitur: cum largitatis affectum sequitur largiendi vsus & separata atque descreta. Vbi enim deest liberalitas, benevolentia manet communis quaedam parens omnium, quae amicitiam connectit & copulat, in consilij fidelis, in prosperis laeta, in tristibus moesta, ut vnusquisque benevolentis se magis quam sapientis credat consilio: ut Dauid cum esset prudentior, Ionathae tamen iunioris consilij acquiescebat. Tolle ex vsu hominum benevolentiam, tanquam solem è mundo tuleris, ita crit: quia sine ea vsus hominum esse nõ potest, ut peregrinanti monstrare viam, reuocare errantem, deferre hospitium. Aquam de aqua profluenti dare, lumen de lumine accendere. Non igitur mediocris virtus, de qua sibi plaudebat Iob dicens: Foris autem non habitat hospes, ianua mea omnivenienti patebat. Benevolentia itaque in his est omnibus, tanquam fons aquae reficiens sitientem, tanquam lumen quod etiam in aliis luceat, nec illis desit, qui de suo lumine aliis lumen accenderint. Est etiam illa benevolentiae liberalitas, ut si quod habes debitoris chirographum, scindens restituas, nihil à debitore consecutus debiti. Quod exemplo sui facere nos debere Iob sanctus admonet. Nam qui habet, non mutuatur: qui non habet, non liberat syngrapham. Quid igitur etiam si ipse non exigas, avaris haeredibus referuas, quam potes cum benevolentiae laude sine damno pecuniae repraesentare? Atque ut plenius discutiamus, benevolentia à domesticis primum profecta personis, id est, à filiis, parentibus, fratribus, per coniunctionum gradus in ciuitatum peruenit ambitu, & de paradiso egressa mundum repleuit. Denique cum in viro & foemina benevolentem Deus postuisset affectum, dixit: Erunt ambo in vna carne, & in vno spiritu. Vnde se Eva serpenti credidit, quoniam quae benevolentiam acceperat, esse malevolentiam non opinabatur.

Benevolentiam in ecclesia maximè, & earundem virtutum hominibus perseuerare.

CAP. XXXIII.

Avgetur benevolentia coetu ecclesiae, fidei consortio, initiandi societate, percipiendae gratiae necessitudine, mysteriorum communionem. Haec enim etiam appellationes necessitudinum, reuerentiam filiorum, auctoritatem & pietatem, germanitatem fratrum sibi vendicant. Multum igitur ad cumulandam spectat benevolentiam necessitudo gratiae: adiuuant etiam patrii studia virtutum: siquidem benevolentia etiam morum facit similitudinem. Denique Ionathas filius regis imitabatur sancti Dauid mansuetudinem, propter quod diligebat eum. Vnde & illud: Cum sancto sanctus eius, non solum ad conuersationem, sed etiam ad benevolentiam deriuandum videtur. Nam utique & filij Noè simul habitabant, & non erat in his morum concordia. Habitabant etià in domo patris Esau & Iacob, sed discrepabant: non enim erat benevolentia inter eos, quae sibi praerferret alterum, sed magis contetio, quae praeriperet benedictionem. Nam cum alter praedu-

rus, alter mansuetus esset, inter dispares mores & studia compugnancia, benevolentia esse non poterat. Adde quia sanctus Iacob paternae degenerem domus virtuti praerferre non poterat. Nihil autem tam consociabile, quam cum aequitate iustitia, quae velut compar & socia benevolentiae, facit ut eos quos pares nobis credimus, diligamus. Habet autem in se benevolentia etiam fortitudinem. Nam cum amicitia ex benevolentiae fonte procedat, non dubitat pro amico grauiam vitae sustinere pericula. Et si mala mihi, inquit, euenerint, per illum sustineo.

Laus benevolentiae. CAP. XXXIII.

Benevolentia etiam gladium iracundiae extorque conficit. Benevolentia facit ut amici vulnera vitia magis, quam voluntaria inimici oscula sint. Benevolentia facit ut vnus fiat ex pluribus, quoniam et si plures amici sint, vnus sunt, in quibus vnus spiritus & vna sententia est. Simul aduertimus etiam correptiones in amicitia gratas esse, quae aculeos habent, dolorem non habent. Compungimur enim censorijs sermonibus, sed benevolentiae delectamur sedulitate. Ad summam, non omnibus eadè semper officia debentur, nec personarum semper, sed plerumque causarum & temporum praelationes sunt, ut vicinum quis interdum magis quam fratrem adiuuerit. Quoniam & Salomon dicit: Melior est vicinus in proximo, quam frater longè habitans. Et ideo plerumque amici se benevolentiae quisque committit, quam fratris necessitudini. Tantum valet benevolentia, ut plerumque pignora vincat naturae.

De fortitudine, quam sine iustitia virtutem non esse, manifestis declaratur indicij.

CAP. XXXV.

Satis copiose iustitia loco honesti naturam & vim tractauimus. Nunc de fortitudine tractemus, quae velut excellior ceteris, diuiditur in res bellicas & domesticas. Sed bellicarum rerum studium à nostro officio iam alienum videtur, quia animi magis quam corporis officio intendimus, nec ad arma iam spectat vsus noster, sed ad pacis negotia. Maiores autem nostri, ut Iesus Naue, Herooal, Samson, Dauid summam rebus quoque bellicis retulere gloriam. Est itaque fortitudo velut excellior ceteris, sed nunquam incomitata virtus. Non enim seipsam committit sibi, alioquin fortitudo sine iustitia, iniquitatis materia est. Quò enim validior est, cò proptior est, ut inferiorem opprimat: cum in ipsis rebus bellicis iusta bella, an iniusta sint, spectandum putetur. Nunquam Dauid, nisi laceratus, bellum intulit. Itaque prudentiam fortitudinis comitem habuit in praelio. Nam & aduersus Goliath immani mole corporis virum, singulari certamine dimicaturus, arma quibus oneraretur respuit. Virtus enim suis lacertis magis quam alienis integumentis nititur. Deinde eminens, quò grauius feriret, ictu lapidis hoste interemit: postea nunquam nisi consulto Domino bellum adorsus est. Ideò in omnibus victor praelijs, vsque ad summam senectutem manu promptus, bello aduersus Titanas suscepto, ferocibus bellator misceretur

Ecclesi. 22.

Prouerb. 17.

Ibidem 27.

1. Reg. 17.

453
 * hominibus * agminibus, gloriae cupidus, incuriosus salutis. Sed non haec sola praecleara fortitudo est, sed etiam illorum gloriosam fortitudinem accipimus, qui per fidem magnitudine animi obstruxerunt leonum ora, extinxerunt virtutem ignis, effugerunt aciem gladii, conualuerunt de infirmitate fortes, qui non comitatu & legionibus succincti, communem cum multis victoriam, sed nuda virtute animi singularem de perfidis retulerunt triumphum. Quam insuperabilis Daniel, qui circa latera sua rugientes non expauit leones. Fremebant bestiae, & ille epulabatur.

Fortitudinem maxime in animo & contemptu rerum constare labentium.
 CAP. XXXVI.

Non igitur in viribus corporis & lacertis tantummodo fortitudinis gloria est, sed magis in virtute animi. Neque in inferenda, sed in depellenda iniuria lex virtutis est. Qui enim non repellit a socio iniuriam si potest, tam est in vitio, quam ille qui facit. Vnde sanctus Moyses hinc prius orsus est tentamenta bellicae fortitudinis. Nam cum vidisset Hebraeam ab Aegypto iniuriam accipientem, defendit ita ut Aegyptium sterneret, atque in arena abscederet. Salomon quoque ait: Eripe eum qui ducitur ad mortem. Vnde igitur hoc vel Tullius, vel etiam Panartius, aut ipse Aristoteles transfulerint, apertum est satis, quamquam etiam his duobus antiquior dixerit Iob: Saluum feci pauperem de manu potentis, & pupillum cui adiutor non erat, adiui. Benedictio perituri in me veniebat. Nonne hic fortissimus, qui tam fortiter pertulit impetus diaboli, & vicit eum in virtute mentis suae? Neque verò de eius dubitandum fortitudinis, cui dicit Dominus. Accinge sicut vir lumbos tuos, suscipe altitudinem & virtutem, omnem autem iniuriosum humiliato. Apostolus quoque ait: Habetis fortissimam consolationem. Est ergo fortis qui se in dolore aliquo consolatur. Et reuera iure ea fortitudo vocatur, quando vnusquisque seipsum vincit, iram continet, nullis illecebris emollitur atque inflectitur, non aduersis perturbatur, non extollitur secundis, & quasi vento quodam variarum rerum circumfertur mutatione. Quid autem excelsius & magnificentius, quam exercere mentem, afficere carnem & in seruitutem redigere, ut obediat imperio, consiliis obtemperet, ut in aduandis laboribus impigre exequatur propositum animi ac voluntatem? Haec igitur prima vis fortitudinis, quoniam in duobus generibus fortitudo spectatur animi. Primum ut externa corporis pro minimis habeat, & quasi superflua despicienda magis quam appetenda ducat. Secundò, ut ea quae summa sunt, omnēsque res in quibus honestas & illud *εὐπέριον* cernitur, praecleara animi intentione vsque ad effectum persequatur. Quid enim tam praeclearum, quam ut ita animum tuum informes, ut neque diuitias, neque voluptates, neque honores in maximis constituas, neque in his studium omne conteras? Quod cum ita affectus animo fueris, necesse est ut illud honestum ac decorum praepone dum putes, illi que mentem ita intendas tuam, ut quicquid acciderit quo frangi animi solent, aut patrimonij ambitio, aut ho-

noris imminutio, aut obrectatio infidelium, quasi superior non sentias. Deinde ut te salutis ipsius pericula pro iustitia suscepta non moueant. Haec vera fortitudo est, quam habet Christi athleta: qui nisi legitime certauerit non coronatur. An mediocriter tibi videtur praecceptum fortitudinis? Tribulatio patientiam operatur, patientia probationem, probatio verò spem. Vide quot certamina, & vna corona. Quod praecceptum non dat, nisi qui est confortatus in Christo Iesu, cuius caro requiem non habebat, afflictio vndique: foris pugnae, intus timores. Et quamuis in periculis, in laboribus plurimis, in carceribus, in mortibus positus, animo tamen non frangebatur, sed praeliatur, adeò ut potentior suis fieret infirmitatibus. Itaque considera quemadmodum eos qui ad officia ecclesiae accedunt, despicientiam rerum humanarum habere debere doceat. Si ergo mortui estis cum Christo ab elementis huius mundi, quid adhuc velut viuentes de hoc mundo decernitis? Nec tetigeritis, ne attaminaueritis, ne gustaueritis, quae sunt omnia ad corruptelam ipso vsu. Et infra: Si ergo confurrexistis cum Christo, quae sursum sunt quaerite. Et iterum: Mortificate ergo membra vestra, quae sunt super terram. Et haec quidem adhuc omnibus fidelibus, tibi autem fili contemptum diuitiarum, prophanarum quoque & anilium fabularum suadet declinationem, nihil permittens nisi quod te exercent ad pietatem: quia corporalis exercitatio nulli rei vsui est, pietas autem ad omnia utilis. Exerceat ergo te pietas ad iustitiam, continentiam, mansuetudinem, ut fugias iuuenilia opera, confirmatus & radicus in gratia, bonum fidei subcas certamen: non te implices negotiis secularibus, quoniam Deo militas. Etenim si is qui imperatori militat, a susceptionibus litium, actu negotiorum forensium, venditione mercium prohibetur humanis legibus: quãtomagis qui fidei exercet militiam, ab omni vsu negotiationis abstinere debet, agelluli sui contentus fructibus, si habet: si non habet, stipendiorum suorum fructu? Siquidem bonus testis est, qui dicit: Iuuenis fui, & senui, & non vidi iustum derelictum, nec semen eius quaerens panem. Ea est enim tranquillitas animi & temperantia, quae neque studio quaerendi afficitur, neque egestatis metu angitur.

Mala equanimiter toleranda, & interdum etiam declinanda.

CAPVT XXXVII.

Est etiam quae dicitur vacuitas animi ab angoribus, ut neque in doloribus molliores simus, neque in prosperis elatiores. Quod si hi qui ad capefendam rempublicam adhortantur aliquos, haec praeccepta dant: quantum magis nos qui ad officium ecclesiae vocamur, talia debemus agere quae placeant Deo, ut & praetendat in nobis virtus Christi, & ita simus nostro probati imperatori, ut membra nostra arma iustitiae sint, arma non carnalia in quibus peccatum regnet, sed arma fortia Deo, quibus peccatum destruat? Moriaturo caro nostra, ut in ea omnis culpa moriatur, & quasi ex mortuis viuentes, nouis resurgamus operibus ac moribus. Haec sunt plena honesti & decori officij stipendia fortitudinis. Sed quia

quia in omnibus quae agimus, non solum quid honestum, sed etiam quid possibile sit quaerimus, ne forte aggrediamur aliquid quod non possimus exequi: vnde nos tempore persecutionis de ciuitate in ciuitatem cedere, imò ut ipsius verbo utar, fugere vult Dominus: ne temere aliquis dum martyrij desiderat gloriam, offerat se periculis, quae fortasse caro infirmior aut remissior animus ferre ac tolerare non queat.

Quod prouidentia magnum munimen fortitudinis sit.

CAP. XXXVIII.

Nec rursus propter ignauiam cedere quis ac desererere fidem debet metu periculi. Qua gratia praeparandus est animus, exercenda mens, stabilienda ad constantiam: ut nullis perturbari animus possit terroribus, nullis frangi molestiis, nullis suppliciis cedere. Quae difficile quidem sustinentur. Sed quia omnia supplicia grauiorum suppliciorum vincuntur formidine, ideo si consilio firmes animum tuum, nec a ratione discedendum putes, & proponas diuini iudicij metum, perpetui supplicij tormenta, potes animi subire tolerantiam. Hoc igitur diligentiae est, ut quis ita se comparet: illud ingenij, si quis potest vigore mentis prauidere quae futura sunt, & tanquam ante oculos locare, quid possit accidere: & quid agere debeat, si ita acciderit, definire: interdum duo & tria simul voluere animo, quae coniunctae, aut singula aut coniunctae accidere posse, & aut singulis aut coniunctis disponere actus quos intelligat profuturos. Fortis ergo est viri, non dissimulare cum aliquid imminet, sed praetendere & tanquam explorare de specula quadam mentis, & obuiare cogitatione prouida rebus futuris, ne forte dicat postea: Ideò ista incidi, quia non arbitrabar posse euenire. Denique nisi explorentur aduersa, citò occupant. Ut in bello improuusus hostis vix sustinetur, & si imperatos inueniat facile opprimit: ita animum mala inexplorata plus frangunt. In his ergo duobus illa est animi excellentia, ut primum animum tuus bonis exercitatus cogitationibus, mundo corde quod verum & honestum est videat: Beati enim mundo corde, quia ipsi etiam Deum videbunt: atque id quod honestum est, solum bonum iudicet. Deinde nullis perturbetur occupationibus, nullis cupiditatibus fluctuet. Neque verò id quisquam facile facit. Quid enim tam difficile, quam despiciere tanquam ex arce aliqua sapientiae opes, aliaque omnia, quae plerisque videntur magna & praecelsa? Deinde ut iudicium tuum stabili ratione confirmes, & quae iudicaueris leuia, tanquam nihil profutura contemnas. Deinde, ut si quid acciderit aduersi, idque graue & acerbum putetur, ita feras, ut nihil praeter naturam accessisse putes, cum legeris: Nudus sum natus, nudus exibo: quae Dominus dedit, Dominus abstulit: & utique & filios amiserat & facultates, seruusque in omnibus personam sapientis & iusti, sicut ille seruauit qui ait: Sicut Domino placuit ita factum est, sit nomen Domini benedictum. Et infra: Sicut vna insipientium mulierum locuta es. Si bona suscepimus de manu Domini, quae mala sunt non sustinebimus?

S. Ambr. tom. 5.

Fortitudinem aduersus omnia vitia dimicare debere, praecipue aduersus auaritiam.
 CAP. XXXIX.

Non est igitur mediocri nec discretà à ceteris animi fortitudo, quae bellum cum virtutibus gerat, sed quae sola defendat ornamenta virtutum omnium, & iudicia custodiat, & quae inexpiabili praelio aduersus omnia vitia decernat, inuicta ad labores, fortis ad pericula, rigidior aduersus voluptates, dura aduersus illecebras, quibus autem deferre nesciat, nec (ut dicitur) aue dicat, pecuniam negligat, auaritiam fugiat tanquam labem quandam quae virtutem effoeminet. Nihil enim tam contrarium fortitudini, quam lucro vinci. Frequenter pulsus hostibus, inclinata in fugam aduersariorum acie, dum exuuiis caesorum capitur praelator, inter ipsos quos strauit miserandus occubuit: & triumphis suis deiectae legiones dum spoliis occupantur, hostem in se reuocarunt qui fugerat. Fortitudo igitur tam inmanem pestem repellat & proterat, nec tentetur cupiditatibus, nec frangatur metu, quia virtus sibi consistat, ut fortiter omnia persequatur vitia, tanquam virtutis venena: iracundiam velut quibusdam propulset armis, quae tollit consilium, & tanquam aegritudinem vitet. Gloriae quoque caueat appetentiam, quae frequenter nocuit immoderatus appetita, semper autem vsurpata. Quid horum sancto Iob, vel in virtute defuit, vel in vitio obrepit? Quomodo laborem aegritudinis, frigoris, famis, pertulit? Quomodo desepxit salutis periculum? nunquid rapinis diuitiarum coaceruatae, de quibus tanta in opibus affluēbant? Nunquid auaritia, census, aut voluptatis studia cupiditatesque excitauit? Nunquid trium regum iniuriosa contentio, vel seruorum contumelia in iram excussit? Nunquid gloria sicut leuem extulit, qui imprecabatur grauiam sibi, si vnquam vel non voluntariam celauisset culpam, vel reueritus esset multitudinem plebis, quominus annunciarer eam in conspectu omnium? Neque enim consentanea sunt vitii virtutes, sed sibi constant. Quis igitur tam fortis quam sanctus Iob? Cui secundus adiudicari potest, qui parem vix reperit?

Virtutem bellicam nostris etiam non inusitatam.

CAP. XL.

Sed fortasse aliquos bellica defixos gloria tenet, ut putent solam esse praeliarem fortitudinem, & ideo me ad ista deflexisse, quia illa nostris deforet. Quam fortis Iesus Naue, ut vno praelio quinque reges captos sterneret cum populis suis? Deinde cum aduersum Gabaonitas surgeret praelium, & vereretur ne nox impediret victoriam, magnitudine mentis & fidei clamauit: Stet sol, & stetit dum haec victoria consummaretur. Gedeon in trecentis viris, de ingenti populo & acerbis hoste reuexit triumphum. Ionathas adolescens virtutem fecit in magno praelio. Quid de Machabeis loquar? Sed prius de populo dicam patrum, qui cum essent parati ad repugnandum pro templo Dei, & pro legitimis suis, dolo hostium die laceffiti sabbati, maluerunt

V

1. Mach. 6.

vulneribus offerre nuda corpora, quam repugnare, G
ne violarent sabbatum. Itaque omnes læti se obtu-
lerunt morti. Sed Machabæi considerantes quod
hoc exemplo gens omnis posset perire, sabbato et-
iam, cum ipsi in bellum prouocaretur, vlti sunt in-
nocentium necem fratrum suorum. Vnde postea
stimulatus rex Antiochus, cum bellum accenderet
per duces suos Lysiam, Nicanorem, Gordiam, ita
cum Orientalibus suis & Assyriis attritus est copiis,
vt quadraginta & octo milia in medio campi à tri-
bus milibus prosternerentur. Virtutem ducis Iudæ
Machabæi de vno eius milite considerate. Namque H
Eleazarus cum supereminente ceteris elephantè
lorica vestitus regia aduerteret, arbitratus quod in
eo esset rex, cursu concito in medium legionis se
prorupit, & abiecto clypeo vtraque manu interfi-
ciebat bestiam, atque intrauit sub eam, & subiecto
gladio interemit eam. Itaque cadens bestia oppres-
sit Eleazarum, atque ita mortuus est. Quanta igitur
virtus animi, primò vt mortem non timeret, deinde
vt circumfusis legionibus inimicorum, in confer-
tos raperetur hostes, medium penetrare agmen, &
contempta morte ferocior, abiecto clypeo, vtraque I
manu vulnerata molem bestie subiret ac sustineret,
post infra ipsam succederet, quo pleniore feriret i-
ctu, cuius ruina inclusus magis quam oppressus, suo
est sepultus triumpho? Nec fecellit opinio virum,
quamuis regius fecellerit habitus. Tanto enim vir-
tutis spectaculo defixi hostes, inermem occupatum
incurfare non ausi, post casum ruentis bestie sic tre-
pidauerunt, vt impares se omnes vnus virtuti arbi-
trarentur. Denique rex Antiochus Lysie filius, qui
cum centum viginti milibus hominum armatus vene-
rat, & cum triginta duobus elephantis, ita vt ad K
ortum solis per singulas bestias velut montes quidam
armorum corusco tãquam lampadibus ardentibus
refulgerent, vnus terribus fortitudine pacem roga-
ret. Itaque Eleazarus hæredem virtutis suæ pacem
reliquit. Sed hæc triumphorum sint.

*Fortitudinem non solum in vincendo, sed etiam plus in
tolerando consistere.* CAP. XLII.

1. Mach. 9.

Verum quia fortitudo non solum secundis re-
bus, sed etiam aduersis probatur, spectemus L
nunc Iudæ Machabæi exitum. Is enim post victum
Nicanorem regis Demetrii ducem, securior aduer-
sus viginti milia exercitus regis, cum nongentis vi-
ris bellum adorsus, volentibus his cedere ne multi-
tudine opprimerentur, gloriosam magis mortem,
quam turpem fugam suasis. Ne crimen, inquit, no-
stræ relinquamus gloriæ. Itaque commisso prælio,
cum à primo ortu diei in vesperâ dimicaretur, dex-
trum cornu in quo validissimam manum aduertit
hostium, aggressus faciliè auertit. Sed dum fugiētes
sequitur, à tergo vulneri locum præbuit: ita glorio-
sorem triumphis mortem inuenit. Quid Ionathan
fratrem eius atexam, qui cum parua manu aduer-
sus exercitus regis pugnavit, desertus à suis, & cum
duobus tantum relictus, reparauit bellum, auertit
hostem, fugitantes suos ad societatem reuocauit
triumphi? Habes fortitudinem bellicam, in qua non
mediocris honesti ac decori forma est, quod mortè

seruituti præferat ac turpitudini. Quid autè de mar-
tyrum dicam passionibus? Et ne longius euagemur, 2. Mach. 7.
non minorem de superbo rege Antiocho Macha-
bæi pueri reuexerunt triumphum, quam parentes
proprij: siquidem illi armati, isti sine armis vicerunt.
Stetit inuicta septem puerorū cohors regis cincta
legionibus, defecerunt supplicia, cesserunt tortores,
non defecerunt martyres. Alius corio capitis exu-
tus, speciem mutauerat, virtutem auxerat. Alius lin-
guam iussus amputandam promere, respondit: Non
solos dominos audit loquentes, qui audiebat Moy-
sen tacentem. Plus audit tacitas cogitationes suorū,
quam voces omnium. Linguae flagellum times, fla-
gellum sanguinis non times? Habet & sanguis vocē
suam, qua clamat ad Deum, sicut clamauit in Abel.
Quid de matre loquar, quæ spectabat læta filiorum
quot funera tot trophæa, & morientium vocibus
tanquam psallentiū cantibus delectabatur, pulcher-
rimam ventris sui citharam in filiis cernens, & pie-
tatis harmoniam omni lyre numero dulciorem?
Quid de bimulis loquar, qui ante palmā victoriæ ac-
ceperunt, quam sensu naturæ? Quid de sancta Agne,
quæ in duarum maximarum rerum posita periculo,
castitatis & salutis, castitatem protexit, salutem cum
immortalitate commutauit? Non prætereamus etiā
sanctum Laurentium, qui cum videret Sixtum epi-
scopum suum ad martyrium duci, flere cœpit, non
passionem illius, sed suam remansione. Itaque his
verbis appellare cœpit: Quod progredieris sine filio,
pater? Quod sacerdos sancte, sine diacono properas?
Nunquam sacrificium sine ministro offerre consue-
ueras. Quid in me ergo displicuit pater? num dege-
nerem probasti? Experire certè vtrum idoneum mi-
nistrum elegeris. Cui commisisti dominici sangui-
nis consecrationem, cui consummandorum cōfor-
tium sacramentorum, huic confortium tui sangui-
nis negas? Vide ne periclitetur iudicium tuum, dum
fortitudo laudatur. Abiectio discipuli, detrimētum
est magistri. Quid quod illustres & præstantes viri
discipulorum certaminibus magis quam suis vin-
cunt? Denique Abraham filium obtulit, Petrus Ste-
phanum præmisit. Et tu pater ostende in filio virtu-
tem tuam, offer quem erudisti, vt securus iudicij tui
comitatu nobili peruenias ad coronam. Tunc Six-
tus: Non ego te fili relinquo ac desero, sed maiora
tibi debentur certamina. Nos quasi senes leuioris
pugnæ cursum recipimus, te quasi iuuenem manet
gloriosior te tyranno triumphus. Mox venies, flere
desiste, post triduum me sequeris. Inter sacerdotem
& Leuitam hic medius numerus decet. Nō erat tuū
sub magistro vincere, quasi adiutorem quæreres.
Quid consortium passionis meæ expetis? Totam ti-
bi hæreditatem eius dimitto. Quid præsentiam meā
requiris? Infirmi discipuli magistrum præcedant,
fortes sequantur, vt vincant sine magistro, qui iam
non indigent magisterio. Sic & Helias Helisæum
reliquit. Tibi ergo commendo nostræ virtutis suc-
cessionem. Talis erat contentio, digna sanè, de
qua certarent sacerdos & minister, quis prior pa-
teretur pro Christi nomine. In fabulis feruntur
tragicis, excitatos theatri magnos esse plausus,
cum se Pylades Orestem diceret: Orestes vt erat,
Orestè se esse assuecuerat: ille vt pro Oreste necare-
tur,

* Assatum,

tur, Orestes ne Pyladem pro se pateretur necari. Sed A
illis non licebat viuere, quod vterque esset parrici-
dij reus, alter qui fecisset, alter qui adiuuisset. Hic
Laurentiū sanctum ad hoc nullus vrgebat nisi amor
deuotionis, tamen & ipse post triduum, cum illuso
tyranno impositus super craticulam exuraretur,
* Assatum est, inquit, versa & manduca. Ita animi vir-
tute vincebat ignis naturam.

*Potestates non irritandas, & adulationibus non attenden-
dum.* CAP. XLII.

Caendum etiam reor, nedum aliqui nimia glo-
ria ducuntur cupiditate, insolentius abutantur
potestatibus, & plerumque auersos à nobis animos
gentilium, in studia persecutionis excitent atque in-
flamment ad iracundiam. Itaque vt illi perseuerare
possint, & supplicia vincere, quantos perire faciunt?
Prospiciendum etiam, ne adulatibus aperiamus au-
rem. Emolliri enim adulatione, non solum fortitu-
dinis non esse, sed etiam ignauitæ videtur.

De temperantia & eius partibus.
CAP. XLIII.

Quoniam de tribus virtutibus diximus, restat
vt de quarta virtute dicamus, quæ temperan-
tia ac modestia vocatur: in qua maximè tranquillitas
animi, studium mansuetudinis, moderationis
gratia, honesti cura, decoris consideratio spectatur
& quæritur. Ordo igitur quidam vitæ nobis tenen-
dus est, vt à verecundia prima quædam fundamen-
ta ducantur: quæ socia ac familiaris est mentis pla-
ciditati, proteruiam fugitans, ab omni aliena luxu,
sobrietatem diligit, honestatem fouet, decorum il-
lud requirit. Sequatur cōuersionis electio, vt ad-
iungamur probatissimis quibusque senioribus. Nā-
que vt aequalium vsus dulcior, ita senum tutior est:
qui magisterio quodam & ductu vitæ colorat mo-
res adolecētium, & velut murice probitatis insicit.
Namque si hi qui sunt ignari locorum, cum solerti-
bus viarum iter adoriri gestiunt, quantò magis adole-
scentes cum senibus debent nouum sibi iter vitæ
aggredi, quominus errare possint, & à vero tramite
virtutis deflectere? Nihil enim pulchrius, quam col-
dem & magistrum vitæ & testes habere. Quærendū
est etiā in omni actu, quid personis, quid tēporibus
conueniat atque ætatibus, quid etiam singulorum
ingeniis sit accommodum. Sæpè enim quod alter-
um decet, alterum non decet. Aliud iuueni aptum,
aliud seni: aliud in periculis, aliud in rebus secundis.
Saltauit ante arcam Domini Dauid, non saltauit
Samuel. Nec ideo ille reprehensus, sed magis iste
laudatus. Mutauit vultum coram rege, cui nomen
Achis. At hoc si fecisset remota formidine quomi-
nus cognosceret, nequaquam leuitatis reprehensionem
carere potuisset. Saul quoque vallatus cho-
ro Prophetarum, etiam ipse prophetauit: & de so-
lo quasi indigno memoratum est: Et Saül inter Pro-
phetas.

1. Reg. 6.

1. Reg. 21.

1. Reg. 10.

Officio sibi congruo quemque studere debere.

CAP. XLIIII.

Nusquisque igitur suum ingenium nouerit, &
ad id se applicet quod sibi aptum elegerit. Ita-
que quid sequatur, prius cōsideret. Non solum no-
uerit bona sua, sed etiam vitia cognoscat: aqualē-
que se iudicem sui præbeat, vt bonis intendat, vitia
declinet. Alius distinguendæ lectioni aprior, alius
psalmo gratior: alius exorcizandis qui malo laborat
spiritu sollicitior: alius sacrario opportunior habe-
tur. Hæc omnia spectet sacerdos, & quid cuique cō-
gruat, id officij deputet. Quod etenim vnumquem-
que suum ducit ingenium, aut quod officium decet,
id maiore implet gratia. Sed id cum in omni vita
difficile sit, tum in nostro actu difficillimum est. A-
mat enim vnusquisque sequi vitam parentum. De-
nique plerique ad militiam feruntur, quorum mili-
tauerunt parentes, alij ad actiones diuersas: In Ec-
clesiastico verò officio nihil rarius inuenias, quam
eum qui sequatur institutum patris: vel quia graues
deterent actus, vel quia in lubrica ætate difficilior
abstinentia: vel quia alacri adolescentiæ videtur vi-
ta obscurior: & ideo ad ea conuertuntur studia, quæ
plausibilia arbitrantur. Præsentia quippe plures
quam futura præferunt. Illi autem præsentibus, nos
futura militamus. Vnde quod præstantior causa, eò
debet esse cura attentior.

De pulchro & honesto.
CAP. XLV.

Tenemus igitur verecundiam, & eam, quæ to-
tius vitæ ornatum attollit, modestiam. Non e-
nim mediocre est rebus singulis modum seruare at-
que impartiri ordinem, in quo verè præluet illud
quod decorum dicitur, quod ita cum honesto iun-
gitur vt separari non queat. Siquidem & quod decet,
honestum est: & quod honestum est, decet: vt
magis in sermone distinctio sit quam in virtute dis-
cretio. Differre enim ea inter se intelligi potest,
explicari non potest. Et vt conemur aliquid erue-
re distinctionis, honestas velut bona valetudo
est, & quadam salubritas corporis: decus autem
tanquam venustas & pulchritudo sit. Sicut ergo
pulchritudo super salubritatem ac valetudi-
nem videtur excellere, & tamen sine his esse non
potest, neque villo separari modo, quoniam nisi
bona valetudo sit, pulchritudo esse ac venustas
non potest: sic honestas decorum illud in se conti-
net, vt ab ea profectum videatur, & sine ea esse non
possit. Velut salubritas igitur totius operis actusque
nostri honestas est, & sicut species est decorū, quod
cum honestate confusum opinione distinguitur.
Nā etsi in aliquo videatur excellere, tamē in radice
est honestatis, sed flore præcipuo, vt sine ea deci-
dat, in ea floreat. Quid enim est honestas, nisi quæ
turpitudinem, quasi mortem fugiat? Quid verò in-
honestum, nisi quod ariditatem ac mortem afferat?
Virentem igitur substantiam virtutis, decorum illud tã-
quam slos emicat, quia radix salua est. At verò pro-
positi nostri radice vitiosa, nihil germinat. Habes
hoc in nostris aliquanto expressius. Dicit enim Da-
uid: Dominus regnauit, decorem induit. Et Apo-
stolus ait: Sicut in die, honestè ambulate. Quod

psalm. 92.
Rom. 13.

Græcè dicitur *εὐσημῶνας*. Hoc autem propriè significat, bono habitu, bona specie. Deus ergo primum hominem cum conderet, bona habitudine, bona membrorum compositione formauit, & optimam ei speciem dedit, remissionem non dederat peccatorum: sed posteaquam renouauit eum spiritu, & infudit ei gratiam, qui venerat in serui forma, & in hominis specie, assumpsit decorem redemptionis humanæ. Et idè dixit Propheta: Dominus regnauit, decorem induit. Deinde alibi dicit: Te decet hymnus Deus in Sion. Hoc est dicere. Honestum est vt te timeamus, te diligamus, te precemur, te honorificemus. Scriptum est enim: Omnia vestra honestè fiant. Sed possumus & hominem timere, diligere, rogare, honorare. Hymnus specialiter Deo dicitur. Hoc tanquam excellentius ceteris credere est decorum, quod deferimus Deo. Mulierem quoque in habitu ornato orare conuenit, sed specialiter eam decet orare velatam, & orare promittentem castitatem cum bona conuersatione.

Psal. 92. Psal. 64.

1. Cor. 14.

1. Tim. 2. 1. Cor. 11.

Quod naturalia pulchra sint & honesta: Turpia verò contra naturam.

CAPVT XLVI.

Est igitur decorum quod præminet, cuius diuisio gemina est. Nam est decorum quasi generale, quod per vniuersitatem funditur honestatis, & quasi toto spectatur corpore. Est etiam speciale, quod in parte aliqua enitet. Illud generale ita est, ac si aequabilem formam atque vniuersitatem honestatis in omni actu suo habeat concinentem, cum omnis sibi eius vita consentit, nec in vlla aliqua re discrepat. Hoc speciale, cum aliquem actum in suis habet virtutibus præminentem. Simul illud aduerte, quod & decorum est, secundum naturam viuere, secundum naturam degere, & turpe est quod fit contra naturam. Ait enim Apostolus quasi interrogans: Decet mulierem non velatam orare Deum: nec ipsa natura nos docet. Quod vir quidem si comam habeat, ignominia est illi, quoniam contra naturam est. Et iterum dicit: Mulier verò si capillos habeat, gloria est illi: est enim secundum naturam, quoniam quidam capilli pro velamine sunt. Hoc est enim naturale velamen. Personam igitur nobis & speciem natura ipsa dispensat, quam seruare debemus: vt inamque & innocentiam eius custodire possimus, nec acceptam nostra malitia mutaret. Habes hoc decorum generale, quia fecit Deus mundi istius pulchritudinem. Habes & per partes, quia cum faceret Deus lucem, & diem noctemque distingueret, cum conderet cælum, cum terras & maria separaret, cum solem, & lunam, & stellas constitueret lucere super terram, probauit singula. Ergo decorum hoc, quod in singulis mundi partibus lucebat, in vniuersitate replenduit, sicut probat sapientia, dicens: Ego eram cui applaudebat, cum lætaretur orbe perfectò. Similiter ergo & in fabrica humani corporis grata est vniuscuiusque membri portio. Sed plus in commune compositio membrorum apta delectat, quod ita sibi quadrare & conuenire videantur.

Ibidem.

Genes. 1.

Prover. 8.

Quarum passionum restrictione pulchrum illud possit acquiri.

CAP. XLVII.

Si quis igitur æquabilitatem vniuersæ vitæ, & singularum actionum modos seruet, ordinem quoque & constantiam dictorum atque operum, moderationemque custodiat, in eius vita decorum illud excellit, & quasi in quodam speculo elucet. Accedat tamen suavis sermo, vt conciliet sibi affectum audientium, gratumque se vel familiaribus, vel ciuibus, vel si fieri potest, omnibus præbeat: neque adulantem se, neque adulandum cuiquam exhibeat. Alterum enim calliditatis est, vanitatis alterum. Nò despiciat quid de se vnusquisque & maximè vir optimus sentiat. Hoc enim modo discit bonis deferre reuerentiam. Nam negligere bonorum iudicia, vel arrogantia vel dissolutionis est: quorum alterum superbiam ascribitur, alterum negligentia. Caucat etiam motus animi sui. Ipse enim sibi & obseruandus & circumspiciendus est, & vt aduersum se cauendus, ita etiam de se tuendus. Sunt enim motus in quibus est appetitus ille qui quasi quodam prorumpit impetu. Vnde Græcè *ὀρμη* dicitur, quod vi quadam se repente proripiat. Non mediocris in his vis quædam animi atque nature est. Quæ tamen vis gemina est: vna in appetitu, altera in ratione posita, quæ appetitum refrænnet, & sibi obedientem præstet, & ducat quò velit, & tanquam sedulo magisterio edoceat quid fieri, quid cuitari oporteat, vt bonæ dominatrici obtemperet. Solliciti enim debemus esse, ne quid temerè aut incuriosè geramus, aut quicquam omnino cuius probabilem non possumus rationem reddere. Actus enim nostri causa, etsi non omnibus redditur, tamen ab omnibus examinatur. Nec verò habemus in quo nos possumus excusare. Nam etsi vis quædam natura in omni appetitu sit, tamen idem appetitus rationi subiectus est lege nature ipsius, & obedit ei. Vnde boni speculatoris est ita prætere animo, vt appetitus neque præcurrat rationem, neque deserat: ne præcurriendo perturbet atque excludat, eamque deserendo destituat. Perturbatio tollit constantiam, destitutio prodit ignauiam, accusat pigritiam. Perturbata enim mente latius se ac longius fundit appetitus, & tanquam efferato impetu frænos rationis non suscipit, nec vlla sentit aurigæ moderamina, quibus possit reflecti. Vnde plerumque non solum dum animus exagitur, amittitur ratio: sed etiam inflammatur vultus, vel iracundia, vel libidine, pallescit timore, voluptate se non capit, & nimia gestit lætitia. Hæc cum fiunt, abiicitur illa naturalis quædam celsura, grauitasque morum: nec teneri potest illa quæ in rebus gerendis atque consiliis sola potest auctoritatem suam, atque illud quod deceat tenere, constantia. Grauior autem appetitus ex indignatione nimia nascitur, quam acceptæ plerumque accendit iniuriæ dolor. De quo satis nos Psalmi quem in præfatione posuimus, præcepta instrunt. Pulchrè autè & hoc accidit, vt scripturi de officiis, ea præfationis nostre assertionem vteremur, quæ & ipsa ad officij magisterium pertineret.

De tribus

De tribus generibus hominum iniurias accipientium.

CAP. XLVIII.

Sed quia supra, vt oportebat, perstrinximus, quæ admodum vnusquisque cauere possit ne excitetur accepta iniuria, verentes ne præfatio prolixior fieret, nunc de eo vberius disputandum arbitror. Locus enim opportunus est, vt in partibus temperantia dicamus, quemadmodum reprimatur iracundia. Tria itaque genera esse hominum iniurias accipientium, in scripturis diuinis demonstrare volumus, si possumus. Vnum est eorum quibus peccator insultat, cõuitiatur, inquietat. His quia deest iustitia, pudor crescit, augetur dolor. Horum similes plurimi de meo ordine, de meo numero. Nam mihi infirmo si quis iniuriam facit, forsitan, licet infirmus, donem iniuriam meam. Si crimè obiciat, non sum tantus, vt sim contentus cõscientia mea, etiam si me eius obiecti alienum nouerim, sed cupio ablucere ingenui pudoris notam, tanquam infirmus. Ergo oculum pro oculo, & dentem pro dente exigo, & conuictum conuictio rependo. Si verò is sum qui proficiam, etsi nondum perfectus, non retorqueo contumeliam: & si influat ille conuictis, & inundet aures meas contumeliis, ego taceo, & nihil respondeo. Si verò perfectus sim (verbi gratia loquor, nam veritate infirmus sum) si ergo perfectus sim, benedico maledicentem, sicut benedicebat & Paulus, qui ait: Maledicimur & benedicimus. Audierat enim dicentem: Diligite inimicos vestros, orate pro calumniatibus & persequentibus vos. Ideò Paulus persecutionem patiebatur & sustinebat, quia vincebat & mitigabat humanum affectum propositæ mercedis gratia, vt filius Dei fieret, si dilexisset inimicum. Tamen & sanctum Dauid in hoc quoque genere virtutis imparem Paulo non fuisse edocere possumus: Qui primò quidem cum malediceret ei filius Semci & crimina obiiceret, tacebat & humiliabatur, & fiebat à bonis suis, hoc est, bonorum operum cõscientia: deinde expebat maledici sibi, quia maledicto illo diuinam exquirebat misericordiam. Vide autem quomodo & humilitatè, & iustitiam, & prudentiam emendat: à Domino gratia referuauerit. Primò dicit: Ideò maledicit mihi, quia Dominus dixit illi, vt maledicat. Habes humilitatè, quia ea quæ diuinitus imperabantur, æquanimitè quasi seruus ferenda arbitrabatur. Iterum dixit: Ecce filius meus qui exiit de ventre meo, quærit animam meam. Habes iustitiam. Si enim à nostris grauior apatimur, cur indignè ferimus quæ inferuntur ab alienis? Tertio ait: Dimitte illum vt maledicat, quoniam dixit illi Dominus, vt videat humiliationem meam, & retribuet mihi Dominus pro maledicto hoc. Nec iam solum conuictantem pertulit, sed etiam lapidantem & sequentem illæsum reliquit, qui etiam post victoriam perenti, veniam libenter ignouit. Quod ed inserui, vt Evangelico spiritu sanctum Dauid non solum inoffensum, sed etiam gratum fuisse conuictanti docerem, & delectatum potius quàm exasperatū iniuriis, pro quibus mercedem sibi reddendam arbitrabatur. Sed tamen quamuis perfectus, adhuc perfectiora quærebat. Incalescebat iniuriæ dolore quasi homo, sed vincebat spiritu, quasi bonus mi-

Deut. 19.

1. Cor. 4. Math. 5.

2. Reg. 16.

les. Tolerabat quasi athleta fortis, patientia autem finis promissorū expectatio, & idè dicebat: Notū fac mihi Domine finem meum, & numerum dierū meorum, qui est, vt sciam quid desit mihi. Finem illum quærit promissorum cœlestium, vel illum quædo vnusquisque surgat suo in ordine, primitiæ Christi, deinde hi qui sunt Christi, qui in aduentum eius crediderunt, deinde finis. Tradito enim regno Deo & patri, & euacuatis omnibus potestatibus, vt Apostolus dixit, perfectio incipit. Hic ergo impedimentum, hic infirmitas etiam perfectiorū, illic plena perfectio. Ideò & dies illos requirit vitæ æternæ qui sunt, non qui prætereunt, vt cognoscat quid sibi desit, quæ terra sit repromissionis, perpetuos fructus ferens, quæ prima apud patrem mansio, quæ secunda, quæ tertia, in quibus pro ratione meritorum vnusquisque requiescit. Illa ergo nobis expectanda in quibus perfectio, in quibus veritas est. Hic umbra, hic imago, illic veritas. Umbra in lege, imago in Evangelio, veritas in cœlestibus. Antè agnus offerebatur, offerebatur vitulus, nunc Christus offertur, sed offertur quasi homo, quasi recipiens passionem, & offert seipsè quasi sacerdos, vt peccata nostra dimittat. Hic in imagine, ibi in veritate, vbi apud patrem pro nobis quasi aduocatus interuenit. Hic ergo in imagine ambulamus, in imagine videmus: illic facie ad faciem, vbi plena perfectio, quia perfectio omnis in veritate est.

De vanitate calcanda.

CAP. XLIX.

Ergo dum hic sumus, seruemus imaginem, vt ibi perueniamus ad veritatem. Sit in nobis imago iustitiæ, sit imago sapientiæ, quia veniemus ad illum diem, & secundum imaginem æstimabimur. Non inueniat in te aduersarius imaginem suam, non rabiem, non furorem. In his enim imago nequitie est. Aduersarius enim diabolus sicut leo rugiens quærit quem occidat, quem deuoret. Non inueniat auri cupiditatem, non argenti aceruos, non vitiorum simulachra, ne auferat tibi vocem libertatis. Vox enim libertatis illa est, vt dicas: Veniet huius mundi princeps, & in me inueniet nihil: Itaque si securus es, quod nihil in te inueniat, cum venerit perscrutari, dices illud quod dixit ad Laban Iacob Patriarcha: Cognosce si quid tuorum apud me est. Meritò beatus Iacob, apud quem nihil Laban suum potuit reperire. Absconderat enim Rachel simulachra deorum eius aurea & argentea. Itaque si sapientiæ, si fides, si contemptus seculi, si gratia tua abscondat omnem perfidiã, beatus eris, quia non respicis in vanitates & infanias falsas. An mediocre est tollere vocem aduersario, vt arguendi te non possit habere auctoritatem? Itaque qui non respicit in vanitates, non conturbatur: qui enim respicit, conturbatur, & vanissimè quidem. Quid est enim cõgregare opes, nisi vanum? quia caduca quærere, vanum est satis. Cum autem congregaueris qui scias, an possidere liceat tibi? Nonne vanum est vt mercator noctibus ad diebus conficiat iter, quò aggerare possit thesauri aceruos, merces congerat, conturbetur ad precium, ne fortè minoris vendat quàm emerit, aucupetur locorum pretia, & subito aut latro nes in se inuidia fa-

1. Petr. 5.

1. Ion. 14.

Genes. 13.

mosa negotiationis excitet, aut non expectatis seniorioribus flatibus, dum lucrum quærit, naufragiū impatiens moræ incidat? An non conturbatur etiā ille vanè, qui summo labore coaceruat, quod nefciat cui heredi relinquit? Sæpè quod auarus summa congesserit sollicitudine, præcipiti effusione dilapidat hæres luxuriosus: & diu quæsit, turpis heluo, præsentium cæcus, futuri improvidus, quadam absorbet voragine. Sæpe etiam speratus successor inuidiam partæ acquirat hereditatis, & celeri obitu extraneis aditæ successione transcribit compendia. Quid ergo vanè araneam texit, quæ inanis & sine fructu est, & tanquam casset suspendis inutiles diuitiarum copias, quæ etsi fluant, nihil profunt, imò exuunt te imaginem Dei, & induunt terreni imaginem? Si tyranni aliquis imaginem habeat, nonne obnoxius est damnationi? Tu deponis imaginem æterni imperatoris, & erigis in te imaginem mortis. Eijce magis de ciuitate animæ tuæ imaginem diaboli, & attolle imaginem Christi. Hæc in te fulgeat in tua ciuitate, hoc est in anima resplendat, quæ obliterat vitiorum imagines. De quibus ait David:

Psal. 72.

Quod officiorum gratia ministros altaris maxime deceat, quod testimonio Leuitici comprobatur.

CAP. I.

Quod si Euangelio Domini etiam populus ipse ad despiciendam opum informatus atque institutus est, quanto magis vos leuitas oportet terrenis non teneri cupiditatibus, quorum Deus portio est? Nam cum diuideretur à Moyse possessio terrena patrum populo, excepit Leuitas Dominus à terrenæ possessionis consortio, quod ipse illis esset funiculus hereditatis. Vnde ait David: Dominus pars hereditatis meæ & calicis mei, tu es qui restituas hereditatem meam mihi. Denique sic appellatur, Leuita ipse meus, vel ipse pro me. Magnū ergo munus eius, vt de eo Dominus dicat, ipse meus. Vel quemadmodum Petro dixit de statere in ore piscis reperto: Dabis eis pro me & pro te. Vnde & Apostolus cum episcopum dixisset debere esse sobrium, pudicum, ornatum, hospitem, docibilem, non auarum, non litigiosum, domui suæ bene præpositū: addidit, diaconos similiter oportet esse graues, non bilingues, non multo vino deditos, non turpe lucrum sectantes, habentes mysterium fidei in conscientia pura. Et hi autem probentur primum, & sic ministrent, nullum crimen habentes. Aduertimus, quanta in nobis requirantur, vt abstinent sit à vino minister Domini, vt testimonio bono fulciatur, nō solum fidelium, sed etiam ab his qui foris sunt. Decet enim actuum operumque nostrorum testem esse publicam existimationem & attestationem, ne derogetur muneri: vt qui videt ministrum altaris congruis ornatum virtutibus, authorem prædicet, & Dominum veneretur, qui tales seruos habeat. Laus enim Domini, vbi munda possessio, & innocens familiaris disciplina. De castimonia autem quid

loquar, quando vna tantum, nec repetita permittitur copula? Et in ipso ergo coniugio lex est, non iterare coniugium, nec secundæ coniugis fortiri coniunctionem. Quod plerisque mirum videtur, cur etiā ante baptismū iterarij coniugij ad electionē muneris & ordinationis prerogatiuam impedimenta generentur, cum etiam delicta obesse non soleant, si lauari remissa fuerint sacramento. Sed intelligere debemus, quia in baptismō culpa dimitti potest, lex aboleri non potest. In coniugio non culpa, sed lex est. Quod culpæ est igitur, in baptismate relaxatur: quod legis est, in coniugio non soluitur. Quomodo autem potest hortator esse viduitatis, qui ipse coniugia frequentauerit? Inoffensum autem exhibendum & immaculatum ministerium, nec vllō coniugali coitu violādum cognoscitis, qui integro corpore, incorrupto pudore, alieni etiam ab ipso consortio coniugali, sacri ministerij gratiam recepistis. Quod eo non præterij, quia in plerisque abditioribus locis cum ministerium gererent, vel etiam sacerdotium, filios susceperunt, & id tanquam vñ veteri defendunt, quādo per interualla dierū sacrificium deferebatur, & tamen castificabatur etiam populus per biduum aut per triduum, vt ad sacrificium purus accederet, vt in veteri testamento legimus: Et lauabat vestimenta sua. Si in figura tanta obseruantia, quanta in veritate? Disce sacerdos atque Leuita, quid sit lauare vestimenta tua, vt mundum corpus celebrandis exhibeas sacramentis. Si populus sine ablutione vestimētorum suorum prohibebatur accedere ad hostiam suam, tu illotus mente pariter & corpore, audes pro aliis supplicare, audes pro aliis ministrare: Non mediocre officium Leuitarum, de quibus dicit Dominus: Ecce eligo Leuitas de medio filiorum Israël pro omni primogenito aperiente vuluam in filiis Israël: redemptiones eorum erunt isti, & erunt Leuitæ mihi. Mihi enim sanctificauit primogenitum in terra Ægypti. Cognouimus, quia non inter ceteros Leuitæ computantur, sed omnibus præferuntur, qui eliguntur ex omnibus, & sanctificantur, vt primogenita fructuum atque primitiæ quæ Domino deputantur, in quibus est votorum solutio, & redemptio peccatorum. Nō accipies, inquit, eos inter filios Israël, & constitues Leuitas super tabernaculū testimonij, & super omnia vasa eius, altare & super quæcunque sunt ipso. Ipsi tollāt tabernaculū, & omnia vasa eius, & ipsi ministrent in eo, & in circuitu tabernaculi castra ipsi constituent, & promouendo, tabernaculum ipsi deponant Leuitæ: & constituendo castra, rursum ipsum tabernaculum ipsi statuunt. Alienigena quicumque accesserit morte moriatur. Tu ergo electus ex omni numero filiorum Israël, inter sacros fructus quasi primogenitus æstimatus, præpositus tabernaculo, vt prætendas in castris sanctitatis & fidei, ad quæ si alienigena accesserit, morte morietur, positus vt operias arcam testamenti. Non enim omnes vident alta mysteriorum, quia operiuntur à Leuitis, ne videant qui videre non debent, & sumant qui seruare non possunt. Moyse denique circumcisionem vidit spiritalem, sed operuit eam vt in signo circumcisionem præscriberet. Vidit & azyma sinceritatis & veritatis, vidit

Exod. 19.

Num. 3.

1. Cor. 3.
Ecles. 1.
Deuter. 8.Quando non
sit reddendū
depositum.

Math. 14.

dit passionem Domini, operuit azymis corporali- bus azyma veritatis: operuit passionem Domini, agni vel vituli immolatione: & boni Leuitæ seruauerunt mysterium fidei suæ sub hoc tegmine, & tu mediocre putas, quod commissum est tibi? Primum vt alta Dei videas, quod est sapientia: deinde vt excubias pro populo deferas, quod est iustitia: castra defendas, tabernaculumque tuearis, quod est fortitudinis: te ipsum continentem ac sobrium præstes, quod est temperantia. Hæc virtutum genera principalia constituerunt etiam hi qui foris sunt: sed communitatis superiorem ordinem quàm sapientiæ iudicauerunt, cum sapientia fundamentum sit, iustitia opus sit, quod manere non potest nisi fundamentum habeat. Fundamentum autem Christi est. Prima ergo fides, quæ est sapientia, vt Salomon dicit, secutus patrem: Initium sapientiæ timor Domini. Et lex dicit: Diliges Dominum Deum tuum, diliges proximum tuum. Pulchrum est igitur, vt gratiam tuam atque officia in societatem humani generis conferas. Sed primum illud decorum est, vt quod habes preciosissimum, hoc est, mentem tuam (qua nihil habes præstantius) Deo deutes. Cum solueris auctori debitum, licet vt opera tua in beneficentiam & adiumenta hominum conferas, atque opem feras necessitatibus, aut pecunia, aut officio, aut etiā quocunque munere: quod latè patet in vestro ministerio. Pecunia, vt subuenias, debito obligatum liberes. Officio, vt seruanda suscipias, quæ metuit amittere, qui deponēda credidit. Officium est igitur depositum seruare ac reddere. Sed interdum commutatio fit, aut tempore, aut necessitate, vt non sit officium reddere quod acceperis: Vt si quis contra patriam opem Barbaris ferens pecuniam apertus hostis reposcat, aut si cui reddas cum assit qui extorqueat, si furenti restituas cum seruare non queat, si insanienti gladium depositum non neget quo se ille interimat, nonne soluisse contra officium est? Si furto quæsit sciens suscipias, vt fraudetur qui amiserat, nonne contra officium est? Est etiam contra officium nonnumquam soluere promissum, sacramētum custodire: vt Herodes, qui iurauit quoniā quic-

quid petitus esset, daret filiæ Herodiadis, & necem Ioannis præstitit, ne promissum negaret. Nam de lepte quid dicam, qui immolauit filiam, quæ sibi victori prima occurrerat, quo votum impleret quod sponderat, vt quicquid sibi primum occurrisset, offerret Deo. Melius fuerat nihil tale promittere, quàm promissum parricidio soluere. Hæc quæti cōsiliij sit prospicere, non ignoratis. Et ideo eligitur Leuita, qui sacrarium custodiat, ne fallatur consilio, ne fidem deserat, ne mortem timeat, ne quid intemperantius gerat, vt specie ipsa grauitatem præferat: nec solum animum, sed etiam oculos continentes habere quem deceat, ne vel ipse frontem sobrietatis fortuitus violet occurfus: Quoniam qui viderit mulierem ad cōcupiscēdum eam, adulterauit eam in corde suo. Ita adulterium non solum facti colluuiōne, sed etiam aspectus intentione committitur. Magna hæc videntur, ac nimis secura, sed in magno munere non superflua, quando tanta est Leuitarum gratia, vt de his Moyses in benedictionibus diceret: Date Leui veros eius, date Leui manifestos eius, date Leui sortem suffragij sui, & veritates eius viro sancto, quem tentauerunt in tentationibus, maledixerunt super aquam contradictionis. Qui dicit patri suo & matri suæ, non noui te: & fratres suos non cognouit, & filios suos abdicauit: hic custodit verba tua, & testamentum tuum obseruabit. Illi ergo veri eius, & manifesti eius, qui nihil in corde doli habeant, nihil fraudis occultent, sed verba eius custodiant, & in corde suo conferant, sicut conferebat & Maria: qui suos parentes officio suo non nouerint præferendos, qui violatores oderint castitatis, pudicitia vlciscantur iniuriam, nouerint officiorum tempora, quod maius, quod minus sit, quod cuique aptum sit tempore, & vt id solum sequantur quod honestum est. Sanè vbi duo honesta, id quod honestius est, præponendum putent. Hi iure benedicti. Si quis ergo manifestet iustitias Dei, & incensum ponat, benedic Domine virtutem ipsius, opera manuum eius suscipe, vt gratiam prophetica benedictionis inueniat apud eum qui viuunt & regnat in secula seculorum. Amen.

Iudic. 11.

Math. 5.

Deut. 31.

FINIS.

Capita libri secundi Officiorum.

Honestate vitam acquiri beatam.

Cap. I.

Beatitudinem multis & diuersis modis philosophos æstimasse, sed iuxta nostros in cognitione diuina solummodo & bonis operibus constare.

Cap. II.

Omnia philosophorum apud nos argumenta vancescere, qui aut in sola rerum scientia, aut voluptate, aut commoditate corporis & externa beatitudinem constituere.

Cap. III.

Beatitudinem doloribus & necessitatibus adipisci, exempla de patribus,

Cap. IIII.

Quæ putantur bona, plerumque impedimento esse ad beatam & æternam vitam: & quæ mala, materias quasdam esse virtutum & æternarum beatitudinum.

Cap. V.

De vili non quæstioso illo, sed iusto & honesto.

Cap. VI.

Utilitatem præcipue fide & dilectione & æquitate metiendam: exempla de David & Moyse, qui idcirco

Y iij

- co maximè diligebantur à populis, quia pro ipsis sese obiecerent periculis.* Cap. VII.
- Consilia plurimum ad conciliationem valere aliorum, quod claruit in Salomone.* Cap. VIII.
- Virutes omnes indiuiduas, sed opinione vulgi seiunctas, nec tamen apud ipsum vulgus alteram sine altera comprobari, non solum à philosophis, sed plus etiam intimatur à nostris.* Cap. IX.
- Mystica interpretatio super Salomone & regina Saba.* Cap. X.
- Quòd à probis viris consilium sit requirendum: exempla de patribus.* Cap. XI.
- Improbos homines, licet prudentes videantur fugiendos.* Cap. XII.
- Sapientiam vitiosos homines sibi vendicare non debere, quippe quæ nullum consortium cum vitiis potest habere.* Cap. XIII.
- Quòd prudentia omnibus virtutibus sit associa, maximè in cupiditate calcanda.* Cap. XIII.
- De liberalitate quæ non solum facultatum dispersione, sed & benevolentia constat & consilio.* Cap. XV.
- De sobrietate quæ et temperantia, in liberalitate seruanda, exemplum de Joseph & eius prudentissimo per interpretationem somnij consilio.* Cap. XVI.
- A qualis meriti viro consilium sit requirendum. Introducuntur Paulus & Ioseph.* Cap. XVII.
- Quòd mali consiliarij sepe fiant in ruinam. Introducitur Roboam consilio iuuenem deceptus.* Cap. XVIII.
- Iustitia & benevolentia & affabilitate non fucata plurimos posse conciliari.* Cap. XIX.
- Ad commendationes hominum plurimum valere si probatis adhæreant. exempla de patribus: & dispare etiam etate, vite delectari similitudine. exemplum ponitur de Petro & Joanne.* Cap. XX.
- De laude miseracionis & hospitalitatis, et malo prodigalitatis & inanis fauoris, & hoc maximè in sacerdotibus reprehenditur, qui omnia ornate & ordinate agere debent.* Cap. XXI.
- De modo inter remissionem & seueritatem conseruando, & quòd simulata remissio grauiore aliquando causas adoriatur, exemplum de Absalon.* Cap. XXII.
- Quòd pecunia redempti non diu fidem custodiant.* Cap. XXIII.
- Bonis tantum artibus ad honores nitendum, maximè Ecclesiasticos, nec inferiores ordines simulatis virtutibus episcopo derogare, nec item episcopum clero esse inuidum, sed iustum in omnibus maximè in iudicando.* Cap. XXIII.
- Fauores & beneficia plus pauperibus quàm diuitibus eroganda, quia de eo quòd diues fortè dedignatur, pauper maximam tibi habet gratiam, & quòd beneficia non sola pecunia fiant.* Cap. XXV.
- De malo auaritia, exempla de Balaam, & Acham, & Dalila.* Cap. XXVI.
- De benignitate, & quòd excommunicatio tardius sit exerenda.* Cap. XXVII.
- De bono compassionis, & quòd sacris ecclesiarum thesauris non sit parcendum tempore necessitatis. Exempli causa inducitur Laurentius, & ipse Ambro.* C. XXVIII.
- Deposita viduarum, imò omnium fidelium in ecclesia cum sui etiam periculo conseruanda. exemplum de Onia & Heliodoro, & seipso, & Ticinensi episcopo.* Cap. XXIX.
- Qui fugiendi, & qui sint in bono zelandi.* Cap. XXX.

DIVI AMBROSII EPISCOPI

MEDIOLANENSIS, OFFICIORVM

LIBER SECVNDVS.

Honestate vitam acquiri beatam.
CAPVT I.

SUPERIORE libro de officiis tractauimus, quæ conuenire honestati arbitrabamur, in qua vitam beatam positam esse minimè dubitabamus, quam scriptura appellat vitam æternam. Tantus enim splendor honestatis est, vt vitam beatam efficiant tranquillitas conscientiæ, & securitas innocentie. Et ideo sicut exortus sol, luna globum & cætera

Stellarum abscondit lumina, ita fulgor honestatis: vbi vero & incorrupto vibrat decore, cætera quæ putantur bona secundum voluptatem corporis, aut secundum seculum clara & illustria, obumbrat. Beata planè, quæ non alienis æstimatur iudiciis, sed domesticis percipitur sensibus, tãquam sui iudex. Neque enim populares opinioniones pro mercede aliqua requirit, neque pro supplicio pauet. Itaque quò minus sequitur gloriam, eò magis super eam eminet. Nam qui gloriam requirunt, his ea merces presentium, vmbra futurorum est, quæ impediât vitam æternam:

Math. 6. æternam: quod in Euangelio scriptum est: Amen A dico vobis, receperunt mercedem suam: de his scilicet qui velut tuba canendo vulgare liberalitatem suam quam faciunt circa pauperes, gestiunt. Similiter & de ieiunio quòd ostentationis causa faciunt. Habent, inquit, mercedem suam. Honestatis igitur est vel misericordiam facere, vel ieiunium deferre in abscondito, vt mercedem videaris à solo Deo tuo querere, non etiam ab hominibus. Nam qui ab hominibus quærit, habet mercedem suam: qui autem à Deo, habet vitam æternam, quàm præstare non potest nisi author æternitatis, sicut illud *B* est: Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso. Vnde expressius scriptura vitam æternam appellauit eam quæ sic fit beata, vt non hominum opinionibus æstimanda relinquatur, sed diuino iudicio committeretur.

Beatitudinem multis & diuersis modis philosophos æstimasse, sed iuxta nostros in cognitione diuina solummodo & bonis operibus constare.

CAP. II.

ITaque philosophi vitam beatam, alij in non do- lendo posuerunt, vt Hieronymus: Alij in rerum scientia, vt Herillus, qui audiens ab Aristotele & Theophrasto mirabiliter laudatam esse rerum scientiam, solam eam quasi summum bonum posuit, cum illi eam quasi bonum, non quasi solum bonum laudauerint. Alij voluptatem dixerunt, vt Epicurus, Alij, vt Calipho, & post eum Diodorus, ita interpretati sunt, vt alter ad voluptatem, alter ad vacuitatem doloris, consortium honestatis adiungerent, quòd sine ea non possit esse beata vita. Zenon stoicus, solum & summum bonum quòd honestum est: Aristoteles autem & Theophrastus & cæteri Peripatetici, in virtute quidem, hoc est, in honestate vitam beatam esse, sed compleri eius beatitudinem etiam corporis voluptatibus atque externis bonis asseruerunt. Scriptura autem diuina vitam beatam in cognitione posuit diuinitatis, & fructu bonæ operationis. Denique vtriusque assercionis Euangelicum suppetit testimonium. Nam & de scientia ita dicit Dominus Iesus: Hæc est autem vita æterna, vt *E* cognoscant te solum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum. Et de operibus ita respondit: Omnis qui reliquerit domum, vel fratres, aut sorores aut patrem, aut matrem, aut vxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit. Sed ne æstimetur hoc recens esse, & prius tractatum à philosophis, quàm in Euangelio prædicatum: anteriores Euangelio philosophi, id est, Aristoteles, & Theophrastus vel Zenon atque Hieronymus, sed posteriores prophetis, accipiant, quàm longè antequam philosophorum nomen audiretur, per os sancti Dauid vtrumque apertè videatur expressum. Scriptum est enim: Beatus homo quem tu erudieris Domine, & de lege tua docueris eum. Habemus & alibi: Beatus vir qui timet Dominum, in mandatis eius cupiet nimis. Docuimus de cognitione, cuius præmium æternitatis fructum esse commemorauit, adiiciens prophe-

Ioan. 17.
Math. 19.

Psal. 93.
Psal. 111.

ta, quia sint in domo huius timentis Dominum, vel eruditi in lege, & cupientis in mandatis diuinis: gloria, inquit, & diuitia in domo eius, & iustitia eius manet in seculum seculi. De operibus quoque in eodem psalmo subiunxit, vitæ æternæ suppetere præmium viro iusto. Denique ait: Beatus vir qui miseretur & commodat, disponit sermones suos in iudicio, quia in seculum non commouebitur. In memoria æterna erit iustus. Et infra: Disperit dedit pauperibus, iustitia eius manet in æternum. Habet ergo vitam æternam fides, quia fundamentum est bonum. Habent & bona facta, quia vir iustus & dicitis & rebus probatur. Nam & si exercitatus sit in sermonibus, & desidiosus in operibus, prudentiam suam factis repellit: & grauius est scire quid facias, nec fecisse quòd faciendum cogaueris. Cõtra quoque strenuum esse in operibus, affectu infidum, ita est ac si vitioso fundamento pulchra culminum velis eleuare fastigia: quòd quò plus struxeris, plus corrui: quia sine munimento fidei bona opera non possunt manere. Infida statio in portu nauem perforat, & arenosum solum citò cedit, nec potest impositæ ædificationis sustinere onera. Ibi ergo plenitudo præmij, vbi virtutum perfectio, & quædam in factis atque dictis æqualitas est sobrietatis.

Omnia philosophorum apud nos argumẽta vanescere, qui aut in sola rerum scientia, aut voluptate, aut commoditate corporis & externa beatitudinem constituere.

CAP. III.

ET quoniam sola rerum scientia explosa est, vel quasi inanis secundum philosophiæ disputationes superflua, vel quasi semiperfecta sententia: cõsideremus quàm enodema de eo diuina scriptura absoluat sententiam, de quo tam multiplices & implicatas atque confusas videmus esse quæstiones philosophiæ. Nihil enim bonum scriptura nisi quòd honestum asserit, virtutemque in omni reru statu beatam iudicat, quæ neque augcatur bonis corporis, vel externis, neque minuatur aduersis: nihilq; beatum, nisi quòd à peccato alienum sit, plenum innocentie, plenum gratiæ Dei. Scriptum est enim: Beatus vir qui non abiit in consilio impiorum, & in via peccatorum non stetit, & in cathedra pestilentie non sedit, sed in lege Domini fuit voluntas eius. Et alibi: Beati immaculati in via, qui ambulant in lege domini. Innocentia igitur & scientia beati faciunt. Bonæ quoque operationis mercedem esse beatitudinem vitæ æternæ, superius aduertimus. Restat igitur, vt spreto patrocinio voluptatis, aut doloris metu (quorum alterum quasi infractum & molliculum, alterum quasi cuiratum & infirmum despuitur) in ipsis doloribus vitam beatam eminere demõstrem. Quòd facillè doceri potest, cum legerimus: Beati estis, cum vobis maledicent & persequantur, & dicent omne malum aduersum vos, mentientes propter iustitiam. Gaudete & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cælo. Sic enim persecuti sunt & prophetas ante vos. Et alibi: Qui vult venire post me, abneget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur me.

Psal. 1.

Psal. 118.

Math. 5.

Math. 16.

Beatitudinem doloribus & necessitatibus adipisci, exempla de patribus.

CAP. IIII.

Quae putantur bona, plerumque impedimento esse ad beatam & aeternam vitam: & quae mala, materias quasdam esse virtutum & aeternarum beatitudinum.

CAP. V.

Est ergo beatitudo & in doloribus, quos plena suauitatis virtus comprimit & coerctet, ipsa sibi domesticis opibus abundans, vel ad conscientiam vel ad gratiam. Neque enim parum beatus Moyses, cum Aegyptiorum vallatus populis, & mari clausus, per fluctus sibi & populo patrum, pedestrem viam piis meritis inuenisset. Quando autem fortior, quam tunc erat Moyses, cum extremis circumuentus periculis, non desperabat salutem, sed exiebat triumphum? Quid Aaron, quando se beatiorum credidit, quam tunc quando medius stetit inter viuos ac mortuos, & obiectu sui statuit mortem, ne ad viuorum transfret agmina a cadaueribus mortuorum? Quid de puero Daniele loquar, qui tam sapiens erat, vt inter leones fame exasperatos, nulla bestialis saeuitiae formidine frangeretur: ita alienus a metu vt posset epulari, nec vereretur: ne ad pastum exemplo sui feras prouocaret? Est ergo & in dolore virtus, quae sibi bonae suauitatem exhibeat conscientiae: & ideo indicio est, quod non minuat dolor virtutis voluptatem. Sicut ergo nulla virtuti decessio beatitudinis per dolorem, ita etiam nulla accessio per voluptatem corporis, aut commodorum gratia. De quibus pulchre Apostolus ait: Quae mihi lucra fuerunt, haec duxi propter Christum detrimenta esse. Et addidit: Propter quem omnia duxi damna, & aestimo vt sterco-ra, vt Christum lucrificiam. Denique Moyses damnum suum credidit thesauros esse Aegyptiorum, & opprobrium dominicae crucis praetulit, nec tunc diues cum abundaret pecunia, nec postea pauper cum egeret alimento: nisi forte tunc alicui minus beatus videtur fuisse, cum in deserto quotidiana alimonia sibi & populo suo deforet. Sed quod summi boni ac beatitudinis nemo negare audeat, manna ei, hoc est, panis angelorum ministrabatur e caelo, carnes quoque quotidiana pluuia totius plebis epulis redundabant. Heliae quoque sancto panis ad vidtum deerat, si quaereretur: sed non videbatur deesse, quia non quaerebatur. Itaque diurno coruorum obsequio, mane panis, cato ad vesperam deferebatur. Nunquid ideo minus beatus, quia pauper erat sibi? Minimè. Imò eò magis beatus, quia Deo diues. Aliis enim quam sibi diuitem esse praestat, vt iste erat, qui tempore famis cibum a vidua petebat, largiturus ei vt hydria farinae per triennium & sex menses non deficeret, & per quotidianos vsus olei vas viduae inopi sufficeret ac ministraret. Merito ibi volebat Petrus esse, vbi istos videbat. Merito in monte cum Christo in gloria apparuerunt, quia & ipse pauper factus est, cum diues esset. Nullum ergo administrant praestant diuitiae ad vitam beatam. Quod euidenter Dominus in Euangelio demonstrat, dicens: Beati pauperes, quoniam vestrum est regnum Dei. Beati qui nunc esuriunt & sitiunt iustitiam, quia ipsi saturabuntur. Beati qui nunc fletis quia ridebitis. Itaque paupertatem, famem, dolorem, quae putantur mala, non solum impedimento non esse ad vitam beatam, sed etiam adiumento, euidentissime pronunciatum est.

Exod. 14. Hebr. 11.

Num. 16.

Dan. 14.

Philip. 3.

Hebr. 11.

Exod. 16.

3. Reg. 17.

Ibidem.

Matth. 17. 2. Cor. 8.

Luc. 6.

Sed & illa quae videtur bona, diuitias, satietatem, sletitiam experte doloris, detrimento esse ad fructum beatitudinis, dominico declaratum iudicio liquet, cum dicitur: Vae vobis diuitibus, qui habetis consolationem vestram: Vae vobis qui saturati estis, quia esurietis. Et illis qui rident, quia lugebunt. Sic ergo non solum adminiculo non sunt ad vitam beatam, corporis aut externa bona, sed etiam dispendio sunt. Inde enim beatus Nabuthe: etiam cum lapidaretur a diuite, quia pauper & infirmus aduersus opes regias solo erat affectu & religione diues, vt pecunia regali non commutaret paternae vineae hereditatem, eoque perfectus, quia sanguine proprio defenderet iura maiorum suorum. Inde quoque miser Achab, etiam suo iudicio, quia pauperem necari fecerat, vt eius consideret vineam. Certum est, solum & summum bonum esse virtutem, eamque abundanter sola ad vitae fructum beatam, nec externis aut corporis bonis, sed virtute sola vitam praestari beatam, per quam vita aeterna acquiritur. Vita enim beata fructus praesentium, vita autem aeterna spes futurorum est. Sunt tamen qui in hoc corpore tam infirmo, tam fragili, impossibilem vitam beatam putant, in quo necesse est angere, dolere, deplorare, aegrescere: quasi verò ego in corporis exultatione dicam vitam beatam consistere, & non in altitudine sapientiae, suauitate conscientiae, virtutis sublimitate. Non enim in passione esse, sed victorem esse passionis beatus est, nec frangi temporalis motu doloris metuendum, accidere haecque graua ad vim doloris feruntur, ceccitate, exilium, famem, stuprum filiae, amissionem liberorum. Quis neget beatum Isaac, qui non videbat in senectute, & beatitudines suis benedictionibus conferebat? An non beatus Iacob, qui profugus patria, domo, mercenarius pastor exilium sustinuit, filiae pudicitiam ingemuit esse temerata, famemque pertulit? Non ergo beati, quorum fide Deus accipit testimonium, cum dicitur: Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Iacob? Misera est seruitus, sed non miser Ioseph, imò planè beatus, cum domine libidines in seruitute positus coerceret. Quid de sancto Dauid loquar qui trium filiorum deplorauit obitum, Amnon & Absalon, atque infantuli ex ea quae fuit Viriæ nati: & quod his durius, incestum filiae Thamar? Quomodo non beatus, de cuius successione beatitudinis author exortus est, qui plurimos fecit beatos? Beati enim qui non viderunt & crediderunt. Fuerunt & ipsi in sensu infirmitatis, sed coualuerunt de infirmitate fortes. Quid laboriosius autem sancto Iob, vel in domus incendio, vel filiorum decem interitu momentario, vel doloribus corporis? Nunquid minus beatus, quam si illa non pertulisset, in quibus magis probatus est? Esto tamen fuisse in illis aliquid acerbitalis: quem virtus animi non abscondit dolorem? Neque enim profundum mare negauerim, quia vadosa sunt littora: Neque caelum lucidum, quia interdum obtexitur nubibus: neque terram fecundam, quia aliquibus locis iciuna glareae est: aut laetae segetes, quia

Ibidem.

3. Reg. 21.

Genes. 27. Genes. 31.

Gen. 34.

Genes. 39.

2. Reg. 12. 13. & 18.

Ioan. 20. Hebr. 11. Tobiae 1.

quia intermixtam solent habere sterilem auenam. Similiter puta beatam messem conscientiae interpellari aliquo acerbò dolore. Nonne totius manipulis vitae beatae, si quid forte accidit aduersi atque amaritudinis, tanquam sterilis auena absconditur, aut tanquam lolij amaritudo frumenti suauitate obducitur? Sed iam ad proposita pergamus.

De vtili, non quaestuoso illo, sed iusto & honesto.

CAP. VII.

Superiore libro ita diuisionem fecimus, vt primo loco esset honestum ac decorum, a quo officia ducerentur: secundo loco quid vtile. Et quemadmodum in primo diximus, quia inter honestum & decorum est quadam distinctio, quae magis intelligi quam explicare possit: sic & cum vtile tractamus, considerandum videtur quid vtilius. Vtilitatem autem non pecuniarj lucri aestimatione subducimus, sed acquisitione pietatis, sicut Apostolus ait: Pietas autem ad omnia vtilis est, promissionem habens vitae praesentis & future. Itaque in scripturis diuinis, si diligenter quaeramus, saepe inuenimus quod honestum est, vtile vocari. Omnia mihi licent, sed non omnia vtilia sunt. Supra de vitis loquebatur. Nunc ergo dicit: Licet peccare, sed non decet. In potestate sunt peccata, sed non sunt honesta. Luxuriari promptum est, sed non iustum. Non enim Deo esca, sed ventri colligitur. Ergo quia quod vtile, id etiam iustum: iustum est, vt seruiamus Christo, qui nos redemit. Ideo iusti qui pro eius nomine morti se obtulerunt. Iniusti qui declinauerunt, de quibus dicitur: Quae vtilitas in sanguine meo, dum descendo in corruptionem? Id est, quis iustitiae meae profectus? Vnde & illi: Alligemus iustum, quia inutilis est nobis, id est, iniustus qui nos arguit, eò denat, corripit. Licet hoc possit etiam ad auaritiam hominum impiorum deriuari, quae perfidiae vicina est. Sicut in Iuda proditore legimus, qui auaritia studio & pecuniae cupiditate, laqueum proditoris incurrit atque incidit. De hac igitur tractandum est vtilitate, quae sit plena honestatis, sicut ipsis verbis definiuit Apostolus dicens: Hoc autem ad vtilitatem vestram dico, non vt laqueum iniciam vobis, sed ad id quod honestum est. Liquet igitur quod honestum est, vtile & iustum esse: & quod vtile, honestum & iustum: & quod iustum, vtile & honestum. Neque enim mihi ad mercatores lucri cupidine auaros, sed ad filios sermo est, & sermo de officiis, quae vobis (quos elegi in ministerium domini) inculcare gestio atque infundere, vt ea quae mentibus ac moribus vestris vsu atque institutione inoluta atque impressa sunt, etiam sermone ac disciplina aperiantur. Itaque de vtilitate dicitur, vt illo versiculo prophético: Declina cor meum in testimonia tua, & non in auaritiam: ne vtilitatis sonus excitet pecuniae cupiditatem. Denique aliqui habent: Declina cor meum in testimonia tua, & non ad vtilitatem: hoc est, illam quaestuum nundinas aucupantem vtilitatem, illam vsu hominum ad pecuniae studia infla-

xam ac deriuatam. Vulgo enim hoc solum dicunt vtile, quod quaestuofum. Nos autem de ea tractamus vtilitate, quae damnis quaritur, vt Christum lucremur, cuius quaestus est pietas cum sufficientia. Magnus profecto quaestus quo pietate acquirimus, quae apud Deum diues est, non caducis facultatibus, sed muneribus aeternis: in quibus non tentatio lubrica, sed constans & perpetua sit gratia. Est ergo vtilitas, alia corporalis, alia pietatis; sicut diuisit Apostolus. Corporalis enim exercitatio ad modicum inquit vtilis est, pietas autem ad omnia vtilis est. Quid autem tam honestum, quam integritas? Quid tam decorum, quam immaculatum seruare corpus, & inuiolatum atque incontaminatum pudorem? Quid etiam tam decorum, quam vt vidua vxor defuncto coniugi fidem seruet? Quid etiam hoc vtilius, quo regnum caeleste acquiritur? Sunt enim qui se castrauerunt propter regnum caelorum.

Vtilitatem praecipue fide ac dilectione & equitate metiendae exempla de Dauid & Moyses, qui idcirco maxime diligebantur a populis, quia pro ipsis sese obiecerunt periculis.

CAP. VII.

Est igitur non solum familiare cotubernium honestatis & vtilitatis, sed eadem quoque vtilitas quae honestas. Ideo & ille qui regnum caelorum volebat omnibus aperire, non quod sibi vtile quaerebat, sed quod omnibus. Vnde ordo quidam nobis & gradus faciendus est, etiam ab his vtilitatis & communibus ad ea quae sunt praecellentia, vt ex pluribus vtilitatis colligamus profectum. Ac primum mouerimus nihil tam vtile quam diligere, nihil tam inutile quam non amari. Nam odio haberi, exitiale ac nimis capitale arbitror. Itaque id agamus, vt omni sedulitate commedemus existimationem opinionemque nostram, ac primum placiditate mentis & animi benignitate influamus in affectum hominum. Popularis enim & grata est omnibus bonitas, nihilque quod tam facile illabatur humanis sensibus. Ea si mansuetudine morum ac facilitate animi, moderatione praeccepti, & affabilitate sermonis, verborumque honore, patienti quoque sermonum vice, modestiaeque adiuuetur gratia, incredibile quantum procedit ad cumulum dilectionis. Legimus enim non solum in priuatis, sed etiam in ipsis regibus, quantum facilitas blandae affabilitatis profecerit, aut superbia verborumque obfuerit tumor, vt regna ipsa labefactaret, & potestatem solueret. Iam si quis consilio, vsu, ministerio, officiis popularem comprehendat gratiam, aut si quis periculum suum pro vniuersa plebe offerat, non est dubium quod tantum charitatis a plebe in eum refundatur, vt populus salutem eius & gratiam sibi praeferat. Quantas Moyses a populo illatas absorbebat contumelias, & cum dominus in insolentes vindicare vellet, se tamen pro populo offerebat frequenter, vt indignationi diuinam plebem subduceret. Quam mihi sermone post iniurias appellabat populum, consolabatur in laboribus, desinibat oraculis, fouebat operibus. Et cum Deo constanter lo-

1. Tim. 4.

1. Cor. 6.

Psalm. 29.

Sap. 2.

Matth. 27.

1. Cor. 7.

Psalm. 118.

Ibidem 4.

Matth. 19.

Exod. 32.

Exod. 34.

Deuter. 34.

1. Reg. 16.

2. Reg. 2.

Ibidem. 5.

2. Reg. 24.

Psal. 101.

2. Reg. 5.

queretur, homines tamen humili & grata appellatione affari solebat. Merito æstimatus est supra homines, ut & vultum eius non possent intèdere, & sepulturam eius non repertam crederent: quia sic sibi totius plebis mentes deuinxerat, ut plus cum promanuetudine diligerent, quàm pro factis admirarentur. Quid eius imitator sanctus Dauid, electus ex omnibus ad plebem regendam, quàm mitis & blandus, humilis spiritu, sedulus corde, facilis affatu? Ante regnum se pro omnibus offerebat, rex cum omnibus æquabat suam militiam, & partebatur laborem, fortis in prælio, mansuetus in imperio, patiens in conuitio, ferre magis promptus quàm referre iniurias. Ideo tam charus erat omnibus, ut iuuenis ad regnum etiam inuitus peteretur, & resistens cogere, senex ne prælio interesset à suis rogaretur, quòd mallent omnes pro ipso periclitari, quàm illum pro omnibus. Ita sibi gratis officiis plebem obligauerat. Primum ut in discordiis populi exulare in Hebron mallet, quàm in Hierusalem regnare. Deinde ut etiam in hoste positam virtutem diligeret: iustitiam etiam his qui arma contra se tulerant, æquè ac suis præstandam putaret. Denique fortissimum aduersæ partis propugnatorem Abner ducem, & inferentem prælia miratus est, & orantem pacis gratiam, non aspernatus honorauit conuiuio: interemptum infidiis, doluit & fleuit: prosequutus exequias, honestauit: mortem vltus, conscientia fidem præstitit, quam filio inter hæreditaria iura transcripsit, magis sollicitus, ne innocens mortem inultam relinqueret, quàm quo suam mortem doleret. Non mediocre istud, præsertim in rege, sic obire humilitatis munia, ut communem se exhiberet etiam infimis, alieno periculo cibum non querere, potum recusare, peccatum fateri, seque ipsum pro populo offerre morti, ut in se diuina indignatio conuerteretur, cum ferienti angelo offerens se diceret: Ecce sum ego qui peccavi, & ego pastor malum feci, & iste grex quid fecit? Fiat manus tua in me. Nam quid alia dicam, quòd dolum meditantibus os suum non aperiebat, & tanquam non audiens, nullum sermonem referendum putabat? Non respondebat conuitiis, cum sibi derogaretur orabat, cum malediceretur benedicebat. Ambulans in simplicitate, & superbiorum fugitans arrogantiam, sectator extitit immaculorum. Qui cinerem miscebat alimentis suis, cum peccata propria deploraret, & potum suum temperabat fletibus. Merito sic expetitus est ab vniuerso populo, ut venirent ad eum omnes tribus Israël dicentes: Ecce nos ossa tua & caro tua sumus: & heri & nudius tertius cum esset Saul & regnaret super nos, tu eras qui producebas & inducebas Israël. Et dixit tibi Dominus: Tu pasces populum meum. Et quid plura de eo dicam, de quo huiusmodi Dei processit sententia, ut de eo diceret: Inueni Dauid seruum meum secundum cor meum? Quis enim in sanctitate cordis & iustitia sicut iste ambulauit, ut impleteret voluntatem Dei? Propter quem & delinquentibus posteris eius venia data,

& prærogatiua est reseruata hæredibus. Quis igitur non diligeret eum, quem videbat ita charum amicis, ut quia ipse syncerè amicos diligebat, æquè diligi se à suis amicis arbitraretur? Denique parentes cum filiis suis, filij præferebant parentibus. Vnde grauiter indignatus Saul, percutere Ionathan filium suum hasta voluit, quia pluris apud eum valere Dauid amicitiam iudicabat, quàm vel pietatem vel autoritatem paternam. Etenim ad incentiuum charitatis communis plurimum proficit, si quis vicem amantibus reddat, nec minus redamare se probet, quàm ipse amatur, idque amicitia fidelis patet exemplis. Quid enim tam populare quàm gratia? Quid tam instum naturæ, quàm ut diligentem diligas? Quid tam inolitum atque impressum affectibus humanis, quàm ut cum amare inducas in animum, à quo te amari velis? Merito Sapiens dicit: Perde pecuniam propter fratrem & amicum. Et alibi: Amicum salutare non erubescam, & à facie illius non me abscondam. Siquidem vitæ & immortalitatis medicamentum in amico esse, Ecclesiasticus sermo testatur. Et summum in charitate præsidium nemo dubitauerit, cum Apostolus dicat: Omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet, charitas nunquam cadit. Ideo Dauid non cecidit, quia charus fuit omnibus, & diligi à subiectis quàm timeri maluit. Timor enim temporalis tutaminis seruat excubias, nescit diurnitatis custodiam. Itaque vbi timor decesserit, audacia obrepit: quoniam fidem non timor cogit, sed affectus exhibet. Prima ergo ad commendationem nostri est charitas. Bonum est ergo testimonium habere de plurimorum dilectione. Hinc nascitur fides, ut committere se tuo affectui non vereantur etiam alieni, quem pluribus charum aduerterint. Similiter etiam per fidem ad charitatem peruenitur: ut qui vni aut duobus præstiterit fidem, tanquam insuat in animos vniuersorum, & omnium acquirat gratiam.

Consilia plurimorum ad conciliationem valere aliorum, quod claruit in Salomone.

CAP. VIII.

DVo igitur hæc ad commendationem nostri plurimum operantur, charitas & fides, & tertium hoc, si habeas quod in te admiratione dignum plerique existiment, & iure honorandum putent. Et quia consiliorum vsus maximè conciliat homines, ideo prudentia & iustitia in vnoquoque desiderantur, & ea expectantur à pluribus: ut in quo ea sint illi deferatur fides, quo possit vtile consilium ac fidele desideranti dare. Quis enim ei se committat, quem non putet plus sapere, quàm ipse sapiat qui quærit consilium? Necessè est igitur, ut præstantior sit à quo consilium petitur, quàm ille est qui petit. Quid enim consulas hominem, quem non arbitreris posse melius aliquid reperire, quàm ipse intelligis? Quod si cum inuenieris qui viuacitate ingenij, mentis vigore atque

1. Reg. 20.

Ecclef. 29.

Ecclef. 12.

1. Cor. 13.

Psal. 36.

Psal. 111.

3. Reg. 3.

atque autoritate præstet, & accedat eò ut exemplo & vsu paratior sit, præsentia soluat pericula, prospiciat futura, denunciet imminetia, argumenta expediat, remedium ferat in tempore, paratus sit non solum ad consulendum, sed etiam ad subueniendum: huic ita fides habetur, ut dicat qui consilium petit: Et si mala mihi euenerint, per illum sustineo. Huiusmodi igitur viro salutem nostram & existimationem committimus, qui sit (ut supra diximus) iustus & prudens. Facit enim iustitia, ut nullus sit fraudis metus: facit etiam prudentia, ut nulla erroris suspicio sit. Promptius tamen nos iusto viro quàm prudenti committimus, ut secundum vsum vulgi loquar. Cæterum sapientum definitione, in quo vna virtus est, concurrunt cæteræ, nec potest sine iustitia esse prudentia. Quod etiam in nostris inuenimus. Dicit enim Dauid: Iustus autem miseretur & fœnerat. Quid fœneret iustus, alibi dicit: Iocundus vir qui miseretur & fœnerat, disponet sermones suos in iudicio. Ipsum illud nobile Salomonis iudicium nonne sapientia plenum ac iustitia est? Itaque spectemus illud si ita est. Duæ, inquit, mulieres in conspectu regis Salomonis steterunt, & dixit vna ad eum: Audi me Domine: Ego & hæc mulier in vno habitantes cubiculo, ante diem tertium partu edito singulos filios suscepimus, & eramus vnà, arbiter nullus Domi, nec vlla alia fœmina nobiscum nisi nos solæ: & mortuus est filius eius hac nocte, ut obdormiuit super eum, & surrexit media nocte, & accepit filium meum de sinu meo, & collocavit eum in sinu suo, & filium suum mortuum posuit in sinu meo. Et surrexi mane ut lactarem paruulum, & inueni eum mortuum. Et consideravi illum diluculo, & non erat filius meus. Et respondit altera: Non, sed filius meus est hic qui viuit, filius autem tuus qui mortuus est. Et hæc erat contentio, cum vtraque filium sibi vendicaret superstitem, defunctum autem suum negaret. Tunc rex iussit afferri machæram, & infantem diuidi, & singulas partes dari singulis, dimidiam vni, & dimidiam alteri. Exclamauit mulier quæ vero erat affectu percita: Nequaquam Domine infantem diuidas, detur potius illi & viuat, & non interficias eum. At respondit altera: Neque meus, neque huius sit infans, diuidite eum. Et statuit rex dari infantem ei mulieri quæ dixerat: Nolite interficere eum, sed date eum illi mulieri: quia mota sunt, inquit, viscera eius in filio suo. Itaque non immerito æstimatus est intellectus Dei in eo esse, in quo occulta sunt Dei. Quid autem occultius, quàm interiorum viscerum testimonia, in quæ sapientis intellectus velut quidam pietatis descendit arbiter, & velut quandam genitalis alui vocem eruit, quæ maternus patuit affectus, qui elegerat filium suum vel apud alienam viuere, quàm in conspectu matris necari? Sapientia igitur fuit, latentes distinguere conscientias, ex occultis eruere veritatem, & velut quadam machæra ita spiritus gladio penetrare, non solum vteri, sed etiam animæ & mentis viscera. Iustitia quoque, ut quæ suum neca-

uerat, alienum non tolleret, sed veta mater reciperet suum. Denique etiam scriptura hoc pronunciat. Audiuit, inquit, omnis Israël hoc iudicium, quod iudicauit rex: & timuerunt à facie regis, eo quòd intellectus Dei in eo esset, ut faceret iustitiam. Denique & ipse Salomon ita poposcit sapientiam, ut daretur sibi cor prudens audire & iudicare cum iustitia.

Virtutes omnes indiuiduas, sed opinione vulgi sciuntur, nec tamen apud ipsum vulgus alteram sine altera comprobari, non solum à philosophis, sed plus etiam intimatur à nostris.

CAPVT IX.

Liquet igitur etiam secundum scripturam diuinam quæ antiquior est, sapientiam sine iustitia esse non posse: quia vbi vna earum virtutum, ibi vtraque est. Daniel quoque quàm sapienter alta interrogatione fraudulentæ accusationis deprehendit mendacium, ut calumniatorum sibi responsio non conueniret? Prudentia igitur fuit vocis suæ testimonio reos proderet. Iustitia quoque nocentes supplicio dare, innocentem subducere. Est ergo indiuiduum sapientia atque iustitia conturbantium, sed vulgi vsu diuiditur vna quædam forma virtutum, ut temperantia sit in despicendis voluptatibus: fortitudo spectetur in laboribus & periculis, prudentia in delectu bonorum, sciens comoda & aduersa distinguere: iustitia quæ sit bona custos iuris alieni, & vindex proprietatis, suum cuique conseruans. Sit igitur nobis communis opinionis gratia, quadripartita hæc facta diuisio, ut ab illa subtili disputatione philosophia sapientiaque, quæ limandæ veritatis causa quasi ex adyto quodam eruitur, retrahentes pedem, forensium vsu ac popularem sensum sequamur. Hæc igitur diuisione seruata, reuertamur ad propositum. Prudentissimo cuique causam nostram committimus, & ab eo consilium promptius quàm à cæteris poscimus. Præstat tamen fidele iusti consilium viri, & sapientissimi ingenio frequenter præponderat. Vtiliora enim vulnera amici, quàm alienorum oscula.

Mystica interpretatio super Salomone & regina Saba.

CAPVT X.

Denique quia iusti iudicium est, sapientis autem argumentum: in illo censura disceptationis, in hoc calliditas inuentionis. Quod si vtrumque connectas, erit magna consiliorum salubritas, quæ ab vniuersis spectatur admiratione sapientia & amore iustitia, ut omnes quærant audire sapientiam eius viri, in quo vtriusque virtutis copula sit: sicut quærebant omnes reges terræ videre faciem Salomonis, & audire sapientiam eius, ita ut & Saba regina veniret ad eum, & tentaret eum in quæstionibus. Et venit, inquit, & omnia locuta est quæ habebat

in corde suo, & audiuit omnem sapiētiam Salomonis, nec vllum verbum præteritit eam. Quæ sit ista, quam nihil prætereat, nec sit aliquid quod ei non annunciauerit verus Salomon, cognosce ô homo ex his quæ audis loquentem. Verus est, inquit, sermo quem audiui in terra mea de sermonibus tuis, & de prudentia tua, & non credidi his qui dicebant mihi, donec veni, & viderunt oculi mei, & nunc non est nec dimidia quidem pars secundum ea quæ annunciabantur mihi. Apposuit bona super omnia quæ audiui in terra mea. Beata mulieres tuæ, & beati pueri tui qui assistunt tibi, qui audiunt omnem prudentiam tuam. Intellige conuiuium veri Salomonis: & quæ apponuntur in eo conuiuium, intellige sapienter, & considera in qua terra congregatio nationum audierit famam sapiētiae veræ atque iustitiæ, & quibus cum viderit oculis, contemplantibus vti que quæ non videntur. Quoniam quæ videntur, temporalia sunt: quæ autem non videntur, æterna. Quæ sunt beata mulieres, nisi illæ de quibus dicitur: Quia multæ verbum Dei audiunt & pariunt? Et alibi: Quicumque enim verbum Dei fecerit, ipse meus frater & foror & mater est. Qui etiam pueri tui beati qui assistunt, nisi Paulus qui dicebat: Vsq̄ in hunc diem sto protestans minori ac maiori: & Simeon qui expectabat in templo vt videret consolationem Israël. Quomodo ergo dimitti posceret, nisi quia assistens Domino, discedendi habere facultatem non poterat: nisi voluntatem Domini adeptus esset? Exempli causa propositus est nobis Salomon, à quo certatim vt audiretur eius sapiētia postulabatur.

Quòd à probis vivis consilium sit requirendum: Exemplum de patribus.

CAPVT XI.

Gene. 40. & 41.

Daniel. 2. 7. & seq. captivibus.

Eccl. 28.

Ioseph quoque nec in carcere feriatu erat, quo minus de rebus incertis consuleretur. Cuius consilium Ægypto vniuersæ profuit, vt non sentiret se ptem annorum sterilitatem, aliòsque populos miseræ famis leuaret ieiunio. Daniel ex captiuus regaliū consultorum arbiter factus, consiliis suis emendauit præsentia, annunciauit futura. Ex his enim quæ frequenter interpretatus ostenderat veri se esse annuncium, fides ei in omnibus deferebatur. Sed etiam tertius locus de his qui admiratione digni æstimarentur, Ioseph, Salomonis & Danielis exemplo decursus videtur. Nam quid de Moyse loquar, cuius omnis Israël quotidie consilia præstolabatur, quorum vita fidem faciebat prudentiæ, admirationemque eius augebat? Quis se non committeret consilio Moyfi, cui seniores si qua supra suum intellectum & virtutem esse arbitrantur diiudicanda seruabant? Quis Danielis consilium refugeret, de quo ipse Deus dixit: Quis Daniele sapiētiior? Aut quomodo dubitare homines de eorum mentibus possent, quibus Deus tantam conferebat gratiam? Moyfi consilio bella conficiebantur, Moyfi meritis de cælo affluebat alimonia,

potus è petra. Quàm purus Danielis animus, vt mulceret Barbaros mores, mitigaret leones? Quæ in illo temperantia? quanta animi & corporis continentia? Nec immeritò mirabilis factus omnibus, quando (quod vehementer admirantur homines,) regalibus fultus amicitiiis, aurum non quærebat, nec delatum sibi honorem pluris faciebat quàm fidem. Quinetiam periclitari malebat pro lege Domini, quàm pro gratia hominis insecti. Nam de sancti Ioseph, (quem penè præterieram,) castimonia & iustitia quid dicam: quarum altera illecebras heriles respuit, refutauit præmia: altera mortem contempsit, metum repulit, carcerem præoptauit? Quis hunc priuatæ causæ ad consulendum idoneum non iudicaret, cuius ferax animus & mens fertilis, temporis sterilitatem quodam consiliorum & cordis vberè fecundauit?

Improbos homines licet prudentes videantur, fugiendos.

CAP. XII.

Aduertimus igitur, quod in acquirendis consiliis plurimum adiungat vitæ probitas, virtutum prærogatiua, benevolentia viciis, frugalitatis gratia. Quis enim in cæno fontem requirat? Quis è turbida aqua potum petat? Itaque vbi luxuria est, vbi intemperantia, vbi vitiorum confusio, quis inde sibi aliquid hauriendum existimet? Quis non despiciat morum colluionem? Quis vitalem causæ alienæ iudicet, quem videt inutilem vitæ suæ? Quis iterum improbum, maleuolum, contumeliosum non fugiat, & ad nocendum paratum? Quis non eum omni studio declinet? Quis verò, quamuis instructum ad consilij opem, difficilem tamen accessu, ambiat, in quo sit illud, tanquam si quis aquæ fontem præcludat? Quid enim prodest habere sapiētiā, si consilium neges? Si consulendi intercludas copiam, clausisti fontem, vt nec aliis influat, nec tibi proficit. Pulchrè autem & de illo conuenit, qui habens prudentiam, commaculat eam vitiorum sordibus, eo quod aquæ exitum contaminet. Degeneres animos vita arguit. Quomodo enim eum potes iudicare consilio superiorem, quem videas inferiore moribus? Supra me debet esse, cui me committere paro. An verò idoneum eum putabo qui mihi det consilium, quod non dat sibi: & mihi cum vacare credam, qui sibi non vacet: cuius animum voluptates occupent, libido deuinciat, auaritia subiuguet, cupiditas perturbet, quatiat metus? Quomodo hic consilij locus, vbi nullus quieti? Admirandus mihi & suspiciendus consiliarius, quem propitiis Dominus patribus dedit, offensus abstulit. Huius imitator debet esse, qui potest consilium dare, & alienam à vitis custodire prudentiam, quia nihil inquinatum in illam incurrit.

Sapientiam

Apo. 21.

Sapientiam vitiosos homines sibi vendicare non debere, quippe quæ nullum consortium cum vitis potest habere.

CAP. XIII.

Quis igitur tantam vultu speciem præferat pulchritudinis, & beluini posterioribus ac ferinis vnguibus formæ superioris dehoneſtate gratiam: cum tam admirabilis & præclara forma virtutum sit, & specialiter pulchritudo sapiētiæ, sicut series scripturæ indicat? Est enim hæc speciosior sole, & super omnem stellarum dispositionem luci comparata inuenitur purior. Lucem etenim hanc suscipit nox, sapiētiā autem non vincit malitia. Diximus de eius pulchritudine, & scripturæ testimonio comprobauimus: superest vt doceamus scripturæ autoritate nullum ei contubernium cum vitis esse, sed indiuiduam cum cæteris virtutibus coniunctionem, cuius spiritus est discretus, sine inquinamento, certus, sanctus, amans bonum, acutus, qui nihil veret benefacere, benignus, stabilis, securus, omnem habens virtutem, omnia prospiciens.

Quòd prudentia omnibus virtutibus sit associata, maximè in cupiditate calcanda.

CAPVT XIII.

Omnia igitur operatur prudentia, cum omnibus bonis habet consortium. Nam quomodo potest vile consilium dare, nisi habeat iustitiam, induat constantiam, mortem non formidet, nullo terrore, nullo reuocetur metu, nulla adulatione à vero despectendum putet: exilium non refugiat, quæ nouerit sapienti patriam mundum esse: egestatem non timeat, quæ nihil deesse sapienti sciat, cui totus mundus diuitiarum est? Quid enim præcellius illo viro, qui auro moueri nesciat, contemptum habeat pecuniarum, & velut ex arce quadam despiciat hominum cupiditates? Quod qui fecerit, hunc homines supra hominem esse arbitrantur. Quis est, inquit, & laudabimus eum? Fecit enim mirabilia in vita sua. Quomodo enim non admirandus, qui diuitias spernit, quas plerique salutis propriæ prætulerunt? Decet igitur omnes censura frugalitatis, continentia autoritas, & maximè eum qui honore præstet, ne præminentem virum thesauri possideant sui, & pecuniis seruiat, qui præest liberis. Illud magis decet, vt supra thesaurum sit animo, & infra amicis obsequio. Humilitas enim gratiam auget. Hæc plena laudis & digna primario viro, non communem cum Tyrii negociatoribus & Galatis mercatoribus habere: turpis lucri cupidinem, nec omne bonum locare in pecunia, & tanquam mercenario munere quotidianos numerare quæstus calculari compendio.

De liberalitate, quæ non solum facultatum dispersione, sed & benevolentia constat & consilio.

A

CAPVT XV.

Quòd si ab his sobrium gerere animum, laudabile est: quantò illud præstantius si dilectionem multitudinis liberalitate acquiras, neque superflua circa importunos, neque restricta circa indigentes? Plurima autem genera liberalitatis sunt, non solum quotidiano sumptu egentibus, quo vitam suam sustinere possint, disponere ac dispensare alimoniam: verum etiam his qui publicè egere verrecundantur, consulere ac subuenire, quatenus communis egenorum alimonia non exhauriatur. De eo enim loquor qui præest alicui muneri, vt si officium sacerdotis gerat, aut dispensatoris, vt de his suggerat Episcopo, nec reprimat si quem positum in necessitate aliqua cognouerit, aut defectum opibus ad inopiæ necessitatem redactum, maximè si non effusione adolescentiæ, sed direptione alicuius & amissione patrimonij in eam reciderit iniuriam, vt sumptum exercere diurnum non queat. Summa etiam liberalitas, captiuos redimere, eripere ex hostium manibus, subtrahere neci homines, & maximè scæmas turpitudini, reddere parentibus liberos, parentes liberis, ciues patriæ restituere. Nota sunt hæc nimis Illyrici vastitate & Thraciæ, quanti vbi que venales erant toto captiuo orbe: quos si reuoces, vnius prouinciæ numerum explere non possint. Fuerunt tamen qui etiam quos ecclesiæ redemerunt, in seruitutem reuocare vellent, ipsa grauiore captiuitate, qui inuiderent alienam misericordiam. Ipsi si in captiuitatem venissent, seruirent liberi: si venditi fuissent, seruitutis ministerium non recusarent: & volunt alienam libertatem rescindere, qui suam seruitutem nõ possent rescindere, nisi fortè precium recipere emptori placeret: in quo tamen non rescinditur seruitus, sed redimitur. Præcipua est igitur liberalitas, redimere captiuos, & maximè ab hoste Barbaro, qui nihil deferat humanitatis ad misericordiam, nisi quòd auaritia reseruauerit ad redemptionem: æs alienum subire, si debitor soluendo non sit, atque arretur ad solutionem, quæ sit iure debita, & inopia destituta: enutrire paruulos, pupillos tueri. Sunt etiam qui virgines orbatas parentibus tuendæ pudicitia gratia connubio locent, nec solum studio sed etiam sumptu adiuuent. Est etiam genus illud liberalitatis quod Apostolus docet, si quis fidelis habet viduas, subministret illis, vt earum alimonis ecclesiæ non grauetur, vt his quæ verè viduæ sunt, sufficiat. Vtilis igitur huiusmodi liberalitas, sed non communis omnibus. Sunt enim plerique etiam viri boni, qui tenues sunt sensu, contenti quidem exiguo ad sui vsum, sed non idonei ad subsidium leuandæ paupertatis alienæ. Tamè suppetit aliud beneficentiæ genus, quo iuuares possint inferiorè. Est enim duplex liberalitas, vna quæ subsidio rei adiuuat, id est, vsu pecuniæ: altera quæ operarum collatione impenditur, multò frequenter splendidior, multò que clarior. Quantò illustrius Abraham captum armis victricibus recepit nepotem, quàm si redemisset: Quantò vtilius regem Pharaonem sanctus Ioseph consilio prouidentia

X ij

Gen. 14.

Gen. 41.
* Septennium.

iuuit, quàm si contulisset pecuniam? Pecunia enim vnus ciuitatis non redemit vbertatem, prospicientia totius Ægypti per * quinquennium famem repulit. Facile autem pecunia consumitur, consilia exhauriri nesciunt. Hæc vsu augentur, pecunia minuitur, & citò deficit, atque ipsam destituit benignitatem: vt quò pluribus largiri volueris, eò pauciores adiuues, & sæpetibi desit quod aliis conferendum putaueris. Consilij autem operisque collatio, quò in plures diffunditur, eò redundantior manet, & in suū fontem recurrit. In se enim refluit vbertas prudentiæ: & quò pluribus fluxerit, eò exercitius fit omne quod remanet.

*De sobrietate, quæ & temperantia, in liberalitate seruanda.
Exemplum de Ioseph, & eius prudentissimo per
interpretationem somnij consilio.*

CAPVT XVI.

Liquet igitur debere esse liberalitatis modum, I ne fiat inutilis largitas: cuius sobrietas tenenda est, maximè sacerdotibus, vt non pro iactantia, sed pro iustitia dispensent. Nusquam enim maior auiditas petitionis. Veniunt validi, veniunt nullam causam nisi vagandi habentes, & volūt subsidia vacuare pauperum, exinanire sumptum: nec exiguo contenti, maiora quærunt, ambitu vestium captantes petitionis suffragium, & natalium simulatione licitantes incrementa quæstum. His si quis facilè deferat fidem, citò exhaurit pauperum alimoniis profutura K compendia. Modus ad sit largiendi, vt nec illi inanes recedant, neque transcribatur vita pauperū in spolia fraudulentorum. Ea ergo mensura sit, vt neque humanitas deferatur, nec destituatur necessitas. Plurique simulant debita: sit veri examen. Exutos se per latrocinia deplorant: aut iniuria fidem faciat, aut cognitio personæ, quo propensius iuuentur. Ab ecclesia relegatis sumptus impartendus, si desit eis alendi copia. Itaque qui modum seruat, avarus nulli, sed largus omnibus est. Non enim solas aures præbere debemus audiendis precantium vocibus, sed etiam oculos considerandis necessitatibus. Plus clamat operatori bono debilitas, quàm vox pauperi. Neque verò fieri potest, vt non extorqueat amplius importunitas vociferantium, sed non semper impudentiæ locus sit. Videndus est ille qui te non videt, requirèdus ille, qui erubescit videri. Ille etiam clausus in carcere occurrat tibi, ille affectus ægritudine mentem tuam personet, qui aures non potest. Quo plus te operari viderit populus, magis diliget. Scio plerosque sacerdotes, quò plus contulerunt, plus abundasse: quoniam quicumque bonum operarium videt, ipsi confert, quod ille suo officio dispenset, securus quod ad pauperem sua perueniat misericordia. Nemo enim vult, nisi pauperi proficere suam collationem. Nam si quem aut immoderatum aut nimis tenacem dispensatorem viderit, vtrumque despiciet, si aut superfluis erogationibus dissipet alieni fructus laboris, aut recondat sacculis.

G Sicut igitur modus liberalitatis tenendus est, ita etiã calcar plerumque adhibendum videtur. Modus ideo, vt quod benefacis, id quotidie facere possis, ne subtrahas necessitati quod indulgeris effusioni. Calcar propterea, quia melius operatur pecunia in pauperis cibo, quàm in diuitis sacco. Caue ne intra oculos tuos includas salutem inopum, & tanquam in tumulis sepelias vitam pauperum. Potuit donare Ioseph totas opes Ægypti, & effundere thesauros regios: noluit tamen de alieno effusus videri: maluit frumenta vendere, quàm donare esurientibus: quia si paucis donasset, pluribus defuisset. Eam Gen. 41. libertatem probauit, quæ abundaret omnibus. Patrefecit horrea vt omnes emerēt subsidium frumentarium, ne gratis accipiendo cultus terrarum relinquere: quoniam qui alieno vitur, suum negligit. Itaque primum omnium coaceruauit pecunias, deinde instrumenta cætera, ad postremum iura terrarum regi acquisiuit: non vt omnes exueret suo, sed fulciret, publicum tributum constitueret, quo sua tutius habere possent. Quod ita fuit gratum omnibus quibus terras ademerat, vt non venditionem sui iuris, sed redemptionem salutis putarent. Denique dixerunt: Sanaisti nos, inuenimus gratiam in cõspectu Domini nostri. Nam & de proprietate nihil amiserat, qui ius receperat: & de vtilitate nihil perdidit, qui acquisierat perpetuitatem. O virum magnum, qui non largitatis superflua temporalem captauit gloriam, sed perpetuam commoditatem constituit prouidentia. Fecit enim vt tributis populi se iuaret suis, nec in tempore necessitatis aliena subsidia desiderarent. Melius enim fuit conferre aliquid de fructibus, quàm totum de iure amittere. Quintam portionem collationis statuit, & in prouidendo perspicatior, & in tributo liberalior. denique numquam postea Ægyptus huiusmodi famem perulit. Quàm præclare autè collegit futura: Primum quàm argutè regalis interpres somnij veritatem expressit. Somnium regis primum hoc fuit. Septem iuencæ ascendeant de flumine visu decoræ, & pingues corpore, & ad oram pascebantur fluminis. Aliæ quoque vitulæ visu deformes ac ieiunæ corpore, post illas iuencas ascendeant de flumine, & iuxta eas in ipso riparum thoro pascebantur: & vitæ sunt hæ vitulæ tenues atque exiles deuorare illas quæ præstabant & forma, & gratia. Et somnium secundum hoc fuit: Septem spicæ pingues, electæ & bonæ de terra surgebant: & post eas septem spicæ exiles & vento corruptæ ac marcidæ se subicere moliebantur: & visum est quod lætas & vberes spicas, steriles spicæ & tenues deuorauerunt. Hoc somnium ita aperuit sanctus Ioseph, eo quòd septem iuencæ septem anni forent, & septem spicæ similiter septem anni forent ex foetu & fructu interpretatus tempora. Foetus enim iuencæ annum exprimit, & fructus segetis annum consummat integrum. Quæ ideo ascendeant de flumine, quod dies, anni ac tempora fluminis prætereunt modo & cursim labuntur. Annos itaque septem priores vberes, terræ fertiles ac fecundos declarat futuros. Posteriores autem alios septem annos steriles atque infœcundos, quorū sterilitas assumptura foret vbertatè superiorū. Qua gratia prospici-

prospiciendum admonuit, vt vberioribus annis cõgregaretur subsidium frumentarium, quod sustentare posset inopiam futuræ infœcunditatis. Quid primum mirer? Ingenium quo in ipsum veritatis descendit cubile, an consilium quo tam graui atque diuturnæ prospexit necessitati: an vigilantiam atque iustitiam: quarum altera imposito sibi tanto munere congregauit tam multiplices commearus, altera æqualitatem per omnes seruauit? Nam de magnanimitate quid loquar? quod venditus à fratribus in seruitutem non retulit iniuriam, sed famem depulit: Quid de suauitate qua dilecti fratris præsentiam pia fraude quæsivit, quem simulato per elegantiam furto reum statuit rapinæ, vt obsidem teneret gratiæ? Vnde merito ei à patre dicitur: Filius ampliatu meus Ioseph, filius meus ampliatu, zelotes filius meus, filius meus adolescentior. Adiuuet te deus meus, & benedicat te benedictione cœli à summo, benedictione terræ habētis omnia propter benedictiones patris tui & matris tuæ. Præualuit super benedictiones motium manentiū, & desideria collū æternorum. Et in Deuteronomio: Qui visus est, inquit, in rubo, veniat super caput Ioseph, & super verticem ipsius, honorificus inter fratres suos primitiuus: tauri decus eius, cornua vnicornis cornua ipsius. In ipsis gentes ventilabit simul vsque ad extremum terræ ipsi decem milia Effraim, & ipsi milia Manasses.

A qualis meriti viro consilium sit requirendum, Introducuntur Paulus & Ioseph. CAPVT XVII.

Talis itaque debet esse qui consilium alteri det, D vt seipsum formam aliis præbeat ad exemplum bonorum operum, in doctrina, in integritate, in grauitate: vt sit eius sermo salubris atque irreprensibilis, consilium vtile, vita honesta, sententia decora. Talis erat Paulus, qui consilium dabat virginibus, magisterium sacerdotibus, vt primum seipsum præberet nobis formam ad imitandum. Ideo & humiliari sciebat, sicut sciuit & Ioseph, qui summo ortus patriarcharum genere, non dignatus degenerem seruitutē, exhibebat eam obsequiis, illustrabat virtutibus. Sciuit humiliari, qui & venditores & emptorem passus est, & Dominum appellabat eum. Audi humiliantem se: Si Dominus meus præter me nihil scit in domo sua, & omnia quæcumque habet, dedit in manus meas, neque subtractum est à me quicquam præter te, quæ vxor illius es, quomodo faciam verbum malum hoc, & peccabo coram Domino? Plena vox humilitatis, plena castimonia. Humilitatis, quia Domino deferebat honorificentiam, quia referebat gratiam. Plena quoque castimonia, quia turpi flagitio contaminari, graue peccatum putabat: Talis igitur debet esse consiliarius, qui nihil nebulosum habeat, nihil fallax, nihil fabulosum, nihil simulatum quod vitam eius ac mores refellat, nihil improbum ac maleuolum, quod auertat consulentes. Alia sunt enim quæ fugiuntur, alia quæ contemnuntur. Fugimus ea quæ possunt nocere, quæ maliciose possunt in noxam serpere: vt si is qui consulitur, dubia sit fide, & pecunia auidus, vt possit precio mutari, si iniuriosus, hic fugitur ac de-

clinatur. Qui verò voluptarius, intemperans, & si alienus à fraude, tamen avarus & cupidior lucri turpis, hic contemnitur. Quod enim specimen industria, quem fructum laboris edere potest, quam recipere animo curam ac sollicitudinem, qui se torpori dederit atque ignauia? Ideo boni viri consilij dicit: Ego autem didici, in quibus sum sufficiens esse. Sciebat enim omnium malorum radicem esse auaritiam, & ideo suo contentus erat, alienum non requirebat. Satis mihi, inquit, est, quod habeo, siue parum siue plurimum habeam, mihi plurimum est. Expressius aliquid dicendum videtur. Signato verbo vsus est. Sufficit mihi, inquit, in quo sum: id est, nec deest, nec superfluit. Non deest, quia nihil quero amplius. Non superfluit, quia non soli mihi habeo, sed pluribus. Hoc de pecunia. Cæterum de omnibus dici potest, quia sufficiebant illi præsentia: hoc est, non honorem maiorem, non obsequia vberiora desiderabat, non gloria immodicæ cupidus, aut gratiam indebitè quærebat, sed debiti finem certaminis, patiens laboris, securus meriti præstolabatur. Scio, inquit, & humiliari. Non ergo indocta humilitas, sed quæ habeat sui modestiam & scientiam, laudi datur. Est enim humilitas formidinis, est & imperitiæ atque ignorantia. Ideo & scriptura ait: Et humiles spiritu saluabit. Præclare ergo dixit: Scio & humiliari, id est, quo in loco, qua moderatione, quo fine, in quo officio, in quo munere. Nesciuit Pharisæus humiliari, ideo deiectus est: sciuit publicanus, ideo iustificatus est. Sciebat & abundare Paulus, qui animum habebat diuitem, & si thesaurum diuitis non habebat, Sciebat abundare, quia non quærebat datum in pecunia, sed requirebat fructum in gratia. Possimus & sic intelligere, quia sciebat abundare, qui poterat dicere: Os nostrum patet ad vos & Corinthiis, cor nostrum dilatatum est. In omnibus erat imbutus, & saturari & esurire. Beatus qui sciebat saturari in Christo. Non ergo illa corporalis, sed spiritalis est saturitas, quam operatur scientia. Et merito scientia opus est, quia non in pane solo viuunt homines, sed in omni verbo Dei. Ergo qui sic sciebat saturari & sic esurire, sciebat vt semper noua quæreret, esurire & sitire Dominum. Sciebat esurire, qui sciebat, quia esurientes maducabūt: sciebat & poterat abundare, qui nihil habebat & possidebat omnia.

Quod mali consilij saepe fiant in ruinam, Introducitur Roboam consilio iuuenum deceptus. CAP. XVIII.

Egregiè itaque viros alicui præsidentes muniti commendat iustitia, e contra iniquitas destituit atque impugnat. Exemplo nobis est scriptura quæ dicit: Cum populus Israel post mortem Salomonis rogasset filium eius Roboam, vt releuaret ceruices eorum à seruitute dura, & paterni imperij temperaret austeritatem, illum spreto senili consilio de suggestionem adolescentium responsum dedisse huiusmodi, quod & onus adiceret super patris iugum, & leuiores grauioribus suppliciis mutaret. Quo responso exasperati populi responderunt: Non est nobis portio cum Dauid, neque hereditas in filiis Iesse. Reuertere vnusquisque in tabernacula tua Israel, quoniam hic homo neque in principem, neque

in ducem erit nobis. Itaque desertus a populo ac destitutus, vix duarum tribuum propter David meritum habere potuit societatem.

Iustitia & benevolentia & affabilitate non fucata plurimos posse conciliari. CAPVT XIX.

Clarere ergo quoniam & equitas imperia confirmet, & iniustitia dissoluat. Nam quomodo potest malicia regnum possidere, quae ne vnam quidem priuatam potest regere familiam? Summa igitur benignitate opus est, vt non solum publica gubernacula, sed etiam priuata iura tueamur. Plurimum iuuat benevolentia, quae omnes studet beneficiis amplecti, deuincire officiis, oppignerare gratia. Affabilitatem quoque sermone diximus, ad conciliandam gratiam valere plurimum. Sed hanc volumus esse synceram ac sobriam sine vlla adulatione, ne simplicitatem ac puritatem alloquij dedecet sermonis adulatio. Forma enim esse debemus ceteris, non solum in opere, sed etiam in sermone, in castitate, ac fide. Quales haberi volumus, tales simus: & qualem affectum habemus, talem aperiamus. Neque dicamus in corde nostro verbum iniquum, quod abscondi putemus silentio ab eo qui audit in occulto dicta, qui occulta facit, & cognoscit secreta viscerum, qui sensum visceribus infudit. Ergo tanquam sub oculis constituti iudicis, quicquid gerimus, in luce positum putemus, vt omnibus manifestetur.

Ad commendationes hominum plurimum valere si probatis adherent: Exempla de patribus: & dispares etiam etate, vita delectari similitudine: Exemplum ponitur de Petro & Ioanne. CAPVT XX.

Plurimum itaque prodest vnicuique bonis iungi. Adolescentibus quoque vtile, vt claros & sapientes viros sequantur: quoniam qui congregatur sapientibus, sapiens est: qui autem cohaeret imprudentibus, imprudens agnoscitur. Et ad instructionem itaque plurimum proficit, & ad probitatis testimonium. Ostendunt enim adolescentis eorum se imitatores esse, quibus adhaerint: & ea conualescit opinio, quod ab his viuendi acceperint similitudinem cum quibus conuersandi hauserint cupiditatem. Inde tantus Iesus Naue, quod cum non solum erudiuit ad legis scientiam Moysi copula, verum etiam sanctificauit ad gratiam. Vnicuique cum in eius tabernaculo diuina resplenderet praesentia, & videretur maiestas Domini, solus erat in tabernaculo Iesus Naue. Moyses cum Deo loquebatur: Iesus pariter nube sacra tegebatur. Presbyteri & populus deorsum stabant: Iesus cum Moyse ad accipiendam legem ascendebat. Omnis populus intra castra erat: Iesus extra castra in tabernaculo testimonij. Cum columna nubis descenderet, & loqueretur cum Moyse, quasi fidus astabat minister. Nec exibat de tabernaculo iuuenis, cum seniores longe positi diuina trepidarent miracula. Vbiq; igitur inter admiranda opera & reuerenda secreta sancto Moyse indiuiduus adhaerebat. Vnde factum est, vt qui fuerat socius conuersationis, fieret successor potestatis. Merito vir huiusmodi euasit, vt sisteret fluminum cursus, dice-

Prover. 13.

Dent. 31.

Iosue. 10.

ret: Stet sol, & staret Sol quasi eius spectator victoriae, nocte differret, diem produceret: & quod Moyse negatum est, solus eligeretur, vt populum introduceret in terram lepromissionis. Magnus vir fidei miraculis, magnus triumphis. Illius augustiora opera, huius prosperiora. Vterque igitur diuina subnixus gratia, vltra humanam processit conditionem. Ille mari, hic caelo imperauit. Pulchra itaque copula seniorum atque adolescentium. Alij testimonio, alij solatio sunt, alij magisterio, alij delectationi. Omitto quod Abrahae sit Loth adolescentulus etiam proficiscenti, ne forte hoc propinquitatis magis fuisse existimetur, & necessariae potius quam voluntariae adiunctionis. Quid de Helia atque Helisaeo loquamur? Licet enim non expresse Helisaeum iuuenem scriptura significauerit, aduertimus tamen & colligimus iuniorem fuisse. In Actibus Apostolorum Barnabas Marcum assumpsit, Paulus Silan, Paulus Timotheum, Paulus Titum. Sed illis superioribus videmus diuisa officia, vt senioris consilio praevalerent, iuniores ministerio. Plerumque etiam virtutibus pares, dispares aetate, sui delectantur copula, sicut delectantur Petrus & Ioannes. Nam adolescentem legitimus in euangelio Ioannem & sua voce, licet meritis & sapientia nulli fuerit seniorum secundus. Erat enim in eo senectus venerabilis morum, & cana prudentia. Vita enim immaculata, bonae senectutis stipendium est.

De laude miseracionis & hospitalitatis, & malo prodigalitatis & inanis fauoris, & hoc maxime in sacerdotibus reprehenditur, qui omnia ornate & ordinate agere debent. CAPVT XXI.

Adiuuat hoc quoque ad profectum bonae existimationis, si de potestis manibus eripias inopem, de morte damnatum eruas, quantum sine perturbatione fieri potest, ne videamur iactantiae magis causa facere, quam misericordiae, & grauiora inferre vulnera, dum leuioribus mederi desideramus. Iam si oppressum opibus potentis, & factione magis quam sceleris sui precio grauatam liberaueris, egregie conualescit opinionis testimonium. Commendat plerosque etiam hospitalitas. Est enim publica species humanitatis, vt peregrinus hospitio non egeat, suscipiatur officiose, pateat aduenienti ianua. Valde id decorum totius est orbis existimatione, peregrinos cum honore suscipere, non deesse mensae hospitalitatis gratiam, occurrere officiis liberalitatis, explorare aduentus hospitem. Quod Abrahae laudi est datum, qui ante ianuam suam speculabatur, ne forte praeteriret peregrinus aliquis, & diligenter praetendebat excubias vt occurreret, vt praeniret, vt rogaret, ne transiret hospes, dicens: Domine, si inueni gratiam ante te, ne praeterieris pueri tui. Et ideo pro hospitalitatis mercede fructum posteritatis recepit. Loth quoque nepos eius, non solum genere, sed etiam virtute proximus, propter hospitalitatis affectum, Sodomitana a se suisque supplicia detorsit. Decet igitur hospitalem esse, benignum, iustum, non alieni cupidum, imò de suo iure cedentem potius aliqua si fuerit lacesitus, quam aliena iura pulsantem: fugitantem litium, abhorrentem a iurgiis, redimen-

Genes. 18.

Genes. 19.

redimentem concordiam & tranquillitatis gratiam. Si quidem de suo iure virum bonum aliquid relaxare, non solum liberalitatis, sed plerumque etiam commoditatis est. Primum dispendio litis carere, non mediocre est lucrum. Deinde accedit ad fructum quo augetur amicitia, ex qua oriuntur plurimae commoditates, quae contententi aliquo in tempore postea fructuosae sint. In officiis autem hospitalibus omnibus quidem humanitas impartienda est, iustis autem vberior deferenda honorificentia. Quicumque enim iustum receperit in nomine iusti, mercedem iusti accipiet, vt Dominus pronuntiauit. Tanta autem est apud Deum hospitalitatis gratia, vt ne potius quidem aequae frigide praemii remunerationis immunis sit. Vides quia Abrahā Deū recepit hospitio dū hospites quaerit? Vides quia Loth angelos suscepit? Qui scis an & tu cum suscipis hospitem, suscipias Christum? Licet in hospite sit Christus, quia Christus in paupere est, sicut ipse ait: In carcere eram, & venistis ad me: nudus eram, & operuistis me. Suaue est igitur non pecunia, sed gratiae studere. Verum hoc malum iam dudum humanis influxit mētibus, vt pecunia honoris sit, & animi hominum diuitiarum admiratione capiatur. Inde se immergit avaritia, veluti quaedam bonorum ariditas officiorum, vt homines damnū putent, quicquid praeter morem impenditur. Sed etiam in hoc aduersus avaritiam, ne quod afferre possit impedimentum, prospexit scriptura venerabilis, dicens: Quia melior est hospitalitas cum vberibus. Et infra: Melior est panis in suauitate cum pace. Non enim prodigos nos docet esse scriptura, sed liberales. Largitatis enim duo sunt genera. Vnum liberalitatis, alterū prodigae effusionis. Liberale est hospitio suscipere, nudum vestire, redimere captiuos, non habentes, sumptum iuuare. Prodigum est, sumptuosius affluere conuiujs, & vino plurimo. Vnde legisti: Prodigum est vinum, & contumeliosa ebrietas, Prodigum est popularis fauoris gratia exinanire proprias opes. Quod faciunt qui ludis circensibus vel etiam theatralibus & muneribus gladiatoris, vel etiam venationibus patrimonium dilapidant suum, vt vincant superiorum celebritates, cum totum illud sit inane quod agunt. Quandoquidem etiam bonorum operum sumptibus immoderatum esse non deceat. Pulchra liberalitas erga ipsos quoque pauperes mensuram tenere, vt abunde pluribus, non conciliandi fauoris gratia vltra modum fluere. Quicquid ex affectu puro ac sincero promitur, hoc est decorum, non superfluas adificationes aggredi, nec praetermittere necessarias. Et maxime sacerdoti hoc conuenit, ornare Dei templum decore congruo, vt etiam hoc cultu aula Domini resplendeat, impensas misericordiae conuenientes frequentare, quantum oporteat largiri peregrinis, non superflua, sed competentia: non redundantia, sed congrua humanitati, ne sumptu pauperum aliena sibi quaerat gratiam, ne restrictiorem erga clericos aut indulgentiorem se praebet. Alterum enim inhumanum, alterum prodigum, si aut sumptus desit necessitati eorum, quos a sordidis negociationis aucupijs retrahere debeas, aut voluptatis superfluat.

Math. 10.

Math. 25.

Prover. 15.

Prover. 20.

De modo inter remissionem & seueritatem conseruando, & quod simulata remissio grauiores aliquando causas adueniat, exemplum de Absalon. CAPVT XXII.

Quinctiam verborum ipsorum & praceptorum esse mensuram conuenit, ne aut nimia remissio videatur, aut nimia seueritas. Plerique enim remissores malunt esse, vt videatur boni. Sed nihil simulatum & fictum verae virtutis esse certum est, quin etiam diuturnum esse non solet. In principio vernat in processu tanquam flosculus dissipatur & soluitur, quod autem verum ac sincerum alta radice fundatur. Et vt exemplis assertiones nostras probemus (quoniae quae simulata sunt diuturna esse non possunt, sed tanquam ad tempus virentia cito decidunt) ex ea familia ex qua nobis plurima ad virtutis profectum exempla accersiuimus, vnum simulationis & fraudis proferamus testimonium. Absalon erat David regis filius, decore insignis, egregius forma, praestans iuuenta, ita vt vir talis in Israel non reperiretur, a vestigio pedis vsque ad verticem immaculatus. Is fecit sibi currus, & equos, & viros quinquaginta, qui praercurrerent ante eum. Surgebat diluculo, & stabat ante portam in via: & si quem aduertisset regis iudicia quaerentem, accedebat ad eum, dicens: Ex qua quietate es tu? Respondit ille: Ex vna tribu sum de tribubus Israel seruus tuus. Referebat Absalon: Verba tua bona sunt & directa: & qui te audiat non est tibi datus a rege. Quis constituet me iudicem? Et quisquis ad me veniet, cuiuscumque fuerit iudicium necessarium, iustificabo illum. Talibus delinibat singulos sermonibus. Et cum accederent adorare eum, extendens manus suas, apprehendebat atque osculabatur eos. Sic conuertit in se corda omnium, dum blanditiae huiusmodi intimorum tangunt viscerum sensum. Sed delicati isti & ambitiosi elegerunt honorabilia & grata ad tempus & iocunda. Vbi autem parua processit dilatio, quam prudens omnium propheta paulisper cedendo interponendam putauit, non potuerunt tolerare ac sustinere. Denique non dubitans de victoria David, commendabat filium dimicaturis, vt ei parcerent. Ideoque nec praelio interesse maluit, ne vel referre arma parricidae, licet videretur, sed tamen filio. Liqueat igitur ea esse perpetua ac solida, quae vera sunt, & quae syncere potius quam dolo congregantur. Ea vero quae simulatione, atque assentatione parta sunt, non posse diu perseverare.

Quod pecunia redempti non diu fidem custodiant, quia quos semel pecunia redemeris, semper se remissione & adulatione putant redimendos. CAP. XXIII.

Vis igitur vel illos qui pecunia ad obedientiam redimuntur, vel eos qui assentatione inuitantur, fidos sibi arbitretur? Nam & illi frequenter se vendere volunt, & isti imperia dura ferre non possunt. Leui assentatiuncula facile capiuntur: si pertrinxeris verbo, immurmurant, deserunt, infestis abeunt, indignantes relinquunt, imperare malunt quam obedire. Quasi obnoxios beneficio, subiectos sibi debere esse existimant, quos praepositos sibi habere debeant. Quis igitur sibi fideles putet, quos vel

2. Reg. 18.

* filio.

adulatione sibi obligandos crediderit? Nam & ille qui pecuniam acceperit, vilem se & despectum iudicat, nisi saepe redimatur, itaque frequenter expectat precium suum: & ille qui obsecratione ambitus videtur, vult semper rogati.

Bonis tantum artibus ad honores nitendum, maxime ecclesiasticos, nec inferiores ordines simulatis virtutibus episcopoderogare, nec item episcopum clero esse inuidum, sed iustum in omnibus, maxime in iudicando.

CAPVT XXIII.

ERgo bonis artibus & sincero proposito nitendum ad honorem arbitror, & maxime ecclesiasticum: vt neque resupina arrogantia, vel remissa negligentia sit, neque turpis affectatio, & indecora ambitio. Ad omnia abundat animi directa simplicitas, satisque seipsa commendat. In ipso vero munere neque seueritatem esse duram conuenit, nec nimiam remissionem: ne aut potestatem exercere, aut susceptum officium nequaquam implere videamur. Enitendum quoque vt beneficiis atque officiis obligemus plurimos, & collatam referuemus gratiam: ne iure beneficij fiant immemores, qui se grauiter laesos dolent. Saepe enim vsu venit, vt quos gratia foueris vel aliquo superiore cumulaueris gradu, auertas, si indigne aliquem eis preponendum iudices. Sed & sacerdotem beneficiis suis vel iudiciis fauere conuenit, vt aequitatem custodiat, & presbytero vel ministro deferre vt parati. Neque eos, qui semel probati sunt, arrogantes esse oportet, sed magis tanquam memores gratiae, humilitatem tenere: neque offendi sacerdotem, si aut presbyter, aut minister, aut quisquam de clero, aut misericordia, aut ieiunio, aut integritate, aut doctrina, aut lectione existimationem accumulet suam. Gratia enim ecclesiae, laus doctoris est: bonum opus alicuius predicari, ita tamen si nullo studio fiat iactantiae. Laudent enim vnumquemque proximorum labia, & non os suum, & commendent opera non studia sua. Caeterum si quis non obediat episcopo, extollere atque exaltare sese desiderans, obumbrare merita episcopi simulata affectatione doctrinae, aut humilitatis, aut misericordiae, is a vero deuius superbit: Quoniam veritatis ea est regula, vt nihil facias commendandi tui causa, quo minor alius fiat: neque si quid boni habeas, id ad deformationem alterius & vituperationem exerceas. Non defendas improbum, & sancta indigno committenda arbitreris: neque iterum vrgeas & impugnes, cuius crimen non deprehederis. Nam cum in omnibus iniustitia cito offendat, tum maxime in ecclesia, vbi aequitate esse oportet, vbi aequalitatem haberi decet, vt nihil sibi potetior plus vindicet, nihil vsurpet ditior. Siue enim pauper, siue diues, in Christo vnum sunt: nihil sanctior plus sibi arroget. Ipsum enim par est esse humiliorem. Sed nec personam alterius accipiamus in iudicio, gratia absit, causam merita decernant. Nihil sic opinionem, imò fidem grauat, quam si in iudicando potentiori dones causam inferioris, vel pauperem innocentem arguas, diuitem excuses reum culpae. Pronum quippe est genus hominum fauere honoratoribus, ne laesos se putent, ne victi dolcant. Sed primum si

Prover. 27.

Jacob. 2.

offensam vereris, non recipias iudicium: si sacerdos es, aut si quisquam alius, non lacesas. Licet tibi flere in negotio dumtaxat pecuniario, quanquam sit constantiae adesse aequitati. In causa autem Dei, vbi communionis periculum est, etiam dissimulare, peccatum est non leue.

Fauores & beneficia plus pauperibus quam diuitibus eroganda, quia de eo quod diues forte dedignatur, pauper maximam tibi habet gratiam: & quod beneficia non sola fiant pecunia.

CAPVT XXV.

VID autem tibi prodest fauere diuiti? An quia scitius amantem remuneret? His enim fauemus frequentius, a quibus referenda vicem speramus gratiae. Sed eo magis infirmo & inopi nos studere conuenit, quia pro eo qui non habet, remunerationem speramus a Domino Iesu: qui sub specie conuiuij generalem virtutis edidit formam, vt his potius nostra conferamus beneficia qui nobis ea non possunt repraesentare, dicens, ad conuiuium atque epulas non eos qui diuites sunt, sed pauperes inuitandos. Diuites enim rogari videntur, vt ipsi quoque nobis reddant conuiuium. Pauperes (quia non habent quod restituant) cum acceperint, remuneratorem nobis faciunt Dominum, qui se pro paupere obligandum obtulit. Ad ipsum quoque seculi vsum collatio beneficij facta in pauperes magis quam in locupletes, plus iuuat: quia diues dedignatur beneficium, & pudet eum debitorem esse gratiae. Quinetiam id quod collatum est sibi, meritis suis erogatur, quod vel vt debitum acceperit, vel ideo datum sit, eo quod is qui dedit, reddendum sibi a diuite vberius existimauerit. Ita in accipiendo beneficio, eo ipso quod acceperint diuites, dedisse se magis quam acceperint existimant. Pauper vero & si non habet vnde reddat pecuniam, refert gratiam. In quo certum est, quod plus reddat quam acceperit. Pecunia enim nummo soluitur, gratia nunquam exinanitur. Reddendo vacuatur pecunia, gratia autem & habendo soluitur, & soluendo retinetur. Deinde quod diues refugit, pauper fatetur, quod sit obligatus debito, sibi que subuentum, non honori suo delatum putat: donatos sibi arbitratu filios, vitam redditam, seruatum familiam. Quanto igitur melius, apud bonos, quam apud ingratos locare beneficium? Vnde Dominus ad discipulos ait: Nolite possidere aurum, neque argentum, neque pecuniam, qua velut falce, pullulantem in pectoribus humanis succidit auaritiam. Petrus quoque claudus (qui ex vtero matris suae portabatur) ait: Argentum & aurum non habeo, sed quod habeo do tibi: In nomine Iesu Christi Nazareni, surge & ambula. Itaque pecuniam non dedit, sanitatem dedit. Quanto melius est salutem habere sine pecunia, quam pecuniam sine salute. Surrexit claudus, quod non sperabat: pecuniam non accepit, quam sperabat. Sed haec vix in sanctis Domini reperuntur, vt diuitiae contemptui sint.

De malo auaritia, exempla de Balaam, & Acham, & Dalila.

CAPVT XXVI.

CAeterum ita incubuerunt mores hominum ad admirationem diuitiarum, vt nemo nisi diues honore

Luc. 14.

Math. 10.

Actuum 3.

1sf. 6. & 7.

Num. 22.

Iudicum. 14.

Ibidem 16.

*ad alios f.

honore dignus putetur. Neque hic recens vsus, sed iam dudum, quod peius est inoleuit hoc vitium humanis mentibus. Siquidem cum Hierico magna ciuitas tubarum sacerdotum sono corruisset, & Iesus Naue potiretur victoria, cognouit infirmatam esse virtutem populi per auaritiam, atque auri cupiditatem. Nam cum de spoliis vrbs incensa, sustulisset Acham vestem auream, & ducenta argenti didrachmata, & linguam auream, oblatu Domino negare non potuit, sed prodidit furtum. Verus igitur & antiqua auaritia est, quae cum ipsis diuinae legis ceperit oraculis, imò propter ipsam reprimendam lex Dei data est. Propter auaritiam Balac putauit Balaam praemii posse tentari, vt malediceret populum patrum: & vicisset auaritia, nisi Dominus a maledicto eum abstinere vetuisset. Et propter auaritiam precipitatus Acham, in exitium deduxerat totam plebem parentum. Itaque Iesus Naue, qui potuit solè sistere ne procederet, auaritia hominum non potuit sistere ne serperet. Ad vocem eius sol steterit, auaritia non steterit. Sole itaque stante confecit Iesus triumphum, auaritia autem procedente, penè amisit victoriam. Quid? fortissimum omnium Samson, nonne Dalila mulieris auaritia decepit? Itaque ille qui rugientem leonem manibus discepit suis, qui vincis & alienigenis traditus, sine vilo adiutore solus dissolutis vinculis, mille ex his peremit viros, qui funes intextos nervis velut mollia sparti fila dirupit, is super genua mulieris inflexa ciruice truncatus inuicti criminis ornatum, praerogatiuam suae virtutis amisit. Influxit pecunia in gremium mulieris, & a viro discessit gratia. Feralis igitur auaritia, illecebrosa pecunia, quae habentes contaminat, non habentes non iuuat. Esto tamen vt aliquando adiuuet pecunia, inferiorem tamen & ipsum desiderantem. Quid ad eum, qui non desiderat, qui non requirit, qui auxilio eius non indiget, studio non fleatur? Quid * vt alius sit ille copiosior qui habet? Numquid, idcirco honestior quia habet quo honestas plerumque amittitur, quia habet quod custodiat, magis quam quod possideat? Illud enim possidemus quo vtimur: quod autem ultra vsum est, non vti que habet possessionis fructum, sed custodiae periculum.

De benignitate, & quod excommunicatio tardius sit excoranda.

CAP. XXVII.

AD summam nouimus quod pecuniae contemptus iustitiae forma sit: & ideo auaritiam declinare debemus, & omni studio intendere, ne quid faciamus vnumquam aduersus iustitiam, sed in omnibus gestis & operibus custodiamus eam. Si volumus commendare nos Deo, charitatem habeamus, vnanimes simus, humilitatem sequamur, alter alterum existimantes superiorem sibi. Haec est enim humilitas, si nihil sibi quis arroget, sed inferiorem se esse existimet. Episcopus vt membris suis vtatur clericis, & maxime ministris qui sunt verè filij: quem cuique viderit aptum muneri, ei deputet. Cum dolore amputatur etiam quae putruit pars corporis, & diu tractatur si potest sanari medicamentis: si non potest, tunc a medico bono abscinditur. Sic episcopi affectus boni est, vt optet sanare infirmos, serpentina au-

ferre vlcera, adurere aliqua, non abscindere, postremo quod sanari non potest, cum dolore abscindere. Vnde pulcherrimum illud praecipuum magis eminet, vt cogitemus non quae nostra sunt, sed quae aliorum. Hoc enim modo nihil erit, quod vel irati nostro indulgeamus affectui, vel fauentes nostrae plus iusto tribuamus aliquid voluntati.

Philipp. 2.

De bono compassionis, & quod sacris ecclesiarum thesauris non sit parcendum tempore necessitatis, exempli causa inducitur Laurentius & ipse Ambrosius.

CAP. XXVIII.

HOC maximum incituum misericordiae, vt compatiamur alienis calamitatibus, necessitates aliorum quantum possumus iuuemus, & plus interdum quam possumus. Melius est enim pro misericordia causas praestare, vel inuidiam perpeti, quam praetendere inclementiam: vt nos aliquando in inuidiam incidimus, qui confregerimus vasa mystica, vt captiuos redimeremus: quod Arrianis displicere poterat, nec tam factum displicere, quam vt esset quod in nobis reprehenderent. Quis autem est tam durus, vt captiuos redimeremus: quod Arrianis displicere poterat, nec tam factum displicere, quam vt esset quod in nobis reprehenderent. Quis autem est tam durus, immittis, ferreus, cui displiceat quod homo redimitur a morte, femina ab impuritatibus Barbarorum, quae grauior morte sunt: adolescentulae, vel pueruli, vel infantes ab idolorum cotagiis, quibus mortis metu inquinabantur? Quam causam nos etsi non sine ratione aliqua gessimus, tamen ita in populo profecuti sumus, vt confiteremur, multoque fuisse commodius astrueremus, vt animas Domino quam aurum seruauerimus. Qui enim sine auro misit apostolos, & ecclesias sine auro congregauit, Ecclesia quae re habeat aurum, habet, non vt seruet, sed vt erogat, & subueniat in necessitatibus. Quid opus custodire quod nihil adiuuat? An ignoramus quantum auri atque argenti de templo Domini Assyrij sustulerint? Nonne melius constat sacerdos propter alimoniam pauperum, si alia subsidia desint, quam sacrilegium contaminata asportet hostis? Nonne dicturus est Dominus: Cur passus es tot inopes fame emori? Et certè habebas aurum, vt ministrasses alimoniam. Cur tot captiui deducti in commercium sunt, nec redempti? Cur tot ab hoste occisi sunt? Melius fuerat, vt vasa viuentium seruare, quam metallorum. His non posset responsum referri. Quid enim diceret? Timui ne templo Dei ornatus deesset? Responderet: Aurum sacramenta non quaerunt: neque auro placent, quae auro non emuntur. Ornatus sacramentorum, redemptio captiuorum est. Et verè illa sunt vasa preciosa, quae redimunt animas a morte. Ille verus thesaurus est Domini, qui operatur quod sanguis eius operatus est. Tunc vas dominici sanguinis agnosco, cum in vitroque videro redemptionem, vt calix ab hoste redimat, quos sanguis a peccato redemit. Quam pulchrum vt cum agmina captiuorum ab ecclesia redimuntur, dicatur: Hos Christus redemit: Ecce aurum quod probari potest, ecce aurum vile, ecce aurum Christi quod a morte liberat, ecce aurum quod redimitur pudicitia, seruatur castitas. Hos ergo malui vobis liberos tradere, quam aurum seruare. Hic numerus captiuorum, hic ordo praestantior est, quam species poculorum. Huic muneri proficere debuit aurum redemptoris, vt redimeret periclitantes.

Ecclesia quae re habeat aurum.

Sacramentorum ornatus.

Thesaurus Domini.

Agnosco infusum auro sanguinem Christi, non solum irrutilasse, verum etiam diuinæ operationis impressisse virtutem redemptionis munere. Tale autem sanctus martyr Laurætius Domino referuauit, à quo cum quærerentur thesauri ecclesiæ, promisit demonstraturum se. Sequenti die pauperes duxit. Interrogatus ubi essent thesauri quos promiserat, ostendit pauperes, dicens: Hi sunt thesauri ecclesiæ: & verè thesauri, in quibus Christus est, in quibus Christi fides est. Denique Apostolus ait: Habemus thesaurum in vasis fictilibus. Quos meliores thesauros habet Christus, quàm eos in quibus se esse dixit? Sic enim scriptum est: Esuriui, & dedistis mihi manducare: sitiui, & dedistis mihi bibere: hospes eram, & collegistis me. Et infra: Quod enim vni horum fecistis, mihi fecistis. Quos meliores Iesus habet thesauros, quàm eos in quibus amat videri? Hos thesauros demonstrauit Laurentius, & vicit, quòd nec persecutor potuit auferre. Itaque Iochim qui aurum in obsidione seruabat, nec dispensabat alimoniam comparandam: & aurum vidit diripi, & se in captiuitatem perducì. Laurentius qui aurum ecclesiæ maluit erogare pauperibus, quàm persecutori referuare, pro singulari interpretationis viuacitate sacram martyrii accepit coronam. Numquid dictum est sancto Laurentio: Non debuisti erogare thesauros ecclesiæ, vasa sacramentorum vendere? Opus est, vt quis fide sincera & perspicaci prouidentia munus hoc impleat. Sanè si in sua aliquis deriuat emolumenta, crimen est: Sin verò pauperibus erogat, captiuum redimit, misericordia est. Nemo enim potest dicere, cur pauper viuuit? Nemo potest queri, quia captiuus redemptus fuit. Nemo potest accusare, quia templum Dei aedificatum est. Nemo potest indignari, quia humanis fidelium reliquiis spacia laxata sunt. Nemo potest dolere, quia in sepulturis Christianorum, requies defunctorum est. In his tribus generibus vasa ecclesiæ etiam iniuncta infringere, conflare, vendere licet. Opus est vt de ecclesia mystici poculi forma nõ exeat, ne ad vltus nefarios sacri calicis ministeriũ transferatur. Ideo intra ecclesiam primum quæsitã sunt vasa quæ iniuncta non essent: deinde cõminuta, postremò cõflata, per minutas erogationes dispensata egentibus, captiuorum quoque precibus profecerunt. Quod si defunt noua, & quæ nequam iniuncta videantur: in huiusmodi vsus, quos supra diximus, arbitror omnia piè posse conuertri.

Deposita viduarum, imò omnium fidelium in ecclesia cum sui etiam periculo conseruanda. Exemplum de Onia & Heliodoro, & seipso, & Ticinensi episcopo.
CAPVT XXIX.

Illud sanè diligenter tuendum est, vt deposita viduarum intemerata maneat, sine vlla seruetur offensione: nec solum viduarum, sed etiam omnium. Fides enim exhibenda omnibus, sed maior est viduarum causa & pupillorum. Denique hoc solo viduarum nomine (sicut in libris Machabæorum legitur) commendatum templo omne seruatum est. Nam cum indicium factum esset pecuniarum, quas in templo Hierosolymis maximas reperiri posse Simon nefarius Antiocho regi prodidit, missus in Hierusa-

lem Heliodorus, ad templum venit, & summo sacerdoti aperuit indicij inuidiam, & aduentus sui causam. Tunc sacerdos deposita esse dixit viduarum victualia & pupillorum, quædam autem Hircani Tobia viri sancti: eaque demonstrauit, Argenti talia quadringenta erant, auri verò ducenta. Quæ cum Heliodorus ereptum ire vellet, & regis vindicare commodis, sacerdotes ante altare iactauerunt se, induti sacerdotales stolas, & Deum viuum qui depositis legem dederat, sistentes inuocabant custodem se præceptorum præstare suorum. Vultus verò & color summi sacerdotis immutatus, declarabat dolorem animi, & mæris intentam sollicitudinem. Flebant omnes, quod in contemptum locus venturus foret, si nec in Dei templo tuta fidei seruetur custodia: accinctæque mulieres pectus, & clausæ virgines pulsabant ianuas, ad muros alij currebant, per fenestras alij prospectabant, omnes ad cœlũ tendebant manus, orantes, vt suis Dominus adesset legibus. Heliodorus autem nec his territus, quod intenderat, vrgebat, & satellitibus suis ærarium seperat, cum subito apparuit illi terribilis eques armis præfulgens aureis: equus autem eius erat insigni ornatus opertorio. Alij quoque duo iuuenes apparuerunt in virtute incluta, decore grato, cum splendore gloriæ, speciosi amictu, qui circum steterunt eum, & vtraque ex parte flagellabant sacrilegum, sine vlla intermissione continuo verberare. Quid multa? Circumfusus caligine in terram concidit, & euidenti diuinæ operationis indicio examinatus iacebat, nec vlla spes in eo residere salutis. Oborta est lætitia metuentibus, metus superbis, deiectique ex amicis Heliodori quidam rogabant Oniam vt vitam posceret ei, quoniam supremum gerebat spiritum. Rogante itaque sacerdote summo, iidem iuuenes iterum Heliodoro apparuerunt, iisdem amicti vestibus, & dixerunt ad eum: Onie summo sacerdoti gratias age: propter quem tibi vita est reddita. Tu autem expertus flagella dei, vade & nuncia tuis omnibus, quantum cognoueris templi religionem, & Dei potestatem. His dictis nõ comparuerunt. Heliodorus itaque recepto spiritu, hostiam Domino obtulit, Oniæ sacerdoti gratias egit, & cum exercitu ad regem reuertitur, dicens: Si quem habes hostem, aut insidiatorem rerum tuarum, illum eum dirige, & flagellatum recipies eum. Seruanda est igitur filij depositis fides, adhibenda diligentia. Egregiè hinc vestri enitescit ministerium, si suscepta impressio potentis quam vel vidua vel orphanum tolerare non queant, ecclesiæ subsidio cohibeatur, si ostendatis plus apud vos mandatum Domini, quàm diuitis valere gratiam. Meministis ipsi quotiens aduersus regales impetus pro viduarum, imò omnium depositis certamen subierimus. Commune hoc vobiscum mihi, recens exemplum ecclesiæ Ticinensis proferam, quæ viduæ depositum quod susceperat, amittere periclitabatur. Interpellante enim eo qui sibi illud imperiali rescripto vindicare cupiebat, clerici non tenebant auctoritatem, honorati quoque & intercessores dati, non posse præceptis imperatoris obuiari ferebant. Legebatur rescripti forma, directio Magistri officiorum statuta. Agens in rebus impigebat. Quid plura? Traditum erat. Tamè communicato mecum consilio, obsecit sanctus

Theauri ecclesie pauperes.
2. Cor. 4.
Matth. 25.

4. Reg. 25.
2. Paral. 36.

Vasa ecclesie infringenda sunt tribus generibus.

2. Mach. 3.

sanctus episcopus ea conclauia, ad quæ translatum A illud depositum viduæ cognouerat. Quod ubi non potuit auferri, receptum sub chirographo est. Postea iterum flagitabatur ex chirographo: Præceptum imperator iterauerat, vt ipse per semetipsum nos conueniret. Negatum est, & exposita diuinæ legis auctoritate, & serie lectionis, & Heliodori periculo, vix tandem, rationem imperator accepit. Post etiam tentata fuerat obreptio, sed præuenit sanctus episcopus vt redderet viduæ quod acceperat. Fides interim salua est, oppressio nõ est formidini, quia iam res non fides periclitatur.

Qui fugiendi, & qui sint in bono zelandi.
CAPVT XXX.

Filij fugite improbos, caute inuidos. Inter improbum & inuidum hoc interest: Improbus suo delectatur bono, inuidus torquetur alieno. Ille diligit mala, hic bona odit: vt propè tolerabilior sit, qui sibi vult bene, quàm qui malè omnibus. Filij ante factum cogitate: & eum diutius cogitaueritis, tunc

1. Tim. 5.

facite quod probatis. Laudabilis mors cum occasio datur, rapienda est illico. Dilata gloria fugit, nec facile comprehenditur. Fidem diligite, quoniam per fidem & deuotionem Iofias magnum sibi ab vniuersis amorem acquisiuit: quoniam celebravit pascha Domini, cum esset annorum decem & octo, quem admodum nemo ante eum. Zelo itaque vt vicis superiores, ita & vos filij zelum Dei sumite, Exquirat vos Dei zelus & deuoret, vt vnusquisque vestrum dicat: Exquisiuit me zelus domus tuæ. Apostolus Christi zelotes dictus est. Quid de Apostolo dico? Ipse Dominus ait, Zelus domus tuæ comedit me. Sit ergo inter vos Dei zelus, non iste humanus quem inuidia generat: Sit inter vos pax, quæ super omnem sensum est. Amate vos inuicem. Nihil charitate dulcius, nihil pace gratius. Et vos ipsi scitis, quod præcæteris vos semper dilexi & diligo: Quasi vnus patris filij, coaluistis in affectum germanitatis. Quæ bona sunt tenete, & Deus pacis & dilectionis erit vobiscum in Domino Iesu, cui est honor, gloria, magnificentia, potestas, cum spiritu sancto in secula seculorum, Amen.

4. Reg. 22.
2. Paral. 35.
3. Esdras 1.

Ioan. 2.

Psal. 68.

Philip. 4.

FINIS.

Capitula libri tertij Officiorum.

- Quod sancti & in quiete maxima operentur et mira ostenditur ex Moysse & Helisæo. Cap. I.
- Honestum & utile apud Christianos vnum esse, qui non commoda temporalia sequimur, sed æterna. Cap. II.
- De calumnia reprimenda, & beneficentia cunctis exhibenda. Exemplum de harmonia membrorum, quæ singula singulis obsequuntur. Cap. III.
- Alienis incommodis nostra lucra non querenda. Cap. IIII.
- Nihil à sapientibus nisi quod honestum sit expetendum, & honestati salutem quoque postponendam, in quo Dauid maximè commendatur, & Ioannes. Cap. V.
- Famis tempore subueniendum, nec auarè partis incubandum, vel precia captanda. Exempla de Ioseph, et diuite auaro in euangelio. Cap. VI.
- Peregrinos tempore famis urbe non arcendos: quòd non solum inhonestum, sed et inutile, præpositis comprobatur exemplis. Cap. VII.
- Honestatem saluti quoque prælatam à Deo comprobari. Exempla de Iosue & Caleb et cæteris exploratoribus. Cap. VIII.
- Fraudes & turpia lucra clericos maximè dedecere, & omnes honestatem Dauid & Nabuthæ imitari debere. Cap. IX.
- Vitia virtutibus obliterari, & perfidis etiam ac fraudulentis fidem oportere custodiri: quòd Iosue Gabao-nitis intimatur exhibuisse. Cap. X.
- Auaros & fraudulentos interdum cupitis fraudari, semper autem apud Deum malevolentia reatu obnoxios teneri. Fabula de quodam Syracusano, et paradigma de Doech Idumæo, & Anania. C. XI.
- De malo temerarij iuramenti, paradigma de Herode et Lepte: & quòd filia eius sponte sua die condicta reuersa, fidem illorum præcellat Pythagoræorum, qui se vades inuicem dederunt. Cap. XII.
- Quantum periculum Iudith honestatis intuitu subierit. Cap. XIII.
- Quòd semper honestatem sequatur utilitas, quòd licet apud homines aliter sæpe contingere videatur, apud Deum tamen perpetuo ita esse comprobatur multis exemplis. Cap. XIII.
- Laus honestatis, magnanimitate Hester, & fide Ionathæ commendatur et Abimelech. Cap. XV.
- De moderamine amicitie conseruanda, clauditur volumen. Cap. XVI.

DIVI AMBROSII EPISCOPI

MEDIOLANENSIS OFFICIORVM

LIBER TERTIVS.

Quod sancti & in quiete maxima operentur & mira, ostenditur ex Moyse & Heliseo.

CAPVT I.

AVTD propheta docuit nos tanquam in ampla domo deambulare in corde nostro, & conuersari cum eo tanquam cum bono contubernali: vt ipse sibi diceret, & loqueretur secum, vt est illud: Dixi custodiã vias meas. Salomon quoque filius eius ait: Bibe aquam de tuis vasis, & de puteorum tuorum fontibus, hoc est, tuo consilio vtere. Aqua enim alta, consilium in corde viri. Nemo, inquit, alienus particeps sit tibi, fons aquæ tuæ sit tibi proprius: & iocundare cum tua vxore, quæ est tibi à iuuentute. Ceruus amicitia, & pullus gratiarum confabulatur tecum. Non ergo primus Scipio sciuit solus non esse, cum solus esset: nec minus negociosus, cum ociosus esset. Sciuit ante ipsum Moyses, qui cum taceret, clamabat: cum ociosus staret, praeliabatur: nec solum praeliabatur, sed etiam de hostibus quos non contigerat, triumphabat. Adeo ociosus, vt manus eius alij sustinerent: nec minus quam cæteri negociosus, qui ociosis manibus expugnabat hostem, quem non poterat vincere qui dimicabant. Ergo Moyses & in silentio loquebatur, & in ocio operabatur. Cuius autem maiora negocia, quam huius oicia, qui quadraginta diebus positus in monte, totam legem complexus est, & in illa solitudine qui cum eo loquebatur non desinit? Vnde & Dauid ait: Audiam quid loquatur in me Deus. Et quantum plus est, sicum aliquo Deus loquatur, quam ipse secum? Transibant apostoli, & ymbra eorum curabat infirmos. Tangentur vestimenta eorum, & sanitas deferebatur. Sermonem locutus est Helias, & pluuia stetit, nec cecidit super terram tribus annis, & sex mensibus. Iterum locutus est, & hydria farinae non defecit, & vas olei toto famis diuturnæ tempore non est exinanitum. Et quoniam plerosque delectant bellica: Quid est prestantius magnis exercitus lacertis, an suis meritis confecisse praelium? Sedebat Heliseus in vno loco, & rex Syriae magnam belli molem inferebat populo patrum, diuersisque consiliorum acerbabat fraudibus, & circumuenire insidiis moliebatur, sed omnes eius apparatus propheta deprehendebat, & vigore mentis per gratiam Dei vbique præsens, cogitationes hostium suis annunciabat, & monebat quibus canerent locis. Quod vbi regi Syriae manifestatum est, misso exercitu clausit prophetam. Orauit Heliseus, & omnes illos cæcitate percuti fecit, & captiuos intrare Samariam, qui venerant obsidere eum. Conferamus hoc ocium cum aliorum ocio. Allij enim quiescendi causa abducere animum à negotiis solent, & à conuentu cœtûque hominû subtrahere sese, aut ruris petere secretum, captare agrorum solitudines, aut intra urbem vacare animo, indulgere quieti & tranquillitati. Heliseus autem, aut

Psal. 38.

Prouer. 5.

Exod. 17.

Ibidem 24.

Psal. 48.

Actuum 5.

3. Reg. 17.

4. Reg. 6.

4. Reg. 2.

in solitudine Iordanem transitu suo diuidit, vt pars defluat posterior, superior autem in fontem recurat: aut in Carmelo resoluta difficultate generandi, inopina sterilem cõceptione fœcundat, aut resuscitat mortuos, aut ciborum temperat amaritudines, & facit farinae admixtione dulcescere: aut decem panibus distributis reliquias colligit plebe saturata: ferrum securis excussum, & in fluuij Iordanis mersum profundo, misso in aquas ligno facit supernatare: aut emundatione leprosum, aut siccitatem imbribus, aut famem mutat fœcunditate. Quando ergo iustus solus est, qui cum Deo semper est? Quando solitarius est, qui nũquam separatur à Christo? Quis nos, inquit, separabit à dilectione Christi? Confido quia neque mors, neque vita, neque angelus. Quando autem feriat a negotio, qui numquam feriat a merito, quo consummatur negocium? Quibus autem locis circumscribitur, cui totus mundus diuitiarum possessio est? Qua æstimatione definitur, qui numquam opinione comprehenditur? Etenim quasi ignoratur & cognoscitur, quasi moritur & ecce viuuit, quasi tristis & semper lætior: vt egenus & largus, vt qui nihil habeat, & possideat omnia. Nihil enim spectat vir iustus, nisi quod constans & honestum est. Et ideo etiam si alij videatur pauper, sibi diues est, qui non eorum que caduca, sed eorum que aeterna sunt, æstimatione censetur.

Ibidem 6.

Ibidem 5.

Rom. 8.

2. Cor. 6.

Honestum & vile apud Christianos vnum esse, qui non commoda temporalia sequimur, sed aeterna.

CAPVT II.

ET quoniam de duobus superioribus locis diximus, in quibus honestum illud & vile tractauimus, sequitur vtrum honestatem & vilitatem inter se comparare debeamus, & querere quid sit sequendum. Sicut enim supra tractauimus, vtrũ honestum illud an turpe esset, & secundo loco, vtrum vile an inutile: similiter hoc loco, vtrum honestum sit an vile, nonnulli requirendum putant. Nos autem monemus, ne hæc inter se velut compugnancia inducere videamur, quæ iam supra vnum esse ostendimus: nec honestũ esse posse nisi quod vile, nec vile, nisi quod honestum: quia non sequimur sapientiam carnis, apud quam vtilitas pecuniaria istius commoditatis pluris habetur, sed sapientiam quæ ex Deo est, apud quam ea quæ in hoc seculo magna æstimantur, pro detrimento habentur. Hoc enim catorthoma quod perfectum & absolutum officium est, à vero virtutis fonte proficiscitur. Cui secundum est cõmune officium, quod ipso sermone significatur, non esse ardua virtutis ac singularis, quod potest plurimis esse commune. Nam pecuniæ compendia captare, familiare multis: elegantiori conuiuio & suauioribus delectari epulis vitatum est. Ieiunare autem & continentem esse paucorum est: & alieni cupidum non esse, rarum. Contra autem detrahere

velle

velle alteri & non esse contentum suo. Nam in hoc cum plerisque consortium est. Alia igitur prima, alia media officia. Prima cum paucis, media cum pluribus. Denique in iisdem verbis frequenter discretio est. Aliter enim bonũ Deum dicimus, aliter hominem: aliter iustum Deum appellamus, aliter hominem. Similiter & sapientem Deum aliter dicimus, aliter hominem. Quod & in euangelio docetur: Estote ergo vos perfecti, sicut & pater vester qui in caelis est, perfectus est. Ipsum Paulum lego perfectũ & non perfectum. Nam cum dixisset: Non quod iam acceperim, aut iam perfectus sum, sequar autem sic vt comprehendam, statim subiicit: Quicumque ergo perfecti sumus. Duplex est enim forma perfectionis: alia medius, alia plenos numeros habens. Alia hæc, alia ibi. Alia secundũ hominis possibilitatẽ, alia secundum perfectionem futuram. Deus autem iustus per omnia, sapiens super omnia, perfectus in omnibus. Inter ipsos quoque homines distantia est. Aliter Daniel sapiens, de quo dictũ est. Quis Daniele sapientior aliter alij sapientes. Aliter Salomõ, qui repletus est sapientia super omnem sapientiam antiquorum, & super omnes sapientes Ægypti. Aliud est enim communiter sapere, aliud sapere perfectẽ, Qui communiter sapit, pro temporalibus sapit, pro se sapit, vt alteri aliquid detrahat, & sibi adiugat. Qui perfectẽ sapit, nescit sua spectare commoda, sed ad illud quod æternum est, quod decorum atque honestum toto affectu intendit, quærens non quod sibi vile est, sed quod omnibus. Itaque hæc sit formula, vt inter duo illa honestum atque vile errare nequeamus: eò quod iustus nihil alteri detrahendũ putet, nec alterius incommodo suum commodum augeri velit. Hanc formam tibi præscribit Apostolus dicens: Omnia licent, sed non omnia expediunt. Omnia licent, sed nõ omnia ædificant. Nemo quod suũ est quærat, sed quod alterius. Hoc est, nemo cõmodum suum quærat, sed alterius: nemo honorem suum quærat, sed alterius. Vnde & alibi dicit: Alter alterum existimantes superiorem sibi, non quæ sua sunt singuli cogitantes, sed quæ aliorum. Nemo etiã suam gratiam quærat, nemo suam laudem, sed alterius. Quod euidenter etiam in Prouerbiis declaratum esse aduertimus, dicente sancto per Salomonem spiritu: Fili si sapiens fueris, tibi sapiens eris & proximis: si autem malus euaseris, solus hauries mala. Sapiens enim aliis consulit sicut iustus, quando quidem consors sui est vtriusque forma virtutis. De calumnia reprimenda, & beneficentia cunctis exhibenda. Exemplum de harmonia membrorum, quæ singula singulis obsequuntur.

CAP. III.

Matth. 5.

Philip. 3.

Ezechiel. 28. 3. Reg. 4.

Philip. 2.

1. Cor. 10.

Philip. 2.

Ibidem.

omnia largitur omnibus, & diuersos in vsum omnium animantium fructus ministrat. Inde appellata humanitas, specialis & domestica virtus hominis, que consortem adiuuet. Ipsa te doceat forma tui corporis, membrorumque vsus. Nunquid membrum tuũ alterius membri officia sibi vendicat, vt oculus officium oris, aut os oculi officium sibi vendicet, aut manus pedum ministerium, aut pes manu? Quinetiam ipsa manus dextra ac sinistra dispartita habet officia pleraque, vt si vsum commutes vtriusque, aduersum naturam sit, priusque totum hominem exuas, quam membrorum tuorum ministeria conuertas, si aut de sinistra cibum suggeras, aut de dextera fungaris ministerio sinistra, vt reliquias ciborum abluas: nisi forte poscat necessitas. Finge hanc & da oculo virtutem, vt possit detrahere sensum capiti, auditum auribus, menti cogitationes, odoratum naribus, ori saporem, & sibi conseruat, nõne omnem statum dissolues naturam? Vnde pulchre Apostolus ait: Si totum corpus oculus, vbi auditus? si totum auditus, vbi odoratus? Omnes ergo vnum corpus sumus & diuersa membra, sed omnia corpori necessaria. Nõ enim potest membrum membro dicere, non es mihi necessarium: quinetiam ipsa quæ videntur infirmiora membra esse, multo magis necessaria sunt, & maiorem plerunque tuendi se requirunt sollicitudinem. Et si quid dolet membrum vnum, compatiuntur ei membra omnia. Vnde quàm graue est vt detrahamus aliquid ei, cui nos compati oportet: & cui debemus consortium ministerij, ei fraudi & noxæ sumus? Hæc utique lex naturæ est, quæ nos ad omnem stringit humanitatem, vt alter alteri tanquam vnus partes corporis inuicem deferamus. Nec detrahendum quicquam putemus, cum contra naturæ legem sit, non iuuare. Sic enim nascimur vt consentiant membra membris, & alterum alteri adhæreat, & obsequatur sibi mutuo ministerio. Quod si vnum desit officio suo, impediatur & cætera: vt si eruat oculum manus, nõne sibi operis sui vsum negauit? Si pedem vulneret, quantorum sibi actuum profectum inuiderit? Et quãto grauius est totum hominem quàm vnũ membrum detrahi? Iam si in vno membro totum corpus violatur, utique in vno homine communitio totius humanitatis soluitur, violatur natura generis humani, & sanctæ ecclesiæ congregatio, quæ in vnum connexum corpus atque compactum vnitate fidei & charitatis assurgit. Christus quoque Dominus qui pro vniuersis mortuus est, mercedẽ sanguinis sui euacuatam dolebit. Quid quod etiam ipsa lex Domini hanc formã tenendam edocet, vt nihil alteri detrahas tui cõmodi seruandi gratia, cum dicit: Non transferas terminos antiquos, quos statuerunt patres tui, cum vitulum errantem fratris tui reducendũ præcipit, cum furem mori iubet, cum vendat mercenariũ debita mercede fraudari, cum pecuniã sine vsuris reddendã censet? Subuenire enim non habenti humanitatis est, duritiẽ autem plus extorquere quàm dederis. Etenim si ideo in ops auxilio tuo eguit, quia non habuit vnde de suo redderet, nõne impium est, si sub humanitatis simulatione amplius ab eo poscas? qui non habebat vnde minus solueret? Absolutis igitur, alteri debitorem,

1. Corin. 12.

Exod. 23. Dent. 21.

Tob. 4.

Y

S. Ambr. tom. 5.

Salmo. 36.

vt condemnes tibi: & hanc humanitatem vocas, vbi est iniquitatis auctio. Hoc præstamus cæteris animantibus, quod alia genera animantium conferre aliquid nesciunt. Feræ autem eripiunt, homines tribuunt. Vnde & Psalmista ait: Iustus miseretur & tribuit. Sunt tamen quibus & feræ cõferant. Siquidem collatione sobolem suam nutriunt, & aues cibo suo pullos satiant suos: homini autem soli tributum est, vt omnes tanquam suos pascat. Debetur illud ipso naturæ iure. Quod si nõ licet nõ dare, quomodo detrahere licet? Nec ipsæ leges nos docent, quæ ea quæ detracta sunt alicui cum iniuria personæ, aut rei ipsius cumulo, restitui iubent: quo furem a detrahendo, aut pœna deterreant, aut multa reuocent. Pone tamẽ quod aliquis possit aut pœnam non timere, aut multetẽ illudere. Nunquid dignum est vt aliqui alteri detrahant? Seruile hoc vitium, & familiare vltimæ conditioni, adeo contra naturam, vt inopia magis hoc extorquere videatur, quàm natura suadere. Seruorum tamen occulta furta, diuitũ rapinæ publica. Quid autem tam contra naturam, quàm violare alterum tui commodi causa, cum pro omnibus excubandum, subeundas molestias, suscipiendum laborem naturalis effectus persuadear, & gloriosum vnicuique ducatur, si periculis propriis quærat vniuersorum tranquillitatem: multo quæ sibi vnusquisque arbitretur gratius excidia patrie repulisse, quàm propriæ pericula: præstantiũque esse existimet, quod operam suam patrie impenderit, quàm si in ocio positus trãquillam vitam voluptatum copis sanctus egisset?

Alienis incommodis, nostra lucra non querenda.
CAP. IIII.

Hinc igitur colligitur, quod homo qui secundũ naturæ formatus est directionem, vt obediat ei, nocere non possit alteri. Quod si cui noceat, naturã violet: neque tantum esse commodi quod adipisci sese putet, quãtum incomodi quod ex eo sibi accidat. Quæ enim pœna grauior, quàm interioris vultus cõscientiæ? Quod seuerius iudiciũ quàm domesticum, quo vnusquisque sibi est reus, seque ipse arguit quod iniuriam fratri indignè fecerit? Quod nõ mediocriter scriptura cõdẽnat, dicens: Ex ore stultorum beculus contumeliæ. Stultitię igitur condẽnatur, qui cõtumeliã facit. Nõne hoc magis fugiendum, quàm mors, quàm dispẽdium, quàm inopia, quàm exilium, quàm debilitatis dolor? Quis enim vitium corporis, aut patrimonij damnium non leuius ducat vitio animi, & existimationis dispẽdio? Liqueat igitur id expetendum & tenendũ omnibus, quod eadem singulorum sit vtilitas, quæ sit vniuersorum, nihilque iudicandum vtile, nisi quod in commune proficit. Quomodo enim potest vni prodesse, quod inutile sit omnibus? Mihi certè non videtur, qui inutilis est omnibus, sibi vtilis esse posse. Etenim si vna lex naturæ omnibus, vna vtiq; vtilitas vniuersorum. Quod si vna vtilitas vniuersorum, ad consulendum vtiq; omnibus naturæ lege constringimur. Non est ergo eius qui consultum velit alteri secundum naturam, nocere ei aduersus legem naturæ. Etenim si hi qui stadio currunt, ita ferun-

1. Corin. 9.

tur præceptis informati atque instrui, vt vnusquisque celeritate nõ fraude contendat, cursuque quãtum potest ad victoriam properet, supplantare autem alterum aut manu deiicere non aufit: quanto magis in hoc cursu vitæ istius, sine fraude alterius & circumscriptione quærenda nobis victoria est? Querunt aliqui, si sapiens in naufragio positus insipienti naufrago tabulam extorquere possit, vtrum debeat. Mihi quidem, & si præstabilius communi videatur vsui, sapientem de naufragio quàm insipientem euadere: tamen non videtur quod vir Christianus, & iustus, & sapiens quærere sibi vitam aliena morte debeat, vt pote qui etiam si in latrone armatum incidat, ferientem referre non possit: ne dum salutem defendit, pietatem contamine. De quo in euangelij libris aperta & euidentis sententia est: Reconde gladium tuum. Omnis enim qui gladio percusserit, gladio ferietur. Quis latro detestabilior, quàm persecutor qui venerat vt Christum occideret? Sed noluit se Christum persecutorum defendi vulnere, qui voluit suo vulnere omnes sanare. Cur enim te potior altero iudices, cum viri sit Christiani præferre sibi alterum, nihil sibi arrogare, nullum sibi honorem assumere, non vindicare meriti sui precium? Denique cur non tuum tollerare potius incommodum, quàm alienum commodum diripere afluẽcas? Quid tam aduersus naturam, quàm non esse contentum eo quod habeas, aliena quærere, ambire turpiter? Nam si honestas secundum naturam (omnia enim fecit Deus bona valde) turpitudine vtiq; contraria est. Non potest ergo honestati conuenire & turpitudini, cum hæc inter se discreta naturæ lege sint.

Matth. 26.

Gen. 1.

Nihil a sapientibus nisi quod honestum sit expetendum, & honestati salutem quoque postponendam: In quo David maximè commendatur.
CAP. V.

Sed iam vt etiam in hoc libro ponamus fastigiũ, in quo velut in fine disputationis nostræ dirigamus sententiam, vt nihil expetendũ sit, nisi quod honestũ. Nihil nanque agit sapiens nisi quod honestum sit, nisi quod cũ sinceritate sine fraude sit: neque quicquã facit, in quo se crimine quoquã obliget, etiã si latere possit. Sibi enim est reus priusquã ceteris, nec tã pudẽda apud eũ publicatio flagitij, quã conscientia est. Quod non fictis fabulis, vt Philosophi disputant, sed verissimis iustorum virorum exemplis docere possumus. Non igitur ego simulabo terræ hiatum, quæ magnis quibusdam dissiluerit soluta imbribus, in quem descendisse Gyges, atque ibi fabularem illum equum aeneũ offendisse à Platone inducitur, qui in lateribus suis fores haberet: quas vbi aperuit, animaduertisse anulum aureum in digito mortui hominis, cuius illi exanime corpus iaceret, auriq; avarum sustulisse anulum. Sed cum se ad pastores recepisset regio, de quorum ipse numero foret, casu quodam, quod palam eius anuli ad palmam conuerterat, ipse omnes videbat, atque à nullo videbatur: deinde cum in locum suum reuocasset anulum, videbatur ab hominibus. Cuius solers factus miraculi, per anuli opportunitatem reginæ stupro potitus, necem regi intulit, ceterisque interem-

1. Tim. 1.

1. Reg. 26.

* Potuisset.

interemptis quos necandos putauerat, ne sibi impedimento forent, Lydia regnum adeptus est. Da, inquit, hunc anulum sapienti, vt beneficio eius possit latere, cum deliquerit. Non minus fugiet peccatorum contagium, quàm si non possit latere. Non enim latebra sapienti spes impunitatis, sed innocentia est. Denique lex non iusto est posita, sed iniusto: quia iustus legem habet mentis suæ, & aequitatis ac iustitiæ suæ normam. Ideoque non terrore pœnæ reuocatur à culpa, sed honestatis regula. Ergo vt ad propositum redcamus, non fabulosa pro veris, sed vera pro fabulosis exempla proferamus. Quid enim mihi opus est fingere hiatum terræ, equum aeneum, anulumque aureum in digito defuncti repertũ: cuius anuli tanta sit vis, vt pro arbitrio suo qui cum sit indutus, appareat cum velit: cum autem nolit, conspectui se præsentium subtrahat, vt præsens nõ possit videri? Nempe eõ tendit istud, vtrum sapiens etiã si isto vtatur anulo, quo possit propria flagitia celare & regnum assequi, nolit ne peccare, & grauius ducat sceleris contagiũ, pœnarum doloribus: an verò spe impunitatis vtatur ad perpetrandũ scelus. Quid, inquam, mihi opus est sigmento anuli, cum possim docere ex rebus gestis, quod vir sapiens cum sibi in peccato non solum latendum, sed etiam regnandũ videret, si peccatum admitteret, cõtra autẽ periculũ salutis cerneret, si declinaret flagitium: eligeret tamen magis salutis periculũ vt vacaret flagitio, quàm flagitium quo sibi regnum pararet? Denique David cum fugeret à facie regis Saul, cum eum rex cũ tribus milibus virorum electorum ad inferendam necẽ in deserto quæreret, ingressus in castra regis, cum dormientem offendisset, non solum ipse nõ percussit, sed etiam protexit, ne ab alio qui simul ingressus fuerat, perimeretur. Nam cum diceret ei Abisai: Cõeludit hodie Dominus inimicum tuum in manibus tuis, & nunc occidam eum: respondit: Non confundas illum, quoniam quis iniiciet manum suam in Christum Domini, & purus erit? Et addidit: Vituit Dominus, quia nisi Dominus percusserit illum, aut nisi hora illius venerit vt moriatur, vel in pugna descenderit, & apponatur mihi, non sit à Domino iniicere manum meam in Christum Domini. Itaque non permisit necari eum, sed solum lanceam, quæ erat ad caput eius, & lenticulam tulit aquæ, dormientibus cunctis. Egressus de castris transfuit in cacumen montis, & coarguere cepit stipatores regio, & præcipuè principem militiæ Abner, quod nequam fidem custodiam regi & Domino suo adhiberet. Denique demonstraret, vbi esset lancea regis, vel lenticula quæ erat ad caput eius. Et appellatus à rege lanceam reddidit: & Dominus, inquit, restituat vnicuique iustitias suas, & fidem suam: sicut tradidit te Dominus in manus meas, & nolui iniicere manum meam in Christum Domini. Et cum hoc diceret, timebat tamen insidias eius, & fugit, sedem exilio mutans. Nec tamen salutem prætulit innocentia, cum iam secundo facultate sibi tributa regis necandi * noluisset vti occasionis beneficio, quæ & securitatem salutis metuenti, & regnum offerebat exuli. Vbi opus fuit Ioanni Gygæo anulo, qui si tacuisset, non esset occisus ab Harode: Præstare hoc illi potuit silentium suum, vt & videre-

atur & non occideretur. Sed quia non solui peccare se propter salutis defensionem passus non est, sed ne alienum quidem peccatum ferre ac perpeti potuit, ideo in se causam necis excitauit. Certe hoc negare non possunt potuisse fieri vt taceret, qui de illo Gyge negant potuisse fieri vt anuli beneficio absconderetur. Sed fabula, & si vim non habet veritatis, hanc tamen rationem habet: vt si possit celare se vir iustus, tamen ita peccatum declinet, quasi celare non possit: nec personam suam indutus anulum, sed vitam suam Christum indutus abscondat, sicut Apostolus ait: Quia vita nostra abscondita est cum Christo in Deo. Nemo ergo hic fulgere quærat, nemo sibi arroget, nemo se iactet. Nolebat se Christus hic cognosci, nolebat prædicari in euangelio nomẽ suũ cum in terris versaretur, venit vt late-ret seculum hoc. Ergo & nos simili modo abscondamus vitam nostram Christi exemplo, fugiamus iactantiam, prædicari non expetamus. Melius est híc esse in humilitate, ibi in gloria. Cum, inquit, Christus apparuerit, tunc & vos cum illo apparebitis in gloria.

Colos. 3.

Ibidem.

Famis tempore subueniendum, nec avaritiam incumbendũ, vel precia captanda. Exempla de Ioseph, & diuite avaro in euangelio.
CAP. VI.

Non vincat igitur honestatẽ vtilitas, sed honestas vtilitatem. Hanc dico vtilitatem, quæ æstimatur secundum vulgi opinionem, mortificetur auaritia, moriatur concupiscentia. Sanctus in negotiationem introisse se negat: quia preciorum captare incrementa, non simplicitatis, sed veritatis est. Et alius ait: Captans precia frumẽti, maledictus in plebe est. Definita est sententia, nihil disputationi relin-quens, quale controuersiarum genus solet discendi esse, cum alius aleget agriculturã laudabilem apud omnes haberi, fructus terræ simplices esse triplos, plus qui seminauerit, eũ probatiorem fore, vberiores redditus industria non fraudari, negligentiam magis & incuriam ruris inculti reprehendi solere. Araui, inquit, studiosus, vberius seminavi, diligentius excolui, bono collegi prouentu, sollicitius recondi, seruavi fideliter, prouidẽ custodiui. Nunc in tempore famis vendo, subuenio esurientibus, vendo frumentum non alienum, sed meum, non plus quàm cæteri, imo etiam minori precio. Quid híc fraudis est, cum multi possent periclitari si non haberent quod emerent. Num industria in crimen vocatur? Num diligentia reprehenditur? Num prouidentia vituperatur? Fortasse dicat: Et Ioseph frumenta in abundantia collegit, in caritate vendidit. Num carius aliquis emere compellitur? Num vis adhibetur emptori? Omnibus deferatur emendi copia, nulli irrogatur iniuria. His igitur quãtum cuiusque fert ingenium disputatis, exurgit alius, dicens: Bona quidem agricultura, quæ fructus ministrat omnibus, quæ simplici industria accumulat terrarum fecunditatem, nihil doli, nihil fraudis interserens. Denique siquid vitij fuerit, plus dispendij est: quia si bene aliquis seuerit, melius metet: & si syncerum tritici granũ seminauerit, puriorẽ ac synceram messem colliget. Fœcunda terra multiplicatum reddit quod acceperat, fidelis ager fœneratos solet restituere prouetus. De redditibus igitur vberis

Prover. 11.

glebæ expectare debes tui mercedem laboris, de fertilitate pinguis soli iusta sperare compendia. Cur ad fraudem conuertis naturæ industriam & indulgentiam? Cur inuides vsibus hominū publicos partus? Cur populis minuis abundantiam? Cur affectas inopiam? Cur optari facis à pauperibus sterilitatem? Cùm enim non sentiant beneficia fecunditatis, te auctionante precium, te condente frumentum, optant potius nihil nasci, quàm te de fame publica negociari. Ambis frumentorum indigentiam, alimentorum penuriam, vberis soli partus ingemiscis, fles publicam fertilitatem, horrea frugum plena deploras, exploras quādo sterilior prouentus sit, quādo exilior partus: votis tuis gaudes arrisisse maledictum, vt nihil vsquam nasceretur. Tunc messem tuam venisse lætaris, tunc tibi de omnium miseria congeris opes, & hanc tu industriam vocas, hæc diligentiam nominas, quæ qualiditatis versutia, quæ astutia fraudis est: & hoc tu remedium vocas, quod est commentum nequitiae. Latrocinium hoc an fœnus appellem? Captantur tanquam latrocinij tempora, quibus in viscera hominum durus insidiator obrepas. Augetur precium tanquam forte cumulatam fœnoris, quo periculum capitis aceruatur. Tibi condita frugis multiplicatur vlura, tu frumentum quasi fœnator occultas, quasi venditor auctionaris. Quid imprecaris malè omnibus, quia maior futura sit fames, quasi nihil frugum superfit, quasi infœcundior annus sequatur? Lucrum tuum, damnū publicū est. Ioseph sanctus omnibus aperuit horrea, non clausit: nec precia captauit annonæ, sed perenne subsidium collocauit: nihil sibi acquisiuit, sed quemadmodum fames etiam in posterum vinceretur, prouida ordinatione disposuit. Legisti quemadmodum hunc frumentarij precij captatorem exponat in euangelio Dominus Iesus, cuius possessio diuites fructus attulit, & ille quasi egens dicebat. Quid faciam? non habeo quod congregem. Destruam horrea mea, & maiora faciam: cum scire non posset, vtrum sequenti nocte anima sua ab eo repeteretur. Nesciebat quid faceret, quasi ei alimēta deessēt, herbat ambiguo. Nō capiebant horrea annonam, & ille se egere credebat. Rectè igitur Salomō: Qui cōtinet, inquit, frumentum, relinquet illud nationibus, non hæredibus: quoniam auaritiæ emolumentum ad successorum iura non peruenit. Quod non legitimè acquiritur, quasi ventis quibusdam ita extraneis diripientibus dissipatur. Et addidit: Captans annonam maledictus in plebe est, benedictio autē in capite eius qui participat. Vides ergo quod largitorem frumenti esse deceat, non precij captatorē. Non est igitur ista vtilitas, in qua plus honestati detrahitur, quàm vtilitati adiungitur.

Isaia 12.

Prover. 11.

Peregrinos tempore famis vrbe non arcendos, quod non solum inhonestum, sed & inutile propositis cōprobatur exēplis.
CAP. VII.

Sed & illi qui peregrinos vrbe prohibent, nequam probandi: expellere eo tempore quo deberēt iuuare, separare à commerciis communis partitis, suos omnibus partus negare, inita iam confortia viuendi auerruncare: cum quibus fuerint com-

* Auocare.

munia iura, cum his nolle in tempore necessitatis subsidia partiri? Feræ non expellunt feras, & homo excludit hominem? Feræ ac bestiae communem putant omnibus victum, quem terra ministrat. Ille etiā conformem sui generis adiuuant: homo impugnat, qui nihil à se alienū debet credere quicquid humani est. Quanto ille rectius, qui cùm iam prouecta processisset ætate, & famem toleraret ciuitas, atque (vt in talibus solet) peterent vulgo, vt peregrini vrbe prohiberentur, præfecturæ vrbanae curam cæteris maiorem sustinens, conuocauit honoratos, & locupletiores viros poposcit vt in medium confulerent, dicens: Quam immane esset peregrinos eiici, quam hominem exueret, qui cibum morienti negaret. Canes ante mensam impastos esse non patimur, & homines extrudimus? Quam inutile quoque tot pulos mundo perire, quos dira conficeret tabes: quantos vrbi suæ perire, qui solerent adiuuēto esse, vel in cōferendis subsidiis, vel in celebrandis commerciis, neminem fame aliena iuuari: protrahere vt plurimum diem posse, non inopiam repellere: imò tot cultoribus extinctis, tot agricolis occidentibus, occasura in perpetuum subsidia frumentaria. Hos igitur excludimus, qui victum nobis inferre consueverunt? Hos nolumus in tempore necessitatis pascere, qui nos omni ætate pauperunt? Quanta sunt quæ ab ipsis nobis hoc ipso tempore ministrantur? Non in solo pane viuit homo. Nostra illic familia, plerique etiam nostri parentes sunt. Reddamus quod accepimus. Sed veremur, ne cumulemus inopiam. Primum omnium misericordia nunquam destituitur, sed adiuuatur. Deinde subsidia annonæ quæ his impartienda sunt, collatione redimamus, reparemus auro. Nūquid his deficientibus, non alij nobis redimendi cultores videntur? Quanto vilius est pascere quàm emere cultores? Vbi etiam repares? Vbi inuenias quem reformes? Adde: si inuenias quem ignarum, & alieni vsus: numero possis substituere, non cultui. Quid plura? Collato auro, coacta frumenta sunt. Ita nec abundantiam vrbis minuit, & peregrinis alimoniam subministrat. Quarta hoc commedationis apud Deum fuit sanctissimo seni? Quantæ apud homines gloriæ? Hic magnus verè probatus, qui verè potuit imperatori dicere, demonstans prouinciæ totius pulos: Hos tibi omnes referuavi, hi viuunt beneficio tui senatus, hos tua curia iam morti abstulit. Quanto hoc vtilius, quàm illud quod proximè Romæ factum est, eiectos esse vrbe amplissima, qui iam plurimum illic ætatem transegerant, stentes cum filiis abiisse, quibus velut ciuibus amoliendum exilium deplorarēt, interruptas complurium necessitudines, diremptas affinitates. Et certè arriserat anni fecunditas, inuectitio vrbs sola egebat frumento: potuisset iuuari, si peterent ab Italis frumentum, quorum filij expellebantur. Nihil hoc turpius excludere quasi alienum, & exigere quasi suum. Quid illum eiicis, qui de suo pascitur? Quid illū eiicis qui te pascit? Seruum retines, trudis parentem? Frumentum suscipis, nec affectum impartis? Victum extorques, nec rependis gratiam? Quam deforme hoc, quàm inutile? Quomodo enim potest vtile esse quod non decet? Quantis corporatorum subsidiis dudum Roma fraudata

Deut. 8. Matth. 4.

* vtilius.

fraudata est? Potuit & illos non amittere, & euadere famē, expectatis ventorum opportunis flatibus, & speratarum commatu nauium. Quam verò illud superius honestum atque vtile? Quid enim tam decorum atque honestum, quàm collatione locupletum iuuare egētes, ministrare victum esurientibus, nulli cibum defore? Quid tam vtile, quàm cultores agrorum referuari, non interire plebem rusticanorum? Quod honestum igitur, vtile: & quod vtile, honestum. E contra, quod inutile, indecorum: quod autem indecorum, id etiam inutile.

Honestatē saluti quoque prælatā à Deo comprobari: Exēpla de Iosue, & Caleb, & cæteris exploratoribus. CAP. VIII.

Numer. 13.

Ibidem. 14.

Quādo maiores nostri seruitio exire potuissent, nisi id nō solum turpe, sed etiā inutile credidissent, regi seruire Aegyptiorum? Iesus quoque & Caleb misi ad explorandam terram, vberem quidem terram, sed à ferocissimis inhabitari gentibus nunciauerūt. T errore belli populus infractus, recusabat terræ eius possessionem. Suadebant misi exploratores Iesus & Caleb terram esse vtilem: indecorum putabant cedere nationibus: lapidari potius eligebant, quod minabatur populus, quàm decedere de honestate. Dissuadebant alij, plebs reclamabat, diceas aduersus diras & asperas gentes bellum fore, cadendum sibi in prælio, mulieres suas & pueros direptioni futuros. Exarsit Domini indignatio, vt omnes vellet perdere, sed rogante Moyle temperauit sententiam, vt ionem distulit: satis esse perfidis supplicij iudicans, vt si parceret interim, nec percuteret incredulos, ad eam tamen terram quam recusauerant, propter incredulitatis suæ precium nō peruenirent: sed pueri & mulieres qui non immurmurauerant, vel sexu, vel ætate veniabiles caperent eius terræ promissam hæreditatem. Denique quicumque erant à vicesimo anno & supra, in deserto eorū mēbra ceciderunt, sed aliorum dilata est pœna. Qui autem ascenderunt cum Iesu, & dissuadendum putauerunt, plaga mala statim mortui sunt. Iesus verò & Caleb cum innoxia ætate vel sexu in terram promissionis intrarunt. Pars igitur melior gloriam prætulit, deterior salutem honestati. Diuina autē sententia eos probauit, qui honesta vtilibus præstare arbitrabantur. Eos verò condēnauit, apud quos ea quæ videbantur saluti potius quàm honestati accommodata, præponderabant.

Fraudes & turpia lucra clericos maximè dedecere, & omnes honestatem Danid et Nabuthæ imitari debere.
CAP. IX.

Nihil itaque deformius quàm nullum habere a morem honestatis, & vsu quodam degeneris mercaturæ quæstu sollicitari ignobili, avaro astutare corde, diebus ac noctibus inhiare in alieni detrimēta patrimonij, non eleuare animū ad honestatis nitorem, non considerare veræ laudis pulchritudinē. Hinc nascuntur aucupia quæstus hæreditatis, continentia atque grauitatis simulatione captatæ, quod abhorret à proposito Christiani viri. Omne enim quod arte elicatum, & fraude compositum est, caret

merito simplicitatis. In ipsis qui nullū ecclesiastici ordinis officiū receperint, incongrua iudicatur affectatæ ambitio hæreditatis. In supremo sine vitæ positos, suum habere iudicium, vt liberè testentur quod sentiunt, qui postea non sunt emēdaturi: cū honestum non sit compēdia aliis vel debita, vel parata auertere, cū vel sacerdotis vel ministri sit prodesse si fieri potest omnibus, obesse nemini. Denique, si non potest alteri subueniri nisi alter laudatur, commodius est neutrum iuuari, quàm grauari alterum. Ideoque in causis pecuniariis interuenire non est sacerdotis, in quibus non potest fieri quin frequenter laudatur alter qui vincitur, quoniam intercessoris beneficio se victum arbitratur. Sacerdotis est igitur nulli nocere, prodesse velle omnibus: posse autem solius est Dei. Nam in causa capitis nocere ei quē iuuare debes periclitantem, non sine peccato est graui. In causa autem pecuniæ odia quærere, insipientia est: cū pro salute hominis graues frequenter fiant molestiæ, in quo etiam periclitari gloriosum sit. Proposita igitur forma in sacerdotis officio teneatur, vt nulli noceat, ne læsenti quidem, & aliqua iniuria offensus. Bonus enim est vir qui dixit: Si reddidi retribuentibus mihi mala. Quæ enim est gloria si cum non lædimus qui nos non læserit? Sed illa virtus est, si læsus remittas. Quam honestum, quod Dauid, cum potuisset regi inimico nocere, maluit parcere? Quam etiam vtile, quia successori hoc profuit, vt discerent omnes fidem regi proprio seruare, nec vsurpare imperium, sed vereri? Itaque & honestas vtilitati prælata est, & vtilitas secuta est honestatem. Parum est quod pepercit: addidit, quod etiam in bello doluit occisum, & flebiliter deplorauit dicens: Mōtes qui estis in Gelboe, neque ros, neque pluuia cadat super vos: Montes mortis, quoniam ibi sublata est protectio potentium, protectio Saul. Non est vnctus in oleo, sed sanguine vulneratorum, & ex adipe belligerantium. Sagitta Ionathæ non est retro reuerfa, & gladius Saul non est reuersus vacuus. Saul & Ionathas speciosi & charissimi, inseparabiles in vita sua, & in morte non sunt separati. Super aquilas leuiores, super leones potentiores. Filia Israel plorat super Saul, qui vestiebat vos vestimēta cocinea cum ornamento vestro, qui imponebat aurum super vestimenta vestra. Quomodo ceciderunt potētes in media pugna? Ionathas in morte vulneratus est. Dolco in te frater Ionatha, speciosus valde. Ceciderat amor tuus in me, sicut amor mulierū. Quomodo ceciderunt potentes, & perierunt arma concupiscenda? Quæ mater vnicum sic desereret filium, quemadmodum hic desleuit inimicum? Quis gratiæ auctorem tantis prosequeretur laudibus, quantis iste profecutus est insidiatorem capitis sui? Quam piè doluit, quanto ingemuit affectu? Aruerunt mōtes prophético maledictō, & diuina vis sententiam maledictis impleuit. Itaque pro regiæ necis spectaculo pœnā clementa soluerunt. Quid verò sancto Nabuthæ, quæ fuit causa mortis, nisi honestatis contemplatio? Nam cū ab eo vineam rex posceret, pecuniam daturum se pollicēs, indecorum precium pro paterna recusauit hæreditate: maluitque morte declinare huiusmodi turpitudinem. Non mihi, inquit,

Psal. 71.

2. Reg. 17.

3. Reg. 21.

fiat à Domino, ut dem tibi hereditatē patrum meorum. Hoc est tantum mihi opprobrium non fiat: nō permittat Deus tantum extorqueri flagitium. Non utique de vitibus dicit: (neque enim de vitibus cura est Deo, neque de terreno spacio) sed de iure loquitur patrum. Potuit utique & aliam vineam de vineis regis accipere, & in amicis esse, in quo non mediocris seculi huius utilitas aestimari solet: sed quod turpe erat, iudicavit quidem non videri utile: maluitque periculum cum honestate, quam utilitatē cum opprobrio. Vulgarem utilitatem loquor, nō illam in qua etiam honestatis gratia est. Denique & ipse rex potuit extorqueri, sed impudens arbitrabatur: sed occisum doluit. Dominus quoque mulieris immanitatem, quæ honestatis immemor, turpe antetulit lucrum, congruo supplicio plectendam annunciauit. Turpis est itaque omnis fraus. Denique etiam in rebus vilibus execrabilis est staterē fallacia, & fraudulenta mensura. Si in foro rerum venalium in vltu commerciorum fraus plectitur, potest ne irreprehensibilis videri inter officia virtutū? Clamat Salomon: Pondus magnum & exiguum, & mensurę duplices, immunda sunt apud Deum. Supra quoque ait: Statera adultera, abominatio est Domino: pondus autem æquum, acceptabile est illi.

Prov. 20.

Vitia virtutibus obliterari, et perfidis ac etiam fraudulentis fidem oportere custodiri: quod Iosue Gabaonitis intimatur exhibuisse. CAP. X.

IN omnibus igitur decora est fides, iustitia grata, mensura a quitatis iocunda. Quid autē loquar de contractibus cæteris, ac maximē de coemptione prædiorum, vel transactionibus, atque pactis. Nonne honestatis formulæ sunt, dolum malum abesse: eumque cuius dolus fuerit deprehensus, duplici pœnæ obnoxium fore? Ubique igitur honestatis præponderat cōsideratio, quæ dolum excludit, fraudem eiicit. Vnde rectē generalem David propheta prompsit sententiam, dicens: Nec fecit proximo suo malum. Non solum itaque in contractibus (in quibus etiam vitia eorum quę veniunt, prodi iubentur: ac nisi intimaverit venditor, quāvis in ius emptoris transcripserit, doli actione vacuantur) sed etiā generaliter in omnibus dolus abesse debet: aperiēda simplicitas, intimanda veritas est. Veterem autem istā de dolo non iuris peritorum formulam, sed patriarcharum sententiam scriptura divina evidenter expressit in libro testamenti veteris, qui Iesu Naue inscribitur. Nam cum exisset fama per populos, siccatum esse mare in Hebræorum transitu, fluxisse aquā de petra, de celo diurnam ministrari alimoniam rot milibus populū abundantem, corruisse muros Hierico, sacro tubarum sono ictos, & vltulatu plebis arietatos. Gethæorum quoque regem victum, & suspensum in ligno vsque ad vesperam: Gabaonitarum metuentes validam manum, venerunt cum verusutia, simulantes se de terra lōginqua esse, diūque peregrinatos dirupisse calciamenta, detriuisse amictus vestium, quarum veterascentium indicia monstrarent. Causam autem tanti laboris, emerandæ pacis, & ineundæ cum Hebræis esse amicitiaē cupiditatem, & cœperunt ab Iesu Naue polcere ut secum fir-

1 Sam. 14.

Ios. 3. Ibidem 6.

Ios. 9.

mares societatem. Et quia adhuc erat ignarus locorum, atque incolarum infcius, non cognovit fraudes eorum, neque Dominum interrogavit, sed citō credidit. Ad eō sancta erat illis temporibus fides, ut fallere aliquos posse nō crederetur. Quis hoc reprehendat in sanctis, qui ceteros de suo affectu aestimant? Et quia ipsis amica est veritas, mentiri neminem putant: fallere quid sit ignorant, libenter credunt quod ipsi sunt, nec possunt suspectum habere quod non sunt. Hinc Salomon ait: Innocens credit omni verbo. Non vituperanda facilitas, sed laudanda bonitas. Hoc est, innocētē esse, ignorare quod noceat: & si circumscribitur ab aliquo, de omnibus tamē bene iudicat, qui fidem esse in omnibus arbitratur. Hæc igitur mentis suę deuotione inclinatus ut crederet, testamētum disposuit, pacem dedit, cōfirmavit societatem. Sed ubi in terras eorum ventū est deprehensa fraude, quod cum essent finitimi, aduenas se esse simulauerunt, circumscriptum sese populus patrum indignari cœpit. Iesus tamen pacem quam dederat reuocandam nō censuit, quia firmata erat sacramenti religione: ne dum alienam perfidiam arguit, suam fidem solueret. Multauit tamen eos vilioris obsequio ministerij. Clementior sententia, sed diuturnior. Manet enim officiis pœna veteris astutiaē hereditario in hunc diem ministerio deputata.

Prover. 14.

* Dote

Avaros et fraudulentos interdum cupitis fraudari, semper autem apud Deum malevolentia reatu obnoxios teneri. Fabula de quodam Syracusano, et paradigma de Doeche Idumæo, & Anania. CAP. XI.

NON ergo in hereditatibus adeundis digitorum percussiones, & nudi successoris salutationes notabo (nam hæc etiam vulgo notabilia) nō similitate piscationis compositas copias, ut emptoris illiceret affectus. Cur enim tā studiosus luxurię ac deliciarū repertus est, ut huiusmodi fraudem pateretur? Quid mihi tractare de Syracusano illo ameno secrete quo secessu, & de Siculi hominis caliditate: qui cum peregrinū aliquē reperisset cognito quod cupidus esset hortorū venalium, ad cœnam in hortos rogauit, promisit inuitat? postridie se venire. Veniēs offendit illic magnam piscatorū multitudinē, exquisitis copiis adornatum conuiuium, in prospectu cœnantium ante hortulos compositos piscatores, ubi nūquam ante iaciebant retia: vnusquisque quod ceperat, certatim offerebat epulantibus: supra mēsam pisces ingerebantur, oculos recubentium resiliētes verberabant. Mirari cœpit hospes tantam copiam piscium, tantūque numerum cymbarum. Responsum quærenti, a quationem illic esse, dulcis aquæ gratia innumerabiles eō pisces conuenire. Quid multa? Pellexit hospitem, ut sibi extorqueret hortos: vendere volens cogitur, precium grauatim suscipit. Sequenti die ad hortos emptor cum amicis venit, nauigium nullum inuenit. Percontanti nū aliqua piscatoribus eo esset die feriarum solemnitas, respondetur, nulla, nec vquam illic præter hesternum diem piscari solitos. Quām hic redarguendū haberet auctoritatem doli, qui tam turpe captarit aucupium deliciarū? Qui enim alterum peccati arguit,

Acto. 5.

Math. 8. Psalm. 15.

1. Reg. 22.

1. Thes. 5.

Math. 14.

Judic. 11.

guit, ipse à peccato debet alienus esse. Nō ergo huiusmodi nugas ego in hanc ecclesiasticā censionis auctoritatem vocabo, quæ generaliter condemnat omnem lucris turpis appetentiam, breuique sermonis compendio excludit leuitatē ac versutiam. Nā de illo quid loquar, qui de eo testamento quod ab aliis licet factum falsum tamen cognouerit, hereditatem sibi aut legatum vendicet, & lucrum querat alieno crimine: cum etiam leges publicæ eum qui sciens falso vtitur, tanquam reum astringant facinoris? Regula autem iustitiæ manifesta est, quod à vero declinare virum non deceat bonum, nec damno iniusto afficere quenquam, nec doli aliquid annectere, fraudisve componere. Quid euidentius eo, quod Ananias, quia fraudauit de precio agri sui quē ipse vendiderat, & portionē precij tanquā summæ totius numerum ante pedes posuit apostolorum, sicut reus fraudis interit? Licuit utique illi nihil offerre, & hoc sine fraude fecisset. Sed quia fraudem admiscuit, non liberalitatis gratiam reportauit, sed fallaciæ pœnam exoluit. Et Dominus in euangelio cum dolo accedentes repudiavit, dicens: Vulpes foucas habet: quoniam in simplicitate cordis & in innocentia nos iubet viuere. David quoque ait: Sicut nouacula acuta fecisti dolum: nequitia arguens proditorum, eo quod instrumentum huiusmodi ad hominis adhibetur ornatum, & plerumque vlcerat. Siquis igitur præterdat gratiam, & dolum nectat, Doeche proditoris exemplo, ut eum quem celare & protegere debeat, prædat ad mortem: instrumentū istius cōparatione censetur, quod ebriæ mentis & titubantis vitio manus vulnerare consuevit. Sicut ista malitia ebrius vino, per funestæ proditiōis indicium Achimelech sacerdoti necem detulit, eo quod prophetam hospitio suscepisset, quem rex inuidiaē accensus stimulis persequebatur.

De malo temerarij iuramenti, paradigma de Herode & Tepte, & quod filia eius sponte sua die condicte reuersa fidem illorum præcellat Pythagoræorum, qui se vades inuicem dederunt. CAP. XII.

PVRUM igitur ac syncerum oportet esse affectum, ut vnusquisque simplicem sermonē proferat, vas suum in sanctificatione possideat, nec fratrem suū circumscriptione verborum inducat, nihil promittat inhonestum: aut si promiserit, tollerabilis est promissum non facere, quam facere quod turpe sit. Sæpe plerique constingunt seipso iurissurandi sacramento: & cum ipsi cognouerint promittendum non fuisse, sacramenti tamen cōtemplatione faciūt quod sponderunt: sicut de Herode supra scripsimus, qui saltatrici præmiū turpiter promisit, crudeliter soluit. Turpe, quod regnū pro saltatione promittitur, crudele quod mors prophetae pro iurissurandi religione donatur. Quanto tolerabilius tali fuisse periuriū sacramēto? si tamē periuriū possit dici, quod ebrius inter vina iurauerat, quod euiratus inter saltantiū choros promiserat. Infertur disco propheta caput: & hoc aestimatum est fidei esse, quod amentia fuit. Neque vquam adducar ut credam non incautē principem promississe Iepte, ut immolaret Deo quicquid sibi reuertēti intra limē domus

suæ occurreret, cum & ipsū voti pœnituerit sui, postquā filia occurrit sibi. Denique conscidit vestimenta sua, & dixit: Heu me filia, impedisti mihi, impedisti mihi, in stimulū dolorum facta es mihi. Qui licet pio metu ac formidine acerbitatem duræ solutionis impleuerit, tamē lucrū annuū etiā posteris deplorandū statuit ac dereliquit. Dura promissio, acerbior solutio, quā necesse habuit lugere etiā ipse qui fecit. Denique factū est præceptum & decretū in Israel ex dieb' in dies. Ambulabūt, inquit, filiaē populi Israel, lugentes filiā Iepte Galaditæ quatuor diebus in anno. Non possum accusare virum qui necesse habuit implere quæ vouerat: sed tamē miserabilis necessitas quæ soluitur parricidio. Melius est non vouere, quam vouere, id quod sibi cui promittitur nolit exolui. Denique in Isaac habemus ex eplū, pro quo arietem Deus statuit immolari sibi. Non semper igitur promissa soluenda omnia sunt. Denique ipse Dominus frequenter suam mutat sententiam, sicut scriptura indicat. Nam & in eo libro qui inscribitur Numeri, proposuerat percutere morte, & perdere populum: sed postea rogatus à Moysē, reconciliatus est populo suo. Et iterum ad Moysē & Aaron ait: Diuidite vos de medio synagoga, & consummabo eos simul. Quibus discedentibus à cœtu, Dathan & Abiron, atque Chore subitō impios terra prærupto soluta hiatu absorbit. Præcellentius & antiquius istud exemplum de filia Iepte, quam illud quod memorabile habetur apud philosophos de duobus Pythagoræis. Quorum alter cum à tyrāno Dionysio capitis damnatus esset prescripto mortis die, poscit ut domum pergendi ei facultas daretur, quo commendaret suos. Ac ne reuertendi nutaret fides, vadem mortis obtulit ea conditione, ut si ipse deforet ad constitutum diem, vas eius sibi pro eo moriendū agnosceret. Nec qualitatem spōsionis qui auferebatur recusauit, constantique animo diem necis præstolabatur. Itaque alter se non subtraxit, alter ad diem repedauit. Quod eousque fuit mirabile, ut tyrannus eos sibi in amicitiam adscisceret: quorum vrgebat periculum. Quod ergo in spectatis & cruditis viris plenum miraculi est, hoc in virgine multo magnificentius, multoque illustrius deprehenditur, quæ ingemiscenti patri ait: Fac mihi ut exiit de ore tuo. Sed spacium duorum poposcit mensium, ut cum æqualibus conuentum ageret in montibus, quæ virginitatem eius prædestinata neci pio affectu prosequerentur. Nec flectus æqualium mouit puellam, nec dolor flexit, nec gemitus retardauit, nec dies præterit, nec sefellit hora. Rediit ad patrem, quasi ad votum rediret, & voluntate propria cunctantem impulit, fecit que arbitrato spontaneo, ut quod erat impietatis fortuitum, fieret pietatis sacrificium.

Genes. 22.

Numer. 14.

Ibidem 16.

Judic. 11.

Quantum periculum Iudith honestatis intuitu subieuit. CAP. XIII.

ECCE tibi Iudith se offert mirabilis, quæ formidatū populis virum Holofernem adiit, Assyriorum triumphali septum caterua. Quem primo forma gratia & vultus decore percudit, deinde sermonis circumscripsit elegantia. Primus triumphus eius

fuit, quòd integrum pudorem de tabernaculo ho-
 flis reuexit. Secundus, quòd scemina de viro repor-
 tauit victoriam, fugauit populos consilio suo. Hor-
 ruerunt Persæ audaciam eius. Vtique (quod in illis
 Pythagoræis duobus mirantur) non expauit mortis
 periculum, sed nec pudoris, quod est grauis bonis
 sceminis: non vnus istum carnificis, sed nec totius
 exercitus tela trepidauit. Stetit inter cuneos bellato-
 rû scemina, inter victricia arma, secura mortis. Quã-
 tum ad molem spectat periculi, moritura processit,
 quantum ad fidem, dimicatura. Honestatem igitur
 secuta est Iudith: & dum eam sequitur, vtilitatem in-
 uenit. Honestatis enim fuit prohibere, ne populus
 Dei se prophanis dederet, ne ritus patrios & sacra-
 mēta proderet, ne sacras virgines, viduas graues, pu-
 dicas matronas Barbaricæ subiiceret impuritati, ne
 obsidionem deditioe solueret. Honestatis fuit se
 malle pro omnibus periclitari, vt omnes eximeret
 periculo. Quanta honestatis autoritas, vt consiliū
 de summis rebus scemina sibi vendicaret, nec princi-
 pibus populi committeret? Quanta honestatis au-
 thoritas, vt Deum adiutorem præsumeret: quanta
 gratia vt inueniret?

*Quòd semper honestatem sequatur vtilitas: quòd licet apud
 homines aliter sepe contingere videatur, apud Deum ta-
 men perpetuò ita esse comprobatur multis exemplis.*

CAP. XIII.

Quid verò Helisæus nisi honestatem secutus est,
 cùm exercitum Syriæ, qui ad obsidendum eum
 venerat, captiuum introduxit in Samariam, cuius
 oculos cæcitate obduxerat, & dixit: Domine, ape-
 ri oculos eorum, vt videant: & viderunt? Itaque
 cùm rex Israel percutere ingressus vellet, & quæ
 sibi dari à propheta facultatem posceret, respondit
 non percutiendos, quorum captiuitatem non esset
 manu operatus, armisque bellicis: sed magis subsidio
 alimentorum iuuandos. Denique epularibus re-
 secti copijs, nunquam postea in terram Israel pirate
 Syriæ reuertendum putarunt. Quãto hoc sublimius
 quàm illud Græcorum: quod cum duo populi aduer-
 sum se de gloria imperioque decertarent, & alter ex
 his haberet copiam, quemadmodum naues alte-
 rius populi clanculo exureret, turpe credidit: ma-
 luitque minus posse honeste, quàm plus turpiter. Et
 isti quidem sine flagitio hæc facere nequibāt, vt eos
 qui consummandi belli Perfici gratia in societatem
 conuenerant, hac fraude deciperēt: quam licet pos-
 sent negare, non possent tamen nõ erubescere. He-
 lisæus autem non fraude, deceptos licet, sed potesta-
 te Domini percussos: maluit tamen seruare quàm
 perdere: quia decorum foret hosti parcere, & aduer-
 sario donare vitam, quàm potuisset auferre: nisi pe-
 percisset. Liquec igitur id quod decorum est, semper
 esse vtile. Nam & Iudith sancta decore contemptu
 propria salutis soluit obsidionis periculum, & publi-
 cam honestate propria acquisiuit vtilitatem. Et He-
 lisæus gloriosius ignouit quàm perculit, & vtilius re-
 seruauit hostes, quàm cœperat. Quid autem aliud
 Ioannes, nisi honestatem considerauit, vt inhonestas
 nuptias etiam in rege nõ posset perpeti, dicens:
 Non licet tibi illam vxorem habere: Potuit tacere,
 nisi indecorum sibi iudicasset mortis metu verum nõ di-
 cere, inclinari regi, propheticam autoritatem adu-

latione subtexere. Sciebat vtique moriturum se esse,
 quia regi aduersabatur, sed honestatem saluti prætu-
 lit. Et tamen quid vtilius quàm quod passionis viro
 sancto aduexit gloriam? Sacta quoque Susanna de-
 nunciato falsi testimonij terrore, cū hic se videret vi-
 geri periculo, inde opprobrio, maluit honesta mor-
 te vitare opprobrium, quàm studio salutis turpē vi-
 tam subire ac sustinere. Itaque dum honestati inten-
 dit, etiam vitam seruauit: quæ si id quod sibi vi-
 debatur ad vitam vtile, præoptauisset, non tantam
 reportasset gloriam: imò etiam id quod non solum
 inutile, sed etiam periculosum foret, pœnam crimi-
 nis forsitan non euasisset. Aduertimus igitur, quia
 id quod turpe est, non potest esse vtile: neque rur-
 sus id quod honestum est, inutile: quia complex honestatis
 est semper vtilitas, & vtilitatis honestas. Memorabile
 ferunt rethores, quòd dux Romanorum cum ad eum
 aduersarij regis medicus venisset, pollicens daturum se
 regi venenum, vinum cum ad hostem remisit. Et reuera
 præclarum, vt qui virtutis certamen susceperat, nollet
 faude vincere. Non enim in victoria honestatem pon-
 cebat, sed ipsam, nisi honestate questam, victoriam tur-
 pem pronunciabat. Redeamus ad nostrum Moysen, atque
 ad superiora reuertamur: vt quanto præstantiora,
 tanto antiquiora promamus. Nolebat Ægypti rex
 populum dimittere patrum. Dixit Moyses sacerdoti
 Aaron, vt extenderet virgam suam super omnes aquas
 Ægypti. Extendit Aaron, & conuersa est aqua fluminis
 in sanguinem, & nemo poterat bibere aquam: omnesque
 Ægyptij siti peribāt, syncera autem fluente patribus
 abundabant. Iactauerūt fauillam in cælum, & facta
 sunt vlcera, & vesicæ cadentes in hominibus &
 quadrupedibus. Deduxerunt grandinem in igne
 flammeo, contrita erāt super terram omnia. Rogauit
 Moyses & vniuersi in suam gratiam reuerterunt. Grandis
 sedata est, sanata vlcera, solitos potus flumina præ-
 buerunt. Iterum caligantibus tenebris operata erat
 terra per triduum, ex quo Moyses manum leuauerat,
 & tenebras infuderat. Moriebatur omne primogenitum
 Ægyptiorum, cùm Hebræorum omnis esset inoffensa
 progenies. Rogatus Moyses, vt his quoque finem exitiis
 daret, orauit & impetrauit. In illo prædicandum,
 quod à fraudis consortio temperauit: in hoc mirabile,
 quoniam diuinitus intenta supplicia, virtute propria
 etiam ab hoste detorsit. Verè nimium, sicut scriptum
 est, mansuetus & mitis, sciebat quòd fidem rex non
 seruaret promissi, tamen honestum putabat vt rogatus
 oraret, læsus benediceret, appetitus remitteret. Proiecit
 virgam, & serpens factus est, qui deuorauit
 serpentes Ægyptiorum: significas quòd verbum caro
 fieret, quæ serpentis diri venena vacuaret per remissionem
 & indulgentiam peccatorum. Virga est enim verbum
 directum, regale plenum potestatis, insigne imperij.
 Virga serpens facta est, quoniam qui erat filius
 Dei, ex Deo patre natus, filius hominis factus est
 natus ex virgine: qui quasi serpens exaltatus in
 cruce, medicinam vulneribus infudit humanis. Vnde
 ipse Dominus ait: Sicut Moyses exaltauit serpentem in
 deserto, ita exaltari oportet filium hominis. Denique
 & alterum signum ad Dominum Iesum pertinet, quod
 fecit

Daniel. 13.

Exod. 32. Tob. 2.

Ibidem 7.

Ibidem 9.

Ibidem 11.

Num. 11.

Exod. 7.

Ioan. 3.

Exod. 4.

fecit Moyses. Manum suam misit in sinu, & protulit
 eam, & facta est manū ei' sicut mix. Iterū misit & protulit
 eam, & erat sicut carnis humanæ species: significas
 Domini Iesu primū fulgore diuinitatis, postea susce-
 ptionem carnis, in qua fide credere omnes gentes
 populosque oporteret. Meritò manū misit, quia
 dextera Dei Christus est, in cuius diuinitatem & in-
 carnationem si quis non crediderit, quasi reprobus
 flagellatur: sicut iste rex, qui quoniam signis non
 credidit euidētibus, postea flagellatus orabat, vt
 veniā mereretur. Quātus igitur honestatis affectus
 esse debeat, ex his probatur, & eo maximè quod se
 obicebat pro populo dicens: vt remitteret populo
 Deus, aut certè de libro viuētū se deleret. Tobias
 quoque formā expressit honestatis euidētius: cū
 relicto cōiuiuo mortuos sepeliret, & ad cibos pau-
 peris mēse inuiteret inopes. Ragucl præcipue, qui
 contemplatione honestatis, cū rogaretur, vt filia suā
 in coniugiū daret, vitia quoque filia nõ tacebat, ne
 circūuenire petitorē videretur tacēdo. Itaque cū
 Tobias filius Tobia posceret vt sibi daret puellam,
 respōdit: lege quidem ipsi eam deberi tanquā propin-
 quo, sed dedisse se eam iam sex viris, & omnes
 eos esse mortuos. Iustus itaque vir plus alienis time-
 bat, & malebat inuptā sibi manere filia, quàm pro-
 pter nuptias eius extraneos periclitari. Quàm bre-
 uiter absoluit omnes quæstiones philosophorū. Illi
 de vitis tractant domorum, tegenda an prodenda à
 venditore videantur: hic noster, nec filia vitia celā-
 da arbitratus est. Et certè non ipse affectabat vt eā
 traderet, sed rogabatur. Quāto vtique iste honestior
 sit illis, dubitare non possumus, si conferamus quan-
 to præstantior sit filia causa quàm rei venalis pecu-
 nia. Consideremus aliud quod in captiuitate gestū
 summum tenuit honestatis decorem. Nullis enim
 aduersis honestas impeditur, quæ in his eminet, &
 magis præcellit quàm in prosperis. Inter vincula
 itaque, inter arma, flammæ, seruitutem (quæ liberis
 omni supplicio grauior est) inter pœnas morientū,
 excidia patriæ, viuorum formidinem, sanguinem
 peremptorum, non excidit tamen cura honestatis
 maioribus nostris, sed inter euerse patriæ cineres &
 fauillas, in affectibus pijs resplenduit & resulsit. Nā
 cū in Persidem ducerentur patres nostri, qui tunc
 Dei omnipotentis cultores erant, acceptum ignem
 de altari sacerdotes Domini occulte in valle absco-
 derunt. Erat illic velut patens puteus, aquæ secessu
 infrequens, nec populari vsui patens, ignoto & ab
 arbitris remoto loco: ibi obsignauerunt indicio sa-
 cro pariter ac silentio ignem reconditum. Non illis
 studio fuit aurum defodere, argentum abscondere,
 quod seruarent posteris suis: sed inter extrema sua
 honestatis curam habentes, sacrum ignem seruadū
 putauerūt: ne eum vel impuri cōtaminarent, vel de-
 fūctorum sanguis extingueret, vel deformium rui-
 natū acerū aboleret. Abierunt itaque in Persidē so-
 la religione liberi, quoniam sola illis per captiuitatē
 extorqueri nequiuit. Post plurimū verò temporis,
 quando placuit Deo, dedit hanc mentē regi Persarū
 vt instaurari in Iudæa templū, & legitimos reparari
 Hierosolimis ritus iuberet. Cuius gratia muneris
 Necmia sacerdotem rex Persarū direxit. At ille secū
 deduxit illorū sacerdotū nepotes, qui profecturi de

patrio solo, sacrum (ne periret) ignem absconderūt.
 Venientes autem, vt patrum sermone est proditum,
 non inuenerunt ignem, sed aquam crassam. Et cū
 deesset ignis quo adolerent altaria, haurire eos aquā
 Neemias sacerdos sibi que deferre, & aspergere su-
 per ligna iussit. Tunc, visu mirabile, cū esset cœ-
 lum intextum nubibus, sol repente illuxit, accensus
 est magnus ignis, ita vt omnes in tam euidenti Do-
 mini gratia factum stupentes, lætitia perfunderen-
 tur. Orabat Neemias, psallebant sacerdotes hymnū
 Deo: vt que consumptum est sacrificium, iussit iterū
 Neemias residua aqua maiores perfundi lapides.
 Quo factò flamma accensa est, lumen autem resul-
 gens ab altari cōsumptum illico est. Hoc patefacto
 indicio, rex Persarum eo loco in quo ignis fuerat
 absconditus, & postea reperta est aqua: templum fi-
 ri mandauit, cui inferebantur dona plurima. Appel-
 lauerunt autem illud qui erant cum sancto Neemia,
 Epathar, quod interpretationem habet purificationis:
 à plurimis Nephthe vocatur. Inuenitur autem
 in descriptionibus Hieremias propheta, quod iussit
 accipere de igne eos qui postea essent futuri. Hic
 est ignis qui cecidit super sacrificium Moysi, & cō-
 sumpsit illud, sicut scriptum est: Quia exiuit ignis à
 Domino, & consumpsit vniuersa quæ erāt super al-
 tare holocausta. Hoc igne oportebat sanctificari sa-
 crificium. Ideoque & in filios Aaron qui alienum
 ignem inferre voluerunt, exiuit iterum ignis à Do-
 mino, & consumpsit eos, ita vt mortui extra castra
 proicerentur. Veniens autem Hieremias in locum,
 inuenit domum in modum speluæ, & tabernaculū,
 & arcam, & altare incensi intulit illic, & obstruxit
 ostium. Quod cū hi qui simul venerant, curiosius
 perscrutarentur, vt notarent sibi locum, nequaquā
 comprehendere atque inuenire potuerunt. Vt autem
 cognouit Hieremias quod affectassent, dixit: I-
 gnotus erit locus, donec congreget Deus congrega-
 tionem populi & propitius fiat. Tunc Deus ostē-
 det hæc, & apparebit maiestas Domini. Congrega-
 tionem populi tenemus, propitiationem Domini
 Dei nostri agnoscimus, quam propitiator in sua
 operatus est passione. Arbitror quòd nec ignē istū
 possimus ignorare, cū legerimus, quia baptizat Do-
 minus Iesus in spiritu Sancto & igni, sicut in euāge-
 lio dixit Ioannes. Meritò cōsumebatur sacrificium,
 quoniam pro peccato erat. Ille autem ignis typus
 Spiritus sancti fuit, qui descensus erat post Domini
 ascensionem, & remissurus peccata omnium: qui
 quasi ignis inflammat animum ac mentem fidelē.
 Vnde ait Hieremias accepto spiritu: Et factum est
 in corde meo vt ignis ardens, flammigerans in ossi-
 bus meis: & dissolutus sum vndique, & ferre nõ pos-
 sum. Sed in Actibus apostolorū cū decidisset su-
 per apostolos Spiritus sanctus, & plerisque qui ex-
 pectabant promissa Domini: tāquam ignem disper-
 sas esse linguas legimus. Denique sic vaporabatur
 singulorum animus, vt musto repleti esse æstimaretur,
 qui acceperant linguarum diuersitatem. Quid
 ergo sibi vult, quòd ignis aqua factus est, & aqua
 ignem excitauit, nisi quia spiritalis gratia per ignem
 exurit, per aquam mundat peccata nostra? Eluitur
 enim peccatum, & exurit. Vnde & Apostolus ait:
 Vniuscuiusque opus quale sit, ignis probabit. Et in-

Ibidem 2.

Leuitic. 9.

Ibidem 10.

2. Mach. 2.

D

E

F

4. Reg. 6.

Iudith. 11. 12. 13.

Marc. 6.

Ioan. 1.

Hier. 20.

Acto. 2.

1. Cor. 3.

fratris cuius opus arserit, detrimentum patietur: ipse autem saluus erit; sic tamen quasi per ignem. Quod ideo posuimus, ut probaremus per ignem exuri peccata. Notum est ergo hunc esse verè ignem sacrum, qui tunc in typo futuræ remissionis peccatorum descendit super sacrificium. Hic igitur ignis absconditur captiuitatis tempore, quo culpa regnat: tempore autem libertatis promittitur. Et licet in aqua speciem mutatus, tamen seruat ignis naturam, ut consumeret sacrificium. Nec mireris, cum legeris, quia pater Deus dixit: Ego sum ignis consumens. Et alibi: Me dereliquerunt fontem aquæ viuæ. Ipse quoque Dominus Iesus quasi ignis inflammat audientium corda, quasi fons refrigerat. Nam ipse in euangelio suo dicit, quod ideo uenerit ut ignem in terras mitteret, & potum sitientibus aquæ viuæ ministraret. Heliæ quoque tempore descendit ignis, quando prouocauit prophetas gentium ut altare sine igne accenderent. Et cum illi nequissent facere, hostiam suam tertio ipse perfudit aqua, & manabat aqua in circuitu altaris, & exclamauit, & cecidit ignis à Domino de cœlis, & consumpsit holocaustum. Hostia illa tu es. Considera tacitus singula: in te descendit vapor Spiritus sancti, te videtur exurere cum tua peccata consumit. Denique quod consumptum est sacrificium Moyse tempore, sacrificium pro peccato erat. Vnde Moyses ait, sicut in Machabæorum scriptum est libro, eo quod non sit manducatum quod erat pro peccato, consumptum est. Nonne tibi cõsumit videtur, quando in baptismatis sacramento interit homo totus exterior? Verus homo noster exterior crucifixus est cruci, Apostolus clamat. Illic, sicut patrum exempla te docent, Ægyptius demergitur: Hebræus resurgit sancto renouatus spiritu, qui etiam per mare rubrum inoffenso transiit vestigio, ubi baptizati sunt patres sub nube, & in mari. In diluuiò quoque Noè tempore mortua est omnis caro, iustus tamè cum sua progenie seruatus est. An non consumitur homo, cum absorbetur mortale istud à vita? Denique exterior corrumpitur, sed interior renouatur. Nec solum in baptisate, sed etiã in poenitentia fit carnis interitus ad profectum spiritus, sicut apostolica docemur autoritate, dicente sancto Paulo: Iudicauit ut presens eum qui sic operatus est, tradere huiusmodi sathanæ in interitum carnis, ut spiritus saluus sit in die Domini nostri Iesu Christi. Prolixior excursus admirandi gratia mysterij factus videtur, dum studemus reuelatum plenius sacramentum pandere, quod eouque plenum honestatis est, ut sit plenum religionis. Quanta autem honestatis cura maioribus fuit, ut vnus mulieris iniuriam stupro illatam intemperantium, bello persequerentur, & victo populo tribus Benjamin obtestarentur in coniugium se eis proprias filias non daturus: Remanserat tribus sine vllò posteritatis subsidio, nisi fraudis necessarîæ accepisset licentiã. Quæ tamen indulgentia congruo intemperantiæ supplicio non videtur vacare, quando illis hoc solum permissum est, ut raptu inirent coniugia, non conubij sacramento. Et reuera dignum fuit, ut qui alienum contubernium soluerant, ipsi nuptiarum amitterent solemnitate. Quam plena autem miserationis historia? Vir, inquit, Leuita acceperat sibi

Deuter. 4.
Hebr. 11.
Hebr. 2.

Luc. 12.
10an. 7.
3. Reg. 18.

2. Mach. 2.

Rom. 6.

2. Cor. 4.

Gene. 7.

1. Cor. 5.

Indic. 19.

iugalem (quam à concubitu concubinam appellatam arbitror) quæ aliquanto post quibusdam (ut fieri solet) offensa rebus, ad patrem se contulit, & fuit illic quatuor mēsis. Exurrexit vir eius, & abiit ad foceri sui domum, ut cum sua iugali repararet gratiam, & renouaret eam, ac reduceret. Occurrit mulier, atque in domum patris sui introduxit maritum. Latatus adolescentulæ pater venit obuiam, & sedit cum eo tribus diebus, & epulati sunt, & quiescunt. Et sequenti die surrexit Leuita diluculo, & retentus est à focero, ut tã citò nõ desereret coniuuij iocunditatem. Et alio & tertio die nõ permisit pater adolescentulæ profisci generum suum, donec læticia & gratia inter eos omnis consummaretur. Sed die septimo cum iam ad vesperum declinaret dies, post mensas & læta cõuiuia, cum prætereret finitimæ noctis viciniam & apud suos potius, quam apud extraneos requiescendum putaret, nequiuit tenere, & dimisit vnã cum filia sua virum. Verum ubi facta est aliqua progressio, cum vesper iam propior vrgeret, & appropinquandum foret ad urbem Iebusæorum, dicente serualo, ut ad eam Dominus suus desisteret, non acquieuit Dominus suus, quia non erat ea ciuitas filiorum Israel: sed intendit peruenire vsque Gabaa, quæ habitabatur à populo tribus Benjamin. Nec erat quisquam qui aduenientes reciperet hospitio, nisi vir peregrinus progressa arate. Qui cum aspexisset eos, interrogauit Leuitam: quò vadis, vel vnde venis? quo respondente quò esset viator, & repeteret montem Effrem, & non esset qui colligeret eum, hospitium obtulit, adornauit cõuiuium. At ubi satietas epulandi facta est, & mensæ remotæ, irruentes pestilentes viri circumierunt domum. Tunc senior filiam suam virginem, & coequalẽ eius cum qua cubitare solita esset, offerebat viris iniquitatis, tantum ne vis irrogaretur hospiti. Verum ubi parũ ratio processit, & vis præualuit, cessit Leuites iugalem suam. Et cognouerunt eam, & tota nocte illuserunt ei. Quæ atrocitate vel dolore victa iniuriæ, ante ostium hospitij quo vir suus diuerterat, proiecit se atque exhalauit spiritum, supremo licet vitæ munere affectum bonæ coniugis seruans, ut exequias saltem sui funeris marito reseruaret. Quo cognito (ne multis morer) omnis propè populus Israel in bellum exarsit, dubioque euentu cum anceps maneret prelium, tertia tamen præliandi vice traditus est populus Benjamin populo Israel, & diuina iudicatus sententia poenas intemperantiæ luit. Condemnatus quoque ne quis ei ex numero patrum filiam suam daret in vxorem. Id confirmatum iurifiurandi sacramento est. Sed compuncti quòd tam acerbam in fratres tulissent sententiam, ita feueritatem eius temperauerunt, ut orbatas parentibus virgines in coniugium sibi asciscerent, quorum patres pro delicto percepti forent, vel raptu copulam fociarent: quia pro tam turpis commissi facinore, qui alieni matrimonij ius violauerant, indignos se impetrãdo exhibuere matrimonio. Sed ne periret vna populo tribus, fraudis indulta est conniuentia. Quanta igitur honestatis cura maioribus fuerit, hinc proditur, ut quadraginta milia virorum stringerent gladium aduersus fratres suos de tribu Benjamin, dum vlcisci volunt iniuriam impudiciæ, quia temeratores

tores castitatis non sufferebantur. Itaque eo bello cæsa sunt vtrinque sexaginta quinque milia bellatorum, & exusta vrbes. Et cum inferior primò fuisset populus Israel, tamen nec aduersi metu belli percitus vindicandæ castitatis sequestrauit dolorem. Ruebat in prælium, vel sanguine suo parans commissi flagitij diluere notam. Et quid mirum si populo Dei decorum illud atque honestum curæ fuit, quando etiã leprosis (sicut in libris Regnorum legimus) honestatis non defuit consideratio? Fames erat magna in Samaria, quia obsederat eam Syrorum exercitus. Rex militares excubias supra murum sollicitus reuicabat, interpellauit eum mulier dicens: Persuasit mihi hæc mulier ut afferrem filium meum, & attuli, & coximus, & comedimus eum, & promisi ut & ipsa post ea filium suum afferret, & carnes illius simul manducarem. Nunc autem filium suum abscondit, & non vult eum afferre. Motus rex quòd non solum humanis, sed etiam parricidalibus cadaueribus mulieres parte viderentur, & tam atrocis calamitatis exemplo percitus, Helisæo propheta mandauit necem, cuius in potestate fore crederet, ut obsidionem solueret, propulsaret famem, vel quia non permiserat regi ut percuteret Syros quos cæcitate perfuderat. Sedebat Helisæus cum senioribus in Bethel, & prius quã introiret ad eum regis nuncius, ait ad seniores viros: Si vidistis, quoniam filius homicidæ illius misit afferre caput meum? Et introiuit nuncius, & mandatum regis pertulit, denũcians præfens capitis periculum. Cui respõdit propheta: Hæc hora dici crastina, mensura similaginis siclo, & duæ mensuræ hordei siclo in porta Samariæ. Et cum missus à rege nuncius non credidisset, dicens: Si pluerit Dominus de cælo abundantius frumenti, ne sic quidem id posse effici. Dixit ad eum Helisæus: Quia non credidisti, oculis videbis tuis, & non manducabis. Et factus est subito in castris Syriæ velut quadrigarum sonus, & vox multitudinis, & vox magnæ virtutis, atque ingens belli tumultus: & arbitrati sunt Syrij, quòd rex Israel in societatem aduocasset prælij regem Ægypti, & regem Amorreorum: & fugerunt diluculo, relinquentes tabernacula sua, quoniam verebantur ne improuiso aduētu nouorum opprimerentur hostiũ, & coniunctis regum viribus non possent resistere. Id incognitum Samariæ erat, quoniam victi metu, & fame tabidi, nec prætereundum audebant. Errant autè leprosi quatuor ad portam ciuitatis, quibus vita erat supplicij, & mori lucrum, & dixerunt ad se inuicem: Ecce nos hic sedemus, & morimur. Si ingredimur urbem, moriemur fame: si manemus hæc, nullum subsidium viuendi suppetit nobis. Eamus in castra Syriæ, aut compendium mortis erit, aut salutis remediũ. Perrexerunt itaque, & intrauerunt castra: & ecce omnia nuda hostium. Ingressi tabernacula, primum repertis alimentis fugauerunt famem, deinde auri & argenti quantum potuerunt diripuērunt. Et cum soli possent prædæ incubare, elegerunt tamen regi nunciare fugisse Syrios: quia id honestum arbitrabantur, quàm represso indicio fouere fraudis rapinam. Quo indicio egressus est populus, & diripuit castra Syriæ, & comæatus hostium: abundantiam fecit annonæ, vilitatem reddidit, ut secundum propheticum dictum mensura similaginis siclo, &

* Offerebantur.

4. Reg. 6.

ibidem 7.

† Multa equum.

* Quoniam iam.

† Leuauerunt.

duæ mensuræ hordei pari precio consistant. In hac læticia plebis nuncius ille in quo quiescebat rex, cõstitutus in porta, inter exeuntium festinationem & remeantium exultationem, conculcatus à plebe mortuus est.

Laus honestatis, magnanimitate Hester, & fide Ionathæ commendatur. Achimelech. CAP. XV.

Quid Hester regina, nonne ut populũ suum periculo erueret (quod erat decorum atque honestum) morti se obtulit, nec immitis regis trepidauit furorem? Ipse quoque rex Persarum ferox atque tumido corde, tamen decorum iudicauit indici insidiarum quæ sibi paratæ forent, gratiam repræsentare, populũque liberum à seruitute eripere, eruerenecci, nec parcere neci eius qui tam indecora fuisset. Denique quem secundum se, ac præcipuum inter omnes amicos haberet, cruci tradidit, quod de honestatum se eius fraudulenti cõsilijs animaduertisset. Ea enim amicitia probabilis, quæ honestatem tuetur, præferenda sanè opibus, honoribus, potestatibus: honestati verò præferri nõ solet, sed honestatem sequi. Qualis fuit Ionathæ, qui pro pietate nec offensam patris, nec salutis periculum refugiebat. Qualis fuit Achimelech, qui pro hospitalis gratiæ officiis necem potius sibi, quàm proditiõem fugientis amici, subeundam arbitrabatur.

Hester. 2. & sequent.

2. Reg. 21.

De moderamine amicitia seruandæ, clauditur volumen. CAP. XVI.

Nil igitur præferendum honestati: quæ tamen ne amicitia studio præcreatur, etiam hoc scriptura admonet: Sunt enim pleræque philosophorũ quæstiones, vtrum amici causa quisquã contra patriam sentire necne debeat, ut amico obediat: vtrũ oporteat ut fidem deserat, dum indulget atque intendit amici commoditatibus. Et scriptura quidem ait: Claua & gladius & sagitta ferrata, sic homo est testimonij dās falsum aduersus amicũ suũ. Sed cõsidera quid astruat. Non testimonium reprehendit dictum in amicum, sed falsum testimonium. Quid enim si Dei causa, quid si patriæ cogatur aliquis dicere testimonium? Nunquid præponderare debet amicitia religioni, præponderare charitati ciuium? In his tamen ipsis rebus requirẽda est veritas testimonij, ne amicus appetatur amici perfidia, cuius fide absolui debebat. Amicus itaque neque noxiõ gratificari debet, neque innocenti insidiari: Sanè si necesse sit dicere testimonium, si quid in amico vitij cognouerit, corripere occultè: si nõ audierit, corripere palam. Sunt enim bonæ correptiones, & plerũque meliores, quàm tacita amicitia. Et si lædi se putat amicus, tu tamen corripe. Et si amaritudo correptionis animum eius vulneret, tu tamen corripere ne verearis. Tolerabiliora sunt enim amici vulnera, quàm adulantium oscula. Errantem igitur amicum corripe, innocentem amicum ne deseras. Cõstans enim debet esse amicitia, perseverare in affectu, nõ puerili modo amicos mutare vaga quadã dehemus sētētia. Aperi peccus tuũ amico, ut fidelis sit tibi, & capias ex eo vitæ tuæ iocunditatē. Fidelis enim

Prou. 25.

Prou. 27.

amicus medicamentum est vitæ & immortalitatis gratia. Defer amico, & equali nec te pudeat ut preuenias amicum officio. Amicitia enim nescit superbiam. Ideo Sapiens dicit: Amicum salutare non erubescas. Nec deferas amicū in necessitate, nec derelinquas cum, neque destituas, quoniam amicitia vitæ adiumentum est. Ideo in ea onera nostra portemus, sicut Apostolus docuit. Dicit enim his quos eadem complexa est charitas. Etenim si amici secundæ res amicos adiuuant, cur non & in aduersis amici rebus amicorum adiumentum suppetat? Inuenimus consilio, conferamus studia, compatiamur affectu. Si necesse est, toleremus propter amicum etiā aspera. Plerumque inimicitia subeundæ sunt propter amici innocentiam, sæpe obtreccationes, si restiteris vel responderis cum amicus arguitur & accusatur: nec te poeniteant eiusmodi offensiones. Iusti enim vox est: Et si mala mihi euenerint propter amicum, sustineo: In aduersis enim amicus probatur. Nam in prosperis amici omnes videntur. Sed ut in aduersis amici patientia & tolerantia necessaria, sic in prosperis authoritas cõgrua est, ut insolentiam extollentis se amici reprimat & redarguat. Quam pulchrè in aduersis positus Iob dicit: Miseremini mei amici mei, miseremini. Non quasi abiecta vox ista est, sed quasi censoria. Nam cum iniuste argueretur ab amicis, respondit: Miseremini mei amici, hoc est, misericordiam debetis facere. Opprimitis autem vos & impugnat is hominem, cuius ærūnis cõpati pro amicitia vos oportebat. Seruate igitur filij inuitam cum fratribus amicitia, qua nihil est in rebus humanis pulchrius. Solatium quippe vitæ huius est, ut habeas cui pectus aperias tuum, cum quo arcana participes, cui committas secretum pectoris, ut colloques tibi fidelem virum, qui in prosperis gratuletur tibi, in tristibus cõpatiatur, in persecutionibus adhortetur. Quam boni amici Hebrai pueri quos à sui amore nec fornacis ardentis flamma diuisit? De quo loco, ut superius diximus, bene ait sanctus Dauid, Saul & Ionathas speciosi & charissimi, inseparabiles in vita sua, & in morte non sunt separati. Hic est amicitia fructus, non ut fides propter amicitiam deferatur. Non potest enim homini amicus esse, qui Deo fuerit infidus. Pietatis custos amicitia est, & equalitatis magistra, ut superior inferiori se exhibeat equalè, inferior superiori. Inter dispares enim mores nõ potest esse amicitia: & ideo conuenire sibi vtriusque debet gratia. Nec authoritas desit inferiori, si res poposcerit, nec humilitas superiori. A udiat quasi parem, quasi æqualem, & ille quasi amicus moneat, obiurgat non in ætantiæ studio, sed affectu charitatis. Neque monitio aspera sit, neque obiurgatio contumeliosa. Sicut enim adulationis fugitã amicitia debet esse, ita etiam aliena insolentia. Quid est enim amicus, nisi consors amoris, ad quem animū tuum adiungas atque applices, & ita misceas, ut vnum velis fieri ex duobus, cui te tanquam alteri tibi committas, à quo nihil timeas, nihil ipse commodi tui causa inhonesti petas? Non enim vestigialis amicitia est, sed plena decoris, plena gratiæ. Virtus est enim amicitia, nõ questus: quia non pecunia quæritur, sed gratia, nec licit

gatione preciorum, sed concertatione beneuolentia. Denique meliores amicitia sunt in opum plerique quam diuitum: & frequenter diuites sine amicis sunt, quibus abundant pauperes. Non est enim vera amicitia, ubi est fallax adulatio. Diuitibus itaque plerique assentatoriè gratificantur, erga pauperem nemo assentator est. Verum est, quicquid deferatur pauperi: huius amicitia inuidia vacat. Quid amicitia preciosius, quæ angelis communis & hominibus est? Unde & Dominus Iesus dicit: Facite vobis amicos de iniquo mammona, qui recipiant vos in æterna tabernacula sua. Ipse nos Deus amicos ex seruis facit, sicut ipse ait: Iam vos amici mei estis, si feceritis quæ ego præcipio vobis. Dedit formam amicitia quam sequamur, ut faciamus amici voluntatem, ut aperiamus secreta nostra amico quæcunque in pectore habemus, & nos illius arcana non ignoremus. Ostendamus illi nos pectus nostrum, & ille nobis aperiat suū. Ideo, inquit, vos dixi amicos, quia omnia quæcunque audiui à patre meo, nota feci vobis. Nihil ergo occultat amicus si verus est, effundit animum suum, sicut effundebat mysteria patris Dominus Iesus. Ergo qui facit mādatum Dei, eius amicus est, & hoc honoratur nomine. Qui est vnanimis, ipse amicus est: quod vnitas animorum in amicis sit, neque quisquam detestabilior, quam qui amicitiam læserit. Unde in proditore Dominus hoc grauissimum inuenit quo eius condemnaret perfidiam, quod gratia vicem nõ representauerit, & conuiuuiis amicitia venenum malitia miscuerit. Itaque sic ait: Tu verò homo vnanimis, dux meus & notus meus, qui semper mecum dulces capiebas cibos: hoc est, non potest sustineri istud, quia vnanimis appetisti eum, qui tibi donauerat gratiam. Nam si inimicus meus maledixisset mihi, sustinuissem utique: & ab eo qui me oderat, absconderem me. Inimicus vitari potest, amicus non potest si insidiari velit. Illum cauemus cui non cõmittimus consilia nostra: hunc cauere non possumus, cui commissimus. Itaque ad aceruandam peccati inuidiam non dixit: Tu verò seruus meus, apostolus meus, sed vnanimis meus: hoc est, non meus, sed etiam tuus proditor es, qui vnanimus prodidisti. Dominus ipse cum à tribus regibus offensus esset, qui sancto Iob honorem non derulissent, ignoscere his per amicum maluit, ut amicitia suffragium remissio fieret peccatorum. Itaque rogauit Iob, & Dominus ignouit. Profuit illis amicitia, quibus obfuit insolentia.

Hæc apud vos deposui filij, quæ custodiat is animis vestris: quæ vtrū aliquid profectus habeant, vos probabit. Interim copiam multam exemplorum afferunt. Nam prope omnia maiorum exempla, plurima quoque dicta his tribus inclusa libris tenentur, ut etsi sermo nihil deferat gratia, ferries tamè vetustatis quodam compendio expressa, plurimum instructionis conferat.

OFFICIORVM FINIS. DIVI

Eccl. 22.

Colos. 6.

Iob. 19.

Daniel. 3.

2. Reg. 1.

Luc. 16.

Ioan. 15.

Psal. 54.

DIVI AMBROSII EPISCOPI
MEDIOLANENSIS, AD MARCELLINAM
SOROREM SVAM, DE VIRGINIBVS.
LIBER PRIMVS.

Matth. 12.

Matth. 25.

Luc. 19.

Num. 22.

Ibidem 27.

Exod. 3.

Luc. 13.

Psal. 112.

Luc. 1.

Isaie 53.

Iuxta celestis sententiæ veritatis, verbi totius, quodcunque ociofum fuerimus locuti, habemus prestare rationem: vel si vnusquisque seruus credita sibi talenta gratia spiritualis (quæ nummulariis diuidenda forent) ut crescentibus multiplicaretur vsuris, intra terram suam vel quasi timidus fecerator, vel quasi auarus possessor absconderit, non mediocrem Domino reuertente offensam incidet: iure nobis verendum est, quibus licet ingenium tenue, necessitas tamen maxima, eloquia Dei credita populi fecerare mentibus, ne vocis quoque nostræ poscat vsuram, præsertim cum studium à nobis Dominus non profectum requirat. Unde scribendi aliquid sententia fuit. Maiore siquidem pudoris periculo auditur vox nostra quam legitur. Liber enim non erubescit. Equidem ingenio diffusus, sed diuina misericordia prouocatus exemplis, sermonem meditari audeo. Nam volente Deo etiam asina locuta est. Quod si mihi sub istius seculi oneribus constituto assistat angelus, ego quoque mutadiu ora laxabo. Potest enim soluere impedimenta imperitiæ, qui in illa asina soluit naturæ. In arca veteris testamēti virga floruit sacerdotis: facillè Deo est, ut in sancta Ecclesia de nostris quoque nodis flos germinet. Cur autem desperadum quòd Dominus loquatur in hominibus, qui est locutus in sentibus, nec rubum est dedignatus? Atque vtinam meas quoque illuminet spinas. Erunt fortasse qui etiam in nostris sentibus alique mirentur lucere fulgorem, erunt quos spina nostra non vrat, erunt quibus de rubo audita vox nostra soluat de pedibus calciamentum, ut impedimentis corporalibus exuatur mentis incessus. Sed hæc sanctorum merita virorum. Vtinam me sub illa infructuosa adhuc ficu iacentem ex aliqua Iesus parte respiceret, ferret quoque post triennium fructus & nostra ficus. Sed vnde tantum peccatoribus spei? Vtinam saltem ille Euangelicus dominicæ cultor vineæ ficum nostram fortasse iam iussus excidere, dimittat illam & hoc anno, vsque dū fodiat, & mittat cophinum stercoris: nam fortè de terra suscitet inopem, & de stercore erigat pauperem. Beati qui sub vite & olea equos suos alligat, laborem cursuum suorum paci & lætitiæ consecrantes, ne ficus adhuc, id est, illecebrosa deliciarum obumbret prurigo mundi, humilis ad altitudinem, fragilis ad laborem, mollis ad vsum, sterilis ad fructum. Ac fortasse miretur aliquis, cur scribere audeo qui loqui nequeo. Attamen si repetamus quæ legimus in Euangelicis scripturis, & sacerdotibus factis, ac nobis sanctus Zacharias propheta documento sit: inueniet esse quod vox non explicet, stilus signet. Quòd si nomē Ioannis reddidit patri vocem, ego quoque desperare nõ debeo, quin vocem licet murus accipiam, si loquar Christum, cuius quidem generationem iuxta propheticum dictum quis enarrabit? Et ideo quasi ser-

uus Domini familiam prædicabo. Immaculatus enim Dominus, immaculatam sibi familiam etiam in hoc pleno colluionum fragilitatis humanæ corpore consecrauit. Et bene procedit, ut quoniam hodie natalis est virginis, de virginibus sit loquendum, & ex prædicatione liber sumat exordium. Natalis est virginis, integritatem sequamur. Natalis est martyris, hostias immolemus. Natalis est sanctæ Agnes, mirentur viri, non deserent paruuli, stupeant nuptæ, imitentur innuptæ. Sed quid dignum ea loqui possumus, cuius ne nomen quidem est vacuum luce laudis? Fuit deuotio supra ætatem, virtus supra naturam, ut mihi videatur non hominis habuisse nomen, sed oraculum martyris, quæ indicauit quid esset futura. Habeo tamen vnde mihi subsidium compareretur. Nomen virginis titulus est pudoris. Appellabo martyrem. Prædicauit fatis, prolixa laudatio est quæ non queritur, sed tenetur. Faceant igitur ingenia, eloquentia cõteiceat. Vox vna præconium est. Hanc senes, hanc iuuenes, hanc pueri canant. Nemo est laudabilior, quã qui ab omnibus laudari potest. Quot homines, tot præcones qui martyrem prædicant dum loquuntur. Hæc duodecim annorū martyrium fecisse traditur. Quo detestabilior crudelitas quæ nec minuscule pepercit arati. Imò magna vis fidei, quæ etiam ab illa testimonium inuenit ætate. Fuitne in illo corpusculo vulnere locus? Et quæ non habuit quo ferrum reciperet, habuit quo ferrum vinceret. Aristius ætatis puellæ toruos etiam vultus parentum ferre non possunt, & acu districta solent puncta flere quasi vulnera. Hæc inter cruentas carnicum impauida manus, hæc stridentibus grauibus immobilis tractibus catenarum, nunc furentis mucroni militis totum offerre corpus, mori adhuc meschia, sed parata vel si ad aras inuita raperetur, tendere Christo inter ignes manus, atque in ipsis sacrilegis focus trophæum Domini signare victoris: nunc feratis colla manūque ambas inferere nexibus. Sed nullus tam tenuia membra poterat nexis includere. Nouum martyrij genus. Nondum idonea pœnæ, & iam matura victoria, certare difficilis, facilis coronari: magisterium virtutis impleuit, quæ præiudicium vehabat ætatis. Non sic ad thalamum nupta properaret, ut ad supplicij locum, læta successu, gradu festina virgo processit, non intorto crine caput compta, sed Christo: non flosculis redimita, sed moribus. Flere omnes, ipsa sine fleru. Mirari plerique quod tam facillè vitæ suæ prodiga, quam nondum hauserat, iam quasi perfuneta donaret. Stupere vniuersi, quod iam diuinitatis testis existeret, quæ adhuc arbitra sui per ætatem esse non posset. Effecit denique ut ei de Deo crederetur, cui de homine adhuc non crederetur: quia quod vltra naturam est, de authore naturæ est. Quanto terrore egit carnifex ut timeretur, quantis blanditiis ut suaderet, quantum vota ut sibi ad nuptias proueniret. At illa: Et

1. Tim. 6.

Z

S. Ambr., tom. 5.

hæc sponsi iniuria est, inquit, expectare placituram. Qui me sibi prior elegit, accipiet: quid percussor moraris? Pereat corpus, quod amari potest oculis quibus nolo. Stetit, oravit, ceruicem inflexit. Cerneret trepidare carnificem, quasi ipse addictus fuisset, tremere percussoris dextram, pallere ora alieno timentis periculo, cum puella non timeret suo. Habebis igitur in vna hostiaduplex martyrium, pudoris & religionis. Et virgo permansit, & martyrium obtinuit. Inuitat nunc integritatis amor, & tu soror sancta vel mutis tacita moribus, ut aliquid de virginitate dicamus, ne veluti transitu quodam præstricta videatur, quæ principalis est virtus. Non enim ideo laudabilis virginitas, quia in martyribus reperitur, sed quia ipsa martyres faciat. Quis autem humano eam possit ingenio comprehendere, quæ nec natura suis inclusit legibus? Aut quis naturali voce cõplecti, quod supra vsum naturæ sit? E cœlo arcessiuit, quod imitaretur in terris. Nec immeritò viuendi sibi vsum quæsiuit de cœlo, quæ sponsum sibi inuenit in cœlo. Hæc nubes aëra angelos sideraque transgrediens, verbum Dei in ipso sinu patris inuenit, & toto hausit pectore. Nam quis tantum cum inuenerit relinquat boni? Unguentum enim exinanitum est nomen tuum. Propterea adolescentulæ dilexerit te & attraxerunt te. Postremò non meum est illud, quoniam quæ non nubunt neque nubentur, erunt sicut angeli Dei in cœlo. Nemio ergo miretur si angelis comparètur, quæ angelorum Domino copulantur. Quis igitur neget hanc vitam fluxisse de cœlo, quam non facillè inuenimus in terris? Nisi postquam Deus in hæc terreni corporis membra descendit: tunc in vtero virgo concepit, & verbum caro factum est: ut quod caro factum est, caro fieret Dei. Dicit aliquis: Sed etiã Helias nullis corporei coitus fuisse permixtus cupiditatibus inuenitur: Ideo ergo curru raptus ad cœlum, ideo cū Domino apparet in gloria, ideo dominici venturus est præcurfor aduentus. Et Maria sumens tympanum pudore virgineo choros duxit. Sed considerate cuius illa speciem tunc gerebat. Nonne Ecclesie, quæ religiosos populi cœtus qui carmina diuina concinerent, immaculato virgo spiritu copulauit? Nam etiam templo Hierosolymis fuisse legimus virgines deputatas. Sed quid Apostolus dicit: Hæc autem in figura contingebant illis, ut essent indicia futurorum. Figura enim in paucis est, vita in pluribus. At verò posteaquam Dominus in corpus hoc veniens, contuberniū diuinitatis & corporis sine vlla concretæ confusionis labe sociavit, tunc toto orbe diffusus corporibus humanis vitæ cœlestis vsus inoleuit. Hoc illud est quod ministræ in terris angeli decantarūt futurum genus, quod ministeriū Domino immaculati corporis obsequiis exhiberet. Hæc est cœlestis illa militia, quam laudatium exercitus angelorū promittebat in terris. Habemus ergo auctoritatem vetustatis à seculo, plenitudinem professionis à Christo. Certè non est hoc mihi commune cum gentibus, non populare cum Barbaris, non cum ceteris animantibus vñtatū, cum quibus & si vnum eundemque vitalem aëris huius carpimus spiritum, vulgarem terreni corporis participamus statum, generandi quoque nõ discrepamus vñu: hoc solo tamen naturæ parilis conuicia declina-

Cantic. 1.

Math. 22.

Ioan. 1.

4. Reg. 2. Exod. 15.

1. Cor. 10.

Luc. 2.

mus, quòd virginitas affectatur à gentibus: sed consecrata violatur, incuratur à Barbaris, nescitur à reliquis. Quis mihi præterdit Vestæ virgines & Palladis sacerdotes? Qualis ista est non morum pudicitia sed annorum, quæ non perpetuitate, sed ætate præscribitur? Perulantiore est talis integritas, cuius corruptela seniori seruat ætati. Ipsi docent virgines suas nõ debere perseverare nec posse, qui virginitati finem dederunt. Qualis autem est illa religio, vbi pudicæ adolescentæ iubètur esse, impudicæ anus? Sed nec illa pudica est quæ lege tenetur, & illa impudica quæ lege dimittitur. O mysteria, o mores, vbi necessitas imponitur castitati, auctoritas libidini datur. Itaque nec casta est, quæ metu cogitur, nec honesta quæ mercede conducitur, nec pudor ille, qui intemperantium oculorū quotidiano expositus conuicio flagitiosis aspectibus verberatur. Conferuntur immunitates, offeruntur precia, quasi non hoc maximum petulantia sit indicium, castitatem vendere. Quod precio promittitur, precio addicitur, & precio remuneratur. Nescit redimere castitatem quæ vèdere solet. Quid de sacris Phrygiis loquar, in quibus impudicitia disciplina est, atque vñtam sexus fragilioris? Quid de Orgiis Liberi, vbi religionis mysterium est incentiuum libidinis? Qualis igitur potest ibi vita esse sacerdotum, vbi colitur stuprum Deorum? Non habent igitur sacram virginem. Videamus ne fortè aliquam vel philosophiæ præcepta formauerint, quæ magisterium sibi omnium solent vendicare virtutum. Pythagoræa quædam vna ex virginibus celebratur fabulis: quæ cum à tyranno cogereetur secretum prodere, ne quid in se ad extorquendam confessionem vel tormentis liceret, morsu linguam abscondidit fertur, atque in tyranni faciem despuisse: ut qui interrogandi finem non faciebat, non haberet quam interrogaret. Eadem tamen forti animo, sed tumentis vtero, exemplum taciturnitatis, & proluuium castitatis, victa est cupiditatibus, quæ tormentis vinci nequiuit. Igitur quæ mentis potuit tegere secretum, corporis non texit opprobrium. Vicit naturam, sed non tenuit disciplinam. Quam vellet in voce munimentum sui pudoris existere? eò fortasse erudierat illam pœnitentia, ut culpam negaret. Non igitur iniuncta vndique. Nam & tyrannus licet non potuerit inuenire quod interrogabat, tamen quod non interrogabat inuenit. Quanto nostræ virgines fortiores, quæ vincunt etiam quas non vident potestates: quibus non tantum de carne & sanguine, sed etiam de ipso mundi principe secularique rectore victoria est. Ætate vtiq; Agnes minor, sed virtute maior, triumpho numerosior, constantia confidentior, non sibi linguam propter metum abstulit, sed propter trophæum reseruauit. Nihil enim habuit quod prodi timeret, cuius non erat criminosa sed religiosa confessio. Itaque illa secretum tatummodo celauit, hæc probauit Deum: quem quia ætas nondum poterat confiteri, natura confessa est. In laudationibus solet patria prædicari & parentes, ut in commemoratione authoris dignitas successione exaggeretur. Ego licet laudationem non susceperim virginitatis, sed expressionè, ad rem tamè pertinere arbitror, ut quæ sit ei patria, quis author:

thor appareat. Ac prius vbi sit patria definiamus. Si enim ibi est patria, vbi genitale domicilium: in cœlo profecto est patria castitatis. Itaque hic aduena, ibi incola est. Quid autem est castitas virginalis, nisi expers contagionis integritas? Atque eius auctorem quem possumus existimare nisi immaculatum Dei filium, cuius caro non vidit corruptionem, diuinitas non est experta contagionem? Videte igitur quanta virginitatis merita sint. Christus ante virginem, Christus ex virgine, à patre quidem natus ante secula, sed ex virgine natus ob secula. Illud naturæ suæ, hoc nostræ vtilitatis est. Illud erat semper, hoc voluit. Spectate aliud virginitatis meritum. Christus virginis sponsum, & si dici potest, Christus virginæ castitatis. Virginitas enim Christi, nõ virginitatis est Christus. Virgo est ergo quæ nupsit, virgo quæ nos suo vtero portauit, virgo quæ genuit, virgo quæ proprio lacte nutriuit. De qua legimus, quanta fecit virgo Hierusalem. Non deficient de petra vbera, neque nix à Libano, aut declinauit aqua valida vento quæ portatur. Qualis est hæc virgo quæ trinitatis fontibus irrigatur, cui de petra fluunt quæ, non deficient vbera, mella funduntur? Petra autem est iuxta Apostolum Christus. Ergo à Christo non deficient vbera, claritas à Deo, flumen à spiritu. Hæc est trinitas quæ Ecclesiam suam irrigat, pater, Christus, & spiritus. Sed iam à matre descendamus ad filias. De virginibus, inquit Apostolus, præceptum Domini non habeo, consilium autem do. Si doctor gètium non habuit, habere quis potuit? Et præceptum quidem non habuit, sed habuit exemplū. Non enim imperari potest virginitas, sed optari. Nam quæ supra nos sunt, in voto magis quàm in magisterio sunt. Sed volo vos, inquit, sine sollicitudine esse. Nam qui sine vxore est, sollicitus est quæ Domini sunt, quomodo placeat Deo. Et virgo cogitat quæ Domini sunt, ut sit sancta corpore & spiritu. Nam quæ nupta est, cogitat quæ mundi sunt, quomodo placeat viro. Non ego quidem dissuadeo matrimonium, sed virginitatis atexto beneficium. Qui infirmus est, inquit, olera manducet. Aliud exigo, aliud admirror. Alligatus es vxori? noli querere solutionem. Solutus es ab vxore? ne quæseris vxorem. Hoc præceptum est copulatis. De virginibus autem quid ait? Et qui matrimonio iungit virginem suam, bene facit: & qui non iungit, melius facit. Illa non peccat, si nubat: hæc si non* nubat, æterna est. Ibi remedium infirmitatis, hic gloria castitatis. Illa non reprehenditur, ista laudatur. Conferamus si placet bona mulierum cum vltimis virginum. Iactet licet fœcundo se mulier nobilis partu, quo plures generauerit, plus laborat. Numerat solatia filiorū, sed numeret pariter & molestias. Nubit, & plorat. Qualia sunt vota quæ fiètur? Concipit & grauescit. Prius vtiq; impedimentum fœcunditas incipit afferre, quàm fructum. Parturit & ægrotat. Quàm dulce pignus quod à periculo incipit, & in periculis desinit, prius dolori futurum quàm voluptati. Periculis emittur, nec pro arbitrio possidetur. Quid recenseam nutriendi molestias, instituenti & copulandi? Felicium sunt istæ miseriæ: Habet mater heredes, fed auget dolores. Nam de aduersis non oportet dicere, ne sanctissimorum parentum animi contremiscant. Vide mi soror quàm

1. Cor. 10.

Ibidem 7.

Rom. 14. 1. Cor. 7.

Ibidem.

* peccat.

graue sit pati quod non oportet audiri. Et hæc in præsentī seculo. Venient autem dies, quando dicat: Beatae steriles, & ventres qui non genuerunt. Filiae enim huius seculi generantur & generant, filia autem regni abstinet à voluptate viri & à voluptate carnis, ut sit sancta corpore & spiritu. Quid ego famulatus graues & addicta viris seruitia replicem fœminarum, quas ante iussit Deus seruire, quàm seruos? Quæ eò prosequor, ut indulgentius obsequantur. Quibus hoc si probæ sunt, merces est charitatis: si improbæ, pœna delicti. Hinc illa nascuntur incentiua vitiorum, ut quæstus coloribus ora depingant, dum viris displicere formidant, & de adulterio vultus meditentur adulterium castitatis. Quanta hæc amètia, effigiem mutare naturæ, picturam quærere, & dum verentur maritale iudicium, prodere suum? Prior enim de se pronunciat, quæ cupit mutare quod nata est. Ita dum alij studet placere, prius sibi ipsa displicet. Quem iudicem mulier veriore requirimus deformitatis tuæ, quàm te ipsam quæ videri times? Si pulchra es, quid absconderis? Si deformis, cur te formosam esse mentiris, nec tuæ conscientia, nec alieni gratiam erroris habitura? Ille enim alteram diligit, tu alteri vis placere: & irascaris si amet aliam, qui adulterare in te docetur. Malè magistra es iniuriæ tuæ. Lenocinari refugit etiam quæ passa lenonem est? Ac licet vilis mulier, non alteri tamen sed sibi peccat, tolerabilioraque propè modum in adultero crimina sunt. Ibi enim pudicitia, hic natura adulteratur. Iam quanto precio opus est, ne etiam pulchra displiceat. Hinc preciosa collo dependent monilia, inde per humum vestis trahitur aurata. Emitur igitur hæc species an habetur? Quid quod etiam odorum variæ adhibentur illecebræ, gemmis onerantur aures, oculis color alter infunditur? Quid ibi remanet suum, vbi tam multa mutantur? Sensus suos amittit mulier, & viuere posse se credit: Vos verò beatæ virgines quæ talia tormenta potius quàm ornamenta nescitis, quibus pudor sanctus verecunda suffusus ora, & bona castitas est decori: non humanis addictæ oculis, alieno errore merita vestra pensatis. Habetis sanè & vos vestræ militiam pulchritudinis, cui virtutis militat forma non corporis, quam nulla extinguet ætas, nulla eripere mors potest, nulla agritudo corrumpere: solus formæ arbiter petitur Deus, quæ etiam in corpore minus pulchro diligit animas pulchriores. Non veteri onus notum, non dolor partus, & tamen numerosior soboles piæ mentis, quæ omnes pro liberis habet: fœcunda successoribus, sterilis orbitatibus, nescit funera, nouit heredes. Sic sancta Ecclesia immaculata coitu, fœcunda partu, virgo est castitate, mater est prole. Parturit itaque nos virgo, non viro plena, sed spiritu. Parit nos virgo, non cum dolore membrorum, sed cum gaudiis angelorum. Nutrit nos virgo, non corporis lacte, sed Apostoli, quo infirmam adhuc crescentis populi lactauit atarem. Quæ igitur nupta plures liberos habet quàm sancta Ecclesia, quæ virgo est sacramentis, mater est populis, cuius fœcunditatem etiam scriptura testatur dicens: Quoniam plures filij desertæ magis quàm eius quæ habet virum? Nostra virum non habet, sed habet sponsum, eo quod siue Ecclesia in popu-

1. Cor. 7.

C

D

E

F

Esaias 4.

lis, siue anima in singulis, Dei verbo, sine vilo flexu G
 pudoris, quasi sponſo innubit æterno, effæta iniu-
 riæ, facta rationis: Audistis parentes quibus erudire
 virtutibus, quibus instituere disciplinis filias debeat-
 ris, vt habere possitis quarum meritis vestra delicta
 redimantur. Virgo Dei donum est, munus paren-
 tum, sacerdotium castitatis. Virgo matris hostia est,
 cuius quotidiano sacrificio vis diuina placatur. Vir-
 go indiuiduum pignus parætum, quæ non dote sol-
 licitet, non emigratione destituat, non offendat in-
 iuria. Sed nepotes aliquis habere desiderat, & aui
 nomen acquirere. Primum suos tradit, dum quærit H
 alienos. Deinde certis defraudari incipit, dum spe-
 rat incertos: confert opes proprias, & adhuc posci-
 tur, nisi dorem soluat exigitur. Si diu viuat, onero-
 sus est. Emerere istud est generum, non acquirere, qui
 parentibus filia vendat aspectus. Ideo ne tot mensi-
 bus gestatur vtero, vt in alienam transeat potestati
 Ideo commendandæ virginis cura suscipitur, vt ci-
 tius parentibus auferatur. Dicit aliquis: Ergo dis-
 suades nuptias? Ego verò suadeo, & eos damno
 qui dissuadere conserunt, vt pote qui Saræ ac
 Rebeccæ & Rachel cæterarumque veterum coniu-
 gia sceminarum pro documentis singularium virtu-
 tum recensere soleam. Qui enim copulam damnat,
 damnat & filios, & ducta per successioſum seriem,
 generis societatem damnat humani. Nam quemad-
 modum duratura in seculum ætas succedere possit
 ætati, nisi gratia nuptiarum procreandæ studium so-
 bolis incitaret? Aut quomodo prædicari potest
 quod immaculatus Isaac ad altaria Dei victima pa-
 ternæ pietatis accessit, quod Israël humano situs in
 corpore Deum vidit, & religiosum populo dedit
 nomen, quorum originem damnat? Vnum sanè li-
 cet sacrilegi homines habent, quod in his etiam à
 sapientissimis probetur: qui coniugia damnando
 profitentur, ipsi non debuissent nasci. Non utique
 dissuadeo nuptias, si fructus sacræ virginittatis enu-
 mero. Paucarum quippe hoc munus est, illud om-
 nium. Nec potest esse virginittas, nisi habeat vnde
 nascatur. Bona cum bonis cõparo, quo facilius quid
 præter eluceat. Neque meam sententiam affero, sed
 eam repeto, quã edidit spiritus sanctus per prophe-
 tam. Melior est, inquit, sterilitas cum virtute. Primum
 enim quod nupturæ præ cæteris concupiscunt, vt
 sponsi decore se iactent, eo necesse est imparis sacris
 se fateantur esse virginibus, quibus solis contingit
 dicere: Speciosus forma præ filiis hominum, diffu-
 sa est gratia in labiis tuis. Quis est iste sponsus? Non
 vilibus addictus obsequiis, non caducis superbus di-
 uitiis, sed cuius sedes in seculum seculi, filia regum
 in honore eius. Assitit regina à dextris eius in vesti-
 tu deaurato, varietate circumamicta virtutum. Audi
 igitur filia, & vide, & inclina aurem tuam, & obliuif-
 cere populum tuum & domum patris tui, quoniam
 concupiuit rex speciem tuam, quia ipse est Deus M
 tuus. Et aduerte quantum tibi spiritus sanctus scri-
 pturæ diuinæ testificatione detulerit. Regnum, au-
 rum, pulchritudinem. Regnum, vel quia sponſa es
 regis æterni, vel quia inuictum animum gerens, ab
 illecebris voluptatum non captiua haberiſ, sed qua-
 si regina dominariſ. Aurum, quia sicut illa materies
 examinata igne preciosior est, ita corporis species

virginalis spiritu consecrata diuino, formæ suæ ac-
 quirat augmentum. Pulchritudinem verò quis po-
 test maiorem æstimare decore eius quæ amatur à
 rege, probatur à iudice, dicatur Domino, consecra-
 tur Deo, semper sponsa, semper innupta, vt nec a-
 mor finem habeat, nec damnum pudor. Hæc profec-
 tō vera pulchritudo est, cui nihil deest, quæ sola
 meretur audire à domino: Tota es formosa proxima
 mea, & reprehensio non est in te. Veni huc à Li-
 bano, veni huc à libano transibis & pertransibis à
 principio fidei à capite Sanir & Hermon, à latibulis
 leonum, à montibus pardorum. Quibus indicis o-
 stenditur perfecta & irreprehensibilis virginalis ani-
 mæ pulchritudo, altaribus consecrata diuinis, inter
 occurſus & latibula spiritualium bestiarum non in-
 flexa mortalibus, sed intenta mysteriis Dei meruisse
 dilectum, cuius vbera plena lætitiæ. Vinum enim læ-
 tificat cor hominis. Et odor, inquit, vestimentorum
 tuorum super omnia aromata. Et infra: Et odor, in-
 quit, vestimentorum tuorum sicut odor Libani. Vi-
 de quæ nobis tribuas virgo processum. Primum enim
 odor tuus super omnia aromata quæ in saluatoris
 missa sunt sepulturam: & mortuos corporis motus,
 membrorumque redolet obſſe delitias. Secundus
 odor tuus sicut odor Libani dominici corporis, in-
 tegratē virginæ florem castitatis exhalat. Fauum
 itaque mellis tua opera componat. Digna enim vir-
 ginitas quæ apibus comparatur, sic laboriosa, sic pu-
 dica, sic continens. Rore pacitur apes, nescit cõcu-
 bitus, mella cõponit. Ros quoque virginis est sermo
 diuinus: quia sicut Ros Dei verba descendunt. Pu-
 dor virginis est intemerata natura. Partus virginis
 fœtus laborum, expers amaritudinis, fertilis suauitatis:
 in cõmune labor, cõmunis est fructus. Quam
 te velim filia imitatricem esse huius apiculæ, cui ci-
 bus flos est, ore soboles legitur, ore cõponitur. Hæc
 imitare tu filia, verba tua nullum doli velamen ob-
 tendant, nullum habeant fraudis inuolucrum: vt &
 puritatem habeant, & plena grauitatis sint. Merito-
 rum quoque tuorum tibi æterna posteritas tuo ore
 pariat. Nec soli tibi, sed etiam pluribus congreges.
 Quis scit enim quando à te anima tua repõcatur?
 Nec receptacula horreorum frumentis coaceruata
 dimittens, nec vitæ tuæ vsui profutura, nec meritis,
 rapiaris eò quò thesaurum ferre non possis. Diues
 igitur esto, sed pauperi, vt naturæ participes tuæ,
 participes sint etiam facultatum. Florem quoque ti-
 bi demonſtro carpendum, illum utique qui dixit:
 Ego flos campi, & lilium conuallium, tanquam li-
 lium in medio spinarum: quod est euidentis indicij,
 spiritalium nequitiarum sentibus virtutes obſideri,
 vnde nemo fructum referat, nisi qui cautus acce-
 dat. Sume igitur alas virgo, sed spiritus, vt super-
 uoles vitia, si contingere cupis Christum: In altis
 habitat, & humilia respicit. Et species eius sicut ce-
 drus Libani, quæ comam nubibus, radicem in ter-
 ris inserit. Principium enim eius in cœlo, poste-
 riora eius in terris, fructus cœlo proximos edide-
 runt. Scrutare diligentius tam bonum florem, nec
 vbiq; eum in pectoris tui conualle reperies: humi-
 libus enim frequenter inhalatur. Amat generari in
 hortis, in quibus eum Susanna dum deambularet
 inuenit, mori prius quàm violari parata, Qui sint au-
 tem

Genes. 22.
Gen. 28. 32.

Psal. 44.

Cantic. 4.

Psal. 103.
Cantic. 4.

Cantic. 2.

Psal. 112.

Danic. 13.

rem horti, ipse demonstrat dicens: Hortus conclu- A
 sus soror mea sponsa, hortus conclusus fons signa-
 tus: eo quod in hortis huiusmodi impressam signa-
 culis imaginem Dei, synceri fontis vnda respicere
 ne volutabris spiritualium bestiarum, sparſo cœno
 fluenta turbentur. Hinc ille murali septus spiritu pu-
 dor clauditur, ne pateat ad rapinã. Itaque sicut hor-
 tus floribus inaccessus vitem redolet, fragrat oleam,
 rosam renidet, vt in vite religio, in olea pax, in rosa
 pudor sacratæ virginittatis inoleſcat. Hic est odor
 quem Iacob patriarcha fragrauit, quãdo meruit au-
 dire: Ecce odor filij mei sicut odor agri pleni. Nam B
 licet plenus omnibus ferè fructibus patriarchæ san-
 cti fuerit ager: ille tamen fruges maiore virtutis la-
 bore generauit, hic flores. Accingere itaque virgo,
 & si vis huiusmodi tibi vt hortus aspiret, prophe-
 ticis eum claude præceptis. Pone custodiam ori tuo,
 & ostium circumstantiæ labiis tuis: vt etiam tu possis
 dicere: Tanquam malus in lignis nemoris, ita fra-
 ternus meus in medio filiorum. In vmbra eius concu-
 piui & sedi, & fructus eius dulcis in faucibus meis.
 Inueni quem dilexit anima mea, tenui eum, & non
 relinquam eum. Descendat fraternus meus in hor-
 tum suum & manducet fructum pomorum suorum.
 Veni fraterne mi, exeamus in agrum, pone me vt si-
 gillum in cor tuum, & velut signaculum super bra-
 chium tuum. Fraternus meus candidus & rubeus.
 Decet enim vt plenè noueris virgo quem diligis,
 atque omne in eo & ingenitæ diuinitatis & assum-
 ptæ mysterium incorporationis agnoscas. Candi-
 dus meritò, quia patris splendor: rubeus, quia par-
 tus est virginis: color in eo fulget & rutilat vtriuf-
 que naturæ. Memento tamen antiquiora in eo di-
 uinitatis insignia, quàm corporis sacramenta: quia
 non coepit à virgine, sed qui erat venit in virginem.
 Ille discretus à militibus, ille lancea vulneratus, vt
 nos sacri vulneris cruore sanaret, respondebit tibi
 profec-tō, est enim mitis & humilis corde, blandus
 aspectu. Exurge aquilo, & veni auster, aspira hortum
 meum, & fluant aromata mea. Ex omnibus enim
 partibus mundi odor sanctæ religionis adoleuit, di-
 lectæ quo virginis membra fragrarunt. Formosa es
 proxima mea, vt bona opinio, pulchra vt Hierusa-
 lem. Non caduci itaque corporis pulchritudo vel
 morbo peritura vel senio, sed nullis obnoxia casibus
 opinio bonorum nunquam moritura meritorum
 virginibus est decori. Et quoniam non humanis iam
 sed cœlestibus, quorum vita viuus in terris, digna es
 comparari: accipe à Domino præcepta quæ serues.
 Pone me vt sigillum, inquit, in cor tuum, & velut si-
 gnaculum super brachiũ tuum: quo signatiora pru-
 dentia tuæ factorumque documenta promantur, in
 quibus figura Dei Christus eluceat, qui paternæ am-
 bitum exaquans naturæ, totumque patrem à patre di-
 uinitatis assumpsit, expressit. Vnde etiam apostolus F
 in spiritu nos dicit esse signatos: quoniam patris
 imaginem habemus in filio, sigillum filij habemus
 in spiritu. Hac trinitate signati caueamus diligētius,
 ne quod accepimus pignus in cordibus nostris, aut
 morum leuitas, aut vilius adulterij fraus resignet.
 Sed faceſſat hic sacris virginibus metus, quibus tan-
 ta præſidia tribuit primũ Ecclesia, quæ teneræ pro-
 lis sollicita successu, ipsa quasi murus abundantibus

Cantic. 4.

Genes. 27.

Psal. 140.

Cantic. 5.

Iuan. 19.

Cantic. 4.

Eph. 1. 4.

in modum turrium increſcit vberibus, donec soluto
 obſidionis hostilis incurſu, pacem validæ iuuentutis
 maternæ præſidio virtutis acquirat: Vnde & prophe-
 ta ait: Fiat pax in virtute tua, & abundãtia in tur-
 ribus tuis. Tum ipse pacis Dominus postquam vali-
 dioribus brachiis commiſſa sibi vineta complexus,
 palmites suos gemmare conſpexerit, vultu præſule
 nascentibus fructibus auras temperat, sicut ipse te-
 ſtatur dicens: Vineam meam in conspectu meo. Mil-
 le Salomoni & ducetũ qui seruant fructum eius. Su-
 pra ait, Sexaginta potentes in circumitu propaginis
 eius strictis armatos telis, & eruditos præliaribus di-
 sciplinis, hic mille ducentos. Creuit numerus vbi
 creuit & fructus: quia quò sanctior quisque, eò mu-
 nitor. Sic Helisæus propheta exercitus angelorum
 præſidio sibi adesse monstrauit. Sic Iesus Nauẽ du-
 cem militiæ cœlestis agnouit. Possunt igitur fru-
 ctum in nobis custodire, qui possunt etiam militare
 pro nobis. Vobis autem virgines sanctæ speciale
 præſidium est, quæ intemerato pudore sacrum Do-
 mini seruatis cubile. Neque mirum si pro vobis
 angeli militant, quæ angelorum moribus militatis.
 Meretur eorum præſidium castitas virginalis, quo-
 rum vitam meretur. Et quid pluribus exequar lau-
 dem castitatis? Castitas enim angelos fecit. Qui
 eam seruauit angelus est, qui perdidit diabolus.
 Hinc religio etiam nomen accepit. Virgo est quæ
 Deo nubit. Meretrix quæ Deos fecit. Nam de re-
 surrectione quid dicam, cuius præmia iam tenetis?
 In resurrectione autem neque nubent, neque nu-
 bentur, sed erunt sicut angeli, inquit, in cœlo. Quod
 nobis promittitur, vobis præſto est, vtorumque
 nostrorum vsus apud vos est. De hoc mundo estis,
 & non estis in hoc mundo. Seculum vos habere
 meruit, tenere non potuit. Quam præclarum au-
 tem angelos propter intemperantiam suam in secu-
 lum cecidisse de cœlo, virgines propter castimo-
 niam in cœlum transisse de seculo? Beatæ virgines,
 quas non illecebra sollicitat corporum, non collu-
 uio præcipitat voluptatum: Cibum parsimoniam, po-
 tus abstinentiæ, docet vitia nescire, qui docet causas
 nescire vitiorum. Causa peccandi etiam iustos sepe
 decipit. Hinc populus Dei postquam sedit bibere,
 Deum negauit. Hinc Loth concubitus filiarum
 ignorauit & pertulit. Hinc inuersis vestigijs filij Noë
 patri quondam pudenda texerunt, quæ procax vi-
 dit, modestus erubuit, pius texit, offensurus si & ipse
 vidisset. Quanta vis est vini, vt quem diluuium non
 nudauerunt, vina nudarent? Quid illud? Quantæ
 felicitatis est quod nulla vos habendi cupiditas in-
 flammat? Pauper quod habes poscit, quod non ha-
 bes non requirit: fructus laboris tui thesaurus est
 inopi: & duo ara si sola sint, census est largientis.
 Audi ergo soror quantis careas. Nam caue quid de-
 beas. Nec meum est docere, nec tuum discere. Per-
 fectæ enim virtutis vsus magisterium non desiderat,
 sed informat. Cernis vt pomparum ferculis similis
 incedat, quæ se componit vt placeat, omnium in se
 vultus & ora conuertēs, eo ipso quo studet placere,
 deformior. Prius enim populo displicet, quã placeat
 viro. At in vobis reiecta decoris cura plus placet,
 & hoc ipsum quod vos non ornatis, ornatus est.
 Certè lacera vulneribus aures, & depressæ onera

Psal. 121.

Cantic. 7.

4. Reg. 6.
Ios. 5.

Matth. 22.

Exod. 32.
Genes. 19.
Ibidem. 9.

miseræ ceruicis, non sunt alleuamenta pœnarum, sed discrimina metallorum. Hinc collum catena constringit, inde pedem compes includit. Nihil refert, auro corpus oneretur an ferro. Si ceruix premitur, si grauat inceslus, nil precium iuuat: nisi quod vos mulieres ne pereat vobis pœna, trepidatis. Quid interest, vtrum aliena sententia, an vestra vos damnet? Hinc vos etiam miserabiliores quam qui publico iure damnantur: quod illi optant exui, vos ligari. Quam verò miserabilis illa cōditio, quod tanquam mancipij forma venalis nuptura licitatur: & qui precio vicere, emat. Tolerabilius tamē mactipia veneunt, quæ sæpe sibi Dominos legunt. Virgo si eligat, crimen est: si non eligat, contumelia. Quæ quanuis pulchra sit & decora, & timet videri, & cupit. Cupit, vt se charius vendat: timet, ne hoc ipsum dedecet quod videtur. Quanta autem votorum ludibria, & ad procorum euentus suspecti metus, ne pauper illudat, ne diues fastidiat, ne pulcher irrideat, ne nobilis spernat. Dicit aliquis: Tu nobis quotidie virginum canis laudes: quid faciam qui eadem quotidie cantito, & proficio nihil? Sed non mea culpa. Denique de Placentino sacrandæ virginis veniunt, de Bononiensi veniunt, de Mauritania veniunt, vt hic velentur: magnam rem videtis: hic tracto, & alibi persuadeo. Si ita est, alibi tractemus vt vobis persuadeamus. Quid? quod etiam qui me non audiunt sequuntur: qui audiunt, non sequuntur? Nam pleraque virgines cognoui velle, & prohiberi etiam prodire à matribus, & quod est grauius viduis, cū quibus hinc mihi sermo est. Nempe si hominem amarent filia vestra, per legem possent eligere quem vellent. Quibus igitur hominem eligere licet, Deum non licet? Contuemini quam dulcis pudicitia fructus sit, qui Barbaricis quoque inoleuit effectibus. Ex vltimis infra vltimamque Mauritaniae partibus deductæ virgines hinc sacrari gestiunt: & cū sint omnes familie in vinculis, pudicitia tamen nescit esse captiua. Profitetur regnum æternitatis, quæ mœret iniuriam seruitutis. Nam quid de Bononiensibus virginibus loquar, secundo pudoris agmine, quæ mundanis se deliciis abdicantes sacrarium virginitatis incolunt sine contubernali sexu, contubernali pudore prouectæ ad vicinarium numerum, & centenarium fructum, relictoque parentum hospitio tendunt in tabernaculis Christi indefessæ milites castitatis? Nunc canticis spiritualibus personant, nunc victum operibus exercent. Liberalitatis quoque subsidium manu quarunt. Quod si inuestigandæ virginitatis inoleuerit odor, (nanque præ cæteris speculandi venatum pudoris explorat,) totis curarum vestigijs prædam latentem vsque ad ipsa cubilia persequuntur: aut si liberior alicuius volatus affusserit, totis omnibus videas assurgere alis, concrepare pennis, emicare plausu, vt casto pudicitia choro cingant volantem, donec albenti delectata comitatu, in plagas pudoris & indaginem castitatis, domus patriæque oblita succedat. Bonum itaque si virgini studia parentum quasi flabra pudoris aspirerit. Sed illud gloriosius, si teneræ ignis ætatis, etiam

G sine veteribus nutrimentis sponte se rapiat in fomitrem castitatis. Dotem negabunt parentes? sed habes diuitem sponsum, cuius contenta thesauro, patriæ successione emolumenta non quæras. Quanto dotalibus præstat compendiis casta paupertas: & tamen quam audistis aliquando propter studium integritatis legitimæ factam successione * extorem? * Exortem. Contradiciunt parentes, sed volunt vinci, resistunt primo, qui * credere timent. Indignantur frequenter, vt discas vincere: abdicationem minantur, vt tentent, si potes damna seculi non timere. Quæsit blandiuntur illecebris, vt videant si variatum mollire te non queat blanditia voluptatum. Excerceris virgo dum cogeres. Et hæc tibi prima certamina anxia parentum vota proponunt. Vince prius puella pietatem. Si vincis domum, vincis & seculum. Sed esto, maneat vos damna patrimonij. Nonne caducarum & fragilium dispendium facultatum, futura cœli regna compensant? Quamquam si verbis celestibus credimus, nemo est qui reliquerit domum aut parentes, aut fratres, aut vxorem, aut filios propter regnum Dei, & non recipiat septies tantum in hoc tempore, in seculo autem venturo vitam æternam possidebit. Crede fidem tuam Deo, quæ homini pecuniam credis: scenerare Christo. Bonus depositæ spei custos, multiplicatis fidei tuæ talentum soluit vris. Non fallit veritas, non circumscribit iustitia, non decipit virtus. Quod si non creditis oraculo, vel exemplis credite. Memoria nostræ puella dudum nobilis in seculo, nunc nobilior Deo, cum vrgeretur ad nuptias à parentibus & propinquis, ad sacrosanctum altare confugit. Quod enim melius virgo recurreret, quam vbi sacrarium virginitatis offertur? Ne is quidem finis audaciæ. Stabat ad aram Dei pudoris hostia, victima castitatis, nunc capit dexteram sacerdotis imponens, precem poscens, nunc iustæ impatiens moræ, ac summum altari subiecta verticem. Num melius, inquit, mater tu me quam altare velabis, quod sanctificat ipsa velamina? Plus talis decet flammeus, in quo caput omnium Christus quotidie consecratur. Quid agitis vos propinqui? quid exquirendis adhuc nuptijs sollicitatis animum? Iam dudum prouisas habeo. Sponsum offertis? meliorem reperi. Quaslibet exaggerate diuitias, iactate nobilitatem, potentiam prædicate. Habeo eum cui nemo se comparet, diuitem mundo, potentem imperio, nobilem cœlo. Si talem habetis non refuto optionem: si non reperitis, non prouidetis mihi, sed inuidetis. Silentibus cæteris vnus abruptius, Quid si, inquit, pater tuus viueret, innuptam te manere pateretur? Tum illa maiori religione, moderatiore pietate: & ideo fortasse defecit, ne quis impedimentum posset afferre. Quod ille responsum de patre, de se oraculum, maturo sui probauit exitio. Ita cæteri eadem quisque metuentes, fauere cœperunt qui impedire quærebant: nec dispendium debitarum attulit virginitas facultatum, sed etiam emolumentum integritatis accepit. Habetis puellæ deuotionis præmium, parentes caute offensionis exemplum.

Luc. 19.

DIVI AMBROSII EPISCOPI

MEDIOLANENSIS, DE VIRGINIBVS

LIBER SECVNDVS.

VPERIORE libro quantum virginitatis munus sit, euoluimus (non enim potuimus explicare) vt per se cœlestis gratia muneris inuiter legentem. Secundo libro virginum institui decet, & tanquam competentium præceptorum magisteris erudiri. Sed quoniam nos infirmi ad monendum sumus, & impares ad docendum, (debet enim is, qui docet supra eum qui docetur excellere) ne vel susceptum deseruisse munus, vel nobis arrogasse amplius videremur, exemplis potius quam præceptis putauimus imbuendam, licet amplius proficiatur exemplo: quoniam nec difficile quod iam factum est existimatur, & vtile quod probatum, & religiosum quod hæreditario quodam paternæ virtutis vtu, in nos est successione transfusum. Quod si quis nos præsumptionis arguit, arguat potius sedulitatis: quia rogantibus virginibus ne hoc quidem putauimus negandum. Malui enim me in periculum deduci pudoris, quam nõ obsequi voluntati earum, quarum studiis etiam Deus noster placido se indulget assensu. Sed neque præsumptio notari potest, quoniam cū haberent vnde discerent, affectum potius quam magisterium quæsuerunt meum. Et excusari sedulitas non potest, quoniam cū haberent autoritatem martyris ad obseruantiam disciplinæ, non superfluum iudicauit, si nostri sermonis blanditiam deriuarent ad professionis illecebram. Ille docere facilis, qui se uero vitia coërcet affectu: nos qui docere non possumus, blandiamur. Et quoniam pleræque absentes nostri desiderabant sermonis vnum, volumen hoc condidi, quo profectæ ad se vocis meæ munus tenerent, deesse non crederent quem tenerent. Sed prouisa persequamur. Sit igitur vobis tanquam in imagine descripta virginitas vitæque beatæ Mariæ, & quæ velut in speculo resulget species castitatis & forma virtutis. Hinc sumatis licet exempla viuendi, vbi tanquam in exemplari magisteria expressa prohibitionis, quid corrigere, quid effugere, quid tenere debeatis ostendunt. Primus discendi ardor, nobilitas est magistri. Quid nobilior Dei matre? quid splendidius ea, quam splendor elegit? quid castius ea quæ corpus sine corporis cõtatione generauit? Nam de cæteris eius virtutibus quid loquar? Virgo erat non solum corpore, sed etiam mente, quæ nullo doli ambitu syncerum adulteraret affectum. Corde humilis, verbis grauis, animi prudens, loquendi parcius, legendi studiosior, non in incerto diuitiarum, sed in prece pauperis spem reponens: intenta operi, verecunda sermone, arbitrum mentis solita non hominem, sed Deum quarere: nullum lædere, bene velle omnibus, assurgere maioribus natu, æqualibus non inuidere, fugere iactantiam, rationem sequi, amare virtutem. Quando ista vel vultu læsit parentes? quando dissenfit propinquis? quando fastidiuit humilē? quando derisit debilem? quando vitauit inopem?

1. Tim. 6.

A eos solos solita coetus virorum inuisere, quos misericordia non erubesceret, neque præteriret verecundia. Nihil toruum in oculis, nihil in verbis proca, nihil in actu inuerecundum: non gestus fractior, nõ inceslus solutior, non vox petulantior: vt ipsa corporis species simulachrum fuerit mentis, figura probitatis. Bona quippe domus in ipso vestibulo debet agnosci, ac primo præterdat ingressu, nihil intus latere tenebrarum: vt mens nostra nullis repagulis corporalibus impedita, tanquam lucernæ lux intus posita foris luceat. Quid ego exequar ciborum parsimoniam, officiorum redundantiam: alterum vltra naturam superfluisse, alterum penè ipsi naturæ defuisse? Illic nulla intermissa tempora, hic congeminatos ieiunio dies? Et si quando reficiendi successisset voluntas, cibus plerumque obuius, qui mortem arceret, nõ delicias ministraret. Dormire non prius cupiditas quam necessitas fuit. Et tamen cū qui egeret corpus, vigilaret animus: qui frequenter in somnis aut lecta reperit, aut somno interrupta continuat, aut disposita gerit, aut gerenda prænuñciat. Prodire domo nescia, nisi cū ad ecclesiam conueniret, & hoc ipsum cum parentibus aut propinquis. Domestico operosa secreto, forensi stipata comitatu, nullo meliore tamen sui custode quam seipsa: quæ inceslu affectuque venerabilis, non tam vestigium pedis tolleret, quam gradum virtutis attolleret: & tamen alios habeat virgo membrorum custodes suorum, morum autem suorum se habeat ipsa custodem. Plures erunt de quibus discat, si ipsa se doceat, quæ virtutes magistras habet, quia quicquid egerit, disciplina est. Sic Maria intendebat omnibus quasi à pluribus moneretur: sic implebat omnia virtutis officia, vt non tam disceret quam doceret. Talem hanc Evangelista monstrauit, talem angelus reperit, talē Spiritus sanctus elegit. Quid enim in singulis morer, vt eam parentes dilexerint, extranei prædicauerint, quæ digna fuit ex qua Dei filius nasceretur? Hæc ad ipsos ingressus angeli inuenta domi in penetralibus sine comite, ne quis intentionē abrumperet, ne quis obstreperet: neque enim comites fœminas desiderabat, quæ bonas comites cogitationes habebat. Quin etiam tum sibi minus sola videbatur, cū sola esset. Nam quemadmodum sola, cui tot libri adessent, tot Archangeli, tot Prophetæ? Denique & Gabriel eam vbi reuisere solebat inuenit, & angelum Maria, quasi viri specie mota, trepidauit, quasi non incognitum audito nomine recognouit. Ita peregrinata est in viro, quæ non est peregrinata in angelo, vt agnoscas aures religiosas, oculos verecundos. Denique salutata obmutuit, & appellata respondit: sed quæ primo titubauerat aspectu, postea promissit obsequium. Quam verò religiosa in propinquis fuerit, scriptura diuina significat: nam & humilior facta est vbi se à Deo cognouit electam, & statim ad cognam

Luc. 1.

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem 2.

Ioan. 17.

Ibidem.

Exod. 15.

Psal. 42.
Psal. 49.

ram suam in montana processit, non utique ut ex-
plo crederet, quæ iam crediderat oraculo: Beata e-
nim, inquit, quæ credidisti. Et tribus cum ea mensi-
bus mansit. Tanti enim interuallo temporis non fi-
des queritur, sed pietas exhibetur. Et hoc postea quæ
in vtero parentis exiliens puer matrem Domini sal-
lutauit, prius compos deuotionis quam naturæ. In-
de tot sequentibus signis, cum sterilis pareret, virgo
conceperet, loqueretur mutus, adoraret magus, ex-
pectaret Simeon, sidera nunciarent: Maria mobilis
ad introitum, immobilis ad miraculum: conserua-
bat, inquit, hæc omnia in corde suo. Quæuis mater
Domini, discere tamen præcepta Domini desidera-
bat: & quæ Deum genuerat, Deum tamen scire cu-
piebat. Quid quod annis quoque omnibus ibat in
Hierusalem solemnem diem Pasche, & ibat cum Ioseph?
Vbi que in virgine comes singularum virtutum est
pudor. Hic indiuiduus debet esse virginitati, sine
quo non potest esse virginitas. Nec ad templum igi-
tur Maria sine pudoris sui custode processit. Hæc est
imago virginitatis: talis enim fuit Maria, ut eius vi-
nius vita omnium disciplina sit. Si igitur author nõ
displicet, opus probemus: ut quæcunque sibi eius
exoptat præmium, imitetur exemplum. Quanta in
vna virgine species virtutum emicant. Secretum ve-
recundia, vexillum fidei, deuotionis obsequium,
virgo intra domum, comes ad ministerium, mater
ad templum. O quantis illa virginibus occurrerit,
quatas complexa ad Dominum trahet dicens. Hæc
thorum filij mei, hæc thalamos nuptiales immacu-
lato seruauit pudore. Quemadmodum eas ipse Do-
minus commendabit patri, nimirum illud & repe-
tens suum: Pater sancte, istæ sunt quas seruauit tibi,
in quibus filius hominis caput reclinans quieuit, pe-
to ut vbi ego sum, & ipsæ sint mecum. Sed non so-
lùm sibi debent prodesse, quæ non solæ vixerunt sibi,
hæc parentes redimat, hæc fratres. Pater iuste,
mundus me non cognouit, istæ autem me cogno-
uerunt, & mundum cognoscere noluerunt. Quæ
pompa illa, quæ gratia, quanta angelorum læticia
plaudentium, quod habitare mereatur virgo in cœ-
lo, quæ cœlestem vitam vixit in seculo? Tunc etiam
Maria tympanum fumens choros virginales exci-
tabit cantantes Domino, quod per mare seculi sine
secularibus fluctibus transferunt. Tunc vnaquæque
exultabit dicens: Introibo ad altare Dei mei, ad Deum
qui lætificat iuuentutem meam. Immolo Deo sacri-
ficium laudis & reddo altissimo vota mea. Neque
enim dubitauerim vobis patere altaria, quarum mē-
tes altaria Dei confidenter dixerim, in quibus quo-
tidie pro redemptione corporis Christus immola-
tur. Nam si corpus virginis Dei templum est, ani-
mus quid est, qui tanquam membrorum cineribus
excitatis, sacerdotis æterni redopertus manu va-
porem diuini ignis exhalat? Beatæ virginis, quæ
tam immortalis spiritalis gratia, ut horti floribus,
ut templa religione, ut altaria sacerdote. Ergo
sancta Maria disciplinam vitæ informet, Thecla
doceat immolari, quæ copulam fugiens nuptia-
lem, & sponsi furore damnata, naturam etiam
bestiarum virginitatis veneratione mutauit. Nam-
que parata ad feras, cum aspectus quoque declina-
ret virorum, ac vitalia ipsa sæuo offerret leoni, fecit

vt quæ impudicos detulerant oculos, pudicos refer-
rent. Cernere erat lingentem pedes bestiam, cubi-
tare humi, muto testificantem sono, quod sacrum
virginis corpus violare non posset. Ergo adorabat
prædam suam bestia, & propriæ oblita naturæ, natu-
ram induerat quam homines amiserant. Videres
quadam naturæ transfusione homines feritatem in-
dutos sæuitiam imperare bestia, bestiam exosculā-
tem pedes virginis docere quid homines facere de-
berent. Tantum habet virginitas admirationis, vt
eam etiam leones mirentur. Non impastos cibis
flexit, non citatos impetus rapuit, non stimulos
ira exasperauit, non vltus decepit assuetos, non feros
natura possedit. Docuerunt religionem, dum ado-
rant martyrem: docuerunt etiam castitatem, dum
virgini nihil aliud nisi plantas exosculantur, demer-
sis in terram oculis, tanquam verecundantibus ne
mas aliquis vel bestia virginem nudam videret. Di-
ceret aliquis: Cur exemplum attulisti Mariæ, quasi re-
periri queat, quæ matrem Domini possit imitari? Cur
etiam Theclæ, quam gentium doctor instruit? Da
huiusmodi doctorem, si *disciplinam requiris hu-
iufmodi. Recens vobis exemplum profero, vt intel-
ligatis Apostolum non vnus esse doctorem, sed om-
nium. Antiochiæ nuper virgo quædam fuit fugi-
tans publici vsus aspectum, sed quod magis virorum
euitabat oculos, eo amplius incendebat. Pulchritu-
do enim audita nec visa plus desideratur, duobus
stimulis cupiditatum, amoris cognitionis: dum &
nihil occurrit quod minus placeat, & plus putatur
esse quod placeat, quod non iudex oculus explorat,
sed animus amator exoptat. Itaque sancta virgo ne
diutius alerentur potiendæ spe cupiditatis, integri-
tatem pudoris professa, sic restinxit improborum
faces, vt non iam amaretur, sed produceretur. Ecce
persecutio. Puella fugere nescia, certè pauida ne in-
cideret in insidiatores pudoris, animum ad virtutem
parauit: tam religiosa, vt mortem non timeret: tam
pudica, vt expectaret. Venit coronæ dies, maxima
omnium expectatio, producitur puella, duplex pro-
fessa certamen, & castitatis, & religionis. Sed vbi vi-
derunt constantiam professionis, metum pudoris,
paratam ad cruciatum, erubescētē ad aspectum, ex-
cogitare cœperunt, quemadmodum specie castita-
tis religionem tollerēt, vt cum id abstulissent quod
erat amplius, etiam id eriperent quod reliquerant.
Aut sacrificare virginem, aut lupanari prostitui iu-
bent. Quomodo deos suos colunt, qui sic vindicāt?
aut quemadmodum ipsi viuunt, qui ita iudicant?
Hic puella, non quod de religione ambigeret, sed
de pudore trepidaret, ipsa secum: Quid agimus? ho-
die aut martyr, aut virgo: altera nobis inuidetur co-
rona. Sed nec virginis nomen agnoscitur, vbi virgi-
nitatis author negatur. Nam quemadmodum virgo
si meretricem colas? quemadmodum virgo, si adul-
teros diligas? quemadmodum virgo, si amorem petas?
Tolerabilius est enim mentem virginem quam
carnem habere. Vtrumque bonum, si liceat: si non
liceat, saltem non homini castæ, sed Deo simus. Et
Raab meretrix fuit, sed postquam Deo credidit, sa-
lutem inuenit. Et Iudith se, vt adultero placeret, or-
nauit: quæ tamen quia hoc religione non amore fa-
ciebat, nemo eam adulteram iudicauit. Bene suc-
cessit

* discipulam

Iosue 2. & 6
Iudith 6.

Matth. 10.

Dan. 14.

Dan. 13.

Genes. 19.

cessit exemplum. Nam si illa quæ se commisit reli-
gioni, & pudorem seruauit & patriam: fortassis &
nos seruando religionem, seruabimus etiam castita-
tem. Quod si Iudith pudicitiam religioni præferre
voluisset perdita patria etiam pudicitiam perdidisset.
Itaque talibus informatæ exemplis, simul animo
tenens verba Domini quibus ait: Quicumque perdi-
derit animam suam propter me, inueniet eam, fle-
uit, tacuit, ne eam vel loquentem adulter audiret,
nec pudoris elegit iniuriam, sed Christi recusauit.
Existimate vtrum adulterare potuerit corpus, quæ
nec vocem adulterauit? Iamdudum verecundatur
oratio mea, & quasi audire gestorum seriem crimi-
nosam atque explanare formidat. Claudite aurem
virgines Dei, ducitur puella Dei ad lupanar: sed ape-
rite aurem virgines Dei, virgo prostitui potest, adul-
terari non potest. Vbiunque Dei virgo est, Dei tē-
plum est: nec lupanaria infamant castitatem, sed cas-
titas etiam loci abolet infamiam. Ingens petulan-
tium concursus ad fornicem. Discite martyrum mi-
racula sanctæ virginis, dediscite locorum vocabula.
Clauditur intus columba, strepunt accipitres for-
ris, certant singuli qui prædam primus inuadat. At
illa manibus ad cœlum leuatis, quasi ad domum ve-
nisset orationis, non ad libidinis diuersorium: Chri-
ste, inquit, qui domuisti Danieli virgini feros leo-
nes, potes etiam domare hominum feras mentes.
Chaldæis rorauit ignis: Iudeis se vnda suspendit mi-
sericordia tua, non natura sua. Susanna ad supplicium
genu fixit, & de adulteris triumphauit. Aruit dexte-
ra quæ templi tui dona violabat, nunc templum ip-
sum atrectatur tuum, ne patiaris incestum sacrile-
gij, qui non passus es furtum. Benedicatur & nunc
nomen tuum, vt quæ ad adulterium veni, virgo dif-
cedam. Vix compleuerat precem, & ecce vir militis
specie terribilis irrupit. Quemadmodum eum virgo
vt vidit, tremuit, cui populus tremens cessit? Sed nõ
illa immemor lectionis: Et Daniel, inquit, supplicium
Susannæ, spectaturus aduenit: & quam populus
damnauit, vnus absoluit. Potest & in hoc lupi habi-
tu ouis latere. Habet & Christus milites suos, qui e-
tiam legiones habet. Aut fortasse percussor intrauit,
ne vereare anima, talis solet martyres facere. O vir-
go, fides tua te saluam fecit. Cui miles: Ne quæso pa-
ueas soror. Frater huc veni saluare animam, nõ per-
dere. Serua me, vt ipsa serueris. Quasi adulter ingres-
sus, si vis martyr egrediar. Vestimenta mutemus, cõ-
ueniunt mihi tua, & mea tibi, sed vtraque Christo.
Tua vestis me verum militem facit, mea te virginem:
Bene tu vestieris, ego melius exuar, vt me persecu-
tor agnoscat. Sume habitum qui abscondat foemi-
nam, trade qui consecret martyrem. Induere chla-
mydem quæ occultet membra virginis, seruet pu-
dorem. Sume pileum qui tegat crines, abscondat o-
ra. Solent erubescere qui lupanar intrauerint. Sanè
cum egressa fueris, ne respicias retrò, memor vxoris
Loth, quæ naturam suam, quia impudicos licet cas-
tis oculis respexit, amisit. Nec vereare ne quid pe-
reat sacrificio. Ego pro te hostiam Deo reddo, tu
pro me militem Christo, habens bonam militiam
castitatis, quæ stipendiis militat sempiternis, lorica
iustitiæ, quæ spiritali munimine corpus includat:
scutum fidei, quo vulnus repellas, galea salutis. Ibi

enim est præsidium nostræ salutis, vbi Christus est: *Ephes. 5.*
quoniam mulieris caput vir, virginis Christus. Et in-
tra hæc verba chlamydem exiit, suspectus tamen
adhuc habitus & persecutoris & adulteri. Virgo cer-
uicem, chlamydem cœpit miles offerre. Quæ pom-
pa illa, quæ gratia, cum in lupanari de martyrio cer-
tarent? Addantur personæ, miles & virgo, hoc est,
dissimiles inter se natura, sed Dei miseratione con-
similes, vt compleatur oraculum, Tunc lupi, & agni *Esaiæ 65.*
simul pascentur. Ecce agna & lupus non solum pa-
scuntur simul, sed etiam immolantur. Quid plura?
Mutato habitu euolat puella de laqueo, iam nõ suis
alio, vt pote quæ spiritalibus ferebatur: & (quod nulla
vnquam viderit secula) egreditur de lupanari virgo,
sed Christi. At illi qui videbāt oculis & nõ videbāt,
seu raptores ad agnā, lupi fremere ad prædam. Vnus
qui erat immodestior, introiuit. Sed vbi hausit o-
culis rei textum: Quid hoc, inquit, est? puella ingressa est,
vir videtur. Ecce nõ fabulosum illud, cerua pro vir-
gine, sed quod verum est, miles ex virgine. At etiam
audieram & non credideram, quod aquas Christus *Ioan. 20.*
in vina conuertit, iam mutare cœpit & sexus. Rece-
damus hinc dum adhuc qui fuimus sumus. Nūquid
& ipse mutatus sum, qui aliud cerno quam credo?
Ad lupanar veni, cerno vadimonium: & tamen mu-
tatus egrediar, pudicus exibo, qui adulter intraui.
Indicio rei, quia debebatur tanto corona victori,
damnatus est pro virgine qui pro virgine compre-
hensus est. Ita de lupanari non solum virgo, sed etiā
martyres exierunt. Fertur puella ad locum suppli-
cij cucurrisse, certasse ambo de nece, cum ille dice-
ret: Ego sum iussus occidi, te absoluit sententia,
quando me tenuit. At illa clamare cœpit: Non ego
te mortis vadem elegi, sed prædem pudoris optaui.
Si pudor queritur, manet nexus: si sanguis exposci-
tur, fideiussorẽ non desidero, habeo vnde dissoluā.
In me lata est ista sententia, quæ pro me lata est.
Certè si pecuniæ te fideiussorem dedissem, & absen-
te me iudex tuum censum coneneratori adiudicasset,
eadem me sententia conuenires, meo patrimonio
soluerem tuos nexu: si recusarem, quis me indignā
morte censeret? Quanto maior est capitis huius vsu-
ra? Moriar innocens, ne moriar nocens. Nihil hic
mediū est, hodie aut rea ero tui sanguinis, aut mar-
tyr mei. Si citò redij, quis me audeat excludere? Si
moram feci, quis audeat absolueret? Plus legibus de-
beo rea non solum fugæ meæ, sed etiam cædis alic-
næ. Sufficiunt membra morti, quæ non sufficiebant
iniuriæ. Est in virgine vulnere locus, qui non erat cõ-
tumeliæ. Ego opprobrium declinaui, non martyriū
tibi cessi. Vestem non professionem mutauit. Quod
si mihi præripis mortem, non redemisti me, sed cir-
cumuenisti. Caue ne quæso contendas, caue ne cõ-
tradicere audeas. Noli eripere beneficium quod de-
disti. Dum mihi hanc sententiam negas, illam resti-
tuis superiorem: sententia enim sententia superiore
mutatur. Si posterior me non tenet, superior tenet.
Possumus vterque satisfacere sententiæ, si me prius
patiaris occidi. In te non habent aliam quam exer-
ceant pœnam, in virgine obnoxius pudor est. Ita-
que gloriosior eris, si videaris de adultera martyrem
fecisse, quàm de martyre adulterā reddidisse. Quid
expectatis? Duo contenderunt, & ambo vicerunt:

nec diuina est corona, sed addita. Ita sancti martyres inuicem sibi beneficia conferentes, altera principium martyrio dedit, alter dedit effectum. At etiam Philosophorum gymnasia Damonem & Pythiam Pythagoreos in cœlum ferunt, quorum vnus cum esset morti adiudicatus, commendandorum suorum tempus poposcit. Tyrannus autem astutissimus, quod reperiri non posse existimaret, petiuit vt sponforem daret qui pro se feriretur, si ipse faceret moram. Quid de duobus præclarus, nescio: vtrumque præclarum. Alter mortis vadem inuenit, alter se obtulit. Itaque cum reus moram supplicio faceret, fideiusor vultu sereno mortem non recusauit. Cum duceretur, amicus reuersus est, ceruicem substituit, colla subiecit. Tunc admiratus tyrannus chariorem Philosophis amicitiam quam vitam fuisse, petiuit vt ipse ab his quos damnauerat, in amicitiam reciperetur. Tanta virtutis est gratia, vt & tyrannum inclinaret. Digna laude, sed minora nostris: nam illic ambo viri, hic vna virgo, quæ primò etiam sexum vinceret. Illi amici, isti incogniti: illi tyranno vni se obtulerunt, isti tyrannus pluribus, hoc etiam crudelioribus, quod ille pepercit, isti occiderunt. Inter illos in vno obnoxia necessitas, in his amborum voluntas libera. Hoc quoque isti prudentiores, quod illis studij sui finis amicitia gratia, istis corona martyrij: illi enim certauerunt hominibus, isti Deo. Et quoniam rei istius fecimus mentionem par est contexere quid de diis suis senserit, quo magis infirmos iudicetis, quos irridet sui. Namque is cum venisset in templum Iouis, amictum aureum quo operiebatur simulachrum eius, detrahi iussit, imponi laneum, dicens, aurum hinc frigidum, æstate onerosum esse. Sic Deum irrisit suum, vt nec opus ferre posse, nec frigus putaret: item cum Æsculapij barbam vidisset auream, tolli imperauit, incongruum esse appellans vt filius barbam haberet, cum Apollo pater eius adhuc non haberet. Item simulachris tenentibus aureas pateras ademit, allegans accipere se debere quod dii darent: Quoniam hæc sunt vota, inquit, hominum, vt à diis quæ bona sunt adipiscamur. Nihil autem auro melius: quod tamen si malum est, habere deos non debere. Si malum non est, habere magis homines debere qui vti scirent. Ita ludibrio habitus sunt, vt neque Iupiter vestem suam defendere potuerit, nec barbam Æsculapius, nec Apollo pubescere adhuc cepit, neque omnes qui dicuntur dii retrahere potuerint pateras quas tenebant, non tam furti reatum timentes quam sensum non habentes. Quis igitur eos colat, qui nec defendere se quasi dii, nec abscondere quasi homines possunt? At in templo Dei, nonne cum Hieroboam rex sceleratissimus dona quæ pater eius posuerat auferret, ac super sanctum altare libaret idolis, dextera eius quam tetendit aruit, nec sua ei quæ inuocabat idola profuerunt. Deinde conuersus ad Dominum rogauit veniam, statimque manus eius quæ aruerat sacrilegio, sanata est religione. Tam maturum in vno & misericordiam diuinam & indignationis exemplum extitit, vt sacrificanti subito dextera adimeretur, poenitentia venia daretur. Hæc

ego vobis sancte virgines nondum triennialis sacerdos munuscula parauit, licet vni indoctus, sed vestris edoctus moribus. Quantus etenim adolescere vsus potuit, in tam parua initiata religionis ætate? Si quos hic flores cernitis, de vestra vitæ collectos legite sinu. Non sunt hæc præcepta virginibus, sed de virginibus exempla. Vestra virtutis effigiem nostra depinxit oratio, vestra grauitatis imaginem quasi in speculo quodam sermonis istius cernitis resfulgere. Vos si quam nostro gratiam inhalastis ingenio, vestrum est quicquid iste redolet liber. Et quoniam quot homines, tot sententia, si quid defecatum est in sermone nostro, omnes legant: si quid decoctum, maturiores probent: si quid modestum, pectoribus inhæreat, genas pingat: si quid florulentum, ætas florulenta non improbet. Deuimus sponsæ citare amorem. Scriptum est enim: Diliges Dominum Deum tuum. Deuimus in nuptiis calamistris quibusdam crines saltem orationis ornare. Scriptum est enim: Plaudite manu, & percutite pede. Deuimus perpetuos spargere thalamos rosas: Etiam & in his coniugijs temporalibus nubenti prius plauditur, quam imperatur: ne antè dura offendant imperia, quam blanditijs amor fetus inoleat. Equorum vis plausæ sonitum discit amare ceruicis, ne recuset iugum. Denique prius affuscitur verbo lasciuia, quam verberare disciplina. At vbi colla subdiderit iugo, & habena constringit, & stimulus vrget, & compares trahunt, & iugalis inuitat. Sic etiam virgo nostra debuit prius amore pio ludere, aurea thori regni cœlestis fulcra mirari, in ipso vestibulo nuptiarum, & postes frondium fertis cernere coronatos, & chori strepentis interius haurire delicias, ne se prius dominico iugo timefacta subduceret, quam vocata inclinaret. Veni igitur huc à Libano sponsa, veni huc à Libano, transfibus & pertransfibus. Sæpius enim nobis iste versiculus recantandus est, vt vel dominicis vocata verbis, sequatur, si qua non credit humanis. Hoc nos magisterium non inuenimus, sed accepimus, sic instituit mystici carminis doctrina cœlestis. Osculetur me ab osculo oris sui, quia bona vbera tua super vinum, & odor vnguentorum tuorum super omnia aromata. Vnguentum exinanitum est nomen tuum. Totus iste deliciarum locus ludum sonat, plausum excitat, amorem prouocat. Ideo, inquit, adolescentulæ dilexerunt te, & attraxerunt te. Retrò in odorem vnguentorum tuorum curramus. Induxit me rex in tabernaculum suum. Ab osculis cepit vt ad tabernaculum perueniret. Atque illa tam patiens duri laboris, exercitataque virtutis, vt aperiat manu claustra, in agrum exeat, in castellis maneat, in principio tamen retrò odorem currit vnguenti, mox cum in tabernaculum venerit, vnguentum mutatur à castellis. Denique quod euadat videte. Si murus inquit est, ædificemus super eum turres argenteas. Quæ ludebat osculis, iam turres erigit, vt preciosis sanctorum turrata fastigijs, non solum hostiles frustraretur incurfus, verum etiam bonorum propugnacula struat tuta meritum.

DIVI

DIVI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, DE VIRGINIBVS

LIBER TERTIVS.

VONIAM quæ habuimus digessimus superioribus libris duobus, tempus est soror sancta, ea quæ mecum conferre soles, beatæ memoriæ Liberij præcepta reuoluere, vt quod vir sanctior, eod sermo accedat gratior. Namque is, cum in Saluatoris natali ad Apostolum Petrum, virginitatis professionem, vestis quoque mutatione signares (quocnim melius die, quam quæ virgo posteritatem acquisiuit) atque astantibus etiam puellis Dei compluribus quæ certarent inuicem de tua fideitate: bonas, inquit, filia nuptias desiderasti. Vides quantus ad natalem sponsi tui populus conuenerit, & nemo impastus recedit? Hic est qui rogatus ad nuptias aquam in vina conuertit: in te quoque syncerum sacramentum conferret virginitatis, quæ prius eras obnoxia vilibus naturæ materialis elementis. Hic est qui quinque panibus & duobus piscibus quatuor milia populi in deserto pauit. Sed plures pauisset, si iam tunc qui pascerentur, fuissent. Denique ad tuas nuptias plures vocauit. Sed iam non panis ex hordeo, sed corpus ministratur è cœlo. Hodie quidem secundum hominem homo natus ex virgine, sed ante omnia generatus ex patre, qui matrem corpore, virtute referat patrem. Vnigenitus in terris, vnigenitus in cœlo. Deus ex Deo, partus ex virgine. Iustitia de patre, virtus de potente, lumen ex lumine. Non impar generanti, non potestate discretus, non verbi extensione aut prolatione cõfusus, aut cum patre mixtus. Sed vt à patre generationis iure distinctus sit, ipse est fraternus tuus, sine quo nec cœlestia, nec marina, nec terrena consistunt. Verbum patris bonum, quod erat in principio. Habes eius æternitatem. Et erat, inquit, apud patrem. Habes indiscretam à patre inseparabilemque virtutem. Et Deus erat verbum. Habes ingenitæ eius diuinitatem. De compedio enim tibi fides est haurienda. Hic filia dilige, quia bonus est. Nemo enim bonus nisi solus Deus. Si enim non dubitatur quia Deus filius, Deus autem bonus: utique non dubitatur quia bonus filius Deus. Hunc inquam dilige. Ipse est quæ pater genuit ante luciferum vt æternum, ex vtero generauit vt filium, ex corde eructauit vt verbum. Ipse est in quo complacuit pater: ipse est patris brachium, quia creator est omnium. Patris sapientia, quia ex Dei ore processit. Patris virtus, quia diuinitatis in eo corporaliter habitat plenitudo. Quem pater ita diligit vt in sinu portet, ad dexteram locet, vt sapientiam dicat, virtutem nouerit. Si igitur virtus Dei Christus, nunquid aliquando sine virtute Deus? Nunquid aliquando sine filio pater? Si semper utique pater, utique semper & filius. Perfecti ergo patris perfectus est filius: nam qui virtuti derogat, ei derogat cuius est virtus: inæqualitatem non recipit perfecta diuinitas. Dilige igitur quem pater diligit, honorifica quem honorificat pater. Qui enim non honorificat filium, non honorificat patrem: & qui

negat filium, nec patrem habet. Hæc quantum ad fidem. Sed interdum etiam cum fides tuta est, iuuentus suspecta est. Modico itaque vino vttere, ne infirmitatē corporis augeas, non vt voluptatē excites. Incendit enim pariter duo, vinum & adolescentia. Infrant etiam teneram ætatem ieiunia, & parsimonia cibi retinaculis quibusdam indomitas cohibeat cupiditates. Ratio reuocet, mitiget spes, restringat metus. Nam qui moderari nescit cupiditatibus, sicut equus raptatur indomitus, voluitur, obteritur, laniatur, affligitur. Quod aliquando iuueni ob amorem Dianæ contigisse proditur. Sed potèrcis mendacijs coloratur fabula, vt Neptunus prælati riuales dolore incitatur, equis dicatur furorem immisisse, quo eius magna potentia prædicetur, quod iuuenem non in virtute vicit, sed fraude decepit. Vnde etiam sacrificium quotannis instaurant Dianæ, vt equus ad eius immoletur aras. Quam virginem dicunt, quæ (id quod etiam meretrices erubescere solent) amare potuit non amantem. Sed habeant per me licet fabulæ suam autoritatem, quasi non, licet scelestum vtrumque, minus tamen sit iuuenem amore adulteræ sic flagrasse vt periret, quam duos (vt ipsi dicunt) deos de adulterio certasse: Iouem autem dolore scortantis filia in medicum vindicasse adulteri, quod eius curasset vulnera, qui Dianam in syluis adulterasset, venatricem sanè optimam non ferarum, sed libidinum, sed ferarum etiam vt nuda, venetur. Dent igitur Neptuno dominarum furoris, vt adstruat crimen incesti amoris. Dent Dianæ regnum in syluis quas incolebat, vt confirmet adulterium quod gerebat. Dent Æsculapio quod mortuum reformauerit, dummodo profiteantur quod fulminatus ipse non euaserit. Dent etiam Ioui fulmina quæ non habuit, vt testificentur quæ habuit opprobria. Sed à fabulis ad proposita reuertamur. Etsi quoque omnibus quæ gignant membris calorem, parcè vtendum puto. Carnes enim etiam aquilas deponunt: in vobis quoque ales interior illa de qua legimus, Reuouabitur sicut aquilæ iuuentus tua: sublimè tenens, virgineo prapes volatu superflua carnis nesciat appetentiam. Conuiuiorum deuitandæ celebritates, fugiendæ salutationes. Ipsas visitationes in iunioribus esse pauciores volo, si fortè deserendum sit parentibus aut æqualibus. Teritur enim officijs pudor, audacia emicat, risus subrepsit, modestia soluitur: dum affectatur urbanitas interroganti non respondere, infantia: respondere, fabula est. Decesse igitur sermonem virgini, quam superesse malo: nam si mulieres etiam de rebus diuinis in ecclesia iubentur tacere, domi viros suos interrogare, de virginibus quid cautum putamus, in quibus pudor ornat ætatem, taciturnitas commendat pudorem? An verò mediocre pudoris exemplum est, quod Rebecca cum veniret ad nuptias, & sponsum vidisset, velamen accepit, ne prius videretur, quam iun-

3. Reg. 12. 13.

1. Tim. 5.

Deut. 6.

Exech. 2.

Ioan. 2.

Matth. 15.

Ioan. 1.

Luc. 18.

Psal. 109. Psal. 44. Matth. 17.

Colos. 2.

1. Cor. 1.

Ioan. 5.

Psal. 102.

1. Cor. 14.

Gen. 24.

Genes. 29.

Prover. 10.
Genes. 4.

Lucas 2.

geretur? Et utique pulchra virgo non decori timuit, sed pudori. Quid Rachel? quemadmodum extorto osculo fleuit & genuit? nec flere desisset, nisi proximum cognouisset. Ita & pudoris seruauit officium, & pietatis non amisit affectum. Quod si viro dicitur virginem non consideres, ne quādo scandalizet te: quid dicendū sacrae virgini, quae si amet, animo peccat: si amatur, & facta? Maxima est virtus tacendi, praesertim in ecclesia. Nulla te diuinarum sententia fugiet lectionum, si aurem admoueas, vocem premas. Nullum ex ore verbum quod reuocare velis, proferas, sed parciore loquēdi fiducia sit. Copiosum quippe in multiloquio peccatum. Homicida dictū est: Peccasti, quiesce: ne peccaret amplius. Sed virgini dicendum est, quiesce ne pecces. Conseruabat enim Maria, vt legimus, omnia in corde suo quae de filio dicebantur: & tu cum legitur aliquid quo Christus aut venturus annunciat, aut venisse ostenditur, noli fabulando obstrepere, sed mentem admo- ue. An quicquam est indignius, quam oracula diuina circumstrepere ne audiantur, ne credantur, ne reuelentur: circumsonare sacramenta confusis vocibus, vt impediatur oratio pro salute deprompta omnium, cum Gentiles idolis suis reuerentiam tacendo deferunt? Vnde illud exemplum proditur, Alexandro sacrificante Macedonum rege, puerulum barbarum qui ei lumen accenderet, excepisse ignem brachio, atque adusto corpore mansisse immobilem, nec dolorem prodidisse gemitu, nec tacito poenam indicasse fletu: tanta in puero barbaro fuit disciplina reuerentiae, vt naturam vinceret: atque ille non deos, qui nulli erant, sed regem timebat. Quid enim timeret eos, qui, si idem ignis eos contigisset, arfissent? Quid quod quidam in conuiuio patris adolescens iubetur, ne meretricios amores indicis insolentibus prodatur? Et tu in ministerio Dei virgo gemitus, excreatus, tusses, risus abstine. Quod ille in conuiuio potest, tu in ministerio Dei non potes? Vocis virginitas prima signetur, claudat ora pudor, debilitatem excludat religio, instituat consuetudo naturam. Virginem mihi prius grauitas sua nunciet, pudore obui- o, gradu sobrio, vultu modesto, & praenuncia integritatis antecant signa virtutis. Non satis probabilis virgo est quae requiritur cum videtur. Frequēs sermo est, cum plurima ranarum murmura religio- sa auribus plebis obstreperant, sacerdotem Dei precepisse vt conticerent, ac reuerentiam sacrae deferrent orationi, tunc subito circumfusos strepitus quic- uisse. Silent igitur paludes, homines non silebunt? Et irrationale animal per reuerentiam recognoscit, quod per naturam ignorat: hominum tantam esse immodestiam vt plerique deferre nesciant metum religioni, quod deferunt aurium voluptati? Haec tecum sanctae memoriae Liberius, quae apud alios ma- iora verbis, apud te minora exemplis, ita omnem disci- plinam non solum virtute adaequasti, sed etiam aemulatione vicisti. Namque ieiunium in praecipis habemus, sed singulorum dierum. Tu autem multiplicatis noctibus ac diebus innumera tempora sine cibo transigis: & si quando rogaris vt cibum sumas, paulisper deponas codicem, respondeas illico: Non in pane solo viuit homo, sed in omni verbo Dei. Ipse epularum vsus cibus obuius, vt edendi fa-

Matth. 4.

stidio ieiunium desideretur, potus è fonte, fletus in prece, somnus in codice. Haec iunioribus conueni- re annis, donec mens aevi matura canesceret. Ast v- bi domiti trophaeum corporis virgo sustulerit, mo- derandum labori, vt magistra suppari seruetur ata- ri. Citò fecundis onerata palmitibus emeritae ata- tis vitis crepat, nisi aliquando reprimatur. Eadem tamen donec adolescit exuberat, & inueterata am- putatur, ne syluiscat farmentis, aut fectu nimio ex- inanita moriatur. Bonus agricola optimam vitem & fotu terrae cohibet, & defendit à frigore, & ne meridiano sole vratur, explorat. Agrum quoque vi- cibus exercet, vel si non patitur otiosum, diuersa al- ternat semina, mutatis vt foetibus arua requiescant. Tu quoque virgo veterana pectoris tui colles di- uersis saltem feminibus sere: nunc alimonis medio- cribus, nunc ieiunij parciore, lectione, opere, prece, vt mutatio laboris, induciae sint quietis. Non totus messes generat ager. Hinc de collibus vinceta confurgunt, illinc purpurascens cernas oliuas, hic olentes rosas. Sepè etiam relictis aratris ipse validus agricola digito solum scalpit, vt florum deponat ra- dices, & asperis manibus quibus lucentes inter vi- neta flectit iuuenos, molliter ouium prestat vbera. Eo quippe melior ager, quò numerosior fructus. Er- go & tu boni agricolae exemplum secuta, non perē- nibus ieiunij tanquam depressis vomeribus humū tuam findas. Floreat in hortis tuis rosa pudoris, liliū mentis, & irriguum sacri sanguinis violaria bibant fontem. Vulgò hoc ferunt: Quod velis prolixè face- re, aliquando ne feceris. Debet esse aliquid quod Quadragesimae diebus addatur, sed ita, vt nihil o- stentationis causa fiat, sed religionis. Oratio quo- que nos Deo crebra commendet. Si enim Prophe- ta dicit: Septies in die laudem dixi tibi: qui regni ce- rta necessitatibus occupatus, quid nos facere oportet qui legimus: Vigilate & orate, ne intretis in ten- tationem? Certè solennes orationes cum gratiarum actione sunt deferendae, cum è somno surgimus, cum prodimus, cum cibum paramus sumere, cum sum- pserimus, & hora incensi, cum denique cubitū per- gimus: sed etiam in ipso cubili volo psalmos cum o- ratione dominica frequenti contexas vice, vel cum euigilaueris, vel antequam corpus sopor irriget, vt te in ipso quietis exordio rerum secularium cura li- beram, diuina meditantem somnus inueniat. Deni- que etiam ille philosophiae ipsius qui nomen inue- nit, quotidie priusquam cubitum iret, tibicinem iu- bebat molliora canere, vt anxia curis secularibus corda mulceret. Sed ille, sicut is qui laterem lauat, secularia secularibus frustra cupiebat abolere. Magis enim se oblinebat luto, qui remedium à voluptate quaerebat. Nos autem terrenorum vitiorum collu- uione deterfa, ab omni inquinamento carnis men- tum interna mundemus. Symbolum quoque spe- cialiter debemus tanquam nostri signaculum cor- dis antelucanis horis quotidie recensere. Quod etiā cum horremus aliquid, animo recurrendum est. Quando enim sine militiae sacramento miles in ten- torio, bellator in praelio? Iam illud quis non ad no- stram institutionem dictum intelligat, quod ait san- ctus Propheta: Lauabo per singulas noctes lectum meum, lachrymis meis stratum meum rigabo? Nam

psalm. 6.

siue

Lucas 6.

Cantic. 3.

psalm. 40.

ROMAN. 7.

IOAN. 11.

IOAN. 19.

ROMAN. 12.

Colos. 3.

Marc. 6.

siue lectum iuxta literam intelligas, tantam, vber- A tatem ostendit profundi oportere lachrymarum, vt lauctur lectus, stratum rigetur fletibus obsecran- tis, Fletus enim praesentium, merces est futurorum. Quoniam beati qui fletis, ipsi enim ridebitis. Siue pro corpore accipiamus propheticum dictum, deli- cta corporis poenitentiae lachrymis abluamus. Fecit enim sibi lectum Salomon ex lignis Libani, colum- nae eius argentae erant, acclinatorium eius aureum, dorsum eius gemmatum stratum. Quis est iste lectus, nisi nostri corporis species? Nanque in gemmis aer specie fulgoris ostenditur, in auro ignis, aqua in ar- gento, terra per lignum: ex quibus corpus humanū quatuor constat elementis, in quo nostra recubat anima, si non aspero montium, non humi arido ex- pers quietis existat, sed sublimis à vitis ligno sulca requiescat. Vnde & Dauid dicit: Dominus opem fe- rat illi super lectum doloris eius. Nam lectus doloris esse qui potest, cum dolere non possit qui non habet sensum? Corpus autē doloris, sicut corpus est mor- tis. Infelix ego homo quis me liberabit de corpore mortis huius? Et quoniam vesiculum induximus, in quo dominici corporis fecimus mentionem: ne quem fortè perturbet legentem, quod Dominus corpus suscepit doloris, recordetur quia Lazari mor- tem doluit & fleuit, & in passione est vulneratus, at- que ex vulnere sanguis & aqua exiuit, spiritumque exhalauit. Aqua ad lauacrum, sanguis ad potum, spiritus ad resurrectionem. Vnus enim est Christus nobis spes, fides, charitas. Spes in resurrectione, fi- des in lauacro, charitas in sacramēto. Tamē vt cor- pus suscepit doloris, ita etiam stratum in infirmitate versauit, quia conuertit in commodum carnis hu- manae. Nam passione infirmitas est soluta, mors re- surrectione: & tamen moerere pro seculo gaudere debetis in Domino, tristes ad poenitentiam, alacres ad gratiam: licet & flere cum stentibus, & gaudere cum gaudentibus, oportere gentium doctor saluta- ri praerceptione praeripserit. Verum qui penitus c- nodare cicatricē omnē desiderat quaestionis, ad eū- dē confugiat Apostolū. Omne enim, inquit, quod- cunque facitis in verbo aut in facto, omnia in no- mine Domini nostri Iesu Christi, gratias agentes Deo patri per ipsum. Omnia ergo dicta nostra fa- ctaque referamus ad Christum, qui vitam fecit ex morte, lucem creauit ex tenebris. Namque vt cor- pus aegrotum nunc calidioribus fouetur, nunc frigi- dioribus temperatur, remediorumque mutatio si iuxta praerceptum fiat medici, salutaris est: si con- tra mandatum vsurpetur, languoris augmentum est: ita medico nostro quicquid penditur Christo, reme- dium est: quicquid vsurpatur, incommodum. De- bet igitur bonae conscientiae mentis esse latititia, non in conditis comessationibus, non nuptialibus exci- tata symphoniis. Ibi enim intuta verecundia, ille- cebra suspecta est, vbi comes deliciarum est extre- ma saltatio. Ab hac virgines Dei procul esse deside- ro. Nemo enim, vt dixit quidam secularium doctor, saltat sobrius, nisi qui insanit. Quod si iuxta sapien- tiam secularem, saltationis, aut temulentia author est, aut demētia: quid diuinarum scripturarum cau- tum putamus exemplis, cum Ioannes praenunciatus Christi saltatricis optione iugulatus exemplo sit,

S. Ambr. tom. 5.

plus nocuisse saltationis illecebram, quam sacrilegi furoris aemiam? Et quoniam talis viri non strictim praeterita est recordatio, interest, vt quis, & à qui- bus, & quomodo, quomodo, & quo tempo- re sit occisus, aduertere debeamus. Ab adulteris iu- stus occiditur, & à reis in iudicem capitalis sceleris poena conuertitur. Deinde praemiu saltatricis, mors est Prophetae. Postremò, quod etiam omnes Barba- ri horrere consueverunt, inter epulas atque conuiuia consummandae crudelitatis profertur edictum. Et à conuiuio ad carcerem, de carcere ad conuiuium B feralis flagitij circumfertur obsequium. Quanta in vno facinore sunt crimina? Extruitur regifico luxu feralis conuiuium, & explorato quando maior soli- to turba conuenerit, reginae filia intimis mandata secretis, in conspectum virorum saltatura produci- tur. Quid enim potuit filia de adultera matre disce- re, nisi damnus pudoris? An quicquam est tam pro- num ad libidines, quam inconditis motibus ea quae vel natura abscondit, vel disciplina velauit, mem- brorum operata nudare, ludere oculis, rotare ceruicē comam spargere? Meritò inde in iniuriam diuinita- tis proceditur. Quid enim ibi verecundiae potest esse vbi saltatur, strepitur, concrepatur? Tunc rex, inquit, delectatus dixit puellae, vt peteret de rege quod vellet. Deinde iurauit, quod vel dimidium regni si petisset, concederet. Vide quemadmodum seculares ipsi de secularibus suis iudicem potesta- tibus, vt pro saltatione etiam regna donentur. Puel- la autem admonita à matre sua, poposcit afferri sibi in disco caput Ioannis. Quod dicit, Rex contrista- tus est: non poenitentia regis, sed confessio iniquita- tis est, quam diuinam habet consuetudo sententiae, vt qui gesserunt impia, ipsi propria confessione se dam- nent. Sed propter discumbentes, inquit: Quid in- dignius quam vt homicidium fieri iuberet, ne discumbentibus displiceret? Et propter ius, inquit, iu- randum: O religionem nouam: tolerabilius peieras- set. Vnde non immeritò Dominus in Euangelio iu- bet non esse iurandum, ne sit causa periurij, ne sit necessitas delinquendi. Itaque ne iurandum vio- laretur, percutitur innocens. Quid prius horrescam nescio. Tolerabiliora periuria quam sacramenta sunt tyrannorum. Quis non cum è conuiuio ad car- cerem cursari videret, putaret Prophetam iustum esse dimitti? Quis, inquam, cum audisset natalem esse Herodis, solenne conuiuium, puellae optionem eligēdi quod vellet datam, missum ad Ioannem ob- solutionem non arbitraretur? Quid crudelitatis cū de- litiis: quid cum funeribus voluptati? Rapitur ad poe- nā Propheta conuiuiali tēpore, conuiuiali praercepto, quo non cuperet vel absolui: perimitur gladio, caput eius affertur in disco. Hoc crudelitatis ferculum debebatur, quo insatiata epulis feritas vesceretur. Intuere rex acerbissime tuo spectacula digna conui- uio. Porrigere dexterā, ne quid sauitiē tuę desit, vt in- ter digitos tuos riuus desuuant sacri cruoris. Et quon- iā non exaturari epulis fames, non restingui pocu- lis potuit inaudita sauitiē sitis, bibe sanguinē scatu- riētibus adhuc venis excecū capitis profluentē. Cer- ne oculos in ipsa morte sceleris tui restes, auersantes conspectum deliciarum. Clauduntur lumina, non tū mortis necessitate, quam horrore luxuria. Os aureū

Matth. 5.

AA

illud exangue, cuius sententiam ferre non poterat, conticescit, & adhuc timetur. Lingua tamen, quæ solet etiam post mortem officium seruare uiuentis, palpitante licet motu damnabat incestum. Portabatur hoc caput ad Herodiadem, lætatur, exultat, quasi crimen euaserit, quia iudicem trucidauit. Quid dicitis vos sanctæ scemina? Videtis quid docere, quid etiã dedocere filias debeatis? Saltet, sed adultera filia. Quæ verò pudica est, quæ casta est, filias suas religionem doceat, non saltationē. Vos autem graues & prudentes viri, discite detestabiliū hominum epulas cuitare. Talia sunt conuiuia, qualia iudicia perfidorū. Iam ad finē orationis ucla pādenti bene suggeris soror sancta, quid super eorum meritis existimandum sit, qui se præcipitauerē ex alto, vel in fluuiū demerserunt, ne persecutorū inciderent manus, cum scriptura diuina vim sibi Christianū prohibeat inferre. Et quidē de virginibus in necessitate custodia cōstitutis enodem habemus assertionem, cum martyrii extet exēplum. Sancta Pelagia apud Antiochiam quondam fuit, annorum ferē quindecim, soror virginum, & ipsa virgo. Hæc primò domi classico persecutionis inclusa, cum se à prædonibus fidei vel pudoris circumfederi videret, absente matre, & sororibus, vacua præsidio, sed Deo plenior: quid agimus, inquit, nisi prospicias captiua virginitas? Et votum est, & metus est mori, quia mors non excipitur, sed adsciscitur. Moriamur scilicet, vel si nolunt licere, moriamur. Deus remedio non offenditur, & facinus fides ableuat. Certè si vim ipsam nominis cogitemus, quæ vis voluntaria: illa magis est vis mori velle, nec posse. Nec difficultatē vremur. Quis enim est qui vult mori, & non possit, cum sint ad mortem tam procliuēs viæ? Iam enim sacrilegas aras præcipitata subuertam, & accensos focos cruore restinguam. Non timeo ne dextera deficiens non peragat ictum, nec peccus se dolore subducat. Nullum peccatum carni relinquam, non verebor ne desit gladius. Possumus mori nostris armis, possumus mori sine carnificis beneficio. Matris in gremio fertur ornasse caput, nuptialem induisse vestem, vt non ad mortem ire diceret, sed ad sponsum. At vbi detestadi persecutores creptam sibi viderunt prædam pudoris, matrem & sorores cœperunt querere. Verum illæ spirituali volatu iam campum castitatis tenebant, cum subito hinc persecutoribus imminētibus, inde torrente fluuiio exclusæ à fuga, inclusæ ad coronam, quid vremur? inquit. Ecce aqua, quis nos baptizari prohibet? Et hoc baptisma est, quo peccata donantur, regna quæruntur. Et hoc baptisma est, post quod nemo delinquit. Excipiat nos aqua quæ regenerare consuevit. Excipiat nos aqua quæ virginis facit. Excipiat nos aqua quæ cœlum aperit, infirmos tegit, mortem abscondit, martyres reddit. Te rerum conditor precamur Deus, ne examinata spiritu corpora vel vnda dispergat, ne mors separet funera, quarum vitam nō separauit affectus, sed sit vna constantia, vna mors, vna etiam sepultura. Hæc effata, & suspensæ paululum, incincto sinu quo pudorē tegerent, nec gressum impedirent, confertis manibus tanquam choros ducerent, in mediū progrediuntur alucum, vbi vnda torrentior, vbi profundum abruptius, illò vestigia dirigentes. Nul-

la pedem retulit, nulla suspendit incessum, nulla tētauit vbi gressum figeret, anxia cum terra occurreret, offensæ vado, lætæ profundo. Videres piam matrem stringentem nodo manus, gaudere de pignore, timere de casu, ne sibi filias vel fluctus auferret. Has tibi, inquit, hostias Christe immolo, præfules castitatis, duces itineris, comites passionis. Sed quis iure miretur tantam viuentibus fuisse constantiam, cum etiam defunctæ immobilem stationem corporum vindicauerint? Non cadauera vnda nudauit, nō rapidi cursus flumine volutarunt. Quin etiam sancta mater licet sensu carens pietatis, tamen adhuc seruabat amplexum: & religiosum quē strinxerat nodum, nec morte laxabat: vt quæ religioni debitum soluerat, pietate hærede mereretur. Nam quas ad martyrium iunxerat, vsque ad tumulum vindicabat. Sed quid alienigenis apud te soror vtor exemplis, quam hæreditariæ castitatis inspirata successio, parentis infusione martyris erudiuit? Vnde enim didicisti, quæ non habuisti vnde disceres, constituta in agro, nulla focia virgine, nullo informata doctore? Non ergo discipulam (quod fieri sine magistro non potest,) sed hæredem virtutis egisti. Qui enim fieri posset, vt sancta Soteris tibi non esset mentis author, cui author est generis, quæ persecutionis ætate seruilibus quoque cōtumeliis ad fastigium passionis euecta, etiam vultum ipsum qui inter cruciatu totius corporis liber esse consuevit iniuriæ, & spectare potius tormenta quàm perpeti. Nobile apud veteres Salomonis illud fertur fuisse iudicium, cum à duabus litigantibus mulieribus interpellatus esset: quarum altera conuersa per somnum cum infantem oppressisset suum, postulabat alienum. Altera veri amoris conscia, & culpæ nescia, filium iure propriū vindicabat. Vtraque igitur perscueranter nitente, cognitoris hæsit intentio. Non enim poterat Salomon arbiter esse interioris arcani, cum petentis vtriusque mens esset occultior. Euentu conuentus ambiguus macharam promi iussit, mandatōque ministris quo simularent triste ministerium, diuidi iussit infantem, vt singulæ mulieres singulas partes adipiscerentur. Quo audito, illa quæ petebat alienum, nō solum acquieuit, sed etiam diuisionem paruuli depoposcit, nullo affectu * conuenta materno. Illa quæ suum sciebat infantem, non vinci metuens sed orbari, nec iam solatio proprio, sed pignori suo consulens, orare occepit, vt incolumis magis puer traderetur alienæ, quàm sectus in partes matri propriæ redderetur. Vnde Salomon qui non maiestate diuina, sed argumētis vt homo interiorem interrogabat affectum, illi potius iudicauit paruulum esse reddendum, quàm veram matrem dolor proprius prodidisset. Illam verò quam morituri paruuli misericordia non mouebat, exortem pronunciauit esse naturæ, quam exortem vidit esse pietatis. Veritas ergo non latuit, sed tamen per simulationē alterius fluctuauit. Diuque etiam bona mater euentu hæsit ambiguus

1. Cor. 10.

Matth. 10.

Lucæ 3.

Hebr. 4.

Iudic. 11.

Genes. 22.

ambiguo, dum iudicij periclitatur incerto. Hæc licet in figura superioribus sint facta temporibus, scripta sunt tamen ad correptionem nostram, vt intelligamus prodi omnia posse quæ facta sunt, & omnia composita reuelari. Duæ igitur istæ, quoniam propositum est nobis hoc loco non tractare de mulieribus: Duæ, in quâ, istæ, fides est atque tentatio. Tentatio, in quâ, communis ab initio author erroris, quæ postquâ posteritatem suam carnalis vitio conuertationis, & somno mentis amisit, posteritatis fructus auferre conatur alienæ. Itaque dum tentatio litigat, fides fluctuat, donec machæra Christi latentes distinguat affectus. Quæ est hæc machæra Christi? Illa de qua scriptū est: Gladium veni mittere in terrā. Est enim gladius de quo scriptum est: Et tuam ipsius animam pertransibit gladius. Quis autem sit hic gladius, quæ machæra, cognosce. Verbum, inquit, acutum & validum, & penetrabilis omni gladio acutissimo, penetrans vsque ad diuisionem animæ & spiritus, artuumque, & medullarum. Bonus gladius verbum Dei, bonus gladius, vt pote scrutator cordis, & renis, qui mendaciam à veritate discernat, atque eos quorum animam pertransierit, non interficiat, sed reseruet. Hæc igitur de regnorum dicta sint libro assumpta de causa, de historia recensita, de cōscientia usurpata, & fide prompta. Nunc decursa ex libro Iudicium inspiciamus seriem lectionis. Non enim ociosis parricidium fuit auribus audiendum. Itaque repetamus historiam. Iepthe iudex Iudeorū fuit. Is euentu belli conflictatus ambiguus, præliorumque veritus incerta, votum vouit huiusmodi, si aduersarios depulisset, vt quicquid ei primum intra domus suæ limen occurrisset, hostiam immolaret Deo suorum præfiliū triumphorū. Itaque bello positus, fuffisque hostibus domum rediit: cui in ipso vestibulo filia memor pietatis, ignara oblationis occurrit. Sed recordatus illic pater, & propriæ sponsonis admonitus, ingemuit soluendi muneris sponsones. Heu me, inquit, filia, perdidisti me. Ego enim aperui os meum de te ad Dominū. Tum illa: O pater, si in me aperuisti os tuum ad Dominum, fac mihi ita vt exiit de ore tuo. Duorum tamen tantum mensium inducias postulauit, donec in montē ascenderet, & super virginitatē suam fleret. Deinde duobus post exactis mensibus remeavit ad patrem. Votum ille compleuit. His enim verbis vtendum est, quando scriptura diuina effectum rei non prodidit, sed refugit parricidij mentionem. Quid igitur hoc probamus? Minimè verò gentium. Sed tamen etsi parricidium non probo, aduerto præuaricandæ metum, & formidinē sponsonis. Denique ad Abraham dictum est, Nunc scio quia amas Dominum Deum tuum, quia nō pepercisti vnico filio tuo. Habes igitur iudicium quo docetur præuaricandum temerè non esse promissum. Verum Deo parricidium non probari, in cadē asseritur lectione, cum pro filio ouis subiicitur, vt ipsa potius quàm filius feriretur. Habuit igitur Iepthe quod sequeretur exemplum, quia Dominus sanguine non delectaretur humano. In vno enim oraculo ad Abraham præpto docuit filiorum salutem religionis obsequio posthabendā, offerri à parentibus Deo debere filios, non debere iugulari. Certè cum hæc filia tam sollicita fuerit de pa-

tris voto, cur pater non dubitauerit de filia parricidio: & cum illa paternum caueret mendacium, iste filia non cauerit interitum? Dicet aliquis: Qua ratione illic Deus nō permiserit parricidium fieri, hic sit passus impleri? Nunquid acceptor personarum Deus? Non, sed meritorū atque virtutū. Certè dū consilium esset ambiguus, signare debuit oraculū, quid ad præfens factū, & in reliquum conueniret exemplo. Vbi verò iam præcessisset exemplū, necessarium non iudicauit oraculū, cum facti forma verteris quid fieri oporteret ostenderit. Aut fortasse quia non vna forma meritorum, idè non vna forma factorū. Pater doluit, fleuit filia, vterque de Dei miseratione dubitauit. Non doluit Abraham, nec consuluit parentis affectum. Vbi audiuit diuinitatis oraculum, non distulit sacrificiū, sed maturauit obsequium. Non dubitauit Isaac, cum imparibus sequeretur patrem passibus. Nō fleuit cum ligaretur, non dilationem poposcit, cum offerretur. Et idè misericordia largior, vbi fides promptior. Et bene non fleuit factum patris, quia risus est matris. Pro qua deuotionis exultatione ouis pro illo iussa est immolari, quia se ipse non distulerat immolandum, nec de Dei miseratione ambiguus, nec de sui deuotione sollicitus. Nemo igitur inuentus est, qui tam cruentum patris reuocaret affectum, quia omnis promissio muneris conueniebat officio. Sacrificium itaque sanguinis immolatur, & nemo est qui resistat. Sacrificium castitatis offertur, & qui prohibeat non inuenitur. Pater parricidium promissit, & soluitur. Pater integritatē filiaë vouit, & tam piæ oblationis nō inuidetur affectus. Illic filia dolens sanguinem suum obtulit pro patria sponsonem. Hic tam pium promissum nec hæreditatio munere, nec propria soluitur voluntate. Quo in negotio etiam nos vocauerunt in culpam. Quam tandem? Quia nuptias prohibuimus illicitas? Vocent ergo in eandem culpam etiam Ioannem Baptistam. Et cum aliud nihil fortè habeamus quod probetur in nobis, hoc solum condemnnetur in nobis quod probatum est in Propheta. An erubescendum protulimus auctorem? Quæ vero causam aliam habuit ille martyrii, repetite animo. Causa illius passionis certè hæc fuit. Non licet, inquit, tibi eam vxorem habere. Si hoc de vxore hominis, quanto magis de virgine Deo consecrata? Si hoc dictum est regi, quanto magis dicendum est priuatis? Gratias itaque diuinitati quod hic nullus Herodes, atque vti nam nulla Herodias. Non licuit ergo pro virginitate sermonem dicere? Et cur scriptum est: Iudicate pupillo, & iustificare viduam? Et cur scriptum est: Patris orphanorū, & iudicis viduarum? Ergo castimonie & integritati deditas deseremus, aut etiam condemnabimus? At certè ipsi gentilibus inter aras, & focos venerabilis solet esse virginitas: & in quibus nulla meritorū est pietas, nulla mentis integritas, in iis tamen carnis virginitas prædicatur. A prophanis igitur ceremoniis virgines nemo prohibebit, ab ecclesia dei virginitas arcebitur? Illic coguntur quod non docentur, hic interdicitur quod non licet nō doceri. Illic præmiis reuocatur à nuptiis, hic ad nuptias coarctantur iniuriis? Illic violentia fit vt capiantur, hic fiet violentia ne profiteantur? Et potest esse patientia sacerdotum, vt non

vel morte oblata, si ita necesse est, integritatis sacrificiū vindicetur. Considerate quia virgines pre Apostolis resurrectionē Domini videre meruerūt. Certē hoc docuit hodierna quæ decursa est lectio. Nam cum in nouo monumento (sicut Ioannes dixit) corpus positum esset Domini Iesu, in suo autem monumento (sicut est secundum librum Euangelij Matthæi) posuisset Ioseph Domini corpus, obseruabāt virgines. Bene & Matthæus monumentum dixit nouum, ne ex monumento veteri resurrexisset alius crederetur. Bene etiam secundum spiritum iusti in monumentum positum est, quia Christus à mortuis in nouo iusti resurgit affectu. Bene etiam secundum literam alienum monumentum fuit, quia suum monumentum Dominus non quesuit. Habeant tumulum qui sub lege sunt mortis. Victor mortis suum tumulum non habebat. Non enim ille sepulchrum mortis desiderabat, qui de morte trophæa referebat. Vidit ergo Maria resurrectionē Domini, & prima vidit, & credidit. Vidit & Maria Magdalena, quāuis adhuc ista nutaret. Hoc loco non mediocrē aduertite quæstionē, ne sub dubitare de resurrectione Domini virgines debeatis. Videte quod meritū. Non sola carnis virginem facit, sed etiam mentis integritas. Denique Maria Magdalena Dominū prohibetur tangere, quia nutabat de resurrectionis fide. Illa igitur tangit Christum, quæ fide tangit. Magdalena autem stabat ad monumentum foris plorās. Quæ foris est, plorat: nam quæ intus est, plorare non nouit. Plorat autem quia corpus non videt Christi, & perisse putat, quia ipsa non cernit. Ergo Maria foris, sed non Petrus, non Ioannes foris. Denique illi currentes intrauerunt, & ideò non plorauerunt, & gratulantes recesserunt. Illa quæ non introiuit, fleuit, non credidit, fraude sublatum putauit, nec cum angelos cerneret, credendum arbitrabatur. Et ideò dicunt ei angeli: Mulier quid ploras? quem quæris? Hoc angeli dicunt, & Dominus postea iisdem verbis repetiuit, vt sciatis quia angelorum verba mandata sunt Domini. Denique eadem (vt dixi) etiam Dominus verba repetiuit, dicens: Mulier quid ploras? quem quæris? Quæ non credit, mulier est: nam qui credit, in virum perfectū resurgit, in mensurā ætatis plenitudinis Christi. Mulier, inquit, nō de sexu, sed de cunctatione conuitium est. Et bene mulier quæ nutabat, quia virgo iam crediderat. Quid ploras? hoc est, tu tibi es causa plorandi, tu tibi es author flendi, quæ es Christi incredula. Ploras quia non vides Christum, crede, & videbis. Adest Christus, nec vnquam iis à quibus quæritur deest. Quid ploras? hoc est, non lachrymis opus est, sed fide prompta, & Deo digna. Noli cogitare mortalia, & non plorabis: noli cogitare peritura, & flendi causam habere non poteris. Cur inde ploras, vnde alij gratulantur? quem quæris? hoc est. Non vides quia adest Christus? non vides quia Christus est Dei virtus, quia Christus est Dei sapientia, quia Christus est sanctitas, quia Christus est castitas, quia Christus integritas, quia Christus natus est ex virgine, quia Christus ex patre, & apud patrem, & in patre semper, natus non factus, nec degener, sed semper verus Deus ex Deo vero? Tulerunt, inquit, Dominum de monumento, & nescio vbi posue-

Ioan. 19.

Matth. 17.

Ioan. 20.

Ibidem.

Ephes. 4.

1. Cor. 1.

Ioan. 20.

runt eum. Erras mulier quæ putas ab aliis Christum de monumento esse sublatū, & non potestate propria resuscitatum. Sed nemo tulit Dei virtutem, nemo tulit Dei sapientiam, nemo tulit venerabilem castitatem. Non tollitur Christus de monumento iusti, nec de suæ virginis secreto, & piæ mentis arcano: & si qui volunt tollere, auferre non possunt. Tunc ait illi Dominus: Maria, respice ad me. Quando non credit, mulier est: quæ conuerti incipit, Maria vocatur, hoc est, nomen eius accipit quæ parturit Christum. Est enim anima quæ spiritualiter parit Christum. Respice, inquit, ad me. Qui Christum respicit, emendatur: errat autem quæ Christum non videt. Et ideò illa conuersa respexit, & dixit: Rabbi, quod interpretatur magister. Quæ respexit, conuertitur: quæ conuertitur, plenius inuetur: quæ videt, proficit. Et ideò magistrum appellat, quem mortuum esse credebat. Alloquitur quem putabat amissum. Noli, inquit, me tangere: hoc est, Etsi correptionis tentamenta sunt, non tãgit tamen Christum nutantis affectus. Noli, inquit, me tangere, hoc est, noli tangere Dei virtutem, Dei sapientiã, reuerendam integritatem, honorabilem castitatem. Sed vade ad fratres meos. Quid est aliud dicere, nisi iam noli foris flere? Vade ad electos, & ad obseruantissimos sacerdotes, & dic illis: Ascēdo ad patrem meū, & patrem vestrum, Deum meū, & Deum vestrū. Quid est aliud dicere, nisi ne mulier hinc moueas quæstionē: certē à perfectionibus quere, dicent tibi, quæ distinctio sit inter patrem meū, & patrē vestrum. Nam qui iuxta diuinã generationē pater mihi est, is iuxta adoptionem pater vester est. Patrem meum dicendo, à creaturis se Dei filius separauit. Patrem vestrum dicendo, adoptionis spiritalis gratiam designauit. Ita & Deum meum dicendo, mysterium suæ incarnationis ostendit, vt quem patrem naturaliter habet, Deum appellet propter suscepti corporis sacramentum. Deum quoque vestrum cum dicit, profectum in nobis suæ operationis ostēdit. Et verē Deus noster factus est nobis, ex quo passus est Christus, quando vt alia omittã, pro integritate seruãda mori virgines sunt paratæ. Nihil de causa, nihil de persona loquor. Vbi enim Domini gratia, ibi debet esse pax Domini. Nec quemquã publicis arguo, sed meipsum defensatum venio. Accusati enim sumus: & nisi fallor, accusatores nostri plerique de vobis sunt. Horum ego affectus redarguere malo, quàm personas prodere. Criminis autē inuidia hæc est, quia suadeo castitatem. Qui hoc nō libēter accipit, ipse se prodit. Virginitatē, inquit, doces, & persuades plurimis. Vtinam conuincerer, vtinam tanti criminis probaretur effectus. Non vererem inuidiam, si efficaciam recognoscerem. Atque vtinam me exemplis potius argueretis, quàm sermonibus caderetis. Sed vereor ne præuaricatoris mihi apposuisse videar, qui me alienis commendat laudibus. Initiatas, inquit, sacris mysteriis, & consecratas integritati puellas nubere prohibes. Vtinam potuissem reuocare nupturas: vtinam possem flammæ nuptiale pio integritatis velamine mutare. An indignum videtur, vt sacratæ virgines à sacrosanctis altaribus non abducantur ad nuptias? Et quibus licet spōsum eligere, non licet Deū præferre? In me

1. Cor. 1.

Ioan. 20.

me ergo facti conditio mutatur, vt pro opprobrio mihi cedat quod semper spectauit ad gratiam sacerdotum, iacere semina integritatis, & virginitalis studia prouocare. Quæro enim vtrum quali improbum hoc, an quasi nouum, an quasi inutile reprehendatur? Si quasi improbū, improba ergo vota sunt omnium, improba vita est Angelorum, quam gratia resurrectionis imitatur. Qui enim non nubunt, neque nubentur, erunt sicut Angeli in cælo: qui hoc vtique reprehendit, resurrectionis vota condemnat. Itaque improbum videri non potest, quod hominibus pro præmio constitutū est. Nec potest eius rei species displicere, cuius veritas & in fructu est, & in voto. Sed esto, nō sit improbū, nunquid nouum est? Nos enim noua omnia quæ Christus non docuit, iure damnamus, quia fidelibus via Christus est. Si igitur Christus nō docuit quod docemus, etiam nos id detestabile iudicamus. Discutiamus ergo vtrum Christus integritatem docuerit, an repudiãdam putauerit? Et sunt, inquit, spadones, qui seipfos castrauerunt propter regnum cælorum. Est ergo præclara militia quæ regno cælorū militat. Itaque iam tūc Dominus docuit, esse debere intemerata studia castitatis. Vnde & Apostoli eã ceteris præeminere cernentes, si ita est causa, aiunt, viri cum vxore, non expedit nubere. Quo dicto & grauiora iudicarunt onera vinculi coniugalis, & veræ integritatis gratiam prætulerunt. Sed Dominus qui sciret prædicandam omnibus integritatem, imitandam paucis: nō omnes, inquit, capiunt verbum istud, sed quibus datū est, hoc est, nō est communis plurimis, & vulgaris integritas, nec pro infirmitate permittitur, sed pro virtute conceditur. Denique cum dixisset: Et sunt spadones qui seipfos castrauerunt propter regnum cælorum: vt ostenderet hoc non mediocris esse virtutis, Qui potest, inquit, capere, capiat. Et ideò post hoc verbum offeruntur pueri ad benedicendum, qui corruptelæ expertes, integritatis munus immaculata ætate seruent. Taliū enim est regnum cælorum, qui in puerilem castimoniã tanquam in naturam infantium corruptelæ ignorantia remeauerint. Est ergo etiam cælesti voce probata virginitas, dominicique expetēda præceptis. Quo loco magisterium diuinę vocis imitemur. Nam cum in superioribus coniugium memorauerit non esse soluendum nisi ex causa fornicationis, in posterioribus integritatis gratiam donūque contexuit: vt doceret non damnandas esse nuptias, sed probandas, nuptiis tamen ipsis integritatis studia præferēda. Quis enim tam auersus à vero qui nuptias damnet? Sed quis tam alienus à ratione, qui coniugij onera non sentiat? Etenim mulier innupta & virgo, cogitat quæ sunt Domini, vt sit sancta corpore & spiritu. Nam quæ nupta est, cogitat quæ sunt mundi, quomodo placeat viro. Et præter has molestias quamuis nubendo non peccet, contritionem tamē habebit carnis huiusmodi. Grauis enim partus labor est, grauis creandorum, & erudiendorum liberorum molestia. Quibus antē præscripsit, ne quis huiusmodi auerteretur iniuriis. Multa enim in partus doloribus constitutæ, coniugio se renunciare dicunt. Multi etiam matrimonij onera non ferentes, alieno ab vxore auertuntur affectu. Et ideò Apo-

Matth. 22.
Luc. 20.

Matth. 19.

Ibidem.

1. Cor. 7.

stolus antē præmisit: Iunctus es vxori? noli querere solutionem. Et bene ait: Iunctus es. Quodam enim vir & vxor nexu inter se amatorio copulantur, & quibusdam inuicem sibi habentis amoris adstricti sunt. Bona igitur vincula nuptiarum, sed tamen vincula: & si vincula, tamen vincula charitatis. Bonum coniugium, sed tamen à iugo tractum, & iugo munda, vt viro potius cupiat placere, quàm Deo. Bona etiam vulnera charitatis, & osculis præferenda. Vtiliora enim vulnera amici, quàm voluntaria oscula inimici. Deniq; Petrus vulneratur, Iudas osculatur. Illius oscula condemnant, hunc vulnera emēdant. Illius osculis prodicionis * vulnera funduntur, istius lachrymis culpa lauatur. Itaque vt ostenderet sermo propheticus bona vulnera charitatis, ecclesia dicit in Canticis Canticorum: Quia vulnerata charitate ego sum. Nemo ergo vel qui coniugium elegit, reprehendat integritatem: vel qui integritatem sequitur, condemnet coniugium. Namque huius sententiæ aduersarios interpretes damnauit iam dudum ecclesia, eos scilicet qui audeat soluere copulã coniugalem. Audite enim quid dicat sacrosancta ecclesia: Veni frater meus, exeamus in agrum, requiescamus in castellis, diluculo surgamus in vineas, videamus si floruit vitis. Multos ager fructus habet, sed ille melior est qui & fructibus redundat, & floribus. Est ergo ecclesię ager diuersis foecundus copiis. Hic cernas germina virginitatis flore venantia, illic tãquam in campis syluæ viduitatem grauitate pollentem, alibi tanquam vberi fruge coniugij ecclesiæ segetem replentem mundi horrea, ac veluti maritatæ vineæ foetibus torcularia Iesu Domini redundãtia, in quibus fidelis cōiugij fructus exuberat. Nec improbum igitur nec nouum integritatis est studium. Videamus ne fortē inutile iudicetur. Nonnullos enim dixisse audiui quod periit mundus, defecit genus hominum, coniugia labefactata sunt. Quæro quis tandem quæsiuit vxorem, qui non inueniret? Quando fuerint bella pro virgine? Quis vnquam pro virgine sit peremptus? De coniugij autem ista nascuntur, vt perimatur adulter vxoris, raptor præliis appetatur. Ista reipublicæ semper damno fuerunt. Pro virgine sacra nemo damnatus est, quia castitatem non pœna colibet, sed religio auget, fidelis que conseruat. Si quis igitur putat consecrationē virginum minui genus humanum, consideret quia vbi pauca virgines, ibi etiam pauciores homines: vbi virginitatis studia crebriora, ibi numerum quoque hominum esse maiorem. Discite quantas Alexandrina, totiusque Orientis & Africana ecclesia quotannis sacrare consueuerint. Pauciores hic homines prodeunt, quàm illic virgines consecrantur. Ex ipsius igitur orbis terrarum vsu non inutilis virginitas existimatur, præsertim cum per virginem salus venerit orbem foecundatura Romanum. Quod si quis hoc prohibet, prohibeat igitur pudicas vxores degere, quia frequentius possunt parere incontinentes. Nulla peregrinanti marito fidem seruet, ne damnum faciat prolis futuræ, & partus frequentioris amittat atatem. Sed difficilior sit via ad adolescentibus ad nuptias impetrandas. Quid si fortē commodior? Quæro enim cum his aliquem habere tractatum, qui arcendæ virginitatis sententiam

Ibidem.

Prouer. 26:

* verendū

Cant. 7:

gerunt: itaque qui sunt isti, discutere debemus, G
vtrum qui vxores habent, an qui non habent. Si qui
habent, timere non debent, vxores eorum iam vir-
gines esse non possunt. Si qui non habent, non sibi
iniuriam faciāt, quod eius tantum nuptias speraue-
rint, quæ nuptura non esset. An fortasse patres pro
filiarum coniunctione solliciti, molestè ferunt virgi-
nes consecrari? Nec hi quod vereantur habēt, si se-
quatur consilium. Inter paucas suæ citius eligentur.
Aiunt etiā plerique maturioris ætatis virgines esse
velandas. Neque ego abnuo, sacerdotalis esse cau-
tionis debere, vt non temerè puella veletur. Spectet
planè, spectet ætatè sacerdos, sed fidei vel pudoris.
Spectet & maturitatem verecundiæ, examinet gra-
uitatis caniciem, morum senectam, pudicitie annos,
animos castitatis. Tamè deinde si matris tuta custo-
dia, comitum sobria sedulitas, si hæc præsto sunt, nõ
deest virgini longæua canicies: si hæc defunt, diffe-
ratur puella moribus quàm annis: non ergo ætas re-
iicitur florentior, sed animus examinatur. At certè
Theclam non senectus sed virtus probauit. Et hinc
quid plura contexam, cum omnis ætas habilis Deo,
perfecta sit Christo? Denique non virtutem ætatis
appendicem dicimus, sed virtutis æratem. Nec mi-
rere in adolescentulis professionem, cum legeris in
paruulis passionem. Scriptum est enim: Ex ore in-
fantium & lactentium perfecisti laudem. An dubi-
tamus, si eum vsque ad continentiam sequatur ado-
lescencia, quæm vsque ad mortem confitetur infan-
tia? Et quasi incredibile putamus, si puellæ nobiles
Christum sequantur ad regnum, quem etiam pueri
sequebantur in desertum? Sicut legimus, quia satu-
rata sunt de quinque panibus quatuor milia homi-
num, exceptis, inquit, pueris & mulieribus: nolite
ergo à Christo arcere infantes, quia & ipsi pro Chri-
sti nomine subiere martyrium: talium est enim re-
gnum cœlorum. Vocat eos Dominus, & tu prohibes?
De ipsis enim Dominus ait: Sinite eos venire
ad me. Nolite adolescentulas arcere, de quibus scri-
ptum est: Propterea adolescentulæ dilexerunt te ni-
mis, & introduxerunt te in domum matris suæ. No-
lite postremò à Christi charitate etiam paruulos se-
parare, quem etiam intra matris vterum adhuc po-
siti exultatione prophetica fatebantur. In ipsis ad-
huc ecclesiæ principiis turbæ requirebant eum. Qua
ratione? Quia manus, inquit, imponēs curabat eos.
Nec tempus ad sanandum, nec locus queritur. Om-
nibus enim locis omnibusque temporibus non est
prætermittenda medicina. Intra domum Maria ab
Angelo benedicitur: intra domum David vngitur
in Prophetam. Vbiq; Iesus curat, vbiq; sanat, in
itinere, in domo, in deserto. In itinere curatur quæ
sombriam tetigit. In domo principis synagogæ filia
resuscitatur. In deserto turba sanatur. Denique sic
habet. Cum sol autem occidisset, omnes qui habe-
bant infirmos variis languoribus, ducebant illos ad M
eum. At ille singulis manus imponens curabat eos.
Sanabat ergo & in deserto, & occidente iam sole, &
sanabat imponens manus, vt & Deum se, & homi-
nem demonstraret. Non immeritò igitur facta iam
die turbæ requirebant eum. Vide ordinem. Sole oc-
cidente ægri deferuntur ad Christum, facta autem
die turbæ requirebant eum. Quando enim nisi per

diem queritur Christus? Nam qui in luce ambulat,
non recedit à Christo. Itaque nox habebat adhuc
ægotantium gemitus, dies iam fidem plebis, iam
lætitiā sanatorum: vt quod scriptum est, comple-
rerur: Ad vespærem demorabitur fletus, & ad matu-
tinum lætitiā. Quæ enim turbæ maior gratia, quàm
vt etiam in desertum locum Christum sequatur? In
quo ille docet, à perfecto abesse debere iactantiam.
Non enim sanandorum copiam, sed operum ia-
ctantiam declinabat. Et nos igitur si salui esse desi-
deramus, vel si iam meremur sanitate, procul à
luxuria, procul à lasciuia, tanquam in arido vitæ i-
stius, & ieiuno solo quadam siti corporis fugitan-
tem deliciarum Christum sequamur. Sequamur
per diem. Adest ecclesiæ dies, quem Abraham vi-
dit, & gauisus est. Sequamur ergo per diem Chri-
stum: non enim in noctibus reperitur: In cubili, in-
quit, meo, in noctibus quæsiui quem dilexit anima
mea: quæsiui eum, & non inueni eum: vocaui eum,
& non obaudiuit me. Non in foro, non in plateis
Christus reperitur. Denique nec illa cū in foro, & in
plateis potuit reperire, quæ dixit: Exurgam, ibo, &
circūibo in ciuitate, in foro, & in plateis, & quæram
quem dilexit anima mea. Quæsiui eum, & non in-
ueni eum. Vocauit eum, & non obaudiuit me. Ne-
quaquam igitur ibi quæramus Christum, vbi inue-
nire non possumus. Non est Christus circumfora-
neus. Christus enim est pax, in foro lites. Christus
iustitia est, in foro iniquitas. Christus operator est,
in foro inane ocium. Christus charitas est, in foro
obrectatio. Christus fides est, in foro fraus atque
perfidia. Christus in ecclesia est, in foro idola. Et
vt illa vidua quam in alio perstrinximus libro, cog-
noscat non obrectandi me locutum illa studio,
sed monendi, meque non asperum, sed sollicitum:
gratiam reconciliationis accipiat. In ecclesia vidua
iustificatur, in foro circumuenitur. Fugiamus ergo
forum, fugiamus plateas. Prudentiam autem no-
tam assume tibi, & custodias te à muliere aliena. Per
fenestram enim de domo sua in plateis prospicit.
Fugiamus plateas. Non enim iniuria tantummo-
dò est non inuenisse quem quæras, sed etiam ple-
rumque vbi non oportet quæsisse vulnus est, quæ-
sisse in domibus virorum qui sibi falsò doctorum
nomen assumunt, quæsisse procacius quàm vere-
cundius. Ergo caueamus exemplo ecclesiæ illius,
ne qui nos custodes inueniant qui circummeunt ciui-
tatem. Inuenerunt, inquit, me custodes qui circum-
eunt ciuitatem: percusserunt & vulnerauerunt me,
& tulerunt pallium meum à me custodes murorum.
Non in se filia, non, inquam, in se filia, sed in nobis
vulneratur ecclesia. Caueamus igitur ne lapsus no-
ster, vulnus ecclesiæ fiat: ne quis à nobis pallium au-
ferat, hoc est, amictum prudentiæ, in signe patien-
tiæ, quo mollioris ambitio vestis exiuit. Qui enim
mollioribus vestibus induuntur, in domibus regum
sunt. Nobis autem pallium dedit Christus, quo
Apostolos suos, & corpus suum ipse vestiuit. Quod
denique iubet te dare si quis à te tunicam petat, vt
dimittas ei & pallium, id est, in signe philosophiæ
tuæ tradas, & quasi amictu prudentiæ tuæ eum qui
ante nudus fuerat, circumuestias. Ibi igitur filia
Christum quæramus, vbi quærit ecclesia, in monti-
bus

Psalm. 8.

Matth. 14.

Ibidem 19.

Can. 1.

Luc. 1.

Luc. 8.

Ibidem 4.

Psalm. 29.

Ioan. 8.

Can. 3.

Prov. 7.

Can. 5.

Matth. 11.

Ibidem 5.

Cantic. 2.

2. Cor. 2.

Ioan. 19.

Cantic. 2.

Esaia 35.

Matth. 7.

* filia.

Cantic. 2.

Prover. 9.

Cantic. 5.

bus boni odoris, qui excelsorum sublimitate factu-
rum, suauem vitæ odorem pro meritorum vertici-
bus exhalant. Fugit enim plateas, fugit conuentus,
& strepitus fori, iuxta quod scriptum est: Fuge fra-
ternus meus, & similis efficere ceruo aut hinnulo
cerui in montes aromatum. Serpentinis enim inui-
sus colubris, effugitans canum, atque humi reptan-
tibus infestus serpentibus, nescit habitare nisi in su-
blimitate virtutum, nescit commorari nisi in talibus
ecclesiæ filiabus quæ possunt dicere: Christi enim
bonus odor sumus Deo: sed quibusdam odor mor-
tis in mortem, in iis qui pereunt: quibusdam odor
vitæ in vitam, in iis vtique qui odorem resurrectio-
nis dominicæ viuida fide sperāt. Isti sunt aromatum
montes, qui Domini corpus Iesu acceperunt, & in
linteis cum aromatis ligauerunt. Quicūque enim
crediderunt quia Iesus mortuus est, & sepultus est,
& resurrexit: hi excelsum veræ cacumen fidei virtu-
tum fastigiis extulerūt. Vbi ergo Christus queritur?
In pectore prudētis scilicet sacerdotis. Et quoniam
de deserto tractatus hic sumitur: vbi quærendus sit,
etiam ipse mōstrat, dicens: Ego flos campi, & lilium
conuallium, tanquam lilium in medio spinarum. Ec-
ce alius locus, in quo solet Dominus diuersari, imò
non in vno loco, sed in pluribus. Ego, inquit, flos cā-
pi: quia patentem simplicitatem puræ mentis fre-
quentat. Et lilium conuallium. Flos enim humilitatis
est Christus, non luxuriæ, non voluptatum atque
lasciuia, sed flos simplicitatis, flos humilitatis, tan-
quam lilium in medio spinarum. Nōne inter asper-
itates laborum, contritionesque animorum boni
flos odoris affurgit, quia contrito corde Deus pla-
catur? Hoc est desertum filia, quod ducit ad regnū.
Hoc est etiam desertum quod floret vt lilium, iuxta
quod scriptum est: Latere sterilis, & exulta desertū,
& floret vt lilium. In hoc deserto filia, arbor illa
bona fructifera, quæ bonos fructus facit, incipit
brachia factorum suorum diffundere, verticem di-
uinitatis attollere. Iuxta quam nostræ ligna * syluæ
frutescant: quia sicut arbor mali inter ligna syluæ,
ita frater meus inter medium filiorum, vt vidēs hoc
Ecclesiæ lætetur, & gaudeat dicens: In vmbra eius
concupiui & sedi, & fructus eius dulcis in faucibus
meis. Videns, inquam, hoc Ecclesia, & fidei nostræ
iam læta successu dicat: Inducite me in domo vini,
& ordinare in me charitatem. Charitas non potest
esse sine fide. Tres enim sunt velut vades Ecclesiæ,
spes, fides, charitas. Cum spes præcesserit, fides fun-
data fuerit: ordinatur charitas, Ecclesia copulatur.
Didicisti ergo vbi Christum requiras, disce etiam
quemadmodum possis mereri, vt ille te quærat. Ex-
cita spiritum sanctum, dicens: Exurge aquilo, & ve-
ni auster, aspira hortum meum, & profuuant aromata
mea. Descendat fraternus meus in hortum suum, &
manducet fructum pomiferarum suarum. Hortus
verbi animæ vernantis affectus est, & in pomiferis
virtutis est fructus. Venit ergo: & siue manduces si-
ue bibas, si Christum inuocās, adest, dicens: Venite
manducate panes meos, & bibite vinum meum: siue
etiam dormias, pulsat ad ianuam. Venit, inquam, fre-
quenter, & per prospectum mittit manum suam, sed
non semper nec ad omnes, sed ad eam animam quæ
potest dicere: Nocte exui me tunicam meam. Ete-

nim in hac seculi nocte prius tibi corporalis vitæ a-
mictus est exuendus. Exiit enim se carne Dominus,
vt pro te de dominationibus & potestatibus mundi
istius triumpharet. Quomodo induam illam? Vide
anima Deo deuota quid dicat. Sic se actus corporis
& terrenos exiit mores, vt nesciat quomodo, etiam
si velit rursus possit induere. Quomodo induam illā?
Hoc est, qua verecundia? quo pudore? qua postre-
mò memoria? Consuetudo enim boni, vsūm prauitatis
veteris amittit. Laui pedes meos, quomodo in-
quinabo illos? Didicisti in Euangelio, quod pedes
lauare, fidei mysterium, humilitatis insigne sit, iuxta
quod scriptum est: Si ego laui pedes vestros Domi-
nus & magister, quanto magis vos debetis alter alterius
pedes lauare? Sed hoc ad humilitatem pertinet.
Quantum vero ad mysterium, pedes debet lauare
suos qui vult partem habere cum Christo. Si enim
non lauero, inquit, tibi pedes, non habebis partem
mecum. Cum hoc Petro dicitur, quid de nobis cen-
setur? Qui lauit igitur pedes, non necesse habet ite-
rum lauare: & ideo caueat ne inquinet eos. Et bene
sancta Ecclesia dicit: Laui pedes meos. Non dicit,
quomodo iterum lauabo eos? sed quomodo iterum
inquinabo eos? quasi oblita maculæ veteris, oblita
contagij. Admonet igitur in ministerio corporali,
quemadmodum spirituale debeamus actuum no-
strorum diluere vestigium. Itaque pedes cum semel
laueris aterni fontis irriguo, & mysterij mundaueris
sacramento, caue iterum corporeæ cupiditatis illu-
uie, ne lurulenti actus sordibus inquinentur. Isti
sunt pedes quos Dauid lauit in spiritu, qui te docet
quemadmodum eos inquinare non possis, dicens:
Stantes erant pedes nostri in atris tuis Hierusalem.
Vtique hic non corporis, sed animi intellige pedes.
Quomodo enim terrenus homo in cœlo haberet
corporis pedes? Hierusalem enim, sicut Paulus te
docuit, in cœlo est. Et idem te docuit quemadmo-
dum in cœlo stare possis, cum dicit: Nostra autem
conuersatio in cœlis est. Conuersatio morum, con-
uersatio factorum, conuersatio fidei. Quisquis sic vi-
uit, potest dicere: Frater meus misit manum suā per
prospectum, & venter meus turbatus est ad illum:
furrexi aperire fratri meo. Bonum est vt ad aduen-
tum Domini interiora turbentur. Si ad angeli ad-
uentum Maria turbata est, quanto magis ad Christi
nos turbamur aduentum? Inluentibus quippe di-
uinis, corporeus peregrinatur affectus, & vltus ille
exterioris hominis exolefcit. Et tu turbare, & tu fe-
stina. Festinantes illi agnum manducare præcipiun-
tur. Surge, aperi, ad ianuam Christus est, vestibula
domus tuæ pulsat: si aperueris, introibit, & introibit
cum patre. Nec solum cum ingressus fuerit, mercede
relinquit, sed etiam prius quàm ingrediatur, mercedem
præmittit. Adhuc anima turbatur, adhuc
parietes domus suæ palpat, adhuc ostium quæ-
rit vbi Christus est, adhuc soluit vinculum carnis, &
corporis claustrum, adhuc Christus foris pulsat. Ma-
nus, inquit, meæ stillauerunt myrrham, & digiti mei
pleni in manibus claustræ. Quam myrrham stillant
animæ manus, nisi illam quam obtulit iustus ille Ni-
codemus magister in Israël, ille qui meruit lauacri
primus audire mysterium, qui attulit mixturā myr-
rhæ, & aloes quali libras centum, & misit in corpus
A A iij

Ioan. 13.

Psalm. 123.

Philipp. 3.

Luc. 1.

Exod. 12.

Cantic. 5.

Ioan. 19.

Psal. 15.

Iesu? Perfectum utique odorem fidei attulit. Hunc odorem fragrat anima quae Christo aperire incipit: ut accipiat primum odorem dominicae sepulturae, & credat quia caro eius non vidit corruptionem, nec odore aliquo mortis emarcuit, sed aeterni illius floris, & semper virentis odore condita surrexit. Quomodo enim poterat vel in carne marcescere, cuius nomen unguentum exinanitum est? Exinaniuit se, ut spiraret tibi. Semper unguentum hoc erat, sed erat apud patrem, erat in patre: olebat tantum angelis & archangelis, tanquam intra vas caeli. Aperuit os pater dicens: Ecce posui te in testamentum generis mei, in lucem gentium, ut sis in salutem usque ad extremum terrae. Descendit filius, repleta sunt omnia nouo odore verbi. Eructavit cor patris verbum bonum, fragrauit filius, Spiritus sanctus exhalauit, atque per omnium corda diffudit. Diffusa est enim charitas Dei in cordibus nostris per Spiritum sanctum. Ipse Dei filius in corpore tanquam in vase odorem primo cohibebat suum, operiens tempus: sicut ait: Dominus dat mihi linguam eruditionis, ut sciam quando oporteat me dicere sermonem. Venit hora, aperuit os, exiit unguentum, quando virtus exhibet de eo. Hoc unguentum exinanitum est supra Iudaeos, & collectum est a gentibus. Exinanitum in Iudaea: & redoluit in omnibus terris. Hoc unguento uncta est Maria, & virgo concepit, virgo peperit bonum odorem Dei filium. Hoc unguentum effusum est super aquas, & sanctificauit aquas. Hoc unguento uncti sunt tres pueri, & humorem iis flamma rorauit. Hoc Daniel unctus est, & leonum ora molliuit, feritatemque permulsi. Fluit hoc unguentum quotidie, & nunquam deficit. Accipe vas tuum virgo, & accede, ut possis hoc unguento repleri. Accipe unguentum aestimatum trecentis denariis, sed gratis datum, non venditum, ut omnes haberent. Gratis virgo ungeret, noli contristari sicut Iudas, quia hoc unguentum effunditur, sed conspeli te in Christum. Claude sane vas tuum, ne unguentum effluat. Claude integritatis clauem, loquendi verecundiam, abstinentiam gloriandi. Hoc quae habet unguentum, Christum recipit. Et ideo quae habebat, ait: Aperui, inquit, fratri meo: frater meus transiit. Quomodo transit? Id est, mentis interna penetravit, sicut dictum est Mariae: Et tuam ipsius animam pertransibit gladius. Viuum enim verbum Dei sicut gladius acutus penetrans corporalium repagula cogitationum, cordis interna rimatur. Et tu igitur anima vna de populo, vna de plebe: neque enim Christus stupet aliqua secularium discriminatignatatum, nec auratam vestem, aut monile preciosum, aut nobilia coruscantium gemmarum ferta miratur, quorum dispendiis saepe lis mouetur in Ecclesia, pax fugatur. Certè tu vna de virginibus, quae corporis tui gratiam splendore mentis illuminas. (Propior enim es quae Ecclesiae compareris.) Tu inquam, in cubiculo tuo, & nocturno tempore constituta, semper meditare Christum, & eius aduentum omnibus sperato momentis. Si tardare tibi videtur, exurge. Tardare videtur cum diu dormis, tardare videtur cum ab oratione vacas, tardare videtur cum vocem non excitas psalmis. Primitias vigiliarum tuarum Christo dicato, primitias actuum tuorum Christo im-

Esai. 49.

Rom. 5.

Psal. 44.

Esai. 50.

1 Cor. 12.

Cantic. 5.

Luc. 2.

Heb. 4.

G mola. Audisti in superioribus quia vocauit te dicens: Veni a Libano sponsa, veni a Libano, transibis & pertransibis a principio fidei. Transibis in seculum certatura, pertransibis ad Christum triumphatura de seculo. Audisti quia te a leonum & pardorum, id est, a spiritualium nequitiarum incurfionibus separauit. Audisti quia placet ei tuarum pulchritudo virtutum. Audisti quia vestimentorum tuorum aromata, hoc est, bonum odorem integritatis omnibus odoribus praetulit. Audisti quia hortus es clausus, suauium pomiferarum refertus fructibus. Pete igitur ut aspiret tibi Spiritus sanctus, spiret supra cubile tuum, atque odorem pie mentis, & gratiae spiritalis accumularet: Respondebit tibi: Ego dormiui, & cor meum vigilat. Audis vocem pulsantis ad ianuam, & dicentis: Aperi mihi soror mea, surge proxima mea, columba mea, perfecta mea, charitate proxima, simplicitate columba, virtute perfecta, quia caput meum plenum est rore. Sicut enim ros caeli nocturnas amouet siccitates, ita ros domini nostri Iesu Christi nocturnis, & secularibus tenebris aeternae vitae stillauit humorem. Hoc est caput quod aestu mundi nesciuit arescere. Vnde ait: Quia si in humido hoc faciunt, in arido quid faciunt? Hoc igitur caput rorat aliis, sibi abundat. Et bene abundat caput Christi, quia caput tuum Christus est, qui plenus est semper, nec liberalitatibus exhaustur suis, aut diuturna deficit largitate. In hoc caput ferrum non ascendit, quod est instrumentum belli, insigne discordiae. Nunc expecta, & vide, ros ille qualis sit, scilicet non vulgaris humoris. Cinnini autem sunt in eo guttarum noctis. Noli proxima mea accipere cinninos corporalium capillorum. Non illa ornamenta, sed crimina sunt. Lenocinia formae, non praecipua virtutis. Alios cinninos Nazaraeus habet, in quibus ferrum non ascendit, quos nemo praecidit, qui non calamistris compositi, & arte digesti, sed multiplici crispantes virtutum nitentium gratia refulserunt. Disce in historia quales Nazaraeus cinninos habeat, quos quandiu Samson habuit intactos, nunquam vinci potuit. Cinninos perdidit, & meritum virtutis amisit. Audita igitur virtute verbi, quam exueras tunicam nocte, ne quaeseris quemadmodum induas eam. Offeritur enim, & frequenter offeritur per nequitiam spiritalem. Quemadmodum, inquam, induas eam, obliuiscaris, & nescias: & quasi iam Dominus assistat, exors corporalium vinculorum turbata confurgas, internam orationibus praepares mentem dum surgis, ut ex humilibus ad superna contendas, & studeas fores tui cordis aperire: dum manus tuas tendis ad Christum, fidelem tua gesta spirabunt odorem. Admoue igitur manus naribus tuis, & odorem actuum tuorum indefessa ac peruigili alacritate mentis explora. Mulcebit te odor dextrae tuae, & fragrantiam resurrectionis tuae membra redolebunt, myrrham digiti tui sudabunt, hoc est, fidei verae gratiam spiritualia gesta fragrabunt. Capis ergo virgo ex interiore tuo corpore voluptatem, & ipsa tibi dulcis, ipsa tibi suavis es, ipsa tibi (quod peccantibus saepe contingit, non incipis displicere. Plus enim tibi placebit nuda simplicitas corporae fraudis exuta tegminibus. Talem te Christus desiderauit, talem te Christus elegit.

Cantic. 4.

Cantic. 5.

Luc. 23.

Iudic. 16.

Cantic. 5.

Luc. 4.

Cantic. 8.

Mat. 23.

elegit. Aperto itaque ingreditur ostio. Neque enim A potest fallere, qui se ingressurum esse promisit. Complectere igitur quem quaesisti, accede ad ipsum, & illuminaberis: tene illum, roga ne cito abeat, obsecra ne recedat. Verbum enim Dei currit, fastidio non capitur, negligentia non tenetur. Obeat anima tua in verbo eius, & caelestis sermonis insiste vestigio, cito enim transit. Denique quid ait illa? Quaesiu eum, & non inueni illum: vocaui eum, & non obaudiuit me. Ne putes displicere te, quae vocasti, quae rogasti, quae aperuisti, quod tam cito abiit. Sinit nos saepe tentari. Denique turbis rogantibus ne recederet, quid ait in Euangelio? Et aliis ciuitatibus oportet me euangelizare verbum Dei, quia ideo missus sum. Sed etiam si tibi ille abiisse videtur, tu rursus explora: noli iam Deo deuota illos metuendos circumforaneos intelligibiles timere custodes, noli timere eos qui circumeunt ciuitatem, noli vulnera formidare, quae sequentibus Christum nocere non possunt. Etiam si corpus tuum, hoc est, vitam corporis tui auferant, vicinus est Christus: quem cum inueneris, ubi cum eodem commorari debes agnosce, ne forte ante discedat. Cito enim deserit negligentes. Quis igitur te nisi sancta Ecclesia debet docere quemadmodum Christum teneas? Imò iam docuit, si quae legis intelligas. Quam modicum, inquit: fuit cum transiit ab ipsis, donec inueni quem dilexit anima mea, tenui eum, & non relinquam eum. Quibus igitur Christus tenetur? Non iniuriae nexibus, non testium nodis, sed vinculis charitatis, mentis habenis stringitur, & animae tenetur affectu. Si vis & tu tenere Christum, quare iugiter, nec poenam metuas. Inter enim supplicia frequenter corporis, inter ipsas persecutorum manus Christus melius inuenitur. Quam modicum, inquit, fuit, cum transiit ab ipsis. Exiguo enim spacio breuique momento cum persecutorum manus euaseris, nec succubueris potestatis mundi, tibi Christus occurrit, nec te diutèrari patitur. Quae sic Christum requirit, quae Christum inuenit, potest dicere: Tenui eum, nec relinquam eum, donec introducam eum in domum matris meae, & in cubiculum eius quae me concepit. Quae est domus matris tuae, & cubiculum eius, nisi internum tuae secretumque naturae? Hanc domum ferua, huius domus mundato penetralia, ut cum immaculata domus fuerit, nec ullius adulterinae conscientiae sordibus inquinata, spiritalis domus in sacerdotium sanctum lapide angulari coaugmentata confurgat, & Spiritus sanctus habitet in ea. Quae sic Christum requirit, quae sic Christum obsecrat, non relinquitur ab eo, imò etiam frequenter reuifitur. Est enim nobiscum usque ad consummationem mundi. Ergo Christus repertus est, & tenetur, & repertus est ille qui per fenestram tuam manum misit. Quae est fenestra nostra, nisi per quam opera Christi videmus, oculus scilicet animi, & mentis obtutus? Et ideo virgo per fenestram tuam Christus introeat, Christus manum suam mittat per fenestram, tibi veniat verbi non corporis amor. Si igitur per fenestram tuam manum mittit Dei verbum, vide quemadmodum fenestras tuas praepares, vide quemadmodum ab omni puluere delictorum detergere debeas. Nihil tetrum habeat, nihil adulterinum fenestra virgi-

nis. Procul stibium, & caeteras affectati nugas decoris, procul adulterini amoris illecebras. Similis aurium causa est, quibus non suspendenda onera, non figenda vulnera, sed vnus ornatus est, audire quod profit. Ianuam quoque tuam disce temporibus obferare nocturnis, non facile quisquam patentem reperiat. Sponsus ipse vult clauam esse cum pulsat. Ianua nostra os nostrum est. Christo propemodum soli debet aperiri, nec aperiatur nisi ante pulsauerit Dei verbum. Denique ideo scriptum est: Hortus conclusus soror mea sponsa, hortus conclusus, fons signatus. Nec facile aperiatur os suum, ne vulgari designet alloquio. Neque de ipsis diuinis decet nisi verbo Dei interpellata respondeas. Quid tibi cum ceteris? Solum Christo loquere, solum fabulare Christo. Si enim mulieres in Ecclesia taceant, quanto magis non decet patere virginis ianuam, non decet viduae patere fores? Cito insidiator pudoris obrepit, cito verbum excidit quod reuocare desideres. Si Eua clausa fuisset ianua: nec Adam deceptus fuisset, nec respondisset interrogata serpenti. Introiuit mors per fenestram, hoc est, per Eua ostium. Ingreditur mors per ostium tuum, si falsum loquaris, si turpiter, si proca-citer, postremo si ubi non oportet loquaris. Clauis sint igitur labiorum fores tuorum, & obseratum maneat vocis vestibulum, tunc fortasse referadum cum audieris Dei vocem, cum audieris Dei verbum. Tunc tibi myrrha sudabit, tunc tibi baptismatis aspirabit gratia, ut ab elementis mundi commoriare cum Christo, & cum Christo resurgas. Quid adhuc, inquit, velut viuentes de hoc mundo decernitis? Ne tetigeritis, ne attaminaueritis, ne gustaueritis quae sunt ad corruptionem ipsosusu. Corruptela enim abesse debet a castis. Itaque carnis & mundi saepelite curam: quia cum Christo surrexeritis, quae sursum sunt quaerite, ubi Christus est. Cum Christum quaeritis, patrem Deum videtis. Christus enim in dextera Dei sedet. Sed ea quae Christum requirit, non debet esse vulgaris, non debet esse in foro, non in plateis voce querula, gressu lubrica, facili auditu, vilis aspectu. Terrenum tibi apostolus confortium negat, & ultra naturae propemodum terminos alis ad caelum docet spiritalibus euolandum. Quae sursum sunt, inquit, sapite, non quae super terram. Sed quia hoc impossibile erat in hoc corpore velut claufuro reclusis, & quia defunctis corporibus anima fertur ad superiora reuolare, alligata dum viuimus, quadam nostrae lege naturae, ideo addidit: Mortui enim estis, & vita vestra abscondita est cum Christo in Deo. Si abscondita est cum Christo in Deo, non appareat mundo. Christus enim mortuus est mundo, viuit Deo. Vide nunc quemadmodum desiderari amet Christus, confabulationes non amet. Aperuit virgo illa suas fores Dei verbo: sed transiit, inquit, & exiit anima mea in verbo eius. Exiit a mundo, exiit a seculo, remansit in Christo. Quaesiu, inquit, eum, & non inueni eum. Amat enim Christus diu requiri. Inuenerunt illam custodes muros. Fortasse sunt, & alij custodes, quos magis intelligere debeamus. Est enim ciuitas quae portas murorum clausas non habet, de qua dictum est: Et portae eius non claudentur per diem. Nox enim non erit amplius in ea, afferent gloriam & honorem gen-

Cantic. 4.

2. Cor. 14.

Eier. 9.

Colof. 2.

Colof. 2.

Ibidem

Ibidem.

Roman. 6.

Cantic. 5.

Apoc. 21.

res in illam. Illa est ergo ciuitas Hierusalem quae in caelo est, intra quam iam quasi perfecta & immaculata seruaris. Non enim intrat in eam omne commune. Communis castitas non est, communis pudicitia non est, quae in libro vitae scribitur. Si igitur inuenimus ciuitatem, ingrediamur in eam, videamus lumen eius, videamus muros, videamus tribus, videamus fundamenta muralia, videamus etiam custodes murorum. Sed quomodo ingrediamur in eam? In hac ciuitate vita est, & vna est via quae ducit ad vitam. Via ergo Christus est. Ergo Christum sequamur. Sed ipsa in caelo est ciuitas. Quomodo igitur ascendamus ad caelum, docet te Euangelista qui dicit: Et eduxit me spiritus in montem magnum & altum, & ostendit mihi ciuitatem sanctam Hierusalem descendente de caelo. Ascendamus ergo spiritu, quia caro ascendere ad eam non potest. Ascendamus nos interim ad caelum, vt ad nos postea de caelo illa descendat, in qua lumen est simile lapidis preciosissimi, vt lapidis iaspidis & crystalli. Habet murum magnum & altum. Didicisti lumen, didicisti murum: disce portas, disce custodes. Habet, inquit, portas duodecim, & in portis angelos duodecim, in quibus duodecim tribuum filiorum Israel superscripta sunt nomina. In portis patriarcharum nomina continentur, in muro Apostolorum. Fundamenta enim ciuitatis apostoli, & lapis angularis est Christus, in quo omnis structura confurgit. Deus extra, Deus intus, Deus vbique est. Habet enim, inquit, ciuitas maiestatem Dei. Ergo & vos sanctae virgines, & quicumque iusti estis, & immaculatam animae geritis castitatem, ciues sanctorum estis, & domestici Dei. Sed tunc nobilitatem istam patriae possidebitis, si Christum intra ciuitatis huius septa quaritis, ingressi per fidem, actusque preciosos patriarcharum, clarificati lumine, fundati super Apostolos, versantes inter angelos. Quomodo igitur isti custodes angeli sunt, qui castae animae pallium tollunt? Aliud pallium virginum est, aliud adolescentiae circumforanae. Illa quae in foro Christum requirit, pallium etiam quod habebat amisit. Prudentia enim non in foro & in plateis, sed in Ecclesia possidetur. Et fortasse, vt cum ipsis quoque veniamus in gratiam, atque omnium misericordem Deum esse doceamus, quia & illi Christum aliquando reperiunt, si tamen iugiter quarant: pallium hoc amictus corporis est. Ergo qui quaesuit in cubili Christum, si tamen sic quaesuit, sicut ille qui dixit: Sic memor fui tui super stratum meum. Si quaesuit iuxta quod scriptum est: In noctibus extollite manus vestras in sancta. Si quaesuit in ciuitate, in foro, & in plateis, in ciuitate Dei nostri. In foro fortasse in quo iudex ille diuini iuris sedet. In plateis vnde collecti sunt, qui ad cenam dominicam conuenerunt. Potest custodientibus ciuitatem Dei angelis dum diu querit occurrere. Quinetiam ex caelesti custodum natura caelestem intelligere possumus ciuitatem, caeleste forum iustitiae sempiternae, non viles plateas, sed fortasse in quibus superfluere fons ille consuevit, de quo scriptum est: Superfluant tibi aquae de tuo fonte, & in plateis tuis diffundantur tuae aquae. Qui sic ergo Christum requirit, ad angelos peruenit. Sed si bonis ad angelos meritis peruenitur: cur qui peruenit

Ioan. 14.

Apocal. 21.

Ephes. 2.

Psal. 62.
Psal. 113.

Luca 14.

Terrib. 5.

vulneratur? Est & gladius bonus, cuius gladij bonum vulnus. Vulnerat Dei verbum, sed non vlcerat. Est vulnus boni amoris, sunt vulnera charitatis. Ideoque dixit: Vulnerata charitate ego sum. Quae perfecta est, vulneratae charitatis est. Bona sunt igitur verbi vulnera, bona sunt amantis vulnera. Vtiliora enim vulnera amici, quam voluntaria oscula inimici. Vulneratae charitatis Rebecca est, quae derelictis parentibus migravit ad sponsum, vulneratae charitatis Rachel, quae zelauit sororem, amauit maritum. Sorori enim quod abundaret filiis, ipsa adhuc sterilis inuidebat, quia typum gerebat Ecclesiae, cui dicitur: Latere sterilis quae non parit: erumpe, & clama quae non parturis. Inuenerunt ergo custodes, & vulnerauerunt eam, & tulerunt ei pallium, hoc est actus corporales: inuolucrum sustulerunt, vt nuda mentis simplicitas quaereret Christum: quia nemo potest amictu vestitus philosophiae, in habitu scilicet sapientiae secularis Christum videre. Et bene tollitur ei amictus philosophiae, ne quis eam per philosophiam depraedetur. Bene tollitur ei pallium quae ad Christum propinquat, vt Deum visura mundo corde gradiatur. Beati enim mundo corde, quia ipsi Deum videbunt. Denique vbi mundauit cor, verbum repetit, Deum vidit. Quare ergo illam virgo. Imò quaeramus omnes: anima enim sexum non habet. Sed ideo fortasse foemineum nomen accepit, quod eam violentior aetuis corporis angit. Ipsa autem impetus carnis amore sui molli quadam, & blanda ratione demulcet. Ergo orationibus, & obsecrationibus Deum inuitare debemus, vt quasi bonus auster afflare dignetur, verbique nobis auram caelestis asporet, quae fructiferas arbores non turbare venio graui, sed leni spiramine statque molli consuevit agitare. Vnde scriptum est: Posuit me currus Aminadab: eo quod anima nostra coniungitur corpori, vt velut quidam equorum frementium currus rectorem sui quaerat aurigam. Aminadab enim pater Naasō fuit, sicut in Numeris legimus, qui erat princeps populi Iudae. Cuius figura refertur ad Christum, qui verus populi princeps animam iusti velut currum agitator ascendens, verbi habenis gubernat, ne violentorum equorum furore in abrupta rapiatur. Sunt enim eius velut quatuor equi, quatuor affectiones, ira, cupiditas, voluptas, timor. Quibus furētibus cum coeperit agi, nequaquam seipsa cognoscit. Corruptibile enim corpus animam grauat, & tanquam irrationabilium animalium cursus inuitam rapit, volentibus curis velut quodam impetu proruentem, donec memoratae corporis passiones verbi virtute mitescant. Haec verbi tanquam boni agitatoris est prouidentia, ne illi animae quae in se non est morti obnoxia, corpus mortale coniunctum agitationem sui faciat esse difficilem. Primò igitur hos veloces motus corporis domitet, & nexu rationis infragnet: dein caueat ne dispari motu se velut equi implicent, vt bonum aut improbus decoloret, aut tardus impediatur, aut turbidus inquietetur. Fremit enim equus maliciae, selēque iactando currum laedit, grauat iugalem. Hunc bonus auriga demulcet & in capum veritatis mittit, fraudis declinat anfractus. Tutus ad superiora cursus est, periculosus ad inferiora descensus. Inde quasi emeriti qui bene porta-

Ibidem 27.

Galat. 4.
Cantic. 5.

Colos. 2.

Matth. 5.

Sap. 9.

Ezech. 2.

Ibidem

Nim. 17.

Cantic. 5.

Psal. 33.
Marc. 5.

Hier. 17.

Matth. 27.

portauerint iugum verbi, vsque ad Domini praesepa ducuntur, in quo non foenum est esca, sed panis qui descendit e caelo. Huius currus rotae sunt, de quibus dixit propheta: Et spiritus vitae erat in rotis, eo quod currus animae teres, & rotundus sine vlla offensione voluatur. Sed ne longius labamur, inuitatur Dei verbum in hortum nucis, in quo fructus propheticae lectionis, & sacerdotalis est gratia, quae amara in tentationibus, dura in laboribus, in virtutibus interioribus fructuosa est. Vnde etiam virga Aaron nucem floruit, non iam natura sua, sed virtute secreta. Descendat ergo in hortum suum, vt vindemiet fidem, capiat odores, pabulum caeleste reperiat, suauitatem nostri mellis epuletur, dicens: Vindemiaui myrrham meam cum aromatibus meis, manducaui panem meum cum melle meo. Quod diuersarum virtutum concretum floribus, illarum apum, quae sapientiam praedicant, consono opere congregatum, sancta Ecclesia in fauis condit, vt cibus Christi sit. Omnia igitur habemus in Christo, omnis anima accedat ad eum, siue corporalibus aegra peccatis, siue clauis quibusdam secularis cupiditatis infixa, siue imperfecta adhuc quidem, sed intenta tamen meditatione proficiens, siue multis aliqua sit iam perfecta virtutibus, omnis in Domini potestate est, & omnia Christus est nobis. Si vulnus curare desideras, medicus est. Si febribus aetuas, fons est. Si grauaris iniquitate, iustitia est. Si auxilio indiges, virtus est. Si mortem times, vita est. Si caelum desideras, via est. Si tenebras fugis, lux est. Si cibum quaeris, alimentum est. Gustate igitur & videte, quoniam suauis est Dominus: beatus vir qui sperat in eo. Sperauit in eo illa quae fluxu sanguinis laborabat, & continuo sanata est: sed quia fidelis accessit: & tu cum fide filia vel fimbriam eius attinge. Iam secularium fluxus voluptatum modo torrentis exundans, verbi salutaris calore siccabitur, si cum fide accedas tamen, si pari deuotione diuini sermonis extremam saltem fimbriam comprehendas, si tremens procidas ante Domini pedes. Vbi sunt pedes verbi, nisi vbi est corpus Christi? O thesaurus omnibus opulenter fides. O virtutibus corporis omnibus fides fortior. O medicis omnibus salutarior. Simul vt accessit mulier, virtutem sensit, medicinam impetrauit: vt si oculo lumini admoueat, illuminatur antequam sentias, & operatio lucis praenit apparatus. Passio inueterata, passio immedicabilis, quae & artis omnem vicerat excogitationem, & pecuniarum submirationem, solo fimbriae curatur actu. Illius igitur foeminae tibi virgo, & in aduendo seruanda verecundia, & in fide imitanda deuotio est. Quanta verò illa gratia, quod ea quae videri erubescerat, vitium tamen non erubuit confiteri? Noli ergo lapsus occultare tuos, fateri quod ille iam nouit, noli erubescere quod non erubuerunt prophetae. Audi Hieremiam dicentem: Sana me domine & sanabor. Sic & illa dixit cum tangeret fimbriam: Sana me Domine, & sanabor: salua me Domine, & saluabor, quia gloria mea tu es. Sola enim sana est, quam tu sanaueris. Siquis tamen tibi dicat, (quia sic plerunque tentantur fideles,) Vbi est verbum Domini? veniat. Dicitum est enim de Domino: Descendat nunc de cruce, & credimus ei: confidit in Deo,

liberet nunc eum si vult. Si quis ergo tibi insultando hoc dixerit, & te in fabulas voluerit euocare, noli respondere ei. Noluit enim talibus respondere Christus. Solum Christum interroga. Illis enim si dixeris, non credent: si interrogaueris, non respondebunt tibi. Dic soli verbo: Non laboraui sequens post te, & diem hominis non concupiui. Hoc dixit illa mulier, & sterit sanguis. Quamuis fatigata, quamuis aegra quae diu quaesierat Christum, dixit tamen: Non laboraui sequens post te. Neque enim laborat quae Christum sequitur, cum laborantes ad se vt requiescant euocet. Ergo ipsum sequamur. Quando ipsum sequimur, non laboramus: quia non est labor in Iacob. Et in Esaiā: Qui expectant Dominum current, & non laborabunt. Deinde cum quaereret Christus, quis tetigisset eum, nonne tibi videtur illa dixisse, quid interrogas? Domine tu scis, quae prodeunt per labia mea, ante faciem tuam sunt. Et ideo non confundor peccata propria confiteri. Confundantur qui persequuntur me, & non confundar ego. Non confusus est Petrus dicens: Exi à me Domine, quia peccator sum ego. Vir enim sapiens & grauis, in quo esset Ecclesiae firmamentum, & magisterium disciplinae, nihil vtilius sibi esse prospexit, quam ne secundantis operis extolleretur euentu. Et ideo: Exi inquit, à me Domine. Non rogat vt deseratur, sed ne infletur. Paulus quoque carnis stimulo gloriatur, quod sibi ne extolleretur, prouisum est. Illecebrosa iactantia est, quam etiam Paulus veretur. Lubrica, quae etiam in Paulo cauetur. Sed non iste facili mobilis casu, qui reuelationibus timebat extolli. Et ideo quasi fortis athleta letatur, quod vulnere corporis emere didicerat animae sanitatem. Ergo & tu si munera diuina superfluere in te, & redundare cognoueris, tuam metire virtutem, gratiam Deo redde, contemplationemque corporis, velut nauis saburram suscipe, ne te in tantis mundi fluctibus iactantiae alicuius aura circumferat. Apes illa sapiens cum aëris motus suspectos habet, lapillis saepe sublati per inania se librat nubila, ne leue alarum remigium praecipitent flabra ventorum. Paulus & Barnabas putauerunt se grauari, cum cernerent se adorari. Et tu caue virgo illius apiculae modo ne alarum tuarum volatum aura mundi huius extollat. Habet enim anima volatus suos. Et ideo dictum est: Qui sunt isti qui sicut nubes volant, & sicut columbae cum pullis suis? Habet ergo anima spirituales volatus, quae breui momento totum percurrit orbem. Liberæ enim sunt cogitationes prudentium. Quanto ad altiora, & diuiniora se subrigunt, tanto magis sine villo terrenae molis impedimento feruntur. Itaque adherens Deo, & imaginis in se referens caelestis effigiem, vbi cursus suos ab equorum perturbatione placida euerit, in illum aethereum purumque locum plausu spiritualium euecta pennarum despicit omnia, quae in hoc mundo sunt, & aeternis intenta virtutibus supra mundum labitur. Supra mundum enim iustitia est, supra mundum charitas, supra mundum castitas, supra mundum bonitas, supra mundum est sapientia: & si in hoc mundo sit, supra mundum tamen est. Supra mundum erat iustitia, cum omnia regna mundi & vniuersam eius gloriam diabolus offerret. Supra mundum fuit, quae de

Hier. 17.

Esaiā 40.

Hier. 17.

Luca 5.

2. Cor. 12.

Actuum 14.

Esaiā 60.

Matth. 4.

Ioan. 14.
1. Cor. 6.

Ioan. 15.

Ibidem. 17.

Ezech. 1.

mundo nihil attigit. Denique ait: Venit huius mundi princeps, & in me inuenit nihil. Discite ergo in hoc mundo supra mundum esse: & si corpus geritis, volitet in vobis ales interior. Supra mundum est ille qui tollit Deum in corpore suo. Sed Deum imitari non possumus, imitemur Apostolos quos mundus odio habuit, quia non erant de hoc mundo. Hos imitare, hos sequere. Sed arduum putas humana virtute supra mundum ascendere. Bene asseris: Nam & Apostoli non quasi confortes, sed quasi discipuli sequendo Dominum supra mundum esse meruerunt. Et tu esto Christi discipula, Christi æmula: & pro te rogat, qui pro illis rogauit. Non enim pro Apostolis tantum, inquit, rogo, sed & pro iis qui credent per sermonem eorum in me, ut omnes vnum sint. Vnum igitur nos esse vult Dominus, ut supra mundum simus omnes, ut vna sit castitas, vna voluntas, vna bonitas, vna gratia. His enim alitur, & augetur animæ volatus. Ergo non pigrescamus deserere terrena. Ea est enim natura pennarum, ut agitando se virtutem capiat: eo iuuatur volatus, quo anima delectatur. Quæ si semper Deum sequatur, atque in domo Domini habitare desideret, & eius delectatione pascatur, ac miraculis virtutem alatur cœlestium: foris relinquet inuidiam, quæ extra chorum est angelorum, foris cupiditates corporis, quæ templum Dei maculare non debent. Et ideo quoniam templum Dei sumus, materialia à nobis sollicitudines abdicemus. Ac ne forte philosophica alicui aut poetica vñrpassè videamur, ut currus, equos, alas animæ dicemus, quæ illi magis assumpserunt de nostris domesticis nos vsos subsidiis, prophetica series lectionis ostendit, quæ in hunc modum à sancto Ezechiele scripta est: Et facta est illic super me manus Domini, & vidi, & ecce spiritus vrgens veniebat ab aquilone, & nubes magna erat in eo, & ignis refulgens, & lumen in eo, & in medio sicut lumen electri in medio ignis, & lumen in eo, & in medio sicut similitudo quatuor animalium. Vides igitur animalia iam quatuor esse descripta. Cuiusmodi sint animalia ista, debemus aduertere. Similitudo, inquit, vultus eorum facies hominis, & facies leonis à dextris illorum quatuor, & facies vituli à sinistris ipsorum quatuor, & facies aquilæ desuper ipsorum quatuor, & alæ eorum extensa. Hic quoque animam describi accepimus, cuius quatuor animalia, quatuor affectiones sunt, sed non ita vt illæ quas supra descripsimus. Adhuc enim illæ erudiuntur animæ, processumque accipiunt, hæc iam perfecta describitur. Denique illæ inuitantur ad cœlum, hæc in cœlo est cum Dei verbo. Habet autem quatuor affectiones, id est similitudini hominis, leonis, vituli, & aquilæ comparandas. Quas formas librorum Euangelicorum proprietate accepimus figuratas. Et ideo hic quoque in homine rationalis, in leone impetibilis, in vitulo concupiscibilis, in aquila visibilis, per figuras animalium species affectionis expressa est. Nam in omni sapiente viro prudentes Græciæ esse memorauerunt, λογιστὸν, θυμικὸν, ἐπιθυμητικὸν, διορατικὸν. Latini verò prudentiam, fortitudinem, temperantiam, atque iustitiam. Prudentia enim rationis humanæ est. Fortitudo vim quandam ferocientis virtutis habet, mortisque contemptum. Temperantia sacrata vin-

culo charitatis, mysteriosumque contemplatione cœlestium negligit corporis voluptates. Iustitia in alto quodam suggestu locata videt exploratque omnia: quæ aliis potius nata quàm sibi, non tam suas utilitates quàm publica emolumenta rimatur. Meritoque anima operata iustitiam, formam aquilæ accipit, quod terrena defugiens, totaque cœlesti sublimis & intenta mysterio, resurrectionis gloriam precio æquitatis adipiscitur. Propter quod ad eam dictum est: Renouabitur sicut aquilæ iuuentus tua. Est ergo & iuxta David, alis spiritualibus animata, quam eoufque volucrum nobis voluit declarare, ut alibi quoque diceret: Anima nostra sicut passer crepta est de laqueo venantium. Et alibi: in Domino confido: quomodo dicitis animæ meæ, transmigra in montes sicut passer? Habet igitur alas animas suas, quibus se possit libera leuare de terris. Alarum autem remigium non materialis compago pennarum, sed continuus ordo bonorum factorum est: qualis ille dominicus, cui benedicuntur: In vmbra alarum tuarum sperabo. Non solum enim manus Domini affixæ cruci in modum volantis extentæ, sed etiam facta cœlestia, velut vmbra refrigerante salutis æternæ, mundi feruentis incendia temperant. Ergo quia volandi nobis data est copia, excitet in se vnusquisque gratiam Dei, ac posteriora obliuiscens, priora appetens, ad destinata contendat. Procul à militiæ honoribus, procul ab æstibus mûdi: ne quod fabulæ ferunt, æstu solis cera resoluta Icareos volatus penna relabente destituatur. Nam licet grauitas dictorum absit, poetico tamen sale declarare voluerunt, prudentium maturitati tutos volatus esse per * seculum, iuuenilem verò leuitatem * colum.

Obnoxiam cupiditatibus mundi, resluentibus pen- nis, & per obliuia veritatis meritorum compage resoluta, maiore pernicie in terram relabi. Haud facilis volatus omnibus, difficilis etiam discordantibus in terris animalibus vitæ cursus humanæ est. At si sibi actus nostri ordo conueniat, videbit & in nobis propheta rotam illam vnam super terram coniunctam animalibus quatuor. Videbit ergo rursus Ezechiel. Videt enim adhuc & viget, & vigebit. Videbit, inquam, totam in medio rotæ super terram sine offensione labentem. Rota enim super terram, vita est corporis ad animæ aptata virtutem, & ad Euangelicum coherentem cursu formata præceptum. Rota autem in medio rotæ, veluti vita intra vitam: quod sanctorum sibi vita non dissonet, sed qualis fuerit superioris ætatis, talis sit & sequentis: vel quod in hac vjta corporis, vitæ voluatur vsus æternæ. Cum ista congruerint, tunc diuina vox resultet, tunc super similitudinem throni, similitudo sicut species hominis apparebit. Hic homo, verbum est: quia verbum caro factum est. Hic homo nostrorum est agitator animalium, nostrorum rector est morum, qui pro nostrorum ratione meritorum, aut currum plerunque aut montem ascendit aut nauem, sed nauem in qua aut Apostoli nauigant, aut piscatur Petrus. Nec enim vilis est nauis quæ ducitur in altum, hoc est, ab incredulis separatur. Cur enim nauis eligitur in qua Christus sedeat, turba doceatur, nisi quia nauis Ecclesia est quæ pleno dominicæ crucis velo sancti

Psal. 123.

Psal. 10.

Psal. 56.

* colum.

Ioan. 1.

Luca 5.

Ibidem.

Math. 13.
Luc. 5.

Math. 4.

Ioan. 4.

Luca 1.
Roma. 11.

Psal. 76.

Math. 15.

Ibidem 12.

Luc. 5.

Roma. 15.

flatu spiritus in hoc bene nauigat mundo? In hac A nauis piscatur Petrus, & nunc retibus, nunc hamo piscari iubetur. Grande mysterium. Spiritalis enim videtur esse piscatio, qua doctrinæ hamum mittere iubetur in seculum, ut primum illum martyrem Stephanum de mari verrat, qui censum Christi in interioribus contineret. Martyr enim Christi, thesaurus ecclesiæ. Martyr igitur ille qui de mari cœlum primum ascendit, captus à Petro, minister altaris, non reti, sed hamo leuatus, ut riuo sui sanguinis cleuaretur. Cuius in ore thesaurus erat, cum Christum in confessione loqueretur. Qui enim thesaurus in nobis est, nisi Dei verbum? Ergo & de retibus & hamo piscatur perfectior, ut reti concludat, hamo adurat. Sed reti turba concluditur, hamo singularis eligitur. O si mihi liceret illum hamum vorare, qui adureret os meum, & leui daret salutem vulnere. Intrate igitur filiæ in apostolorum retia, quæ non hominis autoritate, sed Dei voce laxantur. Rete enim sapientiæ spiritualis atque doctrinæ regnū cœlorum est, quia scriptum est: Simile est regnum cœlorum reti misso in mare. Audistis hodie dicentem Dominum Iesum Simoni: Duc in altum, & laxate retia vestra in capturam. Antè non dicebat in altum Petrus, quando piscabatur in stagno. Et si mare erat, altum non erat. Altum mare scriptura nescit. Quid ergo sit altum, accipe. Aqua alta, concilium in corde viri. Altum cor viri est, vbi nihil vadosum est. Duc ergo in altum disputationis tuæ fideique remigiū: duc in cor viri. Per parabolas hic vocat ad ecclesiam Petrum, quem secundum Matthæum simplici vocauit sermone, dicens: Venite, & faciam vos piscatores hominum. Est & aliud mysterium. Duc in altum: quia antè in arena erat quando in synagoga erat, alta non erat aqua Iudææ. Denique Samaritana & puteum altum putabat, dicens: Et puteus altus est, vnde mihi aquam viuam habes dare? Non ergo ducere in altum poterat, quâdo cum Iudæis credebatur, qui etiam de puteo aquam haurire non poterant. Ideo dicitur Petro: Duc in altum, hoc est, duc ad Christum. Altus enim Christus, de quo dicitur ad Ioannem à patre: Et tu puer propheta altissimi vocaberis. Duc ergo ad Christum. Et bene altum, in quo est altitudo diuitiarum, sapientiæ & scientiæ Dei. Duc in altum, quia altos super altū custodiet, & exaltabit. Ibi ergo altæ aquæ vbi Christus est, hoc est, fides, altæ aquæ, quæ timent Deum, quales illæ: Viderunt te aquæ Deus, viderunt te aquæ, & timuerunt. Apud Iudæos aqua alta non erat in corde viri. Ideoque Dominus ait: Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum longè est à me. In corde amat esse Christus. Sicut enim fuit Ionas in ventre ceti tribus diebus & tribus noctibus, sic erit & filius hominis in corde terræ tribus diebus & tribus noctibus. Denique vt scias quia de fide dicit, Duc in altum: ait Petrus: Præceptor, per totam noctem laborantes nihil cepimus, sed in verbo tuo laxabo retia. Noctem habebat Petrus antequam Christum videret. Nondum ei venerat dies, quia veram non viderat lucem. Synagoga nox est, dies ecclesia est. Vnde & Paulus dicit: Nox præcessit, dies autem appropinquauit. Bona lux quæ perfidiæ excussit caliginem, fidei diem fecit. Dies factus est Petrus, dies, Paulus,

Ideoque hodie natali eorum Spiritus sanctus increpuit, dicens: Dies dici cruciat verbum: hoc est, ex initio thesauro cordis fidem prædicant Christi. Et bonus vterque dies, qui nobis verum lumen enomuit. Hæc in euangelio legimus: Et fortasse in cœlo hodie de nobis Christi & Petri iste sit sermo. Quotidie piscatur Petrus, quotidie ei dicit Dominus: Duc in altum. Videor mihi audire dicentem Petrum: Præceptor, per totam noctem laborantes nihil cepimus. Nox fuit cum pauciores ad vigilias conuenerunt. Laborat in nobis Petrus, quando nostra laborat deuotio. Laborat & Paulus. Denique audistis dicentem hodie: Quis infirmatur, & ego non infirmor? Nolite facere vt pro vobis laborent Apostoli. Ergo dicunt ei: Per totam noctem laborantes, nihil cepimus. Nullus certè de ditionibus icinnavit. Quibus hodie bene respondit Petrus: In timore hoc incolatus vestri tempus conuersamini, scientes quod non corruptibilibus argento vel auro redempti estis de vana vestra conuersatione paternæ traditionis, sed precioso sanguine quasi agni incontaminati & immaculati Christi Iesu. Non ergo aurum & argentum vos liberauit, sed probatio fidei multo preciosior auro quod perit. Bonus seruus precium studet reparare Domino, quod pro se solum est. Noli aurum parare filia, noli argentum, Non diuitiis istis te Christus redemit. Paratum habeto precium: non semper exigeris, sed semper debes. Sanguinem soluit, sanguinem debes. Ille pro te soluit, tu pro te redde. Eramus oppignerati malo creditori, peccatis. Contraximus chirographum culpæ, pœnam sanguinis debebamus. Venit Dominus Iesus, suum pro nobis sanguinem obtulit. Sed non potes sanguinem reddere. Bonus quidem seruus debet precium suum reparare Domino suo. Sed si non potest precium reddere: vel hoc faciet, ne precio videatur indignus. Ergo & tu dignum te gere tali precio, ne veniat Christus qui te mundauit, qui te redemit: & si te in peccato inuenit, dicat tibi: Quæ utilitas in sanguine meo? Quid profeci tibi, dum descendendo in corruptionem? Sed ne mireris quomodo descendit in corruptionem: cuius caro (vt alibi scriptum est) non vidit corruptionem. Descendit quidem in locum corruptionis, qui penetravit inferna, sed corruptionem incorruptus exclusit. Verum (vt iam ad superiora redeamus) rogate, vt & mihi dicatur: Duc in altum, & laxate retia vestra in capturam. Quis enim est qui sine Deo piscetur hanc plebem, præsertim cum tantæ tempestates & procellæ mundi huius obstant? Sed quando vult Dominus, iubet laxare retia, & capitur multitudo piscium. Nec solum vna, sed etiam altera nauis impletur, quia plures ecclesiæ immaculata plebe complentur. Et bene accidit, quia nos laboraturos Dominus sciebat, & auxilium de sociis ministravit. Adest piscator ecclesiæ Bononiensis aptus ad hoc piscandi genus. Da Domine pisces, quia dedisti adiutores. Nec tamen nostris, sed apostolicis vitmur retibus. In illos finus & quosdam apostolicarum disputationum recessus vestrum (ô filiæ) cogatur agmen. Viuificet vos Petrus filiæ, qui & pro vidua interuenit, quanto magis pro virgine? Qui diuiti viduas flere non passus, motus earum lachrymis suscitauit altricem. Viuificet

Psal. 18.

Luc. 5.

2. Cor. 11.

1. Petr. 1.

Psal. 29.

Acto. 2.

1. corin. 7.
Matth. 19.

vos Paulus, qui vos præcepit honorari, qui ait : Bonum est si sic maneant sicut & ego. Honore prouocat, magisterio docet, inuitat exéplo. Viuificet ille, qui relictis suis omnibus secutus est Dominum : secutus est Petrus, secutus est Ioannes. Vide quid piscator etiam iste profecerit: dum in mari lucrū suum quærit, vitam inuenit omnium. Lembum deseruit, Deum repperit. Scalmum requirit, verbum inuenit. Lina laxauit, fidem vinxit. Plicauit retia, homines eleuauit. Mare spreuit, cælum acquisiuit. Hic ergo piscator, dum ipse turbato agitur salo, mobili mētes statione nutantes fundauit in petra. Adstruamus igitur piscatoris artem frequētius, vt plenius de virtute credamus. Fuerit minister ignobilis, vt sit euangelista nobilior. Paupertate egenus, vt virtute locupletior. Vilis ad honorem videtur, sed pretiosus ad fidem. Quāto minus creditur piscatori, tantō amplius creditur, quia non sua, sed diuina sunt quæ locutus est. Obsequitur plebeia cōditio, expectatiōē aufert sapientiæ secularis, opinionem auget sapientiæ spiritualis. Qui legem non didicit, & quæ legis

G sunt, sapit, ipse sibi lex est. Qui legem non didicit, & vltra legem loquitur, ab eo accipit a quo ipsa lex venit. Quæ tam repentina dignitas? Piscatores duo in monte Domini, vni latiori legis, executori alteri cōferuntur. Videte qualis iste piscator sit. Moyses quidē terrena omnia & mundanæ sapiētiae altitudinem supergressus, vsque ad cælum, & sidera prudentia mentis ascendit. Piscatoris istius mens non nubibus naturæ cœlestis excluditur: sed omnem corporalem materiam supergressa, verbum apud Deum vidit, & quod verbum ipsum Deus esset, aspexit. Nec obtutu carnis in Petro infirmata trepidauit, sed Dei filium etiam in homine deprehendit vt assumptio corporis ad ius diuinitatis assumptis adscita, in nomē trāfiret auctoris. Et Moyses quidem cūm dicit: Et dixit Deus, & fecit Deus: patrem filiumque signauit. Sed ille nō ignorabat: ego adhuc ignorabā. Deniq; post legem populus errauit, post euangelium credidit. Magna in diuersis virtutibus Dei gratia. In illo, quia mundum descripsit: in isto, quia mūdum ignorauit.

FINIS.

DIVI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS AD VIRGINES EXHORTATIO.

VI ad conuiuium magnum inuitantur, apophoreta secum referre consueuerūt. Ego ad Bononienſe inuitatus conuiuū, vbi sancti martyris celebrata translatio est, apophoreta vobis plena sanctitatis & gratiæ referuauī. Apophoreta autem solent habere triūphos principum, & hæc apophoreta triumphalia sunt. Christi enim nostri principis triumphū sunt martyrum palmæ. Nec verò huc dirigebam iter, sed quia petitus à vobis sum, debui mecum deferre quæ aliis parabātur, ne minor ad vos venirem: vt quod in me minus est, quàm præsumebatur, in martyre plus inueniretur. Martyri nomen Agricola est, cui Vitalis seruus fuit antè, nunc consors & collega martyrij. Præcessit seruus vt prouideret locū: secutus est Dominus, securus quòd fide seruuli iam inueniret paratum. Non aliena laudamus. Passio enim serui, Domini disciplina est. Hic instituit, ille impleuit. Nihil illi decerpitur. Quomodo enim minui potest quod Christus donauit? Egregiè & ille qui homini seruiuit, seruiendo didicit, quomodo Christo placeret. Hic tamen geminam laudem acquisiuit: in illo magisterij, in se martyrij. Certauerunt tamen inter se inuicem beneficiis, postquam æquales esse meruerunt. Hic illum ad martyrium præmisse, * iste illum accessiuit. Nullum ergo ad commendationem hominis conditio affert impedimentum, nec dignitas profapiæ meritum, sed fides affert. Siue seruus siue liber, omnes in Christo vnum sumus: & vnusquisq; quodcumque fecerit bonum, hoc recipiet à Domino. Nec seruitus derogat, nec libertas adiuuat. Vide

I ad eam rem quàm nihil in conditione momenti sit. Seruus, inquit, vocatus es: nō sit tibi cura. Qui enim vocatus est in Domino seruus, libertus est Domini. Similiter qui liber vocatus est, seruus est Christi. Vide, inquā, vim Apostoli. Plus putatur dedisse ei qui seruus, quàm ei qui liber vocatus est. Ex seruo enim libertus Christi fit, ex libero seruus. Sed nulli plus dedit, verum vtriq; æqualem mensurā diuisit. Apud Christum enim seruitus & libertas æqua lance penduntur, nec vllò discernaculo bonæ seruitutis & libertatis merita diuiduntur, quia nulla maior est dignitas quàm seruire Christo. Denique Paulus seruus Christi Iesu. Hæc enim seruitus gloriosa est, in qua gloriatur & Apostolus. An non summa gloria est, quando tali precio æstimati sumus, vt sanguine Domini redimeremur? Sed pergamus ad cætera. Cūmq; sanctus Vitalis cogere tur à persecutibus vt Christū negaret, & ille amplius profiteretur Dominū Iesum Christū, omnia tormētōrū genera in eum exercentes, vt non esset in corpore eius sine vulnere locus, orationem fudit ad Dominū, dicens: Domine Iesu Christe saluator meus, & Deus meus, iube suscipi spiritū meum: quia iam desidero vt accipiā coronā, quā angelus tuus sanctus mihi ostendit. Et completa oratione emisit spiritū. Sanctus verò Agricola mitior habebatur moribus, vt ab ipsis etiā inimicis diligeretur. Ideoque differebāt eius passionem. Sed hæc persecutorum honorificentia, omni erat immanitate acerbior, quia inuidebat martyrium. Denique vbi non acquieuit sanctus Agricola, crucifixus est, vt aduertamus illas blanditias eorum non sedulita-

1. Cor. 7.

Rem. 1.

* ille istum.

Num. 23.

Ioan. 4.
Can. 2.
Psal. 18.

Rem. 10.

Esai. 20.

Psalm. 75.

Ioan. 4.

1. Tomo. 5.

sedulitatis fuisse, sed fraudis. Supplicio serui, Domini bonum terrere voluerunt. Vertit hoc Christus in gratiam, vt martyrio serui, Dominus inuitaretur. Vtrique nomen aptum martyrio, vt designati ad martyrium ipsis vocabulis viderentur. Ille Vitalis dictus est, quasi qui contemptu istius vitæ, veram illam vitam æternam sibi haberet acquirere: Iste Agricola, qui bonos fructus spiritualis gratiæ seminaret, & sacri sanguinis effusione, meritorum suorum omnium virtutumque rigaret plantaria. Sepulti autem erant, Agricola & Vitalis, in Iudæorum solo, inter ipsorum sepulchra. Iudæi ambierunt cum serulis sepulturae habere confortium, quorum Dominum negauerunt. Sic & aliquando Balaam dixit: Moriatur anima mea pro animis iustorum: & tamen non communicauit eorum operibus cūm viueret, quorum in animis cupiebat mori. Et isti quos viuentes persecuti sunt, mortuos honorabant. Illic igitur martyris exuias requirebamus, tanquam inter spinas rosam legentes: circumfundebamur Iudæis, cūm sacre reliquiæ eueherētur. Aderat populus ecclesiæ cum plausu & læticia. Dicebant Iudæi: Flores visi sunt in terra, cūm viderent martyres. Dicebant Christiani: tempus incisionis adest. Iam qui metit, mercedem accipit. Alij seminauerūt, & nos metimus martyrum fructus. Iterum audientes Iudæi voces plaudentis ecclesiæ, dicebant inter se: Vox turturis audita est in terra nostra. Vnde bene lectum est. Dies diei eruat verbum, & nox nocti indicat sciētiam. Dies diei, Christianus Christiano. Nox nocti, Iudæus Iudæo. Iudicabant ergo Iudæi quod haberent scientiam martyrum, sed non scientiam verbi: id est, non secundum illam solius boni, & solius veri scientiam. Ignorantes enim Dei iustitiam, & volentes se iustificare, iustitiam Dei non receperunt. Detuli ergo vobis munera, quæ meis legi manibus, id est, crucis trophæa, cuius gratiā in operibus agnoscitis. Certè & ipsi dæmones consistētur. Condant alij aurum atque argentum, ac de latentibus eruant venis. Legant preciosa monilia sarta. Temporalis ille thesaurus est, & sæpe habentibus perniciosus. Nos legimus martyris clauos, & multos quidem, & plura fuerunt vulnera quàm membra. Clamare martyrem diceret ad populū Iudæorum, cūm clauos eius colligeremus. Mitte manus tuas in latus meum, & noli esse incredulus, sed fidelis. Collegimus sanguinem triumphalem, & crucis lignum. Hæc sanctæ viduæ negare non potuimus postulati. Munera itaque salutis accipite, quæ nunc sub sacris altaribus reconduntur. Ea igitur vidua sancta est Iuliana, quæ hoc Domino templum parauit atque obtulit, quod hodie dedicamus, digna tali oblatione, quæ in sobole sua templa iam Domino pudicitia atque integritatis sacrauit. Dum Iulianam volui dicere, Iudæam dixi. Non errauit lingua, sed desinuit. Iudæa enim est anima quæ Christum fateretur. Denique notus in Iudæa Deus, id est, vbi agnoscebatur Deus, non vbi negabatur. Est ergo in spiritu Iudæa, vbi maior portio intellectus & syncerior: quia salus ex Iudæis est. Lingua igitur error testimonium sanctitatis inuenit. Honoremus ergo hæc viduam, quia scriptum est: Viduas honora, quæ verè viduæ sunt. Licet verborum nostrorum honorem non ambiat,

quæ apostoli mandatum adæquauerit, habens in bonis operibus testimonium, quæ bene filios educauerit, melius insituerit. Quis hanc non vt destitutam & miserabilem deplorauit, quando amisit maritum? At ista ministrum sacris ereptum altaribus amplius ingemuit, quàm sibi coniugem aut patrem filiis. Nā et si præsidio esset mariti viduata & solatio, tamen apud piam mentem causa ecclesiæ præponderabat. Succinxit itaque mentis viscera, & circumfusam se videns numero filiarum trium, & vnus filij, quo solent terreri cæteræ, hoc fortior facta, tali filios alloquio conuenit. Filij amisistis patrem, matrem habetis. Melior quidem fuisset illa commutatio, si pater viueret, mater deesset. Tamen infirma licet & desolata ostendo vobis, si vultis sequi, quo arbitremini patrem vobis non decessisse. Habetis enim meliorem de cælo parentem. Ille est qui & hos suffulsi patres. Quid enim aliud iam superest spei? Pater vobis fuit diues gratia, non pecunia, opulentus ministerio, non patrimonio: cuius hereditas fides est locuples Deo, sed egena seculo. Satis vos diuites reliquit, si propositum eius sequamini. Sola est fides vtrique indidrecta sexui, census virorum, dos virginum. Et tu quidem fili aliquantō propior patri, agnosce quæ matri debeas, quod domui vocabulum reddas. Etas te excusat, sed hereditas vocat. Iocundentur fili pater & mater in te. Noli matrem contemnere quasi imprudentem. Regis admonitio, inquit, quem erudiuit mater sua. Quid seruabis fili? Dictiones Dei. Primogenite tibi dico fili. Quid filij mei vètris? Quid natus mearum orationum? Ne deris mulieri tuam honestatem. Audis quid Sapiens dicat, quid scriptura asserat. Considera quis te vt nascereris iuuerit, filius es vtorū magis quàm dolorum meorum. Considera cui te muneri pater tali nomine designauerit qui vocauit Laurentium. Ibi vota deposuimus, inde nomen assumpsimus. Vota effectus secutus est, redde martyri quod debes martyri. Ille te nobis impetrauit, tu restitue quod de te huiusmodi nominis appellatione promisimus. Quid autem est fili aliud quod eligē dum putes, nisi Deum patrum tuorum? Ipe enim pauperes & diuites facit, humiles & excelsos facit. Suscitāt à terra pauperem, & de stercore inopem, & federe eum facit cum potentatibus in tribunali honoris & hereditatis. Dat votum optanti, & benedicit annos iusti. Quid hoc fili præcellentius, aut quid est vita hominis in hac terra, nisi leuis cursor? En transiuimus & nihil vidimus. Atque vtiā hunc cursorem imitemur: vt nihil videremus, & nulla portarem onera. Sed quod est grauius, cursor vacuus, & onera inania. Inania quidē sed nō leuia, neq; delicti vacua: quia graue fecerunt peccati est: vnde clamat sanctus Iob: Nōne tentatio est vita hominis in terra? aut sicut mercenarij quotidiani vita eius, & sicut seruus timens Dominū suum, qui vmbra inuenerit, & sicut mercenarius expectās mercedē suam, sic ego expectaui in vacuū. Noctes autem dolorum datæ sunt mihi. Si dormiero, dico, quando dies? cūm surrexero, iterum quādo vesper? Plenus solūm dolorum à vespere vsq; mane. Vita autē mea leuior quàm fauilla. Perit autem in vana spe. Nihil igitur est homo, nisi tu Domine intendas in eum, & visitationē eius facias vsque mane,

BB ij

& in requiem eum inducas. Arbor si excidatur, re-
pullulat, & floret ab aquæ odore. Homo cum ceci-
derit, nihil est, ingruunt super eum dolores. Hanc
igitur tentatione tantarum necessitatum, si vultis fi-
lij vitare, integritas corporis expetenda vobis est:
quam ego pro consilio suadeo non pro imperio præ-
cipio. Sola est enim virginitas quæ suaderi potest,
imperari non potest. Res magis voti, quam præ-
cepti. Quod enim gratiæ est, non iubetur, sed de-
sideratur, electionisque magis est, quam seruitutis.
Vnde & Apostolus dicit: De virginibus autem præ-
ceptum Domini non habeo, consilium autem do-
tanquam misericordiam consecutus à Domino. Le-
gerat enim dixisse Dominum spadonibus: Quicum-
que custodierint præcepta mea, & elegerint quæ e-
go volo, & amplectentur testamentum meum: da-
bo illis in domo mea, & in muro meo locum nomi-
natum, meliorem filiorum & filiarum, nomen æter-
num dabo illis, & non deficiens. Meliorem, inquit,
locum vobis dabo, spadonibus dicit: iis videlicet, qui
se resecta genitali parte absciderint. Ipsi sunt ergo
qui habent in celo præmia ceteris præstatiōra. Hoc
in euangelio suo prædicat Dei filius. Dicentibus
enim Apostolis, quia si ita est causa viri, vt non liceat
illi vxorem dimittere, nisi ex sola causa fornicationis,
non expedit nubere, respondit Dominus: Non
omnes capiunt verbum istud, sed quibus datum
est. Hoc est, non capit hoc conditionis humanæ
infirmas, vt omnibus pateat: sed illis solis facile
est ad capiendum, quibus diuina refulsit gratia, vt
castrare se possint, quo regnum cælorum adipiscantur.
Audistis filia quantum sit præmium integritatis.
Regnum acquirit, & regnum cæleste, vitam
angelorum exhibet. Hoc vobis suadeo, quo nihil
pulchrius, vt inter homines angeli sitis, qui nulla sibi
ligantur nuptiali copula. Quoniam quæ non nu-
bunt, & quæ vxores non ducunt, sicut angeli in ter-
ris sunt, vt tribulationem carnis non sentiant, serui-
tutem ignorent, à mundanæ cogitationis ableuentur
contagio, diuinis rebus mentem intendant: vt
tanquam exuti corporis infirmitate, non quæ ho-
minis sunt, sed quæ Dei sunt, cogitent. Considera-
re filia si velitis nubere, quatum vobis desit, quibus
pater deest. Deest opima dos: quod ipsum tamen
si abundaret, timeretis magno precio seruitutem.
Nunc verò quis non despiciat destitutas patre? Quò
confugietis? Vnde auxilium postulabitis aduersus
virosum iniurias? Quanta in ipsis coniugiis incom-
moda sunt? Quam graues plerumque contumeliae?
Quanta vincula? Primum ipsum coniugium vincu-
lum est, quo alligatur viro nupta, & ei in subiectio-
nem astringitur. Bonum quidem charitatis vincu-
lum est, sed tamen vinculum: de quo cum velit se
exire nupta, non possit: nec liberum sui habere ar-
bitrium. Denique apostolus dicit: Mulier sui corporis
potestatem non habet, sed vir. Et quid mirum de
muliere, quando quidem & vir sui corporis potesta-
tem non habet, sed mulier? Si qui fortior est, pote-
statem non habet, quanto minus infirmior? Non
ergo absoluit mulierem communis seruitus, sed gra-
uius adstringit. Videte itaque quid scriptura dicat,
quid Apostolus suadeat. Quis vobis potest melius
consilium dare, quam ille vas dominicæ electionis?

1. Cor. 7.

Esai. 6.

Math. 19.

Ibidem 22.
1. Cor. 7.

Ibidem.

Quid igitur dicat, percipite auribus: Volo autem om-
nes homines esse sicut meipsum. Et iterum dicit de
non nuptis & viduis: Bonum est illis, si sic maneant, *ibidem.*
sicut & ego. Volo vos imitatrices esse tanti apostoli,
vt vitam eius sequamini, qui coniugij vinculum re-
fugit, vt vinctus esset Christi Iesu. Non potuisset ad
tantam apostolatus sui peruenire gratiam, si fuisset
alligatus coniugij contubernio. Quod si ille qui &
doctrina præstantissimus erat, & tantum Christi do-
num habebat, iudicauit tantum momenti esse si ab-
stineret ab vsu copulæ coniugalis, & ideo sic mansit,
ne plurimum suo muneri decederetur: quod neque
orationi vacare semper liceret, neque semper diui-
nis intendere mandatis, quem coniugij cura reuo-
caret, vt placere vxori esset necesse: quid vtique vos
eligere oportet, quibus sola virginitas potest liber-
tatem dare? Quoniam quæ nupserit, ad seruitutem
pecunia sua venditur. Meliori conditione mancipia
quam coniugia comparantur. In illis meritum emi-
tur seruitutis, in istis præciū ad seruitutem additur.
Nupta venalis auro grauatur, auro æstimatur. Ex-
perta sum filia labores copulæ, coniugij indignita-
tes. Et sub bono coniuge, nec tamen sub bono ma-
rito libera fui: seruebam viro, & laborabam placere.
Miseratus est Dominus, & fecit ministrum, conti-
nuoque & mihi & vobis, raptus est. Et fortasse mise-
rante Domino, ne diceretur maritus. Videtis filia
longuam matrem doloribus, & adhuc immaturam
viduitatis stipendiis. Videtis amissum omne præsi-
dium & ornamentum. Nec auxilium viri habeo, nec
virginitatis gratiā. Et de me leuis cura. Vos mōre-
o: vos cōsidero. Remāserunt mihi onera coniugij, ab-
iere adiumenta. Quanto malle in hos numquam
venisse vsus. Potestis tamen excusare patrē, ableuare
matrem. Si quid in nobis amissum est, in vobis re-
præsentetur. Hoc solo nos coniugij non pœnitebit,
si vobis labor noster profecerit. Proximum putabo
matrem esse virginum, ac si virginitatem tenerem.
Considerate filia quam sibi veniens in has terras
Dominus Iesus matrem elegerit, salutem mūdo da-
turus. Per virginem venit, & mulieris lapsus partu
virginis soluit. Vestra quoque integritas meos soluat
errores. Quid boni sit virginitas, considerate: desti-
tutam me esse certum est, præsidio egere. Sed si vo-
lucritis sic manere, nullius opem requiram, abunda-
bit mihi ad omnem opitulationem vestrae integri-
tatis corona. Quis non dicet beatam, quam nunc
miseram putant? Quis non honorabit tot virginum
matrem? Quis non venerabitur aulam pudoris? Mul-
tas scēminas scriptura diuina in lucem euexit, palmā
tamen publicæ salutis solis virginibus dedit. In ve-
teri testamento terra ac mari clausum Hebræorum
populum virgo per maria pedes duxit. In euange-
lio authorem mundi & redemptorem virgo gene-
rauit. Virgo est ecclesia, quam studuit Aposto-
lus virginem castam assignare Christo. Virgo est fi-
lia Sion. Virgo est ciuitas illa Hierusalem quæ in
cælo est, in quam nihil commune intrat atque im-
mundum. Virgo est & illa quam vocat Iesus, cui &
dixit: Ades huc à Libano sponsa, ades huc à Liba-
no, transibis & pertransibis. A principio fidei non
solum transit virgo, sed etiam pertrāsit, quæ festinat
ad sponsum. Transit seculum, pertrāsit ad Christum:
vel

2. Cor. 11.

Cantic. 4.

3. Reg. 21.

2. Cor. 8.

Esai. 19.

Ioan. 19.

Math. 19.

Ioan. 20.

vel quia ea quæ Christo se dicauerit, transcundo A
ad cœlestia, terrena pertranseat. Nam & ipse spon-
sus sic venit ad sponsam suam, vt saliat super mon-
tes, transiliat super colles. Addit adhuc ad laudem
virginitatis: Hortus clausus soror mea sponsa, hor-
tus clausus, fons signatus: quod meliores afferat
fructus claustro pudoris septa virginitas, in qua
intemerata permaneant castitatis signacula. Hunc
hortum animæ vestrae, hunc fontem seruate puri
liquoris, vt eum in vobis nemo perturbet, nemo
relinquet, quem genitalis in vobis origo signauit. B
Nemo auferat animæ vestrae vineam, & vilia olera
ferat. Vineam enim quidam fructus virginalis est:
Coniugia velut olerum plātaria sunt, in quibus fre-
quens zelus est: & ideo sicut olera herbarum, citò
cadunt atque marcescunt, nisi finem imponat fe-
nectus, aut ad perfectum vehat continentia. Non
veniat ergo in vobis Achab, qui concupiscat vi-
neam vestram delere & extinguere. Nec veniat in
vobis Iezabel, vanum illud & seculare profluuium:
hoc enim significatur vocabulo, vana & vacua re-
dundantia. Sed veniat Nabuthe, qui venit à pa-
tre, sicut indicat nominis ipsius interpretatio, qui
vineam sanguine defendat suo, & pro ea mortem
offerat. Hic est qui lapidatus pro nobis est, pro no-
bis mortuus, pro nobis falsis appetitus testimoniis.
Qui pauper huc venit, cum diues esset, vt vos eius
inopia ditaremini. Hic est vitis, qui redundantibus
gratiæ suæ fructibus repleuit vniuersum orbem ter-
rarum. Hic in vestris pectoribus alta maneat defixus
radice, vt & fructus vester exuberet, & liquore
gratiæ spiritualis corporei vaporis incendia
temperentur. Hic est qui venit in nube leui, sicut
dixit propheta: Ecce Dominus sedet super nubem
leuem, & veniet in Ægyptum. Significans quod in
Ægyptum, id est, in afflictionem istam mundi hu-
ius veniret per virginem. Nubem itaque Mariam
dixit, quia carnem gerebat: leuem, quia virgo erat,
nullis oneribus grauata coniugij. Ipsa est virga ger-
minans florem, quia pura & ad Dominum libero
corde directa virginitas, quæ nullis in hoc seculo
curarum anfractibus reflectatur. Ideo illam Domi-
nus de cruce discipulo suo dilectissimo sibi tradidit
sancto Ioanni, qui dixit patri & matri suæ, non no-
ui vos. Denique vocatus à Christo reliquit patrem
verbum secutus. Huic traditur virgo, qui suos neci-
sciat: huic traditur virgo, qui de pectore Christi hau-
riat sapientiam: huic traditur virgo, qui fratres suos
non cognouit, & filios suos non sciuit. Ideoque be-
nedicit cum lex: Date Leui veros eius, date Leui
fortes eius. Vnde & matrem Domini ipse suscepit.
Scriptum enim habemus, quia ex illa hora suscepit
eam discipulus in sua. Quid est in sua, cum relique-
rit patrem, & Christum secutus sit? Aut quomodo in
sua, cum ipsi apostoli dixerint: Ecce reliquimus om-
nia, & secuti sumus te? Quæ sua habebat Ioannes,
qui mundana & secularia non habebat, quia de mū-
do non erat? Quæ ergo habebat sua, nisi ea quæ à
Christo acceperat? Bonus verbi sapientiæque posses-
sor, bonus receptor gratiæ. Audite quæ apostoli à
Christo acceperint: Accipite, inquit spiritum san-
ctum: quorum remisistis peccata, remissa erunt: &
quorum detinueritis, detenta. Neque enim mater

Domini Iesu nisi ad possessorem gratiæ demigra-
ret, vbi Christus habebat habitaculum. Date ergo
& vos filij mei vero illi Leui veros eius. Estote nu-
bes, sed leues. Eritis profecto si ableuet virginitas
onera conditionis, & tenebras huius limosæ carnis
illuminet. Ideo dicit illa: Nigra sum, & decora, fi-
lia Hierusalem. Nigra per carnem, decora per vir-
ginitatem. Nubes itaque sunt, & graues nubes, quæ
nupserint. Namque à nubibus verbum nubentium
tractum arbitror, Denique operiuntur & nubes, cum
acceperint nupturæ velamina. Et verè graues nu-
bes, quæ sustinent sarcinam matrimonij. Nam etiam
grauari alio feruntur, cum semina conceptionis ac-
ceperint. Date ergo Leui veros eius. Quid tam ve-
rum quam intemerata virginitas, quæ signaculum
pudoris & claustrum integritatis genitale custodit?
At verò cum vsu coniugij iuencula defloratur,
amittit quod suum est, quando ei miscetur a-
lienum. Illud ergo verum quod nascimur, non in
quod mutamur: quòd à creatore accepimus, non
quod de contubernio assumpimus. Date ergo vero
illi Leui, illi sacerdotum principi, vero Aaron, vero
Melchisedech veros eius, quales ipse condidit, non
quales seculi huius vsus efficit: vt opus suum in vo-
bis & illud genitale signaculum inuiolatum atque
integrum recognoscat. Date illi & exhibete illum
Adam qui fuit ante peccatum, illam Euam quæ fuit
antequam lubricum serpentis hauriret venenum,
priusquam eius supplantarentur infidiis, quādo non
habebant quo confunderentur. Nam vtique nūc,
licet bona sint coniugia, tamen habent quod inter-
se ipsi coniuges erubescant. Tales ergo estote filij,
quales Adam & Eva in paradiso fuerunt. De quibus
scriptum est, quòd postea quā de paradiso est eie-
ctus Adam, cognouit Euam vxorem suam, & illa
concepit, & peperit filium, cui nomen Abel. Me-
lior itaque secundus, quā prior fructus: quia iste
immaculatus, ille maculosus. Iste adhærens Deo, &
totus à Domino, ille mundana & terrena possessio.
Denique in isto mundi redemptio annunciat, ab
illo mundi ruina. In hoc Christi sacrificium, in illo
diaboli parricidium. Nihil ergo vobis sit filij cum
possessione seculi, nec terrena vobis & Iudaicæ pos-
sessionis villos vindicados esse sortitus arbitremini. E
Legimus quidem quia Moyses, id est lex, terras bello
& cæde quæritas, forte distribuēdas Hebræorum
populo censuerit, quarum possessionem sibi Salphæ
filia postularunt, sed quia Salphæ filia. Tamen idem
Moyses Leuitis non diuisit terram, quorum nō erat
terrenus, sed superior incolatus. Sed iis sine Labo-
re terreno sacri stipendia ministerij deputauit. Sal-
phæ autem filia quid sunt quæ terram petunt, nisi
(vt interpretatio docet) oris obumbratio? quæ vtique
in illis est, quibus non est verbum in ore ipsorū,
nec in sermone eorum veritas: sicut in populo Iu-
dæorum, qui nolunt Christum Deum Dei filium
confiteri. Tales igitur terrā requirunt, & huiusmodi
postulant possessionem, in qua tota vitæ suæ ætate
desudent, & pro fructibus spinas curarum & solici-
tudinum metant. Fugite ergo filia vmbra oris,
quæ in lumē æternum creditis, quod illuminat om-
nem hominem, quæ non tanquam in vmbra Chri-
sti, sed in lumine consistimini. Populus qui sedebat
B B ij

Can. 1.

Genes. 3.

Gen. 4.

Num. 27.

Esai. 9.

in umbra mortis, lux orta est illis. Fuimus ergo in G umbra, sed nunc iam non sumus, qui Christum fatemur. Atque utinam licuisset & mihi dicere, qui Christo profiteremur. Et tamen profiteamur, ego viduitatem, vos virginitatem. Fiat in vobis ore ad salutem confessio. Date ergo Leui illi salutari nostro fortes ei. Sors eius Leuitica est, sors eius virginitas est, sors eius viduitas est: quoniam non solum virgo, sed etiam mulier innupta cogitat quae sunt Domini. Vnde & Apostolus dixit: In quo & sorte constituti sumus. Sicut enim in veteri testamento terra forte diuisa est, ita in euangelio forte quadam Domino deputamur. Vnde & scriptum est de euangelistis: diuiserunt sibi vestimenta mea, & supra vestimentum meum miserunt sortem. Et apostoli, cum eligendus esset duodecimus apostolus in locum Iudae, sorte munus apostolatus deferendum arbitrati sunt. Itaque oratione facta, ut de duobus Dominus quem vellet eligeret: sors cecidit super Mathiam. Illa igitur vetus terrena sortitio, haec spiritualis. In illa census seculi materialis, in hac personalis officij. Ibi possessio curarum, hic diuisio gratiarum. Illic possidemus arua plena laboris atque coestitiae, hic possidemus a Christo. Vnde & sanctus Domini dicit: Possedisti renes meos. Hic filij possideat renes vestros, ut in illis seminaria maneat castitatis, incentiua virtutum. Ideoque dicite vos Christo, confitemini ei, ut dicatis: Portio mea Dominus. Non potest hoc nupta dicere, sed innupta. Nupta enim quaerit viro suo, innupta autem Christo placere. Illa mundi, haec Christi possessio est. Christi possessio Leuita est, qui nihil sibi de terris vendicat. Qui quaerit uxorem, non potest dicere: Portio mea Dominus. Denique Christi minister quid ait? Argentum & aurum non habeo, sed quod habeo, do tibi: In nomine Iesu Christi Nazareni surge, & ambula. Hoc enim acceperat, quoniam aurum non desiderauerat. Denique missus erat sine virga, sine sacco, sine pecunia. Et ideo gloriabatur, quia non habebat quod non acceperat. Non enim erubescerat in paupertate, quem pauper redemerat. Ideoque dixit: Surge & ambula: quia legerat: Iste pauper clamauit, & Dominus exaudiuit eum: Sit ergo vobis portio Dominus, Dominus qui sterilem & parientem facit. Vtranque facit, sed altera in tristitia parit, altera in sterilitate laetatur: Cui dicitur: Laetare sterilis quae non parit, erumpe & exclama quae non parturis. Habet filios sine partus dolore. Vnde & dicitur de ecclesia: Quis audiuit sic parturivit terra vno die, & gens nata est simul? Vno autem die terra non parturit, sed parit gratia. Venit paschae dies, in toto orbe baptismi sacramenta celebrantur, velantur sacrae virgines. Vno ergo die sine aliquo dolore multos filios & filias solet ecclesia parturire. Ideoque pulchre dicitur: Et gens nata est simul, de populo consecrato. Videtis mysteria, videtis gratiam Christi, gratiam Spiritus sancti, quae velut quadam sorte defertur: quoniam non ex operibus, sed ex fide vnusquisque iustificatur a Domino. Sicut enim fortis euentus non in nostra est potestate, sed quem casus attulerit: sic gratia Domini non quasi ex mercedis merito, sed quasi ex voluntate defertur. Vnde & Apostolus ait de diuisiōibus gratiarum, quae diuerso modo Dei seruulis deferuntur. Haec autem

omnia operatur vnus atque idem spiritus, diuidens singulis prout vult. Prout vult, inquit, non prout debetur. Denique, & Dominus ait illis, vberior est mercedem pro opere postulantibus, & conquerentibus quod parem accepissent cum iis qui posterius adueniunt: Si ego bonus, oculus tuus quare nequam est? Date ergo filij sortes vestras ei qui ultra meritum laboris remunerationem suis donare conueuit. Date veritatem ipsius viro sancto, id est, integritatem. Ipsius enim est integritas, qui immaculatus aduenit. Veritas itaque virginitas, corruptela mendacium est. State ergo in corde vestro, sicut bona vinea in propagatione sua. Multae enim tentationes sunt, ideoque ait scriptura: Tentauerunt eum in tentatione, & maledixerunt ei super aquam contradictionis Cades. Tetur virginitas a plerisque petitoribus. Et cum voluerit virgo perseverare, existunt qui contradicant. Contradicit petitor, & refutatus maledicit. In opprobrio esse videtur innupta vel virgo, vel vidua. Cades enim innupta est, quae est sancta corpore & spiritu, & Domino se dicavit, quae reliquit parentes, & non facit voluntatem eorum qui solent dicere: Debes nobis filia nepotes. Cades est quae filios nescit. Quod si illa diuitis seculi praefert opprobrium Christi, quod necesse est subeat, qui quaerit Christo placere: quanto magis vos, quos pater prouocat ad integritatem, mater hortatur id sequi quod conuenit? Bonum est ergo virginitas. Denique qui iudicavit, inquit, in corde suo seruare virginem suam, benefacit. Igitur, & qui matrimonio iungit virginem suam, benefacit: & qui non iungit, melius facit. Ille bene facit propter laqueum, hic melius facit propter utilitatem. Illud pro remedio, istud pro praemio. Beatior autem erit quae sic manserit secundum meum consilium. Puto enim quod & ego spiritum Dei habeam. Sequimini ergo filiae consilium Apostoli, donum Spiritus sancti. Sumite ergo & vos sicut sumpsit Maria soror Moyse & Aarontympanum in manibus vestris & exite dicentes: Cantemus Domino, gloriose enim honorificatus est: equum & ascensorem proiecit in mare. Mortificate membra vestra, ut tympani modo nulla in iis lasciuia carnis exaestuaret, omnisque flagrantiae corporalis sensus intereat. Nesciat in iis nisi in mortuis corporis voluptatibus solus spiritus resultare. Si enim mortui fueritis peccato, viuetis Deo. Viuetis autem si non regnet in corpore vestro mortuo vlla concupiscentia. Versate manibus vestris crucem domini Iesu, & in vestris eam operibus ableuantes, calcate mundi huius profundum, & pertransite, ut ille sicut equus adhiñiens in libidinem, nullum locum inueniat in vobis, & quicumque voluerit persequens comprehendere vos, demergatur. Dextera laeuaeque circa vos aquae murus sit, ut vapor omnis corporis temperetur, donec ad illos intelligibiles duodecim fontes, & septuaginta arbores palmarum, ad illam magni requiem sabbati diuina vos dignatio perducatur, & in monte hereditatis suae plantare dignetur, vbi sancta Maria chorus ducit. Induite ergo filiae Dominum Iesum Christum, quaerite veram sapientiam, de qua dicit sanctus Iob: Sapientia autem vnde inuenta, aut qui locus disciplinae? Abyssus dixit: Non est in me. Mare dixit: Non est in me. Bene abyssus dixit,

Matth. 28.

1. Petr. 2.

Luc. 23.

Psalm. 113.

Indicum 11.

Exod. 15.

Rom. 6.

Exod. 15.

Psalm. 75.

1. Reg. 2.

dixit, non est in me, quia resurrexit. Non enim habet quem tenere non potuit. Denique habes in euangelio, quia angeli dixerunt mulieribus ad sepulchrum venientibus: Iesum qui crucifixus est, quaeritis: non est hic, sed surrexit. Quid est, non est hic? id est, non est in sepulchro, non est in inferis, sed in caelestibus est. Mare quoque, hoc est, seculum dicit, mundus hic dicit, non est mecum: quia supra mundum est, quem vitam humanae lapsus atque illecebra non immutauit: quia peccatum non fecit, nec est dolus inuentus in ore eius. Abyssus ergo dixit: Non est in me. Mare dixit: non est mecum. Sed caelum non dixit, quia non est apud se, quem receperat resurgentem. Paradisus non dixit: non est in me, quae regnare in se absoluto quoque latrone cognouerat, sicut ipse Dominus dixit: Hodie mecum eris in paradiso. Attrahite filiae sapientiam in interiora vestri cordis propterea, quoniam ea est omniauro argenti que preciosior, quam mors nescit, quia non mortui laudant dominum, sed viuētes. Et vos igitur ut viuatis, laudate Dominum, & laudate eum diebus ac noctibus. Laudabitis autem, si ab eo nulla vos auertat cupiditas matrimonij, & cura mundi: quoniam quae coniugium fortiuntur, sollicitantur mundi huius negociis. Considerate filiae quid votis debeatis parentum. Aperuimus ad Deum os nostrum, vortum est voluntas parentum. Nos orauimus, vos soluite. Quanta vis sit in votis parentum, Ieptre Galaditae filia vos debet docere, quae ne frustraretur oblationem patriam, etiam mortem suam obtulit. Nam cum ille sollicitus de belli periculo uouisset, si prosperior pugnae euentus foret, id quod regredienti domum suam primo sibi occurreret, Deo se immolaturum: vbi victoria potitus est, occurrit filia laeta praeter ceteris gaudio victoriae & pietatis officio. Ingemuit pater, non affectus immemor, sed memor voti. Quaesuit causam filiae, respondit ille quid Domino promississet. Tu illa hortata est, ut promissum Deo munus impleret. Itaque incautam patris oblationem sanguine suo soluit. Haec vobis filiae sunt communia. Tu autem fili quem mihi verus Helcana, id est, Dei dedit possessio, postulatus me, petitus meus (inde enim etiam Samuel nomen accepit). Tu, inquam, impetratus meus, & votius meus, qui quomodo in vterum meum ueneris, nescio (iam enim desperaueram sobolem sexus virilis) quem mihi vota mea, non aliqua solennis coetus secreta formarunt. Tu, inquam, filii, agnosce a quo donatus sis mihi. Ille tua ora psalmauit, ille tua membra distinxit, ille mea orata suscepit, cuius templo, cuius obsequio te antequam nascereris sacraui. Non parentibus, non tibi, sed Deo natus es: cuius antequam de vulua matris exires, esse coepisti. Et omnes quidem illius sumus, sed tamen tu specialiter promissus Domino, tu redderis, quia scriptum est: Vouete & reddite Domino Deo vestro. Ego misera, ego indigna, & tamen quasi Anna promissi, ut omnibus vobis diebus ac noctibus a conspectu Domini non recedas. Ego promissi, tu exequere. Dominus sibi hostiae suae munus implebit. Haec & alia pia mater, quae postquam congruentem filiorum vidit affectum, ablatum suum vberibus gratiae spiritualis in templum Domini deducens, conuersa ad preces: Confirmatum est, inquit, cor meum in Domino, exaltatum est cornu meum in

Domino. Dilatum est os meum super inimicos meos, laetor in salutari tuo: quoniam non est sanctus alius quomodo Dominus, & non est iustus quomodo Deus noster, & non est sanctus praeter te. Ista igitur ad filios mater dicit, quae simul & viduitatis in se, & integritatis in liberis titulos in domum suam intulit quasi quosdam foemineos principatus. Egrege sane foemina, quae sibi nihil reliquit: totum quod habuit, Deo obtulit: cuius vita institutio disciplinae est, & quaedam formula castitatis, bono proposito, & meliore magisterio. Exemplum enim viduitatis, & virginitatis magisterium est. Procedit in ecclesiam filiarum virginum septa comitatu, domesticum decus inuehes: & inuenit in ecclesia quod suum dicat, filium sacrarum lectionum oracula personantem: ut videantur sibi sorores domi discere, cum frater auditur. Mater quoque ad imitationem caelestis exempli gaudet se proficere de filio, & omnia legentis verba pio mandata affectu, & sedulo corde conferuat. Sed quamuis nil maternis defuerit hortationibus, ego quoque vos filiae vel paucis alloquar: Quaerite Dominum Iesum, qui nos monet ut quaeramus regnum Dei, & ecce omnia, inquit, suppetent vobis. Sed malo ego vos ante meritum deferre, & sic exigere mercedem, bona merces, sed diuini dispensator mercedis & auctor muneris. In regno merces, in Christo remunerandi potestas. Quaerite illam in scripturis diuinis, ibi Christus inuenitur: & dicite sicut illa dicebat: Annuncia mihi quem dilexit anima mea. Sed synagoga quaerebat quem amiserat, vos quaerite quem non amittatis. Sed cur synagoga dicis, quem dilexi, & non dicis, quem diligo? ideo non tenes, quia dilexiste te dicis. Cur non potius adhuc diligis, ut possis tenere? Verum illam omittamus. Tu virgo cum coepis quaerere, adest. Quae enim fieri potest ut desit quaerentibus se, quia palam factus est non quaerentibus, & inuentus est non interrogantibus. Dum tractas & cogitas praesto est. Disce interrogare cum venerit, vbi pascat, vbi maneat, sicut illa dicebat: Vbi pascis, vbi manes in meridiano? Vbi enim Christus manet, nisi vbi iustitiae merides fulget? Ideoque sacrae scripturae docetur testimonio, qui dicit: In sole posuit tabernaculum suum. Vnde & alibi idem dicit Propheta, In lumine tuo videbimus lumen. Lumen filius est: lumen & pater qui videtur in filio: quoniam filius splendor gloriae patris, & imago substantiae eius est. Sed etiam in tuo lumine virgo Christum require, in bonis cogitationibus, in bonis operibus, quae luceant coram patre tuo qui in caelis est. Quare in noctibus, quare in cubili tuo, quoniam & nocte venit & pulsat ianuam tuam. Vult enim te omnibus inuigilare momentis, vult ianuam tuam mentis patentem inuenire. Est & illa ianua quam vult patere ut aperiat, ut resonet os tuum laudem Domini, gratiam sponsi, crucis confessionem, cum symbolum recenses, psalmos in cubiculo tuo concinis. Ergo cum venerit, vigilantem te inueniat, ut parata sis. Dormiat caro tua, vigilet fides, dormiant illecebrae corporis, vigilet cordis prudentia, membra tua redoleant crucem Christi, & sepulturae odorem: ut nihil iis somnus caloris infundat, nullos excitet motus. Ipsa est anima quae se Christo aperit, quam nulli vapores carnis

Matth. 6.

Matth. 6.

Cantic. 3.

Psalm. 118.

Psalm. 35.

1. Heb. 1.

Matth. 5.

Luc. 11.

exagitant. Cum hæc inuenerit sponſus, tranſibit: anima tua illum ſequatur, diſcedat à cubili ſuo, exeat in verbo eius, ſicut ſcriptum eſt. Exiuit anima mea in verbo tuo, id eſt, peregrinetur à corpore, vt Deo adſit: quoniam cum eſt in corpore, peregrinatur à Chriſto. Vnde & Apoſtolus ait: Audemus ergo & contendimus magis peregrinari de corpore, & a deſſe ad Dominum. Et ideo contendimus ſiue abſentes, ſiue præſentes placere illi. Omnes enim nos manifeſtari oportet ante tribunal Chriſti, vt reſportet vnus quiſq; propria corporis ſicut geſſit, ſiue boni ſiue mali. Quã citò cauſam probauit, qua corpus reſurgit. Oportet enim carnẽ reſurgere, quã remunerationem ſuorum eſt adeptura geſtorum, vt quã in corpore geſſimus, in corpore recipiamus. Vult igitur ſe Dominus ſapius quæri: diſcedit, currit vt reſuscitet gratiam, quam vult à te, etiam in te reſculturari: ſicut habemus ad Timotheum ſcriptum: Propter quã cauſam admonéo te vt reſuscites gratiam Dei quã eſt in te per impositionem manuum mearum. Quã autem reſculturauerit gratiam, ſit vulnerata charitatis, ſicut illa dixit: quia vulnerata charitatis ego ſum. Si ſuſculturaueris & reſculturaueris charitatem, quid iſtud ſit, poterimus intelligere (ſi repetamus) quia ſagitta eſt Dominus Ieſus, cui dicit pater: Poſuit te ſicut ſagittam electam. Et quia ipſe eſt charitas, ſunt vtique iacula charitatis, quibus vulnerat ſeſe quærentes. Denique & alligati vinculis ipſum ſequuntur, quia quos vulnerat, ligat. Ergo ſunt etiam vincula charitatis, quibus ligatus eſt Paulus, qui ait: Paulus vincus Ieſu Chriſti. Vulnera autem charitatis eſſe, docet Iob quo nemo amplius Chriſtum dilexit qui diligebat etiam in ipſis ſui corporis cruciatibus. Vnde dicebat: Sagittæ autem Domini in meo corpore ſunt, quarum furor ebibit ſanguinem meum: cum cœpero loqui compungunt me. Sunt ergo charitatis vulnera, & bona vulnera. Denique meliora vulnera amici, quã voluntaria oſcula inimici. Hieremias quoque æſtuabat, & ignem charitatis quo inflammabatur ad officium prophetandi, ferre non poterat. Denique demergebatur in lacum, quia Iudeis futura excidia annuntiabat, & tacere non poterat. Lapidabatur Stephanus, & illa pro Chriſto vulnera qua vulnera charitatis pio excipiebat affectu. Vapulabant apoſtoli, & congratulabantur. Quã bonus eſt Dominus, pro quo dulces & iniuriæ ſunt, & grata mors. Et bene grata, quæ acquirit immortalitatem. In omni, inquit, tẽpore ſunt veſtimenta tua candida. Quid candidius virginitate? quid nitidius intacti veſtimento pudoris? Bona quidem caſtitas coniugalis, & caſtitas viduitatis. Munda omnis caſtitas, ſed fortẽ non omnis candida, aut non candida in omni tempore: Non candida, quando non habet quis ſui corporis poteſtatem, quando ad tempus ſequeſtratur oratio. De virginitate ergo pulchrẽ dicitur: In omni tempore ſunt veſtimenta tua candida, & oleum in capite tuo, vt faces tuæ ſemper poſſint lucere, nec extinguantur cum cœperit ſponſus ille cœleſtis venire. Quam autem vnctionem in capite tuo Eccleſiaſtes dixerit, de Prouerbiis colligimus: quia oculi hominis in capite eius, id eſt, ſapientiæ tuæ ſenſus. Ideo fortẽ & euangelica mulier illa laudatur, quæ

pedes Domini capellis ſuis terſit, quod fide ſe humiliauerit, ne per carnis elata ſapientiam videretur, quam legi ſubditam verus occultoſi interpres Paulus negauit, eo quod Chriſto ſubiiceretur. Et pulchrẽ hoc poſſumus intelligere etiam corporaliter: quoniam in prophetiſis ſcriptis reprehenduntur filiaẽ Sion, quod alta ceruice procederent, nutibus oculorum, & itinere pedum trahentes ſimul tunicas, & ludentes pedibus. Et ideo gloriam veſtis earum, & ornatus earũ, crines & cincinnos, Dominus ablaturum eſſe ſe dicit. Rectẽ iſta mulier ſparſit capillos ſuos, vt nodos crinium euangelica ſolueret diſciplina. Vnde & apoſtoli dixerunt: Non in plicatu capillorum, ſicut Petrus docuit: neque in tortis crinibus, aut auro, & margaritis, vel veſte precioſa, vt Paulus aſſeruit: ſed magis interioris hominis ornamenta ſceminis requirenda: quoniam ille abſconditus cordis homo, qui eſt pauper ſeculo, ipſe eſt locuples Deo. Audiſtis filiaẽ quia pauperes vos vocatis. Quis autem eſt homo diues, cum multis egeat, niſi ille cui non eſt graue peccatum in conſcientia? Bona eſt enim, inquit, ſubſtantia, cui non eſt peccatum in conſcientia. Audiſtis, inquam, in quo poſſitis apud Deum eſſe locupletes, vt ſit in vobis, inquit, incorruptibilis & modestus ſpiritus. Bonæ enim diuitiæ ſunt innocentia atque ſimplicitatis, quibus peccatum non imputatur, quia nulla in iis doli fraudiſque verſutia eſt. Omnis enim ſimplex obtectare nõ nouit, neſcit inuidere, ſuo cõtentus eſt, aliena non quærit. Et ſi egeat, ſibi diues videtur, ſi ſuppetat quod alimento eſt ſatis. Denique pulchrẽ apoſtolus Paulus: Et profunda, inquit, paupertas eorum abundauit in diuitiis ſimplicitatis eorum. Et qua eccleſia congruis erat ornatibus compta, & de Chriſto lumẽ recipiens refulgebat. Poſſet etiam ſic locus ille accipi, eo quod ſynagoga ad eccleſiam dicat: Vbi paſcis, vbi manes in meridiano: ne fortẽ ſiam circumamicta ſuper greges ſodalium tuorum. Mercenaria eſſe deſiderat, quæ ſibi vëdicabat ante dominatum. Quã damnata perfidia eſt. Sed quia incredula, immitis, ſacrilega, ideo eam à gregibus eccleſiæ ſuæ ſeparat Chriſtus, dicens: Niſi ſcias te õ decora in mulieribus, hoc eſt, prius te quã ſis ipſa cognoſce, & tunc pete vt meis gregibus appropinques. Et bene in mulieribus decora dicitur ſynagoga, non in virginibus, quia Euam mulierem ſequebatur, per quam lapſus aduenit. Eccleſia autem decora in virginibus eſt, quia virgo ſine ruga eſt. Scire ergo debet ſiue vir ſiue mulier, quia ad imaginem Dei eſt & ſimilitudinem. In quo enim ad imaginem Dei ſumus, niſi in animæ ſubſtantia & mentis vigore? Hęc noſtra omnis portio. Denique Dauid inquit: In deo ſperabo, non timebo quid faciat mihi caro. Nõ ergo caro ſumus, ſed ſpiritus. De Iudeis autem dictum eſt: Non permanebit in iis ſpiritus meus, quia carnes ſunt. Non aurum ſumus, non pecunia, non diuitiarum copia. Illa enim noſtra. Et ideo tibi dicit Moyses: Attende tibi, hoc eſt, animæ tuæ, ne pereas, ne carnalis ſias. Attende tibi, hoc eſt, imagini quam à Chriſto accepisti, ſimilitudini ad quam factus es. Ipſam ſerua imaginem, quam Chriſtus in te operibus ſuis pinxit: ſicut ipſe ait ad Hieruſalem, id eſt, ad animam pacificam: Ecce ego Hieruſalem pinxi

2. Cor. 5.

2. Tim. 1.

Iſaie 49.

ad Philem.

Iob 6.

Prouer. 27.
Hierem. 37.

Acto. 6.

Eccleſ. 9.

Luc. 7.

1. Petri. 3.

1. Tim. 2.

Eccleſ. 13.

2. Cor. 8.

Cantic. 1.

1. ſalm. 55.

Genſ. 6.

Eccleſ. 12.

pinxi muros tuos. Attende ergo tu præcipuẽ fili: attende tibi vt lateris in iuuentute tua: cui dicit ſcriptura: Lætare adoleſcẽs in iuuetute tua. Non vnus tibi dicit tempus ætatis. Eſt quaſi quidam ſlos vitæ, bonorumque ætas operum, de qua ſcriptum eſt: Renouabitur ſicut aquila iuuentus tua. Et oblectet, inquit, te cor tuum in diebus adoleſcentiæ tuæ, & ambula in via cordis tui ſine macula, & in aſpectu oculorum tuorum, & non in audacia oculorum tuorum. In aſpectu vtique ſpiritali, non audacia ſeculari. Et ſcito quod ſuper hæc omnia adducet te deus in iudicium, & repellet iram à corde tuo, & amouebit nequitiam à carne tua. Attende tibi virgo & tu, vt inſiſtas orationi, & vultus tuus aſſidua oblectatione paleſcat. Sed ante orationem præpara animam tuam, vt non videaris tentare Deum, cum deprecaris: vt id quod oras, mores tui loquantur, fides adiuuet, opera commendent. Attende tibi, quod dico tibi: cuiicumque virgini loquor. Nam tibi pia non deest institutionis magiſtra. Attende; inquam, virgo ſacra præſertim profeſſionis, & ab hominis irreuerentis oculis caue. Et ſi ad tempus præterierit quaſi viator, tamen os ſuum aperit, & ab omni aqua proxima bibit, vt te inebriet. Nullus ſit tuus ſine matre progreſſus, quæ ſit anxia tui cuſtos pudoris. Ipſa quoque ad eccleſiam progreſſio rarior ſit adoleſcentulis. Conſidera quanta fuerit Maria, & tamen nuſquam alibi, niſi in cubiculo reperitur cum quaeritur. Illa te doceat quid ſequaris. Angelum in ſpecie viri vidit, & pauebat corde, peregrinabatur aſpectu: vnde dicit ad eam angelus: Ne timeas Maria. Decet ſolitudo verecundiam, & gymnaſium pudoris, ſecretum eſt. Quid enim tibi vel ad proximam facile accedere? Pes fatui facilis in domum proximi: qui autem ſapiens eſt, verecundatur. Inde naſcuntur fabulae, de quibus pulchrẽ admoneri vt caueas, cum dicit tibi vir ſapiens: Quis dabit diſciplinæ meæ cuſtodiam, & ſupra labia mea ſignaculum certum, ne cadam ab illis, & lingua mea perdat me? Si virilis ſexus iubetur tacere coram ſenioribus, quã in decorũ eſt virginis loqui, & varios ſerere ſermones? Eſto vt imperes tibi ſilentium, numquid potes aliis imperare ne audias? Poſſeſt quis aliquando frãnos ori ſuo imponere, & verbis ſtateram, auribus non poteſt. Loqui enim in nobis eſt, audire ex aliena pendet poteſtate. Sæpe enim audimus quod nolumus. Quid deinde aliud nos ſcriptura admoneat conſideremus. Non iurãdum, inquit facile, quia plerumque multi caſus accidunt, vt non poſſimus implere quod iurauerimus. Qui autem non iurat, vtique non peierat: qui autem iurat, aliquando neceſſe eſt incidat periurium, quia omnis homo mendax. Noli ergo iurare, ne incipias peierare. Nec ipſam quidem liberioſam lætitiã in virginibus decet eſſe. Quæ ſi non habent quod ſcant, lapſus ſcant peccatum. Etenim quæ aliorum lapſus ſtuerit, ſuos cauebit. Fleant poſtremũ vel illa contemplatione, vt hic ſtentes, illic accipiant conſolationem: ne ſicut diues ille qui hic luxuriatus eſt, illic pœnas graues ſubire Domini declaratur oraculo, & tu audias: Recepisti bona in vita tua. Quãto beator Lazarus qui hic fleuit, & illic exultat: hic eſuriuit, & illic epulatur. Si vis ergo & tu bonam lætitiã ſequi, demonſtr

Eccleſ. 12.

ſal. 102.

Eccleſ. 18.

Luc. 1.

Eccleſ. 21.

Ibidem 22.

Matth. 5.

ſal. 115.

Luc. 16.

tibi Eccleſiaſtes liber quam ſequi debeas, qui ait: Veni, mãduca in lætitiã panem tuum: quoniam iam placuerunt Deo facta tua. Quid autem idem Eccleſiaſtes monuerit nos omnes de immoderatione ridendi, cõſideremus. Sicut vox, inquit, ſpinarum ſubolla, ita riſus ſultorum. Nempe ſpinæ cum ardent, ſonant, & citò exuruntur, vt nullus caloris ſit effectus. Vnde & de Iudeis dictum eſt: Exarcerunt ſicut ignis in ſpinis. Exuſti ſunt enim ſuo riſu, & conflagrunt in Domini paſſione, quando in animæ ſuæ iocabantur incendium, dicentes: Sperauit in Domino, eripiat eum, ſaluum faciat eum, quoniam vult eum. Et deridẽtes percutiebant calamo caput eius, & ſpinis eum coronabant, atque acetum ei vt biberet, offerebant. Ille riſus ſynagogam incendit in æternum. Sic ergo eſt riſus ſultorum, qui ſine gratia ſonat, & ollam ſui corporis vrit. Meritò negabat Sara quia riſerat, ne videretur ridendo de effectu promiſſorum dubitaſſe cœleſtium: & tamen ille riſus plenus grauitatis fuerat & pudoris, quẽ nemo alius teſtis niſi Deus ſolus, cognoſceret, quem occulta nõ fallit. Quã pulchrũ & illud: Noli feſtinare in ſpiritu tuo iſraẽli, quia ira in ſinu ſultorum requieſcit, hoc eſt, eſi cauſa ſit quẽ moueat indignationẽ, non ſit feſtina vindicta, ne immoderatus calor indignationis exaſtuet. Non poteſt igitur auferre quod naturalis eſt motus, ſed moram inferit, vt medicina conſilij temperet iracundiam. Sic enim Dauid antè iam dixerat: Iraſcimini, & nolite peccare. Non quo imperaret iracundiam, ſed quod id quod naturã eſſet, auferre non poſſet, & quaſi bonus medicus remedium daret, vt ipſa iracundia non noceret. Denique etiam ſi quis prolapſus eſſet corde, quoniam ira neſcit tenere moderamen, ſuadet vt compungatur in cubilibus ſuis, & ſuum vnufquiſque condemnet errorem. Sic enim ſcriptum eſt: Quæ dicitis in cordibus veſtris, & in cubilibus veſtris compungimini. Voluit itaque omnes homines ſuorum delictorum eſſe cenſores, vt & qui publico teſtimonio non tenentur, ſeipſum iudicem qui in occulto lapſus eſt cruciateat, & aculeo quodam coerceat amaritudinis & pudoris. Quid de parſimonia loquar, cum ſapiens dicat: Aufer à me ventris concupiſcentias, & cõcubitibus cupiditas ne apprehendat me? Nec infirmitatem exciuium, & abſtinentiam reformides. Infirmitas enim grauis ſobriam facit animam. Quomodo etiam docent Salomonis prouerbia, bonæ opinioni ſtudentium, dicendo: Potius eſt nomen bonum quã diuitiæ multa. Quid eſt enim patri moniũ, niſi bona illa gubernatio, vnde ſanctus Iob dicit: Benedictio morituri ſuper me veniebat, & os viduæ me benedicebat. Oculus eram cæcorum, & pes claudorum: inualidorum pater. Si vidi nudum prætereuntem, & non veſtitiũ: ſi me non benedixerunt egentes, & de velleribus ouium mearum humeros eorum non calefecerunt, ſi abſcondi aliquando peccatum meum, quod vel imprudens non ex voluntate commiſſerim, ſi aliquando permiſi vacuo ſinu exire in opem ianuam meam? His enim nomen bonum paratur. Præ cæteris tamen in virgine præcellit ſtudium ſobrietatis. Sobrietatem dico non vini abſtinentiam, ſed corporalis laſciuiã, qua grauius quã vino inebriamur. Dat enim calicem ruinã &

Eccleſ. 9.

Ibidem 7.

ſal. 117.

ſal. 21.

Iohan. 19.

Genſ. 18.

Eccleſ. 7.

ſal. 40.

Eccleſ. 23.

Prouer. 22.

Iob 19.

DIVI AMBROSII EPISCOPI

MEDIOLANENSIS INSTITVTIO

VIRGINIS, AD EVSEBIVM.

De commendatione Eusebii quod Ambrosiam filiam suam Deo deuouerit, ac de laude huiuscemodi oblationis, virtute quoque taciturnitatis, & loco orandi.

CAPVT I.

OMMENDAS mihi pignus tuum, quod æque est meum, Ambrosiam Domini sacram: & pio eius affectu tibi asseris præstantiorem reliqua sobole sollicitudinem. Et verè ita est apud mentem fidelem. Cæteros enim instituis, vt emittas domo atque alienis copules, istam tecum semper habebis. In cæteris quoque paternæ vteris pietatis necessitudine, in hac vltra patrem procedis, votoque & studio progredieris, vt placeat Deo. Quæ cum sit præstantior causa votorum, sola tamen soluat quicquid pro se & pro omnibus filiis debes. Hoc est sacrificium quod Abel obtulit ex primitiuis ouium suarum fœtibus. Quod & Apostolus præ cæteris laudat: ad Corinthios, dicens: Quoniam qui stauit in corde suo firmus, & iudicauit in corde suo seruare virginem suam, bene facit. Igitur & qui matrimonio iungit virginem suam, bene facit: & qui non iungit, melius facit. Vnde pulchrè David cum descripsisset ecclesiæ gratiam, cuius omnis gloria intus est non foris (in bonis enim cogitationibus, atque immaculato castitatis affectu, & syncerè proposito conscientiæ summa est laus) subtexit, dicens: Afferentur regi virgines post eam. Et conuerfus ad Dominum patrem: Proximæ, inquit, eius afferentur tibi: afferentur in lætitiâ & exultatione, adducentur in templum regis. Quæ est proxima, nisi quæ Christo propinquat, cui dicit Deus verbum: Exurge, veni proxima mea, formosa mea, columba mea, quia ecce hyems præterit: Antequam verbum Dei reciperet, hyems erat, inhonora, sine fructu: vbi verbum Dei recepit, & mundus ei est crucifixus, ætas est facta. Denique seruore sancti spiritus vaporata, flos esse cœpit, & spirare odorem fidei, fragrantiam castitatis, suauitatem gratiæ. Vnde & alibi addidit: Oculi tui columbæ extra taciturnitatem tuam: eo quod tota spiritalis & simplex sicut columba (in cuius specie visus est à Ioanne descendere Spiritus sanctus) spiritalia videat, & nouerit ea quæ viderit tacere mysteria. Non enim mediocris virtus tacere. Est enim & tempus tacendi, sicut tempus loquendi: sicut & scriptum est: Dominus dat mihi linguam eruditionis, quando oporteat dicere sermonem. Virginitatis itaque dos quædam est verecundia, quæ commendatur silentio. Ideo ecclesiæ gloria intus est, nõ vtique in multiloquio, sed in sensibus vel in penetralibus sacramentorum, sicut ipsa dicit ad sponsum: Quis dabit te fratrem mihi lactentem vbera matris meæ, & inueniens te foris osculabor te? Et quidem non spernens me, assumam te, & ducam te in domum matris meæ, & in secretum eius quæ concepit me. Et supra

ait: Introduxit me rex in cubiculum suum. Foris osculatur ecclesia Christum, & ab eo in cubiculum introducit. Osculatus est eam foris, quando tanquam sponsus procedens de thalamo suo, exultauit tanquam gigas ad currendam viam. Tãquam gigas foris est, quia non rapinã arbitratus est esse se æqualem Deo: formã serui accepit. Foris ergo factus est, qui erat intus. Vide illum intus, quando legis quod in sinu est patris. Cognosce illum foris, quando nos quærît vt redimat. Foris sibi factus est, vt mihi intus esset, & fieret medicus noster. Ibi ergo simus, vbi Christus medicus est, radicans & fixus in cordibus nostris. Et ideo sicut ipse præcepit: Cum oras, intra in cubiculum tuum, & effunde super te animã tuam. Cubiculum tuum interiorum secretum est, cubiculum tuum conscientia tua est. Denique Ecclesiastes tibi dicit: Et quidem in conscientia tua regi ne male dixeris, & in penetralibus cubiculorum ne maledicto deuoueris diuitem. Ibi ergo ora, & ora in occulto: vt audiat te qui in occulto audit, & ora sine ira & disceptatione, abdicato occulta dedecoris. Iustus enim non prodicionem criminis metuit, sed contagionem.

De commendatione ordinis in oratione seruandi, & quod à diuinis laudibus inchoandum sit. Et quomodo virgo tria in se seruare debeat. CAPVT II.

Quàm bona oratio cum misericordia. Bona oratio quæ ordinem seruat, vt primo à diuinis inchoemus laudibus. Si enim cum apud hominẽ agimus, beneuolum volumus iudicem facere: quanto magis cum Dominum nostrum precamur? Primò ergo immolemus Deo sacrificium laudis, vt & apostolus dicit: Obsecro ergo primò omnium fieri orationes, obsecrationes, postulationes, gratiarũ actiones. Doceat te Dauidicus psalmus octauus, qui cœpit à Dei laudibus: Domine Dominus noster, quàm admirabile est nomen tuum in vniuersa terra. Quoniam eleuata est magnificentia tua super cœlos. Ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem. Hætenus oratio. Inde sequitur obsecratio, vt destruat inimicus. Postulatio, vt lunam & stellas videat: lunam ecclesiam, stellas filios ecclesiæ cœlestis gratiæ luce fulgentes: & quod petit, prophetico spiritu visurum se esse promittit. Gratiarũ actio quod tueretur Dominus hominem, & hunc limum corporis nostri diuina visitatione confirmat, vel quod homini animantium genera vniuersa subiecit. Similiter & dominica oratio omnia comprhêdit, quam vulgare non opus est. Tu autem qui legis, quemadmodum distinguere debeas recognoscis: præcipuè tamen (vt dixi) commendanda est oratio, sicut præmissi, placiditate animi & tranquillitate, vt vnusquisque sibi constet & congruat, & fiat illud quod scriptum est: Si duobus ex vobis cõuenerit super terrã, de omni

1. Cor. 7. Psal. 4.4. Can. 2. Galat. 6. Can. 4. Ioan. 1. Eccl. 3. Es. 50. Can. 8.

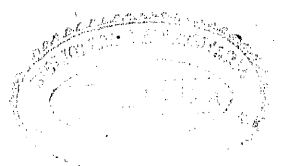
Can. 2. Psal. 18. Philipp. 2. Ioan. 1. Math. 6. Psal. 7. 6. Ephes. 2. Roman. 6. Math. 18. 1. Thes. 5. 1. Tim. 4. Math. 18.

de omni re quamcunq; petierint, fiet à patre meo. Vbi enim sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi ego sum in medio eorum. Qui sunt isti duo, nisi anima & corpus? Vnde & Paulus castigabat carnẽ suã, & seruituti redigebat, vt esset animæ tanquã imperatrici suæ caro subdita, & mētis imperiis obtēperaret, ne esset in vno homine dissidiũ, ac bellũ intra se gereret, & legi mētis repugnaret lex corporis. Duo igitur ista diuersa ratione quadã & pace iungebat, secũdũ quod ipse asseruit dicens: Quia Christus est pax nostra, qui fecit vtraque vnum, & medium patientem seipis, soluit inimicitias in carne sua: ne id ageret quod nollet, atque id faceret quod odisset. Isti ergo sũt duo, anima & caro. Vnde & Dauid ait: Non timebo quid faciat, mihi caro: quam aduersariam animæ suæ nosset. Quæ tamen duo (vt euidentius exprimamus) nõ solum duosunt, sed etiã duo homines, vnus interior, alter exterior. Isti duo si sibi proposti in æqualitatem concurrant, vt cogitationes factis, & cogitationibus facta conueniant, vitæ nostræ rota sine vlla offensione voluetur, vt quemadmodum scriptum est: Fiat vox tonitru in rota. Isti igitur duo vnum sunt: nec solum vnum, sed vnus homo. Vnde & Apostolus ait: Vt duos conderet in vno homine, faciens pacem, & reconciliaret vtrosque in vno corpore Deo, per crucem interficiens inimicitias in semetipso, vt in vtrisque accessum habeamus in vno spiritu ad patrem. Sunt etiam duo homines, vetus & nouus. Vetus ille peccato obnoxius & obsoletus, ac vestimenti veteris similitudine attritus & scissus, quem in baptisinate affigimus cruci. Vnde Apostolus ait: Quia vetus homo noster simul crucifixus est cruci, vt destruat corpus peccati, vt vltra non seruiamus peccato. Vetus ergo affigitur, vt moriatur peccato, vt nouus resurgat, qui renouatur per gratiam. Diximus de duobus. Fortasse dicat aliquis: Quid de tribus dicis, quoniã sic habet scriptura: Vbi enim sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi ego sum in medio eorum? Hinc quoque ratio manifesta est, quia idem Apostolus dicit: Ipse autem Deus pacis sanctificet vos per omnia, vt integer spiritus vester & anima & corpus sine querela in die Domini nostri Iesu Christi seruetur. Vbi ergo tres isti integri, ibi Christus est in medio eorum: qui hos tres intus gubernat & regit, ac fideli pace componit. Hæc igitur tria, integra præ cæteris in se virgo custodiat, vt nullam det sacræ virginitatis querelam, & sit in offensa, sine ruga, sine macula. De qua licet frequentibus libris dixerimus, tamen memorati pignoris causa, hunc ad te librum condendum arbitrati sumus.

Quod sexus muliebris non sit culpandus propter erroris causam quam Eva inuexit. Et quomodo omniũ animantium gratia foris, hominis aut em intus existat. CAP. III. Bona virginitas, quæ sexum vtrumque non solum absoluit à crimine, verumetiam prouocauit ad gratiam. Accusamus autem plerumque fœminæ sexum quod erroris causam inuenerit, & non consideramus quanto iustius in nos obiurgatio retorqueatur. Nam vt repetamus à principio, & rerũ exordia interrogemus, quantum ei delatum sit, inue stigabimus, & quam in misera conditionis humanæ S. Ambr, tom. 5.

fragilitate, fœmina inuenerit gratiam. Nam cum omnia opera sua laudauerit Deus, cœlum, terram, maria, nocte & diem, quod ista proficerent ad vsum laboris, illa ad fructum quietis, laudauerit feras bestias: vbi ad hominem ventum est, solus nõ videtur esse laudatus, propter quem omnia generata sunt. Quæ igitur causa est, nisi fortè ea, quia alia in specie sunt, homo in occulto? Nihil in bestis plus reperias, quàm quod videtur: in homine nihil est inferius, quàm quod videtur: qui cum ex animo constet & corpore, hoc vtrique in eo seruit quod videtur: illud autem in eo regit hominem quod non videtur. Merito ergo alia in exordio laudantur, istius laudatio non promitur, sed reseruat: quia aliorum gratia foris, huius intus est. Aliorum in natiuitate, huius in corde. Quid enim tã altũ & tam profundũ quàm mens hominis, quæ quasi inuolucro quodam corporis tegitur & occultatur: vt eam haud facillè quicquam introspicere & speculari queat? Ideo ergo homo non antè laudatur quia non in forensi pelle: sed in interiore homine antè probandus, sic præcandus est, quem præclarè definiuit apostolus Petrus, dicens: Abscõditum esse cordis hominem in incorruptione quieti & modesti spiritus: qui est ante Deũ locuples. Meritò ergo differitur, vt sequatur fœnorata eius laudatio, cuius dilatio non dispendium, sed incrementum est. Nemo ergo se despiciat quasi vilem, nec contuitu corporis sese æstimet. Nam & si dixerit sanctus Iob: Nudus exiui de ventre matris meæ, nudus & hinc abibo: habuit tamen quod non solum inter homines, sed etiam apud Deũ diues inueniretur. Quid autem locupletius, quàm quod ad imaginem Dei est ac similitudinem? Ad imaginem autem interior est homo, non iste exterior: ille qui sensu æstimatur, non oculis comprehenditur. Ille ergo nobis expectandus est, qui serius inuestigatur. Ideo Deus non putauit hominis fabricam esse laudandam, quia maior eius virtute est portio. Præclara quidẽ species, & præstantior cæteris animantibus, sed irrationabilia specie corporis æstimantur: ea autem quæ rationis plena sunt, communem laudẽ sequestrent. Homo igitur mihi non tam vultu quàm affectu admirandus emineat atque excellat: vt in his laudetur, in quibus etiam Deus prophetico iudicio laudatur, de quo scriptum est: Terribilis in consiliis super filios hominum: cuius opera coram Deo luceant, qui bona iugibus operibus facta contexit. Et ideo laudatio eius non in exordio, sed in fine est. Nemo enim nisi legitime certauerit, coronabitur. Ideoque Sapiens tibi dicit: Ante mortem non laudes hominem quenquam. Qua ratione hoc dixerit, superioribus docuit, dicens: Quia in fine hominis nudantur opera eius. Spectemus tertium, in quo manifestauit Deus sententiam suam. Cum enim fecisset hominem, & potuisset in paradiso operari & custodire, dixit: Non est bonum solum esse hominem. Faciamus, inquit, ei adiutorium secundum se. Sine muliere igitur homo non habet laudem, in muliere prædicatur. Nã cum dicit: Nõ est bonũ solũ esse hominem, confirmat vtrique bonum esse hominum genus, si virili sexui fœmineus sexus accedat. Simul illud considerandum, quia ille de terra factus & limo est, ista de viro. Et caro quidem limus, sed ille

1. Petri. 3. Iob. 1. Psal. 85. 2. Tim. 2. Eccl. 11. Genes. 1.

Ephes. 5.

adhuc informis, iste informatus. Iam illud præclarū Apostolicum arcessamus exemplū quod habemus scriptum: Quia relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna. Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico in Christo & in ecclesia.

Quomodo per mulierem ecclesie gratia figuratur. Quodque mulier lapsus sui in peccatum excusationem habeat quam vir habet. CAP. IIII.

Aduertimus itaque per mulierem cœlestē illud impletum esse mysterium, ecclesie in ea gratiam figuratam, propter quam Christus descendit, & æternum illud opus humanæ redemptionis absoluit. Vnde & Adam vocauit nomen mulieris suæ vitam. Nam & in populis per mulierem successionis humanæ series & propago diffunditur, & per ecclesiam vita conquiritur æterna. Sanè negare non possumus quod errauerit mulier. Quid miraris tamen si infirmior lapsus est sexus, cum sit lapsus etiam fortior? Mulier excusationem habet in peccato, vir nō habet. Illa (vt scriptura asserit à sapientissimo omnium serpente decepta est, tu à muliere, id est, illam superior creatura decepit, te inferior. Te enim mulier decepit, illam malus licet tamen angelus. Si tu inferiori non potuisti resistere, quomodo illa potuit superiori? Culpa tua illam absoluit. Si de merito culpe dubitas, interrogemus sententiam qua illi dictū est: In tristitia paries filios, & ad virum tuum conuerso tua, & ipse tibi dominabitur. Viro autē dicitur: Terra es, & in terram ibis. Et verè iuxta hanc sententiam, quandoquidem si Adā quod à Domino Deo audierat, seruare non potuit, quomodo potuit seruare mulier quod audiuit à viro? Si illum Dei vox non confirmauit, quomodo istam vox firmaret humana? Denique Adam conuentus quod contra diuinā quæ coram audierat præcepta gustasset, nihil habuit quod diceret: nisi quod sibi mulier dedisset, & manducasset: mulier autem ait: Serpens traduxit me, & manducaui. Quanto maior mulieris absolutio? Ille arguitur, hæc interrogatur. Adde illud, quod & prior culpam fatetur. Etenim quæ se dicit esse seductam, testatur errorem. Erroris igitur medicina confessio est. In iudicio ipso quanto clementior mulier viro? Ille mulierem suam accusauit, ista serpentem: hoc est, nec accusata crimen retorfit, sed ipsum accusatorem suum maluit (si posset) absoluere, quam ligare. Habes igitur & culpe absolutionem in confessione, & sententię in executione. In tristitia, inquit, paries filios. Condemnationis suæ pōdus agnoscit, munus pœnalis conditionis exequitur. Pro te mulier doloribus suis militat, & remunerationē ex pœna inuenit, vt per filios per quos affligitur liberetur. Facta est itaq; gratia ex iniuria, salus ex infirmitate. Scriptum est enim: Quia salua erit per filiorum generationem. Cum salute itaque parit, quos in tristitia parturiuit: & ad laudem educat, quos peperit cum dolore. Sed dicis o vir, quia mulier tētatio fuerit viri. Verum est etiam: si est decora, ecce alia tentatio. Tamen Abrahamæ descendenti in Ægyptum, vxoris pulchritudo non nocuit, imò magis profuit: honoratus est enim per vxorē nō ludibrio habitus

Genes. 3.

1. Tim. 2.

in vxore. Cur autem tu vultus decorem in coniuge magis quam morum requiras? Placeat vxor honestate magis quam pulchritudine. Illa eligatur, quæ Saram moribus referat. Nō est vitium mulieris, esse quod nascitur: sed vitium viri est querere in vxore quo sæpe tentetur: in quo si infirmior fuerit mulier, ipsa labatur: si fortior, vir periclitetur. Non possumus reprehendere diuini artificis opus: sed quæ delectat corporis pulchritudo, multo magis illa delectet venustas, quæ ad imaginem Dei est intus nō foris comptior. Si ergo vxor tentatio est, esto cautior: quærē remedium aduersus tentationis periculum. Vigilate, inquit, & orate, ne intratis in tentationem. Dominus hoc dixit, vir audiuit, mulier impleuit. Quotidie mulieres ieiunant, & non indicta præstāt ieiunia, peccatum agnoscunt, accersunt remedium. Semel de interdicto mulier manducauit, & quotidie ieiunium soluit. Qui secutus es errantem, sequere corrigentem. Ambo manducauisti, cur sola ieiunat? hoc est, ambo deliquistis, cur sola remedium quærat erroris?

Quomodo mulierem audire vir iubeatur, Quomodo etiam Maria non solum virginittatis incentiuum attulit, sed et Deum intulerit. Et de cōfutatione hæreticorum qui sanctissimam Mariam perseuerasse virginem negauerunt. CAP. V.

Veni Eua iā sobria, veni Eua, & si in te aliquādo intemperans, sed iam in prole ieiuna, Veni Eua iam talis, vt non de paradiso excludaris, sed rapiaris ad cœlum. Veni Eua iam Sara, quæ parias filios non in tristitia, sed in exultatione: non in mœrore, sed in risu. Isaac tibi multiplex nasceretur. Veni iterum Eua iam Sara, de qua dicatur viro: Audi Sarati vxorem tuam. Sis tu licet viro subdita, quia esse te deceat: citò tamen soluisti sententiam, vt vir te audire iubeatur. Si typum Christi illa patiēdo à viro meretur audiri, quantum proficit sexus, qui Christum (salua tamen virginitate) generauit? Veni ergo Eua, iam Maria, quæ nobis non solum virginittatis incentiuum attulit, sed etiam Deum intulit. Vnde lætus & exultans tanto munere dicit Esaias: Ecce virgo in vtero concipiet, & pariet filium, & vocabitur nomen eius Emmanuel, quod est interpretatum, nobiscum Deus. Vnde hoc munus? Nō de terra vtique, sed de cœlo vas sibi hoc per quod descenderet Christus elegit & sacravit templum pudoris. Per vnam descendit, sed multas vocauit. Vnde & speciale Maria Domini hoc nomen inuenit, quod significat, Deus ex genere meo. Dictæ sunt & antè Mariæ multæ: nam & Maria soror Aaron dicta fuit, sed illa Maria amaritudo maris vocabatur. Venit ergo Dominus in amaritudinem fragilitatis humanæ, vt conditionis amaritudo dulcesceret verbi cœlestis suauitate, & gratia temperata. Hoc significauit fons Mara per lignum dulcoratus, eo quod populus nationum amarus antè peccatis, vel caro nostra temperamento passionis dominicæ in vltus alteros mutaretur. Egregia igitur Maria, quæ signū sacre virginittatis extulit, & intemeratæ integritatis piū Christo vexillū leuauit. Et tamē cum omnes ad cultum virginittatis, sanctæ Mariæ aduocet exemplum,

Matth. 26.

Gen. 21.

Esai. 7.

Exod. 15.

ibidem.

Ioan. 2. Matth. 1.

ibidem 12.

Galat. 4.

Genes. 2.

ibidem 4.

Matth. 1.

ibidem.

Psalm. 109.

ibidem. 23.

plo, fuerunt qui eam negarent virginem perseuerasse. Hoc tantum sacrilegium filere iam dudum malimus, sed quia causa vocauit in medium, ita vt eius prolapsionis etiam Episcopus argueretur, indemnatum non putauimus relinquendum: & maxime quia & mulierem eam legimus, sicut in Chana Galilæa ipse Dominus dicenti sibi: Vinū nō habent filii, respōdit: Quid mihi & tibi est mulier? Et alibi legim⁹ quod dixerit Matthaus de Ioseph & Maria: Inuenta est antequam conuenirent, in vtero habens de Spiritu sancto. Et infra: Non cognouit eam donec peperit. Et iterū de Ioseph: Noluī eam traducere. Et B fratres domini videntur significare quod de Maria suscepti sint: Et Apostolus ait: Postquam venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum factū ex muliere, factum sub lege. Quæ singula notāda nobis sunt, vt qui illa legit, sermonis huiusmodi vinculo non alligetur. Respōdeamus itaque suo ordine. De mulieris nomine quid mouemur? Ad sexum reulit: non enim corruptelæ sed sexus vocabulū est. Vulgi vsus nō præiudicat veritati. Denique virginittas primum hoc nomen accepit. Nā cum sumpsisset Deus vnam de costis Adæ, & supplesset carnem in locū ipsius. Edificauit, inquit, eam in mulierem. Vtique adhuc virum non cognouerat, & iam mulier vocabatur. Rationem quoque nominis huius scriptura non tacuit, dicens: Quia dixit Adam: Os de ossibus meis, & caro de carne mea. Hæc vocabitur mulier, quoniam de viro suo sumpta est. Quia sumpta est, inquit, de viro suo, non quia virum experta. Itaque quandiu in paradiso fuit, mulier vocata est, & cognita viro non erat. Vbi autem eiecta est de paradiso, tunc legitur, quia Adam cognouit eam mulierem suam, & tunc concepit & peperit filium. Primus igitur solutus est nodus. Secunda questio, quia scriptum est: Antequam conuenirent, inuenta est in vtero habens. Consuetudo autem diuinæ scripturæ est, vt causam quæ suscepta est adstruat, incidentem differat. Quo soluitur etiam tertia questio, qua dictū est: Non cognouit eam donec peperit filium. Quid ergo? Postea cognouit? Minime. Denique scriptum est: Ego sum Deus, & donec senescatis ego sum. Nunquid igitur postquam senuerunt, quia dictum erat, Deus esse desiuit? Item in propheta Dauid legimus: Dixit dominus domino meo, sede à dextris meis, donec ponam inimicos tuos scabellum pedū tuorū. Nunquid subiectis populis nationum, qui antè videbantur inimici, cum salutis auctorem negarent, simulachris seruirent: ad dextram patris filius sedere desiuit, aut in perpetuum non sedebit? Quid autē præiudicat Mariæ, si cœlestis consilij mysterium Ioseph non intellexit, & putauit virginem non esse quam prægnatē videret? Resurrectionem eius angeli ignorauerunt, quod significat versiculi: Tollite portas principes vestras, & eleuamini portæ æternales, & introibit rex gloriæ. Quis est iste rex gloriæ? Interrogant quasi ignorent, & alij respondēt: Dominus fortis & potens, dominus potens in prælio, ipse est rex gloriæ. Et repetiuit propheta eodē versiculos, & nihilominus illi quasi ignorantes, iterum interrogauerūt. Sic enim scriptum est: Tollite portas principes vestras, & eleuamini portæ æternales, & introibit rex gloriæ: Quis est iste rex gloriæ? Quo-

modo ergo homo potuit diuinum scire secretum, quod angeli nesciebant? Et in Esaiā libro habes: Quis est iste qui aduenit ex Edom, tubor vestimentorum ex Bofor? Et vtique minus erat hominem resurrexisse, quam virginem parturire. Etenim iā Helisæ precibus, Helisæ orationibus, mortui resurrexerant, nunquam autem antè, nunquam postea virgo generauit. Hoc autem opinatus est quod traduceret eam quasi reā, antequam ab angelo mōneretur: postea autem quasi fidelis nec dubius, virginittatis eius seruauit oraculum.

Quomodo non derogauerit virginittati Mariæ quod coniuicium Ioseph nominata fuerit. CAP. VI.

Nec illud moueat quod ait: Quia Ioseph accepit coniugem suam, & profectus est in Ægyptum. Desponsata enim viro coniugis nomē accepit. Cum enim initiatur coniugium, tūc coniugij nomen adsciscitur. Nō enim desloratio virginittatis facit cōiugiu sed pactio cōiugalis. Denique cū iungitur puella, coniugium est, nō cū virili admixtione cognoscitur. Quod autem fuit desponsata conubio, licet alibi plenius dixerimus, libare satis est causam cœlestis mysterij: vt ab his qui Mariam grauem vtero cernerent: non adulterium virginittatis, sed desponsata partus legitimus crederetur. Maluit enim Dominus aliquos de sua generatione, quam de matris pudore dubitare. Fratres autem gentis & generis, populi quoq; cōsortio nūcupari docet dominus ipse qui dicit: Narrabo nomen tuum fratribus meis, in medio ecclesie laudabo te. Paulus quoque ait: Optabam ego ipse anathema esse pro fratribus meis. Potuerunt autem & fratres esse ex Ioseph, non ex Maria. Quod quidem si quis diligentius proficiuatur, inueniet. Nos ea persequenda non putauimus, quoniam fratrum nomen liquet pluribus esse cōmune. An verò dominus Iesus eam sibi matrem eligeret, quæ virili semine aulam posset incestare cœlestem: quasi eam cui impossibile esset virginalis pudoris seruari custodiam? Cuius exemplo ceteræ ad integritatis studium prouocantur, ipsa ab huiusmodi quod per se cæteris propositū foret, munere deuiaret? Et quæ esset, cui maius quam matri dominus meritum reponeret, præmium reseruaret? nulli enim vberiora quam virginittati deputauit inuenera, sicut scriptura nos docet. Sic enim per Esaiam dominus locutus est: Ne dicat spado, quia ego sum lignum aridum. Hæc dicit dominus spadonibus: Quicumque custodierint præcepta mea, & elegerint quæ ego volo, & amplectentur testamentum meum: dabo illis in domo mea, & in muro meo locum nominatum meliorem filiorum & filiarum, nomen æternum dabo illis, & non deficient. Aliis promittit vt non deficient: matrem suam deficere patiebatur? Sed non deficit Maria, non deficit virginittatis magistra, nec fieri poterat, vt quæ Deū portauerat, portā dum hominem arbitrareretur. Nec Ioseph vir iustus in hanc prouisset amentiam, vt matri domini corporeo concubitu misceretur. Sed tamen Maria suis non alienis moribus defendatur. Non defecit, vt dixi. Ipse testis est filius Dei, qui cum esset in cruce, discipulū matri cōmendabat

Esai. 63. 3. Reg. 17. 4. Reg. 4.

Matth. 1.

Psalm. 21.

Roman. 9.

Esai. 56.

Ioan. 19.

vt filium discipulo eā tradebat vt matrem. Docuit hoc Ioannes, qui mystica magis scripsit. Alij enim euangelistæ scripserunt, quod in passione Domini terra contremuit, sol refugit, persecutoribus venia postulata est. Iste dilectus Domini qui è pectore eius hauserat secreta sapientia, & piæ voluntatis arcana, ab alijs dicta præterit, hoc diligentius profectus est, vt maternæ virginitatis perseverantiam suo iudicio cōprobarer, quasi filius de matris pudore sollicitus, ne quis eam tanto conuitio temeratae integritatis aspergeret. Dignum quippe erat, vt qui latroni veniam donabat, matrem dubio pudoris absolueret. Dicit ergo ad matrem: Mulier, ecce filius tuus. Dicit ad discipulū: Ecce mater tua. Ipse est discipulus, cui mater commendabatur. Quomodo marito vxorem tolleret, si fuerat Maria mixta coniugio, aut vsūm thori coniugalis cognouerat?

Quod Maria pudorem nunquam mutauerit, quæ nec animū mutauerat. CAP. VII.

Claudite ora impij, aperite aures pij, audite quid Christus loquatur. Testatur de cruce Dominus Iesus, & paulisper publicam differt salutem, ne matrem in honorem relinquat. Subscribitur Ioannes in testamento Christi. Legatur matri pudoris defensor, testimonium integritatis. Legatur & discipulo matris custodia, pietatis gratia commendatur. Et ex illo suscepit eam discipulus in suam. Non utique Christus faciebat diuortium, non Maria relinquebat virum. Sed cum quo virgo habitare debebat, quam cum eo quem filij hæredem, integritatis sciret esse custodem? Stabat ante crucem mater, & fugientibus viris, stabat intrepida. Videte vtrum pudorem mutare potuerit mater Iesu, quæ animum non mutauit. Spectabat pijs oculis filij vulnera, per quem sciebat omnibus futuram redemptionem. Stabat non degeneri mater spectaculo, quæ non metueret peremptorem. Pendebat in cruce filius, mater se persecutoribus offerebat. Si hoc solum esset vt ante filium prosterneretur, laudandus pietatis affectus, quod superstes filio esse volebat: in verò vt cum filio moreretur, cum eodem gestiebat resurgere, non ignara fuit mysterij quod genuisset resurrecturum: simul quia publico vsui impedi mortē filij nouerat, præstolabatur si forte etiam sua morte publico munci aliquid adderetur. Sed Christi passio adiutore non eguit, sicut ipse Dominus longe antè prædixit: Et respexi, & non erat adiutor: & attendi, & nemo suscipiebat, & liberabo eos brachio meo. Quomodo ergo extorqueri potuit integritas Mariæ, quæ fugientibus apostolis supplicia non timebat? Sed ipsa se offerebat periculis, cuius tanta gratia, vt non solum in se virginitatis gratiam reseruaret, sed etiam his quos viseret, integritatis insigne conferret. Visitauit Ioannem Baptistam, & in vtero matris priusquam nasceretur, exultauit. Ad vocem Mariæ exultauit infantulus, obsecutus antequam genitus. Nec immeritò mansit integer corpore, quem in tribus mensibus oleo quodam suæ præsentia & integritatis vnguento Domini mater exercuit. Eadēque postea Ioanni euangelistæ est tradita coniugium nescienti. Vnde non miror

præ cæteris locutum mysteria diuina, cui præsto erat aula cœlestium sacramentorum. Nunc mihi dicant qui hanc quæstionem serunt: Quid est quod ait Dominus per prophetam. Nunc reuocabo captiuitatē Iacob, & miserebor adhuc domus Israel? Et infra: Congregabo, inquit, eos de gentibus, & congregabo illos de regionibus nationum, & sanctificabor in his in conspectu gentium, & scient quod ego sum dominus Deus ipsorum, dum apparebo illis inter nationes, & non auertam amplius faciem meam ab eis, pro eo quod effudi iram meam in domū Israel, dicit dominus. Et infra dicit propheta, vidisse se in mōte alto nimis ædificationem ciuitatis, cuius portæ plurimæ significantur, vna tamen clausa describitur, de qua sic ait: Et conuerti me secundum viā portæ sanctorum exterioris, quæ respicit ad orientem, & hæc erat clausa. Et ait ad me dominus: Porta hæc clausa erit, & non aperietur, & nemo transibit per eam: quoniam dominus Deus Israel transibit per eam. Eritque clausa, quoniam dux hic se debet in ea, vt manducet panē in cōspectu domini. Secundum viam portæ intrabit, & secundum viam eius exibit: Quæ est hæc porta, nisi Maria: ideo clausa quia virgo? Porta igitur Maria per quam Christus intravit in hunc mundum, quando virginali fufus est partu, & genitalia virginitatis clausura non soluit. Mansit intemperatum septum pudoris, & inuiolata integritatis durauere signacula, cum exiret ex virgine, cuius altitudinem mundus sustinere non posset.

Quod Maria sit porta illa clausa quam Ezechiel descripsit, in qua sedit Christus & exiuit. CAP. VIII.

Hæc, inquit, porta clausa erit, & non aperietur. Bona porta Maria, quæ clausa erat, & non aperiebatur. Transiuit per eam Christus, sed non aperuit. Et vt doceamur, quia portam habet omnis homo per quam Christus ingreditur. Tollite, inquit, portas principis vestri, & eleuamini portæ æternales, & introibit rex gloriæ. Quanto magis ergo porta erat in Maria, in qua sedit Christus corporaliter, & exiuit? Est enim & porta ventris, vnde ait Iob sanctus: Intenebescant, inquit, stellæ noctis illius, quia non cōclusit portas ventris matris meæ. Est ergo & porta vëtris, sed nō omnis clausa semper, verum vna sola potuit manere clausa, per quam sine dispendio claustrorum genitalium, virginis partus exiuit. Ideo ait propheta: Porta hæc clausa erit, & non aperietur, & nemo transibit per eam, hoc est, nemo hominum: quoniam dominus, inquit, Deus Israel transibit per eam. Eritque clausa, id est, & post transitum Domini erit clausa: & non aperietur à quoquam. Nec aperta est, quoniam habuit semper ianuam suam Christus, qui dixit: Ego sum ianuam, quam nemo ab ea potuit auellere. Hæc porta ad orientem aspicebat, quoniam verum lumen effudit, quæ generauit orientem, peperitque, solem iustitiæ. Audiant ergo imprudentes, clausa, inquit, hæc porta est, quæ solū recepit Deū Israel. Si igitur de eo dictū est ad ecclesiam: Quoniam confortauit seras portarum tuarum, suam portam confortare nō potuit? Sed confortauit profectò, & seruauit intactam.

Denique

ibidem.

Esaiæ 63.

Esaiæ.

Exech. 39.

Ibid. 4. 4.

Psal. 23.

Iob. 3.

Exech. 44.

Ioan. 10.

Psal. 147.

Denique non est aperta: audiant igitur prophetam Ad dicentem: Non aperietur, eritque clausa, hoc est, non aperietur, ab eo cui desponsabitur. Non licebit enim vt aperiat per quem Dominus transibit. Et post eum, inquit, erit clausa: hoc est, non aperiet eam Ioseph: quoniam dicitur ei: Noli timere accipere Mariam coniugem tuam, quod enim ex ea nascetur, de Spiritu sancto est. Porta ergo clausa virginitas est, & hortus clausus virginitas, & fons signatus virginitas.

Quemadmodum virgo Maria sit virga & hortus clausus, ac B paradysus & fons signatus, & que porta clausa.

CAP. IX.

AVdi virgo diligentius apertis auribus, & clauso pudore: aperi manus, vt te pauper agnoscat: claud de ostium, ne temerator irreat: aperi mentem, serua signaculū. Virga quoque à radice virginitas est. Sic enim scriptum est: Exiet virga à radice Iesse, & flos à radice ascendet. Non cauata est hæc virga, sed solida. Nemo ergo adurat virgam tuam, vt florem suum custodiat. Virga es o virgo, non curueris, non insectaris in terram, vt in te flos paternæ radicis ascendat. Hortus clausus es virgo, serua fructus tuos: non ascendant in te spinæ, sed vna tuæ floreāt. Hortus clausus es filia, nemo offerat sepem tui pudoris, quia scriptum est: Et destruentem sepem mordebit serpens. Sed illā solum offerat de qua scriptum est: Quid incisa est sepis? Nemo parietem tuū destruat: ne sis in conculcationem. Paradysus es virgo, Euam caue. Fons signatus es virgo, nemo aquam tuā polluat, nemo conturbet, vt imaginem tuam in fonte tuo semper attendas. Porta clausa est virgo, nemo aperiat ianuam tuam, quam semel clausit sanctus & verus, qui habet clauem Dauid, qui aperit & nemo claudit: & claudit & nemo aperit. Aperuit tibi scripturas, nemo eas claudit: clausit pudorē tuum, nemo aperiat eum.

Quod Christus qui coronā est virginum, sit vnus sicut & pater vnus est, & spiritus vnus: & quomodo in personis diuinis sit æqualitas. CAP. X.

Venio, inquit, citò, tene quod habes: nemo accipiat coronam tuam. Quæ est coronā tua nisi illa de qua dictum est: Et eris coronā decōris in manu Domini? Quis hoc dicit, nisi ille de quo dixit Ecclesiastes: Est vnus, & non est secundus? Quis est iste: nisi ille de quo dictum est: Magister vester vnus est Christus? Vnus est, quia vnigenitus Dei filius: vnus, quia solus, vt scriptum est: Qui expandit cœlum solus, & ambulat sicut in terra super mare. Hic ergo non est secundus, quia primus est. Non est secundus, quia vnus est. Vnus Deus pater ex quo omnia, & nos in illo: & vnus Dominus Iesus Christus, per quem omnia & nos per ipsum. Vnus Deus pater, & vnus Dei filius, & vnus Spiritus sanctus, sicut scriptum est: Hæc autem omnia operatur vnus atque idem spiritus, diuidens singulis prout vult. Vnus, inquit, vnus, quia vnus Deus. Nullus secundus, quia quod vult facit, nō quod imperatur. Vnus ergo pater Deus, & vnus Dei filius: Vnus & vnus,

quia non duo dij. Vnus filius, quia cum patre vnū est, sicut ipse dixit: Ego & pater vnū sumus. Et vnus spiritus, quia vnitas trinitatis est, non ordine distincta, non tempore. Sed dicunt lectum: Itē baptizate gentes in nomine patris & filij, & Spiritus sancti. Et obiciunt, quia primo, patrem nominauit, secundo, filiū, tertio, Spiritum sanctum. Nunquid ergo, quia dicit euangelium: In principio erat verbū, & verbum erat apud Deum: inferiorē significauit patrem quia primo verbum Dei in principio semper esse ac fuisse memorauit? Aut cum dixit Apostolus: In regno Christi & Dei, ordinem fecit? Aut cum dicit ipse Dominus Iesus: Spiritus Domini super me, cō quod vnxit me: euangelizare pauperibus misit me, prædicare captiuis remissionem, eminentiorem filio Dei spiritum esse testatur est? Aduertis virgo quemadmodum ista soluantur. Aperi ad hæc aures tuas, os tuum claudc. Aperi aures, vt fidem audias: claudc os: vt teneas vercediam. Deinde illud legunt, quia dixit: In nomine patris & filij, & Spiritus sancti: & non intelligunt quid ante præmiserit. In nomine, inquit, Tres personas quidem significauit, sed vnū trinitatis nomen asseruit. Vnus itaque Deus, vnū nomen, vna diuinitas, vna maiestas. Nullus ergo secundus, quia principū omnium trinitas est, & trinitatis primatus super omnia est. Ergo vnus, & non est secundus. Vnus est; qui secundum non habet, quia vnicus solus sine peccato, solus sine adiutorio, qui ait. Respexi, & non erat adiutor.

Quod nulli alij laborare aut seruire debeamus nisi soli Christo qui primus est. Et quomodo aliquando secundus & nouissimus dicatur. CAP. XI.

Non est finis labori eius, quia pro omnibus aduocatus noster est apud patrem, & infirmitates nostras suscepit, & pro nobis dolet & infirmatur, sicut ait: Ager eram, & non visitastis me: cuius oculus non satiatur diuitiis, quia ipse est altitudo diuitiarum sapientia & scientia Dei, in quo sunt thesauri mysteriorum cœlestium. Cur ergo seculo potius laboramus, & fraudamus animam nostram tantæ bonitatis dispendio, qui nulli alij nisi huic seruire Domino deberemus? Hic ergo non est secundus. Ego certè hoc testimonium defero. Lego quia primus est, lego quia non est secundus: illi qui secundum aiunt, doceant lectione. Sed dicit aliquis, quia scriptum est: Primus homo de terra terrenus, secundus homo de cœlo cœlestis. Verum, ante videamus de quo dicat: Secundus, inquit, homo: quasi hominem secundum dixit. Et ego dico quia primus est secundum diuinitatem, antequam nullus: secundus autem secundum carnem, quia post Adam. Ego plus dico, non solum secundum lego hominē, sed etiam nouissimum. Denique sic habes: Factus est primus homo Adam in animam viuentem, nouissimus Adam in spiritum viuificantem. Vide clementiam Christi, ipse est primus & nouissimus. Qui primus erat, propter nos se nouissimum fecit. Primus, quia per ipsum omnia: nouissimus, quia per ipsum resurrectio. Descendit enim & proiecit se vt caderet, infra omnes se faciens, vt oēs iactes leuaret. Vnde & ait Ecclesiastes: Quia si ceciderit vnus,

CC iij

Ioan. 10.

Matth. 28.

Ioan. 1.

Ephes. 5. Luc. 4.

Eccles. 6. Esaiæ. 63.

1. Ioan. 2. Esaiæ 53.

Matth. 25. Rom. 11.

Colos. 2.

1. Cor. 15.

Ibidem.

Eccles. 4. eriget socium suum, & vae illi qui vnicus ceciderit, & non est secundus vt eum erigat. Et quidem si dormiant duo, est calor illis, & vnus quomodo calefiet? Hoc est, qui Christum habet secum, & si ceciderit, resurget: & si mortuus fuerit, reuiuifcet: quia adest ille qui venit ignem in terram mittere. Denique & Helifaeus cum puerum resuscitaret, insufflauit illi, vt infunderet vitae calorem. Habeto ergo tecum hunc ignem in pectore tuo, qui te resuscitet, ne frigus tibi perpetuae mortis irreat. Hic ergo iuuenis se proicit, qui venit per Mariam, & infundebat vitae calorem pectoribus audientium. Vnde dicunt illi in euangelio: Nonne cor nostrum ardens erat in nobis, cum aperiret nobis scripturas?

Quomodo Christus dicatur iuuenis secundus, & finis omni populo eius. Quomodo etiam virgo Maria dicatur aula regalis. CAP. XII.

Eccles. 5. **H**ic est iuuenis secundus, vt dicit Ecclesiastes: Vidi vniuersos qui viuunt, qui ambulat sub sole cum iuuenes secundo, quis resurget pro eo? Quis enim pro Christo resurget, cum ille pro omnibus surrexerit, & in illo omnes surrexerint, cum sp̄e resurrectionis acceperint? De Christo autem dictum liquet, quando aduertis cogruere istum locum cum benedictione vel propheta Iacob, qui ait de Iuda: Quis suscitabit eum? Non vtique alter, quia ipse se suscitauit, sicut ipse ait: Soluite templum hoc, & in triduo resuscitabo illud. Hoc autem dicebat de templo corporis sui. Illud quoque verè Christo conuenit foli quod addidit: Non est finis omni populo eius: quia populus Christi innumerabilis finem non habet, cui fides resurrectionis aeternae, perpetuae vitae acquirit aetatem. Secundum carnem itaque & iuuenem dictum, & cadere vel resurgere, dubium non est. Denique & illud attexuit, quia optimus puer pauper & sapiens: pauper enim factus est, cum diues esset. Ipse ergo rex Israel transiuit hanc portam, ipse dux sedit in ea, quando verbum caro factum est, & habitauit in nobis, quasi rex sedens in aula regali vteri virginalis, vel in olla feruenti, sicut scriptum est: Moab aula spei, vel olla spei meae. Vtrumque enim diuersis in codicibus inuenitur. Aula regalis est virgo, quae non est viro subdita, sed Deo soli. Est & olla vterus Mariae, quae spiritu feruenti qui superuenit in eam, repleuit orbem terrarum, cum peperit saluatorem. Qui manducauit in porta sedes, vtique cibum illum de quo dixit: Meus cibus est, vt faciam voluntatem patris mei, qui in caelo est.

Quomodo Mariana virginitas dicatur leuis nubes, superquam Dominus sedet, quae alijs virginibus pluuiam spiritalem irrorat & unguentum integritatis. CAP. XIII.

Eccles. 19. **O**diuitias Mariae virginitatis: quasi olla ferbuit, & quasi nubes pluit in terras gratia Christi. Scriptum est enim de ea: Ecce Dominus venit, sedens super nubem leuem. Verè leuem, quae coniugij onera nesciuit. Verè leuem, quae leuauit hunc mundum de graui, scelerum peccatorum. Leuis erat quae remissionem peccatorum vtero gestabat. Denique

cleuauit Ioannem in vtero constitutum, qui ad vocem eius exiliuit, & infans exultauit in gaudio, prius sensu deuotionis, quam spiritus infusione vitalis animatus. Excipite igitur, excipite sacrae virgines nubis huius pluuiam spiritalem, temperamentum flagrantiae corporalis, vt corporis omnes restringatis ardore, atque interna mentis vestrae humescat. Huius imbrem nubis sacrae patres nostri annunciauerunt nobis salutem mundi futurum. Hunc imbrem significabant esse venturum stillicidia stillantia super terram, quae Hieroboal poposcit & meruit. Bonam nubem sequimini, quae fontem intra se genuit, quo rigauit orbem terrarum. Excipite ergo voluntariam pluuiam, pluuiam benedictionis, quae hereditati suae Dominus effudit. Excipite aquam, & non effluat vobis: quia nubes est, diluat vos & sacro humore perfundat: quia olla est, spiritu vaporet aeterno. Excipite itaque, ex hac Moabitide olla gratiae caelestis vnguentum, nec vereamini, ne deficiat quod exinanitum est, & plus redundat, quando quidem in omnem terram odor eius exiuit, sicut scriptum est: Vnguentum exinanitum nomen tuum, propter ea adolescentula dilexerunt te. Descendat istud vnguentum in animae praecordia, viscerumque secreta, quo non delitiarum odores sancta Maria, sed diuinæ gratiae spiramenta redolebat. Haec pluuiam Eug restinxit appetentiam, hoc vnguentum foetorem hereditarij erroris absterfit, hoc vnguentum Mariae soror Lazari in pedes Christi effudit, & tota domus pio repleta odore fragrauit. Nec vlla se pauperem putet, nulla se arbitretur inopem, nulla meruat ne preciosum hoc vnguentum emere non possit, aut fontem istum putet esse venalem. Qui sititis, inquit, ite ad aquam, & quicunque non habetis argentum, ite & emite & bibite sine argento. Et supra ait: Gratias venundati estis, & sine argento redimemini. Ideo pauper factus est Dominus cum diues esset, vt eum omnes emat, & egenos praecipue sua paupertate locupletet. Parate igitur vasa Domini vt excipiat hunc fontem aquae viuæ, fontem virginitatis, integritatis vnguentum, odorem fidei, & suauis misericordiae gratia florulentum: induamini agni innocentiam, qui cum malediceretur, non remaledixit: cum percuteretur, non reperlussit.

Quomodo gressus Mariae speciosi dicantur in calciamentis. Et quod moduli femorum suorum similes sint torquibus. Et umbilicus crater tornatilis. Et venter sicut aceruus tritici minuti inter lilia. CAP. XIII.

Hanc imitamini filiae, cui pulchre conuenit illud quod de ecclesia prophetatum est: Speciosi facti sunt gressus tui in calciamentis filia Aminadab: eo quod speciose ecclesia euangelij praedicatione processit. Speciose procedit anima, quae corpore velut calciamento vititur, vt quo velit suum possit sine impedimento vlllo circumferre vestigium. In hoc calciamento speciose processit Maria, quae sine vlla commixtione corporeae consuetudinis authorem salutis virgo generauit. Vnde egregie Ioannes ait: Non sum dignus soluere corrigiam calciamenti eius, id est: Non sum dignus incarnationis mysterium comprehendere angustis mentis humanae, atque inopis

vilitate

Esai. 55. vilitate sermone absolueret. Vnde & Esaias dixit: Generationem eius quis enarrabit? Speciosi ergo gressus vel Mariae vel ecclesiae, quoniam speciosi pedes euangelizantium. Quam pulchra etiam illa quae in figura ecclesiae de Maria prophetata sunt, si tamè non membra corporis, sed mysteria generationis eius intendas. Dicitur enim ad eam: Moduli femorum tuorum similes torquibus, opera manuum artificis. Umbilicus tuus crater tornatilis non deficiens mixto. Venter tuus sicut aceruus tritici minuti inter lilia, eo quod continens sibi sit in omnibus Christi ortus ex virgine. Sicut victores solent secularium praeliorum, strenuorum virorum donatis torquibus honorare ceruices: ita iugum nostrum leuauit, vt fidelium colla virtutis insignibus coronaret. Verè autem alius ille Mariae crater tornatilis, in quo erat sapientia, quae miscuit in cratere vinum suum, indeficientem cognitionis praegratiam, diuinitatis suae plenitudine subministrans. In quo virginis vtero, simul aceruus tritici & lilij floris gratia germinabat, quoniam & granum tritici generabat, & lilium. Granum tritici, secundum quod scriptum est: Amen, amen dico vobis, nisi granum tritici cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet. Sed quia de vno grano tritici aceruus est factus, completum est istud propheticum: Et conuales abundabunt frumento: quia granum illud mortuum plurimum fructum attulit. Hoc itaque granum, omnes homines perpetua caelestium munerum esca saturauit. Consummatum est illud prophetici oris eloquium, dicente eodem Dauid: Cibauit eos ex adipe frumenti, & de petra melle saturauit eos. In hoc grano esse etiam lilium, diuina testatur oracula, quia scriptum est: Ego sum flos campi & lilium conualium: sicut lilium in medio spinarum, Christus erat lilium in medio spinarum, quando erat in medio Iudaeorum.

Quomodo sacrae virgines dicantur lilia Christi, & de anno Dominicae benignitatis. CAP. XV.

Avd virgo quid dicat. Lilium, inquit, conualium, id est, humilium animarum & mitium. Esto ergo mitis, humilis, atque mansucta: vt in te sicut lilium germinet Christus, de quo & alibi habes: Labia eius lilia stillantia myrrham plenam: id est, qui Christi passionem loquuntur, & suo ore concelebrant, ac mortificationem eius in suo circumferunt corpore. Christi lilia sunt specialiter sacrae virgines, quarum est splendida & immaculata virginitas. Vnde plerique accipiunt quod ecclesia videatur dicere: Ego sum flos campi, & lilium conualium: quae in hac conualle istius mundi gratiam boni odoris exhalat sedula confessione pietatis. Denique & alibi dicit: Frater meus descēdat in hortum suum, in phias aromatis, pascere in hortis, & colligere lilia. Ego fratri meo, & frater meus mihi qui pascit inter lilia. Ex illo ergo vtero Mariae diffusus est in hunc mundum aceruus tritici minuti inter lilia, quando natus est Christus, cui dicit propheta Dauid: Benedices coronam anni benignitatis tuae, & campi tui replebuntur vberitate. Pinguescēt fines deserti, exultatione colles accingentur, induti sunt arietes ouium, & conuales abundat frumento etenim clamabunt, &

A hymnum dicent. Quis est annus Dominicae bonitatis, nisi ille de quo scriptura dicit: Tempore accepto exaudiui te, & in die salutis adiuui te: quando populorum fide ecclesiam fecundauit, iustitia induit sacerdotes: Vnde & Apostolus dicit: Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis, quando venit Dominus praedicare annum Domini acceptum, & diem retributionis. Sicut in Euangelio suo ipse memorauit, dicens: Spiritus Domini super me, propter quod vnxit me, &c. Tunc ergo Dominus operibus suis, & gloria & honore sui tempus coronauit aduentus. Totus enim ille annus conuersationis eius in hoc mundo, diuersarum habuit certamina passionum. Vicit Herodem paruulum, de quo in passione infantium triumphauit. Eseruiuit, sitiuit, pro nobis vapulauit, pro nobis contumeliarum indigna tolerauit, crucem ascendit, mortuus est pro nobis.

Quomodo filiae Hierusalem egredi inbeantur ad videndum regem Salomonem, &c. Et de stola pie operationis quam induere debent virgines. CAP. XVI.

Vides quanta certamina passus est, sed tamen non avarus exactor premij, cui abundauit vna caelestis corona virtutis. Vnde egredimini filiae Hierusalem, sicut vos hortatur scriptura diuina in Canticis canticorum: Egredimini & videte regem Salomonem in corona, qua coronauit eum mater eius in die sponsalium eius & iocunditatis cordis eius: quia fecit sibi, inquit, charitatem à filiabus Hierusalem: hoc est, egredimini ex his angustiis & solitudinibus corporalibus, egredimini ex hac delectatione carnali, peregrinamini de corpore, vt adesse domino possitis, quoniam qui in carne sunt, Domino suo placere non possunt. Dicatur ergo vobis quia non estis in carne, sed in spiritu. Eritis autem in spiritu, si potueritis comprehendere Salomonis veri illius pacifici charitatem, quam fecit sibi ipse, & ideo coronam accepit à matre, beata matre Hierusalem. Beatus & Mariae vterus, qui tantum Dominum coronauit, quando formauit. Coronauit eum quando genuit, quia & si eum sine aliqua sui operatione formauerit, quia Spiritus sanctus superuenit in virginem (vnde & ipse ait: Inoperatum meum viderunt oculi tui) tamen hoc ipso quod ad omnium salutem eum concepit & peperit, coronam capiti eius aeternae pietatis imposuit, vt per fidem credentium fieret omnis viri caput Christus. Inoperata ergo est caro Christi, quam vt Maria virgo conciperet, inuitato quodam nouoque incarnationis mysterio, sine vlla virilis seminis admixtione diuinæ gratia dispositionis quod erat carnis assumpsit ex virgine, atque in illa nouissimi Adam immaculati hominis membra formauit. Hominem audis, sed supra hominem intellige, quia scriptum est: Non coques agnum in lacte matris suae. Et alibi legis: Et homo est, & quis agnosceret eum? Ergo non debes agnum illum, in quo plenitudo diuinitatis corporaliter inhabitat, conditionis humanae viribus aestimare, & maiestatem incomprehensibilis potestatis, degeneris cognitionis infirmitate concludere. Non enim illum perfectae fidei cibum Iacob coxit in lacte, quo Isaac pater ita est

CC iij

Hebr. 5.

Prov. 31.

Sene. 27.

Ibid. 49.

Colof. 3.

Roman. 13.

*contagiones.

Psalm. 118.

Ibidem.

delectatus, vt ei prerogatiuam omnem benedictionis prophetica sobrietate conferret. Et ideo Apostolus scripsit succum lactis tenuis cibum esse doctrinae, dicens: Quia omnis qui alitur lacte, expers est verborum iustitiae: paruulus enim est, perfectorum autem est solida esca. Et tu ergo filia, sume stolam illam mulieris pie operationis studio contextam, qua manus suas aperit pauperi, & lucerna eius non extinguitur in tota nocte, atque indue te, & huiusmodi epulas affer ad patrem, vt dicat: Quid est quod tam cito venisti filia? laudet in tenera adhuc aetate prudentiam, pie quoque deuotionis affectum, & dicat tibi: Accede ad me filia: odoratusque odorem vestimentorum tuorum benedicat te, dicens: Ecce odor filiae meae, sicut odor agri pleni, quem benedixit Dominus, & Det tibi Dominus a rore caeli desuper, & ab ubertate terrae abundantiam. Atque his adiungat: Qui maledixerit tibi, maledictus erit: & qui benedixit tibi, benedictus erit. Hac stola indutus Iacob hominem vidit, & ab eo quasi a Domino Deo benedictionem poposcit, & appellauit locum, Visio Dei. Hac stola indutus, vidit illam stolam Christi, de qua ait: Lauauit in vino stolam suam. Et benedixit Ioseph, dicens: Filius ampliatus meus Ioseph, filius ampliatus zelatus meus, filius meus adulescentior ad me reuertere: significans Dominicę resurrectionis insigne. Et addidit: Benedictio patris tui & matris tuae praualuit super benedictiones montium manentium, & desideria collium aeternorum, id est, super regem gratiae. Hac sume stolam vt induas Christum, atque in eius agnitione renoueris. Indue ergo sicut electa Dei viscera misericordię, benignitatem, humilitatem, patientiam, modestiam, charitatem, quae est unitatis vinculum: vt nemini quicquam debeas, nisi inuicem fororem tuam diligas, nec gratię eius inuideas, sed quo probatiorē videris imiteris: vt sit in te pax Christi & gratia, & verbum Dei habitet in corde tuo, atque huius mundi fugias cogitationes. Semel mundo mortua, ne quaeis tetigeris, ne attaminaueris quae sunt istius seculi, sed semper in psalmis & hymnis & canticis spiritalibus abducas te ab huius seculi conuersatione: nō homini, sed Deo cantans. Et sicut sancta faciebat Maria, conferas in corde tuo. Quasi bona quoque agnacula rumines in ore tuo praecipua diuina, vt dicas & tu: Exercebor in mirabilibus tuis: nec dormitet aut stillet anima tua praetadio. Stillicidia enim eiciunt hominem tempore hyemali: anima autem perfecta non stillat, in qua nulla grauioris est rima peccati, sed manet in domo sua, & inoffensa habitationis nouitate letatur & fruitur. Ac si aliquid fortē nutauerit, dicas: Confirma me in verbis tuis.

Quomodo in virginibus videatur angelorum vita in terris, quam in paradiso amiseramus. Et de deuota deprecatione quam Ambrosius fecit super virginem velandam.
CAP. XVII.

Nunc ad te decursis omnibus pater glorię vota conuerto, cuius pietati incessabiles gratias agimus, quod in virginibus sacris angelorum vitam videmus in terris, quam in paradiso quondam amiseramus.

mus. Quid enim vel ad intuentanda virginū studia, confirmandaque virtutē, vel ad cōcelebranda virginitatis gloriā plus conferre potuisti, quam vt Deus ex virgine nasceretur? Amplius nobis profuit culpa, quam nocuit: in quo redemptio quidem nostra diuinū munus inuenit. Sed ipse quoque vnigenitus filius tuus venturus in terras suscipere quod amissum est, puriorē carnis suae generationē reperire nō potuit, quā vt habitatione caelestis aulae virginis dedicaret, in qua esset & immaculatae castitatis sacerdos, & Dei templū. Quid autē illud attexam, quod diuino tuo munere cum sanctis Moyse & Aaron virgo pedes per fluctus duxit Hebraeorū exercitū? Relinquo vetera, priuata non quero, satis est ista nobilitas familiae virginali. Te queso vt tuearis hanc famulā tuam, quae tibi seruire, tibi animam suam, tibi integritatis suae studiū dicere praesumpsit. Quam sacerdotali munere offero, affectu patrio commendo, vt propitius & praesul conferas ei gratiam, quo caelestium thalamorum immorantem adytis sponsum excutiat, mereatur videre, introducatur in cubiculū Dei sui regis, mereatur audire dicentem sibi: Ades huc a Libano sponsa, ades huc a Libano, transibis & pertransibis a principio fidei, vt transeat seculum, ad illa aeterna pertranseat. Intende igitur pater in tuum munus, eui sanctificando nullius consiliū requisisti: sed ipse sine vlllo petitore atque arbitro tantam contulisti gratiam, quantam ante oracula diuina credere nemo potuisset, vt in suo vtero Deum virgo portaret. Cuius prerogatiua muneris prouocata crebescunt studia virginitatis, & sacre integritatis exempla. Quibus haec quoque famula tua ad huiusmodi virtutis gratiā lacessita, tuis assistit altaribus, non rutilanti caesarie flauum deferens crinem, flammeo nuptiali dicatum: sed illum crinem quo euāgelica illa mulier sancta Maria pedes Christi sedula pietate deterfit, & domum totam effuso impleuit unguento, sacro offerens velamine consecradum. Adest puella quam non nuptiarum festa, non praemia, non onerati pondus vteri, voti uo nupturis dolore sollicitet: sed quae immaculatos sibi fidei partus & pietatis exposcat, vt in vtero accipiat de Spiritu Sancto, & spiritum salutis Deo foeta parturiat. Sed vt ista procedere possit meritorum gratia, tu Deus pater omnipotens suffragia commendationis adiunge. Nō enim solitaria dos pudoris est. Succingat sacrae virginis crinem modestia, sobrietas, continentia, virtutū vt accincta comitatu, purpureo domini sanguinis redimita velamine, mortificatione Domini Iesu in sua carne circumferat. Haec sunt enim meliora velamina, quae sunt indumenta virtutum, quibus culpa obtegatur, innocentia reuelatur. His igitur famulam tuam indue vestimentis, quae in omni tempore munda sint. Mundum enim manet, quicquid nulla interueniens culpa fuscauerit, vt ei iure dicatur: Quoniam placuerit Deo facta tua. In omni tempore sint vestimenta sua candida, & oleum in capite non desit, quo faces suas mysticas possit accendere: vt cum venerit sponsus, inter illas sapientes virgines caelesti thalamo digna numeretur, quae deuotionis ac fidei suę grauitatisque lumine munus sacrae professionis illuminet. Tuere igitur ancillam tuā pater charitatis & glorię, vt quasi in horto clau-

Exod. 15.

Cantic. 4.

Luc. 7. Ioh. 12.

2. Cor. 4.

Eccles. 9. Mach. 25.

Cantic. 3.

Cantic. 8.

so & fonte signato teneat claustra pudicitiae, signacula veritatis. Agrū suū colere nouerit, quem colebat sanctus Iacob, & sexagesimos & cetesimos quoque fructus capefferet in huius virtutibus & fortitudinibus agri. Suscites in ea gratiā, & resuscites charitatē. Inueniat quem dilexit, teneat eum, nec dimittat eum donec bona illa vulnera charitatis excipiat, quae oculis praesentantur. Semper parata, noctibus & diebus toto spiritu mentis inuigilet, ne vnquam verbum eam inueniat dormientem. Et quoniā vult se dilectus tuus saepius quari, vt exploret affectū recurrentem, sequatur, exeat fides, & anima eius in verbo tuo peregrinetur corpore, vt assistat Deo: vigilet cor eius, caro dormiat, ne malē incipiat vigilare peccatis. Tu domine adiuuge alios sacrae virginitatis ornatus. Adiuuge sedulos pios cultus: vt nouerit possidere vas suum, nouerit humiliari, dilectionem teneat, veritatis murum, pudoris septum: non pineae velamen eius, non vincant cupressi: pudicitia eius non turtures, simplicitatem eius non vincant colubae. Sit in corde simplicitas, in verbis modus, erga omnes pudor, pictas erga propinquos, circa egenos & inopes misericordia, quod bonum est teneat, ab omni specie abstineat mala: veniat super eam benedictio morituri, & os viduae benedicat eam. Pone vt signaculum verbum tuum in corde eius, in brachio eius, vt in omnibus sensibus & operibus eius Christi

stus eluceat. Christū intendat, Christum loquatur. Aqua multa non possit eius excludere charitatem, nec persecutio, nec gladius, nec periculum: sed confirmata in omni verbo & opere bono, gloriam tuam induat, & in tua gratia conuerfetur in hoc mundo. Sanctifices eam in veritate, in virtute confirmes, in charitate connectas, atque ad illam caelestē gloriā pudicitiae & integritatis coronam illibatā immaculatamque diuino tuo fauore perducas: vt illic agni tui sequatur vestigia, in meridiano pascat, in meridiano maneat, nec in greges sodaliū incidat, sed agnis tuis admixta sine offensione referetur comes virginum, pedissequa Mariarum. Egredere itaque tu domine Iesu in die sponsalium tuorum, suscipe iam dudum deuotam tibi spiritu, nunc etiam professione, imple agnitione voluntatis tuae, assume ab initio in salutem in sanctificatione spiritus & fide veritatis, vt dicat famula tua: Tenuisti manum dexteram meā, & in voluntate tua deduxisti me, & in gloria assumpsisti me. Aperi manum tuam, & imple animā eius benedictione: vt saluam facias sperantem in te: & fiat vas in honorem sanctificationum, vile Domino, ad omne opus bonum probatum: per illam aeternalem crucem, per illam venerabilem gloriam trinitatis. Cui est honor, gloria, perpetuitas, patri Deo & filio & spiritu sancto, a seculis nunc & semper, per omnia secula seculorum, Amen.

Ibidem.

Rem. 8.

Apo. 14.

Psalm. 72.

Ibid. 144.

Roman. 9.

FINIS.

Capita libri Ad virginem Deuotam.

- Qua ratione virgo deuota nullum tractatum habere debeat cum secularibus hominibus, nec aliquid apud illos querere. Cap. I.
- De repulsione excusationis quam virgo praetendere posset, aliisque pulchris admonitionibus, vt secularium hominum conuersationem deuiter. Cap. II.
- Quomodo virgo intrare debeat in cubiculū, & clauso ostio patrem orare, vt det ei mentem bonam & intellectum, vt sciat quos sequi, & quos vitare debeat, cum pulchra instructione de cauendis & agendis. Cap. III.

DIVI AMBROSII EPISCOPI
MEDIOLANENSIS LIBER AD VIRGINEM DEVOTAM.

Qua ratione virgo deuota nullum tractatum habere debeat cum secularibus hominibus, nec aliquid apud illos querere.
CAP. I.

Psalm. 44.

Vdi filia & vide & inclina aurem tuā, & obliuiscere populū tuū, & domū patris tui: quoniā concupiuit rex speciem tuā: quoniā ipse est dominus Deus tuus, & adorabunt eū. Ipsi te deuouisti esse sponsam, deuota Deo diceris. Quid tibi cum hominibus secularibus, aut quem tractatum habes cum illis? Quid vis scire cum

ipfis perditionem quam ipsi sequuntur? Si castitatem quaeris, hanc illi non habent. Si fidem quaeris, quis est fidelis in illis, quem tu comitaberis? Si autem Christum quaeris, non manet in illis. Nescio quid quaeras, quales amicitias vel quales fabulas habes cum illis. Deuouisti animam tuam ad destruenda omnia quae sunt huius seculi. Quomodo autem quaeris seculum cui renunciauisti? Reuerti vis ad vomitum tuum sicut canis, aut velut sus lota iterum in volutationem, sicut scriptū est, dicente Apostolo: Si quae destruxi iterum reaedificabo, praeparuicatio-

Calat. 2.

1. Ioan. 2.

Iacob. 4.

1. Ioan. 2.

Psal. 50.

Philip. 3.

Colos. 3.

Psal. 58.

Matth. 7.

Philip. 3.

rem legis me constituo. Iterum ipse repetit, dicens: Quicquid in seculo est, concupiscentia carnis est, & concupiscentia oculorum, quod non est de Deo, sed de hoc mundo est. Item alibi dicit: Si quis uoluerit amicus esse huius mundi, inimicus Dei constituitur. Quid dicis deuota Deo? Quid vis hominibus placere? Quid desideras, uel quid quaeris? Si Deum quaeris, tecum est. Si autem hominem quaeris, non hoc deuouisti. Quid sunt homines? Homines huius seculi. Et seculum transit, & concupiscentia eius. Qui autem fecerit quae scripta sunt, manet in aeternum. Quid desideras, nescio. Si aurum, argentum, si vitam, si uestem splendidam, hoc tibi non placuit cum Deo: hoc Deus non admiratur, sed cor contritum & humiliatum. Quid quaeris homines seculi, quos sanctus apostolus iudicat Paulus, dicens: Quorum Deus uenter est, & gloria in pudendis ipsorum, qui terrena sapiunt: nostra autem conuersatio in caelis est? Si ergo conuersationem in caelis habemus, quae sursum sunt, quaerere debemus, ubi Christus est, non quae sunt super terram. Rogo soror, qui sunt isti homines huius seculi? Fratres tuos spirituales homines non sequeris, & sequeris carnales: qui si non saturantur, murmurabunt. Misisti margaritas tuas ante porcos, qui conculcent eas pedibus suis, & conuersi elidant te. Non audisti: Vitae canes, vitate malos operarios. Qui sunt isti? Homines huius seculi, qui non sequuntur uestigia Christi. Rogo te quid tibi demonstrant? Dic mihi, castitatem quam non habent? Quid fidem quam non inueniunt? Doctrinam quam non sequuntur, nisi diabolicam sapientiam huius seculi? Ieiunium quod odiant? Abstinenciam quam iudicant? Humilitatem quam opprimunt? Sobrietatem quam negligunt? Syncceram mentem quam non habent, nisi duplicem? Verecundiam quam proiciunt a se? Nescio autem quid vis studere cum ipsis.

De repulsione excusationis, quam uirgo pretendere possit, aliisque pulchris admonitionibus, ut secularium hominum conuersationem deuoret. CAP. II.

1. Ioan. 4.

Sed quid dicis? Ego autem conuerto eos ad me. Si autem ad te conuersi fuerint, non tibi expedit. Quid quaerit lupus cum agno? uel quid quaerit canis nisi panem? Quare autem rugit leo nisi pro praeda? Tu te ipsam castam custodi, si potes: quid vis docere, quod tu ipsa non facis? Sicut dicit Apostolus: Nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus si ex Deo sunt. Si autem ab ipsis doctrinam accipias, docebunt te quod faciunt, uel quod sequuntur, concupiscentiam, fornicationem, libidinem, auaritiam, fraudem, immundiciam, impudicitiam, luxuriam ebrietatem, improbitatem, turpiloquium, stultitiam, maleficia, homicidia, iram, rixam, & omnem malitiam. Quid dicis misera, uel quid excusas? Deuouisti animam tuam, ut ab ipsis hominibus recederes, nunc autem quid quaeris? Rogo non confundaris, quando de te illi sibi fabulas faciunt, dicentes: Ecce deuota Deo, quae nos sequitur. Dereliquit enim uiam suam, & per terminos agri sui errauit, uiam habitationis suae non inuenit. Venite, praecipiamus eam, & ducemus in uiam nostram. Cecidisti misera in

via lata & spaciofa, quae ducit ad mortem. Videtur tibi esse bona, quae mala est: sequeris eos amans, & nescis quoniam recta in foueam cadis, memor non es arctam & angustam esse uiam quae ducit ad uitam? Laboriosa tibi uidetur esse quae bona est. Oblita es dictum fuisse: Quia per multas tribulationes nos oportet in regnum caelorum introire? Nunc autem uoluntati tuae vis studere: Non legisti Salomonem dicentem, Bonis bona creata sunt ab initio: similiter impiis & peccatoribus bona & mala. Item ipse dicit: Initium uitae hominis spiritualiter arguetur. Spiritus omnia iudicat, ipse autem a nemine iudicatur. Vbi es Deo deuota? Spiritus quidem de aliis iudicans tu ipsa iudicaris. Quid quaeris cum illis? Quae pars fidei cum infidele? Vel quae pars sancti hominis ad canem? Virgo potes esse corpore, sed non mente corrupta. Oculi autem tui obcaecati sunt nimio ardore libidinis, in quibus trabes subiacet. Aures tuae plenas sunt omni spurcicia uirili. Pedes uero tui veloces sunt, & non sunt pigri ad ianuam foris. Vbi sanctitas, ubi uerecundia, ubi sobrietas, ubi grauitas, ubi castitas, ubi modestia, ubi fides, ubi continentia, ubi pura mens? Vbi sunt illa omnia pro quibus fidem tuam opposueras quam perdidisti? Melius enim fuerat te non uouisse & facere, quam uouere, & non facere. Non potes duobus dominis seruire, aut Deo, aut mammonae, sicut scriptum est: Cum peruerso, subuerteris. Non potest committi pannum uetus cum nouo. Tollit enim fortitudinem eius & peior scissura fit. Volatilia ad sibi similia conueniunt, & ueritas ad eos qui operantur eam reuertetur. Absit ut tu mihi soror esse dicaris, quae cum talibus conuersaris. Aut facite arborem bonam, & fructus eius bonos: aut facite arborem malam, & fructus eius malos. Vnaquaeque arbor ex fructu suo cognoscitur. Quicumque autem qualis fueris, cum tali se iungit. Columba dimissa de manu hominis, statim reuersa est ad eum in arcem. Nam coruus dimissus, carnem secutus est: quem tu quoque uis sequi, ut non reuerteris ad ianuam Christi. Est tibi conuersatio cum bestiis agri, & cum uolatilibus caeli, sicut & coruus non memoraris Dominum qui te de diluuiio liberauit, non quaeris cubile tuum umbrosum & bonum, ubi requiem temporalem habuisti. Non tibi ante oculos est tempestas, atque oblita es charitatem Christi, & tenes charitatem hominum huius seculi, qui non habent charitatem in se nisi diabolicam. Illi autem aliam carnem sequuntur, & non desinunt quoad usque moriuntur. Recede misera de illis hominibus, ne carnes tuas electas comedant, & talos tuos euerant, & relinqueris nuda & spoliata sicut in cucurario. Modo autem quid facies, quia nuda es & spoliata? Ibis ad uicinos tuos quos ante oderas, petens ab ipsis operimentum pudoris? Illi autem dare nolunt dicentes: Vbi est uestimentum tuum splendidum, quod ante portare solebas? Quid dicis, & quid respondes eis, quam frigus obligauit? Gratulantur autem in malis tuis quae tibi uenerunt. Tunc te planges dicendo: Heu mihi miserae, cui talia uenerunt. Quid mihi profuit illa captiuitas quae me captauit miseram & infelicem? Quod ibo a spiritu tuo, & a facie tua quod fugiam? Si ascendero in caelum, tu illic es: si descende-

Matth. 7. Eccl. 14. Eccl. 33. 1. Corin. 2. 2. Cor. 6. Matth. 6. Psal. 17. Matth. 9. Eccl. 27. Matth. 7. Gen. 8.

1. Ioh. 2.

Psal. 68.

Matth. 16.

Luc. 15.

1. Cor. 11.

Matth. 6.

si descendero ad infernum, ades. Si sumptero penas a meas ante lucem, & habitauero in extremo maris, etenim illuc manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua. Tunc dices: uadam & reuertar ad uirum meum primum, quia melius mihi erat tunc magis quam modo, qui mihi dabat uerba mea, & oleum meum in tempore suo. Modo autem quid facio? Tunc reuerteris in domum tuam cum fletu, unde exieras gaudens. Sedebis in angulo domus tuae lugens, & contristata plorans die ac nocte, quaerens qui simul tecum contristeretur, & non erit: & confortantes te, & non inuenies. Et dabunt tibi elemosynam quos ante oderas, & mouebunt capita sua super te dicentes: Ecce quae erat deuota Deo, modo facta est ut stercorea terra, & sicut ciuitas quae expugnatur. Vbi est castitas illius? Vbi sunt omnia illa quae eam sequebantur? Dereliquerunt enim illam quia castitas erat dux eorum, perdidit castitatem, & fugerunt omnia illa. Modo autem quid facies misera? Vbi sunt illi quos insequebaris? Redimant te si possunt. Quam potes dare commutationem pro anima tua quam fraudasti per inobedientiam tuam, ut non audires fratres tuos, uel sorores quae tibi demonstrabant, ne te iungeres cum hominibus secularibus? Nunc autem quid faciemus tibi, uel quid dicemus, quos audire noluisti? nisi ut nos ipsos plagamus super te dicentes: Parce domine, parce. Qui forte fletum nostrum, & gemitum exaudire dignetur, ut det tibi animum conuertendi ad ipsum denuo, ut rememores peccata tua dicendo: Quantis panibus mercenarij patris mei abundant, ego autem fame pereor? Surgam itaque, & uadam ad patrem meum, & dicam illi: Pater peccaui in caelum, & coram te, iam non sum digna uocari filia tua, suscipe me sicut uenam ex ancillis tuis, ut uiuam. Quid si forte pro te occiderit uitulum illum saginatum? Zelans enim te, zelor: desponsaui enim te uni uiro uirginem castam exhibere Christo. Timeo enim ne sicut serpens Euam seduxit astutia sua, sic tui sensus corrumpatur, & excidant a charitate quae est in Christo Iesu.

Quemadmodum uirgo intrare debeat in cubiculum, & clauso ostio patrem orare ut det ei mentem bonam, & intellectum, ut sciat quos sequi, & quos vitare debeat, cum pulchra instructione de cauendis & agendis. CAP. III.

Vide ergo & caue de istis hominibus, ut mihi soror, & domina nomineris. Intra in cubiculum, clauso ostio ora patrem tuum ut det tibi mentem bonam & intellectum, ut scias quos debeas sequi, & quos vitare: quia multi sunt qui fingunt se esse quod

non sunt, sed mentiuntur: & nescis quoniam de anima tua agitur, ne ducant te capiuam sicut bouem qui ad occisionem ducitur, aut uelut canem, ut aligetur. Ne festines sicut auis in laqueum. Audi me, remoue pedem tuum de illis, sede sedula in domo tua, operare manibus tuis quod bonum est, ut habeas unde communiare possis necessitate sustinentibus. Ora siue intermissione, ne facilis videaris in plateis. Certa bonum certam, curre uelocius ut comprehendas in quo comprehensa es a Christo. Audiant te homines, & laetentur de bono animo, & de mente qua uinis. Da elemosynam, & ecce omnia munda erunt tibi. Non te pigeat uisitare infirmos. Ex his enim in dilectione firmaberis. Non iurabis omnino, neque per uerum, neque per mendacium, sed sit sermo tuus: est est, non non. Quod autem amplius est, a malo est. Irascere, & non licet peccare. Ad excusandas excusationes in peccatis, cum hominibus operantibus iniquitatem. Humilia te filia ante dominum, quoniam Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Accede ad dominum ut illuminet te, & non erubescas in conspectu illius. Recede de uoluptate seculi, & indue te constantia uirtutis. Depone uestimenta huius seculi, & indue te tunica perpetuitatis: Derelinque cibos istius seculi, & accipe tibi sancta sanctorum. Memorare Sidrach, Misach, Abdenago, & Daniel recusasse carnes, & uinum gentilium, & accepisse sibi olera & legumina. Memento Machabaeam propter carnes porcinas passam fuisse, & filios ipsius affatos uel frixos in oleo. Ambula filia in habitu sancto cum uerecundia, & sobrietate, & grauitate, depone mendacium, loquere ueritatem cum proximo tuo. Ora filia sine intermissione, ieiuna frequenter, & da elemosynam, quoniam elemosyna a morte liberat, & non patitur ire in tenebras. Munus bonum est elemosyna, quae purgat omnem sordem & squalorem. Beata eris, si haec omnia cum legeris, facias. Zelare quod bonum est, ut quod malum est obliuiscaris. Benedicat te pater, & filius, & Spiritus sanctus, benedictione qua patres nostros benedicere dignatus est Abraham, Isaac & Iacob. Ora pro me filia, quia & ego sollicitus sum de te, sicut scriptum est: Orate pro inuicem. Item frater fratrem adiuuans exaltabitur. Exaltet te dominus in sanctitatem & dilectionem, sicut scriptum est: Qui diligit fratrem suum legem impleuit. Impleat Dominus omnes petitiones tuas. Praestet hoc tibi Deus pater per Iesum Christum filium suum Dominum, & Deum, regem, iudicem, saluatorem, redemptoremque nostrum, qui est benedictus cum Spiritu sancto per omnia secula seculorum. Amen.

FINIS.

Capita libri Ad uirginem lapsam.

Quod pro corruptione Deo dicata uirginis omnes boni conlugere debeant. Increpatio eiusdem corruptae, quod corruptorem admiserit. Quod lapsa corruptae conscientia, neque caelum, neque terram tunc contueri audeat. Qualem excusationem corruptae afferre soleant.

Cap. I.
Cap. II.
Cap. III.
Cap. IIII.

1. Thes. 5. 1. Tim. 6. Luc. 11. Iacobi 5. Psal. 4. Psal. 140. 1. Per. 5. Dan. 1. 2. Mac. 7. Eph. 4. Tobia 4. Iacobi 5. Prover. 13. Rom. 13. Psal. 119.

Quae solita sint observari in revelatione sacrae virginis.
Quibus se defendere debeat refugiis, virgo de stupro sollicitata.
Quam diligentiam superior facere teneatur circa virgines consecratas.
Remedium adhibendum corruptae virginis.
Corruptoris obiurgatio.
Ad virginem lapsam exhortatio.

Cap. V.
 Cap. VI.
 Cap. VII.
 Cap. VIII.
 Cap. IX.
 Cap. X.

DI VI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS LIBER AD VIR- GINEM LAPSAM.

*Quod pro corruptione Deo dicatae virginis omnes boni con-
 lugere debent.*

CAP. I.

Vidite me nunc qui prope estis, & qui longe, qui timetis Deum, & ecclesiae eius gaudium congaudetis, & tristitiae conlugeris, sicut scriptum est: Gaudete cum gaudentibus, & flete cum flentibus. Vos inquam appello qui charitatem Christi verissimam tenetis, & super iniquitate non gaudetis, sed potius ingemiscitis. Aduertite verba oris mei, & an ex iusto dolore procedant iudicate, & detecti sceleris qualitatem mecum pariter perhorrete. Virgo nobilis, dicata Christo, sapiens, erudita, ruit in foueam turpitudinis, concepit dolorem, & peperit iniquitatem. Se perdidit, & ecclesiam maculauit. Hinc omnis anima Christiana graue vulnus excepit, quia sanctum datum est canibus, & margaritae missae sunt ante porcos. A rabidis enim hominibus nomen sceleratum est sanctitatis, & ab immundis, & luteis preciosum conculcatum est propositum castitatis. Hinc aeternus animo meo, hinc insanus dolor, quia vitium malum bona plurima secum trahit, & vna nubecula peccatricis penae totam lucem obscurauit ecclesiae. Assumam ergo vocem propheticae, & flebiliter dicam: Audite me omnes populi, & videte dolorem meum: virginis meae, & iuuenes mei abierunt in captiuitatem. Verum haec est captiuitas, ubi animae a peccato captivae ducuntur ad mortem, & a diabolica dominatione possidentur.

Increpatio eiusdem corruptae, quod corruptorem admiserit.

CAP. II.

Ad te ergo nunc sermo sit, quae caput horum, & causa malorum es, quae multipliciter misera cum gloria virginitatis nomen etiam perdidisti. Nefas est enim Sulannam vocari non castam, non licet nominari quod non es. Unde incipiam? quod primum, quod vltimum dicam? Bona commemorem quae perdidisti, an mala descam quae inuenisti? Eras virgo in paradiso Dei, vti que inter flores ecclesiae. Eras sponsa Christi, eras templum Dei, eras habitaculum Spiritus sancti. Et cum dico totiens, eras, necesse est vt totiens ingemiscas, quia non es quod fuisti. Incedebas in ecclesia tanquam columba illa

de qua scriptum est: Pennae columbae de argentatae, & posteriora dorsi eius in pallore auri. Splendebas vt argentum, fulgebas vt aurum, quando cum synccera conscientia procedebas. Eras tanquam stella in manu Domini, nullum ventum, nullius belli nebulas pertimescebas. Quae ista subitanea conuersio? Quae ista repentina mutatio? De Dei virgine facta es corruptio Satanae, de sponsa Christi, scortum execrabile, de templo Dei, fanum munditiae, de habitaculo Spiritus sancti, turgium diaboli. Quae incedebas cum fiducia vt columba, nunc lates in tenebris sicut stellio. Quae fulgebas vt aurum propter virginitatis honorem, nunc vilior facta es luto platearum, vt etiam indignorum pedibus conculceris. Quae fueras stella radians in manu Domini, veluti de alto ruens caelo, lumen tuum extinctum est, & conuersa es in carbonem.

Quod lapsa corruptae conscientia, neque caelum, neque terram tunc contueri audeat.

CAP. III.

Vae tibi misera, & iterum vae quae tanta bona propter parui temporis luxuriam perdidisti. Quae tibi spem apud Christum Dominum reliquisti, cuius membra tollens fecisti membra meretricis? Quis te Spiritus sanctus visitabit, cum cum repudiasti, qui se quoque a cogitationibus sordidis longe faciat? Sed veniamus ad humana, vt illa diuina noscantur. Aspice quis sanctorum, aut quae sanctorum tibi approximare non horreat, aperi oculos tuos si potes, erige frontem, si audes aliquem sanctorum fideiualiter intueri? Nonne tuam faciem conscientiae commissum tanquam plumbum inclinat & premit? Nonne tenebrae ante oculos tuos, & dura caligo versatur? Nonne timor & tremor animam tuam, & membra cassant? Si ergo homines in carne constitutos, & alicuius forsitan delicti obnoxios non potes intueri, tam graui confusione sepulta: quid facies coram castis Apostolis? Quid facies coram Helia, Daniele, & tantorum exercitu prophetarum? Quid facies coram Ioanne? Quid facies coram Maria, Tecla, & Agne, & immaculato thoro puritatis? Quid denique coram angelis sanctis? Nonne splendore & claritate immaculatarum quasi fulminibus percussa combureris?

Qualem

Qualem excusationem corruptae afferre soleant.
 CAP. IIII.

Sed dictura es forsitan: Non potui sustinere, quia carnem fragilem circumferebam. Respondet tibi beata Tecla cum suis innumerabilibus sociis: Et nos eadem carne amictae fuimus, non tamen plenum propositum castitatis nostrae aut fragilitas carnis potuit mutilare, aut sauitia tyrannorum per varia tormenta potuit deiicere. Reuera non potest caro corrumpi, nisi mens fuerit ante corrupta. Remanebit ergo in crimine anima quae carnem praecedat in voluptate. Sed dicis: Noli hoc malum, sed violentiam passa sum. Respondet tibi fortissima illa Sulanna cuius tu nomen fallaciter hauias: Ego etenim inter duos presbyteros posita, inter duos vti que iudices populi, inter sylvas paradisi sola constituta vinci non potui, quia nec volui. Tu ab vno ineptissimo adolescente, & in media ciuitate, quomodo vim potuisti perferre, nisi quia vltro voluisti violari? Quis denique tuas voces audiuit? Quis oblectationes sensit? Vt autem haec omittam, certe post illatam violentiam prodere scelus si non aliis vel parentibus, vel tuis sororibus debuisti. Effet enim excusatio infelicitatis, effet conscientiae plena purgatio, si hostem pudicitiae tuae deduxisses in publicum. Sed erubuisti forsitan, ne te violatam multi cognoscerent. Et quid timuisti vbi non erat timor, nisi vt tacendo crimen cum adulterio sapius sociaretis? Esto autem, pudor prohibuit confiteri. Quid de secunda commixtione dicis? Quid de tertia? Quid de frequenti commercio coeditatis? Cesset, cesset iam violentia figmentum, cesset ruboris augmentum, vbi toties membra illa dicata Christo, scelesto mocho suis visceribus polluenta praebuisti. Horret, horret animus, mens tabescit, cum ad adytum sceleris peruenitur. Nam & medicus quantum fortis sit animo, tamen cum altius secat vulnus, puto ex parte aliqua sustinebit horrorem. Heu perdita, iam ne intelligis omnes vias excusationis omnimodis clausas? Iam ne sentis quantum tibi mali, & in carne, & in anima nefaria libido contulerit? Non istam confusionem de te tuus expectauerat pater, qui te sibi singularem gloriam computabat. Non hunc luctum, & has lachrymas ex te sibi nasci tua crediderat mater, quae partus sui gemitum per tuam virginitatem consolabatur. Non fratres tui, non sorores hoc ex te dedecus expectabant, quos omnes quasi vno gladio tui sceleris grauius sauciasti. Si fuisses communi sorte defuncta, fleissent te modicum propter desiderium parentes, sed exultassent granditer quia immaculatam praemiserant virginem, hostiam viuam, Domino propitiatricem suorum videlicet delictorum. At nunc plangunt mortuam, & non mortuam, lugent viuam, & non viuam. Mortuam vti que gloria virginitatis, viuam dedecore turpitudinis. Ingratus est pater suis visceribus ex quibus nata es, maledicti suo vtero mater ex quo in hanc lucem infeliciter processisti. Nec tamen modum suo dolori reperiunt, nisi hoc solum plane videntur habere solatium, quia te nec pater compulit, nec mater coegit, vt virginitatem profitereris, quam vltro & propria voluntate professas es. Nam scio cum multas difficultates tibi tuus genitor

S. Ambr. tom. 5.

proponeret, cum arduum esse iter seruandae virginitatis ingereret, te non solum pertinaciter perstitisse, sed etiam reuelationes tibi datas dixisti terribiles. In quantum tibi ergo sperabant mercedem ex eo quod non tuo proposito restiterunt, intantum tibi intellige misera pondus iudicij crescere, quia non seruaisti quod vltro promissisti. Quibus te venenis infecit ille qui Euam decipit, vt tanta te caecitate percuteret, tantam animae tuae faceret obliuionem?

Quae solita sint observari in revelatione sacrae virginis.
 CAP. V.

Non es memorata diei sanctae dominicae resurrectionis, in quo diuino altari te obtulisti velandam? In tanto itaque solenni conuentu Ecclesiae Dei, inter lumina illa splendida, inter candidatos regni caelestis quasi regina regi nuptura processeras. Non es memorata qualis allocutio facta est illa die ad te: Aspice filia & intueri, & obliuiscere populum tuum, & domum patris tui, & concupiscet rex decorem tuum, quia ipse est Dominus Deus tuus? Reminiscere ergo quantus ad sponsum tuum, & Domini nuptias conuenerit populus. Seruare te oportuit fidem quam sub tantis testibus pollicita es, semper cogitare cui virginitatem sponderis. Facilius te oportuit sanguinem cum spiritu fundere, quam perdere castitatem tuam. His tunc in illo die consecrationis tuae dictis, & multis supra castitatem tuam praeconiis, facer velamine tecta es, vbi omnis populus dotem tuam subscribens, non atramento, sed spiritu, pariter clamauit, amen. Vincor lachrymis cum haec recorder, compungor stimulis cum haec exempla considero. Nam si inter decem testes confectis sponsalibus, nuptiis consummatis, quaeuis viro foemina coniuncta mortali, non sine magno periculo perpetrat adulterium: quid putes fore si inter innumerabiles testes Ecclesiae, coram angelis, exercitibus caeli, facta copula spiritalis per adulterium soluitur? Nescio an possit ei digna mors an poena cogitari. Dicit aliquis: Melius est ergo nubere quam vri. Hoc dictum ad non pollicitam pertinet, ad nondum velatam. Caeterum quae se spondit Christo, & sanctum velamen accepit, iam nupsit, iam immortalis iuncta est viro. Et iam si voluerit nubere, communi lege coniugij adulterium perpetrat, ancilla mortis efficitur. Si hoc ita est, quid de illa dicendum est quae occulta & furtiua turpitudine costupratur, & fingit se esse quod non est? Habitu virgo, facto non virgo. Bis adultera, & in actu, & in aspectu.

Quibus se defendere debeat refugiis virgo de stupro sollicitata.

CAP. VI.

Sed ad te iterum redeo, quae obliuionem tantorum passa bonorum, receptaculum tantorum malorum facta es. Quomodo tibi in actu illo ignominioso non veniebat in mentem habitus virginitatis, processus in Ecclesiam inter virgineos choros? Quomodo oculos tuos non perscringebat lux vigiliarum? Aures tuas

DD

1. Cor. 6.

2. Phe. 5.

1. Cor. 7.

Matth. 10.

non penetrabat hymnorum spiritualium cantus? Mē-
tem tuam non ventilabat lectioſum cœleſtium vir-
tus? hinc vel maximè clamante Apoſtolo: Fugite
fornicationem, quia omne peccatum quodcunque
fecerit homo, extra corpus eſt: qui autem fornicat-
ur, in corpus ſuum peccat. Et cum dicit, In corpus
ſuum, tamen in Chriſtum cum peccare demonſtrat.
Nam ſubiungit: Non eſtis veſtri. Empti enim eſtis
precio magno, glorificate, & portate Deum in cor-
pore veſtro. Et iterum dicit: Fornicatio autem & om-
nis immundicia nec nominetur inter vos, ſicut de-
cet ſanctos. Et ſepoſita omni adulatione ſententiam
figit Apoſtolo: Hoc, inquit, ſcitate intelligentes,
quia omnis fornicator, aut immundus, aut auarus
non erit hæres in regno Dei. Hæc tanta & tam terri-
bilia non tibi veniebant in mentem, cum ad illud o-
pus nefarium tua membra peterentur? Sed mortife-
ra te obliuio tanquam in gurgitem altiſſimum de-
mergebat, & quaſi captiuam execrabilis libido du-
cebat. Nonne vel illum locum tabulis ſeparatum in
quo in Eccleſia ſtabas, recordari debuisti? Diuiſa
eſt mulier & virgo: quæ non eſt nupta, cogitat quæ
Domini ſunt, quomodo ſit ſancta corpore & ſpiritu.
Tu autem in contrarium vertens dictum, ita cogi-
tans, ita agens, vt nec corpore eſſes ſancta nec ſpiri-
tu: corpore quidem fornicando, ſpiritu autem vir-
ginitatem mentiſſendo, Proh nefas, ſolet fama ſubſe-
qui factum: tua autem ad malum fama præuenit.
Nam cum ante triennium rumor quidam & ſuſurra-
tio de te fuiſſet, tu ſinceritatem prætendebas, vindi-
ctam de maledicis in Eccleſia poſtulabas publicè.
Quos æſtus ego ſuſtinui? Quos pater tuus pro tua ſu-
ſtinuit opinione labores, requirentes ſingulos, ſin-
gulos adſtringentes vt ad authorem infamię venire-
mus. Graue enim erat nobis, & intolerabile de Dei
virgine, vel turpe aliquid dici vel credi. Nec hoc ve-
rita eſt, nec ante oculos habuiſti, ne venires inimicis
tuis in gaudium, & eos haberes inſenſos qui pro tua
opinione laborabant. Multum audax, inultum tem-
eraria, vt te conſcientia tua non terreret, ſimulata
virginitate, putares te etiam Deum poſſe decipere.
Sed ille qui dixit: Nihil occultum quod non reue-
letur. Et vos, inquit, feciſtis in occulto, ego autem in
manifeſto vos faciam. Ille qui non mentitur, ſurtiuſ
ſcelus deduxit in publicum, & in conſpectu ſolis hu-
ius tenebrarum veſtrarum opera denudauit. O qui-
quid prætendit fermo, crudeliora occurrunt, & cu-
piens moderari non inuenit modum. Oblita eſt pro-
poſitum, oblita parentes, oblita eſt Eccleſiam, oblita
gloriam dignitatis tuę, oblita honorem virginitatis,
etiam oblita promiſſionem regni, oblita iudicium
terribile, amplexa eſt corruptionem, protuliſti fru-
ctum conſuſionis, ſinem verò mortem ſæuiſſimam,
& interitum ſempiternum.

*Quam diligentiam ſuperior facere teneatur circa virgines
conſecratas.*

CAP. VII.

ET certè non habes quod de noſtra negligentia
conqueraris. Quodcunque enim ad officium pa-
ſtoris pertinet, & tibi & omnibus non negatum eſt.
Dilectio ſpiritualis adhibita, commonitio ſancta non
deſiit. Oblita domum patris tui, vt ſcriptum eſt, ad
monaſterium virginale tranſiſti. Non dico tuta eſſe
debueras inter tot poſita ſi voluiſſes, ſed etiam tute-
lam aliis præſtare potuiſſes. Sed fruſtra hæc, & alia
prouiſa ſunt. Hymnum virginitatis expoſui, quo &
gloriam propoſiti, & obſeruantiam pariter decan-
tantes, Seminaui ſecus viam, ſeminaui in ſpinis, ſe-
minaui in petroſa. Aut enim ex corde tuo verba
mea volucres, id eſt, dæmones rapuerunt, aut malis
tuis cogitationibus ſuffocata ſunt, aut aruerunt ni-
mio æſtu libidinis. Heu me quia vbi putauit ædifica-
re aurum, argentum, lapides preciosos, inuētus ſum
ligna, fœnum, ſtipulam, arſuras materias laboraſſe.
Dicam & ego ſecundum prophetam: Heu me quia
factus ſum ſicut qui colligit ſtipulam in meſſe. Equi-
dem ſi tibi ſoli damnum feciſſes, erat quidem trifti-
tia, ſed forſitan tolerabilis. Nunc verò quantas ani-
mas tuo ſcelere ſauciaſti, quantas animas propter te
de propoſito ſuo pœnitere feciſti? Quanta labia et-
iam fidelium inquinata ſunt, viam Domini blaſ-
phemando? Aperuit in nos gentilitas os ſuum: ad-
uerſus ſanctam Eccleſiam ſynagoga Iudæorum per
tuum dedecus exultauit. Quod ſi is qui vnum ſcan-
dalizauerit, mola circumligatus iactari debet in ma-
re, quid de te pronuncias, per cuius ſcelus omnis a-
nima ſauciata eſt, & nomen Domini in gentibus
blaſphematum eſt? Nonne quotiens dicitur: O vir-
gines: toriens tibi cumulus iniquitatis augetur? Ia-
ces ecce vulnerata. Iaces ecce proſtrata.

Remedium adhibendum corrupte virgini.
CAP. VIII.

CVpio prodeſſe, ſed ſubuenire non poſſum, quia
totum caput in dolore, & totum cor in mœſti-
tia eſt, à pedibus vſque ad caput, ſicut ait Eſaias:
Non eſt mälagma imponere. Infirmas tua omne
humana medicina excluſit auxilium. Et licet tam
boni quam mali iuſta indignatione permoti, te om-
ni depopulatione dignam, omni tormentorum ge-
nere diſcrutiata iudicent morte mulctandam, aut
ignibus exurendam. Ego tamen qui ſcio grauiora
facinoroſis ſeruati tormenta, & ſine fine impias ani-
mas cruciatus manere non temporales vtique, ſed
æternos: aliis te volo cruciatibus affici, profuturis
vtique, non animam perdituris. Ego ſecundum di-
uinam ſententiam dabo conſilium. Solum enim &
vnicum tentandum eſt remedium, illud quod diui-
na vox per Ezechielem miſeris porrigit. Nolo, in-
quit, mortem peccatoris, ſed tantum vt conuertat-
ur & viuat. Et iterum: Poſt hæc, inquit, dixi:
Conuertere ad me, nunquid reſina non eſt in Ga-
laad, aut medicus non eſt tibi? Quare non aſcendit
ſanitas filia populi mei? Hæc vtique dicta pœniten-
tiam ſapiunt, hæ ſententię Dei vocant ad pœniten-
tiam peccatores. Pœnitudo enim neceſſaria eſt, ſi-
cut vulneratis ſunt neceſſaria medicamina. Sed quã-
ta putas, & qualis neceſſaria pœnitentia, quæ aut æ-
quet crimina, aut certè excedat? Vide ergo ſimplex
hoc

Pſalm. 44.

Lucæ 8.

1. Cor. 3.

Matth. 18.

Eſai. 1.

Ezech. 33.

Hier. 8.

Matth. 8.

Pſal. 118.

Zach. 1.

Iſai. 2.

2. Reg. 12.
Iona 3.

hoc peccatum adulterij eſt, an duplex ſit per illam
necem quæ facta dicitur in occulto: & ſecundum
conſcientiæ molem exhibenda eſt pœnitentiæ ma-
gnitudo. Pœnitentia ergo non verbis agenda eſt, ſed
& actu. Hæc autem ſic agit: Si tibi ante oculos po-
nas de quanta gloria rueris, & de quo libro vitæ no-
men tuum deletum ſit, & ſi te iam credas prope ipſas
poſitam tenebras exteriores, vbi erit fletus oculorū,
& ſtridor dentium ſine fine. Cum hæc certa fide ſi-
cut eſt animo conceperis, quia neceſſe eſt præuari-
catricem animam tartareis pœnis, & gehennæ igni-
bus tradi, nec aliud remedium conſtitutum eſſe poſt
baptiſmum quam pœnitentiæ ſolacium, quantamuis
afflictionem, quãtumuis laborem, & indecorem ſu-
bire, eſto contenta: dummodo ab æternalibus pœ-
nis libereris. Ergo hæc tu tecum cogitans, & mente
retractans, proprii facti tu ipſa iudex eſto crudelior.
In primis omnis cura vitæ huius interimēda tibi eſt,
& quaſi mortuum te exiſtimans, ſicut eſ, quomodo
poſſis reuiuſcere cogita. Deinde lugubris tibi acci-
pienda eſt veſtis, & mens ac membra ſingula digna
caſtigatione puniēda. Amputentur crines, qui per
vanam gloriam occaſionem luxurię præſtiterunt.
Deſtuant oculi lachrymas, qui maſculum ſimplici-
ter non aſpexerunt. Palleſcat facies, quæ quondam
viruit impudicè. Denique totum corpus in curiam a-
ceretur, cinere aſperſum, & opertum cilicio perhor-
reſcat: quia malè ſibi de pulchritudine placuit. Cor
verò ſit liqueſcens ſicut cera, ieiuniis, inquietans ſei-
pſum, & cogitationibus ventilās, quare ſit ab inimi-
co ſubuerſum. Sensus etiam crucietur, quia in mem-
bra corporis cum haberet dominationem, malo ceſ-
ſit imperio. Talis vita, talis actio pœnitentię ſi fuerit
perſeuerans audebit ſperare, & ſi non gloriam, certè
pœnæ vacationem. Dicit enim Deus: Conuertimini
ad me, & conuertar ad vos. Conuertimini ex toto
corde veſtro, in ieiunio, & fletu, in planctu: dirum-
pate corda veſtra, & non veſtimētum, quoniam pius
& miſericors ſum. Sic conuerſus magnus ille Dauid
iuſtificatus eſt. Sic Ninive peccatrix illa ciuitas incū-
bentem ſibi euasit interitum. Peccator ergo ſibi ipſi
non pepercit, à Deo illi parçitur. Et ſi futuras pœnas
gehennæ præcipuas, in hoc paruo vitæ ſpacio com-
penſauerit, ſeiſpſum ab æterno iudicio liberat. Gran-
di plagæ, alta & proluxa opus eſt medicina. Grande
ſcelus grandem habet neceſſariam ſatiſfactionem.
Nam non eſt dubium leuius eſſe crimen vbi pecca-
tum ſuum vltro homo conſitetur & pœnitet. At vbi
celans mala ſua inuitus detegitur, & nolens publica-
tur, illud grauius ſcelus eſt, quod tibi vtique prouen-
niſſe negare non poteris. Et ideò fortius eſt dolen-
dum, quia peccatum eſt fortius. Si mente cernerent
homines peccatores quale iudicium imminet mun-
do, ſensus humanus non diſpergeretur vanitate ſe-
culari, ſi non inſidelitate grauaretur. Quantumuis &
qualemuis cruciatum longior vita duceret, opta-
rent: dum modo illas pœnas æterni ignis non in-
currerent. Sed tu quæ iam ingreſſa eſt agonem pœ-
nitentię, inſiſte miſera fortiter, inhære tāquam nau-
fragus tabulæ, ſperans per ipſam te de profundo cri-
minum liberari. Inhære pœnitentię vſque ad extre-
mum vitæ, nec tibi præſumas ab humano die poſſe
veniam dari, quia decipit te qui hoc tibi polliceri

voluerit. Quæ enim propriè in Dominum pecca-
ſti, ab illo ſolo te conuenit in die iudicij expectare
remedium.

Corruptoris obiurgatio. CAP. IX.

DE te autem fili ſerpentis, miniſter diaboli, vio-
lator templi Dei, qui vno ſcelere duo crimina
perpetraſti, adulterium vtique & ſacrilegium. Sacri-
legium planè, vbi vas Chriſto oblatum, Domino
dedicatum, dementi temeritate polluiſti. Balthaſar
ille rex Perſarum, qui in vaſis Domini quæ de tem-
plo Hieroſolymis fuerant à patre eius ablata, bibere
cum ſuis amicis, & concubinis uſurpauit, ipſa nocte
angeli manu percuſſus, crudeli morte punitus eſt.
Quid de te arbitraris perditæ pariter, & perditæ, qui
vas rationale conſecratum Chriſto, ſanctificatum
Spiritu ſancto impiè temeraſti, polluiſti ſacrilegè, &
tui propoſiti immemor, & iudicij diuini contem-
ptor? Melius enim fuerat omnino te non eſſe na-
tum, quàm ſic natum, vt te ſibi gehenna proprium
filium vendicaret. Et licet ipſa conſcientia ſceleris te
agat per diuerſa præcipitem: (Fugit enim impius
nemine perſequentē ſe,) licet te diræ imagines pec-
cati dormientem quoque perterreant, non ſolum
vigilantem: tamen ne quid à paſtore etiam oui
morbidę vel moriturę medicaminis denegatum ſit,
do conſilium: Petas vltro carcerem pœnitentię,
obſtringas catenis viſcera, animam tuam gemitibus
ieiuniis que diſcrucies, ſanctorum petas auxilium,
iaceas ſub pedibus electorum, vt non per cor impœ-
nitens theſaurizes tibi iram in die iuſti iudicij Dei,
qui reddet ſingulis ſecundum opera ſua. Nec te in
corum numero conſtituas, quos luget Paulus: Qui
ante peccauerunt, & non egerunt pœnitentiam ſu-
per immunditia & fornicatione & libidine quæ
geſſerunt. Nec tibi de multitudine peccantium
ſimilium blandiaris & dicas: Non ſolus hoc ego
egi, multos habeo ſocios: ſed recogita, quia mul-
tudo ſociorum impunitatem non facit crimi-
num. Nam Sodoma & Gomorriha in totis quin-
que ciuitatibus innumerabiles vtique habitabant
populi, & omnes pariter qui libidinoſe corpora
ſua tractauerunt, igneis imbribus conflagrati ſunt:
ſolus autem Loth de illo inuitabili incendio eua-
ſit, quia ab illa turpitudine ſe alienum præſtere-
rat. Exclude ergo vel nunc infelix de corde tuo
blandimenta ſerpentis, & luctu, & fletu conti-
nuo, dum in corpore tuo immundo anima illa
tenebroſa verſatur, remedium tibi in die neceſſi-
tatis acquire, ſemper ante oculos tuos habens
Apoſtoli ſententiam: Quia omnes nos oportet
manifeſtari ante tribunal Chriſti, vt referat vnus-
quiſque propria corporis ſui ſecundum quæ geſſit,
ſiue bonum ſiue malum.

*Ad virginem lapſam exhortatio.**

CAP. X.

QVis conſoletur te virgo filia Sion, quia magna
facta eſt ſicut mare contritio tua. Eſt unde ſicut
aquam cor tuum ante faciè Domini: Extolle ad eſſi

DD ij

Dan. 5.

Matth. 26.

Proverb. 28.

Rom. 2.

2. Cor. 12.

Genes. 19.

2. Cor. 5.

* Nonnulla
exemplaria
ex hoc vlti-
mo capite li-
bellum facie-
bant.

Thren. 2.

manus pro remedio animæ tuæ, & peccatorum tuorum. Accipe igitur lamentum. Et primum quidem nullo die quinquagesimus Psalmus intermittatur, quia in negotio tali cantatus est. Et vsque versiculum istum: Cor contritum & humiliatum Deus non spernit, cum lachrymis gemituque percurrens: insuper etiam hanc lamentationem non sine compunctione cordis in conspectu Dei iudicis funde: Quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontem lachrymarum, ut desicam vulnera animæ meæ? Conuerſi sunt dies festi mei in luctum & cantica in lamentationem, recessit sonus hymnorum, & latitia psalmodum, & successit stridor dentium & fletus oculorum. Obmutui & humiliata sum, & filui à bonis, & dolor meus reuocatus est. Concaluit cor meum intra me, & in meditatione mea exardescet ignis. Timor & tremor venerunt super me, & contexerunt me tenebræ. Abyssus circumdedit me, postremum merſit caput meum in fissuras montium. Heu me, quia facta sum sicut Sodoma & combusta sum sicut Gomorrha, quis miserebitur cineres meos? Durius offendi quam Sodoma, quia illa legem nesciens deliquerat, ego autem accepta gratia peccaui in Dominum. Si homo peccat in hominem: erit qui interueniat: Ego quæ peccaui in Dominum, quem propitiorem inueniam? Concepi dolorem, & peperii iniquitatem. Lacum aperui & effodi eum, & incidi in foueam quam feci: Ideo conuersus est dolor meus in capite meo, & in vertice meo iniquitas mea descendit. Immunditia mea ante pedes meos, non fui memor nouissimorum meorum, & cecidi mirabiliter, nec est qui conſoletur me. O quam acerbus fructus luxuriæ, amarior felle, crudelior gladio. Quomodo facta sum in desolationem? Subito defeci, perij propter iniquitatem meam, velut è somno exurgens: ideo in ciuitate Domini vilificata est imago mea. Deletum est de libro vitæ nomen meum, facta sum sicut noctua in domicilio, sicut passer vnicus in ædificio, non est qui conſoletur me. Considero à dextris, & video, & non est qui agnoscat me. Periiit fuga à me, & non est qui requirat animam meam. Facta sum sicut vas perditum, quoniam audiui vituperationem omnium circa me habitantium. Vt diei illi in quo me infelix vterus genuit, & lux ista crudelis excepit. Oportuerat me potius non fuisse natam, quam sic in gentibus fabula fierem. Propter me confusio & improprium factum est omnibus famulis Domini, & eum digne colentibus. Lugete me montes & colles, lugete me fontes & flumina, quia fletus filia ego sum. Lugete me bestia siluarum, reptilia terræ, & volucres cœli, & omnis anima quæ vita frueris. Nam vos beatæ feræ & volucres, quibus nullus metus de inferis, neque post mortem reddenda est ratio: nos manet poena crudelis tartari, qui habentes sensum delinquimus, & ideo non est pax peccatoribus. Meum est peccatum, mea iniquitas. Non

sunt familia offensa hominū, quia horribilis hæc impietas est, carne pollicita seruare virginem, & castitatem professâ publicè, mentita sum Domino: ideo non est mihi fiducia inuocandi Dominum altissimū, quia obstructum est os delinquentium. Nam meum malum propheta cecinit: Quod qui elongant se à Deo, peribunt, disperdit omnem fornicantem à se. Et iterum: Adhæsit anima mea faucibus meis, & in puluerem mortis deducta sum. Veruntamen clamabo ad Dominum, cum adhuc tempus est, dum datur spaciū, quia in morte non est memoria, & in inferno non est confessio. Domine ne in ira tua arguas me, neque in furore tuo corripas me. Quoniam sagittæ tuæ infixæ sunt mihi, & non est sanitas in carne mea à vultu iræ tuæ. Non est pax ossibus meis à facie iræ tuæ. Quoniam iniquitates meæ superposuerunt caput meū, sicut onus graue gravatæ sunt super me. Computruerunt & deteriorauerunt cicatrices meæ, à facie insipientiæ meæ. Miseriis afflicta sum vsque in finem, rugio à gemitu cordis mei. Cor meum conturbatum est intra me, dereliquit me virtus mea, & lumen oculorum meorum, & ipsum non est mecum. I Deus repulisti me, & destruxisti me, ostendisti mihi dura, potasti me vino compunctionis, expulsa sum ab oculis tuis, iam nō adiciam vt respiciam ad templum sanctum tuū, & facta sum in exterminio. Quæ utilitas in sanguine meo, dum descēdo in corruptionem? Nunquid mortuis facies mirabilia, aut medici suscitabunt? Tuus sermo est, tua promissio est: Nolo mortem peccatoris, sed conuersionem, vt possit viuere. Ad te Deus meus conuersio, quia solus potes reuocare omnia, & ab inferis animas reuocas. Tu solus compeditos, tu Deus elisos erigis, cæcos illuminas, mortuos suscitās. Erraui sicut ouis perdita, require famulam tuam, ne lupo crudelis glutiat me. Multi dicunt animæ meæ, non est salus in Deo eius. Sed tuum consilium tecum est. Quot sunt dies famulæ tuæ? quando facies mecum iudicium? Defecit in salutari tuo anima mea, defecerunt in lachrymis oculi mei, effusa est in terra gloria mea. Quando respiciens restitues animam meam? Propter iniquitatem corripuisti me, & tabescere fecisti sicut araneam animam meam. Memento Domine quod puluis sum, vide humilitatem meam, & laborem meū, & remitte omnia peccata mea. Remitte mihi vt refrigerer priusquam abeam, & amplius non ero, nec in inferno erit confessio. Potens es Domine dirumpere vincula mea quibus ligata sum atque cōstricta, qui Raab sordidam non aspernatus es. Iram tuā Domine aufer à me, quia peccaui tibi crudeliter, donec iustifices causam meā, & educa me in lumine Deus virtutum. Da poenitentia effectum, cōfessionis perseverantiam, ne me induret deceptor animæ. Hoc mihi donum, hanc mihi gratiam de tuo fonte præstari cupio Deus, vt in æternum tibi cōfitear. Qui viuus & regnas in trinitate in secula seculorum, Amen.

F I N I S.

DIVI

DIVI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, DE VIDVIS.

LIBER VNVS.

1. Cor. 7.

1. Cor. 7.

3. Reg. 17.

Lucæ 1.

Matth. 10.

NEne accidit fratres, vt quoniam tribus A libris superioribus de virginum laudibus differuimus, viduarum tractatus incidere. Neque enim inhonoras debuimus præterire, & à virginum præconio separare, quas Apostolica sententia cum virginibus copulauit. Iuxta quod scriptum est: Et mulier inupta, & virgo cogitat quæ sunt Domini, vt sit sancta corpore & spiritu. Quodammodo enim magisterium virginum, viduarum valet exemplis. Quæ cum viro castum cubile custodiunt, documento virginibus sunt integritatem Deo esse seruandam. Et prope modum non inferioris virtutis est eo abstinere coniugio quod aliquando delectauerit, quam coniugij oblectamenta nescire. In vtroque fortes, vt eas & coniugij non poeniteat cui fidem seruent, & coniugalia oblectamenta non alligent, ne videantur infirma, quæ sibi adesse non possunt. In hac ipsa tamen virtute præmia sunt reposita libertatis. Mulier enim vincita est quanto tempore vir eius viuunt, quod si dormierit vir eius, libera est, cui vult nubat: tantum in Domino. Beatior autem erit si sic permanſerit, secundum meum consilium dico. Puto enim quod & ego spiritum Dei habeam. Euidenter igitur expressit Apostolus quid intersit, cum aliam vincitam esse dixerit, aliam beatior esse memorauerit. Idque non tam ex suo iudicio, quam diuini spiritus docuit infusione depromptum, vt cœlestis ista nō humana sententia videretur. Quid verò illud quod temporibus iis quibus fames omne genus vrgebat humanum, Helias ad viduam destinatus est? Et vide quem admodum propria singulis gratia referretur. Angelus ad virginem, propheta ad viduam. Adde quod Gabriel ille, hic Helias, vt ex angelorum & prophetarum numero præstantissimi principes videantur electi. Sed non simplex viduitatis laus est, nisi virtus etiam viduitatis accedat. Nam vtique multæ viduæ antè, sed vna omnibus antefertur: in qua non tam cæteræ reuocantur ab studio, quam virtutis prouocantur exemplo. Sollicitas igitur aures præſagio facit, quamuis simplicitas intellectus ipsa moralis sit, quæ ad virtutis exemplum viduas cohortetur: quia nō professione, sed meritò videtur vnaquæque præſtare, & hospitalitatis apud Deum gratiam non perire, qui potum aquæ frigidæ, sicut in Euangelio ipse memorauit, præmio æternitatis remuneret amplissimo, & farinæ breuis oleique mensuram indeficienti affluentium copiarum vbertate compenset. Nam si quis de gentilibus dixit, communia omnia amicorum esse debere, quantum magis debent esse communia cognatorum? Cognati enim sumus, qui in vnam seriem corporis copulamur. Sed tamen non præſcripto quodam hospitalitatis sine concludimur. Cur enim proprium id quod in seculo est putes, cum commune sit seculum? Aut cur priuatos terræ deputes fructus, cum terra communis sit? Re-

spicite, inquit, volatilia cœli, quoniam non serunt, neque metunt. Etenim quibus nihil est proprium, nihil deest. Et sententiæ suæ Deus arbiter nouit seruare promissum. Denique aues non congregant, & redundant, quia pater cœlestis pascit illas. Nos autem generalis monimenta sententiæ ad vsus proprios deriuantes: Omne, inquit, lignum quod habet in se fructus seminis satui, erit vobis in escam & omnibus bestiis, & omnibus auibus, & omnibus serpentibus super terram: congerando egemus, & congregando euacuamur. Non possumus enim sperare promissum, qui non seruamus oraculum. Salubre est igitur præceptum quoque hospitalitatis aduertere, vt hospitibus deferamus: quia nos quoque sumus hospites mundi. Quam verò sancta vidua, quæ cum fame vrgeretur extrema, venerationem Deo debitam reseruabat. Nec solum sibi vsurpabat alimenta, sed cum filio diuidebat, ne caro pigriori superueneret. Magnum pietatis officium, sed religionis vberius. Nam sicut neminem filio oportuit anteferri, ita propheta Dei, & filio præferri debuit & saluti. Cui non exiguum victum, sed vitæ suæ omne subsidium existimanda est detulisse, quæ nihil reliquit sibi, tam hospitalis vt totum daret, tam fidelis vt citò crederet. Ergo vidua non abstinentia corporis tantum definitur, sed virtute designatur. Cui præcepta non do ego, sed Apostolus tribuit. Honorificentiam non solus impartior, sed gentium doctor prius detulit dicens: Viduas honora quæ veræ viduæ sunt. Si quia autem vidua filios aut nepotes habet, discat primum suam domum regere, & mutuum vicem reddere parentibus. Vnde aduertitur vtrumque pietatis affectum viduæ inesse debere, vt filios diligat, parentibus deferat. Ita dum obsequium parentibus rependit: magisterium exercet in filios, suoque ipsa remuneratur officio, cum id quod aliis defert, sibi proficit. Hoc enim acceptum est coram Deo. Et ideo si cogitas vidua quæ Dei sunt, debes id sequi quod Deo placere didicisti. Et supra quidem sanctus Apostolus ad continentia studium viduas cohortatus, dixit eas cogitare quæ sunt Domini. Alibi autem vbi eligitur vidua quæ probata est, non solum cogitare præcipitur, sed etiam sperare de Domino. Quæ enim verè vidua est, inquit, & desolata, sperat in Dominum, & instat obsecrationibus & orationibus die ac nocte. Nec immeritò has irreprehensibiles ostendit esse debere, quibus vt opus virtutis indicitur, ita etiam honorificentia larga defertur, vt etiam ab episcopis honorentur. Qualis autem eligi debeat, ipso doctoris sermone describitur. Non minus, inquit, sexaginta annorum, quæ fuerit vnus viri vxor. Non quo senectus sola viduam faciat, sed quo viduitatis merita, stipendia senectutis sint. Nam vtique illa præclarior quæ calorem adolescentiæ,

DD iij

& iunioris feruefcētem edomat atatis ardorem, nec mariti gratiam, nec vberiora liberorum oblectamēta desiderans: quā quæ effceta iam corpore, frigida senectute, natura aui, nec calere voluptatibus potest, nec sperare de partu. Neque verò si qua in secundas nuptias incidit, (quas vtiq; Apostolica precepta non damnant,) quasi fructu pudoris amisso, si rursus soluta fuerit viro, ab affectu viduitatis arceatur. Habebit illaquidem vel feræ meritum castitatis, sed probatior erit quæ alterius non fuerit experta coniugium. In illa enim eminet studium castitatis, huic aut senectus, aut pudor modum videtur fecisse nubendi. Nec sola tamen castitas corporis viduæ fortitudo est, sed magna & vberiora disciplina virtutis, quæ in operibus bonis testimonium habeat, si filios educauerit, si hospitio receperit, si sanctorum pedes lauerit, si tribulationem patientibus subministrauerit, si postremò omne opus bonum fuerit subsecuta. Vides quā multas virtutum comprehendit disciplinas: Primò pietatis officium: secundo hospitalitatis studium, & humilitatis obsequium: tertio misericordiæ ministerium, liberalitatique subsidium: ad summam omnis executionem boni operis flagitauit. Et ideo adolescentiores deuitandas putat, eo quod non valcant tantæ opera implere virtutis. Etenim vicina est lapsibus adolescentia, quia variarum æstus cupiditatum, feruorem calentis inflamat ætatis. Bonique doctoris est materiam arcere peccati: prima enim institutionis est disciplina culpam auertere, secunda virtutem infundere. Tamen cum sciuerit Apostolus Annam illam ab adolescentia octogenariam viduam dominicorum operum extitisse prænunciam, non puto quod iuniores reuocandas putarit à viduitatis affectu, maximè cū dixerit: Melius est nubere quā vri. Nam vtiq; pro remedio nuptias suauit, vt peritura sanctetur: non pro electione præscripsit, casta & continens quid sequatur. Aliud est enim subuenire labenti, aliud suadere virtuti. Et quid de humanis iudiciis loquar, cum diuinis iudiciis in nullo grauius Iudæi Dominum læsisse prodatur, quā quod viduæ gratiam minorūque iura violarent? Hæc prophetis causa vocibus conclamatur, quæ meritum Iudæis refectionis inueherit. Hæc sola causa delicti inuidiam mitigatura memoratur, si honoretur vidua in honoribus, æqui iustitia iudicij deferatur. Sic enim habes: Iudicate pupillo, & iustificate viduam, & venite disputemus dicit Dominus. Et alibi: Pupillum & viduam suscipiet. Et alibi: Viduam eius benedicens benedicam. In quo Ecclesiæ quoque figura prætextitur. Videtis igitur sanctæ viduæ nequaquam lubrico munus studio deferendum, quod diuinæ benedictionis subsidiis honoratur. Quid verò illud, vt ad superiora redeamus, quod cum in omni terra esset fames maxima, viduæ tamen Deo cura non defuit, atque ad alendam eam propheta directus est? In quo cum me admoneat Dominus, quod in veritate dicturus sit, ad mysteriū videtur sollicitare aures. Quid enim verius Christi, & Ecclesiæ potest esse mysterio? Non igitur ociose inter multas viduas vna præfertur. Quæ enim talis, ad quam tantus propheta, qui ad cælum raptus est, dirigitur, eo præsertim tempore quo clausum est cælum annis tribus, & mensibus sex, cum facta esset fa-

1. Tim. 5.

Luc. 2.

1. Cor. 7.

Esai. 1.

Psal. 145.
Psal. 131.

3. Reg. 17.

mes magna in omni terra? Vbiq; ergo fames erat, & adhuc tamen hæc vidua non egebat. Qui sunt hi tres anni? Fortè illi quibus Dominus venit in terras, & fructum in ficulnea inuenire non potuit: iuxta quod scriptum est: Ecce anni tres sunt, ex quo veni quærens fructum in ficulnea hac, & non inuenio. Hæc est profectò vidua illa, de qua dictum est: Letare sterilis quæ non parturis, erumpe & exclama quæ non parturis: quoniam multi filij desertæ magis quæ eius quæ habet virum. Et bene vidua, cui benedicitur: Ignominia & viduitatis tuæ non eris memor, quia ego Dominus qui facio te. Et fortasse ideo vidua quæ amisit quidem virum secundum corporis passionem, sed in die iudicij filium hominis quem amisisse visa est receptura. Tempus enim breue, inquit, dereliqui te, vt gloriosius scilicet fidem relicta seruares. Habent itaque omnes quod imitentur exemplum, virgines, nuptæ & viduæ. Et fortasse ideo Ecclesia, virgo, nupta, vidua, quia vnum corpus in Christo sunt. Hæc igitur illa vidua est, propter quam verbi cœlestis siccitas cum esset in terris, prophetæ sunt destinati. Erat enim vidua quæ sterilis erat, sed patrum suo tempore referuabat. Vnde nec illius nobis videtur persona mediocri, qui aridam terram verbi rigauit rore cœlesti, clausumque cælum non humana vtiq; potestate referuauit. Quis enim est qui cælum potest aperire nisi Christus, cui quotidie de peccatoribus cibus Ecclesiæ cumulo congregatur? Neque enim humanæ facultatis est dicere: Hydria farina non deficiet, & vas olei non deficiet vsque in diem quo dabit Dominus pluuiam super terram. Nam licet mos sit ita præfari prophetis, tamen hic vera Dei vox est. Ideo permixtum est: Quia hæc dicit Dominus. Domini enim est perpetuitatem sacramentorum spondere cœlestium, & non defuturam spiritualis exultationis gratiam polliceri. Largiri munimenta vitæ, fidei signacula, dona virtutum. Quid est autem: Vsq; in illum diem quo dabit Dominus pluuiam super terram, nisi quia descendet sicut pluuiam in vellus, & sicut stillicidia stillantia super terram? In quo veteris mysterium referatur historiarum, quo sanctus Gedeon mystici certaminis præliator futurę captiens insigne victoriæ, spiritale sacramentum vigore mentis agnouit, pluuiam illam verbi rorem esse diuini, quæ primo pluit in vellus, cum terra omnis perpetuis siccitatibus æstualet. Secundo verò iudicio vniuersam terram fuso imbre madefecit, cum siccitas esset in vellere. Aduertit enim vir præfagus futuræ Ecclesiæ crescētis insigne. Nam primo intra Iudæam diuini cepit ros sermonis humescere. (Notus enim in Iudæa Deus,) cum arida fidei totius orbis vniuersa torrerent. Sed vbi Ioseph greges Deum negare cœperunt, & ausu nefario immanium delictorū contrahere diuinitatis offensam, tunc per omnes terras fuso imbris rore cœlestis, populus Iudæorum æstu perfidiæ suæ cœpit arefcere, cum Ecclesiam sanctam ex omnibus terrarum partibus congregatam, propheticæ nubes, & salutaris imber Apostolicus irrigarent. Hæc est illa pluuiam nō terrarum humido, non nebuloso concreta mōtium, sed cœlestium scripturarum salubri per totum orbem imbre diffusa. Ostenditur exemplo igitur, nō omnium esse diuinæ mereri miracula potestatis, sed

Luce 13.

Esai. 54.

Rom. 12.]

3. Reg. 17.

Psal. 71.

Iudic. 6.

Psal. 75.

sed eorum quibus religioſæ deuotionis studia suffragentur. Et diuini eos fructu operis abdicari, qui reuerentiæ cœlestis sunt exortes. Ostenditur etiam in mysterio, quod ad instaurandam ecclesiam Dei filius humani corporis sacramenta suscepit, abdicato populo Iudæorum, quibus consiliarius & Propheta, beneficiorūque adempta sunt miracula diuinorum, eò quod ciuico quodam inuidiæ nauo in Dei filium credere noluerunt. Docuit igitur scriptura quanta collatio gratiæ, quantum etiam sit munus diuinæ benedictionis in viduis. Quibus quoniā honorificentia à Deo tanta confertur, facile est aduertere qualis debeat vita competere. Docet enim Anna quales debeat esse viduas, quæ immaturo mariti obitu destituta, maturæ tamen à Deo remunerationem laudis inuenit, non minus religionis officio, quā studio castitatis intenta. Vidua, inquit, octoginta & quatuor annorum, vidua quæ non discedebat de templo, vidua quæ ieiuniis & obsecrationibus die ac nocte feruaret. Vides qualis vidua prædicetur, vnius viri vxor, ætatis quoque probata iam processu, viuida religioni, & effceta iam corpore, cui diuersorium in templo, colloquium in prece, vita in ieiunio, quæ dierum noctiūque temporibus indefessæ deuotionis obsequio cum corporis agnosceret senectutem, pietatis tamen nesciret ætatem. Sic instituitur à iuuentute vidua, sic prædicatur in senectute veterana: quæ viduitatem non occasione temporis, non imbecillitate corporis, sed virtutis magnanimitate seruauerit. Etenim cū dicit septem annis eam cum viro fuisse à virginitate sua, ab adolescentiæ vtiq; studiis inchoata prædicat subsidia senectutis. Docemur itaque triplicem castitatis esse virtutem: vnam coniugalem, aliam viduitatis, tertiam virginitatis. Non enim aliam sic prædicamus, vt excludamus alias: suis quibusque professionibus ista conducunt. In hoc ecclesię opulens disciplina, quod quos præferat, habet: quos reiciat, non habet: atque vtiq; habere nunquā possit. Ita igitur virginitatem prædicamus, vt viduas nō reiciamus: ita viduas honoramus, vt suus honor coniugio referretur. Non nostra hoc præcepta, sed diuina testimonia docent. Reminiscamur itaque quæ admodum Maria, quemadmodum Anna, quemadmodum Susanna laudentur. Et quoniam non laudes earum tantummodò prædicandæ sunt, sed disciplina: etiam sunt sequendę reminiscamur vbi Susanna, vbi Anna, vbi Maria sint repertæ, & aduertamus quemadmodum singulæ aptis laudibus prædicentur, & vbi nam commorantur. Nupta in paradiso, vidua in templo, virgo in secreto: sed in illis tardior fructus, in virgine maturior. Illas senectus probat, virginitas laus ætatis est, nec adiuuenta quærit annorū, quæ omnium est fructus ætatum. Adoleſcētiam decet, iuuentutem ornat, amplificat senectutē, & grauitatis, velamen pudoris, qui deuotionem non impediatur, religionem auget. Aduertimus enim ex sequentibus, quia quotannis in die solenni Paschæ, sancta Maria cum Ioseph Hierusalē petebat: vbiq; impigra deuotio, vbiq; assidu' virgini comes pudoris adiungitur. Nec inflatur Domini mater quasi securæ de meritis, sed quò meritū maius agnouit, eò

Luce 2.

1. Tim. 5.

votum vberius exoluit, officium copiosius detulit, munus religioſius vexit, mysticum tempus impleuit. Quanto igitur vos magis conuenit intentas esse studio castitatis, ne locum sinistra relinquantis opinionis, quæ pudicitia testimonium in solis habetis moribus? Virgo enim licet in ea quoque maior sit morum prerogatiua quā corporis, calumniam tamen integritate carnis abiurat. Vidua quæ probandæ subsidium virginitatis amiserit, non in voce obstetricis, sed in suis moribus habet castitatis examē. Docuit igitur scriptura, quā attentus viduæ esse debeat & religioſus affectus. Docuit etiam libro eodem, sed alio loco, quā misericordē in pauperes, & liberalem esse conueniat, nec paupertatis debere contemplatione reuocari: quia liberalitas non cumulo patrimonij, sed largitatis definitur affectu. Denique dominica voce illa vidua omnibus antefertur, de qua dictum est: Vidua hæc plus omnibus misit. In qua moraliter Dominus instituit vniuersos, ne quis à collatione ministerij paupertatis pudore reuocetur: nec sibi diuites blandiantur, quod plus videantur conferre, quā pauperes. Vberior est enim nummus è paruo, quā thesaurus è maximo: quia non quantum detur, sed quantum residet expenditur. Nemo plus tribuit, quā qui nihil sibi relinquit. Quid tu diues egeni comparatione te iactas, & cū tota oneris auro, preciosam per humum trahens vestem, quasi inferior tuis & parua, diuitiis honorari desideras, quia inopem collatione vicisti? Et flumina superfluent cū redundant. Gratiior tamē haustus è riuulo est. Spumant & musta dū feruent, nec damnatum putat agricola quod defluerit. Gementibus arcis dum cæditur messis, frumenta defolliunt: sed deficientibus messibus non deficit hydria de farina, & plena olei testa defudat. Exinanuit tamen dolia diuitum siccitas, cū viduæ paucillulum olearium redundaret. Non ergo quid fastidio expuas, sed quantum deuotione conferas, æstimandum est. Denique nulla plus tribuit, quā illa quæ de filiorum alimentis pauit Prophetam. Et ideo quia nulla plus contulit, nulla plus meruit. Hęc moraliter: nec mysticè tamen despexeris hanc mulierem in gazophylacium duo æra mittentem. Magna planè fœmina, quæ diuino iudicio meruit omnibus anteferri, ne fortè illa sit quæ de fide sua ad subsidium hominum duo testamenta contulerit. Et ideo nulla plus fecit. Nec quisquam hominū quantitatem potuit collationis eius æquare, quæ fidem cum misericordia copulauit. Et tu igitur quæ cūque vitam studio viduitatis exerces, ne dubites ad gazophylacium duo æra deferre, vel fidei plena vel gratiæ. Fœlix illa, quæ de thesauro suo integram regis imaginem profert. Thesaurus tuus sapientia, thesaurus tuus castitas atque iustitia est, thesaurus tuus intellectus bonus: qualis ille thesaurus fuit, de quo Magorum viri, aurum, thus & myrrham cū adorarent Dominum, protulerunt, auro regis potentia declarantes, Deum thure venerantes, myrrha resurrectionem corporis cōfiterentes. Habes & tu thesaurum hunc, si in te requiras. Habemus etenim thesaurum in vasis fictilibus. Habes aurum quod conferas. Non enim renitentis metalli precium de te Deus exigit, sed illud aurum quod iudicij die ne-

Luce 21.

Matth. 23.

2. Cor. 4.

queat ignis exurere. Nec dona preciosa deposcit, sed odorem fidei, quem altaria tui cordis exhalent, & religiosam mentis spiret affectus. Ex hoc igitur thesauro, non solum Magorum tria munera, sed etiam duo viduae era promittuntur, in quibus integra caelestis imago regis effulgeat, splendor gloriae eius, & imago substantiae. Bona & illa plane laboriosae stipendia castitatis, quae de suo opere, quotidianoque peccato conferat vidua, nocturnis pariter ac diurnis iugiter exercens labore pensa temporibus, & pudicitiae questuosa peruigil, opere mercedem congregans, ut in temeratum defuncti coniugis cubile custodiat, alter dulces liberos possit, & ministrare pauperibus. Haec est praeferenda diuitibus, haec est quae Christi iudicium non timebit. Hanc aemulamini filiae. Bonum est enim aemulari in bono semper. Aemulamini meliora charismata. Spectat vos Dominus semper, spectat, inquam Iesus, cum ad gazophylacium acceditis, & de bonorum operum mercedibus stipendia portatis egentibus conferendam. Quantum est igitur ut ara tua conferas, & Christi corpus acquiras? Noli ergo vacua prodire in conspectu Domini Dei tui, vacua misericordiae, vacua fidei, vacua castitatis. Non enim inanes Dominus, sed virtutibus opimas spectare Iesus & laudare consuevit. Videat te adolefcentula laborantem, videat ministrantem. Haec est enim merces quam Deo debes, ut de aliarum quoque profectibus mercedem Deo tuo conferas. Nulla merces Deo melior quam ea quae habet pietatis munera. An vero mediocris tibi vidua illa videtur Noemi, quae viduitatem suam messis manipulis sustentabat alienae, quam auro grauem alebat nurus? Nam hoc quoque & ad subsidium, & ad gratiam viduarum proficit, ut ita instituant nurus suas, quod possint in his naturae habere subsidium senectutis, & quasi stipendium magistris, mercedem quoque suae capere disciplinae. Etenim quae bene instituerit, bene erudierit nurum suam Ruth, ei deesse non poterit, quae viduitatem focrus paternae domui praefert. Et si vir quoque eius mortuus fuerit, non relinquat tamen, aliat inopem, soletur moerentem, nec dimissa discedat. Nescit enim egere optima disciplina. Sic illa Noemi duobus defuita filiis & marito, quae fructus fecunditatis amiserat, pietatis emolumenta non perdidit: nam & solatium moeroris, & subsidium paupertatis inuenit. Videtis igitur sanctae feminae quam fecunda sit vidua prole virtutum, meritorumque suorum sobole, quae perire non possit. Bona igitur vidua egere non nouit: & si fessae fuerit aetatis, & supremae paupertatis, eruditionis tamen suae solet habere mercedem. Et si proximi defuerint, inuenit tamen extraneos qui matrem colant, reuerentur parentem, paruisque alimentorum sumptibus mercedem cupiant suae commendationis acquirere. Plus enim viduae rependunt merita, quam cibus quaerit, sumptus impendit. Sed tristes videtur M

poris, author electus, qui cinerem sicut panem maleducabat, & potum cum fletu miscebat, ut vespertinis lacrymis, matutinae sibi latitiam redemptionis acquireret? Vnde igitur plurimum gaudere meruit, nisi quia plurimum fleuit, & raquam lacrymarum precio suarum futurae sibi gloriae gratiam comparauit? Habet igitur vidua bonam commendationis suae materiam, ut dum virum luget, flect seculum, & in promptu sint lacrymae redemptrices, dum pendunt mortuis, viuentibus profutura. Paratus est misericordiae fletus oculorum, misericordiae conciliat, laborem minuit, dolorem ableuat, seruat pudorem, nec iam misera sibi videtur quae consolationem in lacrymis habet, in quibus sunt charitatis stipendia, pietatis officia. Sed nec fortitudo bonae viduae deesse consuevit. Haec enim vera est fortitudo quae naturam usum, sexus infirmitatem, mentis deuotione transgreditur, qualis in illa fuit cui nomen Iudith, quae viros obfidione fractos, percussos metu, tabidos fame, sola potuit a colluione reuocare, ab hoste defendere. Etenim, ut legimus, cum Holofernes successu multorum terribilis praeflorum intra muros innumera virorum milia coegisset, armatis pauentibus, & de extrema iam forte tractantibus, extra murum processit, & illo praeflorum exercitu quem liberauit, & eo fortior quem fugauit. Sed discas naturae viduitatis affectum, seriem ipsam profequere scripturarum. A diebus enim viri sui quibus ille defunctus est, vestem iocunditatis deposuit, moeroris assumpsit, per omnes dies intenta ieiunio, sabbato tantum & dominica, sacratarumque temporibus scieram non refectio indulgens, sed religioni deferens. Hoc est enim, siue manducetis, siue bibitis, in nomine Domini Iesu Christi agenda esse omnia, ut etiam ipsa refectio corporalis sacro religionis cultui deferatur. Diuturnis igitur moeroribus, & quotidianis roborata ieiuniis sancta Iudith, quae seculi oblectamenta non quaereret, periculi negligens, mortisque contemptu fortior, sed commentitium strueret dolum, vestem illam iocunditatis, quam viuente viro vestiri solebat, se induit, quasi placitura viro si patriam liberaret. Sed virum alium videbat, cui placere quaerebat: illi utique de quo dictum est: Post me venit vir qui ante me factus est. Et bene coniugales pugnatura resumpsit ornatus, quia monumenta coniugij arma sunt castitatis. Neque enim vidua aliis aut placere posset, aut vincere. Quid cetera prosequamur, quod inter tot millia hostium casta permansit? Quid eius sapientiam praedicemus, quod huiusmodi commenta est consilium, ut dum potentem elicit intemperantiam, a se inferiores arceret, occasionem pararet victoriae, abstinentiae meritum, pudicitiae gratiam referuaret? Nec cibo enim, ut legimus, maculata, nec adultero, non minus seruatae castitatis ex hostibus reuexit trophaeum, quam patriae liberatae. Quid sobrietatem loquamur? Temperantia enim virtus est feminarum. Inebriatis vino viris & somno sepultis, abstulit vidua gladium, exeruit manum, bellatoris abscondit caput, per medias hostium acies intemerata processit. Aduertatis igitur quantum nocere mulieribus possit ebrietas, quando viros vina sic soluunt, ut vincantur a feminis. Esto igitur vidua temperans, casta primum a vino,

1. Cor. 12.

Ruth 1.

Lucas 6.

Psal. 101.

Iudith 8.

1. Cor. 10.

Iudith 10.

1. Ioan. 1.

a vino, ut casta possis esse ab adultero. Nequaquam autem te ille tentabit, si vina non tentent. Nam si Iudith bibisset, dormisset cum adultero. Sed quia non bibit, haud difficile ebrios exercitus vni sobrietate, & vincere potuit, & cludere. Nec dextera tantum hoc opus, sed maiora trophaea sapientiae. Nam manu solum Holofernem vicisset, consilio autem omnium hostium vicit exercitum. Suspenso enim Holofernis capite, quod virorum consilio non potuit excogitari, suorum erexit animos, hostium fregit, suos pudore excitans, hostes quoque terrore percellens, eo quod caesi sunt & fatigati. Ita vnus viduae temperantia quoque sobrietate non solum naturam suam vicit, sed quod est amplius, fecit viros etiam fortiores. Nec his tamen eleuata successibus, cuiusque gaudere & exultare licebat iure victoriae, viduitatis reliquit officium, sed contemptis omnibus qui eius nuptias ambiebant, vestem iocunditatis deposuit, viduitatis resumpsit, nec triumphorum suorum amavit ornatus, illos existimans esse meliores quibus vitia corporis, quam quibus hostium arma vincuntur. Ac ne vna vidua tantum hoc opus imitabile aliis videatur implese, plures alias vel parilis, vel proximae fuisse virtutis nequaquam dubitandum videtur. Bona enim leges plurimas spicas fructu feretas ferre coluevit. Nec dubites illam veterum segetem temporum in complurium feminarum moribus fecundasse. Sed quia prolixum est complecti omnes, cognoscite aliquas, & praecipue Deboram, cuius nobis prodidit scriptura virtutem. Haec enim docuit non solum viri auxilio viduas non egere, verum etiam viris posse esse subsidio: quae nec sexus infirmitate reuocata munia virorum obunda suscepit, & suscepta cumulat. Denique cum Iudaei iudicium regerent arbitrio, qui virili non poterant vel aequitate regi, vel virtute defendi, bellis hinc inde ardentibus, Deboram sibi cuius regerentur iudicio, cooptarunt. Itaque multa millia virorum vna vidua & in pace rexit, & ab hoste defendit. Multi iudices in Israel, sed nulla ante iudex femina. Multi iudices post Iesum, sed nullus Propheta. Et ideo lectum istius putato esse iudicium, & gesta eius arbitror esse descripta, ne mulieres a virtutis officio muliebris sexus infirmitate reuocentur. Vidua populos regit, vidua ducit exercitus, vidua duces eligit, vidua bella disponit, mandat triumphos. Non ergo natura rea est culpa, nec infirmitati obnoxia: strenuos enim non sexus, sed virtus facit. Et in pace quidem nulla querimonia, nullus error mulieris inuenitur, cum plerique non mediocrium peccatorum auctores populo suo iudices extitissent. Vbi vero Chanaan gens ferox prelio, & affluentium copiarum optima successu, hostiles in populum Iudaeorum animos extulerunt, vidua praeter ceteris bellicis instruit apparatus. Et ut discas non publicis copiis domesticas necessitates fuisse subnixas, sed domesticis disciplinis munus publicum gubernatum, domo propria filium ducem producit exercitus, ut agnoscat quod possit instituere vidua bellatorem. Quem quasi mater erudit, quasi iudex proposuit, quasi fortis instituit, quasi prophetes victoriae certa transmisit. Denique in mulieris manu summam fuisse victoriae docet Barach filius dicens: Nisi tu veneris mecum, non ibo, quia non

Iudith 4.

Ibidem.

noui diem in qua dirigit Dominus angelum suum mecum. Quanta ergo feminae istius virtus, cui dux dicit exercitus: Nisi tu veneris, non ibo? Quanta, inquam, viduae fortitudo, quae a periculis filium nec materno reuocat affectu, imo ad victoriam filium studio matris hortatur dicens, quod in manu mulieris sit summa victoria. Debora ergo praeflorum probauit euertum. Barach iussus produxit exercitum. Hialech cepit triumphum. Huic enim propheta Deborae militauit. Quae mystice nobis ortum resurrectionis ex gentibus ecclesiae reuelauit, cui triumphus de Sifara spiritali, hoc est, de aduersariis potestatibus quaeretur. Nobis igitur Prophetarum oracula dimicauerunt, nobis illa Prophetarum iudicia & arma vicerunt. Et ideo non populus Iudaeorum, sed etiam Hialech victoriam de hoste quaesuit. Infelix ergo populus, qui hostem quem fugauit, persequi fidei virtute non potuit. Itaque illorum delicto salus gentibus, illorum desidia nobis seruata victoria est. Hialech ergo prostravit Sifaram, quem tamen corusco duce, (hoc enim significat interpretatio Barach) manus veterum fugauerat Iudaeorum. Frequenter enim, ut legimus, orationibus & meritis Prophetarum caelestia patribus affuere subsidia, sed his iam tunc de nequitia spiritalibus victoria paratur, quibus dicitur in Euangelio: Venite benedicti patris mei, possidete paratum vobis regnum a constitutione mundi. Ergo principium victoriae a maioribus, finis in ecclesia. Ecclesia autem non armis secularibus vincit aduersarias potestates, sed armis spiritalibus, quae sunt fortia Deo ad destruendas munitiones, & altitudinem nequitiae spiritalis. Et ideo Sifara fidei lactis poculo restinguitur, quia oratione superatur. Quod enim nobis salutare ad escam, hoc aduersariae potestati lethale ad infirmitatem. Arma ecclesiae, fides: arma ecclesiae, oratio est, quae aduersarium vincit. Ergo secundum historiam, ad prouocandos animos feminarum, femina iudicauit, femina disposuit, femina prophetauit, femina triumphauit, & praefloribus intermixta copiis, imperio viros docuit militare femineo. Secundum mysterium verae fidei, militia ecclesiae victoria est. Non ergo habetis quod per naturam vos excusetis feminae. Non habetis viduae, quod ad infirmitatem sexus, ad amissionem subsidij maritalis mobilitatem vestram referre possitis. Satis vnique praesidij est, si virtus animi non desit. Et ipse in viduis frequens processus atatis munimen pudoris est, & ipse amissi coniugis dolor, vsus operis, domus cura, sollicitudo liberorum noxiam pudori solet arcere lasciuiam. Atque ipse lugubris habitus, pompa funebris, fletus assiduus, & moesta fronti inarantibus rugis impressa tristitia, petulatum premit oculos, restringit libidines, proceres auertit aspectus, bonus custos pudoris, pietatis dolor: non obrepit culpa, si cura non desit. Didicistis igitur viduae subsidio vos non egere naturae, & posse salubritatem tenere consilij, nec domestico indigere praesidio, quae etiam publicae potestatis apicem potentiae vindicare. Sed fortasse dicit aliqua, ei tolerabiliorem viduitatem cui profuunt res secundae, aduersis vero viduas cito frangi, facile succumbere. De quo etiam ipse doceamus vsu, laeta viduis lubrica magis esse quam seria, tamen scriptura-

Matth. 23.

1. Cor. 10.

rū instrumur exemplis, infirmitatibus quoque viduarū non deesse solere subsidia, faciūque quā ceteris diuina atq; humana suppetere, si bene filios instituunt, generos legant. Denique cū focrus Simonis magnis febribus detineretur, Petrus & Andreas rogauerunt Dominum pro ea. Et stans super illam, imperauit febrī, & remisit illam: & continuo surgens ministrabat illis. Magnis (inquit) tenebatur febribus, & rogauerunt illum pro ea. Et tu habes proximos, qui Deo pro te supplicent. Habes Apostolos proximos, habes martyres proximos, si ipsa martyribus deuotionis societate, misericordie quoque muneribus appropinques. Proximus est enim qui misericordiam facit. Fac & tu misericordiam, & eris Petro proxima. Non sanguinis necessitudo, sed virtutis cognatio facit proximos: quia non in carne ambulamus, sed in spiritu. Ama ergo propinquitatē Petri, affinitatem Andreae, vt pro te rogent, & recedant cupiditates tuæ verbo Dei pulsæ. Surgas illic quæ in terris iacebas, vt Christo ministres. Nostra enim conuersatio in cœlis est, vnde & Saluatorem expectamus Dominum Iesum. Nemo enim iacens Christo ministrat: ministra pauperi, & ministrasti Christo. Quod enim vni horū fecistis, mihi, inquit, fecistis. Habetis ergo viduæ auxilium, si tales vobis generos posteritatis vestræ patronos, tales proximos eligatis. Ergo rogauerunt pro vidua Petrus & Andreas. Vtinam existat aliquis qui tam citò possit rogare pro nobis, vel certè iste qui pro focru rogat Petrus, & Andreas frater eius. Tunc enim pro affinitate poterant, nunciam possunt pro nobis & pro omnibus impetrare. Videtis enim quod magno peccato obnoxia, minus idonea sit quæ pro se precetur, certè quæ pro se impetret. Adhibeat igitur ad medicum alios precatores. Egri enim, nisi ad eos aliorū precibus medicus fuerit inuitatus, pro se rogare nō possunt. Infirma est caro, mens agra est, & peccatorum vinculis impedita. Ad medici illius sedem debile non potest explicare vestigium. Obscra di sunt angeli pro nobis, qui nobis ad præsidium dati sunt, martyres obscra di, quorum videmur nobis quoddam corporis pignore patrocinium vindicare. Possunt pro peccatis rogare nostris, qui proprio sanguine etiam si qua habuerunt peccata, lauerunt. Isti enim sunt Dei martyres, nostri præfules, speculatores vitæ, actiuūque nostrorum. Non erubescamus eos intercessores nostræ infirmitatis adhibere, quia ipsi infirmitatem corporis etiam cū vincerent cognouerunt. Inuenit ergo Petri focrus qui pro se rogarent, Et tu vidua inuenis qui pro te supplicet, si quasi verè vidua & desolata in Deum speres, inles obscrationibus, infistas orationibus, afficias corpus tuum quasi quotidie moriens, vt moriendo reuiuifcas. Fugas delicias, vt etiam agra saneris: nam vidua quæ in deliciis est, viuens mortua est. Sublata est tibi causa nubendi, habes qui pro te intercedat: ne dixeris, destituta sum: Quærela nupturæ est. Ne dixeris: sola ego sum. Castitas solitudinem quærit, pudica secretum, impudica conuentum. Sed negocium habes & intercessorem, aduersarium vereris apud iudicem, pro te Dominus interuenit dicens: Iudicate pupillo, & iustificate viduam. Sed patrimonium vis tueri, maius pudoris est patrimoniu, quod

G melius regit vidua quàm nupta. Seruus peccauit, ignosce. Melius est enim alterius culpam feras, quàm tuam prodas. Sed vis nubere, licet, non habet crimē simplex voluntas, causam non quæro, cur fingitur? Si honestum putas, fateri: si incongruum, sile, ne accuses Deum, ne accuses propinquos quod præsidia tibi desint. Vtinam non desit voluntas, ne te confutere liberis dicas, quibus matrē crispis. Est etiā quod facultati licet, ætati non licet. Cur maternæ parantur nuptiæ inter nuptias filiarum, & plerumque post nuptias? Cur adulta filia discit prius sponsum matris quàm suum erubescere? Suauissimum fateor vt vestem mutares, non vt flammam fumeres: vt à sepulchro recederes, non vt thalamum præparares. Quid sibi vult noua nupta post generos? Quàm indecorum est iuniores habere liberos quàm nepotes. Sed ad propositum reuertamur, ne qui nostrorū dolemus vulnera peccatorum, medicum relinquamus: & dum alienis medemur vlceribus, vlcera nostra cumulemus. Rogatur ergo hic medicus. Ne timeas, quia magnus est Dominus, & fortasse ad agrā nō dignatur venire. Venit enim ad nos sæpè de cœlo, nec solum diuites, sed etiā pauperes solet & serulos pauperes visitare. Venit & nunc rogatus ad Petri focrum, & stans super illam, imperauit febrī, & remisit illam: & continuo surgens ministrabat illi. Sicut dignus memoria, ita dignus desiderio, dignus etiam charitate dominicæ in singulos dignationis affectus, & facta miranda: visitare viduas non dedignatur, & tugurij vilis penetralia angusta succedere. Quasi Deus imperat, quasi homo visitat. Gratias Euangelio, per quod etiam nos qui oculis nostris venientem in hunc mundum non vidimus Christū, videmur ei dum facta eius legimus interesse: vt sicut illi quibus appropinquabat, fidem mutuabantur ex eo, ita etiam nobis dum gestis eius credimus, appropinquet. Vides qualia habeat genera sanitatum? Imperat febrī, imperat spiritibus immundis, alibi ipse imponit manus. Non solum igitur verbo, sed etiam tactu agros curare consuevit. Et tu igitur quæ variis mundi æstus cupiditatibus, vel forma viri alicuius capta vel pecunia, roga Christū, adhibe medicum, porrige ei dexteram tuam, tangat interiora tua Dei manus, verbique cœlestis gratia interiorum venas scrutetur animorū. Pulsat Dei dextera secreta cordis. Alij oculos luto illiniuit, vt videre posset: creatorque omnium docet nos nostræ memores debere esse naturæ, & corporis cernere vilitatem. Nemo enim magis potest videre diuina, nisi qui humilitatis suæ conficius, nescit extolli. Alius sacerdoti se offerre præcipitur, vt carere in perpetuum lepræ possit exuuiis. Solus enim mentis & animi potest seruare munditiam, qui ei sacerdoti se nouit offerre, quem pro peccatis nostris accepimus aduocatū: illum vtique cui dicitur: Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Nec vereare moram aliquam sanitatis, nescit indumentum qui sanatur à Christo. Opus est vt remedium adhibeas quod acceperis. Simul enim vt præceptum dederit, cæcus videt, paralyticus ambulat, mutus loquitur, surdus audit, febriens ministrat, lunaticus liberatur. Et tu igitur quæcunque indecorè alicuius rei cupiditate languescis, obscra Dominum, fidem defer, nec vllam

Luce 4.

Philip. 3.

Matth. 2. 5.

Luce 4.

2. Tim. 5.

Esai. 1.

psalm. 109.

lam timeas moram, vbi adest oratio, adest verbum: A fugatur cupiditas, libido discedit. Ne confessionis verearis offensam, imò magis præsume prærogatiuam. Incontinenti enim quæ morbo antea corporis laborabas, Christo incipies ministrare. Potest etiam hoc loco videri Petri focrus affectio voluntatis, ex qua sibi velut semè futuræ posteritatis assumperat, quod vnicique voluntas sua posteritatis est author. Ex voluntate enim sapientia nascitur, quam sapiens in matrimonium adsciscit sibi, dicens: Proposui ergo hanc adducere ego mihi in coniugium. Ergo voluntas illa quæ primò variarum cupiditatū æstibus madefacta languebat, postea per Apostolatus officium in ministerium Christi iam robusta surrexit. Simul qualis esse debeat quæ Christo ministrat, ostenditur. Oportet eam primò carcere variarū illecebris voluptatum, vitare internum corporis animique languorem, vt corpus & sanguinem Christi ministret. Neque enim potest quisquam peccatis suis aeger minimèque sanus, immortalium sanitatū remedia ministrare. Vide quid agas sacerdos, ne febricenti manu corpus Christi attingas: prius curare, vt ministrare possis. Si mundos eos qui aut fuerant leprosi, Christus iubet occurrere sacerdotibus, quātomagis mundum ipsum conuenit esse sacerdotem? Nō habet igitur quod moleste ferat illa vidua quod sibi non pepercerim, quando nec mihi parco. Surrexit itaque Petri, inquit, focrus, & ministrabat illis. Et bene surrexit. Sacramenti enim typum Apostolica iam gratia ministrabat. Proprium est autem surgere Christi ministros. Iuxta quod scriptū est: Surge qui dormis, & exurge à mortuis. Didicimus igitur nec sumptibus egere viduas, quæ donare confueuerint: nec subsidio, quibus sæpè in periculis maximis defensæ sunt virorū copiar. Maritalia iis quoque officia vel à generis, vel à proximis facile solere reparari: esse etiam in cas diuinam misericordiam promptiorem: & ideò cū suppetere non videatur causa, nubendi studium abesse debere. Quod tamen pro consilio dicimus, nō pro præcepto imperamus, prouocantes potius viduam, quàm ligantes: neque enim prohibemus secundas nuptias, sed non suademus. Alia est enim infirmitatis contemplatio, alia gratia castitatis. Plus dico, non prohibemus secundas nuptias, sed non probamus sæpè repetitas: neque enim quicquid licet, & decet. Omnia mihi licet, dicit Apostolus, sed non omnia sunt vtilia. Et vinum bibere licet, sed plurimum nō decet. Licet ergo nubere, sed pulchrius est abstinere: sunt enim vincula nuptiarum. Vultis scire quæ vincula? Quæ sub viro est mulier, viuente viro alligata est legi: si autè mortuus fuerit, soluta est à lege viri. Probatum est igitur vinculum esse coniugium, quo mulier ligatur & soluitur. Bona mutui amoris gratia, sed maior est seruitus: neque enim mulier sui corporis potestatem habet, sed vir, Et ne fortè tibi non coniugij videatur ista seruitus esse, sed sexus: similiter & vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier. Quanta igitur coniugij necessitas, quæ subiicit alteri etiam fortiorum. Mutuis enim necessitatibus ab vtroque seruitur. Nec temperati licet iugo subducere caput, cū alterius intemperantiæ seruiendum sit. Precio, inquit, empti estis, nolite fieri serui hominum. Videtis

quàm euidentis sit coniugalis definitio seruitutis. Nō ego hoc dico, sed Apostolus: nec ille, sed Christus qui loquebatur in eo: & hanc vtique seruitutem de bonis coniugibus definiuit. Namque supra sic habes: Sanctificatus est vir infidelis per vxorem fidelē. Et sanctificata est mulier infidelis, per maritum fidelē. Et infra: Quod si infidelis discedit, discedat: nō est seruituti deditus frater aut soror in talibus. Si igitur bonum coniugium seruitus est, malum coniugiu quid est, quando nequeunt se inuicem sanctificare, sed perdere? Sed vt ad gratiam virtutis viduas adhortamur, ita enim ad ecclesiæ disciplinā forminas prouocamus, quæ ecclesia constat ex omnibus. Et licet Christi grex constet ex omnibus, grex tamen in aliis pabulo vescitur, in aliis adhuc lacte nutritur, quibus lupi illi qui latent in vestimento ouium, sunt cauendi, abstinentiæ speciem prætententes, prouocantes autem intemperantiæ fecditatem. Etenim quia sciunt valida onera castitatis, cū ipsi ea attingere digitulis non queat, ab aliis supra modum exigunt, cū ipsi seruare nec modum possint, sed iniusto sub falce succumbant. Mensura enim oneris promensura debet esse gestantis, alioquin impositi oneris fit ruina, vbi vectoris infirmitas est: nam & infantium fauces strangulat esca robustior. Et ideò sicut multitudo vectorum non paucorum viribus æstimatur, nec tamen fortioribus de aliorum infirmitate præscribitur, sed vnicique quantum oneris subire cupiat, relaxatur, manente mercedis cumulo in virtutis augmento: ita etiam fœminis non laqueus iniiciendus, non supra vires abstinentiæ grauioris vectura subeunda est: sed relinquendum vt vnaqueque se pendat, non autoritate aliqua coacta præcepti, sed incremento gratiæ prouocata: & ideò diuersis virtutibus merces diuersa proposita est. Nec aliud reprehenditur, vt aliud prædicetur: sed omnia prædicantur, vt quæ meliora sunt, præferantur. Honorabile itaque coniugium, sed honorabilior integritas: nam & qui matrimonio iungit virginem suā, benefacit: & qui non iungit, melius facit. Quod igitur bonum est, non vitadum est: & quod est melius, eligendum est: itaque non imponitur, sed præponitur. Et ideò bene Apostolus dixit: De virginibus autem præceptum Domini non habeo, consilium autem do. Etenim præceptum in subditos fertur, consilium amicis datur. Vbi præceptum est, ibi lex est: vbi consilium, ibi gratia est. Præceptum vt ad naturam reuocet, cōsiliū vt ad gratiam prouocet. Et ideò lex Iudæis lata est, gratia autem electioribus reseruata est, lex vt à naturæ finibus culpæ studio demeant, ad naturæ obseruantiam pœnæ terrore reuocaret: gratia autem vt electos tum studio bonorum, tum propositis etiam præmiis prouocaret. Et vt intelligas distantiam præcepti atque consilij, illum recorderis cui in Euangelio ante præscribitur, ne homicidium faciat, ne adulterium admirat, ne falsum testimonium dicat. Præceptum etenim ibi est, vbi est pœna peccati. At verò cū se præcepta legis memorasset implese, consilium ei datur vt vèdat omnia, & sequatur Dominum. Hæc enim non præcepto imperantur, sed pro consilio deferuntur. Duplex namque forma mandati est, vna præceptiua, altera voluntaria. Vnde & Dominus in alia dicit:

Ibidem.

Hebr. 13.

1. Cor. 7.

Ibidem.

Matth. 19.

Luce 4.

1. p. 8.

1. p. 5.

1. Cor. 6.

1. Cor. 7.

Ibidem.

Luc. 17.

Non occides, vbi præcepit. In alia: Si vis perfectus esse, vende omnia tua. Ergo hic liber est à præcepto, cuius defertur arbitrio. Itaque qui præceptum impleverint, possunt dicere: Serui inutiles sumus, quod debuimus facere fecimus. Hoc virgo non dicit. Nō dicit ille, qui bona sua vendidit, sed quasi reposita expectat præmia, sicut sanctus Apostolus ait: Ecce nos reliquimus omnia, & sequuti sumus te. Quid ergo nobis erit? Non enim quasi inutilis seruus, quod debuit facere, fecisse se dixit, sed quasi utilis domino, qui commissa sibi talenta quæsitis multiplicauit vsuris: mercedem fidei atque virtutis, bene sibi conscius meritorumque securus expectat. Et idē ei cū cæteris dicitur: Vos qui sequuti estis me in regeneratione, cum sederit filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis & ipsi super duodecim sedes, iudicantes tribus Israël. At verò illi qui talenta seruauerunt, & si præmia, minora tamen præmia pollicetur, dicens: Quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam. Fides igitur ex debito, misericordia in præmio. Qui bene credidit, vt ei credatur emeruit. Qui bene contulit, quoniā suum non quesuit, quod cœlestē est impetravit: idē ergo præceptum nō datur, consilium datur. Præceptum enim castitatis est, consilium integritatis: sed non omnes capiunt verbum istud, sed quibus datum est. Sunt enim spadones qui de matris utero sic nati sunt, in quibus naturæ necessitas virtus non est castitatis. Et sunt spadones, qui seipso castrauerunt, voluntate vtique, non necessitate: & sunt spadones qui facti sunt ab hominibus. Et idē magna in iis continentię gratia, quia voluntas facit, non infirmitas continentem. Nam decet integrum diuini operis seruare munus, nec illis fortē parum sit, lubrico corporis non teneri. Nā cti erepta est subeundi istius palma certaminis, erepta etiam materia periculi, & quamuis non queunt coronari, non queunt tamen vinci. Habent alia genera virtutum, quibus commendare se debeant, si fides firma sit, proflua misericordia, aliena avaritia, frequens gratia. Sed in istis nulla culpa, quia facti ignorantia. Non eadem causa eorum, qui in seipso ferro vtuntur, quos non imprudenter defleximus. Sunt enim qui virtutis loco ponant ferro culpam compescere. De quibus cti nostram nolumus proferre sententiam, quamuis sint statuta maiorum, cōfiderent tamen, ne quis id ad professionem infirmitatis trahat, non ad firmitatis gloriam. Ergo nemo militet, ne aliquando vincatur, nec pedis vtatur obsequio, qui gradiendi periculum reformidat, nec oculi intendat officio, qui concupiscentiæ timet lapsus. Sed quid prodest carnem abscindere, cum etiam ipsa culpa sit in aspectu? Nam & qui viderit mulierem ad concupiscendum, iam mœchatus est eam in corde suo. Et quæ similiter virum in concupiscentia viderit, adulteratur: castos ergo non infirmos esse nos conuenit. Pudicos oculos habere, non debiles. Nemo igitur, vt plerique arbitrantur, se debet abscindere, sed magis vincere: victores enim recipit ecclesia, non victos. Et quid argumentis opus? Præsto sit Apostolici forma præscripti. Sic enim habes: Vtinam & abscendantur qui volunt vos circumcidi. Cur enim coronæ occasio, & virtutis vsus eripitur homini qui ad laudem natus est, ad victoriam

Matth. 19.

Ibidem 25.

Ibidem 16.

Ibidem 5.

Galat. 5.

præparatus est, qui ipse potius virtute animi castrare se possit? Sunt enim spadones qui seipso castrauerunt propter regnum cœlorum. Sed hoc non omnibus imperatur, sed ab omnibus flagitatur. Etenim qui mandata dat decretorum, semper tenere debet mensuram: & qui pensa distribuit, æquitatem debet examinis reseruare. Statera enim fallax abominatio est apud Deum. Est ergo minus pondus & maius: sed vtrumque non recipit ecclesia. Pōdus enim maius & minimum, & mensuræ duplices, immunda in conspectu Domini: vtraque sunt pensa quæ diuidit sapiētia. Et ita diuidit virtutem, vt vires æstimet singulorum. Et idē dicit: Qui potest capere capiat. Scit enim creator omnium, affectus esse varios singulorum. Et idē præmiis virtutem prouocauit, nō infirmitatem vinculis alligauit. *Prouerb. 11.* Doctor bonus morum auriga nostrorum, & quidam interiorum rector affectuum, qui de seipso didicerat, legi mentis legem corporis repugnare, eandem tamen Christi gratiæ cedere. Scit, inquam, varios cursus mentium repugnare. Et idē neque in tantū adhortationem integritatis intēdit, vt aboleret gratiam nuptiarum, neque ita coniugium prætulit, vt studia integritatis extingueret. Sed à continentię persuasionē incipiens, ad incōtinentię remedia descendit. Et cū brauium supernę vocationis fortioribus demonstrasset, deficere tamen in via neminē passus est, ita plaudens prioribus, vt non despiceret & sequentes. Didicerat enim & ipse, quia Dominus Iesus aliis panem hordeaceum ne in via deficerent, aliis corpus suum vt ad regnum cōtenderent, ministravit. Nec Dominus ipse præceptum imposuit, sed voluntatem inuitauit. Nec Apostolus præceptū statuit, sed consilium dedit. Sed non hoc humanū consilium, humanarum virium habere mensuram. Diuinæ munus misericordiæ confiteretur in se esse collatum, vt fideliter sciret prima præferre, secunda disponere. Et idē existimo, inquit, non statuo. Et existimo bonum esse propter instantem necessitatem. Non ergo copula nuptialis quasi culpa vitanda, sed quasi necessitatis sarcina declinanda: lex enim adstrinxit vxorem, vt in laboribus & in tristitia filios generet, & conuersio eius ad virum sit, quod ei ipse dominetur. Ergo laboribus & doloribus in generatione filiorum addicitur nupta, non vidua, & dominatui viri sola subditur copulata, non virgo. Omnium autem horum virgo libera est, quæ verbo Dei suum spondit affectum, quæ sponsum benedictionis cū fascibus expectat, bonæ lumine voluntatis accenso: & idē prouocatur cōsiliis, non vinculis alligatur. Sed nec vidua præceptum accipit, sed consilium: consilium autem non semel datum, sed sæpē repetitum. Et primò dixit: Bonum est enim mulierem nō tangere. Et iterum: Volo sic omnes homines esse, sicut & me ipsum. Et tertio: Bonum est illis, si sic maneat sicut & ego. Et quarto: Bonum est propter instantem necessitatē: & hoc placere Domino, & hoc honestum esse. Postremò beatiorem esse in viduitate perseuerantem, non tantum suo consilio, sed etiā Dei spiritu definiuit. Quænam igitur talis consiliarij benignitatem recuset, qui & voluntati habenas indulgeat, & id suadeat aliis quod in se expertus vtile iudicauit, non faciliè comprehendi, nec fastidiosus æquari?

Prouerb. 11.

Roman. 7.

1. Cor. 7.

Genes. 3.

1. Cor. 7.

æquari? Quæ igitur refugiat sancta fieri corpore & A spiritu, cum supra laborem sit præmium, supra vsu gratia, supra opus merces? Atque hoc ita dico, non vt laqueum cæteris iniuciam, sed vt commissi mihi ruris operarius agrum hunc ecclesiæ fertilem cernam, nunc integritatis florē veniantem, nunc viduitatis grauitate pollentem, nunc etiam coniugij fructibus redundantem. Nam cti diuersi, vnus tamen agri fructus sunt, nec tanta hortorum lilia, quantæ arista segetum, messium spice, compluriumque spatia camporum recipiēdis aptantur feminibus, quam redditus nouales fructibus feriantur. Bona ergo viduitas, quæ toriens Apostolico iudicio prædicatur. Hæc enim magistra fidei, magistra est castitatis. Vnde & illi qui deorum suorum adulteria & probra venerantur, cœlibatus & viduitatis statuere pœnas, vt æmuli criminum mulctarent studia virtutum. Specie quidem qua fecunditatem quærerent, sed studio quo propositum castitatis abolerent. Nam cōfectis & miles stipendiis arma deponit, & relicto officio quod gerebat, ad propria veteranus rura dimittitur, vt & ipse exercitiæ laboribus vitæ requiem consequatur, & alios spes futuræ quietis subeundis C faciat operibus promptiores. Agricola quoque maturior torquendam aliis stiuam * committit, & iuuenili grauius opere prouidentiam curæ senilis explorat. Vitem facilius tondere quàm premere, vt iuuenescentē luxuriam reprimat, & adolescentum lasciuiam falce succidat, parcorum quædam partuum castitatem docens etiam in vitibus expetendam. Similis huic vidua velut emeritis veterana stipendiis castitatis, & si coniugij arma deponat, domus tamen totius pacem gubernat: & si vchendis oneribus ociofa, maritandis tamen iunioribus prouida. Vbi cultus vtilior, vbi fructus vberior sit, quorum copiam aptior senili grauitate disponit. Itaque si maturioribus potius quàm iunioribus committitur ager, cur putes vtiliorem nuptam esse quàm viduam? Quod si persecutores fidei, persecutores fuerunt etiam viduitatis, vtique fidem persecuentibus, viduitas non pro supplicio fugienda est, sed tenenda pro præmio. Sed fortasse aliquibus propter suscipiēdos liberos coniugia iteranda videantur. Quod si filiorum studium causa nubendi est, vtique vbi est fructus filiorum, causa non suppetit: quamquam cuius consilij sit, iterum experiri velle, frustra tētatam fecunditatem, aut subire quam pertulerit orbitatē? Hæc enim iterandi causa est filios non habentibus. Ergo illa quæ liberos suscepit & perdidit, (cū ipsa enim maior contētio quæ spem generandi habet.) Illa, inquam, nōne sibi videtur inter ipsa repetitarum fœdera nuptiarum amissorum prætexere fune-

* torquenda alii stiuam.

S. Ambr. tom. 5.

FINIS.

EE

ra filiorum? Nōne iterum passura quod repetit, & ad ipsos votorum tumulos exceptarum orbitatum imagines lamentorum strepitus perhorrescit? Vel cū accensis funalibus nox ducitur, nōne pompe funebri exequias magis putat quàm thalamū præparari? Cū igitur filia dolores magis quos times repetis, quàm filios quos iam non speras, requiris? Si grauis est dolor, subterfugienda causa eius est, non petenda. Nam tibi quid consilij tribuam, quæ liberos habes? Quæ tibi causa nubendi, nisi fortē leuitatis error, & intemperantiæ vsus, & saucij cogit peccatoris conscientia? Sed consilium sobriis non ebriis datur. Et idē apud liberam conscientiam mihi sermo est, cui vtrumque integrum est. Habeat saucia remedium, honesta cōsiliū. Tu, inquam, filia quid moliris? Cur hæredes quæris extraneos, cū habeas tuos? Non filios desideras quos habes, sed seruitutē quā nō habes. Hæc est enim vera seruitus, in qua infractior amor, quam non deflorata pignus virginitatis, & plena sancti pudoris, & gratiæ atas prima commendat. Vbi offensa grauior, suspectior insolētia, cōcordia infrequētior, quā nō tēporibus inolitus amor, nō vigēs annis forma cōciliat. Molesta pietas, vt amare liberos metuas, aspiciere liberos erubescas, atque inde oriatur causa discordiæ, vnde solet mutuus amor mulcere affectus parentum. Generare liberos vis, non fratres futuros tuorum, sed aduersarios filiorum. Quid est ergo generare alios liberos, nisi spoliare quos habes liberos: quibus pariter auferuntur, & pietatis officia, & compendia facultatum? Lex diuina cœlesti inter se coniuges auctoritate constrinxit, & difficilē manet mutuus amor. Tulit enim costam de viro, & formauit fœminam, vt sibi eos inuicem copularet, dicens: Et erunt duo in carne vna. Non hoc de secundis sed primis nuptiis dixit. Neque enim Eua secundum accepit virum, neque sancta ecclesia secundum agnouit virum. Sacramētum enim illud magnum est in Christo & in ecclesia. Et idē custodiendum est. Sed neque Isaac aliam præter Rebeccam sciuit vxorem. Neque Abraham * aliam, nisi cū Saram sepeliuit vxorem. Nam in sancta Rachel magis figura mysterij fuit, quàm ordo coniugij. Et tamen in ea quoque habemus quod ad primi coniugij gratiam referre possimus. Si quam primò sponsam habuit, plus amauit, nec fraus exclusit affectum, nec sponsæ amorem coniugij interuentus aboleuit. Itaque sanctus Patriarcha nos docuit, quantum deferre primis nuptiis debeamus, cū tantum primis sponsalibus ipse derulerit. Cauete igitur filia, ne & gratiam nuptiarum tenere nequeatis, & molestias augetis.

Genes. 2.

Ephes. 5.

* ab. Abraham patrem cū a-

Capita libri de Dignitate sacerdotali.

De causis auctorem mouentibus ut consecraretur atque conseruos suos de vita perfecta commonere, ac laborem propositi operis suscipere curauerit. **Cap. I.**

De aggressu desiderati laboris, et cohortatione auditorum, sacerdotalisque prerogatiua, et dignitatis prae-monstratione. **Cap. II.**

Quod idcirco commendationem sacerdotalis dignitatis auctor praemiserit, ut ostenderet nihil esse in hoc seculo excellentius sacerdotibus, nihil sublimius episcopis reperiri, sic tamen, si nomen congruat actioni, et actio respondeat nomini. Quodque sicut nihil episcopo excellentius est, ita nihil miserabilius sit, si episcopus de sancta vita periclitetur, et si sacerdos in crimine teneatur. Quod praeterea quanto praeteris gradus episcopalis altior est, tanto si per negligentiam delabatur, ruina grauior sit. **Cap. III.**

De speciali depictione formulae ab episcopis et sacerdotibus iuxta apostolicam regulam obseruandae, cum pulchra ac succincta eiusdem regulae expositione. **Cap. IIII.**

De detestatione episcoporum sacerdotalem honorem diffamantium, qui Giezi et Simonis sectantes sententiam, gradum sacerdotalem et episcopalem dignitatem pecuniis comparare non verentur. **Cap. V.**

De ostensa repetitione malorum, ad quae deificus ordo uoluitur, probrorumque ad quae prolapsi sunt sacerdotes, cum acri eorumdem reprehensione. **Cap. VI.**

De clausione huius libelli per breuem epilogum eorum quae in ipso demonstrata sunt, et notationem sacerdotum quos auctor nouit sibi infideliter detracturos, inuocationemque sancti Spiritus ut adiuet cunctos sacerdotes ad faciendum ea quae ipso inspirante in hoc opusculo elocutus est. **Cap. VII.**

DIVI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS DE DIGNITATE

SACERDOTALI,
LIBER VNVS.

De causis auctorem mouentibus ut consecraretur atque conseruos suos de vita perfecta commonere, ac laborem propositi operis suscipere curauerit.

CAPVT I.

I quis, fratres, oraculi reminiscatur Domini quo frugi famulum de seruata sibi pecunia, quam ad praerogandum suscepit, increpauit dicens: Tu dedisses pecuniam meam, et ego ueniens cum ustris exegissim eam: non iam ociosus auditor collata sibi diuini muneris gratiam suis tantum ustris referuabit, sed cunctis eam comunicabilem faciens, copiosius praerogando, securius possidebit: ut sibi per haec et plurimis aedificationis exhibeat fructum: et uelut decora arbor pomis referta non infructuose probatur occupare terram dum uiuit, cum et per se ipsam suis pomis ornatur, et omnis qui ex ea fructum perceperit, saginatur, beato nos etiam Apostolo ad haec eadem inuitante: Nolite quaerere quae uestra sunt, sed quae aliorum. Et alibi: Non quero quod mihi uile est, sed quod multis, ut salui fiat. Idcirco nos quibus in uerbis diuinis credita est dispensatio, et qui gregem Christi alendum nutriendumque suscipimus, non sine ingentis periculi noxa nos credimus euasuros, si non secundum hunc modum uiuamus, aut etiam si minimè praedicemus. Et licet ad haec praedicanda nos retardet uita huius improbitas, inuitat nos tamen praeccepti necessitas. Et uae iam mihi est si minimè praedicauero, et si susceptum thesaurum in terra defossum, id est, in meo corde diu occultauero, et lucernam diuini uerbi compressam sub modio retentauero, et non super candelabrum propositam, cunctorum oculis manifestauero, et claustra humanae imperitiae per clauas illas regni caelorum quas in beato Petro Apostolo cuncti suscepimus sacerdotes, minimè reserauero, ut audire per haec merear pro linguae meae modulo: Euge serue bone et fidelis quia in pauca fuisti fidelis, supra multa te constitutam, intra in gaudium domini tui. Unde uerens iis increpationibus et supplicis subdi, timore peccata percussus, amore fraterno inuitatus, non iam ad subditum loquor uulgus, quos iugiter monere consueui, sed ad ipsos iam praedicat ores uulgi mea uerba conuerto: et meis conseruis uelut obediens seruus, id est, episcopus sacerdotibus, antistes pontificibus, audacter praedicare salutis communia non retardabo. Nec praerogatiua mihimet scientiae, si haec

mus, non sine ingentis periculi noxa nos credimus euasuros, si non secundum hunc modum uiuamus, aut etiam si minimè praedicemus. Et licet ad haec praedicanda nos retardet uita huius improbitas, inuitat nos tamen praeccepti necessitas. Et uae iam mihi est si minimè praedicauero, et si susceptum thesaurum in terra defossum, id est, in meo corde diu occultauero, et lucernam diuini uerbi compressam sub modio retentauero, et non super candelabrum propositam, cunctorum oculis manifestauero, et claustra humanae imperitiae per clauas illas regni caelorum quas in beato Petro Apostolo cuncti suscepimus sacerdotes, minimè reserauero, ut audire per haec merear pro linguae meae modulo: Euge serue bone et fidelis quia in pauca fuisti fidelis, supra multa te constitutam, intra in gaudium domini tui. Unde uerens iis increpationibus et supplicis subdi, timore peccata percussus, amore fraterno inuitatus, non iam ad subditum loquor uulgus, quos iugiter monere consueui, sed ad ipsos iam praedicat ores uulgi mea uerba conuerto: et meis conseruis uelut obediens seruus, id est, episcopus sacerdotibus, antistes pontificibus, audacter praedicare salutis communia non retardabo. Nec praerogatiua mihimet scientiae, si haec

si haec meis cōsacerdotibus charitatis intuitu praerogem, uendicabo, aut uita perfecta me esse fateor, cum de uita perfecta alios moneo, sed potius cum haec ad illos loqui audeo simul cum illis qua loquor audiam.

De aggressu desiderati laboris, et cohortatione auditorum, sacerdotalisque prerogatiua, et dignitatis prae-monstratione. **CAP. II.**

Aggrediar iam diuina ope suffultus, facultate qua ualeo, et eorum precibus adiutus, ad quos noster respicit sermo, desideratum carnam, iter, et in gremio quasi consecratorum positus, ipsos alloquor sacerdotes. Audite me beatissimi patres, et si dignum ducitis, sanctissimi fratres. Audite me stirps Leuitica, germen sacerdotale, propago sanctificata, duces et rectores gregis Christi. Audite me rogantem uos pariter et timentem, et commodis et comminationibus solito consulentem, et honorem episcopatus demonstrare uolentem, et cum honoris uobis praerogatiua monstremus, merita etiam congrua requiramus, nec falli possumus in opere, qui cognoscimus ueritatem. Dignum est enim ut dignitas sacerdotalis prius noscatur a nobis, et sic deinde seruetur a nobis, ut Psalmographi sententia queat repelli a nobis: Homo enim in honore esset, non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, et similis factus est illis. Honor igitur, fratres, et sublimitas episcopalis nullis poterit comparatione aduari. Si regum fulgore compares, et principum diademati, longè erit inferius quam si plumbi metallum ad auri fulgorem compares: quippe cum uideas regum colla et principum summitti genibus sacerdotum et exosculatis eorum dexteris, orationibus eorum credent se communiri. Quid iam de plebeia dixim multitudinem cui non solum praerferri a Domino meruit, sed ut eam quoque iure tueatur patrio, praecceptis inperatum est euangelicis? Sic certè a Domino ad beatum Petrum dicitur: Petre amas me? Et ille, Tu scis Domine quia amo te. Et cum tertio fuisset interrogatus, et trina responsione fuisset subsecutus, repetitum est a Domino tertio, Pasce oues meas. Quas oues, et quem gregem non solum tunc beatus suscepit Petrus, sed et nobiscum eas suscepit, et cum illo eas nos suscepimus omnes. Unde regenda sacerdotibus cum traditur, merito rectoribus suis subdi dicuntur, quia euangelico coruscante mandato uidemus nihilominus esse praefixum. Non est discipulus super magistrum, nec seruus super dominum suum, sed sufficit discipulo ut sit sicut magister eius, et seruo sicut dominus eius.

Quod idcirco commendationem sacerdotalis dignitatis auctor praemiserit, ut ostenderet nihil esse in hoc seculo excellentius sacerdotibus, nihil sublimius episcopis reperiri, sic tamen, si nomen congruat actioni, et actio respondeat nomini. Quodque sicut nihil episcopo excellentius est, ita nihil miserabilius sit si episcopus de sancta uita periclitetur, et si sacerdos in crimine teneatur. Quod praeterea quanto praeteris gradus episcopalis altior est, tanto si per negligentiam delabatur, ruina grauior sit.

CAP. III.

Haec uero cuncta, fratres, idcirco nos praemississe debetis cognoscere, ut ostēderemus nihil esse in hoc seculo excellentius sacerdotibus, nihil sublimius episcopis reperiri, ut cum dignitatem episcopatus episcoporum oculis demonstramus, et dignè noscamus quid sumus, et quod sumus professione, actione potius quam nomine demonstramus, ut nomen congruat actioni, actio respondeat nomini, ne sit nomen inane et crimē immane. Ne sit honor sublimis, et uita deformis. Ne sit deifica professio, et illicita actio. Ne sit religiosus amictus, et irreligiosus prouectus. Ne sit gradus excelsus, et deformis excessus. Ne habeatur in ecclesia cathedra sublimior, et conscientia sacerdotis reperiatur humilior. Ne locutionem simulemus columbinam, et mentem habeamus caninam. Ne professionem monstremus ouinam, et ferocitatem habeamus lupinam. Ne dignè nobis per Prophetam respondeatur a Domino: Populus hic labiis me honorat, cor autem eorum loquē est a me. Ergo fratres sicut senatorem chlamys ornata, sicut agricultura rusticum, sicut barbarum arma, sicut nauam nauigationis peritia, et singulos quoque opifices operis sui qualitas ipsos demonstrat auctores, sic episcopum non aliud nisi episcopalis opera designat: ut ex bono opere magis quam professione noscatur, plus meritis esse episcopum quam quod nomine uocetur: quia sicut nihil esse diximus episcopo excellentius, sic nihil est miserabilius si de sancta uita episcopus periclitetur, si sacerdos in crimine teneatur. Et ut leuius est de plano corruere, sic grauius est qui de sublimi ceciderit dignitate: quia ruina quae de alto est, grauiori casu colliditur. Honor quidem episcopalis coram hominibus praclarus est, sed si ruina sustineat, dolor magnus est. Nam quanto praeteris gradus episcopalis altior est, tanto si per negligentiam delabatur, ruina grauior est. Magna sublimitas magnam debet habere cautelam. Honor grandis grandiori debet sollicitudine circumuallari. Cui plus creditur, ab eo plus exigitur, sicut scriptum est: Quia optimis permixta sunt pessima. Et alibi: Potentes potentiora tormenta patiuntur. Et scienti legem et non facienti eam, peccatum est grande. Et seruus sciens uoluntatem domini sui si non fecerit eam, uapulabit multum. Aliud est enim quod ab episcopo requirit Deus, et aliud quod a presbytero, et aliud quod a diacono, et aliud quod a clerico, et aliud quod a laico, uel a singulis quibusque hominibus. Et licet omnium hominum opera Deus in suo examinet iudicio, plus tamē ab eo exigitur cui plus committitur. Ampliores enim penas luit cui numerosior regendorum populorum fuerit cura commissa.

De speciali depictione formulae ab episcopis et sacerdotibus iuxta Apostolicam regulam obseruandae, cum pulchra ac succincta eiusdem regulae expositione. **CAP. IIII.**

Et ut specialiter ipsius episcopatus modum et formulam omnibus sacerdotibus depingamus, apostolica est nobis regula reuolucenda, quae de iis per singula episcopales actus depingit. Sic adiectos episcopos beatus ait Apostolus: Fidelis sermo. Ac si

EE ij

Luca 19.

Philip. 2.
1. Cor. 10.

Psalm. 48.

Luca 21.

Luca 6.

Matth. 23.

1. Tim. 1.

diceret: De quo sum loquutus, veraciter loquor, ne quis existimet me fuisse mentitum. Subiunxit: Si quis episcopatum desiderat, bonum opus desiderat. Hoc est, Si episcopus esse desideras, magnum est quod esse cupis, sed si & opus bonum simul amplectaris. Nam si aliter esse cupis, episcopus esse non potes: quia sequitur: oportet enim episcopum irreprehensibilem esse. Irreprehensibilem ait: nam si episcopus reprehenditur, deformiter subditur culpæ. Et profecto culpa ad reatum trahit, reatus ad poenā, poena perducit vsq; ad mortem. Ecce ad quid voluit dignitas episcopalis. Et post paululum ait: Vnius vxoris virum. Si ad superficiem tantum literæ respiciamus, prohibet bigamum episcopum ordinari. Si verò ad altiore sensum conscendimus, inhibet episcopum duas vsurpare ecclesias. Et si adhuc introrsus profundiora perscruteris, monet ne post catholicum dogma sensum inueniatur episcopus habere hæreticum, sed Christianam tantum orthodoxam & catholicam sibi affociet fidem, vt vnus tantum modò vxoris & catholice ecclesie vir episcopus vocitetur. Sequitur deinde, & ait: Sobrium, hoc est, non vino tantum, sed & vitii parcum, vt nec vino amplius indulgeat quam oporteat, & mente semper sobrius inueniatur. Et adiunxit sequentia dicēs: Prudentem. Prudentiam quippe non mundialem, de quadicitur quodd stultitia sit apud Deum: sed prudentiam spiritalem, id est, quæ & opere circumspicienda sit, & verbo perita, vt sit astutus sicut serpens, & simplex sicut columba. Et denuò infert: Ornatum. Quod si iuxta sensum literæ tantum respiciamus, nō aliud sacerdotes quam amictum quærimus clariorē. Verbi gratia, Castorinas quærimus & sericas vestes. Et ille se inter episcopos credit esse altiore, qui vestē induerit clariorē. Sed sanctus Apostolus taliter se intelligi non vult, quia non carne episcopum, sed mente docet esse ornatum, vt ille sacerdos placeat Deo, qui animam habuerit compositā Deo. Et post hæc addidit: Hospitalem. Vt humanitatis inuitu hospitio recipiat non habentes hospitium, & egenum sine tecto inducat in domum suam, nec solus deuoret dona Christi quæ largita est bonitas Christi. Et vt hilarem datorem diligit Christus, sine murmure contribuat pauperibus Christi. Sequitur deinde & ait: Docibilem, id est, sic polleat episcopus sapientia, vt non solum creditum sibi populum sufficenter doceat, verum etiam & cunctarū queat hæresim contradictiones à catholica repellere ecclesia, ne sua imperitia imperitos minimè doceat, & huiusmodi casu præuētus eueniat illi quod scriptū est: Cæcus cæco ducatum præbens ambo in foueā cadunt. Qui verò talem se vt diximus esse ignorat, sacerdotium minimè appetat, nec locum alterius vsurpare præsumat, præsertim illius qui fulgore suæ sapientie populorum potest corda lustrare. Subiunxit & ait: Non uiolentū, hoc est, non multo vino deditum, vt sic credatur & videatur episcopus: vtrū biberit an non, ignoretur: ne post largā potionē vini, mulierum delectetur illecebra, nec per vinum, sicut ait Apostolus, omnis nutriatur luxuries. Demū subsequitur dicens: Non percussorem, sed modestum. Id est, manus improbas ad cædē non habet, & suspicionibus prauis minimè percutiat consciē-

1. Tim. 3.

1. Cor. 3.

2. Cor. 9.

Matth. 15.

1. Tim. 3.

tias aliorum, ne dum petulans inuenitur ad cædem, athleta magis quam episcopus iudicetur. Sed magis è diuerso ab aliis illatas patienter ferat iniurias, vt mentis modestiam cunctis hominibus tranquillam demonstrēt, & firmam patientiā cunctis ostendat. Iterum addidit dicens: Non litigiosum, id est, non linguam ad conuitium relaxet episcopus, ne per eādem linguam per quam laudes refert Deo, & diuina libat sacrificia, litium venena proferat, quia non decet de ore episcopi benedictionem simul & maledictionem egredi, ne per eādem linguam per quā Deus laudatur, homo maledicatur: quia non potest de vno fonte dulcem & amarā producere aquam. Deinceps subsecutus est dicens: Non cupidum, id est, non turpis lucri cupidum, ne lucri cupiditate episcopus teneatur obnoxius, & nutriat auaritiam, quæ est radix omnium malorum. Qui stipendiis tantum contentus ecclesie suæ, penitus non ambiat que intelligit esse superflua, sed de ipsa potius paupertate ecclesie suæ libenter impertiat pauperibus Christi, sicut scriptum est: Hilarem datorem diligit Deus. Et alio loco: Disperdit, dedit pauperibus, iustitia eius manet in æternum. Et connexuit subsequētia dicens: Domui suæ bene præesse, filios habentē subditos, cum omni castitate. Domui suæ bene præesse potest, qui corporis sui seruauerit castitatem. Domui, inquit, hoc est corpori suo imperioso iure dominetur, ne subdatur ipse corpori suo, & in desiderio luxuriæ deditus, in præcipitium demergatur, sed potius filios suos suo castitatis exemplo ad pudicitie regulam doceat. Nam si quis domui suæ præesse nesciat, quomodo ecclesie Dei diligentiam adhibebit? Hoc est enim de quo superior diximus: Qui cordis sui domum excolere non valet, quomodo plurimorum adhibebit diligentiam? Et qui peccati trabem de suo non potest eruere oculo, quomodo ex alterius oculo poterit amputare festucam? Item sequitur, & ait: Non neophytum, hoc est, qui nuper ad fidem ex gentilitate aduenit, aut certè ex militia seculari ad clericatus est officium sociatus. Hi ergo non tam passim sacerdotalem arripiant gradum, ne elati in superbiam, in iudiciū incidant, & in laqueū diaboli: quia quod longo tempore minimè discunt, in paruo tempore seruare non possunt. Et concludens regulam & episcopalem formam, ad extremū intulit dicens: Oportet autem & illud testimonium bonum habere ab iis qui foris sunt: id est, hæreticis & schismaticis, qui extra sanctam ecclesiam catholicam conuenticula sibi prophana præficiunt, quos tamen testes Apostolus, & testimonium dicit debere bonum habere de immaculata vita, & sancta episcopi conuersione, ne fortè accipiant inimici locū episcopo obtrectandi, & infamare incipiant catholicum dogma.

De detestatione episcoporum sacerdotalem honorem diffamantium, qui Giezi & Simonis sectantes sententiam, gradum sacerdotalem & episcopalem dignitatem pecuniis comparare non verentur.

CAP. V.

His ita prælibatis, vt reor, in hoc opere velut à grādī scenore nos perlesim⁹ liberatos, cū nō nostra cōtra episcopos, sed sancti apostoli opposuimus testimo-

Ibidem.

Ibidem.

1. Tim. 6.

2. Cor. 9.

1. Tim. 3.

Ibidem.

Ibidem.

* hac tempe-
state

Actuum 8.

4. Reg. 5.

Matth. 16.

testimonia, ne velut vulgaribus fabulis nostrum iriderent opus. Cū verò autoritas nobis per singula sancti arriuerit Apostoli Pauli, ipsum potius Apostolorum si ausint quam nos reprehendant. Et licet iam coarctet nos libelli huius prolixitas, & tempus nos vigeat vt ad finem huius operis veniamus: sollicitudo tamen fraterni nos retardat amoris, illorum præcipue sacerdotum qui mentis tepore hebetati, sacerdotalem diffamant honorem, & qui nouā prodigaliter regulam ac tempestatem peperisse desertur, & Giezi sectantes & Simonis sententiam, sancti episcopatus gratiam pecuniis coemerūt, nequaquam timentes, cū honorem sacerdotalem pecuniis emerēt; à beato Petro Apostolo se cum Simone fuisse damnatos, sicut ait: Pecunia tua tecum sit in perditionem, quia donum sancti Spiritus te credidisti pecuniis comparare. Et lepram cū Giezi à sancto suscepisse se credant Helisæo, qui gradum sacerdotalem aestimant pecuniis comparare. Quibus cū ista dixerimus, sufficere debuit suam comparando lepram possidere. Nā sicut validioribus morbis capite vitiato, reliquum necesse est corpus inudatione superioris morbi lethaliter irrigari, ita & ij qui caput videntur esse ecclesie, morbo pestifero fraternū vitiant corpus, vt nihil ex totius corporis compage insauciatum possit euadere quod negligentium sacerdotum vitiositatis mortale infecerit virus, ita vt videas in ecclesia passim quos non merita sed pecuniæ ad episcopatum ordinem prouexerunt: nugacem populum & indoctum, qui talem sibi ascuerunt sacerdotem: quos si percūctari fideliter velis, quis eos præfecerit sacerdotes, respondent mox & dicunt: Ab Archiepiscopo sum nuper episcopum ordinatus, centūque ei solidos dedi vt episcopalem gratiam consequi meruissem: quos si minimè dedissem, hodie episcopus non essem. Vnde melius est mihi aurum de facello inuere, quam tantum sacerdotium perdere. Aurum dedi, & episcopatum comparavi: quos tamen solidos, si viuo, recepturum me illic non diffido. Ordino presbyteros, consacro diaconos, & accipio aurum. Nam & de aliis nihilominus ordinibus pecunia quæstum profigare confido. Ecce & aurum quod dedi, in meo facello recepi, & episcopatū gratis accepi. Nempe hoc est quod doleo, quia Archiepiscopus carnaliter episcopū fecit. Nam propter pecunias spiritualiter leprosum ordinauit. Pecunia, inquit, tua tecum sit in perditionem, quia donum sancti Spiritus gratiæ precio comparasti, & commercium miserabile in animarum exitiū peregisti. Et nescij homines & indocti in ordinationibus eorum clamant & dicunt: Dignus es, & iustus es, & conscientia misera. Indignus es, & iniustus es, dicit: Pronunciat enim episcopus huiusmodi ad populum dicens: Pax vobis. Oculis quidem carnalibus videtur quasi episcopus magnus, & diuinis obtutibus inspicitur leprosus magnus. Per pecuniam acquisiuit indebitum ordinem, & Deum perdidit in interiore homine. Caro suscepit dignitatem, & anima perdidit honestatem. Caro ancilla, domina facta est anime; & anima quæ deerat domina, facta est famula carni. Caro dominatur populis, & anima seruit dæmoni. Carni sacerdotium comparauit, & anime detrimentum parauit. Et quid prodest huiusmo-

di homini si totum mundum lucratur, & anime suæ detrimentum patiat? Aut quam dabit homo commutationem pro anima sua? Quod dedit cū ordinaretur episcopus, aurum fuit: & quod perdidit, anima fuit. Cū alium ordinaret, quod accepit, pecunia fuit: & quod dedit lepra fuit. Hæc sunt mercedia iniquorum, in perniciem eorum. Interrogo tamen fratrem & coepiscopum nostrum, quia & ego episcopus sum, & cum episcopo loquor. Dic ergo mihi paulisper. Frater episcopo, cū dares pecuniam, quid accepisti? Gratiam episcopalem accepi. Ergo interrogo te, Hęc gratia cur tali vocabulo nūcupatur? Respondet: Cur inquis? Vt reor, pro eo quod gratis datur, ideo gratia vocitatur. Ergo si gratia gratis datur, & auro non estimatur, à te cur gratia pecuniis comparatur? Respondet: Non, inquit, mihi daretur, si pecuniis non emeretur, nec episcopus fuisset ordinatus, si pecunias non dedissem. Ergo vt apparet ex responsionibus tuis, gratiam cū ordinareris non suscepisti, quia gratuito eam non meruisti. Et ideo frater si gratiam non accepisti, quomodo episcopus effici potuisti? Nam & ad discipulos suos dominus dicit: Gratis accepistis, gratis dare. Cur ergo gratuitam aestimasti te precio possidere gratiam? Nam vt video, aurum dans perdidisti, & gratiam sanctam non acquisisti. Adhuc tamen semel adiciens fratrem perquiro episcopum, ne quid de approbamentis veridicis nos prætermisisse videamur. Quis dat frater episcopalem gratiam? Deus, an homo? Respondes sine dubio, Deus: sed tamen per hominem dat Deus, homo imponit manus, Deus largitur gratiam. Sacerdos imponit supplicē dexterā, & Deus benedicit potēti dextera. Episcopus initiat ordinē & Deus tribuit dignitatē. O iustitia, o æquitas. Si homini pecunia datur qui nihil in ordine amplius operatur, nisi solum seruitium quod ei creditur, cur Deo totum negatur qui ipsum ordinem tibi largitur? Iustumne tibi videtur vt seruus honoretur, & Dominus iniuriam patiat, & iniuste accipiat sacerdos pecuniam, & Deus patiat ab homine iniuriam? Sed quia pro concessio ordine Deus à te nihil expectat, cur à te sacerdos impudēter pecuniam expectat? Deus homini concedere voluit gratis, & episcopus rapax pecuniam ab homine expetit gratis? Deus homini vt certè benignus gratis donauit, & sacerdos malignus eum sine causa prædauit? Quid enim habes quod non accepisti? Si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis?

De ostēsa repetitione malorum ad quæ deificus ordo voluitur, probrorumque ad quæ prolapsi sunt sacerdotes, cum acri eorumdem reprehensione.
CAP. VI.

Ecce ad quæ mala voluitur deificus ordo. Ecce ad quæ probra sunt prolapsi sacerdotes, qui audire meruerunt à iudice mundi: Vos estis lux huius mundi. Ecce quibus subiiciuntur gentes, quibus à Domino dictum est: Vos estis sal terræ. Ergo si lux est Ecclesie episcopus à Domino ordinatus, ita vt imperitiæ tenebras prædicationis suæ eloquio rutilate, conscientiarū latebras illuminet, cur ipse palpabilibus tenebris tenetur obstrictus? Et

Ibidem.

Ibidem 10.

1. Cor. 4.

Matth. 5.

non solum quia ipse dum male agit, dignè perit: in super & alios secum indignè perdit. Si enim meruisti salis possidere saporem, ut insipientium possis arua condire, cur infatuatus tali vitio, immundis te porcorum conculcandum pedibus præbuisi, ita ut nec alios nec teipsum possis condire? Oculorum etiam in corpore officium, id est in ecclesia, voluntarius appetisti, ut reliquum per te corpus ducatum lucis haberet: & nunc quadam lippitudine & caligine vitorum obtenebratus, nec teipsum luci idoneum præbes, & aliis adimis lumen. De quibus oculis in Euangelio dicitur: Si oculus tuus simplex fuerit, totum corpus tuum lucidum erit: id est, si episcopus qui lumen promeruit præesse in corpore, simplicitate est sancta & innocentia decoratus, omnis ecclesia splendore luminis radiatur. Si autem oculus tuus nequam est, totum corpus tuum tenebrosum est: id est, si episcopus qui videbatur corpori subdito lucem præbere, obnubiletur nequitiae cæcitate, quid cetera facient membra, quibus lux adempta est oculorum? Id est, quid secularis factura est multitudo, cum voluptatibus illicitis & actionibus vetitis, ad similem facinorum voraginem episcopus multitudinem populi prouocauerit, ut nulli iam iamque illicitum esse videatur quod ab episcopo quasi licitum perpetratur. Sed ipsum magis credunt homines esse laudabile quicquid episcopus habuerit delectabile. Nec quisquam quod agere pontifex non dubitat, se indubitanter agere dicat: Episcopus enim à cunctis indubitanter vocatis, præsertim cum ipso nomine censeris, si tamen actio concordet nomini, & nomē se societ actioni. Nam quid aliud interpretatur epi-

scopus, nisi superinspector? maximè cum solio in ecclesia editiore resideat, & ita cunctos respiciat, ut & cunctorum oculi in ipsum respiciant. Ergo quia ita est, cur te velut tetrum speculum vniuersorum oculis demonstras, ita ut non possint obscuritate tua se comptius exornare.

De clausione huius libelli per breuem epilogum eorum que in ipso demonstrata sunt, & notationem sacerdotum quos anchor nouit sibi infideliter detracturos. Inuocationemque sancti Spiritus, ut adiuuet cunctos sacerdotes ad faciendum ea que ipso inspirante in hoc opusculo elocutus est.

CAP. VII.

Sufficiat hucusque nunc nostris confacerdotibus, paululum dilataste sermonem, in quo eorum excellentiam simul & casum demonstrauius, ne fidentes in sublimitate honorum, minimè requirerēt perfectionem morum, & in solo se crederent sacerdotis nomine plusquam opere gloriarī. Et quāquam sciam pro hoc libello plurimos mihi sacerdotes qui hæc quæ loquimur agere nolunt, infideliter esse detracturos, credo tamen plurimos qui hæc agunt, vel agere obnituntur, fideliter pro nobis oraturos. Sed sicut lecerationibus obrectatorū minimè prægrauamur, sic demum probatorum & sanctorum viorum orationibus adiuuamur. Age iam nunc sanctificus spiritus, qui nos in hoc opere diuinis inspirationibus adiuuisti, cunctos sacerdotes adiuua, & presta ut faciant quæ in hoc opusculo ipse eloqui inspirasti, ut eis vnā mecum tribuas seculorum regna, quæ sanctis in regna seculorum dare promissisti. Amen.

F I N I S .

DIVI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, PRECATIO PRIMA PRÆPARANS AD MISSAM.

VME sacerdos & verè pontifex Iesu Christe, qui te obtulisti Deo patri in ara crucis hostiam puram & immaculatam pro nobis miseris peccatoribus, & qui dedisti nobis carnem tuam ad manducandum, & sanguinem tuum ad bibendum, & posuisti mysterium in virtute Spiritus sancti, dicens: Hæc quotienscumque feceritis, in mei memoriam facietis: Rogo per tuum sanguinem preciosum, magnum salutis nostræ precium: Rogo per hanc mirā & ineffabilem charitatem qua nos miseros & indignos sic amare dignatus es, ut lauares nos à peccatis nostris in sanguine tuo: Doce miserum tuum indignum, quem inter cætera dona tua ad officium sacerdotale vocare dignatus es, nullis meis meritis, sed sola dignatione misericordiæ tuæ: Doce me quæso per spiritum tuum tantum mysterium tractare ea reuerentia & honore, eaque deuotione & timore quibus oportet & decet. Fac me Domine Ie-

su Christe per gratiam tuam semper illud de tanto mysterio credere & intelligere, sentire & firmiter retinere, dicere & cogitare, quid tibi placet, & expedit animæ meæ. Intret spiritus tuus bonus in cor meum, qui sonet ibi sine sono, & sine strepitu verborum, loquatur omnē veritatem tantorum mysteriorum. Profunda sunt nimis, & sacro tecta velamine. Propter magnā clementiam tuā concede mihi hodie & semper Missarum solennia puro corde & pura mente celebrare. Libera cor meum ab immundis & nefandis, vanis & obnoxiiis cogitationibus. Muni me beatorum Angelorum pia & fida tutela, atque fortissima custodia, ut hostes omnium bonorum confusi discedant per virtutem tanti mysterij, & per manū sancti angeli tui. Repelle à me Domine Iesu Christe & à cunctis seruis tuis durissimum spiritum superbiæ, cenodoxiæ, inuidiæ, iracundiæ, fornicationis & immunditiæ, dubietatis, & blasphemæ. Confundantur qui nos persequuntur, pereant illi qui cuncta perdere

perdere festinant. Rex virtutum, castitatis & integritatis amator Deus cœlesti rore benedictionis tuæ extingue in corpore meo totum fomitem ardentem libidinis, ut maneat in me tenor totius castitatis animæ & corporis. Mortifica in me carnis stimulos, & omnes libidinis commotiones, & da mihi veram & perpetuam castitatem cum cæteris donis tuis, quæ tibi placent in veritate, ut sacrificium laudis casto corpore & mundo corde valeam tibi offerre. Quanta enim Domine Iesu Christe cordis contritione, & lachrymarum fonte, quanta reuerentia & tremore, quanta corporis castitate, & animi puritate istud diuinum & cœlestē sacrificium est celebrandum, vbi caro tua in veritate sumitur, vbi sanguis tuus in veritate bibitur, vbi summa imis iunguntur, vbi adest præsentia sanctorum angelorum, vbi tu es sacerdos & sacrificium mirabiliter & ineffabiliter cōstitutus. Quis dignè hoc celebrare poterit, nisi tu Deus omnipotens offerentem feceris dignum? Scio, & verè scio, & ipsum pietati tuæ confiteor, quia non sum dignus accedere ad mysterium tantum propter nimiam peccata mea, & infinitas negligentias meas. Sed scio veraciter & credo ex toto corde, & ore confiteor, quia potes me facere dignum, qui solus potes mundum facere de immundo cōceptum semine, de peccatoribus facere iustos & sanctos. Per hanc omnipotentiam tuam terogo, ut concedas mihi peccatori hoc cœlestē sacrificium celebrare cum timore & tremore, cum cordis puritate, & lachrymarum fonte, cum lætitia spiritali, & cœlesti gaudio. Sentiat mens mea dulcedinem beatissimæ præsentiae tuæ, & excubias sanctorum angelorum tuorum in circuitu meo. Ego enim Domine memor venerandæ passionis tuæ accedo ad altare tuum, licet peccator, ut offeram tibi sacrificium quod tu instituisti, & offerri præcepisti in commemorationem tuam pro salute nostra. Suscipe ergo istud quæso summe Deus, dulcissime Iesu Christe pro Ecclesia tua sancta, & pro cuncto populo tuo quem acquisisti sanguine tuo precioso. Et quoniam me peccatorē inter te & eundem populū mediū esse voluisti, licet in me boni operis testimonium non agnoscas, officium dispensationis credite non recuses, nec per me indignum famulum tuum eorum salutis pereat precium, pro quibus victima factus salutaris dignatus es esse redemptio. Profero ergo Domine (si dignaris propitius intueri) tribulationes plebium, pericula populorum, captiuorum gemitum, miseriam orphanorum, necessitates peregrinorum, inopiam debiliū, desperationes languentium, defectus senum, suspiria iuuenum, vota virginum, lamenta viduarum. Tu enim miseris omnium Domine, & nihil odisti omnium quæ fecisti. Memorare quæ sit nostra substantia, quia tu pater noster es, ne irascaris fatis, neque multitudinē viscerum tuorum super nos contineas. Non enim in iustificationibus nostris prosternimus preces nostras ante faciem tuam, sed in miserationibus tuis multis. Aufer à nobis Domine iniquitates nostras, & ignem sancti Spiritus in nobis clementer accende. Aufer cor lapideum de carne nostra, & da nobis cor carneum quod te timeat, diligat & honorificet, te delectetur, te sequatur, & te perfruatur. Oramus

Domine clemētiam tuam, ut sereno vultu familiam tuam sacri tui nominis officia præstolantem aspice-re digneris. Et ut nullius sit irritum votum, nullius vacua postulatio, tu nobis preces suggere, quas ipse audire propitius & exaudire delecteris. Rogamus etiam te sancte pater pro spiritibus fidelium defunctorum, ut sit illis salus æterna, ac perpetua sanitas, gaudium & refrigerium sempiternum, hoc magnum pietatis sacramentum. Domine Deus meus sit illis hodie magnum & plenum gaudium de te pane viuo & vero, qui de cœlo descendisti, & das vitam mūdo, de carne sancta & benedicta, agni videlicet immaculati, qui tollis peccatum mundi. Et potari de fonte pietatis tuæ, qui per lanceam militis de latere emanauit crucifixi Domini nostri, ut consolati exultent in laude & gloria tua sancta. Peto Domine clementiam tuam, ut descendat super hunc panē & calicem istum plenitudo diuinitatis tuæ. Descendat etiam Domine illa sancti Spiritus tui inuisibilis forma, & incomprehensibilis maiestas, sicut quondam in patrum hostias descendebat, qui & oblationes nostras corpus & sanguinem tuum efficiat, & me indignum sacerdotem tuum doceat tantum tractare mysteriū, ita ut placidè ac benignè sacrificium suscipias de manibus meis ad salutem omnium tam viuorum quā defunctorum. Rogo te Domine per ipsum sacrosanctum mysterium corporis & sanguinis tui quo quotidie in Ecclesia tua paschimur & potamur, abluimur & sanctificamur, atque vnus tuę summæque diuinitatis participes efficiamur, quatenus des mihi virtutes tuas sanctas, quibus repletus bona consciētia ad altare tuum accedam, ita ut hæc cœlestia sacramenta efficiantur mihi salus & vita. Tu enim dixisti ore tuo sancto & benedicto: Panis quem ego dederō, caro mea est pro mundi vita. Et qui māducat me, vita viuet propter me, ipse manet in me, & ego in eo. Ego sum panis viuus qui de cœlo descendi, Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum. Panis dulcissime sana palatum cordis mei, ut sentiam suauitatem amoris tui. Sana ab omni languore, ut nullam præter te amem pulchritudinem. Panis candidissime habens in te omne delectamentum, & omnis saporis suauitatem, qui nos semper reficis, comedit te cor meum, & dulcedine saporis tui replentur viscera animæ meæ. Māducat te angelus pleno ore, manducet te peregrinus homo pro modulo suo, ne deficere possit in via, tali recreatus viatico. Panis sancte, panis viue, panis pulcher, panis munde, qui descendisti de cœlo, & das vitam mundo, veni in cor meum, & munda me ab omni inquinamento carnis & spiritus. Intra in animam meam, sana & sanctifica me intus & exterius. Esto tutamē & perpetua salus corporis & animæ meæ. Repelle à me insidiantes mihi. Hostes recedant procul à præsentia tua, ut foris & intus per te munitus recto tramite perueniam ad tuū regnum, vbi non mysteriis sicut in hoc tempore agitur, sed facie ad faciem te videbimus, cum tradideris regnum Deo patri, & erit Deus omnia in omnibus. Tunc me de te satiabis satietate menstrua, ut nec esuriam nec sitiam in æternum. Qui cum eodem Deo patre & Spiritu sancto viuus & regnas per omnia secula seculorum. Amen.

EE iij

DIVI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, PRECATIO SECUNDA PRÆPARANS AD MISSAM.

Vmma & incomprehensibilis natura virtus vitæque beata, lux inaccessibleis, vera, singularis, & vna sapientia, veritas incommutabilis, sancta, incomparabilis, & æterna dilectio, temporalium rerum sine tempore conditor, visibilium & invisibilium inuisibilis æternusque pater, Pater & Filius & Spiritus sanctus, vnus & verus in trinitate Deus. Pater non habens à quo sis, habens tamen sapientiam, id est filium, cui maior vel anterior non sis. Filius habens patrem à quo sis, non tamen habens cui minor vel posterior sis. Spiritus sanctus habens patrem & filium, à quibus sis, non tamen habens quibus vel inæqualis vel impar sis, quia totum in hac tua diuinitate, cui tempus nūquam accidit, æternum ac coæternū, æquale ac coequale est, in qua alius pater, alius filius, alius Spiritus sanctus sed pater in filio & Spiritu sancto, filius in patre & Spiritu sancto, Spiritus sanctus in patre & filio: quia sicut tua Deus noster natura personas recipit, sic partes nequaquā admittit, cui nec supra nec sub tus, ante vel retro conuenit, quia corporum lineamenta non recipit. Vnde & tota in locis sine loco habetur, nec tamen tota comprehenditur. Tota nāque vbique habetur, quia perfectior pars in ea nulla reperitur. Tota autem non comprehenditur, quia videlicet cum in creaturis vnicuique presens efficitur, etiam vltra creaturas totus inuenitur. Quamobrem cum cælum & terram implet, totus est, cum hominem vnum implet, totus est, nec variatur per singula quæ in singulis tota est: nec de loco ad locum transit cum vnum deserens, alterū petit, quæ semetipsam sine loco & tempore mouet. Hinc meritò colendus, hinc adorandus es, hinc incommutabilis; hinc incircumscriptus agnosceris, hinc mediator Dei & hominum homo Christus Iesus secundum diuinitatis essentiam, totus cum hominibus in terris, totus erat cum patre in cœlis, cum diceret: Nemo ascendit in cœlum, nisi qui de cœlo descendit filius hominis, qui in cœlo est. Qui videlicet cum forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens in similitudine hominum, factus obediens vsque ad mortē, mortem autem crucis. Per hunc te beata trinitas humanitatis habitum, per huius susceptionis humilitatem deprecor, per huius sacratissimam obediētiam, per huius beatissimam mortem exoro in primis vt te Deum meum diligam, te sitiam, te toto corde perquiram, deinde vt proximam iuxta vires atque mēsuram in hac ipsa tua dilectione charū semper atque dilectum attendam. Sed hanc dilectionem nulli Domine præstabis, nisi cui vitia prius odisse donaueris. Obsecro ergo pia & vera misericordia, solida atque vnica spes mea, vt superbiæ regnum auferas ab anima mea. Horrendum Domine pauendumque tam maximum malum, quod angelos de cœlo proiecit, quod homines de paradiso minauit quodque initiū omnium peccati est, & ad ipsum pertinet quicquid vitij & iniquitatis est, cuius primæ soboles, septem nimirum principalia vitia, ex hac virulenta radice perfe-

runtur, scilicet inanis gloria, inuidia, ira, tristitia, auaritia, ventris ingluuies, atque luxuria: sed & numerosa propaginis turba ex singulis generatur. Inanis ergo gloria cum plenè mentem ceperit, mox septiformem in illa nequitiam gignit, inobedientiam, iactantiam, hypocrisim, contentionem, pertinaciam, discordiam, ac nouitatis præsumptionē. Sed si huic vera humilitas opponatur, omnis eius nequitia vacuatur. Te ergo deprecor humilitatis magister, vt hanc cordi meo inferas, insertamque custodias, quæ dum cunctis inferiorem se attendit, subiectionem protinus gignit, iactantiā extinguit, hypocrisim excludit, contentionem refugit, pertinaciam emollit, discordiam præcauet, nouitatum præsumptionem abhorret. Hoc beatæ humilitatis medicamine mortuum elationis sanādum præuideras, cum per hominem assumptum auctor nostræ salutis, tuis ad te veniētibus diceres. Discite à me quia mitis sum, & humilis corde, & inuenietis requiem animabus vestris. Et rursum: Nisi conuersi fueritis, & efficiamini sicut paruulus iste, non intrabitis in regnum cœlorum. De inuidia quoque odium, susurratio, detractio, exultatio in aduersis proximi, afflictio autem in prosperis eius propagatur. O mala progenies, quæ si animo intronissa dominari cœperit, omnem sanctitatis sobolem extinguit. Qui itaque inuidet vel odit, non alium prius quam seipsum occidit. Qui susurrat, & detrahit, prius quam aliorum radices euellit. Qui exultat in aduersis proximi, & affligitur in prosperis eius, alieno proximum se petit gladio. Hoc secundum superbiæ virgultum tunc primo fuit exortum, cum ille de quo scriptum est: Inuidia diaboli mors introiuit in orbem terrarum. Cain persuasit vt liuoris odio fratrem funderet sanguinem. Sed nimirum idem Cain inuidus prius suam animā quam alterius carnem peremit. Scriptum quippe est: Qui odit fratrem suum, homicida est. Et scitis quia omnis homicida non habet vitam æternam in se manentem. Hinc Domine apparet cuius primum homicida est qui alterum odit, in quo vita non est. Quod contra Moyses omnium mitissimus admonet, dicens: Ne oderis proximum tuum in corde tuo. Et quia ille qui inuidet & odit, consequenter susurrat & detrahit, hoc malum scriptura sancta præcauedum denunciat. Non eris, inquit, susurro in populis, & nolite detrahere alterutrum fratres. Qui enim detrahit fratri, detrahit legi. Qui enim susurrat & detrahit, cōsequens est vt in aduersis proximi exulteret, in prosperis autem animi tristitiam contrahat. Sed occurrit beatus Apostolus, & dicit: Gaudete cum gaudentibus, flete cum flentibus. Et ecce alius pro terrenis rebus, terrenisque honoribus, alius pro virtutis successibus cuiuslibet inuidet, quemlibet odit: contra quemlibet susurrat, de quolibet detrahit, de cuiuslibet aduersis exultat, de prosperis animum mœstificat. Sed vt in cunctis hoc multiplex malum superetur, occurrat Domine quæso illud multiforme bonū quod potenti virtute resistens non det inuidiæ locū, charitas scilicet, quæ fundamentum est omnium virtutum & bonorum: quæ non inuidet, sed cōgaudet: non odit, sed diligit: non susurrat, sed obiurgat: non detrahit, sed arguit: non de aduersis proximi gaudet, sed mœret: non de prosperis afflictionem, sed con-

1. Tim. 2. Ioan. 3. Philipp. 2.

Matth. 11. Ibidem 8. Sapient. 2. Genes. 4. 1. Ioan. 3. 1. Tim. 2. 1. Tim. 19. Iacob. 4. Rom. 12.

1. Ioan. 4. Proverb. 18. Psalm. 140. Eccles. 7. Iacob. 1. Luc. 21. Matth. 5. Marc. 11. 2. Cor. 7.

consolationem recipit. Meritò autem tale nomen accepit, quod illa carius inueniri non potest: quam qui habet, te vti que habet. Deus, inquit, charitas est: & qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo. Cui vt præfatum inuidiæ superet malum, cordis simul & oris iungenda custodia est: cordis scilicet, ne inuideat, ne in aduersis proximi exulteret, ne in prosperis mœstitiam contrahat. Oris verò, ne susurrat, ne detrahat: scriptum quippe est: Omni custodia serua os tuum. Cor, quia ex ipso vita procedit. Et rursum scriptū est: Mors & vita in manibus linguæ. Citius malum quod intus latet, extinguitur, si a prauo cloquio foris lingua frænctur. Pone Domine custodiam ori meo, & ostium circumstatiæ labiis meis, vt non declines cor meum in verba malitiæ. Libera animam meam à labiis iniquis, & à lingua dolosa. Ita autem inuidiam sequitur, qua inter cætera vitia nihil asperius, nihil inuenitur amarius: quæ dum vltra modum efferbuerit, atrociter mētem exulcerat, sensum hebetat, linguam immutat, oculos obumbrat, totūque corpus perturbat. Hinc protinus rixæ, contumeliæ, clamor, indignatio, tumor mentis, & blasphemias fuscitantur. De qua nimirum scriptura sancta testatur dicens: Ira in sinu stulti requiescit. Et, Ira viri iustitiam Dei non operatur. Sed obiice Domine cōtra tam amarissimum iracundiæ malum suauissimum paciētia bonum, in quo specialiter animarum nostrarū salus collocatur, cum nobis per Euangelium dicitur: In patientia vestra possidebitis animas vestras. Quæ nimirum dum arcem & principatum in mente susceperit, omnes mox perturbationes cōpescit. Rixas & contumelias in exhortationem conuertit, confusum clamorē sub ordinato silentio premit, indignationem tumorēque mentis mansuetudine vincit, blasphemias gratiarum actione repellit. Quod si fortè in immentum ira succēsa ad horam paciētia succubuerit, nullum ne Domine remedium erit? Erit certè. Nam cum huius mali damnationem denunciat dicens: Qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio: qui autem dixerit fratri suo, Racha, reus erit concilio: qui autem dixerit, fatue, reus erit gehennæ ignis: protinus recuperationem subiungit, cum dicit: Si offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris quia frater tuus habet aliquid aduersum te relinque ibi munus tuum ante altare, & vade prius reconciliari fratri tuo, & tunc veniens offer munus tuum. Et illud: Cum stas ad orandum, remitte si quid habetis aduersus alterum in cordibus vestris. Hanc mihi Domine Deus secundam tribue victoriam, si furore cæcatus amiserō primam, cum nō tuo zelo, sed meo vitio cuiuslibet animam offendo. Tristitia quoque iram persequitur: quæ dum cordis arcana penetrat, protinus in eius cubiculo malitiam, rancorem, pusillanimitatem, desperationem, torporem circa præcepta, vagationem mentis erga illicita generat. Quæ inter cætera vitia quam sit detestanda, beatus Paulus indicat, Seculi, inquit, tristitia mortem operatur. Sed Domine Deus meus oppone cōtra seculi tristitiam futuræ beatitudinis lætitiā, quæ ex mœre contrafactam malitiam vincat beneuolentia, tædio procuratū rancorem pellat sinceritate, pusillanimitatem fortitudine roborat, desperationem spei fiducia erigat, torporem circa præcepta exerci-

tio spiritali repellat, vagationem mentis erga illicita, inconcussa stabilitate refrænct. Quod si ad momentum subtracta lætitia, spiritali malum tristitiæ præualuerit, agā quæso quod monet beatus Iacobus: Tristatur quis in vobis? oret æquo animo, & psallat. Auaritia sequitur tristitiam, quæ in vtroque testamēto pari notatur execratione. In veteri namque dicitur: Auaro nihil est scelestius. In nouo autem? Et auaritia quæ est idolorum seruitus. Ex qua profectò septē nequitia procreantur, scilicet proditio, fraus, fallacia, periurium, inquietudo, violentia, & contra misericordiam obduratio. Et ecce Domine Deus qui libet amator mundi, & non tui, propter metalla preciosa, ardentes fulgētēque lapides, seruos & seruas, prædia & fundos ad mortem proximum tradit, fraudem incurrit, fallaciam obducit, periurium cōmittit: & alius inquietus & violentus est propter villam, alius propter gallinam, alius obduratur contra misericordiam, ne tribuat aurum, alius ne porrigat potū. Sed peto mihi Deus amator castus & verus, vt cui præter te nulla possessio debetur in terra, nihil quod tu non es, concupiscam in terra, semper illius sententiæ meminerim, qua dicitur: Nudus egressus sum de vtero matris meæ, nudus reuertar illuc. Atque illius: Nihil intulimus in hunc mundum, sed nec auferre quid possumus. Quæ nimirum dum piè cōsideratur, mundi contemptū afferre videtur, qui auaritiæ contrarius est. Post hæc restat ventris ingluuies, quæ à necessitate quidem incipit, sed modum necessitatis excedens, ad voluptatem pertransit: dumque à licitis ad illicita peruenerit, mox ineptam lætitiā, scurrilitatem, immunditiam, multiloquium, sensūque hebetudinem circa intelligētiam parturit, cuius mortiferum virus tunc vteūque vacuatur, cum non qualitas, sed libido in escis præcauetur. Prima enim mulier non exquisitarum dapum, sed sola pomi delectatione mortem mundo induxit: & antiquus hostis regem nostrum non de carne, sed de pane tentauit: & Sodoma idcirco igne & sulphure periit, quia inter cætera mala panem in saturitate comedit. Quapropter clementiam tuam Deus imploro, vt sicut ager ad medicinam, sic ad sumendas dapes accedam, nequaquam in eis voluptatem appetens, sed necessitati subueniens. Aufer à me propter magnam misericordiam tuam omne ciborum noxium desiderium, congruamque seruo tuo escarū propitiis tribue abstinentiam, vt intra necessarium modum proprium remperem appetitum, remotaque à me omni prorsus crapula & ebrietate, sciam in virtute tua abundare, sciam & penuriam pati, nouerim quoque in quibus mihi sufficiens esse possim. Ita Domine, ita pater bone noxiis gastrimargiæ succis arefactis inepta lætitia vel scurrilitas non pullulabit, quæ illos maxime ad insaniam perducit, in quibus crapula & ebrietate dominium sumit. Sedit enim populus manducare & bibere, & surrexit ludere. Contra quos illa sententia venit qua dicitur: Væ vobis diuitibus qui habetis consolationem vestram. Et væ vobis qui ridetis nunc, quia plorabitis & flebitis. Quod contra ij qui carnem suam crucifixerunt cum vitiis & concupiscentiis eius, audiunt, Mundus gaudebit, vos vero cōtristabimini, sed tristitia vestra vertetur in gaudium, & gaudium vestrum nemo tollet à vobis. Et

Iacob. 5. Eccles. 10. Ephes. 5. 1ob. 1. 2. Tim. 6. Genes. 3. Matth. 4. Genes. 19. Exod. 32. Luca. 6. Ioan. 16.

Math. 5.

rursum: Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur. Immunditia quoque, quæ iuxta Apostolum quibusdam regni cælestis aditum claudit, vigilantem nunquam, dormientem verò tardius sua colluione fœdabit. Multiloquium inedia pressum silebit. Hebetudo sensus circa intelligentiam spiritalis acuminis ingenio cedit, quod sancta parsimonia in mente propagabit. Venter enim contractus humanos in altum eleuat sensus. Luxuria gastrimargi sequitur, quæ dum licentiæ metas excedit, mox de se caritatem mentis, inconsiderationem, inconstantiam, precipitationem, amorem sui, odium Dei, affectum præsentis seculi, horrorem autem vel desperationem gignit futuri. Sed peto Domine ut qui ab ipso pubertatis tempore à complexu carnalis copulæ alienum me esse voluisti, delectationis eius sensu non tangar. Quid enim prodest Domine Deus virginæ esse corpore, si contingat mente esse corruptum? Qui enim viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus est eam in corde suo. Huic profectò necdum castitatem professo iuxta Apostolū: Melius est nubere quàm vii. Sed obsecro Domine ut cui non licet nubere, ne cōtingat aduri. Ecce dum pro me sollicitus talia postulo, meminisse charitatis debeo, ut & pro aliis exorē. Te igitur amatorem Ecclesiæ tuæ deprecor Deus pro sacerdotibus eius, ut verbis simul & meritis vitæ populum sibi creditum ad cœlestem patriam inuident. Pro regibus, ducibus, & iis qui in sublimitate positi sunt, ut patres orphanorum & iudices viduarum semetipsos exhibeant, miseris inopum, & gemitibus pauperum doleant, nil nisi quod iustum est, in iudicio quarant, sicque administrent præsentia, ne amittant bona futura. Pro virginibus, continentibus, ac mundo renunciantibus, ut præsentia despiciant, futura requirant, ne se negociis secularibus implicent, ut tibi militantes placeat, cui se probauerunt. Pro coniugatis, ut sibi inuicē carnis debitum soluant, ne à desiderio patriæ cœlestis exorbitent. Sed quid ago Domine? quasi oblitus peccatorum meorum pro aliis orare præsumo? O quam in multis offendi atque offendo, sed non subreptit desperatio, cum publicanum in templo iustificatum attendo, cum latronem in cruce confitētem, & de cruce ad paradysum transeuntem aspicio, cum Mariam post multas criminum culpas fonte pietatis ablutam, cum Petrum post negationem apostolatus gratiā recuperasse intueor. Sed ergo inestimabilis pietas, ut cui de tantis exemplis præsumere donasti: gemitus publicani, confessionem latronis, lachrymas meretricis, ætūque negantis Apostoli concedas. O Domine si flagello temporali scelera mea vindicanda prouideris, lachrymosus imploro ut dum cōtra hæc iratus desceus, semper in ira misericordiæ recorderis. Quæ enim diligis, corripis, flagellas autem omnem filium quem recipis, quibus nimirum verbis etsi virga percussio minatur, paternus tamen pietatis affectus monstratur. Da ergo inter flagella tolerantiam, ne murmuratiois notas ut malus seruus incurram, sed magis quasi bonus filius gratiarum actiones rependam. Illud etiam magnopere peto, ut diem oblitus, diem extremi iudicij, damnationem æterni supplicij, beatitudinemque regni futuri semper meminerim: quod nemo indefinēter potest, nisi

Ibidem

1. Cor. 7.

Luce 18. Ibidem 18. Ibidem 7. Ibidem 22.

Hebr. 12.

si qui ad vitam præordinatus est æternā. Indefinēter Domine recolēda est dies illa in qua lux cum tenebris pugnat, misericordia cum credulitate defundat, in qua aduersarius noster mala quæ fecimus, locuti sumus vel cogitauimus, violentissimus accusator retinet, iustitiam tuam ad hæc puniēda deposcet. Vbi quid sum Domine, nisi tu qui iustē iudicas, etiā misericorditer defendas? Recordare quia aduocatus meus es ipse qui iudicas. Quod si etiam in illo adhuc seculo aliquid in me vindicandum reseruas, peto ne me potestati dæmonum tradas, dum scelus meum purgatoria pœna detergis. Nunquid Domine obliuioni tradenda est dies illa, de qua dixit Propheta: Dies inquit, iræ, dies illa, dies tribulationis & angustiarum, dies calamitatis & miseriarum, dies tenebrarum & caliginis, dies tubarum & clangoris, in qua cœlis & terris ardentibus exhibunt angeli & separabunt malos de medio iustorum, & mittent eos in caminum ignis, in quem messorum collecta zizania alligabunt in fasciculos ad comburēdum. In quo à sinistris positi audiēt impij: Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo, & angelis eius. In quo iam obseratis vitæ ianuis, extinctis lampadibus, sultæ virgines à thalamo excluse plorabunt, damnationemque ingementes clamabunt, Domine Domine aperi nobis, & tunc dices illis, Nescio vos. In quo etiam qui miraculis corruscauerūt, similiter lamentabuntur repulsi, & dicent: Domine, Domine, nōne in nomine tuo prophetauimus: & in nomine tuo dæmonia eiecimus? & in tuo nomine virtutes multas fecimus? Et tunc cōfiteberis etiam istis quia nūquam nouisti eos, subiiciens: Discedite à me omnes qui operamini iniquitatem. Quis hic Domine Deus terribilis in consiliis, mirabilis in maiestatis, facientique prodigia: quis inquam hęc non paueat, & à fundo cordis non tremiscat, cum etiam illos damnari audiat quos in hac vita contigit miraculis corruscare? Ad quæ nimirum valet illa sententia qua dicitur: Nescit homo vtrum amore an odio dignus sit, sed omnia reseruantur in futurum incerta: in quo & fit iustus vix saluabitur, peccator & impius vbi parebunt? Etiam Domine Deus indefinēter meditandum æternæ damnationis supplicium, in quo quicquid pœnarū excogitari potest, quicquid etiam non potest, semper adest: cuius vermis immortalis, ignis inextinguibilis, fœtor intolerabilis est, cuius terra tenebrosa, & mortis caligine cooperta, terra miserie & tenebrarum est, cuius torrentes in picem conuertuntur, & humus in sulphur, ardebitque in sempiternum, cuius lacus sanguine igneque permixtus est: & quoscūque suscipit, demergit simul & exurit. O quā horrenda, o quam stupenda sunt ista, sed maior est Domine cruciatus, amissio tuæ claritatis. Sufficit enim ad plenam miseriam, tua non perfrui beatitudine, in qua iusti receptis corporibus, sanctorumque angelorum celsitudini cōparati, in æternam lucem aspicientes sicut sol resurgunt. Nec immerito solo & luna non indigebunt, quia te perenne lumen habebunt. Non esuriēt, neque sitient, non laborabunt neque deficient, non mœrebit neque lugēbunt, quia quicquid fatieratis, quicquid quietis, quicquid gaudij est, tua visitatio præstabit, quæ in omnibus omnia erit. Nec tempus iam illis accedet, quia totos æterni-

Math. 13.

Ibidem 25.

Ibidem 7.

Eccles. 9.

Isaie 64. 1. Cor. 2.

æternitas possidebit, nec timebunt vltra iam mori, A go maneret. Apostolorum intercessionem imploro, qui meruerunt beata immortalitate vestiri. Quid autem de hac beatitudine miser ego amplius dicere valeo? quia de illa quicquid dixerō, illa sententia reprimor, quam per prophetam & Apostolum dictam intelligo: Quod oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparauit Deus diligentibus se. Erunt certè in illa beata vita hæc bona quæ præmissi, ineffabili, & nobis adhuc incomprehensibili modo. Huius desiderio Domine Deus formator & reformator meus, huius amore peragram quicquid in hac vita præcipis ut agam: nec sit vltra B timor in charitate, sed perfecta charitas foras mittit timorem. Et ut efficax hæc mea sit deprecatio, beatæ Mariæ virginis suffragia peto, quam tanti meriti esse fecisti, ut prima inter mulieres nouum munus offerret, & nulla præter ipsam tam nouum acciperet, nouum scilicet munus prima offerret, ut puerpera virgo perfereretur. Nulla præter ipsam tam noui acciperet, ut Deum virgo pareret, & post partū vir-

orditur ab e-
vniuersis
laudis diuina

S VMMa trinitas, vna virtus, indiscreta D maestas, Deus noster omnipotēs, Confiteor ego vltimus seruorum tuorum, & exiguum membrum Ecclesiæ tuæ, confiteor, gratias ago, & honorifico te debito sacrificio laudis, pro scire & posse quod mihi tantillo donare dignatus es. Et quia exteriora mihi munera defunt, quæ possint offerri: ea quæ in me sunt, vota laudationis ex dono misericordiæ tuæ, ecce libens atque ouans offero tibi de fide non ficta, & conscientia pura. Credo ergo te corde, rex cœli, & terræ Domine, & ore confiteor te Patrem, & Filium, & Spiritū sanctum in personis trinum, & in substantia vnū, verum Deum omnipotentem, vnus simplicis, incorporeæ, inuisibilis, incircumscriptæ naturæ, nihil in te maius aut inferius habentem, sed per omnem modum sine deformitate perfectum, sine quantitate magnum, sine qualitate bonum, sine tempore sempiternum, sine morte vitam, sine infirmitate fortem, sine mēdacio veritatem, sine loco vbique totum, sine situ vbique præsentem, sine extensione omnia implentem, sine contractione vbique occurrentem, sine motu omnia transcendentem, sine statu intra omnia manentem, sine indigentia omnia creantem, sine labore omnia regētem, sine tui initio omnibus initia dātem, sine tui immutatione omnia mutabilia facientem. In magnitudine infinitum, in virtute omnipotentem, in bonitate summum, in sapientia inæstimabilem, in consiliis terribilem, in iudiciis iustum, & in

qui beatissimam mediatoris paupertatem eiusque passiones vestigio insequentes, ad tantum celsitudinis culmen peruenierunt, ut quæcunque ligarent super terram, essent ligata & in cœlis: & quæ soluerent super terram, essent soluta & in cœlis: atque in extremis federent super duodecim thronos, iudicantes duodecim tribus Israël. Martyrum preces deposco, qui pro veritate non dubitarunt sanguinem fundere, nec dilexerunt animas suas, vsque ad mortem, ut mortis superarent authorem. Confessorum orationes exoptulo, qui bella tentantis inimici dum piè viuerent in catholica pace, vel etiam hereticorum conflictationem diuturno certamine pertulerunt, atque (ut verum dicam) longioris occultique martyrij palmas acceperunt. Talium Domine Deus preces, nunquam spernis, si ut pro me exorent, ipse inspiraueris, qui æternitate perenni viuus & regnas cuncta per secula, & in omnibus seculis. Amen.

Math. 18. Ibidem 19.

FINIS.

**DIVI AMBROSII EPISCOPI
MEDIOLANENSIS, ORATIONES, AVT
SI MAVIS, MEÆTAI, MEDITATIONES ALI-
quot piissimæ, ex archiuus depromptæ Cartusie
Parisiensis.**

cogitationibus secretissimum, in verbis veracem, in operibus sanctum, in misericordiis copiosum, erga delinquentes patientissimū, erga pœnitentes piū, semper eundem ipsum, æternum ac sempiternum, immortalem, atque immutabilem. Quem nec spatia dilatāt, nec breuitas locorum angustat, nec receptacula coartant, nec voluntas variat, nec necessitudo corrumpit, nec mœsta perturbant, nec læta demulcent. Cui nec obliuio quicquam tollit, nec memoria reddit, nec præterita transeunt, nec futura succedūt. Cui nec origo initium, nec tempora incrementum, nec casus finem dabit: sed ante secula, & in seculis, & per secula in æternum viuus. Et est tibi perennis laus, & æterna gloria, summa potestas, ac singularis honor, perpetuum regnū, & sine fine imperium per infinita & indefessa & immortalia secula. Amen.

Secunda oratio eiusdem ad patrem, & gratiarum actio de humana, per redemptoris aduentum, piè procurata restauratione.

F Hucusque omnipotens Deus Trinitas, cordis mei inspector & scrutator, confessus sum omnipotentiam maiestatis tuæ, & maiestatem omnipotentia tuæ: nunc autem qualiter humano generi in fine seculorū subuenire dignatus es, sicut corde creditur ad iustitiam, ita ore coram te confiteor ad salutem. Tu quidem pater Deus solus nunquam legeris missus: de filio autem tuo ita Apostolus scribit:

Ab hymno diuina maiestatis, ad dispensationem carnis descendit à verbo assumpta.

Roman. 10. b

Cum venit plenitudo temporis, misit Deus filium suum. Cum dicit, misit: satis ostendit quod in hunc mundum missus aduenit, cum de Maria semper virgine natus, verus & perfectus homo in carne apparuit. Sed quid est quod de illo precipuus Euangelistarum ait, In mundo erat, & mundus per ipsum factus est: Illuc vero missus est per humanitatem, ubi semper fuit per diuinitatem. Quam videlicet missionem opus esse totius Trinitatis, corde credo, & ore confiteor. Quomodo nos amasti pater sancte, quantum nos dilexisti pie conditor, qui etiam proprio filio tuo non pepercisti, sed pro nobis omnibus tradidisti eum? Subditus ille tibi usque ad mortem, mortem autem crucis, tollens scilicet chirographum peccatorum nostrorum, & affigens illud cruci, crucifixus peccatum, & occidit mortem, vnus ille inter mortuos liber, potestatem habens ponendi animam suam, & iterum sumendi eam, pro nobis tibi victor & victima factus: & ideo victor, quia victima: pro nobis tibi sacerdos, & sacrificium: & ideo sacerdos, quia sacrificium. Merito mihi spes valida in illo est: quia sanabis omnes languores meos per eum, qui sedet ad dexteram tuam, & interpellat pro nobis. Languores quippe mei, Domine, magni sunt & multi. Habet enim multa in me princeps huius mundi, scio & fateor. Sed rogo te, libera me per sedentem ad dexteram tuam, redemptorem nostrum, in quo nihil suum potuit inuenire. Per ipsum me iustificasti, qui peccatum non fecit, nec inuentus dolus in ore eius. Per ipsum caput nostrum, in quo nulla est macula, libera membrum eius, licet exiguum & infirmum. Libera me, quæso, à peccatis, culpis, vitiis, & negligentis meis. Reple me tuis sanctis virtutibus, & fac me bonis pollere moribus. Fac me in sanctis operibus propter nomen tuum perseverare usque in finem secundum voluntatem tuam. Desperare utique potuissem propter nimia peccata, & infinitas negligentias meas, nisi verbum tuum, Deus, fieret homo, & habitaret in nobis. Sed desperare iam non audeo: quia cum inimici essemus, reconciliati sumus per mortem filij tui: quanto magis nunc salui facti ab ira per ipsum? Omnis namque mihi spes, & totius fiducia fortitudo est in precioso sanguine eius, qui effusus est propter nos & nostram salutem. In ipso respiro, & in ipso confisus ad te pervenire desidero, non habens meam iustitiam, sed eam quæ est ex filio tuo Domino nostro Iesu Christo. Vnde clementissime & benignissime amator hominum, Deus, qui per Iesum Christum filium tuum Dominum nostrum cum non essemus, potenter fecisti nos: & cum perditii fuisset culpa nostra, mirabiliter recuperasti nos, gratias ago pietati tuæ, & multas tibi refero gratias ex totis precordiiis meis, qui propter tuam inenarrabilem dilectionem, qua nos miseros & indignos mirabili bonitate amare dignatus es, misisti eundem vnigenitum tuum de sinu tuo ad publicum nostrum commodum saluare nos peccatores, tunc filios perditionis. Gratias tibi ago pro sancta incarnatione & natiuitate eius, & pro gloriosa genitrice eius, de qua ipse carnem assumeret dignatus est propter nos & nostram salutem: ut sicut verus Deus est ex te Deo, ita verus homo ex homine esset. Gratias tibi ago pro passione & cruce eius, pro morte & resurrectione eius, & pro ascen-

Ioan. 1.

Roman. 8. f

Philip. 2. b

Colos. 2. c

Psalms. 87. a

Ioan. 10. e

Rom. 8. g

Ioan. 14. d

Esai. 53. c

Ioan. 1. b

Rom. 5. b

sione eius in celum, & sede eius maiestatis ad dexteram tuam. Ipse enim die quadragesimo post resurrectionem suam videntibus discipulis ascendens super omnes celos, sedensque ad dexteram tuam, Spiritum sanctum secundum promissionem tuam in filios adoptionis effudit. Gratias tibi ago pro illa sanctissima effusione preciosi sanguinis eius, quo sumus redempti: simul pro sacrosancto & viuifico mysterio corporis & sanguinis eius, quo quotidie in Ecclesia tua pascemur & potamur, abluimur & sanctificamur, & vnus summæque diuinitatis participes efficiamur. Gratias tibi ago pro hac tua mira & inenarrabili charitate, qua nos indignos sic amasti, & saluasti per vnicum dilectum filium tuum. Sic enim dilexisti mundum, ut vnigenitum tuum dares: ut omnis qui credit in ipsum, non pereat, sed habeat vitam æternam. Hæc est autem vita æterna, ut cognoscamus te solum verum Deum, & quem misisti Iesum Christum per fidem rectam, & digna fidei opera. O immensa pietas: o immensa & ineffabilis charitas: ut liberares seruum, tradidisti filium. Deus factus est homo, ut perditus homo de potestate dæmonum erueretur. Quoniam benignus amator hominum filius tuus Deus noster, cuius piis visceribus non satis visum est ut se inclinaret factus homo de vera virgine, nisi etiam subiret crucis supplicium, effuso sanguine propter nos, & nostram salutem. Venit pius Deus, venit pro pietate & bonitate sua, venit quaerere & saluum facere quod perierat. Quæsiuit ouem perditam, quæsiuit, & inuenit, & humeris suis reportauit ad caulas gregis pius Dominus, & verè multumitis pastor. O charitas: o pietas: Quis audiuit talia? Quis super tanta misericordiæ viscera non obstupecat? Quis non miretur? quis non colletetur? Propter nimiam charitatem tuam qua dilexisti nos, misisti filium tuum in similitudinem carnis peccati, ut de peccato damnaret peccatum, ut nos efficere mur iustitia tua in ipso. Ipse enim verus est agnus, agnus immaculatus, qui immolatus abstulit peccata mundi: qui mortem nostram moriendo destruxit, & vitam resurgendo reparauit. Sed quid tibi retribuere possumus Deus noster, pro tantis beneficiis misericordiæ tuæ? Quas laudes qualesve gratiarum actiones? Etiam si illa beatorum angelorum scientia & potentia foret nobis, nil tamen dignum tantæ pietati & bonitati tuæ recomensare valeremus. Si certè omnia membra corporis nostri verterentur in linguas, ad rependendas tibi debitas laudes, nequaquam sufficeret exiguitas nostra. Supereminet enim omni scientiæ ineffabilis charitas quam ostendisti nobis indignis pro sola bonitate & pietate tua. Filius namque tuus rex noster, non angelos, sed semen Abrahamæ apprehendit, assimilatus nobis per omnia absque peccato. Humanam namque non angelicam suscipiens naturam, & eam stola resurrectionis & immortalitatis glorificans vexit super omnes celos & super choros angelorum, super Cherubim & Seraphim collocans ad dexteram tuam. Hanc autem laudant angeli, & adorant dominationes, & omnes virtutes cœlorum tremunt speres se Deum hominem. Hæc nempe est mihi spes tota, omnisque fiducia. Est enim in ipso Christo Domino vnus cuiusque nostrum & portio, & sanguis, & caro. Vbi ergo portio

Ioan. 3. b

Ioan. 17. a

Rom. 8. f

Luce 19. b

Luce 15. ab

Roman. 8. d

2. Cor. 5. d

Hebr. 2. d

ratio mea regnat, regnare me credo. Vbi sanguis meus dominatur, dominari me credo. Vbi caro mea glorificatur, gloriosum me esse cognosco. Quantumuis peccator sum, de hac comunione gratiæ non dissi: & si peccata mea prohibent, substantia requirit: & si delicta propria me excludunt, natura comunio non repellit. Non enim tam immitis est Dominus, ut obliuiscatur hominis, & non meminerit ipsius, quem ipse gestat: ut quem mei causa suscepit, non me eius causa requirat. Mitis certè & valde benignus est Dominus Deus noster, & diligit carnem suam, membra sua, viscera sua. In ipso Deo & Domino nostro Iesu Christo dulcissimo atque clementissimo, in quoniam resurreximus, iam ad celum conscendimus, iam in cœlestibus considemus, caro nostra nos diligit. Habemus autem prerogatiuam sanguinis nostri: in ipso sumus, membra eius, caro eius. Ipse denique est caput nostrum, ex quo totum corpus est compactum, sicut scriptum est: Os ex ossibus meis, & caro de carne mea: Et erunt duo in carne vna. Et nemo vnquam carnem suam odio habuit, sed fouet & diligit eam. Mysterium hoc magnum est, ego autem dico in Christo & in ecclesia, ait Apostolus. ¶ Gratias igitur ago labiis & corde, & omnia qua valeo virtute, infinitæ misericordiæ tuæ Domine Deus noster pro omnibus miserationibus tuis, quibus mirabiliter nobis perditis subuenire dignatus es per eundem filium tuum saluatorem & recuperatorem nostrum, qui mortuus est propter peccata nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram: & nunc viuens sine fine, sedet ad dexteram tuam, & interpellat pro nobis, & simul tecum miseretur, quia Deus est ex te patre coæternus tibi & consubstantialis per omnia, vnde potest nos in æternum saluare. Sed secundum hoc quod homo est, ex qua parte minor te est, data est ei à te omnis potestas in celo & in terra, ut in nomine Iesu omne genu flectatur, cœlestium, terrestrium, & infernorum: & omnis lingua confiteatur, quia Dominus Iesus Christus in gloria tua est o Deus pater omnipotens. Ipse quidem iudex constitutus est viuorum & mortuorum. Tu verò non iudicas quemquam, sed omne iudicium dedisti filio, in cuius peccatore reconditi sunt omnes thesauri scientiæ & sapientiæ. Ipse est autem testis & iudex: iudex & testis, quem nulla conscientia peccatrix effugere potest. Omnia enim nuda & aperta sunt oculis eius. Ipse sanè qui iniuste iudicatus est, iudicabit orbem terræ in æquitate, & populos in iustitia. Benedico ergo nomen tuum sanctum, & glorifico ex toto corde meo, & gratias ago omnipotens & misericors Domine, pro illa mirabili & inenarrabili coniunctione diuinitatis & humanitatis in vnitate personæ: ut non alter Deus, alter homo esset: sed vnus idem Deus, & homo: homo & Deus. Sed licet mirabili dignatione verbum caro factum sit: neutra tamen ex duabus naturis in aliam mutata est substantia. Trinitatis mysterio quarta non est addita persona. Vnita quidem est, non confusa verbi Dei hominisque substantia: ut in Deum, quod susceptum est ex nobis perueniret, & illud quod nunquam non fuerat, idem quod fuerat, permaneret. O mira-

bile mysterium, o inenarrabile commercium, o mira semperque miranda diuinæ propitiationis benignitas. Serui digni non fuimus: & ecce filij Dei facti sumus hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi. Et quid nos ad hæc? Sed rogo te, clementissime pater Deus per hanc inæstimabilem pietatem & charitatē tuam, ut dignos nos facias multis & magnis promissionibus eiusdem filij tui Domini nostri. Manda virtuti tuæ, & confirma hoc quod operatus es in nobis. Perfice quod cœpisti, ut ad plenam pietatis tuæ gratiam mereamur peruenire. Fac nos per Spiritum sanctum intelligere & mereri, ac debito honore venerari magnum hoc pietatis tuæ mysterium, quod manifestum est in carne, iustificatum est in spiritu, apparuit Angelis: prædicatum est gentibus, creditum est mundo, assumptum est in gloria. O quantum tibi sumus debitores, Domine Deus noster, tanto redempti precio, tanto saluati dono, & tam glorioso adiuti beneficio! Quantum à nobis miseris es timendus, amandus, honorandus, & glorificandus, qui nos sic amasti, sic saluasti, sic sanctificasti, sic sublimasti! Tibi nempe debemus omne quod possumus, omne quod sapimus, omne quod viuimus. Sed quis habet quicquam, non tuum? Tu Domine Deus noster à quo bona cuncta procedunt, propter te & propter nomen tuum da nobis de bonis tuis, ut de tuis donis ac datis seruiamus tibi, & in veritate placeamus atque debitas quotidie laudes & gratiarum actiones rependamus tibi pro tantis beneficiis misericordiæ tuæ. Non enim alium de possumus seruire tibi neque placere, nisi de tuo munere. Omne enim datum optimum, & omne donum perfectum de sursum est, descendens à patre luminum, apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obumbratio. Domine Deus noster, Deus pie, Deus bone, Deus omnipotens, Deus ineffabilis & incircumscripta natura, institutor omnium rerum, & Domini nostri Iesu Christi pater, qui eundem dilectum filium tuum misisti de sinu tuo ad publicum nostrum suscipere vitam nostram, ut nobis donaret suam, essetque perfectus Deus ex patre, & perfectus homo ex homine matre. Deus totus, & homo totus, vnus idemque Christus æternus & temporalis, immortalis & moriturus: Creator & creatus, fortis & infirmus, nutritor & nutritus: pastor & ouis: temporaliter mortuus: tecum viuens in æternum, suis dilectoribus vitæ municipatum dedit: & nobis dixit: Quodcumque petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis per ipsum sacerdotem & verum pontificem & bonum pastorem, qui se tibi obtulit sacrificium, ponens animam suam pro grege suo. Te rogo per ipsum, qui sedet ad dexteram tuam, & interpellat pro nobis, redemptorem & aduocatum nostrum: pietati tuæ & bonitati tuæ supplico clementissime & benignissime amator hominum Deus, ut des mihi cum eodem filio tuo Domino nostro & cum Sancto spiritu, te in omnibus benedicere & glorificare, tibi que gratias agere cum multa cordis contritione, & lachrymarum fonte, & mentis iubilatione: quia quorum est vna substantia, vnum est & datum. Sed quoniam corruptus quod corrumpitur, aggrauat animam: excita,

Ephes. 1. d
1. Cor. 6. d
Ephes. 5. f

Rom. 4. d

Rom. 8. g

Matth. 28. d

Philip. 2. b

Acto. 10. g

Ioan. 5. d

Colos. 2. a

Eiehem. 29. f

Hebr. 4. d

Ioan. 1.

Psal. 67. f

1. Timot. 3. d

1. Cor. 1. b

Ioan. 14. b

Sapient. 9. d

quæso, torporem meum tuis stimulis, & fac me strenuè perseuerare in præceptis tuis & laudibus die ac nocte. Tribue vt concalcat cor meum intra me, & in meditatione mea exardescat ignis. Et quia ipse vnicus tuus dixit, Nemo venit ad me, nisi pater qui misit me, traxerit eum: & nemo venit ad patrem, nisi per me: obsecro & suppliciter rogo, trahe me semper ad ipsum, & ipse me tandem perducatur ad te, illuc vbi ille est in dextera tua sedens, vbi est sempiterna vita, & sempiternè beata, vbi amor perfectus, & nullus timor: vbi est dies æternus, & vnus omnium spiritus: vbi est summa & certa securitas, securitas tranquillitas, tranquilla iucunditas, iucunda fœlicitas, fœlix æternitas, æterna beatitudo, beata tui sine fine visio, & laudatio: vbi tu cum illo, & ille tecum, cum communionem Sancti spiritus æternaliter & sempiternaliter viuunt & regnat Deus, Amen.

Alia eiusdem oratio.

Spes mea Christe Deus, hominum tu dulcis amator, Lux, via, vita, salus, pax, & decus omne tuorum: Omnia pro quorum voluisti ferre salute, Carmem, vincula, crucem, vulnus, mortemque, sepulchrum. Post tres inde dies (deuicta morte) resurgens, Discipulis visus nutantia corda reformans, Luce quaterdena cœlorum regna petisti Viuus in æternum nunc & per secula regnans.

Tu es Deus meus, viuus & verus pater meus, sanctus, Dominus meus, pius, rex meus, magnus, pastor meus, bonus, magister meus, vnus, adiutor meus, opportunus, dilectus meus, pulcherrimus, panis meus, viuus, sacerdos meus, in æternum, dux meus, ad patriam, lux mea, vera, dulcedo mea, sancta, via mea, recta, sapientia mea, præclara, simplicitas mea, pura, concordia mea, pacifica, custodia mea, tuta, portio mea, bona, salus mea, sempiterna, misericordia mea, magna, patientia mea, robustissima, victima mea, immaculata, redemptio mea, sancta, spes mea, futura, charitas mea, perfecta, resurrectio mea, sana, vita mea, æterna, exultatio & visio mea, beatissima sine fine mansura. Te deprecor, supplico, & rogo, vt perficias in me ceptum opus misericordiæ tuæ: Ego enim vltimus seruorum tuorum, non immemor beneficiorum tuorum & miserationis tuæ, quæ mihi peccatori collata est, gratias tibi ago, qui me indignum pro tua sola clementia per aquam sacri baptismatis, & renouationem sancti spiritus ab originalibus peccatis expedisti, & inter adoptionis filios aggregasti, qui mihi rectam fidem donasti, eamque in corde meo semper augere & confirmare dignatus es per illuminationem gratiæ tuæ, & per documenta matris ecclesiæ. Obsecro Domine & suppliciter rogo, adauge in me fidem veram & sanctam, fidem catholicam & orthodoxam, fidem prudentissimam & inuictissimam, bonis omnibus cunctisque virtutibus adornatam, quæ per dulcedinem operetur in me quod tibi placet, quæ nequeat vinci inter verba adulationis, in tempore persequutionis, vel in die necessitatis. Cunctarum fons & origo, largitor & conseruator virtutum Deus, auge, quæso, in me fidem rectam, spem inconcussam, cha-

ritatē perfectam, humilitatem profundam, patientiam inuictissimam, corporis & animæ castitatem perpetuam. Da mihi Domine prudentiam, iustitiam, fortitudinem, & temperatiam, discretionem in omnibus & sensum peruigilem, vt possim inter bona & mala, inter dexteram & sinistram prudenter discernere. Fac me ergo diuitem sanctarum virtutum tuarum, ex quibus tibi seruiam, per quas tibi in veritate placeam. Amator enim factus sum pulchritudinis earum per gratiam tuam. Da mihi eas propter honorem & gloriam nominis tui, coniunge eas fidei meæ, vt sint ei indiuiduæ comites per omne tempus vitæ meæ. Vnde rogo fac me per gratiam tuam semper & in fide stabilem, & in opere efficacem, vt fidem tuam quam lingua mea loquitur, etiam bonis moribus vita fateatur. ¶ Gratias tibi ago Domine, qui me vas vacuum, inutilem & idiotam replesti scientia & intelligentia, & dedisti mihi tantam tui nominis cognitionem. Obsecro Domine & suppliciter rogo, da mihi semper humilem scientiam, quæ ædificet: & da mitissimam & sapientem eloquentiam, quæ nesciat inflari, & de tuis donis super fratres extolli. Pone, quæso, in ore meo verbum consolationis & ædificationis ac exhortationis per Spiritum sanctum tuum: vt bonos ad meliora valeam exhortari, & eos qui peruersè gradiuntur, ad tuæ rectitudinis lineam reuocare verbo & exemplo. Sint verba quæ dederis seruo tuo, tanquam acutissima iacula, & ardentes sagittæ, quæ penetrent & incendiant mentes audientium ad timorem & amorem tuum. ¶ Gratias tibi ago Domine, qui me etiam à vano huius seculi consortio separasti, & ad sanctum seruitium tuum perduxisti, nullis meis meritis, sed sola dignatione misericordiæ tuæ. Benedico te Domine Deus noster, qui das mihi indigno, seruorum tuorum societate & charitate perfrui: das mihi quietem & salutem corporis & animæ, simulque ad te opportunam vacationē. Libera me à vanissimis huius seculi implicationibus ad profectū anime meæ, propter honorem & gloriam nominis tui. Et quia scriptum est, Nemo militans Deo, implicat se negotiis secularibus, vt ei placeat, cui se probauit, libera, rogo, penitus à cunctis negotiis terrenis, & ab omnibus secularium caussarum tumultibus animas seruientiū tibi, vt tibi solo Domino vacent nocte ac die. Da fructuosum & spirituale otium abrenunciatis mundo, vt ipso cordis palato gustent & sapiant quàm suavis es Domine, & dulcis: sicut diuina scriptura admonet, dicens: Vacate & videte, quoniam ego sum Deus, & alibi: Sapientia discitur in tempore otij: & qui minoratur actu, ipse percipiet eam. Sed & sanctissima verba pio ore tuo probata plenius nos informant, & à mundanis curis nos prohibent dicentia: Non potestis Deo seruire, & mammonæ, Et rursum: Nemo mittens manum ad aratrum, & respiciens retro, aptus est regno Dei Et alibi euidentis exemplo terrere dignatus est, dicens: Memenote vxoris Loth. ¶ Gratias tibi ago, Domine misericordissime qui me miserum multum negligentem peccatorem à cunabulis meis & pueritia per vniuersa penè vitia currentem, benignè & patienter adhuc ad pœnitentiam expectas, nolens me perdere cum vitiis & peccatis, culpis & negligentis meis. Si enim

Psal. 38. a
Ioan. 6. c
Ibidem g

Gradatio ab abstractis ad concreta.

Petrio Ambrosio nihil indigna.

2. Tim. 2. a

Psal. 33. b
Psal. 45. b

Eccles. 38. c

Matth. 6. c
Luc. 9. g

Luc. 17. g

Exech. 18. g
E' 33. c

2. corin. 6. a

Psal. 50.

Allusio ad. c
Exech. 26. a

1. Cor. 10. c

Gen. 1. a

Si enim mihi Domine secundum peccata mea facere voluisses, olim me viuum terra absorbere debuisset. Sed rogo pie, ne tua in me tanta expectatio sit vacua, ne sit (quod absit) infructuosa. Tu, qui mortem non vis peccatoris, da mihi de præteritis meis malis indulgentiam, de præsentibus concede mihi emendationem, de futuris verò largire iugiter custodiam atque cautelam. Da locum & spatium ad dignos pœnitentiæ fructus. Aperi oculos cordis mei per Sanctū spiritum tuū, vt videā & plāgam omnia peccata mea, donec tempus est acceptabile, & supersunt dies salutis. Misere mei, & ne perdas me cum peccatis meis, neque referes mala mea puniendam in illis infernalibus suppliciis, in illa futura vita, in illo tremendo examine. Propter magnam clementiam tuam, solue peccatorum meorum vincula priusquam ex hac vita egrediar. Da mihi cor contritum & humiliatum, da gratiam lachrymarum, da lumen in corde, da vires in corpore, vt quæ agenda sunt, videam, & ad ea implenda quæ videro, fortiter conualescam cunctis diebus vitæ meæ. Misere mei Deus, misere mei. Non permittas perire animam meam peccatricem, pro qua etiam nasci de virgine, & mori in cruce dignatus es. Non iubeas, quæso, separari eam ab hoc mortali corpore priusquam me facias plenè & perfectè pœnitere, plangere omnia peccata mea quæcumque egi post baptismum ab ipsis cunabulis meis, siue scienter & nescienter, siue superbè & negligentè: ita vt in die exitus mei, emendatis dilectis omnibus, & bene correctis moribus, securus & gaudens videam dulcissimam & pulcherrimam faciem tuam cum lætitiā & exultatione, propter nimiam misericordiam tuam & bonitatem. ¶ Gratias tibi ago iterum atque iterum omnipotens & misericors Christe, qui immeritā exiguitatē meā propter te & propter nomen tuū sanctū de multis meis angustiis, tribulationibus, calamitatibus, miseriis & infirmitatibus, de multis foueis, laqueis, & peccatis: de multis insidiis visibilibus & inuisibilibus inimicorum: de multis malis & grauissimis periculis hæcenus liberare dignatus es, dirigens mirabiliter & misericorditer vitam meam inter aduersa & prospera, ita vt nec aduersa me deicerent, nec prospera me extollerent. Posuisti enim frēnum in maxillis meis, & non me dereliquisti penitus in manu arbitrii mei, habēs curam de me paterna pietate, & non permittens amplius tentari supra id quod possum sustinere. Vbi fuit locus peccandi, non fuit voluntas: & quando fuit voluntas, non fuit locus. Sit itaque tibi laus, sit benedictio, sit gratiarum actio, Domine Deus meus pro vniuersis donis ac datis tuis: pro omnibus beneficiis quæ animæ meæ & corpori meo largiris, & semper largitus es ab ipsis cunabulis pro pietate & bonitate tua, nec vllis meis meritis. Sed rogo te, Domine, rogo, ne finas me ingratum esse tantis beneficiis, & indignum tantis donis, & multis miserationibus tuis. Non mihi, non diabolo, non mundo, non alicui rerum, non cui libet homini liceat dona tua in me peruertere: quia totum fragile est, quicquid tibi nititur obuiare. Pone, quæso, magis magisque frænum tuum in maxillis meis, & trahe me post te tanquam mansuetum animal in nullo tuis iussionibus recalcitrātem,

sed plano moderatōque incessu te dominum meum portantem, & voluntati tuæ in omnibus obtemperantem. Excita Domine torporem meum tuis stimulis, & fac me toto corde, tota virtute querere faciem tuam cunctis diebus vitæ meæ. Attrahe me ad te, virtus salutis nostræ Deus, fræno potentis dexteræ tuæ, & non finas me propria voluntate, vel libero arbitrio vagari. Imaginem tuam in me non finas obscurari, quæ si te defendente protegatur, semper egregia, nobilis, atque perspicua est. ¶ Misere mei miserimi & indigni serui tui: quia non sum sicut innumeri & multiplices serui tui, qui tibi ab ipsis cunabulis deuotissimè seruiuerunt: non sum sicut illi, qui post publica flagitia pœnitendo, tibi meruerunt esse deuoti: non sum sicut nonnullæ Christianæ fœminæ viris suis iunctæ, quæ tibi seruiunt in actibus misericordiæ, cum summa deuotione. Non sum sicut multi illorum, qui in oculis hominum tanquam iniqui & peruersi esse videntur, sed multò aliter habentur in conspectu tuo. Tu enim solus nosti corda filiorum hominum. Si quid tamen Domine boni facio vel feci tua gratia largiēte, quo sine hoc faciam, quæue districtione à te pœsetur, ignoro. Vnde Deus terribilis super filios hominum, tuam sanctam & immesam simplex & multum tremens deprecor clementiam, vt tu, qui neminem vis perire, sed omnes saluos facere, non me derelinquas in manu consilij mei, neque in iudicio arbitrii mei, neque in potestate aut tentatione demonis, neque in errante iudicio, aut noxio consilio hominum: sed pro pietate & bonitate tua, iuxta tuam benignissimam, quæ in sui dispositione falli nō potest, prouidentiam, dispone hęc & vbique, nunc & semper dies vitæ meæ in beneplacito tuo, & dirige per Spiritum sanctum tuum, cor, linguam, actus meos secundum voluntatem tuam in tua misericordia: vt te rectore, te duce, illa semper studeam cogitare, loqui, & agere, quæ & tibi placeant per gratiam tuam in veritate, & me tandem ad vitam perducant æternam, te miserante & donante, qui es largitor omnium bonorum, qui es benedictus cum patre & Spiritu sancto in secula seculorum. Amen.

Alia eiusdem oratio.

Iesu Domine, Iesu pie, qui mori dignatus es propter peccata nostra, & resurrexisti propter iustificationem nostram, resuscita me de sepulchro vitiorum & peccatorum omnium, & da mihi quotidie partem in resurrectione tua prima, vt in resurrectione secunda merear percipere portionem. Dulcissime, benignissime, amantissime, charissime, preciosissime, desideratissime, amabilissime, pulcherrime, ascendisti in cœlum cum triumpho gloriæ, & sedes ad dexteram patris, rex potentissime. Trahe me sursum post te: in odore vnguentorum tuorum curram, & non deficiam te trahente, te ducente. Trahe os sitientis animæ in superna fluentia internæ satietatis, imò trahe ad te fontem viuum, vt inde pro captu meo bibam, inde semper viuam, Deus meus, vita mea. Tu enim dixisti ore tuo sancto &

2. Para. 6. a

Psal. 65. a

2. Pet. 3. b

1. Timor. a

Eccles. 13. a

1. Pet. 3. b

Colef. 3. a

Galat. 1. a

Psal. 41. a

Ioan. 7. f

Psal. 35. b

benedicto: Si quis sitit, veniat ad me, & bibat. Fons vitæ, da sitiētī animæ semper bibere ex te, vt secundum sanctam & veridicam promissionem tuam, de ventre meo fluant aquæ viuæ. Fons vitæ, reple mentem meam torrente voluptatis tuæ, & inebria cor meum sobria ebrietate amoris tui, vt obliuiscar quæ vana sunt & terrena, & te solum iugiter habeam in memoria mea, sicut scriptum est: Memor fui Dei, & delectatus sum: da spiritum sanctum tuum, quem significabant aquæ illæ, quas te sitientibus daturum promiseras, da, quæso, toto desiderio & omni studio tendere, quod te ascendisse post resurrectionem die quadragesimo credimus: vt in præfenti quidem miseria, solo tenear corpore, tecum autem sim cogitatione semper & auditate: vt ibi sit cor meum, vbi tu es, thesaurus meus desiderabilis, multumque amabilis. In hoc magno seculi huius diluuiio, vbi circumstantibus procellis non inuenitur fida statio, & locus eminentior, vbi pes columbæ aliquatenus valeat requiescere. Nusquā tuta pax, nusquā secura requies: vbiq; hostes: foris pugne, intus timores: & quia altera pars sumus cœli, altera terræ, corpus quod corrumpitur, aggrauat animā. Idcirco animus meus, socius & amicus meus, fatigatus veniens de via, languet, & discissus atque laceratus ab ipsis quas transierat vanitatibus, esturrit & sitit valde, & non habeo quod ponam ante illum. Pauper sum & mendicus: tu diues omnium bonorum, & dapnum supernæ satietatis opulentissime largitor, da lasso cibum, collige dispersum, redintegra dissipatum. En stat ad ostium, & pulsat. Obsecro per viscera misericordiæ, quibus visitasti nos oriens ex alto, aperi pulsanti misero manus pietatis tuæ, iube propitiabili dignatione vt ingrediar ad te, & requiescat in te, & reficiatur de te cœlesti viuōque pane, quo satiatus, resumptis viribus, ad superna contendat, & de hac valle lachrymarū penna sancti desiderij raptus, ad cœlestia gaudia volitet. Assumat Domine, assumat rogo, spiritus meus pennas vt Aquilæ, volet & non deficiat, volet & perueniat vsque ad decorem domus tuæ, & locum habitationis gloriæ tuæ, vt ibi super mensam refectionis ciuium supernorum, pascatur de occultis tuis in loco pascuæ, iuxta fluenta plenissima. Re-

Genf. 8. sapien. 9. d. 2. Cor. 7. b

Luc. 11. a

Apoc. 3. d

Esa. 40. g.

Psal. 115. b. Psalm. 22. a. Matth. 8. c

Psal. 16. c

Psal. 4. b

Cantic. 5. a

non est arcus, scutum, gladius, & bellum, sed est summa & certa securitas, secura tranquillitas, tranquilla iucunditas, iucunda felicitas, felix æternitas, æterna beatitudo, beata tui visio, & laudatio in secula seculorum. Amen.

Alia oratio sancti Ambrosij.

Christe Domine, virtus & sapientia patris, qui sponis nubem ascensum tuum, qui ambulas super pennas ventorum, qui facis angelos tuos spiritus, & ministros tuos ignem vrentem, obsecro & humiliter rogo, da præpetes pennas fidei, da celeres alas virtutum, quibus euectus æterna & cœlestia valeam cōtemplari. Adhæreat, quæso, anima mea post te, & suscipiat me dextera tua. Sustollat me super altitudinē terræ, & cibet me illa cœlesti hæreditate, cui suspirat peregrinatio mea die ac nocte. Et quia moribunda membra vigorem animæ hebetant:

*Disice terrena nebulas & pondera mentis,
Siste vagam mentem per devia multa vuentem,
Et da cœlestem mentem conscende sedem:*

vt superno lumine irradiata, terram despiciat, cœlum aspiciat, peccata oderit, iustitiam diligat. Quid enim pulchrius, quidve dulcius, quam inter tenebras huius vitæ, multasque amaritudines, diuinæ dulcedini suspirare, illis que teneri mente, vbi vera gaudia haberi certissimum est? Dulcissime, amantissime, charissime, preciosissime, desideratissime, amabilissime, pulcherrime, quādo te videbo? quando apparebo ante faciem tuam? quando satiabor de pulchritudine tua? quando educes me de carcere hoc tenebroso, vt consistear nomini tuo, ita vt deinceps non compungar? quando transibo in illam admirabilem & pulcherrimam domum tuam, vbi personat vox lætitiæ & exultationis in tabernaculis iustorum? Beati, qui habitant in domo tua, Domine: in secula seculorum laudabunt te. Beati, & verè beati, quos elegisti & assumpsisti in illam hæreditatem cœlestem. Ecce, Domine, sancti tui floreant ante te sicut liliū: replentur enim ab vberitate domus tuæ, & torrētē voluptatis tuæ potas eos: quoniam tu es fons vitæ, & in lumine tuo vident lumen, ad eō vt ipsi lumen illuminatū per te Deum lumen illuminans, sicut Sol refulgeant in conspectu tuo. Quam mira, quam pulchra, quam acceptabilia sunt domus tuæ habitacula, Domine virtutum! Concupiscit intrare in ea hæc peccatrix anima mea. Domine, dilexi decorem domus tuæ, & locum habitationis gloriæ tuæ. Vnam petij à Domino, hanc requiram, vt inhabitem in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ. Quemadmodum desiderat ceruus ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te, Deus. Quando veniam? Quando apparebo? Quando videbo Deum meū, quem sitit anima mea? Quando videbo eum in terra viuentium? In ista autem terra mortuorum, mortalibus oculis videri nō potest. Quid faciam miser, grauatus compede mortalitatis meæ? Quid faciā? Dū sumus in corpore, peregrinamur à Domino. Non habemus hic manentē ciuitatem, sed futuram inquirimus. Noster autem

Psal. 41. a

Psal. 29. c. Psalm. 41. a

Psal. 83. a. Psalm. 64. a. Esa. 35. a. Psalm. 35. b

Sapient. 3. b. Psalm. 83. a. Psal. 25. b

26. b

41. a

26. d

2. Cor. 5. b. Hebr. 13. c. meus

Psal. 119. a

54. b

72. d.

1. Cor. 6. d

Psal. 30. c

Eccl. 3. de Throno.

Esaie 21. b

Heb. 4. c. Esa. 49. a

Psal. 41. a

meus prolongatus est: habitauit cum habitantibus Cedar, multum incola fuit anima mea. Quis dabit mihi pennas sicut colubæ, & volabo, & requiescam? Nihil mihi tam dulce, quam cum Domino meo esse. Mihi autem adhærere Deo, bonum est. Da mihi, Domine, donec his fragilibus assisto mēbris, tibi adhærere, sicut scriptum est: Qui adharet Domino, vnus spiritus est. Præbe mihi, rogo, contemplationis pennas, quibus indutus, ad te volitem sursum. Et quia omne sinistrum deorsum iacet, tene mentem meam, ne ad ima tenebrôsæ vallis corruat: ne interueniente vmbra terræ, à te vero sole iustitiæ separetur, & obducta nebula tenebris, prohibeatur alta respicere. Idcirco sursum tendo ad pacis, gaudij & lucis delectabile statum atque serenū. Tene cor meum manu tua: quia sine te ad altiora nō rapitur. Illuc festinō, vbi pax summa regnat, & iugis tranquillitas rutilat. Tene & rege spiritum meum, & assume illum secundum voluntatem tuam: vt te dulce, ascendat in illam regionem vbertatis, vbi pascis Israël æterno pabulo veritatis, vt ibi vel rapida cogitatione attingat te summam sapiētiam supra omnia manentem, cuncta scientem, & omnia gubernantem. Sed volitanti animæ ad te, multa sunt quæ obstrepunt. Iussu tuo, Domine, conticescant mihi omnia, ipsa fileat anima, pertrāseat omnia quæ creata sunt, transcendat & se, præueniat ad te, atque in te solo creatore omnino oculos fidei figat. Tibi inhiet, tibi intendat, te meditetur, te contempletur, te sibi ante oculos ponat, te sub corde reuoluat summum bonum & verum gaudium sine fine māsurum. Multę denique sunt contemplationes, quibus anima deuota tibi, mirabiliter pascitur: sed in nulla earum ita requiescit & delectatur anima mea, sicut quando te solum cogitat & contempletur. Quam magna multitudo dulcedinis tuæ, Domine, quam mirabiliter inspiras cordibus amatorum tuorum! Quam mira suauitas amoris tui, quo fruuntur illi, qui nihil præter te diligunt, & nihil supra cogitare concupiscunt! Fœlices illi, quibus tu solus spes es, omne opus, & oratio. Beatus qui sedet solitarius, & tacet, stans super custodiam suam iugiter die ac nocte, vt adhuc in hoc fragili corpuscule positus, prælibare valeat aliquatenus iustitiam tuam. Rogo per illa salutifera vulnera, quæ passus es in cruce pro salute nostra, ex quibus manauit ille preciosus sanguis, quo sumus redempti, vulnera hæc peccatricem animam meam, pro qua etiam mori dignatus es, vulnera eam igneo & potētissimo telo tuæ miræ charitatis, viuus enim es sermo Dei & efficax, & penetrabilior omni gladio accipiti. Tu gladius accurtissimus, & sagitta electa, qui durum scutum humani cordis penetrare tua potentia vales: confige cor meum iaculo tui amoris: vt dicat tibi anima mea, Charitate tua vulnerata sum, ita vt ex ipso vulnere amoris tui vberimē fluant lachrymę meæ die ac nocte. Percute Domine percute, obsecro, hanc durissimam mentem meam præualida cuspide amoris tui, & altius ad intima penetra potenti virtute: & sic da capiti meo aquam immensam, & oculis meis infunde verum lachrymarum fontem iugiter manātem ex nimio affectu & desiderio visionis pulchritudinis tuæ: vt lugeam die ac nocte, nullam in præfenti recipiens

consolationem, donec te in cœlesti thalamo merear videre dilectum & pulcherrimum sponsum meum, Deum & Dominum meum: vt tibi videns gloriosam & admirabilem & pulcherrimam faciem tuam omni dulcedine plenam, cum his quos elegisti, maiestatem tuam supplex adorem, & illo tandem cœlesti & ineffabili replet iubilō æternæ exultationis, exclamem cum diligentibus te, dicens: Ecce, quod cōcupiui, iam teneo: quod speraui, iam video: quod desiderauit, iam habeo: illi iam in cœlis iunctus sum, quem in terris positus tota virtute dilexi, tota charitate amplexus sum, cui toto amore inhæsi, ipsum laudo, ipsum benedico, atq; adoro, ipsi gratias ago, Qui viuit & regnat.

Eadem pro-ras in vita beate Agnæ.

Item alia eiusdem oratio.

Iesu nostra redemptio, amor, & desiderium, Deus de Deo, adesto mihi seruo tuo, te inuoco, ad te clamō clamore magno in toto corde meo. Te inuoco in anima mea, in animā meā: intra in eā, & capta eā sine macula & ruga. Mundissimo namque Domino munda debetur habitatio. Sanctifica ergo vas tuum quod fecisti, malitia euacua, imple gratia, & plenum conferua: ita vt dignissimū efficiar habitationis tuæ templum. Dulcissime, benignissime, amantissime, charissime, preciosissime, desiderantissime, amabilissime, pulcherrime: tu melle dulcior, lacte & niue candidior, nectare suauior, gemmis & auro preciosior, cunctisque terrarum diuitiis & honoribus tu mihi charior. Quid dico, Deus meus, vni-ca spes mea, prægrandis misericordia mea? Quid dico dulcedo mea non fallax, dulcedo mea secura & fœlix, quid dico, dū talia dico? Dico quod valeo, sed non dico quod debeo: vt inam possem talia, qualia illi hymnidici angelorum chori! O quam libenter in tuis laudibus me totum effunderem! O quam deuotē illa cantica cœlestis melodiæ ad laudem & gloriam nominis tui, in medio ecclesiæ infatigabiliter perorarem! Sed quia talia non possum, numquid tacebo? Væ tacentibus de te, qui ora mutorum resoluus, & linguas infantum facis disertas: væ tacentibus de te, quoniam ipsi loquaces muti sunt, cum tuas non dicunt laudes. Quis dignē te laudare potest, virtus & sapientia patris? Et quia nulla inuenio verba, quibus sufficerent te valeam explicare cunctipotens & omniscium verbum: dicam interim quod valeo, donec iubeas me venire, vbi possim dicere quod decet te, & me oportet. Et ideo suppliciter rogo, ne respicias tātum ad id quod modo dico, quantum ad id quod dicere cupio. Cupio enim desiderio magno de te loqui quod oportet & decet: quia te decet laus, te decet hymnus, tibi que debetur omnis honor. Scis igitur occultorum cognitor Deus, quia non solum terra & omnibus quæ in ea sunt, sed ipso cœlo, & omnibus quæ in eo sunt, tu mihi charior, tu acceptior, tu amabilior es. Diligo enim te supra cœlum & terram, & cætera omnia quæ in eis sunt. Imò præ amore tui nominis ista quæ transitoria sunt, proculdubio amanda non sunt. Amo te Deus meus, amo, & magis magisq; amare cupio: da mihi vt amem te semper quantum volo, quantum debeo: vt tu sis solus tota

intentio mea, & omnis meditatio mea. Te mediter sine cessatione, te sentiam per soporem in nocte, te alloquatur spiritus meus, tecum confabuletur mens mea. Lumine sanctę visionis tuę illustratur cor meū, vt te rectore, te duce ambulę de virtute in virtutem, tandęq; videā te Deū deorū in Sion, nunc quidē per speculū in ænigmate, tunc facie ad faciē: vt cognoscā sicut & cognitus sum. Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Beati qui habitant in domo tua, Domine: in secula seculorum laudabunt te. Rogo itaque te Domine per omnes miserationes tuas, quibus de morte æterna liberati sumus, mollifica cor meum durum & lapideum, saxeam & ferream, tua sacratissima vnctione & potenti, & fac me per ignem compunctionis coram te omni hora hostiam viuam fieri. Fac me in tuo cōspectu cor cōtritum & humiliatum semper habere. Fac me desiderio tui huic mundo funditus extingui, & transeuntium rerum obliuisci, prę magnitudine timoris & amoris Dei, vsque adeo vt de temporalibus nec lugeam, nec gaudeam, nec metuam aliquid temporale nec diligam, nec blandis corrupar, nec aduersis concutiar. Et quia tui plena dilectio, valida est vt mors: absorbeat, quęso, mētem meam ab omnibus quę sub cęlo sunt, ignita & melliflua vis amoris tui, vt tibi inhaream, solāque tuę suauitatis memoria pascar. Descendat, Domine, precor, descendat in cor meum odor tuus suauissimus, ingrediatur amor tuus mellifluus, vt veniat mihi tui saporis mira & inenarrabilis fragrantia, quę sempiternas in mē suscitet concupiscentias, & ex corde meo producat venas aquę salientis in vitam æternam. Immensus es Domine, & sine mensura debes amari & laudari ab his quos tuo precioso sanguine redemisti, amator hominū benignissime, clementissime Domine, & æquissime iudex, cui omne iudicium dedit pater, sapientissima æquitatis tuę iudicio discernis hoc rectorum & iustum esse, vt filij huius seculi, noctis scilicet & tenebrarum, præstantiori desiderio, virtute atque studio diligant & quærant perituras diuitias, & fugitiuos honores quā nos serui tui diligamus te, Deus noster, per quem facti & redempti sumus? Si enim homo hominem tanta diligit dilectione, vt alter alterum vix patiatu abesse: si sponsa sponso tanto mentis conglutinatur ardore, vt præ magnitudine amoris, nulla frui valeat. requie, chari sui absentiam non sine magno mœrore sustinens: qua dilectione, quo studio, quo seruiore, anima quam despōfasti tibi in iustitia & fide, misericordia & miserationibus, debet diligere te Deum verum, & pulcherrimum sponsum suum, qui nos sic amasti & saluasti, qui pro nobis tanta & talia fecisti? Quamquam hæc infirma habeant suas delectationes, suosque amores, non tamen tali modo delectant, sicut tu Deus noster. In te enim delectatur iustus, quia amor tuus suauis est & quietus. Nam pectora quę replet, dulcedine & suauitate replet, & tranquillitate. Econtrā amor seculi & carnis, anxius est & perturbatus. Animas certē quas ingreditur, quietas esse non patitur, semper enim suspicionibus vanisque timoribus sollicitat eas. Tu itaque es delectatio iustorum & merito: quia est apud te valida & imperturbabilis vita. Qui intrat in te, intrat in gaudium Domini sui, & nō

Psalm. 83. b

*1. Cor. 13. d
Matth. 5. a
Psalm. 93. a*

Quod discernatur Dei amor ab amore seculi.

timebit amplius, sed habebit se optimē in optimo loco, dicens: Hęc requies mea in seculū seculi: hęc habitabo, quoniam elegi eam. Dulcis Christe, bone Iesu, reple, quęso, semper cor meum tui inextinguibili dilectione, tui continua recordatione: adeo, vt sicut flamma vrens, totus ardeam in tui amoris dulcedine, quem & aquę multę in me non possint extinguere. Fac me, dulcissime Domine, amore & desiderio tui, deponere pondus omnium carnalium desideriorum, & terrenarum concupiscentiarum grauissimam sarcinam, quę impugnant & impediunt miseras animas: vt post te expeditus in odore vnguentorum tuorum currens, vsque ad tuę pulchritudinis visionem efficaciter satiandus, quanto cyus (te quoque duce) merear peruenire. Duo enim amores: alter bonus, alter malus: alter dulcis, alter amarus, non se simul in vno capiunt pectore. Et ideo, si quis præter te diligit aliquid aliud, non est charitas tua in eo, Deo amor dulcedinis & dulcedo amoris. Amor non crucians, sed delectans. Amor sincerē, & castē permanens in seculum seculi. Amor qui semper ardes, & nūquam extingueris. Dulcis Christe, bone Iesu, Charitas mea, deus meus, accende me totum igne tuo, amore tuo, suauitate tua, dilectione tua, iucunditate & exultatione tua, voluptate & concupiscentia tua, quę sancta & bona est, casta & munda, tranquilla & secura: videlicet, vt totus dulcedine amoris tui plenus, totus flāma charitatis tuę accensus, diligam te Deum meum ex toto corde meo, totisq; medullis præcordiorum meorum, habens te in corde & in ore meo, & præ oculis meis semper & ubiq; ita vt nullus in me adulterinis amoribus pateat locus. Audi Deus meus, audi lumen oculorum meorum quę peto: & da, vt quę petā, audias. Pie & exorabilis Domine, ne efficiaris mihi inexorabilis propter peccata mea: sed propter bonitatem tuā suscipe preces serui tui, & da mihi effectum petitionis & desiderij mei, interueniente, orante, & impetrante gloriosa genitrice tua Domina mea, cum omnibus sanctis, Amen.

Amores duo.

Item alia oratio beati Ambrosij.

Spes mea Christe Deus, hominum tu dulcis amator, Lux, via, vita, salus, pax, & decus omne tuorum: Omnia pro quorum voluisti ferre salute, Carnem, vincla, crucem, vulnus, mortemque, sepulchrum. Post tres inde dies (deuicta morte) resurgens, Discipulis visus nutantia corda reformans, Luce quater dena cęlorum regna petisti Viuus in æternum nunc & per secula regnans.

Te deprecor, supplico, & rogo, vt per te ambulę, ad te perueniam, in te requiescam, qui es via, veritas & vita, sine qua nemo venit ad patrem. Te enim desidero dulcissimum & pulcherrimum Dominum. O splendor paternę glorię, qui sedes super Cherubim, & intueris abyssos, lumen veridicum, lumen illuminans, lumen indeficiens, in quem desiderat angeli prospicere, ecce cor meum coram te est. Discute tenebras eius, vt amoris tui claritate plenius perfundatur. Da mihi te, Deus meus, redde te mihi. En amo te: & si parum est, amem validiūs. Non possum metiri, vt sciam quārum desit mihi amoris tui ad id quod

quod satis est, vt currat tota vita mea in amplexus tuos: nec auertatur, donec abscondatur in abscondito vultus tui. Hoc enim scio, quia malē mihi est præter te, non solum extra me, sed etiam in me ipso. Sed & omnis copia, quę Deus meus non est, egestas mihi est. Bonum namque quod neque in melius, neque in deterius commutari potest, tu solus es, cui nō est aliud viuere, & aliud beatē viuere: quia tua beatitudo tu es. Creatura verō tua, cui est aliud viuere, & aliud beatē viuere: omne quod viuit, & quod beatē viuuit, non debet nisi gratiæ tuę: & ideo nos egemus te, non tu nobis: quia si omnino non essemus, nihil omnino tibi deesset ad bonum, quod tu es. Tibi itaque Domino Deo nostro semper adherere necesse habemus, vt per continuum auxilium gratiæ tuę, sanctę, pię, & rectę viuere valeamus. Pondere nāque fragilitatis nostrę deorsum trahimur, dono autem tuo accendimur, & sursum ferimur: & inardescimus & imus: ascendimus per ascensionem in corde, & cętamus cęticum graduum. Igne tuo, igne bono inardescimus. Quomodo iam sursum imus? Ad pacem Hierusalem, quoniam lætatur sum in his quę dicta sunt mihi: in domum Domini ibimus. Illic collocauit nos voluntas bona, vt nihil velimus aliud, quā permanere illic in æternum. Sed quia dū sumus in corpore, peregrinamur a te Domine, non habemus hęc manentem ciuitatem, sed futuram inquirimus: noster autem municipatus in cœlis est. Ideo duce gratia tua ingredior in cubile cordis mei, & canto tibi amatoria, rex meus & deus meus gemēs inenarrabiles gemitus, in loco peregrinationis meę, vbi cantabiles mihi factę sunt iustificationes tuę, & recordans Hierusalem, extendo me in eam sursum corde, Hierusalem patriam meam, Hierusalem matrem meam, tēque super eam regnatorem, illustratorem, patrem, tutorem, patronum, rectorem, castas & fortes delicias, & solidū gaudium, & omnia bona inefabilia simul omnia: quia vnum summum & verum bonum: & non auertat, donec in eius pacem matris charissimę, vbi sunt primitiæ spiritus mei, colligas totum quod sum a dispersione & deformitate hac: & conformes atque confirmes in æternum Deus meus, misericordia mea. Hęc domus tua, Deus, non terrena est, neque vlla mole cœlesti corporea, sed particeps æternitatis tuę: quia sine labe manet in æternum. Statuit ea in æternum, & in seculum seculi: præceptum posuit, & non præteribit. Non tamen tibi, Deus, coæterna, quia non sine initio, facta est enim. Prior enim omnium creaturarū est sapientia, patri Deo planē coæterna & coęqualis, per quā creata sunt omnia, & per quam in principio factum est cœlum & terra. Sed profectō sapientia spiritalis, natura scilicet, quę contemplatione luminis, lumen est, dicitur & ipsa quamuis creata, sapientia. Sed quantum distat inter lumen illuminans, & lumen quod illuminatur, tantum differt inter te summam sapientiam, quę creas, & istam quę creata est: sicut inter iustitiam iustificantem, quę Deus noster es: & iustitiam, quę iustificatione facta est. Nam & nos sumus dicti iustitia Dei patris in te filio eius, Domino nostro, teste Apostolo. Ergo quia prior omnium creata est quædam sapientia, mens rationalis & intellectualis castę ciuitatis tuę, matris nostrę, quę sur-

1. Cor. 5. b

Psalm. 184. b

Sapientia in-creata patri coæterna.

Sapientia creata natura.

Iustitia duplex.

sum est & libera est, & æterna in cœlis. Quibus cœlis, nisi qui te laudant, cœli cœlorum? Quia hoc est cœlum cœli Domino. Et si non inuenimus tempus ante illam, quę creaturam temporis antecedit, quia prior omnium creata est, ante illam tamē tu es Deus æternus creator omnium, a quo facta suscepit exordium, quamuis non temporis (quia nondum erat tempus) ipsius tamen conditionis suę. Vnde ita est abs te Deo nostro, vt aliud sit planē quā tu: licet nec ante illam, nec in illa inueniamus tempus: est enim idonea faciem tuam semper videre, nec vsquā flectitur ab ea. Quō fit, vt nulla mutatione varietur. Inest tamen ei ipsa mutabilitas: quia tenebrescere & frigescere posset, nisi amore grandī coherens tibi, semper tanquam meridies luceret & ferueret ex te. Denique tam casto amore coheret tibi Deo vero, & verē æterno, vt quamuis non sit tibi coæterna, in nullas tamen temporis varietates & vicissitudines a te resoluatur & defluat: sed in tui solius verissimam contemplatione requiescat: quoniam tu Deus diligenti te quantum præcipis, ostendis, & sufficit ei. Vnde non inclinata a te, nec a se, semper in eodem statu manet, te indefinenter videndo, te indefinenter amando verum lumen, & castum amorem. O beata ista sublimis creatura & creaturam maxima, beata inhærendo semper beatitudini suę. Fœlix hæc & nimium fœlix, te sempiterno inhabitatore, & illustratore suo. Nec inuenio quid libentius appellādo, existimem cœlum cœli Domino quā domum tuam contemplantem dilectionem tuam, sine vilo defectu egrediendi in aliud, mentē puram, concordissimē vnam stabilimento pacis beatorum spirituum ciuium ciuitatis tuę in cœlestibus super ista cœlestia. Vnde intelligat anima, cuius peregrinatio lōginqua facta est, si iam sitit tibi, si iam factę sunt ei lachrymę eius panes die ac nocte: si iā petit a te vnā, & hęc requirit, vt inhabitet in domo tua per omnes dies vitę suę. Et quę eius vita, nisi tu? Et qui dies sui, nisi æternitas tua? Sicut anni tui, qui non deficiunt. Hinc ergo intelligat anima quę potest, quā longē super omnia tempora æternus sis, quādo domus tua quę peregrinata non est, quāuis tibi nō sit coæterna, indefinenter tamen & indefinenter coherēdo tibi, nullam patitur temporum varietatem, tēque perseverantissima castitate hauriens, mutabilitatem suam nusquam & numquam exerit, & tibi semper præsentem, ad quem toto affectu se tenet, nō habens futurum quod expectet, nec præteritum traiciens, quod meminerit, per nullas vices variatur, & in nulla tempora extenditur. O domus Dei luminosa & speciosa, dilexi decorem tuum, & locum habitationis glorię Domini mei fabricatoris & possessoris tui. Tibi suspiret peregrinatio mea die ac nocte: tibi inhiet cor meum, tibi intendat mēs mea, ad societate tuę beatitudinis peruenire desideret anima mea. Dico ei qui fecit te, vt possideat me in te: quia ipse fecit & me. Imō tu dic, tu roga eum, vt dignum me faciat participatione glorię tuę. Sanctam enim societatem tuam & mirabilē pulchritudinem tuam non per meritum requiro: sed per sanguinem Domini mei, quo redemptus sum, adipisci non despero. Tantum adiuuet me misericordia tua, subueniant paruitati meę sanctissimę & purissimę orationis FF iij

*Psalm. 41. a
Psalm. 26. b
Psalm. 101. d*

Psalm. 25. b

118. y
119. a136. a
121. a
Luc. 15. a

Ephes. 2. c

Colos. 1. c
Ephes. 2. cMarci. 12. c
Matth. 22. a

nes tuæ, quæ inefficaces esse apud deū nullatenus possunt. Erravi, fateor, sicut ovis perdita, & in colarus meus prolongatus est, atque procul proiectus sum à facie Dei mei, in hanc exilij cæcitatē, ubi expulsus à paradisi gaudiis, deploro quotidie mecum super miserias captivitatis meæ lugubre carmen, ingētesque lamentationes, dum recordor tui, mater Hierusalem, dum stāt pedes mei in arriis tuis, sancta & decora Sion. Necdum interiora tua conspiciere in propatulo valeo, sed in humeris pastoris mei, & structoris tui, spero me reportari tibi, vt, tripudiem tecum in illo inenarrabili gaudio, quo latantur illi, qui tecum sunt coram ipso Deo & salutari nostro, qui dissoluens inimicitias in carne sua, pacificauit omnia quæ in cælis sunt & in terra, in sanguine suo. Ipse est pax nostra, qui facit vtraque vnū, qui duos ex diuerso venientes parietes coniungens in se, tuæ beatitudinis permanentem felicitatem pari modo & eadem mensura se nobis daturum promisit, dicens: Erunt æquales angelis Dei in cælis.

Item alia oratio.

Vita huius
decidua epi-
spera.

O domus Dei æterna post Christi dilectionem, tu esto lætitia mea & consolatio. Dulcis memoria tui beati nominis, sit releuatio mœroris, tædiorumque meorum. Tædet enim me valde vitæ huius, & istius ærumnosæ peregrinationis. Vita hæc, vita misera, vita caduca, vita incerta, vita laboriosa, vita immunda, vita Domina malorum, regina superbiorum, plena miseris & erroribus: quæ non est dicenda vita, sed mors, in qua momentis singulis morimur per varios mutabilitatis casus, diuersis generibus mortium. Numquid ergo quod viuimus in hoc mundo, K dicere vitam possumus, quam humores corrumpunt, dolores extenuant, ardores exsiccant, aëris inclementia morbis reddit obnoxiam, escæ inflant, ieiunia macerant, ioci dissoluunt, tristitiæ consumunt, sollicitudo coartat, securitas hebetat, diuitiæ iactant, paupertas deiicit, inuentus extollit, senectus incuruat, infirmitas frangit, mœror deprimit, & his omnibus malis mors suribunda succedit? Simulque cunctis gaudiis istius miseræ vitæ ita finem imponit, vt cum esse desierint, nec fuisse putentur. Mors ista vitalis, & vita mortalis: licet his & alii resperfa sit amaritudinibus, proh dolor, quam multos suis capit illecebris, & quot suis falsis promissionibus decipit? Et cum ita per se sit falsa & amara, vt etiam suos amatores latere non valeat, tamen infinitam stultorum multitudinē aureo calice, quæ in manu tenet, potat & inebriat. Fœlices illi, & ipsi rari, qui familiaritatē eius respiciunt, perfunctoria gaudia spernunt, societate abiiciunt: ne cū pereunte deceptrice quandoque perire cogantur. O tu vita, quam præparauit Deus his qui diligunt illum, vita vitalis, vita beata, vita secunda, vita tranquilla, vita pulchra, vita munda, vita sancta, vita casta, vita ignara mortis, vita nescia tristitiæ, vita sine labe, sine corruptione, sine dolore, sine anxietate, sine perturbatione, sine varietate & mutatione, vita totius elegantia & dignitatis plenissima, ubi non est aduersarius impugnās, ubi nulla peccati illecebra, ubi est amor perfectus, & nullus timor, ubi est dies æternus, & vnus omnium spiritus, ubi Deus

faciæ ad faciæ cernitur, & hoc vitæ cibo mens sine defectu satiatur. Libet mihi tuæ intendere claritati, delectant me bona tua auido corde, quantum plus valeo, mecum considerare: tuo enim amore læguo, tuo vehementer desiderio flagro, tuæque dulci memoria admodum delector. Libet itaque libet in te oculos cordis attollere, statum mentis erigere, affectum animæ conformare. Libet sanè de te loqui, de te audire, de te scribere, de te cōferre, & de tua beatitudine & gloria quotidie legere, & lecta sæpius sub corde reuoluere, vt vel sic possim ab huius mortalis H & perituræ vitæ ardoribus, periculis, & sudoribus, sub tuæ vitalis auræ refrigerium transire, & transiēs, in sinu tuo fessum caput dormiturus vel paululū declinare. Huius rei gratia, sanctorum scripturarum amœna prata ingredior, verissimas sententiæ herbas exarando carpo, legendo cōdo, frequentando rumino, atque congregando tandem in alta memoriæ sede repono: vt tali modo tua dulcedine degustata, minus miserimæ istius vitæ amaritudines sentiam. O tu vita fœlicissima, o regnum verè beatum, carens morte, vacans sine, cui nulla tempora succedunt per æuum, ubi continuus sine nocte dies nescit habere tempus, ubi victor miles illis hymnidicis angelorum choris sociatus, cantat Deo sine cessatione Canticum de Canticis Sion. Nobile perpetua caput amplectente corona. ¶ Vtinam cōcessa mihi peccatorū venia, mox hac sarcina carnis deposita, vtinā, vtinā in tua gaudia, verā requiē habiturus, intrare, & in tuæ ciuitatis præclara atque speciosa mœnia, coronam vitæ de manu Domini suscepturus ingredere, vt illis sanctissimis choris interesset, vt cum beatissimis spiritibus gloriæ conditoris assisterem, vt præsentem Christi vultum cernerem, vt illud summum, ineffabile, & incircumscriptum lumen aspicerem: sicque nullo metu mortis affici, sed de incorruptione perpetuæ gloriæ latari potuissim sine fine. Fœlix sancta anima, quæ terreno resoluta est corpore. Habet enim semper præsentem, cernitque indefinenter pulcherrimum Dominum suum, cui seruit, quem dilexit, ad quem tandem læta & gloriosa peruenit. Hæc ergo beatitudinis gloriam nulla dies minuet, nullus improbus prædo poterit auferre. Viderunt eam filia Sion, & beatissimam prædicauerunt: reginæ & concubinæ laudauerunt eam, dicentes: Quæ est ista, quæ de deserto ascēdit deliciis affluēs, innixa super dilectum suum? Quæ est ista, quæ progreditur sicut aurora consurgens, pulchra vt Luna, electa vt Sol, terribilis vt castrorum acies ordinata? Quam læta exit, festina currit, cum dilectum suum sibi dicentem attonitis auribus audit: Surge amica mea, sponsa mea, & veni. Iam enim hyems transit, imber abiit & recessit, flores apparuerunt, tēpus putationis aduenit. Vox turturis audita est in terra non stra. Ficus protulit grossos suos. Florētēs vineæ dederunt odorē suum. Surge prope amica mea, formosa mea, columba mea, immaculata mea, sponsa mea, veni, & ponam in te thronum meum: quia concupiui speciem tuam. Veni vt lateris in conspectu meo cum angelis meis, quorum societas tibi à me repromissa est. Veni, & post multa pericula & labores intra in gaudium Domini tui, quod nemo tolleret à te. Fœlices sancti Dei omnes, qui iam pertransistis huius

Vita illius
beate epis-
ta.

Can. 6. c

Apostrophe
ad cœles in
imploratione.

huius mortalitatis pelagus, & peruenire meruistis ad portum perpetuæ quietis, securitatis, & pacis: securi & tranquilli, semperque festiui atque gaudētes estis. Obsecro per matrem charitatem, securi estis de vobis, solliciti estote de nobis. Securi estis de vestra inmarcescibili gloria, solliciti estote de nostra miseria. Per ipsum vos rogo, qui vos elegit, qui vos tales fecit, de cuius pulchritudine iam latiamini, de cuius immortalitate immortales facti estis, de cuius beatissima visione semper gaudetis, estote iugiter memores nostri. Subuenite nobis miseris, qui adhuc in falo huius vitæ circumstantibus agitamur procellis. Vos portæ pulcherrimæ, quæ in magnam surrexistis altitudinem, adiuuate nos vile pauimentum longè inferius iacens. Date manum, & erigite iacentes, super pedes: vt conualescentes de infirmitate, fortes efficiamur in bello. Intercedite atque orate constanter & indefinenter pro nobis miseris, multumque negligentibus peccatoribus, vt vestro sancto consortio coniungamur in cælis, ubi est Deus omnia in omnibus. Amen.

D. Ambrosij oratio, quæ compendio verborum singulos quoque dominicæ dispensationis articulos adstringit & complectitur.

Domine Iesu Christe fili Dei viui, creator & resuscitator humani generis, gratias tibi referimus exiles licet & indignas, vtinam deuotas & tibi gratas, quia pro nobis miseris de cælo descendisti, & ex beatissima virgine Maria carnem assumpisti, de ipsa nasci voluisti, pannis fuisi inuolutus, in presepio reclinatus, vberibus lactatus, die octauo carne circumcisus, Magis manifestatus, ab eisdem adoratus, in templum fisti iussus, & Deo patri præsentatus, in Ægyptum relegatus, illinc ad patriam reuersus, parentibus subditus, à Ioanne baptizatus, ieiunio quaterdeno extenuatus, ter à dæmone tentatus, itineribus fatigatus, vigiliis, fame, siti maceratus, prædicando de lassatus, compatiendo lachrymatus, & à Iudæis reprobat, sæpius ab eisdem iniuriis & contumeliis appetitus. Instante demum passione tua voluisti contristari & mœstus esse, vt verus homo pauere & tædere, positus genibus orando ter in facie procidere, factus in agonia guttas emittere sanguinis præ sudore. A Iuda denique fuisi traditus, & ab ipso fraudulenter osculatus, ab impiis Iudæis cum impetu comprehensus, vinculis quasi latro ligatus, solus profecto derelictus discipulis metu fugientibus. Ad pontificem Annam abductus, ibidem alapa percussus, missus ab ipso ad Caiphā vincētus, & ibidem multipliciter derisus, in consilio Iudæorum statutus, per falsos testes accusatus, morte turpissima condemnatus, sputis facie cōtaminatus, opprobriis laceffit, contumeliis affectus, colaphis cæsus, palmis iterum percussus, multis modis blasphematus, vincētus Pilato traditus, falso accusatus, & ad mortem instanter postulatus, ad Herodem à Pilato missus, ibi nihilominus criminatus, ab Herode & eius exercitu spretus, indutus alba veste ad Pilatum remissus, nudus ad columnam iussu Pilati ligatus, ad exundantem & copiosam sanguinis effusionem flagellis dirissimè cæsus, ab eodem morti adiudicatus,

ad crucifigendum militibus traditus. Ab his iterum exutus & purpurea veste indutus, corona spinea coronatus, arundine pro sceptro insignitus, genu flexo salutat, irrisoriè rex Iudæorum nominatus, teritiò alapis cæsus, iterum facie consputus, arundine capite percussus, veste purpurea exutus, ligno crucis oneratus, ad passionis locum adductus, ibi myrrhato vino cū felle potatus, vestibibus propriis teritiò exutus, in cruce demū extensus, clauis manus & pedes confixus, & sic inter latrones crucifixus & cum sceleratis deputatus, à prætereuntibus quoque & adstantibus pendēs à cruce ignominiosè blasphematus, clamans, Deus meus, Deus meus: vt quid dereliquisti me? Tandem sitiens aceto potatus & inclinato capite mortuus, à milite lancea perforatus, vnde exiit sanguis & aqua. Sub crepusculum de cruce depositus, in monumento à Ioseph sepultus. Resurgēs teritiò die tuis apparuisti, quadagesimo die cœlos ascēdisti. Sedens ad dexteram patris, promissum discipulis misisti. Demum ad iudicium venturus singulis pro cuiusque meritis bonum malumve es redditurus. Tu Domine Iesu Christe per has sanctissimas pœnas tuas, per mortem tuam preciosissimam, per sanguinem tuum precij inestimabilis pro nobis effusum, & per alia omnia de te hic prædicta, perque tuam ineffabilem misericordiam, per preces & merita beatissimæ semper virginis Mariæ & omnium sanctorum tuorum, sordidum & squalentem vitium me peccatorem. N. omnes parentes meos, fratres, sorores, amicos & inimicos, pauperes, tentatos, debiles & desolatos, vincētos & infirmos, omnes insuper pro quibus orare teneor, omnem denique populum Christianum à tribulationibus & angustiis eripe, à diaboli laqueis, à peccatorum vinculis. Ab omni malo animæ & corporis nos libera, & ab his nos tuere semper, salua ac protege. Cogitationes nostras omnēsque actiones sic dispone semper, vt in conspectu tuo sint acceptabiles. Gratia tua ac sancta pace atque omni virtute nos reple: & in his vsque ad mortem nos perseverare concede, finem vitæ nostræ bonum ac laudabilem nobis indulge, nosque præ-nominatos viuos post mortem, ac de eis iam mortuos & omnes fideles defunctos ab omnibus pœnis redime, & ad cœlestis regni gloriam sempiternam nos omnes fac peruenire, qui cum Deo patre & spiritu sancto viuis ac regnas Deus, per omnia secula seculorum. Amen.

B. Ambrosij Exomologesis, confessionem generalem dicunt.

Suscipe confessionem meā vnica spes salutis meæ Domine Deus meus. Gula nāque, ebrietas, fornicatione & libidine, tristitia, ira, acedia, somnolentia ac negligentia, cupiditate, inuidia, malitia, odio, murmuratione & detractio, periurio, falsitate & mendacio, superbia, vana gloria, auaritia, & cæteris eiusmodi vitiiis pro dolor perditus sum, cogitatione, loquutione, actione omnibusque sensibus extinctus. Sed tu Domine qui iustificas impiū & mortuos resuscitas, resuscita & iustifica me per Iesū Christū filiū tuum Dominum nostrū, qui pro nobis ac totius mundi salute factus est opprobrium hominū & abiectio plebis. Qui tecum & cum spiritu sancto viuisti & regnat Deus, per omnia secula seculorum. Amen.

FINIS.

DIVI AMBROSII HYMNI SPARSIM HINCINDE COLLECTI.

*Hymnus ad nocturnum officium
concinnendus.*

1. **A** Eterne rerum conditor,
Noctem diemque qui regis,
Et temporum das tempora,
Vt alleues fastidium.
2. Præco dici iam sonat,
Noctis profundæ peruigil:
Nocturna lux vianibus
A nocte noctem segregans.
3. Hoc excitatus Lucifer
Solvit polum caligine.
Hoc omnis errorum chorus
Viam nocendi deserit.
4. Hoc nauta vires colligit,
Pontique mitescunt freta.
Hoc ipsa petra ecclesiæ
Canente, culpam diluit.
5. Surgamus ergo strenuè,
Gallus iacentes excitat,
Et somnolentos increpat,
Gallus negantes arguit.
6. Gallo canente spes redit,
Ægris salus refunditur,
Mucro latronis conditur,
Lapsis fides reuertitur.
7. Iesu labentes respice,
Et nos videndo corrige:
Si respicis, lapsus cadunt,
Fletuque culpa soluitur.
8. Tu lux refulge sensibus,
Menti que somnum discutit:
Te nostra vox primum sonet,
Et vota soluamus tibi, Amen.
9. Deo patri sit gloria,
Eiusque soli filio,
Cum spiritu paraclito,
Et nunc & in perpetuum.

Hymnus sub finem laudum dicendus.

1. **S**plendor paternæ gloriæ
De luce lucem proferens,
Lux lucis, & fons luminis,
Dies diem illuminans,
2. Veruque sol illabere,
Micans nitore perpeti:
Iubarque Sancti spiritus
Infunde nostris sensibus.
3. Votis vocemus & patrem,
Patrem perennis gloriæ:
Pater potentis gratiæ
Culpam releget lubricam.
4. Confirmet actus strenuos,
Dentem retundat inuidi,
Casus secundet asperos,
Donet gerendi gratiam.

- G 5. Mentem gubernet & regat
Casto, fideli corpore:
Fides calore ferueat,
Fraudis venena nesciat.
6. Christusque nobis sit cibus,
Potusque noster sit fides:
Læti bibamus sobriam
Ebrietatem spiritus.
7. Lætus dies hic transeat:
Pudor sit vt diluculum:
H Fides velut meridies:
Crepusculum mens nesciat.
8. Aurora cursus prouehit,
Aurora totus prodeat:
In patre totus filius,
Et totus in verbo pater.
9. Deo patri sit gloria.

Ad primam diei horam.

- I 1. **I**am lucis orto fidere
Deum precemur supplices,
Vt in diurnis actibus
Nos feruet à nocentibus.
2. Linguam refrenans temperet,
Ne litis horror insonet:
Visum fouendo contegat,
Ne vanitates hauriat.
3. Sint pura cordis intima,
Absistat & vecordia
Carnis terat superbiam
Potus cibi que parcitas.
- K 4. Vt cum dies abscenderit,
Noctem que fors reduxerit:
Mundi per abstinentiam,
Ipsi canamus gloriam.
5. Deo patri sit gloria,
Eiusque soli filio,
Cum spiritu paraclito,
Et nunc & in perpetuum, Amen.

Ad tertiam diei horam.

- L 1. **N**unc sancte nobis spiritus
Vnum patri cum filio,
Dignare promptus ingeri
Nostro refusus pectori.
2. Os, lingua, mens, sensus, vigor
Confessionem personent:
Flammescat igne charitas,
Accendat ardor proximos.
3. Præsta pater piissime,
Patri que compar vnice,
Cum spiritu paraclito,
Et nunc & in perpetuum, Amen.

Ad sextam diei horam.

1. **R**ector potens verax Deus
Qui temperas rerum vices,

splendere

- Splendore mane instruis,
Et ignibus meridem.
2. Extingue flammam litium,
Aufer calorem noxium,
Confer salutem corporum,
Veramque pacem cordium.
3. Præsta pater, &c.

Ad nonam diei horam.

1. **R**erum Deus tenax vigor,
Immotus in te permanens,
Lucis diurnæ tempora
Successibus determinans.
2. Largire clarum vespere,
Quo vita nusquam decidat: (.)
Sed præmium mortis sacræ
Perennis instet gloria.
3. Præsta pater, &c.

Hymnus ad vespertas dicendus.

1. **D**eus creator omnium,
Polique rector vestiens
Diem decoro lumine,
Noctem soporis gratia. (.)
2. Artus solutos vt quies
Reddat laboris vsui,
Menti que fessas alleuet,
Luctu que soluat anxios.
3. Grates peracto iam die,
Et noctis ex ortu preces, (.)
Voti reos vt adiuues,
Hymnum canentes soluimus.
4. Te cordis ima concinant,
Te vox canora concrepet,
Te diligat castus amor,
Te mens adoret sobria. (.)
5. Vt cum profunda clauscrit
Diem caligo noctium:
Fides tenebras nesciat,
Et nox fide reluceat.
6. Dormire mentem ne sinas,
Dormire culpa nouerit: (.)
Castos fides refrigeret,
Somni vaporem temperet.
7. Exuta sensu lubrico
Te cordis alta somnient:
Ne hostis inuidi dolo
Pauor quietos suscitet.
8. Christum rogemus, & patrem
Christi, patri que spiritum:
Vnum potens per omnia
Foue precantes Trinitas, Amen.

*Hymnus B. Ambrosij per aduentum domini
dicendus ad vespertas.*

1. **C**onditor alme siderum,
Æterna lux credentium,
Christe redemptor omnium,
Exaudi preces supplicum.
2. Qui condolens interitu

- A Mortis perire seculum,
Saluasti mundum languidum,
Donans reis remedium.
3. Vergente mundi vespere,
Vti sponsus de thalamo,
Egressus honestissima
Virginis matris clausula.
4. Cuius forti potentia
Genu curuantur omnia,
Cœlestia, terrestria
Fatentur nutu subdita.
- B 5. Occasum sol custodiens,
Luna pallorem retinens,
Candor in astris relucens
Certos obseruat limites.
6. Te deprecamur hagiæ
Venture iudex seculi,
Conserua nos in tempore
Hostis à telo perfidi.
7. Laus, honor, virtus, gloria,
Deo patri cum filio,
Sancto simul paraclito
- C In sempiterna secula, Amen.

Hymnus die dominici natalis concinnendus.

1. **V**eni redemptor gentium,
Ostende partum virginis:
Miretur omne seculum,
Talis decet partus Deum.
2. Non ex virili semine,
Sed mystico spiramine
Verbum Dei factum est caro,
D Fructusque ventris floruit.
3. Aluus tumescit virginis,
Claustra pudoris permanent:
Vexilla virtutum micant:
Versatur in templo Deus.
4. Procedens è thalamo suo,
Pudoris aula regia
Geminæ gigas substantiæ,
Alacris vt currat viam.
5. Egressus eius à patre,
Regressus eius ad patrem:
Excursus vsque ad inferos,
E Recursus ad sedem Dei.
6. Æqualis æterno patri
Carnis trophæo accingere:
Infirma nostri corporis
Virtute firma perpeti.
7. Præsepe iam fulget tuum,
Lumenque nox spirat nouum,
Quod nulla nox interpoller,
Fide que iugi luceat.
- F 8. Gloria tibi Domine,
Qui natus es de virgine,
Cum patre & sancto spiritu,
In sempiterna secula, Amen.

Hymnus quadragesimali ieiunio consecratus.

1. **A** Vdi benigne conditor
Nostras precescum fletibus,

- In hoc sacro ieiunio
Fufas quadragenario.
2. Scrutator alme cordium
Infirma tu fcis virium:
Ad te reuerfis exhibe
Remiffionis gratiam.
3. Multum quidem peccauimus,
Sed parce confitentibus:
Ad laudem tui nominis
Confer medelam languidis. (.)
4. Sic corpus extra conteri
Dona per abftinentiam:
Ieiunet vt mens sobria
A labe prorfus criminum.
5. Præfta beata trinitas,
Concede simplex vnitas,
Vt fructuofa fint tuis
Ieiuniorum munera. Amen.

Hymnus dominica in paffione concinendus, cui de authore à multis cõtrouertitur. Sunt qui tribuant Theodulpho Aurelianenfi epifcopo. Alij Sedulio afcribunt, rursus alij Fortunato vel Profpéro. In tanta rei caligine fequutus iudicium Dionyfi noftri, viri in eiusmodi ecclefiasticis literis longè eruditiffimi, refero in noftrum hunc Ambrosum, palinodiam cantaturus fi quis rectora docuerit.

1. **V**Exilla regis prodeunt,
Fulget crucis myfterium,
Quo carne carnis conditor
Sufpenfus est patibulo.
2. Confixa clauis viscera,
Tendens manus, veftigia,
Redemptionis gratia
Hic immolata eft hostia.
3. Quo vulneratus infuper
Mucrone diræ lanceæ,
Vt nos lauaret crimine,
Manauit vnda fanguine. (.)
4. Impleta sunt quæ concinit
Dauid fideli carmine,
Dicens, In nationibus
Regnauit à ligno Deus.
5. Arbor decora & fulgida,
Ornata regis purpura,
Electa digno ftipite (.)
Tam sancta membra tangere.
6. Beata cuius brachiis
Seculi pependit precium,
Statera facta eft corporis,
Prædamque rulit tartaris.

*Quidam à sexto mox verfu subnectunt & interfe-
runt duos hosce quaternarios nihil
indignos ceteris.*

7. Aroma fundis cortice,
Vincis faporem nectaris,
Iucunda fructu fertili,
Plaudis triumpho nobili.
8. Salue ara, falue victima,
De paffionis hostia,
Qua vita mortem pertulit,

- G** Et morte vitam reddidit.
9. O crux aue spes vnica,
Hoc paffionis tempore
Auge piis iuftitiam,
Reifque dona veniam.
10. Te fumma Deus tripartita
Collaudat omnis fpiritus:
Quos per crucis myfterium
Saluas, rege per fecula. Amen.

Hymnus tempore pafchali dicendus.

- H** 1. **C**Horus nouæ Hierufalem
Noua melli dulcedine
Promat, colens cum sobriis
Pafchale feftum gaudiis.
2. Quo chriſtus inuictus leo
Dracone furgens obruto,
Dum voce viua perfonat,
A morte functos excitat.
3. Quam deuorat improbus
Prædam refudit tartarus,
Captiuitate libera
Iefum fequuntur agmina.
4. Triumphat ille splendide,
Et dignus amplitudine,
Soli polique patriam
Vnam facit rempublicam.
5. Ipfum canendo fupplices
Regem precemur milites,
Vt in fuo clariffimo
Nos ordinet palatio.
K 6. Per fecla metæ nefcia
Patri fupremo gloria,
Honorque fit cum filio
Spiritu paraclæto.

*Hymnus alter prædicationis celebra-
ti confentaneus.*

- L** 1. **H**ic eft dies verus Dei
Sancto ferenus lumine,
Quo diluit fanguis facer
Probrofa mundi crimina.
2. Fidem refundens perditis,
Cæcósque vifu illuminans.
Quem non graui foluit metu,
Latronis abfolutio?
3. Qui Præmium mutans cruce,
Iefum breui quærit fide,
Iuftósque præuio gradu
Præuenit in regnum Dei.
4. Opus ftupent & angeli
Pœnam videntes corporis,
Chriſtoque adhaerentem reum
Vitam beatam carpere.
5. Myfterium mirabile,
Vt abluat mundi luem,
Peccata tollat omnium
Carnis vitia mundans caro.
6. Quid hoc poteft fublimius,
Vt culpa quærat gratiam?
Metumque foluat charitas,

Reddátque

- Reddátque mors vitam nouam?
7. Hamum fibi mors deuoret,
Suisque fe nodis liget?
Moriatur vita omnium, (.)
Refurgat vita omnium?
8. Cum mors per omnes tranfeat,
Omnes refurgant mortui?
Confumpra mors ictu fuo,
Periffe fe folam gemat. (.)
9. Gloria tibi Domine,
Qui furrexifti à mortuis,
Cum patre & fâncto fpiritu,
In fempiterna fecula. Amen.

*Hymnus in celebritate dominicæ afcenfionis de-
cantandus.*

- I** 1. **O**ptatus votis omnium
Sacratuſ illuxit dies,
Quo Chriſtus, mundi ſpes Deus
Conſcendit cœlos arduos.
2. Afcendens in altum Dominus
Propriam ſedem remeans,
Gauifa ſunt cœli regna, (.)
Reditu vnigeniti.
3. Magni triumphum prælij,
Mundi perempto principe,
Patris præſentans vultibus
Victricis carnis gloriam.
4. Eſt eleuatus nubibus, (.)
Et ſpem fecit credentibus,
Apetiens paradifum
Quem protoplaſtus clauſerat.
5. O grande cunctis gaudium,
Quòd partus noſtræ virginis
Poſt ſputa, flagra, poſt crucem,
Paternæ ſedi iungitur.
6. Agamus ergo gratias (.)
Noſtræ ſalutis iudici,
Noſtrum quòd corpus vexerit,
Sublimem ad cœli regiam.

- A** 7. Sit nobis cum cœleſtibus
Commune manens gaudium:
Illis, quòd ſe præſentauit:
Nobis, quòd ſe non abſtulit.
8. Nunc prouocatis actibus
Chriſtum expectare nos decet,
Vitæque tali viuere,
Quæ poſſit cœlos ſcandere.
9. Gloria tibi Domine,
Qui ſcandis ſupra ſydera
B Cum patre & ſâncto ſpiritu
In ſempiterna ſecula. Amen.

*Hymnus ad horam completoriæ
recitandus.*

1. **C**hrifte qui lux es & dies,
Noctis tenebras detegis,
Luciſque lumen crederis,
Lumen beatum prædicans.
C 2. Precamur ſâncte Domine,
Defende nos in hac nocte:
Sit nobis in te requies,
Quietam noctem tribue.
3. Ne grauis ſomnus irruat,
Nec hoſtis nos ſurripiat:
Nec caro illi conſentiens,
Nos tibi reos ſtatuat.
4. Oculi ſomnum capiant,
Cor ad te ſemper vigilet:
Dextera tua protegat
Famulos qui te diligunt.
D 5. Defenſor noſter aspice,
Inſidiantes reprime:
Guberna tuos famulos,
Quos fanguine mercatus es:
6. Memento noſtri Domine
In graui iſto corpore:
Qui es defenſor animæ,
Adeſto nobis domine.

DI VI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS ORATIO FVNEBRIS DE OBITU VALENTINIANI IMPERATORIS.

Tſi incrementum doloris fit, id quod E tur primum deſeam? Quid primum amara con-
doleas ſcribere: quoniam tamen ple-
runque in eius quæ amiſſum dolemus,
commemoratione requieſcimus, eo
quod in ſcribendo, dum in eum me atendimus,
intentionemque deſigimus, videtur nobis in ſer-
mone reuiuifcere: ſignare aliquid de Valentini-
iani iunioris vltimis cordi fuit, ne aut obli-
teraffe ſilencio bene meriti de nobis pignoris memoriam vide-
remur, atque inhonoratam reliquiſſe, aut refugif-
ſe in centium dolendi, cum doluiſſe plerumque ſo-
latium fit dolentis: ſimul vt cum de ipſo aut ad ipſum
loquor, tanquam de præſenti ſermo fit. Quid igitur
S. Ambr. tom. 5.

principi stipendiarias lachrymas, quia ille nobis soluit etiam mortis suae stipendium. Nec tamen flendi admonitio necessaria. Flent omnes, flent & ignoti, flent & timētes, flent & inuiti, flēt & Barbari, flent & qui videbantur inimici. Quantos iste de Gallis vsque huc totius tractu itineris populorum egit gemitus? Omnes enim non tanquam imperatore sibi, sed tanquam parētem publicum obisse domestico fletu doloris illachrymant, suaque omnes funera dolent. Amisimus enim imperatorem in quo duo pariter acerbant dolorem, annorum immaturitas, & consiliorum senectus. In his ergo fletu, sicut dixit propheta: Oculi mei caligauerunt à fletu, quia elongauit à me qui consolabatur me. Oculi mei nō solum corporis, sed etiam mentis hebetati sunt, & quadam cæcitate omnis sensus obductus est, quoniam ereptus est mihi qui cōuertit animam meam, & ad spem maximam de summa rerum desperatione reuocauit. Audite omnes populi & videte dolorem meum. Virgines meae & iuuenes mei abierūt in captiuitatem: sed cognito quod de Valentiniani essent partibus, liberi reuerterunt. Militauit hostis Barbarus imperatori adolescenti, & suae oblitus victoriae, memor fuit imperialis reuerentiae. Laxauit sponte quos ceperat, excusans quod ignorasset Italos. Nos adhuc murum alpius addere parabamus. Valentiniani gratia non expectauit Alpium vallum, fluēta amnium, aggeres niuium, sed Alpes & fluuios supergressa, muro nos sui imperij protexit. Vnde propheta Threni mihi vtendum exordio videtur. Quomodo mœret Italia, quae abundabat gaudiis? Plorans plorauit in nocte, & lachrymae illius in maxillis eius. Non est qui eam consoletur ab omnibus qui diligunt eam. Omnes qui amant illam, despexerunt eam. Omnis populus eius ingemiscens. Et quia de Hierusalem, id est ecclesia, plorauit in nocte, quoniam qui eam splendidiorē fide sua & deuotione faciebat, occubuit: merito ergo plorans plorauit, & adhuc lachrymae eius in maxillis eius. Vbertatem quidem fletuum solet vultus humescens declarare infusio, cum lachrymis genae rorant. Sed quia scriptum est: Genae eius sicut phialae aromatis gignentes vnguentaria, labia eius sicut lilia distillantia myrrham plenam: mysticē ecclesiae gratia deflentis accipitur, quae in obitu Valentiniani bonum doloris sui effudit vnguentum, & vitam eius praedicando concelebrat. Cui mors obesse non potuit, eo quod odor praedicationis vniuersorum ore celebrabilis, foetorem omnem mortis obleuit. Flet igitur ecclesia pignus suum, & lachrymae eius in maxillis eius. Quid sit maxilla, audi: Qui te percuserit in maxilla, prebe ei & alteram: eo quod in dolore sit patiens vt poeniteat verberatētem. Percussa eras ecclesia in maxilla tua cum amiteres Gratianum, praebuisti & alteram quando tibi Valentinianus ereptus est. Merito tibi nō in vna maxilla: sed in vtraque sunt lachrymae, quia pie germanum vtriusque deplorat. Ploras igitur ecclesia, & fletum genae tuae vel fluentibus quibusdam stillicidiis pietatis exundant. Quae sunt istae genae ecclesiae, de quibus & alibi ait scriptura: Vt genae malorum granatorum genae tuae? istae sunt genae, in quibus solet nitere verecundia, pulchritudo fulgere, in quibus aut flos iuuentū aut perfectē

atatis insigne est. In obitu igitur fidelium imperatorum quidam fidei pudor, quaedam ecclesiae verecundia est, & in tam immatura morte piorum principum omnis ecclesiae mœstior pulchritudo est. Plorat ecclesia in sapientibus suis, qui velut caput ecclesiae sunt. Oculi enim sapientis in capite eius. Plorat in oculis, hoc est, in suis fidelibus, quia scriptum est: Oculi tui sicut colubae, extra taciturnitatem tuam: eo quod & videat spiritualiter, & nouerint ea quae viderint tacere mysteria. Plorat in sacerdotibus suis, qui sūt sicut genae ecclesiae, in quibus est barba Aarō, hoc est barba sacerdotalis, in quae de capite descendit vnguentum. Isti sunt in quibus est pulchritudo ecclesiae, in quibus flos eius gravior, in quibus atas perfectior, qui velut cortices malorum puniceorum decorem floris praeferrant abstinentia corporali, intus autem commissam sibi plebem diuersae atatis & sexus fouent sapientia spirituali, obiecti quidem seculo ad iniurias, sed interna mysteria diuidentis. Plorat in virginibus suis, quae sunt sicut lilia myrrha plena, candorem integritatis, & mortificatae corporalis illecebrae gloriam praeferrantes. In his ergo flet, sicut scriptum est: Viae Sion lugent, sacerdotes eius ingemiscunt, virgines eius abductae, & ipsa indignatur intra se. Et intra se quidē indignatur, ad Valentinianum autem dicit: Assumam te & inducam te in domum matris meae, & in secretum eius quae concepit me. Potum tibi dabo à vino operosi vnguenti, hoc est multi operis, multi odoris vnguenti, à fluxu malorum granatorum meorum: vt bibat vinum quod latificat cor hominis, & defluat in eum malorum granatorum fluxus, in quibus multus & diuersus est fructus. Sermo enim multorum sensuum, & de diuersis scripturis abundans, sermo angelorum, sermo apostolorum ac prophetarum, quos vno velut corio ecclesia sancta complectitur, malorum fluxus est granatorum. Videns haec Valentinianus integre plena gratiae respondet: Misericordiae Domini quod non defecimus, quia non sunt consummatae miserationes eius. Renouabit illa sicut lux matutina. Multi sunt gemitus mei, & cor meum defecit. Sors mea Dominus, dixit. Ideo suscitabo eum. Bonus est Dominus sustentibus eum, animae quae quaerit eum: bonum est sperare in salutare Domini: Bonum est viro cum portauerit iugum graue in iuuetute sua: sedebit singulariter, & filebit, quia tulit iugum graue. Et ille quidem se suarum virtutum remuneratione solatur, eo quod in iuuetute sua labores absorbuit, pericula multorum tolerauit. Iugum maluit graue emendationis propositi, quam molle illud ac plenum deliciarum inuidia mentis ceruice portare. Bene beatus planē qui vel in senectute correxit errorem, beatus qui vel sub ictu mortis animū conuertit à vitiis. Beati enim quorū tecta sunt peccata, quia scriptū est: Desine à malo & fac bonum, & inhabita in secula seculorum. Quicumque ergo desierit à peccatis, & fuerit ad meliora in quacunque conuersus atate, habet superiorum indulgentiam peccatorum, quae fuerit vel patienti confessus affectu, vel corrigenti auerfatus ingenio. Sed huic cum plurimis veniae societas emerenda. Plurimi enim sunt qui se à peccatis iuuentutis in senectute reuocare potuerūt. Rarus autē qui in iuuentute graue iugum

Eccles. 2. Cantic. 4.

Psal. 132.

Thren. 1.

Cantic. 8.

Thren. 3.

Psal. 13.

Psal. 33.

Thren. 1.

Ibidem.

Cantic. 5.

Luc. 6.

Cantic. 6.

Matth. 11.

Psal. 4.

Eccles. 25.

Prover. 3.

Psal. 24.

Ibidem.

de quo Dominus in euangelio ait: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego vos reficiam: tollite iugum meum super vos. Si quis ergo antequam graui oneretur peccatorum sarcina tulerit iugum in iuuentute, singulariter sedebit, non cum plurimis conferendus, sed cum illo potest dicere: Quoniam tu singulariter in spe constituisti me. Sed forte dicas, quomodo iugū graue dicit Hieremias, cum in euangelio Dominus dixerit: iugum meum suauē, & onus meum leue est: Ac primum discere quia Graecus iugum tantummodo posuit, non addidit graue. Tamen & illud aduerte, quia etsi ita esset in Threnis, in euangelio iugum suauē dixerit, & onus leue, non iugum leue. Potest enim graue iugum verbi esse, sed suauē. Graue adolescenti, graue iuueni, cuius etas est florulentior, vt nolit iugo verbi subiiciendam animi praebere ceruicem. Potest & graue verbi iugum videri praepondere disciplinae, austeritate correctionis, pondere abstinentiae, restrictioneque lasciuiae, suauē tamen esse fructu gratiae, spe remunerationis aeternae, purioris conscientiae suauitate. Tamen iugum verbi suauē dixit, onus obedientiae leue: quoniam ei qui iugum verbi patienti ceruice susceperit, disciplinae onus graue esse nō poterit. Qui ergo tulit à iuuentute iugum, singulariter sedebit & filebit reuelata sibi gaudens diuinæ remunerationis aeterna mysteria. Aut certe filebit, nō opus habens excusatione peccati, quod matura confessione praenit, & propera correctione deposuit. Non enim dicitur huic: Quae in iuuentute non congregasti, quomodo inuenies in senectute? Potest autem & sic intelligi: Quoniam qui citò portauerit iugum verbi, hoc est, à iuuentute non se miscebit cum iuuenibus, sedebit seorsum & filebit, donec plena se perfectione virtutis erudiat, & magnam induat animi patientiam, dabitque percutienti maxillam suam, etiam cordis contentus iniuria, vt maledictis obsequatur coelestibus. Magnum est enim vel abstinerē à vitiis iuuentutis, vel ea in ipso iuuentutis vestibulo derelinquere, atque ad saniora cōuertit: lubricae enim & perplexae viae sunt iuuentutis. Denique Salomō ait: Tria mihi impossibilia sūt intelligere, & quartū quod nō cognosco. Vestigia aquilae volantis, & vias serpentis in petra, & semitas nauis nauigantis, & vias viri in iuuentute. Dauid autem ait: Delicta iuuentutis meae & ignorantias meas ne memineris. Iuuenis enim non solum fragilitate lubricae atatis prolabitur, verumetiam ignorantia caelestium mandatorum plerumque delinquit. Citò autem meretur veniam qui praetendit ignorantiam. Propheta itaque dicit: Delicta iuuentutis meae & ignorantias meas ne memineris. Non dicit, delicta senectutis meae & scientiae meae ne memineris, sed quasi propheta qui citò correxerit & emandauerit vitia iuuentutis, etatem ignorantiamque praetendit. Valentinianus quoque in delicto prophetarum simul ait: Delicta adolescentiae & ignorantiae meae ne memineris. Non solum dixit sed etiam ante correxit errorem, quam disceret esse lapsum alicuius erroris. Itaque dicit: Correctione iuuentutis meae ne memineris. Error in pluribus est, in paucis correctio. Et quid iam de aliis dicam, qui etiā ludo iugum

uentutis putauerit abstinentiam, ressecandam aetatis licentiam, seu cuitatis publicae duritiam molliendam; lenitatem senectutis in alienis annis deferendam ei qui in periculum conuicti criminis vocaretur? Ferretur primò ludis Circensibus delectari: sic istud absterfit, vt ne solennibus quidem principum natalibus, vel imperialis honoris gratia circenses putaret esse celebrandos. Aiebant aliqui ferarum eum venationibus occupari, atque ab actibus publicis intentionem eius abduci. Omnes feras vno momento iussit interfici. Audire in cōsistorio negocia, & Danielis spiritu, in quibus dubitarent senes, vel personae alicuius contutu ducerentur, congruam verò adolescentem videres senilem ferre sententiam. Inactabant inuidi, qui praematurè prandium peteret: coepit ira frequentare ieiunium, & plerumque ipse impransus coniuuium solēne suis comitibus exhiberet, quo & religioni sacrae satisfaceret, & principis humanitati. Scenicarum cuiusdam forma ac decore deperire Romae adolecentes nobiles nuciabatur: iussit eam ad comitatum venire. Missus precio deprauatus sine mandati effectu rediit. Alterum misit, ne voluisse emendare vitia adolescentum & nō potuisse videretur. Datus est obtrestandi aliquibus locus, deductam tamen numquam aut spectauit aut vidit. Postea redire praecipit, vt & omnes agnoscerent irritum eius non esse mandatum, & adolentes doceret ab amore mulieris temperare, quam ipse qui potuit habere in potestate, despexerat. Et haec fecit cum adhuc nō haberet vxorē, & tamē exhiberet sui tanquam vincētis coniugio castitatem. Quis tā Dominus serui quam ille sui corporis fuit? Quis tā aliorū arbiter, quam ille suae censor atatis. Quid de pietate eius loquar? qui cum homines nobili ortos genere, & locupleti profapia, quae citò mouere inuidiam solet regiae cupiditatis, accusator vrgeret, praefectus insisteret, respondit, nihil cruentum sanctis praesertim diebus statueretur. Et cum post aliquot dies accusatoris legeretur libellus, cum iudicium pronunciatūrus, accusatū liberè donec praefectus cognosceret, obseruare iussit. Neque antē aut postea quisquā tanti criminis sub adolescente imperatore formidauit inuidiam. Risit adolescens quod robusti metuant imperatores. Miserat propter recuperanda templorum iura, sacerdotiorum prophana priuilegia, cultus sacrorum suorum Romae legatos, & quod est grauius, senatus nomine nitebantur. Et cum vniuersi qui in cōsistorio aderant Christiani pariter atque gentiles dicerent esse reddenda, solus velut Daniel excitato in se Dei spiritu arguebat perfidiae Christianos, gentilibus obuiabat, dicens: Quod pius frater eripuit, quomodo à me putatis esse reddendum, cum in eo & religio laedatur & frater, à quo se nollet pietate superari? Et cum paterno conueniretur exemplo, quod sub patre suo ea nullus abstulerat: respondit: Patrem meū laudatis quia non abstulit, nec ego abstuli. Numquid pater meus reddidit, vt me debere reddere postuletis? Postremò & si pater reddidisset, frater abstulerat. Imitatorem in ea parte fratris esse me mallet. Aut nunquid meus pater Augustus fuit, & frater non fuit? Par vtrique debetur reuerentia, & par vtriusque est circa reipublicam gratia. Vtriusque

que imitabor, vt & non reddam, quod & pater red-
dere nō potuit, quia nullus abstulerat: & seruē quod
à fratre est cōstitutū. Postulet parens Roma alia que-
cunque desiderat. Debeo affectum parenti, sed magis
obsequium de beo salutis auctori. Quid de amo-
re prouincialium loquar, vel quo eos ipse com-
plectebatur, vel qui ab iis consulti suo repende-
batur, quibus nihil vnaquam iudici passus est? Præ-
terita, inquit, nō queunt soluere, noua poterunt su-
stinere? Hoc laudant prouinciæ Iulianum: & ille
quidem in robusta ætate, iste in processu adolefcē-
tia. Ille plurima reperit, & exhaustit omnia: iste ni-
hil inuenit, & omnibus abundauit. Audiuit in tran-
s-alpinis partibus positus ad Italiæ fines Barbaros ap-
propinquasse: sollicitus ne alieno hoste suum regnū
attentaretur, venire properabat cupiens dimittere
Gallicana otia, & pericula nostra suscipere. Hæc
mihi cum aliis communia, illa priuata quod sæpe
me appellabat absentē, & à me initiatū se lacris my-
steris præferbat. Quin etiam cum rumor quidam
ad Viennensem pertulisset urbem quod inuitandi
cius ad Italiam gratia eō pergerem, quàm gaude-
bat, quàm gratulabatur me sibi optato affore, mo-
ra ei aduentus mei prolixior videbatur: atque vti-
nam aduentum ipsius nullus præuenisset nunci-
us. Iam promiseram me profecturum, respondens vel
honoratis petentibus, vel præfecto vt tranquillita-
ti Italiæ consuleretur, me sicut superfluo ingerere
non possem propter verecundiam, ita necessitati-
bus non defuturum. Confirmatum hoc erat. Ecce
postridie literæ de instruendis mansionibus, inue-
ctio ornamentorum regalium, aliæque eiusmodi
quæ ingressurum iter imperatorē significarent.
Quibus rebus ab ipsis quibus fuerat postulata, inter-
missa legatio est. Reus mihi videbar speratæ meæ
præsentia, nec impletæ: sed vti nam viuenti tibi hūc
deberem reatum. Excusarem quod nulla tua audis-
sem pericula, nullas tuas accepissem literas, quod
nō potuissem propriis animalibus occurrere, etiam
si iter ingressus essem. Itaque securus veniæ, dum
dies subduco * aduentum tuum intelligo. Ecce re-
scriptum accipio, vt sine mora pergendum puta-
rem, eo quod vadem fidei tuæ haberem caput, com-
mittem tuum velles. Nū restiti? Num moratus sum?
Additum eo vt properare ocyus, nec arbitrarer cau-
sam itineris mei Synodum Gallorum esse episcopo-
rū, propter quorum frequentes discessiones crebrò
me excusaueram, sed vt ipse baptizaretur in ipso
egressu. Gestarum iam rerum indicia potui cogno-
scere, sed properandi studio nihil aduertere pote-
ram. Iam superabam Alpiū iuga, & ecce nunci-
us amarus mihi & omnibus de tantæ morte imperatoris.
Reflexi, iter fletibus meis laui. Quibus ego votis om-
nium proficiscebatur? Quo gemitu omnium reuer-
tebar? Non enim imperatorem sibi, sed salutem e-
reptam putabant. Quanto ipse angebar dolore? Pri-
mum quod tātus princeps, quod dulce pignus meū,
quod ita mei cupidissimus occidisset. Quos ego æ-
stus eius illo viduo fuisse comperi, quo literis quas
ad me miserat superuixit. Vespere profectus est filii-
tarius, tertio die mane quærebat iam ne remeasset,
iam ne venirem? Ita sibi salutem quandam ventu-
ram arbitrabatur. O iuuenis optime, vti nam te vi-

* Aduentus
eius iter lego.

gentē inuenire potuissem, vti nam te dilatio aliqua
meo te seruaueret aduētui. Nihil de aliqua meivirtu-
te polliceor, nihil de ingenio atque prudentia: sed
quanta ego cura inter te & comitem tuum, quanta
sedulitate cōcordiam & gratiam refudissem. Quam
meipsum pro tua obruliffim fide, quā in me ipsum
eos recepissem, quibus ille se timere dicebat. Cer-
tè si comes non esset inflexus, tecum remansissem.
Præsumebam de te quod ipse me audires: si pro-
te non esse auditum videres, multa habueram quæ
tenerem. Nunc nihil habeo præter lachrymas & fle-
tus. Quotidie mihi maior ad dolorem es, crescit ad
gemitum. Omnes quanti me feceris protestantur.
Omnes absentiam meam causam tuam mortis appel-
lāt. Sed nō sum Helias, nō sū propheta, quo potuer-
rim futura cognoscere, sed sum vox clamantis in
gemitu, quo possim desistere præterita. Quid enim
habeo quod melius faciam, quàm vt tibi lachrymas
pro tanto tuo in me affectu rependam? Ego te suice-
pi paruulum, cum legatus ad hostem tuum perge-
rem. Ego Iustinae maternis traditum manibus am-
plexus sum. Ego tuus iterum legatus repetiui Gal-
lias, & mihi dulce illud officium fuit pro salute tua
primò, deinde pro pace atque pietate qua fraternas
reliquias postulabas, nondum pro te securus, & iā
pro fraternæ sepulturæ honore sollicitus. Sed reuer-
tamur ad Threnos, & ipsa doloris ingrediamur vi-
scera. Quid testabor, inquit, tibi, aut quid assimi-
labo tibi filia Hierusalem? quis saluam faciet te? &
quis consolabitur te virgo filia Sion? Quia magna
facta est super te contritio tua, quis sanabit te? Quis
autem me consolabitur, à quo alij peruenit consola-
tionis officium? Impleuit me amaritudine, inebria-
uit me felle. Ventrē meum doleo, vt prophético v-
tar eloquio, quoniam quem in euangelio eram ge-
neraturus, amisi. Sed ille non amisit gratiam quā
poposcit, qui mihi in sermone quo utebar ad ple-
bem hodie resurrexit. Nam cum in tractatum inci-
dissem propositæ lectionis, quod populus pauper
benediceret Deum: quærere cœpi quis esset hic
populus, & distinguere quod esset populus alter di-
ues, alter pauper: diues Iudæorum, pauper ecclesiæ.
Diues ille eloquiis sibi creditis, iste pauper aliena e-
loquia mutuatus. Meritò pauper, quia congregatus
à paupere est, illo videlicet qui pauper factus est cū
diues esset, vt nos eius inopia ditaremur? Exinan-
uit enim se, vt omnes repletet. Sed quomodo pau-
per, qui habebat æternitatis diuitias, & plenitudi-
nem diuinitatis? Denique in carne erat, & dicebat:
A modo videbitis filium hominis sedentem ad dex-
teram virtutis. Et alibi ad Petrum dicit: Tibi dabo
claves regni cœlorum. Hic ergo pauper qui regnū
cœleste donabat? Sed audi quomodo pauper. Tolle,
inquit, iugum meum super vos, quia mitis sum,
& humilis corde. Ideo & populus eius pauper est,
nō indigētia, quæ diuite illo populo video ditiorē.
Nō solum enim oracula prophetarum, sed etiam a-
postolorū, meruit diuino fusa spiritu habere præcep-
ta. Non ergo inopia pauper, sed spiritus, cui dicitur
est: Beati pauperes spiritu, ipsorum est enim regnum
cœlorum. Verè beati pauperes, qui acceperunt quod
diuites non habebant. Ex hoc numero est ille pro-
pheticus pauper, de quo scriptum est: Ille pauper
clamauit,

Thren. 1.

Hier. 4.

1. Corin. 8.

Matth. 26.

Matth. 16.

Matth. 11.

Matth. 5.

Psalm. 33.

Matth. 3.
Psalm. 108.

Matth. 26.

Lucæ 23.

Ibidem.

Psalm. 108.

Ioan. 18.

clamauit, & Dominus exaudivit eum. Ex hoc populo A
ille qui ait: Argentum & aurū non habeo, sed quod
habeo, hoc do tibi. In nomine Iesu Nazareni surge
& ambula. Ille ergo pauper auctor populi pauperis
dicit: Deus laudem meam ne tacueris, quia os pecca-
toris & os dolosi super me apertum est. Locuti sunt
super me lingua dolosa, & sermonibus odij circun-
derunt me, & expugnauerunt me gratis. Pro eo vt
me diligerent, detrahebant mihi, ego autem ora-
bam. Bonum scutum oratio, quo omnia aduersarij
ignita spicula repelluntur. Orabat ergo Dominus
Iesus, & eius imitator Valentinianus orabat. Sed for-
tè dicatur, quid ei profuit sua oratio? Ecce in primo
vitæ occidit cursu, de celeritate mortis nō de gene-
re loquor. Non enim accusationis voce vtor, sed
doloris. Sed etiā Dominus orabat, & crucifixus est.
Hoc enim orabat, vt peccatum mundi tolleretur. Au-
diamus ergo quid oraret Christi discipulus. Vtique
quod magister docuit. Docuit autem vt vigilemus
& oremus, ne intremus in tentationem, hoc est, ne
incidamus in peccatum. Hæc est enim tētatio Chris-
tiani, si in suæ animæ periculum prolatur: mortē
autem timere non est perfectionis. Rogare autem
quis debeat & pro inimicis suis, orare etiam pro per-
secutoribus, sicut Dominus orabat, dicens: Pater,
dimitte illis, nō enim sciunt quid faciunt. Vide cle-
mentiam magnam, illi suum persequerentur aucto-
rem, ipse aduersariis etiam grauius peccata donabat,
quin etiam ignorantie velamine excusabat admis-
sum, dicens: Quia nesciunt quid faciunt. Nam si
scirent, Dominum nō persequerentur suū, in cuius
potestate ac iure salutem esse suam arbitrantur. Et
quia non sola Christi persecutores eius erant morte
contenti, addebant maledicta atque conuicia, vt D
ait ipse: Maledicent ipsi & tu benedices. Docuit
nos quod timere maledicta persequendum minime
debeamus, cum habeamus benedictionis auctore.
Nec mouere nos conuicia debeant, vbi præful est
qui possit auferre maledicta. Quid illud quod mori
nō timuit? Imò pro omnibus se obtulit, dicens quod
frustra innoxij in inuidiam vocarentur, quod fru-
stra propter se alij periclitarentur. Sibi que potius
mortem optabat, ne ipse aliis causa mortis esset.
Hoc est illud euangelicum. Domini in ipsa sui captio-
ne dicentis: Si me quæritis, finite hos abire. Oc-
cidit itaque pro omnibus quos diligebat. Pro quo
amici sui parum putabant si omnes perirent. Ad-
uertimus quem circa amicos suos habuerit animū.
Consideremus quem erga germanas suas habuerit
affectum. In ipsis requiescebat, in ipsis se consola-
batur, in ipsis relaxabat animum, & fessa curis cor-
da mulcebat. Rogabat eas vt si quo pueritiæ suæ
lapsu, si sermone aliquo offensæ à fratre videren-
tur, ignoscerent, veniam sibi à Domino deprecaren-
tur. Manus, caput sororibus osculabatur, im-
memor imperij, memor germanitatis: & quo ma-
gis aliis potestatis iure præstaret, hoc se magis hu-
mitem sororibus exhibebat. Rogabat vt non me-
minissent iniuriæ, meminissent gratiæ: vt quod
acciderat de earum possessione, audiret negocium.
Tantus enim erat, vt etiam in causa sororum æquus
fore arbiter à prouincialibus existimaretur, quod et-
si circa sanctas necessitudines suas charitate propē-

deret, tamen pietatem suam iustitia temperaret.
Audiuit negocium non de iure, sed possessione præ-
dij. Hinc pietas pro sororibus, inde misericordia
pro orphani causa certabat, vt pro eo apud ipsas in-
terueniret sorores. Remisit ad iudicem publicè ne-
gocium, ne aut ius, aut pietatem læderet. Priuatim
tamen, quantum ex proposito nobilium puellarum
aduertimus, pium sanctis sororibus impressit affe-
ctum, vt concedendi prædij voluntatem haberent,
iudicium darent. Verè digna tanto fratre germa-
næ, quæ quod mater sibi reliquerat mallent de suo
potius iure laxare, quàm fratrem in sua causa ve-
recundiam sustinere. Hæc est vobis sanctæ animæ he-
reditas preciosior fraternæ laudis & gloriæ, his vos
pius frater nobiliores & ditiores reddidit, qui caput
vestrum non gemmis * onerabat, sed osculis: Ma-
nus vestras nō tam regalibus ambebat insignibus,
quàm imperator ore lambecbat. In vestra fructu
præsentie omne ponebat solatium, vt nec ipsam ni-
miè desideraret vxorem. Ideo nuptias differebat,
quia pius eum vestra gratia pascebat affectus. Hæc
vobis desiderio amplius quàm dolori sunt, vt fra-
terna gloria plus reficiat mentem, quàm dolor tor-
queat: pasunt frequenter & lachrymæ & mentem
alleuant: fletus refrigerant pectus, & mœstum so-
lantur affectum. Durum quidem funus videtis, sed
stabat & sancta Maria iuxta crucem filij, & specta-
bat virgo sui vni geniti passionem. Stantem illam
lego, stentem non lego. Vnde dixit ei filius, Mu-
lier, ecce filius tuus. Et discipulo dixit, Ecce mater
tua: hæreditatem illis charitatis suæ & gratiæ dere-
linquens. In quo vobis pia pignora, quoniam fra-
trem vestrum seruare propter mea peccata nō me-
rui, affectum paternum exhibere desidero. Illum
intueor in vobis, illum teneo, illum puto esse mihi
præsentem, imò vtrumque germanum, quos velut
oculos mihi effoscos doleo. Felicius episcopos per-
sequantur imperatores quàm diligant. Quanto mihi
beatius Maximus minabatur: In illius odio laus erat,
in horum amore supplicij feralis hæreditas. Vti nam
filij pro vobis licuisset hunc spiritum fundere: com-
pendium doloris inueneram, & gloriosius mihi
fuerat pro tantis obire pignoribus. Sed ad vestram
sanctæ filie consolationem reuertar, quamuis rerum
gestarū acerbitas vni omnem cōsolationis abfor-
beat. Quæ si breuis sit, nihil afferet quo mœstum
affectum demulceat: sin prolixior, longiorem affe-
rat admonitionē doloris. Quo enim prolixior fue-
ris, hoc magis in consolando afficiet eum quem cō-
solari velis, & diutius mœrorem eius tenebis. Non
igitur velut penicillo quodam sermonis mei vestras
abstergam lachrymas. Neque enim id facere vel-
lem, etiam si possem. Est enim piis affectibus quæ-
dam etiam flendi voluptas, & plerumque grauis la-
chrymis euaporat dolor. Sed id postulo, ne vel in-
fixum pectori vestro fratrem duris gemitibus rele-
ueris, vel auertatis planctibus, vel requiescētē ex-
citetis. Ille vobis maneat in corde, ille viuat in pecto-
re, ille amplexibus piis hæreat vt solebat. Ille frater-
na oscula premat, ille semper in oculis sit, semper in
osculis, semper in alloquiis, semper in mentibus: ille
iam talis, vt ei nihil timeatis sicut antè. Oblui-
scimini eius ærumnam, teneatis gratiam. Ille vo-

* Onerabat.

Ioan. 19.

bis auxiliatus speretur, ille noctibus presul assistat, illum a vobis iam nec somnus excludat. Propter ipsum deleat quies, ut vobis gratior reuertatur. In vobis est filia ut fratrem vobis iam nemo possit auferre. Sed corpus eius tenere desideratis, tumulum circumfusus tenetis. Ille tumulus fratris vobis habitatio sit. Ille sit aula palatii, in quo chara membra requiescunt. Quod si me ad illum reuocatis dolorem, quod citò excessit è vita: nec ego abnuo immatura obisse aetate, quem nostrae vitae temporibus fulcire cuperemus, ut de nostris annis viueret, qui fungi non potuit suis. Sed quero vtrum aliquis sit post mortem sensus, an nullus? Si est, viuunt: imò quia est, vita iam fruuntur aeterna. Quomodo enim non habet sensum, cuius anima viuunt & viget, & remeabit ad corpus, & faciet illud cum refusa fuerit, reuiuiscere? Clamat Apostolus: Nolumus vos ignorare fratres de dormientibus, ut non contristemini, sicut & ceteri qui spem non habent. Nam si credimus quod Iesus mortuus est, & resurrexit: ita & Deus illos qui dormierunt per Iesum, adducet cum eo. Manet ergo eorum vita, quos manet resurrectio. Quod si gentes qui spem resurrectionis non habent, hoc vno se consolantur quo dicant quòd nullus post mortem sensus sit defunctorum, ac per hoc nullus remaneat sensus doloris: quanto magis nos consolationem recipere debemus, quia mors metuenda non sit, eo quod finis sit peccatorum: vita autem desperanda non sit, quae resurrectione reparatur? Iob quoque docet nec mortem timendam, & potius optandam piis, dicens: Vtinam in inferno me custodires, & absconderes me donec mitigetur ira tua, & constituas mihi tempus in quo memor sis mei. Si enim mortuus fuerit homo, viuunt. Consummans dies vitae meae sustinebo donec iterum fiam. Tunc vocabis, & ego tibi obediam. Opera autem manuum tuarum ne despicias. Esto tamen dolendum sit quod primaeva obierit aetate. Gratulandum autem quod virtutum stipendiis veteranus decefferit. Tanta enim fuit emendatio vite eius in illo omnibus lubrico adolescentie tempore, tanta laus morum eius, ut omnem memoriam doloris obducatur. Quod enim obiit fragilitatis est: quod talis fuit, admirationis. Quam beata fuisset respublica si eum diutius seruare potuisset. Sed quia vita sanctorum non hic in terris est, sed in caelo (Iustus enim viuere Christus, & mori lucrum, quia & dissolui & cum Christo esse, multo melius) dolendum est quod nobis citò raptus sit, consolandum quòd ad meliora transferit. Denique Dauid moriturum filium flebat, mortuum non dolebat: flebat ne sibi eriperetur: sed flere desuit ereptum, què sciebat esse cum Christo: Et ut scias verum esse quod assero, in cestum Ammon filium fleuit occisum, paricidam Absalon doluit interemptum, dicens: Filius meus Absalon, filius meus Absalon. Innocentem filium non putauit esse lugendum, quia illos sibi perisse pro scelere, hunc pro innocentia credidit esse victurum. Nihil ergo habetis quod grauissimè doleatis in fratre: homo natus est, humanae fuit obnoxius fragilitati. Nemo se redimit à morte, non diues, non ipsi reges, imò ipsi grauioribus subiacent. Iob dixit: Numerati anni dati sunt potenti, timor autem eius in auribus eius: quando videtur habere

1.7. off. 4.

Iob. 14.

Philip. 1.

2. Reg. 12.

2. Reg. 13.

2. Reg. 18.

Iob. 17.

pacem, tunc veniet ei euerfio. Vobis quoque ipsis tam acerba incidisse patienter ferre debetis, quae videtis vobis communia esse cum sanctis. Etiam Dauid amissis filiis destitutus est. Optasset illos tales obire, qualis vobis frater ereptus est. Ille crimina doluit, non exitum filiorum. Sed esto fuerit ingemiscendum: Quousque luctus tempora protrahuntur, duorum mensium curricula in fraterni funeris quotidiano clausistis amplexu? Sola in scripturis septe filia stetus sui tempora postulauit, cognito quod pater eius profecturus ad praelium vouerat quia is reu potitus offerret Domino quod sibi primum occurreret. Post victoriam reuertenti occurrerat filia ignara pietatis, ignara promissi. Vidit eam, & ingemuit pater, dicens: Hec me filia, impedisti me, in stiumulum doloris facta es mihi. Ego verò aperui os meum de te ad Dominum, & non potero auertere. Illa dixit ad eum: Pater, si in me aperuisti os tuum, fac mihi ita ut exiit de ore tuo. Et iterum dixit: Sine mensibus duobus, & vadens flebo in montibus super virginitatem meam ego & compares amicae meae. Itaque duobus exactis regressa mensibus, sacrificij munus impleuit. Quae decreto populi Israel quaternis in anno diebus ab eiusdem plebis foeminis deploratur. Ad descendum igitur suae virginitatis florem duos fat esse menses septe filia iudicauit, & adhuc non venerat resurrectio, & hoc spatio temporis satis putauit à paucis se esse defletam. Vobiscum omnes populi defluerunt, omnes ingemuerunt prouinciae, & adhuc parua putatis vestri haec esse supplicia? Si fratrem vestrum redimere possentis exitio, nollet tamen ille vestra affectione resuscitari: qui se melius viuere credidit in vobis, qui optauit potius seipsum mori, quam vestram videre iniuriam, qui pro vobis se libenter fuit paratus offerre, qui ipso vestri doloris die, dicitur hanc solam emisse vocem: Vae miseris sororibus meis. Itaque magis vestram destitutionem, quam suam mortem dolebat. Sed audio vos dolere quòd non acceperit sacramenta baptismatis. Dicite mihi, quid aliud in nobis est nisi voluntas, nisi petitio? At qui etiam dudum hoc votum habuit, ut antequam in Italiam venisset, initiaretur, & proxime baptizari se à me velle significauit. Et ideo praeter ceteris causis me accersendum putauit. Non habet ergo gratiam quam desiderauit? Non habet quam poposcit? Et quia poposcit, accepit? Et ubi illud est: Iustus quacunque morte preuentus fuerit, anima eius in refrigerio erit? Solue igitur, pater sancte, munus seruo tuo quod Moyses dum in spiritu vidit, accepit: Quod Dauid, quia ex reuelatione cognouit, emeruit. Solue, inquam, seruo tuo Valentiniano munus quod concupiuit, munus quod poposcit sanus, robustus, incolumis. Si affectus aegritudine distulisset, tamen non penitus à tua misericordia esset alienus, qui celeritate temporis esset, non voluntate, fraudatus. Solue ergo, seruo tuo munus tuae gratiae, quam ille nunquam negauit: qui ante diem mortis templorum priuilegia negauit insurgentibus quos reuereri possent. Altabat virorum caterua gentilium, supplicabat senatus. Non metuebat hominibus displicere, ut tibi soli placeret in Christo. Qui habuit spiritum tuum, quomodo non accepit gratiam tuam? Aut quia solemniter non sunt celebrata

Iudic. 11.

Sapient. 4.

brata mysteria, hoc mouer? Ergo nec martyres, si ca thecumeni fuerint, coronentur. Non enim coronentur si non iniantur. Quòd si suo abluuntur sanguine, & hunc sua pietas abluat & volutas. Ne quares, cum, Domine, à fratre se iugas, ne iugum hoc pie germanitatis patiaris abrumpi. Hic tuus iam, & tuo iudicio vindicatus, periclitatur amplius Gratianus, si separetur à fratre, si non mereatur esse cum eo, per quem meruit vindicari. Quas ille nunc manus ad te pater erigit, quas pro fratre preces fundit: quo cinhaeret amplexu? quemadmodum sibi eum non patitur auelli? Adest etiam pater qui militiam sub Iuliano & tribunatus honores fidei amore contempnit. Dona patri filium, fratri germanum, quorum vtrumque imitatus est, alterum fide, alterum deuotione pariter atque pietate in templorum priuilegijs denegadis. Quod patri defuerat, adiunxit: quod frater constituit, custodiuit. Et huic adhuc intercessionem ascesso, cui remunerationem praefumo? Date manibus sancta mysteria. Pio requie eius poscamus affectu. Date sacramenta caelestia mysteria. Animam piam nostris oblationibus prosequamur. Ex tollite populi mecum manus in sancta, ut eo saltem munere vice eius meritis rependamus. Nec ego floribus tumulum eius aspergam, sed spiritu eius Christi odore perfundam. Spargant alij plenis lilia calathis, nobis liliam est Christus. Hoc reliquias eius sa crabo, hoc eius gratiam commendabo. Nunquam ego piorum fratrum separabo nomina, merita discernam. Scio quòd dominum commemoratio ista conciliet, copula ista delectet. Nec putet aliquis meritis eorum oblitia celitate detractum. Raptus est Enoch, ne malitia mutaret cor eius. Et Iofias decimo octauo anno regni sui ita Domini pascha celebrauit, ut omnes retro principes deuotione superaret, nec diutius fidei suae meritis superuixit, imò quia plebi Iudaeae graue imminerebat exitium, rex iustus ante sublatus est. Me tuo ne & tu nobis aliqua nostri offensione sis raptus, ut octauo regni tui anno imminente mali acerbitatem quasi iustus euaderes. Sed iam chara mihi complectar viscera, & debito quondam sepulchro prius tamen singula membra perspiciam. Valentinianus meus, iuuenis meus candidus & ruber, habens in se imaginem Christi. Talibus enim prosequitur ecclesia in Canticis Christum. Nec iniuria putes, characterem domini inscribuntur & seruuli, & nomine imperatoris signantur milites. Denique & ipse dominus dixit: Nolite tangere Christos meos. Et: Vos estis lux mundi. Et Iacob dixit: Iuda, te laudabunt fratres tui. Ad filium loquebatur, & dominum reuelabat. Et de Ioseph dixit: Filius meus ampliatus, filius meus ampliatus Ioseph, & Christus significabat. Licet ergo & mihi characterem domini signare seruuli: Iuuenis meus candidus & ruber erectus è decem milibus electus est filius meus, cum postmortem patris, paruulus ascereretur imperio. Caput eius aurum cephas, oculi eius sicut columbae super abundantiam aquarum. Ibi enim sedimus & stenuimus, dixerunt qui inde venerunt: Venter eius pyxis eburnea, qui reciperet aracula scripturarum, ut possent dicere: Ventrem meum doleo, sicut dixit propheta. Dicit enim haec qui imitator est Christi. Genae eius phiala aromatis, quibus Christus infuebat unguentum. La-

Genes. 7. 4. Reg. 23. 2. Esdr. 1.

Cantic. 5.

Psal. 104. Matrh. 5. Gene. 49. ibidem.

Cantic. 5.

Hier. 4. Cantic. 5.

bia eius lilia distilantia myrrha plena. Manus eius tornatae aureae, plenae tarsis, eo quod in verbis eius iustitia resfulgeret, in factis & operibus reniteret gratia, in quo & plenum virtutis & autoritatis regalis esset alloquium, nec inflexa aliquo mortis terrore constantia, & factorum preciosa emendata correctio. Omnis enim bonus operarius, manus Christi est, fauces eius dulcedines, & totum desiderium. Quam dulcia enim omnia iudicia eius vniuersorum faucibus adhererunt? Quanta gratia sermones ipsi? Singuli recensentur? Quemadmodum fili desideraris a populis? mihi certe inpressisti quae peccore teneo, verba illa postrema, quibus me vadere tu fieri postulabas. Reliquisti ipse de me testimonium iudicij gloriosi. Ego tibi fidem meam exhibere non potui quam parabam. Dixi tamen absens, & dicentem me fidem pro te Christus audiuit. Teneatur in caelo spatio mea, etsi non teneatur in terris. Obligatus sum Deo, etsi non potui hominibus obligari. Locutus sum de corpore tuo. Nunc alloquar animam tuam dignam prophetis ornamentis. Iisdem igitur vtar exordijs. Quana est haec prospiciens sicut diluculum, speciosa sicut luna, electa sicut sol? Videor mihi te videre fulgentem, videor audire dicentem: Diluculum mihi est pater. Nox terrena praecessit, dies caelestis appropinquauit. Prospicis nos igitur sancta anima, de loco superiore tanquam inferiora respiciens. Existi de tenebris istius seculi, & ut luna resplendes, ut sol resfulges. Bene ut luna, quia & ante in vmbra licet istius corporis resfulgebas, & terrarum tenebras illuminabas, & nunc lumen à sole iustitiae mutuata clarum diu ducis. Videre igitur videor te tanquam de corpore recedentem, & repulsa noctis caligine surgentem diluculo sicut solem, appropinquantem Deo, & rapido volatu sicut aquilam quae terrena sunt relinquentem. Conuertere Sunamitis, conuertere: conuertere, & videbimus in te. Conuertere ad nos pacifica, ut gloriam tuam sororibus suis monstres, & incipio te tuae quietis & gratiae securitate solari. Semel tantum ad nos conuertere, ut te videamus. Et rursus conuertere atque ad Hierusalem illam ciuitatem sanctorum tota intentione festina. A ut certè ad animam piam Christus hoc dicit, iubet illam paulisper conuertere, ut nobis gloria eius appareat, ut requies futura cum sanctis. Et postea praecipit eam ad illud supernum sanctorum festinare confortium. Quid vobis debitis, inquit, in Sunamite, de qua venit sicut chori castrorum? Hoc in ea quae multum & aduersus plurimos in corpore praeliata est? Etenim pugnavit aduersus extraneos hostes, pugnavit aduersus lubricas seculi mutationes, pugnavit aduersus corporis fragilitates, aduersus multiplices passiones. Audiuit à Domino: Conuertere Sunamitis. Conuersa est ad pacem semel in seculo, conuersa est iterata communionem ad gratiam Christi. Et ideo pulchra conuersio eius in seculo, pulcherrimus incessus eius, & volatus in caelum. Vnde meretur audire: Speciosi facti sunt gressus tui in calcamentis filia Aminadab, hoc est filia principis, Speciosa es enim in processu, habitasti in corpore, tanquam calcamento eo vasa, non ut in volucro, ut quia superior & eminentior eo ut velles tuum circumferres sine vlla offensione vestigijs. Vel certè sicut calcamentum illud exolvere, sicut Moy-

Cantic. 6.

Roman. 13.

Cantic. 7.

Ibidem.

Ibidem.

Exod. 3. ses fecit, cui dictum est: Solue calceamentum pedum tuorum. Dicit igitur tibi nunc Pater Aminadab ille populi princeps: Audi filia & vide, quoniam concupivit rex speciem tuam. Speciosi ergo facti sunt gressus tui in calcamentis filia Aminadab. Moduli fecerunt tuorum similes torquibus, hoc est, consonas sibi in omnibus factis tuis gratia atque moderatio magnorum æquavit insignia triumphorum. Denique moderatione tua & tranquillitate pacifica nec Gallia hostem sensit, & Italia hostem repulit, qui eius finibus imminēbat. Torques autem insignia esse victoriæ dubitari non potest, cum ij qui in bello fortiter fecerint, torquibus honorentur. Umbilicus tuus crater tornatilis non deficiens mixto. Venter tuus aceruus tritici muniti inter lilia. Ceruix tua sicut turris eburnea. Oculi tui stagna in Esēbon. Bonus umbilicus animæ virtutum omnium capax, sicut crater ab ipso fidei autore tornatus. Sapiētia enim in cratere miscuit vinum suum, dicens: Venite, edite panes meos, & bibite vinum quod miscui vobis. Umbilicus ergo iste tornatus omni decore virtutum non deficit mixto. Venter quoque eius non solum iustitiæ velut frumentario cibo replebatur, sed etiam gratiæ suauitate quæ florebat liliū. Ceruix quoque eius cādida & pura, iugo Christi sponte subiecta, cogitationes rationabiles, fidei odor, circumcissionis attētio, ornatu capitis gloriosus, quod non regalia diademata, sed Domini sanguinis insignia coronarent. Meritō tāquam rex peccati victor & cœlesti corona redimitus ascendit. Cuius animæ dicit Deus verbum. Quam pulchra & suavis facta est charitas in deliciis tuis? Pulchra per virtutis decorem: suavis, per gratiam. Procera sicut palma, quæ vincentis est præmium. Tuæ ascendēti animæ Gratianus frater occurrit, & complexus eā, dicit: Ego fratri meo, & super me conuersio eius: vel quod sibi eam cupiat inhærere, vel quod pietate fraternæ quasi aduocatus assistat, dicens conuersionem eius etiam suæ gratiæ præferendam. Veni, inquit, frater meus, exeamus in agrū, requiescamus in castellis, diluculo surgamus in vineas. Hoc est, venisti eō, vbi diuersarum virtutum fructus pro singulorū meritis deferuntur, vbi abundant meritorum præmia. Exeamus ergo in agrum in quo nō vacuus labor, sed fecundus prouentus est gratiarum, quod in terris seminasti, hinc mete, quod ibi sparsisti, hinc collige. Aut certē veni in illum agrum qui est odor Iacob, hoc est veni in gremium Iacob, vt sicut Lazarus pauper in Abrahæ sinu, ita etiam tu in Iacob patriarchę tranquillitate requiescas. Sinus enim patriarcharum recessus quidam est quietis æternæ. Meritō ergo Iacob est fructuosus, sicut Isaac patriarcha testatus est dicens: Ecce odor filij mei tanquam odor agri pleni quem benedixit Dominus. Requiescamus, inquit, in castellis: ostēdens illic esse quietiorem, quæ septo cœlestis refugij munita atque vallata nō exagretur secularium incurfibus bestiarū. In foribus, inquit, nostris omnes foetus arborū, noua & vetera frater meus seruauit tibi. Quis dabit te frater fratrem mihi, lactentem vbera matris meę? Inueniens te foris, osculabor te, assumam te & inducam te in domum matris meę, & in secretum eius quæ concepit me. Potum dabo tibi à vino operosif

gvinguenti, à fluxu malorum granatorum meorum. Laua eius sub caput meum, & dextera eius complectetur me. Promittit fratri augustæ memoriæ Gratianus præsto sibi fructus diuersarum esse virtutum. Fuit enim & ipse fidelis in Domino, pius atque mansuetus puro corde. Fuit etiā castus corpore, qui præter coniugium nescierit foeminae alterius consuetudinem. Ideo in foribus sedis suę habet fructus paratos, nec longè petendos, offert quæ seruauerit fratri noua & vetera, hoc est, & testamenti veteris & euangelij sacramenta, & dicit: Quis dabit te frater fratrem mihi, lactentem vbera matris meę? hoc est, non quicumque te, sed Christus illuminabit gratia spiritali. Ille te baptizauit, quia humana tibi officia defuerūt. Plus adeptus es qui minora te amississe credebas. Quæ sunt vbera ecclesiæ, nisi sacramenta baptismatis? Et bene ait lactentem, quasi qui baptizatus lactis niuci succum requirat. Inueniēs, inquit, te foris, osculabor te, hoc est, extra corpus te reperies, osculo mysticæ pacis amplectar. Nemo te spernet, nullus excludet, in penetralia te arcana ecclesię matris inducā, & in omnia secreta mysterij, vt bibas poculum gratiæ spiritalis. Amplexatus igitur fratrem ducere cœpit ad propriam mansionem: & quia pio officio ad vltiora processerat, cum fratre cœpit ascendere, petens vt sibi & fratri maior illic charitas augeatur, eo quod vitia humana defecerant, inuidia atque iactantia, quæ in plerisque solent fraternæ pietatis iura vacuare. Vidētes eos vel angeli vel aliæ animæ quærunt ab iis, quæ veluti comitatu suo fratres hos & officio deducebant, dicentes: Quæ est hæc quæ ascendit candida innitens super fratrem suum? Nec nos quidem dubitabamus de meritis Valentiani, sed iam credamus vel testimoniis angelorum quod deterfa labe peccati ablutus ascendit, quem sua fides lauit, & petitio consecrauit: credamus quia ascendit à deserto, hoc est ex hoc arido & inculto loco ad illas florulentas delectationes, vbi cum fratre coniunctus æternę vitæ fruitur voluptate. Beati ambo, si quid meæ orationes valebunt. Nulla dies vos silentio præteribit. Nulla inhonoratos vos mea transibit oratio. Nulla nox non donatos aliqua precum mearum cōtextione trāscurret. Omnibus vos oblationibus frequentabo. Quis prohibebit innoxios nominare? Quis verabit commendationis prosecutionem complecti? Si oblitus fuero te sancta Hierusalem, hoc est, sancta anima, pia & pacifica germanitas, obliuiscatur me dextera mea, adhæreat lingua mea faucibus meis, si non meminero tui, si non meminero Hierusalem in principio meæ lætitiæ. Ipse me citius quā vos obliuiscar. Et si vnquā sermo tacebit, loquetur affectus. Et si vox deficiet, non deficiet gratia, quæ meis est infixæ præcordiis. Quomodo ceciderunt potentes? Quomodo vterque super illa Babylonis ceciderunt flumina? Quomodo rapidiora vtriusque vitæ fuere curricula, quā ipsius Rhodani sunt fluueta? O mihi Gratiane & Valētiniane speciosi & charissimi, quā angusto vitam sine clauistis, quā proxima vobis mortis fuere consinia, quā sepulchra vicina. Gratiane inquam & Valētiniane in vestris nominibus adhærere iuuat atque delectat, in vestri commemoratione requiescere. Omnibus gratiane & Valētiniane

tiniane speciosi & charissimi, inseparabiles in vita, & in morte non estis separati. Nō vos discreuit tumultus, quos non discernēbat affectus. Non causa mortis separauit, quos pietas non iungebat. Non virtutum distantia dispares fecit, super columbas simplices, super aquilas leuiore, super agnos clemētiore, super vitulos innocentiores. Gratiani sagitta nō est reuerfa retro, & Valētiniane iustitia nō fuit vacua, nec inanis autoritas. Quomodo sine pugna ceciderunt potentes? Doleo in te fili Gratiane, suavis mihi valde. Plurima dedisti tuæ pietatis insignia. Tu me inter tua pericula requirebas, tu in tuis extremis me appellabas, meum de te plus dolebas dolorem, quā tuam mortem. Doleo etiam in te filij Valētiniane, speciosus mihi valde. Ceciderat, amor tuus in me, sicut amor pignoris. Tu per me putabas eripi te periculis, tu me nō solum vt parentem diligebas,

sed vt redemptorem tuum & liberatorem sperabas. Tu dicebas, putas ne videbo patrem meum? Speciosa de me voluntas tua, sed nō efficax præsumptio. Heu mihi vanæ spes in homine, sed tu in sacerdote. Heu mihi quod voluntatem tuā non ante cognoui. Heu mihi quod nō clanculo ante misisti. Heu mihi quælia amisi pignora. Quomodo ceciderunt potentes, & perierūt arma concupiscentia Deum? Et quia nemo habet quod alij plus deferat, quā quod sibi optat: non me ab illis post mortem separes, quos in hac vita charissimos sensi. Domine peto, vt vbi ego fuero, sint & illi mecum: vt illic eorum perpetua opula fruar, quia hinc vt eorum diuturniore coniunctione non potui. Te quæso summe Deus, vt charissimos iuuenes matura resurrectione suscites & resuscites, vt immaturum hunc vitę illius cursum matura resurrectione compenses.

FINIS.

DIVI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS ORATIO FVNEBRIS DE EXCESSU FRATRIS SVI SATYRI.

Deduximus fratres dilectissimi hostiam meam, hostiam incontaminatam, hostiam Deo placentem, Dominum & fratrem meum Satyrum: memineram quippe eum esse mortalem, nec fefellit opinio, sed superabundauit gratia. Itaque nihil habeo quod querar, sed habeo in quo Deo gratias agam, quia semper optaui, vt si quæ perturbationes vel ecclesiam vel me manerent, in me potius ac meam reciderent domum: Deo igitur gratias, quia in hoc omnium metu, cum omnia motibus sint suspecta barbaricis communem mœrorem priuato dolore transegi, & in me conuersum est quicquid timebamus omnes: atque vtinam hic consummatum sit, vt dolor meus publici doloris redemptio sit. Nihil quidem habui fratres charissimi in rebus humanis tanto fratre preciosius, nihil amabilius, nihil charius. Sed præstant priuatis publica. Ipsius quoque si quis sententiā sciscitaretur, mallet occidi pro alijs, quā sibi viuere. Propterea enim pro omnibus secundum carnem Christus est mortuus, vt non nobis solis viuere disceremus. Accedit illud, quod ingratus diuinitati esse non possum. Lætandum est enim magis quod talem fratrem habuerim, quā dolendum quod fratrem amiserim. Illud enim minus, hoc debitum est: itaque perfunctus sum quando licuit commisso mihi scœnore, qui deposuit pignus recepit. Nihil interest vtrum abiures depositum, an doleas restitutum. In vtroque enim fidei antibugum, vitæ periculum est. An si pecuniam neget, culpa est: si hostiam neget, impietas non est: cum pecuniæ fenerator illud possit, naturæ author, & necessitudinis creditor fraudari non queat? Itaque quanto vberior scœnoris summa, tanto gratior vsura

sortis. Vnde ingrati de fratris morte esse non possumus, quia quod naturæ cōmunis fuit reddidit, quod gratiæ singularis est meruit. Quis enim communem conditionem recuset? Quis doleat sibi proprium pignus ereptum, cum ad solatium nostrum filium suum vnicum pro nobis pater tradiderit ad mortem? Quis exceptum se putet esse debere à conditione moriēdi, qui non sit exceptus à conditione nascendi? Magnum pietatis mysterium, vt mors corporis nec in Christo esset excepta: ac licet naturæ Dominus, carnis tamen quam suscepit legem non recusaret. Et mihi necesse est mori, illi necesse nō fuit. An qui de seruo dicit: Si eū volo sic manere donec venio, quid ad te non potuit ipse sic manere si vellet? Sed perpetuitate vitæ huius sibi precium, mihi sacrificium perdidisset. Quod igitur maius est solatium nostrum, quā quod secundum carnem & Christus est mortuus? Aut cui ego vehementius scœnam fratrem, cum sciam illam mori non potuisse pietatem? Cur solus præ ceteris scœnam, quem fletis omnes? Priuatum dolorem cōmuni dolore digessi, præsertim cum meæ lachrymæ nihil profint, vestræ autem lachrymæ fidem astruant, consolationem afferant. Fletis diuites, & stendo probatis nihil opitulari repositas diuitias ad salutem, cum pecuniæ precio mors differri non queat, & pari vsu diuite inopemque dies supremus eripiat: fletis senes, quod in hoc liberorum sortem pauetis: & ideo quia vitam corporis producere nō potestis, institute liberos non ad vsum corporis, sed ad virtutis officium. Fletis & iuuenes, quod naturæ finis non sit maturitas senectutis. Fleuerunt & pauperes, & quod multo est preciosius, multo que vberius, lachrymis suis eius delicta lauerunt. Ille sunt lachrymæ redēptricēs, illi gemitus qui dolorē mortis

Cantic. 7. Ibidem.

Cantic. 8.

Psalm. 136.

Isa. 55.

abscondunt. Ille dolor qui perpetuè vbertate lætitiæ veteris sensû doloris* obducatur. Itaque licet priuatam funus, tamen fletus est publicus, & ideo non potest fletus esse diurnus, qui vniuersorû est affectibus consecratus. Nam quid te mi frater amantissime fleam, qui mihi sic ereptus es, vt esses omnium? Non enim perdidisti vsum tui, sed commutasti, antè corpore inseparabilis, nunc indiuiduus affectu, manes enim mecum, ac semper manebis. Et quidem cum viueres nobiscum, nunquam te patria eripuit mihi, nec ipse mihi vquam patriam prætulisti, & nunc alteram præstitisti. Cæpi enim hic iam nõ esse peregrinus, vbi melior mei portio est. Nunquam enim totus in me fui, sed in altero nostri pars maior amborum: vterque autè eramus in Christo, in quo & summa vniuersitatis, & portio singulorum est. Hic mihi tumulus genitili solo gratior, in quo non naturæ, sed gratiæ meæ fructus est. In isto corpore enim quod nunc exanime iacet, præstantior vitæ meæ functio, quia in hoc quoque quod gero corpore, vberior tui portio. Atque vtinam vt memoriæ, vt gratiæ, ita etiã vitæ tuæ hoc quicquid est quod spiramus, spirare possimus, dimidiũque meorum decideret temporum, quod ad tuorum proficeret vsũ. Par enim erat vt quibus indiuisum semper fuit patrimoniũ facultatum, non esset vitæ diuisum tẽpus: vel certè qui indistincta semper habuimus viuendi consortia, non haberemus distincta moriendi conturbantia. Nunc verò frater, quò progrediar, quò te conuertar? Bos bouem requirit, seque non totum putat, & frequenti mugitu pium testatur affectum: si fortè defecerit eum quo ducere collo aratra consuevit: ego te frater nõ requiram? Aut possim vquam obliuisci tui, cũ quo vitæ huius semper aratra sustinui? Labore inferior fui sed amore cõiunctior: non tam mea virtute habilis, quàm tua patientia tolerabilis: qui pio semper sollicitus affectu latus meum tuo latere sepiebas, charitate vt frater, cura vt pater, sollicitudine vt senior, reuerentia vt iunior. Ita in vnius necessitudinis gradu complurium mihi necessitudinum officia impendebas, vt in te non vnum, sed plures amissos requiram, in quo vno ignorata adulatio, est expressa pietas. Neque enim habebas quod simulatione adderes, qui totũ pietate cõprehenderas, vt nec incrementa reciperes, nec vicè expectares. Sed quò immemor officij, memor gratiæ, immodico dolore progredior? Reuocat Apostolus, & tanquam frenos mœroris inducit dicens, sicut nuper audistis: Nolumus vos ignorare fratres de dormientibus, vt non tristes sitis, sicut & cæteri qui spem nõ habent. Date veniã fratres charissimi. Neque enim omnes possumus dicere: Imitatores mei estote, sicut & ego Christi: sed ad imitandum si authorè queritis, habetis quem possitis imitari. Nõ omnes ad docendum idonei, vtinam omnes ad discendum habiles. Non grauem lachrymis contraximus culpam. Non omnis infidelitatis aut infirmitatis est fletus. Alius est naturæ dolor, alia est tristitia diffidentia, & plurimum refert desiderare quod habueris, & lugere quod amiseris. Non solus dolor lachrymas habet, habet & lætia lachrymas. Et pietas fletum excitat, & oratio stratum rigat, & precatio iuxta propheticum dictum lectulum lauat. Fecerunt

& fletum magnum sui, cum patriarchæ sepeliretur. Lachrymę ergo pictatis indices, non illices sunt doloris. Lachrymatus sum ergo, fateor etiam ego, sed lachrymatus est Dominus. Ille alienum, ego fratrem. Ille in vno lachrymatus est omnes, ego in omnibus lachrymabor te frater. Ille nostro nõ suo lachrymatus est affectu. Neque enim diuinitas lachrymas habet, sed lachrymatus eo quo tristis fuit: lachrymatus est eo quo crucifixus est, quo mortuus, quo sepultus est. Lachrymatus est eo de quo hodie nobis in sinuauit Propheta, dicens, Mater Sion dicet homo, & homo factus est in ea, & ipse fundauit eã altissimus. Eo lachrymatus est quo matrè Sion dixit, genitus in Iudæa, susceptus ex virgine. Matrem autem secundum diuinitatem habere non potuit, qui author est matris. Ille factus est non diuina generatione, sed humana, quia homo factus est. Deus natus est: sicut & alibi habes: Puer natus est nobis, filius datus est nobis. In puero enim nomẽ etatis, in filio plenitudo diuinitatis est: factus ex matre, natus ex patre, idè tamen & natus & datus, non diuersum, sed vnum putet. Vnus enim dei filius, & natus ex patre, & ortus ex virgine distanti ordine, sed in vnum concurrente nomine, sicut & præsens lectio docet, quia & homo factus est in ea, & ipse fundauit eam altissimus, homo vtique corpore, altissimus potestate. Et si Deus & homo diuersitate naturæ, idem tamen non alter in vtroque. Aliud ergo speciale naturæ suæ, aliud commune nobiscum, sed in vtroque vnus, & in vtroque perfectus. Non igitur mirandum est quia & Dominum eum, & Christum fecit Deus. Fecit ergo Iesum eum vtique qui ex corpore nomen accepit, fecit eũ de quo etiam Patriarcha scribit Dauid, quia mater Sion dicet homo, & homo factus est in ea. Quasi homo ergo factus dissimilis, vtique nõ diuinitate, sed corpore: nec discretus à patre, sed exceptus in munere: manens in consortio potestatis, segregatus in mysterio passionis. Plura loci huius tractatus exposcit, quibus possumus ostendere auctoritatem patris, proprietatem filij, trinitatis totius vnitatem: sed consolandi hodie non tractandi partes recepi: quanquam abducere à mœrore animum intentione tractandi, consolationis vsus sit. Sed temperandus mihi mœror, quàm alienadus affectus est, vt mulceantur magis desideria quàm sopiantur. Nõ libet enim abire à fratre longius & occupatione subduci, cum velut comitandi eius gratia hic sermo susceptus sit, vt diutius sensu prosequar proficiscentẽ, & quem oculis teneo, mente complectar. In illo enim totam oculorum aciem figere libet, cũ illo totis animorum officiis immorari, illum toto blanditiarum ambire obsequio dum stupet animum. Nec amissum credo, quem adhuc cerno præsentem: nec mortuũ puto, cuius adhuc officia nõ requiro, quibus ego vitæ meę vsum & spirandi omne munus addixeram. Quid enim referam tantæ gratiæ, tanto labori? Ego te frater heredem feceram, tu me hæredẽ reliquisti. Ego te superstitem optabam, tu me superstitem dimisisti. Ego pro muneribus tuis vt compẽsarem beneficia, vota referebam, nunc & vota perdidisti, sed tamen tua beneficia non amisi. Quid agam mei successor hæredis? Quid agam meã vitæ superstes? Quid agam exors huius quod cupio luminis?

Quas

Quas grates, quæ munera referã tibi? Nihil à me præter lachrymas habes. Aut fortasse securus meriti tui, quas solas supersites habeo lachrymas, non requiris. Nam etiam cum adhuc viueres, flere prohibebas, mœrorẽque magis nostrum quàm tuã mortẽ tibi esse testabaris dolori. Prohibent vltierus prodire lachrymæ, sterũque reuocant. Prohibet etiã tui gratia, ne dũ nostra dessemus, de tuis meritis desperare videamur. At certè vt nobis etiam mœroris istius minuas acerbiter, non habeo quod timeã qui timebam tibi, non habeo quod mihi iam mundus eripiat. Et si sancta supersit soror Marcelliana, integritate venerabilis, æqualis moribus, nõ impar officiis: tibi tamen ambo plus timebamus, in te vitæ huius iucunditatem repositam putabamus. Propter te viuere delectabatur, propter te non pigebat mori. Te enim ambo superstitem precabamur, tibi nos superiuuere non iuuabat. Quando nõ cohorrui animus cum merus cuiusmodi titillaret? Quomodo cõsternata mens erat ægritudinis tuæ nuncio? Vẽ miserã opinioni, putabamus redditum, quem videmus dilatum. Tuis enim votis apud sanctum martyrem Laurentium impetratum esse nõ cognoscimus commeatum, atque vtinam non solum cõmeatum, sed etiam prolixum vitæ tempus rogasses. Potuisti annos plurimos impetrare viuendi, qui potuisti cõmeatum impetrare veniendi. Et quidẽ tibi omnipotens æternè Deus gratias ago, quod vel hæc nobis suprema solatia non negasti, quod amantissimi fratris ex Siculis Africanisue regionib⁹ exoptatum nobis redditũ cõtulisti. Ita enim maturè postquã venit, ereptus est, quasi propter hoc solum videretur esse dilatus, vt ad fratres rediret. Habeo planè pignus meum quod nulla mihi peregrinatio iam possit auellere. Habeo quas complectar reliquias. Habeo tumulum quem corpore tegam. Habeo sepulchrum super quod iaceam, & commendabiliore Deo futurum esse me credam, quod supra sancti corporis ossa requiescam. Vtinam sic potuissem aduersus mortem quoque tuam meum corpus obicere. Si gladiis petitus esses, me pro te potius suffigendum dedissem. Si ex eunte potuissem reuocare, animam meam potius obtulissem. Nihil mihi profuit vltimos hausisse anhelitus, nihil status meos inspirasse morienti. Putabam enim quod aut tuã mortem ipse susciperem, aut meam vitam in te ipse transfunderem. O infelicia illa, sed tamẽ dulcia suprema osculorũ pignora. O amplexus miseri, inter quos exanimũ corpus obrigit, halitus supremus euauit. Stringebam quidem brachia, sed iam perdideram quem tenebam, & extremum spiritum ore relegeram, vt consortium mortis haurirem. Sed nescio quomodo vitalis ille mihi halitus factus est, & maiorem gratiam in ipsa morte redolebat. Atque vtinam si tuam nequiuui meo spiritu vitam producere, vel vltimi anhelitus tui vigor transfundi potuisset in meam mentem, & illam tui animi puritatem atque innocentiam noster spirasset affectus. Hanc mihi hæreditatem frater charissime reliquistes, quæ nõ lachrymabili dolore percuteret aspectum, sed memorabili gratia commendaret hæredem. Quid igitur nunc agam, cum omnes vitæ istius suauitates, cuncta solatia, cuncta denique ornamenta amise-

rim? Tu enim mihi vnus eras domi solatio, foris decori, tu inquam in consiliis arbiter, curæ particeps, deprecator sollicitudinis, depulsor mœroris: tu meorum assertor actuum, cogitationũque defensor: tu postremò vnus in quo domestica sollicitudo resideret, publica cura requiesceret. Testor sanctam animam tuam, me in publicis ecclesiæ id sæpe veritum esse, ne displicerem tibi. Denique vbi recidisti, obiurgasti morã: ita domi forisque eruditor quidã & arbiter sacerdotis, vt domestica cogitare non sineres, publica curare censes. Vt vereor, ne videar arroganter dicere: Hæc enim laudis tuæ portio est, quia sine offensione vlla & gubernasti fratris domum, & commendasti sacerdotium. Sentio equidem quod repetendis officiis tuis, recedẽdisque virtutibus afficiatur animus, sed tamẽ in ipsa meã affectione requiesco, atque hæc mihi recordationes etsi dolorẽ renouant, tamen voluptatem afferunt. An ego possum aut non cogitare de te, aut vquam sine lachrymis cogitare? Et potero inquam aut tanti non meminisse fratris, aut sine lachrymabili quadam meminisse gratia? Quid enim mihi vquam iucundum quod non esset ex te profectum? Quid inquam mihi sine te, aut tibi vquam sine me voluptati fuit? Quis non vsus nobis, & prope vsus ipse somnũque communis? Quæ discreta vquam voluntas, quod non commune vestigium? ferè vt cum gradum tollerem, vel tu meum, vel ego tuum corpus videremur attollere. Quod si quando sine altero prodeundum fuit, in te cõm latus putares, affectum vultu cernebas, mœstum animum iudicares, non assueta gratia, non vigor solitus prænitebat, suspecta omnibus solitudo metum alicuius ægritudinis afferebat. Ita nouum videbatur omnibus nos diuidi. Ego certè fraternæ absentia impatiens, vel non immemor, quasi præsentem reflexa sapius ceruice quærebam, & coram alloqui atque aspicerere videbar mihi. Sed tanquam suspensum collo iugum, vbi speratis excideram, trahere me putabam, difficilis progredi, vercundus videri, & redire deperans, quod sine te procedere non liberet. At verò vbi ambo prodeundum fuit, non plura in itinere vestigia quàm verba, nec incessus quàm sermo crebrior, nec ambulandi cura, sed colloquendi gratia. Vterque enim nostrum ex alterius ore pendebat, non intento aspectu legere iter, sed mutuo sollicitos excipere sermones, haurire oculorum gratiã, spirare fraternæ imaginis voluptatem. Quas virtutes tuas tacitus mecum ipse mirabar, quàm plaudebam mihi quod tali me Dominus fratre donauerat, tam pudico, tam efficaci, tam innocenti, tam simplici, vt cum tuam innocentiam cogitarem, efficaciam desperarem: cum efficaciam cernebam, innocentiam non putarem: sed vtrunque mira quadam virtute iugebas. Denique ea quæ ambo nequiueram concludere, solus implesti. Plaudebat sibi, vt audio, Prosper quod sacerdotij meã occasione fedditurum se quæ abstulerat nõ putabat, sed vehementiorem tuam vnius efficaciam expertus est quàm duorum. Itaque soluit omnia, nec moderationi ingratus tuæ, nec illudẽs pudori, sed & modestiæ gratus, nec insolens efficaciam. Sed cui frater illa quæstisti? Nos enim idẽ volebamus laborũ tuorũ esse præmiũ,

quod documentum erat. Peregisti omnia, & ubi per-
 fectus omnibus reuertisti, tu solus nobis qui omni-
 bus es præferendus eriperis, quasi ideo mortē distu-
 leris, ut consummares pietatis officium, palmam effi-
 caciæ reportares. Quam nec ipsi nos frater charis-
 sime seculi huius delectabant honores, quod nos à
 nobis inuicem diuidebant, quos ideo adepti sumus,
 non quia fuit eorum expectanda perceptio, sed ne vilis
 dissimulatio videretur. Aut fortasse ideo sunt tri-
 buti, ut quia immaturo tui obitu nostræ futurus erat
 voluptatis occasus, sine nobis iā viuere diceremus.
 Equidem præfage mentis agnosco formidinem, dū
 repero sepe que scripserim. Reuocabam te frater, ne
 ipse Africam peteres, ac potius aliquem destinares:
 timebam te committere viæ, fluctibus credere, &
 solito metus maior inceserat animam. Sed & pe-
 regrinationem explicuisti, & rem ordinasti, & vete-
 ri & sentinosa, ut audio, nauigio iterum te fluctibus
 credidisti. Nanque dum celeritatem aucuparis, cau-
 telā prætermisisti, auidus nostræ gratiæ, dissimulans
 periculum tui. O fallax læticia, o incerta humanarū re-
 rum curricula. Ex Africa redditū, ex mari restitūtū,
 ex naufragio seruatum putabamus iā nobis nō posse
 eripi, sed grauiora naufragia in terris positi sustine-
 mus. Nā quæ non potuerūt naufragia ad mortē de-
 ducere strenuis natatibus cuitata, eius mors cœpit
 nobis esse naufragio. Quid enim superest suauitatis,
 quibus tā prædulce decus, tā charū in his mundi te-
 nebris lumē extinctū est, in quo non nostræ solū fa-
 milia sed totius patriæ decus occidit? Habeo sanè vo-
 bis fratres dilectissimi, plebs sancta, maximā gratiā,
 quod nō aliū dolorem meū quam vestrum putatis,
 quod vobis accidisse hanc nostrī creditis solitudinē,
 quod solum totius ciuitatis, ætatum omnium, ordi-
 num omnium, vota noua quadam pietate deseritis.
 Non enim misericordiæ priuatæ dolor, sed quoddā
 publicæ officii & munus est gratiæ. Aut si qua vos
 mei tangit misericordia quod talem fratrem amiserim,
 habeo fructum vberem, habeo vestri pignus
 affectus. Mallem fratrem viuere, sed tamen publicū
 officium in secundis rebus iucundius est, in aduer-
 sis gratius. Neque verò mihi mediocriter meritum
 tanti videtur officij. Neque enim ociose vel in ac-
 tibus Apostolorum Thabitam mortuam flētes viduæ
 describuntur, vel in Euangelio mota lachry-
 mis viduæ prosequens turba funus adolescentis in-
 ducitur, cui resurrectio debebatur: illam tamē Tha-
 bitam viduæ, hunc tota ciuitas fleuit. Non ergo du-
 bium est vestris lachrymis Apostolorum patrocinij
 comparari, non inquam dubium est Christum mi-
 sericordia motum cum vos flentes videret. Et si
 nunc non tetigit loculum, suscepit tamen commē-
 datum spiritum. Et si non appellauit corporis voce
 defunctum, diuine tamen potestatis autoritate à
 cruciatibus mortis, & nequitia spiritualis incurfio-
 nibus eius animam liberauit. Et si non refedit in lo-
 culo qui erat mortuus, tamen requiuit in Christo.
 Et si non locutus est nobis, tamen ea quæ supra nos
 sunt cernit, & quæ potiora sunt nobis iam se videre
 lætatur. Per ea enim quæ in Euangelio legimus,
 quæ futura sunt intelligimus, & præsentium species
 futurorum est. Non opus fuit ei resurrectio tem-
 poralis, cui æterna debetur. Quid enim in hanc mi-
 seram & crumnosam recideret labem, atque in hanc
 flebilem vitam rediret, quem raptum magis esse
 ex tam imminentibus malis, vrgentibusque pericu-
 lis gaudere debemus? Nam si pacato seculo bellif-
 que cessantibus raptum Enoch nemo deseuit, sed
 magis propheta laudauit, sicut de illo scriptura di-
 xit: Raptus est ne malitia mutaret cor eius: quanto
 magis nunc iure dicendum est, cum ad seculi sabri-
 cum vitæ accedat ambiguum: Raptus est, ne ma-
 nus incideret Barbarorum. Raptus est ne totius or-
 bis excidia, mundi finem, propinquorum funera,
 ciuium mortes, ne postremò sanctarum virginum
 atque viduarum, quod omni morte acerbius est, col-
 luuionem videret. Ego verò te frater cum vitæ tuæ
 flore, tum mortis commoditate beatum arbitror.
 Non enim nobis creptus es, sed periculis: non vitā
 amisisti, sed ingruentium acerbis formidine car-
 uisti. Nam qua eras sanctæ mentis misericordia in
 tuos, si nunc vrgeri Italiā tam propinquo hoste co-
 gnosceres, quantum ingemisceres, quam dolores in
 Alpium vallo summam nostræ salutis consistere, li-
 gnorumque concedibus construi murum pudoris:
 qua afflictione mcereres tam tenui discrimine tuos
 ab hoste distineri, ab hoste impuro atque crudeli,
 qui nec pudicitia parceret nec salutē? Quo nam in-
 quā hæc modo ferres quæ nos perpeti, & fortasse
 (quod grauius est) spectare cogemur, rapi virgines,
 & auulos à complexu parentum paruos liberos su-
 pra tela iactari, incestari sacrata Deo corpora, & se-
 nilem viduæ maturioris vterum in vsus desuetos o-
 nerum redire nō pignorum? Quoniam inquam mo-
 do ista tolerares qui etiā vltimo spiritu, tui iam for-
 tassis oblitus, & adhuc nostri non immemor, de ca-
 uenda incurfione Barbarorum nos sapius admone-
 bas, commemorans nō frustra te dixisse fugiendū,
 fortasse ideo quod nos desitui tua morte cernebas:
 quod non infirmitate animi, sed pietate faciebas, &
 si infirmus pro nobis, tamen firmus tibi. Qui cum à
 viro nobili reuocareris Symmacho tuo parente,
 quod ardere bello Italia diceretur, quod in periculū
 tenderes, quod in hostem incurreres, respondi-
 sti hanc ipsam tibi causam esse veniēdi ne nostro de-
 cesses periculo, ut consortem te fraterni discriminis
 exhiberes. Felix igitur tam oportuno obitu quia nō
 es in hunc seruatus dolorē: certē felicior quam san-
 cta soror, quæ tuo solatio destituta, de suo pudore
 sollicita, duobus nuper beata germanis, nūc ex duo-
 bus fratribus ærumnosa, neque alterum sequi po-
 test, neque alterum derelinquere, cui tumulus ho-
 spitium tuus, & corporis tui sepulchrum est domus,
 atque vrinam vel hoc tutum diuersorium, cibus in
 fletibus, potus in lachrymis. Cibus etenim de-
 disti nobis panem lachrymarum & potum dedisti
 nobis in lachrymis in mensuram, aut fortasse vltra
 mensuram. Nam quid de me loquor, cui neque
 mori licet, ne sororem relinquam, neque viuere
 libet, ne à te reuellar? Quid enim mihi sine te po-
 test esse iucundū, in quo omnis semper fuit nostra
 iucunditas? Aut quid diutius in hac vita degere
 iuuat, atque in terris morari, in quibus tam diu iu-
 cundè viximus quandiu simul viximus? Etsi esset
 quod hinc delectare nos posset, sine te delectare non
 posset. Et si quando voluissimus impensè vitā pro-
 ducere,

ducere, iam tamen sine te esse nollemus. Hæc into-
 lerabilia. Quid enim tolerabile sine te tanto vitæ co-
 mite, tanto laborum meorum officiorumque con-
 forte? Cuius ego casum, quo esset tolerabilior, nec
 præmeditari potui: ita pauebat animus de illo tale
 aliquid cogitare, non quo conditionem ignorarem,
 sed quidam votorum vsus sensum communis fragi-
 litatis obduxerat, ut de illo nisi secunda omnia cogi-
 tare nescirem. Denique proximè cum graui quodā
 atque vtinam supremo vrgeret casu, hoc solum
 dolebam quod non ipse affideres lectulo, ac votiū
 mihi cum sancta sorore partitus officium, morientis
 oculos digitis tuis clauderes. Quid optauerā? Quid
 rependo? Quæ vota deficiunt? Quæ ministeria suc-
 cedunt? Aliud præparabam, aliud exhibere com-
 pellor, non iam ipse ministerium funeris, sed mini-
 ster. O dura oculorum lumina, quæ potuistis fratrem
 videre morientem. O immites & asperæ manus, quæ
 clausistis oculos in quibus plus videbam. O durior
 ceruix, quæ tam lugubre onus consolabili licet ob-
 sequio gestare potuisti. Hæc tu frater mihi iustus
 exhiberes. Hæc ego à te expectabam, hæc ego offi-
 cia desiderabam. Nunc verò ipse meæ vitæ superstes
 quod sine te solatium capiam, qui solus moerentem
 solari solebas, excitare lætitiā, mœstitiā propul-
 sare? Qualem te nunc ego frater aspicio, iam nulla
 mihi verba referentem, iam nulla offerentem oscu-
 la? quanquam ita mutuus semper vtrique nostrum
 infederit amor, ut interiore potius foueretur affectu,
 quam forensi blāditia diuulgaretur. Neque aliorum
 quærebamus testimonium, qui tantam nostri gra-
 tiam tenebamus. Ita virilis se vtrique nostrum ger-
 manitatis succus infuderat, ut non blanditiis proba-
 remus amorem, sed conscientia teste pietatis inter-
 no amore contenti, fucum blanditiarum non requi-
 rere videremur, quos & ipsa in amorem mutuū ima-
 go formaret. Nescio qua enim expressione mentis,
 qua corporis similitudine alter in altero videbamur.
 Quis te aspexit, qui non me visum putaret? Quoties
 aliquos salutavi, qui quoniam te prius consalutauer-
 rant, se à me iam dicerent salutatos? Quanti tibi di-
 xerunt aliquid qui se mihi dixisse memorarent? Quæ
 mihi hinc gaudia, quanta frequenter oborta lætitia,
 quod eos errare in nobis cernebam? Quam gratus
 error, quam iucunda prolapsio, quam religiosa falla-
 cia, quam suavis calumnia. Neque enim de tuis erat
 aliquid aut factis aut sermonibus quod timerem, qui
 mihi tua lætabar adscribi. Tamen si vehementius
 contenderēt quod se mihi aliquid intimasse memo-
 rarent, respondebam ridens & gaudens: Videte ne
 fratri dixeritis: Nam cum omnia nobis essent nostra
 communia, indiuiduus spiritus, indiuiduus affectus,
 solum tamen commune non erat secretum amico-
 rum, non quo conferendis periculum vreremur,
 sed tenendi seruare fidem. Sanè si consilio pen-
 denda res esset, erat semper commune consilium,
 non semper commune secretum. Nam & si amici ita
 alteri nostrum dicerent, ut dicta sua ad alterutrum
 peruenirent, tamen scio plerunque complacitum ita
 fidem secreti esse seruatum, ut nec fratri committe-
 retur. Erat enim fidele indicium, & extraneo non
 esse proditum, quod non esset cum fratre collatum.
 His igitur tantis ac talibus bonis in excessum quan-
 dam fateor mentis elatus, superstitem me timere
 desiderarem, quod illum vita crederem digniorem,
 & ideo excepi plagam quam ferre non possum. To-
 lerabilia enim tati doloris præmeditata quam in-
 explorata vulnera. Quis iam in cœssu solabitur? Quis
 afflictum leuabit? Cum quo participabo curas?
 Quas me ab istius mundi vindicabit vsu? Tu enim
 actor negociorum, censor seruulorum, arbiter fra-
 trum, non litis sed pietatis arbiter. Nam si quando
 aliquid cum sancta sorore mihi conferendum fuit,
 vtra melior videretur sententia, te iudicem sumeba-
 mus, qui nullius læderes os, atque vtrique satisfacere
 gestiens & amandi affectum tenebas, & censendi
 modum, ut & vtrumque gratū dimitteres, & vtrius-
 que tibi gratiam vindicares. Aut si ipse aliquid dis-
 ceptandum deferres, quam grata contentio tua, quā
 sine felle ipsa indignatio, quam seruulis ipsi coërci-
 tio non amara, cum te fratribus magis deferre, quam
 ex affectu diceres vindicare. Nobis enim professio
 repressit studia coërcendi, imò tu frater ab omni nos
 abducebas coërcitionis affectu, vindicare pollicens,
 & lenire desiderans. Non mediocriter igitur pruden-
 tiæ testimonium, quæ ita à sapientibus definitur, bo-
 norum primum esse Deum scire, & verum illud at-
 que diuinum pia mente venerari, illam amabilem &
 concupiscendam æternā pulchritudinem veritatis
 tota mentis charitate diligere. Secundum autem, in
 proximos à diuino illo fonte atque cœlesti naturæ
 deriuare pietatem: quod etiam mundi sapientes no-
 stris hausere de legibus. Neque enim deriuare ista in
 hominum disciplinas, nisi de cœlesti illo diuinæ le-
 gis fonte potuissent. Quid igitur obseruantiam eius
 erga Dei cultum prædicem? qui priusquam perfe-
 ctioribus esset initiatus mysteriis, in naufragio con-
 stitutus, cum ea qua veheretur nauis scopuloso illisa
 vado, & vrgentibus hinc atque inde fluctibus solue-
 retur, non mortem metuens, sed ne vacuus mysterij
 exiret è vita, quos initiatos esse cognouerat, ab his
 diuinum illud fidelium sacramentum poposcit, non
 ut curiosos oculos insereret arcanis, sed ut fidei suæ
 consequeretur auxilium? Etenim sigari fecit in ora-
 rio, & orarium inuoluit in collo, atque ita se deiecit
 in mare, non requirens de nauis compage resolutam
 tabulam cui supernatans iuuaretur, quoniam fidei
 solius arma quæsierat. Itaque his te rectum atque
 munitum satis credens, alia auxilia non desiderauit.
 Simul fortitudinem eius spectare licet, qui fatiscen-
 te remigio non quasi naufragus tabulam sumpserit,
 sed quasi fortis ex seipso adminiculum suæ virtutis
 assumpserit. Nec deseruit spes, nec fefellit opinio.
 Denique primus seruatus ex vndis, & in portum
 terrenæ stationis euectus, præfulem suum cui se cre-
 diderat recognouit, statimque vbi etiam cæteros
 seruulos suos vel ipse liberauit, vel liberatos com-
 perit, negligens facultatum, nec amissa deside-
 rans, Dei Ecclesiam requisit, ut ageret gratias
 liberatus, & mysteria æterna cognosceret, pro-
 nuncians nullum referendæ gratiæ maius esse of-
 ficium. Quod si homini non referre, simile ho-
 micidio iudicatum est: quantum crimen est non re-
 ferre Deo? Est ergo prudentis agnoscere seipsum, &
 quemadmodum à sapientibus definitum est, secun-
 dum naturam viuere. Quid enim est tam secun-
 dam naturam viuere.

psal. 18.

dum naturam, quàm referre auctori gratiam? Aspice cœlum hoc, nonne auctori refert gratiam cum videtur? Cœli enim enarrant gloriam Dei, & opera manuum eius annuntiat firmamentum. Mare ipsum cum sedatum atque tranquillum est, diuinæ serenitatis testatur indicium: cum mouetur, indignatio superna terrifici est. Nonne omnes Dei gratiam iure miramur, cum aduertimus quod insensibilis natura quadam sensibili ratione suos fluctus coercet, & fines suos vnda cognoscat? Nam de terris quid loquar, quæ diuino obediens præcepto, omnibus sponte animantibus pabulum subministrant, atque id quod acceperint agri, velut crescentibus vlturis multiplicatum cumulatimque restitunt? Ergo ille qui natura duce diuini rationem operis igneo mentis vigore perceperat, sciuit primo omnium seruatori suo gratiam esse referendam. Sed quia referre poterat, habere poterat. Est enim huiuscemodi gratiæ vis, vt & cum referatur habeatur, & habendo referatur. Referebat igitur gratiam, deferebat fidem. Nam qui tantum mysterij celestis inuoluti in orario præfidium fuisset expertus, quantum arbitrabatur si ore sumeret, & toto pectoris hauriret arcano: quàm maius putabat fufum in viscera, quod tantum sibi tectum orario profuisset? Sed non ita auidus fuit, vt esset incautus. Scimus enim plerisque auiditate studij præmittere cautionem. Aduocauit ad se episcopum, nec vllam veram putauit nisi veræ fidei gratiam, percontatusque ex eo est vtrumnam cum episcopis catholicis, hoc est cum Romana Ecclesia conueniret: & fortè & ad id locorum in schismate regionis illius Ecclesia erat. Lucifer enim se à nostra tunc temporis communiõne diuiderat, & quanquam pro fide exulasset, & fidei suæ reliquisset hæredes, non putauit tamen fidem esse in schismate. Nam etsi fidem erga Deum tenerent, tamen erga Dei Ecclesiam non tenerent, cuius patiebantur velut quosdam artus diuidi, & membra lacerari. Etenim cum propter Ecclesiam Christus passus sit, & Christi corpus Ecclesia sit, non videtur ab his exhiberi Christo fides, à quibus euacuatur eius passio, corpusque distrahitur. Itaque quamuis gratiæ fœnus teneret, & metueret tanti nominis debitor nauigare, tamen eò transire maluit, vbi tuto posset exolucere. Iudicabat enim diuinæ solutionem gratiæ in affectu ac fide esse, quam quidem statim vbi primum copia liberior Ecclesiæ fuit, implere non distulit. Dei gratiam & accepit desideratam, & seruauit acceptam. Nihil igitur ea prudentia sapientius, quæ diuina & humana secernit. Nam quid spectatam in stipendiis forensibus eius facundiam loquar, quæ incredibili admiratione in auditorio emicuit? Sed malo illa laudare, quæ perceptis mysterijs Dei duxit humanis esse potiora. Fortitudinem quoque eius si quis plenius spectare volet, consideret quotiens post naufragium iniecto quodam contèptu vitæ huius maria transfretauerit, diffusasque regiones obcundo peragravit: postremò quod hoc ipso tempore periculum nõ refugerit, sed ad periculum venerit patiens iniuriæ, negligens frigoris, atque vtinam sollicitus cautionis: sed hoc ipso beatus, quod dū licuit vigore vti corporis, inoffenso ad exequenda quæ vellet functus iuuentutis officio, vitam vixit, debilitatem ignorauit. Quæ verò profe-

cutione simplicitatem eius edisseram? Ea est enim quædam morum temperantia, mentisque sobrietas. Date quæso veniam, & permittite dolori meo, vt de eo mihi paulo vberius liceat loqui, cum quo iam nõ conceditur colloqui. Certè & vobis proficit vt aduertatis non fragilitate quadam vos hoc officium, sed iudicio detulisse, nec misericordia mortis impulsos, sed virtutum honorificentia prouocatos. Anima enim benedicta omnis simplex. Tantæ autem simplicitatis erat, vt conuersus in puerum, simplicitatem illius ætatis innoxia, perfectæ virtutis effigie, & quodam innocentium morum speculo reluceret. Intrauit igitur in regnum cœlorum, quoniam creditur Dei verbo, quoniam sicut puer artem repulit adulandi, iniuriæ dolorem clemèter absorbit, quam clementius vindicauit, querelæ quàm dolo promprior, satisfactioni facilis, difficilis ambitioni, sanctus pudori, vt frequenter in eo superfluum magis verecundiam prædicares, quàm necessariam quæreret. Sed numquam superflua fundamenta virtutis. Pudor enim non reuocat, sed commendat officium. Itaque velut quadam virginali verecundia suffusus ora, cum vultu affectum proderet, si fortè aliquam subito veniens offendisset parentem, velut depressus & quasi demersus in terram, licet in ipso nequaquam dissimilis cœtu virorū, rarus attollere os, eleuare oculos, referre sermonem, quod pudico quodam mētis pudore faciebat, cum quo castimonia quoque corporis congruebat. Etenim intemerata sacri baptismatis dona seruauit, mūdus corpore, purior corde, non minus adulterini sermonis opprobrium quàm corporis perhorrescens, non minorem ratus pudicitia reuerentiam deferendam integritate verborum, quàm corporis castitate. Denique in tantum castimonia dilexit, vt nec vxorem expeteret, licet in eo non solum castitatis appetentia fuerit, sed etiam pietatis gratia. Miro autem modo & coniugium dissimulabat, & iactantiam declinabat: tantæque erat dissimulatio, vt nobis quoque vrgentibus differre magis consortium quàm refugere videretur. Hoc vnum itaque fuit, quod nec fratribus crederet, non aliqua cunctationis hæsitantia, sed virtutis verecundia. Quis igitur nõ miretur virum inter fratres duos, alteram virginem, alterum sacerdotem, ætate medium, magnanimitate non impatem, ita inter duo maxima munera præstitisse, vt alterius minoris castitatem, alterius sanctitatem referret, non professionis vinculo, sed virtutis officio? Ergo si libido atque iracundia, reliquorum vitiorum educatrices sunt, iure castitatem atque clementiam dixerim quasdam virtutum parentes: quanquam pietas quoque vt omnium principatus bonorum, ita etiam seminarium virtutum est cæterarum. Nam de parsimonia quid loquar, & quadam habendi castitate? Is enim non quærit aliena qui sua seruat, nec inflatur in modico qui contentus est proprio. Nihil ergo aliud nisi proprium recuperare voluit, magis ne fraudaretur, quàm vt ditaretur. Nam eos qui aliena quærent, rectè accipitres pecuniæ nominabat. Quod si radix malorum omnium auaritia est, vtique vitia exiit qui pecuniam non requirit. Numquam accuratioribus epulis aut congefis ferculis delectatus est, nisi cum amicos ad epulas rogaret,

Matth. 5.

Genes. 27.

psal. 117.

psalm. 23.

rogaret, quantum naturæ satis esset, non quantum voluptati superesset requirens. Et certè erat nõ pauper opibus, sed tamen pauper spiritu, quoniam ipsorum est regnum cœlorum. De istius beatitudine nequaquam vtique dubitare debemus, qui neque vt opulens exultauit in diuitiis, neque vt pauper exiguum quod habuit iudicauit. Superest vt ad conclusionem cardinalium virtutum, etiam iustitiæ partes in eo debeamus aduertere. Nam etsi cognatæ sint inter se concretæque virtutes, tamen singulari quædam forma expressior desideratur, maximèque iustitiæ. Ea enim sibi parior foris tota est, & quicquid habet quadam inclementia sui, dum rapitur amore communi, transfundit in proximos. Sed huius multiplex species. Alia erga propinquos, alia erga vniuersos, alia erga Dei cultum vel adiumentum in opū. Itaque qualis in vniuersos fuerit, prouincialium quibus præfuit, studia docent, qui parètem magis fuisse proprium quàm iudicem loquebantur, gratum piæ necessitudinis arbitrum constantem æqui iuris disceptatorem. Inter fratres autem qualis fuerit, licet omne hominum genus benevolentia complecteretur, indiuisum patrimonium docet, nec distributa aut delibata, sed reseruata hæreditas. Etenim pietatem sibi causam esse negauit testadi. Nam hoc quoque vltimo sermone signauit, cum quos dilexerat commendaret, sibi nec vxoris arbitrium fuisse ducendæ, ne à fratribus diuelleretur: nec testamenti faciendi voluntatem, ne nostrum in aliquo arbitrium læderetur. Denique & oratus & obsecratus à nobis, nihil tamen condendum putauit, non oblitus pauperum, sed tantum obsecrans esse tribuendum, quantum nobis iustum videretur. Quo vno satis & diuini timoris expressit indicium, & humanæ edidit religionis exemplum. Nam quod pauperibus contulit, Deo detulit: quoniam qui largitur pauperi, fœneratur Deo: & postulando quod iustum est, non exiguum sed totum reliquit. Hæc enim est summa iustitiæ, vendere quæ habeas, & conferre pauperibus. Qui enim dispersit dedit pauperibus, iustitia eius manet in æternum. Ergo dispensatores nos nõ heredes reliquit. Nam hæreditas successorum quæritur, dispensatio pauperibus obligatur. Vnde non immerito quantus fuerit, hodie quoque per vocem lectoris paruuli Spiritus sanctus expressit: Innocens manibus, & mundo corde, qui non accepit in vanum animam suam, nec fecit proximo suo dolum, hæc est generatio requirentium Deum. Hic ergo & in montem Domini ascendet, & in tabernaculo habitabit Dei, quia ingressus sine macula operatus est iustitiã, locutus est veritatem, non decepit proximum, nec pecuniam fœneratus est suam, qui semper voluit recuperare hæreditariam. Agnosco oraculum: quod enim nulla ordinauit dispositio, spiritus reuelauit. Quid verò illud recenseam, quod supra ipsam iustitiam pietate progressus, cum quædam incubatori communium fructuum mei contemplatione muneris putasset esse tribuenda, largitatis me iactabat auctorem, portionis suæ lucrum ad commune consortium conferebat? Hæc & alia quæ mihi tunc erant voluptati maximæ, nunc recordatione doloris exasperauit. Manent tamen, eruntque semper, nec tantquam vmbra præterierunt, neque virtutis gratia cum

corpore occidit, nec idem naturæ meritumque finis, licet ipsius naturæ vsus, non in æternum occidat, sed temporali quadam vacatione requiescat. Talibus igitur perfunctum virtutibus, ereptum periculis, desiderio magis quàm amissione flebo. Suadet enim ipsa opportunitas mortis vt prosequendum magis gratia quàm dolendum putemus. Scriptum est enim: in communi dolore proprium vacare debere. Neque enim prophetico sermone, vni illi mulieri quæ figuratur, sed singulis dicitur, cum Ecclesiæ dictum videtur. Dicitur ergo & ad me, & dicit scriptura cœlestis: Hoccine doces, sic instituis Dei plebem? An nescis quia exemplum tuum, periculum cæterorum est? Nisi fortè exaudium non esse te quæreris, Primum istud arrogantis est impudentiæ, mereri solum velle, quod multis etiam sanctis negatum noveris, cum scias quia non est personarum acceptor Deus. Nam & misericors Deus, tamen si semper exaudiret omnes, non iam ex voluntate libera; sed ex quadam velut necessitate facere videretur. Deinde cum omnes rogent, si exaudiret omnes, nemo moreretur. Pro quantis ergo quotidie rogas? Nunquid constitutio Dei contemplatione soluenda est tui? Cur ergo non impetratum aliquando doles, quod nõ semper impetrabile esse cognoscis? Stulta inquit, super omnes mulieres: nonne vides luctum nostrum, & quæ nobis contigerunt, quoniam Sion mater nostra omnium in tristitia contristatur, & humilitate humiliata est? Lugere validissime & nunc, quoniam omnes lugemus: & tristes estote, quoniam omnes contristati sumus. Tu enim contristaris in fratre. Interroga terram, & dicet tibi, quoniam hæc est quæ debebat lugere tantorum superstitis germinum, & ex ipsa, inquit, initio omnes nati, & alij venient, & ecce penè omnes in perditionem ambulat, & in exterminium fit multitudo eorum. Et quis ergo debet lugere magis, nisi quæ tam magnam multitudinem perdidit, quàm tu qui pro vno doles? Absorbeat igitur nostrum dolorem communis dolor, & acerbitem proprii mœroris excludat. Nõ enim dolere debemus eos, quos cernimus liberatos: neque enim ociose tam sanctas hoc tempore animas corporeis vinculis reminiscimur absolutas. Namque velut diuino iudicio tam graues viduas ita vno tempore defunctas videmus, vt profectionis quidam videatur excessus, non mortis occasus, ne veterana emeritis stipendiis pudicitia in dubium diu seruari pudoris incideret. Quos gemitus mihi, quos dolores tam acerba excitat recordatio? Etsi mœroribus non vacabam, tamen in ipso dolore priuato, in ipso tantorum amisso flore meritum communis quædam naturæ me conditio solabatur, defixusque in vno dolor acerbitem publici funeris, domesticæ specie pietatis obduxerat. Repete ergo sacra scriptura solatia tua. Iuuat enim tuis præceptis, tuis sententiis immorari. Quàm facilius est cœlum & terram præterire, quàm de lege vnum apicem cadere? Sed iam audiamus quæ scripta sunt. Nunc, inquit, retine apud temetipsum dolorem tuum, & fortiter fer qui tibi contigerunt casus. Si enim iustificaueris terminum Dei, & filium tuum recipies in tempore, & in mulieribus collaudaberis. Si hoc ad mulierem, quanto magis ad sacerdotem? Si

4. Esdr. 10.

Lucas 6.

de filio, non utique absurdum etiam de fratrum amissione talia memorari: quanquam si mihi fuisset filius, numquam cum amplius dilexissim. Nam sicut in obitu liberorum effusi labores, suscepti frustra dolores mœrorem videntur augere, ita etiam in fratribus consuetudinis usus atque collegij, acerbiter doloris accendunt. Sed ecce dicentem scripturam audio: Noli facere hunc sermonem, sed consenti persuaderi. Qui enim fies casus Sion, & consolare propter dolorem Hierusalem. Vides ergo quia sancta nostra contaminata sunt, & nomen quod nominatum est super nos, penè prophatum est, & iuvenes nostri contumeliam passi sunt, & sacerdotes nostri succensi sunt, & Leuitæ nostri in captiuitate fuerunt, & mulieres nostræ contaminatæ sunt, & virgines nostræ vim passæ sunt, & iusti nostri rapti sunt, & paruuli nostri proditi sunt, & iuvenes nostri seruierunt, & fortes nostri inualidi facti sunt. Et quod omnium maius, signaculum Sion, quoniam resignata est de gloria sua nunc, & tradita est in manibus eorum, qui nos oderunt. Tu ergo excute tuam multam tristitiam, & deponc abs te multitudinem dolorum, ut tibi repropitiatur fortis, & requiem faciat tibi altissimi requeitione dolorum. Cessabunt igitur lachrymæ: parendum est enim remediis salutaribus, quia debet aliquid inter fidos & perfidos interesse. Fleant ergo qui spem resurrectionis habere non possunt, quam non sententia Dei eripit, sed fidei inclemetia. Interfit inter Christi seruulos, idolorumque cultores, ut illi fleant suos quos in perpetuum existimant interisse, illi nullas habeant lachrymarum ferias, nullam tristitiæ requiem consequantur, qui nullam putant requiem mortuorum: nobis verò quibus mors non naturæ, sed vitæ istius finis est, quoniam in melius ipsa natura reparatur: fletus omnes casus mortis abstergat. Certè si illi sibi aliqua solatia reppererunt, qui finem sensus, defectumque naturæ mortem arbitrati sunt. quanto magis nos, quibus meliora post mortem præmia bonorum factorum conscientia pollicetur? Habent gentiles solatia sua, quia requiem malorum omnium mortem existimant. Et ut vitæ fructu carent, ita etiam caruisse se putant omni sensu & dolore pœnarum, quas in hac vita graues & affluas sustinemus. Nos verò ut erectiores præmio, ita etiam patientiores solatio esse debemus. Non enim amitti, sed præmitti videntur, quos non absumptura mors, sed æternitas receptura est. Cessabunt ergo lachrymæ: aut si cessare non poterunt, in communibus lamentis flebo te frater, & sub dolore publico domesticos gemitus tegam. Nam cessare qui poterunt, cum ad omnem sonum nominis tui lachrymæ surrepant, vel cum vsus ipse recordationem excitat, vel cum affectus imaginem repræsentat, vel cum recordatio dolorem renouat? Quando enim dees qui tantis officiis repræsentaris? Ades inquam, & semper ostenderis, & toto te animo ac mente complector, aspicio, alloquor, osculor, comprehendo vel in ipsa quiete nocturna, vel in luce clara cum reuifere & solari dignaris mœrorem. Denique ipsæ iam noctes, quæ quasi molestiam viuente te videbantur, quod mutui conspectus copiam denegaret, ipse iam somnus colloquiorum nostrorum dudum interruptor inamabilis, dulcis esse iam cœpit, quia te mihi reddi-

dit. Non igitur miseri, sed beati, quorum nec presentia deficit, nec cura minuitur, & augetur gratia. Et enim somni similis imago mortis. Quod si in quiete nocturna vinculis adhuc corporeis inhærentes, & quasi inter carceraria religatæ claustra membrorum possunt tamen animæ altiora & discreta perspicere, quanto magis spectant hæc cum iam puro æthereoque sensu nulla corporeæ labis impedimenta patiuntur? Meritoque mihi conquerenti vergente quodam iam in occasum die, quod non reuiferes quiescentē, totus omni tempore indiuiduus affuisti, ita ut illo perfusus sopore membrorum, cum ego vigilarem tibi, tu viueres mihi, dicerem: Quid est mors frater? Nam certè nullis à me separare momentis. Ita enim vbi que præsto eras, ut quam in istius vitæ vsu habere copiam nequibamus, nunc nobis semper & vbi que præsto sit. Nam tunc utique omnia præsto esse non poterant: nec enim complexionones nostræ conspectusque & osculorum corporalium suauitates locis omnibus & omnibus temporibus supetebant. Animorum imagines semper nobiscum erant, etiam quando non eramus vna, quæ nunc quidem occiderunt, assidueque aduolant, quo maiore desiderio, eo maiore copia. Teneo igitur te frater, nec mihi te aut mors aut tempus auellet. Ipse dulces lachrymæ sunt, ipsi fletus iucundi, quibus restinguitur ardor animi, & quasi relaxatus euaporat affectus. Neque enim sine te esse possum, aut tui non meminisse vnquam, aut meminisse sine lachrymis. O amari dies, qui interruptam copulam proditis. O flebiles noctes, quæ tam bonum consortem quietis & indiuiduum mihi comitem perdidisti. Quas ederetis cruces nisi se offunderet imago presentis, nisi visiones animi repræsentarent, quem species corporis denegaret? Iam iam frater animo meo charissime, quanquam immaturo decesseris obitu, beatus tamē qui ista non sustines, nec amissum fratrem mœrere compelleris, quem absentem diu ferre non poteris, sed recursum celeri reuiferas. Quod si tunc solitudinis mœræ tædia repellere, mœstitiam fraternæ mentis abluare properabas, quanto nunc crebrius afflictum animum debes reuifere, & ex te conceptum, per te lenire mœrorem? At mihi tamen dat aliquas officij vsus inducias, & obsequij sacerdotalis intentio abducit animum. De sancta verò sorore quid fiet, quæ licet diuino metu pietatem temperet, rursus tamen ipsum pietatis dolorem studio religionis accendit: strata humi, & totum gremio sui complexa tumulum, laborioso fessa incessu, tristis affectu, dies noctesque mœrorem integrat. Nam licet fletum plerumque sermone suspendat, in oratione renouat. Et quamuis scripturarum memoria consolationes serentibus præcurrat, stendi tamen desiderium precandi assiduitate compenfat, lachrymarum vbertatem tunc præcipue quando nemo interrumpere possit, instaurans. Ita quod miserearis habes, quod reprehendas non habes. Flere enim in oratione virtutis est: & quanquam istud familiare virginibus, quibus mollior sexus, tenerior affectus contuitu communis fragilitatis, in lachrymas etiam sine domestici sensu doloris exuberat, tamen cum maior causa mœrendi est, finis mœroris excluditur. Deest igitur consolandi via, quia suppetit excusandi gratia.

Neque

Neque enim possis prohibere quod doceas, præsertim cum religionis adstruat lachrymas, non doloris, & communis seriem deplorationis in metu pudoris obtreat. Consolare ergo qui potes adire animum penetrare mentem. Cernat te esse presentem, sentiat non esse defunctum, ut cuius secunda de merito, eius defuncta solatio, discat pro eo non grauius dolere, qui se admonuerit non dolendum. Sed quid ego demoror frater, quid expectem ut nostra tecum commoriatur, & quasi conspeliatur oratio? Licet ipsa species & exanimis corporis forma soletur, oculisque manens gratia & permanens figura demulceat, nihil inquam moror, procedamus ad tumulum, sed prius vltimum coram populo vale dico, pacem prædico, osculum soluo: præcede ad illam, non communcem omnibus & debitam, sed iam mihi præcæteris desiderabilem domum. Para hospiti consortiū, & quemadmodum hic omnia nobis fuere communia, ita illic quoque ius diuiduū nesciamus. Ne quæso cupientem tui diu deseras, properantem expecta,

A festinantem adiuua, & si diutius morari tibi videbor, accersi. Neque enim vnquam prolixius absumus à nobis, tu tamen solebas reuifere. Nunc quoniam tu redire iam non potes, nos ad te ibimus: æquum est ut officium rependamus, subeamus vicem. Nunquā nobis fuit vitæ conditio discretior, semper aut sanitas aut ægritudo communis, ut cum alter ægresceret, alter in morbum incurreret: cum alter reualefceret, vterque confurgeret. Quomodo ius nostrum amisimus? Et nunc consortiū ægritudinis fuit, quomodo mortis consortiū non fuit? Tibi nunc omnipotens Deus innoxiam commendo animam, tibi hostiam meam offero, cape propitius ac serenus fraternum munus, sacrificium sacerdotis, hæc mei iam liba præmitto. In hoc ad te pignore venio, non pecuniæ, sed vitæ pignore, ne me diutius residere facias tanti scœnoris debitorem. Non mediocris est fraterni amoris vsura, nec vilis naturæ fors quam cumlauit incrementum virtutis. Possum ferre, si citò cogar exoluere.

FINIS.

DIVI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, DE FIDE RESURRECTIONIS ORATIO.

SUPERIORE libro aliquid indulsum desiderio, ne tãquam feruenti plagæ austeriora adhibita medicamenta exasperarent magis quàm lenirent dolorem: simul quia fratrem sapius allocuti sumus, & oculis tenebamus, absurdum non fuit relaxare paulisper affectum naturæ, qui lachrymis magis pascitur, fletibus delinitur, stupore defigitur. Mollis enim & tenera species est forma pietatis, nihil insolens amat, nil imite, nil durum, ferendo autem probatur patientia magis quàm resistendo. Ergo quia dudum dies mortis inter lachrymales aspectus debuit animum inclinare fraternum qui totum tenebat, nunc quoniam die septimo ad sepulchrum redimus, qui dies symbolum futuræ quietis est, à fratre paululum ad communem humani generis cohortationem iuuat deriuare mentem, intentionemque transfundere, ita ut neque totis sensibus defigamur in fratre, ne obrepit affectus: neque tantæ exules pietatis & gratiæ, eum quem diligimus deseramus, & verè ipsi nobis tanti doloris augeamus iniuriam, si hodie nobis & in sermone moriatur. Vnde proposuimus fratres charissimi, solari nos communi vsu, nec durum putare quicquid vniuersos manet, & ideo mortem non esse lugendam. Primum, quia communis sit, & cunctis debita. Deinde, quia nos seculi huius absoluit ærumnis. Postremò, quia somni specie vbi ab istius mundi labore quietum sit, vigor nobis viuacior refundatur. Quem dolorem non solum resurrectionis gratia? quem non excludat mœrorem, si credas nihil perire morte, imò ipsius celeritate fieri mortis plus perire ne possit? Erit ergo fratres charissimi, ut in

adhortatione communi etiam fratri nostro pendamus affectum, nec ab eo longius deuifere videamur, si per resurrectionis spem, & futuræ gloriæ suauitatem etiam in sermone nobis hodie reuifescat. Ordiamur igitur ab eo, ut lugendum nobis nostrorum obitum non esse doceamus. Quid enim absurdius, quàm ut id quod scias omnibus esse præscriptum, quasi speciale deploras? Hoc est animum supra conditionem extollere, legem non recipere communem, naturæ consortiū recusare, mente carnis inflari, & carnis ipsius nescire mensuram. Quid absurdius quàm nescire qui sis, affectare quod non sis? Aut quid imprudentius, quod futurum scias, id cum acciderit, ferre non posse? Natura ipsa nos reuocat, & huiusmodi mœroribus quadam sui collatione subducit. Quis est enim tam grauis luctus, aut tam acerbus dolor, in quo non interdum relaxetur animum? Habet hoc natura, ut quamuis homines in tristibus rebus sint, tamen, si modo homines sunt, à mœrore mentem paulisper abducant. Fuisse etiam quidam feruntur populi, qui ortus hominum lugerent, obitumque celebrarent. Nec imprudenter. Eos enim qui in hoc vitæ salum venissent, mœrendos putabāt: eos verò qui ex istius mundi procellis & fluctibus emerfissent, non iniusto gaudio prosequendos arbitrabantur. Nos quoque ipsi natales dies defunctorum obliuiscimur, & cum quo obierint diem celebri solennitate renouamus. Non est grauis subeundus mœror secundum naturam, ne aut excellentiorem aliquam naturæ exceptionem nobis arrogare videamur, aut communem recusare. Etenim mors æqualis est omnibus, indiscreta pauperibus, inexcepta diuitibus.

HH iij

Rom. 5.

Luc. 19.

Et ideo licet per vnius peccatum, in omnes tamen pertrāsīuit: vt quem generis non refugimus auctorem, non refugiamus & mortis: & sit nobis sicut per vnum mors, ita per vnum etiam resurrectio, nec recufemus ærumnam, vt perueniamus ad gratiam. Venit enim, vt legimus, Christus saluū facere quod perierat, & vt non solum viuorum, sed etiam mortuorum dominetur. Lapsus sum in Adam, de paradiso eiecū in Adam, mortuus in Adam: quem reuocaret nisi me in Adam inuenerit, vt in illo culpæ obnoxium, morti debitum, ita in Christo iustificatum? Si ergo debitum mortis est, solutio debet esse tolerabilis. Sed hic locus posterioribus partibus referuandus. Nunc propositum est asserere mortem grauiori non debere esse mœrori, quod cum natura ipsa respuat. Denique Lyciorum feruntur esse præcepta, quæ viros iubeant muliebrem vestē induere, si mœrori indulgeant, eò quod mollem & effœminatum iudicauerint in viro luctum. Deformis est enim cos qui pro fide, pro religione, pro patria, pro æquitate iudicii, atque intentione virtutis obuium morti debent pectus offerre, mœrere in alio grauius, quod in se si causa exegerit, expetendum est. Nam quemadmodum potes in te non refugere, quod impatiētius aliis doleas accidisse? Depone mœrorem si potes, include si non potes. Aut absorbendus omnis, aut premendus est dolor. Cur enim mœsitiam tuam non ratio potius quàm dies leniat? Nam quod obliterata est temporis series, melius prudentia mitigabit. Quin etiam hoc ipsum irreligiosum puto, erga ipsorum memoriam quos dolemus amissos, vt obliuisci eorum malimus, quàm consolatione mulceri: aut cum hōrrore reminisci quàm meminisse cum gratia: recordationem timere, quorum imago debeat esse voluptati, diffidere potius quàm sperare de meritis defunctorum, & pœnæ addictos, quàm immortalitati debitos quos dilexeris æstimare. Sed dicis: Quos diligebamus, amissimus. Nonne hæc nobis cum ipso mundo elemētis quæ communia sunt, quia ad tempus credita in perpetuum tenere non possumus? Gemit terra sub aratris, imbribus cæditur, tempestate concutitur, stringitur frigore, sole torretur, vt fructus annuus fœta parturiat: & cum se vario flore vestierit, exiit proprio & spoliatur ornatu. Quantos hæc raptores habet, nec fructum suū queritur amissum, quem ideo generauit vt amitteret, nec in posterum negat, quem sibi meminit auferendum. Cœlum ipsum non semper stellarum micantium globis fulget, & quasi quibusdam insignitur coronis. Non semper ortu lucis albescit, radiis solis irrutilat, sed assiduus vicibus ille quidam mundi vultus gratissimum humenti noxium caligat horrore. Quid gratius luce? Quid sole iucundius, qui quotidie occidit? Decessisse tamen hæc nobis non molestè ferimus, quia redire præsumimus. Doceris in his quam in tuis debeas exhibere patientiam. Si superiora tibi occidunt, nec dolori sunt: cur si occiderint humana, doleantur? Sit tamen patiens dolor, sit in tristibus modus qui exigitur in secundis. An si immoderatè gaudere non conueit, lugere conuenit? Non enim mediocre malum est immoderatio doloris, aut metus mortis. Quantos ad laqueum impulit, armauit ad gladium, vt in eo ipso amentiam

suam proderent, mortem non ferentes, & mortem appetentes, & quod pro malo fugerent, pro remedio adsciscerent: qui quoniam consentaneum naturæ suæ ferre ac perpeti nequeunt, contrarium voti incidunt, vt ab his in perpetuum separentur quos sequi desiderauerunt. Sed hæc rara, quoniam natura ipsa reuocat, etsi præcipiet amentia. Illud verò frequens in mulieribus, vt clamores publicos ferant, quasi metuant ne earum ignoretur ærumna, vt illuuiem vestis affectent, quasi in ea sit sensus dolendi, vt impexum fordibus immadident caput, vt postremò (quod plerisque in locis vulgo fieri solet) discisso amictu: diloricata veste secreti pudoris nuda prostuant, quasi ipsum lenocinentur pudorem, quia pudoris sui præmia perdiderunt. Sic procaces oculi prouocantur vt concupiscant, vt amare incipiant membra nudata, quæ si non aspicerent, non amarēt. Atque vtinam fordidata illa tegumenta corporis nõ speciem, sed mentem obnuberent. Latet plerumque sub tristi amictu mentis lasciuia, & deformis horror vestis obtexitur, vt secreta petulantium tegantur animorum. Satis piè virum luget, quæ seruat pudorem, non deserit fidem. Hæc bene defunctis officia impenduntur, vt viuant in mentibus, in affectibus perseuerent. Non amisit virum quæ exhibet castitatem: non est viduata coniugio, quæ non mutauit nomen mariti. Nec tu perdidisti hæredem quæ adiuuas cohæredem, sed pro successore corruptibilium mutasti consortem immortalium. Habes qui tibi representet hæredem, solue pauperi quod debetur hæredi, vt non solum maternæ aut paternæ senectutis, sed etiam vitæ propriæ sit superstes. Plus successori tuo relinques, si portio eius non ad luxum præsentium proficiat, sed ad precium futurorum. Sed desideramus amissos. Duo sunt enim quæ maximè angunt, aut desiderium eorum quos amiserimus, sicut meo exemplo metior: aut quod eos vitæ suauitate priuatos, ereptos laboris sui fructibus arbitramur. Tenera enim amoris est titilatio, quæ ex improviso affectum excitat, vt sedandi magis quàm excludendi doloris facultas relinquitur: simul quia pium videtur desiderare quod admiseris, & specie virtutis adolescit infirmitas. Sed cur tu putes patientiorem illam esse debere quæ dilectum ad peregrina dimiserit, & militiæ gratia, vel susceptæ administrationis officio, vel negociandi vsu transfretasse compererit, quàm te qui non fortuito arbitrio derelinqueris, aut studio pecuniæ, sed lege naturæ? Sed recuperandi tibi interclusa spes quasi cuidam certa redeundi. Et plerumque dubia plus fatigant, vbi periculi metus integer: grauiusque est timere ne acciderit, quàm tolerare quod iam noueris accidisse. Aliud enim summam formidinis coaceruat, aliud finem expectat doloris. An Dominus ius est quo decreuerint transferre mancipia, Deo non est? Sed non suppetit expectare remeantem, suppetit tamen præcedentem sequi. Et certè breuis vitæ vsus nec illi multum videtur eripuisse qui ante præcessit, nec te differre diutius qui remanseris. Quod si desiderium tuum mitigare non possis, nonne tamen videtur indignum pro desiderij tui studio rerum ordinem velle conuertere? Amantium ardētiora vtique

* latiorum

* Nam quid

Genes. 18.

Genes. 37.

vtique desideria sunt, & tamen necessitatis contuitu temperantur. Etsi dolent deserere, lugere tamen nõ solent. Desertuti amare impatiētius erubescunt. Ita patientia desiderij plus probatur. Quid autem de his loquar qui defunctos putant vitæ suauitate priuari? Nulla potest esse iucunditas inter has vitæ nostræ amaritudines aut dolores, quæ vel ex corporis ipsius infirmitate, vel extrinsecus accidentium incommoditate generatur. Anxij enim semper, & ad ipsa * lætitiæ vota suspensi quodam fluctuamus incerto, sperantes dubia pro certis, incommoda pro secundis, caduca pro solidis, nihil habentes potestatis in arbitrio, firmitatis in voto. At si aliquid cõtra voluntatem acciderit, perditos nos putamus: plurimum aduersorum dolore frangimur, quàm secundorum fructu potimur. Quibus igitur carent bonis qui maioribus eripiuntur incommodis? Valetudo credo bona, plus adiuuat quàm affligit mala: aut opulentia plus delectat, quàm egestas afficit: aut filiorum magis amabilis gratia, quàm lugubris amissio: aut adolescentia iucundior, quàm senectus tristior. Quæ plerumque suorum tædet votorum, & optati pœnitent, vt doleat impetratum quod non impetrare metuebat: Exilia verò, & ceterarum pœnarum acerbitates quæ potest compensare patria, quæ voluptates, quæ etiam cum sunt debilitantur tamen, aut nõ vtendi affectu, aut amittendi metu: Esto tamen, maneat inoffensus, immunis à doloribus, perpes in voluptatibus vitæ cursus humana: quid tamen commodi consequi potest anima in istiusmodi corporis inclusa compaginibus, & quibusdam membrorum angustiis coarctata? Si caro nostra carcerem fugit, si dereftatur omne quicquid euagandi facultatem negat, quæ vtique paruis vltra se audiendi videndique excurrere videtur sensibus, quãto magis anima nostra corporeum istud euadere gestit ergastulum, quæ motu aëreo libera, nescimus quò vadat, aut vnde veniat? Scimus tamen quod corpori superuiuat, & ea iam depositis proprii sensus repagulis expedita libero cernat obtutu, quæ ante sita in corpore non videbat. Quod exemplo dormientium possumus æstimare, quorum animi velut sepulto quiete corpore, ad altiora se subrigunt, & renunciant corpori rerum absentium vel etiam cœlestium visiones. Ergo si mors carnis & seculi nos absoluit ærumnis, vtique malum non est, quæ libertatem restituit, & excludit dolorem. Hinc igitur nobis adoriendus disputandi locus, mortem malum non esse, quia ærumnarum omnium malorumque perugium est, & fida statio securitatis, ac portus quietis*. Nunquid in hac vita non experimur aduersa? Quas non procellas tempestatèque perpetimur? Quibus non exagitamur incommodis? Cuius parcitur meritis? Sanctus Patriarcha Israël profugus patria, fratre, parentibus, domum mutauit exilio, stuprum filiarum, generi necem fleuit, famem pertulit, sepulturam defunctus amisit: transferri enim ossa sua, ne vel mortuus requiesceret, obsecrauit. Sanctus Ioseph odia fratrum, insidias inuidorum, seruulorum obsequia, mercatorum imperia, dominæ petulantiam, mariti incitiam, carceris quoque est expertus ærumnam. Sanctus Dauid filios amisit duos, vnum incestum, alterum parricidam. Hos habuisse pudoris est, doloris est perdi-

diffic. Amisit & tertium quem amabat paruulum, hunc viuentem adhuc fleuit, mortuum non desiderauit. Sic enim legimus quod agrotante puero deprecabatur Dauid Dominum pro eo, & ieiunauit, & in cilicio iacuit, & adstantibus maioribus natu vt excitarent eum de terra, nec surgēdum sibi, nec cœnandum putauit. Vbi verò defunctum puerum cõperit, surrexit de terra, lauit illicò, vnctus est, vestimenta mutauit, adorauit Dominum, cibum sumpsit. Cum hæc miranda suis pueris viderentur, respondit eis, rectè se infante viuente ieiunasse, plorasse, quia iure arbitrabatur Dominum posse misereri, nec dubitandum quod vitam posset seruare viuētis, qui posset viuificare defunctos: iam verò obita morte quid ieiunaret, qui iam non posset reducere mortuum, exanimemque reuocare? Ego, inquit, ibo ad eum, ipse autem non reuertetur ad me. O maximum solatium desiderantis. Overum sapientis iudicium. O miram patientiam seruientis, vt nemo sibi aduersi aliquid accidisse indignè ferat, & contra meritum suum se queratur afflictum. Quis enim tu es qui de tuo merito ante pronuncies? Cur prauenire desideras cognitorem? Cur eripis sententiam iudicatorum? Nec sanctis istud permissum est, nec à sanctis impunè vnquam est vsurpatum. Dauid se propterea flagellatum suo carmine confitetur: Ecce ipsi peccatores & abundantes in seculo, obtinuerunt diuitias. Ergo sine causa iustificauit cor meum, & laui inter innocentes manus meas, & fui flagellatus tota die, & vindex meus in matutinum. Petrus quoque quamuis plenus fide deuotionis, tamen quia nondum conscius nostræ infirmitatis præsumptiuè dixerat Domino, Animam meam pro te ponam, tentationem præsumptionis antequàm tertio gallus cantaret incurrit: licet ipsa tentatio documentum fuerit ad salutem, vt discamus non contemnere carnis infirmitatem, ne contemnendò tentemur. Si Petrus tentatus est, quis præsumat, quis adstruat se nõ posse tentari? Atque haud dubiè pro nobis tentatus est Petrus, vt in fortiore non esset tentamenti periculum, sed in illo disceremus quemadmodum in persecutionibus resistentes, etsi vitæ studio tētaremur, tentationis tamè aculeum patientiæ lachrymis vincereamus. Idem tamen Dauid, ne quem fortassis scripturarum tenacem moueat factorum diuersitas, idè inquam, Dauid parricidam mortuum fleuit, qui nõ fleuerat innocentem. Denique cum ploraret & lugeret, dixit: Filius meus Absalon, filius meus Absalon, quis dabit mihi mortem pro te? Non * solum ergo fletur Absalon, fletur parricida: fletur Ammō, non solum fletur incestus, sed etiam vindicatur, alter contemptu regni, alter fratris exilio, fletur sceleratus, non fletur dilectus. Quæ causa, quæ ratio? Non mediocri igitur in prudentibus deliberatio, sapientibus confirmatio. Magna enim prudentiæ in tanta factorum diuersitate constantia. Vna est fides, & illos mortuos fleuit, & flendum infantem mortuum non putauit. Illos enim sibi perisse credebat, hunc resurrecturum sperabat. Sed de resurrectione posterius, nunc ad proposita reuertamur. Præmissimus enim etiam sanctos viros grauius in hoc mundo & multa perpeffos, sine suffragatione meritorum, cum ærumna laborum. Vnde regressus ad se Dauid

2. Reg. 12.

Psal. 72.

Ioan. 13.

2. Reg. 18.

* solus

Psal. 102. in posterioribus dicit: Memento Domine quia pul-
Psal. 143. uis sumus: homo tanquam scenum dies eius. Et ali-
 bi: Homo vanitati similis factus est, dies eius sicut
 umbra prætereunt. Quid enim nobis miserius, qui
 tanquam spoliati & nudi proicimur in hanc vitam,
 corpore fragili, corde lubrico, imbecillo animo, an-
 xij ad sollicitudinem, desidio ad laborem, proni ad
 voluptates? Non nasci igitur longè optimum, secū-
 dum sancti Salomonis sententiam. Ipsum enim, e-
 tiam ij qui sibi visi sunt im philosophia excellere, se-
 cuti sunt. Nam ipse illis anterior, nostris posterior,
 ita in Ecclesiaste locutus est: Et laudavi ego omnes
Eccles. 4. defunctos qui iam mortui sunt, magis quam viuen-
 tes quicumque viuunt vsque adhuc: & optimus su-
 per hos duos, qui nondum natus est, & qui non vi-
 dit hoc opus malum, quod factū est sub sole. Et vidi
 ego vniuersum laborem eorum, & omnem virtutē
 operis huius, quia æmulatio viro ab altero. Et quidē
 hoc vanitas: & præsumptio spiritus. Et quis hoc di-
 xit, nisi ille qui sapientiam poposcit & impetrauit, vt
 sciret dispositiones orbis terrarum, & virtutem ele-
 mentorum, anni cursus, & stellarum dispositiones,
 non ignoraret naturas animalium, & iras colligeret
 bestiarum, vim ventorum, & cogitationes hominū
 deprehenderet? Quem igitur non latuerunt ccele-
 stia, quemadmodum laterent mortalia? Qui cogita-
 tionem mulieris inuestigauit, infantem vindicantis
 alienum: qui naturas animalium, quas non acceperat,
 diuina tamen gratia aspirante cognouit: hic de
 suæ conditione naturæ quam in se expertus est, er-
 rare aut mentiri potuit: Sed nō solus hoc sensit, et si
 solus expressit. Legerat sanctum dixisse Iob: Pereat
 dies illa qua natus sum: & cognouerit nasci, malorū
 omnium esse principium: & idē diem qua natus
 est, perire optauit, vt tolleretur origo incommodorū:
 & optauit perire diem generationis suæ, vt diē
 resurrectionis acciperet. Audierat etiam Salomon
 dixisse patrem suum: Notum fac mihi Domine finē
 meum, & numerum dierum meorum qui est, vt scia
 quid desit mihi. Nouerat enim Dauid non posse id
 quod perfectum est, hic comprehendere, & idē ad ea
 quæ sunt futura properabat. Nunc enim ex parte
 scimus, & ex parte cognoscimus: tunc autem id
 quod perfectum est, poterit comprehendere, cum
 reuelata facie nobis specularē maiestatis æterni-
 tatisque diuinæ cœperit relucere nō umbra, sed veri-
 tas. Nemo tamen festinaret ad finē, nisi vitæ istius
 fugeret incommoditatem. Et idē etiam Dauid qua-
 re ad finem festinet, exposuit dicens: Ecce veteres
 posuisti dies meos, & habitudo mea tanquam nihil
 ante te: verum tamen vniuersa vanitas omnis homo
 viuēs. Quid igitur moramur fugere vanitatem? Aut
 quid nos delectat in hoc seculo vanē conturbari,
 thesaurum pecuniarum cōdere, & ignorare cui cō-
 gregemus hēredi? Petamus amoueri à nobis plagas,
 eripi nos, & insipienti seculo carere, de peregrina-
 tione diuturna ad illam redire patriam & naturalem
 domum. In hac enim terra aduenæ sumus atque pe-
 regrini: remigrandum eō vnde descendimus, ambi-
 endum & obsecrandum non perfunctorie, sed ob-
 uixē, vt à dolis & ab iniquitate loquacium libere-
 mur. Et ille qui remedium nouerat prolōgatum, tam-
 en suum ingemit incolatum, & cum peccatoribus

G & iniquis se habitare deplorat. Quid ego faciam qui
 & peccatū habeo, & ignoro remedium? Hieremias
 quoque quod generatus sit & ipse deplorat his ver-
 bis dicens: Heu me mater, vt quid me peperisti virū
 causam dicentem iudicij? In omni terra non profui,
 neque profuit mihi quisquam, virtus mea defecit.
 Si igitur sancti viri vitam fugiunt, quorum vita est
 nobis utilis, sibi tamen inutilis æstimatur: quid nos
 facere oportet, qui nec aliis prodesse possumus, &
 nobis vitam hanc quasi scēnebre pecuniam vsu-
 rario quodam cumulo grauescētem onerari in dies
 peccatorum ære sentimus? Quotidie morior, Apo-
 stolus dicit, melius utique quā illi qui meditatio-
 nem mortis philosophiam esse dixerunt. Illi enim
 studium prædicarunt, hic vsu mortis excurrit. Et
 illi quidem propter se, Paulus autem ipse perfectus
 moriebatur, nō propter suam, sed propter nostram
 infirmitatem. Quid autem est mortis meditatio, nisi
 quædam corporis & animæ segregatio? Quia mors
 ipsa non aliud quā corporis atque animæ secessio
 definitur. Sed hoc secundum communem opinio-
 nem: secundū Scripturas autem triplicem esse mor-
 tē accipimus. Vna est cum morimur peccato, Deo
 viuimus. Beata igitur mors quæ culpæ refuga, Do-
 mino dedita, à mortali nos separat, immortali nos
 consecrat. Alia mors est vitæ excessus, qua mortuus
 est patriarcha Abraham, patriarcha Dauid, & sepul-
 ti sunt cum patribus suis, cum anima nexu corporis
 liberatur. Tertia mors est de qua dictum est: Dimitte
 mortuos sepelire mortuos suos. Ea morte nō so-
 lum caro, sed etiā anima moritur. Anima enim quæ
 peccat, ipsa morietur. Moritur enim Domino non
 naturæ infirmitate, sed culpæ. Sed hæc mors non
 perfectio huius est vitæ, sed lapsus erroris. Vna ergo
 est mors spiritalis, alia naturalis, tertia pœnalis. Sed
 non quæ naturalis, eadem pœnalis: non enim pro
 pœna, sed pro remedio dedit mortem. Denique A-
 dæ peccanti præscriptum est aliud pro pœna, aliud
 pro remedio. Pro pœna dicitur: Quoniam audisti
 vocem vxoris tuæ, & manducasti de ligno de quo
 præceperam tibi ab hoc solo ne manducares, male-
 dicta terra in operibus tuis, manducabis fructum ei-
 us omnibus diebus vitæ tuæ: spinas & tribulos ger-
 minabit tibi, & edes pabulum agri tui. Cum sudore
 vultus tui manducabis panem tuum, donec reuertaris
 in terram de qua assumptus es. Habes pœnarū
 ferias, quia aduersus spinas seculi huius, & sollicitu-
 dines mundi, voluptatēque diuitiarum quæ verbū
 excludunt, pœnam includunt, mors pro remedio
 data est, quasi finis malorum. Non enim dixit, Quo-
 niam audisti vocem mulieris, reuertaris in terram.
 Hæc enim esset pœnalis sententia, quemadmodum
 est illa: Maledicta terra, spinas & tribulos germina-
 bit tibi, sed dixit: Manducabis panem tuum in sudo-
 re, donec reuertaris in terram. Vides mortem magis
 metam esse nostrarum pœnarum, qua cursus huius
 vitæ inciditur. Ergo mors non solum malum non
 est, sed etiam bonum est. Denique pro bono quaritur,
 sicut scriptum est: Quarent homines mortem,
 & non inuenient eam. Quarent enim illi qui dictu-
 ri sunt montibus, Cadite super nos: & collibus, ope-
 rite nos. Quæret etiam anima illa quæ peccat. Quæ-
 rit diues ille positus in inferno, qui vult digito La-
 zari

Psal. 119.

Psal. 38.

1. Cor. 10.

Psal. 38.

Iob. 3.

Hierem. 15.

1. Cor. 15.

Math. 8.

Ezech. 18.

Genes. 3.

Ibidem

Apocal. 9.

Luca. 23.

Ibidem. 16.

zari refrigerari linguā suam. Videmus itaque quod A
 & mors hæc lucrum est, & vita pœna est. Vnde &
 Paulus ait: Mihi enim viuere Christus est, & mori
 lucrum. Quid est Christus, nisi mors corporis, spiri-
 tus vitæ? & idē commoriamur cum eo, vt viuamus
 cum eo. Sit quidam quotidianus vsus in nobis, affe-
 ctusque moriendi, vt per illam quam diximus segre-
 gationem à corporeis cupiditatibus anima nostra se
 discat extrahere, & tanquam in sublimi locata quo
 terrenæ adire libidines, & eam sibi glutinare non
 possint, suscipiat mortis imaginem, ne pœnam mor-
 tis incurrat. Repugnat enim lex carnis legi mentis,
 & eam legi erroris addicit, sicut Apostolus reuelauit,
 dicens: Video enim legem carnis meæ repugnā-
 tem legi mentis meæ, & captiuitatem me in lege pec-
 cati. Omnes impugnamur, omnes sentimur, sed nō
 omnes liberamur: & idē infelix ego homo, nisi re-
 medium quæram. Sed quod remedium? Quis me li-
 berabit de corpore mortis? Gratia Dei per Iesum
 Christum Dominum nostrum. Habemus medicū,
 sequamur remedium. Remedium nostrum, Christi
 gratia: & corpus mortis, corpus est nostrum. Ergo
 peregrinemur à corpore, ne peregrinemur à Chri-
 sto: etsi in corpore sumus, tamen quæ sunt corporis
 non sequamur, nec deseramus iura naturæ, sed do-
 na gratiæ præoptemus. Dissolui enim, & cum Chri-
 sto esse, multo melius: permanere autē in carne ma-
 gis necessarium propter vos: sed non omnibus ne-
 cessarium: Domine Iesu, non mihi, qui nulli utilis
 sum. Nam mihi lucrum est mori, ne plura peccem.
 Lucrum mihi est mori, qui ipso libro quo alios con-
 solor, quasi vehementiori monitore ad desiderium
 amissi fratris impellor, quoniam me eius non finit
 obliuisci: nunc magis amo, & vehementius deside-
 ro: desidero cum loquor, desidero cum relego: & idē
 hoc potius scribendum arbitror, ne quando ab
 eius recordatione diuellar. Quod non contra scri-
 pturas facio, sed cum scripturis sentio, vt patientius
 doleam, impatientius desiderem. Præstitisti mihi fra-
 ter ne mortem timerem, atque vitā moriatur ani-
 ma mea in anima tua. Hoc enim sibi Balaam pro ma-
 ximo bono optat donatus spiritu prophetadi. Mo-
 riatur, inquit, anima mea in animis iustorum, & fiat
 semen meum sicut semen iustorum. Et verò hoc se-
 cundum prophetiam optat. Qui enim viderat ortū
 Christi, vidit eius triumphalem mortem, vidit in eo
 perennem hominum resurrectionem, & idē mori
 non timet resurrecturus. Non moriatur ergo anima
 mea in peccato, nec peccatum in se recipiat: sed mo-
 riatur in anima iusti, vt eius recipiat aequitatem. De-
 nique qui moritur in Christo, fit eius gratiæ parti-
 ceps in lauacro. Non ergo formidabilis mors, nec a-
 mara egentibus, nec gratiosa diuitibus, nec iniusta
 senioribus, nec ignaua fortibus, nec perpetua fide-
 libus, nec improuisa sapientibus. Quam multi enim
 vitam solo mortis stimulo consecrarunt, quantos
 viuere puduit, mori profuit? Morte vnus plerūque
 accepimus maximos populos liberatos. Morte Im-
 peratoris fugatos exercitus hostiū, quos viuus vin-
 cere nequiuisset. Morte martyrum religio defensa,
 cumulatā fides, ecclesia roborata est, vicerunt mor-
 tui, victi persecutores sunt. Itaque quorum vitā ne-
 scimus, horum mortem celebramus. Vnde & Dauid

Philipp. 1.

Rom. 7.

Philipp. 1.

Num. 23.

propheticè gloriatus in suæ mentis excessu, Precio-
 sa, inquit, in conspectu Domini mors sanctorum e-
 ius: mortem maluit præferre quā vitam. Ipsa mors
 martyrum, premium vitæ est. Morte etiam inimico-
 rum odia soluntur. Quid plura? Vnius morte mun-
 dus redemptus est. Potuit enim Christus non mori
 si voluisset. Sed neque refugiendam mortem quasi
 ignauam putauit, neque melius non quā mori edo
 seruasset. Itaque mors eius vita est omnium, morte
 eius signamur, mortem eius orantes annūciamus,
 mortem eius offerentes prædicamus, mors eius vi-
 ctoria eius, mors eius sacramentum est, mors eius
 annua solennitas mundi est. Quid præterea de eius
 morte dicamus, cum diuino probemus exemplo,
 quia immortalitatem mors sola quæsiuit, atque ipsa
 se mors redemit? Non igitur mœrenda mors, quæ
 causā salutis est publicæ, non fugienda mors, quam
 Dei filius non dedignatus est, non refugit, non re-
 soluendus est ordo naturæ. Quod enim commune
 est omnibus, exceptum singulis esse non potest. Et
 mors quidem in natura non fuit, sed conuerfa in na-
 turam est, non enim à principio Deus mortem in-
 stituit, sed pro remedio dedit. Et consideremus ne
 videatur esse contrarium. Nam si bonum est mors,
 cur scriptum est, quia Deus mortem non fecit, sed
 malitia hominum mors introiuit in orbem terrarū.
 Reuera enim mors diuino operi necessaria non fuit,
 cum in paradiso positus bonorum omnium iugis suc-
 cessus afflueret, sed prauaricatione damnata in la-
 bore diurno gemitūque intolerando vita hominū
 cœpit esse miserabilis, debuit dari finis malorum, vt
 mors restitueret quod vita amiserat. Immortalitas
 enim oneri potius quā vsui est, nisi aspiret gratia.
 Et si bene discutias, nō naturæ mors ista est, sed ma-
 litia: manet enim natura, malitia moritur. Resurgit
 quod fuit, atque vitā vt peccadi liberum, ita va-
 cuum culpe prioris. Sed hoc ipsum indicio est mor-
 tem non esse naturæ, quia idem erimus qui fuimus.
 Itaque aut peccatorum nostrorum supplicia pende-
 mus, aut bene gestorum gratiam consequemur. Re-
 surget enim natura eadem, iam stipendiis mortis
 honoratur. Denique mortui qui in Christo sunt,
 resurgent primi: deinde & nos qui viuimus, inquit,
 simul cum illis rapiemur in nubibus obuiam Chri-
 sto in aëra, & ita semper cum Domino erimus. Illi
 primi, viuentes autem secundi. Illi cum Iesu, viuen-
 tes per Iesum. Illis dulcior vita post requiem viuen-
 tibus, etsi grata compendia, tamen ignoata reme-
 dia. Nihil est igitur quod in morte timeamus, nihil
 quod debeamus dolere, si aut naturæ repetenti vita
 quæ accepta est repēdatur, aut petenti impendatur
 officio, in quo religionis cultus, aut virtutis vsus est:
 neque enim quisquam sibi vt sic maneret optauit.
 Ioanni promissum æstimatū est, sed non est creditū.
 Verba tenemus, sententiam deriuamus. Ipso in libro
 negat sibi quod non moreretur esse promissum, ne
 quem vana spes exemplo incesceret. Quod si id vel-
 le, spes insolens est: quantò insolentius est, quod nō
 præter modum acciderit, vltra modum dolere? Gē-
 tiles plerumque se consolantur viri, vel de commo-
 ditate ærumna, vel de iure naturæ, vel de immorta-
 litate animæ: quibus vitā sermo constaret, ac nō
 miseram animam in varia portentorum ludibria

1. Pet. 1. 2.

1. Thess. 4.

formisq̄ue transfunderent. Quid igitur nos facere oportet, quorum stipendium resurrectio est, cuius gratiam quoniam negare plerique non possunt, fidē abnuunt? Et idē non vno argumento aliquo sed pluribus modis vt possumus adstruamus. Equidem omnia aut vsu, aut ratione, aut exemplo, aut eo quia decorum sit ea esse, idē esse creduntur, & ad finem singula suffragantur. Vtus, quia mouemur. Ratio, quia quod mouet, virtutis alterius conuenit estimari. Exemplum, quia generauit ager fruges, & idē generaturum esse præsolumus. Decorum, quia vbi fructum non putamus, decere tamen credimus vt virtutis opera minimē deseramus. Singula igitur singulis adstruuntur. Tribus tamen euidentius colligitur resurrectionis fides, quibus omnia comprehenduntur: ratione vniuersitatis, exemplo, testimonio rei gestae, quia plurimi surrexerunt. Ratio euidentis est, quia cum omnis vitæ nostræ vsus in corporis animæque consortio sit, resurrectio autem aut boni actus præmium habeat, aut pœnam improbi, necesse sit corpus resurgere cuius actus expenditur. Quomodo enim in iudicium vocabitur anima sine corpore, cum de suo & corporis contubernio ratio præstanda sit? Resurrectio omnibus erit, sed idē difficile creditur, quia non nostrum meritum, sed Dei munus est. Prima igitur resurrectionis fides vsus est mūdi, rerūque status omnium, generationum series, successuum vices, obitus ortūque signorum, diei & noctis occasus, eorumque quotidie tanquam rediuiua successio. Temperamenti quoque genitalis huius aliter ratio subesse non posset, nisi humoris ipsius quo omnia terrena generantur, quantum diurni solis æstus extorreret, tantum rore nocturno dispositio diuina repararet. Nam quid de fructibus loquar? Nōne tibi videtur occidere cum decidit, resurgere cum reuifcunt? Quod fatum est resurgit, resurgit quod mortuum est, & in eadem genera, in eandem species reformatur. Hos terra primū reddidit fructus, in his primū natura nostræ speciem resurrectionis imitata est. Quid dubitas de corpore corpus resurgere? Granum seritur, granum resurgit: pomum decidit, pomum resurgit. Sed flore granum induitur, folliculūque vestitur. Et hoc mortale oportet induere immortalitatem, & hoc corruptibile induere incorruptionem. Flos resurrectionis immortalitas est: flos resurrectionis incorruptio est. Quid enim vberius quiete perpetua? quid locupletius securitate diuturna? Hic est multiplex fructus, cuius prouentus pullulat fecundior hominum naturam post mortem. Sed miraris quemadmodum putrefacta solidentur, dispersa coeant, absumpta reparentur: non miraris quemadmodum semina vapore & compressu terræ soluta viridescant? Nam vtique etiam ipsa terreno cohalitu putrefacta soluitur, & cum occata soli genitalis succus animauerit, quodam calore vitali, spiritum quendam herbæ viridantis exhalant. Deinde paulatim teneram spicæ adolescentis ætatem culmo erigit, & vaginis quibusdam natura tanquam sedula mater includit, ne pubescentem glacies adurat aspera, atque à nimio solis defendat ardore. Frugem quoque ipsam adhuc quasi primis erumpentem cunabulis, mox adultam, ne pluuia decutiat, ne aura dispergat, ne auium mi-

1. Cor. 15.

norum morsus interimat, vallo aristarum sepire cōsuevit. Quid igitur miraris si homines quos accepit terra restituat, cum seminum corpora quæ cum vi susceperit, viuificet, erigat, vestiatur atque defendat? Desine ergo dubitare quod depositū generis humani terræ fides reddat, quæ commendata sibi semina vsurario quodam scœnore multiplicata restituat. Nam quid de generibus arborum loquar, quæ posito surgunt de semine, fructūque resolutos rediuiua fecunditate resuscitant, & formæ veteri atque imagini suæ reddunt, multasque ætates quædam arborum corpora reparata transmittunt, vt ipsa durando vincant secula? Putrescere videmus acinum, vitem resurgere: surculus inseritur, arbor renascitur. An de reparandis arboribus diuina est prouidentia, de hominibus nulla cura? Et qui ea quæ ad vsus hominum dedit, perire non passus est, hominem perire patietur, quem ad imaginem sui fecit? Sed incredibile tibi videtur vt mortui reuiuifcant. Inspiciens tu, ipse quod seminas, nōne prius moritur, vt viuificetur? Sere quemlibet fructum arenam, resuscitatur. Sed habet succum: & nostrū corpus habet sanguinem suum, habet humorem suum, hic nostri succus est corporis. Vnde illud quoque explosum arbitror, quod arētem surculum quidam reuiuifcere negāt, idque ad præiudicium carnis deriuare nituntur. Non enim caro arida, cum caro omnis è limo sit, limus in humore, humor è terris. Denique multa gignentia quamuis iugi seruitate, humo arida arenosaque nascuntur, quoniam ipsa sibi terra ad humorem sufficit. Num igitur in hominibus terra degenerat, quæ omnia regenerare consuevit? Vnde claret non esse dubitandum quod secundum naturam magis quàm contra naturam est interire. Sequitur illud quod gentiles plerumque perturbat, quomodo fieri possit vt quos mare absorberit, feræ dilacerauerint, bestiae deuorauerint, terra restituat? Quod ita demum veniat necesse est, vt non de fide resurrectionis, sed de parte dubitetur. Esto enim vt laceratorum corpora nō resurgant, resurgunt ceteri: nec resurrectio destruitur si conditio excipitur. Miror tamen cur vel de his dubitandum putent, quasi non omnia quæ ex terris sunt, in terram redeant, & in terram resoluātur. Mare quoque ipsum quæcunq̄ue corpora humana demerferit, vicinis expuit vnda plerumque littoribus. Quod ni ita esset, difficile credo Deo foret dispersa connectere, dissipata sociare, cui mundus obtemperat, muta obsequuntur elementa, seruit natura, quasi non maioris miraculi sit limum animare quàm iungere? Auis in regione Arabiæ, cui nomen est Phoenix, rediuiuo suæ carnis humore reparabilis, cum mortua fuerit reuiuifcit. Solos nō credimus homines resuscitari? Atqui hoc relatione crebra, & scripturarum autoritate cognouimus, memoratam auem quingentorum annorum spatia vitali vsui habere præscripta, eamque cum sibi finem vitæ adesse præsaga quadam naturæ suæ æstimatione cognouerit, thecam sibi de thure & myrrha & cæteris odoribus adornare, completōque opere pariter actēpore intrare illam, atque emori, ex cuius humore oriri vermem, paulatimque eum in auis eiusdem figurā concrefcere, vsūque formari, subnixam quoque

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.

remigio pennarum renouatæ vitæ officia munere pietatis ordiri. Nam thecam illam vel tumulū corporis, vel incunabulum resurgentis, in qua deficiēs occidit, & occidens resurrexit, ex Æthiopia in Lycæoniam vehit, atque ita resurrectione auis huius locorum incolæ cōpletum quingentorum annorū tempus intelligunt. Ergo isti aui quingentesimus resurrectionis annus est, nobis millesimus. Illi in hoc seculo, nobis in consummatione mundi. Plerique etiam opinantur quod auis hæc rogum sibi ipsa succendat, & rursus de fauillis suis & cineribus reuiuifcat. Sed fortasse natura discretior, fidei quoque discretionē videatur afferre. In originem principitūque hominis procreandi mens nostra redeat. Viti estis, scœminæ estis: quæ humana sunt, non ignoratis: & si qui ignoratis, ex nihilo putatis esse quod nascimur, quàm ex paruo quāti exurgimus? Etsi non exprimimus, intelligimus tamen quid velimus, vel potius quid nolimus dicere. Vnde hoc caput, & vultus iste mirabilis, cuius artificem non videmus, opus videmus, in varia officia vsūque formatur? Vnde forma cretor, status excelsior faciendi vis, sententiæ viuacitas, gradiendi facultas? Ignota certē nobis sunt naturæ organa, sed nota ministeria. Et tu semen fuisi, & tuum corpus semen est resurrecturi. Audi Paulum, & discē quia semē es: Seminatur in corruptione, surgit in incorruptione: seminatur in ignobilitate, surgit in gloria: seminatur in infirmitate, surgit in virtute: seminatur corpus animale, surgit corpus spiritale. Et tu ergo feminaris vt cætera, quid miraris si resurgis vt cætera? Sed illa credis quia vides, ista nō credis quia non vides. Beatiores qui non viderunt, & crediderunt. Tamen antequam tempus veniat, nec illa creduntur, non enim omne tempus accommodum ad resuscitanda semina. Alio triticum seminatur, alio nascitur: alio vitis inseritur, alio gemmātia sarmenta pubescunt, luxuriat pampinus, vna formatur, alio plantatur olea, alio velut aluo grauis & onusta prole baccarum fructus sui vbertate curuescit. Ante verū quàm suū cuique tempus adueniat, fœtura restrictior est: nec generationis ætatē habet in potestate generandi ipsa quæ generat. Nunc informem situ, nunc fœtuū nudam, nunc virentem floribus, nunc carentem ipsam omnium cernas parentem: quæ vtique vellet omnibus se vestire tēporibus, nec vnquam aurea segetum, aut viridātia pratorum indumenta deponere, ipsa sui ægens, & prouentuum suorum quæ in alios transfuderit, indotata compendit. Ergo & nostram resurrectionē etsi non credis fide, non credis exemplo, vsu es crediturus. Et aliis quidem fructibus, vt viti, oleæ, pomisq̄; diuersis, anni ætas extrema habilis maturandis: nobis quoque mundi cōsummatio tanquam extremus anni finis accommodam resurgendi præscribit ætatem. Et bene in consummatione mundi resurrectio mortuorum est, ne post resurrectionem in hoc malū nobis esset seculum recidendum. Idē enim Christus est passus, vt nos ex hoc malo seculo liberaret, ne iterum nos huius seculi tentamenta subruerent, & obesset renasci, si renasceremur ad culpam. Et rationem igitur resurrectionis, & tēpus tenemus. Rationem, quia in omnibus sibi fœteribus æquē natura responderet: nec in sola hominum successione dege-

nerat tempus, quia omnia in anni fine generantur. Mundi tempora, annus vnus est. Et quid mirum si annus vnus est, quando dies vna est? Vna enim die Dominus operarios conduxit ad vineam, dicens: Quid hic statis tota die otiosi? Causæ originum semina sunt. Semen esse corpus humanum, gentium doctor asseruit. Est ergo substantia resurgendi, quando est series seminandi. Quod si substantia aut causa non esset, arduum quisquam putaret Deo vnde vellet, vel quomodo vellet homines regenerare, qui mundum ex nulla materia, nulla substantia esse iussit, & factus est? Cœlum aspice, terram intueri. Vnde stellarum ignes? Vnde orbis solis radius, & globus lunæ? Vnde montium vertices, dura saxorum, nemorosa sylvarum? Vnde vel diffusus aër, vel infusæ vel superfusæ aquæ? Sed si hæc omnia Deus fecit ex nihilo, Ipse enim dixit, & facta sunt: ipse mandauit, & creata sunt: cur miremur renasci posse quod fuerit, cum videamus natum esse quod non fuit? Illud mirum, quod cum resurrectionem non credant, tamen ne genus pereat hominum, elementi quadā benignitate prospiciunt, & idē trāsire ac demigrare in corpora dicunt animas, ne mundus intereat. Sed quid sit difficilius, ipsi asserant, trāsire animas, an redire: sua repetere, an noua querere. Sed illi dubitent qui non didicerunt, nos verò qui legimus legem, Prophetas, Apostolos, Euangelium dubitare fas non est. Quis enim dubitet cum legit, Et in tempore illo saluabitur omnis plebs tua quæ scripta est in libro, & multi dormientium in terræ fossis vna aupertione exurgent, hi in vitam æternam, & hi in opprobrium & in confusionem perpetuam: & intelligentes splendebunt vt splendor firmamenti, & ex iustis multi sicut stellæ in secula? Bene itaque dormientium dixit quietem, vt intelligas mortem non esse perpetuam, quæ somni vice inicitur ad tempus, & ad tempus excluditur. Melioremque profectum vitæ eius ostendit quæ futura post mortem est, quàm eius quæ ante mortem merore ac dolore transigitur. Siquidem illa stellis comparatur, hæc ærumnæ addicitur. Nam quid illa contexam quæ alio loco scripta sunt, Suscitantis me, & confitebor tibi? Quid etiam illud quod Iob sanctus vite istius expertus iniurias, & aduersa omnia patientia virtutis exuperas, compensationem sibi malorum præsentium de resurrectione promisit, dicens: Suscitantis corpus meū hoc, quod multa mala passum est? Esaias quoque resurrectionem populis annuncians, dominici se nuncium dixit esse responfi. Sic enim habes, Os enim Domini locutum est, Et dicent die illa. Quid igitur os Domini locutum sit populos esse dicturos, in posterioribus declaratur, vbi scriptum est: Propter timorem tuum in vtero accepimus & parturimus spiritum salutis tuæ quem effudisti super terram: cadent qui inhabitant terram, resurgent qui in monumentis sunt. Ros enim qui abs te est, sanitas est illis, terra verò impiorum peribit. Ambulate populus meus, & intra in recessus tuos. Absconde te aliquātulum donec transeat ira Dei. Quam bene recessus esse signauit tumulos mortuorum, quibus pauillulum abscondimur, vt in iudicium Dei quod pro nostris sceleribus ius debitæ indignationis assumet, tolerabilius transire possimus. Viuit igitur qui abscon-

Math. 22.

Psalm. 148.

Dan. 12.

Esai. 26.

ditur, & quiescit quasi è medio se subtrahens & recedens, ne cum arctioribus laqueis mundi huius involuat ærumna, quibus repositam resurrectionis esse lætitiã, sanitatẽque corporum solutorum diuino rore reparabilem, cœlestia oracula prophetis uocibus pollicentur. Et bene ros significatur, quod genitalia omnia terrarum semina suscitantur. Quid igitur mirum si fatiscantis quoque corporis nostri cineres ac fauillæ pinguedine cœlestis roris exuberant, & accepto humore vitali in compagem suam membrorum nostrorum habitus reformantur? Dicit etiam sanctus Ezechiel Propheta, & plena expositione describit quemadmodum arctibus vigor ossibus refundatur, sensus redeat, motus accedat, neruisque redcuntibus corporis compago rigescat humani: quemadmodũ nimis arida renatis ossa visceribus vestiuntur, uenarũque hiatus & sanguinis riuulos extentæ cutis uelamen obducatur. In ipsiis, dũ legimus, prophetis sermonibus, humanorum uidetur seges corporum rediuiua consergere, atque ipsa spatia diffusa camporum nouis uideat pullulare seminibus. Quod si veteres sapientes satis Hydræ dentibus in regione Thebana inhorruisse armatorũ segetem crediderũt, cum utique alterius naturæ semina certum sit in naturam uerti alteram nequiuisset, nec partum suis discordem fuisse feminibus, ut ex serpente homines nascerentur, ut caro ex dentibus gigneretur: quantum magis utique credendum est, quæcunque sunt feminata, in suam naturam resurgere, nec à ratione sua segetes discrepare, nec duris mollia, nec mollibus dura uiuiscere: nec in sanguinẽ uenena cõuertit, sed carnem de carne, os de ossibus, sanguinem de sanguine, humorem de humore reparari? Potestis ergo gentiles reformationẽ negare naturæ, qui mutationem potestis asserere? Potestis nõ credere oraculis, non euãgelis, non Prophetis, qui fabulis inanibus creditis? Sed iam ipsum audiamus Prophetam. Sic enim ait: Et facta est super me manus Domini, & eduxit me in spiritu Domini, & posuit me in medio campo, & hic erat plenus ossibus humanis, & circumduxit me per gyrum eorũ, & ecce multa ualde in facie campi, arida nimis. Et ait ad me, Fili hominis, si uiuẽt ossa ista? Et dixi: Domine tu scis. Et ait ad me, Sta, & dices illis, Ossa arida audite uerbum Domini. Hæc dicit Dominus ossibus istis: Ecce ego induco in uos spiritum uitæ, & dabo in uos ueruos, & adducam super uos uiscera, & extẽdam super uos cutem, & dabo spiritum meũ in uos, & uiuetis, & scietis quod ego sum Dominus. Et prophetaui sicut mandauit mihi. Et factum est cum prophetarem hæc omnia, & ecce factus est terræ motus magnus. Vide nunc quẽadmodum & auditum in ossibus & motum prius ostẽdat esse, quàm uitæ spiritus refundatur. Nam & supra ossa arida iubentur audire, quasi sensum habeant audiẽdi, & hic accessisse eorum unumquodque ad suam compagem prophetico sermone signatur: Sic enim habes, Et accedebat ossa unumquodque ad suam compagem. Et uidi, & ecce super illa nerui & uiscera nascebantur, & ascendebat super ea cutis desuper, & spiritus in his non erat. Magna Domini gratia quod futuræ resurrectionis Propheta testis adhibetur, ut nos quoque ea illius oculis uideremus. Neque enim

Ezech. 37.

omnes testes adhiberi poterant, sed in uno omnes testes sumus, quia nec in uirum sanctum cadit mendacium, nec in tantum error Prophetam. Nec minus uerisimile debet uideri quia iubente Deo ossa in suam compagem reformantur, cum utique innumerahabemus exempla quibus natura rerũ cœlestibus est obsecuta præceptis, ut terra pabulum gignere iuberetur & gigneret, ut ad uirgæ tactum fructibus populis petra uomeret aquam, atque æstu torridis miseratione diuina uindarent fluentia duraxorum. Virga in serpentem uersa quid aliud indicauit, nisi uolente Deo ex insensibilibus sensibilia posse generari? An uerò incredibilis putas quod ossa cum iubentur accedunt, quàm quod retrorsum fluentia uertuntur, maria fugiunt? Sic enim Propheta testatur: Mare uidit & fugit, Iordanis conuersus est retrorsum. Nec super hoc ambigi potest quod duorum populorum alterius salute, alterius obitu comprobatum est aquarum cursus stetisse frenatos, eisdẽmque aliis circumfusos, aliis ad mortem reuoluit, ut alios mergerent, alios referuarẽt. Quid in ipso euãgelio nonne ibi probauit Dominus quod uerbo uinda mitescat, fugentur cœli nubila, cedant flabra uentorum, placidũque littoribus muta Deo famulentur elementa? Sed persequamur cetera, ut quemadmodum spiritu uitæ animentur defuncti, surgant iacentes, sepulchra referantur, possimus aduertere. Et ait ad me: Prophetiza fili hominis, & dic spiritui. Hæc dicit Dominus: A quatuor uentis cœli ueni spiritus, & insuffla in mortuos istos & uiuant. Et prophetaui sicut mandauit mihi, & intrauit in eos spiritus uitæ, & uixerunt, & steterunt in pedibus suis, congregatio nimis multa. Et locutus est Dominus ad me, dicens: Fili hominis, ossa hæc omnia domus Israël est. Ipsi enim dicunt, Arida facta sunt ossa nostra, perit spes nostra, interiuiimus. Propterea prophetiza & dic, Hæc dicit Dominus: Ecce ego aperiam uobis monumenta uestra, & educam uos de monumentis uestris in terram Israël, & scietis quod ego sum Dominus, cum aperiam sepulchra uestra, & educam de sepulchris populum meum, & dabo spiritum meum in uobis, & uiuetis, & ponã uos super terram uestram, & scietis quod ego Dominus locutus sum, & faciam, dicit Dominus. Aduertimus quemadmodum uitalis spiritus in artus resumatur, cognouimus quemadmodum dehiscens tumulis mortui suscitentur. An uerò mirandum est iussu Domini mortuorum sepulchra referari, cum tota suis terminis uno tonitruo terra quatatur, mare suis exundet sinibus, itẽmque suarum cursus refrænetur uindarum? Denique ille qui crediderit quia in momento oculi, in nouissima tuba mortui resurgent, cum primis rapietur in nubibus obuiam Christo in aëra: qui non crediderit, relinquetur: & perfidia sue subdet se ipse sententiæ. Ostendit tibi Dominus etiam in euãgelio, ut iam ad exẽpla ueniamus, quẽadmodũ resurgas. Non enim unũ Lazarum, sed fidẽ omnium suscitauit. Quod tu si credas cum legis, mēs quoque tua quæ mortua fuerat, in illo Lazaro reuiuiscit. Quid enim sibi uult quod Dominus ad monumentũ accessit, magna uoce clamauit, Lazare exi foras: nisi ut futurę resurrectionis specimẽ præstaret, exemplum ederet? Cur uoce clamauit, quasi spiritu non

Exod. 4.

Psal. 109.

1. Cor. 15.

Ioan. 11.

1. Cor. 15.

Math. 9.

4. Reg. 13.

3. Reg. 17. Acto. 9.

non soleat operari, quasi tacitus non soleat imperare? Sed ut illud ostenderet quod scriptum est: Quoniam in momento oculi, in nouissima tuba, & mortui resurgent incorrupti. Tubarum enim crepitus, uocis metitur elatio. Et clamauit, Lazare exi foras. Cur etiam nomen additur, nisi fortẽ ne alius resuscitatus pro alio uideretur, aut fortuita magis resurrectio quàm imperata? Audiuit ergo defunctus, & exiuit foras de monumento, ligatus pedes & manus institis, & facies eius orario colligata erat. Comprehende si potes quemadmodum clausis oculis iter carpat, uinctis pedibus gradum dirigat, inseparabili gressu, separabilique progressu. Manebant uincula, nec tenebant: tegebantur oculi, sed uidebant. Videbat denique qui resurgebat, qui ambulabat, qui deserebat sepulchrum. Virtute enim diuinæ præceptionis operante, natura suam non requirebat officium, & tanquam in excessu posita, non iam suo ordini, sed diuino nutui seruebat. Rumpebatur prius mortis quàm sepulturæ uincula, agebatur prius quàm parabatur incessus. Si miraris hæc, discite qui imperauerit, tum mirari desines. Iesus Christus Dei uirtus, uita, lux, resurrectio mortuorum, uirtus erexit iacentem, uita gressum extulit, lux fugauit tenebras, reparauit obtutum, resurrectio uiuendi gratiã reformauit. Fortasse moueat quod Iudæi lapidem tollunt, Iudæi institas soluunt, ne fortẽ & tu sollicitus sis qui lapidem de monumento tuo tollat: quasi uerò qui spiritum refundere poterat, lapidem mouere non poterat, aut uincula rumpere, qui uinctum fecerat ambulare, aut deoperire faciem qui opertis oculis lumen infuderat, aut findere petram qui poterat reformare naturam. Sed ut uel oculis suis crederent, qui credere mente uolebant, remouent lapidem, uident cadauer, foetorem sentiunt, institas rumpunt. Non possunt negare defunctum quem aspiciunt resurgentem, uident signa mortis, & uitæ munera. Quid si dum conantur, labore ipso emendantur? Quid si dum audiunt, uel auribus suis credunt? Quid si dum intuentur, uel oculis suis corriguntur? Quid si dum rumpunt uincula, mentes suas soluunt? Quid si dum Lazarum exiuit, populus liberatur? dum Lazarum abire permittunt, ipsi ad Dominum reuertuntur? Denique multi qui uenerant ad Mariam, uidentes quæ facta sunt crediderunt. Nec hoc solum exemplum edidit Dominus noster Iesus Christus, sed alios quoque resuscitauit, ut nos uel exemplis uerioribus crederemus. Resuscitauit adolescentem fletu uiduæ matris inflexus, quando accessit & tetigit loculum, dicens: Adolescens, tibi dico surge: & resedit qui erat mortuus, & cœpit loqui. Statim ut audiuit, statim resedit, statim locutus est. Alia enim uirtutis gratia, alius ordo naturæ. Nã quid de Archisynagogæ filia loquar, in cuius obitu flebant turbæ, tibi cines personabant? Etenim ad finem mortis pompa funeris exhibetur. Quam citò ad uocem Domini conuertitur spiritus, rediuiuum corpus erigitur, cibus sumitur, ut uitæ testimonium crederetur? Et quid miremur ad uocem Dei refundi animam, redire ossibus uiscera, cum meminimus prophetici tactu corporis mortuum suscitatum? Helias orauit, & defunctum suscitauit infantem: Petrus in nomine Christi Thabitam surgere at-

q; ambulare præcepit: & redditã sibi pauperes gratulati crediderunt pro alimentis, & nos adhuc pro salute non credimus? Illi resurrectionem alienam suis lachrymis redemerunt, nos nostram nec Christi redimimus passione, qui cum emitteret spiritum, ut ostendret pro nostra resurrectione se mortuum, seriem ipsam resurrectionis exercuit. Simul enim ut clamans iterum uoce magna emisit spiritum, terra mota est, & petræ scissæ sunt, & monumenta aperta sunt, & multa corpora sanctorum dormientium resurrexerunt, & excentes de monumento post resurrectionem eius uenerunt in sanctam ciuitatem, & multis apparuerunt. Si hæc lecta sunt cum emitteret spiritum, cur incredibilia putamus cum redire cœperit ad iudicium, præsertim cum hæc resurrectio documentum illius resurrectionis, & futuræ ueritatis sit exemplum? Minus autem exemplum est quàm ueritas. Quis igitur in Domini passione monumenta aperuit, manum resurgentibus dedit, uiam qua ciuitatem sanctam peterent demonstrauit? Si nemo fuit, fuit itaque uis diuina quæ operaretur in corporibus mortuorum. Hominis tu quæraris auxilium, ubi opus Dei cernis? Non egẽt humanis diuina mysteria. Cœlum Deus fieri iussit, & factũ est. Terram creari statuit, & creata est. Quis humeris saxa conuexit? quis congeffit impensas? quis laboranti Deo suam operam ministravit? In momento hæc facta sunt. Vis scire quàm breui? Dixit, & facta sunt. Si dicto elementa conserunt, cur dicto mortui nõ resurgant? Qui licet mortui sint, tamen aliquando uixerunt, habuerunt spiritum sentiendi, habuerunt uires agendi: plurimumque refert, capax animi non fuisse, & exanimum remansisse. Diabolus dixit: De lapidi huic ut fiat panis. Constatet iubente Deo conuerti posse naturam: tu nõ credis iubente Deo reformari posse naturam? De solis cursu cœlique ratione Philosophi disputant, & sunt qui putant his esse credendum, cum quid loquantur ignorent. Neque enim cœlum ascenderunt, axem dimensi, mundum oculis perscrutati sunt, quia nullus eorum cum Deo in principio fuit, nullus eorum de Deo dixit, Cum pararet cœlum, cum ipso eram, & eram cum eo componens, ego eram cui aggaudebat. Si ergo illis creditur, non creditur Deo qui ait: Quemadmodum cœlum nouum, & terra noua quæ ego facio manere coram me, sic stabit nomen uestrum & semen uestrum, & erit mensis ex mense, & sabbatum ex sabbato, & ueniet omnis caro in conspectu meo, ut adorent in Hierusalem dixit Dominus Deus, & exhibunt, & uidebunt membra hominum qui præuicati sunt in me. Nam uermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur, & erunt in aspectum uniuersæ carnis. Si terra renouatur & cœlum, cur dubitemus hominem posse renouari, propter quem terra facta & cœlum est? Si præuicator seruetur ad pœnam, cur iustus non perpetuatur ad gloriam? Si uermis non moritur peccatorum, quemadmodum interibit caro iustorum? Hæc est enim resurrectio, sicut uerbi ipsius sono exprimitur, ut quod cecidit, hoc resurgat: quod mortuum fuerit, reuiuiscat. Et hæc est series & causa iustitiæ, ut quoniam corporis animique, communis est

Math. 27.

Ibidem 4.

Prouerb. 8.

Esai. 66.

Genes. 15.
Roman. 4.

Psalm. 115.

Ioan. 6.

1. Cor. 15.

2. Cor. 5.

1. Cor. 15.

actus, quæ animus cogitavit, corpus efficit vtrumque in iudicium veniat, vtrumque aut pœnæ deditur, aut gloriæ referetur. Nam propemodum absurdum videtur, vt cum animi legem lex carnis impugnet, & mens plerumque quod odit hoc faciat, quando inhabitans in homine peccatum carnis operatur: animus subdatur iniuriæ, alienæ reus culpæ: caro quiete potiatur author ærumnæ: & solus atteratur qui non solus erravit: aut solus gloriam referat, qui non solus gloriæ militavit. Plena, ni fallor, & iusta ratio. Sed ego rationem à Christo non exigo. Si ratione conuincor, fidem abnuo. Creditit Abraham Deo, & nos credamus: vt qui sumus generis, etiam fidei simus hæredes. Creditit & Dauid, propter quod locutus est: & nos credamus, vt possimus loqui, scientes quoniam qui suscitavit Dominum Iesum Christum, & nos cum Iesu suscitabit. Hoc enim promisit qui nunquam mentitur Deus. Hoc promisit veritas in Euangelio suo dicens, Hæc est autem voluntas eius qui misit me, vt omne quod dedit mihi, non perdam ex eo, sed resuscitem illud in nouissimo die. Nec satis putauit semel dixisse, sed etiam repetiit, expressione firmavit. Sic enim sequitur, Hæc est enim voluntas patris mei qui misit me, vt omnis qui videt filium, & credit in eum, habeat vitam æternam, & refuseitabo eum in nouissimo die. Quis hoc dicit? Vtique is qui mortuus plurima defunctorum corpora suscitauit. Si Deo non credimus, nec exemplo credimus. Non credimus quod promisit, quædam etiam quod non promisit effecit: Ipse autem quæ causam moriendi habuisset, nisi habuisset causam resurgendi? Etenim quoniam Dei mori non poterat sapientia, resurgere autem non poterat quod mortuum non erat: assumitur caro quæ mori posset, vt dum K moritur quod solet: quod mortuum fuerat hoc resurgeret. Neque enim poterat esse nisi per hominem resurrectio: quoniam sicut per hominem mors, ita per hominem resurrectio mortuorum. Ergo resurrexit homo, quoniam homo mortuus, & resuscitatus homo, sed resuscitans Deus: tunc secundum carnem homo, nunc per omnia Deus. Nunc enim secundum carnem iam non nouimus Christum, sed carnem per gratiam tenemus, vt ipsum primitias quiescentium, ipsum primogenitum ex mortuis nouerimus. Primitiæ utique eiusdem sunt generis atque naturæ, cuius & reliqui fructus, quorum pro latiore prouentu primitiua Deo munera deferuntur, sacrum munus pro omnibus, & quasi reparata quædam liba naturæ. Primitiæ ergo quiescentium Christus. Sed vtrum suorum quiescentium, qui quasi mortis exortes dulci quodam sopore tenentur, an omnium mortuorum? Sed sicut in Adam omnes moriuntur, ita in Christo omnes viuificabuntur. Itaque sicut primitiæ mortis in Adam, ita etiam primitiæ resurrectionis in Christo omnes resurgunt. Sed nemo desperet, neque iustus dolcat commune consortium resurgendi, cum præcipuum fructum virtutis expectet. Omnes quidem resurgēt, sed vnusquisque, vt ait Apostolus, in suo ordine. Communis est diuine fructus clementiæ, sed distinctus ordo meritorum. Dies omnibus lucet, sol omnes populos fouet, pluuia possessiones omnium vberiore imbre fecundat. Omnes nascimur, omnes resurgemus, sed in vtroque vel viuendi, vel reuiuiscē-

di gratia dispar diuersaque conditio. In momento enim, in istu oculi, in nouissima tuba & mortui resurgent incorrupti, & nos immutabimur. Quinetiam in ipsa morte quiescunt alij, viuunt alij. Bona quies, sed vita melior. Denique Paulus ad vitam excitat quiescentem, dicens: Surge qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Christus. Ergo hic excitatur vt viuat, vt similis Pauli sit, vt possit dicere, Quia nos qui viuimus, non præueniemus eos qui dormierunt. Non enim communem hunc viuendi loquitur vsus, spirandique commercium, sed meritum resurgendi. Nam cum dixisset: Et mortui qui in Christo sunt, resurgent primi: subiecit deinde, Et nos qui viuimus, simul cum illis rapiemur in nubibus obuiam Christo in æra. Vtique mortuus est Paulus, & passione venerabili vitæ corporis cum immortalis gloria commutauit. Num fessellit ergo qui se viuentem scripsit in nubibus obuiam Christo esse rapiendum? Hoc enim de Enoch legimus aut Helia, sed & tu rapiaris in spiritu. Ecce currus Helia: ecce ignes etsi non videntur, parantur vt iustus ascendat, innocens transferatur, & tua vita mori nescit. Denique Apostoli mori nescierunt: Vnde dictum est, Amen, amen dico vobis, multi ex his adstantibus non gustabunt mortem donec videant filium hominis venientem in regno suo. Viuit enim qui non habet quod moriatur in eo, qui non habet ex Ægypto calciamentum aliquod vt vinculum, sed exiit illud priusquam corporis huius deponat officium. Non solus itaque Enoch viuuit, quia non solus est: rapietur & Paulus obuiam Christo. Viuunt etiam Patriarchæ, neque enim aliter Deus Abraham, Deus Isaac, & Deus Iacob, nisi mortui uiuerent, diceretur. Deus enim mortuorum non est, sed viuentium. Viuemus & nos, si gesta moris que maiorum voluerimus imitari. Miramur Patriarcharum præmia, imitemur obsequia, prædicemus gratiam. Non escis induci, seculi laqueos incidamus, arripiamus opportunitatem temporis, præscriptum legis, clementiam vocationis, desiderium passionis. Exierunt de terra sua Patriarchæ, & nos exeamus, proposito de corporis potestate nos exeamus, illi exilio: sed exilium non putarunt quod deuotio obiret, non necessitas imperaret. Illi terram solo mutarunt, nos cælo terram mutemus: illi habitatione, nos spiritu: illis illuminatum stellis cælum ostenderit, sapietia nostri cordis oculos illuminet. Sic typus veritati, & veritas concurrit typo. Abraham paratus hospitibus, fidelis Deo, impiger ministerio, promptus officio, trinitatem in typovidit, hospitalitatem religione cumulauit, tres suscipiens, vnum adorans, & personarum distinctio: ne seruata, vnum tamen Dominum nominabat, tribus honorificentiam muneris deferens, & vnam significans potestatem. Loquebatur enim in eo non doctrina, sed gratia: & melius credebat ille quod non didicerat, quæ nos qui discimus. Nemo enim typum falsauerat veritatis, & ideo tres vidit, sed vnitatem veneratur. Tres mensuras similitudinis promittit, vnum immolat vitulum, satis credens vnum esse sacrificium, trium munus: vna hostia, trium gratia. Nam in quatuor regibus quis non intelligat quod materialis elementa naturæ præfigurato Dominica passionis indicio, & omnia sibi mundana subiecerit, fidelis in bello,

Ephef. 5.

1. Thef. 4.

Genes. 5.

4. Reg. 2.

Matth. 16.

Lucæ 10.

Genes. 18.

Genes. 22.

Genes. 8.

Matth. 8.

bello, abstinens in triumpho, qui donis non hominum ditescere, sed Dei mallet. Generale se posse filium senex credidit, immolare posse se filium pater iudicauit: nec patrius trepidauit affectus, cum senis dexteram pietas adiuuaret. Sciebat enim acceptio-rem Deo filium immolatum esse quam sanum. Ergo adducit ad sacrificium filium dilectissimum, & quæ ferè susceperat, citò obtulit: nec paterni nominis appellatione reuocatur, cum ille patrem vocaret, hic filium. Chara quidem nominum pignora, sed amabiliora præcepta. Itaque licet compateretur corda, vota durabant. Distrinxit super filium gladium paterna manu, & patrio percussit affectu. Ne periret pœna trepidauit, ne ictus erraret, dextera deficeret, sensit pietatis affectum, sed non omisit deuotionis negotium, & properabat obsequium etiam cum audiret oraculum. Vnde nos quoque Deum omnibus quos diligimus præferamus, patri, matri, fratribus, vt possit nos seruare dilectos, sicut in Abraham vberiore remuneratore quam ministrum videmus. Obtulit quidem filium pater, sed Deus non sanguine sed pietate placatur. Quem pro homine demonstrat in ligno, vt & filium patri redderet, nec periret hostia sacerdoti. Itaque nec Abraham parricidio cruentatus, nec Deus sacrificio defraudatus est. Vidit Propheta, nec affectauit iactantiam, nec tenuit pertinaciam, quem pro homine mutauit: quo magis ostenditur quam religiose obtulerit, quem tam libenter receperit. Et tu si Deo munus tuum offeras, non amittes. Sed avari sumus, Deus vnicum filium morti pro nobis obtulit, nos nostros negamus. Vidit hoc Abraham, & agnouit mysterium, salutem nobis in ligno futuram: nec latuit in vno eodemque sacrificio aliud esse quod videretur offerri, aliud quod posset occidi. Imitemur ergo Abraham deuotionem, imitemur Isaac bonitatem, imitemur castimoniam. Bonus planè & pudicus vir, deuotus Deo, castus vxori, qui iniuriam non reddidit, excludentibus cessit, pœnitentes eosdem recepit, nec proteruus contumaciæ, nec durus gratiæ, litium fugitans cum recederet, facilis venia, cum reciperet, profusior bonitate cum ignosceret, petebat societatis confortium, adiunxit conuiuium voluptatis. Imitemur etiam in Iacob typum Christi, sit eius in nobis aliqua similitudo factorum, erimus consortes si fuerimus imitatores. Matri obediuit, fratri cessit, locero seruiuit, mercedem de lucris non de gregis diuisione quæsiuit. Non auara diuisio, vbi lucratiua portio. Nec illa ociosa significatio, scala de cælo, quod per crucem Christi Angelorum atque hominum futura consortia viderentur: cui obstupefactum esset femur, vt in femore suo agnosceret generationis hæredem, & obstupefactio femoris, passionem prophetaret hæredis. Videmus igitur cælum patere virtuti, nec hoc esse paucorum. Multi enim veniēt ab Oriente, & ab Occidente, & Aquilone, & Austro, & recumbent in regno Dei, delectationem perpetuam quietis sepultis animorum motibus exprimentes. Sequamur Abraham moribus, vt nos eripiat in gremium suum, & tanquam Lazarum suæ humilitatis hæredem propriis circumfusum virtutibus pio foueat amplexu. Non enim nos in gremio corporali, sed in quodam bonorum factorum amictu sancti Pa-

triarchæ probata Deo successio fouet. Nolite, in- triarchæ probata Deo successio fouet. Nolite, in- graue sit sacrilegium resurrectionem non credere. Si enim non resurgemus, ergo Christus gratis mortuus est, ergo Christus non resurrexit. Si enim nobis non resurrexit, vti que non resurrexit, quis sibi eum resurgeret, rationem non habebat. Resurrexit in eo mundus, resurrexit in eo cælum, resurrexit in eo terra. Erit enim cælum nouum, & terra noua. Sibi autem non erat necessaria resurrectio, quem mortis vincula non tenebant. Nam etsi secundum hominem mortuus, in ipsis tamen erat liber infernis. Vis scire quàm liber? Factus sum sicut homo sine adiutorio inter mortuos liber. Et bene liber, qui se poterat suscitare, iuxta quod scriptum est: Soluite hoc tæplum, & in triduo resuscitabo illud. Et bene liber, qui alios descendebat redempturus. Factus est autem sicut homo, non specie vti que, sed veritate formatus, quia & homo est, & quis cognosceret eum? Etenim similitudine hominum factus, & specie inuētus vt homo, humiliavit semetipsum factus obediens vsque ad mortem, vt per illam scilicet obedientiam eius gloriā videremus, gloriā quasi vnigeniti secundum sanctum Ioannem. Ita enim scripturæ figura seruetur, vt & vnigeniti gloria, & perfecti hominis natura seruetur in Christo. Itaque adiutore non eguit. Neque enim eguit cum faceret mundum, vt egeret cum redimeret: non legatus, non nuncius, sed ipse Dominus salutem fecit eum. Ipse dixit, & facta sunt: ipse Dominus salutem fecit eum: vbique ipse, quia per ipsum omnia. Quis autem adiuuaret eum in quo creata sunt omnia, & omnia in ipso constant. Quis adiuuaret eum qui omnia in momento facit, & in nouissima tuba mortuos suscitatur? Non quia prima aut secunda non possit aut tertia, sed ordo seruatur, non quod difficultas serò vincenda, sed legitimus numerus explicandus sit. Tæpus autem arbitror de tubarum specie dicere, quoniam sermo propinquat ad finem, vt nostri quoque cõsummandi eloquij tuba signum sit. Septem tubas legimus in Apocalypsi Ioannis, quas septem sumpsere angeli, vbi habes quoniam septimus angelus tuba cecinit, & facta est vox magna de cælo, dicens: Factum est regnum huius mundi Dei & Christi eius, & regnabit in secula seculorum. Tuba quidem & pro voce accipitur, quia habes: Quoniam ecce ostium apertum in cælo, & vox prima quæ audiui, sicut tubæ loquētis mecum, & dicentis: Ascende huc, & ostendā tibi quæ oportet fieri. Legimus etiā: Canite initio me sicut tuba. Sed etiā alibi: Laudate eum in sono tubæ. Ergo quid sibi vult tubarum significatio, omni virtute debemus aduertere, ne quasi fabulam aniliter accipientes periclitemur, si indigna dogmate spiritali, nec conuenientia scripturarum eminentiæ sentiamus. Nam cum legimus bellum nobis esse non aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus spiritalia nequitia quæ sunt in cælestibus: non carnalia vti que arma, sed fortia Deo æstimare debemus. Non enim satis est tubam videre, nec sonum eius audire, nisi proprietatem sonitus intelligas. Etenim si incertam vocem det tuba, quis parabit se ad bellum? Vnde oportet vocis tubæ nos scire virtutem, ne videamur barbari cum tubas huiusmodi aut audimus, aut loquimur. Et ideo cum loquimur,

Galat. 6.

1. Cor. 15.

Apoc. 21.

Psalm. 87.

Ioan. 2.

Philip. 2.

Ioan. 1.

Psalm. 37.

1. Cor. 15.

Apoc. 4.

Psalm. 150.

Ephef. 6.

oremus ut eas nobis Spiritus sanctus interpretetur. Requiramus igitur in scripturis veteribus quid de tubarum genere legerimus, sciētes eas solennitates quæ Iudæis lege præscriptæ sunt, superiorū esse vmbra-ram celebritatum, cœlestiumque festorum. Hic enim vmbra, illic veritas. Per vmbra-ram ad veritatem peruenire nitamur. Cuius figura etiam alibi expressa est. Habes enim quia locutus est Dominus ad Moysen: Loquere filiis Israël, dicens: Mense septimo, vna mensis erit vobis requies in memoriale tubarum vocata, sancta erit vobis. Omne opus seruire non facietis, accendētis holocaustum Domino. In Numeris autem locutus est Dominus ad Moysen, dicens: Fac tibi duas tubas ductiles, argenteas facies eas, & erunt tibi ad euocandam synagogam, & promouenda castra, & tuba canes in illis, & colligetur omnis turba ad ostium tabernaculi testimonij. Si autem in vna tuba cecineris, ad te venient omnes principes & duces Israël: & tuba canetis significationem primam, & promouebunt castra, & constituentur ad Orientem. Et tuba canetis significationem secundam, & promouebunt castra, & constituentur ad Liba. Et tuba canetis significationem tertiam, & promouebunt castra, quæ constituentur ad Boream. Et tuba canetis significationem quartam, & promouebunt castra quæ constituentur ad Aquilonem. Significationem tuba canent in promotu corum, & congregabitur synagogam. Tuba canite, & non significatione, & filij Aaron sacerdotes tubis canēt, & erit vobis legitimum sempiternum in progenies vestras. Si autem exieritis in bellum in terrā vestram, aduersarios qui resistunt vobis, signabitis tubis, & reminiscemini coram Deo, & liberationem habebitis à mortuis vestris. Et in diebus lætitiæ vestra, & in diebus festis vestris, & in neomeniis vestris concinite tubis, & in holocaustis & sacrificiis salutaribus vestris, & erit vobis in commemoratione vestra coram Domino, ait Dominus. Quid igitur dies festos in potu & in epulis æstimabimus? Sed nemo nos in māducando diiudicet: nouimus enim quia lex spiritalis est. Nemo ergo nos iudicet in ecclis aliquibus, aut in potu, aut in parte diei festi, aut neomeniis, aut sabbato, quæ sunt vmbra futurorum, corpus autem Christi. Corpus itaque Christi requiramus, quod nobis quasi nouissima tuba vox de cœlo paterna monstrauit, tunc cum dicebant Iudæi quia tonitruum factum est illi. Corpus Christi quod iterum tuba nobis nouissima reuelabit, quoniam ipse Dominus in iussu archangeli, & in tuba Domini descendet de cœlo, & mortui qui in Christo sunt resurgent. Vbi enim corpus, illic aquila, vbi Christi corpus, ibi veritas. Septima igitur tuba hebdomadis requiem videtur significare, quæ non solum in diebus & annis & periodis æstimatur (vnde & iubilus sacratus est numerus) sed etiam annum septuagesimum comprehendit, quando in Hierusalem regressus est populus, qui septuaginta annis in captiuitate durauit: in ceteris quoque etiam & in millesimis sacri obseruatio minimè præteritur. Neque enim otiose dixit: Reliqui mihi septem milia viro-rum qui non flexerunt genua Baal. Ergo vmbra futura quietis in diebus, mensibus, annis, mundi ipsius tempore figuratur: & ideo per Moysen manda-

Lent. 23.

Num. 10.

Rom. 7.

Ioan. 12.

1. Thes. 4. Math. 24. Luca 17.

3. Reg. 19.

Lent. 23.

tur filiis Israël, ut septimo mense vna mensis singulis fiat requies in memoriale tubarū, nec seruire ali-quod opus, sed Deo sacrificiū offeratur, eod quod in ipso fine hebdomadis quasi mūdi sabbato spiritalia à nobis nō carnalia opera flagitēt. Quod enim car-nale, seruire: quia animo caro seruit, liberum inno-centia facit, culpa vernaculum. Oportuit igitur per speculum & in ænigmate fieri spiritalia. Nunc enim per speculum videmus, tunc facie ad faciem. Nunc secundum carnem militamus, tunc spiritu videbi-mus diuina mysteria. Et ideo veræ legis character in nostris moribus exprimat, qui in Dei ambula-mus imagine, quoniam iam legis vmbra transiit, vmbra Iudæis carnalibus, imago nobis, veritas resurrexerit. Tria enim hæc secundum legem esse cog-nouimus, vmbra, imaginem, veritatem. Vmbra in lege, imaginem in Euangelio, veritatem in iudi-cio. Sed Christi omnia, & in Christo omnia, quem nunc secundum veritatem videre non possumus, sed videmus quasi in quadam imagine, futurorum vmbra in lege perspeximus. Ergo Christus non vmbra, sed imago Dei, non vacua imago, sed veri-tas. Et ideo per Moysen lex: quia vmbra per homi-nem, figura per legem, per Iesum veritas. Neque e-nim veritas aliunde, nisi per veritatem procederet. Siquis ergo hanc imaginem Dei videre desiderat, debet diligere Deum, ut diligatur à Deo, & sit iam non seruus, sed amicus, qui mandata Dei fecerit, ut possit introire in nubem, vbi est Deus. Ipse faciet sibi rationabiles tubas duas ductiles argento proba-to, hoc est precioso verbo compositas & ornatas, quibus non raucum increpans terribili sonitu mur-mur interstrepit, sed sublimes gratiæ Deo continua iubilatione fundantur. Talium enim tubarum soni-tu mortui suscitantur, non crepitu vtique aeris, sed verbo veritatis animati. Et fortasse duæ istæ tubæ sunt, per quas diuino spiritu Paulus increpuit, di-cens: Orabo spiritu, orabo & mente: psallam spiritu, psallam & mente. Altera enim sine altera nequaquā videtur vocationem habere perfectam. Nec tamen omnium est vtraque canere tuba, nec est omnium vniuersam colligere synagogam, sed solis sacerdotibus & ministris Dei canentibus ista prærogatiua defertur, ut quicumque audierit, & secutus eod fue-rit vbi est Dei gloria, & ad tabernaculum testimo-nij præmatura intentione conuenierit, opera possit spectare diuina, & legitimum illud æternūque domicilium in suæ posteritatis seriem promereri. Tunc enim bellum conficitur, hostis fugatur, quan-do spiritus gratia concinit, & mentis industria. Sunt & illæ salutares tubæ, si corde credas, & ore confi-tearis. Corde enim creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Hac igitur gemina tuba ad illam sanctam terram, resurrectionis scilicet gra-tiam peruenitur: & ideo semper tibi concinat, ut semper audias Dei voces: semper te Angelorum Prophetarūque oracula excitent atque commo-ueant, ut ad superiora festines in locum taber-naculi admirabilis vsque ad domum Dei, in vo-ce exultationis & confessionis sonitus epulantis. Non enim soli hostes harum tubarum sonitu vin-cuntur, sed & delectationes, & dies festi, & neo-meniæ sine his esse non possunt. Nemo enim po-est

1. Cor. 13.

* al. aris

1. Cor. 14.

Rom. 10.

rest nisi diuini hauriat promissa sermonis, & resultā- A tibus credat oraculis, exultare dies festos lætitia, aut neomenias agere, quibus se corporali gratia & se-culari occupatione vacuatum, Christi repleti luce desiderat. Sacrificia quoque ipsa Deo probata esse non possunt, nisi confessio vocis aspiret, quæ sacer-dotali oblatione ad obsecrandam Dei gratiam po-pulos excitare cōsuevit. Itaque simus prædicatores Domini, & laudemus eum in voce tubæ, nō exigua de virtute eius & vilia sentientes, sed ea quæ possint aurem mentis implere, & intimæ conscientiæ pene-trare secretum, & ea quæ corpori conueniāt, diuini-tati non putemus aptanda. Nec diuinæ magnitudi-nem potestatis humanis viribus metiamur, ut quæ-ramus quomodo quis resurgat, aut quali corpore veniat, aut quemadmodum soluta coeant, lapsa re-parentur. Hæc enim arbitrio Dei simul vt statuātur, implentur, nec sensibilis tubarum expectatur audi-tus, sed inuisibilis potentia magnificentiæ cœlestis operatur. Deo enim velle pro facto est, nec resurre-ctionis requirēdus nifus, sed fructus nobis est expe-ctendus. Quæ procliue celebrabitur, si exinaniti vitiiis plenitudinem spiritalis mysterij consequamur, gra-tiamque renouatam caro sumat à spiritu, & fulgorē lucis æternæ anima mereatur à Christo. Sed non so-lum singulorum, verum etiam vniuersitatis ista my-steria sunt. Aduerte enim iuxta typum legis ordinē gratiæ. Cum tuba prima cecinerit, Orientales con-gregat quasi præcipuos & electos. Cū secunda, sup-pares meritis, qui secundū Libanum siti dereliquē-rint ludibria nationum. Cum tertia, eos qui tanquā in mari exagitati istius flatu mundi, seculi huius flu-ctibus vacillarint. Cum quarta, illos qui dura men-tiū nequaquā satis potuerint eloquij spiritalis mol-lire præcepto, & ideo secundū Boreā vocati sunt. Boreas enim secundum Salomonem durus est ven-tus. Itaque licet in momento resuscitentur omnes, omnes tamen meritorum ordine suscitātur. Et ideo primi resurgent qui maturo deuotionis occurſu, & quodam antelucano fidei exortu prodeuntis solis æterni radios receperunt. Quod vel de Patriarchis iuxta veteris seriem testamēti, vel de Apostolis iux-ta Euangelium iure memorauerim. Secundi autem qui ritum gentium relinquentes, ab errore sacrilego transferunt in ecclesiæ disciplinam. Et ideo illi pri-mi ex patribus, isti secundi ex gētibus. Ab illis enim lux fidei cœpit, in istis vsque ad mundi occasum su-scepta durauit. Tertij suscitantur & qui ab Austro & qui ab Aquilone sunt. His quatuor terra distinguitur, his quatuor annis includitur, his quatuor eccle-sia cōgregatur. Omnes enim qui sacrosanctæ eccle-siæ copulati, diuini nominis appellatione censentur, prærogatiuam resurrectionis & delectationis æternæ gratiam consequentur: Quoniam venient ab O-riente & Occidēte, & ab Aquilone & Austro, & re-cumbent in regno Dei. Non enim exigua mundum suum Christus luce complectitur, quando quidem à summo cœlo cgressio eius, & occurſus eius vsque ad summum eius, nec est qui se abscondat à calore eius. Omnes enim benignus illustrat, nec refutare le-uem sed emēdare vult, nec excludere durum eccle-sia, sed mollire desiderat. Et ideo eos in Canticis Cā-ticorum ecclesia, in Euangelio Christus inuitat di-

Luca 13.

Psal. 18.

vens: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos: tollite iugum meū super vos, & discite quia mitis sum, & humilis corde. Ec-clesiæ quoque vocem inuitatis agnosce. Dicit enim Exurge Aquilo & veni Auster, perfla hortum meū, & defluant vnguenta mea. Descendat frater meus in hortum suum, & edat fructum pomiferarum suarum. Sciens enim iam tunc etiam hortum tibi fore opera fructuosa, Christo tuo fructum de talibus pol-licebare, quæ primò te in cubiculum dixisti regis in-troductam, diligens vbera super vinum, cum dilige-tem amares, lactantem quæres, pericula pro reli-gione cōtemneres: deinde à Libano sponsa rogaris vt venias iudicio Domini adhuc tota formosa, tota irreprehensibilis. Sic enim scriptum est: Tota es for-mosa proxima mea, & reprehensio non est in te: ad-ces huc à Libano. Postea ipsa iam nullos aqua la-psus, iam nullos impetus descendentes à Libano per-timefcens, Aquilonem & Austrum aduocas, perflari cupiēs hortum tuum, vt in aliis vnguenta defluāt, in aliis multiplices fecunditatis tuæ fructus offeras Christo. Et ideo beatus qui custodit verba prophē-tiæ huius, quæ nobis resurrectionem euidentioribus testimoniis reuelauit dicens: Et vidi mortuos magnos & pusillos stātes ante sedem, & libros ape-ruerunt, & alius liber apertus est, qui est vitæ, & iu-dicati sunt mortui de scriptis in libris secundum facta sua, & dedit mare mortuos qui in ipso erant, & inferi dederūt mortuos qui penes se erant. Ne ergo dubites quemadmodum resurgāt quos inferi reuo-munt, mare reddit. Accipe etiam quando promit-tatur gratia futura iustorum. Et audiui, inquit, vocē magnam de cœlo dicentem: Ecce tabernaculū Dei cum hominibus, & habitabit cum illis, & ipsi popu-lus eius erūt, & ipse Deus cum illis erit illorū Deus, & delebit omnem lachrymam de oculis eorum, & mors non erit amplius, neque luctus, neque clamor, neque dolor vitra erit. Cōpara nunc si placeat, atq; contende vitā hanc cum illa vitā. Elige si potes per-petua corporis vitā, in labore ærumnāque misera-bili tātarum commutationum, vtorūque tædio, fastidio voluptatum. Nōne si Deus ista perpetuare velit, illa diligeres? Nā si per se ipsa vitā fugiēda est, vt sit molestiarū fuga, requies ærumnarum, quāto magis ea requies est expectanda, cui futura resurre-ctionis voluptas perpetua succedet, vbi nulla crimi-num series, nulla illecebra delictorum? Quis in do-lore tam patiens, qui non mortē ore? Quis in infir-mitate tam constans, vt non optet mori se potius quā debilem viuere? Quis in mœrore tam fortis, vt non desideret eo se vel moriendo defungi? Quod si ipsi nobis dum viuimus displicemus, cum viuē-di finem præstitum esse nouerimus, quanto amplius vitā nos tæderet istius, si sine fine futuro nobis la-bores huius corporis cerneremus? Quis est igitur qui se velit mortis exortē? aut quid grauius immor-talitate miserabili? Si in hac vitā, inquit, in Christo tantū sperātes sumus, miserabiliores sumus omnib; hominibus: non quò in Christo sperare sit miserū, sed quia Christus sperantibus in se, vitā alterā præ-parauerit. Hæc enim peccato obnoxia est, illa præ-mio referuata. Ipsos cursus breues nostrarum atarū quantum videmus nobis asferre fastidium? Puer a-

Math. 11.

Cont. 4.

Apo. 20.

Ibidem 21.

1. Cor. 15.

doleſcentiam deſiderat, adoleſcens annos ſibi maioris metitur ætatis, iuuenis beneficio æui florentis, ingratus, ſenilem honorificentiam concupiſcit: ita omnibus ex natura venit velle mutari, contra ſcctas Philoſophorum, qui vel animam ſolam durare dicant poſt corporis mortem, vel *vera ſuorum* credat, quia eius nos quod ſumus pœnitet. Denique etiam ipſa poſtremum vota faſtidio ſunt, & quæ mereri optauimus, cum meruerimus abdicamus. Vnde non immeritò etiam ſancti viri prolongatum incolatum ſuum ſapè doluerunt. Doluit Dauid, doluit Hieremias, doluit Helias. Si ſapientibus creditur, & hi in quibus diuinus ſpiritus loquebatur, ad meliora properabant. Si reliquorum iudicia ſciſcitamur, vt omnes in vnã conueniant ſententiam, quanti mortem mœrori, quanti mortem formidini prætulere, iudicantes videlicet grauiorem metum mœroris eſſe quam mortem? ad eò ſuis malis mors non timetur, ſed vitæ miſerijs antefertur, cum expetitur morientis exitus, & euitatur formido viuentis. Sed eſto, huic vitæ reſurrexto præferatur: quid? Philoſophi ipſi genus poſt mortem aliquod repperunt, quo nos vt magis quam reſurgere delectabit. Et illi quidem qui dicunt animas immortales eſſe, non ſatis mulcere me poſſunt cum pro parte me redimunt. Nam quæ poteſt eſſe gratia vbi non totus euasi? Quæ vita, ſi in me opus Dei occidat? Quæ iuſtitia, ſi naturæ finis mors ſit, erranti & iuſto vitæ communis? Quæ veritas, vt quia ipſa ſe moueat & ſemper moueatur anima, immortalis eſſe credatur, quod nobis in corpore commune cum beſtijs, ante corpus quid geratur incertum, nec ex contrarijs colligatur veritas, ſed deſtruatur? An verò illorum ſententia placet, qui noſtras animas, vbi ex hoc corpore emigrauerint, in corpora ferarum variariſque animantium trãſire commemorant? At certè hæc Circeis medicamentorum illecebris compoſita eſſe ludibria pœnarum ipſi Philoſophi diſſerere ſolêt, nec tam illos qui perpeſſi iſta ſimulentur, quam ſenſus eorum qui iſta cõfinxerint, velut Circeos populos ferunt in varia beſtiarum monſtra conuerſos. Quid enim tam ſimile prodigij, quam homines credere in habitum ferarum poſſe mutari? Quatò maioris eſt prodigij, gubernatricem hominis animam, aduerſam humano generi beſtiarum ſuſcipere naturam, capacemque rationis, ad irrationabile animal poſſe tranſire, quam corporis effigies eſſe mutatas? Vos ipſi hæc deſtruitis qui docetis. Nam magicis incantata carminibus portento huius cõuerſionis genera tradidit. Ludunt hæc Poëtæ, reprehendunt Philoſophi, & quæ putant ficta de viuentibus, hæc arbitrantur vera de mortuis. Illi autem qui iſta finxerunt, non ſuam probare fabulam, ſed Philoſophorum errores irridere voluerunt, qui putant quòd illa anima quæ miti humilijq; propoſito iracundiam vincere, patientiam aſſumere, cruore abſtinere conſueuerat, eadem frequenti motu leonis in cenſa, iræ impatiens, effrena rabie, ſiftire ſanguinem, cædemque poſſit expetere. Et illa quæ populorum fremitus varios regali quodam cõſilio temperabat, & rationabili voce mulcebat, eadẽ ſe inter deuia atque deſerta ritu luporũ patiatur vluſate. Aut quæ iniuſto ſub onere gemès duos aratri labores queſtu miſerabili mugiebat, eadem poſtea

in figuram hominis cõmutata, leui cornu quærat in fronte. Vel illa quæ præpetes prius pêne vſque ad alta cœli per ſublime æris alarum remigijs euehebãt, eadẽ poſteuolatus iã nõ ſuos requirat, & ſc humani doleat corporis grauitate pigreſcere. Hinc fortaffe & illũ Icarũ perdidit, quod perſuaſionibus veſtris inductus adoleſcens, prius auẽ ſe fuiſſe fortaffe crediderat. Hinc etiã ſenes pleriq; decepti ſunt, vt graui immorẽtur dolori, cygneis malè creduli fabulis, dum putant modulũ ſe mulcẽdo ſtebilibus, alben-tem molli pluma mutare canitiẽ. Hæc quàm incredibilia, quàm deformia? quantò illud eſt cõuenientius, vt credas ſecũdum naturam, credas ſecũdum vſum fructuum cæterorum, credas ſecũdum geſtorum exempla, oracula Prophetarũ Chriſti cœleſte promiſſum. Quid verò præſtantius, quam vt opus Dei iudices non perire, & ſecũdum imaginem & ſimilitudinem Dei factos tranſferri non poſſe in effigies beſtiarum, cum vtique ad ſimilitudinem Dei nõ corporis ſit imago, ſed ſpiritus? Nam quemadmodũ homo cui ſubiecta ſunt animantiũ genera cæterorũ, in ſubiectum ſibi animal meliore ſui parte demigret? Non patitur hoc natura: & ſi pateretur natura, non pateretur gratia. Sed videro quid vos de vobis gentes opinionis habeatis. Neque enim mirũ debet videri, quod creditis vos in beſtias poſſe mutari, qui beſtias adoratis. Ego tamẽ malim de veſtro merito melius iudicetis, vt non inter cœtus ferarũ, ſed inter angelorũ confortia vos credatiſ futuros, & animos ex hoc iam vitæ anfractu & terreni corporis colluſione diſcedere, & ad illa cõcilia ſuperna cõtendere. Et ſic ſanctorũ ſit peruenire, laudẽ dicere Deo, quã citharizantes illos dicere prophetica lectione cõperimus, quia magna & mirabilia opera tua Domine Deus omnipotens, iuſtæ & veræ viæ tuæ rex gentiũ, quis non timebit & magnificabit nomẽ tuũ, qui ſolus ſanctus es, quia omnes gẽtes venient & adorabunt ante te. Videre quoq; tuas Ieſu nuptias, in quibus de terrenis ad cœleſtia cõcinentibus omniũ gaudijs ſpõſa deducitur. Ad te enim omnis caro veniet, iã non ſeculo obnoxia, ſed ſpiritus copulata, videre thalamos ornatos byſſino, roſis, lilijs & coronis. Sic enim cuius alterius ornantur nuptiæ, cõfeſſorũ liuore, martyruũ ſanguine, lilijs virginũ, coronis etiã ſacerdotum? Hoc ſibi præ cæteris Dauid ſanctus optauit, vt hæc ſpectaret & cerneret. Denique ait: Vnã petiui à Domino, hanc requirã, vt inhabitem in domo Domini omnes dies vitæ meę, & videã voluptatẽ Domini. Iuuat hoc credere, ſperare delectat. Certè nõ credidiſſe pœna eſt, ſperariſſe gratia. Quòd ſi in hoc erro, quia angelis me poſt mortem ſociari malo quàm beſtijs, libenter in hoc erro, neque vnquã hac me opinione dũ viuo fraudari patiar. Quid enim mihi ſupereſt ſolatij, quàm quòd me citius ad te frater ſpero vëturum, nec digreſſus tui inter nos longa diuortia fore, tuis interceſſionibus mihi hoc poſſe conferri, vt citius deſiderantem tui aduocet? Quis enim eſt qui non ſibi debeat iſtud optare præ cæteris, vt corruptibile hoc induat incorruptelam, & mortale hoc induat immortalitatem? vt qui nunc morti corporis fragilitate ſuccumbimus, ſupra naturam ſiti, mortem iam timere nequeamus.

FINIS.

DIVI

DIVI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, ORATIO DE EXI- TV, VITA, AC VIRTUTIBVS THEODOSII

Imperatoris, habita in celebritate quadrageſimi
dici obitus ſui, Honorio principe
filio eius aſſiſtente.

Hoc nobis motus terrarum graues, hoc iuges pluuiæ minabatur, & vltra ſolitum caligo tenebroſior denuntiabat, quod clementiſſimus Imperator Theodoſius reſciturus eſſet è terris. Ipſa igitur exceſſum eius elementa mœrebant. Cœlum tenebris obductum, ær perpeti horrens caligine. Terra quatiēbatur motibus, replebatur aquarum illuſionibus. Quid ni mundus ipſe deſerret eum principem continuo eſſe rapiendum, per quem dura mundi iſtius temperari ſoleret, cum criminum pœnas indulgentia præueniret? Et ille quidem abiit ſibi in regnum quod nõ depoſuit, ſed mutauit, in tabernacula Chriſti iure pietatis aſcitus, in illam Hieruſalem ſuperam, vbi nunc poſitus dicit: Sicut audiuiſimus, ita & videmus in ciuitate Domini virtutum, in ciuitate Dei noſtri, quàm Deus fundauit in æternum. Sed plurimos tanquam paterno deſtitutos præſidio dereliquit, ac poſiſſimũ filios. Sed non ſunt deſtituti quos pietatis ſuæ reliquit hæredes. Nõ ſunt deſtituti quibus Chriſti acquiſiuit gratiam, & exercitus fidem, cui documento fuit Deum fauere pietati, vltorẽmque eſſe perfidiã. Eius ergo principis & proximẽ conclamauimus obitum, & nunc quadrageſimum celebramus aſſiſtente ſacris altaribus Honorio principe: quia ſicut ſanctus Ioseph patri ſuo Iacob quadraginta diebus humationis officia detulit, ita & hic Theodoſio patri iuſta perſoluit. Et quia alij tertium diem & trigefimum, alij ſeptimum & quadrageſimum obſeruare cõſueuerunt, quid doceat lectio, conſideremus. Deſuncto, inquit, Iacob præcepit Ioseph pueris ſepulcoribus, vt ſepelirent eũ. Et ſepelierũt ſepultores Iſrael, & repleti ſunt ei quadraginta dies, ſic enim dinumerantur dies ſepulture. Et luxit eum Ægyptus ſeptuaginta diebus. Hæc ergo ſequenda ſolennitas, quam præſcribit lectio. Sed etiam in Deuteronomio ſcriptum eſt: Quia planxerunt filij Iſraël Moysi diebus triginta, & conſummati ſunt dies luctus. Vtraque ergo obſeruatio habet authoritatem, qua neceſſarium pietatis impletur officium. Bonus itaque Ioseph, qui formam pio muneris dedit, quem amabat pater, cui dixit: Adiuuet te Deus meus, & benedicat te benedictione terræ habetis omnia propter benedictionem mammillarum & vuluæ, benedictionis matris tuæ, & propter benedictionem patris tui. Pij patris ſoboles bona. Celebrat ergo & iſte quadrageſimam patris Iacob ſupplantatoris illius, & nos celebramus Theodoſij quadrageſimam, qui imitatus Iacob ſupplantauit perfidiam tyrannorum, qui abſcondit ſimulachra gentium. Omnes enim cultus idolorũ fides eius abſcon-

dit. Omnes enim ceremonias obliterauit, qui etiam iis qui in ſe peccauerãt, doluit quàm dederat periſſe indulgentiam, & veniam denegatam. Sed non negabunt filij quod donauit pater, non negabunt, etiam ſi quidam inturbare conatus ſit. Neque enim potuerunt negare quod in commune donauit, qui ſoluũ quod ſingulis dedit. Nihil glorioſius exitus tãti principis habuit, qui omnia iam filiis tradidiſſet, regnum, poteſtatem, nomen Auguſti. Nihil, inquam, ſpecioſius ei in morte ſeruatum eſt, quàm quod immane quantis promiſſa annonarum exigẽdarum relaxatio dum moratur, facta eſt ſucceſſio eius indulgentiarum hereditas, vt ille qui voluit impedire, ſibi odium fecerit, Theodoſio tamen tãtã cumulus gratiæ non ademptus ſit. Nec immerito. Si enim priuatorum vltimæ voluntates & deficientium teſtamẽta habent perpetem firmitatem: quomodo poteſt tãti principis eſſe irritum teſtamentum? Glorioſius quoque in eo Theodoſius, qui non communi iure teſtatus eſt. De filiis enim nihil habebat nouũ quod conderet, quibus totum dederat, niſi vt eos præſenti cõmendaret parenti. De ſubditis ſibi & commiſſis teſtari debuit, vt legata dimitteret, fidei cõmiſſa ſignaret. Præcepit dare legem indulgentiæ, quam ſcriptam reliquit. Quid dignius, quàm vt teſtamentum imperatoris lex ſit? Ergo tantus imperator reſciturus à nobis, ſed non totus reſciturus. Reliquit enim nobis liberos ſuos, in quibus eum debemus agnoſcere, & in quibus eum & cernimus & tenemus. Nec moueat ætas: fides militum, imperatoris perfecta ætas eſt. Eſt enim perfecta ætas, vbi perfecta eſt virtus. Reciproca hæc, quia & fides imperatoris, militum virtus eſt. Recognoscitis nempe quos vobis Theodoſij fides triumphos acquiſiuit: cum locorum anguſtijs & impedimentis calonum agmen paulo ſerius in aciem deſcenderet, & inquitare hoſtis mora belli videretur, deſiliuit equo princeps, & ante aciem ſolus progrediens, ait: Vbi eſt Theodoſij Deus? Iam hoc Chriſto proximus loquebatur. Quis enim poſſet hoc dicere, niſi qui Chriſto ſe adherere cognoſceret? Quo dicto excitauit omnes, & exemplo omnes armauit, & iam certè ſenior ætate, ſed validus fides. Theodoſij ergo fides fuit veſtra victoria: veſtra fides filiorum eius fortitudo ſit. Fides ergo auget ætatem. Denique nec Abraham vt in ſenectute generaret filium, conſiderauit ætatem, nec Sara vt pareret. Nec mirum ſi auget ætatem fides, cum repræſentet futura. Quid enim eſt fides, niſi rerum earum quæ ſperantur ſubſtantia? Sic nos ſcripturæ docet. Ergo ſi ſubſtantia eorum quæ ſperantur, fides eſt: quãtò magis eorum quæ videntur? Bona fides, de qua ſcriptũ eſt: Iuſtus autem ex fide viuuit, quod ſi ſubtraxerit ſe, non

II iij

Ibidem 11.

Genes. 15.
Ibidem 22.
Ibidem 28.

4. Reg. 6.

Proverb. 20.

Ibidem 16.

placebit animæ meæ. Nos autem non subtrahamus nos ad dispendium animæ, sed inhæreamus fidei ad animæ nostræ acquisitionem, quoniam in hac fidei militia testimonium consecuti sunt seniores nostri Abraham, Isaac, Iacob. Et ideo hæreditatem nobis fidei reliquerunt. Fidelis Abraham, qui non ex operibus, sed ex fide iustificatus est, quoniam Deo credidit. Isaac per fidem nec gladium ferituri parentis expauit. Iacob paternæ fidei vestigiis intentus dum iter agit, angelorum vidit exercitum, & vocauit conciliū Dei. Alibi quoque, id est, in libris Regum, Helisæus erat intra Samariam, & subito eum circumfusus Syrorum obsedit exercitus. Vidit eos Giezi, & ait ad Dominum suum: O Domine, quid faciemus? Et dixit Helisæus propheta: Noli timere: quoniam nobiscum plures sunt, quàm cum illis. Et rogauit vt aperiret Deus oculos Giezi. Et aperti sunt oculi eius & vidit plenum montem equis & curribus in circuitu Helisæi, & rogauit Helisæus vt percuteret eos Deus cæcitate, & percussi sunt: & introierunt in ciuitatem, quò ingrederebantur, nequaquam videntes. Audistis certe milites qui circumfusi estis, quia vbi perfidia, ibi cæcitas est. Merito ergo cæcus erat exercitus infidelium. Vbi autem fides, ibi exercitus angelorum est. Bona itaque fides, quæ frequenter operatur in mortuis. Denique aduersarius & legiones suæ quotidiana martyrum virtute torquentur. Vnde arbitrator quod fila chordarum citharæ ideo fides dicatur, quoniam & mortua sonum reddant. Quo magis ac magis enitendū est, ne in hoc viuendi munere siti simus ingrati, sed pij pignoribus principis sedulū ac patrium impendamus affectum. Soluite filiis eius quod debetis patri. Plus debetis defuncto, quàm debuistis viuenti. Etenim si in liberis priuatorum non sine graui scelere minorum iura tenerantur, quanto magis in filiis imperatoris? Addatur, & cuius imperatoris? Imperatoris pij, imperatoris misericordis, imperatoris fidelis, de quo non mediocrè locuta est scriptura, dicens: Magnum & honorabile est homo misericors. Inuenire autem virum fidelem, difficile est. Si magnum est misericordem aut fidelem quemcumque hominem inuenire, quanto magis imperatorem, quem potestas ad vlciscendum impellat, sed reuocet tamen ab vltione miseratio? Quid præstantius fidem imperatoris, quem non extollat potentia, superbia non erigat, sed pietas inclinet? De quo Salomon præclare ait: Iniqui regis inuitatio similis rugitui leonis, sicut autem ros in herba, sic & hilaritas eius. Quantum igitur est deponere terrorem potentia, præferre suauitatem gratiæ? Beneficium se putabat accepisse augustæ memoriæ Theodosius, cum rogaretur ignoscere. Et tunc propior erat veniæ, cum fuisset cōmotio maior iracundiæ. Prærogatiua ignoscēdi erat, indignatū fuisse. Et optabatur in eo quod in aliis timebatur, vt irasceret. Hoc erat remedium reorum, quoniam cum haberet supra omnes potestatem, quasi parens expostulare malebat, quā quasi iudex punire. Sæpe trementes vidimus quos obiurgabat, & conuictos sceleris, cum desperassent, solutos erimine. Vincere enim volebat, non plectere: æquitatis iudex, non pœnæ arbiter, qui numquam veniam confidenti negaret. Aut si quid esset quod occulta conscientia inuolueret, Deo seruabat. Hæc vo-

cem eius homines magis quàm pœnam timebant, quod tanta imperatorem ageret verecundia, vt mallet sibi homines religione quàm timore astringere. Maximam philosophorum impunitatem ferunt dedisse iis facinoribus, quæ per iram commissa forent: sed scriptura diuina melius ait: Irascimini, & nolite peccare. Maluit peccatum recidere, quàm excusare. Satius est indignatione laudem clementiæ reperire, quàm ira in vltionem excitari. Quis ergo dubitabit filiis eius maximum præsidium fore apud Deū? Domino fauente Arcadius Imperator iam validus inuētus est. Honorius continuo pullat adolescentiæ fores, prouectior ætate quàm Iosias. Ille enim destitutus patre orsus imperium vsque ad tricessimū & primū annum regni sui perduxit ætatem, & placuit Domino quod præ cæteris regibus Israël Domini pascha celebravit, & ceremoniarum aboleuit errores. Asa quoque adhuc inualidus corporis robore, cum regnandi curricula recepisset, quadraginta annis regnavit in Hierusalem: quoniam cum Æthiopū infinita vrgeretur atque innumerabili multitudine, sperauit à Domino & in paucis se posse saluari. Vtinam tam fidelis processu quæ exordio. Nam seruatus in paucis & victor, postea à Syriis auxilia relicto Domino postulauit, & medicos adhibuit ad pedum dolorem. Accepto enim tanto iudicio diuini fauoris, auxiliatorem suum non derelinquere debuit, sed tenere. Ideo ei nec medici profuerunt; & quasi incredulus mortem impleuit. Sed illorū patres Abias & Amos ambo infideles. Theodosius verò plenus timoris Dei, plenus misericordiæ, speramus quod liberis suis apud Christum præful assistat, si Dominus propitius sit rebus humanis. Bonum est misericors homo, qui dum aliis subuenit, sibi cōsulit, & in alieno remedio vulnera sua curat. Agnoscit enim se esse hominē qui nouit ignoscere, & vias Christi sequitur, qui carne suscepta maluit in hunc mundum redemptor venire quàm iudex. Vnde pulchrè Psalmista dixit: Dilexi, quoniam audiet Dominus vocem orationis meæ. In quo psalmo dum legitur, velut ipsum Theodosium loquētem audimus. Dilexi, inquit. Agnosco vocem piam, cuius testimonia vocis agnosco. Et verè dilexit, qui officia diligētis impleuit, qui seruauit hostes, qui dilexit inimicos, qui iis à quibus est appetitus ignouit, qui regni affectatores perire non passus est. Non mediocris sed perfecti in lege vox ista est dicere, dilexi. Plenitudo enim legis, dilectio est. Sed quid dilexerit, audiamus. Cum tacet, vrget nos dilectio, vtique diuinæ charitatis gratia significatur: quia diligimus illud quod est super omnia desiderabilia desiderabile: de quo scriptum est: Diliges Dominum Deum tuum. Ergo decedens è terris pia anima, & sancto repleta spiritu, quasi interrogātibus iis qui sibi occurrerent cum sese ad sublimia & superna subtingeret, dicebat: dilexi. Nihil hoc plenius, nihil expressius. Interrogabant angeli vel Archangeli: Quid egistis in terris? (occultorum enim solus cognitor Deus) dicebat: dilexi. Hoc est dicere: Legem impleui: Euangelium non præterui. Hoc est dicere, morti me obtuli, & tota die existimatus sum sicut ovis occisionis. Et ideo cōfido, quia neque mors, neque vita, neque angeli, neque virtutes, neque altitudo, neque profundum; neque creatura alia poterit nos

Psalm. 4.

4. Reg. 22. & 23.
3. Reg. 15.

2. Para. 16.

Psalm. 114.

Rom. 13.

Deut. 6.

Roman. 8.

Ioan. 21.

Psalm. 114.

1. Tim. 4.

1. Thes. 5.

2. Cor. 4.

Psalm. 114.

Roman. 8.

Ibidem. 5.

nos separare à charitate Dei, quæ est in Christo Iesu A ipse in periculum ruit, nisi Domini nomen affuerit, si Domino nostro. Hoc mandatum legis etiā in Euangelio Dominus Iesus docet esse seruandum, cum dicit ad Petrum: Simon Ioannis diligis me? Et ille respondit: Tu scis domine quia diligo te. Et iterum dixit: Simon Ioannis diligis me? Et iterum respondit, Etiam Domine: tu scis, quia diligo te. Et tertio interrogatus ait: Omnia tu scis, tu scis quia amo te. Confirmauit itaque charitatē trina responsio, vel aboluit trinæ negationis errorem. Et hic trinam responsionem si querimus, inuenimus, Dilexi, quoniā audiet Dominus vocem orationis meæ. Dilexi, quoniam inclinauit aurem suam mihi, vt in diebus meis inuocarem eum. Dilexi, quia tribulationem & dolorem inueni, & pro nomine Dei mei pericula inferni non refugi, sed expectaui vt comprehendere & inuenire me possent. Et pulchrè ait, Dilexi: quia iā cursum vitæ huius impleuerat. Vnde & Apostolus in passione iam positus ait: Certamen bonum certauit, cursum consummaui, fidem seruauit. Quod reliquum est, reposita est mihi corona iustitiæ. Magnus Dominus, qui nobis dedit certamina, quibus mereatur qui vicerit coronari. Dilexi, inquit, confidens, quoniam audiet Dominus vocem orationis meæ. Dilexi, & ideo inclinauit aurem suam mihi, vt iacentem erigeret, mortuum suscitaret. Nō enim Deus inclinat aurem suam vt audiat corporaliter, sed vt condescēdat nobis quo nos audire dignetur, & infirmitates nostræ releuare substantiæ. Inclinat se nobis, vt nostra ad eum ascendat oratio. Voce non indiget, qui misericordiam deserit. Neque enim voce indiget, qui Moysen tacentem audiuit, & non loquētem, sed interpellantem gemitibus ineffabilibus ad se clamare dicebat. Nouit Deus & sanguinem audire, cui nulla vox subest, lingua non suppetit, sed accepit vocem sacræ titulo passionis. Clamauit in martyrio, clamauit in paricidio quod pertulit pro sacrificio. Dilexi, inquit, & ideo diligens feci voluntatem Domini, & inuocaui eum non in paucis, sed in omnibus diebus vitæ meæ. Non certis diebus inuocare, non omnibus, fastidientis est, non sperantis, & pro vltu affluentium commodorum mercedem gratiarum referre, non pro deuotionis affectu. Et ideo Paulus in omnibus, inquit, gratias agite. Quando enim non habes quod Deo debeas, aut quando sine Dei munere es, cui quotidie viuendi vltus à Domino est? Quid enim habes quod non accepisti? Ergo quia semper accipis, semper inuoca. Et quia quod habes, à Domino est, debitorem te semper esse cognosce. Malo tamen vt quasi diligens quàm coactus debitum tuum soluas. Audi dicentem: Circumdederunt me dolores mortis. Ego tamen & in mortis dolore Dominū dilexi. Pericula inferni inuenerunt me, non timentem vtique, sed amantem, sed sperantem, quod nullæ me angustia, nulla persecutio, nulla pericula, nullus gladius separat à Christo. Denique volens inuenit tribulationem & dolorem, sciens quia tribulatio patientiam operatur, patientia probationem, probatio spēs. Etenim quasi bonus athleta quæsiuit certamina, vt coronam inueniret: quam tamen non suis viribus, sed Domini auxilio nouit sibi esse donatam. Non enim potuisset vincere, nisi cum qui certates adiuaat inuocasset. Miser homo congregitur vt vincat, &

ipse in periculum ruit, nisi Domini nomen affuerit, si cum veretur orauerit, dicens: O Domine libera animam meam. Hinc illud Apostolicum: Video legem carnis meæ repugnantem legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati, quod est in mēbris meis. Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum. Ille vincit, qui gratiam Dei sperat, non qui de sua virtute præsumit. Cur ergo non præsumas gratiam, cum habeas præful certaminis misericordiam? Misericors enim & iustus Dominus, & Deus noster miseretur. Bis misericordiam posuit, semel iustitiam. In medio iustitia est, gemino septo inclusa misericordiæ. Superabundant enim peccata, superabundet ergo misericordia. Apud Dominum omnium virtutum abundantia est, quia Dominus virtutum est. Neque tamen iustitia sine misericordia est, neque sine miseratione iustitia: quia scriptum est: Noli esse nimium iustus. Quod supra mensuram est, et si bonum est, tamen tu non sustines. Mēsuram serua, vt secundum mensuram recipias. Non impedit tamen iustitia misericordiam, quia misericordia ipsa iustitia est. Dispersit dedit pauperibus, iustitia eius manet in æternum. Nouit enim iustus debere se infirmis atque inopibus subuenire. Vnde Dominus veniens ad baptismum, vt nobis infirmantibus peccata donaret, ait ad Ioannem: Sine modo. Sic enim decet nos implere omnem iustitiam. Liqueat igitur iustitiam esse misericordiam, & misericordiam esse iustitiam. Etenim si Dei nos misericordia non sustentaret, quomodo in ipso exordio paruuli viueremus, cum effusi vtero de calidis in frigida, de humidis in atida piscium more iactemur, quos naufragos in hæc vitam quidam naturæ fluctus expuerit? Ratio deest sed gratia diuina non deficit. Ipse ergo custodit paruulos, aut certe eos qui se paruulos humili confitentur affectu. Bona igitur humilitas, quæ liberat periclitantes, iacētes erigit. Nouit eam ille qui dixit: Ecce sum ego, peccaui, & ego pastor male feci, & isti in hoc grege quid fecerunt? Fiat manus tua in me. Bene hoc dicit qui regnum suum Deo subiecit, & pœnitentiam gessit, & peccatum suum cōfessus veniam postulauit, ipse per humilitatem peruenit ad salutē. Humiliauit se Christus, vt omnes eleuaret. Ipse ad Christi peruenit requiem, qui humilitatem Christi fuerat secutus. Et ideo quia humilem se præbuit Theodosius Imperator, & vbi peccatum obrepserit, veniam postulauit: conuersa est anima eius in requiē suam, sicut habet scriptura quæ dicit: Conuertere anima mea in requiem tuam, quia Dominus benefecit mihi. Pulchrè dicit animæ conuertere, quasi diuturno cuiusque operis sudore exercitæ, vt à labore conuertatur ad requiem. Conuertitur equus ad stabulum, vbi cursum impleuerit: nauis ad portum, vbi ad stationem fidam à fluctuum mole subducitur. Sed quid est quod ait: Ad requiem meam, nisi secundum illud intelligas quod ait Dominus Iesus: Venite benedicti patris mei, hæreditate possidete paratum vobis regnum à constitutione mundi? Tāquam enim possessionem hæreditariam, de qua recipimus quæ promissa sunt nobis. Fidelis Deus quæ semel seruis suis præparat, non subtrahit. Si fides nostra maneat, manet & sponso. Vide o homo circa te

Psalm. 114.

Roman. 7.

Psalm. 114.

Eccles. 7.

Psalm. 114.

Matth. 3.

2. Reg. 24.

Psalm. 114.

Matth. 23.

Psal. 94.
2. Tim. 4.

Psal. 54.

Apoc. 21.

Psal. 114.

2. Cor. 5.

Esai. 66.

gratiam Christi adhuc in terris quas teris, & in cœlo possides. Ibi ergo sit cor tuum, vbi est possessio tua. Hæc est requies quæ iustis debetur, negatur indignis. Vnde ait Dominus: Sicut iuravi in ira mea, si introibunt in requiem meam. Qui enim non cognoverunt vias Domini, non ingrediuntur in requiem Domini. Qui autem boni certamen certavit, & cursum cõsummauit, ipse dicitur: Convertere in requiem tuam. Bona requies præterire quæ mundi sunt, & in illis quæ supra mundum sunt, cœlestium confortiis requiescere secretorum. Hæc est requies ad quã properavit, dicēs: Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, & volabo & requiescam? Hanc sanctus requiem suam novit, ad hanc requiem convertendum animæ suæ dicit. Erat ergo anima in requie sua, ad quam dicit esse redeundum. Hæc est requies sabbati magni, vt unusquisque sanctorum supra mundi sensibilia sit in illo intelligibili secreto totus intentus atque adherēs Deo. Hæc est requies illa sabbati quo requieuit Deus ab omnibus operibus mundi istius. Feriatu his seculi curis Theodosius se ereptum gaudet, & eleuat animam suam, atque ad illam perpetuã dirigat requiem, pulchrè sibi consultum asserens, quod eripuerit animam eius Deus de morte, quam mortè frequenter in hoc seculo istius lubrico sustinebat, inquietus fluctibus peccatorum: eripuerit etiam oculos eius à lachrymis. Fugit enim dolor, & tristitia, & gemitus. Et alibi habemus: Deleuit omnem lachrymam ab oculis eorum, & mors non erit amplius, neque luctus, neque clamor, neque dolor. Si ergo mors non erit, lapsus sentire non poterit in illa requie constitutus, sed placebit Deo in regione viuorum. Non enim vt hic homo inuolutus est mortis corpore obnoxio lapsibus atque delictis, ita & illic. Ideoque regio illa viuorum est, vbi anima est, quæ ad imaginem & similitudinem Dei facta est, nõ caro figurata de limo: ideo in terram reuertitur, anima ad requiem festinat supernam, cui dicitur: Convertere anima mea in requiem tuam, in quam festinauit intrare Theodosius, atque ingredi ciuitatem Hierusalem, de qua dictum est: Et reges terræ ferent gloriã suam in illã. Illa est vera gloria quæ ibi sumitur, illud regnum beatissimum quod ibi possidetur, ad quod festinabat Apostolus, dicēs: Audemus ergo, & cõsentimus magis peregrinari de corpore, & adesse ad Dominũ, & ideo cõnitimur siue absentes siue presentes placere illi. Absolutus igitur dubio certamine fruitur nũc angustæ memoriæ Theodosius luce perpetua, tranquillitate diuturna, & pro iis quæ in hoc gessit corpore, munerationis diuinæ fructibus gratulatur. Ergo quia dilexit angustæ memoriæ Theodosius Dominum Deum suum, meruit sanctorum confortia. Et ergo vt quidem sermonem meum per orationem concludam, dilexi virum misericordem, humilem imperio, corde puro & pectore mansucto præditum, qualem Dominus amare consuevit, dicēs: Suprà quem requiescam, nisi supra humilem & mansuctum? Dilexi virum, qui magis argumentem quàm adulantem probaret. Strauit omne quo utebatur insigne regii, desleuit in Ecclesia publicè peccatum suum, quod ei aliorum fraude obrepserat. Gemitu & lachrymis orauit veniam. Quod priuati erubescunt, non erubuit imperator publicè agere

penitentiam, neque vllus postea dies fuit, quo non illum doleret errorem. Quid quod præclaram adeptus victoriam, tamen quia hostes in acie strati sunt, abstinuit à consortio sacramentorum, donec Domini circa se gratia filiorum exprimeretur aduētus? Dilexi virum, qui me in supernis suis vltimo spiritu requirebat. Dilexi virum, qui cū iam corpore solueretur, magis de statu Ecclesiarum quàm de suis periculis angebatur. Dilexi ergo fateor, & ideo dolorem meū intimo viscere dolui, & prolixiore sermonis prosecutione solidum putavi. Dilexi, & præsumo de Domino, quod suscipiat vocem orationis meæ, qua prosequor animam piã. Circumdedertunt me dolores mortis, pericula inferni inuenerunt me. Dolores enim pericula sunt, sed remedia paucorum. In omnibus sacerdos periclitatur, in omnibus reis angitur. Quod enim alij patiuntur, ipse sustinet: & iterum liberatur cū alij qui tenentur periculis, liberantur. Conteror corde, quia creptus est vir quam vix possumus inuenire. Sed tamen tu solus Domine inuocandus es, tu rogandus, vt cum in filiis representes. Tu Domine custodiēs etiam paruulos in hac humilitate, saluos facito sperantes in te. Da requiem perfectio seruo tuo Theodosio, requiem quam preparasti sanctis tuis. Illò conuertatur anima eius, vnde descendit, vbi mortis aculeum sentire non possit, vbi cognoscat mortem hanc nõ hominis fingem esse, sed culpæ. Quod enim mortuus est, peccato mortuus est, vt iam peccato locus esse nõ possit. Resurget autem, vt perfectior renouato munere vita reparatur. Dilexi, & ideo prosequor eum vsque ad regionem viuorum, nec deseram, donec fletu, precibus inducã virum quò sua merita vocant, in montem Domini sanctum, vbi perennis vita, vbi corruptelæ nulla contagio, nullus gemitus, nullus dolor, nulla consortia mortuorum, vera regio viuentium, vbi mortale hoc induat immortalitatem, & corruptibile hoc induat incorruptionem. Magna requies, quæ votũ impleat diligentis, pulcherrima promissio. Ideo centesimus quartusdecimus psalmus inscribitur. Denique supra in quartodecimo psalmo perfectionem hominis accepimus, sed illic formatus perfectus licet vir, sed ad huc peccato obnoxius, quia viuuit in seculo. Hic vera perfectio est, vbi iam culpa cessauit, gratia perpetuæ quietis affulsit. Ideo centesimus quartusdecimus psalmus, quia remuneratio charitatis est, vnde Domini pascha quartadecima luna formam celebritatis accepit: quoniam qui pascha celebrat, debet esse perfectus, debet amare Dominum Iesum, qui diligens populum perfecta charitate, sese obtulit passioni. Et sic diligamus nos quoque, vt si necesse fuerit pro Domini nomine mortem nõ fugiamus, nullum existimemus dolorem, nihil metuamus. Perfecta enim charitas timorem expellit foras. Grãde numeri mysterium, quando pater filium vnicum pro nobis omnibus tradidit, cū pleno luminis sui orbe luna fulgeret. Ita est enim Ecclesia, quæ piè pascha celebrat Domini nostri Iesu Christi sicut luna perfecta in æternum manet. Quisquis bene hic Domini pascha celebrat, in lumine perpetuo erit. Quis splendidius celebrauit, quàm qui sacrilegos remouit errores, clausit templa, simulachra destruxit? In hoc Iosias rex superioribus antelatus est. Manet ergo in lumine

Psal. 114.

Rom. 6.

1. Cor. 15.

1. Ioan. 4.

Psal. 18.

Psal. 36.

Zach. 14.

Philip 3.

Psal. 112.

Genes. 28.

1. Reg. 17.

mine Theodosius, & sanctorum cœtibus gloriatur. Illic nunc complectitur Gratianum iam sua vulnera non moerentem, quia inuenit vltorem. Qui licet indigna morte præuentus ac præreptus sit, requiẽ animæ suę possidet. Ille bonus vterque & pietatis interpres largius misericordiæ suæ consortio delectatur. De quibus bene dicitur: Dies diei eructat verbum. Contra autẽ Maximus & Eugenius in inferno quasi nox nocti indicat scientiam, docentes exemplo miserabili quàm durum sit arma suis principibus irrogare. De quibus pulchrè dicitur: Vidi impium super exaltatum & cleuatum super cedros Libani, & trãsiui, & ecce non erat. Transiuit enim pius de caligine seculari ad lumen æternum, & non erat impius qui esse desuisset iniquus. Nunc se Augustæ memoriæ Theodosius regnare cognoscit, quando in regno Domini Iesu Christi, & considerat templum eius. Nunc sibi rex est, quando recipit etiam filium Gratianum, & pulchra iam dulcissima sibi pignora quæ hic amiserat, quando eius stacilla adhereret fidelis anima Deo, quãdo patrem sibi redditum gratulatur, quando Constantino adhereret. Cui licet baptismatis gratia in vltimis constituto omnia peccata dimiserit, tamen quod primus Imperatorum credidit, & post se hereditatè fidei principibus dereliquit, magni meriti locum reperit, cuius temporibus completum est illud propheticum: In illo die erit quod super frenum equi est, sanctum Domino omnipotenti. Quod illa sanctæ memoriæ Helena mater eius infuso tibi Sancto spiritu reuelauit. Beatus Constantinus tali parente, quæ imperanti filio diuini muneris quesuist auxilium, quo inter prælia quoque tutus assisteret, & periculum non timeret. Magna scemina, quæ multo amplius inuenit quod imperatori conferret, quàm quod ab imperatore acciperet. Anxia mater pro filio cui regnum orbis Romani cesserat, festinauit Hierosolymam, & scrutata est locum dominicæ passionis. Stabulariam hanc primo fuisse asserunt, sic cognitam Constantio seniori, qui postea regnum adeptus est. Bona stabularia, quæ tam diligenter præsepe Domini requisuit. Bona stabularia, quæ stabularium non ignorauit illum qui vulnera curauit à latronibus vulnerati. Bona stabularia, quæ maluit existimari stercora, vt Christum lucrifaceret. Ideo illum Christus de stercore leuauit ad regnum, & secundum quod scriptum est: Quia suscitatur de terra inopem, & de stercore erigit pauperem. Venit ergo Helena, cœpit reuiscere loca sancta, infudit ei spiritus vt lignum crucis requireret, accessit ad Golgotham, & ait: Ecce locus pugna, vbi est victoria? Quæro vel vexillũ salutis, & non inuenio. Ego, inquit, in regnis, & crux Domini in puluere? Ego in aulis, & in ruinis Christi triumphus? Ille adhuc latet, & latet palma vitæ æternæ? Quomodo me redemptam arbitror, si redemptio ipsa nõ cernitur? Video quid egeris diabole, vt gladius quo peremptus es, obstrueretur. Sed Isaac obstructos ab alienigenis puteos eruderauit, nec latere aquam passus est. Tollatur igitur ruina vt vita appareat. Promatur gladius, quo veri Golie caput est amputatum. Aperiat humus, vt salus fulgeat. Quid egisti diabole, vt absconderes lignum, nisi vt iterum vinceris? Vicit te Maria, quæ genuit triumphatorẽ quæ sine imminutione virginitatis edidit cum qui

crucifixus vinceret te, & mortuus subiugaret. Vinceres & hodie, vt mulier tuas insidias deprehendar. Illa quasi sancta Dominũ gestauit, ego crucem eius inuestigabo. Illa generatum deicit, ego resuscitatu. Illa fecit vt Deus inter homines videretur, ego ad remedium peccatorum diuinum de ruinis eleuabo vexillum. Aperit itaque humus, decuit puluerem, tria patibula confusa reperit, quæ ruina contexerat, inimicus absconderat. Sed non potuit obliterari Christi triumphus. Incerto hæret vt mulier, sed certam indaginem Sãctus spiritus inspirat, eo quòd duo latrones cum Domino crucifixi fuerint. Quærit ergo medium lignum, sed poterat fieri vt patibula inter se ruina confunderet, casus mutaret, & inuertet. Redit ad Euangelij lectiõnẽ, inuenit quia in medio patibulo prælatus titulus erat, Iesus Nazarenus rex Iudæorũ. Hinc collecta est series veritatis, titulo crux patuit salutaris. Hoc est quod petẽtibus Iudeis Pilatus respondit: Quod scripsi, scripsi, id est, non ea scripsi quæ vobis placerent, sed quæ ætas futura cognosceret, non vobis scripsi, sed posteritati prope modum dicēs: Habeat Helena quæ legat vnde crucem Domini recognoscat. Inuenit ergo titulum, regem adorauit, non lignum vtique, quia hic Gentilis est error, & vanitas impiorum. Sed adorauit illũ qui pependit in ligno, scriptus in titulo. Illum qui sicut scarabæus clamauit, vt persecutoribus suis peccata donaret. Auida mulier festinabat tãgere remedium immortalitatis, metuebat calcare sacramentum salutis. Læto corde, & trepidanti vestibio quid faceret nesciebat. Pertendit tamen ad cubile, veritatis lignũ refulsit, & gratia micuit, vt quia iam scemina visitauerat Christus in Maria, spiritus in Helena visitaret: docuit etiam quod mulier ignorabat, & deduxit in viam quam mortalis scire non poterat. Quæsuit clauos, quibus crucifixus est Dominus, & inuenit. De vno clauo frãnos fieri præcepit, de altero diademam intexuit vnum ad decorem, alterum ad deuotionem vertit. Visitata est Maria vt Euam liberaret, visitata est Helena vt imperatores redimerentur. Misit itaque filio suo Constantino diadema gemmis insignitum, quas preciosior ferro innexas crucis redemptionis diuinæ gemma cõnecteret. Misit & frãnum, vtroque vsus est Constantinus, & fidem trãsmisit ad posteros reges. Principium itaque credẽtium imperatorum, sanctum est quod super frãnum: ex illo fides vt persecutio cessaret, deuotio succederet. Sapienter Helena egit, quæ crucem in capite regum leuauit & locauit, vt crux Christi in regibus adoretur. Non insolentia ista, sed pietas est, cū defertur sacra redemptioni. Bonus itaque clauus Romani imperatoris, qui totum regit orbem, ac vestit principũ frontem, vt sint prædicatores qui persecutores esse consueverunt. Rectè in capite clauus, vt vbi sensus est, ibi præsidium. In vertice corona, in manibus habena, corona de cruce, vt fides luceat, habena quoque de cruce, vt potestas regat, sitque iusta moderatio, non iniusta præceptio. Habeat hoc etiam principes Christi sibi liberalitate cõcessum, vt ad imitationem Domini dicatur de imperatore Romano: Posuisti in capite eius coronam de lapide precioso. Ex illo gratulatur Ecclesia, erubescit Iudæus, non solum erubescit, sed etiã torquetur, quod ipse sibi author con-

Ioan. 19.

Ibidem

Psalm. 26.

fusionis est. Dum insultat Christo, confessus est eum regem, dum regem Iudæorū appellauit, sacrilegium suum qui non credidit, cōfiteatur. Ecce, inquit: Et crucifiximus Iesum, vt Christiani & post mortem resurgant, & mortui regnent. Nos crucifiximus quem reges adorant. Quem non adoramus, ipsi adorant. Ecce & clauus in honore est: & quem ad mortem impressimus, remedium salutis est, atque inuisibili quadam potestate demones torquet. Putabamus nos vicisse, sed victos fatemur. Iterum Christus resurrexit, & resurrexisse eum principes agnouerunt. Iterum viuūt, qui non videtur. Nunc maior nobis contentio, nunc pugna nobis vehementior aduersus eū cui regna famulantur, cui seruit potestas, illum contempnimus, quomodo regibus resistemus? Ferro pedum eius reges inclinantur. Reges adorant, & Fortiniani diuinitatem eius negant? Clauum crucis eius diademati suo præferunt imperatores, & Arriani potestati eius imminuunt? Sed quæro, quare sanctum super frænum, nisi vt imperatorum insolentiam refrænaret, comprimeret licentiam tyrānorū, qui quasi equi in libidines adhinnirent, quod liceret illis adulteria impune committere: Quæ Neronum, quæ Caligularum cæterorūque probra comperimus, quibus non fuit sanctum super frænum. Quid ergo aliud egit Helenæ operatio, vt fræna dirigeret, nisi vt omnibus imperatoribus sancto dicere spiritu videretur: Nolite fieri sicut equus & mulus, sed in fræno & chamo maxillas eorum constringeret, qui se non agnoscerent reges, vt regerent sibi subditos? Prona enim potestas in vitium ferebatur, & more pecudū yaga sese libidine polluebant. Ignorabant Deum, restrinxit eos crux Domini, & reuocauit à lapsu impietatis. Leuauit oculos eorum, vt Christum in cœlo quaerent. Exuerunt se chamo perfidiæ, susceperūt fræna deuotionis & fidei, secuti dicentem: Tollite iugum meum super vos. Iugum enim meum suauis est, & onus meum leue est. Inde reliqui principes Christiani, præter vnum Iulianū, qui salutis suæ authorem reliquit, dum philosophiæ se dedit errori, inde Gratianus & Theodosius. Non ergo mentita est propheta, dicens: Ambulabunt reges in lumine tuo. Ambulabunt plane ac maxime Gratianus & Theodosius præ cæteris principes nō iam armis militum, sed meritis suis tecti, non purpureum habitū, sed amictum induti gloriæ. Qui cum hic delectarentur absolutione multorum, quanto magis illic percussisse se pluribus recensendo pietatis suæ recordatione mulcentur, qui nunc luce fruuntur candida, longe meliora illic, quàm hic possidebant, habitacula consecuti, dicentes: O Israel, quàm magna est domus Domini, & quàm ingēs locus possessionis eius: magnus, & non habens finem. Et perfuncti maximis laboribus inter se conferunt: Bonum est viro cum

F I N I S.

Thren. 3.

psalm. 4.

Luca 16.

Genes. 46.

Sermonum Diui Ambrosij Mediolanensis Episcopi, iuxta ordinem temporum quibus congruunt, Index.

De grano sinapis.		Sermo I.
Item de grano sinapis.		II.
De psalmo vigesimo primo.	(.)	III.
De camelo.		III.
Quod simile sit regnum Dei fermento.		V.
De margarita.		VI.
De eo quod scriptum est: Reddite quæ sunt Dei Deo, & de militantibus.		VII.
De sabbato quo Dominus manum aridam curauit.		VIII.
De unitate charitatis.		IX.
De eo quod scriptum est: Quis maior est in regno cælorum.		X.
De mirabilibus.	(.)	XI.
De natali Domini.		XII.
Item de natali Domini.		XIII.
Item de natali Domini.	(.)	XIII.
Item de natali Domini.		XV.
Item de natali Domini.	(.)	XVI.
Increpatio de Kalendis Ianuariis.		XVII.
De sancta Epiphania.		XVIII.
Item de sancta Epiphania.		XIX.
Item de eodem.	(.)	XX.
Item de die sancto Epiphania.	(.)	XXI.
Post Epiphaniam.		XXII.
De quadragesima.		XXIII.
Item de quadragesima.		XXIII.
Item de quadragesima.		XXV.
Item de quadragesima.		XXVI.
De ieiuniis.		XXVII.
Exhortatio ad plebem, & de eo quod scriptum est in euangelio: Sicut fulgur coruscans de cælo, ita erit aduentus filij hominis, & de duobus in lecto vno.		XXVIII.
Item de eodem.		XXIX.
De elemosina.		XXX.
Item de elemosina.		XXXI.
De hospitalitate in euangelio.		XXXII.
In tempore ieiunij non luxuriandum esse.	(.)	XXXIII.
De quadragesima.		XXXIII.
De ieiunio Domini in deserto, & quomodo non in solo pane viuūt homo.		XXXV.
Item de quadragesima.		XXXVI.
Item de eodem.		XXXVII.
Item de ieiuniis et quadragesima.		XXXVIII.
De ieiuniis et elemosinis.	(.)	XXXIX.
De ieiuniis Niniuitarum.		XL.
De gratia baptismi.		XLI.
De hostibus carnalibus non metuendis, et post cibum gratias Deo referri debere.		XLII.
Item de eodem.		XLIII.
De sancto Latrone.		XLIII.
Item de eodem.		XLV.

De penitentia Petri apostoli.
 De fide Petri apostoli.
 De sepultura Domini.
 De accusato Domino apud Pilatum et de Susanna.
 Item de eodem.
 De Iuda Scarioth. (.)
 De die sancto Paschae. (.)
 De innovatione fidelium.
 Item de eodem.
 De cruce Christi. (.)
 Item de cruce Christi.
 De sepulchro Domini nostri Iesu Christi. (.)
 De Maria Magdalene. (.)
 De auaritia et Anania.
 De festo Pentecostes, et de psalmo centesimonono.
 Item de Pentecoste.
 Item de Pentecoste. (.)
 De natali sancti Ioannis Baptista.
 Item de eodem.
 Item de Ioanne Baptista. (.)
 De natali sanctorum apostolorum Petri et Pauli.
 Item de eodem.
 Item de eodem.
 De natali sancti Eusebii, Verfellenfis episcopi.
 Item de depositione sancti Eusebii. (.)
 De natali sancti Laurentii Leuita et martyris.
 De natali sancti Cypriani.
 Item de sancto Cypriano.
 De natali martyrum.
 In natali sanctorum Canti, Cantiani, et Cantianille.
 De natali sanctorum martyrum.
 De natali sanctorum Octauij, Aduentitij, et Solutoris Tauricorum.
 De eo quod propheta ait ad filios Israel, Capones vestri miscent aquam vino.
 De eo quod dicit Dominus in euangelio, Vulpes foucas habent.
 In crepatio ad plebem, et de eo quod ait Dominus, Qui habet, dabitur ei: et cantauimus vobis, et non sal-
 tatis. Sermo.
 De eo quod scriptum est in euangelio, Hominis cuiusdam diuitis vberes fructus ager attulit.
 De defectione lanae.
 In crepatio ad populum de absentia sua.
 Post increpationem consolatio ad populum.
 De Barbaris non timendis. (.)
 Item de eodem.
 De sancto propheta Heliseo.
 De bellico tumultu. (.)
 De dedicatione basilicae.
 De passione beate Agnetis.
 De inuentione sanctorum Geruasij et Prothasij. (.)
 De baptismo sancti Augustini.
 In natali sanctorum martyrum Nazarij et Celsi.

XLVI.
 XLVII.
 XLVIII.
 XLIX.
 L.
 LI.
 LII.
 LIII.
 LIII.
 LV.
 LVI.
 LVII.
 LVIII.
 LIX.
 LX.
 LXI.
 LXII.
 LXIII.
 LXIII.
 LXV.
 LXVI.
 LXVII.
 LXVIII.
 LXIX.
 LXX.
 LXXI.
 LXXII.
 LXXIII.
 LXXIII.
 LXXV.
 LXXVI.
 XXVII.
 LXXVIII.
 LXXIX.
 LXXX.
 LXXXI.
 LXXXII.
 LXXXIII.
 LXXXIII.
 LXXXV.
 LXXXVI.
 LXXXVII.
 LXXXVIII.
 LXXXIX.
 XC.
 XCI.
 XCII.
 XCIII.

DIVI

DIVI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS SERMONES.

De grano sinapis.

Sermo I.

SIBENTER nos predicare, & gratanter opus Dei facere manifestum est. Sed cum videmus plures à fratribus pigrius ad ecclesiam conuenire, & dominicis præcipue diebus minimè cœlestibus interesse mysteriis, prædicamus inuiti: nõ quo nos pigeat loqui, sed quia negligetiores prædicatio nostra grauet potius, non emendet. Ideo inuiti loquimur, & tacere non possumus. Prædicatio enim nostra in plebe aut regnum operatur, aut pœnam: regnum credulis, perfidis pœnam. Quisquis enim frater dominicis non interest sacramentis, necessariò apud Deum castro- rum desertor est diuinorum. Nam quomodo se excusare potest qui sacramentorum die prandium sibi domi præparans, prandium cœleste contemnit, & ventris curam faciens, animæ suæ negligit medicinam? Dicit Dominus in sancto euangelio, sicut lectio decursa testatur: Cui simile est regnum Dei, & cui simile illud existimabo? Simile est grano sinapis, quod acceptum homo misit in hortum suum, & creuit, & facta est arbor, & volucres cœli requieuerunt in ramis eius. Mouet fortasse sensus vestros cur regnum Dei tam præclarum atque tam magnificum grano sinapis exiguo comparetur, & spei nostræ tam grande solatium, rei vilissimæ simile esse dicatur, præsertim cum alibi idem Dominus discipulis suis dicat: Si habueritis fidem sicut granum sinapis, dicetis huic monti, tollere & iactare in mare & fiet. Igitur si fides mira est, quæ potest ab ipsis sedibus montium fundamenta transferre, necessariò ergo & granum sinapis magnum est, ad cuius similitudinè fidem habere compellimur. Magnum autem dixerim non specie, sed virtute, & fidei qualitate, non olei comparandum, sed vigore acrimoniæ coarquantum. Nam si diligenter intendamus, inuenimus rectè à Domino hanc similitudinem cõparatam. Sicut enim granum sinapis prima fronte specie sui est paruum, vile, despectum, non saporem præstans, non odorem circumferens, non indicans suauitatem: at ubi teri cœperit, statim odorem suum acrimonia exhibet, cibum flammæ saporis exhalat, & tanto feruoris calore succenditur, vt mirum sit in tam friuolis granis rãtum ignem fuisse conclusum: cuius etiam seminis cibum homines hyemis præcipue tempore magna pro suauitate percipiunt, quatenus repellant frigora, humores egerant, viscerum interna calefaciant: sæpe etiam ex hoc capiti adhibent medicinam, vt si quid inualidum, si quid egro- rum fuerit, sinapis igne curetur: Ita ergo & fides Christiana prima fronte videtur esse parua, vilis & tenuis, non potentiam suam ostendens, non superbiam præferens, non gratiam subministrans. At ubi diuersis tentationibus teri cœperit, statim vigorem suum prodit, acrimoniam indicat, calorem dominicæ credulitatis aspirat: & tanto diuini ignis ardore iactatur, vt & ipsa ferueat, & participantem sibi

A ardere compellat: sicut in sancto euangelio Amaon & Cleophas dixerunt, dum cum ipsis post passionem Dominus loqueretur: Nonne cor nostrum erat ardens in nobis in via, dum aperiret nobis Dominus Iesus scripturas? Ergo granum sinapis membrorum viscera calefacit, fidei autem vigor cordium peccata comburit. Et illud quidem asperum algorem frigoris remouet, hæc autem delictorum diabolicum frigus expellit. Sinapis iniquos humores decoquit corporum, fides autem libidinum fluentia consumit. Et per illud medicina capiti procuratur, per fidem autem spirituale caput nostrum, quod est Christus Dominus, sæpius refovetur. Sed & fidei iuxta comparisonem sinapis sancto odore perfruitur, sicut ait beatus Apostolus: Quoniam Christi bonus odor sumus Deo. Igitur sanctum martyrem Laurentium grano sinapis possumus comparare, qui diuersis attritus passionibus, per totum orbem gratiam meruit sui fragrare martyrij, qui antea constitutus in corpore erat humilis, ignotus & vilis, posteaquam vexatus, laceratus, exustus est, vniuersis per totum mundum ecclesiis odorem suæ nobilitatis infudit. Rectè igitur huic comparatio copulatur. Siquidem granum sinapis cum teritur, accenditur: Laurentius cum patitur, inflammatur: Illud feruorem attritionis suæ euomuit, hic ignem plurima vexatione suspirat. Sinapis, inquam, in vasculo calido vapore decoquitur. Laurentius in craticula flammaram igne torretur. Ardebat itaque extrinsecus beatus martyr tyranni sauietis incendiis, sed maior illum intrinsecus Christi amoris flamma torrebat. Et quãuis rex improbus ligna subiiceret, incendia maiora supponeret, tamen sanctus Laurentius has flammæ fidei calore non sentit, & dum Christi præcepta cogitat, frigidum est illi omne quod patitur. Nec enim poterat visceribus ignitum tormèta sentire, qui sensibus paradisi refrigeria possidebat. Iacet licet ante pedes tyranni exusta caro, corpus exanime, nihil tamen detrimenti patitur in terris, cuius animus demoratur in cœlis. Extenditur ergo super flammaram ignitos globos, & sæpius versatur in latera, sed quanto plus pœnarum patitur, tantò amplius Christum Dominum pertimescit: nouo admirationis genere alius illum torquet, & alij sauietis tormenta proficiunt, deuotiorum Laurentium saluatori supplicia atrociora fecerunt.

Item de grano sinapis.

Sermo II.

SVperiore dominica parabolam Domini differens in qua ait: Cui simile est regnum cœlorum, & cui simile illud existimabo? Simile est grano sinapis, & cetera. multa perfrinximus quibus probare- mus regnũ Dei grano sinapis non immeritò comparari, & distantiam in sola esse existimatione verborum, non in collatione virtutum. Siquidem fides Christiana, quæ regnum est, eundem vigorem ob- tinet quem sinapis natura depromit. Nam sicut cum

KK ij

sinapis succum sumimus, vultu contristamur, fronte contrahimur, ad lachrymas promouemur, & ipsam salubritatem corporis nostri cum quodam fletu austeritatis accipimus. Illinc enim nos amaritudo exasperat, acrimonia penetrat, hinc calor ignei saporis accendit, & toto perturbati corpore tunc magis sani efficitur, cum amplius deploramus. Ita ergo & cum fidei Christianae mandata percipimus, contristamur animo, affligimur corpore, ad lachrymas promouemur, & ipsam nostram salutem cum quodam fletu ac moerore consequimur. Inde enim ieiunia nos exasperant, illinc peccatorum conscientia macerat, hinc patrimonij iactura conturbat, & toto contristati habitu magis salutem consequimur, si amplius desicamus, secundum quod ait Dominus: Vos plorabitis & plangetis, seculum autem gaudebit. Sicut autem cum sinapi caput forte curandum est, iubemur abrasos capillos demere, impedimenta cutis vniuersa deponere vt nudo corpori perfectius medicina proueniat ita & cum anima per fidem curanda est, praecipimur substantiam a nobis seculi auferre, impedimenta auri argentiq; deponere, vt nudae & soli animae congruentius spiritalis medicina proueniat. Quisquis enim rebus mundi & diuitiis seculi obuolutus est, huic fidei medicina non proderit. Ergo quod succus sinapis in corpore, hoc fides Christiana operatur in anima. Sed quoniam in eadem dominica sententia scriptum est, Quod acceptum homo misit in ortu suum, & creuit, & facta est arbor, & volucres requieuerunt in ramis eius: diligentius requiramus quis iste sit cui haec cuncta conueniant. Diximus superius, sanctis martyribus, quia diuersis attriti sunt passionibus, naturam sinapis posse cogruere. Sed quoniam dicit scriptura: Et excreuit, & facta est arbor, & volucres requieuerunt in ramis eius: arbitror hoc ipsi Christo Domino rectius comparari, qui nascendo in hominem humiliatus vt granum est, ascendendo ad caelum exaltatus vt arbor est. Granum plane Christus est dum patitur, arbor est cum refurgit. Granum, inquam, est cum famem esuriens sustinet. Arbor est cum quinque panibus saturat quinque milia virorum. Ibi sterilitatem humana conditione patitur, hic satietatem propria diuinitate largitur. Granum autem dixerim dominum cum caeditur, contemnitur, increpatur: arborem autem, cum caecos illuminat, mortuos resuscitat, peccata condonat. Quod autem granum sit, ipse dicens in euangelio ait: Nisi granum tritici cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet. Huius igitur grani, hoc est Domini saluatoris velut sinapis acrimoniam atque amaritudinem Iudaei minime sustinentes, contempserunt succum caelestis disciplinae accipere, dicentes illuminato illi caeco: Tu sis discipulus eius, nos autem Moysi discipuli sumus. Ipsi quoque Moysi mandata penitus ignorantes, qui praecipit illis specialiter hanc amaritudinem comedendam: cum paschae illis celebrandae sacramenta disponderet, ait: Manducabitis illud cum amaritudine: pascha enim Domini est. Non enim (sicut illi putant) iussit herbarum vilium acerrimos succos cum assis agni carnibus manducari, sed mandatorum Christi vtiliter amarus sermones praecipit cum ipso sacramento passionis dominicae deuorari. Non-

Math. 16.

Luc. 13.

Ibidem.

Ioan. 12.

Ibidem 9.

Exod. 12.

ne enim amari videntur sermones Domini, cum dicit: Si vis perfectus esse, relinque omnia tua, & veni, sequere me? & cum dicit non habendas duas tunicas, neque peram, neque calceamenta? Amaritudo ista sermonum, medicina est animarum. Quod autem ait euangelium, Quod acceptum homo misit in hortum suum: quem esse hominem hunc putamus qui acceptum granum velut sinapis granum in suo orto seminavit? Ego illum esse arbitror, de quo euangelista refert: Ecce autem Iosaph qui erat decurio ab Arimathia, accessit ad Pilatum, petens vt depositum corpus Domini sepeliret: quod acceptum tradidit sepulturae, quae in horto fuerat praeparata atque ideo ait scriptura: Quod acceptum homo misit in hortu suum. Ergo Iosaph hortus flosculorum erat diuersis odoribus plenus: sed necdum in eo tale germen inseuerat. Fragrabat quidem specialis animae eius hortus varia suauitate virtutum, sed necdum Christum cum aromatibus in cordis sui secreto posuerat. Ita dum saluatorem in hortu sui monumento sepelit, magis illum in animae suae intimis collocavit. Ramos autem huius arboris si requiris: inuenies, quia ramus est Petrus, ramus est Paulus, rami sunt omnes apostoli vel martyres, ad quos si quis se fortiter tenere voluerit, fluctibus seculi minime submergetur, quin potius sub vmbra illorum latitans, gehennae non patietur ardorem, securus a diabolicae tempestatis procella.

Math. 19.

Math. 10.

Luc. 13.

Ibidem 23.

Ibidem 13.

De psalmo vigesimo primo. Sermo III.

Psalmi, qui lectus est, seriem decursuri, diligenter prius debemus intendere quid in supercriptione contineat, vt cognita eius origine, intelligentiam ipsius facilius consequamur, & manifestato capite possint rectius membra distribui. Scribitur enim ita: In fine pro susceptione matutina, psalmus ipsi Dauid. Nisi fallor, susceptio matutina solis ortum semper anteuenit, & prius quam orbem radiorum clarus splendor illuminet, matutinum noctium tenebris terminum ponit, ac resoluta sensim caliginum caecitate, rebus cunctis facies quaedam ac lumen infunditur. Et cum veluti sub vna materia tenebrarum mundus in confusione iacuerit, interueniente matutino diuersa specierum varietate distinguitur, hoc est, cum omnia caeca fuerint, oculi omnium reparantur: nox enim quodam modo aufert oculos mundo, aurora restituit, atque ita ante matutina susceptione perfruimur, vt gloriosius postmodum solis splendorem patiamur. Sed quoniam sicut dicit Apostolus: Lex spiritalis est, & spiritalia spiritalibus comparanda sunt, solē hic iustitiae arbitror designari, hoc est Christum Dominum, qui nobis ignorantiae tenebris, & peccatorum caecitate submersis, caelestis doctrinae suae lumē infudit, & quos non habebamus, oculos cordis inseruit, & velut radios quosdam apostolos suos misit, qui nos de nocte terribissima delinquentes liberarent, & paulatim resolutis in nobis tenebris peccatorum, matutina susceptione conuestirent, vt perfecti facilius possimus tolerare solis ardorem, hoc est, primum nos praecipit facilius erudirēt, quod capaciores efficerent caelestium secretorum. Huius itaq; solis iustitiae matutino, peccatorum caligo

Rom. 7.

caligo tota perimitur: sicut ipse Propheta ait ex persona Domini: In matutinis interficiebam omnes peccatores terrae, hoc est, oriente in nobis sole iustitiae, qui habitaculum Domini sumus, omnis cogitatio iniqua subuertitur. Cuius solis etiam beatus Salomon meminit ex persona reputantium sibi ac dicentium peccatorum: Sol non ortus est nobis, & iustitiae lumen non luxit nobis. Hanc quoque matutinam susceptionem in euangelio sancto possumus adscribere Mariae Magdalene, quae matutē ac diluculo ad monumentum vigilans, saluatoris resurrectione Domini prima suscepit: & elarescente mundi sole, solis iustitiae ortum pra omnibus sola cognouit, ac susceptione quidem matutina gauisa est diem reditum: sed magis gauisa Christum a mortuis suscitatum: atque in ipsa completa est propheta: Ad vesperum demorabitur fletus, & ad matutinū laetitia. Totus autem hic psalmus digestus est ex persona Domini saluatoris: quippe cum plura de eo in nouo sint posita testamento. Dicit itaque: Deus, Deus meus respice in me, & reliqua. Quare assumpti hominis agit causam, & interrogare quodammodo videtur, dicens: Deus omnium, qui es Deus meus, cur me dereliquisti? nihil enim conscius sum. Secundum prophetam enim nesciebat peccatum, nec erat dolus in ore eius. Haec autem dicit, vt manifestaret propter nos se esse derelictum, quorum peccata portabat, ac videntes disceremus pro ipso sancto & iusto mori, cum pro peccatoribus ille moretetur. Denique hac voce in passione vsus est, sicut in euangelio legimus: Ely ely lammazabathani: hoc est: Deus Deus meus, quare me dereliquisti? Hac, inquam, voce vsus est, vt quod propheta annunciatum erat, rei exitus approbare. Et quoniam sequentia penē manifestata sunt, illum inspiciamus vermiculum, in quo ait: Ego autem sum vermis, & non homo. Cur totius Dominus creaturae vermiculo se voluerit comparari. Possumus hoc quidem humilitati primitus assignare, quae sanctorum virtus est maxima, sicut sanctus Moyses ante Deum animal se irrationabile profretur: Dauid pulicem se saepe commemorat. Sed magis illud accipiendum puto, quoniam vermis nulla extrinsecus admixtione alieni corporis, sed de sola & pura terra procreatur, ideo illum comparatum Domino quoniam & ipse saluator de sola & pura Maria generatur. Legimus etiam in libris Moysi de manna vermiculos procreatos. Digna plane & iusta comparatio. Siquidem de manna vermiculus gignitur, & dominus Christus de virgine procreatur. Quin potius ipsam Mariam manna dixerim: quia est subtilis & splendida, suavis & virgo, quae velut caelitus veniens cunctis ecclesiarum populis cibum dulciorem melle defluxit: quem qui edere aut manducare neglexerit, vitam in semetipso habere non poterit, sicut ipse Dominus ait: Nisi quis manducauerit meam carnem, & biberit meum sanguinem, non habebit vitam in semetipso, sed potius ipse cibus in iudicium conuertetur, sicut Apostolus dicit: Qui manducat & bibit indignē, iudicium sibi manducat. Quod filiis Israel subtiliter prophetatum est in veteri testamento. Manna enim illis contra diuina praecipit tractantibus, vermes effecti sunt, id est, contumaciae vltiores, & iudices. Quae similitudo

psal. 100.

sapient. 5.

psal. 29.

psal. 21.

psal. 53. 1. petr. 2.

psal. 21.

Ibidem.

Exod. 16.

1. ian. 6.

1. cor. 11.

Christum indicat Dominum, quem qui suum cibum & dulcē potum haurire neglexerit, iudicem patietur, sicut ipse ait: Neque enim ipse pater iudicat quemquam, sed omne iudicium dedit filio. Nam quod idem sit vermis & iudex, alibi propheta testatur de peccatoribus, dicens: Vermis eorum non morietur, & ignis eorum non extinguetur vsque in hodiernum diem. Quod autem ait: Diuiserunt sibi vestimenta mea, & super vestimentum meum miserunt sortem: hoc factum in euangelio reperimus, quod milites quatuor qui crucifixerunt saluatorem, in quatuor partes eius sibi diuiserunt vestimenta. Vestimentum verò eius quod assutum non erat, sed erat de superiore contextum, sorte perceperunt. Quae igitur ista vestimenta sint, videamus, qui milites, quod vae etiam vestimentum. Vestimenta esse puto prophetias, vel scripturarum caelestium lectiones, quibus Christi Domini annunciatum est sacramentum: quas prophetias vnum canentes, & vnum per omnia nunciantes, aduersarij saluatoris, hoc est, peruersi haeretici, qui quotidie in illum tanquam milites manus impias ingerunt, hoc est pro sua diuidiū sibi voluntate, & vnius corporis vestimenta per varia membra distribuunt, atque spoliantes Dominum, sua falsa dogmata vestierunt. Vestimentum autem eius quod non erat consutum, sapientiam eius caelestem possumus approbare, quia erat de superiori contextum. Nostra enim sapientia, hoc est, humana consuitur. Assuitur enim cum liberos damus ad studia grammaticis, tradimus philosophis, erudimus eos, vt sapientia in illis quae non erat, acquiratur. Domini autem sapientia non assuta est, non quaesita. Non enim didicit a magistro, sicut ipsi Iudaei dicunt: Quomodo hic litteras nouit, cum non didicerit? Et ipse dicat: Mea autem doctrina non est de hoc mundo, sed eius qui me misit, hoc est quod ait de superiori contextum, quo vestitu vel quibus omnibus vestimentis ecclesia catholica semper amicta est, sicut Propheta ait: Astitit regina a dextris tuis in vestitu deaurato.

Ioan. 5.

Esai. 66.

psal. 22.

Ioan. 19.

Ibidem 7.

psal. 4.

De camelo. Sermo IIII.

Dico in euangelio Dominus Iesus Christus: Amē dico vobis, facilius est transire camelum per foramen acus, quam diuitem intrare in regnum caelorum. Quae sententia vereor, ne forte vobis conueniat, qui diuitias seculi huius aut habetis, aut quaeritis. Sicut enim cameli, animal quod est tortuosum atq; deforme, peruersitas ipsa corporis per angustissimam acus cauernam praeterire non patitur: ita & diuites oneratos auaritia, & cupiditate sceleratos, ipsa vitae deformitas per arctam viam regni minime introire permittit. Ait enim idem Dominus: Arcta & angusta via est quae ducit ad vitam. Igitur in camelo difficultatem questus praestat habitudo membrorum. In diuite autē impedimentum magnitudo efficit peccatorum. Gibbus enim quidam est animae, turpe quid vel cogitare vel facere, ac mentis quaedam tortuosa deformitas, immundis rebus semper intedere, & ab ecclesiae sancto limine curis secularibus auocari. Vnde mihi videtur: hanc deformitatem morum potius indicasse, cum dicit: Non gloriatur gibberosus sicut rectus, Quasi si diceret: Non gloriatur

Math. 19.

Math. 7.

peccator vitorum suorum prauitate distortus, sicut gloriatur iustus conscientia bonae simplicitate directus. Quamuis enim, o peccator, proceritate corporis gaudeas, quamuis scapularum tuarum aequalitate lateris, anima tamen tua morum prauitate deformis est. Recte ergo camelo comparatus est diues. Si quidem illum a transitu acus corporis crassitudo reuocat: huc ab ingressu ecclesiae patrimonij sollicitudo detentat. Et sicut illum paruum foramen non capit oneratum mole membrorum: ita & hunc introitus sanctus non suscipit grauatum cumulo delictorum. Vterque habet propriam sarcinam suam, ille oneratus est carnibus, iste peccatis: & sicut ille inhabilis est angustiissima acus cauerna, ita & hic inconueniens est beatissimo Dei regno: nisi quod camelum corpore compositum natura, hunc autem prauum voluntas efficit. Haec autem dico fratres de iis qui festiuissimam die sanctae Epiphaniae ne in ecclesia procurarent, patrimoniorum suorum compe-dibus sunt detenti, & terreno quodam obligati sunt vinculo, vt venire eis ad domum Domini non lice-ret. Non quod eos quippiam detinet, sed quod ita propriis sint actibus implicati, vt iam arbitrium vi-uedi suae potestatis amiserint: & dum solitudinem patrimonij exhibent, animarum medicinam penitus non requirunt. Quid mihi o diues difficultatem temporis obiciis? Quid necessitatem ingeris repentinam? Si cor habes, intellige quia omni necessitate maior necessitas est salutis: & vtilior est causa, prius curare vitam, tunc peculij damna sarcire, ne dum au-gmentum patrimonij quaerimus, sentiamus animae detrimentum. Sed forte iudicem metuis, quem in secretario reliquisti. Mihi crede quod magis Deum iudicem metuere debebis, qui de ipso tuo iudice iudicabit. Illum ergo metuis qui mox accipiet succes-sorem: Dominum non metuis, cui nemo aliquando succedit? Cōsidera itaque iudicij imminente diem, & inextinguibiles gehēnae flammās, fridorem hor-rendum dentium, tenebrarum vltimum cruciatum. Et si potest, relicta ecclesia secularibus sollicitudinibus implicare. Vereor enim ne dum mundi diuitias queritis, inueniatis potius diuitias peccatorum: & repertis thesauris seculi, caelestes thesauros amittatis.

Quod simile sit regnum Dei fermento.
Sermo v.

ET ipsi scitis fratres quod ex quo die vobiscum esse coepi, non cessavi omnibus vos dominicis admonere mandatis, & partim hortando, partim increpando praecpta vobis ingerere, ita vt plerisque pius pater fuerim: nonnullis autem durus magister extirerim. Patrem enim me sibi gratulatus est quisquis sermonem meum libeter amplexus est: durum autem magistrum sensit, qui conscientiam suā praedicatione mea percussam esse condoluit. Sed nihil mea interest, dummodo siue pietate, siue censura Christus annuncietur in vobis: quamuis & ipsa cen-sura sit pietas, quae ideo circa negligentiores filios adhibetur, vt timore discant quod amore neglexerant. Non quod omnes filios non aequaliter diligat pater, sed quod indulgentia patris sit, pro diuersitate

morum exhibere pietatis affectum, vt blandum fi-lium exhortatione prouocet, contumacem vero au-steritate conueniat, de vtriusque tamen correctione securus, quoniam hunc amore verberat, illum seue-ritate castigat, sicut ait beatus apostolus: Omnis qui-dem disciplina in praesenti non videtur esse gaudij, sed mœroris: postea vero fructum pacificum exer-citatis per eam reddet iustitiae. Igitur quoniam tot tractatibus meis profecisse vos credo, libet quendam vobis diuinarum differere literarum, vt intelligam quod id quod dixerim, fidei viuacitate capiatis. Ait Dominus in sancto euangelio: Cui simile existima-bo regnum Dei? Simile est fermento quod acceptū mulier abscondit in farina, donec fermentatum est totum. Fermenti vim atque virtutem omnibus no-tam esse nō dubium est. Nam cum sit magnitudine paruum, specie simplex, natura commune, tantam fortitudinem intrinsecus gerit, vt cum reconditum fuerit in farina, succus hoc totam massam faciat esse quod ipse est, & ita semper vniuersum cumulum as-ferentis suae vigore diffundit, vt omnem ipsam ma-gnitudinem pollinis faciat fermentum, ac sic res ip-sa fortitudine sua molem sibi proprii vigoris acqui-rit. Hoc autem faciūt mulieres vt viris suis salubrio-rem panem, & cibum vtilem diligenter exhibeant. Sed quoniam lex spiritualis est, & euangelium spiri-tualiter parabolā ratione subsistit, videamus quid sit fermentum, quae mulier, quid farina. Legimus in sancto euangelio, dicente Domino Christo de seipso: Nisi granum tritici cadens in terram mortuum fuerit, ipsum solū manet: si autē mortuū fuerit, mul-tum fructum affert. Ergo si triticum Dominus, & Dominus est fermentum, quia fermentum non nisi de tritico fieri solet: recte ergo fermento Dominus comparatur, qui cum esset specie homo, humilitate paruus, imbecillitate deiectus, tanta intrinsecus sa-pientiae virtute pollebat, vt doctrinam ipsius mun-dus ipse vix caperet, qui cum se coepit per totum or-bem diuinitatis vigore diffundere, statim omne ho-minum genus in substantiam suam sui potestate pro-traxit, vt & iugum spiritus sui sancti infunderet om-nibus, hoc est Christianos cunctos faceret esse quod Christus est. Nam quod homo Dominus Iesus vnus & solus esset in mundo, tanquam fermentum in mas-sa reconditū, vniuersos homines praestitit esse quod ipse est. Quisquis igitur illi fermento Christi adhæ-serit, efficitur & ipse fermentum, tam sibi vtilis, quam idoneus vniuersis, & de sua certus salute, & de aliorū acquisitione securus. Sicut igitur fermentum cum in cumulum conspergendū est farinarū, cōstringitur, cō-minuitur, dissipatur, & ipsum omne dissoluitur, vt disperfam illam farinae multitudinē in vnū vigorem constringat, atque in solidum corpus redigat, quod in pulueris modum ipsa deminutione languebat, fa-ciaturque coniunctione sui vtilem massam, quod prop-ria dissolutione videbatur inutile: sic ergo & Do-minus Iesus Christus cum esset totius mundi fer-mentum, diuersis passionibus confractus, laceratus, & dissolutus est, & succus eius pro salute nostra, qui est preciosus sanguis, effusus est, vt admixtione sui omne genus humanum solidaret, quod per diuersa antra resolutum iacebat. Sic enim velut fermentum quoddam nos qui farina ex gentibus videbamur esse,

Hebr. 12.

Luc. 13.

Rom. 7.

Ioan. 12.

L

Ephef. 5.

Matth. 24.

Rom. 10.

Matth. 16.

Ibidem 27.

Ibidem 24.

Matth. 7.

Ibidem 13.

se, adhæsimus. Nos, inquam, qui per totum orbem dispersi & diminuti penitus iacebamur, vigore pas-sionis Christi in ipsius corpus redacti sumus, sicut beatus apostolus ait: Quoniam sumus corpus Chri-sti, & membra. Nos igitur qui ex nationibus in pul-ueris modum e terrae facie iactabamur, asperione sanguinis Domini in massam soliditatis eius aggregamur. Mulier autem quae dicitur abscondere in fa-rina fermentum, quae est nisi sancta ecclesia, quae quotidie doctrinam Christi in cordibus nostris conatur abscondere? Ipsa inquam, est mulier quae in alio loco etiam molere dicitur, sicut ait Domi-nus: Erunt duae molentes, vna assumetur, & vna relinquetur. Molit enim sancta ecclesia per legem, per apostolos, per prophetas, cum cathe-cumenos facit, & asperitatem gentilitatis dissipat atque comminuit, vt emolitos eos in farinae modum aptos faciat fermento dominici sanguinis adhære-re. Fermentum enim dixerim totam Domini passio-nem. Fermentum enim salutis nostrae est symbolum sine quo fermento vel symbolo nemo potest vitæ æternæ substantiam promereri. Et quia duas euan-gelium describit molentes, atque vnā ecclesiam diximus salubriter molere, alteram quam nisi syna-gogam accipere debemus? Molit enim & ipsa per Moysen & prophetas, sed inutiliter molit sicut dicit apostolus de Iudaeis: Emulationē Dei habent, sed nō secundū sciētiam. Inutiliter, inquam, molit syna-goga, quia massam suam Christi doctrina non temperat. Atque ideo euitādum precepit synagoga Dominus esse fermentum, dicens: Cauete vos a fer-mento Phariseorum. Temperatum est enim sangui-nibus & crudelitatibus Iudaeorum dicentiū de Do-mino: Sanguis eius super nos, & super filios nostros. Vnde ait euangelium: Erunt duae molentes, vna as-sumetur, & vna relinquetur. Assumetur enim in re-quiem æternam sancta ecclesia, quae domino cibum sanctitatis emoluit. Relinquetur ad molas cruenta synagoga gyrum semper passura suae perfidia.

De margarita. Sermo vi.

Satis ad correctionem vestram arbitror posse sus-sicere fratres dilecti, quod anteriore dominica profecturus, nulla vobis sacrarum literarum spiri-tualia dona largitus sum; sed tantum vos increpans & arguens pro peccato, sine aliqua praedicationis consolatione dimiserim. Volui enim vos hoc ipsum intelligere quam grauius peccaueritis, quod diuina eloquia audire minimē meruistis. Haec enim sacer-dotum vehemens & copiosa vindicta est, indignis quibusque literarum caelestium sacramenta nō cre-dere, nec (sicut ait Dominus) dare sanctum canibus, neque margaritas proicere porcorum pedibus in-culcandas. Perdit enim caelestis margaritae gratiam quisquis eam foedissimo peccatori circundare co-natur. Gemma enim, sicut ipsi scitis, nisi auro non conuenit, margarita nisi preciosis monilibus non aptatur. Estote ergo aurum o primum, estote moni-le preciosum, vt possit in vobis margarita spiritualis includi. Margarita enim Christus est Dominus, quā negociator ille diues in euangelio veditis omnibus rebus suis emere festinauit, & maluit omnes quas

habebat seculi gemmas amittere, tantum vt vnā Christi emeret margaritam. Vnde & ego fratres pro magnitudine quod admiseratis delicti, nolui vobis pandere euangelicae refectionis eloquia, sed magis ingerere animosae indignationis iniuriam, & prius vos verberibus spiritualibus emendare, ac sic mar-garitam ditare muneribus. Malui, inquam, peccatum vestrum incusando acriter increpare, quam leniter dissimulando nutrire. Quisquis enim fratrem nō ar-guit peccantem, quodammodo hortatur vt peccet. Nolo autem puteris quod nō de amore faciam vos sapius verberando. Filius enim qui castigatione dig-nus est, plus amatur, sicut ait scriptura sancta: Quē enim diligit Dominus, corripit: castigat autem om-nem filium quem recipit. Dicite mihi si non dolen-dum fuerit hoc peccatum, sic vos salutis immemo-res tunc fuisse, vt beatissimis apostolis Petro & Pau-lo honorificentiam minimē reddideritis, cum ipsos esse sciatis doctores gentium, auctores martyrum, principes sacerdotum, nec volueritis eorū natalem nobiscum festiuissimum celebrare, atque illi coele-sti interesse conuiuio, in quo pro martyrum tanta lætitia substantiam vitæ ipse nobis Dominus mini-strauit? Vultis autem scire quantis bonis fraudati fueritis? Interrogate fratres qui tunc mecum pari-ter affuerunt, quam refecti a dominica mēsa disces-serint, vel quales secum domum spirituales diuitias reportauerint. Vnum scio, quod si quis illa die ho-noratus aut diues ob natalem filij sui ad decimum vsque miliarium ad praedium rogauisset, propter ac-curatas epulas, & inæquales mensuras, absque dubio vos ituros fuisse. Igitur fratres quotienscūq; marty-rū memoriā celebramus, praetermissis omnib; seculi actibus sine aliqua dubitatione cōcurrere debemus, reddere illis honorificētiam qui nobis salutem pro-fusione sui sanguinis pepererunt, qui tā sacra ho-stia pro nostra propitiatione Domino sunt oblati, praesertim cum dicat ad sanctos suos omnipotens Deus: Qui vos honorat, me honorat: & qui vos spernit, me spernit. Quisquis ergo honorat martyres, honorat & Christum: & qui spernit sanctos, spernit & Dominum.

De eo quod scriptum est: Reddite quae Dei sunt, Deo: & de militantiibus. Sermo vii.

Nonnulli fratres qui aut militiae cingulo doti-entur, aut in actu sunt publico constituti, cum peccant grauius, hac solent a peccati sui poena se-voce excusare, quod militant: & ne bene aliquando faciant, occupatos se malis actibus conquerunt, perinde quasi militia hominum non voluntas in cul-pa sit: ita quod ipsi gerunt, officii suis adscribunt. Non enim militare delictum est, sed propter praedā militare peccatum est. Nec rempublicā gerere cri-minosum est, sed ideo agere rempublicam, vt rem familiarem potius augeas, videtur esse damnabile. Propterea enim prouidentia quadam militantiibus sunt stipendia constituta, ne dum sumptus queritur, praeda grassetur. Illud autem quale est, quod cum ob-errorem alicui de illis cur ebrius fuerit, cur res alienas peruaserit, eadem cur turbulentus admiserit, statim

Prophet. 31
Heb. 12.

Luc. 10.

Hic est etiam
inter sermo-
nes D. Augusti
sini de verbis
Domini, ser.
19.

respondeat : Quid habebam facere homo secularis aut miles ? numquid monachum sum professus aut clericum ? Quasi omnis qui clericus non est aut monachus , possit ei licere quod non licet . Cunctis igitur officiis sacris litteris præscribitur norma viuendi , omnis ad bene agendum prouocatur sexus , atas & dignitas . Igitur nemo se publicis excuset actibus , nemo de occupatione militiæ cõqueratur . Apud omnem Christianum prima honestatis debet esse militia . Nam vt id quod dicimus , autoritate euangelica comprobemus , videamus lectiõnem quæ paulo ante decursa est . Ait enim euangelium : Venerunt autem & publicani ad Ioannem , vt baptizaretur ab eo , & dixerunt ad eum : Magister , quid faciemus ? At ille dixit : Nihil amplius exigatis quã quod constitutum est vobis . Honesta planè publicanorum interrogatio , ac sancti prophete iusta responsio . Illi enim sollicitè interrogant , ne aut ignorantibus plus exigendo peccatum incidant , aut cessantes publicani decipiant functione . Hic autem moderatè præcipit , vt & iniquitas locum non habeat , & constitutum habeat veftigal effectum . Non enim dixit : Nihil exigatis , sed nihil ampli⁹ exigatis . Vnde intelligimus quod apud Deũ nõ tã exactio quã exactio iniqua dānetur . Dicit em̄ ipse Dominus : Reddite quæ Dei sunt , Deo : & quæ Cæsaris , Cæsari . Igitur quod Cæsar præcipit , ferendum est : quod imperator indicit , tolerandum est . Sed fit intolerabile dum illud præda exactiõnis accumulatur . Hoc autem quale est quod iudem ipsi qui huiusmodi necessitates procurant , peccatis suis peccata congeminant , hoc est , fraudes ac rapinas suas commodum vocant , cum ipsa præda inferatur incõmodo . Illud autem addit sceleribus suis , vt quos indefensos viderint , ipsos potius persequantur : & putant se necessitates decerpisse publicas , nisi domos deceperint orphanorum : ita quorum pater ante biduum forsitan fuerit amicus , collega vel frater , interueniente morte eiusdem , liberi habeantur tanquam ignoti , viles & miserii . Vidua autem si qua fuerit , aut sic iniuriis exagitur vt nubat , aut si voluerit in castitatis permanere proposito , dando munera sua facultates vix permanent . Cum his ergo fraudibus repleuerint saculos suos , videbis illos lætos & accuratos ad ecclesiam properare , & Deo gratias agere quasi ab ipso illis hæc pecunia conferatur , illud quoque peccantes , quod rapinarum suarum Deum volunt esse participem . Dicit autem sanctum euangelium : Interrogauerunt illum & milites , Quid faciemus & nos ? Ait illis Ioannes : Neminem conculciatis , neque calumniã faciatis : sed contenti estote stipendiis vestris . Hic iam cognoscere se debet omnis homo qui militat . Non enim tantum de iis militantibus scriptura loquitur , qui armata militia detinetur , sed quisquis militiæ suæ cingulo vitur , dignitatis suæ miles adscribitur . Atque ideo hæc sententia potest dici , verbi gratia , militibus , protectoribus , cunctisque rectoribus , & cuiuscumque qui stipendia publicè sibi decreta consequitur . Si amplius querit , tanquam calumniator & concussor Ioannis sententia condemnatur . Vsq̄ adeo autem hoc inoleuit malum , vt iam quasi ex consuetudine vendantur leges , corrumpantur iura , sententia ipsa venalis sit , &

Lucæ 3.

Matth. 22.

Luc. 3.

nulla iam causa possit esse sine causa . Hæc autem diuina sententia , quæ ad milites loquitur , potest etiã ad clericos retorqueri , quia etiam si non militare videamur seculo , tamen Domino & Deo militamus , sicut ait Apostolus : Nemo militans Deo , obligat se negociis secularibus . Videmur inquam non militare remissis ac fluentibus tunicis , sed habemus militiæ nostræ cingulum , quo castimoniam interiora cõstringuntur : de quo cingulo Dominus ait ad apostolos suos : Sint lumbi vestri præcincti , & lucernæ ardentes in manibus vestris . Milites igitur Christi sumus , & stipendium ab ipso donatiuumque percipimus , sicut dicit beatus Apostolus : Qui dedit nobis pignus spiritus , hoc est , qui Spiritus sancti nos remuneratione ditauit . Si quis ergo Christianorum hoc donatiuo contentus fortè non fuerit , & querit amplius , incipit hoc ipso carere quod meruit . Quod specialiter contingit hæreticis Arrianis : Dum enim nescio quid amplius querunt , inuenientes erroris spiritum , gratiam Sancti spiritus perdiderunt . Nam & catholicus clericus hac sententiã retinetur . Si enim non contentus stipendiis fuerit quæ de altario Domino iubente consequitur , sed exercet mercimonium , intercessionem vendit , viduarum munera libenter amplectitur , hic negociator magis potest videri quã clericus . Nec dicere possumus , nemo nos inuales arguit violentiæ , nullus accusat , quasi non interdum maiorem prædam à viduis blandimenta eliciant , quã tormenta : nec interest apud Deum vtrum vi an circumuentione quis res alienas occupet , dummodo quoquo pacto teneat alienum .

2. Tim. 2.

Luc. 12.

2. Cor. 1.

De sabbato quo Dominus manum aridam curauit . Sermo VII .

Diligenter vos audisse credo fratres , euãgelicam lectiõnem quæ nuper lecta est , vbi Dominus Iesus Christus ingressus sabbato synagogam , hominis ibi habentis manum aridam spirituali medicina curauit , non appositis herbarum succis , non pigmentorum medicaminibus colligatis , sed verbo iubens , & in ira præcipientis refudit corpori sanitatẽ . Ira inquam , sicut ait euangelista , restituit vigorem dexteræ . Vnde intelligimus qualis dominicæ benignitatis sit sanitas , cuius indignationis talis est medicina : aut quemadmodum placatus prodest , qui ita miseretur iratus . Verbo igitur iubet vt arenti dexteræ venarum succos infunderet . Non mirum est si is arentem reparauit dexteram , qui totum corpus de arenti puluere procreauit , & id verbi imperio restituit , quod in principio factura operationis instituit : velut authorem suum plasma cognoscens obsequitur ei portiuncula , cui totum se debet in massa . Sed videamus quæ sit in synagoga manus arida , quæ nihil corpori prodest , quando operibus siccauit , quando etiam primum arida esse cõperit , requiramus . Non enim vnus hominis tantum per saluatorem causa geritur , nec vnus hominis imbecillitas procuratur , sed totius generis humani sanatur infirmitas . Nulli autem dubium est dexteram vel totius corporis præclariorem portionem hoc officij gerere , vt diurna alimenta suo corpori subministret , & pro-

Lucæ 6.

ibidem 11.

ibidem 16.

1. Tim. 3.

Galat. 3.

Luc. 6.

Eusef. 4.

& prouidentia quadam ad fruendam vitam membra cætera pascat ac nutriat . Hanc igitur dexteram in Iudaico populo scribas esse dixerim , vel doctores , qui velut præclarior portio in pharisæorum corpore à Domino constituti , neglexerunt & in cætera membra sua prophetarum oracula velut escam vitæ aternæ porrigere , atque ideo doctrina eorum tanquam manus aruit imbecillis , quia fontem perennis sapientiæ non quæsiuit . Propterea denique factum est vt quasi contracta dextera clauem scientiæ tenere non posset , sicut ait Dominus : Væ vobis scribæ & pharisæi qui absconditis clauem scientiæ , & reliqua . Hæc autem clauis Christus est Dominus , quo ad crudelitatem fidei pectorum arcana referantur . Ista clauis , sicut ait Dominus Petro : Tibi dabo clauem regni cœlorum . ergo aruit dextera synagogæ manus , relinquens Christum , quæ prius erat in principibus Iudæorum , & deteriorauit . Quisquis enim Christi fõrem deserit , & debilitatur protinus , & arefcit . Sed inuenio ipsam manum quondã cæteris membris fuisse meliorẽ . Sanctus enim Moyses dux Iudaici populi , velut clarior corporis sui dextera fuit cum legem porrigendam meruit à diuinitate percipere . Dextera , inquam , erat sanctus Moyses , qui filios Israel velut manu prouida cœlesti manna nutriit . Hæc planè est dextera quæ Iannem & Mábrem magos niuei splendoris nitore conuicit . Ita enim scriptum habes . Atq; ideo magorum distinctæ sunt tenebræ , quia Moyfi meritis lucens dextera coruscabat . Sed videamus , manus ista quando primum arida cõperit esse vel mortua . Ego illam primum in Adam aruisse cõfirmo , cum contra vetitum Domini interdictæ arboris poma decerpit , ac tunc succum immortalitatis amisit . Et siccata quodammodo est , quando hominem ad imaginem Dei factum peccato suo solui facit in puluerem . Atque vtinam sola manus in peccato teneretur obnoxia : quod est grauius , omne corpus morte damnatũ est , cum dextera prima peccauerit . Nec mireris si membrum dextere in Adam non mansit integrum : vigor enim in illa aternitatis exaruit . Nã sicut Moyfi dextera custodientis mandata Domini niueo fulgore resplenduit , ita & Adæ dextera preuaricantis præcepta mortifero pallore cõtracta est . Hanc igitur Adæ manum saluator curat in synagoga , hoc est totius generis humani imbecillitatem sanare festinat . Dicit etiam illi : Extende manum tuam , qui eam idolis immolando contraxit . Dicit illi : Extende manum tuam , qui per eam res orphanorum viduarumque gestit inuadere . Sed & tu qui putas te manum habere , & sanam , caue ne auaritia contrahatur . Quin potius extende eam pro misericordia frequenter ad pauperem , pro hospitalitate sæpius ad peregrinum . Extende eam pro peccatis semper ad Dominum . Esto misericors , esto largus . Obserua quod ait propheta : Ne sit manus tua ad accipiendum porrecta , ad erogandum contracta . Sic enim manus tua sana esse poterit : bonis verò operibus extendatur .

De unitate charitatis . Sermo IX .

Legimus in libro qui apostolorum actibus adscribitur , tantam sub memoratis viris deuotio-nem plebis fuisse , ita populi Christiani floruisse pri-

mitias , vt post acceptam fidem nemo domum propriam sibi defenderet , & nemo suum aliquid vindicaret , sed iure fraternitatis essent illis cuncta communia , scilicet vt qui eodem cõsortio religionis tenebantur , eodem consortio fruerentur & vita , hoc est vt quibus erat vna fides , esset & vna substantia , & quibus erat communis Christus , communis esset & sumptus . Nephas etenim putabat religiosi viri cum sibi participem non asciscere in substantia , qui particeps esset in gratia : atque ideo in charitate fraternitatis omnes communiter utebantur , nisi quod maior est fraternitas Christi quã sanguinis . Sanguinis enim fraternitas similitudinem tantummodo corporis refert , Christi autem fraternitas vnanimi-tatem cordis animæque demonstrat , sicut scriptũ est : Erat autem credentium cor vnum , atque anima vna . Verè ergo ille frater est , qui non tam corpore quã vnanimitate germanus est . Verus inquam , frater est cuius idem spiritus & volũtas in fratre est . Melior igitur est (sicut dixi) fraternitate sanguinis Christi fraternitas : nam illa interdũ sibi inimica est , Christi autem fraternitas sine intermissione pacifica est . Illa inter se communia cum amulatione diuidit , hæc etiam propria cum gratulatione communicat . Illa in consortio despicit sæpe germanum , hæc assumit frequenter alienum . Tanta ergo , sicut dixi , illo in tempore Christianæ plebis deuotio fuit , vt nemo domum suam diceret , nemo proprium aliquid vindicaret , sicut ait sanctus Lucas , dicens : Nec quisquam eorum quæ possidebat , suum esse dicebat , sed erant illis omnia communia . Neque enim quisquã , inquit , erat egēs inter ipsos . Beata igitur plebs , quæ dum plures diuites habet in Christo , nullum in seculo habuit indigentem : & quæ dum aternas cogitat diuitias , à fratribus temporalem repulit paupertatem . Vendebant enim , sicut ait scriptura , prædã & domos suas & precia venditorum ante pedes apostolorum ponebant , vt erogarent prout cuique opus esset . Videte sanctorum virorum fidem , quemadmodum propter Christum toto spoliabantur patrimonio , & nihil sibi reliqui faciebant . Non enim verebantur ne esurirent ipsi , dum timebant ne alius esuriret . Hæc igitur sub apostolis fuit in plebe deuotio : modo quid simile reperimus ? Et certè idẽ Christus in nobis . Idẽ quidẽ Christus in nobis , sed non idem animus est in nobis . Eadem in plebe fides , sed non in plebe est ipsa largitio . Ita alter de alterius inopia non cogitat , vt illud sit quod dicit Apostolus : Alius quidem esurit , alius ebrius est . Nam plerique Christiani non solum propria non distribuunt , sed etiam diripiunt aliena . Non solum inquam , colligentes pecunias suas , ad pedes apostolorum non deferunt , sed etiam confugientes fratres suos protrahunt à pedibus sacerdotum . Nunc est illud tempus quod describit beatus Apostolus dicens : In nouissimis diebus abundabit iniquitas multorum , & refrigescet charitas . Modò enim abundat auaritiæ iniquitas , quæ antè largitatis bonitate cessabat : & refrigescit fraternitatis charitas , quæ prius Christi amore feruebat . Tunc enim sub apostolis fraternitatis dilectio fuit , vt tunc in conuentu suo non aduenerit indigentia : tanta autem modo Christianitatis dissimulatio est , vt in cœtu

Act. 2. 3.

ibidem 4.

ibidem.

1. Cor. 11.

Matth. 24.

nostro vix inuenias locupletem. Locupletem autem vix inueniri dico non tam facultatibus, sed operibus. Ait enim Apostolus: Diuites sint in operibus bonis. Locupletem autem illum in ecclesia intelligi voluit, qui diues est in Christo. Nam & ibi quod ait sub apostolis neminem indigentem fuisse, ostendit utique tanta eos gratia fidei fuisse præditos, ut omnes cælestium diuitiarum abundauerint largitate. Raro igitur hoc tempore inuenimus in Christiano populo locupletem. Etsi plerique in domibus auro sint diuites, tamen in ecclesia iustitia sunt mendici. Dum enim circa pauperes non pro eo quod prævalent, operantur, nec hoc est gratum quod offerunt, nec illud est satiabile quod referunt. Dixit Dominus ad Cain cum offerret munera. Si autem rectè offeras, rectè autem non diuidas, peccasti, quiesce. Sic & tu Christiane non rectè diuidis qui de tanto auro tuo maiorem partem mammonæ referuas, quam Domino largiaris. Sic namque Ananias in actibus apostolorum dum putat se rectè offerre & non rectè diuidit, pecuniam quam obtulit, perdidit: & quæ domi referuauit, amisit. Pecuniam, inquam, pariter perdidit & salutem. Dum enim ex eo quod promiserat, partem subtrahit, sacrilegij simul condemnatur & fraudis. Sacrilegij, quod Deum in pollicitatione sefellerit. Fraudis, quod de integris muneribus portionem quandam putauerit subtrahendam. Ait enim apostolus Petrus, Non es mentitus hominibus, sed Deo. Si ergo, fratres, Ananias condemnatur cum non totum dederit quod de suo ipse promiserat, quid censemus de eo qui non vult reddere quod alius repromisit? Videte ergo & vos fratres quid promiseritis Deo cum primum gratiam fidei percepistis. Ecce abundant in ciuitate nostra hospites siue peregrini, facite quod polliciti estis, ne dicatur & vobis quod Ananias dictum est, Non mentiti estis hominibus, sed Deo.

De eo quod scriptum est, Quis maior est in regno cælorum.

Sermo x.

SI diligenter audistis euangelicam lectionem, intelligere potestis quæ ministris ac sacerdotibus Dei reuerentia debeat, vel qua ipsos clericos inuicem humilitatis sedulitate oporteat præuenire. Ait enim Dominus porcontantibus discipulis, Quis eorum in regno cælorum maior esset futurus, statuto coram omnibus puerulo, Quicumque humiliauerit se sicut puer iste, hic maior erit in regno cælorum. Vnde intelligimus quod humilitate peruenitur ad regnum, simplicitate penetratur ad cælum. Quisquis ergo cupit diuinitatis tenere fastigia, humilitatis ima sceteretur. Quicumque vult fratrem præuenire regnando, prius præueniat obsequendo, sicut ait Apostolus Honore inuicem præuenientes. Vincat eâ officij, ut possit vincere sanctitate. Si enim te non læsit frater, obsequium meretur ut diligas. Quod si forsitan læsit, magis obsequium meretur ut vincas. Hæc enim nostra Christianitatis summa est, ut amantibus vicissitudinem, lædentibus patientiam rependamus. Qui ergo fuerit patietior ad iniuriam,

potentior constituetur in regno. Non enim ad imperium cælorum peruenitur superbia, diuitiis, præfectura: sed humilitate, pauperie, lenitate. Arcta enim & angusta via est quæ ducit ad regnum. Quisquis ergo honoribus inflatus fuerit, & auri thesauris dilatatus, tanquam onustum & impeditum animal per angustum regni iter transire non poterit. Simul etiam ut se existimat peruenisse, sarcinâ eius exigua porta non capiens, repercusso limine retrorsum redire cogit. Tam enim angusta est diuiti porta cælestis, quam est camelo acus foramen exiguum. Vnde ait Dominus: Facilius est camelum per foramen acus transire, quam diuitem intrare in regnum cælorum. Sicut enim cameli animal tortuosum atque deformem exigua acus cauerna prætereire non patitur, ita & diuitem avarum atque mendacem arcta cæli ianua minimè intrare permittit. Nam ideo nudi in seculo nascimur, nudi etiam accedimus ad lauacrum, ut nudi quoque & expediti ad cæli ianuam properemus. Quam autem incongruum & absurdum est ut quem nudum mater genuit, nudum suscipit ecclesia, diues intrare velit in cælum? Propterea adolescenti illi diuiti in euangelio à saluatore dicitur, qui sibi iustus videbatur & sanctus, & omnia legis mandata compleffe: Si vis perfectus esse vende omnia tua, & da pauperibus. Vique adeo enim nuda virtus apta cælo est, ut quamuis iustus, quamuis sanctus, aurum vel diuitias possidens, non possit esse perfectus. Talem enim voluit adolescentem illum Dominus ad paradysum redire, qualis Adam fuerat de paradysi sublimitate deiectus. Nudus enim Adam incola paradisi fuit. Denique post peccatum nuditatem suâ videns, folio pudenda contexit. Prius enim quam peccaret, honestatis erat colore vestitus, atque ideo nuditatem inhonestam non natura insituit, sed delicti reatus inuenit. Nam & sancti angeli in splendissimo habitu constituti, non quod tunicis operiuntur & palliis, sed cum sit in illis natiuitatis suæ nuda substantia, vestiti videtur esse quod sancti sunt. Sic igitur & Adam custodiens honestatis angelicæ dignitatem, erat quidem nudus mundanis vestibus, sed immortalitatis erat splendore vestitus. Nihil prauum respiciebat eius oculi, non cor eius turpe aliquid cogitabat, erat apud honestas mentes nuditas ipsa vestita. Sicut enim apud nequâ homines turpis cogitatio à concupiscentia vestibus non arceatur, ita apud sanctos viros honesta simplicitas ad concupiscentiam nuditate non trahitur: sed sicut vitiosis ad corruptelâ nuda sunt omnia, ita religiosi ad castimoniam operata sunt vniuersa. Quod autem ait euangelica lectio: Qui scandalizauerit vnum de pusillis istis qui in me credunt, expedit ei ut suspèdatur mola asinaria in collo eius, & mergatur in profundum maris. Pusillos hic non ætate pueros, sed malitia paruulos dicit, sicut Apostolus ait: Malitia paruuli estote, ut sensibus perfecti sitis. Qui sunt isti nisi clerici idonei, & monachi religiosi vel laici? Quisquis igitur irreuerens aut contumeliosus extiterit, hac velut poena plectetur, ut informi saxo religato illi ad collum, præcipitetur in mare. Sed videamus cur scandalizantibus Christianis ista poena data sit, aut quid sibi velit ipsa sententia. Puto enim illa aliquod mysterium contineri. Quasi verò non sufficeret in mare homini demergendo saxum quæ-

lecunque non magnam aut enorme, sed molam asinariam lapis ei religetur ad collum, ut cum perituro homine pereat res vsui necessaria. Sed puto hoc magis esse quod in scripturis asini figura populus gentium nuncupatur, qui clausis oculis circa ignorantiam molam erroris sui gyro pertrahitur, & in illa cursu directione vestigijs sepe redeuntibus inuitus vsui laborat alieno. Nonne enim tibi videtur molam asinariam voluere gentilis populus quandiu imperitiæ suæ labore versatur? Naturæ quidem vinculis alligatus ut verbum Dei molat, Deum cæli quærat, sed operæ mentis cæcitate suffusus, ut vultus animi erigere ad Deum, cordis oculos leuare non possit ad cælum. Sed quoniam molam asinariam saxum esse constat, videamus si & paganorum talis est mola. Talis planè est. Saxi enim mola est paganorum Iupiter Herculeisque lapideus, circa quos cæcis oculis frequenti errore circumeunt. Cæcos inquam dixerim eorum oculos qui putant se videre quod non vident. Aspicientes enim saxum, Deum se videre confingunt. Attamen qui molam voluit, consummandi aliquando finem operis habet, ex eundi spem gerit laboris. Cui verò mola asinaria ad collum suspenditur, portat lapidem qui portare iugum Domini recusauit. Asinus ergo ad molam, cæcus ad lapidem, gentilis ad saxum, qui adorat eum quem non videt nec agnoscit. Deus enim non in manufactis habitat, nec in metallo aut saxo cognoscitur. Hic ergo gentilis populus cum persecutionem Christiano intulerit, hac poena plectitur, ut cum sua sacrilega mola iudicandi seculi fluctibus demergatur.

De mirabilibus.

Sermo xi.

Quantorum mirabilium operator sit Dominus Iesus Christus intelligere possumus ex hac euangelica lectione, qua describitur tanta per eum beneficia in populum fuisse collata ut prouocare hominum turbæ ad audiendum illum magis irruerent quam rogarent, & medicinam salutis non sperarent per humilitatis gratiam, sed per importunitatis iniuriam, ita ut irruentes (sicut ait euangelium) turbæ à Domino Iesu non desertum separaret, non synagoga repelleret, non reuerentia diuinitatis per arceret. Hec est enim consuetudo infirmantium, ut dum sperant suis ægritudinibus medicinam, ab importuna petitione non loco prohibeantur, non tempore: sed quantum plus medetur ille qui sanat, tanto amplius ille importunus est qui laborat. Ergo cum Dominus illis ab irruentibus turbis semotus in terra esse non posset, aspiciens in mari duas nauiculas, vnam nauem Petri omni festinatione conscendit, ut importunitatis iniuriam vel aquarum natura depelleret, quia eam doctoris reuerentia minimè coarcebat, atque exinde cepit de nauicula Petri ad homines doctrinæ suæ verba profundere. Videte misericordiam saluatoris, separatur quidem ab hominibus corpore, doctrinæ tamen iis vtilitate coniungitur. Vbiq; miseretur, vbiq; prodest. In terra positus per tactum langores corporum sanat, in mari constitutus, per doctrinam vulnera curat animarum. Sed videamus quæ sit ista nauicula Simonis

Petri, quam adducendam de duabus magis oportunam Dominus iudicauit, quæ & totum saluatorem præstet ab iniuria, & credulitatis hominibus largiatur eloquia. Inuenimus enim iam Dominum nauigasse in alia naui, & grauib; iniurijs laceffitum. Nauigauit enim cum Moyse in Mari rubro, quando populum Israel per vndarum fluentia transiit. Sed grauib; est affectus iniurijs, sicut ipse ait in euangelio ad Iudæos, Si crederetis Moyse, & mihi crederetis. Iniuria autem saluatoris est incredulitas synagogæ. Ergo Petri nauem eligit, Moyse deserit, hoc est, spernit synagogam perfidam, fidelem assumit ecclesiam. Duæ enim quasi nauiculæ à Deo destinatæ sunt, quæ in hoc, tanquam in mari, mundo salutem hominibus piscarentur, sicut ait Dominus apostolis: Venite faciam vos piscatores hominum. Ex his ergo duabus nauiculis vna relinquitur ad terram inanis & vacua, altera producit in altum onusta vel plena. Vacua enim synagoga relinquitur in littore, quia Christum cum prophetarum amisit oraculis. Onusta autem ecclesia in altum assumitur, quia Dominum cum apostolorum doctrina suscipit. Synagoga inquam remanet ad terras quasi terrenis inhærens operationibus: ecclesia autem in altitudinem reuocatur, tanquam cælorum profunda sacramenta discutiens, in illam scilicet altitudinem de qua Apostolus ait: O altitudo diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei. Propterea dicitur Petro: Duc in altum, hoc est in profundum disputationum generationis diuinæ. Quid enim tam profundum quam quod ait Petrus ad Dominum: Tu es Christus filius Dei viui? Quid tam terrenum quam quod de Domino dixerunt Iudei: Nonne hic est filius Ioseph fabri? Ille altiore consilio natiuitatem Christi diuinitus approbavit, hi mente viperea generationem cælestem carnaliter existimant. Vnde ait saluator Petro: Quia non caro & sanguis tibi hoc reuelauit, sed pater meus qui in cælis est. Phariseis autem dicit: Quomodo potestis bona loqui, cum sitis nequam? Hanc igitur solam ecclesiæ nauem ascendit Dominus, in qua Petrus magister est constitutus, dicente Domino: Super hanc petram ædificabo ecclesiam meam. Quæ nauis in altum seculi istius ita natat, ut pereunte mundo, omnes quos suscipit, seruet illæfos. Cuius figuram iam in veteri videmus testamento. Sicut enim Noë arca naufragante mundo cunctos quos susceperat, incolumes referuauit, ita & Petri ecclesia cõflagrante seculo omnes quos amplectitur, repræsentabit illæfos. Et sicut tunc transacto diluio ad arcam Noë columba signum pacis detulit, ita & transacto iudicio ad ecclesiam Petri Christus gaudium pacis refert, quia ipse columba vel pax est, sicut promisit dicens: Iterum autem videbo vos, & gaudebit cor vestrum. Sed quoniam hanc eandem nauiculam Petri de qua nunc Dominus cælestis doctrinæ suæ sacramenta depromit, legimus in Matthæo dormiente in eadem Domino ventis insurgentibus perturbatam, ita ut cuncti apostoli mortis periculum formidarent: videamus quæ causa est quod vna eademque nauicula hic in tranquillitate doctrinam populis tribuit, ibi in tempestate discipulis merum mortis inducit, præsertim cum ibi etiam cum cæteris apostolis Simon Petrus

esset. Hæc autem est causa periculi. Erat ibi Simon Petrus, sed erat pariter & proditor Iudas. Quamuis illius fides fundaret nauiculam, huius tamen eam perfidia conturbabat. Tranquillitas est vbi solus Petrus nauigat, tempestas vbi Iudas adiungitur. Licet esset Petrus firmus suis meritis, perturbatur tamen criminibus proditoris. Metuentibus igitur discipulis, anxiante Petro dormiebat Dominus. Durum fortè videatur quod anxiantè Petro dormiebat: dormiebat Petro, nauigabat Iudæ. Vnius igitur delicto cunctorum merita quatiuntur. Obdormit Christus, ventorum spiramina concitantur. Quisquis enim peccatum admittit, statim & dormire sibi facit Dominum, & procellam sibi spirituum suscitatur immundorum. Necessè est autem diabolica insurgat tempestas, cum dominica serenitas conquiescit. Igitur si vnus Iudæ peccato cuncti periclitantur apostoli, hoc exemplo caueamus perfidum, caueamus proditorum ne per vnum plures fluctemus. Quinetiam huiusmodi abiiciamus de nostra nauicula, vt non obdormiat, sed vigilet in nobis Dominus, atque eo vigilante nulla nos spiritualis nequitie procella concutiat. Vbi enim fides integra est, ibi saluator docet, vigilat, & exultat: ibi requies, ibi tranquillitas, ibi cunctorum est medicina. Vbi autem fidei est admixta perfidia, ibi Christus torpet, dormit, & peior est ibi metus, ibi tempestas, ibi omnium est discrimen. Pro actibus enim nostris Dominus nobis obdormit aut vigilat.

De Natali Domini. Sermo XII.

Verum est quod ait sanctus Ioannes Baptista de Domino saluatore dicens: Illum oportet crescere, me autem minui. Siquidem hoc primò etiam ipsis temporibus approberetur. Ecce enim natiuitate Christi dies crescit, & Ioannis natiuitate decrescit. Illo oriente lux proficit, hoc nascente minuitur. Ipsa enim quodammodo tempora famulantia partibus suis, cum detrimetum faciunt, seruis gignitur: cum autem Dominus nascitur, consequitur augmentum. Profectum planè facit dies cum mundi saluator oritur: defectum patitur, cum vltimus propheta generatur. Scriptum est enim: Lex & propheta vsque ad Ioannem. Atque ideo necessè erat vt obscuraretur legis observatio, vbi euocatio, vbi euangelij gratia resplendebat: & cessaret prophetia veteris testamenti, cum noui testamenti gratia succedebat. Ergo in natiuitate Domini proficit dies. Non mirum si proficit dies, quam splendidissima lux veritatis illuminat. Ait enim euangelista de Christo Domino: Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem. Cur non illuminaret mundum? Atque ideo dies quæ lucem humano generi peperit, prius ipsa eiusdem lucis fulgore resplenduit, & conclusa iam spatia sua noctium tenebras dominicæ lucis nitore dilussit. Occupauerat enim totam diem noctium longitudo, nisi in ipsa dierum breuitate Christi refulsisset aduentus. Quis scit ortu suo humani generis peccatorum tenebras dilussit, ita & die natiuitatis suæ caliginum tenebras amputauit, & vno eodemque ortu lucem pariter intulit & hominibus & diebus. Vnde non est mirum si crescit dies, quæ gemino fulgoris splendore vesti-

tur. Sed videamus adhuc quomodo Dominus saluator crescat, Ioannes Baptista decrescat. Diximus in superioribus, quod Ioannes quidem figuram legis prophetarumque gestauerit: necessè erat ergo vt deficeret lex euangelio coruscante, & minueretur Iudaicus populus populo Christiano surgente. Quis enim dubitat de natiuitate Domini synagogæ esse conuenticula vacuata, plebes multiplicatas ecclesiæ, & mirum in modum quotidie Christum per Christianos suos crescere, Ioannem minui per Iudæos? Hos dici dominici splendore fulgere, illos obscuritate noctium laborare. Nox enim super Iudæos quodammodo maior incubuit, ex quo dixerunt de nece saluatoris: Sanguis huius super nos, & super filios nostros. Maioribus planè sunt noctium tenebris obscurati, ex quo conati sunt diem veritatis occidere. Hoc autem quod dicimus, vt verius approbare possimus, vtriusque natiuitatem breuiter exponamus. Ecce enim cū nascitur Christus, exultant angeli, pastores peruigilant, magi adueniunt, stella præcedit, & cuncta quæ sunt in cælis terrisque pulcherrima, ipsi Domino deferuntur. Deferuntur enim illi, gloria per angelos, claritas per stellam, religio per magos, simplicitas per pastores. Et quod apud ipsum solum futura essent hæc omnia, nascenti illi vniuersa famulantur. Cū autem Ioannes concipitur, Zacharias obmutescit, solennis conceditur sacerdos. Helizabet mater absconditur, significans post ortum suum legis silentium, amissionem sacerdotij, latebras synagogæ. Dubium autem non est quod Ioannes natus Pharisæis iustitiam legis abstulerit, quod conceptus patri abstulit vocis obsequiū. Crescit igitur Dominus semper, Ioannes Baptista minuitur. Non ideo minuitur, quod meritis aliquid derogeretur, sed quoniam saluatoris quotidie accumulatur gloria, illius minor fieri videtur. Lucerna denique vocatur Ioannes, dicente Domino: Ille erat lucerna ardens. Lucernæ igitur obscuratur lumen cum radius solis effulget, & defectioem quandam lampadæ suæ patitur, cum clarioris lucis splendore superatur. Quis enim sapiens lucernam requirat in sole? Non quidem extinguitur, sed necessaria non habetur, hoc est, quis ad Ioannis pœnitentiæ baptismum veniat, cum possit saluatoris baptismi saluari? Non quidem illud reprehenditur, sed hoc magis vtile & necessarium iudicatur, quia in eo remissio peccatorum tribuitur.

Item de Natali Domini. Sermo XIII.

Qua gratia vel quibus laudibus hunc diem Natalis Domini prædicemus, prorsus ignoro. In tanta enim festiuitate ad magnificandum Deū humana loquela non sufficit. Nam si tunc cum nascebatur Christus, angelorum voce laudatus est, nunc humana laudandus est voce cum regnat. Supergreditur enim illius temporis festiuitatem nostra solennitas. Siquidem tunc stupuerunt illi tantum nascentem Dominum, nos illum suscipimus nascentem, resurgentem pariter & regnātem. Tantò igitur facundior laudatio esse debet humani temporis, quāto sunt maiora miracula. Sed quoniam dignam prædicationem exhibere non potest humana fragilitas, ad

ibidem.

ad angelorū nos præconia cōferam. Et quia meritò eos equiparare nō possumus, deuotione comitemur, hoc est, in ea festiuitate eadem qua illi lætitia, nos sententia persultemus dicentes: Gloria in excelsis Deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Digna planè & iusta sententia quæ in natiuitate Christi & Deo honorem representat in cælis, & hominibus pacem præsenrat in terris. Ante saluatoris enim ortum nec cœlestia reuerentiam deferebant, nec terrena requiem possidebant. Sed videte quid dicat ipsa sententia: Pax in hominibus bonæ voluntatis. Non in quibuscunque hominibus, sed bonæ voluntatis hominibus, vt intelligas pacem Christi non debiti esse, sed meriti. Nō enim eam meriti angeli in ea nocte qua pastores nascentem Dominum super gregem suum vigilias obseruantes primi præ omnibus didicerunt. Ipsi enim primi ortum saluatoris ante omnes homines intimatibus angelis cognouerunt. Vnde mirū est quod prius redēptionem seculi potuerint scire, quā principes. Nō enim angeli annunciauerunt regibus, nō iudicibus, sed hominibus rusticianis. Non ergo iam mirandum est si Christi gratiā antè scire meruerit innocentiā quā potestas, & prius cognoscere veritatem simplex rusticatio, quā superba dominatio. Quod enim cognouerūt pastores, principes cognoscere nequieuerunt. Vnde & beatus apostolus ait: Quā nemo principum seculi huius cognouit, & reliqua. Ergo in natiuitate Domini, angeli pariter cum pastoribus sunt lætati, excelsam verò dicentes gloriam. Nam vicini quodammodo & iunctis choris Dei gloriā prædicauerunt. Vnde & credo eosdē angelos in eiusdē domini eadē festiuitate simili nobiscū lætitiæ vicinitate gaudere. Nā qui solēt propter Christi ortū alloqui pastores, non possunt propter eiusdem Christi gaudium non inquirere sacerdotes? Siquidem & quod tunc ad illos super gregem suum vigilias obseruantes nocte intempesta locuti sunt, huius temporis mysterium designabant. Nam illo factō hoc vtique monstrabatur, gregem populum, noctem seculum, sacerdotes esse pastores, qui iugi super plebem sollicitudine vigilantes propter Christū ab angelis minimè deserunt. Hodierna igitur die secūdam carnem natus est Dominus, ita secretò, ita filētio, vt ortum eius seculum penitus ignoraret. Ignorauit enim seculum, quia & extra conscientiam patris natus, & extra ordinem naturæ conceptus. Nā Ioseph conceptum suscepit filium, quem non genuit: Maria partum edidit, quem sexus consuetudine non creauit. Sic igitur natus est dominus, vt ortum eius nemo futurum suspicaretur, nemo crederet, nemo sentiret. Quemadmodum crederent hoc futurū, quod postea quā factum est, factum esse vix credunt? Nam quod ita latenter & secretò saluator descensusset in virginem, iam antè Dauid propheta testatus est, dicens: Descendet sicut pluuia in vellus. Quid enim tam silenter & sine strepitu fit, quā cum imber in lanæ vellus infunditur? Nullius aures sono verberat, nullius corpus humore repercussionis aspergit: sed sine inquietudine hominum totum imbrem per multiplices effusum partes toto corpore in se trahit, vnus meatus scissurā nesciens, solida mollitie plures præbens meatus: & S. Ambr. tom. 5.

A quod clausum videtur per dēsitatem, est patulū per tenuitatem. Rectè ergo Maria velleri comparatur, quæ ita concepit Dominum, vt toto eum hauriret corpore, nec eius discissuram corporis patretur: sed esset mollis ad obsequium, solida ad sanctimoniam. Rectè inquam Maria velleri comparatur, de cuius fructu salutaria populis vestimenta texuntur. Vellus planè Maria est, siquidem de molli sinu eius agnus egressus est, qui & ipse matris lanicium, hoc est, carnem gestans, molli vellere cunctorum operit vulnera populorum. Omne enim peccati vulnus Christi lana suffunditur, Christi fouetur sanguine, & vt sanitatem recipiat, Christi indumento vestitur.

Item de Natali Domini. Sermo XIII.

Lætitia quanta sit, quantūque concursus cū Imperatoris mūdi istius natalis celebrādis est, bene nostis: quemadmodum duces & principes, omnes etiam militātes accuratè fericis vestibus accincti, operosis cingulis auro fulgente preciosis ambiunt solito nitidius in conspectu regis incedere. Credunt enim maius esse imperatoris gaudiū, si viderit maiorem suæ apparitionis ornatum, tantūque illum lætum futurum, quāto ipsi fuerint in eius festiuitate deuoti: vt quia Imperator tanquam homocorda non conspiciat, affectū eorum circa se probet vel habitum contuendo: ita fit vt splendidius se accuret quisquis regē fidelius diligit. Deinde quia in die Natalis sui sciunt eum largum futurum, ac donaturum plurima vel ministris suis, vel iis qui in domo eius abiecti putantur & viles, tāta prius thesauros eius replere diuitiarum varietate festinant, vt in quantum prorogare voluerit, intantum prorogatio copiosa non desit, & antè voluntas donandi deficiat, quā substantia largiendi. Hæc autem ideo sollicitè faciunt, quia maiorem sibi remunerationem pro hac sollicitudine sperāt futuram. Si ergo fratres seculi istius homines propter presentis honoris gloriam terreni regis sui natalis diem tanta apparitione suscipiunt, qua nos accuratione æterni regis nostri Iesu Christi natalem suscipere debemus? qui pro deuotione nostra non nobis temporalem largitur gloriam, sed æternam, nec terreni honoris administrationem dabit quæ successore finitur, sed cœlestis imperij dignitatem, quæ non habet successorē. Qualis autem nostra remuneratio sit futura, dicit propheta. Quæ oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit, quæ præparauit dominus diligentibus se. Quibus indumentis nos exornari oportet? Quod autem diximus nos, hoc est animas nostras, quia rex noster Christus non tam nitorem vestium quā animarum requirit affectum, nec inspicit ornamenta corporum, sed considerat corda meritorum, nec fragilis cinguli præcingentis lumbos operositatē miratur, sed fortis castimonie restringentis libidinem ad pudicitiam plus miratur. Ambiamus ergo inueniri ante ipsum probati fide, compta misericordia, moribus accurati: & qui fidelius Christum diligit, nitidius se mandatorum eius obseruatione cōponat, vt verè nos in se credere videat, cū ita in eius solennitate fulgemus, & magis LL.

Ioan. 3.

Luc. 16.

Ioan. 1.

Math. 27.

Luc. 2. Math. 7.

Luc. 1.

1. Cor. 2.

1. Cor. 2.

Ioan. 5.

Luc. 2.

Psalm. 71.

* facundior.

Esai. 64. 1. Corin. 2.

letus, si quod nos perspexerit puriores. Atque ideo ante complures dies castificemus corda nostra, mundemus conscientiam, purificemus spiritum, ac nitidi & sine macula immaculati Domini suscipiamus aduentum, ut cuius natiuitas per immaculatam virginem constitit, eius natalis per immaculatos seruos procuretur. Quisquis enim in illa die sordidus fuerit ac pollutus, natalē Christi ortumque nō curat, interit licet dominicā festiuitati corpore, mente tamen longius à saluatore separatur, nec societatem habere poterunt immundus & sanctus, avarus & misericors, corruptus & virgo, nisi quod magis ingerendo se indignus offensionem contrahit, cum minimè se cognoscit. Dū enim vult officiosus esse, iniuriosus existit: sicut ille in euangelio, qui in coetu sanctorum inuitatus ad nuptias venire ausus est vestem non habens nuptialem: & cum alius niteret iustitia, alius luceret fide, alius castitate fulgeret: ille solus conscientiae foeditate pollutus, cūctis splendibus deformi horrore sordebat. Et quātō plus simul discumbētium beatorum candebat sanctitas, tantō magis peccatorum illius apparebat improbitas, qui potuerat minus displicuisse forsitan, si in cōsortium iustorum minimè se dedisset. Propterea ergo sublatus manibus & pedibus in tenebras exteriorum expellitur non solum quod peccator erat, sed quia cum peccator esset, sanctitatis sibi meritum vindicabat. Igitur fratres suscepturi natalem Domini, ab omni nos delictorum face purgemus, repleamus thesauros eius diuersorum munerum donis, ut in die sancta sit vnde peregrini accipiant, reficiantur viduae, pauperes vestiuntur. Nam quale erit si in vna eadēque domo inter seruos vnus Domini alter exulter in holocercis, alter consumat in pannis: alius æstuet cibo, alius famem frigusque sustineat: ille eructet hesternam indigestionis crapulam, hic hesternam ieiunij mediam non resoluat? Aut quis erit nostrae orationis effectus, si petimus ut liberemur ab inimico, qui non sumus liberales in fratres? Simus imitatores Domini nostri. Si enim ille pauperes in caelesti gratia voluit nobis esse confortes, cur nobis non sint in substantia terrena consortes? Nec extranei sint alimoniis qui fratres sunt sacramentis, nisi quod rectius apud Dominum per ipsos agimus causam nostram, ut nostris eos alamus sumptibus, qui illi gratias agant. Quisquis autem pauper Dominum benedicit, illi proficit, quo faciente Dominus benedicit: & sicut scriptum est de illo, Vt illi homini per quem nomen Domini blasphematur: ita & de isto scriptum est: Pax huic homini, per quem nomen Domini benedicitur saluatoris. Quale autem est meritum largientis, ut solus quis operetur in domo, & per multos ecclesia Dominum deprecetur? Et quod ille fortassis petere de diuinitate non audeat, plurimorum interpellantium orationibus, etiam quod non sperabat accipiat. Quod adiutorium nostrum commemorans beatus Apostolus ait: Ut per multos gratiarū actio referatur pro nobis. Et iterum: Ut fiat oblatio nostra accepta & sanctificata in spiritu sancto.

Matth. 22.

Roman. 2.

Luca 10.

Matth. 10.

Rom. 15.

Satis abundēque dixisse me credo superiore dominica quemadmodum compti vel nitidi natalem Domini suscipere debeamus, & superuenientem festiuitatem eius ambitione retinere. Retinere inquam, ut si dies solennitatis transeat, apud nos sanctificationis eius beatitudo permaneat. Hæc enim gratia natalis est Domini saluatoris, ut in futurum ad prædestinatos transeat, in præteritum remaneat ad deuotos. Oportet ergo esse nos sanctitate puros, mundos pudicitia, nitidos honestate, ut quo diem festum aduenire propinquius cernimus, hoc accuratius incedamus. Si enim mulierculæ solent aliquas suscepturæ maculas vestium suarum aqua diluere, cur non magis nos accepturi Natalem Domini maculas animarum nostrarum fletibus abluamus? Et illæ quidem si adeo infectæ & oblectæ sordibus fuerint, ut maculas sola aqua non purget, adducunt mollitiem olei, saponis etiā acrimoniam: nos quoque si tam graue peccatum fuerit, ut minimè solis fletibus abluatur, addamus misericordiae oleum acrimoniamque ieiunij. Nihil enim tam graue delictum est quod non purgetur abstinentia, eleemosynis extingatur. Ait enim sanctus propheta: Sicut aqua extinguit ignem, ita eleemosyna extinguit peccatum. Magna ergo est eleemosyna quæ ardentium criminum globos beneuolentiæ suæ fonte refrigerat, & quod iam irriguo largitatis obruit incendia delictorum, ut quamuis offensus Deus, quamuis criminibus prouocatus cogatur liberare eleemosynis, quem disposuerat punire peccatis. Cogitur enim à nobis quodammodo, dum compellitur pro actibus nostris mutare sententiam, & in vno eodēque homine nunc seueritate iudicis permoueri, nunc patris pietate blandiri. Pater enim nobis Deus est cum bene agimus: iudex noster est cum peccamus. Compellitur ergo operibus nostris Dominus ut nobis suam misericordiam largiatur: atque ideo ipse in euangelio sancto dicit, Adiebus Ioannis Baptistæ regnum cælorum cogitur. Regnum cælorum non nisi Christus est Dominus, qui regnat in cælis. Cogi autem verbum tunc solet dici, cum res aliqua rarior assidua operatione densatur. Ex quo ergo Ioannes Baptista saluatoris annunciauit aduentum, ex eo regnum cælorum quod prius fluidum & remissum apud Iudæos iacebat, credentium populorum cepit assiduitate densari, & omnis illa regni raritas prædicationum frequentatione solidari. Tā enim rarum fuit apud Iudæos regnū, ut transfret ad gentes, tam fluidum ut emanaret ad populos. Nunc autem tanta credentium cogitur densitate, ut fixum & solidum maneat sine fine, sicut scriptura dicit: Et regni eius nō erit finis. Cogimus ergo regnum cælorum, & vim quodammodo facimus, sicut ait euangelica lectio: Et vim facientes diripiunt illud. Vim, inquam, facimus Domino non compellendo, sed flendo: nō prouocando iniuriis, sed lachrymis exorando: non blasphemando per superbiam, sed per humilitatem mœrendo. O beata violentia, quæ non indignatione percutitur, sed misericordia condonatur. Beata inquam violentia quæ vim patienti bonitatem elicit,

Matth. 14.

Matth. 11.

Ibidem. 21.

Gen. 49.

Matth. 25.

Matth. 11.

Ibidem. 28.

Ephes. 5.

Luca. 1.

Matth. 11.

elicit, & vtilitatem tribuit inferenti. Mala res admittitur, & de iniuria nemo causatur: vis admittitur, & religio propagatur. Quisquis enim violentior Christo fuerit, religiosior habebitur à Christo. Aggredimur ergo in itinere Dominum, siquidem ipse est via, & more latronū suis eum spoliare nitimur, cupimus illi auferre regnum, thesauros, & vitam: sed ille tam diues & largus est, ut non abnuat, non resistat, & cum omnia dederit, nihilominus omnia ipse possideat. Aggredimur, inquam, illum non ferro, non fuste, non saxo, sed mansuetudine, bonis operibus, castitate. Hæc sunt arma fidei nostræ, quibus in congressione certamus. Ut autem his armis uti in vi inferenda possimus, antè corporibus nostris vim quodammodo faciamus, expugnemus membrorum vitia, ut virtutum præmia consequamur. Prius enim ipsi regnare debemus in nobis, ut regnum possimus diripere saluatoris. Ait ergo euangelium: Et vim facientes diripiunt illud. Raptores igitur sumus: raptores autem non nisi diripiunt aliena. Agnosco veram esse sententiam. Christum enim ecclesia rapuit synagoga, & alienæ gentis regnum vim faciendo possedit. Nam saluator missus sub lege, natus in lege, nutritus iuxta legem, dum à Iudæis negligitur, à gentibus occupatur: & dum à sacerdotibus perditur: à peccatoribus inuenitur, sicut ipse ait: Publicani & peccatores præcedent vos in regno cælorum. Raptores igitur sumus: mirandum non est, quippe qui à tali authore descendimus. Scriptum est enim de patriarcha nostro Benjamin: Lupus rapax. Rapit enim quod suum non est: ita & nos velut filij rapacis lupi alienarum pastorem ouium nostra intentione præripimus, sicut ipse dicit: Non sum missus nisi ad oues perditas domus Israel. Rapitur itaque Christus cum à Iudæis dimittitur, & ab aliis predicatur. Rapitur Christus cum occiditur à Iudæis, & sepelitur à nobis. Rapitur Christus à vigilantibus discipulis, à dormientibus perditur Pharisæis: sicut mentiendo ipsi confessi sunt, dum custodias ponerent sepulturae, post resurrectionem Domini dicentes: Quia discipuli eius nocte venerunt, & furati sunt eum nobis dormientibus. Vnde spiritualiter intelligimus quia Christum omnes dormientes perdunt, vigilantes inueniunt: Atque ideo Apostolus dicit: Surge qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Christus. Vides ergo mortuū esse qui ita dormit, ut non custodiat saluatorem. Et ideo illi pharisæi velut mortui non potuerunt seruare viuentem. Propterea fratres non dormiamus, sed vigilemus circa ipsum Dominum nostrum saluatorem, & appositis iugiter custodiis nemo illum auferat de sepultura pectoris nostri, nec dicamus aliquando: Venerunt, & dormientibus nobis furati sunt eum. Habemus enim inimicos, qui Christum de cordibus nostris si obdormierimus, auferre nitantur. Vnde peruigili cura seruemus eum in sepulchro animarum nostrarum: ibi perquiescat, ibi dormiat, ibi cum voluerit & resurgat.

Bene quodammodo sanctam hanc diem natalis Domini solem nouum vulgus appellat, & tanta sui autoritate id confirmat, & Iudæi etiam atque gentiles in hac voce consentiant. Quod libenter amplectendum nobis est, quia oriente saluatore non solum humani generis salus, sed etiam solis ipsius claritas innouatur, sicut ait Apostolus: Ut per ipsum restaret omnia siue quæ in cælis, siue quæ in terra sunt. Si enim obscuratur sol cum Christus patitur, necesse est illum splendidius solito lucere cum nascitur. Et si Iudæis mortem operantibus offundit tenebras, cur non Mariæ parturienti vitam exhibeat claritatem? Aut quare non credamus quod nascente Christo sol ad obsequium lucidior aduenerit, cum Magos ad indicium clarior stella præcesserit? Et si stella per diem alieni temporis officium ministravit, cur non credamus quod sol quoque nocturnis horis aliquantulum aduentu maturiore decerpserit? Ex eo denique factum puto ut nox decresceret, dum sol festinus ob dominicæ natiuitatis obsequium antè mūdo lucem protulit, quàm nox cursum sui temporis consummaret. Quin potius ipsam noctem fuisse non dico, nec aliquid obscuritatis habuisse, in qua pastores peruigilant, exultant angeli, astra deseruiunt. Nec mirari debemus quod in natiuitate Christi noua omnia facta sunt, cum nouum hoc ipsum fuerit quod virgo peperit. Si autem præter solitum natiuitas extitit, & præter solitum obsequia sunt delata. Ergo oriente Domino pastores peruigilant, exultant angeli, sol obsequitur, stella famulatur. Et quidem angeli vel pastores gaudia sua voce vel sermonibus prosequuntur: elementa autem ista gaudia sua, quia voce non poterant, officio protestantur. Sol igitur præter consuetudinem in hac festiuitate matutinus illuxit. Nec mirum. Si enim ad Iesum Naue orationem defixus stetit in die, cur non ad Iesum Christi natiuitatem festinus promoueretur in noctem? Solem igitur nouum hanc diem vulgus appellat: & cum dicit nouum, vti que & veterem esse demonstrat. Veterem autem dixerim huius mūdi solem qui defectu non patitur, qui parictibus excluditur, qui nubibus obscuratur. Veterem dixerim solem, qui vanitati subiacet qui corruptionem metuit, qui iudicium pertimescit. Scriptum est enim: Sol conuerteretur in tenebras, & luna in sanguinem. Veterem, inquam, dixerim, qui sceleribus interest hominum, adulteria non refugit, homicidium non declinat. Et cū omne genus hominum nolit esse medium cum aliquod crimen admittitur, hic solus in cunctis facinoribus stat. Ergo quia hunc veterem esse manifestum est, nouum quæ nisi Christum Dominum reperimus? de quo scriptū est: Orietur vobis sol iustitiæ: de quo etiam ex persona peccatorum dicit propheta: Sol non est ortus nobis, & iustitiæ lumen non luxit nobis. Hic enim sol, cum diaboli tenebris vniuersus mundus esset oppressus, & caligo referta criminibus seculorum possideret, dignatus est vltimo tempore, hoc est incumbente iam nocte ortum sue natiuitatis infundere. Primo quidem ante lucem, hoc est antequam illuminaret iustitiæ sol, velut matutinum quoddam prophetarum misit oraculum, sicut scriptum

Ibidem. 1.

Matth. 2.

Luca. 2.

Iosua. 19.

Iosua. 2.

Malach. 4.

Sapient. 5.

Hierem. 7.

est. Mittebam prophetas meos ante lucem. Postea
 verò ipse, cum suis radiis, hoc est cum apostolorum
 suorum fulgore splenduit, ac tanta mundi veritatis luce
 discuffit, ut diaboli tenebra nullos offenderet. Hic
 est igitur sol novus qui claustra penetrat, inferna re-
 ferat, corda rimatur. Hic non est sol, qui spiritu suo
 viuificat mortua, corrupta reparat, sulcat iam defu-
 cta, vel qui calore suo purgat sordida, exurit fluida,
 decoquit vitiosa. Ipse inquam est qui in cunctis acti-
 bus nostris perspicit omnia opera nostra, & non tam
 condemnat crimina, quam emendat. Hic planè
 est sol iustus & sapiens, qui non sine discretionem
 cut istius sol mundi bonis ac malis similiter circun-
 fertur, sed quodam iudicio veritatis, sancto lucet,
 occidit peccatori. Hoc autè inter vtrūque interest
 solem: quòd ille iudicium metuit, hic iudicium com-
 minatur: quòd ille corruptionis minister est, hic æ-
 ternitatis est Dominus: quòd ille creatura est, hic
 creator. Tamen istum mundi solem, priusquam ori-
 tur, adhuc ante lucem propter necessarios vsus
 hominum solet lucerna præcedere. Habet autem
 & Christus sol lucernam suam quæ eius ortum præ-
 cessit, sicut dicit Propheta: Parauit lucernam Christo
 meo. Quæ autem ista lucerna sit, ostendit Do-
 minus dicens de Ioanne Baptista: Ille erat lucerna
 ardens. Ipse autem Ioannes, ut præcedens lucernæ
 lumen exiguum, ait: Ecce venit post me, cuius non
 sum dignus soluere corrigiam calceamentorum eius:
 ipse vos baptizabit in Spiritu sancto & igni. Simul
 etiam intelligens lumen suum solis radiis offuscand-
 um, ante prædicit: Illum oportet crescere, me autè
 minui. Sicut enim lucernæ claritas destruitur so-
 lis aduentu, ita & Ioannis poenitentiae baptismum
 superueniente Christi gratia vacuatum est. Videamus
 igitur, hic sol noster novus quo fonte nascatur:
 sicut est verum, Deo oritur authore. Diuinitatis ergo
 est filius. Diuinitatis, inquam, incorruptæ, inte-
 græ, illibatæ, intelligo planè mysterium. Ideo enim
 secunda natiuitas per immaculatam Mariam, quia
 prior per diuinitatem confiterat illibata, ut cui
 prior natiuitas gloriosa extitit, eius secunda contum-
 eliosa non fieret, hoc est, ut quemadmodum virgo
 diuinitas ediderat, ita eum & virgo Maria genera-
 ret. Habere etiam apud homines patrem scribitur,
 sicut legimus in euangelio dicentibus Phariseis:
 Nonne hic est filius Ioseph fabri, & mater eius Maria
 est? In hoc quoque aduerte mysterium. Faber pater di-
 citur Christi. Et planè pater faber Deus, qui totius
 mundi opera fabricatus est. Et planè faber, sed qui
 in diluuiò Noe arcam fabricare disposuit. Faber
 inquam est qui ordinauit Moyse tabernaculum, ar-
 cam testamenti instituit, templum Salomonis ere-
 xit. Fabrum dixerim, qui mentes rigidas expolit,
 cogitationes superbas recidit, humilia facta sublimat.
 Hic autem faber circa arbores curuo vtitur
 ferramento: sicut in euangelio legimus, dicente
 Ioanne: Iam securis ad radices arborum posita est.
 Omnis arbor non faciens fructum excidetur, & in
 ignem mittetur. Hoc enim agit totum, ut viles cœ-
 lestis fabricæ arbores in futuro cõponat, infructuo-
 sas verò euulsas radiceis flammaram consumat in-
 cendio.

Psalm. 135.

Ioan. 5.

Ibidem 1.

Ioan. 3.

Matth. 13.

Ibidem 7.

Ibidem 3.

Increpatio de kalendis Ianuariis. Sermo xvii.

Est mihi aduersus plerisque de vestris, fra-
 tres, querela non modica, de his loquor qui
 nobiscum natalem Domini celebrantes, gentiliū
 se feriis dederunt, & post illud cœleste conui-
 uium supersticiosi sibi prandium parauerunt, ut qui
 antè lætificati fuerant sanctitate, inebriarentur
 postea vanitate, ignorantes quòd qui vult regna-
 re cum Christo, non possit gaudere cum seculo:
 & qui vult inuenire iustitiam, debeat declinare
 luxuriam. Alia enim ratio est vitæ æternæ, alia
 desperatio lasciuiæ temporalis. Ad illam virtute
 ascenditur, ad istam perditione descenditur.
 Atque ideo qui vult esse diuinorum particeps, non
 debet esse socius idolorum. Idoli enim portio
 est inebriare vino mentem, ventrem cibo disten-
 dere, saltationibus membra torquere, & ita prauis
 actibus occupari, ut cogaris ignorare quod
 Deus est. Vnde sanctus Apostolus hæc præuidens
 dicit: Quæ portio iustitiæ cum iniquitate, aut quæ
 societas luci cum tenebris, aut quæ pars fidei cum
 infideli, qui autem consensus templo Dei cum i-
 dolis? Ergo si nos sumus templum Dei, cur in
 templo Dei colitur festiuitas idolorum? Cur vbi
 Christus habitat, qui est abstinentia, temperantia,
 castitas, inducitur comessatio, ebrietas, atque las-
 ciuia? Dicit saluator, Nemo potest duobus do-
 mis seruire, hoc est, Deo, & mammonæ. Quo-
 modo igitur potestis religiose epiphaniam Domi-
 ni procurare, qui iam kalendas, quantum in vo-
 bis est, deuotissimè celebrastis? Ianus enim ho-
 mo fuit, vnus conditor ciuitatis, quæ Ianiculum
 nuncupatur, in cuius honore à gentibus kalen-
 dæ sunt Ianuariæ nuncupatæ. Vnde qui kalendas
 Ianuarias colit, peccat: quoniam homini mortuo
 defert diuinitatis obsequium. Inde est quod ait
 Apostolus, Dies obseruatis, & menses, & tem-
 pora, & annos: timeo ne sine causa laborauerim in
 vobis. Obseruauit enim diem & mensem, qui his die-
 bus aut non ieiunauit, aut ad ecclesiam non proces-
 sit. Obseruauit diem qui hesternæ die non proces-
 sit ad ecclesiam, processit ad campum. Ergo fra-
 tres omni studio gentiliū festiuitatem & ferias de-
 clinemus, ut quando illi epulantur & læti sunt,
 tunc nos simus sobrii atque ieiuni, quo intelligant
 lætitiā suam, nostra abstinentia condemnari. Non
 solum autem gentiliū, sed & Iudæorum confor-
 tia vitare debemus, quorum etiam confabulatio
 est magna pollutio. Hi etenim arte insinuant se
 hominibus, domos penetrant, ingrediuntur præ-
 toria, aures iudicum & publica inquietant, & ideo
 magis prævalent, quò magis sunt impudentes.
 Hoc autem non recens in ipsis, sed inueteratum &
 originarium malum est. Nam olim iam & domi-
 num saluatorem intra prætorium persecuti sunt, &
 præsidis eum iudicio condemnarunt. In prætorio
 ergo à Iudæis innocentia opprimitur, secretum pro-
 ditur, religio condemnatur. Cùm enim Christus
 occiditur, omnis in eo veritas & iustitia condemna-
 tur, quoniam ipse est innocentia, religio sanctita-
 tis, atque mysterium.

2. Cor. 6.

Matth. 6.

Galat. 4.

De sanctis

De sancta Epiphania. Sermo xviii.

Matth. 3.

Ibidem 5.

Ibidem 3. 13.

Ioan. 1.

Matth. 8.

Evangelica scriptura refert, sicut lectum nuper
 audiuimus. Dominum ad Iordanem baptismi
 causa venisse, & in eodem flumine mysteriis se cœ-
 lestibus consecrari voluisse. Quod mirari nõ debe-
 mus, cur hoc baptismatis ipsius dominus & magi-
 ster fecerit, quia ipse ait: Qui fecerit sic & docuerit,
 maximus vocabitur in regno cœlorum. Facere igitur
 prius voluit quod faciendum omnibus impera-
 bat, ut bonus magister doctrinam suam non tam ver-
 bis insinuaret, quam actibus exerceret, & ad finem
 nos gestu pariter confirmaret & sensu. Hoc autè to-
 rum hodierna die gestum esse manifestum est. Quod
 ita verum esse ipsa possumus colligere ratione. Ra-
 tio enim exigit, ut post diem natalis dominici, licet
 interpositis annis, eodem autem tempore hæc festi-
 uitas sequeretur, quam & ipsam festiuitatem nata-
 lem appellandam puto. Tunc enim natus homini-
 bus, hodie renatus est sacramentis: tunc per virginem
 editus, hodie per mysterium generatus. Ita enim
 disposuit Dominus non longè inter se hominum vo-
 ta distare, ut in vno tempore quem genitur gratula-
 bantur in terra, sanctificatum lætarentur in cœ-
 lis: ut qui partum virginis angelis annunciantibus
 possidebant, Dei filium cœlis testantibus retineret,
 certique essent homines quia ipse esset filius Dei,
 quem virgo pepererat, diuinitas agnoscebat. Noui
 enim partus noua meretur obsequia. Ibi cùm secun-
 dum hominem nascitur, mater cum Maria sinu cir-
 cumsouet. Hic cùm secundum mysterium gignitur,
 Pater cum Deo voce complectitur. Ait enim: Hic
 est enim filius meus, in quo bene complacui, ipsum
 audite. Mater ergo partui molli blanditur gremio,
 eum adorandum Magis ingredit, pater colendum
 gentibus manifestat. Sinu igitur retinetur à matre
 cùm nascitur, sed pater ei sinus sui fotum iugiter
 subministrat. Legimus enim eum sine intermissio-
 ne in patris gremio quiescentem, dicente euangeli-
 sta: Deum nemo vidit vnquam nisi vnigeni-
 tus filius, qui est in sinu patris. Libenter ergo in
 sinu sanctorum quiescit Dominus. Vnde & Ioan-
 nis euangelista sinum, ut in eo accumberet, liben-
 ter elegit. Sinus ergo in quo Christus requiescit, nõ
 corporis gremio præparatur, non vestimentorum
 ambitione componitur, sed cœlestium virtutum o-
 peratione colligitur. Nam Christi sinus erat in
 Ioanne euangelista fides, in Deo patre diuinitas, in
 Maria matre virginitas. Ibi sinus Christi est vbi ha-
 bitaculum est virtutum. Ibi reclinat caput suum, v-
 bi domicilium cœlestium inuenit præceptorum.
 Nam ideo peccatoribus & infidelibus dicit: Vulpes
 foueas habent, & volucres cœli nidus: filius autem
 hominis non habet vbi caput reclinet. Igitur Do-
 minus Iesus hodie venit ad baptismum, & corpus
 suum sanctum voluit aqua dilui. Dicit fortasse ali-
 quis, Qui sanctus est, quare voluit baptizari? audi er-
 go. Ideo baptizatur Christus, non ut sanctificetur ab
 aquis, sed ut ipse aquas sanctificet, & purificatione
 sui purificet fluentia illa quæ tãgit. Cõsecratio enim
 Christi, consecratio maior est elementi. Cùm enim
 saluator abluitur, iam tunc in nostrum baptismum

A tota aqua mundatur, & purificatur fons, ut secuti-
 ris post modum populis lauacri gratia ministretur.
 Præcedit ergo Christus per baptismum, ut Christia-
 ni post eum confidenter populi subsequantur. In-
 telligo ergo mysterium. Ita enim & columna ignis
 præcessit per mare rubrum, ut intrepidum iter Israel
 filij subsequerentur, & ipsa prius per aquas gressa
 est, ut venientibus post se viandi semitam præpara-
 ret. Quod factum, sicut Apostolus dicit, mysterium
 baptismi fuit. Baptisum planè quodammodo
 fuit, vbi homines nubes operiebat, vnda portabat.
 Sed hæc omnia operatus est Christus Dominus i-
 dem & qui modo, qui sicut tunc per mare filios Is-
 rael in ignis columna præcessit, ita nunc per bap-
 tismum Christianos populos in corporis sui columna
 præcedit. Ipsa, inquam, est columna quæ tunc sequen-
 tium oculis præstitit, modo lucem credentium cordi-
 bus subministrat. Tunc in fluentis vndarum solida-
 uit semitam, modo in lauacro fidei vestigia cor-
 roborat: per quam fidem, sicut filij Israel, qui intrep-
 idus ambulauerit, persecutorem Ægyptium non
 timebit.

Exod. 13.

Item de sancta Epiphania. Sermo xix.

Multandum est nobis fratres charissimi, quòd
 votis nostris vota succedunt, quòd gaudiis gau-
 dia emulantur. Ecce enim adhuc natalis dominici
 solennitate corda nostra persultant, & iam festiui-
 tate sanctæ Epiphaniæ gloriamur. Gratias igitur a-
 gere debemus Domino, qui nos frequenter visitat
 ut sæpe lætificet, & iam copiosius requirit ut nume-
 rosus benedicat. Quamuis igitur gentilis (licet vanè)
 numerosa solennitate læteretur propter diuersita-
 tem dominorum suorum, tamen plures nobis festiui-
 tates præstat vnus diei visitatio, quàm illis multo-
 rum dæmoniorum superstiosa præsumptio. Nam
 sicut eos veritate religionis vincimus, ita votorum
 numero superamus. Epiphaniæ ergo hodie procura-
 mus gaudia. Querat aliquis quid interpretetur
 hoc verbum, scilicet quia Epiphania Græcè, Latine
 dicitur apparitio. Ergo quia tunc primum apparuit
 saluator in mundo, ipsa dies eodem vocabulo E-
 piphania nuncupata est. Quomodo autem apparue-
 rit, requiramus, non quòd in mundo antè non fue-
 rit, cùm mundus per ipsum factus sit: sed quòd tunc
 primum signis atque miraculis credentium cordi-
 bus Deus Christus illuxerit, & in tenebrosas cõsci-
 entias hominum fidei splendor aduenerit. Cùm igitur
 deus vbi que sit, & vniuersa possideat, tanquã nõ vi-
 sus antea apparuisse dicitur. Apparuit autè nõ tam
 oculis hominum, quã salutem. Nã etsi prius nat⁹ ex virgi-
 ne oculis carnalibus videbatur, tamè nõ apparebat,
 quoniã virtutè ei⁹ adhuc fidei acies ignorabat. Vnde
 Iudæis per prophetã dicitur: Videtes videbitis, &
 nõ videbitis, hoc est saluatorem quem cerneret o-
 culis corporalibus, spiritali lumine nõ videret. Post-
 ea enim quã diuinitatè suã mirabilibus declarauit,
 humanis mentibus tanquã nouus & inopinatus ap-
 parens, oculos quosdã cordis infudit, ut cognosce-
 ret sensus quem non cognouit aspectus. Vnde fit,
 ut nos Christum Dominum per fidem, quem nun-
 quã vidimus, contemblemur: Iudæi què perspexer-
 LL iij

Esai. 6.

runt oculis, palpatierunt manibus, hodieque nō videant. Requiramus igitur quod signum operatus sit ut diuinitatem suam populis declararet. Dicitur hoc primum fecisse miraculum, ut a quam mutaret in vinum. Magnum planè signum, & ad Dei credendum sufficiens maiestatem. Quis enim non miretur in aliud quàm erant elementa esse translata? Nemo enim potest mutare naturam, nisi qui Dominus est natura. Credendum est iam ex hoc mortalem hominem in immortalitatem posse conuerti, quando vilis substantia in preciosam est conuersa substantiam. Nolo enim auditor nomina tantum perspicias vini & aquae: sed si vis potentiam comprobare, virtutem rerum aspice. Facto enim hoc altius nescio quid demonstratur. Nam cum Dominus aquam vertit in vinum, non tantum hoc operatur ne discumbentibus desit ebrietas, sed ut credentibus abundet aeternitas. Siquidem propterea in mundum venerit Christus, non ut conuiuiarum cellaria procuraret, sed ut saluti hominum prouideret: nec ut hydrias substantia boni odoris impleret, sed ut animas gratia Sancti Spiritus irrigaret. Ergo cum ex illa vili aqua vini optimi saporem voluit gustare conuiuas, magis voluit ex hac vili carne resurrectionis caelestis sapientiam gustare credentes. Nam hoc signum totum vtiue resurrectionis mysterium continet. Aqua enim vilis, pallens, & frigida in vinum versa, scilicet preciosum rubrum, vel ignitum, hoc significat, hominis substantiam conditione vilem, imbecillitate pallentem, morte frigentem in resurrectionis gloriam commutandam, quae est aeternitate preciosa, gratia colorata, spiritui immortalitatis ignita. Hoc igitur dignum est credere Dominum operari voluisse, ut per hoc terrenum signum, futuram iam tunc à sapientibus caeleste mysterium videretur. Nam si mirabile est vtiue quae defecerat conuiuuiis vina supplere, quanto est mirabilius vitam quae est exhausta, hominibus reparasse? Et si gloriosum est aquam in vinum mutare, quanto est gloriosius peccata in iustitiam commutare, & mores potius temperare quàm potula? Audeo dicere illas hydrias nō solum illi conuiuio, sed vniuerso mundo preciosam illam ministrare substantiam, nisi quod nobis melius administrant. Constat enim ex ipsis vasculis illos hausisse ebrietatem, nos haurire iustitiam. Illos percipisse vini poculum, nos calicem salutis accipere: & si dici fas est, apud illos pertrāsisse quod biberant, apud nos verò permanere quod sumpsimus.

Item de eodem.

Sermo xx.

Meminit sanctitas vestra fratres superioris praedicationis nostrae, qua descripsimus beatos Apostolos vno viso miraculo, hoc est, aqua in vinum à saluatore conuersa, in eum protinus credidisse. Ita enim ait euangelista de Domino: Et manifestauit gloriam suam, & crediderunt in eum discipuli eius. Quod factum non ideo tantum scriptum est, ut illorum sub quibus factum est fidei gloria monstraretur, sed & propter nos, qui eodem deuotionis exemplo credulitatis gloria prouocamur. Christus enim quod operatus est non illis tantum operatus est quos habebat tunc praesentes, sed & nobis postea secu-

turis: ut licet maiores nostri tempore nos praecederent, tamen signorum gratia non praerent. Quae enim illis exhibita est praesentia rerum in mirabilibus virtus, eadem virtus nobis literarum thesauro conseruata: ut nobis praestaret pagina, quod illis gerebat historia: immo in nobis geritur quicquid nobis ingeritur, quicquid nobis insinuatur, ut scripturarum speculo dictaretur: & potentiam Domini quam illi carnalibus oculis cernerent, nos spirituali lumine videremus. Et crediderunt in eum, & manifestauit gloriam suam discipulis suis. Quam bene potentiam Domini subsequitur deuotio seruulorum: & quod magister docet opere, discipuli in corde describunt. Ecce cui manifestatur virtus operantis, & fides praedicatur manifesta credentium. Praedicanda plane Apostolorum fides, quae viso vno signo credidit in omnipotentiam saluatoris: & Apostoli dum mirantur aquam in vinum versam, ipsi ex omni faece peccatorum similiter sunt conuersi, & instar facti miraculi ex vili superstitione gentilium in preciosam deuotionem credentium sunt translati. Et ut aqua in vinum versa, sapore, rubore, calore conditur: ita scientiae, quod erat in his insulsum, accepit saporem: quod pallens, gratiae sumpsit colorem: quod frigidum, incaluit immortalitatis ardore. Magnificanda igitur Apostolorum fides, quae ideo euangelico sermone descripta est, ut & illis esset ad laudem, & nobis proficeret ad exemplum. Sed quod peius est, his illis laus sua permanet, nos exempla non permovent. Nam quantum posteriores sumus tempore, tantò & inferiores merito. Illi enim viso vno signo statim domino crediderunt, nos acceptis adhuc tot beneficiorum mirabilibus dubitamus. Dubitamus inquam, quia praesentia diligimus, dum futura non credimus: diuitias amamus in seculo, dum eas accipere cunctamur à Christo. Iracundia immoderate extollimur dum retributionis iudicium non timemus. Caeterum qui nouit scriptum esse: Quo iudicio iudicaueritis, eodem iudicabitur de vobis: absque dubio lenis moderatus & mitis est, & plus bonitate cogit, quàm feritate compellit, amicus indulgentiae familiaris est veniae: ut dum eam frequenter impartit, à Domino semper accipiat. Siquidem prudentis sit rectoris ita terrenos honores agere, ut honorificentiam caelestis dignitatis acquirat. Et si interdum vigorem dicendi in nobis corporis obtundat infirmitas, tamè studio deuotionis vestrae fortiores efficiamur. Nam quo vos studiosius auditis, eo nos libentius praedicamus, & virtus nobis loquendi additur cum vos intelligendi accommodatis auditum. Quis non conetur illic verbi caelestis semen iacere, vbi illud puri cordis fecunda terra suscipit? Quis inquam, non illic verbum saluatoris collocare velit, vbi illud non secularium sollicitudo praefocet, sed disciplinarum spiritualium virtus enutriet? Ergo fratres quia in sancta Epiphania exultauimus videtes miracula saluatoris, debemus facere quod illius temporis discipuli tunc fecerunt. Quod autè dixi vidisse nos modo quod olim gestum est, videmus planè, videmusque quotidie. Ea enim sunt Christi miracula, ut non iniquitate praetereant, sed gratia conualescant: non obliuione sepeliantur, sed virtutibus innouentur.

Apud

Apud potentiam enim Dei nihil est abolitum, nihil praeteritum, sed pro sui magnitudine omnia illi in praesenti sunt, totum illi tempus est hodie. Vnde & sanctus propheta dicit: Mille anni ante oculos tuos tanquam dies vna. Quod si omne seculi tempus vna dies est domino, eadem quae miracula saluator patribus operatus est, operatus & nobis est. Vidimus igitur & nos sicut maiores nostri miracula Domini, cum pari ea cum illis stupore suspeximus. Gustauimus & nos sicut illi de ipsis hydriis. Siquidem illi de his poculum vini biberunt, nos salutis calicem susperimus. Debemus ergo facere viso signo Domini, quod nostri fecere priores. Si enim eadem in nobis diuinitatis refulsit gratia, eadem & fidei apud nos debet esse deuotio. Dicit enim euangelista de Domino hoc miraculo perpetrato: Et manifestauit gloriam suam, & crediderunt discipuli in eum. Credere ergo debemus, sicut tunc Apostoli crediderunt. Dicit autem & alius: & nos Christiani sumus, credimus in Dominum saluatorem. Sed credere opus est opere, non sermone, non lingua, sed corde, ne & nobis dicatur: Plebs haec labiis me honorat, cor autem eorum longè est à me.

Item de die sancto Epiphaniae.

Sermo xxix.

Plerique in hac sancta Epiphaniae die haecenus à Domino miracula facta esse commemorant, ut rogatus ad nuptias aquae substantia in vini specie commutaret, ac liquorem fontium in meliorem vsum sui benedictione transferret, ministros hausisse aquam de puteis, vinum in hydriis inuenisse: atque vtiliore dispendio perdidisse quod impluerant, reperisse quod deerat: tuncque primum hoc mirabili signo diuinitatis suae declarasse virtutem. Nonnulli autem in hac sancta die ab Ioanne baptizatum eum in Iordane testantur, atque in lauari eius gratia interfuisse loquendo Deum patrem, sanctum quoque spiritum descendisse. Nec mirum si in Domini lauacro mysterium non desuit trinitatis, cum nostrum lauacrum trinitatis compleat sacramentum. Neque enim poterat Dominus non primum circa se exhibere, quod erat postea humano generi praecipiturus, cum omnia non sui causa, sed nostrae gratia salutis efficeret. Aut nunquid propter se baptizari voluit, cum peccatum non haberet, sicut dicit propheta: Qui peccatum non fecit, nec dolus inuentus est in ore eius? Sed propter nos vtiue, qui multorum criminum peccatis obnoxij opus habeamus, ut in Christi baptismo purgaremur: atque ideo venit Dominus ad lauacrum, non ut purificetur ipse aquis, sed ut nobis aquarum fluentia purificet. Ex quo enim ille in aquis se misit, ex eo omnium credentium peccata deleuit. Necessè est autè ut omnium peccata deleuerit, qui omnium peccata suscepit, sicut ait euangelista, Hic est agnus Dei, hic est qui tollit peccatum mundi. Mirum ergo in modum vnus mergitur, & salus omnium reparatur. Adest ergo Deus pater cum baptizatur Dominus, adest Spiritus sanctus. Videte saluatoris beneuolentiam, qua solus se in passione contumeliis subdidit, in lauacro solus gratiam non quaesuit, vult participes esse gloriae. Adest ergo, sicut dixi, pa-

ter, adest & Spiritus sanctus: & quia Deus videri non potest, spiritus in columba, pater descendit in voce: quodque solum ad astruendam fidem hominibus necessarium erat, exhibet saluator. Fides enim nostra nisi audita non constat & visu: ideo se spiritus in columba oculis subdit, pater in voce se auribus subministrat. Nam nisi propter nostram credulitatem ista fieri oportuisset, potuit pater & spiritus tanquam inuisibilis Deus ad verbum filium inuisibili prolapione descendere. Igitur propter nostram fidem aperto caelo spiritus ad Christum, pater ad filium, vox descendit ad verbum. Verbum enim Christus est, de quo scribitur: In principio erat verbum. Bene inquam pater vox, & filius verbum dicitur, quia verbum non nisi de voce procedit. Cōueniunt itaque sibi vox & verbum, & saluti hominum prouident societate mysterij. Qua autem ratione Spiritus sanctus ad Christum in specie columbae descenderit, videamus vtrū sit aliqua similitudo colūbae vel Domini, sicut est vocis & verbi. Et planè non parua. Columbam enim etiam ipsum Dominum dixerim, quia est alacer, mitis & simplex. Columba est, quia sanctos suos esse praecipit ut columbas, dicens: Estote simplices sicut columbae. Quod autem Columba Christus sit, propheta dicit ex persona ipsius, describens post passionem reditum eius ad caelum: Quis dabit mihi pennas sicut columbae, & volabo, & requiescam? Cum ergo Christus Dominus initiaret ecclesiae sacramenta, caelo superuenit columba. Intellego mysterium, agnosco etiam sacramentum. Colūba enim ipsa est quae nunc ad ecclesiam Christi in baptismo venit, quae quondam ad arcam Noe in diluuiio properauit, tunc illi securitatem annuncians oliuae ramo, modò huic aeternitatem conferens diuinitatis indicio. Tunc signū pacis ore afferens, modò ipsa pacem Christum sui substantia superfundens. In Iordane igitur baptizatus est Dominus. Multa miracula in hoc flumine saepius facta esse scriptura commemorat, inter caetera dicens: Et Iordanis conuersus est retrorsum. Puto autem esse mirabilius quod Domino Iesu Christo ibi posito factum est. Ante enim retrorsum aquae conuersae fuerant, modo retrorsum peccata conuersa sunt. Et sicut tunc impetus fluminis alucum sui cursus perdidit: ita & nunc impetus peccatorum dominium sui erroris amisit. Quod quidem in propheta Helia iam illo in tempore factum puto. Sicut enim Helias in Iordane diuisionem fecit vndarum: ita & spiritus Domini in eodem Iordane separationem operatus est peccatorum. Ille stare fluentia praecipit, hic crimina. Et sicut sub Helia stuctus primordia fontium de quibus exierant petiuerunt: ita & sub Christo Domino homines ad originis suae infantiam, de qua fuerant exorti, sunt reuerfi.

Post Epiphaniam.

Sermo xxxii.

Ad omnes vos fratres praedicationem meam in die sancta Epiphaniae peruenisse credo, & ad vos praecipue catechumenos: in qua descripsimus tunc, nonnullis asserentibus, aquam in vinum fuisse conuersam: plerisque autem testantibus, illa die in Iordane Dominum baptizatum. Quod licet

LL. iiii

diuersis alterutrum factum esse credatur: ego tamē
 vtrumque factum esse confirmo, & aliud signum de
 alio contineri. Vtrumque enim factum est. Nam cū
 baptizatus est Dominus, & mysterium lauacri in-
 stituit, & humanum genus velut vilem aquam in æ-
 ternam substantiam diuinitatis sapore cōuertit. Si-
 militer & cum hydrias plenas liquore fontium ver-
 tit in vinum, vtrumque operatus est, & speciem ma-
 gis necessariā nuptiis præstitit, & demonstrauit cor-
 pora hominum per lauacrum Spiritus sancti replē-
 da esse substantia. Quod alibi ipse Dominus manife-
 stius declarauit dicens, in vtres novos vinū nouū esse
 condendum. In nouitate enim vtrium lauacri puri-
 tas, Spiritus sancti gratia significatur in vino. Igitur
 catechumenos diligentius oportuit hoc audisse,
 quibus magis est necessarium, vt sensus vester, qui
 ignorantia trinitatis vt aqua nunc friget, agnitione
 mysterij incalcescat vt vinum, & animarum vestra-
 tum liquor vilis & tenuis in preciosam & fortē gra-
 tiam transfundatur, vt vini vice sapiamus quod bon-
 um est, redoleamus quod suauē est, & possimus di-
 cere illud Apostoli: Quoniam Christi bonus odor
 sumus deo. Catechumenus enim priusquam bap-
 tizetur, sicut aqua iacet, riget & pallet. Fidelis autem
 sicut vinum fortis & ruber est. Catechumenus in-
 quam, sicut aqua nullius saporis, nullius odoris, nul-
 lius est precij, nec sufficiens ad vsum, nec delectabilis
 ad reficiendum, nec tolerabilis ad seruandum. Nā
 sicut aqua cum seruatur diutius, in deterius versa in-
 tra semet putrescit & fœtet, ita & catechumenus cū
 diutius catechumenus permanet, in deterius con-
 uertitur intra semet vilescit & deperit. Ait enim Do-
 minus, Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu
 sancto, non intrabit in regnum cœlorum. Qui au-
 tem non intrat regnum, necessariō remanet in in-
 ferno. Rectē autem vino comparatur fidelis. Sicut
 enim ex cunctarum creaturarum substantia omnis
 res vetustate deperit, solum vinum proficit vetusta-
 te: ita ex omni genere hominum cunctis antiquita-
 te pereuntibus, solus Christianus proficit vetustate.
 Et sicut vinum in dies singulos asperitatem suā de-
 coquens, saporis dulcedinem, suauitatem odoris
 acquirit, ita & Christianus successu temporis deli-
 ciorum suorum asperitatem decoquens, sapientiam
 sibi diuinitatis beneuolentia trinitatis assumit. Er-
 go in hac sancta die baptizatus est Dominus. Vide-
 te quā bene ordinauerit, vt & in natali suo natus
 sit, & in Epiphania sit renatus, vt nec à lōgē à se sa-
 lutis humanæ vota distarent, & eternas saluatori iu-
 giter gratias ageremus: tunc & vota nostra celebra-
 ta sunt, quo Christo ecclesia copulata est, sicut ait
 Ioannes, qui habet sponfam sp̄s̄us est. Propter has
 ergo nuptias saltare nos conuenit. Siquidē & Da-
 uid rex pariter & propheta, cū multa cecinerit, &
 ante arcam saltasse dicatur. Elatus enim gaudio in
 saltationē prorupit. Præuidebat enim in spiritu per M
 Mariam, de germine suo ecclesiam Christi thalamo
 sociādam, de quo ait: Et ipse tanquam sponsus pro-
 cedēs de thalamo suo. Atque ideo præ cæteris pro-
 phetarum authoribus plus cantauit, quia lætior cū-
 ctis per hæc gaudia suos posteros coniugebat, & ad
 propria vota omnes gētēs solito dulcius inuitabat:
 nos quoque docuit quid ipsis facere deberemus in

nuptiis, cum ille ante nuptias tota exultatione læta-
 tus sit.

De quadragesima Sermo XIII.

Sanctæ quadragesimæ rationem, cuius hodie ini-
 tium celebramus, frequenter edidimus, & cur
 tot dierum numero ieiunemus, sæpe docuimus. Di-
 ximus enim quōd Dominus Iesus Christus hunc
 eīdem numerum ieiunij consecrauit, & continua-
 tis diebus noctibusque non capiens cibum, vnum
 ieiunij corpus effecerit, hoc est, licet diei ordo no-
 ctis interrumpetur aduentu, non tamen interrup-
 tus est ordo ieiunij. Vnde erant apud eum plura tē-
 porum curricula, sed abstinentiæ dies vna, osten-
 dens nobis ita nos hūc numerum integrum ieiuna-
 re debere, vt quia totam quadragesimam comple-
 cti nō possumus solido & vno ieiunio, vel quotidia-
 nis eandē sine intermissione ieiuniis celebremus, vt
 si quisquam vnam diem abstinendo prætermiserit,
 totam quadragesimam violarit, & propter modici
 temporis cibum magni fructum laboris amiserit.
 Sed dicit aliquis. Quadragesimæ aliquotiens accepi-
 mus rationem, & eam consecratam à Domino fre-
 quenter audiui: sed cur eadem quadragesima
 quadraginta & duos dies habeat, audire gestimus.
 Legimus in veteri testamento cum sanctus Moyses
 filios Israel de iugo Ægyptiæ captiuitatis erueret, vt
 in terram eos repromissionis induceret, quadragin-
 ta & duorum dierum eum ad memoratam terram
 mansionibus peruenisse, tantōque illi temporū
 numero potitum esse promissis, quantō & nos pro-
 missis nobis à saluatore perfrui gratulamur. Eodem,
 inquam, numero Moyses per mansiones peruenit
 ad requiem, quō & nos per ieiunia properamus
 ad cœlum. Ieiunia enim nostra mansiones quæ-
 dam sunt, per quæ iter spiritaliter facientes, ani-
 mæ virtutibus ambulamus, & diurno profectu re-
 promissæ nobis terræ viciniores efficimur, ita vt ci-
 tius perueniat qui deuotius ieiunauit. Pedes enim
 quidam animæ pernices sunt, fides atque ieiunium,
 qui citō de humilibus ad altiora conscendunt, citō
 de terrenis ad cœlestia gradiuntur. De his pedi-
 bus dicit Apostolus: Quā speciosi pedes euange-
 lizantium bona. Hos pedes lauari præcepit Do-
 minus, sicut Apostolus ait de vidua, Si sanctorum
 pedes lauit. Digni enim bonore euangelizantium
 pacem pedes sunt, qui spirituales ad nitidi doctri-
 nā super hominum corda gradiuntur. Quadragin-
 ta etiam & duorum dierum numero Israel populus
 peruenit ad fluentem Iordanis. Eodēque dierū cir-
 culo Christianus populus peruenit ad fluētā bap-
 tismatis. Et sicut ait propheta, Iordanis conuersus est
 retrorsum, illic introeunte Israelita in aquam flumi-
 nis, vnda superfugit, hūc descendente in fontem
 christiano criminum peccata diffugiunt. Et mirum
 in modum illic retrorsum conuersus fluius in ori-
 ginem suam reuertitur, hūc in posterum reuocatus
 homo in originis suæ infantiam reparatur. Ibi fontē
 suum de quo egressa fuerat vnda perquirit, hūc ho-
 minem suum à quo exierat innocētia recognoscit.
 Ibi exinanitur alueus fluctibus, hūc euacuatur corda
 criminibus, Ibi, vt seruos Dei illic aqua cœnosa nō
 madidet,

Math. 9.

2. Corin. 2.

Ioan. 3.

Ibidem.

2. Reg. 6.

Psalm. 18.

Deuter. 8.

Rom. 10.

1. Tim. 5.

Psalm. 13.

madidet, hūc famulos Dei conscientia tetra non
 polluat. Iordanis enim quidam est fons lauacri, per
 quem qui trāsuert, relictis sordibus, paradysum re-
 promissionis ingreditur. In hoc ergo quadragen-
 rio & duali numero Israel populus relinquēs Ægy-
 ptum rubri maris fluenta transcendit: & nos quo-
 que in ipso numero relinquentes mūdi Ægyptum,
 gehennæ ardentis stagna transimus. Illos in flucti-
 bus vnda sustentat, nos ignis flamma non vrit. Illis
 solidatur aqua, nobis refrigescit incendium. Et cō-
 tra naturæ vsum per æstum siccatur mare, per fon-
 tem baptismi gehenna mitescit. In hoc inquam, my-
 stico numero filij Israel peruenientes ad myrrham,
 cum præ amaritudine aquam haurire non possent,
 (habebat enim fons aquam, sed dulcedinem non
 habebat: erat delectabilis ad visionem, sed synce-
 rus non erat ad saporem) iniecto in eam per Moy-
 sem ligno, dulcedinem suauiter potarunt: austerita-
 tem quam noxia vnda gestabat, ligni abstulit sa-
 cramentum. Quod quidem in figura factum puto.
 Aquam enim amarā myrrha, legē esse arbitror ve-
 teris testamenti, quæ lex prius quā cruce tempe-
 raretur Domini, erat immittis. Iubeat enim oculo
 pro oculo, dentem pro dente dari, & velut au-
 steris nullum misericordiæ refrigeriū porrigebat.
 At verō vbi ligno euangelicæ passionis est tempe-
 rata, statim amaritudinem suam suauitate commu-
 tās, dulcē se cunctis præstitit ad potandū, sicut ait
 propheta: Quā dulcia faucibus meis eloquia tua
 super mel & fauum ori meo. Dulcia enim sunt clo-
 quia quæ iubent, Si quis te percusserit in maxillam,
 præbe ei & alteram. Si quis tibi aufert tunicam, re-
 linque illi & pallium. Hæc est ergo illa amaritudo
 quæ dulcedine commutata est, id est, austeritas legis
 euangelij gratia tēperata est. Amara enim est legis
 litera sine crucis mysterio, de qua ait Apostolus: Li-
 tera occidit. At vbi passionis illi sacramenta iungū-
 tur, omnis eius spiritualiter amaritudo conditur. Et
 de ea dicit Apostolus, Spiritus autem viuificat.

1. Cor. 2.

Psalm. 118.

Math. 5.

Ibidem.

2. Corin. 3.

Ibidem.

Item de quadragesima. Sermo XXIII.

Retinent adhuc sensus vestri, fratres, nos hoc
 superiore dominica prædicasse quod huius qua-
 dragesimæ nostræ figuram illę quadraginta & duæ
 mansiones habuerint, per quas populus Israel exiēs
 de Ægypto, diurno profectu terram repromissio-
 nis intrauit, & quasi quibusdam salutis gradibus
 post iugum seruitutis ascendit ad regnum. Figura
 inquam fuit in illis mansionibus ieiuniorum nostro-
 rum, non solum in quantitate numeri, sed etiam in
 obseruatione virtutum. Non enim tantum filij Is-
 rael in itinere deserti corporis gressibus ambula-
 runt, quantum in via Domini religiosi actibus
 profecerunt. In via planē ambulauerunt Domini,
 quæ illos potauit in fluctibus, & paut ē cœlo. E-
 surientibus enim in eremo manna non defuit, peri-
 clitantibus in mari terra non fugit. Ibi mare in fe-
 mitam sternitur, hūc cœlum ad pabulum referatur.
 Propter gratiam famulorum Dei Iordanis fluenta
 sua retinet, aquam suam myrrha commutat. Illic
 retrorsum conuersa, quæ sequebatur vnda præce-
 dit: hūc in melius temperata quæ amarum stillabat

vena dulcescit. Et mirum in modum fluius cur-
 sum perdidit, fons saporem. Sed quoniam dixi-
 mus filios Israel venientes ad myrrham, aquæ a-
 maritudine laborasse, eamque non nisi ligni inie-
 ctione potare potuisse, typum quoque in illa fuisse
 veteris testamenti, videamus quo exinde profici-
 scens populus ipse peruenit. Peruenit in locum
 qui dicitur Elim, in quo erant duodecim fontes pu-
 rissimi, & septuaginta virentium multitudo palma-
 rum. Videte mysterium Dei quemadmodum post
 amaritudinem legis, fluenta euangelicæ pietatis
 exuberent. Ibi fons vnus austerus est ad bibendum,
 hūc plures, omnes dulces sunt ad potandum. Ibi
 post fatigationem nulla refectio, hūc post laborem
 refrigerium atque victoria. Sitientibus enim fon-
 tes ministrantur, palmæ vincentibus offeruntur.
 Palmæ inquam, offeruntur vincentibus, quia post
 legis duritiam ad euangelij gratiam peruenisse, vi-
 cisse est. Præmium enim quoddam victoriæ est os
 viuo fonte diluere, dexteram triumphali palma mu-
 nire. Per fontem enim lingua cōfessoris purificatur,
 per palmam dextera martyris honoratur. Illa quia
 Christi exaltauit gloriam, hæc quia aram sacrilegij
 recusauit. Præmium enim quoddam est palma mar-
 tyrij, quæ confitenti linguæ dulcē fructum tribuit,
 & victrici dexteræ gloriosum præstat ornatum. Est
 planē palma martyribus suauis ad cibum, vm-
 brosa ad requiem, honorabilis ad triumphum, sem-
 per virens, semper vestita folijs, semper parata victo-
 riæ. Atque ideo non marcescit palma, quia mar-
 tyrum victoria non marcescit. Ipsæ denique pal-
 mæ sedenti super asinam & venienti ad templum
 Domino à populis offeruntur. Cū enim discipu-
 li vestimenta sua sternerent, & iter Christo suis ami-
 cibus communirent, non habuit maius præmium
 nisi palmas quod ei deuotio plebis offerret, signifi-
 cans stratis in itinere vestibus impollutam viam esse
 in mundo, oblati palmis ipsum mundi esse victo-
 rem. Ipse, inquam, victor est, de quo ait scriptura, Vi-
 citor leo de tribu Iudæ. Ipse planē victor, qui destruxit
 diabolicam mortem, vitam illuminauit æternam.
 Palmæ igitur aduenienti eriguntur Christo. Scriptū
 est, iustus sicut palma florebit. Rectē ergo adueni-
 ti iusto eriguntur vexilla iustitiæ, & authori suorum
 obsequuntur tituli triumphorum. Prius autē quā
 tollantur palmæ iter Domini vsque ad templum dis-
 cipulorum vestibus operitur, & vt impolluta sit fe-
 mita saluatoris, apostolorum amicibus communi-
 tur. Quod quidem in mysterium factum puto. Via
 enim Christi quæ ducit ad templum, fides eius est
 atque doctrina. Hanc igitur viam discipuli, vt nos
 sine offensione gradiamur, amictus proprii corpo-
 ris exuentes suo strauere martyrio, vt inter diuer-
 sum gentium turbas iustitię semitam membrorum
 suorum vestimenta substernant, & cœnosam myr-
 rhaginem mundi operiant, & impolutam viam
 saluatoris ostendāt. Ad duodecim ergo fontes post
 myrrham venit populus Israel. Legimus in prophe-
 ta: Benedicit Domino de fontibus Israel. Dominus
 Christus est, qui non nisi per Apostolorum ora di-
 citur discipulorumque doctrinam. Apostoli dicen-
 di sunt fontes, quia velut omnes purissimi gratia præ-
 dicationis exuberant, & post amaritudinem legis,

Exod. 15.

Math. 21.

Apoc. 5.

Psalm. 91.

* Poraginem.

Psalm. 67.

venarum suarum larga sapientia sacramenta poculi dulcedinem stillant. Nec mirum si potus dulcis est fontium, in quorum sinu cibus dulcior est palmarum. Apostoli ergo sunt fontes, qui totius terrae faciem doctrinae suae flumine rigauerunt, & fatigatis gentium populis potum diuini mysterij propinarunt. Septuaginta autem palmas iuxta fontes apostolicos generatas, septuaginta illos discipulos dixerim, qui secundo ab apostolis gradu propter salutem hominum à Domino diriguntur: quos Lucas euangelista describens, binos & binos asserit destinatos. Qui verè velut palmae post curas hominum cum exultatione redeunt: gloriantur apud Dominum sibi & daemones esse subiecta. Rectè igitur comparantur palmis, qui palmarum praemio, diaboli exitere victores.

Euce id.
ibidem.

Item de quadragesima. Sermo xxv.

Intellexistis vos credo fratres, cur hic nostra ieiunia illis mansionibus comparauerim, in quibus populus Israel tanquam in procinctu quodam positus Pharaonem regem quotidiano labore superauit, & ab inimicis suis quasi quibusdam castris mansionum sese statione defendere, ita ut quicumque ex illo comitantium numero diurnae stationis spatia non confecerit, aut Pharaon illum occupauit, aut solitudo peruasit. Sic ergo & nos propositum nobis quadragesimae iter debemus omni labore conficere, & quibusdam quasi castris nos ieiuniorum deuotione munire. Castra enim nobis sunt nostra ieiunia, quae nos à diabolica oppugnatione defendunt. Denique stationes vocantur, quod stantes & commorantes in eis inimicos insidiantes repellamus. Castra planè sunt ieiunia Christianis, à quibus si quis aberrauerit, à spiritali Pharaone inuaditur, aut peccatorum solitudine deuoratur. Peccatorum autem solitudinem patitur, qui deseritur societate sanctorum. Murus igitur quidam est Christiano ieiunium inexpugnabile diabolus, intransgressibilis inimicus. Quis enim vnquam Christianorum ieiunauit, & captus est? Quis sobrius mansit & victus est? Temulentum aggreditur diabolus, luxuriosum oppugnat inimicus. Vbi autem ieiunium viderit, fugit, metuit, pertimescit, terretur pallore eius, debilitatur inedia, infirmitate prosteritur. Prosternitur, inquam, infirmitate, quia Christiana infirmitas, fortitudo est. Vnde ait Apostolus: Cum infirmior, tunc fortior sum. Sed requirit aliquis, quemadmodum fortis infirmitas? Tunc est fortis infirmitas, quando caro tabescit ieiuniis, anima puritate pinguescit. Quantum enim illi ciborum succus subtrahitur, tantum huic iustitiae virtus augetur. Tunc igitur homo imbecillus quidem est ad saecularia, sed fortis est ad diuina opera. Tunc enim magis de Deo cogitat, tunc iudicium metuit, tunc vincit inimicum. Ait enim saluator de diabolo: Hoc genus non eiicitur nisi in ieiunio & orationibus. Dicit utique à diabolo emergumentum non nisi ieiuniis posse purgari. Videte ergo quae ieiunij virtus sit, quantam homini suo praestet gratiam, quod tantam praestet alteri medicinam: quemadmodum proprium sanctificet hominem, quod ita purificet

2. Corin. 12.

Math. 17.

alienum. Mira enim res est, alter ieiunat, & alteri prodest ieiunantis utilitas. Ergo fratres abstinentiae arma minimè deponamus, & quadragesimae dierum ieiunia sine intermissione curemus. Hic est enim perfectus numerus ad vincendum. Dominus enim diabolus postea quam quadragesima dies ieiunauit, euicit: non quod non & ante ieiunia cum vincere potuisset: sed ut ostenderet nobis tunc nos diaboli posse esse victores, cum per quadragesima dies victores ieiunando desideriorum carnalium fuissetis. Eum autem qui hunc numerum consecratum gulae intemperantia violasset, tanquam imbecille & miserum facile cum ab inimico posse superari. Quomodo enim potest in altero diaboli improbitatem vincere, qui gulae intemperantiam in seipso non vincit? Prius ergo homo tui victor esto, ut possis esse victor alterius. Sunt enim intra te proprii tibi hostes, qui quotidie te oppugnant. Ecce enim auaritia te diuitiarum ambitione circumuenit, luxuria epularum suauitate captiuat, haereticorum scientiae peruersitate peruertit. Vince ergo inimicos proprios, ut vincere possis alienos. Non enim fratres leue peccatum est, fidelibus indictam quadragesimam à Domino ieiunare, & ieiunia consecrata ventris voracitate dissoluere. Scriptum est, Qui dicit se in Christo manere, debet sicut ille ambulauit, & ipse ambulare. Si vis ergo Christianus esse, debes quod Christus, facere. Ille qui peccatum non habebat, quadragesimam ieiunauit, tu non vis quadragesimam ieiunare qui peccas? Ille inquam peccatum non habebat, sed pro nostris ieiunauit peccatis. Qualis ergo apud conscientiam tuam Christianus es, cum Christo pro te esuriens tu prandens? Cum saluatore pro te ieiunante tu reficeris? Non igitur, sicut dixi, leue peccatum est, indictum violare ieiunium. Nam ut hoc exemplis breuiter approbemus, legimus in libris Regnorum, cum Saul rex Israel bellum contra Allophylos gereret, vniuerso cum exercitui indixisse ieiunium, & abstinentibus cunctis, eum contra aduersarios pugnare coepisse. Bonus plane rex, qui hostes suos non tam armis, quam deuotione vincebat, & plus dimicabat religione quam telis. Cum ergo Saul abstinentiam diei suis omnibus indixisset, & Ionathas eius filius praeccepti nescius, inter medias hostium acies victor incedens fauam mellis intincta sceptri summitate gustasset, tanta indignatio repente commota est, ut & deferretur victoria, & diuinitas laederetur. Denique nec bello finis imponitur, nec regi responsum propheticum datur. Vnde intelligimus quod Saul hostes non tam virtute militum, quam militum abstinentia superabat. Denique vnius culpa cunctis confertur ignauia, & vnius delicto omnibus generatur infirmitas. Deficit enim virtus in exercitu, vbi deficit in obseruatione ieiunium. Quod ut peccatum Saul ex ipsa diuinitatis offensione cognouit, statim Ionathas dixit non esse parcendum, sed peccatum admissum effusione eius sanguinis expiandum. Videte quanta apud Saul regem fuerit religionis obseruantia, qui offensum Deum optauit etiam parricidio mitigare. Et quanta sit resoluti culpa ieiunij, quae non nisi sanguinis effusione punitur. Et si ignorans Ionathas indictum à patre ieiunium quia resoluere, morti addicitur: qui sciens indictum à Christo resoluere ieiunium.

1. Ioan. 2.

1. Reg. 14.

uit ieiunium, quid meretur? Ergo fratres statutum nobis custodiamus obseruatione ieiunium, ut hostes nostros spirituales carnalisque vincamus. Habemus enim, sicut nostis, carnales hostes. Ieiunemus igitur ut eos & exercitus noster & Saul superet & obtineat. Nec in abstinentia positi declinemus ad fauam. Fauus enim quidam mundi est voluptas seu vitia, quae sicut scriptum est, ad tempus quidem impingunt fauces, nouissima amara sunt felle.

Prout.

Item de Quadragesima Sermo xxvi.

Non vsque adeo contristari debemus, fratres, quod in his quadragesimae diebus tentatio nobis tribulationis aduenit, quoniam & saluatorem nostrum propter ipsam quadragesimam videmus esse tentatum. Minus ergo dolere debemus seruuli, quia Domini habemus exemplum. Vbi enim est similis cum Christo deuotio, similis est & cum Christo tentatio. Conditionem enim nobis tolerandi imponit conditio ieiunandi. Credimus autem, sicut saluator noster diabolus cum tentaretur obtinuit, ita & nos hostes nostros cum tribulamur posse deuincere. Ieiunia enim Christi tentari possunt, non possunt superari. Angustias quidem in obseruatione habent, sed prosperitatem tribuunt & salutem. Videamus igitur inter ceteras tentationes qua Dominum diabolus arte lacebat. Cum enim super pinnam staret templi saluator, ait diabolus: Si filius Dei es, mitte te deorsum, & reliqua. Verè diabolica fraudis astutia consuetudinis suae nititur argumentum. Semper enim religiosos de superioribus deiicere ad inferiora conatur, & de sanctis ac venerandis actibus deducere ad terrena & coenosa festinat, ut qui stat puritate mentis in summitate templi, proiciat se in profundum inferum contagione peccati. Nam cum Dominum de pinna templi deiicere nititur, utique de perfecto religionis cultu eum remouere conatur. Pinna enim loci sancti, perfectio caelestis est sacramenti. Rectè autem Dominus super pinnam templi stare dicitur, quia de ipso scriptum est: Qui ambulabat super pennas ventorum. Super pennas enim ventorum quodammodo ambulabat Dominus, cum super morum nostrorum alacri conuersatione volatu incedit. Penae enim nobis sunt boni mores, qui nos alleuatos à terra humilibus in caeli altiora tollunt, & volatu quodam mentis de tartari tenebris educunt, & ad paradisi amœna perducunt. Quorum morum pennas habere propheta desiderans ait: Quis dabit mihi penas columbarum, & volabo & requiescam? Super hanc ergo pinnam templi saluator stare dicitur, hoc est, quasi in quodam templo fidei nostrae consistere. Vnde ait Apostolus: Vos estis templum Dei, & spiritus Dei habitat in vobis. In hoc igitur templo stans Dominus nec recedens increpat diabolus, dicens: Scriptum est. Non tentabis Dominum Deum tuum, hoc est, non tentabis eum quem putas tanquam hominem ad inferiora pellendum, sed magis tanquam Deum & hominem ipsum noueris adorandum. In his ergo ieiuniorum diebus tentamur ad similitudinem saluatoris. Similiter enim & nos hostes nostri de pinna templi, hoc est, de obseruatione quadragesimae tur-

Math. 4.

Psalm. 103.

Psalm. 54.

1. Corin. 3.

Deut. 6.
Math. 4.

bare conantur. Dum enim terrores ingerunt, dum insidias parant, cupiunt nos de arce religionis abducere. Dicitur autem ei à Domino: Non tentabis sanctos viros & famulos Dei. Non enim tanquam humiles conculcandos putatis, sentietis tanquam strenuos honorandos. Sunt enim sicut dixi, plerique fratres, quos hostes nostri de perfectione religionis abducunt: qui dum praesens malum metuant, putant Deum nostrae salutis immemorem, nescientes quod Deus nullius est immemor, sed immemorem illum nostri tunc nos facimus, cum peccamus. Cum enim mala operamur, auertit faciem: cum nephanda loquimur, autem obstruit: & ideo bonitatem suam à nobis Deus non tam ipse retrahit, quam nostra illi delicta reiciunt. Ait enim idem Dominus per prophetam ad eos qui erant in tribulationibus constituti, Nunquid non valet manus Dei crucere vos? & reliqua. Vides ergo quoniam inter Deum & hominem peccata separant. Tolle igitur peccata de medio, & Deum tibi proximum tu fecisti. Quomodo enim potest, fratres, obliuisci nostri Deus, qui etiam capillos capitis nostri in euangelio apud se dicit esse numeratos? Si enim capillorum nostrorum meminuit, multo magis nostrarum animarum meminit. Per numerum enim curam circa nos sollicitudinemque cognoscimus. Nemo enim numerat nisi quod vult diligentius custodire, nemo numerat nisi qui veretur ne fraudem absque numero patiatur. Pastor ut saluum gregem habeat, cum frequenter annumerat. Denique Dominus qui est bonus pastor cum vna ouicula de centum ouibus aberrasset, recurreret ad numerum propriis eam ad gregem humeris reportauit. Vsque adeo ergo habetur sub tutela qui habetur in numero, ut errans propriis apponatur humeris, ne quid de numero minuatur. Nolite ergo putare fratres quod vel minimi cuiusquam obliuiscatur. Deus enim omnium meminit, omnium recordatur, tantum, ut non nostris interuenientibus peccatis ei inferatur obliuio.

Esai. 50.

Luc. 12.

Luc. 15.

De ieiuniis. Sermo xxvii.

Testimonium perhibet sanctus Apostolus de prophetis dicens, Tempore, inquit, acceptabili exaudi te & in die salutis adiuui. Et subsequitur ipse, Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis. Vnde & ego testificor vobis hos esse dies redemptionis, hoc esse tempus caelestis quodammodo medicinae, in quo omnium vitiorum nostrorum labem & vniuersa vulnera peccatorum sanare poterimus, si medicum animarum nostrarum fideliter exoremus ut praeccepta eius tanquam suscepti idonei minimè dispernamus. Tunc enim languidus aegritudinis suae inuenit medicinam, si omni sollicitudine medici mandata seruauerit: quod si aliud faciat cum aliud iubetur, crescente morbo non medicus, sed prauaricator in culpa est. Medicus autem est Dominus noster Iesus Christus, qui ait, Ego occidam, & viuificabo: percutiam, & sanabo. Occidit enim quodammodo antequam viuificet Dominus. Occidit enim primum in nobis homicidia, adulteria, scelera, furta, per baptismum, & sic nos tanquam, nouos homines aeternitatis immortalitate vi-

2. Corin. 6.

Deut. 32.

Colof. 3.
Rgm. 6.

uificat. Morimur ergo peccatis, videlicet per lau-
 crū: regeneramur autē vitæ per spiritū, sicut ait san-
 ctus apostolus, Quoniā mortui estis delictis vestris,
 & vita vestra abscondita est cum Christo. Cōsepul-
 tū enim estis cum illo per baptismum in mortē. Oc-
 cidimur enim quodāmodo cū definimus esse quod
 fuimus. Nouo enim pietatis genere in vno eodēq;
 homine mors operatur & vita. Moritur enim con-
 cupiscentia peccatorum, viuificatur ordo virtutum.
 In vno nanque eodē homine impius & adulter oc-
 ciditur, vt misericors renascatur & castus. Interimi-
 tur idololatria, vt religio propagetur. Fornicator &
 ebriosus extinguitur, vt continens & sobrius pro-
 creetur. Sic ergo mortificat Dominus, vt viuificare
 faciat: sic occidit, vt profit: sic verberat, vt emendet.
 Hæc est igitur circa homines suos eius tota seueri-
 tas, vt in his peccata puniantur, anima conseruetur:
 auferatur detestanda vitia, virtutes optimæ nutriā-
 tur. Vsq; adeo autem hac pia occasione Domini
 cernimus plerosque conuersos in tantum ad melius
 profecisse, sic de pessimis optimos factos, vt cum
 videas eos, credas renatos homines, cum non vi-
 deas mutatas esse personas. In tātum enim in nobis
 id quod prius eramus interimitur, aufertur, extin-
 guitur, vt id quod postea sumus, denuō natū esse cre-
 damus: vnde natiuitas hæc secunda, prioris vitæ fi-
 nem iam fuisse significat. Quod autem ait, Ego per-
 cutiā, & sanabo: Percutit planē præceptis suis pec-
 catores vt sanet, mandatis verberat vt emēdet, ieiun-
 tia præcipit, indicit continentiam, iudicium com-
 minatur, & tristem gehennæ metum excutiens ad-
 hibet medicinam, vt dū futura pertimescimus, præ-
 sentia corrigamus. Sic namque Paulum apostolum
 percutiēdo sanum reddidit. Cū enim esset perfe-
 cutor, impius & blasphemus, & quidem ad deua-
 standas ecclesias Damascum properaret, subito ful-
 goris cœlestis eum terrore percussit, vt euangelici
 splendoris eum luce perfunderet: & carnalium lum-
 inum orbem mutauit, vt spiritualium oculorū il-
 luminaret aspectum. Corporis eum debilitate per-
 terruit, vt fidei deuotione saluaret. Surgens ergo à
 terra Paulus, exterioribus quidem oculis non vide-
 bat homines, nō aerē, sed mētis luminibus Christū
 videbat de cœlo. Denique in tātū profuit Domini
 ista percussio, vt de Iudæo Christianus, de blasphe-
 mo apostolus, de Saulo Paulus existeret, & eoulsque
 mutauit veterem cum moribus hominem, vt etiam
 mutaret & nomen. Habentes igitur huiusmodi me-
 dicum qui percutiēdo sanat, mortificando viuifi-
 cat, subdamur ei cum omni patientia ad curandum,
 vt quicquid vlcerebus foetidum esse perspexerit, in-
 cidat, amputet, excet, vt resectis omnibus diaboli
 vulneribus, hoc solū in nobis faciat remanere quod
 Dei est. Istud autem præceptum eius est primum, vt
 his quadraginta diebus ieiuniis, orationibus, vigi-
 liis opera commodemus. Ieiuniis enim lasciua cor-
 poris castigatur, orationibus deuota saginatur ani-
 ma: vigiliis diaboli insidiæ depelluntur. Deinde
 cū istis mandatorum obseruationibus fuerit hoc
 tempus impletum, tunc purgata & fatigata tot ob-
 seruationibus anima, ad baptismum veniens spi-
 ritus Sancti inundatione rescitur, & quicquid in
 ea diuersarum ægritudinum ardor exiccauerat, cœ-

Deut. 32.

Acto. 9.

lestis gratiæ rore perfunditur. Vnde ponens vete-
 ris hominis corruptelam, nouæ indolem iuuentu-
 tis acquirat. Et mirum in modum in vno eodē-
 que homine delictis sãctitas, iniquitati iustitia, sene-
 ctuti succedit infantia: nouoq; natiuitatis genere
 alter est qui renascitur, cum ipse sit qui peccauit. Sic
 nãque Helias quadraginta dierum ac noctium cur-
 riculo continuato ieiunio, totius mundi longam ac
 nimiam siccitatem meruit imbrum rore restingue-
 re, & ardentem terrarum sitim cœlestis pluuia lar-
 gitate perfundere. Quod quidem in figuram nostri
 factum esse cognoscimus, vt nos quoque horū qua-
 draginta circulo dierum ieiunantes spiritualem bap-
 tismatis pluuia tribubus nostris iandiu aridam
 terram cœlestis desuper imber infundat, & longam
 gentilium siccitatem lauacri inundatio salutaris ir-
 roret. Siccitatem enim & ardorem animæ suæ pati-
 tur quisquis baptismi gratia non rigatur. Horum
 ergo dierum noctiumque ieiunio Moyses sanctus
 meruit cum Deo loqui, stare & consistere, & de ma-
 nu eius legis præcepta suscipere. Quamuis enim il-
 lum ab obtutibus Dei conditio humana subtrahe-
 ret, ieiuniorum tamen gratia proximum illum diui-
 nitatis consortio faciebat. Hęc enim in nobis vir-
 tutum portio Dei est, vt ieiunemus frequenter, quo-
 niam semper Deus ipse ieiunat. In quocunq; igitur
 plus operū suorū inesse perspexerit, ipsi magis
 familiaris, intimus & amicus est, sicut scriptura di-
 cit: Et Moyses loquebatur cum Deo facie ad faciē,
 sicut quis loquitur cum amico suo. Vnde & domi-
 nus Iesus Christus resurrectionis gloriā præceptu-
 rus, virtutes sua quadraginta dierum noctiumque
 ieiunio dedicauit, vt ostenderet non panem esse vi-
 tam hominum. His itaque dierum quadraginta iei-
 uniis reconciliatur Deus, aperiantur cœli, inferna
 referantur. Igitur & nos fratres dilectissimi, ieiune-
 mus cōtinuē & deuotē hoc spatio temporis, vt propi-
 tietur nobis Dominus, pateant nobis cœli, inferna
 contra nos non valeant.

3. Reg. 9.

Exod. 33.

*Exortatio ad plebem, & de eo quod scriptum est in euange-
 lio, Sicut fulgur coruscans de cœlo, ita erit aduentus fi-
 lij hominis, & de duobus in lecto vno. Sermo xxviii.*

L Paucorum admodum dierum occupatione de-
 tentus coctui vestro videor defuisse, & alterius
 ecclesiæ necessitatibus euocatus, minimē vobis stu-
 dium solitum dependisse. Sed quamuis vobis non
 affuerim corpore, tamen à vobis amore non defui:
 & peregrinatus sum licet conuersione membro-
 rum, tamen vestri spiritus non fui peregrinus, nisi
 quod maiore intra me desiderio vos tenebam, vt
 quos aspectus mihi subtraheret, dilectio præsentar-
 et: vel quos obtutibus non videbam, corde cōple-
 terer. Erā enim sollicitus in dies singulos quemad-
 modū festināter quotidie ad ecclesiam veniretis: &
 quanquam essem de vestra deuotione securus, tre-
 pidabā tamen, quia hoc ipsum quod in vobis noue-
 ram, nō videbam. Hic enim affectus paternæ pieta-
 tis est, vt de absentibus liberis non tā certa spē gau-
 deat, q̄ sollicita cogitatio desperet, & simul ac eos vi-
 dere defierit, amare plus nouerit: ac per hoc intelli-
 gim⁹, quod amor inter præsetes gratus sit, inter ab-
 sentes

Lucæ 17.

*Eadem verba
 habet Maxi-
 mus episcopus
 suis in sermo-
 nibus.*

Ibidem.

Isa. 40.

Marc. 2.

sentis molestus. Eram ergo de vobis anxius, molestus
 & trepidus, ne quis me absente, per negligētiam ca-
 deret, ne quis diaboli insidiis laberetur. Memineram
 enim luporū rabiem absentibus, plus præualere pas-
 storibus. Sed Domino gratias, quod & vos illas
 custodiuit, & paruitatem meam reuocauit incolumem.
 Igitur quoniam post tempus spiritualibus ep-
 ularibus rescere nos debemus, videamus quid Euan-
 gelica lectio prosequatur. Ait enim Dominus, sicut nup-
 per audiuius, de aduentu sui tempore: Sicut ful-
 gur coruscans de cœlo, ita erit aduentus filij homi-
 nis. Et addidit in consequentibus: In illa nocte erūt
 duo in lecto vno, vnus assumetur, & vnus relinque-
 tur: dua molentes in pistrino, vna assumetur, & vna
 relinquetur. Mouet fortasse vos fratres, cur Domi-
 nus aduentum suum indicans, noctis se tempore o-
 stenderit aduenturum. Vtique eius aduentum magna
 cum claritate dici, magno cum nitore & timore sus-
 cipi debere à cunctis, frequenter audiuius sacris li-
 teris prædicatum: priusquā Dominus Christus ad-
 ueniat, antichristum regnaturum, qui ita tenebras
 humano generi suę prauitatis infundet, vt lucem ver-
 itatis nemo penē respiciat, & caligine propria op-
 riens mentes hominum, cæcitatem quandam spiri-
 tualibus oculis exhibebit. Nec mirum si diabolus e-
 mittat iniquitatis tenebras, cum ipse nox sit omnium
 peccatorum. Ad huius igitur terrę caliginem depel-
 landam velut fulgur quoddam Christus adueniet.
 Et sicut lucente die nox subuertitur, ita coruscante
 saluatore antichristus effugatur, nec vltius poterit
 disseminare iniquitatis suę tenebras, cū lumen ver-
 ritatis effullerit. Quod ait autem: Illa nocte erunt
 duo in lecto vno, vnus assumetur, & vnus relinque-
 tur: hic iam resurrectionis meritum demonstratur,
 quod pro qualitate viuendi sit gratia resurgendi: ac
 tanta in singulis quibusque resurrectionis esse disti-
 tia, vt duobus etiam pariter dormientibus, & in vna
 sede quiescentibus, æqualis nō possit esse assumptio.
 Quamuis enim eodem confortij lectulo teneantur,
 pro meritis tamen alter eorum rapietur ad cœlum,
 alter relinquetur in terris. Lectus enim quidam nos-
 ter communis est terræ huius amplissimum solum,
 in quo corpora nostra deposita tutissima sede re-
 quiescunt. In hoc autem lectulo ille mollius dormit,
 quisquis durius in vita se gesserit. Possumus enim
 ipsa membra nostra lectulos nostros proprios nunc-
 cupare, in quibus animæ nostræ veluti in quodam
 strato suauissime demorantur. Quod quidem sanctū
 prophetam sensisse arbitror, cū dicit: Vniuersum
 stratum eius versasti in infirmitate eius. Beatus enim
 est ille cuius stratum Dominus in ipsius infirmitate
 conuertit, vt qui fuerit paulō antē adulter, iracūndus
 & petulans, & cunctorum scelerum infirmitatibus
 plenus, fiat castus, humilis & modestus. De quo stra-
 to spiritualiter ad paralyticum dictum est à Domi-
 no: Surge, tolle grabatum tuum, & ambula. Non e-
 nim tam in eo admirationis aliquid erat vt contracti
 lectuli ligneam cratem portaret paralyticus, quam
 vt resoluti corporis membra & debilitate contracti,
 velut animæ suæ necessarium lectulum paralyticus
 ipse gestaret, & coram positus Iudæis propriis abiret
 pedibus, qui manibus allatus fuerat alienis. In hoc
 planē, sicut dixi, completa est prophetica illa sen-
 S. Ambr. tom. 5.

tentia. Versasti stratum eius in infirmitate eius. Vt
 versa vice portaret lectum, in quo fuerat paulō antē
 portatus, vt anima illius quæ prius vasculo corporis
 ferebatur, postea corpus suum ipsa vtilius circum-
 ferret. Potest etiam accipi quod ait: Erunt duo in
 lecto vno, vnus assumetur, & vnus relinquetur: *Lucæ 17:*
 Christianorum plebs, & populus Iudæorum, qui ve-
 lut vno lectulo, hoc est, vna mandatorum lege te-
 nentur, & velut simili resurrectionis spe gloriantur:
 Tunc igitur Christianorum beatus populus assume-
 tur in gloriam: Iudæorum autem execrabilis conuē-
 tus relinquetur in terra.

Item de eodem. Sermo XXIIX.

Superiore dominica capitulum Euangelicum dis-
 serentes, partem quandam ex illo perstrinximus, *idem habet*
 superest vt sequentia decurramus. Descripsimus e- *Maximus epi-*
 nim quid esset quod ait Dominus. In illa nocte erūt *scopus Medis-*
 duo in lecto vno, & reliqua. Nunc ergo videamus *lanen.*
 quod reliquum est. Dicit enim eadem diuina sentē- *Ibidem.*
 tia: Erunt dua molentes in pistrino, vna assumetur,
 & vna relinquetur. Primum igitur considerandum
 est quomodo constet molētis officium: deinde quæ
 fiat dua quæ molere dicuntur: tertio quod pistrinū
 sit, quivē molitionis effectus. Nulli dubium est,
 quod molere aliter non constat nisi duobus lapidi-
 bus apparatis & conuenientibus sibi, vt alteri ex iis
 magnitudo alterius imponatur, & illum quidem la-
 pidem qui prior solo sternitur, esse pigrum & tardū,
 & penē, vt ita dixerim, ociosum, ac nisi superioris
 participatione lapidis ornaretur, forsitan necessarius
 non videretur. Ita dum ille operatur, etiam iste vtilis
 inuenitur. Ille autem, id est, superior lapis, tanta ve-
 locitate operis circumfertur, vt fallens oculos in ipsa
 celeritate stare credatur, & putetur immobilis esse
 dum currat, qui quanto violentius actus fuerit, tan-
 to opus perfectius consummatur. Ita ergo prior la-
 pis stat, iacet, & penē nihil prodest: ille vero alter
 quæ inferuntur, cuncta suscipit quæ veniunt, vniuer-
 sa complectitur, & per cauernaculas quasdam vter-
 que quod operatur, acquirit. Qui molit autem, hoc
 habere videtur officij, vt peruigili cura granorum as-
 speritate contracta, ex intimis eorum occultisque
 visceribus similaginem medullamque producat, &
 sordium leuitate discussa, in apertum proferat omne
 quod purum est, ex quo mundissimum panem con-
 ficiens gratiā Domini consequatur. Hos igitur duos
 molares lapides, duo esse arbitror testamēta, hoc est
 legem Moysi, & Euangelium Domini, quæ ita sunt
 disposita vel parata, vt sibi testamentum vtrumque
 conueniat, sicut ait saluator: Non veni legem solue-
 re, sed adimplere. Et ad vicem molarum aliud prius
 solo positum, aliud insuper collocatum. Hoc est le-
 gem primum hominibus constitutā, deinde ad per-
 fectum Euangelium. Quæ lex velut inferioris molæ
 saxum ita erat tarda, pigra, & penitus ociosa, vt quic-
 quid operando acceperat, id omne perdiderit, dicē-
 te de Iudæis propheta: Omnes declinauerunt, simul
 inutiles facti sunt, non est qui faciat bonum, non est
 vsque ad vnum. Ergo nisi Euangelium superpositum
 fuisset, adhuc lex veluti tarda & grauisiaceret in terra
 Iudæica, & vnus prouinciæ cooperiretur angustiis.
 MM

Lucæ 17:

idem habet
Maximus epi-
scopus Medis-
lanen.
Ibidem.

Marc. 2.

Psal. 13:

Nisi Euangelium, inquam, datum esset, lex necessaria omnino non esset. Hoc autem lex operabatur sine Euangelio, quod vno saxo fieri potest, cōstringere poterat, non prodesse, sicut ait beatus Apostolus: Lex autem iram operatur, gratiam vero non præstat. Stante ergo lege Euangelium datum est, quod veteri superpositum testamento vtrumque condecorat, ac tāta velocitate operis circumfertur, vt volubilitate sui seculum omne circumeat, hoc est, inferna visitet, cœlestia penetret, terrena collustrat.

Rom. 4.

Euāgelij laus

Ezech. 1.

1. Cor. 3.
Hebr. 5.

Psal. 50.

2. Thes. 3.

Quod Euangelium tanquam superior cunctos credentes suscipit, omnes aduenientes accipit, & veluti per quasdam cauernulas præceptorum ad interiora transmittit, vt ibi hincinde duorum testamentorum salutaribus mandatis gentilitatis asperitate molita perducatur omnino purum est. Quam similitudinē testamentorum Ezechielem prophetā arbitrator perstrinxisse cum dicit rotam in medio rotæ esse cōnexā. Harum igitur molarum operatione, id est, noui ac veteris, testamenti, hoc agit sancta Ecclesia cura peruigili, vt peccatorum asperitate discussa, ex occultis cogitationibus medullā mundi cordis eliciat, & cœlestibus mandatis mundata ex intimis spiritiualia alimenta producat. De quibus alimentis Paulus Apostolus ait: Lac vobis potum dedi, non escam. Et iterum: Perfectorum autem est solida esca, qui propter habitum sensus exercitatos habent, & reliqua: ac spiritum nostrum omni humanitate purificans, velut similaginem Deo offerre contendit, sicut David sanctus ait: Sacrificium Deo spiritus contribulatus. Tāta autem velocitate circumfertur Euangelium, vt non nisi sapientes cursum eius intelligāt, quem beatus Paulus intelligens ait: Vt sermo Dei currat & clarificetur in nobis: In sapientium autem oculis videtur Euangelium stare cum non vident. Stare, inquam, illud putant, cum mandata eius negligunt, cum non credunt euentura esse quæ scripta sunt. Molit autem & synagoga, sed inutiliter molit, quippe quæ vno saxo, hoc est, solo veteri testamento nititur laborare, atque ideo non tam molit illa quam dissipat & confringit. Propterea enim opus eius displicet, & ad Iudæos dicitur per prophetam: Et si offeratis similaginem, vanum est.

De Eleemosyna. Sermo xxx.

Eccles. 3.

Dicit scriptura diuina, Sicut aqua extinguit ignē, ita Eleemosyna extinguit peccatū. Magna planē & cunctis ambienda sententia, quæ hominibus iam mortuis & peccatorum suorum incendio arefactis rediuuium quoddam beneficium pollicetur, vt interueniente Eleemosyna, sicut aqua inter mortuis, succus refrigerium arefcentibus infundatur, hoc est, vt miseri homines qui in mortem peccatis aruerant, ad vitam Eleemosynis reuiuiscant, sitque illis misericordia fons salutis, quibus auaritia fuerat mortis incendium, vt flammam quas sibi peccando incēderant, largiendo restringant, atque vtiliore commercio qui pecuniam quondam dederat vt adulterium perpetraret, nunc pecuniā croget vt adulter esse iam desinat, & emat sibi quodammodo innocētiam, qui sibi emerat aliquando peccatum. Dicit enim Dominus ad discipulos suos: Date eleemosynam, & ecce

Lucæ 11.

G omnia munda sunt vobis. Quamuis ergo pollutus, quamuis multis criminibus circūseptus, si eleemosynas feceris, innocens esse cœpisti. Abstergit enim eleemosyna quod auaritia polluebat, & maculam quam res alienas diripiendo contraxeras, tuas erogando purificas. Vide ergo quæ sit misericordiæ gratia, quæ vna & sola virtus cunctorum est redemptio peccatorum. Videamus namque interpretationem ipsius diuinæ sententiæ, vt intelligamus cui rei eleemosyna comparatur. Ait enim: Sicut aqua extinguit ignem, ita eleemosyna extinguit delictū. Aqua ergo misericordiæ comparatur, sed aquam inuenio de fonte procedere, necesse mihi est misericordiæ fontem quærere. Inuenio planē fontem misericordiæ, fons de quo dicit propheta: Quoniam apud te est fons vitæ, & in lumine tuo videbimus lumē. Ipse inquam, est fons qui in Euāgelio à Samaritana muliere, sicut lectum nuper audiuius, aquam postulat, sed peccata condonat: aquam putei reprobatur, sed fontem vitæ perennis indulget. Ait enim: Omnis qui biberit ex hac aqua, sitiet iterum, qui autem biberit ex aqua quam ego dabo illi, non sitiet in æternum.

Eccles. 3.

Psal. 35.

Joan. 4.

Aquam ergo saluator à muliere postulat, & sitire se simulat, vt sitientibus æternam gratiā largiatur. Neque enim poterat fons sitire, neque in quo est aqua viua, poterat vndam terrenæ facis haurire. Sitiebat ergo Christus? Sitiebat planē, non potum hominū, sed salutem sitiebat, non aquam mundi, sed redemptionem generis humani. Mirum igitur in modum fons super puteum sedens misericordiæ ibidē fluentia producit, & mulierem sexto iam non viro sed adultero fornicantem viui meatus vnda purificat, nouoque admirationis genere mulier quæ ad puteum

K Samaritæ meretrix aduenerat, à Christi fonte casta regreditur, & quæ aquam petere venerat, pudicitiam reportauit. Statim etiam indicatē Domino sua peccata recognoscens, confitetur Christum, annunciat saluatorem, & relinquens aquæ vasculum, ad ciuitatem nō fert hydriam, sed refert gratiam. Vacua quidem videtur reuerti onere, sed plena reuertitur sanctitate. Plena, inquam, redit, quia quæ peccatrix aduenerat, reuertitur prædicatrix. Et quæ hydriæ vasculum amiserat, Christi plenitudinem reportabat, in nullo ciuitati suæ inferens detrimentum. Etenim

L si aquam ciuibus non intulit, tamen fontem salutis inuexit. Sanctificata ergo per fidem Christi mulier domum rediit. De hac igitur dixisse prophetam puto. Eiusmodi est iniqua via mulieris meretricis, quæ cum se abluerit, nihil se dicit fecisse prauum. De hac planē dictum est, quæ postea quam est fonte abluta saluatoris, delictorum vitia non meminit, virtutem prædicationis assumit, & viua aqua abstergens maculas suas, ad euangelizandum non conscientia peccati retrahitur, sed fidei calore compellitur. Nihil enim se dicit fecisse prauitatis, dum sit nuncia veritatis: & obliuione abnegat impudicitiam, dum deuotione prædicat castitatē. Hæc enim virtus Christi est Domini, vt quamuis peccator qui eius vnda se lauerit, denuo in virginem reparatus non meminerit ante quod fecerit, & rediuua natiuitate infantia innocentiam præferat, iuuentutis scelera non agnoscat, sitque virgo fide Christi, qui fuerat adulter corruptione peccati.

Prover. 30.

Item

Item de eleemosyna, & de muliere Samaritana. Sermo xxxi.

R etinet vestra dilectio ante dies aliquot cū sermonem ad vos de eleemosynis faceremus primitus, nos originem misericordiarum quærere voluisse, & reperto carum fonte virtutum ostendisse, quod mulieris Samaritanæ sordes melius Christi vnda diluerit, quam Samariæ aqua purgarit, & quod mundus misericordia dereliquerit peccata quam puteus. Mundus planē misericordia quam puteus dereliquit maculas, quia putei aqua tantum corporis curam abluat, misericordiæ autem bonitas animæ interna purificat. Hoc etiam demonstrasse quod huic Euangelicæ mulieri illa prophetica meretrix cōueniret, quæ postea quam viua aqua se lauit, obliuione possessa prauitatis, nitore puritatis exultat. Neque enim de meretrice huius mundi talem sententiam propheta diceret, cuius pollutio nō solum aqua non diluitur, sed etiam polluit ipsa quod tangit, dicente Apostolo: Qui autem se iungit meretrici, vnū corpus est. Quod si vnum corpus tactu suo efficit, & incohærentem sibi ignominia suæ membra transfundit, quomodo potest purificari ipsa, cū polluat? Quæ ergo sit ista meretrix, quæ ista Samaritana mulier, cuius adulterij sordes fons Christi dereliquerit, sollicitius requiramus. Ego hanc mulierem Ecclesiam esse puto de gentibus congregatam, quæ & transfactis annis quinque milibus, cum in sexto millesimo anno idolorum fornicationibus subiaceret, omnem ignominiam suam adueniente Christi fonte purgauit, & maculas quas adulterinis sacrilegiis contraxerat, fide saluatoris abstergit, ac relinquens sicut inanē hydriam priorem patrium cursum vniuerso orbi Dominus annunciauit aduentum. Hæc, inquam, illa est meretrix quæ posteaquam lota est, nihil se dicit fecisse prauum. Posteaquam enim Ecclesia baptismi nitore purgata est, diabolica impietatis non meminit, religione veritatis exultat, factaque de meretrice virgo, non recordatur priorum, sed gloriatur in integritate. Ait ergo propheta. Sicut aqua extinguit ignem, ita eleemosyna extinguit peccatum. Sæpe quidem videmus hoc fieri, vt aqua effusa flammam restinguat incendia: sed e contrario interdum videmus quod immensi ignium globi aquarum fluentia consumant, & veluti ab aquis accepta esca vehementius rediuuius ardoribus conualescant, ita vt videatur aqua non extinxisse incendia, sed auxisse. Quænam est illa aqua quæ consumit flammam, nec ipsa consumitur à peccatoribus, sed gehennæ consumit incendia? Quæ dum per baptismum infunditur, & ipsa in hominibus & tartari restinguit ardorem. Viuit planē in hominibus, sicut ait Dominus: Aqua autem quam ego dabo ei, fiet in eo fons aquæ salientis, & reliqua. Mirum ergo in modum aqua Christus vna eademque operatione & viuificat & extinguit. Viuificat enim animas, delicta restinguit, has lauacri sui refrigerio reparat, illas gurgitis sui vnda cōsumit. Et quod ad maiorem baptismatis pertinet gratiam, apud superos mysterium celebratur, & apud inferos gehenna restinguitur: hic fluunt aquæ, & illic tepescit incendium: hic in fonte homo mergitur, & illic de tartaro liberatur. Sed nec mirum si in baptismi

1. Cor. 5.

Eccles. 3.

Joan. 4.

A sacramento aperiatur infernum, cum tunc quoque referretur & cœlum. Aperiuntur enim hæc elementa, vt ad lauacrum Christi conueniat libertas & gratia. Libertas enim resurrectoris tribuitur, gratia regnatoris. Illi erunt de pœna, hi assumuntur in gloria. Illi qui erant serui peccati, liberi fiunt iustitiæ. Hi qui angustiis seculi tenebantur, paradisi amœna percipiunt. In baptismo ergo Christi aperiuntur cœli, aperiuntur & tartara. Inde vt Spiritus sanctus adueniat, illuc vt misericordia saluatoris accedat: deferatur de cœlo vita, mors à tartaro destruat. Ita igitur eleemosyna extinguit peccata, sicut aqua baptismi gehennæ extinguit incendium. Ergo eleemosyna quodammodo animarum aliud est lauacrum, vt si quis fortē post baptismum humana fragilitate deliquerit, superfit ei vt iterum eleemosynis emundetur, sicut ait Dominus: Date eleemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis. Nisi, quod salua fide dixerim, indulgentior est eleemosyna quam lauacrum. Lauacrum enim semel datur, & semel veniam pollicetur. Eleemosynam autem quotiens feceris, toties veniam promereri. Hi ergo duo misericordiarum fontes sunt, qui & vitam tribuunt & peccata condonant. Qui vtrumque custodierit, regni cœlestis honore ditabitur. Qui autem maculato fonte viuo, ad misericordiæ se fluentia contulerit, & ipse misericordiam consequetur.

Luc. 11.

De hospitalitate in Euangelio. Sermo xxxii.

A duertit sanctitas vestra, fratres, Euangelicam dilectionem, quemadmodum Dominus discipulis suis inter cæteras exequendas virtutes etiam hospitalitatis iura præscripsit. Ait enim: In quamcumque ciuitatem introieritis, interrogate quis in ea dignus est, & ibi manete, donec excatis, & reliqua. Sancta planē & diuina sententia, quæ & discipulis eligendi optionem primitus detulit, & facilitatem penitus amputauit. Prouidit enim modum statuendo, ne vir sanctus aut citus esset in iudicando, aut leuis in hospite commutando: sicut enim nobis permisit arbitrium, ita & voluit nos tenere constantiam. Quam enim reprehensibile est vt vir qui Euangelium annunciat, & docet errandum non esse, ipse per diuersos incipiat oberrare, & domum cui pacem dixerat, deserere: hospitem cui benedictionem intulerat, contristare? Magna enim hospitalitatis est gratia, nec facile violanda, omnibus aperta est, omnibus parata est, & sanctos libenter suscipit, & peccatores tolerat patienter. Sed repetamus sanctam ipsam diuinamque sententiam. Si enim in litera placeat, & in mysterio forsitan plus placebit. Ait igitur, vt cum intramus in ciuitatem, interrogemus quis in ea vel hospes dignus, vel idonea domus sit, & ibi maneamus donec dies perfectionis adueniat. Quæ sententia altiore nobis tribuit intellectum. Non enim mihi videtur de huius seculi hospite vel domo iussisse, nec tam diligenter inquirere, sed de illo magis qui nos vsque ad diem exitus nostri possit inoffensos, sospites, illæsoque seruare. Nam huius seculi hospitem citò lædimus, citò offendimus, interdum ei & post triduum displicemus. Fidelis igitur domus, & hospes dignus inquiri iussus est.

Matth. 10.

MM ij

Matth. 6.

Ioan. 6.

Quæ domus fidelior Ecclesia? quis hospes dignior saluatore? Iste peregrinos vt filios suscipit, illa susceptos refouet vt infantes. Iste hospitibus, sicut experti sumus, pedes lauare gestit, illa mensam parare festinat. Quos enim saluator viua aqua refrigerat, hos reficit cœlestibus cibus Ecclesia. Hunc igitur hospitem Euāgelista inquiri iussit, & vsque ad diem exitus nostri cum hoc habitare præcepit, ne aliqua leuitate medio tempore aliorum forsitan emigremus, hoc est, qui semel in Christum credidimus, non iterum velut transgressores ad idola recurramus. Scriptum est enim: Nemo potest duobus Dominis seruire. Dum enim vni placere gestit, alterum sentit iratum. Christum igitur hospitem deserere non debemus, quem admodum & Petrus apostolus cū suis similibus, deserentibus aliis Dominum non reliquit. Sed dicamus quod ille ad saluatorem dixit: Domine, ad quem ibimus? Verba vitæ æternæ tu habes, & nos credimus. Ecce executor cœlestium præceptorum, qui quoniam Christi non mutauit hospitium, meruit cum Christo regni cœlestis habere consortium.

In tempore ieiunij non luxuriandum esse.
Sermo xxxiiii.

Diximus superiore dominica hoc esse fidei nostræ opus primum, vt horum quadraginta dierum curriculo deuotissimè ieiunemus, & istam esse causam salutis nostræ, si hoc tempore abstinentiæ operam commodemus. Atque ideo fratres dilectissimi inspicere debemus quæ sit huius forma ieiunij, vt respiciamus quanta sit eius vtilitas. Est enim interdum inutile & inane ieiunium, quod licet vêtrem & omnia viscera succo saturitatis exhaurit non tamen acceptum est Deo, quia mentem & intimos sensus minimè vinculo iniquitatis euacuat. Quid enim prodest ieiunare visceribus, & luxuriare venatibus? abstinere cibus, errare peccatis? castigare corpus inedia, mentem exercere nequitia? vinum forte non bibere, & ebrium cogitatione malignitatis incedere: nisi quod facilior causa est futuri siue temulenti, quàm iniqui pariter & ieiuni. Ille enim peccare aliquando desinet qui ebrius aliquando obdormit, hic autem errare non cessat qui exercitatus malis ieiunij semper inuigilat. Vnde inutile & inane est tale ieiunium quod inedia membra debilitat, & animam à perditione non liberat. De quo ieiunio dicit sanctus propheta ex persona Domini: Vt quid mihi ieiunastis? non tale ieiunium elegi, dicit Dominus. An putatis illū ieiunare, fratres, qui primo diluculo non ad Ecclesiam vigilat, non beatorum martyrum loca sancta perquirat, sed surgens congregat seruos, disponit retia, canes producit, saltus syluæque perlustrat? Seruos inquam, secum pertrahit, fortasse magis ad Ecclesiam festinantes: & voluptatibus suis peccata accumulata aliena, nesciens reum se futurum tam de suo delicto, quàm de perditione seruorum. Tota igitur die venatibus immoratur, nunc clamorem immoderatum effert, nunc silentium lætèter indicit, lætus si aliquid ceperit, iratus si id quod non habebat, amiserit: & tanto studio gerit, quasi ideo indictum ieiunium fuerit, vt venetur: In his er-

go luxuriis, fratres, dicite quis cultus sit Dei, quæ mentis possit esse deuotio: qui propterea ieiunat, non vt Deo atque orationibus vacet, sed vt tota die ociosus & liber proprias exerceat voluptates? Quæuis igitur qui eiusmodi es frater, vespere ad domum redeas, quamuis declinante iam sole manduces, potes videri tardius te refecisse, non tamen Domino ieiunasse: non enim potes videri voluptatem tuam exercens, fecisse Domini voluntatem. Hæc enim voluntas est Domini, vt ieiunemus à cibus pariter & à peccatis. Abstinentiam indicamus corpori, vt à vitis magis animam abstinere possimus. Frænum enim quoddam est luxuriantis animæ corpus exhaustum. Quisquis enim ieiunat & peccat, lucrum escarum fecisse videtur, non salutis, & parcendo copiis, replese cellarium, non mætrem saginasse virtutibus. Nonnulli autem diuinorum immemores præceptorum ita circa seruos suos & subditos sibi potestatem dominationis exercent, vt in his diebus non dubitent flagris eos cadere, pœnis afficere, compedibus præpedire. Et si fortè cum ad reficiendum venitur, tardius minister affuerit, statim eum verberibus laniare, & prius se satiare seruuli sanguine, quàm conuiuij voluptate. Horum tale ieiunium est, quod ideo ieiunatum est, non vt diuinitatis misericordiam prouocaret, sed vt clamorem familiæ ingemiscentis effunderet. Quisquis autem cupit de Deo misericordiam promereri, ipse debet prior esse misericors. Scriptum est enim: Qua mensura mensi fueritis, eadem mensura remetietur vobis. Et quod magis dolendum est, Christianus Dominus Christiano in his diebus seruo nō parcat, minime respiciens quod est seruus est cōditione, gratia tamen frater est. Etenim similiter Christum induit, iisdem participat sacramentis, eodem quo & tu vitur Deo patre, cur te nō vtatur vt fratre? Sunt enim plerique qui de venatibus redeunt, magis canum quàm seruorum curam gerunt, & faciunt eos iuxta se vel recumbere vel dormire, quotidianum illis cibum sui præsentia ministrantes: qui vtrum serui eius fame moriantur ignorant, & quod est grauius, nisi diligenter his præparatum fuerit, pro cane seruus afficitur. Vides enim in nonnullorum domibus nitidos & crassos canes ducere, homines autem pallentes & titubantes incidere. Isti ergo miserebuntur aliquando pauperibus, qui minimè suis famulis & domibus miserentur? Scire igitur debemus, fratres, hoc acceptū Deo esse ieiunium, non solum vt abstinentia castigemus corpora, sed etiam humilitate animas induamus. Simus ad seruos mites, blandi ad extraneos, misericordes ad pauperes. Surgentes primo diluculo ad Ecclesiam festinemus, referamus Deo gratias, peccatis veniam postulemus, rogâtes præteritis delictis indulgentiâ, cautelam futuris. Tota die sit nobis vel oratio vel lectio. Qui literas nescit, sanctum virum perquirens eius confabulatione pascatur, nulli actus seculi actus diuinitatis impediunt, non ludus tabulæ mentem auocet, non voluptas canum sensus abducat, non negotij compendium animam aueritate peruerat. Quicquid enim aliud præter mandatum Dei feceris, quamuis abstineas, non ieiunas. Hoc est enim salutare ieiunium, vt sicut abstinetur corpus ab epulis, ita & anima refrænatur à vitis.

Illud

Illud etiam fratres ad perfectionem ieiunij tacèdum non est, vt qui abstinemus & minimè prandemus, hoc tempore prandia nostra pauperibus prærogemus. Hæc enim est vera iustitia, si te esuriente de cibo tuo alius satietur, & tu prædictis tui ieiunij Dominum roges, & ille pro te satiatus exoret. Vtrūque tibi proficiens, & tua fames & saturitas medicorum. Ceterum qui sic abstinet, vt nihil pauperibus de suis epulis largiatur, videtur quæstum sibi suum fecisse ieiunium, & negociationem parcendo. Ad hoc enim abstinuit, non vt placeret Deo, sed ne amplius erogaret. Aque ideo bona elemosyna cū ieiunio, quasi nō quoddam negociationis genus, vt tam parce viuatur, vt abstinentia sua monachos clericosque præcedat. Nisi hoc interest, quod illi hoc quæstum causa faciunt, nos salutis: illi pecuniæ compendio animas macerant, nos propter animarum lucrum nostra corpora castigamus.

De Quadragesima. Sermo xxxiiii.

Nonnulli Christianorum, fratres, existimantes se diuinitatis præcepta religiosius obseruare prætermissa deuotione quadragesimæ, cuius hodie curamus exordium, Quadragesimam se facere mentiuntur, cum id neque diuinis literis iubeatur, neque traditum sit autoritate maiorum. Sola igitur hoc faciunt animi præsumptione: & dum putant se deuotius agere, superstitiosius conuersantur. Dicit se obseruare Quadragesimam qui fortè quadragesimam implere vix possit. Bonū est quidē cunctis temporibus ieiunare, sed melius quadragesimam ieiunare cū Christo. Hæc enim quadragesimam nobis Dominus suo ieiunio consecrauit. Quo dixi ieiunio, non ieiuniis. Vnum enim ieiunium Domini fuit, quia continuatis quadraginta diebus & noctibus cibum omnino non sumpsit. Quisquis ergo Christianus consecratam ieiunatio non impleuerit quadragesimam, præuaricationis & cōtumaciæ reus tenebitur, quod legem diuinitus pro salute sua datam prandendo ipse rescindit. Rescindis enim legem, qui exemplum ieiunij dominici non custodis. Qualis autem Christianus es, cum Domino ieiunante tu prandes? Qualis Christianus es, cum Christo esuriente tu reficis? Ille pro salute tua famem sustinet, tu pro peccatis tuis ieiunare formidas? Dicite enim mihi, interrogo vos qui in quadragesima prandetis, si non in conscientijs vestris rei estis, quod abstinente toto populo vos soli contra præceptum Domini deuoratis: si non vobis rubor est cum exitis in publicum, ne quis vobis ieiunus occurrat: aut si non cogitatis cum ad Ecclesiam proceditis, quemadmodum pacem episcopo porrigatis, ne fortè ipso spiritu osculi vestri vos reprobet? Quod si hæc non cogitatis forsitan, vehementer erratis. Scire enim debetis, cum in quadragesimæ diebus ieiunio pransus occurrit, nō bene de illo iudicat qui ieiunat. Hoc enim ideo dico, quia audio complures, quod grauius est, fideles, alternis in quadragesima hebdomadis abstinere, & consecratum illum dierum numerum gula intemperanti violare, hoc est prandere septem dierum curriculo, & septem dierum spatio ieiunare. Quibus hoc dico, cur etiam per illos septem dies fraudem sibi

fiant ieiunando, cum illis ieiunium tale non proficit? Quamuis enim abstineat quis certis diebus, quæuis ciborum dulciora alimenta non sumat, non tamen illi accepto fertur quadragesimæ ieiunium, quod non diebus quadraginta ieiunat. Pudet dicere, senes & ancilæ quadragesimam faciunt, iuuenes & iuuenulæ non faciunt. Omni igitur sollicitudine tempus sacratissimum celebremus, non prætereant nos dies absque ieiunio, non nos transeat vna hebdomada absque vigiliis. Ille enim facit quadragesimam, qui ieiunando & vigilando ascendit ad pascha. Nam sicut reliquo anno ieiunare præmium est, ita in quadragesima non ieiunare peccatum est: illa enim voluntaria sunt ieiunia, ista necessaria: illa de arbitrio veniunt, ista de lege: ad illa inuitamur, ad ista compellimur. Sed videamus iste quadragesimæ dierum sacratissimus numerus vnde habere cepit exordium. Legimus primum in veteri testamento Noë temporibus, cum omnè genus humanum scelerata iniquitas occupasset, tot dierum numero patefactis cataractis cœli aquarum pluuias defluxisse, & mysterio quodam quadragesimæ inundatione orbi terrarum facta, non tam diluuium quàm baptismum contigisse. Baptismum planè fuit, per quod in peccatoribus iniquitas sublata est, Noë iustitia conseruata. Ita ergo & modo nobis Dominus illius temporis quadragesimam dedit, vt constituto dierum numero, patefactis cœlis pluuias nos misericordiæ cœlestis irroret, & inundatione facta per baptismum lauari salutaris nos imber illuminet, & sicut tunc factum est, aquarum fluctibus extinguatur in nobis delictorum iniquitas, virtutum iustitia conseruetur. Ipsa enim quæ sub Noë, & modo vertitur ratio. Baptismum enim peccatori diluuium est, consecratio est fidelis. Per lauacrum enim Domini saluator iustitia, necatur iniustitia. Quod in vno eodemque factum videmus Apostolo Paulo, qui priusquam præceptis spiritualibus lauaretur, erat blasphemus, persecutor, & Saulus. At vbi pluuias super eum lauacri cœlestis influxit, necatur blasphemus, necatur persecutor, necatur & Saulus, viuificatur Apostolus, viuificatur iustus, viuificatur & Paulus. Vnde adeo autem perdidit veterem cum actibus hominem, vt cum moribus mutaret & nomen. Quisquis ergo in hac deuotione quadragesimæ dominica mandata seruauerit, necabitur in eo diabolica impietas, Apostolica autem reseruetur gratia, & succedens quodammodo sibi moritur ea parte qua peccator est, viuificatur ex illa parte qua iustus est. Videamus etiam si alibi in scripturis hunc mysticum quadragesimæ numerum possimus inuenire. Legimus quod sanctus Moyses in cremo quadragesima annorum curriculo filios Israël cœlesti manna nutrierit. Bonus ergo numerus, qui semper cœlum aperit. Bonus inquam numerus, per quem iustitia Noë saluatur, & Israël filij saginantur. Vnde & nos obseruemus hunc numerum vt aperiantur nobis cœli, quatenus & pluuias nos gratiæ spiritualis irroret, & spiritualium sacramentorum manna reficiat. Instar enim patrum nostrorum hac obseruatione quadragesimæ & iustificamur & paschimur, iustificamur lauacro, paschimur sacra mentis.

MM iij

Sed dicit aliquis, filios Israël in eremo quādo man-
na saturati sunt, minimè ieiunasse. Ego autem dico
illos non nisi abstinentiæ tunc vacasse: atque ideo
cœlestis alimonie gratiam meruisse. Primum, quia
desertum omne ieiunium est, quia anxietas sollicitu-
dinis concupiscentiam repellit escarum: deinde, in
eremo vnde accuratæ epulæ? vnde vina pretiosa? vnde
quadraginta annorum tēpore qualiscunque sub-
stantia? Intelligimus ergo ieiunasse filios Israël, quia
cognoscimus illis escarum copiam defuisse, & tunc
sumpsisse cibum, quando largienti Domino placuis-
set. Satis autem diu ieiunat qui cum Christi volunta-
te se reficit. Vique ad eò verò abstinentia filiorum Is-
raël in eremo placuit saluatori, vt quorundam etiam
inter ipsos intemperantia notaretur: ita vt quisquis
avidior duplum manē cibum sibi collegerat, hic hac
iniuria feriretur, vt non tam cibum sibi inueniretur
seruasse, quā vermes, scilicet, vt quia supra moder-
ratam refectioem concupierat, velut stimulis qui-
busdam conscientie in morem vermium vrgeretur.
Igitur & nos fratres obseruantes quadragesimæ quo-
tidiana & moderata ieiunia, & tanquam in eremo
constituti, nihil deliciarum secularium cogitemus,
nulla nos cupiditatum corporalium dulcedo solici-
tet. Simus sobrij, simus casti: habentes quidem con-
uersationem in vrbibus, possideamus mente deser-
tum. Si ita abstinentes egerimus, erit vt cœlestis
mannæ reficiamur alimonia, & nullis vermium sti-
mulis compungamur.

*De ieiunio Domini in deserto, & quomodo non in solo pane
vixit homo. SERMO XXXV.*

Meminisse debet vestra dilectio, hoc me anterio-
re dominica prædicasse, & dedisse rationem cur
Dominus quadragesimam ieiunauerit, vel cur ipsa
ieiunia in deserto transegerit. Diximus enim hæc om-
nia obseruasse eum non iustificationis suæ causa,
qui erat virgo per omnia, sed nostræ salutis gratia: vt
quorum generatio per intemperantiam peccauerat,
per abstinentiam sanaretur. Videamus igitur quid illo
in tempore vel in ipsa solitudine gestum sit. Dicit e-
nim Euangelista affuisse ibi diabolum, & saluatore
eius versutia fuisse tentatum. Ait namque sacra le-
ctio, esurisse Dominum, & dixisse illi diabolum: Si
filius Dei es, dic lapidi huic vt fiat panis. Videte ar-
tem Domini qua aduersarium fraude circumuenit.
Post multa ieiunia esurire se simulat, vt diabolum
quem ieiunando iam vicerat, iterum esuriendo solici-
tetur. Spem enim illi congregandi ex infirmitate fam-
is quodammodo tribuit, vt dum veluti contra im-
becillum congregitur, gloriosius superetur. Hæc e-
nim est vera victoria, vt quia Adam immortalē glo-
riosum & epulantem subuerterat, nunc ab homine
mortali humili atque esuriente vincatur. Cernens e-
nim esurientem diabolus Dominum, hominem putat,
dubitatur saluatore, & ideo ait: Si filius Dei es,
dic lapidi huic vt fiat panis. O misera Satanæ & ex-
trema congressio: diabolus in deserto tentationis
solida arma non inuenit, deest illi de paradiso amce-
nitas arborum, deest illi consiliatrix Eua, deest illi
pomorum speciosa deceptio, & quia non inuenit ci-
bum quem offerret esurienti, postulat in cibum saxa

Matth. 4.

Ibidem.

Mutari. Vndique exclusus, vndique defraudatus, ad
pauimenta se confert. Satis enim manifestè ostendit
vastitatem sibi eremi restitisse, cum putat propter
inopiam rerum etiam elementa posse conuerti. Pos-
tulat igitur in panem lapides commutari. Versutus
& callidus scit quid petat, nouit factum esse quod
dicit. Meminit enim in veteri testamēto sitientibus
aquam de lapide profluxisse, vult etiam hic esurienti
cibum de lapide ministrare. Retinet enim duritiam
petræ in liquorem fontium resolutam. Cupit etiam
hic asperitatem saxi in panis dulcedinem transfor-
mari. Suspiciatur enim ipsum esse Christum, qui hæc
operari soleat de natura saxorum, sicut ait Aposto-
lus Paulus, Bibebant de spiritali conseqenti petra.
Petra autem erat Christus. Suspiciatur inquam
ipsum esse Christum cum postulabat vt de lapide
panem faceret, sed putabat tantummodo solum homi-
nem cum esurientem videbat. Saluator autem
versutiam eius mira responsione condemnat. Nec
facit quod dicit diabolus, ne videatur pro arbitrio
aduersarij virtutis suæ gloriam declarare. Nec tamē
respondit non posse fieri, qui negare non poterat
quod sæpe iam fecerat. Igitur nec acquiescit peten-
ti, nec denegat exploranti, ac per hoc & potentiam
virtutis suæ suo reseruat arbitrio, & versutiam ad-
uersarij diuino confutat eloquio. Respondit ergo
illi: Non in solo pane vivit homo, sed in omni ver-
bo Dei: In quo sunt vitæ alimēta cœlestis. Verbum
autem Dei Christus est Dominus, sicut Euangelista
dicit: In principio erat verbum, & verbum erat apud
Deum. Quisquis ergo verbo Christi pacitur, terre-
num pabulum non requirit. Nec enim potest seculi
panem cupere, qui pane reficitur saluatoris. Habet
enim Dominus suum panem, imò panis ipse salua-
tor est, sicut docuit dicens: Ego sum panis qui de
cœlo descēdi. De quo pane dicit propheta: Et panis
cor hominis cōfirmat. Quo ergo mihi panem quem
offerat diabolus, cum habeam panem quem Christus
impartit? Quo mihi cibum per quem protoplastum
deiectum memini, Esau primitiuis fraudatum vidi,
Iudam Scarioth proditoris scelere denotatum? A-
dam enim per escā paradysum perdidit, Esau per len-
tem honorem primatus amisit, Iudas per buccellam
apostolatus sublime deposuit: ex quo enim buccellā
sumpsit, nō iam Apostolus cœpit esse, sed proditor.
Sic enim scriptum habes, dicente Domino: Cui in-
tinctum panem dederò, ipse me tradet. Et continuo
post buccellam introiuit in illum Satanæ: Non bo-
nus cibus post quem negatur Dominus, post quem
ingreditur inimicus. Non bonus cibus post quem
Christus respuitur, deuoratur Antichristus. Nō bo-
nus cibus qui benedictione caret, maledictione cō-
pletur. Illa ergo esca nobis necessaria est quæ vitam
præstat, quæ animam pascit, postquā sequitur Chri-
stus, inimicus excluditur. Illam escam accipere de-
bemus quā saluator nō diabolus subsequatur, quæ
perceptione sui cōfessorem faciat, non proditorem.
Quā bene autem ieiuniorum tempore verbum
Dei dixit, eò quod reficit, vt ostenderet ieiunia no-
stra non debere seculi actibus occupari, sed sacris li-
teris exerceri. Negligit enim famem corporis qui
pabula lectiois intendit, nec ventris curam ha-
bere poterit, qui alimentum verbi cœlestis acquirit.
Ipsa

Exod. 17.
Num. 20.

1. Cor. 10.

Matth. 4.

Ioan. 1.

Ioan. 6.
Psal. 103.

Genes. 3.
Genes. 25.

Ioan. 13.

Ipsa est enim refectio quæ saginat animam, quæ im-
pinguat viscera, cum de diuinis scripturis cibum e-
loquij perennis accipimus. Ipsa est esca quæ vitam
æternam tribuit, & insidias à nobis diabolicæ ten-
tationis excludit. Quod autem sacrarum litterarum
lectio vita sit, Dominus testatur dicens: Verba quæ
ego locutus sum vobis, spiritus & vita est.

Ioan. 6.

Item de quadragesima. Sermo XXXVI.

An te dies deuotionem sanctæ Quadragesimæ
prædicantes, sacrarum litterarum exēpla pro-
tulimus, quibus approbaremus hunc quadragenari-
um numerum non esse ab hominibus constitutum,
sed diuinitus consecratum, nec terrena cogitatione
inuentum, sed cœlesti maiestate præceptum. Atque
idē qui constitutum numerum vna die manducā-
do præterit, non vt vnus diei violator accusatur, sed
vt totius Quadragesimæ transgressor arguitur. Vn-
de bonum est homini vt dictū numerum sine labo-
ret ieiunet, & totius Quadragesimæ consequatur pa-
riter sanctitatem. Hæc autem non tam sacerdotum
præcepta quā Dei sunt. Atque idē qui spernit,
non sacerdotem spernit, sed Christum qui in suo lo-
quitur sacerdote. Videamus igitur quo tēpore hanc
obseruantiam nobis indixerit Dominus, si non veluti
per istam deuotionē cūcta elementa voluerit habe-
re profectū. Ecce enim indicta Quadragesima, con-
stricta hyemali gelu terra resoluitur, & aquarū fluēta
meatus suos glaciē liquefacta recipiunt, sic quoque
corporū nostrorū hoc eodem tēpore contracta sce-
leribus peccata soluuntur, & vitæ nostræ purior cur-
sus liquefacto rigore Diaboli meatum suum pristi-
num recognoscit. Terra, in quā, indicta Quadragesi-
ma asperitate deponit hyemem, ego indicta Quadra-
gesima asperitate reiciō delictorum. Illa terra ara-
ris scinditur, vt mūdānis sit congrua frugibus: mea
terra ieiuniis exaratur, vt cœlestibus sit apta semini-
bus. Sicut enim redditum vberiore caput qui fre-
quentius vexando exercet campum, ita maiorem
gratiam percipit qui exercet corporis sui campum
sæpius ieiunando. Ecce enim abstinentiæ tempore
herba fegetum reuiuiscit in messem, furculus arboris
conatur in fruticem, palmes vineæ pubescit in
gēmam, & omnia de inferioribus ad altiora se sub-
rigunt: ita hoc eodemque tempore hominum spes
intermortua reuiuiscit in posterum, fides perdita re-
paratur in gloriam, temporalis vita proficit in æter-
num, & omne genus humanum ad cœlestia se sub-
rigens, ab inferis ad altiora confurgit. Modò ferrum
gestans agricola sarmenta deputat vinearum. Ita &
nunc Euangelium tractans episcopus sordes ampu-
tat populorum, & isto quadragenatio curriculo v-
niuersa hoc agunt creaturæ, quatenus depositis su-
perfluis ornata vel comptæ in Pascha procedant.
Modò omnia sunt in partu, vt tunc reperiantur in
fructu. Tunc enim cōtra naturæ speciem spina pro-
fert rosam, calamus fragrat liliū, suauitatem arida
virgulta depromunt, & ita cuncta floribus adornā-
tur, vt festiuitatem diei magni creatura ipsa nitore
sui celebrare credatur. Igitur & nos hoc eodem ie-
iuniorum tempore producamus de spinis nostris ro-
sas, hoc est de peccatis iustitiam, de seueritate mise-

ricordiam, de auaritia largitatem. Istæ enim spinæ
sunt corporis nostri, quæ præfoant animā, de qui-
bus ait scriptura: Spinæ & tribulos tibi germinabit
terra. Germinat enim mihi terra mea spinas, si me
corporalis libidinis titillatione compungit. Gene-
rat mihi tribulos, cum me diuitiarū secularium cu-
piditate discruciat. Spina enim Christiano, auaritiæ
suæ radix est. Spina viro bono honoris ambitio est.
Videntur enim specie apud suos grata esse, sed læ-
dunt. His ergo nisi vigilando & ieiunando carere
non possumus, quin potius per abstinentiam ipsæ
spinæ vententur in rosam. Producit enim ieiunando
libido castimoniam, superbia humilitatem, sobrie-
tas paritatem. Hi enim sunt flores vitæ nostræ, qui
suauē Christo redolent, qui odorem bonum Deo
spirant. Vnde ait Apostolus: Quoniam Christi bo-
nus odor sumus Deo. Hanc ergo Quadragesimam
largitus est nobis Dominus, vt huius temporis spa-
tio in morem totius creaturæ nunc cōcipiamus vir-
tutum germina, vt in die Paschæ fructum iustitiæ
proferamus. Hoc autem quadragenario numero se
ipse Dominus Christus exercuit, non vt profectum
ipse caperet, sed vt profectum salutis nobis osten-
deret. Nec enim erat in illo spina peccati, quæ ver-
teretur in florem. Ipse enim erat flos natus non de
spina, sed de virga, sicut ait Propheta: Exibit virga
de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet. Virga
enim erat Maria, nitida, subtilis & virgo, quæ Chri-
stum velut florem integritate sui corporis germina-
uit. Continuatis ergo quadraginta diebus hæc ieiun-
ia non esuriens Dominus procurauit: sed dicit illū
Euangelista esurisse postea. Quomodo ergo potest
fieri, vt qui tot dierum numero famem sitinque nō
senserit, postea esurierit? Esuriebat planè, nec negare
possumus quod esurierit. Esuriit enim non cibum
hominum, sed salutem: nec escarum secularium e-
pulas concupiuit, sed animarum desiderauit cœle-
stium sanctitatem. Cibus enim Christi est redēptio
populorum, cibus Christi est paternæ voluntatis ef-
fectus, sicut ipse ait: Meus cibus est vt faciam volun-
tatem patris qui me misit. Vnde & nos esuriamus ci-
bum non qui terrenis epulis apparatus: sed qui diui-
narum scripturarum lectione colligitur. Ille enim
corpus ad tempus nutrit, hic autem animam reficit
in æternum.

Item de Quadragesima. Sermo XXXVII.

Si bene retinet, fratres, vestra dilectio, hac supe-
riore dominica prædicauimus quod sanctā Qua-
dragesimam abstinendo ipse Dominus consecraue-
rit, & tot dierum noctiumque curriculo cibum om-
nino non capiens, vnum ac solidum ieiunij corpus
effecerit, quod in totum non obseruare, sacrilegum
est: ex parte violare, peccatum est. Hoc enim fecit
causa salutis nostræ, vt rem vtilem non solum doce-
ret verbis, sed etiam exemplis instrueret, vt iisdem
vestigis quibus ad fidem currimus, ad abstinentiā
gradremur. Sed videamus quæ causa steterit vt ie-
iunia Saluator indiceret, & ipse sibi primum vt bo-
nushumani generis medicus ieiunaret. Bonus enim
medicus poculum quod ægro daturus est, prior gu-
stat, vt peritiam artis suæ ante in se ipse demonstrat,
MM iij

Matth. 4.

& experimentum æger accipiens securus sit de poculo, securior de salute. Deinde quo loci hoc ipsum tempus ieiunij procurarit. Dicit enim Euangelista abstinuisse Dominum quadraginta diebus & noctibus in deserto. Arbitror itaque causam hanc esse ieiunij, vt quia primus Adam in paradiso constitutus per intemperantiam gulæ gloriam immortalitatis amiserat, eandem immortalitatem secundus Adam Christus per abstinentiam repararet. Et quia contra mandatum Dei gustans de interdicta arbore peccatum mortis inciderat, nunc secundum mandatum Domini ieiunans, vitæ iustitiam mereretur. Hoc enim agit Saluator, vt iisdem vestigiis quibus admisa fuerint delicta, purgentur, hoc est vt quia homo manducando deliquerat, corrigat abstinendo: vel quia epulando mulierem cognouerat, nunc eadem ieiunando despiciat. Adam enim Eua non nisi intemperantia prouocante cognouit. Quandiu autem mansit in illis intemerata parcitas, mansit & impoluta virginitas: & quandiu ieiunauerunt ab interdictis epulis, tandiu & à pudendis ieiunauere peccatis. Fames enim amica virginitatis est, inimica lasciuia. Saturitas verò castitatem prodigit, nutrit illecebram. Igitur, sicut dixi, hoc agit Dominus, vt iis præiudiciis quibus homo obnoxius peccato fuerat, liberetur. Propterea namque per omnia secundum similitudinem Adæ nasci voluit, vt secundum similitudinem omnia hominis peccata dissolueret. Adæ enim de terra virgine natus est, & Christus de Maria virgine procreatus. Illius maternum solum necdum scissum fuerat, istius maternum secretum nunquam concupiscentia violatum. Adam Dei manibus plasmatur è limo, Christus Dei spiritu formatur in vtero. Vterque ergo oritur cum patre, vterque virgine vitur matre, vterque, sicut Euangelista dicit, filius Dei est, sed Adam creatura est, filius Christus verò substantia. Hoc ergo agit Dominus sicut Adæ secundus, vt quod prior homo manducando perdidit, hoc alter ieiunando recipiat, ac legem in paradiso abstinentiæ datam in deserto custodit. Sciebat enim præceptum Dei non vnus loci legem esse, sed mundi. Non enim interest, diuinitatis mandatum vtrum domi an in agro custodias, cum vbi que sit qui præcepit. In deserto itaque Saluator implet mandatum Dei, vt ibi Adam saluaret errantem, vbi fuerat de paradiso possessione proiectus. Adam enim expulsus de paradiso, inculti mûdi deserta sustinuit. In deserto ergo primum homini salus refunditur, vbi non sunt epulæ, vbi desunt deliciae, vbi (quod est omnium malorum causa) deest & mulier. Potuerat enim Adam inter illas paradisi inconcusus stare delicias, si Eua ibidem cum diabolicis illecebris non fuisset. Conueniens ergo est desertum salutis, vbi non est Eua que persuadet, non est mulier que blanditur. Videte rem miram, in paradiso cum Adam diabolus dimicat, vbi que insidiatur homini, vbi que congregitur: sed vbi mulierem inuenit, vincit: vbi mulierem non inuenit, victus abscedit. Formam igitur dedit nobis Deus in hoc facto, vt ieiuniorum tempore tanquam desertum habitantes abstinemus epulis, voluptate, muliere, nec coniungatur nobis Eua, ne nos à casta obseruatione illecebrosa persuasione subuertat. In deserto enim quo-

Lucæ 3.

dammodo videtur habitare qui Quadragesimæ tempore ieiunus & castus est. Desertum planè quoddam ipsum corpus est Christiani cum non repletur cibus, non poculis irrigatur, sed arētis inedia squalore negligitur. Desertum, inquam, est corpus nostrum cum abstinentia marcescit caro, siti pallor obducitur, & contemptu rerum totius hominis species inculta sordescit. Tunc Christus Dominus habitat desertum pectoris nostri, cum nostram terram fame squalidam ac siti aridam esse reperit, secundum quod ait Prophetam Dauid: Sicut in terra deserta, & inuia, & inaquosa, sic in sancto apparui tibi. Aliter enim sicut in sancto ei apparere non possumus, nisi terra corporis nostri fuerit deserta mundanis deliciis, inuia diabolicis concupiscentiis, & inaquosa libidinosis illecebris. Tunc habitans Saluator hoc desertum corporis nostri, omnes ibi diabolici factiones exuperat, & secretum ac securum à cogitationibus seculi esse suum facit habitaculum, vt deinceps nos intra nosmetipsos veluti in solitudine constituti, non nisi cælum respiciamus & terram, hoc est non cogitemus alium nisi cœlestis regni Dominum, & terrenæ resurrectionis authorem.

Psal. 61.

*Item de Ieiuniis, & Quadragesima.
Sermo xxxviii.*

Propitia diuinitate ecce iam penè transegimus Quadragesimam indicta ieiunia, & præcepta Christi Domini abstinentiæ deuotione compleuimus. Superest nunc vt quemadmodum famuli eius Moyses & Helias hunc sacratissimum numerum obseruando, gratiam meruerunt, ita & nos hoc ipsum tempus custodiendo mereamur, sitque similis remuneratio in perceptione præmij, quorum similis labor est in obseruatione ieiunij. Helias enim cum esset clausum humanis iniquitatibus cœli, & nulla mundanis rebus desuper pluuiarum stillaret vbertas, atque omnia longè siccitatis squalore languerent, & esset fames magna vniuerso generi humano (quonia enim cælum pluuiam non dabat, nec terra pabulum germinabat) tunc Helias sanctus reserauit ieiuniis suis cælum, terram orationibus fecundauit. Illius enim siccitatem conuertit in pluuiam, huius sterilitatem resoluit in partum. Tanta enim eius precibus orbem terrarum imbrium largitas irrigauit, vt arida reuiuiscerent, mortua resurgerent, languentia sanarentur. Et ita rebus cunctis fontium quidam meatus infusus est, vt purificatione facta per pluuiam, omnia creaturarum vitia lauarentur, atque inundationis illius beneficio totius mundi species innouata confurgeret. Igitur & nos eadem qua Helias obseruantes ieiunia, adhibitis precibus clausum cælum nostris competētibus referemus, quatenus illos lauacri salutaris imber illuminet. Clausum enim illis est cælum, quandiu nondum de cœlo Spiritus sanctus adueniens eorum corda viuificat, siccitatem quodammodo patiuntur, quia nondum gratia baptismatis irrigantur. Laborant etiam fame magna, quoniam velut esurientes cœlestia sacramenta desiderant. Referemus ergo illis cælum, vt adueniente desuper spiritali pluuiam, eorum terra lauacri irriguo fatietur, & delictorum sterilitate deposita incipiant fructus

3. Reg. 18. & 19.

Matth. 7.

Matth. 16.

fructus germinare virtutū. Etenim cœlestis imber vi re vos interdum deseram, tamen vos spiritu non relinquo. Quocumque enim iero, dilectio vestra me sequitur: vbiunque fuero, ibi mecum vestra fraternitas commoratur. Quisquis enim in Christi mandatis permanet, necesse est vt Christi adhaereat sacerdoti: & licet longè positus videatur, fit tamen proximus dum illum vnus fidei gratia representat. Ille se sanè separatam à sacerdotibus putet, qui actibus malis separatam à Christo est. Atque idè, fratres, vos qui mandatum Saluatoris facitis, quamuis absentes à me fueritis corpore, dilectione tamè mihi minimè defuistis. Ita quos separabat longitudo terrarum, Christi gratia connectebat. Sunt autem nonnulli inter vos, fratres, quorum licet vultus in ecclesia videamus, cor tamen in agris esse cognoscimus: & presentiam quidem eorum consideramus in plebe, sed conuersationem eorum inuicimus in rure. De terra enim semper cogitant, de terra tractant, quæ terrena sunt sapiunt. His conuenit diuina illa sententia: Quia terra es, & in terram ibis. Qui idè aliquando ad ecclesiam veniunt, non quia ex fide Christiani sunt, sed ne Christiani ab hominibus non putentur. Quibus cum ieiunium indicitur, de intemperie se temporis semper excusant. Dicunt enim æstiuis mensibus, dies longa est, & torrentis sol est, sitim ferre non possumus, poculis nos refrigerare debemus. Hyemis verò tempore, graue frigus est, rigores sunt pessimi, algorem tolerare nequimus, effcis calefieri nos oportet. Ita homines quorum animus semper est in prandio, prandendi sibi causas inquirunt: & dum se à ieiuniis excusant, tempora creatoris accusant. Dic mihi, o delicate Christiane, qui æstum solis ieiunando ferre non potes, nunquid æstus quem sustentaturus es, torrentior est gehenna? Nunquid hyems cui retrudendus es, horridior est tenebris? In exteriores enim tenebras abiiciuntur peccatores: ibi erit fletus, & stridor dentium, sicut ait Dominus: Stridor, inquam, dentium instar hyberni temporis erit in illis tenebris. Ergo sicut penetrante algore hyemis, toto homines corpore contremiscunt, ita & interueniente conscientia frigida delictorum, graui peccatores dentium stridore quantentur. Ita miser peccator dum hic hyberni rigor è metuit, ibi tenebrarum frigus incurrit. Dum hic æstum solis cuitat, ibi gehennæ sustinebit ardorem. His autem ipsis hominibus cum dixeris vt aliquid pauperibus largiantur, statim tibi obiciunt, necessitates infinitæ sunt, tributa sunt graua, fiscalia explicare non possumus. Et tanta tibi ingerunt, vt quasi reum te statuunt, cur hoc ipsum illos volueris commouere. Non intelligentes quod omnibus necessitatibus, salutis sit necessitas præferenda, & quod tributum reddere, alij prodest: eleemosynam facere, ipsi proficiat qui largitur. Tributi enim redditio illi præstat beneficium qui accipit, eleemosynæ autem operatio sibi confert meritum qui ministrat. Tributi, inquam, redditio detrimentum infert soluenti, eleemosynæ erogatio lucrum tribuit eroganti. Dicitur enim sit vir misericors posteaquam minus habere incipit pauperibus largiendo. Beata igitur est eleemosyna, quæ & accipientem reficit, & lætificat erogantem. Hilarem enim datorem diligit Deus. Atque ideo melius est illi prius dare. Lætus ergo &

Genes. 3.

Matth. 8.

De Ieiuniis & Eleemosynis. Sermo xxxix.

Non dubito, fratres, contristari vos quotienscūque absentem me à vobis necessitas facit. Dum enim quem diligitis non videtis, tanquam boni filij pietatis stimulis laboratis. Sed ego quamuis corpo-

2. Cor. 9.

hilaris est qui pauperibus subministrat. Rectè planè lætus est, quia per numulos paucos, æternos thesauros sibi cœlestes acquirit. Et contra semper tristis est & inæstus qui tributa dissoluit. Nec immeritò tristis est, qui ad solutionem non dilectione adducitur, sed terrore constringitur. Christi enim debitor lætus, Cæsaris tristis est, quia hunc ad soluendum amor cogit, illum pœna cōpellit. Hic præmiis prouocatur, ille suppliciis coarctatur. Dicit sanctus Apostolus: Diuitibus huius seculi præcipe non sublimè sapere, & neque in incerto diuitiarum sperare. Vides ergo ò diues quia sunt tuæ incertæ diuitiæ: quid ergo aurū cōgregas in quo nulla certa fiducia est? Auri tui auaritia cesset, & terra est: solidi tui cupiditas auferatur, & sordes sunt. Aurum enim & argentum vilis est & abiecta materies: vbi aurum increuit humana concupiscentia, tunc & his specibus accreuit ambitio. Aurum enim & argentum nō preciosum natura instituit, sed hominum voluntas effecit.

De Ieiuniis Niniuitarum. Sermo XL.

1. Tim. 6.

Iona 3.

Legimus in prophetis cum Niniuæ ciuitati subuersio diuinitus immineret, & iuxta sententiam Dei, destruedi illam tempus ingrueret, consistētes in ea aliud non habuisse præsidium, nisi vt abiectis crapulosis epulis, ieiunia continuata susciperent, & diuitiarum ambitione seposita, humilitate se paupertatis induerēt, scilicet vt exinde remedium perciperent, vnde his perditio contingebat, hoc est, vt iram diuinitatis quam luxuriando prouocauerant, abstinendo lenirent: & offensam quam in eos superbia contraxerat, humilitas mitigaret. Dicitur enim in illa tribulatione ipse rex deposita imperiali purpura, regali ambitione submota, membra sua cilicio præcinxisse, atque in sacco & cinere se diebus ac noctibus volutasse. Sapiens ergo rex, qui sciret quem admodū aduersa sibi superare deberet: hostes enim virtute superabat, Deum autem humilitate vincebat. Sapiens planè rex, qui intelligeret quibus armis vteretur pro temporis qualitate. Cum enim insidiatur illi homines, apprehendit arma bellica: cum irascitur ei Deus, corripit arma iustitiæ. Sapiens inquam rex, qui pro salute ciuium peccatorem se magis confitetur esse quàm regē. Obliuiscitur enim se regem esse, vbi Deum regem omnium pertimescit: nec potentiæ suæ meminit, vbi potentiam diuinitatis agnoscit. Obliuiscitur ergo se regem esse dū proiicit purpuram, dum diadema deponit, cilicio autem vestitur & sacco, ieiuniis perseuerat, orationibus immoratur. Mira res, dum se regem hominū esse non meminit, rex incipit esse iustitiæ. Religiosus igitur princeps non perdidit imperium, sed mutauit. Principatum enim ante militaris disciplinæ tenuit, nunc cœlestium disciplinarum obtinet principatum. Non, inquam, perdidit imperium, quia siue ferro, siue iustitia pro ciuium salute primus inuigilat. Primus planè inuigilat, quia vt tota ciuitas ieiunaret, famem sibi rex primus indixit, & solus omnium causa prior cœpit esurire quàm miles. Neesse enim erat vt qui potentior cunctis fuerat, deuorior fieret vniuersis. Exemplo igitur suo præparat religionis

exercitum, non armis sed sola deuotione munitum: iubet omnem sexum, omnem ætatem à diurnis epulis abstinere. Additur religioso exercitui numerus, cum in tali deuotione etiam infantia militare compellitur. Pietas enim esse creditur in tali causa, paruulis quoque cibi substantiam denegare. Non enim sufficiebat ad placandum Deum peccantium satisfactio, nisi seniorum quoque peccata, paruulorum innocentia deploraret, & scribis alienis delicta sua iuuetus ablueret. Ista autem, fratres, omnia in commonitionem nostri facta esse nemo est qui nesciat, vt quotienscunque tribulationibus perurgemur, ad hæc præsidia concurramus, vt puta aduersarius imminet, inimicus in promptu est: ieiunemus, & vincamus. Solent quidam homines quotienscunque necessitatem arduam nimis patiuntur, ad proximas gētes auxiliij causa destinare legatos. Nos, quod est melius, legationem ad Deum per ieiunia destinamus, ab ipso imploremus auxilia, ad ipsum nos corde & orationibus conferamus. Auxilium enim illi non aliunde rogando petiuerunt, sed de suis ieiunando visceribus exegerunt. Cur enim petat ab altero qui intra se potest inuenire quod quærit? Quanto enim Deo viciniore fuerimus, tanto aduersarij nostri à nobis longius repellentur. Oportet igitur proximis nos fieri Deo, quoniam dicit Propheta: Ecce qui elongant se à te, peribunt. Quod si à Deo qui longè sunt, peribunt: vtique qui sunt proximi, saluabuntur. Aliter ergo proximi Deo esse non possumus, nisi ad eum ieiuniis, orationibus & elemosynis propinquemus: Deus enim ipse misericors, ieiunus & sanctus est. Atque idè qui vult proximis Deo esse, debet imitari hoc esse quod est Deus. Tota igitur in tribulatione Niniuitarum ciuitas ieiunauit. Bene dixi, tota: nō solum enim senes, iuuenes & infantes, sed etiam pecudes legimus ieiunasse. Mira res, ieiunant pro ciuitatis peccato, quæ peccati conditio nō constringit. Vnde & nos, fratres, temporum angustias sustinentes, omnes pariter ieiunare debemus, & misericordiam Dei cunctorum abstinentia deplorare. Nam quale sit, hoc Christianum pro salute sua non facere, quod pecudes pro hominum salute fecerunt nisi quod stolidior pecude est qui indico pro se à sacerdote ieiunio non ieiunat. Nonne enim pecus est qui non intelligit quid illi imminet, quid incumbat? Et pecus quidem videns declinat foueam, cauet præcipitia, tu autem non vis ieiunando periculum declinare quod cernis? Desperationis enim genus est, tunc te māducare cum abstinere debeas: tunc gaudere cū debeas deplorare. De hac desperatione Apostolus dicit, quod à nobis auertat Deus: Manducemus & bibamus: cras enim moriemur. Ieiunemus ergo, fratres, sine intermissione, vt hostes nostros orationibus & abstinentia superare possimus per Dominum nostrum Iesum Christum.

De gratia Baptismi. Sermo XLI.

Quia constat, sicut ante dies aliquot persecuti sumus, Iesum Christū nō sui causa baptizatū esse, sed nostri: debemus fratres dilectissimi, vobis catechumenis loquor, gratiam baptismatis eius omnifertinatione suscipere, & de fonte Iordanis quem ille be-

2. Sam. 7.

1. Cor. 15.

Matth. 3.

le benedixit, benedictionem consecrationis haurire, vt in eum gurgitē in quem se illius sanctitas mergit, nostra peccata mergatur, scilicet vt eadem aqua quæ Dominum circumdedit, & seruos circumpurget, quatenus ex venerabili Christi lauacro nobis vnda sancta proficiat, & iisdem vestigiis atque mysteriis quibus benedictionem à Saluatore est mutuata, nos facti beatiore purificet, gratiamque quæ à Christo suscepit, in Christianos refundat. Ergo fratres, tingi debemus eodem fonte quo Christus, vt possimus esse quod Christus. Nam, quod salua fide dixerim, licet baptismum vtrumque sit Domini, tamen gratius puto hoc baptismum esse quo nos abluimur, quàm illud quo Saluator baptizatur. Hoc enim celebratur per Christum, illud celebratum est per Ioannem. In illo se magister excusat, in isto nos Saluator inuitat. In illo iustitia semiplena, in isto trinitas est perfecta. Ad illud sanctus venit, sanctus egressus: ad istud peccator venit, & sanctus abscedit. In illo benedictio confertur mysteriis, in isto mysteriis delicta donantur. Baptizari ergo, fratres, debemus eodem gurgite quo Saluator: sed vt eodem fonte mergamur, non nobis orientalis petenda est regio, non fluius terræ Iudaicæ. Vbi enim nunc Christus, ibi quoque Iordanis est. Eadem consecratio quæ Orientis flumina benedixit, Occidentis fluenta sanctificat. Vnde est nomen fortè fluuii aliud sit de seculo, inest tamen illi mysterium de Iordane. Denique iisdem sacramentis res agitur quibus & tunc gesta est, nisi quod gratia plenior. Tunc enim trinitatem carnalibus oculis vidimus, modò eandem trinitatem fidei oculis contemplamur. Tunc Christum vix humanus vultus apexit, nunc eundem mens humana complectitur. Tunc Spiritus sanctus velut columbæ specie hominem circumfudit, modò se in interiora hominis ipsa virtute diuinitatis infundit. Tunc pater à Domino propter filium longo auditu vocis aduenit, modò autem descendit ad nos pariter ipse cum filio. Plenior ergo gratia est vbi Deus nō assumpta specie descendit ad homines, sed propria substantia descendere dignatur ad filios. Ibi enim tanquam incredulis fidem vult signis corporalibus persuadere, hic tanquam fidelibus gratiā spirituali virtute conferre. Plenioris ergo gratiæ est Deum videre sicut est Deus, quàm videre eum sic vt requiras eum. Hic est perfecta trinitas, ibi adhuc scrutanda diuinitas. Plenior igitur est gratia Deum propria virtute cognoscere, quàm in assumpta specie suspicari. Faciamus ergo ipsi pro nobis quod Deum videmus fecisse pro nobis, faciamus circa nos quod fieri circa se Ioannes optauit. Quāto magis peccatores nos humiles & ignari gratiam hanc debemus ambire. Videte misericordiam Saluatoris, hoc nobis sponte defertur, quod Propheta postulatans non meretur accipere. Quid autem causæ sit quod Ioannes petierit Christi baptismum, & non acceperit, debemus aduertere. Ait enim illi Dominus postulant: Sine modò, sic enim decet nos implere omnem iustitiam. Scimus enim quod Ioannes Baptista typum legis gerebat: iustum ergo erat vt ipse baptizaret Dominum, scilicet vt quemadmodum secundum carnem de Iudæis Saluator est genitus, ita & secundum spiritum de lege Euangelium

nasceretur, vt vnde successionem ducebat originis, exinde & traditionē consecrationis acciperet. Hoc est igitur quod ait: Sic enim decet nos implere omnem iustitiam. Iustum enim erat vt mandata legis quæ ipse condiderat, ipse compleret, sicut alibi dicit: Non veni legem soluere, sed adimplere.

De hostibus carnalibus non metuendis, & post cibum gratias Deo referri debere. Sermo XLII.

Requenter admonui vos fratres, vt dum licet, dum temporis in spatio est, saluti vestræ omnibus modis confuleretis, & in hac vita breui vitam vobis prouideretis æternam. Sapiens enim quisque intelligit quod hæc vita homini nō ad quietem data sit, sed ad laborem, hoc est, vt hic laborer, & in posterum requiescat. Hic autem requies nulla est. Tantis enim malis hæc vita repleta est, vt comparatione eius mors remedio putetur esse, non pœna. Nam ideo breuem illam Deus fecit, vt molestiæ eius quia prosperitate non poterant, temporis exiguitate finirentur. Denique sanctus Iob dicit: Piraterium est vita hominis super terram, hoc est, sine quod homines in hac vita omnia experiantur mala. Piraterium enim Latine experimentum dici potest. Seu certè pirateriū, quod in hac vita circa homines diabolus tanquam pirata defæuiat. Piraterium enim habitaculum piratarum est. Tandiu ergo in piraterio sumus, quandiu in hac carne positi prædonum spiritualium tentationibus subiaccemus, quamuis in hac ipsa vita etiam carnales nobis, qui sunt barbari, piratæ non desunt, minus tamen eos timeo, qui & si auferunt patrimonia, non possunt auferre iustitiam: si aurum tollunt, Christum tollere certè nō possunt: si diripiunt argentum, non possunt diripere saluatorem. Quis igitur non festinet habere sibi Christum quem non possit ab eo nec prædo diripere, nec hostis auferre, nec captiuitas separare? Qui enim habet Christum, hominem non veretur inimicum. Quid enim facturus sapienti? Pecora eius abducat? hoc etiam morbi lues facere consuevit. Armenta diripiet? istud damnum abactores tolerando iam didicit. Ipsum fortassis non illi admouet tædia, sed remouet: hoc enim illi intulit, quod maiore cum molestia febris afferret, præsertim cum dicat Dominus: Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere. Illi igitur spirituales plus metuendi piratæ sunt, qui non solum corpora hominum, sed & animas spoliare consueverunt: qui non tam aurum mundi, quàm aurum fidei auferre nituntur: qui non tam seculi substantiam, quàm Christi sapientiam deprædantur. Nam ipsi nobis spirituales hostes hos carnales immittunt, vt probemur in tribulatione positi, quàm simus confidentes in Deo, quæ de solo ipso remediū postulemus. Sunt enim quidam qui in tribulatione positi dicant malis artibus hostes vincere, iisdem eos artibus debere superari, desperantes de Deo, à demonibus victoriam flagitantes. Miseri homines, nesciunt quid faciant, quid loquantur. Dum enim rebus suis metuunt, obliuiscuntur religionis ac fidei. Qui res quidem suas fortè non perdent, sed quod est amplius, suas

ibidem
Matth. 5.

Iob. 7.

Matth. 20.

Iob. 2.

animas perdidit. Dicit sanctus Iob: Si bona ex-
cipimus de manu Domini, quare non mala tolera-
bimus? Hoc est, si bonis superuenientibus iucunda-
mur, quare non & aduersis accidentibus confortemur?
Aduersa tolerare, sapienti virtutis exercitium,
insipienti preuaricationis est occasio. Dixi ergo fre-
quenter vt in hac vita breui, vitam vobis prouideatis
aeternam: quod doleo cur hoc facere contemna-
tis. Cum enim ieiunandum dicimus, praeter paucos
nemo ieiunat. Cum elemosinas faciendum, maior
auaritia vos costringit. Orare autem, & gratias Deo
agere quid sit, plerosque de vobis etiam arbitror ig-
norare, qui surgentes primo diluculo non nisi de
prandio cogitent: cum pranderint somno se tradit,
nunquam diuinitati gratias referentes, quae illis &
prandium ad refectioem, & somnum dederit ad
quietem. Vtique tu Christiane si es vilis, meminisse
debes cuius panem comedis, & ei laudem dicere. Dic
mihi, num si aliquid de tuo cuicumque largiris, expectas
vt tibi gratias agat, vt benedicat domum de qua ei
humanitas sit tributa? Qui si forte gratias non agit,
quemadmodum a te denotatur ingratus: Ita ergo &
a nobis expectat qui nos pascit Deus, vt pro praesti-
tis ab eo ei gratias referamus, & saturati donis
ipsius laudes ei dicamus. Haec enim beneficiorum
est retributio diuinorum, vt cum refecti fuerimus,
bene nos confiteamur acceptos. Caeterum si acci-
pientes diuina munera, taciti & immemores fueri-
mus: tanquam ingrati & indigni eorum subministra-
tione fraudabimur: vt Deum quem beneficiis non
cognouimus, malis ingruentibus requiramus, & ad-
uersis stimulemur ad rogandum, qui prosperis gra-
tias non egimus ad fruendum: sicut nunc contingit
vt qui in pace pigri fuimus ad laudes referendas, mo-
do in tribulatione trepidi existamus ad pericula de-
ploranda.

Item de eodem. Sermo XLIII.

Statim abunde dixisse me credo superiore do-
minica ad correptionem eorum qui diuinis mu-
neribus perfuantes gratias non referunt creatori,
& vtentes beneficiis caelestibus tanquam ingrati &
indigni beneficiorum non remunerantur authorem.
Ingrati, inquam, qui Deum nec quasi serui metuunt
Dominum, nec quasi filij honorificant vt patrem.
Dicit per Prophetam Deus: Si Dominus sum, vbi
timor meus? si pater, vbi amor meus? Hoc est, si ser-
uus es, redde Domino timoris obsequium: si filius,
exhibe patri pietatis affectum. Tu autem cum gra-
tias non agis, Deum nec diligis, nec vereris. Vnde
aut contumax seruus, aut superbus es filius. Qui est
igitur vilis Christianus, semper debet patri ac do-
mino suo laudes dicere, & in eius gloriam omnia
procurare, sicut ait beatus Apostolus dicens. Siue
manducatis, siue bibitis, siue aliud quid facitis, om-
nia in gloria Dei. Videte quale viri Christiani Apo-
stolus voluit esse conuiuium, vt magis fides Christi,
quam prandij sagina comedatur, & plus reficiat ho-
minem dominici nominis frequens inuocatio, quam
epularum multiplex & copiosa collatio, meliusque
pascat esurientem religio quam sagina. Omnia, in-
quit, in gloriam Dei. Omnes ergo actus nostros

Malach. 1.

1. Cor. 10.

Christo vult socio vel teste compleri, hac scilicet
ratione, vt bona ipso authore faciamus, mala pro-
pter ipsius contubernium declinemus. Erubescit e-
nim mala facere qui scit Christum se habere parti-
cipem. Christus autem in bonis adiutor est, in malis
noster est coferuator. Ergo cum diluculo surgimus,
debemus priusquam procedamus e cubiculo gra-
tias agere Saluatori, & ante omnes actus seculi, a-
ctus habere pietatis, qui nos quiescentes & dormi-
entes in lectulis custodiuit. Quis enim nisi Deus dor-
mientem custodit hominem? qui ita resolutus in so-
mnum, & oblitus sui vigoris humani, a se alienus ef-
ficatur, vt nesciat quid ipse sit, vbi nam demoretur,
adesse sibi certe ipse non possit. Necessarius igitur
Deus adest dormientibus, quia dormientes sibi ad-
esse non possunt: & a nocturnis insidiis genus homi-
num ipse custodit, quia id temporis ad custodiend-
um alter nemo peruigilat. Debeo ergo illi gratiam
qui vt ego securus dormiam, ille peruigilat. Ipse e-
nim nos Deus ituros cubitum quodam gremio quie-
tis suscipit, & thesauro pacis recondit seruat, & cal-
iginum quadam tuitione in lucem defendit, vt ma-
litia inimicorum hominum repellatur tenebris, que
non potest benignitate depelli, & pacem fessis praes-
tet obscuritas, quam non praestabat humanitas. Dum
enim nescit homo vbi suum aduersarium persequat-
ur, pacem quam volens praestare noluit, praestat in-
uitus. Debemus ergo surgentes gratias Christo age-
re, & omne dici opus in signo facere Saluatoris.
Nonne cum adhuc gentilis esses, solebas signa per-
quirere: quae signa quibus rebus essent prospera,
magna inquisitione colligere? Iam nunc nolo erres
in numero, scito quia in vno signo Christi omnium
rerum est tuta prosperitas. Qui in hoc signo semina-
re coeperit, vitam fructum consequetur aeterna. Qui
in hoc signo iter facere aggreditur, ad caelum vsque
perueniet. In hoc igitur nomine omnes actus nostri
dirigendi sunt, & ad ipsum totius vitae nostrae com-
motio referenda, quia sicut ait Apostolus: In ipso
viuimus, & mouemur, & sumus. Sed & cum vespere
diem claudit, ipsi debemus per psalterium laudem
dicere, & gloriam eius modulata suauitate concine-
re, quo operum nostrorum consummato certamine,
veluti victores requiem mereamur, & laboris
quaedam palma sit soporis obliuio. Hoc autem vt
faciamus fratres, non solum docemur ratione, sed
etiam admonemur exemplis. Nonne enim videmus
minutissimas aues, cum illucescentem diem aurora
producit, in quibusdam nidorum cubiculis varia
dulcedine personare, & id studiose agere priusquam
procedant, vt creatorem suum, quia loquela non
possunt, suauitate demulceant: & quemadmodum
vnaquaeque earum quoniam confessione nequit,
modulis prodat obsequium, ita vt videatur sibi de-
uotius gratias agere, quae dulcius personauit: hoc et-
iam peracto diei cursu similiter facere? Quid ergo
sibi vult ista certis temporibus disposita cantilena,
& iugis intentio, nisi gratiarum quaedam sit immo-
derata confessio? Pastori enim suo auis innoxia, quia
sermone non potest, suauitate blanditur. Habent e-
nim & aues pastorem suum, sicut ait Dominus: Res-
piciate volatilia caeli, quoniam non nent, neque me-
tunt, & pater vester qui est in caelis, pascit illa. At
quibus

Psalm. 113.

Psalm. 113.

839

quibus tandem cibus pascuntur aues? vilissimis sci-
licet & terrenis. Aues ergo propter viles escas gra-
tias agunt, tu preciosissimis epulis pasceris, & ingra-
tus es? Quis igitur non erubescat sensum hominis
habens, sine psalmodum celebritate diem claudere,
cum ipse aues ad gratificandum psalterij suauitate
perfulsent, & eius gloriam non versusum dulcedine
personare, cuius laudem volucres modulata cantilena
pronunciant? Imitare ergo, frater, minutissimas
aues manent & vespere creatori gratias referendo. Et
si es deuotior, imitare lusciniam, cui quoniam ad
dicendas laudes dies sola non sufficit, nocturna spacia
peruigili cantilena decurrit. Et tu igitur laudibus
tuis diem vincens operi tuo adde nocturna curricula,
& in somnum suscepti laboris industria psalterij
serie consolare. Et quia de his auibz mentionem
feci quae noctibus vigilant, nolo te imitatore
esse noctuae, quae licet per noctem vigilet, per
diem tamen pigra vel caeca est, quae grandibus oculis
tenebrarum caligines diligit, splendorem solis
horrescit. Mirum enim in modum illuminari ob-
scuritate, luce caecatur. Istud animal haereticorum
figura est atque gentilium, qui tenebras amplectuntur
diaboli, lucem Saluatoris horrescunt, & grandibus
disputationum oculis cernunt vana, non respiciunt
sempiterna. De his ait Dominus: Oculos habent
& non videbunt: in tenebris ambulant. Sunt enim
acuti ad superstitiosa, hebetes ad diuina, qui dum
se putant subtilibus euolare sermonibus, tanquam
noctuae veri luminis splendore turbantur.

Psalm. 113.

De sancto latrone. Sermo XLIII.

Quoniam hesterno die de latrone fecimus men-
tionem, videamus quis ipse latro sit qui in cruce
Domino constituto non solum peccatorum suorum
veniam consequitur, sed etiam paradisi amoenitate
donatur, vt qui propter scelera damnatus fuerat ad
poenam, propter fidem transferretur ad gloriam, fueritque
illi crux quam pertulit, non tam supplicij damnatio,
quam salutis occasio. In cruce enim positus Christum
Dominum nostrum credidit crucifixum. Et ideo qui
consortio passionis vtitur, consortio paradisi condonatur.
Beatus enim latro dum supplicium patitur, regnum
coeleste consequitur. Ecce reus dicitur, sicut cui dam-
nari ad tempus expedit. Non enim perueniret ad gloriam,
si non contraditus esset ad poenam. Videamus, inquam,
cur tantorum criminum reus tam cito a Saluatore
paradysum promeretur, cum alij multorum temporum
lachrymis frequentibusque ieiuniis vix delictorum
suorum veniam consequantur. Magna, fratres, & multi-
plex causa est. Primum quod iste latro deuotione
fidei tam repente mutatus est, vt praesentem poenam
despiceret, ac de futura veniam precaretur, & magis
crederet vile sibi esse de aeterno iudicio petere,
quam de temporali supplicio postulare. Reminiscens
enim scelerum suorum, & poenitudinem gerens, plus
incipit dolere quod sperat, quam sentire quod patitur:
potuit enim nisi de futuris amplius cogitasset, qui in
Christum semel crediderat, de praesenti magis supplicio
deprecar. De S. Ambr. tom. 5.

inde illud ad gratiam eius maioris est meriti, quod
Christum in cruce positum credidit: & passio quae
aliis scandalum fecit, illi ad fidem profecit. Crucis
enim passio multis scandalum fuit, sicut dixit Apo-
stolus: Nos autem praedicamus Christum crucifixum,
Iudaeis quidem scandalum, gentibus autem stultitiam.
Recte ergo meretur paradisum, qui crucem Christi
non putauit esse scandalum, sed virtutem. Dicit enim
idem Apostolus, Ipsi vocatis Iudaeis Christum Dei
virtutem, & Dei sapientiam. Recte planet & Dominus
huic donat paradisum, quia quae Iudas Scarioth in
hortulo paradisi distraxerat, hic in cruce patibulo
confitetur. Mira res, confitetur latro quem discipulus
abnegauit. Mira inquam, res, latro honorificat
patientem, quem Iudas prodidit osculantem. Ab hoc
pacis blandimenta venduntur, ab illo crucis vulnera
praedicantur. Ait enim: Memento mei Domine, cum
veneris in regno tuo. Haec est fidei plena deuotio,
vt cum de vulneribus Domini profluens sanguis
cernitur, tunc de potestate eius venia postuletur:
cum videtur eius humilitas, tunc magis timeatur
eius diuinitas: cum morti addictus putatur, tunc
regis illi honorificentia deferatur. Iste enim fidelis
latro non credidit moriturum quem annunciat
regnaturum: non putat subdendum inferis, quem
dominaturum confitetur in caelo: non arbitratur
eum apud tartarum detineri, a quo se etiam postulat
liberari. Cernat licet eius hiantia vulnera, spectet
ipsius sanguinem profluentem, Deum tamen credit
quem reum nescit, iustum fatetur quem non eminit
peccatorem. Ait enim illi alteri exprobranti latroni:
Nos quidem recte digna factis recipimus, hic autem
nihil mali gessit. Intellexit enim quod pro alienis
peccatis has plagas susceperet: & sciuit quod illa in
corpore Christi vulnera, non essent Christi vulnera,
sed latronis: atque ideo plus amare coepit postquam
in corpore eius sua vulnera recognouit. Ait enim
Propheta: Quoniam ipse infirmitates nostras portat,
& pro nobis dolet. Nos autem existimabamus eum
esse in dolore, liuore eius nos sanati sumus. Plus
ergo in cruce positus, liuorem eius cernens latro
diligit Deum. Mira res, plus in cruce latro Christum
diligit, quam Iudas dilexit in cena. Ille per cibum
supplantat magistrum, hic credidit Dominum per
dolorem, sicut ait Propheta: Qui edebat panes meos,
adimplauit aduersum me supplantationem. Cognouit
igitur hic latro omnem Dei passionem ex ipsius
fieri voluntate, & in potestate eius esse, vel morti
animam tradere, vel ad vitam iterum remeare, sicut
ipse ait: Potestatem habeo ponendi animam meam,
& potestatem habeo iterum sumendi eam. Vtique
adeo autem illum liberum ab inferni legibus iudicauit,
vt etiam se ab his posceret liberari.

Item de eodem sancto latrone. Sermo XLV.

Meminit, fratres, vestra dilectio me dedisse rationem,
cur tantorum criminum inueteratus latro, & scelerum
suorum confessione damnatus, paradysum in ipso
supplicij patibulo potuerit promereri, & tanta fuerit
celeritate saluatus, vt peccata eius gratia

1. Cor. 1.

Ibidem. Matth. 26. Luca 22.

Ibidem 23.

Ibidem.

Esai. 53.

Psalm. 40.

Ioan. 10.

Joan. 13.
Lucæ 23.

præuenerit antequam pœna, & prius in malis suis gloriarî cœperit, quàm puniri. Non enim patitur supplicium, dum paradîsum promeretur. Petro dicitur à Christo: Non potes me modò sequi, sequeris postea. Et huic dicitur: Hodie mecû eris in paradîso. Tanquam discipulus ille differtur, & hic tanquam socius inuitatur. Ille adhuc referuatur ad præmîum, etiam ad confortium iste deligitur. Non potes, inquit, me modò sequi. Impossibile est Petro sequi Dominû, etiâ facilè latroni est esse cû Domino. Hodie mecum eris in paradîso. Non in aliud differtur tempus, nò in diem alteram referuatur. Ipsa hora qua paradîsus Deum suscepit, suscepit & latronè: vnus passus est pro salute cunctorum, & duobus pariter immortalitatis ianua referatur. Sed hanc tantâ gloriam latroni fides præstitit. Fides enim est quæ peccata cooperit, quæ vincit crimina, quæ facit de latronibus innocentes: quamuis enim delinquentiû grandis culpa sit, fidei tamen maior est gratia. Plus enim credidisse Christo, quàm seculo deliquisse, & plenior est meriti veniam sperasse de Domino, quàm culpam contraxisse de mundo. Sicut enim perfidia criminolum fecit, ita fides perfecit innocentem. Denique Iudas posteaquàm fidem perdidit, innocentiam Apostolatus amisit: omnium enim criminum reus factus est, posteaquàm virtutum omnium Dominum denegauit. Sicut ergo sufficit isti ad scelera deseruisse Christum, ita illi sufficit ad innocentiam Domino credidisse. Facit igitur & fides innocentes latrones, & perfidia Apostolos criminosos. Magna igitur & perfecta fides in illo latrone fuit. Magna planè est & admirabilis fides quæ Christum crucifixum glorificari magis credidit, quàm puniri. In hoc enim totius forma salutis est. Saluatorum tunc maiestatis Dominum recognoscit, cûm videretur humilitatis patiétia cruciari. Vnde ait Apostolus: Si cognouissent, nunquam Dominum maiestatis crucifixissent. Hæc, inquam, perfecta fides est, Christum in cruce Deum non reum credere. Vnde ille latro iustificatus est, quia Saluatore in patibulo constituto Iudeis insultantibus, & vel criminosa dicentibus: Libera te ipsum si potes: ille certus de diuinitate eius, & securus de volûtate se magis postulat liberari. Magna, inquam, fides in illo latrone fuit, & sanctis Apostolis comparanda, nisi quòd & fortè præcesserit: præcessit etenim deuotione, qui præcessit & præmio. Prior enim latro ad paradîsum quàm Apostoli peruenerunt. Denique Petrus Dominum sequitur, & iste comitatur. Dominus autem secundum fidem & meritum tribuit, & remunerationis obsequium. Omnes enim, sicut legimus, in passione Saluatoris discipuli trepidarunt, omnes eum penè cûm traderetur reliquerunt, factû est sicut scriptum est: Percutiam pastorem, & dispergentur oves gregis. Denique fidem Petrus nec admonitus potuit custodire: totiens lapsus est, quotiens ne laboretur admonitus. Et nisi modum quendam tertio denegandi ei Dominus statuisset, forsitan sepius interrogatus, sepius abnegasset. Tantam enim trepidationem discipulis intulit passio Saluatoris, vt quod Apostolo Christus antè prædixerat, ancilla destrueret, & magis præualeret ostiaria ad perfidiam, quàm Apostolus ad cautelam. Non bona ostiaria, quæ

1. Cor. 2.

Matth. 17.

Zach. 13.
Matth. 26.

Petrum idèò in domum sacerdotis includit, vt à fide Saluatoris excludat. Malè Adam induxit Euam, malè Petrum introduxit ancilla. Illa excludit à paradîso, hæc excludit à Christo. Illa persuasione sua virum decepit, hæc interrogatione sua Apostolum circumscripsit. Illa ad præuaricandum Adam impulit, hæc Petrum compulit ad negandum. Et idem sexus in vtraque ostiariæ officium gerens, aut excludit à vita, aut includit ad mortem.

De pœnitentia Petri Apostoli. Sermo XLVI.

Diximus, fratres, quòd ad similitudinem Euæ Petrum ostiaria mulier quoque deceperit, & sicut Adam fœmina circumscripsit, ita & Apostolû fœmina circumuenerit. Vsitatus enim ad decipiendum sexus est, fraudis suæ vasculum in ostiaria diabolus recognouit. Fideles verò non nisi per mulierem oppugnare consuevit. Ibi Adam per Euam superat, hic Petrum vincit per ostiariam. Fuit enim, sicut legimus in paradîso deliciarum diabolus: nec defuit, sicut intelligimus, in prætorio Iudæorû. Ibi imminèbat Satanæ serpens, hic Iudas coluber perurgebat. Est ergo eadem similitudo deceptionis in Petro quæ in Adam fuit, quoniam eadem est & similitudo mandati. Accepit enim à Domino vterque mandatum, Adam ne rangeret, Apostolus ne negaret. Ille ne lignum scientiæ præsumeret, hic ne crucem sapientiæ præteriret. Sed transgrediens vterque præceptum pari modo delinquant. Gustat ille quod non licet, loquitur iste quod non decet, & tamen facilior negatio Petri, quàm Adæ præuaricatio. Citius enim Apostolo quàm Protoplasto subuenitur. Hunc etenim Deus ad vesperum requirit errantem, illum Dominus pullorum cantu denegantem. Adam reus facti nudus erubuit, Petrus cõscius * dicti correctus ingemuit. Ille tâquam deprehensus festinat ad latebras, hic tanquam emendatus prorumpit ad lachrymas. Velut latenti enim & celanti à diuinitate Adæ dicitur, Adam vbi es? Non quòd Adam conspectum Domini latere potuerit, sed quòd peccatrici conscientiæ nullus locus tutus, vel certus sit dum meruit deprehèdi. Respexit Dominus, & apertis oculis eius emendauit errorem. Rectè oculis emendat, quia scriptum est: Oculi Domini super iustos, & aures eius in preces eorum. Ergo Petrus prorupit ad lachrymas, nihil voce precatus. Inuenio enim quòd fleuerit, non inuenio quod dixerit. Lachrymas eius lego, satisfactionem non lego. Rectè planè Petrus fleuit & tacuit, quia quod deseri solet, non solet excusari: & quod defendi nò potest, abluui potest. Lauat enim lachryma delictum quod voce pudor est confiteri. Lachrymæ ergo verecundiæ consulunt pariter & salutem, nec erubescunt in petendo, & impetrant in rogando. Lachrymæ, inquam, tacitæ quodammodo preces sunt: veniam non postulant, & merentur: causam non dicunt, & misericordiam consequuntur: nisi quòd vtiliores lachrymarum preces sunt quàm sermonum, quia sermo in precando fortè fallit, lachryma omnino non fallit. Sermo enim interdum non totum profert negotium, lachryma semper totum prodit affectum. Et idèò Petrus iam non vitur sermone

* delicti

Genes. 3.

Psal. 33.

Joan. 21.

Matth. 16.

1. Cor. 10.

sermone quo sefellerat, quo peccauerat, quo fidem amiserat, nec per id ei non credatur ad confitendum quo vnus fuerat ad negandû, ac per hoc mauult causam suam flere quàm dicere, & quod voce negauerat, lachrymis confiteri. Inuenio autem & aliud cur tacuerit Petrus, ne tâ citò veniæ postulatio per impudentiam plus offenderet quàm impetraret. Solet enim citius mereri indulgentiam qui verecundius deprecatur. In omni igitur culpa ante flendum est, sic precandum. Scimus iam hoc exemplo quemadmodum nostra peccata curemus. Ecce nihil nobis Apostolus nocuit quod negauit, & plurimû profuit quòd emendauit. Denique imitemur eum dicentè alibi: Cûm enim tertio interrogaretur à Domino, Simon amas me? Respondit tertio, Domine tu scis quia diligo te. Ait Dominus, Pasce oues meas. Et hoc tertio, quod quidè dictum ad compensationem prioris profecit erroris. Qui enim Dominum tertio negauerat, tertio cõfiteatur: & quotiens culpam delinquendo contraxerat, totiens gratiam diligendo conquirat. Videte ergo quâ tum stetit profuerit Petro: antequàm fleret, lapsus est: posteaquàm fleuit, erectus est: & qui ante lachrymas præuaricator exiit, post lachrymas pastor assumptus est: & alios regendos accepit, qui prius seipse non rexit.

De fide Petri Apostoli. Sermo XLVII.

Astruximus superiore Dominica sanctum Petrum in Saluatoris passione sine erroribus profecisse, & posteaquàm negauit Dominum Deum, fuisse meliorem. Fidelior enim factus est postquàm fidem se perdidisse desseuit, atque idèò maiore gratiam reperit quàm amisit. Tanquam bonus enim pastor tuendum gregem accepit, vt qui sibi antè infirmus fuerat, fieret omnibus firmamentum: & qui ipse interrogationis tentatione nutauerat, cæteros fidei stabilitate fundaret. Denique pro soliditate deuotionis ecclesiarum petra dicitur, sicut ait Dominus: Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam. Petra enim dicitur, eò quòd primus in nationibus fidei fundamenta posuerit, & tanquam saxum immobile totius operis Christiani compagem molèmq; contineat. Petra ergo pro deuotione Petrus dicitur, & petra pro virtute Dominus nuncupatur, sicut ait Apostolus: Bibebant autem de spiritali consequenti eos petra: petra autè erat Christus. Rectè consortiû meretur nominis, qui consortium meretur & operis. In eadem enim domo Petrus fundamentum posuit. Petrus plantat, Dominus incrementum dat, Dominus irriguum subministrat. Petrus enim tentationibus suis proficit, stetitibus suis gaudet, periculis suis crescit. Sic namque in mari dum super vndas temerarius viator ingreditur, nutat incessu, sed conualefcit affectu: periclitatur corpore, sed deuotione non labitur: mergitur pedibus, sed Christi dextera sustentatur: sustentat fides quem vnda mergebat: & quem fluctuum procella turbabat, Saluatoris dilectio cõfirmabat. Ambulauit enim in mari Petrus magis dilectione quàm pedibus. Nò enim videbat vbi pedû vestigiû poneret, videbat autè vbi figeret vestigiû charitatis. In naui enim positus considerat Domi-

num, & amore eius ductus descendit in mare: non cogitat labentes aquas, non fluentia currentia: & dū Christum respicit, non respicit elementum. Credit fide etiam inter vndas solidum inuenire vestigiû, iactetur licet fluctibus mare, ventis pelagus conturbetur, non tamen turbatur Petri semita, quæ ducit ad Dominum. Ambulat igitur super aquas Petrus, & sub pedibus eius mollis vnda non cedit. Legimus in veteri Testamento, filios Israël per mare rubrum siccis itincribus ambulasse, & ad securitatem gradientium, ne laboretur vnda, in soliditatem quandam eam fuisse mutatam. Quanto hoc melius vbi ambulante Petro nec mutatur vnda, nec labitur, nec solidatur aqua, nec refugit? Melius inquam, est, vbi eadem vnda quæ fluctuat & sustentat: vbi idem gurges qui mergitur, & famulatur. Illic vt portaretur per mare populus Israël, meatum suum natura perdidit: hic portatur in aquis Petrus, & cursum suum fluentia non perdunt. Temerarius ergo viator Apostolus noui itineris viam carpit, modò curuati gurgitis molem ascendit, modò subdantis sinus vndam descendit, & inter marinos fluctus ascensus illi itineris descensûsque non deest: sed vbi turbatus ventis, exagitatus procellis incipit timere quod credidit, statim ei gurges subtrahitur, vnda subducitur, mox defatiscente fide fatiscit semita: tunc exclamans Dominum Iesum, saluum se fieri deprecatur: quem apprehensum manu Saluator liberat, & obiurgat, dicens: Modicæ fidei, quare dubitasti? Hoc est, cur tam parua fidei es, vt qui credendo mare ambulare cœperas, non id perseuerando transires? Scriptum est enim: Qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Sed dum cunctaris & dubitas, iter quod ingressus fueras, perdidisti. Cur, inquam, tam modicæ fidei es, vt non ea fide qua venire cœperas, peruenires? Intellige ergo quia in mari credulitas te portabat, perfidia summergebat. Igitur, fratres, sanctus Petrus dum fluctuat, dum mergitur, dum periclitatur, sic peruenit ad Dominum, ostendens nobis quod non nisi per pericula properatur ad Christum. Multi enim diabolici fluctus sunt in hoc mundo, tentationum multa naufragia, à quibus ita liberari possumus, si clamantibus manum suam Saluator extenderit. Nos ergo clamare ad Dominum non cessemus, ille auxilium solitum non negabit.

Joan. 21.
Exod. 14.

Matth. 14.
Matth. 10.
C. 24.

De sepultura Domini. Sermo XLVIII.

Hesterna die satis accepisse vos credo, fratres dilecti, tractatibus domini & fratris nostri presentis episcopi, qui tanta facundia res diuinas disseruit, vt prædicatio eius plena fuerit sacerdotij gratia, oratoris eloquentia, institutione doctoris. Nec mirum si is qui in pontificio primatus honorem obtinet, obtineat etiam in prædicando primatus eloquium, & virtutes Dei quas sancti pectoris arcano depromit, fœcûdi sermonis oratione commendat, atque idèò paruitatem meam scio auribus vestris minus solito placituras. Quis enim contentus sit potare de riuulo, cûm possit haurire de fonte? Terra enim aquarum tenuem forem omnino non suscipit, posteaquàm eam largus pluuiarum

imber infuderit. Sic igitur vestra dilectio inundata G sancti sacerdotis eloquio, sermonis mei patietur vile fastidium. Quamuis enim doctus vir, quamuis disertus orator, elinguis videbitur si cœperit loqui præsentem meliore, sed tamen habet solatium suum ista confusio. Nihil enim ruboris est comparatione summi sacerdotis displicere minimum sacerdotem, præsertim cum iuare me possit beatorum insigne cõsortium. Si enim David vnus societate sancti alterũ sanctum fieri posse promat, dicēs: Cum sancto sanctus eris: cur ego me, quãuis imperitum, quamuis peccatorem, non putem fieri posse prædicatorem virtutum Domini tantorum consortio magistrorũ? Igitur quoniam beatissimus frater noster sanctorũ Apostolorũ laudes magno est profecutus eloquio, debemus & nos ipsius sepulturam Domini prædicare: vt quia vnus corporis membra videmus similibus obsequiis procurata, similibus quoque integrũ corpus prædicationibus exornetur. Videamus ergo de Domini corpore posteaquam de cruce deponitur, quid geratur. Accepit illud Ioseph ab Arimathea vir iustus, sicut ait Euangelista, & in nouo suo sepeliuit monumento, in quo nondum quisquã positus erat. Beatũ ergo corpus Domini Christi, quod cum nascitur, vtero virginis gignitur: cum recedit iusti tumulto commendatur. Beatum planè corpus, quod virginitas peperit, & iustitia custodiuit. Custodiuit illud Ioseph tumulus incorruptũ, sicut seruauit illud Matie vterus illibatũ. Hic enim viri pollutione non tangitur, ibi mortis corruptione non læditur. Vbi que beato corpori defertur sanctitas, vbi que virginitas: purus illud venter concipit, nouus tumulus includit. Dominica ergo & virgo vulua, & virgo est sepultura. Quin potius ipsam sepulturam K vuluam dixerim, est enim similitudo non parua. Sicut enim Dominus de matris vulua viuus exiuit, & de Ioseph viuus sepultura surrexit: & sicut tunc de vtero ad prædicandum natus est, ita & nunc ad euangelizandum renatus est de sepulchro, nisi quod gloriosior ista est quam illa natiuitas. Illa enim corpus mortale genuit, hæc edidit immortale. Post illam natiuitatem ad inferos descenditur, post hanc remeatur ad cœlos. Religiosior planè ista est quam illa natiuitas. Illa enim totius mundi Dominum nouem mensibus in vtero clausum tenuit, hæc autem L triduo tantum tumuli gremio custodiuit. Illa cunctorum spem tardius protulit, hæc omnium salutem citius suscitauit.

*De accusato Domino apud Pilatum, & de Susanna.
Sermo XLIX.*

Mirum forsitan videatur vobis, fratres, cur Dominus apud præsidem Pilatum à principibus Sacerdotum accusetur, & taceat, nec nequitiam eorum sua responsione conuincat, cum vtique ingestã accusationem non nisi resellere soleat subsecuta defensione. Mirũ, inquam, sit fratres, quod arguatur Saluator, & taceat. Taciturnitas enim interdum pro consensu habetur. Videtur enim confirmare quod obiicitur, cum non vult respondere quod quæritur. Accusationem ergo suam Dominus tacendo cõfirmat: Non planè accusationem suam tacendo con-

firmat, sed despicit nõ resellendo. Bene enim tacet, qui defensione non indiget. Ambiat defendi qui metuit superari: festinet loqui qui timet vinci. Christus autem cum condemnatur, & superat: cum iudicatur, & vincit: sicut ait Propheta: Vt iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cum iudicaris. Quid ergo opus erat ei loqui ante iudicium, cui ipsam iudiciũ erat plena victoria? Vincit enim cum iudicatur Christus, qui sic innocens approbatur. Vnde ait Pilatus: Innocens ego sum à sanguine huius iusti. Melior est igitur causa quæ non defenditur & probatur: plenior iustitia est quæ non verbis adstruitur, sed veritate fulcitur. Taceat lingua necesse est, vbi ipsa æquitas sibi adest. Taceat lingua in bono negotio, quia & malas causas obtinere consuevit. Nolo sic defendi iustitiã, sicut solet iniquitas excusari. Quod vincit Christus, non orationis est, sed virtutis. Scit enim Saluator, qui est sapientia, quomodo tacendo vinceret, quomodo non respondendo superaret, atque ideo causam suam mauult comprobare quam dicere. Quæ enim res illum compelleret ad loquendum, cum silentium satis sufficeret ad vincendum? Sed fortasse metus eum cogeret, ne salutem perderet, nisi quod ipsa erat tota causa victoriæ. Suam enim salutem perdidit, vt salutem omnium lucraretur. In se vinci maluit, vt victor esset in cunctis. Sed quid de Christo loquar? Susanna mulier inimicos suos tacuit, & vicit. Non enim apud Daniele iudicem verborum se ratione defendit, non patrociniij sermone tutata est, sed in sancta femina tacente lingua pro ea castitas loquebatur. Castitas enim Susannæ affuit in iudicio, quæ eam defendit & in paradiso. Ibi enim pudori eius consuluit, hic salutem: ibi ne macularetur pudicitia, hic ne innocetia damnaretur. Castitas ergo Susannæ & presbyteros, & impudicos conuicit in paradiso, & in iudicio falsos accusatores obtinuit. Bisque victrix reos facit testimonij, quos reos fecerat adulterij, atque tandem iudicem meretur castitas Daniele puerum iuniorem necdum pubescentis ætatis. Multum igitur de Deo pudicitia consequitur, cum iudicem virginem promeretur. Secura enim est de victoria castitas, cui est iudicatura virginitas. Pudicitia autem causam nisi vir pudicus audire non debuit, talem enim arbitri meretur castimonia, apud quem non periclitetur verecundia. Cognito igitur Daniel Susannæ negotio, cum eam falsis accusationibus vellet plebs imperita damnare, ait idem: Mundus ego sum à sanguine huius. Quo dicto peccantis populi reuocauit errorem. Hac ergo voce circa Susannam Daniel vtitur, qua circa Dominum vsus est & Pilatus. Ait enim Pilatus: Mundus ego sum à sanguine huius iusti. Eadem igitur sententia soluitur pudicitia, qua est absoluta iustitia: sed Daniel melius quam Pilatus. Ille enim pudicum sanguinem non condemnat, sed liberat: hic autem iustum sanguinem & confitetur, & tradit. Quid enim profuit testimonium perhibuisse innocentia, & velut reum addixisse nequitia, nisi quod grauius peccatum est, vnum eundemque & pronunciare iustum, & tradere criminofum? Ipse enim iniquitatis suæ testis est, qui ore absoluit, & corde condemnat. Lauerit licet manus suas Pilatus, tamẽ sua facta nõ diluit. Et quãuis abstergere se putauerit:

putauerit iusti sanguinem de suis membris, eo tamẽ A sanguine mēs eius tenetur infecta. Ipse enim occidit Christum qui eum tradidit occidendum. Iudex enim constans & bonus, ne sanguinem innocētis addiceret, nec inuidiæ cedere debuit, nec timori. Daniel ergo melius quam Pilatus. Ille peccantis populi reuocauit errorem, hic autem furentis synagogæ sacrilegium confirmauit.

Item de eodem. Sermo L.

Ante aliquot dies profecuti sumus sanctæ Susannæ iudicium simile admodum fuisse iudicio Saluatoris, & iisdem criminationibus laborasse memoratę castitatem rœmings, quibus Christi laborauit integritas. Similiter enim persecutores in Susanna passa est pudicitia, sicut & in Christo passa est iustitia. Illa enim dum in adulterio conuincit presbyteros, ipsa tanquam adultera retinetur: hic dum in sacrilegio arguit Phariseos, ipse tanquam sacrilegus accusatur. Quod quidem sacrilegium in Phariseis maius adulterium vocari potest. Grauius est enim religionis adulterũ esse quam corporis: & plus est integritatem diuinitatis lædere, quam integritatem hominis violare. Condemnatur ergo Susanna, cõdemnatur & Dominus. Illa, quia castitatem corporis tuebatur, hic quia religionis castimonia defendebat. Similis igitur erat in vtroque causa iudicij, nisi quod meliore vsa est iudice Susanna quam Dominus. Hunc enim præses iudicat, hanc Propheta. Hunc audit vir qui Phariseorum seditionibus terrebatur, hanc audit puer qui sancto Spiritu replebatur. Iste quod sentit, constanter pronunciat, non defendit. Susannæ enim iudex quam absoluit, & liberat: Domini cognitor quem absoluit, damnat & tradit. Simile ergo fuit penè per omnia Susannæ Dominique iudicium. Siquidem nec accusatio in iis fuerit ipsa dissimilis. Susannam enim seniores deserunt, Dominum Iudas accusat. Illam doctores sui, hunc discipulus proprius criminatur. Susannam, inquam, pseudopresbyteri arguunt, prodit pseudopiscopus Saluatorem. Episcopus enim & Iudas fuit, sicut ait Propheta de eodem dicens: Fiant dies eius pauci, & episcopatum eius accipiat alter. Sed nec locus, fratres, in vtraque causa videtur esse dissimilis. Susanna enim in paradiso ab accusatoribus circumuenitur, Dominus in hortu paradiso à traditoribus circumdatur. Illa ibi insidiatores patitur, iste hic sustinet proditorem. Videamus autem exitum vtriusque iudicij. Susannæ accusatores tanquam falsi testes prophetica sententia feriuntur, & eiusdem criminis puniuntur rei, cuius damnare innocentis sanguinem gestiebant. Domini autem traditorem non inuenio à iudice esse damnatum. Non enim damnat eum Pilatus, non damnat populus, sed quod est grauius, seipse condemnat, & cessante iustitia iudicatur. Quem enim alter iudicat, potest vtcunque esse excusabilis: reus autẽ sine excusatione est qui conscientia suæ iudicio condemnat. Quem alter iudicat, potest quandoque à suo iudice sperare indulgentiã: qui seipse iudicat, à quo indulgentiam postulabit? Referens enim Iudas Dominici sanguinis precium, ait Iudæis, Peccaui, quod tradiderim sanguinem in-

nocentem. Magnum igitur dominicæ innocentia testimonium est, dum accusator eius & confitetur de scelere, & reus est de mercede. Dum enim miser refudit venditionis precium, putat se facinoris sui soluere posse contractum. Sed nec iste absoluitur. Dum enim author venditionis suæ reus est, constat istos sceleratum cum sacrilego iniisse contractum. Sua ergo sententia Iudas proditor condemnatur. Mirum fortè sit vobis quod non eum populus iudicauerit, non præses addixerit. Hoc sacrilegij solet esse iudicium, vt impietatem suam ipse dum recordatur, & puniat: scelus suum dum recognoscit, & vindicet. Omnium enim supergreditur sententias, qui à sua conscientia sua sententia condemnatur. Hoc, inquam, sacrilegi solet esse iudicium, vt conscius facti ipse se damnet, sicut ait Apostolus Paulus de hæretico dicens: Hæreticum hominem post vnã & secundam correptionem deuita, scies quia subuersus est, qui eiusmodi est, & delinquit proprio iudicio condemnatus. Ipse enim se damnat hæreticus, cum de ecclesia ipse se proiicit, & de cœtu sanctorum nullo compellente procedit. Ipse enim ostendit quid mereatur à cunctis, qui suo iudicio separatur à cunctis: ipse, inquam, se damnat hæreticus, quia cum omnes criminosi, episcopi sententia proiciantur de consortio Christiano, hæreticus cuncta præueniens sententia suæ voluntatis abiicitur. Tali ergo hæreticus quali & Iudas pœna damnatur, vt idem sui & reus sit sceleris, & iudex sit vltionis. Tali, inquam, hæreticus quali & Iudas pœna damnatur, nec immeritò, quia Dominum quem ille vedit, iste blasphemat: quem ille persecutoribus tradidit quotidie iste persequitur. Persequitur enim hæreticus Dominum, cum diuinitatem ei derogat, & asserit creaturam.

De Iuda Scarioth. Sermo LI.

Retinet dilectio vestra, nos hoc proxima Dominica prædicasse, quod Iudas Scarioth propria sententia condemnatus, ad Phariseos Dominici mercedem sanguinis reportarit, & actus poenitentia refuderit venditionis precium, sed conscientia suæ non resolverit scelus. Denique post redditum precium laqueo se suspendit, vt qui se multauerat pecunia, multaret & vita. Intelligens enim quantum scelus admiserit, nõ suffecit ei sacrilegij carere mercede, nisi careret & salute. Dignum enim se morte iudicauit, quod Christum vitam omnium tradidisset. Seuerissimus igitur iudex sui Iudas vel in vltiscendo confitetur, quem negauerat in tradendo. Restituit ergo pecuniam Phariseis, sed nec Pharisei eam libenter accipiunt. Dicunt enim illicitum sibi esse in suis eam habere thesauris. Videte igitur quanta vis Dominicæ sit pecunia, quam inde Iudas reiecit, hinc Pharisei in oculos non recludunt. Iusti enim sanguinis precium pertimefcit iniquitas possidere: consilium tamen ineunt Pharisei, vt ex ea ager figuli comparetur, in quo peregrinorum corpora collocentur. Quod quidem prouidentia factum puto, vt precium Saluatoris non peccatoribus sumptum præbeat, sed peregrinis requiem subministret: non sacrilegis

1. Pet. 1.

Ioan. 3.

Psalm. 2.

Genes. 2.

2. Cor. 3.

Roman. 9. Esai. 45.

2. Cor. 5.

Colos. 2.

fit ad luxum, sed defunctis fit ad sepulchrum, ut iam exinde Christus & viuos sanguinis sui passione redimat, & mortuos preciosa passione suscipiat. Precio ergo dominici sanguinis ager figuli comparatur. Legimus in scripturis quod totius generis humani salus redempta sit sanguine Saluatoris, sicut ait Apostolus Petrus: Non enim redempti estis corruptibilibus auro vel argento, sed precioso sanguine agni incontaminati & immaculati Iesu Christi. Igitur si precium vitæ nostræ sanguis est Domini, vide ergo quia illo non tam redempta sit agri terrena fragilitas, quam totius mundi incolumitas sempiterna. Ait enim Euāgelista, Non enim venit Christus ut iudicet mundum, sed ut saluetur mundus per ipsum. Vide, inquam, ne pecunia illa non tam comparata sit agri parua portio, quam totius mundi copiosa possessio, sicut ait Dauid Propheta: Postula à me, & dabo tibi gentes hereditatem tuam, & possessionem tuam terminos terræ. Ager ergo iste mundus hic totus est, in quo nos dispersi & disseminati Domino fructum boni operis germinamus. Sed forsasse perquiras à me, si ager mundus est, quisnam sit figulus qui mundi possit habere dominatū? Nisi fallor, ipse est figulus qui vascula corporis nostri fecit è limo, de quo dicit scriptura: Et fecit Deus hominē de limo terræ. Ipse est figulus qui carniū nostrarū cocnosum lutum vapore sui spiritus animauit, & materiem fluidam atque terrenam ignito calore decoxit. Ipse, inquam, est figulus qui nos per manus suas formauit ad vitam, per Christum suum reformauit ad gloriam, sicut ait Apostolus, Ad eandem imaginem reformamur de gloria in gloriam, scilicet ut qui à priore factura propriis vitiis corruimus, in secunda natiuitate figuli huius misericordia repareremur, hoc est, qui per Adæ transgressionem morte concidimus, per Saluatoris gratiam denuo resurgamus. Ipse planè est figulus, de quo dicit beatus Apostolus: Nunquid dicit figmētum ei qui se finxit, cur me fecisti sic? Et iterum: Nunquid non habet potestatem figulus luti ex eadem massa facere aliud quidem vas in honorem, aliud verò in contumeliam? Ex eodem enim luto corporis nostri Deus pro meritis singulorum alios releuat ad pœnam, alios ad gloriam. Illius itaque figuli ager Christi sanguine emptus est peregrinis. Peregrinis, inquam, qui erant sine domo, sine patria, & toto orbe exules iactabatur, requies Christi sanguine prouidetur, ut quibus non est in mundo possessio, iis in Christo sit sepultura. Istos autem peregrinos quos esse dicimus nūdeuotissimos Christianos, qui renunciantes seculo, & nihil possidentes in mundo, in Christi sanguine requiescunt? Christianus enim qui mundum non possidet, hic totum possidet Saluatorem. Ideo autē peregrinis Christi sepultura promittitur, ut qui se à carnalibus vitiis tanquam peregrinum, & alienum custodierit, is Christi requiem mereatur. Sepultura enim Christi quid est aliud, nisi requies Christiani? Nos ergo peregrini in hoc mundo sumus, & tanquā hospites in hac luce versamur, sicut ait Apostolus dicens: Etenim dum sumus in corpore, peregrinamur à Domino. Peregrini, inquam, sumus, & nobis Saluatoris sanguinis precio empta est sepultura. Consepulti enim sumus, sicut ait Apostolus, cum il-

lo per baptismum in mortem. Baptismum igitur Christi nobis est sepultura, in quo peccatis morimur, criminibus sepelimur, & veteris hominis conscientia resoluta, in alterā natiuitatem rediuiua in facia reparamur. Baptismum, inquam, Saluatoris, nobis est sepultura, quia & ibi perdimus ante quod viximus, & ibi denuo accipimus ut viuamus. Magna igitur sepulturæ huius est gratia, in qua nobis & vtilis mors infertur, & vita vtilior condonatur. Magna, inquam, huius gratia sepulturæ, quæ & purificat peccatorem, & viuificat morientem.

De die sancto Paschæ. Sermo LII.

Non immeritò, fratres, hodierna die psalmus hic legitur, in quo Propheta exultandum præcipit & lætandum. Omnes enim creaturas ad huius diei festiuitatem Dauid sanctus inuitat. Nam in hac die per resurrectionem Christi aperitur tartarus: per Neophytos ecclesiæ innouatur terra, cœlum per Spiritum sanctum reseratur. A pertus enim tartarus reddit mortuos, innouata terra germinat resurgentes, cœlum reseratum suscipit ascendētes. Denique ascendit latro in paradysum, sanctorum corpora ingrediuntur in sanctam ciuitatem, ad viuos mortui reuertuntur, & profectu quodam in resurrectione Christi ad altiora cuncta elementa se tollunt. Tartarus quos habet reddit ad superos, terra quos sepelire mittit ad cœlum, cœlum quos suscipit repræsentat ad Dominum. Et vna eadēque operatione Saluatoris passio eleuat de imis, suscitatur de terrenis, collocat in excelsis. Resurrectio enim Christi defunctis est vita, peccatoribus venia, sanctis est gloria. Omnem ergo creaturam ad festiuitatem resurrectionis Christi Dauid sanctus inuitat. Ait enim exultandum in hac die quam fecit Dominus & lætandum. Sed dicit aliquis, Si in die gratulandum est, iis vtique gratulandū est quos dies ipsa complectitur. Cœlum autem & Tartarus extra huius mundi diem sunt constituta. Quomodo igitur possunt ea elementa ad festiuitatē huius diei vocari, quæ huius diei ambitu non tenentur? Sed hic dies quem fecit Dominus, penetrat omnia, vniuersa continet, cœlū & terram tartarūque cōplectitur. Lux enim Christus non parietibus obstruitur, non elementis diuiditur, non tenebris obscuratur. Lux, inquam, Christi dies est sine nocte, dies sine fine, vbique splendet, vbique radiat, vbique non deficit. Quod autem iste dies Christus sit, Apostolus dicit: Nox præcessit, dies autem appropinquabit. Præcessit, inquit, nox, non sequitur: ut intelligas superueniente Christi lumine, & Diaboli tenebras effugari, & peccatorum obscura non subsequi, & iugi splendore præteritas caligines depelli, surreptentia delicta prohiberi. Nā quia hic dies Christus, cœlum, terram, tartarūque collustrat, scriptura testatur. Quod enim super terrā fulgeat, sicut Ioannes: Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. Quod in inferno luceat, ait Propheta: Qui sedebant in regione vmbre mortis, lux orta est illis. Quod in cœlis iste permaneat, refert Dauid dicens: Ponam in seculum seculi semen eius, & sedem eius sicut dies cœli. Quis autem est dies cœli nisi Christus Dominus

Psalm. 117.

Roman. 13.

Esai. 9. Psal. 88.

Ioan. 1.

Psal. 18.

Ezelef. 24.

Ioan. 1.

minus: de quo dicitur per Prophetam. Dies diei A cruciat verbum? Ipse est enim dies filius, cui pater dies diuinitatis suæ eructat arcanum. Ipse inquam est dies qui ait per Salomonem: Ego feci ut oriretur in cœlo lumen indeficiēs. Sicut ergo diem cœli nox omnino non sequitur, ita & Christi iustitiam peccatorum tenebræ non sequuntur. Semper enim dies cœli splendet, lucet, & fulget, neque aliqua potest obscuritate concludi: ita & lumen Christi semper micat, radiat, corruscat, nec aliqua potest delictorū caligine comprehendere. Vnde ait Euāgelista Ioannes: Et lux in tenebris lucet, & tenebræ eam non comprehenderunt. In resurrectione ergo Christi elementa omnia gloriantur. Nam & solem ipsum arbitror esse in hac die solito clariorem. Necessè est enim ut sol in eius resurrectione gaudeat, in cuius passione condoluit: & cuius mortem lugubri quadā caligine profecutus est, eiusdem vitam nitidioris lucis splendore fulcipiat: & tanquam bonus minister, sicut tunc obscuratus est ad exequias sepulturæ, modo corruscet in resurrectionis obsequium. In passione enim Christi caliginum se nocte circumdedit, & Iudæorū facinus mundo teste congemuit. Indicium enim quoddam doloris in sole est, tanto sceleri officium luminis denegasse, & vltione quadam Iudæorum oculis tenebras infudisse: ut quorum mentem cæcitas inuaserat, eorum oculos cæcitas occuparet, nec luceret eis mundi lumen, à quibus fuerat lumen salutis extinctum. Damnatio igitur quadam ingeritur pharisæis, ut tenebras in die iudicij peccatoribus repromissas iam apud superos patiantur. Apud superos ergo crucifixo immoratur tenebræ. Quid mirum si apud superos sunt tenebræ, cum lux descendit ad inferos? Igitur fratres omnes in hac die sancta exultare debemus, nullus se à communi lætitia peccatorum conscientia subtrahat, nullus à publicis votis delictorum sarcina reuocetur: etenim peccator, in hac die indulgentia non debet desperare, est enim prerogatiua non parua. Si enim latro paradysum meruit, cur non mereatur veniam Christianus? Et si illi Dominus cum crucifigitur miseretur, multo magis huic miserebitur cum resurgit. Et si passionis humilitas tantum præstitit contenti, resurrectionis gloria quantum tribuet deprecanti? Largior enim ad præstandum solet esse, sicut ipsi scitis, læta victoria, quam addicta captiuitas.

De inuolutione fidelium. Sermo LIII.

Magnum fratres & mirabile donum concessit nobis Deus hunc Paschæ salutarem diem, in quo resurgens Dominus resurrectionem præstitit vniuersis, & de imis ad altiora conscendens, nos quoque ad superiora de inferioribus in suo corpore subleuauit. Sumus enim secundum Apostolum omnes Christiani corpus Christi & membra. Resurgente igitur Christo omnia necessariò cum eo sua viscera surrexerunt. Dum enim ille ab inferis transit ad superos, nos de morte transire fecit ad vitam. Pascha enim Hebraicè, transitus dicitur vel profectus, scilicet quia per hoc mysterium de peioribus ad meliora transitur. Bonus transitus est transire de peccatis ad iustitiam, de vitiis ad virtutes, ad infantiam è sene-

1. Cor. 12.

cutem. Infantiam autem dixerim non ætatis, sed simplicitatis: habent enim & merita ætates suas. In occiduis enim prius constituti eramus senio peccatorum, resurgente Christo renouati sumus innocentia paruulorum. Habet & Christiana simplicitas infantiam suam. Sicut enim infans nescit irasci, fraudare non nouit, referire non audet, ita & Christianitatis infantia lædentibus non irascitur, spoliantibus non resistit, cædētibus non repugnat. Denique, sicut iustificatus Dominus, etiam orat pro inimicis, auferenti tunicam relinquit & pallium, verberanti maxillam, præbet & alteram: nisi quod in hoc melior est Christi infantia quam naturæ. Illa enim peccare nescit, ista contemnit: illa per infirmitatem innoxia est, ista est innocens per virtutem. Atque ideo laudi magis scribendum est non tam malefacere non posse quam nolle. Ergo, sicut diximus, ætates quædam sunt meritum: nam & senectus morum inuenitur in pueris, & innocentia infantium reperitur in senibus. Denique quod in iunioribus senectus quædam sit honestatis, dicit propheta: Senectus enim venerabilis est non diuturna, nec numero annorum computata: cani sunt enim senus hominis. Ad Apostolos autem iam seniores & maiores natu dicit Dominus. Nisi conuersi fueritis, & efficiamini sicut puer iste, non introibitis in regnum cœlorum. Reuocat igitur eos ad originis suæ fontem, & retrorsum ad infantiam redire compellit, scilicet ut qui corpore fragili senuerant, innocentia moribus renascantur, sicut ait saluator: Nisi quis renatus fuerit ex aqua & Spiritu sancto, non intrabit in regnum Dei. Dicitur ergo Apostolis: Nisi conuersi fueritis, & efficiamini sicut puer iste: non dicit, sicut pueri isti, sed sicut puer iste: vnū elegit, vnum proponit. Videamus igitur quis ille tātus sit qui discipulis proponitur imitandus. Non hūc arbitror esse de plebe, non de publico, non de multitudinis cæterorum, præcipuè qui per Apostolos vniuerso mundo tribuit sanctitatis exemplum. Non inquam hunc de publico esse arbitror, sed de cœlo: ipse est enim de cœlo puer, de quo dicit Esaias propheta: Puer natus est nobis, filius datus est nobis. Ipse planè puer est, qui sicut innocens cum malediceretur non remaledixit, cum percuteretur non repperussit, quin potius in ipsa passione pro suis orauit inimicis dicens: Pater dimitte eis, nesciunt enim quid faciunt. Ita simplicitatem quam infantibus natura tribuit, Dominus misericordia bonitate cumulabat. Iste ergo puer est, qui imitandus paruulus proponitur & sequendus. Nam ipse dicit: Tolle crucem tuam, & sequere me.

Item de inuolutione fidelium. Sermo LIIII.

Retinet sanctitas vestra fratres me hoc nuperri-mè prædicasse, quod homo in iuniorē ætatem per iustitiam reformetur, & quāuis fessus senio, rursus in puerum innocentia moribus renascatur, ita ut interueniente mysterio ex vetulis iterum videamus infantes. Innouatio enim quædam est, desinere quod eras, assumere quod antè non fueras. Innouatio in quā est, vnde & Neophyti nuncupantur, quod nouitate quadam maculas vetustatis abiecerint, gratiam simplicitatis assumpserint, dicente Apostolo.

Matth. 5.

Sapient. 4.

Matth. 18.

Ioan. 3.

Matth. 18.

Esai. 9.

2. Pet. 2.

Luca 23.

Matth. 16.

Coloss. 3.

Psal. 102.

Deponentes veterem hominem cum actibus eius, induite nouum qui secundum Deum creatus est. Vnde & Dauid sanctus ait: Renouabitur sicut aquilæ iuuentus tua. Intelligens per gratiam baptismi occidua vitæ nostræ posse reuiuiscere, & iuuentute quadam renouari posse id quod in nobis fuerat delictorum vetustate collapsum. Ut autem intelligas quia de gratia baptismatis Propheta loquitur, innouationem ipsam aquilæ comparauit, quæ auis assidua commutatione habitus sui longam ducere fertur ætatem, & vetustis iam fatiscens plumis noua pennarum successione iuuenescere, ita ut depositis antiquitatis exuuiis, rediuiua in dumetorum natiuitate se vestiat. Vnde intelligimus quod senectutem aquilæ non sentiunt membra, sed plumæ. De nouo ergo se vestit, & pullulantibus pennis vetusta mater iterum renouatur in pullum. Pullis enim tunc comparanda est, quando radiantibus plumis necesse est illi rursus meditari rudem volatum, & alarum olim exercitata remigia, tanquam nouella volucris intra nidum pigra compescere: quamuis illi sit volandi notitia de consuetudine, deest tamen illi de pennarum raritate fiducia. De baptismatis igitur gratia hoc spiritus psalmographus prophetauit. Nam utique Neophyti nostri nuper baptizati, tanquam aquilæ depositis vetustatis exuuiis, noua sanctitatis indumenta sumpserunt, & fatiscens antiquis maculis sicut plumis leuibus, rediuiua gratia immortalitatis ornatur, ita ut in his senectutis occidua peccata senuerint, vita non senuerit. Tanquam aquila in pullum, sic illi in infantiam reuocati. Est eis seculi de conuersatione notitia, sed adest illis iustitiæ de reparatione securitas. Quid igitur sanctus Dauid dicat, adhuc diligentius videamus. Non enim ait, Renouabitur sicut aquilæ, sed sicut aquilæ iuuentus tua. Vnius ergo aquilæ renouandam in nobis asserit iuuentutem, quæ vnam & solam aquilam rectè Christum Dominum dixerim, cuius iuuentus renouata est tunc, cum à mortuis resurrexit. Depositis enim corruptelæ corporalis exuuiis, rediuiua carnis assumptione resoruit, sicut ipse ait per Prophetam: Et resoruit caro mea, & ex voluntate mea confitebor illi. Resoruit, inquit, caro mea. Videte quo verbo vtus est: non ait, floruit, sed resoruit. Non enim reflorescit nisi quod antè floruerit. Floruit autem caro Domini, cum primum de Mariæ virginis illibata vulua processit, sicut ait Esaias dicens: Exhibit virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet. Resoruit autem cum succiso per Iudæos corporis flore, rediuiua de sepulchro resurrectionis gloria germinauit, & in floris modum odorem pariter & nitorem, cunctis hominibus immortalitatis afflauit odorem, bonorum operum suauitatem, circumferens nitorem, incorruptelam perpetuæ diuinitatis ostendens.

Psal. 27.

Esaias 13.

De cruce Christi. Sermo LV.

Seculi ferunt fabulæ Vlyssæm illum qui decennio marinis iactatus erroribus ad patriam peruenire non poterat, cum in locum quendam cursus illum nauigij detulisset, in quo Sirenarum dulci cantus crudelis varietate resonabat, & aduenientes sic blanda modulatione mulcebat, ut non tam spectaculum

voluptatis caperent, quam naufragium salutis incurrerent. Talis enim erat illis oblectatio cantilenæ, ut quisquis audisset vocis sonitum, quasi quadam captus illecebra non iam tederet ad eum quem volebat portum, sed pergeret ad exitium quod nolebat. Igitur cum Vlysses incidisset hoc dulce naufragium, & suauitatis illius vellet declinare periculum, dicitur inserta cera auribus sociorum seipsum ad arborem nauigij religasse, quo & illi carerent perniciofa auditis illecebra, & se de periculo nauigij cursus auferret. Si ergo de Vlyssæ illo refert fabula quod eum arboris religatio de periculo liberarit, quanto magis prædicandum est quod verè factum est, hoc est quod hodie omne genus hominum de mortis periculo crucis arbor eripuit? Ex quo enim Christus Dominus religatus in cruce est, ex eo nos mundi illecebrosa discrimina velut clausa aure transimus. Nec pernicioso enim seculi detinemur auditu, nec cursum melioris vitæ desectimus in scopulos voluptatis. Crucis enim arbor non solum religatum sibi hominem patriæ repræsentat, sed etiam socios circa se positos virtutis suæ umbra custodit. Quod autem crux ad patriam post multos errores redire nos faciat, Dominus declarat dicens latroni in cruce posito: Hodie mecum eris in paradiso. Qui utique latro diu oberrans ac naufragus aliter ad patriam paradisi, de qua primus homo exierat, redire non poterat, nisi fuisset arbori religatus. Arbor enim quadam in nauis, est crux in Ecclesia, quæ inter totius seculi blanda & perniciofa naufragia incolumis sola seruatur. In hac ergo nauis quisquis aut arbori crucis se religauerit, aut aures suas scripturis diuinis clausit, dulcem procellam luxuriæ non timebit. Sirenarum enim quadam suavis figula est mollis concupiscentia voluptatum, quæ noxiis blandimentis constantiam captæ mentis effeminat. Ergo Dominus Christus pependit in cruce, ut omne genus hominum de mundi naufragio liberaret. Sed ut omittamus Vlyssæ fabulam, quæ ficta non facta est, videamus si quod in scripturis diuinis exemplum simile possumus inuenire, quod Dominus per semetipsum postea completurus, per prophetas suos antè promiserit. Legimus in veteri testamento cum Moyses sanctus filios Israël de captiuitate Ægypti produxisset, atque idem populus in deserto graui à serpentibus incurfione laboraret, nec aliqua illis armorum defensio posset obsistere, tunc sanctum Moysen diuino repletum spiritu, serpentem æreum affixum ligno inter medias morientium crexisse turbas, & mandasse populo ut de illo signo spem gererent sanitatis, atque hac re tantam medicinam contra morsum aspidum prouenisse, ut quisquis vulneratus in illam serpentis crucem aut respiceret, aut speraret, statim remedium salutis acciperet. Cuius facti etiam Dominus in Euangelio meminit dicens: Sicut Moyses exaltauit serpentem in deserto, ita exaltari oportet filium hominis. Vnde si affixus serpens ligno filii Israël contulit sanitatem, quanto magis salutem præstat populis Dominus in patibulo crucifixus? Et si figura tantum profuit, quantum prodesse credimus veritatem? Serpens igitur primus crucifigitur. Rectè planè, ut quia primus apud Deum peccauerat diabolus, primus crucis sententia feriretur. In ligno enim crucifigitur, ratio-

Luc. 23.

Luc. 23.

Num. 21.

Ioan. 3.

nabiliter factum, ut quia homo in paradiso per arborem concupiscentiæ deceptus fuerat, nunc idem per ligni arborem saluaretur, atque eadem materia quæ causa mortis fuerat, esset remedium sanitatis. Deinde post serpentem in saluatore homo ipse crucifigitur, scilicet ut post authorem puniatur & facinus. Per primam crucem vindicatum est in serpentem, per secundam in venena serpentis: hoc est, primum author ipse punitur, deinde eius malignitas cõdemnatur. Virus enim quod persuasionem suam in hominẽ transfuderat, nunc reicitur, nunc curatur. Nam cum homo passioni addicitur, non morti traditur, sed mortis in eo facinus emendatur. Hoc enim egit Dominus per hominẽ quem suscepit, ut dum innocens patitur, prauaricationis illius diabolicæ in eo inobedientia corrigatur, & deinceps liber à culpa fieret, ac liber esset à morte. Habentes igitur Dominum Iesum, qui nos passione sua liberauit, in ipsum aspiciamus semper, & de ipsius signo speremus nostris vulneribus medicinam, hoc est, si fortè nobis venenum auaritiæ se diffundit, ipsum confideremus, & sanat. Si scorpionis nos libido compungit, ipsum rogemus, & curat. Si terrenarum cogitationum nos morsus lacerant, eundem precemur, & viuimus. Hi enim sunt spirituales serpentes animarum nostrarum, propter quos conculcandos Dominus crucifixus est, de quibus ipse ait: Super serpentes & Scorpiones ambulabitis, & nihil vobis nocent.

Item de cruce Christi. Sermo LV I.

Diximus hesternæ die quod crux Domini salutem generi contulerit humano, & verum est. Passio enim illius nostra redemptio est, mors eius vita nostra est. Ideo autem mala hæc cuncta sustinuit, ut nos bona omnia sentiremus. Ideo crudelitatem in se exerceri maluit, ut nobis misericordiam largiretur. Bonus ideo in nos esse ita voluit, ut antè in se esset immitis. Auferens enim per cruce[m] humani generis iniurias, omnes eas in sua passione consumpsit, ut vltierius non esset homini quod noceret. Grande ergo crucis est sacramentum: & si intelligamus, per hoc signum etiam mundus ipse saluatur. Nam cum à nauis scinditur mare, prius ab ipsis arbor erigitur, velum distenditur, ut cruce Domini facta, aquarum fluentia rumpantur, & hoc dominico securi signo portum salutis petunt, periculum mortis euadunt. Figura enim sacramenti quadam est velum suspensum in arbore, quasi Christus sit exaltatus in cruce, atque ideo confidentia de mysterio veniente homines ventorum procellas negligunt, peregrinationis vota suscipiunt. Sicut autem Ecclesia sine cruce stare non potest, ita & sine arbore nauis infirma est. Statim enim diabolus inquietat, & illam ventus allidit: at ubi signum crucis erigitur, statim & diaboli iniquitas repellitur, & ventorum procella sopitur. Sed & bonus agricola cum parat terræ solum vertere, & vitæ alimenta perquirere, non nisi per signum crucis id facere conatur. Dum enim aratro dentale subiicit, affigit aures, stiuam inserit, figuram crucis imitatur. Compactio enim

ipsa similitudo quadam est dominicæ passionis. Cælum quoque ipsum huius signi figura dispositum est. Nam cum quatuor partibus, hoc est oriente & Occidente, ac Meridiano & Septentrione distinguitur, quatuor quasi crucis angulis continetur. Ipsi etiam incessus hominis cum manus leuauerit, crucem pingit, atque ideo cleuatis manibus orare præcipimur, ut ipso quoque membrorum gestu passionem Domini fateamur. Tunc enim citius nostra exauditur oratio, cum Christum quem mens loquitur, etiam corpus imitatur. Hoc etiam exemplo, Moyses sanctus cum contra Amalech bellum gereret, non armis, non ferro, sed cleuatis cum ad Deum manibus superauit: sic enim habes scriptum: Cum cleuasset manus suas Moyses, vincebat Israël: cum autem deposuisset manus suas, conualecebat Amalech. Hoc igitur dominico signo scinditur mare, terra colitur, cælum regitur, homines conseruantur. Hoc inquam dominico signo etiam referantur inferna. Nam ex quo homo Dominus Iesus qui ipsam crucem gestabat, sepultus in terra est, veluti dirupta ab eo exarata terra omnes quos retinebat mortuos germinauit. Sed videamus de hoc ipso Domini corpore postquam de cruce deponitur quid geratur. Accepit illud Ioseph ab Arimathia vir iustus, sicut ait Euangelista, & in nouo suo sepeliuit monumento, in quo nondum quisquam positus erat. Beatum ergo corpus Domini Christi, quod cum nascitur, vtero virginis gignitur: cum recedit, iusti tumulo commendatur. Beatum planè corpus, quod virginitas peperit, & iustitia custodiuit. Custodiuit illud Ioseph tumulus incorruptum, sicut seruauit illud Mariæ virginis vterus illibatum. Hic enim viri pollutione non tangitur, ibi mortis corruptione non læditur. Vbiq[ue] beato corpori defertur sanctitas, vbiq[ue] virginitas: Nouus illud venter concipit, nouus tumulus includit. Dominica ergo & virgo vulua, & virgo est sepultura. Quin potius ipsam sepulturam vuluam dixerim, est enim similitudo non parua. Sicut enim Dominus de matris vulua viuus exiuit, ita de Ioseph sepultura viuus surrexit: & sicut tunc de vtero ad prædicandum natus est, ita & nunc ad Euangelizandum tenatus est de sepulchro, nisi quod gloriosior ista est quam illa natiuitas. Illa enim corpus mortale genuit, hæc edidit immortale. Post illam natiuitatem ad inferos descenditur, post hanc remeatur ad cælos. Religiosior planè est ista quam illa natiuitas. Illa enim totius mundi Dominum nouem mensibus in vtero clausum tenuit, hæc autem triduo tantum tumuli gremio custodiuit. Illa cunctorum spem tardius protulit, hæc omnium salutem citius suscitauit.

Exod. 17.

Luc. 23.

De sepulchro Domini nostri Iesu Christi.

Sermo LV II.

Fortasse quis dicat de prioris dominicæ prædicatione, in qua prædicauimus non minorem esse gloriam quod tumulus Ioseph suscitauerit Dominum, quam quod eum sanctæ Mariæ vterus pro-

creavit: quæ cõparatio ventris & tumuli, cum illa ex G
 intimis visceribus edidit filium, hic autem solum-
 modo locum præsterit sepulturæ? At ego dico
 non minorem Ioseph affectum fuisse quàm Mariæ.
 Siquidem illa vtero Dominum, hic corde conce-
 perit. Illa Saluatori membrorum suorum secretum
 præstitit, hic secretum sui corporis non negavit.
 Illa Dominum pannis inuoluit cum natus est, hic
 linteis cum recessit. Illa perunxit beatum corpus
 oleo, hic aromatis honoravit. Conueniunt ergo
 sibi obsequia, conuenit & affectus. Vnde necesse
 est & meritum conuenire: nisi quod angelus H
 Mariam ad obsequium admonuit, Ioseph autem so-
 la iustitia persuasit. Ioseph in suo sepulchro posuit
 Dominum. Legimus in Propheta: Sepulchrum
 patens est guttur eorum. Si ergo sepulchrum pa-
 tens est guttur hominum, vide ne fortè secundum
 hanc similitudinem Dominum Ioseph non tam in
 sepultura terrena posuerit, quàm in monumento
 sui pectoris collocarit, & custodiendum illum susce-
 perit non tam memoria fragili elementorum, quàm
 memoria sancta virtutum. Hæc enim virtutum fi-
 delis est memoria, quæ intra se continens Christum,
 lædi eum hæreticorum corruptione non patitur. I
 De qua memoria in sacris dicit Dominus: Quo-
 rientes cunq; hoc facietis, in memoriam mei facie-
 tis, donec veniam. Quotiescunq; enim Chri-
 stum loquimur, totiens eum sacri oris memoria
 commendamus. Sepulchrum ergo patens est gut-
 tur eorum. Rectè planè dicit Propheta. Sepul-
 chrum enim Christi patens est Euangelistarum bea-
 tum guttur, per quod illud æterno literarum thesau-
 ro condiderunt. Patens autem sepulchrum ideo
 dicitur, quia qui vult ad Christi peruenire myste- K
 rium, non ingreditur ad illud nisi per Euangelicæ
 scripturæ secretum. In literarum enim sacrarum
 quasi quodam nouo vasculo commendandus est
 Dominus. Quisquis igitur illum videre desiderat,
 ibi & passionis eius sacramentum inuenit, & resur-
 rectionis gloriæ recognoscit. Patens ergo guttur
 sanctorum est. Vnde Apostolus ad Corinthios ait:
 Os nostrum patet ad vos ô Corinthij: inuitans eos
 vt per prædicationis suæ semper apertam ianuam
 ingrediantur Christi secreta mysteria. In hac igitur
 pectoris memoria collocatur Dominus à Ioseph, vt
 in iustitiæ sede requiescat, & habeat filius hominis
 vbi caput reclinet. Videamus igitur quare Salua-
 tor in aliena sepultura ponatur, ac suam non habeat
 sepulturam. Ideo in aliena sepultura ponitur, quia
 pro aliorum moriebatur salute. Mors enim ista non
 illi illata est, sed nobis delata. Mors ista non illi ac-
 cidit, sed nobis proficit. Vt quid ergo ei propria se-
 pultura, qui in se mortem propriam non habebat?
 Vt quid illi tumulus in terris, cuius sedes manebat
 in cœlis? Vt quid illi sepultura, qui tridui tantum
 temporis spatium non tam in sepulchro mortuus iacuit,
 quàm velut in lectulo dormiens conqueiuit?
 Ipsa enim temporis breuitas declarat somnum potius
 fuisse quàm mortem. Sepulchrum autem, mor-
 tis est habitaculum necessarium. Necessarium ergo
 non erat mortis habitaculum Christo, qui vita est:
 nec opus habebat semper viuens domicilio defun-

psal. 5. & 13.

Luc. 22.

2. Cor. 6.

Matth. 8.

ctorum. Rectè autem hanc vitam nos in nostro se-
 pulchro condidimus, vt cum ipso viuificante mor-
 tem nostram à mortuis surgeremus. Vnde & illa
 Maria Magdalene quæ Dominum inter cæteros de-
 functos in sepulchro quærebat, arguitur, & dicitur
 illi: Quid quæris viuentem cum mortuis? Hoc est,
 Quid quæris apud inferos, quem rediisse iam constat
 ad superos? Quem illa adhuc non intelligens,
 nec cognoscens, respondit illi: Domine, si tu tulisti
 eum, dicito mihi vbi posuisti eum, & ego illum tol-
 lam. Estimabat enim illum, sicut dicit scriptura,
 hortulanum esse. Sancta ergo & simplex scemina
 Christum requirebat à Christo, ac deuotione men-
 tis prophetat & nescit. Ait enim Domino de se-
 metipso: Si tu tulisti eum, dicito mihi. Rectè in-
 terrogat, si tu tulisti eum: ipse enim tulit corpus
 suum, qui suscitauit: ipse tulit corpus, qui illud ia-
 cens & dormiens sua aspiratione collegit: ipse tulit
 corpus, qui diuinitatis illud virtute gestans portat
 ad cœlos. Atque ideo mulier sapienter interrogat
 & requirit: Si tu tulisti eum, dicito mihi, vbi posui-
 sti eum? Hoc est, si illud auferens de sepulchro ad
 paradysum transtulisti. Audierat enim illum dicen-
 tem latroni: Hodie mecum eris in paradiso. Aut
 certè de infernis in patris dextera collocasti, sicut
 ait Apostolus: Quæ sursum sunt quærite, vbi Chri-
 stus est ad dexteram Dei. Beatus ergo qui ita quærit
 Christum Dominum, vt credat eum & in paradiso
 constitutum, & in cœlestibus collocatum. Nam qui
 eum aut in infernis requirit, aut tumulis, dicitur ei:
 Quid quæris viuentem cum mortuis?

Ioan. 20.

Ibidem.

Luc. 23.

Colos. 2.

Ioan. 20.

De Maria Magdalene. Sermo LVIII.

Hæret adhuc sensibus vestris fratres, hoc nos
 Magdalene non leuiter fuerit obiurgata, cur post
 resurrectionem Dominum quæreret in sepulchro,
 quod non reminiscens verborum eius, quibus se ab
 inferis tertia die rediturum esse dixerat, putaret eum
 inferni legibus detineri. Arguitur enim non leuiter
 cur non memoraretur resurrectionis promissum,
 ac mortis scrutaretur indicium. Fides enim
 humilis & ignara quærit quod nescit, obliuiscitur
 quod docetur. Festina quidem est ad obsequium,
 sed non perfecta est ad credendum: anxia enim est
 de dominicæ carnis iniuria, sed incerta est de resur-
 rectionis gloria: plorat quidem amore Christi, sed
 mceret desperatione corporis non reperti: periisse
 putat quem iam regnare constabat: scrutatur enim
 in tumulo quem vocare potius deberet è cœlo: in-
 crepatur igitur sancta Maria tanquam pigrior ad
 credendum, & cum, sera licet, Dominum cog-
 nouisset, dicitur ei à Salvatore. Noli me tange-
 re, quia nondum ascendi ad patrem. Noli me tan-
 gere, increpationis verbum est, hoc est, noli me tan-
 gere manibus, quoniam resurrectionem meam mētis
 obliuione non retines. Non potes me corporis
 tenere complexibus, quoniam fidei perfectione non
 tangis. Prohibetur tactu, quæ amisit auditum. Noli
 me, inquit, tangere, quia nondum ascendi ad pa-
 trem. Videamus quomodo nondum ad patrem ascen-
 derit

Ibidem.

Ibidem 14.

De auaritia & Anania. Sermo LIX.

cenderit Christus, cum ipse dicat, quia pater in me, A
 & ego in patre. Quomodo ergo non ascendit ad
 patrem, à quo per indiscretam diuinitatis substan-
 tiam numquam est separatus? Deus enim vnus in
 vno manet, semper patrem filiumque simul esse si-
 gnificat. Aut nunquid illuc ascendere se dicit filius,
 vbi antè habitat quàm ascendat? Dixit enim idem
 Dominus: Nemo ascendit in cœlum nisi qui des-
 cendit de cœlo, filius hominis qui est in cœlo. Si er-
 go cum descendit Saluator, in cœlo est, multo magis
 etiam priusquam ascendat, in cœlo est. Sed vide B
 ne fortè ad obiurgationem Mariæ, vox ista pertineat
 cui paulo antè inter sepulchra quarenti Dominum
 dicitur: Quid quæris? viuentem cum mortuis?
 Nunc addatur, noli me tangere, quia nondum ascen-
 di ad patrem: hoc est, quid me contingere cupis,
 quæ me dum inter tumulos quæris, adhuc ad pa-
 trem ascendisse non credis: quæ dum me inter in-
 ferna scrutaris, ad cœlestia rediisse diffidis: dum in-
 ter mortuos quæris, viuere cum Deo patre meo non
 speras. Nondum, inquit, ascendi ad patrem: hoc est,
 tibi nondum ascendi ad patrem, quia apud fide-
 dem tuam adhuc detineor in sepulchro. Quantum
 in te est enim, adhuc humilibus immoror, adhuc in-
 hareo terrenis, quia nondum me fides tua eleuauit
 ad cœlum. Quid ergo me festinas contingere vt Dei
 filium, quem redeuntem ad patrem mentis deuotio-
 ne non sequeris. Quisquis igitur vult cõtingere Do-
 minum Saluatorem, prius illum debet fide sua ad
 dexteram diuinitatis imponere, & credulitate cor-
 dis collocare in cœlestibus potius quàm inter de-
 functos inquirere. Illi autem ascendit Dominus in
 patrem, qui eum semper esse credit in patre. Ascen-
 dit beatis Apostolis ad patrem, quibus ait: Qui me
 videt, videt & patrem. Ascendit Ioanni Euangelistæ
 qui apud patrem eum quæsiuit & reperit, atque ideo
 ait: Et verbum erat apud Deum, & Deus erat ver-
 bum. Ascendit etiam beato Paulo, qui non con-
 tentus solum se scire quod nouerat, nos quoque do-
 cuit quemadmodum Saluatorem in cœlestibus quæ-
 reremus, dicēs: Quæ sursum sunt quærite: vbi Chri-
 stus est in dextera Dei sedens. Et vt nos ab hac hu-
 mili vel terrena inquisitione Mariæ penitus submo-
 ueret, addidit dicens: Quæ sursum sunt, sapite, non
 quæ super terram. Ergo iam non super terram, nec
 in terra, nec secundum carnem debemus quærere
 Saluatorem, si volumus eum inuenire atque con-
 tingere, sed secundum diuinæ maiestatis gloriæ, vt
 dicamus cum Apostolo Paulo: Nunc autem secundum
 carnem non nouimus Christum. Igitur & Ste-
 phanus beatus fide sua non super terram quæsiuit
 Christum, sed stantem illum ad Dei dexteram reco-
 gnouit: ibi illum reperit, vbi mētis deuotione quæ-
 siuit. Non solum autem Stephanus in cœlo videt
 Christum, sed eum & martyrio suo tangit. Tangit
 enim Dominum, cum pro inimicis suis orans velut
 fide sua tenens illum dicit: Domine, ne statuas illis
 hoc peccatum. Intelligite ergo quanta deuotionis
 est gloria. Maria iuxta Dominum constituta eum
 tangere non meretur, Stephanus in terris positus
 Christum tangit in cœlo. Illa inter angelos præsen-
 tem non videt Saluatorem, Stephanus inter Iudæos
 Dominum cernit absentem.

Ioan. 3.

Ibidem 20.

Ibidem 14.

Ioan. 1.

Colos. 3.

Ibidem.

1. Cor. 5.

Matth. 5.

Retinet dilectio vestra fratres ante dies cum ple-
 bis eius quæ sub beatissimis Apostolis fuit, vna-
 nimitatem largitatemque prædicaremus, vsque ad
 Ananiæ nos auaritiæ peruenisse, qui illo tempore
 in totius generis purissima vita tanquam ouis mor-
 bida solus inuentus est. Tanta enim infectus erat auaritiæ
 pestilentia, vt sanctus cum Petrus non tam emendare
 voluerit quàm damnare. Legerat enim: Eiiice de concilio
 pestilentem, & exibat cum eo omnis contentio. Solus
 ergo in cœtu sancto pestilens fuit, qui cunctis contem-
 ptu pecuniæ, lucrum vitæ requirentibus, ipse tantum
 lucrum magis pecuniæ meratus est quàm salutis, & dum
 precij sperat compendium, animæ reperit detrimentum.
 Ab Apostolis igitur Ananias auarus inuentus est, iam
 nostra excusatur humilitas. Minus enim mirandum est
 abundare sub nobis hoc vitium, cum sub Apostolis
 cœperit pullulare: & si illorum autoritas hæc in A-
 nania emendare non potuit, nobis quid imputabitur
 si eadem in plerisque fratribus corrigere non vale-
 mus? In Anania enim Petrus auaritiæ si potuisset
 corrigere, non punisset: sed dum illum punit, alios
 corrigit. Voluit enim vt poena ad vnum, metus au-
 tem ad plurimos perueniret. Exemplum ergo auaris
 omnibus in Anania propositum est, vt qui eiusdem
 criminis reus fuerit, eiusdem supplicij in iudicij die
 sententia feriat. Grande igitur malum est auaritia,
 imò malorum omnium est origo, sicut ait Aposto-
 lus: Radix autem omnium malorum est cupiditas:
 quam quidam appetentes errauerunt à fide. Vide
 ergo quia qui pecuniam appetit, fidem perdit: qui
 aurum redigit, gratiam prodigit. Auaritia enim cæ-
 citas est, errorem religionis inducit. Cæca inquam
 est auaritia, sed diuersis fraudum oculata ingeniis,
 non videt quæ diuinitatis sunt, sed cogitat quæ cu-
 piditatis sunt. Semper enim quamuis diues sit, cogi-
 rat vnde vel ex malo acquirere: totam vitam nego-
 cium putat, compendiorum etiam omnia supprimens,
 inanis præstationis suæ scenus imponit. Erubescit
 vsuræ nomen, & lucrum non erubescit vsuræ. Semper
 ergo auarus alieno vititur, alieno se pascit damno,
 & illi præda egestas alterius est, illi lætitia fletus
 alienus, sicut nuper factum vidimus. Quod amissa
 deplorant, super quæ inuasa plerique gratulantur.
 Ecce senex pater captum deslet filium, & tu iam
 super eum velut seruulum gloriaris. Innocens rusticus
 perditum ingemiscit iuuentum, & tu eo rus tuū
 excolere disponis, & fructus te putas posse capere
 gemitibus alienis. Ecce religiosa vidua tota supelle-
 ctile dispoliatam domum suam dolet, & tu eadem
 supellectile domum tuam ornatam esse lætaris. Dic
 mihi ô Christiane, non compungeris, non constringeris
 cum vides in hospitio tuo lachrymas alienas? Dicit
 scriptura sancta ad filios Israël: A bestia capti
 ne terigeritis: pollutum enim & contaminatum est
 quicquid fera cruenta contigerit. Et per hoc deter-
 rior bestia est, quisquis sumit quod bestia superauit.
 Dic igitur mihi tu Christiane, cur prædam & contami-
 natum, sicut ipse putas, tuis aedibus importasti?
 Cur quod hostilis superauit bestia, tu læuor bestia

Proverb. 22.

1. Tim. 6.

Exod. 22.

denorasti? Aiunt plerique lupos leonum subsequi solere vestigia, & non longe ab eorum venatibus aberrare, scilicet ut rabiem suam rapina fatient aliena: & quod leonum saturitati remanet, id luporum rapacitate consumatur. Sic & isti auaritia lupi praedonum vestigia subsecuti sunt, ut quod illorum rapacitati superavit, horum cederet feritati. Sed forsitan emisse te dicis, & ideo auaritia crimen euadis. Non ita solet constare emptio atque venditio. Bonum est emere, sed in pace, quod propria voluntate venditur, non in depraedatione. Respice contractus originem, venditionis authorem, precij quantitatem, & intelligis praedae magis, non venditionis emptorem. Vnde enim barbaro auri gemmarumque monilia? Vnde pellito serica vestimenta? Vnde rogo Romana mancipia fumis? Scimus ea comprouincialium nostrorum esse vel ciuium. Facit ergo ut Christianus & ciuis, qui ideo emit ut reddat.

De festo Pentecostes, & de psalmo centesimo nono.

Sermo LX.

Nosse credo vos fratres quae sit ratio quod uenerabilem hanc Pentecostes diem non minore letitia celebremus, quam sanctum Pascha curauimus, & quod eadem deuotione huius solennitatis obseruantiam decurrimus, sicut illius obsequia festiuitatis impleuimus. Tunc enim, sicut modo fecimus, ieiunauimus sabbato, uigilias celebrauimus, orationibus pernoctanter institimus: unde necesse est similis obseruantia similem letitiam subsequatur. Est letitia plane consimilis: tunc enim ab inferis resurgentem suscepimus Saluatorem, modo autem Spiritum sanctum expectamus de caelis: tunc anxij uel solliciti Christi praedicabamus aduentum, modo trepidi uel ieiuni Paracleti desideramus aduentum. In omnibus enim Deus saluti prouidit humanae. Tunc enim nobis ad resurgendum tartara Saluator aperuit, modo nobis ad regnandum Paracletus caelestia referauit. Et quibusdam quasi profectuum gradibus tunc de morte ad vitam didicimus remeare, modo autem de terris ad caelos meditatur ascendere. Haec autem omnia operatur in nobis Christus Dominus, qui priusquam rediret ad caelos, promisit discipulis suis dicens: Cum autem ascendero, rogabo patrem meum, & mittet uobis alium Paracletum qui uobiscum sit in aeternum, spiritum ueritatis. Vnde credendum est ad patrem peruenisse Christum, cum uideamus ad Apostolos descendisse Paracletum. Credendum inquam est, sicut ait de Saluatore Dauid, in Dei dextera consistere, quia cernimus Spiritum sanctum, sicut promisit Dominus, in discipulis exultare. Ait ergo Propheticus Psalmorum: Dixit Dominus Domino meo, sede ad dexteris meis. Secundum consuetudinem nostram illi confessus offertur, qui aliquo opere perfecto uictor adueniens honoris gratia promeretur ut sedeat. Ita ergo & homo Iesus Christus passione sua diaboli superans, resurrectione sua inferna referans, tanquam perfecto opere ad caelos uictor adueniens audit a Deo patre, Sede ad dexteram meam. Nec mirum si unius sedis offertur filio confessus a patre, qui unius est substantiae & naturae cum patre. Cur

Ioan. 14.

Psalm. 109.

G autem ad dexteram filius esse dicatur, moueat aliquem fortasse. Licet enim dignitatis gradus non sit ubi plenitudo diuinitatis est, tamen ideo ad dexteram sedet filius, non quo praefatur patri, sed ne inferior esse credatur. Et ideo ad dexteram filius, quia secundum Euangelistam ad dexteram oues, ad sinistram uero constituentur haedi. Necesse est ergo partem ouium primus agnus obtineat, & secuturo immaculato gregi locum dux immaculatus anticipet, sicut ait Ioannes in Apocalypsi dicens: Hi sunt qui sequuntur agnum quocumque vadit, qui se cum mulieribus non coinquinauerunt. Refert ego Propheta Dauid: Dixit Dominus Domino meo, sede ad dexteram meam: hoc est, Dominus pater Domino Deo Christo filio throni sui offert sublimem confesum, & honoris gratia ad dexteram suam illum aeterna sede constituit. Legimus in Actibus Apostolorum, dicente beato Stephano cum lapidaretur a Iudaeis: Ecce video caelos apertos, & stantem Dominum Iesum ad dexteram Dei. Videamus ergo quae sit ratio quod idem Dominus a Dauid sedens prophetatur, stans uero a Stephano praedicatur. Primo omnium Deus qui incorporalis est & inuisibilis, est enim spiritus, sicut ait Dominus: Deus autem spiritus est, sedere aut stare quomodo potest: deinde autem quali subsellio sedeat Deus, qui infinitus est & immensus, & intra se ipse magis creaturam cunctam contineat. Haec autem propterea a sanctis uiris dicta arbitror esse de Domino, non quo sint contraria sibi, sed ut modo eius omnipotentia, modo misericordia describatur. Nam utique pro potestate regis sedere dicitur, pro bonitate intercessoris stare suggeritur. Ait enim beatus Apostolus: Quia aduocatum habemus apud patrem Iesum Christum. Iudex ergo est Christus cum residet, aduocatus est cum assurgit. Iudex plane Iudaeis, aduocatus Christianis. Hic enim stans apud patrem, Christianorum licet peccatum causas exorat, ibi residet cum patre Pharisaeorum persecuentium peccata condemnans. Illis indignans uolenter uisciscitur, his interueniens leniter miseretur. Hic stat ut suscipiat Stephani martyris spiritum, ibi residet, ut condemnet Iudae proditoris admissum.

Matth. 25.

Apoc. 17.

Psalm. 109.

Acto. 7.

Ioan. 4.

1. Ioan. 2.

Item de Pentecoste. Sermo LXI.

Scire debet sanctitas uestra fratres hanc sanctam Pentecostes diem qua ratione curemus, uel cur istorum quinquaginta dierum numero sit nobis iugis & continuata festiuitas, ita ut hoc omni tempore neque ad obseruandum indicamus ieiunia, neque ad exorandum Deum genibus succidamus, sed sicut dominica solemus facere, erecti & feriaty resurrectionem Domini celebramus. Dominica enim nobis ideo uenerabilis est atque solennis, quia in ea Saluator uelut sol oriens discussis infernorum tenebris luce resurrectionis emicuit, ac propterea ipsa dies ab hominibus seculi dies solis uocatur, quod ortus eam sol iustitiae Christus illuminet. Instar ergo dominicae tota quinquaginta dierum curricula celebrantur, & omnes isti dies uelut dominici deputantur. Resurrectio enim dominica est. Nam in dominica resurgens Saluator reuersus ad homines est,

est, & post resurrectionem tota quinquagesima cum hominibus commemoratus est. Aequalis ergo eorum necessarius ut esset festiuitas, quorum aequalis esset & sic quantitas. Sic enim disposuit Dominus, ut sicut eius passione in quadagesima ieiuniis contristaremur, ita eius resurrectione in quinquagesima feris letaremur. Non igitur ieiunamus in quinquagesima, quia in his diebus nobiscum Dominus commemoratur. Non inquam ieiunamus praesente Domino, quia ipse ait: Numquid possunt filij sponsi ieiunare quandiu cum illis est sponsus? Cur enim abstineat corpus a cibo, cum anima praesentia Domino saginatur? Non potest enim esse ieiunus qui reficitur gratia Saluatoris. Societas enim Christi quodammodo esca est Christiani. Reficimur ergo in quinquagesima nobiscum Domino conuersante. Cum autem post hos dies ascendit ad caelum, iterum ieiunamus, sicut ait idem Saluator, dicens: Venient autem dies cum auferetur ab eis sponsus, & tunc ieiunabunt in illis diebus. Cum enim Christus ascendit ad caelum, nostris auferetur obtutibus, famem patimur non corporis, sed amoris, & non tam cibi ieiunio quam desiderio laboramus. Desideria enim quaedam nostri sustinent oculi, dum non perspicunt quem requirunt, sicut ait Propheta: Defecerunt oculi mei dum spero in Deo meo. Defecerunt enim Prophetae oculi, quia nondum uidebat quem sperabat se esse uisurum. Sic namque apostolorum defecerunt oculi cum eundem ad caelum dominum nequeunt intueri, secundum quod ait Lucas dicens: Et uidentibus illis eleuatus est, & nubes suscepit eum ab oculis eorum. Stabant enim beati apostoli toto suspensi corpore, & ascendentem ad caelum Dominum, quia inaccessu pedum non poterat, oculis sequebantur: & licet ad deducendum Saluatorem uisio humana deficeret, fidei tamen deuotio non defecit. Usque ad nubem enim Christum deducunt, usque ad caelos autem cum Christo fidei deuotione comitantur. Vnde ait Apostolus sciens fidem nostram in caelis esse cum Domino: Nostra autem conuersatio in caelis est. Nubes ergo ab oculis apostolorum suscepit Saluatorem. Videamus ergo quae ista nubes sit, quam splendida, quam preclara, quae lucem mundi Christum suscipere meretur. Neque enim poterat obscura esse ac tetra uel tenebrosa, quia scriptum est: Et tenebrae eam non comprehenderunt. Tenebrae enim lucem gestare non poterat. Illa enim est nubes quae ascendente suscipit Christum, quae & testimonium Christo etiam in monte perhibuit, de qua ait euangelista: Vox in nube audita est dicens: Hic est filius meus dilectus, ipsum audite. Non igitur nubes suscepit Christum, sed Deus pater recepit filium, & occursum quodam pietatis ascendente illum gremio molliore complectitur, Nam ideo pater dicitur suscipere filium nubis umbraculo, ut ostendatur refrigerio quodam fouere eius uulnera passionis. Post crucem enim, post iniurias, post inferos non est maius Christo refrigerium, nisi quod uirtute diuinitatis obumbraretur, sicut in natiuitate eius ad Mariam dicitur: Et uirtus altissimi obumbrabit tibi. Altissimus ergo pater, qui nascente Christo obumbravit in uirtute Mariae, ascendente cum suscepit in nube. Semper enim Deus quos post iniurias perducit

Luc. 5.

Ibidem.

Psalm. 68.

Acto. 1.

Philipp. 3.

Ioan. 1.

Matth. 17.

Luc. 1.

S. Ambr. tom. 5.

Ad requiem, protegit eos nubis umbraculo, sicut filios Israel liberatos de Aegypto nubis colina protexit, & ut post multum laborem eos in terram re-promissionis induceret, refrigerij fuit umbraculo, sicut ait Propheta: Expandit nubem ad protegendum eos. Expandit enim nubem ne siccitate eremi fatigaretur, etiam solis ardore. Latemur ergo in hac sancta die, sicut in Pascha latati fumus. Est enim in utraque die similis eademque solennitas. In Pascha enim omnes gentes baptizari solent. In Pentecoste autem apostoli baptizati sunt, sicut ait Dominus discipulis suis ascendurus ad caelum: Ioannes baptizauit aqua, uos autem Spiritu sancto baptizabimini, quem accepturi estis non post multos hos dies. Et ideo dicit Lucas: Cum autem complerentur dies Pentecostes, factus est subito sonus de caelo tanquam aduenientis spiritus ualidi, seditque super singulos eorum.

Exod. 13.

Psalm. 144.

Acto. 1.

Ibidem. 2.

Item de Pentecoste. Sermo LXII.

Non incommodè ante dies complures, sicut retinetis fratres, praedicatio uestra processit, in qua descripsimus quod caro Domini rediit uelut in nitore floris de tumulto germinauerit, quem tumultum situm in hortulo euangelista testatus est, unde non incongruè profecturi sumus. Conueniens enim erat ut flos preciosior in hortulo gigneretur, & bonae frugis commendatum solo semine, intra septa domestica & amena uirentia salutem omnium pullularet. Christi enim resurrectio cunctorum est redemptio populorum. Ergo in hortulo Saluator rediit uelut corpus assumit, & inter florentes arbores & candentia lilia carne iam mortua resrefecit, & ita germinat de sepulchro, ut germinantia & uirentia cuncta reperiat. Sic enim post hyemalis rigoris frigidam quodammodo sepulturam pullulare elementa omnia festinarunt, ut resurgente Domino & ipsa confurgerent. Nam utique ex resurrectione Christi aer salubrior est, sol candidior, terra fecundior, ex eo furculus in fruticem, herba creuit in segetem, uinea pubescit in palmitem. Si igitur cum resrefecit Christi caro, omnia floribus uestuntur, necesse est ut eam idem fructum affert, etiam uniuersa fructificent, sicut ait idem Dominus: Nisi granum tritici cadet in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet, cum autem mortuum fuerit, multum fructum affert. Resoruit igitur Dominus cum resurrexit de tumulo: fructificat, cum ascendit ad caelum. Flos est, cum de inferioribus terrae gignitur, fructus est cum altissima sede reconditur. Granum est, sicut ipse ait cum solus crucem patitur: fructus est, cum plurima apostolorum credulitate circundatur. His enim post resurrectionem quadraginta diebus cum discipulis conuersatus, tota illos sapientia maturitatis edocuit, & ad bonam frugem eos omni disciplinarum fecunditate conuertit. Deinde ascendit ad caelum, ad patrem scilicet, fructum carnis praefrens, in discipulis iustitiae semina derelinquens. Ascendit ergo ad patrem Dominus. Meminit sanctitas uestra quod aquila illi de psalterio, cuius inuouatam iuuentutem legimus, copauerit Saluatore. Est enim similitudo non parua. Sicut enim aquila humilia deserit, alta petit, caelorum uicina conscendit: ita & Saluator

Ioan. 12.

Psalm. 102.

humilia inferni deseruit, paradisi altiora petiit, cœlorum fastigia penetravit. Et sicut aquila relictis terrenis sordibus in sublime volans purioris aeris salubritate perficitur, ita & Dominus terrenorum fœcem deserens peccatorum, in sanctis suis volitans, purioris vitæ simplicitate lætatur. Per omnia igitur aquilæ comparatio convenit Salvatori. Sed quid facimus quod aquila prædam facit frequenter in alienum? Nec in hoc tamen dissimilis est Saluator. Prædam enim quodammodo sustulit, cum hominem quem suscepit, inferni raptum faucibus portavit ad cœlum, & aliene dominationis, id est, diabolicæ potestatis serum de captivitate erutum duxit ad altiora captivum, sicut scriptum est in Propheta: Ascendens in altum captivam duxit captivitatem, dedit dona hominibus. Quæ sententia utique sic intelligitur, quod captivitatem hominis, quem sibi diabolus captivauerat, illi eruido, sibi Dominus captivavit, & ipsam (sicut ait) captivitatem captam ad cœlorum alta sustulerit. Vtraque igitur captivitas vno vocabulo nuncupatur, sed non æqualis vtraque est. Diaboli enim captivitas servituti subiicit: Christi autem captivitas restituit libertati. Ascendit, inquit, in altum, captivam duxit captivitatem. Quam bene triumphum Domini Propheta describit. Solebat (sicut dicunt) regum triumphantium curus, captivorum pompa præcedere. Ecce Dominum euntem ad cœlos non præcedit, sed comitatur gloriosa captivitas: non ante vehiculum ducitur, sed ipsa euehit Salvatorem. Quodam enim mysterio dum filius Dei filium hominis sustulit ad cœlum, ipsa captivitas portatur, & portat. Quod autem ait, Dedit dona hominibus: hoc victoris insigne est. Post triumphum enim victor semper dona largitur, & proprio regno residens servulorum gaudia muneratur. Sic Christus Dominus victor diabolicum post triumphum residens ad dexteram patris, hodierna die discipulis dona largitus est, non auri talenta, non argenti metalla, sed Spiritus sancti cœlestia munera, ut inter cætera apostoli etiam linguis variis loquerentur, hoc est, ut Hebrææ nationis homo Christi gloriam Romanæ faciendæ eloquentia pertona-ret, & redemptionem generis humani peregrinæ aures, quia Iudæa prædicante lingua non caperent, propria loquela cognoscerent. Omnis lingua in prædicatione Christi resoluitur, ut maiestatem eius omnis loquela fateatur, sicut ait sanctus David: Non sunt loquela neque sermones, quorum non audiantur voces eorum. Ne miremini autem quod ad dexteram patris residere dixi filium. Ad dexteram enim residet, non quia maior patre, sed ne minor patre esse credatur, sicut hæretici blasphemare consueverunt. Sicut enim diuinitas honorificentiam gradum nescit, ita scriptura sancta novit obviare blasphemis.

De natali sancti Ioannis Baptiste. Sermo LXIII.

IN sancti ac beatissimi Ioannis Baptiste laudibus, cuius natalis hodie celebramus, quid potissimum prædicem nescio, utrum quod mirabiliter natus sit, an quod mirabiliter sit occisus? Natus enim est in prophetia, in veritate preceptus est: nascendo an-

Psal. 67.

Ibidem.

Acto. 2.

Psalm. 83.

nunciavit Salvatoris aduentum, moriendo cōdemnavit Herodis incestum. Vir enim sanctus & iustus, & qui præter communem hominum natiuitatem ex repromissione generatus fuerat, hoc de Deo meruit ne communi cum cæteris de seculo discederet, sed corpus quod Domino donante suscepit, Dominum cōfiterendo deponeret. Ergo Ioannes per omnia voluntatem Domini fecit, quia propter opus Domini & natus est & defunctus. Nam ut natiuitatis eius seriem breuiter repetamus, cū essent pater eius Zacharias & mater eius Helizabech ætatis senectute defessi, & nulla filiorum prole gaudent, procreandi etiā illis liberos tempus florentissimū præterisset, ita ut de suscipienda iam sobole ipsa etiam eos vota deficerent, subita per angelū repromissione donatur, & nasci Ioannem Gabriel sanctus annunciat dicens: Ne timeas Zacharia, ecce exaudita est deprecatio tua, & vxor tua Helizabech concipiet & pariet filium. Exaudita est, inquit, oratio tua: vnde intelligimus quod Ioannem Zachariæ iustitia magis orando genuerit, quam Helizabech senectus procurando suscepit. Hinc, inquam intelligimus quod Ioannem obsecratio creauerit, non voluptas. Cū enim materni vteri viscera senectute frigerent, & fessi corporis membra fecunditatis gratiam perdidissent, contra impossibilitatem corporis, contra sterilitatem viscerum, Zachariæ precibus Helizabech vterus intrumescit & concipit Ioannem, non natura, sed gratia. Vnde necesse erat sanctum nasci filium, qui non tam complexibus quam orationibus gigneretur. Minus autem mirari debemus quod tantam Ioannes gratiam in nascendo meruerit: debuit enim præcursor & præuius Christi aliquid simile habere natiuitati Domini Salvatoris. Siquidem Dominus de virgine gignitur, Ioannes de sterili procreatur. Ille de adolescentula, iste de iam fessa generatur. Habet ergo & huius natiuitas aliquid gloriæ atque miraculi. Quamuis enim viliior partus mulieris videatur esse quam virginis, tamen sicut Mariam suspicimus quod virgo peperit, ita in Helizabech miramur quod ancilla procreauerit. Quod quidem factum, mysterium aliquod arbitror continere, ut Ioannes qui veteris testamenti figuram gerebat, senis mulierculæ frigidum sanguine nascere-tur. Dominus autem qui regni cœlestis euangelium prædicaret, feruentis iuuenulæ flore progredere-tur. Maria enim conscia virginitatis miratur fœtum visceribus inuolutum. Helizabech autem conscia senectutis erubescit partum vtero prægruato. Dicit enim euangelista: Occultabat se mensibus quinque. Illud autem quàm mirandum, quod idem Gabriel archangelus vtriusque natiuitatis officium repræsentat, Zachariam solatur incredulum, confidentem Mariam cohortatur. Ille cur dubitauerit, vocem perdidit: hæc quia statim credidit, verbum salutare concepit. Hoc etiam in laudibus Ioannis minimè tacendum videtur, quod nondum natus etiam prophetar: & adhuc in materni vteri sinibus constitutus, aduentum Christi, quia voce non poterat, gaudiis confitetur. Dicit enim Helizabech ad sanctam Mariam, Simul ut facta est vox salutationis tuæ, exultauit in gaudio infans in vtero meo. Exultat enim Ioannes antequam nascatur, & priusquam mundi

Luc. 1.

Luc. 1.

Malach. 3.

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.

mundi oculis habitum recognoscat, iam spiritu mundi Dominum recognoscit. In quo arbitror prophetiam conuenire sententiam, quæ dicit: Priusquam te formarem in vtero, noui te: & priusquam exires de vulua, sanctificauit te. Vnde mirari non debemus quod ab Herode missus in carcerem, clausus Christum semper suis discipulis intimaret, cum etiā clausus in vtero eundem Dominum gestibus prædicarit.

Item de natali sancti Ioannis Baptiste. Sermo LXIII.

SANCTI Ioannis Baptiste natalem hodie profecturus tacere vellem, & laborē atque imperitiam meam silentio coercere: sed enim ipsa vis nominis minimè me silere permittit. Nam nuncupatio vocabuli ipsius, pectoris nostri vrget secreta, silentij nostri resoluit arcana, & quod dissimulatione reticetur, admiratione compellitur. Si enim pater Zacharias cū eum nominauit, vocem recepit: quanto magis nos cū laudemus illum, eloquium promeremur: & si illius os cum in seculo nasceretur aperuit, quanto magis cū pro Christo patitur, ora nostra fecundat. Cum enim Zacharias pater eius propter incredulitatem natiuitatis illius ab angelo Gabriele silentij esset taciturnitate mulctatus, etiam diu mutus verborum dispendio mentis secreta velaret, subito nato Ioanne filio, cū apud proximos esset contentio quo nomine vocaretur, offeruntur patri tabulæ, ut vocabulum eius pro sui arbitrio ipse describeret, & quod sermone non poterat, literis loqueretur: tunc mirum in modum acceptis pugillaribus ut stylum figeret, linguam resoluit, ac literas sermone præuenit, & Ioannem non testatus est, sed locutus. Videte igitur sancti Baptiste meritum, vocem patri reddidit, sacerdoti eloquentiam reparauit. Videre inquam meritum: os quod angelus alligauerat, Ioannes absoluit: quod Gabriel obstruxerat, paruulus reserauit, quæquam & ipse sit angelus, sicut scriptum est de eo: Ecce mitto angelum meum ante faciem tuam. Respicite igitur Ioannem, quanta vis sit eius vocabuli, dicturi de eo, & si tacere volumus, silere non possumus. Ipse enim Ioannes vox clamantis dicitur. Quis igitur qui vocem laudet & taceat? clamorem admiretur & mutus sit? Ait enim ipse de se: Ego sum vox clamantis in deserto. Videte quid dixerit: Non enim ait tantum: Ego sum vox, sed & clamantis vox, scilicet ut ad fidem conuertat, vox regnum prædicet, clamor iudicium comminetur. Magnus igitur Ioannes, cuius magnitudini etiam saluator testimonium perhibet, dicens: Inter natos mulierum maior non est Ioanne Baptista. Præcellit cunctis, eminet vniuersis, antecedit prophetas, supergreditur patriarchas, & quisquis de muliere, inferior est Ioanne. Sed debemus diligenter inquirere cur ita Dominus dixerit, hoc est, inter natos

Hierem. 1.

mulierum, & nō potius dixerit: Inter filios virorum non est maior Ioanne, cū utique mulieres natos sine viris habere non possint. Hoc autem dixit quia numerosior est proles mulierum quam virorum. Est enim mulieris filius, qui viri filius non est. Denique sancta Maria genuit filium, qui patrem hominem non haberet. Dominus enim est mulieris filius, & viri filius non est, sicut dicit Apostolus: Natum de muliere, factū sub lege. Ut qui matrem in terris habet, patrem haberet in cœlis. Ergo in laudem Ioannis fecundioris sexus generatio ponitur, ut nullius ab eo natiuitas separaretur. Dicit fortè aliquis, si inter natos, mulierum maior est Ioannes, numquid etiā maior est Saluator? Absit. Ioannes enim natus mulieris, Christus autem virginis natus est. Ille corruptibilis vteri sinibus effusus est, iste impollutæ vuluæ flore progenitus. Ideo autem cū Ioannis natiuitate Domini generatio deputatur, ne Dominus extra veritatem videretur esse conditionis humanæ.

Galat. 4.

De sancto Ioanne baptista. Sermo LXV.

DIXIMUS superiore dominica cū silentij nostri veniam peteremus, quod pro salute communi sacerdotibus etiam tacentibus doctrina euangelica non taceat, & quod silentium eorum suppleret diuina sententia. Semper enim diuina scriptura loquitur & clamat, sicut scriptum est de Ioanne: Ego sum vox clamantis in deserto. Non enim tantum in illo tempore clamauit Ioannes, quo pharisæis annuncians Dominum Salvatorem, dixit: Parate viam Domini, rectas facite semitas Domini Dei nostri: sed & hodie clamat in nobis, & vocis suæ tonitruo deserta nostrorum concutit peccatorum. Ac licet sancta martyrij morte dormierit, vox tamen eius viuat: dicit enim & nobis hodie: Parate viam Domini, rectas facite semitas eius. Semper enim scriptura diuina clamat & loquitur. Vnde & ad Cain dicit Deus: Vox sanguinis fratris tui clamat ad me. Nulla utique sanguini vox est, sed clamare dicitur sanguis qui innocens effusus est, nō tam verè quam causa, & interpellare Dominū nō prosecutione eloqui, sed indignatione commissi, ac reatum suum non tam verborum accusare sermonibus, quam conscientie ipsius criminatione confringere. Quamuis enim malum factum si in verba producat, excusationem fortasse recipit, nisi conscientia reuocetur, nō potest excusari. Conscientia enim reatū suum semper tacita sine contradictione cōuincit & iudicat. Hodieque ergo Ioannes clamat & dicit: Parate viam Domini, rectas facite semitas eius. Parate ergo iubemur viam Domini, scilicet non aggerem itineris, sed fidei puritatē. Dominus enim non terrenam semitam carpit, sed per secreta mentis incedit. Si quid igitur in hac via fuerit moribus asperū, crudelitate durum, cōuersatione pollutum, iubemur mundare, exæquare, componere, ut superueniens dominus non offendat in nobis, sed magis reperiat viam castitate puram, procliuam fide, elemosynis eminentē. Quod autē tali itinere incedere soleat dominus, Propheta describit dicens: Iter facite ei qui ascendit super occasum, Dominus nomen est ei. Sed videamus, ipse Ioannes qui parare viā Domino iubet, quā ipse viā parauerit Salvatori.

Matth. 3. Ioan. 1. Matth. 3.

Gen. 4.

Matth. 3.

Psal. 67.

Matth. 3.

Per omnia planè adueniente Christo tramitem viæ suæ composuit & direxit. Nam fuit vtique ieiunus, humilis, parcus & virgo. Omnes enim has virtutes eius euangelista describens ait: Ipse autè Ioannes vestitum habebat de pillis camelorum, & zona pellicea circa lumbos eius. Esca autem eius erant locustæ, & mel syluestre. Quæ igitur maior causa humilitatis in propheta, quàm contemptis mollibus vestimentis, pilorum asperitate vestiri? Quæ deuotior fides, quàm præcinctum zona paratum esse semper ad omne seruitutis obsequium? Quæ præclarior abstinentia, quàm spretis vitæ huius deliciis, stridulis vesci locustis ac melle syluestri? Quæ omnia hæc quoniam propheta vsui erant, arbitror in his ipsis prophetiam fuisse. Nam vtique cum prænunciatus Christi vestimentum habebat camelorum asperitate contextum, quid aliud significat, nisi quod ipse Christus adueniens vsurus esset indumento humani corporis, quod erat peccatorum asperitate densatum, & quod velut immundissimæ bestia, hoc est gentilis populi circumdatus exuuiis deformitatem eius ipse gestaret? Zona verò pellicea quid aliud demonstrat, nisi hanc fragilem carnem nostram, quæ ante aduentum Christi dominabatur ad vitia, post aduentum eius restrictam esse ad virtutem: vt quæ antè luxuriando dilatabatur in pinguedinem, nunc abstinentiando attenuaretur in pellem? Exitum verò eius quàm beatum legimus, scilicet quod psalteria regis filia post illam mimicam voluptatem caput eius petierit. Quid mirum si psalteria occidit prophetam, quia luxuria semper est inimica iustitiæ: & quod iniquitas sine cessatione persequitur veritatem? In quo facto grande mysterium continetur. Nam vtique ipsa psalteria synagoga est comparanda, quæ Christum dum luxuriatur, occidit. Quod autem ista psalteria synagoga sit, dicit Dominus ad Iudæos: Cantauimus vobis, & non saltastis. Cur autem à Ioannes corpore caput ablatum sit, manifesta res est. Ioannes (sicut scripturis adstruitur) typum legis gerebat. De Domino autem legimus, quia viri caput Christus est. Ergo cum à Ioannis corpore caput eius auferretur, Christus quodammodo à Iudæis legis cultoribus separatur. Remansit enim illis sine saluatore lex exanimis & truncata. Nam ex eo vtique Iudæi diuina non sapiunt, ex quo sine capite esse coeperunt. Iter igitur facit Domino qui inter ceteras continentia virtutes matrimonij limitem non excedit, nec coniugij præscriptum terminum adulterina permixtione commaculat. Sunt enim nonnulli qui cum legibus vxores duxerint, contra diuinitatis legem sibi fociant concubinas, non intelligentes quid contrahendo matrimonia propriis vinculis constrinxerunt. Qui enim legibus ducit vxorem, profitetur se contra legem non esse facturum. Reum ergo ipse se statuit, qui adhibedo sibi adulteram ius pollicitationis excedit. Sed dicit aliquis, vxorem non habeo, ideo mihi ancillam sociaui. Audi quid dicat scriptura ad Abraham: Eiiice ancillam, & filium eius: non enim hæres erit filius ancillæ cum filio liberæ. Si igitur ancillæ filius hæres non est, ergo nec filius est. Cur autem quæritur tale coniugium de quo susceptus filius nec successione possit hæres esse nec sanguinis? Nec enim habere potest hæreditatis consortium, qui non

Matth. 11.

1. Cor. 11.

Genes. 21. Galat. 4.

G habet originis priuilegium. Cur inquam quæritur tale contubernium, de quo nati, non filij sint matrimonij, sed testes sint adulterij? Cur huiusmodi suscipiuntur adulteri, qui patri pudori sint, non honori? Dicit scriptura: Adulterorum filij in consummatione erunt, & ab iniquo thoro semen exterminabitur. Mulier igitur tua si talibus moribus prædita est, vt mereatur consortium, mereatur & nomen vxoris, præsta concubinæ tuæ libertatem & nomen vxoris, ne tu adulter sis potius quàm maritus. Sed & ille iter facit Domino Christianus qui professionis suæ exhibet ei fidele seruitium, & castitatem quam promissit, custodit tam mente quàm corpore. Sunt enim plerique qui singularem vitam proponentes, singuli esse non possunt: sed quærent sibi contubernia, atque vtinam fratrum. Inuenisti Christianum monachum, cui cum fratre non conuenit, & libentius ei conuenit cum sorore, qui non sequitur seniore vtilia commonentem, & sequitur adolescentulam incongrua cachinnantem: eius & si sincere corpus sit, anima non potest esse sincera. Sed & ille clericus iter Domino facit, qui secundum euangelium viuunt, & per omnia obtemperat sacerdoti. Aliqui enim cum sint minus subditi, molestè ferunt, cum à senioribus arguuntur. Dicunt, grauius irascitur episcopus, patientior esse deberet. Audi ergo optime clerice, sacerdotis exigis patientiam, & tui non exigis disciplinam? Nescis quia mihi salutis causa arguere aliquando permissum est, tibi numquam peccare concessum est? Dicit enim. Apostolus: Increpa oportune, impertunè arguè. Esto ergo in omnibus subditus sacerdoti, si vis eum esse mansuetum.

Sapient. 3.

2. Tim. 4.

De natali sanctorum apostolorum Petri & Pauli.
Sermo LXVI.

Cum omnes beati apostoli parem gratiam apud Dominum sanctitatis obtineant, nescio quo tamen pacto Petrus & Paulus videntur præ ceteris peculiari quadam in saluatorem fidei virtute præcellere. Quod quidè ex ipsis Domini iudicio possumus approbare. Nam Petro sicut bono dispensatori clauem regni cælestis dedit: Paulo tanquam idoneo doctore magisterium ecclesiasticæ institutionis iniunxit, scilicet vt quos iste erudierit ad salutem, ille suscipiat ad quietem: & quorum corda Paulus patefecerit doctrina verborum, eorum animabus Petrus aperiat regna cælorum. Clauem enim quodammodo à Christo scientiæ & Paulus accepit. Clauis enim dicenda est qua ad fidem peccatorum corda referantur: mentium secreta panduntur, & quicquid intrinsecus clausum tenetur, in palam rationali manifestatione producit. Clauis inquam est quæ & conscientiam ad confessionem peccati aperit, & gratiam ad eternitatem mysterij salutaris includit. Ambo igitur clauis à Domino perceperunt, scientiæ iste, ille potentia: diuitias immortalitatis ille dispensat, scientiæ thesauros iste largitur. Sunt enim scientiæ thesauri, sicut scriptum est: In quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi. Ergo beatus Petrus & Paulus eminent inter vniuersos apostolos, & peculiari quadam prerogatiua præcellunt. Verum inter ipsos quis cui præponatur, incertum est: puto enim

Colos. 2.

Matth. 8.

enim illos æquales esse meritis qui equales sunt passione, & simili eos fidei deuotione vixisse, quos simul videmus ad martyrij gloriam peruenisse. Non enim sine causa factum putamus quod vna die, vno in loco, vnius tyranni tolerare sententiam. Vna die passi sunt, vt ad Christum pariter peruenirent. Vno in loco, ne alteri Roma deesset. Sub vno persecutore, vt æqualis crudelitas vtrumque constringeret. Dies ergo pro merito, locus pro gloria, persecutor decretus est pro virtute. Et in quo tandem loco martyrium pertulerunt? In vrbe Roma, quæ principatum & caput obtinet nationum, scilicet vt vbi caput superstitionis erat, illic caput quiesceret sanctitatis: & vbi gentilium principes habitabant, illic ecclesiarum principes morarentur. Cuius autem meriti sint beatissimi Petrus & Paulus, hinc possumus intelligere, quod cum Dominus Orientis regionem propria illustrauerit passione, Occidentis plagam, ne quid minus esset, vice sui, apostolorum sanguine illuminare dignatus est. Et licet illius passio nobis sufficiat ad salutem, tamen etiam horum martyrium nobis contulit ad exemplum. Hodierna igitur die beati Apostoli sanguinem profuderunt. Sed videamus causam quare ista perpessi sunt, scilicet quod inter cetera mirabilia etiam magum illum Simconem orationibus suis de aëris vacuo præcipiti ruina prostrauerunt. Cum enim idem Simon se Christum diceret, & tanquam filium ad patrem assereret volando se posse conscendere, atque elatus subitò magicis artibus volare coepisset, tunc Petrus fixis genibus precatus est Dominum, & precatione sancta vicit magicam leuitatem. Prior enim ascendit in cælum ad Dominum oratio quàm volatus, & antè peruenit iusta petitio quàm iniqua præsumptio. Antè Petrus in terris positus obtinuit quod petebat, quæ Simon perueniret in cælestibus quod tendebat. Tunc igitur Petrus velut victum illum de sublimi aëre deposuit, & quodam præcipitio in saxum illidens eius crura confregit. Et hoc in opprobrium facti illius, vt qui paulo ante volare tentauerat, subitò ambulare non posset: & qui pennas assumpserat, plantas amitteret. Sed ne fortè hoc mirum videatur, quod magus iste præsentem apostolo per aërem aliquandiu volitauerit: hoc patientia Petri fecit. Permisit enim illum sublimius ascendere, vt altius caderet. Voluit enim in excelsum leuari à conspectu omnium, vt ruentem illum de excelso oculi omnium peruideret. Hæc igitur est iniquitatis clatio, vt in altum se ferat, in sublime se erigat. Sed sancta oratio omnem humilitat superbiam, vniuersam deiicit vanitatem.

Item de natali sanctorum apostolorum Petri & Pauli.
Sermo LXVII.

Natalem beatissimorum apostolorum Petri & Pauli hodie celebrantes, diuersis epulis nos reficere debemus, & tantam festiuitatem magna cum lætitia celebrare. Quis enim talium virorum solemnitate non magna cum lætitia debet celebrare? Quis enim talium virorum solemnitate non magnos sibi exhibeat apparatus, vt quo plus expendit, plus se apostolos confirmet amare? Veruntamen non opus est proprio sumptu ad refectioem nostram: nam

A natali suo sanctus Petrus ipse nos reficit. Est enim omnibus copiis refertus vas ei, quod illi de cælo esurienti delatum est. Igitur qui esurit sicut Petrus, reficitur ipse cum Petro. Vt quid ergo præparemus nobis proprium prandium, cum apostolico ferculo saginemur? Cur nobis inquiramus terrenas epulas, cum cælestes copias habeamus? Dicit enim sanctus Lucas in Actibus Apostolorum, post orationem esurienti Petro circa horam sextam aperto cælo, vas quoddam splendidum velut linteum fuisse delatum, in quo erant quadrupedia & repentia terræ, & volatilia cæli, & dixisse Dominum ad eum: Petre surge, immola & madauca. Ecce Petrus qui dicit alibi: Aurum & argentum non est mihi: nunc conuiuij eius vasculum splendidius est argento. Et qui propter Christum argenti speciem refutasset, per Christum argenti nitore ditatur. Pransuro igitur Petro, desunt cocorum apparatus, desunt obsequia famulorum: sed, quod est melius, ministeria diuina non desunt: & vtili commutatione sancto viro quod deest in terris, abundat in cælis. Vt reficiatur enim Petrus, non cælarium sollicitè referatur, sed cælum ipsum protinus aperitur. Legimus in scripturis sanctum Heliam in deserto coruis ministrantibus passum: quanto melius Petrus, cui non paruam escam terra auis porrigit, sed integrum conuiuium multitudo angelica ministrat? Post orationem ergo esurit Petrus. Mirandum cur sanctum virum post orationem fames sequatur, cum soleat fames oratione depelli, esuriens anima non nisi obsecrationibus saginari? Sed puto Petrum post orationem non cibum esurisse hominum, sed salutem: nec inedia vexatum esse corporis, sed inopia credentium laborasse. Cum enim Iudæus populus perfidus & ingratus illo prædicante Christo non crederet, famem quodammodo Petrus sui officij sustinebat. Famem enim patitur qui minimè fructum sui laboris assequitur. In coenaculum igitur ad orationem festinus ascendit. Bene ait, In coenaculum ad orationem ascendisse Petrum, quia omnis sanctus quando orat, relinquens humilia vel terrena in altum mentis extollitur, & in sublime suspensus rapitur, & cogitatione sancta cælo vicinus efficitur. Atque ibi esurienti illi, hoc est cogitati in cordis sui sublimiori loco pro salute Iudæi populi, offertur vas diuersorum generum animalibus plenum, velut diuinitate dicente illi: Tu in Iudæos solos esuris, ecce famè fidei tuæ cunctarum gentium diuersitate reficio. Nam vtique diuersa animalia collecta in vno vasculo, diuersarum gentium cõgregatio collecta in vna ecclesia demonstratur, quæ ecclesia in illius vasculo splendido dum non habet maculam neque rugam, linteij nitore resplendet. In qua primum animal Deo ex gentibus Centurio Cornelius est immolatus. De hoc ergo vasculo suo hodie nos reficit Petrus. Cum enim videmus gentium turbas ad fidem Christianitatis accurrere, simul cum apostolis gratulamur. Non enim mortui sunt quorum curamus natalem hodie, sed renati viuunt pane, quia participes effecti sunt Christi, qui vita est omnium. Quamuis enim corpora passione cæsa sint, interruptus tamen non est ordo viuentiũ. Iugiter enim & Deo gratias agunt, & laudes saluatori referunt, nisi quod resoluta membrorum sarcina magis adhæreret Christo, sicut ait Paulus: Dissolui, & Philip. 1.

Act. 10.

Act. 8.

* utilioris cõmuniõne

3. Reg. 17.

Ephes. 5.

cum Christo esse, quanto melius? Non ergo dicenda est mors qua interueniente caremus persecutoribus, & Christo connectimur. Non est planè dicenda mors, quæ Christo mortuum socians lucrum efficit morietis, sicut ait beatus Apostolus: Mihi enim viuere Christus est, & mori lucrum. Illa autem vera est mors, quæ etiam viuentem hominem peccatorum morte confringit: qui quamuis viuere videatur, sceleribus tamen suis morti iam videtur additus, sicut ait Apostolus de illa deliciosa vidua: Hæc autem viuens, mortua est.

Item de eodem. Sermo LXVIII.

Notum omnibus vobis est fratres, & vniuerso mundo notissimum, quod beatissimorum Petri & Pauli natalis est hodie, nec aliquam partem orbis latere potest tanta deuotio. Siquidem de iis dicit Dauid propheta: In omnem terram exiit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. In omnem terram mirabilem Petri virtus diffusa est, & in fines orbis terræ epistolarum Pauli verba penetrarunt. Quis enim nõ audiuit quod primum Petrus sedenti ad portam speciosam claudo, & ex matris suæ olim ventre iam debili pedum restituerit firmitatem, vt quod natura minus contulerat, apostolica gratia repararet? Cùm enim idem claudus stipem rogans, aliquid pecuniæ se ab apostolis crederet accepturum, ait illi Petrus: Argentum & aurum non habeo, sed quod habeo, hoc do tibi. In nomine Domini nostri Iesu Christi Nazareni surge & ambula. Beata planè largitas, quæ petenti argentum quidè non cõtulit, sed cõtulit sanitatem. Beata largitas, quæ de thesauris suis aurum non protulit, sed protulit medicinam. Beatus & ille claudus, qui dum stipem querit pecuniæ, diuitias incolumitatis accepit. Hoc enim ab apostolis donatum meruit, quod nullis thesauris à medicis redimere potuisset. Primum ergo signum mirabilium suorum Petrus fecit, claudo pedum restituendo vestigia. Diximus frequenter ipsum Petrum à Domino nuncupatum, sicut ait: Tu es Petrus & super hæc petram ædificabo ecclesiam meam. Si ergo Petrus petra est super quam ædificatur ecclesia, rectè prius pedes sanat: vt sicut in ecclesia fidei fundamentum cõtinet, ita & in homine membrorum fundamenta confirmat. Rectè inquam primum in Christiano pedes curat, vt iam non intrepidus nec imbecillis possit super petram ecclesiæ, sed robustus & fortis incedere. Vbi autem verba Pauli apostoli non leguntur? Quis locus ea non literis inscribit, corde retinet, cõuersatione custodit, quia Paulus à Domino vas electionis est nominatus? Bonum vas in quo preciosa mandatorum Christi præcepta conduntur. Bonum vas de cuius plenitudine substantia vitæ populis semper erogatur, & plenum est. Optima apostolorum nomina, petra, & vasculum, necessaria domui saluatoris. Domus enim fortitudinis petra construitur, vtilitate vas ornatur. Petra ad firmitatem ne labatur sustentat populos, vas ad custodiam ne tententur operit Christianos. Exitus verò eorum de hoc seculo quàm beatus fuerit, nemo est qui nesciat. Nã prima hæc in illis beatitudo est, quod ambo vna die passi esse noscuntur, scilicet vt quos vna fides scrui-

rio deuinxerat, vna dies martyrio coronaret. Deinde ipsa passio licet diuersa in singulis fuerit, tamen quanta referta est gratiæ sanctitate? Nam Petrus crucis, sicut saluator, exitum tulit, & à dominicæ deuotionis similitudine nec morte discretus est, scilicet vt quem imitabatur fide, imitaretur & passione. De Pauli verò ceruice, cùm eam persecutor gladio percussisset, dicitur fluxisse lactis magis vnda quàm sanguinis, & mirum in modum sanctum apostolum baptisimi gratia in ipsa cæde extitisse splendidum potius quàm cruentum. Quæ quidè res in sancto Paulo stupenda non est. Quid enim mirum si abundat lacte nutritor ecclesiæ, sicut ipse ad Corinthios ait: Lac vobis potum dedi, non escam. Hæc est planè repromissionis illa terra quam patribus nostris deus promisit dicendo: Dabo vobis terram fluentem lac & mel. Non enim de hac terra locutus est quæ manantibus aquis cœnum inuoluit, lutumque permiscet, sed de illa terra Pauli, & similibus Pauli, quæ iugiter purum suauèque distillat. Quæ enim Pauli epistola non melle dulcior est, lacte candidior? Quæ epistolæ tanquam vbera ecclesiarum populos enutrit ad salutem. De ceruice ergo Apostoli pro sanguine lac manauit. Legimus in ipso quoniam caro & sanguis regnum Dei non possidebunt. Igitur iam Paulus possidet regnum, quoniam caret & sanguine, qui impedire dicitur regnatorum. Adhuc ergo Paulus in terris positus etiam in regni cœlestis substantiam transformatur.

De natali sancti Eusebii Vercellensis episcopi. Sermo LXXIX.

Ad sancti martyris Eusebii laudem aliquid addere velle, decerpere est. Tam ineffabile enim doctrinarum magister extitit, vt merita eius facilius operibus cognosci possint, quàm sermonibus explicari. Tantum autem de eo conscientia retinet, quantum oratio & narratio non præualeat. Igitur gesta illius non verbis adornanda sunt, sed perstringenda sententiis, præsertim qui scimus eam rem comere nos non debere sermonibus, quæ videmus iam comptam esse virtutibus, cùm dicat Apostolus, Regnum Dei non in sermone est, sed in virtute. Ergo ad merita eius aliquid addere velle, decerpere est, me præcipuè, qui & ignarus rerum gestarum sum, & literarum imperitus sacrarum, & rudis sacerdotalium functionum. Potuissent autem prædicare sancti hæc præcessores mei vsu facilius, experimento probatius, doctrina præclarior, dominum & patrem specialiter beatum Exuperantium loquor, qui fuit eius minister in sacerdotio, comes in martyrio, particeps in labore. In cuius vultibus sanctum quoque Eusebium videre nos credimus, & quasi in quadam speculo bonitatis illius imaginem contuemur. Facile enim cognoscimus qualis magister fuerit, cuius talem videmus esse discipulum. Sed quoniam confessionis illius similis hunc gloria comitatur, mauult reticere laudes paternas, ne proprias pariter iactare videatur. Quid ergo de martyris Eusebii gloria prædicetur, cuius tota plebs ista sit gloria? Et cùm dicat scriptura, Gloria patris est filius sapiens: quanta huius sunt gloriæ, qui tantorum filiorum sapientia & deu-

deuotione lætatur? In Christo enim Iesu per euangelium ipse vos genuit. Quicquid ergo in hac sancta plebe potest esse virtutum & gratiæ, in sancti Eusebii magisterio reperitur. Ex hoc autem quasi quodam virtutum fonte lucidissimo riuulorum hæc puritas emanauit. Nam quia castitatis vigore pollebat, propositum virginitatis instituit. Quia abstinentiæ gloriabatur angustiis, monachorum introduxit forte seruitium. Quia blandimentis erat præditus lenitatis, cunctorum ciuium in Deum prouocauit affectum. Quia pontificij administratione fulgebat, plures è discipulis sacerdotij sui elegit heredes. Quamuis igitur nonnulli liberis suis relinquunt auri argenti que thesauros, nemo tamen sancto Eusebio ditiores reliquit. Siquidem omnes extiterunt aut sacerdotes, aut martyres. Nam vt cetera taceam, illud quàm admirabile est, quod in hac sancta ecclesia eodem monachos instituit, quos clericos, atque iidem penetrabilibus sacerdotalia officia contineri, quibus & singularis castimonia conseruatur, vt esset in ipsis viris contemptus rerum, & accuratio leuitarum: vt si videris monasterij lectulos, instar orientalis propositi iudices: si deuotiones cleri perspexeris, angelici ordinis obseruatione gaudeas. Illud autem tacendum omnino non arbitror, quod cùm Arrianorum detestanda perfidia totam cum vniuerso mundo Italiam perturbasset, atque eiusdem pestilentia sacerdotum simplicitatem sancti Dionisij martyris captiuassent, ita vt subscriptionis eius vinculum retineret, qua illi è manibus eorum sapientia liberauit? Sicut enim ait sanctus Paulus, Factus sum Iudeis tanquam Iudæus, vt Iudæos lucrifacerem: ita Eusebium hæreticis hæreticum se esse mentitus est, vt de hæresi filium liberaret. Dixit enim se eorum consentire perfidia, hoc sibi placere quod illis, sed quod sibi filium Dionysium in subscribendo præponerent, grauitate moueri. Vos enim, inquit, qui dicitis filium Dei patri deo æqualem esse non posse, cur mihi filium prætulistis? Quia illi ratione permoti, statim sancti Dionysij chirographum delauerunt, priorem locum subscribendi beato Eusebio deferentes. Quos ille increpans & irridens ait, Neque ego me vestris sceleribus polluo, neque filium meum vobiscum participare permitto. Vnde cùm dicat euangelium in hac generatione prudentiores filios tenebrarum esse quàm lucis, ecce hic ipsis tenebris prudentior filius lucis inuentus est. Tunc illi grauius indignantes ita nequitiam suam fuisse delusam, nouis cum per Cõstantium principem passionibus vexauerunt. Nam post multas iniurias Orientis plagæ illum in exilium relegarunt, in quo tanta passus est, vt martyrij inuidiam gloriæ reportaret. Dicitur enim inter cetera passionum genera hoc pœnale passionis supplicium pertulisse, vt dum interrogaretur ab Arrianis, & se coram communicare perfidiæ denegasset, scalarum procliui tractu supinis pedibus ad imum vsque pertraheretur, & iterum reuocatus ad summum, interrogatus denuo cùm eadem respondisset, eadem pateret, ac sic frequentem interrogationem frequenter huiusmodi supplicium fuerit subsecutus. In qua passione sancti Eusebii martyris licet fuerit quassatum caput, elisum corpus, membra contracta, animus tamen fidei mansit inuictus. Nam quanto plus

illam Arriana perfidia corporaliter lacerabat, tanto magis cum catholica integritas spiritualiter resouebat. Quem quidem scalarum ascensum atque descensum possumus dicere quem Iacob somniis prophetauit: & sicut ille vidit etiam istas scalas ab imo ad cœlestia vsque pertingere, sic quidem per has & Eusebius ascendit ad cœlum, & Arriani ad inferos descenderunt. Vnde fratres sanctum Eusebium Machabæorum martyrum choro annumerandum puto. Siquidem illi singulis membris martyrium pertulerunt, hic autem totius corporis passione Dominum sit confessus, nec disparem eorum esse gratiam quos etiam dies vna in martyrio copulauit.

Item de depositione sancti Eusebii. Sermo LXX.

Depositionem sancti Eusebii hodie celebramus. Quid est depositio? Non illa vtique quæ sepeliendis in terra membrorum reliquiis clericorum manibus procuratur, sed illa qua homo vinculis carnalibus absolutus, liber iturus ad cœlum terrenum corpus exponit. Ipsa planè est depositio, in qua concupiscere abiicimus, cessamus delinquere, peccare desinimus & totum quicquid salutis est graue, quasi abiecta sarcina oneris, exponimus. Nam ideo hæc dies pro celebritate maxima procuratur, quia verè est summa festiuitas, mortuum esse vitium, soli vigere iustitiæ. Vnde & depositionis ipsa dies natalis dicitur, quod delictorum carcere liberati, libertati nascimur saluatoris. Sed videamus, sanctus Eusebius cum qua gloria ad hanc diem depositionis aduenerit. Dicitur enim ante aliquantum temporis exitus sui manifesta reuelatione vidisse se kalendis Augusti de monte ad montem volare, & propheta quadam hoc interpretatus est hac die exiturum se esse de corpore. In quo facto nescio quid primum sit admirandum, vtrum quod meruit exitus sui finem nosse, an quod scire potuerit quæ illum post exitum gratia permaneret. Dicit sanctus Dauid: Notum fac mihi Domine finem meum, & numerum dierum meorum, & reliqua. Ecce quod Propheta optauerat, martyr accepit: notitiam quam ille exorat, iste consequitur, nisi quod salua fide dixerim, amplius promereatur. Ille enim finem postulat nosse, iste etiam vltra finem quid futurum esset agnoscit. Ille vsque ad exitum quid desit ignorat, iste post exitum quid superstit edixit. Volare ergo se in hac die vidit Martyr Eusebius, sicut scimus. Volare non potest nisi quod purum, leue atque subtile est, cuius nec sinceritas intemperatiam retardatur, nec alacritas, nec velocitas mole grauatur. Grauari autem volatum dico non tam mole membrorum quàm delictorum. Vnde puto etiam in ipsis auibus ideo velocius columbam penè præ omnibus volitare, quod alacritatem & innocentiam comitetur. Denique sanctus Dauid cum puritate mentis volare concupisceret, non alterius animantis nisi columbæ optauit alas, dicens: Quis dabit mihi pennas sicut columbæ, & volabo & requiescam? Intelligebat enim quod altiora facilius penetrantur simplicitate mentis quàm leuitate pœnarum. Volauit ergo hac die sanctus Eusebius. Festinemus iam eius innocentiam de volatu,

& puritatē eius de ipsa elatione iudicemus : tāquam columba enim in domo Dei degens assumpsit spiritalia pennis, & requieuit in monte. Et licet ipse de monte ad montem volare se dixerit, tamen in ipsa translatione maiorem quietem fuisse significo. Quid enim aliud est de monte ad montem volare, nisi de saluatoris gratia ad patris gloriam propere? Ipsi enim sunt montes, sicut dicit propheta: Mōs de mōte sine manibus cōcidentium, hoc est filius de patre absque vilius creationis accessu.

De natali sancti Laurentij leuita & martyris.
Sermo LXXI.

BEatissimi Laurentij martyris, cuius natalem hodie celebramus, passionem nosse vos credo, & quanta in persecutione pertulerit, dilectionem vestram scire posse non dubito. Tanta enim martyrio eius gloria extitit, vt passione sua mundum illuminauerit vniuersum. Illuminavit mūdum planē Laurentius eo lumine quo ipse succensus est, & flammis quas ipse pertulit, omnium Christianorum corda calefecit. Quis enim hoc exemplo nolit pro Christo ardere cum Laurentio, vt possit à Christo cum Laurentio coronari? Quis nolit ad horam sustinere Laurentij ignem, vt æternum gehennæ non patiat incendium? Beati igitur Laurentij prouocamur exemplo ad martyrium, accendimur ad fidem, incalescimus ad deuotionem. Et si nobis persecutoris flāma deest, fidei tamen flamma non deest. Non ardemus quidem corpore pro Christo, sed ardemus affectu. Non subiicit mihi persecutor ignem, sed suggerit mihi ignem desiderium saluatoris. Esse autem saluatoris ignem legimus in euangelio, dicente eodem Domino: Nescitis quia ignem veni mittere super terram, & quid volo nisi vt accendatur? Quo igne succensi Amaus & Cleophas dixerunt: Nōne cor nostrum ardēs arat in nobis in via cū aperiret nobis Iesus scripturas? Hoc igitur etiam sanctus Laurentius igne succensus, flammam non sensit incēdium: & dum Christi ardet desiderio, persecutoris pœna non ardet. * In quantum enim in illo fidei ardor feruet, in tantum supplicij flāma frigescit. Corporali enim beatus Laurentius dum laborat incendio, hinc amore Christi succenditur, inde persecutoris flamma torquetur, sed diuinus saluatoris ardor materialem tyranni restringit ardorem. Quamuis enim in fauillam membra soluantur, fidei tamē fortitudo non soluitur. Corporis detrimentum sustinet, sed lucrum salutis acquirit. Non enim, fratres, beatus Laurentius cita vel simplici passione perimitur. Nam qui gladio percutitur, semel moritur: hic autem lingua & multiplici pœna cruciatur, vt mors differatur, & non desit ad supplicium, & desit ad finem. Dicitur enim ab illo scūlismo persecutore hec illi constituta pœna, vt ardētium exposita mole carbonum in super eum ferrea crate distētum lenta flāma consumeret, vt non tam inflammando citō interimeret hominem quandiu exurendo torqueret. Ita cū vnū latus exultum persecutor cerneret, aliud latus ignibus obiceret exurendum. Legimus Ananiam, Azariam & Misael beatissimos pueros à rege in camino ignis inclusos, in pœnarum suarum

deambulasse flammis, & igneos globos pedibus cōculasse. Vnde & beatus Laurentius non minori est gloria præferendus. Siquidem illi in pœnarum suarū flammis ambulant, hic in ipso supplicij sui igne discumbit. Illi vestigiis pedum conculcant incendia, hic laterum suorum deuotione restringit. Illi inquam stantes in pœnis eleuatis manibus orabāt dominum, hic autem prostratus in sua pœna toto corpore Deum deprecatur. Iterum ergo beatus Laurentius exultis lateribus in dorsum supinus vertitur, & renes eius ignibus exuruntur, vt impleretur psalmi propheta, quæ dicit ex persona Laurentij: Proba me Domine, & tenta me, vt renes meos, & cor meum. Duplici se vtrique postulat igne comburi. Nam si de vno & solo mundi igne loqueretur, sufficeret renes tantum exurendos incēdiis obtulisse, cor autem nisi Christi flamma non vrit, sicut, Amaus & Cleophas dixerunt: Nōne cor nostrum erat ardens in via, cū aperiret nobis Dominus scripturas? Atque ideo ad comprobendam deuotionem suam geminum sibi ignem postulat, vt luctamine habito ostendat in se plus posse amorem Christi, quàm pœnam tyranni. Honoremus * igitur fratres beatum Laurentium, qui dum fide sua persecutoris flammam vicit, ostēdit nobis per ignem fidei gehennæ incendia superare, & amore Christi diem iudicij non timere. † Nos verò, fratres dilectissimi, si ad cōsortium sanctorum martyrum peruenire volumus, de imitatione martyrum cogitemus. Debēt enim in nobis aliquid de suis virtutibus recognoscere, vt pro nobis dignentur Dominum supplicare. Si enim tormēta, quæ sancti martyres pertulerunt, sufferre non possumus, vel contra malas concupiscentias, ipsis intercedētibz pugnemus. Et quia non desunt quotidiana peccata, non desunt etiam quotidiana remedia. Nemo se credat aliquam sclicitatē aut aliquod verum gaudium in hoc seculo possidere. Beatitudinē hic præparare potest, possidere non potest. Duo sibi tempora ordine suo succedent, tēpus flendi & tēpus ridendi. Nemo se circunueniat, fratres, non est in hoc mundo tempus ridendi. Scimus fratres quia omnis homo gaudere desiderat: sed totum ibi quærat gaudium vbi oportet inquiri. Verū etiam in hoc mundo gaudiū nec fuit, nec est, nec esse poterit. Sic enim ipse Dominus in Euangelio suos discipulos admonet, dicens: In mundo pressurā habebitis. Et iterum: Mundus gaudebit, vos autem contristabimini: sed tristitia vestra conuertetur in gaudium. Ac sic in hac vita cum labore & dolore, quod bonum est, auxiliante Domino faciamus, vt in futuro seculo bonorū fructus cum gaudio & exultatione percipere possimus. Præstante Domino nostro Iesu Christo, qui viuūt & regnat in secula seculorum. Amen.

De natali sancti Cypriani. *Sermo LXXII.*

Sancti Cypriani festiuitatem, sicut omnibus notum est, hodie celebramus, & natali, sicut dicunt, imminente vindemia, natalem eius martyrij procuramus. Conueniunt igitur vota nostra & mundi. Mundus vindemiarum vbertate letatur, nos sanctorum passionum gaudemus. Quæ quidē passio vindemiis comparanda est. Sicut enim vuarum expressione

sione vinum funditur, ita & sanctorum martyrio vni vice sanguis effunditur, nisi quod vna temporalis fructus præstat, passio sempiternos. Rectē ergo martyrium vindemis comparatur. Habet enim & ebrietatem suam, habet & calicem suum, de quo dicit propheta David: Et calix tuus inebrians quàm præclarus est. Et ipse Dominus in passionis suæ exitu constitutus ait: Pater si possibile est, transeat à me calix iste. Et iterum Propheta: Calicem salutaris accipiam, & nomen Domini inuocabo. Rectē inquam calix martyrio comparatur, quia sicut calix lactificat cū bibitur, ac omnis humor noxius vini calore decoquitur, ita & martyrij poculum cū hauritur, omnes peccatoris fæces passionis gloria temperantur. Vinum ergo quoddam salutare martyrij est, quod cordi lætitiā præstat, calore fidei animæ puritatē. Vinum planē est spirituale de illa vna quæ pro salute omnium pependit in ligno expressum. Sicut enim botrus redditurus vinum prius in vinea quadam naturæ arte suspenditur: ita & Christus redditurus vinum spirituale martyrij in cruce quadam prouidentia diuinitatis aptatur. Ipse planē botrus est quē duo exploratores illi, hoc est Iesus Naue & Caleb filius Iephone in phalanga ad filios Israel propriis humeris detulerunt. Quod quidem factum iam tūc præfigurabat aduentum Domini saluatoris. Nam botrus in phalanga suspensus, in cruce Christus appensus ostenditur. Duo autem in phalanga portantes vnam, duo populi demonstrantur, Christianus vtrique & Iudæus. Et sicut mos est portantium, vnus præcedens, alter subsequens: ita prior Iudæorum designatur populus, Christianorum secundus. Et sicut antecedens quod portat non videt, & retrorsum idē semper habens quadam dorsū aersione contemnit: qui autem sequitur, semper id oculis perspicit, semper custodit obtutibus, semper corporis vicinitate potitur: ita ergo Iudæus, & Christianus populus. Iudæus enim prior est, Christum in lege portat, & retrorsum eum ponens quadam dorsū aersione contemnit: vnde ait Propheta: Obscuretur eorum oculi ne videant, & dorsum ipsorum semper incurua. Christianus verò sequens populus Christum semper oculis aspicit, semper custodit obtutibus, & quadam graduum suorum vicinitate complectitur. Et quanto eum ille populus prauo itinere post se relinquit, tanto eum iste directo cursu festinat attingere.

Item de sancto Cypriano. *Sermo LXXIII.*

Hic sermo ascribitur Maximo episcopo Mediolanensi.

An te dies, cū beatissimi martyris Cypriani celebrarem natalem, suauissimē in eius festiuitate iucundati sumus: quia enim hoc vindemiarum tempore passus est, tanquam & nos de vindemia dulces & varios fructus ex eius passione collegimus. Impinguauit enim nos, & refecit musto martyrij sui. Est enim mustum quod refecit & inebriat Christianum, sed ebrietas illa magis sobrium facit. Qui enim inebriatur cœlesti gratia, exobriatur sarcina peccatorum. Hoc namque musto repleti sancti apostoli, sicut ait scriptura, alienis linguis Dei magna loquebantur. In quo facto pariter ebrij esse

videbantur, & sobrij. Ebrij enim putabantur, quod in iis loquela præter naturam altera personabat. Sobrij erant, quod iuxta consuetudinem mentis Deum deuotione laudabant. Quod quidem non elatione aliqua aut impudentia contigit, vt viri sancti peregrino sermone loquerentur, sed prouidentia diuinitatis factum est, vt quia ad magnificandum Deum vna loquela non sufficit, per plures linguas mentis deuotio solueretur. Iucundati enim sumus, quia de vinea Domini sabaoth, sicut dicit propheta, domus Israel est, quæ domus nos sumus. Secundum fidem enim Israelitæ nos sumus. Vnde dicit Apostolus: Quia si ex fide sunt ij, filij sunt Abraham. Quoniam igitur nos sumus Israel, vinea Domini sumus, videamus diligenter ne ex palmite operis nostri non nascatur dulcedinis vna, sed fellis: ne dicatur nobis quod Iudæis dictum est per Prophetam: Sustinui vt faceret vnam, fecit autem spinas: & non iustitiam, sed clamorem. Quàm dura conditio, vt possessio quæ Domino suo suauitatis fructus afferre debuit, spinarum illum asperitate compunxerit. Hoc est, cū Iudæi saluatorem debuerint tota fidei deuotione suscipere, spinarum eum coronauerunt passione. Quæ corona quidem, quantum in Iudæis est, erat iniuriarum contumelia: quantum in Domino, erat corona virtutum. Compungunt ergo Iudæi Dominum dum coronant, compungunt dum crucifigunt. Vnde ait scriptura sancta: Videbunt in quem compunxerunt. Igitur fratres videte ne & nobis dicatur: Sustinui vt faceret vnam, fecit autem spinas. Hoc est, ne spinas quas Domino Iudæi cruentis impofuerunt manibus, nos iniquis sensibus apponamus, & compungamus eum non asperitate scelerum, sed operum prauitate. Sunt enim spinæ cordis, quæ verbum Dei etiam vulnerare consueuerunt, de quibus meminit in euangelio saluator, dicens seminantis semen cecidisse inter spinas, & creuisse eas, ac suffocasse quod satum est. Quæ autem spinæ sint, ipse prosequitur dicens vtrique sollicitudines esse mundanas, quæ cū crescunt in corde hominis, mandata in eo saluatoris suffocant. Quis enim vnquam sollicitus de mundo, potuit bene sollicitus esse de Christo? Quis dum lucris Domus suæ prouidet, vtilitatibus ecclesiæ potuit prouidere? Vnde ait Apostolus: Qui sine vxore est, sollicitus est quæ sunt Domini, quomodo placeat Deo: qui autem cum vxore est, sollicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat vxori. Ergo fratres videte ne vinea vestra non vvas, sed spinas faciat, ne vindemia vestra non vinum afferat, sed acetum. Quisquis enim vindemiam legit, & pauperibus non largitur: ille acetum colligit, non vinum. Quisquis mellea recondit, & indigentibus non ministrat, iste non alimoniam fructus reposuit, sed tribulos auaritiæ congregauit. Nam propterea ait scriptura de terra vestra: Spinæ & tribulos germinabit tibi.

De natali martyrum. *Sermo LXXIII.*

Dignum & congruum est, fratres, vt post lætitiā Paschæ quam in ecclesia celebrauimus, gaudia nostra cum sanctis martyribz conferamus, & iis annunciemus dominicæ resurrectionis gloriā,

Dania. 2.

Inuenitur etiam inter Augustinos de Sanctis 30.

Luc. 12.

Luc. 24.

* pœnam non sensit.

Dan. 3.

Psal. 22. Matih. 26. Psal. 115.

Psal. 138.

Luc. 24.

* al. Oremus.

† Sic scribit hic sermo in cluniacensi codice.

Num. 13.

Psal. 68.

Esa. 5.

Galat. 3.

Esa. 9.

Ioh. 19.

Matth. 13.

1. Cor. 7.

Genes. 3.

Act. 2.

2. Cor. 1.
2 Tim. 2.

Psal. 15.

Matth. 27.

Psal. 15.

Psal. 22.

Ioan. 11.

qui cōsortes sunt dominicæ passionis. Qui enim socij sunt contumeliæ; debent & participes esse letitiæ. Ita enim dicit beatus Apostolus: Sicut socij passionum estis, & resurrectionis eritis: si tolerabimus, inquit, & conregnabimus. Qui ergo tolerauerunt mala propter Christum, debent & gloriam habere cum Christo. Annunciemus inquam sanctis martyribus dominicæ Paschæ gratiam, vt dum sepulturæ illius prædicamus reſerata claustra, & horum sepulchra referentur. Dum corpus illius mortuum dicimus tepentibus venis subito viguisse, horum quoque membra iam frigida immortalitatis calore foeuantur. Eadem enim ratio martyrem suscitatur, quæ & Dominum suscitauit. Nam sicut viam passionis eius experti sunt, ita experientur & vitæ. Scriptum est enim in psalmo: notas mihi fecisti vias vitæ. Hoc vtique in resurrectione ex persona dicitur Saluatoris, qui dum post mortem ab inferis redit ad superiores, incipiat notam habere viam vitæ quæ antè habebatur ignota. Ignota enim erat ante Christum via vitæ, quæ nullius adhuc resurgentis fuerat temerata vestigio. At vbi Dominus resurrexit, nota facta solo attrita est plurimorum. De quibus sanctus euangelista ait: Multorum corpora sanctorum surrexerunt cum eo, & introierunt in sanctam ciuitatem. Vnde cum Dominus in resurrectione sua dixerit: Notas mihi fecisti vias vitæ, possumus & nos iam dicere Domino: Notas fecisti nobis vias vitæ. Ipse enim nobis notas fecit vias vitæ, qui nobis semitam manifestauit ad vitam. Notas enim mihi fecit vias vitæ, cum me docuit fidem, misericordiâ, iustitiam, castitatem. His enim peruenitur itineribus ad salutem: & licet nos in resolutione corporis mortis vmbra circundet, tamen gressus suos vita non deserit, sed inter ipsas medias inferni leges incunctanter Christi virtutibus ambulamus. Vnde ait sanctus propheta: Nam & si ambulauero in medio vmbrae mortis, non timebo mala, quoniam tu mecum es. Quod manifestius Dominus ait de fidei, dicens: Qui autem credit in me, non morietur. Et licet moriatur, viuat. Ergo fratres cum sanctis martyribus Paschæ domini gloriam conferamus. Conferamus inquam: & licet melius nouerint omnia, tamen nos illis prædicemus quemadmodum de sepulchri gremio resurrexit ad superiores. Illi nobis reuelent quo pacto de inferni profundo remeauerit ad sepulchrū. Notum, inquam, nobis faciant quemadmodum in exanime iam corpus & frigidum sese calor insinauerit, spiritus ingesserit, sanguis infuderit, & gelatas humore venas pristini vigoris pulsus agitauerit. Notum, inquam, nobis faciant quemadmodum organum corporis dissipatum in priorem statum nervorum rursus coaptauerit resoluta compago, & harmoniam viscerum iam silentem in veterem concentum spiritus viuificans animauerit. Sacerdotes ergo prædicent quæ saluator post resurrectionem mirabilia gessit ad superiores, martyres reuelent quanta in ipsa morte refrigeria operatus sit in defunctos.

In natali sanctorum Canti, Cantiani, & Cantianille.
Sermo LXXV.

Hodie beatissimorum Canti, Cantiani, & Cantianillæ natalis est. Quam bene & iucundè tres

martyres vno penè vocabulo nūcupantur. Nec mirū si similes sunt nomine, qui sunt similes passione, si vna est illis apud homines appellatio, quibus apud Deum est vna vocatio. Vniuer enim vocati sunt à Domino, non interposito tempore aliter & aliter passi, sed omnes eodem ictu pariter martyrium pertulerunt. Quod quidem illis parentia quadam à Christo affectione concessum est, vt congruerent meritis qui vocabulis concordabant: & qui erant consanguinitate fratres, fieret etiam sanctitate germani: & quorum membra vnius corporis substantia vegetabat, eorum anima eiusdem fidei confessio coronaret. Refert autem de beatis supradictis historia, quod tempore passionis cum eos persecutor inquireret, ascenso vehiculo iunctis mulabus eos secedere voluisse: & cum non longè ab vrbis mœnibus iter agerent, vnum animal de subiunctis subito corruisse, atque ita illos à persecutoribus comprehensos tentos ad pœnam. Quod factum quàm gloriosum sit, & à diuinitate dispositum, debemus aduertere. Semper enim Deus quos elegit, hos victores subiectione sublimi in aulam regni cœlestis inducit: Nam sicut Helias curru applicito quasi ascendit ad cœlum: ita & isti vehiculo admoto ad martyrium perueniunt: & quadriga sicut illum euexit ad requiem, ita hos portauit ad gloriam. Et quamuis illa ignea quadriga fuerit, hæc tamen inferior non habenda est, quia illa vnum gestauit prophetam, hæc tres martyres sustentauit. Sed dicit aliquis: Gloriosus est gestari quadriga ignea, quàm terrena. Nec hoc planè defuit sanctis viris. Nam sicut Heliam ignea quadriga portabat, ita & martyres fides ignea iam ferebat. Ferebat inquam illos Christus, qui lumen est, qui ignis est, de quo scriptum est: Dominus noster ignis cōsumens est. Ergo cum beatos de quibus loquimur, persecutor vrgeret, vehiculum conscenderunt. Qua causa? vt fugerent? Absit. Non vt fugerent, sed vt ad martyrium citius peruenirent: non vt latitarent, sed vt Christianos se cūctis transeuntibus manifestius approbarent. Cæterum occultius inter plures in ciuitate latere potuerat, tutius per diuersa singuli fugæ præsidium commendare. At verò vbi quis congregatione habita stratis vehiculis apparatu disposito per aggerem publicum egreditur, illic non fuga dicenda est, sed profectus est. Sancti enim viri hoc facto velut in triumphali curru positi contestabantur dicentes. Ecce persecutor, ecce proficiscimur, ecce præcedimus, quid resides? quid moraris? Subsequere nostra vestigia. Nolumus enim videri inuiti ducti ad pœnam, qui præcedere nos profiteamur ad gloriam.

De natali sanctorum martyrum.
Sermo LXXVI.

SI quantum me necesse est dicere, & vos oportet audire, tantum prosequi corporis mei posset infirmitas: profectò omnes excusati effemus: sed ego insinuando præceptum, vos exequendo mādatum. Sed quoniam imbecillitate percellimur, quo minus quātum oportet dicere valeamus, excuset nos mentis deuotio, quos non excusat prædicationis oratio. Hoc est, etsi à laudibus Domini lingua cessamus, mirabilia

4 Reg. 8.

Deut. 4.
Hebr. 12.

Matth. 5.

Psal. 50.

Apoc. 6.

Gen. 4.

mirabilia tamen eius fidei operibus approbemus, si A non loquimur verbis eius gloriam, factis exequamur eius gloriam, quoniam dictis facta priora sunt. Nam Dominus in euangelio ita dicit: Qui fecerit sic, & docuerit sic, magnus vocabitur in regno cœlorum. Audis ergo quoniam præcedit factum, subsequitur doctrina. Siquidem benefacere, prima doctrina est. Cessantibus enim verbis hoc ipsum docet hominem opus optimum, dum videtur: quod etsi voce aures nō excitet, virtute corda tamen cōpungat. Quis enim bonum factum videns non gaudeat, miretur, imiterur, ac veluti tacito magistro vtēs eius exemplo doceatur? Dictis igitur facta præcedunt. Imò sine factis dicta nihil profunt. Nam ideo & Dominus fieri voluit, sic doceri, ne sine bono opere, verborum inutilis esset & superstitiosa iactatio. Melius ergo docemur facto quàm voce. Denique sancti martyres etsi voce tacēt, factorum virtute nos edocent: etsi lingua silent, martyrij passione persuadent. Vnde quamuis disertus orator facundia sua me doceat, id tamen quod vtile est mihi, melius discō exemplo sanctorum, quàm assertionem verborum. Citius mihi persuadent oculi quod cernunt, quàm auris potest insinuare quod præterit. Auditui enim citò irrepit obliuio. Oculorum autem historia semper inspicitur. Quis enim non omnibus horis momentisque conspiciat quemadmodum tunc beati martyres propter nomen Christi diuersis subiacerent supplicii, & de ipsis pœnis quodammodo triumphabant? Quanto enim plura patiebantur, tanto se victoriosissimos credebant. Victoria enim est martyris, iudicium persequebantis, sicut scriptum est: Et vincas cum iudicaris. Cum iudicatur enim martyr, & condemnatur, tunc vincit atque prosternit. Tali enim iudicio non est addictus ad mortem, sed absolutus ad requiem. Ac per hoc, manifestissima ratione vicisse est, non perisse. Constat igitur sanctos martyres plus passione docere quàm voce, quamquam ipsamet passio sine voce nō sit. Legimus enim animas eorum de sub ara Dei clamare vel dicere: Quousque sanctus & verus non vindicas sanguinem nostrum? Nam & Deus dicit de sanguine Abel ad Cain: Vox sanguinis fratris tui clamat. Clamare igitur dicitur sanguis qui innocens effusus est, non tam voce, quàm causa. Sic & sanctorum martyrum animæ clamant, dum fidem atque innocentiam suam sensibus nostris ipsa passione commendant.

De natali sanctorum Oletarij, Aduentij, & Solutoris Tauricorum. Sermo LXXVII.

Cum omnium sanctorum martyrum, fratres, deuotissimè natalem celebrare debemus, tum præcipuè eorum solennitas tota nobis veneratione curanda est, qui in nostris domiciliis proprium sanguinem profuderunt. Nam licet vniuersi sancti vbique sint, & omnibus profunt, specialiter illi tamen pro nobis interueniunt, qui & supplicia pertulerunt pro nobis. Martyr enim cum patitur, non sibi tantum patitur, sed & ciuibus. Sibi enim patitur ad præmium, ciuibus ad exemplum. Sibi patitur ad requiem, ciuibus ad salutem. Exemplo enim eorum didicimus Christo credere, didicimus contumelias vitam æter-

nam quærere, mortem didicimus non timere. Videte ergo quid martyribus debeamus, in quo alter tortus est, vt alius saluaretur. Alter carnificem pertulit, vt Christum alter agnosceret. Alter morti addictus est, vt alius vita potiretur æterna: & ad postremum sanctus occisus est, vt peccator euaderet. Beati igitur martyres nec sibi vixerunt, nec sibi sunt mortui. Exemplum enim nobis reliquerunt bene viuendo cōuersationis, tolerando fortiter passionis. Nam ideo Dominus per totum mundum diuersis in locis pati martyres voluit, vt tanquam idonei testes nos præsentem quodam fidei exemplo suæ confessionis vrgerent, vt humana fragilitas quæ prædicationi dominicæ aditu longiore vix credit, vel præsentem oculorum testimonio martyrio crederet beatorum. Cūcti igitur martyres deuotissimè percolendi sunt, sed specialiter ij venerandi sunt à nobis, quorum reliquias possidemus. Illi enim nos orationibus adiuant, isti etiam adiuuant passione. Cum his autem nobis familiaritas est. Semper enim nobiscum sunt, nobiscum morantur, hoc est, & in corpore nos viuentes custodiunt, & de corpore recedentes excipiunt. Hic ne peccatorum nos labes absumat, ibi ne inferni horror inuadat. Nam ideo hoc à maioribus prouisum est, vt sanctorum ossibus nostra corpora sociemus, vt dum illos tartarus metuit, nos pœna non tangat: dū illis Christus illuminat, nobis tenebrarum caligo diffugiat. Cum sanctis ergo martyribus quiescentes euadimus inferi tenebras eorum propriis meritis, attamen consocij sanctitate. Ait enim Dominus Petrus: Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam, & portæ inferi non preualebunt ei. Si ergo apostolo & martyri Petro inferni porta non præualet: quisquis sociatur martyri, tartaro non tenetur. Martyres enim inferni porta non possidet, quoniam eos paradisi regna suscipiunt. Nam videmus eos vtique iam regnare. Cernimus enim ab iis frequenter obsessos immundissimis demonibus homines liberari, ita vt cœlesti medicina & captiua anima de diaboli laqueis eruat, & ipse diabolus vinculis igneis alligatus producat de sua captiuitate captiuus, vt qui prædam paulo ante ceperat, ipse subdatur in prædam. Hæc & alia potiora mirabilia per sanctos fieri omnibus notum est. Et ideo fratres veneremur eos in seculo, quos defensores habere possumus in futuro. Et sicut eis ossibus parentum nostrorum iungimur: ita & eis fidei imitatione iungamur. In nullo enim ab ipsis separari poterimus, si sociemur illis tam religione quàm corpore.

De eo quod propheta ait ad filios Israel, Capones vestri miscent aquam vino.
Sermo LXXVIII.

Esa. 1.

Non incommodè ante dies paucos profecti sumus functionem hanc sacerdotalem vicè quādam negocij retinere, & quæstum esse non modicum hoc clericatus officium. Est quæstus planè non modicus, vbi lucrum non pecuniarum, sed adquiretur animarum: est magna negociatio, vbi redemptio hominis constat non annunciatione precij, sed annunciatione præcepti. Præceptum enim Christi ta-

lentum quoddam est preciosum, quo salus comparatur, quo vita redimitur: & magna est redemptio, cum & precium datur, & pecunia non videtur. Talentum ergo magnum præceptum est Salvatoris, quod commodati vice apud idoneos proficere potest, apud negligentes non potest deperire. Aliis enim cum multiplici gratia restituitur, ab aliis cum pœnarum v'sura deposcitur. Christus enim talentum quod commendat, necesse est ut requirat, & solventi gratiam referat, non solventem subdat iniuriis. Subdit planè iniuriis more mundi, ut debitor qui redhibitione substantiæ satisfacere non potest, satisfaciatur vel corporis v'tione. Hoc ergo talentum fratres nos prædicatione nostra vestris pectoribus commendamus, ut lucrum aliquod salutis vestræ Domino designemus. Rationem daturi sumus qualiter aut prædicatione nostra proficiat, aut obedientia vestra fructificet. Non enim sine causa euangelium annunciat, apostolus clamat, sacerdotes loquuntur: in cuiuscûque aures vox sancta pervenerit, aut beatus erit deuotione, aut reus de contestatione. Loquuntur enim beatitudinem credentibus, contestamur iudicium criminosis. Mercimonium igitur est administratio sacerdotum. Vnde & propheta dicit ad filios Israel: Caupones vestri miscent aquam vino. Non enim de iis Cauponibus Esaias sanctus loquitur qui publicis ministeriis seruietes, meram vini speciem fraudulenta aquæ colluione permiscet (nec enim hoc ad beatum virum more iudicis seculari pertinere poterat, cum corruptis tabernarum vasculis minus ebrioso potu populus vteretur) sed de illis vti que cauponibus loquitur qui præsent ecclesiis, non tabernis: qui sitientibus populis non concupiscentiæ calicem porrigunt, sed virtutis: non ebrietatis ministrant poculum, sed poculum Salvatoris. Istos ergo caupones propheta arguit & obiurgat, & queritur eos vino aquæ speciem permiscere. Hoc increpat in eis: cum functionum diuinarum essent præfules, sectatores rerum facti sunt humanarum, sicut ipse ait propheta: Sectamini vnusquisq; domum suam. Quisquis enim sacerdos relicto pontificatus officio, mundi oblectationibus delectatur, hic aquam vino permiscet, hoc est, rebus sanctis & seruidis inserit res viles & frigidas. Sed & sic possumus accipere, quod iidem Iudæorum sacerdotes aquam vino miscuerint, cum Dominum Salvatorem non sicut deum susciperent, sed sicut hominem iudicaret, & synceræ ac meræ eius diuinitati turbidum quiddam ac sordidum inferre vulerint, dicentes ad eum: Quia cum sis homo, facis te ipsum Deum. Et iterum: Nos ex prostitutione non sumus nati. Dum enim se ab adulterio prostitutionis excusant, illum in diuinitate natiuitatis suæ adulterare nituntur. Sed adhuc diligentius videamus quid sit quod ait: Permiserunt aquam vino. Legimus vinum in ecclesia specialiter abundare, sicut in euangelio dictum est: vinum nouum in v'tres novos esse condendum. Hoc est, in novos homines neophytos Spiritus sancti gratiam conferendam. Si igitur preciosa & spiritalis vini gratia abundat in ecclesia, aqua vilis & foetida non nisi in synagoga est referenda. Foetida enim synagoga aqua est, quæ baptismate suo peccata non diluit, sed acquirit: quæ hominem non purificat proprio

G lauacro, sed polluit. Denique sicut in v'tribus ecclesia honoratur, ita & cum aquæ v'tre synagoga proicitur. Nam illa Agar quæ typum synagoga gestabat, de qua ad Abraham dicitur: Eiace ancillam, & filium eius: vti que cum eiceretur, non cum vini sed cum v'tre aquæ de tabernaculis effugatur. Certè domus Abraham erat diues, locuples, abundans: attamen non vinum, non oleum, non panem accepit, quæ sunt vitæ alimenta firmissima. Et rectè vitæ synagoga alimenta non accepit, quia vitam quæ est Christus, ignorat: aqua sola æger protrahitur: languidus sustentatur. Conueniens enim erat ut quæ viuientis non merebatur alimoniam vel solatium morientis acciperet. Arguuntur enim sacerdotes Iudæorum cur ecclesiastico vino precioso aquam synagoga abiecit iam & reprobam vulerint permiscere. Aqua enim in ecclesia misceri non solet, sed mutari, sicut Dominus inuitatus ad nuptias hydrias plenas aqua non vino miscuit, sed mutauit in vinum. Ne quid enim in sancto conuiuiu vilitatis Iudaicæ resideret, maluit naturam vertere, quàm adulterare substantiam.

De eo quod Dominus dicit in euangelio, Vulpes fouens habent. Sermo LXXIX.

SI diligenter animaduertit euangelicum capitulum quod lectum est, vestra dilectio: sensus vestros id ipsum capitulum potuit penetrare, cur Dominus (sicut scriptura refert) cum ab altero interpellatus fuerit, ut eum quocumque iisset, causa religionis seruitij sequeretur: alteri magis dixerit, Sequere me: & illo spreto atque despecto, alium potius tacentem nec opinantem que delegerit. Et cum vtiq; acceptius voluntarium obsequium esse solear quàm coactum, & seruitium plus placeat non quod imperio exigitur, sed quod sponte defertur: cur ergo iste respuitur, cur velut indignus etiam recusat? Ait enim ad eum dominus: Vulpes foueas habent, & volucres cœli nidos: filius hominis non habet vbi caput reclinet. Primum itaque hoc cõsiderare debemus, quod non est acceptor Dominus personarum. Est enim æquus iudex & iustus: sed pro qualitate horum rependat dilectionis affectum, & eum eligat non qui verbis promptus, deuotione piger, sed qui fuerit lingua tacitus, mente deuotus, de quo dicit propheta: Tacitum te faciens, sapiens videberis. De illo autem qui petulenter loquitur, refert scriptura: Non omnis qui dicit mihi Domine Domine, intrabit in regnum cœlorum: sed qui fecerit voluntatem meam. Hinc ergo discimus quod ad Dominum non tam ore quàm corde clamandum est. Igitur Saluator noster, qui cogitationes hominum sensusque provideat, audiens quidem vocis obsequium, mentis autem versutiam recognoscens, tali illum animali comparat, quod aliud voce indicet, aliud moribus operetur. vulpes larratu canis resonat, dolo rapinam fraudis exercet. Tacentem ergo nec opinantem assumit. Tacebat quidè lingua, sed spiritu loquebatur. Intelligimus enim quæ deuotus fuerit, qui sicut ipse asseruit, patrem reliquit mortuum, ut vite Dominum reperiret. Ait enim: Permite mihi prius ire, & sepelire patrem meum. Mortuum

Esai.

Ioan. 10.
Ioan. 8.

Luc. 5.

Gen. 11.
Galat. 4.

Ioan. 2.

Matth. 8.

Luc. 9.

Matth. 8.

Prover. 17.

Matth. 7.

Luc. 9.

rum ergo illum reliquerat, quem ut reuertens sepe lret exorat. Non cum dolor retinuerat, non mors retardauerat, quia festinabat ad vitam. Necdum morientis clauerat oculos, necdum rigentia membra condiderat: statim ut comperit aduenisse Dominum, oblitus paternæ pietatis, affectum maiorem pietate credidit plus Christum diligere, quàm parentem. Legerat enim fortasse prophetam lectionem quæ dicit: Obliviscere populum tuum, & domum patris tui. Propterea oblitus est patrem, dum memor est in Salvatore. Audierat enim euangelium Domini: Qui plus dilexerit patrem aut matrem, non est me dignus. Ita cum Tobias iustificetur cum sepulcrum causa prandium dereliquerit, hic probatur eum causa Christi, patris reliquerit sepulcrum. Ille enim non veretur ne interueniente opere terreni prandij epulas prætermitteret, hic metuit ne interueniente mora refectionem panis cœlestis amittat. Vnde cum Christi contemplatione sepulcrum omnibus debeamus, hic amore Christi patris desperationem, quam religio confessio. Siquidè & Petro apostolo dicitur à Domino, cum existimaret se sequi per omnia Salvatorem, Quò vado, non potes me modo sequi. Et cum pertinaciter insistere, ac se ab eo nec morte diceret separandum, tanquam iactantia condemnatus audit quod esset Dominum tertio negaturus. Ita qui promittebat à confessione Christi nec morte diuelli, ab eius societate interrogatione ancillulæ separatur: & nisi modum quandam statuens, tertio eum dixisset Dominum negaturum, forsitan sepius interrogatus, frequētius denegasset. Quid ergo respõdetur illi petulanti? Vulpes foueas habent, & volucres cœli nidos, & filius hominis non habet vbi caput reclinet. Videte cui rei subtiliter comparetur. Est enim hoc genus animalis fallax, & insidiis semper intetum, rapina fraudes exercens, quod nihil tutum, nihil ociofum, nihil patitur esse securum, quod inter ipsa quoque hominum domicilia prædam requirat. Quam comparisonem non solum propter illum scriptam puto, sed propter plerosque etiam Christianos, qui ore quidem Dominum consentunt, moribus autem vulpium fallacia diuersantur. Omnis enim Christianus qui sua vult peccata celare, hic spiritualiter vulpes est. Sicut vulpes propter fraudes suas latibulis demoratur: ita & peccator tacens propter conscientiam suam peccatorum foucis delitescit. Et sicut illa non audet inter medias hominum turbas morum suorum ostendere fallaciam, ita & hic erubescit in media ecclesia conuersationis suæ nequitiam confiteri. Vulpem plane dixerim omnem Christianum qui suo infidiatur vicino, qui quotidie nititur fines alienos arrodere, fructum inuadere, animalia deuorare, & quod est familiare huic temporis, non iam vulpium more pullos, sed luporum more rapere porcos: qui dum suo labore possit se iuuare, ferarum rabie prædam

Psal. 44.

Matth. 10.

Tob. 2.

Luc. 9.

Ioan. 13.

Luc. 9.

Ad Tit. 1.

A captat alienam. Hæreticos etiam omnes arbitror vulpibus comparandos, qui cum in domo Domini habitare non possint, conuenticula sibi quædam velut foueas præparant tenebrosas, in quibus pertinaciter latentes insidiantur ecclesiæ, ut si qua innocens anima forte præcesserit, velut pullum gallinæ matris absorbeant. Insidiantur inquam vulpes ecclesiæ, hoc est, hæretici euangelicæ illi gallinæ de qua ait Dominus: Quotiens volui cõgregare filios tuos sicut gallina colligit pullos suos sub alas suas: sed ipsa sicut Sampson ardentes faces vulpibus reli-gauit.

Increpatio ad plebem, & de eo quod ait Dominus: Qui habet, dabitur ei: & cantauimus vobis, & non saltaistis. Sermo LXXX.

REQUENTER studueram apud me ipsum fratres subtrahere vobis dominicæ prædicationis eloquia, ac non elargiri sepius sermonum cœlestium sacramenta. Siquidem nihil proferre offerre pabula reculantem, & porum porrigere minimè sitienti: cum id quod offeras, non tam libenter hauriat, quàm fastidiosè velut turbulentum reddat: atque ita sit ut & poculi sinceritas vitietur, & causas delicti fastidiosus peccator inueniat. Sic ergo & charitati vestræ ingerere dominici poculi prædicationem fortè superfluum est, cum id anima vestra clausis visceribus, non tam sitienter hauriat quàm dissimulanter infundat. Fundit enim mandatum Domini, qui illud aure sua percipit, corde non continet. In superficie enim quadam corporis illud gestans, ac minimè ad interiora transmittens quod audiuit, dum obliuiscitur, seriem prædicationis effundit, & ita domum vacuum repedit, qui de ecclesia onustus exierat. Dicite enim mihi, quis de vobis cum ad hospitium redierit, dicit, hodie audiui episcopum de elemosynis disputantem, rem vtilem prædicauit, debemus pauperibus misereri? Prosecutus etiam est de idolorum execranda cultura, requiramus ne ignorantibus nobis in possessione nostra sit idolum. Admonuit etiam festinare debere catechumenum ad gratiam fidei, offeramus familiaritatem nostræ fidem ut quisquis est fidelis accipiat, ne fortè ratio salutis eorū quærat a nobis, quia vita eorum nostro pendet arbitrio. Nemo de Dei rebus cogitat, nemo de die iudicij loquitur quasi aut per omnia victuri, aut per omnia morituri. Mihi credite, ita viuimus in hoc seculo, ut corpore moriamur: ita morimur, ut rationi reddendæ viuamus. Moritur interim homo, sed actuum causa non moritur: viuente autè causa necesse est, ut causæ suæ persona non desit, sicut ait Propheta: Ecce homo, & opera eius. Vluera ergo subtrahere vobis dominicæ prædicationis eloquia, non quod iratus hoc facerem, sed ut euangelicam sententiã custodiret. Ait enim Dominus: Qui habet, dabitur ei: & qui non habet, id quod habet auferetur ab eo. Habenti ergo dari iussit, & non habenti non solum non dari, sed & id quod habet, auferri. Quæ sententia superflua vobis forsitan videretur: ego autem dico rectè ac sapienter Dominum præcepisse. Habenti ergo iubetur dari. Meretur planè accipere qui ita labo-

Matth. 23.
Iudic. 15.

Matth. 13.

rauit vt propria sollicitudine animæ suæ diuitias spiri-
 rituales adquiret: vt puta quis continentia fortiter
 proposito cepit castimoniam custodire virtutem: me-
 retur audire quæ castitatis remuneratio sit futura, vt
 ad virtutis obseruantiam audiens renumeracionis glo-
 ria facilius possit pugnâ quâ cepit atterere. Alius ad
 misericordiam promptus debet audire quia ipsi mi-
 sererebitur Deus: & qui hanc terrenam substantiam cœ-
 lestibus diuitiis repensauit, necesse est vt oscultans
 vicissitudinem cœlestium præmiorum promptior ac
 libetior opus Domini proficiatur, & ad misericor-
 dia quod habet bonum, largitatis addat augmen-
 tum: ideo ait Dominus, Qui habet, dabitur ei: hoc
 est, qui diues fuerit bonis operibus, hic magis euan-
 gelica prædicatione dicitur. Cæterum si fornicatori
 prædices, & dicas quod virgo debeat permanere,
 & auaro quod omnia sua distrahere debeat atque
 donare, stultitia illi est. Hanc autem prædicationem
 ridiculam putat, sicut ait Apostolus: Animalis
 autem homo non percipit quæ sunt spiritus: stultitia
 enim est illi. Tale enim est iis prædicare quod
 perfectum est, quale si mendicum pannis obrutum
 holocerca velis induere, & esurientem rusticum placento
 delectare: necesse est vt ab utroque recusetur
 oblatio. Illi enim displicet holocerca, qui necessaria
 magis frigori vestimenta desiderat: huic placentum
 amarum, dū escam magis saturitatis exquirat.
 Istis ergo personis auferenda potius sunt quæ sua
 sunt, sicut ait euangelium: Etiam id quod habet auferetur
 ab eo: hoc est, cogendus est fornicator pannos
 suæ corruptionis abicere, compellendus auarus
 est panem suæ cupiditatis exponere. Vereor autem
 fratres ne hæc euangelica lectio plerisque de vobis
 congruat, quæ ait: Cantauimus vobis, & nō saltastis:
 lamentauimus, & nō plorastis. Annunciamus ergo
 vobis regni cœlestis gaudium, & minimè corda
 vestra motu quodam alacritatis exultant. Prædicamus
 triste iudicium, & sensus vestri ad poenitentiam in
 lachrymas non prorumpunt. Infidelitatis enim, genus
 est, in diuinis rebus nec gaudere prosperis nec flere
 cōtrariis. Saltationem ergo à nobis requirit Dominus,
 non vtique inuolubilitatem corporis, sed extollentis se
 fidem sanctitatem. Sicut enim qui corporaliter saltat,
 nūc in aere suspenditur, nūc ad altiora iactatur,
 nunc alternis saltibus loca diuersa collustrat,
 ita & qui spiritualiter saltat interueniente fide,
 modo in aeris sublimitatem erigitur, modo ad syderum
 altiora tollitur, modo diuersis cogitationum saltibus
 paradisum cælumque collustrat. Et sicut qui corporaliter
 saltat, volubilitate membrorum se exercens gyrum
 sibi saltationis acquirit, ita & qui spiritualiter saltat
 fidei alacritate semper mouens, gyrum sibi totius orbis
 assumit. Solent autem homines sicut mos est, in suis
 votis, hoc est, nuptiis, præcipue saltare vel canere: vnde
 & nos habemus votiuas nuptias, in quibus saltare vel
 canere debeamus. Vota enim nostra celebrantur
 quando Christo ecclesia copulatur, sicut ait Ioānes: Qui
 habet sponsam, sponsus est. Propter has ergo nuptias
 saltare nos conuenit. Siquidem Dauid rex pariter &
 propheta dū multa cecinerit, ante arcam testamenti
 etiā saltasse dicitur. Elatus enim gaudio, in saltationem
 prorupit. Præuidebat enim in spiritu Ma-

riam de germine suo Christi thalamo sociandam. Vnde ait: Et ipse tanquam sponsus procedens de thalamo suo. Ideo ipse præ cæteris prophetarum auctoribus plus cantauit, quia latior cunctis per hæc gaudia suos posteros coniugabat, & ad propria vota solito dulcius inuitas, docuit nos quid in ipsis nuptiis facere deberemus, cum ille ante nuptias tanta exultatione saltauerit ante arcam. Ergo saltauit propheta Dauid ante arcam. Arcam autem quid nisi sanctam Mariam dixerimus? Siquidem arca intrinsecus portabat testamenti tabulas, Maria autem ipsius testamenti gestabat heredem. Illa intra semet legem, hæc euangelium retinebat. Illa Dei vocem habebat, hæc verbum: veruntamen arca intus forisque auro nitore radiabat, sed & sancta Maria intus forisque virginitatis splendore fulgebat. Illa terreno ornabatur auro, iste cœlesti.

De eo quod scriptum est in euangelio: Homini cuiusdam diuitis vberes fructus ager attulit. Sermo LXXXI.

DVplex est tentationum species: aut enim tribulatio cor vexat humanum, & sicut aurum in camino per patientiam probatur vnusquisque & agnoscitur, aut interdum etiam ipsa vitæ prosperitas ad tentationem cedit hominibus. Similis namque eiusdem ignauie est, in aduersis humilem ac miserabilem fieri, & in prosperis insolenter efferrari. Exemplum planè quod non debemus animo deiici in aduersis, habemus magnificum Iob indignari in tristibus penitus nescientem, qui omnem diaboli violentiam velut torrentis cuiusdam aduersus se turbinem venientem immobili corde & inconcussa mentis viuacitate suscipiens, tanto clarior ex tentationibus factus est, quanto difficiliora & periculosa ei sunt ab inimico intentata certamina. Exemplum verò eorum qui per secundos vitæ successus prosperitatemque tentantur, multa quidem habemus & alia, non minus tamen eius qui nunc de euangelio recitatus est, diuitis qui alias quidem reconditas premebat diuitias, alias vana spe inaniter præsumebat, dum benignitas Dei audivitatis eius intemperantiam non statim ab initio, nec continuo, vt publicare cœperit, punit. Quinimo & reconditas diuitias nouis nihilominus & aduentitiis cumulat, si forte cum aliquando nimietate ipsa fatiatum, ad sensum & intelligentiam humanitatis adduceret, animamque per abundantiam nimietatem suaderet aliquid de indigentibus cogitare. Sed videamus quid de eo dicit sermo diuinus. Hominis, inquit, cuiusdam diuitis fructus vberes ager attulit, & cogitabat intra semetipsum, dicens: Quid faciam? Destruam horrea mea, & maiora ædificabo. Dicis fortasse, cur ager hominis nihil boni operaturi, vberes attulit fructus? Vt magis magisque Dei patientiam nosceretur, dum ad huiusmodi homines beneficia suæ benignitatis extendit. Pluit enim super iustos & iniustos, & solem suum oriri iubet super bonos & malos. Verum talis ista benignitas Dei sicut per nimiam patientiam facultatem conuersionis & emendationis indulget, ita maiora & grauiora supplicia coaceruat, vt conuertat ingratos. Largitus ergo est Deus imbres vberes agri hominis auari, solem præ-

Psal. 18.

Iob. 2.

Luc. 21.

Ibidem.

Matth. 25.

stitit ad nutriendas segetes, multiplicandaque fruges, vt accruos diuitis auget in omnibus moderata temperies. Igitur quæ à Deo præbentur etiam ingratas, ista sunt, terræ fecunditas, aeris temperies, fructuum lætitia, & bouum subsidia, & omnia quibus anni prouentus fecundis successibus adimpletur. Quæ verò ab homine procedunt, qualia quæso sint videamus. Angustus animus, & parum putas omne quod nascitur, cuius abundantiam deesse semper aliquid computans, tū deinde inhumanum propositum impertiendi cuiquam causam nullam idoneam putat. Vide beneficii diuini diues quam ingratus existit. Communis hominum naturæ nō meminit, æquum non putat saltè ex superfluis aliquid egentibus impertiri, scriptum non legit, nec recordatur præceptum esse vt fides & misericordia nō deserant se: & Confringe esurienti panem tuum. Et quæcunque vel à prophetis vel à cæteris doctoribus quotidie prædicantur, diues nec audit, nec videt, nec intelligit. Si horrea quidem diruit, & maiora reedificata fructibus largioribus replet, avaritia tamen diuitis cor, & propositum non repletur: semper enim studet cumulare noua veteribus, & augmentis presentibus superare præterita: & dum cumulis semper crescentibus solidos cupit vincere numeros conditorum, ad istos inextricabiles cogitationum exitus deuolutus est, vt nec veteribus cederet, nec sufficeret nouellis. Propterea ergo cassæ quidè cogitationes eius, sollicitudo verò inutilis & inanis. Quid, inquit, faciam? Quis non talem misereatur? Quis non infelicitatem eius doleat? Angustatur ex abundantia, constringitur & coarctatur ex opulentia. Infelix in presentibus bonis, infelicior in futuris: & vt video, ager ei non tam redditus largiores quam gemitus attulit grauiores. Terra ei nō fructuum copiam, sed curarum molestiam germinauit: ita vt curis ac mœroribus stimulat, egentibus & esurientibus similes perferat cruciatus. Denique & egeni vox ista est: Quid faciam? vnde cibis, vnde vestitus? Eadem conqueritur & diues, Quid faciam, vbi recondam? Iisdem cruciatibus pro sollicitudine facultatum quibus pauper pro egestate torquetur. Vides diuitem, nec optimis copiis posse lætari, sed mentem eius absumit ac soluit affluentia, dum nullo intellectu humanitatis admonitus sentire non potest id sibi abundare quod aliis deest. Non enim apostolicis cōmonitionibus accommodat aurem suam, vt disscat ab eo abundantia suæ rationem, cum dicit: Vt vestra abundantia fiat, id est, proficiat ad aliorum inopiam. Et quidem mihi videtur talis hæc passio animæ similis esse iis qui tantum gula indulgent, vt dirumpi magis nimio cibo eligant, quam alicui indulgere reliquias. Sed recordare o homo, quis est qui largitus est tibi teipsum: qui sis, in memoriam reuoca. Seruus es Dei, & dispensatio tibi commissa est dominicæ facultatis. Recordare ergo quis est qui tibi iniunxit officium dispensandi familiam suam. Quid est quod multis prælatus es? non est vtique sine causa quod tibi à bono & iusto Deo officium tribuit largiendi, aliis necessitas imponitur indigendi. Dispensatorem igitur conseruorum tuorum te ex dominicis facultatibus esse cognosce. Nec existimes quod omnia ventri & deliciis tuis terra produ-

Esai. 58.

1. Cor. 8.

cat. Quæ in manibus habes, commissa tibi magis quam concessa cognosce. Paruo tempore aliquantulum super iis lætaris, & abuti eis voluptuosius delectaris: cum verò hæc pariter cum vita nostra deflexerint, rationem dispensationis nostræ vocamur Domino redditori. Hic mihi te paulisper indulge o qui es qui diuitiarum dispensationem in hoc mudo sortitus es, & te in illo terribili Dei iudicis tribunali astatem paululum quid vacans, si tamen vacare potes à diuitiarum sollicitudinibus, intueri. Cum interrogari cœperis: Commisisti tibi opes cū quibus egentibus diuisti, quibus necessitatem patientibus subuenisti, quos de carceribus, de vinculis, de gladio profusa pecunia liberauisti, quibus pupillis pater, cui viduæ vir castis prouisionibus extitisti, pecunia mea, fructus mei quid apud te operis, quid utilitatis habuere? Tu ad hæc sine dubio respondebis: Omnia simul composita ac recondita claustris validissimis & signaculis tutissimis communiui, nulli quicquam tribui, quinimo & ad custodienda ea vigilas meas addidi, curas impendi, sollicitudines tribui. Sed stulto consiliario vnus es temetipso, deliberas enim ait: Quid faciam? Consequens vtique erat te de talibus liberum ante dicere: Aperiam horrea mea, & replebo esurientes animas pauperum, patefaciam quæ recondita sunt, & inuitabo indigentes, ac releuabo afflictos, & imitabor beatum Ioseph, & humanitatis voce proclamabo: Si quis indiget panibus, veniat ad me, & gratiam quam Dominus indulgentiori liberalitate mihi largitus est, communem cum omnibus faciam. Velut ex communibus ergo fontibus hauriat vnusquisque quod sufficit. Sed tu nihil tale non solum proloqueris, verum nec cogitas quidè, quinimo hominibus quidè diuina inuades beneficia, tuâ verò ipsius animâ malignis consiliis affligis, & cogitas abundantiam Dei humanam facere penuriam. Aderant qui animam repeterent, qui pignus huius vitæ reuocarent, & ille adhuc ad animam de opulentia loquebatur, hac nocte auferenda à se animam dicebat: Anima, habes bona multa in annos multos, madauca, bibe, & epulare. Sed vide dispensationem iusti iudicij Dei: indulget ei proderi ac proferre omnia cōsilia sua, publicare sententiam suam, vt & ipse digna tali mente ac voto condensationis sententiam ferat. Quod vtique propterea scriptum est, non tantum vt quid ille passus sit nosceretur, sed quomodo nos effugere debeamus ne similiter cōdenemur. Quod si difficile tibi putas o homo magnificentiam diuinæ largitionis imitari, imitare terram: si leuare sursum oculos non potes, saltem ea quæ deorsum sunt, & in pedibus tuis, intueri. Affer tu fructum sicut terra, noli esse deterior insensibili elemento. Illa enim fructus quos affert, non suis vsibus vindicat, sed tuis ministrat obsequiis. Tu verò fructus illius solus inuadis, & tibi soli concludis. Quod si tantum auaritatis te morbus adstringit, vt tua velis facere omnia, accipe & ad hoc salutare remedium. Beneficium largientis præbenti magis permanet quam suscipienti. Nam misericordia quidem ad indigentem peruenit, gratia autem multiplicatæ mercedis permanet tribuenti. Esurienti dedisti panem, ille quidè passus est & refectus, sed ad te redit quod dedisti cum fructibus & vsuris. Quod si difficile putas con-

Gene. 42.

Luc. 12.

sidera frumentum quod seminatur in terra, si non ad seminantis potius quam ad suscipientis lucra eedit: ita etiam dum cibus tribuitur indigentibus, cum multo fenore diuinæ gratiæ restituetur in posterum. Sit ergo tibi finis agriculturæ huius, inicitium cœlestium sationum. Seminate enim, inquit, vobis ad iustitiã. Quid ergo afflictaris, quid temetipsū excrucias luto & lateribus concludens humanã vitã subsidia? Scriptum non legis: Melius est nomen bonum super diuitias multas? Si ergo & tu gloriam ex diuitiis quæris: cognosce quia melius est mille filiorum quos per misericordiam filios adquisieris, patrẽ vocari, quã mille aureorum dominum dici. Facultates namque relinquentur hic etiã si nolumus, bonorum verò operum conscientia nobiscum pariter pergit ad Deum. Et considera quanta tibi tum erit gloria, cum te omnis ille populus qui ex promptuariis tuis passus est & refectus, pro tribunali magni illius & iustissimi iudicis ceterua constipante circumdabit, pastorem te suum, ac tutorem pium, & misericordẽ patrem omnĩ gratiarũ voce testabitur. Quod si magistratus in theatris mimis & athletis & gladiatoribus, aliisque huiusmodi generibus hominũ totũ pene patrimonium suum largitur ac prodigit, vt vnus horã fauorẽ vulgi nimirum adquirat, nihil sibi vltius profuturum: tu dubitas & cunctaris munificus esse in huiusmodi largitionibus, in quibus iudex residet Deus, fauentium & acclamentium vulgus est angeli: Vbi omnes qui à seculo fuerunt sancti, laudatores & prædicatores tui sunt: Vbi laus & fauor non simul cum die cessat, sed cū seculis permanet: Vbi corona tibi non auri, sed iustitiæ dabitur: Vbi non honores vnus vrbis, sed cœlorum regna mereberis? Et hæc omnia conquiruntur per misericordias pauperum, per dispensationes indigentium, in quibus cibi corruptibilis precio incorruptibile regni cœlorũ gloriam æternamque mercaris. Veni ergo, si videretur, si horum quæ dicimus, apud te fides vera est, & diuitias nostras consultẽ & vtiliter disponamus, præparemus noua & præclarissima munera, edamus primam candidam in vestitu & indumentis nudorum, secundam verò non minus nobilem, fefas & pereutes fame animas reparemus, tertiã nihilominus editionẽ famosissimam præparemus, circumueamus urbem, & requiramus eos qui ne ad misericordiam quidem poscendã per debilitatem venire potuerunt, præstemus sumptũ, quæcũque sunt necessaria largiamur: nec te pigeat visitare agrum, requirere clinicum. Memento quoniam & nos cum decumberemus in grabato nostro, cū essemus debiles, & non possemus ipsi per nos ire ad Dominũ, Deus ipse venit ad nos. Misit enim filium suum in similitudine carnis peccati, qui nobis attulit cibũ seipsum. Ipse enim panis vitæ, qui de cœlo descendit, & vitam dat huic mũdo. Et quo ore quæso, qua impudentia panem de cœlo accipientes nos, panẽ de terra nõ damus fratribus? Quod si adhuc nobis sufficit copia patrimonij, edamus etiam illã nouissimã, sed nõ minus favorabilem editionẽ. Eamus ad carceres, requiramus vincetos, humanis miseris & angoribus condoleamus. In his enim omnibus tibi occurrat Christus, qui cum sit incomprehensibilis secundum deitatis naturã, inuenietur tamen abs te per o-

Osee 10.

Prouer. 22.

Rom. 8.
Ioan. 6.

pera misericordiar. Ipse enim dixit: Quia esuriui, & dedistis mihi māducare: sitiui, & potastis me: nudus fui, & operuistis me. Vides qualia munera præparat sermo diuinus. Ibi histrio nes accipiunt, & gladiatores, & perit omne quod perditis datur, hic in istis esurientibus ac sitientibus & nudis, egris ac vincis, Christus se suscipere profiteretur. Quid ergo agis o diues? quid cogitas? quid deliberas? Christo esuriente tu horrea tua claudis? Imò non claudis, sed minora destruis, & maiora reedificas? Christo indigẽte vestitu, tuã vestes tincis cõsumuntur? Christo egente, tu aurum quæris, aurum desideras, aurum recondis, omnia autem vides, aurum tibi vigilanti cogitatio est, & somnia dormientis? Sicut enim ij qui per infamiam mente translati sunt, non iam res ipsas, sed phantasia sua phantasias vident: ita etiam mēs avari semel vinculis cupiditatis adstricti, semper aurũ, semper argentum videt, semper redditus computat. Gratius aurum intuetur quã solem videt. Ipsa eius oratio & supplicatio ad Dominũ aurũ quærir, & vellet atque optaret vt omnia ei in aurum conuerteretur. Denique, quod potest, frumentum aurum conuertere conatur, vinum in aurum mutat, lana ei aurũ efficitur, omnes fructus eius, omne negociũ, omne quod mouetur, in aurum vertitur. Interdum etiã vsurã arte nequissima ex ipso auro aurum nascitur. Sed quid agis? Nec fatietas vnquam, nec finis aderit cupiditati. Nã interdum pueris gulã nimium deditis indulgemus desideratos cibos auidius sumere, vt nimietate ipsa satiati horrescant, & auertãt se de reliquo ab huiusmodi cupiditate. Auaritia tamẽ nihil tale patitur, sed quanto plus inuenerit, tãto amplius quærir. Sed quid dicit scriptura diuina? Diuitie si affluant, nolite cor apponere. Tu verò fluentes diuitias obstruis & concludis, vt intra locos tuos stagnãtes etiam irruptiones operentur. Inde denique est quod etiam horrea tua rumpunt & deiiciunt, paternis non contentæ claustris, & auitos terminos excedentes. Sed quid dicis? Maiora, inquit, reedificabo. Ad hoc satis incertum est, quis tibi reedificãdi tẽpus indulget? Velocius enim tu deiiceris, quã illa erigantur. Verum ille diues habebat & malignæ cogitationis finem dignum, & terminum competentem. Vos autem fratres si mihi auscultatis, reparate aditus promptuariorum vestrorum, & largior diuitiis vestris atque fluẽtiõ exitus procuretur quã dudum fuerat quæsitus ingressus, tanquam affluentibus fluuiis ad segetes rigandas multis deriuationibus trahitur per omnem terram misericordiar affluentia. An nescitis, quia puteorum aqua si frequentius hauriatur, & salubrior efficitur, & abundantior: quod si ociosa remanserit & immobilis, inutilior & corruptior fit: si moueatur & operetur, communem omnibus & vtilem proferet fructum? Mete ergo vberes pecuniã tuã fructus, orationes dico pauperum, intercessionẽque sanctorum, qui pro te, officiorum tuorum memores, apud iustum iudicem Deum dignis operum tuorum allegationibus postulent. Caueamus exemplum diuitis istius, quid dum præsentis diuitias concludit, & de futuris sollicitudinem gerit, diuitiis pariter abreptus & vita, protrahitur ad tribunal horrificum, in quo accusatrix quidẽ huius afflittit ipsa illa quæ & totius

Math. 23.

Luc. 7.

Math. 5.
Luc. 6.
Ibidem.

Luc. 12.

Psal. 62.

Luc. 12.

Philipp. 3.

Luc. 12.

Math. 6.

totius vitæ eius comẽs extitit auaritia, defensor verò & intercessor nulquam vllus apparet. Circũspectat nanque sanctorum multitudinẽ diuinis tribunalibus assistentem, & intẽtis ac sollicitis oculis circũulstrat si quem fortẽ videat charum sibi ac familiarem in hac vita obsequio suo factum, nec vsquam tamen vllum inuenit. Nullus est qui dicat: Domine, dignus est cui ignoscas, dilexit enim gentẽ nostram, & ecclesiam ipse ædificauit. Nulla viduæ quæ procedens & flentes rogantem Petrum, ostendentes vestimenta sua quæ eis largitus est diues. Nullus ergo miserebitur ei qui non est misertus. Scriptum est enim: Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. Et iterum. Date, & dabitur vobis. Et qua mensura mensi fueritis, eadem remetietur vobis. Sed ne hæc fortassis aduersus eum temerẽ & immeritõ coaceruare videamur, sermones ipsius percontemur, & videamus cum ei fructus ager vberes attulisset, quid sentit. Facit saltẽ hoc quod vtique etiam auaro facere competebat? Orat Deum & deprecatur vt fructus ad maturitatẽ sine læsione perueniant, ne grando verberet, ne turbo vastet, ne procella subuertat. Solent enim & hæc frugibus læpe iam maturis incidere. Nihil horũ, sed destruere parat horrea, maiora ædificare. Et ipse qui dem in corde suo loquitur, sed qui videt in occulto, intra se loquẽtem audit in cœlis, propterea ei & inde responsa redduntur. Quæ autem sunt quæ loquitur? Anima, inquit, habes multa bona, māducas, bibe, & epulare. Nonne, si dici ita potest, muti animalis vox ista est? Si enim porcina animã habuisset, quid ei aliud quã manducandi & bibendi bona nunciare debuerat? Nunc autem ita totus animalis homo est, & totus carneus, vt animam suam carnalibus & corruptibilibus elcis existimet esse pascendam, & ea quæ in secessum egeruntur, animæ præparat ad vtẽdum. Cuius vtique natura talis est, vt virtutibus alatur, vt verbo Dei saginetur, vt intellectibus piis & religiosis disciplinis, atque exercitiis excollatur. Sed quid tale habes bonum? Hæc bona ad animam defer. Verum tibi quoniam Deus vter est, & totus seruus es carnis, audi dignã appellationem qua te non hominum quisquam, sed ipse Dominus appellat. Ait enim: Stulte, hac nocte auferetur abs te anima tua, & quæ præparasti, cuius erunt? Ipsi illis æternis cruciatibus maior est stultitiæ nota. Qui enim paulo post erat rapiendus à vita, quæ cogitat? Destruam, inquit, horrea mea. Cui ego respondeo, & rectẽ quidem facis: nam verẽ destruere debes horrea iniquitatis, & ea quæ malẽ ædificaueras, manibus tuis ipse subuerrere: destruere promptuaria, ex quibus nullus misericordiam consecutus est: deiicere ac subuerrere mammonæ obscura & tetra domicilia. Destruam, inquit, horrea mea, & maiora ædificabo. Quod si & ista repleueris, quid quæso facturus es? Et iterum sine dubio destrues, & iterum reedificabis. Et quis finis stulti huius laboris & vani, & instantiæ ædificare, & instantius destruere? Si vis ergo ostẽdam tibi horrea iam parata, esurientium pauperum ventres, in ipsis tuos concludes thesauros. Tales enim tibi thesauri seruabuntur in cœlis, in quibus neque tinea comedit, neque fures effodiunt & furantur. Sed dicis, Cùm secunda

A horrea repleuero, tũc dabo pauperibus. Longos tibi promittis annos, & satis lata vitæ spatia polliceris. Talis ista promissio non futurã continet humanitatẽ, sed præsentis misericordiæ dilationem. Quid enim nunc misericordiam fieri vetat? Frumenti copia est, tempus anni prosperum, esurientes præsto sunt scetes, nudi circũstant gementes, vinciti de carceribus, & ægri de lectulis miserabiliter & flebili lamentatione circũstrepunt, tu misericordiam quid in crastinum differis, cum hodie crudelis & immisericos fias? Audi saltem sapientissimi consilium Salomonis. Ne dicas, inquit, abi nunc, & redi crastino, & dabo tibi. Non enim scis quid pariat superuentura dies. Sed ne huiusmodi mandata suscipias, aures tibi obstruit auaritia. Non te oportebat gratias agere Deo, exultare & lætari quod non ipse mendicans alienas circũis fores, sed alij ante tuas ianuas sedent à te misericordiam postulantes? Tu verò difficilis es ad præbendum, contristaris ac declinas ne quis tibi paulo molestior cogente necessitate paupertatis existat, quasi non potuisset fieri vt esses vnus ex iis qui ante ianuam tuam fame perdit iacent: & tu quidem satis dignẽ, nam voto, mête, ac proposito pauper es, & totius boni egeris. Cùm enim non habes charitatem, cum tibi desit humanitas, desit fides, desit spes in Deo, cum tibi desit misericordia, quid te egestuosus, quidve mendicius? Pars tua cū tincis & muribus horreorum tuorum torosibus erit. Qui vtique si talia non videres, si non corrumpi ea cerneres & consumi, quis tibi suadere posset aliquid indelargiri? Sed ais: Quid iniustum est si cum aliena non inuadam, propria diligentius seruo? O impudens dictum, propria dicis? quæ ex quibus reconditis in hunc mundum detulisti? Quando in hanc ingressus es lucem, quando de ventre matris existi, quibus quæso facultatibus, quibusque subsidiis stipatus ingressus es? Aduentum tuum in hunc mundum discẽ ab Apostolo Paulo dicente: Nihil enim intulimus in hunc mundum, sed nec auferre quidẽ quid possumus: habentes autem victum & vestitũ, his contenti sumus. Terra communiter omnibus hominibus data est, proprium nemo dicat quod è communi plus quã sufficeret sumptum, & violententum est. Veruntamen nudus ex vtrẽ matris existi, nudus nihilominus & euerteris in terram. Et si quidem terrẽ elementum putas fortuito substituisse, impius es qui ignoras conditorem Deũ: si verò agnoscis beneficium largitoris, gratus esto creatori, & require apud temetipsũ rationem cur plus tibi quã ceteris præstitit. Nunquid iniquus est Deus, vt nobis nõ æqualiter distribuat vitæ subsidia, vt tu quidem es asfluens & abũdans, aliis verò deesset, & egerent? An idcirco magis quia & tibi voluit benignitatis suæ experimenta conferre, & alium per virtutem patientiæ coronare: tu verò susceptis Dei muneribus etsi in sinum tuum redactis nihil te putas agere iniquum, si tam multorum vitæ subsidia solus obrineas? Quis enim tam iniustus, tã auidus, tam avarus, quã qui multorum alimentũ, suũ non vsum, sed abundantia & delicias facit? Neque enim minus est criminis habenti tollere, quã cum possis & abundes, indigentibus denegare. Esurientium panis est quem tu detines: nudorum

Prouer. 3.

Ibidem 27.

1. Tim. 6.

Iob. 1.

indumentum est quod tu recludis: miserorum redemptio est & absolutio, pecunia quam tu in terram defodis. Tot te ergo scias inuadere bona, quot possis prestare quod velis. Bona quidem ais sunt verba, sed melius est aurum. Nihil mirum. Nam & si quis cum impudicis de pudicitia loquatur, & scorta vituperet & exprobrat, ij animi quibus libido dominatur & ex ipsa comonitione ad impudicitiam multo acrius acceduntur. Sed tibi iterum ante faciem adducam ipsas futuri iudicij Dei formas, vt intelligas quales tibi gemitus recondas. O quam multi pretij vbi in die iudicij sermo ille videbitur de quo superius diximus, qui ait: Venite benedicti patris mei, percipite regnum quod vobis preparauit pater meus a constitutione mundi. Esuriui enim, & dedistis mihi manducare. Qualis tibi rursus horror, qualisque sudor, quales tenebrae superuenient audienti condemnationis illius sententiam, qua dicitur: Discedite a me maledicti: Esuriui enim, & non dedistis mihi manducare. Neque enim in his verbis qui alia inuasit arguitur, sed his qui non communiter vsus est iis quae habuit, condemnatur. Nos quidem quod vtile credidimus, commonuimus. Si quis autem obedire vult diuinis praeceptis, non ignorat quae sit reprobationum merces. Qui vero obedire non vult & negligit, manifesta est ignis aeterni comminatio, cuius opto vos expertes effici & alienos, & effugere poenas impiis reprobis, facientes illud quod scriptum est, vt redemptio animae vestrae sint diuitiae vestrae, & ad preparata pergatis regna caelestia, per eum qui vos vocauit, Christum Iesum, cui est gloria & imperium in secula seculorum Amen.

De defectu lune.

Sermo LXXXII.

ET ipsi videtis fratres quod mea non cessat humilitas omni circa vos sollicitudine laborare, & ad frugem bonam vos tota festinatione conuertere: sed quanto plus laboro vobiscum, tanto amplius confundor in vobis. Cum enim video tot comonitionibus meis nullum vos habere profectum, labor meus iam non gratulationi est, sed rubori. Dicit beatus Apostolus: Quis plantat vineam, & de fructu eius non edit? Quis pascit gregem, & de lacte gregis non percipit? Ecce ego pasco gregem Christi, & gregis fructum extorquere non valeo: pasco gregem Domini, & nulla ex eo religiositatis alimenta percipio. Nulla enim me fidei eius dulcedo laetificat, sed quicquid ex eo profuit, asperum & amarum est. Tunc enim pastor Christiani gregis lacte reficitur, quando bonorum operum eius candore laetatur. Quis enim fratres in vobis non grauiter ferat? Non tamen de omnibus dico. Sunt enim inter vos quos ad religionis cultum debeatis habere exemplo. Quis inquam non molestus ferat sic vos esse vestrae salutis immemores, vt etiam caelo teste peccetis? Nam cum ante dies plerisque de vestra auaritia cupiditate pulsauerim, ipsa die circa vespere tanta vociferatio populi extitit, vt irreligiositas eius penetraret ad caelum. Quod cum requirerem qui sibi clamor hic velit, dixerunt mihi quod laboranti lunae vestra vociferatio subueniret, & defectum eius suis clamoribus adiuuaret. Risi quidem, & miratus sum va-

nitatem, quod quasi deuoti christiani Deo ferebatis auxilium. Clamabatis enim, ne tacentibus vobis perderet elementum, tamquam infirmus enim & imbecillus, nisi vestris adiuuaretur vocibus, non posset luminaria defendere quae creauit. Bene igitur facitis, qui diuinitati exhibetis solatium, vt vobis iuuantibus possit caelum regere. Sed si vultis hoc plenius facere, cunctis & totis noctibus peruigilare debetis. Nam quotiens putatis vobis dormientibus luna vim passa est, & tamen de caelo non corrui? Aut nunquid semper circa vespere defectum patitur, non aliquando & circa lucem laborat? Sed apud vos vespertinis tantum horis laborare consuevit, quando copiosa cena venter distenditur, quando maioribus poculis caput mouetur. Tunc igitur apud vos laborat luna, quando laborat & vinum. Tunc inquam apud vos turbatur carminibus globus lunae, quando calicibus turbatur & oculi. Quomodo igitur ebrius videre potes circa lunam quid agatur in caelo, qui circa te non vides quid agatur in terra?

Hoc est plane quod ait sanctus Salomoe dicens: Stultus sicut luna mutatur. Mutaris enim sicut luna, dum stultus & insipiens ad motum eius, qui Christianus fueras, incipis esse sacrilegus. Sacrilegium enim creatori committitur, dum imbecillitas adscribitur creaturae. Mutaris ergo sicut luna, vt qui paulo ante fidei deuotione fulgebas, postea perfidia infirmitate deficias. Mutaris sicut luna, dum cerebrum tuum ita exinanitur sapientia, sicut luna obscuritas: te vero teterrimae tenebrae mentis inuadunt: atque vti nã o stulte sicut luna muteris. Illa enim citò ad plenitudinem suam redit, tu ad sapientiam nec serò conuerteris. Illa velociter colligit quod amiserat lumē, tu nec tardè fidem recipis quam negasti. Grauior ergo tua quam lunae mutatio est. Luna defectum luminis patitur, tu salutis. Quam bene igitur scriptum est de sapiente: Et permanebit cum sole. Permanet enim sapiens cum sole, cum constantia fidei permanet cum Salvatore. Sed dicit aliquis: Luna igitur non laborat? Laborat plane, negare non possumus, sed laborat cum ceteris creaturis, sicut ait Apostolus dicens: Quia omnis creatura ingemiscit & parurit vsque adhuc. Et infra. Quoniam & ipsa creatura liberabitur a seruitute corruptionis, & reliqua. Liberabitur inquit a seruitute. Vides ergo quoniam luna non laborat carminibus, sed laborat obsequiis: non laborat periculis, sed laborat officiis: non laborat vt pereat, sed laborat vt seruiat. Vanitati enim creatura subiecta est non sponte, & reliqua. Ergo luna a statu suo non sponte mutatur, tu de sensu tuo sponte mutaris. Illa in deminutionem sui conditione deducitur, tu in detrimentum tui voluntate pertraheris. Nolo igitur frater ita sis sicut luna cum deficit, sed esto sicut quando est plena atque perfecta. Scriptum est enim de iusto: Sicut luna perfecta in aeternum, & testis in caelo fidelis.

Increpatio ad populum de absentia sua.
Sermo LXXXIII.

DEBEREM fratres post hos complures dies aliquid vberius praedicare, & reuertens a tanto examine sacerdotum, dulci vos sermone reficere. Bene

Bene dixi examine sacerdotum, quia sicut apes de diuinarum scripturarum flosculis suauia mella conficiunt, & quicquid ad medicinam pertinet animarum, oris sui arte componunt. Recte comparantur apibus sacerdotes, quia sicut apes castitatem corporis praeferrunt, cibum vitae caelestis exhibent, aculeum legis exercent. Puri enim ad sanctificationem, suaves ad refectionem, seueri sunt ad vitionem. Apibus plane sunt comparandi, qui velut aluarius quodam gratiam matris ecclesiae continent, in qua diuersorum meritorum cellulas dulcissimis praedicationibus componentes, de vno saluatoris examine christianorum examina multa producant. Cum semper fratres non cessauerim vos paterna pietate corripere, miror nihil vos tot meis comonitionibus profecisse, & dolco quod frequens praedicationis mea non vos profectu aliquo salutis corrigit, sed quadam contestationis poena constringat. Praedicationis enim sacerdotis in plebe saluandis est correctio, contestatio iudicandis. Contestamur enim illis ante iudicium quod illos maneat in ipso iudicio, vt tunc omni exultatione submota, & rei sint de peccatis, & obnoxij contemptu. Vnde & ego interdum parcens vobis tacere vellem, sed malo vos contumaciae causas reddere, quam me negligentiae sustinere iudicium. Comperi enim fratres quod per absentiam meam ita rari quique ad ecclesiam veniatis, ita pauci admodum procedatis, quasi me proficiscente mecum pariter veneritis, & quasi cum necessitatibus ego pertrahor, vos mecum traxerit ipsa necessitas. Pariter ergo a domo Dei absentes sumus: sed hoc interest, quod me absentem necessitas efficit, vos voluntas. Nescitis quia etsi ego ab ecclesia desum, christus ab ecclesia sua, qui est vbique, non deest? Venis frater ad ecclesiam, non inuenis ibi episcopum: sed si fideliter venis, inuenies ibi episcoporum episcopum Saluatorem. Nam Christianus qui tunc tantum procedit ad ecclesiam, quando episcopus praesens est, non tam Dei causa videtur processisse, quam hominis, nec impleffe Christiani timentis officium, sed amici deferentis obsequium. Quid autem ego vos arguo, cum possitis me vno sermone conuincere? Conuincor enim cum in hac parte clericis vobis magis video negligentem. Quomodo enim possum corrigere filios, cum fratres emendare non possim? Aut qua fiducia succensam laicis, cum a confortibus pudoris verecundia conticescam? Ego autem fratres non de omnibus loquor. Sunt certe quidem deuoti, sunt & alij negligentes: ego neminem nomino, conscientia sua vnunquemque conueniat.

Post increpationem consolatio ad populum.
Sermo LXXXIII.

AMARIOR fortasse fuerit increpatio mea superiore dominica, quod plerisque de vobis acris magisterij serueritate conuenerimus, & sum profectus quae aliquot non blandimenta deferret, sed tristitia irrogarent. Verum nihil mea interest: ego enim gaudeo, sciens discipuli tristitiam magistri esse laetitiam. Tunc enim auditor proficit, quando austeriora annunciat praedicator, ei salus gignitur quando tristitia emendationis ingeritur. Dicit

enim beatus apostolus, Nam quae secundum Deum est tristitia, salutem stabilem operatur. Recte ergo laetor, quia salutem operor cum obiurgo: moereat licet filius mei asperitate sermonis, me tamen delectat, qui proficere illum intelligo per moerorem. Ait sanctus apostolus, Quis est enim filius quem non verberat pater? Non enim osculatur semper pater filium, sed & aliquando castigat. Ego quando castigatur qui diligitur, tunc circa eum pietas exercetur. Habet enim & amor plagas suas quae dulciores sunt, cum amaritas inferuntur. Dulcior enim est religio castigatio, quam blanda remissio. Vnde ait propheta: Dulciora sunt vulnera amici, quam voluntaria oscula inimici. Igitur fratres quia post increpationis meae vtilia verba credo vos benignitate sensuum profecisse, de sacris literis aliqua conferamus. Sicut enim flos qui non solito humore distillat, exagitur furculis, & ita largior inuenitur, ac primum ex eo turbida aqua producit, vt vnda purior subsequatur: sic ergo & sanctitas vestra asperata quidem fuerat austeritate sermonis, sed deuotior facta est dulcedine pietatis. Turbulentum enim quiddam vestri animi forsitan retinebant, sed iam ex vestris moribus profuit omne quod purum est. Videamus ergo quid sit quod ait ad discipulos suos Dominus, Vos autem quae me dicitis? Non igitur tanquam ignarus interrogat Dominus quid de eo populi discipulique sentirent, sed tanquam sciens vniversorum mentes, fidem manifestare voluit singulorum, vt quod corde credebant, ore narraret. Alij enim Heliam esse credebant Dominum, alij Hieremiam, alij Ioannem baptistam, Petrus solus Christum Dei filium confiteretur. Gradus quidem sunt fidei: & qui deuotius credit, religiosius confiteretur. Pro hac deuotione dicitur Petro: Beatus es tu Simon Bariona, quoniam caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus qui est in caelis, Et ego dico tibi: Tu es Petrus, & super hanc Petram aedificabo ecclesiam meam. Cum vocaretur ergo Simon, per hanc deuotionem vocatus est Petrus. Legimus dicente Apostolo de ipso Domino: Bibebant de spiritali petra, Petra autem erat Christus. Recte igitur quia petra Christus, Simon nuncupatus est Petrus, vt qui cum Domino societatem habebat, cum Domino haberet & nominis dominici vnitatem, vt sicut a Christo Christianus dicitur, ita & a petra Christo Petrus apostolus vocaretur. Sed nec populorum opinionem possitans reprobare, qui vnum de prophetis Dominum existimabant. Nam ideo nonnulli velut Heliam saluatorem forsitan putauerunt, quia ad caelos Helias sicut saluator ascendit, sed non sicut Helias Christus est. Ille enim ad caelos rapitur, iste regreditur. Ille tanquam infirmus ignea quadriga subuehitur, hic tanquam Deus propria virtute portatur. Ille sicut homo ducitur, hic sicut saluator ascendit. Ille ducentes sequitur angelos, comitantes sibi angelos iste praecedit. Denique iidem angeli remeantes in terram a Domino saluatore dixerunt ad apostolos: Viri Galilaei quid statis aspicientes in caelum? Hic Iesus qui receptus est a vobis, sic veniet quemadmodum vidistis eum euntem in caelum.

De Barbaris non timendis.

Sermo LXXXV.
PP iij

Diximus anteriore dominica Niniuitas in tribulatione postas diuinitatis misericordiam per abstinentiam meruisse, & ciuitatem suam de periculo ieiunij liberasse, tantæque eos fuisse sapientia, vt non alienis se præsidij defenderent, sed propria deuotione saluarent. Nam non statim desperauerit de salute sua, quia audierit à propheta cū ciuitatis se mœnibus subuertēdos: sed quanto proximum annūciabatur excidiū, tanto magis religiosi actibus armabantur, nec reliquerunt euertendā ciuitatē suā, sed in ea potius permanserunt, sapientes scilicet, vt quæ ciuium vexabatur peccatis, ciuium orationibus saluaretur: & cui perditionem mala cōuersatio intulerat, ei salutem deuotio religiosa conferret. Iustum enim erat vt quos fuerat passa peccatores, eisdē haberet proprios defensores. Ciuitati enim nō nisi propter ciuium peccata infertur excidium. Desine ergo peccare, & ciuitas non peribit. Quid fugis patriam? Si vis saluus esse, tua potius peccata subterfuge. Si tu peccare desieris, victus est inimicus. Dicit ad Abraham scriptura diuina per decē iustos patriā posse saluari. Igitur si iusti sunt qui saluā faciunt patriā, vtique iniusti sunt qui relinquūt. Et si illi propter præsentiam suam cōsequuntur gratiam: necesse est vt ij propter desolationem mereantur offensam. Iniustus planē & impius est filius qui periclitantem deserit matrem. Mater enim quodāmodo dulcis est patria, quæ te genuit, quæ nutrit, quæ vt fugere possis diuitem te fecit. Nā si non tibi suppeteret sumptus copiosa substantia, fugæ præsidium non haberes: atque ideo auaritia ductus, dum meruis diuitias tuas perdere, impius in matrē esse non dubitas. Vnde intelligimus plus te pecuniæ tuæ consulere quàm salutē, dic mihi o bone ciuis, cur fugere disponis, cur patriam derelinquis? Captiuitatem fortasse meruis. Da veniam, non intelligis, nescis quod hæc est prima captiuitas patriam non videre, & quod grauius est omni malo hostili, peregrinationis exilium. Solet qui aliquid sceleris admiserit, huiusmodi poena damnari, vt pellatur patria, regionibus incognitis relegatur. Hoc igitur malum propria tibi prouides voluntate, quod solet supplicij causa damnatus excipere. Sed ponamus te forti esse animo, & æquanimiter tollere posse peregrinationis iniuriā. Dic mihi, qua inter extraneos libertate victurus, nonne cum loqui cœperis, obicietur tibi, Vnde iste exul, vnde iste fugitiuus aduenit? Num & nostram ciuitatem opprimere nititur, sicut patriam suam pressit? Ita autem aperiaberis, ita conturbaberis, vt libertati tuæ metuens verearis ne ingenuitatis tuæ ibi non inuenias assertorē. Mihi crede, in aliena patria tanta auditorus es, quanta in tua patria aliis sæpe dixisti. Illud autem nolo dicere quod quamuis diuersis in patria tua copiis perfruaris, statim vt exieris de domo tua, mendicus & pauper es. Dicit ergo Deus ad Abraham per decem iustos ciuitatem posse saluari. Malē igitur de te sentis popule Christiane, si in tanto cœtu nostro ad saluandam ciuitatem decem iustos esse non credis. Dum enim deseris patriam, profiteris non in ea esse dignos quorū meritis liberetur. At ego vereor ne omnibus in ea iustis relictis, tu solus qui deseris, inueniaris iniustus. Sed nolo de decem iustorū nu-

mero te perturbes: legimus etiam quod de Sodomitarum excidio meritis suis Loth solus liberauerit ciuitatem, quod magis valuerit ad saluandum vnus gratia, quàm ad euertendum peccata multorum. Exeunti enim illi de Sodomis hospitij causa Segor parua conceditur. Quod si iusto hospitij donatur ciuitas, quanto magis iusto patria conceditur?

Item de eodem.

Sermo LXXXVI.

Sæpe dixisse me memini quod hostium tumultus bellicosos timere minimē debeamus, nec quamlibet copiosam hostium multitudinem formidare, quoniam sicut ait Dominus, maior est qui in nobis est, quā qui in hoc mundo, hoc est, potentior est ad protegēdos famulos suos Christus, quàm diabolus ad instigandos inimicos. Quamuis enim idē diabolus colligat sibi turbas, & crudeli eas armet infania, tamen facile destruitur, quia melioribus populū suum saluator circumdat auxiliis. Ait enim propheta: Immittet angelū Dominus in circuitu timēntes eum, & eripiet eos. Quod si angelus Domini timens eum de periculo eripit, non potest timere Barbarum qui timuerit Saluatorem, nec potest metuere hostis impetum qui Christi præcepta seruauerit. Præcepta enim Christi, arma sunt Christianis, & diuinus timor terrorem à nobis expellit hostilem. Arma autem hæc nostra sunt quibus nos saluator instruxit, oratio, misericordia, atque ieiuniū. Ieiunium enim melius quàm murus tuetur, misericordia facilius liberat quàm rapina, oratio longius vulnerat quàm sagitta. Sagitta enim non nisi proximē conspectum percutit aduersarium. Oratio autem etiam longius positum vulnerat inimicum. Sic namque Heliseus propheta cum cum vellet rex Syriæ captiuare, ac suæ subdere ditioni, multisque eum armatorum cinxisset agminibus, non est teritus, non turbatus, sed annuncianti puero ait: Noli timere, plures enim nobiscum sunt quàm cum illis. O fides sancti prophetæ, non timet aduersarios quos prospicit, quoniam scit angelos secum esse quos credit. Non metuit terrenas insidias, quia cœlestia adesse sibi nouit auxilia. Plures, inquit, nobiscum sunt, quàm cum illis. Mira res, plures è cœlo defensores meretur sanctitas, quàm in terris oppugnatores adduxit improbitas. Plures nobiscum sunt, quàm cum illis. Videte beatitudinis meritum, propheta nunciat etiam de multitudine, cum puer adhuc incertus sit de salute. Spirituales oculi carnalibus quanto plus cernunt? Hic perspicit armatorum numerum, & ille non cernit defensionis indicium. Quanta est diuina misericordia? defertur hominibus beneficium, nec videtur auxilium: periclitantem consequuntur, & nesciunt. Hæc est enim pietas saluatoris, vt interueniat salutē, ac non se prodat aspectu: sentiat beneficium, & non cernatur obtutibus. Vnde errat qui putat cum prosperè aliquid gesserit, propria se fortitudine superasse. Scire enim debet quod aduersarij meritis magis quàm virtute vincuntur, & non tam virtute quàm sanctitate superantur, sicut sanctus Heliseus hostes suos nō armis superabat, sed oratione vincebat. Nā cum idem ministro suo ad depellendum eius timorem

ibidem.

rē plures adesse diceret defensores, nec metus ab illo posset adferri, tunc orauit ad Dominū dicens: Domine aperi oculos eius vt videat: & aperti sunt oculi eius, & vidit, & ecce mons totus plenus equitatu, & reliqua. Oratio ergo prophetæ aperuit oculos pueri: non mirū si oratio aperuit oculos, vt videret exercitus. Nō mirū, inquit, si nouos inserit oculos, qui noua promeretur auxilia. Aut cur nō aciei producat obtutum, qui acies instruxerat angelorū? Cur inquam nō oratione sua hebetudinem pupillarum detergeret, qui meritis suis caliginē nubiu penetratuit? Necessario ergo sanctus Heliseus hoc factō ministro formidoloso præstitit securitatē, cui iam refuderat claritatem, & remouerat visionis cæcitatē, geminōque eum remunerans beneficio, absoluit eius metum, absoluit obtutum, minus timere cœpit postquam plus videre promeruit. Nam & pacem pariter promeruit, & visum. In mentibus ergo cernuntur armati, apparet eos verè descendisse de cœlo, quorum aduentus primū in montibus reperitur. Ipsa enim locorum proximitas hoc demonstrat, quod descēdēs de cœlo non nisi iuga collium sibi vicina calcauerint. Tunc igitur orauit Heliseus, & omnē hostilem exercitum cæcitate percussit. Non mirum si aduersariis cæcitatē intulit, qui famulo largitus est claritatem, & si hostibus aufert visum, qui ministro præstat aspectū. Vbi sunt qui dicūt plus quàm preces sanctorum hominum arma posse? Ecce vna oratio Helisei totum exercitum vulnerauit, & vnus prophetæ meritis omnis est hostiū numerus captiuatus. Quæ cateruæ regum, quæ turba militum talē victoriam perpetrarunt, vt ita hostes prostermerent, vnde illis nullus occumberet? Hæc est vera, hæc incruenta victoria, vbi sic aduersarius vincitur, vt de Vincentibus nemo lædatur.

De sancto propheta Heliseo.

Sermo LXXXVII.

Mirum forsità videatur quod ante dies aliquot sancti Helisei gratiam describentes diximus in defensionem ipsius de cœlis auxilia descendisse, & armatos equites siue quadrigas ei diuinitus affuisse, assistisse etiam circa ipsum quadrigam igneam. Magna quidem res, sed in viro sancto miranda non est. Quid enim mirum si is auxilia meretur è cœlo, cuius animus semper in cœlo est? sicut ait Apostolus: Nostra autem cōuersatio in cœlis est. Ergo si nostra cōuersatio in cœlis est, & cœlestium cōuersatio potest esse nobiscum: hoc est, vt qui vita viuimus, angelorum rectè consortium mereamur. Est ergo sanctè viuētibz quædam inter se cognatio, coniunctio atque societas: nec interest vtrum in cœlis maneant, an in terris: angelici sint habitus, vel humani, dummodo in iis sit eadem vita vel sanctitas. Cōuersatio enim connectit quos separat elementum, & diuersis licet corporibus diuidantur, iisdem tamē actibus coniunguntur. Atque ideo fit vt sancti sibi quodam consortio coherentes à se inuicem nō discedant, & modo angeli ad terras veniāt, modo homines ad cœlestia transferantur, ac profectu meliore quibus vita communis est, incipiunt illis viuēdi etiam elementa esse communia. Sed dicit aliquis: Frequenter audiuius angelos ad homines descē-

Philipp. 3.

Adisse, audire etiam cupimus quando homines ad cœlestia transmigrarint. Manifesta res est, & in præptu posita. Helias magister Helisei nonne angelis ducentibus raptus ad cœlum est, & quadriga ignea impositus quasi in quodam triumpho victor ascendit? Victor enim exiterat non gentium Barbararum, sed secularium voluptatum. Si quidem grauior inimici sunt prauis moribus quàm hostes infestis, vt facilius intelligamus hoc tempore malignitatem hostium vinci posse quàm morum. Ergo Heliam angeli ad cœlum perferunt, Heliseū angeli qui magistrum portauerant, discipulum tuebantur, & notitia quadam obsequia quæ patri exhibuerant, etiā filio deferebant. Ipse enim Heliseus spiritualis est filius, ipse eius hæres est sanctitatis. Rectè autē Heliseus Helisei spiritualis filius dicitur, qui ascendēs ad cœlum, spiritum duplicem ei suæ gratiæ dereliquit. Cum enim data esset facultas Heliseo vt peteret quid vellet prius quàm ab eo reciperetur Helias, petiuit vt duplex spiritus Helie fieret in ipso. Tunc dixit Helias, durè petisti, sed fiet tibi. O hæreditas preciosa, in qua plus heredi relinquitur quàm habetur, plus consequitur qui accipit, quàm possideret qui largitur. Preciosa planè hæreditas, quæ dum à patre transfertur ad filium, meritorum quodam fœnore duplicatur. Igitur Helias cum simplicè sanctitatis ipse haberet spiritum, Heliseo duplicem dereliquit. Mirum ergo in modū plus Helias gratiæ dimisit in terris, quàm secum portauit ad cœlos: & licet ipse ad altiora totus transfertur corpore, apud filium tamen maiore manet sanctitate. De Helisei autem meritis quid dicamus, cuius hæc prima laus est quod patrem voluit gratia superare, dum dari sibi amplius postulat, quàm scit apud eum esse, qui possidet? Auarus quidem est in petēdo, sed idoneus in promerēdo: Dum enim à patre plus exigit quàm habebat, facit eum meritis suis plus præstare, quàm poterat. Nam cum idem Heliseus post ascensum sui magistri venisset Hiericho, & rogaretur à ciuibz vt in eadem consisteret ciuitate, dixerunt: Commoratio oppidi bona est, sed aquæ malæ & steriles sunt. Tunc præcepit sibi dari vas fictile, & recondito in eo sale veniēs ad exitus aquarum proiecit in aquas, dicens: hæc dicit Dominus, sanauit aquas istas, non erit ex eis moriens neque sterilis: & sanatae sunt aquæ vsque in hunc diem. Videre ergo Helisei quanta sint merita, cuius prima in ciuitate hospitalitas, filiorum est magna fœcunditas. Dum enim sterilitatem auertit aquarum, successione largitur heredum. Non enim hoc factō vnum Heliseus sanauit hominem, aut vnus domus præstitit medicinam, sed totius ciuitatis populum reparauit. Si enim tardius hoc fecisset, interueniente sterilitate senescentibus cunctis ciuitas sine habitatore remanserat. Igitur Heliseus dum curauit aquam, curauit & plebem: & dum fontem benedixit vndarum, fontē quendam indulsit animarum. Nam sicut sanctificatione eius de occultis terræ venis aqua sana prodit, ita de occultis vulgū visceribus soboles sana procelis. Non enim sola tantum fluēta benedixit Heliseus quæ fontū iā gremio tenebātur, sed & illa quæ humido terræ solo adhuc indiscreta paulatim erant in posterum defluxura. Vnde ait scriptura, ad exitus

ibidem.

ibidem.

derelinquere cum quo sum charitate deuincta. Cuius generositas celsior, possibilitas fortior, aspectus pulchrior, amor suauior, & omni gratia elegatior. A quo mihi iam thalamus collocatus est, cuius mihi organa modulatis vocibus cantant. Iam mel & lac ex ore eius suscepi. Iam amplexibus eius callis astricta sum, iam corpus eius corpori meo sociatum est, & sanguis eius ornauit genas meas. Cuius mater virgo est, cuius pater sceminam nescit. Cuius angeli seruiunt, cuius pulchritudine sol & luna miratur, cuius odore reuiuiscunt mortui, cuius tactu fouentur infirmi, cuius opes nunquam deficiunt, cuiusque diuitie non decrescunt. Ipsi soli seruo fidem, ipsi me tota deuotione committo. Quem cum amaucero, casta sum: cum tetigero, munda sum: cum accepero, virgo sum. Nec deerunt nuptiis filij, ubi partus sine dolore succedit, & fecunditas quotidiana cumulatur. Audiens hæc infans iuuenis, amore carpitur cæco, & inter angustias animi anhelo cruciatur spiritu. Inter hæc lecto prosternitur, & per alta suspicia amor medicis aperitur. Fiunt nota patri quæ fuerunt inuenta à medicis, & eadem paterna voce quæ fuerant iam dicta à filio, ad petitionem virginis reuoluuntur. Abnegat Agnes beatissima, & se nullo pacto prioris asserit sponsi fœdera violare: Cùmque pater diceret in fascibus præfecturæ se agere, & idcirco non sibi quemuis illusterrimum virum etiã posse præferri, cœpit tamen vehemētissimè inquirere quis esset sponsus de cuius se agnes potestate iactaret. Tunc extitit quidam ex parasitis eius, qui diceret hanc Christianam esse ab infantia, & magicis artibus ita occupatam, vt dicat christum suum sponsum. Audiens hæc præfectus lætus efficitur, & missa apparitione cum ingenti strepitu suis eam tribunalibus præcipit sisti. Et primo quidem blandis eã sermonibus secretius prouocat, deinde terroribus pulsat. Sed virgo Christi nec blandimentis seducitur, nec terrore concutitur, sed eodem vultu, eodem animo perseuerat, & terrentè similiter sicut blandientem animo deridebat. Vidēs itaque Symphronius præfectus tantam in puella constantiam, parentes eius alloquitur. Et quia erant nobiles, & vim eis inferre non poterat, titulum eis Christianitatis opposuit. Sequenti nanque die agnem sibi præsentari iubet. Et iterum iterumque repetens, replicare cœpit de iuuenis amore sermonem. Cùmque omnis sermo eius casto labore deficeret, sisti eam iterum suis tribunalibus iussit. Cui & dixit: Superstitio Christianorum, de quorum te magicis artibus iactas, nisi à te fuerit segregata, non poteris infanias abiicere pectoris, neque æquissimis consiliis præbere consensum. Vnde te ad venerandam deã Vestam properare necesse est, vt si perseuerantia virginittatis placet, eius die noctuque sacrificiis reuerēdis insistas. Ad hæc beata Agnes dixit: Si filium tuum, quamuis iniquo amore vexatum, tamē viuente hominem reculaui: hominē vtique qui est rationis capax, qui & audire & videre, & palpare, & ambulare potest, & flore lucis huius cum bonis frui: si ergo hunc causã amoris Christi nulla possum ratione respicere, quomodo possum idola muta & surda, & sine sensu, & sine anima, colere, & ad iniuriam summi Dei ceruicem meam vanis lapidibus inclinare? Au-

diens hæc præfectus Symphronius dixit: Cuius cōsultum infantia tua, & adhuc te deos blasphemantem idcirco differo, quia annos tuos infra sensum aspicio. Noli ergo temetipsam ita despiciere, vt motus deorū incurras. Beata Agnes dixit: Noli infantia corporalē ita in me despiciere, vt putes me te velle habere propitium. Fides enim nō in annis, sed in sensibus inuenitur. Et Deus omnipotens mēres magis comprobatur quàm ætates. Deos autē tuos, quorum motus me incurere nō vis, ipsos irasci permitte, ipsi loquantur, ipsi hoc mihi præcipiant, ipsi iubeant se coli, ipsi iubeant se adorari. Verum quoniã ad hoc video te tendere quod impetrare non poteris, quicquid tibi videtur, exerce. Symphronius præfectus dixit: Vnum tibi è duobus elige, aut cum virginibus deã Vestæ sacrificia, aut cum meretricibus scortaberis in contubernio lupanari. Et longè erūt à te Christiani, qui te ita magicis artibus imbuerūt, vt hanc calamitatem intrepido animo te posse perferre confidas. Vnde vt dixi, aut sacrificia deã Vestæ ad laudem generis tui, aut ad ignominiam natalium tuorum, eris publicæ abiectiois scortum. Tūc beata Agnes cum ingenti cōstantia dixit: Si scires quis est Deus meus, non ista ex ore tuo proferres. Vnde ego quia noui virtutem Domini mei Iesu Christi, securo contemno minas tuas, credens quod neque sacrificem idolis tuis, neque polluar sordibus alienis. Mecum enim habeo custodem corporis mei angelum Domini. Nam vnigenitus Dei filius quem ignoras, murus est mihi impenetrabilis, & custos mihi est nunquam dormiens, & defensor mihi est nunquam deficiens. Dij autem tui aut ærei sunt, ex quibus cucumæ melius fiunt ad vsus hominum: aut lapidei, ex quibus sternuntur plateæ. Diuinitas ergo non in lapidibus vanis habitat, sed in cœlis. Non in ære aut aliquo metallo, sed in regno superno consistit. Tu autem & similes tui nisi ab istorū cultu recesseritis, simul vos pœnæ concludent. Sicut enim illi igne cōsati sunt vt fūderētur, sic colentes eos perpetuo incendio conflagrantur: non vt fundantur, sed vt confundantur in æternum, & percant. Ad hæc infans iudex iussit eam expoliari, & nudam ad lupanar duci, sub voce præconis dicentis Agnem sacrilegam virginem, diis blasphemiam inferentem, scortum lupanaribus datam. Statim autē vt expoliata est, crine resoluta tantam densitatē capillis eius diuina gratia concessit, vt melius videretur simbrisi eorū, quàm vestibus tecta. Ingressa autē turpitudinis locum, angelum Domini ita præparatum inuenit, vt circumdaret eam immenso lumine, ita vt nullus posset eam præ splendore respicere. Fulgebat enim tota cellula illa quasi radius sol in virtute sua: & quanto quis curiosior oculis esse voluisset, tanto sibi visus acie obtundebat. Cūque se in orationē Domino prostrauisset, apparuit ante oculos eius stola candidissima, & apprehendens eam induit se, & dixit: Gratias tibi ago Domine Iesu Christe, qui me in numero ancillarū tuarū cōputans, vestē hanc mihi largiri præcepisti. Ita namque ad mensurā corpusculi eius aptum erat indumentum, & ita nimio cādore conspicuū, vt nullus dubitaret hoc angelicis manibus præparatum. Interea lupanar efficitur locus orationis, in quo omnis qui fuisset ingressus, adoraret

adoraret & veneretur, dans honorem immenso A voce clamabāt: Tolle magam, tolle maleficam, quæ lumini, & mundior egredere foras, quàm fuerat intus ingressus. Cūque hæc agerentur, præfecti filius qui author erat huius sceleris, venit ad locū cum sodalibus suis iuueniculis insultaturus puellæ, cū quibus libidinis suæ se posse credebatur ludibrium exercere. Et ingressos ante se furentes pueros & turpiter fauientes, cum omni veneratione & ingenti admiratione egressos cœpit impotentes arguere, atque vanos & molles ac miseros iudicare. Et irridens locum in quo virgo orabat, audacter ingressus est. Et vidēs tantum lumen circa eam, non dedit honorem Deo, sed irruēs in ipsum lumen, priusquam vel manu eam contingeret, cecidit in faciem suam, & præfocatus à diabolo expirauit. Videntes autem socij eius quod moras intus faceret, putabant obscœnis eum operibus occupari. Et ingressus est vnus ex iuuenibus qui ei familiarior erat, vt congratularetur insultationi eius, & mortuum eum inueniēs, exclamauit voce magna, dicens: Piissimi Romani succurrite, magicis artibus ista meretrix præfecti filium interfecit. Fit repente concursus populorum ad theatrum, & varia furentis populi acclamatio. Alij dicebant magam, alij innocentem, alij sacrilegam conclamabant. Præfectus autem audiens filium suum interisse, cum ingenti tumultu venit ad theatrum. Et ingressus locum in quo corpus filij eius iacebat exanime, cum ingenti clamore dicebat: Crudelissima omnium feminarum, ad filium meū voluisti apodixen tuæ artis magica demonstrare? Et cum talia atque alia huiusmodi verba repeteret, & causas mortis eius ab ea vehementer inquireret, ait ad eum beatissima Agnes: Ille cuius voluntatem volebat perficere, ipse in eum potestatem accepit. Quare autem omnes qui ad me ingressi sunt, sani sunt? Quia vniuersi dederunt honorem Deo, qui misit angelum suum, & induit me hoc indumento misericordiæ, & custodiuit corpus meum, quod ab ipsis cunabulis Christo cōsecratum est, & oblatum. Videntes ergo splendorem angelicum adorabant omnes, & abcedebant illæsi. Hic autem impudens statim vt ingressus est, scuire cœpit & fremere. Cūque manum suam ad me cōtingendum aptaret, dedit cum angelus Domini in reprobam quam cōspicis mortem. Dicit ei præfectus: In hoc apparebit quia non magicis artibus ista gestisti, si deprecata fueris ipsum angelum vt restituat E mihi filium meum sanū. Cui beata Agnes dixit: Licet fides vestra hoc impetrare nō mereatur à Domino, tamen quia tempus est vt virtus Domini mei Iesu Christi manifestetur, egredimini omnes, vt solitū ei orationem offeram. Cūque vniuersi fuissent egressi, prosternēs se in faciem planam, rogare cœpit Dominum vt iuuenem suscitaret. Orante autem illa apparuit angelus Domini, qui eleuauit eam stentem, & confortans animum eius, iuuenem suscitauit. Qui egressus foras cœpit voce publica clamare & dicere: Vnus Deus in cœlo, & in terra, & in mari, qui est Deus Christianorum. Nam omnia tēpla vana sunt. Dij qui coluntur, omnes vana sunt, & penitus nec sibi possunt nec aliis aliquod auxilium exhibere. Ad hanc vocem omnes aruspices, & templorum pontifices conturbabantur, & fit per eos vehementior quàm fuerat seditio populorum, atque omnes vna S. Ambr. tom. 5.

& mentes mutat, & animos alienat. Præfectus autem videns tanta mirabilia, obstupuit. Sed veritus proscritionem si contra templorum pontifices ageret, & Agnem contra suam sententiam defensaret, vicarium ad seditionem populi iudicem dereliquit: ipse autem tristis abscessit, quod eam non potuit post resurrectionem filij sui liberare. Tunc vicarius Aspasius nomine, iussit in conspectu omnium ignem copiosum accendi, & in medium eam præcepit iactari flammam. Quod eum fuisset impletum, statim in duas partes diuisa sunt flammæ, & hinc atque illinc seditiones populos exurebāt, ipsam autem penitus in nullo contingebat incendium. Eo magis non hoc virtutibus diuinis, sed maleficiis reputates, dabant fremitus inter se populi, & infinitos clamores ad cœlos. Tunc beata Agnes expandens manus suas in medio ignis, his verbis orationem fudit ad Dominum. Omnipotens, adorande, colende, tremende pater Domini nostri Iesu Christi benedico te, quia per filium tuum vnigenitū euasi manus hominum impiorum, & spurcitas diaboli impolluto calle transiui. Ecce & nunc rore cœlesti perfusus per Spiritum sanctum focus iuxta me moritur, flamma diuiditur, & ardor incendij huius ad eos à quibus in me ministratur, effunditur. Benedico te pater prædicade, qui etiam inter flammam intrepidam me ad te peruenire permittis. Ecce iam quod credidi video: quod speraui, iam teneo: quod concupiui, complector. Te confiteor labijs & corde, te totis visceribus concupisco. Ecce ad te venio viuum & verum Deū, qui cum Domino nostro Iesu Christo filio tuo, & cū Spiritu sancto viuus & regnas in cuncta secula seculorum, amen. Cūque cōpleisset orationem, ita omnis ignis extinctus est, vt nec tepor quidem incendij remaneret. Tunc Aspasius vrbs Romæ vicarius, populi seditionem non ferens, in gurgur eius gladium mergi præcepit. Atque hoc exitu, roseo sui sanguinis rubore perfusam Christus sibi sponfam & martyrem consecrauit. Parentes verò eius nullam penitus tristitiam habentes, cum omni gaudio abstulerūt corpus eius, & posuerunt illud in prædiolo suo, non longè ab vrbe, in via quæ dicitur Numentana. Vbi cū omnis turba Christianorum concurreret, infidias à Paganis perpeffi sunt: & videntes populum infidelium super se venientem armatum, omnes fugerunt. Aliquanti tamen lapidum ictibus læsi euaserunt. Ementiana autem, quæ fuerat collactanea eius, virgo sanctissima, licet catechumena, constanter intrepida stabat immobilis, & his verbis exprobrabat eis: Superflui, miseri, caduci, atque atrocissimi, Deum omnipotentem colētem occidistis, & percussione lapidum homines innocentes iugulastis. Hæc & his similia dum turbis furentibus diceret, lapidata est ab eis, & orans iuxta sepulchrum Agnes beatissimæ emisit spiritum. Non dubium est quod in suo sanguine sit baptizata, quæ pro defensione iustitiam dum confiteretur Dominum, mortem constantem excepit. Eadem denique hora fit terræ motus vehementissimus, & cū nimia esset cœli serenitas, tātā coruscationes, tantaque fulgura & tonitrua extiterunt, vt pars maxima infans populi expiraret. Vnde factum est vt nullus penitus ex eo aduenientibus

ad sepulchra sanctorum aliquas molestias excitaret: venientes autem parentes beatæ Agnes cum sacerdotibus nocte, abstulerunt corpus sanctæ Emerentianæ virginis, & sepelierunt illud in confinio agelli beatissimæ virginis Agnes. Igitur dum parêtes beatæ Agnes assiduis pernoctationibus vigilarēt ad tumulum eius, vident in medio noctis silentio exercitum virginum, quæ omnes auro textis cycladibus indutæ, cum ingenti lumine præteribant. Inter quas vident beatissimam Agnem simili veste fulgentem, & ad dexteram eius agnum niue candidiorem. Hæc itaque dum viderent parentes eius, & qui simul erāt, stuporem mentis incurrunt. Sed beata Agnes rogat sanctas virgines parumper gradum figere. Et stans parentibus suis dixit: Videte ne me quasi mortuam iugeatis, sed congaudete mihi & congratulamini, quia cum his omnibus lucidas sedes accepi. Et illi sum iuncta in cælis, quem in terris posita tota animi intentione dilexi. Et his dictis pertransiit. Hæc visio publicè ab omnibus qui viderant quotidie vulgatur. Vnde factum est vt post aliquantos annos ad Constantiam Constantini filiam hoc factum ab his qui viderant, narraretur. Erat enim ipsa Constantia regina virgo prudentissima, sed ita obfessa vulneribus, vt à capite vsque ad pedes nulla membrorum pars libera remansisset. Accepto autem consilio, spe recuperandæ salutis venit ad tumulum martyris nocte, & licet pagana, tamen credula animi intentione preces fideliter fundebat. Quod dum faceret, repentina somni suauitate corripitur. Et vidit per visum beatissimam Agnem talia sibi monita præferentem: Constante age Constantia, & crede Dominum Iesum Christum filium Dei esse Saluatorem tuum, per quem modo conserueris omnium vulnerum que in corpore tuo pateris sanitatem. Ad hanc vocem Constantia euigilat sana, & sic sana, vt nec signum in eius membris alicuius vulneris remaneret. Reuersa igitur ad palatium sanissima, facit gaudium & patri suo Augusto, & fratribus suis imperatoribus. Coronatur ciuitas tota: fit læticia militantibus atque priuatis, & vniuersis audientibus hæc. Infidelitas gentium confundeatur, & fides dominica lætatur. Interea patrem & fratres Augustos rogat vt basilica beatæ Agnes construeretur, & sibi illic mausoleum collocari præcepit. Currit hæc opinio ad omnes, & quotquot credentes ad eius tumulum aduenissent, sanabantur quacunque fuissent infirmitate detenti. Quod faceret Christum nullus dubitat vsque in hodiernum diem. Perseueravit autem Constantia Augusti filia in virginitate, per quam multæ virgines & mediocres, & nobiles, & illustres, sacra velamina susceperunt. Et quia fides mortis damna non patitur, vsque in hodiernum diem multæ virgines Romanæ Agnem beatissimam quasi in corpore manentem attendunt, & eius exemplo agentes viriliter, integræ perseuerant, credentes sine dubio quod perseuerantes perpetuam victoriæ palmam acquirant. Hæc ego Ambrosius seruus Christi dum in voluminibus diuinis inuenissem scripta, non sum passus infructuoso silentio regi. Ad honorē igitur tantæ martyris, sicut gesta eius agnoui, conscripsi, & ad ædificationem vestram, o virgines Christi, textum passionis eius credidi destinandum, obsecrans charitatem Spiritus sancti, vt labor noster

G in vestra imitatione fructum in conspectu Domini valeat inuenire. Amen.

De inuentione corporum sanctorum Geruasii & Prothasii.
Sermo xci.

Hesternum tractauit versiculum, Dies dici eruat *psal. 18.* Verbum prout nostri tulit captus ingenij: hodie mihi non solum superiore tempore, sed præsentis quoque prophetasse videtur scriptura diuina. Nam cum diebus ac noctibus continuatam videam sanctitatis vestræ celebritatem, istos esse dies prophetici carminis, oracula declarare hesternum atque hodiernum, de quibus opportunissimè dicitur: Dies dici eruat verbum, & istas noctes de quibus aptissimè disputatur, quia nox nocti indicat scientiam. Quid enim aliud hoc biduo nisi verbum Dei intimo eructastis affectu, & scientiam vos habere fidei probauistis? Cui tamen celebritati vestræ, qui solent, inuident. Et quia celebritatem vestram inuidis animis ferre non possunt, causam celebritatis odere, atque amentia in tantum prodeunt, vt negent martyrum merita, quorum opera etiam demones confitentur. Sed hoc non mirum. Siquidem tanta est incredulorum perfidia, vt tolerabilior sit diaboli confessio. Dicebat enim diabolus: Iesu fili Dei viui, quid venisti ante tempus torquere nos? Et cum hæc audirent Iudæi, ipsi tamen Dei filium denegabant. Et nunc audistis clamantes demones & confitentes martyribus quod pœnas ferre non possint, & dicentes: Quid venistis vt ante tempus nos tam grauius torqueatis? Et Arriani dicunt. Non sunt isti martyres, nec torquere diabolus possunt, nec aliquem liberare, cum tormenta demonum ipsorum voce probentur, & beneficia martyrum remediis cæcorum, & absolutorum iudiciis declarentur. Negant cæcum illuminatum, sed ille nō negat se sanatum. Ille dicit: Video, qui non videbam. Ille dicit: Cæcus esse desui, & probat facto. Isti beneficium negant, qui factum negare non possunt. Notus homo est, publicis cum valeret mæcipatus obsequiis, Seuerus nomine, lanus ministerio. Deposuerat officium postquam inciderat impedimentum. Vocat ad testimonium homines quorum ante sustentabatur obsequiis. Eos indices suæ visitationis accersit, quos habebat testes, & arbitros cæcitatatis. Clamat, quia vt contigit simbriam de veste martyrum, qua sacræ reliquiæ vestiuntur, redditum sibi lumen sit. Nonne simile illud est, atque illud quod in Euangelio legimus? Vnius enim potentiam laudamus authoris: nec interest vtrum opus sit, an munus, cum & muneretur in opere, & operetur in munere. Quod enim aliis faciendum donauerit, hoc in aliorum opere nomen eius operatur. Legimus ergo in Euangelio, Iudæos cum viderent in illo cæco sanitatis remedium, requisisse parentum testimonium, Interrogabant, Quomodo videt filius vester? cum ille diceret, Cæcus fui, & modo video. Interrogate alios si mihi non creditis, interrogate extraneos, ne astipulari mihi parentes putetis. Detestabilior istorum quam Iudæorum pertinacia. Illi cum dubitarent, vel parentes interrogabant. Isti occultè interrogant, palam

palam negant, iam non operi increduli, sed auctori. Sed quæro qui non credant, vtrum à martyribus possint aliqui visitari, hoc est, Christo non credere. Ipse enim dixit: Et maiora his facietis: an ab istis martyribus, quorum merita iam dudum vigent, corpora dudum reperta sunt. Quæro hic, vtrum mihi, an sanctis martyribus inuideant? Si mihi, nunquid à me aliquæ virtutes fiunt? Nunquid meo opere, meo nomine? Cur igitur mihi inuident quod meum non est? Si martyribus (restat enim vt si mihi non inuident, martyribus inuidere videantur) ostendunt alterius fidei fuisse martyres quam ipsi credunt. Neque enim aliter eorum operibus inuiderent, nisi fidem in his fuisse eam quam isti non habent, iudicarent. Fidem illam maiorum traditione firmatam, quam demones ipsi negare non possunt, sed Arriani negant. Audiuimus hodie dicentes eos quibus manus imponebatur, neminem posse esse saluum qui Patrem & Filium & Spiritum sanctum negaret, qui Trinitatis omnipotentem virtutem non crederet. Confitentur hoc diabolus, sed Arriani nolunt fateri. Dicit enim diabolus, sic torqueatur quemadmodum ipse à martyribus torquebatur qui Spiritus sancti deitatem negat. Non accipio à diabolo testimonium, sed confessionem. Inuitus dixit diabolus, sed exactus & tortus. Quod nequitia suppressit, extorquet iniuria. Cedit diabolus plagis, & adhuc cedere nesciunt Arriani. Quanta perpessi sunt, & quemadmodum Pharaon, malis suis indurantur. Dicebat diabolus, vt scriptum legimus, Scio te quis sis. Tu es filius Dei viui. Dicebant Iudæi: Nescimus quis sit. Dicebant hodie, & superiore die vel nocte demones: Scimus quia martyres estis. Et Arriani dicunt: Nescimus: nolumus intelligere, nolumus credere. Dicunt demones martyribus: Venistis perdere nos? Arriani dicunt, Non sunt demonum vera tormēta, sed ficta & composita ludibria. Audiui multa componi, hoc nemo vnquam fingere potuit vt demones cum se esse simularet. Quid illud quod ita exagitari eos videmus quibus manus imponitur? vbi hic locus fraudi est? vbi suspicio simulandi? Sed non ego ad suffragium martyrum vsurpo vocem demoniorum. Beneficiis sacra passio suis comprobetur. Habet iudices, sed purgatos: habet testes, sed absolutos. Melior vox est quam sanitas loquitur eorum qui debiles aduenerunt. Melior vox est quam sanguis emittit. Habet enim sanguis vocem canorā, quæ de terris ad cælum peruenit. Legistis dicente Domino: Sanguis fratris tui clamat ad me. Et hic sanguis clamat coloris indicio: Sanguis clamat operationis præconio: Sanguis clamat passionis triumpho. Satisfactum est petitioni vestræ, vt condendas hesternum in hodiernum diem differremus reliquias.

De baptisimo sancti Augustini. Sermo xcii.

Quod his diebus contigit, fratres humanissimi, vidistis, quibus Domini nostri Iesu Christi summam potestatem & clementiam intelligere potuimus, memoriæque mandare debemus, quod in nulla re magis Christianis gratulari possumus quam quod hoc tempore, & ætate nostra mirandum oculis nostris vidimus. Diuinæ clementiæ innumeras

gratias agere debemus, quod Augustinus Afer Carthaginensis, philosophus acutissimus, contempto gentiliū cultu, ad veram Christianam religionem diuino nutu tandem peruenit. Hoc resurrectionis tempus duplici læticia celebrandum est, Christi scilicet victoria potito ac deleto inferorum imperio, & Augustini conuersione, quæ Christianis plurimū confert. Quis expugnauit animum? quis superauit? Non argumenta, non vis aliqua verborum, sed Dei dumtaxat virtus & clementia. Nonne rhetor hic habebatur præstantissimus? Nonne eius doctrina accinctus Mediolanum venit, vbi à cunctis ciuibus honorificè susceptus est? Ad quid tanta liberalium disciplinarum eruditio, tantum philosophiæ acumen? Ad quid illud acre ingenium, illa dialectica, cæteræque artes sine præceptore adeptæ? Ad hoc vt diuina potentia magis eluceat mortalibus. Quo Aristotelica institutio, in disputando simulationes, difficultates tendebat, versutiæ, contentiones & astutia, quibus maximè erat instructus, argumentaque contra sacrarum literarum scripturas cum vna essemus adducta, in quibus diuinum quædam implorabamus auxilium? Quo tanta in dicendo hominis gratia, tanta in dicendo copia atque facundia, vt non temerè eius dicta dissolui potuissent? Ad hoc vt fides Christi stabiliretur. Sapius me eum tentasse intelligitis, quo inter dissentiones nostras virtus diuina operaretur. Optabam mirum in modum hominem tantæ doctrinæ illuminari, à quo summa gloria & splendore, vt in merito Christianæ fidei oriri posset. Verum etiam Augustinus tanta interdum pertinacia, & disputationis suæ acrimonia ac vehementia nos vrgebat, vt inter supplicationes nostras quod Deus ab eius captiōibus nos auerteret, rogare coacti simus. Matris eius Monicæ precibus & lachrymis penè continuis, nostrisque orationibus aliquantisper adherere cœpit, & prædicationibus nostris aliquando interesse cupiebat, in quibus fidei nostræ sinceritatē omnibus disciplinis, & omnium artium argumentis antecedere ostendebamus. Diuino tandem auxilio, Christi veram religionem amplexus est, vnde humanum genus, & Christi fideles merito iubilare possunt. Veruntamen Simpliciano nostro probatæ sanctitatis viro non minores gratiæ agenda sunt, à quo Augustinus de religione beata, felicique vitæ instructus est. A quo idem multa de Christi fide tum exempla, tum miracula accepit, quibus si qua hæresis rubigo esset, penitus animū abstergit, quibus à se omnibus dubitationis timor procul propulsatus est. Quātis fratres charissimi lachrymis errorē confessus est? quāto luctu cōuersionis diuturnitatē cōqueffus est? quibus verbis & quo dolore serā penitentiam dānauit? dimidiā enim fermē vitæ suæ partem inter gentiliū mores ac vanas disciplinas, mūdandōque errores consumpsit. Iubilat de tanta victoria, in qua Augustinus tanquam dux cum commilitonibus suis Adeodato, & Alypio socio captiui nostri sunt. Hæc quidem captiuitas Augustinum beatum faciet, regnum Dei parabit. Triumphare tamen visus est Augustinus illa præsertim hora in qua nouum hominem sacro baptismate induimus, in quo vna nobiscum diuino quodam instinctu hymnum eantimus de Christi fide. Et vt vberius instrueretur,

& à cæteris gentiliū opinionibus & erroribus remoueretur, totum cognitioni animum intendit. Nouū in Christi fide militem habemus, acerrimum contra gentiles hostem, contra hæreticos inuictissimum imperatorem. Nouum Christianum nouis vestimentis cuculla nigra induimus, cingulo excoriorum ipsi præcinximus, quod Simplicianus noster ingenti lætitia donauit. Agamus gratias Domino Iesu Christo ingentes, qui religioni nostræ talem ac tantum principem insituit. Gaudeamus omnes in Domino, qui omnia virtute sua continet, & incomprehensibili maiestate vniuersa complectitur. Gaudeat angeli Augustini tam celebri conuersione. Gaudeat cælum & vniuersa terra, benedicant omnes Dominum, quia ad conferendum hominibus subsidium creauit & illuminauit Augustinum, à quo tanquam religionis exordio Christiani auxilium caperent, & suffragium. A quo denique religionis constitutiones oriri poterunt. Hanc Augustini conuersionem in futurum homines diuinis prosequantur honoribus. Amen.

In natali sanctorum martyrum Nazarij & Celsi.
Sermo XCIII.

Etiā si martyribus regionis extraneæ pia votorum debita redderemus, propriis consulere utilitatibus & commodis probaremur. Nostros enim eos fides faceret, & remotis quamlibet finibus sperata nobis patrocinia conrogarent. Studiorum siquidem sunt huiusmodi suffragia non locorum. Proinde apud domesticos Dei tantum intercessiois promerueris, quantum uenerationis impèderis. Oportet itaque ut alienos potius nobis deuotio religioſa cõciliet, quam fortè proprios à nobis negligentia in religioſi teporis alienet. Agnoscamus charissimi circa Ecclesiam nostram vberiorum diuinorum munerum largitatem. Exultant felices singulorum urbium populi, si vnus saltem martyris reliquiis muniantur. Ecce nos populos martyrum possidemus. Gaudeat terra nostra nutrix cælestium militum, & tantorum parēs fœcunda virtutum. Rectè itaque & ex debito à filiis parentis Ecclesiæ horum beatorum martyrum celebrantur insignia. Qui in luminantes virtute fidei suæ innumerabiles populos soli quidem inlatam sibi sensere mortem, sed non solum mortis suæ beneficia possederunt. Immensa enim Dei nostri pietas multiplex ad bonitatem, & artifex ad salutem, proponens arduam virtutum palmam, raro appetitore preciosam, in paucorum triumphis, plurimorum commodis prospicit. Illorum siquidem merita nostra vult esse suffragia. Simulque dū nobis fidem veram duro martyris agone commendat, afflictionē præcedentium, instructionem efficit posterorum. Quanta est circa nos Dei nostri sollicitudo? Illos examinat, ut nos erudiat. Illos conterit, ut nos adquirat. Meritò ergo eos colimus, qui periculis suis pugnant, & nostris utilitatibus militant, qui per lucis vitæque contemptum edocent nos quātum Deo nostro debeamus affectum. Nouerimus itaque quia non sine magno discrimine de religionis veritate dubitamus, quam tantorum sanguine confirmatam videmus.

Magni periculi res est, si post prophetarum oracula, post Apostolorum testimonia, post martyrum vulnera, veterem fidē quasi nouellam discutere presumas, & post tam manifestos duces in errore permancas, & post morientium sudores, ociosa disputatione cõtendas. Cõgratulamur ergo dilectissimi fratres magnæ fidei vestræ, per quam dum exules proflua charitate suscipitis, etiam incolas paradisi & cœli ciues habere meruistis. Beatum itaque Nazarium martyrem Christi sancta Mediolanensis Ecclesia licet totū corpore secum retineat, & mundo tamen totum in benedictione transmisit. Hæc est enim sanctorum martyrum gloria, quorum & si per vniuersum mundum seminetur in cineribus portio, manet tamen integra in virtutibus plenitudo. Veneramur ergo in tanto Christi milite fidem nostram: mater namque martyris fides catholica est, in qua iste illustris athleta sanguine fuso mortem pro ipsa calcauit: mater, inquam, martyris fides est. Veneremur ergo in sanctorum martyrum gloria fidem nostram. Quomodo fidem nostram? Ab istis enim dum mortis tolerantia indubitanter excipitur, spes immortalitatis euidenter asseritur. Nunquam enim hanc vitam tam constanter expenderent, nisi esse alteram incomparabiliter beatiorē perfectā definitione sentirent. In sanctis itaque præconibus veritatis resurrectionis auctoritas est. Prompti enim pereunt in melius reparandi, quibus per angustias tribulationum aperitur exitus ad amplitudinem gaudiorum. Vnde & beatus Nazarius cuius hodie gloriosam de mundi hoste victoriam vniuersalis Ecclesia festa exultatione concelebrat. Cū tempore gentilitatis non ignobilibus parentibus oriundus existeret, sacrilegi adhuc puer genitoris militiam simul & doctrinā detestari ex improviso cepit: atque ab innocente matre, quæ iam Christianæ fidei titulis insignita, Christo sedulè insistebat, sacrosanctæ regenerationis fluente fidelis iam spiritu ac fide instituta præueniens demonstrari sibi flagitabat. Nondum siquidem baptismum consecutus, sed inter religionis principia consummatus: & nondum manifestatis sibi legibus, Deo plenus, repete possessio atque habitaculum Dei factus est: atque ita peruenturæ vsque ad cœlos turris prius meruit eleuare fastigium, quàm disponderet fundamentum. Nōdum sacramentorum conscius, & in sacrificium iam præelectus. Quid ad hæc nos infelices respondere poterimus? Qui post nitorem baptismi, post conlatū nobis sacra regeneratione candorem, post adquisitam indumētū nuptialis angelicam dignitatem in peccatorum cœnum relapsi, & in antiqua criminum volutabra reuoluti, niueum vestimētum tetrīs iniquitatū ac libidinum contagiis sordidamus? Et holosericam, in qua sigillū diuinæ imaginis acceperamus impressum, maculis mortiferæ corruptionis infecimus. Et post singularem Dei nostri indulgentiam innouata fœdamus, integra rescindimus, expiata violamus, repentes opera non iam vniuspurganda, sed flammis. Quid illud, quàmque insigne diuinæ gratiæ munus, quod accepto iam salutari lauacro, post innumera virtutum signa post peragratas circumquaque ob Christi prædicationem innumeras regiones, cum pro Dei summi confessione diuersa per supplicia aduersus cum totus penè orbis baccharetur, &

& nunc atrocissimis artaretur pœnis cruciandus, A hæredes Dei. Quod si dicas mihi, quid honoras in nunc in longinquis finibus tranſueheretur exulandus, ita robustissimo Christi athleta pectore tormenta omnia deuincebat, ut strenuum de prostrato reportaret hoste trophæum, intèrque cruenta Cæsaris iussa vasti maris gurgitibus deiectus, ambulare ei diuina super aquas concessum est prouidentia, & rerum obstupescente natura, per insulti itineris nouas vias pendulum inferēs gressum tumentia maris dorsa calcauit. Videres æquoreas sanctis substerni meritis vndas, supraque angelicis confortatum alloquiis in Christi Iesu laudibus exultare. Ecce prophanus hostis nunquam beato martyri tantum prodesset obsequio, quantum profuit odio. Sed tandem perfecto agonis certamine, cum Celfo puerulo, quem ipse in holocaustum Deo polluto adsumperat ex seculo, crudeli imperio damnatione absoluitur, gladio consecratur. Felix hic tali exitu quo omne delictum ita ab eo exiit, ut etiam redire non possit: quo sic debita sua soluit, ne vltra creditorem timeret: quo in se hostium peccata fide clausit, fide damnauit: per quem innocentiam deuotione quæſiuit, perseverantia inuenit, morte seruauit. Quæ cum ita sint charissimi, licet hic tantus Christi testis preciosus confessione, preciosior sanguine, crudeli vulnere preciosior, & tinctæ veste candidior, licet hic Mediolanensium peculiaris puter priuilegio sepulchri, sed omnium est communione suffragij. Neque enim istius urbis charitas proflua & fides auara, tantum huic martyri derogauerit dum sibi arrogat, ut solum erga mœnia sua, patrocinij illius beneficia affutura esse crediderit. Non clauditur locis, quod diffunditur meritis. Inuocasti vbi que martyrem, vbi que te exaudit ille qui honoratur in martyre. Moderante itaque eo qui pensat vota tua, & dispensat munera sua, in tantum vicina præsentia efficacis præbebitur aduocati, in quantum fuerit fides deuota suscepti. Oratio enim quæ castitatis, iustitiæ, eleemosynarum operibus adiuuatur, excedit mundum, penetrat paradysum, euolat vsque ad ipsum summæ maiestatis angelo cõferente conspectum. Sicut quodam loco vox testatur angelica: Et cum tu, inquit, orares, ego obtuli orationem tuam in conspectu claritatis Dei. Beata anima, charissimi, cuius votum, cuius compunctionis incensum, cuius supplicationis holocaustum, nulla infidelitate fumidum, nullo carnalis illecebræ fœtore pollutum, nulla sæuitia cruentum, nulla odij similitate maculatum, sed fide igneū, conscientia nitidum, sinceritate cordis odoriferum, concordia & charitate perfectum, vsque ad Dei vultum per cælestium nunciorum defertur obsequia. Quæ cum ita sint, honoremus beatos martyres principes fidei, intercessores mundi, præcones regni, co-

hæredes Dei. Quod si dicas mihi, quid honoras in carne iam resoluta atque consumpta, de qua nulla iam Deo cura est? Et vbi est illud, charissimi, quod ipsa veritas loquitur per prophetam? Preciosa, inquit, in conspectu Domini mors sanctorum eius. Et iterum, Mihi autem valde honorificandi sunt amici tui Deus. Honorare debemus seruos Dei, quanto magis amicos Dei? De quibus alio loco dicitur: Dominus, inquit, custodit omnia ossa eorum, & vnus ex his non conteretur. Honoro ergo in carne martyris exceptas pro Christi nomine cicatrices. Honoro viuētis memoriam pereantitate virtutis. Honoro per confessionem Domini sacros cineres. Honoro in cineribus semina æternitatis. Honoro corpus quod mihi Dominum meum ostendit diligere, quod me propter Dominum mortem docuit non timere. Cur autem non honorent corpus illud fideles quod reuerentur & dæmones? quod & adfixerunt in supplicio, sed glorificant in sepulchro. Honoro itaque corpus, quod Christus honorauit in gladio, quod cum Christo regnabit in cœlo.

Vnde supra.

Audistis charissimi fratres ex lectione sancti Evangelij, quod Dominus beatum Philippum Apostolum ad sequendum se vocauerit. Ille autem statim Nathanahalem reperit: ut secum ad Dominum veniret, hortatus est: quod factum hodiernæ festiuitati aptissime conuenit, quia sicut Apostolus Philippus Nathanahalem vocauit, ita beatus martyr Nazarius Celsum puerum perduxit ad Dominum. Nam & illi aptissime consonat, Ecce verè Israëlita, in quo dolus non est. Solent enim pueri sine dolo & insidiis esse. Vnde alio loco Dominus dicit, nisi efficiamini sicut paruulus iste, non intrabitis in regnum cœlorum. Oportet igitur nos imitari quod hodierna festiuitate colimus, ut quicumque gratia Dei ad Christum vocatus fuerit, alios secum pertrahat & inuitet, atque dilectionem proximis suis exhibeat sine dolo, id est sine fraude. Dolus enim est, si quis proximo loquitur in ore, & iram seruat in corde. Quod quicumque fecerit, verus Israëlita esse non poterit, quia Dominum cernere non merebitur. Nam scriptum est, Beati pacifici, Beati mundo corde, quoniam ipsi Deum videbunt. Interroget vnusquisque conscientiam suam: & si à proximo suo verbum læsionis aut aliam quamlibet suscepit calumniam, pro Dei amore dimittat, & cum sancto Nathanahale dignus sit videre cœlum apertum, & angelos Dei ascendentes & descendentes supra filium hominis. Quod ipse præstare dignetur.

F I N I S.

Index Epistolarum Diui Ambrosij Mediolanensis episcopi.

EPISTOLÆ LIBRI PRIMI.

Ambrosius Iusto, exponens quid significet illud didrachmum, cuius dimidium Hebraeus praecipitur offerre pro redemptione animae suae. Epistola I.

Ambrosius Simpliciano, explanans quid sibi velit quod Moyses post oblatum sacrificium, et immolatas Domino saluatae hostias, dimidiam partem sanguinis in crateras miserit, dimidiam autem ad altare fuderit. Epist. II.

Ambrosius Simpliciano, causam reddens cur Moyses propheta maximus inueniatur, magis Aaron fratris consilium quam suum probasse. Cur etiam tam difficile tamque rarum sit penitentiam peccati gerere in hac vita homini. Epist. III.

Ambrosius Irenaeo, declarans quomodo intelligendum sit quod in Exodo legitur: Abominanda apud Aegyptios immolemus Deo? Qualibus praeterea ductoribus, et qua via ad Ecclesiam Christi perueniatur. Qui illam ingrediantur, et quid eis in ipsa sit agendum. Epist. IIII.

Ambrosius Felici Comensi episcopo, asserens se et lectione sermonis illius, et spe futuri aduentus refocillatum, simulque ut venire non negligat adhortans. Epist. V.

Ambrosius Irenaeo, Pythagoricum mandatum commemorans, quo ille discipulos suos communem atque usitatum populo viam ingredi prohibuit, et ut idem a sacerdotibus obseruetur, multiplici ratione persuadens. Epist. VI.

DIVI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, EPISTOLARVM, LIBER PRIMVS.

Diui Ambrosij ad Iustum, exponens quid significet illud didrachmum cuius dimidium Hebraeus praecipitur offerre pro redemptione animae suae. Epistola I.

Ambrosius Iusto: Pulchrè admones frater ut epistolares fabulas, & sermonem absentium ad interpretationem conferamus oraculi caelestis, interrogas me quid significet illud didrachmum cuius dimidium Hebraeus praecipitur offerre

pro redemptione animae suae. Quid enim tam eolociabile, quam de diuinis rebus sermonem cõtexere. Est autem dimidium didrachmi, drachma. Redemptio autem animae fides. Fides ergo drachma, quam illa mulier in Euangelio, vt legimus, amissam diligenter requirit, lucernam accendens, & mundans domum suam, & si inuenierit, conuocat amicas & vicinas, petens congratulari eas secum, quod inuenierit drachmam quam perdiderat. Magnum enim damnum animae si quis fidem miserit, vel gratiã, quam fidei precio acquisiuit sibi. Et tu ergo accède lucernam tuam. Lucerna tua oculus tuus est, ille interior oculus scilicet mentis. Istam lucernam accende, quæ accipit oleum spirituale, & lucet in tota domo sua. Quære drachmam, redẽptionem animae tuæ: quam qui amiserit, turbatur: qui inuenierit, exultat. Est & redemptio animae misericordia. Redemptio enim animae hominis, diuitiæ eius sunt, quibus vtique fit

Lucæ 15.

Matth. 6.

G misericordia, quæ sumptu pauperes iuuat. Fides igitur gratia, gratia misericordia, misericordia redẽptio est animae, quæ drachma, hoc est integro precio summæ plenioris expenditur. Sic enim scriptum est, dicente Domino ad Moysen: Quod si acceperis computationem filiorum Israël in visitatione ipsorum, & dabunt singuli redemptionem animae suae Domino, & non erit in his ruina in visitatione eorũ. Et hoc est quod dabunt quotquot perambulant visitationem, didrachmi dimidiam partem, quod est secundum didrachmum sanctum. Viginti oboli dimidii didrachmum. Dimidia autem pars didrachmi illatio Domino. Omnis qui intrauerit visitare à viginti annis & supra, dabunt illationem Domino. Qui diues est, non adiiciet: & qui pauper est, non minorabitur à dimidia parte didrachmi, cum coeperint dare oblationem Domino, & exorare pro animabus suis. Et accipies pecuniam illationis à filiis Israël, & dabis illam in opus tabernaculi testimonij, & erit filiis Israël legitimum memoriale in conspectu Domini, & orare pro animabus vestris. Ita ergo deeat vel diues qui plus offerret, vel pauper qui minus haberet, si in pecunia dimidii didrachmũ istud non in virtute esset. Vnde aduertendũ quod nõ materialis ista, sed intelligibilis drachma sit, quæ ex æquo ab omnibus conferenda existimabatur. Deniq; etiã de illa caelesti esca (Esca autẽ & delectatio alimẽti caelestis sapiẽtia est, qua vescerentur in paradiso locati, qui erat indeficiẽs animae cibus, quem vocauit manna diuinus sermo) ita legimus distributionem factam per singulas animas,

Exod. 30.

ibidem 16.

Eccles. 7.

1. Cor. 12.

animas, vt æqualis fieret diuisio. Et collegerunt secundum dispositionem Moysi, is qui plurimum, & qui minimum, & mensuram fecerunt Gomor, & nõ abundauit, & superfuit ei qui multum: & ei qui minus, non defuit. Vnusquisque enim pro numero animarum qui apud se erat in tabernaculis, collegerunt per singula capita Gomor, id est, mensuram vini, sicut habet interpretatio. Est autem mensura sapientiæ: quæ si supra mensuram sit, nocet, quia scriptum est: Noli esse multum sapiens. Et Paulus docuit secundum mensuram dari diuisionem gratiarũ, cum dicit: Quia vniciuique datur manifestatio spiritus ad vtilitatem, alij sermo sapientiæ, alij sermo scientiæ secundum eũdem spiritum, alteri fides in eodem spiritu, alij gratia sanitarũ in vno spiritu, & diuidi eam gratiã secundum voluntatẽ spiritus. Quod diuidit, æquitatis est: quod autem secundum voluntatem suam diuidit, potestatis. Vel quia id velit vniciuique conferre quod profuturum nouerit. Gomor ergo mensura est, & mensura vini, quod latificat cor hominis. Quid autem nisi sapientiæ potus, iucunditas cordis est? Hoc est illud vinum quod miscuit in crateris sapientia, & offert bibendum, vt sumamus nobis sobrietatem & prudentiam, quod ea æqualitate transfundi oportet sensibus & cogitationibus nostris, & omnibus motibus, qui intra hanc nostram sunt domum, vt sciamus posse abundare omnibus, deficere nulli. Plenius autem de sanguine Christi intelligitur, cuius ad gratiam nihil minuitur, nihil adaugetur. Et si parum sumas, & si plurimum haurias, eadẽ perfecta est omnibus mensura redemptionis. Pascha quoque Domini, hoc est, agnum ita patres epulari iubentur, vt secundum numerum animarum epulentur suarum, neque plures, neque pauciores, neque aliis plus dari, aliis minus, sed secundum animas singulorum: ne aut fortiores amplius sumant, aut infirmiores minus. Gratia enim æqualis singulis diuiditur, redemptio diuiditur, donum diuiditur. Neque plures oportet esse, ne quis vacuus spei & redemptionis recedat. Plures sunt quando aliqui extra numerum sunt, sancti numerati sunt omnes, & capilli eorum. Cognouit enim Dominus qui sunt ipsius. Neque pauciores, ne magnitudine gratiæ sit ad recipiendum infirmior. Et idẽ omnes æqualitatem deuotionis & fidei deferre precepit ad Pascha Domini, id est ad transitum. Pascha autem est quando anima irrationabilẽ deponit passionem, sumit autem bonam compassionem, vt cõpatiatur Christo, & transitum eius in se suscipiat, vt inhabitet in ea, & deambulet, & fiat eius Deus. Gratia itaque æqualis per omnes, virtus autem diuersa in singulis. Vnusquisque ergo portionem competentem suis viribus sumat, ne aut fortior indigeat, aut oneretur infirmior. Habes hoc in Euangelio, quia merces æqualis omnibus soluitur in vinea laborantibus, sed pauci ad brauium, pauci ad coronã perueniunt, pauci dicunt: Reposita est mihi corona iustitiæ. Alia est enim merces liberalitatis & gratiæ, aliud virtutis stipendium, laboris remuneratio. Ergo didrachmum redemptio est, imò dimidium didrachmi. Redimit autem nos à morte, redimit à seruitute, ne subiecti simus mundo, cui renunciamus. Vnde Dominus in Euangelio dicit ad Petrum, vt

Matth. 10. 2. Tim. 2.

Matth. 20.

2. Tim. 4.

Matth. 17.

vadat ad mare, & mittat hamum, in ore piscis inuentum staterem sumat, & det pro Domino & pro se, exigentibus didrachma. Hoc est igitur didrachma quod exigebatur secundum legem, sed non debebat illud filius regis, sed alienus. Quid enim se Christus redimeret ab hoc mundo, qui venerat vt tolleretur peccatum mundi? Quid se à peccato redimeret, qui descenderat vt omnibus peccatum dimitteret? Quid se redimeret à seruitute, qui se exinaniuerat, vt vniuersis libertatem daret? Quid se redimeret à morte, qui carnem susceperat, vt morte sua omnibus resurrectionem acquireret? Non vtique opus habuit redemptione redemptor vniuersorum, sed sicut circumcisionem accepit vt legem impleret, & ad baptismum venit vt impleret iustitiam, ita etiam didrachma exigentibus solutionem nõ recusauit, statim staterem pro didrachma iussit pro se & Petro dari. Maluit enim supra legẽ soluere, quam id quod erat legis negare. Ostendit autem contra legem Iudæos facere, qui ab vno didrachmum exigent, cum dimidiũ didrachmi exigendum Moyses praescripserit. Et idẽ & pro se & pro Petro tanquã singulas drachmas in staterem solui mandauit. Bonus autem census Christi, qui staterem soluitur, quia statera iustitia est, iustitia autem supra legem. Denique finis legis Christus est ad iustitiam omni credenti. Hic stater in ore piscis inuenitur, illius piscis quem capiunt piscatores hominum, illius piscis qui ponderat sermones suos, vt igne examinatos proferat. Hunc staterem nescierunt Iudæi, quem peditori dederunt. Lex autem dimidium didrachmi pro redemptione animæ exigit, quam drachmã Deo deputat, quia totum didrachmum vindicare non poterat. Vix enim in Iudæo vel portio deuotionis poterat inuestigari. Qui autem verus est liber, verus Hebraeus, totus est Deus: totum quod habet, libertatis est. Nihil habet illius qui libertatem recusat, dicens: Dilexi Dominum meum, & vxorem, & infantes: non abibo liber. Quod non solum ad Dominũ sed etiam ad eius refertur infirmitatem qui se subiecerit mundo, quod diligit mundum, vel mentem suam, id est, non huius auctorem voluntatis. Nec solum ad vxorem, sed etiam ad delectationem refertur, quæ domesticam non illam æternam curam suscipit. Huic ergo ad limen & ostium suum dominus suus aurem pertundit, vt meminerit sermonis sui quo seruitutem elegit. Et idẽ tu Christiane istũ ne imiteris, quia tibi scriptum est, non vt didrachmi dimidium (si tamen vis perfectus esse) Deo offeras, sed vt omnia tua vendas, & des pauperibus. Nec vt portionem seruitutis mundo referues, sed vt totũ te abneges, & Domini crucem tollas, & sequaris eũ. Cognouimus itaq; idẽ dimidiũ didrachmi lege postulari, quia dimidiũ generi huius mudi seruabatur, est est, conuersationi seculari, & vsui domestico & posteritati seruabatur, quibus necesse erat & sortem ex sorte, id est, transmissionis deputari. Vnde & Dominus tentantibus se Phariseis subdola interrogatione vtum suaderet censum dari Cæsari, respondit: Quid me tentatis hypocrita? ostendite mihi numisma census. At illi obrulerunt ei denarium, in quo erat imago Cæsaris. Ait illis: Reddite quæ sunt Cæsaris, Cæsari: & quæ sunt Dei, Deo: ostendite

Roman. 10.

Exod. 21.

Matth. 19.

ibidem 23.

Dan. 1.

Ioan. 14.

Matth. 17.

Galat. 4.

Ibidem

Deut. 30.

Roman. 10.

dens illos ita esse imperfectos, qui sibi perfecti videntur, ut prius Caesari quam Deo soluerent. Quibus enim prior esset cura mundi, ab iis prius solvendum foret quod erat mundi. Vnde & ait: Reddite, id est, vos reddite quae sunt Caesaris, apud quos figura & imago inuenitur Caesaris. Illi ergo Hebraei pueri Ananias, Azarias, Misael, ille Daniel sapientior, qui non adorauerunt imaginem regis, qui non receperunt eam, qui nihil de illa menta regis accipiebant, non tenebantur ad solutionem tributi. Nihil enim eorum quae sub rege terreno erant possidebant. Ergo eorum imitatores non soluunt tributum, quibus portio Deus est. Ideo Dominus ait: Reddite, id est, vos reddite qui protulistis imaginem Caesaris, apud quos inuenitur: ego autem nihil debeo Caesari, quia nihil huius mundi habeo. Venit enim huius mundi princeps, & in me inuenit nihil. Nihil debuit Petrus, nihil Apostoli mei, quia non sunt de hoc mundo: & si in hoc mundo sunt, ego misi eos in hunc mundum. Sed iam non sunt de hoc mundo, quia mecum sunt supra mundum. Ergo quod diuinae legis est, solui iubetur, non quod Caesaris. Et tamen & ipsum perfectus, id est, praedicator euangelij iam non debebat, qui plus praedicabat. Non debebat filius Dei, non debebat & Petrus in adoptione a patre adscitus per gratiam: sed ne scandalizentur, inquit, vade ad mare, & mitte hamum, & eum pisce qui primus ascenderit, tolle, & aperto ore eius inuenies ibi staterem, illum sumens da iis pro me & te. Magna mysteria, dat dimidium didrachmi quod lex iubebat, & non negat quod legis est, quasi factus ex muliere, sub lege factus: secundum incarnationem locutus sum. Ex muliere secundum sexum: mulier sexus est, virgo species: sexus generis, virgo integritatis: in quo ergo venit sub lege, in eo factus est ex muliere, id est, in corpore. Et ideo didrachma solui iubet pro se & Petro, quia vterque sub lege generati. Iubet ergo secundum legem solui, ut eos qui sub lege erant, redimeret. Et tamen staterem dari iubet, quo vestes imponerent ori suo, ne ex multiloquio peccatum admitterent. Et iubet dari in ore piscis repertum, ut agnoscerent verbum. Qui enim quod legis est, exigebant: cur quod legis est, nesciebant? Verbum enim Dei ignorare non debebant: quia scriptum est, Prope est verbum in ore tuo, & in corde tuo. Totum igitur didrachmum Deo soluit, qui seculo nihil referuauit. Deo enim iustitia soluitur, quae est mentis sobrietas. Deo soluitur sermonis custodia, quae est sermonis sobrietas. Corde enim creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Potest autem & drachma pro veteri Testamento accipi, didrachmum pro vtriusque testamenti precio, quia secundum legem vnusquisque per legem redimebatur. Qui autem secundum euangelium redimitur, soluit drachmam secundum legem: sanguine redimitur Christi secundum gratiam, geminam habens redemptionem, & deuotionis & sanguinis. Nec enim fides sola ad perfectionem satis est, nisi etiam baptismatis adipiscatur gratiam, & sanguinem Christi redemptus accipiat. Bona ergo drachma quae Deo soluitur. Non est drachma denarius, sed diuersum est. Denique in denario imago Caesaris est, in drachma imago Dei. Quia vnus est Dei, ad

imitationem ipsius, ab vno incipit, & in infinitum diffunditur. Et iterum de infinito numero in vnum quasi in fine omnia reuertuntur: quia Deus & principium & finis omnium est. Vnde nec numerum monada, sed elementum numeri quibus ea cura est appellauerunt. Et hoc propterea diximus, quia scriptum est: Ego sum & & os, primus & nouissimus. Et, Audi Israel: Dominus Deus tuus Deus vnus est. Et tu ergo ad similitudinem Domini vnus esto atque idem. Non hodie sobrius, cras ebriosus: hodie pacificus, crastina die litigiosus: hodie frugi, crastina die incontinens. Mutatur enim vnusquisque morum varietate, & fit alter, in quo non agnoscitur quod fuit: & incipit esse quod non fuit, sui degener. Graue est enim mutari in peius, sed esto sicut imago in drachma, immutabilis, eundem habitum seruans. Quotidie videns drachmam, attende imaginem: hoc est, videns legem, attende in lege imaginem Dei Christum. Quia ipse imago Dei inuisibilis & incorruptibilis, luceat tibi velut in speculo legis. Confitere eum in lege, ut eum in Euangelio recognoscas. Si cognouisti in mandatis, recognoscis in operibus. Vale, & si non infructuosum didrachmum istud commissum mihi arbitraris, iterum si quid habes, committere ne dubitaueris.

Sancti Ambrosij ad Simplicianum, explicantis quid sibi velit quod Moyses post oblatum sacrificium, & immolatus Domino saluatus hostias, dimidiam partem sanguinis in crateras miserit, dimidiam autem ad altare fuderit.
Epistola 11.

Ambrosius Simpliciano. Motum te cum lege-
res, significasti mihi, quid sibi velit, quod Moyses post oblatum sacrificium, & immolatus Domino saluatus hostias, dimidiam partem sanguinis in crateras miserit, dimidiam autem ad altare effuderit. Sed quid est quod ipse dubites, & a nobis requiras, cum fidei & acquirenda cognitionis diuinae gratia totum orbem peragraueris, & quotidianae lectioni nocturnis ac diurnis vicibus omne vitam huius temporis deputaueris, acri praesertim ingenio etiam intelligibilia complectens? Vt pote qui etiam philosophiae libros quam a vero sint deuij demonstrare soleas, & plerisque tam inanes esse, ut prius scribentum in suis scriptis sermo quam vita eorum defecerit. Tamen quia collatio sermonis, ut pecuniae, magno est vsui, atque ea maximus in commune emolumentum negotiationis profectus paratur: quod mirabilis sit ista sanguinis diuisio, reticere non queo. Pars enim eius moralem sapientiae disciplinam videtur significare, pars mysticam. Illa quae in crateras mittitur, moralis est: haec quae ad altare effunditur, mystica: eo quod diuino munere & aspiratione quadam humanis infundatur mentibus, ut conuenientia & fidei plena de Deo sentiant. Denique qui locuti sunt de eius maiestate, & de caelestibus, vel Apostoli, vel sancti Prophetarum, non nisi ex reuelatione demonstrata sibi loqui ausi sunt. Vnde Paulus & raptum se in paradysum, & audisse se verba quae non licet homini loqui, in epistola sua testificatus est. Stephanus quoque vidit caelos apertos, & Iesum ad dexteram Dei stantem. Et Esaias Propheta vidit sedentem.

Apo. 1. Deut. 6.

Exod. 24.

2. Cor. 12. Actuum 7. Esai. 6.

Deut. 34.

Ioan. 13.

Ioan. 20.

Exod. 4.

Hebr. 4.

Prouer. 9.

sedentem. Nam de Moyse quid loquar, de quo dicit scriptura, quod non surrexit amplius Propheta in Israel sicut Moyses, qui vidit Dominum facie ad faciem in omnibus signis & prodigijs quae fecit in terra Aegypti? Mystica ergo Deo libantur, qui splendore diuinae sapientiae, cuius pater & genitor est, inflamat animae vigorem, ac mentem illuminat. Sapientia autem Dei Christus, in cuius pectore recubebat Ioannes, ut de principali illo secretorum sapientiae hausisset diuina proderetur mysteria. Denique ipse consciscus muneris hoc scripsit, qui sibi quod acceperat vindicare, & suo assignare ingenio reformidabat. Sed & ipse Dominus dicebat Apostolis os suum aperiens: Accipite Spiritum sanctum, quod declarauit se esse qui Moyse dixerat: Ego aperiam os tuum, & instruam te quid debeas loqui. Ergo haec sapientia diuina inenarrabilis, impermixta atque incorrupta sanctorum animis sui infundit gratiam, & cognitionem reuelat, ut speculentur eius gloriam. Illa autem moralis sapientiae disciplina est, quae mittitur in crateras, & ex illis percipitur atque hauritur. Crateres igitur sensuum receptacula. Crateres oculi sunt duo, aures sunt, nares sunt, os quoque & aliae partes conuenientes muneris. Oculi enim visum recipiunt & ministrant, auditum aures, odorem nares, ora gustatum, &c. In istos crateres verbum illud in quo est principatus sacerdotij vel prophetiae, effudit sanguinis sui partes, ut viuificet atque animet irrationabiles portiones, & faciat rationabiles. Denique ubi legis diuinae praecipua numerauit atque annunciauit populo, theoriam postea intelligibilis illius arcae testimonij, vel candelabri, vel thymiamatis locuturus immolauit hostias & libauit, sanguinis partem infundens altaribus sacris, partem autem infudit crateribus. Fit ergo diuisio mystica illius, hoc est, diuinae moralisque sapientiae: λόγος enim diuisor est animarum atque virtutum: λόγος autem verbum Dei validum & acutum, quod pertransit & penetrat vsque ad diuisionem animae, virtutes quoque distinguit & diuidit, cuius minister Moyses diuisione sanguinis virtutum genera distinxit. Et quia nihil praeteris in lege, nisi Christi aduentus annuncietur, atque eius praefiguratus passio, vide ne ista sit hostia salutaris, quam verbum Deus in semetipso obtulit, atque in suo immolauit corpore. Quod primo moralem in Euangelio, sed etiam in lege docuit disciplinam, & in sua patientia atque in ipso actu & opere monstrauit, tanquam in crateras ita in mores nostros sensusque transfundens, velut substantiam quandam & vitalia ipsa sapientiae, quibus mentes hominum viuificauit ad virtutis seminarium, & instituta pietatis: deinde accedens ad altare effudit hostiae suae sanguinem. Itaque siue ita haec accipias, pius (ut arbitror) sensus est: siue secundum Salomonem velis, concurrit atque, ut quia sanguinem misit in crateras Moyses Propheta, cognoscat ipsum esse sanguinem de quo scriptum est: Quia sapientia misit in cratera vinum suum, dicens ut relinquerent insipientiam, & quaererent sapientiam. Hauritur ergo de cratere sapientia, hauritur disciplina, hauritur intellectus, hauritur correctio, hauritur vitae emendatio, hauritur morum & consiliorum temperatio, pietatis gratia, virtutis incrementum, fons vbertatis.

Quod vero ad altare effudit sanguinem, intelligere licet abluitionem mundi, remissionem omnium peccatorum. Etenim sanguinem illum ad altare quasi hostiam effudit ad multorum exhaurienda peccata. Agnus enim hostia est, sed agnus non irrationalis naturae, sed diuinae potestatis, de quo dictum est: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi. Non solum enim mundauit sanguine delicta vniuersorum, sed etiam diuina potestate donauit. An non tibi videtur effudisse sanguinem suum, de cuius latere supra ipsum passionis altare aqua cucurrit & sanguis? Vale, & nos parentis affectu dilige, ut facis.

Diui Ambrosij ad Simplicianum, causam redditis cur Moyses Propheta maximus inueniatur, magis Aaron fratris consilium quam suum probasse, cur etiam tam difficile tamque rarum sit poenitentiam peccati gerere in hac vita homini.
Epistola 111.

Ambrosius Simpliciano: Quantum sit vnusquisque in suo munere, exemplo debet esse lectio, quae iure te mouit, quod Moyses ille quo nemo praesentius Deum vidit, neque surrexit amplius in Israel Propheta qui Deum facie ad faciem sicut Moyses videret, ille qui quadraginta diebus cum Deo iugiter & noctibus fuit cum legem acciperet in monte: ille, inquam, cui Deus dabat quos loqueretur sermones, inuenitur magis Aaron fratris consilium quam suum probasse. Fuit ergo quisquam hominum Moysae prudentior & instructor: Atque ipsum Aaron postea cum Maria circa Aethiopiis personam legimus errasse: sed hoc ipsum diligenter discute, vbi Moyses scientia praeponderet, vbi Aaron consilio. Moyses magnus Propheta, qui de Christo dixit: Sicut me, ipsum audietis. Et de quo ipse Dominus ait: Si Moysen & Prophetas non audiunt, nec si quis ex mortuis ad illos abierit, credent. Ergo in causa prophetiae praefertur Moyses sicut Propheta. Vbi autem causa & munus, & officium sacerdotij est, praefertur Aaron sicut sacerdos. Tractemus ergo ipsum locum. Immolatus erat hircus pro peccato, & oblatum in holocaustum. Quaesitum eum postea Moyses, & comestus erat. Et iratus est Moyses ad filios Aaron Eleazar & Ithamar, qui superfluerant, dicens: Quare non manducaistis quod oblatum est pro peccato in loco sancto? Quoniam quidem sancta sanctorum sunt haec vobis manducare, ut auferatis peccatum synagogae, & intus manducandum esse, sicut mihi praecipuum est, ait. Cum ergo iratum eum vidisset Aaron, placide respondit ei: Si hodie obtulerint pro peccato suo holocausta sua contra Dominum, & acciderint mihi talia, manducabo quod pro peccato obtulerunt hodie, nunquid placebit Domino? Et audiuit Moyses, & placuit illi. Quid ista significant, consideremus. Nihil peccare, solius est Dei: emendare sapientis est, & corrigere erratum, & poenitentiam gerere peccati. Id tamen est difficile in hac vita hominum. Quid enim tam rarum, quam ut inuenias vinum qui seipsum coarguat, & factum condemnet suum? Rara itaque confessio de peccato, rara poenitentia, rara in hominibus verbi eius assertio. Repugnat enim natura, repugnat verecundia. Natura, quia omnes sub peccato: & qui carnem gerit,

Hebr. 9.

Ioan. 1.

Deut. 34.

Exod. 34.

Deut. 18. Lucae 16.

Leuit. 10.

culpæ obnoxius est. Ergo repugnat natura carnis, & illecebra seculi innocentiae integritatque. Repugnat etiam verecundia, quia erubescit vnusquisque propriam culpam fateri, dum presentia magis quam futura cogitat. Studebat autem Moyses peccati vacuum reperire animam, vt exuius erroris deponeret, & nuda culpæ sine vlllo sui pudore discederet. Sed non inuenit, quia citò impetus irrationabilis præuenit, & flamma quædam celerissimi motus animam depascitur, atque exurit eius innocentiam. Præponderant enim futuris presentia, & violenta moderatis, & plura paucioribus, & iucunda seriis, & asperis mollia, & tristibus læta, & illecebrosa rigidioribus, & præpropria tardioribus. Velox enim est iniquitas, quæ ad nocendum occasiones suggerit, quia veloces pedes eius ad effundendum sanguinẽ. Lenta autem virtus omnis & diuturna cunctatrix ante iudicat, & adoranda incipit. Ita mēs boni, speculatrix consiliorum suorum est, priusque examinat quid decorum atque honestum, iniquitas verò opere cogitationem anteuertit. Pigra igitur & verecunda est poenitentia, quia premitur & reuocatur presentium pudore. Solis enim intendit futuris, quorū spes sera, tardior fructus, & idè petitio ipsa tardior. Inter hæc spei & virtutis molimina præcurrit impudentia, & specie presentium poenitentia excluditur, & tãquam exurit affectus eius, & huiusmodi aboletur in vitiiis. Quarit eam lex, & non inuenit. Ambusta est enim feruore & fumo iniquitatis, & indignatio quædam legis mouetur. Dicit Moyses deorandam fuisse poenitentiam in sanctis sanctorum, sacerdotes quasi seiores increpat. Respondit Aarõ, prouidum debere esse iudicium sacerdotale, nec facile malè sanæ conscientiae committendum id muneri, ne fiat error deterior priore. Vase enim foetido vel oleum vel vinum facile corrumpitur ac deterioratur. Quomodo autem poterat vbi ignis alienus erat, peccatum exuri, & hoc sub conspectu Domini, cui & occulta sunt cognita? Nunquid potest placere Domino si quis cum adhuc versetur in iniquitatibus, & iniustitiam corde inclusam teneat, dicat se agere poenitentiam? Simile est ac si quis æger se sanū simulet, magis ægrotabit: quia nihil ei prodesse potest simulatio sanitatis, cum verbo adumbretur, nõ vlllo fulciatur subsidio virtutis. Ignis itaque alienus est libido. Ignis alienus est omne iniuste incendium cupiditatis. Ignis est alienus omnis ardor auaritiæ. Hoc igni nemo mundatur, sed exurit. Nam vbi iste ignis alienus est, si quis in cõspectu se offerat Domino, ignis eum cœlestis absumit, Abiud & Nadab quos exussit ignis cœlestis pariter cum iis quæ pro peccato sacris fuerat oblata altaribus. Qui ergo vult mūdare peccatum suum, ignem a se remoueat alienum. Illi soli igitur se offerat qui culpam non hominem exurit. Qui sit iste ignis, audi dicentem: Quia Iesus baptizat in Spiritu sancto & igni. Hic est ignis qui siccauit hæmorroulæ per duodecim annos sanguinem profluentem. Hic est qui peccatum Zachæi abstulit dicentis, quod dimidium bonorum suorum

daret pauperibus, & si cui quicquam abstulit, redderet quadruplum. Hic est ignis qui absterfit culpā latronis. Ignis enim consumens est qui dixit ei: Hodie tecum eris in paradiso. Illos itaque sanauit, in quibus simplicem & puram reperit confessionem, nihil malignum, nihil fraudulèrum. Denique Iudas ad remedium peruenire non potuit, cum diceret: Peccaui quòd tradiderim sanguinem iustum: qui alienum ignem voluebat in pectore suo, qui cum inflāmauit ad laqueum. Indignus enim remedio fuit, quia non intimo mentis conuersus ingemuit, & sedulo gessit poenitentiam. Tantæ enim pietatis est Dominus Iesus, vt & ipsi donaret veniam, si Christi expectasset misericordiam. Hanc ergo culpam sacerdotes non auferunt, neque peccatum eius qui in dolo se offert, & adhuc in studio delinquendi est. Non enim possunt epulari in eo quod plenum fraudis, & serpentis interius cicatricis est. Cibus enim sacerdotis est in peccatorum remissione. Vnde ait princeps sacerdotum: Meus cibus est vt faciam voluntatem patris mei qui in cœlo est. Quæ est voluntas Dei, nisi ea, cum conuersus ingemueris, tunc saluus eris? In illo ergo sub dolo cibus nullus est. Denique nec ipse epulandi suauitatem capere potest in quo non sincera & pura conscientia est. Amaritudo enim fraudis epulandi suauitatem obducit: nec permittit mala conscientia vt reficiat & pascat obnoxium animum poenitentia. Idè ergo talis affectus, talis petitio, talis poenitentia non est vsui aut voluptati sacerdotibus. Meritòque hircus ille qui pro peccato oblatas est in holocaustum, quia non fuit sincera hostia, exustus est, quia in eius sacrificio ignis alienus repertus est. Non est itaque complacitum & acceptum sacrificium Deo. Non est enim acceptum nisi quod fuerit in diuitiis sinceritatis & veritatis probatum. Idè & alibi legis duos hircos, vnum in quo fors Domini, alterum transmissionis. Illum in quo fors Domini, offerri atque immolari pro peccato: illum verò in quo fors transmissionis, dimitti in desertum, vt accipiat populi iniquitates, vel alicuius peccatoris. Sicut enim duo sunt in agro, & vnus eorū assumitur, alius derelinquitur: ita sunt duo hirci, vnus qui ad sacrificiū est utilis, alius qui in desertum dimittitur. Hic nulli vsui neque edendus, neque epulandus à sacerdotum filiis. Sicut enim ex iis quæ alimentorum sunt, quod bonum est editur, quod inutile aut malum, proicitur: ita & bona opera epulatoria dicimus, quæ sunt esui. Non placebit ergo Domino si manducet sacerdos sacrificium in quo fraus sit oblationis, non sedulæ cõfessionis sinceritas. Et idè hircus iste in desertum dimittendus est, vbi errauerunt patres nostri, errauerunt in eo, & non potuerunt ad resurrectionis terram peruenire, sed interit à terra memoria eorum. Denique quæ sunt epulatoria opera, audi. Et erunt sabbata terræ nobis esca. Epulatoria enim & refectoria requies in Deo, quæ facit animi tranquillitatem. Vnde & nos etiam in sermone requiescamus. Vale, & nos, vt diligis, dilige: quia nos te diligimus.

Diui

Psal. 13.

Leuit. 10.

Matth. 3. Matth. 9.

Luca 19.

Ibidem 13.

Matth. 27.

Ioan. 4.

Leuit. 10.

Matth. 24.

Exod. 8.

Genes. 46.

Genes. 29.

Ibidem 31.

Esai. 1.

Psal. 18.

Diui Ambrosij ad Irenæum, declarantis quomodo intelligendum sit quod in Exodo legitur, Abominanda apud Aegyptios immolentur Deo. Qualibus præterea ductoribus, & qua via ad ecclesiam Christi perueniatur. Qui illam ingrediuntur, & quid eis in ipsa sit agendum. Epistola 1111.

Ambrosius Irenæo. Moueri te significasti mihi cò quòd legeris, Abominanda apud Aegyptios immolentur Deo. Sed habuisti quod istud solueres, quia in Genesi scriptum est quod Aegyptij pastorè pecorum abominabatur. Non vtique propter hominem, sed propter pecora. Illi enim aratro terram inuertebant. Abraham autem & Iacob, & postea Moyses, Dauid, pastores fuerunt, regalem quandam in hoc munere disciplinam induentes. Oderant ergo Aegyptij immolata sacrificia, id est, perfecta studia virtutum, & plena disciplina. Quod ergo virtiosi oderunt, hoc apud bonos syncerum ac pium est. Opus virtutis detestatur luxuriosus helleus, refugit Aegyptius: ita corpus quod illecebras diligit, auersatur animæ virtutes, abominatur imperium, refugit virtutum disciplinas, & omnia opera quæ huiusmodi sunt. Quæ ergo Aegyptius refugit, Aegyptius ille & non homo, hæc tu amplectere, qui habes humanitatis scientiam. Illa autem declina quæ illi sequuntur atque eligunt, quoniam duo sibi ista congruere non possunt prudentia & insipientia. Itaque sicut iis quæ in quodam censu imprudentiæ atque intemperantiæ sunt, abdicat se prudentia, abdicat continentia, ita corum omnis exors insipiens est atque incontinentis, quæ in bonis atque in hereditate sapientis viri sunt & continentis. Denique sanctæ illæ tali coniugio Lia & Rachel, vna laboriosa, altera aspiratio fortis, refugientes non generis necessitudinem, sed morum discrepantiam, cum viri exerciti Iacob sermone edocet essent quod vellet discedere, vt Labi & filiorum eius inuidiam declinaret atque ignauia, responderunt: Nunquid est nobis portio aut hereditas in domo patris nostri, & non sicut alienæ existimamur ei? Vendidit enim nos, & deuorauit precium nostrum. Ecce primum, quia ignauus & inuidus laboriosam & disciplinam tenacem alienat à se ac defugit, seseque cupit separare: quoniam eas oneri esse cernit sibi, & putat se lucrum fecisse quod alienauit eas, & hoc esse suum precium iudicat, eumque fructum voluptatis suæ. Nunc audiamus quomodo quæ habet virtus, non habeat ignauia. Aiunt enim omnes diuitiæ & gloria, quam tulit Deus patri nostro, nobis erit, & filiis nostris. Meritò Deo arbitro dicunt esse sublata, quia ipse est author bonorum, cuius gratia ignauia exuuntur, quia decorem hereditatis diuinæ capere improbi atq; infirmi non queunt, succedit autem intentus, & spiritum in se fortis habens. Quis autem fortis nisi solus Deus, qui omnia coërcet & regit? His ergo debetur hereditas Dei. Vnde & Esaias dicit: Est hereditas credentibus in Domino. Et pulchrè ait: Est hereditas: ipsa enim sola hereditas est, alia non est. Neque enim cæcus thesaurus hereditas est, neque caduca omnia hereditatis habent commodum. Sola est illa hereditas, in quibus est portio Deus. Vnde sanctus Domini dicit: Portio mea Dominus. Et alibi: Hæres factus

sum testimoniorum tuorum. Videas quæ possideat iustus, mandata Dei, oracula eius, præcepta eius. In his diues est, his pascitur, in his delectatur, quasi in omnibus diuitiis. Hæc ergo possidentes Lia & Rachel, opes patrias non requirebant: in quibus erat pecunia adultera, irrationabilis species, & spiritualis expers vigoris. Denique quasi diuites & liberæ, non cum diuitem sed egentem arbitrabantur. Omnis enim bonarum & liberalium confors disciplinarum neminem insipientium diuitem putat, sed inopem atque egenum, abiectum quoque, et si regalibus diuitiis affluat, & superbus auro suam iactet potentiam. Fugienda est igitur talium societas, et si aliqua generis copulètur necessitudine. Noxiæ sunt enim conuersationes cum insipientibus, & inficiunt sobriam mentem ac decolorant: quia sicut adhærès sancto sanctus eris, ita cum peruerso peruersus eris. Frequenter enim accidit, vt quis cõtra propositum suum intemperantem audiens, cum velit ipse continentia disciplinam tenere, succo insipientiæ coloretur, meritoque contrariæ sibi sunt & repugnantes disciplina atque insolentia. Vnde cum vir exercitatus earum sententiam quæret, vocè emittunt probata iam diuturno exercitio virtutis. Nunquid est nobis portio aut hereditas in domo patris nostri? Id est, consulis nos vtrem velimus ab eo recedere? Quasi verò nõ cognoueris quod nullam habeamus cupiditatem eius societatis, neque nos dulcis pluribus secularium diuitiarum cupiditas teneat, aut lætitia luxuriæ. Hæc sunt quæ nos miseria aliena nobis duximus. Hæc sunt quæ plena inopia atque egestatis arbitramur. Adiciunt etiam causam successionis, quia veram gloriam, & boni thesauri copias amisit Laban, in quibus maximus vigor datus est mentis, & bona moneta imaginis Dei & similitudinis, quia spiritualem monetam amisit, quia splendida magis seculi elegit, quàm vera & vtilia vitæ suæ: quorum decor expertem diuinorum bonorum præterit: quoniam ille quæ putat pulchra, in iis se fallit ipsum & decipit. Vnde audi eius verba & iudicia. Secutus sanctum Iacob, & filias suas, ne fortè apud eas suorum vitiorum reperiret aliquid, & reuocandi ad se haberet auctoritatem, coarguens iustum, cum ratione esset redargutus, & nihil respondere ac referre posset, quo eum deberet tenere: Si annunciaffes, inquit, mihi, emisiffem te. In quo prodidit quid iustus fugerit, ne eum prosequeretur, ne deduceret, ne tali comitatu stipatus procederet. Primum quòd multorum dominorū mancipio se subiacere non debuit, vt ab eo tanquam seruulus dimitteretur. Deinde quia vir exercitio intentus, & querens veram viam ad virtutè persequi, non hominè deductorem, sed oracula quæstuit cœlestia: Quæ me inquit, hinc præceperunt abire, & nunc comitatur viam. Sed quomodo me dimiffisses? An cum lætitia tua, quæ plena est cœstitudinis, cum tympanis scilicet atque organis immoderata modulantibus, & sonis tiliarum suauibus insuauia resultantibus sonis dissonis, crepitis discrepantibus, vocibus mutis, cymbalis animam ferientibus. His me delectari posse credidisti? his reuocari? Hæc sunt quæ ego fugi, nec vereor verborum tuorum inuidiam. Fugi, ne me talia sequerentur, ne quid de tuis accipiens abi-

Genes. 31.

rem. Non enim talibus deductoribus ad ecclesiam Christi peruenitur, ad quem tendebat Iacob, ut eò deduceret populorum copias, inueheret nationum diuitias, posteritatem infunderet, fugiens umbram inaniam rerum, præferens insensibilibus simulachris virtutum spirantem decorem, plausibilibus præponens seria. Vides enim quemadmodum conuiuia gentiles adornent, festa annuncient, sed ea piis mentibus infestiora sunt: quia iis plerique decipiuntur, dulcibus capiuntur epulis, capiuntur saltantium choris, dum ieiunia nostra fugiunt, dum ea sibi aspera putant, dum corpori noxia & molesta arbitrantur. An opinatus es quia aurum tuum desiderarem? Sed non habes aurum igne examinatum, quo iusti probantur. An quia argentum cuperem? Sed non habes argentum, qui non habes splendorem alloquij cœlestis. Sed fortasse speraui quod adiiiceres mihi ad obsequium seruulos tuos. Ego verò liberos quero, fugio seruos peccati. Sed fortè comites itineris, & duces viarum necessarij fuerunt. Utinam sequi possent, ego illis monstrarem Domini vias. Sed qui Deum nescitis, vias eius quomodo nouistis? Vias eius ingrediuntur electi à Domino. Non quicumque intrant eas, sed tamen nemo excluditur. Sequatur qui paratus est, ingrediatur viam quæ ducit ad Mesopotamiam, ut qui eam petit, per aquas transeat, aquas Tygris atque Euphratæ, fortitudinis atque iustitiæ, per lachrymas pœnitentiæ, baptismum gratiæ. In ea est virtus exercitus Dei. Omnes enim qui sunt in ecclesia, Deo militant. In ea est grex ille insignis diuersarum virtutum, quem Iacob sibi elegit. Omnis enim sine signo anima, indocta & inrudita est, disciplinarum nescia: quæ autem insignita, eadem diues operum, & gratiarum opima. Ad eam qui venit, iratum fratrem reconciliet prius. Ad eam qui venit, Sichimam preciosam illam & actuosam inhabitet virtutum officinam, ubi lætæ castitatis grauis vltio. Ad eam qui venit, luctetur cum Deo, ut ad imitationem eius se exerceat, ad humilitatem Christi, & passiones eius congregiatur. Tollat crucem suam, & Christum sequatur. Denique bonus congestor non emulatur, non inflatur, imò etiam benedicit congregientem sibi tali munere. Sequamur ergo sanctum Iacob, & vias eius, ut perueniamus ad eas passiones, ad eas congressiones, perueniamus ad murum, perueniamus ad patientiam matrem fidelium, & ad patrem Isaac, id est, iucunditatis capacem, lætitiæ redundantem. Vbi iam patientia, ibi lætitia: quia post tribulationes patientia, patientia autem probationem operatur, in qua est spes, de qua non confundimur, quoniam qui non fuerit confusus crucem Christi, nec Christus confunderet in eo. Vale filii, & non erubescas patrem interrogare, qui non erubescis in passionibus Christi gloriari.

*Diui Ambrosij ad Felicem Comensem episcopum, se & le-
Etione sermonis illius, & spe futuri aduentus resocillati
asserentis, simulque ut venire non negligat adhortantis.
Epistola v.*

Ambrosius Felici Comensi Episcopo: Et si habitu corporis minus valebam, tamen ubi sermonem vnanimis mihi pectoris tui legi, nõ medio-

crem sumpsi ad conualescendum gratiam, quasi quodam tui alloquij pulegio refotus, simul quia celebrè vtriq; nostrum annūciasti diem affore, quo suscepisti gubernacula summi sacerdotij, de quo ante momentum cum fratre nostro Bassiano loquebar. Ortus enim sermo de Basilicæ, quam condidit Apostolorum nomine, dedicatione, dedit huic sermoni viam: siquidē significabat quod sedulo tuæ quæreret sanctitatis præsentiam. Tum ego nostris fabulis intexui diem natalis tui, qui foret in exordio ipso kalendarum Nouembrium, eumque (si non falleret) appropinquare, & craftina celebrandum die, vnde posthac non excusaturum promisi ego de te, quoniam & tibi id de me licet. Promisi illi, exegi mihi. Præsumptum enim habeo quod affuturus sis, quia debes adesse. Non ergo te magis meum promissum tenebit, quam tuum institutum, qui id in animum induxeris, ut quod oportet facias. Aduertis itaque quia non tam promisi audax, quam tui cõscius fratri sponondi. Veni igitur, ne duos sacerdotes redarguas, te qui non affueris, & me qui tam facile promiserim. Natalem autem tuum prosequemur nostris orationibus, & tu nostri in tuis votis non obliuiscaris. Te noster spiritus comitabitur, tu quoque cum ingredieris secundum tabernaculum quod dicitur sancta sanctorum, facito nostro more, ut nos quoque tecum inducas cum spiritu. Adolens aureū illud thymiamaterion, nos ne intermiseris. Ipsum est enim quod in secundo tabernaculo est, de quo plena sapientiæ oratio tua sicut incensum dirigitur ad cœlestia. Ibi arca testamenti vndique auro tecta, id est, doctrina Christi, doctrina sapientiæ Dei. Ibi dolium aureum habens manna, receptaculum scilicet spiritalis alimonie, & diuine promptuarium cognitionis. Ibi virga Aaron insigne sacerdotalis gratiæ aruerat ante, sed in Christo resloruit. Ibi Cherubim super tabulas testamenti, lætionis cognitio sacra. Ibi propiciatorium, supra quod in excelsis Deus verbum est, imago inuisibilis Dei, quod tibi dicit: Loquar tecum desuper propiciatorium de medio duorum Cherubim. Sic enim loquitur nobiscum, ut nos eius sermonem intelligamus, vel quia non mundana, sed intelligibilia loquitur, sicut ait: Aperiam in parabolis os meum. Vbi enim Christus, ibi omnia, ibi doctrina eius, ibi peccatorum remissio, ibi gratia, ibi separatio mortuorum ac viuentium. Et Aaron quidem semel stetit in medio eorum obiciens se ne mors transfret ad viuentium agmina à funeribus mortuorum. Hic autem quasi verbum semper stat in singulis, quem nos non videmus intra nos, separans rationabiles virtutes à cadaueribus passionum lethalium, & pestilentium cogitationum. Hic stat quasi qui in hunc mundum venerit, ut aculeum mortis hebetaret, deuoratoriu eius obstrueret, viuentibus æternitatem gratiæ daret, defunctis resurrectionem concederet. Huic tu militas bonam militiam, huius depositum custodis, huius pecuniam scœneras, secundum quod scriptū est: Scœnerabis gentibus. Bonum scœnus spiritalis gratiæ, quod veniens Dominus cum vsuris exiget, & cum te bene dispensasse inuenerit, dabit tibi plura pro paucioribus, eritque mihi fructus dulcissimus, quod meum in te iudicium comprobabitur, ordinatio

Lucæ 10.

Exod. 3.

Genes. 25.

Psal. 77.

Num. 16.

Deut. 15.

ordinatio non reprehendetur, quam accepisti per impositionem manuum mearum, & benedictione in nomine Domini Iesu. Fac ergo bonum opus, ut in illo die mercedem inuenias, & ego in te, & tu in me requiescamus. Multa messis Christi, sed pauci operarij, & difficilè reperiuntur qui adiuuent. Verum hoc vetus, sed potens est Dominus qui mittat operarios in messem suam. Certè in illo ordine Comensium iam plerique cœperunt credere magisterio tuo, & doctrina tua verbum Dei receperunt, sed qui dedit credentes, & adiutores dabit, quo & tibi excusandi auferatur necessitas, quod serius nos inuiseris: & mihi crebrior tuæ præsentie refundatur gratia. Vale, & nos dilige, ut facis.

Diui Ambrosij ad Irenæum, pythagoricum mandatum commemorantis, quo ille discipulos suos communem atque vſitatam populo viam ingredi prohibuit: & ut idem à sacerdotibus obseruetur, multiplici ratione persuadentis.

Epistola vi.

Ambrosius Irenæo: Pythagoricum mandatum in aliquorum scriptis prædicari inuenimus, quo ille discipulos suos comunem atque vſitatam populo prohibuerit ingredi viam. Sed hoc vnde assumpserit, non est incognitum. Nam cum ex populo Iudæorum (ut plerique arbitrantur) genus duxerit, ex eius disciplina deriuauit etiam magisterij præcepta, meritoque magnus apud Philosophos habitus, æqualem (ut aiunt) vix reperit. Legerat itaque in Exodo Moyſi diuino præceptum esse oraculo: Solue calciamentum pedum tuorum. Id etiam præceptum Iesu Naue, videlicet ut detrita & popularis via deponeret puluerem, qui viam Domini ambulare desiderarent. Legerat præceptum eidem Moyſi, ut montem cum sacerdotibus ascenderet, populus autem deorsum staret. Separauit igitur sacerdotes à populo, & postea ipsum Moyſen introire intra nubem præcepit. Vides diuisiones? Nihil in sacerdotibus plebeium requiri, nihil populare, nihil commune cum studio atque vsu, & moribus inconditæ multitudinis: Sobriam à turbis grauitatem, seriã vitam, singulare pondus dignitas sibi vindicat sacerdotalis. Quomodo enim potest obseruari à populo qui nihil habet secretum à populo, dispar à multitudine? Quid enim in te miretur si sua in te recognoscat, si nihil in te aspiciat quod vltra se inueniat, si quæ in se erubescit, in te quem reuerendum arbitratur offendat? Super egrediamur igitur plebeias opiniones, & strata quædam gregalis conuersationis, ac detrita viæ orbitas declinemus, ac vulgaris semitæ solum, quam currit ille cuius vita leuior cursore, de quo dicitur: Transiit, & non vidit. Sed quæramus nobis viam inaccessam sermonibus insolentium, inuiam operibus imperitorum, quam nullus maculosus deterat, maculosus scilicet ignauie suæ sordibus, & fumo iniquitatis oblitus, tenebrisque & parietinis quibusdam animæ ruinosus, qui nullam virtutis suauitatem gustauerit, aut certè limis eam spectandã magis quam directo affectu, & aperto sinu mētis suscipiendam arbitratus sit: & quod plerique amant, S. Ambr. tom. 5.

qui sibi faceti atque urbani videntur, pulchritudinē sapientiæ in dedecus versutiæ transfigurantes, verã non intuens gratiam, tanquam in nocte positus nõ credit in die viuentibus: quia de numero Themianorum & Sabæorum est deficientium & auertentiū se à veritate, de quibus dicit Iob: Videte vias Themianorum, & semitas Sabæorum, quia confusionem incidunt qui in ciuitatibus & diuitiis spem habent. Ita & vos insurrexistis in me sine misericordia, vnde viso vulnere meo timete: has igitur deuias semitas declinantium, & illum deficientiū puluerem, qui propter suam appetentiam ceciderunt sæpè in deserto, derelinquamus. Conuertamur autè, & sequamur sapientiæ viam quam non calcauerunt filij glorificantium se & iactantium, quam interitus ignorat, mors nescit, quia Deus direxit eam. Abyſsus dixit, Nõ est in me: mare dixit, non est mecum. Sed si quæris viã sapientiæ & disciplinæ, colere Deū, atque ei subditū esse, sapientia est: abstinere autè à peccatis, disciplina est. Quid igitur nobis cum istius seculi via, in qua est tentatio imò ipsa vita hominis tētatio est, & exilior quàm sermo fabularū, habitare in luteis domibus, dies & noctes in lucris ponere, & de lucris semper cogitare, & sicut mercenarius diurnam mercedē quarere, atque (ut cicadas aiunt) aura quadam pasci cupiditatum? Verè sicut cicadas, quoad die in diem viuunt, quæstūque rumpuntur suo. Quid enim aliud sunt homines nullius pōderis, nullius disciplinæ, nisi vt videantur sicut cicadæ, ad mortem nati diurnam, strepentes magis quàm loquentes? Qui sub ardore feruentium cupiditatum se mulceant cantu sibi noxio, statimque occidunt, nullum fructum ferentes, nihil habentes gratiæ. Horum igitur viæ noxiæ, tortuosæque serpentium, qui venenato lapsu corporis sese trahunt, atque in spiram nequitie sese colligunt, & erigere non queunt ad cœlestia. Ingrediamur autem portas Domini, portas iustitiæ, quas iustus qui fuerit ingressus, confitetur Domino. Sed hæc paucorum ingressio: vnde Dominus ait, Quia angusta porta, & arcta est via quæ ducit ad vitam, & pauci sunt qui inueniunt eam. Lata autem porta & spatiosa via quam multi gradiuntur, ad mortem dirigit, & viatores suos eò ducit. Sit ergo via nostra angustior, virtus exuberantior, trames pressior, fides sublimior, callis arctior, vigor mentis exundans, semitæ rectæ, quia inflexibilia sunt virtutum vestigia. Vnde Salomon: O qui dereliquerunt semitas rectas, sit gressus ad superiora, quia melius est ascendere quàm descendere. Denique, sicut lectum est hodie: Vae iis qui descendunt in Ægyptū. Non utique transire in Ægyptum, criminofum est, sed transire in mores Ægyptiorum, transire in eorum perfidiam, escæ cupiditatem, luxurię deformitatem, qui eò transit, descendit: qui descendit, cadit. Declinemus itaque Ægyptium hominem, & non Deum. Vitiis enim suis etiã ipse rex Ægyptiorum in potestatem est datus, cuius comparatione Moyſes Deus existimatus est, imperans regnis, subiiciens sibi potestates. Vnde ei dictū legimus: Faciam te in Deum regi Pharaoni. Vale, & nos, ut facis, quasi filius dilige.

Iob 6.

Ibidem 28.

Psal. 99.

Matth. 7.

Esaiæ 31.

Exod. 7.

RR

FINIS.

Capita Epistolarum Libri secundi.

Ambrosius Simpliciano, eleganter de vera libertate, ac etiam seruitute disputans, fortissimisque argumentis solum sapientem vera libertate gaudere, & omnem insipientem seruum esse comprobans, atque ad illam amplectendam plurimum cohortans. Epistola VII.

Ambrosius Faustino, eundem propter obitum germanæ acerbo dolore merentem, consolans. Epist. VIII.

Ambrosius Bellicio, graui ægritudine priusquam in Dominum Iesum crederet iactato, postea verò renouescente, illum ex diuina uisitationis pietate in fide Christi confortans, & ad aliorum Sacramentorum perceptionem exhortans. Epist. IX.

DIVI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS EPISTOLARVM LIBER SECVNDVS.

Diui Ambrosij ad Simplicianum, eleganter de vera libertate ac etiam seruitute disputantis, fortissimisque argumentis solum sapientem vera libertate gaudere, & omnem insipientem seruum esse comprobans, atque ad illam amplectendam plurimum cohortantis.

Epistola VII.

AMBROSIVS Simpliciano. Proximè cum veteris amoris vsu familiaris inter nos sermo crederetur, delectari te insinuasti mihi cum aliquid de Pauli Apostoli scriptis corâ populo ad disputandum assumerem, quod eius profundû in consiliis vix comprehendatur, sublime in sententiis audientem erigat, disputantem accendat, tum quia in plerisque ita se ipse suis exponat sermonibus, ut is qui tractat, nihil inueniat, quod adiciat suum, ac si velit aliquid dicere, Grammatici magis quam disputatoris fungatur munere. In eo tamen, tum quoniâ & veteris affectum amicitia, & quod plus est, paternæ gratiæ amorem recognosco: (nam vetustas habet aliquid cum pluribus confociabile, patrius amor nõ habet: tum quia nõ ieiunè me fecisse iam quod postulas arbitratus es, parebo voluntati tuæ: admonitus præsertim & prouocatus exemplo meo, quod mihi non difficillimum, quia non magnum aliquem sed meipsum imitabor, cum in meos non magnos aliquos vsus reuertor. Et de consiliis quidem, cum beata vitæ imago atque effigies nostro sermone exprimeretur, putamus eam factam complexionem, ut pluribus fortasse aliis, tibi certè amanti nostri non improbemur, licet difficilior sit tuo iudicio quàm plurimum non displicere. Sed iudicij pondus affectu ableuas, eoque mihi blandior. Hæc autem epistola quoniam te absentem offendit, de sententiis Pauli est Apostoli, qui nos à seruitute in liber-

gatem vocat, dicens: Precio empti estis, nolite fieri serui hominum, ostendens libertatem nostram * in * al. in cognitione esse sapientia. Quæ sententia magno à Philosophis fluctuata atque iactata est disputationis molimine, dicentibus quia omnis sapiens liber, omnis autem insipiens seruiat. Sed multò hoc prius Dauid filius dixit, qui ait: Stultus sicut luna mutatur. Sapiens enim non metu frangitur, non potestate mutatur, non attollitur prosperis, non tristibus mergitur. Vbi enim sapientia, ibi virtus animi, ibi constantia & fortitudo. Sapiens ergo idem est animo, non minuitur, non augetur rerum mutationibus: nec ut paruulus fluctuat, ut circumferatur omni vento doctrinæ, sed manet perfectus in Christo, fundatus charitate, radicans fide. Sapiens ergo defectus rerum ignorat, & varium animum nescit, sed fulgebit sicut sol iustitiæ, qui in regno patris sui fulget. Vnde tamen hoc plenius hausit philosophia, de qua patrum disciplina & prudentia consideremus. Nonne primus Noè cum aduertisset quia insipienter filius suus Cham riserat nudatum patrem, maledixit ei, dicens: Maledictus Cham, seruus domesticus erit fratribus suis, & præposuit ei fratres eius dominos, qui sapienter patris senectutem honorandam putarunt. Nonne etiam fons ille, disciplinarum omnium Iacob ubertatem disputationis huius omnium peccatoribus infudit, qui sapientiæ merito prælatus est fratri seniori? Denique pater pius qui inter duos filios affectu certaret paterno, sed disceptaret iudicio (affectus enim necessitudine fertur, meritis autem iudicia formantur) cum diuideret alteri gratiam, alteri misericordiam: sapienti gratiam, insipienti misericordiam, quia ad virtutem se propriis viribus erigere non poterat, nec spontaneum gressum attollere, benedixit eum, ut seruiret fratri suo, & esset ipse seruus: ostendens ita deteriore

1. Cor. 7.

teriore esse seruitute insipientiam, ut remedio ei A seruitus sit, quia stultus regere se non potest: & nisi moderatorem habeat, præcipitatur propriis voluntatibus. Diligens ergo pater, & consulens seruum eum fratris sui fecit, ut eius regeretur consilio. Idè inconsultis populis sapientes quique adhibentur rectores, qui plebeiam insipientiam vigore proprio regant, ut potentia specie dominentur, quo vel inuitos autoritate potestatis subiiciant ad obediendum prudentioribus, & obsequendum legibus. Imposuit igitur insipienti velut indomito iugum, & cui B in gladio suo viuendum dixerat, libertatem negavit, ne temeritate laboretur: præfecit ei fratrem, cuius autoritate & moderatione subiectus proficeret ad conuersionem. Et quia seruitus habet discretionem (est enim necessitatis infirmior, voluntatis fortior, quia pulchrius est bonum, quod non ex necessitate fit, sed ex voluntate) idè ei primo iugum imposuit necessitatis, postea benedictionem ei voluntariæ subiectionis impartiuit. Non igitur natura seruum facit, sed insipientia: nec C manumisso liberum, sed disciplina. Denique Esau liber natus est, & seruus factus est. Ioseph venditus in seruitutem est, & electus est ad potestatem, ut suis emptoribus imperaret. Non dedignabatur tamen obsequium sedulitatis, sed tenebat virtutis fastigiû, conseruabat libertatem innocentia integritatis autoritatem. Vnde pulchrè Psalmista ait: In seruum venundatus est Ioseph, humiliauerunt in compedibus pedes eius. In seruum, inquit, venundatus est, non seruus factus. Humiliauerunt pedes eius, non animam eius. Quomodo enim humiliata est anima, de qua dicit: Ferrum pertransiuit anima eius? Nam D cum aliorum animas peccatum transeat (ferrû enim peccatum est, quod est penetrabile) Ioseph sancti anima ita nõ patuit peccato, ut magis peccatum ipsa penetraret. Denique nec herilis illecebræ flexus est delinimento, nec immeritò flammæ non sensit libidinis, quia maiorem diuinæ flagrabat ardorem gratiæ. Vnde & hoc pulchrè de eo dictum est: Quia eloquium Domini vssit eum, quo restrinxit ignitas diaboli sagittas. Quomodo hic seruus, qui erudiuit principes populi in illa frumentaria dispensatione, ut futuræ inopiæ consulerent, & declinando prouiderent? Aut quomodo seruus, qui totam terram acquissuit, & vniuersum populum Ægyptiorum in seruitutem redegit? Non ut conditionem seruitij ignobilis irrogaret, sed ut tributum constitueret, præter possessionem tamen sacerdotalem, quam à tributis immunem reseruauit, ut apud Ægyptios quoque inuiolabilis haberetur religio sacerdotalis. Non fecit igitur eum seruum veditio: nam vtique negotiatoribus erat venditus. Verùm si precii spectes, multo inuenies qui emerunt sibi puellas formæ elegã F tioris, quarum amore capti turpi seruitio sese dederunt. Videbatur Apeme concubina Darij regis sedens ad dexteram eius, auferens de capite eius diadema, & suo imponens vertici, palmis faciem eius sinistra manu verberans, quam rex aperto ore intuebatur, gaudens si quando arderet ei mulier: quod si ea indignaretur, miserum se atque afflictum putabat, ut potestate submissa blanditias obtexeret, & conciliari sibi eam deprecaretur. Sed quid ista ma-

gno allegamus ambitu? Non videmus plerunque in potestatem piraticam, vel immaniû Barbarorum relictos parentes à filiis redimi: Nûquid leges pecuniæ potiores quàm leges naturæ? Nunquid in seruitute accrescit pietas? Plerique emptores leonû sunt, & tamen non dominantur leonibus, sed ita subiicitur versa vice, ut si exasperatos eos excutere ceruice toros viderint, fugiant & delitecant. Nihil ergo præiudicat pecunia, quæ plerumque sibi dominos emit: nihil tabulæ auctionales, quibus emptor frequenter adiudicatur atque addicitur. Contractus non mutat genus, nec sapientiæ libertatem adimit. Denique famulo sapienti multi (ut scriptum est) seruiunt liberi, & est seruus intelligens qui regat dominos stultos. Quem ergo magis liberum censet? Sola est sapientia libera, quæ diuitibus pauperes præficit, & quæ seruos propriis scenerare dominis facit, scenerare non pecuniam, sed intellectum, scenerare talentum illius Domini æternique thesauri, qui nunquam corrumpitur, cuius & vltura preciosa est, scenerare illud intelligibile eloquiorum argentum cœlestium, de quo lex dicit: Scenerabis gentibus, tu autem non mutaberis. Quod Hebræus scenerauit gentibus, ipse autem non accepit à populis doctrinam, sed tradidit, cui aperuit Dominus thesaurum suum, ut gentes pluuia sermonis sui faceret humescere, & fieret princeps gentium, ipse autem supra se principem nullum haberet. Liber est ergo qui sapiens est, precio emptus oraculorum cœlestium, illo auro, illo argento emptus sermonis diuini, precioque emptus sanguinis, (non enim nimium est emptorem agnoscere) precio emptus gratiæ, qui audiuit & intellexit dicentem: Qui sitis, ite ad aquam: & quicumque non habetis argêtum, ite, emite, & bibite, & māducate. Liber est ille, qui progrediens in bellum, si viderit mulierem bonam aspectu, & deprædatus opes inimicorum suorum, repertam illic cōcupierit eam, demptis superfluis, & indumētō captiuitatis detracto, in vxorem eam sibi copulauerit, iam non seruum, sed liberam: intelligit enim famulatu prudentiam & disciplinam non subiaccere. Ideoque lex dicit: Non venundabitur pecunia. Omne enim preciosum non est dignum. Et Iob dicit: Attrahe sapientiam in interiora. Non illi comparabitur Æthiopiæ topazion, quod auro habetur argenti quoque preciosius. Sed non ille solum liber qui Dominum licitorem non pertulit, aut tollentem digitum non vidit, sed ille magis liber, qui intra se liber est, qui legibus naturæ liber est, legem sciens naturæ præscriptâ esse moribus, non conditionibus, & mensuram officiorum consentancâ non hominis arbitrio, sed naturæ disciplinis. Vtrum igitur iste liber tibi tantummodò, an quidam censor videtur, & præfectus moribus? Vnde verè ait scriptura, quia pauperes diuitum præpositi erunt, & priuati vtique administrantium. An tibi liber videtur qui pecunia suffragium sibi emit? Qui plausum populi magis quàm iudicium requirit prudentium? Ille ergo liber est qui popularibus auris mouetur: Ille qui reformidat sibilum vulgi? Sed nõ ista libertas, quam manu missus accipit, & palma licitoris donatus acquirit. Non enim munificentiam, sed virtutem libertatem esse arbitror, quæ non suffragiis defertur alienis, R R ij

Genes. 25. Genes. 37.

Psal. 104.

Ibidem.

Ibidem.

3. Esdr. 4.

* al. in cognitione esse sapientia.

Eccles. 23.

Math. 13.

Genes. 9.

Deut. 35.

Esai. 55.

Iob 28.

1. Tim. 1.

Roman. 2.

Præerb. 5.

sed magnanimitate propria vindicatur ac posside-
tur. Sapiens enim semper liber, semper honoratus,
semper is qui præsit legibus. Denique iusto non est
posita lex, sed iniusto. Iustus enim ipse sibi lex est,
non habens necesse longius sibi arcescere formam
virtutis, quam corde inclusam gerat, scriptum ha-
bens opus legis in tabulis cordis sui, cui dictum sit:
Bibe aquam de tuis vasis, & de puteorum tuorum
fontibus. Quid enim nobis tam proximum quam
Dei verbum? Hoc est verbum in corde nostro, & in
ore nostro, quod non videmus & tenemus. Sapiens
ergo liber, quoniam qui ea facit quæ vult, liber est.
Sed non omnia bona voluntas, sed sapientis est om-
nia quæ bona sunt velle. Odit enim malum, quia quod
bonum est elegit. Ergo si quod bonum est elegit, ar-
bitrator electionis, & eligens operationis liber est, quia
quod vult facit. Liber ergo sapiens. Sapiens omnia
quæ facit, bene facit. Qui autem bene facit omnia,
rectè facit omnia. Qui verò rectè facit omnia, utiq;
inoffensè & irreprehensibiliter, & sine damno, &
commotione sui facit omnia. Cui igitur hoc subest,
ut inoffensè faciat, faciat irreprehensibiliter, faciat
sine commotione sui, sine damno: nihil insipienter
facit, sed sapienter omnia. Qui autem sapienter facit,
nihil habet quod metuat. Metus enim in peccato
est. Vbi autem nulla formido, ibi libertas: vbi liber-
tas, ibi potestas faciendi quod vult. Solus ergo
sapiens liber est. Etenim qui neque cogi potest, ne-
que prohiberi, is nequaquam seruus. Sapientis autè
est neque cogi, neque prohiberi. Non est igitur ser-
uus sapiens. Prohibetur enim qui non fungitur iis
quæ desiderat. Quæ autem desiderat sapiens, nisi ea
quæ virtutis & disciplinæ sunt, sine quibus esse non
potest? In ipso enim sunt, nec diuelluntur ab eo: quod
si diuelluntur, iam non sapiens, qui sit sine virtutis usu
ac disciplina, quibus ipse se fraudet si non sit volun-
tarius virtutis interpres. Quod si cogitur, manifestum
est quod inuitus faciat. In omnibus autem factis aut
à virtute correctiones sunt, aut à malitia prolapsio-
nes, aut media ac indifferentia. Virtutis non coactus,
sed voluntarius executor est sapiens, quoniam om-
nia quæ placent agit: malitiam fugitans, nec somnium
eius admittit. Indifferentibus ita non mouetur, ut
nullis momentis sicut vulgus hominum huc atque
illuc inclinatur, sed tanquam in statera mens eius æ-
qua lance pendeat, ut neque ad voluptaria propen-
dat, neque omnino ad ea quæ sunt auersanda, vel
leuiter studium inclinet suum, sed immobilis man-
eat affectu. Vnde liquet quia nihil inuitus facit sa-
piens, neque cogitur: quia si seruus esset, cogeretur.
Liber igitur est sapiens. Apostolus quoque sic defi-
nit, dicens: Non sum ergo liber, non sum Aposto-
lus. Sed adeo liber, ut cum subintrassent quidam tē-
tare libertatem eius, nec ad horam ipse (ut ipse ait)
cederet subiectioni, ut veritas Euangelij prædica-
retur. Qui ergo non cessit, volens prædicauit. Vbi
voluntas, ibi merces voluntatis. Vbi necessitas, ibi
obsequium necessitatis. Melior ergo voluntas quam
necessitas. Velle ergo sapientis est, parere & seruire
insipientis. Hæc etiam Apostoli definitio dicentis:
Si enim volens hoc ago, mercedem habeo: si au-
tem inuitus, dispensatio mihi credita est. Sapientis
igitur merces defertur, sapiens autem ex volunta-

1. Cor. 9.

Ibidem

te facit. Liber itaque secundum Apostolum sapiens.
Vnde & ipse clamat: Vos enim in libertatem vocati
estis, tantum ne libertatem in occasionem carnis
detis. Sequestrata lege, Christianum ne inuitus vi-
deatur legi succumbere, vocat in Euangelium, quod
voluntas & prædicat, & operatur. Iudæus sub lege,
Christianus per Euangelium. In lege seruitus, in Eu-
angelio libertas, vbi cognitio sapientiar. Omnis er-
go qui Christum recipit, sapiens: qui autem sapiens,
liber. Omnis igitur Christianus & liber, & sapiens.
Docuit me tamen Apostolus quod ultra ipsam liber-
tatem sit, ut & seruire libertas sit. Cum liber, in-
quit, essem, omnium me seruum feci, ut plures lucrif-
acerem. Quid est ultra libertatem nisi habere spiri-
tum gratiar, habere charitatem? Libertas enim libe-
rum facit hominibus, charitas amicum Deo. Vnde
ait Christus: Vos autem dixi amicos. Bona chari-
tas, de qua dicitur: Per charitatem spiritus seruite
inuitem. Seruiuit & Christus, ut omnes liberos fa-
ceret. Manus eius in cophino seruerunt, qui non ra-
pinam arbitratus esse se æqualem Deo, formam serui
accepit, & omnia omnibus factus est, ut omnibus
salutem afferret. Cuius imitator Paulus, & quasi sub
lege erat, & quasi sine lege vivebat pro eorum vtili-
tate quos cupiebat lucrari, & infirmis volens fiebat
infirmus, ut eos confirmaret, & currebat ut compre-
henderet, & corpus suum castigabat, ut potestates
aëreas in Christo triumpharet. Est ergo sapienti &
seruire libertas. Vnde colligitur quia stulto & im-
perare seruus est: & quod peius est, cum pauciori-
bus præsit, pluribus dominis & grauioribus seruit.
Seruit enim propriis passionibus, seruit cupiditati-
bus suis, quarum dominatum nec nosse potest fu-
gere, nec die, quia intra se dominos habet, intra se
seruitium patitur intolerabile. Gemina enim ser-
uitus est, altera corporis, animarum altera. Domini
autem corporis quidem homines, animarum autè
malitiæ & passiones, à quibus sola animi libertas sa-
pientem vindicat, ut seruitio ei liceat exire. Quæra-
mus igitur illum verè sapientem, verè liberum, qui
quamuis sub plurium hominum dominatu degat,
liberè dicit: Quis est qui mecum iudicio conten-
dat? Tu solus manum tuam à me abstine, à cuius cō-
spectu non potero me abscondere, & timor tuus
non me percellat. Quem secutus Dauid rex ait: Ti-
bi soli peccaui. Regali enim subnixus fastigio, qua-
si legum dominus legibus reus non erat, soli Deo
obnoxius tenebatur, qui Dominus est potestatum.
Alium audi liberum: Mihi autem pro minimo est,
ut à vobis diiudicem, aut ab humano die, sed neque
meipsum diiudico. Nihil enim mihi sum conscius,
qui autem diiudicat me, Dominus est. Vera libertas
hominis spiritualis, quia diiudicat omnia, ipse autè
à nemine diiudicatur, nec à quæuunque creatura
participat, sed soli Deo se subditum nouit, qui solus
sine peccato est, de quo dicit Iob: Viuit Dominus,
qui sic me iudicat. Solus enim ille potest iudicare
iustum, cuius in conspectu cælum non est mundum,
nec stellarum pura & clara lumina. Quis est qui So-
phoclea in medium ferat carmina dicentia: Iupiter
mihi præest, nullus autem hominum? Quanto
antiq̄ior Iob, quanto verustior Dauid? Agnoscant
ergo de nostris se habere quæcunque præstan-
tiora

Galat. 5.

1. Cor. 9.

Ioan. 15.
Gal. 5.

Psal. 80.
Philip. 2.
1. Cor. 9.
Ibidem.

Hier. 2.

Psal. 50.

1. Cor. 4.

Ibidem 2.

Psal. 44.

1. Cor. 7.
Roman. 8.

Genes. 4.

Roma. 2.

Exod. 17.

tiora locuti sunt. Quis igitur sapiens, nisi qui ad ipsa
peruenit diuinitatis secreta, & manifestata sibi co-
gnouit occulta sapientiar? Solus igitur sapiens, qui
duce Deo vsus est ad cognoscenda veritatis cubilia,
& mortalis homo immortalis Dei hæres, & succes-
sor est factus per gratiam, & quidam iucunditatis
particeps, sicut scriptum est: Propterea vnxit te Deus
Deus tuus oleo lætitiæ præ confortibus tuis. Si quis
igitur propius ipsa introspeciat rerum negotia, co-
gnoscat quæta sapienti adiumenta, & quanta in ipsi-
bus insipienti refragia sint, quid huic adiumento liber-
tas, illi impedimento seruitus sit. Insuper enim sa-
piens quasi victor debellatis à se ac triumphatis li-
bidinis, timoris, ignauitæ, mœstitudinis, cæterisque
vitiis, donec ea de possessione suæ mentis eliminet,
& omnibus terminis finibusque suis propulset atq;
arceat, quoniam dux cautior nouit excursus caucere
latrocinantium, & quædam furta belli, quæ iniquif-
simi animæ nostræ aduersarij ignitis sæpè pertentant
spiculis. Sunt enim nobis quædam & in pace præ-
lialia, & in bello pax. Vnde & ille ait: Foris pugna,
intus timores. Sed in his omnibus superamus pro-
pter eum qui dilexit nos. Dicit quia neque angus-
tiis, neque persecutionibus, neque fame, neque periculo
mortis terretur. Qui verò hæc timet, qui mortem
reformidat, quomodo non seruus? Seruit profecto,
& miseram quidem seruitutem. Nihil enim sic ani-
mam ad omnem seruitutem deiicit quomodo for-
mido mortis. Quomodo enim se erigat abiectus &
vilis sensus atque ignobilis, demersus in omnem in-
firmiatis voraginem vitæ huius cupiditate? Vide
quàm seruus: abscondam me, inquit, & ero gemens
& tremens super terram, & erit, omnis qui inuenerit
me, occidet me. Itaque quasi seruus signum accepit,
nec sic tamen necem potuit euadere. Seruit igitur
peccator formidini, seruit etiam cupiditati, ser-
uit avaritiæ, seruit libidini, seruit malitiæ, seruit ira-
cundiæ: & videtur huiusmodi sibi liber? Sed magis
seruit, quàm si sub tyrannis positus. Illi autem liberi
sunt, qui legibus viuunt. Lex autem vera sermo re-
ctus, lex vera non insculpta tabulis, nec ære incisa,
sed impressa mentibus, atque infixis sensibus, quan-
do sapiens non sub lege, sed ipse sibi lex est opus leg-
is in corde suo continens, naturali sibi stylo & qua-
dam inscriptione formatum. Tantumne igitur cæ-
citatibus est, ut non videamus manifestas rerum ex-
pressiones, & virtutum imagines? Et quàm indignum,
ut populi integri obediant humanis legibus, quò
sint libertatis participes: sapientes autem veram le-
gem naturæ expressam ad imaginem Dei, veramque
rationem signiferam libertatis negligant, & derelin-
quant, cum in ea tanta libertas sit, ut paruuli
seruire vitiis nesciamus, alieni ab ira, exortes avari-
tæ, ignari libidinis. Quàm miserum igitur, ut qui
nascimur in libertate, moriamur in seruitute. Sed
hoc fit leuitate animi, atque infirmitate morum,
quia curas inanes voluimus, & operamur superua-
cua. Sapientis autem cor actumque & opus radica-
tum esse decet atque immobile. Hoc docuit Moy-
ses quando manus ei grauioribus fiebant, ita ut vix su-
stineret eas Iesus Naue. Ideoque vincebat populus
quando non perfunctoria gerebantur opera, sed
plena ponderis atque virtutis, non nutantibus animi,

nec titubantis affectu, sed fundatæ mentis stabilitate.
Ergo sapiens extendit manus suas, stultus autem
contrahit, sicut scriptum est: Quia stultus complexus
est manus suas, & vorauit viscera sua, carnalia
magis cogitans quàm spiritualia. At non filia Iudæ,
quæ expandens manus clamauit ad Dominum: Tu
scis quia falsum testimonium aduersum me dicunt.
Melius est arbitrata non peccare, & incidere in ca-
lumnias accusantium, quàm peccatum subire sub
impunitatis velamine. Ea ergo contemptu mortis
seruauit innocentiam. Sed nec filia Iephte, quæ vo-
tum patris de immolatione sua proprio atque hor-
tatorio firmavit assensu. Non enim ego de contem-
ptu mortis libros Philosophorum deprobo, aut Gy-
mnosophistas Indorum, quorum præ cæteris Cala-
ni laudatur responsum Alexandro, cum eum iuberet
sequi. Qua me, inquit, laude dignum Græciam
petere poscis, si possum cogi facere quod nolo? Et
verè plenus authoritatis sermo, sed magis mens li-
bertatis. Denique & epistolam scripsit Calanus Ale-
xandro: Amici persuadent tibi manus & necessitatè
inferre Indorum Philosopho, nec in somniis viden-
tes nostra opera. Corpora enim transferes de loco
ad locum, animas non coges facere quod nolunt,
non magis quàm saxa & ligna vocem emittere. Ma-
ximus ignis viuentibus corporibus dolorem inurit,
& gignit corruptionem, super hunc nos sumus: vi-
uentes enim exurimur. Non est rex neque princeps
qui extorqueat nobis facere quod non proposui-
mus. Nec similes sumus Græciæ Philosophorum,
qui verba pro rebus meditati sunt ad opinionis ce-
lebritatem. Nobis res sociæ verbis, & verba rebus:
res celeres, & sermones breues, in virtute nobis li-
bertas beata est. Præclara verba, sed verba: præclara
constantia, sed viri: præclara epistola, sed philosophi:
Apud nos autè & puella: de mortis appetentia sub-
limesque ad cælum exere virtutis gradus. Quid
Theclam, quid Agnen, quid Pelagiam loquar, quæ
tanquam nobilia vitulamina pullulantes, ad mor-
tem quasi ad immortalitatem festinauerunt? Inter
leones virgo exultauit, & prodeuntes bestias expe-
ctauit intrepida. Et ut nostra cum Indorum Gymno-
sophistis conferamus: quod ille verbis gloriatus est,
sanctus Laurentius factis probauit, ut viuus exure-
retur, & flammis superstes diceret: Versa, manduca.
Haud deneger Abrahamidarum & Macchabæorum
concertatus puerorum, quorum alij super flammam
canebant, alij cum exurerentur non rogabant ut
parceretur, sed inuehebantur, ut amplius persecu-
tor inflammaretur. Liber igitur sapiens. Quid autè
sublimius sancta Pelagia, quæ vallata à persecutori-
bus priusquam tamen in eorum conspectum veni-
ret, aiebat: Volens morior, nemo me continget ma-
nu, nemo oculo proteruo violabit virginem. Me-
cum feram pudorem, mecum incolumem verecun-
diam. Nullum prædones lucrum suæ capient inso-
lentia. Pelagia Christum sequetur, libertatem ne-
mo auferet, nemo captiuam videbit liberam fidem,
insignemque pudicitiam, & profapiam prudentiæ.
Quod seruus est, hic manebit nullos in vltus debi-
tum. Magna igitur piæ virginitatis libertas, quæ
septa agminibus persecutorum, inter maxima pe-
ricula integritatis & vitæ nequaquam inclinata est.

Ioan. 8.

1. Thef. 4.

1. Cor. 6.
Ibidem.
Prouer. 2. 6.

Ibidem.

Rom. 7.

Psalm. 31.

Prouer. 13.

1. Cor. 9.

Rom. 6.
Matth. 5.

At non ille cui dominatur ira, subiicitur enim iugo peccati. Homo enim iracundus peccatum effodit. Qui autem peccatum facit, seruus est peccati: at non ille liber qui seruit auaritiæ, non potest enim possidere vas suum. Non ille liber qui seruiens desideris & voluptatibus vago fluitat errore. Non ille liber qui curiatur ambitu: seruit enim alieno imperio: sed ille liber qui potest dicere: Omnia mihi licent, sed ego sub nullius redigar potestate. Esca ventri, & venter escis. Ille liber qui ait: Quid enim libertas nostra iudicatur ab infideli conscientia? Libertas igitur sapienti non insipienti conuenit: quoniam qui delingat lapidem in fundibulo, similis est ei qui dat imprudenti claritatem, seipsum vulnerat, atque sibi potius dum intorquet iaculum, affert periculum. Certè sicut tormento acerbatur, & geminatur malum faxi ruina, sic insipientis in libertate ruina, vehementior est. Recidenda igitur insipienti potestas, non addicienda libertas est: seruitus enim ei conuenit. Ideoque addidit: Spinæ nascuntur in manu ebriosis, seruitus autem in manu imprudentis: quia sicut ille suis vulneratur poculis, ita insipiens suis factis. Ille bibendo se peccato inserit, iste operando se culpæ adiudicat, & factis suis trahitur in seruitutem. Videbat se Paulus in captiuitatem trahi à lege peccati, & ideò vt liberaretur, confugit ad libertatis gratiam. Non sunt igitur liberi insipientes, quibus dicitur: Nolite fieri sicut equus & mulus, quibus non est intellectus. In fræno & chamo maxillas eorum constringe qui nõ appropinquat tibi. Multa flagella peccatorum, quia multis flagellis opus est vt eorum imprudentia coerceretur. Disciplina hoc exigit, non inclemètia: denique qui parci baculo suo, odit filium suum: simul quia vnusquisque grauius suis peccatis flagellatur. Grauius enim delictorum pondera, grauius criminum verbera, sicut onus grauantur graue, & insipientis animæ cicatrices, & putrescere faciunt mentis vlcera. Deponamus igitur tam grauem seruitutis sarcinam, renunciemus luxuriæ ac deliciis, quæ nos quibusdam adstringunt nexibus cupiditatum, & vinculis ligant: nihil enim profunt delicta stulto. Et quicumque à pueritia dederit se deliciis, manebit in seruitute, vt viuens mortuus sit. Recidatur ergo luxuriæ, deliciæ refectetur. Et si quis fuit luxuriosus, valeat superioribus. Recisa enim vinea fructum affert, semiputata frondefcit, neglecta luxuriat. Ideoque scriptum est: Tanquam agricultura homo imprudens, & tanquam vinea homo egens sensu: si reliqueris eum, defertus erit. Colamus ergo corpus hoc nostrum, castigemus illud, redigamus ad seruitutem, non illud despiciamus. Sunt enim membra nostra arma iustitiæ, sunt & arma peccati. Si eleuuntur, arma iustitiæ sunt, vt peccatum in his non dominetur, si mortuum fuerit peccato, non regnabit in eo culpa, & erunt membra nostra à peccato libera. Non obediamus igitur cupiditatibus eius, neque exhibeamus membra nostra arma iniquitatis peccato. Si videris mulierem ad concupiscendum eam, membra tua arma peccati sunt. Si locutus es ad sollicitudinem eam, lingua tua & os tuum membra peccati sunt. Si abstulisti terminos à patribus positos, membra tua arma peccati sunt. Si festinasti velocioribus pedibus ad effundenda

dum innocentium sanguinem, membra tua arma iniquitatis sunt. Contra si vidisti egenum, & induxisti in domum tuam, membra tua arma iustitiæ sunt. Si eripuisti iniuriam accipientem, vel eum qui ducebatur ad mortem, si scidisti chirographum debitoris, membra tua arma iustitiæ sunt. Si confessus es Christum (arma enim intellectus labia sapientiæ) labia tua membra iustitiæ sunt. Qui potest dicere: Oculum eram cæcorum, pes claudorum, pater infirmorum, membra eius membra iustitiæ sunt. Ergo liberati à peccato, quasi precio empti sanguinis Christi non subiiciamur seruituti hominum vel passionum. Non erubescamus peccatum nostrum fateri. Vide quam liber qui poterat dicere: Nõ reueritus sum multitudinem populi, vt non annunciarer in conspectu omnium peccatum meum. Qui enim confitetur Domino, exiit à seruitute. Iustus enim accusator est sui in principio sermonis. Non solum liber, sed etiam iustus: sed iustitia in libertate est, & libertas in confessione. Simul enim ac confessus quis fuerit, absoluitur. Denique, Dixi pronunciaro aduersum me iniustitiam meam Domino, & tu remisisti impietatem cordis mei. Mora ergo absolutionis in confitendo est, confessionem sequitur peccatorum remissio. Sapiens est igitur qui confitetur. Liber cui peccatum dimissum est, nulla iam trahens æra peccati. Vale, & nos dilige, vt facis, quia & ego te diligo.

Diui Ambrosij ad Faustinum, eundem propter obitum germanæ acerbo dolore moerentem consolantis.
Epistola VIIII.

Ambrosius Faustino. Acerbo te doliturum dolorem obitum germanæ tuæ non ignorabam, non tamè vt à nobis te ablegares, sed vt nobis redderes. Nã etsi minus iucunda solatia moerentibus, tamen nonnunquã necessaria sunt. Tu autem abisti in secreta motium, & inter ferarum diuersarum spelæa, omni humanæ conuersationis vsu abdicatus, & quod grauius est, iudicio tuo. Tãtùmne de te commouit germana tua, vt propter quam excellere apud te debuit conditio humana, quæ tam egregiam sceminam tulit, propter eam apud te minoris prærogatiua sit? Illa certè vita excedens hoc se mulcebat solatio, quod te sibi superstitem dereliqueret, parentem nepotibus, præfulem paruulis, auxiliatorem destitutis. Tu ita te & nepotibus & nobis abnegas, vt consolationis illius fructum non sentiamus. Illa te chara pignora vocant non ad dolendum, sed ad consolandum, vt cum te vident, matrem sibi non credant obisse. In te eam recognoscant, in te eius præsentiam teneant, in te vitam eius sibi manere arbitrentur. Sed doles quod dudum florentissima repente occiderit. Verum hoc nobis comune nõ solũ cum hominibus, sed etiam cum ciuitatibus terrisque ipsis est. Nempe de Bononiensi veniens vrbe à tergo Claternam, ipsam Bononiam, Mutinam, Rhegium derelinquebas, in dextera erat Brixillum, à frõte occurrebat Placentia, veterè nobilitatem ipso adhuc nomine sonas, ad leuam Apoenini inculta miseratus, & florētissimorum quondam populorum castella cõsiderabas, atque affectu relegebas dolenti. Tot igitur semirutarum vrbiũ cada-

Tob. 29.
Roman. 6.

Prouer. 18.

Psalm. 31.

2. Cor. 5.

Gala. 2.

2. Cor. 5.

Genes. 7.

1. Cor. 5.

Matth. 13.

Cantic. 7.

Gala. 5.

Psalm. 102.

2. Cor. 5.

uera, terrarumque sub eodẽ cõspectu exposita funera. Non te admonet vnus, sancta licet & admirabilis, scemina: decessione consolabiliorem habendã, præsertim cum illa in perpetuum prostrata acdiruta sint, hæc autem ad tempus quidem erepta nobis meliorem illic vitam exigat? itaque non tam deplorandã quã prosequendam orationibus reor. Nec mœstificandam lachrymis tuis, sed magis oblationibus animam eius Domino commendãdam arbitror. Verum forte asseras securum te de meritis eius ac fide, nequire tamen ferre desiderium, quod eam iam non videas secundum carnem, idque tibi summo dolori sit. Nec illud te mouet Apostolicum quod ait: Quia neminem nouimus ex hoc secundum carnem: & si cognouimus secundum carnem Christum, sed nunc iam non nouimus. Caro enim nostra perpetua esse ac diuturna non potest, necesse est occidat vt resurgat, necesse est resoluatur vt requiescat, vt fiat quidã finis peccati. Et ideò multos cognouimus secundum carnem, sed nunc iam non nouimus. Ipsum Dominum Iesum cognouimus (inquit Apostolus) secundum carnem, sed nunc iam non nouimus. Iam enim carnis deposuerat exuias, iam specie hominis non videbatur, iam pro omnibus mortuus erat, & omnes in illo mortui, sed vt per ipsum renouati, & viuificati spiritu iam non sibi, sed Christo uiuerent. Vnde & alibi ait idem Apostolus: Vno autem iam non ego, viuit autem in me Christus. Meritòque qui ante cognouerat secundum carnem Christum, iam operationes eius inuisibiliter agnosces, iam non carnem eius sed potentiam scrutans, qui ante persecutor discipulos hominis, & pedisequos carnis infestis odiis vrgebat, postea doctor gentium factus veneratores maiestatis eius ad prædicationem Euãgelij instruere atque informare cœperat. Et ideò addidit: Si quis in Christo noua creatura, id est, qui perfectus in Christo noua creatura est, quoniam qui caro est, imperfectus est. Denique ipse Dominus ait: Non permanebit spiritus meus in istis hominibus, quoniam carnes sunt. Carnalis itaque non est in Christo, sed si quis in Christo est, noua creatura est, non naturæ nouitate formatus, sed gratiæ. Vetera itaque quæ secundum carnem erant, transierunt, facta sunt noua omnia. Quæ illa? nisi quæ scriba doctus in regno caelorum nouit, similis illius patris familias qui profert de thesauro suo noua, & vetera: neque vetera sine nouis, neque noua sine veteribus. Ideò & Ecclesia dicit: Quia noua & vetera seruaui tibi. Sed transierunt vetera, id est, legis mysteria abscondita: in Christo facta sunt omnia noua. Hæc est noua creatura, de qua Apostolus ad Galatas ait: In Christo enim Iesu neque circũciso aliquid valet, neque præputium, sed noua creatura. Per quam iam renouata caro floret, & fructum inuenit gratiæ, quæ ante inueterati flagitij spinas habebat. Quid ergo est quod mœreamus, si iam ad animam dicitur: Renouabitur sicut aquilæ iuuentus tua? Quid est quod ingemiscamus pro mortuis, cum iam reconciliatio mundi apud Deum patrem facta sit per Dominum Iesum? Quoniam ergo Christi beneficia tenemus, cum apud omnes, tum apud te pro Christo legatione fungi-

mur, vt noueris irreuocabilia eius esse dona, vt credas quod semper credidisti, nec nimio moerore tuã in dubium adducas sententiam, quia ideo peccatum factus est Dominus Iesus, vt tolleretur peccatum mundi, & essemus in illo omnes iustitia Dei, iam non culpæ obnoxij, sed iustitiæ remuneratione securi. Vale, & nos dilige, quia nos te diligimus.

Diui Ambrosij ad Bellicium, graui egritudine priusquam in Dominum Iesum crederet iactatum, postea autem reualefcere incipientem, illum ex diuina visitationis pietate infide Christi confortantis, & ad aliorum sacramentorum perceptionem exhortantis.

Epistola IX.

Ambrosius Bellicio: Iactatum te graui egritudine significasti mihi credidisse in Dominum Iesum, & iam cœpisse reualefcere. Ad salutem igitur ea infirmitas fuit, plus aculei quã periculum ferens, quia diu promissum remordebas. Hoc est quod ait: Percutiam, & sanabo. Percussit infirmitate, sanauit fide. Vidit enim interiorem affectum tuum non vacuum piæ cupiditatis, sed executi dilationibus. Et ideò admonere maluit, ita vt salutem non læderet, deuotionem excitaret. Quomodo enim salutem noceret qui solet dicere, vt legimus in Euãgelio: Ego veniam, & curabo eum? Ergo & cum à tuis inuitaretur vt inuiseret domum tuam, sine dubio dixit: Ego veniam, & curabo eum. Et si non audisti eum, ille tamen quasi Deus insensibiliter locutus est. Etsi non vidisti eum, ille tamen quod te incorporaliter inuiseret, dubitari non potest. Sed vidisti eum, qui credidisti ei: vidisti eum, qui recepisti eum hospitio tuæ mentis: vidisti eum spiritu, vidisti eum oculis interioribus. Tene ergo hospitem nouum diu expectatum, sed sero susceptum, in quo & viuimus, & sumus & mouemur. Gustasti igitur fidei prima exordia, nõ fiat verbum occultum in corde tuo. Hęc omnis gratia est, hoc omne munus. Nemo enim penetrabilia domus de ingressu æstimat. Siquidem omnis fructus in interioribus est. Neque enim sapientis est à fenestra respicere in domum, & stultitia hominis audire per ostium. Alia sunt sacramentorum perfectorum mysteria, quæ oculus non vidit, nec auris audiuit, quæ præparauit Deus diligentibus eum, vt dixit scriptura. Alia sunt illa quæ de gloria futura annunciarunt Prophetæ, quibus reuelatum est, & Euangelizarunt sancti, spiritu Dei missio de caelo, in quæ concupiscunt & angeli videre, vt ait Apostolus Petrus. Alia sunt illa in quibus est mundi redemptio, peccatorum remissio, gratiarum diuisio, sacramentorum participatio: quæ cum acceperis, tunc mirabere tantum donatum esse homini, vt illud manna quod miramur fluxisse de caelo Iudæis, nec tantæ operationis iudices ad salutem fuisse. Illud enim quicumque acceperunt, in deserto mortui sunt, præter Iesum Naue, & Caleph. Hoc sacramentum quicumque gustauerit, non morietur in aeternum. Sanet te Dominus Iesus. Vale.

Dent. 32.

Math. 8.

Az. 17.

1. Cor. 2.

1. Petr. 10.

Num. 13.

Capita Epistolarum Libri tertij.

Ambrosius Simpliciano, pulchre de veris diuitiis, ac contraria paupertate differens, & quod omnis solisque sapiens verè diues, atque insipiens pauper sit, demonstrans. Epist. X.

Ambrosius Irenæo, versiculum illum, Speciosus forma, &c. Græco sermone annotatum voluens pluribusque rationibus & exemplis nos prouocans, ut illi summo bono quod est Dominus Iesus, quo nihil est speciosius, animo intendamus, illud queramus, illud intueamur, illud teneamus, in illo versemur, illi adhareamus, & in eo pascamur. Epist. XI.

Ambrosius Irenæo, prosequens illud verbum Aggei prophetæ: Si tempus vobis est ut habitetis in domibus cælis? multo ex hoc nos sermone commonens ut in superioribus domibus, ex non in vallestribus & subterraneis habitemus, talisque domos nosmetipsos Domino edificemus. Epist. XII.

DIVI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, EPISTOLARVM LIBER TERTIVS.

Diui Ambrosij ad Simplicianum, pulchre de veris diuitiis, ac contraria paupertate differens, & quod omnis solisque sapiens vere diues, atque insipiens pauper sit, demonstrans.

Epistola X.

Ambrosius Simpliciano. Videbamur proximè in disceptationes incidisse philosophiæ, cum de Apostoli Pauli Epistola summentes exordium, tractaremus, quod omnis sapiens liber. Verum postea cū Petri Apostoli Epistolam legerem aduertī, quod omnis sapiens etiam diues. Nec sexum exceperit, qui fœminas ornatum omnem non in preciosis monilibus, sed in bonis moribus habere scripserit. Non enim, inquit, sit extrinsecus capillorum implicatio, aut auri circumpositio, aut habitus vestimentorum ornamentum, sed ille absconditus cordis homo. Duo sunt igitur, & esse hominem in homine, & illū esse diuitem, qui sibi nullarum diuitiarum vsum requirat. Pulchrè autem cordis hominem dixit, eo quod totus sapientiæ sit absconditus, sicut ipsa sapietia quæ non videtur, sed intelligitur. Nemo ante Petrum tali expressione vsus est, ut diceret cordis hominem. Exterior enim homo plurima in se membra habet. Interior autem cordis homo totus sapientiæ est, plenus gratiæ, plenus decoris. In incorruptione, inquit, quieti & modesti spiritus, qui est ante Deū diues. Et verè diues, qui in conspectu Dei potest diues videri, in cuius conspectu terra exigua, mundus ipse angustus est. Sed solum illum Deus diuitem no-uit, qui sit diues æternitati, qui non opum, sed virtutum fructus recodat. Quis autem ante Deum diues, nisi quietus & modestus spiritus, qui numquam corumpitur? Nōne tibi videtur diues qui habet pacē animi, tranquillitatem quietis, ut nihil concupiscat, nullis exagitetur cupiditatum procellis, nec vetera fastidiat, & noua querat, & semper desiderando fiat in summis diuitiis inops? Ea est pax vere diues, quæ

superat omnem mētem. Diues pax, diues modestia, diues fides. Fideli enim totus mundus possessio est. Diues simplicitas. Sunt enim & diuitiæ simplicitatis quæ nihil discunt, nihil cōtractum, nihil suspectum, aut fraudulentum putat, sed puro se fundit affectu. Diues bonitas, quam si quis seruauerit, pascitur in diuitiis cœlestis hæreditatis, & ut antiquioribus exemplis scripturæ vtamur, beatus, inquit, vir, quem arguit Dominus. Admonitionem autem Dei ne recusaueris. In fame liberabit te à morte, in prælio de manu ferri liberabit te, & à flagello linguæ te abscōdet. Feræ bestiæ pacificæ erunt tibi, & scies quod in pace erit domus tua. Mitigatis enim carnis huius passionibus, quæ militare aduersum animam solent, tabernacula tua sine perturbatione erunt, domus sine offensione, semen sine defectu, posteritas sicut odor agri pleni, sepultura sicut messis. Siquidem quādo alij suum defectum arbitrantur, tunc aceruus tritici sui supernis maturus infertur apothecis. Merito iustus semper fœnerat, iniquus indiget. Ille iustitias fœnerat mandato Dei pauperibus & egenis. At vero insipiens & quod putat se habere, nequaquā possidet. An putas illum possidere, qui thesauro suo die ac nocte incubans, auara & misera torquetur solitudine? Ille vero eger, & si alij diues videtur, sibi pauper est, qui non vitur eo quod habet, qui adhuc alia rapit, alia desiderat. Vbi enim nullus cupiditati modus, qui fructus diuitiarum? Nemo est diues, qui quod habet secum hinc auferre non potest. Quod enim hic relinquitur, non nostrum, sed alienum est. Diues Enoch, qui quod habuit secum transtulit, & omnem illum bonitatis suæ censum cœlestibus intulit receptaculis: qui ideo raptus est, ne cor eius malitia mutaret. Diues Helias, qui virtutum suarū thesauros curru igneo sublimis sedibus atheris inexit. Et tamen iste non mediocres diuitias hæredi reliquit, quas ipse non amitteret. Quis hunc pauperem vel tunc dixerit, cum victus quotidiani indigens alimonia mitteretur ad viduam, ut pasceret ab ea, quando ad eius vocem cœlum claudebatur & aperiebatur,

1. Petr. 3.

1. Petr. 3.

Philip. 4.

Genes. 5.

4. Reg. 2.

3. Reg. 17.

3. Reg. 21.

Psalm. 33.

Rem. 11. Psalm. 118.

Deut. 33.

1. Petr. 3.

Psalm. 44.

Psalm. 44.

riebatur, quādo ad eius verbum hydria farinæ & vas olei non deficiebat per triennium: sed abundabat, nec minuebatur vsu, sed replebatur? Quis illum pauperem dixerit, ad cuius voluntatē descēdebat ignis, quem in via flumina non concludabant, sed in suum fontem recurrabant, vt sicco propheta transfiret pedes? Duos finitimos vetus historia describit, regem Achab, & pauperem Nabutham: quem horum pauperiorem, quem ditiozem credimus? Alter regali fulcro diuitiarum præditus, inexplēbilis infatiabilisque opibus suis, exiguam pauperis vineam desiderauit. Alter despiciens animo, βασιλέων τὰς πολυχρύσους τύχας imperialēsque gazas, suo erat contentus palmite. Nonne videtur hic magis diues, hic magis rex, qui sibi abundabat, suas regebat cupiditates, vt nihil alienum concupisceret: ille autem egentissimus, cui aurum suum vile, alienus palmes preciosissimus existimabatur? Sed qua ratione egentissimus, cognosce: Quia diuitiæ iniuste congregatæ euomuntur, radix autem iustorum manet, & vt palma floret. An non egentior paupere is qui tanquam vmbra præterit? Hodie impius exaltatur, cras non erit, nec inuenietur aliquis locus eius. Quid est itaque diuitem esse, nisi abundare? Quis autem abundat qui sit animo contractior? Qui autem animo contractior, vti que angustior. Quæ igitur in angustiis abundantia? Non ergo diues qui non abūdāt. Vnde pulchre Dauid: Diuites, inquit, egerunt & esurierunt: Quoniā cum haberent scripturarum thesauros cœlestium, egerunt qui non intellexerunt, & esurierūt qui nullum spiritualis gratiæ gustarunt cibum. Nihil igitur affectu sapientis ditius, nihil insipientis egentius. Nā cum regnum Dei pauperum sit, quid esse locupletius potest? Et ideo præclare Apostolus: O altitudo, inquit, diuitiarum sapientiæ & scientiæ Dei. Præclare etiam Dauid, qui in via testimoniorum cœlestium quasi in omnibus diuitiis delectabatur. Expresse Moyses, qui ait: Neptalim fatietas accipientiū. Neptalim, abundantia significatur latina interpretatione, vel dilatatio. Ibi ergo abūdantia, vbi fatietas. Vbi autem fames cupiditatum, vbi inexplēbilis appetentia, ibi vti que paupertas. Sed quia vix vlla rei pecuniariæ vel mundi huius cupiditas fatietatem habet, ideo addidit: Et replebitur benedictione. Secundū hæc Petrus Apostolus definiuit non in auro & argento, & indumentis sceminarum esse ornamentum, sed in occulto cordis homine atque abscondito: vnde nulla se exuat cultum pietatis, ornatum gratiæ, vitæ æternæ hæreditatem. Vale, & nos dilige, quia nos te diligimus.

Epistola XI.

Ambrosius Irenæo. Inter legēdum cum paululum requieuissem animo, quia lucubratione destitueram, versiculum illum cœpi mecū voluere, quo vel-

peri in vigiliis vsi fueramus, ἀρεῖος καὶ ἀλλοῦ τοῦ τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου ὡς ἀρεῖος οἱ πόδες τοῦ εὐαγγελιστοῦ αὐτῶν. Et verè nihil speciosius illo summo bono, cuius etiam prædicatio speciosa est nimis, & maximè perseuerantis sermonis processus, & quædam apostolicæ prædicationis vestigia. Sed illa qui possunt? Quibus donauit Deus non solum vt Christum annunciarent, sed etiam pro illo paterentur. Nos quātum possumus intendamus, illo animo, & in illo firmus, illud animo teneamus, quod est pulchrum, decorum, bonum, vt fiat illuminatione eius & fulgore speciosa anima nostra, & mēs dilucida. Nam si oculi nostri cum aliqua obducuntur caligine, pascuntur agrorum viriditate, & specie nemoris vel collis herbosi omnem inæqualitatem ægredientis obtutus repellunt, & quadam salubri specie pupillæ ipsæ atque orbis colorari videntur: quanto magis hic mētis oculus cum illud summum intuetur bonum, & in eo versatur, atque eo pascitur, splendescit atque enitet, vt fiat illud quod scriptum est: Tanquam adipe & pinguedine repleatur anima mea. Denique qui scienter agnoscit animas gregis sui, curam adhibet herbis cæpestribus, vt sint ei pascua plurima. Herbis enim suauioribus & agni pinguioribus sunt, & succus lactis salubrior, quibus pascuis vsi sunt diuites illi qui manducauerunt & adorauerunt. Sunt enim bona fidei pascua, in quibus collocatur sanctus Dei. Est ergo & fœnum quo aluntur greges ouium, qui emittūt vellera sapientiæ, & dant amictum prudentiæ. Et fortasse hoc est fœnum montanum, in quod verba descendunt prophetæ sicut nix super fœnum, & quod diligenter colligit sapiens, vt sint ei oues ad vestitum spiritalis vti que velaminis. Habet ergo cibum suum & amictum anima quæ illi summo bono adhæret, quod est diuinum, quod Apostolus Petrus suadet querendum, vt per eius cognitionis acquisitionem diuinæ simus consortes naturæ. Huius cognitionem aperit sanctis suis Deus bonus, & donat hoc de thesauro suo bono, sicut testificatur lex sacra dicens: Quia iurauit Dominus patribus tuis dare tibi & aperire thesaurum suum bonum, de quo thesauro cœlesti dat pluuiam terræ suæ, benedicite omnia opera manuum tuarum. Hæc est pluuiæ eloquū legis quod irrorat animam illam fœcundam & fertilem bonorum operum, vt habeat humorem gratiæ. Huius boni cognitionem querebat Dauid, sicut ipse significat dicens: Vnam petij à Domino, hanc requiram, vt inhabitem in domo Domini omnes dies vitæ meæ, & videam delectationes Domini, & considerē templum eius. Denique hoc esse summum bonum subtexit statim in eodem psalmō: Credo videre bona Domini in terra viuentium. Hic enim queritur, illic facie ad faciem plene videtur. Hoc bonum in domo Dei est, in illo secreto eius ac recessu. Vnde iterū ait: Replebitur in bonis domus tuæ. Alibi quoque hæc summam esse benedictionis expressit, dicens: Benedicat te Dominus ex Sion, & videas quæ bona sunt Hierusalem. Ideo beatus qui illic habitat in ingressu fidei, hospitioque mētis, deuotionis habitaculo, cōuersatione virtutis. In illo igitur simus, atque in eo maneamus, de quo & Esaias dicit: Quæ speciosi pedes Euangelizantium pacem, Euangelizantium bona. Qui sunt qui euangelizāt, nisi Petrus, nisi Paulus,

Psalm. 61.

C

2. Petr. 1.

Deut. 28.

Psalm. 126.

Ibidem

Psalm. 64.

Psalm. 127.

Esaias 52.

Rom. 10.

Psalm. 52.

Matth. 2.0.

Psal. 4.

Esai. 52.

Matth. 3.

Amos 5.

Coloss. 2.

Joan. 1.

Psal. 118.

Cant. 1.

nisi omnes Apostoli? Quid Euangelizant nobis, nisi Dominum Iesum? Hic est pax nostra, hic est bonum illud summum quia ipse bonus ex bono: Ex arbore enim bona bonus fructus legitur. Denique & spiritus eius bonus qui ex ipso accipit, & deducit Dei seruos in viam rectam. Quis autem habens spiritum Dei in se, neget bonum, cum ipse dicat: An oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum? Hoc bonum veniat in animam nostram, in nostre mentis viscera, quod propitius Deus dat petentibus se. Hic est thesaurus noster, hic est vita nostra, hic est sapientia nostra, iustitia nostra, pastor noster, & pastor bonus, hic est via nostra. Vides quanta bona in vno bono. Hæc bona nobis prædicant Euangelistæ. Hæc bona requirens David, ait: Quis ostendit nobis bona? Et ostendit ipsum esse, bona, subiiciens: Signatum est in nobis lumen vultus tui, quis autem lumē vultus patris, nisi splendor gloriæ, & imago inuisibilis Dei, in quo & videtur & clarificatur pater, sicut ipse clarificat filium suum? Ipse est ergo Dominus Iesus summum bonum quod nobis annunciatum à prophetis prædicatum ab angelis, promissum à patre, Euangelizatum est ab Apostolis. Qui nobis tanquam maturitas aduenit. Nec solum tanquam maturitas, sed tanquam maturitas in montibus adest, vt nihil acerbū, nihil immaturum in nostris consiliis sit, nihil immite, nihil asperum in operibus ac moribus, qui primus Euangelizans bona affuit. Vnde & ait: Ipse qui loquebar, adsum: id est, qui loquebar in Prophetis, adsum in corpore quod suscepi ex virgine, adsum interior imago Dei, character substantiæ, & adsum vt homo, sed quis cognoscit me? Hominem enim viderunt, sed operibus supra hominem crediderunt. An non vt homo cum Lazarū fletet, & rursus supra hominem cum eum resuscitaret? An nō vt homo cum vapularet, rursus supra hominem cum totius mundi peccatum tolleret? Ad illum igitur properemus, in quo summum est bonum, quoniam ipse est bonitas, ipse patientia Israël, qui ad pœnitentiam te vocat, ne venias in iudicium, sed accipias remissionem peccatorum. Agite, inquit, pœnitentiam. Ipse est de quo clamat Amos propheta: Exquirite bonum. Ipse est summum bonum, qui nullius indiget, & abundat omnibus. Facile abundat in quo plenitudo diuinitatis habitat corporaliter. Facile abundat de cuius plenitudine omnes accepimus, & in illo repleti sumus, vt dicit Euangelista. Hoc igitur verum & summum bonum si illo concupiscibili suo & delectabili anima gustauerit, & duabus his hauserit affectionibus, excludens dolorem & formidinem, incredibiliter exæstuat. Osculata enim verbum Dei modum non capit, nec expletur, dicēs: Suavis es Domine, & in iucunditate tua doce me iustificationes tuas. Osculata Dei verbum, concupiscit super omnem decorem, diligit super omnem lætitiā, delectatur super omnia aromata, cupit frequenter videre, sæpe intēdere, cupit attrahi, vt sequi possit. Vnguentum, inquit, exinanitum est nomen tuum: propterea te diligunt a dolescentulæ, propterea certamus, sed comprehendere te non possumus. Attrahe nos, vt possimus currere, vt odore vnguentorum tuorū accipiamus virtutem sequendi. Festinat etiam interna mysteria videre, ipsam requiem verbi, ipsam boni illius summi

habitationem, & lucem eius, & claritatem. In illo sinu ac recessu primo festinat audire sermones eius: & cum audierit, super omnem suauitatem accipit. Docet te propheta, qui gustauit, & ait: Quam dulcia faucibus meis verba tua, super mel & fauū ori meo. Quid enim aliud desideret anima quæ semel suauitatem verbi gustauerit, quæ semel claritatem eius viderit? Moyses in monte positus quadraginta diebus legem accipiens, cibū corporis non requirebat. Helias ad illam festinans requiem rogabat vt acciperetur anima sua à se. Petrus aspiciens & ipse in monte dominicæ resurrectionis gloriam, nolebat descēdere, dicens: Domine, bonum est nos hic esse. Quanta igitur illa diuinæ substantiæ gloria, quanta verbi bona, in quæ concupiscūt & angeli prospicere? Anima igitur quæ illud videt, corpus hoc non requirit, minimamque sibi familiaritatem cum eo esse debere intelligit, renunciat seculo, abducit se à vinculis carnis, exiit omnibus voluptatum istarū nexibus. Denique Stephanus Iesum videbat, & lapidari non formidabat: imò cum lapidaretur, non pro se, sed pro illis à quibus perimebatur rogabat. Paulus quoque raptus vsque ad tertium cœlum, cum corpore esset an sine corpore, nesciebat. Raptus inquam in paradysum, vsu proprio iam non sentiebat corporis, & audiens verba Dei, quomodo ad corporis infirmitates descenderet erubescerebat. Itaque sciens quid vidisset in paradiso vel quid audisset, clamat, dicens: Quid adhuc velut viuentes de hoc mundo decernitis? Ne tetigeritis, ne attaminaueritis, ne gustaueritis quæ sunt omnia ad corruptelam ipso vsu. Volebat enim nos in figura esse istius mundi, non in possessione atque vsu, vt ita vtamur hoc mundo tanquam non vtamur, tanquam prætereuntes, non tanquam residentes, ambulantes tanquam in imagine seculi, non in cupiditate vt velocissima dispositione ipsam imaginem huius mundi transeamus. Denique ipse fide ambulans non specie peregrinabatur à corpore, sed aderat Domino: & cum esset in terris: non in terrenis, sed in cœlestibus cōuersabatur. Ergo anima nostra quæ Deo vult appropinquare, eleuet se à corpore, semper illi summo adhæreat, illi bono quod est diuinum, quod est semper, & quod erat ab initio, & quod erat apud Deum, hoc est Dei verbum. Ipsum est illud diuinum in quo viuimus, & sumus, & mouemur. Ipsum est quod erat in principio, ipsum est quod est. Dei enim filius Iesus Christus in nobis, inquit, est: in quo nō fuit, est & non, sed est in illo, fuit. Ipse dixit Moysi vt diceret: Qui est, misit me. Cum hoc igitur anima nostra sit, & sit (si fieri potest) semper, vt nostrū possit quis dicere: Anima mea in manibus tuis semper. Erit autem, si non in carne sit, sed in spiritu. Erit, si se terrenis non misceat. Cum enim ad carnalia refectitur, tunc ei illecebra obrepit corporis, tūc ira & indignatione exæstuat, tunc mœstia afficitur, tunc supinatur per arrogantiam, tūc dolore affigitur. Hæ sunt ægritudines animæ graues, quibus plerumque ad mortem cogitur, dum oculi eius cæcantur, vt non videant veræ lumen gloriæ, & diuitias æternæ hereditatis. Quod si eos ad Deum semper intendat, accipiet à Christo fulgorem sapientiæ, vt illuminatum in agnitione Dei habeat obtutum, vt videat illam spem nostræ vocationis, aspiciat illud

Psal. 18.

Exod. 34.

3. Reg. 19.

Matth. 17.

Act. 7.

2. Cor. 12.

Act. 17.

2. Cor. 1.

Exod. 3.

Act. 17.

2. Cor. 1.

Exod. 3.

Psal. 118.

Matth. 5. Luca 6.

Rom. 13.

Rom. 11.

Psal. 15.

Cant. 4.

Joan. 8.

illud quod est bonum, & placitum, & perfectum. A Quod enim bonum, complacitum patri: quod cōplacitum, perfectum: sicut habes in Euangelio, vbi dicit Dominus: Diligite inimicos vestros, vt imitemini patrem qui pluit super iustos & iniustos, quod est vtique bonitatis. Et postea concludit dicens: Estote perfecti sicut pater vester qui in cœlis est, perfectus est. Caritas enim perfecta est, denique plenitudo legis est. Quid autem tam bonum quam caritas, quæ malum non cogitat? Et ideo terras fugito, in quibus inuidia est, vbi ambitio, vbi contentio. Boni ergo illius capacem se anima tua præbeat, vt supra nubes volet, sicut aquila renouetur, sicut aquila penas emittat, vt renouatis alarum remigijs alta petere non reformidet, hanc habitationem relinquat. Terrenum enim habitaculum grauat animā. Exuat vetera, abiciat erroris desideria, abluat oculos suos, vt videat illum fontem veræ sapientiæ, illum fontem vitæ æternæ, qui affluit atque exūdāt omnibus, nullus indigens. Quis enim dedit illi, cum ex ipso, & per ipsum, & in ipso omnia sint? Vitæ igitur fons est summum illud bonum, ex quo viuendi substantia ministratur omnibus. Ipsum autem in se habet vitam manentem, à nullo quasi inops accipit. Largitur bona aliis, non aliunde assumit sibi. Neque enim nostri indiget. Vnde & ait ex persona hominis: Quoniam bonorum meorū non indiges. Quid ergo pulchrius quam ei appropinquare ei adhærere? Quæ maior voluptas est, quam quod is qui viderit, & de fonte aquæ viuæ gratis gustauerit? Quid potest aliud desiderare: quæ regna? quæ potestates? quæ pecuniæ? cum aduertat quàm miseræ etiam hic regum conditiones sint, quàm mutabiles imperij status, quàm exigua vitæ huius spatia, quanta in ipso imperio seruitia, cum ad aliorum non ad suum viuunt arbitrium? Quis autem peculiatus ad vitam æternam trāsit, nisi virtutum fultus peculio, quod receptum omnibus, solis diuitibus impossibile pronūciatur? Non ergo his vt beatum est, sed illud videre quo ista despicias & vana veris refellas, atque inania & cassa iudices, illam nudæ veritatis pulchritudinem diligas, quæ has seculi fucosissimas vanitates redarguat. Erige igitur oculos animæ tuos, illos de quibus tibi verbum Dei dicit: Corde nos cepisti soror mea spōsa, corde nos cepisti vno ab oculis tuis. Ascende in palmam, vince seculum, vt teneas verbi altitudinem. Imaginem istā mūdi foris relinque, foris malitiam, introduce autem bonitatem mentis, quæ habet gratiam in ligno vitæ, si lauerit stolam suam, & ingrediatur in ciuitatē, quæ vera est patria sanctorum, in qua est Dei tabernaculum, circa quod scribæ Domini prædunt, vbi nō dies, aut sol, aut luna lumen ministrant, sed ipse Dominus lumen est totam illam ciuitatem illuminans. Est enim lux mundi. Non vtique lux visibilis, sed animarum quæ in hoc mundo sunt, intelligibilis claritudo, quibus se splendenti lumine rationabilis infundit prudentiæ, & vt prædicatur in Euangelio, incorporeæ virtutis inflammans vapore secreta mentium, animorūque penetrabilia. Si quis igitur incola esse cœperit illius ciuitatis supernæ, incola videlicet conueratione ac moribus, non discedat ab ea, non exeat, non reflectat vestigium, nō corporis dico, sed mentis vestigium. Non reuertatur retro. Retro lu-

xuria, retro impuritas est. Denique ascendens ad montem Loth, retro reliquit Sodomitana flagitia. Quæ autem respexit retro, non potuit ad superiora euadere. Non ergo pedes tui retro, sed mores reuertantur. Non fiant manus tuæ remissæ, & deuotionis tuæ ac fidei genua dissoluta. Non fiat voluntatis tuæ recidiua infirmitas, non vllus intercurfus criminum. Si ingressus es, mane: peruenisti? consistite, saluans salua animam tuam. Ascendēs directum attolle gradum, nullus inde tuto redit. Hinc via, inde ruina est. Hinc ascensus, inde præcipitium. Ascendendi quidem labor, sed descendendi periculum. Sed potens est Dominus, qui te fundatum illic custodiat, septum prophetis muris, & apostolicis turribus. Ideo tibi dicit Dominus: Intrate, calcate, quia assistit vinemia. Intus, non foris simus. Et in Euangelio Dei filius dicit: Qui est in tectō, non descendat vasa sua tollere. Non vtique de hoc tectō dicit sed dicit de illo. Extendit cœlum sicut cameram. Intus ergo esto intra Hierusalem, intra animam tuam pacificā, mitem atque tranquillam. Non exeat de ea, neque descendas vas tuum istud aut honoribus aut diuitiis aut arrogantiā attollere. Intus esto, vt per te alienigenæ non transeant, peccata animam tuam non transeant, vanæ operationes & cogitationes inanes, non transibunt autem si suscitaueris bellum pro deuotionis & fidei certamine, pro veritatis studio aduersus passionum illecebras, & sumpseris arma Dei aduersum spirituales nequitias, & astutiam diaboli, qui pertentat sensus nostros fraude ac dolo, quem mansuetus bellator facile poterit, qui non ferat iurgia, sed sicut decet seruum Domini, cum modestia fidem doceat, & eos qui aduersantur, redarguat. De hoc dicit scriptura: Qui mansuetus est, bellator exurgat, & infirmus dicat: Omnia possum in eo qui me confortat. Hac fide fretus etiam qui infirmus est præualebit, & erit sancta anima eius, & stillabunt ei montes prophetici vel Apostolici dulcedinem, & colles fluent lac, qualis ille collis qui lactis potum Corinthiis dabat, & fluent ei aquæ de suis vasīs, & de puteorum suorum fontibus, vel de ventre eius aquæ viuæ, spirituales videlicet, quas fidelibus suis Spiritus sanctus ministrat, qui etiam animam tuam dignetur rigare, vt abundet in te fons aquæ salientis in vitam æternam. Vale, & nos vt filius dilige, quia nos te vt parentes diligimus.

Genes. 19.

Matth. 24.

Psal. 103.

Philip. 4.

Ioel. 3.

Joan. 7.

Diui Ambrosij ad Irenæum, prosequentis illud verbum Aggai propheta: Si tempus vobis est vt habitetis in domibus cœlatis? multa ex hoc nos sermone commonentis vt in superioribus domibus, & non in vallestribus & subterraneis habitemus, talisque domos nosmetipsos Domino adificemus.

Epistola XII.

Ambrosius Irenæo. Vbi superiorem absolui epistolam, & perferendam tibi tradidi, venit in mentem illud quod Dominus in manu Aggai propheta locutus est, dicēs: Si tempus vobis est vt habitetis in domibus cœlatis? Quid ergo istud est, nisi in superioribus habitandum, non in vallestribus & subterraneis habitaculis? Qui enim infra terram habitant, non possunt edificare templum Dei, & di-

Aggai. 1.

Eccles. 23.

3. Reg. 17.

4. Reg. 4.

Act. 10.

2. Reg. 18.

3. Reg. 20.

2. Cor. 6.

Ioan. 2.

Hiere. 22.

Cantic. 4.

cunt : Non venit tempus vt ædificetur domus Domini : simul quia luxuriosorum est hypogea quærere, captantium frigus æstium, eo quod reoluti deliciis æstus aliter ferre ac tolerare nequeant, & ideo requirant vmbrosa penetralia : vel quod desidioli ignaua sub terris agant ocia : deinde quod tenebrosa illos & opaca delectent magis, quibus operiri flagitia sua credant, secundum illud : Tenebræ circundant me & parietes, quem vereor? Sed frustra hoc sperant, cum profunda abyssi & abscondita Deus cernat, & omnia deprehendat antequam fiant. An non Helias in hypogeis, non Helisæus habitabant? Denique alter mortuum viduæ filium tulit ad superiora, in quibus consueuerat sedere, & ibi cum resuscitauit. Alteri quoque Sunamitis illa magna mulier (vt scriptura testificatur) in superioribus hospitium parauit, & ibi concipiendæ sobolis, quia non habebat, meruit prærogatiuam, eiusdemque resuscitati pignoris vidit miracula. Quid de Petro dicam, qui ad horam sextam ascendens in superiora, baptizandarum gentium cognouit mysteria? At vero parricida Absalon in valle sibi regis titulum statuit, & in fossam proiectus est, cum esset peremptus. Ergo sancti ascendunt ad Dominum, flagitiosi ad vitia descendunt. Sancti in montibus, criminiosi in vallibus. Deus enim montium est, & non Deus vallium. Qui ergo illic, id est in domibus habitant vallestribus, in quibus non habitat Deus, domum Dei in se habere non poterant. Hanc enim Dominus quærebat ab illis domum, vt semetipsos ædificarent, atque intra se Dei templum viuus fidei lapidibus attollerent. Neque enim terrenorum parietum constructiones, & syluestrium ligna culminum desiderabat, quæ cum fuissent, manus diruerat hostilis, sed illud templum quærebat quod in hominum conderetur mentibus, quibus dicendum foret: Vos estis templum Dei, in quo habitaret Dominus Iesus, & vnde ad redemptionem vniuersorum procederet, vt in vtero virginis sacra reperiretur aula, in qua rex habitaret cœlestium, & corpus humanum Dei templum fieret, quod etiam cum solutum esset, in triduo resuscitaretur. Sed hæc domum non luxuriosi ædificant, qui cœlatas inhabitant domos, & cœlato argento delectantur. Sordet enim illis purum argentum, ita & istis sordet simplicis habitationis locus. Sinuant spatia domorum, & adiuciendo adiuciant, coniungentes domum ad domum, & villam ad villam, effodiunt terram, vt elementum quoque eorum cedat habitaculis, & quasi terræ filij intra eius recondantur vterum, & abscondantur aluo. Isti planè sunt de quibus dicit Hieremias: Væ qui ædificant domum suam non cum iustitia. Qui enim cum iustitia ædificat, non in terrenis ædificat, sed in cœlestibus. Ædificasti, inquit, domum, metire superiora eius, perfastilia distincta fenestris, & contignata cedro, & illita minio. Metitur autem superiora, qui contemplatus iudicium Dei, iudicat iudicium humilis, & iudicium pauperis. Qui autem in auariciam intendit, & in sanguinem innocentis, non ædificat superiora cum iudicio: nec mensuram tenet, quia non habet Christum: nec aspirare sibi diuinæ flatus explorat gratiæ, nec pleni luminis splendorem requirit: nec illita minio habet cœnacula: cui non potest dici. Sicut resticula coccinea labia

tua. Non sepelietur, inquit, huiusmodi. Qui enim viuum se sub terram infodit, & tanquam in sepulchro sepeliuit, eripuit sibi mortuo requiem sepultura. Depositus itaque in valle corporalium delectationum, non inuenit sepulchrum de quo possit resurgere. Huiusmodi ergo vir nec templum Deo ædificat, quia non nouit tempus correctionis suæ. Quomodo enim possunt tales homines templum ædificare, qui quasi feræ ac bestiarum in spelæa ferarum & bestiarum latibula sese receperant, atque in foueas serpentiū more demergunt, & consuetudine fraudulentiæ vulpis infodiunt? Sed nec sepulchrum sibi condit qui ante tempus moritur. Viuens enim mortuus est, nec audit vocem Aggæi, id est epulantis, vt interpretatio declarat: quoniam non ingreditur tabernaculum Dei in voce exultationis & confessionis sonus epulantis. Quomodo enim vocem eius audit, qui opera eius non videt? Nam si videret, audiret verbum quod in eius manu factum est, delectatus eius actibus quibus pulsauit & apertum est ei, & descendit in eius animam, vt epuletur in eo sinceritatis & veritatis cibus. Ergo quia non audiuit, fit iterum in manu Aggæi verbum, & dicit: Surgite de cœlatis & depressis malitia domibus, & ascendite in montem scripturarum cœlestium, & cædite lignum sapientiæ, lignum vitæ, lignum cognitionis, & dirigite vias vestras, ordinate actus vestros vt habeant ordinem suum debitum, qui necessarius & vtilis est ad ædificandum Domini domum. Nam si non feceritis: nec cœlum dabit rorem suum, id est, sermo cœlestis, qui sicut ros descendit super scœnum, non temperabit feruidos corporalium motus passionum: nec ignita restinguet diuersarum spicula cupiditatum, nec terra eius, id est, anima fructus dabit, eo quod arescat, nisi repleatur irriguo verbi Dei, & perfundatur à rore cœlesti, spiritalis vbertate gratiæ. Et quia quærebat desides esse habitantes in hypogeis, & voluptatum gurgustis. Excitabo, inquit, illis spiritum Zorobabel de tribu Iudæ, & Iosedec sacerdotem magnum, vt incitentur ad ædificationem diuinæ domus. Nisi enim Dominus ædificauerit sibi domum, in vanum laborauerunt qui ædificant eam. Ipse est Zorobabel iugis redundantia, vtpote fons vita, & verbum Dei, per quod omnia, & ex quo omnia, & omnia in ipso. Hæc dicit redundantia: Si quis sitit, veniat ad me, & bibat. Hoc est profluuium indeficientis meatus. Profluuium quoque nocturnum legimus quod est Zabulon, id est, propheticum, sed etiam & ipsum huius fluenti infusione respandit, per quod euauit illud profluuium vanitatis in Iezabel, quæ inimica veritati, & aduersaria prophetarum eloquiis, ita dilacerata est canum morsibus, vt nullum eius superesset vestigium, sed toto corpore suo cum omnibus posteritatis suæ insignibus extingueretur. Ipse igitur Zorobabel ex tribu Iudæ, ipse Iesus magnus sacerdos, & tribu designatus & nomine, duo significari videntur, & vnus exprimitur. Qui idem quasi potens natus ex potente, quasi redemptor ortus ex virgine, in vtriusque idem naturæ diuersitate diuiduæ, vnus filij Dei veritatem gigas salutaris impleuit. Excitaturus itaque à mortuis Zorobabel sanctum ait: Adhuc ego mouebo semel cœlum & terram. Et maria & desertum

Ibidem.

1. Tim. 5.

Psalm. 41.

Aggæi.

Psalm. 126.

Roman. 11.

Ioan. 7.

4. Reg. 9.

Aggæi 2.

Exod. 14.

Ibid. 16.

17.

Math. 27.

Psalm. 18.

Esaiæ 54.

Rom. 11.

Aggæi. 2.

Philip. 4.

sertum mouerat ante hæc, cum de Ægypto liberaret populum suum, quando in cœlo columna erat ignis, terra inter fluctus, murus in mari, via in aqua, in deserto messis quotidiana frugum cœlestium multiplicabatur, petra solubatur in fontes aquarum. Sed mouit & postea in passione Domini Iesu, quando cœlū tenebris obductum, sol refugit, petræ scissæ, tumuli aperti, mortui resuscitati, draco victus in fluctibus suis vidit piscatores hominum non solum nauigantes in mari, sed etiā ambulantes sine periculo. Desertum quoque motum, quando infructuosus nationum populus in messem cœpit deuotionis & fidei flauescere, & consueque deserti & gentium commotio facta est, vt apostolorum quos direxit ad gentes vocandas, tanta esset & tam vehemens prædicatione, vt in omnem terram exiret sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. Tanta inquam commotio deserti, vt plures filij fierent desertæ, quàm eius quæ habebat virum. Et floreret desertum vt liliū, introirent electa gentium ad residuos populi, quo reliquæ saluæ fierent per electionem gratiæ. Et replebo, inquit, domum hanc argento meo & auro: eloquiis cœlestibus, quæ sicut argentum igne examinatum: & veri claritate luminis, sicut auro spiritali in sanctorum occultis mentibus resurgente. Has diuitias confert ecclesiæ suæ, quibus intelligibiles thesauri replentur, & gloria augetur domus super priorem gloriam quæ populus habuit electus. Pax enim

& tranquillitas animæ super omnem domus gloriā est, quia pax superat omnem sensum. Hæc est pax super pacem, quæ dabitur post tertiam commotionem cœli, maris, terræ, deserti, quando destruet omnes potestates & principatus. Cœlum enim & terra trāsiunt, & omnis istius mundi figura, & vnusquisque in romphæa insurget ad fratrem suum, id est, verbo penetrante medullas animæ, vt destruat quicquid est contrarium, curus ex Ephrem, & equus ex Hierusalem, vt Zacharias dixit. Et sic erit pax per omnia, vt nullis obfistentibus corporis passionibus, aut incredulæ mentis impedimentis, fiat in omnibus Christus, subdita patri exhibens corda vniuersorum. Vnde & ad ipsū solū mystice dicitur: Sumā te Zorobabel, & ponam te sicut signaculū, quia te elegi. Etenim cum fuerit anima nostra pacifica, vt dicitur ei, Conuertere conuertere Sunamitis, quod pacificam significat, & vt tuo nomine vtar, εἰρηνησθῆναι, tunc accipiet in se sicut signaculū Christū, id est imaginē Dei, vt sit ad imaginē: quoniam qualis cœlestis, tales & cœlestes. Et oportet nos portare imaginē cœlestis, id est pacē. Atq; vt sciamus verū esse, habes in Canticis, in vltimo, iam perfectæ animæ dici, quod & tibi dicat Dominus Iesus: Pone me vt signaculum in brachium tuum, vt luceat pax in corde tuo, & in operibus tuis Christus, & formetur in te sapientia, & iustitia, & redemptio. Vale fili, & nos dilige, quia nos te diligimus.

Math. 24.

1. Cor. 7.

Zacha. 9.

Aggæi.

Cantic. 6.

1. Cor. 15.

Cant. 8.

Capita Epistolarum Libri quarti.

- Ambrosius Ireneo, hanc questionem: Vtrum sit aliqua apud Deum differentia charitatis eorum qui à pueritia & eorum qui iuuentutis aut posterioris ætatis processu crediderint, dissoluens. Epist. XIII.
- Ambrosius Ireneo, errorem remouens, ne quis eum de quo in superiori epistola dictum est, quod duas habebat uxores, duas ascuisse sibi animas intelligat. Epistola XIII.
- Ambrosius Ireneo, causam reddens cur lex prohibuerit mulieres vti veste virili, atque viros indui stola muliebri. Epist. XV.
- Ambrosius Ireneo, epistolam ad Ephesos summaria ac breui explanatione perstringens. Epist. XVI.
- Ambrosius clericos quosdam qui propter leuem aliquam offensionem ab officio desistunt, redarguit, & ad constantiam exhortatur. Epist. XVII.

DIVI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS EPISTOLARVM LIBER QVARTVS.

Diui Ambrosij ad Ireneum, hanc questionem, Vtrum sit aliqua apud Deum differentia charitatis eorum qui à pueritia, & eorum qui iuuentutis aut posterioris ætatis processu crediderint, dissoluentis. Epistola XIII.

AMBROSIVS Ireneo. Differentia charitatis vtrum sit aliqua apud Deū, eorum qui à pueritia crediderint, & eorum qui iuuentutis aut posterioris ætatis processu, prudenter requirendum putasti. Nam hoc quoque scriptura diuina non prætermisit, neque intactum reliquit. Siquidem Dominus deus noster ad Iohel prophetam nõ ociose ait: Lamentare ad me super sponsam præcinctam saccū S. Ambr. tom. 5.

in virum eius virginalem, dolens synagogam quæ antea virginitate sua desponsata Dei verbo foret, vel animam certe quæ de bonis meritis decidisset, ita offendiculum incidisse peccatorum flagitiis, vt odia contraheret, & inquinamento impietatis, ac perfidiæ obsoleta fordibus, miserabili esset despectui, longe mutata ab illius sponsæ gratia, quæ ante meruerat audire: Sponsabo te mihi in fide, & iustitia, & misericordia. Nec immerito lamentabilis pronunciat, quæ tantorum munerū miserat precium, & virtutum dotalium tam graue subierat dispendium, vt ei virginalis spūsus exiret. Nostri enim meritis verbum Dei nobis aut viuunt, aut moriuntur. Nam si bona studia atq; opera nostra sint, viuunt. SS

osea. 2.

Matth. 9.

1. Reg. 25.

1. Reg. 25.

Ibidem.

Can. 2.

1. Reg. 25.

Psal. 43.

atque operatur in nobis Dei verbum : si tenebræ cogitationes operationesque nostræ sint , occidit nobis sol iustitiæ . Et ideo lamentandum præcipit pro ea anima . Nam sicut illis gratulandum & epulandum est , cum quibus sponsus est , ita illi animæ lugendum cui sponsus fuerit ereptus , sicut de apostolis scriptum est in Euangelio : Quoniam cum auferetur ab eis sponsus , tunc ieiunabunt in illis diebus . Ergo & hæc anima habebat ante lætitiæ & exultationem , cum haberet *παρρηϊκὸν λόγον* . Et ideo non ieiunabat , quia dies erant epularum & refectiois , cum adesset sponsus inuolvens quibus aderat , vberatis affluentiam cœlestis alimenti , copia vini rigatus , quo corda hominum lætificantur . sed postea quàm sponsum factis amisit suis , iubetur in cilicio agere pœnitentiam peccatorum suorum , & deslere semetipsam , quia mortuus est ei crucifixus pro ea Christus , qui est *παρρηϊκὸς λόγος* . Si à prima ætate cõuenit , nec alterius anima hæc videtur experta copulam , sed à principio virginalis fidei suæ florē Christo dicauit , atque ipsi primis fœderata pietatis mysteriis sacros iuuenula cultus recepit , ipsa est Israelitica anima veteris pro sapia ex genere patriarcharum : quæ si inoffensum fidei seruasset curriculum , magni meriti foret sponsa verbivirginalis , tanquam illa quæ apprehendit iustitiam , & obuiavit illi quasi mater , & quasi mulier à virginitate suscepit illam . Altera quoque est acquisita ex gentibus , & vtraque sponsa vnius verbi , quod est magnum mysterium . Idque tibi demonstratur in libro regnorum . Si quidem Dauid duas vxores habuit , Achinaam Iezrahelitem , & Abigeam acquisitam sibi postea . Illam rigidiorē , istam misericordiæ plenā & gratiæ , hospitalē ac liberalem animam , quæ reuelata facie patrem vidit speculata eius gloriam , quæ suscepit diuinum illum paternæ gratiæ rorem , vt habet nominis interpretatio . Quid autem ros patris ; nisi Dei verbum , quod humore fidei atque iustitiæ infudit corda vniuersorum ? Pulchrè igitur huic animæ verus dicit Dauid , quod illi Abigeæ dictum est , Benedictus Dominus Deus Israel , qui misit te hodie huc obuiam mihi , & benedicti mores tui . Et iterum dicit ei , Ascende in pace in domum tuam , vide , audiui vocem tuam , & reueritus sum faciem tuam . Denique in Canticis etiam hæc verba sunt sponsi ad sponsam , Ostende mihi faciem tuam , & insuaua mihi vocem tuam . Et tunc quidem dimissa est , quoniam alterum habebat virum , qui dicebatur Hebraicè Nabal , Latine inspiēs , durus , inhospitalis , inhumanus , ingratus , qui officia nesciret referre : sed postea quā defunctus est vir eius , solutam à lege viri accepit eā sibi in vxorem propheta Dauid . Per cuius copulam Ecclesię creditur ex gentibus significantur mysteria , quæ amisso viro cui ante iuncta fuerat , transiit ad Christum , censu pio diues humilitatis & fidei , misericordiæ quoque dotata patrimonio . Sed hoc loco non ista deploratur , sed illa Achinaam quæ fuit male fortis in fratrem . Et ideo ille frater factus est in commotionem . Vnde ex persona eorum dictum est , Posuisti nos in parabolam in gentibus , commotionem capitis in populis . Quam nutantē inueniens diabolus , sicut leo diruit , & iucunditatem eius abstulit . Vineam eius & ficum euerit , sub quibus sole-

bat ante requiescere , & arescere fecit fructus eius . Quos aridos miseratus atq; albentes siccitate nimia dicit ad prophetam Deus , Lamentare ad me super sponsam præcinctam cilicio , & super virum eius virginalē , id est , super animæ huiusmodi vel synagogæ virum mortuum . Cui loco alio exoptulans dicit , Eo quod oblita propositi sui , oblita charitatis , immemor gratiæ , de via discipline , superiorem vxorem affectum amisit . Meritoque suis eam sermonibus redarguit , memorans & retexens eiusdem blanditias , & pietatis vocabula . Non sicut domesticum me vocabas , & patrem & initiatorē virginitatis tuæ . Ergo huic animæ cui per intemperantiam eius mortuum est Dei verbum , & ille *παρρηϊκὸς λόγος* occidit , luctū indicit , intercessorem adhibet , vt vocetur ad pœnitentiam , quo possit mereri misericordiam . Illi autem quæ bona intellectu , & decora aspectu valde , sicut Abigea acquisita sibi erat in prælio , denictis aduersariis , & mortuo viro qui valatus nequitiis spiritualibus repugnabat ac resistebat ne sibi speciosa vxor adimeretur , quasi victor & diligens sponsus iucunditatem confert & gratiam , emundans eam ab omnibus pulchritudinis eius impedimentis , & exuens vestimentis captiuitatis : vt depositis omnibus capitis sui capillis , id est , peccatorum crinibus , qui quasi superflui nostro in corpore videntur , quoniam si vir comam nutriat , ignominia est illi : in vnitatem fidei , in virum perfectum , in mensuram ætatis plenitudinis Christi studeat occurrere , vt omnem deponat animi perturbationem , & charitate fundata augeatur in Domino Iesu , & vniuerso acquirat incrementa corpori . Hæc est anima illa quam lex demonstrat tibi in specie mulieris bonæ , quam si videris in prædam , & concupieris accipere in vxorē tibi : induces , inquit , eam in Domum tuam , vt tota ei committas interiora domus tuæ , omnium tuorum viscerum possessionem , offeras eius superflua , tondeas lapsus , & nouacula non satis acuta , ne faciat dolum , tuarum exuias passionum , atq; inanes sensus recidas . Ideo ait , Radex eius caput , quo nulla obstacula patiantur oculi sapientis , qui sunt in capite eius . Et sedebit , inquit , triginta diebus in domo tua : peccata propriæ deplorans natiuitatis , & commenta nequissimi patris diaboli , qui vult congregare quæ non genuit : vt huius mystici numeri purificatione mundata , coniugij clauis adipiscatur . Et pulchrè ait , Postea intrabis ad eam , vt totus ingrediaris in animam tuam , atque intra ipsam te colligas , & in ea habites : apud eam commorare , in ipsa tibi sit omnis conuersatio , vt sis non in carne , sed in spiritu , & proponas adiungere eam tibi ad consortium vitæ , sciens quoniam communicabit tecum de bonis , & perfunctus eius gratia , dicas , Puer autem erā ingeniosus , & sortitus sum animam bonam . Et illa tibi respondeat , Assumam te , & inducam te in domum matris mee , & in secretum eius quæ me concepit . Bona mater animarum Hierusalem illa quæ in cœlo est . Erit ergo vxor tua , & inueniens te osculabitur te . Et si postea displicuerit tibi quod castiget corpus suum , & seruituti redigar , non patieris eam seruire , id est , voluptatibus corporis , nec subiicies eā carni , sed liberā permanere patieris : nec alienabis eā , hoc est eam vendere : nec contemnes

Jobel. 1.

Prouer. 2.

1. Reg. 25.

1. Cor. 11. Ephes. 4.

Deut. 21.

Sapen. 8.

Cantic. 8.

Deut. 21.

Ibidem.

Exod. 13. 34. Luc. 2.

Nim. 3.

Heb. 12.

Genes. 29.

Psal. 87.

temnes eam , sed permittes seruire eam Deo suo in A castitate fidei , & bonorum operum sobrietate . Vale , & nos dilige , quia nos te diligimus .

Diui Ambrosij ad Irenæum , errorem remouentis ne quis cum de quo in superiori epistola dictum est quod duas habebat vxores , duas adsciuisse sibi animas intelligat .
Epistola XIII.

Ambrosius Irenæo . Superiore epistola scripsimus liberandam ab aduersariis animam nostram , & cum ea indissociabilis vitæ subeundum consortium . Et quia sermo iste nobis de Deuteronomio exemplum assumpti assertionis suæ , quo loci subiectum est de viro qui duas vxores habebat , vnam odibilem , alteram amabilem : non perfuntorie motus videris , ne forte duas animas istum sibi adsciuisse aliquis intelligat : quod fieri nequaquam potest . Verum ipse nō ignoras quod interdum scriptura cum allegoriam dicit : alia ad speciem synagogæ , alia ad Ecclesiam refert : alia ad animam , alia ad verbi mysterium : alia ad diuersas species & qualitates animarum : quæ discernit qui diiudicat spiritu . Vnde sequenti capitulo legis non duas animas , sed diuersas qualitates vnius animæ comprehensas arbitrator . Est enim amabilis animæ species , quæ concupiscit voluptaria , quæ laborem fugit , concupitiones declinat , iudicium Dei negligit . Ideo amabilis , quia dulcis & suavis ad tempus videtur , quæ mentem non afficiat , sed oblectet . At illa altera tristior , quæ zelo Dei conficiatur , sicut vxor seuera scortari comparem suum nolit , non patiatur , non sinat , nihil indulget corpori , nihil voluptati & delectationi relaxet , abdicet occulta dedecoris , dura laborum sequatur , grauium periculorum . Si igitur pepereint ei ambæ , non poterit , inquit , primitiuum filium amabilis in hæreditatis institutione præponere primitiuo filio odibilis , cum sciat odibilis filium primitiuum esse . In quo non tam prælationem simpliciter significari puto quasi inter primitiuos duos , quàm expressionem solum odibilis filium primitiuum habere prærogatiuam . Primitiuus enim primogenitus est , sancti autem primogeniti sunt , quia omnis masculus adaperiens vuluam sanctus Domino vocabitur . Non tamē omnis primogenitus sanctus . Non enim sanctus Esau , qui vtique primogenitus , sancti autem primogeniti sunt . Denique habes in Numeris , Ecce tuli Leuitas de medio filiorum Israel pro omni primogenito qui aperit vuluam , à filiis Israel . Mihi enim in quo die percussi omne primitiuum Ægypti , sanctificauit omne primogenitum Israel . Ergo Leuitas pro primogenitis accepit , quasi sanctos enim primogenitos esse cognoscimus ex capitula ad Hebræos scripta , in qua habemus : Sed appropinquaſtis Sion monti , & ciuitati Hierusalem , & decem milibus angelorum , & Ecclesiæ primitiuorum . Ergo sicut primogeniti Ecclesiæ sancti , sic & Leuitæ , quoniam ipsi quoque primogeniti . Non enim nascēdi ordine sancti , sed sanctificationis munere . Leui enim tertius filius fuit Lig , non primus vtique . Qui autem sanctificatus , ipse aperit vuluam . Quam vuluam ? Audi dicentem , Errauerunt peccatores ab vtero . Quia intellexisti primogenitum qui

aperit vuluam , intellige vterum bonæ matris , à quo non errant sancti , sed peccatores . Leuitæ autem auferuntur de medio Israel , quia nihil habent cõmune cum populo , cuius primogenita secularia destruant . Primogenita enim seculi alterius matris sunt , à cuius vtero segregatus Paulus est cum ad gratiam vocaretur Dei . Et ideo de medio populi segregatus , verbum recepit , quod est medium in corde nostro . Vnde & illud dictum est . Medius autem vestrū stat , quem vos non videtis . Non ociosus itaque nobis à lege in legem excursus fuit , vt primogenitum non esse amabilis illius , id est , remissioris & voluptariæ filium diceremus , quamuis præpositi capituli verba hæc exprimant , dicente scriptura , Nō poterit filium amabilis primitiuum præponere , cum sciat filium odibilis primitiuum esse . Ille est vere primitiuus , qui sanctæ matris sanctus est partus , sicut illa vera mater , à cuius vtero non errant veri filij , sed peccatores . Ergo ille non veræ matris filius , non primitiuus verus , sed quasi primitiuus iuuatur sumptu ne egeat , nō vt diues sit honoratur . Hic autem dupla ex omnibus accipit , vt abundet : sicut etiam in Genesi habes patriarchas à fratre suo Ioseph geminæ singulos stolæ donatos munere cum remitterentur ad patrem , vt significarent fratrem repertum Ioseph , quæ defunctum esse crederat pater . Primogenitus itaque hæreditatis accepit prærogatiuam , dicente scriptura : Hic est initium filiorum eius , & huic debentur primogenitalia . A primogenito igitur Dei filio primogeniti sancti : & ab illo initio (quia ipse est initium & finis) initium sanctus nuncupatur , initium filius , cui debetur primitiuum prærogatiua , secundum illud ad Abraham dictum , Ecce ancillam , & filium eius . Non enim hæres erit filius ancillæ cum filio meo Isaac . Quod magis ad hæreditatem virtutum quàm pecuniæ spectare diuino oraculo docetur , dicente Deo , Omnia quæcumque tibi dixerit Sara , audi vocem eius , quoniam in Isaac vocabitur tibi semen . Quæ erat alia in Isaac , nisi sanctitatis hæreditas , quæ nobilitaret patrem ? Et filium quidem ancillæ super nationes præfecit , quasi simpla conferens patrimonij : filio autem Saræ dupla dedit , cui non solum temporalia , sed etiam superna & perpetua collata sunt . Vale , & nos dilige , quia nos te diligimus .

Diui Ambrosij ad Irenæum , causam reddentis cur lex prohibuerit mulieres vti veste virili , atque viros indui stola muliebri .
Epistola xv.

Ambrosius Irenæo . Pertulisti ad me quasi filius tam seuerè lex immundos eos dixerit qui alieni sexus vterentur vestibus , vel viros scilicet vel mulieres . Sic enim scriptum est : Non erit res viri super mulierem , neque induetur vir stolam muliebrem , quia immundus est Domino omnis qui fecerit hoc . Et si vere discutias , incongruum est quod ipsa abhorret natura . Cur enim homo non vis videri esse quod natus es ? Cur alienam tibi assumis speciem ? Cur mentiris fœminam , vel tu fœmina viri ? Suis vnumquemque sexum induit natura indumentis . Denique diuersus vsus , diuersus color , motus ,

inaccessus, diuersæ vires, diuersa vox est in viro & fœmina. Sed etiam in reliqui generis animantibus alia species leonis, alia leonæ, alia vis, alius sonus: alia tauri, alia vitulæ. In ceruis quoque quantum distat sexus, tantum discrepat species, vt eos etiam eminus possis discernere. In auibus vero etiam propria ad vestitum est inter eos & homines comparatio. In illis enim sexum naturalia ipsa indumenta discernunt. Paui mares speciosi, fœminæ non item pennarum vario pinguntur decore. Fasianis quoque diuersus color, qui distinguat sexus discretionem. Quid in pullis? quàm canora vox galli? nocturnisque vicibus solenne munus ad excitandum & canendum? Numquid illa mutant speciem suam? Cur nos mutare desideramus? Et quidem Græco more influxit vt fœminæ virilibus quasi succinctioribus tunicis vtantur. Esto tamen vt illæ imitari videantur melioris sexus naturâ. Quid viri qui inferioris sexus mentiri speciem volunt? Mendacium & in verbo turpe est, nedum in habitu. Denique in templis vbi mendacium fidei, ibi mendacium naturæ. Illic assumere viros muliebrem vestem, gestumque fœmineum, sacrum putatur. Vnde lex dicit, quia immundus erit Domino omnis vir qui stolam muliebrem induerit. Arbitror autem quod non tam de veste, quàm de moribus dixerit vel de vñibus nostris atque actibus, quod alius virum, alius fœminam deceat actus. Vnde & Apostolus ait, quasi interpres legis: Mulieres nostræ in Ecclesia taceant. Non enim permittitur eis loqui, sed subditas esse, sicut lex dicit. Si quid autem volunt discere, domi viros suos interrogēt. Et ad Timotheum: Mulier in silentio discat cum omni subiectione. Docere autem mulieri non permitto, neque dominari in virum. Quàm deforme autem virū facere opera muliebria. Ergo & pariât, ergo parturiant qui crispant comam sicut fœminæ. Et tamen illæ velantur, isti belligerantur. Verum habeant excusationem qui patrios vsus sequuntur, sed tamen Barbaros, vt Persæ, vt Gotthi, vt Armenij. Maior quidem est natura quàm patria. Quid de aliis dicemus, qui hoc ad luxuriam deriuandum putant, vt calamistratos & torquatos habeant in ministerio, ipsi promissa barba, illos remissa coma? Merito illic seruatur castimonia, vbi non tenetur sexus distinctio. In quo euidētia naturæ magisteria sunt, dicente Apostolo, Decet mulierem non velatam orare Deum? Nec ipsa natura docet vos: Quod vir quidem si comam habeat, gnomina est illi: mulier vero si capillos habeat, gloria est illi, quoniam quidem capilli pro velamine ei sunt. Hæc sunt quæ referas requirentibus. Vale, & nos vt filius dilige, quia nos te vt parentes diligimus.

*Diui Ambrosij ad Irenæum, epistolam ad Ephesios
summaria ac breui explanatione perstrin-
gentis. Epistola XVI.*

Ambrosius Irenæo. Poposcisti vt summam epistolæ quæ ad Ephesios scripta est, inculcaremus tibi, quæ obscurior videretur, nisi e usdistinctiones colligas, quibus persuadendum putauit apostolus de Dei regno nobis non desperandum.

Ibidem.

1. Cor. 14.

1. Tim. 2.

Ibidem.

1. Cor. 11.

Proposuit itaque primum, quod bonis maximum solet esse ad studia virtutis incitamentum, præmiorum spem, & promissorum cœlestium hæreditatem, quæ in passione Christi & resurrectione appropinquauerint. Deinde subiecit non solum in paradysum reditum nobis reformatū esse per Christum, sed etiam cœlestis solij honorem per consortium Christi corporis carni esse impartitum, vt de ascendendi pōssibilitate iam nō dubites, qui cōsortia tua in carne Christi regno cœlesti adhærere recognoscas, per sanguinem eius reconciliationem factam omnium quæ vel in terra vel in cœlo sunt. Qui ideo descendit, vt captiuitatem nostram auerteret: ideo ascendit, vt impleret omnia per apostolos, prophetas, sacerdotes, confirmationem vniuersorum, & congregationem gentium. Finem autem spei esse nostræ charitatem ipsius, vt augeamur in ipso per omnia, quia ipse est caput vniuersorum, ad quem omnes secundum mensuram operationis in vnum corpus ædificatione charitatis assurgimus. Nō ergo desperādum quod capiti suo membra adhæreant, præsertim cum in adoptionem filiorū Dei ab initio simus prædestinati per Iesum Christum in ipso: quam prædestinationem probauit, afferens illud quod ab initio prænūciatum est. Quia relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori suæ, & erunt ambo in carne vna, sacramentum esse Christi & ecclesiæ. Si ergo Adæ & Euæ copula sacramentum magnum est in Christo & in ecclesia, certum est quod sicut Eua os de ossibus viri fuit, & caro de carne eius, & nos membra simus corporis Christi, os de ossibus Christi, & caro de carne eius. Nulla autem epistola tantum benedictionis increpuit in plebem Dei quantum ista, in qua nō solum benedictos nos à Deo, sed in omni benedictione benedictos & spirituali & in cœlestibus significauit diuinæ locuples gratiæ testis, & prædestinatos nos in adoptionem filiorum, in filio quoque Dei nos cumulat gratia, abundasse ea ad cognoscendum mysterium aternæ voluntatis, tum præterea in plenitudine temporum, cum pacificarentur omnia in Christo, & quæ in terra sunt, & quæ in cœlo, forte nos in ipso constitutos, vt quæ legis sunt implerentur in nobis, & quæ gratiæ: cum etiam secundum legem electi videremur in inuentutis ætate, quæ est vita immaculata, nihil habentes lasciuia puerilis, & senilis infirmitatis. Docti quoque prælium non solum aduersus carnem & sanguinem, sed etiã aduersus omnem militiam spiritualis nequitia, quæ est in cœlestibus, viuidis gerere virtutibus. Itaque sicut illis sortito obtigit capta ex hoste terrarum possessio, nobis cecidit fors gratiæ, vt simus possessio Dei, qui renes possidet nostros, id est, seminarium castitatis & temperantiæ. Queris hanc sortem agnoscere? recordare illam quæ cecidit super Matthiam, vt in duodecimum apostolorum numerum subrogaretur. Sed etiam propheta Dauid ait, Si dormiatis inter medias sortes. eò quod is qui medius inter veteris sortem & noui testamenti est recumbens in vtroque, ad regni cœlestis tranquillitatem adsciscitur. Hanc sortem filia Salpæ petebant hereditatis paternæ, & earum petitiu diuino iudicio probata est. Sed illæ petebant in vmbra. Salpe enim vmbra

Ephes. 2.

Psal. 109.

Philip. 2.

Matth. 26.

Ephes. 2.

*Genes. 2.
Ephes. 5.*

Ephes. 6.

Actuum 1.

Psal. 67.

Num. 27.

vmbra oris significatur. In vmbra ergo sermonis petebant, loquebantur quod non reuelabatur. Paternæ itaque hæreditatis petitiu Salpæ filiabus in vmbra sermonis erat, nobis autem est in euangelij splendore, & reuelatione gratiæ. Simus itaque nos possessio Dei, & ille nobis portio, in quo sunt diuitiæ gloriæ & hæreditatis eius. Quis enim diues nisi solus Deus, qui omnia creauit? Sed multo magis diues misericordia, qui omnes redemit, & nos secundum carnis naturam iræ filios & morti obnoxios mutauit quasi author naturæ, vt simus filij pacis & charitatis. Quis enim naturâ mutare potest nisi qui creauit naturam? Itaque suscitauit mortuos, & viuificatos in Christo sedere fecit in cœlestibus in ipso Domino Iesu. Non quo quisquam hominum prærogatiuam sedendi meruerit in illa sede Dei, de qua pater soli filio dixit, Sede à dextris meis: sed quia in illa carne Christi per consortium eiusdem naturæ caro omnis humani generis honorata est. Nam sicut ille in nostra carne subditus legitur per vnitatē carnis, & obedientiam corporis, in quo fuit obediens vsque ad mortem, sic & nos in illius carne consideramus in cœlestibus. Non ergo sedemus, sed in Christo sedemus, qui solus sedet ad dexteram Dei filius hominis, sicut ipse dixit, A modo videbitis filium hominis sedentem ad dexteram Dei. In eo enim abundauit gratia eius & bonitas super nos in Christo Iesu, vt operibus mortuos, per fidem redemptos, saluatos gratia tantæ donaret liberalitatis munere, in quo velut resuscitata etiã ipsa natura nouæ creaturæ gratiam, vt in bonis operibus ambulemus creati in Christo, qui ante obnoxia hæreditatis vitio degenerauimus. Etenim sublatis inimicitis quæ erant in carne ante, pax facta est vniuersitatis in cœlo, vt essent homines sicut angeli in terra, vt essent gentes vnum atque Israelitæ, vt in homine vno & nouus homo & vetus sublato pariete mæceriæ, qui vtrumque diffidioso obice diuidebat, inter se conuenirent. Nam cum huius natura carnis iras, discordias ac dissensiones excitauisset, lex nos damnatorum nexuisset vinculis, Christus Iesus insolentiam atque intemperantiam carnis mortificatione compressit, legem mandatorum in decretis euacuauit, in quibus ostendit non secundum literam interpretanda legis spiritualis dogmata, cum & sabbati ignaua ocia & corporalis superflua destrueret circuncisionis, atque omnibus accessum ad patrem in vno referaret spiritu. Quomodo enim potest discordia esse, vbi vna vocatio, vnum corpus, & vnus spiritus est? Quid enim aliud descendens operatus est Dominus Iesus, nisi vt de captiuitate nos in libertatem vindicaret, & illam captiuitatem vincam perfidiam vinculis sibi captiuam faceret alligatam sapientiæ compedibus, mittente vno quoque prudente pedes suos in compedes eius, sicut scriptum est: Et cum descendisset, ascenderet, vt imple-ret omnia, & nos omnes de plenitudine eius acciperemus? Ideoque primum repletos spiritu suo posuit in ecclesia apostolos, prophetas alios, alios euangelistas, alios autem pastores & doctores, vt eorum adhortationibus consummaretur profectus credentium, & ministerij fidelis opus cresceret, & edificaretur vnusquisque ædificatione virtutum in

Ephes. 4.

mensuram ætatis interioris, quæ mensura perfectior vitæ immaculatæ, id est, perfecti viri, accipiens de plenitudine Christi recipit gratiæ plenitudinem. Quis autem vir perfectus est nisi ille qui absolutus infantia puerilis ingenij, atque adolescentiæ incerto ac lubrico, & immoderato iuuentutis calore, in viri perfecti firmitatem successerit, atque ad illam morum maturitatem adoleuerit, non facile deuij disputatoris alloquio flectatur, & quasi quadam doctrinæ irrationabilis turbidior in scopulos iactetur procella, ad erroris remedia se conferens, & qui veritatem non solum in sermone, sed etiam in operibus sequatur suis, & ædificationem charitatis in se suscipiat, vt in vnitæ fidei & agnitionis occurrat, & quasi membrum non desit capiti suo, id est, Christo, qui est caput omnium, ex quo totum corpus fidelium & sapientium per harmoniam rationabilem verbi: hoc est enim *συναρμο-λογουμένων ἀρμονία τοῦ λόγου δεδεμένον* id est, harmonia verbi compaginatum & compactum atque connexum: per omnem iuncturam ministracionis, in mensuram vnus cuiusque partis augmentum corporis facit, in ædificationem sui in charitate, vt asurgat vnum templum Dei in omnibus, & vnum domicilij cœlestis habitaculum in spiritu vniuersorum. In quo non solum sanctorum hominum, sed omnium credentium, omnium etiam superiorum rationabilium virtutum ac potestatum, connexionem fidei spiritusque accipiendam arbitror, vt per harmoniam quandam virtutum ac ministeriorum corpus vnum ex omnibus rationabilis naturæ spiritualibus adhæreat capiti suo Christo, ita ædificationis compage connexa, vt ne tactu quidem iunctura singulorū adherentiū discrepare videatur. Hoc est enim quod dixit Græcus *ἀφ' ἧς τῆς χριστιανικῆς ἐνεργείας ἐν μετρώ* quod nō difficile erit tanto architecto secundum mensuram vnus cuiusque meritorum, ac fidei conuenientem sibi connectere, cum ædificatio charitatis ruinam offensionis excludat atque obstruat. Non est ergo dubitandum cœlestium potestatum adhæsuræ ad hoc templum ædificandum consortia, incongruum quippe intelligi quod ita asurgat humanæ charitatis ædificatio in templum Dei, vt fiat in nobis habitatio Dei in spiritu, non sic autem in cœlestibus potestatibus. Cuius rei gratia, vt maturius in nobis ædificatio huiusmodi procederet, hortatur nos Apostolus aperire oculos cordis, eleuare ad superiora, agnitionem Dei impensè querere, veritatem discutere, abscondere in corde mandata Dei, deponere erroris desideria, de decoris occulta, renouari per gratiam sacramentorum, temperare iracundiam, commotionem ante occasum solis relaxare, cauere ne superiora tua occupet aduersarius, spiritus ille habens potestatem, qui se immergit in cor Iudæ, & cōminuit animæ eius ianuas, ne possit resistere, furem excludere, mendacem auertere, exurgere à mortuis, sobrietatem assumere, uxorem viro vt ecclesiam Christo debere esse subditam, vitum pro uxore animam suam offerre, sicut se pro ecclesia tradidit Christus. Postremo quasi bonū bellatorem sumere arma Dei ac prætere dere semper, non solum aduersus carnem & sanguinem, sed etiã aduersum spirituales nequitias, ne à suis emolliri,

1. Cor. 13.

ab extraneis capi possit. Hæc breuiter comprehensa vt potui perstrinxi. Vale fili, & nos dilige, quia nos te diligimus.

Diui Ambrosij ad clericos quosdam qui propter leuam aliquam offensionem ab officio desistunt, redarguentis, & ad constantiam exhortantis, Epistola XVII.

Ambrosius clericis. Plerumque humanis obrepit mentibus, vt aliqua leui perfricti offensione, si non illis cedant pro studio voluntaria, officio desistant. Quod in alio genere hominum tolerabile: in iis vero qui rei diuinæ intendunt, plenum doloris. Sunt enim aliqui in clericorum munere, quibus inimicus obrepere studet, si aliàs eas non potuerit circumuenire, vt læsis huiusmodi serat cogitationes: Quid mihi prodes in clero manere, subire iniurias, labores perpeti, quasi non possit ager meus me paciscere, aut si ager desit, quasi aliter exercere sumptum nequeam? Itaque huiusmodi cogitationibus etiam boni mores ab officio retrahuntur: quasi vero hoc solum sit in clerico, vt sumptum expediat suum, & non vt diuinum sibi post mortem potius subsidium locet: quanquam ille post mortem abundet, qui tutus hic potuerit decernere aduersum tot inimicorum insidias. Vnde Ecclesiastes ait: Optimi duo super vnū, quibus est merces bona in labore ipsorum: quia si ceciderit vnus, alter erigit socium suum. Vbi sunt duo optimi super vnū nisi vbi Christus est, & is quem Christus tuetur? Quia si ceciderit qui cum Domino est Iesu, erigit eum Iesus. Sed qua ratione dixit: In labore ipsorum? Ergo & Christus laborat? Vtique laborat, qui ait: Laboraui clamans. Laborat, sed in nobis. Denique ad puteum fatigatus sedebat. Sed quomodo laboret, docuit nos Apostolus minore exemplo dicēs: Quis infirmatur, & ego non infirmor? Docuit & ipse Dominus sua voce: Ager eram, & non visitastis me, nudus eram, & non operuistis me. Laborat vt me iacentem erigat. Vnde in Helisæo figura Domini præcessit, qui proiecit se vt mortuum erigeret, in quo symbolum est quod nobis Christus, commortuus sit, vt nobis resurgeret. Proiecit itaque se vsque ad nostram Christus fragilitatē, vt nos erigeret. Proiecit se, non cecidit, sed erexit confortem. Ipse enim confortes nos sibi fecit, vt scriptum est: Quia vnctus est oleo iustitiæ præ confortibus suis. Vnde pulchre ait Ecclesiastes: Quoniam qui ceciderit, alter erigit socium suum, nō ipse erigitur. Christus enim non alterius auxilio atque ope erectus est, sed ipse se resuscitauit. Denique soluite, inquit, hoc templum, & in triduo illud resuscitabo. Hoc autē dixit de templo corporis sui. Nec immerito erectus non est ab alio qui nō cecidit. Nā & ille qui à secūdo erigitur, cecidit: & qui cecidit, indiget auxilio vt erigatur. Quod & subiecta docēt, dicēte scriptura: vā illi vni cum ceciderit, & non est secundus qui eum erigat, quia & si dormiant duo, est calor illis. Commortui enim sumus Christo, & ideo cōuiuimus. Christus nobis commortuus est, vt nos calefaceret, qui ait: Ignem veni mittere in terram.

Mortuus eram, sed quia in baptismate commortuus Christo sum, accepi lumen vitæ à Christo. Et qui in Christo moritur, per Christum calefactus vitæ & resurrectionis vaporem accipit. Frigidus erat puer, calefecit eum Helisæus spiritu suo, dedit ei vitæ calorem. Condormiuit ei, vt eum calor quietis eius qui in symbolo conscriptus ei fuerat, excitaret. Frigidus itaque est qui non moritur in Christo. Calefieri non potest cui ignis ardens non appropinquat. Inualefcere non potest alteri qui secum non habet Christum. Et vt cognoscas secundum mysterium dictum, non secundum numerum, quia optimi duo quàm vnus, subiecit mysticum. Et spartum triplex non corrumpitur. Tria enim quæ non sunt composita, non rumpuntur. Trinitas itaque incompositæ naturæ rumpi non potest, quia Deus vnus & simplex & incompositum est quicquid est. Quod autē est, permanet: non subiicitur. Bonum est itaque adherere alteri, & inferere collum in torques eius, & subiicere humerum, & portare illum, nec trahi ad vincula, quia de domo alligatorū exiuit qui regnet, puer ille qui super regē seniore & stultū est. Ideoque qui eum sequuntur, alligati vinculis sunt. Denique Paulus vnctus Iesu Christi. Vnde & ipse Iesus captiuam duxit captiuitatem. Non satis visum est ei soluere captiuitatem, quam diabolus imposuerat, ne iterum liberos vacantesque inuaderet, sed perfecta absolutio existimata est sub Christo degere, & iniicere pedes in compedes sapientiæ ipsius, captiuum esse vt sis liber ab aduersario. Recte puer, quoniam puer natus est nobis, & vere optimus puer, cui dictū est à patre Deo: Magnum tibi est vocari puerum meum. Sapiens quoque, vt euangelium docer: Quia proficiebat aetate & sapientia. Conuenienter etiam pauper, quia cum diues esset, pauper factus est, vt nos sua inopia ditaret. Et ideo non fastidit in regno suo pauperē, sed exaudit eum, & liberat ex omnibus angustiis & molestiis. Sub hoc ergo viuamus, vt rex ille senior & stultus nullam habeat potestatem supra nos. Qui dum vult regnare quasi voluntatis suæ Dominus, nec sub vinculis esse Domini Iesu, inuenteratus in peccatis, stultitiæ incidit deformitatem. Quid enim stultius quàm relictis cælestibus ad terrena intendisse, & posthabitis perpetuis elegisse ea quæ caduca sunt & fragilia? Nemo ergo dicat: Non est nobis portio in Iacob, neque hæreditas in Israël. Nemo dicat, Non sum in clero, quia scriptum est: Date Leui clericos eius. Et iterum Dauid ait: Quia is qui inter clericos duos medius requiescit, ipse ad superna alis euolat spiritualibus. Non dicas de Deo tuo, Grauis mihi est: nec de loco tuo, Inutilis mihi est, quia scriptum est: Locum tuum noli relinquere. Vult enim auferre eum aduersarius, vult te abducere, quia inuidet spei tuæ, inuidet muneri. Sed tu quicumque in clero es Domini, portio eius & possessio, noli recedere de Domini possessione, vt dicas Domino: Possedisti renes meos, suscepisti me ex utero matris meæ. Et ille tibi quasi bono seruo dicat: Trāsi, recumbe. Valete filij, & seruite Domino, quia bonus Dominus.

F I N I S.

Capita

Capita Epistolarum Libri quinti.

- Ambrosius Horontiano, eum docens ex Michæa propheta, quomodo anima vetus & infirma à recto itinere deuians lapsa sit: quòve processu conuertatur, gradumque reparet ac reformet, et vt in proposito suo perseveret admonens. Epistola XVIII.*
- Ambrosius Horontiano, differens quemadmodum animam euangelicam quæ est ecclesiæ filia, Dominus Iesus primo susceperit, erudierit, atque consummauerit. Epist. XIX.*
- Ambrosius Horontiano, quæ sit diuina hæreditas desiniens, et cur tanti aestimetur, vt propter eam plerique morti se offerant. Epist. XX.*
- Ambrosius Horontiano, questionem de natura & substantia anima subtili responsione dissoluens. Epistola XXI.*
- Ambrosius Horontiano, superioris questionis responsionem latius explanans atque complens. Epistola XXII.*
- Ambrosius Horontiano, dubitationem tollens de quo spiritu dictum sit, quia postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Epist. XXIII.*
- Ambrosius Marcello, narrans se causam veteri iurgij inter illum et fratrem ac sororem componendi tanquam arbitrum suscepisse, rationemque huiusmodi compositionis exponens. Epist. XXIII.*
- Gratianus Augustus beato Ambrosio, vt ad se docendum venire festinet postulans, et vt scripturis atque argumentis Spiritum sanctum Deum esse conuincat, rogans. Epist. XXV.*
- Ambrosius Gratiano Augusto, Epistolam ipsius plurimum commendans, suæque voluntati se satisfactorum pollicens. Epist. XXVI.*
- Ambrosius Valentiniano imperatori, legationis suæ expositionem insinuans. Epist. XXVII.*
- Ambrosius Theodosio imperatori, se ipsum excusans, et vt ille facinoris sui penitentiam agat, rationibus atque exemplis suadens, rogans, hortans, et admonens. Epist. XXVIII.*
- Ambrosius Theodosio imperatori vindicari iubenti in episcopum & Christianos qui synagogam incendunt, vehementer eum ob hoc arguens, atque vt aliam epistolam dictari iubeat, et quod prius insum fuerat emendet, exhortans. Epist. XXIX.*
- Ambrosius Valentiniano, eundem rogans atque conueniens ne ad petitionem Gentilium aras eorum imperatorio decreto instaurari iubeat, ostendensque ex tali decreto, primum Deo, deinde patri & fratri iniurias irrogari. Epist. XXX.*
- Symmachi urbis præfecti persuadentis ritus veteres circa cultum deorum esse seruandos, ad imperatores relatio. Epist. XXXI.*
- Ambrosius Valentiniano imperatori, relationi Symmachi respondens, aptissimisque confutationibus eam refellens. Epist. XXXI.*
- Ambrosius Valentiniano imperatori, recusans certare cum Auxentio Arriano in consistorio imperatore iudicaturus, ex eo quod in causa fidei episcopi de laicis in ecclesia, & non laici de episcopis in consistorio debeant indicare. Epist. XXXII.*
- Sancti Ambrosij in Auxentium de basilicis tradendis inuidentis, subque ad constantiam atque tolerantiam exhortantis, oratio. Epist. XXXIII.*
- Ambrosius Marcellinæ sorori suæ, referens illi quid in causa de basilicis tradendis actum sit, et in quo statu res ipsa nunc consistat. Epist. XXXIII.*
- Ambrosius Theodosio imperatori, decessum Valentiniani Augusti vehementer se dolere, aptissimumque pro sepultura eius locum præparatum esse insinuans. Epist. XXXIII.*
- Ambrosius Eusebio episcopo, apparitori præfecturæ offensam quam contraxerat esse remissam, Faustinumque paruulum tuum laborantem ad sororem venisse referens. Epist. XXXV.*

SS iij

DIVI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS EPISTOLARVM LIBER QVINTVS.

Diui Ambrosij ad Horontianum, cum docentis ex Michea propheta quomodo anima vetus & infirma a recto itinere denians lapsa sit: quoue processu conuertatur, gradumque reparat ac reformet, & ut in proposito suo perseveret admonentis. Epist. xviii.

AMBROSIVS Horontiano. Propheta quidem cōgregationem gentium, atque ecclesie annunciarunt aedificationem futuram, sed tamen quia in ecclesia nō solum fortium animarum iugis profectus, verum etiam infirmorum lapsus, & rursus conuersio est, ideo possumus ex propheticis libris colligere quemadmodum, aut præclara illa, & fortis anima sine vlla gradiatur offensione, aut infirmior labatur, aut lapsa reparat, ac reformet gradum. Itaque sicut in Canticis canticorum beata illius anime continuos processus legimus, ita in Michea, de quo nobis propheta sermo exortus est, consideremus lapsæ conuersionem. Non enim ociose te mouit: Et tu Bethleem domus Ephrata, quod dictum est ab hoc propheta. Quomodo enim potest Domus furoris esse, vbi Christus natus est? Hoc enim exprimit locorum vocabula, sed illustrent operationum mysteria. Ac primum consideremus quid interpretationis in latino habeat Micheas. Significat autem, quis à deo: vel, vt alibi inuenimus, quis iste, Morathi filius, id est hæredis. Quis autem hæres nisi filius dei, qui ait: Omnia mihi tradita sunt à patre? Et cum ipse esset hæres, nos esse voluit cohæredes. Merito, quis iste, non è populo vnus, sed electus ad gratiam Dei, in quo loquitur Spiritus sanctus, qui propheta recepit in diebus Ioathan & Achaz, & Ezechie regum. Quo ordine significatur visionis profectus. A malis enim regibus ad boni regis peruenit tempora. Et ideo quoniam anima afflicta sub malis ante laborabat regibus, quem processum conuersionis suæ habeat, considerandum videtur. Destructa erat quasi infirmior, & omnis munitio eius facta erat via transeuntium, & incurfus passio, luxuriæ delictis resoluta ac contrita erat, ac relegata à facie Domini. Turris eius squalida erat, quæ posita est (vt in Esaiæ cantico legimus) in medio florentis vineæ. Squaleret enim, quando vitis arefcit, & ouis sua errat. Regrediente autē vitis viriditate, vel oue, splendet. Nihil enim squalidius iniquitate, nihil splendidius iustitia. Ad hanc turrim reuocatur ouis, quando anima reuocatur à lapsu, & in illa oue Christi regnum redit, quod est initium, quia ipse est initium & finis, vel initium salutis, sed tamen corripitur prius, eò quod tam grauiter errauerit, & dicitur ei: Vt quid cognouisti mala, numquid rex non erat tibi? Hoc est, habebas regem qui te regeret & tueretur, deuiare à iustitiæ tramite nō debuisti, relinquere vias Domini qui tibi rationabiles sensus impartiuit. Vbi erant cogitationes tuæ, vbi consilia, quibus præuide-re iniustitiam, propulsare iniquitates insito tibi vi-

Michea. 5.

Matth. 11.

Esai. 5.

gore potuisti? Cur comprehenderunt te dolores parturientis, vt parturires iniquitates, & pareres iniustitias? Nullus enim maior est dolor, quam is qui peccati mucrone vulnerat conscientiam, neque vllum grauius est onus quam peccatorum sarcina, & pondus flagitiorum. Deprimat animam, curuat vsque ad terram ne se erigere possit. Grauiam fili grauiam nimis delictorum pondera. Denique illa in Euangelio mulier quæ curuata erat, speciem prætendens animæ laborantis, à Christo potuit solo erigi. Huic ergo animæ dicitur: Viriliter age, & appropinqua filia Sion vt parturias. Dolores enim parturientis tribulationem operantur, tribulatio patientiam, patientia probationem, probatio spem, spes autem nō confundit in æternum. Simul egerit atque excluditur omne quod aduersum est bonis moribus, ne residentia eius fructescant semina, atque in nouos iterum germinet partus. Nec ociose dantur ei cornua & vngulæ, vt conterat omnes manipulos aræ, sicut vitulus Libani. Nisi enim manipuli cōtriti fuerint, paleæ ventilatæ, fructus apparere interiores & absolui nequeunt. Commiuit igitur atque excutit prius anima proficiens passionum superflua, vt fructus suos demonstrare possit in ipsa segete. Quæta aduersa sunt quæ partus impediunt bonos, hæc prius extirpanda sunt, ne his fructifera inter necentur animæ fata. Tunc etiam illuc prospicit prouidus animæ consultor, vt concludat eam in voluptatibus suis, atque intercludat eius cupiditates, ne in iis delectetur. Vitales enim sunt correptiones parentis, qui non parcat, vt obedienter præceptis salutaribus præstet animæ filij sui. Virga enim visitat, sicut legimus: Visitabo in virga iniquitates eorum. Itaque qui virga maxillam percutit Israeliticæ animæ, erudit eam ad disciplinam patientiæ dominica correptione. Nemo enim desperare debet quicumque corripitur atque arguitur. Qui enim diligit filium, corripit. Nemo de remedio diffidat. Ecce tibi vbi domus furoris videntis erat, ibi domus panis est: vbi crudelitas, ibi pietas: vbi pœna innocentium, ibi vniuersorum redemptio, sicut scriptum est: Et tu Bethleem domus Ephrata non es minima inter principes Iudæ. Ex te enim exiit princeps in Israel. Bethleem domus panis est, Ephrata domus furorem videntis. Hoc habet interpretatio istorum nominum. In Bethleem natus est de Maria Christus, eadem autem Bethleem quæ Ephrata. In domo igitur furoris generatus est Christus, & ideo iam non domus furoris, sed domus panis, quia panem recepit eum qui descendit de celo. Domus autem panis furorem videntis Ephrata, quia illic Herodes dum Christum requirit, perimi statuit infatulos, vnde vox in Rama audita est Rachael plorantis filios suos. Sed iam nemo timeat, quia requies illa quam quærebat David, audita est in Ephrata, inuenta est in campis syluæ. Tunc adhuc sylua erat nationum congregatio, sed posteaquam in Christum credidit, fructuosa facta est, quia

Luc. 13.

Rom. 5.

Psal. 88.

Hebr. 12.

Eccles. 30.

Miche. 5.

Hierem. 31.

Matth. 2.

Psalm. 137.

Gen. 35.

2. Tim. 2.

Matth. 2.

Matth. 25.

Genes. 35.

Psal. 125.

Gen. 28.

1. Cor. 10.

Iudic. 19.

quia benedicti ventris fructum recepit. Mortua est ergo Rachel parturiens, quia iam tunc quasi patriarchæ vxor furorem Herodis videbat, qui nec minusculæ ætati peperit. Simul quia in Ephrata & peperit Benjamin specie superiorem, mysterio posteriorem, Paulum scilicet, qui antequam generaretur, non minus dolores matri præstitit, cuius filios persequebatur. Et illic mortua & sepulta est, vt nos commortui & cōsepulti cum Christo in ecclesia resurgamus. Inde enim alia interpretatione, vel fecundata, vel repleta fructibus, Ephrata significatur. Hic tamen, id est, in libro prophetico inuenimus *ἐπιπέδος* & id est, in paucioribus es. In Matthæo autem: Et tu Bethleem domus Iudæ non es in paucioribus. Ibi domus Iudæ, hic domus Ephrata, in quo verborum discrepantia, non sensuum est. Nam & Iudæ interior vidit furorem, & exterior pertulit. Et in paucioribus est, quia pauci sunt qui intrant in domum panis per angustam viam. Et non est in paucioribus, id est, de proficientibus, quæ Christum non agnouit. Nec minima est, quæ est domus benedictionis, & diuinæ gratiæ receptaculum, & in eo minima cui is qui aliquid confert Christo, videtur deferre. Et qui appetit ecclesiam, Christum appetit. In quouis minimo enim Christus aut leditur aut honoratur, secundum quod ipse ait: Quod enim vni horum minimorum fecistis, mihi fecistis. Ipsam autem Bethleem esse quæ est Ephrata, docet lectio Genes, vbi ait Mortua est autem Rachel, & sepulta est in via Ephrata, ipsa est Bethleem. In via sepulta est sancta Rachel, quæ typus fuit ecclesie, vt transeuntes dicant: Benedictio Domini super vos, & venientes veniat in exultatione. Omnis itaque anima quæ recipit panem illum descendente de celo, domus panis est, hoc est panis Christi, quæ habitantis in se panis cœlestis firmamento alitur, & corde cōfirmatur. Vnde & Paulus ait: Omnes enim vnus panis sumus. Omnis anima fidelis Bethleem est, sicut Hierusalem dicitur, quæ pacem & tranquillitatem habet superioris Hierusalem quæ in celo est. Verus panis est qui fructus & comminutus fatiavit vniuersos. Quinta autem traditio hoc habet: Domus panis. Beth domus est, Leem panis dicitur. De aliorum traditionibus propter perfidiam Iudaicam, ne ipsi se redarguerent, vel ab ipsis præteritum putamus, vel sublatum ab aliis. De Iudæ quoque tribu esse Bethleem docet lectio in Iudicum libro, quia vir ille Leuita accepit sibi concubinam de Bethleem Iudæ, & irata est ei concubina eius, & rediit in domum patris sui in Bethleem Iudæ. Egressus itaque Christus à diebus seculi (tunc enim nobis incipit seculum, quando dies salutis) & egressus ad currendam viam, dedit Israel vsque ad tempus patientis, cui aduenit Christus, aduenit fecunditas, aduenit partus, sicut euenit ecclesie, quæ peperit plures quam quæ filios habebat, & peperit septem, id est legitimos, tranquillos, pacificos. Incipit ergo concipere anima, & formari in ea Christus, quæ receperit aduentum eius, & pascitur in diuitiis eius vt nihil ei desit, vt videtes etiam eam aliam animam reuertantur ad viam salutis, & erit ei pax, sed non potest probari nisi tentationibus. Tunc enim pax eius existimabitur & tranquillitas, cum excluderit vanas cogitationes vel compresserit, cum mo-

tus omnes edomuerit passionum insurgentium, cum increbuerint angustie, persecutio, fames, periculum, gladius. Tunc erit, inquit, pax, quia in his omnibus superamus propter eum qui nos dilexit, quoniam confidimus in eo, quia neque mors, neque quiduis tentationum nos ab eius diuellat charitate & separet. Tunc ergo dabit tentationes eius vt iusti probentur. Et Dominus quidem dat tentationes ea voluntate, vt neminem decipi velit. Sed quia plerique vincuntur infirmi tetationibus, qui fortes sunt probantur. Tunc illis erit ros à Domino, tunc requies, tunc erit anima iusti sicut catulus leonis in ouilibus. Quod euangelico exemplo ad Christum referre nō dubitauerim, quia ipse dixit: Tunc iusti fulgebunt sicut sol in regno patris sui. Comprimentur enim quadrigæ eius, irrationabiles scilicet: impetus & motus istius corporis: sedabitur illud: Foris pugna, intus timores: sed vbique, id est intus & foris tranquillitas erit, & non erit qui respondeat & resistat bonæ voluntati, quia obedientia carnis sublato pariete maceræ, cum fuerint vtraque vnus, omnes abolebit discordias. Si qua autem anima infirma, sicut ille secundum carnem Israel, titubauerit, & ab illa Christi charitate persecutionibus turbata se aliquatulum separauerit, corripitur atque arguitur quasi infida, quasi ingrata, quasi incredula, quæ liberata à vanitatibus seculi in eas respiciendo reciderit, à qua nō munera, non taurorum sacrificia, sed tantummodo vt bonū cognosceret, iustitiā faceret, postulatū est. Renunciatum est, inquit, tibi homo quid sit bonum, aut quid Dominus exquirat à te, nisi vt facias iudicium & iustitiam, & diligas misericordiam, & paratus sis ire cum Domino tuo. Sed quia non seruauit hæc illa infirmior anima, ideo Dominus ait: Heu me quia factus sum sicut qui colligit stipulam in messe, & sicut racemum in vindemia. Audiens ergo hæc propheta in quo loquebatur Deus, ait ad illam animam: Heu me anima quod non est plenus timoris à terra. Vel si ipse Dominus dicit, miseratus futurus pro peccatis vltiones, atque pro nostris erroribus ingemiscens. Audiens hæc anima, quia seminum suorum fructus non colliget, nullum messe amissa firmamentum inueniet sui, premet oliuam, & vactionem lætitiæ non habebit, neque biberit vinum iucunditatis. Cognoscens etiam in operibus carnis omnia plena sanguinis, plena circūscriptionis, fraudum, fallaciæ, ficta officia pietatis, compositas simulationes, & inimicos sibi omnes qui in domo sunt, ideoque proximi sibi corporis motus cauendos, qui sunt graues animæ nostræ aduersarij, conuertitur, & de Deo sperare incipit, & intelligens vere inimicam sibi carnem existere, ait ad eam: Noli supergaudere mihi inimica mea, quia cecidi, sed resurgam, quia si sedero in tenebris, Dominus illuminabit me. Considerans etiam insultare sibi aliquam potestatem quæ resistebat sibi ne meliorem sequeretur viam, & inequitare quod tradita esset in interitum carnis, vt diuersis attereretur malis, quæ vel à domino propter peccatorum solutionem decernerentur, vel ab iniquo propter inuidiam conuersionis, vt ad se reuocaret afflicta, dicit: Adhuc iram Domini sustinebo, qui vel lapsam castigat, vel tibi potestatem affligendi dedit, quia peccaui, sustinebo tamen do-

Rem. 8.

Matth. 13.

2. Cor. 7.

Miche. 6.

Ibidem 7.

Michae. 7.

nec iustificet causam meam. Nisi enim confessa fuero, & exoluerò precia iniquitatum mearum, non potero iustificari. Cum autem fuero iustificata, soluens duplicia peccata, educet iudicium meum deponens indignationem, quia satisfactum sententiae est. Educet me ad lumen, ut videam iustitiam eius, & aspiciam delectationem eius. Videbit hoc lumen reconciliationis meae inimica mea, id est, diaboli nequitia, & operietur confusione, quae nunc dicit: Vbi est Deus tuus? Videbit in me misericordiam eius, videbit pietatem eius. Et ideo non audiamus eum quandoque in aduersis aliquibus seculi, cum aut dolor corporis est, aut filiorum amissio, vel ceterarum necessitudinum, non audiamus, inquam, dicentem: Vbi est Deus tuus? Tunc eius tentationes cauendae sunt, cum grauis vrget dolor, tunc animam aegram auertere studet. Ergo anima quae illum non audierit insidiantem sibi, videns postea mirabilia Dei, videns se in caelo, diabolus autem sicut colubrum reptantem in terrestribus, gratulabitur dicens: Quis Deus fuit tu, auferens peccata, & transferens impietates? Qui non fuisti memor indignationis tuae, sed sicut in mari merisisti iniquitates nostras sicut Aegyptium plumbum, & redisti ad misericordiam voluntarius, quam gemino contulisti munere, dimittens peccata, atque abscondens, secundum quod scriptum est: Beati quorum remissae sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata. Alia enim sanguine filij tui abluis, alia donas nobis, ut bonis operibus & confessionibus nostros errores tegamus. Quod ergo ait: Auferens peccata, ad remissionem pertinet, quia penitus ea tollit, ita ut non sint, quorum memor non erit. Quod vero ait: Transferens iniquitates, eò quod consentibus nobis lapsus nostros, & obumbrantibus eos bonae operationis fructu, referantur in authorem culpae, & peccati inuentorem. Quid enim aliud agit qui culpam fatetur, nisi ut aduersantis nequitiae spiritualis dolo se & malitia transductum probet? In eo itaque gratias agit anima ista, quia & auferit Dominus peccata, & transfert iniquitates, & demergit in profundum maris. Quod potest & ad baptismum referri, quo Aegyptius mergitur, Hebraeus resurgit, & quo altitudine sapientiae & bonorum operum abundantia regantur peccata superiora, per diuitias misericordiae Dei nostri, qui memor promissionis suae quam dederat Abraham, heredem eius animam non est passus perire. Et illa quidem anima hoc reuocatur modo. Tu autem filij qui à primo flore pueritiae es haeres ecclesiae quae te suscepit & tenet, perfeuerato in proposito, memor gratiae Dei & muneris quod per impositionem suscepisti manuum mearum, ut & in hoc gradu sicut in ministerio sacro fidem tuam demonstras atque industriam, & expectes remunerationem Domini Iesu. Vale, & nos ut filius dilige, quia nos te diligimus.

Ibidem.

Michae. 7.

Psal. 31.

Diui Ambrosij ad Horontianum, differens quemadmodum animam euangelicam, quae est ecclesiae filia, Dominus Iesus primo suscepit, erudierit, atque consummauerit. Epist. XIX.

Ambrosius Horontiano: Superiore epistola de aca anima sermonem contulimus, quae itineris

sui deuios aliquos habuerit anfractus, ut vetus Israel secundum carnem fluctuans, quia & ipse liberabitur per Domini nostri Iesu Christi gratiam, cum intrauerit plenitudo gentium, licet ista leuiore errore conuersione sese reformauerit. Hac vero epistola de ecclesiae filia nobis sermo sit, quam Dominus Iesus quemadmodum primo suscepit, erudierit, consummauerit in suo euangelio, consideremus. Suscepit itaque eam primo tuendam in confusione positam, (exul enim paradisi ubi nisi in confusione degeret anima uniuscuiusque hominis?) deduxitque eam in Bethleem. Tam profectus susceptae animae significatur, quod ascendit ad domum panis, in qua famem fidei & sterilitatem nesciat. De nostrarum animarum genere & ordine loquor, quibus nos viuimus & mouemur, non de aliqua specialiter. Non enim de proprietate & specie alicuius, sed de genere, ut dixi, animarum disputandum putamus. Descendit in Aegyptum Christus, patrocinium & ductum nostrae animae ferens, inde rediit in Iudaeam. Fuit in deserto, fuit in Capharnaum, fuit iuxta fines Zabulò circa maritima, trāsuiit per fara, fuit in Bethphage, fuit in Ephren, in Bethania, inde trāsuiit in paradysum, ubi se capiendum dedit, passus est in Golgotha. Omnes isti processus animae nostrae sunt, per quos exercitata gratiam pia institutionis inuenit. Nam posteaquam exclusa de paradiso conditio humana in Adam & Eua in castellum relegata est, vagari coepit huc atque illuc, errabunda circumferens vestigia sine vilo delectu. Tempore complacito sibi exinaniuit se Dominus Iesus, ut exulem in se susciperet, & veteri reformaret gratiae. Itaque inuentam recurso anfractu erroris reuocauit ad paradysum, ut euangelij docet lectio. Per fara eam duxit, ut ieiunam pasceret, primum in deserto, deinde in Capharnaui agri non vrbis incolatu, deinde iuxta fines Zabulò, circa nocturna profluvia, id est, prophetarum obscuriora enigmata, ut disceret praetendere ad fines gentium, quo omnes conuenirent, nec timeret fluctus vitae huius & procellas, quia habet Christum naues Taris, intelligibiles scilicet, quae percurrant mare, & ad templi constructionem pias merces deuehant. In huiusmodi nauibus nauigat Christus, & in puppe tanquam bonus gubernator tranquillo quiescit mari. Commotio excitatur, & increpat ventos, ut suis tranquillitatem refundat. Transiens quoque ad gentes hanc animam liberat, quae legis vinculis tenebatur, ne transfret ad nationum consortia. Venit in Bethaniam in locum obeditionis, ideo ibi mortuus suscitatur. Cum enim caro subdita fuerit animae, tunc iam non quasi mortua iacet in sepulchro suo conditio humana, sed resuscitatur per gratiam Christi. Ibi etiam se pro Dei nomine passioni discit offerre. De loco obeditionis, ut Ioannes docet, in Ephren ducitur, id est, ad bonorum fructuum fecunditatem: inde in Bethaniam reducitur, id est, obedientiam. Semel enim quae pie subiectionis fructum gustauerit, seruare eam, & in ea probari sapientius nequaquam recusat. Vnde iam probata Hierosolymam venit, digna quae sit templum Dei, in qua Christus habitaret. Denique sedens super pullum a fine Domini Iesu cum gratulatione & gaudio innocentis suscipitur aetatis. Postea in paradiso verba vitae aeternae

Rom. II.

Ioan. II.

Luca. 23.

Math. 16.

1. Cor. 15.

Genes. 21.

tae aeternae docentur. Vnde etiam Dominus se permisit capi, sicut Ioannes scribit euangelista, significans animam nostram vel potius conditionem humanam solutis erroris vinculis eo vnde eiecta erat in Adam, per Christum regressam. Vnde & latroni illi consenti dicitur: Amen, amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso. Ille dixerat: Memento mei cum veneris in regnum tuum. Christus non de regno respondit, sed ad causam: Hodie mecum eris in paradiso, id est, reformandum est ante quod amissum est, postea conferendum id quod augendum est, ut per paradysum ad regnum perueniatur, non per regnum ad paradysum. B Seruatur discipulis quod plus conferatur pro laboribus, ideoque incolatum promisit, regnum distulit. Itaque is qui sub idu mortis conuertitur, & confitetur Dominum Iesum, mereatur incolatum paradisi. Qui vero multo ante se exercuit, & Christo militauit, acquisiuit populorum animas, pro Christo se obtulit, habeat paratum stipendiis suis Dei regnum, cuius se remuneratione donatum gaudeat. Ideoque Petro dicitur: Tibi dabo clauas regni caelorum. Ex latrocinio conuersus requiem habet, in apostolatum probatus accepit potestatem. Haec est anima euangelica, haec est de gentibus, haec filia ecclesiae, longe meliore cursu quam illa ex Iudaea proiecta, ad Dominum Iesum & ad superiora se bonis consiliis & operibus attollens, quam suscepit in Golgotha Christus, ubi Adae sepulchrum, ut illum mortuum in sua cruce resuscitaret. Vbi ergo in Adam mors omnium, ibi in Christo omnium resurrectio. Vale filij, & nos dilige, quia nos te diligimus.

Diui Ambrosij ad Horontianum, quae sit diuina haereditas definentis, & cur tanto aestimetur, ut propter eam plerique morti se offerant. Epistola XX.

Ambrosius Horontiano. Non ociose quaerendum putasti quae sit rei diuinae haereditas, & cur tanto aestimetur, ut propter eam plerique etiam mortem suam offerant. Verum si consideres quia & vsu humano haereditatis pecuniariae gratia facit ut venerabiliora fiat iura pietatis, quia hoc quoque plus defertur parentibus, ne laesa pietas patris vlscitatur se exhæredatione vel abdicatione contumacis pignoris, mirari profecto desines quae sit tanta diuinae haereditatis appetentia. Est autem haereditas proposita Christianis omnibus. Sic enim dicit Esaias: Est haereditas credentibus in Dominum. Quae speratur ex repromissione, non ex lege. Quod veteris testamenti exemplo probatur, dicente Sara: Expelle ancillam, & filium eius. Non enim haeres erit filius ancillae cum filio meo Isaac. Filius Sarae Isaac, filius ancillae Ismael, hi ante legem sunt. Ergo antiquior repromissio quam lex. Nos secundum Isaac filij per repromissionem, Iudaei secundum carnem filij ancillae. Nobis mater libera, quae non parturiebat, & postea ex repromissione effudit peperitque masculum: illis mater Agar, generans in seruitutem. Liber est cui gratia promittitur, seruus cui iugum legis imponitur. Prius ergo nobis repromissio quam illis lex, & secundum naturam antiquior libertas quam seruitus. Libertas igitur ex repromissione, ex lege seruitus. Sed licet repromissio ipsa ante legem sit, vt

A diximus, ex repromissione autem libertas, in libertate charitas, secundum legem tamen est charitas, quae maior libertate est. Non ergo serui. Et quomodo scriptum est: Laudate serui Dominum? Quomodo ipse Apostolus ait: Sed vt serui Christi facientes voluntatem Dei ex animo cum bona voluntate? Verum est & seruitus libera, quae est voluntaria, de qua Apostolus ait: Qui liber vocatus est, seruus est Christi. Haec est seruitus ex animo, non ex necessitate. Itaque nos serui quidem sumus creatoris nostri, sed libertatem habemus, quam per gratiam Christi accepimus generati ex repromissione secundum fidem. Vnde quasi ex libera geniti, libertatis sacrificium deferamus signati in fronte, sicut liberos decet, vt non confundamur, sed gloriamur signati spiritu, non carne. Quibus recte dicitur: State, & nolite iterum iugo seruitutis contineri. Non dixit, nolite seruire, sed nolite iugo seruitutis contineri. Est enim grauius iugum seruitutis quam seruitus. Denique Isaac filio suo Esau petenti benedictionem ait: Ecce ab vbertate terrae erit tibi benedictio, & a rore caeli à summo, & super gladium tuum viues, & serues fratri tuo. Erit autem, cum deposueris & solueris iugum illius à collo tuo. Quomodo istud conuenit, vt seruiat cum soluerit iugum fratris à collo suo, nisi distantiam esse intelligamus seruitutis? Quae igitur sit differentia, ipsa nobis exponat lectio. Bonus Isaac, & bonus nobis, qui secundum ipsum in libertatem nascimur: & bonus pater vtrique filio. Denique quod vtrumque diligeret, circa alterum affectu probauit, circa alterum benedictione. Seniori enim filio dixerat, vt cibum deferret sibi, & acciperet benedictionem: sed dum ille moram facit, & cibum agrestem & forenses requirit, frater iunior domesticum detulit ex ouium grege. Bonus cibus omnium Christus est, bonus cibus est fides, suavis cibus misericordia, iucundus cibus gratia. Hos cibos opulatur populus ecclesiae. Bonus cibus spiritus Dei, bonus cibus peccatorum remissio. At vero ille praedurus cibus rigor legis, terrorque poenarum. Agrestis cibus obierantia litera potius quam gratia in dulgentia. Denique ille populus sub maledicto, nos in benedictione. Velox cibus fides. Prope est enim verbum in ore tuo, & in corde tuo: tardior cibus legis. Denique dum lex expectatur, populus errauit. Contulit igitur benedictionem pater impigro & fideli filio: sed quia bonus pater erat, seruauit & seniori filio benedictionem, vt eum seruum faceret fratris sui, non quo familiam suam degeneri vellet seruituti addicere, sed quia is qui regere se non potest & gubernare, seruire debet, & subditus esse prudentiori, vt eius regatur consilio, ne sua stultitia precipitur, & labatur temeritate. Pro benedictione igitur huiusmodi confertur seruitus. Denique inter bona annumeratur, inter collatam terrae vbertatem, & rorem caeli à summo. Sed quia dixerat, Super gladium tuum viues: ne ei fortitudinis aut potestatis noceret praesumptio, addidit: Serues fratri tuo, vt carnis fructus vberes, & diuinae rorem adipiscaris gratiae, & cum sequaris qui te suo gubernaculo regat. Sed tunc erit istud, Cum deposueris iugum eius à collo tuo, vt voluntariae seruitutis mercedem ha-

Psal. 124.

Ephes. 6.

1. Cor. 7.

Galat. 5.

Ibidem.

Rom. 10.

1. Cor. 9.

Galat. 5.
Eccles. 1.
Rom. 13.
Galat. 5.

Galat. 3.

Rom. 1.

1. Cor. 1.
Ioan. 5.

Ibidem.

Ibidem.

beas, non iniuriam subcas, necessitatis. Inhonora huiuscemodi seruitus, quæ necessitate cogitur. Honorata autem quæ pietate defertur. Vnde apostolus: Si volens hoc ago, mercedem habeo, si inuitus dispensatio mihi credita est. Melius utique mercedis præmium quàm dispensationis obsequium est. Nos igitur non contineamur seruitutis iugo, sed charitate spiritus seruiamus, quia dicit apostolus: Per charitatem spiritus seruite inuicem. Timor legis est, charitas euangelij. Deniq; initium sapientiæ timor Domini. Plenitudo autem legis charitas. Tamen & ipsa lex dicit, Et in hoc verbo omne mandatum instauratur, & in isto vno, inquit, sermone impletur: Diliges proximum tuum. Hoc est igitur quod proposuimus: quia etsi ex lege seruitus, tamen secundum legem libertas. Charitas enim libertatis, timor seruitutis est. Est igitur & charitas legis, & seruitus charitatis, sed lex charitatis prænuncia est, charitas euangelij piæ seruitutis arbitra est. Non superflua itaque lex, quæ tanquam pædagogus prosequitur infirmiores. Infirmitatem dico morum, non corporum. Infantes enim sunt qui fari verbum Dei nesciunt, qui eius opera nõ recipiunt. Nam si ætas senectutis vita immaculata, utique ætas adolescentiæ est vita maculosa. Lex ergo pædagogus fuit, id est, nomos, donec fides veniret. Et quasi infirmi, inquit, custodiebamur à lege, conclusi in eam fidem quæ reuelanda foret. Postquam autem fides aduenit, non dicit euangelium, sed fidem. Ea est enim sola fides, quæ est in euangelio. Nam licet iustitia Dei in eo reuelatur, quæ est ex fide in fidem, tamen sic illa legis est fides, si ei accedat fidei plenitudo. Merito ergo fides ista quasi sola dicitur, quia illa sine hac fides nõ est, sed in hac confirmatur. Denique vbi hæc fides venit, plenitudo aduenit, aduenit filiorum adoptio, cessauit infirmitas, abiit infantia, in virum perfectum assurgimus, Christum induimus. Quomodo igitur infirmus & paruulus esse potest, in quo Christus est Dei virtus? Ergo ad perfectionem venimus, perfectionis præcepta accepimus. Audisti hodie lectum: Non possum ego à me facere quicquam, sicut audio, & iudico. Audisti lectum: Ego non accuso vos, ego non iudico. Ego accuso, Moyses vos accusat, in quem speratis. Audisti lectum: Si ego testimonium perhibero de meipso, testimoniũ meum non est verum. Vidici qualis iudex, qualis testis esse debeat. Non enim quasi infirmus dicitur: nõ possum ego à me facere quicquam, sed infirmus ille qui sic intelligit. Nihil quidem sine patre facit filius, quia cõmunis operatio, & vnitas potestatis est. Sed hoc loco quasi iudex loquitur, vt cognoscamus homines in iudicando quod nõ ex voluntate nostra & potestate, sed ex æquitate debeamus formare sententiam. Cõstitue aliquem reũ coargutum conuictum criminis, non adstruentem defensionis genera, sed deprecantem; ac volentem se ad genua iudicis, respondet ei iudex: Non possum à me facere quicquam. Iustitia in iudicando, non potentia est in iudicando. Ego non iudico, sed facta tua de te iudicant. Ipsa te accusant, & ipsa te condemnant. Leges te adiudicant, quas iudex non conuerto, sed custodio. Nihil ex me ego profero, sed ex te forma iudicij in te procedit. Secundum quod audio, iudico, non secundum quod volo, & ideo iudicium meum

verum est, quia non voluntati indulgeo, sed æquitati. Consideremus itaque quæ sit iudicandi religio. Dominus cœli atque terrarum iudex omnium dicit: Non possum à me facere quicquam, sicut audio, & iudico. Et hono dicit Domino suo: Nescis quoniam potestatem habeo dimittere te, & potestatem habeo crucifigere te? Quare Dominus non potest? Quia iudicium, inquit, meum verum est. Non enim quæro voluntatem meam, sed voluntatem eius qui misit me, id est, non voluntatem hominis quem videris: non arbitrium hominis, quem vos hominem tantummodo iudicatis: nõ voluntatem carnis, quia spiritus promptus, caro autem infirma: sed voluntatem diuinam, quæ author legis, arbitraque iudicij est. Similiter & testis verus est, qui non sibi, sed alij fert testimonium. Scriptum est enim: Laudet te proximus tuus, & non os tuum. Pulchre autem dicitur Iudæis mystice: Ego vos non iudico, id est, ego vniuersorum redemptio, ego peccatorum remissio vos non iudico, quia me non recepistis. Non iudico, qui libenter indulgẽ. Ego non iudico, qui sanguine meo redimo peccatores. Ego non iudico, qui deleo iniquitates, & memor non ero. Ego non iudico, qui malo vitam quàm mortem peccatoris. Ego non iudico, quia non dāno, sed iustifico consentientes: Moyses vos accusat, ille vos arguit, in quem speratis: ille accusat vos, quia iudicandi non habet potestatem, quæ eius debetur auctori. Ille ergo in quem speratis, accusat: iste in quem sperare nolulistis, absoluit. Magna, Iudæi, imprudentia. Merito accusantur in criminibus suis, quia accusatorem elegerunt, & bonum iudicem refutarunt. Ideoque deest illis absolutio, pœna non deest. Recte ergo fili à lege cœpisti, in euangelio confirmatus es, à fide in fidem, sicut scriptum est: Iustus enim ex fide viuuit. Vale, & nos dilige, quia nos te diligimus.

Diui Ambrosij ad Horontianum, questionem de natura & substantia animæ, subtili responsione dissoluentis.
Epist. XXI.

Ambrosius Horontiano. Quæstisti à me vtrum anima cœlestis esse videatur substantiæ. Non enim aut sanguinem, aut ignem, aut neruorum harmoniam animam putas, vt vulgus philosophorum interpretatur, aut vt illa patricia quædam corũ profapia Platonis disputat, quod ipsum se mouet, & nõ mouetur ab alio, ipsa tibi anima videtur: vel certe vt Aristoteles acri ingenio quintum quoddam elementi genus induxit, probasti, id est, entelechiam, ex quo componeres & velut fingeres animæ substantiam. De quo tibi Esdræ librum legendum suadeo, qui & illas philosophorum nugas despexerit, & abditiore prudentia, quam collegerat ex reuelatione, perstrinxerit eas substantiæ esse superioris. Apostolus quoque etsi non expressit, tamen intelligendum nobis reliquit quasi bonus magister, & spiritualis agricola, occultis doctrinæ seminibus excitās discipulorum ingenia, quod animæ nostræ potioris creaturæ sint, & cuiusdam præstantissimæ naturæ. Cum enim dicit, quia vanitati creatura subiecta est, non sponte, sed propter eum, qui subiecit in spe, quoniam

Ioan. 5.
Ioan. 19.

Ioan. 5.

Matth. 26.

Prover. 27.
Ioan. 8.

Absc. 12.
Rom. 1.

Rom. 8.

quoniam

2. Cor. 4.

Sapient. 9.

1. Cor. 5.

Ibidem.

Ibidem.

Rom. 8.

2. Cor. 5.
Psalm. 143.
Psalm. 38.

quoniã & ipsa creatura liberabitur à seruitute corruptionis in libertatem gloriæ filiorum Dei: ostendit non mediocrem animarum esse gratiam, quarum vigore & virtute in adoptionem filiorum Dei assurgit humanum genus, habens in se quod ad similitudinem & imaginem Dei tribuuntur est sibi. Animæ enim neque tactu aliquo comprehendatur, neque visu corporeo videntur, & ideo præferunt illius incorporeæ & inuisibilis naturæ similitudinẽ, & supergrediuntur substantia sua corpoream & sensibilem qualitatem. Quæ enim videntur, temporalia sunt, temporalia significant, temporalibus agglutinantur. Illa autem quæ non videntur, æterno illi & summo adherent bono, atque in ipso viuunt, & sunt & mouentur, nec ab eo, si boni consulant, se patiuntur separari ac diuidi. Vnaqueque ergo anima videns se corporeo isto clausam gurgustio, quæ tamen terrenæ huius habitationis coloratio non degenerauerit, ingemiscit grauata corporis huius coniunctione: quia corruptibile corpus grauat animam, & inclinat terrenum habitaculum mentem multarum cogitationum: simulque cognoscens quia per fidem ambulat, non per speciem, peregrinari vult de corpore, & adesse ad Dominum. Aduertimus igitur quomodo vanitati creatura subiecta sit, non ex voluntate sua, sed ex diuino arbitrio, quo dispositum est animas corporibus coniungi oportere propter spem earum, vt dum sperant bona, dignas se præstent cœlesti remuneratione. Omnes enim nos oportet adesse ad tribunal Christi. Ideo vnus cuiusque anima præuideat rependenda sibi merita conuersationis suæ. Et pulchre ait: Propria corporis, id est, quod suscepit regendum, vt si bene rexit, præmium referat, propter quod in spe subiecta est, si male, supplicium, quia non sperauit in Deum, nec ad illam adoptionem filiorum, & ad verã libertatem affectauit gloriæ. Docuit igitur Apostolus quod humani generis creatura subiecta vanitati sit. Quid enim tam subiectum vanitati quàm homo & quàm anima eius? De confortibus eius dicit: Cum sumus in corpore isto, ingemiscimus grauati. Sed & David dicit: Homo vanitati similis factus est. Et, vniuersa vanitas omnis homo viuens. Vita itaque hominis in hoc seculo vanitas est. Huic vanitati subiecta est anima. Itaque sanctus cum facit quæ sunt corporis, non sponte facit, non volens, sed propter eum qui subiecit in spe, facit, vt ei pareat. Ab hoc igitur exemplo animæ progrediamur ad creaturas reliquas. Propono tibi solcm, lunam, & stellas que cœli lumina etsi preclaro fulgent nitore creaturæ sunt tamen, & ad quotidianum ministerium vel surgunt vel occidunt, seruientes dispositioni creatoris æterni, ministrantes splendorem quo vestiuntur, atque die nocteque emicant. Quotiens sol iste obtexitur nubibus, quotiens obiectum afferunt terræ, cum è regione eius luminis sui radius fuerit repercussus: oriuntur ipsi: sed vt ait scriptura, Luna nouit occasus suos. Nouit quando pleno orbe suo luceat, quando exinanito. Stelle quoque nebulis obductæ vanescunt, quæ sustinent ministerium huius mundani vsus, non sponte utique, sed in spe, quia sperant etiam huius laboris gratiam

Ab eo qui subiecit eas. Ideoque propter eum sustinent, id est, propter eius voluntatem. Nec mirum si patienter sustinent, cum sciant Dominum suum, & creatorem omnium siue quæ in cœlo, siue quæ in terra sunt, suscepisse nostri corporis fragilitatem; nostræ conditionis seruitutem. Cur ergo illa seruitutem corruptionis suæ non patienter sustineant, cū Dominus omnium pro toto mudo se humiliauerit vsque ad mortem, serui formam susceperit, peccatum mundi, maledictum etiam pro nobis factus sit: Illius ergo imitantes bonitatem cœlestes creaturæ, licet ingemiscant quod mundi huius vanitati subiectæ sint, consolantur se tamen quod liberabuntur à seruitute corruptionis in libertatem gloriæ, cum filiorum Dei adoptio venerit, quæ est vniuersorum redemptio. Cum enim intrauerit plenitudo gentium, tunc omnis Israel saluus erit. Cui enim non ignoscit populo, qui ignoscit etiam illi persecutori suo qui dixit, Crucifige, crucifige: Sanguis eius super nos & super filios nostros? Sed quia vanitati etiam cœlestis subiecta creatura est, licet istud in spe, etiam horum perfidiam & temulentiam vanitate huius mundi lapsam pertinere ad veniam patietur veritatis pietas, & redemptio vniuersitatis. Ergo vt concludamus, & ille tantus ac talis sol, & illa luna quam noctis tenebræ non operiunt, & illæ stellæ quæ sunt ornamenta cœli, seruitutem corruptionis nunc sustineant, quia corruptibile omne corpus. Siquidem & cœli peribunt, & cœlum & terra præteribit. Postea autem & sol & luna & cetera stellarũ lumina requiescent in gloria filiorũ Dei, quãdo erit Deus omnia in omnibus: qui & in te & in nobis sit per suam plenitudinẽ & misericordiam. An ipsos quoque angelos qui in istius mundi laboribus diuersa sustinent ministeria, sicut in Apocalypsi legimus Ioannis, non ingemiscere credimus cum adhibentur pœnarum & excidiorum ministeri? Qui habentes vitam beatam malent utique eam in illo superiore tranquillitatis suæ statu currere, quàm nostrorum peccatorum pœnis vtricibus interpollari. Etenim qui gaudent vnus peccatoris redemptione, utique tantorum peccatorum ærumnis ingemiscunt. Si igitur etiam cœlestes creaturæ & potestates seruitutem corruptionis sustinẽt, sed in spe, vt pro nobis postea & nobiscum letentur, etiam nos pæsiones huius temporis futuræ spe & expectatione consolemur gloriæ. Vale filij, & nos dilige, quia nos te diligimus.

Diui Ambrosij ad Horontianum, superioris questionis responsionem latinis explanantis atque complentis.

EPISTOLA XXIII

Ambrosius Horontiano: Superior epistola tuæ inquisitioni respondit. Hæc meæ responsionis portio est, quæ non soluat, sed impleat superiorem. Nã dũ vteriora recẽseo, mouit me fateor quia addidit: Scim⁹ enim quod omnis creatura cõgemit: cum in priori capitulo sine adiectione dixerit, quia creatura vanitati subiecta est. Nõ enim omnẽ creaturã, sed creaturã subiectã dixit. Et iterum ait: Quoniã & ipsa creatura liberabitur à seruitute corru

Philipp. 2.
2. Cor. 5.

Roma. 11.

Matth. 27.

Matth. 24.

1. Cor. 15.

Luc. 15.

Rom. 8.

Ibidem.

prionis. Tertio autem addidit quod omnis creatura congemiscat. Quid sibi igitur vult ista adiectio? Nisi forte quia non omnis creatura subiecta vanitati est: & quia non omnis vanitati subiecta est, non omnis a seruitute corruptionis liberabitur. Quid enim liberetur a seruitute quae vanitatis & corruptionis eius expers atque immunis sit? Omnis autem congemiscat, non in suo, sed in nostro labore, & comparatur illum fortasse spiritum salutis, spiritum iucunditatis, expectans adoptionem filiorum Dei, ut communem de redemptione humani generis consequatur laetitiam & exultationem. Aut propter charitatem igitur suam omnis ingemiscit nostrum laborem, aut propter membrum sui corporis, cuius caput Christus est. Sed siue ita ut diximus, siue simpliciter subiectam creaturam omnem dixerit congemiscere & comparturire, ut voles intellige. Nunc illud consideremus quod adiecit: Non solum autem illa, sed etiam nos primitias spiritus habentes ipsi intra nos ingemiscimus, adoptionem filiorum expectantes, redemptionem corporis nostri. Quid sit adoptio filiorum, superior pagina docet. Et ideo exponendi sensus gratia ad superiorem recurrendum est paginam. Qui spiritu, inquit, facta carnis mortificat, vivet. Nec mirum si vivat, cum filius Dei fiat, qui habet spiritum Dei. Adeo filius Dei, ut non accipiat spiritum seruitutis, sed spiritum adoptionis filiorum, eoque ut testimonium spiritui nostro Spiritus sanctus reddat quod sumus filij Dei. Testimonium autem hoc est Spiritus sancti, quod ipse est qui clamat in cordibus nostris, Abba pater: sicut ad Galatas scriptum est. Sed & illud grande testimonium quod filij sumus Dei, quia sumus heredes Dei, coheredes autem Christi. Cohares autem est eius qui conglorificatur ei. Conglorificatur vero ille qui patiendo pro ipso, comparatur ei. Et ut nos hortetur ad passionem, adiungit: quia omnia quae patimur, minora sunt & indigna quorum pro laboribus tanta rependatur futurorum merces bonorum, quae reuelabitur in nobis, cum ad Dei imaginem reformari gloriam eius facie ad faciem aspicere meruerimus. Et ut magnitudinem reuelationis futurae extolleret, addidit, quod & creatura hanc reuelationem expectet filiorum Dei, quae nunc vanitati subiecta est, non sponte, sed in spe, quia sperat de Christo gratiam ministerij sui: vel quia & ipsa liberabitur a seruitute corruptionis, ut assumatur in libertatem gloriae filiorum Dei, ut sit vna libertas creaturae, & filiorum Dei, cum reuelata fuerit eorum gloria. Verum nunc dum reuelatio procrastinatur, congemiscit omnis creatura expectans adoptionis & redemptionis nostrae gloriam, parturiens iam illum spiritum salutis, & volens liberari a vanitatis seruitute. Cui coniunxit Apostolus etiam sanctorum gemitum, qui habet primitias spiritus: nam & ipsi ingemiscunt. Quamuis enim de suo merito secuti sint, tamen quia futura est adhuc redemptio totius corporis ecclesiae, compatiuntur. Cum enim adhuc membra patiuntur corporis sui, quomodo alia membra licet superiora non compatiuntur membris vnius corporis laborantibus? Unde puto dixisse Apostolum, quia tunc & ipse filius subiectus erit, qui ei subiecit omnia. Qui enim adhuc laborant, nondum subiecti sunt, in quibus

fortasse adhuc sit Christus, adhuc esurit, in quibus nudus est, eo quod non impleat verbum Dei, non induant Christum, qui est indumentum credentium, amictus fidelium. Sed & illi in quibus aeger est, adhuc medicina indigent, & ideo nondum subditi. Subiectio enim ista virtutis est, non infirmitatis. Denique in fortibus & facientibus mandatum Dei, subiectus est Dei filius. Nunc autem magis in iis laborat qui non subueniunt laborantibus, quam in illis qui sibi postulant subueniri. Haec est pia interpretatio & vera subiectionis Domini Iesu, qui ideo se subiicit, ut sit Deus omnia in omnibus. Solum Apostolicum percurramus, nunc consideremus qui sunt primitias spiritus habentes. Et ideo legem interrogemus quid sit quod primitiarum vel initij nomine declarauerit. Initia, inquit, areae & lacus tui non fraudabis. Et infra: Initia primitiarum tuarum inferes in domum Domini Dei tui. Alij sunt primitiae, aliae decimae. Primitiae maioris gratiae, sanctificationis obseruantissimae. Ideo placuit Abel, quia non est suum munus moratus, qui de primitiis ouium obtulit. Licet aliqui distantiam velint esse inter primitias & primogenita, id est, quae primo nascuntur, eo quod collectis seminibus quasi ex omnibus initia offerantur areae: tamen de messe quod primum tollitur, id offertur Domino, sed de hoc aliam. Sanctificari autem videtur primitiarum munere tota areae messis, sed ipsae sanctiores primitiae sunt. Similiter sancti primitiae sunt Domini, praecipue apostoli. Primum enim Deus posuit in ecclesia apostolos, qui & pleraque prophetarunt, & euangelizarunt Dominum Iesum, quia primi receperunt eum. Recepit eum Symeon propheta, Zacharias propheta, Ioannes filius eius, Nathanael, in quo dolus non erat, & ideo sub sicu quiescebat. Ioseph qui dicebatur iustus, qui sepeliuit eum. Isti sunt primitiae fidei nostrae, sed tamen eadem ceterorum natura seminum, quae primitiarum, licet in aliquibus minor gratia. Potens est enim Deus ex lapidibus filios Abraham excitare. En tibi exemplum de ipso Domino Iesu resurrectione mortuorum primogenitus ex mortuis dicitur. Eundem ipse Apostolus primitias significauit, dicens: In Christo omnes viuificantur, vnusquisque autem in suo ordine, primitiae Christus, deinde ij qui sunt Christi, qui in aduentum eius crediderunt. Eadem in illo corporis veritas quae in nobis, sed tamen & primogenitus ex mortuis dicitur, quia primus resurrexit: & primitiae, quia sanctior omnibus fructus, qui etiam ceteros consortij sui fructus sanctificauit. Ipse etiam initium eorum qui ad imaginem, quasi imago inuisibilis Dei, in quo secundum diuinitatem nihil corporeum, nihil temporale, quia splendor est gloriae patris, & imago substantiae eius. Produximus sermonem epistolarem, dum volumus quid sint primitiae significare. Primitiae ergo nostri apostoli electi ex omnibus praesentis temporis fructibus, quibus dictum est: Et maiora his facietis. Fudit enim se in eos gratia Dei. Isti, inquam, ingemiscabant expectantes redemptionem totius corporis, & adhuc ingemiscunt, quia multorum est labor qui adhuc fluctuant. Et si aliquis ad superiora se littoris subsistat, & adhuc medio corpore

Ephes. 5. Colof. 1.

Rom. 8.

ibi supra.

Galat. 4.

Rom. 8.

Rom. 8.

Ibidem.

Rom. 8.

1. Cor. 15.

Matth. 25.

1. Cor. 15.

Rom. 8.

Exod. 34.

Gen. 4.

1. Cor. 12.

Luc. 2.

Ibidem 1.

Ioan. 1.

Luc. 23.

Matth. 3.

Colof. 1.

1. Corin. 15.

Hebr. 1.

Ioan. 14.

corpore cedatur fluctibus, ingemiscit & comparatur, donec totus euadat. Ingemiscit utique qui adhuc nobis dicit: Quis infirmatur & ego non infirmor? Non ergo nos moueat quod ita scriptum est: Qui primitias spiritus habentes, ipsi intra nos ingemiscimus adoptionem filiorum expectantes redemptionem corporis nostri. Sensus enim apertus est, eo quod primitias spiritus habentes ingemiscunt, adoptionem filiorum expectantes. Quae adoptio filiorum, redemptio totius corporis est, quando facie ad faciem quasi Dei filius per adoptionem videbit illud diuinum & aeternum bonum. Est enim adoptio filiorum in ecclesia Domini, quando clamat spiritus: Abba pater: sicut habes ad Galatas. Sed illa erit perfecta, quando resurgent omnes in incorruptione, honore, gloria, qui merentur Dei faciem videre. Tunc enim vere redempta se humana iudicabit conditio. Unde Apostolus gloriatur, dicens: Quia spe salui facti sumus. Saluat enim spes, sicut & fides, de qua dicitur: Fides tua te saluum fecit. Ergo creatura quae non sponte, sed in spe vanitati subiecta est, spe saluatur, sicut & Paulus cum sciret lucrum sibi esse mori, ut cum Christo esset solutus corpore, permanserat in carne propter eos quos Christo acquireret. Spes autem quid est nisi futurorum expectatio? Unde ait: Spes autem quae videtur, non est spes. Non enim quae videntur, sed quae non videntur aeterna sunt. Nam quod videt quis, quid sperat? Videtur enim tenere ea quae videmus. Quomodo ergo quae tenemus speramus? Nihil igitur eorum quae sperantur videtur. Oculum enim non vidit, nec auris audiuit quae preparauit Deus diligentibus eum. Ergo si sperari non potest quod videtur, non bene habent aliqui, nam quod videt quis, quid & sperat? Nisi & forte sic intelligas, nam quod videt quis, quid & sperat, vel quid expectat? Quia illud verum est, quia id speramus quod non videmus: & ideo quauis abesse videatur a nobis, expectamus illud per patientiam. Expectans enim expectaui Dominum, & respexit me. Ideo ergo expectamus patienter, quia bonus est Dominus sustententibus eum. Et videtur conuenire, quia reddidit patientiam: Expectamus quae speramus, & non videmus. Multum enim facit qui sperat & ea expectat quae non videntur, & propterea quod intendat mentem ad illud, omne quod est sustinet. Pulchre autem dicitur: Spes autem quae videtur, non est spes, de potestatibus istius seculi, de dignitatibus, de diuitiis. Vides nescio quae fascibus praerminentem & curribus, nihil habet spei in curribus qui videntur. Nec in ipso caeli elemento spes est, sed in Domino caeli. Nec Chaldaeus in stellis spee habet quas obseruat, nec diues in possessionibus, avarus in vlturis, sed ille spem habet qui in eum spem suam ponit quem non videt, id est, in Domino Iesu, qui medius nostrum stat, & non videtur. Denique quae oculus non vidit, nec auris audiuit quae preparauit Dominus diligentibus eum.

Diui Ambrosii ad Horontianum, dubitationem tollentis, de quo spiritu dictum sit, quia postulat pro nobis gemitibus inerrabilibus.

Epistola XXIII.

Ambrosius Horontiano: Concatenatur sibi epistole nostrae, ut tanquam inter praesentes videamur sermonem cedere. Ita ego ex tua interrogatione, tuque ex mea explanatione epistolis scribendis materiam damus. Moueri enim te indicasti, de quo spiritu dictum sit: Quia postulat pro nobis gemitibus inerrabilibus. Superiora igitur repetamus, ut lectio manifestet quod quaerimus. Similiter, inquit, & spiritus adiuuat infirmitatem nostrae orationis. Nonne tibi videtur spiritus sanctus qui adiutor nobis est, sicut ille cui dicitur: Adiutor meus es tu, ne derelinquas me, neque despicias me Deus salutaris meus? Quis enim alius spiritus qui possit docere Paulum quid oraret? Docet autem spiritus Christi, sicut & Christus orare discipulos suos. Quis autem post Christum doceret nisi spiritus eius, quem ipse misit ut doceret, & dirigeret nostras orationes? Oramus enim spiritu, oramus & mente. Ut bene mens possit orare, praecedat spiritus, & deducit eam in viam rectam, ne obrepant carnalia, ne minora, ne etiam maiora viribus. Vnicuique enim datur manifestatio spiritus ad vtilitatem. Denique scriptum est: Petite magna & parua adiciuntur vobis. Petite caelestia, & terrena adiciuntur. Ergo vult nos maiora petere, non in terrenis morari. Ille autem scit quid tribuat, diuidens singulis prout vult. Dicit enim interdum, sciens mensuram quam nos ignoramus. Non potestis haec modo accipere. Peto mihi passionem martyrij: spiritus proptus est, sed videns infirmum carnis meae, ne dum maiora cupio, minora amittam, dicit: Non potes haec accipere, Quales occasiones habui, & de ipso prope sine reuocatus sum. Nouit enim bonus medicus quae esca cui apta sit infirmitati, & cui temporari ad profectum valetudinis. Interdum opportunitas escae sanitatem reddit, quod si importune aliquis accipiat, aut non conuenienter, implicatur periculo. Ergo quia nos nescimus quid oremus, & quomodo oporteat, postulat pro nobis Spiritus sanctus, est enim aduocatus nostri Iesu, & postulat gemitibus ineffabilibus. Dolet enim pro nobis & Christus. Et Deus pater dicit: Ventrem meum dolentem. Gemit autem ut auferat peccata nostra, doceat nos agere poenitentiam. Est enim pius gemitus, & plenus auctoritatis, de quo dicit Prophetas: Et gemitus meus non est absconditus a te. Non enim latebat ut Adam, sed dicebat: Ecce ego pastor, & grex iste quid deliquit? Ego peccaui, in me vindica. Ex hoc igitur gemitus Spiritus Dei, & ille prophetae gemitus, bene ineffabilis, quia caelestis. Ea enim quae in caelo audiuit Paulus, ineffabilia audiuit, ut fari ea homines non debeant: sed quae occulta hominibus, Deo nota sunt. Nouit enim omnia qui scrutator est cordis, sed illa scrutatur quae mundauit spiritus. Nouit ergo Deus quid postulet spiritus, & quae Spiritus sapientia sit, quia interpellat pro sanctis, sicut habes: quia & spiritus interpellat pro nobis. Pro quibus enim Christus passus est, & quos sanguine mundauit suo, pro iis interpellat & spiritus. Vale & nos ut filius dilige, quia nos te diligimus.

1. Cor. 11. Rom. 8.

Galat. 4.

Rom. 8. Galat. 4.

1. Cor. 14.

1. Cor. 14.

1. Cor. 12.

1. Cor. 2.

1. Cor. 2.

1. Cor. 2.

1. Cor. 2.

1. Cor. 2.

1. Cor. 2.

Rom. 8.

Psal. 26.

Ibidem. 12.

Rom. 8.

Hierem. 4.

Psal. 37.

1. Para. 21.

2. Corin. 12.

Rom. 7.

Diui Ambrosii ad Marcellum narrantis se causam veterno- si iurgii inter illum & fratrem ac sororem componendi tanquam arbitrum suscepisse, rationemque huiusmodi compositionis exponentis. Epistola XXIII.

Ambrosius Marcello: Apud me decursus est tui textus negocij, quod non intulisti, sed recepisti, quia erat & pietatis necessitas, & probanda in pauperes liberalitatis voluntas. Cognoui autem secundum sacrae formam praeeptionis, in qua me induit & beatissimi Apostoli auctoritas, & tuę doctrinę ac vitę forma & disciplina. Nam cum ipse arguerem quod adhuc inter vos maneret veterno sum iurgium, cognoscendi mihi necessitatem partes impoluerunt. Erubui reculare, fateor, cum praesertim rogati vtriusque partis iniucę se lacefferent dicentes, vt meo sub examine liqueret cui parti maiora iuris vel iustitię suffragia foret. Quid plura? Cum iam conclusi essent dies, & paucarum horarum superesset spatium, quibus tamen alia audiret praefectus negocia, petierunt causę patroni rogari paucorum dierum tempora, vt ego residerem cognitor. Tantus ardor erat Christianis viris ne praefectus de episcopi iudicaret negocio. Aiebāt praeterea nescio quę gesta indecora, & pro suo quisque studio iactabat, quę episcopo potius iudice quàm praefecto examinari oporteret. His confusus, simul admonitus apostolicę praeeptionis quę arguit, dicens: Nonne de iis qui intus sunt, vos iudicatis? Et iterum: Secularia igitur iudicia si habueritis, contemptibiles qui sunt in ecclesia, illos constituite ad iudicandum. Ad verecundiam vestram dico. Sic non est inter vos sapiens quisquam qui possit iudicare inter fratrem suum: sed frater cum fratre iudicio contendit, & hoc apud infideles. Recepi cognitionem, ita tamen, vt compositionis esse arbitrer. Videbam enim quod si pro tuis iudicarem partibus, posset ille non acquiescere: si pro illo ferretur sententia, obediret tua & sanctę fororis defensio. Erat ergo iniqua decernendi conditio. Posset etiam illis videri suspecta necessitudinis sacerdotalis gratia. Quādo enim victus quemuis alium quàm se æquiorē putat? Et quod verum est, erāt vetusti iurgij intolerabilia vtrique parti dispēdia si finis eius aut fructu careret, aut liberalitatis solatio. Cū igitur anceps iudiciū, ius controuersum, multiplices ab vtraque parte actiones cernerem, inuidię plenas supplicationes, rescriptorum quoque obreptiones obtexerent, aduerterem etiam graui conditione illum si vicisset, acturum de duplis fructibus, & de sumptibus annosę litis, tuo autem officio non conuenire, vt expensas iurgij posceres, nec competere vt quicquam de fructibus possessor ageres quos percipisses, malui iurgium compositione sedare, quàm pronuntiatione acerbare. Alia enim habebant excitari iurgia. Tum, quod est grauissimum, & si iurgia sublata forent, erant tamen odia mansura, quę apud bonos mores dispēdij sunt, inter hos ætus positus, cum me persona sacerdotis, foeminei sexus, viduę grauitas, amici quoque contemplatio, trino quodam non perfunctorio conueniret nomine, illud sequendum putauī, vt neminē vinci vellē, & oēs vincere: nec fefellit

1. Corin. 5. ibidem. 6.

sententia. Vicistis enim omnes germanitati, vicistis naturę, vicistis scripturę dicenti: Quare non magis iniuriam accipitis? Quare non magis fraudem patimini? Sed putas te grauatam iactura iuris, damno pecunię. Meliora vti que sacerdotibus dāna quàm lucra seculi sunt. Beatius est enim dare, quàm accipere. Sed forte dicas, fraudem non debui pati, iniuriam non debui perpeti, damnum subire. Quid ergo? Inferre velles? Sed & si tu non inferres, ille se passum diceret. Itaque vide quid dicat Apostolus: Quare non magis fraudem patimini? vt prope videatur qui nō patitur fecisse. Tolerare enim debet qui fortior est. Verum quid ego ita tecum ago, quasi hoc meum & nō tuum sit? Tu enim obtulisti quasi arbiter litis vt foror in diem vitę suę possideret partem prædij, post obitum eius fratri cederet omnis possessio. Neque quisquam eum vel tuo vel ecclesię conueniret nomine, sed sibi haberet, si tam mallet, vt nihil dispensaret ecclesię. Hoc cum ego prædicarem, & præferrem tantam animo tuo infusam liberalitatis gratiam, respondit germanus tuus placere sibi oblationē si metus deteriorandę possessionis decederet. Quemadmodum enim foemina, & quod est amplius, vidua, possessionem reget tributariam? Quid sibi profuturum quod sibi iura possessionis cederes, si maiora ex incultu agri subeunda sibi damna arbitrareretur? Mouebat hoc vtriusque partis togatos. Itaque omnium conspirante assensu placuit vt Lætus agrum susciperet, & certum numerum frumenti, vini, olei, forori quotānis pensitaret. Ergo sanctę germanę tuę non ius, sed sollicitudo decelsit, non fructus, sed culturę labor, non reditus, sed incerti euentus quædam (vt dicitur vulgo) alea. Si tempestates ventorum graues prouentum impederint, forori tamen tuę sua vbertas manebit. Si nimia siccitate aruerint locorū gignentia, forori tamen tuę stata non minuetur foecunditas. Sibi adseribit Lætus conditionem oblationis suę, si necessitates temporum & extraordinarię incubuerint exactiones, germana tua beneficio tuo & dispendio Læti immunis erit. Lætus autem se proprietate locorū solabitur. Vicistis ergo omnes. Lætus, quia ius loci adeptus est quod non tenebat foror, qui annuis potietur fructibus, iam sine lite, sine iurgio, nemo tamen plenius, nemo gloriosius quàm tu vicisti, qui dū erga sororē confirmari vis liberalitatem tuam, in vtrunque eā fraternę confortē necessitudinis contulisti: Nām & fratri cōcessisti proprietatem, & forori vsus fructum. Nihil autē admittitur ecclesię, quod pietati acquiritur. Charitas enim non damnum, sed lucrum Christi est. Denique charitas, fructus Spiritus sancti est. Apostolico igitur caractere cognitio decursa est. Dolebamus ante quod litē haberes. Profuit iurgij vt formā induceres apostolicę vitę & præceptionis. Illud sacerdotio non congruebat, hęc transactio & apostolicā decet normam. Nec vereare ne immunis sit atque exors ecclesia liberalitatis tuę. Habet & illa fructus tuos, & quidē vberiores, habet fructus doctrinę tuę, habet tuę vitę stipendium, habet foecunditatem, quam tuis institutis rigasti. His diues redditibus non quærit temporalia, quia æterna possidet. Addidisti autē ei nō solum apostolicos, sed etiam euāgelicos fructus.

Acto. 26.

1. Cor. 6.

Galat. 5.

fructus. Dominus enim dixit: Facite vobis amicos de iniquo mammona. Fecisti & tu amicos, & quod mirabile est, ex disidētibus. Fecisti in ius germanitatis redire fratres, fecisti eos hac charitate, hac gratia securos quod suscipiantur in æterna tabernacula. Christo igitur auctore, & duobus arbitris sacerdotibus, te qui formam prior dedisti, me qui sententiā prompti, facta pax non claudicabit, quando tanta fidei conuenerunt suffragia, vt perfidia non possit esse sine pœna. Arabit Lætus sorori, cui antea alienos inuidebat labores: messes lætus forori colliget, in qua ante ferre nō poterat alienas donationes: deferet fructus ad fororis horrea, & hoc Lætus faciet, recepta iam etiam nominis sui proprietate. Tu interea conformatus in apostolum Christi assumens propheticā auctoritatem dices ad Dominum, Possedisti renes meos. Hęc melius Christum possessio decet, vt virtutes sacerdotis possideat sui, hos fructus capiat, quę sunt integritatis & continentię, & quod est amplius, charitatis & tranquillitatis. Vale, & nos dilige, quia nos te diligimus.

Encl. 16.

psalm. 138.

Gratiani Augusti ad beatum Ambrosium, vt ad se docendū venire festinet postulantis, & vt scripturis atque argumentis Spiritum sanctum Deum esse conuincat rogantis.

Epistola. xxv.

Ambrosio religioso sacerdoti omnipotētis Dei Gratianus Augustus: Cupio valde vt quę recordor absentem, & cum quo mente sum, cum eodem corpore sim præsentem. Festina igitur ad me religiose sacerdos, vt doceas doctrinam vere credentem, non quo contentioni studeam, aut velim magis Deum verbis quàm mēte complecti, sed vt magis aperto pectore reuelatio diuinitatis infideat. Decebit enim me ille quem non nego, quę fateor Deū ac Dominum esse meum, non ei obiciens quam in me video creaturam, qui Christo nihil me addere posse confiteor. Veruntamen vt etiam patri me cōmendem filium prædicando, non ego in Deum verebor inuidiam, non me talem laudatorem putabo, qui diuinitatem verbis augeam. Ego infirmus & fragilis, quantum possum prædico non quantum est ipsa diuinitas. Rogo te vt mihi de ipso tractatu quem dederas, augendo illic de Spiritu sancto fidelem disputationem, scripturis atque argumentis Deum esse conuincas. Diuinitas te seruet per multos annos & cultor Dei æterni quem colimus Iesum Christum.

Diui Ambrosij ad Gratianum Augustum, epistolam ipsius plurimum cōmendantis, suęque voluntati se satisfacturum pollicentis.

Epistola. xxvi.

Beatissimo Augusto Gratiano, & Christianissimo mo principi Ambrosius episcopus. Non mihi affectus defuit Christianissimę principum. Nihil enim habeo quod hoc verius & gloriosius dicam. Nō, in quā mihi affectus defuit, sed affectū verecūdia retardauit quo minus clemētię tuę occurrerē. Reuertēti tamē si nō occurri vestigio, occurri animo, occurri voto, in quo maiora sunt officia sacerdotis. Occurri dico. Quando enim absui, quem toto sequebar affectu, cui sensu ac mentibus inhærebam? Et certe maior animorum præsentia est, tuum quo-

tidianum iter legebam, nocte ac die in tuis castris: cura & censu locatus, orationum excubias prætendebam, & si inualidus merito, sed affectu sedulus. Et hęc quidem cum pro tua salute deferebamus, pro nobis faciebamus. Nihil hic adulationis est, quā tu non requiris, ego alienam nostro duco officio: sed plurimum gratię quam dedisti. Scit ipse nostri arbiter quem fateris, & in quem pię credis, rescici viscera mea tua fide, tua salute, tua glōria, meque non solum officio publico debitas pendere preces, sed etiam amore priuato. Reddidisti enim mihi quietem ecclesię, perfidorum ora, atque (quod vitiam) & corda clausisti, & hoc non minore fidei, quàm potestatis auctoritate fecisti. Nām quid de literis recentibus loquar? Scripsisti tua totam epistolam manu, vt ipsi apices fidem tuam pietatē in quę loquerentur. Sic Abraham sua manu quondam vitulum occidit, vt hospitibus epulantibus ministraret, nec in ministerio religioso aliorum adiumentum quæsiuit. Sed ille priuatus aut Domino & angelis, aut Domino in angelis deferebat, tu Imperator dignatione regali honoras infimum sacerdotē. Sed Domino defertur cum seruulus honoratur. Ipse enim dixit: Quod vni horum minimorum fecistis, mihi fecistis. At ego humilitatem tantummodo prædico in imperatore sublimem, ac non amplius fidē, quam verē conscia meriti tui mente dixisti, quam docet te ille quem non negas? Quis enim alius docere te potuit, vt ei non obicias quam in te vides creaturam? Nihil moralius, nihil expressius dici potuit. Creaturam enim Christum dicere, pro obiectu contumelię est, non pro confessione reuerentię. Deinde quid tam insolens, quàm id eum existimare quod nos sumus? Docuisti igitur me, a quo te discere velle profiteris: nihil tale adhuc legi, nihil tale audiui, quàm pium autem illud, quàm admirabile, quod in Deo non vereris inuidiam, de patre remunerationem pro filij amore præsumis, & laudando filium, non ei te posse aliquid addere cōfiteris, sed velle vt etiam patri te filij prædicatione commendes. Quod vti que solus te docuit ille qui dixit: Qui me diligit, diligitur a patre meo. Addidisti ad hęc, quia tu infirmus & fragilis non te talē laudatorem putabis, vt diuinitatem verbis augeas, sed quantum possis prædices, non quantum est ipsa diuinitas. Hęc infirmitas in Christo fortior est, sicut Apostolus dixit: Cū infirmor, tunc potens sum, hęc humilitas excludit fragilitatem. Veniā planē, & festinabo vt iubes, vt hęc præsens audiam, vt hęc præsens legam, cum ex tuo ore procedunt. Misi autem duos libellos, quorum iam quia tuę clementię sunt probati, periculū non verebor. De spiritu vero interim veniam scriptioni peto, quoniam quem iudicem mei sim sermonis habiturus agnouī. Interim tamen sententia & fides tua de Domino & Salvatore de prompta de Dei filio redundat ad assertionem vberimam, per quam sancti quoque Spiritus diuinitas sempiterna credatur, vt non ei obicias quam in te vides creaturam, nec Deum patrem Domini nostri Iesu Christi spiritui suo existimes inuidere. Quod enim creaturę caret cōmunionē diuinū est. Si Dominus fauerit, huic etiam clemētię tuę satisfaciā voluntati, vt cuius accepisti gratiam, eū plane

Gene. 28.

Matt. 25.

1. Cor. 14.

2. Cor. 12.

in Dei gloria præminentem suo nomine existimes G honorandum. Beatissimum te & florentissimum Deus omnipotens pater Domini nostri Iesu Christi tueri ætate prolixia, & regnum tuum in summa gloria & pace perpetua confirmare dignetur, Domine imperator Auguste, diuino electe iudicio, principum gloriosissime.

Diui Ambrosii ad valentinianum imperatorem, legationis suæ expositionem insinuans, Epistola xxvii.

Ambrosius Valentiniano imperatori. Et si superioris legationis meæ fides ita approbata sit tibi, vt ratio eius à me non quaereretur. Satis enim claruit eo ipso quòd aliquot dies retentus sum intra Gallias, me violentiam à Maximo nõ recepisse, neque iis astipulatum quæ ad voluntatem eius magis quam ad pacem propenderent. Denique non commississes secundam legationem, nisi primam probasses. Sed quia regredienti mihi decernendi secum imposuit necessitatem, ideo hac epistola expositionem legationis meæ insinuandam putavi, ne cuiusquam sermo viri prius vana intexeret, quam reditus meus integra & sinceræ veritatis expressa signaculo manifestaret. Cum peruenissem Treuiros, prostridie processi ad palatium. Egressus est ad me vir Gallicanus, præpositus cubiculi, eunuchus regius. Poposci adeundi copiam, quæsiuit num rescriptum haberem clementiæ tuæ. Respondi habere, Retulit non posse me, nisi in consistorio videri. Dixi non esse hunc morem sacerdotalem, certe esse aliqua de quibus serio deberem cum suo principe confabulari. Quid plura? Consuluit eum, sed eadem referenda credidit, vt liqueret etiam priora ex illius arbitrio deprompta. Dixi tamen alienum id quidem à nostro munere, sed me recepto officio non defuturum, gratam mihi esse humilitatem in tuo præsertim, & quod verum est, fraternæ pietatis negotio. Vbi sedit in consistorio, ingressus sum, assurrexit vt osculum daret. Ego inter consistorianos steti, hortari cœperunt alij vt ascenderem, vocare ille, Respondi ego: Quid oscularis eum quem non agnoueris? Si enim me agnouisses, non hoc loco videres. Commotus es, inquit, episcopo? Non, inquam, iniuria, sed verecundia, quòd alieno consisto loco. Et prima, inquit, legatione ingressus es consistorium. Nec illud, inquam, mei erroris fuit. vocantis non ingredientis vitium est. Cur, inquit, ingressus es? Quia inquam, tunc vt inferiori pacem petebam, nunc vt equali. Cuius, inquit, beneficio æquali? Respondi, omnipotentis Dei, qui Valentiniano regnum quod dederat reseruauit. Ad postremum erupit, dicens: Quonia me iustitiam, & ille Bauto qui sibi regnum sub specie pueri vindicare voluit: qui etiã Barbaros mihi immissit, quasi ego non habeam quos possim adducere, cum mihi tot milia Barbarorum militent, &annonas à me accipiant. Quod si ego tunc quando venisti non essem retentus, quis mihi obstitisset & virtuti meæ? Ad hæc ego leniter: Nõ opus est, inquam, vt commouearis, cum causa nulla sit commotionis, sed patienter audias quæ referantur istis. Propterea & ego veni, quia prima legatione dum mihi credis, per me deceptum te esse afferebas: Gloriosum mihi

est hoc pro salute pupilli imperatoris. Quos enim episcopi magis quam pupillos debemus tueri? Scriptum est enim: Iudicate pupillo, & iustificate viduam, & eruite iniuriam accipientem. Et alibi: Iudices viduarum, & patres orphanorum. Tamen non exprobrabo beneficium meum Valentiniano, vt verum eloquar. Vbi ego tuis legionibus obstiti quo minus influeres in Italiam? Quibus rupibus? qua acie? quibus numeris? An verò corpore meo clausi tibi Alpes? Vtinam hoc meum esset, obiectionem non timerem, non vererer criminationes tuas. Quibus promissis lusi te vt paci acquiesceres? Nõne intra Gallias iuxta urbem Mogontiacum comes Victor occurrit mihi quem direxisti vt pacem rogaret? In quo ergo te fecellit Valentinianus, qui prius pacem à te rogatus est quam postularet? In quo fecellit Bauto qui deuotionem Imperatori exhibuit suo? An quia principem suum non prodidit? In quo ego te circumscripsi? Qui vbi primum veni, cum diceres quòd Valentinianus ad te quasi filius ad patrem venire deberet, responderim nõ esse æquum vt aspero hyemis tempore puer cum matre vidua penetraret Alpes. Sine matre autem tanto itinere dubiis rebus committeretur. De pace nobis legationem commissam, non de aduentu eius promissionem: spondere nos id non potuisse: certum est, quod mandatum non erat, me certe nihil spondidisse, adeo vt diceres, Expectemus quid Victor responsi referat. Illum autem liquet me retento peruenisse Mediolanum, negatumque ei quod postulabat. De pace tantum conspirare studia, non de aduentu imperatoris, quem moueri non oporteret. Præfens etiam vbi Victor rediit. Quomodo ergo reuocaui Valentinianum? Legati iterum missi ad Gallias, qui eius aduentum negarent, apud Valentinianum Gallorum me repeterunt: milites vtriusque partis qui custodirēt iuga montium, offendi reuertens. Quos ego tuos reuocaui exercitus? quas de Italia reflexi aquilas? quos immisit Barbaros Bauto comes? Et quid mirum si hoc Bauto fecisset, Transrhenanus genere, cum tu ministeris imperio Romano Barbarorum auxilia, & turmas transimitanas, quibus comeatus prouincialium tributa soluebant? Vide autem quid intersit inter tuas minitationes, & Valentiniani Augusti pueri mansuetudinem. Tu flagitabas quod Barbarorum stipatus agminibus Italia te infunderes. Valentinianus Hunnos atque Alanos appropinquantes Gallia per Alemaniam terras reflexit. Quid habet inuidia si Bauto Barbaros cum Barbaris fecit decernere? Quoniam dum tu militem Romanum occupas, dum is aduersum se vtrique præterdit, in medio Romani imperij sinu Iuthungi populabantur Rhetias. Et ideo aduersus Iuthungum Hunnos accitus est. Idem tamen quia de finitimo proterebat, Alemaniam, & iam vicinia mali vrgebat Gallias, coactus est triumphos suos deferere, ne tu timeres. Confer vtriusque factum. Tu fecisti incurfari Rhetias, Valentinianus suo tibi auro pacem redemit. Aspice illum quoque, qui tibi ad dexteram assisit, quem Valentinianus cum posset suum dolorem vlcersi, honoratum ad te redire fecit. Tenebat eum in suis terris, atque in ipso nuncio necis fraternæ frænauit imperus: nec tibi vicem et si non parilis

Esai. 1.

psalm. 67.

**Reuertentes.*

non parilis dignitatis, eiusdem tamen necessitudinis retulit. Confer ergo te iudice vtriusque factum. Ille tibi fratrem tuum viuente remisit, tu illi vel mortuum redde. Quid illi reliquias germani abnegas, qui tibi aduersum se auxilia non negauit? Sed vereris ne exuuiarum reditu renouetur militibus dolor? Hoc enim allegas: Quem viuente deseruerunt, cum defendent peremptum? Quid eum mortuum times, quem occidisti cum posses reseruare? Hoste, inquis, meum peremi. Non ille tuus hostis, sed tu illius. Ille iam non sentit defensionem. Tuam causam considera. Si quis aduersum te hodie imperium in his partibus vsurpandum putet, quæro te, vtrum te hostem illius dicas, an illum tibi? Nisi fallor, vsurpator bellum inferat, Imperatorius suum tuctur. Ergo quem non debueris occidere, eius reliquias negas? Habeat Valentinianus imperator vel fratris exuuias, pacis tuæ obfides. Et quomodo allegabas quòd eum non mandaueris occidi, quem prohibes sepeliri? Poterit igitur credi quod ei non inuideris vitam, qui etiam sepulturam inuides? Sed ad me reuertar. Audio te queri quòd se ad Theodosium imperatorem potius contulerint qui sunt cum Valentiniano imperatore. Quid igitur futurum sperabas, cum tu refugientes eos ad penam posceres, captos necares. Theodosius autem muneribus ditaret, donaret honoribus? Quos, inquit, occidit? Respondi ei, Balionem. At quem virum? qualem bellatorem? Hæcne fuit iusta causa exitij, quòd imperatori suo fidem seruauit? Nõ ego, inquit, eum iussi occidi. Respondi: Hoc audiuimus quòd occidi iussus sit. Sed, inquit, si ipse sibi vim nõ intulisset, iusserat eum deduci Cabillonum, & ibi viuam exuri. Respondi, Ergo propterea & illud creditum est quòd eum occideris. Quis autem sibi parcendum putaret, cum occisus sit bellator strenuus, miles fidelis, comes utilis? Ita tum discessi, vt se tractaturum diceret. Postea cum videret me abstinere ab episcopis qui communicabant ei, vel qui aliquos deuos licet à fide ad necem petebant, commotus eis iussit me sine mora regredi. Ego verò libenter, et si me plerique insidias euasurum nõ crederet, ingressus sum iter, hoc solo dolore percitus, quòd Hyginum episcopum senem in exilium duci comperi, cui nihil iam nisi extremus superesset spiritus. Cum de eo conuenirem comites eius, ne sine veste, sine plumatio paterentur extrudi senem, extrusus ipse sum. Hæc est expositio legationis meæ. Vale Imperator, & esto tutior aduersus hominem pacis inuolucro bellum tegentem. Vale.

Diui Ambrosii ad Theodosium imperatorem, seipsum excusantis, & vt ille facinoris sui poenitentiam agat, rationibus, atque exemplis suadentis, rogantis, hortantis, & admonentis, Epistola xxviii.

Avgustissimo imperatori Theodosio Ambrosio: Et veteris amicitia dulcis mihi recordatio est, & beneficiorum quæ crebris meis intercessionibus summa gratia in alios contulisti, gratiae memini. Vnde colligi potest quòd non ingrato aliquo affectu aduentum tuum semper mihi ante hac exoptatisimum declinare potuerim. Sed qua causa hoc fecerim, breuiter expediam. Soli mihi in tuo comi-

tatu ius naturæ creptum videbam audiendi, vt & loquendi priuaret munere. Motus enim frequenter es quòd ad me peruenissent aliqua quæ in consistorio tuo statuta forent. Ego ergo expers communis usus sum, cum dicat Dominus Iesus nihil esse occultum quod non manifestetur. Verecundia igitur qua potui, satisfeci imperiali arbitrio, & prospexi ne aut ipse causam commotionis habeam, cum id egerim, ne quid ad me de imperialibus deferatur statutis: aut ego cum fuero præfens, aut non audiam per metum omnium, & quasi conuenientis famam subibo: aut ita audiam vt mihi aures pateant, vox intercludatur, vt audita non possim eloqui, ne eos qui in suspicionem prodicionis venerint, lædam in periculo. Quid igitur facerem? Non audirem? Sed aures non possem cera veterum fabularum claudere. Proderem? Sed quod in tuis iussis timerem, in meis verbis deberem cauere, ne quid cruentum committeretur. Tacerem? Sed quod miserimum forte omnium, alligaretur conscientia, vox eriperetur, Et vbi illud: Sed si sacerdos non dixerit erranti: is qui errauerit, in sua culpa morietur, & sacerdos reus erit poenæ, quia non admonuit errantem. Accipe illud Imperator Auguste, quòd habeam fidei studium, nõ possum negare: quòd Dei timorem, non diffiteor. Sed habes naturæ impetum, quem si quis lenire velit, cito vertes ad misericordiam: si quis stimulet, in maius exsuscitas, vt eum reuocare vix possis. Vtinam si nemo mitigat, nullus accendat: libenter eum committo tibi: ipse te reuocet, & pietatis studio vincis impetum naturæ. Huc ego impetum malui cogitationibus tuis secreto committere, quæ meis factis publice fortassis mouere. Itaque malui officio meo aliquid deesse quam humilitati, & requiri in me ab aliis sacerdotis auctoritatem, quam à te desiderari in me amantissimè honorificetiam, vt represso impetu integra esset consilij eligendi facultas. Præterdi agritudinem corporis reuera grauem, & nisi à viris mitioribus vix leuandam: vel emori tamen maluissimam quam aduentum tuum biduo aut triduo non expectarem. Sed quid facerem, non erat. Factum est in vrbe Thessalonicensium quod nulla memoria habet, quòd reuocare non potui ne fieret. Imò quòd ante atrocissimum fore dixi, cum totiens rogarem: & quòd ipse sero reuocando graue factum putasti, hoc factum extenuare non poteram. Quado primum auditum est propter aduentum Gallorum episcoporum synodus conuenerat, nemo non ingenuit, nullus mediocriter accepit, non erat facti tui absolutio in Ambrosij communionem. In me etiam amplius commissi exaggeraretur inuidia, si nemo diceret Dei nostri reconciliationem fore necessariam. An pudet te Imperator hoc facere quòd rex propheta auctor Christi secundum carnem profapia fecit Dauid: Illi dictum est, quia diues qui haberet plurimos greges, vnam pauperis ouem propter aduentum hostis eripuit & occidit: & cognito quòd in hoc ipse argueretur, quia ipse fecisset, ait: Peccaui domino. Noli ergo impatienter ferre Imperator, si dicatur tibi: Tu fecisti istud quòd Dauid regi dictum est à propheta. Si enim hoc sedulo audieris, & dixeris: Peccaui Domino. Si dixeris regale illud propheti-

Luc. 8.

Eccl. 3.

2. Reg. 12.

Psalm. 94. cum: Venite adoremus, & procidamus ante eum, & ploremus ante Dominum nostrum qui fecit nos: dicitur & tibi, Quoniam poenitet te, dimittit tibi Dominus peccatum tuum, & non morieris. Iterum cum plebem numerari iussisset David, percussus est corde & dixit ad Dominum: Peccaui vehementer quod fecerim hoc verbum, & nunc Domine aufer iniquitatem serui tui quod deliqui vehementer. Et missus est iterum ad eum Nathan propheta, qui ei trium optionem conditionum offerret, & quam vellet eligeret, famem tribus annis in terra, aut tribus mensibus fugeret a facie inimicorum suorum, aut triduo mortem in terra. Et respondit David: Angustie sunt tria haec vehementer, veruntamen incidam in manus Domini, quoniam multa misericordiae eius nimis, & in manus hominis non incidam. Culpa autem erat, quoniam voluit scire numerum totius plebis quae secum erat: quod scire Deo soli debuit referuare. Et cum, inquit, mors fieret in plebe, ipso primo die ad horam prandij cum vidisset David percutierem angelum in plebem, ait David: Ego peccaui, & ego pastor maligni feci, & hic grex quid fecit? Fiat manus tua in me, & in domum patris mei. Itaque poenituit Dominum, & iussit angelo vt parceret plebi, sacrificium autem offerret David. Erant enim tunc sacrificia pro delictis, haec nunc sunt sacrificia poenitentiae. Itaque ea humilitate acceptior Deo factus est. Non enim mirandum peccare hominem, sed illud reprehensibile, si non se cognoscat errasse, non humiliet Deo. Iob sanctus & ipse potens in seculo, ait: Peccatum meum non abscondi, sed coram plebe omni annunciaui. Ipsi immani regi Saul dixit Ionathas filius suus: Noli peccare in seruum tuum David, & vt quid peccas in sanguine innocentem, occidere David sine causa? Quia etsi rex erat, peccabat tamen si occideret innocentem. Denique etiam David cum iam regno potiretur, & audisset Abner innocentem occisum a Ioab duce militiae suae, ait: Innocens sum ego & regnum meum amodo & vsque in aeternum a sanguine Abner filij Ner, & ieiunauit in dolore. Haec ideo scripsi, non vt te confundam, sed vt regum exempla prouocent, vt tollas hoc peccatum de regno tuo. Tolles autem humiliando Deo animam tuam. Homo es, & tibi venit tentatio, vince eam. Peccatum non tollitur nisi lachrymis & poenitentia. Nec angelus potest, nec archangelus: Dominus ipse, qui solus potest dicere: Ego vobiscum sum: si peccauerimus, nisi poenitentiam deferentibus non relaxat. Suadeo, rogo, hortor, admonco, quia dolori est mihi, vt tu qui pietatis inaudita exemplum eras, qui apicem clementiae tenebas, qui singulos nocentes non pariebaris periclitari, tot periisse non doleas innocentes. Etsi in praelis foelicissime egeris, & si in aliis quoque laudabilis, tamen apud tuorum operum pietas semper fuit. Id tibi inuidit diabolus quod habebas praestantissimum. Vince eum dum habes adhuc unde possis vincere. Noli peccato tuo aliud peccatum addere, vt vsurpes quod vsurpasse multis officit. Ego certe in omnibus aliis licet debitor pietati tuae, cui ingratus esse non possum, quam pietate multis imperatoribus praeferebam, vni adaequabam. Ego, inquam, causam in te contumaciae nullam habeo, sed

habeo timoris, offerre non audeo sacrificium si volueris assistere. An quod in vniuersis innocetis sanguine non licet, in multorum licet? Non puto. Postremo scribo manu mea quod solus legas. Ita me Dominus ab omnibus tribulationibus liberet, quia non ab homine, neque per hominem, sed aperte mihi interdictum aduertit. Cum enim essem sollicitus, ipsa nocte qua proficisci parabam, venisse quidem visus es ad ecclesiam, sed mihi sacrificium offerre non licuit. Alia praetereo, vt potui cauere. Sed pertuli amore tuo, vt arbitror. Dominus faciat vt omnia cum tranquillitate cedant. Multifarie Deus noster admonet, signis caelestibus, prophetarum praecipis, visionibus etiam peccatorem vult nos intelligere, quo rogemus eum vt perturbationes auferat, pacem vobis imperantibus seruet, fides ecclesiae & tranquillitas perseueret, cui prodest Christianos & pios esse Imperatores. Certe vis probari Deo: omnis rei tempus, vt scriptum est: Tempus, inquit, facienda Domine. Et tempus beneplaciti Deus. Tunc offeres, cum sacrificandi acceperis facultate quando hostia tua accepta sit Deo. Nonne me delectaret habere gratiam Imperatoris, vt secundum voluntatem tuam agerem, si causa pateretur? Et simplex oratio sacrificium est, haec veniam refert, illa offensionem: quia haec habet humilitatem, illa contemptum. Dei enim vox est quod malit vt fiat mandatum eius, quam deferatur sacrificium. Clamat istud Deus, ad populum Moyses annunciat, ad populos Paulus praedicat. Id facito quod intelligis in tempore plus placere: Misericordiam, inquit, malo quam sacrificium. Quare non illi magis sint Christiani qui peccatum condempnant suum, quam qui defendere putant? Iustus enim in exordio sermonis accusator est sui. Qui se accusat cum peccauerit, iustus est, non ille qui se laudauerit. Vtinam Imperator etiam ante mihi potius credidisset, quam consuetudini tuae: dum puto quod cito ignoscis, cito reuocas, vt saepe fecisti & tu praeventus es, & ego non declinaui quod cauere non debueram. Sed gratias Domino, qui vult seruulos suos castigare, ne perdat. Istud mihi commune est cum prophetis, & tibi erit commune cum sanctis. An ego Gratiani patrem non oculis meis praeferam? Debent veniam sancta alia pignora tua. Dulce mihi nomen ante tuli, quibus amorem communiter detuli. Amo, diligo, orationibus prosequor. Si credis sequere. Si, inquam, credis, agnosce quod dico. Si non credis, ignosce quod facio in quo Deum praefero. Beatissimus & florentissimus cum sanctis pignoribus fruaris tranquillitate perpetua imperator Auguste.

Diui Ambrosii ad Theodosium imperatorem vindicari iubentem in episcopum & Christianos qui synagogam incendiderunt, vehementer eum ob hoc arguentis, atque vt aliam epistolam dictari iubeat, & quod prius iussu fuerat emittet, exhortantis. Epistola xxix.

Clementissimo principi ac beatissimo imperatori Theodosio Augusto Ambrosius episcopus. Exercitus semper iugibus fere curis sum Imperator beatissime, sed nunquam tanto in actu fui, quantum nunc, cum video cauendum ne quid sit quod adscri-

batur mihi etiam de sacrilegij periculo. Itaque peto vt patienter sermonem meum audias. Nam si indignus sum qui a te audiar, indignus sum qui pro te offeram, cui tua vota, cui tuas committas preces. Ipse ergo non audies eum quem pro te audiri velis? Non audies pro se agentem, quem pro aliis audisti? Nec vereris iudicium tuum, ne cum indignum putaris quem audias, indignum feceris qui pro te audiatur. Sed neque imperiale est libertatem dicendi negare, neque sacerdotale quod sentiat non dicere. Nihil enim in vobis Imperatoribus tam populare & tam amabile est, quam libertatem etiam in iis diligere qui obsequio militiae vobis subditi sunt. Siquidem hoc interest inter bonos & malos principes, quod boni libertatem amant, seruitutem improbi. Nihil etiam in sacerdote tam periculum apud Deum, tam turpe apud homines, quam quod sentiat non libere denunciare. Siquidem scriptum est: Et loquebar de testimoniis tuis in conspectu regum & non confundebat. Et alibi: Filij hominis, speculatore te possuidomui Israel, in eo, inquit, vt si auertatur iustus a iustitiis suis, & fecerit delictum quia non distinxisti ei, hoc est, non dixisti quid sit cauendum, non retinebitur memoria iustitiae eius, & sanguinem eius de manu tua exquirat. Tu autem si distinxeris iusto vt non peccet, & ipse non peccauerit, iustus vita viuet, quia dixisti ei: & tu animam tuam liberabis. Malo igitur Imperator bonorum mihi esse tecum, quam malorum consortium, & ideo clementiae tuae displicere debet sacerdotis silentium, libertas placere. Nam silentij mei periculo inuolueris, libertatis bono iuuaris. Non ergo importunus indebitis me interfero, alienis ingero, sed debitis obtempero, mandatis Deinostri obedio. Quod facio primum tui amore, tui gratia, tuae studio conseruandae salutis. Si id mihi vel non creditur, vel interdicitur, dico sane diuinae offensionem metu. Nam si meum periculum te exueret, patienter me pro te offerrem, sed non libenter. Malo enim te sine meo acceptum Deo esse & gloriosum periculo. Sin autem silentij mei dissimulationisque culpa & me ingrauat nec te liberat, malo importunior me quam inutilior aut turpiorem iudices. Siquidem scriptum est, dicete sancto apostolo Paulo, cuius non potes doctrinam refellere: Insta opportune, importune argue, obsecra, increpa in omni patientia & doctrina. Habemus ergo & nos cui displicere plus periculi sit, praesertim cum etiam Imperatoribus non displiceat suum quemque fungi munere, & patienter audiat vnum quemque pro suo suggerentem officio, imò corripatis si non vtatur militiae suae ordine. Quod ergo in iis libenter accipitis qui vobis militant, num hoc in sacerdotibus potest molestum videri, cum id loquamur non quod volumus, sed quod iubemus? Scis enim lectum: Cum stabitis ante reges & praefides, nolite cogitare quid loquamini: dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini: non enim vos estis qui loquimini sed Spiritus patris vestri qui loquitur in vobis. Et tamen si in causis reipublice loquar, quamuis etiam illic iustitia seruanda sit, non tanto adstringar metu si non audiar. In causa vero Dei quem audies, si sacerdotem non audies, cuius maiore peccatur periculo? Quis tibi verum audebit di-

2. Reg. 24.

Job. 31.

1. Reg. 18.

2. Reg. 3.

1. Matt. 18.

999

Psalm. 118. Ezech. 3.

Psalm. 118. Psalm. 68.

Offic. 6. Matt. 9. 12. Prover. 18.

1. Tim. 4.

1. Matt. 10.

cere si sacerdos non audeat? Noui te piuum, clementem, mitem atque tranquillum, fidem ac timorem Domini cordi habentem: sed plerumque aliqua nos fallunt. Habent aliqui zelum Dei, sed non secundum scientiam. Ne igitur hoc etiam fidelibus animis obrepat, cauendum arbitror. Noui pietatem tuae erga Deum, lenitatem in homines, obligatus sum beneficiis tuarum indulgentiarum. Et ideo plus metuo, amplius sollicitor, ne etiam ipse tuo me postea iudicio condempnes, quod mea aut dissimulatione aut adulatione prolapsione non euitaueris. Si in me peccari viderem, non deberem tacere. Scriptum est enim: Si frater tuus in te peccauerit, corripe illum primo, deinde increpa duobus & tribus testibus, si te non audierit: dic ecclesiae. Causam ergo Dei tacebo? Quid igitur sit quod metuum, consideremus. Relatum est a comite Orientis militarium partium incensam esse synagogam, idque auctore factum episcopo. Iussisti vindicari in caeteros, synagogam ab ipso aedificari episcopo. Non aditruo expectandam fuisse assertionem episcopi. Sacerdotes enim turbarum moderatores sunt, studiosi pacis, nisi cum ipsi mouentur iniuria Dei, aut ecclesiae contumelia. Sit aliquis iste episcopus feruentior in exultatione synagogae, timidior in iudicio. Non vereris Imperator ne acquiescat sententiae tuae, ne prauaricetur non times? Non etiam vereris quod futurum est ne verbis resistat comiti tuo? Necesse erit igitur vt aut prauaricatorem aut martyrem faciat. Vt utique alienum temporibus tuis, vtunque persecutionis instar, si aut prauaricari cogatur, aut subire martyrium. Vides quo inclinet cause exitus, si fortem episcopum putas, cauto martyrium fortioris, si inconstantem, declina lapsum fragilioris. Plus enim adstringitur qui labi infirmum coegerit. Hac proposita conditione puto dicturum episcopum quod ipse ignes sparserit, turbas compulerit, populos concluderit, ne amittat occasionem martyrij, & pro inualidis subiciat validiorem. O beatum mendacium, quo acquiritur sibi aliorum absolutio sui gratia. Hoc est Imperator quod poposci & ego, vt in me magis vindicares, & hoc si crimen putares mihi ascriberes. Quid mandas in absentes iudicium? Habes praesentem, habes contententem reum. Proclamo quod ego synagogam incenderim, certe quod ego illis mandauerim, ne esset locus in quo Christus negaretur. Si obiiciatur mihi, cur hic non incenderim? Diuino iam cremari coepit iudicio, meum cessabit opus. Et si verum quaeritur, ideo segnior fui, quia non putabam hoc vindicandum. Quid facerem, quod nullo vtore sine praemio foret? Tangunt haec verecundiam, sed reuocant gratiam, ne fiat opus quo Dei summi contrahatur offensio. Esto tamen, nemo episcoporum ad hoc munus conueniat. Rogauit enim clementiam tuam: & licet ipse hoc reuocatum adhuc non legerim, reuocatum tamen constituamus. Quid si alij timidiore dum mortem reformidant, offerant vt de suis facultatibus repararetur synagoga, aut comes vbi hoc compererit primo constitutum, ipse de Christianorum censu exaedificari iubeat? Habebis Imperator comitem prauaricatorem, & huic vexilla committes victricia, huic labarum, hoc est Christi sacrum nomine, qui synagogam instauraret, quam

1. Rom. 10.

1. Matt. 18.

C

D

E

F

Christum nesciat: Iube labarum synagogæ inferri, G videamus si non resistunt, Erit igitur locus Iudæorum perfidiæ, factus de exuviis ecclesiæ: & patrimonium quod favore Christi acquisitum est Christianis, hoc trāsferetur ad donaria perfidorum? Legimus templa idolis antiquitus condita de manubiis Cimbrorum, de spoliis reliquorum hostium. Hunc titulum Iudæi in fronte synagogæ suæ scribent, Templum impietatis factū de manubiis Christianorum. Sed disciplinæ te ratio Imperator mouet. Quid igitur est amplius, disciplinæ species, an causa religionis? Cedat oportet censura deuotioni. Non audisti Imperator, quia cum iussisset Iulianus reparari templum Hierosolymis, quod diuino, qui faciebant repagulum, igne flagrant? Non caues ne etiam nunc faciat? A deo à te non fuit iubendum, vt Iulianus hoc iusserit. Quid tamen mouet? Vtrum quia quodcunque edificium publicū exustum est, an quia synagogæ locus? Si ædificio incenso moueris vilissimo (quid enim in tam ignobili castro esse potuit?) non recordaris Imperator quantorum Romæ domus præfectorum incensæ sunt & nemo vindicauit? Imò si quis Imperatorum voluit factum seuerius reprehendere, eius magis qui tanto est percussus dispendio, causam grauet. Quid igitur dignius vt Calinici castri in parte aliqua ædificiorum incendium, an vrbis Romæ vindicandum existimaretur si oporteret? Tamen Constantinopoli dudum domus episcopi incensa est, & filius clementiæ tuæ intercessit apud patrem, vt & suam, hoc est filij imperatoris iniuriam, & domus sacerdotalis incendium non vindicares. Non consideras Imperator ne & hoc cum vindicari iusseris, ipse iterum interueniat ne vindicetur? Sed bene illud acquisitum à patre filio. Dignum erat enim vt suam iniuriam prius ipse donaret. Bene illud cum gratiæ distinctione diuisum est, vt & filius pro sua, & pater pro filij iniuria rogaretur. Hic nihil est quod filio referres, & vide ne quid Deo deroges. Non est ergo causa tantæ commotioni idonea, vt propter ædificij exustionem in populum tam seuerè vindicetur. Multo autem minus quia synagoga incensa est, perfidiæ locus, impietatis domus, amentię receptaculum, quod Deus damnauit ipse. Sic enim legimus per os Hieremiæ dicente Domino Deo nostro. Et faciam domui vbi inuocatum est nomen meum super ipsam, in qua confiditis vos & loco quem dedi vobis & patribus vestris, sicut feci Sylo: & proiciam vos à facie mea, sicut proieci fratres vestros omne semen Ephrem. Et tu noli orare pro populo isto, & noli postulare illis misericordiam, & neque accesseris ad me pro illis, quia non exaudia te. An non vides quid isti faciūt in ciuitatibus Iudæ? Deus se pro illis prohibet rogari, quos tu vindicandos putas. At certè si iure gentiū agerem, dicerem quātas ecclesię basilicas Iudæi tempore imperij Iuliani incendierint, duas Damasci, quarum vna vix reparata est, sed ecclesiæ non synagogę impendit. Altera basilica in formibus horret ruinis. Incensæ sunt basilicæ Gazis, Ascalone, Beryto, & illis fere locis omnibus, & vindictam nemo quæsiuit. Incensa est & basilica Alexandria à gentibus & Iudæis, quę sola præstabat cæteris. Ecclesia non vindicata est, vin-

Hierem. 7.

dicabitur synagoga? Vindicabitur etiam Valentinianorum phanum incensum? Quid est enim nisi phanum, in quo est conuentus gentiliū? Licet gentiles duodecim deos appellent, isti triginta & duos conas colant, quos appellant deos. Nam & de ipsis comperi relatum & præceptum vt in monachos vindicaretur, qui prohibentibus iter Valentinianis quo psalmos canentes ex consuetudine vsuque veteri pergebant ad celebritatem Machabæorum martyrum, moti insolentia incenderunt phanum eorum in quodam rurali vico tumultuariè cõditum. Quot se offerre habet tali optioni, cum meminerint tempore Iuliani illum quia aram deiecit, & turbauit sacrificium, damnatum à iudice fecisse martyrium? Itaque nunquam alias ille iudex qui audiuit eum, nisi persecutor habitus est, nemo illū congressu, nemo illum vnquam oculo dignum putauit. Qui nisi iam esset defunctus, timerem Imperator ne in eum tu vindicares, quanquam vindictam cœlestem non euaserit suo superstes hæredi. Sed refertur cognitionem mandatam iudicij, scriptumque eo quod non referre debuerit, sed vindicare. Requirenda quoque sublata donaria, vt omitam alia. Incensæ sunt à Iudæis ecclesiarum basilicæ, & nihil redditum est, nihil repetitū, nihil quæsitum. Quid autem habere potuit synagoga in castro vltimo, cum totum quicquid illic est, nõ multum sit, nihil preciosum, nihil copiosum? Quid deinde de incendio potuit rapi Iudæis insidiatibus? Artes istę sunt Iudæorum volentium calumniari, vt dum ista quærentur, manderet extra ordinem militaris censura iudicij, mittatur miles fortasse dicturus quod hic aliquando ante tuum Imperator dixit aduentum, Quomodo poterit nos Christus iuuare, qui pro Iudæis aduersus Christum militamus? Qui mittuntur ad vindictam Iudæorum, suos perdidit exercitus, nostros volunt perdere. In quas præterea non prosiliant calumnias, qui etiam Christo falsis testimoniis calumniati sunt? In quas non prosiliant calumnias homines & circa diuina mendaces? Quos non auctores seditionis fuisse dicant? Quos non appetant, etiam quos nõ recognoscant, vt catenatorū ordines innumeros spectet de Christiano populo vt captiua videant colla plebis fidelis, vt condēntur in tenebras Dei seruuli, vt feriantur securibus, dentur ignibus, tradantur metallis, ne pœna cito transeat? Hunc dabis triumphum Iudæis de ecclesia Dei? Hoc trophæum de Christi populo? Hęc gaudia Imperator perfidis? Hanc celebritatē synagogæ? Hoc luctus ecclesiæ? Refert Iudæorum populus hanc solennitatem in dies festos suos, & inter illos profecto numerabit, quibus aut de Amorrhæis, aut de Chanaanais triū phauit, aut de Pharaone rege Aegypti, aut de Nabuchodonosor regis Babyloniæ manu liberati potuit. Adde hanc celebritatem significans se de Christi populo triumphū egisse. Et cum ipsi Romanis legibus teneri se negent, ita vt crimina leges putet, nūc velut Romanis legibus se vindicandos putet? Vbi erant istæ leges cum incēderēt ipsi sacratarum basilicarum culmina? Si Iulianus non est vltus ecclesiam, quia præuaricator erat, tu Imperator vlcisceris synagogæ iniuriā quia Christianus es? Et quid tecum posthac

Christus

Agg. 7.

Cor. 15.

Mat. 7.

Christus loquetur? Non recordaris quid Dauid sancto per Natham prophetam mandauerit? Ego te de fratribus tuis minorem elegi, & de priuato Imperatorem feci: ego de fructu seminis tui in sede imperiali locaui. Ego tibi subieci nationes barbaras: ego tibi pacem dedi, ego tibi inimicum tuum in potestatem tuam captiuum deduxi. Frumentum non habebas ad exercitus alimoniam, ipsorum hostium manu patefeci tibi portas, aperui horrea, dederunt tibi hostes tui comæatus suos quos sibi parauerāt. Ego perturbauit hostis tui cõsilia, vt se ipse nudaret. Ego ipsum vsurpatorem imperij ita vinxi, ac mentem eius ligauit, vt cum haberet adhuc fugiendi copiam, tamen cū omnibus suis tāquam metuens ne quis tibi periret, ipse se clauderet. Ego comitem eius atque exercitum ex altera parte naturæ, quos ante disperferam ne ad belli societatem coirent, ad supplementum tibi victoriæ congregaui. Ego exercitum tuum ex multis indomitis conueniam nationibus quasi vnus gentis fidem & tranquillitatem & concordia seruare præcepi. Ego cū periculum summum esset ne Alpes infida barbarorum penetrarent consilia, intra ipsum Alpium vallum victoriam tibi contuli, vt sine damno vinceret. Ego te triumphare feci de inimico tuo, & tu de plebe mea das meis inimicis triumphum? Nonne propterea Maximus destitutus est, quia ante ipsos expeditionis dies cum audisset Romæ synagogam incensam, edictum Romam miserat quasi vindex disciplinæ publicæ? Vnde populus Christianus ait: Nihil boni huic imminet. Rex iste Iudæus factus est, defensorem istum disciplinæ audiuiimus. Quem mox Christus probauit, qui pro peccatoribus mortuus est. Si de sermone hoc dictum est, quid de vltione dicitur? Ille igitur statim à Francis, & à Saxonum gente, in Sicilia, Sicilia, Petauione, vbique denique terrarum victus est. Quid pio commune cum perfido? Abolenda cū impio sunt etiam impietatis exempla. Quod illi nocuit, & quo victus offendit, hoc non sequi debet, sed damnari qui vicit. Itaque illa tibi non quasi ingrato recensui, sed quasi iure collata enumeraui, vt his admonitus cui plus collatum est plus diligas. Denique hoc respondentem Simoni dixit Dominus Iesus: Recte iudicasti. Statimque conuersus ad mulierem quæ pedes eius vnguento vnxit typum ecclesiæ gerens, ait Simoni: Propter quod dico tibi: Remissa sunt peccata eius multa, quoniam dilexit multum. Cui autem minus dimittitur, minus diligit. Hęc est mulier quæ in domum Pharisei intrauit, & cecit iudæum, Christum autem acquisiuit. Ecclesia enim synagogam exclusit: cur iterum tētatur vt apud Christi famulum, hoc est de peccatore fidei, de domo Christi synagoga excludat ecclesiam? Hęc ego Imperator amore & studio tui in hunc sermonem contuli. Debeo enim beneficiis tuis quibus me petente liberaisti plurimos de exiliis, de carceribus, de vltimæ necis pœnis, vt male debeam pro salute tua etiam offensionem tui animi non timere. (Nemo maiore fiducia vitur, quàm qui ex affectu diligit. Nemo certe debet lædere qui sibi consulit ne tot amorum conceptam cuiuscunque sacerdotij gratiam vno momento amittam. Et tamen non damnium gratiæ deprecor, sed salutis

periculum. Quanquam quantum est imperator, vt quærendum aut vindicandum non putes, quod in hunc diem nemo quæsiuit, nemo vnquam vindicauit: Graue est fidem tuā pro Iudæis periclitari. Gedeon cum occidisset sacratum vitulum, dixerunt Gentiles: Dij ipsi iniuriam suam vindicent. Quis habet synagogam vindicare? Christus quē occiderunt, quem negauerunt? An Deus pater vindicabit eos qui nec patrem recipiunt, qui filiū non receperunt? Quis habet Valentinianorum hæresim vindicare? quam pietas tua quomodo vindicat, cum eos excludi iusserit, nec conueniendi vsurpare copiam? Si Iosiam tibi obiciam regē Deo probatum, hoc in istis damnabis quod in illo probatū est. Certe si mihi parum fidei defertur, iube adesse quos putaueris episcopos, tractetur Imperator qui salua fide agi debeat. Si de causis pecuniariis comites tuos consulis, quanto magis in causa religionis sacerdotes Domini æquum est consulas? Consideret clementia tua quantos insidiatores habeat ecclesia, quantos exploratores: leuem rimam si offenderint, figent aculeum. Secundum homines loquor. Cæterum plus hominibus Deus timetur, qui etiam imperatoribus iure præfertur. Si amico suo aliquis, si parenti aut propinquo deserendum existimat, rectè ego & deferendum Deo, & eum præferendum omnibus iudicauit. Consule tibi Imperator, aut patere me consulere mihi. Quid respondebo postea si compertum fuerit data hinc autoritate aliquos Christianorum aut gladio, aut fustibus, aut plumbis necatos? Quomodo hoc purgabo factum? Quomodo excusabo apud episcopos? Qui nunc quia per triginta & innumeros annos presbyterij quidam gradu functi, vel mynistri ecclesiæ retrahuntur à munere sacro & curiæ deputantur grauius gemunt. Nam cum ij qui vobis militant, certo militiæ tempore seruentur, quanto magis etiam eos considerare debetis qui Deo militant? Quomodo, inquam, hoc excusabo apud episcopos qui queruntur de clericis, & imprefione graui vastari scribunt ecclesias? Hoc tamen in notitiam clementiæ tuæ peruenire volui, de hoc vt placet, arbitrio tuo cõsulere, & temperare dignaberis. Illud autē quod me angit, & iure angit, excludere atque eicere: Ipse facis quicquid fieri iussisti: Aut si ille facturus non est, malo te magis esse clementem, quàm illum nõ fecisse quod iussus est. Habes in quibus Domini adhuc debes circa imperiū Romanum inuitare clementiam. Habes quibus amplius quàm tibi speres. Illorū gratia, illorū salus te in hoc sermone conueniat meo: ne causam tuam alieno committas iudicio. Integra adhuc tibi sunt omnia. In hoc me ego Deo nostro pro te obligo, nec verearis sacramentum. Nunquid Deo displicere poterit quod pro eius emēdatur honorificentia? Nihil mutaueris certe in illa epistola, siue missa, siue nondū missa est, dictari iube alia, quę plena fidei, plena pietatis sit. Tibi integrū sit emēdare, mihi nõ est integrū dissimulare. Antiochenis tuam donasti iniuriam, inimici tui filias reuocasti, nutriendas apud affinem dedisti matri hostis tui, misisti de ærario tuo sumptus. Hęc tanta pietas, tanta erga Deum fides hoc factio obfuscabitur? Tu igitur qui armatis pepercisti hostibus, & seruasti inimicos tuos, ne quęso tanto studio pu-

Indic. 7.

4. Reg. 11.

res vindicandum in Christianos. Nunc Imperator rogo ut non aspernanter acceperis me & pro te & pro me timentem. Sancti enim vox est. Ut quid factus sum videre contritionem populi mei, ut offensam incurram Dei? Ego certe quod honorificentius fieri potuit, feci, ut me magis audires in regia, ne si necesse esset, audires in ecclesia.

Diui Ambrosii ad Valentianum, eundem rogantis atque conuenientis ne ad petitionem Gentilium aras eorum imperatorio decreto instaurari iubeat, ostendensque ex tali decreto, primum Deo, deinde patri & fratri iniurias irrogari.
Epistola xxx.

Psal. 95.

Ambrosius episcopus beatissimo principi & Christianissimo Imperatori Valentiniano. Cui omnes homines qui sub dirione Romana sunt, vobis militent Imperatoribus terrarum atque principibus, tum ipsi vos omnipotenti Deo & sacrae fidei militatis. Aliter enim salus tuta esse non poterit nisi vnusquisque Deum verum, hoc est Deum Christianorum, a quo cuncta reguntur, veraciter colat. Ipse enim solus verus est Deus, qui intima mente veneretur, Dij enim gentium daemones, sicut scriptura dicit. Huic igitur Deo vero quisquis militat, & qui intimo colendum recipit affectu, non dissimulationem, non coniuventiam, sed fidei studium & deuotionis impendit. Postremo si non ista, consensum saltem aliquem non debet colendis idolis & prophanis caeremoniarum cultibus exhibere. Nemo enim Deum fallit, cui omnia etiam cordis occulta manifesta sunt. Ergo cum a te Imperator christi anisime fides Deo vero sit exhibenda, cum ipsi fidei studium cautio atque deuotio, miror quomodo aliquibus in spem venerit quod debeas aras diis gentium tuo instaurare praecipio, ad vsum quoque sacrificiorum prophanorum praebere sumptum. Quod enim iam dudum vel fisco vel arcae est vindicatum, de tuo magis conferre videbere, quam de suo reddere. Et de dispendiis queruntur qui nunquam nostro sanguini pepercerunt, qui ipsa ecclesiarum aedificia subruerunt. Petunt etiam ut illis priuilegia deferas, qui loquendi & docendi nostris communem usum Iuliani lege proxima denegarunt: & priuilegia illa quibus saepe decepti sunt etiam Christiani. Nonnullos enim illis priuilegiis partim per imprudentiam, partim propter publicarum necessitatum molestias declinandas irretire voluerunt, & quia non omnes fortes inueniuntur, etiam sub principibus Christianis plerique sunt lapsi. Sed haec si iam sublata non essent auferenda tuo imperio comprobarem. At cum per totum ferè orbem a pluribus retro principibus inhibita interdictaque sint, Romae autem a fratre clementiae tuae augustae memoriae Gratiano fidei verae ratione sublata sint, & datis antiquatae rescriptis: ne quaeso vel fideliter statuta conuellas, vel fraternalia praecipia rescindas. De negotiis civilibus si quid statuitur, nemo putat esse temerandum, & praecipuum de religione calcatur? Nullus obrepat iuniori gratiae tuae: siue ille gentilis est qui ista deposcit, non debet mentem tuam vinculis suae superstitionis innectere, sed proprio studio docere & admonere te debet quemadmodum

vera fidei studere debeas, quando ille tanto motu veri vana defendit. Deferendum meritis clarorum virorum & ego suadeo, sed Deum certum est omnibus praefendum. Si de re militari est consulendum, debet exercitati in praesens viri expectari sententia, consilium comprobari. Quando de religione tractatus est, Deum cogita. Nullus iniuria est, cui Deus omnipotens antefertur. Habet ille sententiam suam. Inuitum non cogitis colere quod nolit, hoc idem vobis liceat Imperator, & vnusquisque patienter ferat si non extorqueatur Imperatori quod molestè ferret si ei extorquere cuperet Imperator. Ipsi gentilibus displicere consuevit prauaricantis affectus. Liberè enim debet defendere vnusquisque fidei mentis suae & seruare propositum. Quod si aliqui nomine Christiani tale aliquid decernendum putat, mentem tuam vocabula nuda non capiant, nomina casu non fallat. Quisquis hoc suadet, sacrificat, & quisquis hoc statuit. Tolerabilius tamen est vnus sacrificium, quam lapsus omnium. Totus hic Christianorum periclitatur senatus. Si hodie gentilis aliquis imperator, quod absit, aram statueret simulacris, & eò conuenire cogeret Christianos, ut sacrificantibus interessent, ut oppleret anhelitus & ora fidelium cinis ex ara, fauilla de sacrilegio, fumus ex busto, & in ea curia sententiam diceret vbi iurati ad aram simulacri in sententiam cogentur: (propterea enim interpretantur aram locatam, ut eius sacramentum, ut ipsi putant, vnusquisque conuentus consuleret in medium, cum curia maiore iam Christianorum numero sit referta) persecutionem esse crederet Christianus qui cogere tali optione ad senatum venire, quod sit plerumque: nam etiam iniuriis conuenire coguntur. Te ergo Imperatore Christiani in aram iurare cogentur? Quid est iurare, nisi eius quem testare fidei tuae praesulem, diuinam potentiam confiteri? Te imperatore hoc petitur & postulatur, ut aram iubeas eluari, sumptum sacrificiis prophanis dari. Sed hoc non potest sine sacrilegio decerni. Vnde rogo te ne id decernas, statuas, vel in eiusmodi decreta subscribas. Conuenio fidem tuam Christi sacerdos. Omnes conueniremus episcopi, nisi incredibile hoc & repentinum ad aures peruenisset hominum, quod tale aliquid esset vel inconstitutorio suggestum tuo, vel a senatu petitum: sed absit ut hoc senatus petisse dicatur. Pauci gentiles communi vtuntur nomine. Nam & ante biennium ferme cum hoc petere tentarent, misit ad me sanctus Damasus Romanae ecclesiae sacerdos, iudicio Dei electus, libellum quem Christiani senatores dederunt, & quidem innumeri, postulantes nihil se tale mandasse, non congruere gentilibus istiusmodi petitionibus, non praebere consensum, quaesti etiam publice priuatimque se non conuenturos ad curiam si tale aliquid decerneretur. Dignum est temporibus vestris, hoc est Christianis temporibus, ut dignitas Christianis senatoribus abrogetur, quo gentilibus senatoribus prophanæ deferatur voluntatis effectus? Huc libellum ego fratri clementiae vestrae direxi. Vnde constitit non senatum aliquid de superstitionis impensis mandasse legatis. Sed fortasse dicatur: Cur dudum non interfuerint senatui, cum ista peterentur? Satis loquuntur quid velint qui non interfuerunt, satis locuti

ris locuti sunt, qui apud Imperatorem locuti sunt. Et miramur tamen si priuatis resistendi Romae eripiunt libertatem qui nolunt esse liberum tibi non iubere quod non probas, non seruare quod non sentis. Et ideo memor legationis proximè mandata mihi, conuenio iterum fidem tuam, conuenio mentem tuam, ne vel respondendum secundum huiusmodi petitionem gentilibus cenfeas, vel in eiusmodi responsa sacrilegium subscriptionis adiungas. Certè refer ad parentem pietatis tuae principem Theodosium, quem super omnibus fere maioribus causis consulere consuevit. Nihil maius est religione, nihil sublimius fide. Si civilis causa esset diuersa parti responsio seruaretur, causa religionis est, episcopus conuenio. Detur mihi exemplum missae relationis, ut & ego plenius respondeam, & sic de omnibus consultus clementiae tuae parens respondere dignetur. Certè si aliud statuitur, episcopi hoc aequo animo pati & dissimulare non possumus, licebit tibi ad Ecclesiam conuenire, sed illic non inuenies sacerdotem, aut inuenies resistentem. Quid respondebis sacerdoti dicenti tibi: Munera tua non querit Ecclesia, quia templa gentilibus muneribus adornasti? Ara Christi dona tua respuit, quoniam aram simulacris fecisti. Vox enim tua, manus tua: & subscriptio tua, opus est tuum. Obsequium tuum Dominus Iesus recusat & respuit, quoniam idolis obsecutus es. Dixit enim tibi: Non potestis duobus Dominis seruire. Priuilegia tua sacrata Deo virgines non habent, & vindicant virgines Vestae? Cur sacerdotes Dei requiris, quibus petitiones prophanas gentilibus praetulisti? Alieni erroris societatem suscipere non possumus. Quid respondebis his verbis, puerum esse te lapsum? Omnis aetas perfecta Christo est. Omnis Deo plena pueritia fidei comprobatur. Paruuli etiam Christum intrepido aduersus persecutores ore confessi sunt. Quid respondebis germano tuo? Nonne tibi dicit: Victum me esse non credidi, quia te Imperatorem reliqui. Mori non dolui, quia te haeredem habebam. Imperio me decedere non ingemui, quia imperia mea, praesertim de religione diuina, omnibus seculis mansura credebam. Hos ego titulos pie virtutis erexeram, has de seculo manubias, haec spolia de diabolo, has ego de aduersario omnium exuias offerebam, in quibus aeterna victoria est. Quid mihi plus potuit meus hostis auferre? Abrogasti decreta mea: quod adhuc ille qui contra me leuauit arma, non fecit. Nunc grauius telum corpore recipio, quod a fratre mea statuta damnantur. Meliore parte mei apud te periclitor. Illa enim mors corporis, ista virtutis est. Nunc mihi abrogatur imperium, & quod est grauius, abrogatur a tuis, abrogatur a meis, & id abrogatur quod in me etiam mei aduersarij praedicarunt. Si volens acquieuisisti, damnasti fidem meam, si inuitis cessisti, prodidisti tuam. Ergo, quod grauius est, & in te periclitor. Quid respondebis etiam patri? qui te maiore dolore conueniet, dicens: De me fili pessime iudicasti, qui putasti quod ego gentilibus coniuuentiam praestitisset. Nemo ad me detulit aram esse in illa Romana curia, nunquam tantum nefas credidi, quod in communi illo Christianorum gentilibusque concilio sacrificarent gentiles, hoc est, insultarent gentiles praesentibus

Matth. 6.

S. Ambr. tom. 5.

Christianis, & inuiti Christiani interesse sacrificiis cogentur. Multa & diuersa crimina me imperatore commissa sunt, vltus sum quaecunque sunt deprehensa, si quis tunc latuit, debet ergo dicere me probasse quod ad me nemo detulerat? De me pessime iudicasti, si mihi superstitio aliena, non fides mea seruauit imperium. Vnde cum aduertas Imperator, Deo primum, deinde patri & fratri iniurias irrogari si quid tale decernas, peto ut id facias quod salutis tuae apud Deum intelligis profuturum.

Symmachi urbis praefecti persuadentis ritus veteres circa cultum Deorum esse seruandos, ad imperatores relatio.

Vbi primum senatus amplissimus, semperque vester, subiecta legibus vitia cognouit, & a principibus piis vidit purgari famam temporum proximorum, boni seculi auctoritate secutus, euomuit diu pressum dolorem, atque iterum me querelarum suarum iussit esse legatum. Cui ideo diu principis denegata est ab improbis audientia, quia non erat iustitia defutura, Domini Imperatores Valentinianae, Theodosi, & Arcadi inelyti victores, ac triumphatores semper Augusti. Gemino igitur functus officio, & ut praefectus vester gesta publica prosequor, & ut legatus ciuium mandata commendo. Nulla est hic dissensio voluntatum, quia iam credere homines desierunt, aliquorum ministri regum coguntur se studio praestare si discrepent. Amati, coli, diligi, maius imperio est. Quis ferat obfuisse reipublicae priuata certamina? Merito illos senatus insequitur, qui potentiam suam famae principis praetulerunt. Noster autem labor pro clementia vestra ducit excubias. Cui enim magis commodat, quod instituta maiorum, quod patriae iura & fata defendimus, quam temporum gloria? Quae tum maior est, cum vobis contra morem parentum intelligitis nil licere. Reperimus igitur religionum statum qui reipublice diu profuit. Certè numerentur principes vtriusque sectae, vtriusque sententiae, proximus eorum ceremonias patrum coluit, recentior non remouit. Si exemplum non facit religio veterum, faciat dissimulatio proximorum. Quis ita familiaris est barbaris, ut aram victoriae non requirat? Cauti in posterum sumus, & talium rerum ostenta vitamus. Reddatur tamen saltem nomini honor, qui numini denegatus est. Multa victoriae debet aeternitas vestra, & adhuc plura debebit. Auersentur hanc potestatem quibus nihil profuit, vos amicum triumphis patrocinium nolite deserere. Cunctis potentia ista votiua est, nemo colendam neget quam profitetur optandam. Quod si huius ominis non est etiam iusta vitatio, ornamentis saltem curiae decuit abstinere. Praestate oro vos, ut ea quae pueri suscepimus, senes posteris relinquamus. Consuetudinis amor magnus est. Merito diu Constantij factum diu non stetit. Omnia vobis exempla vitanda sunt, quae mox remota didicistis. At eritatem curamus famae & nominis vestri, ne quid futura aetas inueniat corrigendum. Vbi in leges vestras & verba iurabimus, qua religione mens falsa terrebitur, ne in testimonio mentiatur? Omnia quidem Deo plena sunt, nec vllus perfidus tutus est locus: sed plurimum valet

VV

ad merum delinquendi etiam praesentia religionis G
vigeri. Illa ara concordiam tenet omnium, illa ara
fidem conuenit singulorum, neque aliud magis au-
thoritatem facit sententiis nostris, quam quod om-
nia quasi iuratus ordo decernit. Patebit ergo sedes
prophana periurii, & hoc inclyti principes mei pro-
babile iudicabunt, qui sacramentopublico tuti sunt?
Sed diuus Constantius idem fecisse dicitur, caetera
potius illius principis aemulemur, qui nihil tale esset
aggressus, si quis ante se alius non deuiaffet. Corripit
enim sequentem lapsus prioris, & de reprehensione
antecedentis exempli nascitur emendatio. Fas fuit H
vt parens ille clementiae vestrae in re adhuc noua non
caueret inuidiam. Num potest etiam nobis eadem
defensio conuenire si imitemur quod meminimus
improbatur? Accipiat aeternitas vestra alia eiusdem
principis facta, quae in usum dignius trahat. Nil ille
decepit sacrarum virginum priuilegiis, repleuit no-
bilibus sacerdotia, Romanis ceremoniis non nega-
uit impensas, & per omnes vias aeternae urbis laetum
secutus senatum, vidit placido ore delubra, legit in-
scripta fastigiis Deum nomina, percontatus est tem-
plorum origines, miratus est conditores. Cumque I
alias religiones ipse sequeretur, has seruauit imperio.
Suus enim cuique mos, suus cuique ritus est. Varios
custodes urbibus & cultus mens diuina distribuit.
Vt animae nascentibus, ita populis fatales genij diui-
duntur. Accedit utilitas, quae maxime homini Deos
asserit. Nam cum ratio omnis in aperto sit, vnde re-
ligio quam de memoria atque documentis rerum se-
cundarum cognitio venit numinum? Iam si longa aet-
as auctoritatem religionibus faciat, seruanda est tot
seculis fides, & sequendi sunt nobis parentes, qui se-
cuti sunt foeliciter suos. Romam nunc putemus affi- K
stere, atque his vobiscum agere sermonibus? Optimi
principes patres patriae reueremini annos meos, in
quos me pius ritus adduxit, vt vtar ceremoniis aui-
tis. Neque enim me pœnitet viuere meo more, quia
libera sum. Hic cultus in leges meas orbem redegit:
haec sacra Annibalem à mœnibus, à capitolio Seno-
nas repulerunt. Ad hoc ergo seruata sum, vt longæua
reprehendar? Videam quod instituendum putatur?
Sera tamen & contumeliosa est emendatio senectutis.
Ergo diis patriis, diis indigetibus pacem rogamus. L
Æquum est, quicquid omnes colunt, vnum putari.
Eadem spectamus astra, commune cœlum est, idem
nos mundus inuoluit. Quid interest qua quisque pru-
dentia verum requirat? Vno itinere non potest per-
ueniri ad tam grande secretum: sed hæc ocioforum
disputatio est. Nunc preces non certamina offerimus.
Quanto commodo sacri ararum vestri Vestalium vir-
ginum prærogatiua detracta est? Sub largissimis im-
peratoribus denegatur quod parcissimi præstiterunt?
Honor solus est in illo velut stipendio castitatis. Vt
vittæ earum capiti decus faciunt, ita insigne ducitur
sacrificij, vacare muneribus. Nudum quodammodo M
nomen immunitatis requirunt, quoniam paupertate
ac dispendio tutæ sunt. Itaque amplius laudi earum
tribuunt, qui aliquid rei detrahunt. Siquidem saluti
publicæ dicata virginitas crescit merito, cum caret
præmio. Absint ab ararum vestri puritate ista compen-
dia, fisco bonorum principum non sacerdotum dan-
tis, sed hostium spoliis augetur. Vllumne lucrum
compensat inuidia? Et quia auaritia in mores vestros
non cadit, hoc miseres sunt, quibus subsidia vetera
decerpta sunt. Etenim sub imperatoribus qui alie-
no abstinent, qui resistunt cupiditati, ad solam de-
trahitur amittentis iniuriam, quod desiderium non
mouet auferentis. Agros etiam virginibus & mini-
stris deficientium voluntate legatos fisco retentat.
Oro vos iustitiæ sacerdotes, vt urbis vestrae sacris
reddatur priuata successio. Dicent testamenta securi,
& sciant sub principibus non auaris stabile esse
quod scripserint. Delectet vos ista foelicitas generis
humani, coepit causæ huius exemplum sollicitare mo-
rientes. Ergo Romanæ religiones sub Romana iura
non pertinent? Quod nomen accipiet ablatio facultatum,
quas nulla lex, nullus casus fecit caducas? Cap-
iunt legata liberti, seruis testamentorum iusta com-
moda non negantur, tantum nobiles virgines, & fa-
talium sacrorum ministri excluduntur prædiis here-
ditate quaeritis. Quid iuuat saluti publicæ castum cor-
pus dicare, & imperij aeternitatem cœlestibus fulci-
re prædiis, armis vestris, aquilis vestris amicas ap-
plicare virtutes, pro omnibus efficacia vota suscipere,
& ius cum omnibus non habere? Itaque melior
est seruitus quæ hominibus impenditur. Rem publi-
cam lædimus, cui nunquam expedit vt ingrata sit.
Nemo me putet solam causam religionum tueri: ex
huiusmodi facinoribus orta sunt cuncta Romani
generis incommoda. Honorauerat lex parentum Ves-
tales virgines, ac ministros Deorum, victu modico,
iustisque priuilegiis. Stetit muneris huius integritas
vsque ad degeneres trapezitas, qui ad mercedem vilium
bainulorum sacrae castitatis alimenta verterunt.
Secuta est hoc factum fames publica, & spem prouin-
ciarum omnium messis ægra decepit. Non sunt hæc
vicia terrarum, nihil imputamus astris. Nec rubigo
segetibus obscurat, nec auena fruges necauit, facile-
gio annus exaruit. Necessè enim fuit perire omni-
bus quod religionibus negabatur. Certe si est huius
mali aliquod exemplum, imputemus tantam famem
vicibus annorum. Grauis hanc sterilitatem aura cō-
strinxit, syluestribus arbutis vita producit, &
rursus ad Dodonæas arbores plebis rusticae inopia
conuolauit. Quid tale prouinciæ pertulerunt cum
religionum ministros honor publicus pasceret? N
Quando in usum hominum concussa querens, quā-
do vulsa sunt herbarum radices, quando alternos
regionum defectus deseruit foecunditas mutua,
cum populo & virginibus sacris communis esset
annona? Commendabat enim terrarum prouen-
tus victus antistitum, & remedium magis, quam
largitas erat. An dubium est semper pro copia
omnium datum, quod nunc inopia omnium vin-
dicauit? Dicet aliquis sumptum publicum dene-
gatum alienæ religionis impendit. Absit à bonis
principibus ista sententia, vt quod olim de com-
muni quibusdam tributum est, in iure fisci esse vi-
deatur. Nam cum res publica de singulis constet:
quod ab ea proficiscitur, sit rursus proprium singu-
lorum. Omnia regitis, sed suum cuique seruat, plū-
que apud vos iustitia quam licentia valet. Consultite
certe munificentiam vestram, an hæc publica vellet
existimari quæ in alios transfulistis? Semel honori
urbis delata cōpendia desinunt esse tributum: &
quod

quod à principio beneficium fuit, vsu atque ætate fit A
debitum. Inanem igitur metum diuino animo ve-
stro tentat incutere si quis asserit conscientiam vos
habere præsentium, nisi detrahentium subieritis in-
uidiam. Faucant clementiæ vestrae sectarum omnium
arcana præsidia: & hæc maxime quæ maiores ve-
stros aliquando iuuerunt, vos defendant, à nobis colantur.
Eum religionum statum petimus, qui diuo
parenti culminis vestri seruauit imperium, qui For-
tunato principi legitimos suffecit hæredes. Spectat
senior ille diuus, ex arce sydereca lachrymas sacerdotum B
& se culpatum putat more violato, quem libe-
ter ipse seruabat. Præstate etiam diuo fratri vestro
alieni consilij correctionem, tegite factum quod sen-
natui displicuisse nesciuit. Siquidem constat ideo
exclusam legationem, ne ad eum iudicium publi-
cum perueniret. Pro æstimatione est temporum su-
periorum, vt non dubitetis abolere quod proban-
dum est principis non fuisse.

*Diui Ambrosij ad Valentinianum Imperatorem, relationi
Symmachi respondentis, aptissimisque cōsutationibus eam
refellentis.*

Epistola XXXI.

Ambrosius Episcopus beatissimo principi, &
clementissimo Imperatori Valentiniano Au-
gusto. Cum vir clarissimus præfectus urbis Symma-
chus ad clementiam tuam retulisset, vt ara quæ de
urbis Romæ curia sublata fuerat, redderetur loco, &
tu Imperator, licet adhuc in minoris æui tyrocinio
florentibus nouus annis, fidei tamen virtute vetera-
nus obsecrata gentilium non probares, eodem quo D
comperi puncto libellum obtuli, quo licet compre-
henderim quæ suggestioni necessaria viderentur,
poposci tamen exemplum mihi relationis dari. Ita-
que non fidei tuæ ambiguus, sed prouidus cautionis,
& pij certus examinis hoc sermone relationis asser-
tioni respōdeo, hoc vnum petens, vt non verborum
elegantiam, sed vim rerum expectandam putes. Au-
rea enim (sicut scriptura diuina docet) est lingua sa-
pientium literatorum, quæ phaleratis dotata sermo-
nibus, & quodam splendentis eloquij velut coloris
preciosi corrusco resultans, capit animorum oculos
specie formosi, visusque perstringit. Sed aurum si di-
ligētius manu tractes, foris precium, intus metallum
est. Volue quæso, atque excute sectam gentilium,
preciosa & grandia sonant, veri effecta defendunt.
Deum loquuntur, simulachrum adorant. Tria igitur
in relatione sua vir clarissimus præfectus urbis pro-
posuit quæ valida putauit. Quod Roma veteres, vt
ait, suos cultus requirat. Et quod sacerdotibus suis
virginibusque Vestalibus emolumenta tribuenda
sint. Et quod emolumentis sacerdotum negatis fa-
mes secuta publica sit, in prima propositione, scibili
Roma quæstu sermonis illachrymat, veteres, vt ait, F
cultus ceremoniarum requirens. Hæc sacra, inquit,
Annibalem à mœnibus, à capitolio Senonas repu-
lerunt. Itaque dum sacrorum potentia prædicatur,
infirmitas proditur. Ergo Annibal diu sacris insulta-
uit Romanis, & diis contra se dimicantibus vsque ad
muros urbis vincendo peruenit. Cur se obsequi passim
sunt, pro quibus Deorum suorum arma pugnant?
Nam de Senonibus quid loquar, quos capitolij se-
cra penetrantes Romanæ reliquiæ non tulissent,
nisi eos pauido anser strepitu prodidisset? En quales
templa Romana præfules habent. Vbi tunc erat Iu-
piter? An in anserem loquebatur? Verum quid negem
sacrorum ritus militasse Romanis? Sed etiam Anni-
bal eosdem Deos colebat. Vtrum volunt igitur eli-
gant. Si in Romanis vicerunt sacra, in Carthaginen-
sibus ergo superata sunt: si in Carthaginensibus triu-
phata, nec Romanis vtique profuerunt. Facessat igitur
inuidiosa illa populi Romani querela. Non hæc
Roma mandauit. Aliis illa eos interpellat vocibus.
Quid me castro quotidie gregis innoxij sanguine
cruentatis? Non in fibris pecudum, sed in viribus bel-
latorum trophæa victoriæ sunt. Aliis ego disciplinis
orbem subegi. Militabat Camillus qui sublata capi-
tolio signa, cæsis Tarpeiæ rupis triumphatoribus re-
portauit, strauit virtus quos religio non remouit.
Quid de Atrillio loquar, qui militiam etiam mortis
impendit? Africanus non inter capitolij aras, sed in-
ter Annibalis acies triumphum inuenit. Quid mihi
veterum exempla proferitis? Odiritus Neronum. Quid
dicam bimestres Imperatores, & ternarios regum cum
exordiis copulatos? Aut forte illud est nouum, Bar-
baros suis excessisse finibus? Nunquid etiā illi Chri-
stiani fuerunt, quorum miserabili nouo exemplo
alter captiuus Imperator, sub altero captiuus orbis
fessellisse quæ victoriam promittebant, suas ceremo-
nias prodiderunt? Nunquid & tunc non erat ara Vi-
ctoriæ? Pœnitet lapsus, & vetusta canicies pudendi
sanguinis traxit ruborem. Non erubescam cum toto
orbe longæua conuerti, verum certe est quia nulla
ætas ad perdiscendum sera est. Erubescat senectus que
emendare se non potest. Non annorum canicies est
laudanda, sed morum, nullus pudor est ad meliora
transire. Hoc solum habebam cōmune cum barba-
ris, quia Deum antea nesciebam. Sacrificiū vestrum
ritus est bestiarum cruore respersi. Quid in mortuis
pecudibus quaeritis Dei voces? Venite & discite in
terris cœlestem militiam. Hic viuimus, & illic mili-
tamus. Cœli mysteriū doceat me Deus ipse qui con-
didit, non homo qui seipsum ignorauit. Cui magis de
Deo quam Deo credam? Quomodo possum vobis
credere qui fatemini vos ignorare quod colitis? Vno
inquit, itinere non potest perueniri ad tam grāde se-
cretū. Quod vos ignoratis, id nos Dei voce cogno-
uimus. Et quod vos suspicionibus quaeritis, nos ex
ipsa sapientia Dei & veritate compertum habemus.
Non congruunt igitur vestra nobiscum. Vos pacem
diis vestris ab Imperatoribus obsecratis, nos ipsi
imperatoribus à Christo pacem rogamus. Vos ma-
num vestrarum adoratis opera, nos iniuriā ducimus,
omne quod fieri potest, Deū putari. Nō vult se Deus
in lapidibus coli. Denique etiā ipsi philosophi vestri
ista riserunt. Quod si vos ideo Christū Deū negatis,
quia illum mortuū esse non creditis: (nescitis enim
quod mors illa carnis fuerit, non diuinitatis, quæ fecit
vt creditum iam nemo moriatur) quid vobis im-
prudētius, qui cōtumeliosè colitis, & honorificè de-
rogatis? Vestrum enim Deū lignum putatis. O con-
tumeliosa reuerentia, Christum mori potuisse non
creditis? O honorifica pernicacia. Sed vetera, inquit,
VV ij

reddenda sunt altaria simulachris, ornamenta delubris. Reposcantur hæc à consorte superstitionis, Christianus imperator aram solius Christi didicit honorare. Quid manus pias & ora fidelia ministeriū suis cogunt sacrilegiis exhibere? Vox Imperatoris nostri Christum resalter, & illum solum quem sentit loquatur, quia cor regis in manu Dei. Nunquid Imperator gentilis aram Christo leuauit? Dum ea quæ fuerunt reposcunt, exemplo sui admonent quatum Christiani imperatores religioni quam sequuntur debeant deferre reuerentiæ, quando gentiles superstitionibus suis omnia detulerunt. Dum cœpimus, etiam sequamur. Nos sanguine gloriamur, illos dispendium mouet. Nos hæc victoriæ loco ducimus, illi iniuriam putant. Nunquam nobis amplius contulerunt, quam cū verberari Christianos atque proferri ac necari iubeant. Præmiū fecit religio, quod perfidia putabat esse supplicium. Videte magnanimos: per iniurias, per inopiam, per supplicium nos credimus, illi ceremonias suas sine quaestu manere posse non credunt. Habeant, inquit, Vestales virgines immunitatem suam. Dicant hoc qui nesciunt credere quod possit esse gratuita virginitas, prouocent lucris qui diffidunt virtutibus. Quot tamen illis virgines præmia promissa fecerunt? Vix septem Vestales capiuntur puellæ. En totus numerus quem infulæ vittati capitis, purpuratarum vestium murices, pompa læticiæ ministrorum circumfusa comitatu, priuilegia maxima, lucra ingentia, præscripta denique pudicitie tempora coegerunt. Attollant mentis & corporis oculos, videant plebem pudoris, populum integritatis, concilium virginitatis. Non vittæ capiti decus, sed ignobile velamen, vsui nobile castitatis non exquisita sed abdicata lenocinia pulchritudinis: non illa purpurarum insignia, non luxus deliciarum, sed vsus ieiuniorum: non priuilegia, non lucra: omnia postremo talia, vt reuocari studia putes, dum exercentur officia. Sed dum exercetur officium, studium prouocatur, suis castitas cumulat dispendiis. Non est virginitas quæ precio emitur, non virtutis studio possidetur. Non est integritas quæcunque tanquam in auctione numario ad tempus sollicitatur compendio. Prima castitatis victoria est facultatum cupiditates vincere, quia lucri studium tentamentum pudoris est. Ponamus tamen subsidia largitatum conferenda virginibus, quæ Christianis munera redundabunt, quod tantas opes sufficere ararium? Aut si arbitrantur solis Vestalibus conferendum, non pudet vt qui totum sibi sub imperatoribus gentilibus vindicarunt, iidem sub principibus Christianis non putent nobis sortem debere esse communem? Sacerdotibus quoque suis & ministris queruntur alimenta publica non præberi. Quantus hinc verborum tumultus increpuit? At contra nobis etiam priuatæ successione emolumenta recentibus legibus denegantur, & nemo conqueritur. Non enim putamus iniuriam, quia dispendium non dolemus. Si priuilegium querat sacerdos, vt onus curiale declinet, patria atque auita & omnium facultatum possessione cedendum est. Quomodo hanc gentiles si haberent ingrauent querelâ, quod sacerdos ferias ministerij sui emat totius patrimonij sui damno, & priuatus vniuersæ commoditatis dis-

pendio vsus publici mercetur obsequij, prætendens communis salutis excubias, domesticæ inopiæ se mercede solatur, quia ministerium non vedit, sed gratiam comparauit. Conferte causas. Vos excusare vultis decurionem, cum Ecclesiæ excusare nō liceat sacerdotem. Scribuntur testamenta templorum ministris, nullus excipitur prophanus, nullus vltimæ conditionis, nullus prodigus verecundiæ: soli ex omnibus clerico commune ius clauditur, à quo solo pro omnibus votum commune suscipitur, officium commune defertur: nulla legata vel grauium viduarum, nulla donatio. Et vbi in moribus culpa non reprehenditur, tamen officio multa præscribitur. Quod sacerdotibus phani legauerit Christiana vidua, valet: quod ministris Dei, non valet. Quod ego non vt querar, sed vt sciant quid non querar, cōprehendi. Malo enim vos pecunia minores esse, quam gratia. Sed referunt ea quæ vel donata vel relicta sunt Ecclesiæ, non esse temerata. Dicant & ipsi quis templa dona detraxerit, quod factum est Christianis. Quæ si facta essent gentilibus, redderetur potius quæ inferretur iniuria. Nunc cine demum iustitia præceditur, æquitas postulat? Vbi tunc erat ista sententia, cum direptis Christianorum omnium facultatibus, ipsos vitales anhelitus spiritus inuideret, & nullis vsquam negata defunctis inhereret supremæ cōmercia sepulturæ? Quos gentiles præcipitarunt, maria reddiderunt. Fidei ista victoria est: quod & ipsi iam facta maiorum carpunt suorum: sed quæ melioratio, vt eorum munera petant, quorum gesta condemnant? Nemo tamen donaria delubris, & legata aruspiciibus denegauit: sola sublata sunt prædia, quia non religiose vtebantur iis quæ religionis iure defenderent. Qui nostro vtuntur exemplo, cur non vtebantur officio? Nihil Ecclesia sibi nisi fidem possidet. Hos redditus præbet, hos fructus. Possessio Ecclesiæ sumptus est egenorum. Numerent quos redemerint templa captiuos, quæ contulerint alimenta pauperibus, quibus exulibus viuendi subsidia ministrauerint. Prædia igitur intercepta, non iura sunt. En quod factum, quod triste piare nefas: fames, vt aiunt, publica vindicauit, quia vsui omnium proficere cepit quod proficiebat commodis sacerdotum. Propterea ergo detractis, vt aiunt, arbuta exuta corticibus succo miserabili deficientium ora lambebant. Propterea Chaoniam frugem glande mutant rursus in pecudum pastus, & ad infelicis victus alimenta reuocati, concussa quercu famem in syluis miseram solabantur. Noua videlicet prodigia terrarum quæ nunquam ante acciderant, cum superstitio gentilis toto orbe ferueret. Reuera quando antè vacuis auenis seges fallax auari vota lufit agricolæ, & spem rusticæ plebis quæsita fulcis frugis herba destituit. Et vnde Græcis oracula habitæ suæ quercus, nisi quia remedium syluestris alimonie cœlestis religionis donum putarunt? Talia enim suorum munera credunt Deorum. Quis Dodonæas arbores nisi gentium populus adorauit, cum pabulum triste sacri nemoris honore donaret? Non est verisimile quod indignantes eorum dij id pro pœna intulerunt, quod solebant placati conferre pro munere. Quæ autem æquitas, vt paucis sacerdotibus dolentes victum negatum, ipsi omnibus

bus denegarent, cū inclemētior esset vindicta quam culpa? Non est igitur idonea quæ tantam ægritudinem mundi fallentis causa constringeret, vt virentibus segetibus subita spes anni adulta moreretur. Et certe ante plurimos annos templorum iura toto orbe sublata sunt. Modo ne demum diis gentilium venit in mentem suas iniurias vltum ire? Propterea, nec assueto cursu Nilus intumuit, vt vrbicorum sacerdotum dispendia vindicaret, qui non vindicauit suorum? Esto tamen si superiore anno deorum suorum iniurias vindicatas putant, cur præfenti anno contemptui fuere? Iam enim nec herbarum vulsis radicibus rusticana plebs pascitur, nec bacca syluestris explorat solatia, nec cibum de sentibus rapit, sed operum læta scilicet dum messes suas & ipsa miratur, expleuit voti fatietate ieiunium, vsurarios nobis reddidit terra proventus. Quis ergo tam nouus humanis vsibus, vt vices stupeat annorum? & tamen etiam superiore anno pleraque nouimus prouincias redundasse frugibus. De Gallis quid loquar solito ditioribus? Frumentum Pannoniæ quod non seuerant vendiderunt, & fecunda Rhetia fertilitatis suæ nouit inuidiam. Nam quæ solebat tutior esse ieiunio, fecunditate hostem in se excitauit. Liguriam Venetiæque autumnum frumenta paucunt. Ergo nec ille sacrilegio annus exaruit, & iste fidei fructibus annus effloruit. Negent etiam quod largo fœtu vineæ redundauerint. Itaque & messem fœneratam recepinus, & liberalioris vindemiæ beneficia possidemus. Postremus superest & maximus locus, vtrū ea quæ vobis profuerint imperatores restituere subsidia debeatis. Ait enim, vos defendant, à nobis colantur. Hoc est fidelissimi principes quod ferre non possumus, quia exprobrant nobis vestro se nomine diis suis supplicare, & vobis non mandantibus sacrilegium immane committunt, dissimulationem pro consensu interpretantes, sibi habeant præsidia sua, suos si possunt, illa defendant. Nam si iis à quibus coluntur, auxilio esse nō possunt, quomodo possunt vos defendere, à quibus non coluntur? Sed maiorum, inquit, seruandus est ritus. Qui quod omnia postea in melius profecerunt? Mundus ipse qui vel primum coactis elementorum per inane seminibus tenero orbe concreuerat, vel confuso adhuc indigesti operis caligabat horrore, nōne postea distincto cœli, maris, terrarumque discrimine, rerum formas quibus speciosus videtur, accepit? Exuta humentibus tenebris nouum terræ stupere solem. Dies in exordio non refulget, sed in processu temporis incremento luminis micat, & calor exæstuat. Luna ipsa quæ prophetis oraculis species Ecclesiæ figuratur, cum primum resurgens in menstruas reparatur ætates, tenebris noctis absconditur, paulatimque cornua sua complens, vel è regione solis absolvens, clari splendore fulgoris irrutilat. Exerci in fructus terræ ante nesciebant, post vbi imperare aruis sollicitus cœpit agricola, & informe solum vestire vinetis, syluestres animos domesticis mollitæ cultibus exuerunt. Anni ipsius ætas prima, quæ nos vsu parili colorauit, nutu gignentium: sed in processu lapsuris floribus vernat, postremis adolefcit fructibus. Nos quoque aui rudes sensus habemus infantie, sed mutari in annos ingenij erudimenta depo-

nimus. Dicant igitur in suis omnia manere debuisse principiis, mundum tenebris obductum, quia splendore solis illuxerit, displicere. Et quanto gratius est animi tenebras depulisse quam corporis, fideique iubar emicuisse quam solis? Ergo & mundi sicut omnium rerum, primæua viam mutarunt, vt venerabilis canæ fidei sequeretur senectus. Quos hoc mouet, reprehendant messem, quia fera fecunditas est: reprehendant vindemiam, quia in occasu anni est: reprehendant oliuam, quia postremus est fructus. Ergo & messis nostra fides animarum est, Ecclesiæ gratia, meritorum vindemia est, quæ ab ortu mundi virebat in sanctis, sed postrema ætate se diffudit in populos, vt aduenterent omnes non rudibus animis irrepsisse fidem Christi. Nulla enim sine aduersario corona victoriæ: sed explosa ea opinione quæ ante conualuit, id quod erat verum, iure prælatum. Si ritus veteres delectabant, cur in alienos ritus eadem Roma successit? Omitto absconditam precio humum, & pastorales casus auro degeneri renitentes. Quid (vt de ipso respondeam quod queruntur) captarum simulachra vrbium, victorūque Deos, & peregrinos ritus sacrorum, alienæ superstitionis æmulū receperunt? Vnde igitur exemplum quod currus suos simulato Almonis in flumine lauat Cybele? Vnde Phrygij vates, & semper inuisa Romanis non æquæ Carthaginis numina? Quam cœlestem Aphri, Mitram Persæ, plerique Venerem colunt, pro diuerfitate nominis, non pro numinis varietate. Sic deam esse & Victoriæ crediderunt, quæ vtique munus est, non potestas: donatur, non dominatur, legionū gratia, non religionum potentia. Magna igitur dea, quam militum multitudo sibi vindicat, vel præliorum donat euentus. Huius aram strui in vrbis Romæ curia petunt, hoc est, quod plures conueniunt Christiani. Omnibus in templis aræ, aræ etiam in templo victoriarum, quando numero delectantur, sacrificia sua vbi que concelebrant. Quid est nisi insultare fidei, vnius aræ sacrificium vindicare? Ferendumne istud, vt gentilis sacrificet, & Christianus interficit? Hauriant omnes, inquit, hauriant vel inuiti fumum oculis, symphoniam auribus, cinerem faucibus, thuris naribus, & auersantium licet ora excitata focus nostris fauilla respergat. Non illis satis sunt lauacra, nō porticus, non plateæ occupatæ simulachris. Etiamne in communi illo concilio non erit communis conditio? Obstringetur pia senatus portio obtentantium vocibus, adiurantium sacramentis? Si refutet, videbitur mendacium prodere: si acquiescat, sacrilegium confiteri. Vbi, inquit, in leges vestras & verba iurabimus? Ergo mensuram quæ legibus tenetur inclusa, ceremoniis gentium suffragium colligit, fidem stringit iam non solum præsentium, sed absentium etiam? Et quod est amplius, imperatores, fides vestra pulsatur. Vos enim cogitis si iubetis. Constantius Augustæ memoriæ nondum sacris initiatus mysteriis contaminari se putauit si aram illam videret. Iussit auferri, non iussit reponi. Illud auctoritatem facti habet, hoc præcepti non habet. Nemo sibi de absentia blandiatur, præfentior est qui se animis inserit quam qui oculis protestatur. Plus enim est mente connecti, quam corpore copulari. Vos senatus cogendi cōsiliij præfu-

les habet, vobis coit, vobis conscientiam suam, non diis gentium prestat, vos liberis suis non tamen fidei suae praefert. Haec est charitas expetenda, haec est charitas maior imperio, si fides tuta sit, quae servat imperium. Sed fortasse aliquem moueat ita fidelissimum principem destitutum: proinde quasi meritum precium caducis aestimetur praesentium. Quis enim sapiens non in orbe quodam atque circuitu locata humanarum rerum novit negocia, quia non eodem semper successus habent, sed variant status, & mutant vices? Quem beatiorum Cneo Pompeio Romana templa miserunt? At is cum tribus triumphis terrarum cinxisset orbem, pulsus acie, bello profugus, & sui terminis exul imperij, Canopei manus padonis occubuit. Quem nobiliorem Cyro Persarum totius Orientis terrae regem dederunt? Is quoque cum principes potentissimos aduersantes vicisset, victos reseruasset, muliebribus armis fusus interiit. Et ille rex qui superatos etiam confessus honore donauerat, ex caelo capite, & intra vitem plenum cruoris satari iussus incluso, foemineis imperijs ludibrio fuit. Adeo in istius vitae curriculo non paria paribus, sed longe diuersa referuntur. Quem etiam magis sacrificiis deditum quam Carthaginensium ducem Hamilcarem reperimus? qui cum toto praelij tempore inter acies positus dimicantes sacrificium faceret, ubi partem suorum victam esse cognouit, in ipsos quos adolebat se praecipitavit ignes, ut eos vel cruore suo restingeret, quos sibi nihil profuisse cognouerat. Nam de Iuliano* quid loquar? qui cum responsis aruspicum male credulus esset, ademit sibi subsidia reuertendi. Ergo in communi casu non est communis offensa. Neminem etenim promissa nostra luserunt. Respondi lacescentibus tanquam non lacescissent. Resellendae etenim relationis, non exponendae superstitionis mihi studium fuit. Te tamen Imperator ipsa eorum relatio faciat cautiorem. Nam cum de superioribus principibus texuisset, quia prior eorum numerus ceremonias patrum coluit, recentior non remouit, addidisset etiam, si exemplum religio veterum non facit, faciat dissimulatio proximorum: euidenter docuit quod & fidei tuae debeas, ut gentilitij ritus non sequaris exemplum: & pietati, ut fratris statuta non violes. Si enim pro suis dumtaxat partibus eorum dissimulationem principum praedicarunt, qui cum essent Christiani, decreta tamen gentilium minimem remouerunt, quanto magis amori debent deferre fraterno, ut qui dissimulare debent, etiam si quid forsitan non probares, ne fraternis derogares statutis, & nunc teneas quod & fidei tuae, & germanitatis necessitudini iudicas conuenire.

Diui Ambrosij ad Valentianum Imperatorem, recusantis certare cum Auxentio Arriano in consistorio imperatore iudicatu, ex eo quod in causa fidei Episcopi de laicis in Ecclesia, & non laici de Episcopis in consistorio debeant iudicare.

Epistola XXXII.

Clementissimo Imperatori & beatissimo Augusto Valentiniano Ambrosius episcopus. Dalmatius me tribunus & notarius mandato, ut allegauit,

Glementiae conuenit tuae, postulans ut & ipse iudices eligerem, sicut elegisset Auxentius. Nec tamen expressit eorum nomina qui fuerant postulati, sed id addidit quod in consistorio esset futura certatio arbitro pietatis iudicio tuae. Cui rei respondeo, ut arbitror, competenter. Nec quisquam contumacem iudicare me debet, cum hoc asseram quod Augustae memoriae pater tuus non solum sermone respondit, sed etiam legibus suis sanxit, in causa fidei vel Ecclesiastici alicuius ordinis eum iudicare debere, qui nec munere impar sit, nec iure dissimilis. Haec enim verba rescripti sunt: hoc est, sacerdotes de sacerdotibus voluit iudicare. Quinetiam si aliis quoque argueretur episcopus, & morum esset examinanda causa, etiam hanc voluit ad episcopale iudicium pertinere. Quis igitur contumaciter respondit clementiae tuae? Ille qui te patri similem esse desiderat, an qui vult esse dissimilem? Nisi forte vilis quibusdam tati Imperatoris existimatur sententia, cuius & fides confessionis constantia comprobata est, & sapientia melioratae reipublicae profectibus praedicatur. Quando audisti clementissime Imperator in causa fidei laicos de episcopo iudicasse? Ita ergo quadam adulatione curamur, ut sacerdotalis iuris sumus immemores, & quod Deus donauit mihi, hoc ipse aliis putem esse credendum? Si docendus est episcopus a laico quid sequatur, laicus ergo disputet, & episcopus audiat, episcopus discat a laico. At certe si vel scripturarum seriem diuinarum, vel vetera tempora retractemus, quis est qui abnuat in causa fidei, in causa inquam, fidei episcopos solere de imperatoribus Christianis, non imperatores de episcopis iudicare? Eris Deo fauente etiam senectutis maturitate prouector, & tunc de hoc censebis qualis ille episcopus sit qui laicis ius sacerdotale substernit. Pater tuus Deo fauente vir maturioris aui dicebat, Non est meum iudicare inter episcopos. Tua nunc dicit clementia, Ego debeo iudicare? Et ille baptizatus in Christo inhabilem se ponderi tanti putabat esse iudicij: clementia tua, cui adhuc emerenda baptismatis sacramenta seruantur, arrogat de fide iudicium, cum fidei ipsius sacramenta non nouerit? Quales autem elegerit indices, possumus existimationi relinquere, quando eorum nomina timet prodere. Veniant plane si qui sunt ad Ecclesiam, audiant cum populo, non ut quisquam iudex resideat, sed vnusquisque de suo affectu habeat examen, eligat quem sequatur. Agitur de istius Ecclesiae sacerdote: si audierit illum populus, & putauerit melius disputare, sequatur fidem eius: non inuidebo. Omitto quia iam ipse populus iudicauit: taceo quia eum quem habet, de patre tuae clementiae postulauit: taceo quia pater pietatis tuae quietem futuram spopondit si electus susciperet sacerdotium. Hanc fidem secutus sum promissorum. Quod si de aliquorum peregrinorum assentatione se iactat, ibi sit episcopus, vnde sunt ij qui eum episcopatus putant nomine esse donandum. Nam ego nec episcopum noui, nec vnde sit scio. Vbi illud constituimus Imperator, quod iam ipse tuum iudicium declarasti, imo etiam dedisti leges, ne cui esset liberum aliud iudicare? Quod cum praescripisti aliis, praescripisti & tibi. Leges enim Imperator fert, quas primus ipse custodiat.

Vine

Vine igitur experiar, ut incipiant ij qui iudices eliguntur, aut aduersus tuam venire sententiam, aut certe excusare quod Imperatoris tam seueri, & tam districto imperio non potuerint obuiare? Sed hoc contumacis non modesti est sacerdotis. Ecce Imperator legem tuam iam ex parte rescindis, sed vti non ex parte, sed in vniuersum. Legem enim tuam nollem esse supra Dei legem. Dei lex nos docuit quid sequamur, humane leges hoc docere non possunt. Extorquere solent timidis commutationem, fidem inspirare non possunt. Quis erit igitur ille qui cum legat per tot prouincias vno momento esse mandatum, ut quicumque obuiauerit Imperatori, feriat gladio: quicumque Dei templum non tradiderit, protinus occidatur. Quis, inquam, est qui possit vel vni, vel inter paucos dicere Imperatori: Lex tua mihi non probatur? Non permittitur hoc dicere sacerdotibus, permittitur laicis? Et iudicabit de fide, qui aut gratiam sperat, aut metuit offensam? Deinde ipse committam ut eligam iudices laicos, qui cum tenuerint fidei veritatem, aut proscribantur, aut necentur, quod lex de fide lata decernit? Ego igitur aut prauaricationi offeram homines, aut poenae? Non tanti est Ambrosius, ut propter se deiciat sacerdotium. Non tanti est vnus vita, quanti est dignitas omnium sacerdotum, quorum de consilio ista dictaui, in timantibus ne forte etiam gentilis esset aliquis aut Iudaeus qui ab Auxentio esset electus, quibus traderemus de Christo triumphum, si de Christo iudicium committeremus. Quid illos aliud nisi Christi iniuriam audire delectat? Quid illis aliud potest placere, nisi (quod absit) ut Christi diuinitas denegetur? Cum iis plane bene conuenit Arriano, qui creaturam Christum dicit, quod etiam Gentiles ac Iudaei promptissime constitunt. Hoc scriptum est in Ariminensi synodo: meritoque concilium illud exhorreo, sequens tractatum concilij Niceni, a quo me nec mors, nec gladius poterit separare. Quam fidem etiam parens clementiae tuae Theodosius beatissimus Imperator & sequitur, & probauit. Hanc fidem Galliae tenent, hanc Hispaniae, & cum pia diuini spiritus confessione custodiunt. Si tractandum est, tractare in ecclesia didici: quod maiores fecerunt mei. Si conferendum de fide, sacerdotum debet esse ista collatio, sicut factum est sub Constantino augustae memoriae principe, qui nullas leges ante praemisit, sed liberum dedit iudicium sacerdotibus. Factum est etiam sub Constantio augustae memoriae Imperatore, paterna dignitatis haerede. Sed quod bene coepit, aliter consummatum est. Nam episcopi sinceram primò scripserant fidem: sed dum voluit quidam de fide intra palatium iudicare, id egerunt, ut circumscriptionibus illa episcoporum iudicia mutarentur. Qui tam inflexa statim reuocauerunt sententiam. Et certe maior numerus Arimini Niceni concilij fidem probauit, Arriana decreta damnauit. Si ad synodum prouocat Auxentius, ut de fide disputer: licet non sit necesse propter vnum tot episcopos fatigari, qui etiam si angelus de caelo esset, paci ecclesiarum non deberet praeferrari: cum audiero synodum congregari, & ipse non decreo. Tolle igitur legem, si vis esse certamen. Venissem Imperator ad consistorium clementiae tuae ut haec coram suggererem, si

Roman. 8.

me vel episcopi vel populus permisissent, dicentes de fide in ecclesia coram populo debere tractari. Atque vti iam Imperator non denunciaffes ut quod vellem pergerem. Quotidie probibam, nemo me asseruabat. Debuisti me quod volueras destinare, quae ipse omnibus offerebam. Nunc mihi a sacerdotibus dicitur, Non multum interest vtrum volens relinquas, an tradas altare Christi. Cum enim reliqueris, trades. Atque vti iam liquidum mihi pateret quod Arrianis ecclesia minimem traderetur: sponte me offerrem tuae pietatis arbitrio. Sed si ego solus interstrepo, cur etiam de aliis omnibus inuadendis ecclesiis est praecipuum? Vti iam confirmetur ut ecclesiis nullus molestus sit, opto ut de me, qualis videtur, sententia proferatur. Dignanter igitur Imperator accipe quod ad consistorium venire non potui. Ego in consistorio nisi pro te stare nondidici, & intra palatium certare non possum, qui palatij secreta nec quaero, nec noui. Ego Ambrosius episcopus hunc libellum obtuli clementissimo Imperatori, & beatissimo Augusto Valentiniano.

DIVI AMBROSII IN AVXENTIVM, DE BASILICIS TRADENDIS inuehenti, suosque ad constantiam atque tolerantiam exhortantis,

ORATIO.

VIDEO vos praeter solitum subitò esse turbatos, atque asseruantes mei. Miror quid hoc sit, nisi forte quia per tribunos me vidistis aut audistis imperiali mandato esse conuentum, ut quod vellem abire hinc, & si qui vellent, sequendi potestatem haberent. Metuistis ergo ne ecclesiam desererem, & dum saluti meae timeo, vos relinquerem? Sed quid & ipse mandauerim, potuistis aduertere, deserendae ecclesiae mihi voluntatem subesse non posse, quia plus Dominum mundi quam saeculi huius Imperatorem timerem. Sanè si me vis aliqua abduceret ab ecclesia, carnem meam exturbari posse non mentem. Paratum me esse ut si ille faceret quod solet esse regiae potestatis, ego subirem quod sacerdotis esse consuevit. Quid ergo turbamini? Volens nunquam ius deseram, coactus repugnare non noui. Dolere poterò, poterò flere, poterò gemere: aduersus arma, milites, Gotthos quoque, lachrymae meae arma sunt. Talia enim munimenta sunt sacerdotis. Aliter nec debeo nec possum resistere. Fugere autem & relinquere ecclesiam non soleo, ne quis grauioris poenae metu factum interpretetur. Scitis & vos ipsi quod imperatoribus solem deserere, non cedere supplicis me libenter offerre, nec metuere quae parantur. Vti iam essem securus quod ecclesia haereticis minimem traderetur: ad palatium Imperatoris irem libenter, si hoc congrueret sacerdotis officio, ut in palatio magis certarem quam in ecclesia. Sed in consistorio non reus solet Christus esse, sed iudex. Causam fidei in ecclesia agendam quis abnuat? Si quis confidit huc veniat: inclinatum iam vel Imperatoris iudicium, quod lata lege patefecit, quo impugnat

VV iij

fidem: vel sperata ambientium quorundam studia non requirat. Non committo vt quisquam vendat iniuriam Christi. Circumfusi milites, armorum crepitus, quibus vallata est ecclesia, fidem non terrent meam, sed mentem exagitant, ne dum me tenetis, perniciosum aliquid vestrae oboriatur salutis. Ego enim iam didici non timere, sed vobis timere plus coepi. Sinite quaeso vestrum sacerdotem congregari, habemus aduersarium qui lacescit. Aduersarius enim noster diabolus sicut leo rugiens, circuit quaerens quem deuoret, vt Apostolus dixit. Accepit sine dubio, accepit (non fallimur, sed admonemur) tentandi huiusmodi potestatem, ne forte corporis mei vulneribus possim a fidei intentione reuocari. Legitis & vos quia multis aliis tentauit sanctum Iob diabolus: ad postremum potestatem huiusmodi petiit, & accepit, vt tentaret corpus eius, quod perfudit vlcibus. Cum esset propositum vt ecclesiae vasa iam traderemus, hoc responsi reddidi, Me, si de meis aliquid posceretur, aut fundus, aut domus, aut aurum, aut argentum, id quod mei iuris esset, libenter offerre: templo Dei nihil posse decerpere, nec tradere illud quod custodiendum non tradendum acceperim. Deinde consulere me etiam Imperatoris salutis, quia nec mihi expediret tradere, nec illi accipere. Accipiat enim voce liberi sacerdotis, si vult sibi esse consultum, recedat a Christi iniuria. Haec plena humilitatis sunt, & (vt arbitror) plena affectus eius que Imperatori debet sacerdos. Sed quia lucta nobis est non solum aduersus carnem & sanguinem, sed etiam (quod grauius est) aduersus spiritualia nequitię, quę sunt in caelestibus, tentator ille diabolus per ministros suos certamen auget, vulneribus corporis mei experiendo arbitratur. Scio, fratres, vulnera haec quae pro Christo excipimus, non esse vulnera quibus vita amittitur, sed propagatur. Sinite quaeso esse certamen, spectatores vos esse decet. Considerate quia si quem habet ciuitas vel athletam, vel alterius nobilis artis peritum, optat offerre certamini. Cur in maioribus rebus repudiatis, quod vel in minoribus velle consuecistis? Non metuit arma, non barbaros, qui mortem non timet, qui nulla carnis voluptate retinetur. Certę si Dominus huic nos certamini deputauit, frustra peruigiles tot noctibus & diebus custodias exhibetis. Implebitur Christi voluntas. Omnipotens enim noster est Dominus Iesus: haec est fides nostra. Et ideo quod fieri mandat, implebitur: nec conuenit vos diuinę obuiare sententiae. Audistis quod hodie lectum sit, Pullum sibi afinę Saluator per Apostolos iussit adduci, mandauitque vt si quis resisteret, diceretur: Dominus operam eius desiderat. Quid si & nunc pullum istum afinę, hoc est animalis quod grauem farcinam portare consuevit, sicut est humana conditio, cui dicitur: Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego vos reficiam, tollite iugum meum, quia leue est. Quid si, inquam, pullum istum ad se modo iussit adduci missis Apostolis, illis qui iam exuti corpore incomprehensibilem oculis nostris Angelorū speciem gerūt? Nonne si ab aliquo resistatur, dicit: Dominus operam eius desiderat? Si resistat vel vitae huius cupiditas, si resistat caro & sanguis, si resistat conuersatio corporalis, quia aliquibus forsitan gra-

ti videmur: sed qui nos hic diligit, multo amplius diligit si sinat fieri hostiam Christi: quia dissolui, & cum Christo esse, multo melius: est manere in carne, magis necessarium propter vos. Nihil est ergo quod vereamini fratres dilectissimi, scio enim quia quicquid passus fuero, pro Christo patiar. Et legi quod eos timere non debeam qui possunt carnem occidere. Et audiui dicentem: Qui perdidit animam suam propter me, inueniet eam. Ergo si vult Dominus, certum est quod nullus obstat. Quod si adhuc nostra differt certamina, quid veremini? Seruum Christi non custodia corporalis, sed Domini prouidentia seipere consuevit. Turbati estis quia apertas reperistis geminas fores, quas captus oculis quidam dum hospitium proprium repetit, patefecisse memoratur. In quo cognoscite quod nihil suffragetur humana custodia. Ecce vnus qui videndi munus amisit, soluit vestra vniuersa munimina, & custodias luit. Dominus autem suae misericordię custodiam non amisit. Nonne ante biduum vt meministis etiam illud repertum est, quod a parte laeua basilicę ingressus quidam peruius fuit, quem putabatis clausum esse atque munitum? Sepserunt nempe armati basilicam, explorabant hos atque illos aditus: caecitate perfusi sunt, vt quod apertum erat, videre non possent: itaque per plurimas noctes quod apertum fuerit, non ignoratis. Desinite ergo sollicitari, quia hoc erit quod Christus iubet, & hoc esse expedit. Denique exempla vobis legis proferam. Helisaeus quaerebatur a rege Syrię, missus erat exercitus qui eum caperet, circumuallatus erat vndique, coepit timere eius seruulus, quia seruulus erat, hoc est, non erat liberae mentis, & liberę potestatis. Petiuit aperiri eius oculos sanctus Propheta, & ait: Respice, & vide quanto plures sint pro nobis quam contra nos. Et respexit, & vidit Angelorum millia. Aduertitis igitur quod seruulos Christi ij magis custodiant qui non videntur, quam qui videntur. Sed & illi si custodiunt, vestris custodiunt orationibus aduocati. Legistis nepe eos ipsos qui Helisaeum quaerebant, ingressos esse Samariam ad eum ipsum quem capere gestiebant, cui non solum non potuerunt nocere, sed ipsius aduersus quem venerant, intercessione seruati sunt. Petrus quoque Apostolus vtriusque rei vobis edit exemplum. Nam vbi eum Herodes quaesuit & cepit, recepit in carcerem. Non enim recesserat Dei seruulus, sed steterat timoris ignarus. Orabat pro ecclesia, sed Apostolus in carcere quiescebat, quod est indicium non timetis. Missus est Angelus qui dormientem excitaret, per quem Petrus productus est carcere, mortem ad tempus euasit. Idem Petrus postea victo Simone cum precepta Dei populo seminare, doceret castimoniam, excitauit animos gentiliū: quibus eum quaerentibus Christianę animę deprecatae sunt vt paulisper cederet. Et quamuis esset cupidus passionis, tamen contemplatione populi precantis inflexus est. Rogabatur enim vt ad insituendum & confirmandum populum se referuaret. Quid multa? Nocte muro egredi coepit, & videns sibi in porta Christum occurrere, vrbemque ingredi, ait: Domine, quod venis? Respondit Christus: Venio iterum crucifigi. Intellexit Petrus ad suam crucem diuinum pertinere responsum. Christus enim non poterat

1. Petri. 5.

Iob 1. 2.

Ephes. 6.

Lucas 19.

Matth. 11.

Philip. 1.

Matth. 10.

4. Reg. 6.

Acto. 12.

Rom. 6.

1. Tim. 21.

1. Tim. 14.

2. Cor. 11.

Psal. 49.

1. Reg. 21.

poterat iterum crucifigi, qui carnem passione suscepta mortis exuerat. Quod enim mortuus est, mortuus est semel: quod autem viuit, viuit Deo. Intellexit ergo Petrus quod iterum Christus crucifigendus esset in seruulo. Itaque sponte remeavit, interrogantibus Christianis responsum reddidit, statimque correptus, per crucem suam honorificauit Dominum Iesum. Videtis igitur quod in seruulis suis patri vellet Christus. Quid si & huic seruulo dicit: Illum volo sic manere, tu autem me sequere: & de hac arbore gustare vult fructum? Nam si illius cibus erat, vt faceret voluntatem patris, idem cibus illius est vt nostris passionibus epuletur. Nonne (vt de ipso Domino sumamus exemplum) quando voluit, passus est: & cum quaereretur, inuentus est? Quando autem hora non venerat passionis, per medium quaerentium transibat, & videntes eum tenere non poterat. Quo utique euidenter ostendit, quia quando Dominus vult, vnusquisque inuenitur & capitur. Quando autem differt, etiam si quaerentium manibus occurrat & oculis, non tenetur. Ego ipse non quotidie vel visitandi gratia prodibam, vel pergebam ad martyres? Non regiam palatij praerexebam eundo atque redeundo? Et tamen nemo me tenuit, cum exturbandi me haberent, vt prodiderunt postea, voluntatem, dicentes: Exi de ciuitate, & vade quod vis. Expectabam fateor magnum aliquid, aut gladium pro Christi nomine, aut incendium. At illi delicias mihi pro passionibus obtulerunt, sed athleta Christi non delicias sed passiones suas exigit. Nemo ergo vos turbet quod aut carrum praeparauerant, aut dura, vt videbatur sibi, Auxentij ipsius qui se dicit episcopum, ore iactata. Plerique narrabant percussores praemisissos, penam mortis esse decretam: nec illa timeo, & ista non desero. Quod enim abibo, vbi non omnia plena gemitus sint atque lachrymarum, quando per ecclesias iubentur eiici catholici sacerdotes, resistentes gladio feriri, curiales proscribi omnes, nisi mandatum impleuerint? Et haec episcopi manu scripta, & ore dictata, qui se vt probaret doctissimum, vetus non omisit exemplum. Legimus enim in Propheta, quod viderit falcem volantem. Hanc imitatus Auxentius gladium volantem per omnes vrbes direxit. Et Satanas transfiguratus se in angelum lucis, & in malum imitatur eius potentiam. Tu Domine Iesu vno momento mundum redemisti. Auxentius vno momento tot populos, quod in ipso est, trucidabit, alios gladio, alios sacrilegio. Meam basilicam petit cruciato ore, sanguinolentis manibus. Cui bene praesens respondit lectio: Peccatori autem dixit Deus: Quare tu enarras iustitias meas? id est, non conuenit paci & furori, non conuenit Christo & Belial. Meministis etiam quod lectum est hodie, Nabuthe sanctum virum possessorem vineae suae interpellatum petitione regia vt vineam suam daret, vbi rex succis vitibus olus vile fereret, eumque respondiisse, Absit vt ego patrum meorum tradam haereditatem. Regem contristatum esse quod sibi esset alienum ius relatione iusta negatum, sed muliebri consilio deceptum. Nabuthe vites suas vel proprio cruore defendit. Si ille vineam non tradidit suam, nos trademus ecclesiam Christi? Quid igitur a me responsum est contumaciter? Dicit enim conuentus: Absit a me vt tra-

dam Christi haereditatem. Si ille patrum haereditatem non tradidit, ego tradam Christi haereditatem? Sed & hoc addidi, Absit vt tradam haereditatem patrum, hoc est, haereditatem Dionysij qui in exilio in causa fidei defunctus est, haereditatem Eustorgij confessoris, haereditatem Myroclis, atque omnium retro fidelium episcoporum. Respondi ego quod sacerdotis est, quod imperatoris est, faciat imperator. Prius est vt animam mihi quam fidem auferat. Ac cui tradam, praesens lectio euangelij docere nos debet, quid petatur, a quibus petatur. Audistis nempe legi quod cum Christus super pullum afinę sederet, clamabant pueruli, & molestę ferebant Iudaei. Denique interpellauerunt Dominum Iesum dicentes vt faceret eos tacere, respondit: Si hi tacebunt, lapides clamabunt. Deinde ingressus templum eiecit nummularios, & cathedras, & columbas vedentes in templo Dei. Lectio nepe ista nulla nostra dispositione recitata est, sed casu, quae praesentibus bene aptatur temporibus. Semper ergo Christi laudes verbera perfidorum sunt. Et nunc cum laudatur Christus, dicunt haeretici quia seditio commouetur, dicunt haeretici quia his mors paratur: & verę mortę habent in laudibus Christi. Quomodo enim laudes eius ferre possunt, cuius infirmitatem praedicant? Itaque & hodie cum laudatur Christus, Arrianorum amentia verberatur. Geraseni praesentia Christi ferre non poterant, isti peiores Gerasenis nec laudationem Christi sustinere possunt: Vident pueros Christi gloriam concinentes, quia scriptum est: Ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem. Irrident istam etatulam fidei plenam, cum dicunt: Ecce quid clamant? Sed respondit iis Christus: Si hi tacuerint, lapides clamabunt, hoc est, fortiores clamabunt, clamabunt & iuuenes, clamabunt & maturiores, clamabunt & senes, isti lapides ad illum iam solidati. Lapidem de quo scriptum est: Lapidem quem reprobauerunt aedificantes, hic factus est in caput anguli. His igitur laudationibus inuitatus templum suum Christus ingreditur, & flagellum prehendit, & eiecit de templo nummularios. Non patitur enim in suo templo pecuniae esse vernaculos, non patitur in suo templo esse eos qui vendant cathedras. Quid sunt cathedrae, nisi honores? Quid sunt columbae nisi simplices mentes vel animae fidem candidam & puram sequentes? Ego ergo inducam in templum quę Christus excludit? Iubetur enim exire qui dignitates vendit & honores. Iubetur enim exire qui vendere vult simplices mentes fidelium. Ergo Auxentius eiecitur, Mercurinus excluditur. Vni portentum est, & duo nomina. Etenim ne cognosceretur quis esset, mutauit sibi vocabulum: vt quia hic fuerat Auxentius episcopus Arrianus, ad decipiendam plebem, quam ille tenuerat, se vocaret Mercurinum. Mutauit ergo vocabulum, sed perfidiam non mutauit. Exiit lupum, & induit lupum. Nihil prodest quod mutauit nomen, quid sit agnoscitur. Alius in Scythia partibus dicebatur, alius hic vocatur: nomina pro regionibus habet. Habet ergo iam duo nomina: & si hinc aliud perrexit, habebit & tertium. Quomodo enim patietur vt maneat ei vocabulum ad tanti sceleris indicium? Minora fecit in Scythia, & ita erubuit vt mutaret vocabulum: sceleratiora hic ausus est, &

Lucas 19.

Psal. 8. Lucas 19.

Psal. 117.

voler, quocunq; perrexerit, nomine suo prodi tā-
 torum populorum sanguinem? Manu sua scribet, &
 poterit cōsistere animo? Paucos excluderat Domi-
 nus Iesus de tēplo suo, Auxētius nullū reliquit. De
 tēplo suo Iesus flagello cūcit, Auxētius gladio. Iesus
 flagello, Mercurinus securi. Pius Dominus flagello
 exturbat sacrilegos, nequam persequitur pios ferro.
 De quo bene dixistis hodie: Leges suas secum ferat.
 Feret etiam si nolit, feret concientiam suam. Et si
 non fert chartulam, feret sanguine inscriptam ani-
 mam suam, et si atramento inscriptam epistolam nō
 feret. Scripta est Iuda culpa tua graphio ferro &
 vngue adamantino, & scripta in pectore tuo, hoc est
 ibi scripta vnde processit. Is mihi etiam audet men-
 tionem facere retractandi, plenus sanguinis, plenus
 cruoris? Qui quos non potuerit sermone decipere,
 eos gladio putat esse feriendos, cruentas leges ore
 dictans, manu scribens, & putans quod lex fidē pos-
 sit hominibus imperare. Nō audiuit, & id quod ho-
 die dictum est: Quoniam non iustificatur homo ex
 operibus legis? Aut, Per legem legi mortuus sum, vt
 Deo viuam: id est, per legem spiritualem interpreta-
 tione legis est mortuus corporali. Et nos per legem
 Domini nostri Iesu Christi moriamur huic legi, quę
 sancit decreta perfidię. Non lex ecclesiam congre-
 gavit, sed fides Christi. Lex enim non est ex fide, ius-
 tus autem ex fide viuuit. Iustus ergo fides non lex
 facit, quia non est per legem iustitia, sed per fidem
 Christi. Qui autem fidem repudiat, & legis iura pre-
 scribit, ipse se testatur iniustum, quia iustus ex fide
 viuuit. Hanc ergo legem quisquam sequatur qua fir-
 matur Arimense concilium, in qua creatura dic-
 tus est Christus: Sed aiunt: Misit Deus filium suum
 factum ex muliere, factum sub lege. Ergo factum le-
 gunt, hoc est creatum. Nōne hoc ipsum confide-
 rant quod proposuerunt, quia factus dicitur Chri-
 stus, sed ex muliere, hoc est, secundum partum vir-
 ginis factus est, qui secundum diuinam generationē
 ex patre natus est? Legerunt & hodie quia Christus
 nos redemit de maledictō legis, factus pro nobis
 maledictum. Nunquid maledictum Christus secū-
 dum diuinitatem est? Sed quare maledictum dica-
 tur, Apostolus te docet, dicens, quia scriptum est:
 Maledictus omnis qui pendet in ligno. Hoc est, qui
 in carnesua nostram carnem, in suo corpore nostras
 infirmitates & nostra maledicta suscepit, vt crucifi-
 geret. Non enim ille maledictus, sed in te maledi-
 ctus. Denique habet alibi: Qui peccatum non co-
 gnouit, sed pro nobis peccatum factus est: quia no-
 stra peccata suscepit, vt sacramento suę passionis a-
 boleret. Hęc ego fratres, coram ipso apud vos ple-
 nius disputarem, sed certus non ignaros vos esse fi-
 dei, vestrum refugit examen, & gentiles quosdam
 quatuor aut quinque ferme homines eligit cogno-
 scere sibi, si tamen aliquos eligit, quos vellem adese
 in cœtu omnium, non vt de Christo iudicent, sed
 vt maiestatem audiant Christi. Tamen illi iam de
 Auxentio pronunciauerunt, cui tractanti quotidie
 non crederent. Quę maior eius condemnatio,
 quàm quod sine aduersario apud iudices suos vi-
 ctus est? Ergo & ipsorum sententiam contra Auxē-
 tium iam tenemus: & quod gentes elegit, iure dam-
 nandus est, quia Apostoli præcepta dimisit, cum A-

postolus dicat: Audet aliquis vestrum aduersus al-
 terum habens negocium, iudicari apud iniquos, &
 non apud sanctos? Aut nescitis quoniam sancti de
 hoc mundo iudicabunt? Et infra ait: Sic non est in-
 ter vos sapiens quisquam, qui possit iudicare inter
 fratres, sed frater cum fratre iudicio contendit, &
 hoc apud infideles? Vides quia quod ille obtulit,
 contra auctoritatem Apostoli sit? Vos eligite vtrum
 Auxentium, an Paulum sequi debeamus magistrū.
 Sed quid dicam de Apostolo, cum ipse Dominus
 clamet per Prophetam: Audite me populus meus
 qui scitis iudicium, quorum in corde lex mea est.
 Deus dicit, Audite me populus meus, qui scitis iu-
 dicium: Auxentius dicit, Nescitis iudicium. Videtis
 quia iam Deum contemnit in vobis, qui sententiam
 cœlestis refutat oraculi. Audite me, inquit, populus
 meus, dicit Dominus. Non dicit audite gentes, non
 dicit audite Iudæi. Iam enim [non] populus Dei qui
 fuerat, populus erroris est factus. Et qui populus e-
 rat, populus Dei esse cœpit, quia in Christum credi-
 dit. Iste ergo populus iudicat, cuius in corde lex di-
 uina est, non humana, lex non atramento scripta, sed
 spiritu Dei viuui non in charta exarata, sed in corde
 signata: lex gratię, non cruoris. Quis igitur vobis in-
 iuriam facit, qui recusat vestram, an qui eligit audi-
 entiam? Conclusus vndique ad versutiam patrum
 suorum confugit, de imperatore vult inuidiam cō-
 mouere, dicens iudicare debere adolescentem cat-
 thecumenum sacrę lectionis ignarum, & in consi-
 storio iudicare. Quasi verò superiore anno quando
 ad palatium sum petitus, cum presentibus primati-
 bus ante consistorium tractaretur, cum imperator
 basilicam vellet eripere, ego tunc aulę contempla-
 tione regalis infractus sim, constantiam non tenuerim
 sacerdotis, aut imminuto iure discesserim. Nōne
 meminerunt quod vbi me cognouit populus pala-
 tium petisse, ita irruit, vt vim eius ferre non pos-
 sent, quando comiti militari cum expeditis ad fu-
 gandam multitudinem egresso obtulerunt omnes
 se neci pro fide Christi? Non tunc rogatus sum vt
 populum multo sermone mulcerem? Sponderem
 fidem quod basilicam ecclesię nullus inuaderet? Et
 cum pro beneficio meum sit officium postulatum,
 tamen quod populus ad palatium venisset, mihi in-
 uidia commota est. In hanc igitur inuidiam me re-
 dire desiderant: reuocauit populum, & tamen inui-
 diam non euasi: quam quidem inuidiam ego tem-
 perandam arbitror, non timendam. Quid enim ti-
 meamus pro Christi nomine? nisi forte illud moue-
 re me debet quod aiunt, Ergo non debet imperator
 vnam basilicam accipere ad quam procedat: & plus
 vult Ambrosius posse quàm imperator, vt impera-
 tori prodeundi facultatem neget? Quod cum dicitur,
 apprehendere sermones nostros gestiunt, sicut Iu-
 dæi qui Christum versuto sermone tentabant, dicē-
 tes: Magister, licet tributum dare Cæsari, aut non?
 Sempërne de Cæsare seruulis Dei inuidia commo-
 uetur? Et hoc ad calumniam sibi arcessit impietas,
 vt imperiale nomen obtendat? Et isti possunt dice-
 re quod eorum non habeant sacrilegium, quorum
 imitantur magisterium? Et tamen videte quanto pe-
 iores Arriani sunt quàm Iudæi. Illi quærebant vtrū
 soluendum putarent Cæsari ius tributi, isti impera-
 tori

Esai. 31.

2. Cor. 3.

Matth. 22.

tori volunt dare ius ecclesię. Sed vt perfidi suum se-
 quantur auctorem, ita & nos quę nos. Dominus &
 author noster docuit, respondeamus. Considerans
 enim Iesus dolum Iudæorum dixit ad eos: Quid me
 tentatis? ostēdite mihi denarium. Et cum dedissent,
 dixit: Cuius imaginem habet & inscriptionē? Respo-
 dentes dixerunt: Cæsaris. Et ait illis Iesus: Reddite
 quę sunt Cæsaris, Cæsari: & quę sunt Dei, Deo. Ergo
 & ego dico illis qui mihi obiiciunt: Ostendite
 mihi denarium. Iesus Cæsaris denarium vidit, & ait:
 Reddite Cæsari quę Cæsaris sunt, & quę Dei sunt,
 Deo. Nunquid de ecclesię basilicis occupadis pos-
 sunt denarium offerre Cæsari? Sed in ecclesia vnam
 imaginem noui, hoc est, imaginem Dei inuisibilis,
 de qua dixit Deus: Faciamus hominem ad imaginē
 & similitudinem nostram. Illam imaginem de qua
 scriptum est: Quia Christus splendor glorię, & ima-
 go substantię eius. In ista imagine patrem cerno, si-
 cut dixit ipse Dominus Iesus: Qui me videt, videt &
 patrem. Non enim hęc imago à patre est separata,
 quę vnitatem me docuit trinitatis, dicens: Ego &
 pater vnum sumus. Et infra: Omnia quęcunq; ha-
 bet pater, mea sunt. Et de Spiritu sancto, dicēs: quia
 spiritus Christi sit, & de Christo accepit, sicut scri-
 ptum est: Ille de meo accipiet, & annuntiabit vobis.
 Quid igitur non humiliter responsum à nobis
 est? Si tributum petit, non negamus. Agri ecclesię
 soluunt tributum. Si agros desiderat imperator, po-
 testatem habet vindicandorum, nemo nostrum in-
 teruenit. Potest pauperibus collatio populi redun-
 dare. Non faciant de agris inuidiam, tollant eos si li-
 bitum est. Imperatori non dono, sed non nego. Au-
 rum quærunt, possum dicere: Argentum & aurum
 non quæro. Sed inuidiam faciunt, quia aurum ero-
 gatur, nec ego hanc inuidiam perhorresco. Habeo
 ararios. Arriari mei pauperes Christi sunt. Hunc no-
 ui congregare thesaurum. Vtinam hoc mihi semper
 crimen adscribant, quia aurū pauperibus erogatur.
 Quod si obiiciunt quod defensionem ab iis requi-
 ram, non nego, sed etiam ambio: habeo defensionē,
 sed in orationibus pauperum. Cęci illi, & claudi, de-
 biles & senēs, robustis bellatoribus fortiores sunt.
 Denique munera pauperum Deum obligant, quia
 scriptū est: Qui largitur pauperi, Deo scenerat. Præ-
 sidia bellatorum diuinam sæpē gratiam non mē-
 tur. Hymnorum quoque meorum carminibus de-
 ceptum populū ferunt. Planē nec hoc abnuo. Grā-
 de carmen istud est, quo nihil potentius. Quid enim
 potentius quàm confessio trinitatis, quę quotidie
 totius populi ore celebratur? Certatim omnes stu-
 dent fidē fateri, Patrem, & Filiū, & Spiritum sanctū
 norunt versibus prædicare. Facti sunt igitur omnes
 magistri, qui vix poterant esse discipuli. Quid igitur
 obaudientius potest esse, quàm vt Christi sequa-
 mur exemplum, qui specie inuentus vt homo, hu-
 miliauit semetipsum factus obediens vsque ad mor-
 tem? Denique omnes per obedientiam liberauit. Si-
 cut enim per inobedientiam vnus hominis pecca-
 tores constituti sunt plurimi, ita & per vnus obe-
 dientiam iusti constituentur multi. Si ergo ille obe-
 diens, accipiant obedientię magisterium, cui nos
 inhaeremus, dicētes iis qui nobis de Imperatore in-
 uidiā faciunt: Soluimus quę sunt Cæsaris Cæsari,

Matth. 22.

Genes. 1.

Hebr. 1.

1. Cor. 14.

ibidem 10.

ibidem 16.

ibidem.

1. Tim. 2.

Philip. 2.

Roman. 5.

& quę sunt Dei Deo. Tributum Cæsaris est, nō ne-
 gatur. Ecclesia Dei est, Cæsari vtiq; non debet ad-
 dici, quia ius Cæsaris esse non potest Dei templum.
 Quod cum honorificentia Imperatoris nemo dictū
 potest negare. Quid enim honorificentiam quàm vt
 Imperator ecclesię filius esse dicatur? Quod cum di-
 citur, sine peccato dicitur, cum gratia dicitur. Impera-
 tor enim bonus intra ecclesiam, non supra eccle-
 siam est. Bonus enim Imperator quærat auxiliū ec-
 clesię, non refutat. Hęc vt humiliter dicimus, ita
 constanter exponimus. Sed incendia aliqui, gladiū,
 deportationem minantur. Didicimus Christi seruuli
 non timere: non timentibus nunquam est grauis
 terror. Denique scriptum est: Sagittę infantium fa-
 ctę sunt plagę eorum. Satis igitur propositis respo-
 sum videtur. Nunc illos interrogo quod Saluator
 interrogauit: Baptismum Ioannis de cœlo est, an ex
 hominibus? Et non potuerunt respondere ei Iudæi.
 Si baptismum Ioannis non soluerunt Iudæi, Auxē-
 tius soluit baptismum Christi? Non enim istud ex
 hominibus est baptismum, sed de cœlo, quod detu-
 lit nobis consilij magni Angelus, vt iustificemur
 Deo. Cur igitur rebaptizandos Auxentium fideles
 populos putat baptizatos in nomine Trinitatis, cū
 Apostolus dicat: Vna fides, vnū baptismum? Et se ho-
 minum dicit aduersarium esse, non Christi, cū cō-
 filium Dei spernat, & condemnet baptismum, &
 quod Christus nobis ad redimenda nostra peccata
 donauit.

Psalmo. 63.

Lucæ 20.

Ephes. 4.

*Diui Ambrosij ad Marcellinam sororem suam, referentis
 illi quid in causa de basilicis tradendis actum sit, & in
 quo statu res ipsa nunc consistat.*

Epistola xxxiii.

Quoniam omnibus epistolis ferē sollicitē quærīs
 de ecclesia, accipe quid agatur. Postridie quā
 accepi literas tuas quibus significaueras quod te ex-
 agitarent somnia tua, moles inquietudinum grauiū
 cœpit moueri. Nec iam portiana, hoc est, extramu-
 rana basilica petebatur, sed basilica noua, hoc est in-
 tramurana, quę maior est. Conuenerunt me primō
 principes virtutum, viri comites consistoriani, vt &
 basilicam traderem, & procurarem ne quid popu-
 lus turbatum moueret. Respondi quod erat ordinis
 templum Dei tradi à sacerdote nō posse. Acclama-
 tum est sequenti die in ecclesia, etiam præfectus cō-
 venit, cœpit suadere vt basilica portiana cedere-
 mus. Populus reclamauit. Ita nunc discessum est, vt
 intimaturū se Imperatori diceret. Sequenti die, erat
 autē dominica, post lectiones atque tractatum di-
 missis catechumenis symbolum aliquibus compe-
 tentibus in baptisterijs tradebam basilicę. Illic nū-
 ciatum est mihi comperto quod ad portianam basi-
 licam de palatio decanos misissent, & vela suspēde-
 rent, populi partem cōpergere. Ego tamen mansi
 in munere, missam facere cœpi. Dum offero, raptū
 cognoui à populo Castulum quendam quem pres-
 byterum dicerent Arriani. Hūc autem in platea of-
 fenderant transeuntes. Amarissimē flere, & orare in
 ipsa oblatione Deum cœpi, vt subueniret, nec huius
 sanguis in causa ecclesię fieret, certē vt meus sanguis

pro salute non solum populi, sed etiam pro ipsis impiis effunderetur. Quid multa? Missis presbyteris & diaconibus eripui iniuram virum. Condemnationes illicet grauissimae decernuntur, primo in corpus omne mercatorum. Itaque sanctis diebus hebdomadis vltimae, quibus solebant debitorum laxari vincula, stridunt catenae, imponuntur collo innocentium, exiguntur ducenta pondo auri intra totum triduum. Respondent aliqui se tantum aut duplum si peterentur daturus, dummodò seruarent fidem. Erant pleni carceres negotiatoribus. Palatina omnia officia, hoc est, memoriales, agentes in rebus, apparitores diuersorum comitum temperare à processu iubentur specie qua seditioni interesse prohibebatur, honoratis multa minabantur grauissima nisi basilicam traderent. Feruebat persecutio, ac si aperuissent portam prorupturi in omne facinus videbantur. Conuenior ipse à comitibus & tribunis, vt basilicam fieret matura traditio, dicentibus Imperatorē iure suo vti, eò quòd in potestate eius essent omnia. Respon-di, si à me peteret quòd meum esset, id est fundum meum, argentum meum, ius huiusmodi meum me non refragaturum, quāquam omnia quae mea sunt, essent pauperum. Verum ea quae diuina, imperatoria potestate non esse subiecta. Si patrimonium petitur, inuadite: si corpus, occurrā. Vultis in vincula rapere: vultis in mortem? voluptati est mihi. Non ego me vallabo circumfusione populorum, nec altaria tenebo vitam obsecrans, sed pro altaribus gratias immolabor. Horrebam quippe animo cum armatos ad basilicam ecclesiae occupandam missos cognoscerem, ne dum basilicam vindicāt, aliqua strages fieret quae in perniciem totius vergeret ciuitatis. Orabam ne tanta vrbis vel totius Italiae busto superuuerem. Detestabar inuidiam fundendi cruoris, offerebam iugulum meum. Aderant Gothi tribuni, adoriebar eos dicens: Propterea vos possessio Romana suscepit, vt perturbationis publicae vos praebeatis ministros? Quò transibitis si haec deleta fuerint? Exigebatur à me vt compescerem populum. Referebam in meo iure esse vt non excitarem, in Dei manu vt mitigaret. Postremò si me incertorem putarent, iam in me vindicari oportere, vel abduci me in quas vellent terrarum solitudines. His dictis illi abierunt, ego in basilica veteri totum exegi diem, inde domum cubitum me recepi, vt si quis abducere vellet, inueniret paratum. Ante lucem vbi pedē limine extruli, circumfuso milite occupatur basilica. Idque à militibus Imperatori mandatum dicitur, vt si prodire vellet, haberet copiam, se tamen praesto futuros, si viderent eum cum Catholicis conuenire. Alioquin se ad eum coetum quem Ambrosius cogeret, transiuros. Prodire de Arrianis nullus audebat, quia nec quisquam de ciuibus erat, pauci de familia regia, nonnulli etiam Gothi. Quibus vt olim plaustrum sedes erat, ita nunc plaustrum ecclesia est. Quocunque foemina ista processerit, secū suos omnes coetum vehit. Circumfusam basilicam esse gemitu populi intellexi, sed dum leguntur lectiones, intimatur mihi plenam populi esse basilicam etiam nouam, maiorem videri plebem quā omnes cum essent liberi, lectorē efflagitari. Quid plura? Milites ipsi qui videbatur occupasse basilicam, cognito quòd pre-

cepissem vt abstinerentur à communionis confortio, ad conuentum hunc nostrum venire coeperunt. Quibus visis turbantur mulierum animi, proripit se vna. Ipsi tamen milites se ad orationem venisse, non ad praelium loquebantur. Clamauit aliqua populus, quā moderatē, quā constanter, quā fideliter poscebat vt ad illam pergeremus basilicam. In illa quoque basilica fertur quòd populus praesentiam flagitabat meam. Tunc ego hunc aduersus sermonem sum: Audistis filij libri legi Iob, qui solemniter & munere est decursus, & tempore. Sciuit & vsu hunc librum etiam diabolus intimandum, quo virtus omnis suae tentationis aperitur & proditur. Et ideo se hodie motu maiore concussit. Sed gratias Deo nostro, qui nos ita firmavit fide atque patientia. Vnū Iob miraturus ascenderam, omnes Iob quos mirarer inueni. In singulis vobis Iob reuixit, in singulis sancti illius patientia & virtus refulsit. Quid enim praesentius dici potuit à Christianis viris, quā id quòd hodie in vobis Spiritus sanctus est locutus? Rogamus Auguste, non pugnamus: non timemus, sed rogamus. Hoc Christianos decet, vt & tranquillitas pacis optetur & fidei, veritatisque constantia, nec mortis reuocetur periculo. Est enim praesul Dominus, qui saluos faciet sperantes in se. Sed veniamus ad propositas lectiones. Videtis diabolo tentādi licentiam dari, vt boni probentur. Inuidet inimicus bonis profectibus, tentat diuersis modis. Tentauit sanctum Iob in patrimonio, tentauit in filiis, tentauit in dolore corporis. Fortior in suo corpore tentatur, infirmior in alieno. Et mihi meas diuitias quas in vobis habeo, volebat auferre, & hoc tranquillitatis vestrae patrimonium dissipare cupiebat. Vos quoque ipsos mihi bonos filios gestiebat eripere, pro quibus ego quotidie instauro sacrificium. Vos ruinis quibusdā publicae perturbationis conabatur inuoluere. Duo igitur iam genera tentationis excepi. Et fortasse quia infirmiorē me Dominus Deus nouit, adhuc in corpus meum non dedit potestatem. Et si ipse cupiā, & si offeram, adhuc me fortasse huic certamini imparem iudicat, & diuersis exercet laboribus. Nec Iob ab isto coepit certamine, sed in hoc consummauit. Tentatus est autem Iob nunciis coaceruatis malorum, tentatus est etiam per mulierem, quae ait: Dic aliquod verbum in Deum, & morere. Videtis quanta subito moueātur, Gothi, arma, gentes, multa mercatorum, poena sanctorum. Aduertitis quid iubeatur cum mādatur: Trade basilicam, hoc est, dic aliquod verbum in Deum, & morere. Nec solum dic aduersum Deum, sed etiam fac aduersus Deū. Mandatur, Trade altaria Dei. Vrgemur igitur praecipitibus regalibus, sed confirmamur scripturae sermonibus, quae respondit: Tanquam vna ex insipientibus locuta est. Non mediocris igitur ista tentatio: namque asperiores tentationes has esse cognouimus, quae fiunt per mulieres. Denique per Euam etiam Adam supplantatus est: eoque factum est vt à mandatis caelestibus deuiaret. Quo errore cognito, prauaricatricis conscientiae reus latere cupiebat, sed latere nō poterat, & ideo ait ei Deus: Adam, vbi es? Hoc est, quis eras ante: vbi nunc esse coepisti? vbi te constitueram? quòd ipse transgressus es? Agnoscis esse te nudū, quia bona indumenta fidei perdidisti. Folia sunt

Reg. 19. Math. 24.

ibidem 22.

psal. 78.

ibidem 75.

Ephes. 2.

psal. 29.

Genes. 3.

ibidem

Genes. 3.

sunt ista quibus nunc velare te quaeris. Repudiasti A fructū, sub folijs legis latere cupis, sed proderis. Recedere à Domino Deo tuo propter vnam mulierē desiderasti, propterea fugis quem videre quaerebas. Cum vna muliere te abscondere maluisti, relinquere speculum mundi, incolatū paradisi, gratiam Christi. Quid dicam quòd etiam Heliam Iezabel cruenta persecuta est? quòd Ioānem Baptistam Herodias fecit occidi? Singulae tamen singulos. Mihi quòd minorā longē merita, eò tentamenta grauiora. Virtus infirmior, sed plus periculi. Succedunt sibi mulierū vices, alternantur odia, commenta variantur, seniores conueniuntur, praetextitur regis iniuria. Quae ratio igitur est aduersus hunc vermiculum moliri grauiores tentationes, nisi quia non me, sed ecclesiam persequuntur? Mandatur denique: Trade basilicam. Respondeo: Nec mihi fas est tradere, nec tibi accipere Imperator expedit. Domum priuati nullo potes iure temerare, domum Dei existimas auferendam? Allegatur, Imperatori licere omnia, ipsius esse vniuersa. Respondeo: Noli te grauari Imperator, vt putes te in ea quae diuina sunt, imperiale aliquid ius habere. Noli te extollere, sed si vis diutius imperare, esto Deo subditus: scriptum est, Quae Dei Deo, quae Caesaris Caesari. Ad Imperatorem palatia pertinent, ad sacerdotem ecclesiae. Publicorum tibi mœnium ius commissum est, non sacrorum. Iterum dicitur mandasse, Debeo & ego vnam basilicam habere. Respon-di: Non tibi licet illam habere. Quid tibi cum adultera? Adultera est enim quae non est legitimo Christi coniugio copulata. Dum haec tracto, suggestum est mihi cortinas regias esse collectas: refertam autem populo basilicam praesentiam mei poscere: statimque eo conuerti sermonem meū dicens: Quam alta & profunda oracula sunt Spiritus sancti. Matutinis horis lectū est, vt meministis fratres, quod summo animi dolore respōdemus: Deus, venerunt gētes in hereditatem tuam. Et reuera venerunt gentes, & plus etiā quā gentes venerunt. Venerunt enim Gotthi, & diuersarum nationum viri, venerunt cum armis, & circumfusi occupauerunt basilicā. Hoc nos ignari tuae altitudinis dolebamus, sed nostra imprudentia aliud opinabatur. Venerunt gentes, sed verē in hereditatem tuam venerūt. Qui enim gentes venerunt, facti sunt Christiani. Qui ad inuadendam hereditatem venerunt, facti sunt cohæredes Dei. Defensores habeo quos hostes putabam: socios teneo, quos aduersarios existimabā. Cōpletū est illud quòd de domino Iesu dauid propheta cecinit: Quia factus est in pace locus eius, & confregit cornua arcuum, scutum, & gladium, & bellum. Cuius enim hoc munus, cuius opus, nisi tuum domine Iesu? Videbas ad templum tuum armatos venire, hinc gemere populum, & frequentem adesse, ne basilica dei traderetur: inde vim militib⁹, imperatori mortem ante oculos mihi: ne quid inter haec furor liceret, in seruisti te domine medium, & fecisti vtraque vnum. Compecuisti armatos dicens profecto: Si ad arma concurritur, si in templo meo lis commouetur, quae utilitas in sanguine meo? Gratias itaque tibi Christe: non legatus, neque nūcius sed tu domine saluum fecisti populum tuum, conuicidisti faccum meum, & praecinxisti me latitiā.

Hæc ego dicebam ratus imperatoris animam studio militum, obsecratione comitum, precatu populi posse miscere. Interea nunciatur mihi missum notarium qui mandata deferret. Concessi paululum, mandatūque intimat. Quid tibi visum est, inquit, vt contra placitum faceres? Respon-di: Quid placitum sit ignoro, quidve temerē factum dicatur, incertum habeo. Ait: Cur presbyteros ad basilicam destinaisti? Si tyrannus es, scire volo, vt sciam quē admodum me aduersum te praeparem. Retuli dicens me nihil in praediciū fecisse ecclesiae: eo tēpore quo audieram occupatam esse à militibus basilicam, gemitum tantummodò liberiores habuisse: multisque adhortantibus vt eò pergerem, dixisse: Tradere basilicam non possum, sed pugnare nō debeo. Postea verò quā cognouerim cortinas regias inde esse sublatas, cum me populus eò ire depoiceret, direxisse presbyteros, me tamen noluisse ire, sed dixisse, Credo in Christo quòd ipse nobiscū faciet Imperator. Si hæc tyrannus videtur, habeo arma, sed in Christi nomine, habeo offerēdi mei corporis potestatem. Quid moraretur ferire si tyrannū putaret? Veteri iure à sacerdotibus donata imperia, nō vsurpata: Et vulgò dicit quòd Imperatores sacerdotum magis optauerint, quā imperiū sacerdotum. Christus fugit, ne rex fieret. Habemus tyrannidem nostram. Tyrannis sacerdotis, infirmitas est. Cum infirmior, inquit, tunc potens sum. Cauere tamen ne ipse sibi tyrannū faceret, cui Deus aduersarium nō excitauit. Non hoc maximum dicere, quòd tyrannus ego sum Valentiniani, qui se mea legationis obiectu queritur ad Italiam non potuisse transire. Adidi quia nunquam sacerdotes tyranni fuerunt, sed tyrannos sapē sunt passi. Exactus est totus ille dies in mœnore nostro, scissae tamen ab illudētib⁹ pueris cortinae regiae. Ego domū redire non potui, quia circumfusi erant milites, qui basilicam custodiēbant. Cum fratrib⁹ psalmos in ecclesiae basilica minore diximus. Sequēti die lectus est de more liber Ionae, quo completo hunc sermonem aduersus sum. Liber lectus est fratres, quo prophetur quòd peccatores in poenitentiam reuertantur. Acceptū est ita vt speraretur in praesenti futurum. Adidi quòd vt iustus etiā offensam contrahere voluisset, ne vel spectaret, vel denūciaret excidiū ciuitati. Et quòd lugubre esset illud dictum. Cōtristatus quoque sit quòd aruisset cucurbita. Deum quoque dixisse ad Prophetam: Si tristis es pro cucurbita? Respon-disse Ionā: tristis. Dixisse Dominum, si illud doleret quòd exusta esset cucurbita, quantò magis sibi curae esse oportere tātae plebis salutem? Et ideo excidium quòd paratum toti vrbi fuerat remouisse. Nec mora, nūciatur Imperatorem iussisse vt recederent milites de basilica, negotiatoribus quoque quòd exacti de condemnatione fuerant redderetur. Quae tunc plebis totius letitia fuit? qui totius populi plausus? quae gratia? Erat autem dies quo sese Dominus pro nobis tradidit, quo in ecclesia poenitentia relaxatur. Certatim hoc nunciare milites, irruentes in altaria osculis significare pacis insigne. Tunc agnouit quòd Deus vermē antelucanū percussisset, vt tota ciuitas seruaretur. Hæc gesta sunt, atque vtinam iam finita, sed grauiores motus futuros plena commotionis in-

Ionan. 6.

2. Cor. 12.

Ionan. 4.

rialia verba indicant. Ego tyrannus appello, & plus etiam quam tyrannus. Nam cum Imperatorem comites obsecrarent uti prodiret ad ecclesiam, idque petitu militum facere se dicerent, respondit: Si vobis iusserit Ambrosius, vincitum me tradetis. Quid post hanc vocem superfit, considera. Quam vocem omnes cohorrerunt, sed habet à quibus exasperetur. Denique etiam speciali expressione Calligonus prappositus cubiculi mandare mihi ausus est: Me viuo tu contemnis Valentinianum? Caput tibi tollo. Respondi: Deus permittat tibi ut impleras quod minaris. Ego enim patiar quod episcopi, tu facies quod spadones. At vtinam Dominus auertat eos ab ecclesia, & in me omnia sua tela conuertant, meo sanguine sitim suam expleant.

Diui Ambrosij ad Theodosium Imperatorem, decessum Valentiniani Augusti vehementer se dolere, aptissimumque pro sepultura eius locum prapparatum esse insinuans.
Epistola XXXIII.

Ambrosius Theodosio Imperatori. Silentium meum rupit sermo clementie tue. Nihil enim in tam tristibus rebus melius facere in animum induxeram, quam si fieri posset meipsum abdere. Sed quia in secessu aliquo delitescere, & sacerdotio exire non poteram, vel silentio intra me latebam. Dolco enim fateor dolore acerbo, non solum quod immatura etate Valentinianus Augustus decesserit, sed etiam quod informatus fide, ac tuis institutis tantam deuotionem erga Deum nostrum induerat, atque tanto in me incubuerat affectu, ut quem ante persequeretur, nunc diligeret: quem antevt aduersarium repellat, nunc ut parentem putaret. Quod ego non pro recordatione iniurie veteris exprompsi, sed pro testimonio conuersionis. Illud enim alienum, hoc suum, quod à te infusum sibi ita tenuit, ut matris persuasionem excluderet. Ille se à me nutritum prapferat, ille ut sedulum patrem desiderabat. Ille simulato à quibusdam aduentus mei nuncio, impatienter prapstolabatur. Quin etiam illis ipsis publici doloris diebus cum sanctos & summos sacerdotes Domini intra Gallias haberet, ut à me tamen sacramentis baptismatis initiaretur, scribendum arbitratus est. Quod etiam si non rationabiliter, amabiliter tamen erga me suum studium testificatus est. Hunc ergo non intimo anhelem spiritu, secretisque mentis atque animi visceribus amplectar? Hunc mihi mortuum putem? imò mihi magis viuum. Quas ego Domino deferebam gratias, quod ita in me conuersus esset, quod in emendatus, quasi senioris cuiusdam etatis mores induisset: quas clementie tue quod cum non solum regno reddidisses, sed etiam quod est amplius, instituisse fidei & pietatis tue disciplinis: Hunc ergo non doleam aut integrum, an-

tequam sacramentorum quae desiderauit adipisceretur gratiam, repentina obisse morte? Refrigerasti animum quod etiam ipse dignatus es ferre testimonium dolori. Te Imperator arbitrum teneo affectus mei, te meae mentis interpretem: sed flendi tempora alia non deerunt. Nunc de sepultura eius, quoniam scripsit clementia tua ita hic procurandum. Sed exors recessit baptismatis: quid cognouerim, non repressi. Est hic porphyreticu labrum pulcherrimum, & in vsu huiusmodi aptissimum. Nam & Maximianus Diocletiani socius ita humatus est. Sunt tabule porphyretice preciosissimae, quibus vestiebatur operculum quo regales exuuiae claudantur. Hoc fuerat prapparatum, sed expectabatur rescriptum clementie tuae, cuius perceptione recreatae sunt sanctae filiae tuae, filij tui Valentiniani forores, quae se grauibz afficiunt modis, & amplius exagitabantur quod diu nihil scriberetur sibi. Vnde iis non parum accessit solatij, sed dum inhumatae sunt reliquiae, nequaquam sibi parcunt. Videntur enim sibi germani sui quotidianum funus tenere. Et reuera cum sine fletu magno ac sine dolore graui nunquam sint, tamen quotiescunque eò accedunt, exangues reuertuntur. Et ipsis igitur consulatur, & charissimis exuuuis, si acceleretur sepultura, ne astiuo penitus soluantur calore. Vix enim superiorem aetatem transegimus. Mandatum tuum seruo, & commendo Domino. Diligat te Dominus, quia tu Domini seruos diligis.

Diui Ambrosij ad Eusebium episcopum, Apparitori praefecturae offensam quam contraxerat esse remissam, Faustinumque paruulum tussi laborantem, ad sororem venisse referentis.

Epistola XXXV.

Ambrosius Eusebio episcopo. Apparitor praefecturae qui propter operas portuenses offensam contraxerat, iam in portu nauigat, opportunè autem aduenit. Nam simul ut accepi literas tuas, vidi praefectum, rogavi pro eo, ignouit illicò, iussi retrahi epistolam quam de facultatibus eius publicandis dictauerat. Quod si tardius venisset, nemo magis probasset inexplicabile illud opus esse portus reformandi, quam iste qui illic naufragium fecerat, nisi te habuisset gubernatorem, ut aliter non posset inde nisi nudus exire. Faustinus paruulus tussi laborat, ad sanctam sororem curatū venit, & venit spontè. Expertus enim est melius sibi ventrem curari. Denique & me medicum putat, expectat prandiu. Itaque hic bis ad diem curatur, & coeperat pulchre valere, sed dum eum nimio amore abstinere gestiuit, tussire de ventre plus coepit, & laborabit adhuc, nisi ad medicamenta sua reuertatur. Vale, & nos dilige, quia nos te diligimus.

F I N I S.

Capita

Capita Epistolarum Libri sexti.

Ambrosius Sabino episcopo, eos qui indignum duxerint, quod Paulinus venditis facultatibus, & seculo relicto, secretum quoddam elegerit, confutans & comprobans, quod non ignominiosum ac turpe, sed gloriosum sit, opprobriosum, vilem & nudum fieri pro Christo. Quid etiam denudatio ipsius David figurauerit, exponens.

Epistola XXXVI.

Ambrosius Chromatio, ex illo quod in libro Numerorum à Balaam dictum esse legitur: Quia non mentitur Deus, nec est augur in Israel: discutiens unde habuerit iste qui augur erat, ut oraculum Dei loqueretur, & futura manifestaret.

Epist. XXXVII.

Ambrosius Horontiano, rationem huic questionem reddens, cur prius omnia vel volatilia, vel terrestria, vel quae in aquis sunt, producta fuerint, quam homo propter quem cuncta illa creata sunt, formaretur.

Epistola XXXVIII.

Ambrosius Horontiano, de diuisione Prophetica quae operatorem atque opera distinxit, ratione quoque sex dierum quibus factus est mundus, & mysterio septimi atque octauum numeri subtiliter differens.

Epist. XXXIX.

Ambrosius Sabino, libellos illi mittens, atque rogans ut scrutanter discutiatur, et quae corrigenda decreuerit, arbitrij sui iudicio corrigat.

Epist. XL.

Ambrosius Sabino, ex eo quod illi complacuit vsus epistolarum, spondens se frequentius eum scriptis suis, praesertim cum solus sit, velle alloqui, solitudinemque plurimum commendans atque suadens.

Epistol. XLI.

Ambrosius Sabino, de paradiso quid alij senserint referens, & quae sua de mystico paradiso sit sententia, pulchra expositione declarans.

Epist. XLII.

Ambrosius Sisygnio, pietatem illius commendans quod filio ignouerit, qui eo inconsulto uxorem acceperat.

Epist. XLIII.

DIVI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, EPISTOLARVM LIBER SEXTVS.

Diui Ambrosij ad Sabinum episcopum, eos qui indignum duxerint quod Paulinus venditis facultatibus, & seculo relicto, secretum quoddam elegerit, confutans & comprobans quod non ignominiosum aut turpe, sed gloriosum sit, opprobriosum, vilem & nudum fieri pro Christo. Quid etiam denudatio ipsius David figurauerit, exponens.

Epistola XXXVI.

Ambrosius Sabino episcopo. Paulinum splendore generis in partibus Aequitaniae nulli secundum, venditis facultatibus tam suis quam etiam coniugalibus, in hos se induisse cultus ad fidem comperi, ut ea in pauperes conferat quae redigit in pecuniam, & ipse pauper ex diuite factus, tanquam deoneratus graui sarcina, domui, patriae, cognationi quoque valedicat, quod impensius Deo seruiat. Elegisse secretum affirmatur Nolanæ urbis, vbi tumultum fugitans, auum exigit. Matrona quoque virtuti & studio eius proximè accedit, neque à proposito viri discrepat. Denique transcriptis in aliorum iura suis praediis, virum sequitur, & exiguo illic coniugis contenta cespite solabitur se religionis & cha-

ritatis diuitiis. Soboles eis nulla, & ideo meritorum posteritas desiderata. Hæc vbi audierint proceres viri, quae loquentur? Ex illa familia, illa profapia, illa indole, tanta praeditum eloquentia migrasse à fenatu, interceptam familiae nobilis successione, ferri hoc non posse? Et cum ipsi capita & supercilia suaradant, si quando Isis suscipiunt sacra, si forte christianus vir attentior sacrosanctae religioni vestem mutauerit, indignum facinus appellant. Equidè doleo tantam esse in mendacio obseruantiam, in veritate negligentiam ut confundantur plerique attentiores ad sacrosanctam religionem videri, non considerantes vocem dicentis: Qui me confusus fuerit coram hominibus, confundat & ego eum coram patre meo qui est in caelis. Sed non confusus est Moyses, qui cum esset adscitus in domum regiam, thesauris Aegypti opprobrium Christi praeferendū putauit. Non confusus est David, qui ante arcam testimonij coram omni populo saltauit. Non confusus est Esaias, qui nudus & discalciatus ibat per populos oracula clamans caelestia. Quid utique tam deformis visibili spectaculo quam histrionicis sinuare gestus, & foemineo vultu mollire membra? Deliciatum

XX ij

Psal. 46. comes & luxuriae ludibriū est lasciuia saltatio. Quid illud quod ipse cecinit, dicens: Omnes gentes plaudite manibus? Nempe si corporalia consideremus, tanquam muliebribus intermixtum choreis putamus eum concrepare manibus, & turpi sono plaudere. Nam & de Ezechiele dictum est: Plaudere manu, & percutere pede. Sed hæc quæ corporeo aspectu sunt turpia, sacrosanctæ religionis contemplatione reuerenda sunt, vt qui ista reprehendunt, ipsi in laqueos reprehensionis animas suas induant. Denique reprehendit Michol saltatorem Dauid, & ait ad eum: *2. Reg. 6.* Quid honorificatus est hodie rex Israël, quia denudatus est hodie ante oculos puellarum suarum? Et respondit ei Dauid: Coram Domino ludam qui elegit me pro patre tuo, & pro vniuersa domo eius, vt constitueret me regem super populum suum Israël. Et ludam coram Domino, & denudabor adhuc sic, & ero nugax ante oculos tuos, & cum puellis quibus dixisti me denudatum, honorificabor. Nō erubuit igitur Dauid scemineas opiniones, nec opprobria apud mulieres subire pro religionis obsequio verecūdatus est. Ludebat enim Domino puer suus, & idēd amplius placuit: quia ita se humiliavit Deo, vt regale posthaberet fastigium, & vltimum exhiberet Deo quasi seruulus ministerium. Denique illa quæ saltationem huiusmodi reprehendit, sterilitatis damnata non dedit sobolem regiam, ne superbos crearet: & quod verum est, nullam est adepta posteritatis suæ meritorumque successorem. Quod si quis adhuc merbitat, accipiat euangelicum testimonium. Dixit enim Dei filius: Cantauimus vobis, & non saltastis. Derelicti sunt itaque Iudæi qui nō saltauerunt, qui nescierūt manibus suis plaudere. Ascitæ sunt gentes quæ spiritualem Deo plausum dederunt. Stultus enim complexus est manus suas, & deuorauit viscera sua, id est, corporalibus se implicauit negotiis, & deuorauit viscera sua sicut mors praualens, & idēd non inueniet vitam æternam. Sapiens autem attollens opera sua, vt luceret coram patre suo qui in cælis est, nō assumpsit, sed eleuauit viscera sua vsque ad resurrectionis gratiam. Hæc gloriosa sapientis saltatio, quam saltauit Dauid, & idēd vsque ad sedem Christi sublimitate spiritualis saltationis ascendit, vt videret atque audiret dicentem Dominum Domino suo: Sede à dextris meis. Ergo si non absurdè cecidisse nobis hanc de saltatione interpretationem iudicas, non supersedeas adhuc lectionis laborem, vt etiam de Esaiâ tecum recenseas, quod bene tibi cognitū est, illum non ludibriose, sed gloriosissimè denudatum esse in conspectu populorum occurrentium, vtpote qui oracula Domini ore proprio resultabat. Sed fortè aliquis dicat: Non igitur erat turpe vt vir nudus omnino iret per populos, cū ei & virilis sexus & muliebris occurreret? Non ipsa species offēdebat oculos omnium, & maximè mulierum? Nōnne ipsi nos inspicere nudos plerumque reueremur? Denique idcirco indumentis operiuntur genitalia hominum, ne de formi visu obtutū aciemque perstringant oculorum intuentium. Ac quiesco & ego, sed considera quæ figura sit facti huius, quidve præterdat species huiusmodi. Eō quod ita nudi ambulabunt pueri Iudæorum, & virgines in captiuitatem deducti, sicut puer, inquit, meus Esaias va-

dit nudus & excalciatus. Potuit quidem hoc & sermone exprimere, sed exemplo acerbare maluit, vt species ipsa plus incuteret horrois, & quod in Prophetæ corpore auerfabantur, in se pertimescerent. In quo igitur horror grauior turpitudinis, in corpore Prophetæ, an in perfidorum peccato quod tantā meritis suis grunnam incidit captiuitatis? Quid si in prophetico corpore nihil opprobrij? Ille enim corporalibus non intendebat, sed spiritualibus. Namque in excessu mentis non dicit: Audiam quid loquar, sed quid loquatur in me Deus. Neque attendit vtrū nudus, an vestitus sit. Denique Adam ante peccatū nudus erat, sed nudum se nesciebat, quia erat indutus virtutibus. Postea quā verò peccatum commisit, nudum se esse vidit & texit. Nō nudatus erat, sed non erubesciebat, quia erat plenus iucunditatis, & spiritualis lætitiæ. Denique qui eum risit vt nudū, ipse mansit perpetuè obnoxius opprobrio turpitudinis. At verò Ioseph ne turpiter nudaretur, vestem reliquit, & nudus aufugit. Quis igitur turpis, illa quæ vestem alienam tenuit, an is qui suam exiit? Sed vt plenius liqueat quia non se, neque ea quæ iuxta pedes sunt: Prophetæ aspiciunt, sed coelestia. Lapidabatur Stephanus, & videbat cælos apertos, & Iesum ad dexteram Dei stantem. Et idēd lapidū ictus non sentiebat corpori, non considerabat vulnera, sed oculis erat Christo affixus, illi adhaerebat. Ergo & Esaias nudum se non conspicabatur, sed diuinæ vocis organum se præbebat, vt promeret quod in eo loquebatur Deus. Sed esto vt se videret, poterat non facere quod iubebatur? Poterat turpe arbitrari quod imperabat Deus? Sara quia risit, incredulitatis coarguta est, Abraham laudatus, quia in verbo Dei non hæsitauit. Et donatus remuneratione maxima, quia iubente Deo piè posse fieri credidit etiam parcidium. Hic igitur quid verecundia esset Prophetæ vbi aliud gerebatur, & aliud figurabatur? Iudæi propter flagitia sua destituti à Domino Deo, cœperant vinci ab aduersariis suis, conferre se volebant ad Ægyptios, vt sibi essent præsidio aduersum Assyrios, qui redire magis ad fidem, si bonos consulere, debuissent. Iratus Dominus significat vanam illos spem gerere, qui offensam Domini putarunt maiore peccato leuandam, cū illi ipsi vincendi forent, in quorum auxiliis populus Iudæorum confideret. Hoc secundum historiam. Figura autem illa, quia in Ægyptiis confidit qui luxuriis deditus est, mancipatus lasciuie. Nemo autem se luxui committit, nisi qui recedit à præceptis Dei veri. Vbi autem cœperit quis luxuriari, incipit deuiare à fide vera. Ita duo committit maxima crimina, opprobria carnis, & mentis sacrilegia. Ergo qui non sequitur Dominum Deum suum, ingurgitat se luxuriæ ac libidini, pestiferis corporis passionibus. Qui autem se ingurgitauerit atque immerferit huiusmodi volutabris, perfidiae laqueos incurrit. Sedit enim populus manducare & bibere, & fieri sibi deos alienos poposcit. Vnde docet Dominus, quoniam qui duobus istis flagitiorum generibus dederit animam suam, exiit indumento non vestis lanæ, sed viuide virtutis, cuius amictus non temporalis, sed æternus est. Vale, & nos dilige, quia nos te diligimus.

Diui

Diui Ambrosij ad Chromatium, ex illo quod in libro Numerorum à Balaam dictum esse legitur, Quia non mentitur Deus, nec est augur in Israël: discutientis vnde habuerit iste qui augur erat, vt oraculum Dei loqueretur, & futura manifestaret. Epistola XXXVII.

Hebr. 6.

Rom. 3.

1. Cor. 1.

ad Tit. 2. Num. 23.

1. Tim. 17.

Ambrosius Chromatio. Nunquidnam mentitur Deus? Sed non mentitur, quia impossibile est mentiri Deum. Impossibile quoque istud, numquidnam infirmitatis est? Non vti que. Nam quomodo omnia potest, si aliquid efficere non potest? Quid ergo ei impossibile? non quod virtuti arduum, sed quod naturæ eius contrarium. Impossibile, inquit, est ei mentiri. Impossibile istud non infirmitatis est, sed virtutis & maiestatis: quia veritas non recipit mendacium, nec Dei virtus leuitatis errorem. Ideoque sit Deus verax, omnis autem homo mendax. Veritas itaque semper in eo est, fidelis manet, mutare se & negare non potest. Si enim verum se negat, mentitur: mentiri autem non virtutis sed infirmitatis est. Nec mutare se potest, quia natura eius non recipit infirmitatem. Hoc igitur impossibile eius, plenitudinis est, quæ minuere se & augere non potest, non infirmitatis, quæ in eo quod se auget, imbecilla est. Ex quo colligitur impossibile Dei potentissimum esse. Quid enim potentius quàm nescire quicquid infirmitatis est? Est tamen & aliud infirmum Dei, quod fortius est hominibus: & stultum Dei, quod sapientius est hominibus: sed hoc crucis, illud diuinitatis. Si ergo quod infirmum eius, potentia est: quod potentia, quomodo infirmum est? Sit igitur nobis positum, quia non mentitur Deus: sed nec auguratur augurij in Israël, secundum legē Dei. Quomodo ergo Balaam prohibuit se oraculo Dei dicit, vt vadat ad maledicendū populo Israël, & iuit, & occurrit ei Angelus Domini, qui cum prohiberet pergere, ita vt obstitere asinæ eius quæ vehebat eum, & nihilominus & ipse dixit ei vt iret, sed hoc diceret quod sibi infunderetur? Si auguratur nō est in Israël, vnde isti oraculum Dei quod futura manifestauit, qui augur erat? Si oraculū Dei loquebatur, vnde meritum diuinæ aspirationis assumpserat? Sed non mireris infusum auguri à Domino quod loqueretur, quando infusum legis Euāgelio etiam principi synagogæ vni ex persecutibus Christum: Quia oportet vnum hominem mori pro populo. In quo non prophetarum testimonio manifestaretur, quo perfidia non credentium, vocibus suorum augurum redargueretur. Ideo Balaam ille Chaldæus accitur ad fidem, vt Chaldæorum superstitione cōticesceret. Nō igitur contentis meritum, sed vocantis oraculum est reuelante Dei gratia. Quid igitur cōtraxit offensionis, nisi quia aliud loquebatur, aliud machinabatur? Deus enim vas mundum requirit, non immunditia inquinatum & sordibus. Tentabatur igitur Balaam, non probabatur: erat enim plenus fallaciæ ac doli. Denique cū primò consuluisse, vtrum ad illum vanitatis populum deberet pergere, & prohiberi esset, excusauit. Postea missis legatis honoratioribus, promissis vberioribus, muneribus cumulatioribus illectus, qui renunciare debuerat, iterum consulendum putauit, quasi Deus precio aut mune-

ribus inflecteretur. Responsum est quasi auaro, non quasi ei qui verum quæreretur, vt illuderetur potius quàm informaretur. Cœpit ire, occurrit ei Angelus in angusto, demonstrauit se asinæ, non demonstrauit auguri. Illi se reuelauit, istum obtruiuit: tamen vt aliquando & ipse cognosceret, aperuit oculos eius: vidit, & adhuc tamen non credidit euidenti oraculo: & qui vel oculis credere debuisset, inuoluta & ambigua respondit. Tunc indignatus Dominus, per Angelum dixit: Vade, & quæcunque tibi inspirauero, hæc dices, id est, non quæ vis, sed quæ cogis loqui. Quali organū inane sonum meis præbebis sermonibus. Ego sum qui loquar, non tu: qui ea quæ audieris resultabis, & quæ non intelliges. Nihil proficies eundo qui sine mercede remeabis pecuniæ, & sine profectu gratiæ. Denique ea prima vox eius est: Quid maledicam cui non maledicit Deus? Vt ostēderet non in sua voluntate esse benedictionem Hebræi populi, sed in Dei gratia. A summis, inquit, montibus conspiciam eum, quoniam non oculis cōprehendere possum hunc populum qui habitabit solus fines suos, non locorum possessione determinans, sed virtutis incolatu, & morum singulariū proprietate, in æterna diffundens secula. Quis enim annumerabitur ei de nationibus aliis, qui finitimos populorum excedit consortia iustitiæ sublimitate? quis constitutionem generationis eius colliget? Corpora quidem eorum humanis seminibus cōcreata & figurata aduertimus, sed de superioribus & mirabilibus seminariis animæ eorum pullulauerunt. Morietur anima mea in animis eorum, morietur hæc corporalem vitam, vt in animis iustorum illius æternæ vitæ adipiscatur gratiam. In quo iam tunc sacramenti huius cœlestis & sacri baptismatis reuelata est insignificantiā, per cuius operationem moriuntur homines culpæ veteri, & iniquorum operibus, & nouitate vitæ in consortia iustorum transfigurati, in eorum mores resurgant. Et quid mirū de hominibus, cū moriantur peccato, vt Deo viuant? Hæc audiēs Balach, indignatus est dicens: Ad maledicendū te adduxi, & tu benedicis? Respondit ille: Calumniam patior de eo quod nescio. Ego enim nihil meum loquor, sed quasi cymbalum tinniens sonum reddo. Iterum aliō atque aliō transductus, cū vellet maledicere, benedicebat: Non est labor in Iacob, neque dolor, Deus illum protegit, Et infra iubet parari aras septem & sacrificia. Vti que debuit discedere, sed per infirmitatem mentis, & mutabilitatem sententiæ putabat quod auertere posset Dei voluntatē. Ipse autem per excessum mentis aliud cupiebat, & aliud loquebatur. Quam speciosa, inquit, habitacula tua, o Hebræorum militia: tabernacula tua sicut nemora obumbrantia, sicut paradisi supra fluuiū, & sicut cedrus secus aquas. Exhibet homo ex Iacob, & obtinebit multas gentes, & attolletur regnum eius in altum, in terris quoque extendet principatum suum in Ægyptum. Qui benedicent eum, benedicentur: & qui maledixerint ei, maledicti erunt. Quem igitur nisi Christi populum significat, & benedicit Deus? In cuius medullas verbum Dei descendit vsque ad diuisionem animæ, artuum quoque & medullarum: in quo habuisset Balaam gratiam Domini, si id ex sententiā & affectus sui pro-

Hebr. 4.

posito fecisset. Sed quia reuincitur mala mens con-
 fillis suis, & occulta animi produntur exitu, idē se-
 quentibus infidiis animus eius aperitur. Vnde & di-
 gnam mercedem suā inuenit maleuolentiā. Nam
 cūm aduerteret quōd non posset in excessu mentis
 positus maledicere, dat consiliū regi dicens: Illa
 sint oraculorum quæ Deus præcepit, accipe consi-
 lium aduersus oracula Dei. Populus iste iustus est,
 habet protectionem Dei, quia non diuinationibus
 & auguriis sese dedit, sed soli æterno Deo: idē cæ-
 teris fide præstat. Interdum tamen & fideles mētes
 corporis labūtur illecebra, & formę lenocinio. Sunt
 tibi mulieres plurimæ, & pleræque non indecores
 pulchritudine. Virilis autem sexus nullo magis lu-
 bricus quā muliebri decore citō capitur, & maxi-
 mē si ardor mentium alloquīs inflammatur frequē-
 tibus, & quasi facibus inardescat, si spem potiendi
 hauriat, affectum deferat. Iaciāt igitur mulieres tuæ
 vocibus suis hamos, nec difficiles primos congreg-
 sus suos præbeāt, sed & visu faciles, & dictu affabiles
 circumferrent, & toto se circumfundant exercitui,
 atque hos arte tractent viros, vt concubitu non in-
 dulgeant, nisi amoris mutui fidem confortio sacri-
 legij comprobauerint. Sic enim poterunt cœlesti
 protectione destitui, si ipsi à Domino Deo suo sacri-
 legiis deuiauerint. Non igitur iustus Balaam utpote
 consiliarius fornicationis & sacrilegij, sicut euidē-
 ter etiam in Apocalypsi scriptum est Ioannis Euan-
 gelistæ, dicente Domino Iesu ad Angelum ecclesiæ
 Pergami: Habes illic tenentes doctrinam Balaam,
 qui docebat Balach mittere scandalum coram filiis
 Israël, manducare immolata, & fornicari. Ita habes
 & tu tenentes doctrinam Nicolaitarum. Quo appa-
 ret inde Manichæorum sacrilegia manasse, qui mi-
 scent atque adiungunt sacrilegium turpitudinī. Ergo
 nec Deus iniustus, nec mutabilis eius sententia.
 Deprehendit enim mentem eius, & occulta cordis,
 & idē tentauit eum quasi diuinum, non elegit qua-
 si Prophetam. Et utique vel tantorum oraculorum
 gratia, & reuelationum sublimitate cōueri debuit,
 sed animus nequitie plenus verba prompsit, non fi-
 dem detulit, consiliis infirmare cupiens quod an-
 nunciabat futurum. Et quia oracula fraudare nō po-
 terat, consilia fraudulenta subministrabat, quibus
 leues populi Iudæorum tentati quidem sunt, sed nō
 expugnati. Vnius enim viri sacerdotis iustitia, solu-
 tum est omne facinorosi hominis cōsiliū: multo-
 que mirabilius per vnum hominem potuisse libera-
 ri exercitum patrum, quam potuisse decipi. Hoc
 munusculum sanctæ menti tuæ transmisi, quia vis
 me aliquid de veterum scriptorum interpretationi-
 bus paginare. Ego autē assumpsi epistolas familiari
 sermone attexere redolentes aliquid de patris mori-
 bus, quarum gustum si probaueris, post hæc huius-
 modi mittere non verecundabor. Malo enim seni-
 libus verbis de supernis rebus hallucinari tecum,
 quod Græcè dicunt ἀδελφείας ἡνεκα λέγειν, ἢ ἴσ' αὖτο
 ἀδελφείας, vt enitente Rebecca, futuræ ecclesiæ
 animo videns mysteria: malo, inquam, hallucinari
 tecum verbis senilibus ne videar artem desisse, quā
 concitationibus deslare aliquid iam nec studiis no-
 stris aptum nec viribus. Vale, & nos dilige, quia nos
 te diligimus.

Apoc. 2.

Dini Ambrosij ad Horontianum, rationem huic quæstioni reddentis, cur prius omnia vel volatilia, vel terrestria, vel quæ in aquis sunt, producta fuerint, quàm homo, propter quem cuncta illa creata sunt, formaretur.
 Epistola XX XV III.

Ambrosius Horontiano. Moueri te insinuasti
 mihi lecto hexæmetro quod ipse scripsit: quia
 cū tantum diuinæ scripturæ serie vel stylo sermo-
 nis mei collatum aduerteres homini, quantum nul-
 li in hac terra animantium, prius omnia vel volati-
 lia, vel terrestria, vel quæ in aquis sunt, produxerit
 terra vel aqua, quàm homo propter quem illa crea-
 ta sunt generaretur: cuiusque rei rationem de me re-
 quirere, quàm & Moyles siluerit, & ego non ausum
 attingere. Et fortē ille oraculi interpretis diuini con-
 silio conticuerit, ne cœlestis dispositionis arbitrum
 se & consiliarium præstare videretur. Aliud est enim
 loqui quod infundebatur à Dei spiritu, aliud volū-
 tatem Dei interpretari. Nos autem non quasi inter-
 pretes Dei, sed quasi ex vsu humano rationis semi-
 naria colligētes, existimamus posse nos ex eo quod
 humano vsui in cæteris rebus ipse Dominus infude-
 rit, opinari quoniam decuit hominem postremum
 creari. Etenim qui conuiuium adornat, vt ille Euan-
 gelicus dicitur (oportet enim diuina diuinis confera-
 mus, quo melius colligere possimus), utique omnia
 prius præparat, tauros & saginata occidit, & tunc a-
 micos ad cœnam inuitat. Prius ergo quæ leuiores
 sunt parantur, & tunc rogatur honoratior. Vnde &
 Dominus homini ante animalium cæterorum præpara-
 uit epulas, tunc ipsum quasi amicum ad suū voca-
 uit conuiuium. Et verē amicum quasi claritatis di-
 uinæ participem, & hæredem gloriæ. Denique ipse
 dicit: Amice, quomodo huc venisti ad nuptias? Præ-
 cedētia ergo ministeria sunt, amicis que postremus
 rogatur. Accipe aliud. Quid est mundus, nisi quidā
 agon plenus certaminum? Vnde & in Apocalypsi
 Dominus ait, Vincenti dabo coronam vitæ. Et Pau-
 lus ait: Certamen bonum certauit. Et alibi: Nemo
 nisi qui legitime certauerit, coronatur. Huius ago-
 nis instaurator utique omnipotens Deus est. Qui igitur
 agonem suscipit in hoc seculo, nōne omnia
 præparat quæ agoni sunt necessaria, & tunc athletas
 vocat paratis præmiis inuisis certaturos ad coro-
 nam, ne moram patiantur qui vicerint, sed præmio do-
 natus recedat? Præmia ergo hominis, terrarum fru-
 ctus sunt, & cœli lumina. Illa ad vitæ præsentis vsu-
 sum, hæc ad spem vitæ æternæ. Quasi athleta igitur
 postremus ingreditur in agonem, erigit ad cœlum
 oculos, videt quia & cœlestis creatura vanitati sub-
 iecta est non sponte, sed propter eum qui subiecit in
 spe. Videt quia omnis creatura congemiscit expe-
 ctans redemptionem. Videt quia omnis manet la-
 bor, erigit oculos, videt coronas luminum, lunæ &
 stellarum globos considerat. Quoniam iusti qui vi-
 cerint, erunt sicut stellæ in cœlo. Et castigat corpus
 suū, ne sibi aduersetur in certamine, vngit oleo mi-
 sericordiæ, exercet diurna virtutis palæstra, puluere
 se oblitit stadij, currit non quasi in incertum, ietus
 dirigit, lacertos excutit, sed non in vacuum, percu-
 tit aduersarium quem non videt, quia illum solum
 attendit, cui cedunt omnes etiam qui non viden-
 tur,

Math. 22.

Ibidem.

Apoc. 2.

2. Tim. 4.

Ibidem 2.

Roman. 8.

1. Cor. 9.

Ibidem.

Ephes. 6.

1. Cor. 11.

1. Cor. 15.

Ibid. 14.

Psal. 101.

Psal. 118.

Math. 5.

Math. 16.

1. Petr. 1.

in cuius nomine potestates aëreæ diuerbe-
 rantur. Ille ergo iētum librat, & Christus percutit.
 Ille calcem leuat, & Christus in vulnus dirigit. De-
 nique etsi non videbat Paulus quos cæderet, non
 quasi aëra tamen cædebat, quia in Christi prædica-
 tionē omnes spirituales nequitas quæ sibi aduersa-
 bantur conuulnerabat. Non immerito ergo postre-
 mus homo ingressus est stadium, cui parabatur co-
 rona, vt eum præcederet cœlum, quasi sui præmium.
 Sed non solū aduersus nequitia spiritualia quæ sunt
 in cœlestibus, sed etiam aduersus carnem & sangui-
 nem lucta nobis, lucta aduersus satietatē, lucta cum
 ipsis frugibus terræ, lucta cum vino quo etiam iustus
 inebriatus est, quo etiam integer Iudæorum exerci-
 tus supplantatus est: lucta cum feris bestiis, lucta cū
 volatilibus cœli, quibus caro saginata non redigitur
 in seruitutem: lucta cum periculis itinerum, pericu-
 lis fluminum, vt ait Paulus: lucta cum virgultis ar-
 borum, quibus cædebantur Apostoli. Vides quanta
 certamina. Terra ergo exercitium est hominis, cœ-
 lum corona. Aut quasi amicum igitur præcedere de-
 buerunt ministeria, aut quasi athletæ corona & præ-
 mia. Specta aliud. In omnibus rebus præstantiora
 sunt principia & finis. Si domum consideres, potio-
 ra omnibus fundamenta & culmina, si agrum, satio
 & messis, plantatio & vindemia. Quàm iucunda insi-
 tina arborum, quā fructus votiuū. Ita ergo & cœlum
 primū est conditum, nouissimus homo quasi quædā
 cœlestis in terris creatura. Nam etsi corpore cum
 bestiis confertur, animo tamen cœlestibus annume-
 ratur. Sicut enim portauimus imaginem terreni, ita
 portemus & imaginem cœlestis. Quomodo nō cœ-
 lestis, qui ad imaginem & similitudinem factus est
 Dei? Rectē ergo in constitutione mundi primum
 cœlum, & nouissimum cœlum, in quo quod ultra
 cœlum est, Deus cœli est. Denique de eo magis ac-
 cipitur: Cœlum mihi thronus. Non enim Deus su-
 pra elementum sedet, sed in corde hominis. Vnde &
 Dominus ait: Veniemus ad eum, & mansionem apud
 eum faciemus. Principium ergo operis mundani
 cœlum, finis homo. Cœlum de mundo, homo su-
 pra mundum. Illud enim mundi portio, iste paradisi
 incola, Christi possessio. Cœlum incorruptibile pu-
 tatur, & præterit: homo corruptibilis habetur, & in-
 corruptionē induit. Illius figura perit, iste quasi im-
 mortalis resurgit. Vtrumque tamen manus Domini
 fecerunt secundum scripturæ autoritatem. Sicut
 enim de cœlis legimus: Et opera manuum tuarum
 sunt cœli: ita & homo dicit: Manus tuæ fecerunt
 me, & plasmauerunt me. Similiter quoque enarrant
 Dei gloriam: & vt cœlum stellarum fulget splendoribus,
 ita & homines meritorum luminibus micant,
 quorum opera coram patre suo lucent, qui est in cœ-
 lis. Firmamentum cœli supernum illud, hoc quoque
 non dissimile firmamentum, de quo dictum est: Su-
 per hanc petram ædificabo Ecclesiam meam. Illud
 firmamentum elementorum, hoc virtutum. Iā illud
 præstantius suxerunt oleum de firma petra. Petra e-
 nim caro Christi, quæ cœlum & totum mundum redemit.
 Quid illa attexam, & quasi toto stadio te vigeam,
 quōd hominem Deus diuinæ fecit cōsortem naturæ,
 sicut in epistola Petri legimus? Vnde non immerito
 quidam ait: Cuius & genus sumus. Dedit

enim nobis de cognatione sua, rationalis scilicet
 naturæ, vt quæ ramus illud diuinum quod non lōge
 est ab vnoquoque nostrum in quo & viuimus & tu-
 mus & mouemur. Cū itaque contulisset homini
 quod est gratiarum maximum, quasi charissimo &
 domestico animanti concessit ea quæ in hoc mundo
 sunt omnia, vt nullius indigeret quod esset necessa-
 rium vel ad vitam, vel ad bonam vitam. Quorum a-
 lia ministraret abundantia copiarum terrestrium ad
 voluntatis perfundionem, alia cognitio secretorum
 cœlestium, quæ mentem inflāmarct hominis amore
 & desiderio disciplinarum, per quas ad sublime illud
 diuinorum penetralium possimus peruenire. Vtrū-
 que igitur præstantissimum, vt & subiectas haberet
 omnes mundi opes, omnia volatilia, terrestria, etiam
 pisces, & vsu maris, tanquam rex elementorum, ac
 sine labore, sine indigentia, ad imitationem & simi-
 litudinem venerandi authoris abundaret omnibus,
 atque in summa degeret copia, & vias sibi aperiret,
 gradūque admoueret, per quos ad cœli ascēdat reg-
 iam. Cuius difficilis itineris viatorem non facile re-
 peries, illum virum qui ita sit animi inductione for-
 matus ac voluntate, vt minima sibi cum suo corpo-
 re sit familiaritas, neque in vllum ingrediatur vitio-
 rum contubernium, nullis assentantium pumicetur
 sermonibus, neque in rotis secundorum temporum
 positus humiles fastidiat, mœsta fugiat, sanctorum
 laudes excutiat atque eleuet. Neque gloriæ ardore
 aut pecuniæ præsumptæ spei omnem exurat cupidi-
 tatem. Cuius animus non inflectat mœstitia, non
 frangat iniuria, nulla sollicitet suspicio, libido nō ex-
 agitet, non expugnent passionēs corporis, non ine-
 quitet vanitatum appetētia, voluptatum gratia. Tam
 si adiungas ei virtutes, castimoniam, sobrietatem, ac
 temperantiam, facile refranare potens sit immoder-
 atos impetus leuium passionum, mensuramque im-
 ponat delectationibus suis & cupiditatibus. Æqui-
 tate ambigua distinguat, tranquillitate mentis dubia
 componat. Et velut compositis omnibus corporis
 & mentis iurgiis, quasi bonus arbiter inoffensam te-
 neat exterioris hominis atque interioris concordia,
 placidans eos in semetipso, ac si causa exigat, nullus
 eum malus cōsiliarius reuocet metus à passionis co-
 rona. Is plane non solum quasi amicus, sed etiā quasi
 filius assumetur à patre, vt diuitias gloriæ & hæredi-
 tatis eius adipiscatur. Merito ergo postremus quasi
 finis naturæ formatus ad iustitiam inter cætera ani-
 mantia iusti arbiter. Et si licet exemplum arcessere,
 sicut inter homines finis legis Christus ad iustitiam
 omni credenti, & nos tanquam iumenta cōtempla-
 tione Domini: sic enim propheta ait, ἀνθρώπος ἐγενήθη
 ὡς σὸς, id est, iumentum existimatus sum apud te:
 & quæ tamen comparatio, cū ille pereuntes rede-
 merit, nos immolemus: ille seruos ad libertatem vo-
 cauerit, nos liberis irrogemus captiuitatē? Sed quis
 similis Deo processit? Tamen postremus creatura-
 rum omnium homo, specie gratus, mente sublimis,
 vt omni esset creaturæ miraculo. In quo ad similitu-
 dinem æterni Dei vobis esset inuisibilis, humana spe-
 cie amictus. Hinc est vobis animæ vigor, principatum
 animæ & corporis sibi quasi rector vindicans. Quem
 etiam si non vident animalia cætera, tamen reformi-
 dant, sicut nos Deum, quem quia non videmus, ti-

Acto. 17.

Rom. 10.

Psal. 72.

Hierem. 31.

Matth. 2.

matutina, cuius ad exortum seminata est non frugū, sed martyrum seges, quando Rachel plorauit filios suos, vt lachrymis ablutos suis pro Christo offerret infantulos: cuius stellæ obitus non cremiorum insensibilium, sed spirantium defunctorum triumphales manipulos de tumulis resuscitauit. Celebratur itaque hebdomas, eò quod per septem ætatum cursus vita hominum vsque ad senectutem transcurritur, sicut Hippocrates medicinæ magister scriptis explicuit suis. Prima ætas infantia est, secunda pueritia, tertia adoleſcentia, quarta iuuentus, quinta virilis ætas, sexta æui maturitas, septima senectus. Est ergo infans, puer, adoleſcens, iuuenis, vir, veteranus, senex. Solon autem decem fecit ætatum ordines per annos septenos, ita vt prima ætas infantia vsque ad emissionem sit dentium, quibus conficiat cibum, sermonemque distinguat, vt possit effabilis videri. Pueritia quoque vsque ad annos pubertatis procedit, & genitalia tentamenta. Adoleſcentia vsque ad barbæ lanuginem. Iuuenta vsque ad perfectæ virtutis processum. Quinta ætas virilis est, apta copulis conugalibus per totam hebdomadam. Sexta quoque hebdomas virili deputatur ætati, & ad prudentiæ processum habili, & ad agendum strenuè. Septima quoque hebdomas & octaua æui maturum, & sensum vigentem, & sermonem non insuauis alloquij gratia præditum produunt. Nona hebdomas reliquias adhuc habet aliquas virium, lingua ac sapientia mollior. Decima vero hebdomas mensuram implet, ad quam is qui peruenire potuerit, non immaturo temporum cursu pulsabit mortis fera vestibula. Ergo Hippocrates & Solon vel septem ætates vel hebdomadas ætatum norunt, in illis se hebdomas præferat. Octaua autem vnã & perpetuam ætatem inuehit, qua excreſcimus in virum perfectum in agnitione Dei fidei plenitudine, in qua legitimæ ætatis mensura impletur. Est etiam in visceribus nostris hebdomadis explorata gratia. Ferunt enim septem quoque esse in nobis interiora viscera, stomachum, cor, pulmonem, lien, hepar, renes duos. Septem quoque exteriora, caput, posteriora, ventrem, binas manus, & binos pedes. Præstantissima hæc, sed obnoxia dolori. Quis autem dubitet maius esse octauæ munus quæ totum renouauit hominem, vt iam nihil possit dolere? Itaque septima mundi ætas conclusa est, octaua illuxit gratia, quæ fecit hominem iam non huius mundi esse, sed supra mundum. Iam enim non vitam nostram, sed Christum viuimus. Nobis enim viuere Christum & mori lucrum. Itaque iam non in carne, sed in fide viuimus Christi. Vnde colligimus, quia conclusus est mundi dies. Denique nouissima hora venit Dominus Iesus, & pro nobis mortuus est, & omnes in illo mortui sumus, vt viuamus Deo. Non ergo nos qui eramus viuimus, sed viuunt Christus in nobis. Abiit ergo hebdomas, venit octaua. Abiit heri, venit hodie, illud hodie quod promissum est, quo admoniti sumus vocem Dei audiendam & sequendam. Abiit ergo ille dies testamenti veteris, venit dies nouus, quo testamentum consummatum est nouum, de quo dicit: Ecce dies veniunt, dicit Dominus, & confirmabo domui Israël, & domui Iudæ testamentum nouum, non secundum testamentum quod feci patri-

Philip. 1.

Hiere. 31. Heb. 8.

bus illorum in die qua apprehendi manus ipsorum educere illos de terra Ægypti. Et qua ratione mutatum sit testamentum, adicit: Quoniam ipsi non manserunt, inquit, in testamento meo, & ego neglexi eos, dicit Dominus. Abierunt sacerdotes legis, legis tribunalia. Accedamus ad sacerdotem nouum, ad sedem gratia, visitatorem animarum nostrarum, sacerdotem non secundum legem mandati carnalis creatum, sed secundum virtutem infatigabilem electum. Non enim ipse sibi honorem præripuit, sed electus à patre est, sicut ipse pater ait: Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Nouus ergo sacerdos videmus quid obtulerit? Alij sacerdotes pro se offerebant, & pro populo suo, hic quia non habuit peccatum, vt pro se offerret, pro vniuerso mundo se obtulit, & per sanguinem suum intravit in sancta sanctorum. Hic est ergo sacerdos nouus, & noua hostia, non ex lege, sed supra legem: aduocatus mundi, lux seculi: qui dixit: Ecce venio, & venit. Ad quem accedamus in abundantia fidei, adorantes, & obsecrantes, & sperantes in eum, quem non videmus oculis, sed affectu tenemus, cui est omnis honor semper & gloria. Vale fili, & nos dilige, quia nos te diligimus.

Diui Ambrosii ad Sabinum libellos illi mittentis, atque rogantis vt scrutanter discutiatur, & quæ corrigenda decreuerit, arbitrij sui iudicio corrigat.

Epistola XL.

Ambrosius Sabino Remisisti mihi libellos, quos tuo iudicio probatiores habeo. Ideo misi alios non iudicij fauore delectatus, sed promissa à te, & petita à me veritate illectus. Malo enim tuo corrigatur iudicio si quid mouet, priusquam foras prodeat, vnde iam reuocandi nulla facultas sit, quam laudari à te quod ab alijs reprehendatur. Itaque arbitrum te eorum quæ postulas rogauit. Neque enim legi à te mea quæ nonnunquam tribuo in vulgus, sed in tuæ calculum venire sententiæ desiderauit. Non erit longi subſellij ista iudicatio & mora, vt dictum est antiquitus. Facile est tibi de nostris iudicare. Ego certe huc inuirtatu tuo procedendum putauit, tuum est liquido decernere, & scrutanter discutere quæ corrigas, ne tibi vitio vertant ea quæ nobis potuerunt obrepere. Nescio quo enim modo præter imprudentiæ caliginem quæ me circumfundit, vnumquemque fallunt sua scripta, & aurem prætereunt, atque vt filij etiam deformes delectant, sic etiam scriptorem indecores sermones sui palpant. Incautius plerumque aliquid promitur, aliquid accipitur maleuolentius, aliquid exit ambiguum, tum quia alieno examinanda iudicio, non pro nostra debemus magis quam pro aliena opinione trutinare, & discutere omnes scrupulos maleuolentiæ. Assume igitur beneuolo animo aurem versutiæ, & pertracta omnia, sermones ventila, si in iis non forentes blanditiæ, & suaſoria verba, sed fidei sinceritas est, & confessionis sobrietas. Notam appone ad verbum dubij ponderis, & fallacis stateræ, ne quid pro se esse aduersarius interpretetur. Esto vt reuincatur si congrredi cœperit. Male se habet liber

Hebr. 7.

Psalm. 109.

Hebr. 9.

Apoc. 22.

1ma 7.

* aurohem.

1. Cor. 4.

Matth. 28.

Colos. 2.

Philip. 2.

1ma 7.

ber qui sine assertore non defenditur. Ipse igitur A pro se loquatur, qui procedit sine interprete. Habebit hic tamen, non egredietur à nobis, nisi à te acceperit auctoritatem. Itaque cum cum fide tua prodire iusseris, committetur tibi. Tamen quoniam non in sermone est regnum Dei, sed in virtute: verbum si offenderit, virtutem professionis interrogato. Professio autem fidei sententia est, quam aduersum Sabellianos & Arrianos ita à maioribus traditam tenemus, vt patrem Deum, & filium eius vnigenitum, & Spiritum sanctum veneremur, hanc trinitatem vnus esse substantiæ, maiestatis, diuinitatis. In hoc nomine Patris & Filij & Spiritus sancti baptizare nos, quemadmodum scriptum est: Filium itaque coæternum patris suscepisse carnem, natum de Spiritu sancto & virgine Maria æqualem patri secundum diuinitatem in Dei forma, id est, in omni plenitudine diuinitatis, quæ in illo habitat, vt dixit Apostolus, corporaliter, qui in persona hominis formam serui accepit, & se humiliavit vsque ad mortem. Ergo & aduersum Photinum hæc nobis sententia est: aduersum Apollinarem autem legitima circumspectio, vt constiteamur sicut in Dei forma nihil ei defuit diuinæ naturæ & plenitudinis, sic in illa forma hominis nihil ei defuisse quo imperfectus homo iudicaretur, qui ideo venit, vt totum hominem saluum faceret. Neque enim decebat vt qui perfectum opus in alijs consummauerat, hoc imperfectum in se esse pateretur. Si enim aliquid ei defuit, non totum redemit. Si non totum redemit, sefellit igitur qui dixit ideo se venisse, vt totum hominem saluum faceret. Sed quia impossibile est mentiri Deo, non sefellit ergo: quia ita venit, vt totum redimeret, & saluum faceret, totum vtique suscepit quod erat humanæ perfectionis. Nostra sententia huiusmodi est, vt meministi. Si verba alicubi mouent, non præiudicant fidei. Etenim sermonem dubium mens non dubia obumbrat, & defendit à lapsu. Hæc tecum prælusimus, quæ in libros nostrarum Epistolarum referam si placet, atque in numerum reponam, vt tuo commendentur nomine, & tuis ad nos, & nostris ad vos literis augeatur mutuus amor per Dominum, vt ita legas quo iudices, & quod mouerit, scribas ad me. Amor enim verus constantia probatur. Placet iam quod senibus vsu facilius est, quotidiano & familiari sermone Epistolas texere, & si quid de scripturis diuinis obuium inciderit, attexere. Vale frater, & dilige amantem tui, quia plurimum te diligo.

Diui Ambrosij ad Sabinum, ex eo quod illi complacuit vsus Epistolarum, spondentis se frequentius cum scriptis suis, præsertim cum solus sit, velle alloqui, solitudinemque plurimum commendantis atque suadentis.

Epistola XLII.

Ambrosius Sabino. Quoniã tibi quoque complacuit nostrarum vsus Epistolarum, in quibus quidem inter absentes præsentium sermo est, pergam frequentius te in meis scriptis & cum solus sum alloqui. Nunquam enim minus solus sum, quam cum solus esse videor, nec minus ociosus quam cum

ociosus. Certe pro arbitrio arcesso quos volo, atque adiungo mihi quos magis diligo, aut quos aptiores arbitror, nemo interpellat, nemo interpolat. Tunc ergo te magis teneo, & de scripturis conféro, & prolixiorum simul sermonem cedimus. Sola erat Maria, & loquebatur cum Angelo. Sola erat quando superuenit in eam Spiritus sanctus, & virtus altissimi obumbravit eam. Sola erat, & operata est mundi salus, & concepit redemptionem vniuersorum. Solus erat Petrus, & totum per orbem consecrandarum gentium cognouit mysteria. Solus erat Adam, & non est præuaticatus, quia mens eius adhebat Deo. Postquam vero ei mulier adiuncta est, non potuit inhærere mandatis cœlestibus, & ideo se abicerebat quando Deus deambulabat in paradiso. Et nunc deambulat in paradiso Deus quando diuinas scripturas lego. Paradisus est Genesis liber, in quo virtutes pullulant patriarcharum. Paradisus Deuteronomium, in quo germinant legis præcepta. Paradisus Euangelium, in quo arbor vitæ bonos fructus facit, & æternæ spei mandata diffundit per vniuersos populos. Audiens itaque, Diligite inimicos: Audiens, Dimitte omnia tua & sequere me: Audiens, Qui te percutit in maxilla, præbe ei alteram: & hæc non faciens, & vix diligens eum qui me diligit, non dimittens quæ habeo, iniuriam acceptam vlcisci volens, & sublatum mihi extorquere, cum scriptura dicat etiam aliud, id est, plus quam petium aut erupum est, concedendum: video me contra mandata Dei facere. Et aperiens oculos conscientia deambulare mihi Deum præsentem recognosco, cupio me abdere, cupio velare, sed nudus sum Deo, apud quem nuda & intecta sunt omnia. Erubescens itaque tegere pudenda facinora desidero, quasi membra mei corporis: sed quia Deus omnia videt, folijs obumbratus, latebris tectus appareo. Puto me abscondi, quia corpore amictus sum. Ipsa est tunica pellicea cum qua Adam de paradiso eiectus est, nec à frigore tutus, nec tectus ab opprobrio, sed & iniuriæ & culpæ patens. Liquet igitur ex his quia soli cum sumus, tunc nos offerimus Deo, tunc mentem ei nostram aperimus, tunc amictum fraudis exuimus. Solus erat Adam quando in paradiso constitutus est, solus erat & quando ad imaginem Dei factus est, sed non erat solus quando de paradiso eiectus est. Solus erat Dominus Iesus quando mundum redemit. Non enim legatus neque nuncius, sed ipse Dominus solus saluum fecit populum suum: etsi nunquam solus est ille, in quo pater est semper. Vnde & nos soli sumus, vt Dominus nobiscum sit. Vale & nos dilige, quia nos te diligimus.

Diui Ambrosij ad Sabinum, de paradiso quid alij senserint referentis, & quæ sua de mystico paradiso sit sententia, pulchra expositione declarantis.

F] Epistola XLII.

Ambrosius Sabino. Lecto hexacmero vtrum paradysum subtexuerim, requirendum putasti, & quam de eo haberem sententiam significandum, idque velle te studiosè cognoscere. Ego autem iam dudum de eo scripsi, nondum veteranus sacerdos.

Lucæ 1.

Act. 10.

Genes. 2. & 3.

Matth. 5. Matth. 19. Lucæ 6.

Hebr. 4.

Genes. 3.

Genes. 1. & 3.

Sententias autem de eo diuerſas eſſe plurimorum G comperi. Nam Iosephus, vtpote historiographus, locum dicit refertum arboribus virgultisque plurimis, irrigari etiam flumine qui diuidatur in quatuor fluuios. Colleta etenim in vnum congregatione aquarum, non se penitus exinavit terra, & fraudauit irriguis suis, sed hodieque in fontes prorumpit, & deducit meatus fluminum, quibus pignora sua quasi pia mater plenis lactat vberibus. Alij alias. Omnes tamen congruunt in paradiso & lignum vite radicatum, & lignum scientie que discernat bonum & malum, cetera quoque ligna plena vigoris, plena viuificationis, spirantia, & rationabilia. Ex quibus colligitur paradysum ipsum non terrenum videri posse, non in solo aliquo, sed in nostro principali, quod animatur & viuificatur animarum virtutibus, & infusione spiritus Dei. Denique Salomon in spiritu paradysum in homine esse euidenter declarauit. Et quia mysteria exprimit vel animarum & verbi, vel Christi & Ecclesie, ideo ait de virgine anima, vel Ecclesia quam volebat virginem castam assignare Christo, Paradysus conclusus foror mea sponsa, paradysus conclusus fons signatus. Paradysus Græcè, Latine ortus dicitur. Denique Susanna in paradiso erat, & sic legitur Latine. Et Adam in paradiso erat, & sic legimus. Ergo non te moueat quod alij codices Latini ortum habent, alij paradysum. Ibi ergo est casta vxor, vbi virgo. Licet virgo excepta habeat claustra & signacula sua, sed vtraque in paradiso, vt aduersum æstus corporis & carnis flagrantiam refrigeretur virtutum umbraculis. Ergo paradysus in principali nostro est, syluescens plurimarum opinionum plantariis, in quo principaliter lignum vite constituit Deus, id est, pietatis radicem. Ea est enim vite nostre substantia, si Domino & Deo nostro debitos cultus deferamus. Constituit etiam scientie boni & mali seminarium. Homo enim solus in ceteris animantibus terrenis habet scientiam boni & mali. Alia quoque illic plantaria diuerſa, quorum fructus virtutes sunt. Sed quia scientia capax hominis affectus cognitus est Deo quod citius ad astutiam inclinaretur, quam ad summum prudentie. (Neque enim iudicem qui fines certos in anima nostra constituit, operis sui qualitas latere poterat) eliminare voluit astutiam de paradiso, quasi prouidus author nostre salutis, & vite studium, & disciplinam pietatis infundere. Ideoque præcepit homini ab omni ligno quod est in paradiso, gustandum, de ligno autem scientie boni, & mali non esse gustandum: sed quia creatura omnis passioni obnoxia, ideo delectatio sicut serpentino illapsu humanis irrepsit affectibus. Itaque non immerito sanctus Moyses delectationem serpentis figurauit similitudini. Prona est enim in ventrem sicut serpens, non pedibus incedens, aut vllis eleuata cruribus, sed sinuoso flexu totius velut corporis sui lubrica. Ei terra cibus est sicut serpenti, quoniam escam nescit cælestem. Corporalibus enim pascitur, atque in varias mutatur species cupiditatum, & tortuosis angulatur anfractibus. Venenum in dentibus habet, quibus vnusquisque se euiscerat luxuriosus, heluo internecat, abliguritor perimit. Quantos ruperunt vina, dissoluit ebrietas, distendit cruditas? Nunc intelligo qua causa Dominus Deus in-

sufflauit in faciem hominis. Ibi enim sensus omnis, ibi sedes atque illecebra delectationis, in oculis, auribus, naribus, atque in ore, vt sensus nostros aduersus delectationem fortiores faceret. Hæc ergo nobis, sicut serpens astutiam, infudit. Non enim delectatio, sed labor & diuturna meditatio cum Dei gratia dat perfectam prudentiam. Tamen quia serpentis fraudibus innoluta est humani generis hereditas, in eo astutiam serpentis sequamur, vt caput nostrum non proiciamus in pericula, sed præ ceteris integrum custodiamus. Caput autem nostrum H Christus est. Hoc maneat incoluere, vt serpentis venena nobis non possint nocere. Bona est enim sapientia cum hereditate, id est, cum fide, quoniam est hereditas credentibus in Dominum. Quod si primus ille homo qui cum Deo loquebatur in paradiso positus, labi tam facile potuit, ex terra creatus virgine, que ad verbum Dei formata & creata recenti fuerat exortu, nondum ea parricidalis cædiumque concreta sanguine, flagitiis & dedecore polluta, nondum carne nostra damnata maledicto obnoxie hereditatis: quanto facilius postea lubrica ad peccandum via maius aduexit humano generi præcipitium, cum deterior tolerabiliore per vices generationis successerit? Etenim si magnetis lapis tantam naturæ vim habet, vt ferrum ad se trahat, & transfundat se in illius speciem, ita vt plerisque experiri volentibus cum plures annulos ferreos ad eum lapidem admouerint, omnes pari teneat modo: deinde si ei annulo cui adhæserit lapis, alium admoueas annulum, & rursus per ordinem singulis substituas, licet in omnes penetret per ordinem ex illo lapide vis naturæ, tamen priores nexu vehementiore constringit, posteriores remissiore: quanto magis humani generis conditio atque natura ex puriore statu in deteriorem lapsa est, quando nequiores attigit? Nam si per eas species minuitur natura que non sunt culpæ capaces, quanto magis per animos atque artus labe pollutos scelerum virtus eius hebetatur? Vnde quia excreuerat malitia, abolita innocentia fuerat, non erat qui faceret bonitatem, non erat vt que ad vnum: venit Dominus, qui reformaret naturæ gratiam, imò augetet, vt vbi superabundauit peccatum, superabundaret gratia. Ergo liquet & quia author hominis Deus, & quod Deus vnus, non multi dii, sed vnus qui mundum operatus est, & vnum non multos mundos, vt dicunt philosophi. Primum igitur mundum creauit, deinde habitorem mundi, cui totus mundus patria foret. Nam si hodie quocumque accesserit sapiens, vbi que cuius est, vbi que sua omnia intelligit, nusquam se peregrinum, nusquam hospitem iudicat, quanto magis ille primus homo totius erat mundi incola, & vt Græci dicunt, κοσμοπότης, opus Dei recens, confabulator assiduus, cuius sanctorum, complantatus virtutibus, præpositus omnibus terrenis animantibus, marinis, volatilibus, totum mundum suam possessionem putabat, quem Dominus tuebatur vt opus suum, neque vt bonus parens atque author deserebat? Denique couſque creatum fouit, vt abdicatum redimeret, eliminatum reciperet, mortuum passione filij sui vnigeniti resuscitaret. Est ergo hominis author Deus, & diligit opus suum operatur bonus,

1. Cor. 11. Ephes. 4. 4.

Psal. 13.

Rom. 5.

nec

Cantic. 4.

Dan. 13. Genes. 2.

Genes. 2.

Ibidem.

nec derelinquit bonus pater, quæ etiam sicut diues A paterfamilias censu propriæ hereditatis redemit. Cauemus ergo ne hominem istum, id est, vovv, mulier illa, id est, passio sensuum nostrorum, delectatione & ipsa decepta atque illusa effoeminet, & circumscriptum in leges suas & sententiam trahat. Fugiamus delectationem sicut serpentem: multas artes habet, & maximè in hominem. Nam alia animantia cibi auuiditate capiuntur, homo quanto plures sensus oculorum auriumque habet, tanto maiora pericula. Vale, & nos dilige, vt facis, quia nos te diligimus.

Diui Ambrosij ad Sisynnium, pietatem illius commendantis, quod filio ignouerit qui eo inconsulto uxorem acceperat.

Epistola XLIII.

Ambrosius Sisynnio. Quod filio nostro remissi A sti meo rogatu, quia te inconsulto vxorẽ accepserat, pietati magis tribuo quã nostro amori. Plus est enim pietatem ipsam de te impetrauissẽ, quã cuiusquam petitionem. Certe sacerdos tunc magis impetrat, cum virtus præualet. Sacerdotis enim petitio, doctrina pietatis est. Impetravit igitur natura, impetravit filius, eo plenius, quia postulati contemplatio temporalis solet esse, virtutis autem diuturnus habitus, & iugis animarum inductio. Pulchrè itaque gestum, vt te patrem recognosceres: simul quia iusta indignatio fuit. Malo enim culpam fateri, vt plus laudetur paterna indulgentia: sed & ipsa paterna offensus fuit, quoniam venturam in locum filie tue debuisti eligere iudicio, cui feres pater. Nãque aut natura filios suscipimus, aut electione. In natura casus est, in electione iudicium: magisque in adoptatis offendimus quã in genitilibus filiis: quia genitales filios esse degeneres, ad naturam refertur: ascitos vel adoptione vel copula dedecores esse, non nisi errori adscribitur. Fuit ergo quod succenseres filio, sed fuit etiam quod remitteres, quia sibi vxorem elegit. Adquisisti filiam sine electionis periculo. Si bonam duxit, tibi acquisiuit gratiam: si er- E ruit, recipiendo meliores facies, refutando deteriores. Maturiore quidem consilio puella filio à patre traditur, sed maiore obsequij proposito à filio ad patrem ducitur, & à viro lecta ingreditur foci domum, dum metuit & filius displicere iudicium suũ, & nurus ministerium. Illum paternæ electionis prærogatiua attollit atque erigit, istam offensionis humiliat laudes, inclinat verecundia. Non habebit filius quod in vxorẽ referat quasi exors culpæ si quid S. Ambr. tom. 5.

fortasse offensus sit, quod habet vsus: imò amplius laborabit vt in vtroque suum possit probari & in vxore iudicium, & in se obsequium. Fecisti igitur quod boni parentes, vt cito ignosceres, sed obsecratus. Nã antequã rogareris, non erat ignoscere, sed factum probare. Deinde diutius differre veniam, & tibi acerbum, & illis inutile. Neque enim paterna viscera diutius tolerare possent. Summè deuotionis B proposito Abraham filium suum secundum oraculum Dei offerebat in holocaustum, & quasi exors naturæ exerebat gladium, ne mora sacrificium decoloraret: tamen vbi abstinere à filio iussus est, gladium libenter recedit: & qui immolate vnigenitum fidei intentione properabat, maiore pietatis studio festinauit ouẽ subrogare sacrificio. Ioseph quoque vt fratrem iuniorem teneret, simulabat iracundiam fratribus, & compositam à se furti fraudem indignatus est: tamen cum aduolueretur ad genua eius, vnus ex fratribus Iudas, sterneret alij, fraterno victus & cõpassus affectu, diutius tenere non potuit simulationem seueritatis, remorsisque arbitris aperuit fratribus quod germani sui essent, & ipse esset Ioseph que vendidissent: nec se memorem suæ esse iniuriæ, & non fraternæ venditionis acerbiter fraterne excusare, atque id quod posset arguere, ad altiores causas referre, eò quod ita oportuisset fieri procurante Deo, vt transiret in Ægyptum qui gentem suam frugis externæ egentem pasceret, vt sterilitatis tempore alendis patri & filiis subsidio foret. Quid autem de sancto Dauid loquar, qui degenerem filium, & fraterno oblitum sanguine, ad vnus mulieris petitionem paternis visceribus mentem emollitus domo recepit? Ipse ille euangelicus pater adolescentiorem filium qui prodegerat omnem substantiam à patre acceptam viuẽdo luxuriose, regredientem tamẽ vnus sermonis inflexus humilitate, quod in patrem peccasse se fatebatur, occurſu pio fouit, supra collum eius cecidit, primam illi stolam, annulum & calceamenta deferri iussit, atque honoratum osculo, donatum munere, admirabili suscepit conuiuio. Horum te imitorem præbuiſti pietate patriæ, qua proxime ad Deum accedimus: & ideo ego prompte filiam nostram adhortatus sum vt etiam hyemali tempore viã laborem exciperet, commodius hybernatura non solum in hospicio, sed etiam in affectu paterno, cum iam successerit indignationi gratia: quando quidem vt plenè te ad similitudinem atque imitationem sanctorum referres, eos accusauiſti qui compositis mendaciis animum tuum aduersum filios excitandum arbitrati sunt. Vale, & nos dilige, quia nos te diligimus.

Gen. 21.

Genes. 44.

2. Reg. 14.

Luc. 15.

F I N I S.

YY

Capita Epistolarum Libri septimi.

- Ambrosius Constantio, in suscepto ecclesie gubernamine illum confortans, ac diligenti commonitione instituens qualem se debeat coram plebe Domini exhibere loquendo, docendo, admonendo, hortando, persuadendo, obsecrando, ut vitiiis et terrenis cupiditatibus renuncient, virtutes sectentur, bonorumque operum diuitias querant, et Domino in sobrietate et gratia et tota mentis sedulitate seruiant. De- mum eidem aliam quandam ecclesiam commendans.* Epist. XLIII.
- Ambrosius Sabino, causam reddens cur post scripturam prius directam codicem aperius scriptum trans- miserit. Cur etiam propriam manum stylo suo affixerit, ad epistolarem inde ludum eum inuitans, et usum illius exponens.* Epist. XLV.
- Ambrosius Eusebio, iucunditatem illius in filiis et filiorum benedictionem recensens.* Epist. XLVI.
- Ambrosius Irenaeo, confutans errorem cuiusdam maledici Apollinarista, qui non potest audire quod Do- minus noster Iesus Christus pro nobis seruitutem suscepit.* Epist. XLVII.
- Ambrosius Irenaeo, prosequens illud quod in Hieremia scriptum est: Clamauit perdix, congregauit quae non peperit: naturam istius auis describendo, et eam diabolo ac membris suis adaptando.* Epist. XLVIII.
- Ambrosius Syricio, narrans illum Prisco aduenienti literas dedisse, et se eidem reuertenti alias reddidisse. Et quia utrumque eorum officio remuneratus sit, etiam eius officij precium incrementa debere adi- pisci gratia.* Epist. XLIX.
- Ambrosius Attico, scribens literas suas Priscum sibi, et se illi alias reddidisse, Priscum dilectioni suae am- plius commendans.* Epist. L.
- Ambrosius Felici, significans tuberum sibi missorum partem amicis direxisse. Et illum quod se tamdiu ne- quaquam reuiserit, arguens.* Epist. LI.
- Ambrosius Romulo, questioni illius, cur uidelicet Deus dixerit: Ponam calum arcum, et terram ferream, satisfaciens.* Epist. LII.
- Ambrosius Titiano, illi congaudens quod a Rufino liberatus sit, quem sibi grauiorem iudicem in negotio cum nepte sua arbitrabatur.* Epist. LIII.
- Ambrosius Syricio, gratum sibi asserens cum et ab ipso literas accipiat, et ille aliquos de conseruitio suo dirigat, eosque se diligere contestans, qui non patiuntur se a suo munere diutius abesse, et ad sequendum Dominum Iesum suadens.* Epist. LIII.
- Ambrosius Faegadio et Delphino episcopis, insinuans Polybium ut utriusque eorum scriberet poposcisse, ac post datam epistolam utriusque nomine conscriptam, alteram exegisse, et ei se illam dedisse.* Epist. LV.
- Ambrosius Romulo, de eo quod Aaron populo poscenti sibi Deos fieri aurum detraxerit, et quod eo auro figuratum sit vituli caput, et quod Moyses tam dure indignatus sit ut iuberet quemque insurgere in necem proximi sui, quid ipse sentiat exprimens.* Epist. LVI.
- Ambrosius Seuero episcopo, scribens compresbyterum suum Iacobum Campania sibi ad requiescendum littora, ubi orationi vacet, et Deo seruiat, elegisse, se vero in medio omnium molestiarum freto ver- sari conquerens.* Epist. LVII.
- Ambrosius Studio, pia illi persuasione respondens quid in causa cuiusdam criminosi potius agere debeat.* Epist. LVIII.
- Ambrosius sacerdotibus quibusdam et omni clero plebis Thessalonicensium, de obitu, vita, virtutibus, et conuersatione sancti viri Acholij.* Epist. LIX.
- Ambrosius Anysio sancti Acholij successori, de successione eius congaudens, vitamque sancti Acholij commendans, et illius adolescentiam, iuuentutem atque senectutem benedicens.* Epist. LX.
- Ambrosius Candidiano, splendorem sermonis et fulgorem affectus eius commendans, illique benedictio- nem optans.* Epist. LXI

DIVI

DIVI AMBROSII EPISCOPI
MEDIOLANENSIS EPISTOLARVM
LIBER SEPTIMVS.

Diui Ambrosij ad Constantium, in suscepto ecclesia guberna- mine illum confortantis, ac diligenti commonitione insti- tuentis qualem se debeat coram plebe Domini exhibere lo- quendo, docendo, admonendo, hortando, persuadendo, ob- secrando, ut vitiiis et terrenis cupiditatibus renuncient, vir- tutes sectentur, bonorumque operum diuitias querant, et Domino in sobrietate, et gratia, et tota mentis sedulitate seruiant: demum eidem aliam quandam ecclesiam com- mendantis. Epistola XLIII.

M BROSIVS Constantio. Suscepisti munus sacerdotij, & in puppe eccle- siae sedens nauim aduersus fluctus gu- bernas. Tene clauum fidei, ut te gra- ues huius seculi turbare non possint procellae. Mare quidem magnum & spatiosum, sed noli vereri, quia ipse super maria fundauit eam, & super flumina preparauit eam. Itaque non immerito inter tot mundi freta ecclesia Domini tanquam supra apostolicam aedificata petram immobilis manet, & inconcussa aduersum impetus saeuientis sali perseverat fundamine. Alluitur undis, non quatitur, & licet frequenter elementa mundi huius magno in ista resistent fragore, habet tamen quo laborantes excipiat, tutissimum portum salutis. Sed tamen & si in mari fluctuat, currit in fluminibus, & vide ne in illis fluminibus magis, de quibus dictum est, Eleua- uerunt flumina uocem suam. Sicut enim flumina quae de ventre eius fluunt, qui potum a Christo acceperit, & de spiritu Dei sumperit. Haec ergo flumina cum redundant spirituali gratia, eleuant uocem suam. Est & fluuius qui decurrit in sanctos suos sicut torrens. Est & fluminis impetus, qui latificat animam pacificam atque tranquillam. Ex huius fluminis plenitudine quicumque acceperit, sicut Ioannes euangelista, sicut Petrus, Paulus, eleuat uocem suam, & sicut apostoli euangelicae praedicationis uocem usque in totos fines orbis terrarum canoro diffuderunt pre- conio, ita & iste incipit euangelizare Dominum Ie- sum. Accipe ergo a Christo, ut & tuus sonus exeat. Mare est scriptura diuina, habens in se sensus profundos, altitudinem propheticorum aenigmatum, in quod mare plurima introierunt flumina. Sunt ergo & fluuij dulces atque perspicui, sunt & fontes niui qui saliant in vitam aeternam, sunt & sermones boni sicut faui mellis, & gratiae sententiae quae animos au- dientium spirituali quodam potu irrigent, & prae- ceptorum moralium suauitate mulceant. Diuersa igitur scripturarum diuinarum fluentia. Habes quod primum bibas, habes quod secundum, habes quod postremum. Collige aquam Christi, illam quae lau- dat Dominum. Collige aquam de pluribus locis quam effundunt nubes propheticae. Quicumque colligit de montibus aquam, atque ad se trahit, vel haurit e fontibus, & ipse rigat sicut nubes. Imple ergo gremium mentis tuae, ut terra tua humescat, & domesticis irrigetur fontibus. Ergo qui multa legit

& intelligit, impletur: qui fuerit impletus, alios rigat. Ideoque scriptura dicit: Si impletae fuerint nubes, pluuiam in terram effundet. Sint ergo sermones tui profui, sint puri & dilucidi, ut morali disputatione suauitatem infundas populorum auribus, & gratia uerborum tuorum plebem demulceas, ut uolens quod ducis sequatur. Quod si aliqua vel in populo vel in aliquibus contumacia vel culpa est, sint sermones tui huiusmodi ut audientem stimulent, compungant male conscium. Sermones enim sapientum tanquam stimuli. Stimulauit & Dominus Iesus Saulum, cum esset persecutor. Quam salutaris fuerit stimulus, con- sidera, qui ex persecutore apostolum fecit dicendo: Durum tibi est ut aduersus stimulum calces. Sunt etiam sermones sicut lac, quos infudit Paulus Co- rinthiis. Qui enim fortiorem cibum epulari non que- unt, succo lactis ingenij sui exercent infantiam. Elo- quia tua plena intellectus sint. Unde & Salomon ait: Arma intellectus labia sapientis. Er alibi: Labia tua alligata sint sensu, id est, fulgeat sermonum tuorum manifestatio, intellectus coruscet, & alloquium tuum atque tractatus aliena non indigeat assertione, sed sermo tuus uelut armis suis sese ipse tueatur, nec ullum uerbum tuum in uanum exeat, & sine sensu prodeat. Est enim alligatura quae constringere solet animo- rum vulnera: quam si quis reicit, desperata sui pro- dit salutem. Et ideo circa eos qui graui uicere vexantur, utere oleo sermonis quo foueas mentis duriti- am. Appone malagma, adiuuge alligaturam salutaris prae- cepti, ut uagos & fluctuantes circa fidem, vel erga disciplinae obseruantiam, nequaquam soluto animo & remisso vigore patiaris perire. Admone igitur ple- bem Domini atque obsecra ut abundet in operibus bonis, renunciet flagitiis, non accendat flammaram incendia. Non dicam in sabbaro, sed in omni tem- pore, ne comburat corpus suum, fornicatio & immu- ditia non sit in Dei seruulis, quia immaculato serui- mus Dei filio. Nouerit unusquisque se, & uas possi- deat suum, ut subacto quodam sui corporis solo, fru- ctus expectet debitos. Nec spinas & tribulos ei terra sua germinet, sed dicat & ipse, terra dedit fructus suos: atque in hac dumosa quondam passionum fra- gilitate, insitua uirtutis effloreat. Edoce etiam atque institue ut faciant quod bonum est, & unusquisque non intermittat opus probabile, siue a pluribus uideatur, siue sine arbitro sit. Abundat enim sibi locuples testi- stis consciencia. Fugiat etiam mala opprobria, etiam si se credat non posse conuinci. Nam etsi clausus pa- rietibus sit, & opertus tenebris, sine teste, sine con- scio, habet tamen facti arbitrum quem nihil fallat, ad quem facta clamant omnia. Denique clamauit & uox sanguinis. Sibi ipsum unusquisque animam suam seuerum iudicem sui, uitorum sceleris, & uindictam criminis ha- bet. Denique timens & tremens oberrabat Cain par- ricidalis facinoris luens poenas, ut ei remedio sua mors fuerit, quae uagum exulem formidato per om- nia momenta terrore mortis per mortem exiit. Nemo

YY ij

Michae. 3.

Prover. 15.

Esai. 43.

Prover. 22.

Luc. 15.

igitur vel solus vel cum altero aliquid turpe aut im-
 probum faxit. Et si quis solus est, seipsum præ cæteris
 erubescat, quem maxime debet vereri. Nec cõ-
 cupiscat plurima, quia & pauca ei plurima sunt. Pau-
 pertas & opes, inopiæ & satietatis vocabula sunt.
 Nec diues est qui indiget aliquo, nec pauper qui
 non indiget. Nec quisquam viduam spernat, circũ-
 scribat pupillum, fraudet proximum suum. Vt enim
 illi qui congregatam dolo habet substantiam, & in
 sanguine ædificat ciuitatem, id est animam suam.
 Hæc est enim quæ ædificatur sicut ciuitas. Hanc ci-
 uitatem non ædificat auaritia, sed destruit: non ædi-
 ficat libido, sed exurit atque incendit. Vis bene ædi-
 ficare ciuitatem? Melius est exiguum cum Dei ti-
 more, quàm thesauri magni sine timore. Diuitiæ
 hominis ad redemptionem animæ debent proficere,
 non ad destructionem. Et thesaurus redemptio
 est, si quis eo bene utatur: & iterum laqueus est, si
 quis uti nesciat. Quid enim homini pecunia sua, nisi
 quoddam viaticum est? Multa oneri, moderata vsui.
 Viatores sumus vitæ huius. Multi ambulant, sed o-
 pus est ut quis bene transeat. Cum illo enim Domi-
 nus Iesus, qui bene transit. Ideoque legis: Si transeas
 per aquam, tecum sum, flumina te non concludunt:
 nec ignis exuret vestimenta tua, si transeas. Qui
 autem ignem alligat in corpore suo, ignem libidi-
 nis, ignem immodicæ cupiditatis, non transit, sed
 exurit inuolucrum istud animæ suæ. Præclarior est
 bona existimatio quàm pecunia, & super omnes
 argenti acervos bona est gratia. Fides ipsa abundat
 sibi, satis superque censu suo diues. Sapienti
 quoque nihil alienum nisi quod virtuti incongruũ.
 Quocumque accesserit, sua omnia, totus mundus
 possessio est, quoniam toto eo quasi suo utitur. Quid
 igitur circumcibit frater? quid fraudatur mercen-
 narius? Non magna, inquit, lucra de mercede
 meretricis, id est, lubricæ istius fragilitatis. Meretrix
 ista non specialis, sed publica est. Non vna mulier,
 sed vaga omnis cupiditas meretrix est. Omnis
 perfidia, omnis fallacia meretrix, non illa sola
 quæ corpus prostituit suum, sed omnis anima quæ
 spem suam vendit, quæ deformes quæstus & dege-
 nerem stipem quærit. Et nos mercenarij sumus, qui
 ad mercedem laboramus, & huius operis nostri
 mercedem speramus à Domino nostro & Deo. Si
 quis cognoscere vult quàm mercenarij sumus, audi
 dicentem: Quantis panibus mercenarij patris mei
 abundant: ego autem hic fame pereor. Et infra: Fac
 me, inquit, sicut vnum mercenariorum tuorum.
 Omnes mercenarij, omnes operarij. Qui tamen fru-
 ctum expectat laboris, consideret quod is qui alium
 mercede fraudauerit debita, & ipse fraudabitur sua.
 Fecneratum istud offendit, & postea cum latiore
 mensura exoluet. Ergo qui non vult amittere quod
 est perpetuum, non eripiat alij quod temporale est.
 Nemo etiam in dolo loquatur ad proximum suum.
 Laqueus est in labiis nostris, & sæpe vnusquisque
 sermonibus suis non explicatur, sed inuoluitur.
 Fouea alta est os maleuoli, grande innocentiae præ-
 cipitium, sed maius maleuolentiae. Innocens dum
 credit facile, cito labitur, sed tamen iste lapsus re-
 surgit: maledicus autem suis artibus præcipitatur,
 vnde numquam exiliat atque euadat. Pöderet ergo

vnusquisque sermones suos non cum fraude & do-
 lo. Statera fallax improbabilis apud Deum: non
 illam stateram dico quæ mercedem appendit alienam,
 & in vilibus quidem rebus raro constat fallacia,
 sed statera verborum ipsa apud Deum est execrabilis,
 quæ præterdit pondus grauitatis sobriæ, & subne-
 cit verfurias fraudulentiae. Hoc maxime condemnat
 Deus, si decipiat aliquis proximum suum promissorum
 benignitate, & subdola iniquitate descensum opprimat,
 nihil sibi profuturus æstutiæ suæ artibus. Quid enim prodest
 homini si totius mundi capiat opes, animam autem suam
 vitæ æternæ defraudet stipendio? Alia piis mentibus
 consideranda statera, qua singulorum facta trutinantur,
 in qua plerumque ad iudicium peccata propendunt,
 aut bene gesta peccatis præponderant. Væ mihi si
 præcedant flagitia, & ad mortis præiudicium lerali
 vergant pondere, tolerabilius si subsequantur.
 Omnia tamen manifesta Domino & ante iudicium:
 nec bona possunt latere: nec ea quæ plena sunt
 offensionis, abscondi. Quàm beatus qui radicem
 vitiorum reseccare potuerit auaritiam. Is profecto
 stateram hanc non reformidabit. Auaritia enim
 plerumque sensus hebetat humanos, & peruertit
 opiniones, ut quæstum pietatem putent, & pecuniam
 quasi mercedem prudentiæ. Merces autem magna
 pietatis est: & quæstus sobrietatis, habere quod
 vsui est satis. Quid enim in hoc mundo profunt
 diuitiarum superflua, cum in iis & nulla adiumenta
 nascendi sint, nec impediméta moriendi? Nam &
 sine integumento in hoc mundo nascimur, & sine
 viatico discedimus, sine hæreditate sepelimur.
 Pendet per singulos nostrorum statera meritorum:
 atque exiguis vel boni operis, vel degeneris
 flagitij momentis huc atque illuc saepe inclinatur:
 si mala vergant, heu me: si bona, præsto est
 venia. Nemo enim à peccato immunis: sed vbi
 propendunt bona, eleuantur peccata, obumbrantur,
 teguntur. Ergo die iudicij aut nostra opitulabuntur
 nobis opera, aut ipsa nos in profundum tanquam
 molari depressos lapide mergent. Grauis est enim
 utpote talento plumbeo suffulta iniquitas, intolerabilis
 auaritia, atque omnis superbia, terra fraudulentia.
 Et ideo hortare plebem Domini sperare magis in
 Domino, abundare in diuitiis simplicitatis, in
 quibus ambulet sine laqueo, sine impedimento.
 Bona etiam puri sermonis sinceritas, & locuples
 apud Deum, etiam si inter laqueos ambulet.
 Tamen quia alij nescit insidias aut vincula in-
 necere, non alligatur. Illud quoque præcipuum,
 si persuadeas ut nouerint humiliari, sciant verum
 humilitatis colorem, naturam nouerint. Multi habent
 humilitatis speciem, sed virtutem non habent: multi
 eam foris præterdunt, & intus impugnant. Ad
 facum præferunt, ad veritatem abiurant, ad gratiam
 negant. Est enim qui nequiter humiliat se, & interiora
 eius plena sunt doli. Et est qui se nimium submittit
 ab humilitate multa. Non est ergo humilitas nisi sine
 fuce, sine fraude. Ipsa est vera quæ habet piam
 mentis sinceritatem. Magna virtus eius. Denique per
 inobedientiam vnus hominis mors introiuit, & per
 obedientiam vnus Domini Iesu Christi facta est
 vnuerforum redemptio. Sciuit humiliari

Prover. 11.

Matth. 16.

Heb. 4.

1. Tim. 6.

Eccles. 19.

Rem. 5.

Genes. 37. 39.

psalm. 104.

Genes. 39.

Philipp. 2.

humiliari sanctus Ioseph, qui cum esset à fratribus
 in seruitutem venditus, vel à negociatoribus coemptus,
 humiliari in compediibus, vt scriptura dicit, virtutem
 humilitatis didicit, infirmitatem repudiavit. Itaque
 emptus in Ægypti partibus à seruo regio coquorum
 præposito, non profapia nobilis cõscientia, quasi
 germen Abrahamidarum, dedignatus obsequia vernacula,
 fastidiuit degenerem conditionem, sed magis gnauum se
 & fidelem herili imperio præbuit, alto intendens consilio
 nihil interesse in quo statu quis probabilem se præstaret,
 sed illũ esse finem bonorum, vt in quocumque statu
 probarentur: illudque præcipuum, si magis mores cõ-
 mendarent statum, quàm status mores. Etenim quo
 status inferior, eo virtus eminentior. Talem itaque se
 exhibebat, tam sedulum, vt ei Dominus suus totam
 domum suam crederet, ipsi omnia committeret. Vnde
 & vxor eius oculos iniecit in eum capta formæ venustate.
 Nihil enim ad nos si petulantibus oculis aut ætas
 expetitur, aut pulchritudo. Ars desit, nullum est
 crimen decoris: illecebra facessat, inoffensa est
 species, & formæ gratia. Itaque pericita atque animi
 furcens interpellat iuuenem, & cogente libidine
 victa passionum stimulis crimen fatetur. Verum ille
 abiurat flagitium, dicens nec moribus Hebræorum
 conuenire nec legibus vt alienum violent thorum,
 quibus cura est tuendi pudoris, vt integri nuptiarum
 integris societur virginibus, nec vlli conueniant
 scemina: quæ legitimi vsus thori nesciat: religionemque
 sibi esse ne ebrius turpis intemperantiæ, ingratus
 herilis indulgentiæ, cui obsequium deberet, ei grauem
 inferret contumeliam. Numquid erubescere illum vilem
 Dominum tamen dicere, & se seruum fateri? Quinetiam
 cum ambiret mulier, obsecraret etiam metu prodicionis,
 vel amoris sui lachrymas funderet ad extorquendi
 necessitatem, nec misericordia flexus ad flagitij
 consensum, nec coactus metu, & precibus resistit,
 nec minis cessit, præponens præmiis periculosam
 honestatem, quàm turpem remunerationem casto
 pudori. Iterum quoque mulier maioribus adora
 tentamentis, cum inflexibilem aduerteret, etiam
 secundo immobibilem passione, effera impudentiã
 vires ministrante, iuuenem aggreditur, veste apprehensa
 ad cubile trahens, complexum offerens, & pene
 ceperat, nisi exuisset Ioseph vestem qua tenebatur,
 ne exeret amictum humilitatis, indumentum pudoris.
 Sciuit igitur humiliari, qui humiliatus est vsque ad
 carcerem: & cum sustineret calumnia, maluit crimẽ
 falsum subire, quàm verum referre. Sciuit inquam
 humiliari, qui humiliabatur pro virtute. Humiliabatur
 in typo eius qui se erat humiliaturus vsque ad mortem,
 mortẽ autem crucis: qui venturus erat vt vitam
 hanc de somno resuscitaret, & somnũ esse hunc
 viuendi vsum doceret, in quo diuersæ commutationum
 vices tãquam ebriæ, & nihil solidum, nihil firmum,
 tãquam dormientis somnium videntes non videmus,
 & audientes non audimus, & manducantes non
 satiamur, gratulantes non gratulamur, currentes non
 peruenimus. Vanæ spes hominum in hoc seculo,
 qui ea quæ non sunt, tanquam quæ sint sequenda
 arbitrentur. Itaque inanes & vacua rerum species
 tanquam

in somno venerunt, abierunt, astiterunt, euauerunt.
 Circumfusæ & dispersæ sunt, teneri videntur, & non
 tenentur. Denique vbi quis audiuit dicentem, Surge
 qui dormis, & de seculi istius somno exurrexit: falsa
 hæc intellexit omnia: euigilauit, & fugit somnium,
 fugit potestas, abiit cura patrimonij, formæ venustas,
 honorũ studium. Hæc enim somnia sunt, quibus non
 mouentur qui vigilat corde, sed dormientes exagitantur.
 Vadatur hunc sermonem cum sanctus vir Ioseph, non
 esse perpetua nec diuturna quæ sunt huius seculi,
 qui ab initio nobilis genere, censu diues, subito
 ignobilis seruus, & (quod ipsam seruitij vilitatem
 acerbat) degeneris Domini ære emptum mancipium.
 Minus enim vile putatur seruire libero: geminatur
 autem seruitus, vbi seruitur vernaculis. Seruus igitur
 ex genere præclaro, pauper ex parte diuite, de amore
 ad odium, de gratia ad supplicium, rursus de carcere
 ad aulam, de reatu ad iudicium traductus, neque
 aduersis fractus est, neque eleuatus secundis. Astipulatur
 etiam momentarias esse vices rerum etiam sancti
 Dauid frequenter variatus status, qui despectus patri,
 preciosus Deo, triumpho nobilis, inuidia vilis, accitus
 ad ministerium regium, electus ad affinitatem, postremo
 faciem & ora mutatus, exul regni, fugitans parri-
 cidij, nunc sua offendicula deplorabat, & rursus
 aliena remouebat, cõciliato hærede nobilior quàm
 decorato. Expertus igitur omnia, pulchrè dixit: Bonum
 mihi quod humiliatus sum. Quanquã hoc & ad eum
 possit referri, qui cum esset in Dei forma, facilis
 inclinare cœlos, descendit tamen, & formam serui
 accipiens nostras portauit infirmitates: qui præuidens
 sanctos suos, non quasi rapinam sibi proprium honorem
 assumere, sed subiicere se æqualibus, & alios sibi
 anteferre, dixit: Bonum mihi est quod humiliatus
 sum. Bonum mihi est quod me subiicit, vt subiecta
 mihi sint omnia, & sit deus omnia in omnibus.
 Hanc infunde humilitatem singulorum animis, & te
 ipsum formam præbe omnibus, dicens: Imitatores
 mei estote, sicut & ego Christi. Discant bonorum
 operum diuitias quærere, & morum esse locupletes.
 Pulchritudo diuitiarum nõ in sacculis diuitum, sed
 in alimentis pauperum est. In illis infirmis & egenis
 melius opes lucent. Discant itaque pecuniosi non
 sua sed ea quæ sunt Christi quærere, vt illos & Christus
 requirat, vt illis sua largiatur. Impendit pro illis
 sanguinem suum, effudit illis spiritum suum, offert
 illis regnum suum. Quid amplius dabit qui seipsum
 obtulit? Aut quid est quod non sit daturus pater,
 qui pro nobis vnicum filium tradidit morti? Admone
 igitur illos seruire Domino in sobrietate & gratia,
 & tota mentis sedulitate erigere oculos ad cœlestia,
 nihil ponere in lucro nisi quod vitæ æternæ sit.
 Nam iste omnis huius quæstus seculi, animarum
 dispendium est. Denique omnium detrimentum
 passus est qui volebat Christum lucrari: quod etsi
 mirabiliter dixerit, minus tamẽ expressit quàm
 acceperat. Hic enim de alienis locutus est, Christus
 autem dixit: Qui vult post me venire, abneget
 seipsum sibi, vt ipse suum detrimentum sit, quo fiat
 lucrum Christi. Caduca hæc omnia, cum damno,
 sine lucro: illud solum est lucrum, vbi fructus
 perpetuus, vbi æternæ merces quietis.

Ephef. 5.

psalm. 118. Philipp. 2. Esai. 53.

2. Cor. 15.

1. Cor. 11.

Philipp. 3.

Luc. 9.

Commendo tibi fili ecclesiam quæ est ad forû Cornelij, quo eam de proximo interuisas frequentius, donec ei ordinetur episcopus. Occupatus diebus ingruentibus quadragesimæ, tam longè nō possum excurrere. Habes illic Illyrios de mala doctrina Arrianorum, caue eorum zizania, non appropinquent fidelibus, non serpent adulterina femina: aduertunt quid propter suam perfidiã acciderit sibi, quiescant, aut veram fidem sequantur. Difficile quidem imbuti animi infidelitatis venenis abolere possunt impietatis suæ glutinū, si tamen in iis virus infaustum inoleuerit: nec facile iis credendum putes. Nerui enim sunt, & quidam artus sapientiæ, nō temere credere, maximè in causa fidei: quæ raro perfecta est in hominibus. Tamen si quis est qui licet suspecta sit infirmitatis, & annunciantis affectus, purgare habitam de se opinionem velit, permitte, vt satisfecisse se putet: indulge aliquantulum. Cuius enim excluditur satisfactio, auertitur animus. Nam etiam mendendi periti cum vident notas ægritudines, vt ipsi appellant, medicinam quidem non adhibent, sed tamen medicinæ tempus expectant, nec deserunt inualidū, sed lenioribus verbis, aut quibus possunt, palpant delinquentis, ne aut intermissa ægritudo desperatione animi grauescat, aut crudior medicinam respuat, eò quòd ad maturitatē peruenire nequeat si indigesta insolens rerum huiusmodi medicus adhibeat manus. Siquidem & pomum cum immaturum exagitat, citò deperit. Et quia de agro exemplum sumpsimus, præcipe illis inuoluta cōfinij seruare iura, paternos custodire terminos quos lex tuetur. Supra fraternam charitatem frequenter est vicini gratia. Ille enim sæpe longe, hic in proximo est, vitæ omnis testis, conuersationis arbiter. Delectet cum per finitima spatia laxare liberum pecus, & in herba viridi proiectum securam captare ocia. Seruus quoque Dominus iure seruitij subditos habeat pro moderamine coercitionis quasi animæ confortes. Paterfamilias enim dicitur, vt quasi filios regat, quoniam & ipse Dei seruus est, & patrem appellat Dominum cœli, moderatorem potestatum omnium. Vale, & nos dilige, vt facis, quia nos te diligimus.

Diui Ambrosij ad Sabinum, causam reddentis cur post scripturam prius directam, codicem apertius scriptum transmiserit: cur etiam propriam manum stylo suo affixerit, ad epistolarem inde ludum cum inuitantis, & usum illius exponentis.
Epistola XLV.

Ambrosius Sabino. Trāsmisi petitum codicem scripturæ apertius atq; enodatus quàm ea scriptura est quam dudum direxi, vt legendi facilitate nullum iudicio tuo afferatur impedimentum. Nam exemplaris liber non ad speciem, sed ad necessitatē scriptus est. Non enim dictamus omnia & maximè noctibus, quibus nolimus aliis graues esse ac molestum quia ea quæ distantur, impetu quodam prouunt, & profuso cursu feruntur. Nobis autem quibus cura est senilem sermonem familiari vsu ad vnguem distinguere, & lento quodam figere gradu, aptius videtur propriam manum nostro affigere stylo, vt non tam deflare aliquid videamur, quàm abscondere, neque alterum scribentem erubescamus:

sed ipsi nobis conscij sine vlllo arbitro, nō solum auribus, sed etiam oculis ea ponderemus quæ scribimus. Velocior est enim lingua quàm manus, dicente scriptura: Lingua mea calamus scribæ velociter scribentis. Sed fortè dicas quia velocitatem ad scribentem retulit. Non te fallit tamen id significari, quòd scribæ velociter scribentis celeritas sola possit linguæ propheticæ excipere sermones. Apostolus quoq; Paulus sua scribebat manu, sicut ipse ait. Mea manu scripsi vobis, ille propter honorificetiam, nos propter verecundiam. Tamen dum adhuc habes de libris iudicium, interludamus epistolis: quarū eiusmodi vsus est, vt disuncti locorum interuallis, affectu adhæcamus: in quibus inter absentes imago refulget præsentia, & colloquio scripta separatos copulat: in quibus etiam cum amico miscemus animum, & mentem ei nostram infundimus. Iam si, vt hortaris, aliquid & de verberis scriptis redoleat in epistolis, non solum animi conglutinari videtur per veræ doctrinæ profectum, sed etiam plenioris colloquij species & forma exprimi, vt inter quærendi & respondendi mutuas vices assumpta concertatio in vnum conducere, & coram videntur amicos locare, qui tali se lacessunt & complectuntur munere. Quid autem maiorum nostrorum exempla proferam, qui epistolis suis fidem iufuderunt populorum mentibus, atque ad integros & confertos scripserunt populos, & præsentem se esse, cum absentes scriberent, significarunt, dicente sancto Apostolo quia absens erat corpore, sed præsens spiritu, nō solum cum scriberet, sed etiam cum iudicaret? Denique absens per epistolam condemnabat, & idem absoluebat per epistolam. Epistola enim Pauli quedam effigies erat eius præsentia, & forma operis. Non enim vt aliorum epistolæ graues, inquit & fortes, præsentia autem corporis infirma, & sermo contemptibilis, talis & Apostoli: sed talis huius epistola, vt talis esset forma præcepti, qualis esset operationis substantia: quia quales sumus, inquit, verbo per epistolas absentes, tales & præsentem sumus in opere. Imaginem præsentia suæ in epistolis expressit, fructum testimonij in opere significauit. Vale, & nos dilige, vt facis.

Diui Ambrosij ad Eusebium, iucunditatem illius in filiis, & filiorum benedictionem recensentis.
Epistola XLVI.

Ambrosius Eusebio. Faustinus vterq; tibi reditus est, nobis vtrumque Ambrosium pignus resedit. Ipse habes quod primum in patre, & quod iucundissimum est in filio minore, quia & virtutis apicem tenes, & humilitatis exhibes gratiam: nos quod medium inter patrem & iuniorem filium. Tecum summa totius domus, & perpetuati vocabuli iugis successio. Apud nos parca mediocritas, quæ & de summo pèdeat, & in posteriore subsistat. Tecum igitur requies vtriusque nostrum, quæ cum inuicem nobis refunditur, omnem animi abstergit solitudinem. Tecum is qui & moribus & operibus suis & sobole tali inuenit gratiam apud Dominum nostrū. Tecum is qui inter mūdi huius procellas spiritalem nutriuit columbam, quæ ei fructus asserat pacis, vincta oliua integritatis. Tecum is qui ædificauit aram Deo,

Genes. 9.

Deo, quem benedixit Deus, & filios eius dicens: Crescite, & multiplicamini. Cum quo testamentum pacis statuit suæ, vt sit ei & filiis eius in progeniem æternam. Habes igitur heredem diuinæ benedictionis, confortem gratiæ, participem iustitiæ. Sed vide quæso, ne iste noster Noe agricola, bonus plantator feracis vineæ, cum fuerit amoris & gratiæ tuæ inebriatus poculo, tanquam crapulatus à vino, diutius quieti indulgeat: ac forte indormierit, excitet eum Sem nostrum desiderium. Est & ibi Iaphet iunior ex fratribus, qui pietatis reuerentia patrem induat, quæ pater & dormiens videat, nec vnquam de pectore dimittat suo, quin semper oculis & cõplexu teneat, atque euigilans intelligat quæ ei fecerit filius suus iunior, qui latitudo Latine dicitur, eò quòd in labijs eius diffusa gratia, & sit in moribus, propter quod benedixit eum Dominus, quia ipse tanquam bonus retrorsum rediens patrem texit pio charitatis velamine, & detulit pietati honorem, de quo & pater ait: Latificet Deus Iaphet in domibus Sem. Vnde & in enumeratione generationum præfertur seniori fratri, in benedictione substituitur. Præfertur propter honorem nominis, substituitur propter prærogatiuam senioris ætatis, & honorificentiam naturæ debitam. Sem autem dicitur Latine nomen. Et bene hic noster Ambrosius bonum nomen, in cuius domibus lætetur Iaphet, quia potius est nomen bonum super multas diuitiarum copias. Sit ergo & iste benedictus, & gratia eius super aurum & argentum, sit in portione eius semen Abrahæ, sint benedictiones, in posteritate, & omni familia iusti viri. Sed maledictus nemo, benedicti omnes. Benedictus enim Saræ fructus. Salutant te Ambrosij, salutat Parthenius dulcissimus, salutat Valentinianus paratus ad humilitatem, quod Hebraicè Canaan dicitur, quasi puer fratris sui, cui & nomine suo cessit. Et ideo tanquam Nemroth gemini gigas nominis, venator egregius super terram, de quo dictum est, Tanquam Nemroth gigas venator ante dominum. Namque ingenio subrusticus, viribus validus, quos ingenio æquare non potest, viribus superat, vt Comacinas rupes gestare secum, & faciem tauro propior vultu videatur exprimere, post habitum se indignatus, & paterno exutum vocabulo metropolitani virum Bononiensium subditum, quia infantia nescit blanditias, & de nutricis gremio se illæsus excussit. Vale, & nos dilige, quia nos te diligimus.

1. Tim. 22.

Genes. 10.

Diui Ambrosij ad Irenæum, consulantem errorem cuiusdam maledici Apollinaris, qui non potest audire quòd Dominus noster Iesus Christus pro nobis seruitutem suscepit.
Epistola XLVII.

Ambrosius Irenæo. Quem scripsisti maledici sermonis seminatore, leuissimus est, qui iam F veneni sui mercedem recepit. Siquidem responsum est ei publice: & quod priuatim seuerat, palam mesuit. Ego autem vanum ante & inuiforem tantum habebam. At vbi iste sermo ad aures peruenit meas, statim respondi quòd eum viras infecerit Apollinare, qui non potest audire quòd Dominus noster Iesus pro nobis seruitutem suscepit in istius corporis susceptione, cū apostolus clamet quod formam

Philip. 2.

A serui acceperit. Hoc munimentum, hæc sepes est fidei nostræ, qui hanc destruit, destruetur ipse, sicut scriptum est, Quia destructem sepe mordebit serpens. Equidem primo leniter mandauit ei, qua ratione bonam rem malo animo facis? Ego enim beneficio annuero si quis mea legens scripta dicat mihi quod videatur moueri. Primum quia & in iis quæ scio, falli possum. Multa autem prætereunt, multa quibusdam aliter sonant. Pulchrum est, si fieri potest, cauere omnia. Deinde quia non debeo moleste ferre si cum de apostolicis & ipsis euangelicis dominicisque verbis plerique multas quæstiones serant, etiam in meis scriptis reperiant de quo disputandum putent. Plerique enim studio indulgent suo, vt iste qui propterea orbem circuiuit vt quæreret quem reprehenderet, non quem sibi imitandum arbitrareretur. Hic igitur vt arroderet aliquid de meis scriptis, causam sibi amplam reperit, quoniam eo loci vbi dixit Dominus Iesus: Confiteor tibi Domine pater cœli & terræ: diximus ideo dictum vt nos intelligamus patrem filij esse, & Dominum creaturæ. Quamquam in psalmo euidenter Dominum dixit patrem filius. Viderunt me, & mouerunt capita sua: adiua me Domine Deus meus. Etenim secundum formam serui locutus Dominus vocauit quem patrem nouerat, æqualis in Dei forma seruum secundum carnis substantiam se prædicans. Seruitus enim carnis, dominatus autem diuinitatis est. Aduertis igitur primum pro tua admirabili prudentia ea quæ in euangelio dicuntur, ad euangelij tempus referri, quo Dominus Iesus inter homines humana specie conuersabatur. Nunc ergo secundum hominem iam non nouimus Christum, sit ita visus & cognitus veteribus, iam transierunt vetera, & omnia noua facta sunt. Omnia tamen ex Deo, qui nos sibi per Christum reconciliauit. Eramus enim mortui, & ideo vnus pro omnibus mortuus, & vnus pro omnibus seruus factus est. Quid dicam, seruus factus est? Peccatum, opprobrium, maledictum factus est. Dixit enim apostolus, Quia pro nobis peccatum factus est, quia maledictum factus est Dominus Iesus. Dixit quia cum sibi subiecerit omnia, tunc & ipse subiectus erit. Dixit & Petrus, In nomine Iesu Nazareni surge, & ambula. Dixit quia glorificauit puerum suum Iesum, & nemo calumniatur de tempore. In Apocalypsi autem & agnus dicitur esse à Ioâne, dicitur esse in psalmo vermis, & non homo. Hæc omnia factus est, vt nostræ obtunderet mortis aculeum, nostram seruitutem tolleret, maledicta peccata, opprobria deleteret. Hæc & alia quæ consulenti cuidam, & multo plura à te scripsisti relata, cum scriptura diuina habeat, quemadmodum quisquam dubitabit dicere quæ pie scripta sunt, quoniam ad gloriam Christi spectat non ad imminutionem. Nam cum de dono eius, hoc est manna dictum sit, quia & qui minus collegit, non deminuit: & qui plurimum, non ampliauit: vnde potuit ipse vel minui vel augeri? Quid enim in eo imminutum est quod nostram seruitutem, nostras infirmitates suscepit? Erat humiliatus, erat in serui forma, sed idē in gloria Dei patris. Erat vermis in cruce, sed idem dimittebat peccata etiam persecutorum suorum. Erat opprobrium, sed idem maiestas Domini, sicut scriptum est: Et videlicet

Ecclesi. 10.

Math. 11.

Psalm. 108.

1. Cor. 15.

Ibidem.

Acto. 3.

Apoc. 5.

Psalm. 22.

Genes. 16.

Isa. 40.

maiestas Domini, & videbit omnis caro salutare Dei. Quid amittit cui nihil minus est? Non habebat quidem speciem neque decorem, sed habebat plenitudinem diuinitatis. Infirmus existimabatur, sed non destiterat esse Dei virtus: videbatur vt homo, sed fulgebat in terris maiestas diuina & patris gloria. Vnde pulchre Apostolus eiusdem verbi repetitione vsus est, dicens de Domino Iesu: Quia cum in forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se equalem Deo, sed semetipsum exinaniuit formam serui accipiens. Quid est in Dei forma, nisi in plenitudine diuinitatis, in illa perfectionis diuinae expressione? Ergo cum esset in plenitudine diuinitatis, exinaniuit se, & accepit plenitudinem naturae & perfectionis humanae: sicut Deo nihil deerat, ita nec hominis consummationi, vt esset perfectus in vtraque forma. Vnde & Dauid dicit: Speciosus forma prae filiis hominum. Concluditur Apollinarista, nec quod se vertat habet, suis clauditur retibus. Ipse enim dixerat, Formam serui accepit, non seruus lectus est. Iterum ergo interrogo, quid est in forma dei? In natura Dei. Sunt enim, ait Apostolus, qui non sunt natura dii. Quaro quid sit formam serui accipiens? Sine dubio perfectionem naturae & conditionis (vt dixi) humanae, vt esset in hominum similitudine. Et pulchre non carnis, sed hominum dixit similitudinem, quia in carne eadem. Sed quia sine peccato erat solus, omnis autem homo in peccato, in specie hominis videbatur. Vnde & propheta ait: Et homo est, & quis cognoscit eum? Homo secundum carnem, sed vltra hominem secundum diuinam operationem. Denique cum leprosum tangeret, homo videbatur, sed vltra hominem cum emundaret. Et cum Lazarum flecter mortuum, quasi homo flectat: sed supra hominem erat cum mortuum iuberet vinctis pedibus exire. Homo videbatur cum penderet in cruce, sed supra hominem cum referatis tumulis mortuos resuscitaret. Nec sibi blandiatur virus Apollinare, quia ita legitur, Et specie inuentus vt homo. Non enim negatus est homo Iesus, cum alibi ipse Paulus de eo dicat, Mediator Dei & hominum homo Christus Iesus, sed confirmatus est. Id enim est vsus & moris scripturae sic significare. Sic & in euangelio legitur: Et vidimus gloriam eius, gloriam quasi vniuenti a patre. Sicut ergo quasi vniuentus dicitur, & non abnuitur vniuentus Dei filius, ita vt homo dicitur, & perfectio fuisse in eo hominis non negatur. Cum esset igitur in forma serui humiliatus vsq; ad mortem, erat tamen in Dei gloria. Quid ei igitur obfuit seruitus? Seruus autem factus legitur, quia legitur factus ex virgine, & creatus in carne. Omnis enim creatura seruit, dicente propheta, Quia vniuersa seruiunt tibi. Vnde & Deus pater ait, Inueni Dauid seruum meum, olco sancto vnxi eum. Ipse vocabit me, pater meus es tu, Deus salutis meae: & ego primogenitum ponam eum. Et in alio psalmo: Custodi animam meam, quoniam sanctus sum, saluum fac seruum tuum. Et infra in eodem psalmo: Da potestatem puero tuo, & saluum fac filium ancillae tuae. Cogessi enim patris & filij voces, vt ei non argumenta humana, sed diuina responderent oracula. Alibi, inquit, In manus tuas commendo spiritum meum.

Esa. 53.
Philip. 2.
Psal. 44.
Galat. 4.
Math. 8.
Ioan. 11.
Philip. 2.
Timo. 2.
Ioan. 1.
Psal. 118.
Psal. 88.
Psal. 85.
Psal. 30.

Staruisti in loco spatioso pedes meos, super omnes inimicos meos factus sum opprobrii. Et in eodem psalmo: Illustra faciem tuam super seruum tuum. Per Esaiam quoque dicit ipse filius Dei, Ex utero matris vocauit Dominus nomen meum, & posuit os meum vt gladium acutum, & sub tegmento manus suae protexit me. Posuit me sicut sagittam electam, & pharetra sua texit me, & dixit mihi, Seruus meus es Israel, Dicitur enim Dei filius & Israel, sicut alibi, Iacob puer meus, Israel dilectus meus. Solus enim verè Deum patrem non solum vidit, sed etiam enarrauit. Et sequitur, In te glorificabor. Et ego dixi, in vacuum laboraui, & in nihilum dedi vires meas, ideo iudicium meum ante Dominum, & dolor meus ante Deum meum. Et nunc sic dicit Dominus: Qui finxit me seruum ex utero sibi ad congregandum Iacob & Israel. Quis congregauit Dei populum nisi Christus? Quis glorificatus est ante Dominum? Quis est Dei virtus? Cui dixit pater, Magnum tibi est vocari te puerum meum? Et cui dicit, Ecce posui te in testamentum generis mei, in lucem gentium, vt sis in salutem vsque ad extremum terrae? De quo etiam per os Ezechiei locutus est dicens: Suscitabo super eos pastorem vnum, & reget eos seruus meus Dauid, & erit eorum pastor, & ego Dominus ero illis in Deum, & Dauid in medio eorum princeps. Dauid vtiq; rex iam defunctus erat, & ideo verus Dauid, verus humilis, verus mansuetus, verus manu fortis Dei filius hoc annuntiatur nomine: qui etiam in Zachariae prophetae libro significatur, dicente Deo patre: Ecce ego mittam seruum meum, oriens nomen est ei. Numquid quia habebat vestimenta sordida, ideo fulgorem diuinitatis suae sol iustitiae non habebat? Et quid plura? An infirmus putamus seruitum esse quam peccatum, quam maledictum, quam opprobrii, quam infirmitates, quas pro nobis suscepit, vt a nobis auerterentur? Factus est enim haec omnia, vt vniuersa vacuaret. Sed haec ideo non recipiunt, quod seruus, opprobrium, peccatum, maledictum factus sit, quia verbum & carnem vnus asserunt esse substantiae, & dicunt, ergo qui nos redemit, seruus dicitur est, & peccatum debuit dici. Nec aduerterunt quod haec Christi gloria sit, quia seruitutem suscepit in corpore suo, vt libertatem omnibus redderet: peccata nostra portauit, vt mundi peccatum tolleret. Seruus, peccatum, maledictum factus est, vt tu peccati seruus esse desisteres, te diuinae sententiae maledicto absolueret. Ille ergo maledictum suscepit tuum. Maledictus enim omnis qui pendet in ligno. Ille maledictum in cruce factus est, vt tu benedictus esses in Dei regno. Ille dehonestatus & depreciatus est, nec aliquid existimatus. Ille dicebat, In vacuum laboraui, per quem meruit Paulus dicere: Non in vacuum laboraui, vt boni operis fructum, & euangelicae praedicationis gloriam suis conferret seruis, per quam vniuersi sarcina laboris absoluerentur. His igitur auditis derelictus est in dimidio dierum suorum perdix, qui clamauit vt congregaret quae non peperit, & oppressus est voce Domini Iesu. Denique adornat fugam. Vale, & nos dilige, quia nos te diligimus.

Esa. 49.
Ezech. 34.
Zach. 3.
Deut. 21.
Esa. 49.
Philip. 2.
Hierem. 17.
Diu

Diui Ambrosij ad Irenaeum prosequenti illud quod in Hieremia scriptum est, Clamauit perdix, congregauit quae non peperit: naturam istius auis describendo, & eam diabolo ac membris suis adoptando. Epistola XLVIII.

ibidem.

Amrosius Irenaeo. Clamauit perdix, congregauit quae non peperit. Licet enim mihi de superioris sine epistolae sequenti mutuari exordium. Celeberrima quaestio, & ideo vt possimus eam absolute, quid de natura auis istius habebat historia, consideremus. Nam & hoc considerare non mediocris prudentiae est, siquidem & Salomon cognouit naturas animalium, & locutus est de pecoribus, & volatilibus, & de reptilibus, & de piscibus. Dicitur itaque auis ista plena esse doli, fraudis, fallaciae, quae decipiendi veneratoris vias calleat, atque artes nouerit, vt eum à pullis auertat suis, omniaque tentamenta versutiae non praetermittere, quo possit venantem abducere à nido & cubilibus suis. Certè si insistere aduerterit, tamdiu illudit, quamdiu soboli fugiendi signum tribuat & potestatem. Quam vbi euasisse senserit, tunc se & ipsa subtrahit, & lubrica arte deceptum insidiantem relinquit. Fertur etiam promiscuae esse permixtionis, vt in foeminas cum summo certamine mares irruant, & vaga calecant libidine. Vnde impurum & maleolum & fraudulentum animal aduersario & circumscriptori generis humani, fallacissimoque, & impuritatis auctori conferendum putatur. Clamauit ergo perdix, qui à perdendo nomen accepit, Sathanas ille, qui Latine contrarius dicitur. Clamauit in Eua primum, clamauit in Cain, clamauit in Pharaone, Dathan, Abiron, Chore. Clamauit in Iudaeis, quando petierunt sibi fieri Deos cum Moyses legè acciperet. Clamauit iterum, quando de saluatore dixerunt: Crucifigatur, Crucifigatur, Sanguis eius super nos, & super filios nostros. Clamauit quando sibi regè fieri postulauerunt, vt recederent à Domino Deo rege. Clamauit in omni vano & perfido. His vocibus congregauit sibi populos quos non creauerat. Deus enim hominem ad imaginem suam fecit, & diabolus sibi hominem vocis suae fraude fociauerat. Congregauit sibi nationum populos fraudes faciens diuitias non cum iudicio. Vnde in proverbio est de diuite auaro: Quia perdix iste congregat diuitias non cum iudicio. At vero meus Iesus quasi iudex bonus cum iudicio omnia agit, qui venit, sicut scriptum est, dicens: Ego loquor iustitiam, & iudicium salutis. Ea igitur gratia depre-datus est perdicem illum diabolum, abstulit ei male congregatas diuitias multitudinis, reuocauit ab errore animas gentium, mentesque nationum deuian-tium. Et quia diaboli voce deceptos sciebat, & ipse vt vincula nexuque veteris erroris solueret, clamauit primum in Abel, cuius clamauit vox sanguinis. Clamauit in Moyse, cui dixit: Quid clamas ad me? Clamauit in Iesu Naue. Clamauit in Dauid, qui ait: Clamauit ad te, salua me. Clamauit in omnibus prophetis. Vnde & Esaiam dicit: Clama, & ille ait: Quid clamabo? Clamauit in Salomone conuocans cum altissima praedicatione ad sapientiam: Venite, edite de meis panibus, & bibite vinum quod miscui vobis. Clamauit etiam in corpore suo, sicut scarabaeus in ligno. Clamauit vt insidiatorem falleret & cir-

ibidem.
Math. 27.
Genes. 1.
Genes. 4.
Exod. 14.
Psal. 117.
Esa. 40.
Prouer. 9.

cum ueniret, dicens: Deus Deus meus quare me dereliquisti? Clamauit vt despoliaret respondens latroni: Amen, amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso. Itaque vbi clamauit Iesus, continuo perdix ille à congregatis in dimidio dierum suorum derelictus est. Vnde & quidam naturae perdicis etiam istud aptandum putarunt, eò quod aliena diripiet oua, & foueat suo corpore, atque hac sua fraude partus alienos studeat acquirere. Sed (quod aiunt, cornicis oculum, habent enim & volatilia suas arres) vbi istud aduerterit cuius aut singula oua direpta, aut cubile fuerit inuasum, sollicitata soboles errore similitudinis, speciei simulatione decepta, & si infirmior viribus, induit se atque armat versutia, & cum labor omnis impensus nutrimentorum educantem exhausterit, atque adolefcere pulli cœperint, tunc vocem emittit, & quadam pietatis tuba prolem aduocat. Quae naturali quodam auditu excitata agnoscit parètem, & simulantem deserit. Ita cum vult congregare quae non peperit, amittit quos nutriendos putauit. Non superfluo igitur & Iesus clamauit, vt quia totius mundi populus voce perdicis, blanditiis, arte, specie deceptus ab auctore proprio deuiauerat lubricas artes secutus, veri parètis voce reuocatus fallacem relinqueret, atque in dimidio dierum eius fraudulentum desereret, id est, ante huius finem seculi, cui nos eripuit Dominus Iesus, & ad vitam aeternam vocauit. Itaque nunc mortui mundo, viuimus Deo. Cum igitur perdix iste penitus à falsis filiis derelictus fuerit, tunc erit stultus ille quem elegit Deus, & sapientem confudit, saluus: quoniam quae stulta sunt mundi, elegit Deus. Ideo si quis videretur sapiens esse in hoc seculo, stultus fiat, vt sit sapiens. Vale fili, & nos dilige vt facis quoniam nos te diligimus.

Diui Ambrosij ad Syricium, narrantis illum Prisco aduenienti literas dedisse, & se eidem reuertenti alias reddidisse. Et quia vtrumque eorum officio remuneratus sit, etiam eius officij precium incrementa debere adipisci gratiae. Epistola XLIX.

Amrosius Syricio. Prisco amico & aquaui ameo dedisti aduenienti literas. Ego quoque reuertenti reddidi, quas & pro officio, & pro amore debui. Vtrumque igitur nostrum suo officio remuneratus est, quo & mihi tuas, & meas tibi restituit. Ideo eius officij precium incrementa debet adipisci gratiae. Vale, & nos frater dilige, quia nos te diligimus.

Diui Ambrosij ad Atticum, scribentis literas suas Priscum sibi & se illi alias reddidisse, Priscum dilectioni suae amplius commendantis. Epist. I.

Amrosius Attico. Prisco meo dedisti literas, Priscus meus mihi reddidit, & ego Prisco. Tu Priscum vt soles dilige, & plus etiam quam soles, quod eo suadeo, quia & ipse Priscum meum facio plurimi. Est enim erga eum priscus hic noster amor, qui à pueritia iam inde nobis cum aetate accreuit simul, sed eum multo post vidi tempore, vt vere mihi non solum nomine, sed etiam tanti intervallo temporis priscus aduenerit. Vale, & amantes tui dilige, quia nos te diligimus.

Math. 27.
Luca 23.
1. Cor. 3.
1. Cor. 3.

Diui Ambrosij ad Felicem, significantis tubera sibi missorum partem amicis direxisse, & illum quod se tamdiu nequaquam reniserit arguentis.

Epistola LI.

Ambrosius Felici. Misisti mihi tubera, & quidem mirae magnitudinis, ut stupori forent eam grandia. Nolui in sinu, ut aiunt, abscondere, sed aliis quoque demonstrare malui. Itaque partem direxi amicis, partem mihi referuavi. Suaue munus, non tamen ita praepotes ut comprimeret querelam meam iure excitatam, quod nos tamdiu amantes tui nequaquam renisas. Et caue posthac ne maiora inuehas tubera. Nam huius nominis diuersa ratio. Ut enim grata in munere, ita in corpore atque in affectu molesta sunt. De te impetra quo minus te abesse doleam. Nam causa commotionis meae desiderium est tui. Effice si potes, ut minus gratus sis. Rem exposui, causam probaui. Intorquenda est amentata illa non manipularis sententia, metuisti certe, sed vide quam mouear, ut deleat iocari, postea tamen ne excusaueris. Etenim quamuis tua haec vectigalis mihi sit excusatio, male de te iudicat, nec de me melius, si aut tui absentiam muneribus compensandam, aut me muneribus redimendum putes. Vale, & nos amantes tui dilige, quia nos te diligimus.

Diui Ambrosij ad Romulum, quaestioni illius, cur uidelicet Deus dixerit: Ponam caelum aereum, & terram ferream, satisfaciens.

Epistola LII.

Ambrosius Romulo. Cum sis in agro, miror qua ratione de me quaerendum putaueris cur dixerit Deus: Ponam caelum aereum, & terram ferream. Nam species ipsa agri & praefens fertilitas docere nos potest quanta clementia sit aeris, & caeli indulgentia, quando dignatur Deus ybertatem dare: quando autem sterilitas quemadmodum clausa omnia, spissus aer, ut in rigorem aeris solidatus putetur. Vnde alibi habes quia in diebus Heliae clausum est caelum annis tribus, & mensibus sex. Significatur igitur clausum caelum aereum esse, usum sui terris negare. Terra quoque ferrea est: cum prouentus abnuat, & iacta sibi semina tanquam hostili duritia genitrali excludit aluo, quae gremio solet blandae matris fouere. Quando enim ferrum fructificat? Quando aë imbres relaxat? His igitur miseranda famem minatur impiis, ut qui pietatem filiorum communi omnium Domino & patri exhibere nesciunt, careant nutrimento paternae indulgentiae, sit illis caelum aereum concreto aere, & solidato in metalli rigorem, sit illis terra ferrea partus suos nesciens, & quod plerumque inopia habet, discordias ferens. Rapto enim utuntur qui victu indigent, ut alienis dispendiis famem suam ableuent. Iam si & offensa inhabitantium huiusmodi sit, ut diuina commotione iis inferantur praelia, verè terra est ferrea, telorum segetibus inhorrens, & suis nuda fructibus, foecunda ad poenam, sterilis ad alimoniam. Vbi autem abundantia, Ecce ego pluo vobis panes, dicit Dominus. Vale, & nos dilige, quia nos te diligimus.

*Leuit. 26.
Deut. 28.*

Luc. 4.

Exod. 16.

Diui Ambrosij ad Titianum, illi congaudentis quod ad Rufino liberatus sit, quem sibi grauiorem iudicem in negotio cum nepte sua arbitrabatur.

Epistola LIII.

Ambrosius Titiano. Venit tibi innocens victoria, ut sine voti amaritudine potiaris victoriae securitate. Rufinus enim ex magistro officiorum factus est in consulatu praefectus praefectorio, ac per hoc plus posse coepit, sed tibi iam nihil obesse. Est enim aliarum praefectus partium. Quam gaudeo vel illi ut amico, quia honore auctus inuidia leuatus est: vel tibi ut filio, quia liberatus es ab eo quem tibi grauiorem iudicem arbitrabare, ut si de negotio deficiueris cum tua nepte, pietatis tuae sit, non formidinis. Ideoque promptior esto decisioni, cuius & spes potior & fructus est. Spes, quia pater neptis tuae, qui de illius sententia sibi plurimum blandiebatur, iam quod de eo speret non habet. Ille enim alia curat, praeterita negligit, vel cum illo quod tunc gerebat, deposuit officio: iste negotij sui meritum, non sententiae patronum considerat. Et fructus iucundior est, ut tibi referatur decisionis gratia, qui potueris iam spernere, & non spreueris, pietatem spectans necessitudinis, non stimulum offensionis. Vale, & nos dilige ut filius, quia nos te ut parentes diligimus.

Diui Ambrosij ad Syricium, gratum sibi asserentis cum & ab ipso literas accipiat, & ille aliquos de consuetudine suo dirigat, eosque se diligere contestantis qui non patiuntur se a suo munere diutius abesse, & ad sequendum Dominum Iesum suadentis.

Epistola LIIII.

Ambrosius Syricio. Gratum est mihi cum literas accipio tuas. At cum de consuetudine nostro aliquos dirigas, ut fratrem nostrum, & compresbyterum Syrum, tuis es profectus literis, geminatur laetitia. Sed utinam fructus fuisset iste diuturnior. Nam statim ut venit, recurrendum putauit: quod quidem ad desiderium meum plurimum minuit, ad sui gratiam multum addidit. Nam ego diligo eos vel presbyteros vel diaconos qui cum aliquo processerint, nequaquam se patiuntur a suo diutius abesse munere. Dicit enim propheta: Non laboraui sequens post te. Quis autem potest laborare sequens Iesum, cum ipse dicat: Venite ad me omnes qui laboratis, & operati estis, & ego vos reficiam? Sequamur ergo Iesum semper, nec desinamus. Quod si semper sequamur, numquam deficiamus. Dat enim vires sequentibus se. Itaque quo propior virtuti fueris, eo fortior eris. Plerumque cum sequimur, dicitur nobis ab aduersariis: Vbi est verbum Domini? veniat. Sed nos non fatigemur sequendo, non auertamur subdole interrogationis impedimento. Dicebatur hoc prophetae cum mitteretur in carcerem, cum demergeretur in voraginem luti: Vbi est verbum Domini? veniat. Sed ille multo magis secutus est, & ideo ad brauium peruenit, ideo accepit coronam, quia non laboraui qui sequebatur Iesum. Non est enim labor in Iacob, nec dolor videbitur in Israel. Vale, & nos dilige, quia & nos amantem nostri ut parentem diligimus.

Math. II.

Hierem. 17.

Diui

Diui Ambrosij ad Faegadium & Delphinum episcopos, insinuantis Polybium ut utriusque eorum scriberet poposcisse, ac post datam epistolam utriusque nomine conscriptam alterum exegisse, & ei se illam dedisse.

Epist. LV.

Ambrosius Faegadio & Delphino episcopis. Polybius filius noster cum de Africanis regressus partibus, in quibus proconsularem iurisdictionem egregie repraesentauit, aliquantulos nobiscum exegisset dies, summa gratia se meis visceribus infudit. Deinde cum abire hinc & demeare vellet, poposcit ut utriusque vestrum scriberem. Promisi futurum. Itaque dictaui epistolam, & utriusque conscriptam nomine dedi. Postulauit alteram. Dixi ad utrumque vestrum datam more vsuque nostro, eod quod sancta mens vestra non epistolarum numero, sed coniunctione nominum delectaretur. Nec perpeti posset ut fieret vocabulorum separatio, quorum affectus conueniret. Ideoque praescriptum nostro muneri ut vteremur charitatis compendio. Quid plura? Exegit alteram, dedi, ut neque illi negare quod posceret, nec mihi immutare, quod in usum venerat. Ita & ille habet quod utriusque reddat: quia id solum praetendit, ne cum alteri reddidisset, alteri vacuus foret. Et ego vobis indiuisae gratiae munus sine vilo depedam offensionis periculo, & diuisionis scrupulo: cum praesertim etiam haec forma scriptionis apostolicae sit, ut & vnus ad plures, ut Paulus ad Galatas: & duo ad vnum possint scribere, sicut scriptum est, Paulus vincens Iesu Christi, & Timotheus frater, Philemoni. Salutem vobis dico, diligite nos, & orate pro nobis, quia ego vos diligo.

Diui Ambrosij ad Romulum, de eo quod Aaron populo poscenti sibi Deos fieri, aurum detraxerit, & quod eo auro figuratum sit vituli caput, & quod Moyses tam dure indignatus sit, ut iuberet quemque insurgere in necem proximi sui quid ipse sentiat exprimentis.

Epistola LVI.

Ambrosius Romulo. Epistolarum genus propterea repertum, ut quidam nobis cum absentibus sermo sit in dubium non venit. Sed sit hoc vsu exemploque pulchrius, si inter parentem ac filios crebra & iucunda alloquia cedantur, ut verè inter disiunctos corpore quaedam imago referatur praesentiae. His enim adolescit officiis amor, sicut tuis ad me, aut meis ad te augetur literis. Sed hoc multo locupletius proximis tuae dilectionis experiri coepi affatibus, quibus me consulendum putasti quid tibi vellet quod Aaron aurum detraxerit populo poscenti sibi fieri Deos, & quod ex auro figuratum sit vituli caput, vel quod Moyses tam dure indignatus sit, ut iuberet proximum quemque insurgere gladiis in necem proximorum sui. Magnum est enim nullum pati absentibus damnum irrepere non solum suauitatis, sed etiam collationis & liberalis scientiae. Quid igitur de eo sentiam quoniam exposcis, conferendi magis quam exponendi studio loquar. Cum Moyses in monte Syna legem acciperet, populus erat cum Aaron sacerdote. Et quamuis frequenter ad culpam lubricus, tamen quamdiu lex dabatur, sacrilegio er-

Exod. 32.

raffe non proditur. Verum ubi diuina conticuit oraculum: peccatum irrepsit, ut peterent sibi fieri Deos. Coactus Aaron petit annulos eorum, & in aureas mulierum, quae tradita in ignem misit, & conflatum est vituli caput. Neque excusare tantum sacerdotem possumus, neque condemnare audeamus. Non imprudens tamen qui annulos Iudaeis & in aureas abstulit. Etenim qui sacrilegium moliebantur, nec fidei signaculum habere poterant, nec ornamenta aurium. Denique & patriarcha Iacob abscondit in aureas cum simulachris gentium, quando in Sichimis abscondit, ut nullus audiret superstitiones gentium. Pulchre autem dixit: Deponite annulos & in aureas aureas, quae sunt in aureas mulierum vestrarum. Non quo virorum in aureas relinqueret, sed quod viros non habere manifestaret. Congruè quoque in aureas auferuntur mulieribus, ne iterum Eua vocem serpentis audiret. Et ideo quia sacrilegium audierant, conflatis earum in aureis conflata est imago sacrilegij. Qui enim male audit, confare sacrilegium solet. Cur autem caput vituli exierit, sequentia docent: quia significabatur futurum quod Hieroboam posteriore tempore hoc genus sacrilegij induceret, ut populus Hebraeorum adoraret vitulos aureos, siue quod omnis perfidia similis immanitatis atque insipientiae bestialis sit. Cuius rei indignitate percitus fregit tabulas Moyses, & comminuit vituli caput, atque in puluerem redegit, ut omnia impietatis aboleret vestigia. Fractae sunt enim primae tabulae, ut repararetur secundae, quibus per euangelij praedicationem perfidia comminuta euauit. Sic Moyses typum illum dissipauit Aegyptium, & altitudinem extollerem se compressit aeternae legis autoritate. Vnde & Dauid ait: Et confringet Dominus cedros Libani, & comminuet eas tanquam vitulum Libani. Itaque absorbit populus omnem perfidiam ac superbiam, ne eum absorberet impietas & arrogatia. Melius est enim ut vnusquisque praeualeat carni & vitii eius, ne dicatur de eo quia deuorauit cum mors praualens, sed dicatur magis: Deuorata est mors in victoria sua. Vbi est mors victoria tua? Vbi est mors aculeus tuus? Et de Domino dictum: De torrente in via bibet. Quia acetum accepit, ut absorberet vnuerforum tentationes. Quod autem occidi fecit a proximis proximis, filios a parentibus, a fratribus fratres, praescriptum cuidens quia praefenda est religio necessitudini, pietas propinquitati. Ea est enim vera pietas quae praeponeat diuina humanis, perpetua temporalibus. Vnde & ipse Moyses ad filios Leui dixit: Qui paratus est a Domino, veniat ad me. Et dixit illis: Haec dicit Dominus Deus Israel: imponite vnusquisque gladium suum in femore suo, & pertransite, ut contemplatione atque amore reuerentiae diuinae perimeretur omnis affectus necessitudinis. Et occisa quidem scribuntur tria milia hominum. Nec numeri inuidia mouentur, quia melius est paucorum supplicio vnuerfos exui, quam in omnes vindicari. Neque vero aliquid durum videtur pro vindicta iniuriae caelestis. Denique sanctiora ceteris ad hoc munus eliguntur ministeria Leuitarum, quorum portio Deus. Nesciunt enim suis parcere, qui nihil suum norunt: quoniam sanctis omnia Deus est. Est etiam ille Leuita verus vltor & vindex, qui carnem

Genes. 35.

3. Reg. 18.

Psal. 28.

1. Cor. 15.

Psalm. 109.

Exod. 32.

1. Cor. 9.

Luc. 2.

interimit, vt feruet spiritum qualis erat ille qui ait: **C**astigo corpus meum, & seruituti redigo. Quid autem tam proximum quam caro animæ? Quid tam proximum quam sunt passiones corporis? Eas in se Leuita bonus interimit spiritali gladio, qui est verbum Dei bis acutum & validum. Est & gladius spiritus, qui pertrāsīt animam, sicut ad Mariam dictum est: Tuam ipsius animam pertransibit gladius, vt reuelentur multorum cordium cogitationes. Nōne caro animæ fraterno quodam copulatur consortio? Nōne etiam mēti nostræ affinis & propinquus sermo est? Cū igitur comprimimus sermonem ne multiloquio peccatum incidamus, ius germanitatis abrupimus, & fraternæ vinculum propinquitatis dissoluimus. Irrationabile quoque suum anima tanquam cognatum rationabili vigore dissociat. Sic ergo Moyses docuit populum insurgere in proximos suos, per quos fides reuocaretur, virtus impediretur, vt defecaretur in nobis quicquid à virtute deuium foret, confusum erroribus, vitis innexum. Hac institutione populi meruit vt non solum deliniret indignationem diuinam, atque offensam auerteret, verum etiam cōciliaret gratiam. Pro captu itaque nostro quid sentiremus, quoniam consulisti expressimus. Ipse si quid melius habes, nobis participato, vt ex te & ex nobis discamus quid potius eligendum & sequendum sit. Vale, & vt filius nos dilige, quoniam & nos te diligimus.

Diui Ambrosij ad Seuerum episcopum, scribentis compresbyterum suum Iacobum Campaniæ sibi ad requiescendum littora vbi orationi vacet, & Deo seruiat, elegisse, se vero in medio omnium molestiarum freto versari conuerentis.
Epistola LVII.

Psal. 23.

Ambrosius Seuero episcopo. Ex vltimo Perfidis profectus sinu Iacobus frater & compresbyter noster Campaniæ sibi ad requiescendum littora, & vestras elegit amoenitates. Aduertis quibus in locis quasi ab huius mundi vacuum tempestatibus suppetere sibi posse presumpserit securitatem, vbi post diuturnos labores reliquū vitæ exigit. Remota enim vestri ora littoris non solum à periculis, sed etiam ab omni strepitu tranquillitatem infundit sensibus, & traducit animos à terribilibus, & sæuis curarum aestibus ad honestam quietem, vt illud commune omnium specialiter vobis videatur congruere & conuenire, quod ait Dauid de sancta ecclesia: Ipse super maria fundauit eam, & super flumina preparauit eam. Etenim liber animus à Barbarorum incurribus, & præliorum acerbitatibus, vacat orationibus, inseruit Deo, curat ea quæ sunt Domini, fouet illa quæ pacis sunt & tranquillitatis. Nos autem obiecti Barbaticis motibus & bellorum procellis in medio versamur omnium molestiarum freto, & pro his laboribus & periculis grauiora colligimus futuræ vitæ pericula. Vnde de nobis propheticum illud concinere videtur pro laboribus: Vidi tabernacula Æthiopum. Etenim in istius mundi tenebris quibus obumbratur veritas futuræ perfectionis, cū annum tertium & quinquagesimum iam perduxerim in hoc corpore sitis, in quo tam graues iandudum sustinemus gemitus, quomodo

Gnon in tabernaculis Æthiopum tendimus, & habitamus cum habitantibus Median? Qui propter tenebrosi operis conscientiam diiudicari etiam ab homine mortali reformidant. Spiritualis enim diiudicat omnia, ipse autem à nemine diiudicatur. Vale frater, & nos dilige, vt facis, quia nos te diligimus.

Diui Ambrosij ad Studium, pia illi persuasione respondens quid in causa cuiusdam criminosi potius agere debeat.
Epistola LVIII.

Ambrosius Studio. Recognosco puræ affectum mentis, & fidei studium, & Domini nostri Iesu Christi timorem. De quo etiam ego vererem responsum referre, constrictus altero quod est commissum vobis propter custodiam legum, altero autem propter misericordiam & gratiam, nisi de hoc apostolicā haberes auctoritatē, quia non sine causa gladium portat qui iudicat: Dei enim viadex est in eos qui male agunt. Quod tamen etsi cognitum tibi foret, nō ociose sciscitandum putasti. Nā nō sunt extra ecclesiam tamen qui in aliquos capitalem sententiam ferendam existimauerunt. Plerique etiam sponte se abstinent, & laudantur quidem, nec ipsi eos possumus non prædicare, quia auctoritatem Apostoli eatenus obseruamus, vt iis communionem nō audeamus negare. Vides igitur quid auctoritas tribuat, quid studeat misericordia, excusationem habebis si feceris: laudem si non feceris. Sed si non potueris facere, nec tamen innocentes atterere squalore carceris & absoluere, plus quasi sacerdos probabo. Potest enim fieri vt causa cognita recipiatur ad sententiam reus, qui postea aut indulgentiam sibi petat, aut certe sine graui seueritate (quod quidam ait) habitet in carcere. Scio tamen plerisque gentilium gloriari solitos quod incruentam de administratione provinciali securim reuexerint. Si hoc gētilis, quid Christiani facere debent? Ad omnia tamen accipe responsum saluatoris: Nam cū adulteram reperissent Iudæi, obrulerunt eam saluatori captantes, vt si absolveret eam, videretur legem soluere, qui dixerat: Non veni legem soluere, sed adimplere, si daretur: videretur aduersum finem venisse propositi sui. Hoc igitur præuidens Dominus Iesus, inclinato capite scribebat in terra. Quid scribebat nisi illud propheticū: Terra terra, scribe hos viros abdicatos quod de Iechonia lectum est in Hieremia propheta? Cū Iudæi interpellāt, in terra scribūt nomina Iudæorum. Cū ad eum Christiani, non scribūt in terra fidelium nomina, sed in cælo. In terra autem scribuntur abdicati à patre proprio, qui patrem tentant, & contumelias irrogant auctori salutis. Cū interpellant Iudæi, inclinat caput Iesus, & quia non habet vbi reclinet caput suum, iterum erigit quasi dicturus sententiam, & ait: Qui sine peccato est, prior lapidet eam. Et iterum inclinato capite scribebat in terra. Audiētes illi, exire cœperūt singuli incipiētes à senioribus: vel quod ipsi plura haberent crimina qui diu vixerant, vel quia priores vim intellexerunt sententiæ, quasi prudentiores: & cœperunt sua magis peccata desere, qui alieni criminis venerant accusatores. Recedentibus ergo illis remansit solus Iesus, & eleuans caput ad mulierem ait: Vbi sunt qui te accu-

1. Cor. 2.

Rom. 17.

Ioan. 8.

Matth. 5.

Ioan. 8.

Hierem. 22.

Matth. 8.

Ioan. 8.

te accusabant? nemo te lapidauit? E illa respondit: Nemo. dicit ei Iesus: Nec ego te damnabo, vade, & ammodo vide ne pecces. Non damnat quasi redemptio, corrigit quasi vita, quasi fons abluit. Et quia quando se inclināt Iesus, ideo inclināt vt iactantes eleuet, ideo ait remissio peccatorum: Nec ego te damnabo. Habes quod sequaris. Potest enim fieri vt ille criminofus possit habere spem correctionis, si sine baptismo est: vt possit accipere remissionem: si baptizatus, vt poenitentiā gerat, & corpus suū pro Christo offerat. Quantæ sunt ad salutem viæ. Et ideo maiores maluerunt indulgentiores esse circa iudices, vt dum gladius eorum timeretur, & reprimetur scelerum furor, non incitaretur. Quod si negaretur communio, videretur criminoforū vindicata poena. Maluerunt igitur priores nostri vt id in voluntate magis abstinentis, quam in necessitate sit legis. Vale, & nos dilige, quia nos quoque te diligimus.

Diui Ambrosij ad sacerdotes quosdam & omnem clerum plebis Thessalonicensium, de obitu, vita, virtutibus, & conuersatione sancti viri Acholij.
EPISTOLA LIX.

Ambrosius Anatolio, Numerio, Seuero, Philippo, Macedonio, Ammiano, Theodosio, Eutropio, Claro, Eusebio, & Timotheo dominis sacerdotibus, & omni clero plebis Thessalonicensium dilectis salutē. Dum semper affixum tenere animo desidero visū sanctum, atque omnes actus eius quasi in specula positus exploro, hausi nimia indagine solitudinis amaritudinē nunciū celerioris, & quod adhuc malle nescire, cognoui in cœlestibus iam requiescere virum sanctum Acholium, quem in terris requirebamus. Queritis quis hoc annunciauerit cū vestræ sanctitatis nondum venissent literæ? Nō teneo auctorem nunciū, & vsū quidem venit vt non libenter teneamus nunciū mœstitudinis, sed tamen clauso mari, occupatis terrarum Barbarica infestatione regionibus, cū deesset qui aduenire potuerit, non defuit qui nunciaret, vt mihi videatur ipse sanctus annunciaſſe se nobis, eo quod iam perpetuo laboris sui potiretur stipendio, & solutis vinculis corporis inter angelorum ministeria Christo adhereret, cupiens amantis sui errorem absolueret, ne illi longauitātē vitæ huius deprecaremur, cui vitæ æternæ iam præmia deferebantur. Abiit ergo, non obiit, & emigravit à nobis veteranus Christi Iesu cœlo, terræque istius solum mutans, & plaudens alis atque remigiis spiritualibus dicit: Ecce elongaui fugiens. Cupiebat enim apostolico spiritu iam dudum terras relinquere, sed tenebatur votis vniuersorum, sicut de Apostolo legimus, quia remorari eum diutius in carne erat ecclesiæ necessarium. Viuebat enim non sibi, sed omnibus, & populis erat vitæ æternæ minister, vt prius eius fructum etiam in aliis quam in se adipisceretur. Est igitur iam superiorū incola, possessor ciuitatis æternæ illius Hierusalem quæ in cœlo est. Videt illic vrbs eius mensuram immensam, purum aurum, lapidem preciosum, lumen sine sole perpetuum, & hæc omnia iam dudum quidem sibi comperta, sed nunc facie ad faciem

Psal. 54.

Philip. 1.

S. Ambr. tom. 5.

A manifesta videns, dicit: Sicut audiimus, ita & videmus in ciuitate Domini virtutum, in ciuitate Dei nostri. Ibi ergo positus appellat populum Dei, dicens: O Israel quam magna est Domus Dei, & quam ingens locus possessionis eius, magnus & nō habēs finem. Sed quid hoc est? Dum merita viri confidero, & quasi discedentem spiritu sequor, & sanctorum choris deducētibz intermiscor, non merito vllō, sed affectu penē sum oblitus mei. Itane ergo raptus est nobis murus fidei, gratiæ, & sanctitatis, quem totiens ingruētibus Gotthorum cateruis nequaquam tamen potuerunt Barbarica penetrare tela, expugnare multarum gētium bellicus furor? Denique in cæteris populatores locis, illic pacem rogabant: mirantibzque quid sibi sine milite vllō obfisteret, à prudentioribus intimabatur Helisæi intus imitatore degerere, etate supparem, nō imparē spiritu: cauerent ne exemplo Syriaci agminis sibi quoque cæcitas offunderetur. Et tamen circa discipulos suos diuersa dona Christi sunt. Heliseus quidem in Samariam captiuas acies induxit Syrorum. Sanctus autem Acholius precibus suis fecit vt de partibus Macedonia victores fugaret. Nōne & hoc intelligimus virtutis superioris fuisse, vt vbi miles nullus aderat, illic pellerentur sine milite? Nōne & hoc cæcitas est vt fugerent, quos nullus vrgebat, sed vrgebat & præliabatur sanctus Acholius, non gladiis, sed orationibus: non telis, sed meritis? an incognitum nobis est dimicare sanctos etiā cū ferientur? Nōne ociosus erat Helisæus? Ociosus scilicet corpore, sed vibrabat spiritu, & orationibus præliabatur, quando in castris Syriæ vox equitum & vox virtutis magnæ audiebatur, adeo vt putarent Syri aliorum regum aduersus se venire exercitus, qui populo Israel adiumentō forent, vnde percussis magno fugerunt pauore. ita vt leprosi quatuor qui mortis egressi fuerant desiderio, castra hostium deprædarentur. Nōne in Macedonia similia Dominus per orationes sancti Acholij fecit miracula, aut prope maiora? Non enim inani metu nec superflua suspitione, sed saeuiente luce, & ardenti pestilentia perturbati Gotthi ac territi sunt. Denique tunc fugerunt vt euadrent, regressi postea pacem rogarunt vt viuerent. Vidimus itaque iam tati viri meritis superiora secula, & opera prophetarum quæ legebamur aspeximus. Quasi Helisæus inter arma, inter acies, dum vixit versatus est, meritis suis componens prælia. Denique vbi securitas cohabitantibus reddita est, quod ipso fuit durius bello, sanctum exhalauit spiritum, & quasi Helias vsque ad cœlum eleuatus est; non curru quidem igneo, nec equis igneis, nisi forte illa non vidimus, nec incommotione aeris, sed in voluntate & placiditate Dei nostri, & sanctorum angelorum latitria, qui ad se tantum virum transisse gratulabantur. Certe dubitare illa nequaquam possumus, quando quidem reliqua congruerunt. Si quidem eodem momento quo ille adhuc eleuabatur, velut quodam melotidis suæ demisso amictu sanctum Anysum discipulum suū induit, & sui vestiuit insulis sacerdotij, cuius meritum & gratiam non nunc primum audio, nec in vestris epistolis didici, sed in vestris literis cognoui. Nam

Psal. 47.

Baruc 3.

4. Reg. 6.

4. Reg. 6. & 7.

quasi prescius successurū sibi, et si promissis tegebat, G tamen iudiciis designabat, adiutum se eius cura, labore, officio memorans, ut iam declarare confortem videretur, qui nō quasi nouus ad summū sacerdotium veniret, sed quasi vetus sacerdotij executor accederet. Cui pulchrè conuenit dictum illud euāgelicum: Euge bone serue & fidelis, quoniam super pauca fidelis fuisti, super multa te constituam. Hæc mihi de sancto Acholio vobiscum communia. Illud tamē speciale, quo deuinctus sum beatæ memoriæ viro quia tribuit mihi ut eum non ignorarem. Nam cum eo veniente ad Italiam egritudine confectus tenerer, ut nō possem occurrere, ipse ad me venit, & visitauit. Quo studio, quo affectu ipse in me, & ego in eum irruimus? Quo gemitu mala istius seculi, & ea quæ hinc acciderent, deplorauimus, ita ut lachrymarum profluuiū vestem infunderemus, dū salutatione exoptatissima, mutuo desiderio & expetito diu fruimur, adheremus amplexu. Itaque quod voti mei erat, illius beneficij fuit quia potui illum videre. Nam et si maior portio, & plenior cognitio sit in spiritu videre quos diligimus, tamen etiam in figura corporis videre desideramus. Sic aliquando reges terræ quærebant faciem Salomonis videre, & audire eius sapientiam. Dicesit igitur à nobis, & nos in hoc reliquit salo: sed quod illi utile, id multis ipso Barbarico furore est grauius: quia illum iste depellebat, hunc nobis quis poterit representare? Sed representat Dominus, & se ipsum in discipulo representat. Representat iudicia vestra, quibus dictū est: Date Leui manifestos eius, & veritatem suam. Viro sancto dedistis manifestum eius, ut pote eius institutione fundatum, dedistis imitatorum viri eius qui dixit patri suo, & matri suæ, non vidi te: & fratres suos nō sciuit, & filios non recognouit, & custodiuit verbum Domini, & testamentum eius obseruauit. Narrabunt populi iustitiā eius. Talis viri vita, talis hæreditas est, talis conuersatio, talis successio. Ille se monasteriis puer dedit, & intra Achaiā angusto clausus tugurio, gratia tamen multarum terrarum peragrauit diuortia, ad summum sacerdotium à Macedonicis obsecratus populis, electus à sacerdotibus, ut vbi ante fides per sacerdotem clauderetur, ibi postea per sacerdotem muralia fundamenta fidei confirmarentur. Non aliter etiam eius discipulus imitatione, qui & ipse dixit patri suo & matri suæ, non vidi te. Non vidit enim studio, non vidit affectu, & fratres suos non sciuit, quia Deum scire desiderauit. Et hic recognouit verbum Domini, & custodiuit testamentum eius, & imponit honorem in ara eius semper. Benedic Domine fidem eius, sanctitatem, sedulitatem. Benedictio tua veniat super caput eius, & super verticem ipsius. Sit honorificus inter fratres suos, sit in eo tauri species, ut ventilet corda inimicorū, & sanctorum mentes demulceat, & iudicium sacerdotum tuorum in eo sicut lilium floreat. Valere fratres, & diligite me, quia ego vos diligo.

Diui Ambrosii ad Anysium sancti Acholij successorem de successione eius congaudentis, vitamque sancti Acholij commendantis, & illius adolescentiam, iuuentutē, atque senectutem benedicentis. Epistola LX.

Ambrosius episcopus Anysio fratri. Iamdu- Adū te teneo, & si nūc primum lego, meritūque compertum habeo quem oculis non videram. Dolco quidem illud accidisse, sed hoc successisse gaudeo: quia licet superstitē me non optauerim illud contingere, speraui tamen post illius sancti viri exitum hoc solum posse merito succedere. Teneus ergo te sanctę memoriæ Acholij dudum discipulum, nūc successorem hæredemque eius vel honoris vel gratiæ. Magnum meritum frater gaudeo tibi ne vno quidem momento de successore tati dubitatum viri: & magnum onus frater tanti nominis pondus subisse, tantæ librę, tantique examinis. Queritur in te Acholius, & sicut erat in affectu tuo, ita in officiis desideratur illius virtutis, illius disciplinæ effigies, illius fortitudo animi in tam senili corpore. Vidi fateor virum, nam & hoc meritis illius debeo quod illum viderim. Vidi ita illū esse in corpore, ut extra corpus putarē. Vidi imaginem illius qui se siue in corpore siue extra corpus nesciens, raptum ad paradisum viderat. Ita enim percurrebat omnia ex cursu frequenti, Constantinopolim, Achaiam, Epirum, Italiam, ut iuniores eum non possent consequi. Cedebant fortiores corpore, quia eū sine impedimento esse corporis nouerant, ut eo tantum pro velamine vteretur, non pro officio certe ad feruitium, non ad subsidium. Ita enim affecerat corpus suum, ut in eo mundum crucifigeret, & mūdo semetipsum. Benedictus Dominus, & benedicta adolescentia eius quam exegit in tabernaculis Dei Iacob, positus in monasteriis, in quibus cum quæreretur à parentibus vel proximis, dicebat: Qui sunt fratres mei, aut quæ mater mea? Non noui patrem vel matrem, vel fratres meos, sed eos qui audiunt verbum Dei, & faciunt. Benedictus etiam processus iuuentutis ipsius, in qua ad summum electus est sacerdotium, maturo iam probatus virtutum stipendio. Venit enim tanquam Dauid ad pacem populi reformandam. Venit tāquam illa nauis aurum secum intelligibile vehens, & ligna cedrina, & lapides preciosos, ut illas columbæ pennas deargentatas, quibus medias inter fortes summo pacis & tranquillitatis sopore dormiuit. Est enim sanctorū etiā somnus operarius, secundum quod scriptum est: Ego dormio, & cor meum vigilat. Et secundum quod Iacob sanctus diuina dormiens videbat mysteria, quæ vigilans non viderat, de cælo ad terras aerem peruium sanctis, respicientem Dominum, & pollicentem terræ eius possessionem. Itaque breui somno dormiens impetrauit quod magno labore postea acquisiuit. Hæreditas eius est enim somnus sanctorum, feriatas ab omnibus corporis voluptatibus, ab omni animi perturbatione, tranquillitatē menti inuehens, placiditatem animæ, tanquam soluta nexu corporis se ableuet, & Christo adhaereat. Hic est somnus vita sanctorū, quā viuebat sanctus Acholius, cuius benedicta etiā senectus ipsa est. Verè senectus illa venerabilis, quæ nō canis, sed meritis albescit. Ea est enim reuerēda canicies, quæ est canicies animæ in canis cogitationibus & operibus effulgens. Quæ est enim verè ætas senectutis, nisi vita immaculata, quæ non diebus aut mensibus, sed seculis

Esai. 60.
1. Paral. 9.

2. Cor. 12.

Galat. 6.

Matth. 12.

Cantic. 5.

Gen. 28.

Sapient. 4.

seculis propagatur, cuius sine fine est diuturnitas, si ne debilitate longeuitas? Quo enim diuturnior, eo fortior (eo quod diutius eam vitam vixerit) in virum perfectum excreuit. Huius igitur successore te Dominus non solum honore, sed etiam moribus prober, & summa fundare dignetur gratia ut ad te quoque populi concurrant, de quibus dicas: Qui sunt isti qui sicut nebulæ volant, & sicut columbæ cum pullis suis? Veniant quoque sicut naues Tarsis, quæ accipiat frumentum quod Salomō verus impartiuit viginti mensuras tritici. Accipiant oleum & sapientiam Salomonis, & sit pax inter te, & populum, & testamentum pacis custodias. Vale frater,

Esai. 60.
1. Paral. 9.

Ambrosius Candidiano fratri. Summus quidē splendor in sermone est tuo, sed magis in affectu elucet mihi. Nā in epistolis mentis tuæ aspicio fulgorē dilectissime frater ac beatissime. Dominus te benedicat, & det tibi sui gratiam. Nam & ipse in epistolis tuis vota magis quā mea merita recognosco. Quæ enim merita mea tantis tuis sequentur sermonibus? Dilige nos frater, quia nos te diligimus.

FINIS.

Capita Epistolarum Libri octaui.

- Ambrosius Irenæo, quæstionem, cur Dominus Deus manna pluerit populo patrum, & nunc non pluat, dissoluens. Epistol. LXII.*
- Ambrosius Iusto, differens quod veteres quos plerique secundum artem scripsisse negant, secundum gratiam quæ super omnem artem est, scripserint: de quorum tamen scriptis ij qui de arte scripserunt, arte inuenerunt. Epist. LXIII.*
- Ambrosius Syagrio Veronensis ecclesiæ episcopo, literis illius respondens, eumque vehementer arguens de iudicio attentato in causa cuiusdam virginis per turpes quasdam personas accusata, & cur causam istam ad se reuocauerit, & qualem in ea sententiam pronunciauerit exponens. Epistola LXIII.*
- Ambrosius Syagrio, pro castitatis contumelia dolentem querelam faciens, atque ex scripturis sanctis ostendens quantum maiores nostri reuerentiæ detulerint castimoniam, quātumve vltionis studium aduersum temeratores pudicitie fuerit. Epist. LXV.*
- Ambrosius Paterno eūdem quia filio neptem ex filia copulare voluit, redarguens, & ut ab ea discedat, intentione, commonens. Epist. LXVI.*
- Ambrosius Quinegio, illum de consultatione sua commendans. Epist. LXVII.*
- Ambrosius Antonio, amorem eius in se, & sui animum in illum commemorans. Epist. LXVIII.*
- Ambrosius Alipio, literas illius sibi esse redditas, & se suis respondisse literis significans. Epistol. LXIX.*

DIVI AMBROSII EPISCOPI
MEDIOLANENSIS, EPISTOLARVM
LIBER OCTAVVS.

Diui Ambrosii ad Irenæum, quæstionem, cur Dominus Deus manna pluerit populo patrum, & nunc non pluat, dissoluentis. Epistola LXI.

Exod. 16.

ibidem.

Ambrosius Irenæo. Queris à me cur Dominus Deus manna pluerit populo patrum, & nunc non pluat. Si cognoscis, pluit, & quotidie pluit de cælo manna feruentibus sibi. Et corporeum quidem illud manna hodie plerisque in locis inuenitur, sed nūc nō est tanti res miraculi: quia venit quod perfectum est. Perfectum autem panis de cælo, corpus ex virgine, de quo satis euangelium te docet. Quanto præstantior hæc superioribus? Illud enim manna, hoc est, panem illum qui manducauerunt, mortui sunt:

hunc autem panem qui mādūcauerit, viuet in æternū. Sed est spirituale māna, hoc est pluuia spiritualis sapientiæ, quæ ingeniosis & quærentibus de cælo infunditur & irrorat mētes piorum, & obdulcat fauces eorum. Qui igitur intellexerit infusionē diuinę sapientiæ, delectatur, nec alium cibū requirit, nec in solo pane viuuit, sed in omni verbo Dei. Qui curiosior fuerit quærit quid sit istud quod melle dulcius sit. Respondet illi minister Dei: Hic est panis quē dedit tibi Deus mādūcare. Qui sit iste panis, audi. Sermo, inquit, quem ordinauit Deus. Hæc ergo ordinatio Dei, hæc alimonia alit animam sapientis, & illuminat atque obdulcat, replendens veritatis corusco, & mulcēs tāquam fauo quodam diuersarū virtutum suauitate, & sermone sapientiæ. Fauis

Joan. 6.

Matth. 4.

Prouer. 16. enim mellis sermones sunt boni, sicut scriptum est in *Prouerbiis*. Cur autē minutū sit, causam accipe: quia & granum sinapis minutum est, quod comparatur regno cœlorum, & fides quæ sicut granum est sinapis, potest montes tollere, & iactare in mare. Et fermento simile est regnum cœlorum quod abscondit mulier in farinae mensuris tribus donec fermentetur totum. Et Moyses caput vituli aurei cōminuit sicut puluerem, & misit in aquam, & dedit populo bibere. Incrassatum enim erat cor corū per fidē immanitate, vt emolliretur, & fidei fumeret subtilitatem. Denique illa mulier quæ bene emoluerit assumetur, ea autem quæ male emoluerit derelinquatur. Emole ergo & tu fidem tuā, vt sis sicut illa anima quæ Christi in se charitatem excitat, quā mirantur ascendentes virtutes cœlorum quod sine offensione ascendat, & ex hoc mundo ascendat cū lætitia & iucunditate, sicut vitis propago, & sicut fumus ad suprema subrigat fragrans odorem resurrectionis piæ, & suauitatem fidei, sicut habes scriptū: *Que est hæc quæ ascendit à deserto sicut vitis propago, fumo inuensa, odorificata myrrha & thure ab omnibus pulueribus vnguenti? Pulchre subtilitatem eius expressit pulueris comparatione, & vnguenti cōmemoratione, quia in Exodo subtile legitur, & ex multis compositum thymiam illud esse incensum propheticum, quod est sanctorum oratio, vt dirigatur in cōspectu Domini, sicut & Dauid dicit: Dirigatur oratio mea sicut incensum in conspectu tuo. Denique, Græcus *κατεβηθη ἡ καεσσυμένη ἀπὸ τῆς θυμιάματι ἐνώπιον αὐτοῦ* dixit. Et in Apocalypsi Iōannis legimus, quia stetit angelus ante altare habens thuribulum aureum, & data sunt ei thymiamata multa de orationibus sanctorum omnium. Et ascendit, inquit, fumus thymiamatum orationum sanctorum de manu angeli in conspectu Dei. Et vmbilicus animæ ac venter subtilis est illius quæ ascendit ad Christum. Ideoque laudatur voce sponsi dicentis: Vmbilicus tuus crater tornatilis, nō deficiens musto, venter tuus acruus tritici minuti inter lilia. Est enim in omni doctrina tornatus, & potius spiritualis non deficiens plenitudine, & cœlestium secretorum cognitio. Venter quoque animæ mysticus sicut vmbilicus, quo ventre non solum fortem cibum sumit, quo corda firmantur, sed etiam suauem ac florulentum quo delectantur. Et fortasse hoc docuit Moyses multis orationibus & priis illud mitigandum sacrilegium. In libro quoque Regnorum cū se Dominus sancto reuelaret Helie, vox auræ tenuis præcesserit, & statim se ei Dominus reuelauit, vt cognoscamus ea quæ corporea sunt, crassa esse & pingua: & quæ spiritalia, mollia & subtilia, vt non possint comprehendi oculis. Denique & spiritus sapientiæ subtilis & mobilis legitur in libro Sapientiæ: quia est in illa Spiritus intelligentiæ, sanctus, vnicus, multiplex, subtilis, & mobilis, qui sermones suos molat prius ne quid offendar vel in sensu, vel in alloquio. Denique illi Babyloni cū destrueretur, dicitur: Et vox molæ non audietur in te amplius. Hoc igitur manna subtile erat, & ad diem colligebatur, in diem alterum nō seruabatur, eo quod inuenta sapientiæ in tempore sint gratiora, nec tam miranda quæ spatio temporis reperiuntur,*

quām illa quæ præsentis funduntur ingenij viuacitate: siue quia futura reuelantur mysteria, eo quod seruatum manna vsque ad solis exortum, esui iam esse non posset, id est vsque ad Christi aduentum habere gratiam. Oriente autem iustitiæ sole, & splendidiore Christi corporis & sanguinis sacramentis resurgentibus cessarent inferiora, & perfecta illa sumenda populo forent. Vale, & nos dilige, quia nos quoque te diligimus.

Diui Ambrosii ad Iulium, differentis quod veteres quos plerique secundum artem scripsisse negant, secundum gratiā quæ super omnem artem est, scripsisse: de quorum tamen scriptis ij qui de arte scripserunt, artem inuenerunt.

Epistola LXIII.

Ambrosius Iulio. Negant plerique nostros secundum artem scripsisse. Nec nos obnitimur: non enim secundum artem scripserunt, sed secundum gratiam, quæ super omnem artem est. Scripserunt enim quæ spiritus iis loqui dabat. Sed tamen ij qui de arte scripserunt, de eorum scriptis artem inuenerunt, & condiderunt cōmentā artis, & magisteria. Denique in arte requiruntur præcipue, vt sit *ἀπὸ τοῦ ἕλεος καὶ ἀπὸ τοῦ ἀγαθοῦ*. Cū igitur legamus sanctum Isaac patri dicere: Ecce ignis & ligna, vbi hostia? quid horum deest? Nam qui quærit, dubitat: qui respondet quærenti, pronunciat, & dubitationem absoluit. Ecce ignis, id est *ἀπὸ τοῦ*. & ligna, id est *ἕλεος*, quæ latinè materia dicitur. Tertium quid superest nisi *ἀπὸ τοῦ ἀγαθοῦ*, quod filius quæsiuit, pater retulit dicenti, vbi hostia? Deus, inquit, providebit sacrificium fili. Differamus paulisper mysterium. Ostendit Deus pendentem Arietem cornibus. Aries autem est verbum plenum tranquillitatis, & moderationis, atque patientiæ, quo ostenditur bonum sacrificium iustitiæ etiam sapientiam, & prudenter emerendi ac propiciandi rationem cognoscere. Vnde & propheta ait: Sacrificate sacrificium iustitiæ. Itaque iustitiæ, ita vt sapientiæ sacrificium est. Ecce ergo mens calida & feruens vt ignis quæ operatur. Ecce & intelligibilia, id est materia, vbi est tertium intelligere. Ecce color, vbi est videre. Ecce sensibilia, vbi est sentire. Materia enim non ab omnibus videtur, ideoque Deus dat munus intelligendi, & sentiendi, & videndi. Verbū ergo Dei *ἀπὸ τοῦ ἀγαθοῦ* est, id est definitio & consummatio disputationis, quod infunditur prudentioribus, & dubia confirmat. Pulchrè autem etiam ij qui in aduentum Christi non crediderunt, seipso reuincunt, vt cōfiteantur quod negandum putant. Dicunt enim arietem verbum Dei, & non crediderunt passionis mysterium, cū in illo mysterio verbum Dei sit, in quo impletum est sacrificium. Ergo primū accendamus in nobis ignem mētis, vt operetur in nobis. Quæramus subiectiōem materiā quid sit quod nutriat animam, tanquam in tenebris requiramus eam. Neque enim vel patres sciebant quid esset manna. Inuenerunt, inquit, manna dicentes ipsum esse sermonem & verbum Dei, vnde omnes disciplinæ fonte iugi ac perpetuo fluunt ac deriuantur. Hæc est esca cœlestis. Significatur autē ex persona dicētis: Ecce ego pluā vobis panes de cœlo. *ἀπὸ τοῦ*, ergo, eo quod operatur Deus, qui

Gene. 22.

Psal. 4.

Exod. 16.

Ibidem.

Ibidem. 3.

2. Cor. 1.

Exod. 4.

Ibidem.

Matt. 7.

Matt. 10.

Gene. 27.

Ibidem. 31.

Ibidem 27.

qui irrigat mentes rore sapientiæ. *ἕλεος*, quia videntes animæ & gustantes delectantur, & requirunt vnde sit illud splendidius luce, dulcius melle. Respondetur eis scripturæ serie, Hic est panis quem dedit vobis manducare Dominus, & hoc est verbum Dei quod disposuit Deus vel ordinauit, quo pascitur anima prudentium & delectatur. Est candidum & suauitate demulcens audientium animas. In se enim didicerat propheta qui esset consummandæ rei *ἀπὸ τοῦ*. Nam cum mitteretur ad populum Dei liberandum, ad regem Agypti, ait: Quis sum ego vt vadam, & educam populum à regis potestate? Respondit Dominus: Ego ero tecum. Interrogabat Moyses: Quid dicam illis si requirant, quis est dominus qui misit te? & quod nomen est illi? Dixit Dominus: Ego sum qui sum. dices: qui est, misit me. Hoc verum nomen Dei, esse semper. Vnde & apostolus de Christo, Dei enim filius Iesus Christus, qui in nobis est, qui per nos prædicatus est, per me & Syluanum & Timotheum, non fuit in illo, inquit, est & nō, sed est in illo fuit. Respondit Moyses: si non crediderint mihi, neque obedierint voci meæ, dicentes, quia nō apparuit tibi Deus, quid dicam illis? Dedit illi signa facere, vt crederetur quia à Domino missus est. Terriō ait Moyses: Nō sum dignus, & gracili voce sum, & tardiori lingua, quomodo me audiet Pharo? Respondit ei: Vade, & ego aperiam os tuum, & instruam te quid debeas loqui. Interrogationes ergo illæ in medio & responsiones habent sapientiæ semina & theoriam. Gratium tamen *ἀπὸ τοῦ ἀγαθοῦ* est, quia ait: Ego ero tecum. Et quamuis dederit ei signa facere: tamen dubitanti iterum (vt scias quia signa non creditibus, promissum autem creditibus) respondit ad infirmitatem vel meriti, vel voti. Ego aperiam os tuum, & instruam te quid debeas loqui. Perfectum ergo *ἀπὸ τοῦ ἀγαθοῦ* seruatum est. Habes hoc & in euangelio, Petite, & dabitur vobis: quarite, & inuenietis: pulsate, & aperietur vobis. Pete *ἀπὸ τοῦ ἀγαθοῦ*, id est, ab autore quare. Habes *ἕλεος*, intelligibilia quibus quæras, pulsa & aperit tibi Deus verbum. *Que* petit, mens est, quæ operatur sicut ignis intelligibilia, in quibus mentis ardor operatur sicut ignis in lignis. aperit verbū tibi Deus, quod est *ἀπὸ τοῦ ἀγαθοῦ*. Habemus & alibi in euangelio dicente Domino: Cum autem tradent vos, nolite cogitare quomodo aut quid loquamini, dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini. Non enim vos eritis qui loquimini, sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis. Habes hoc & in Genesi, dicente Isaac: Quid est quod tam cito inuenisti fili? Qui dixit: Quod tradidit Dominus Deus tuus in manus meas. *ἀπὸ τοῦ ἀγαθοῦ* Dominus est, qui per Dominum quærit inuenit. Labam denique qui per Dominum non quæsiuit, quia quærebat idola, non inuenit. Pulchrè autem quod dicunt, horos seruauit. Primus est horos. Vade affer mihi de venatione tua vt mādudum. Excitat atque adolet velut igni quodā adhortationis suæ mentem eius, vt operetur & quærat. Secundus horos, Quid est quod tam cito inuenisti? Hic in interrogacione est. Tertius horos in responsione. Quod tradidit Dominus Deus in manus meas, *ἀπὸ τοῦ ἀγαθοῦ* Deus est, qui concludit & cōsum-

mat omnia: de quo dubitandum non est. Est & ille horos de spontaneis: Si non seminaueritis, nō metetis. Nam etsi cultura prouocet semina, tamen natura spontaneo quodam vt surgant in iis operatur ingenio. Vnde Apostolus: Ego plantavi, inquit, Apollo rigauit, sed Deus incrementum dedit. Itaque neque qui plantat est quicquam, neque qui rigat, sed qui dat incrementum Deus. Dat tibi Deus in spiritu, & in corde tuo seminat Dominus. Age ergo vt inspiret, & seminet vt metas: si non seminaueris, nō metes. quasi admoneris vt semines. non seminasti, non metes: sententia est. Principio finis conuenit. principium semen est, finis metis. Disce, inquit, ex me: natura adiuuat discentem, Deus autem author natura est. Dei quoque, vt benedicemus, quia hoc nature est, perdiscere. Duri enim corde non discunt. Incrementa per naturam quæ diuini habet gratiam muneris, consummationem & perfectiōnem Deus dat, id est illa præstantissima & diuina trinitatis natura & substantia. Vale, & nos dilige, vt c facis, quia nos te diligimus.

1. Cor. 3.

Diui Ambrosii ad Syagrium Veronensis ecclesiæ episcopum, literis illius respondentis, cumque vehementer arguentis, de iudicio attentato in causa cuiusdam virginis per turpes quasdam personas accusatæ, & cur causam istam ad se reuocauerit, & qualem in ea sententiā pronuntiauerit exponētis.

Epistola LXIII.

Ambrosius Syagrio Veronensis ecclesiæ episcopo. Prospiciendum esse ne de nostro obloquatur iudicio charissimi nostri Veronenses, propriis tenuisti literis. Non arbitror fore, certe non solent. Aut si obloquantur, de quo obloqui soleant, haud dubiè liquet, cū exasperati huc veniant, pacifici ad te reuertantur, præsertim cū hoc iudicium nostrum cum fratribus & confacerdotibus nostris participatum processerit. Tu autem sine alicuius fratris consilio hoc iudicium tibi solus iudicandum putaris in quo tamen ante iudicium præiudicium feceris, vt puellam Zenonis sanctæ memoriæ iudicio probatā, cuiusque sanctificatā benedictione, post tot annos sine autore criminationis, sine accusatore, sine professore delationis, in periculum reatus deducendam arbitrarere. Cui inuidia esset à vanis, ab hæreticis, vt ipsi volunt, à turpibus personis conflata per scelus, per auaritiā, per intemperantiā, quærentibus proprij libertatem flagitij, ab iis postremo qui domo eius eiecti atque eliminati forent, quod discolora opera subtexerent quā prima fronte suæ professionis prætenderāt. Huiusmodi accusatores, huiusmodi testes in tuo cōstitutabas iudicio, qui neque accusare audebant, neque delationis se nexu obligare, atque ita inspectioni adiudicandā cōstitutabas virginē, quam nullus argueret, nullus deferret. Vbi hæc cognitionis solēntas? Vbi talis iudicandi formula? Si leges publicas interrogetur, accusatorē exigūt: si ecclesiæ, duobus, inquit, & tribus testibus stat omne verbum: sed illis testibus qui ante hesternum & nudius tertius nō fuerint inimici, ne irati nocere cupiant, ne læsi vlcisci sese velint. Inoffensus igitur affectus testium quaritur, ita

Deut. 17. Mat. 18.

Daniel 13.

tamen ut accusator prius in medium procedat. Ipsi illi presbyteri Iudaeorum manus suas prius supra caput imposuerunt Susanna, & accusationem professi sunt, & pariter addiderunt testimonij auctoritatem quam imprudenter populus sub errore positus acceperat. Sed diuino iudicio per prophetam rexit & redarguit omnipotens Deus, ut liqueret omnibus eos velle inuidiam praefeminare aduersum innocentis periculum, qui deficerentur accusationis argumento, & firmamento probationis, conuictores videlicet quod si praecipue vulgi auribus inuidia mentem incesceret, praedudicium examinanda veritatis inferret. Etenim cum audita praeveniunt, aurem obstruunt, animum occupant, ne probatio desideretur, ut rumor pro conuicto teneatur crimine. Nos igitur accusatorem exegimus, & auctorem totius scenae Maximum perurgendum arbitrati sumus. Verum ille accusationem quam studio informauerat, verbo deuilerat, deseruit professione, & tamen affectu urgebat, arte exequabatur, sed refugiebat nomine, quod diffideret probationi. Denique sparsis rumoribus, sed etiam epistolis compositis & destinatis quaesivit acerbare inuidiam delationis, sed nequaquam opprimi potuit integritas & circumentri. Nam si habuisset probationes, nunquam inspectionem tua sententia flagitauisset. Quid igitur sibi velit, & quod spectet quod obstericem adhibendam credideris, non possum aduertere. Itaque ergo liberum erit accusare omnibus, & cum probatione desisterint, patebit ut genitalium secretorum perant inspectionem, & addicentur semper facere virgines ad huiusmodi ludibria, quae & visu & audita horrore & pudori sunt? Denique non minima etiam in tuis literis tentate expressionis veredidia est. Quae ergo sine damno pudoris in alienis auribus resonari non queunt, ea possunt in virgine sine eius tentari verecundia? Inuenisti tibi vile mancipium, procacem vernulam, cur non abutaris pudibundo ministerio, & exponas eius modestiam, cum praesertim nihil sanctius in virgine sit quam verecundia? Non enim sacra virgo ut corpore tantummodo integra sit quaritur, & non ut in omnibus eius inoffensus maneat pudor. Virgo Domini suis est nixa fulcris ad sui probationem, nec alienis dotibus eget ut se virginem probet, nec auditorum occultorumque inspectio, sed obuia omnibus modestia ad stipulatur integritati. Non placet Deo quam non suorum grauitas morum probat. Non probatur Domino quae vnus obstericis indiget testimonio, quod plerumque quaeritur precio. Ea ergo tibi locuples videtur ad fidem, quae & redimi & falli potest, ut excuset ream, & crimen tegat, aut nesciat, & non possit flagitium deprehendere? Neque vero illud iustum arbitror quod tuis comprehendisti literis, quia nisi inspecta fuerit, integritas periclitetur, & incerto sui fluctuet. Ergo omnes quae inspectae non sunt, periculum subierunt pudoris? Ergo & quae nupturae sunt, prius inspiciantur ut nubant probatores? Ergo, & quae velandae sunt, prius subiciendae sunt huiusmodi attrectationi? Non enim visitantur, sed attrectantur, & rectius secundum tua sententiam inspiciuntur non probata quam consecrata. Quid quod etiam ipsi archiatri dicunt non satis li-

quido comprehendi inspectionis fidem, & ipsis medicinae vetustis doctoribus id sententiae fuisse? Nos quoque vtu hoc cognouimus, saepe inter obsterices obortam varietatem, & quaestionem excitatam, ut plus dubitatum sit de ea quae inspicienda se praebuerit, quam de ea quae non fuerit inspecta. Siquidem & proximo id comperimus exemplo. Nam quaedam conditionis seruilis Altini inspecta & refutata, postea Mediolani, non meo quidem iussu, sed Nicenti ex tribuni & notarij Domini vel patroni sui voluntate visitata est a peritissima & locupletissima femina huiusmodi artis: & cum simul ista suppetere, ut neque paupertas obstericis suspectam faceret fidem, neque indocilitas imperitiam, tamen adhuc manet quaestio. Quid profuit igitur eam inspicere, cum damnatio maneat? Nam ut quique voluerit, aut imperitam medicam aut redemptam asseret, ita sine effectu vilo iniuria inspectionis est. Quid deinde fiet? Quotiescumque emerit qui non credat, totiens virgo attrectabitur? Nam si vnquam se visitandam obnuerit, secundum assertionem tuam de crimine confitebitur. Et facilius est ut refutet quod nunquam fecerit, quam quod fecerit. Variabuntur igitur obsterices, ne suspecta aliqua reperatur gratia. Erit itaque inter plures, quanquam paucorum etiam in magnis vrbibus huiusmodi medendi sit. Erit inquam, vel maleuola, vel imperita, quam pudoris claustra pretereant, & per imperitiam integro nota affigat pudori. Vides in quod periculum inducas virginalem professionem dum obstericem adhibendam putas, ut iam non solum verecundiae suae dispendio, sed etiam obstericis incerto periclitetur. Nunc consideremus quod obstericis officium sit. Legimus etiam in veteri testamento obsterices, sed non inspectrices. Denique ad parturientes ingrediebantur, non ad virgines, ut partus susciperent, non ut pudorem examinarent. Vnde & obsterices dictae, eo quod obstant dolori: vel certe pignori, ne laxatis vteri genitalibus claustris in terram destuat. Secundo & tertio loco in scripturis inuenimus obsterices adhibitas, sed vti que partui, nusquam inspectioni. Primo vbi Rachel parturit, deinde vbi Thamar parit, tertio vbi necandos mares Pharaon mandat Hebraeorum obstericibus: quando responderunt illae, non eo more Hebraeas feminas parere quo pariunt Aegyptiae, sed Hebraeas prius parere quam introeant obsterices ad eas. Qui locus ut superiori vtilis ad Hebraeorum salutem, ita reliquo confragosus ad obstericum fidem, quae didicerunt mentiri pro salute, & fallere pro excusatione. Quid igitur suspecta & dubia captamus, cum maiora sint alia examinanda veritatis documenta & testimonia, in quibus expressiora insignia vel temerati pudoris sint? Quid enim est quod magis publicum sit, quam offensa pudoris, & defloratio virginitalis? Nil profecto quod magis se probet quam castitatis dispendium. Tumescit alius, & incedentem foetus sui onera grauant, ut pretermittamus alia quibus se vel tacita prodit conscientia. Ac forte sterilitatis obtentu abscondi in aliquibus possit flagitium. Hic verò cum editus partus & expositus vel necatus (dum inuidia magis quam probationi consulitur) dissipatus sit per aures vniuersorum, strangulata

Genes. 35.
Ibidem. 38.
Exod. 11.

Luc. 1.

Math. 1.

strangulata est libertas caluniarum: nisi peperit nempe, Veronae fuit, viscebatur frequenter a virginibus & mulieribus. In honore enim semper erat: viscebatur & a sacerdotibus propter pudicitiae reuerentiam, & grauitatis speculum. Quomodo ergo potuit occultare crimine quod se vel specie sui proderet? Quomodo texit vterum? quomodo non refugit aspectum mulierum, oculos salutantium? quomodo parturiens vocem repressit? Sed hoc non patitur dolor. Denique scriptura hos maximos dicit dolores qui sunt parturientis. Sic enim inquit: Dies Domini subito venit, & improuisus adest, ut dolor partus qui intercludit omnia effugia delitescendi. Haec est verior documentorum fides quam erubescunt & mulieres. Denique Helisabeth occultabat se mensibus quinque, eo quod sterilis conceperat in senectute. His signis & ipsa Mariae virginitas apud ignaros mysterij, probri suspectabatur. Vnde & Ioseph cui desponsata erat virgo, suspectum habebat vitium, dum adhuc nesciret dominice incarnationis sacramentum. Quid ergo negamus inspiciendas virgines interim. Quod nusquam legerim, non adstruo, nec verum arbitror. Sed quia pleraque ad speciem facimus, non ad veritatem, & erroris gratia compluria frequenter pretendimus: sunt enim qui nesciant recte facere nisi metu poenae: relinquamus hoc illis quas non verecundia reuocat a lapsu, sed solus iniuriae detretet metus, apud quas nulla cura pudoris, & castitatis gratia, sed poenae timor est. Relinquamus vernaculis quibus formido est deprehendi magis quam peccasse. Absit a virgine sacra ut obstericem nouerit: partus putatur, & remedium doloris ducitur, non examen pudoris. Relinquamus etiam illis si quae grauius appetitae calumniis, oppressae testimoniis, strangulatae argumentis, ad id confugiant, ut se offerant inspectioni, quo vel corporis probetur custodia, si tamen deprehendi potest: in quibus nutat pudoris gratia, & disciplina integritatis. Male tamen se habet causa vbi potior est carnis quam mentis prerogatiua, Malo morum signaculo, quam corporis caustro virginitalitatem exprimi. Iam illud preclarum, quod scripsisti insinuat tibi a quibusdam quod nequaquam tibi communicarent si eam sine visitatione suscipendam crederes. Ergo iudicandi accepisti formulam. Quales illi qui volunt praescribere sacerdotibus quid sequi debeamus? Liberauimus itaque te a cognitionis grauissima necessitate ne necesse haberes formulam mandata exequi. Quid nobis futurum est qui eorum studiis non obtemperauimus? sed tamen scio illic plerisque esse qui timeant Dominum. Nam & hic vidimus dudum, & illic esse comperimus qui compositam hanc querantur calumniam, quos aiunt eo offensos fuisse Maximo, quod ista virgo non circumceat domos, nec eorum matronas saluet atque ambiat. Quid igitur fiet? quo tanto eam exuemus crimine? Quomodo persuadebimus ut cultus assumat nouos, suos exuat? Graue flagitium virginem intra secreta domus degere, claudi penetrabilis suis. Sic certe lectio docet Mariam domi repertam cum ad eam Gabriel archangelus venisset. Susanna fugiens turbarum inducitur. Denique cum se lauaret, paradysum claudi iubebat. Quid autem praesertim

Luc. 1.
Daniel. 13.

in virgine, cuius praecipuum opus verecundia, quae secreta est, tutius secreto, ad omnes actus expedit? Munia enim pudoris induit, non concursationis. Sed de aliis videro, tuae nunc mihi respondendum epistolae est. Te miror frater, qui tatepore defendas Maximum non fuisse accusatorem, sed parentis dolore doluisse inuidiam sparsis rumoribus, cum ille se inimicum & aduersarium litigatorem proposito iam iurgio negare non potuerit aduersus sacram virginem iudicia attentauisse, muroque interiecto discretas aedes vxoris suae ac virginis, diuisam germanitatis inter sorores societatem, aliaque pro dolor, & quod virgo in agro affinitatis suae refugisset consortium. Quomodo ergo non accusator, qui affectum accusatoris iam dudum exercuit? qui sermone suo accusationem detulit: aures tuas impleuit clamore: & testes auditionis deduxit? cognitionem poposcit? Quamlibet argumentatus negare non potuisti quod ad Indiciam scripseris, quoniam Maximus seu impulsu aliorum, seu dolore proprio, crimen graue detulerit. Sola haec epistola satis est ad excusationis testimonium. Neque enim te ego tuis ad me datis literis vrgendum putavi, sed iis lectis quas ad virginem dederas, aduertit diuersum esse quod ad me scripseras: & tamen cum epistolae tuae sibi non conuenirent, consulendum te non arguendum putavi. Quid igitur tibi vult illa argumentatio, quia illud detulerit quod ad me scripseras, delatum videlicet eam in turpi crimine, ita ut editum & obrutum partum dici asserat? Quasi vero istud ad Indiciam non ad me scripseris. Illa vbi audiuit literis tuis Maximum subdici accusationis, literas tuas protulit, quibus eum criminis delatorem probauit: ad me datas non legerat, nec quid haberent sciebat. Ego autem exhorruui a primo calumniam, quia aduertebam non crimen intendi, sed iniuriam virginis desiderari, cuius inspectio & visitatio postulabatur, non aliquod flagitium deferebatur. Quis enim istud a principio fraude compositum nequaquam sibi congruere & conuenire non arbitraretur? Cucurrisse mulieres viles ad monasterium, iactasse partum virginis, & necem pignoris, de monasterio rumorem per populos sparsum, eumque affluxisse in aures noui affinis Maximi, ab ipso interpellatum episcopum, dimissas eas quae dixisse ferebantur, atque in fugam coactas, ut apud nos patuit eos qui audisse se dicerent, ad ecclesiam vocatos prodisse, Renatum & Leontium duos illos iniquitatis viros quos apposuit Iezabel, redarguit Daniel, subornauit Iudaeorum populus, ut auctorem vitae suae falso appeterent testimonio. Qui tamen cum simul composuissent flagitium, simul ingressi essent viam, & ne quid praeteream, adiuncti Maximo comitantibus (ut dixit Leontius) iis qui illum rumorē sparserant, tamen vbi in meo astiterunt iudicio, cum primo de origine causae quaererem, diuersa & distantia prompsere, non locorum separati, sed mendaciorum diuortio. Cum igitur sibi ipsi non conuenirent, Mercuriam & Leam vilissimae conditionis & detestabilioris nequitiae personas amandauissent, aufugisset Theudule non ignara obiciendi sibi facinoris, quod ante lectum Renati sola cubitauisset, ancilla presto esset alia quae stupro eiusdem Renati se diceret coinquinatam: die

ipso qui dictus erat cognitioni, subtraxerunt se episcoporum conuentui, licet etiā pridie subito se profecturos idem Renatus clamauerit. Vnde ego iudicio prescripsi diem, & tamen nullo accusante, nullis testimoniis perurgentibus insinuaui sanctæ sorori quod peteres coram ipsa inspicere & visitari memoratam virginē. At illa sanctæ inspectionē quidē recusauit, sed testimonium non declinauit, dicens nihil se in Indicia cōprehendisse nisi quod esset uirginis pudoris & sanctitatis. Habitasse eā Romæ in domo nostra nobis absentibus, nulli eā se uirorū familiaritati dedisse, optare eum ea sibi à Domino Iesu partem referuari in regno Dei. Paternam quoque filiā nostram interrogauit, quod ab ea nunquam soleat discedere, cuius charitas vitæ huius testimonium est. Itaque etsi quod iniurata diceret, fidei sacramento conferendum foret, sub obtestatione tamē professā est alienā criminis quo appetebatur, nec quicquam in ea scire se bonæ uacuum conuersationis. Nutricem quoque liberæ conditionis interrogauimus, cui & status haud quaquam degeneri seruitio obnoxius libertatem uera fatendi daret, & fides atque ætas ad ueritatem astipularetur, & officium nutricis ad cognitionē secreti. Ea quoque nihil se indecorum uidisse, nihil sibi quasi parēti commissum à uirgine aliqua dignum reprehensione. His moti Indiciamini offensi uirginem muneris pronunciauimus. Maximū autem & Renatum & Leontium ita inuoluit sententia, ut Maximo si errorem emendaret, spes reditus referuaretur, Renatus autē & Leontius excomunicati manerent, nisi forte probata sui pœnitentia, & huius facti diurna deploratione, dignos se præberent misericordia. Vale frater, & nos dilige, quia nos te diligimus.

Diui Ambrosii ad Syagrium, pro castitatis contumelia dolentem querelam facientis, atque ex scripturis sanctis ostendentis, quantum maiores nostri reuerentiæ detulerint castimonie, quantum uel uiciorum studium aduersum temeritates pudicitie fuerit.
Epistola LXV.

Ambrosius Syagrio. Quæ sint in nostro iudicio decursa, comperta retines, & ideo nunc quasi animæ portionem conuenio meæ, habens apud te pro castitatis contumelia familiarem & dolentem querelam. Itane oportuit inhonoratā atque inauditā uirginitatis causam adiudicari, ut nō possit absolui? Hoc est nisi sua iniuria, nisi ab honesto pudore traducatur ad indecorē sui corporis oblationem, grande uidelicet relatura sui testimonium, ut exponatur ludibrio, & procacitatis notetur. Hanc igitur prærogatiuam detulisti integritati, huiusmodi honorificentiam, qua se lacepsi aut inuitari gaudeant quæ hoc munus recipiendum putant, ut amittant libertatem communis assertionis, nec se iure tueantur uel sanctæ legis uel publico, ut non accusatorem exigat, non accersitorem uigeat, sed impudentiam solam induat, ac sese proiciat ad iniuriam? Non ita maiores nostri despicabilem habebant castimoniam, cui tantum deferebant reuerentiæ, ut bellum aduersum temeratores pudicitie suscipiendum putarent. Denique tantum fuit uiciorum studium, ut omnes tribules de Benjamin tri-

bu extinguerentur, nisi sexcentos qui bello reliqui forent, natura editioris loci defendisset. Sic enim lectionis diuinæ serie expressum tenetur, cuius tenorem recensere congruit. Leuitas uir animo maior quàm opibus, habitabat in partibus montis Ephrem. Ei quippe tribui fortitro obtigerat locus in possessionem terræ datus pro funiculo hereditatis. Is sibi accepit iugalem de Iudæa Bethleem. Et ut se habent prima copularum exordia, ardebat iuuenula immodica animi cupiditate: simul quia similibus eius nō fungebatur, exardescere magis, atque immane exarsuabat. Vnde quia nihil referebatur ex parte adolescentulæ, uel leuitate amoris, uel uoluntatis, quod haudquaquam mercede pari secum decerneret, cum eadem ex postulabat, hinc frequens iurgium, quo mulier offensa clausas remisit, domum reuertit. At ille amore uictus, qui quod speraret nō habebat aliud, cum quartum iam mensem fluere cerneret, eo contendit, fretus quod consilio parentum emoliretur animus adolescentulæ. Occurrit pro foribus socrer, generum introduxit, filiam reconciliauit, & ut lætiores dimitteret, triduo tenuit, quasi repararet nuptias, ac uolenti abire, quartum quoque diem comperendinauit, prætexta humanitatis specie moras innectendo. Pari modo cum etiam quintum diem uellet adiungere superioribus, & iam nouæ decessent causæ morandi, paterno tamen affectu retinendæ filiæ desiderium nō deforet, promissam profectiois copiam distulit in meridiem, ut uiam cibo curati adorirentur. Post epulas quoque uolēs dilationem atterere, eo quod iam uesper appropinquaret, generi precibus, agere licet, tamē acquieuit. Ille iter suum perrexit lætus animi, quod dilectam sibi recuperauisset, qui uero comitati seruuulo cum iam declinaret dies, festino uiam celerebant gradu. Mulier uehebatur iumento, uiro nullus sensus laboris, qui fructu desiderij simul & uario mulieris ac uernaculi sermone uiam leuaret. Denique ubi Hierosolymā appropinquarūt, quæ triginta stadiis aberat, quam Iobusari tenebāt, suggestit puer descendentem in ciuitatem, quia sub noctem suspecta essent etiam illa quæ tutiora sunt, cauendaque tenebrarum ambigua, maxime quia locorum incolæ non essent de filiis Israel. Et ideo præuertendum ne quid aduersa studia gerentes insidiarum inferrent ut obscuro noctis dolum quærentibus ad perpetrandum facinus satis opportuno. Sed Domino eius haud quaquam placuit sententia, ut inter alienigenas hospicio succederent, eum Gaba & Rama non longe abessent ciuitates Benjamin. Itaque præualens sententiā posthabuit seruuli suggestionē, quasi ex conditione consilium æstimaretur, & non consilio quamuis infima conditio ableuaretur. Et iam sol in occasu erat, denique uix occurrit, cum iam uirgeretur uespere, in ciuitatem succedere. Gabaonitæ incolebant locum inhauspitales, immites, intolerabiles, omnia tamen tolerabilia quàm si aliquem hospicio recepissent. Denique commodius huic uiro Læuitæ cesserat si in Gabaa hospitium non reperisset. Verum ne quid deesset offensionis, primo ingressu diuersorium non reperit: & cum in publico situs alienam misericordiā imploraret, offendit aduenientem ex agro senem, quem uesper

uesper ex opere agresti compulsi nocti decedere. Et adueniret, respondit, de Bethleem Iudæa reuertor, contendo ad montem Ephrem, & mulier est mecum, sed ecce huc diuertit, & nemo est qui hospitio recipiat, & quiescendi usum ministrat. Non quo cibi aut potus sibi, aut pecori pabulorum esset indigentia, sed tecti hospitio prohiberentur: præsto esse illa nudum tecti hospitium desiderari. Ad ea senior benigne fatis & placide, Pax, inquit, tibi, & succede hospes pariter & ciuis. Nam & mihi origo de montis Ephrem partibus, & hic hospitalis habitatio, sed tempore diurno incolatus sedes fundauit. Itaque receptos domicilio, ministerio sui & subsidiis hospitalibus iuxta fouit. Hortabatur ad lætitiā senior, & frequentioribus prouocabat poculis, ut uino adoleret curarum obliuio, cum subito circumsistunt eos Gabaonitæ iuuenes ad omnem proiecti libidinem, nihil pensum ac moderatum habentes, quos forma mulieris illexerat, & in omnem amentiam præcipitabat. Capti enim eius decore, & per senectutem hospitii, atque infirmitatē subsidij accepta spe potiendi poscunt mulierem, & pulsant ianuam. Itaque egressus senior rogabat eos ne hospitales mensas turpi flagitio fœderent, & reuerendum ius etiam indomitis Barbararum gentium nationibus uolandum arbitrarentur: contribulem illum sibi, Israelitem uirum legitimi thori subnixum copula nō sine indignatione cœlestis arbitri tanta affici contumelia. Quod ubi parum procedere aduertit, esse sibi filiam uirginem adiecit, illam se offerre maiore parentis dolore, sed minore gratiæ hospitalis dispendio, publicum flagitium priuato dedecore tollerabilius habere. At illi exagitati æstu furoris, & inflammati incentiuo libidinis, eō amplius ardebant formam iuuenulæ, quo magis negabatur. Et iustitiæ exortes ridebant uerba æquitatis, filiam senis, quia minore inuidia sceleris offerebatur, despectui habentes. Itaque cum piæ nihil proficerent preces, & seniles frustra hospes manus tenderet, desperato præsidio rapitur mulier, & per totam noctem iniuriæ impletur. At ubi lux finem intemperatiæ dedit, ianuam hospitalem repetit, non quo uiri conspectum exposceret, quem magis declinandum putaret contumeliæ pudore miserabilis, sed ut affectu uiro referret, quæ castitatem amiserat, & contumeliæ suæ funus lamentabili specie ante ianuam hospitalem exponeret. Egressus itaque Leuita cum iacentem inuenisset, arbitratus quod uerecundia uultum nequaquam attollere auderet, consolari cœpit, quia non uoluntate, sed inuita tantæ iniuriæ succubisset, hortari assurgere, & secum repetere domum. Sed ubi nullum responsum referebatur, quasi quiescentem maiore uoce è summo excitare. Verum ubi mortis supremæ patuit fides, impositas iumento reliquias domum pertulit, & diuisos artus mulieris in partes duodecim misit per singulas tribus Israel. Quo commotus uniuersus populus conuenit in Masphat, atque ibi querela per Leuitam cognita, omnes in bellum exarferunt statuentes neminem uirorum fas esse in tabernaculum succedere prius quàm de tanti sceleris authoribus ultio capeferetur: animisque ruebant in prælium. Sed consiliū

prudenciorum præuertit sententiam, non temerè confingendum bello cum ciuibus, sed prius uerbis experiendum de flagitio, & decernendum conditionibus pro delictis. Neque iustum uideri ut paucorum sceleris precium ad omnes perueniret, & priuata adolescentium peccata statum salutis publicæ labefactarent. Itaque miserunt uiros qui denūciarent Gabaonitæ ut tanti reos flagitij offerrent. Sin autem, cognoscerent non minoris esse criminis tantum facinus defendisse, quàm exercuisse. Verum illis superba referentibus, consilia pacis bello mutata: neque primo aut secundo conflictu, cum plurimi à paucis afflicterentur, cedendum Israelitæ aduersis præliis existimauerunt. Quadraginta enim milia uirorum bellatium, aduersum uiginti quinque milia Benjamin tribus & septingentos Gabaonitas expertos belli iuuenes decertabant. Et cum sinistra forte duo sibi iam cecidissent prælia, animi tamen promptus haudquaquam deposuit Israel uincendi fiduciam, & uiscendi præsumptam spem. Sed quia causa numeroque præstantiores, inferiores pugnae uentum pedem retulerant, diuinam offensam rati, ieiunio & fletu maximo reconciliationem gratiæ cœlestis affectauerunt. Itaque orata Domini pacem acciores in bellum reuertuntur, ut pote quibus oraculum animos dederat, spem accumulauerat. Et simulato à fronte quod cederetur, ac dispositis per noctem insidiis à tergo urbis, in qua locata erat manus hostium, dum hi cedunt, & illi insectantur, inuadendi urbem uacua facta copia & mox admoto statimque adulto incendio, flammarum fragor atque æstus furens captæ urbis speciem manifestauerunt. Quo & suis fracti animi, & erecti hostium. Nam & Benjamin uiri clausos se & circunuectos rati prius quàm à tergo inuaderentur, dispergere sese, atque in desertum fugere cœperunt, & contra Israel gemino agmine uirgere eos, ac palantes persequi. Cæsa itaque uiginti quinque milia, id est omnes fere de uiris Benjamin, præter sexcentos, qui arrepto scrupere rupis munimento, partim loci ingenio & subsidio naturæ, partim desperatione uictoribus terrori fuerunt. Nam secundæ res cautionis admonent, in aduersis ultio pro uictoria habetur. Nec sceminarum numerus tanti discriminis exors fuit, sed omnis tribus Benjamin muliebris sexus cum pueris & puellis omnique ætate gladio aut igne extinctus, sacramentūque additum ne quis tribus illius uiro filiam suam in uxorem daret, quo reparandi nominis omnis aboleretur successio. Belli finis simul atque iræ factus, & furor in pœnitentiam uertit: armisque positus in unum conuenientes uiri Israel fleuerunt fletum magnum, & celebrarunt ieiunium, dolentes uiam tribum perisse ex fratribus, atque extinctam populi sui validam manum: iure quidem pro delicti precio bellatum aduersum propugnatores flagitiorum, sed miserè in sua populum conuersum uiscera, & bello

ciuili utrumque afflictum. Lachrymarum effusio mouit passionem animi, & affectum percussit, læuitiæ ratio successit. Misique legati ad sexcentos illos Benjamin uiros, qui per quatuor menses edito se præruptarū tuebatur rupium, aut deserti indigentia, quæ multitudini obsidentium periculosa foret, deplorauerunt communem illam esse ærumnam, quod

illi contribules, isti cognatos & socios amisissent, sed tamen non penitus interceptam reparandae tribus successione: consulere se in medium quomodo & sacramenti fides sibi constet, & tribus vna nequaquam à corpore auulsa intercidat. Altari itaque posito reconciliationis, & pacis oblatum sacrificium. Et quia Iabis Galaad populus erat poenae & maledicto obnoxius. Obstrinxerat enim se omnis Israel magno sacramento, vt si quis non ascendisset cum eo ad puniendum flagitium, morte moreretur: duodecim milia bellatoru directa, vt & viri omnes & mulieres ferro extinguerentur, solas virilis thori exortes referuarent adolefcentulas. Interfectis itaque omnibus Iabis Galaad, solae virgines quadringentae exitio caeterorum superfuerunt. Quas accipiens Israel statuit viros Benjamin belli metum deponere, & in coniugium sibi sumere integras aui ac pudoris puellas: quibus & causa esset apud viros integra, quod nemo suorum aduersum eos bellum susceperat, & charitatis gratia, quia propter eos supremo supplicio crepta forent. Hoc igitur modo quadringentis iuuenibus quaesita copulatum confortia sunt. Sed quia ducenti numero supererant, quibus iugales deerant, iis quoque sine fraude sacramentorum consultum accepimus. Dies festus in Sylo quotannis celebratur. Ibi exultare solitae virgines, & choreas ducere in honorem religionis, alie praere matribus, & totum iter agmine viantum repleri. Dixit vnus ex senioribus: Si ducenti illi tribus Benjamin viri intra vineas siti excubias tenderent, donec se omnis foemina turba effunderet, & surgentes ex vineis vnusquisque quam occurfus dederat, vxorem sibi vendicaret, fraudi id nequaquam futurum: populum etenim fauere reparandae tribus successioni, propter sacramentum in partem non posse filiarum suarum societatem: neque tamen contra sacramentum videri si prohibendum non putaret, quia sacramento neque cogendi neque prohibendi necessitas imposta videretur, illos sibi sine metu consulere oportere. Sane si puellarum paretes vindictam estlagitarent, partim prece, partim etiam retorquendo in ipsos inuitae culpam custodiae, sese reuocatuos: quia cum scirent Benjamin viros exortes esse iugalium, cum filiabus processerint: dignam sane tribum iam non poena, sed misericordia: fati dure seuitum in eos, & debellatam corporis sui partem: immoderatus exarsisse plebem, vt successione domesticam extingueret, atque ex suis necaret: placere Deo non perire populo tribum, neque pro vna muliere tam acerbe consuli. Probauerunt consilium Israelitae, executi sunt viri Benjamin, & dispositi in vineis loco oportuno & tempore, plenas foemine agminis vias occupauerunt. Praebuit illis festu nuptiarum religionis solennitas. Auulsa de complexu patrum filiae tanquam in manum ab ipsis paratibus tradebantur, & velut pacta in gremio matris non abduci, sed prodigi arbitrareris. Ita tribus Benjamin penitus intercepta atque extincta breui floruit, documentum exhibens quod magno exitio sit insolentibus vindicta pudicitiae, laesa castitatis vltio. Nec hoc solo loco, sed plerisque scriptura hoc docet. Nam & in Genesi legimus exercitum quaestionibus regem Aegypti Pharaonem quod Saram attentauisset, &

tamen alienam esse vxorem nesciebat. Est igitur Domino castitatis tuenda voluntas, quanto magis est defendenda integritas? Vnde nulla debet virginibus sacris irrogari iniuria. Quae enim non nubunt, & qui vxores non ducunt, habentur sicut angeli in caelo. Et ideo caelesti gratiae non inferamus corporalem contumeliam, quonia potens est Deus quem nec prauaricatio praeterat, & moueat accepti sibi muneris & consecratae virginitatis acerba & grauis contumelia. Vale frater, & nos dilige, quia nos te diligimus.

Diui Ambrosii ad Paternum, eundem quia filio neptem ex filia copulare voluit redarguentis, & vt ab ea discedat intentione, commonentis. Epistola LXVI.

Ambrosius Paterno. Paterni quidem vnanimis mei salutationem legi, sed consultatione haud quaquam paternam, vt velis filio neptem copulare ex filia, sed nec auo te nec patre dignam. Itaque quid consulueris, considera. Omne enim quod agere volumus, prius nomen facti eius interrogemus, & tunc vtrum laude an vituperatione dignum sit, existimabimus. Verbi gratia, misceri mulieri qui buldam voluptas est, medicorum etiam pueri corporibus vile ferunt. Sed considerandum vtrum coniugi, an extraneae, deinde nuptae an innuptae. Si quis desponsata sibi & tradita vtatur, coniugium vocat. Qui alienae expugnat pudorem, adulterium facit, cuius vel solo nomine reprimatur plerumque tentandi audacia. Hostem ferire victoria est, reum equitas, innocentem homicidium. Quod si quis percipiat animo, reuocat manum. Ergo etiam tu quid consulas, quaeso tecum retractes. Coniugium vis inter filios nostros componere. Quaero vtrum pares copulandi an impares sint. Sed, nisi salor, compares appellari solent. Boues qui iungit ad aratrum, equos ad currum, pares eligit, & vt aetas conueniat & forma: nec natura discrepet, nec decoloret diuersitas. Tu copulare paras filium tuum, & neptem ex filia, hoc est vt accipiat sororis suae filiam, diuersa licet matre quam focus editus. Interroga nomen religionem: nempe auunculus iste illius, illa huius neptis vocatur. Nec ipse te reuocat sonus nomen, cum hic auum resonet, illa hoc nomen ad auunculum quod ad auum referat. Quanta deinde etiam reliquorum confusio vocabulorum. Idem auus & focus vocabere, ea quoque tibi neptis & nurus diuerso nomine nuncupabitur. Mutuabuntur etiam fratres diuersa vocabula, vt illa focus fratri sit, iste gener sorori. Nubat auunculo suo neptis, & immaculorum pignorum charitas illecebroso amore mutetur? Super hoc igitur meam à sancto viro episcopo vestro expectari sententiam non opinor neque arbitrator. Nam si ita esset, & ipse scribendum putasset. Non scribendo autem significauit quod nequaquam hinc dubitandum arbitretur. Quid enim est quod dubitari queat, cum lex diuina etiam patruales fratres prohibeat conuenire in coniugalem copulam qui sibi quarto sociatur gradu? Hic autem gradu tertius est, qui etiam ciuili iure à consortio coniugij exceptus videtur. Sed prius sacrae legis scita interrogemus. Pretend-

MAV. 12.

1. Cor. 6.

1. Cor. 5.

dis enim in tuis literis quod permissum hoc diuino iure connubium huiusmodi pignoribus existimetur, eo quod non sit prohibitum. Ego autem & prohibitum assero: quia cum leuiores interdicta sint de patruelibus fratribus, multo magis hoc quod arctioris est plenum necessitudinis, interdictum arbitror. Qui enim leuiores adstringit, grauiora non soluit, sed aligat. Quod si ideo permissum putas, quia specialiter non est prohibitum, nec illud prohibitum sermone legis reperies, ne pater filiam suam accipiat vxorem. Nunquid ideo licet, quia non est prohibitum? Minime. Interdictum est enim naturae iure, interdictum est lege quae est in cordibus singulorum. Interdictum est inuolabili praescriptione pietatis, titulo necessitudinis. Quanta huiusmodi inuenies non esse interdicta lege per Moysen edita, & tamen interdicta sunt quadam voce naturae. Multaque sunt quae licet facere sed non expedit. Omnia enim licet, sed non expediunt: omnia licent, sed non edificant. Si ergo etiam ab iis nos reuocat Apostolus quae non aedificant, quomodo faciendum putamus quod & non licet legis oraculo, & non aedificat discrepante pietatis ordine? Et tamen illa ipsa vetera quae fuerant duriora, temperata sunt per euangelium Domini Iesu. Transferunt vetera, ecce facta sunt noua. Quid tam solene quam osculum inter auunculum & neptem, quod iste quasi filij debet, haec quasi parenti? Hoc igitur inoffensa pietatis osculum suspectum facies de talibus cogitando nuptiis, & religiosissimum sacramentum charis pignoribus eripies. Sed si diuina te praeterent, saltem imperatorum praepcepta, à quibus amplissimum accepisti honorum, haudquaquam praeterire te debuerunt. Nam Theodosius imperator etiam patruales fratres & consobrinos vetuit inter se coniugij conuenire nomine, & feruissimam poenam statuit si quis temerare ausus esset fratrum pia pignora, & tamen illi inuicem sibi aequales sunt: tantummodo quia propinquitatis necessitudine, & fraternae societatis ligantur vinculo, pietati eos voluit debere quod nati sunt. Sed de eis alicui relaxatum: Verum, hoc legi non praedidit. Quod enim in commune statuitur ei tantum proficit, cui relaxatum videtur. Longe diuersa iniuria. Illud tamen licet in veteri testamento legimus vt aliquis vxorem suam sororem diceret, istud inauditum, vt quisquam neptem suam in vxorem accipiat, & coniugem dicat. Iam illud pulcherrimum quod negasti neptem tuam auunculo suo tuo filio propinquo semine conuenire, quia non agnationis ei legitimo iure, sed cognationis copuletur necessitudine. Quasi verò & vterini fratres, id est diuerso patre, sed eadem matre geniti possint diuerso sexu inter se

coniugio conuenire, cum & ipsi agnationis ius habere non queant, sed cognationis tantum sibi titulo connexi sint. Vnde oportet ab ea discedas intentione, quae etiam si liceret, tamen tuam familiam non propagaret. Debet enim tibi filius noster nepotes, debet etiam neptis charissima pronepotes. Vale cum tuis omnibus.

Diui Ambrosii ad Quinegium, illum de consultatione sua commendantis. Epistola LXXVII.

Ambrosius Quinegio. Quam ingenuo te commendasti pudore, quia de eo consuleres quod non probares, sed morem gereres parenti, vt pietatem non laederes, securus quod non aliud à me posset referri, nisi quod sanctas deceret necessitudines. Ego verò libenter tua in me onera suscepi, & auo neptem, vt opinor, refudi. Quam nescio planè qua opinione nurum sibi fieri desiderabat, vt autem focero mutaret. Plura non opus est, ne hoc quoque accedat ad verecundiam. Vale filij, & nos dilige, quia nos quoque te diligimus.

Diui Ambrosii ad Antonium, amorem eius in se, & sui nomen in illum commemorantis. Epistola LXXVIII.

Ambrosius Antonio. Nunquam es tacitus mihi, nec vnquam tuo me transmissum silentio querar, qui sciam quod tuo non desim pectori. Nam cum id pendas quod pluris est, qui potes id negare quod saepe etiam in multis desuit, non tam amoris vsu, quam officij vicissitudine? Ego verò etiam ex meo animo tuam vicem aestimo, vt nunquam me tibi, & te mihi absentem putem, quoniam semper animis haeremus, nunquam tuas literas mihi deesse opiner, aut meas tibi cum te quotidie coram alloquar, in te oculos, studia, atque omnia officia mea dirigam. His tecum delectat congregari. Nam literae tuae (vt aperte cum indiuiduo pectoris mei loquar) verecundari me faciunt. Vnde peto vt superseas gratiarum relatu. Mihi enim mei in vos officij summa merces est, si me debito erga vos muneri non defuisse arbitrarer. Vale, & nos dilige, quia ego quoque te diligo.

Diui Ambrosii ad Alypiu, literas illius sibi esse redditas, & se suis respondisse literis significantis. Epist. LXXIX.

Ambrosius Alypio. Antiochus vir consularis reddidit mihi eximietatis tuae literas, nec superse di respondendi munere. Nam per meos homines dedi literas, & ni fallor, alia oborta copia geminaui epistolam. Sed quia non tam remetendae amicitiae munia, quam contumeliam non cumulandum arbitror, oportuit ipso praesertim regrediente qui me tanto literarum tuarum affecit nomine, referri ali-quod officium sermonis mei, vt ego vtique vestrum & ille tibi absolueretur qui debebat referre quod acceperat. Vale, & diligentes te dilige.

FINIS.

Capita Epistolarum Libri Noni.

- Ambrosius Vigilio, instituens eum quomodo plebem docere debeat, ac inter caetera vt coniugia ex alienigenis refugiant. Sampsonisque exemplo comprobans quam perniciosum sit alienigenae mulieris copulam admississe. Epist. LXX.*
- Ambrosius Irenaeo, occasione eius quod in Apostolo scriptum est: Lex enim iram operatur, &c. quaestionem cur lata sit lex, absolvens. Epist. LXXI.*
- Ambrosius Irenaeo, causam reddens cur pleraque in lege praepcepta sint, quae per euangelium vacuata videntur, vt est circumcisio corporalis, & obseruatio sabbati, aliaque plura huiusmodi, cur etiam lex pedagogus dicatur. Epist. LXXII.*
- Ambrosius Clementiano, vim Apostolicae disputationis in superiori epistola notata aperiens, simulque ostendens Iudaeum non esse secundum adoptionem haeredem. Epist. LXXIII.*

Gene 12.

Ambrosius Hieroniano, ex eo quod ab Apostolo commemoratum est, Abraham credidit Deo, & reputatus est ei ad iustitiam, &c. colligens quod magis Abraham filii qui ex fide heredes sunt, ipsam quoque fidem plurimum commendans. Epist. LXXIII.
 Ambrosius Bellicio, exponens quid sibi velit illud quod dominus Iesus videns a generatione caecum, expuit, & fecit lutum, & superunxit oculos caeci, &c. Epist. LXXV.
 Ambrosius Studio, quaestionem ab eo propositam quam in quadam epistola superius ad eundem scripta absoluit, latine ac plenius pertractans & absolvens. Epist. LXXVI.
 Ambrosius Constantio, causam reddens cur circumcisio veteris testamenti auctoritate quasi utilis imperetur, & novi testamenti magisterio quasi inutilis repudietur, adversantiumque obiectiones arguta responsione dissolvens. Epist. LXXVII.

DIVI AMBROSII EPISCOPI MEDIOLANENSIS, EPISTOLARVM LIBER NONVS.

Adini Ambrosii ad Vigilium, insituentis eum quomodo plebe docere debeat, ac inter caetera, ut coniugia ex alienigenis refugiat, Sampsonisque exemplo comprobatis quam perniciosum sit alienigenae mulieris copulam adsciuisse. Epist. LXX.
 Ambrosius Vigilio. Poposcisti a me institutionis tuae insignia, quoniam novus accitus es ad sacerdotium. Et quoniam teipsum edificasti, ut oportuit, qui dignus habitus es tanto munere: quomodo & alios edifices, significandum videtur. Primum omnium cognosce ecclesiam tibi Domini commissam, ideoque vitandum semper ne quid obrepat offensionis, & fiat velut commune corpus eius gentilium admixtione. Vnde scriptura tibi dicit: Ne accipias vxorem de filiabus Chanaanorum, sed vade in Mesopotamiam in domum Bathuelis id est domum sapientiae, & eius tibi acquire copulam. Mesopotamia autem regio est in partibus orientis, quae duobus maximis per ea locorum Euphrate & Tigri fluminibus circumuenitur, quibus origo est in Armeniae locis. Insuunt autem diuerso meatu in mare rubrum, & ideo Mesopotamiae nomine signatur figura ecclesiae, quae maximis fluentiorum prudentiae irriguis atque iustitiae fecundat mentes fidelium, quibus facti baptismatis, cuius typus praecessit in rubro mari, infundit gratiam, culpamque abluit. Doce ergo plebem ut non ex alienigenis, sed ex domibus Christianis coniugij queratur copula. Nemo fraudet mercenarium mercede debita, quia & nos mercenarij sumus Dei nostri, & ab eo mercedem laboris nostri expectamus. & tu quidem o quicumque es negociator, mercenario tuo mercedem pecuniariam negas, id est vilem, caducam: tibi autem negabitur merces promissorum caelestium. Non fraudabis ergo, ut lex dicit, mercenarium mercede sua. Non dabis pecuniam tuam ad usuram, quoniam scriptum est, quod is qui pecuniam suam non dedit ad usuram, habitabit in tabernaculo Dei. Nam ille est supplantator, qui usurarum captat emolumenta. Itaque vir Christianus si habet, det pecuniam quasi non recepturus, aut certe sortem quam dedit recepturus. Habet in ea non mediocrem usuram gratiae. Alioquin decipere istud est, non subuenire. Quid enim durius, quam ut des pecuniam tuam non habenti, & ipse duplum exigas? Qui simplum non habuit unde solueret, quemadmodum duplum soluet? Exemplo nobis sit Thobias, qui nunquam requisivit pecuniam quam dederat, nisi extremo vitae suae tempore, magis ne fraudaret

Gene. 28.

Deut. 24.

Psalm. 14.

Thob. 4.

haerem, quam ut depositam pecuniam cogeret ac recuperaret. Populi saepe conciderunt fenore, & ea publici exitij causa extitit. Vnde nobis sacerdotibus id precipue cura sit, ut ea vitia resecemus, quae in plurimos videntur serpere. Hospitem doce voluntatum magis quam ex necessitate esse oportere, ne in hospitio deferendo inhospitalem affectum animi sui prodat, & in ipsa hospitis susceptione per iniuriam violetur gratia, sed magis excolatur officiorum vfu, & aliquo humanitatis ministerio. Non enim a te munera exiguntur ditia, sed officia voluntaria, plena pacis, & conuenientis concordiae. Meliora sunt enim olera cum amicitia & gratia, quam si exquisitis dapibus adornetur conuiuium, si desit affectus gratiae. Legimus peremptos graui populos excidio propter violata iura hospitij Leuitis de Ephraim. Propter libidinem quoque commissa bella atrociora. Sed prope nihil grauius quam copulari alienigenae, vbi & libidinis & discordiae incentiua, & sacrilegij flagitia constant. Nam cum ipsum coniugium vlamine sacerdotali & benedictione sanctificari oporteat, quomodo potest coniugium dici, vbi non est fidei concordia? Cum oratio communis esse debeat, quomodo inter dispares deuotione potest esse coniugij communis charitas? Sepe plerique capti amore foeminarum fidem suam prodiderunt, ut patrum populus in Beelphegor. Vnde Phinees atrepto gladio interfecit Hebraeam & Madianitem foeminam, & mitigauit indignationem diuinam, ne totus populus extingueretur. Quid de pluribus exemplis loquar? Ex multis vnum proferam, ut eius commemoratione liqueat, quam perniciosum sit alienigenae mulieris adsciuisse copulam. Quis fortior, & ab incunabulis suis munitior Dei spiritu quam Nazaraeus Sampson? Et ipse proditus est, & ipse per mulierem non potuit suam tenere gratiam. Cuius generationis & vitae totius seriem historico digestam stylo enarrabimus secundum sacri libri continentiam, quae in hunc est mundum, non verborum serie, sed sensu. Multos per annos Hebraeorum populum subditum Palaestini ac subiectum habebant, quoniam fidei praerogatiuam amiserat, qua victoriam patres adepti fuere. Non penitus tamen interciderat insigne electionis apud auctorem suum, & funiculus hereditatis. Sed quia rerum secularium insolentia saepe extollebatur, dabat eos plerumque in potestatem hostium, ut more ingenij humani remedium malorum de caelo sibi quaereret. Tunc enim Deo subditi sumus, cum aduersa-

Prouer. 15.

Iudic. 20.

Num. 25.

Iudic. 16.

ibidem 13.

ibidem 14.

ibidem 13.

aduersariis aliquibus vrgemur. Secundae res mentem extollunt. Quod cum alias vfu probatum sit, maxime in ea rerum conuersione qua rursus ad Hebraeos a Palaestinis versa vice res mutatae. Naque cum diuturna iniuria longae subiectionis ita essent depressa Hebraeorum pectora, ut nullus virili ingenio ad libertatem animos tollere auderet, ortus est illis Sampson diuino oraculo praedestinatus, magnus vir, nec in pluribus numerandus, sed in paucis praestantissimus, & quod sine vlla controuersia sit, viribus corporis omnium facile primus, eo que ingenti admiratione nobis spectandus a principio, non illa quae temperantiae & sobrietatis iam inde a pueritia vini abstinentens praecleara insignia dedit, nec illa quae intonso capite Nazaraeus sacra diu seruauit custodia: sed ab adolescentia, quae in aliis aetas mollior, in hoc egregia, atque supra humanum modum perfectae virtutis stupenda facinora effecit, quibus diuini oraculi mox aperuit fidem, quod non perfunctorie tanta cum antecisset gratia, ut descenderet angelus per quem ortus eius praeter spem parentibus annuntiaretur, futuri regimen & praesidium suis. Nam grauibus iam diu Palaestinatorum imperiis afflictabantur. Pater illi erat de tribu Dan timens Deum, haud ignobili genitus loco, praestans caeteris: mater vtero sterilis, sed animi virtutibus haud infecunda: quae propriae hospitio mentis recipere meruit visionem angeli, mandatum tenuit, oraculum impleuit. Nec tamen passa sine viro scire vel diuinitatis secretum, insinuauit marito visum sibi hominem Dei praecleara specie future sobolis ferentem oracula: qua pollicitatione sese fidem cum coniuge fidem promissorum caelestium participare. Quod vbi comperit, pie Deum precatus orauit, ut sibi quoque visionis eius gratia tribueretur, dicens: In me Domine angelus veniat tuus. Vnde ego arbitror, non zelo mulieris quae esset spectabilis pulchritudinis, aliquid eum suspectum habuisse, ut quidam existimauit, sed magis diuinae zelo gratiae prouocatum, conspectus sacri voluisse participari munere. Neque enim vitium animi praeuocatus tantam apud Deum inuenisset gratiam, ut angelus in eius domum reuenteretur, qui monitis eius quae vfu oraculi postulauisset, subito flammam vehementis eleuatus specie, sese recepit. Id formidolosum viro mulier salubrius interpretata, in gaudium vertit, atque ademit sollicitudinem, eo quod prosperorum indicium non aduersantium sit visere Deum. Talibus a caelo commendatus insignibus, vbi primum adoleuit, coniugio mentem intendit, siue quod vagam ac familiarem adolescentulis abhorreret animo lubricae libidinis consuetudinem, siue quia iam causa quaerebatur quemadmodum a ceruicibus plebis suae auerteret Palaestinatorum potentiam duraque imperia. Pergens itaque in Thanata (vrbi hoc nomen est in illis positae locis, quae tunc Palaestinatorum incolis frequentabatur) virginem apexit grata specie, & vultu decoro, & parentes proprios quorum comitatu fultus gradiebatur, orauit ut eam in coniugium sibi posceret. Verum illi ignorantes quod eo intentione pergeret, ut Palaestinis aut negantibus infestior foret, aut acquiescentibus affectus inferenda in subditos iniuria demeretur, cum ex coniunctione aequalitas, par & gratia confortij iure accresceret, S. Ambr. tom. 5.

aut si quid offensum esset, longius vltionis studia procederent, quasi alienigenam declinandam arbitrabantur. Sed vbi fletere animum pignoris legitimum obiectu frustra experti, in arbitrium eius volentes concessere. Recepta itaque petitione, Sampson cum sibi promissam reuiceret diuertit, & paulisper de aggre deflexit, continuoque occurrit ei leo ferus de sylua, agresti libertate saeuior. Comes nullus, telum in manibus haudquaquam suppeditabat: cedere pudor, & conscia virtus fiduciam dare, irruentem in se brachiis amplexus necat, & laceratorum nodo exanimatum, praeter aggerem supra syluestria germina proiecit ac dereliquit. Locus erat latus pabuli herboso gramine, vinctis confitus. Itaque apud dilectissimam sibi sponsam exuias ferre credidit sine momento futuras, cum talium rerum tempora non terribilibus spoliis, sed mitibus gaudiis & festa fronde fiant venustiora. Denique post eadem regrediens via fauam in vtero leonis offendit, atque abstulit, donum parentibus ac puella futurum. Talia enim sponsam munera decent: ac degustato melle fauam praedictis edendum dedit, causam repressit. Sed forte quadam die nuptialis festi celebrabatur conuiuium, lata in epulis iuuentus mutuis se ad ludum inuitabat sermonibus, cum alius alium saliore dicacitate perfringeret, sicut se huiusmodi vfu habet, certamen laetitiae accendebatur. Ibi tum quaestionem huiusmodi proposuit Sampson iuuenibus coeulantibus: De manducante exiuit esca, & de forti processit dulce. Absoluentibus pollicens praemium quasi mercedem sapientiae triginta sindones, & totidem stolas secundum numerum virorum comessantium, aut multam ignorantibus. Qui cum enodare implexa, & distinguere ambigua nequirent, mulierem eius partim minis exagitando, partim fatigando precibus, eo impulere, ut a viro posceret quaestionis eius absolutionem, insigne futuram coniugalis gratiae in mercedem amoris. Atque ea seu animi territa, seu muliebri ingenio inflexa, veluti pio quaestu maritalis odij dolorem praeterecere coepit quod secretum viri confors totius vitae & conscia non comperisset, similisque caeteris habita foret, cui arcanum viri proprium non crederetur. Odisti me, inquit, & non amasti, quam caelasti vique adhuc. His atque caeteris talibus inuictus certe animus, muliebribus emollitus blanditijs, aperuit dilectae propositam quaestionem, & illa ciuibus. A quibus vix tandem septimo die qui praescriptus absolutione parabola fuerat, ante occasum solis compta soluta sunt, atque in hunc modum relata. Quid fortius leone? quid dulcius melle? Et ille respondit: Nec muliere aliquid perfidiosius. Nam si non domuissetis vitulam meam, nunquam intellexeretis parabolam meam. Et statim descendit in Alalonam, & triginta viros peremit, quorum exuias auferens, eos qui propositam quaestionem soluerant, promisso munere donauit. Abstenuit autem coniugio puella cuius perfidiam deprehenderat, atque in patriam domum sese recepit. Turbatumque animi iuencula quae indignationem laesi, ferociam fortissimi fraudi sibi futuram iusta formidine perhorresceret, in alterius viri concessit nuptias, quem tamen paranympum sibi Sampson AA 2

quasi fidum solidum sodalem, cum duceret eam vxorem, ascuerat, nec sic tamen prætento licet coniugio offensionis periculum auertit. Namque vbi res prodita, volentique ad coniugem redire, interclusa copia, quod pater eam alij viro nupsisse diceret, sororem sane eius si vellet, ducere liceret: stimulo iniuriæ exulceratus, publicam excogitauit ultionem capeffere domesticæ contumeliæ indignatione: correptisque vulpibus adulta ætate, cum iam matura essent in agris frumenta, binas sibi inuicem cauda ad caudam ligauit, atque in medium earum ardentem inseruit facem, nodoque adstrinxit inextinguibili, & vltor iniuriæ super manipulos messis dimisit frumentariæ, quam secuerant incolæ Palæstinorum. At illa igitur exterrita quacunq; præcipites conuoluebantur, spargebant incendium, & exurebat spicas eorum. Quo dispendio commoti, quod omnes sibi locorum fructus interierat, factum principibus suis intimauerunt. Et illi miserunt viros in Thannatam qui mulierem quæ variato fidem coniugio mutauerat, ac totam eius domum parentisque igni inuolueret, quod ea causa suæ vastitatis & iniuriæ foret, nec oportuisse lædi virum pronunciantes qui posset malo se publico vlcisci. Nec tamē Sampson populis Palæstinorum delicti gratiam fecit, atque eo vindictæ sine contentus fuit, sed concidit eos strage maxima, plurimique eorum ferro interiit. Ipse autem concessit in Ethan ad torrentem in deserto. Petra illic erat munitio tribus Iudæ. Palæstini vero qui eum non auderent laceffere, nec munitionis prærupta arduaque superare, tribum Iudæ denunciato adorū visere prælio: quod subditos sibi & tributarios, perditum iri nequaquam iustum & æquum atque ex vsu videretur publico, pro alieno præsertim facinore: consulentes in medium, tradi sibi designatorem tanti flagitij postulauerunt, atque ita illis quod ab eo commissum esset, futurum sine noxa. Qua præscripta sibi conditione viri de tribu Iudæ tria milia ex suis congregantes ascenderunt ad eum, & præfato quod essent subditij Palæstinorum, quibus sibi necessitas obediendi non ex arbitrio, sed ex periculi formidine maneret, facti sui inuidiam retorquebant in eos qui ius cogendi habebant. Tum ille, Et quæ, inquit, iustitiæ forma est genus Abrahamidarum, vt circumscripte primo coniugis, deinde abductæ perniciosam mihi vindicta sit, & sine periculo domesticam iniuriam non licuerit vlcisci? Tantūmne inclinatis animos ad turpe vernularum obsequiū vt executores vos alienæ præbeatis insolentiae, atque in vosmet ipsos vertatis manus? Si pereundum est quia dolorem habui liberum, iuuat perire manibus Palæstinorum. Tentata domus, sollicita vxor. Si non licuit mihi viuere sine eorum fraude, saltem liceat moti sine scelere vestro. Retuli ego acceptam iniuriam, non intuli. Vos existimate an digna vicissitudo fuerit. Illi de damno fructuum queruntur, ego de coniugis amissione. Conferte manipulos messis, & sociam thori. Dolorem meum ipsi probarunt, cuius iniurias vindicauerunt. Videte quo vos ministerio dignos putant. A vobis eum morte affici volunt, quem ipsi ultione dignum de iis qui me læserant iudicauerunt, & qui vindictæ præbuere ministerium. Sed si adeo subdita superbis corda geritis, tradite

me hostium manibus, vos nolite occidere. Non mortem abnuo, sed vestrum fugio contagium. Verum si formidine ceditis insolentibus, alligatae vinculis manus: inermes licet, inuenient sibi arma nodis soluta. Certè conditioni impositæ fati futurum arbitrati sunt, si viuentem in potestatem daretis. Quibus illi auditis, quamuis tria milia virorum ascenderant, sacramentum dederunt quod à se vitæ eius vis nulla irrogaretur, tantummodo patiens vinculorum esset, vt deditorem eius patrarent, quo vacui fierent eius cuius arguebantur facinoris. Accepta itaque fide spelæo egressus deseruit petra munitionem ac duobus innexus funibus, vbi appropinquare accitos ad fuscipiendum Palæstinorum validos videt, infremuit spiritu, & vniuersa dirupit vincula, atque arripiens maxillam asini iacentem percussit mille viros, fugauit alios grandi virtutis spectaculo, cum inermis & vni cederet armatorum agmina. Et qui comminus ausi fuerant congregari, facili negotio nullo labore obruncti: aliis fuga exitum depfit. Vnde hodiè que Agon loco nomen est, quod ibi Sampson gloriosum certamen virtute egregia consummauerit. Sed vtinam quàm fortis in hostem tam moderatus in victoria fuisset. Verum quod facile vsu venit, insolens rerum secundarum animus, qui debuit euertum pugnae diuino fauori & præsidio deferre, sibi arrogauit, dicens: In maxilla asini deleui mille viros. Nec aram statuit Deo, nec hostiam immolauit, sed negligens sacrificij, assumptor gloriæ, vt triumphum suum perpetuo cōsecraret nomine, vocauit locum maxillæ interfecionem. Et mox siti grauiter cœpit inardescere, & potus deerat, nec iam ferre ac tolerare poterat. Vnde intelligens quod nihil tam facile esset humanæ opis quod sine diuino adiumento non difficile foret, exclamauit atque obsecrauit ne sibi Deus omnipotens in offensam verteret, quod imprudenter incauto sermone sibi aliquid assignauisset. Quinetiam illam victoriam Deo deputabat, dicens: Tu dedisti in manu serui tui salutem magnam hanc, & nunc subueni, quia ecce morior siti, & in potestatem eorum de quibus tantum donasti triumphum, sitis necessitate adiudicor. Quomodo Dei misericordia, cum proiecisset ille maxillam, aperuit scissuram eius, & fons erupit ex ea, & bibit L Sampson, & resumpsit spiritum, & vocauit locum inuocationem fontis, eo quod victoriæ iactantiam inuocationis precibus emendauisset: ita diuersa iudicia maturè edita, quod & arrogantia cito offensam incurreret, & humilitas sine vlla offensione sese reconciliaret. Verum vbi decursa seriè bellum Palæstinorum composuit, & suorum declinans ignauia, & hostilem despiciens manum, Gazam sese contulit (ea ciuitas erat in locis Palæstinorum) & habitabat illic in diuersorio. Quod cognitum Gazæ haudquaquam dissimulatione præterierunt, sed festinantes circumdederunt diuersorium eius, & obsederunt vniuersos aditus domus, ne fugam in noctem componeret. Itaque Sampson cognito quid pararetur, compositas insidias noctis medio præuertens, columnas domus manibus amplexus, materiem totam & culminis molem ceruice valida sustentans, in verticem montis altissimi transportauit, qui imminebat vbi Hebron, quæ populis Hebræis incolebatur.

Cum

Cum libero & vago motu transgredere, non solum regionis paternæ terminos, sed etiam morum limites, & maiorum obseruatione præscriptos, eam sibi futurae mox cladis pestem inuenit. Namque parum fida expertus alienigenæ vxoris prima conubia, qui debuisset cauere vel postea, rursus Dalila mulieris fornicariæ copulam non declinauit: & cum eam diligeret impensè, tentandi se causam dolis hostilibus præstitit. Ascendentes enim Palæstini ad eam, polliciti sunt pecuniam viritim duros mille & centum denarios, si proderet eis in quo ille fiduciã virtutis suæ constitutam haberet, quo cognito circumueniri & capi posset. At illa quæ semel se pecunia profuturæ, astutè satis & callidè inter epulas ad illecebras amoris quasi admirans fortitudinis eius eminentiam, querere cœpit quo tandem genere tantum præstaret reliquorum virtutibus, simul & quasi pauida atque sollicita orare, vt dilectæ suæ committeret qui nexus adstrictum alienæ potestati substerneret. Ille autem adhuc sobrius & fortis animi aduersus delinimenta meretricia dolum dolo reulit, dicens: quia si vitibus virentibus adhuc & non aridis alligaretur, infirmitate corporis adæquaret aliorum similitudinem. Quo Palæstini per Dalilam sibi comperto, cum vitæ soporanti circumdedissent vincula, quasi de improviso excitum, haud degenerem offendere notæ & solitæ fortitudinis, cum solitus nexibus virtus libera multis licet resisteret ac repugnaret. Sed vbi id parū processit, rursus Dalila quasi derisa & conquerens repetere artes suas, & fidem amoris poscere non prætermittebat. Cui Sampson validus adhuc consilij, dolum ridens, significauit ligatum se septem funibus qui adhuc sine vsu forent, venturum se in potestatem hostium, sed & hoc frustra fuit. Tertio quoque tanquam de mysterio depromptis, iam lapsuro propior, si dissoluti essent crines septem capitis sui, & quasi in cubitum intexti, discederet ab eo virtus sua. Et hoc quoque lusit insidiarum fabricatores. Ad postremum cum illud sibi totiens procax mulier deplorauisset, indignam se habitam dolens cui committeretur arcanum, dilectique id quod pro remedio quereret, ad proditionem suspectari videret, lachrymis fidem cœgit: simul quia debebatur inuictæ ad id tempus fortitudinis viro, vt incidere arumnam, faucius animi secretum aperit, prætere in se virtutem Dei, & esse Domino sanctificatum, secundum eius præceptum comam pascere, quæ si attonderetur, desineret Nazareus esse, & propriæ virtutis vsum amitteret. Palæstini per mulierem comperta infirmitate viri, sceleris mercedem afferunt, vt precio obnoxia dolum patrarent. At illa meretricis delinimentis festum amoris in soporem compulit, & rōfore adhibito septem crines capitis eius admota nouacula abscidit. Continuè quoque interdicti præuaricatione vires minutæ. Denique ex somno experrectus: faciam, inquit, sicut soleo, & excutiam me super aduersarios: sed nec animi sui alacritatem nec virtutem agnouit, nec vigor erat, nec gratia manebat. Itaque reputans secum quàm improvidè se mulieri aduersariorum credidisset, vt caluatus tentare vltorius aliquid damnatus infirmitatis nequiret, cæcatus oculos vinculis manus

A præbuit, & compedibus innexus carcerem intrauit multis sibi incognitum tempestatibus. Et iam processu temporis crescere ei coma cœperat. Itaque cū esset celebre conuiuium, Palæstinorum conuentui producit de carcere Sampson, ac statuitur in populi conspectu. Erant tria milia ferme hominum virilis ac muliebris sexus, & grauib; in eum insultabant conuitis, circumagebant ludibriis, quod durius & vltra ipsam captiuitatis speciem viro ingentæ virtutis conscio tolerabatur. Nam viuere & mori naturæ functio: ludibrio esse, probro ducitur. Cupiens igitur tantam contumeliam vel ultione solari, vel morte in reliquum præuerrere, simulato quod infirmitate corporis & nodis compedum sustentare sese nequiret, poposcit à puero qui dirigebat vias eius, vt admoueret eum ad columnas proximas, quibus domus omnis suffulciebatur. Et admotus, vtraque manu fulcra totius comprehendit ædificij, atque intentis ad festa sacrificij Palæstinis, quod Dagoni Deo suo deferebāt, per quem sibi aduersarium suum datum in potestatem arbitrabantur, muliebris perfidiæ dolos beneficiis annumerantes celestibus exclamauit ad Dominum, dicens: Domine adhuc semel memor pueri tui esto, vt pro duobus oculis meis vindictam tribuas de nationibus, ne dent gloriam suis diis, quod ipsis iuuantibus me in potestate acceperint, nec vitam meam pluris facio. Moritur anima mea cum Palæstinis, vt agnoscant sibi infirmitatem meam nō minus quàm virtutem exitialem fuisse. Concussit itaque columnas magna vi, ac dissoluit & comminuit eas, quas secuta ruina superioris culminis, & ipsum inuoluit, & vniuersos qui desuper aspectabant præcipitauit. Ibi magna vis marium sceminarumque promiscuè exanimata, & triumphus que sitis perempto supra omnes superiores victorias haudquaquam degenerare & decolorare exitu. Nam etsi inuolabilis ad id locorum & deinceps, atque incomparabilis in hac vita expertis belli fuerit viris, tamen in morte se ipsum vicit, & insuperabilem gestit animum, vt contemneret & quasi nihilo haberet vitæ finem omnibus formidolosum. Virtutis igitur fuit quod victoriarum numero diem clausit, nec captiuum exitum sed triumphalem inuenit. Cui cum scriptum autem fuisse à muliere, naturæ potius quàm personæ adscribendum: quia humana conditio maior, quàm culpa inferior. Premitur enim & cedit illecebris flagitiorum. Itaque cum scriptura ei testificetur quod plures in morte quàm in lumine vitæ istius positus occiderit, videtur ad aduersariorum magis exitum captus, quàm quo ipse deiector fieret, aut minor esset. Non est enim se expertus inferiorem, cuius sepultura præstantior quàm potentia fuit. Denique non telis, sed cadaveribus hostiū pressus humatus est, proprio tectus triumpho, clarum insigne relinquens posteris, eo quod populum suum quem captiuum inuenerat, viginti annis in libertate iudicio suo rexit, & sepultus in patrio solo libertatis hæredem dimisit. Hoc ergo exemplo liquet alienigenarum consortia refugienda, ne pro charitate coniugij prodicionis insidiæ succedant. Vale, & nos diligite, quia nos te diligimus.

A Aa ij

Diui Ambrosij ad Irenaeum, occasione eius quod in Apostolo G scriptum est: Lex enim iram operatur, &c. questionem cur lata sit lex, absoluentis.

Epistola LXXI.

Rom. 2.

Ibidem.

Genes. 3.

Roma. 7.

Ioan. 15.

Ambrosius Irenaeo. Decursa lectione Apostoli, non perfunctorie motus es, quia audisti hodie lectum: Lex enim iram operatur. Vbi autem non est lex, nec prauaricatio. Vnde & consulendum arbitratus es cur lata sit lex si nihil proderat, imo oberat, quae operaretur iracundiam, & prauaricationem intruderet. Equidem secundum interrogationem tuam certum est non fuisse legem necessariam quae per Moysen data est. Nam si naturalem legem, quam Deus creator infudit singulorum pectoribus, homines seruare potuissent, non fuerat opus ea lege quae in tabulis scripta lapideis implicauit atque innodauit magis humani generis infirmitatem, quam claqueauit atque absoluit. Esse autem legem naturalem in cordibus nostris etiam Apostolus docet, qui scribit: Quia plerumque & gentes naturaliter ea quae legis sunt faciunt, & cum legem non legerint, opus tamen legis scriptum habent in cordibus suis. Ea igitur lex non scribitur, sed innascitur, nec aliqua percipitur lectione, sed profuuo quodam naturae fonte in singulis exprimitur, & humanis ingeniis hauritur. Quam debuimus vel futuri iudicij metu seruare, cuius testis conscientia nostra tacitis cogitationibus apud Deum ipsa se prodit, quibus vel redarguitur improbitas, vel defenditur innocentia. Itaque cum semper pateat Domino, tum maxime in die iudicij manifestabitur, quando occulta cordis in examen venient quae putabantur latere. Quorum tamen proditio, occultorum scilicet, nequaquam noceret si lex naturalis inesset pectoribus humanis. Est enim sancta, sine versutia, sine fraude confors iustitiae, expers iniquitatis. Denique interrogemus infantiam, videamus si in ea crimen reperitur, si auaritia, ambitio, dolus, saeuitia, insolentia. Nihil suum nouit, nullos honores sibi arrogat, praefere se alteri ignorat, fraudem nescit, vindicare sese nec vult nec potest. Insolentia quid sit, puro ac simplici nequit animo comprehendere. Soluit hanc legem Adam, qui voluit sibi arrogare quod non acceperat, ut esset sicut creator & conditor suus, & diuinum honorem affectaret. Itaque per inobedientiam offensam traxit, & culpam incidit ex insolentia. Qui si non rupisset imperium, & obediens fuisset mandatis caelestibus, praerogatiuam naturae atque ingenitae sibi innocentiae haereditibus propriis reseruasset. Ergo quia per inobedientiam praerogatiua naturalis legis corrupta atque interdicta est, ideo scriptum legis existimatum est necessarium, ut vel partem haberet, qui vniuersum amiserat. Et cui perierat quod nascendo assumpserat, discendo saltem cognosceret & custodiret. Simul quia causa deiectionis eius superbia fuit: superbia autem orta est ex praerogatiua innocentiae: debuit ea lex ferri quae subditum Deo & subiectum redderet. Nam sine lege peccatum nesciebatur, & minor erat culpa, vbi erat culpae ignorantia. Vnde & Dominus ait: Si non venissem, & locutus fuisset iis, peccatum non haberent. Nunc autem excusationem

non habent de peccato. Lata est ergo lex, Primum ut excusationem tolleretur, ne quis diceret, peccatum nesciui, quia praescriptum non erat quid cauerem. Deinde ut omnes subditos faceret Deo agnitione peccati. Omnes autem subditos fecit, quia non solum Iudaeis data est, sed etiam gentes vocauit. Proselyti enim ex gentibus sociabantur. Neque vero exceptus videri potest qui vocatus defuit. Lex enim quos vocauit, & alligauit. Vniuersorum itaque culpa operata est subiectionem, subiectio humilitatem, humilitas obedientiam generauit. Itaque quia superbia culpam contraxerat, e contrario culpa obedientiam generauit. Vnde lex scripta quae videbatur superflua, facta est necessaria, ut peccatum peccato solueret. Sed ne rursus aliquis deterreatur, & dicat incrementum peccati factum esse per legem, & legem non solum non profuisse, sed etiam obfuisse arbitretur, habet quo solari suam possit sollicitudinem, quia & si per legem superabundauit peccatum, superabundauit & gratia. Quid sit hoc, intelligamus. Superabundauit peccatum per legem, quia per legem agnitione peccati, & coepit mihi obesse scire id quod per infirmitatem vitare non possem. Ad cauendum enim prodest praescire: sed si cauere non queam, obfuit nosse. Versa ergo lex in contrarium, tamen ipso peccati incrementum facta est mihi utilis, quia humiliatus sum. Vnde & dixit Dauid: Bonum mihi quod humiliatus sum. Humiliando autem me, solui vinculum erroris superioris, quo Adam & Eua exuerant omnem propriae seriem successione. Vnde & Dominus quasi obediens venit, ut inobedientiae & praerogationis humanae laqueus solueretur. Itaque sicut per inobedientiam peccatum intrauit, ita per obedientiam peccatum solutum est. Vnde & Apostolus ait: Quia sicut per inobedientiam vnus hominis peccatores constituti sunt plurimi, ita & per obedientiam vnus hominis iusti constituentur multi. Habes igitur vnum, quia lex & superflua fuit, & facta est non superflua. Superflua in eo, quia non fuisset necessaria si illam legem naturalem seruare potuissemus. Sed quia non seruauimus, ista lex per Moysen necessaria facta est, ut doceret me obedientiam, & laqueum illum solueret praerogationis Adae, qui laqueus totam adstrinxit haereditatem. Creuit quidem culpa per legem, sed & culpae author superbia, soluta est: idque mihi profuit. Superbia enim culpam inuenit, culpa autem gratiam fecit. Accipe aliud. Non fuit necessaria lex per Moysen. Denique subintravit, quod utique non ordinatum, sed velut fortuitum significare videtur introitum, eo quod in locum naturalis legis intrauerit. Itaque si illa suum seruasset locum, haec lex scripta nequaquam esset ingressa. Sed quia illam legem excluserat praerogatio, ac propemodum aboleuerat, peccatoribus humanis regnabat superbia, inobedientiaque sese diffuderat: ideo successit ista, ut nos scripto conueniret, & omne os obsrueret, ut totum mundum faceret Deo subditum. Subditus autem mundus eo per legem factus est, quia ex praescripto legis omnes conueniuntur, & ex operibus legis nemo iustificatur, id est, quia per legem peccatum cognoscitur, sed culpa non relaxatur: videbatur lex nocuisse, quae omnes fecerat peccatores: sed veniens Domi-

Roman. 3.

Psalm. 118.

Rom. 5.

Ibidem. 3.

Colos. 2. Roman. 5.

Ibidem. 1.

Galat. 3.

Ibidem.

1. Cor. 20.

Matth. 25.

Dominus Iesus peccatum omnibus, quod nemo poterat euitare, donauit, & chirographum nostrum sui sanguinis effusione deleuit. Hoc est quod ait: Superabundauit peccatum per legem: superabundauit autem gratia per Iesum: quia postquam totus mundus subditus factus est, totius mundi peccatum abstulit: sicut testificatus est Ioannes, dicens: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi. Et ideo nemo gloriatur in operibus, quia nemo factis suis iustificatur, sed qui iustus est, donatum habet, quia post lauacrum iustificatus est. Fides ergo est quae liberat per sanguinem Christi, quia beatus ille cui peccatum remittitur, & venia donatur. Vale fili, & nos dilige, quia nos te diligimus.

Diui Ambrosij ad Irenaeum, causam reddentis cur pleraque in lege praecpta sint quae per Euangelium vacuata videntur, ut est circuncisio corporalis, & obseruatio sabbati, aliaque plura huiusmodi: cur etiam lex paedagogus dicatur.

Epistola LXXII.

Ambrosius Irenaeo. Audisti fili hodie lectum in Apostolo: quia lex paedagogus noster fuit in Christo, ut ex fide iustificemur. Quo vno absolutas arbitror quaestiones quae plerumque mouere consueverunt. Sunt enim qui dicunt: Cum legem Deus Moysi dederit, quid causae est ut pleraque in lege sint quae per Euangelium iam vacuata videantur? Et quomodo vnus vtriusque conditor testamenti, cum quod licebat in lege, per Euangelium coepit non licere: ut est circuncisio corporalis, quae licet etiam tunc signo data sit, ut circuncisio nis spiritualis veritas teneretur, tamē qua ratione vel in ipso signo fuit? Cur ista diuersitas existimatur, ut tunc circumcidi pietas crederetur, nunc impietas iudicaretur? Deinde sabbati diem feriatum esse debere obseruabatur ex lege, ita ut si quis onus aliquod lignorum portasset, mortis fieret reus: nunc autem diem ipsum & oneribus subeundis & negociis obeundis sine poena aduertimus deputari. Et pleraque praecpta sunt legis, quae praesenti tempore cessare videantur. Quid ergo causae sit consideremus. Non enim ociose dixit Apostolus quia lex paedagogus noster fuit in Christo. Paedagogus cuius est, maturioris, an adolescentis, aut pueri, hoc est, aetatis infirmae? Paedagogus ergo, sicut etiam interpretatio latina habet, doctor est pueri: qui utique imperfectae aetati non potest perfecta adhibere praecpta, quae sustinere non queat. Denique per prophetam Deus legis ait: Dabo vobis praecpta non bona, hoc est non perfecta. Quod enim bonum, utique perfectum. Idem autem Deus Euangelio perfectiora seruauit. Siquidem ait: Non veni legem soluere, sed implere. Quae igitur istius causa distantiae, nisi humana varietas? Sciebat durae ceruicis populum Iudaeorum, lapsum, humilem, perfidia promptiorem, qui aure audiret & non audiret, oculis videret & non videret, lubrico quodam infantiae leuē, & immemorem praecptorum, & ideo legem tanquam paedagogum mobili plebis ingenio & menti adhibuit infirmae, ipsaque legis praecpta moderatus, aliud legi voluit, aliud intelligi: ut insipiens saltem quod legeret custodiret, & ad praescripto literae

non recederet, sapiens intelligeret diuinam mentis sententiam, quam litera non resonaret: imprudens seruaret legis imperium, prudens mysterium. Ideo lex feueritatem gladij habet tanquam paedagogus baculum, ut imperfectae plebis infirmitatem poene saltem denunciatione deterreat. Euangelium autem indulgentiam habet, quo peccata donantur. Iure ergo ait Paulus: quia litera occidit, spiritus autem viuificat. Litera igitur occidit exiguam corporis portionem: spiritus intelligens, circuncisionem totius animae corporisque custodit, ut superfluis amputatis (quid enim tam superfluum, quam auaritia vitia, libidinisque peccata, quae natura non habuit, culpa quaesuit?) castimonia reneatur, frugalitas diligitur. Signum igitur circuncisio corporalis, veritas autem circuncisio spiritualis est. Illa membrum amputat, ista peccatum. Nihil imperfectum in homine natura generauit, nec tanquam superfluum iubebatur auferri: sed ut aduerteret qui partem sui corporis amputabant, multo magis amputanda peccata, recedendos eos qui delicta suadent, etiam si quadam unitate corporis connecterentur, sicut habes scriptum: Si dextera manus tua scandalizat te, abscinde eam, & proice abs te. Expedi enim tibi ut pereat vnum membrorum tuorum, quam totum corpus tuum eat in gehennam. Ergo sicut pueris, ita Iudaeis mandata sunt non plena praecpta, sed ex parte: & velut vnam membri sui partem mundam seruare praecpta sunt, qui totum corpus suum mundum seruare non poterant. Sabbati quoque ferias vno die in hebdomada celebrare iussi sunt, ut nulli oneri subderentur, qui a mundanis operibus absoluti vtinam sic abissent, ut in illud perpetuum futurorum sabbatum seculorum nulla secum grauium veherent onera delictorum. Sed quia lubricum populum Deus nouerat, partem infirmioribus diei vnus obseruatione praescripsit, plenitudinem fortioribus reseruauit: synagoga diem obseruat, Ecclesia immortalitatem. In lege igitur portio, in Euangelio perfectio est. Populus Iudaeorum ligna portare prohibetur, hoc est illa quae consumuntur incendio. Vmbra tenet qui solem refugit. Tibi sol iustitiae, vmbra impedimento esse non passus, apertum gratiae suae lumen infundens ait: Vade, & amodo vide ne pecces. Tibi aeterni illius solis imitator ait: Si quis autem superaedificauerit super fundamentum aurum, argentum, lapides preciosos, ligna, foenum, stipulam: vnus cuiusque opus manifestum erit. Dies enim Domini manifestabit, quoniam in igne reuelabitur. Et vnus cuiusque opus quale sit, ignis probabit. Et ideo illud superaedificemus supra Christum. Christus enim nostrum est fundamentum quod non exuratur, sed melioretur. Aurum melioratur, igitur melioratur argentum. Audisti aurum & argentum, putas hoc materiale, congregare desideras, sed ludis operam. Hoc aurum & argentum onus habet, fructum non habet. Onus quarentis est, sumptus haereditis. Hoc aurum sicut lignum exurit, non perpetuatur. Hoc argentum in die illo detrimentum vitae tuae, non lucrum affert. Aliud aurum, aliud argentum a te quaeritur, hoc est sensus bonus, verbum optimum, de quibus dicit Deus, quia dat vasa aurea & argentea. Haec sunt munera Dei, eloquia Domini, eloquia casta, A A a iij

2. Cor. 3.

Matth. 5.

Ioan. 8. 1. Cor. 3.

Psalm. 118.

argentum igne examinatum, probatum terræ, purgatum septuplo. Gratia sensus tui, nitor casti sermonis exigitur: splendor fidei, non tinnitus argenti. Hoc manet, illud perit: hoc mercedem habet, & migrat nobiscum: illud detrimentum habet, quod hic relinquitur. Si quis diuitum putat quod illud argentum repositum & reconditum ei suffragari possit ad vitam, onus inane portat, quod iudicij ignis absumat. Hic relinquit ligna vestra diuites, ut onus vestrum futuro incendio incrementum non addat. Si erogaueris, minuetur onus: & quod remanserit, onus non erit. Noli auare recondere, ne fias nudo quidem nomine Christianus, opere Iudeus, cum aduerteris onera tua tibi esse supplicio. Dicitur enim tibi non per umbram, sed in sole, Cuius opus manserit, mercedem accipiet: si cuius arserit, detrimentum patietur. Et ideo tanquam perfectus eruditus in lege, confirmatus in Euangelio, vtriusque fide suscipe testamenti. Beatus enim qui seminat super omnem aquam, ubi bos & asinus calcat, sicut hodie lectum est: hoc est qui seminat super populos, qui sequuntur testamenti vtriusque doctrinam. Bos est ille aratorius, legis iugum portans, de quo lex dicit: Boui trituranti os non alligabis: qui habet scripturarum cornua diuinorum. Pullum autem asinae Dominus in Euangelio in figura populi gentilis ascendit. Puto autem (quoniam diues est verbum Dei) quod etiam illud intelligere debeamus, quia bos habet cornua plena terroris, taurus ferociam habet, asinus mansuetudinem: quod bene ad presentia deriuatur, quia beatus qui & seueritatem & mansuetudinem tenet, ut altero disciplina seruetur, altero innocentia non opprimatur. Nimia enim seueritas extorquet plerumque terrore mendacium. Deus diligere maluit quam timeri. Dominus ergo charitatem exigit, seruus timorem, cum perpetuus in homine terror esse non possit, quia scriptum, sicut hodie lectum est: Ecce in timore vestro ipsi timebunt quos timebatis. Vale fili, & nos dilige, quia nos te diligimus.

Diui Ambrosij ad Clementianum, vim apostolicæ disputationis in superiori Epistola notatæ aperientis, simulque ostendens Iudæum non esse secundam adoptionem hæredem.

Epistola LXXIII.

Ambrosius Clementiano. Etsi sciam quod nihil difficilius sit quam de Apostoli lectione differere, cum ipse Origenes longe minor sit in nouo quam in veteri testamento: tamen quoniam superiore Epistola visus tibi sum cur pædagogus lex diceretur, non absurde explicauisse: hodierno quoque sermone vim ipsam apostolicæ disputationis meditabor aperire. Superiora enim lectionis eius hoc habent. Eo quod ex operibus legis nemo iustificetur, sed ex fide: quoniam qui ex operibus legis sunt, sub maledicto sunt: Christus autem redemit nos de maledicto legis, factus pro nobis maledictum. Non ex lege igitur hæreditas data est, sed ex repromissione. Et enim Abraham dicitur sunt repromissiones & semini eius quod est Christus. Lex itaque præuaricationum gratia posita est, donec veniret semen cui repromissum est, & ideo conclusa sunt omnia sub peccato, ut

repromissio ex fide Iesu Christi daretur credentibus. Postquam venit autem fides, iam non sub lege, hoc est sub pædagogo sumus, quia sumus filij Dei, & omnes sumus in Christo Iesu. Si autem omnes sumus in Christo Iesu, ergo Abraham semen sumus secundum repromissionem hæredes. Hæc est Apostolica cõclusio sententiæ. Sed occurrit adhuc ei quod poterat etiam Iudæus dicere. Et ego hæres sum, quoniam sub lege sum. Lex autem, vetus dicitur testamentum. Vbi autem testamentum, ibi hæreditas. Et licet ad Hebræos ipse dixerit quia testamentum non valet nisi mors intercedat testatoris, id est, quoniam testamentum non valet quando viuus testator, sed eius morte firmatur: tamen quia in Hieremia Dominus locutus est de Iudæis, & ait: Facta est hæreditas mihi sicut leo, hæredes eos negare noluit. Sed sunt hæredes sine re, sunt & cum re. Et dicuntur hæredes testatore viuente, qui scripti sunt, sed sine re. Sunt etiam hæredes paruuli, qui nihil differunt à seruulo, quoniam sub curatoribus sunt & actoribus. Ita, inquit, & nos eramus Iudæi sub elementis mundi huius seruientes. Postquam vero venit plenitudo temporis, & Christus aduenit, iam non sumus serui, sed liberi, si credamus in Christum. Ergo dedit illis speciem hæreditatis, possessionem negauit. Habent nomen hæredis, vsum non habent: quia sicut paruuli hæredes nomen nudum hæreditatis non auctoritatem vsurpant, iubendi ius & vtendi non habent, quia plenitudinem suæ ætatis expectant, ut à curatoribus liberentur. Sicut ergo paruuli, ita & Iudæi sub pædagogo sunt. Lex pædagogus est. Pædagogus ad magistrum ducit: magister noster solus est Christus. Nolite dicere vobis Dominum & magistrum, quia Dominus & magister vester vnus est Christus. Pædagogus timeretur, magister viam salutis ostendit. Timor ergo ad libertatem perducit, libertas ad fidem, fides ad charitatem, charitas acquirit adoptionem, adoptio hæreditatem. Ergo ubi fides, ibi libertas: seruus enim sub metu, liber ex fide. Ille sub litera, iste sub gratia: ille in seruitute, iste in spiritu. Vbi autem spiritus Domini, ibi libertas. Si igitur ubi fides, ibi libertas: ubi libertas, ibi gratia: ubi gratia, ibi hæreditas: Iudæus autem litera non spiritu in seruitute est, qui non habet fidem, non habet spiritus libertatem. Vbi autem nulla libertas, nulla gratia: ubi nulla gratia, nulla adoptio: ubi nulla adoptio, nulla successio. Tanquam clausis ergo tabulis cernit hæreditatem, non possidet, auctoritatem non habet lectionis. Nam quomodo dicit, Pater noster, qui verum Dei filium negat, per quem adoptiuus acquiritur? Quomodo testamentum nuncupat, qui mortem testatoris negat? Quando libertatem vsurpat qui negat sanguinem quo redemptus est? Hic enim est nostræ precium libertatis, sicut Petrus dicit, Sanguine precioso redempti estis, non agni vti que, sed eius qui mansuetudine & humilitate tamquam agnus aduenit, & totum mundum vna sui corporis hostia liberauit, sicut ipse ait: Sicut agnus ductus sum ad immolandum. Vnde & Ioannes ait: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccatum mundi. Ergo Iudæus hæres in litera, non spiritu, tanquam paruulus est sub curatoribus & actoribus. Christianus autem qui plenitudinem temporis agnouit, qua Christus aduenit factus ex muliere, factus sub lege: ut omnes qui sub lege erant redimeret, Christianus, inquam,

1. Cor. 3.

Esaiæ 23.

Dent. 25.

1. Cor. 9.

Lucæ 16.

Galat. 3.

Hebr. 9.

Hier. 10.

Galat. 4.

Matth. 23.

1. Cor. 3.

1. Petr. 1.

Ioan. 1.

Galat. 4.

Ephef. 4.

Genes. 15.

Galat. 4.

Ibidem 3.

Ibidem 5.

Exod. 4.

1. Cor. 13.

Gal. 5.

Dent. 6.

1. Cor. 13.

inquam, per vnitatem fidei & agnitionem filij Dei in virtum perfectum, in mensuram ætatis exurgit, plenitudinis Christi. Vale fili, & nos dilige, quia nos te diligimus.

Diui Ambrosij ad Horontianum, ex eo quod ab Apostolo commemoratum est, Abraham credidit Deo, & reputatum est ei ad iustitiam, &c. colligentis quod magis Abraham filij qui ex fide hæredes sunt, ipsam quoque fidem plurimum commendantis.

Epistola LXXIII.

Ambrosius Horontiano. Si Abraham credidit Deo, & reputatum est ei ad iustitiam: quod autem reputatur ad iustitiam, ex incredulitate ad fidem est: vti que ex fide iustificamur, non ex operibus legis. Abraham autem ipsi duo filij Ismael & Isaac, vnus de ancilla, alter de libera. Et responsum huiusmodi, ut expelleret ancillam, & filium ancillæ: non enim hæredem fore ancillæ filium. Et ideo non ancillæ nos filios esse, sed liberæ, qua libertate nos Christus liberauit. Vnde colligitur quod ij magis Abraham filij, qui ex fide. Præstant enim fidei quam generationis hæredes. Lex pædagogus est, fides libera. Abiiciamus ergo opera seruitutis, teneamus gratiam libertatis. Deferamus vmbra, solem secuti, ritus Iudæicos deferamus. Circūcisio membri vnus nihil prodest. Denique ait Apostolus: Ecce ego Paulus dico vobis, quoniam si circumcidamini Christus vobis nihil proderit. Non quia non possit, sed quia indignos beneficiis suis iudicet, qui vias eius deserant. Et quidem ante Sephora circumcidit filium suum, & periculum depulit quod imminerebat. Sed tunc profuit cum Christus adhuc perfecta differret, cum paruulus esset populus credentium. Venit non paruulus, sed perfectus in omnibus Dominus Iesus. Circūcisus est primò secundum legem, ne legem solueret: postea per crucem, ut legem impleveret. Cessauit ergo quod ex parte est, quia venit quod perfectum est. Crux enim in Christo non vnus membrum, sed totius circumcidit superfluas voluptates. Fortasse adhuc quaeritur qua ratione circumcidi ex parte voluerit, qui venerat perfectam circumcisionem demonstraturus. De quo non puto esse diutius deliberandum. Nam si peccatum factus est, ut nostra peccata mundalet: si maledictum pro nobis factus est, ut legis maledicta vacuaret: ea ratione & circumcisus pro nobis est, ut circumcisionem legis auferret, daturus salutem crucis. Spiritu igitur ex fide spem iustitiæ expectandam nobis asserit Apostolus, & in libertatem vocatos, libertatem nostram in occasionem carnis non debere conferre. Siquidem neque circumcisio aliquid valet, neque præputium, sed fides quæ per charitatem operatur. Et ideo scriptum est: Diliges Dominum Deum tuum. Qui autem diligit, vti que credit: & credendo vnusquisque diligere incipit. Denique Abraham credidit, & sic diligere coepit, & credidit non ex parte, sed per omnia. Aliter enim habere plenam non poterat charitatem, quia scriptum est: Charitas credit omnia. Si non credit omnia, non videtur charitas esse perfecta. Ergo perfecta charitas omnem fidem habet. Non tamen facile dixerim, quod continuo omnis fides perfectam charitatem habeat, quia

Apostolus dixit: Si habeam omnem fidem ita ut montes transferam, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest. Etenim cum tria sint maximè in viro christiano, spes, fides, charitas: maior his charitas. Sed arbitror propositi gratia hoc dixisse Apostolum. Neque enim videtur mihi qui habeat omnem fidem, ita ut montes transferat, charitatem non habere: quomodo & illud, Si habeat aliquis omnia mysteria, & omnem scientiam, quomodo non habeat charitatem, cum dicat Ioannes, quia omnis qui credit quia Iesus Christus est, de Deo natus est. Et supra ipse dixerit: Quoniam qui de Deo natus est, non peccat: Vnde colligitur, Si is qui credit quia Iesus Christus est, de Deo natus est: & qui de Deo natus est, non peccat: vti que is qui credit, quia Iesus Christus est, non peccat. Si quis autem peccat, non credit. Qui autem non credit, non diligit. Qui autem non diligit, peccato obnoxius est. Ergo non diligit qui peccat. Charitas enim multitudinè operit peccatorum. Quod si charitas peccandi excludit affectum, quando quidem etiam timorem excludit foras, plena est vti que perfectæ fidei charitas. Denique Apostoli qui futuri erant amici, dixerunt: Adauge nobis fidem: petentes à bono modico ut infirmantem in se fidem sanaret. Infirmabatur adhuc fides in iis, cum audiret etiam Petrus: Minimæ fidei, quare dubitasti? Ergo fides velut præuia charitatis occupat animam, & præparat semitas venturæ dilectioni. Sic omnis fides est, ubi perfectio charitatis. Ideo puto dici quia charitas credit omnia, hoc est facit fidem omnia credere, & habere huiusmodi animam omnem fidem. Ac per hoc ubi perfecta charitas, ibi omnis fides: sicut ubi perfecta charitas, spes omnis. Denique sicut omnia credita, ita scriptum est, quia sperat omnia. Ideo maior, quia spem fidem que complectitur. Hanc charitatem habens nihil timet, quia charitas timorem excludit foras, & ideo ablegato & exuto timore omnia suffert, omnia sustinet. Qui ergo per charitatem omnia sustinet, non potest timere martyrium. Et ideo quasi victor alibi in fine ait: Mihi enim mundus crucifixus est, & ego mundo. Vale fili, & nos dilige, quia nos te diligimus.

Diui Ambrosij ad Bellicium, exponens quid sibi velit illud quod Dominus Iesus videns a generatione cæcum, expulit, & fecit lutum, & superunxit oculos cæci, &c.

Epistola LXXV.

Ambrosius Bellicio. Audisti frater, lectionem Euangelij, in qua decursum est quod præteriens Dominus Iesus vidit à generatione cæcum. Ergo nec nos quidem præterire debemus quem prætereundum Dominus non putauit, præsertim cum à generatione cæcus fuerit, quod non ociosè est positum. Est enim cæcitas quæ plerumque vi agnitionis aciem obducit oculorum, eademque temporis spatio mitigatur. Est cæcitas quæ humorum infusione generatur. Ea quoque vitio plerumque sublato, medicinæ arte depellitur: ut cognoscas, quia quod iste sanatur qui à generatione sua cæcus est, non artis est, sed potestatis. Donauit enim Dominus sanitatem, non medicinam exercuit. Eos enim sanauit Dominus Iesus quos nemo curaret. Quam

Ioan. 9.

Psal. 33.

Ioan. 11.
Marc. 2.

Ioan. 9.

Ibidem 15.

Ioan. 7.

Rom. 13.
Ioan. 13.

stolidi autem Iudæi qui interrogant: Hic peccauit, an parentes eius? debilitates corporum referentes ad merita delictorum. Et idem Dominus ait: Neque hic peccauit, neque parentes eius: sed ut manifesta- rentur opera Dei in illo. Quod enim naturæ defuit, creatori competit reformare, qui author naturæ est. Vnde addidit: Cùm in hoc mûdo sum, lux sum huius mundi. Hoc est, omnes possunt videre quia cæci sunt, si me lumen requirant. Accedite & vos, & illuminamini, ut videre possitis. Deinde quid sibi vult quod is qui vitam refundebat imperio, salutem præcepto dabat, dicens mortuo: Exi foras, & egressus est Lazarus de sepulchro, dicens paralytico: Surge, tolle grabatum tuum, & surrexit paralyticus, & cœpit grabatum ipse portare, in quo solutus membris omnibus portabatur: Quid inquam, sibi vult, quod expuit & fecit latum, & superunxit oculos cæci, & dixit ei: Vade & laua in Siloa, quod interpretatur missus: & abiit, & lauit, & videre cœpit? Quæ ista ratio est? Magna ni fallor. Plus enim videt quem Iesus tangit. Simul & diuinitatem & sanctificationem eius aduerte. Quasi lux tergit, & lumen infudit. Quasi sacerdos per figuram baptismatis mysteria gratiæ spiritalis impleuit. Expuit, ut aduerteres quia interiora Christi lumen sunt. Et verè videt qui Christi mundatur internis. Lauat salua eius, lauat sermo eius, sicut habes: Iam vos mundi estis propter sermonem quem locutus sum vobis. Quod autem lutum fecit, & superunxit oculos cæci, quid aliud significat, nisi ut intelligeres quia ipse hominem luto illito reddidit sanitati, qui de luto hominem figurauit, & quod hæc caro luti nostri per baptismatis sacramenta æterna vitæ lumen accipiat? Accede & tu ad Siloam, hoc est ad eum qui missus est à patre, sicut habes: Mea doctrina non est mea, sed eius qui me misit. Diluat te Christus, ut videas. Veni ad baptismum, tempus ipsum adest: veni festinus, ut & tu dicas: Abij & laui, & videre cœpi. Ut & tu dicas, cæcus eram, & videre cœpi. Ut & tu dicas, sicut iste refuso lumine ait: Nox præcessit, dies appropinquauit. Nox erat cæcitas, nox erat cùm Iudas accepit buccellam à Iesu, & tunc introiit in eum Satanas, Iudæ nox erat, in quo diabolus erat. Ioanni dies erat, qui in Christi pectore recumbebat, Petro quoque dies erat, cùm lumen Christi videret in monte. Nox erat aliis, sed Petro dies erat. At verò ipsi Petro nox erat quando Christum negabat. Denique gallus cantauit, & flere cœpit, ut emendaret errorem. Iam enim dies appropinquabat. Interrogabant Iudæi cœcum, Quomodo vidisti? Grandis amentia. Interrogabant quod videbant, interrogabant causam cùm factum viderent. Et maledixerunt ei dicentes: Tu sis discipulus eius. Maledictio eorum benedictio est, quia benedictio eorum maledictio est. Tu sis, inquit, discipulus eius. Tunc profunt quando nocere se credunt. Vale fili, & nos dilige, ut facis, quia

M nos te diligimus.
Diui Ambrosij ad Studium, questionem ab eo propositam quam in quadam epistola superius ad eundem scripta absoluit, latius ac plenius pertractantis & absoluentis.
 Epistola LXXVI.

Ambrosius Studio. Etsi superiore epistola hæc quam proposuisti questionem ab absoluerim,

G tamen aliquid plenius requirenti tibi ut filio afferre atque exculpere non superederim. Ac semper quidem decantata quæstio, & celebris absolutio fuit mulieris eius quæ in libro Euangelij quod secundum Ioannem scribitur, adulterij rea oblata Christo est. Id enim Iudæorum commenta est tergiversatio, ut si contra legem absolueretur, contra legem prolata Domini Iesu sententia teneretur. Si autem damnata esset ex lege, vacare Christi videretur gratia. Sed vehementior facta est posteaquam episcopi reos criminum grauissimorum in publicis iudiciis accusare, alij & vrgere vsque ad gladium supremamque mortem, alij accusationes huiusmodi & cruentos sacerdotum triumphos probare cœperunt. Quid enim aliud isti dicunt quàm dicebant Iudæi reos criminum legibus esse publicis puniendos, & idem accusari eos etiam à sacerdotibus in publicis iudiciis oportuisse, quos asserunt secundum leges oportuisse puniri? Eadem causa est, sed numerus minor, hoc est, non dispar iudicij quæstio, sed penè dispar inuidia. Vnã Christus puniri ex lege non passus est, isti minorem numerum asserunt esse punitum. At quo loco hoc iudicat Christus? Nam plerumque secundum qualitates locorum in quibus docebat famulos suos, disputationes suas formare dignatus est, ut in porticu Salomonis, hoc est sapientis, decambulans loquebatur: Ego & pater vnus sumus: ut in templo Dei dicebat: Mea doctrina nõ est mea, sed eius qui me misit. Hoc quoque iudicium in templo positus exercet, sicut scriptum est in posterioribus. Sic enim habes: Hæc verba locutus est Iesus in gazophylacio, docens in templo, & nemo apprehendit eum. Quid est gazophylacium? Collatio fidelium, sumptus pauperum, requies egenorum, iuxta quod sedens Christus, ut habes secundum Lucam, duo ara mulieris viduæ diuitum muneribus censuit præferenda, diuino videlicet testimonio præferens opimæ præmiis largitatis sedulæ liberalitatis affectum. Qui tale habebat iudicium, videamus quid ipse iuxta gazophylacium positus conferebat. Non enim ociosè viduam prætulit duo ara mittentem. Preciosa ista paupertas est, fidei opulenta mysterio. Ista sunt duo ara quæ Samaritanus ille euangelicus ad eius curi- da vulnera qui incidit in latrones, stabulario dereliquit. Ergo & ista specie vidua in typo ecclesiæ hoc gazophylacium sacro conferendum putauit, in quo pauperum sanarentur vulnera, peregrinorum ieiunia sedarentur. Vnde & nunc quid Christus conferrat, spiritaliter te oportet expendere. Diuidebat enim populis argentum igne examinatum eloquiorum cœlestium, & imaginis regiæ pecuniam populorum annumerabat affectibus. Nemo plus misit, quàm qui totum donauit, satiabat esurientes, replebat inopes, illuminabat cæcos, redimebat captiuos, paralyticos erigebat, mortuos resuscitabat, & quod est amplius, conferebat absolutiones reorum, peccata donabat. Hæc sunt duo ara quæ misit ecclesia posteaquam accepit à Christo. Quid enim sunt duo ara nisi precium noui & veteris Testamenti? Precij scripturæ, fides nostra est. Nam quod legitur, pro intelligentis estimatur arbitrio. Remissio igitur peccatorum vtriusque precium testamenti est, quæ per agnum in typo annunciata est, in veritate completa per

Ibidem 10.
Ibidem 7.

Ibidem 8.

Luc. 12.

Ibidem 10.

Psal. 11.

Eccles. 11.
Osee 3.

Math. 5.

Galat. 1.

Ioan. 8.

Ibidem 7.

Leuit. 20.

Math. 7.

per Christum. Idem habes neque septem dierum purgationem sine trium dierum esse purgatione. Septem dierum purgatio secundum legem, quæ in specie præsentis sabbati, spirituale sabbatum annunciauit: trium dierum purgatio secundum gratiam, quæ euangelij testificatione signatur, quia tertio die Dominus resurrexit. Vbi poena præscribitur, debet esse poenitentia peccatorum: vbi remissio donatur gratia est. Præcedit poenitentia, sequitur gratia. Neque poenitentia ergo sine gratia, neque gratia sine poenitentia. Debet enim poenitentia prius damnare peccatum, ut gratia possit abolere. Idem typum legis accipies Ioannes baptizauit in poenitentia, Christus ad gratiam. Septimus ergo dies legis mysterium signat. Octauus resurrectionis, sicut habes in Ecclesiaste: Da partem illis septem, & illis octo. Nam & in Propheta Osee legisti dictum ad eum, Conduc tibi fornicariam quindecim denariis: eò quod gemino are veteris & noui Testamenti, hoc est integro fidei precio, mulier illa vago quodam & meretricio gentium conuenarum comitatu sulca con- ducitur. Et conduxit, inquit, eam gomor hordei, & semigomor. Per hordeum significat quia imperfectos vocaret ad fidem, ut perfectos redderet. Per gomor intelligitur plena mensura, per semigomor semiple- na mensura. Plena mensura in euangelio est, semiple- na in lege, cuius plenitudo nouum est Testamen- tum. Siquidem ipse Dominus ait: Non veni legem soluere, sed implere. Nec ociosè quindecim ana- bathmorum Psalmos Dauidicos legimus, & quin- decim gradibus ascendisse solem, cùm Ezechias ius- tus rex vitæ huius acciperet commeatum. Signifi- cabatur enim esse venturus sol iustitiæ, qui gradus quindecim veteris & noui Testamenti illuminatu- rus esset præsentis suæ lumine, quibus nostra fides ad vitam ascendit æternam. Vnde & hoc quod hodie in Apostolo lectum est, mysticum reor, eò quod quindecim diebus apud Petrum manserit. Videtur enim mihi quod à postolis sanctis scripturæ diuinæ interpretationem sermone secum vario conferen- tibus pleni luminis refulsit claritudo, ignorantia vmbra decesserit. Sed iam veniamus ad mulieris hu- ius adulteræ absolutionem. Oblata erat à Scribis & Phariseis Domino Iesu adulterij rea, & hac oblata fraude, ut si eam absolueret, legem soluere videretur: sin verò damnaret, propositum sui mutaret ad- uentus, quia peccata omnium remissurus aduenit. Denique supra ait: Ego non iudico quenquam. Of- ferentes ergo eam, dixerunt: Hanc mulierem inue- nimus publicè mœchantem. Scriptum est enim in lege Moyfi omnem mœcham lapidari. Tu verò quid dicis de ea? Quæ cùm dicerent: Iesus inclinato capi- te digito scribebat in terra. Et cùm expectarent ut audirent eum, erigens caput dixit: Qui sine peccato est, prior lapidet eam. Quid tam diuinum quàm ista sententia, ut is peccata puniat qui exors ipse peccati sit? Quomodo enim feras aleni vltorem, & proprij criminis defensorem? Nonne se magis ipse cõ- demnat, qui in alio damnat quod ipse committit? Hoc autem dixit: Et scribebat in terra. Quid? Vti- que dicens: Festucam quæ in oculo est fratris tui vi- des, trabem autem quæ in oculo tuo est, non vides.

A Libido enim velut festuca est, citò accenditur, pro- perè consumitur. Sacrilegium perfidia, quo Iudæi negabant propriæ salutis authorem, sceleris magni- tudinem personabat. Scribebat autem in terra digi- to quo legem scripserat. Peccatores in terra scribuntur, iusti in cœlo, sicut habes dictum ad discipulos: Gaudere quia nomina vestra scripta sunt in cœlis. Secundò autem scripsit, ut gemino testamento Iu- dæos scias esse damnatos. Audientes autem hoc verbum, exierunt foras vnus post vnum, incipien- tes à senioribus, & sedebant cogitantes de se. Et re- mansit solus Iesus, & mulier in medio stans. Bene ait quod exierunt foras qui nolebant esse cõ Christis. Foris litera est, intus mysteria. Sequebantur enim diuinarum lectionum quædam velut arborum folia, non fructum, qui viuebant in vmbra legis, & solem iustitiæ videre non poterant. Denique descen- dentibus illis remansit solus Iesus, & mulier in me- dio stans. Donaturus peccatum, solus remanet Iesus, sicut ipse ait: Ecce venit hora, & iam venit, ut dis- persamini vnusquisque in sua, & me solum relin- quatis. Non enim legatus, neque nuncius, sed ipse Dominus saluum fecit populum suum. Solus reman- et, quia non potest hoc cuiquam hominum cum Christo esse commune ut peccata condonet. Solus hoc munus est Christi, qui tulit peccatum mundi. Meruit & mulier absolui, quæ recedentibus Iu- dæis remansit sola cum Christo. Eleuans autem ca- put Iesus, dixit mulieri: Vbi sunt qui te accusabant? Nemo te lapidauit? Et illa respondit: Nemo Domine. Et ait ad illam Iesus: Nec ego te damnabo, vade, & amodò vide ne pecces. Vide lector diuina my- steria, & clementiam Christi. Cùm accusatur mu- lier, caput Christus inclinat, eleuat autem vbi defe- cit accusator. Ita nullum damnari vult, absolui om- nes. Breuiter autem omnes hæreticorum interimit quæstiones dicendo, Nemo te lapidauit: qui dicunt Christum diem nescire iudicij, vel qui ait: Sedere autem ad dexteram meam vel ad sinistram, non est meum dare vobis: ecce & hic ait: Nemo te lapida- uit? Quomodo vti que interrogat quod videbat? Sed interrogat nobis, ut nosceremus non esse lapi- datam. Est etiam humani affectus hæc consuetudo, ut interrogemus sapissimè quod videmus. Et idem mulier respondit: Nemo Domine. Hoc est dicere: Quis potest lapidare quam ipse non damnas? Quis potest alium sub tali sententiæ conditione punire? Cui respondit dominus: Nec ego te damnabo. Ad- uerte quomodo propriam sententiam temperauit, ut Iudæi de absolutione mulieris calumniari nihil possent, sed in se magis calumniam retorquerent si queri vellent. Dimittitur enim mulier, non absoluitur, quia deerat accusator, non quia innocens ap- probatur. Quid ergo quererentur qui priores à per- secutione criminis, & ab executione supplicij desti- terunt? Addidit autem deuia: Vade, & amodò vide ne pecces. Emendauit eam, non crimen absoluit. Etenim seueriore sententia culpa damnatur si vnus- quisque crimine suum oderit, & in se incipiat con- demnare delictum. Etenim cum reus occiditur, per- sona magis quàm culpa punitur. Vbi vero culpa de- ponitur, absolutio personæ est, poena peccati. Quid

Luc. 10.

Ioan. 16.

Math. 20.

est ergo: Vade, & amodo vide ne pecces? Hoc est, G
Ex quo te Christus redemit, corrigat gratia quam
peccata non emendaret, sed plecceret. Vale fili, &
nos dilige vt filius, quia nos te vt parentes dili-
gimus.

Dicit Ambrosij ad Constantium, causam reddentis cur Cir-
cumcisio veteris Testamenti auctoritate quasi utilis im-
peretur, & noui Testamenti magisterio quasi inutilis re-
pudiatur, aduersus sanctumque obiectioes arguta respon-
sione dissoluentis.

Epistola LXXVII.

Ambrosius Constantio. Non mediocri plerof-
que mouet quæstio, qua causa Circumcisio &
veteris Testamenti auctoritate quasi utilis imper-
etur, & noui Testamenti magisterio quasi inutilis re-
pudiatur, cum præsertim Abraham primus oracu-
lum Circumcisionis celebranda acceperit, qui dicit
Domini Iesu vidit & gauisus est. Quod utique in e-
uidenti est, quia non corporalibus, sed spiritualibus
legis diuinae intendit: & ideo veram Dominici
corporis passionem in agni conspexerit immolatio-
ne. Quid ergo dicemus secutum patrem Abraham,
vt id primus institueret quod eius non sequeretur
hæreditas? Aut qua ratione circumciduntur infan-
tulum corpora, & in ipso ortu subiiciuntur peri-
culis, & hoc imperari oraculo, vt discrimen salutis
sac de mysterio religionis? Quid hoc significat? La-
tet enim causa veri, & oportuit aut aperto aliquid
mysterio significari, aut non periculoso mysterio-
rum iudicio mandari. Cur vero signum testamenti
diuini in ea datur parte membrorum quæ visu in-
honestior existimatur? Aut qua gratia ipse operator
corporis nostri in ipso nostra generationis exordio
circumcidi opus voluit suum & vulnerari, & cruen-
tari, & abscindi partem quam velut necessariam (quia
omnia disposuit ordinatè) cum cæteris membris fa-
ciendam putauit? Aut enim præter naturam est hæc
portio corporis nostri, & non oportuit habere om-
nes homines quod esset præter naturam: aut secun-
dum naturam est, & non deuit amputari quod se-
cundum naturam perfectionem creatum foret, cum
præsertim alieni à portione Domini Dei nostri id
præcipue insidere soliti sunt. Deinde cum propo-
situm sit Deo, vt frequenter ipse testificatus est, plu-
res ad sacræ obseruantiam prouocare religionis, quã-
to magis inuitarentur si non aliqui Circumcisionis
ipsius aut periculo, aut opprobrio reuocarentur?
Ergo vt ad prima redeamus, & propositum prose-
quamur ordinem, de ipsa Circumcisionis qualitate
dicendum videtur. Cuius gemina debet esse defen-
sio, quia duplex est accusatio. Vna quæ irrogatur à
gentilibus, altera quæ ab iis qui de populo Dei sunt
existimatur. Vehementior autè gentiliū, qui viros
Circumcisione signatos etiam opprobrio & illatio-
ne dignos arbitrantur. Sed etiam ipsorum sapientis-
sissimi qui que ita Circumcisionem approbant, vt ce-
lectos suos erga cognoscenda & celebranda myste-
ria circumcidendos putent. Denique Aegyptij, qui
& geometriæ & colligendis siderum curibus operã
inueniunt suam, impium iudicant sacerdotem qui

nequaquam habeat Circumcisionis insigne. Nam
neque magici carminis sapientiam, nec geometriã,
nec astronomiam iudicant viam suam obtinere sine
Circumcisionis signaculo. Et ideo vt impetrandi
vim operationi adhibeant suæ, purgationem quan-
dam vatum suorum Circumcisionis arcano cele-
brandam existimant. Reperimus autem in historia
veterum non solos Aegyptios, sed etiam Aethiopia
& Arabum & Phœnicum aliquos Circumcisione
exga suos vfos. Et hanc putant se adhuc probandæ
viam seruare rationis, eod quod sui corporis primi-
tiis, & sanguinis initiati infidias dæmonum quas illi
generi nostro moliantur, exiguae partis arbitrentur
consecrationibus destruendas: vt qui totius homi-
nis salutem nituntur nocere, infirmari operationem
suam putent Circumcisionis sacræ vel lege vel spe-
cie. Arbitror enim quod in præteritum ipse demo-
num princeps, cessare suas artes erga noxiæ opera-
tionis effectum existimauerit, si ei nocere conaretur
quem signaculo Circumcisionis sacræ initiatum
aduerteret, aut ei qui videretur in hoc saltem mune-
re legi diuinæ obtemperare. Iam qui singulorum
membrorum officia diligenter expendit, non ocio-
sam causam in hac membri huius portuicula exi-
stimare poterit, qua ratione non solum circumci-
datur puer, verum etiam octauo circumcidatur die:
quando incipit mater pignoris nati in sanguine esse
puro, quæ ante octauum diem fertur in sanguine im-
mundo sedere. Hæc aduersum eos dicta sint, qui
nulla nobis vnitatem fidei sociantur, & ideo tanquã
aduersum dissidentes difficilior disputandi locus.
Responsum autem sibi huiusmodi habeant qui cre-
dunt in Dominum Iesum, quod nudare noluimus,
cum aduersum opiniones gentilium disputaremus.
Nam si redempti sumus non corruptibilibus argento
& auro, sed precioso sanguine Domini nostri Ie-
su Christi, (quo utique vendente, nisi eo qui no-
strum iam peccatricis successione are quæsitum
seruitiū possidebat:) sine dubio ipse flagitabat præ-
cium, vt seruitio exueret quos tenebat obtritos.
Precium autem nostræ liberationis, erat sanguis
Domini Iesu, quod necessariò soluendum erat ei
cui peccatis nostris venditi eramus. Donec igitur
hoc precium pro omnibus solueretur hominibus,
quod Dominici sanguinis effusione pro omniua
fuit soluendum absolutione, opus fuit singulorum
sanguine, qui lege & consuetudinis ritu, sacræ præ-
cepta sequerentur religionis. Sed quia precium pro
omnibus solutum est, posteaquam passus est Chri-
stus Dominus, iam non opus est vt viritum sanguis
singulorum Circumcisione fundatur, cum in san-
guine Christi Circumcisio vniuersorum celebrata
sit, & in illius cruce omnes simul crucifixi sumus
cum eo, & conspulti in eius sepulchro, complan-
tati similitudini mortis eius, vt ultra non seruiamus
peccato. Qui enim mortuus est, iustificatus est à
peccato. Quod si quis, vt Marcion & Manichæus,
reprehendendum Dei putat esse iudicium, quia vel
oraculum de Circumcisione celebranda edendum
putauit esse, vel legem qua sanguinis effusio man-
datur, necesse est vt is etiam Dominum Iesum re-
prehendendum arbitretur, qui non exiguum, sed
multum

Math. 16.

1. Petri. 1.

Reman. 6.

multum sanguinem pro huius mundi effudit redē- A
ptione, & hodieque nos fundere iubet sanguinem
nostrum pro tanto religionis certamine, dicens:
Qui vult me sequi, tollat crucem suam, & sequatur
me. Si autem nequaquam iusta est accusatio cū ali-
quis totum se pro pietate offerat, & multi sanguinis
se mundet effusione, quomodo legem possumus re-
prehendere exigui stillam exigentē sanguinis, cum
prædicemus Dominum Iesum multi effusionem
sanguinis, & totius corporis mortem imperantem?
Nec ipsum Circumcisionis signaculum & species B
feriatur, quo populus Dei velut quodam sigillo
signatus corporis discernebatur à cæteris nationi-
bus. Nunc autem Christi donatus nomine signum
corporis nequaquam requiritur, qui prerogatiua
diuinæ meruit nuncupationis. Quid autem absur-
dum si propter pietatem aliquid doloris vel laboris
inferri videbatur, quod plus deuotio per hæc certa-
mina probaretur? Pulchrum etiam vt ab ipsis vite
incunabulis insigne religionis adolesceret, & puer
et vnumquemque ætatis prouectioris vel labori,
vel dolori cedere, quorum vtrumque tenera infan-
tia vicisset. Sed iam leui Circumcisionis dolore nõ
opus est Christiano populo, qui mortem Domini
circumferens, per momenta singula fronti propria
mentis contemptum inscribit, vt pote qui sciat sine
cruce Domini salutem se habere non posse. Quis e-
nim acu vtatur ad præliandum, cum telis instructus
sit validioribus? Iam illud quiuis facilè refellendum
aduertit, quia propositum est plerisque potuisse ad
sacræ religionis prouocari obsequium, nisi essent
doloris timore vel laboris contuitu reuocati. Et po-
tuit hoc terrere maiorem, quod infantuli plerique
sustinebant sine periculo? Esto tamen aliquos infan-
tulos Iudæorum, cum dolorem circumcisi corporis
plagæque feruentis sustinere non potuerint, defun-
ctos fuisse: sed hoc nec cæteros deterrebat proue-
ctiori ætate robustos, & laudabiliorem faciebat eū
qui præceptis obedisset cœlestibus. Quod si hoc in
exiguo dolore arbitrantur confessionis fuisse ob-
staculum, quid de martyrio dicunt? Nam si repre-
hendunt Circumcisionis dolorem, reprehendant &
martyrum mortem, per quos cumulata non minu-
ta religio est. In tantum autem abest nocuisse fidei
Circumcisionis dolorem, vt probabiliorem fidem
faciat dolor. Maior enim fidei gratia, si quis pro re-
ligione contemnat dolorem. Et hic magis habet
præmium, quàm ille qui ideo dolorem voluit Cir-
cumcisione subire, vt gloriaretur in lege, & laudem
ex hominibus magis quàm ex Deo quæreret. Opor-
tuit igitur Circumcisionem ex parte fieri ante eius
aduentum, qui totum circumcideret hominem. Ex
parte enim debuit assuescere humana conditio,
quemadmodum in id quod perfectum est credere-
tur. Si autem oportuit circūcidi, in qua magis par-
te membrorum oportuit Circumcisionem fieri,
quàm in ea quæ quibusdam videretur inhonestior,
vt iis quæ putarentur ignobiliora esse membra cor-
poris nostri, honestatem abundantiore circum-
darent, & quæ inhonesta sunt nostra, honestatem a-
bundantiorē haberent? Vbi enim magis vir san-
guinis sui admoneri debuit, quàm in ea parte quæ
ministerium errori exhibet? Nunc tempus est vt &

illis respondeamus qui dicunt: Si ea pars corporis
nostri secundum naturam est, nequaquam eam am-
putari oportuisse: si non est secundum naturam, nõ
debuisset simul nasci. Qui quoniam tam arguti sunt,
& ipsi mihi respondeant vtrum secundum naturam
successio humana sit quæ generationibus adolescit,
an contra naturam. Si enim secundum naturam,
numquam igitur intermittenda est. Et quomodo
integritas virorum, virginitas puellarum, abstinen-
tia viduarum, continentia coniugum prædicatur?
Nullum ergo studium quærendæ successione ferari
debit. Sed ipse author naturæ non utique gene-
rationi obsecutus est, qui de se cum esset in corpore
constitutus, præbuit magisterium, & hortatus est di-
scipulos ad integritatem dicens: Sunt spadones qui
se castrauerunt propter regnum cœlorum: qui po-
test capere, capiat. Cum sit autem homo composi-
tus ex corpore & anima: (satis est enim interim hoc
dicere, & silere de spiritu) non est in vtroque idem
secundum naturam: sed quod est secundum corpo-
ris naturam, id contra naturam est animæ. Et quod
secundum naturam est animæ, id contra naturam
est corporis: vt si dicam, quod secundum naturam
est visibili, id contra naturam est ei quod non vide-
tur. Et quod secundum naturam est ei quod non vide-
tur, id contra naturam est visibili. Nihil ergo incon-
gruum in hominibus Dei si fiant aliqua contra na-
turam corporis, quæ sint secundum animæ naturam.
Qui autem dicunt quoniam plures credidissent si
Circumcisio non fuisset, ij sibi responsum hoc ha-
beant, quoniam plures crederent si martyria non
essent: sed præstantior est fortitudo paucorum, quàm
remissio plurimorum. Sicut autem plurima baptis-
matum genera præmissa sunt, quia secuturum erat
verum illud vnum in spiritu & aqua sacramentum
baptismatis, quo totus redimitur homo: ita pluri-
morum Circumcisio præmittenda fuit, quia se-
cutura erat Circumcisio Dominicæ passionis, quam
tollit Iesus quasi agnus Dei vt tolleretur peccatum
mundi. Hæc ideo scripsimus, vt ostenderemus quia
& debuit præmitti Circumcisio quæ foris est, & ea
iam post aduentum Domini iure videatur exclusa.
Nunc autem Circumcisio est necessaria quæ in oc-
culto est, sicut Iudæus præstantior qui in occulto
in spiritu non litera: quoniam cum sint in vno ho-
mine duo homines de quibus dictum est: Et si qui
foris est homo noster, corrumpitur secundum desi-
deria erroris, sed qui intus est, renouatur de die in
diem. Et alibi: Condelector enim legi Dei secundum
interiorem hominem. Interior est homo noster qui
est ad imaginem & similitudinem Dei factus, exte-
rior qui figuratus è limo. Sic denique & in Genesi
duas tibi creaturas hominis ostendit, secundò crea-
tum hominem significas. Sicut ergo duo homines,
ita & gemina conuersatio est, vna interioris homi-
nis, altera exterioris. Et quidem plerique actus in-
terioris hominis perueniunt ad exterioris homi-
nem, quemadmodum castimonia interioris homi-
nis transit etiam ad castitatem corporis. Qui enim
adulterium cordis ignora, idem utique nescit cor-
poris adulterium. Non tamen etiam illud est conse-
quens, vt qui non adulterauit corpore, non adulte-
rauerit etiam corde, secundum illud: Quoniam qui

Ibidem 19.

Ioan. 1.

1. Cor. 4.

Rem. 7.

Math. 5.

Esaiæ 40.

Lucæ 3.

Genes. 49.

I. Cor. 2.

Matth. 5.

Rom. 11. Genes. 17.

viderit mulierem ad concupiscendum eam, iã adulteravit eam in corde suo. Nam etsi adhuc non fit adulter corpore, tamen iam affectu adulter est. Ergo est interioris hominis Circumcisio. Nam qui circumciditur, totius carnis illecebras tanquam præputiũ exuit, vt sit in spiritu, non in carne & spiritu mortificet corporis sui actus. Et hæc est quæ in occulto est Circumcisio, sicut Abraham ante in præputio erat, postea factus est in Circumcisione. Sic interior homo noster quando est in carne, tanquam in præputio est: quando autẽ iam non est in carne, sed in spiritu, incipit esse in Circumcisione, non in præputio. Sicut autem qui circumciditur, non totam carnem exuit, sed solum præputium, vbi corruptela frequentior: ita qui in occulto circumciditur, carnem illam exuit: de qua scriptum est: Omnis caro fœnum, & omnis gloria eius vt flos fœni, aruit fœnũ, & flos eius decidit. Verbum autem domini manet in æternum. Et remanet caro, quæ videbit salutare dei, sicut scriptũ est: Et videbit omnis caro salutare dei. Quæ fit ista caro, mûda aures, vt intelligas. Talis ergo debet esse in occulto circumcisio, vt nullam habeat cõparationem cum ea quæ foris est circumcisio. Et ideo qui in occulto Iudæus est, ipse præstat, qui est à Iuda, cuius manus supra ceruicem inimicorum eius, qui recubans requieuit vt leo, & vt catulus leonis, quem laudant fratres eius. Ab hoc Iuda non deficit princeps, quia sermo eius principes facit, qui non subiiciantur illecebris secularibus, & captiuentur voluptatibus istius mundi. Et quia ipse Iudas in hæc generationem venit, ideo plurimi qui postea generati sunt, proficiunt vt virtutũ principatu gaudeant. Habemus itaque Circumcisionem in occulto, & occulto Iudæum, qui est spiritualis. Spiritualis autem, vt pote princeps, diiudicat omnia, ipse autem à nemine diiudicatur. Debit ergo legis mandato præscripta Circumcisio quæ ex parte erat, cessare, posteaquam venit qui Circumcisionem faceret totius hominis, & impleret Circumcisionem legis. Quis autem est iste nisi qui dixit: Non veni legem soluere, sed implere? Quamquam si diligenter intẽdas, & illa sit ratio qua iam cessare debuerit præputij Circumcisio, quia plenitudo gentium venit. Non enim gentibus Circumcisio mandata est, sed semini Abraham. Sic enim habes in primo oraculo: Et dixit Deus ad Abraham: Tu autem testamentum meum obseruabis, tu & semen tuum post te in progenies eorum. Et hoc est testamentum meum quod obseruabis inter me & vos, & semen tuum post te in progenies eorum: Circumcidetur vestrum omne masculinum, & circumcidetis carnem præputij ve-

stri, & erit in signo testamenti inter me & vos. Infans octo dierum circumcidetur vobis, omne masculinum in progenies vestras. Vernaculus domus tuæ & pecunia emptus ab omni filio alterius qui nõ est ex semine tuo, Circumcisione circumcidetur, & erit testamentum meum in carne vestra in testamentum æternum. Et incircumcisus masculus qui non circumcidet carnem præputij sui octaua die, exterminabitur anima illa de generatione illa, quia testamentum meum transgressus est. Hebræus quidẽ negatur habere de octaua die, sicut Aquila significat. Sed non in Aquila omnis autoritas, qui quasi Iudæus in litera præterit nec posuit octauum diem. Interim & octauũ diem & in signo datã Circumcisionem audisti. Signũ autem rei maioris iudiciũ est, indicium veritatis futuræ, & datum testamentũ Abraham & semini eius, cui dictum est: In Isaac erit semen tuum. Ergo circumcidit Iudæum vel domi eius natum, vel pecunia eius emptum. Non possumus deriuare hoc ad alienigenam, aut profelytum, nisi fuerit in domo Abraham nati, aut pecunia eius empti, vel seminis eius. Denique nihil dixit de profelytis, de quibus quando voluit dicere, nominauit eos, sicut habes: Et locutus est Dominus ad Moysen dicens: Loquere ad Aaron, & ad filios eius, & ad omnes filios Israël, & dices ad eos: Homo homo à filiis Israël, & ad profelytis qui sunt appositi vobis, quicũque fecerit holocaustum. Vbi ergo comprehendit eos, ibi lex eos tenet. Vbi oraculo non significatur, quomodo astringi videtur? Sic habes denique: Dic filiis Aaron, quando de sacerdotibus dicit. Habes quando & de Leuitis dicit. Ergo omnifariam claret etiam secundum literam legis, quamquam lex spiritualis sit, & secundum ipsam tamen literam ad Circumcisionem teneri non potuisse nationum populos, sed ipsam Circumcisionẽ in signo fuisse donec plenitudo gentium intraret, & sic omnis Israël saluus fieret, circumcisus corde, non exigua membri vnus parte. Ergo satis & excusata à nobis, & excusata est Iudæorum manens hodiẽque Circumcisio. Quod autem reprehensionem dicunt fuisse vel esse gentilibus, primum non habent reprehendere ipsi vel irridere quod alij consortes faciunt sui. Esto tamen fuerit quod irrideret. Quid hoc nos mouere debet, cum ipsa crux Domini Iudæis scandalum, Græcis stultitia, nobis autem virtus Dei sit atque sapientia? Et ipse Dominus dixerit, Qui me confusus fuerit coram hominibus, confundar & ego eum coram patre meo qui est in cælis. Docens nos iis quæ ridentur ab hominibus, non commouendos, si qua pro religionis obsequio deferuntur.

F I N I S.

Capita

Capita Epistolarum Libri decimi.

- Ambrosius Theophilo, dolenter conquerens de statu causæ discordiarum inter Euagrium & Flavianum, & quid eum in hac re agere velit, exponens. Epist. LXXXVIII.*
- Ambrosius Theophilo & Anysio, excusans se de iudicio ferendo inter Bonosum episcopum & accusatores eius, illisque causam istam committens. Eosdem præterea approbans merito abhorruisse blasphemiam quorundam qui inuiolatam virginem Mariam plures peperisse filios mentiuntur. Epist. LXXIX.*
- Syricius papa Mediolanensi ecclesia, narrans quid actum sit contra hereticos qui sub velamento pij nominis serpẽtino sermone catholicam veritatem corrumpere, ac fideles Christianos sauciare moliti sunt, admonensque vt ab illis se custodiant. Epist. LXXX.*
- Ambrosius, Bassianus et ceteri Syricio papæ, pastorem illius sollicitudinem circa ouile Christi custodiendum, & lupos arcendos commendantes, virginitatemque contra istorum dementia conuigio præferentes: Immaculatam præterea Christi genitricem Mariam, ratione, testimoniis, figuris, & exemplis astruentes in partu virginem permansisse: Praconia denique viduitatis attextentes, ac tandem Fovinianum & reliquos hereticos esse damnatos insinuantes. Epist. LXXXI.*
- Ambrosius Vercellensi ecclesiæ, & eis qui inuocant nomen Domini nostri Jesu Christi, dolenter conquerens quod ipsa sola adhuc sacerdotem non habeat, illisque admonens vt parentum exempla sequantur ad postulandum sacerdotem. Eorum præterea errorem qui nullum dicunt esse abstinentiæ meritum, vel virginitatis fructum, rationibus, scripturis et exemplis confutans, voluptatem quoque condemnans, Dieiunium, abstinentiam, temperantiam ac virginitatem excellenter commendans: Vercellenses deinceps ad constantiam & alias virtutes exhortans. Quodque maxime in Episcopi petitione abesse debeat malignitas. Ac tandem qualis in episcopum eligendus, qualisve & ipsi esse debeant, exponens. Epist. LXXXII.*
- Ambrosius episcopis per Aemiliam constitutis, eos de celebritate paschali instruens. Epist. LXXXIII.*
- Ambrosius sacræ virgini Demetriadi, magnis præconiis veram humilitatem exaltans, aduersantemque illi superbiam digna vituperatione confundens. Ac per hoc ipsam ad elationem cauendam, & præsidio sinceræ humilitatis armandam persuadens. Epist. LXXXIII.*

**DIVI AMBROSII EPISCOPI
MEDIOLANENSIS EPISTOLARVM
LIBER DECIMVS.**

Diui Ambrosij ad Theophilum, dolenter conquerentis de statu causæ discordiarum inter Euagrium & Flavianum, & quid eum in hac re agere velit exponens.

Epistola LXXXVII.

AM BROSIVS Theophilo. Non habet quod vrgeat Euagrius, & habet quod metuat Flavianus, ideoque refugit examen. Dent fratres veniam dolori iusto, quia propter ipsos vniversus orbis cõcutitur. Et illi tamen nostro non compatiuntur dolori, perstringi saltem se æquanimitè ferant ab iis quos vident sua per tantorum curricula temporum vexari intentione. Inter hos etenim duos nihil quod ad Christi pacem pertineat, eligentes, grauis toto orbe stabat discordia. Cui bonæ pacis naufragio sancta synodus Capuensis tandem obtulerat portum tràquillitatis, vt omnibus per totum orientem daretur communio catholicam consentibus fidem, & duobus istis tuæ sanctitatis examẽ impartiretur, fratribus & confacerdotibus nostris Ægypti.

S. Ambr. tom. 5.

ptiis pariter confidentibus: quia hoc verũ iudicium futurum arbitrati sumus, quod neutri parti sociata communiõ aliquo fauore protenderet. Cum ex his igitur æquissimæ synodi cõstitutis speraremus iã remedium datum finemque oblatũ discordiæ, scribit sanctitas tua iterum fratrem nostrum Flavianum ad precum auxilia, & imperialium rescriptorum suffragia remeauisse. Frustra ergo tantorum sacerdotum fufus labor, iterũ ad huius seculi iudicia reuertendum, iterum ad rescripta, iterum vexabuntur sacerdotes senes, transfretabunt maria, iterum inuailidi corpore patriam peregrino mutabunt solo, iterum sacrosancta altaria deferentur, vt in longinqua proficiscamur, iterum pauperum turbæ episcoporum, quibus ante onerosa paupertas non erat, externæ opis egentes compellentur inopiam gerere, aut certè victum inopũ itineris vsurpare. Interea solus exlex Flavianus (vt illi videtur) non venit quando omnes conuenimus. Fœnerator & debitor inuicem sibi occurrunt, isti sibi non possunt occurrere, solus

B B b

exors Flavianus (vt ipse vult) sacerdotalis consortij, qui nec imperialibus decretis nec sacerdotum conuentui præsentiam faciat sui. Nec tamen etiam hoc moti dolore, fratri Euagrio donamus speciem bonæ causæ, qui eò defensabilior sibi videtur, quod cum refugit Flavianus, aut quòd habere se alterum arbitretur æqualem, vt erque alienæ magis ordinationis vitiis quàm suis fretus. Quos tamen nos in meliorem vocamus viam, vt malimus eos suis potius bonis quàm alieno vitio defendi. Qua de re quoniam propriis texuisti literis posse typū reperiri aliquem quo possit auferri fratrum discordia, cum sancta synodus cognitionis ius vnanimitati tuæ cæterisque ex Ægypto confacerdotibus nostris commiserit, iterum oportet fratrem nostrum Flavianum conuenias, vt si in eo perseverauerit quo veniendum non puter, saluis concilij Niceni, sed etiam synodi Capuensis statutis, illibata pace vniuersorum ita consulas, vt non videamur destruere quod ædificatum est. Si enim quæ ædificauimus destruo, præuaricatore me ipse constituo: ac si quæ destruxi, iterum ædificem. Seruetur ergo impartitæ pacis gratia inter vniuersos, & nihilominus declinatio partis alterius frustrandi effectum habere non possit. Sane referendū arbitramur ad sanctum fratrem nostrum Romanæ sacerdotem ecclesiæ, quoniam præsumimus ea te iudicaturum quæ etiam illi displicere nequeant. Ira enim vile erit consultum sententiæ, ita pacis & quietis securitas, si id vestro statuatur consilio quod communioni nostræ dissensionem non afferat, vt nos quoque accepta nostrorum serie statutorum, cū id gestū esse cognouerimus quod ecclesia Romana haud dubiè comprobauerit, læti fructum huiusmodi examinis adipiscamur.

Diui Ambrosij ad Theophilum & Anysum, excusantis se de iudicio ferendo inter Bonosum episcopum & accusatores eius, illisque causam committentis: eosdem præterea approbantis merito abhorruisse blasphemiam quorundam qui inuolatam virginem Mariam plures peperisse filios mentiuntur.
Epistola LXXIX.

Ambrosius Theophilo & Anyso. Accepi literas vestras quibus vel pro veritate, vel pro modestia vestram sententiam sciscitari voluistis. Sed cum huiusmodi fuerit concilij Capuensis iudicium, vt finitimi Bonoso atque eius accusatoribus iudices tribuerentur, & præcipue Macedones qui cum episcopo Theffalonicensi de eius factis vel cognoscere, aduertim quod nobis iudicandi forma competere non possit. Nam si integra esset hodie synodus, recte de iis quæ comprehendit vestrorum scriptorum series, decerneremus. Vestrum est igitur qui hoc recepistis iudicium, sententiã ferre de omnibus, nec refugiendi, vel elabendi, vel accusatoribus vel accusato copiam dare. Vicem enim synodi recepistis, quos ad examinandū synodus elegit. Denique cum Bonosus episcopus post iudicium vestrum misisset ad fratrem nostrum Ambrosium qui eius sententiam consuleret, interdictam sibi ecclesiam irrumpere atque ingredi, respõsum est ei quod nihil temerandum foret, sed omnia modeste patienter ordine gerenda. Neque contra sententiam ve-

Gstram tentandum aliquid, vt quod videretur vobis iustitiæ conuenire, statueretis, quibus hanc synodus dederat auctoritatem. Ideo primum est vt iudicet quibus iudicandi facultas est data. Vos enim totius (vt scripsimus) synodi vice decernitis. Nos quasi ex synodi auctoritate iudicare non conuenit. Sane non possumus negare de Mariæ filiis iure reprehensum, meritoque vestram sanctitatem abhorruisse, quòd ex eodem vtero virginali ex quo secundum carnem Christus natus est, alius partus effusus sit. Neque enim elegisset Dominus Iesus nasci per virginem, si eam iudicasset tam incontinentem fore, vt illud genitale Dominici corporis, illam aulam regis æterni concubitus humani semine coinquinaret. Qui enim hoc astruit, nihil aliud nisi perfidiam Iudæorum astruit, qui dicunt eum non potuisse nasci ex virgine. Nam si hanc accipiant à sacerdotibus auctoritatem, & videatur Maria partus fudisse plurimos, maiore studio veritatem fidei expugnare cõtendent. Et vbi est illud quod scriptum est, dicente Domino ad matrem de Ioanne euangelista: Mulier ecce filius tuus, & rursum ad Ioannem de Maria: Ecce mater tua? Quid sibi istud vult quod cum in cruce Dominus positus peccatum mundi tolleret, pronũciavit etiam de integritate materna? Aut quid aliud dicitur nisi vt claudat sua ora perfidia, obmutescat, ne matrem Domini aliquo audeat temerare conuicio? Testis est ergo idem arbiter, idem materni pudoris assertor quod desponsata fuerit viro tantummodo Ioseph, nulla tamen coniugalis coitus consuetudine thori iura cognouerit. Neque enim eam suscepturam ex Ioseph filios, à viri consortio separare voluisset. Sed si hoc parum est, addidit testimonium euangelista dicens, quod suscepit eam discipulus in suam. Nũquid ergo diuortium fecit? numquid à viro abduxit atque abstulit? Ergo qui hoc legit in euangelio, quomodo quasi naufragus titubabat & fluctuat? Hoc ergo testamentum filij est de matris integritate, hæc Mariæ locuples integri pudoris hæreditas, hic totius finis consummationis. Denique hoc dixit, & emisit spiritum, consummans omne mysterium bono fine pietatis. Legimus etiam & omnia percurrimus vel de eo quod fratri nostro, & coepiscopo Baso in consortium regendæ ecclesiæ datus est Senecio, vel de cæteris, vnde vestræ normam expectamus sententiæ.

Syracij papæ ad Mediolanensem ecclesiam, narrantis quid actum sit contra hæreticos qui sub velamento pij nominis serpentino sermone catholicam veritatem corrumpere, ac fideles Christianos sauciare moliti sunt, admonentisque, vt ab illis se custodiat.

Epistola LXXX.

Syracius Mediolanensi ecclesiæ. Optarem semper fratres charissimi dilectionis & pacis vestræ sinceritatis gaudia nunciari, ita vt vicissim discurrantibus literis sospitatis indicio iuuaremur vestro, quia non patitur nos quietos ab incurfione sua vacare hostis antiquus ab initio mendax, inimicus veritatis, amulus hominis, quem vt deciperet, se ante decepit. Pudicitia aduersarius, luxuriæ magister, crudeli-

crudelitibus pascitur, abstinentia puniendus odit ieiunia, ministris suis prædicantibus dum dicit esse superflua, spem non habens de futuris, Apostoli sententia percussus dicentis, Manducemus & bibamus, cras enim moriemur. O infœlix audacia, ô desperata mentis astutia. Tam incognitus sermo hæreticorum intra ecclesias cãcri more serpebat, vt occupans peccus, totum hominẽ præcipitaret in mortem. Et nisi Dominus Sabaoth laqueum quem parauerat dirupisset, scena tanti mali & hypocrisis publicata multorum simplicium corda traxerat in ruinam: quia facile ad deteriorem partem mens humana traducitur, malens per spatiosa volare, quàm arctæ viæ iter per laborem transire. Qua de re necessarium satis fuit mihi quæ hîc gesta sunt, ad vestram conscientiam cognoscenda mandare, ne ignorantia sacerdotis quispiam pessimorum ecclesiam intruentium sub religioso nomine cõtagio violaret: sicut scriptum est domino dicente, Multi venient ad vos in vestimentis ouium, intus autem sunt lupi rapaces, à fructibus eorum cognoscetis eos. Ij videlicet qui quasi vtilitate Christi nosse se iactent, vt sub vehemeto pij nominis gradientes domum orationis ingressi, sermonem serpentinae disputationis effundant, vt sagittent in obscuro rectos corde, atque veritatem catholicam vertendo ad suæ doctine rabiem diabolico more traducant, atque ouium simplicitatem defraudent. Et quidem multarum hæresium malignitatem ab apostolis nunc vsque didicimus, & experti abrogauimus: sed numquam tales canes ecclesiæ mysterium latratibus fatigauerunt, quales nunc subito hostes fidei erumpentes doctrina perfidia polluta, cuius sint discipuli, verborum fructibus prodiderunt. Nam cum alij hæretici singula sibi genera quæstionum male intelligendo proposuerint cõuellere atque conserpere de diuinis institutionibus: isti non habentes vestem nuptialem, fauciantes catholicos, noui & veteris testamenti (vt dixi) continentiam peruertentes, illecebrosos atque ficto sermone aliquot Christianos coeperunt iam vastare, atque suæ dementiæ sociare, intra se continentes nequitia suæ virus. Verũ illecci blasphemias suas conscriptione temeraria publice prodiderunt, & desperatæ mentis furorẽ conciti passim in furorem gentilium publice à fidelibus Christianis viris genere optimis, religione præclaris, ad meam humilitatem subito scriptura honorifica videntur esse delati, vt sacerdotali iudicio detecta diuinæ legi contraria spirituali sententiã deleatur. Nos sane nuptias non aspernantur accipimus quibus velamine interfumus, sed virginum nuptias Deo deuotas maiore honorificentia veneramus. Facto igitur presbytero constitit doctrinæ nostræ, id est, Christianæ legi esse cõtaria. Vnde apostoli secuti præceptũ, quia aliter quàm quod accepimus annũciabant, omnium nostrum tam presbyterorum & diaconorum quàm totius etiam cleri vna suscitata fuit sententia, vt Iouinianus, Auxetius, Genialis, Germinator, Felix, Prøtinus, Martianus, Ianuarius & Ingeniosus, qui auctores nouæ hæresis & blasphemiarum inuenti sunt, diuina sententiã & nostro iudicio in perpetuum damnati extra ecclesiam remaneret. Quod custodituram sanctitatem vestram non ambigens, hæc scripta di-

1. Cor. 15.

Math. 7.

psal. 10.

Math. 22.

1047. 19.

ibidem.

rexi per fratres & presbyteros meos Crescentem, Leopardum, & Alexandrum, qui religiosi officium fidei possint spiritu adimplere feruentes.

Diui Ambrosij Bassiani, & ceterorum ad Syricum papam, pastoralem illius sollicitudinem circa ouile Christi custodiendum, & lupos arcendos commendantium, virginitatẽque contra istorum dementiam coniugio præferentiũ: Immaculatam præterea Christi genitricem Mariam, ratione, testimonio, figuris & exemplis astuentium in partu virginem permanisse: Præconia denique viduitatis atroxentium, ac tandem Ioninianum & reliquos hæreticos esse damnatos insinuantium.
Epistola LXXXI.

Domino dilectissimo fratri Syricio Papæ Ambrosius Episcopus, Bassianus Episcopus, & ceteri. Recognouimus literis sanctitatis tuæ boni pastoris excubias, qui fideliter cõmissam tibi ianuam serues, & pia sollicitudine Christi ouile custodias, dignus quem oues Domini audiant & sequantur: & ideo quia nosti ouiculas Christi, lupos facile deprehendes, & occures quasi prouidus pastor, ne isti morsibus perfidie suæ feralique vlulatu dominicum ouile dispergant. Laudamus hoc Domine frater, nobis dilectissime, & toto concelebramus affectu. Nec miramur si luporum rabie grex Domini perhorruit, in quibus Christi vocem non recognouit. Agrestis enim vlulatus est, nullam virginitatis gratiam, nullum castitatis ordinem seruare, promiscue omnia velle confundere, diuersorum gradus abrogare meritorem, & paupertatem quandam celestium remunerationum inducere, quasi Christiana sit palma quam tribuit. (Hinc enim plurimi abundant tituli præmiorum) simul se isti condemnare cõtugio. Sed quæ potest laus esse coniugij, si nulla virginitatis est gloria? Neque vero nos negamus sanctificatum à Christo esse coniugium, diuina voce dicentis: Erunt ambo in carne vna, & in vno spiritu. Sed prius est quod nati sumus, quàm quod effecti, multoque præstantius diuini operis mysterium, quàm humanæ fragilitatis remedium. Iure laudatur bona vxor, sed melius pia virgo præfertur, dicente Apostolo, Qui iungit virginem suam, bene facit: & qui non iungit, melius facit. Hæc enim cogitat quæ Dei sunt, illa quæ mundi. Illa coniugalibus vinculis colligata est, hæc libera vinculorum: illa sub lege, ista sub gratia. Bonum coniugium, per quod est inuenta posteritas successionis humanæ: sed melior virginitas, per quæ regni cœlestis hæreditas acquisita, & cœlestium meritorem reperta successio. Per mulierem cura successit, per virginem salus euenit. Denique speciale donum virginitatis Christus elegit, & integritatis munus exhibuit, atque ipse representauit quod elegit in matre. Quanta dementia funestorum latratuum, vt iidem dicerent Christum, ex virgine non potuisse generari. Quidam ferunt ex muliere, sed ex his humanorum pignorum patribus virgines permanere. Aliis ergo præstat Christus quod sibi (vt dicunt) præstare non potuit? Ille vero qui carnem suam suscepit, etsi homo factus est, vt hominem redimeret, atque à morte reuocaret, inuitatus tamen quasi Deus manere venit in terras, vt quæ admodum

BBb ij

Genes. 2.

1. Cor. 7.

Esā. 4.9.
Apoc. 21.
Luc. 1.
Luc. 1.
Esā. 7.
Exech. 4.4.
Matth. 3.
Psal. 113.
Num. 20.
4. Reg. 6.
Ioan. 21.
Esā. 19.
Luc. 2.
1. Ion. 3.
Matth. 17.

dixerat: Ecce facio omnia noua: partu etiam immaculata virginis nasceretur, & sicut scriptum est, vt crederetur nobiscū deo. Sed de via peruersitatis produntur dicere: Virgo cōcepit, sed nō virgo genuit. Quæ potuit ergo virgo concipere, potuit virgo generare: cū sēper cōceptus præcedat, partus sequatur. Sed si doctrinis nō creditur sacerdotū, credatur oraculis Christi, credatur monitis angelorū dicentium, Quia non est impossibile Deo omne verbum. Credatur symbolo Apostolorum quod ecclesia Romana iteratum semper custodit & seruat. Audiuit Maria vocem angeli, & quæ ante dixerat, Quomodo fiet istud? non de fide generationis interrogans, respondit postea: Ecce ancilla Domini, contingat mihi secundum verbum tuum. Hæc est virgo quæ in vtero concepit, virgo quæ peperit filium. Sic enim scriptum est, Ecce virgo in vtero accipiet & pariet filium. Non enim concepturam tantummodo virginem, sed & parituram virginem dixit. Quæ autem est illa porta sanctorum, illa exterior ad orientem, quæ manet clausa, & nemo, inquit, pertransibit per eam nisi solus Deus Israel? Nonne est hæc porta Maria, per quam in hunc mundum redemptor intravit? Hæc porta iustitiæ, sicut ipse dixit, Sine nos implere omnem iustitiā. Hæc porta est beata Maria: de qua scriptum est, quia Dominus pertransibit per eam, & erit clausa post partum, quia virgo concepit & genuit. Quid autem incredibile si contra vsum originis naturalis peperit Maria & virgo permanet, quādo contra vsum naturæ mare vidit & fugit, atque in fontem suum Iordanis fluentia remearunt? Non ergo excedit fidem quod virgo peperit, quando legitimus quod petra vomuit aquas, & in mōtis speciem maris vnda solidata est. Nō ergo excedit fidē quod homo exiuit de virgine, quādo petra profluxit, scaturiuit ferrum super aquas, ambulauit homo super aquas. Ergo si hominem vnda portauit, non potuit hominem virgo generare: atque hominem de quo legimus: Et mittet illis Dominus hominem qui saluos faciet eos, & notus erit Dominus Ægyptiis? In veteri itaque testamento virgo Hæbræorum per mare duxit exercitum: in nouo testamento virgo generis aula cœlestis electa est ad salutē. Quid autem etiam viduitatis attextamus præconia, cū in euāgelio post virginis celeberrimum partum Anna vidua subrogetur, quæ vixerat cum viro suo annis septē à virginitate sua, & hæc vidua annorū octogintaquatuor, quæ nō discedebat de tēplo, ieiuniis & obsecrationibus seruans die ac nocte? Et merito habilis viduitas. Denique si Adam sic exegisset ieiunium, nō fuisset nudus effectus. Niniuem amor ieiunij liberauit. Et ipse dominus ait: Nō eiicitur nisi per orationem & ieiuniū. Sed quid plura apud magistrū atque doctorem? cum iam dignum præmiū reulerunt illi perfidiae suæ, qui ideoque huc venerunt, ne super esset locus in quo non dominarentur, qui vere se Manichæos probauerunt, non credentes quia ex virgine utique venisset. Quænam hæc est suppar nouorum Iudæorum amētia? Si venisse non creditur, nec carnem creditur suscepisse. Ergo in phantasmate visus est, in phantasmate crucifixus est. Sed nobis in veritate crucifixus est, in veritate redēptor noster. Manichæus est qui abnegat veritatem, qui carnē Christi

negat, & ideo non est illis remissio peccatorum. Sed est impietas Manichæorum, quam & clementissimus execratus est Imperator, & omnes qui illos viderunt, quasi quædam contagia refugerunt, sicut testes sunt fratres & compresbyteri mei Crescens, Leopardus, Alexander, sancto feruente spiritu, qui eos omnium execratione damnatos, Mediolanensi ex vrbe quasi profugos repulerunt. Ita Iouianum, Auxentium, Germinatorem, Felicem, Protinum, Genialem, Martianum, Ianuarium, & Ingeniosum, quos sanctitas tua damnauit, scias apud nos quoque secundum iudicium tuum esse damnatos. Incolumem te & florentissimum Deus noster teatur omnipotens, Domine dilectissime frater. Item subscriptio. Ego Euentius episcopus saluto sanctitatem tuam in Domino, & huic epistolæ subscripsi: Maximus episcopus, Felix episcopus, Bassianus episcopus, Theodulus episcopus, ex iussu Domini episcopi Geminiani, ipso præsentē Aper presbyter subscripti, Eustasius episcopus, Constantius episcopus, Eustasius episcopus, & omnes ordines subscripserunt.

Dini Ambrosii ad Vercellensem ecclesiam, & eos qui inuocant nomen Domini nostri Iesu Christi, dolenter conque-rentis quod ipsa sola adhuc sacerdotem nō habeat, illisque admonentis vt parentum exempla sequatur ad postulandum sacerdotem. Eorumque præterea errorem qui nullum dicunt esse abstinentiæ meritum, vel virginitatis fructum, rationibus, scripturis & exemplis confutant, voluptatem quoque condemnantis, & ieiunium, abstinentiam, temperantiam ac virginitatem excellenter commendantis. Vercellenses deinceps ad constantiam & alias virtutes exhortantis: quodque maxime in episcopi petitione abesse debeat malignitas; ac tandem qualis in episcopum eligendus, qualē sue & ipsi esse debeant, exponentis.
Epistola LXXXII.

Ambrosius seruus Christi vocatus episcopus, Vercellensi ecclesiæ, & iis qui inuocant nomē Domini nostri Iesu Christi: Gratia vobis à Deo patre & vnigenito filio eius adimpleatur in spiritu sancto. Confligor dolore, quia ecclesia Domini quæ est in vobis, sacerdotem adhuc non habet, ac sola nunc ex omnibus Liguriæ atque Æmiliæ Venetiarumque vel cæteris finitimis Italiæ partibus huiusmodi eget officio quod ex ea aliæ sibi ecclesiæ petere solebant, & (quod verecundius est) mihi adscribitur vestra intentio, quæ assert impedimētum. Nā cum sint in vobis dissensionēs, quomodo possumus aliquid aut nos decernere, aut vos eligere, aut quiscquam acquiescere, vt inter dissidentes suscipiat hoc munus, quod inter conuenientes vix sustineatur? Hæc est illa confessoris institutio, hæc iustorum soboles patrum, qui sanctum Eusebium quem nunquam ante cognouerant, post habitis ciuibus simul vt viderunt, & probauerunt: tantumque interfuit vt probaretur, quantum vt videretur? Merito vir tantus euasit quem omnis elegit ecclesia, merito creditum quod diuino esset electus iudicio, quem omnes postulauissent. Conuenit igitur vt sequamini exemplum parentum, præsertim cum à sancto confessore institutos meliores patribus esse oporteat, quādo vos melior doctor instituit atque erudit,

Matth. 18.
1. Ion. 1.
Psal. 118.
Act. 7.
Daniel. 7.
Psal. 81.
1. Cor. 9.
1. Ion. 2.

uit, modestiæque vestræ & concordie insigne edere, vt congruatis assensu ad postulandum sacerdotem. Etenim si iuxta dominicam sententiam, quod duobus conuenerit super terram, de omni re quacūque petierint, fiet, inquit, à patre meo, qui in cœlis est: vbi enim sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi ego sum in medio eorum: quāto magis vbi plena est in nomine Domini congregatio? Vbi vniuersorum postulatio congruit, dubitare vos nequaquam oportet ibi Dominum Iesum & voluntatis authorem, & petitionis arbitrum fore, & ordinationis præulem, vel largitorem gratiæ. Facite ergo vos dignos videri quorum in medio Christus sit. Vbi enim pax, ibi Christus: quia pax Christus. Vbi iustitia, ibi Christus: quia Christus est iustitia. Sit in medio vestrum, vt videatis eum, ne dicatur & vobis: Medius autem vestrum stat, quem vos non videtis. Non illum viderunt Iudæi, in quem non crediderunt: nos illum deuotione conspiciamus, fide cernimus. Stet igitur in medio vestrum, vt aperiantur vobis cœli qui enarrant gloriam Dei, & voluntatem eius faciatis, & operemini opus eius. Qui videt Iesum, cœli ei aperiuntur, sicut aperti sunt Stephano dicenti: Ecce video cœlos apertos, & Iesum stantem ad dexteram Dei. Stabat Iesus quasi aduocatus: stabat quasi sollicitus, vt Stephanū athletam suum certantem iuuaret: stabat quasi paratus vt coronaret suum martyrem. Stet igitur & vobis, vt eum non timeatis sedentem. Sedens enim iudicat, sicut Daniel dicit: Throni positi sunt, & libri aperti sunt: & antiquus dierum sedit. In octogesimo autem primo Psalmo scriptum est: Deus stetit in congregatione deorum, in medio autem Deos diiudicat. Stet vobis: Sedens igitur iudicat, stans iudicat, & iudicat imperfectis, inter Deos autem diiudicat. Stet vobis vt defensor, vt bonus pastor, ne vos lupi incurfent graues. Quo non ociose nostra admonitio defleat. Audio enim homines qui dicunt nullum esse abstinentiæ meritum, nullum frugalitatis, nullam virginitatis gratiam, pari omnes estimari precio, delirare eos qui ieiuniis castigant carnem suam, vt menti subditā faciant. Quod nūquam fecisset, numquam scripssisset ad instruendum alios Paulus Apostolus, si deliramentū putasset. Gloriarur itaque dicens: Sed castigo corpus meū, & seruituti redigo, ne aliis prædicans ipse reprobos inueniar. Ergo qui non castigant corpus suum, & volunt prædicare aliis, ipsi reprobī habentur. An quicquam tam reprobū, quā quod ad luxuriam, ad corruptelam, ad lasciuia pro-uocat, quā incitamentum libidinis, incontinentiæ fomes, incendium cupiditatis? Quæ istos Epicureos noua schola misit, non philosophorum, vt ipsi aiunt, sed imperitorum, qui voluptatem prædicent, delicias suadeant, castimoniam nullius esse dicant vitilitatis? Fuerunt nobiscum, sed non fuerunt ex nobis. Neque enim pudet dicere quod dicit Euangelista Ioannes. Sed hic positi primo ieiunabant, intra monasterium continebantur: nullus erat luxuriæ locus, interdicta ludibrosæ disputationis licētia. Hoc delicati non potuerunt ferre. Abierunt, deinde volētes redire non sunt recepti. Pleraque enim audieram quæ deberent cauere. Monueram, nihil profeceram. Efferuescentes itaque disseminare talia cœ-

perunt, quibus incētores essent vitiorum omnium. Miserabiles, perdidērunt utique quod ieiunauerūt. Perdidērunt quod se aliquo continerūt tempore. Nunc itaque diabolico studio inuident aliorum operibus bonis, quorum ipsi fructu exciderunt. Quæ virgo audiat nullum præmium esse integritatis, & non ingemiscat. (Absit enim vt facile credat) certe vt non studia deponat, & intentionem suæ mentis inflectat? Quæ vidua quum conceperit nullum esse fructum viduitatis, malit seruare fidem coniugij, & in tristibus degere, quā in lætioribus se credere? Quæ coniugij districta vinculo? si audiat quod nullus honos castitatis sit, non possit incuriosa tentari corporis aut mentis facilitate? Et ideo ecclesia quotidie in lectionibus sacris, in sacerdotum tractatibus laudem pudicitia, gloriā integritatis personat. Frustra ergo dicit Apostolus, Scripsi vobis in epistola, ne commisceamini fornicariis. Et ne forte dicant, Non de omnibus mundi nos dicimus fornicariis, sed dicimus quod qui fuerit in Christo baptizatus, haberi iam non debeat fornicarius, sed qualiscumque vita eius accepta sit Deo: ideo addidit Apostolus: Non utique fornicariis huius mundi. Et infra: Si quis frater nominatur fornicator, aut auarus, aut idolis seruies, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax, cum eiusmodi nec cibū quidem sumere. Quo enim mihi de iis qui foris sunt iudicare? Et ad Ephesios: Fornicatio & omnis immunditia & auaritia nec nominetur in vobis, sicut decet sanctos. Et infra: Hoc enim scitote quod omnis impudicus, aut immundus, aut auarus, quod est idololatra, non habet hereditatem in regno Christi & Dei. De baptizatis utique dictum liquet. Ipsi enim accipiunt hereditatē, qui baptizantur in morte Christi, & conspeliuntur cum Christo, vt cum ipso resurgant. Ideo heredes Dei, cohæredes Christi. Sunt heredes Dei, quia transcribitur in eos Dei gratia: cohæredes Christi, quia renouantur in vitam ipsius. Heredes quoque Christi, quia datur illis per mortem ipsius tanquam testatoris hereditas. Isti igitur magis sibi debent attendere qui habent quod possint amittere, quā qui non habent. Isti maiore agere custodia, isti cauere vitiorum illecebras, erroris incitamenta, quæ maxime cibo potūque oriuntur. Denique sedit populus manducare & bibere, & surrexit ludere. Ipse quoque Epicurus, quem isti sibi magis sequendum quā Apostolos putant, assertor voluptatis, et si neget inuectricem mali esse voluptatem, non negat tamen ex ea fieri quædam ex quibus generentur mala. Denique nec luxuriosorum vitam reprehensibilem videri, quæ repletur delectationibus, nisi vel doloris vel mortis quatiatur metu. Atque hic quā alienus à vero sit, etiam hinc deprehenditur, quod voluptatem in homine Deo authore creatā asserit principaliter: sicut Philuminaris eius sectator in Epitomis suis disputat, & huius allegat historicos esse authores sententiæ. Sed hoc diuina scriptura redarguit, quæ serpentis insidiis atque illecebris infusam Adæ atque Euz voluptatem docet. Siquidem ipse serpens voluptas sit, & ideo variæ ac lubricæ, & velut veneno quodam corruptelarum infectæ passionēs voluptatis sint. Appetentia igitur voluptatis conuulsa acceptū Adæ excidisse mandato Dei, & fructu gratiæ,

Matth. 4.

Ibidem 17.

Acto. 10.

Exod. 34.

Dani. 14.

Tobia 4. 12.

1. Cor. 15.

Ibidem.

Quomodo igitur voluptas ad paradysum reuocare nos potest, quæ sola nos paradiso exiit? Vnde & Dominus Iesus volens nos aduersus diaboli tentamenta fortiores reddere, certaturus ieiunauit, vt sciremus quia aliter illecebras mali non possemus vincere. Denique ipse diabolus primum tentamentorum suorum spiculum de voluptate intorsit dicens, Si filius Dei es, dic vt lapides isti panes fiant. Vnde ait Dominus: Non in pane solo viuit homo, sed in omni verbo Dei, & noluit facere, cum posset, vt magis lectionis studio quàm voluptatis intendere nos saluari præcepto doceret. Et quia isti ieiunandum negant, qua causâ Christus ieiunauerit astruant, nisi vt nobis exemplo esset eius ieiunium. Denique in posterioribus docuit non facile malum posse nisi nostro vinci ieiunio, dicens, Hoc genus non eicitur nisi in oratione & ieiunio. Quid etiam sibi vult scriptura quæ docet ieiunasse Petrum, & ieiunanti atq; oranti de baptizandis gentibus reuelatum mysterium, nisi vt ostenderet etiam ipsos sanctos cum ieiunant, tunc fieri præfatiores? Denique Moyles cum ieiunaret, legem accepit. Et ideo Petrus cum ieiunaret, edoctus est noui testamenti gratiam. Daniel quoque ieiunij merito ora clausit leonum, futurorumque temporum vidit negocia. Aut quæ nobis salus esse potest nisi ieiunio elucrimus peccata nostra: cum scriptura dicat: Ieiunium & eleemosyna à peccato liberat: Qui sunt ergo hi præceptores noui qui meritum excludant ieiunij? Nonne gentilium vox ista est dicentium: Manducemus & bibamus? Quos bene irridet Apostolus dicens: Si secundum hominem pugnaui Ephesi ad bestias, quid mihi prodest, si mortui non resurgunt? Manducemus & bibamus: cras enim moriemur. Hoc est: Quid mihi profuit vique ad mortem contentio, nisi vt hominè redimerem meum? Qui frustra redimitur si nulla est spes resurrectionis. Ac per hoc spe omni redèptionis amissa manducemus & bibamus: ne amittamus fructum præsentium, qui futurorum nullum teneamus. Illorum ergo est cibus & potibus indulgere, qui nihil post mortem suam sperant. Denique Epicurei dicunt assertores voluptatis, quia mors nihil ad nos. Quo demòstrant corpore se tantum non mente viuere: nec animæ fungi, sed carnis solius munere, qui successione animæ corporisque dissolui munus suæ vitæ omne existiment, perire merita virtutum, atq; animæ omnem vigorem, totos se deficere cum corporis sensu, nihil reliquiarum superesse animæ, cum ipsum corpus non statim resoluatur. Prius ergo dissoluitur anima quàm corpus: cum secundum suam opinionem vel carnem & ossa considerare debeant, quæ post mortem supersunt, secundum veram autè assertionem negare non debeant resurrectionis gratiam. Merito ergo hos redarguens Apostolus monet nos ne talibus labamur opinionibus, dicens, Nolite seduci, corrumpit mores bonos colloquia mala. Sobrii estote iuste, & nolite peccare. Ignorantiam enim Dei quidem habent. Bonum ergo sobrietas, quia peccatum ebrietas est. Quid quod ille Epicurus defensor voluptatis, cuius ideo frequentem facimus mentionem, vt hos aut gentilium discipulos, & Epicuream probemus sectam sequi, aut illum ipsum quem ipsi philosophi à suo excludunt confor-

tio tanquam patronum luxuriæ, tolerabiliorem his esse doccamus? Clamat ergo ille (vt Demarchus asserit) quia non potationes, neque comestationes, nec filiorum soboles, nec sceminarum copulæ, nec piscium copia, aliorumque huiusmodi, quæ splendido vsui parantur conuiuuij, suauem vitam faciant, sed sobria disputatio. Deniq; addidit quòd copiis conuiuuij moderatè vtantur, qui non immoderatè eas quærunt. Succo solo & pane vel aqua qui libenter vtitur, despuit deliciarum epulas, quia multæ ex his generantur molestiæ. Etiam alibi dicunt: Non immoderatè epulæ, non potationes, voluptatis suauitatem generant, sed continèns vita. Cum igitur illos abdicauerit philosophia, hos non excludit ecclesia? Siquidem & illi, quod malam causam habens, se assertionibus suis impugnant frequenter. Nam etfi principalis eorum sententia sit quòd nullam suauitatem voluptatis putent nisi quæ cibo potuque percipiatur: tamen intelligentes in tam reprehensibili definitione versari se sine summo dedecore nõ posse, ac deserui ab omnibus, fucio quodã probabiliūm disputationum ea colorare vulerunt, adeo vt diceret quidam ex iis: Dum studemus delectationi per epulas & cantans, amisimus eam quæ per verbi, quo solo salui esse possumus, infunditur perceptionem. Nonne isti dispares, discolors in hac multiformi disputatione nobis videntur, quos adeo scriptura condemnat, vt non præterierit eos quos Apostolus redarguebat, dicente Luca in actibus apostolorum, qui eum librum historico stylo scripsit: Quidam autem Epicurei & Stoici philosophi disputabant cum eo, & quidam dicebant, Quid vult hic seminiuerbius? Alij autem, Nouorum dæmoniorum videtur pronunciator esse. Ex hoc tamen numero non immunis gratiæ abiit Apostolus. Siquidè etiam Dionysius Ariopagites cum Damari vxore sua aliisque multis credidit. Itaque illi doctissimorum & eloquentium cœtus simplici disputatione victos se esse credentium exemplo manifestarunt. Quid igitur sibi isti volunt qui tentant eos peruertere quos acquisiuit Apostolus, quos redemit Christus sanguine suo? Quid est quod asserunt baptizatos intendere nõ debere virtutum disciplinis, nihil illis obesse comestationes, nihil voluptatum affluentiam, insipientes esse eos qui iis careant: virgines oportere nubere, filios facere, similiter & viduas iterare quod semel male virili admixtione expertæ sint, etiam si se continere possint, errare eas quæ nolunt iterare copulâ? Quid ergo? Placet vt hominè exuentes, induamus pecudè: & expoliantes Christû, vestiamur aut superueftiamur amictu diaboli? Sed quâ ipsi doctores gentiû ne honestatem quidè cum voluptate copulandam putauerint, eò quòd pecudem viderentur cum homine induere: nos vt beluinos vsus humano infundamus peccatori, & rationabili menti inscribamus irrationabiles ritus ferarum? Quanquam multa genera sint animantium quæ amisso pari concubitu indulgere nesciant, & tanquam solitariæ vitæ æuum exigant: plurima quoque herbis vescantur simplicibus, nec alio nisi fote puro sitim restinguer nouerint: canesque videamus frequenter interdicto cibo temperare solitas, vt ieiunia fame ora suspendant si imperetur abstinentia. Ab hoc igitur reuocantur

Acto. 17.

1. Tim. 5.

1. Reg. 19.

Daniel. 1.

Iudith. 12.

Luc. 2.

Matth. 3.

4. Reg. 4.

1. 2. 3. 4. 8.

1. Cor. 11.

Esai. 58.

Psalm. 22.

Ezef. 18.

uocantur homines, quod didicerunt per hominem etiam mutæ non præuaricari bestiar? Quid autem pulchrius abstinentia, quæ facit etiam iuuentutis annos senescere, vt fiat morum senectus? Namque vt redundantia ciborum ac temulentia etiam maturior ætas calescit, ita mitigatur iuuentutis ferocitas epularum parsimonia, irriguòque fontis: & exterior ignis aquæ infusione extinguitur: non mirum si etiam interiora æstus corporis fluiali potu refrigerantur. Cibo enim flamma alitur ac deficit. Siquidem fœnum, stipulam, lignum, oleum, aliq; huiusmodi alimenta ignis sunt, quibus pascitur: ea si detrahatur, vel non suggeratur, etiam ignis sopitur. Similiter ergo vapor corporis cibo alitur aut minuitur: cibo excitatur, cibo soluitur. Luxuria igitur mater libidinis est. Quid quòd naturæ conueniens temperantia est, atque illi diuinæ legi quæ in ipso rerum ortu omnes fontes potui, fructus arborum esui dedit? Vinum post diluuium iustus ad tentationem sui reperit. Vtatur ergo temperantiæ naturali cibo, vtinamque possimus. Sed quia non omnes fortes, ideo Apostolus ait: Vino modico vtere propter frequentes tuas infirmitates. Non ergo propter voluptatem bibendum est, sed propter infirmitatem. Pro remedio igitur parcius, pro deliciis redundantius. Denique Helias quem Dominus ad virtutis erudiebat profectorem, ad caput suum collyridam & vas aquæ reperit, & ideo in virtute eccæ illius quadraginta diebus ieiunauit. Patres nostri quâ mare transirent pedib usaquam non vinum bibebant. Daniel & Hebræi pueri patrio cibo, & aquæ potu, ille furorem leonum repressit, isti ardentem ignem innoxio videre tactu circa membra sua pasci: Et quid de viris loquar? Iudith luxurioso Holopherni haud quam inflexit cõiuuijo, solo titulo sobrietatis desperatum lacertis virilibus reportauit triumphum, patriam obsidione exiit, ducem militiæ suis manibus occidit. Exemplum euident quod & illum terribilem populis bellatorem virum luxuria sua emolliuit, & hanc fœminam temperantia cibi fortiorem viris fecit. Non hic in sexu suo victa est natura, sed in cibo suo victa est, & regem superbum suis inclinauit ieiuniis. Anna octoginta quatuor annos in viduitate sua ieiuniis & obsecrationibus in templo die ac nocte seruicens, Christum agnouit. Quem Ioannes E abstinentiæ magister quidam nouus terrarum angelus annunciauit. O stultum Helisaram qui syluestribus ramis & amaris pascebat prophetas, Immemorem scripturarum Esdræ qui memoria scripturas reddidit, Insipientem Paulum, qui gloriatur ieiuniis, si nihil profunt ieiunia. Sed quomodo non profunt, quibus vitia purgantur? Quæ si deferas cum humilitate, cum misericordia, vt Esaias spiritu diuino locutus est, ossa tua pinguescēt, & eris sicut ortus ebruius. Pinguescit igitur anima tua, virtutesque eius spiritali adipe ieiunij, & fructus tui multiplicatur vbertate mētis tuæ, vt sit in te sobria ebrietas, sicut illud est poculum de quo ait propheta, Et poculum tuum inebrians quàm præclarum est. Sed non illa solum laudabilis quæ parca est ciborum temperantia, sed etiam illa quæ concupiscentiæ. Denique scriptum est, Post concupiscentias tuas ne eas, & à voluptate tua vtare. Si dederis animæ tuæ concupiscentiam,

A gaudio eris inimicis tuis. Et infra, Vinum & mulieres apostatare faciunt etiam sapientes. Vnde Paulus etiam in ipsis coniugiis temperantiam docet. Est enim velut quidam adulter incontinens in matrimonio, qui legem apostolicam præuaricatur. Quid autem loquar quanta sit virginitatis gloria, quæ meruit à Christo eligi vt esset etiam corporale dei templum, in qua corporaliter (vt legimus) habitauit plenitudo diuinitatis? Virgo genuit mudi salutem, virgo peperit vitam vniuersorum. Sola ergo non debet esse virginitas, quæ omnibus in Christo profuit? Virgo portauit quem mundus iste capere aut sustinere non potest. Qui cum ex Mariæ nasceretur vtero, genitale tamen septum pudoris, & intemerata virginitatis conseruauit signacula. Itaque in virgine Christus reperit quod suum esse vellet, quod sibi omnium Dominus assumeret. Per virum autem & mulierem caro eiecta de paradiso, per virginem iuncta est Deo. Quid de altera Moyfi Maria loquar, quæ scemine dux agminis pede transmisit pelagi freta? Quo munere autem venerabilis Thecla etiam leonibus fuit, vt ad pedes prædæ suæ strata impastula bestiarum deferret ieiunium, nec procaci oculo virginem nec vngue violaret aspero, quoniam & ipso aspectu virginitatis violatur sanctitas? Denique qua reuerentia virginitatis locutus est sanctus Apostolus, De virginitate præceptum Domini non habeo, consiliū autè do tanquam misericordiam consecutus à Domino? Præceptum non habet, consiliū habet. Non enim præcipitur quod supra legè est, sed magis dato suadetur consilio. Nec autoritas præsumitur, sed demonstratur gratia: nec à quocumque demonstratur, sed ab eo qui misericordiam Dei meruit. Horum ergo meliora quàm apostolorum consilia? Apostolus dicit, Consiliū do, isti dissuadendum putat, ne qua studeat virginitati. Cuius quandam laudem breui versiculo propheta expresserit, vel potius Christus in propheta, debemus cognoscere. Ortus, inquit, clausus soror mea, ortus clausus, fons signatus. Christus hoc dicit ad ecclesiam, quæ vult esse virginem sine macula, sine ruga. Bonus ortus virginitas, quæ plurimos boni ferat fructus odoris. Ortus clausus, quia vndique vallata est muro castitatis. Fons signatus, eò quòd virginitatis sit fons & origo pudicitie, quæ inuolata custodiat integritatis signacula, in quo fonte imago Dei luceat: quia cum munditia corporis congruit etiam puritas simplicitatis. Non potest dubitare quisquam quòd ecclesia virgo sit, quæ etiam in Corinthiis despondit Apostolus Paulus virginem castam assignare Christo. In superiore igitur epistola dat consiliū, & existimat bonū esse munus virginitatis, vt nullis instantis seculi turbetur necessitatibus, nulla illuue coinquinetur, nullis exagitur procellis. In posteriore sponfor est Christo quòd virginitatem ecclesiæ in illius plebis consignare possit integritate. Responde mihi nunc Paule qua ratione propter instantem necessitatem des consiliū: quoniam qui sine vxore est, sollicitus, inquit, est quæ Domini sunt, quomodo placeat Deo. Et addidit: Et mulier inupta & virgo cogitat quæ sunt Domini, vt sit sancta corpore & spiritu. Habet igitur murum suum aduersus mudi huius turbines, & ideo septo diuinæ munita protectionis nullis seculi fla-

Ecclef. 19.

Colof. 2.

Exod. 13.

1. Cor. 7.

1. Cor. 7.

Cantic. 4.

1. Cor. 7.

bris inquietatur. Bonum ergo consilium, quia in consilio utilitas est, & in præcepto laqueus. Consilium inuitat voluntarios, præceptum astringit inuitos. Si qua ergo secuta fuerit consilium, & eam non poenituerit, acquisiuit utilitatem. Si quam vero poenituerit, non habet quod accuset Apostolum. Ipsa enim de infirmitate sua iudicare debuit, & ideo sibi voluntatis suae rea est, cuius grauiore quã ferre posset laqueo se ac nodo ligauit. Itaque tãquã bonus medicus qui & fortioribus stabilitatẽ virtutis cõseruare cupiat, & infirmis salubritatem dare, aliis dat cõsiliũ, aliis demonstrat remedium. Qui infirmus est, olera manducet, accipiat uxorem: qui validior est, fortio- rem virtutis cibum expectet. Meritoque adiunxit: Nam qui statuit in corde suo firmus non habens necessitatem, potestatem autem habens suae voluntatis, & hoc iudicauit in corde suo seruare virginem suam, bene facit: & qui non iungit, melius facit. Mulier vinceta est legi quãto tẽpore vir eius uiuit. Quod si dormierit vir eius, libera est: cui vult nubat, tantum in Domino. Beatior autem erit si sic permanserit, secundum meum consilium. Puto enim quod & ego spiritum Dei habeo. Hoc est consilium Dei habere, explorare diligenter omnia, & quae meliora sunt suadere, & quae tutiora demonstrare. Prouidus doctor multas ostendit vias, vt qua vult vnusquisque quam sibi accommodam arbitratur incedat, dummodo occurrat quo possit incaptus prætere- re. Bona virginitatis via, sed sublimis & ardua validiores requirit. Bona etiam viduitatis, non tam difficilis vt superior, sed cõstragosa & aspera cautiore exigit. Bona etiam matrimonij, plana & directa longiore circuitu ad castra sanctorum peruenit: ea plurimos recipit. Sunt ergo virginitatis præmia, sunt merita viduitatis, est etiam coniugali pudicitia locus. Gradus singularum sunt & incrementa virtutum. Stare igitur in corde vestro, ne quis vos subruat, ne quis possit subuerrere. Docuit nos Apostolus quid sit stare, hoc est quod Moyse dictum est: Locus enim in quo stas, terra sancta est. Nemo enim stat nisi qui fide stat, nisi qui fixus stat sui cordis sententia. Alibi quoque legimus, Tu autem hic sta mecum. Vtrumque ad Moysem à Domino dictum est, Vbi tu stas, terra sancta est: & hic sta mecum: hoc est, mecũ stas, si stes in ecclesia. Ipse enim locus est sanctus, ipsa terra fecunda sanctitatis, & opima virtutum messibus. Sta ergo in ecclesia, sta vbi tibi apparui, ibi ego tecum sum. Vbi est ecclesia, ibi firmissima statio tuae mentis est: ibi fundamentum animi tui, vbi tibi de rubo apparui. Tu rubus, ego ignis in rubo, ego in carne propterea ignis, vt tibi luceam, vt tuas spinas & tua peccata consumam, & meam tibi demonstrarem gratiam. Stantes ergo in corde vestro lupos fugate ab ecclesia quærentes prædam tollere. Non sit in vobis desidia, non sit prauũ os, lingua amarior. Nolite in cõsilio vanitatis sedere. Scriptũ est enim: Nõ sedi in concilio vanitatis. Nolite audire detrahentes proximis, ne dum auditis alios, prouocemini vt & ipsi derogetis proximis, & dicatur vnique vestrum, Sedens aduersus fratrem tuum detrahebas. Sedentes detrahunt, stantes autem Dominum benedicunt, quibus dicitur: Ecce nunc benedicite Dominũ omnes serui Domini, qui statis in domo Do-

mini. Qui sedet (vt de corporeo vsu loquar) quasi ocio, & resoluitur corpore, atque intentionem mentis relaxat. Stat autem speculator: prouidus, & explorator impiger, peruigil custos, qui prætendit in castris. Bellator quoque strenuus ante expectatum stat in agmine, qui vult aduersarij consilia præuenire. Qui stat, videat ne cadat. Qui stat obtrectare nescit. Ocioforum etenim fabulae sunt, quibus obtrectatio scribitur, malignitas proditur. Vnde ait propheta: Odio habui congregationem malignorum, & cum impijs nõ sedebo. Et in trigesimo sexto psalmo, quem præceptis referit moralibus, in principio statim posuit: Noli æmulari inter malignantes, neque æmulatus fueris facientes iniquitatem. Malignitas plus nocet quã malitia, quia malignitas nec purã simplicitatem habet, nec apertam malitiam, sed absconditam maleuolentiam. Difficilius autem cauentur occulta, quã quae sunt cognita. Vnde & Saluator noster à spiritibus malignis cauendum admonet, quod nos blandarum specie voluptatum capiant, cæterarumque rerum simulatione, cum ambitione, honorem, auaritiam, diuitias, ad superbiam potentia lenocinia prætendunt. Itaque cum in omni actu, tum maxime in episcopi petitione abesse debet malignitas, in quo vita formatur omnium, vt placido & pacifico iudicio præferatur vir omnibus, qui eligatur ex omnibus, & qui medeatur omnibus. Etenim mansuetus homo, cordis medicus est. Huius se medicum etiam Dominus in euangelio locutus est dicens: Non opus est sanis medicus, sed iis qui male habent. Bonus medicus, qui infirmitates nostras accepit, sanauit ægritudines. & tamẽ iste (sicut est scriptum) non se honorificauit fieri summum sacerdotem, sed qui locutus est ad eum, pater dixit, Filius meus es tu, ego hodie genui te. Sicut & alibi dicit, Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Qui quoniam typus futurus erat sacerdotum omnium, ideo carnem suscepit, vt in diebus carnis suae preces & supplicationes Deo patri cum magna voce & lachrymis offerret, & ex iis quae passus est, quamuis esset filius Dei, discere videret obedientiam, quam nos doceret, vt nobis fieret author salutis. Denique consummatis passionibus tantquam consummatus ipse sanitatem dedit omnibus, peccatum tulit omnium. Ideo & Aaron sacerdotem ipse elegit, vt non humana cupiditas in eligendo sacerdote præponderaret, sed gratia Dei, non voluntaria oblatio, nec propria assumptio, sed cœlestis vocatio: vt is offerat munera pro peccatis, qui possit affici pro peccantibus: quia & ipse, inquit, gestat infirmitatem. Non sibi quis honorem debet sumere, sed vocari à Deo: sicut & Aaron, ita & Christus non ex se sibi accepit sacerdotium. Denique cum ab Aaron per genus ducta successio, generis magis teneret hæredes, quã iustitiæ consortes, propterea ad typum illius Melchisedech quem in veteri testamento legimus, verus Melchisedech, verus rex pacis venit, verus iustitiæ rex venit. Hoc enim habet nominis interpretatio, sine patre, sine matre, sine generationis enumeratione, neque initium dierum, neque finem vitæ habens, quod & ad filium Dei refertur, qui matrem in illa diuina generatione nesciuit, patrem in hoc virginis Mariæ partu ignorauit, ex patre solo

solo natus ante secula, ex virgine sola ortus in hoc seculo. Initium dierum habere vtique non potuit, qui erat in principio. Quomodo vitæ finem haberet, qui vitæ author omnibus est? Ipse principium & finis omnium. Sed refertur ad exemplum, vt tantquam sine patre & sine matre sacerdos esse debeat, in quo non generis nobilitas, sed morum eligatur gratia & virtutum prærogatiua. Sit in eo fides, & morum maturitas, non alterum sine altero, sed vtrũque in vno cum bonis operibus conueniat & factis. Vnde nos apostolus Paulus eorum vult esse imitatores, qui per fidem, inquit, & patientiam possident B repromissiones Abrahae, qui per patientiam promissae sibi benedictionis meruit accipere & possidere gratiam. Imitatores nos sancti Aarõ David propheta debere esse admonet, qui cum inter sanctos Domini ad imitandum nobis constituit dicens, Moyses & Aaron in sacerdotibus eius, & Samuel inter inuocantes nomẽ eius. Dignus plane vir qui sequendus proponatur omnibus, nam cum dira mors propter contumaces in plebem serperet, medium se inter viuentes morientemque obiecit, vt mortem sisteret, ne plures perirent. Vere vir mentis & animi sacerdotalis, qui se pro domini grege quasi pastor bonus pio obiceret affectu. Itaque infregit aculeum mortis, impetum tenuit, transiitum negauit. Pietas meritum adiunxit, quia pro ipsis se obtulit qui resistebant. Discant igitur dissidentes timere Domini commotionem, sacerdotes placare. Quid? Dathan & Abiron & Chore nonne propter dissensionem hiatus terræ absorbit? Nam cum instigassent Chore & Dathan & Abiron ducentos quinquaginta viros aduersus Moysen & Aaron, vt separarent se ab iis, insurrexerunt illi dicentes, Satis sit vobis quod D tota synagoga sanctorum est, & in ipsis est Dominus. Vnde iratus Dominus locutus est ad omnem synagogam, Considerauit & nouit Dominus qui sunt eius, & sanctos adduxit ad se: & quos non elegit, non adduxit ad se. Et iussit Dominus, vt eligerent sibi arulas, & incensum ponerent Chore & omnes qui cum eo insurrexerant aduersus Moysen & Aarõ sacerdotes Domini, vt qui electus esset à Domino, ipse sanctus confirmaretur inter Leuitas Domini. Et dixit Moyses ad Chore, Audite me filij Leui, Numquid hoc pusillum est vobis quod separauit E vos Deus à synagoga Israel? Et infra, Quæritis sacerdotio fungi? Sic tu & omnis synagoga tua congregare ad Deum? Et Aaron quis est, quia murmuratis de eo? Cõsideratis igitur quæ offensionis causae extiterint, quod sacerdotio fungi indigni vellẽt, & propterea dissiderent, quod immurmurarent improbantem in sacerdotis sui electione iudicium Dei. propterea totum populum metus ingens corripuit, poenæ terror inuoluit vnuerfos. Obsecrantibus tamen omnibus ne paucorum insolentia omnes perirent, designantur sceleris rei, & à totius populi corpore ducenti quinquaginta cum authoribus suis separantur, immugiens terra in medio plebis scinditur, aperitur in profundum sinus, abripiuntur noxij, & ita ab omnibus mundi huius ablegantur elementis, vt nec aerem haustu, nec coelum visu, nec mare tactu, nec terram contaminarent sepulchro. Cessauit poena, non cessauit malitia, ex hoc

A ipso immurmuratio exorta populi, quod per sacerdotes perisset populus. Qua indignatione Dominus perdidisset omnes, nisi Moyse & Aaron primo precibus inflexus, post etiam obiecti sacerdotis sui Aaron maluisse ingratos maiore veniæ pudore donare iis quorum abnuebant gratiam. Ipsa prophetissa Maria, quæ cum fratribus pede transierat freta maris, quia Æthiopiis mysterium adhuc nesciens immurmurauerat aduersus fratrem Moysen, lepræ maculis inhorruit, vt vix tanto absoluta esset contagio, nisi Moysen rogasset. Quamuis ad typum synagogæ illa refertur admurmuratio, quæ Æthiopiis, id est ecclesiæ ex gentibus sacramentum ignorans quotidiano immurmurat conuicio, & inuidet ei plebi cuius fide etiam ipsa exuctur à perfidia suae lepra, secundum quod legimus quia cæcitas ex parte Israel contigit donec plenitudo gentium intraret, & sic omnis Israel saluus fieret. Et vt aduertamus, quia in sacerdotibus diuina magis quã humana operatur gratia, vna ex multis quam Moyses per tribus acceperat & reconderat, virga Aaron floruit, atque ita diuini iudicij munus spectandum in sacerdote populus aduertit, ac desinit parem sibi humano iudicio vindicare gratiam, qui ante patrem sibi prærogatiuam competere arbitrabatur. Virga autem illa quid aliud ostendit, nisi quod nunquam sacerdotalis marcescat gratia, & in summa humilitate habeat in suo munere commissæ sibi florem potestatis, vel quia id quoque ad mysterium referatur? Nec ociose propè exitum vitæ Aaron sacerdotis hoc factum putamus. Declarari videtur populus senior, sacerdotalis longæuæ infidelitatis vetustate cariosus, quod vltimis temporibus imitatione ecclesiæ reformatus in studia fidei & deuotionis, emortuum iam tot seculis rediuiua gratia florem emittat. Quid autem illud significat quod post defunctum Aaron non vnuerfo populo, sed soli Moyse qui est in sacerdotibus Domini, imperauit Deus vt exuuis Aaron sacerdotis filium eius indueret Eleazarum, nisi vt cognosceremus quod sacerdos consecrare sacerdotem debeat, & ipse eum induere vestimentis, hoc est virtutibus sacerdotalibus, ac tunc si nihil ei deesse indumentorum aduerterit sacerdotalium, & aptè quadrare omnia, sacris eum adhibeat altaribus? Supplicaturus enim pro populo, eligi à Domino, probari debet à sacerdotibus, ne quid sit quod in ipso grauius offendat, cuius officium est pro aliorum offensa interuenire. Neque enim mediocris virtus sacerdotalis est, cui cauendum non solum ne grauioribus flagitijs sit affinis, sed ne minimis quidem: vt sit proptus ad misericordiam, promissum non remordeat, lapsum reuocet, compatiatur dolori, mansuetudinem teneat, pietatem diligat, iram repellat vel decoquat, sit quidem lituus plebis excitandæ ad deuotionem, mitificandæ ad tranquillitatem. Verus dictum est, assuesce vnus esse: vt vita tua quandam picturam exprimat, eandem seruans semper imaginem quã acceperit. Quomodo potest vnus esse, qui nunc iracundia inflammat, nunc indignatione graui exæstuat, nunc vultu excandescit, nunc pallore immutatur, per momenta varius & discolor? Sed esto sit naturæ irasci, aut plerumque causæ, hominis est tamẽ tempe-

1. Cor. 7.

Rom. 14.

Exod. 3.

Deut. 5.

Psalm. 25.

Psalm. 49.

Psalm. 133.

1. Cor. 10.

Psalm. 25.

Heb. 6.

Psalm. 89. Num. 16.

Num. 16.

Math. 9.

Heb. 5.

1. Tim. 2. Ibidem.

Exod. 7.

Heb. 7.

Num. 12.

Rom. 11.

Num. 17.

Num. 29.

Prover. 15.

Psal. 4.

1 Tim. 3.

Titum. 1.

1 Tim. 3.

Titum. 1.

rare iracundiam, non leonino raptari furore: non norit assuescere clamori, non serere nec acerbare familiare iurgium, Scriptum est enim: Vir iracundus effodit peccatum. Non est vnus duplici corde, non est vnus qui se cohibere nescit in iracundia: de quo pulchre Dauid ait: Irascimini, & nolite peccare. Non irā imperat, sed indulget naturā, quam homo praeuenire non potest, mitigare potest. Ergo et si irascimur, affectus noster motum recipiat secundum naturam. Quis enim ferat si ipse se gubernare nequeat, qui alios gubernandos receperit? Ideoque Apostolus formam dedit, quia & episcopum esse oportet irreprehensibilem. Et alibi ait: Oportet enim episcopum sine crimine esse sicut Dei dispensatorem, non superbum, non iracundum, non violentum, non percussorem, nō turpis lucri cupidum. Nam quomodo conueniunt sibi dispensantis misericordia, & cupientis auaritia? Hæc posui quæ cauenda acceperim. Virtutum autem magister Apostolus est, qui cum patientia redarguendos doceat contradicentes, qui vnus vxoris virum præcipiat esse: non quo exortem excludat coniugij, nam hoc supra legem præcepti est: sed vt coniugali castimonia seruet ablutionis suæ gratiam. Neque iterum vt filios in sacerdotio creare Apostolica inuiteret auctoritate. Habentem enim dixit filios, non facientem, neque coniugium iterare. Quod ideo non prætermisi, quia plerique ita argumētantur, vnus vxoris virum dici post baptismum habitæ, eò quòd baptismo vitium sit ablutum, quo afferebatur impedimentum. Et vitia quidem atque peccata diluuntur omnia, vt si quis contaminauerit suum corpus cum plurimis quas nulla coniugij lege sociauerit, remittantur ei omnia: sed coniugia non resoluntur si quis iterauerit. Culpa enim lauacro non lex soluitur. Nulla enim culpa coniugij, sed lex est. Quod legis est igitur, non remittitur quasi culpa, sed tenetur quasi lex. Ideo Apostolus legem posuit dicens: Si quis sine crimine est vnus vxoris vir. Ergo quia sine crimine est vnus vxoris vir, tenetur ad legem sacerdotij suscipiendi. Qui autem iterauerit coniugium, culpam quidem non habet coinquinati, sed prærogatiua exiit sacerdotis. Diximus quid legis est, dicamus etiam quid rationis. Sed prius cognoscamus non solum hoc Apostolum de episcopo & presbytero statuisse, sed etiam patres in concilio Niceni tractatus addidisse, neque clericum quemquam debere esse qui secunda coniugia fortitus sit. Quomodo enim potest consolari viduam, honorare, cohortari ad custodiendam viduitatem, seruandam marito fidem, quam ipse priori coniugio non seruauerit? Aut quid interesset inter populum & sacerdotem si iisdem astringerentur legibus? Debet præponderare vita sacerdotis, sicut præponderat gratia. Nam qui alios præceptis suis ligat, debet ipse legitima præcepta in se custodire. Quam resistebam ne ordinarer: postremo cum cogerer, saltem ordinatio protelaretur. Sed non valuit præscriptio, præualuit impressio. Tamen ordinationem meam occidentales episcopi iudicio, orientales etiam exemplo probarunt. Et tamen neophytus prohibetur ordinari ne extollatur superbia. Si dilatio ordinationi defuit, vis cogentis est. Si non deest humilitas compe-

gens sacerdotio: vbi causa non hæret, vitium non imputatur. Quod si in aliis ecclesiis tanta suppetit ordinandi sacerdotis consideratio, quanta cura expeditur in Vercelleni ecclesia, vbi duo pariter exiguntur ab episcopo, monasterij continentia, & disciplina ecclesiæ? Hæc enim primus in occidentis partibus diuersa inter se Eusebii sanctæ memorie coniunxit, vt & in ciuitate positus instituta monachorum teneret, & ecclesiam regeret ieiunij sobrietate. Multum enim adiuuenti accedit ad sacerdotis gratiam, si ad studium abstinentiæ, & normam integritatis iuuentutem astringat, & versantes intra urbem abdicet vsu vrbis & conuersatione. Hinc illi processerunt viri, Helias, Helisæus, Ioannes, Elizabeth, qui pelliceis tunicis & caprinis exuuiis induti, inopes atque egentes, angustiis & doloribus afflicti, in solitudinibus errabant, inter alta & condensa montium, in uia rupium, speluncarum horrida, fouearum vadosa, quorum cōuersatione dignus orbis terrarum non erat. Hinc illi Daniel, Ananias, Azarias, Misael, qui in aula regia pascebantur, ieiunio alebantur tanquam in desertis cibo aspero, potuque obuio. Meritoque regij seruuli regi præualuerunt, & captiuitatem decusso iugo contempserunt, potestates subegerunt, elementa vicerunt, naturam ignis extinxerunt, euitauerunt flammam, obtulerunt aciem gladij, strinxerunt leonum ora: & vbi infirmiores fieri existimabantur, ibi fortiores reperiebantur: non refugiebant ludibria humana, qui cœlestia sperabant præmia: non horrebant tenebras carceris, quibus æterni luminis gratia resurgebat. Hos secutus Eusebius sanctus exiit de terra sua, & de cognatione sua, & domestico ocio peregrinationem prætulit. Pro fide quoque exilij dura præoptauit atque elegit, coniuncto sibi sanctæ memorie Dionysio, qui posthabuit imperatoris amicitiam exilio voluntario. Itaque memorabiles viri circumdati armis, vallati exercitu cum raperentur de ecclesia, maiore triumphabant de imperio, quia contumelia terrestri mercabatur mentis fortitudinem, regni potentiam: quibus militaris armorum strepitus extorquere non potuit fidem: subegerunt bestialis animi feritatem, quæ nocere sanctis nequiuir. Ira enim regis, ira leonis vt in prouerbis habes. Confessus est victum se esse, qui rogabat vt mutaret sententiam. Sed illi validiorem calamum suum ferreis gladijs arbitrabantur. Denique vulnerata est perfidia vt occideret, non est vulnerata sanctorum fides, non desiderarunt patrium sepulcrum quibus seruabatur cœleste domicilium. Errauerunt toto orbe, vt nihil habentes, & possidentes omnia. Quocumque missi essent locus deliciarum putabatur. Neque enim illis quicquam decrat, quibus fides locuples abundabat. Denique locupletabant alios ipsi inopes ad sumptum, opimi ad gratiam: tentabantur, sed non mortificabantur, in ieiuniis, in laboribus, in custodijs, in vigilijs. Euaserunt de infirmitate fortes, non expectabant deliciarum illecebras quos faginabat fames, non adurebat eos torrida æstas, quos refrigerabat æternæ spes gratiæ. Non frangebant glacialis plagæ frigida, quibus feruenti spiritu vernabat deuotio. Non verebantur vincula hominum, quos Iesus soluerat. Non desiderabant redimi

Hebr. 11.

Prouer. 19.

2 Cor. 6.

1 Cor. 4.

Math. 16.

Galat. 2.

Actum 20.

1 Reg. 17. & 19.

Luc. 3.

redimi à morte, qui præsumebant à Christo resuscitari. Denique sanctus Dionysius exegit votis vt in exilio vitam poneret, ne regressus confusa institutis & vsu infidelium studia plebis aut cleri inueniret. Meruitque hanc gratiam vt pacem Domini tranquillo affectu secum referret. Itaque vt Eusebius sanctus prior leuauit vexillū confessionis, ita beatus Dionysius in exilij locis propiore martyribus titulo vitam exhaluit. Hæc igitur patientia in sancto Eusebio monasterij coaluit vsu, & durioris obseruationis consuetudine hausit laborum tolerantiam. Namque hæc duo in attentiore Christianorum deuotione præstantiora esse quis ambigat, clericorum officia, & monachorum instituta? Ita ad comitatem & moralitatem disciplina, illa ad abstinentiam assuescenda atque patientiam. Hæc velut in quodam theatro, illa in secreto. Spectatur ista, illa absconditur. Ideo bonus athletea ait: Spectaculum facti sumus huic mundo. Dignus sane qui spectaretur ab angelis cum luctaretur: vt ad Christi brauium perueniret, cum certaret vt in terris vitam angelorum institueret, in cœlo nequitiam angelorum refelleret. Colluctabatur enim nequitia spiritualibus. Merito mundus eum spectabat, vt mundus imitaretur. Hæc ergo vita in stadio, illa in spelunca. Hæc aduersum confusionem sæculi, illa aduersum carnis appetentiam. Hæc subiiciens, illa refugiens corporis voluptates. Hæc gratior: illa tutior. Hæc se ipsam regens, illa semetipsam coercens. Vtraque tamen se abnegans, vt fiat Christi, quia perfectis dictū est: Qui vult post me venire, abneget seipsum sibi, & tollat crucem suam, & sequatur me. Sequitur ergo Christum qui potest dicere: Vivo autem iam non ego, viuit vero in me Christus. Negabat se Paulus, cum sciens, quia vincula & tribulationes cum manerent, in Hierusalem voluntarius se offerret periculum dicens: Nec facio animam cariorē mihi, dummodo consummum cursum meum, & ministerium verbi quod accepi à Domino Iesu. Deniq; circumstantibus plurimis plorantibus & obsecrantibus, non reflexit animum: ita fides prompta dura sui censor est. Hæc ergo dimicat, illa se remouet. Hæc illecebras vincit, illa refugit. Huic mundus triumphatur, illi exultat. Huic mundus crucifigitur, vel ipsa mundo, illi ignoratur. Huic plura tentamenta, & ideo maior victoria: illi infrequentior lapsus, facilius custodia. Denique ipse Helias, vt confirmaretur verbum oris eius, missus est à Domino, vt se ad torrentem absconderet Charith. Minabatur Achab, minabatur Iezabel, timuit Helias, & exurrexit, & iterū in virtute eicæ intelligibilis quadraginta diebus ambulauit, & quadraginta noctibus vsque ad montem Oreb, & introiuit in speluncam, & requieuit ibi, & sic postea missus est vt vngeret reges. Duratus igitur ad patientiam est solitudinum incolatu, & tanquā passus ad virtutis adipiam aggressi alimento processit fortior. Ioannes quoque in deserto adoleuit, & Dominum baptizauit, & constantiam illic prius exercuit, vt postea regem increparet. Et quia de sancti Hæliæ habitatione deserti, nomina locorum non ociosa quasi feriat præteriuimus, quid significet repetendum videtur. Missus est Helias ad torrentem Charith, ibi cum corui ale-

bant, mane panem afferebant, ad vesperam carnes. Non immeritò mane panis afferebatur, qui confirmat cor hominis. Quo enim cibo nisi mystico aleretur propheta? Ad vesperam caro ministrabatur. Intellige quæ legis, quia Charith intellectus est. Oreb omne cor quasi cor dicitur. Bersabe quoque puteus septimi, aut iuramenti Latina interpretatio est. Primum Helias in Bersabe est, concessit ad sanctæ legis mysteria, diuinique iuris sacramenta. Postea ad torrentem mittitur, ad illum fluminis impetum qui lætificat ciuitatem Dei. Vtrumque aduersus vnus authoris testamētum: vetus scriptura quasi puteus profunda atque obscurior: vnde cum labore haurias, non plenam, quia adhuc qui implet eam, non venerat. Denique postea ait: Non veni legem soluere, sed implere. Ideo ad fluuium transire sanctus à Christo iubetur, quoniam qui de nouo testamento biberit, non solum flumen est, sed flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ, flumina intellectus, flumina cognitionis, flumina spiritualia, quæ tamen perfidia aruerunt tempore ne sacrilegi biberent, potarent perfidi. Ibi prophetam Domini agnoscebant corui, quem non agnoscebant Iudæi. Pascebant corui, quæ genas regale illud & nobile persequebatur. Quæ est Iezabel quæ persequebatur, nisi synagoga vanè fluens, vanè abundans scripturis, quas neq; custodit, neq; intelligit? Qui corui pascebant, nisi quorum pulli eum inuocant, qui iumentis dat escam, vt legimus, pullis coruorum inuocantibus eum? Sciebant illi corui quem pascerent, quæ iuxta intellectū erant, & ad illum cognitionis sacræ fluuium escam uehebant. Pascebat prophetam, qui intelligit, qui custodit quæ scripta sunt. Dat ei succū fides nostra, dat ei alimētum noster profectus, mentis ille nostræ sensu pascebat, in nostro sermo eius intellectu epulatur. Damus ei panem qui in lumine Euangelij positi conferimus ei nostri firmamenta cordis. His alitur, his viget, his ieiuna diu replet ora, quibus Iudæorum perfidia nullum fidei cibum subministrat. Ieiunus est illis omnis sermo propheticus, cuius adipem interiorem non vident, exesus & tenuis qui impinguare eorum fauces non potest. Fortasse ideo deferebant ad vesperam carnes, quasi fortiores cibos, quos infirmi ingenio Corinthij non poterant sumere, & ideo lacte potabantur Apostolico. Esca ergo fortior ad vesperam mundi huius deferebatur, mane panis. Et ideo quia Dominus hanc ministrari mandauit alimoniam, bene illud propheticum dici ei hoc loco conuenit, Exitu matutino & vespere delectabis. Et infra: Parasti cibum illorum, quia ita est præparatio eius. Sed satis de magistro dictum puto, nunc discipulorum vitam prosequamur: quia in illam se laudem induerunt, hymnis dies ac noctes personant. Hæc nempe angelorum militia est, semper esse in Dei laudibus, orationibus conciliare crebris, atque exorare Dominum studēt, lectione vel operibus cōtinuis mentem occupant, separati à cœtu mulierum, sibi ipsi inuicem vitam præbent, custodiam. Qualis hæc vita, in qua nihil sit quod timeas, & quod imiteris plurimum adest: ieiunij labor compensatur mentis placiditate, leuatur vsu, sustentatur ocio, aut fallitur negocio, non oneratur mundi sollicitudine, non occu-

Math. 5.

Ioan. 7.

Psal. 146.

1 Cor. 3.

Psal. 64.

patitur alienis moleculis, non vrgetur vrbis discursibus. Huic vel seruando vel edocendo muneri adueritit qualis adhibendus magister sit, quem reperire possumus si vestra humanitas aspiat, si vos donetis inuicem vobis, si quis ab altero se laetum non putat. Non enim hac sola est forma iustitiae, vt non laedas eum qui te non laeserit, sed etiam illa, vt etiam ei remittas qui te laeserit. Laedimur plerumque fraude alterius, dolo proximi. Numquid hoc virtutis putamus, vt dolum vlciscamur dolo, fraudem referamus fraudibus? Etenim si iustitia virtus est, erimine debet vacare, nec improbitatem improbitate refellere. Quae enim virtus, hoc a te fieri, quod in altero ipse punias? Contagio ista improbitatis, non vltio est. Nihil autem iactare est cui malefacias, vtrum iusto, an iniusto, cum te malefacere non oporteat. Neque distat quomodo malignus sis, vtrum vindicandi studio, an voto nocendi, cum malignitas in vtroque genere non careat reprehensione. Nam malignus esse, ab iniusto nihil distat: Ideoque dictum est: Noli malignus esse inter malignantes, neque aemulatus fueris facientes iniquitatem. Et supra iidem: Odio habui congregationem malignantium. Omnes vti que complexus est, nullum excepit: malignitatem tenuit, non causam interrogauit. Quae autem melior forma quam iustitiae diuinae? Dicit enim Dei filius: Diligite inimicos vestros. Et iterum dicit: Orate pro calumniantibus & persecutibus vos. Eousque perfectis studium admittit vltionis, vt laudentium charitatem imperet. Et quoniam in veteri scriptura dixit: Mihi vindictam, & ego retribuam. Et in euangelio ait orandum pro iis qui laeserint, ne in eos vindicet qui vindicandam promittit, vult enim ex tua dimittere voluntate, in quo ex sua conuenitur promissione. Quod si vindictam requiris, habes quia iniustus amplius suis punitur opinionibus quam iudicariis seueritatibus. Et quoniam nemo potest esse sine aliquibus aduersis, id agamus, ne nobis nostro iudicio aduersa accidant. Nemo enim grauius alieno condemnari potest iudicio, quam insipiens suo, qui sibi est auctor malorum. Vnde molesta & plena contentione declinemus negotia, quae neque fructum habent, & impedimentum afferunt. Quamquam id agere debemus, ne nos arbitrii nostri poeniteat, aut facti. Prudentis est enim prospicere ne frequenter eum poeniteat sui. Numquam autem poenitere, solius est Dei. Quis verò iustitiae fructus, nisi mentis tranquillitas? Aut quid est iuste viuere, nisi cum tranquillitate viuere? Quae forma fuerit Domini, talis totius domus est status. Quod si domi quaeruntur ista, quanto magis in ecclesia, vbi & diues & pauper, seruus & liber, Graecus & Scythia, honoratus & plebeius omnes in Christo vnum sumus? Nemo praesumat, quia diues est, plus sibi deferendum. Ille est diues in ecclesia, qui pauperi, non sibi, diues est. In ecclesia quidem fidelis diues est. Fideli enim totus mundus diuitiarum est. Quid mirum si mundum fidelis possidet, qui Christi hereditatem possidet, quae preciosior est mundo. Sanguine precioso redempti estis: omnibus vti que non solis pecuniis dictum est. Sed vultis diuites esse? Sequimini dicentem: Sancti in omni

conuersatione estote. Non diuitibus dicit, sed omnibus, quia sine discrimine personarum iudicat, vt bonus testis eius Apostolus dicit: Et ideo non in remissione, non in fastidio, non in exaltatione cordis, sed in timore, inquit, hoc incolatus vestri tempus conuersamini. Tempus accepistis hac in terra, non perpetuitate, quasi tempore vtamini, qui sciatis vos migraturos. Nolite in diuitiis confidere, quia omnia illa hic relinquuntur. Sola vos comitabitur fides. Erit sane etiam iustitia comes, si fides praeniam sit. Quid vos palpat diuitiae? Non auro vel argento, non possessionibus, non sericis vestibus de vana vestra conuersatione redempti estis, sed precioso sanguine Christi Iesu. Ille ergo diues est qui fuerit haeres Dei, Christi cohaeres. Noli pauperem contemnere, ille te diuitem facit. Noli egentem fastidire. Ille pauper clamauit ad Dominum, & Dominus exaudiuit eum. Noli in opem refutare, & Christus pauper factus est, cum esset diues, sed propter te pauper factus est, vt te inopia sua diuitem faceret. Noli quasi diues te attollere: Sine pecunia misit apostolos suos. Denique primus eorum dixit: Argentum & aurum non habeo. Glorietur in paupertate, quasi refugiat contaminationem. Argentum, inquit, & aurum non habeo, Aurum & argentum nescit ordine, qui nescit vsu. Argentum & aurum non habeo, sed fidem habeo. Satis diues sum in nomine Iesu, quod super omne nomen est. Argentum non habeo, sed nec requiro. Aurum non habeo, sed nec desidero, sed habeo quod vos diuites non habetis. Habeo quod pluris esse etiam vos arbitramini. Dono pauperibus, vt in nomine Iesu dicam: Conualescite manus remissae, & genua dissoluta. Sed vultis diuites esse? estote pauperes. Tunc eritis per omnia diuites, si fueritis pauperes spiritu. Non census diuitem, sed animus facit. Sunt qui se humiliant in multis diuitiis & recte ac prudenter. Satis enim diues omnibus naturae lex est, cui cito inuenias quod abundet. Cupiditatibus autem omnis diuitiarum abundantia, inopia est. Denique nemo pauper nascitur, sed fit. Non ergo naturae paupertas, sed opinionis est: ideoque cito inuenitur diues naturae, difficile cupiditatis. Etenim quod plus vnusquisque acquisierit, plus sitit, & quasi quadam inardescit ebrietate cupiditatum suarum. Quid quasi necessarium quaeritis cumulum diuitiarum? Nihil tam necessarium, quam cognoscere quid non sit necessarium. Quid in carnem retorquetis excusationem? Non corporis venter insatiabilem, sed mentis auaritia facit. Numquid caro spem futuri abstulit? Numquid caro spiritualis gratiae suauitatem ademit? Numquid caro fidem impediuit? Numquid caro aliquid furiosis Dominis vanis opinionibus adiudicauit? Plus amat caro moderatam frugalitatem, qua exiit onere, induit salubritate, qua sollicitudinem deponit, assumit tranquillitatem. Sed nec ipsae diuitiae vituperabiles. Denique redemptio animae viri, diuitiae eius: quonia qui pauperi donat, redimit animam suam. Est ergo & his materialibus diuitiis virtuti locus. Quasi gubernatores estis in magno mari. Si bene quis gubernat suum nauigium, cito transit fretum, vt perueniat ad portum. Qui autem nescit regere suum censum, onere suo mergitur. Ideo scriptum est: Possessio diuitum, ciuitas firmissima.

Psal. 36. Psal. 25.

Math. 5.

Deut. 32. Hebr. 10. Math. 5.

Colos. 3.

Leuit. 19. 20.

1. Petri. 1.

1. Petri. 1.

Psal. 33. 2. Cor. 8.

Math. 10. Act. 3.

Heb. 12.

Prover. 13.

Prover. 10.

missima. Quae est ista nisi Hierusalem quae in caelo est, in qua regnum Dei? Bona haec possessio, quae fructus perpetuos facit. Bona possessio, quae non hic relinquatur, sed illic possidetur. In hac possessione qui fuerit dicit: Portio mea dominus. Non dicit, portio mea ab illis vsque ad illos porteta & diffusa terminos. Non dicit, portio mea inter illos vicinos, nisi forte inter apostolos, inter prophetas, inter sanctos dei, haec est enim iusti portio. Non dicit, portio mea in pratis, non in syluis, non in campis, nisi forte in campis syluae, in quibus inuenitur ecclesia, de qua scriptum est: Inuenimus eam in campis syluae. Non dicit, portio mea greges equorum. Mendax enim equus ad salutem. Non dicit, portio mea armenta bouum, asini, oues, nisi forte inter illa enumerat arma quae agnoscunt possessorem suum, & in illa asina vult consortium habere quae non refugit praesepe Christi. Et illa ouis sibi portio est, quae ad immolandum ducta est, & ille agnus coram tondeute se sine voce qui non aperuit os suum, cuius in humilitate iudicium exaltatum est. Bene ait, Coram tondeute, qui superflua non propria in illa deposuit cruce, qui corpus exiit, non diuinitatem amisit. Non quicumque ergo dicit, Portio mea Dominus: Non avarus dicit, quia venit auaritia, & dicit: Mea portio es, ego te subditum habui, mihi seruisti, mihi te in illo auro vendidisti, mihi te in illa possessione adiudicasti. Non dicit luxuriosus portio mea Christus: quia venit luxuria, & dicit: Mea portio es, ego te in illo mihi mancipauit conuiuio, illis cepi epularum rebus, ego te addictum teneo gula tuae chirographo. An ignoras quia carius tibi fuit mensa tua quam vitae precium? Tuore iudicio reuincio, nega si potes, sed negare non potes. Denique nihil ad vitam reseruasti, totum ad mesam expendisti. Non potes dicere adulter, portio mea Dominus: quia venit libido: & dicit: Ego sum tibi portio, mihi te in illius adolescentulae addixisti amore, in illius nocte meretricis in meas leges, in mea iura migraisti. Non dicit proditor, portio mea Christus: quia statim irruit in eum nequitia mali, & dicit: Fallit te Domine Iesu, meus est iste. Habemus exemplum quia cum Iudas panem a Christo accepisset, emisit se in cor eius diabolus quasi possessionem suam vindicans, quasi portionem suae ius retinens, quasi dicens: Non est tuus iste, sed meus, meus certe minister, tuus proditor, meus plane iste est: denique tecum recumbit, & mihi seruit: tecum epulatur, & mecum paschitur. A te panem accepit, a me pecuniam. Tecum bibit, & mihi tuum sanguinem vendit. Quam vera diceret, probauit. Denique Christus recessit ab eo, ipse quoque Iudas reliquit Iesum sequutus diabolus. Quam multos dominos habet qui vnum refugerit. Sed nos non refugiamus. Quis refugiat eum quem sequitur alligati vinculis, sed vinculis voluntariis quem soluunt non alligat, quibus vincti vinculis gloriantur dicentes: Paulus vincens Iesu Christi, & Timotheus? Gloriosus ab hoc stringimur, quam ab aliis absolui mur & relaxamur. Quis igitur fugiat pacem? quis fugiat salutem? quis fugiat misericordiam? quis fugiat redemptionem? Videtis filij quales euaserint qui haec secuti sunt, quomodo operentur defuncti. Quarum virtutum laudem miramur, earum studeamus ad-

Psal. 118.

Psal. 131. Psal. 32.

Esai. 1.

Esai. 53.

Ioan. 13.

ad Philem.

A pisci industriam: & quas praedicamus in aliis, eas in nobis taciti recognoscamus. Nihil molliculum, nihil infractum ad laudem peruenit. Regnum caelorum cogitur, & cogentes diripiunt illud. Festinae patres agnum manducabant. Festina est fides, alacris deuotio, spes impigra, contradictiones animi non amat, sed traductionem ab infructuoso ocio ad fructum laborum. Quid in craftinum differes? Potes & hodiernum diem lucrari. Cauendum est enim ne & illum non teneas, & hunc amittas. Non exiguum detrimentum est vel hora vnius, & vna hora totius vitae portio est. Sunt iuuenes qui cito volunt ad senectutem peruenire, ne subiaceant diutius seniorum arbitrio. Non etiam senes qui velint si possint ad iuuentutem redire. Quorum studium neutrum probo, quia iuuenes fastidiosi praesentium quasi ingrati mutationem viuendi requirunt, senes dilationem, cum possit & iuuenta senescere moribus, & senectus virere operibus. Neque enim emendationem morum magis aetas affert quam disciplina. Quanto ergo magis nos oportet spem attollere ad regnum Dei, vitae vbi nouitas, vbi gratiae erit non aetatis commutatio. Non ocio, non somno merces paratur. Nullum opus dormientis est, nullus fructus ocij imò magis dispendium. Ociosus Esau amisit primatus benedictionem, quia maluit cibum accipere quam querere. Laboriosus Iacob apud vtrumque parentem inuenit gratiam. Et tamen cum superior esset Iacob virtute & gratia, celsit fratris indignationi, qui sibi praetatum fratrem iniorem dolebat. Ideo scriptum est: Date locum irae, ne alterius indignatio te quoque in peccatum trahat, dum vis resistere, dum vis vindicari. Potes & ab illo & a te remouere culpam, si cedendum putes. Imitare patriarcham, qui de consilio matris longinqua petiit. Et cuius matris? Rebecca vti que, hoc est patientiae. Cuius enim nisi patientiae hoc consilium esse poterat? Amabat mater contra affectum pij amoris dimitti filium. Maluit enim sibi eum exulare quam Deo. Et ideo quia bona mater, vtrique detulit, iuniori filio benedictionem quam conseruare poterat. Non enim filium filio, sed impigrum ocioso praetulit, fidelem infido. Sed etiam filio ipsi seniori non parum contulit amando minorem filium, ne parricidium faceret. Itaque quoniam ob pietatem non propter improbitatem exulabat a parentibus, loquebatur cum Deo, augebatur censu, liberis, gratia. Neque his tamen elatus est cum fratri occurreret, sed humiliatus adorauit non vti que illum imitem, illum furibundum, illum degenerem, sed eum quem in fratre considerabat, ideoque adorauit septies, numero scilicet remissionis, quia non hominem adorabat, sed eum, quem in carne hominis esse venturum prauidebat spiritu, vt tolleret peccata mundi. Quod tibi ex Petri responsione aperitur mysterium, dicente eo: Si peccauerit in me frater meus, quoties remittam ei? Vti que septies? Vides quoniam peccatorum remissio, typus erat illius magni sabbati, illius quietis perpetuae gratiae, & ideo contemplatione donatur. Sed quid sibi vult quod & uxores, & filios, & omnes disposuit suos, & praecipit vt & ipsi adorarent super terram? Non vti que vt elementum

Mat. 11.

Gen. 52.

Rom. 12.

Mat. 18.

quod pierunque repletur sanguine, in quo officina est scelera, aut vastis plerun que horret cautibus, aut prærupis rupibus, aut sterili & ieiunio solo, sed vt carnem præsidio nobis futuram. Et fortasse hoc illud est mysterium quod edocuit Dominus dicens: Non solum septies, sed septuagies septies. Et vos igitur donate iniurias vestras, vt sitis filij Iacob. Nolite exasperari sicut Esau. Imitamini sanctum Dauid, qui tanquam bonus magister reliquit nobis quod imitaremur, dicens: Pro eo vt diligenter me, detrahebant mihi, ego autem orabam: & cum malediceretur, orabat. Bonum scutum oratio, qua contumelia excluditur, maledictum repellitur, & in ipsos qui maledixerunt, frequenter retorquetur, vt suo telo vulnerentur. Maledicens, inquit, & tu benedices. Ambienda hominum maledictio, qua acquirat dominicam benedictionem. Quod superest charissimi, considerate quia Iesus extra portam passus est, & vos egredimini de hac terrena ciuitate, quia ciuitas vestra superior est Hierusalem: ibi conuersamini, vt dicatis: Nostra autem conuersatio in cœlis est. Ideo Iesus exiuit de ciuitate, vt vos exeuntes de hoc mundo supra mundum sitis. Moyses solus qui Deum videbat, extra castra habebat tabernaculum quando loquebatur cum Deo: & hostiarum quæ pro peccato fiebant, sanguis quidem altaribus inferebatur, corpora autem extra castra comburebantur, quia nemo intra mundi huius vitia postus peccatum deponit, nec sanguis eius acceptus est Deo, nisi de corporis huius exeat inquinamento. Hospitalitatem diligite, per quam sanctus Abraham inuenit gratiam. Hospitio suscipere filium Sara meruit effecta iam senectute. Loth quoque Sodomitani excidij cuast ignem, & tu potes suscipere angelos, si aduenientibus officium tuum offeras. Quid de Raab dicam quæ hoc munere inuenit salutem? Compatimini iis qui alligati tenentur vinculis, tanquam simul alligati. Consolamini in luctu positos, melius est enim ire in domum luctus, quam in domum gaudij. Illinc officij meritum boni, hinc vitiū lapsus refertur. Postremo illinc mercedem speras, hic recepisti. Sentite laborantibus tanquam simul laborantes. Mulier viro deferat, non seruiat: regendam se præbeat, non coercendam. Indigna est coniugio, quæ digna est iurgio. Vir quoque vxorē tanquam gubernator dirigat, tanquam consortem vitæ honoret, participet vt coheredi gratiæ. Matres ab lactate filios, diligite eos, & orate pro iis vt longevi super terram sint: non in terra, sed super terram. Nihil enim longæuum in hac terra, & quod est diu, breue est, & magis lubricum. Monete eos vt magis crucem Domini tollant, quam hanc vitam diligant. Maria mater Domini ante crucem filij stabat. Nullus me hoc docuit, nisi sanctus Ioannes euangelista. Mundum alij concussum in passione Domini conscripserunt, cœlum tenebris obductum, refugisse solem, in paradysum Latronem, sed post piam confessionem, receptum Ioannes docuit, quod alij nō docuerunt, quemadmodum in cruce positus matrē appellauerit. Pluris putatur quod victor suppliciorū pietatis officia matri exhibebat, quam quod regnū cœleste donabat vitæ æternæ. Nā si religiosum est quod Latroni donatur venia, multo vberioris pietatis est quod à filio mater tanto affectu honoratur. Ecce, inquit, filius tuus: Ecce mater tua. Testatur de Cruce Christus, & inter matrem atque discipulum diuidebat pietatis officia. Condebat Dominus non solum publicum, sed etiam domesticum testamentum: & hoc eius testamentum signabat Ioannes, dignus tanto testatore testis. Bonum testamentum non pecunia, sed vitæ æternæ, quod non atramento scriptū est, sed spiritu Dei viui, qui ait: Lingua mea calamus scribæ velociter scribentis. Sed Maria nec minor quam matrem Christi decebat, fugientibus apostolis ante crucem stabat, & piis spectabat oculis filij vulnera: quia expectabat non pignoris mortem, sed mundi salutē. Aut fortasse quia cognouerat per filij mortem mundi redēptionem, aula regalis etiā sua morte putabat se aliquid publico addituram muneri. Sed Iesus nō egebat adiutore ad redemptionem omnium qui omnes sine adiutore seruauit. Vnde & dicit: Factus sum sicut homo sine adiutorio, inter mortuos liber. Suscepit quidē affectum parentis, sed non quæsiuit alterius auxiliū. Hæc imitamini matres sanctæ, quæ in vnico filio dilectissimo tantum maternæ virtutis exemplum edidit. Neque enim vos dulciores liberos habetis, neque illud virgo quærebat solatium, quod alium posset generare filiū. Domini seruis imperate quasi cōditione subditis, sed ita vt naturæ eiusdem cuius vos estis, consortes esse eos memineritis. Serui quoque Dominis seruite cum voluntate. Etenim vnusquisque quod natus est, patienter debet suscipere. Nec solum bonis sed etiam asperioribus obedite Dominis. Nam quæ est vestræ seruitutis gratia si bonis seruiatis sedulo? Sed si etiam asperos promereamini. Nam liberi quoque nullam habent mercedem si peccantes puniuntur à iudicibus, sed illa merces est si etiam non peccantes. Et vos ergo contemplatione Domini Iesu etiam si difficilibus seruiatis dominis cum patientia, mercedem habebitis. Siquidem ipse Dominus iustus ab iniustis passus est, & patientia mirabili peccata nostra suæ affixit cruci, vt qui illum imitatus fuerit, peccata sua sanguine suo diluat. Ad summam, conuertimini omnes ad Dominum Iesum. Sit in vobis vitæ huius delectatio in bona conscientia, patientia mortis cum spe immortalitatis, confirmatio resurrectionis cum Christi gratia, veritas cum simplicitate, fides cum cōfidentia, abstinencia cum sanctitate, industria cum sobrietate, conuersatio cum modestia, eruditio sine vanitate, sobrietas doctrinæ fidelis sine hæresis temulentia.

Dini Ambrosij ad episcopos per Æmiliam constitutos, eos de celebritate paschali instruentis.

EPISTOLA LXXXIII.

Dominis fratribus dilectissimis episcopis per Æmiliam constitutis Ambrosius episcopus. Nno mediocris esse sapientiæ diem celebratis desinare paschalis, & scriptura diuina nos instruit, & traditio maiorum: qui conuenientes ad synodum Nicenam, inter illa fidei vt vera ita admiranda decreta, etiam super celebritate memorata

Ibidem.

Psal. 108.

Ibidem. uebr. 13.

Philip. 3.

*hospitium

Eccles. 7.

Ioan. 19.

Psal. 44.

Psal. 87.

Luc. 22.

Galat. 4.

Psal. 117. Exod. 12.

Psal. 88.

Ioan. 17.

Luc. 13.

rata, congregatis peritissimis calculandi, decem & nouem annorum collegere rationem, & quasi quædam constituere circulum ex quo exemplum in annos reliquos gigneretur. Hunc circulum Enneadecaterida nuncupauerunt, sequentes illud, quod nō debeamus vana quadam opinione super celebritate huiusmodi fluctuare, sed vera ratione comperta ita omnium concurrat affectio, vt vna nocte vbiq; sacrificium pro resurrectione Domini deferatur. Domini fratres dilectissimi eō vsque à vero nos deuiare non conuenit, nec vago ingenio discrepare, vt quædam necessitas celebritatis huius omnibus sit imposita Christianis: quando quidem ipse Dominus eum elegit diem quo pascha celebraret, qui cū obseruantia veræ ratione concurrir. Scriptum est enim: Venit autem dies in qua necesse erat pascha immolari, & misit Petrum & Ioannē dicens: Euntes ite parate nobis pascha, vt manducemus. At illi dixerunt: Vbi vis paremus? Et dixit ad illos: Ecce introeuntibus vobis in ciuitatem occurret homo amphoram aquæ portans: sequimini eum in domum in quam intrat, & dicetis patrifamilias: Dicit tibi magister, Vbi est diuersorium vbi pascha cum discipulis manducem? Ipse vobis ostendet in superioribus locum magnum. Ibi parate. Aduertimus igitur quod nō ad terram descendere, sed in superioribus locum magnum stratū quærere debeamus, vt Domini pascha celebremus. Abluere etiam sensus nostros quadam spiritali aqua fontis æterni, & deuotæ celebritatis tenere mensuram, nec opinione vulgari dies quosdam explorare lunares, cū Apostolus dicat: Dies obseruatis, & menses, & tempora, & annos: timete ne sine caussa laborauerim in vobis. Nā incipit esse contrarium. Sed aliud est obseruare gentilitio more, vt quæ luna quid adoriendum sit iudices, vt puta quintam esse fugiendam, nihilque ea inchoandum. Varios quoque cursus lunæ obeundis negociis cōmendare, vel cauere quosdā dies, quæ admodum plerique pastores dies vel Ægyptiacos declinare consueverunt. Aliud est enim obseruantiam religiosæ mentis intēdere in eum diem de quo scriptum est: Hic est dies quem fecit Dominus. Nam et si scriptum sit quod pascha Domini quartodecimo die mensis primi celebrari debeat, & verè quartodecimam lunam ad celebrandum dominicæ feriem passionis inquirere debeamus: tamen ex hoc possumus intelligere quod ad huiusmodi solēnitatem vel ecclesiæ perfectio, vel claræ fidei plenitudo quæratur, sicut dixit propheta cum loqueretur de filio Dei: Quia sedes eius sicut sol in conspectu meo, & sicut luna perfecta in æternum manebit. Inde est quod ipse Dominus cum opera in terris mirāda fecisset, quasi iam fundata humanarum mētium fide, tempus passionis esse memorauit dicens: Pater, venit hora, clarifica filium tuum, vt filius tuus clarificet te. Hanc enim celebrandæ passionis claritudinem quæsitam alibi docet dicens. Ite, dicite illi vulpi: Ecce eiicio dæmonia hodie, & cras sanitates perficior, & sequenti consummor die. His vtique consummatur Iesus qui incipiunt esse perfecti, vt plenitudinē diuinitatis & redēptionis eius fide sua credant. Ergo & diem & horam exquirimus, vt scri-

ptura nos instruit. Propheta etiam Dauid dicit: Tēpus faciendi Domine, petēs accipere sensum ad cognoscenda Domini testimonia. Ecclesiastes ait: Omi rei tempus. Hieremias clamat: Turtur & chiron-do, agri passeret agnouerunt tempora introitus sui. Quid autem euidentius quam de passione Domini dictum videri, Agnouit bos possessorem suum & asinus præsep Domini sui? Agnoscamus ergo hoc præsep Domini, in quo alimur, pascamur & reficimur. Hoc igitur tēpus præcipue scire debemus, quo per vniuersum orbem consona sacræ noctis fundatur oratio, quia & tempore commendantur preces, sicut scriptum est. Tempore accepto exaudiui te, & in die salutis adiuui te. Hoc est tempus de quo Apostolus dixit: Ecce nunc tempus acceptabile, ecce nunc dies salutis. Vnde necesse fuit, quia etiam post Ægyptiorū supputationes, & alexandriæ ecclesiæ definitionem, Episcopi quoque Romanæ ecclesiæ per literas plerique meam adhuc expectant sententiam, quid existimem scribere de die paschæ. Nam licet futuri diei paschæ inciderit quæstio, tamē etiā in reliquum quid tenendum videatur aperimus, si qua quæstio talis incurrerit. Duo autē sunt obseruanda in solēnitare paschæ, quartadecima luna, & primus mensis, qui dicitur nouorum. Itaque ne à veteri testamento videamur discedere, ipsam de paschæ celebrandæ die capitulum recenseamus. Monet Moyses populum dicens custodiendum mensē nouorum, cum primum esse mensē prædicans. Ait enim: Hic mensis vobis principium mensium, primus in mensibus anni, & facies pascha Domino Deo tuo quartadecima die mensis primi. Lex nempe per Moysen data est, gratia autē & veritas per Iesum christū facta est. Ipse ergo qui legē locutus est, postea veniens per virginem nouissimis temporibus plenitū dinem legis consummauit, quia venit non legem soluere sed implere, & celebravit pascha hebdomadæ in qua fuit quartadecima luna, quinta feria. Denique ipsa die (sicut superiora docent) pascha cum discipulis manducauit. Sequenti autē die, hoc est sexta feria, crucifixus est, luna quinta decima. Sabbato quoque magno illo sextadecima fuit. Ac per hoc septimadecima luna resurrexit à mortuis. Vnde hæc lex paschæ nobis seruanda est, vt non quartadecimam obseruemus in die resurrectionis, sed in die magis passionis, aut certē aliis proximis superioribus diebus. Quia resurrectionis celebritas die dominica celebratur, dominica autem ieiunare non possumus, quia Manichæos etiā ob istius diei ieiunia iure damnamus. Hoc est enim in resurrectionem Christi non credere, si legē quis ieiunij die resurrectionis indicat, cum lex dicat pascha edendum cum amaritudine, hoc est cū dolore, quod tanto sacrilegio hominum author salutis sit interemptus. Die autem dominica exultandum propheta docet dicens: Hic est dies quem fecit dominus, exultemus & lætemur in ea. Ergo non solum passionis diem, sed etiam resurrectionis obseruari oportet à nobis, vt habeamus & amaritudinis & lætitiæ diē. illa ieiunem⁹, ista reficiamur, Vnde si inciderit, sicut futurū est proximè, quartadecima luna mensis primi die dominica, quia neque

Psal. 118.

Eccles. Hier. 8.

Esaia. 1.

Esaia. 49.

2. Corin. 6.

Exod. 12.

Ioan. 1.

Matt. 5.

Psal. 117.

dominica ieiunare debemus, neque tertiadecima luna die sabati incidente ieiunium solvere, quod maximè die passionis est exhibendū, in altera hebdomada celebritas paschæ est differenda. Si quidem sequitur quintadecima luna qua passus est Christus, & erit secunda feria: tertia quoque feria erit sextadecima luna, qua Domini caro in sepulchro quieuit, cum quarta etiam feria septimadecima luna futura sit, qua dominus resurrexit. Cum igitur triduum illud sacrum in hebdomadam proximè concurrat vltimam, intra quod triduum & passus est, & quieuit, & resurrexit, de quo triduo ait: Soluite hoc tēplū, & in triduo resuscitabo illud: quid nobis potest molestiam dubitationis afferre? Nam si ea res scrupulum mouet, quia quartadecima luna nō celebramus ipsam diem vel passionis, vel resurrectionis, ipse Dominus nō quartadecima luna passus est, sed quintadecima, & septimadecima resurrexit. Quod si mouet quia quartadecimam lunam trāseunt, quæ die dominica incidit hoc est quartodecimo kalendas Maij, sequenti dominica instaurandam celebritatem suademus, autoritas extat huiusmodi. Nam temporibus paulo superioribus cū incidisset quartadecima luna mēsis primi in dominicā diem, sequenti altera dominica celebrata solēnitas est. Octogesimo autem anno & nonagesimo tertio, ex die imperij Diocletiani, cum quartadecima luna esset nono kalendas Aprilis, nos celebrauimus pascha pridie kalendas Aprilis. Alexandrini quoque & Ægyptij, vt ipsi scripserunt, cum incidisset quartadecima luna & vigesimo & octauo die Pharmutij mensis celebrauerunt pascha quinta die Pharmutij mēsis, quæ est pridie kalendas Aprilis, ac sic conuenere nobiscum. Rursus nonagesimo & tertio anno à die imperij Diocletiani, cum incidisset quartadecima luna in quartumdecimum diem Pharmutij mensis, quæ est quinto Idus Aprilis, quæ erat dominica die, celebratum est pascha dominica Pharmutij vigesimo & primo die, qui fuit secundum nos quintodecimo kalendas Maij. Vnde cum & ratio sit & exemplum, nihil super hoc mouere nos debet. Nūc illud est, quod enodandum videtur, quia plerique putāt secundo mense nos celebraturos pascha, cum scriptum sit: Custodi primum mensem nouorum: quod non potest incidere vt præter mensem nouorum pascha celebrent, nisi qui quartadecimam ita obseruant secundum literam, vt non alio nisi ipso celebrent die. Denique in futurum Iudæi duodecimo, non primo mense celebraturi sunt pascha, hoc est tertio kalendas Aprilis secundum nos: secundū Ægyptios autem vigesimo quarto die Phamenoth mensis, qui est nō primus mensis, sed duodecimus, & incipit sexto kalendas Aprilis, & finitur septimo kalendas Maij. Ergo secundū Ægyptios primo mēse celebraturi sumus dominicam pascha, hoc est septimo kalendas Maij, qui est dies trigessimus Pharmutij mensis. Nec absurdum arbitror vt inde obseruandi mensis trahamus exemplum, vbi primum pascha celebratū est. Vnde & maiores nostri in tractatu cōcilij Nicēni cum diem endecateride, si quis diligenter intendat, statuendum putant, & ipsum mensem nouorum rectè custodierunt, quia in Æ-

gypto hoc primo mense noua secantur frumenta. Hic autem mensis & primus est secundum Ægyptiorum prouentus, & primus secundum legem, & octauus est secundum consuetudinem nostram. Indictio enim Septembri mense incipit. Octauo igitur mense kalendæ Aprilis sunt. Incipit autem mensis non secundum vulgarem vsū, sed secundum consuetudinem peritorum ab æquinoctio, qui dies est duodecimo kalendas Aprilis, & finitur vndecimo kalendas Maij. Inde maximè intra hos triginta & vnum dies saepe celebrati pascha dies. Sed cum ante biennium celebrauerimus pascha dominicā vndecimo kalendas Maij, hoc est trigesimo die mēsis, secundum nostram scilicet calculationem, moueri nō debemus si & proximè trigesimo die Pharmutij mēsis celebraturi sumus pascha dominicam. Verum si quis mensem secundum inde existimat, quia post triduum completi mensis qui compleri videtur vndecimo kalendas Maij, paschæ dominica erit: illud consideret, quia quartadecima luna quæ quæritur, quarto decimo kalendas Maij erit, hoc est intra præscriptum mensis numerum. Lex autem diē passionis exigit intra primum nouorum debere celebrari. Satisfactum est igitur secundum plenitudinem lunæ, cui ad complendum mensem supersunt tres alij dies. Non ergo in alterum mensem recidit, quando intra eundem mensem qui primus est, pascha celebrabitur. Ad literam autem nos teneri non oportere (licet consuetudo celebrandi pascha ipsa nos instruat) tamen & Apostolus docet, qui ait: Pascha nostrum immolatus est Christus. Sed & proposita lectio docet literam nō consequendam. Sic enim habes, Et facies pascha Domino Deo tuo quartodecimo die mēsis primi. Diē pro luna dicit. Vnde peritissimi quoque secundum legem lunari cursu computant mensem, & ideo cū à pluribus nonis lunæ cursus incipiat, hoc est, dies primus, vides nonas Maij adhuc ad mensem primū nouorum computari posse. Ergo & iuxta legis sententiam primus hic mensis est. Denique *ἡ μήνη* lunam vocant Græci, vnde *μήνας* Græci dicunt menses, & naturalis vsus nationum exterarum lunam pro diebus appellat. Alium autem diem passionis, alium resurrectionis celebrandum, veteris quoque testamenti series ostendit. Sic enim habes: Agnus sine macula mundus consummatus anniculus masculus erit vobis, ab ouibus & hædis sumetis, & erit vobis in obseruatione vsque in quartadecimam mensis huius, & occiditis illum tota multitudo synagoga filiorum Israel ad vesperum, & sument de sanguine eius, & ponent super duos postes, & super limen ostij domus, in quibus manducabunt eum inter semetipsos: manducabunt carnem hæc noctu igni assam. Et infra: Et edetis illum cum solitudine paschæ. Pascha est enim Domini, & pertransibo in terram Ægyptiorū in nocte illa, & percutiam omne primitiuū in Ægypto ab homine vsque ad pecus, & in omni terra Ægypti faciam vindictam ego Dominus. Et erit vobis sanguis in signo in domibus, in quibus eritis ibi, & videbo sanguinē, & protegam vos, & nō erit in vobis plaga exterminij, & cōterā terrā Ægypti, & erit dies hic vobis memora-

1. Cor. 4. Exod. 12.

Ibidem.

morabilis & solemnus, & diem festum ageris eum Domino in progenies vestras, legitimum sempiternum, diem festum ageris illum. Aduertimus & passionis diem descriptum in ieiunio, quia ad vesperū occidendus est agnus, licet vltimum tempus pro vespere possimus accipere, secundum Ioannem qui ait: Pueri, nouissima hora est. Sed & iuxta mysteriū vespere dici constat occisum, quando tenebræ statim factæ sunt: & ieiunium deferendum eo die verum est, quia ita edetis illum cum sollicitudine. Ieiunantibus enim sollicitudo adhæret. Resurrectionis autē die exultatio refectionis est atque lætitiæ, quod die videtur exisse populus ex Ægypto, primitiuus Ægyptiorū necatis, quod posteriora euidentius docent, quibus ait scriptura: Quia postquam fecerunt Iudæi pascha, sicut præcepit Moyses, factum est circa mediam noctem, & Dominus percussit omnem primitiuum in terra Ægypti à primitiuo Pharaonis. Et vocauit Pharaon Moysen & Aaron nocte, & dixit illis: Surge & exite de populo meo, & vos & filij Israël ite & seruite Domino Deo vestro. Et vrgebant Ægyptij populum festinantes quàm celerrimè expellere. Denique sic profecti sunt Isacitæ, vt non occurreret sibi azyma fermentare. Eiecerunt enim eos Ægyptij, & non potuerunt sustinere, apparatus sibi fecerat in viam. Reseratum est igitur diem resurrectionis obseruandum post dies passionis. Qui dies resurrectionis non quartadecima luna debet esse, sed postea, vt verus loquitur testamentum, quia dies resurrectionis is, cum egre diens populus de Ægypto in mari & in nube baptizatus, vt Apostolus dicit, mortem vicit, panem spiritualem accipiens, & potum de petra hauriens spiritualem. Nec passionem Domini die Dominica posse celebrari, etiam si quartadecima luna in Dominicam incidit, adiungendam hebdomadam alteram, sicut & septuagesimo sexto anno die imperij Diocletiani factum est. Nam tunc vigesimo octauo die Pharmutij mensis, qui est septimo kalendas Maij, Dominicam Paschæ celebrauimus sine vlla dubitatione maiorum. Simul etiam lunæ cursus & ratio suffragatur, quoniā vigesima prima luna proximum Pascha celebrandum est. Nam vsque ad vigesimam primam lunam consuevit extendi. Ergo cum tot veritatis indicia concurrant, iuxta maiorum exempla festum publicæ salutis læti exultantēque celebremus, postes nostros vbi est ostium verbi quod sibi Apostolus optat aperiri, fide passionis Dominicæ colorantes. De hoc ostio dicit etiam Dauid: Pone Domine custodiam ori meo, & ostium circuitus labijs meis, vt nihil aliud nisi sanguinē Christi loquamur, quo mortem vicimus, quo redempti sumus. Fragret in nobis odor Christi. Ipsum audiamus, in illum & mentis & corporis oculos dirigamus, opera eius mirantes, beneficia prædicantes, super limen ostij nostri sacræ redemptionis confessio resplendeat. Sumamus feruenti spiritu sacramentum in azymis sinceritatis & veritatis, pia doctrina gloriam Patris, & Filij, & Spiritus maiestatem indiuiduam concinentes.

1. Ioh. 2.

Exod. 12.

1. Cor. 11.

Ps. 140.

1. Cor. 5.

Dini Ambrosij ad sacram virginem Demetriadem, magnis præconis veram humilitatem exaltantis, aduer-

sentemque illi superbiam digna vituperatione confundentis, ac per hoc ipsam ad elationem cauendam, & præsidio sinceræ humilitatis armandam, persuadentis.

Epistola LXXXIII.

Ambrosius episcopus sacræ virgini Demetriadi. Cū splendissimæ sanctimonie tuæ sublimè propositū super humilitatis fundamenta consistere pic & sapienter intelligis, in hoc vsque, o sacra virgo Demetrias, dignationem tuæ dignitatis inclinas, vt profectiones tuas etiam meo stylo exigas adiuuari. Quod ego, ad tenuitatem facultatis meæ respiciens, omnibus modis recusarem, neque tam māturo & erudito animo cohortationum meas adhibere præsumerem, nisi fiduciam efficiendi id quod iubetur, à iubente conciperem, & tuis meritis atque orationibus confiderem esse præstandum vt oriatur in deserto aqua, & sient in sicca terræ flumina. Vnde collaborandum tibi mecum est, vt qui sapientiam præstat paruulis, & linguas mutorum facit disertas, iubeat de cordis mei ariditate profluere quod sitis tua dignè possit haurire. Quæ ergo materia stylo dabitur, & vnde loquendi tecum causa sumeretur? Si laudes tuas scribere aggrediar, & maiorum seriem quæ per te multum illustratur, euoluam, onerosum me fortè & impudentem videri posse arbitror, qui vel humanæ tibi gloriæ tentationem adulando ingeram, vel tuis ac tuorum prædicationibus ingenium meum pat esse præsumam. Si verò de commendando virginittatis bono disseram, superflua erit eius nunc propositi insinuatio, quod tu à primo ætatis tuæ flore sine humanis cohortationibus elegisti, & de quo inter ipsa principia multi qui tunc in ecclesia præeminebant, meritò non siluerunt. Valdè enim mirabile erat, & inter præcipua diuinæ gratiæ exempla numerandum, quod virgo Anicia super omnes fastigium trahens beate nobilitatis euecta, de cuius fecunditate auis atque atavis responsura posteritas, & familiæ votis expectabatur & patriæ, conuerso repente animo, desiderio cœlestium nuptiarum declinasti mortale coniugium. Et vt omnem profapiam tuam etiam huius virtutis titulo consecrasses, primam stirpis tuæ perpetuam & virginem filio virginis spondidisti. Illam ergo æratem tuam, & illa principia rationabiliter doctissimi viri suis adhortationibus incitarunt. Et licet plantationi suæ summus agricola valida ad profectum tuum incrementa præberet, cooperatores tamen gratiæ Dei opportuna piam adhibuere culturam, vt germen tenetum fortitudinis robur acciperet, & dignos generositate sua fructus propositi tui arbor afferret. Nostri autem paginis quid erit loci, & post ornatisima scripta excellentium magistrorum quid vtilitatis in eo quem indicere dignata es sermone reperies, nisi fortè quia & illorum in doctrinis, & tuis studiis ad sublimiores gradus virtutum consuetudo proficit, cauendam te elationis admoneam, & humilitatis tibi sinceritatem fida suggestione commendem, vt in omnibus actionibus in quibus tibi es bene conscia, nunquam audeas esse secunda? De hoc igitur con-

Psalm. 104. Ibidem 18. Sapient. 10.

Psalm. 118.

1. Tim. 4. Psalm. 18.

Roman. 12.

Matth. 5.

1. Cor. 6. 2. Cor. 8. 1. Petr. 2.

gruentissimo tibi & saluberrimo bono quod Dominus donauerit, differamus, ut inspectioni nostrae non tantum visibilia eius, sed etiam occulta referatur. Est enim multiplex virtutis istius qualitas, & licet in exterioribus quoque pulchra sit, in intimis tamen suis multo est speciosior, multoque luculentior, ubi nihil obscurum, nihil turbidum, nihil est inquietum: quia pax multa diligentibus legem Dei, & non est illis scandalum. Accessuri autem ad beatæ humilitatis intuitum, omnem illam obiectionem quæ ignauos & inconstantes animos deprimit, repellamus. Nec generale nomen ita nos à iudicio discretionis excludat, ut omnes quoquomodo humiles putemus esse laudabiles. Imitatur quidem plerumque necessitas voluntatem, & ab imagine modestiæ parum differt forma segnitiae: sed aliud est quod grauat, aliud quod exercet, nec in eundem finem venit labor indeclinabilis miseriæ, & expetitæ fortitudinis patientiæ. Vnum est paupertatis vocabulum, sed non vna mens pauperum: quia non idem est gaudere bene expensis diuitiis, quod aut gemere de non acquisitis, aut dolere de perditis. Timoris etiam de quo Deus metuitur, nulla est in appellatione distinctio. Sed aliud est timere quia peccaueris, aliud timere ne pecces. Et ibi est formido de superfluo, hinc sollicitudo de præmio. Ob hoc enim de illo seruuli metu dicitur quia perfecta charitas foras mittit timorem. De hoc vero liberali: Timor Domini sanctus manens in seculum seculi. Remota itaque illa specie humilitatis, quæ tota sine fructu est, voluntarios tantum pendamus affectus. Qui etiam si in gradibus meritorum inueniuntur impares, non sunt tamè ab ipsa virtute discordes. Prima ergo humilitatis ratio in communis vite versatur officiis, quibus & diuina clementia conciliatur, & societas humana conuenitur. Multum enim ad roborandum dilectionem valet, cum secundum doctrinam Apostolicam inuicem se homines honore præueniant, & alter alterum superiorem existimantes, amant seruire subiecti, & nesciunt tumere prælati: cum & pauper diuitem non sibi dubitat anteferre, & diues pauperem sibi gaudeat æquare, cum & sublimes non superbiunt de claritate profapiæ, & pauperes non extolluntur de communionem naturæ. Cum denique non plus tribuitur magnis opibus, quam bonis moribus, nec maior ducitur phalerata iniquorum potentia, quam rectorum inhonora iustitia. Ab hoc æquo & modesto iure concordie, in quo nullum est de gradu superiore certamen, nec foelicitas aut infirmitas propria, aut vitæ aliena. Pulchrè & mirabiliter à plerisque proficitur ad illam humilitatis fortitudinem, quæ & se extra omnem constituit dignitatem, & mauult apta esse iniuriis accipiendis, quam idonea repellendis: ut impleatur quod ait Dominus: Qui vult tecum iudicio contendere, & tunicam tuam tollere, dimitte ei & pallium. Et quicumque te angariauerit mille passus, vade cum illo & alia duo. Illud quod Apostolus docet dicens: Quare non magis iniuriam accipitis? quare non magis fraudem patimini? Tales enim multum ad imitationem ipsius Domini nostri & Saluatoris accedunt, qui cum diues esset, pauper factus est: & cum malediceretur, non maledicebat, & percutienti se non commi-

nabatur. Et quoniam dixerat, Diligite inimicos vestros, benefacite iis qui vos oderunt: ut huiusmodi benevolentiam confirmaret exemplo, ipse pro iis à quibus crucifigebatur, orabat. Qui ergo fideliter & scienter intelligunt quo opere saluati, & quo precio sint redempti, nolunt de mundi huius sapientibus, nolunt esse de fortibus, quoniam sicut ait Apostolus: Quæ stulta sunt mundi, elegit Deus ut confundat sapientes: & infirma mundi elegit Deus, ut confundat fortia: & ignobilia mundi & contemptibilia elegit Deus: & quæ non sunt, ut ea quæ sunt, destrueret: ut non gloriaretur omnis caro in conspectu eius, id est, ut nemo se placere Deo per mundi sapientiam putet, quæ tota carnalis est, & à vera sapientia cum omni sua vanitate destruitur. Dominus enim nouit cogitationes sapientium, quoniam vanæ sunt. Cum itaque discipuli veritatis humanam gloriam fugerunt, & à temporalium amore deciscunt, ut quæ Dei sunt sapiant, non quæ hominum: proficiunt sensibus, non deficiunt, neque vigorem cordis amittunt, sed excellentissimæ intelligentiæ lumen accipiunt, viuentes quidem in hoc mundo, sed omnes mundi strepitus relinquentes, ut redimant tempus, quia dies mali sunt. Quo autem precio quies huius temporis aptus comparatur, quam ut ipsi mundo omnes diuitiæ, omnes dignitates, & vniuersarum cupiditatum materiæ refundantur, & sancto beatoque commercio ematur christiana libertas, siantque filij Dei de paupertate diuites, de patientia fortes, de humilitate sublimes? Non enim, ut dilectores huius seculi putant parui cordis aut segnis est animi terrenas ope spernere, honores occiduos fastidire, nec ibi gloriam querere, ubi laudatur peccator in desiderijs animæ suæ, & qui iniqua gerit, benedicitur. Unde si verè intelligatur, contemptus iste rerum presentium ad quæ tendat, & qualia concupiscat, nihil huiusmodi mentibus rectius, nihil inuenietur electius, quæ sacratissimis desideriis vniuersa transcendant, neque ad vllam creaturam quamuis potentem atque mirabilem, sed ad ipsum omnium visibilibus & inuisibilibus ambiunt creatorem, cui appropinquare clarescere est, quem timere gaudere est, cui seruire regnare est. Sed hæc virtus quæ temporalis copiarum & patientiæ negligens ad vitam æternam angusta & ardua mittitur, non debet voluntarios pauperes in consortium christianæ humilitatis admittere, eos autem à societate boni huius excludere qui ampla prædia, magnifica patrimonialia, & multas in hoc seculo possident facultates, cum in populo Dei multi semper qui diuitiis bene vterentur extiterint, nec vllò modo vel dici, vel cogitari liceat quod Abraham & Isaac & Iacob, quorum se esse Deum Dominus professus est, ideò vera humilitate caruerint, quia pauperes non fuerunt. Aut quòd vir sacratissimus Melchisedech, Domini & Saluatoris nostri præferens formam, non fuerit perfectè humilis, quia & sacerdotio eminebat & regno. Vel quòd beato Iob, de quo Deus pronunciat dicens: Numquid considerasti seruum meum Iob, quòd non sit ei similis in terra, homo simplex & rectus, & timens Deum, & recedens à malo? ideò virtus ista defuerit, quia erant (sicut scriptum est) in possessione eius septem milia ouium, & tria milia camelorum,

Matth. 5.

1. Cor. 1.

Psalm. 93.

Iob 7.

1. Tim. 6.

Psalm. 93.

1. Tim. 5.

Iob. 2.

melorum, quingenta quoque iuga bouum, & quingentæ asinæ, ac familia multa nimis. Eratque vir ille magnus inter omnes orientales. Quasi tunc istius gratiæ particeps factus est, quando omnibus facultatibus perditis, vniuersa quoque familia filijsque priuatus, & percussus vulnere pessimo à planta pedis vsque ad verticem capitis, testa saniem radebat, sedens in stercore, ad imaginem elationis postmodum reuocatus est, quando corporis incolumitate renouata, septem rursus filiorum triumque filiarum factus est pater, & duplo in vniuersam substantiam est ditatus augmento. Absit autem ab animis fidelium tam irreligiosa persuasio, ut cuiquæ sanctorum quibus Deus & diuitias est largitus & honores, ad capiendum veræ humilitatis meritum credatur vel opulentia obfuisse vel dignitas, cum eis ad huius virtutis prouectum vtraque profuerint. Quamuis enim tota vita hominis tentatio sit super terram, & tam abundantia quam inopia materia soleant esse peccati, cum vel diues extollitur ad superbiam, vel pauper profilit ad querelam, extiterunt tamen in omni tempore, & in nostra quoque ætate non defunt sicut & boni pauperes, ita & boni diuites. Nec frustra beatus Apostolus Paulus Timotheum admonet dicens: Diuitibus huius seculi præcipe non superbe sapere, neque sperare in incerto diuitiarum, sed in Deo qui præstat nobis omnia abundè ad fruendum, bene agere, diuites fieri in operibus bonis, facile tribuere, communicare, thesaurizare sibi fundamentum bonum in futurum, ut apprehendant veram vitam. Quod vtique fieri in vniuersa Ecclesia quæ per totum mundum est diffusa, non dubium est, & pauperes Christi non eorum tantum facultatibus sustineri, qui vt expeditiores Dominum sequerentur, simul se omnibus suis opibus exuerunt, sed eidem operi etiam illorum substantias deferuire, qui possessionibus suis non aliter quam rebus pauperum præstint, vt Ecclesiastica vtilitati sub quadam procuracione famulentur, elaborantes singuli pro suarum virium portione vt ad victum atque vestitum familiæ Dei necessaria conferantur, & simul prospicientes vt in domibus ipsorum sub iusto sanctorumque moderamine omnes & benignitas foueat, & disciplina contineat, dicens Apostolo: Si quis autem suorum & maximè domesticorum curam non habet, fidem negauit, & est infideli deterior. Cum itaque Ecclesia Dei, quæ est corpus Christi, ita sit multimoda varietate cõtexta, vt in vnum decorem etiam quæ non sunt paria, concurrant, & de omni genere hominum, & de omni gradu officiorum, de omni mensura operum, de omni qualitate virtutum fiat totius ædificacionis inseparabilis connexio, & indifferens pulchritudo, nec desit soliditati quod non defuerit portioni, tantaque ibi sit pax, tantaque concordia, vt non possit esse nisi omnium quod est etiam singulorum, indubitanter apparet copulaticem quandam esse virtutem, qua sibi confederatur & concinit multiplex sanctorum vnitas & speciosa diuersitas. Hæc autem virtus vera humilitas est, quæ inter quoslibet meritorum gradus nunquam sui potest esse dissimilis. Nam & in officiorum vicissitudine, & in mansuetudinis lenitate, & in voluntariæ paupertatis electione, inuenitur multa distantia, & alter altero in proposito sui deuotione aut

maior aut minor est. In vera autem humilitate nihil diuisum, nihilque non solidum est, & ideo omnes participes suos vnum facit, quia inæqualitatem ipsa non recipit. Huius igitur boni proprietates in confessione est gratiæ Dei, quæ tota repellitur nisi tota suscipitur. Sicut enim alienus est à numero fidelium & à sorte sanctorum, qui in aliquo à catholica veritate dissentit: ita extra gratiam efficitur qui aliquid de eius plenitudine distinetur, quasi homo auxilio Dei in quadam actionum suarum parte egeat, in quadam autem parte non egeat, sitque vllum tempus, vllumve momentum quo perniciosum illi esse non possit, si ab eo Spiritus sanctus defuerit. Qui vtique secundum verè deitatis essentiam vbique totus est, & omnia comprehendit, sed ab illis modo quodam intelligitur recedere, quos destiterit gubernare. Cessatio quippe auxiliij eius pro absentia accipitur, quam sibi insanissimè vtilem putat, qui in iis quæ rectè gesserit se magis quam Deum gaudet operatum. Plenè ergo & veraciter confitenda est gratia Dei, de cuius hoc primum munere est, vt auxilium ipsius sentiat. Propter quod dicit Apostolus: Nos autem non spiritum mundi accepimus, sed spiritum qui ex Deo est, vt sciamus quæ à Deo donata sunt nobis. Vnde si quis est qui aliqua se habere, existimat bona quorum non Deus largitor sit, sed ipse sibi author existat, manifestum est hunc non Dei spiritum habere sed mundi, & de illa secularis sapientiæ tumere doctrina, de qua dicit Dominus: Perdam sapientiam sapientium, & prudentiam prudentium reprobo. Vbi sapiens? vbi scriba? vbi conquistor huius seculi? nonne stultam fecit Deus sapientiam huius mundi, secundum quam (sicut ait Apostolus) quidam cum cognouissent Deum, non sicut Deum glorificauerunt, aut gratias egerunt, sed euauerunt in cogitationibus suis, & obscuratum est cor insipiens eorum: dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt. Videtne qualis superbis retributio debeat, & quali mercede replentur, qui si quo modo ad cognitionem veritatis accesserint, suæ hoc sapientiæ tribuunt, & de naturali ingenio gloriantur, tanquam Deum non Dei munere, sed propriij intellectus facultate cognouerint? Omnia quidem elementa mundi, & vniuersa creaturarum naturæ, hoc ipsa sui exigunt specie, vt inuisibilia Dei per ea quæ facta sunt, intellecta conspiciantur: & in pulchritudine cœli & terræ quadam sunt pagina ad omnium oculos semper patentes, & authorem suum nunquam tacentes, quarum protestatio doctrinam imitatur magistrorum, & eloquia scripturarum. Sed quid illud est quo corporeo sensuum exteriora pulsantur in agro cordis cui impenditur ista cultura, nec radicem potest figere, nec germen emittere, nisi ille summus & verus agricola potentiam sui operis adhibuerit, & ad vitalem profectum ea quæ sunt plantata perduxerit? Siue enim contemplatio creaturarum, siue sacrorum series voluminum, siue scientia differentium sincero & assiduo testimonio prædicet veritatem, neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat, sed qui incrementum dat Deus. Inter omnes igitur lapsus hominum, inter omnia commissa peccatum, nulla est grauior quam superbiorum ruina, maximè cum ipsa elatio in Deum tendit iniuriam. Nam aliter inflantur qui cupiditate

1. Cor. 2.

1. Cor. 1.

Rom. 1.

Ibidem.

1. Cor. 3.

Hiere. 17.

Eccles. 10.

Ioan. 8.

Iacob. 1.

Gal. 5.

extollentia singularis omnibus appetunt anteferri, G
 aliter vero intumescunt qui Dei auxilium refutantes,
 quae fieri sine ipsius opere non possunt, ex sua perfici
 virtute contendunt, & spem suam a Domino aufe-
 runt, atque ad se transferunt, vt adimpleatur in eis
 quod scriptum est: Maledictus homo qui spem ha-
 bet in homine, & firmat carnem brachij sui, & a Do-
 mino discedit cor eius. Hanc superbia a diabolo sum-
 pfit exordium, qui quoniam sua (quam a creatore
 acceperat) potentia & dignitate sibi placuit, seque
 authoris sui gloria comparauit, cum iis angelis quos
 in consensum impietatis suae traxerat, a coelesti sub-
 limitate deiectus est. Et ideo primis hominibus
 nocere potuit, quia illis male credulis per mendacia
 venenata persuasit vt meliores se futuros putarent si
 in libertatem sui arbitrij profilirent, quam si in legis
 datę custodia permanerent. Siue itaque in lapsu dia-
 boli, siue in praeruaricatione hominis, initium peccati
 superbia est: quae congruenter & auaritia nomi-
 natur, quia vtraque appellatio cum significat appeti-
 tum qui & suam mensuram concupiscit excedere, &
 non dignetur diues esse nisi propriis, tanquam habeat
 hoc simile Deo, vt bonorum suorum ipse sibi fons, I
 ipse sibi sit copia. Hanc autem elatio de peruerso vsu
 donorum Dei nascitur. Nam si conditor naturarum
 nulla pulchra, nulla sublimia naturis rationabilibus
 contulisset, vnde se extolleret non haberent. Nemo
 enim de iis quae non accepit superbit, nec inflari quis-
 quam de eo potest quod a participatione eius alienum
 est. Nunquam gloriatur de sobrietate temule-
 tus, neque de beneuolentia inuidus, aut de lenitate
 saeuus, vel de castitate extollitur impudicus. Ipsa se a
 virtutibus vitia fecernunt, & cum in peccatis agitur,
 non insita per naturam, sed ex mala voluntate con-
 cepta & propria diliguntur, quia sicut scriptum est:
 Mendax de proprio loquitur. Cum autem in bonis
 & rectis actibus laudabilis vita ducitur, Dei est quod
 geritur, Dei est quod amatur. Omne enim datum op-
 timum, & omne donum perfectum de sursum est,
 descendens a patre luminum. Vnde quia inter vitia
 aut nulla est aut rara iactantia, & facile spernitur qui
 de opprobrio gloriatur: malum superbiae maxime
 virtutibus est cauedum, quia nullis opportunus in-
 fidiatur quam quibus laus iusta debetur. Cum ergo
 per ineffabilem misericordiam Dei captiuus libertas,
 perditis salus, mortuis vita reparatur, cum in sacra-
 mento crucis & resurrectionis Christi ad nouitatem
 redit vetustas, & ad innocentiam regeneratur impietas,
 antiquus hostis malignus fremit, & acrius inar-
 descit: & cum innumeris nocedi artibus humanum
 genus nitatur euertere, ferens discordias, incitans
 iras, acuens cupiditates, suadens turpia, falsa com-
 mentans, & errorum laqueos per opinionum com-
 menta multiplicans, plus vritur de virtute stantium,
 quam laetatur de fragilitate labentium. Multi enim
 seruientes Deo, & in lege eius die ac nocte meditan-
 tes, crucifixerunt carnem suam cum desiderijs &
 concupiscentijs, omniumque illecebrarum incenti-
 ua domuerunt: non damnis victi, non persecutioni-
 bus fracti, non prosperitatibus deprauati, mundum
 istum nec dilexere obsequentem, nec timuere ter-
 rentem. Tantam itaque firmitatem, & tam sublime
 propositum qua impugnatione diabolus posset a-

doriri, nisi vt quibus non potuerat persuadere vitio-
 rum amorem, immitteret laudis cupiditatem, & in-
 de nouissima instrueretur tentatio, vnde nocuit pri-
 ma deceptio? Non itaque desidiosus & tepidis, ne-
 que inertibus & incultis, sed magis quibusdam ani-
 mis sedulis & bonorum actuum probitate luculentis,
 per gloriam irrepsit humanam: & quos impulsione
 non mouit, elatione deiecit. Quanto enim clariore
 erant meritis, tanto eos aptiores suis inuenit insidijs.
 In paradiso namque Ecclesiae constitutos, & virtu-
 tum delicijs abundantes ad confidentiam liberi in-
 citauit arbitrij, vt profectus suos in se constituerent,
 & ad arborem propriae voluntatis manum praesump-
 tionis extenderent. Restiterunt quidem huic impi-
 etati recta innumerabilia corda sanctorum, & non
 solum docti quique pontifices, verumetiam vniuer-
 sales Ecclesiae plebes Apostolicae sedis exemplo in-
 saniam noui dogmatis horruerunt: sed inueniunt
 quosdam viperina consilia quibus doctrinae suae vi-
 rus infunderent, & quorum linguam per dolos falsa
 rationis armarent. Hinc illa erat naturae humanae
 fraudulenta laudatio, & illaesa per omnes homines
 originalis defensio dignitatis. Hinc Adae peccatum
 exemplo posteris asserbatur nocuisse, non transitu:
 & quam illi possibile fuerat non violare mandatum,
 tam liberum esse vnicuique declinare delictu. Hinc
 euacuatio baptismatis paruulorum, qui sola adoptione
 donari, nullo autem reatu dicerentur absolui. Hinc
 postremo diuinę gratiæ simulata & insincera con-
 fessio, quae secundum merita daretur, non ex qua me-
 rita nascerentur: quam partem superbae praedicationis
 quidam sibi cum caetera abnuerent, seruaerunt.
 Sed hoc eos aut nimis imperite aut valde nequiret
 fecisse non dubium est, vt omnium hominum gene-
 ralem ruinam meritorum priuilegio subleuarent, &
 cum inter nostros originalis peccati vulnera fateretur,
 inter suos tamen hoc tenere ostenderit, quod
 primorum hominum praeruaricatio solis imitatoribus
 obfuisset. Naturalem autem facultatem nihil sui in
 alieno amisisse peccato, cui possibile esset & liberum
 per voluntariam deuotionem promereri gratiæ largi-
 tatem. Verum istam damnati dogmatis portionem
 catholicae mentes facile intelligunt, & merito dete-
 stantur: dicente enim Domino Iesu: Non est opus
 sanis medicus, sed male habentibus. Non enim venit
 vocare iustos, sed peccatores: conuincuntur isti in
 superbia etiam sine voce clamare: Sani sumus, opus
 medico non habemus. Quae nobis expectanda sunt
 praesidia de ope gratiæ, quibus suppetunt vires de in-
 columitate naturae? Non autem frustra Ioanes pro-
 testatur, & dicit: Ecce agnus Dei, ecce qui tollit
 peccatum mundi. Nec frustra scriptum est: Nemo
 mundus a forde, nec infans cuius vnus diei vita est
 super terram. & Quis poterit facere mundum de im-
 mundo conceptum semine? nonne tu qui solus es?
 M Propter quod sicut nunc in Ecclesia manet consti-
 tutio Saluatoris dicentis: Nisi quis renatus fuerit ex
 aqua & Spiritu sancto, non intrabit in regnum coe-
 lorum: ita sacratissime erat in lege praecautu vt na-
 tus puer nisi die circumcideretur octauo, exterminaretur
 anima eius de populo suo, nullum in hereditate
 Israel habitura confortiu. Quae omnia & mul-
 to plura documenta non tanta cura sacris paginis
 Spiritus

Matth. 9.

Ibidem.

Ioan. 1.

Iob. 16.

Ibidem 14.

Ioan. 3.

Luc. 19.

Matth. 1.

Rom. 8.

Ibidem.

Psalm. 88.

Psalm. 67.

Hier. 9.

Prover. 2.

I. Cor. 12.

Spiritus sanctus inseruisset, si talis esset natura in fi-
 liis Adam, qualis in ipso est principaliter instituta.
 Sed quia filius Dei venit vt solueret opera diaboli,
 & vt quaereret ac saluaret quod perierat: manifestu
 est omnes in Adam damnationi obnoxios esse na-
 scendo, nisi in Christo liberati fuerint renascendo.
 Vnde vigilanter nobis considerandum est, in ipso
 regenerationis munere quid geratur. Quauis enim
 ad vnum concurrant omnes eiusdem mysterij por-
 tiones, aliud tamen est quod visibiliter agitur, aliud
 quod inuisibiliter celebratur. Nec idem est in sacra-
 mento forma quod virtus, cum forma cum huma-
 ni ministerij adhibeatur obsequio, virtus autem per
 diuini operis praestetur effectum. Ad cuius vtique
 potentiam referendum est quod dum homo exte-
 rior abluitur, mutatur interior, & fit noua crea-
 tura de veteri, vasa irae in vasa misericordiae transfe-
 runtur, & in corpus Christi conuertitur caro pec-
 cati. De impijs iusti, de captiujs liberi, de filijs ho-
 minum fiunt filij Dei: qui non ex sanguinibus, neque
 ex voluntate viri, neque ex voluntate carnis, sed ex
 Deo nati sunt. Quod quia indubitanter accipimus
 verissimum est quod Apostolus docet, dicens: Qui-
 cunque enim spiritu Dei aguntur, ij filij sunt Dei.
 Vnde videant cuius se haberi filios velint qui desi-
 nuerint omnes homines voluntate propria regi,
 cum idem Apostolus protestetur & dicat: Qui spiritum
 Christi non habet, hic non est eius. Refutata
 igitur superbiorum impia vanitate, quibus in pecca-
 tum etiam illa quae in eis videntur laudanda ver-
 tuntur: nos illam humilitatem cui virtus & gloria
 Dei est eligamus, scientes prophetam Dauid ceci-
 nisse de sanctis: Domine in lumine vultus tui am-
 bulabunt, & in nomine tuo exultabunt tota die, &
 in tua iustitia exaltabuntur, quoniam gloria virtu-
 tis eorum tu es. Qui & alibi piissimè confitetur Do-
 minum in sanctis suis esse laudandum dicens: Mira-
 bilis Deus in sanctis suis, Deus Israel ipse dabit
 virtutem & fortitudinem plebi suae. Huic etiam
 Hieremias concordat, & dicit: Hanc dicit Dominus:
 Non gloriatur sapiens in sapientia sua, & non glo-
 riatur fortis in fortitudine sua, & non gloriatur di-
 ues in diuitijs suis: sed in hoc gloriatur qui glo-
 riatur, intelligere & scire quia ego sum Dominus. I-
 pse vero intellectus & scientia vnde habeantur, pa-
 dunt Proverbia Salomonis, & dicunt: Quonia Domi-
 nus dat sapientiam, & a facie eius scientia & intel-
 lectus. Vnde in Ecclesiastae libro ipsius legim⁹ quod
 & corda & opera iustorum in manu Dei sunt, & ta-
 tum in studijs suis proficiant, quantum eos ille pro-
 uexerit. Quantumcuque, inquit, laborauerit homo
 vt quaerat, non inueniet. Et quodcuque dilexerit
 sapiens vt sciat, non potest inuenire, quia vniuer-
 sum hoc vidit cor meum, quia iusti & sapientes &
 operationes eorum in manu Dei. Tale est quod A-
 postolus praedicat, dicens: Omne verbum bonum,
 & omne opus sanctum, donum est Spiritus sancti, F
 sine quo nihil recte agatur. Ideo, inquit, notum vo-
 bis facio quod nemo in spiritu Dei loquens dicit ana-
 thema Iesu. Et nemo potest dicere Dominus Ie-
 sus, nisi in Spiritu sancto. Diuisiones vero sunt gra-
 tiarum, idem autem spiritus: & diuisiones ministra-
 tionu sunt, idem autē Dominus: & diuisiones ope-

rationum sunt, idē verò Deus qui operatur omnia
 in omnibus. Vnicuique autem datur manifestatio
 spiritus ad vtilitatem. Alij quidem per spiritum da-
 tur sermo sapientiae, alij autem sermo scientiae secū-
 dum eundem spiritum, alteri fides in eodem spiri-
 tu, alteri operatio virtutum, alij propheta, alij discre-
 tio spirituum, alij genera linguarum, alij interpreta-
 tio sermonum, haec autem omnia operatur vnus at-
 que idem spiritus diuidens singulis prout vult. Sunt
 & alia innumerabilia testimonia quae ex paginis &
 noui & veteris testamenti quadam conclamatione
 confirmant hanc esse veram humilitatis excellētissi-
 mam dignitatem, vt omnia quae hominem faciunt
 Christianum, ad diuinam gratiam donum referantur.
 Sed tantam multitudinem sententiarum in vnum
 congerere immodicum fuit. praesertim cum mihi
 sermo esset ad sanctimoniam tuam, cui ex formula eoru
 quae commemorauimus, omnia se aut recordanti of-
 ferent, aut legenti, licet quaedam etiam breuissima tan-
 ta sint plenitudinis, tantaque virtutis, vt nullo ad-
 uersantis ingenio possint in sensum aliu detorqueri.
 Nam quae contradictio admitti potest in eo quod
 ipsa veritas discipulis suis per euangelium Ioannis
 dixisse narratur: Sicut palmes, inquit, non potest fa-
 cere fructum nisi maserit in vite, sic nec vos nisi in
 me maseritis. Ego sum vitis, vos palmites. Qui ma-
 net in me, & ego in eo, hic fert fructum, quia sine
 me nihil potestis facere. Nonne concuincitur palmes
 elatus, quod omni fertilitate vacuatur si vitis vber-
 tate non alitur? Quis enim sine auxilio gratiae fructu
 potest afferre iustitiae? Aut quis audeat dicere se a Chri-
 sto non diuidi, qui Christum in se disstiterit operari?
 An forte verendum est ne liberu tollere videamur
 arbitrium, cum omnia per quae propiciatur Deus,
 ad ipsum dicimus esse referenda? Quod nequa-
 quam esse consequens veritatis ostenditur. Ope-
 rante enim spiritu Dei iuuatur arbitrium, non au-
 fertur, & hoc agit gratia, vt voluntas peccato cor-
 rupta, vanitatibus ebria, seductionibus circumscri-
 pta, difficultatibus impedita, non remaneat in lan-
 guoribus suis, sed per opem miserantis medici cura
 reualecat, & gaudeat se non interrogantem edo-
 ctam, & non quaerentem esse quaesitam: quia imple-
 tur quotidie quod Esaias propheta praedixit: Qui-
 bus non est annunciatum de eo, videbunt: & qui non
 audierunt, intelligunt. Quomodo autem hoc fiat,
 Ioannes apostolus docet dicens: Scimus quia ex
 Deo sumus, & mundus totus in maligno positus
 est. Et scimus quoniam filius Dei venit, & dedit no-
 bis sensum, vt cognoscamus verum Deu, & simus
 in vero filio eius. Quod vtique nunc eadem poten-
 tia Dominus indefinenter operatur, qui ait: Ecce ego
 vobiscum sum omnibus diebus vsque ad consum-
 mationem seculi. Vt ergo misericordiam Dei quaeramus,
 Dei misericordia est qui ait: Miserebor cui misere-
 fertus ero, & misericordiam praestabo cui misericor-
 diam praestitero. Vnde mirè per Hieremiam idē Domi-
 nus manifestat quod Dei gratiam nemo praecurrit
 merito suo, sed propter dilectionem qua Deus dili-
 git, etiam auersos ad misericordiam trahi. Dilectio-
 ne, inquit, aeterna dilexi te, propterea traxi te ad
 miserationem, quia edificabo te, & aedificaberis vir-
 go Israel. Cui sententiae Ioannes quoque Apo-
 stolo

Ioan. 15.

Esai. 52.

I. Ioan. 5.

Matth. 28.

Rom. 9.

Exod. 33.

Hier. 31.

1. Ioan. 4.

2. Tim. 1.

Ad Tit. 1.

Luc. 12.

Ibidem.

Psal. 36.

Psal. 35.

Hierem. 32.

Rom. 12.

2. Corin. 13.

lus cōgruit dicens: Nō quasi nos dilexerimus Deū, sed quoniam ipse dilexit nos. Et infra, Nos ergo diligamus, quoniam Deus prior dilexit nos. Paulus quoque apostolus in eadem est sententia, dicens in epistola ad Timotheum secunda: Collabora euangelio secundum virtutem Dei, qui nos liberavit, & vocauit vocatione sancta, nō secundum opera nostra, sed secundum propositum suum & gratiam que data est nobis ante tempora æterna. Ad Titum etiā scribēs docet nullo bono hominis merito Dei gratiā præueniri. Eramus, inquit, & nos insipientes aliquando, increduli, errātes, seruientes desideris & voluptatibus variis, in malitia & inuidia agentes, odibiles, odientes inuicem. Cū autem benignitas & humanitas apparuit saluatoris nostri: non ex operibus iustitiæ, quæ fecimus nos, sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit, per lauacrum regenerationis Spiritus sancti, quem effudit abundē in nos per Iesum Christum saluatorem nostrum, vt iustificati gratia ipsius hæredes simus secundum spem vitæ æternæ. Omnis igitur illuminatarum mentium pius motus alienari quidem non potest à propria hominis voluntate: siquidem nihil rectē faciet, nisi quod volens egerit: sed vt ad id quod æquum & vtile est animi tendat intentio, de illius æternæ & incommutabilis voluntatis inspiratione concipitur. Et sicut arte medici fit in oculis caligantibus, vt possint videre quod non vident, nec ramē non ipsorum est visio quam medicina contulerit: ita in cordibus tardis & hebetibus per Spiritum sanctum acies obducta tergitur, & de vero lumine tenebrōsæ iam & deficientes lucernæ lumē accipiunt, nec tamen nisi ipsarum erit, quicquid fulgoris acceperint. Vnde dicit Dominus: Ignē vni mittere in terram, & quid volo nisi ardeat? Et idē iubet, lucernæ nostrę sint semper ardentes, vt scilicet superno igne accensus animus non tepescat, sed studeat semper ardere: ac si vigorem eius aliqua turbabit aduersitas, vnde cœpit inflāri, inde poscat igniri. Proinde quia manifestissimē & prophetica & euangelica & apostolica doctrina nec superbos nos vult esse, nec desides: cooperatores nos esse oportet gratiæ Dei, vt illam excitātem, iuuantem, locupletantem, & quotidie prouehentem vigilanter & sobriē subsequamur, nunquam cessantes ab actione gratiarum: quia inter secūda vitæ istius, aduersa, quibus gemina semper tentatione pulsamur, si proficimus, inde alimur: si stamus, inde subsistimus: si recidimus, inde reparamur. Dicit enim spiritus per prophetam Dauid: A Domino gressus hominis dirigentur, & viam eius volet. Cū ceciderit, non collidetur, quia Dominus supponit manum suam. Non itaque frustra præcipitur vt boni simus, cū dicitur: Declina à malo, & fac bonum. Sed nec frustra per Hieremiam dicit Dominus: Timorem meum dabo in cor eorum, & visitabo eos, vt bonos eos faciam. Nec superflua erat præceptio Pauli apostoli ad Romanos dicētis: Noli vinci à malo, sed vince in bono malum. Cū Corinthis dicat: Oramus autem ad Deum vt nihil mali faciatis. In omnibus enim monitis Dei atque mandatis vna eadēque ratio est & diuinæ gratiæ, & humanæ obedientiæ. Nec ob aliud vnquam datur præceptum, nisi vt que

ratatur præcipientis auxilium. Voces enim docentiū, & literæ paginarum quæ ad eruditionem audientiū vel legentium Deo seruiunt, non carent eius virtute cui seruiunt, & quando id quod iubetur, ab obediēte perficitur, tunc effectus diuini operis declaratur. Vigilant autem tentatoris insidiæ, vt vbi proficit deuotio, subrepat elatio, & vt homo de bono opere in se potius quā in Domino gloriatur. Sed sollicitudo nos Apostoli contra hoc periculum monet dicentis: Cum timore & tremore vestram salutem operamini. Deus est enim qui operatur in vobis & velle & operari pro bona voluntate. Quando ergo excellentius in mandatis Dei quique proficiunt, tantō maiores habent causas formidinis & tremoris, ne de ipsis probitatis augmentis mēs sibi bene consciā & laudis auida, in superbię rapiatur excessus, & fiat immunda vanitate, dum sibi videtur clara virtute. Sed contra hoc periculum quid beatus Petrus in prima epistola prædicet, audiamus: Si quis, inquit, loquitur, tanquam sermones Dei: si quis ministrat, tanquam ex virtute quam administrat Deus, vt in omnibus honorificetur Deus per Iesum Christum, cui est gloria & imperium in secula. Item idem in epistola secunda: Gratia, inquit, vobis adimpleatur in recognitionem Domini nostri Iesu Christi, qui nunc omnia nobis diuina virtute sua quæ ad vitam & pietatē pertinent, donauit per agnitionem suam, qui vocauit nos propria gloriæ virtute, per quam maxima nobis & preciosa promissa donauit, vt per hæc efficiamini diuinę confortes naturæ, fugientes eius quæ in mundo est concupiscentiæ corruptionem. Si ergo omnia quæ ad vitam & pietatem pertinent, Deus nobis diuina sua virtute donauit, nihil magis fugiēdum est quā appetitus huius concupiscentiæ, quæ virtutem negat diuini operis, amore propriæ dignitatis. Et cū alię cupiditates ea tantum bona quibus aduersantur imminuant, hæc dum omnia ad se trahit, simul vniuersa corrumpit. Cū itaque totius superbię generale nomen odiosum sit, siue illa de honore suo, seu de nobilitate, vel de immodicis opibus intumescat, hæc pars ipsius omnibus tentationibus nocentior inuenitur, quæ videtur iis quas perditas cupit, amica esse virtutibus. Sed quia sublimiora quæque grauius corruunt, gaudet princeps superbiæ eos quos potuerit sua impulsione prosternere, ad celsiora creuisse. Huic autem malo firmissimū bonū humilitatis occurrit. Quam ideo diximus veram, quia omnium virtutū inexpugnabilis fortitudo, & quædam suorū est vita membrorū. Discernimus enim illam ab iis officiis quæ potest etiam cum mundi sapientibus habere communia, & in eo proprietatem ipsius definimus, quod per omnia Deo subditur. Nec potest quicquam de meritis suis perdere, quorum causas atque prouectus non in se, sed in suo authore constituit. Dignum quippe est vt imago Dei Deo splendeat, & inde pulchra, inde sit compta, dicens: Signatum est super nos lumen vultus tui Domine. Alioquin adultera est, & à diuino aliena coniugio, si alterius cuiusquam deoorem in speculo sui cordis ostentat, aut vllis aliis monilibus acquiescit ornari, nisi illis quæ de thesauris sponsi per Sancti spiritus pignus accepit. Si autem quælibet anima

Philipp. 2.

1. Petr. 4.

2. Petr. 1.

1. Cor. 13.

Ibidem.

Psal. 4.

anima Christiana huius debet continentiæ soliditate muniri, quia omnes nuptiale sacramentum in quocunque vocationis suæ ordine susceperit, quāto magis personæ tuæ dignitas præsidio huius virtutis armanda est, cui de opulentissimis gratiæ Dei donis tam multiplex se ingerit materia gloriandi? Quamuis enim communis tibi sit cum multarum virginum puritate virginitas, non tamen faciliē reperitur quæ possit tibi magnificētia domus & splendore antiquissimæ familiæ comparari. De quibus vt non superbias, nec tibi hoc ipsum quod eis Christum præposueris, adscribas: ipsa est vera humilitas, vera charitas, vera virginitas. Ab omni quippe contaminatione mens libera est, quæ siue in se, siue in proximo nihil diligit, nisi quod ex Deo esse nouit. Nam amare aliquid quod non ex opere & spiritu Dei sit, non est casta dilectio, & sufficit tentatori sublimes, & claras animas hac illusione violasse, vt quas ad illicita non impulit, placendi sibi ad elationem deiecerit. De hac charitate sine dubio Apostolus loquebatur, & istius proprietatem subtilissimis discretionibus eliquabat dicens: Si linquis hominum loquar & angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum velut æsonās, aut cymbalum tinniens. Et si habuero prophetiam, & nouerim mysteria omnia, & omnē scientiam, & habuero omnem fidem, ita vt montes transferam charitatem autem non habeam, nihil sum. Et si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, & si tradidero corpus meum vt ardeam, charitatem autem non habuero, nihil mihi prodest. In quarum definitionum formula multo laboraremus obscurio, nisi sequentia demonstrarent quæ esset species istius charitatis, cui soli tot operum labores, tot virtutum merita non perirent. Esto enim vt multiplex loquendi peritia, quæ non solum ad omnem humanæ faciendæ artem, sed etiam ad angelici eloqui perueniret facultatem, si charitate careat, inutilis æris sono, & tinnitui sit comparabilis cymbalorum. Esto vt habens prophetiam, scientiam, habens fidem dæmonibus imperantem nihil sit, quia charitate sit vacuus, vt etiam ille ab hac esse possit alienus, qui in alimoniam pauperū suas distribuerit facultates, vel qui corpus suū igne torredum pro Christi confessione tradiderit, incredibile videretur, nisi beatus Paulus hoc diceret, qui tamen cū eiusdem charitatis membra describeret, doceretque qualis esset hæc virtus sine qua nullæ possint prodesse virtutes: Charitas, inquit, patiens est, benigna est, charitas nō æmulatur, non agit perperam, non inflatur, non est ambitiosa, non quarit quæ sua sunt, & reliqua. Inflatio ergo, & ambitio, & priorum bonorū superba defensio possunt destruere eleemosynas, possunt euacuare martyria: si & magnas opes amore quis humanæ laudis effudit, & seua supplicia non ea fortitudine quam Deus tribuit, sed ea quam de se præsumpsit excipiat. Hoc est enim propria fiducia inflari, hoc vanam gloriam quibuslibet ambire dispēdiis, hoc postremū est nolle habere quæ Dei sunt, & ibi suum constituere meritum, vbi diuinum cessarit auxilium: hæc superbia omni peccato nocentior, omni genere est elationis infanior. A quibuslibet enim lapsibus delictorū fa-

cile surgitur, quando opem à reparatore suo poscit elisus. Huic autē ruinæ nihil subuenit, quia aut difficile peccatum suum superbus agnoscit, aut etiam si intellexerit, non currit ad medicum, sed de se sibi remedium pollicetur, nec vnquam ibi proficit cura, vbi morbus est ipsa medicina. Hunc autē corruptissimum pestilentiæ istius statum spiritus verę humilitatis & veræ charitatis excludit. In nullo enim hæc virtutes ab inuicem diuiduntur, & ambarum tam indiscreta connexio est, vt qui in vna earū cōstruitur, simul vtraque potiat. Sicut enim pars charitatis est humilitas, ita pars humilitatis est charitas. Et si illa recolamus quæ sine bono charitatis infructuosa esse Apostolus definiuit, inueniemus eadem similem habere charitatem si eis humilitas vera defuerit. Quæ enim fructum habebit aut cū inflatione sciētia, aut cū humana gloria fides, aut cū iactantia largitas, aut cum elatione martyrium? Vnde quia in distictione superbiæ & humilitas tendit & charitas, de vtraque habeatur dictū quicquid de vna est disputatum. Superest nunc sacratissima Dei virgo, vt sobrio castoque iudicio sancti cordis tui arcem discutias, & aculeo totius elationis obruto inuestiges in te atque dinumeres quæ & qualia tibi sponsus tuus dona contulerit, quæ à me non oportuit recenseri, ne aut plura contexerem, aut pauciora percurrerem. Verecundiæ enim tuæ onerosa foret etiā vera laudatio, & ipse contra disputationem meā facerem, si cui ab humana gloria cōtinentiam suafissem, ad eandem te tuis præconiis incitarem. Ipsa ergo aulam tuæ mentis ingredere, & in secretario purissimæ conscientiæ tuæ qualia tibi reposita sint ornamenta circumspecte, & quicquid ibi splendidum, quidquid pulchrum preciosumque repereris, diuini operis & muneris esse ne dubites, ita vt in omnibus bonis opulentiæ tuæ & gratiam donatoris, & ius proprietatis agnoscas. Accepisti enim que habes, & quicquid tibi diligentia tui laboris accreuit, per ipsum tibi est auctum, per quem fuerat inchoatum. Itaque vtendum tibi est iis que largitus est Deus, & ab eodem semper est petendum vt donis eius fideliter & scienter vtaris. Quid enim nobis boni potest esse sine ipso, quando quidem etiā vt rectē oremus, ex ipso est, dicente Apostolo: Nam quid oremus sicut oportet, nescimus sed ipse spiritus postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus. Quis autē scrutatur corda, scit quid desideret spiritus quoniam secundum Deum postulat pro sanctis. Et ne dubium esset de quo spiritu loqueretur, iam supra dixerat: Non enim accepistis spiritum seruitutis iterum in timorem sed accepistis spiritū adoptionis filiorum, in quo clamamus abba pater. Itaque ipse spiritus testimonium reddit spiritui nostro, quoniam sumus filij Dei. Si autem filij, & hæredes: hæredes quidem Dei, cohæredes autem Christi, si tamen cōpatimur, vt conglorificemur. Implet igitur Spiritus sanctus organum suum, & tanquam fila chordarum tangit digitus Dei corda sanctorum. Qui ideo cū die pētecoestes in Apostolos plebēque credentium, sicut à Domino fuerat promissus, influeret, in specie linguarum apparuit ignearum, & loquēlis omnium nationum eos super quos infederat, fecit assari, vt dubium non esset per ipsius inspirationem vtilem

Rom. 8.

Ibidem.

Matth. 10.

2. Cor. 3.

1. Cor. 15.

G. Gal. 5.

1. Ioan. 1.

1. Ioan. 1.

1. Pet. 4.

Sapient. 9.

Iacob. 1.

Psal. 33.

affectum, rationabilem sermonem animis fidelium ministrari: sicut ipse Dominus discipulis suis in-
 sinuauit, & dixit: Cum autem tradent vos, nolite cogitare quomodo aut quid loquamini. Dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini. Non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus patris qui loquitur in vobis. Quod non in solo magnarum tribulationum tempore credamus fieri, sed etiam in pace praestari. Audiamus Apostolum desinientem quod ipsa quoque cogitationes nostra nisi à Deo nobis insitae fuerint, rectae esse non possint. Fiduciam, inquit, talem habemus per Christum ad Deum, non quod sufficientes simus cogitare aliquid ex nobis quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est. Vnde cum sanctorum animis ex Deo sit vt illis meditatio, iusta petitio, efficax actio ex Deo sit, in fide firmitas, in tribulatione patientia, in persecutione victoria, magna est in vera humilitate foelicitas, cui Deus dilectio, Deus sapientia, Deus consilium, Deus fortitudo est. Nec dubie ista subiectio iam ex magna parte in illius futuræ beatitudinis est constituta confortio, vbi Deus erit omnia in omnibus. Quod ideo in hac vita ad plenum non potest obtineri, quia nondum mortale nostrum induit immortalitatem, nec corruptio transit in incorruptionem, caro adhuc contra spiritum, & contra carnem spiritus concupiscit. Nec inuenitur in vilo hominum tanta concordia, vt legi, mentis lex quae membris est insita, non repugnet. Propter quod ex omnium sanctorum persona accipitur quod Ioannes Apostolus ait: Si dixerimus quoniam peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, & veritas in nobis non est. Cum tamen idem ipse dicat: Qui natus est ex Deo, peccatum non facit, quoniam semen ipsius in eo manet, & non potest peccare, quoniam ex Deo natus est. Vtrunque ergo verum est: quia & nemo sine peccato est, in eo quod nemo est sine lege peccati: & qui natus ex Deo, peccatum non facit, quia per legem mentis, id est per charitatem quae Dei semen est, peccatum non facit. Charitas enim operit multitudinem peccatorum: & sine qua nullum prodest bonum, per quam deletur omne peccatum. Dum igitur corpus quod corrumpitur aggrauat animam, & deprimit terrena inhabitatio sensum multa cogitantem: non quidem obtinetur vt iam anima in omnibus Deus sit, quia nullus est sine tentationis stimulo, & sine mutabilitatis incerto. Sed quia omne datum optimum, & omne donum perfectum desursum est descendens à patre luminum, sine dubio inde habetur virtutum omnium portio, vnde habebitur plenitudo: & tandem quisque est beator, deoque coniunctior, quanto plus in eo fuerit gratiae diuinæ quam actionis humanae. Benedic itaque Domino in omni tempore, & laus eius in tuo ore sit semper. Anima autem tua non acquiescat nisi in Domino laudari. Superbi quidem refragabuntur, sed mansueti haec audient, & letabuntur.

De inuentione corporum sancti Elorim Geruasii & prothasii, dñi Ambrosii episcopi ad sororem suam.
 EPISTOLA LXXXV.

Dominae sorori vitæ atque oculis præferendæ, frater. Quia nihil sanctitatem tuam soleo eorum præterire quæ hic te gerantur absente, scias etiam sanctos martyres à nobis repositos. Nam cum basilicam dedicasset, multi tanquam vno ore interpellare ceperant, dicentes: Sic in Romana basilica dedices. Respondi, faciam, si martyrum reliquias inuenero. Statimque subiit veluti cuiusdam ardor prælagij. Quid multa? Dominus gratiam dedit, sermiantibus etiam clericis iussi erudicari terram eo loci qui est ante cancellos sanctorum Felicis atque Naboris. Inueni signa conuenientia, adhibitis etiam quibus per nos manus imponenda foret, sic sancti martyres eminere ceperunt, vt adhuc nobis silentibus arripere tur vna, & sterneretur prona ad locum sancti sepulchri. Inuenimus miræ magnitudinis viros duos, vt prisca ætas ferebat. Ossa omnia integra, sanguinis plurimum. Ingens concursus populi per totum illud biduum. Quid multa? Condiuimus integra, ad ordinem transfulimus, vespere iam incumbente ad basilicam Faustæ, ibi vigiliae tota nocte, manus impositio. Sequenti die transfulimus ea in basilicam quam appellant Ambrosianâ. Dum transferimus, carcus sanatus est, Talis mihi ad populum fuit sermo. Cum tam effusam, tamque inauditam considerarem conuentus vestri celebritatem, & diuinæ gratiæ munera quæ in sanctis martyribus resulerunt, imparem me, fateor, huic muneri iudicabam, nec fieri posse vt sermone absoluerem, quod vix possim animo intèdere oculis cõprehendere. Sed vbi sanctarum legi cecepit series scripturarum, largit' est Spiritus sanctus, qui locut' est in prophetis, quo digni aliquid tanto cœtu & expectatione vestra martyrumque sanctorum meritis proferamus. Cœli enarrant, inquit, gloriam dei. Cum legitur hic psalmus, occurrit quod non tam elementa materialia quam cœlestia merita digni Deo præconium deferre videantur. Hodierna tamen fortuita lectione patuit qui cœli enarrat gloriam dei. Aspice ad dexteram meam, aspice ad sinistram reliquias sacrosanctas, videtis cœlestis conuersationis viros spectantes animi sublimis trophæa. Ita sunt cœli qui enarrant gloriam dei. Hæc opera manuum eius quæ annunciat firmamentum Non enim eos secularis illecebra, sed diuini operis gratia ad firmamentum sacratissimæ passionis euexit. Multo que ante motum virtutumque documentis annunciauit in his martyrium, quod aduersus lubricum seculi huius stabiles permanserunt. Cœlum erat Paulus, qui ait: Nostra conuersatio in cœlis est. Cœli erant Iacobus & Ioannes, denique filij tonitruum nuncupantur, & ideo quasi cœlum Ioannes verbum apud Deum vidit. Ipse dominus Iesus perperui luminis erat cœli, cum enarraret Dei gloriam, sed eam quam nemo ante confixerat. Et ideo dixit: Deum nemo vidit vquam nisi vnigenitus filius, qui est in sinu patris, enarravit. Opera quoque manuum dei si queris, audi Iob dicentem: Spiritus diuinus qui fecit. Et ideo aduersus diaboli tentamenta firmatus, inoffensæ vesti-

Psalm. 112.

Ibidem.

Psalm. 18.

1. Cor. 15.

Psalm. 18.

Philip. 3.

Marc. 3.

Ioan. 1.

Iob. 26.

vestigium constantiæ referuauit. Sed veniamus ad reliqua. Dies, inquit, diei eructat verbum. Ecce veri dies, quos nulla caligo noctis interpolat. Ecce veri dies pleni luminis & fulgoris æterni, qui non perfunctorio sermone verbum Dei, sed intimo corde eructantur in confessione constantes, in martyrio perseuerantes. Alius Psalmus lectus dicit: Quis sicut Dominus Deus noster qui in altis habitat, & humilia respicit in cœlo & in terra? Respexit sanè humilia Dominus, qui latentes sub ignobili cespite reliquias sanctorum suæ ecclesiæ reuelauit, quorum anima in cœlo, corpus in terra. Suscitans à terra inopem & destitutum erigens pauperem: quos videtis vt eos cum principibus populi sui collocarit. Principes populi quos alios nisi sanctos martyres aestimare debemus, quorum iam in numerum, diu antè ignorati Prothasius Geruasiusque proferuntur, qui sterilem martyribus ecclesiam Mediolanensem, iam plurimorum matrem filiorum, latari passionis propriæ fecerint & titulis, & exemplis? Nec hoc abhorreat à vera fide: Dies diei eructat verbum, anima animæ, vita vitæ, resurrectio resurrectioni. Et nox nocti indicat scientiam, hoc est caro carni, quorum passio veram fidei scientiam omnibus indicauit. Bonæ noctes, noctes lucidæ quæ habent stellas. Sicut enim stella à stella differt in claritate, ita & resurrectio mortuorum. Non immeritò autem plerique hanc martyrum resurrectionem appellant. Videro tamen vtrum sibi an nobis certi martyres resurrexerunt. Cognouistis, imò vidistis ipsi multos à dæmoniis purgatos. Plurimos etiam vbi vestem sanctorum manibus contigerunt, iis quibus laborabant debilitatibus absolutos. Reparata vetusti corporis miracula, quo se per aduentum Domini Iesu gratia terribis maior infuderat, vmbra quadam sanctorum corporum plerisque sanatos cernitis. Quanta oraria iactitantur? Quanta indumenta super reliquias sacratissimas vt tactu ipso medicabilia repositantur? Gaudent omnes extrema linea contingere, & qui contigerit saluus erit. Gratias tibi Domine Iesu quod hoc tempore tales nobis sanctorum martyrum spiritus excitasti, quo ecclesia tua præsidia maiora desiderat. Cognoscant omnes quales ego propugnatores requiram, qui propugnare possint, impugnare non soleant. Hos ego acquisiui tibi plebs sancta, qui profint omnibus, nemini noceant. Tales ego ambio defensores, tales milites habeo. Quorum quod maiora, eò tutiora patrocinia sunt. Horum etiam illis ip-

sis qui mihi inuident, opto præsidia. Veniant ergo & videant stipatores meos, talibus me armis ambiri non nego. Hi in curribus, & hi in equis, nos autem in nomine Domini Dei nostri magnificabimur. Helisæum scripturæ diuinæ series refert, cum ab exercitu Syrorum esset obfessus, dixisse timentis feruulo, ne timeret, quia plures, inquit, pro nobis sunt, quam contra nos. Et vt hoc probaret, petisse vt oculi Giezi aperirentur, quibus innumeros adesse vidit Prophetæ exercitus angelorum. Nos etsi eos videre non possumus, sentimus tamen. Erant clausi isti oculi quandiu obruta sanctorum corpora delitescabant. Aperuit oculos nostros Dominus, videmus auxilia quibus sumus sæpè defensi, non videbamus hæc, sed habebamus tamen. Itaque trepidantibus nobis quasi dixerit Dominus: Aspice quantos vobis martyres dederim: ita reuerentis oculis gloriam Domini speculamur: quæ est martyrum passione præterita, & operatione præsens. Euasimus fratres, non mediocrem pudoris sarcinam, patronos habebamus, & nesciebamus. Inuenimus vnum hoc quo videamur præstare maioribus. Sanctorum martyrum cognitionem quam illi amiserunt, nos adepti sumus. Eruntur nobis reliquias sepulchro ignobili, ostenduntur cœlo trophæa. Sanguine tumulus madet, apparent cruores triumphales, nota inuolata, reliquias loco suo & ordinatæ repertæ, auulsum humeris caput. Nunc senes repetunt audisse se aliquando horum martyrum nomina, titulūque legisse: perdiderat ciuitas suos martyres, quæ rapuit alienos. Etsi hoc Dei munus est, tamen gratiam quam temporibus sacerdotij mei Dominus Iesus tribuit, negare non possum: quia ipse martyr esse nequeo, hos vobis martyres acquisiui. Succedant victimæ triumphales in locum vbi Christus hostia est. Sed ille super altare, qui pro omnibus passus est: isti sub altari, qui illius redempti sunt passione. Hunc ego locum prædestinaueram mihi. Dignum est enim vt ibi requiescat sacerdos, vbi offerre consuevit. Sed cedo saceris victimis dexteram portionem, locus iste martyribus debebatur. Condamus ergo reliquias sacrosanctas, & dignis ædibus inuehamus, totūque diem fida deuotione celebremus. Acclamauit populus vt in Dominicum differretur diem martyrum depositio, sed tandem obtentum, vt sequenti fieret die. Sequenti die talis mihi ad populum iterum sermo fuit.

Hunc habes in ordine Sermonum 91.

S. Ambr. tom. 5.

DDd

F I N I S.

F

AMBROSIVS THEODOSIO IMPERATORI.

Epistola LXXXVI.

Laudat Theodosium, quod pro habita victoria in secessis Deo gratias agere.

RBITRATVS es beatissime Imperator, quantum ex augustis literis tuis compe- ri me longè abesse ab vrbe Mediolanen- sium: sed non ego ita imprudens ut vir- tutis aut meritum tuorum, vt non præsumerem celestium pietati tuæ affore, quo Romanum imperium à barbari latronis im- manitate, & ab vsurpatoris indigni solio vindica- res. Festinaui reuertì posteaquam illum quem iure declinandum putaueram Mediolano abiisse cogno- ueram. Non enim ego Mediolanensium ecclesiam dereliqueram, Domini mihi iudicio commissam, sed eius vitabam præsentiam qui se sacrilegio mis- cuisset. Reuertì itaque circiter kalendas Augustas ex illo resedi: ac me clementiæ tuæ augusti apices repe- rere gratias Domino Deo nostro, qui fidei tuæ pie- tati que respondit, & formam veteris restituit san- ctitatis, vt videremus nostro tempore quod in scri- pturarum lectione miramur, tantam in præliis diui- ni auxilij fuisse præsentiam, vt nulli vertices montiũ aduersus tui cursum retardarent, non hostilia arma impedimentum aliquod afferrent: pro his gratias me censere agere oportere Domino Deo nostro. Fa- ciam libenter conscius meriti tui. Certum est placi- tam Deo esse hostiam quæ vestro offertur nomine: & hoc quantæ deuotionis & fidei est. Alij Imperato- res in exordio victoriæ arcus triumphales parari iubent, aut alia insignia triumphorum, clementia tua hostiam Domino parat, oblationem & gratiarũ actionem per sacerdotes Domino celebrari deside- rat. Et si ego in dignis atque impar tanto muneri, & tantorum votorũ celebritati, tantum quid fecerim scribo, epistolam pietatis tuæ mecum ad altare de- tuli, ipsam altari imposui, ipsam gestauì manu cum offerrem sacrificiũ, vt fides tua in mea voce loque- retur, & apices augusti sacerdotalis oblationis mu- nere frangeretur. Verè Dominus propicius est im- perio Romano, quando quidem talem principem & parentem principum legit, cuius virtus & pote- stas in tanto imperij triumphalis constituta culmi- ne, tanta sit humilitate subnixã, vt virtute Imperato- res, humilitate sacerdotes vicerit. Quid exoptem? quid vel desiderè? omnia habes ex tuis; itaque sum- mam votorum capebam, pius es Imperator: clemẽ- tiam habes maximam, opto tamen tibi etiam atque etiam incrementa pietatis, qua nihil Dominus præ- stantius dedit, vt per tuam clementiam ecclesia Do- mini sicut innocentium pace & tranquillitate gra- tuletur, ita etiã reorum absolutione letetur. Ignosce maximè his qui etiam in te peccauerunt. Explicit.

Item eiusdem ad eundem.

Epistola LXXXVII.

Ambrosius Theodosio Imperatori.

Orat Theodo- sium pro ele- mentia & pietate.

Quamuis proximè scripserim augustæ clemẽtia tuæ, secundò tamen satis fuit velut pari vice scri-

G monis officium reddidisse, cum beneficiis clemen- tiæ tuæ frequentibus oppigneratus sim, vt nullis offi- ciis possim compensare quæ debeo beatissime at- que augustissime Imperator. Itaque vt prima occa- sio non prætermittenda fuit, quæ per cubicularium clementiæ tuæ gratias agerem, & alloqui mihi offi- cium repræsentarem, maximè ne desideræ fuisse pu- taretur, potius quàm necessitatis, quòd tempore nõ scripserim superiore, ita requirenda mihi causa fuit, qua pietati tuæ deferrem debitum salutationis ob-sequium, meritòque ad perferendam epistolã meã filium meum Fœlicem diaconum misi, simul vt mi- hi vicem officij repræsentaret, memoratum quoque pro his qui ad matrem pietatis tuæ ecclesiam petẽ- tes misericordiã confugè re, quorum lachrymas sus- tinere non potui, qui aduentũ clementiæ tuæ meis obsecrationibus præueniret. Grande est quòd peti- mus, sed ab eo, cui Dominus inaudita & admiranda concessit, ab eo, cuius clementiam nouimus, & ob- sidem pietatem tenemus, plus expectare nos confi- temur, imò vt te virtute vicisti ita etiam tua te debes pietate vincere. Victoria enim tua antiquo more ve- rustis miraculis, qualis sancto Moyfi, & sancto Iesu Naue, atque Dauidi, non humana æstimatione, sed cœlestis gratiæ effusione cœsetur, huic pietatem æ- qualem poscimus, cuius merito tanta victoria ipsi quæsitã est. Explicit.

Epistola beati Ambrosij episcopi, ad Eugenium Augustum.

Epistola LXXXVIII.

Clementissimo Imperatori Eugenio, Ambro- sius episcopus. Seccessionis mihi causa timor Domini, ad quem omnes sensus meos quantũ queo dirigere conlueui, nec vnquam ab eo mentem de- flectere, nec plurius facere cuiusuis hominis quàm Christi gratiam. Nemini enim facio iniuriam, si om- nibus Dominum præfero, & confidens in ipso non vereor vobis Imperat. dicere, quæ pro meo captu sentio. Itaque quòd apud alios Imperatores non ta- cui, nec apud te clementissime Imp. tacebo, atque vt ordinem rerum custodiam strictum recẽsebo qua ad hoc spectant negotiũ. Retulerat vir amplissimus Simachus, cum esset præfectus vrbi, ad Valentinia- num augustæ memoriæ iuniorem, vt templis quæ sublata fuerant reddi iuberet, sanctus est ille parti- bus suis pro studio & cultu suo. Vtique & ego epi- scopus partes meas debui recognoscere, dedi libel- los Imp. duos, quibus significarem sumptus sacrifi- ciorum christianum virum non posse reddere: non fuisse me auctorem cum tollerẽtur, auctorem tamẽ fieri quominus decernerẽtur: deinde quia dare ipse simulachris eos videretur non reddere, quòd enim ipse non abstulerat, non quasi ipse reddebat, sed ar- bitratu proprio largiebatur ad superstitionis impẽ- sas: postremò si fecisset, aut non veniret ad ecclesiã, aut si veniret, futurum vt aut sacerdote non inue- niret, aut inueniret sibi in ecclesia resistentem, nec ad excusationẽ obtendi posse, quòd esset cathecu- menus, cum etiam cathecumenis nõ liceat sumptus idolis subministrare, lecti sunt libelli mei in cõsisto- rio. Aderat amplissimus honore magisterij milita- rio

Reprehendit Eugenium Imperatorem, quòd prælia quadam tem- plis donauerit.

rio Bauto Comes, & Rumoricus, & ipse eiusdem di- gnitatis gentiliũ nationum cultui inferuies in pri- mis pueritiæ suæ annis, Valentianum tũc tempus audiuit suggestione meam, nec fecit aliud, nisi quòd fidei nostræ ratio poscebat, ac quicquid etiam comi- tes sui. Postea etiam clementis Imp. Theodosio co- ram intimauì, atque in os dicere non dubitauì. Qui intimata senatus legatione huiusmodi, licet non to- rus senatus poposcerit, insinuationi meæ detulit. Et sic aliquibus ad ipsum nõ accessi diebus, nec mole- stè tulit, quia non pro meis commodis faciebam. Sed quid & ipsi & animæ meæ proderat in conspe- ctu regis loqui non confundebat. Iterum Valenti- niano augustæ memoriæ principi legatio à senatu missa, intra Gallias nihil extorquere potuit: & certè aberam, nec aliquid tunc ad eũ scripseram. Sed vbi clementia tua imperij suscepit gubernacula, cõper- tum est postea donata illa præcellentibus in republ. scilicet gentilis obseruantia viris, & fortasse dicatur Imperator Auguste, quia ipse non templis reddide- ris, sed bene meritis de te donaueris. Verum nostri pro Dei timore agendũ esse constanter, quòd etiã pro libertate libenter sit, non solum à sacerdotibus, sed etiã ab his qui vobis militant, aut in numero ha- bentur prouincialium. Te imperante petiere legati, vt templis redderes, non fecisti. Iterum alteri postu- lauerunt, renisus es, & postea ipsis qui petiere donã- dum putasti: & si imperatoria potestas magna sit, ta- men considera Imp. quantus sit Dominus, corda om- nium videt, conscientiam interiorem interrogat, nouit omnia antequàm fiant, nouit interna pectoris tui: ipsi falli vos non patimini, & Dominũ vultis ce- lare: Non cecidit in animum tuum quicquam, si illi agebant tam perseueranter? nõne tuum fuit Imp. pro Dei summi & veri & viui veneratione perseue- rantius obistere, & negare quòd erat iniuria sacræ legis? quis inuidet: quoniam quæ voluisti aliis dona- uisti? Non sumus scrutatores vestræ liberalitatis nec aliorum commodorũ inuidi, sed sumus interpretes fidei: quomodo offeres dona tua Christo pauci æsti- mabunt quid feceris, omnes quid volueris. Quic- quid illi fecerint, tuum erit, quicquid non fecerint, tuum: & si es Imperator, Deo magis subditus esse debes. Quomodo Christi sacerdotes munera tua dis- pensabunt? Fuit huiusmodi quæstio temporibus su- perioribus, & tamen fidei patrum ipsa cessit perse- cutio, & gentilitas detulit. Nam cum ageretur agon quinquenalis in ciuitate Tyro, & ad spectandũ ve- nisset Antiochiæ rex scelestis. Iason ordinauit spe- ctatores Antiochenos qui ab Hierosolymis ferrent dragmas argenti trecentas, & ille quidem misit ad sacrificium Herculis, patres non gentilibus dedere pecunias: sed viris fidelibus missis exposulauere nõ erogati ad sacrificium, quia non congruebat. Sed in alios sumptus dari & pronunciatum est: licet ille ad sacrificiũ Herculis missum dixerit argentum suscipi quidẽ debere quòd erat missum: sed quia illi qui de- tulerat resistebat pro studio & cultu suo vt nõ sacri- ficio proficeretur, sed aliis necessitatib⁹, tradite sunt pecuniæ ad constructionẽ nauũ: & sic coacti misere, sed ad alios sumptus reip. deniq; & obtinere, vt quæ potuerant tacere, sed lædebant fidem qui scie- bant quò deferrentur. Ideò misere viros timentes

A Dominum, qui agerent vt non tẽplo, sed ad impẽ- fas nauũ quæ missa fuerant deputarentur, ipsis cre- didere pecunias, qui causam agerent sanctæ legis. Index rerum effectus fuit, qui absoluit conscientia, si positi in aliena potestate sic præcauebant quòd te oportuerit facere Imp. dubitari non potest. Te vti- que quẽ nemo cogebat, nemo habebat in potesta- te, debuisti à sacerdote consulere. Ego certè tunc quando restiti, etsi solus restiti, tamen non solus vo- luit, nec solus id suasi. Igitur maximis vocibus & a- pud Dominum, & apud omnes homines teneor, a- liud mihi non licere intellexi, aliud non oportere, quare non potui tibi sic cedere, modestè certè de- pressi diu textique dolorem, nulli quicquam intima- dum putauì: dissimulare nec mihi non licet, tacere liberum non fuit. Ideò etiam in primordiis imperij tui scribenti non rescripsi, quia præuidebam futurũ denique reposcanti literas cum ipse non rescriberẽ, dixi hæc causa est, quòd extorquendum meĩ arbi- tror, tamen vbi causæ meruit officium mei, pro his qui sollicitudinem sui gerebant, & scripsi, & rogauì, vt ostenderem in causis Dei timorem mihi iustum inesse, nec plurius adulationem quàm animam meã facere. In his verò in quibus vos rogari decet, etiam & me exhibere sedulitatem potestati debitam, sicut & scriptum est, Cui honorem honorem, cui tributũ tributum: nam cum priuato detulerim corde inti- mo, quomodo ei non deferrem Imperatori: sed qui vobis deferri vultis, patimini vt deferam ei, quem imperij vestri vultis auctorem probari.

Epistola beati Ambrosij episcopi ad Sororem suam.

Epistola LXXXIX.

Frater, Sorori.

Sollicitam sanctitatem tuam esse adhuc scribere dignata es mihi, eò quòd sollicitum me esse scri- pserim, vnde miror quòd literas nõ acceperis meas, quibus refutam mihi scripserim securitatem, nam cum relatum esset synagogam Iudæorum incensam esse à Christianis auctore episcopo, & Valentiniano- rum conuenticulum, iussum erat me Aquileiæ pos- to, vt synagoga ab episcopo reedificaretur, vindica- retur in monachos, qui incendissent ædificium Va- lentinianorum. Tunc ego cum sapius agendo parũ proficerem, & epistolam dedi Imperatori, quam si- mul misi, & vbi processit ad ecclesiam, hunc sermo- nem habui. In libro prophetico scriptum est: Sume tibi baculum nucinũ, & qua voce hoc dixerit Deus Propheta, debemus considerare. Nõ ociosè etenim scriptum est, quãdoquidem & in Pentateuco lege- rimus, quòd virga nucina Aaron sacerdotis cum diu reposita fuisset, floruit: nam videtur significare quòd directa esse debeat prophetica, vel sacerdotalis au- thoritas, vt non tam delectabilia quàm vtilia persua- deat: ideòque nucinũ baculum sumere iubetur Pro- pheta, quia memoratæ pomum arboris amarum in cortice durum, in testa intus est fructuosum, vt ad eius similitudinem Propheta quoque amara & du- ra prætendat, & denunciare tristitia non reformidet. Similiter & sacerdos quia præceptio eius etsi ad tẽ- pus aliquibus amara videatur, & tãquam virga Aa- ron reposita diu in auribus dissimulantium, tamen

aliquando cum aestimatur aruisse florescit. Vnde & Apostolus ait, Quid vultis in virga venia ad vos, an in charitate spiritusque mansuetudinis? prius virga dixit, & tanquam virga nucina percussit errantes, ut postea consolaretur eos spiritu mansuetudinis. Itaque quem virga sacramentis abdicavit coelestibus, eundem mansuetudo restituit, discipuloque talia precepta dedit, dicens: Argue, obsecra, increpa, duo dura, vnum mite. Sed ideo dura, ut etiam ipsa moliret, quia sicut agris redundanti felle corporibus ciborum, aut potus amaritudo dulcescit, & contra epularum suauitas amaritudini est. Hæc de prophetica lectione libata sunt. Euangelij quoque lectio quid habeat consideremus. Rogavit quidam Phariseus Dominum Iesum, ut manducaret cum illo, & ingressus domum Pharisei discubuit: & ecce mulier quæ erat in ciuitate peccatrix, ut cognouit quod recubuit in domo Pharisei, attulit alabastrum vnguenti, & stans retrò secus pedes eius, lachrymis rigabat pedes eius, & capillis capitis sui tergebat, & osculabatur pedes eius, & vnguebat vnguento. Videns autem Phariseus qui vocauerat eum, ait intra se dicens: Hic si esset Propheta, sciret utique quæ & qualis esset mulier quæ tangit eum, quia peccatrix est. Et respondens Iesus dixit ad illum: Simon habeo aliquid tibi dicere: At ille ait, Magister dic: cui dixit Dominus. Duo debitores erant cuidam sceneratori, vnus debebat denarios ducentos, alius quinquaginta, non habentibus illis vnde redderent, donauit vtrisque. Quis ergo eum plus diligit. Respondens Simon dixit: Aestimo quia is cui plus donauit. At ille dixit, Rectè iudicasti: Et conuersus ad mulierem, dixit Simoni: Vides hæc mulierem? Intraui in domum tuam, aquam pedibus meis non dedisti, hæc autem lachrymis rigauit pedes meos, & capillis suis terxit. Osculum mihi non dedisti, hæc autem ex quo intraui, non cessauit osculari pedes meos: oleo non vnxisti caput meum, hæc autem vnguento vnxit, propter quod dico tibi, remissa sunt peccata eius multa, quia dilexit multum: cui autem minus diligit, minus dimittitur. Et ait illi Iesus, Remissa sunt tibi peccata. Et cœpère qui simul recumbebant dicere intra se. Quis est hic qui etiam peccata dimittit? Dixit autem ad mulierem fides tua te saluam fecit, vade in pace. Quam simplex in verbis, quam profunda in consilijs Euangelij lectio. Itaque quia magni consiliarij sermo est altitudine consideremus. Dominus noster Iesus Christus iudicauit magis homines beneficijs alligari posse, & pro veritate sunt recta faciendi quam metu plusque charitate proficere, quam formidine ad correctionem. Itaque promissit gratiam veniens per virginis partum, ut in baptismo peccata donaret, quod sibi faceret gratior. Deinde si competetia gratiarum in nos officia expecteremus, ipsius gratiarum remunerationem futuram omnium in hac muliere declarauit: nam si tantummodo prima debita nobis remisisset, videretur cautior, quam indulgentior, correctionisque providentia quam remunerationis magnificentia: angustia animi sola astutia est, ut illiciat: Deo autem euenit ut quos inuitauit per gratiam, eos de gratia ipsius incrementis prouehat. Ideoque nobis & ante donat per baptismum, & bene seruientibus vberiora largitur. Ita igitur Christi beneficia & incentiua virtutis & præmia

hanc hanc sunt. Sed nemo vocabulum sceneratoris horrescat, fuimus ante sub sceneratore duro, qui nisi morte debitoris expleri ac fatiari nequiret, venit Dominus Iesus, vidit obligatos are funereo. Nemo scenus suum patrimonio innocetia sue poterat exolucere, de modo vnde me liberarem habere non poteram: nouum scenus absolutionis meæ detulit, ut creditorem mutarem, quia scenus vnde solucem non habebam. Debitores autem nos non natura sed culpa fecerat: peccatis enim nostris grauius æra contraximus, ut effluimus obnoxij qui eramus liberi. Debitor enim est, qui aliquid accepit, de sceneratoris pecunia: peccatum autem à diabolo est, tanquam in eius patrimonio habet ipsius opes: sicut enim Christi diuitiæ virtutes sunt, ita diaboli opes crimina sunt. Redegerat humanum genus in perpetuam captiuitatem, obnoxie hereditatis graui scenore, quod operatus auctor ad postereros de scenerata successione transmiserat. Venit Dominus Iesus mortem suam pro morte omnium obtulit, sanguinem suum pro sanguine fudit vniuersorum: mutauimus ergo creditorem, non euasimus, imò euasimus: manet enim debitum, scenus intercidit, dicente Domino Iesu his qui in vinculis sunt, exite: & his qui in carcere, procedite, dimissa sunt peccata vestra. Omnibus igitur dimisit, nec quicquam est cui non relaxarit: sic enim scriptum est, Quia donauit omnia delicta delens quod aduersum nos erat chirographum decreti, cur nos aliorum tenemus chirographa, & volumus exigere aliena qui nostrorum vitimur indulgentia? qui donauit omnibus ab omnibus exigat, ut quod vnusquisque sibi dimissum meminit, alij ipse dimittat: vide ne grauior est causam incipias habere scenerator quam debitor: sicut ille in Euangelio, cui dominus suus donauit omne debitum, & ille postea à conseruo suo cœpit exigere quod ipsi non soluerat, vnde iratus dominus eius, de ipso summis exegit iniurijs quod ei ante donauerat. Cauemus ergo ne nobis hoc accidat, ut non remittendo quæ nobis debentur, incipiamus & illa solvere quæ nobis remissa sunt. Ita enim scriptum est dicente Domino Iesu, Sic & vobis faciet pater meus qui in cœlis est, si non remiseritis vnusquisque fratri suo in cordibus vestris. Dimittamus ergo pauca quibus donata sunt plura, & intelligamus hoc nos acceptiores Deo fore, quod etiam plura damus, quia hoc gratiores Deo sumus, quod nobis plura dimissa sunt. Denique interrogatus Phariseus, Quis, inquit, eum plus diligit? Respondit, Aestimo quia is cui plus donauit: Cui Dominus dixit, Rectè iudicasti. Laudatur Pharisei iudicium, sed arguitur affectus, de alijs bene iudicat: sed quod de alijs opinatur, ipse non credit. Audis laudantem Iudæum ecclesiæ disciplinam, eamque veram esse gratiam prædicantem, honorantem sacerdotes ecclesiæ. Hortaris ut credat, & quod in nobis laudat ipse non sequitur. Non ergo plena eius laudatio est, quia audiuit à Domino, Rectè iudicasti. Nā & Cain rectè obtulit, sed non rectè diuisit. Ideoque dixit illi Dominus, Si rectè offeras, non rectè autem diuidas, peccasti. Quiesce ergo, & hic rectè obtulit quia iudicauit Christum à Christianis amplius diligendum, quia multa nobis peccata donauit: sed non rectè diuisit, qui putauit quod posset ignorare, qui hominibus peccata dimitteret. Ideoque ait Simoni, Vides hanc

hanc mulierem? intraui in domum tuam, aquam pedibus meis non dedisti, hæc autem lachrymis rigauit pedes meos, omnes vnum corpus Christi sumus: alij fortasse oculi, ut Prophetæ, dentes, ut Apostoli qui euangelicæ prædicationis cibum nostris infudere pectoribus. Meritoque scriptum est: Hilares oculi eius à vino, & dentes candidiores lacte. Sunt & manus eius quæ videtur bonorum executores operum, sunt & venter eius qui vires alimonie pauperibus largiuntur: sunt ergo & pedes eius alij, atque vti nam merear eius esse calcaneum: aquam ergo mittit in pedes Christi, quasi etiam vltimis quibusque peccata dimittit, & dum plebeis liberat, Christi tamen lauat vestigium. Mittit & ille aquam in pedes Christi, qui à peccatorum colluione mundat conscientiam suam: ambulat enim Christus in pectoribus singulorum. Caue igitur ne pollutam habeas conscientiam, & pedes Christi incipias inquinare. Caue ne spinam in te improbitatis offendant, qua eius deambulantis in te calcaneum laucietur. Ideo aquam pedibus Christi non dedit Phariseus, quia mundum à colluione perfidie animi non habebat: vnde enim suam mundalet conscientiam, qui aquam non susceperat Christi? Ecclesia autem & aquam habet, & lachrymas habet: aquam baptismatis, lachrymas poenitentiae: nāque fides quæ superiora peccata deplorat, noua cauere consuevit. Ergo Simon Phariseus qui aquam non habebat, quomodo enim haberet lachrymas qui poenitentiam non gerebat, quonia non credebatur in Christum non habebat lachrymas, nam si habuisset, lauisset oculos suos, ut Christum videret quem adhuc cum simul accumberet, non videbat: nam si vidisset, non vti que de eius potestate dubitasset. Non habebat capillos Phariseus, qui Nazareum scire non poterat, habebat ecclesia quæ Nazareum querebat. Capilli velut in superfluis corporis aestimantur: idem tamen si vngantur bonum reddunt odorem, & ornamenta sunt capitis, si non vnguntur oleo, ingratiua sunt & diuitiæ, oneri sunt, si his vti nescias, si non aspergas his Christi odorem: si verò alas pauperes, laues eorum vulnera, illuuiemque detegas, terxisti utique pedes Christi. Osculum mihi non dedisti, hæc autem ex quo intraui, non cessauit osculari pedes meos. Osculum utique insigne est charitatis: vnde ergo Iudæo osculum qui pacem non recognouit, qui pacem non accepit à Christo dicente: Pacem meam do vobis, pacem meam relinquo vobis. Non habet synagoga osculum, habet ecclesia quæ expectauit, quæ dilexit, quæ dixit, Osculetur me ab osculo oris sui. Diuturnæ enim cupiditatis ardorem quem aduentus Domini expectatione adoleuerat, osculo eius volebat stillanter extinguere, hoc explorare sitim suam munere. Ideoque sanctus ait: Os meum aperui, & annunciaui laudem tuam: ergo laudat Dominum Iesum. Osculatur eum qui laudat, credit utique. Denique ipse ait David: Credidi propter quod locutus sum. Et supra: Repleatur os meum laude tua, & cætem gloriam tuam. De spiritalis quoque gratia effusione, eadem scriptura te docet, quod osculetur Christum, qui accipit Spiritum: dicente sancto, Os meum aperui, & attraxi spiritum. Osculatur ergo spiritum qui confitetur: Corde enim creditur ad iustitiam, ore confessio fit ad fa-

litem. Osculatur autem pedes Christi, qui euangelium legens, Domini gesta cognoscit, & pio miratur affectu. Itaque religioso osculo velut quædam deambulantis Domini lambit vestigia. Osculemus Christum communionis osculo: qui legit, intelligat vnde hoc Iudæo osculum. Qui enim non credidit in aduentum eius, nec in passionem eius credidit. Quomodo enim credit passum, quem venisse non credidit? Non ergo osculum habebat Phariseus, nisi forte Iudæo proditoris, sed nec Iudas habebat. Ideoque cum Iudæis promissum osculum tanquam signum proditoris vellet ostendere, dicit ei Dominus, Iuda osculo filium hominis tradis, hoc est, osculum offers qui non habes osculi charitatem, osculum offers qui nescis osculi sacramentum, osculum non labiorum queritur, sed cordis & mentis: sed dicis osculatus est Dominum, osculatus es labijs: hoc habet osculum populus Iudæorum: ideoque dictum est, Populus hic labijs me honorat, cor autem eorum longe est à me. Ergo non habet osculum qui fidem, qui charitatem non habet: osculo enim vis amoris imprimitur, vbi non est amor, non est fides, non est dilectio quæ potest esse suauitas osculorum. Ecclesia autem non cessat osculari pedes Christi, & ideo non vnum, sed multa oscula in Canticis Canticorum excigit, quæ velut sancta Maria ad omnes eius est intertæ sermones, omnia eius verba excipit cum legitur euangelium, vel prophetia, & omnia eius dicta cõseruat in corde suo: sola ergo ecclesia habet oscula quasi sponsa, osculum enim pignus est nuptiarum, & prærogatiua coniugij, vnde Iudæo oscula qui non credit in sponsam? vnde Iudæo oscula qui adhuc non nouit sponsum venisse, nec solum oscula non habet, sed nec oleum habet quo vngat pedes Christi: nam si haberet oleum ceruicem suam ante molliret. Denique Moyse dicit: Populus hic dura ceruice est. Et Dominus ait, Quia Leuita & sacerdos præterire, nec quisquam eorum oleum aut vinum illius à latronibus percussis vulneribus infudit. Non enim habebant quod infunderent, nam si habuissent oleum, suis quoque vulneribus infudissent. Sed clamat Esaias, Non est malagma imponere, neque oleum, neque alligaturam. Ecclesia autem habet oleum quo eorum vulnera fouet, ne duritia vulneris altè serpat. Habet oleum quod accepit abscosum. Hoc oleo Aser pedem suum lauit, sicut scriptum est: Benedictus filius Aser, & erit acceptus fratribus suis, & intinguet in oleo pedem suum. Hoc oleo ergo ecclesia vngit filiorum ceruices suorum, ut suscipiant regnum Christi. Hoc oleo vnxit martyres, ut secularem ab his puluerem detegeret. Hoc oleo confessores vnxit, ne labore cederent, nec succumberent fatigati, ne æstu mundi istius vincerentur. Ideo vnxit eos, ut his spirituale oleum refrigeraret. Synagoga hoc oleum non habet, quæ oliuam non habet, quæ non intellexit illam columbam quæ ramum oleæ detulit post diluuium. Illa enim columba postea descendit, cum Christus baptizaretur, & mansit super eum, sicut in euangelio testatur Ioannes dicens: Quia vidi spiritum descendentem de cœlo quasi columbam, & mansit super eum. Quomodo ergo vidit columbam, qui non vidit eum super quem spiritus quasi columba descendit. Ecclesia igitur & lauat pedes Christi, & capillis

luis tergit, & oleo vngit, & perfundit vngueto, quia non solum faucios curat, & lassos fouet: verum etiam suauitatis gratia odore respergit, nec diuitibus tantum & potentioribus, sed etiam plebeię familie viris eadem transfundit gratiam, æqua omnes læce examinat, omnes eodem sinu suscipit, eodem gremio fouet. Semel mortuus est Christus, semel sepultus est, & quotidie vult in pedes suos mitti vnguentum. In quos ergo pedes mittimus? Pedes Christi illi sunt, de quibus dicit: Quod vni eorum minimorum fecistis, mihi fecistis: hos pedes illa mulier euangelica refrigerat, hos lachrymis suis rigat, cum in finis peccatum remittitur, culpauatur, donatur indulgentia. Hos pedes osculatur qui etiam infirmos plebis læce diligit: hos pedes vngueto vngit, qui etiam tenuioribus mansuetudinis suę imperit gratiam. In his se martyres, in his Apostoli, in his ipse Dominus Iesus honorari iudicat, vides quã moralis Dominus sit, vt exemplo sui ad pietatem te prouocet. Moralis est etiam cum arguit: denique accusans Iudeos, ait: Populus meus quid feci tibi, aut quid contristavi te, aut quid molestus fui tibi, responde mihi, quia eduxi te de terra Ægypti, & de domo seruitutis liberaui te. Et addidit, Et misi ante faciẽ tuam Moysen, & Aaron, & Mariam: in mente habeto quid cogitauerit de te Balac, hoc est, ille magicę artis opem querens: sed tamen eum tibi non permisi nocere. Deprimebaris vtique in peregrinis exulans terris, grauibus vrgebaris fraudibus. Misi ante faciẽ tuam Moysen, & Aaron, & Mariam, & primum ille qui spoliauerat exulem, spoliatus est ipse: tu qui amiseras tua, acquisisti aliena: liberatus ab hostibus circumuallantibus, atque inter aquas medias tutus stragem vidisti inimicorum tuorum, cum eadem vnda quę te circumfusa prouexerat, hostẽ refusa demergeret. Nonne cum tibi venienti per desertũ alimenta decissent, altricem tibi pluuiã, & commeatus quocunq; pergeres circumfluos monstravi? Non te debellatis inimicis omnibus, in regionem bottonis induxi? Non regem ipsum Schon Anorrhæorum, hoc est, superbium exasperantium ducem, viuentem tibi obtuli, quem suffixum in ligno, ac sublatum in crucem maledicto vetere damnasti? Quid dicam cæsa quinque regum agmina, quæ debitas tibi terras cupiebãt negasse, & nunc pro his omnibus quid aliud à te queritur homo, nisi vt facias iudiciũ, & iustitiam, & diligas misericordiam, & paratus sis ire cum Domino Deo tuo? Ad ipsum regem Dauidem illum pium atque mansuetum, qualis per Nathan Prophetam expostulatio? Ego, inquit, te minorem elegi, ex fratribus tuis, ego te mansuetudinis spiritu repleui, ego te per Samuelem in quo ego eram & nomen meũ vni in regem. Ego & sublato illo tuarũ partium rege superiore, quem malus spiritus exagitabat, vt persequeretur sacerdotes Domini, de exule feci triũphantorem: ego de semine tuo in throno tuo non prius hæredem quã consortem locaui. Ego tibi feci etiam alienigenas subditos, vt tibi seruiant qui tibi impugnabant, & tu seruientes mihi in potestate deducis inimicorum meorum, & tu auferes quod erat serui mei, in quo & tibi peccatum inuritur, & habebunt de quo aduersarij mei gloriantur. Ergo Imperator vt iam non solum de te, sed ad te etiam verba

conuertam, quoniam aduertis quã grauius Dominus conuenire soleat, quo gloriosior factus es, eo amplius auctori tuo deferendum noueris. Scriptum est enim: Cum te induxerit Dominus in terrã alienam, & manducaueris fructus alienos, nõ dicas virtus mea & iustitia mea hoc mihi dedit, sed Dominus donauit, sed Christus misericordia sua contulit, & ideo corpus eius, hoc est ecclesiã diligendo, aquã de pedibus eius: osculare pedes vt non solum absoluas eos qui in peccatis deprehensi sunt: verum etiam pace tua dones concordia & quieti relaxes. Mitte vnguentũ in pedes eius, vt tota domus in qua Christus recumbit, tuo repleatur vngueto: omnes recipientes eo gaudeãt tuis odoribus, hic est qui honorat vltimos, quorum absolutione gaudeant angeli sicut super vno peccatore pœnitentiã habente, lætentur Apostoli, delectentur Prophetæ: non enim possunt dicere oculi manui, operã tuam non desideramus: aut caput pedibus, non estis mihi necessarij. Ergo quia omnes necessarij sunt, tuere omne corpus Domini Iesu, vt ipse quoque regnum tuum celesti sua dignatione custodiat. Vbi descendi, ait, mihi de nobis proposuisti. Respondi, Hoc tractaui quod ad vtilitatem tuam pertineret. Tunc ait: Reuera de synagoga reparanda ab episcopo durius statueram, sed emendatum est. Monachi multa scelera faciunt, tunc Timasius magister equitum & peditum, cœpit aduersum monachos esse vehementior. Respondi ei, Ego cum Imperatore ago vt oportet, quia noui quod habeat Domini timorem: tecum autem mihi aliter agendum, qui tam dura loqueris. Deinde cum aliquandiu starem dico Imperatori, Fac me securũ pro te offerre, absolue animũ meum cum affideret, non tamen apertẽ polliceretur, atq; ego stare, dixit se emendaturum: stare cœpi vt omnẽ cognitionem tolleret, ne occasione cognitionis Comes aliqua Christianos attereret iniuria, promisit futurum. Aio illi, ago fide tua: & repetiui, Ago fide tua. Age, inquit. Ita accessi ad altare, non aliter accessurus, nisi plenẽ promississet mihi, & verẽ tanta oblationis fuit gratia, vt sentirem etiam ipse eam Deo nostro commendatiorẽ fuisse, & diuinã præsentia non defuisse. Omnia itaque gesta sunt ex sententia. Explicit.

Beatissimo Imp. & clementissimo principi Theodosio, Ambrosius & ceteri episcopi Italia, secundum animũ tuum Deo omnipotenti pura & sincera fide deditũ sciebamus: sed recentibus cumulasti beneficij, quod Catholicos ecclesiis reddidisti, Imp. Auguste, atq; vtiã Catholicos ipsos reuerentię veteri reddidisses, vt nihil nouarent contra præscripta maiorum, neque temerẽ vel seruanda rescinderent, vel rescindenda seruarent. Itaque dolentius fortẽ quã inconsultius ingemiscimus Imp. facilius expelli potuisse hæreticos, quã inter Catholicos conuenire. Quanta enim confusio nuper facta sit, explicari non potest. Scripseramus dudum, vt quoniam Antiochena ciuitas duos habet episcopos, Paulinum atque Melecium, quos fidei concinere putarem, aut inter ipsos pax & cõcordia saluo ordine ecclesiastico conueniret, aut certẽ si quis corũ altero superstitẽ decessisset, nulla subrogatio in defuncti locũ superstitẽ altero gigneretur. At nũc Melecio defuncto, Paulino superstitẽ quẽ in communione nostra

stra mansisse consortia, quã à maioribus inoffensẽ A ducta testantur, contra fas atq; ecclesiasticũ ordinẽ in locum Melecij, non tã subrogatus, quã suppositus asseritur. Atque hoc factũ allegatur cõsentione & consilio Nectarij, cuius ordinatio, quẽ ordinem habuerit non videmus: namque in concilio nuper cum Maximus episcopus Alexandrinæ ecclesię, communionẽ manere secum, lectis Petri sanctę memorię viri litteris prodidisset, eiusque inter priuatas ædes quia Atriani Ecclesię basilicas adhuc tenebãt, secretum esse mädato tribus Episcopis ordinantibus dilucida testificatione docuisset. Nihil habuimus beatissime principum in quo de episcopatu eius dubitare possemus cum vim sibi repugnãti à plerisque etiam de populo & Clero testatus esset illatam, tamẽ B ne absentibus partibus præsumptẽ aliquid definisse videremus, clemẽtiã tuam datis literis putauimus instruendam vt ei consulatur ex vsu publicę pacis & cõcordię, quia re vera aduertebamus Gregorium nequaquam secundum traditionem patrum Constantinopolitanę Ecclesię sibi sacerdotium vindicare. Nos igitur in Synodo ea quã totius orbis Episcopis videbatur esse præscripta, nihil tamen statuendum esse celsimus. Adeo ipso tempore qui generale concilium declinauere, Constantinopolique gessisse dicuntur, nam cum cognouissent ad hæc partium venisse Maximum, vt causam in synodo ageret suam, quod etiam si indictum concilium non fuisset, iure & more maiorum, sicut & sanctę memorię Athanasij & dudum Petrus Alexandrinæ Ecclesię Romanę Italia, & totius occidentis confugisse iudicium videretur: cum eum sicut diximus experiri velle aduersum eos qui episcopatum eius abnuerãt, comperissent. Postulari vtique etiam nostram super eo sententiam debuere: nec prærogatiã vindica-

F I N I S.

L E C T O R I S.

In exemplari S. Germani ad pratum Scholasticorum, post tres libros de officiis, hæc duę Epistolę sequebantur. Priorem esse Ambrosij persuadebat materia ad illud tempus accommodata de Antonio, Hilarione, Machario, Gervasio, Prothasio, de Mediolanensi ciuitate in qua scriptam fuisse constat. Illud tantum vt dubitare fecit, quod vocet Germanicos & Anglicos & Italicos. Posterior minus habet Ambrosij: sed tamen appressimus vtramque, quia vtraque antiquam esse & vtilem iudicauimus.

Epistola prima.

Videtur quidam religiosus atque in monachico habitu constitutus tunc, nostro tempore, nunc antiqui hostis est inaudita tentatione pulsatus, ita vt idem malignus spiritus vestimentorum eius particulas & extra illum etiam incompositas, immũda colluione crebrius fœdaret. Quã intantum erat horrenda, fœtida & noxia, vt pars vestium quam tetigisset, nullius deinceps esset vsui apta, quanquam fuisset abluta. De qua cum interrogatus fuisset, cur omnipotẽs Deus talem versuto serpenti potestatem in eum dedisset, vt cordis eius immunditiam foris ostenderet, quod nunquam in exteriori habitu fecisset, nisi interiorem omnino corripisset, scilicet aut infidelitate & blasphemia, aut certẽ inani & vana gloria, respondi: Sanies quippe intus in corde foras per vestimenta manauit. Quem quia longẽ positus erat, ego quidem non vidi, sed tamen, vt arbitror, hæc in illo verẽ præuidi. Quod si ita non est, nunquid tamen factum putatur sine causa & propterea gestum, vt in eo munditiam cordis fœdi-

* forte, nulli, aut, nullius rei.

Dtas illa seruaret, nec hanc callidus hostis inani gloria fœdaret: sicut Paulus ne de reuelationis magnitudine tumeret, stimulũ carnis accepit. Si itaque horum quodlibet, aut certẽ si non fuerit, nunquid tamen quod ad extremum positus sum verum non erit? Verum est omnino. Verum est quod dico, non esse colluionem illam extrinsecus animæ noxiam, si ipsa seruare studuerit intus cordis munditiam. Interea sicut tu ipse iudicare curasti, audio quosdam apud vos dicere: Non posse aliquem in patria suã natiuitatis perfectum esse, illud in argumẽtum assumptum, quod Dominus dixit: Nemo Propheta acceptus est in patria sua. Quos primum oportet ratione veritatis refelli, & sic demum qualiter intelligenda sit prolata sententia demonstrari. Audiant igitur patienter qui hæc dicunt, quia dum sensum sacre scripturę prudenter non considerant, penẽ omnes sanctos contemnant. Si enim ita est, vt asserunt, ergo quotquot ex Romanis conuersi, apud Romanos degunt: quotquot ex Græcis, apud Græcos: quotquot ex Italis, apud Italos: quotquot

Lucas 4.

Ddd iij

ex Hiberis, apud Hiberos: quotquot ex Germanicis, apud Germanicos: quotquot ex Aquitanicis, apud Aquitanicos: quotquot ex Anglis, apud Anglos religioſe viuūt, imperfecti erūt. Ecce Paulus & Antonius ex Thebæis, apud Thebæos perfecti ſunt. Ecce Hilariō ex Palæſtinis, apud Palæſtinos perfectus eſt. Ecce Macharius ex Ægyptiis, apud Ægyptios perfectus eſt. Ecce Oxyrynus ciuitas ex propriis ciuibus tota perfecta eſt. Ecce, vt ad proximos & vicinos noſtros veniamus, Prothaſius & Geruaſius in propria hac Mediolanenſi ciuitate, propriæque domo manentes, ac per decem annos monachorum vitam exercentes, ita perfecti fuerunt, vt martyres fierent. An fortè ſola noſtra prouincia extra hanc regulam erit excepta, vt non de propriis, ſed tantum de * extremis habeat monachos. Satagendum igitur magis eſt, vt vbi quis fuerit, iuxta regulam perfectorum viuat, & non parentum, non propinquorum, non affinium illecebris à via perfectionis declinet. Sic certè iuxta Saluatoris ſententiã patri, matrique, fratribus, ſororibusque, vxoribus, filiis, domibus, agris, & cunctis quæ poſſidet renuntiare valebit. Hoc autem dico non quo ſecelſores qui de regno ad regnũ, de publico ad eremum tranſeunt, ſumma laude non ducam: ſed quo etiam illos qui magis † effectibus patriam fugiunt, quàm grefſibus, ſœlices atque perfectos oſtendam. Obſecro itaque illos qui hæc apud vos fieri poſſe denegant, vt vigilantibus ſtudio conſiderent, cur non dixerit Dominus: Nemo Propheta perfectus eſt in patria ſua, ſed: Nemo acceptus eſt in patria ſua. Sed ibi quid aliud intelligendum eſt, niſi quia nõ acceptum dixit, nequaquam receptum. Quod de antiquis Prophetis & ſeipſo dictum intelligi voluit, qui apud incredulos Iudæos non fuerūt accepti, ſed magis ſpreti, Stephano ad eos dicente: Quem Prophetarum non ſunt perſequuti?

Forrè, exter-
nis.

Matth. 19.

† Forrè, affe-
ctibus.

Luc. 4.

Act. 7.

F I N I S.

PHILOSOPHORVM ALIQVOT EPISTOLÆ, DIVO

Ambroſio interprete, Gilberti Cognati Noxreni opera in ſtudioſorum uſum iam olim cum aliis Laconicis multorum Epistolis, collectæ.

Thales Pherecydi.

Vidio te primũ Ionum, de Diuinis rebus, apud Græcos palam diſſerere parare. Verũ iuſtior fortaffe ſententiã, inter amicos ea quæ ſcripſeris, leges, quàm paſſim quibuſcumque permittes, nullo illis emolumento futura. Equidem ſi tibi gratum cognouero, volo conſcius eorum quæ ſcribis, eſſe. Ac ſiquidem iubes, ad te maturè proficiſcar. Neque enim adedãmentes ac ſtolidi ſumus, ego & Solon Athenienſis, vt cum nauigio Cretam pctierimus viſendi gratia, Ægyptũque itidem penetrauerimus, vt iſtic Sacerdotibus & Aſtronomis congregemur, ad te non pari ſtudio nauigaturi ſimus. Veniet enim & Solon ipſe, ſi annuas. Neque tu loci illius amore detentus, rarò in Ioniam tranſis, neque peregrinorum hominum deſiderio tangeris. Verũ vni tantum, vt ſpero, ſcribendi negotio incumbis. At nos, qui nihil ſcribimus, Græciam, Aſiamque peragramus. Vale.

Thales Soloni.

Athenis ſi excedas, Mileti, vt equidem reor, commodiſſimè habitare poteris. Eſt enim veſtra colonia patierſque graue nihil. Quod ſi & apud Mileſios exaceraris tyrannidem, æquè enim vbique tyrannos infeſtos habes, at cum amicis nobiſcum viuere erit iucundiſſimum. Scripſit ad te Bias, vt Prienam proficiſcaris: eam tu urbem ſi libentius inhabitaueris, & ipſi eò ad te aduolabimus.

Piſiſtratus Soloni.

Neque ſolus Græcorum tyrannidem arripui, neque mihi rem alienam uſurpauì, quippe genus à Cecrope duco. Id enim mihi meo iure vendicò, quod Athenienſes olim cum in iureiurando firmaliſſent Codro, illiũſque genti præbituros, poſtmodum abſtulerant. Cæterum in Deos, vel in homines nihil aliàs pecco. Leges, quas ipſe Athenienſibus dediſti, ſeruari, atque ſecundum eas viuere iubeo: & quidem melius ſeruantur, quàm poſſent, ſi mul-

mul-

multitudinis imperio res ageretur. Permitto enim nemini iniuriam fieri: ac tyrãnus ego præter dignitatem & honorem nihil à plebe differo, ſolis eis ſtipendiis contentus, quæ iis quoque, qui ante me regnauerunt, debebantur. Denique Athenienſium ſinguli decimas frugum ſuarum ſeparant, non in uſus noſtros conſumendas, verũ ſacrificiis publicis comodiſſque communibus: & ſi quando bellum contra nos ingruerit, in ſumptus deputandas. Tibi equidem nihil ſuccenſeo, quod mentem meam conſiliũque detexeris: quippe qui id potius rei publicæ ſtudio ciuitatis, quàm mei odio detexeris: ac præterea quod ignorares, cuiuſmodi ego rex futurus eſſem. Id enim ſi didiciſſes, æquo animo & conatus meos fortè toleraſſes, & te fugæ haudquaquam commiſiſſes. Domum igitur bona fide redi, mihi & iniurato credens, nihil eſſe periculi à Piſiſtrato Soloni. Noſti enim neminem, etiam ex inimicorum numero, mali quippiam à me perpeſſum. Denique ſi placuerit noſtra amicitia frui, inter primos eris: nihil enim in te fraudis, perſidiæ ve conſpicio. Quod ſi alioqui habitare Athenis nolueris, pro arbitrio tuo id facies: tantum ne noſtri cauſa, patria excederis. Vale.

Solon Periandro.

Scribis tibi plurimos inſidiari: at tu, ſiquidem omnes è medio tuleris, ne ſic quidem proficies. Inſidiabitur enim tibi quiſpiam ex his, quos minimè ſuſpectos habes, partim ſibi quidem metuens, partim te reprehendens, quod omnia formides, nihilque non metuas: partim item ciuitati gratificari cupiẽs. Eſſet ergo optimum, abſtinere tyrannide, vt cauſas omnis metus euaderes. Quod ſi tyrannidi omnino inſiſtendum cenſes, compares tibi, neceſſe eſt, externas vires & peregrina auxilia, urbanis viribus maiora, vt iam tibi nullus infeſtus ſit, & tu neminem extorrem agas. Vale.

Solon Epimenidi.

Neque leges meæ profectò Athenienſibus futuræ multum erant: neque tu eis antiquatis, ciuitati fuiſti emolumento. Deus enim, ac latores legum non ſoli iuuare ciuitates poſſunt, ſed qui multitudinem agunt, in quamcunque ſententiã volunt. His enim, ſi rectè rem adminiſtrent, Deus ac leges vtilis ſunt: ſin autem malè, nihil profunt. Neque ianè meæ leges ac iura, quæ ſcripſi, quicquam profuerunt: ſed qui illas tranſgreſſi ſunt, magna reipublicæ inuexere detrimenta, qui Piſiſtrato, ne tyrannidem inuaderet, non obſtiterunt. Neque verò futura prædicte mihi fides habebatur. Ille fidelior exiſtimabatur Athenienſibus blandiẽs, quàm ego vera proloquẽs. Poſtis igitur armis pro curia, his quidem qui Piſiſtratum geſtire tyrannidem non animaduertunt, ſapientiorẽ: eis verò qui libertatem reipublicæ afferere metuerent, fortiorem me eſſe dixi, at illi Solonis interpretabantur inſaniam. Tandem ita patriam cõteſtatus, exceſſi: ò Patria, hic quidem Solon ille tibi opem ferre, & factò & dictò, promptus & paratus eſt, cæterum hiſce & inſanire videor. Itaque te deſerta, proficiſcor, ſolus ex omnibus Piſiſtrati inimicus: iſti verò & fauere & obſequi parati ſunt. Noſti enim hominem amice, quãto ille aſtu, quo ingenio, qua arte tyrannidem inuaſerit. Nam cœpit blandè plebem illeccere, deinde ſibi etiam vulnera inſiſxit:

Ac progreſſus in publicum, eaque ſe ab hoſtibus accipiſſe vociferans, orabat quadringentos robuſtiſſimos iuuenes ſibi cuſtodes darent. At illi, me quidem reluẽtante & reclamante, acquieuerunt. Erãt autem hi armati validis ſuſtibus, his itaque ſtipatus, ſtatum reipublicæ euertit. Dũmque illi ſpe inani pauperes ſuos, ne mercede ſeruirent liberare ſtudent, omnes vnà ſub iugum miſſi ſunt, vni que ſeruiunt Piſiſtrato.

Solon Piſiſtrato.

Credo equidem, nihil me abs te paſſurum mali. Nam ante tyrannidem tibi amicus eram, ne nunc quidem magis inſenſus, quàm alius quiuis Athenienſium, qui tyrannidem non ament. Siue autem vnus imperio regi, ſiue publicè rem adminiſtrari illis vtilis ſit, ex ſua quiſque ſententiã ſtatuat. Certè tyrannorum te omnium eſſe præſtantiſſimum fateor. Athenas autem redire, mihi vtile non eſſe cognoſco, ne quis me iuſtè reprehendat, qui Athenienſibus dudum reipublicam ex æquo adminiſtrandam tradideram, præſenſque oblatam mihi tyrannidem ſpontè declinaueram, modo rediens factum tuum ſubita pœnitentia probare videar.

Solon Cræſo.

Amplector mirificè tuam in nos beneuolentiã: & per Deos immortales, niſi apud me iam pridem ſtatuiffem ibi ſedem habere, vbi reſpublica ſit libera, mallem apud te, in tuo regno vitam, quàm Athenis agere, violenter tyrannidem exercente Piſiſtrato. Verum ibi ſuauius ex inſtituto noſtro viuimus, vbi ſunt omnibus æqua & communia iura. Veniam tamen ad te, vt tuo vel hoſpitali tantisper fruam.

Chilo Periandro.

Iubes, vti militia vacem, extorriſſque agam: quaſi tu in tuto futurus ſis. Atqui ego monarchæ nec ſua tuta eſſe puto: ſœlicemque eum tyrannum cenſeo, cui in ſua domo abſque ſanguine contigerit mori.

Vittacus Cræſo.

Iubes me in Lydiam venire, ſpectatum opes tuas. Ego etſi illas minimè aſpexi, nihil ambigo, Alyattis filium, regum omnium eſſe opulentiſſimum, auròque reſertiſſimum. Neque verò amplius quicquam habituri ſumus, ſi Sardæis ad te acceſſerimus. Auro enim ipſi non indigemus, contenti modico vitæ ſtipendio, quantum ſatis ſit mihi, & amicis. Veniam tamen, vt tibi perhumano & hoſpitali viro familiaris efficiar. Vale.

Cleobulus Soloni.

Amici quidem tibi ſunt permulti, ſinguliſque domus eſt: verum ego Soloni commodiſſimam fore ad inhabitandum, Lindum cenſeo, ciuitatem liberam. Eſtque inſula maritima, vbi ſi morari volueris, nihil à Piſiſtrato mali formidabis, atque ad te amici vndique confluent. Vale.

Periander Sapientibus.

Gratias immortales ago Pythio Apollini, quod in vnum coactos Epistolæ meæ repererunt, ipſæque Corinthum, vt conſido, perducent. Expecto itaque vos. Certè ipſi videbitis, quàm ciuilitate vos excipiã. Sicut igitur anno præterito Sardæis, in Lydiam veniſtis: ita nunc oro, ne pigeat ad me quoque proficiſci, Corinthi tyrannum, videbunt enim vos non

fine gratulatione Corinthij, Periandri domum ad-
cuntes.

Periander Proclo.

Nobis quidem non ex sententia fuit vxoris scelus:
tu autem sponte filio ingrato si quid egeris, peccas.
Aut igitur immanitatem in filium compesce, aut ego
illi opem ferā: nam & ipse fati diu pœnas dedit.

Thrasylbulus Periandro.

Præconi quidem tuo nihil dissimulaui, sed ipsum
in segetem inducens, eminentiores spicas bacillo feri-
ens, decutiebam, subsequente illo: tibi que, si in-
terrogares, referret, quicquid vel viderit, vel audierit
à me. Tu ergo sic facito, si quidem tyrannidem tutò
tenere cupis, atque in ea constabiliri. Ciuitatis prin-
cipes tolle, siue illi amici, siue inimici videantur: quip-
pe tyranno amici quoque sæpe suspecti sunt.

Anacharsis Creso.

Ego Lydorum rex in Græciam adueni, Græcorū
mores & studia & instituta percepturus. Auro au-
tem nihil egeo, satisque mihi est, vt ad Scythas re-
deā melior atque doctior. Veniam tamen ad te Sar-
deis, plurimi faciēs tibi familiaritatem & amicū fieri.

Epimenides Soloni.

Confide ò amice. Si enim vel seruire assuetis, vel
non bene institutis, Atheniensibus Pisi stratus immi-
neret, imperium profectò diuturnum habuisset. Cæ-
terum viros haud sanè malos, aut ignaues seruire
compulsi: sed qui monitorum Solonis memores,
præ pudore ingemiscant, seruire tyrannidi diutius
haud quaquam ferent. Verum etsi Pisi stratus ciuita-
tem occuparit, non tamē ad illius liberos imperium
spero deducendum. Est enim perdifficile hominibus
liberis, præclarisque institutis legibus, sub seruitute
durare. Tu autem, noli, quæso, vagus agi, sed in Cre-
tam venire ad nos matura, vbi tyrannus nullus cui-
quam molestus est. Si verò illius amici fortè, vt fit, in
itinere inciderint, metuo, ne quid sinistra tibi eue-
niat.

Pherecydes Thaleti.

Bene moriaris, cum tibi fatalis dies superuenerit.
Morbus me inuaserat, cum tuas accepi literas, pedi-
culus opperiebar, & febris quatiebar totus. Mandauit
itaque quibusdam ex familiaribus, vt cum me sepe-
lierint, ad te perferant, quæ scripsi. Tu autem, si qui-
dem ea probaueris cum sapientibus reliquis, ita le-
genda demum trades: sin autem improbaueris, no-
lito edere. Mihi certè nec dum satis placebant, est
ibi quidem non certa rerum fides. Neque enim id
recepit, neque quid sit verum me scire professus sum.
Fortè quædam de Theologia reseruauit, cætera intel-
ligere oportet. Omnia quippe iudico potius, quam
aperio. Morbo autem singulis diebus inualecente,
neque medicorum quempiam, neque amicorum
penitus admitto. Cæterum assistentibus pro foribus
& interrogantibus, quò in statu sim, digito per ostij
claustra dimisso, quàm pestilenti malo teneor, ostendi:
admonitque vt postridie conueniant ad solen-
nes Pherecydis inferias. Vale.

Anaximenes Pythagore.

Thales, ab ætatis flore, ad senectutem, per studia
virtutis humanitatissque peruectus, inclita morte de-
fungitur. Is cum, vt consueuerat, vnà cum ancillula,
sydera inspecturus, atrio domus matutinus exisset,

immemor vt sese loci situs haberet, dum æthera se-
curus explorat, in subiectam foueam cecidit. Milesij
syderum obseruatoris hunc finem tradit. Cæterum
nos, qui literarum amore tenemur, tanti viri iugiter
meminimus, atque in illius maximè doctrina ac-
quiescimus, initiūque sermonis nostri Thaletem
semper instituiimus.

Anaximenes Pythagore.

Consultius nobis egisti, vt quietus viueres, qui ex
Samo Crotonem commigrasti. Nam Æacidæ cum
aliis infesti sunt, tum Milesijs tyranni dominantur.
Medorum item Rex nobis acriter imminet, nisi ve-
limus esse tributarij. Quanquam videntur Iones pro
libertate omnium cum Medis dimicare. Ita enim illi
nos vndique vrgent, vt nulla nobis spes salutis sit.
Quonam igitur animo possit Anaximenes cœli se-
creta rimari, cui iugis aut mortis, aut seruitutis incū-
bit metus? Atqui tu Crotoniatis atque Italis cæte-
ris gratus atque in precio es, quem accedunt & ex
Sicilia studiosi quique.

Archytas Dionysio.

Misimus omnes Platonis necessitatij Lamiscum, &
Photidam, virum illum abs te recepturi iure anti-
quæ nostræ amicitie. Rectè igitur feceris, si memi-
neris, quanto à nobis studio efflagitasti Platonis ad
te aduentum, vt nos illum venire hortaremur, factu-
rum te spondens omnia illūque liberè accedere &
abire permitturum. Memor esto igitur, quanti illius
aduentum feceris, quòdque eo tempore plus cæte-
ris amaueris. Quòd si qua orta simultas est, huma-
nius te agere conuenit, illūque nobis restituere il-
læsum. Hæc enim si facis, iustitiam coles, ac nobis
gratificaberis.

Arceflaus Thaumasia.

Testamenta mea Diogeni tradidi ad te perferēda.
Quia enim sapius ægroto, & corpore non rectè va-
leo, testamentum conficere placuit: vt si quid con-
tingat inopinatum, sine tua iniuria proficiscar ex vi-
ta, qui vnus ex omnibus maximo me affectu profe-
cutus es. Fidelissimus autem omnium, qui hinc sunt,
cum mihi semper fueris, diligenter & seruare stude,
tum propter ætatem, tum propter necessitudinem.
Cura igitur memor, quantum tuæ fidei committam,
vt quod apud te totum deponetur, quātum in te est,
& negotia mea honestè disposita sint.

Rex Antigonus Zenoni philosopho.

Ego fortuna me quidem & gloria vitam tuā an-
teire existimo: cæterum disciplinis studiisque libe-
ralibus, & perfectæ foelicitate, quam tu possides, lon-
gè abs te præcelli sentio. Quocirca te orare statui, vt
ti ad me proficiscaris, id mihi persuadens, te preces
meas minimè irritas fieri passurum. Tu igitur modis
omnibus enitere, vt tuo contubernio fruamur: certò
sciens non mei tantum, sed omnium simul Macedo-
num eruditorem fore. Nam qui Macedonia regem
erudit, atque in virtutem imbuit, eum & subditos
quosque instruere ad fortitudinem & probitatem
certum est. Nam cuiusmodi fuerit dux, tales vt plu-
rimum subditos fieri necesse est. Vale.

Zeno Antigono regi.

Amplector tuum tam vehemens discendi studiū,
quod veram, vtilem atque necessariam: nō popula-
rem,

rem, & quæ ad peruertendos mores tendit, eruditio-
nem apprehendere instituis. Qui enim philosophiæ
amore ac studio teneretur, declinatque celebrem il-
lam & vulgarem voluptatem, quæ quorundam ado-
lescentulorum animos effœminat: eum non natura
modò nobilitatem tueri, sed verum quidem virtutis
quoque institutum, manifestum est. Porrò liberali
ac nobili ingenio si adiciatur modica exercitatio,
neque desit præceptoris copia, maturè ad perfectam
virtutis euadit frugem. Equidem nisi senectus mihi
obstiteret, sum enim octogenarius, corpusque præ-
terea inualidum, ipse ad te venire vt iubes. Quia
verò id datur, quosdam ex contubernalibus meis ad
te mitto, qui animi bonis me minimè inferiores sunt
& corporis etiam commodis exuperāt. His si tu stu-
diosè congregiare, nihil quod ad perfectam pertinet
beatitudinem, desiderabis. Vale.

Pythagoras Anaximemi.

At tu virorum optime, si nihil Pythagora, & ge-
nere & gloria præstantior esses, profectò ad nos iam
ex Mileto migrasses: nunc verò te continuit paterna
& auita gloria, quæ & me continuisset, si essem Ana-
ximemi similis. Cæterum vos si augurio vrbes dese-
retis, eis quidem ornatus adiuetur, Medique illis
infestius instabunt. Neque verò semper conuenit a-
strorum ac cœli vesticigare rationes. Præstat inter-
dum, ad patriam curas cogitationesque conuertere.
Quanquam ego non semper meis vaco fabulis, ve-
rum & bellis interdum quibus inter se inuicem Itali
desident.

Archytas Platoni.

Facis tu quidem rectè, quod nobis te cõualuisse
ex ægritudine significaris: de Damisco item certio-
res feceris. De Commentariis autem curauimus ve-
nimusque ad Lucanos, ibique conuenimus Ocelli
nepotes. Quæ igitur de regno, legibus, iustitia, om-
niūque generatione, & ipsi habemus, & ex his quæ-
dam misimus. Reliqua modo reperiri non possunt:
cum inuenta fuerint, ad te deferentur.

Plato Archyta.

Quæ abs te nobis allata sunt Commentaria, dici

non potest, quàm libenter accepimus: quisque illa
scripsit, in primis admirati sumus. Ostendit enim
profectò vir ille, dignum se maioribus illis suis, anti-
quissimis atque optimis viris. Feruntur autem isti vi-
ri, Myræi fuisse: hi autem ex illis fuere Troianis, qui
cum Laomedonte migrarunt, viri boni, vt de illis
tradita significant. Quæ apud me sunt Commenta-
ria, de quibus scripsisti, nōdum satis elucubrata sunt,
neque vnquam satis erunt, ea tamen misi. De custo-
dia verò ambo consentimus, nihil itaque adhorta-
tione opus est. Vale.

*Rex Darius Hystaspis Filius, Heraclitum Ephesium,
sapientem virum, salutat.*

Librum de natura scripsisti obscurū, difficilē-
que in plerisque, qui si ad verbum exponatur, vimi-
quandam speculationis continere videtur mūdi to-
tius, & quæ in eo sunt omnium, quæ quidem sunt
in diuino motu constituta. In quibus plurimi hæse-
runt aded, vt & qui complura legerunt, ambigant,
cum recta abs te narratio conscripta videatur, Rex
igitur Darius, Hystaspis filius, auditor esse tuus cupit
participetque Græcæ eruditionis fieri. Venias itaque
quàmprimū ad conspectum meum, ac regiam do-
mum. Græci enim, vt plurimū sapientibus viris ob-
seruandis minus dediti, asperrantur ea quæ ab his
rectè fuerint elucubrata: tametsi eiusmodi sint, vt
eruditione & grauitate non careāt. Apud me autem
aderit tibi omnis honor, primatusque omnis, quoti-
diè que sollicita obseruatio, & grata colloctio, vitā-
que tuis moribus probabilis. Vale.

Heraclitus Ephesus regi Dario, Hystaspis filio.

Quotquot mortales in terris viuunt, à veritate
ac iustitia abstinent, auaritiæ autem & inani gloriæ
inexplebiter intendunt, perditæ dementia causa.
Ego autem omnis immemor nequitie, fastidium-
que deuitans omnis inuidiæ domesticæ, quæ splen-
dorem comitari solet, nunquam in Persarum solum
aduenirem, paucis contentus, quæ sunt secundum
meam sententiam.

F I N I S.

VTRIVSQUE TESTAMENTI
 LOCORVM IN HISCE DIVI AMBROSII
 OPERIBVS EXPLICATORVM INDEX,
 non minus accuratus, quam copiosus.

EX GENESI.

Cap. j **E**RMINET terra herbam sceni, tom. 1. 6. A
 Faciamus hominem ad imaginem & similitu-
 dinem nostram, to. 2. 1. 11. K. & to. 4. 68. K
 ij **C**rescite & multiplicamini, to. 4. 291. I
 iij **S**pinas & tribulos tibi germinabit terra, tom. 5. 82. A
 Maledictus tu ab omnibus pecoribus terræ, to. 1. 463. H
 Super pectus tuum & ventrem ambulabis, ibid. I
 Et fecit Deus hominem, ad imaginem Dei fecit eum,
 tom. 3. 667. H
 Adam vbi es? tom. 4. 383. H
 Erit tibi terra cibus, tom. 4. 361. A
 Ecce Adam factus est quasi vnus ex nobis, tom. 1. 167. B
 iiij **P**eccasti, quiesce, tom. 4. 383. H. & tom. 1. 715. M
 Sanguis fratris tui ad me clamat, tom. 1. 287. K
 vj **N**on permanebit spiritus meus in hominibus istis quoniã
 carnes sunt, tom. 1. 349. C
 Ostium facies ex transuerso, inferiora autem arca, &c.
 tom. 1. 130. D
 ix **N**oe plantauit vitem, & bibit de vino eius, & obdormiuit,
 tom. 1. 56. G
 xj **V**enite descendamus & confundamus linguas eorum,
 tom. 4. 149. A
 Et descendit Dominus videre ciuitatem & turrim, quam
 edificauerant filij hominum, to. 4. 164. D
 xv **Q**uia sicut cælum fulget & stella, sic & semen eius, to.
 3. 257. D
 xvij **R**espiciens Abraham oculis suis vidit, & ecce tres viri sta-
 bant super eum, to. 1. 184. K
 Descendam vt videam secundum clamorem eorum veni-
 entem ad me, si consummabuntur, tom. 4. 165. C
 xxij **M**ultiplicabo semen tuum, tom. 2. 1002. D
 Venit ad locum quem ei Dominus dixerat die tertia, to.
 1. 184. I
 Nunc scio quia amas Dominum Deum tuum, to. 5. 555. D
 Quia in femine tuo benedicentur omnes gentes, tom. 3.
 369. D
 Ecce ignis, & ligna, vbi hostia? tom. 5. 1086. I
 xxij **H**ic locus vocatur castra Angelorum, tom. 2. 892. H
 xxiiij **E**sto in millia millium, & semen tuum possideat aduersa-
 riorum ciuitates, tom. 1. 350. D
 xxvij **O**dor filij mei sicut odor agri, tom. 1. 43. H
 xxviiij **O**mnia quæ mihi dederis decimabo tibi,
 tom. 1. 592. K
 Ne accipias vxorem de filiabus Chananeorum, &c. to.
 5. 1101. H
 xxix **O**dor Iacob, odor agri pleni, tom. 1. 56. H
 xxxj **N**umquid est nobis portio aut hæreditas in domo patris
 nostri? Numquid sicut alienæ æstimamur ei? to. 1.
 550. E
 Omnes diuitiæ & gloria quam abstulit Deus patri nostro,
 nobis erit & filijs nostris, ibid.
 Si annuntiaffes mihi, emissẽm te cum lætitia & tympanis,
 tom. 1. 551. L
 xxxij **H**ic est homo qui luctatus est cum Iacob, &c. tom. 2.
 994. D
 xxxv **I**saac appositus est ad genus suum, tom. 1. 173. D
 xlvi **O**mnes animæ quæ descenderunt in Ægyptum, tom. 1.
 349. C
 xlvij **O**mnes dies vite meæ quos ago, breues, &c. tom. 1.
 66. C
 Dan iudicabit populum suum, tanquam vna tribus in I-
 rael, to. 2. 964. H

Fiat Dan sicut serpens in via, sedens in femtra, &c.
 Ibid.
 Hilares à vino oculi eius, & dentes super lac, tom. 2.
 1293. B
 Ex germine filii mi ascendisti recumbens, &c. tom. 2.
 1379. I
 Defuncto Iacob præcepit Ioseph, &c. tom. 5. 755. C
 Ex Exodo.
TRansiens videbo hoc visum magnum, to. 1. 887. M Cap. iij
 Solue calcamentum pedum tuorum, to. 3. 160. G.
 & 62. E. & to. 1. 353. D
 Qui est, misit me, to. 4. 139. G
 Viam trium dierum ibimus & immolabimus domino no-
 stro, tom. 1. 184. K
 Precor domine non sum eloquens, neque ex quo cœpisti
 loqui seruo tuo, &c. tom. 1. 339. I
 Viam trium dierum ibimus & immolabimus deo nostro,
 tom. 1. 299. K
 Hic mensis primus erit vobis in mensibus anni, tom. 1. xij
 246. A
 Agnus sine macula mundus, consummatus anniculus,
 maculus erit vobis ab ouibus & hædis, tom. 1. 286. C
 Quia media nocte primogeniũ Ægyptiorum ab exter-
 minatore sunt interempti, tom. 2. 1197. B
 Recordamini diei huius, in qua egressi estis ex Ægypto,
 &c. Exod. 13. tom. 1. 595. L
 Sex dies comedetis azyma, at die septima festum domi-
 no, &c. Ibid.
 Et non defecit columna nubis in die, & columna ignis in xiiij
 nocte coram omni populo, tom. 1. 596. M
 Et erit cum inducet te Deus in terram Chananeorum si-
 cut iurauit patribus tuis, & dabit tibi, tolles omne
 quod aperit vuluam masculinum domino, tom. 1.
 188. M
 Quid clamas ad me? tom. 2. 1323. G. H. xiiij
 Marath fons amauissimus immissa ei virga Moysis dul-
 cis est factus, to. 4. 307. H
 Venerunt autem in Marath & non potuerunt bibere aquã
 de Marath, &c. tom. 1. 597. F
 Inducens plantato eos in montem hæreditatis tuæ, &c.
 tom. 2. 991. I
 Et profecta est omnis congregatio filiorum Israël ex de- xvij
 seruo Sin per castra sua, &c. tom. 1. 600. L
 Et castrametati sunt in Raphidim: nõ erat autem aqua
 populo ad bibendum, tom. 1. 601. C
 Audiuit autem Moyses vocem soceri sui, & fecit quæcũ- xviiij
 que dixit ei, to. 1. 602. A
 Fugauit Amalech & omnem populum eius in confusio-
 ne gladii, tom. 1. 601. F
 Confidite, causa enim tentandi vos, venit deus ad vos vt xx
 sit timor eius in vobis, tom. 1. 611. H
 Ego sum dominus Deus tuus, Deus Zelotes, tomo 1.
 610. F
 Honora patrem & matrem vt longæuus sis super terram,
 tom. 2. 989. B
 Quia populus videbat vocem Domini, tom. 3. 6. D
 Quod si pecuniam scætraueris pupillo, orphano, paupe- xxij
 1, &c. tom. 2. 752. K
 Quod si acceperis computationem filiorum Israël, &c. xxx
 tom. 5. 922. G
 Si quis peccauerit ante me, delebo eum de libro meo, xxxiij
 tom. 3. 371. H
 Miserebor cui misertus ero, & misericordiam præstabo, xxxiiij
 &c. tom. 2. 1220. G
 A

INDEX VETERIS

Omnia subiecisti sub pedibus eius, gloria & honore coronasti eum, tom.3.493.A
 Domine Dominus noster, quam admirabile est nomen tuum, tom.4.344.k
 Quid est homo quod memor es eius, aut filius hominis, nisi quia visitas eum, minorasti eum paulo minus ab angelis, tom.4.81.k
 ix Qui exaltas me de portis mortis, tom.1.395.G
 Constitue Domine legislatorem super eos, &c. tom.2.1255.L
 x Firmans tonitruum, & creans spiritum, to.4.207.H
 xj Eloquia Domini eloquia casta, argentum igne examinatum, tom.1.372.L.& tom.2.1234.F
 xiiij Et Jordanis conuersus est retrorsum, tom.5.804.D
 Corrupti sunt & abominabiles facti, non est qui faciat bonitatem, &c. tom.2.839.M
 Omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt, non est qui faciat bonum, non est vsque ad vnum, tom.4.7.L
 Dominus respexit super filios hominum, si est intelligens aut requirens Deum, tom.3.254.D
 Sepulchrum patens guttur eorum, tom.1.259.C
 xiiij Domine, quis habitabit in tabernaculo tuo, aut quis requiescet in monte sancto tuo? tom.4.355.K
 Non dabis sanctum tuum videre corruptionem, to.3.146.D
 Dominus dat escam esurientibus, Dominus erigit elisos, &c. tom.3.114.E
 xv Notas mihi fecisti vias vite, tom.5.881.C
 xvj Satiabor Domine cum apparebit gloria tua, tom.1.612.G
 De vultu tuo iudicium meum prodeat, to.2.1060.M
 Sub vmbra alarum tuarum protege me, to.1.66.E
 Custodi nos Domine vt pupillam oculi, tom.1.127.L
 xvij Posuit tenebras latibulum suum, & nox nocti indicat scientiam, tom.1.360.K
 Quoniam tu illuminas lucernam meam Domine, to.1.389.F
 Dedit vocem suam Altissimus, & mota est terra, tom.4.93.B
 Cum sancto sanctus eris, cum peruerso peruerteris, to.1.307.I.& 389.F
 Et inclinavit caelos, & descendit, tom.1.659.L
 Comminam eos vt puluerem ante faciem venti, & vt lutum platearum delebo eos, tom.2.847.H
 In omnem terram exiit sonus eorum, tom.3.194.D
 A summo caelo egressio eius, & occursum eius vsque ad summum eius, tom.2.1007.H
 Caeli enarrant gloriam Dei, & opera manuum eius annuntiat firmamentum, tom.3.303.G. & tom.4.113.F. & tom.1.331.L
 Dies diei eructat verbum, tom.5.576.A
 xix Tribuat tibi Dominus secundum cor tuum, &c. tom.2.873.A
 xxj Ego sum vermis & non homo, tom.5.775.C
 Nuntiabo nomen tuum fratribus meis, in medio ecclesiae laudabo te, tom.3.755.G
 Tauri pingues obfederunt me, tom.1.490.D
 In te proiectus sum ex vtero de ventre matris meae, &c. tom.2.979.G
 Tauri pingues obfederunt me, & diuiserunt sibi vestimenta mea, tom.4.66.F
 Deus Deus meus respice in me, quare me dereliquisti? ibid.A
 Longe a salute mea verba delictorum meorum, tom.2.950.B
 xxij Et calix inebrians quam praeclarus est? tom.5.879.A
 Animam meam conuerterit, deduxit me super semitas iustitiae propter nomen suum, tom.1.384.M
 Diuiserunt sibi vestimenta mea, &c. tom.5.776.A
 Parasti in conspectu meo mensam aduersus eos qui tribulant me, tom.1.678.C
 Impinguasti in oleo caput meum, tom.1.679.K
 Dominus pacificus me, & nihil mihi deerit, to.1.491.I

Tollite principes portas vestras, tom.4.114.A
 Domini enim est terra, tom.3.246.C
 Anima eius in bonis demorabitur, & semen eius harenam xxiiij ditabit terram, tom.1.389.B
 Delicta iuuentutis & ignorantiae meae ne neminis domine, tom.2.789.B
 Proba me domine & tenta me, to.2.1188.I xxvj
 Vultum tuum domine requiram, to.2.1062.B
 Et mentita est iniquitas sibi, tom.2.860.M
 Vnam petij à Domino, hanc requiram vt in habitem in domo patris mei omnes dies vitae meae, tom.1.407.H
 Et dilectus quemadmodum filius vnicorniorum, tom.1.529.A xxviiij
 Et commouebit dominus desertum cades, tom.1.613.A
 Et confringerit dominus cedros Libani, & comminuet eas tanquam vitulum Libani, tom.1.569.A
 Quae utilitas in sanguine meo dum descendo, &c. tom.5.475.D xxix
 Exaltabo te domine, quoniam suscepisti me, to.1.367.H
 Illustra faciem tuam super seruum tuum, tom.4.150.F xxx
 Nolite fieri sicut mulus & equus quibus non est intellectus, tom.1.109.E xxxj
 Dixi, confitebor aduersum me iniquitatem meam Domino, & tu remisisti impietatem peccati mei, tom.4.396.C. & 1.638.C
 Beati quorum remissae sunt iniquitates, & quorum tecta sunt peccata, tom.4.394.B. & 1.260.K. & 1.673.D xxxij
 Verbo Domini caeli firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum, tom.1.14.C
 Auerte oculos meos ne videant vanitatem, to.1.450.A
 Mors peccatorum pessima, tom.1.387.L
 Declina à malo, & fac bonum, to.1.458.C
 Immittere angelum dominus in circuitu timentium eum, & eripiet eos, tom.1.720.K
 Diuites egerunt & esurierunt, to.5.951.C
 Inquire pacem & sequere eam, tom.1.458.D
 Magnificate dominum mecum, tom.3.28.G
 Ego cum in aliquo mihi molesti essent, induebam me cilicio, &c. tom.2.932.I xxxiiij
 Confiteor tibi domine in ecclesia magna, tom.2.953.E
 Domine in caelo misericordia tua, & veritas tua vsque ad xxxv nubes, iustitia tua sicut montes Dei, &c. tom.2.857.C
 Quoniam apud te est fons vitae, & in lumine tuo videbimus lumen, to.4.194.D. & 2.921.A
 Eo quod apud te Deus omnipotens filius tuus fons vitae sit, to.4.196.C. & 1.467.G
 Homines & iumenta saluos facies Domine, tom.3.204.C. & 461.C
 Mutuabitur peccator & non soluet: iustus autem miseretur & tribuet, tom.2.756.L xxxvj
 Iuuenis fui, & senex, & non vidi iustum derelictum, nec semen eius quarens panem, &c. tom.3.103.K
 Educet sicut lumen iustitiam tuam, &c. to.1.353.B. & 1.60.K
 Vidi impium superexaltatum, &c. to.1.458.B. & 1.2887.L
 Sicut onus graue, grauatae sunt super me, to.2.861.A xxxvij
 Et confirmasti super me manum tuam, tom.2.881.B
 Obmutui & humiliatus sum, & filii, &c. tom.5.425.D xxxviiij
 Quamquam in imagine Dei ambulet homo, tamen vanè conturbatur, tom.4.298.C
 Dixi custodiam vias meas, & non, &c. tom.5.422.B
 Thesauros recondet, & ignorat cui congregat eos, to.1.702.D
 Veruntamen vanitas omnis homo viuens, tom.3.361.F
 Advena ego sum in terra apud te & peregrinus, &c. to.1.377.B
 Remitte mihi vt refrigerer priusquam eam, & amplius non ero, ibidem. xxxix
 Comprenderunt me iniquitates meae, & non potui vt viderem, tom.1.458.D
 Holocausta & pro peccato non postulasti, tunc dixi, ecce venio, tom.2.1064.I
 Vniuersi strati eius versasti in infirmitate eius, to.5.815.D xl
 In

NOVIQUE TESTAMENTI

In die mala liberabit eum Dominus, tom.2.909.E
 Sana animam meam quia peccaui tibi, tom.1.600.K
 Beatus qui intelligit super egenum & pauperem, tom.1.708.H
 xlj Sitiuit anima mea ad Deum vinum, tom.1.349.A
 Hec recordatus sum, & effudi animam meam in me, quoniam transibo in locum tabernaculi, &c. tom.1.612.G
 Quando veniam & apparebo ante faciem Dei, tom.2.783.G
 xliij In te inimicos nostros ventilabimus, tom.1.529.B
 Vni te Deus, Deus tuus oleo laetitiae praeparasti, tom.4.188.H. & 561.K
 Speciosus forma praeparasti filiis hominum, &c. tom.5.533.L
 Accingere gladium tuum super femur potentissime, tom.2.1303.H
 Astitit regina à dextris tuis in vestitu deaurato, tom.2.856.K
 Lingua mea calamus scribae velociter scribentis, tom.2.1064.K. & tom.3.116.G
 Thronus tuus Deus in seculum seculi: virga aequitatis virga regni tui, tom.3.749.C
 Myrrha, gutta, & castia à vestimentis, tom.1.497.C
 Proxima eius afferatur tibi, &c. tom.5.597.I
 Eructauit cor meum verbum bonum, tom.4.77.I
 Obliuiscere populum tuum, & domum patris tui, to.3.47.K
 Quia flammis impetus laetificat ciuitatem Dei, tom.4.196.L
 Ad te confugi & non sum deceptus, tom.1.464.M
 Exultauerunt filiae Iudae propter iudicia tua, tom.2.1219.H
 Proiecisti sermones meos post te, tom.3.216.M
 Et species agri mecum est, tom.1.43.H
 Non accipiam de domo tua vitulos, &c. tom.1.716.K
 l Incerta & occulta sapientiae tuae manifestasti mihi, to.2.791.K. & 818.A
 Asperges me hyssopo, & mundabor: lauabis me, & supra niuem dealabor, tom.4.331.G. & 310.D
 Quoniam iniquitatem meam ego cognosco, & delictum meum contra me est semper, to.2.860.I
 Tibi soli peccaui, & malum coram te feci, vt iustificeris, &c. tom.2.899.I
 Cor mundum crea in me Deus, tom.2.1223.G
 Et vincas cum iudicaris, tom.3.423.H
 liij Dominus respexit super filios hominum, si est intelligens aut requirens Deum, tom.4.165.D
 liiij Vidi iniquitatem & contradictionem in ciuitate, & non defecit de plateis eius vsura, &c. tom.2.742.F
 Qui semper mecum dulces capiebas cibos, to.2.963.I
 Quis dabit mihi pennas sicut columbae, tom.1.54.F. & tom.5.876.F
 Veniat mors super eos, & descendant in infernum viuentes, tom.3.148.K
 Non enim est illis commutatio, tom.2.1005.A
 Domine probasti me, & cognouisti me, tu cognouisti sessionem & resurrectionem meam, tom.1.459.I
 Ecce elongaui fugiens, & mansi in solitudine, ibid.M
 lvj Et in vmbra alarum tuarum speraui, donec transeat iniquitas, tom.1.634.C
 lvij Alienati sunt peccatores ab vtero, errauerunt à ventre, loquuti sunt falsa, tom.1.463.L
 Conuertentur ad vesperam, & famem patientur vt canes, tom.3.216.K
 lix Lactabor & diuidam Sichimam, tom.2.976.G
 Potasti nos vino compunctionis, tom.2.841.F
 Moab aula spei, tom.5.609.K
 lxj Veruntamen precium voluerunt repellere, cucurrerunt in sitim, ore suo benedicebant, & corde suo maledicebant, tom.4.161.D
 Nonne Deo subiecta est anima mea? tom.1.384.M
 & tom.4.161.C
 Vsquequò ad iudicium super hominem? ibidem.

Sicut in terra deserta, & inuia, &c. tom.5.830.C lxij
 Adhaesit anima mea post te, tom.1.350.D
 Benedices coronam anni benignitatis tuae, &c. tom.5.1311.F lxiiij
 Sagittae infantium factae sunt plagae eorum, tom.1.409.B
 Transiuimus per ignem & per aquam, tom.2.844.K lxv
 Vt ringatur pes tuus in sanguine, tom.1.116.3. lxvij
 Si dormiatis inter medias fortes, tom.2.744.H
 Ascendens in altum captiuam duxit captiuitatem, &c. tom.5.865.H
 Ascendens in altum, captiuam duxit captiuitatem, dedit dona hominibus, tom.4.182.C
 Dominus dabit verbum euangelizantibus virtute multa, tom.2.1228.H
 Si dormiatis inter medios clericos, pennae columbae deargentatae, & posteriora dorsi eius in specie auri, tom.1.141.D
 Aethiopia praeparabit manus suas Deo, tom.4.216.L
 Niue dealbabitur in Selmon, tom.2.975.I
 Operui in ieiunio animam meam, to.1.673.D lxviiij
 Defecerunt oculi mei dum spero in Deo meo, tom.5.863.C
 Detractiones exprobrantium te ceciderunt super me, to.3.405.C
 Ne auertas faciem tuam à puero tuo: quoniam tribulor velociter exaudi me. Pauper & dolens ego sum, tom.2.857.E
 Et potum dabis nobis in lachrymis, in mensura, tom.2.841.F lix
 Et potum dabis illis in lachrymis in mensura, tom.2.1342.E lxx
 Quia permanebit cum sole, & ante lunam in saecula saeculorum, tom.1.645.
 Ibid. lxxi
 Dominabitur à mari vsque ad mare, to.5.791.E lxxij
 Descendet sicut pluuia in vellus, tom.5.791.E lxxij
 Deus iudicium suum da regi, & iustitiam tuam filio regis, tom.1.645.A
 Velut iumentum factus sum apud te, to.2.791.K lxxij
 In laboribus hominum non sunt, & cum hominibus non flagellabuntur, &c. tom.4.162.B
 Posuerunt signa sua, & non cognouit sicut in via summum, tom.2.918.B
 Et tenes mei resoluti sunt, tom.2.917.F
 Vt annunciem omnes laudationes tuas, in portis filiae Sion, tom.4.114.E
 Iumentum aestimatus sum apud te, to.1.533.D
 Zelauit in peccatoribus pacem, tom.2.1312.I
 Mei penè moti sunt pedes, paulo minus effusi sunt gressus mei, to.2.888.C. & seq.
 Quoniam ecce qui se elongant à te, peribunt: perdidisti omnes qui fornicantur abs te, tom.2.998.B. & tom.5.834.I
 Sicut in via super summum quasi in sylua lignorum, &c. lxxiiij
 tom.2.980.L
 Tu siccasti fluuios Eatham, tom.5.96.M
 Calix in manu Domini vini meri plenus est mixto, &c. lxxiiij
 tom.2.1342.C. & 910.D
 Ego confirmaui columnas eius, tom.1.9.F
 Obdormierunt somnum suum, & nihil inuenerunt omnes viri diuitiarum, tom.1.523.K. & 705.A. & 714.D
 Dormierunt qui ascenderunt equos, ib. & to.1.674.A
 Orate & reddite Domino Deo vestro, tom.1.716.G
 Notus enim in Iudaea Deus, in Israel magnum nomen eius, tom.4.187.L. & tom.1.714.A
 De caelo iaculatus est Deus iudicium, terra tremuit, &c. tom.2.996.L
 Illuxerunt coruscationes tuae orbi terrarum, tom.4.29.D
 Viderunt te aquae Deus, viderunt te aquae, & timuerunt, tom.2.1028.K. & 877.C

INDEX VETERIS

Stillicidia eiciunt hominem in die hiemali de domo sua, tom. 2.1143.H
 Plagæ & correptiones dant sapientiam, tom. 1.610.C
 Eiusmodi est iniqua via mulieris meretricis, quæ cum se abluerit, &c. tom. 5.818.L
 Diuitias & paupertatem ne dederis mihi, tom. 1.125.B
Ex cantic. canticor.
 Annuncia mihi quem dilexit anima mea, vbi pascis, vbi manes in meridiano, &c. tom. 1.66.B. & 353.A
 Ecce pulcher est confobrinus meus, ecce pulcher est & decorus, acclinatio nostra opaca, trabes domorum nostrarum cedri, lacunaria nostra cupressi, tom. 1.358.C
 Nigra sum, & decora filia Hierusalem, tom. 4.216.M. & 1.652.K
 Ecce es bona proxima mea, ecce es bona. tom. 2.1127.I
 Trabes domorum nostrarum cedri, lacunaria nostra cupressi, tom. 1.49.B
 Vnguentum effusum est nomen tuum, tom. 4.187.H
 Osculetur me ab oculis oris sui. tom. 1.350.F
 Nolite aspicere me quod obfucata sum: quoniam non est intuitus me sol. Filij matris meæ pugnaverunt aduersum me, tom. 1.352.M
 Vnguentum exinanitum est nomen tuum, tom. 3.127.H. & 1.629.K
 Equitas dilexit te, tom. 2.1116.G
 Equæ meæ in curribus Pharaonis asimilauit te proxima mea, tom. 2.1124.I
 Posui te sicut, tom. 1.49.B
 Lacunaria nostra cupressi, tom. 2.1144.G
 Exi tu in calcancis gregum, & pascere hædos tuos in tabernaculis pastorum. tom. 1.353.D
 Introduxit me Rex in cubiculum suum, tom. 1.352.I
 Trabes domorum nostrarum cedri, tom. 2.1144.G
 Ecce es formosus confobrinus meus & quidem pulcher: acclamatio nostra, &c. tom. 2.1143.K
 Dixi, ascendam in palmam, tenebo altitudines eius, tom. 1.49.B
 Nisi cognoscas te ô decora inter mulieres, quæ quereris quod derelicta sis, tom. 1.353.C
 Propterea adolescentulæ dilexerunt te. Attrahe nos, post odorem vnguentorum tuorum curramus, tom. 1.351.L
 Quia bona vbera tua super vinum, & odor vnguentorum tuorum super omnia aromata, tom. 1.351.
 Nisi scias te ô formosa in mulieribus, tom. 1.118.B
 Hiems abiit, dicebat sibi, flores visi sunt in terra, &c. tom. 1.66.D
 Ego flos campi & lilium conuallium, tom. 4.205.E. & 5.565.D
 Surge veni proxima mea, noli timere retia, iam præterit hiems, tom. 1.359.I.K
 Saliens super montes & transfiliens super colles. tom. 1.358.D
 Melsis incisionis aduenit, vox turturis audita est in terra nostra, tom. 2.972.G
 Laua eius sub caput meum, & dextera illius amplexabitur me, &c. tom. 2.1168.L
 Prendite nobis vulpes pusillas exterminantes vineas, &c. tom. 2.1134.C
 Adiurauit vos filia Hierusalem in virtutibus & fortitudinibus agri, tom. 1.416.G. & tom. 2.971.K
 In vmbra eius concupiui & sedi, tom. 1.55.H
 Surge veni proxima mea. tom. 1.359.I
 Introducite me in domum vini, constituire in me charitatem, tom. 1.358.D
 Frater meus mihi & ego ei qui pascitur in liliis vsque dum aspiceret dies & amouebatur vmbra, tom. 1.370.D
 In vmbra eius concupiui, & sedi, tom. 3.205.B. & 2.1149.D
 Exurge, veni proxima mea, formosa mea, columba mea, perfecta mea, tom. 1.653.A
 Ego solus, tom. 1.48.M
 Veni columba mea in regimento petra, iuxta præmunitionem, & ostende mihi faciem tuam, & insinua vocem tuam, tom. 1.360.G
 Ecce hic venit saliens super montes, & transfiliens colles, &c. tom. 60.C.3.
 Ordinate in me charitatem, tom. 3.106.F
 Hyems abiit, tempus fecandi aduenit, tom. 3.256.L. & 1.653.B
 In cubiculo meo, in noctibus quæsiui, &c. tom. 2.1326.E
 Quam modicum cum transiui ab eis, inueni eum, tenui eum, & non dimisi eum, tom. 1.361.A
 Exurgam itaque & quæram in ciuitate, in foro, in plateis, tom. 1.360.I
 Exurgam ibo, &c. tom. 5.562.H
 In cubili meo in noctibus quæsiui quem dilexit anima mea, tom. 1.360.I
 Teneo te, & inducam te in domum matris meæ, & in secretum eius quæ concepit me, vt cognoscam misteria tua, vt hauriam sacramenta tua, tom. 1.361.D
 Quæ hæc est quæ ascendit in deserto, tom. 1.361.E
 Quæ est hæc quæ ascendit à deserto sicut vitis propago fumo incensa, odorificata, &c. tom. 1.556.G
 Tenui eum & non dimittam, tom. 2.902.C
 Hortus conclusus soror mea, sponsa mea, hortus conclusus, fons signatus, tom. 4.314.D.E. & 1.363.G
 Ades huc à Libano sponsa, transibis, & pertransibis à principio fidei, à capite Sanyr & Hermon, à speluncis Leonum, & montibus pardorum, tom. 1.362.E. & 236.H. & tom. 4.102.
 Fons hortorum puteus aquæ viuæ, &c. tom. 2.1306.C. & tom. 1.357.F
 Dentes tui sicut grex tonfarum, quæ ascenderunt à lauacro, &c. tom. 2.1292.H
 Paradisus conclusus, soror mea sponsa, &c. tom. 1.539.K
 Tota formosa es amica mea, proxima mea, & reprehensio non est in te. Ades huc à Libano sponsa, &c. tom. 1.652.M
 Sicut resticula coccinea labia tua, tom. 2.1313.E
 Cor meum cæpisti soror mea sponsa, cor meum, &c. tom. 2.1291.I
 Oculi tui sicut columbæ extra taciturnitatem tuam, tom. 2.1291.K
 Vt cortex grani punici, genæ tuæ, tom. 1.50.D
 Floruit vitis, floruerunt mala granata, tom. 1.370.B
 Exurge Aquilo, veni auster, perfla hortum meum, & defluant vnguenta mea, tom. 1.383.G
 Fauum distillant labia tua sponsa. Cant. 4. tom. 2.1156.K
 Exui tunicam meam, quomodo induam me, tom. 1.364.K
 Laui pedes meos quomodo inquinabo eos, tom. 1.364.K
 Oculi tui sicut columbæ super abundantiam aquarum, &c. tom. 2.1291.L
 Ego dormio & cor meum vigilat, tom. 1.364.M
 Aperi mihi soror mea, tom. 1.364.M
 Edite proximi mei, & bibite, & inebriamini, tom. 4.315.H
 Frater meus candidus & rubens, electus ex decem millibus, tom. 1.528.M
 Labia eius lilia stillantia Myrrham plenam, tom. 2.1314.A
 Fauces eius dulcedines, & totus desiderium, tom. 4.102.E
 Fraternus meus candidus & rubens, tom. 2.1149.B
 Tanquam malum in lignis silyuæ, &c. tom. 1.383.H. & tom. 1.383.H. & tom. 180.H
 Crura eius columnæ marmoreæ fundatæ super bases aureas, tom. 2.1158.A
 Dentes & genas, sicut coccineum resticulum labia spõsa, tom. 2.1278.A
 Oculi quoque eius sicut columbæ, tom. 2.1278.A
 Fauces eius dulcedines & totus desiderium, tom. 1.368.L
 Caput eius aurum cephas, tom. 2.1277.D
 Crines eius abietes nigra sicut corax, tom. 1.368.L
 Veni frater meus, exeamus in agrum, requiescamus in castellis, &c. tom. 1.654.C. & 370.C
 Tibi dabo vbera, tom. 1.368.L
 Noua & vetera frater meus seruauit tibi, tom. 1.368.L
 Egreddimini & videte regem Salomonem, &c. tom. 1.362.C
 Descendat frater meus in hortum suum, & capiat fructus pomiferarum suarum, tom. 4.337.B
 Edite proximi mei & bibite, & inebriamini fratres mei, tom. 1.383.L
 Edite proximi mei, & bibite & inebriamini, tom. 2.1256.L
 In cubilibus in noctibus, &c. tom. 1.653.E
 Moduli femorum tuorum similes torquibus, &c. tom. 5.611.A
 Quenam hæc est prospiciens tanquam diluculum speciosa sicut luna, tom. 1.368.M
 In hortum nucis descendi videre in natiuitate torrentis, tom. 1.369.B
 Capillamentum tuum vt grex tonfarum, tom. 2.1277.E
 Ego fratri meo & frater, & frater meus mihi qui pascitur inter lilia, tom. 1.370.D
 Speciosa sicut Hierusalem, tom. 1.366.D
 Auerte oculos tuos à me noli contra me intendere. tom. 1.370.D
 Quenam est hæc prospiciens tanquam diluculum, speciosa sicut luna, &c. tom. 1.70.E
 Posuit me currus Aminadab, tom. 1.369.D
 Ibi dabo vbera mea tibi: dederunt mandragoræ odorem, tom. 2.1327.G
 Umbilicus tuus crater tornatilis, non deficiens mixto, venter tuus aceruus tritici muniti inter lilia, tom. 1.556.H
 Quia noua & vetera seruauit tibi, tom. 5.947.D
 Speciosi facti sunt gressus tui in calciamentis filia Aminadab, &c. tom. 2.1302.C
 Veni frater meus, exeamus in agrum, &c. tom. 2.1326.E
 Et ornatus capitis sui sicut purpura, tom. 2.1303.L
 Veni frater meus exeamus in agrum: in foribus nostris omnis, &c. tom. 2.1365.H
 Quam pulchra & suauis facta es charitas in delictis tuis? tom. 1.370.B
 Statura tua similis facta est palmæ. Et ipsa ait, dixi ascendam in palmam, tom. 1.370.C
 Ego fratri meo, & super me conuersio eius. tom. 1.370.C
 Statura tua similis facta est palmæ, tom. 1.55.H
 Speciosi facti sunt gressus tui, &c. tom. 5.610.L
 Oculi tui stagna in Esbon, &c. tom. 2.1287.I
 Odor narium tuarum sicut mala, & fauces tuæ sicut vinum optimum, tom. 1.55.I
 Adiurauit vos filie Hierusalem si suscitatis & excitatis dilectionem, &c. tom. 2.1327.K
 Quæ est hæc quæ ascendit dealbata innitens super fratrem suum, tom. 1.370.C
 Pone me vt signaculum super cor tuum, &c. tom. 1.370.C
 Alæ eius, alæ ignis flammæ, tom. 1.370.C
 Qui sedes in hortis, vocem tuam insinua mihi, tom. 1.382.D
 Qui sedes in hortis, amici intendentes sunt voci tuæ, tom. 2.1365.C
 Ego murus & vbera mea sicut turris, tom. 1.382.D. & 2.1369.L
 Sub ardore mali cleuauit te, illic parturiuit te mater tua, &c. tom. 1.382.D. & 2.1369.L
 Ego eram in oculis tanquam inueniens pacem, tom. 1.382.D. & 2.1369.L

NOVIQUE TESTAMENTI.

Vinea facta est Salomoni in Beelamon, &c. tom. 1.611.L
 Ego murus & vbera mea turres, tom. 1.371.E
 Quis dabit te frater lactentem vbera matris meæ? Inueniens te foris, osculabor te, tom. 1.371.E
 Denique canticum hoc canticorum verbo tenus explicatum habes, tom. 3.993.D. & seqq.
Ex lib. Sapient.
 Probata virtus corrigit insipientes, tom. 1.611.L
 Quoniam in igne probatur argentum, & homines reprobabiles in camino humilitatis, tom. 1.611.L
 In maleuolam animam non introibit sapientia, tom. 1.329.D. & 2.1106.F
 Mâducus & bibamus quid enim prodest si seruamus ei? tom. 2.823.G
 Inuidia diaboli mors introiuit in orbem terrarum, tom. 1.159.G
 Alligemus instum quia nobis inutilis est, tom. 5.475.D
 Vino & vnguentis nos repleamus, tom. 1.679.I
 Deus mortem non fecit nec delectatur in perditione viuentium, tom. 2.848.G
 Omnes nos fornax probabit, tom. 2.1336.H
 Iniciamus lignum in panem eius, tom. 2.858.A
 Consummatus in breui, tempora multa impleuit, tom. 3.235.M
 Cani sunt hominum sensus, tom. 1.261.A
 Splendor est enim lucis eterne, & speculum sine macula Dei maiestatis, & imago bonitatis illius, tom. 4.59.I
 Doctrix est Dei disciplina, & electrix operum eius. Eius custodia, virga correctionis est, tom. 1.610.C
 Pondere & mensura examinauit vniuersa, tom. 1.25.B
Ex Ecclesiastico.
 Non fatiabitur oculus videndo, & non fatiabitur auris audire, &c. tom. 2.751.M. & 1.386.A
 Omne quod fuit ipsam est quod erit. Omnes torrentes vadunt in mare & mare non adimpletur, tom. 2.752.G
 Quæ abundantia homini in omni labore suo &c. tom. 2.1240.I
 Generatio vadit, generatio venit, tom. 1.386.A
 Et oritur sol, & occidit, & in locum suum trahit, tom. 2.1240.K
 Initium sapientiæ timor domini, tom. 1.400.L
 Omnes torrentes eunt in mare, & mare non adimpletur, tom. 1.34.F
 Vitam odio habui, tom. 1.386.B
 Circuivit cor meum vt considerarem & quærerem sapientiam & numerum, &c. tom. 1.386.B
 Feci mihi piscinas aquarum ad irrigandas ex iis saltum germinantem, tom. 1.357.D
 Homines acceptabiles in fornace humilitatis, tom. 2.1334.F
 Oculi sapientis in capite eius, tom. 1.222.
 Sicut aqua extinguit ignem, ita Eleemosyna, &c. tom. 5.817.L
 Nouit tempus eundi atque redeundi, nouit tempus perfectionis & iactationis, tom. 1.86.C
 Tempus omnibus, & tempus omni rei sub celo est, tom. 2.1324.M
 Tempus amandi, tempus odio habendi, &c. tom. 2.1279.G.L
 Optimus supra hos duos, qui nondum natus est, qui non vidit hoc malum, tom. 1.376.H
 Declina pauperi animam tuam & redde debitum tuum, &c. tom. 1.711.L
 Est vnus & non est secundus, tom. 5.607.H
 Et laudauit mortuos magis quam viuentes: & optimum iudicauit, &c. tom. 2.1038.K
 Si voueris votum, non facias moram reddere illud, tom. 1.183.G
 Qui diligit argentum, non fatiabitur argento, tom. 1.705.B
 Et quidem hic pessimus languor. Sicut enim fuit ita &

INDEX VETERIS

Angelus secundum tempus descendebat in piscinam, & quotiescumque descendisset angelus, mouebatur aqua, &c. tom. 4. 321. C. Omne iudicium dedit filio, tom. 4. 86. A. Non possum ego à me facere quicquam, tom. 2. 1340. H. Non enim quero voluntatem meam, tom. 5. 982. G. Ego veni in nomine patris mei, & non accepistis me: si alius venerit in nomine suo, illum accipietis, tom. 4. 193. D. & 193. B. Sicut audio iudico, tom. 2. 1341. D. Amen amen dico vobis, non potest filius facere à se quicquam, nisi quod viderit patrem facientem, to. 4. 116. L. Ille erat lucerna ardens & illuminans, tom. 2. 1260. K. Non enim loquitur à se, tom. 4. 219. H. Verba quæ locutus sum, spiritus & vita sunt, tom. 5. 827. A. Nisi mâducaueritis carnem filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis, to. 3. 767. K. Ad hoc descendi è cælo, non vt faciam volutatem meam, sed voluntatem eius qui me misit, tom. 4. 79. C. Nemo venit ad me, nisi pater qui misit me, attraxerit eum, tom. 4. 46. B. Ego sum panis viuus, qui de cælo descendi, tom. 4. 340. 1. & 1. 525. A. Quem pater signauit Deus, tom. 1. 372. G. Sicut misit me viuus pater, & ego viuo propter patrem: & qui manducat me, viuut propter me, tom. 4. 127. I. vij Mihi indignamini quia totum hominem sanum feci in sabbato, tom. 2. 1269. D. Qui credit in me flumina de ventre eius fluent, tom. 1. 33. A. Mea doctrina non est mea, sed eius qui me misit, tom. 4. 83. H. & 146. F. Flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ, tom. 2. 843. K. Qui à semetipso loquitur, gloriâ suam querit, to. 4. 83. X. Principium qui & loquor vobis, tom. 4. 98. D. Abraham diem meum vidit & gauisus est, tom. 1. 521. B. Hanc mulierem inuenimus publice mœchantem, &c. tom. 5. 119. D. Qui sine peccato est, prior, &c. ibid. Omnia quæ placita sunt ei facio semper, tom. 4. 157. E. Hæc verba locutus est Iesus in Gazophylatio, &c. to. 5. 118. I. Cum exaltaueritis filium hominis tunc cognoscetis quia ego sum, tom. 3. 291. B. Qui facit peccatum, seruus est peccati, tom. 1. 418. D. Ante Abraham ego sum, tom. 4. 100. K. Si manseritis in verbo meo cognoscetis veritatem. to. 2. 1218. E. Vos ex patre Diabolo estis, tom. 3. 274. A. Vade, & amodo vide ne pecces, tom. 1. 277. F. Si ego clarificauero meipsum, claritas mea nihil est, tom. 4. 151. H. x Potestatem habeo ponedi animam meam, & potestatem habeo iterum sumendi eam, tom. 1. 390. C. De patre processi & veni, tom. 4. 190. F. Ego & pater vnum sumus, 75. M. 3. & 1. 651. K. Vbi posuistis eum, tom. 4. 376. H. Quia oportet vnum hominem mori pro populo, tom. 1. 586. C. Hæc infirmitas non est ad mortem, tom. 4. 129. B. Lazare exi foras, tom. 5. 742. M. xj Pater gratias tibi ago quia audisti me, & ego sciebam quia semper audis me, tom. 4. 220. B. Maria vnxit pedes Iesu, tom. 4. 377. B. Nisi granum tritici cadens in terram, &c. tom. 5. 778. I. Cum exaltatus fuero à terra omnia traham ad me, to. 3. 297. B. & 4. 7. H. & 2. 1240. L. Et qui misit me pater, ipse mihi mandatum dedit, to. 4. 153. D. Ex meipso non sum locutus, tom. 4. 153. E. Sicut dixit mihi pater, ita loquor, tom. 4. 153. F.

Si non lauro tibi pedes non habebis, &c. tom. 5. 564. B. xij Tu mihi lauas pedes, tom. 4. 327. H. Supra pectus Christi reclinat caput, tom. 1. 169. B. Qui lauit, non necesse habet iterum lauare, nisi vt solos pedes lauet, tom. 4. 327. L. Et post buccellam introiuit in eum Sathanas, to. 1. 199. L. Qui me diligit, diligeret à patre meo, & diligam eum, xiiij tom. 4. 192. I. Pacem meam do vobis, &c. tom. 2. 1302. B. & 433. D. Relinque mortuos sepelire mortuos. tom. 1. 333. A. Surgite eamus hinc, tom. 1. 381. F. Tanto tempore vobiscum sum, & adhuc me non cognouistis, 14. A. 3. Qui me vidit, vidit & patrem, to. 2. 865. C. Venit huius mundi princeps & in me inuenit nihil, to. 3. 78. F. & 1. 366. B. Ego & pater veniemus & mansionem apud eum faciemus, tom. 2. 1237. E. Vado ad patrem, quoniam pater maior me est, to. 4. 81. C. Vos amici mei, &c. 1. 314. B. Ego sum vitis vera, & pater meus agricola est, tom. 4. 132. H. Vos amici mei estis si feceritis quæ ego præcipio vobis, tom. 1. 233. F. Cum venerit paracletus spiritus veritatis, &c. to. 4. 190. D. & 4. 176. C. Propterea dixi, de meo accipiet, to. 4. 183. G. xvj Exiit à patre, & veni in mundum, to. 3. 748. H. Omnia quæ pater habet, mea sunt, tom. 4. 78. C. Mulier cum parurit, tristitiam habet, &c. to. 3. 255. G. Pater, venit hora, clarifica filium tuum, to. 4. 141. A. xvij. Et dilexisti eos sicut me, to. 4. 148. G. Vt omnes vnum sint, sicut tu pater in me, & ego in te, tom. 1. 367. L. Pater quos dedisti mihi, custodiui, & nemo ex his periit, nisi filius perditionis, tom. 3. 382. F. Abierunt retrorsum & ceciderunt in terram, tom. 2. 966. xvij. A. B. Regnum meum non est de hoc mundo, tom. 3. 66. B. Quia exiuit de eo sanguis & aqua, tom. 1. 521. B. xix Quia ex illa hora suscepit discipulus eam in sua, to. 5. 583. E. Tunc vnus de militibus lancea terigit latus eius, & de latere eius fluxit sanguis & aqua, to. 4. 335. K. Potestatem habeo dimitendi te, &c. to. 2. 1341. D. Venit princeps huius mundi & in me inueniet nihil, tom. xx 1. 457. E. Ascendo ad patrem meum, & patrem vestrum, Deum meum, & Deum vestrum, to. 4. 65. F. & 3. 287. M. Noli me tangere, &c. to. 5. 858. M. Maria respice ad me, tom. 5. 558. G. Quid queris viuentem cum mortuis, to. 5. 858. G. Vade ad fratres meos, tom. 4. 114. D. Dominus, meus, & deus meus, tom. 2. 993. B. Mulier quid ploras? quem queris? to. 5. 557. I. Si eum volo manere donec venio, tom. 3. 148. X. xxj Amen, amen dico tibi, quando iuuenis eras, præcingebas te, & vbi volebas, ambulabas, &c. tom. 4. 47. K. Ex alio. Et videtibus illis eleuatus est, & nubes, &c. to. 5. 863. C. Cap. j Et Deum eum, & Christum fecit Deus, hunc Iesum quem vos crucifixistis, tom. 4. 66. D. ij Argentum & aurum non est mihi, tom. 2. 756. B. iij Argentum atque aurum non habeo, to. 3. 159. L. Multitudo autem credentium habebat cor vnum, &c. iij tom. 1. 367. I. Visum est Spiritui sancto, & nobis, &c. tom. 4. 321. C. v. Ecce video cælos apertos, & stantem, &c. tom. 5. 862. I. vij Hic est qui fuit in ecclesia in eremo, tom. 4. 64. L. Ecce video cælos apertos, &c. tom. 2. 1102. A. Si forte, &c. to. 4. 372. I. viij Vt aperiat mihi ostium verbi ad loquendum mysteriū Christi, tom. 1. 187. G. Quod

NOVIQUE TESTAMENTI.

x Quod Deus mandauit, tu ne commune dixeris, tom. 3. 157. F. & tom. 1. 544. I. xxij Percutere te Deus incipiet paries dealbate, to. 2. 1070. D. Ex epistol. ad Roman. Cap. j Dei sempiterna virtus est atque diuinitas, to. 4. 61. C. Non enim erubescit Euangelium, &c. to. 1. 453. F. Seruierunt creaturæ potius quam creatori, to. 4. 206. C. ij Scimus enim quoniam iudicium Dei est secundum veritatem in eos qui talia agunt, tom. 1. 454. A. Sed noli ô homo diuinæ bonitatis, & patientiæ thesauros contemnere, tom. 1. 386. D. iij Ei autem qui non operatur, & credit in eum qui iustificat impium, accepta est fides eius in iustitia, to. 4. 407. I. Signum accepit circumcisionis, signaculum iustitiæ fidei, tom. 1. 281. D. v Sed regnauit mors ab Adam vsque ad Moysem, to. 2. 990. F. Superabundauit peccatum, vt superabundet gratia, tom. 3. 127. H. & tom. 5. 110. H. vj Verus homo simul crucifixus est, &c. tom. 1. 609. B. Qui facit peccatum seruus est peccati, tom. 1. 705. C. Consepulti enim sumus cum illo per baptismum in mortem, tom. 1. 375. K. vij Condelector enim legi Dei secundum interiorem hominem, tom. 1. 578. D. Cognoui peccatum quod nesciebam, tom. 1. 402. C. Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? tom. 1. 311. F. Scimus autem quia lex spiritalis est, tom. 2. 785. F. viij Quia Deus filium suum mittens in similitudine carnis peccati, tom. 4. 349. D. Indignæ sunt passionis huius temporis ad superuenturam gloriam, tom. 2. 782. E. Quia vanitati creatura subiecta est, non spõte, to. 5. 982. M. Neque angeli, neque virtutes, &c. neque creatura alia separare nos possit à charitate Dei, quæ est in Christo Iesu, tom. 4. 161. E. F. Et ipsi intra nos gemimus adoptionem filiorum, &c. to. 1. 599. M. Quia postulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus, to. 5. 988. A. Vos autem in carne non estis, sed in spiritu, &c. to. 4. 180. M. Sed in omnibus superamus propter eum qui nos dilexit, tom. 2. 889. E. Lex enim spiritus vitæ in Christo Iesu liberauit me à lege peccati & mortis, to. 1. 418. A. ix Qui est super omnia benedictus Deus in secula, tom. 4. 178. F. Optabam enim anathema esse ipse pro fratribus meis, cognatis secundum carnem, qui sunt Israelitæ, to. 3. 52. L. x Quam speciosi pedes euangelizantium, tom. 1. 353. D. Prope est enim verbum in ore tuo, & in corde tuo, to. 3. 128. L. xj Noli alium sapere, sed time, tom. 4. 164. L. & to. 2. 790. I. Concluserunt omnia Deus in incredulitate, vt omnium misereretur, &c. tom. 1. 339. L. Non repulit Deus plebem suam quam præsciuit, tom. 4. 8. K. Reliquiæ secundum electionem gratiæ saluæ factæ sunt, tom. 2. 1005. D. Secundum euangelium quidem inimici propter vos, secundum electionem autem dilecti propter patres, to. 4. 8. L. Cæcitas ex parte contigit in Israel, &c. to. 1. 510. B. O altitudo sapientiæ & scientiæ Dei, quam inscrutabilia sunt iudicia eius, &c. tom. 4. 130. D. Reliqui mihi septem millia virorum, qui non curauerunt genu Baal, to. 4. 8. K. xij Date locum iræ, tom. 5. 437. G. Omne quodcumque facitis in verbo aut in facto, &c. to. 5. 551. D.

Cum omnibus hominibus pacem habentes, tom. 1. 323. C. Non vos ipsos vindicantes charissimi, sed date locum iræ, tom. 1. 507. I. Nox præcessit, dies appropinquat, tom. 1. 360. G. & 2. xiiij 1103. M. Sic vt in die honestè ambulemus, tom. 2. 997. B. Quæcumque scripta sunt ad nostram doctrinam scripta xv sunt, tom. 1. 593. E. Denique totam hanc ad Romanos Epistolam habes explicatam, to. 3. 295. G. & seqq. Ex 1. ad Cor. Interpretationem huius Epistolæ totius habes, tom. 3. Cap. j 417. A. & seqq. A Bundantes in omni verbo, tom. 2. 1240. I. Prædicamus Iesum Christum crucifixum, Iudæis quidem scandalum, &c. tom. 4. 7. M. Crux Christi Iudæis scandalum, &c. tom. 2. 133. F. Nam sapientibus per crucem excellentior factus est cælis, &c. tom. 4. 103. G. Raptus fui ad tertium cælum, &c. tom. 1. 157. F. iij Quia sicut ea quæ hominis sunt, nemo nouit nisi spiritus qui in ipso est, &c. tom. 4. 218. A. Et sermo meus non in persuasione humanæ sapientiæ, &c. to. 2. 1228. H. Nobis eum reuclauit Deus per Spiritum suum, tom. 4. 164. G. Si eum cognouissent, nunquam dominum maiestatis crucifixissent, tom. 3. 20. M. Qui autem plantat, & qui rigat, vnum sunt, tom. 4. 116. H. Templum Dei sanctum est, quod estis vos, tom. 1. 118. D. vnuquisque autem propriam mercedem accipiet, secundum suum laborem, tom. 4. 31. L. Habemus thesaurum in vasis fictilibus, tom. 1. 309. C. Quia non in sermone regnum Dei est, sed in virtute, tom. 2. 1227. M. Pro minimo mihi est vt à vobis diiudicet, &c. tomo 1. 625. F. Qui diiudicat me dominus est, tom. 2. 935. G. Quid vulcisti in virga veniam ad vos an in charitate & spiritu mansuetudinis, tom. 3. 160. M. & 161. C. & 4. 359. K. Non in fermento nequitie & malitiæ, tom. 3. 198. K. v Scripsi vobis in epistola ne commisceamini fornicariis, &c. tom. 4. 366. B. Tradidi eum Sathanæ in interitum carnis, vt spiritus saluus sit in die Domini, tom. 4. 360. I. Etenim Pascha nostrum immolatus est Christus, tom. 4. 364. I. Expurgate veteris fermentum, vt sitis noua conspersio, sicut estis azymi, tom. 4. 363. L. Et vos inflati estis, & non magis luctum habuistis, &c. tom. 4. 364. L. Qui viuificat mortuos, & vocat ea quæ non sunt; tanquã vj ea quæ sunt, to. 2. 901. C. Iunctus es vxori noli querere solutionem, to. 5. 560. A. vij Pretio empti estis, nolite fieri serui hominum, to. 1. 341. F. Qui enim vocatus est in Domino seruus, libertus est Domini, to. 1. 401. D. E. De virginibus præceptum Domini non habeo, &c. to. 5. 644. B. Nobis tamen vnus Deus pater, ex quo omnia, & nos in viij illum, tom. 4. 177. A. & 129. F. Et vnus Dominus Iesus, per quem omnia, tom. 3. 295. K. Nam estis qui dicantur dii, siue in cælo, siue in terra, tom. 4. 138. F. Cum liber essem, omnium me seruum feci, &c. tom. 2. 1095. K. Sic currite vt comprehendatis, tom. 1. 352. H. Sic enitor non vt aera cadens, tom. 3. 75. H. Si volens hoc ago, mercedem habeo, si inuitus, &c. tom. 2. 840. H. Ego per omnia omnibus placeo, tom. 3. 405. B. x Nemo quod suum est querat, sed, &c. tom. 5. 503. G. B. iij

INDEX VETERIS

Omnia in figura contingebant illis, &c. to. 591. M
 Quia patres nostri omnes baptizati sunt in nube & in mari, tom. 4. 320. G. & tom. 1. 599. K
 Numquid æmulamur Domino? tom. 2. 871. G
 Bibebant de conſequenti eos petra, petra autẽ erat Chriſtus, tom. 4. 169. in Prologo. & tom. 3. 490. C
 Omnia in gloriam Dei facite, tom. 2. 1444. G & tom. 5. 837. M
 xj Omnis viri caput Chriſtus eſt, caput autẽ mulieris Chriſtus, caput autem Chriſti Deus, tom. 4. 114. G
 Oportet hærefes eſſe, tom. 1. 611. L
 xij Nemo in ſpiritu Dei loquens, dicit anathema Ieſu, tom. 4. 180. L
 Quæ videntur membra corporis infirmiora, neceſſaria ſunt, tom. 1. 224. I
 Hæc autem omnia operatur vnus atque idem ſpiritus, diuidens ſingulis prout vult, tom. 4. 31. L
 Vnicuique datur manifefſtatio ſpiritus ad vtilitatem, &c. to. 1. 562. D
 Nunc autem poſuit Deus membra, & vnumquodque eorum ſicut voluit: hæc verò membra vnde apta, vnde vtilia, &c. tom. 4. 31. I
 xv Seminatur in ignobilitate, ſurget in gloria, &c. tom. 1. 600. G
 Hominem non habeo, tom. 4. 322. B
 Omnes quidem reſurgemus, ſed non omnes immutabimur, tom. 2. 849. E. & tom. 1005. B
 Non omnis caro eadem caro eſt, ſed alia caro hominis, alia volucrum, &c. tom. 4. 299. M
 Primus homo de terra terrenus, ſecundus de cælo, &c. tom. 5. 608. E
 Vt ſit Deus omnia in omnibus, tom. 4. 159. L
 Sicut portauimus imaginem huius terreni, portemus & imaginem cæleſtis, tom. 4. 159. K. & to. 3. 666. E
 Sobrius eſtote iuſtẽ, tom. 2. 1222. B
 Cum autem ſubiecta illi fuerint omnia, tunc & ipſe ſubiectus erit, tom. 4. 157. B. & tom. 2. 874. C
 Caro & ſanguis regnum Dei poſſidere non poſſunt, tom. 1. 604. M
 Ex 2. ad Corinthios.
 Vide huius epiſtolæ interpretationem, tom. 3. 505. A. & ſeqq.
 Cap. j **D**edit Deus pignus ſpiritum in cordibus veſtris, to. 2. 759. H
 Deus Domini noſtri Ieſu Chriſti, pater gloriæ, tom. 4. 49. D
 Cum infirmor tunc potens ſum, tom. 1. 15. M
 Si cui quid donatiſti, & ego, &c. tom. 4. 354. A
 Chriſti enim bonus odor ſumus, tom. 4. 188. L
 ij Sufficientia noſtra ex Deo eſt, tom. 1. 607. M
 Epiſtola noſtra vos eſtis, ſcripta non atramento, ſed ſpiritu Dei viuus, tom. 3. 116. H
 Ad eandem imaginem reformamur de gloria in gloriam, &c. tom. 5. 849. I
 iij Et ſi is qui foris eſt homo noſter corrumpitur ſecundum deſideria erroris, &c. tom. 1. 578. D
 Ergo mors in nobis operatur, vita autem in vobis, to. 1. 378. E
 v Vetera tranſierunt, ecce facta ſunt noua omnia, tom. 4. 7. G
 Quia neminem nouimus ex hoc ſecundum carnem, &c. tom. 5. 947. B
 Si quis in Chriſto noua creatura, ibidem.
 Qui peccatum non cognouit, ſed pro nobis peccatum factus eſt, tom. 4. 189. E
 Omnes oportet nos ſtare ante tribunal Chriſti, &c. to. 2. 849. C
 Et homo eſt & quis agnoſcit eum, tom. 4. 349. D
 vij Oportet vos contritari in pœnitentia ſecundum Deum, tom. 1. 170. A
 viij In diuitiis ſimplicitatis, tom. 2. 1240. I

NOVIQUE TESTAMENTI.

Ita frater ego te fruar in Domino, reſice viſcera mea in Chriſto, tom. 3. 112. L
 vj Regnum Dei intra vos eſt, tom. 1. 333. A
 Ex epiſt. ad Philippenſ.
 Cap. j **C**VPio diſſolui, & eſſe cum Chriſto, tom. 3. 104. I. & tom. 1. 377. D
 Mibi viuere Chriſtus eſt, & mori lucrum, tom. 1. 377. C
 ij Specie inuentus vt homo, humiliavit ſemetipſum, factus obediens vſque ad mortem, tom. 3. 158. F. & 309. A & 83. L
 Non rapinam arbitratus eſt eſſe ſe æqualem Deo, tom. 4. 81. D
 Qui cum in Dei forma eſſet, exinanivit ſe, & formam ſerui accepit, tom. 4. 150. E
 Omnes quæ ſua ſunt quærunt, non quæ Ieſu Chriſti, to. 4. 7. L
 ij Saluatorem expectamus Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, &c. tom. 1. 599. M
 Vt in illo inueniat non habens meam iuſtitiam, quæ ex lege eſt, ſed illam quæ ex fide eſt, tom. 3. 302. C
 Puto quia Deus nos Apoſtolos nouiſſimos oſtendit, &c. tom. 2. 1001. B
 Quæ mihi lucra fuerunt, hoc duxi propter Chriſtum detrimenta eſſe, tom. 3. 94. F
 Non quòd iam acceperim, aut iam perfectus ſim, &c. tom. 5. 503. A
 Cauete canes, cauete malos operarios, tom. 1. 76. C
 Imitatores mei eſtote, tom. 3. 160. I
 Noſtra conuerſatio eſt in cælis, tom. 1. 379. G. K
 iij Omnia poſſum in eo qui me confortat Chriſtus Ieſus, tom. 1. 597. A
 Ex epiſt. ad Coloffenſes.
 Cum ſubſequentibus ordine explicari reperies, tom. 3. 651. I. & ſeqq.
 Cap. j **Q**Via in ipſo complacuit omnem plenitudinem habitare, & per ipſum reconciliari omnia in ipſo, to. 4. 7. G
 Ipſe eſt imago Dei inuiſibilis, primogenitus vniuerſæ creaturæ, tom. 4. 59. H
 ij Si mortui eſtis Chriſto ab elementis mundi, quid tanquàm viuentes, &c. tom. 1. 609. C
 Fugerunt & non viderunt, tom. 1. 462. D
 Conſepulſi ei in baptiſmo, in quo & conſurrexistis, to. 4. 368. L
 Mibi mundus crucifixus eſt, & ego mundo, tom. 1. 468. C
 In quo & conſurrexistis per fidem operationis Dei, qui ſuſcitauit illum à mortuis, &c. tom. 4. 93. D
 Ne reuigeritis, ne ataminaueritis, ne gulaucritisque ſunt omnia ad corruptelam, tom. 1. 379. I
 Exiẽs principatus & poteſtates omnes traduxit, t. 3. 116. L
 iij Mortui enim eſtis, & vita veſtra abſcõdita eſt cum Chriſto in Deo, tom. 1. 609. C
 Quæ ſuſſum ſunt quærite, vbi Chriſtus eſt ad dexteram patris ſedens, quæ ſuſſum ſunt ſapite, tom. 4. 86. D. & tom. 5. 859. D
 Exiite veterem hominem cum actibus eius, tom. 1. 118. D
 Ex epiſt. ad Theſſalonicenſes.
 Epiſtolæ huius capita ordine explicantur, tom. 3. 673. B. & ſeqq.
 Cap. j **N**Equè enim in verbo adulationis fuimus, neque in occasione auaritiæ (Deus teſtis eſt) neque gloriam quærentes ab hominibus, tom. 3. 78. A
 iij Nolimus autem vos ignorare fratres de dormientibus, &c. tom. 1. 407. K
 De temporibus autem & momentis fratres, non habetis opus vt vobis ſcribamus, tom. 4. 165. B
 v Ipſe autem Dominus ſanctificet eos per omnia, vt integer ſpiritus veſter, & anima, & corpus, ſine querela in die Domini ſeruetur, tom. 3. 198. B

Nolite timere vobis, quaſi in ſtet dies Domini, &c. tom. 3. ij 254. A
 Ex 1. ad Timotheum.
 Hoc caput cum ſubſequentibus explicatur, tom. 3. 695. A. & ſeqq.
 Si quis epiſcopatum deſideret bonum opus, &c. tom. Cap. j 5. 653. G
 Obſecro ergo primum omnium fieri orationes, &c. tom. ij 5. 598. K
 Vnus enim Deus, & vnus mediator Dei & hominum, homo Chriſtus Ieſus, tom. 3. 269. B
 Qui omnes homines vult ſaluos fieri, & in agnitionem veritatis venire, to. 4. 9. E
 Volo autem viros orare omni loco, leuantes puras manus, &c. tom. 4. 341. E. & 342. E
 Quæ viuens mortua eſt, tom. 1. 609. B
 Quorundam hominum peccata manifeſta ſunt præcedentia ad iudicium, quorundam autem, &c. to. 1. 634. A
 Peccantem coram omnibus argue, &c. tom. 1. 610. C
 Qui eſt ſaluator omnium hominum, tom. 4. 49. A
 Vino modico vttere propter frequentes tuas infirmitates, tom. 1. 258. D
 Qui ſolus habet immortalitatem, & lucem habitat inaccessibilem, tom. 4. 93. C. & 4. 140. K
 Deus ſolus beatus & potens, to. 4. 78. D
 Ex 11. ad Timoth.
 O Timothee bonum depositum cuſtodi, tom. 3. 278. C
 Quis fratres præmium non pugnantem dat? tom. 1. 545. C
 Nemo coronabitur niſi qui legitime certauerit, Ibid.
 Eſi nos infideles extiterimus, ipſe fidelis perfeuerabit, to. ij 4. 397. F
 Scio cui credidi, & certus ſum quia potens eſt commendatum meum ſeruare in illum diem, to. 2. 759. H
 Bonum depositum cuſtodi per ſpiritum ſanctum qui habitat in nobis, Ibid.
 Omnis ſcriptura diuinitus inſpirata vtilis ad docendum, &c. tom. 1. 593. E. Denique tota exponitur, tom. 3. 719. G
 Ex Epiſt. ad Titum.
 Et exponitur integra, tom. 3. 733. C
 Hæreticum poſt vnam correptionem deuita, to. 3. 155. K.
 Ex Epiſt. ad Hebræ.
 Caput totamque epiſtolam habes explicaram, tom. 3. 745. A. & ſeqq.
 Virga æquitatis virga regni tui, tom. 1. 607. G
 Et adorent eum omnes Angeli eius, tom. 4. 178. F
 Nouiſſimis iſtis diebus locutus eſt nobis in filio, quem conſtituit hæredem vniuerſorum, to. 4. 7. G
 Sine Deo pro omnibus gulauit mortem, tom. 4. 81. M. & tom. 4. 150. C
 Nam paulominus quàm angelos minoratum vidimus Ieſum, tom. 4. 158. B
 Erat autem in ſecundo tabernaculo Manna, erat etiam virga Aaron quæ aruit & poſtea reſloruit, to. 4. 329. C
 Quia Moyſes fidelis in tota domo ſua, &c. to. 1. 498. A
 Propter quod fratres ſanctiſſimi, vocationis cæleſtis participes, &c. tom. 4. 103. M
 Habemus ſacerdotem magnum qui penetrauit cælos, Ieſum filium Dei, tom. 4. 113. F
 Impoſſibile eſt lapſos renouari in pœnitentia, &c. to. 4. vj 368. L
 Impoſſibile eſt enim hos qui ſemel illuminati ſunt, & guſtauerunt donum cæleſte, &c. ibid. G
 Quoniam de Iuda ortus eſt Dominus noſter, to. 1. 518. F
 Nullum ad perfectum adduxit lex, tom. 3. 857. E
 Accedamus cum vero corde in plenitudine fidei, &c. to. x 1. 606. C
 In caprinis pellibus ambulabāt, ſecti ſunt & leonum molas obſtruxerunt, tom. 3. 277. D

INDEX VETERIS NOVIQUE TESTAMENTI.

- xij Omnis quidē disciplina in præfenti videtur non esse gaudiij, sed mœroris, &c. tom. 1.616.H
Si extra disciplinam estis, adulterini & non filij estis, to. 1.598.C
- xij Adulter os autem iudicabit Deus, tom. 2.998.B
Christus vt per suum sanguinem sanctificaret populum, extra portam passus est, tom. 1.594.D
Ex epistol. Iacobi.
- Cap. j Omnis homo quidem velox ad audiendum, tom. 1.610.B
Omne gaudium existimate fratres, cum in varias tentationes incideritis, tom. 1.606.B
Si quis vestrum indiget sapientia, postulet à Deo, tom. 1.610.B
- ij Qui totam legem seruauerit, offendar autem in vno, factus est omnium reus, ibid. F
- ij Si quis in verbo non offendit, hic perfectus est vir, tom. 1.614.B
Ex 1. epist. Petri.
- Cap. j Exultabitis nunc, sic oportet contristari variis tentationibus, vt probatio vestræ fidei, &c. to. 1.611.L
ij Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis, &c. tom. 4.9.A
Et ipsi tanquam lapides viuī superedificamini domus spiritalis, tom. 1.615.K. & 1380.K
- ij Omnis sapiēs diues, & replebitur, &c. t. 5.949.G. & 951.D
Ex epist. Iohannis.
- Cap. j Quod erat ab initio, quod audiuius, & quod vidimus, quia Deus lux est, & tenebræ in eo non sunt, tom. 4.194.C
- ij Aduocatum habemus apud Patrem, tom. 3.100.I
Scribo vobis pueri, quia cognouistis patrem, to. 2.889.E
Si quis peccauerit, paracletum habemus apud patrem Iesum Christum, tom. 4.193.F
Nolite diligere mundum, neque ea quæ in mundo sunt, tom. 3.663.M
Ex nobis exierunt, sed non fuerunt ex nobis, to. 3.371.H
- ij Ex hoc cognoscimus quia manet in nobis de spiritu quæ dedit nobis, tom. 4.187.M
Ad hoc enim venit filius Dei, vt solueret opera diaboli, &c. tom. 3.302.A
Scitis quoniam iustus est, scitote quoniam qui fecit iustitiam, ex ipso natus est, tom. 4.131.L
- Major est qui in nobis, quam qui in mundo est, tom. 1. iiii 720.I
Manete in me, & ego in vobis, tom. 1.48.I
Qui scit fratrem suum peccare peccatum nõ ad mortem, vpetar & dabit illi vitam Deus, tom. 4.356.L
Est peccatum ad mortem, non iam de illo dico, tomo 4.356.L
Ex Apocalypsi.
- Apocalypsin totam ordine explicatam habes, tom. 3.801.A
- Cap. j Ego Ioannes frater vester, &c. tom. 1.598.C
Ego primus, & ego nouissimus, tom. 3.23. I. 2. & 4.335.H
- Age penitentiam, si quominus veniam tibi cito, tom. 2. ij 1328.I & 4.356.M
- Et linis fornicari filios meos, &c. tom. 2.1375.K
Angelo denique ecclesiæ Ephesi: Memento vnde cecideris, & age penitentiam, &c. tom. 4.408.I
Habes illic tenentes doctrinam Balaam, tom. 1.588.H
Si quis mihi aperuerit, intrabo, tom. 2.1331.G iij
Qui vicerit dabo ei sedere mecum in sede mea, &c. to. 1.370.C
- Quoniam tepidus es, euomam te ex ore meo, tom. 3.393.B
- Venio cito, tene quod habes, nemo accipiat coronam tuam, to. 5.607.D
- Primum animal simile vituli, &c. tom. 2.1372.H iij
Quia ipse est leo de tribu Iuda, tom. 1.519.K V
Vt iis qui habitant in terra, tom. 2.1134.A viij
Ascendit fumus incensorum ex orationibus sanctorum, tom. 1.362.A
- Et ascendit fumus thymiamatum, &c. tom. 1.556.H
Quærent homines mortem, & non inuenient eam, tom. ix 3.156.L
- Agnus qui occisus est à constitutione mundi, to. 3.492.K
Beatus qui habet partem in prima resurrectione, tom. 2. xx 850.E
- Et portæ eius non claudentur per diem, tom. 5.568.F xxj
Et eduxit me spiritus in montem magnum, &c. Ibid.
Et ille Deus cum illis erit, &c. tom. 1.320.G
Structura eius ex lapide Iaspide, &c. tom. 2.1380.I
Et ferui eius seruient ei, tom. 2.1242.B xxij
Si quis apposuerit ad hæc, adiciet in illū deus plagas quæ scriptæ sunt in libro isto, tom. 1.160.K

F I N I S.

RERVM AC VERBORVM
QVÆ HISCE D. AMBROSII OPERIBVS CONTI-
NENTVR, INDEX LOCVPLES ET COPIOSVS.

LITTERÆ A.

- Aaron vocatus à Deo signo florentis virgæ, to. 3.766.D
Aaron sacerdos, Christum sacerdotem designat. tom. 1.605.F
- Aaron & Hur manus Moysi orantis vsque ad solis occasum sustinebant, tom. 1.601.F
- Aaron & Maria Moysi obreclarunt, quod alienigenam in uxorem duxerat, tom. 1.604.K
- Aaron vita sanctus est in mansione Hor, tom. 1.613.D
- Aaronis virga arida germinauit, to. 3.422.C
- Aaronis pontificatus inuidentes, à Deo incisi, tom. 3.766.E
- Aaronis domus cum ordine sacerdotali benedictione diuina consecrata, to. 4.34.B
- Abacuc canticum publicam mulcebat mœstissimam, tom. 3.120.M
- Abacuc prophetauit dulcedinem passionis dominicæ, tom. 3.120.M
- Abana & Pharphar flumij Damasci, tom. 3.82.A
- Abdicatio filiorum natura contraria est, tom. 1.113.B
- Abel, omnia ad deum referens interpretatur, tom. 1.172.A
- per Abel populus Christianus intelligitur, tom. 1.173.C
- Abel à germano occisus, tom. 4.391.G
- Abel à Deo iustus dictus, tom. 1.142.F
- Abel, cur fratre suo ortu posterior, prelatius fuerit? tom. 1.175.K
- Abelis sanguis ad accusandum scelus fratrum de terra clamauit, tom. 3.768.I
- Abelis simplicitas, tom. 4.391.G
- Abiathar, caussa receptionis Dauid, tom. 3.99.C
- Abia progenies nobilis inter superiores familias, tom. 3.10.D
- Abigail Dauid mitigat, tom. 5.437.L
- Abimelech rex montionis dicitur, tom. 1.294.A
- Abimelech cur minus Sarræ pudicitiam attemptans puniatur, quam Pharae, tom. 1.294.A
- per abiron, hereses & schismata in ecclesiam introducentes, significantur, tom. 1.605.E
- Ablata nobis non repetenda, tom. 3.106.E
- abortus melior est quam partus secularium, tom. 2.822.B
- Abortiuum excrucientium pena, to. 3.255.M
- Abraham pater vniuersi interpretatur, tom. 1.280.I
- Abraham hospitalis, to. 3.142.D
- Abraham filij duo, tom. 3.142.D
- Abraham hospitalis, to. 3.142.D
- Abraham Chaldeus fuit, tom. 3.645.H
- Abraham vidit Iesum cum gaudio, tom. 3.7.H
- Abraham quomodo vidit Christum, to. 3.7.H
- Abraham ad magistrum futuræ successiois instructus est, to. 5.440.A
- Abraham Deus probauit antequam tentaret, tom. 1.298.D
- Abraham Dominus ab uxore sua vocatus, tom. 3.490.I
- Abraham pater omnium gentium, to. 4.16.H
- Abraham fortissimus ac patientissimus fuit, tom. 1.142.I
- Abraham viuus, tom. 3.148.L
- Abraham fratris filium ab hoste seruauit, to. 3.104.M
- Abraham transiit interpretatur, tom. 1.313.A
- Abraham & Sara filium in senectute susceperunt, to. 3.25.D
- Abraham tres vidit, & vnum adorauit, tom. 4.64.H
- Abraham in suo conuiuio vna non ministrabat, tom. 1.674.D
- Abraham an Deo patri pedes lauerit, to. 4.82.A
- Abraham quæruerit alia similia, tom. 1.315.I
- Abraham Deo credidit, & reputatum est ei ad iustitiam, tom. 3.53.D
- Abraham propria relinquens, & Deum cognoscens, meruit fidei testimonium, tom. 3.53.D
- Abraham quomodo nonagenarius puer dicitur, tom. 1.287.G
- Abraham, Isaac, & Iacob, & omnes prophetas videbimus in regno calorum, tom. 3.217.C
- Abraham amicus Dei, tom. 3.400.L
- Abraham per Melchisedech hostias suas olim offerebat, tom. 4.104.I
- Abraham ablactans filium, magnum dedit epulum, to. 3.256.I
- Abraham in germine vniuersi filij mundi futurus pater, tom. 4.36.M
- Abraham qualiter princeps generis Christi, to. 3.54.F
- Abraham filij qui, tom. 3.66.C
- Abraham tentatio, tom. 1.298.C
- Abraham successio multitudini arenarum comparata, duplex futura promissa, to. 4.36.L
- Abraham genus sunt Iudei, to. 3.302.A
- Abraham filij non omnes promissionis, tom. 3.369.C
- Abraham filij ex lapidibus possunt suscitari, tom. 3.42.F
- Abraham hospitalitas, to. 1.284.I
- Abraham filij duo, tom. 3.142.D
- Abraham gremium quod, tom. 3.216.E
- Abraham dicta promissiones & semini eius, 195.L
- Abrahami filius ex ancilla secundum carnem natus erat, ex libera vero secundum promissionem, tom. 3.60.L
- Abraham fides, tom. 1.267.I
- Abraham merito deputari nequeunt, qui fidem eius non sequuntur, tom. 3.369.E
- Abraham generatio Christus est, tom. 1.307.H
- Abraham filij principes Sodomorum, & parietes dealbati dicti, tom. 3.43.H
- Abraham dua generationes duo designant testamenta, to. 1.630.E
- Abraham promissa hereditas mundi, tom. 4.16.I
- Abraham semen non secundum carnem, sed secundum fidem dicendum, to. 3.369.A
- Abraham multiplex probatio, tomo 1.298.C
- Abraham apparuit Deus ad Ilicem Mambre, to. 3.13.A
- Abraham deuotio, tom. 1.267.I
- Abraham sacrificium quale fuerit, tom. 1.329.F
- Abrahami virtus precipua fides, tomo 3.104.A
- Abrahami vniuersi virtutes, tom. 3.104.M
- Abrahami dicti Hebraei, to. 3.645.D
- Abrahamo maledicentes, maledicendi, tomo 3.53.D
- Abrahamo primò ecclesia promissa, tom. 3.53.E
- Abrahamo fidei principatus concessus, tom. 3.105.A
- Abraham forma erat egyptius, to. 5.492.B
- Abraham officii sui corda omnium in se couertebat, Ibid.
- Abraham omnia Deo in promptu sunt, tom. 4.391.H
- Abraham cordium homini ignota sunt, tom. 3.11.I
- Abraham oleo coctum, culicum mors, tom. 1.43.K
- Abraham à malis disciplina est, tom. 1.462.D
- Abraham facit hominem placere, tomo 3.2.C
- Abraham lorica contra gulam & luxuriam, tom. 1.74.C & 5.664.E
- Abraham à peccatis bonorum initium est, to. 2.833.E
- Abraham & sobrietatis arma sumentia aduersus spirituales nequitias, tom. 3.631.H
- Abraham vniuersi sterilitatem matrum sanans

INDEX RERVM ET VERBORVM

Ambitio multos criminosos reddit, qui aliis vitis noceri non potuissent, tom.3.77.A
ambitio forensis habet gratiam, periculum autem domesticum, tom.3.77.A
Ambitionis natura, tom.3.77.A
Ambitionis remedium, tom.3.77.E
ambitionis subra inanis sunt despicienda, tom.3.76.G
ambitionis auctor diabolus, tom.3.76.H
ambitione praua caret religiosa deuotio, tom.3.77.E
ambigua quomodo sunt dilucidanda, tom.3.490.A
D. Ambrosius de forensium strepitu iudiciorum, & a publica reuere administrationis, ad sacerdotum uocatus, tom.4.378.A
D. Ambrosius sanctum spiritum inuocat, ut mysteria detegat, tom.1.650.C
D. Ambrosius pauperi conuina se comparat, tom.1.107.L
D. Ambrosius clerum non recepit, quod gestus eius dedecere, tom.5.433.L
ambrosius accusabatur quod uirginitatem perstraderet, tom.5.558.L
D. Ambrosius uasa mystica cofregit, ut captiuos redimeret, tom.5.486.B
D. Ambrosius B. Mariae suffragia petit, to.5.667.B
ambrosius sine dilatione, inuitus & coactus, episcopus ordinatur, tom.5.1145.M
D. ambrosius non probat eos qui se abscondunt, tom.5.645.K
D. Ambrosij pium uotum, tom.1.31.K. & 39.H
D. ambrosij deuota oratio, tom.1.104.G
ambulatio dei qua fit, tom.1.165.B
ambrosius idem est quod fideliter, tom.4.117.B
amen, confirmationis uerbum est, tom.2.968.I
amen, id est uerum, tom.3.305.E
amatur raro quod a nullo uidetur, tom.3.85.F
amare pie, & pie odisse ratione temporis possumus, tom.2.1279.G
amare parentes filios, lex naturae est, tom.2.1279.H
amare maritos coniuges, lex diuina est, ibid.
amare idem quod uelle, to.4.2.B
amare inimicos plus est, quam non emulari, tom.3.108.H
amantia caduca & rara est remuneratio, tom.3.107.L
amantia plus incitatur ciuitatis, si se prohiberi amaduertat, tom.3.366.C
amor patrius, nisi moderationem teneat frequenter nocet liberis, tom.1.474.A
amor fraternitatis non est benignus nisi mutuis se praecauerint obsequiis, tom.3.393.A
amor habet & plagas suas, tom.5.900.A
amor fraternus cum honore est conseruandus, tom.3.398.B
amor bonus quis, tom.4.4.G
amor dei quomodo ab amore seculi discernatur, tom.5.681.M
amor unus ab alio superatur, to.4.34.E
amor erga nos Dei duplex, tom.4.148.H. & 5.582.H
amor Dei sine inimicitia diaboli non obinetur, tom.4.51.K
amor inflammat animum, tom.3.85.D
amoris tenera est irritatio, tom.5.730.K

amoris febris non est minor quam sit calor, tom.3.85.D
amoris laqueus oculus meretricis, tom.4.362.B
amoris usum nulla diligendi merita excludunt, tom.3.107.L
amoris uincula sunt uerba adolescentis, tom.4.361.F
amoris symbolum osculum, tom.4.378.B
amoris incendium non est cogitando ac meditando aduigendum, tom.4.361.B
amore compellus quid agens, tota mente agit, tom.3.668.G
amicus fidelis medicamentum est uitae, tom.5.524.F
amicus fidelis immortalitatis est gratia, ibid.
amicus Dei metuitur, to.3.649.D
amicus in aduersis probatur, to.5.525.H
amicus noxi gratificari non debet, tom.5.524.E
amicior quis nobis, to.3.168.K
amicitia uita adiuuentum est, to.5.525.G
amicus amicum si non audierit palam corripere debet, ibid.
amicus raro uisitandi ne satiati nostri nos odierint, tom.3.693.D
amicus innocentia defendenda est, tom.5.525.H
amicitia honestatem tuam opibus praeferenda, tom.5.524.B
amicitia honestati non praeferenda, tom.5.524.D
amicitia religioni praeponderare non debet, ibid.
amicitia quos iungit, eosdem una eademque fides iungere debet, tom.1.307.I
amicitia uelut superbius, tom.5.525.G
amicitia constans esse debet, tom.5.524.F
amicitia necessitudo coacta, non facile resoluenda, tom.3.162.C
propter amicitiam fides non deserenda, tom.5.525.K
aminadab quid significet, tom.5.708.F. & 1.370.A
ammaoni seorsim apparuit Christus, tom.3.290.A
ammon filius David, tom.3.384.G
ammon a fratre Abisane deceptus est per conuincium, tom.3.384.G
amphora est quaedam mensura perfectior, tom.3.260.K
per Anaboladium gentes significantur, tom.1.521.A
anania agro uendito, precioque ad pedes Apostolorum delato, pauperior effectus, tom.4.380.H
anania exemplum omnibus auarus est, tom.5.860.C
anania filius Azae pseudopropheta potius, quam propheta, to.3.5.B
anania contradicens, missus est Saulo in animum imponere, tom.3.430.C
anania auaritia, tom.5.860.A
anathema non dicit Iesu, in spiritu Dei loquens, tom.3.476.I
ancilla Abrahami expulsu, retenta est libera in domo, tom.3.60.M
ancillarum concubitus quam perniciosus, tom.1.278.C.D
angelus lapsus, tom.3.71.K
angelus cur in templo uisus Zacharia, tom.3.13.A
angelus aliter quam homo iustitia Dei eget, tom.2.1190.E
angelus cur Zachariae a dexteris altaris affiterit, tom.3.14.B
angelus Sathanae stimulus carnis nostrae, tomo 4.364.H
angelus Zachariae apprensus, in signum diuinae misericordiae deferebat, to.3.14.D
angelus nuntius dicitur, to.2.1386.D
angelus quando nobis assistere credendus, tom.3.15.K
angelus semper est in circuitu hominis, tomo 2.942.A
angelus pastores de Christi natiuitate edocet, tom.3.35.K
angelus propheta dicitur, tom.2.1386.D
angelus nuntium significat, tom.3.748.A
angelus aliter quam homo misericordia Dei eget, tom.2.1190.D
angelus uisus ab asina, tom.3.102.D
angelus sine Zelo substantia sua praerogatiuam amittunt, tom.2.1311.M
angelus habet discretionem uirtutis atque prudentiae, tom.3.693.D
angelus gaudent cum peccator unus seruatur a morte, tom.2.882.C
angelus compatiuntur cum peccator puniunt, ibid.
angeli sunt episcopi, to.3.472.G
angeli iacob proficiscenti occurrentes quid significant, to.1.433.A
angeli ante mundum fuerunt, to.1.8.H
angeli omnes stant in circuitu sedis domini dei, tom.4.146.B
angeli ad ministerium nati sunt, tom.2.1213.B
angeli autem naturaliter sint immortales, tomo 4.94.E
angeli in tentationibus protectionis excubiis relaxant, to.2.922.D
angeli legum latroes, tom.3.751.M
angeli cur Sodomam uespere uenerint, tomo 1.290.B
angeli sunt spiritus, tom.3.748.M
angeli tenentes Deum de periculis eripiunt, tom.5.902.H
angeli sunt ministri & famuli, tom.3.747.L
angeli filij Dei etiam dicuntur, tomo 1.219.K
angeli locum suum putant hominis redemptionem, to.2.1273.A
angeli nomen est officij, non naturae, tom.3.748.M
angeli pro uirginibus militant, tomo 5.336.B
angeli pro nobis obsecrandi, to.5.641.K
angeli nobis ad praesidium dati sunt, ibid.
in angelo uirtum leue grauius iudicio ceterar, tom.2.1191.G
angelorum immortalitas in uoluntate est creatoris, tom.4.94.D
angelorum legiones uix singulis hominibus custodiendi sufficient, tom.3.71.K
angelorum magna est potestas, tom.1.291.G
angelorum linguam scire, mirum quid est, tom.3.482.F
angelorum lingua quae, tomo 3.482.F
angeli cum uolunt, licet apparere, non uero hominibus uidere eos, Angelica

angelica natura non utique ita corruptele obnoxia est, ut natura generis humani, tom.2.1190.F
Augustia quae, tom.3.310.C
Animus in aduersis non est abiiciendus, tom.1.69.F
animus auctor culpa, tom.4.362.B
Animi uis gemina, to.5.462.I
animus in prosperis non est extollendus, tom.1.69.F
animus ebrii hominis inconstans uacillat, tom.4.362.F
animus passionum suarum Dominus non est, sed repressor, tom.1.397.C
animus ad crucis lignum spiritualibus nexibus uincendus, tom.3.70.C
animus nisi ad culpam inclinatur, corporis lapsus in uitio esse non debet, tom.1.259.L
animus inquietus procellosi maris inquietudini comparatur, tom.2.1028.G
animi excellentia in duobus cernitur, tom.5.455.D
animi obtutus purgatur ratione, to.3.2.B
animi erugo quae, tom.3.10.A
animi firmitudo incommutabilis quando in homine potest reperiri, tom.4.47.H
animus plus uidentur quam corpore, tom.4.361.E
animus deuoto factum libenter accepto fertur, tom.3.633.C
animum vincere diuini cuiusdam uiri est, to.1.182.C
animum mundare quid, tom.3.104.G
animorum passionum, studij doctrine & disciplina mitigantur, tom.1.50.E
animorum nostrorum occulta peruidet Deus, tom.3.669.G
aduersus animorum egrotudines remedium quod, tom.2.932.M
anima corpori praest, tom.3.85.C
anima curru dicitur, tom.1.369.D
anima quomodo a recto labatur, tom.2.1429.E. & seq.
anima quo processu pristinum reparat statum, ibid.
anima nostra murus est, tom.1.382.C
anima & spiritus hominis quomodo possunt consentire, tom.3.198.F
anima bona fragrat suauis odore iustitiae, tom.1.363.H
anima quomodo hortus sit ac dicatur, tom.1.383.G
anima, quae instar, terra propinquior, corrumpitur, tom.3.109.F
anima in hoc corpore est tanquam in fidibus musicis, tom.1.385.D
anima uita est, tom.1.390.A
anima in sublimi maturatur, to.3.110.A
anima nostra passionibus consumitur, tom.1.242.A
anima fecunda bonis operibus, terrarum fertilitati comparatur, tom.2.1027.M
anima praesantissima cuiusdam naturae est, tom.5.982.M
anima imperfecta cito calcatur, & uerbum quod concepit, amittit, to.3.255.M
anima iusti, ut preclara artifex, obsequium corporis quo uult ducit, tom.1.385.A
in Anima totius humanae uniuersitatis substantia est, tom.1.120.G
anima cuius naturae & substantia sit, tom.5.982.K
anima quibus penis sit arctanda, tom.3.310.D
anima uiuimus, to.3.763.K
anima uirtutibus fulta, cupressis comparatur, tom.2.1144.H
anima quaecumque crediderit, & concipit, & generat Dei uerbum, & opera eius agnoscat, tom.3.27.I
anima, instar aquile, alta petere debet, tom.1.381.F
anima quomodo dicatur hortus clausus, tom.1.363.H
anima quae impietati patet, pulueri est similis, tom.2.846.E
anima & spiritu consentientibus in corpore, orate omnia in effectum posse deduci uidentur, tom.3.198.F
anima iusti nisi tentationibus interdum uergeri sentires, in custodia non maneret, tom.1.611.G.H
anima maleuola sapientiae experta est, tom.1.329.D
anima iusti, sponsa est uerbi, tom.2.1162.D
anima hominis non saluatur sine carne, nec contra, tom.4.366.C
anima nisi a fidus tentationibus saluatur, instar carnis sale non aspersa, corrumpitur, tom.1.606.F
anima bona contemnit uisibilia & sensibilia, tom.1.352.K
anima equa similis est, to.1.354.A
anima personam non mutat, tom.3.122.D
anima quomodo terra aliquando dicatur, tom.1.321.B
anima in Deo non manens sibi auctor malorum est, tom.1.368.I
anima auari subdita est luxuria corporali, to.1.385.A
anima quae Dei uerbum concipiat, tom.3.27.I
anima nostra bipertita est, tom.1.268.G
anima, auro, argento uel possessionibus non redimitur, tom.2.1005.A
anima est immortalis, tom.4.80.M
anima grauiata corporis coactione, ingensit, tom.5.983.A
anima nostra confirmanda est ne stillet, to.2.1143.I
anima in profundum malorum deueniens, contemnit, tom.3.760.C
anima nostra curru dicitur, tom.1.331.M
anima quae uitam creat, mortem non recipit, tom.1.390.B
anima uirtutem haurit praesentia uerbi, to.1.365.A
anima uerbum dei receptor & dispositio, ibid.
anima quae sexum non habet, religioso imitatur studio castitatem, tom.3.28.H
anima perfecta materiam auersatur, tom.1.350.C
anima corpore tanquam calcamento uirtutis, tom.5.610.L
anima quae id sit, tom.1.349.F
anima corpus gubernat & uiuificat, ibid.
anima quomodo dicatur fons signatus, tom.1.363.I
anima benedicta omnis simplex, tom.1.367.K
anima decora quae dicatur, tom.1.368.H
anima pro anima olim reddebatur, tom.3.255.M. & 4.94.D

anima pium diuinae imitationis in signum, tomo 1.120.H
anima habet alas suas, tom.5.574.H
anima ad imaginem Dei creata est, tomo 1.120.G
anima peccatrix, ipsa morietur, tom.3.157.A.
4.94.D
anima impiorum, sicut sanguis, spargetur, to.1.255.H
anima in manu Dei est, tom.1.390.D
anima secundum sui naturam optima est, tomo 1.350.B
anima operata iustitiam formam aquile accipit, tom.5.574.G
anima omnis inuitatur ad gratiam, tomo 2.1043.K
anima nostra, terra est, quam bene debemus excolere, tom.2.872.I
anima quomodo corpus dicatur, tom.1.349.D
anima in tetationibus uiuificatur alloquio Dei, tom.2.1172.H
anima nostra soli Christo subijcienda, tom.1.384.M
anima uita, me corpori humano tradit, tom.1.385.D
anima in duo diuiditur, tom.1.313.B
anima diffusis cogitationibus huc atque illuc uagatur, tom.1.121.B
anima damula similis, tom.1.382.D
anima compatitur corpori, to.1.385.D
anima uolatus suos habet, tom.5.572.E
anima uelut aurum optimum purgatur, tomo 1.373.A
anima gladius non nocet, tomo 3.38.F
anima defunctorum oblationibus Deo sunt commendanda, tom.1.368.I
anima tranquillitas finis actionum nostrarum est, tom.1.922.H
anima fortitudo consummatur in carnis infirmitatibus, tom.4.360.C
anima languor est peccatum, tomo 1.600.K
anima Domino quam aurum chariores, tom.5.496.B
anima a corpore separata, comes est conscientiae, tom.4.392.I
anima pie impatientia qualis, tomo 1.351.G
anima sanitas est qua non potest quis peccare, tom.1.600.I
anima principale est mens, & uirtus, tomo 1.390.E
anima magnitudo quae coram Domino, tomo 3.15.G
anima uerum praeconium, tom.1.369.B. & sequentibus.
anima conuersione nihil Deo est gratius, tomo 2.1005.A
anima peccatum est cum corpus contaminatur, tom.3.305.B
anima medicus, Deus, tom.4.390.A
anima pedes sunt fides & ieiunium, tomo 5.806.K
anima humana motus sunt quatuor, tomo 1.331.L
anima cuiuslibet hominis inest aliqua uoluntas, tom.4.21.A
anima incorporea & inuisibilis naturae similitudinem praefertunt, tomo 5.983.A

OPERVM DIUI AMBROSII

angelica natura non utique ita corruptele obnoxia est, ut natura generis humani, tom.2.1190.F
Augustia quae, tom.3.310.C
Animus in aduersis non est abiiciendus, tom.1.69.F
animus auctor culpa, tom.4.362.B
Animi uis gemina, to.5.462.I
animus in prosperis non est extollendus, tom.1.69.F
animus ebrii hominis inconstans uacillat, tom.4.362.F
animus passionum suarum Dominus non est, sed repressor, tom.1.397.C
animus ad crucis lignum spiritualibus nexibus uincendus, tom.3.70.C
animus nisi ad culpam inclinatur, corporis lapsus in uitio esse non debet, tom.1.259.L
animus inquietus procellosi maris inquietudini comparatur, tom.2.1028.G
animi excellentia in duobus cernitur, tom.5.455.D
animi obtutus purgatur ratione, to.3.2.B
animi erugo quae, tom.3.10.A
animi firmitudo incommutabilis quando in homine potest reperiri, tom.4.47.H
animus plus uidentur quam corpore, tom.4.361.E
animus deuoto factum libenter accepto fertur, tom.3.633.C
animum vincere diuini cuiusdam uiri est, to.1.182.C
animum mundare quid, tom.3.104.G
animorum passionum, studij doctrine & disciplina mitigantur, tom.1.50.E
animorum nostrorum occulta peruidet Deus, tom.3.669.G
aduersus animorum egrotudines remedium quod, tom.2.932.M
anima corpori praest, tom.3.85.C
anima curru dicitur, tom.1.369.D
anima quomodo a recto labatur, tom.2.1429.E. & seq.
anima quo processu pristinum reparat statum, ibid.
anima nostra murus est, tom.1.382.C
anima & spiritus hominis quomodo possunt consentire, tom.3.198.F
anima bona fragrat suauis odore iustitiae, tom.1.363.H
anima quomodo hortus sit ac dicatur, tom.1.383.G
anima, quae instar, terra propinquior, corrumpitur, tom.3.109.F
anima in hoc corpore est tanquam in fidibus musicis, tom.1.385.D
anima uita est, tom.1.390.A
anima in sublimi maturatur, to.3.110.A
anima nostra passionibus consumitur, tom.1.242.A
anima fecunda bonis operibus, terrarum fertilitati comparatur, tom.2.1027.M
anima praesantissima cuiusdam naturae est, tom.5.982.M
anima imperfecta cito calcatur, & uerbum quod concepit, amittit, to.3.255.M
anima iusti, ut preclara artifex, obsequium corporis quo uult ducit, tom.1.385.A
in Anima totius humanae uniuersitatis substantia est, tom.1.120.G
anima cuius naturae & substantia sit, tom.5.982.K

anima pium diuinae imitationis in signum, tomo 1.120.H
anima habet alas suas, tom.5.574.H
anima ad imaginem Dei creata est, tomo 1.120.G
anima peccatrix, ipsa morietur, tom.3.157.A.
4.94.D
anima impiorum, sicut sanguis, spargetur, to.1.255.H
anima in manu Dei est, tom.1.390.D
anima secundum sui naturam optima est, tomo 1.350.B
anima operata iustitiam formam aquile accipit, tom.5.574.G
anima omnis inuitatur ad gratiam, tomo 2.1043.K
anima nostra, terra est, quam bene debemus excolere, tom.2.872.I
anima quomodo corpus dicatur, tom.1.349.D
anima in tetationibus uiuificatur alloquio Dei, tom.2.1172.H
anima nostra soli Christo subijcienda, tom.1.384.M
anima uita, me corpori humano tradit, tom.1.385.D
anima in duo diuiditur, tom.1.313.B
anima diffusis cogitationibus huc atque illuc uagatur, tom.1.121.B
anima damula similis, tom.1.382.D
anima compatitur corpori, to.1.385.D
anima uolatus suos habet, tom.5.572.E
anima uelut aurum optimum purgatur, tomo 1.373.A
anima gladius non nocet, tomo 3.38.F
anima defunctorum oblationibus Deo sunt commendanda, tom.1.368.I
anima tranquillitas finis actionum nostrarum est, tom.1.922.H
anima fortitudo consummatur in carnis infirmitatibus, tom.4.360.C
anima languor est peccatum, tomo 1.600.K
anima Domino quam aurum chariores, tom.5.496.B
anima a corpore separata, comes est conscientiae, tom.4.392.I
anima pie impatientia qualis, tomo 1.351.G
anima sanitas est qua non potest quis peccare, tom.1.600.I
anima principale est mens, & uirtus, tomo 1.390.E
anima magnitudo quae coram Domino, tomo 3.15.G
anima uerum praeconium, tom.1.369.B. & sequentibus.
anima conuersione nihil Deo est gratius, tomo 2.1005.A
anima peccatum est cum corpus contaminatur, tom.3.305.B
anima medicus, Deus, tom.4.390.A
anima pedes sunt fides & ieiunium, tomo 5.806.K
anima humana motus sunt quatuor, tomo 1.331.L
anima cuiuslibet hominis inest aliqua uoluntas, tom.4.21.A
anima incorporea & inuisibilis naturae similitudinem praefertunt, tomo 5.983.A

angelica natura non utique ita corruptele obnoxia est, ut natura generis humani, tom.2.1190.F
Augustia quae, tom.3.310.C
Animus in aduersis non est abiiciendus, tom.1.69.F
animus auctor culpa, tom.4.362.B
Animi uis gemina, to.5.462.I
animus in prosperis non est extollendus, tom.1.69.F
animus ebrii hominis inconstans uacillat, tom.4.362.F
animus passionum suarum Dominus non est, sed repressor, tom.1.397.C
animus ad crucis lignum spiritualibus nexibus uincendus, tom.3.70.C
animus nisi ad culpam inclinatur, corporis lapsus in uitio esse non debet, tom.1.259.L
animus inquietus procellosi maris inquietudini comparatur, tom.2.1028.G
animi excellentia in duobus cernitur, tom.5.455.D
animi obtutus purgatur ratione, to.3.2.B
animi erugo quae, tom.3.10.A
animi firmitudo incommutabilis quando in homine potest reperiri, tom.4.47.H
animus plus uidentur quam corpore, tom.4.361.E
animus deuoto factum libenter accepto fertur, tom.3.633.C
animum vincere diuini cuiusdam uiri est, to.1.182.C
animum mundare quid, tom.3.104.G
animorum passionum, studij doctrine & disciplina mitigantur, tom.1.50.E
animorum nostrorum occulta peruidet Deus, tom.3.669.G
aduersus animorum egrotudines remedium quod, tom.2.932.M
anima corpori praest, tom.3.85.C
anima curru dicitur, tom.1.369.D
anima quomodo a recto labatur, tom.2.1429.E. & seq.
anima quo processu pristinum reparat statum, ibid.
anima nostra murus est, tom.1.382.C
anima & spiritus hominis quomodo possunt consentire, tom.3.198.F
anima bona fragrat suauis odore iustitiae, tom.1.363.H
anima quomodo hortus sit ac dicatur, tom.1.383.G
anima, quae instar, terra propinquior, corrumpitur, tom.3.109.F
anima in hoc corpore est tanquam in fidibus musicis, tom.1.385.D
anima uita est, tom.1.390.A
anima in sublimi maturatur, to.3.110.A
anima nostra passionibus consumitur, tom.1.242.A
anima fecunda bonis operibus, terrarum fertilitati comparatur, tom.2.1027.M
anima praesantissima cuiusdam naturae est, tom.5.982.M
anima imperfecta cito calcatur, & uerbum quod concepit, amittit, to.3.255.M
anima iusti, ut preclara artifex, obsequium corporis quo uult ducit, tom.1.385.A
in Anima totius humanae uniuersitatis substantia est, tom.1.120.G
anima cuius naturae & substantia sit, tom.5.982.K

INDEX RERVM ET VERBORVM

901.1. & 1.720.X
arma militum Christi qualia esse debeant, tom. 3.10. A
arma grauiora sunt perfidie, quam arma pugnæ, tom. 2.132.1.
armis bene uti nequit, qui ea recte ferre non potest, tom. 3.68.M
armenij ad fidem conuersi, tom. 3.253. G
armenij Augustus non imperabat, to. 3.31.K
arrius Christum tempore cõcludebat, t. 4.60.K
arrius & Sabellius praua interpretatione seducunt, tom. 3.254.E
arrius consensu trecentorum decem & octo episcoporum damnatus, tom. 4.69.F
arrius refutatur, tom. 2.883. G. & seq.
arrius & Arius principes arrianorum, tom. 4.58.D
arrius tinea, tom. 3.9.D
arrius Christum, priusquam nasceretur, fuisse negabat, tom. 4.70. C
arrius Antichristus, to. 3.254.D
arrius Iuda similis, tom. 4.70.B
arrius de Trinitate opinio, tom. 4.53. C
arrius uisera effusa, tom. 4.70.B
arrius errorum catalogus, tom. 4.69.E
arrius argumenta peiora tentamentis Diaboli, quibus Christum aggressus est, tom. 4.96.I
arrius heresis, tom. 1.161. D. & 661. D
arrius in psal. 2. prauus intellectus, to. 4.139. G
arrianus est, qui Christum perfectum Dei filium natum de Deo patre negat, tom. 3.640. K
arriani ad Ioanem designati, tom. 4.89. D
arriani Christum pro salute datum negabant, tom. 4.100. H.
arriani ad sonum uerbi diuini aures obturant suat, tom. 4.89. A
arriani Dei filium bonum negant, tom. 4.58. A. & 76. C. tom. cod.
arriani quando maxime cauendi, to. 4.109. B
arriani Christo questionem generis inferunt, tom. 3.31. K
arriani quod negant Christo, Antichristo non negabunt, tom. 3.254. E
arriani uelut caupones Iudæi, aquam uino admiscunt, tom. 4.101. C.
arriani armis militaribus ecclesie ueritatem impugnant, tom. 3.217. A
arriani Indæorum fratres, tom. 3.216. H
arriani diuiti epuloni similes, to. 3.217. A
arriani studiis secularibus intenti, to. 3.217. A
arriani societatem potentia regalii sibi affeant, tom. 3.217. A
arriani dogmatis expositio, tom. 4.57. F
arrianorum circa deitatem error, tom. 4.54. D
arrianus filius displicet in quo complacet pater, tom. 3.50. D
arriana heresis post omnes hereses cepit & ex omnibus uenena collegit, tom. 4.89. D
arriana fraus perfidia thesauro nostro ne miscamus, tom. 3.243. G
arrianismo infecta Italia, tom. 3.246. D
arrogantia sit aliena à simplicitate, to. 3.353. C
araphar tuba clangor, siue tubicatio interpretatur, tom. 1.607. I
ars ab aue percipi nequit, tom. 4.118. B
artem usus fecit, tom. 2.903. I
artium distinctio, tom. 1.1. K. I.
artium alia sunt theoreticæ, alia actiua, ibid.
artium actiuarum distinctio, ibid.
artibus bonis ad honores enitendum, to. 5.493. G
artifex an natura, an uerò imprudentia ab imperito feceratur, tom. 4.119. I

arundines fluuios amant, tom. 3.115. M
arundines calami aptandis idonei, to. 3.116. G
arundinibus homines similes, tom. 3.115. M
aser interpretatio latina, significat diuitias, tom. 1.524. L
asero id est, beatitudo, to. 1.604. M.
asinus agnouit præsep Domini sui, t. 3.193. E
asinus desidia corporis, & animi, non oportere nos pigrescere, monet, tom. 1.109. F
asellus Christi non despicendus, tom. 3.241. D
asina maiestatis diuina testis, to. 3.483. G
asina angelum Dei uidit, quem homo uidere non potuit, tom. 3.241. E
asina species & forma gentilium, to. 3.33. D. & 503. C. & 299.
asina oculi aperit, tom. 3.102. D
asongaber interpretatur consilia Domini, tom. 1.612. I
aspectus Dei salus nostra est, tom. 2.1030. C
aspectus facile euascescit, tom. 4.361. E
aspectus non obligat, sed affectus, to. 4.361. D
assentire quid, tom. 3.307. M
assensus multorum plures allicit, tom. 3.301. B
assensus sine actu proprii operis, an sit excusabilis, to. 3.307. M.
assensum præstantes delicto, pari reatu debent teneri, tom. 3.308. G
aspirus inanem ac vacuum principem huius mundi sonat, tom. 1.714. A
aspirus rex sublati filii Israël, posuit quosdam ad incolenda loca Samaria, to. 3.463. L
aspirij dirigentes interpretantur, to. 1.142. C
astra cur tam pulchra creata, to. 3.302. F
astrum an uis omnis assignanda, to. 3.660. G
astutia est præmitenda, ut sit tuta simplicitas, tom. 4.109. C
athenienses mortuorum resurrectione ridebant, tom. 3.146. B
athleta Christi ineluctabilis esse debet, tom. 2.889. D
athletam suum Christus exercet, to. 2.985. A
athletæ omnes sumus in quodam stadio spirituali decertantes, tom. 1.690. D. & 2.889. C
auarus sibi pauper est, tom. 5.950. I
auarus terram imitari debet, to. 5.891. D
auarus opimie copis nō potest letari, t. 5.891. D
auarus regnum Dei non possidebit, to. 3.83. G
auarus non est qui modum seruat, t. 5.485. K
auarus alieno semper utitur, to. 5.860. D
auari pena grauisima, tom. 3.105. F
auari mens metallo est similis, to. 2.824. K
auari omnes lepre gregis obnoxij, tom. 3.83. G
auari luporum similes, tom. 5.861. G
auarum non explet pecunia, tom. 1.700. K
auaris omnibus in Anania exemplum proponitur, tom. 5.860. C
ad auaros admonitio tom. 5.891. D
auaritia idololatria comparata, to. 3.665. E
auaritia satietatem nō uouit, to. 5.894. I. & tom. 1.181. A
auaritia Deo negat que eius sunt, to. 3.666. B
auaritia non habet modum, to. 2.784. M
auaritia eo egentior quo plura quesierit, ibid.
auaritia uetus & antiqua est, to. 5.495. A
auaritia iustitia uigorem infirmit, tom. 5.445. G
auaritia capax omnium delictorum, t. 3.666. A
auaritia febris, tom. 3.83. D
auaritia caput iniquitatis est, & fomes, tom. 2.1077. A
auaritia quare fugienda, tom. 3.200. M
auaritia uirtutem effeminat, tom. 5.456. B

auaritia possessionum iura distribuit, tom. 2.1188. M
auaritia uelut radix est omnis mali, tom. 3.666. A. & 4.379. I
auaritia inani pascitur uoluptate, tomo 3.106. A
auaritia nihil scelestius, tom. 3.665. E
auaritia nobis occludit regnum calorum, to. 3.200. M
auaritia ab idololatria non diffar malitia, sed diuersum quid est in nomine, tom. 3.665. F
auaritia cecitas est, tom. 5.860. E
auaritia grauius punita, quam idololatria, to. 3.82. F
auaritia perfidia uicina est, to. 5.475. D
auaritia est semper sciens, cum semper bibat, to. 3.666. A
auaritia est causa ire diuina, to. 3.666. B
auaritia rapina subdita est, tom. 2.1298. H
auaritia opus quod, tom. 3.666. A
auaritia impossibile est sua audiatatis impleve desiderium, tom. 3.666. A
auaritia ioboles, tom. 5.664. A
auaritiam gignit malitia, to. 3.307. G
auaritiam aliorum incusantibus, quid cogitandum, tom. 4.379. I
audacia nutritur impunitate, tom. 1.227. I
audaciam quid excitet, tom. 3.631. H
audire non intelligitur, qui que audit non intelligit, tom. 3.133. F
audire mysticum est, tom. 2.1274. E
audire omnium firmamentum est, ibid.
audientes beati, tom. 3.113. E
audientium sensus non debet per inania ab auditis effluere, tom. 3.751. I
auditor uerbi, & non factor, cui possit & debeat assimilari, tom. 3.109. D
auditores audita uera norunt, cum eadem à Doctore non negligi animaduertant, tom. 3.693. C
auditus euangelij reddit inexcusabiles, tom. 4.6. D
auditus est per uerbum Dei, tom. 3.381. B
auditus sine fide nil prodest, to. 3.760. L
auditus fide debet contemporari, tom. 3.760. L
auditi multi carent, qui eum se habere profitentur, tom. 3.266. B
auditum omnes in ecclesia habent, extra non item, tom. 3.266. C
auesio à Deo non est diuina constitutionis, sed propria uoluntatis, to. 4.336. G
augustinus Casar editum publicat, ut censum proficiatur orbis uniuersus, to. 3.31. G
augustinus an totius orbis fuerit dominus, tomo 3.31. K
augusti Romanorum reges appellati, to. 3.372. M
aule dissolute descriptio, to. 1.177. E
aureis Malchi cur potissimum à Petro percussus, tom. 3.265. E
aureis non habenda in specie, to. 3.265. E
aures spiritus & tribulis seipre inebemur, linguamque nequam audire uetamur, to. 3.59. K. & to. 4.39. G
aures cur extantiores, tom. 1.128. H
aures Christo non claudende, ut syrenibus, sed referenda, tom. 3.70.
aurum ut necessarius usus, ita & decora species, tom. 1.223. I
aurum & argentum non natura preciosum, sed hominum uoluntas efficit, to. 5.833. H
aurum iustitia dicitur, tom. 2.857. A

aurum & argentum diuinam uim non habet, tom. 3.145. E
aurum & argentum Dei est, tom. 3.666. B
aurum igne non corrumpitur, tom. 3.432.
aurum cur Christo oblatum, tom. 4.57. C
aurum & argentum uilis & abiecta materies, tom. 5.833. H
aurum & argentum iudaorum uiruli caput figurat, tom. 3.268. H
aurum pro inuentis prudentibus accipitur, tom. 1.141. C.
aurum factum à quodam quicquid tangeret, tom. 3.142. A
aurum est munus regium, tom. 3.33. F. & tom. 4.57. C
aurum mentem denotat, tom. 1.319. H
aurum argento melius, tom. 3.481. B
aurei in ecclesia usus, tom. 5.496. B
aurei & argenti possessio apostolis interdicitur, tom. 3.159. K
auro mens nostri comparatur, to. 1.319. H
author erroris etiam reus culpa est, to. 3.215. E
author & opus idem esse nequit, to. 4.58. A
authoris factum nocet heredi, tom. 3.32. B
auxilium non sperandi ab homine, to. 3.430. A
Auxilium submeritorum cœco quid denotet, tom. 1.596. H
L I T T E R A B.
Babilon confusio interpretatur, t. 1.264. k
Babilonij regnate lectonia Iudæa uastantes diriperunt, tom. 3.64. I
Babilonij Deum belli figmentum uocantur, tom. 3.304. L
Babiloniorum Dij qui, tom. 3.304. L
Babilonicam turrim extruentium lingua confusa, ne impietatis opus auerent, t. 3.266. C
Bathel, quid interpretatum significet, tom. 1.438. A & 268. k
Baulorum septuaginta millia structurae templi adhibita, tom. 3.48. K
Balaac moabitaram Rex aduersum populum Israëliticum insidus uitur, tom. 1.617. F
Balaac præmis Balaam tenat, to. 5.495. B
Balaam propheta, tom. 3.34. D. & 483. H. to. cod.
Balaam filium Beer ab asina maiestatem Dei cõditus, tom. 3.483. G
Balaam magus, tom. 1.617. F
Balaam dicebat Balach mittere scandalum coram filio Israël, tom. 4.356. M
Balaam à Pergameus cultus, to. 4.356. M
Baneacham excolatone significat, to. 1.610. F
Bathuel sapientia dicitur, tom. 1.456. L
Bathuel laime filia Dei interpretatur, ibid.
Bathuel domus sapientie interpretatur, tom. 5.101. H
Baptizati in lacte dominus, tom. 2.1291. I
Baptizati minus est quam euangelizare, tom. 3.420. K
qui Baptizatur iustificat deum, to. 2.1316. I
Baptizatus moriens siue grauioribus criminibus, de uita transiit in uitam, to. 4.383. K
Baptizatus sacramentum uolans peccat, Deique à se repellit, tom. 4.383. L
Baptizatus Christo mundo moritur, t. 3.663. L
Baptizati pro mortuis non erant catholici, tom. 3.497. C
non Baptizati requiem calorum intrare non possunt, to. 1.343. I
Baptizati omnes in morte Christi sumus ba-

paptizati, to. 4.368. K
Baptizati in primitiua ecclesia linguæ cur locuti, tom. 3.483. G
in Baptizati Christi crucifiguntur, t. 4.368. K
Baptizata non unum est, tom. 2.1128. I
Baptizata unum in nomine trinitatis est, tom. 4.57. C.
Baptizata in Exodo predictum, t. 3.113. D
Baptizata penitentia & gratia differunt, tom. 3.45. A
Baptizata Ioannis habebat delictorum penitentiam, tom. 3.48. L
Baptizatis figura fuit mare rubrum, tom. 2.1034. A
Baptizatis gratia que, to. 2.1398. B
in Baptizato Christi aperuntur cali, Ibid.
per Baptizatis sacramentum Christus quid operetur, tom. 2.895. I
Baptizatis dominici causa, tom. 3.46. B
Baptizatis testes tres, tom. 3.261. A
in Baptizatis sacramento homo exterior inuitur, tom. 5.511. I
Baptizatis typum Elias demonstrant, tom. 1.691. I
Baptizatis sacramenta per Iohannem à Deo præmissa, tom. 4.354. D.
per Baptizatis operatione moriuntur homines culpe uereri, tom. 1.587. H
Baptizatis uerba sunt sillennia, to. 3.420. L
in Baptizate Deus iustificatur, tom. 3.119. M
in Baptizate plena flum sit purgatio, tom. 2.1105. E
Baptizate multi etiam sine bonis operibus renouati, tom. 4.13. C
Baptizata cur non sint plura, sed uniuersum tantum, tom. 4.369. A
Baptizatus peccatori diluuium, consecratio fidelis est, tom. 5.824. C
Baptizatus uelut ignis quidam peccata consumit, tom. 1.69. G
Baptizatum quis merito desideret, tom. 3.48. L
Baptizatus an ad morie reformandus, t. 3.206. E
Baptizatus Christianorum gratior illo, quo salua or baptizatur, to. 5.835. B
Baptizatus non requirit penitentiam, opusue aliquod, tom. 3.338. M
Baptizatus solam ex corde professionem requirit, tom. 3.388. M
Baptizatus ablutio lepre, tom. 3.31. F
Baptizatus o. erit ac legit peccata & crimina, tom. 4.394. B
Baptizatus ualeat in remissionem peccatorum, tom. 3.49. A
Baptizatus susceptus pro mortuis an efficax sit tom. 3.497. B
Baptizatus habet confessionem & ueniam peccatorum, tom. 3.120. G
Baptizatus olim quam necessarius reputatus, tom. 3.497. B
Baptizatus reuocatio nostra est, tom. 2.984. k
Baptizatus penitentis Ioannis fuit, t. 2.1058. B
tom. 3.44. G
Baptizatus iterandus non est, tom. 1.599. k
Baptizatus Ioannis & Christi differentia, tom. 3.282. D. & 144. G. tom. cod.
Baptizatus Christi mysterium, tom. 5.804. C
Baptizati uis a: egyptia, quanta, t. 4.383. K
per Baptizatum quomodo Deus iustificatur, tom. 3.119. L
in Baptizato culpa remitti potest, lex aboleri nō potest, to. n. 5.466. G

in baptizato Christi aperuntur tartara, Ibid.
baptizatum penitentia lauacrum negant No-uariam, tom. 4.354. B
post baptizatum nullum aliud remedium constitutum est, quam penitentia solatium, to. 5.627. A
baptizatum unum eodemque habemus per spiritum sanctum, to. 3.478. D
per baptizatum conscripti sumus Christo in morte, to. 4.368. I
per baptizatum renouamur & renascimur, to. 4.368. I
ad baptizatum accessurus quid agendum, tomo 4.374. E
post baptizatum recte uidentes non longe abire à merito promisse resurrectionis, to. 3.399. H
baptizato perfecti Apostoli, to. 3.292. L
in baptizato, ueteri homine deposito, nouus assumitur, tom. 4.661. A
Baptizato Dei in spiritu & igne ablunam, to. 4.354. D
baptizatum an penitentia interueniente peccata remittantur, quid intersit, to. 4.354. B
sine baptizato an remissionem peccatorum proficius habere, to. 3.430. D
in baptizato remissio omnium nostrorum peccatorum est, to. 4.354. E. & 14. D. to. cod.
in baptizato quid operetur, tom. 4.354. E
barbari sunt, qui Romani non sunt, tom. 3.301. C
barbari iudem, qui & gentiles, to. 3.301. C
barbari iustitiam duce natura sectabantur, to. 3.667. I
barbari deceneres facti, to. 3.667. I
barbari uiri canum more rabidi effecti, tom. 3.667. k
barbari carne humana pasci, tom. 3.667. k
barbarorum mulieres uiri lege est, tomo 3.667. K
barbaros à Scythis segregauit Deus, ut seruum à libero, to. 3.667. I
barnabas & Paulus audientes blasphemos, excussis uentibus ab eis receperunt, tomo 3.626. C
barrabas patris filium latine significat, tom. 3.274. A
basan confusio interpretatur, to. 1.523. M
basilides quidam euangelij author, tom. 3.5. C
basis aures timor plenus discipline, tom. 2.1158. B
beatus est ille, qui uictor suarum est passionis, tom. 5.474. I
beatus in hac uita nemo est, tom. 2.833. C
beatus qui maledicta non sentit, tom. 2.1164. H
beatus quem maledicta non promouet, Ibid.
beatus quis dicitur, tom. 1.415. K. & 2.833. C
beati & illustres uiri plerumque grauisimè peccasse deprehenduntur, tom. 3.63. K
nihil beatum nisi quod à peccato alienum est, tom. 5.472. D
beatum esse oportet qui alios beat, to. 4.94. C
beatus fieri plus est quam diuitem, to. 1.513. B
beatus qua creditur, tom. 3.27. I
beatitudo diuino iudicio inde incipit, ubi æterna estimatur humana, tom. 5.430. L
beatitudo hominis causa inuidia fuit, tom. 1.159. G
beatitudo perfecta in tribus consistit, tom. 1.338. B.
beatitudo doloribus & necessitatibus adipiscitur, tom. 5.473. G

OPERVM DIVI AMBROSII.

aurum & argentum diuinam uim non habet, tom. 3.145. E
aurum & argentum Dei est, tom. 3.666. B
aurum igne non corrumpitur, tom. 3.432.
aurum cur Christo oblatum, tom. 4.57. C
aurum & argentum uilis & abiecta materies, tom. 5.833. H
aurum & argentum iudaorum uiruli caput figurat, tom. 3.268. H
aurum pro inuentis prudentibus accipitur, tom. 1.141. C.
aurum factum à quodam quicquid tangeret, tom. 3.142. A
aurum est munus regium, tom. 3.33. F. & tom. 4.57. C
aurum mentem denotat, tom. 1.319. H
aurum argento melius, tom. 3.481. B
aurei in ecclesia usus, tom. 5.496. B
aurei & argenti possessio apostolis interdicitur, tom. 3.159. K
auro mens nostri comparatur, to. 1.319. H
author erroris etiam reus culpa est, to. 3.215. E
author & opus idem esse nequit, to. 4.58. A
authoris factum nocet heredi, tom. 3.32. B
auxilium non sperandi ab homine, to. 3.430. A
Auxilium submeritorum cœco quid denotet, tom. 1.596. H

in baptizato Christi aperuntur tartara, Ibid.
baptizatum penitentia lauacrum negant No-uariam, tom. 4.354. B
post baptizatum nullum aliud remedium constitutum est, quam penitentia solatium, to. 5.627. A
baptizatum unum eodemque habemus per spiritum sanctum, to. 3.478. D
per baptizatum conscripti sumus Christo in morte, to. 4.368. I
per baptizatum renouamur & renascimur, to. 4.368. I
ad baptizatum accessurus quid agendum, tomo 4.374. E
post baptizatum recte uidentes non longe abire à merito promisse resurrectionis, to. 3.399. H
baptizato perfecti Apostoli, to. 3.292. L
in baptizato, ueteri homine deposito, nouus assumitur, tom. 4.661. A
Baptizato Dei in spiritu & igne ablunam, to. 4.354. D
baptizatum an penitentia interueniente peccata remittantur, quid intersit, to. 4.354. B
sine baptizato an remissionem peccatorum proficius habere, to. 3.430. D
in baptizato remissio omnium nostrorum peccatorum est, to. 4.354. E. & 14. D. to. cod.
in baptizato quid operetur, tom. 4.354. E
barbari sunt, qui Romani non sunt, tom. 3.301. C
barbari iudem, qui & gentiles, to. 3.301. C
barbari iustitiam duce natura sectabantur, to. 3.667. I
barbari deceneres facti, to. 3.667. I
barbari uiri canum more rabidi effecti, tom. 3.667. k
barbari carne humana pasci, tom. 3.667. k
barbarorum mulieres uiri lege est, tomo 3.667. K
barbaros à Scythis segregauit Deus, ut seruum à libero, to. 3.667. I
barnabas & Paulus audientes blasphemos, excussis uentibus ab eis receperunt, tomo 3.626. C
barrabas patris filium latine significat, tom. 3.274. A
basan confusio interpretatur, to. 1.523. M
basilides quidam euangelij author, tom. 3.5. C
basis aures timor plenus discipline, tom. 2.1158. B
beatus est ille, qui uictor suarum est passionis, tom. 5.474. I
beatus in hac uita nemo est, tom. 2.833. C
beatus qui maledicta non sentit, tom. 2.1164. H
beatus quem maledicta non promouet, Ibid.
beatus quis dicitur, tom. 1.415. K. & 2.833. C
beati & illustres uiri plerumque grauisimè peccasse deprehenduntur, tom. 3.63. K
nihil beatum nisi quod à peccato alienum est, tom. 5.472. D
beatum esse oportet qui alios beat, to. 4.94. C
beatus fieri plus est quam diuitem, to. 1.513. B
beatus qua creditur, tom. 3.27. I
beatitudo diuino iudicio inde incipit, ubi æterna estimatur humana, tom. 5.430. L
beatitudo hominis causa inuidia fuit, tom. 1.159. G
beatitudo perfecta in tribus consistit, tom. 1.338. B.
beatitudo doloribus & necessitatibus adipiscitur, tom. 5.473. G

in baptizato Christi aperuntur tartara, Ibid.
baptizatum penitentia lauacrum negant No-uariam, tom. 4.354. B
post baptizatum nullum aliud remedium constitutum est, quam penitentia solatium, to. 5.627. A
baptizatum unum eodemque habemus per spiritum sanctum, to. 3.478. D
per baptizatum conscripti sumus Christo in morte, to. 4.368. I
per baptizatum renouamur & renascimur, to. 4.368. I
ad baptizatum accessurus quid agendum, tomo 4.374. E
post baptizatum recte uidentes non longe abire à merito promisse resurrectionis, to. 3.399. H
baptizato perfecti Apostoli, to. 3.292. L
in baptizato, ueteri homine deposito, nouus assumitur, tom. 4.661. A
Baptizato Dei in spiritu & igne ablunam, to. 4.354. D
baptizatum an penitentia interueniente peccata remittantur, quid intersit, to. 4.354. B
sine baptizato an remissionem peccatorum proficius habere, to. 3.430. D
in baptizato remissio omnium nostrorum peccatorum est, to. 4.354. E. & 14. D. to. cod.
in baptizato quid operetur, tom. 4.354. E
barbari sunt, qui Romani non sunt, tom. 3.301. C
barbari iudem, qui & gentiles, to. 3.301. C
barbari iustitiam duce natura sectabantur, to. 3.667. I
barbari deceneres facti, to. 3.667. I
barbari uiri canum more rabidi effecti, tom. 3.667. k
barbari carne humana pasci, tom. 3.667. k
barbarorum mulieres uiri lege est, tomo 3.667. K
barbaros à Scythis segregauit Deus, ut seruum à libero, to. 3.667. I
barnabas & Paulus audientes blasphemos, excussis uentibus ab eis receperunt, tomo 3.626. C
barrabas patris filium latine significat, tom. 3.274. A
basan confusio interpretatur, to. 1.523. M
basilides quidam euangelij author, tom. 3.5. C
basis aures timor plenus discipline, tom. 2.1158. B
beatus est ille, qui uictor suarum est passionis, tom. 5.474. I
beatus in hac uita nemo est, tom. 2.833. C
beatus qui maledicta non sentit, tom. 2.1164. H
beatus quem maledicta non promouet, Ibid.
beatus quis dicitur, tom. 1.415. K. & 2.833. C
beati & illustres uiri plerumque grauisimè peccasse deprehenduntur, tom. 3.63. K
nihil beatum nisi quod à peccato alienum est, tom. 5.472. D
beatum esse oportet qui alios beat, to. 4.94. C
beatus fieri plus est quam diuitem, to. 1.513. B
beatus qua creditur, tom. 3.27. I
beatitudo diuino iudicio inde incipit, ubi æterna estimatur humana, tom. 5.430. L
beatitudo hominis causa inuidia fuit, tom. 1.159. G
beatitudo perfecta in tribus consistit, tom. 1.338. B.
beatitudo doloribus & necessitatibus adipiscitur, tom. 5.473. G

in baptizato Christi aperuntur tartara, Ibid.
baptizatum penitentia lauacrum negant No-uariam, tom. 4.354. B
post baptizatum nullum aliud remedium constitutum est, quam penitentia solatium, to. 5.627. A
baptizatum unum eodemque habemus per spiritum sanctum, to. 3.478. D
per baptizatum conscripti sumus Christo in morte, to. 4.368. I
per baptizatum renouamur & renascimur, to. 4.368. I
ad baptizatum accessurus quid agendum, tomo 4.374. E
post baptizatum recte uidentes non longe abire à merito promisse resurrectionis, to. 3.399. H
baptizato perfecti Apostoli, to. 3.292. L
in baptizato, ueteri homine deposito, nouus assumitur, tom. 4.661. A
Baptizato Dei in spiritu & igne ablunam, to. 4.354. D
baptizatum an penitentia interueniente peccata remittantur, quid intersit, to. 4.354. B
sine baptizato an remissionem peccatorum proficius habere, to. 3.430. D
in baptizato remissio omnium nostrorum peccatorum est, to. 4.354. E. & 14. D. to. cod.
in baptizato quid operetur, tom. 4.354. E
barbari sunt, qui Romani non sunt, tom. 3.301. C
barbari iudem, qui & gentiles, to. 3.301. C
barbari iustitiam duce natura sectabantur, to. 3.667. I
barbari deceneres facti, to. 3.667. I
barbari uiri canum more rabidi effecti, tom. 3.667. k
barbari carne humana pasci, tom. 3.667. k
barbarorum mulieres uiri lege est, tomo 3.667. K
barbaros à Scythis segregauit Deus, ut seruum à libero, to. 3.667. I
barnabas & Paulus audientes blasphemos, excussis uentibus ab eis receperunt, tomo 3.626. C
barrabas patris filium latine significat, tom. 3.274. A
basan confusio interpretatur, to. 1.523. M
basilides quidam euangelij author, tom. 3.5. C
basis aures timor plenus discipline, tom. 2.1158. B
beatus est ille, qui uictor suarum est passionis, tom. 5.474. I
beatus in hac uita nemo est, tom. 2.833. C
beatus qui maledicta non sentit, tom. 2.1164. H
beatus quem maledicta non promouet, Ibid.
beatus quis dicitur, tom. 1.415. K. & 2.833. C
beati & illustres uiri plerumque grauisimè peccasse deprehenduntur, tom. 3.63. K
nihil beatum nisi quod à peccato alienum est, tom. 5.472. D
beatum esse oportet qui alios beat, to. 4.94. C
beatus fieri plus est quam diuitem, to. 1.513. B
beatus qua creditur, tom. 3.27. I
beatitudo diuino iudicio inde incipit, ubi æterna estimatur humana, tom. 5.430. L
beatitudo hominis causa inuidia fuit, tom. 1.159. G
beatitudo perfecta in tribus consistit, tom. 1.338. B.
beatitudo doloribus & necessitatibus adipiscitur, tom. 5.473. G

INDEX RERVM ET VERBORVM

Capra aquam figurat, tom. 1.330. A
Capris ceteris ecclesie comparatur, t. 2. 1. 92. K
capris iustorum anima copulatur, t. 1. 129. M
carcerem no timere discamus omnes in Ioseph. tom. 3. 263. L
caro nostra quomodo aliquando interire dicitur, tom. 4. 366. E
caro nostra mortua est in Christo, tom. 1. 656. I
caro nostra, freti more, diuersis agitatur passionibus, tom. 1. 136. G
caro prona ad vitium est, to. 2. 1212. I
caro pro operibus carnis ponitur, tom. 3. 501. A
caro nisi immortalitate vestita regnum Dei non possidebit, tom. 3. 501. A
caro Christi filia sabbati dicitur, to. 1. 656. G
caro mortem animae transfundit, tom. 1. 385. D
caro idolis oblata respicienda, tom. 3. 460. G
caro non edenda est, si fuerit scandalum, tom. 3. 459. M
caro nostra stimulus mentis est, tom. 1. 317. A
caro concupiscit aduersus spiritum, tom. 3. 191. H
caro innocens quidem est, sed plerumque peccati ministra, tom. 4. 362. B
caro Christi nullum diuinitati detrimentum afferre potuit, nec augmentum, tom. 1. 648. K
caro nostra vitula est, tom. 1. 330. C
caro interit cum sapientia eius transit in spiritum, tom. 4. 359. M
caro hominis non saluatur sine anima, nec contra, tom. 4. 366. C
caro voluntatis tantum est ministra, non auctor culpa, tom. 1. 401. C
caro Christi humanorum vitiorum expers fuit, tom. 4. 376. L
caro Christi peccata omnium operuit, to. 1. 520. L
caro nostra consistit ex quatuor elementorum substantia, tom. 4. 376. L
caro concupiscentiam inflamat, tom. 1. 368. I
caro omnis ex eadem massa, to. 3. 499. G
caro quomodo pro homine nuncupetur, tom. 1. 349. D
caro non potest id effici, quod Deus est, tom. 3. 641. B
caro Christi requiem non etiam corruptionem vidit, tom. 3. 126. D
caro quidam tentationum locus est, to. 1. 219. L
caro infirmitatis et doloris lectus est, tom. 2. 958. C
caro infirma minus peccatis est obnoxia, tom. 4. 360. K
Caro Christi bona arundo, tom. 3. 116. X
caro cur ad imaginem Dei facta non est, tom. 1. 120. L
caro Christi reclinatio ecclesie est, t. 2. 1144. G
caro peccatis quassata, resurrectionis virtute solidatur, tom. 3. 116. K
caro Christi petra dicitur, tom. 1. 532. K
caro nostra peccatum abolere non potuit, nisi crucifixus esset in Christo Iesu, tom. 4. 368. K
caro nos non humiliat, sed culpa, t. 2. 1017. A
caro non curanda in concupiscentiis, t. 3. 400. G
caro Christi fulgor est gloria, tom. 2. 1016. E
caro nostra mortificanda cupiditatibus, ne legi mentis nostra repugnet, to. 4. 359. L
caro et sanguis non nisi terrena reuelant, tom. 3. 143. K
caro nostra locus afflictionis dicitur, tom. 2. 1016. G
caro animam vereri, eique subdi debet, tom. 3. 148. M
caro infirma, spiritus autem promptus, tom. 3. 264. I

caro sui natura non est in vitio, tom. 2. 1016. I
caro corruptela illecebra est, tom. 1. 219. L
caro Christi antidotum peccati facta est, tom. 2. 905. B. C.
carnu resurrectio a quibus negata, to. 3. 417. E
carnis inebriata mes tubat, animus vacillat, cor fluctuat, tom. 4. 362. F
carnis natura repugnat innocentie et integritati, tom. 1. 572. K
carnis nomine homo terrenus intelligitur, tom. 1. 210. L.
carnis oblectatio causa cupiditatis, tom. 3. 77. F
carnis et anime copula, tom. 4. 366. D
carnis et terra similitudo, tom. 4. 366. E
carnis nostre et bestudinis comparatio, tom. 2. 984. K
carnis natura alia, alia diuinitatis gloria, tom. 3. 33. B
carnis esus an permissus, quosdam apud Romanos, tom. 3. 294. D
carnis afflictio saluat spiritum, tom. 4. 360. H
carnis facta mortificanda, tom. 3. 198. D
carnis immortetate quid sint, tom. 3. 59. L
carnis enudanda sanctificatio quomodo impetretur, to. 3. 147. G
carnis natura discipline repugnat, to. 1. 219. G
carnis cura non facienda in concupiscentiis, tom. 4. 92. H
carnis sensus quis, tom. 3. 423. G
carnis Dominica actus diuinitatis est exemplum, tom. 3. 80. M
carni adherens, caro est, tom. 3. 143. L
carni et sanguini non acquiescendum, tom. 3. 143. K
carni deputatur quicquid videtur, to. 3. 663. L
per carnem verum intelligimus, et per vitium carnem, tom. 4. 101. C
carnem qui gerit, culpe obnoxius est, tom. 1. 572. K
carnem suam nemo odit, tom. 3. 627. M
carnem vincens fundamentum est ecclesie, tom. 3. 143. L
carnem non edere an bonum, tom. 3. 404. H
in carnem non est retorquenda excusatio, tom. 5. 1150. L
carnem Christi manducemus, et sanguinem eius bibamus oportet, ut regnum Dei intremus, tom. 4. 14. D
carnem nostram bonae seruituti subiectam mori necesse est, to. 4. 359. M
in carne permanere necessarium magis est, quam voluntarium, tom. 2. 1361. D
carne Domini visa, verbum videtur, quod est filius, tom. 3. 36. H
qui in carne sunt, Deo placere non possunt, tom. 2. 1021. B
carnes aliqui non edunt feria quarta, t. 3. 401. B
carnes Aegiptiae sunt carnales huius seculi voluptates, tom. 1. 604. H
carnes edentes, aut non edentes, non scandalizandi, tom. 3. 402. C
circa carnum esum variae obseruationes variorum, tom. 3. 401. B
carnium esus, aut auersio, nec obest, nec prodest apud Deum, tom. 3. 400. I
carnibus vispatres sancti deique amici, tom. 3. 400. L
carnalis non est in Christo, tom. 5. 947. D
carnalis infirmitas operibus impedimento est, tom. 1. 417. E
carnales filij carnis dicuntur, tom. 1. 219. K
carnalia nequit transire, qui veteri indutus

est homine, tom. 3. 664. G
carnalia spiritualibus sunt subiecta, tomo 3. 423. G
carnalia reserue ad diuinitatem grauius sit sacrilegium, an vero qua spiritus sunt ad literam reserue, to. 4. 97. A
casta non est qua metu cogitur, to. 5. 530. H
castus non infirmos esse nos conuenit, tom. 5. 645. L
castitas solitudinem quarit, tom. 5. 641. M
castitas non nostra solum sed et domus nostra a nobis exigitur, to. 3. 82. C
castitas ubi non seruatur ubi non tenetur sexus distinctio, tom. 1. 622. C
castitas uirginalis angelorum meretur praesidium, tom. 5. 536. B
castitas a Sadducaei exclusa, to. 3. 248. L
castitas prima est coniugij fides, tom. 1. 307. K
castitas deo cara est, to. 5. 1098. G
castitas imperatur in marore, tom. 3. 280. M
castitas angelus fecit, tom. 5. 536. B
castitas in iuvene magis laudatur, quam in sene, to. 1. 499. L
castitatis magister spiritus, to. 3. 246. L
castitati necessitas non imponenda, tomo 5. 830. H
castitati quantum maiores nostri detulerint, tom. 5. 1093. L
castitatem tuetur pudor, to. 5. 432. F
castitatem prodigi saturitas, tom. 5. 829. H
castimoniae puritas seruanda, tom. 4. 362. A
castimonia eadem a viro qua ab uxore debetur, tom. 1. 278. C
castitatem deus quos diligit, tom. 2. 1339. G.
et 1338. D
castigatio religiosa dulcior est, quam blanda remissio, to. 5. 900. A
castus nosse oculus nostrum semper debet obseruari, to. 4. 389. A
catavactarum nomine, vis celestis eloquij intelligitur, tom. 2. 977. C
catechumenus aqua comparatur, tom. 5. 805. I
catechumenum seducens mitius funitur quam fidelem ad errorem pelliciens, tom. 3. 256. G
catechumeni quomodo sunt imbuedi ac erudendi, to. 4. 346. D
catelli edunt de micis cadentibus de mensa domitorum suorum, tom. 3. 118. D
carholicum quod non est, Deo contrarium est, tom. 3. 432. K
causae quae melior, tom. 3. 272. G
in causa Dei dissimulare, peccatum est non leue, tom. 5. 494. G
causa peccandi iustus saepe deceptus, tomo 5. 536. D
causae peccandi fugienda sunt, tom. 1. 644. G
causae diuini operum saepe latent, licet effectus sint manifesti, tom. 4. 11. X
cauterium purgedinem carnis exurit, ne ad vitium serpat contagio, tom. 3. 96. X
cedrus suspendendus columnis apta, tomo 1. 49. A
cedri nomine, maiorum qui iusti fuerunt gloria declaratur, tom. 3. 400. I
census non est in crimine, sed affectus, tomo 3. 105. E.
census sapientis in tribus consistit, tomo 1. 319. I
census a Christo solutus, tom. 3. 88. I
census soluendus, to. 2. 1144. G
census mensuram non habet, to. 1. 319. H

census professio iniuncta ab Augusto, cur prima dicta, cum non ante alie praecesserant, tom. 3. 31. M
census abundans nequit auari peccus explere, tom. 1. 700. K
census professionis ab Augusto promulgata mysterium, tom. 3. 31. H
census iniquitatis in diaboli est potestate, tom. 2. 880. I
centurio christum crucifixum Dei agnouit filium, to. 3. 279. M
centurionis magna fides, tom. 5. 907. E
centurionis gentilis seruus Dominus curandus oblatu, tom. 3. 110. D
centurionis fides maior Israelitica, tom. 3. 111. I
cephas idem qui Petrus, tom. 3. 493. A
cerebrum motuum principium est, t. 1. 127. M
cerebrum initium est neruorum, et sensuum voluntariae commotionis, to. 1. 127. M
cerebrum cur ceteris mollius, to. 1. 128. G
certamen quamdiu viuimus nobis debetur, tom. 2. 900. G
certamen omne fortiter possumus sustinere, praesule domino, tom. 2. 1024. I
certamen nobis cum quibus, tom. 3. 78. B
et 2. 875. H
certaminis maioris gloriosior corona, to. 3. 4. G
certamina iustorum multa, to. 1. 459. H
certamina multa nobis et grauius proposita sunt, tom. 2. 985. B
ceruix patientia et humilitatis insigne, to. 1. 354. B. et 114. F
ceruus ramusculos olea mandens, sanus fit, tom. 1. 43. K
ceruus cibus venenum est, to. 1. 44. K
cete, a quo Tob deglutitus, quid significauerit, tom. 4. 140. G
cete infirmae magnitudinis piscis, tom. 1. 87. H
cethura odorifera interpretatur, tom. 1. 182. A
chaldaeorum sapientia tela aranea comparatur, tom. 1. 64. K
chaldaei peritiores habiti in numeris, tom. 3. 34. C
cham malum interpretatur, tom. 1. 216. I
cham primus seruus appellatus, tom. 3. 639. X
cham similes qui, tom. 1. 259. L
cham calor est, tom. 1. 257. A. et 261. E
cham seruus dictus peccati causa, tom. 3. 670. B
cur cham potius, quam fratrum suorum, additur generatio, tom. 1. 256. M
cham stulticia, dum videt parvis sui nuditatem, tom. 3. 670. B. C
cham, qui medius erat inter filios, quomodo dicitur iunior, tom. 1. 261. A
cham maledictus, et seruus fratrum suorum seruorum, tom. 3. 670. B
chamalcentis natura, tom. 1. 101. A
chanaan turbatio interpretatur, tom. 1. 257. A et 261. E
chanaan cur dicitur uidisse nudationem patris antequam natus esset, tom. 1. 259. I
chanaan religionem humilitati paratam significat, tom. 1. 315. M
chanaanai mobiles et inquieti sunt, t. 1. 189. A
chanaanai quid sint, tom. 2. 1387. L
chanaanorum auctor fuit chanaan, tom. 1. 257. A
chanaan christum adorans, quod voluit, meruit obtinere, to. 4. 142. E
chanaan sui finibus egressus, regno celorum vim faciebat, tom. 3. 118. G

charismata fidei fundamentis dabant firmitatem, tom. 3. 482. E
charismata omnia praeter charitatem euacuantur, tom. 3. 484. I
charismata non omnibus eadem a Deo donata, tom. 4. 49. C
charismata seminibus similia, tom. 4. 33. F
charismata meliora amulanda, tom. 3. 482. B
charismatum causa abdit, t. 4. 43. X
charismatum gradus in lege Dominica, to. 3. 476. K
charitas peccatorum finis est, tom. 1. 372. G
charitas plenitudo uictoriae dicitur, t. 1. 370. B
charitas plenitudo legis dicitur, ibid.
charitas complectitur unitatem, omnesque uniti facit corpus, tom. 3. 668. H
charitas nolentis nulla, tom. 4. 45. F
charitas Dei unde nobis luceat, tom. 3. 367. X
charitas sui prohibitione augetur, to. 3. 366. C
charitas malum non cogitat, tom. 2. 1406. C
charitas fide et spe maior est, tom. 1. 167. H
charitas cibus ualidissimus, tom. 3. 106. D
charitas ubi desicit nil prodest scientia, tom. 3. 483. I
charitas quando ordinetur, tom. 3. 106. F
charitas non potest esse sine fide, tom. 5. 563. D
charitas perfectum lumen cognitionis est, tom. 1. 357. C
charitas est qua nos superioribus uelut, tom. 1. 48. I
charitas ex mutis consistit, tom. 3. 457. E
charitas et humilitas in nullo ab inuicem diuiduntur, tom. 5. 1172. A
charitas reformatrix generis humani, tom. 3. 485. A
charitas nescit timorem, tom. 3. 668. H. et 1. 357. C
charitas Dei per spiritum nobis datum diffusa est in cordibus nostris, tom. 4. 39. G
charitas causa spei et fidei, tom. 3. 484. M
charitas libertate maior est, tom. 5. 980. A
charitas mater omnium bonorum, to. 3. 457. B
charitas spes firmat apud Deum, to. 3. 652. I
charitas Deus est, tom. 3. 484. G
charitas adificat, tom. 3. 457. C
charitas patiens est, benigna est, non emulatur, non instatur, tom. 3. 108. H. et to. 3. 81. A
charitas prima ad commendationem nostrum est, tom. 5. 478. I
charitas aliena ab hypocrisis et simulatione, tom. 3. 668. H
charitas maior trium maximorum, to. 3. 106. E
charitas maior omnibus, tom. 3. 290. E
charitas celum habet, tom. 1. 372. I
charitas a laqueis habet, ibid.
charitas patris et filij indiuidua, to. 4. 148. K
charitas Dei in cordibus nostris diffusa est per spiritum sanctum, tom. 5. 565. H
charitas carnis charitas non est, tom. 3. 307. K
charitas ex puro corde et bona conscientia debet proficisci, tom. 3. 696. B
charitas nostra christus est, tom. 1. 372. G
charitas palma dicitur, tom. 1. 370. B
charitas maior spe et fide, tom. 3. 484. M
charitas quibus operibus acquiritur, tom. 2. 1327. M
charitas euangelij est, tom. 5. 981. G
charitas libertatis est, ibid.
charitas nunquam sine pace, tom. 3. 668. H
charitas mortem habet, tom. 1. 372. I
charitas perfectionibus non motetur, tom. 2. 1019. L

charitas martyrum passioni adequatur, tomo 1. 372. H
charitas est uelut nuptialis, tom. 3. 201. E
sine charitatis gratia totius patrimonij collatio nil prodest, to. 4. 380. X
charitatis refrenium ac symbolum est oculum, tom. 4. 378. B
charitatis perfectio patientia, to. 3. 104. G
charitatis proprietates, tom. 2. 1297. D
charitatis pignus osculum, tom. 3. 123. L
charitatis consuetudo est ut dilectos nobis non solum oculis sed etiam sermone teneamus, to. 1. 499. I
charitatis non inanis gloriae causa omnia sunt facienda, tom. 3. 503. K
charitatis filium est ipsa charitas, tomo 1. 362. C
charitati absit inuidia, to. 3. 153. C
charitati christi nil potest conferri, tomo 3. 366. D
charitati cur magis studendum, tom. 3. 668. G
charitati immortalatur ingressi per pacem, tom. 3. 632. K
charitatem non habens, nec Deum habet, tom. 3. 484. G
qui charitatem christi in se continet, in luce est, tom. 2. 1019. L
charitatem Dei quid in nobis emereatur, tomo 4. 148. I
charitatem non exercens, fidem meretur etiam amittere, tom. 4. 32. H
in charitate spes est, to. 2. 1297. E
in charitate fides est, ibid.
in charitate Dei qui sint, to. 3. 297. F
a charitate christi nulla ratione debemus separari, to. 4. 39. G
charra cauerna interpretatur, tom. 1. 313. B
chirographum in decretis quoddam, tom. 3. 661. F
chirographum a Christo cruci affixum, quid sit, to. 3. 661. E. et 1. 468. C
chlamys christi qualis fuerit, to. 3. 274. A
chloë an sit locus an uero aliud quid designet, tom. 3. 419. I
chobal uita interpretatur, tom. 1. 327. I
chori et symphoniae plebis signat concordiam, tom. 3. 210. B
christus potestatis auctor, obedientiae magister, ad precepta uirtutis suo nos informat ipsemet exemplo, tom. 3. 100. I
christus cur ex femine David natus, tom. 3. 296. L
christus factus est pax nostra, qui factus est utraque unum, et medium parietem macevie soluit, tom. 3. 59. E
christus sicut uua in ligno crucis, to. 3. 110. A
christus in natiuitate sua omnia est consecutus, tom. 3. 640. K
christus cur uenerit se manifestari, tomo 3. 145. A
christus cur prior resurrexerit, tom. 3. 495. L
christus quomodo uicerit, tom. 4. 84. L
christus patre non minor natus, sed minoratus fuit, to. 4. 81. I
christus se uermen, non hominem affirmauit, tom. 4. 81. I
christus non requirendus cum Maria Magdalenam inter terrena, tom. 4. 114. D
christus sui reuerentia omnes irrationabiles motus comminuit, to. 4. 384. H
christus uerbum non erat in pralatione sermo, tom. 4. 60. K

OPERVM DIUI AMBROSII.

charismata fidei fundamentis dabant firmitatem, tom. 3. 482. E
charismata omnia praeter charitatem euacuantur, tom. 3. 484. I
charismata non omnibus eadem a Deo donata, tom. 4. 49. C
charismata seminibus similia, tom. 4. 33. F
charismata meliora amulanda, tom. 3. 482. B
charismatum causa abdit, t. 4. 43. X
charismatum gradus in lege Dominica, to. 3. 476. K
charitas peccatorum finis est, tom. 1. 372. G
charitas plenitudo uictoriae dicitur, t. 1. 370. B
charitas plenitudo legis dicitur, ibid.
charitas complectitur unitatem, omnesque uniti facit corpus, tom. 3. 668. H
charitas nolentis nulla, tom. 4. 45. F
charitas Dei unde nobis luceat, tom. 3. 367. X
charitas sui prohibitione augetur, to. 3. 366. C
charitas malum non cogitat, tom. 2. 1406. C
charitas fide et spe maior est, tom. 1. 167. H
charitas cibus ualidissimus, tom. 3. 106. D
charitas ubi desicit nil prodest scientia, tom. 3. 483. I
charitas quando ordinetur, tom. 3. 106. F
charitas non potest esse sine fide, tom. 5. 563. D
charitas perfectum lumen cognitionis est, tom. 1. 357. C
charitas est qua nos superioribus uelut, tom. 1. 48. I
charitas ex mutis consistit, tom. 3. 457. E
charitas et humilitas in nullo ab inuicem diuiduntur, tom. 5. 1172. A
charitas reformatrix generis humani, tom. 3. 485. A
charitas nescit timorem, tom. 3. 668. H. et 1. 357. C
charitas Dei per spiritum nobis datum diffusa est in cordibus nostris, tom. 4. 39. G
charitas causa spei et fidei, tom. 3. 484. M
charitas libertate maior est, tom. 5. 980. A
charitas mater omnium bonorum, to. 3. 457. B
charitas spes firmat apud Deum, to. 3. 652. I
charitas Deus est, tom. 3. 484. G
charitas adificat, tom. 3. 457. C
charitas patiens est, benigna est, non emulatur, non instatur, tom. 3. 108. H. et to. 3. 81. A
charitas prima ad commendationem nostrum est, tom. 5. 478. I
charitas aliena ab hypocrisis et simulatione, tom. 3. 668. H
charitas maior trium maximorum, to. 3. 106. E
charitas maior omnibus, tom. 3. 290. E
charitas celum habet, tom. 1. 372. I
charitas a laqueis habet, ibid.
charitas patris et filij indiuidua, to. 4. 148. K
charitas Dei in cordibus nostris diffusa est per spiritum sanctum, tom. 5. 565. H
charitas carnis charitas non est, tom. 3. 307. K
charitas ex puro corde et bona conscientia debet proficisci, tom. 3. 696. B
charitas nostra christus est, tom. 1. 372. G
charitas palma dicitur, tom. 1. 370. B
charitas maior spe et fide, tom. 3. 484. M
charitas quibus operibus acquiritur, tom. 2. 1327. M
charitas euangelij est, tom. 5. 981. G
charitas libertatis est, ibid.
charitas nunquam sine pace, tom. 3. 668. H
charitas mortem habet, tom. 1. 372. I
charitas perfectionibus non motetur, tom. 2. 1019. L

census professio iniuncta ab Augusto, cur prima dicta, cum non ante alie praecesserant, tom. 3. 31. M
census abundans nequit auari peccus explere, tom. 1. 700. K
census professionis ab Augusto promulgata mysterium, tom. 3. 31. H
census iniquitatis in diaboli est potestate, tom. 2. 880. I
centurio christum crucifixum Dei agnouit filium, to. 3. 279. M
centurionis magna fides, tom. 5. 907. E
centurionis gentilis seruus Dominus curandus oblatu, tom. 3. 110. D
centurionis fides maior Israelitica, tom. 3. 111. I
cephas idem qui Petrus, tom. 3. 493. A
cerebrum motuum principium est, t. 1. 127. M
cerebrum initium est neruorum, et sensuum voluntariae commotionis, to. 1. 127. M
cerebrum cur ceteris mollius, to. 1. 128. G
certamen quamdiu viuimus nobis debetur, tom. 2. 900. G
certamen omne fortiter possumus sustinere, praesule domino, tom. 2. 1024. I
certamen nobis cum quibus, tom. 3. 78. B
et 2. 875. H
certaminis maioris gloriosior corona, to. 3. 4. G
certamina iustorum multa, to. 1. 459. H
certamina multa nobis et grauius proposita sunt, tom. 2. 985. B
ceruix patientia et humilitatis insigne, to. 1. 354. B. et 114. F
ceruus ramusculos olea mandens, sanus fit, tom. 1. 43. K
ceruus cibus venenum est, to. 1. 44. K
cete, a quo Tob deglutitus, quid significauerit, tom. 4. 140. G
cete infirmae magnitudinis piscis, tom. 1. 87. H
cethura odorifera interpretatur, tom. 1. 182. A
chaldaeorum sapientia tela aranea comparatur, tom. 1. 64. K
chaldaei peritiores habiti in numeris, tom. 3. 34. C
cham malum interpretatur, tom. 1. 216. I
cham primus seruus appellatus, tom. 3. 639. X
cham similes qui, tom. 1. 259. L
cham calor est, tom. 1. 257. A. et 261. E
cham seruus dictus peccati causa, tom. 3. 670. B
cur cham potius, quam fratrum suorum, additur generatio, tom. 1. 256. M
cham stulticia, dum videt parvis sui nuditatem, tom. 3. 670. B. C
cham, qui medius erat inter filios, quomodo dicitur iunior, tom. 1. 261. A
cham maledictus, et seruus fratrum suorum seruorum, tom. 3. 670. B
chamalcentis natura, tom. 1. 101. A
chanaan turbatio interpretatur, tom. 1. 257. A et 261. E
chanaan cur dicitur uidisse nudationem patris antequam natus esset, tom. 1. 259. I
chanaan religionem humilitati paratam significat, tom. 1. 315. M
chanaanai mobiles et inquieti sunt, t. 1. 189. A
chanaanai quid sint, tom. 2. 1387. L
chanaanorum auctor fuit chanaan, tom. 1. 257. A
chanaan christum adorans, quod voluit, meruit obtinere, to. 4. 142. E
chanaan sui finibus egressus, regno celorum vim faciebat, tom. 3. 118. G

charismata fidei fundamentis dabant firmitatem, tom. 3. 482. E
charismata omnia praeter charitatem euacuantur, tom. 3. 484. I
charismata non omnibus eadem a Deo donata, tom. 4. 49. C
charismata seminibus similia, tom. 4. 33. F
charismata meliora amulanda, tom. 3. 482. B
charismatum causa abdit, t. 4. 43. X
charismatum gradus in lege Dominica, to. 3. 476. K
charitas peccatorum finis est, tom. 1. 372. G
charitas plenitudo uictoriae dicitur, t. 1. 370. B
charitas plenitudo legis dicitur, ibid.
charitas complectitur unitatem, omnesque uniti facit corpus, tom. 3. 668. H
charitas nolentis nulla, tom. 4. 45. F
charitas Dei unde nobis luceat, tom. 3. 367. X
charitas sui prohibitione augetur, to. 3. 366. C
charitas malum non cogitat, tom. 2. 1406. C
charitas fide et spe maior est, tom. 1. 167. H
charitas cibus ualidissimus, tom. 3. 106. D
charitas ubi desicit nil prodest scientia, tom. 3. 483. I
charitas quando ordinetur, tom. 3. 106. F
charitas non potest esse sine fide, tom. 5. 563. D
charitas perfectum lumen cognitionis est, tom. 1. 357. C
charitas est qua nos superioribus uelut, tom. 1. 48. I
charitas ex mutis consistit, tom. 3. 457. E
charitas et humilitas in nullo ab inuicem diuiduntur, tom. 5. 1172. A
charitas reformatrix generis humani, tom. 3. 485. A
charitas nescit timorem, tom. 3. 668. H. et 1. 357. C
charitas Dei per spiritum nobis datum diffusa est in cordibus nostris, tom. 4. 39. G
charitas causa spei et fidei, tom. 3. 484. M
charitas libertate maior est, tom. 5. 980. A
charitas mater omnium bonorum, to. 3. 457. B
charitas spes firmat apud Deum, to. 3. 652. I
charitas Deus est, tom. 3. 484. G
charitas adificat, tom. 3. 457. C
charitas patiens est, benigna est, non emulatur, non instatur, tom. 3. 108. H. et to. 3. 81. A
charitas prima ad commendationem nostrum est, tom. 5. 478. I
charitas aliena ab hypocrisis et simulatione, tom. 3. 668. H
charitas maior trium maximorum, to. 3. 106. E
charitas maior omnibus, tom. 3. 290. E
charitas celum habet, tom. 1. 372. I
charitas a laqueis habet, ibid.
charitas patris et filij indiuidua, to. 4. 148. K
charitas Dei in cordibus nostris diffusa est per spiritum sanctum, tom. 5. 565. H
charitas carnis charitas non est, tom. 3. 307. K
charitas ex puro corde et bona conscientia debet proficisci, tom. 3. 696. B
charitas nostra christus est, tom. 1. 372. G
charitas palma dicitur, tom. 1. 370. B
charitas maior spe et fide, tom. 3. 484. M
charitas quibus operibus acquiritur, tom. 2. 1327. M
charitas euangelij est, tom. 5. 981. G
charitas libertatis est, ibid.
charitas nunquam sine pace, tom. 3. 668. H
charitas mortem habet, tom. 1. 372. I
charitas perfectionibus non motetur, tom. 2. 1019. L

INDEX RERVM ET VERBORVM

christus an patri commixtione iungatur, to. 4. 60. k
christus comparatur ecclesia velut dilectio sua, tom. 4. 376. k
christus non relinquet nos orphanos, to. 3. 94. d
christus vitulus et hostia, tom. 3. 4. h
christus Dei virtus est et sapientia, to. 4. 61. c
christus propheta magnus dicitur, tom. 3. 111. m
christus ex desponsata nasci voluit, to. 3. 20. h
christus caro est crucifixus, tom. 4. 80. l
christus Anna et Cleopha scorsim vestire apparuit, tom. 3. 290. a
christus et Adam ambo in deserto, tom. 3. 71. h
christus cur semen dicitur, tom. 3. 376. c
christus secundum corporis veritatem tentus et ligatus a iudeis, tom. 3. 266. b
christus non sacrificavit in templis mansuetus sed in corpore suo peccata nostra vacuavit, tom. 3. 12. l
christus Hierosolimam abductus a spiritu tentatore, tom. 3. 74. a
christus cur caput omnium dicitur, t. 3. 678. d
christus cogit se sequi unum, repellit alterum, tom. 3. 155. g
christus iudicium potius suum, quam affectum periclitari apud nos maluit, to. 3. 101. a
christus cur primus, tom. 3. 23. i
christus sepe per petram vel lapidem significatus in sacris literis, tom. 3. 377. c
christus quo respectu minor patre dicitur, to. 4. 81. f
christus mortuus quoque predicatus est, to. 3. 378. e
christus Secretorum nostrorum assistit testis, tom. 3. 270. c
christus semper in forma Dei, tom. 3. 638. f
christus quod assumpsit ex virgine, nec accessio divina, nec diminutio est potestatis, tom. 4. 81. r
christus ut homo turbatur, ut homo flet, ut homo crucifigitur, tom. 4. 80. l
christus secundum carnem passus, tom. 4. 80. l
christus sine Deo pro omnibus mortis gustavit, tom. 4. 81. k
christus propheta, tom. 3. 117. c
christus cur Diabolo sese tentanti, non satisfecerit, sed restiterit, tom. 3. 74. d
christus cur aquila, tom. 3. 4. h
christus nobis, non sibi vicat, to. 3. 74. c
christus a resurrectione plus quam quingentis fratribus simul apparuit, tom. 3. 493. b
christus cur ex virgine natus, tom. 3. 296. m
christus leo, quia fortior, tom. 3. 4. h
christus quibus signis Deus probatur, tom. 3. 33. d
christus adultera peccata remissurus, caput levavit, tom. 3. 101. d
christus unus descendit, ut ascenderemus omnes, tom. 3. 49. c
christus Iudeos ipsorum propria damnabat sententia, tom. 3. 245. e
christus cur homo, tom. 3. 4. h
christus de celo descendit, ut terrena celestibus sociaret, tom. 3. 367. h
christus Paulo temporalis priusquam crederet, tom. 3. 251. k
christus vere liber, tom. 3. 147. i
christus quo tempore in Hispania nondum predicatus, tom. 3. 409. c
christus vili pretio vult estimari, ut a quovis possit comparari, tom. 3. 126. c.

christus habitus et potentiam divinitatis, et gratiam humilitatis, 110. f. in proem.
christus cur patrem pro nobis obsecravit, tom. 3. 100. h
christus nulli deficit, superabundat vero omnibus, tom. 3. 119. g
christus an ex loco ad locum profectus, tom. 3. 244. l
christus natus a quibusdam negatus, tom. 3. 495. h
christus servulos servavit ut fraterni eos nominis honore donaret, tom. 3. 68. h
christus quid pro nobis interpellat, tom. 3. 366. a
christus cur verbum dicitur, tom. 4. 55. l
christus cur Dei virtus, tom. 4. 55. l
christus consilio et voluntate principum seculi crucifixus est, tom. 3. 426. c
christus secundum carnem natus, usum sequi debuit carni, tom. 3. 52. x
christus an aliquid post passionem acceperit, tom. 3. 641. d
christus eternus in eo cui mundus deficit, tom. 3. 251. k
christus patuit non mori, sed voluit, tom. 3. 68. g
christus cur sacerdos, tom. 4. 104. g
christus sive batus crucis, tom. 3. 274. d
christus se visum inter Heliam, et Moysen, noluit divulgari, tom. 4. 146. a
christus resurrexit a mortuis per gloriam patris, tom. 4. 368. i
christus cum patre semper, tom. 3. 23. i
christus de se interrogatus, non verbo, sed factis se probavit, tom. 3. 114. d
christus morti propria superavit, tom. 3. 245. d
christus cur mediis et auxiliis, quibus tamen minime egebat, sit usus, tom. 3. 75. h
christus Petro timidior, tom. 4. 79. a
christus cur Dei filius, itemque sapientia dicitur, tom. 4. 55. l
christus non emitur pecunia, tom. 1. 49. 4. e
christus emitur gratia, tom. 3. 245. e
christus cur mortem timuerit, tom. 4. 79. b
christus quomodo e vinea coccus, et occisus, tom. 3. 245. e
christus finis legis est, tom. 1. 533. d
christus lux mundi, tom. 3. 144. h
christus ante passionem aequalem se patri ostendit, tom. 3. 640. k
christus ita dilexit inimicos, ut morti exeret, tom. 3. 110. e
christus in terra digito scribens, quid denotet, tom. 3. 110. a
christus ex rege rex, fortis ex forti, verus ex vero, vincta mortem virtute contempsit, tom. 3. 4. i
christus grano sinapis comparatur, tom. 5. 773. k
christus pro nostrorum qualitate factum iuste et vere aut supplicia decernit, aut premia largitur, tom. 3. 38. c
christus cur ex radice Iesse, et non Boor, aut Obed, to. 3. 407. i
christus cum condemnatur, superat, tom. 2. 1415.
christus cum iudicatur, vincit, ibid.
christus interrogatus, non respondit, tom. 3. 271. l
christus cur post mortem percussus, non ante, tom. 3. 281. b

christus signaculum nostrum est, tomo 3. 372. g
christus charitas nostra est, ibid.
christus cur orauerit in curando paralytico, to. 3. 91. l
christus solus coronam gloriae habet, tomo 2. 1277. d
christus principium virtutis et integritatis nostrae, to. 4. 99. h
christus tauro comparatur, to. 2. 994. c
christus ante secula generatus ex patre, et ultimis temporibus creatus ex virgine, tomo 4. 100. k
christus rector noster, to. 1. 369. d
christus noluit doctrinam suam verborum ornatus hominibus fieri acceptabilem, tomo 3. 425. c
christus quomodo emendus sit, tomo 1. 491. m
christus quomodo vinctus et extinguitur una eademque operatione, tomo 2. 1398. b
christus crura cur non fracta, tomo 3. 281. b
christus novissimus est Adam, tomo 3. 47. l
christus cur accusatus apud Pilatum tacuerit, tomo 2. 1415. h
christus misit discipulos ut ipse a patre missus erat, tomo 3. 289. e
christus solus aures aperuit humanam ad cognoscenda mysteria, tomo 2. 1078. b
christus operandi testimonium nunquam refugit, tomo 3. 90. e
christus quomodo nobis apparuerit, t. 5. 800. d
christus vir probatus iustus, et a mortuis suscitatus, to. 3. 146. c
christus animarum nostrarum medicus fuit, tomo 1. 197. d
christus tria principaliter ordinavit, to. 3. 70.
christus sacerdos magnus dicitur, tomo 1. 453. g
christus cur lotus baptismi lauacro, tomo 3. 70.
christus vicat cum victus videretur, tomo 3. 423. h
christus in hoc mundo non querendus, tomo 2. 1277. d
christus cur Deus dicitur, tomo 4. 138. e
christus non solum carne hominis suscepit, sed et affectum, to. 2. 1067. i
christus et Deus, et homo credendus, tomo 3. 250. a
christus quos alligat, liberat, to. 2. 1031. h
christus quae non vidit a patre, per seipse fecit, tomo 4. 117. e
christus testatus est de cruce, to. 3. 280. k
christus solus prophetarum et legis mysteria revelavit, to. 2. 1202. a
christus dominus sabbathi, to. 3. 98. b
christus in foro non est querendus, tomo 1. 360. i
christus qualem sponfam invenire gestiat, to. 3. 25. h
christus nulla comparatur pecunia, tomo 1. 360. i
christus lumen verum est omnium, t. 2. 920. m
christus pro peccatoribus oblati est pascha nostrum, to. 4. 363. x
christus ubi christus, sibi fides clarior, to. 2. 989. a
christus p. inceptus est sacerdotum, tomo 1. 454. d
christus agnus Dei, qui tollis peccata mundi universi, to. 3. 115. i
christus quomodo vermis dicitur, tomo 1. 855. h
christus exprimit paternae claritudinis unitatem, tomo 3. 261. d
christus

OPERVM DIVI AMBROSII.

christus quomodo mons dicitur, tomo 2. 864. g
christus heri et hodie est, tomo 4. 138. f
christus initium ecclesiae, tomo 3. 627. i
christus a centurione Dei filius comprobatus, tomo 3. 297. a
christus quando gloria et honore coronatus fuerit, tomo 3. 753. d
christus in honore Dei est, tomo 3. 365. f
christus unde didicerit obedientiam, tomo 3. 768. l.
christus homo cruci affixus, non quasi Deus, tomo 3. 274. f
christus cur Dominus noster dicitur, t. 3. 298. b
christus in terras venit ut nos ad celos euehret, tomo 3. 33. a
christus et hominis, et Dei filium significat, tomo 3. 639. k
christus lapides mutare in panes iustus a diabolo, tomo 3. 73. e
christus lux vera qua illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum, to. 3. 23. l
christus venit ministrare, non ministrari, tomo 3. 406. b
christus semper pro nobis intercedit, t. 1. 605. f
christus mortem non sensit remans ad celos, tomo 3. 68. g
christus Iesus unus Dei et hominis filius, tomo 3. 296. l
christus non est aliud, ut aliud videatur, to. 3. 264. i
christus in bonis adiutor est, tomo 2. 1444. h
christus in malis est conservator, ibid.
christus ideo ieiunavit, ut nobis exemplo esset eius ieiunium, tomo 5. 137. g
christus conuincio magno exceptus a Leui publicano, tomo 3. 93. d
christus cornu nostrum est, tomo 1. 301. b
christus an revera tristis, to. 3. 264. i
christus maluit aliquos de sui ortu, quam de matris pudore dubitare, tomo 3. 20. i
christus cur voluerit baptizari, tomo 5. 799. e
christus quo respectu regnare, et non regnare dicitur, tomo 3. 66. a
christus sicut granum tritici cecidit, ut plurimos fructus afferret in nobis, tomo 3. 46. a
christus qui descendit, ipse est et qui ascendit, tomo 3. 138. b
christus unus meruit, sed lauit omnes, t. 3. 49. c
christus quando subiciendus Deo patri, tomo 3. 496. l
christus et pater unum sunt, contra Ariariorum doctrinam, tomo 4. 38. a
christus ecclesiam congregaturus, quid faciat, tomo 3. 40. m
christus factus sub lege, ut eos qui sub lege essent lucri faceret, tomo 3. 36. l
christus cur baptizari voluerit, to. 5. 799. a. e
christus fide tangitur, non tactu corporali, tomo 3. 285. b
christus nec in messe stipulam reliquit, to. 4. 379. m
christus cur pro ecclesia sua gratias agat patri suo, tomo 3. 141. a
christus unus omnium peccata suscepit, ut in illo omnium peccata moverentur, to. 3. 49. c
christus anima nostra agitator est, t. 1. 370. a
christus posterus in ruinam et resurrectionem multorum in Israel, tomo 3. 38. a
christus cur se tentari passus, tomo 3. 70. c
christus non quaritur argento, sed fide, to. 1. 491. k
christus fortissimus, tomo 3. 45. c

christus voluit affligi a paucis ut pro omnibus moveretur, tomo 3. 83. l
christus requiescit in operibus plebis suae, tomo 1. 358. c
christus venerat ad oves perditas domus Israel, tomo 3. 181. b
christus cur non cum aliis sepultus, tomo 3. 282. d
christus cur a Ioanne voluerit baptizari, tomo 3. 42. c
christus cur discipulos suos per seminata in sabato duxerit, tomo 1. 366. c
christus stella splendida et matutina, tomo 3. 34. b
christus ipse sua se luce signat, tomo 3. 34. b
christus quadraginta diebus cum discipulis anrequam ascenderet, tomo 3. 759. h
christus non eguit nasci, qui semper erat, nec sua sibi profuit naturitate, tomo 3. 655. g
christus in passione sua futura instar beatitudinis letitiam exhibebat, tomo 2. 1273. d
christus an in tunc pluviis et tenebris sit aduenturus, tomo 3. 258. b
christus sursum querendus ad dextram patris, ubi sedet, tomo 3. 286. d
christus omnia iniquitatis vestigia abolevit, tomo 2. 990. f
christus aliter populo, aliter Apostolis interfatus est, to. 3. 429. f
christus varia habet sanitatum genera, tomo 5. 642. k
christus absconditus in lege, adaptus in prophetis, impletus in euangelio, tomo 3. 197. c
christus quomodo expiravit, tomo 3. 278. e
christus paratus indulgere peccatis nostris, tomo 3. 765. c
christus partu nouo naturam nostram initiavit, tomo 3. 95. m
christus quos miseratur etiam imprudentes aduocat, to. 3. 156. h
christus cur panis angelorum dicitur, tomo 3. 465. d
christus est vita, tomo 3. 48. g
christus cur in iussuflauerit in apostolos, tomo 3. 292. m
christus quando nomen a patre acceperit, tomo 3. 641. b
christus, interpres loci cuiusdam Esaiæ, omnibus admirationi, tomo 3. 80. h
christus qualiter dormiat, tomo 3. 87. i
christus solus natus de ingenua Dei substantia, tomo 3. 655. h
christus est offensus posita in Sion, to. 3. 377. d
christus granum tritici, tomo 3. 195. h
christus pauper factus ut ipsius inopia ditaretur, tomo 3. 33. a
christus quomodo dicitur inuenis secundus, ibid.
christus quomodo dicitur suus omni populo, ibid.
christus cur tristis, tomo 3. 264. l
christus querit silentium, tomo 2. 1028. m
christus solus mundum deo reconciliavit per suum sanguinem, tomo 2. 1047. i
christus pro peccato omnium factus est deprecatio, ibid.
christus mentem alit, spem acuit, firmat affectum, tomo 3. 195. h
christus omnia est nobis, tomo 5. 571. c
christus vincit cum iudicatur, tomo 3. 138. d
christus Deum patrem suum proprium dicitur, tomo 3. 639. g

Christus in dextera Dei, to. 3. 365. h
Christus ut omis ad occisionem ductus, tomo 4. 81. l
Christus cum forma Dei esset, non rapinam est arbitratus se esse aequalem Deo, tomo 3. 638. e
Christus velut mutus adversus dolorem os suum non aperuit, tomo 3. 241. a
Christus baptizatus in lacte, to. 2. 1291. l
Christus quomodo Diabolum fefellerit, tomo 3. 20. m
Christus cur vitulus, et cur sacerdos, tomo 3. 4. h
Christus vocat quem miseratur, tomo 3. 8. m
Christus cur Hieremias reputatur, tomo 3. 43. m
Christus est finis viarum, tomo 2. 1153. b
Christus pastor cuius ovis perierat, to. 3. 203. m
Christus lux magna, tomo 3. 79. m
Christus cur electus tollere peccata mundi, to. 3. 147. h
Christus cur quadraginta diebus ieiunavit, to. 3. 759. h
Christus panis vivus, tomo 3. 144. h
Christus redemptio et misericordia nostra est, tomo 2. 1040. h
Christus in lege Iudaeis promissus, tomo 3. 312. h
Christus mundavit aquas, non ijs ipse mundatus est, tomo 3. 46. b
Christus petra spiritalis, de qua bibebant patriter omnes, tomo 3. 144. h
Christus cur ieiunia indixerit, tomo 5. 828. f
Christus non est cum desidia querendus, tomo 3. 36. g
Christus et pater unum sunt, tomo 3. 50. d
Christus ubi a turba posuit confici, tomo 3. 101. c
Christus peccatum non novit, to. 2. 918. b
Christus et vitulus, et sacerdos, tomo 3. 4. h
Christus cur in aliena sepultura ponitur, tomo 5. 857. l
Christus imago Dei, tomo 3. 71. g
Christus diues est erga se inuocantes, tomo 3. 379. m
Christus virtutum Dominus, tomo 3. 258. a
Christus est primus, sed non solus, tomo 3. 23. l
Christi crux quomodo ornanda, tomo 3. 126. e
Christus gratia Dei pro omnibus mortem gustavit, tomo 3. 754. b
Christus cur mortem gustasse dicitur, tomo 3. 754. b
Christus pontifex fidelis, tomo 3. 756. k
Christus electus e ciuitate sua, to. 3. 83. g
Christus unctus et regem, et sacerdotem significat, tomo 3. 749. e
Christus fundamentum nostrum est, tomo 5. 1112. e
Christus quando clarificatus a patre, tomo 3. 756. f
Christus quibus parentibus natus, to. 3. 255. k
Christus in maioribus nos actum antiquamque fidei simplicitatem reformavit, tomo 3. 59. k
Christus fouet et nutrit ecclesiam, sicut homo carnem suam, tomo 3. 627. m
Christus quando sublimior, to. 3. 105. d
Christus visus in veteri testamento patribus, non Deus patris, to. 3. 13. c

INDEX RERVM ET VERBORVM

christus an sicut vitis, sine cultore nihil va-
leat, tom. 4. 132. H
christus humana expers fragilitatis, tom. 3.
146. D
christus peccato mortuus, tom. 3. 156. k
christus in spiritu & igne baptizaturus, toa-
nis baptisma praemisit, tom. 4. 354. D
christus a quibus sepultus, tom. 3. 281. D
christus secundum carnem regalis & sacerdo-
talis familiae fuit, tom. 3. 55. k
christus sacerdos in aeternum, secundum ordi-
nem Melchisedech, to. 3. 55. l. & 767. I
christus nunquam fuit diuinitatis suae exors,
tom. 1. 659. L
christus cur sapiens apparuerit, tom. 3. 493. B
christus peccatores non iustos venerat vocare,
tom. 3. 280. k.
christus quatuor animalium formis figuratus,
tom. 3. 4. H
christus duplici respectu filius dicitur, tom. 4.
150. D
christus postremum malorum remedium,
tom. 3. 245. D
christus cur purpura exutus a militibus,
tom. 3. 274. E
christus primogenitus Mariae, tom. 3. 32. I
christus ubique praedicatus, tom. 3. 636. I
christus testamentum utrumque suo confirmauit
sanguine, tom. 1. 227. M
christus lumen in tenebris, tom. 3. 202. A
christus cum Moyses conferatur, tom. 2. 13. 5. M
christus fides est omnium, tom. 5. 446. I
christus in plateis non inuenitur, tom. 1. 360. I
christus fermento comparatur, tom. 5. 778. I
christus homo factus docuit quomodo ea qua in
firmamento & super terram sunt, Deo possunt
reconciliari, tom. 3. 656. G
christus Hebron non est filius Dei, t. 4. 150. B
christus filius David contra Manichaeos, &
valentinianos, tom. 4. 150. B
christus factus sine adiutorio inter mortuos li-
ber, tom. 3. 147. I
christus modo sedere, modo stare, quomodo dica-
tur, tom. 5. 862. I
christus cur necesse habuerit corpus humanum
suscipere, tom. 3. 72. I
christus cur primogenitus dicatur, to. 3. 364. I
christus docet mortem vincere, tom. 3. 263. I
christus pascha nostrum immolatus est, tom. 3.
14. C
christus pia sororis Lazari stetu commotus le-
gitur, tom. 4. 80. k
christus omnibus omnia factus, tom. 3. 83. I
christus secundum quid stella, tom. 3. 34. A
christus ab angelis adoratus, tom. 3. 748. I
christus cur pecces fuderit ad patrem, tom. 3.
708. I
christus magni consilij angelus, tom. 3. 367. G
christus subditus Ioseph & Mariae, t. 4. 84. I
christus cur mortuus resurrexerit a mortuis,
tom. 3. 401. E
christus in eo se creatum dicit, in quo & ho-
minem se consistetur, tom. 4. 66. E
christus Lazarium resuscitaturus illachrima-
bat, tom. 4. 80. k
christus virtute cessante velut homo visus est,
tom. 3. 640. G
christus ubi formam serui sumpsit, t. 3. 639. I
christus antequam natus ex virgine, visus est
patribus, tom. 3. 13. C
christus ante luciferum natus ex utero virgi-
nali, tom. 3. 767. I

christus multis secundum carnem cognitus,
tom. 3. 149. D
christus ecclesia principium est, tom. 2. 1333. A
christus victor, cum reos constituit suos occiso-
res, tom. 3. 423. H
christus cur Petri nauim ascenderit, t. 3. 87. H
christus licet iubere potuerit, operari tamen
maluit, tom. 3. 266. D
christus cur baptizatus in Iordane, to. 3. 46. B
christus putatiuus filius Ioseph, tom. 3. 51. G
christus manus Dei dicitur, tom. 2. 1360. k
christus ex spiritu sancto & beata Maria sem-
per virginitate, tanquam sponsus glorio-
sus de thalamo suo processit, tom. 3. 753. B
christus an maiores habuerit peccatores, tom. 3.
63. G.
christus an ex se fecerit quod fecit, to. 4. 116. I
christus quomodo postus tangeri, tom. 3. 287. I
christus licet semel pro peccatis mortuus, quo-
tidie tamen peccata nostra redimit, tom. 3.
251. L
christus licet pro omnibus mortuus, pro nobis
tamen specialiter est passus, to. 3. 125. A
christus finis omnium virtutum est, tom. 2.
1248. L
christus est tempus messis, tom. 3. 60. H
christus homo tentatus, non vero eius diuini-
tas, tom. 3. 74. E
christus cur esurierit, tom. 3. 73. D
christus an fermentum, tom. 3. 197. B
christus quomodo & quoties factus in sacris
litteris legatur, tom. 4. 97. C
christus Dominus spiritus ante faciem nostram,
tom. 3. 14. A
christus cur in praesepe voluerit reponi, tom. 3.
33. H
christus cur pannis inuolutus, tom. 3. 33. A
christus splendor est vultus patris, tom. 2.
992. G
christus est verbum quod operatur, tom. 3. 18. A
christus iustorum iniquorumque merita discer-
nit, tom. 3. 58. C
christus successit Melchisedech in aeternum,
tom. 3. 767. H
christus habet impraeradicabile sacerdotium,
tom. 1. 454. F
christus grauius sinapi, tom. 3. 194. D
christus in horto & captus, & sepultus,
tom. 3. 194. E
christus in horto nostro seminandum, t. 3. 194. E
christus peccatores venit vocare, non iustos,
tom. 3. 94. E
christus veritabilium manu tenet, tom. 3. 45. F
christus quid a nobis requirat, to. 1. 491. I
christus ut agrimenfor ecclesiae & synagogae
terminos distinguebatur, tom. 3. 243. I
christus via est requiriturum Deum, tom. 2.
1224. F
christus quando auferetur a nobis, tom. 3.
94. D
christus annos triginta natus, tom. 3. 51. G
christus dormit trepidus, perfectus vigilat,
tom. 3. 87. I
christus nec ab Herode, nec abs Pilato reus
pronunciatus, tom. 3. 272. I
christus in cur caput totius creaturae, tom. 3.
654. F
christus salutis nostrae gratia corporis infirmi-
tates suscepit, tom. 4. 92. I
christus cophinos duodecim fragmentis imple-
uit, tom. 3. 142. D
christus est omnium vitae fons, tom. 1. 374. C

christus cur viduam duo era mittentem pra-
eulerit, tom. 5. 118. k
christus manuli sanare, quam perdere, tom. 3.
143. M
christus cur Elias a populo reputatus, tom. 3.
143. M
ubi christus ibi omnia, tom. 5. 934. I
christus alio respectu rogat, alio imperat, tom.
4. 119. G
christus cur dolore affectus, to. 3. 263. k
christus cur veste alba ab Herode indutus fue-
rit, tom. 3. 272. k
christus ad Herodem missus, ad Pilatum remit-
tatur, tom. 3. 272. E
christus cur primo se praedicari noluerit, tom.
3. 144. k
christus subditus parentibus, to. 3. 39. M
christus dies, cuius hora apostoli, tom. 3. 207. G
christus unde dictus, to. 3. 749. E
christus cur vespere passus sit, tom. 2. 1030. A
christus didrachma nostrum, tom. 3. 88. k
christus est per quem sunt omnia, tom. 3.
146. D
christus paruulus & infansulus ut nos viri
esse possumus, tom. 3. 33. A
christus ecclesiam dilexit in Petro, to. 3. 123. M
christus Petro ex viris primo visus, tom. 3.
290. B
christus iacentes erigere consuevit, tom. 4.
64. I
christus, an potestatem suam a caelo accepisset,
interrogatus, to. 3. 247. k
christus simul saepe videtur & arbor esse, &
granum, tom. 3. 195. M
christus cur primogenitus & unigenitus Dei
sit dictus, tom. 4. 65. E
christus cur censum dedit, tom. 3. 247. I
christus secundus Adam & homo, tom. 3.
500. I
christus crucifigitur in eo qui baptizatur, to.
4. 368. k
christus dans censum mundo, reddidit quod
eius erat, tom. 3. 247. I
christus cur filium Centurionis praefens, Reguli
autem filium absens curauerit, to. 3. 110. E
christus angelis factus excellenter, to. 3. 195. G
christus maculatae originis non recusat inu-
riam, tom. 3. 63. H
christus cur patrem fabrum habuerit, tom. 3.
51. M
christus triduo in sepulchro, to. 4. 376. I
christus pro omnibus impiis & peccatoribus
mortuus, tom. 4. 39. I
ubi christus est, ibi vita & regnum, tom. 3.
277. C
christus secundum primanae rationis facturam
caput nostrum, tom. 3. 664. k
christus cur ad dexteram patris esse dicatur,
tom. 5. 862. G
christus an gratis mortuus, tom. 3. 95. G
christus habet plenitudinem potestatis, ut ni-
hil non possit, tom. 3. 655. I
christus missus a patre, ne ipse pater credatur,
tom. 3. 380. I
christus de virgine cur nasci voluerit, tom. 3.
655. k
christus in omni vita primus & princeps, to.
3. 655. k
christus in otio non inuenitur, tom. 3. 264. I
christus recte quidem inuocandus, sed gratia
omnis est patris, tom. 3. 417.

OPERVM DIVI AMBROSII

christus cur retro tactus ab hemorrhoidae labo-
rante femina, tom. 3. 133. D
christus voluntatem paternam dispositionis pre-
posuit voluntati carnis suae, tom. 3. 768. H
christus natus in praesepe repositus, quod locus
in diuersorio non esset, tom. 3. 32. I
christus factus in agonia, tom. 3. 263. H
christus quare Ioannes esset creditus, t. 3. 144. G
christus curat principis ministrum a Petro sau-
ciatum, tom. 3. 265. E
christus formam peccatoris accepit, to. 3. 123. M
christus post triduum inuentus in templo in me-
dio doctorum, tom. 3. 39. H
christus non sibi, sed Deo placuit, to. 3. 405. C
christus peccatum non habens, peccatum pro
nobis factus est, tom. 3. 768. G
christus sibi egenus, ut omnibus abundaret,
tom. 3. 33. A
christus & aduocatus, & iudex noster,
tom. 3. 100. I
christus in oratione pro nobis pernoctans tom.
3. 100. I
christus apud Pilatum accusatus, cur taceret,
tom. 5. 845. M
christus est boni odoris victima, tom. 3. 210. E
christus ascendit cum parentibus Hierosolimas
ad diem festum ubi iussus ipis remansit,
tom. 3. 39. H
christus apostolorum suorum socius, t. 3. 297. D
christus Ioanni caelesti voci a patre commissus,
tom. 3. 50. C
christus cur iustitia, tom. 3. 378. B
christus quod vixit, Deo viuuit, tom. 3. 156. K
christus sabbatho curat manus arida, t. 3. 99. H
christus legem tulit, & mandata praescripsit,
tom. 3. 11. H
christus sacerdos in aeternum, tom. 3. 12. K
christus resurgens caussas nostras agit apud pa-
trem, tom. 3. 369. E
christus in corpore nostro tollendus, to. 3. 95. M
christus Lazarium suscitaturus infrenuit spi-
ritum, tom. 3. 101. D
christus cur nos damnare non possit, t. 3. 365. F
christus humilitate diaboli vicit, t. 2. 1317. C
christus summum est bonum, tom. 2. 1404. I
christus a Iudeis comprehedendus potestatem
suam ita retraxit, ut humiliatus otiosa vir-
tute infirmari videretur, to. 3. 639. I
christus quicquid fecit, nostrae salutis causa
fecit, tom. 5. 803. D
christus venit soluere opera diaboli, t. 3. 468. K
christus humilitatis magister, to. 3. 145. B
christus declinat iactantiam, to. 3. 145. B
christus quatenus omnium sit fructus, t. 3. 27. I
christus operatus est non tantum praesentibus,
sed & futuris, tom. 5. 801. M
christus ascendit ab inferis ad superiora,
& abs synagoga ad ecclesiam, tom. 3. 132. I
christus pro ecclesia passus, tom. 3. 125. A
christus vult propter Phoinum, imperat pro-
pter Arrium, tangit propter Manichaeum,
tom. 3. 90. E
Christus, catulus leonis dicitur, tom. 1. 519. k
christus semel se offerendo satisfecit, t. 4. 103. I
christus non est sacerdos instar reliquorum,
tom. 4. 103. I
christus in quo factus sit excellentior, t. 4. 103. I
christus pullum asina in figura populi genti-
lis ascendit, tom. 5. 111. C
christus quomodo minoratus, tom. 3. 753. C
christus recte quidem inuocandus, sed gratia
omnis est patris, tom. 3. 417.

christus ubi venerit ad Ioannem, tom. 3. 26. C
christus non putauit ortus sui fidem matris
iniuriis astruendam, tom. 3. 20. k
christus cur a Iudeis persecutionem passus fue-
rit, tom. 3. 639. G
christus an minor, quia missus est, tom. 4. 82. B
christus cur flagellatus, tom. 3. 273. C
christus corona spinca coronatus, tom. 3. 273. D
christus vnus sicut & pater vnus est, & spi-
ritus vnus, tom. 5. 607. E
christus, quod cum publicanis & peccatoribus
manducaret, reprehensus, tom. 3. 93. F
christus non formam Dei accepit, sed in ea est,
tom. 3. 639. I
christus in persecutionibus cito inuenitur,
tom. 1. 360. M
christus principium & primogenitus ex mor-
tuis, ut fiat in omnibus ipse primatum tenens,
tom. 3. 655. I
christus idoneus vita sponsor, tom. 3. 296. H
christus medetur egrotis, non sanis, to. 4. 38. D
christus virtus est anime & corporis nostri,
tom. 2. 918. A
christus de Deo primum, deinde de virgine na-
tus est, tom. 3. 655. k
christus non delectatur Euae doloribus, to. 3.
95. M
christus ecclesiae suae nunquam abest, t. 5. 899. C
christus resurrectionis suae fuit operator,
tom. 2. 962. C
christus cur leprosum curandum tetigerit,
tom. 3. 91. H
christus qui ratione colubae dicitur, t. 5. 804. C
christus contagium non timet, tom. 3. 92. H
christus vera vitis, tom. 3. 144. H
christus in Isaac promissus Abrabe, tom. 3.
369. B
christus matrem non negauit stantem pro fori-
bus, quam etiam de cruce agnouit, tom. 3.
128. M
christus omnibus timentibus, solus intrepidus
quiescit, tom. 3. 129. D
christus filius Dei nostra causa filius hominis
esse voluit, tom. 3. 265. A
christus quomodo se fecit principem mundi,
tom. 3. 145. B
christus acetum ex spongia suxit, to. 3. 277. E
christus est primus, & ideo etiam coaeternus,
tom. 3. 23. I
christus noluit gloriam, to. 3. 144. M
christus non est nobis notus secundum carnem
sed secundum spiritum, tom. 3. 14. A
christus vna vice quinque millia, quinque al-
tera, quattuor millia hominum septem panibus
saturauit, tom. 3. 139. I
christus nisi aperuisset nobis oculos, nullus vi-
disset, tom. 2. 1131. I
christus tanto melior effectus est angelis, quan-
to differentius praeter illis nomen hereditauit,
tom. 3. 747. K
christus dominus Sabaoth, tom. 4. 113. C
christus quomodo diues est in paupertate,
tom. 2. 956. I
christus sitim restringit, tom. 3. 95. H
christus cur ubique sedere unico tantu loco stare
ad dextram Dei ostendatur, tom. 4. 110. B
christus hominum salutem sitit, tom. 5. 818. I
christus quibus redemptio, & quibus anathe-
ma futurus, tom. 3. 504. I
christus in otio non inuenitur, tom. 1. 360. M
christus quomodo secundus & nouissimus di-
catur, tom. 5. 608. E. F

christus petra nostra est, tom. 1. 115. G
christus nobis fides est, spes, charitas, tom. 5.
551. C
christus corpus suscepit doloris, Ibid.
christus habet particeps atque consortes suos,
tom. 2. 1199. H. I
christi particeps qui efficiantur, Ibid. x. L
christi sanguis ad interpellandum pro nobis
clamat de terra ad patrem, to. 3. 768. I
christi sacrificium nil commune cum ceteris
habebat sacrificiis, to. 3. 12. L
christi anima passionibus obnoxia, to. 3. 264. I
christi pedes qui potest ungere, beatus, tom. 3.
123. I
christi initium non ex virgine, qui ante virgi-
nem locutus fuerat, tom. 3. 80. C
christi vita nullam sensit aetatem, tom. 3.
68. G
christi fraternitas & humanitas vera est, no-
ficta, tom. 3. 755. k
christi & suorum vita abscondita carnalibus
& mundanis, to. 3. 665. B
christi corpore dormiente operatur diuinitas,
tom. 3. 129. E
christi domus esse debemus, to. 3. 757. C
christi solus est peccata condonare, tom. 5.
1120. C
christi paupertatis causa, to. 3. 78. E
christi imago iustus, to. 3. 501. A
christi particeps fieri quid sit, tom. 3. 760. I
christi adoratio patri, an eius inaequalitatem
(secundum Arrianos) probet, to. 4. 143. G
christi sermo potestatis eius, tom. 3. 83. I
christi incarnationem negas Antichristus est,
tom. 3. 9. E
christi inuisis plus debemus quod redempti
sumus, quam operibus quod creati, tom. 3.
33. B
christi promissio in duos viros manauit, tom. 3.
35. C
christi corpus sumus vniuersi, tom. 4. 377. B
christi os vultus, to. 4. 377. B
christi & vermis comparatio, to. 5. 775. D
christi in desertum secessus causa, to. 3. 73. B
christi seruus, legis seruus non est, tom. 3. 295. I
christi omnes nos sumus portio centesima, tom.
3. 204. k
christi eroges innumerales, to. 3. 204. H
christi sedes in supercaelestibus, tom. 3. 664. M
christi sudor sicut gutta sanguinis decurrit
in terram, tom. 3. 263. H
christi latere aperto aqua & sanguis exiit
qui effusus est pro seculi vita, to. 3. 47. I
christi generatio duplex est, diuinitatis, & hu-
manitati, tom. 1. 527. I
christi nomen nemo negat, to. 3. 145. B
christi aduentus suauitatis, to. 3. 296. H
christo nihil proponendum, tom. 3. 567. G
christi nomine solo saluamur, to. 3. 296. H
christi doctrina legi superfluit, tom. 3. 88. D
christi aquam bibens non sitiet in aeternum, to.
3. 95. H
christi disputatio a duodecimo incipit anno,
tom. 3. 39. I
christi in cruce clamor, to. 3. 278. F
christi clementia, tom. 3. 84. I
christi passio & resurrectio apostolis vix fa-
cta verisimilis, to. 1. 44. M
christi titulus cur cruci impositus, non suppo-
situs fuerit, to. 3. 278. I
christi resurrectionis probatio, tom. 3. 495. H
christi sepultura cur non ignouetur, to. 1. 174. B

INDEX RERVM ET VERBORVM

tom. 1. 25. 1. 1
ciadis dulcis cantilena, tom. 1. 100. k
Cicadus similes sunt mercenarij, to. 5. 936. C
Cicatricis cur Christus post resurrectionem re-
tinere voluerit, tom. 3. 289. B
Ciconiarum erga patres suos pietas, tom. 1.
94. B
Ciconia auis pia vocatur, Ibid. D
Cinorum vitula vsus quis olim, to. 3. 147. G
Circumcisi in Christo qui, tom. 3. 660. M
Circumcisio non corporis sed cordis intelligenda
est, tom. 2. 1153. D
Circumcisio purgationem significat delictorum,
tom. 3. 37. A
Circumcisio Iudaica in figura data propriam
habebat iustitiam, to. 3. 376. M
Circumcisio carnis figura est circumcissionis cor-
dis, to. 3. 406. C
Circumcisio corporalis signum est circumcissionis
spiritualis, tom. 1. 281. D
Circumcisio carnis, praecipuum est castitatis,
to. 1. 280. M
Circumcisio cordis que, to. 3. 406. C
Circumcisio sine fide plus obest quam prosit, to.
3. 310. F
Circumcissionis minister Christus, tom. 3.
406. C
Citharam suam habet anima nostra, tom. 2.
984. M
Cithara est caro nostra, Ibid.
Cuius Dei mirata est, to. 2. 1041. E
Ciuicis contra se diuisa, stare nequit, tom. 4.
371. G
Ciuicis beat a qua plurimos iustos habet, tom. 1.
197. F
Ciuicis per decem iustos potest saluari, tom. 5.
901. M
Ciuicis porta quomodo insinita esse possit, to. 5.
906. G
Ciuicis non nisi per ciuicum peccata infertur
excidium, to. 2. 1421. E. & 5. 901. H
Ciuicis tres trans Iordanem, quid denotent,
to. 1. 452. K. & seq.
Ciuicis Lemiticis ad refugium cur data, to. 1.
450. D
Ciuicis aem Leuitarum & ecclesie Dei compara-
tio, to. 1. 198. D
in clamando fidelis & promptus affectus ex-
primitur, to. 2. 1324. K
clamandus est ad Dominum non tam ore quam
corde, to. 5. 886. M
clamor fidei quis, to. 3. 18. B
clamor sine corde a Deo non exauditur, tom.
2. 1324. G
clamor interioris affectus quis, to. 2. 1300. M
clamor fidei grandis est, to. 2. 1322. F
clarificare quid, to. 3. 766. F
clausus Petri, est fides Petri, to. 1. 694. C
clausus quaedam est symbolum Apostolorum, to.
5. 831. E
clausus Petri celum nobis aperuit, to. 1. 694. C
& 5. 831. D. & 1. 694. C
elementia quandoque plus prodest seueritate,
tom. 3. 154. C
elementia prodest ad patientiam, to. 3. 154. C
elementia lapsa proficua ad correctionem, to. 3.
154. C
elementia celi aquarum temperat rigorem, tom.
1. 25. B
elephas seorsim apparuit Christus, tom. 3.
290. A
in clerico no officij solum, sed & virtutis opera

requiruntur, to. 3. 154. A
clerici cum monachis conferuntur, tom. 5.
1147. B
clerici propter aliquorum offensionem ab iniun-
cto eis munere, ne desistant, tom. 2. 1392. k
clericorum officia monachorum instituta con-
iuncta, praesantiora sunt, tom. 5. 1147. A
clericatus officium questus est non modicus, to.
2. 1400. K
clericatus officium questus animarum, non pe-
cuniarum est, Ibid.
clerus portio Christi est, tom. 2. 1394. D
cocco in manu infantis Thamar primo ma-
num exercens, quid significat, tom. 3.
59. G
in coco species ignis est, tom. 2. 1313. F
cocci nomine cupiditatis ardor qui scintillat in
animis audientium intelligitur, lib.
Caenam accedentis mens quomodo preparanda
sit, tom. 3. 475. G
caenam Dominicam contra traditionem euang-
elium celebrans, reus est corporis & sangui-
nis Domini, tom. 3. 475. G
caena magna tria hominum genera excluduntur,
tom. 3. 200. L
cogitare, Dei scire est, tom. 1. 219. L. M
cogitatio praua mentem nostram polluit, tom.
2. 1223. H
cogitatio improba quandoque facti alium ve-
latur decore, tom. 3. 11. L
cogitatio hominis apud Deum se aut condemnat,
aut purgat, tom. 2. 1018. E
cogitatio ubi praecedat maturitas operationis
adhibetur, tom. 2. 1192. K
ubi cogitatio quis praenitit quod acturus est,
semper paratus ad agendum est, to. 2. 1192. L
cogitationes hominis dua, tom. 3. 312. M
cogitationes verum exquirere & quasi emole-
re, muneris habent, to. 5. 438. I
cogitationes inanes volatilium nomine signifi-
cantur, tom. 5. 157. A
cogitationes hominum varia sunt cum vnus
tamen Dei consilium obineat, tom. 4. 21. A
cogitationes nostrae, nisi a Deo fuerint, non pos-
sunt esse rectae, tom. 5. 1173. G
cogitationes nostrae a solo animo nostro cognos-
cuntur, tom. 3. 427. K
cogitationes prudentium liberae, to. 5. 572. E
cogitationes lubricae & infirma ad Christum
sunt illudenda, to. 4. 384. H
cogitationis vincula dicuntur, tom. 1. 377. A
cogitationes bonae tunc sunt ubi mens sui arbi-
tra est, to. 1. 230. A
cogitationes animam huc & illuc vehunt, to.
1. 121. B
cogitationes nostrae an nobis subditae, tom. 4.
22. D
cogitationum nostrarum arbiter est Deus, tom.
2. 895. C
cognati nostri sunt, corporis nostri sensus, tom.
1. 313. B
cognati sumus omnes, to. 5. 631. E
cognatio an proximum faciat, tom. 3. 166. E
cognitio Christi collatio est sanitatis, tom. 2.
970. B
cognitio gemina est, to. 2. 1293. A
cognitio debet precedere iudicium, tom. 3. 435. G
non cognitio improbitatis, sed societas criminosa
est, tom. 2. 980. K
cognitio Dei, dignationis est, non visionis, tom.
2. 882. D
cognitio nostra ex parte, tom. 3. 102. C

cognitio Christi summum est bonum, tomo 2.
1403. H
cognitio diuina premium est aternitas, to.
5. 471. F
cognitoris gaudium est sine quaestione confessio,
tom. 4. 387. M
cognis oculis noxiis, tom. 3. 86. A
coitum sequitur poenitentia, tom. 3. 86. B
colla alius bestiarum cur angustiora, alius proluxiora
sunt, tom. 1. 115. 1. & seq.
collatio ad quid utilis, tom. 3. 403. L
colloqui prauis assiduitas mentem vitiat, tomo 3.
498. A
colloquia praua bonos corrumpunt mores, tom.
3. 497. B
colloquia nostra sint pudica, praenitit nobis Io-
sepho, to. 4. 360. H
collegens que Christus diuinit beatus, tomo 3.
142. D
collecatio nostra quibuscum sit, to. 3. 254. B
colossenses deuoti & prompti in fide, tomo 3.
653. C
coluber, cum urgetur periculo, caput suum sem-
per abscondit, tom. 2. 1332. I
coluber coruum fugit, to. 1. 44. K
columba in typo oliuae quid ad arcem Noe attu-
lerit, tom. 3. 49. E
columba emissam reuertens quid denotet, tomo
1. 242. C D
columba Christus dicitur, to. 5. 804. C
in columba spiritalis gratia nobis representa-
tur, tom. 1. 331. H
columba & corui diuersa natura, quantum
intersit inter virtutem & malitiam, satis
exprimit, to. 1. 242. C
columba volatus s. Spiritus praesentiam decla-
rat, tom. 1. 653. A
columba ad Christum descendens, & a Noe
emisse, comparatio, tom. 5. 804. C
columba natura simplices, to. 4. 109. C
columbam cur post septem dies rursus Noe emi-
serit, tom. 1. 243. G. H
columbam reuertentem cur Noe manu exceperit,
tomo 1. 242. F
columbam cur Spiritus S. ad Christum descen-
dens representat, to. 5. 804. A
columba Dei, quisquis vicerit saeculum, tomo
2. 1158. B
columba nubis mysterio significabat dominum
Iesum venturum, tom. 2. 1147. E
columba ecclesie sunt Apostoli, tom. 2.
1158. B
coma an virum vel mulierem debeat, tomo 3.
472. M
coma mulieri pro velamine data, tomo 3.
473. A
commendatio suiipsius non probat, tomo 3.
435. H
commessiones quid, tom. 3. 399. L
commessiones euitandae, to. 3. 399. I
comminantis intentio quomodo mitigetur, to.
4. 392. K
sine commixtione nil fieri posse, mundi ratio di-
ctat, tom. 3. 421. E
comparationum natura, non species spectanda
est, tom. 3. 194. A
commune quid existimans illi est commune, to.
3. 401. D
communio cum gentibus Christianis est inter-
dicta, to. 3. 157. D
ad communionem non facile quis reuocandus,
tom. 2. 1189. F

communitas

OPERVM DIVI AMBROSII.

communitas apum, to. 1. 98. B
conatus bonus adiuvat Deus, to. 3. 642. A
conceptio B. Mariae exemplo vultuum probatur,
tom. 1. 97. F
conceptio an criminosa, to. 3. 254. F
concessio vni non debet committi vniuersa, to.
3. 490. A
concilium nicenum prohibet clerum quemquam
esse, qui secunda sortitus est coniugia, tom. 5.
1145. K
concesiones sublatae tam inter Apostolos, quam
in ecclesia, to. 3. 473. A
concionatori cauendum ne prius irideatur,
quam audiat, to. 3. 146. B
concionatori auditorum persona consideranda
sunt, to. 3. 146. B
concupiscentia rationem praenitit, sed ratio cu-
piditati resistit, tom. 1. 398. C
concupiscentia grauisima ad culpam causa, to.
1. 397. C
concupiscentia, anima est aegritudo, tom. 1.
368. I
concupiscentia nihil esset, si caro eam non insu-
marcet, Ibid.
concupiscentia ignis grauis, to. 4. 362. E
concupiscentia impudicus interdictus, tom. 3.
399. M
concupiscentiam habere non licet, to. 5. 869. I
concupiscentia impudicus fructus est lasciuiae, tom.
3. 399. M
condemnare est eius cuius & absolueret, to. 3.
265. F
condemnantes condemnabuntur, tom. 3. 108. K
condemnationis quisque sibi causa, tom. 3.
131. G
nisi confiteatur quis peccatum suum, non iusti-
ficatur a peccato, to. 1. 166. F
confiteri saepe pudet quod lacrymis potest pur-
gari, to. 3. 270. A
confitentis luctus ac dolor lucrum est clementiae
iudicis, to. 4. 387. M
confitentis salus in quo consistat, tom. 3.
301. B
confessus in saeculo, pro iam iudicato habetur,
tom. 4. 387. M
confessio fidei fidelem venia locum tenet, tom.
4. 394. C
confessio veri parit laetitiam, to. 3. 406. F
confessio ad salutem sit ore, tom. 4. 376. K. &
3. 207. L
confessio poenitens optima medicina, tom. 4.
389. D
confessio peccatorum iustificat, to. 3. 119. L
confessio quid Niniuitis profuerit, tom. 4.
392. L
confessio, poenarum compendium est, tom. 1.
204. M
confessio nostra nobis pretium immortalitatis,
tom. 3. 88. K
confessio inuiti validius probat, tom. 3. 92. K
confessio peccatorum iustificatio legitima est,
tom. 2. 1223. K
confessionis voce emissa, Dauid statim adeptus
est veniam peccatorum, to. 4. 396. H
confessio verecunda plurimum prodest reo, tom.
2. 909. C
confessio spontanea cognitoris est gaudium, to.
4. 387. M
confessio cordis interioris verus est dolor, to.
2. 921. D
confessio erroris medicina est, to. 5. 601. K
confessio prouida in iustitiam impetratur, tom.

4. 387. H
confessio remedium est pro lapsione, tom. 2.
908. I
confessione exigit Deus, licet iam ante norit
omnia, to. 3. 207. L
confessionem cur Deus exigit, cum omnia iam
ante norit, to. 4. 394. A
de confessione peccati ipsius Dauid, tom. 1.
628. L
confessione criminum erubescere non debemus,
tom. 3. 164. H
confessione Deum praenire debemus, tom. 2.
908. M
confidentia nostra non in voluptatibus sed in
passionibus, tom. 3. 41. D
confidentia in carne habenda, & non habenda,
to. 3. 41. D
confusum non est, quod vnum est, nec multiplex
quod est indifferens, tom. 4. 55. L
confusio Christi quae, to. 2. 1014. L
confusio bona quam pro Christi nomine subeas,
Ibid. D
confusio Christi non credentibus amara est, in-
cunda credentibus, Ibid.
confusio est, ubi Christus negatur, to. 4. 373. F
confusionem spes non admittit, tom. 4. 39. G
congregatio malorum fructus bonos non facit,
tom. 4. 371. L
conium libidinum furores mitigat, to. 1. 44. I
conium noxium, to. 1. 43. L
conium cur Dei iussu in ipso statim principio
copulatum, tom. 3. 14. F
conium copulatur, ut haeres destruat,
tom. 3. 14. F
conium a iugo tractum, to. 5. 560. A
conium commendat verecundia, tom. 1.
310. A
conium a Deo est, to. 1. 307. L
conium gentiliu cum Christianis non
subsistit, to. 1. 213. D
conium vinculum est, tom. 5. 643. E
conium alicui generum fugiendum, tom. 5.
1102. H
conium an omne a Deo, to. 3. 213. B
conium prima fides, est castitatis gratia, tom.
1. 307. K
conium suauitas in aequalitate, & pudici mo-
ribus praesistit, to. 1. 268. L
conium praemia quae, to. 3. 20. L
conium praesul Deus est, to. 1. 293. F
conium custos Deus est, Ibidem.
conium praescriptus terminus adulterina per-
mixtione non maculandus, to. 5. 869. I
conium quaedam tempora praescripta, tom. 3.
19. G
in conium primum religio quaeritur, tom. 1.
307. L
coniugia velut olerum plantaria sunt, tom. 5.
583. B
coniugia qui damnando proficentur, ipsi non
debuissent nasci, tom. 5. 533. I
coniugium a Deo, homo ne separet, tom. 3. 213. B.
& 200. M
conscij & conscientia differentia, to. 4. 392. H
conscius sibi alium ne iudicet, to. 3. 109. B
conscientia bona pudore succenditur, cum reno-
uatur ei recordatio suorum delictorum, to. 2.
935. L
conscientia seipsam nequit abscondere, to. 4. 381. D
conscientia corumax geminat peccata, to. 4. 392. I
conscientia interior innocentium & flagitiosorum
merita discernit, tom. 5. 429. E

conscientia interior, incorrupta poenarum praer-
miorumque arbitra, Ibidem.
conscientia propria indicatum vltio diuina non
comitabitur, tom. 4. 392. I
conscientia pericax contumacia luit poenas, to.
4. 392. K
conscientia bona que cum examinatur, proba-
tur, tom. 2. 1135. G
conscientia nos in factis nostris & accusat, &
iudicat, to. 4. 391. M
conscientia reatum suum semper conuincit &
iudicat, to. 5. 868. E
conscientia in die iudicij testimonium reddet
omnibus, tom. 1. 660. L
conscientia offenditur cum alius castigatur,
& in alieno vulnere primo ipsa percutitur,
tom. 4. 392. G
conscientia boni operis iustorum mentes explet,
tom. 5. 450. G
conscientia quando letetur, to. 3. 749. F
conscientia apud sapientem quantum possit,
tom. 5. 506. I
conscientia licet muta, nescit tamen tacere, to.
4. 391. M
conscientia peccatoris grauis sepulchris foetet,
tom. 5. 430. A
conscientia humana diuinis sensibus nota est,
tom. 4. 387. L
conscientia pura de auxiliis diuinis nunquam
diffidit, to. 3. 507. K
conscientia, moriente homine, non interit tamen,
tom. 4. 392. I
conscientia debet esse libera, tom. 3. 469. C
conscientia nihil corruptionis admittit, tom. 4.
392. H
conscientia boni facti merces iusti est, tomo 1.
328. L
conscientia puram requirit Deus in sui inuoca-
tione, tom. 3. 631. G
conscientia ubi post mortem, to. 4. 392. I
conscientia vniuersis que apud Deum se pro-
dit, to. 2. 1018. E
conscientia noxia premeda est, tomo 1. 463. I
conscientia quomodo maculetur, tomo 3.
458. G
conscientia bona cibis nullus suauior est, tom.
2. 860. M
conscientia vnumquemque accusat, tomo 2.
1110. A
conscientia bonorum operum nobiscum pariter
pergit ad deum, tom. 5. 893. H
conscientia interiore beatitudo aestimanda est,
tom. 5. 429. E
conscientia testimonium habemus, licet facti
non habeamus consciunt, tom. 4. 391. L
conscientia testimonium semper manet inter-
gram, tota fidei firmitate vallatum, to. 4.
392. H
conscientia culpa quantae, tom. 4. 383. H
conscientia propriae condemnationis sententias
omnium supergreditur, to. 2. 1418. A
conscientia iudex Deus, tom. 3. 401. A
conscientia interioris vulnere, pena nulla
gravior, tom. 5. 505. K
conscientia culpa licet velare se cupiat, Deo ta-
men est nuda, to. 4. 383. H
conscientia peccatorum praetitorum memoriae,
quam sint graues poena, tom. 4. 382. C
conscientia gloria quae, tom. 3. 507. L
conscientia auctoritas magna est, deum testem
mentis suae areflesse, tom. 2. 788. H
conscientia iudicium perpetuum ac quotidia-

INDEX RERVM ET VERBORVM

deus timendus, & de Domino presumendum, tom. 3. 46. F
deus non muneribus oblatio placatur sed offerenti affectu, tom. 1. 201. A
Deus Christi pater specialiter, nobis in commune, to. 4. 338. A
Deus pretio aut muneribus non inflectitur, to. 1. 586. D
deus abs quibus simulachrum hominis appellatus, to. 3. 304. k
deus incomparabilis est operator, tom. 1. 4. G
deus in spiritu spiritus est adorandus, tom. 3. 627. G
deus semper idem, & anni eius non deficient, tom. 3. 750. C
deus pater est quicquid de Deo pater est, tom. 3. 390. D
deus cur incuriosus a quibusdam existimetur, tom. 3. 421. F
deus benignus est etiam super ingratos & malos, tom. 3. 107. k
deus non dignatur scire iniustitiam ministrorum & iniquitatis auctores, tom. 2. 998. C
deus quando non uult repellere videtur, ibidem.
deus quomodo interdum aut progredi dicitur, aut egredi, aut exurgere, aut descendere, ibid.
deus de elementis naturalibus prout uult uas unumquodque format, & unam naturam animarum, unamque corporum placitis sibi temperat mensuris, tom. 4. 12. G
deus non in loco, sed in spiritu adoratur, tom. 1. 358. B
deus spiritus est, & sanctus, tom. 3. 296. k. & 1. 358. B. & 2. 1013. A
deus non obliuiscitur, tom. 2. 978. D
deus uerus est qui naturaliter talis est, tom. 4. 139. I
deus filium qua ratione a patre ab Arrianis separaretur, tom. 4. 139. I
deus cur elementis suos ornatus non statim donauit, tom. 1. 12. L
deus cur pater dicitur, tom. 3. 651. G. & 298. A tom. eod.
deus quomodo nos osculetur, tom. 1. 351. I
deus pater filij qui mortuus renixerat, tom. 3. 203. M
deus impassibilis est, tom. 1. 535. I
deus bonorum que facimus auctor, to. 3. 872. H
deus in beneficentia largus & copiosus, tom. 3. 14. D
deus cur insufflauit in faciem hominis, tom. 1. 540. k
deus an aliena capax natura, tom. 3. 197. D
deus non sicut homo, tom. 4. 63. K
deus etiam in minimis mirabilis, tom. 1. 117. C
deus plebem simplicem requisit ad natiuitatis sue testimonium, que phalarare & fucare audita nesciret, tom. 3. 36. H
deus nihil imperfectum dat, to. 1. 184. G
deus pluit super ingratos, tom. 3. 109. A
deus neminem repellit, nisi qui se ab eo sequat, tom. 2. 1088. I
deus figulus est, qui nos de limo terra formauit, tom. 3. 271. H
deus non concluditur loco, tom. 2. 1356. L
deus est sapientia, tom. 3. 119. K
deus cognoscit qui sunt eius, tom. 1. 369. D
deus approprians, non repulso appropriantium est, tom. 2. 1088. I
deus, quos post iniurias perducit ad requiem, protegit eos nubis umbraculo, tom. 5. 863. F

deus potest omnia in omnibus, to. 3. 102. D
deus omnia spectat, tom. 2. 861. C
deus quomodo magnificetur, tom. 3. 28. G
deus non potest mentiri, tom. 1. 585. E
deus neminem a suis donis uult alienum, tom. 3. 521. B
deus innocentium remunerator est, tom. 1. 338. A
deus quod probat, nemo arguit, tom. 3. 65. E
deus, quos iustificat, nequit accusare, ibidem.
deus secundum mensuram dat gratiam & misericordiam, tom. 2. 1342. E
deus merita singulorum examinat, ibid.
deus potens peccatorem exaltare de portis mortis, tom. 3. 144. K
deus ut nec defectioem, ita nec adiectionem capit, tom. 1. 174. C
deus cur diligendus, tom. 3. 303. H
deus caput corporis ecclesia est, to. 1. 527. M
deus bonus & facili indulgere peccatis, tom. 3. 30. C
deus & ablata restituit, & insperata concedit, ibidem.
deus ubique est, tom. 2. 1330. A
deus adorandus in spiritu & ueritate, tom. 3. 299. G
deus est purissimus, tom. 1. 12. I
deus natura inuisibilis, tom. 3. 303. H. & 1. 12. I
deus solus bonus est, tom. 1. 319. L
deus quota die quiescit ab operatione sua, tom. 3. 102. C
deus sanguine non delectatur humano, tom. 5. 555. F
deus unus est, auctor mundi omniumque omnino rerum, tom. 3. 145. D
deus aliter tentat, aliter diabolus, tom. 1. 298. C
deus elegit que non sunt, ut ea que sunt destrueret, tom. 3. 209. D
deus tentat ut coronet, 298. C
deus semper plus tribuit quam rogatur, tom. 3. 277. C
deus quomodo nos liberet, tom. 2. 996. L
deus arbiter cogitationum nostrarum, tom. 2. 895. G
deus ueritas, tom. 3. 50. B. & 90. C. to. eodem.
deus in ueritate iudicaturus, tom. 3. 308. k. & 5. 429. C
deus cur dicitur irasci, tom. 1. 219. M
deus & homo una sunt persona, tom. 3. 756. H
deus diligi magis quam timeri uult, to. 5. 1113. D
deus quanta diuino fauore Ecclesie concesserit, tom. 3. 46. C
deus quibus oneri est, deseruit, to. 3. 132. C
deus nunquam fuit exors sue diuinitatis, tom. 1. 659. L
deus merces est perfecta uirtutum, tom. 2. 1185. A
deus nature fidei testi adhibetur, tom. 3. 2. B
deus nulli necessitatem peccandi imponit, tom. 1. 150. F
deus iurat per seipsum, quo maiorem non habet, tom. 3. 759. I
deus cognosci non potuit, nisi per eum, qui esset de eo, tom. 3. 422. F
deus non audit nisi quod dignum ducit suis beneficis, tom. 2. 1323. L
deus audit piam uocem deuotionis & gratia plenam, ibidem.
deus solus uocat que non sunt tanquam ea que sunt, tom. 3. 206. A

deus non factura sed factor & creator est, to. 2. 883. H
deus in manu factis non dignatur habitare, to. 3. 146. A
deus susceptor noster est, tom. 2. 977. E. & sequentium se neminem reliquit, tomo 3. 506. A
deus mentes magis comprobatur quam atates, to. 5. 910. G
deus in Indea notus, tom. 3. 253. D
deus quomodo iustificetur in sermonibus suis & vincat cum iudicatur, tom. 4. 27. k
deus in principio fecit celum & terram, tomo 3. 47. G
deus cur non equaliter omnibus distribuit uita alimenta, to. 5. 896. D
deus inuisibilis ex uisibilibus potest sciri atque cognosci, to. 3. 303. H
deus facile reconciliatur, quando impense rogatur, tom. 3. 207. I
deus pro qualitate hominum rependit dilectionis affectum, to. 5. 886. k
deus arbiter & mentis, & facti, tom. 3. 11. I
deus in quibus apparet inuisibilis, tomo 3. 302. D
deus minima queque non negligit, tomo 1. 40. H
deus est qui reuelat occulta, non uirtus humana, tom. 3. 44. L
deus an corporaliter sentiat, tom. 3. 134. C
deus presul anime nostre est, to. 1. 370. A
deus cur requiescit post hominem factum, to. 1. 122. F
deus fenerator, cui non materialem pecuniam, sed eam uirtutum debemus, tom. 3. 124. M
deus uno momento in uno corpore fraudem uerusti erroris aboleuit, tom. 3. 49. B
deus disciplina auctor est, tom. 1. 610. B
deus non sustinet quod supra mensuram est, estque bonum sit, to. 5. 780. B
deus auctor nature, presul misericordie, arbiter culpe, tom. 3. 207. L
deus in corde uidet, homo in facie, tomo 3. 11. I
deus quando progressus est in uirtutibus seruatorum suorum, uictoria consecuta est, tomo 2. 999. L
deus suos aliquando derelinquit ad tempus, ut fide uincant, ibid.
deus sedet super Cherubim, tom. 4. 147. k
deus in sapientia eius a mundo non est cognitus, to. 3. 422. B
deus unus, non ut ipse sit pater & filius, (ut asserit Sabellius) sed quia patris & filij Spiritusque sancti una diuinitas sit, tomo 4. 84. G
deus figulus dicitur, to. 5. 849. k
deus iustos suos audit etiam mortuos, tom. 1. 206. B
deus cur caput Christi, tom. 3. 771. H
deus non est personarum acceptor, to. 4. 147. H. & 5. 886. K
deus coniugij presul custoque est, to. 1. 293. F
deus est substantia, tom. 4. 107. G
deus quomodo facie ad faciem uideatur, tomo 3. 149. D
deus peccatores saluare uolens quid faciat, tom. 3. 92. K
deus quare sphaera mundi dicitur, tom. 1. 4. M
deus que fecit manere uult incolumit, tom. 3. 373. D
deus cur corporalibus quasi manibus inducetur operari circa Adamum & Eua, to. 3. 47. H

cur Deus lapidem supermolare prohibeat alienare, tom. 2. 761. E
deus castigat omnem filium quem recipit, & quem castigat, morti non tradit, tom. 4. 359. II. I
deus dormientibus necessarius adest, tom. 5. 838. H
deus ab impiis incuriosus reputatus, tom. 3. 306. F
deus Indeorum factus Christianorum, tom. 3. 373. A
deus qua ratione suos in uariis certaminum generibus excitet, tom. 1. 629. F
deus dator est omnium tam bonorum, quam malorum, tom. 4. 12. II
deus unus, quia unicus est mundus, tom. 4. 57. C
deus percussio sanat, non uulnerat, to. 2. 881. C
deus iniustos nescire quomodo dicatur, ibid.
deus pater ea forma uidetur, qua uoluntas eius elegerit, non natura formauerit, to. 3. 13. D
deus sine misericordia non iudicat, to. 2. 1342. B
deus omnium Dominus communis, to. 3. 630. A
deus affectum requirit, tom. 5. 792. E
deus ad defectum mentis oliuici a turba agnitus, & rex saluatus, tom. 3. 242. B
deus est ex quo omnia sunt, to. 3. 146. D
deus in se habet cognitionem omnium, tom. 3. 134. C
deus adiunat, quos uidet in precibus uigilare, tom. 3. 631. G
deus irasci dicitur, ut uindicaturus delicta credatur, tom. 3. 310. B
deus pater cum solus legitur, non ideo a filio est separandus, tom. 4. 139. k
deus cui uult miseretur, & quem uult obdurat, tom. 2. 1220. G
deus quomodo iustificetur, to. 3. 119. M
deus pater quomodo a filio distinguatur, tom. 3. 250. E
deus regit omnia que creauit, to. 5. 430. C
deus iustus in credente apparet, tom. 3. 302. D
deus an omnibus apostolo uisus, to. 3. 14. A
deus in carcere suos uisitat, to. 1. 483. G
deus uult omnem edificare animam, & ad salutem informare, to. 3. 50. A
deus quomodo per filium omnia creauerit, tom. 1. 81. K
deus nouit quibus egeamus, to. 3. 364. I
deus omnia in omnibus, tom. 3. 496. k
deus quos aspicit ad gratiam filiorum, tom. 4. 148. H
deus pacis, Christus, tom. 3. 410. E
deus cum absens putatur, uidetur, & cum presens est, non tamen uidetur, to. 3. 14. A
si Deus Deus est, ubi est timor eius, to. 3. 651. G
deus donat sua sine ullo donationis dispendio, tom. 1. 227. L
deus benignitatem suam non negat uniuersitati, qui contulit portioni, tom. 4. 45. B
deus beneuolus replem suum non derelinquet, tom. 3. 50. A
deus nunc uirga, nunc flagello utitur, tom. 3. 243. K
deus auctor omnis boni, tom. 3. 673. D. & 1. 368. L
deus iurauit per seipsum, tom. 4. 81.
deus non patitur merentem irremuneratum, tom. 3. 666. F
deus omnia fecit in sapientia, to. 4. 65. D
deus intelligitur spiritus sanctus, to. 3. 432. k
deus non est alienis assertionibus, sed suis uoci-

bus estimandus, tom. 4. 351. H
deus pater an aliquo tempore non fuerit, tom. 4. 60. M
deus habet arbitrium quas uelit natura assignare gignenda, & quos usus impartire naturis, to. 3. 142. A
deus a publicanis populo que uniuersa iustificatus, tom. 3. 119. I
deus caput Christi, tom. 4. 115. I
deus non factus, sed Deus Dei filius natus est, tom. 4. 66. B
deus de iustitia, non de prescientia iudicat, to. 3. 371. H
deus an de loco decedat, tom. 4. 149. A
deus quomodo descendat, ibid. B
deus quomodo possit uno ore, unaque cofessione laudari, tom. 3. 405. F
deus mortem non fecit, nec letatur in perditione uiuorum, to. 3. 264. G
deus pater an uisus sit patribus, an uero filius, tom. 3. 13. C
deus amari, quam timeri uult, to. 3. 668. II
deus primus homini a Diabolo inuocatus reperitur, tom. 3. 85. A
deus non transit de loco ad locum, tom. 4. 81. II
deus semper ubique, ibidem.
deus quomodo testimonium perhibeat Apostolus, tom. 3. 518. D
deus quos dignatur uocat, & quem uult facit religiosum, tom. 3. 154. D
deus potens est de lapidibus excitare filios Abrahamae, to. 3. 42. F
deus que non permittit, operatur, to. 3. 111. K
deus quomodo a Babylonis uocatus, tom. 3. 304. I
deus diligendus, & ipsi soli seruendum, tom. 3. 49. D
deus qua re prodatur, ibidem. A
deus cur in secula benedictus, tom. 3. 305. F
deus non tentandus, tom. 3. 74. A
deus auctor idoneus, qui suo operi legem dat, tom. 1. 24. B
deus quatenus passibilis, to. 3. 756. M
deus in columna nubis loquebatur populo suo, tom. 3. 258. C
deus reddet cuique secundum opera sua, tom. 3. 761. A
deus quemque pro competentium iudicat meritum ratione, tom. 3. 11. L
deus non est temporalis, tom. 4. 55. k
deus minor non est, ibidem.
deus etiam immerentibus resurgit, to. 3. 109. A
deus quos elegerit, to. 3. 364. K
deus pater impassibiliter generauit filium, to. 4. 62. A
deus propter opera praeuista magis diligit, tom. 3. 846. D
deus non sentitur incessus, tom. 3. 14. A
deus oculis corporalibus non uult quari, tom. 3. 15. F
deus incommutabiliter bonus, to. 4. 17. A
deus quomodo possit imaginem habere uisibilem, tom. 3. 654. B
deus manus non est, to. 4. 55. k
deus ubique est, & totus in toto, to. 4. 390. E
deus quando intentus sit flagitiis peccatoris, tom. 4. 388. L
deus patiens, & multa misericordia flebit sententias aduersum malitias irrogatas, tom. 4. 394. A
deus dum penitentiam exigit, simul & ueniam pollicetur, to. 4. 357. A

deus sui detrimentum pati non potuit, tois: 4. 81. I.
deus scrutator auditorum, to. 4. 391. H
deus non est singularis, to. 3. 415. H
deus Moysi in igne apparuit, tom. 3. 654. C
deus qualiter nobis & Christo pater, tomo 4. 65. E
deus unus, ex quo omnia, to. 3. 23. K
deus indulgens & immortalis, tom. 4. 361. D
deus in futuro magis remunerat, quos uel in presenti non deseruit, tom. 3. 506. A
deus gubernat omnia uerbo eodem, quo & fecit, to. 3. 747. H
dei minister ne mortis quidem periculo debet retardari, tom. 3. 160. H
dei domus ubique, tom. 3. 375. G
dei gratia, est ipsum honorari a sancto, tom. 3. 9. A
dei opera negligenter exequens maledictus esto, tom. 3. 393. A
dei nomen per naturam, non per appellationem solum supra omne nomen est, to. 3. 640. k
dei bonitas nullis nostris meritis praenitur, tom. 4. 21. D
dei in nobis mouet admirationem astrorum pulchritudo, tom. 3. 302. F
dei potentiam timeamus, cuius presentiam effugere non ualeamus, to. 3. 763. I
dei propositum est nos in ueritate & misericordia eius per Christum instruere, tom. 3. 424. II
dei nomen & patri, & filio conuenit, tom. 4. 94. A
dei inuisibilis imago uisibilis esse nequit, tom. 3. 654. A
dei opus & preceptum nil habent medium, tom. 3. 90. C
dei imago Christus, tom. 3. 28. G
dei operatio sempiterna & iugis, tomo 3. 193. A
dei uisibilia ostendunt inuisibilia, to. 3. 80. M
dei natura, pax, tom. 3. 649. F
dei nihil t. am proprium quam semper esse, tom. 2. 996. G
dei benignitas late patet, tom. 3. 109. A
dei munera gratuita, tom. 4. 13. C
dei notitia unde manifesta, tom. 3. 303. G
dei notitia odor in Christo, & per Christum, tom. 3. 511. M
dei uirga, non est grauis, to. 4. 359. K
dei operatio praecipua est, to. 4. 63. k
dei solus est nunquam penitere, to. 5. 1149. I
dei gloriam iam inde ab exordio cunctis nationibus elementa ac creaturae praedicabant, tom. 4. 30. D
dei placitum est, si proficiatur in Christo, tom. 3. 674. B
dei signum quod, tom. 3. 878. A
dei imagini configurabimur, tom. 3. 199. I
dei opera omnia bona ualde, to. 3. 404. C
dei cultum & dilectionem quid in nobis excitare debeat, to. 4. 29. E
dei filium non credentes, nec filium uirginis credunt, to. 3. 7. I
dei saluti uirtute ac praesentia nihil est uacuum, tom. 4. 29. F
dei sententia uoluntate mutari uidetur, to. 4. 375. I
dei filij sunt, qui eius spiritum aguntur, tom. 4. 33. D
dei praesentia de plenitudine membrorum corporis Christi nihil perdit, to. 4. 50. D

OPERVM DIUI AMBROSII.
deus non est alienis assertionibus, sed suis uocibus estimandus, tom. 4. 351. H
deus pater an aliquo tempore non fuerit, tom. 4. 60. M
deus habet arbitrium quas uelit natura assignare gignenda, & quos usus impartire naturis, to. 3. 142. A
deus a publicanis populo que uniuersa iustificatus, tom. 3. 119. I
deus caput Christi, tom. 4. 115. I
deus non factus, sed Deus Dei filius natus est, tom. 4. 66. B
deus de iustitia, non de prescientia iudicat, to. 3. 371. H
deus an de loco decedat, tom. 4. 149. A
deus quomodo descendat, ibid. B
deus quomodo possit uno ore, unaque cofessione laudari, tom. 3. 405. F
deus mortem non fecit, nec letatur in perditione uiuorum, to. 3. 264. G
deus pater an uisus sit patribus, an uero filius, tom. 3. 13. C
deus amari, quam timeri uult, to. 3. 668. II
deus primus homini a Diabolo inuocatus reperitur, tom. 3. 85. A
deus non transit de loco ad locum, tom. 4. 81. II
deus semper ubique, ibidem.
deus quomodo testimonium perhibeat Apostolus, tom. 3. 518. D
deus quos dignatur uocat, & quem uult facit religiosum, tom. 3. 154. D
deus potens est de lapidibus excitare filios Abrahamae, to. 3. 42. F
deus que non permittit, operatur, to. 3. 111. K
deus quomodo a Babylonis uocatus, tom. 3. 304. I
deus diligendus, & ipsi soli seruendum, tom. 3. 49. D
deus qua re prodatur, ibidem. A
deus cur in secula benedictus, tom. 3. 305. F
deus non tentandus, tom. 3. 74. A
deus auctor idoneus, qui suo operi legem dat, tom. 1. 24. B
deus quatenus passibilis, to. 3. 756. M
deus in columna nubis loquebatur populo suo, tom. 3. 258. C
deus reddet cuique secundum opera sua, tom. 3. 761. A
deus quemque pro competentium iudicat meritum ratione, tom. 3. 11. L
deus non est temporalis, tom. 4. 55. k
deus minor non est, ibidem.
deus etiam immerentibus resurgit, to. 3. 109. A
deus quos elegerit, to. 3. 364. K
deus pater impassibiliter generauit filium, to. 4. 62. A
deus propter opera praeuista magis diligit, tom. 3. 846. D
deus non sentitur incessus, tom. 3. 14. A
deus oculis corporalibus non uult quari, tom. 3. 15. F
deus incommutabiliter bonus, to. 4. 17. A
deus quomodo possit imaginem habere uisibilem, tom. 3. 654. B
deus manus non est, to. 4. 55. k
deus ubique est, & totus in toto, to. 4. 390. E
deus quando intentus sit flagitiis peccatoris, tom. 4. 388. L
deus patiens, & multa misericordia flebit sententias aduersum malitias irrogatas, tom. 4. 394. A
deus dum penitentiam exigit, simul & ueniam pollicetur, to. 4. 357. A

deus sui detrimentum pati non potuit, tois: 4. 81. I.
deus scrutator auditorum, to. 4. 391. H
deus non est singularis, to. 3. 415. H
deus Moysi in igne apparuit, tom. 3. 654. C
deus qualiter nobis & Christo pater, tomo 4. 65. E
deus unus, ex quo omnia, to. 3. 23. K
deus indulgens & immortalis, tom. 4. 361. D
deus in futuro magis remunerat, quos uel in presenti non deseruit, tom. 3. 506. A
deus gubernat omnia uerbo eodem, quo & fecit, to. 3. 747. H
dei minister ne mortis quidem periculo debet retardari, tom. 3. 160. H
dei domus ubique, tom. 3. 375. G
dei gratia, est ipsum honorari a sancto, tom. 3. 9. A
dei opera negligenter exequens maledictus esto, tom. 3. 393. A
dei nomen per naturam, non per appellationem solum supra omne nomen est, to. 3. 640. k
dei bonitas nullis nostris meritis praenitur, tom. 4. 21. D
dei in nobis mouet admirationem astrorum pulchritudo, tom. 3. 302. F
dei potentiam timeamus, cuius presentiam effugere non ualeamus, to. 3. 763. I
dei propositum est nos in ueritate & misericordia eius per Christum instruere, tom. 3. 424. II
dei nomen & patri, & filio conuenit, tom. 4. 94. A
dei inuisibilis imago uisibilis esse nequit, tom. 3. 654. A
dei opus & preceptum nil habent medium, tom. 3. 90. C
dei imago Christus, tom. 3. 28. G
dei operatio sempiterna & iugis, tomo 3. 193. A
dei uisibilia ostendunt inuisibilia, to. 3. 80. M
dei natura, pax, tom. 3. 649. F
dei nihil t. am proprium quam semper esse, tom. 2. 996. G
dei benignitas late patet, tom. 3. 109. A
dei munera gratuita, tom. 4. 13. C
dei notitia unde manifesta, tom. 3. 303. G
dei notitia odor in Christo, & per Christum, tom. 3. 511. M
dei uirga, non est grauis, to. 4. 359. K
dei operatio praecipua est, to. 4. 63. k
dei solus est nunquam penitere, to. 5. 1149. I
dei gloriam iam inde ab exordio cunctis nationibus elementa ac creaturae praedicabant, tom. 4. 30. D
dei placitum est, si proficiatur in Christo, tom. 3. 674. B
dei signum quod, tom. 3. 878. A
dei imagini configurabimur, tom. 3. 199. I
dei opera omnia bona ualde, to. 3. 404. C
dei cultum & dilectionem quid in nobis excitare debeat, to. 4. 29. E
dei filium non credentes, nec filium uirginis credunt, to. 3. 7. I
dei saluti uirtute ac praesentia nihil est uacuum, tom. 4. 29. F
dei sententia uoluntate mutari uidetur, to. 4. 375. I
dei filij sunt, qui eius spiritum aguntur, tom. 4. 33. D
dei praesentia de plenitudine membrorum corporis Christi nihil perdit, to. 4. 50. D

INDEX RERVM ET VERBORVM

Dei filij quo processu euadimus, tom.3.104.K.
dei forma que, to.4.150.E. & 3.639.L
Dei natura que, to.4.67.M
dei natura simplex, tom.3.199.H
dei forma nil differre a Deo, tom.3.638.F
dei virtus aeterna, Christus, to.3.303.K
dei maiestas & potentia per se videri & conspici nequit, Ibidem.
dei filius an ex tempore caperit, tom.4.57.V
dei filius sempiternus, Ibidem.
dei gloria quis splendor, tom.3.746.B
dei manuum virtutes sunt inuisiones eius, tom.3.750.C
dei doctrina verbis stultitiam, factis vero demonstrat sapientiam, tom.3.425.D
dei substantia cur natura dicatur, tom.3.641.F
dei studium est lapides viuos ad celum transferre, tom.3.50.B
dei voluntas est vt in Christo, & per ipsum omnibus misereatur, to.3.297.E
dei contempti quae compensatio, tom.3.306.D
dei virtus sempiterna, tom.4.61.C
dei seruum quid dedecet, tom.4.135.K
Dei erga filium & homines ceteros an par & aequalis sit amor, tom.4.148.H
dei voce elementa sonauerunt, tom.3.50.E
dei in sui contemptores bonitas, tom.3.305.A
dei filius non sub lege sed supra legem, tom.3.84.L
dei veri cognitio cur non omnibus data hominibus, tom.4.16.L
dei stabilitas aeterna, tom.3.750.G
dei via que, tom.4.48.G
deo nihil gratius anima conuersione, tom.2.1005.A
deo patri non praedicitur, dum Christus adoratur, tom.3.368.M
deo humana voce nil potest adiungi, tom.3.28.G
deo omnia in presenti sunt, tom.5.803.A
deo placere sine Deo necro potest, tom.4.4.M
deo adhaerens, vnica cum ipso est spiritus, tom.3.143.L
deo quomodo possit seruire, tom.3.669.C
deo subditus sumus cum aduersariis arguemur, tom.5.1102.L
deo consistetur omnia lingua, & selectetur omne genu, tom.4.6.A
deo tabernaculum in hoc mortali corpore facere nequimus, tom.3.151.N
deo se facit aequalem, qui proprium eius se dicit filium, tom.4.81.D
deo nil placet, praeter iustum & pium, tom.3.669.A
de deo nihil nisi per filium possumus cogitare, tom.4.61.D
deo facilis est soluere, quam homini, tom.4.380.G
deo gratia agenda in omnibus donis eius, tom.3.627.G
deo semper cunctis presentia, nec quicquam est preteritum, aut futurum, tom.3.747.M
a Deo omnia, tom.3.76.H
deo nil impossibile, tom.4.55.K. & 1.343.H
deo non loquitur, qui Christo non credit, tom.3.18.D
deo placens probatus est hominibus, to.3.403.K
deo nihil impossibile qui dedit posse quibus voluit, tom.1.24.D
a deo auersi. Diabolo traduntur, tom.3.305.B
deo nil est futurum, tom.3.492.K

deo confitebitur omnis lingua in fide Christi, tom.3.402.A
deo diffidit qui sperat in idolo, tom.3.467.M
a deo discedere, cur liberum, tom.4.35.G
deo dum nostri miseretur, quomodo placeamus, tom.3.386.F
deo credendum, tom.3.88.G
deo nobis testimonium perhibente, accusatorem non habemus, tom.3.365.B
in Deo omnia sunt vbi que, tom.3.523.I
deo viuit, qui lege regitur, tom.3.401.D
deo viuit, qui peccato est mortuus, to.4.366.D
deo placens in hoc saeculo in illo non displicebit vnquam, tom.3.523.L
deo quomodo seruendum, tom.3.299.G
deo quomodo debitis honos exhibeatur, tom.3.301.B
deo nemo aequalis, tom.3.365.E
deo defensore, non habemus aduersarium, tom.4.340.H
deum qui querit quasi ad eum intrat, tom.2.999.H
deo predicato, gloria non est danda hominibus, tom.3.430.B
deum videre quis possit, tom.3.140.G
deum videns, in us diuine generationis assumitur, tom.3.104.K
qui Deum sequitur, semper tutus est, tom.1.269.E
deum quomodo viderint prophetae & patriarchae, tom.3.745.B
deum solus eius unigenitus vidit, qui est in sinu eius, tom.3.23.L
deum preferre debemus omnibus, tom.1.269.E
deum loqui magnum, maius iurare, tom.3.759.I
deum querere, bonum, tom.3.76.M
deum nemo vidit vnquam, tom.3.13.C
ad deum est confugendum, qui potest curare anima nostra passiones, tom.1.188.I
deum veracem quis neget, tom.3.702.D
deum se nosse affirmans, cum eius precepta non obseruet, mendax est, tom.3.50.B
Deum alium veteris, alium noui testamenti docentes, plures faciunt Deos, tom.3.5.D
deum timere, initium est sapientiae, to.3.209.A
deum recipi qui eius imaginem recipit, tom.3.153.C
deum quomodo mundi causam esse, philosophi faciunt, tom.1.7.M
deum videre quid, tom.3.7.L
deum qui visuri sint, tom.3.13.E
Deum videre nolens, nec potest videre, Ibidem.
deum ad rebus negans ob metum tormentorum, semiuuus est, tom.4.358.A
deum penitus ex corde abiiciens, mortuus est, Ibidem.
deum videre ne quidem in resurrectione facile erit, tom.3.13.E
ad Deum omnes euentus nostri secundi referendi sum, to.1.171.C
deum cur nos videre non mereamur, tom.3.13.E
deum in hoc saeculo non apparere, cur sit minus mirum, Ibidem.
deum diligendum natura docet, tom.3.303.G
ad Deum omnia reducenda sunt, tom.1.608.G
deum sponte negantis, & coacti, an sit eadem ratio, tom.4.350.F
deum ore negans, & corde adorans, quomodo per penitentiam mereatur peccatorum remissionem, tom.4.350.E

deum nemo potest prohibere, to.4.41.D
deum nihil preterit, tom.5.143.G
deum laudare, non est otiosus boni operis actus, tom.3.99.L
deum vnum, non duos, tresque confitemur, tomo 4.54.D
deum qui diligit, precepta eius obseruat, tomo 3.50.E
deum fecisse in Christo, & per Christum, quomodo sit accipiendum, tom.3.654.F
deorum gentium honos temporalis, tomo 3.305.E
deos fecit mererit, to.5.536.C
deitas nec fingentis, nec elementis est irribuentia, tom.3.307.I
dextera scandali trans, abscondenda, to.3.142.D
dextera Dei quid significetur, tom.3.811.H. & 2.1360.K
dextera nomine actiuosa anime virtus intelligitur, to.2.1087.H
diabolus praliatori similis, to.3.830.A
diabolus presumptionibus tyrannicis impense studet, to.3.307.I
diabolus neminem mittit deorsum, nisi & ipse se mittat, tom.3.75.H
diabolus non merito nostro, sed odio suo vincitur, tom.3.54.A
diabolus multipliciter nos tentat, to.1.159.I
diabolus impudens, & alto corde, to.3.366.A
diabolus perdicem imitatur, tom.1.110.B
diabolus impius interficet, si Deus hoc permittet, to.3.878.B
diabolus omnium delictorum est autor, tomo 2.1288.L
diabolus intrat, vbi exit Christus, tomo 3.85.B
diabolus vincendus, tom.3.75.G
diabolus ab initio peccator, tom.3.307.H
diabolus inimicus est generis humani, tomo 1.158.E
diabolus quomodo seipsum destruat, tomo 4.360.I
diabolus non est, nec fuit ausus se Deum profiteri, to.3.307.I
diabolus neglecto Deo vno, dominium sibi cum diuinitate voluit usurpare, tom.3.472.G
diabolus fortis, tomo 3.45.B
diabolus peccati nostri generator est, tomo 2.748.K
diabolus sanctus Domini tentare cogit, tomo 2.11003.L
diabolus quando maxime nobis insidietur, to.5.424.I
diabolus phantasia vititur, ad nos decipiendos, tom.3.367.H
diabolus in medio templi saturus, to.3.254.D
diabolus an pertinax in studio, tom.3.78.A
diabolus credit virtuti, tom.3.78.A
diabolus tempestatem commouet, sed ipse facit naufragium, to.3.630.C
diabolus quibus non potest persuadere vitiorum amorem, immitit laudis cupiditatem, to.5.1165.M
diabolus magister improbus, tom.3.145.C
diabolus verbo tentat, cum Iudai factio quoque Christum adorantur, tom.3.85.C
diabolus sonum querit, to.2.1028.M
diabolus tentat vt subruat, to.1.298.C
diabolus altum sapiens, apostatauit, to.3.394.B
diabolus aut praemio vincit, aut radio, tomo 3.78.E
diabolus malitia praesens est, tom.2.919.G

diabolus in isto semper insidiat, to.2.898.F
diabolus colitur sub regimine simulachrorum, tom.3.468.I
diabolus pater malignorum, to.3.307.H
diabolus omnia ex permissione, nihil vero habet a seipso, to.3.307.I
diabolus Deum, quem per naturam confiteatur, opere negat, tom.3.85.B
diabolus studet supplantare bonis operibus intentos, to.2.1135.I
diabolus accusator noster praenunciandus, tom.4.376.G
diabolus quomodo corpus nostrum affligat, to.4.360.H
diabolus noster tentator, to.4.360.H
diabolus transfiguratur in Angelum lucis, to.1.168.H
diabolus a Paulo illusit, tom.4.360.K
diabolus alter Antichristus, tom.3.254.B
diabolus humilitate superatur, to.2.1317.C
diabolus sedens in templo Dei, ostendit se quasi sit Deus, tom.3.472.G
diaboli mysteria caelestia norunt, tom.3.483.I
diaboli contra bonos pugna, to.3.830.A
diaboli & generatoris comparatio, to.2.748.K. & 2.742.E
diaboli potestati cur multi a Deo & ecclesia tradantur, to.4.360.H
diaboli non semper manebant, tom.3.131.H
diaboli tela tria, quibus insidietur homini, tom.3.74.A
diaboli indignantur nos filios Dei dici, tom.3.642.B
diaboli proprium quid suadere, to.3.75.G
diaboli figura in serpente, to.3.466.D
diaboli in tentando artificium, to.3.74.D
diaboli tela complura, tom.3.78.E
diaboli infirmitas, to.3.75.H
diaboli verbum quod, Ibidem.
diaboli natura non est improba, sed opera iniqua, tom.3.85.B
diaboli improbitas & nequitia vnde potissimum elucescat, Ibidem.
diaboli insidius quibus armis sit resistendum, tom.3.262.F
diaboli suadela, quae, tom.3.85.E
diaboli ire quis, to.4.362.B
diaboli impudentia, to.3.85.A
diaboli potestas ad bonorum probationem, improborum autem punitionem, to.3.131.I
diaboli triumphus esse non debet, quod nobis inueniunt in remedium, to.4.366.B
diaboli altitudo grandis, & hominibus impoffibilis, tom.3.630.D
diaboli ciuitas est corpus quodlibet reproborum, tom.3.808.B
diabolo captum iter impediendi spacium non relinquendum, to.1.609.F
diabolo imperare magnum est, to.4.360.I
diabolo perdux comparatur, tom.2.1410.D
diabolo similis est homo malignus, to.3.307.H
in Diabolum excitationem reuicere non debemus, tom.1.168.K
diabolum non timet, qui se Deo committit, to.4.340.H
diabolum ad hoc Deus non damnauerat vt noceret, sed quid futurum esset ostenderet, tom.1.168.M
diabolum Mariam viro desponsatam cernens, partum non potuit habere suspectum, tom.1.249.D
dialectica per visionis puteum significata,

tom.3.2.B
dialectica quae in euangelio Lucae, Ibidem.
dialectica Philosophorum sententia definitur, non tam astuti vni habere, quam studium destruendi, tom.4.58.C
dialectica diuinitis verborum fluit, tom.2.880.M
dialectica tanquam promptuario veneni sui vtuntur haeretici, to.4.58.B
dibongad circa vallem Zared est, tom.1.616.G
dibongad apurium tentationum significat, Ibidem.
dicere Dei est voluntatem suam operationis effectum prodece, to.1.17.C
dicens aliquid nec faciens illud, leuis reputatur, tom.3.508.K
dicta sine factis nutant, to.3.113.D
dictorum factorumque nostrorum harmonia debet consonare, tom.3.121.D
didrachma cur in ore piscis inuentum, tom.3.88.K
didrachmum quid significet cuius dimidium Hebraeus praecipitur offerre pro redemptione anime suae, tom.1.561.D
dies extremi iudicij definita, tom.3.434.E
dies mali istius mundi, to.2.957.E
dies nocti antefertur, to.1.18.B.C
dies septima quietis est & pacis, tom.3.102.C
dies iudicij cur dicatur mala, to.2.909.B
dies quomodo dicuntur veteres, tom.2.937.B
dies quomodo dicuntur palastae, Ibidem.
dies quarta in mundi creatione ceteris illustrior, tom.3.90.A
dies angustus est, meditatione doctrinae, tom.2.1252.L
dies lucem suam habet, to.1.58.G
dies Domini cur breuiandi, tom.3.254.B
dies breuiore fecit Deus propter peccata hominum, tom.2.938.B
dies dominica secunda est sabbati, to.2.1033.E
ne dies supremus immaturus fructus nostros inueniat, tom.1.48.L
dies est quibus adest Christus, to.2.1180.I
dies quomodo dicuntur boni vel mali, tom.2.882.B
dies ire quis, tom.3.309.D
dies patris cur a sacrificio feriat fiat, tom.2.1058.F
dies Domini qua ratione magnus, to.2.988.K
dies dimidij qui, Ibidem.
dies illis semper est, quibus Christus adest, tom.2.1142.A
dies carnis Domini qui, to.3.767.M
dies Christi qui dicantur, to.2.988.
dies muneris & operis functionibus deputatus, tom.1.19.G. & seq.
dies humanis quis, tom.3.434.D
dies perfidia, erunt dies antichristi, tom.2.988.M
dies quare iudicij dicitur mala, to.2.957.B
dies caelestium christus est, to.1.360.H
dies extremi iudicij cur breuiati, tom.3.467.L
dies celi est Christus, tom.2.1104.I
dies magnus quis, to.1.66.C
dies & noctis discretio, to.1.61.B
dies primi prerogatiua, tom.1.20.K
diem lux facit, to.1.18.A
per diem intelligimus illuminantem virtutem, tom.1.249.D
die septima an Deus a sanctis operibus abstinerit, to.3.193.A

diem 40. quibus Christus ieiunauit, numerus mysticus, tom.3.73.B
diffidendum est nemini, tom.3.30.C
diffidentia omnis Christi resurrectione calcata est, to.3.297.A
diffidentia Zachariae quomodo punita, tom.3.14.D
diffidentia parit assensus luxuria, tom.3.466.B
dignitas Dei, spiritus Dei est, to.2.1013.A
dignitas quanta in Apostolis, tom.3.515.G
dignitatis nulla prerogatiua in columbis, to.3.243.H
dignitatis non sunt gradus, vbi diuinitatis est plenitudo, tom.3.249.F
dignitatem perdidisse, quam non habuisse turpius est, to.3.368.I
dignitatibus terrenis quis praesit, tom.3.76.G
dignitatum appetitus aerugo mentis, tomo 3.10.A
dij gentium a suis cultoribus irrisi, to.5.545.K
ibi sunt dij genium, vbi nullus fructus est, to.1.431.C
dij facti ex donis diuinis, to.4.3.K
dilatatione torpescunt studia, to.4.365.B
qui diligit proximum legem impleuit, tom.2.829.
qui diligit dominum, peccare desinit, tom.1.372.H
diligit verum qui sine tristitia, & timore mandata Dei seruat, to.2.1250.B
qui diligit deum, legem eius diligit, tom.2.1250.D
qui diligit ex voluntate facit quae sibi sunt imperata, Ibidem.
diligere debet amplius cui plus quoque est donatum, tom.3.661.D
diligere fratres naturae prerogatiua est, tomo 2.1279.H
diligere charitatis est, tom.2.1346.D
diligentes a quibus diligimur nullam habemus gratiam, to.3.107.H
diligentibus deum quae preparata, to.3.114.D
plus diligendi, quos perperuo nobiscum futuros putamus, tom.5.426.A
diligendum est plurimum, vt plurimum habeamus remissionem, tom.3.124.G
dilectus nobis non solum oculis, sed etiam sermone tenemus, tom.1.499.I
dilectio proximo, odium inimico ex lege Moyses debebatur, tom.3.394.D
dilectio plenitudo sapientiae est, to.2.1346.E
dilectio plenitudo est legis, Ibidem. & 2.829.
dilectio in quibus simul ita, tom.3.528.I
dilectio plurimorum, bonum est testimonium, tom.5.478.I
dilectio vera que, tom.3.528.I
dilectio Dei perfecta est, legem & precepta eius custodire, tom.2.1250.B
dilectio proximi, malum non operatur, tom.3.398.D
dilectio casta non est, amare aliquid quod non ex opere & spiritu Dei sit, to.5.1171.B
dilectio Dei peccare nos non sinit, to.2.372.H
dilectio perfecta foras mittit timorem, tomo 3.668.H
dilectio perfecta, timorem excludit, tom.3.93.B
dilectio gignit perfectam securitatem, to.3.87.F
dilectionis affectum quomodo Deus rependat, tom.5.886.K
dilectionem Dei mundi dilectio facit marcescere, to.4.344.E

OPERVM DIVI AMBROSII.

Diabolus in isto semper insidiat, to.2.898.F
diabolus colitur sub regimine simulachrorum, tom.3.468.I
diabolus pater malignorum, to.3.307.H
diabolus omnia ex permissione, nihil vero habet a seipso, to.3.307.I
diabolus Deum, quem per naturam confiteatur, opere negat, tom.3.85.B
diabolus studet supplantare bonis operibus intentos, to.2.1135.I
diabolus accusator noster praenunciandus, tom.4.376.G
diabolus quomodo corpus nostrum affligat, to.4.360.H
diabolus noster tentator, to.4.360.H
diabolus transfiguratur in Angelum lucis, to.1.168.H
diabolus a Paulo illusit, tom.4.360.K
diabolus alter Antichristus, tom.3.254.B
diabolus humilitate superatur, to.2.1317.C
diabolus sedens in templo Dei, ostendit se quasi sit Deus, tom.3.472.G
diaboli mysteria caelestia norunt, tom.3.483.I
diaboli contra bonos pugna, to.3.830.A
diaboli & generatoris comparatio, to.2.748.K. & 2.742.E
diaboli potestati cur multi a Deo & ecclesia tradantur, to.4.360.H
diaboli non semper manebant, tom.3.131.H
diaboli tela tria, quibus insidietur homini, tom.3.74.A
diaboli indignantur nos filios Dei dici, tom.3.642.B
diaboli proprium quid suadere, to.3.75.G
diaboli figura in serpente, to.3.466.D
diaboli in tentando artificium, to.3.74.D
diaboli tela complura, tom.3.78.E
diaboli infirmitas, to.3.75.H
diaboli verbum quod, Ibidem.
diaboli natura non est improba, sed opera iniqua, tom.3.85.B
diaboli improbitas & nequitia vnde potissimum elucescat, Ibidem.
diaboli insidius quibus armis sit resistendum, tom.3.262.F
diaboli suadela, quae, tom.3.85.E
diaboli ire quis, to.4.362.B
diaboli impudentia, to.3.85.A
diaboli potestas ad bonorum probationem, improborum autem punitionem, to.3.131.I
diaboli triumphus esse non debet, quod nobis inueniunt in remedium, to.4.366.B
diaboli altitudo grandis, & hominibus impoffibilis, tom.3.630.D
diaboli ciuitas est corpus quodlibet reproborum, tom.3.808.B
diabolo captum iter impediendi spacium non relinquendum, to.1.609.F
diabolo imperare magnum est, to.4.360.I
diabolo perdux comparatur, tom.2.1410.D
diabolo similis est homo malignus, to.3.307.H
in Diabolum excitationem reuicere non debemus, tom.1.168.K
diabolum non timet, qui se Deo committit, to.4.340.H
diabolum ad hoc Deus non damnauerat vt noceret, sed quid futurum esset ostenderet, tom.1.168.M
diabolum Mariam viro desponsatam cernens, partum non potuit habere suspectum, tom.1.249.D
dialectica per visionis puteum significata,

tom.3.2.B
dialectica quae in euangelio Lucae, Ibidem.
dialectica Philosophorum sententia definitur, non tam astuti vni habere, quam studium destruendi, tom.4.58.C
dialectica diuinitis verborum fluit, tom.2.880.M
dialectica tanquam promptuario veneni sui vtuntur haeretici, to.4.58.B
dibongad circa vallem Zared est, tom.1.616.G
dibongad apurium tentationum significat, Ibidem.
dicere Dei est voluntatem suam operationis effectum prodece, to.1.17.C
dicens aliquid nec faciens illud, leuis reputatur, tom.3.508.K
dicta sine factis nutant, to.3.113.D
dictorum factorumque nostrorum harmonia debet consonare, tom.3.121.D
didrachma cur in ore piscis inuentum, tom.3.88.K
didrachmum quid significet cuius dimidium Hebraeus praecipitur offerre pro redemptione anime suae, tom.1.561.D
dies extremi iudicij definita, tom.3.434.E
dies mali istius mundi, to.2.957.E
dies nocti antefertur, to.1.18.B.C
dies septima quietis est & pacis, tom.3.102.C
dies iudicij cur dicatur mala, to.2.909.B
dies quomodo dicuntur veteres, tom.2.937.B
dies quomodo dicuntur palastae, Ibidem.
dies quarta in mundi creatione ceteris illustrior, tom.3.90.A
dies angustus est, meditatione doctrinae, tom.2.1252.L
dies lucem suam habet, to.1.58.G
dies Domini cur breuiandi, tom.3.254.B
dies breuiore fecit Deus propter peccata hominum, tom.2.938.B
dies dominica secunda est sabbati, to.2.1033.E
ne dies supremus immaturus fructus nostros inueniat, tom.1.48.L
dies est quibus adest Christus, to.2.1180.I
dies quomodo dicuntur boni vel mali, tom.2.882.B
dies ire quis, tom.3.309.D
dies patris cur a sacrificio feriat fiat, tom.2.1058.F
dies Domini qua ratione magnus, to.2.988.K
dies dimidij qui, Ibidem.
dies illis semper est, quibus Christus adest, tom.2.1142.A
dies carnis Domini qui, to.3.767.M
dies Christi qui dicantur, to.2.988.
dies muneris & operis functionibus deputatus, tom.1.19.G. & seq.
dies humanis quis, tom.3.434.D
dies perfidia, erunt dies antichristi, tom.2.988.M
dies quare iudicij dicitur mala, to.2.957.B
dies caelestium christus est, to.1.360.H
dies extremi iudicij cur breuiati, tom.3.467.L
dies celi est Christus, tom.2.1104.I
dies magnus quis, to.1.66.C
dies & noctis discretio, to.1.61.B
dies primi prerogatiua, tom.1.20.K
diem lux facit, to.1.18.A
per diem intelligimus illuminantem virtutem, tom.1.249.D
die septima an Deus a sanctis operibus abstinerit, to.3.193.A

INDEX RERVM ET VERBORVM

dilectionem veri Christiani nulla vincunt tormenta, to. 3.366.C
diligentia ingenij administratum, tom. 1.315.I
diligentia tanquam veritatis sibi aperit, tom. 3.4.F
diligentiam quid augeat, to. 4.365.A
dilatium magnum est omnibus pariter inuenientibus pastombus, tom. 1.235.K
dilatium nostrum adscribendum iniquitatibus, tom. 1.218.D
dilatium quadragesimam figuravit, to. 5.824.C
dilatium tempus erat dierum quadragesima, tom. 3.73.B
dilatium baptismi figura fuit, to. 5.824.C
dilatium cur factum fuerit veris tempore, to. 1.234.C.F
dilatium adhuc futura sunt, sed non talia quibus possit omnia terra corrumpi, 155.M
dimensio aqua omnium in ecclesia ordinum, tom. 3.246.A
dimittere desideranti quid agendum, tom. 3.38.B
dimittentibus dimitteretur, tom. 3.108.K
digna filia iacob ab alienigenis destituta, mysterium congreganda ex gentibus ecclesia figurabat, tom. 1.437.F
dionysium martyrem ab Ariana heresi. S. Eusebio liberat, to. 5.875.C
dionysius Areopagita ad fidem Christi conuersus, tom. 3.146.B
S. dionysius in exilio vitam exalauit, to. 5.1147.A
direptio inimicorum bonis mentibus non affert prauidicium, tom. 2.1001.D
discendum prius quam loquendum, to. 1.261.B
discipatio excludit gaudium, tom. 3.403.I
discipatio quando fiat, tom. 3.254.C
discipuli duo iohannis alter gentes alter iudaeos designabant, tom. 3.113.E
primus discendi ardor nobilitas est magistri, to. 5.539.D
discipuli a Christo missi ut ipse a patre missus erat, tom. 3.289.E
discipuli duodecim ex pluribus electi, tom. 3.100.I
discipuli Christi per sata transcentes vellebant spicas, to. 3.97.A
discipuli amici se proprio exuentes martyrio nobis suo viam strauerunt, to. 3.241.B
discipuli soli cum Domino montem conscendunt, tom. 3.100.H
discipuli septuaginta demonia sibi subiecta gaudebant, tom. 3.482.D
discipuli Christi in morte eius dubitarunt, to. 3.297.B
discipuli esuriebant salutem hominum, tom. 3.97.D
discipuli an pro magistro possint interpellare, tom. 3.631.L
discipulus non est maior magistro, tom. 3.108.L
discipuli septuaginta a Christo ordinati, quos binos et binos ablegauit, tom. 3.157.E
discipuli dicti apostoli, tom. 3.100.I
discipulorum nomina, Ibidem.I
per discipulorum meritum et gloriam agnosceretur gratia Christi, tom. 3.525.A.B
discipulis insufflatione Christi Spiritus sanctus datus, tom. 3.289.E
discipulis in agone victoribus dignus erit corona magister, tom. 3.648.L
disciplina quasi severior magistra distringit, tom. 1.986.A
disciplina secura est in corripiendo, sed dulcis in

corrigendo, Ibidem.
disciplina non examinata errat, Ibidem.
disciplina non meroris sed gaudij est, to. 1.616.H
disciplina domini non desiciendum, nec faciemur cum ab eo increpamur, to. 3.138.H
disciplina morum emendationem affert, non aia, to. 5.1152.B
disciplina institutionis qualis, to. 5.633.I
disciplina atque insolentia sibi contraria sunt, tom. 1.551.I
disciplina optima nescit egere, tom. 5.637.K
disciplina ecclesiae, opulens, tom. 5.635.D
disciplina sapientia est timor, to. 2.881.A
disciplina Dominica quos abhorreat, tom. 3.694.A
disciplina filios Dei regit, to. 3.598.C
disciplina seruata et hic, et illic Deo complacemus, tom. 3.523.L
disciplina Deum, eiusque opera reuelat, tom. 1.610.C
discipline finis quis, tom. 2.1084.X
discipline imitatio est caro, to. 1.219.G
discipline ordo est, ut ab inferioribus ad superiora contendamus, tom. 2.833.F
discipline magistra quae, tom. 1.399.L
disciplina auctor est Deus, tom. 1.610.B
discipline nulla spatia esse possunt, to. 1.321.B
disciplina principium iniquitatis, tom. 3.398.D
discordia in via maxime est fugienda, tom. 1.507.G
discordia vitanda, tom. 3.144.K
discretio nulla ordinum in Dei ecclesia, tom. 3.246.A
disputare inter potentes perfidos cum metu non est necessum, to. 3.626.B
disputantium consensus quo ordine celebretur, tom. 3.490.B
disputatio verbosa non tam conducit ad regnum caelorum quam fidei simplicitas, tom. 4.58.C
disputatio excitat mentem, tom. 3.403.L
disputationis versuta venena cauenda, tom. 3.159.G
disputationi vincendi absit studium, tom. 3.403.L
disputatione ambigua aut difficilia dilucidantur, tom. 3.490.A
dissensio nulli a Deo, qui est charitas, to. 3.213.D
dissensiones fuge, to. 3.144.K
ditis inferorum praesul et arbiter est mortis, tom. 1.705.A
ditis inexplebilis est gorges diuitiarum, tom. 1.705.B
ditis inexplebilis est auri fames, Ibidem.
nemo nisi ditus honore dignus putatur, tom. 5.494.M
nemo ditus apud deum, tom. 5.433.I
ditus est qui sibi nullarum diuitiarum usum requirit, tom. 5.949.H
ditus verè, qui in conspectu Dei ditus videri potest, Ibidem.I
ditus est qui animi pacem habet, Ibidem.K
ditus est qui iustus est, tom. 3.282.B
ditus improbus, siluio similis, tom. 1.79.K
ditus dicitur indorum populus, tom. 1.657.D
ditus nemo est, qui quod habet secum hinc auferre non potest, tom. 5.950.I
ditus in ecclesia is est, qui pauperi non sibi ditus est, tom. 5.1149.L
ditus cur cruciatus ante iudicium, to. 3.217.C
ditus in inuidia possessionis, paupertatis querela est, tom. 1.700.K

ditus criminofus quis, tom. 3.105.E
ditus camelo similis, tom. 5.776.E
diuitis reprehensio, tom. 1.702.B
diuitis fecunditas, omnium debet esse fertilitas, tom. 1.706.D
inter diuitem et pauperem chaos magnum, tom. 3.217.C
diuitem non census, sed animus facit, tomo 5.1150.K
ad diuites admonitio, tom. 1.707.K
diuitem mendace melior iustus pauper, tomo 3.102.E
diuites terra non capit, tom. 1.271.I
diuites conditionis humanae immemores, de miseris pauperum suarum capiunt incentiuua voluptatum, to. 3.216.K
diuites custodes sunt et serui diuitiarum, to. 1.713.B
diuites consolationem suam habentes miserrimi, tom. 3.105.D
diuites damnum suum credunt quidquid est alienum, to. 1.701.C
diuites quomodo quiescere et seruari debeant a flagitiis, tom. 1.715.M
diuites vnde dicantur, tom. 1.705.A
diuites dimittit inanes deus, tom. 3.27.L
diuites S. Ioseph imitari deberent, tom. 1.706.C.703.G
diuitum fames funesta est, tom. 1.703.G
diuitum fastidium bonos malosque fecit vocari ad cenam, tom. 3.201.C
diuitum mensa multorum pauperum instruitur sanguine, to. 1.702.F
diuitum et pauperum nulla in ecclesia discretio, tom. 3.245.F
diuitum apotheca quae, to. 1.707.H
diuitibus somnus magis quam verba diuina resonant, tom. 2.1184.I
diuitia nulla aliquid conferre possunt contra necessitatem fatis, tom. 1.704.M
diuitia et paupertas duo grauia sunt tentamina, tom. 2.1193.D
diuitia ad impios fortuito deseruntur, non aliquo merito, to. 2.1083.M
diuitia modo fluminis, quodam saeculi profuuiuo voluntantur, to. 2.1084.G
diuitia caduca, plena perpetua, tom. 3.83.G
diuitia Christi virtutes sunt, tom. 5.1182.G
diuitia diaboli crimina sunt, Ibidem.
diuitia dicta sunt quod mentem diuidant, to. 1.333.C
diuitia non omnes criminose, tom. 3.216.H
diuitia et tentationis causa solent suppetere, tom. 2.1219.G
diuitia facem cupi ditatis inflammant, tom. 2.880.K
diuitia praeter naturam sunt, to. 3.112.H
diuitia virtutis praemia non sunt, tomo 2.1083.M
diuitia nobis aliena, to. 3.112.H
diuitia quomodo hominem redimant, tom. 1.561.F
diuitia, instar faeni, cito arefcunt, tomo 2.872.G
diuitia neque nobiscum nascuntur, neque nobiscum pretereunt, tomo 3.112.G
diuitia nullum ad vitam beatam adminiculu praestant, tom. 3.473.L
diuitia virtutum quae, tom. 3.104.G
diuitia beatitudinem non efficiunt, to. 1.408.K
diuitiarum ac facultatum contemndarum quod sit stipendium, tom. 3.200.K
qui

OPERVM DIUI AMBROSII.

qui in Diuitiis potuit comprobari, is verè perfectus, tom. 1.712.X
Diuitias in omni plebe est, to. 3.644.K
Diuinum officium votis eligitur non naturae iure deseritur, tom. 3.81.E
quod diuinum est, homines docere non possunt, tom. 2.1253.D
diuina vacant mundana, tom. 3.2.A
diuina praesent humanis, tom. 3.74.E
diuina apud electos facilius quam apud populum reperuntur, tom. 3.142.C
diuina voluntatis executio per morum trahit offensam, tom. 3.161.F
diuina res sine spiritu Dei addisci non possunt, tom. 3.427.H
diuina natura esse ea quae supra hominem sunt, quae verò mortalia, humana rationi maxime est consentaneam, tom. 3.6.C
diuinam vim aurum et argentum habere nequit, tom. 3.145.E
diuina humana posthabenda, to. 3.156.I
diuinis mandatis paulisper humana sequestrantur, tom. 3.161.F
diuinitas christi primum recedente infirmitate est agnita, tom. 3.525.E
diuinitas Christi mons magnus dicitur, tom. 2.976.K
diuinitas nec munere, nec honore eget adiuuari, tom. 3.749.E
diuinitas expertus est omnis contumelia, tom. 1.648.I
diuinitas subiecta non est nostris passionibus, Ibidem.
diuinitas honorificentia gradum nescit, tom. 5.865.L
diuinitas mori nescit, tom. 4.80.M
diuinitas sempiterna cognita ab hominibus an et quatenus fuerit, tom. 3.303.K
diuinitas gradus nescit, tom. 4.86.F
diuinitas a morte immunis, tom. 3.279.G
diuinitas nullis obnoxia est passionibus, to. 3.264.I
diuinitas nulla sibi habet praescripta temporaria momenta, tom. 4.141.A
diuinitatis insigne, est occulta diuidere, tom. 2.976.G
diuinitatis vna solum substantia, to. 4.94.D
diuinitatis splendore corporis nostri sensus preuenitur, tom. 3.151.K
diuinitatis indifferentis potentia non discernit inter patrem et filium, tom. 3.50.E
diuinitatis plenitudo est in Christo, tom. 2.1249.C
diuinitatis cognoscenda studium nullis occupationibus debet impediti, tom. 3.76.L
diuinitatis suae exors numquam fuit Deus, tom. 1.659.L
diuinitatis Christi iudicium Enoch, to. 3.68.C
diuinitatis eiusdem est, qui eiusdem est voluntatis, tom. 2.949.D
diuinitatis abundantia elementis non continetur, tom. 3.660.I
diuinitati caro Christi nullum potuit asferre detrimentum, tom. 1.648.K
diuinitati humana non sunt ascribenda, to. 4.93.A
diuinitati omnia seruiant, to. 4.149.F
diuinitati caro Christi nullum potuit asferre augmentum, tom. 1.648.K
diuinitati nullus est locus ubi dominatur veritas, tom. 3.155.M
diuinitatem non facit pluralem unitas opera-

tionis, tom. 4.56.L
Diuisum omne in se non est perpetuum, to. 3.10.A
diuisiones et discordias sequitur destructio, tom. 4.55.G
diuortij causa vitanda Christianis, to. 3.215.C
qui docet, supra eum, qui docetur debet excellere, tom. 5.539.A
docere nemo potest nisi intelligatur, to. 3.486.B
docere, quod quis ignorat, est vaniloquium, tom. 3.696.B
docendi et disputandi ordo, tom. 3.145.D
docibiles omnes debemus esse Dei, to. 2.1048.K
doctores quomodo adiuuetur in doctrina, tom. 3.391.G
doctores noster verus est Christus, tom. 2.1201.D
doctores boni est arcere materiam peccati, to. 5.633.I
doctores voce verbum in hominibus consecratur, to. 3.42.C
doctores vero verbi diuini abesse debet assentatio, to. 3.527.L
doctores ecclesiae qui, tom. 3.481.D
doctores ecclesiae, defensores populi, tom. 3.832.B
doctores creati a postoli, tom. 3.292.L
doctores officium, tom. 3.405.A
doctrina facit, ut possimus peruenire ad iustitiam, tom. 1.400.L
doctrina et exemplis multi saluati, tom. 3.874.B
doctrina testis virtus, tom. 3.297.D
doctrina caelestis commutare vitiosos affectus potest, tom. 2.1063.K
doctrina caelestis conuertere propositum potest, Ibidem.
doctrina Dei naturali magis lege, quam litterariis studiis consueque hyderum, et calculi signorum, quae in firmamento denotantur, comparatur, tom. 3.428.H
vita sine doctrina integritatem non habet, tom. 2.1106.E
doctrina diuina cur alijs parcius, alijs largius communicata, tom. 4.37.C
doctrina non est bene fundata quae verborum phaleris gloria virtutis abutitur, to. 4.395.L
doctrina vita immaculata senile praestat etatem, tom. 2.1253.F
doctrina falsa sermone significata, to. 4.364.G
doctrina non verbis solum, sed et rebus debet exornari, tom. 4.395.K
doctrina dominica cum sit res bona, non debet per rem friuolam blasphemari, tom. 3.403.G
doctrina Dei quomodo blasphemetur, to. 3.403.G
doctrina factis debet firmari, to. 4.395.L
dodecaedes septem sacrum designant numerum in viduitate Annae, tom. 3.39.G
doech proditio, tom. 5.515.D
doech custos mularum, to. 3.99.G
doech typus iudae, tom. 3.99.G
non dolere, mortis extrema iudicium est, tom. 2.920.H
dolor virtutis non minuit voluptatem, tom. 5.473.H
dolor cur a Christo susceptus, to. 3.263.K
dolor grauis plerumque lacrimis enaparat, tom. 5.704.F
dolor viuificationis insigne est, to. 2.920.H
dolor verus est interioris cordis confessio, tom. 2.921.D

dolor et naturalis delectatio sunt passionum duces, tom. 1.399.I
doloris vites ablegat criminis luxuriam et erroris delicias, tom. 4.381.E
dolor bonus, ubi irreprehensibilis est rapina, tom. 1.418.A
dolor sequitur nequitiam, to. 3.307.H
dolor in omnibus contractibus abesse debet, tom. 5.513.K
dolori cancro sunt similes, to. 1.83.G
dominus, resurrectio, tom. 3.92.M
dominus creauit me, quomodo sit accipiendus, tom. 4.66.D
dominus pluit super iustos et iniustos, to. 3.138.E
dominus maiestatis quomodo crucifixus dicitur, tom. 3.426.E
dominus erigit lapsos, to. 3.204.L
dominus non vult contemni a famulo, tomo 3.629.E
dominus in Moysè locutus, tom. 3.197.F
dominus populum suum, instar vitis aeternae quibusdam brachijs charitatis amplectitur, tom. 1.358.D
dominus quem miseratur, eundem et vocat, tom. 3.104.K
dominus verus solus Deus, to. 3.670.C
dominus iustus, et iustus diligit, tomo 3.119.L
dominus dirigit vias viri, to. 3.46.D
dominus quando reuertatur, to. 3.166.D
dominus magnus, et laudabilis nimis, et magnitudinis eius non est finis, tomo 3.22.E
dominus maiestatis nescit mori, tomo 3.426.E
dominus semper ubique praesens, tomo 3.244.M
dominus cur alijs bestijs angustiora, alijs prolixiora colla formauerit, to. 1.115.I. et seq.
dominus praueuendus a nobis confessione peccatorum nostrorum, to. 4.375.M
dominus clemens et pius tam in miserando, quam in vindicando, tom. 3.193.E
dominus est vnus tantum, tom. 3.211.M
dominus an plus quam pater, tom. 3.633.C
dominus arbiter est conscientiae, tom. 1.294.B
dominus animi ac mentis interpres est, Ibidem.
dominus nomen est magnificentiae et potestatis, to. 4.53.D
dominus omnium Christus, to. 3.379.M
dominus apostolus, et secundum corpus, et secundum verbum visus, tom. 3.7.G
dominus filius Sabbathi, tom. 3.295.L
dominus ipse est Deus, tom. 3.295.K
dominus solus vniuersus filius Dei, tomo 3.4.E
dominus duobus non est seruendum, tomo 4.56.I
domini nomen inuocans saluus erit, tomo 4.371.M
domini non debent potentia sua efferri, tom. 3.670.A
domini esse nequimus, nisi mundo renuntiauerimus, to. 3.247.M
domini sensum nemo cognouit, tom. 3.120.G
domini eloquia super mel et fauam dulcia, tom. 3.151.G
domini iustificaciones quando facere simus dicendi, tom. 3.12.H
domini qualia seruitia debeant exigere a seruis suis, tom. 3.630.A
domini virtus ubique studijs cooperatur her-

INDEX RERVM ET VERBORVM

fides virtutum omnium stabile fundamentum est, tom. 2.956.G
ubi est fides, ibi veri luminis gratia est, tom. 2.1198.E
fides expensis commendans, utilitatem elemum affert elemosynarum, to. 4.380.I
fidei plenitudine predictus quid dicere valeat, tom. 3.6.B
qui fidei non habet veritatem, falsam habet imitationem, tom. 2.822.D
fidei census nunquam exinanitur, to. 3.204.K
fidei inimici falsa pro veris tenent, to. 3.429.A
fidei & deuotionis studio non sacrificiorum ambitione delectatur Deus, to. 1.716.K
fidei pignus est annulus, tom. 4.370.C & 3.208.L
fidei clamor grandis est, tom. 2.1322.F
fidei futura mysterium in Abrahamo designatum, tom. 3.369.C
fidei & pudoris est agnoscere infirmitatem, non desperare salutem, tom. 3.133.C
fidei contractus maior, quam pecunie, tom. 3.248.G
fidei gratia quantum sit, tom. 4.377.C
fidei iustiarum, incrementorum, & consummationis, quis auctor, to. 4.29.D
fidei claritas factorum obumbrat errorem, tom. 1.417.E
fidei mysteria quomodo confirmantur, tom. 3.70.L
fidei mater est continentia, tom. 1.680.M
fidei nostra finis, quis, tom. 3.143.I
fidei verbum non percipitur ab omnibus, tom. 3.521.B
fidei nostra homines non debemus facere auctores, tom. 3.420.H
fidei regula quae, tom. 3.379.H
fidei gratia excedit gratiam legis, tom. 3.515.X
fidei virtus quomodo elucescat, tom. 3.194.C
fidei nostra de Deo qua sit assertio, to. 4.53.C
fidei nostra limites an definita rei densitate terminentur, tom. 3.243.L
fidei mensuram nesciens, perfidia incurrit auidiam, tom. 3.62.H
fidei definitio ex patribus, tom. 4.69.D
fidei iustitia omnibus ex aequo accepta fertur, tom. 3.310.E
fidei unus homines congaudere oportet de spe futura immortalitatis & gloriae, to. 3.634.D
fidei vexilla non premenda, tom. 3.162.C
fidei fundamentum est veritas, tom. 2.1346.D
fidei Domini plenitudo quibus ex rebus copiose petenda, tom. 3.115.G
fidei distinctionem non tenens, de verborum distinctione non est sollicitus, tom. 3.18.C
fidei mensura par an in utroque sit testamentum, tom. 3.197.E
fidei iure ciues sanctorum esse mereamur, tom. 3.271.K
fidei unitas, & in honorem Dei consensio unde, tom. 4.19.
fidei gloria quae, tom. 3.146.E
fidei causa sumus securi, tom. 3.365.C
fides hospitium debet esse circumspicuum, tom. 3.155.H
fidei violentia religio: segnitie criminosa, tom. 3.213.A
fidei gratia confert, tom. 2.894.E
per fidem Christum contemplamur, tom. 5.800.E
fidei habens, habet & vitam eternam, tom. 4.357.C.D

fidem accedens primo lacte, post esca est nutritus, tom. 3.140.K
fidem remunerare festinat Dominus, tom. 3.259.H
fidem auaritia frangit, tom. 2.843.L
fidem qui induit euacuare debet cor suum omnium malitia lae, tom. 2.1076.I
ad fidem Christi accedentes omnes unum fiunt, tom. 3.666.F
qui per fidem ambulat, Deo praesens est, tom. 2.1145.C
fidem exigentes, fidem astruere tenentur, tom. 3.25.F
fidem spectat gratia, tom. 2.992.H.I
fidem custodire cupientes vitandi sunt obstrepentes, tom. 3.498.A
per fidem accedente dignitate, euacuatur indignitas, tom. 3.516.M
fidem saepe dissidentia sequitur, tom. 4.34.C
fidem Christi verbis exornans, suam potius quam Christi querit gloriam, tom. 3.42.A
fidem & charitatem ad Christi altare non afferens eiicitur in tenebras exteriores, tom. 3.201.F
fidem per dilectionem operari oportet, ut sit satisficiens, tom. 3.762.E
fidem habens, habet & regnum calorum, tom. 3.194.B
ad fidem nos ducit doctrina sanctorum Apostolorum, tom. 3.833.D
fidem Deus, non nudas exigit lacrimas, tom. 3.287.G
fidem Christi amplecti indignus est nullus, tom. 3.666.F
fidem rationabilem quid probet, tom. 3.392.G
cum fide pretiosa est misericordia, to. 2.956.G
fide & deuotione Christum mercamur, tom. 1.522.D
ex fide redempti sumus, non ex operibus, tom. 3.201.D
fide crescente, & abundante charitate, agenda sunt Deo gratiae, to. 4.18.F
fide emunimur diuina mysteria, tom. 1.494.E
fide sola ecclesia pugnat, tom. 2.989.B
sine fide charitas nulla est, tom. 5.563.D
fide integra, & mente sobria oblatum, a spiritu sancto purificatur, to. 3.408.G
fide patria nulla oberior, to. 2.1299.G
de fide promissisque Dei non ambigendum, tom. 3.418.F
sine fide patientia nulla, tom. 2.1281.E
fide seruitur, cui ex animo seruitur, tom. 3.299.G
fide salus homini acquiritur, tom. 2.993.C
fide sola legi addita naturali, saluantur homines, tom. 3.300.H
fide infirmus quomodo assumendus, to. 3.400.I
fide sola Christus queritur, to. 1.491.K
fide robusti sumus, fratri fiducia potestatis Dei, tom. 3.630.C
fide tangitur & videtur Christus, to. 3.133.E
in fide spei est patrimonium, to. 4.369.F
fide armati nulla ratione a Dei charitate adduci nos patiamur, tom. 3.366.F
fide magis quam ere Deo satiasse, tom. 4.380.I
fide sola semper victus Diabolus, tom. 3.650.D
ex fide venia, non ex debito speranda, tom. 4.380.G
fide credentium arida florescent, to. 3.259.H
in fide eadem perseverandum, tom. 3.648.L
fide sola abolentur peccata omnium, tom. 3.389.C

non debet quod est, nec dicere quis sit: si tamen motus sit disputare inter eos, dissimulare poterit, tom. 3.626.B
fidelis bene viuens, securus hinc exit, tom. 4.384.L
fidelis nemo excluditur a penitentia, tom. 4.357.B
fidelis vino comparatur, to. 5.805.I
fidelis dat quod promittit, to. 3.467.K
fidelis in minimo, cõsimilis est & in magno, tom. 3.669.D
fidelis in paucis multis est proficiendus, tom. 3.166.E
fidelis totus mundus possessio est, to. 2.1048.M
fidelem esse sacerdotis est, tom. 3.756.
fideles Dei auxilio dirigitur, tom. 4.47.L
fideles dicuntur filij Dei, tom. 1.219.K
fideles non statim omnes, quotquot Israelitae, tom. 3.370.E
fideles multi ex Iudaeis praeter Eliam in speluncis occultabantur, ne idola adorarent, tom. 3.382.H
fideles aliqui dissidentia non carent, tom. 4.34.C
fideles non sunt pecunia tentandi, to. 3.243.G
fideles quomodo cor circumcidant, to. 3.645.A
fideles aduersa omnia tolerant, to. 3.518.A
fideles exeuntes de seculo, ducuntur a patris angelo inducuntur in calos, to. 3.653.F
fideles inter pressuram primordia scandali faciunt nouellae, tom. 3.506.D
fideles omnes pati pro Christo duplex est gratia diuina, tom. 4.357.E
fidelium corona incorruptibilis, tom. 3.464.L
fidelium aliquorum pressura contingit omnes, tom. 3.507.K
fidelium congregatio Dei munus est, tom. 3.134.B
fidelium spes in quo consistat, to. 3.492.H
fidelium quorumdam oppressio non euacuat promissiones diuinas, to. 3.506.D
fidelium mundus quomodo vicerit mundum infidelium, tom. 4.39.H
fidelium numerum praesens deus ante saecula, tom. 4.48.G
fidelibus tria magna proposita, to. 3.310.E
fidelibus diuina solent adesse iudicia, tomo 1.433.A
fidelibus vigilat deus, tom. 2.998.F
fidelibus quantum a Deo concessum, tomo 3.517.E
fidelibus omnibus bonus est deus, to. 2.1080.G
fidelibus iniurie toleranda, fiducia futurorum, tom. 3.674.D
fidelibus requies sempiterna promissa, tom. 3.761.A
non nisi fidelibus spiritus gratiae infunditur, tom. 2.896.K
fidelibus omnia nutu diuino prosperè cedunt, tom. 3.634.B
fidelibus secundum fidem ipsorum contingit, to. 3.513.D
fidelibus sermo Dei auditus, munitis est salutis aeternae, tom. 3.513.D
fidelibus spiritus sanctus inhabitat, tom. 3.660.L
fidelibus plus datum quam elementis continetur, tom. 3.660.L
fiducia multa utendum, to. 3.518.A
fiducia thronis gratiae est adendum, tom. 3.765.B
figura cedit veritati, tom. 3.662.F
figura

OPERVM DIUI AMBROSII.

figura deperit, veritas manet, to. 3.522.A
figura quando cessat, tom. 3.516.H
filij nunquam sine patre, to. 3.23.I
filius an etiam non audita aut visa facere aut loqui sciat, tom. 4.153.E
filium quomodo semper sit in patre, & cum patre, tom. 4.123.H
filium non est separandum a patre, tom. 4.53.C
filium est splendor Dei, tom. 1.8.G
filium quomodo interpellat apud patrem, cum ipse agat totum, tom. 3.366.A
filium vult rogari per patrem, to. 4.55.H
filium dicitur brachium Dei, dicitur virtus, dicitur sapientia, & iustitia eius, tom. 1.24.D & 2.1040.L
filium quomodo visus, to. 3.654.D
filium degener, patris ignominia, to. 4.58.D
filium Dei cur angelus, & Deus dictus, tom. 3.380.H
filium cum patre semper praesens quomodo discatur, tom. 3.50.C
filium aliter nominatur secundum diuinam substantiam, aliter secundum carnis susceptionem, tom. 4.150.D
filium Dei venie soluere opera Diaboli, tom. 3.425.F
filium est paternae gloriae & substantiae splendor, tom. 1.8.G
filium non reuocatur ab officio patri praestando, tom. 3.157.C
filium moralis est credendus, qui patri ad mortem usque obediens, nos redemit, tom. 3.4.k
filium quomodo factus intelligatur, to. 4.95.k
filium an posterior fuerit tempore, tom. 4.60.M
filium non est solum, sed pater cum ipso est, to. 3.49.D
filium verbum aeternum Dei, non quod proferatur, sed quod operatur, to. 3.146.E
filium mortuus a Christo resuscitatus, matrique resuscitatus, tom. 3.111.K.L
filium cur solus, tom. 3.23.K
filium plenus est iustitia Dei, tom. 2.1040.L
filium quomodo patri coaeternus, to. 4.61.E
filium semper cum patre regnaturus, to. 3.496.I
filium etiam clarificatur a spiritu sancto, tom. 4.151.H
filium in excelso est, vni & pater, tom. 3.747.K
filium quos vult viuificat, to. 4.68.L
filium hominis venit manducans & bibens, tom. 3.94.C
filium patrem quibus vult reuelat, & pater filium, tom. 3.163.L
filium non debet rogari a patre, to. 3.695.C
filium Deus est, & Dominus maiestatis, tom. 4.154.D
filium quomodo diligatur a patre, tom. 4.148.I
filium ante omnem creaturam genitus, to. 3.654.E
filium suscitatur a patre, & se suscitatur, tom. 3.250.C
filium Dei apparuit, ut soluat opera Diaboli, tom. 4.5.B
filium an patri praeratur, propter sessionem ad dexteram, tom. 3.249.F
filium quomodo videat patrem operantem, tom. 4.119.L
filium sine patre, nec contra, esse potest, to. 4.60.I
filium habet, quicquid & pater, to. 3.50.D
filium hominis exaltatus, demum est cognitus quod ipse est, tom. 3.525.D
filium quomodo patri subiectus, tom. 4.156.H
filium genitus, non creatus, to. 3.654.B
filium adorat patrem, tom. 4.143.G

filij sunt Abrahama qui promissionem sequuntur, tom. 3.369.C
filij Israel in eremo non nisi abstinentiae vacarunt, tom. 5.825.G
filij ecclesiae, filij tonitru, tom. 3.148.M
filij Dei intra disciplinam se continent, tom. 1.598.C
filij cur parentibus debeant obedientiam, tom. 3.628.L
filij deserti plures, quam eius, qua habet virum, tom. 3.40.M
filij sponsi, dum cum illis esse sponsus, ieiunare non possunt, tom. 3.94.D
filij lucis qui, tom. 3.625.A
filij altissimi ut sumus, quid agendum, tom. 3.107.I
filij meminerint se patres futuros, tom. 3.629.B
filij a parentibus coarctati, delinquent in illos, & Deum offendunt, to. 3.669.D
filij puberes cum parentibus Roma non laudant, tom. 5.435.A
filij iniuria non est bonos patris, tom. 4.58.D
filij Abrahama, alij carnis, alij Dei, tom. 3.369.E
filij ecclesiae quando esse incipimus, to. 3.148.M
filij quomodo Deum habeant propitium, to. 3.669.A
filij eadem mensura pietatis fouendi, tom. 1.416.K.L
filij tonitru quomodo esse possimus, to. 3.148.M
filij honorificent parentes, tom. 3.629.A
filij prodigi similitudo interpretata, tom. 4.369.E
filij Dei qui dicantur, tom. 1.219.K
filij sempiternitas paternae maiestatis insigne est, tom. 4.61.B
filij amici mercenarij, & serui distantia, to. 3.208.H
filij aut natura, aut per adoptionem sunt, tom. 4.70.D
filij promissionis estimantur in semen bonum, erroris vero in semen malum, to. 3.82.F
filij ecclesiae, sunt fructus bonae arboris, tom. 4.371.M
filij generationem scire impossibile, to. 4.61.E
filij Dei adoptiu sumus, tom. 5.558.I
filij duo Isaac, duos populos significant, tom. 1.419.G
filij vniuersi praelatio, ceteros ab affectu germanitatis auortit, tom. 1.474.A
filij generatio sempiterna credenda est, sineque ullo tempore, tom. 4.61.B
filij Adae qui, to. 3.841.C
filij iniuria, patris est contumelia, tom. 4.97.B
filio adest maiestas paternae, to. 3.245.E
filio Dei quis dignus, tom. 3.128.K
filio non credens, nec patri credit, tom. 3.50.D
filio vidua, ob fletum ac intercessionem multorum, vita restituta, tom. 4.381.E
filio qui derogat, patri derogat, pietatem offendit, violat charitatem, tom. 4.121.B
filio plus acquiritur cui fratrum amor acquiritur, tom. 1.474.A
filium videns, videt & patrem, to. 3.654.C
filium genitum negans, Dei proprium inficiatur, tom. 4.68.I
filium honorare matrem poscit religio, tom. 3.280.I
filium odit, qui parcat baculo, tom. 3.161.A

filium nemo accedit, nisi attractus a patre fuerit, tom. 4.23.I
filium adorans, adoratur & patrem, tom. 3.368.M
filium nemo novit nisi pater, tom. 3.269.E
filium Dei dicens patrem, significat Deum, to. 3.297.A
filium non esse creaturam, argumentis probatum, tom. 4.154.D
filium sempiternum negantes, patrem mutatis asserere videntur, to. 4.61.B.C
filiorum nomine frequenter opera significantur, to. 2.821.E
filiorum reuerentia quid in Christo sequi debeat, to. 3.280.M
filiorum dissolutio ad negligentiam patris refertur, tom. 1.388.G
filium non est eripendum, quod canibus tribuatur, to. 3.118.C
filium materna sollicitudo magis, quam sua mortis maeritia debet esse dolere, to. 3.280.M
filium nemo tollit panem, ut mittat carnes, to. 3.216.I
filium non decet unquam aduersus parentes proteruere, tom. 3.669.A
circa filium par & aequalis debet esse forma iustitiae, to. 1.416.L
filia Israelis vni ex populo, & tribu patris sui & matrimonio iungebatur olim, tom. 3.52.L
filia imperatoris, ob Graecorum exercitum irasferendus ad sacrificium vocata, tom. 3.147.G
filiae Iephie magnitudo, to. 5.516.D
finis operis mundani, est homo, to. 1.532.I
finis disciplinae nostrae, & studiorum, est perfectio, to. 2.1084.K
finis actionum nostrarum, tranquillitas in anima, to. 1.592.K
finis legis est Christus, tom. 1.533.D
finis quid sit, tom. 2.1065.D
finis summus sapientiae est, ut sumus tranquillam mentem, tom. 2.1352.K
finis omnium virtutum est Christus, tom. 2.1248.L
finis virtutis totius quis, tom. 2.1352.K
finem & exitum non respicit omnipotens, to. 3.11.L
fines seculorum qui, to. 3.466.F
finxit Deus hominem de limo terrae, & in iustiflauit in faciem eius statum vitae, to. 3.47.H
firmum an quid in hoc seculo, tom. 3.203.I
flagellari in delicto bonum est, to. 1.166.D
flagella patris non estimantur impartita, to. 2.163.K
flagitia debet perstringere condigna sententia, tom. 4.392.K
flendum ante preces, tom. 3.270.B
flendum ad tempus ut exultemus in aeternum, tom. 4.375.M
fletus non superbit, tom. 3.104.E
fletus amarè respiciet Christus, & culpa recedat ab ipsis, tom. 4.381.E
fletus modo, quandoque ridebunt, to. 4.375.L
fletus beati, tom. 3.101.F
fletus in hoc seculo, saluabuntur in futuro, to. 4.375.K
fletus in omni culpa desideratur, tom. 5.843.A
fletus praesentium, merces est futurorum, tom. 5.551.A
fletus non omnis infirmitatis aut infidelitatis est, tom. 5.713.M
flos sani, humanam vitam exprimit, to. 1.400.L
flos dicitur ecclesia, tom. 2.1150.B
D ij

INDEX RERVM ET VERBORVM

gigantium mentio in sacra littera, to. 3.70
gladius igneus versatilis in exitu paradisi positus, quid denotet, tom. 2.1335.I
gladius spiritus sancti, est verbum Dei, tom. 2.878.E
gladius spiritualis est sermo bis acutus, tom. 3.257.B
gladius, quem vendita veste comparari precepit Dominus, paratus haberi debet, tom. 3.10.A
gladius unus noui, alter veteris testamenti, tom. 3.162.F
gladius peccatoris quis, to. 2.878.E
gladius duo cur a discipulis prolatis, to. 3.261.F
gladius spirituales complures, to. 3.262.E
gladium car emere iussit Christus, tom. 3.262.D
gloriarum in corde, est superbiam suam reprimere, tom. 3.524.L
gloriarum nos oportet in humilitate, to. 2.1334.D
gloriarum alienum a Christo, tom. 3.144.M
gloriarum quibus, & qualiter sit aliquando, permissum, tom. 3.524.K
gloriarum caucamus, nisi in cruce Domini Iesu Christi, tom. 3.127.G
gloria patris & filij eadem, tom. 4.83.K. & tom. 3.47.G
gloria Dei ubi apparet, tom. 3.60.G
gloria secularis amittitur frequenter quia corruptibile, qui dat, cui datur, & quod datur, tom. 3.310.A
gloria cur Deo debeatur, tom. 3.651.G
gloria Dei est vir perfectus, tom. 1.455.L
gloria bona est Christo esse subiectum, tom. 2.1334.B
gloria Christi finem processus sui non habet, tom. 1.526.D
gloria hominis quasi sanum, to. 1.40.L
gloria secularis tanquam sanum cito arcescit, tom. 2.872.G
gloria iustorum cedris comparatur, to. 2.1144.G
gloria promissis superinducit quando possumus a Deo, to. 3.523.G
gloria Dei que, to. 3.509.D
gloria iustorum in Domino, tom. 2.822.A
gloria conscientia in quo subsistat, to. 3.507.L
gloria semper nocet immoderatus appetita, tom. 5.456.C
gloria dilata fugit, to. 5.500.A
gloria Christi & Moysis quanta, tom. 3.516.H
gloria inanis soboles, tom. 5.652.G
gloria & claritas diuersus erit ordo, tom. 1.392.G
gloria diuina quomodo dignus reperitur homini, tom. 3.518.A
gloria Dei omnes nostrae actiones debent inferuire, tom. 3.47.C
celi enarrant gloriam Dei, to. 4.338.B
gloriam Dei humano nomini vendicare periculosum, to. 3.420.M
gloriam diuinam omnes nostri actus debent respicere, tom. 3.470.C
gloriam patris & filij esse eandem, to. 4.106.D
glorificare, honorare, & clarificare an sit idem, tom. 3.766.F
gloriosus est pro Christo mori, quam regnare in hoc saeculo, tom. 1.378.B
gloriarum discipulorum, an ex mentis quadam elatione profecta fuerit, tom. 3.525.A
gog & Goghus idem, tom. 4.90.B
gobias precessus ab humili Davide profertur, tom. 3.252.L
golia gladius quis, tom. 3.253.B

gomor mensura dicitur, tom. 1.562.D
gomor consummatio dicitur, Ibid.
gomorruha sterilitatem significat, tom. 1.244.I
gomorruha uiciorum regio, tom. 1.291.K
gothi non erant subiecti Augusto, to. 3.31.K
gorhi conuersi, tom. 3.253.C
gradui ecclesiastico primo omnia subiecta, tom. 3.481.C
graduum spiritualium quis melior, to. 3.485.A
graciae fortunae non in eo sunt posita hoc, an illo utaris verbo, dum res ipsa spectetur, tom. 3.33.C
gracius quis, tom. 1.149.A
graci non nisi qua mundi ratione possibilia comprobantur credunt, tom. 3.422.D
graci gentiles a Paulo dicti, tom. 3.301.C
graci magna industria & doctrina iustitia semitis inuestigant, tom. 3.667.I
granum nudum elementorum ministerio vestitum resurgit, tom. 3.498.F
grano sinapis martyres comparantur, tom. 5.772.B.773.I
gratia humilitate augetur, tom. 5.483.E
gratia fidelis spectat, tom. 2.992.II.I
gratia ubi largitur, Christus adest, to. 1.190.C
gratia Dei reuelatum nostrum est, tom. 5.735.B
gratia minore auferens seruitutem, grauiora multo precepit, tom. 3.196.I
gratia & pax unde sit, tom. 3.298.A
gratia Dei bonus est, tom. 5.863.B
gratia est munus largientis, to. 4.374.F
sine gratia Dei correctio non potuit esse plena, tom. 2.1356.G
gratia spiritualis per ignem exurit, tom. 5.520.F
gratia spiritualis per aquam mundat, Ibid. ubi gratia, non est meritum operum, tom. 2.1005.C
gratia spiritualis ab omni superfluum labe nos mundat, tom. 2.1292.I
gratia Dei non datur secundum merita hominum, tom. 4.44.K
gratia quandoque peritiam Dominica significat disciplinam, to. 3.391.K
gratia operationis uniuscuiusque diem sibi illuminat, to. 2.1019.K
gratia ex penitentia, tom. 3.95.II
gratia Christi semper augetur, to. 1.526.D
gratia Dei quomodo recuperari possit, tom. 3.765.B
gratia columba propria, tom. 1.97.B
gratia donum est Dei, non merces, tom. 3.383.K
in gratia existentes, multiplices adhuc inueniunt tribulationum amaritudines, to. 1.598.B
gratia reddendo habetur, & habendo redditur, tom. 3.125.B
gratia uniuersae pro possibilitate sua infunditur, tom. 2.896.K
gratia spirituali quomodo digni reddamur, tom. 3.301.A
gratia spirituali priuatur, qui episcopatum pecunias comparauerit, tom. 5.656.B
gratia Dei in tempore Christi predestinata, tom. 3.527.II
gratia secundum mensuram datur, tom. 2.1342.C
gratia qua maior, tom. 3.515.K
gratia nunquam eximitur, tom. 5.494.I
gratia Dei non reddit intentabilis, to. 4.51.K
ubi gratia Domini, ibi & pax Domini esse debet, tom. 5.558.K
gratia requirit simplicitatem lauacri, tom. 3.49.E

gratia spiritus sancti anima nostra uiuificatur, tom. 2.1172.I
gratia Dei a Iudaeis repudiata, abs publicanis & peccatoribus est recepta, tom. 3.118.B
gratia natura uehementior est ad diligendum, tom. 5.426.A
gratia Dei pecunia non comparatur, tom. 3.243.I
gratia fidelis confert, tom. 2.894.E
gratia redimimur, lege non iustificamur, tom. 1.94.E
gratia Christi, qua nos resoluit, diaboli astrinxit, to. 1.463.H
gratia Dei est sine conatu, qua ubi se infundit, rigare consuevit, tom. 3.6.A
gratia uoluntatem uelut famulam & receptricem em donorum suorum quomodo preparat, tom. 4.45.C
gratia Dei ubi emineat, to. 4.45.C
gratia an omnibus affluat, a quibus expetit, tom. 4.17.C
gratia Christi imbitur, ut potus spiritualis in Domini charitate, que non in carne est, sed in spiritu, tom. 3.653.A
sine gratia Dei uita aeterna merita nec inchoari, nec augeri, nec perfici possunt, tom. 4.25.B
gratia Dei pretio numario nequis aestimari, tom. 3.82.C
gratia Dei, an donum, an debitum, tom. 4.1.D
gratia Dei maxima est, negantem confiteri, to. 3.30.C
gratia destituta natura humana qualis sit, to. 4.15.I
gratia Dei cur uni detur, alteri denegetur, tom. 4.11.H
gratia duplex ubi, to. 3.383.K
gratia Dei sola iustificat, to. 4.30.E
gratia Deo post cibum agenda, tom. 5.837.G
gratia Dei cooperatores esse debemus, tom. 5.1169.K
gratia cur hodie non conferatur hominibus a Deo ubi ab initio ecclesiae, tom. 3.482.E
gratia est duplex, ut omnis qui credit, & patitur pro Domino Iesu, tom. 4.357.F
gratia diuina aliquos etiam minus nocentes esse expertes, aequum sit, an iniquum, to. 4.13.E
gratia opitulatio cur ab aliis recipiatur, ab aliis repudiatur, tom. 4.45.E
gratia licet par merces sit, palma tamen est paucorum, to. 3.206.E
gratia unius una est merces, to. 3.206.E
gratia diuina quantum quisque habeat, tom. 4.22.B
gratia diuina potestas quibus negata, tom. 4.371.K
gratia diuina largitas in donorum diuersitate, tom. 4.20.K
gratia singulorum diuersae, nec in unum collata sunt omnia, to. 3.482.A
gratia diuina opera quomodo differant & uariantur, tom. 4.32.L
gratia celestis & communio est in sacramento altaris, tom. 3.261.E
gratia donorum causae inscrutabiles, to. 4.43.M
gratia in deferenda, quorum est donum, tom. 3.430.C
gratia celestis uindicta transit ad posteros, to. 3.82.E
gratia percipienda qua causata, tom. 4.14.C
gratia domini, & sortis comparatio, tom. 5.585.M

gratiam

OPERVM DIUI AMBROSII.

gratiam & qui reddit habet, & qui habet in eo ipso quod habet, soluit, tom. 3.125.B
gratiam qui referre nescit, durissimus est, tom. 5.449.L
gratiam Dei nemo merito suo praeuenit, tom. 5.1168.F
gratiam promereri non possumus per uoluntariam deuotionem, tom. 5.1166.K
gratiam Dei nulla facinora, quantumuis atrocitas possunt arcere, tom. 4.13.C
gratiam negare an uideatur, qui eam humana uoluntatis non ducem, sed comitem uolunt, tom. 4.1.D
gratiam adlocat, qui fastidit penitentiam, tom. 3.95.H
gratiam spiritus mundantes, ecclesiae Dei non habent consortium, tom. 3.243.H
gratiam Dei affirmans, an arbitrium neget liberum, tom. 4.1.D
gratiam Dei paruulis potius, quam prudentibus saeculi placuit reuelari, tom. 3.163.G
gratiam spiritus S. diuersa distributio, tom. 2.1029.B
gratiarum diuisiones officii ecclesiae, non meritis humanis dedicatae, tom. 3.476.D
Gratiarum diuisiones quomodo fiant, tom. 3.478.A
gratiarum sunt diuisiones, licet unus operetur spiritus, tom. 3.276.G. & 4.E. tom. eod.
gratiarum affluentia quando primum data, tom. 3.752.K
gratia acceptum, gratis dandum, tom. 3.82.C
gratia non feruntur sursum, to. 3.660.C
gregis ecclesiae puritas, tom. 2.1292.K
gregem pasces, lacte eius est nutriendus, tom. 3.461.A
gregem domini spoliare atque diripere qui contendant, tom. 3.158.E
gregem nomine regnum intelligitur, to. 1.355.E
gressus bonus, uestigium est castitatis, tom. 2.1302.E
gressus nomine profectus anime intelliguntur, tom. 2.1301.F
gressus Mariae quomodo speciosi dicatur in calciamentis, to. 5.610.I
Grex Christi ex omnibus constat, tom. 5.644.B
gubernatores qui, tom. 3.481.D.E
gula mentis saepe inclinat constantiam, tom. 3.74.B
gula plurimos occidit, tom. 1.179.L
gula telum diaboli, tom. 3.74.B
gula cauenda, Ibidem.
gula deditus auaro in quo similis, tom. 5.891.E
gula soboles, tom. 5.664.C
guttur sepulchrum nostrum, tom. 3.112.K
guttur hominis, est parca perfidia sepulchrum, tom. 3.282.E
guttur sanctorum patens est, tom. 5.857.K

LITTERA H.

Habitator terrae possessor est mortis, tom. 1.327.II
habitus mentis in corporis gestu cernitur, tom. 5.433.I
halcyon pietatis exemplum est matribus, tom. 1.90.C.D
halus interpretatur labor, tom. 1.601.B
hamus Petri non est timendus, tom. 1.80.H
Harmonia quid, tom. 3.213.C
harenis in laqueo est, tom. 3.205.B
haeres diuinae gratiae est iustus, tom. 1.227.L

heredia uocabulum quid importet, to. 3.746.A
hereditas non ex lege, sed ex re promissione data est, tom. 5.1113.F
hereditas diuina omnibus Christianis proposita est, tom. 5.979.E
hereditas ex re promissione, non ex lege speratur, Ibidem.
hereditas nulla peccatoris, tom. 5.430.A
hereditas Christi solida per singulos est, tom. 2.1272.M
hereditas Christi, remissio peccatorum est, Ibidem.
hereditas Domini qua, tom. 3.382.F
hereditas, Christi est resurrectio, tom. 2.1273.A
hereditas sola illa est, in quibus est portio Deus, tom. 1.551.G
hereditas uniuersorum qua, to. 2.1172.k
hereditas maiorum, fides uera est, to. 2.876.k
hereditas uera non est, rheiaurus cecus, tom. 1.551.G
hereditas non cedit donec uiuit testator, tom. 1.227.L
hereditas celestis possessor est iustus, Ibidem.
hereticus damnat se, cum de ecclesia ipse se proicit, tom. 5.848.B
hereticus ipse se damnat cum de ecclesia ipse se proicit, tom. 2.1418.B
hereticus tali quali Iudas pena damnatur, Ibidem.
hereticus ut uulpes fraudulenta gallina Euangelica insidiatur, tom. 3.155.K
hereticus imperfectum tentare potest, tom. 2.1234.D
hereticus perfectum supplantare non potest, Ibidem.
hereticus diues in uerbis, pauper in uiribus, tom. 3.106.A
hereticum post unam correptionem deuota, tom. 3.136.L. & to. 4.59.G
heretici praerendere uolunt corporis continentiam ut fides illis adhibeatur, tom. 1.235.I
heretici ecclesiam undequaue collectam pernegat, tom. 3.839.D
heretici proprio iudicio damnantur, tom. 4.59.G
heretici tanquam contagiosi & morbidi euacuari debent, tom. 1.603.G
heretici non docent nisi sub Christi nomine, to. 5.431.L
heretici latratibus magis, quam uocibus sonori, tom. 3.155.L
heretici lupis comparati, tom. 3.158.D
heretici in laqueos, quos tendunt, incidunt, to. 3.23.I
heretici aliter dicta, ad aliud rapiunt, tom. 3.300.H
heretici uulpes similes, tom. 3.155.I
heretici religiosa habet principia, finem autem fraudulentum, tom. 2.1234.B
heretici mentes supplantant infirmiores, tom. 3.217.D
heretici a caena arcenti, tom. 3.200.M
heretici fructus alienos incendunt, to. 3.155.L
heretici omnes ueritatem non habent, tom. 2.1239.M
heretici ab indulgentia excludi, tom. 4.371.K
heretici quomodo Diabolum patrem suum inueniunt, tom. 3.879.G
heretici Christum negant, tom. 3.145.B
heretici separant ecclesiam Dei, tom. 4.371.K
heretici a stabulis Christi arcentur, ne ausini intrare, tom. 3.158.D

heretici quando potissimum formidandi, tom. 4.109.B
heretici cum multa habeant euangelia, unum non habent, to. 3.5.D
heretici Christi gratiam soluunt, tom. 4.371.K
heretici ecclesiae membra discerpunt, tom. 4.371.K
heretici aranea similes, to. 2.943.K
heretici falsam habent imitationem, tom. 2.822.D
heretici similes militibus uelut Christum diuidentibus, to. 5.776.C
heretici sunt Antichristi, tom. 4.89.D
heretici diabolico aguntur spiritu, tom. 4.371.K
heretici perditionem, ut sancti animarum saluatum, querunt, to. 3.880.M
heretici sunt tinea, to. 3.9.D
hereticorum morsus graues, tom. 3.159.G
hereticorum quorundam de filio Dei prauidi interpretatio, to. 1.646.E.F
hereticorum cogitationes inuicem se accusabunt in die iudicii, tom. 3.312.M
hereticorum temporis Ambrosij prauidi dogmata, tom. 5.1166.I
hereticorum pater diabolus, tom. 3.879.G
hereticorum fermentum quomodo in farina ecclesiae occultetur, to. 4.363.K
hereticorum confutatio qui S. Mariam peruersasse uirginem negauerunt, tom. 5.603.A
hereticorum scientia simulata, tom. 3.880.H
hereticorum conuenticula, tom. 3.880.I
hereticorum doctrina, sublatam blasphemiam, bona foret, tom. 3.881.A
hereticorum princeps quis, to. 3.881.A
hereticorum communitio uitanda, tom. 3.136.K
hereticorum asseuerationes error adiuuent, nec fuit ab initio, to. 3.423.M
hereticorum quis princeps, tom. 3.881.B
hereticorum doctrina patrum doctrina euacuatur, tom. 3.877.B
heretici respondentes, simus circumspicere, tom. 3.247.I
heretici non credendum, licet aliqua adducant uerbi Dei testimonia, tom. 3.75.K
heretica perfidia plantaria rediina cauenda, tom. 4.91.H
hereticam prauitatem inducit ipsorum blasphemiam, tom. 3.881.A
heresis instar, Euae, to. 3.201.A
heresis Arriana refutatur, to. 2.1324.M
heresis peccat in uniuersos, cum reliqua delicta non sint nisi circa singulos, tom. 4.371.K
heresis diues complura composuit euangelia, tom. 3.217.B
heresis uelut hydra quadam fabulosa, suis creuit uulneribus, tom. 4.58.F
heresis manifestat probatos, to. 3.473.C
heresis Scylla similis, to. 4.58.F
in heresi stetit est, & merror, to. 1.32.G
hereses esse oportet, tom. 3.473.D
hereses omnes dum se impugnant, in se recurrunt, tom. 1.661.C
hereses necessaria, ut probentur boni, tom. 3.89.B
hereses extirpandas curat Deus, tom. 3.901.D
he latine significat est, to. 2.1146.E
D iij

INDEX RERVM ET VERBORVM

hebraice significat vitit, *ibid.*
 hebdomas qua ratione virgo dicitur, tom. 1.230.C
 hebdomas numerus plenus est, *ibid.*
 hebdomas ad similitudinem Dei qui semper est, *ibidem.*
 hebes quis, tom. 3.205.D
 hebionis de Christo error, tom. 4.150.B
 hebrai an ab Heber dicti fuerint, tom. 3.645.E
 hebrai linguam Chaldaeam non habent, *ibidem.*
 hebrai in oblationibus qua lingua vsi, tom. 3.487.L
 hebrai ita se appellari gloriabantur, *ibidem.*
 hebraeorum in fornace canticum, tom. 3.120.M
 heli pater Ioseph secundum lucam, tom. 3.56.G
 helias nullus corpore coitus fuit permixtus cupiditatis, tom. 5.529.H
 helias pro populo orare prohibitus, non desistit tamen, tom. 4.356.H
 helias missus est ad torrentem charith, ubi eum cornu alebant, tom. 5.1147.F. & 473.K. tom. eod.
 helias interpellat Deum contra Israhel, tom. 4.8.K
 helias ad celum levatus placito tempore in terras est reditus, tom. 4.354.C
 helias in curru raptus, tom. 4.112.I
 helias & Enoch testes Dei, tom. 3.888.K
 helias & Enoch in fine mundi predicatione sua Iudeos conuersuri, *ibidem.*
 heliodorus Hierusalem mittitur, ut templum spoliarer, tom. 5.497.M
 heliodoro duo iuvenes apparent, qui vtraque ex parte eum flagellabant, *ibidem.*
 helisens prohibuit exercitum Syria percuti, to. 5.517.I
 heli habet iam ancilla cur Ioannem procreauerit, tom. 5.866.I
 helloborus homini venenum presentissimum, helloborus alimonia est coturnicum, tom. 1.44.H
 hellebore agri corporis passiones soluntur, *ibidem.*
 herba vita humanae imaginem exprimit, to. 1.40.L
 herba noxia ad correptionem nostram, non ad deformationem natae sunt, tom. 1.117.D
 herbarum succi salubres, tom. 1.43.K
 herbarum cognitio medicis necessaria, tom. 1.51.G
 herbarum noxiarum & pedagogi comparatio, tom. 1.117.D
 herodes necem Ioannis prestitit, ne promissum negaret, tom. 5.467.D
 herodes & Pilatus amici ex inimicis per Christum facti, tom. 3.272.L
 herodes reprehensus a Iohanne ob adulterium, tom. 3.45.F
 herodes & Pilatus conueniunt facere id quod Deus iam ante decreuerat, to. 4.38.A
 herodes simulabat se puerum adoraturum, tom. 3.34.F
 herodes in conuiuio sauire permisi in caput Iohannis, to. 3.384.G
 herodes in nullo Iudeis affinis, adulterina fraude regnum quaesuit, tom. 3.65.A
 herodes cauendus, & quare, tom. 3.34.C
 herodes Petrarcha Galilaea, to. 3.40.I
 herodes Iudeis rex constitutus, senatus consulto, tom. 3.65.A
 herodes cur libros Iudaeorum existeret, *ibidem.*

herodes herodiade fratris sui uxore abutebatur, tom. 3.95.F
 herodes typus omnium impiorum, tom. 3.272.K
 herodes miracula a Christo videre cupiebat, *ibidem.*
 herodes perturbatus suscitatur de ortu Christi, tom. 3.34.F
 herodis crudelitas diuina contueri non merebatur, tom. 3.272.K
 hester magnanimitas, to. 5.524.B
 hester pulchrior facta est ieiunio, tom. 1.677.E
 heth latine interpretatur pauor, tom. 2.1181.E
 haedus quomodo in lacte matris coquatur, tom. 3.854.C
 haedus animal est mali odoris, tom. 3.210.D
 haedum querens, expectat anticristum, *ibidem.*
 holofemes per epulum putauit sanctam Iudith, se posse decipere, tom. 3.384.G
 homo maiore quodam studio creatus, tom. 2.1211.K
 homo exterior plurima in se membra habet, to. 5.949.I
 homo interior totus sapientia est, *ibidem.*
 homo quo respectu & corpus & anima dicatur, tom. 1.349.C
 homo a Diabolo non voluntate, sed voluntatis sanitate est spoliatus, tom. 4.4.M
 homo viam adorari nequit, nisi dominum habeat praesentem, tom. 3.46.D
 homo abscondita nostra nequit deprehendere, tom. 3.11.I
 homo totus in capite est, tom. 1.126.C
 homo interior quinque sensibus spiritalibus consumatur, tom. 2.969.E
 homo passionum suarum dominus est, sed repressor, tom. 1.397.C
 homo quasi quadam celestis in terris est creatura, tom. 1.532.H
 homo deus celi est, *ibidem.*
 homo paradisi incolae est, *ibidem.*
 homo Christi possessio est, *ibidem.*
 homo qualis in paradiso primus habitauerat, talis ad paradysum secundus intravit, to. 3.275.H
 homo voluntate sua factus est malus, quia male vsus est bono quod fecerat Deus, tom. 1.544.K
 homo non iustificatur apud Deum per legem sed per fidem, tom. 3.302.E
 homo Deo cognitus est, priusquam de matris utero exeat, tom. 1.527.M
 homo opere diuino factus, tom. 3.47.H
 homo pane solo non viuuit, tom. 3.73.E
 homo non eadem qua diabolus sententia fuit condemnatus, tom. 1.464.H.I
 homo vetus cum suis desiderijs exuendus, tom. 3.198.E
 homo in Christo consummatus, psalterium dicitur, tom. 2.970.B
 homo quanto virtutibus ornatus est, tanto est Deo vicinior, tom. 1.134.F
 homo celestis quis, tom. 3.500.L
 homo viribus integris stare non potuit, tom. 4.5.C
 homo praesidet sibi potestate regali, to. 1.353.E
 homo iumento similis factus, tom. 3.165.E
 homo consilio Trinitatis creatus est, tomo 1.131.K

homo sexta die factus, to. 3.96.K
 homo secundum corporis fragilitatem corruptela patet, to. 2.1189.B
 homo spiritualis iudicat omnia, & ipse a nullo iudicatur, to. 3.428.M
 homo piscis dicitur, to. 1.79.M
 homo unde confiter, tom. 3.814.F
 homo idem & saluatur ex parte, & condemnatur ex parte, tom. 2.1347.H
 homo venatus ab ecclesia fermento spiritali sanctificatur, to. 3.198.A
 homo mundus possessio preciosa est, tomo 5.423.K
 homo quatenus honorandus, to. 3.430.B
 homo admirabile totius visibilis creaturae thesaurum, tom. 1.107.G
 homo nouus concolor Christo, illum studio mentis imitari debet, tom. 3.95.L
 homo quomodo in imagine sua ambulet, tom. 2.939.I
 homo cur solus non videtur esse a Deo laudatus, tom. 5.600.A
 homo solus in ceteris animantibus terrenis habet scientiam boni & mali, to. 1.539.L
 homo redemptus tam in carne, quam in anima, tom. 4.366.C
 homo diuinae consortis est gratia, to. 1.532.L
 homo subiectus habet omnes mundi opes, to. 1.533.A
 homo rex elementorum dicitur, *ibid.*
 homo quasi finis naturae formatus ad iustitiam est, inter cetera animantia iusti arbiter, *ibid.*
 homo uerus ex carne & anima constat, tom. 3.296.L
 homo uetus quis, tom. 4.363.I
 homo animalis quis, tom. 3.428.K
 homo uetus opera carnis operatur, tom. 3.95.L
 homo ex duabus subsistit naturis, tom. 3.44.L
 homo secundum naturam formatus directionem, tom. 5.505.K
 homo nihil potest sine virtute diuina, tomo 3.519.M
 homo seipsum noscere debet, tom. 1.118.A. & seq.
 homo comparatione celestium, iumentum est irrationabile, to. 2.1086.B
 homo omni creaturae miraculo & formidini est, tom. 1.533.D.E
 homo quamuis grandes profectus consequatur sit, sine tentationibus non est, to. 1.606.E
 homo operis mundani est finis, tom. 1.532.I
 homo peccans a scriptura sacra bestia vocatur, tom. 2.1212.K
 homo sine peccato esse nequit, tom. 1.219.L
 homo uanitati similis factus est, tom. 1.350.A
 homo nisi aliena misericordia se sustentare non potest, tom. 2.783.M
 homo sibi vel iniuria vel gratia auctor est, to. 2.1017.A
 homo opus Dei pretiosissimum est, to. 2.1210.F. 1212.G
 homo mundo potius quam sibi nascitur, tom. 2.1211.H
 homo non potest auro, vel argento vel possessionibus redimere animam suam, tom. 2.1005.A
 homo qua ratione impediatur, ut a terrenis se exuere

exuere mentemque cleuare non possit, tom. 1.449.A. & seq.
 homo opus Dei dupliciter, tom. 3.403.L
 homo non est propter escaam, sed contra, tom. 3.403.M
 homo uetus per baptismum inuouatus, tom. 3.399.I
 homo nisi tentationibus fuerit uentilatus, fragilita a se non poterit separare, tom. 2.1003.L
 homo natura bonae uoluntatis est, tom. 4.35.H
 homo inexcusabilis est, qui in alio ea que agit, condemnat, tom. 2.1057.B
 homo fragilis & caducus Aede sequax, to. 3.753.A
 homo solus confortem excludit, tom. 1.701.D
 homo uetus cum actibus eius est expulsiuus, & nouus induendus, tom. 3.116.M
 homo solus secreta sapientiae colligit, tom. 1.129.C
 homo an possit esse sine frequenti peccato, tom. 3.10.F
 homo sine muliere non habet laudem, tom. 5.600.F
 homo nouus quid habeat, tom. 3.11.M
 homo an solus rationalis, tom. 4.140.G
 homo ipse sibi auctor erumne, tom. 3.131.K
 homo infirmitati subiectus est, tom. 3.467.K
 hominis incessus cum manus leuauerit, crucem pingit, tom. 5.856.A
 hominis natura corruptibilis in multiplicem infirmitatem distrahatur, tom. 4.43.H
 hominis generatio duplex, tom. 1.251.I
 hominis & celi collatio, tom. 1.532.I
 hominis conditio nullum ad commendationem afferit impedimentum, tom. 5.577.L
 hominis dies breues, & numerus eorum apud Dominum, tom. 4.43.L. & 17.D. to. eod.
 hominis forma hominem mouet, more pecudum non oportere uincere, tom. 1.109.D
 hominis gratia intrus est, tom. 5.600.A
 hominis noui ueterisque forma non miscenda inter se, tom. 3.95.L
 hominis imperio omnes ferae mansuescunt, tom. 1.534.C
 hominis nomen est natura, tom. 3.749.A
 hominis misera est conditio & quasi meueraria, tom. 2.783.M
 hominis dignitas in quo consistit, to. 2.1050.A
 hominis nulla est potestas, ubi diuini muneris uiget gratia, tom. 4.354.D
 hominis cum Dei filio nulla est collatio, tom. 3.45.B
 hominis uia non est in manu eius, tom. 4.11.F
 homini cum Deo nulla collatio, to. 3.117.D
 homini ad Deum non equalitatis sed similitudinis est amulatio, tom. 3.261.D
 homini totius mundi tollere peccata fuit impossibile, tom. 3.147.H
 hominem sine peccato esse, quid sit, tom. 3.11.C
 ad hominem admonitio, tom. 1.346.C. & seq.
 hominem totum curare uolenti per singula membra transcendendum, tom. 3.99.G
 hominem finxit Deus ex luto, tom. 3.7.L
 post hominem factus Deus requieuit, to. 1.122.F
 hominem rogare qui non erubescit, cur non roget Deum, tom. 4.381.C
 in homine gloriari stultum, tom. 3.433.C
 homine ueteri exuto, in uita nouitate est ambulandum, tom. 3.400.G
 in homine spes uana, tom. 3.424.L
 in homine prius incipit macula quam culpa,

OPERVM DIVI AMBROSII.

tom. 2.1059.II
 homines tot cur ab Antichristo decipi a Deo sit permissum, tom. 3.902.D
 homines omnes in primo homine sine uitio conditi, tom. 4.4.K
 homines merito erunt dissimiles in gloria, tom. 3.499.K
 homines hominum causa generati, to. 5.444.D
 homines erunt sicut angeli in celo, tom. 4.146.D
 homines in Euangelio boni & mali pisces dicuntur, tom. 1.80.G
 homines an priusquam nascantur esse possint, tom. 4.126.D
 homines uoluptatibus additi peiores sunt peccatis, tom. 5.1138.M
 homines qui lapidibus recte comparantur, tom. 3.43.II
 homines arundinibus comparati, tom. 3.115.M
 homines mundi labentia caducaque amplexantur, tom. 3.115.M
 homines omnes studium scientiae & cognitionis trahit, tom. 3.443.A
 homines aliter uident, aliter Deus, tom. 3.11.I
 homines omnes an uelit Deus saluari, tom. 4.9.D. & tom. 4.42.C
 homines & iumenta saluabit Dominus, tom. 3.204.G
 homines tanquam iumenta contemplatione Dei sunt, tom. 1.533.D
 homines in terra limus, natura sine resolutio, redigi oportet, tom. 3.264.II
 homines peccata confitendo iustificat se, tom. 3.119.L
 homines qua uirtute miracula diuina sint imitati, tom. 4.95.M
 homines studentes cultui carnis suae gigantibus sumi similes, tom. 1.219.I
 homines duo sunt in singulis, tom. 2.895.L
 homines arboribus comparati, tom. 3.43.I
 homines non possunt a primo esse perfecti, to. 2.1291.I
 hominum quatuor millia, ecclesiam ex quatuor mundi partibus collectam, significant, tom. 3.140.M
 hominum tria genera iniuriis accipientium, tom. 5.463.A
 hominum iudicia qualia, tom. 3.11.K
 hominum quamuis sanctorum affectus sepe mutantur, tom. 2.1239.H
 hominum substantia in die iudicij glorificanda quadam meritorum immutatione, tom. 3.310.A
 hominum ac nationum an aliqua a Christo sit facta discretio, tom. 4.28.G
 hominis diuersitas & inequalitas an fato & syderibus deputanda, tom. 4.12.G
 hominum diuisio Deum non habet auctorem, tom. 3.670.A
 homicidium prohibitum, to. 3.398.C
 homicidij stipendium, tom. 3.920.H
 homicidij generat affectus nequiosus, tom. 3.307.H
 hominis grandis grandiori debet solitudine circumvallari, tom. 5.652.D
 homo incorruptibilis in die iudicij fidelibus communicandus, tom. 3.310.A
 honor bonorum operum diuina est operationis, tom. 1.168.M
 honor hominis in quo consistat, to. 2.1050.A
 honos fabricatoris amplior, quam domus fabricatae,

to. 3.757.E
 honos & gloria cur in presenti uita totus amittatur, to. 3.310.A
 honor duobus de causis desertur, tom. 3.398.C
 honores mutant mores, to. 3.319.L
 honoribus studere bonum, to. 3.76.K
 honoribus intumescimus, to. 4.3.M
 honorificentiae quoduis studium an sit humilitas, tom. 3.262.A
 honestum Christianis quod, to. 5.426.F
 quod honestum idem uile & iustum, tom. 5.475.E. & tom. 5.502.I
 honesti & pulchri qualis sit differentia, tom. 5.460.D
 honesti sit quodcum pace & disciplina sit, to. 3.492.G
 honestas secundum naturam est, tom. 5.506.I
 honestas soli exortio comparatur, tom. 5.469.G
 honestas nullis aduersis impeditur, tom. 5.519.D
 honestas turpitudinem fugit, to. 5.460.E
 honestas domesticum percipitur sensibus, tanquam sui iudex, tom. 5.469.G
 honestas saluti praelata, a Deo comprobatur, to. 5.511.B
 honestatem semper sequitur utilitas, tom. 5.517.I
 honestate uitam beatam acquirimus, tom. 5.469.G
 horae diei duodecim, tom. 3.207.G
 per hordeum quid intelligatur, tom. 5.1119.B
 herrea nostra sunt, uentres pauperum, tom. 5.895.F
 herrea congerendis frumentis non sunt adificanda, tom. 3.159.M
 hortus quomodo anima dicatur, to. 1.583.G
 hortus platonius qualis, tom. 1.382.D
 hortus uerbi anime uernantus est affectus, tom. 5.563.D
 horti nomine anima intelligitur, tom. 1.363.H
 hospes Christi ignobilis, tom. 3.260.I
 hospes dicitur peccatum, tom. 1.658.B
 hospites semus omnes in hoc incolatu, tom. 1.284.M
 hospitium quale requirat Dominus, tom. 1.365.C
 hospitij inuolabilis iura non mutanda, tom. 3.136.G
 hospitalis necessitudinis iura conseruanda, *ibidem.*
 hospitalem esse remuneraturis, auaritia est affectus, tom. 3.100.II
 hospitalitas Lot, tom. 1.290.D
 hospitalitas uirtus est non mediocris, *ibid.*
 hospitalitas Abrahami quanta, to. 3.104.M
 hospitalitas ciborum delictis non merienda, to. 1.285.A
 hospitalitas bona est, suam habens mercedem, tom. 1.284.L.M
 hospitalitas sanctorum est imitanda, tom. 3.393.E
 hospitalitas publica humanitatis est species, tom. 5.490.L
 hospitalitatis gratia quanta, tom. 3.98.E. & 5.491.B
 ad hospitalitatem exhortatio, to. 1.285.A
 hostis nemo grauior quam qui omnium laedit auctorem, tom. 2.1312.M
 hostis armis deopostis, salutis suae misericordiam adipiscitur, tom. 3.108.C
 quis tam hostis noster, quam princeps istius mundus, tom. 2.1000.M

INDEX RERVM ET VERBORVM

hostis quis detestabilior, tom. 4.67. I
hosti parere decorum, tom. 5.517. K
hostes carnales non sunt metuenti, tom. 5. 836. D
hostes spirituales metuenti sunt, Ibidem.
hostes domestici grauiorcs extraneis, tom. 3. 252. L
hostes domestici nostri qui sint, to. 1.334. E
hostes malis artibus non vincuntur, tom. 5. 836. E
hostes humanae salutis non sunt timendi, tom. 2.825. D
hostes antiquo ritu peregrini dicebantur, to. 5. 446. G
hostia viua nobis offerenda est Deo, tom. 3. 391. C
hostia cur apud veteres occisa, to. 3.391. G
hostia pauperis cur Deo magis placeat, tom. 1. 716. I
hostia sancta, viua, & Deo acceptabilis qua sit, to. 3.390. F
hostia in lege pro peccatis oblata, peccatum dicebatur, to. 3.526. E
hostia membra cur diuidi lex iubebat, tom. 1. 202. B
hieremias sanctificatus in vultu, to. 3.143. M. & to. 4.126. D
hieremias priusquam formaretur in utero matris Deo notus, to. 4.34. B
hieremias in lacum missus, to. 3.245. B
hieremias sanctificatio vnde coepit, to. 3.144. G
hieremias & Christi collatio, to. 3.143. M
hieroboam vitulos secutus, adorauit eos, to. 4. 373. D
hieroboam vacuus sacrificare voluit iudeos in Samaria, to. 3.304. M
hieroboam imitatus idololatricam Aegyptiorum, Ibidem.
hieroboam manus idolis sacrificaturus, contraxit, Deum rogaturus, iterum extendit, to. 3. 99. I
hiericho quid significet, tom. 3.808. B
hiericho historia, tom. 3.164. I
hiericho ciuitas magna, Ibidem.
hiericho muri quomodo euersti, to. 3.164. K
hiericho incolarum nemo creauit, nisi qui mereretur saluari, Ibidem.
hiericho mundi huius figura, Ibidem.
hiericho mari nec ferro, nec arrieti penetrabiles, Ibidem. I
hierusalem mater dicitur omnium, to. 1.373. D
hierusalem qua sursum est, libera est, to. 3.60. I
hierusalem quomodo afflicta, to. 3.865. D
hierusalem ciuitatem pacis significat, to. 3. 381. A
hierusalem caelestis perpetuum est resurgentium diuersorum, tom. 3.279. H
hierusalem superior mater nostra, tom. 3.381. A
hierosolyma frequerabantur a populo in die festo pasche, to. 3.39. G
hippocrates per septem etatum cursus vitam hominum usque ad senectutem transcurrit, to. 1.537. E. F
hircanus Indae rex, to. 3.65. A
hircorum sanguis sanctificationi inquinatum olim adhibebatur, to. 3.147. G
hirundo veris nuntia, tom. 1.111. M
hirundinis in paupertate industria, to. 1.95. H
hirundinis in nido conficiendo sedulitas & industria, tom. 1.94. F. & 95. G
hirundinis in pullos pietas, tom. 1.95. G. H
hirundines pullis caecatis visum restitunt,

Ibidem. II
historia instruit, tom. 2.829.
historia Graecorum quid coferat ad persuadendam salutem, tom. 3.146. F
histrionici motus etiam dedecent adolescentes ac iuniores, tom. 4.374. D
humanum genus fragile, to. 3.515. II
humanum est culpam incurere, tom. 3.434. E
humanum genus vniuersum a tribus Noe filiis promanauit, tom. 3.149. E
humana omnia quid maxime in Christo transcedat, tom. 3.115. II
humana caro domus terrestris cur dicta sit, to. 3.522. C
humana caro quomodo corrumpatur, tom. 3. 521. E
humana conditio procliuus est, & mutabilis in vtrumque, tom. 2.1037. D
humana fragilitas firmum in huius seculi lubrico nequit tenero vestigium, tom. 3.203. I
humana eloquia deuitat arcanorum memor verborum, tom. 3.637. C
humana natura incolumitas in primi hominis prauiacatione amissa, to. 4.4. K
humana conditionis varietas inscrutabilis, to. 4.43. L
humanorum cum diuinis nulla est comparatio, tom. 4.55. M. & 3.52. G
humanas traditiones religionem appellare, est sacrilegium, to. 3.664. I
humanitas provocat ad amicitiam, to. 3.396. II
per humeros opera significantur, to. 1.517. E
humiliatur Christo quicumque habet humilitatis affectum, to. 2.763. I
humiliabitur qui se exultat, to. 3.394. C
humiliantis se oratio penetrat nubes, tom. 4. 393. E
humiliatus non se debet exaltare, to. 3.208. G
humilis quandoque potest, quod sublimior nequit, tom. 3.479. I
humilis raro telatur potentem, tom. 3.468. M
super humilem & quietum requiescit Deus, to. 1.122. F
humiles & potentes in ecclesia aequales, to. 3. 246. H
humiles sancti Deo, quicquid agunt, tribuunt, tom. 3.836. A
humiliores tanto firmius, quanto sumus maiores, tom. 3.840. D
humilitatis proprietates est, per omnia Deo subdi, to. 5.1170. L
humilitas commendat orationem, to. 1.186. A
humilitas virtutum omnium caput est, to. 2. 1333. B
humilitas Mariae, tom. 3.26. B
humilitas charitati necessaria, tom. 3.457. E
humilitas & charitas in nullo ab inuicem diuiduntur, tom. 5.1172. A
humilitas praedicatorum quam sit Deo accepta & erata, tom. 3.840. D
humilitas oblata commendat, tom. 1.716. H
humilitas mandata Christi exequenda, tom. 3.627. H
humilitas ac submissio bona tutaque virtutum custodia, tom. 3.916. I
humilitas in senectute non est mirabilis, to. 2.1316. K
humilitas in iuuenibus rara, Ibidem.
humilitas an statim ex quauis honorificentia colligatur, to. 3.262. A
humilitas gratiam auget, to. 5.483. E
humilitas sanctorum, tom. 3.893. A

humilitas cum repleta fuerit, peccatum soluitur, tom. 2.1210. C
humilitas quid, & quantum meretur, to. 3. 690. H
humilitas omnium virtutum inexpugnabilis est fortitudo, to. 5.1170. I
humilitas quae a Deo est, plena est iustitiae, to. 2.1235. L
humilitas a Domino causa est probationis, Ibidem.
humilitas Christi quanta, tom. 3.753. B
humilitas spiritus qua, to. 3.104. G
humilitas Christi imitanda, tom. 3.639. I
humilitatis forma ubi nobis a Christo praescripta, tom. 3.110. E
humilitatis in seigne luctus, tom. 3.104. I
humilitatis vitium Christus, tom. 4.99. I
humilitatis deus misericors, tom. 4.351. L
humilitatis auctor Christus, tom. 3.262. A
humilitatis Dominica exemplo iactantia fugienda, tom. 3.90. E
humilitatis pulchra doctrina pro pastoribus, to. 3.851. L
humilitatem sequitur patientia, tom. 2.1210. D
humilitatem respicit dominus, tom. 3.92. G
in humilitate potius quam in potestate gloriamur, to. 2.1264. I
humilitate comparatur gratia Dei, tom. 4. 367. I
humilitate diabolus vincitur, tom. 2.1317. C
humilitate placemus Deo, to. 3.2. C
Hunni selius alea legibus obediunt, tomo 2. 750. C
hydrops quis morbus, to. 3.200. G
hyems mentis qua, tom. 1.653. B
hyems inimica arboribus, to. 3.256. M
hyems tentationem denotat, to. 2.866. B
hymni nobis iustificationes domini sunt, tom. 2. 1178. B
hypocritis non est in ch. vitate, tom. 3.668. H
hypocritis non debet esse impunis, tom. 3. 308. I
hypocritis Antichristi, tom. 3.901. B
hypocritis Pardo similis, tom. 3.901. B
hysteron proteron in sacris literis non est infrequens, tom. 3.885. A

LITTERA I.

Iacob Christi typum gerebat, tom. 1. 429. F
Iacob duodecim filiorum generatione latibatur, tom. 3.114. E
Iacob cur Ephraim in benedictione sua Manasse seniori praetulerit, tom. 1.514. A. B. & seq.
Iacob & Iohannes igne Samaritanis imprecabantur, tom. 3.154. C
Iacob typum Synagoga exprimit, tom. 1.66. C
Iacob primum Martyrium sustinuit, tom. 3. 149. F
Iacob cur Israel dicitur, tom. 3.29. B
Iacob praedilectus matri, tom. 3.846. C
Iacob reprehendendus non fuit, quia ceteris filium Ioseph praetulerit, to. 1.474. B
Iacob quare dilectus, Esau vero odio habitus a Deo, tom. 3.370. D
Iacob cur sic appellatus, tom. 3.295. H
Iacob ne mortuus quidem cessit vivere, tom. 3. 148. L
Iacob successorum aliqui perfidi, tom. 3.370. B
Iacob & Iohannes filij tonitruu, tom. 3. 148. I

Iacob

OPERVM DIVI AMBROSII.

Iacob & Iohannes igne consumi petebant eos qui dominum recipere recusabant, tom. 4. 365. A
Iacob & Esau mysterij expositio, to. 3.846. A
Iacob filij pro stupro sorori illato, omnes Sicheimitas interemerunt, tom. 3.850. A
Iacob sine merito priusquam nasceretur dilectus & electus, tom. 4.34. B
Iacob fratri indignanti pie cessit, to. 5.437. G
Iacob proficenti cur Angeli occurrant, tom. 1.433. A
Iacob ut vinceret, Christum adorauit, to. 3.58. E
Iacob cur ad Laban missus fuerit, tom. 1.438. E
Iacob filius Marham, tom. 3.56. G
Iacob pater Ioseph, Ibidem.
Iacob figuram bonitatis gerebat, tom. 1.172. C
Iacob diuina iustione in terram suam reuertitur ob inuidiam Laban & filiorum eius, tom. 1.428. I
de Iacob profectione in Mesopotamiam ad Laban, to. 1.424. M
Iacob senectus commendabilis, to. 1.438. E
Iacob etiam beatus fuit cum patriam desereret, tom. 1.415. H
Iacob claudicatio, quid designet, tom. 1. 434. C. D
Iacob & Iohannes in usum gloriae celestis assumpti, to. 3.148. L
Iacob qua ratione Ioseph super omnes filios vberius profectus est, tom. 1.526. D
Iacob priusquam nasceretur, sanctus, tom. 4. 126. D
Iacob lana, to. 1.440. H. & seq.
Iacob patientia, tom. 1.400. G
Iacob fratrem supplantauit in matrem adhuc uteri arcano positum, tom. 4.126. D
Iacobi & Iohannis petitio stulta, tom. 3.363. M
Iacobo & Iohanni terrena subiacerent, tom. 3. 148. M
Iacobo luctanti similis est peccator dum orat, tom. 3.846. L
Iactabundi, dum tendunt ad altiora, sublimium usurpatione factorum traduntur ad inferiora, tom. 3.74. F
Iactantia calcata humilitas magis expetitur, tom. 3.640. H
Iactantia a Christo aliena, tom. 3.272. K. & 144. M
Iactantia quibus obsuerit, tom. 3.270. D
Iactantia etiam fortibus periculosa, tom. 3. 75. M
Iactantia vitanda, to. 3.90. E. & 1.179. H
Iactantia non est largitionibus affectanda, tom. 4.380. K
Iactantia cur ab omnibus debeat esse aliena, to. 3.270. D
Iactantia nullus fructus, tom. 3.103. K
Iactantia causa non est largiendum pauperibus, tom. 3.11. M
Iactantia proprium, tom. 3.74. F
Iamnes & Mambres Magi, to. 3.367. I
Ianus princeps Synagoga, tom. 3.132. M
Iaini filia resuscitata, to. 3.135. H
Iaini filia, typus Iudeorum, Ibidem.
Iania nostra fides est, to. 2.1238. A
Iania ecclesia est, tom. 2.1364. H
Iania Christus est, tom. 2.1364. H
Iapheth indifferens interpretatur, tom. 1. 216. I
Iaspis coloris est viridis, tom. 3.826. C
Iaspis in quo differat a Smaragdo, tom. 3. 826. C

Iaspidi similis diuinitas nostri saluatoris Iesu Christi, tom. 3.826. A
Ideae Platonica a Philosophis reiectae, tom. 4. 117. F
Idololatrae morte digni, tom. 3.387. H
Idololatria ad turpitudinem pellicit atque incitat, tom. 3.306. E
Idololatria an auaritia grauior, to. 3.82. E
Idololatria ire est causa diuinae, to. 3.307. I
Idololatria erroris & impietatis pars est praecipua, Ibidem.
Idololatria vitia omnia maximamque perditionem huic mundo infert, Ibidem. H
Idololatria impium & grauissimum delictum, tom. 3.306. D
Idololatria comedata, facile morum corrigitur vitia, tom. 3.307. M
Idololatria Telo Diabolico inuenta, to. 3.469. A
Idololatria Deo negat quod ipse est, tom. 3. 666. B
Idololatria causa iudicij diuini, Ibidem.
Idololatria incommoda qua, tom. 3.305. F
Idololatria similis auaritia, tom. 3.665. E
Idololatria proprium, tom. 3.666. A
Idololatrie detectatio, tom. 3.665. F
Idololatrie crimen impium & pergrauis, tom. 3.665. F
Idololatrie falsitas sumo similis, tom. 3.883. H
Idololatrie additi, regnum celorum non obtinebunt, tom. 3.83. G
Idololatria additi & increduli facti creduli, tom. 3.68. G
Idololatrie compensatio horrenda, & perfordida est eius passio, to. 3.306. D
Idololatriam praecipue damnat Deus, tom. 3. 307. I
Idololatriam humanus inuenit error, tom. 3. 467. I
Idola non pluuunt nec fecerunt caelum & terram, tom. 3.424. K
Idola infringi lege precepta, tom. 3.470. B
Idolorum seruitus, auaritia, tom. 3.919. I
Idolorum cultura, fornicatio nuncupatur, tom. 2.1375. K
Idolorum beneficia talia, ut cum videntur prodesse, plus nocent, tom. 3.142. A
Idola similes fiant qui ea faciunt, tom. 3.205. C
Idolis immolata an comedenda, tom. 3.458. G
In idolo sperare est de Deo dubitare, tom. 3. 467. M
Iechonias maximus reus delicti, tom. 3.64. K
Iechonias & Iachim idem, Ibidem. I
Iechonias abiectus, ut vas, cuius non est usus in eo, Ibidem. K
Iechonias successores tetrarchae regij generis dignitatem non seruauerunt, Ibidem. L
ex Iechonias semine nullum regnatum, quomodo sit accipiendum, tom. 3.65. C
Ieiunare non potest qui Christum habet, tom. 3. 95. H
Ieiunare non videtur, qui non esurit, Ibidem.
Ieiunandum a cibis pariter & a vitis, to. 5. 822. G
Ieiunandum ut vincamus, tom. 3.75. G
Ieiunus esse non potest qui resicit gratia Dei, tom. 5.863. B
Ieiuni deficiunt in via, tom. 3.137. A
Ieiunium continentiae ministerium est, tom. 1. 676. G
Ieiunium Eliae quale, tom. 1.693. A
Ieiunium quale nos Deo commendat, to. 3.95. K
Ieiunium vestimentum vetus, Ibidem.

Ieiunium quod miserabilis, to. 3.205. B
Ieiunium reconciliationis est sacrificium, tom. 1.677. F
Ieiunium culpa interfectorium est, tom. 1. 680. G
Ieiunium nescit feneratorum, to. 1.678. A
Ieiunium cibi est condimentum, Ibidem.
Ieiunium Iudith, tom. 1.677. D
Ieiunium Eliae quale fuerit, to. 1.693. A
ad Ieiunium in tribulatione recurrendum est, tom. 2.1420. K
Ieiunium fidele virtutis certamen, tom. 3. 73. C
Ieiunium ad iactantiam factum nihil prodest, tom. 1.680. C
Ieiunium Danielis leones ieiunare docuit, tom. 1.675. L
Ieiunium ab ecclesia indictum violare, quam periculosum, tom. 5.810. L
Ieiunium desertum quoddam est, tomo 5. 825. G
Ieiunium Moysis quale fuerit, tom. 1.675. G
Ieiunij tempore non est prandendum, tomo 5. 823. A. E
Ieiunij utilitates, tom. 1.676. G
Ieiunij lex a Moyse data, tom. 1.674. F
Ieiunij prauiacatio, poena prima fuit, tom. 1. 673. A
Ieiunij origo & antiquitas, to. 1.672. K
Ieiunio resistitur voluptatum illecebris, tom. 3. 70.
Ieiunio Niniuita iram Dei euaserunt, tom. 2. 1419. K. L
In Ieiunio virtus firmitatis est, tom. 1.673. B
Ieiunio mensa mystica quemadmodum comparatur, tom. 1.678. C
Ieiunia cur Christus indixerit, tom. 5.828. F
Ieiunia infruant teneram etatem, tom. 5. 548. A
Ieiunia sacris literis sunt exercenda, tomo 5. 826. M
Ieiunia Niniuitarum, tom. 5.833. I
Ieiunia mansiones quaedam sunt, tomo 5. 806. I
per Ieiunia legationem ad Deum destinamus, tom. 5.834. H
Ieiunus solus qui spiritus velint superari, tom. 3. 95. K
Ieiunus mysticis prauiacatores esse non debemus, tom. 3.73. C
Ieiunus corpus nostrum castigare debemus, to. 1.691. K
Iesus nominatus priusquam natus, tom. 3. 29. C
Iesus nutritus in Nazareth, tom. 3.79. L
Iesus Spiritus plenus, in eo agebatur in desertu, tom. 3.71. G
Iesus Christus bonus sponsus, tom. 3.95. M
Iesus videtur in operibus patris, tom. 3.7. L
Iesus solus diues est, to. 1.524. M
Iesus Naue tubarum septem sono mirorum huius filium septa deposuit, tom. 4.153. A
Iesus Naue quinque reges subegit, tom. 4.137. C. & to. 5.456. E
Iesus Naue typus Christi, to. 4.137. C
Iesus quotupliciter videatur, to. 3.7. X
Iesus solus sanctus ex natis de femina, tom. 3. 37. B
Iesus cur nobis compassus, to. 4.342. I
Iesus secundum diuinitatem nequit tueri, to. 3.266. A
Iesus docens in synagis, natus iustificatur ab

INDEX RERVM ET VERBORVM

omnibus, tom. 3.79.L
 iesus flagellatus à Pilato, tom. 3.273.C
 iesus cum Xara ex eadem tribu, to. 3.61.G
 iesus multis abundat, & multa largitur, to. 3.167.I
 iesus per suam resurrectionem populo requiem comparauit, tom. 1.537.D
 iesus Christus factus est ouis epulationis nostrae, tom. 2.1001.F
 iesus in abyssis, si eos opinione penetremus, tom. 3.24.H
 iesus cum publicanis & peccatoribus manducabat & bibit, tom. 3.22.F
 iesus non habuit est, & non, to. 3.509.B
 iesus saluator dicitur, tom. 2.1161.D
 iesus à Maria non agnitus, tom. 3.286.F
 iesus fide tenetur, to. 1.361.B
 iesus cur apud Lucam primus dicitur Nazarenus per demoniacum, tom. 3.84.M
 iesus legis & philosophiae fastigia supergressus, tom. 3.108.G
 iesus Naue oratione sua solem defixit, tom. 5.796.D
 iesus stans ad dexteram Dei, visus soli Stephano non etiam populo, to. 3.13.B
 iesus Naue prius Aues dicitur, to. 3.373.B
 iesus qui in seculum venit, seculi more à Luca descriptus, tom. 3.52.K
 iesus quando visus Paulo, tom. 3.460.I
 iesus videtur, quando legitur cecus illius eius oculis luto curatus ab ipso, tom. 3.7.L
 iesus primus & nouissimus, principium & finis, tom. 3.23.G
 iesus cur librum sumserit à iudeis, to. 3.80.G
 iesus an quasi vicarius aut legatus Dei fuerit, tom. 3.526.B
 iesus Naue ductor populi Israelitici, tom. 3.762.B
 iesus in gloria Dei patris est, to. 4.36.K
 iesus ubique, to. 3.24.G
 iesus qua mente inuocandus, tom. 4.55.G
 iesus secundum carnem filius Dauid, tom. 4.150.A
 iesus Christus heri & hodie ipse est, & in secula, tom. 3.206.F
 iesus vestimentum fidei nostrae, tom. 3.215.G
 iesus apostolus & pontifex confessionis nostrae, tom. 3.757.A
 iesus filius est Dei patris naturaliter, tom. 3.526.B
 iesus semper ad suscipiendum paratus quando cumque venerimus, tom. 3.282.B
 iesus non corporalis, sed spiritualibus oculis videtur, tom. 3.7.H
 iesus Naue credens meruit fidei praelio triumphare, tom. 4.153.A
 iesus quot annis in terris fuerit conuersatus, tom. 3.845.A
 iesus iam in natura, quod Deus est, to. 3.476.D
 iesus & passus, & mortuus, ut nos redimeret à morte, tom. 4.377.E
 iesus talis ascendit, quales auctore Deo natura nos formauit, tom. 3.275.H
 iesus Naue nubes, tom. 3.258.C
 iesus nomen in circumcissione inditum, quod uocatum erat ab angelo priusquam conciperetur, tom. 3.36.L
 in iesu nomine fleatur omne genus, tom. 3.250.B
 iesus nomen & hominis, & Dei filium significat, tom. 3.639.K
 iesus profectus aetate, sapientia, & gratia, tam

apud Deum quam homines, tom. 3.39.M
 iesus aliter à iusto, aliter ab iniusto in iudicio uidebitur, tom. 3.912.K
 in iesu omnia condita sunt in caelis, & in terris, uisibilia & inuisibilia, tom. 3.24.G
 iesu respectus quid proferat peccatoribus, tom. 3.270.B
 iesu liber Esau in synagoga traditus, tom. 3.79.M
 iesu uenit aliquando ad Deum, aliquando ad hominum ceterum, tom. 3.295.K
 iesu nomen à quo impostum, tom. 3.29.C
 iesu reuelato, inuocatus sunt, qui relictis sunt in annis quadragesis, Ibidem.
 iesu in corpore nec species, nec decor, to. 3.7.H
 iesum Naue ad scientiam erudit: Moysi copula, tom. 5.489.I
 iesum uident in spiritu, uident in corpore, tom. 3.7.H
 iesum uident in corpore, non in spiritu, nec in ipso uident corpore quod uident, Ibidem.
 iesum fatentur, Christum negant Marcionitae, tom. 3.295.K
 iesum induunt qui in ipso baptizantur, tom. 3.522.D
 iesum uiderunt qui in sua gloria uiderunt, to. 3.7.G
 iesum dominum uocans, non sine spiritu hoc dicit, tom. 3.476.I
 iesum nemo dicit Dominum, nisi in spiritu sancto, tom. 3.24.G
 ierubat ha bonitas interpretatur, tom. 1.611.M
 iether superflus dicitur, tom. 1.182.D
 iezabel uixit tempore Eliae, tom. 3.254.B
 iezabel canum moribus dilacerata est, tom. 2.1441.A
 iezabel uxor Achab, tom. 3.64.K
 iezabel uana & uacua redundancia interpretatur, tom. 5.583.B
 iezabel, diuina generatio interpretatur, tom. 1.655.L
 ignis ante Christum arsurus, tom. 3.46.B
 ignis super sacrificium Moysi cadens typus Spiritus sancti, tom. 5.520.E
 ignis aqua factus, quid denotet, Ibidem.
 ignis desuper missus impleuit praecipua diuina, tom. 3.749.A
 ignis celestium scripturarum quis, to. 2.935.M
 ignis de celo in rubo apparuit, to. 3.749.A
 ignis sermo Christi dicitur, tom. 2.1313.B
 ignis est Dominus operis nostri sanum stipulamque consumens, tom. 2.1190.D
 ignis non alligandus in sinu, tom. 4.361.E & 361.E
 ignis & uirtutis comparatio, tom. 1.244.L
 ignis in puteo à Patribus absconditi miraculum, tom. 5.520.A
 ignis Deus est, tom. 2.1249.D
 per ignem omnes oportet probari, quicumque ad paradysum redire desiderant, tom. 2.1355.I
 quem ignem Dominus sparserit in nouo testamento, tom. 2.1313.B
 ignem adorare nolens. Aran frater Abrahæ mortuus est, to. 3.850.A
 ignem emittit crystallus accepto solis calore, to. 3.914.D
 per ignem transcendendum, tom. 4.361.B
 ignis exierit omnia, tom. 3.251.H
 ignobilis natus inepte gloriatur, tom. 3.144.M
 ignobilia mundi, quae, to. 3.423.M
 ignorantia ueniam meretur, to. 5.699.E
 ignorantia humana, quanta, to. 4.151.I

OPERVM DIVI AMBROSII

imperatoris gratiam in concilio Arminensi secuti, diuinam perdidierunt, tom. 3.106.C
 imperator propiores digniores, tom. 3.104.K
 imperfectus est qui eger, to. 3.640.I
 imperfectus destructio quomodo fiat, tom. 3.484.K
 imperatoris audiens quod non intelligit non respōdet, amen, tom. 3.481.H
 imperatorum profectus studendū est, to. 3.489.C
 impius suis suspicionibus magis, quam alienis uerbis, affligitur, to. 1.431.V
 impius quando interficitur, Christus infunditur, tom. 1.199.I
 impius ipse sibi pœna est, to. 5.430.B
 impius quomodo se superexaltat, tom. 2.900.L
 impius non uult intelligere ut bene agat, tom. 2.862.D
 impius quamdiu uiuit peccatū auget, to. 1.386.C
 impio populo iusta diuinitus inferitur damnatio, tom. 3.920.H
 impij diabolo se potius quam hominibus cupiunt deuorare, tom. 3.919.G
 impij cur successu affluant secularium prosperitatum, to. 2.1084.L
 impij in peccando praesentiam diuinam non reuerentur, to. 3.911.I
 impij quomodo à Deo nesciuntur, tom. 2.852.H
 impij Deum non laudant, to. 3.840.B
 impij cur tanta bonorum copia abundant, cum propter peccata hominibus eueniant mala, tom. 2.811.A
 impij in iudicium non resurgunt, sed tanquam habito iudicio puniuntur, to. 3.149.E
 impij diuitis abundantes praesentiam Dei confirmant, tom. 2.1083.H
 impij non resurgunt in iudicio, to. 3.312.L
 impij in solitudine uiuunt, to. 2.818.C
 impij ne ab hominibus uincantur Diabolo se subdunt, to. 3.919.C
 impij quo loco sanctos habeant, to. 3.875.M
 impij terra corruptores, tom. 3.893.D
 impij membra sunt Diaboli, to. 2.867.G
 impij quid ex malo pijs illato quandoque sint reportaturi, tom. 3.916.C
 impij nunquam non nocendi cupidi, to. 3.882.C
 impij in cloacam infernalem se precipitant, to. 3.890.D
 impij sunt equi Diaboli, to. 3.882.D
 impij quibus auius similes, to. 3.919.H
 impij cur cohabitent pijs, tom. 1.193.E
 impij substantia sicut aranea inanis erit, tom. 2.824.I
 impij pernitentia, tom. 3.919.G
 impij omnium exemplar Herodes, to. 3.272.K
 impij potentia puluis est, to. 2.846.F
 impij memoria abolenda, to. 3.157.C
 impij furor temporalis perpetuus fit honoris iustorum, tom. 4.36.G
 impij induratio, tom. 3.888.D
 impij requies ubi, tom. 3.834.B
 impij nullus sine Christi redemptione potuit saluari, to. 4.39.M
 impij successus in hoc seculo somnij sunt similes, tom. 2.1174.A
 impij reliquiae quae, tom. 2.902.F
 impij letitia ruina ipsa grauior, to. 2.818.C
 impij quae plerumque offensionis sunt, alii sunt uisus, tom. 1.117.E
 impietas hominum seculi finem accelerabit, tom. 3.279.G
 impietas omnis praeter naturam est, to. 2.847.I
 impietas maxima idolorum cultus, to. 3.307.L

impietas puluis est, to. 2.847.H
 impietas se non agnoscere uita auctore, to. 1.415.L
 impietas stipule comparatur, to. 2.823.I
 impietas pernicitiam, to. 3.919.G
 impietas character & signum est Diaboli, tom. 3.919.G
 impossibile non est apud Deum omne uerbum, tom. 3.24.I
 impossibile Dei potentissimum est, tom. 1.586.A
 impossibilia natura quae, tom. 4.118.B
 impossibilia differentia, tom. 4.118.A
 imposta omnis petit tenebras, & falsa pro ueris ostendit, tom. 3.489.A
 improbus quis dicitur, to. 2.1048.L
 improbi homines, licet prudentes uideantur, fingendi, to. 5.482.H
 improbi quomodo iniquitatem suam querat & odium, to. 2.861.E
 improbi fugiendi, tom. 5.499.B
 improbi Cham sunt similes, to. 1.259.L
 improbi sepulchris comparantur, to. 2.1049.B
 improborum tribulatio erit sine fine, to. 3.834.B
 improbis nequitia sua est grauis, tom. 2.787.M
 improbis obest absolutio, tom. 2.1308.I
 improbis prodest mors, Ibidem.
 improbitas usu atque exercitatione augetur, tom. 1.227.I
 improbitas non potest esse perpetua, to. 2.878.D
 improbitas cui renunciat uirtus adsciscitur, tom. 1.199.K
 imprudenti amica sunt iurgia, tom. 1.322.A
 imprudentia, disciplina tollitur, tom. 2.1061.B
 impunitatis spes peccatores reddit intractabiles, & inconvertibiles, tom. 3.309.C
 in, praeposito, quandoque pro per accipiunt, tom. 3.745.C
 inaures Rebeccae quid denotent, to. 1.309.A
 inauris, py auditus insigne, to. 1.309.A
 incarnatio Christi mysterium est, to. 3.424.M
 incarnatio primium à lege prodita, to. 3.164.H
 incarnatio Domini lucem attulit mundo, tom. 2.1014.B
 incarnationis mysterium supra humanam est gratiam, tom. 4.101.F
 incarnationis Dei mysterium uniuersa salus est creature, to. 4.150.C
 incarnationis mysterium an sit ἀδύνατον, to. 4.107.I
 incarnationis Christi similitudo erat cum differentia, tom. 3.282.D
 incarnatio Christi mons minor dicitur, tom. 2.976.K
 incarnationem Christi negans est Antichristus, to. 3.494.B
 incarnationem Christi stultam indicat mundus, tom. 3.411.B
 incerta dimittenda sunt potius ut certa teneamus, to. 4.386.B
 incerta non metuenda, to. 3.255.G
 incestus origo fuit temulentia, to. 1.674.D
 incestuosus ad penitentiam reuocari iussus ab Apostolo, tom. 3.511.I
 inchoatio non habet perfectionem, tom. 4.34.A
 incolitus noster temporalis in hac uita, to. 3.34.C
 incomparabilis, operator est Deus, to. 1.4.G
 inconstantia & uarietas omnis mulieris iudicatur, to. 3.503.K
 inconstantia dum uiuimus subiaccemus, tom. 4.47.H
 incontinentia causa secundarum nuptiarum, tom. 3.457.B
 incontinentia Theotymi, tom. 3.86.A

incredulitas Zachariae silentio condemnata, tom. 3.17.D
 incredulitas hominum fidens Dei non euacuat, tom. 4.6.D
 increduli Deum uident, tom. 3.135.C
 incredulorum tria pœnalia proposita, tom. 3.310.B
 increduli Christus nec descendit, nec passus est, tom. 4.114.E
 increduli & infidelibus quid sit predicatio crucis Christi, tom. 3.513.D
 incredulitas quid mereatur, tom. 3.310.B
 incrementa omnia à Deo, tom. 4.31.G
 incuria non cadit in Deum, to. 3.306.F
 incultus fecunditatis prouentum non praebeat, tom. 3.109.D
 indignitas boni radix malitia est, tomo 1.368.K
 indignatio religionis non conuenit, tomo 3.155.G
 induisum singulis manet integrum, tom. 3.276.I
 indulgentia quibus exhibenda, tom. 4.365.D
 indulgentia qui potest liberari, non debet minima tristitia absorberi, tom. 4.366.B
 indulgentia haereticis negata, tom. 4.371.K
 indulgentia promissa in lege, à tempore Christi data est, tom. 3.377.B
 indulgentia Apostolis à Deo concessa, tom. 2.944.L
 indulgentia Dei creatoris ingens praeconium, tom. 1.83.M. & seq.
 indulgentia liberalitas minus excusat, tom. 3.244.M
 industrias auget praemia, to. 4.365.A
 infans unius diei non est sine peccato, tomo 1.248.I
 infanti negligentia parentum non debet esse fraudi, tom. 1.342.H
 infantes ex aliena confessione credunt, tom. 4.44.H
 infantes sine baptismo mortuus perisse non est dubium, tom. 4.44.I
 infantes uoluntate sensuali praediti, tomo 4.2.B
 infantes non regenerati an à perpetua salute alienentur, tom. 4.42.C
 infantes sine fide morientes, sineque regenerationis lauacro fide parentum promouentur, tom. 4.44.G
 infantes ad eorum pertinent consortium quoru vel recto vel prauo aguntur affectu, tom. 4.44.G
 infantes non baptizati penarum immunitate habent, regni tamen honorem non habent, tom. 1.343.I
 infantibus per aliena uoluntatis subuenitur obsequium, tom. 4.45.G
 in infantibus gratiam habere quod adopter, uindam non habere quod diluat impietatem, tom. 4.44.I
 infantia prima hominis est aetas, tom. 1.537.F
 infantia sine peccato non est, propter corporis infirmitatem, to. 1.243.I
 infantia prius obrepit culpa, quâ sit uetus sensus erroris, tom. 2.789.D
 inferior non debet contemni tanquam corporis minus necessarius quia de primis non sit, tom. 3.479.G
 inferiori facile persuadetur quod fieri uident à potiore, tom. 3.298.H
 inferiores mittuntur à superioribus, to. 4.148.I

imperatoris

INDEX RERVM ET VERBORVM

infideles quomodo preparantur ad penam, tom. 3.374.C
infideles panam manent perpetua, to. 3.761.A
infideles carboni cinere cooperto similes, tom. 3.499.M
infideles ab ecclesia praecisi, to. 3.880.I
infideles ecclesia cu dolore parturit, to. 3.894.E
infideles sua pertinacia veritati reluctantur, tom. 4.47.L
infidelibus exemplo sunt Israelita, to. 3.763.G
infidelibus liberum est non accedere ad veritatis agnitionem, to. 4.47.L
infidelibus perditio Israelitarum timenda, to. 3.761.A
infidelibus secundum fidem eorum fiat oportet, tom. 3.513.D
infidelitatis genus est, in diuinis rebus nec gaudere prosperis, nec flere contrariis, to. 5.889.K
infidelitas non potest claram resurrectione habere, tom. 3.499.M
infidelitas causa peccati, tom. 3.760.C
infidelitas vitam maligna procreat, to. 3.760.G
infidelitas ex cordis duritia, to. 3.759.L
infirmitas olera manducet, tom. 3.70.O
infirmitas, manducet olera, to. 3.400.L
infirmi tolerandi & supportandi sunt, tom. 3.886.A
infirmi in excelis esse nequeunt, to. 3.101.C
infirmi propriis telis vulnerantur, to. 3.68.M
infirmi quomodo pereant esu sacrificatorum, tom. 3.459.K
infirmitas firmitate distantia, to. 3.153.E
infirmitas quae plerumque offensionem sunt, aliis sunt visui, to. 1.117.E
infirmitas utendum modico vino, to. 4.362.F
infirmitas quid manducandum, to. 3.137.F
infirmitas non excluduntur, licet firmiores a Deo remunerationem percipiant, tom. 3.153.E
infirmitas Dei, potentia est, tom. 1.586.A
infirmitas Dei an sit infirmitas, tom. 3.423.H
infirmitas mundi cur a Deo electa, to. 3.423.I
infirmitas que mundo, tom. 3.423.L
infirmitas quibus rebus sustineatur, to. 3.148.G
infirmitas virtutis exercitium est, to. 2.885.E
infirmitas corporis, est sobrietatis mentis, to. 1.15.M
infirmitas corporis causa peccati est in infantibus, to. 1.248.I
infirmitas nostra, opinionis nostrae causa est, tom. 1.387.G
est etiam infirmitas ad salutem, tom. 2.1349.B
infirmitas non excludenda, sed iuuanda, tom. 3.155.G
infirmitas specie virtutis adolescit, to. 5.730.K
infirmitas perficit virtutem, to. 4.360.G
infirmitatis quidquid est nescire nihil potius, to. 1.586.A
infirmitatis nostrae operimentum est pudor, tom. 1.256.G
infirmitatem etatis excludit vigor animi, tom. 2.890.A
non ex infirmitate nostra vis estimanda iustitia est, to. 2.1264.G
infirmitates animae sunt sterilitas & materia, tom. 1.368.H
infirmitas non debemus vnus pro vno aduersus alterum, to. 3.435.I
ingenium suum vnusquisque nouerit, tom. 5.460.A
ingenia sunt diuersa, to. 3.489.F
ingenia nostra an veteribus meliora, to. 4.37.D
ingenium est qui recta sequitur, tom. 3.670.B

ingenium omnes creati sumus, to. 3.670.A
ingratus Deo quis, to. 3.484.H
ingrati qui celestibus beneficiis perfruere, gratias non referunt creatori, tom. 5.837.K
ingratos relinquit Christus, to. 3.83.L
ingressus noster pacis benedictione celebrandus, tom. 3.162.C
inimici nostri sunt qui & Deo sunt inimici, tom. 2.1251.H
inimici vices non reddende, to. 3.396.H
inimici caruales patientia superandi, to. 5.424.L
inimici diligendi, tom. 3.106.E
inimici quo gratiosiores, hoc sunt reconciliati magis necessarij, tom. 3.299.K
inimici nostri sunt, qui inimici Dei sunt, tom. 2.1312.L
inimici etiam iustitia est deserenda, to. 2.1318.A
inimicos amare docemur euangelio Lucae, to. 3.2.D
inimicos ad se an iustum, to. 3.394.D
inimicitia ex perturbatione conuicta animositate, tom. 3.626.C
inimicitia plerumque subeunda sunt propter amicitiam innocentiam, tom. 5.525.H
inimicitia ex contentionibus, tom. 3.399.M
ubi inimicitia sunt, ibi & discordia, nocendique studium, tom. 1.464.G
inimicitias gignit zelus, to. 3.399.M
iniquus, quis dicitur, tom. 2.1048.L
iniquus omnis apud Deum immundus, to. 4.355.G
iniquum est ut propter penam nocentis puniatur innocens, to. 1.342.F
iniquitas odit innocentiam, scelus diligit, to. 3.274.A
iniquitas conscientiam grauat, tom. 2.861.A
iniquitas est negare quod Deus futurum praedixit, tom. 3.310.B
iniquitas fumo similis, tom. 1.458.F
iniquitas an apud Deum, to. 3.371.L
iniquitas lutum dicitur, tom. 2.857.A
iniquitas fortis est sibi que ad tempus vincere videtur, tom. 3.423.I
iniquitas est quidquid iniustus loquitur, to. 2.859.K
iniquitas tuta esse non potest, tom. 1.79.M
iniquitas in talento plumbeo sedet, to. 2.1148.G
iniquitas radix est peccati, to. 2.1056.I
iniquitas habitudo mentis iniusta est, tom. 2.1061.A
iniquitas operatrix culpa aut delicti est, tom. 2.1061.A
Ibid.
ubi iniquitas propendet, nulla bonorum operum commutatione reuocatur, to. 2.1065.C
iniquitas quibus armis perimatur, tom. 3.528.L
iniquitas ad mentis improbitatem refertur, tom. 2.1056.I
iniquitas in suum refertur auctorem, tom. 2.859.K
iniquitas viperae partui similis, Ibid.
iniquitas terram corrumpit, to. 1.220.F
iniquitas non potuit sine Dei visitatione desistere, tom. 2.1356.G
iniquitas omnis velox est, tom. 1.572.L
iniquitas ad nocendum occasiones suggerit, Ibid.
iniquitas malum est vestimentum, to. 2.1081.E
iniquitas tenebrae sunt, to. 2.873.F
iniquitas cogitatione opere antevertit, to. 1.572.M
iniquitas veritatem sine cessatione persequitur, tom. 5.869.I
iniquitatis fructus, quis, tom. 2.1056.I
iniquitatis elatio, quis, tom. 5.871.D
iniquitatis fumo oculus cecatur, tom. 1.458.D

iniquitatis caput malitia, tom. 3.307.G
in iniquitate concipimur, to. 2.1058.D
iniquitate abundante filius hominis non habet ubi caput inclinet, tom. 3.155.M
iniquitates & omnia mala sunt in terris, tom. 1.458.D
iniquitates hominum visitat in virga sua dominus, tom. 3.161.A
iniquitates dicende sunt nobis ut iustificemur, tom. 4.375.M
qua inicum habent, & finem habent, & e contrario, tom. 1.50.A
iniuria qui cito mouetur, facit se dignum videri contumelia, tom. 5.425.D
iniuriam contemnens melior est eo, qui eam dolet, Ibid.
iniuria aquanimitate subeunda, tom. 3.271.M
iniuria non relatione, sed patientia sunt suffere, to. 3.160.L
iniuriam occultare, sapientia est, to. 2.1026.D
intellectus patri praestat quam eandem alij inferre, to. 3.915.M
iniuriam non sentiens arbiter perfectissimus est, to. 3.107.G
iniuriam non erubescunt Christi imitatores, tom. 2.1137.C
iniuriarum cumulus bona conscientiae non praedicit, tom. 2.820.K
iniuriarum tolerantia fundatur est populis Domini, tom. 2.1062.B
iniustus iniquitatis & perturbationis plenus est, to. 1.433.F
iniustum est ut culpa nocentium inferatur pena innocenti, tom. 1.342.F
iniusti instar palea ventilantur, to. 2.823.L
iniusti rebus secundis affluentes, prudentes mouent, to. 2.817.F
iniustus deus nescit, tom. 2.881.D
iniustitia nostra Dei iustitiam commendat, to. 2.1057.K
iniustitia exordium est discordia, tom. 3.398.D
innocentes iram Dei etiam verentur, tom. 2.790.D
innocentes tradit exitio, qui multorum exitia cogitantem liberat, tom. 2.1189.E
innocentibus ira Dei terribilis, tom. 2.790.D
innocentia seruare facilius quam congrua agere penitentiam, to. 4.382.A
innocentia difficilis in Praetorio Indeorum, to. 3.267.M
innocentia ante scire meruit natiuitate Christi, tom. 5.791.C
innocentia ingens naufragium est multiloquium, tom. 2.881.A
inobedientia fuit causa mortis, tom. 1.149.D
per inobedientiam culpa irrepit, to. 2.1067.G
in inopia positus adest pastor Deus, tom. 3.520.G
insidiatur quando maxime aduersarius, tom. 5.424.L
insidiae bonis infinitae, tom. 3.168.M
nemo insipiens diues est, sed inops & egenus, tom. 1.551.H
insipiens non potest voluntarius virtutis esse discipulus, tom. 1.418.C
insipiens quod putat se habere, nequaquam possidet, tom. 5.950.H
insipiens deletatur erroribus suis, tomo 2.1055.K
insipientis affectu nihil egentius, tom. 5.951.C
insipienti ad insipientiam suam non est respondendum, to. 2.1015.H
insipientes

OPERVM DIVI AMBROSII.

insipientes mortem tanquam summum malorum reformidant, tom. 1.387.H
insipientes viri diuitiarum dicuntur, tom. 1.714.E
insipientes corde turbantur, to. 1.714.D
insipientibus multa obrepunt vitia, to. 2.875.K
insipientia sola seruum efficit, tom. 1.418.E
insolentia humana mirabili diuina iustitia censura colubita, to. 4.36.X
insolentia scopulus vitandus in quo bonorum omnium sit naufragium, to. 3.63.L
insolens nulli vult subiici, to. 2.874.E
instituto vincit naturam, to. 1.192.I
institutionis disciplina qualis, to. 5.633.I
insultat qui non condoleat fratri, to. 3.511.G
integritatis principium Christus, tom. 4.99.H
integritas & mentis & corporis sancto magis spiritui est dicanda, quam marito, to. 4.99.H
intellectus a Deo est, tom. 4.21.C
intelligens non seducitur, to. 3.254.E
intellectus tria non capit, to. 4.141.D
intellectus humanus volatilibus mundis similis, to. 1.247.L
intellectus non est idem in omnibus vigor, non eadem facultas, tom. 4.34.D
intellectum munere suo spiritus S. operatur, tom. 2.1320.M
intellectu religioso ubi opus, to. 3.746.B
intelligentia spiritalis cristallo & igni similis, tom. 3.914.D
intelligentia spiritalis veritatem detegit, tom. 3.859.M
intemperantes proprio viles indicio, to. 1.399.L
intemperantiu societates vitanda sunt, to. 5.436.A
intemperantia excludenda, ne liberi a lege cupiditibus seruamur, to. 3.196.H
intentio maxima nonnunquam cassa actio, tom. 1.8.K
intentio & actio non sunt simul in omnibus rebus, tom. 3.8.H
intentio visionis actionis est ministerium, tom. 3.8.C
intentio & actio virtutes perfectorum, to. 3.7.M
intentionis finis, actio, tom. 3.8.G
intentioni quandoque plus inest quam actioni aut e contrario, tom. 3.8.I
intentione non statim comitatur actio, to. 3.8.G
intercessioni an apud Deum locus, tom. 3.92.H
intercessione qui deligendi quoties delictorum veniam rogamus, to. 4.356.K
interitus quid significet, to. 4.366.D
interpretari quid, tom. 3.478.B
interrogatur us de quo dubitatur, tom. 3.290.E
inuenit nemo nisi qui ante quaesierit, to. 3.197.E
inuidendum non est alij donum aliud datum, tom. 3.391.M
inuidorum aternator Dominus, to. 3.80.M
inuidia causa inimicitiarum est, to. 1.158.F
inuidia charitati contraria, tom. 3.153.C
inuidia sequitur nequitiam, tom. 3.307.H
inuidia magis inter inaequales, tom. 3.469.A
inuidis diabolus nobis reddit inimicos, tom. 3.642.B
inuidia corrumpit charitatem, to. 3.483.K
inuidia prosperitatem sequitur, tom. 1.296.K
inuidia causa, beatitudo hominis in paradiso constituit, to. 1.159.G
inuidia malum quantum, to. 3.81.A
inuidiae cedere non conuenit iudicem, to. 3.273.E
inuidiae soboles, to. 5.662.H
inuisus & alius inuisus est, & sibi noxius, tom. 2.859.L

inuisibile dicitur quod speciem non habet, to. 1.39.K
inuisibile pingi nequit, to. 3.654.B
inuisibile quod est, aeternum est, to. 1.535.K
inuisibilia Dei per ea quae facta sunt intellecta conspiciuntur, to. 3.7.M
inuisibilia cur visibiliter operentur, tom. 3.70.O
inuitus remuneratione non meretur, to. 3.462.F
inuitos non cogit Deus, to. 3.83.I
inuitos curare non dignatur Dominus, tom. 3.132.G
quod nobis inuitus, aliis vile est, tom. 1.44.G
ioachim in libris regum ab Hieremia dicitur Iechonias, to. 3.64.L
ioachim in captiuitatem ductus, quod in oblatione aurum alimonia comparanda causa, non dispensabat, tom. 5.497.H
ioachim duo fuere, tom. 3.67.G
ioachim decimo octauo aetatis anno cepit regnare tom. 3.67.I
ioachim regis mater, quae, to. 3.67.I
ioachim quo tempore regnarit, to. 3.67.I
ioachim patrisabat, to. 3.67.I
iob Deo probatus non tamen victor, tom. 3.78.D
iob tentandus offertur, ut gloriosior redderetur, tom. 3.78.D
iob & Christi tentationum collatio, to. 3.79.G
iob nusquam peccauit labijs suis dum tentaretur, tom. 3.79.G
iob de semine Esau genitus est, to. 2.895.I
S. Iob suus & communes hominum calamitates deplorat, to. 2.788.G
iob vulneratus magis fuit armatus, to. 4.360.K
iob ex filijs Esau, to. 3.370.C
iob quintus ab Esau, tom. 3.370.C
iob cur maledixerit Diei in qua natus erat, tom. 3.79.H
iob in tentatione mysteria locutus, tom. 3.79.H
iob saeculum vincens Christum videbat, to. 3.79.H
iob amissis omnibus tanquam bonus Athleta perturbationibus non cessit, to. 2.783.I
iob percussus vlcere malo a pedibus ad caput resurrexit, tom. 4.360.I
iob sedens in stercore, a Deo erectus, to. 3.275.L
iob sanctus quotidie pro filijs suis offerebat sacrificium, tom. 4.338.F
iob fortitudo, tom. 5.456.C
iob vir sanctus, to. 4.360.I
iob in stercore sedens omnia quae amiserat recuperauit, to. 4.367.I
iob caro, non etiam anima Sathanae cruciatibus permissa, tom. 4.359.L
ioannes plus quam propheta, to. 3.117.A
ioannes vox prima, tom. 3.825.C
ioannes petierit Christi baptismum & non acceperit, to. 5.835.F
ioannes angelus missus ante faciem Christi, vias eius preparaturus, to. 3.117.A
ioannes nondum natus propheta, tom. 5.866.M
ioannes & iacobus filij conitru, tom. 4.114.E
ioannes infra angelos estimatus, tom. 3.117.D
ioannes cur bellis excuuius fuerit vestitus in deserto, tom. 3.41.C
ioannes signator testamenti Christi, to. 3.280.K
ioannes in utero matris spiritu sancto repletus exultauit, to. 4.34.B
ioannes Christus existimatus a populo eum adiuuante, tom. 3.44.K
ioannes Baptista per omnia voluntatem Dei fecit, tom. 5.866.G
ioannes maior non est Christo, to. 5.868.A
ioannes typus legis, to. 3.41.B
ioannes Herodis gratiam spreuit, tom. 3.16.K

iohannes in deserto usque in diem ostensionis sua ad Israel, to. 3.30.B
iohannes vox, tom. 3.18.A. & 5.867.K
iohannes verbum in principio reperit, & verbum apud Deum vidit, to. 3.2.C
iohannes figura legis & prophetarum erat, to. 5.790.G
iohannes an errauerit, mittendo duos ad Iesum discipulos, tom. 3.113.B
iohannes Iordanem in salutare conuertit lauacrum, tom. 3.16.K
iohannes Baptista Baptismum fecit penitentiae, tom. 2.1058.B
iohannes in matris utero positus Domini sentiebat praesentiam, to. 3.44.G
iohannes unum & scieram non bibiturus, to. 3.15.G
iohannes vidit testimonium & perhibuit quoniam Iesus est filius Dei, tom. 3.113.B
iohannes die octauo circumcissus, tom. 3.29.A
iohannes infanti impedimenta ignorauit, to. 3.28.M
iohannes annuntiabat populos de Petra melle saturandos, tom. 3.41.F
iohannes non fide, sed pietate de Christo dubitasse a nonnullis creditur, to. 3.114.C
iohannes cur maior propheta, tom. 3.117.C
iohannes magnus futurus praedicitur, tomo 3.15.G
iohannes dumis vescebat, tom. 3.16.K
iohannes praenunciatus Christi, tom. 3.16.H
iohannes praedicauit in omni regione Iordanis baptismum, tom. 3.42.B
iohannes ab Esaua praedictus, tom. 3.42.B
iohannes an mortuus, tom. 3.148.K
iohannes vniuersis eminet, tom. 5.867.E
iohannes Herodis adulterium reprehendebat, tom. 3.45.F
iohannes Baptista legis iustitiam abstulit, tomo 5.790.H
iohannes vita amore possibito, iustitiae formam ne mortis quidem terrore mutauit, to. 3.115.X
iohannes sermone proprio Dei maiestatem reserauit, tom. 3.2.C
iohannes in natiuitate Christi descriptione a caelestibus ad terrestria descendit, tom. 3.32.I
iohannes habebat spiritum gratiae priusquam spiritum vitae, tom. 3.15.M
iohannes praecessit ut iustificaret populum Iudaeorum, tom. 3.118.B
iohannes transcendit nubes, angelos, caloraeque virtutes, tom. 3.2.C
iohannes quomodo calicem domini biberit, to. 3.864.K
iohannes sine gladij peremptione quiescit, tom. 3.864.K
iohannes parvus in saeculo, magnus in spiritu erat, tom. 3.15.K
iohannes exiliens in utero Domini euangelizauit aduentum, tom. 3.15.L
iohannes in utero spiritus accepti gratiam designauit, tom. 3.15.L
iohannes in spiritu crescebat, & confortabatur, to. 4.34.B
iohannes per Aquilam designatus, tom. 3.833.A
iohannes cur capite punitur, tom. 5.869.K
iohannes qualiter se non esse Christum probauit, to. 3.44.M
iohannes propheta alissimi, & via eius dicitur preparator, tom. 3.30.D

INDEX RERVM ET VERBORVM

indaeorum populus tandem cogniturus est deum, tom. 1. 510. B. & seq. copiose.
indaeorum doctor incurtus esse non potest, tom. 3. 414. C
indaeorum & successiones, & labores edit Dominus, tom. 3. 243. I
indaeorum populus a Deo derelictus, t. 4. 374. F
indaeorum error, tom. 1. 516. K. L
indaei in Dominum Iesum contumeliosi sunt, Ibid.
indaeorum populus in Cain fuit figuratus, tom. 1. 173. C
indaeorum perditio omnium qua unquam exitit atrocissima, to. 3. 920. L
indaeorum sexcenta millia Aegypto excefferunt, tom. 4. 76. L
indaeorum rex primus iustus David, to. 3. 56. K
indaeorum regnum quandis duravit, to. 3. 56. K
indaeorum nobilitas quando inceperit degenerare, tom. 3. 56. K
indaeorum cum Petro causa Cornelii disceptatio, tom. 3. 407. H
indaeorum impietas, tom. 3. 920. M
indaeorum populus diues dicitur, tom. 1. 657. D
indaeorum & Christianiorum multa simili principio & sine concordant, tom. 3. 5. A
indaeorum ex pluribus credituri pauciores, tom. 3. 135. K
indaeorum salus gentium electio est, t. 2. 1013. D
indaeorum principes an huius saeculi principes sunt, to. 3. 426. C
indaeorum origo, tom. 3. 406. B
indaeorum conuersio, to. 3. 892. G
indaeorum genus unum in duas species diuisum, tom. 4. 8. M
indaeorum perfidia Gentilium electione destruitur, tom. 2. 1004. M
indaeorum & Synagoga principes credita sibi eloquia Dei humo quadam sui corporis occupant, tom. 4. 137. D
indaeorum terra montosa, to. 3. 865. C
indaeorum populus iure a corpore ecclesiae separatus, to. 2. 1190. C
indaeorum iniquitas in crucifigendo Christo redemptore velut latrone, to. 3. 277. D
indaeorum cecitati lumen euangelij non refulget, to. 4. 10. B
indaeorum delictum diuitia sunt mundi, & diminutio eorum, diuitia gentium, to. 3. 385. C
indaeorum traditio, to. 3. 850. A
indaeorum conuersio & salus in fine mundi futura, to. 3. 888. I
indaeorum perfidia fide Apostolorum iudicabitur, tom. 3. 312. I
indaeorum traditiones non tenenda, to. 3. 854. D
indaeorum occasione gratiam Dei citius percipimus, to. 3. 388. L
indaeorum generis dignitas & nobilitas, tom. 3. 368. I
indaeorum diuitia immobilis, to. 3. 280. G
indaeorum testimonium non deorat diuinitati, sed fides saluti, tom. 3. 92. K
indaeorum multi prophetauerunt, aut mentientes se prophetas pollicebantur, to. 3. 5. A
indaeorum elementa an condemnanda, t. 3. 268. H
indaeorum argentum reprobum, to. 3. 268. H
indaeorum synagoga spiritum sanctum iam amiserat, tom. 3. 85. B
indaeorum causa grauior quam gentilium, to. 3. 311. I
indaeorum fratres, t. 3. 216. H
indaeorum superstitio gentium deuotionem im-

pediebat, to. 3. 59. M
indaeorum cor inspiens erat occacatum ne viderent Iesum, to. 3. 7. I
indaeorum populus sua culpa venditus est, to. 2. 1004. H
indaeorum sacrilegium acerbatur Iuda panitentia, to. 2. 950. F
indaeorum consortia vitanda, to. 5. 798. X
indaeis incredulis erat gentes redimendus a Deo, to. 3. 390. B
indaeis expulsis, Deus gentibus vltro gratiam obrulit, to. 3. 382. C
indaeis cur non insultandum, to. 3. 388. K
indaeis gratiam diuinam respuentibus, publicam eam receperunt, to. 3. 118. B
indaeis visus Moyses in gloria, to. 3. 150. B
indaeis tacentibus lapides loquentur, t. 3. 242. C
indaeis salus in lege ipsorum promissa, t. 3. 311. H
indaeis misericordiae (dummodo credant) reseruata est prerogatiua, to. 3. 109. A
indaeos condemnat latro crucifixus, to. 2. 951. G
indaeos & gentes concordare olim proposuerat Deus, to. 3. 407. G
indaei sanctificatio Christi, to. 3. 89. A
a iudaea caput & caudam auferre quid sit, tom. 2. 759. G
indaei ciuitates quando adificentur, to. 3. 253. D
indaeica flamma urit, nec calefacit, to. 3. 268. G
indaeicare non debemus nosmetipsos in eo quod probamus, tom. 3. 404. I. K
indaeicare inter diem & diem, quid, to. 3. 401. B
indaeicans alium, male sibi conscius, sibi dicit sententiam, to. 3. 109. B
indaeicantes iudicabuntur, to. 3. 108. K
indaeicandus non debet iudicare, to. 3. 435. G
indaeicandum non est ante tempus, tom. 3. 435. O
indaeix sapiens docet populum suum, to. 1. 602. B
indaeix ex aequitate, non ex voluntate formare debet sententiam, to. 5. 981. I
indaeix constans & bonus, nec inuidia cedere debet, nec timori, to. 5. 847. A
indaeix est vindicta, to. 4. 348. L
indaeix officium cessat ubi reus & testis est, & accusator suspensus, to. 4. 392. I
indaeix non est sedere in sinistra, t. 3. 664. M
indaeix pij lucrum est gemitus confitentis, t. 4. 387. M
indaeix comotio quomodo frangatur, to. 4. 392. K
indaeix est ignoscere, to. 3. 92. H
indaeicem nec timori, nec inuidia cedere conuenit, tom. 3. 273. E
indaeices saeculi quomodo scribant sibi subiectis, tom. 3. 505. B
indaeicibus an peccare liberum, tom. 3. 308. L
indaeicum Susannae simile iudicio Christi, tom. 2. 1416. X.
indaeicum Dei praecedunt bella, to. 5. 905. I
indaeicum Dei non est in hac vita promissum futurum, to. 3. 309. B
indaeicum extremum de diuersis diuersum est futurum, tom. 3. 917. A
indaeicum indignatione deprortum satisfatione percellitur, to. 4. 392. K
indaeix Dei in nobis nequit retractari, t. 3. 365. E
indaeicum cum miseratione dispensat Dominus, to. 2. 763. K. & 2. 1342. B. F
indaeicum seculare euadens aeterno implicabitur comprehensus, tom. 3. 308. L
indaeicum quatenus a Patre delatum sit filio, to. 4. 145. B
indaeicum Dei quale bonis futurum, to. 3. 309. F
indaeicum Dei futurum quod, to. 3. 418. D

iudicium Dei iustum etiam iniusti confitebuntur, tom. 3. 309. D
iudicium omne filio commissum, tom. 3. 655. M
iudicium Dei discriminabit singulorum opera, tom. 3. 524. G
in iudicij die nudabitur cuiusque peccatus, testimonium reddente omnibus conscientia sua, tom. 1. 660. L
iudicij quae argumenta, tom. 3. 259. H
iudicij die vnus erit a dexteris, alter a sinistris, tom. 3. 275. I
iudicij diem nosse an profit, to. 3. 251. I
iudicij dies corona similis, to. 1. 391. H
iudicij diem extremi comitabitur ira diuina, tom. 3. 893. C
iudicij finis iustitia est, to. 2. 1289. B
iudicij reuerentia vitanda, to. 3. 109. B
iudicij diem qui expectent, to. 3. 418. D
iudicij dies nil relinquere occultum, tom. 3. 435. M
in iudicio aequitas seruanda est, tom. 5. 493. I
a iudicio fauor exulare debet, Ibid.
iudicio Dei excimuntur, quotquot in Christum credunt, tom. 4. 358. D
sine iudicio deus non miseretur, tom. 2. 1342. B
iudicia Dei discernere periculosum, tom. 3. 372. H
iudicia Dei peccatoribus terribilia, tomo 2. 1175. I
iudicia Dei incomprehensibilia, tom. 3. 389. E
iudicia Dei negligenti amara sunt, t. 2. 1175. H
iudicia diuina quomodo merita nostra metiantur, tom. 3. 11. I
iudicia diuina fideles non deferunt, tom. 1. 433. A
iudicia Christi dulcia sunt, tom. 2. 1159. I
iudicia Christi dulcia agentis penitentiam, Ibid.
iudicia Christi credentibus dulcia, Ibid.
iudicia Dei vera, hominum fallacia, tom. 3. 11. K. & 2. 1174. F
iudicia Domini quomodo declinemus, tom. 3. 475. L
iudicia Dei non inuestiganda, tom. 4. 42. E
iudicia Dei omnia iusta esse, certò statuendum est, tom. 4. 42. E
iudiciorum diuinarum altitudo humanae intelligentiae impenetrabilis est, to. 4. 27. H
iudiciorum certi dies a Iuriconsultis & Pontificibus decreti, to. 3. 434. E
iugum Dei quomodo graue & leue dicatur, to. 5. 699. A
iugum nostrum bonum & leue, tom. 3. 60. M
iugo Christi contraria, grauiora sunt, tomo 2. 1012. M
iuga Iudaeorum quinque, to. 3. 201. A
nemo bene iurat nisi qui potest scire quod iurat, tom. 2. 1162. F
iurare iudicium est scientiae, Ibid.
iurare testimonium conscientiae est, Ibid.
iurantes iurabunt per Deum verum, tomo 4. 69. C
iuramentum fit ad confirmationem, t. 3. 759. I
iuramentum cognitio veritatis praecedere debet, to. 2. 1263. G
iurandum praestatur ab hominibus per maiores, to. 4. 81. F
iurandum ubi est, cauta est responsio, tom. 3. 269. A
iurandum periculosum, tom. 3. 269. A
iustus optat probari, tom. 2. 1264. G
iustus non timet tentari, Ibid.
iustus

OPERVM DIVI AMBROSII.

iustus non negat quod omnibus ad usum communitur datum sit, tom. 3. 104. L
iustus caelestis est possessor hereditatis, tom. 1. 227. L
iustus idem & diues, tom. 3. 282. B
iustus in humilitate gloriatur, to. 2. 1334. B
iustus frequentibus exercitiis confirmatur, to. 2. 1231. M
iustus beatissimorum consors bonorum est, tom. 1. 227. L
iustus in angustiis magis Dominum benedicit, tom. 2. 1052. G
iustus magnus patrie murus est, to. 1. 287. M
iustus miser non est, tom. 2. 917. A
iustus non derelinquitur, nec semen eius querit panem, tom. 3. 103. I
iustus nihil vult nisi illud summum & proclarum bonum, tom. 1. 408. K
iustus non ex lege, sed fide uiuit, tom. 3. 302. E
iustus coram hominibus, non etiam est coram Deo, tom. 3. 11. I
iustus quid feneret, tom. 2. 894. C
iustus in exordio sermonis accusator est sui, to. 4. 376. C. & to. 3. 103. I. & 1. 166. F
iustus etiam interdum cadit, tom. 2. 888. M
iustus pauper melior diuite mendace, tom. 3. 102. E
iustus ut palma floret, tom. 3. 241. D
iustus quomodo possidet terram, to. 2. 887. G
iustus quasi suam putat fratris arumnam, to. 2. 957. D
iustus morum suorum grauitate contentus est, tom. 5. 425. A
iustus latebras non querit timore periculorum imminentium, tom. 3. 282. A
iustus capiti, peccator pedibus Christi appropinquat, tom. 3. 122. F
iustus est, cui nihil superest, tom. 1. 429. A
iustus ipse sibi est gloria, tom. 5. 430. B
iustus diuina est haeres gratia, tom. 1. 227. L
iustus non propriam dolet contumeliam, sed aliena peccata, tom. 2. 1175. L. M
iustus quasi cor quoddam in quo sit receptaculum intelligibilium, to. 1. 251. L
iustus semper loquitur opera Dei, to. 2. 1138. D
iustus & virgo ubi, ubi nascitur Christus, tom. 3. 32. G
iustus & qui Deum videt, sepeliunt Christum, tom. 3. 283. G
iustus moriger est non quasi domino, sed quasi Deo, tom. 1. 247. K
iustus accusatus, tacet, to. 2. 923. I
iustus lacessitus dissimulat, Ibidem.
iustus laesus remittit, Ibidem.
iustus sermones suos serenerat, tom. 2. 757. C
iustus ab vltimis atrocitate alienus est, tom. 2. 1176. I. & seq.
iustus tribulationibus non atteritur, sed dilaturatur, tom. 2. 1023. I
iustus aequitatis suae praemij non defraudatur, tom. 2. 1174. F
iustus cedendo vincit, tom. 5. 425. C
iustus timere non debet fremitum peccatoris, tom. 2. 878. D
iustus quietus est, tom. 1. 433. F
iustus communia pro suis habet, tom. 5. 441. M
iustus cum loquitur, iudicium est, to. 2. 898. B
iustus Deo notus est, tom. 2. 902. E
iustus homo quando ad imaginem Dei est, tom. 3. 261. E
iustus quo magis est quisque, eo magis illi insidiatur inimicus, to. 2. 898. F

iustus quis videri, cum reuera non sit, potest, tom. 3. 11. I
iustus optat flagellari, tom. 2. 821. E
iustus semper sperat, tom. 2. 1325. F
iustus fauere sibi nescit, tom. 2. 1056. G
iusti ex malo quod pertulerunt ac tolerauerunt, quid relaturi, to. 3. 916. G
iusti quomodo stiamus, tom. 3. 103. L
iusti qui, tom. 3. 95. G
iusti iudicium verum, tom. 3. 21. D
iustios nescit mendacium, Ibidem.
iusti lingua loquitur iudicium, Ibidem.
iusti frequenter in hoc saeculo affliguntur, tom. 2. 818. A
iusti aliquando ad tempus relinquuntur, ut fide viuicant, tom. 2. 999. L
iusti mors quibus proficit, to. 3. 527. G
iusti non debemus esse nimium, tom. 4. 347. I
iusti hominibus videmur secundum vitae speciem, tom. 1. 229. E
iusti etiam mortui a Deo exaudiuntur, tom. 1. 206. B
iusti sunt non qui legem audiunt, sed qui obseruant, tom. 3. 311. K
iusti vita qualis esse debeat, to. 1. 409. D. E. & 410. A
iusti dicuntur lapides, tom. 1. 615. K
iusti cur ex hoc saeculo exire non tam meruant quam gaudeant, tom. 3. 522. A
iusti portio, quae, to. 2. 1182. B. C. 1183. H
iusti vita plenitudinem habet, imanes autem sunt dies impiorum, tom. 3. 28. L
iusti possessio quae sit, tom. 1. 551. G
iusti sicut triticum ventilantur, tom. 2. 823. I
iusti aliqui hominibus, Deo sunt iniusti, tom. 3. 821. A
iusti Deo videmur secundum puritatem animi, tom. 1. 229. E
iusti non vacantur a Deo, sed peccatores, tom. 4. 38. D
iusti in Domino gloriantur, tom. 2. 822. A
iusti hospitibus gratia praeripienda, tom. 3. 123. G
iusti in calo scribuntur, tom. 5. 1120. A
iustus ipse sibi lex est, Ibidem.
iusto semper bonus est deus, tom. 2. 1079. H
iusto omnia transeunt, tom. 2. 901. D
iusto oriente futurae vitae aliquid infigue praemititur, tom. 3. 28. M
iusto nunquam desunt tentationes, to. 1. 616. G
iusto lex posita non est, sed iniusto, to. 3. 61. D.
iusto non est lex posita, tom. 2. 898. E
iusto probri coniugis deprehendenti, quid agendum, tom. 3. 21. D
iustum ante Deum esse laus est consummata, tom. 3. 11. I
iustum est cuique pro meritis responderi, tom. 3. 371. G
iustum relinquere peccatorem aspicere, iniquitates est summa, tom. 3. 94. E
iustorum animae caprarum similes, tom. 2. 1292. M
iustorum multa tribulationes, to. 3. 78. D
iustorum merces multa in calis, tom. 3. 102. A
iustorum remuneratio quando erit, tom. 2. 900. I
iustorum praesentia iniusti deformantur, tom. 3. 642. E
iustorum confortia virtuti amica sunt, tom. 1. 242. C
iustorum consolatio in praesentis vitae malis, tom. 3. 878. D

infortuna vita fructus est alius, & sibi dolens, tom. 2. 859. L
infortuna reliquiae virtutes sunt, to. 2. 902. F
infortuna habitaculum, quod, to. 2. 1049. B
infortuna certamina multa sunt, to. 1. 459. H
infortuna est, ut eam tentantur, adiumentum deprecere, to. 2. 1019. M
infortuna mors quietus est portus, tom. 1. 386. F
infortuna conditionis suae infirmitas grauis est, to. 2. 787. M
infortuna vocare non venerat Christus, sed peccatores, to. 3. 280. K
infortuna tentari patitur deus, quo magis probetur tentationibus eruditi, to. 2. 1015. L
infortuna ille qui sibi abiectior, to. 4. 381. D
infortuna De lege natura nobis esse manifesta, to. 3. 307. K
infortuna Christus est, tom. 2. 1066. A
infortuna duplex a nobis exigitur, to. 3. 498. B
infortuna omnis quandiu implenda, to. 3. 48. M
infortuna eadem quae misericordia, tom. 3. 48. M
infortuna lege sine Christo vacua, to. 3. 94. F
infortuna defensione non indiget, tom. 2. 1414. I
infortuna alius potius quam sibi nata, tom. 5. 445. G. & 2. 859. M
infortuna commune commodum non suum spectat, Ibid.
infortuna alienum bonum pro suo ducit emolumento, Ibid.
infortuna sequitur misericordia, tom. 3. 103. K
infortuna plena & perfecta ubi, tom. 3. 625. B
infortuna vestit ecclesiam, to. 3. 281. E
infortuna duntaxat hominum querelas plerumque excitat, tom. 3. 12. G
infortuna hostibus exhibenda, tom. 5. 445. I
infortuna spiritalis, oblatio & holocaustis feruentis deuotionis est, tom. 2. 1066. B
ubi infortuna, ibi concordia caterarum virtutum est, tom. 1. 142. E
infortuna plenior quae non verbis adstruitur, sed veritate, tom. 2. 1415. I
infortuna solers correctionis est, tom. 1. 327. I
infortuna iusti non proficiet, si ipse errauerit, to. 3. 403. H
infortuna mater est omnium virtutum, tom. 1. 142. E. & 338. C
infortuna communis haberi debet, tom. 3. 394. D
infortuna Dei quod promissum, idem & dedit, to. 3. 302. C
infortuna Christi quae, tom. 2. 1273. F
infortuna letiores praeceteris virtutibus fructus habet, tom. 1. 142. D
infortuna Domini manet in aeternum, tomo 3. 48. M
infortuna Domini, quae ab unoquoque exigitur, quae sit, to. 3. 48. M
infortuna ad societatem spectat generis humani, tom. 5. 441. I
infortuna Barbarorum ex libris Graecorum apparet, tom. 3. 667. I
sine infortuna prudentia nocet, tom. 1. 338. B
infortuna materia quasi est quadam caterarum virtutum, to. 3. 105. B
infortuna in iudicando, non potentia est in iudicando, tom. 5. 981. L
infortuna quosdam facit perire, tom. 3. 395. I
infortuna nihil splendidius, tom. 2. 1430. C
infortuna obstruere, quae nos emisso aluo naturae matris excipit, tom. 3. 58. D
E iiii

INDEX RERVM ET VERBORVM

lex generadi unicuique animantium prescripta, tom. 1.109.C
lex cur non bona, tom. 3.60.G
lex Moysis habet aequitatis eruditionem, Evange-
gelium vero bonitatis perfectionem, tom. 3.
262.E
lex gemina est, naturalis, & scripta, tom. 1.
454.C
lex data ut timori esset peccanti, tom. 3.515.H
lex umbra est Christi, tom. 2.1149.D
lex non iustificat, tom. 3.94.F
lex annuntiatrice Christi est, tom. 2.1296.H
lex fidei non scribitur, sed animo continetur, to.
3.515.H
lex merita examinat, tom. 2.992.H.I
lex docet, to. 2.829.
lex naturae quae, tom. 1.39.L
lex spiritaliter intelligenda, tom. 3.857.E
lex quibus utilis, tom. 3.59.M
lex ubram habet futurorum bonorum, tom. 2.
1132.I
lex diues in lege, quis, Ibidem.M
lex veritatis nuncia, tom. 3.164.H
lex indicat peccatum, tom. 3.127.I. & 140.2.B
lex docet seculum esse fugiendum, tom. 1.450.B
lex ieiunij a Moysse data, to. 1.674.F
lex Dei exactissima quaque mensura exami-
nanda est, tom. 1.610.F
lex an tota cesset aduentui Christi, tom. 3.
294.D
lex cur litteris mandata, tom. 3.389.C
lex cur bona, tom. 3.59.M
lex velamen est Iudaorum, tom. 3.377.F
lex cur prohibuerit mulieres uti veste virili,
atque viros muliebri indui stola, tom. 1.621.
B.C
lex quibus posita, tom. 3.61.B
lex & propheta cum euangelio conueniunt, to.
4.64.K
lex quae figura scripta est in cordibus nostris,
tom. 2.1009.E
lex & propheta decolores hominum mores no-
tarunt, tom. 3.207.H
lex a Deo ad quid data, tom. 3.295.M
lex non satis plena erat ut persuaderet populis,
tom. 1.334.I
lex necessaria omnino non fuisset, nisi Euan-
gelium datum esset, tom. 5.816.F
lex Moysis spiritalis, tom. 3.91.I
lex cur necessaria, tom. 3.117.I. & 59.M
lex per Moysen data necessaria non fuit, tom.
5.1109.H
lex per Moysen cur lata, tom. 5.1109.H
lex pedagogus erat, tom. 5.1111.D
lex fidei non solum ignoscit, sed & iustificat,
tom. 3.515.K
lex fidei est spiritus, Ibidem.H
lex incarnationis dominicae sacramentum nobis
ab initio annuntiavit, tom. 3.164.H
lex lubricos & errantes praecipit salutaris au-
feritate cohibet, tom. 3.59.M
lex primum diligenda est, deinde imitanda,
tom. 2.840.I
lex voluntarius quaerit, Ibidem.L
lex prohibet peccare, tom. 3.376.H
lex ab Euangelio distat, ut seruus a Domino
suo, tom. 3.298.F
lex mala non est, sed melius tamen est Euan-
gelium, tom. 3.298.F
lex auctor boni, quae mittit ad gratiam, tom.
3.127.I
lex princeps synagoga, tom. 3.132.M

lex per Moysen data est, gratia autem per Chri-
stum, tom. 4.358.E
lex sine verbo esse nequit, tom. 3.150.A
lex spiritalis est, tom. 2.1274.F
lex non est posita iusto, tom. 3.311.H
lex multa secundum naturam cur constituit,
tom. 3.213.A
lex an praestet Euangelio, tom. 3.60.K
lex alea est inuolabilis, tom. 2.750.B
lex carnis legi est subdita mentis, tom. 4.84.L
lex diuina non debet tepide exerceri, tom. 3.
393.A
lex in principio & patrem, & filium predica-
uit, tom. 3.164.G
lex & propheta ubi impleantur, tom. 3.696.B
lex secularis instar padagogi, to. 3.396.L
lex Myssis quatenus bona, to. 3.696.D
lex omnes facit esse reos, tom. 3.383.L
lex naturalis reum facit genus humanum, to.
3.303.G
lex primo data abolica est, fractis tabulis sub
monte a Moysse, tom. 3.514.E
lex cur timeatur, tom. 3.378.F
lex ponit delinquentes, tom. 3.378.F
lex fecit timere Israel, to. 3.294.D
lex natura satis diues omnibus est, to. 5.1150.K
lex per Moysen data figura legis est vere, tom.
2.1318.C
lex Dei veritas est, Ibidem.
lex veteris testamenti erat immitis, to. 5.807.C
lex sine crucis mysterio amara est, Ibid.
legis Dei formam quis exhibeat, tom. 3.476.H
legis iugum virtute superandum, tom. 3.196.I
legis vis tota in charitatis vinculo est, tom. 2.
829.
legis veteris libri quinque, tom. 3.201.A
legis emulatio, inquietudo est iudaismi, tom.
3.295.I
legis defensores non debent ignorare quae legis
sunt, tom. 3.98.B
legis abolenda fuit obseruantia, ut veritas sub-
stitueretur & gratia, tom. 1.651.G
legis absolutio, verbi explicatio est, tom. 3.18.D
legis opera sunt, sabbatum, neomenia, circum-
cisio, & consimilia, tom. 3.376.L
legis Moysaica umbra imperfecta, & ad tempus
solum data, tom. 3.745. in praem.
legis amicus qui non peccat, tom. 3.311.H
legis vindicta ad timorem, & doctrinam &
cognitionem proficit, tom. 1.247.M
legis, si supra litteram mentes erigamus, boni-
tas, tom. 3.60.K
legis opus fides, tom. 3.312.G
legis custos quis, tom. 3.311.H
legis noua scriptura qualis, tom. 3.514.E
legis finis Christus, tom. 3.378.C. & 2.977.B
legis meditari quid efficiat, tom. 2.1235.L
legis fidei gratia maior quam legis Moysi, tom.
3.515.K
legis obseruatio instar sepi obiecta, tom. 3.
58.C
legis Dominus legi non obsequitur, sed legem
facit, tom. 3.91.G
legis peritia non statim efficit lenitatem, tom. 3.
391.K
legis veteris series typus fuit futurorum, to. 3.
37.A
legis & euangelij contrarietas, tomo 3.
107.G
legis prophetia, tom. 3.113.C
legis seruus non est, qui est Christi, tomo 2.
295.I

legis maior virtus plus facit reum, tomo 3.
467.C
legis littera durior spirituali interpretatione
mollit, to. 4.364.G
legis iustitia parua, nec meritum eius ullum a-
pud Deum, to. 3.378.F
legis perfectio consistit in decem verbis, tom. 3.
193.A
legis scientia firmat animos & prouocat ad
spei melioris profectum, tom. 3.485.D
legi naturae omnes subditi sumus, tomo 3.
311.G
legi subesse eligens, ingratus est Deo, tomo 3.
294.D
legi superfluit doctrina Christi, to. 3.98.D
legem quis sciat, tom. 3.696.D
legem scire nequit, qui ipsam ignorat veritatem,
tom. 3.164.H
legem audientes, & peccantes, inexcusabiles
sunt, tom. 3.397.A
legem Moysis, qui diligit proximum, impleuit,
non tamen & nouam, tom. 3.398.C
legem cessare facit misericordia Dei, tomo 3.
300.G
per legem agnitio peccati est, to. 1.454.D
legem contemnentem secundum ius naturae oc-
cidit littera, tom. 3.515.H
legem quid reddat suauem, tom. 3.853.E
legem non facit, qui ei non credit, tomo 3.
311.K
legem seruare, est deum legis agnoscere, tomo 3.
311.M
legem quis impleat, tom. 3.376.L
legem scire sensus est optimi, tom. 3.485.B
legem non perficientes, rei sunt iuxta legem,
tom. 3.376.L
inter legem & legem multum interest, tom. 3.
515.K
in lege aequitas est, tom. 2.1351.H
sine lege non peruenitur ad Christum, tomo 2.
1153.B
in lege diues quis sit, tom. 2.1132.I
legis seculari non obseruata, celestis non potest
custodiri, tom. 3.396.K
in lege nemo iustificatur, to. 2.1244.L
a lege qui recedunt, tom. 3.375.I
a lege Dei qui se separant, separant se ab aeterna
vita, tom. 2.1329.E
sub lege agentes, Christum male intelligunt, &
pari faciunt iniuriam, tom. 2.297.E
ex lege iustificari facit timor, to. 3.578.F
in lege seruatus, tom. 2.1095.I
lege prohibitum non expetendum, tom. 3.
400.G
lege natura omnia licita, tom. 3.469.A
leges omnibus debent esse communes, tomo 1.
98.B
legum secularium commendatio, tom. 3.396.K
legisperiti explosi, qui verba legis tenent, vim
eius ignorant, tom. 3.164.G
legisperiti & Pharisaei consiliorum contempto-
res diuorum, to. 3.119.I
leporos hyeme albescunt, tom. 1.101.B
leporos aestate in suum colorem redeunt, Ibid.
leporibus osura assimilatur, tom. 2.751.I
lepusculus marinus, corruptelam inuehit, tom.
1.87.G
Lia lippinis figura synagoga erat, tom. 2.1327.
C.H
Lia & Rachel edificauerunt domum Israel, tom.
3.62.C
Lia synagogam figurabat, tom. 1.430.A
Lid

Et laboriosa dicitur, tom. 1.550.D
liber est, cui gratia promittitur, tom. 5.979.F
liber is est, qui ea quae vult, facit, to. 2.1094.C
liberum hominis arbitrium similitudine illu-
stratur, tom. 5.1169.H
liberum arbitrium haereticorum in malo, tom.
3.877.A
liberum arbitrium non ideo tollit, qui dicit om-
nia per quae propiciatur Deus, ad ipsum esse
referenda, tom. 5.1168.D
liberum in homine est arbitrium, tom. 1.397.B
liberi quibusdam diuina pietate concessi, qui
negabantur sterilitate, tom. 3.150.G
liberi premia nuptiarum, tom. 3.254.F. &
14.F
liberi pro paterno debito in auctionem deducti,
tom. 2.747.K
liberi sola caussa nubendi mulieribus, tom. 3.
19.L
liberi sint propagatores generis, & successionis
haeredes, tom. 3.14.E
liberorum munus a Deo concessum non est me-
diocriter, Ibidem.
liberis carere pudor est saeminis, to. 3.19.L
liberos non habere deforme, tom. 3.57.A
liberos aequalis gratia iungere debet, tom. 1.
474.B
liberos habere non est potentia, tom. 4.122.E
liberalitas praecipua est, captiuus ab hoste re-
dimere, Ibidem.
liberalitas duplex est, vna pecuniae, altera ope-
rarum, Ibidem.
liberalitas largientis definitur affectu, tom. 5.
636.B
liberalitas perfecta est, ubi quis tegit opus suum,
tom. 5.447.G
liberalitas, perfecta fide, caussa, loco, tempore,
commendatur, Ibidem.
liberalitas a benevolentia proficitur, tom. 5.
451.A
liberalitas instantiae causa facta, perfecta non
est, tom. 5.447.A
liberalitatis plurima sunt genera, to. 5.484.A
liberalitatis fundamentum, quod, to. 5.447.A
liberalitatis indulgentia inexcusabilem reddit
peruicaciam, tom. 3.244.M
liberalitatis in pauperes quis effectus, tom. 4.
380.I
liberalitatis mensura quae, tom. 5.485.K
liberalitatis sedula affectus praemis opima lar-
gitatis praesertendus, tom. 5.118.K
liberatio nostra aliorum consolatio esse debet, to. 3.
506.A
liberatio multorum ex morte aliorum, tom.
3.147.G
libertas secundum naturam seruitute antiquior
est, tom. 5.979.F
libertas ex re promissione est, to. 5.979.F
libertas & seruitus apud Deum aequa lance
pendent, tom. 5.578.I
libertas quando praesit esse exerta, tom. 3.69.
libertas ubi spiritus Domini, tom. 4.65.D
libertas virtus, non munificentia est, tom. 2.
1094.B
libertas non alienis defertur suffragio, Ibid.
libertas magnanimitate propria possidetur,
Ibidem.
libertas in sapientibus ruina est, tom. 2.1098.D
libertas, seruitutis stipendium est, to. 2.859.H
libertas vera est seruire iustitiae, to. 1.401.D
libertati pristinae restituti sumus per Iesum
Christum, tom. 3.402.C

OPERVM DIVI AMBROSII.

in libertate iustitia est, tom. 2.1100.G
libertate seculari melior est seruitus, quae verbo
Dei subdita est, tom. 1.167.G
libertate maior est charitas, tom. 5.980.A
liberti Christi omnes sumus, nemo liber, tom. 1.
401.E
libido pascatur conuiuio, nutritur deliciis, ac-
cenditur vino, inflammatur ebrietate, tom. 4.
362.F
libido nostra, febris, tom. 3.85.D
libido cupiditas ignita, Ibidem.
libido seuis criminum stimulus, tom. 1.180.M
libido febre flagrantior, grauiusque praecipitat
atque inflammat, to. 3.86.A
libido velut festuca est, tom. 5.1119.F
libido omnia caeca est, tom. 1.291.G
libido furiosa est domina, tom. 1.455.M
libidinis igni non sunt adhibendi fomites lu-
xuria, tom. 4.362.F
libidinem nutrit luxuria, & successionis
libidine non decet consumi forense hoc auuma
nostra vestimentum, tom. 4.361.B
librum aperire solus dignus inuentus est nosfer
saluator, tom. 3.376.G
licita sunt omnia, sed non vitia, tom. 3.196.I
& 3.460.L
licitis quando non utendum, tom. 3.463.G
lidia purpuraria ciuitatis Thyatirorum, tom.
4.19.K
lidiae cor a Domino apertum, tom. 4.19.I
ligno quomodo beatitudo comparetur, tom. 2.
843.H
lilium dicitur ecclesia, tom. 2.1148.M
lilia Christi, quae, tom. 5.611.D
lingua modicum membrum est & magna iactat,
tom. 1.614.C
lingua aliena cum concine nemo vitur, tom. 3.
364.G
lingua menti subdita esse debet, tom. 5.423.M
lingua peregrina non loquendam in ecclesia, to.
3.487.I
lingua vocis organum est, tom. 1.221.D
lingua ignis est, tom. 1.614.C
lingua vniuersitatis iniquitatis est, Ibid.
lingua multa mala nobis imminet, Ibid.
lingua moderatione indiget, Ibidem.
linguae quibus in signum, tom. 3.488.I
linguae incognitae nullus esse potest apud homi-
nes praesertus, tom. 3.485.C
linguae septuagintadu ad impediendam stui-
ditiam Babylonicam, edificantiibus inmisit,
tom. 4.36.K
linguae ad quid proficiant incredulis, tom. 3.
488.K
linguae in signum sunt infidelibus, to. 3.18.E
linguae munus non solum in loquendo, sed etiam
in elendo, pretiosissimum, tom. 1.129.A
linguarum diuersitas tumultum facit, tom. 3.
488.M
linguarum cognitio oratione impetratur, tom.
3.486.V
linguis in ecclesia loqui prohibiti, qui eas inter-
pretari nequeunt, tom. 3.486.C
linterum e celo demissum Petroque ostensum ce-
lestis erat typus, tom. 3.281.F
lisaniae Adulterium tetrarcha, tom. 3.40.L
linguis cur studendum, tom. 3.486.D
lucibus inutilibus conculcatur ecclesia, tom. 3.
256.H
littera est lena victorum, tom. 3.248.L
secundum litteram legis nemo se puit saluan-
dum, tom. 2.1013.C

litterae cur Moysi datae, tom. 3.515.H
litterarum folliculis relictis, ad mysteriorum in-
terna secreta est deueniendum, tom. 4.364.H
locus tenebrarum mundus est, tom. 1.17.B
loci mutatio an cadat in Christum, tomo 3.
244.M
loca sancta Martyrum perquirenda sunt, tomo
5.821.L
locustarum selescus denorat, tom. 1.102.B
locustarum natura, tom. 1.102.A
locustarum natura, to. 3.41.E
locustis similes gentiles, Ibid.
locustus quare, otiosus, to. 3.41.E
locustus ab aegritudine olea folia liberant, tom.
1.43.K
longiores alii alij, tom. 3.55.M
longeuitas promissa filiis obedientibus, tomo 3.
628.L
longanimitas Dei peccatores reddit inexcusabi-
les, tom. 3.374.C
longanimitate Dei ne reddantur secuti mali-
tiosi, to. 3.309.B
longanimitate patientiae diuinae non emulandi,
perennis torqueri parvis condignum est,
tom. 3.309.B
longitudo & latitudo arca singulos humani
corporis sensus denotant ad usum aliquem esse
compositos, to. 1.222.C.E
loquitur frustra quem nemo intelligit, tom. 3.
486.C
loqui in ecclesia cui permissum, tomo 3.
489.E
loqui de fide publice metu prohibitis, quid agē-
dum, tom. 3.393.D
loqui mente pauca, quam infinita lingua pra-
stat, tom. 3.18.E
loquenti respectus est habendus personarum po-
teriorum, mediocrium, & humilium, to. 3.
671.G
loquendi modus primum officium, tomo 5.
427.L
loquulam suam ignorans fructum non habet,
tom. 3.486.F
loquaces plerumque senes, tom. 3.287.G
loquacitas incertum prolapsus est & cul-
pe, tom. 2.881.A
loquacitas innocentia est naufragium, tom. 2.
881.A
loquacitas virtutis est naufragium, Ibid.
loth hospitalitas, to. 1.290.D
loth propter hospitalitatis affectum, sedomita-
na euasit supplicia, tom. 5.490.L
loth declinatio interpretatur, tomo 1.314.C
lubricitas propria est inuentutis, tom. 3.
287.G
lucas vestis nitorem sacerdotalis sibi elegerat,
tom. 3.276.H
lucas in euangelio suo ab aliis scripta consulti d
praeterit, tom. 3.9.B
lucas omnia assecutus erat Christi opera, sed ex
omnibus aliqua tantum scripsit, tomo 3.
9.B
lucas pleniore stylo historiam Dominicam est
prosecutus, tom. 3.2.A
lucas per hominem cur in Apocalypsi designa-
tus, tom. 3.833.A
luca euangelium titulo in apocalypsi designa-
tum, tom. 3.4.G
luca stylus historicus, tom. 3.2.A
luca Euangelium ab initio ad calcem ordine
explicatum, to. 3.5.A
luca Euangelio studium uberius impensum co-

INDEX RERVM ET VERBORVM

paratione reliquorum liquet, tom. 3.4.G
 luce laus in euangelio per omnes ecclesias, tom. 3.9.B
 luce euangelium omnes sapientia virtutes comprehendit, tom. 3.2.D
 luce testimonium à D. Paulo, summa in describenda christi historia diligentia, perhibetur, tom. 3.9.B
 lucerna nostra, oculus noster est, tom. 1.561.F
 lucerna dicitur verbum dei, tom. 2.921.A
 lucerna est in corpore christi, tom. 2.975.K
 lucerna lux, est conscientia bona, tom. 2.1260.I
 luciferi casus, est apostasia eius, tom. 3.384.B
 lucrum pietatis nescit pecunia, in quo pietatis dispendium est, tom. 1.474.B
 lucrum turpe sequitur lepra, tom. 3.82.D
 lucrum pretiosa anima est detrimentum, tom. 1.382.A
 lucrum seculi seclans, seculi obsequium merito recognoscit, tom. 3.88.I
 lucrum pecunia virtutis detrimentum est, tom. 2.1154.C
 lucrum pecunia damnum est anime, tom. 2.1154.C
 lucra presentia ad modicum profutura, tom. 3.361.B
 lucra alienis incommodis non sunt querenda, tom. 5.505.K
 lucra hominibus, damna sunt christo, tom. 3.645.C
 lucentes humiliantur, tom. 3.104.I
 luctus est fletus dierum multorum, tom. 3.947.L
 luctus mollis et effeminatus in viro, tom. 5.729.H
 luctus mortuorum an permissus, tom. 3.644.G
 luctus quomodo olim excitari solitus, tom. 3.135.G
 in luctus domo sunt sapientes, tom. 4.375.L
 in lumbis seminaria sunt generationis humanae, tom. 2.917.D
 in lumbis libidinis commotiones sunt, Ibid.
 lumen virtuti familiare est, tom. 1.243.I
 lumen christi, spiritus sanctus est, tom. 2.1049.F
 nec lumen sine splendore, nec splendor sine lumine, tom. 4.126.A
 lumen cognitionis est habere perfectionem charitatis, tom. 1.357.C
 lumen dici à lumine solis in quo differat, tom. 1.60.K
 luminaria qua ratione magna dicantur, tom. 1.67.K
 luna lumen suum à sole mutuatur, tom. 1.60.G
 luna est rosis causa, tom. 1.68.M
 luna cur menstruo spacio euanescat, tom. 3.257.D
 luna ecclesie typum habet, tom. 1.70.D
 luna annunciat christi mysterium, Ibidem.
 luna non sine labore sibi statuta implet spatia, tom. 3.362.B
 luna ecclesiam figurat, tom. 1.518.B
 luna quando lumine suo caritura, tom. 3.257.C
 luna in potestate noctis est, tom. 1.59.L.M
 luna et mentis nostrae defectus inuicem conferuntur, tom. 1.70.B.C
 luna defectui compatiuntur elementa, tom. 1.69.A
 luna qui comparandi, tom. 3.499.L
 luna ortus et defectus rationis est, non infrimitatis, tom. 1.69.B
 lepus primo guttur praedae inuadit, quo facilius eam stranguit, tom. 3.158.C
 lupus natura corporis rigidus, tom. 3.158.C
 lupus prior videns, vocem eripit, visus amittit, tom. 3.158.C. et tom. 1.114.C
 lupi et agni quando simul pascantur, tom. 3.201.D
 luporum similes sunt auari, tom. 5.861.G
 luporum descriptio, tom. 3.158.B
 luscina natura, tom. 1.102.D
 luscina, mulier tenuis similis, tom. 1.120.D
 lutum materia nostrorum membrorum, tom. 3.266.D
 lutum iniquitas dicitur, tom. 2.857.A
 lux christi ubique radiat et splendet, tom. 2.1103.L
 lux inaccessibilis, qua, tom. 3.23.L
 lux manifestat ea quae sunt, tom. 3.625.A
 lux reliquos domus commendat ornatus, tom. 1.17.A
 lux euangelica detegit regnum tenebrarum infernalis, tom. 3.929.D
 lux christi est lex, et euangelium, tom. 1.655.H
 lux mundi, ascupuli, tom. 3.144.H
 lux generat splendorem, tom. 4.126.A
 lux dei, percursor est solis, tom. 1.58.G
 lux quo iure prima à creatore laudatur, tom. 1.17.F
 lux mundi et de christo, et de apostolis eius praedicatur, tom. 3.144.H
 lux facit ut cetera membra digna laudibus, tom. 1.17.F
 lucis gratia in omni utilitate probatur, Ibid.
 lucis radius primitus in patriarchis illuxit, tom. 3.58.C
 lucis gratia omnis in aspectu sita est, tom. 1.17.E
 luxuriantur in christo, qui sepius agunt penitentiam, tom. 4.382.A
 luxuria semper est inimica iustitiae, tom. 5.869.I
 luxuria mater libidinis est, tom. 5.1139.A
 luxuria decolorat, tom. 1.41.A
 luxuria telum diaboli, tom. 3.74.B
 luxuria non est nobis salus comparata, sed ieiunio, tom. 4.92.I
 luxuria prouocat ad impietatem, tom. 3.466.B
 luxuria summè vitanda, tom. 3.74.B
 luxuria febris est, tom. 3.85.D
 luxuria carnis culpam adolet, tom. 4.360.K
 luxuria, ubi ebrietas, tom. 3.626.E
 luxuria prouocat turpitudinem, Ibid.
 luxuria diuitum funesta, tom. 1.703.G
 luxuria seminarum et origo vitiorum est, tom. 1.687.K
 luxuria mater est auaritia, Ibidem.
 luxuria soboles, tom. 5.665.G
 luxuria dedit infideles, in rebus diuinis plerumque reperi, tom. 3.466.B
 luxuria alimentis non est fouendus ignis amoru, tom. 4.362.F
 luxuria fomenta refecanda, tom. 4.362.A
 luxuriam sequitur inopia, tom. 1.676.I
 luxuriosi quid sperare sibi debeant, tom. 1.687.I
 luxuriosus hominis est olere unguentum, tom. 3.125.D
 luxuriosi nauibus assimilantur, tom. 1.688.L
 luxuriosi sepulchris comparantur, tom. 2.1049.B
 luxurioso delicias carere, pena est, tom. 3.217.C
 luxuriosorum deus quis, tom. 3.205.F
 luxuriosus domus sepulchrum est, tom. 2.1049.C
 luxuriosus sola cura de ventre, tom. 3.205.F
 luxuriosus venter magis est oneri, quam usus, tom. 3.205.E
 luxuriosi venter viros merori indulgentes muliebrem vestem induere, tom. 5.729.H

LITTERA M.

Macloth ab initio interpretatur, tom. 1.608.G
 Maceria est qua domus clauditur, tom. 3.59.H
 Maceria melior quam paries, tom. 3.60.I
 Machabei sabbatho etiam vlti sunt innocentium fratrum iniuriam, tom. 5.457.G
 Magdalene in christo querendo diligentia, tom. 1.361.A
 Magi alia via venerunt, alia redierunt, tom. 3.34.B
 Magi ex oriente venientes, quo honore christo sint profecti, tom. 3.33.F
 Magi cur christo aurum, etibus, et Myrrham obtulerint, tom. 4.57.D
 Magi cur magicis artibus studeant, tom. 3.34.C
 Magi à Balaam genus ducebant, tom. 3.34.D
 Magorum munera, vera sunt fidei, tom. 3.33.F
 Magorum meritum, quod, tom. 3.34.A
 Magis stella apparet, Ibid.
 Magister improbus quis, tom. 3.145.C
 Magistri idonei officium, tom. 3.693.B
 Magistro quid addat auctoritatem, tom. 4.395.K
 Magistratus gladium non sine causa portat, tom. 3.397.C
 Magistratus vide, potestas, tom. 3.919.L
 Magistratus virum probat, tom. 1.41.A
 Magistratus bonus si deferatur, non eripatur, tom. 3.76.K
 Magistratus Dei minister est, et vindex in iram ei qui malum agit, tom. 1.199.H
 Magistratus dignitas sine subditis est contemptibilis, tom. 3.479.I
 Magistratus munus, nullam habet culpam, sed administrator, tom. 3.76.K
 Magistratus Dei minister vindex in ira ei, qui male agit, tom. 3.397.C
 Magistratum cur subiectio debeatur, tom. 3.397.D
 Magnus supra elementa mundi est, tom. 3.15.K
 Magna consecutus, in paruis diffidens, dignus est, non solum hac non adipisci, verum et illa amittere, tom. 3.465.E
 Magnitudo Iohannis quid differat à magnitudine christi, tom. 3.22.E
 Magnitudo hominibus à christo data, tom. 3.23.M
 Magog et Gog quid significant, tom. 3.942.E
 Maieestas Dei incomprehensibilis est, tom. 2.1187.I
 Maieestas christi argumentis excutere, insipientis est, tom. 4.119.L
 Maieestas patris et filij eadem, tom. 4.106.B
 Maieestas in Trinitate non est distantia, tom. 4.82.D
 Maieestatis rei sunt, qui regis derogant maieestati, tom. 3.304.H
 Maius continetur à minori, tom. 3.307.H
 Maius

OPERV M DIVI AMBROSII.

Maius sibi vult nemo, tom. 3.494.E
 Malum pro malo non reddendum, tom. 3.394.D
 Malum euitare non est magnum nisi bono adhaeramus, tom. 3.395.A
 Malum graue ore suo condemnari, tom. 5.422.E
 Malum in bono vincendum, tom. 3.396.I
 Quod malum, hoc et sterile et infecundum, tom. 1.367.M
 Malum vincitur non resistendo, tom. 3.396.I
 Mali quandoque boni, et contra, emadunt, tom. 3.371.I
 Mali instructi ad bonum, et quae stulti ad malum, tom. 3.625.C
 Mali et boni pariter in ecclesiam induiti, tom. 3.843.C
 Mali ad bonorum exercitium à deo relictii, tom. 3.878.B
 Mali vinculis Diaboli constringuntur implicati, tom. 3.830.A
 Mali punici nomine sanguis christi significatur, tom. 1.605.E
 Mali nunquam cessant persequi bonos, tom. 3.682.D
 Mali cognitio sepe nobis prodest, tom. 1.162.A
 Mali ante conuersionem quomodo sint filij Dei, tom. 3.872.L
 Mali sua culpa pereunt, tom. 3.835.A
 Mali mala proferunt, tom. 3.109.B
 Mala assentientium et simul indulgentium nequitia est duplex, tom. 3.308.G
 à Malo declinare non sufficit, nisi et bonum faciamus, tom. 3.349.A
 Malos an perire voluerit christus, tom. 3.264.K
 Malos peccata praecedunt, tom. 1.634.B
 Mala inexplorata plus frangunt, tom. 5.455.D
 Mala faciens, et facientibus consentiens, morte sunt digni, tom. 3.308.I
 Quae mala putantur, materia plerumque sunt virtutum, tom. 5.474.G
 Mala granata cito florent, tom. 1.50.D
 Mala granata ecclesie comparantur, Ibid.
 Mala aquanimitate toleranda, tom. 5.454.L
 Mala interdum etiam declinanda, Ibid.
 Mala proprie nostra sunt, tom. 1.116.G
 Mala quae dicantur, Ibidem.
 Mala non creauit deus, tom. 2.1291.G
 Mala non sunt, nisi quae priuantur bonis, tom. 1.368.K
 Mala et iniquitates sunt in terris, tom. 1.458.D
 Malorum mensa maledicta, tom. 3.384.G
 Malorum et bonorum fors diuersa, tom. 3.912.M
 Malorum omnium origo ex septem vitiis principalibus, tom. 3.916.L
 Malorum omnium quae radix, tom. 3.666.A
 Malorum accusatio quomodo in conspectu Dei fiat, tom. 3.397.F
 Malorum auctores sifurrones et detrahores, tom. 3.307.H
 Malorum fuga deo similes efficiuntur, tom. 1.382.C
 Malis cur sit bene, tom. 5.432.II
 Malis alterius non est exultandum, nisi deo velimus displicere, tom. 3.386.C
 Malis alienis gaudens, facile decipitur, tom. 3.386.E
 Malis fecunda non negat terra prouentus, tom. 3.109.A
 Malis pereundum, vincat ad bonos colonos translata, tom. 3.245.E
 Male agentes nescit deus, tom. 3.524.H
 Ibidem.
 Maledicentibus nobis benedicendum, tom. 3.106.E
 Maledicentia fugienda, tom. 3.394.A
 Maledicta quem non promouent, beatus est, tom. 2.1164.H
 Maledictis insti non mouentur, tom. 2.819.K
 Maledictio diaboli communi omnium odio oratur, tom. 1.463.I
 Maledicti eo adiuantur, ne possint credere quod nolunt, tom. 3.518.F
 Maledolorum sensus occacantur, ne videant veritatem, tom. 3.518.B
 Maledolentia cor occacatum, audiens non intelligit, tom. 3.381.C
 Maligni mens non potest nisi timore à vitis reuocari, tom. 3.309.G
 Maligni similes patri ipsorum Diabolo, idololatricae malum inuenerunt, tom. 3.307.H
 Malitia profuturæ homines, qui, tom. 3.949.C
 Malignitas plus nocet quam malitia, tom. 5.1142.G
 Vbi malignitas est, ibi custodia mandatorum celestium esse non potest, tom. 2.1280.M
 Malignitas in episcopi petitione abesse debet, Ibidem.
 Malignitatis incommoda, tom. 3.307.H
 Malignitatem sequuntur sesurationes atque detractiones, tom. 3.307.II
 Malitia sapientia numquam succedit, tom. 2.1238.A
 Malitia fons est peccati, tom. 2.1281.A
 Malitia à inuentio incipit, tom. 1.248.I
 Ibi malitia ponitur, ubi necudi studium est, tom. 1.464.G
 Malitia inquietis passionibus et cupiditatibus se miscet, tom. 1.242.D
 Malitia peccatorum, in eorum perniciem reuertitur, tom. 2.879.I
 Malitia contra seipsam agit, et vincere se putat dum vincitur, tom. 3.396.I
 Malitia caput iniquitatis, tom. 3.307.G
 Malitia serpit ubi medicina deest, tom. 1.206.E
 Malitia innocenciam tempore praecedit, tom. 1.176.H
 Malitia à bonitate natura desecit, tom. 1.14.A
 Malitia, boni indignitas est, tom. 1.368.I
 Malitia omnis terrena, tom. 1.463.K
 Malitia non substantialis, sed accidens est, tom. 1.14.A
 Malitia non vincit sapientiam, tom. 4.130.B
 Malitia quemque sua, non magistratus implicat, tom. 3.76.K
 Malitia cur in terris versetur et sauiat, tom. 1.462.E.F
 Malitia semine sublato, nequitiae fructus arefcunt, tom. 3.707.M
 Malitiae radix est indignitas boni, tom. 1.368.X
 Malitiae opus fornicatio et auaritia, tom. 3.307.G
 Malitia cedere multum prodest, tom. 3.396.I
 Malitia usus ne inolescat cauendum nobis est, tom. 2.863.I
 Malitiae bestialis iniquitas hominis comparatur, tom. 1.254.C
 Malitiam simplicitas resoluit, tom. 1.242.B
 Mambres alias atque alias coram Pharaone finxit figuris, tom. 3.367.I
 Mammaea cur dicitur iniquum, tom. 3.112.G
 Manasses obliuio latine interpretatur, tom. 1.514.B
 Mancipia, quasi manus capta, tom. 3.670.B
 Mandatum Pythagoricum, tom. 5.935.B
 Mandatum domini exequendum, tom. 1.309.C
 Mandatum praecedit iustificationem, tom. 3.12.H
 Mandatum domini latum est, tom. 2.1248.M
 Mandatum domini quis dicatur fundere, tom. 5.888.C
 Mandati forma pura et simplex seruanda, tom. 1.160.I
 Mandati duplex est forma, tom. 5.644.F
 Mandata Dei in quo consummentur, tom. 3.398.C
 Mandata Dei lomer sunt, tom. 3.202.A
 Mandata domini, sicut lac, lucida nobis facta sunt, tom. 1.521.C
 Mandata Dei à malignis custodiri non possunt, tom. 2.1280.M
 Mandata Dei necessitudinibus nostris praefenda, tom. 2.1134.C
 Mandata Dei qui facit, iustificat deum, tom. 2.1138.F
 Mandatorum diuinorum contemptus vultus seuum et pessimum est, tom. 3.918.D.E
 Mandatorum Dei obseruantia mente religiose est exhibenda, tom. 3.155.H
 In mandatis Dei nihil est superfluum, tom. 1.153.A
 In mandatis Dei quanto excellentius quique proficiunt, tanto maiores habent carnis formidinis et tremoris, tom. 5.1170.G
 Mandatis diuinis nihil addendum, neque detrahendum est, tom. 1.160.L
 Mandatis domini quando concedere dicantur, tom. 3.12.H
 In mandatis omnibus diuinis vna eademque ratio est, et diuinae gratiae, et humanae obedientiae, tom. 5.1169.M
 Mandragore esu somnus accersitur, tom. 1.44.H
 Manducare, et bibere, et res mundi curare, vanitas est, tom. 3.361.F
 Manducare spernens, cessat à labore, tom. 3.693.D
 Manducans quasi filium hominis, ipse viuunt propter filium, tom. 4.128.I
 Manducandum est quicquid apponitur, tom. 3.469.E
 Manducatum sub Dei creatoris nomine, nequit polluere, tom. 3.469.F
 Manducatio vitam testatur, tom. 3.135.H
 Mane finis est noctis, tom. 1.18.B
 Manichaeus christum hominem negabat, tom. 3.633.B
 Manichaeus christum conditorem cali et terrae negabat, tom. 4.60.L
 Manichaei dicunt alterum deum esse veteris, alterum noui testamenti, tom. 1.661.D
 Manichaei fratres Iudaeorum, tom. 3.216.II
 Manichaei in christi persona quid negent, tom. 3.500.K
 Manichaei error, tom. 1.647.K
 Manifesta non sunt neganda, tom. 4.16.M
 Manna an ex elementorum commixtione consistit, tom. 3.465.C
 Manna cibum spiritualis, tom. 3.465.C
 Manna promissum vincenti, tom. 4.357.A
 Manna primum die dominico venit ad fatiuitatem populi de celo, tom. 3.465.C
 Manna cur deus pluerit populo patrum, et non plus nobis, tom. 1.555.II
 Manna et Mariae comparatio, tom. 2.855.F

INDEX RERVM ET VERBORVM

Manfones filiorum Ifrael nos docent quanta nobis in hac ad terram viuicium profectioe imminet discrimina, to.1.591.M
manfones 42. populi Ifraelitici, quadragesima noftra figuram habuerunt, tom.5.806.L.807.D
Manfionum populi Ifraelitici ex Agypto compendiofa expositio, to.2.1148.H
Manfuetus cordis medicus est, to.5.1142.I
Manfueti qui dicantur, to.2.878.A
Manfuetudo contumacibus grauiora vulnera refert, tom.3.160.L
Manfuetudo conuenit charitati, tom.4.366.A
Manfuetudo duris moribus praefat, tom.1.418.D
Manfuetudo omnibus grata est, tom.2.1043.H
manus sana quomodo contrahatur & arefeat, tom.3.99.L
Manus Domini quid denotent, to.3.750.C
Manus diuina cum tangit, sanat inftos, non vulnerat, to.2.881.C
manus Dei Chriftus est, to.2.1360.K
manus puras leuare quid fit, to.4.342.F
manus Chrifti est omnis bonus operarius, tom.5.708.A
manus Dei plenitudo bonitatis est, tom.2.1022.C
manus Moyfi in finum miffa quid denotet, tom.5.519.A
manus operaria virtutis est anime, tom.1.328.I
in manu Dei fumus omnes, tom.1.461.C
manu facta omnia corruptioni funt obnoxia, tom.3.251.H
manipulus Iofeph quid denotet, to.2.994.A
matrimonij onera, tom.5.531.E
mara per lignum dulcoratus, quid fignificet, to.5.602.L
marah locus est in deferto Sur, to.1.597.D
marah ob aquarum amaritudinem fic dicitus est, Ibidem.
marath aque amara, to.3.853.E
marathatha Syrum verbum quid fignificet, to.3.504.K
marcius Barnaba affinita, tom.3.671.
marcius verborum textum non defiderauit, to.3.276.H
marcius cur per vitulum defignatus, to.3.833.A
marcius eloquio simplex, Ibid.
marci euangelium quo nomine commendabile fit, tom.3.2.C
marci euangelium docet quomodo homo Deo poffit complacere, Ibid.
marcio Chriftum & corpus eius negat, Iefum profitetur, tom.3.295.K
marcio hereticus, Ibid.
marcion & Manichaeus Chriftum uifum tantum crucifigi afferebant, to.3.417.E
Marcion Chriftum phantasma credidit, tom.4.79.B
marcionis error unde, to.3.425.A
super mare tanquam pauimentum quomodo Dominus ambulat, to.2.787.G
mare non ad nauigandum fecit Deus, tom.1.687.M
mare ad efcam nobis datum est, Ibid.
mare ecclefiae comparatur, tom.1.39.G
mare rubrum baptifmi typus, tom.3.853.D. & 2.1054.A
Mare elementum mobile, tom.3.77.B
mare Eremus quaedam, to.1.38.E
mare nauigans plus timet eo, qui male egerit,

tom.3.77.B
mare an penitus delidum fit, ut in Apocalypfi legitur, to.3.946.C
mare cur fit falsum, to.1.26.C
mare ancium in templo Salomonis, quid fignificat, tom.3.831.C
maris utilitas & amantia, tom.1.38.C.D
maris rubri fluitus ad tranfitum Iudeorum obriguert, tom.3.120.I
maris & feneratoris comparatio, tom.2.752.G
margarita Chriftus est Dominus, tom.5.779.F
maria legerat uirginem parituram, ideoque credidit futurum, quod fibi dicebatur, tom.3.24.M
maria ancilla Domini, quae mater eligitur, tom.3.25.B
maria Moyfi obtreclans, quod alienigenam in uxorem dixerat, noui figuram myfterij praeftitit, tom.1.604.L
maria folam penetralibus reperta ab angelo, tom.3.22.C
maria rubus ardens, nec tamen igne cofumptus, tom.3.850.F
maria non folum uirginitatis incetium attulit, fed & Deum intulit, tom.5.602.K
maria cur non conceperit priusquam deponfata effer marito, tom.3.20.I
maria magdalena arguitur, quod Dominum in fe pulchro quaereret, to.5.858.G. & feq.
maria plena fpiritu fancto prophetauit, tom.3.16.G
maria cur Chriftum tangere non potuerit, tom.3.286.E. & 5.557.I
maria cur fapius coniuux Iofephi dicit, tom.3.21.E
maria non est incredula exiftimanda, tom.3.24.K
maria tympano choros ducens ecclefiae fpeciem gerebat, tom.5.529.K
maria intentionis studio redumabat, tom.3.8.I
maria optimam partem elegerat, Ibidem.
maria ad impletum ufque partus Eliſabethae tempus cum ea remanfit, tom.3.28.K
maria uirga de radice ieffe, tom.3.27.G
maria filij fpiritu fanctificabatur, tom.4.126.F
maria fidem a paftoribus collegit, to.3.36.H
maria fidei argumenta in corde conferebat, tom.3.36.K
maria a paftoribus edocta, Ibid.
maria Moyfi fcor diem suum obiit in deferto Cadet, tom.1.613.A
maria uelleri comparatur, to.5.792.G
maria Moyfi obtreclans lepra percuffa fuit, tom.1.604.L
maria cur in montana afcenderit, tom.3.26.A
maria aula regali est, to.5.609.L
maria cur tanto tempora cum Eliſabetha remanferit, tom.3.26.B
maria tribus menfibus commorata est cognata fua, Ibid.
maria fcor Aaron prophetiffa paucis prophetauit, tom.3.31.G
maria ante partum, in partu, & poft partum femper uirgo, tom.3.893.E. & 5.603.A
maria an ante Domini ortum prophetauit, to.3.28.H

maria deponfata Iofeph, tom.3.20.G
maria Chriftum hortulanum arbitrabatur, tom.3.287.H
maria ex progenie Dauidis promanauit, tom.3.53.B
maria falutauit Eliſabeth in domo Zachariae, tom.3.25.F
maria fera in domo, feftina in publico, tom.3.26.B
maria de tribu Iuda, tom.3.52.M
maria an conuenerit cum Iofepho, tom.3.21.C
maria pro myfterio coniugum praetextuit, tom.3.280.M
maria fuperior uenit ad inferiorem, tom.3.26.C
maria cur Iohanni commendata, tom.3.281.A
maria an corporali paffione ex hac uita migrarit, tom.3.38.E
maria non est fpecie pretendenda, affectu uero neglienda, to.3.281.A
maria fapientiae defiderio agitata, nobis est imitanda, tom.3.167.I
maria falutationem angelicam uerebatur, to.3.22.C
maria circa uerbum, Martha circa ministeriu occupata, tom.3.8.I
maria typus ecclefiae, tom.3.22.A
maria cur uere beata, tom.3.25.D
maria, deus ex genere uero, interpretatur, tom.5.602.L
maria Martha cur prelata, tom.3.167.I
maria cur unxerit pedes Iefu, to.4.377.A
maria falutata forma noua atque in foluta, to.3.22.C
maria Magdalena Chriftu inter terrena quae rebat, to.4.114.D
maria exactis 3. menfibus domum reuerfa, tom.3.28.I
maria & Iofeph an fecundum carnem fuerint cognati, tom.3.53.A
maria pedes Iefu, capillis terfit, & totam domum fidei fua odore compleuit, tom.3.8.K
maria & actionis, & intentionis retulit perfectionem, tom.3.8.K
maria cur uirgo dicatur, tom.3.20.I
maria Magdalena ueteris lapfus arumnae reftituitur compenfatur iudicio, tom.3.286.A
maria genuit Chrifti uirgo remanfit, tom.3.280.I
maria de fpiritu fancto Chriftum generauit, to.3.52.H
maria ex eadem familia, eademque domo cum Iofepho marito fuo, tom.3.52.L
maria in Chrifto quaerendo diligentia, tom.1.361.A
B. Mariae uita omnium difciplina est, tom.5.541.H
maria religiofa mentis intentio, tom.3.167.H
maria typus fifeolla fciptae, in qua Moyfes exponitur, to.3.850.C
maria & Martha diftantia, tom.3.8.I
maria grefsus fpeciofi dicuntur in calciamentis, tom.5.610.L
maria reponfo temperantior, quam Zachariae, tom.3.24.L
maria secreta uulua, non uiriliter referauit coitus, fed immaculatum semen inuolubili uero fpiritus fanctus infudit, to.3.37.B
B. Mariae uirginis conceptionis ueritas uultu exemplo probatur, to.1.97.F
maria an plures, & plures Magdalena fuerint, to.3.285.A
maria

maria quo persona melior, eo propheta plenior, tom.3.28.H
Maria uirginitatis perfeuerantia unde poffit probari, to.3.280.M
Maria, frequentius in publico confpici, difplicebat, to.3.26.B
Maria non funt omnes, quae de fpiritu fancto Chriftum concipiant, uerbum pariant, tom.3.255.I
Maria animam gladius penetraturus, tom.3.38.C
Maria quomodo apparuerit Chriftus, & quando, to.3.284.G
Maria flus, Chriftus, to.3.27.G
Maria uirginitas fefellit mundi huius principem, to.3.20.M
Maria uterus templum Dei, to.3.893.E
Maria cum Eliſabetha quae cognatio, to.3.52.L
Maria radix, familia Iudeorum, to.3.27.G
B. Mariae fuffragia petenda, to.5.667.B
B. Mariae uita uirginibus propofita effe debet, tom.5.539.D
B. Mariae uerecundia, tom.5.433.C
Maria praefentia quid Iohanni profuerit, tom.3.28.K
Maria uocem Eliſabeth prior audiit, fed Ioannes prior gratiam fenfit, to.3.26.D
Maria uirginitas ut pudore integra, fic opinione inuolubili, to.3.20.K
Maritus leuis diuorij caufas exhibet, tom.1.278.D
Mariti electio parentibus est deferenda, tom.1.310.A
Maritum eligere non est uirginalis pudoris, tom.1.309.D
martha fe a Maria adiuuari petebat, to.3.8.I
martha actionis ministerio redundabat, Ibidem.
martha nifi audiffet uerbum, ministerium non fuiffet, Ibid.K
Martha actio intentionis est iudicium, Ibid.
Martha operis actiofa deuotio, to.3.167.H
Martha bonum ministerium non reprehensum, Ibid.I
martha & Maria fletu pro nobis mouetur misericordia Dei, tom.4.376.H
martyr Chrifti thefaurus ecclefiae est, tom.5.575.A
martyr quis primus, to.3.88.K
martyr primus, pifcis a Petro captus, habens in ore suo didrachma, Ibid.
martyres funt honorandi, to.5.919.D
martyres ecclefiae quid profuerint, tom.5.735.F
martyres funt granum finapis, tom.3.194.C. & 5.772.
martyres amore Chrifti fanguini proprio no perpercerunt, tom.3.937.C
martyres fuis baptizatur fanguine, to.5.707.A
martyres pro nobis obferandi funt, to.5.641.K
martyres poffunt pro noftris peccatis deum rogare, Ibid.
martyrum conftantia, tom.3.882.A
martyrum loca fancta perquirenda, tom.5.821.I
martyrum palme triumphi funt Chrifti, tom.5.577.I
martyrum lafcium reprimat uoluptatum corporalium, to.3.291.G
martyrum quibus eligeret, nifi mortis obfaret acerbitas, to.3.291.H
martyrum uindictis comparatur, tom.5.878.M

OPERVM DIUI AMBROSII.

martyrium, calix quare dicatur, tom.5.879.A
martyrium Ageris, to.5.908.C
martyrio fublato, tolles coronas, to.3.79.K
martyrio calix recte comparatur, tom.5.879.A
mafculi nomine mens intelligitur, tom.1.341. A. & 343.G
mafculinum adaperiens uuluum, fanctum uocabitur domino, tom.3.36.L
mafca integra modici fermenti admixtione corrumpitur, tom.4.363.I
mater pro filijs non fubterfugit ullum periculi genus, tom.3.120.G
matri fua noftra cauffa renuntiat Dominus, tom.3.203.G
matri quid debeamus, tom.3.40.I
matrem honorari a filio, religiofum, tom.3.280.I
matres in filiorum periculis fe debent offerre, tom.3.280.M
matres filios lafcare debent, tom.1.296.I
matres fecunda coniugij premijs honorata, Deo debent gratias, tom.3.14.F
matrum moleftiae circa liberos, to.3.40.K
matrum in filios crudelitas, 95.L
maternum affectum quid in Maria debeat mutari, tom.3.280.I
materna uifcera nefciunt patientiam, tom.4.144.G
matrimonium quae etate contrahendum, tom.3.19.G
matrimonium non omne a Deo, tom.3.213.C
matrimonij facramentum magnum, to.3.214.D
matrimonialis Dei lex, quae, tom.3.214.B
mathematicus, uide Caldeus.
mathufala uera diluuium anni numerantur, tom.3.68.G
matthaeus cur leoni comparatus, tom.3.832.D
matthaeus quomodo populos ad fidem, & uirtutem prouocauit, tom.3.106.C
matthaeus moralis Chrifti hiftoria perrexit, tom.3.2.C
matthaeus in fuo euangelio praepcepta nobis uiuendi tradidit, tom.3.2.C
matthaei & Lucae conciliatio, de Chrifti generatione, tom.3.55.I
matthaeo Perfia patuit, to.2.1032.K
matthias euangelium compofuit, tom.3.5.C
matthias cur forte electus, to.3.12.M
maxima funt tria, tom.3.106.F
mederi alius nequit, qui ipfe in feftus est, tom.3.103.L
medicus fine Deo, ne fibi quidem poffit fubuenire, to.4.390.A
medicus curet fcipsum, priusquam alios, tom.3.80.L
medicum ibi moratur, ubi plures agrotant, tom.3.502.F
medicus corpus tantum curat, to.4.390.A
medicus herbarum cognitionem neceffario habere debet, tom.1.51.G
medici in mortuis requirunt quomodo uiuis poffint prodeffe, to.3.373.C
medici & fapientis comparatio, tom.1.243.H
medici fpirituales, qui, tom.3.850.E
medici est prouidere ne cura medicina eius fine effectu remaneat, tom.3.507.I
medico fimilis Deus est in caftigando, tom.2.1209.D

medico non interpellato, & non curatur, domi. 4.389.D
medicum uulnera colare non debemus, tom.4.389.D
medicorum imperitia auget, non minuit morbos, to.4.389.A
medicorum opera quomodo recte efimanda, to.4.389.D
medicis egent male habentes, tom.3.94.A
medicis uulnera oftendenda hia, qui fanari fe cupiunt, to.4.377.F
medicina corporis est mentis sobrietatis, tom.1.230.A
medicina omni tempore & loco danda, tom.5.561.I
medicina uera est agere paenitentiam, tom.2.905.B
medicina est uoluntatis, non gentis, tom.3.81.E
medicina beneficium quale, tom.4.390.B
medicina praepcepta ftudiofa diuinae cognitionis funt contraria, tom.2.1361.B
medicinam experientia formauit, to.2.903.I
medicinam non recipit, qui medicum non requirit, tom.3.158.E
qui defperat medicinam, faluus effe non poffet, tom.2.1043.H
medicamentum mordens, efficaax, tom.3.96.M
medicamentum propter uulnus, non contra, tom.4.381.B
medic die olim, non meridie dicebatur, tom.3.645.E
meditandum de quibus, tom.3.668.K
meditatio quotidiana tollit foporem, & reddit uigilantem, tom.3.393.B
melchifueftre gratiam ecclefiae defignat, tom.3.41.F
melchifueft rex pacis & iuftitiae interpretatur, tom.1.4.I
melchifueft typus gerens Domini, qualis fuerit, tom.4.104.I
melchifueft rex iuftiffimus, to.3.767.K
melchifueft qualis fuerit facerdos, tom.3.767.H
melchifueft Deo panem & uinum offerrebat, to.3.767.H
melior uoluntas, quam neceffitas, tom.2.1095.H
melius est, quod reformatum est, tom.3.60.K
mem latine interpretatur, ex intrinis, tom.2.1249.E
membro uno patiente compatiuntur omnia, f. 3.394.M
membra noftra anima noftra ueftimenta funt, tom.1.374.D
membra Chrifti, quae, tom.2.867.G
membra diaboli, quae, Ibid.
membra infirmiora magis funt neceffaria reliquis, to.3.479.E
membra Chrifti praefantiora, qui dicantur, tom.2.1046.B
membra humana a Deo corpori adaptata, tom.3.479.H
membra noftra arma funt iniquitatis, & arma iuftitiae, to.1.401.A
membra noftra ex luto formata, tom.3.266.D
membra fingula fingulis obfequuntur, tom.5.504.A
membra quamuis diuerfa, in unitate eamē naturae non difcrepant, tom.3.479.I
membra hominis quadrata funt, tom.1.221.B

INDEX RERVM ET VERBORVM

membra omnia vniuersi merori compatiuntur, to. 3. 510. C
 membrorum harmonia, beneficentiam cunctis adhibendam docet, to. 5. 504. A. & seq.
 membrorum licet alia principalia, alia tamen necessaria, to. 3. 167. K
 memoria redemptio nostra, quae, to. 3. 474. B
 memor alicuius scriptus est in animo eius, to. 3. 514. B
 mentiri impossibile est Deum, to. 1. 585. D
 mentiri non virtutis, sed infirmitatis est, ibidem.
 mēiri ea quae in baptisate promissimus graue, tom. 3. 908. M
 mendacium nostrum, Dei celebrat veritatem, tom. 2. 1057. C
 mendacium grauissimum quod, to. 3. 908. M
 mendacium in verbo turpe est, nedum in habitu, to. 1. 622. A
 mendacium Deo non ascribendum, to. 4. 6. F
 mendax diues peior paupere iusto, to. 3. 102. E
 mendaces omnes homines, tom. 4. 153. B
 mens plena Deo vegetatur, to. 3. 241. D
 meus vniuersi turbat, to. 4. 362. F
 meus ubi sui arbitria est, bona sunt cogitationes, tom. 1. 230. A
 mens sobria passiones omnes cohibet, sensus gubernat, sermone regit, to. 1. 229. F
 mens, instar patris familiaris, to. 1. 313. C
 mens discernit facta cuiusque, to. 3. 153. F
 mens acuitur ratione, to. 3. 2. B
 mens hominis pura ante adolefcentia lubricum, tom. 2. 1017. A
 mens nostra quo se alius ad scrutandum erigit, tanto maior ei caligo obicitur, tom. 3. 826. D
 mens mala alienis delectatur erroribus, tom. 1. 259. K. L
 mens bona, possessio bona, to. 5. 423. I
 mens sobria passiones refranare ac reprimere potest, to. 1. 399. G
 mens elata & superba non fructificat Deo condigne, to. 3. 514. L
 mens sobria est, quando & praeferat & futura cognoscit, to. 1. 260. L
 mens pudica amore venere nescit capi, tom. 4. 362. A
 mens cur in capite collocata, tom. 1. 222. F
 mens verbis, velut vino inebriatur, tom. 4. 362. F
 mens spiritalis illecebras huius saeculi vincit, tom. 1. 327. G
 mens sancta rationi connexa, admiranda percipit mysteria, to. 3. 2. B
 mens nostra ad sublimia est erigenda, tom. 1. 384. G
 mens avari metallo est similis, to. 2. 824. K
 mens dormiens virtutis sua amittit vigorem, tom. 3. 168. M
 mens quomodo incitetur ad animum capeffendum, to. 3. 631. H
 mens infirma sapientia pondus nequit sustinere, to. 3. 132. I
 mens nostra in Deo manens, malum nescit,

tom. 1. 368. L
 mens mala suis consiliis reuincitur, tom. 1. 587. L
 mens nostra auro comparatur, to. 1. 319. I
 mens quando sibi recti est conscia gratulatur, tom. 1. 201. B
 mens vitiatu prauis colloquiis, to. 3. 498. A
 mens, anima principale est, to. 1. 390. D
 mentis interioris obtutus videt vocem Domini, tom. 3. 16. D
 mens & luna defectus inuicem confuruntur, to. 1. 70. B. C
 mentis & facti bonitas excludit omnes omnino querelas, to. 3. 12. G
 mentis velamina displicent Christo, to. 3. 95. L
 mentis regale imperium motibus nostris Deus impulsit, to. 1. 399. G
 mentis opus, quod, to. 3. 119. K
 mentis perfecta est abstinerere a terrenis, tom. 1. 328. I
 mentis erugo, quae, tom. 3. 10. A
 mentis intentio sicuti congruens ipsis praefertur operibus, tom. 3. 167. H
 mentis pie amplexus quis, tom. 2. 104. D
 mentis pie est meditari semper principium & finem, tom. 1. 319. L
 mentis bona est vultus sentire peccati, tom. 2. 1055. L
 mentem potius, quam exitum respicit Deus, tom. 3. 11. L
 mentem nihil magis onerat quam mundi sollicitudo, tom. 1. 47. M
 mente nihil aliud & profundius, to. 5. 600. B
 mentes reproborum sepulchris similes dicuntur, tom. 3. 890. F
 mentes magis quam atates Deus comprobant, tom. 5. 910. G
 mentium copula religiosiores, quam corporum, tom. 3. 128. L
 mensi diuitum multorum instruitur sanguine, tom. 1. 702. F
 mensura Dei & Diaboli simul communicari nequit, tom. 3. 468. L
 mens ab initio lunae veteres obseruare consueuerant, tom. 2. 995. L
 mensura qua mensi fuerimus, remetietur nobis, to. 3. 108. L
 mensura oneris pro mensura debet esse gestantis, tom. 5. 644. B
 mensura quadam & pondere omnia a Deo fiunt, tom. 2. 1342. C
 mensuram officij tenere pulchrum est, tom. 5. 427. M
 mercamur Christum fide & deuotione, tom. 1. 522. D
 mercatores terrae, tom. 3. 931. H
 mercatorum inexplebilis auaritia, tomo 1. 688. I
 mercatorum vana sollicitudo, to. 5. 463. F
 mercature questu sollicitari nihil ignobilis, tom. 5. 511. F
 merces vita aeterna quomodo gratuita sit, tom. 3. 948. I
 merces nulla Deo melior quam ea quae habet pietatis munera, to. 5. 637. I
 merces omnibus, aequa promissa, siue seruis, siue maturis venerint, tom. 3. 282. A
 merces nec pecunie, nec gratiae pro beneficiis praestis expectanda, tom. 3. 90. F
 merces facilius sequitur non expectantem, tom. 3. 2. D

merces iusti, conscientia boni facti est, tom. 1. 328. L
 merces in bonis poni solet, tom. 3. 752. G
 merces non est gratia, tom. 3. 383. K
 mercedem quisque labore suo condignam expectat, tom. 4. 31. G
 mercedis susceptio beneficij arrodit gratiam, tom. 1. 274. B
 mercenarij cicadis similes, tom. 5. 936. C
 mercenarij, qui, to. 3. 206. C
 mercenarij utilitate, non virtute prouocantur, to. 3. 206. C
 mercenario merces non est deneganda, tom. 2. 764. L
 mercenarij & serui quomodo amici Dei fiat, tom. 3. 208. I
 mereri aliud, quam praesumere, tom. 4. 380. G
 meretrix deos fecit, tom. 5. 536. C
 meretrix oculis illaqueat amatorem suum, tom. 4. 362. B
 meretrix est terra haec, to. 2. 1132. M
 meretricis petulantia non est desidia, tom. 1. 643. H
 meretricis descriptio, to. 1. 176. M. & seq.
 meretricis canus, quis, tom. 1. 688. A
 meretrici adhaerens, unum cum ipsa corpus efficitur, tom. 3. 58. F
 meretrices & publicani praecedunt Iudaeos in regno calorum, to. 3. 210. F
 meredes Christum designant, tom. 1. 66. B
 meritum operum nullum est ubi est gratia, to. 2. 1005. C
 meritum coronati quo clarum, hoc vberior gratia coronantur, tom. 2. 1263. K
 merito suo priuatur, qui alieno fruuntur privilegio, tom. 4. 395. L
 merito alieno paralytico remissio peccatorum promissa, tom. 3. 92. G
 merita singularum deus inspicit, tom. 2. 895. G
 ubi diuersa merita, ibi diuersa sunt praemia, tom. 1. 507. G
 merita eorum a Christo non possunt separari qui hic diripiuntur, tom. 2. 1001. B
 merita post mortem non mutantur, tom. 3. 217. C
 merita lex examinat, to. 2. 992. H. I
 merita nostra unde a Deo pensantur, tom. 3. 11. L
 merita nullo discerniculo seruitutis & libertatis diuiduntur, to. 5. 578. I
 merita omnium Deo nota, tom. 3. 304. I
 meritum nostrorum remuneratio in alio saeculo est, to. 2. 1173. C
 meritum ordinem sequitur ordo gloriae & claritatis, tom. 1. 392. G
 meritum aut praemia, aut supplicia post mortem sunt, tom. 5. 432. I
 meritum bonorum quae sit causa principalis, tom. 4. 49. D
 pro meritum suorum ratione digna vnusquisque habitacula consequitur, tomo 2. 1042. C
 meritum ordo in resurrectione, tom. 5. 745. M
 meritum ordo seruatur, to. 2. 1042. C
 meritis suis firmus, turbatur alienis, tomo 3. 87. L
 meritis nostris non est fidendum, tomo 3. 752. K
 pro meritis cuiusque mansiones apte dantur, tom. 2. 936. L
 Mesopotamiae nomine figura ecclesiae signatur, tom. 5. 1101. H

Mesopotamia

OPERVM DIVI AMBROSII.

Mesopotamia regio est in partibus orientis, quae Euphrate & Tigri circumuenitur, to. 5. 1101. H
 Mesius tempus, quod, tom. 3. 60. H
 Mesius finem denotat, tom. 1. 249. A
 Metus natura est cura pietatis, tom. 3. 267. I
 Metus expers consilij, tom. 4. 392. M
 Metus in peccato est, tom. 2. 1094. D
 Mice panis velut quaedam fidei sunt dogmata, tom. 3. 216. L
 Michaeas latine interpretatur, quis a Deo, tom. 2. 1430. A
 Miles suis non militat stipendiis, tom. 3. 461. A
 Militem Christi nihil laxum neque molle dicit, tom. 2. 943. K
 Milites non debent praedae inhiare, to. 3. 44. H
 Militis vestimentum dei diuidentes, sunt heretici, tom. 5. 776. C
 Milites stipendiis contentos esse oportet, tom. 3. 44. G
 Milites malis actibus non occupantur, tom. 5. 780. D
 Milites spe praemiorum, in gladiis insurgunt, tom. 3. 361. B
 Militum officium, tom. 3. 44. G
 Militibus cur stipendia constituta, ibid. H
 Militia praedarum quae regno calorum militat, tom. 5. 559. B
 Militia diuina est quam sectantur praedicatorum Dei, tom. 3. 879. M
 Militia honestatis prima debet esse apud Christianum, tom. 5. 781. G
 Militia delictum non est, tom. 5. 780. D
 Militia duplices, to. 3. 605. K
 mille anni coram Deo velut vnus, to. 3. 149. C
 mille anni in oculis Domini velut dies haesterna quae praeterit, & hora in nocte, to. 3. 206. F
 mirum multi vnanimiter congregati sunt magnum, to. 3. 410. C
 ministri veri sine adulatione ac assentione docent, to. 3. 527. L
 ministerium qua occasione vituperetur, tom. 3. 527. K
 ministerium quomodo ab Apostolo honorificetur, tom. 3. 385. D
 ministerij munus alteri non est delegandum, to. 1. 299. I
 ministeriorum diuisiones sunt, idem autem est Dominus, to. 3. 4. E
 minorem causa cedere maiori non est irrationale, to. 3. 25. C
 minus includit & continet maius, tomo 3. 307. H
 miracula quomodo edantur ab hominibus & qua hoc fiat virtute, to. 4. 96. G
 miracula spiritus s. Et Eliae in Iordane, conferruntur, to. 5. 804. E
 miracula Christi gratia conualescunt, tomo 5. 802. M
 miracula incomprehensibilia, to. 3. 141. F
 miracula falsa Antichristi, to. 3. 903. M
 miracula ante euangelium vel nulla profusa, vel rara, to. 3. 115. G
 miseretur legitime qui cum iustitia & sapientia miseretur, to. 2. 1144. M
 cui vult miseretur Deus & quem vult obducat, tom. 2. 1120. G. H
 miserendum est in hilaritate, to. 3. 392. I
 miserendum est mundo corde, tom. 3. 103. C
 miseria huius vitae, to. 1. 376. H
 miseria eorum qui sub vsuris mutuo recipiunt, to. 2. 744. K. L. & 746. C. D
 miseriarum humanarum cause inscrutabiles,

tom. 4. 43. M
 misericors beator est postquam minus habere incipit pauperibus largiendo, to. 5. 832. F
 misericors largitur de suo, to. 3. 104. L
 misericors quis mercedem amittit, to. 3. 103. K
 misericors sit oportet, qui a Deo sperat misericordiam, to. 3. 409. E & 5. 82. I
 misericors des finis vti & Deus misericors est, tom. 3. 108. K. & 625. B
 misericordia Dei ad quid data, to. 3. 300. G
 misericordia sine iustitia non est, to. 2. 1289. D
 misericordia diuina omnia penetrat, tomo 1. 483. G
 misericordia Dei primo hominem abluat deinde iustificat, to. 3. 518. A
 misericordia secundum mensuram a Deo datur, to. 2. 1342. C
 misericordia Domini plena est fuitque omnis semper terra, to. 4. 29. F
 misericordia ab omnibus exigitur, tom. 3. 44. H
 misericordia alia iusta, alia iniusta est, to. 2. 1189. D
 misericordia magna quae dicatur, tomo 1. 688. E. F
 misericordia facta penitentibus in presenti, testimonium est remunerationis futurae, tom. 4. 364. L
 misericordia est peccantibus ignoscere, tom. 3. 392. K
 misericordia non de meritis iudicare consuevit, sed necessitatibus subuenire, to. 1. 708. G
 misericordia qui eget peccator est, to. 2. 1190. E
 misericordia est multiplex, to. 3. 592. I
 misericordia Christiano propria, to. 5. 428. I
 misericordia Christi quanta, to. 4. 364. L
 misericordia Dei plena est terra per passionem Christi, to. 2. 1200. L
 misericordia diuina in viduis promptior, tom. 5. 643. D
 misericordia facit proximum, to. 3. 166. E
 misericordia nouissima ecclesiae congregata praestat priori, to. 3. 62. B
 misericordia secundum verbum dei dispensanda, to. 2. 1190. A
 misericordia secundum rationem dispensanda, ibid.
 misericordia quomodo fiat iniuste, tom. 3. 11. M
 misericordia redemptio omnium peccatorum est, to. 5. 817. L. M
 misericordia plenam perfectamque habet iustitiam, to. 3. 625. B
 misericordia & veritas via Domini, to. 4. 27. I
 misericordia Dei quam perspicua, to. 3. 826. E
 misericordia aliena indiget homo, tom. 2. 783. M
 misericordia Dei, est nostrarum militiae passionum, to. 2. 1220. H
 misericordia in quibus consistat, to. 3. 392. K
 misericordia nostra est Christus, tom. 2. 1040. H
 misericordia Dei an sine iudicio sit, tomo 4. 359. H
 misericordia plenitudo virtutum, tomo 3. 44. I
 misericordia Dei saluatur genus humanum, tom. 3. 390. E
 misericordia anima redemptio est, tom. 1. 561. F
 misericordia Domini credentibus in Dominum magna est consolatio, to. 2. 1308. G
 misericordia est secundum naturam, tomo 3. 166. F

misericordia omnibus a Deo promissa, tomo 4. 359. H
 misericordia Dei, quae, tom. 3. 424. H
 misericordia Dei ubique penetrat, tom. 1. 483. G
 misericordia sequenda ut mereamur gratiam, tom. 3. 109. A
 misericordia aliter eget Angelus, aliter homo, to. 2. 1190. E
 misericordia sine fide est nuda, tom. 2. 956. G
 misericordia largior ubi fides promptior, tom. 5. 556. B
 misericordia quando habeat meritum, tom. 3. 125. E
 misericordia cur praedicata, tom. 3. 389. F
 misericordia bona nisi iniuste fiat, tom. 3. 11. M
 misericordia Dei cur data in praedicatione Apostoli, to. 3. 515. H
 misericordia in ius diuina adoptionis ascriptur, tom. 3. 109. A
 misericordia Dei erga latrones & meretrices, omnesque omnino peccatores, to. 3. 826. E
 misericordia fides praelata, to. 3. 125. F
 misericordia est donare peccatum, to. 2. 1189. A
 misericordia diuina est, ut nulli causa sit mortis, tom. 2. 998. A
 misericordia aqua comparatur, to. 5. 818. H
 misericordia incensum est compassio, tom. 5. 496. B
 misericordia diuina argumentum nobis in arcu caelesti representatur, to. 3. 826. C
 misericordia quae seruanda mensura, tomo 3. 44. I
 misericordiae merces quanta, to. 3. 109. A
 misericordiam Dei non nisi misericordes mereantur, tom. 5. 822. I
 misericordiam cui praestet Deus, tom. 3. 372. G
 misericordiam faciens proximus est, tomo 4. 358. B
 misericordiam Deus praefert sacrificio, tomo 4. 349. C
 misericordiam Dei magis, quam iustitiam eius implorare debemus, tom. 2. 1294. G
 misericordiam qualem a nobis exigit Deus erga proximos, to. 4. 148. I
 misericordiam Dei expectare debemus, ut veniam mereamur, tom. 1. 573. B
 misericordiam Dei refutantes, non sunt spiritus Dei, to. 4. 365. A
 misio per quos fiat, to. 4. 148. E
 misis esse nequit nisi pauper, to. 3. 104. G
 moabitur ab ecclesia Dei prohiberi, vsque in saeculum, & vsque in tertiam & quartam generationem, tom. 3. 61. C
 moabitur rex per mulieres speciosas fecit suis Dijs sacrificari, tom. 3. 814. G
 moderatio virtutum pulcherrima, to. 4. 347. G
 moderatio ne ipsos quidem quos damnat, offendit, tom. 4. 347. G
 modestia orationis futurae praemia est, tom. 5. 433. I
 modestia apud Deum diues est, tom. 5. 433. I
 modestia Dei portio est, ibid.
 modestia vocis sonum libret, to. 5. 432. E
 modestia unde dicta, to. 5. 434. K
 modestia totius vitae ornamentum, tomo 5. 460. G
 modeste omnia agenda, to. 3. 626. C
 modum rebus singulis seruare non mediocriter est, tom. 5. 460. C
 moechus quis dici possit, to. 3. 142. D
 moeror magnus causa luctus, tom. 3. 947. I

INDEX RERVM ET VERBORVM

Morem nostrum meror Christi in cruce absorbit, tom. 4. 80. K. Meriti finis in hoc seculo quia peregrinamur a Domino, tom. 3. 157. B. Mola asinaria populorum gentium figurat, tom. 5. 787. B. Mola omnia sibi subiecta cõterit atque comminuit, tom. 3. 933. F. Mole similes sunt iudices impij, tom. 2. 833. E. Molarum nomine duo testamenta significantur, tom. 5. 816. D. Molestia varia huius vitæ, tom. 1. 385. B. Molimina fera damnat Dominus, to. 3. 287. G. Molitoris nomine sancta Ecclesia significatur, tom. 5. 817. H. Monachorum institutus vita clericorum conuenientia, prestantissima, to. 5. 1147. B. Monachi ab Eusebio primum clerici effecti, to. 5. 875. B. Monachi cum clericis conferuntur, to. 5. 1147. B. Monere quid sit, tom. 3. 407. L. Mons dicitur Christus, tom. 2. 864. G. Mons vera fidei in Christum quomodo ascendendus, tom. 3. 150. D. Montem cum Christo quis ascendat, tomo 3. 100. G. Montes qui sunt, tom. 4. 107. L. Montes aromatum sancti sunt, tom. 2. 1366. B. Monumentorum a Christi passione reueratio, quid significarit, tom. 3. 279. H. Morbi grauius æstimat operas medicorum, tom. 4. 389. D. Morbi et egritudines quãdoque non ad detrimentum, sed ad augmentum contingunt, tom. 3. 643. M. nemo grauius Moritur, quàm qui peccato viuuit, tom. 2. 227. I. mori nequit, nisi qui aliquando vixit, tomo 3. 209. D. mori delictis, quid, tom. 3. 661. C. mori nequit qui natus non est, to. 3. 495. H. mori in Christo arduum est, tom. 2. 1018. E. mori in Christo quis dicitur, Ibidem. mori magis eligendum, quàm euangelij iura violanda, tom. 3. 462. C. mori pro aliquo diuinitatis est potius, quàm diuina infirmitatis, to. 3. 267. L. moriens pro vitam non finit, sed transit de vita in vitam, tom. 4. 383. K. morientem mori cum dicitur indifferetia mors est, tom. 1. 153. C. mortuum nemo exultat, tom. 4. 80. I. moriendum cur libenter, tom. 3. 433. E. mors quid, tom. 5. 734. G. mors triplex, Ibidem. mors non est lugenda, to. 5. 727. E. mors equalis omnibus est, tom. 5. 728. F. mors non refertur ad diuinitatis aternitatem, sed ad fragilitatem refertur humanam, tom. 4. 103. H. mors Christi declarat valorem salutis proximi, tom. 3. 402. F. mors Christi non quasi diuinitatis sed quasi hominis fuit, tom. 3. 274. E. mors honesta, redemptio est vitæ etiam decoloris, tom. 2. 926. D. mors honesta, vitæ innoxia est firmamentum, Ibidem. mors et peccatum per unum hominem in huc mundum irrefertur, tom. 3. 86. E. mors animæ ex labe peccati, tom. 3. 157. A. mors sanctorum preciosa in conspectu Domini

est, tom. 1. 378. A. mors et infernus misit in flagnum ignis quomodo dicantur, tom. 3. 946. A. mors ex peccato, quo sublato, fit peccatorum remissio, tom. 3. 662. A. mors quedam nostri discessio esse videtur, non pena, tom. 3. 156. L. mors comparatione huius vitæ, remedium non pena esse videtur, tom. 2. 825. A. mors vera est verbi et animæ separatio, tom. 1. 453. E. mors pro Christo suscepta, regno gloriosior est, tom. 1. 378. B. mors non declinanda spe premiorum proposito- rum, tom. 3. 361. E. mors prima et secunda, que, tom. 3. 942. A. mors tertia, que, tom. 3. 156. K. mors pro Christo lucrosa est, to. 3. 636. M. mors martyrum ecclesia quid profuit, tom. 5. 735. F. mors in natura non fuit, sed in naturam conuerfa, tom. 5. 736. B. mors diuino operi necessaria non fuit, Ibidem. mors restituit quod vita amisit, Ibidem. mors malitia potius quàm natura est, Ibidem. mors gemina, tom. 3. 156. K. mors malum non est, tom. 1. 16. H. mors omnino est bona, tum quod finis sit peccati, tum quod ea mundum redemerit, tomo 1. 380. I. mors ipsa non est terribilis, sed opinio de morte, tom. 1. 386. D. mors sepultura vitiorum et virtutum suscitatio est, tom. 1. 381. C. mors ex peccato, tom. 3. 495. I. mors quare improbis proficit, tom. 2. 1308. I. mors Christi specialis, tom. 3. 282. C. mors quomodo irreat, tom. 3. 85. F. mors laudabilis cum occasio datur, rapienda illice, tom. 5. 499. D. mors secundum scripturarum sententiam quid sit, tom. 1. 377. D. mors somnus dicitur, tom. 1. 387. L. mors cur quibusdam terribilis, to. 1. 376. G. mors cur non timenda, to. 3. 522. B. et 1. 374. C. mors quomodo in die iudicij mortuos suos datur, tom. 3. 946. A. mors sanctis terribilis non est, to. 1. 376. H. mors an facta a Deo, to. 3. 264. G. mors peccato in se peccandi affert, to. 1. 206. D. mors corporis aliquibus non interumpit viuendi ordinem, tom. 3. 148. L. mors non est facta a Deo, nec latatur in viuorum perditione, to. 4. 388. G. mors quedam successio est animæ et corporis, tom. 1. 174. C. mors vnus virtute superata, to. 3. 145. E. mors quando optanda, to. 3. 257. A. mors rationis, mortem operatur irrationabiliu passionum, tom. 1. 207. M. mors iustus quietis est portus, tom. 1. 386. E. mors quomodo non dicatur mala cum sit vitæ contraria, tom. 1. 375. G. mors de terra est, resurrectio de celis, to. 3. 522. D. mors dolorum nostrorum remedium est, non pena, tom. 1. 208. H. mors nocentibus suffragium, to. 1. 386. F. mors iusti proficua peccatoribus, tomo 3. 527. G. mors peccatorum pessima, tom. 1. 387. I. mors per peccatum inaniuit infernum, tom. 3. 527. G.

mors iustus quietis est portus, to. 1. 386. F. mors aliquotum multos sepe liberauit, tom. 3. 147. G. mors duabus de causis insipientibus formidabilis est, tom. 1. 387. I. mors peccatorum omnium grauisima, tom. 1. 227. I. mors unde acciderit homini, to. 1. 149. C. mors sensum qualis, tom. 1. 227. K. mors, quia vitæ huius alleuamentum et finis est, ideo bonum dicitur, to. 1. 376. K. mors Christi voluntaria, non necessaria, tom. 3. 281. B. mors pena peccati, tom. 2. 991. G. mors Christi, fructus est vitæ, tom. 2. 883. I. mors per arborem, vitæ per crucem, tom. 3. 71. H. mors eos qui signum crucis habent, tenere nequit, tom. 3. 527. G. mors secundum naturam magis est, quàm cõtra naturam, tom. 5. 738. I. mors requies est corporis, to. 1. 374. C. mors anima est libertas, Ibidem. mors quam in baptismo subimus, tom. 3. 156. L. mors Sarræ, tom. 1. 302. B. mors peccatorum finis est, tom. 1. 372. G. mors aliqua delicta, non naturam interemit, to. 3. 156. I. mors spirituali, que sit, tom. 1. 377. E. mortis reus spiritus viuificat, tom. 3. 515. H. mortis acerbitas, non mortis, sed culpe est, to. 1. 387. L. mortis tria sunt genera, tom. 1. 375. E. mortis victa signum, crux Christi, tomo 3. 302. A. mortis forma, Adam, tom. 3. 521. A. mortis via lata est et spatiosa, que ducit ad interitum, tom. 3. 78. C. mortis causa inobedientia fuit, tom. 1. 149. D. mortis destructio, que, tom. 3. 496. K. mortis metu frigent solatia, tom. 3. 148. G. mortis memoria longè arcetur a reminiscentiis impiorum, tom. 3. 930. E. mortis et vitæ idem habemus principium, to. 4. 43. H. mors supra spem vitæ abolent, tomo 3. 112. I. mortis Christi figura, tom. 3. 903. G. mortis aures demones, tom. 3. 946. B. mortis periculo liberat eleemosyna, tomo 3. 104. G. mortis species quedam est vitæ hac, tomo 1. 378. D. F. mortis corpus offerre arduum, to. 3. 147. M. mortem euadunt quotquot in Christum credunt, to. 3. 515. H. mortem qui desiderant, tom. 3. 523. K. mortem vincere in Christo discimus, tomo 3. 263. L. mortem vincit, qui non peccat, tom. 3. 495. K. mortem aliqui non gustant, dum venerit regnum calorum, to. 3. 148. I. mortem fugiens vitæ sequitur, tom. 3. 148. G. mortem timere communis affectus est, tomo 2. 951. M. mortem gustare qui nequeant, tom. 3. 148. H. mortem aciu non fecit, to. 1. 194. D. mortem sibi inferentes dum viuunt, an mortis veniam mereantur, tom. 4. 365. D. mortem timere non est perfectionis, to. 5. 703. D. mortem habemus sorte natura, tom. 3. 157. A.

ante mortem nulla est perfecta laudatio, tom. 1. 378. B. morte patefit nobis regnum promissum, tom. 3. 307. G. mortale quomodo absorbeat vitæ, to. 3. 523. G. mortale nihil in nobis vult Dominus, to. 3. 160. G. mortalitas nostra, unde, to. 4. 4. L. mortalitas per peccatum semel ingressa, omnem sibi vitæ nostræ diem fecit obnoxium, tom. 4. 43. C. mortalitatis omnium causa eadem, to. 4. 43. H. morticina tangens, lege Moisaica inquinabatur, tom. 3. 376. M. mortificatio carnis nostræ, optima virtutum custodia, tom. 3. 916. H. mortificationis Christi effectus, to. 1. 381. D. mortuus sermo, quis, tom. 3. 103. H. mortuus quomodo viuenti præsferatur, tom. 2. 1308. K. mortuum tangens, quomodo immundus dicitur, tom. 1. 395. H. mortui penitus absolute sunt lugendi, tom. 4. 382. F. mortui sunt qui sine Christo sunt, tom. 3. 47. M. mortui fideles requiescunt sub altari Dei in die usque resurrectionis, to. 3. 523. K. mortui qui sunt seculi, to. 2. 899. L. mortui non stendi quibus debetur resurrectio ad vitam æternam, to. 3. 112. H. mortui quomodo sepeliant mortuos, to. 3. 156. K. mortui dormientes, to. 3. 118. F. mortui nonnulli viuunt, et viuentes moriuntur, tom. 3. 148. K. mortui resurgent incorrupti, to. 4. 87. K. mortui quando sumus, to. 3. 103. H. mortui luctus septem diebus: fatui autem luctus omnibus diebus vitæ eius, to. 3. 947. I. mortui præfertur qui natus non est, Ibidem. mortui verbo Dei resurgunt corpora, to. 3. 112. I. de mortuis an contristandum, to. 3. 644. G. mortuis diuitius non inhærendum, to. 1. 302. F. mortuis fassent, a Deo viuo recedentes, to. 3. 304. K. mos vetus in urbe Roma obseruatus, to. 5. 435. A. mores bonos corrumpunt praua colloquia, to. 3. 524. G. mores proprie dicuntur humani, to. 3. 4. H. mores prauis grauioribus sunt inimici quàm hostes infestis, to. 1. 7. L. C. mores alicuius unde pensandi, to. 3. 12. H. mores boni pure proficiunt, to. 3. 2. B. mores peruersi, tumulus noster, to. 3. 112. K. mores prauis grauioribus inimici sunt, quàm hostis infestis, to. 5. 904. A. mores boni quo pacto corrumpantur, to. 3. 497. F. mores alieni, malitiamque magis vxorij, sumi tolerant, to. 3. 213. D. morum maturitas assuefaciendus est, to. 2. 1316. L. moribus separari longinquus est, quàm regionibus, to. 3. 205. A. moralis philosophia ubi in sacris, et quomodo præfigurata, to. 3. 2. B. moralia que in euangelio Luca, to. 3. 2. D. moralibus et rationalibus plena sunt Salomonis proverbia, to. 3. 2. B. miratus bene, malè viuuit, nisi ad gloriam Diuinam viuat, to. 4. 4. G. miseroth significat disciplinam, to. 1. 610. A. motus purus ac simplex esse debet, to. 5. 434. G. motus corporis, animi quædam vox, to. 5. 433. L. motus irrationales bestium agrj similes, to. 1. 157. A.

motus corporis domestici nostri hostes sunt, to. 1. 334. E. motus localis non cadit in Deum, to. 3. 244. M. motus anima quatuor sunt, to. 1. 331. L. motus sensuum menti repugnantes, ad petram Christum debent elidi, tom. 4. 382. D. motus hominum vigore mentis ac potestate reguntur, to. 1. 399. G. motus gemini sunt, to. 5. 438. I. moyses fidelis in omni domo Domini, to. 3. 757. C. moyses legis decem verba conscripsit, to. 4. 137. C. moyses tabulas legis primo sibi datur ad montis radicem fregit, to. 3. 514. E. moyses cum Christo confertur, to. 2. 1315. M. moyses cur delectationem serpentis figurauit similitudine, to. 1. 540. H. moyses qua ratione primogenitos et redemptores ceterorum Leuitas appellauerit, to. 1. 198. C. moyses qualem portauit calcem, to. 3. 45. D. moyses inuitus ad pastorem munus a Deo pertraxit, to. 3. 855. I. moyses personam populi accepit, to. 3. 45. C. moyses apud suos fide, dilectione, et caritate celebris, to. 5. 476. E. moyses flumina transiens seculi vidit visum magnum, tom. 4. 362. D. moyses quemque Israelitarum iuxta tribus suas habitare iussit, to. 3. 52. M. moyses altissimo ingenio præditus, to. 3. 6. D. moyses per desertum populum ducens quid deneret, to. 1. 366. C. moyses mortuus est per verbum Dei, to. 1. 174. D. moyses honestum putabat ut rogatus oraret, to. 5. 518. L. moyses venturi doctoris figura est, to. 1. 174. B. moyses ductor populi, non intronuit in requiem, quam sepius promisit populo, to. 3. 764. H. moyses quomodo visus Iudæis, to. 3. 150. B. moyses quam legem ieiunio dederit, to. 1. 674. D. moyses typus populi et legis, to. 3. 18. C. moyses ob calumniam fugit ex Aegypto, to. 3. 160. H. moyses et Helius legem et prophetas designat, to. 3. 150. A. et 45. D. to. eod. moyses cur iussus soluere calcementum pedum suorum, to. 3. 62. E. moyses balbutiens, legem non satis plenum esse, ut persuaderet, figurabat, to. 1. 339. I. moyses super montem Debo per verbum Domini mortuus est, to. 1. 618. E. moyses et Elias in Christo unum sunt, to. 3. 152. K. moyses cantauit ad matris risibri diuisionem, to. 3. 120. L. moyses cur Dei vultum videre cupiebat, cum sciret oculis corporeis videri non posse, to. 2. 1187. G. moyses mandauit dare libellum repudij, et dimittere uxorem, to. 3. 214. B. moyses 40. diebus ieiunauit, to. 3. 73. B. moyses pro populo vituli cultore orauit, to. 4. 356. G. moyses Philosophiam veritatis rationi posthabuit, to. 1. 108. L. moyses coactus ire ad Pharaonem, to. 3. 430. C. moyses pro populo de libro vitæ excimi non vereretur, to. 4. 356. G. moyses gesta multa humana non capit ratio, to. 3. 660. H. moyses gloria inflat stellarum, to. 3. 516. H. moyses gloria enascatur per legem spiritus, to. 3. 515. K.

moyses gloria erat pro modo legis, tom. 3. 517. E. moyses manus leprosa, quid significet, tom. 3. 852. H. moyses gloria obfuit potius quàm profuit, tom. 3. 516. G. moyses traditiones umbra sunt et figura futurorum, tom. 3. 662. E. moyses tabernaculum in deserto, id est, hoc mudo, constructum, tom. 3. 916. H. moyses ritus in conspersione sanguinis vitulinis, tom. 3. 474. E. moyses sepultura incognita, tom. 1. 174. C. moyses corpus an apparuerit in terris, tomo 4. 112. I. moyses fortitudo, tom. 1. 174. B. moyses affectus bonus, conditio autem infirma erat, tom. 3. 160. H. moyses facies de monte descendens, facta est gloriosa, tom. 3. 515. K. moyses gloria, quanta, tom. 3. 516. H. moyses erga populum affectus, tom. 4. 316. G. moyses vultum cum lege de monte descendens, cur populus intueri non potuerit, tomo 3. 515. K. moyses et Christi gloria ita se habent inuicem, ut imago et veritas, tom. 3. 516. H. moysi locutus est filius, non pater, tom. 4. 64. L. moysi propius accedere gestiienti, ut cognitione mysterij celestis haureret, quid dictum, tom. 4. 384. I. moysen et Eliam quomodo quotidie videamus et nos, tom. 3. 150. A. moysen in Euangelio videmus, Eliam vero cõ verbo Dei, tom. 3. 150. A. in moysen erat figura, non ipsa veritas, tom. 3. 516. G. mulier ex costa viri formata, to. 3. 471. H. mulier euangelica fermentum abscondens in farina sua, typum præterdit ecclesie, tomo 4. 363. M. mulier cur viro obnoxia, tom. 3. 471. I. mulier domesticis officiis viro aptior æstimatur, tom. 1. 156. L. mulier debet esse velata, etiam propter angelos, tom. 3. 472. G. mulier bona vitat lites, tom. 3. 255. L. mulier facta a Deo, tomo 3. 47. H. mulier ebriosa, ira magna est, tom. 1. 687. E. mulier in ecclesia non habet caput liberum, to. 3. 472. H. mulier quatenus inferior viro, to. 3. 628. K. mulier prauaricationem est inchoata, tom. 3. 472. H. mulier consubstantia est viro, tomo 3. 627. I. mulier caro viri, to. 3. 669. A. mulier parturiens, cur tristis, tom. 3. 255. G. mulier inuita a Saldueis nubere cogebatur, tom. 3. 248. L. mulier hamorrhoidæ laborans, omni eius substantia medicis impensa, tactu sinibus Christi statim curata, tom. 3. 133. B. mulier partu liberata, non meminit amplius pressuram, to. 3. 255. G. mulier debet timere virum, tom. 3. 628. H. mulier portio corporis viri, to. 3. 627. M. mulier que drachmam perdiderat, quæ sit, to. 3. 203. M. mulier discere magis quæ diuina sunt, quàm docere debebat, tom. 3. 350. F. mulier nulla, quantumuis reuelata, adit potestatem, tom. 3. 473. A. F. iij

OPERVM DIVI AMBROSII.

ante mortem nulla est perfecta laudatio, tom. 1. 378. B. morte patefit nobis regnum promissum, tom. 3. 307. G. mortale quomodo absorbeat vitæ, to. 3. 523. G. mortale nihil in nobis vult Dominus, to. 3. 160. G. mortalitas nostra, unde, to. 4. 4. L. mortalitas per peccatum semel ingressa, omnem sibi vitæ nostræ diem fecit obnoxium, tom. 4. 43. C. mortalitatis omnium causa eadem, to. 4. 43. H. morticina tangens, lege Moisaica inquinabatur, tom. 3. 376. M. mortificatio carnis nostræ, optima virtutum custodia, tom. 3. 916. H. mortificationis Christi effectus, to. 1. 381. D. mortuus sermo, quis, tom. 3. 103. H. mortuus quomodo viuenti præsferatur, tom. 2. 1308. K. mortuum tangens, quomodo immundus dicitur, tom. 1. 395. H. mortui penitus absolute sunt lugendi, tom. 4. 382. F. mortui sunt qui sine Christo sunt, tom. 3. 47. M. mortui fideles requiescunt sub altari Dei in die usque resurrectionis, to. 3. 523. K. mortui qui sunt seculi, to. 2. 899. L. mortui non stendi quibus debetur resurrectio ad vitam æternam, to. 3. 112. H. mortui quomodo sepeliant mortuos, to. 3. 156. K. mortui dormientes, to. 3. 118. F. mortui nonnulli viuunt, et viuentes moriuntur, tom. 3. 148. K. mortui resurgent incorrupti, to. 4. 87. K. mortui quando sumus, to. 3. 103. H. mortui luctus septem diebus: fatui autem luctus omnibus diebus vitæ eius, to. 3. 947. I. mortui præfertur qui natus non est, Ibidem. mortui verbo Dei resurgunt corpora, to. 3. 112. I. de mortuis an contristandum, to. 3. 644. G. mortuis diuitius non inhærendum, to. 1. 302. F. mortuis fassent, a Deo viuo recedentes, to. 3. 304. K. mos vetus in urbe Roma obseruatus, to. 5. 435. A. mores bonos corrumpunt praua colloquia, to. 3. 524. G. mores proprie dicuntur humani, to. 3. 4. H. mores prauis grauioribus sunt inimici quàm hostes infestis, to. 1. 7. L. C. mores alicuius unde pensandi, to. 3. 12. H. mores boni pure proficiunt, to. 3. 2. B. mores peruersi, tumulus noster, to. 3. 112. K. mores prauis grauioribus inimici sunt, quàm hostis infestis, to. 5. 904. A. mores boni quo pacto corrumpantur, to. 3. 497. F. mores alieni, malitiamque magis vxorij, sumi tolerant, to. 3. 213. D. morum maturitas assuefaciendus est, to. 2. 1316. L. moribus separari longinquus est, quàm regionibus, to. 3. 205. A. moralis philosophia ubi in sacris, et quomodo præfigurata, to. 3. 2. B. moralia que in euangelio Luca, to. 3. 2. D. moralibus et rationalibus plena sunt Salomonis proverbia, to. 3. 2. B. miratus bene, malè viuuit, nisi ad gloriam Diuinam viuat, to. 4. 4. G. miseroth significat disciplinam, to. 1. 610. A. motus purus ac simplex esse debet, to. 5. 434. G. motus corporis, animi quædam vox, to. 5. 433. L. motus irrationales bestium agrj similes, to. 1. 157. A.

INDEX RERVM ET VERBORVM

mulier si non velaret caput, esse & ipsa imago Dei, to. 3.667.H
 mulier fluxu sanguinis laborans, regnum celorum diripuit, to. 3.118.C
 mulier à muliere turpi desiderio ad usum appetita, to. 3.305.F
 mulier viuente viro alligata est legi, to. 3.64.G
 mulier viro inferior, to. 3.471.L
 mulier portio viri, to. 3.471.L
 mulier viri imperio subiecta, to. 3.471.L
 mulier propter virum creata, to. 3.472.G
 mulier quamuis per Christum, de viro tamen facta est, ac per hoc & subiecta, to. 3.471.H
 mulier prima resurrectionis Dominica cur acciperet mysterium, to. 3.287.k
 mulier ebriosa turpitudinem suam non celat, to. 1.687.k
 mulier est que non credit, & adhuc corporei sexus appellatione signatur, to. 3.287.G
 mulier prima fraudis illecebra, to. 3.79.G
 mulier cur prodiderit Christum, non vir, to. 3.267.k
 mulier virum ut Dominum debet timere, to. 3.668.M
 mulier malorum omnium causa, to. 5.829.L
 mulier, symbolum est sensus nostri, to. 1.168.I
 mulier non corruptela, sed sexus vocabulum est, to. 5.603.B
 mulier in ga'ophylacium duo ara mittens, to. 5.636.D
 mulier viro culpa auctor in principio, to. 3.289.A
 mulier maritum pie lugeat que seruat pudorem, to. 5.730.C
 mulier, delectatio corporis dicitur, to. 1.349.A
 mulieris subiectionis causa, to. 3.490.F
 mulieris lasciuia vitandus occurfus, to. 1.643.G
 mulieris gloria est coma illius, to. 3.473.A
 mulieris conuersio ad virum suum, & ipse deminabitur ipse, to. 3.409.F
 mulieris origo vir eius, to. 3.431.L
 mulieris verecundia quid differat à verecundia virginis, to. 3.22.D
 mulieris formam non prius animus, quam corpus concupiscit, to. 3.85.F
 mulieris meretricis forma non est animo crebris meditationibus imprimenda, to. 4.361.B
 mulieris ornatus in quo consistat, to. 4.343.k
 mulieris Christiana commemoratio non reclusanda, to. 3.77.F
 mulieris fornicariae formae non intendendum, to. 4.361.D
 mulieris aspectus in concupiscentia pro consummata habetur fornicatione, to. 4.361.D
 mulieris nomine que in farina fermentum abscondit, ecclesia intelligitur, to. 5.779.A
 mulieris Samaritanae fides vnda Christi diluit, to. 2.1396.k
 mulieris peccatum, quomodo dignum venia fuerit estimatum, to. 1.168.H
 mulierem quomodo audire vir iubetur, to. 5.602.I
 per mulierem, ecclesiae gratia figuratur, to. 5.601.G
 mulierem ab alio dimissam ducens, mechatur, to. 3.142.D
 mulieres domi viros suos interrogent, to. 3.287.L
 mulieres quales se in ecclesia debeant exhibere, to. 3.490.E
 mulieres, fugientibus viris à monumento, sola ne timeant admonitae, to. 3.283.L
 mulieres vii veste virili, lex prohibet, to. 1.

621. B. C
 mulieres non debent relinquere seniores maritos, to. 3.281.A
 mulieres saepe incitamenta sunt extorsionis à pauperibus, to. 1.704.K
 mulieres naturali iure viris subiectae debent esse, to. 3.627.I
 mulieres copulatae adolescentibus periclitantur, to. 1.281.A
 mulieres tam boni, quam mali primordia, to. 2.28.H
 mulieres ad praedicandum ineptae, to. 3.286.B
 mulieres facile nutant, to. 3.283.H
 mulieres duae de puero apud Salomonem decerantes quid denotent, to. 5.555.A
 mulieres quomodo velatae esse conueniat, to. 3.360.H
 mulieres speciose cur à Balac sacrificiis adhibita, to. 3.814.C
 mulieres mobilitate magis animi, quam prauitate peccant, to. 3.84.k
 mulieres quo tempore ad monumentum veniunt, to. 3.284.G
 mulieres religiose sequebantur apostolos & Christum ministrantes eis sumptus & seruitia, to. 3.460.M
 mulieres non debent in ornamentis orare, to. 4.343.I
 mulierum lugentium stulticia, to. 5.730.G
 mulierum insolentia viri notantur, to. 3.491.H
 mulierum culpa per Iesum soluta, to. 3.286.B
 mulierum quasi coloribus ora depingentium, detestatio, to. 5.532.A
 mulierum commemoratio generat tentationes, to. 3.78.A
 mulierum commercia vitanda, to. 5.436.A
 mulieribus audiendum, quam loquendum potius, to. 3.491.G
 mulieribus etsi deest constantia, non deest tamen diligentia, to. 3.283.H
 mulieribus sexus infirmus, to. 3.286.B
 mulieribus an permixtum ubique orare, to. 4.342.E
 multiloquium senectuti amicum, to. 3.287.G
 quae nos mundant, to. 2.1054.D
 mundare nequit alios, qui ipse est immundus, to. 3.103.L
 mundari, fidei est credentis in Christum, to. 2.1133.D
 mundari an egeant per penitentiam qui per gratiam sunt mundi, to. 4.355.I
 mundus locus tenebrarum est, to. 1.17.B
 mundus hic est consumendus per corruptionem, to. 3.146.F
 mundus est diuinae operationis specimen, to. 1.7.K
 mundus licet omnes includat, non tamen omnes seruat, to. 3.271.I
 mundus variis nobis gignit dolores, to. 1.462.D
 mundus Trinitatis opus est, to. 1.127.M
 mundus errorem carnis significat, to. 3.663.L
 mundus quot diebus sit factus, to. 3.140.G
 mundus cui crucifixus, to. 3.127.G
 mundus diuina maiestatis in signum est, to. 1.7.M
 mundus Euphrati similis, to. 3.881.E
 mundus hic instar deserti, to. 3.115.L
 mundus hic vniuersus ager est, to. 3.271.H
 mundus cum initium habeat, non potest esse coaeternus Deo, to. 1.3.M
 mundus locus est afflictionis, to. 2.1016.G
 mundus totus fidelis possessio est, to. 2.1048.M

mundus an recte dicatur fermentum, to. 3.197.D
 mundus ecclesia pedibus calcatur, to. 3.894.D
 mundus primò per aqua deletus in futurum igne est exurendus, to. 3.912.H
 mundus sanctus est contemptibilis, to. 3.898.D
 mundus per crucem Christi nobis est crucifixus & nos ipsi, to. 3.146.E
 mundus non habet gratiam, nisi cum vario cultu operator ornasset, to. 1.13.E.F
 mundus totus in maligno positus, to. 4.16.k
 mundus non est consors diuinae substantiae, to. 1.4.G
 mundus hic infidelis, to. 3.475.I
 mundus hic à Christo pretio sanguinis est redemptus, to. 3.271.I
 mundus hic noster ex quattuor consistat elementis, to. 3.139.M
 mundus verbo factus, non per legem, to. 3.84.L
 mundus spiritum veritatis non videt, nec agnoscit eum, to. 3.50.A
 mundus non est vel unius diei infans, to. 4.355.G
 mundus fermentatur in lege prophetiae, & Evangelio, to. 3.197.D
 mundi reconciliatio apud Deum patri facta est, per Christum, to. 5.947.F
 mundi ratio carni cognata, to. 3.424.G
 mundi sphaera deus esse dicitur, to. 1.4.M
 mundi defectio secundum Christi aduentum infert, to. 3.251.K
 mundi tempus vniuersum coram Deo velut dies vnus, to. 3.207.G
 mundi aegritudo quae, to. 3.252.K
 mundi occasus quae precedant, to. 3.252.K
 mundi potestas & gloria penes Diabolum, to. 3.73.F
 mundi quae sunt, nihil sunt, to. 2.824.K
 mundi huius omnia vanitas vanitatis, to. 3.2.B
 mundi opera transcendenda, ut Deum facie ad faciem videamus, to. 3.149.D
 mundi amatores animas suas quomodo diligant, to. 3.898.B
 mundi praecleara tria, to. 3.431.I
 de mundi qualitate philosophorum variae sententiae, to. 1.10.E
 mundi ornatus à luce exordium sumit, to. 1.16.M
 mundi architectus Deus, to. 3.76.H
 mundi opera mala, to. 1.10.E
 mundi retia quae, to. 1.359.k
 mundi perditionis causa est idolorum cultus, to. 3.307.H
 mundi fabrica notitiam Dei premit, to. 3.303.G
 mundi fabrica mentibus nostris incomprehensibilis, to. 1.19.K
 mundi huius omnis corruptela pestilentia est, to. 2.839.G
 mundi ordinatio à Deo, opera vero eius à diabolo, to. 3.76.H
 de mundi creatione, duratione, ac vnitae, philosophorum errores, to. 1.10.E
 mundus hic Bethania, in quo Deo debemus obsequium, to. 3.122.B
 mundi sine ingruente diabolo plus seuit, to. 3.898.

mun di

mundi nexu solui est Christo ligari, to. 2.127.2.G
 mundo morientes beati, to. 3.911.k
 in hoc mundo quod contemptibile est, pretiosius est apud Deum, to. 2.1136.K
 mundo exul quis dicatur, to. 2.1179.G
 intra hunc mundum non quaeritur Christus, to. 2.1277.D
 mundum solus Deus fecit, to. 3.47.G
 mundum qui negligit, ab omni sollicitudine soluitur, to. 1.357.E
 mundum gubernare non est minus, quam creare, to. 3.747.H
 mundum in tres deos esse diuisum, dicitur potius, to. 5.430.F
 mundum hunc enauigare sine Christo impossibile, to. 3.129.G
 mundum se dicens, hoc ipso quod hoc affirmat, inquinatur, to. 4.355.G
 mundos multos Philosophi astruunt, to. 4.117.C
 mundos se dicunt Nouatiani, cum ne infans quidem mundus reperitur, to. 4.347.K
 munda sunt omnia Christi beneficio, to. 3.402.C
 mundana promissa sunt corruptionis, to. 3.664.H
 mundana omnia infirma, caduca corruptibilia, & vana sunt, to. 3.361.E
 in munere neque seueritas dura, neque nimia remissio conuenit, to. 5.493.H
 munera non tam aspiciunt Deum quam offerentis affectum, to. 1.201.A
 munera peccatorum accipere periculosum, to. 3.462.C
 munera Dei quanta, to. 3.143.L
 munera magorum Christo oblata quid denotent, to. 5.636.F
 munera apud Deum quae laudentur, to. 5.637.I
 munus diuinorum mensura dissimilima, to. 4.49.B
 munus acceptio minuit arguendi potestatem, to. 3.507.M
 munus virtutis perpetua, to. 2.878.D
 muri Hierusalem, qui, to. 2.1065.C
 murices in signum dant regium, to. 1.87.L
 murmurare, quid, to. 3.466.D
 murmuratores perdit ab exterminatore diabolo, to. 3.466.D
 murus est anima sancti, to. 2.1364.G
 Ibid. to. 2.1364.G
 muros suos habet ecclesia, to. 1.117.C
 mustela sanguis pavimentum maculans, summa cura erat expiandum, to. 3.376.M
 mustelam mortuam calcans immundus erat lege Moysa, to. 3.376.M
 muta omnia audit Deus, to. 3.489.E
 mutationis expertus est Deus, to. 4.23.G
 mutus, quis, to. 3.158.F
 mutuum quibus dandum, to. 3.107.I
 mutuum danti an licet recipere pignora, to. 2.756.G
 mutuo dato nihil inde sperandum, to. 3.107.I
 myrrha sepulchris adhibetur, to. 4.57.D
 myrrha sepultura mortuorum est, to. 1.383.I
 myrrha Christi sepulchram denotat, to. 1.180.I
 myrrha cur Christo oblata, to. 4.57.D
 per myrrham passionis unguentum declaratur, to. 2.1314.A
 per myrrham gratia resurrectionis intelligitur, Ibid.
 mirice improbam calliditatem exprimunt, to. 1.54.D
 mysterium plus prodest, quam miraculum, to. 3.42.F

OPERVM DIVI AMBROSII.

mysterium obscuritatem significat, to. 3.501.B
 mysterium resurrectionis La'ari quid denotet, to. 1.13.B.C.
 mysterium latens à saeculis, apostolorum tempore reuelatum, to. 3.657.F
 mysterium aquae, quam ex lacu Bethleem sitiuerat David, to. 1.636.M, & seq.
 misterium Galilaem, quod, to. 3.7.L
 misterium ecclesiae in Rebecca representatur, to. 1.310.B.C.
 misterium Christi discipulos suos per seminata in sabbato ducentis, to. 1.366.C
 misterium omne abscondendum, to. 1.285.F
 misterium trinitatis, to. 1.133.E. & seq.
 misterium defectus & minutionis Luna, to. 1.69.D
 misterium de Christo, quod, to. 3.424.M
 misterium duorum fratrum, hoc est, Cain & Abel, to. 1.173.B. & seq.
 misterium super Salomone, & Regina Saba, to. 5.480.D
 misterium columbae ad Christum descendens, to. 5.804.C
 misterium octonarij numeri, to. 1.536.L.K, & seq. copiose.
 misterium maris rubri baptismo nostro accommodatur, to. 5.807.A
 misterium baptismi Christi, to. 5.804.C
 misterium aquae per Moysen dulcis factae, to. 5.807.B
 misterium incarnationis verbi Domini in adulterio dauidico latens scrutatur, to. 1.655.I.K
 misterij opera an admiranda, to. 3.241.D
 misterij venditi culpa inexpiabilis, to. 3.82.B
 misterio Christi & ecclesia nihil verius, to. 5.633.M
 misteria Dei mediante euangelio nobis manifestata, to. 3.296.G
 misteria quando & quibus vult Deus reuelat, to. 4.40.L
 misteria superna scrutari non licet, to. 4.61.F
 misteria sunt occulta, to. 3.20.H
 misteria dominicae passionis docet oratio sancti Iona, to. 2.1020.L
 misteria regni Dei nosse quibus sit datum, to. 3.488.I
 misteria diuina cognitionis, oracula prophetarum quasi nubes obtexunt, to. 2.863.A
 misteria diuina fide emuntur, to. 1.494.E
 misteria diuina unde manifestentur, to. 3.43.k
 misteria non reddenda sed offerenda, to. 3.82.C
 misteria diuina non egent humanis, to. 5.744.
 misteria deteguntur quae sub David & Bethabec adultero, & ipsius partu latent, to. 1.650.C. & seq.
 ad misteria cognoscenda aurem nostram aperit Dominus, to. 2.1078.B
 misteriorum doctrina premeda est, to. 1.186.E

nabith martyr pro vinea, to. 3.245.B
 nabuchodonosor admiratus sapientiam Danielis, Deum eius verum Deum agnouit, to. 3.658.E
 nabuchodonosor rex Babylonis ascendit in Hierusalem, to. 3.67.I
 nabuthe à patre veniens interpretatur, to. 5.582.B
 nauid commotio interpretatur, to. 1.684.M
 naues sine contra naturam esse videntur, to. 1.223.k
 naues buio foramine artrum quoddam recipiendis odoribus praestant, to. 1.128.L
 antequam nascamur, maculamur contagio, to. 2.1058.B
 nasci non prodesse nisi redimi profuisset, to. 3.33.B
 natum secundum carnem, secundum carnem mori debebat, to. 3.103.M
 natiuitatis Adae & Christi similitudo, to. 5.829.H
 natiuitatis nostrae progressus, to. 1.175.H
 natiuitatis Christi & hominum diuersitas, to. 3.282.D
 natiuitatis Christi omnia famulantur, to. 5.790.H
 natiuitatem Christi ante scire meruit innocentia quam potestus, to. 5.791.C
 in natiuitate domini proficit dies, to. 5.789.L
 in natiuitate domini omnia noua facta sunt, to. 5.796.C
 natalis domini sol nouus dicitur, to. 5.796.A
 natalis Imp. magna festiuitate celebratur, to. 5.792.C
 natalem domini quis caste celebret, to. 5.792.E. & 793.E
 nathan in Christi genealogia prophetica exprimit dignitatem, to. 3.67.M
 nathanael verus Israelita, in quo dolus non erat, to. 3.375.H
 natura humana sine gratia qualis futura, to. 4.15.I
 in natura perditum non restituitur, nisi ab auctore naturae, to. 4.5.D
 natura non diuisit merita liberorum, to. 1.96.G
 natura, precepti imperialis est interpres, to. 1.82.F
 natura omnes aequales produxit, to. 1.699.k.L
 natura nescit diuites quae omnes pauperes genuit, Ibid.
 non natura sed culpa delinquit, to. 2.943.I
 natura nos docet abstinerere à peccatis & male, to. 3.307.k
 natura opus Dei est, to. 1.17.A
 natura ipsa verecundiae magistra est, to. 5.434.I
 natura omnibus rebus gignendis successus deus subministrat, to. 3.141.D
 natura proprio iudicio suum agnoscit creatorem, to. 3.311.M
 natura humana fertilibus vasis comparata, to. 3.519.M
 natura bono duci comparatur, to. 1.216.I
 natura nihil in homine imperfectam generauit, to. 5.112.B
 natura perfectè omnes partes corporis nostri explicauit, to. 5.434.H
 natura nostra in primi hominis praenauaratione uisitat, in deteriorem semper inclinat uoluntatem, to. 4.3.I

LITTERA N.

Naaman leprosus, to. 3.861.H
 Naaman Syrus lepra aqua ablutione mundari posse non crederat, to. 4.369.C
 Naaman magnus in conspectu Domini sui & admirabilis facie, to. 3.82.A
 Naaman in iordane ablutus, & mundatus est, to. 3.861.F
 Naafon pater serpentum interpretatur, to. 1.370.A
 S. Nabor martyr, to. 3.194.D

INDEX RERVM ET VERBORVM

natura factis diues est omnibus, to.5.1150.k
natura hominum prona est peccato, to.2.873.c
natura boni operis magistra est, to.1.454.c
natura maior est quam patria, to.1.622.c
natura imitacionem nescit, to.3.371.k
natura etiam insensibilis Christo iubenti solet obtemperare, to.4.376.I
natura que sint impossibilia, to.4.118.B
natura concordante nihil debet videri incredibile, to.3.25.c
natura auctoris sui arbitrium, genitali singularium necessitudinum testatur affectu, to.2.1279.H
natura mater est omnium hominum, to.1.253.D
natura quatenus nobis cum Christo communis, to.3.287.G
natura unumquemque sexum suis induit indumentis, to.1.621.C
natura in filiis Adam talis non est, qualis in ipso est principaliter instituta, to.5.1167.A
natura non est vehementior ad diligendum, quam gratia, to.5.426.A
natura omnia omnibus in commune profudit, to.5.444.C
natura virum habet coniugium, to.2.1058.F
natura virginitatem suis non incluse legibus, to.5.529.G
natura habet suos usus, et sensus domesticos, to.1.114.D
natura diuina confortes nos fieri iubet D. Petrus, to.4.70.F
natura curvis non est detorquendus in periculo voluptatis, to.3.70
natura vis scienda, et quare, to.3.213.A
natura conditio ad nutum Christi potest mutari, to.4.29.E
natura potentia est ut terribilia aliis, aliis miculosa sint, to.1.117.C
natura inspiratio, vera pietatis magistra, to.1.86.C
natura communis animi virtute sustentanda, to.1.409.A
natura munus industria exequendum, to.3.153.C
natura hominis dua, to.3.44.M
natura humane non est confor, qui non est confor periculi, to.3.129.D
natura quomodo et quatenus indulgendum, to.3.203.G
natura eius non sufficit Christiano, quod habet commune etiam cum peccatoribus, to.3.107.K
natura nil magis consentaneum quam natura iuuare conforrem, to.3.166.F
natura peccatum omne aduersatur, to.2.847.I
natura bonum omnibus inest, to.1.216.K
natura incidit Christum, to.3.213.A
natura violat, qui alteri nocet sui commodi gratia, to.5.505.k
natura nemo potest mutare, nisi qui natura dominus est, to.5.801.G
natura vincit institutio, to.1.192.I
natura nostram culpa inficit, to.1.644.I
secundam naturam magis quam contra natura est interire, to.5.738.I
natura reperta affirmant Philosophi, to.3.141.D
natura non reperiri, sed factam, to.3.141.D
vltra naturam quod est de auctore Deo est, to.5.528.E
natura formae nobis non possumus, to.2.897.A
naturalem usum in no naturalem mutare, quid

fit, to.3.305.F
naturalia omnia pulchra sunt, to.5.461.I
nauis nauigantis semita non sunt conspicua, to.4.141.D
nauis typus est ecclesie, to.3.87.I
nauis ecclesia descriptio, Ibid.
nauicula Petri, quam Christus turba oppressis ascendit, quid denotet, to.5.787.F
nauis dua piscibus onusta in euangelio qua intelligende, to.3.89.B
nauibus luxuriosi assimilantur, to.1.688.L
nauigans meticulosus, to.3.77.B
nauis agium no timet qui est in terra, to.3.77.B
nauitarius audacia pro lucro modico, to.3.361.B
nauitarius a quo primum dicitur Iesus, to.3.84.M
nauitarius capilli non casori, to.3.253.C
nauitarius nomine, abstinentium continet, que vita significatur, to.1.602.E
nauitarius magna in qua Christus operaretur, cum digna fuisset in qua conciperetur, to.3.80.F
necessitas peccandi nemini imponitur, to.1.205.A
ubi necessitas imponitur castitati, auctoritas datur libidini, to.5.530.H
necessitas fidem non habet, to.3.510.A
necessitatis causa est dominatus, to.3.501.B
necessitate presis Deus presidia sua nunquam denegat, to.3.507.H
in necessitate, dispensationis est obsequium, to.2.840.H
necessitates fratrum suas faciens, simplex est in charitate, to.3.528.I
necessitatibus omnibus, salutis necessitas preferenda est, to.5.832.E
necessitudini corporis prescriptorum calestrum forma a Christo prelati, to.3.128.M
necromantice artis vis et potestas, to.3.904.I
negatio quadoque magis confirmat, to.3.460.H
negligens lubrico vite istius cursui similis, to.1.254.A
negligens operarius Domini maledictus, to.3.393.A
negligentes Deus deserere consuevit, to.2.1220.G
negligentia parentum cur infanti obfit, to.1.342.E
negligenter actum, nullum habet effectum, to.3.642.D
negociatores terra ex bono quod faciunt laudari cupiunt, to.3.931.K
nehemias a rege Persarum instaurado in Iudaea templo, praefectus, to.5.519.F
neomenia sunt mensium initia celebrata a Iudaeis, to.3.662.E
neophytus prohibetur ordinari, to.5.1145.M
nephtalim latitudo dicitur, to.1.522.A
nequitia fructus arefcent sublati malitiae semine, to.3.307.M
nequitia affectus inuidiam parit, et homicidia, contentionem, et dolorem, to.3.307.H
neronis persecutio, to.3.871.G
neronis crudelitas quomodo confusa, to.4.39.H
nerui sunt sensuum singulorum organa, to.1.128.C
nicodemus magister in Israel, to.3.281.E
nicodemus obmetum occulte Christum colebat, to.3.153.F
nicodemus cur nocte venisse dicitur ad Christum, to.3.282.A
nicodemus Christum sepultura tradidit, to.3.251.D

nicolaita inuicem more bestiarum commiscebat, to.3.814.D
nicolaitae nuptias detestabantur, to.3.814.D
nihil nisi Honestum expectandum, to.5.506.K
nihil effuso Aegyptum stagnat flumine, to.1.25.C
nihil tempore verno exundat ut iacendis seminibus terra mollescat, to.1.234.E
nimis triduo subuertendam praedictum, to.4.392.M
nimis a sibi ipsis ieiunium indicunt, to.4.393.C
nimis ieiunio, et aliis penitentia operibus iram Dei euaserunt, to.2.119.K.I
nimium humilis confessio sententiam iam dictam prolatamque deiecit, to.4.392.I
nobilitatem omnes in Christo, to.1.597.C
qui veri nobiles, to.2.1299.K
nobiles cur no electi a Christo ad Apostolatus officium, to.3.100.M
nobilitas in sola virtute est, to.1.649.E
nobilitatem fides, non dignitas affert, to.5.577.L
in nobilitate non est gloriandum, to.1.711.L
qui alteri nocet, violat naturam, to.5.505.X
nocendi studiosi, impij, to.3.882.B
noe domo excepta, ceteras omnes una impietas diluuij tempore prophanauerat, to.4.355.I
noe domus seminarium omnium populorum, to.4.36.H
noe filij tres, to.3.130.C
noe quasi in prandio inebriatus, to.3.207.H
noe et Eila comparatio, to.1.257.C
noe a filijs nudatus, to.3.130.C
noe cur coruam de arca emisit, to.3.843.D
noe cur primum vineam plantauerit, to.1.257.F
noe in diluuiio solus iustus repertus, to.3.400.
noe quietis directio dicitur, to.1.142.F
noe iusti merito domus eius in diluuiio seruatur, to.1.229.C
noe arcam construendo, ecclesiam praefigurauit, to.3.842.B
noe obicit, to.1.673.F
noe cur post 7. dies rursus columbam emisit, to.1.243.G.H
noe gratiam Christi in typo arca figuratam, spirituali cognitione praefecit, to.3.58.D
noe ad renouandum semen hominum referuatus fuit, to.1.125.L
noe vita, mores, et gesta, to.1.215.L
noe latine iustus vel requies dicitur, to.1.216.G
noe cur in Christi genealogia relatus, to.3.67.M
noe cur columbam reuertentem manu exceperit, to.1.242.F
noe non auctor est vitium, sed cultor, Ibid.
nolentis nulla est virtus, to.4.45.E
nomen quid sit, to.2.995.X
nomen Christi quomodo sancti norunt et ignorant, to.3.936.X
nomen quod super omne nomen est, quod sit, to.3.64.E
nomen suum cur vbiq; Paulus contra usum omnium Epistoliarum premiserit, to.3.505.B

nomen Domiti laudandum, tam in verbo, quam in opere totius nostrae conuersationis, to.3.668.K
in nomine Christi omnes actus nostri dirigendi sunt, to.2.1444.L
nomina Christi an nuda, to.4.55.I
nota sari superfluum est, to.3.675.K
notitiam habere omnium, superat humanitatem, to.3.434.F
nouatianus inuidus a gratia redemptionis exclusit peccatores, to.4.363.K
nouatianus in schisma versus, ad perditionem sui hereses inuenit, to.3.483.k
nouatianus non parue fuit scientia, to.3.483.k
nouatianus ob amissum episcopatum, dolore succensus, schisma composuit, to.4.364.k
nouatianus omnibus veniam delictorum interclusit, to.4.349.B
nouatiani et Donatiani baptismum sibi vendicant, to.3.420.I
nouatiani se mundos appellant, to.4.367.k
nouatiani non sunt spiritus Dei, to.4.365.A
nouatiani ecclesiam non habent, to.4.364.I
nouatiani intellecti per Lenitam et sacerdotem, fauicatum abs latronibus praereuunces, to.4.352.L
nouatiani caterique haeretici partem cum Christo non habebunt, to.4.353.D.E
nouatianorum refutatio, to.4.348.H
nouatianorum falsitas testimonijs Davidis et Pauli reprobata, to.4.359.H
ecclesia noua veteri velo scisso, fidei suae suspendit vela, to.3.279.H
nouum veteri non congruit, to.3.95.I
noua omnia qua Christus non docuit iure damanda, to.5.559.B
nouis vitibus noua vna immittenda, to.3.96.K
nouissimum nil habet vltra, to.3.23.H
nox est quibus Deus se denegat, to.2.1180.K
nox tenebrosam intelligentiam denotat, to.1.249.D
nox est omnibus quibus no est perfecta securitas, to.2.1180.I
nox veterem hominem significat, to.3.399.I
nox tempus tentationibus habile, to.2.1196.L
nox ad quietem corporis data est, to.1.119.G
nox tempus panis habile est, to.2.1197.A
nox dicitur umbra terre, to.1.61.C
noctis sunt illicita, to.3.399.C
noctua cur inoffensio volatus in nocte excurret, to.1.102.E
noctuis qui similes, Ibid. F
nubat, qui se acquiri continere, to.3.85.D
nubere praestat, quam vri, to.4.361.A
nubere in Domino quid, to.3.457.A
nubere verbum a nubibus dicitur, to.5.584.A
nubere coacta mulier, ut frater defuncti semen excitet, to.3.248.L
nubes quomodo Christum suscepisse dicitur, to.5.863.D
nubes, in quibus venturus est Christus, quales futurae, to.3.258.B
nubibus caelum regitur, to.3.258.B
nudari melius est cum ecclesia, quam vestiri cum synagoga, to.1.653.F
nudari caveamus, sicut et Adam mandati caelestis custodia nudatus est, to.3.165.A
nudatio sapientis gemina est, to.1.258.E
nudatio Berthae quid significet, to.1.651.M
numerus ternarius, cur totus in sacris litteris repetitus, to.4.87.H

numerus quadragenarius mysticus in sacris, to.3.73.B
numerus sacrum quid designet, to.3.339.B
numerosum mysterium in generationis Christi enarratione, to.3.56.L
numerosum liber cur sic vocetur, to.1.591.I
nummus est scriptura, to.3.243.H
nummularij, qui, to.3.242.F
nummularij an a templo omnes excludantur, to.3.243.G
nummularij aliqui boni, to.3.243.G
nummulariorum mensa euerse, to.3.243.K
nummulariorum contracta a templis arcendi, to.3.242.E
nunciare quid, to.3.755.G
nuptiae prima a Deo instituta, secunda vero permixta, to.3.457.B
nuptiae secunde carent gloria, to.3.457.B
nuptiae debent fieri inter eiusdem religionis homines, to.3.457.A
nuptiae sapies repetita, non probantur, to.5.643.D
nuptiae spirituales sunt verbi et anime, to.1.364.H
nuptiae vnde dicitur, to.1.310.C
nuptiae secunda cur permixta, to.3.457.B
nuptiae coacta malos plerumque cunctis fortunatur, to.3.457.A
nuptiae bone quae, to.3.121.B
nuptiarum primarum sollemnis benedictio, to.3.457.B
nuptiae mundi sunt cogitae, to.3.200.L
nutare est infirmorum, to.3.255.G
nutrix luxuria auaritia, to.3.932.I
nutrimentum anime, quod, to.3.849.B
nutus est quidam suprema morte voce suppressa, nutus sermo mortuorum, to.3.18.B
nucis nomine amaritudines intelliguntur, to.1.369.B

obediens Deo cui similis, to.3.109.C
Obedientia praecipis diuinis debetur, to.1.151.I
Obedientia ex humilitate nascitur, to.1.651.k
obediencia Christi non diuinitatis, sed corporis fuit, to.1.651.k
Obedientia erga Deum necessitas, to.3.768.M
Oblatio multorum simul expectanda in manducatione corporis Domini, to.3.975.M
Oblatio recta requirit rectam diuisionem, to.4.35.k
Oblatio commendatrix est humilitas, to.1.716.H
primus Oblationis Caim defectus explicatur, to.1.182.F
secundus Oblationis Caim defectus explicatur, to.1.188.H
Oblationem atque orationem oportet non confusam esse, to.1.202.A
in Oblatione Caim duplex culpa inuenitur, to.1.182.F
Oblationum pars olim sacerdotibus debebatur, to.3.462.B
Obluiscimus dominum, cum nostri obliuiscimur, to.1.183.I
Obsecratio plurimum an sufficiat pro remissione peccati, to.4.365.E
obsequium voluntarium acceptius quam coactum, to.5.886.K
Obsequia cuique sua pro persona et meritis sunt refundenda, to.3.525.D

obstetricis virginu in sefectioni non adhibenda, Ibid.
oculta sapientia Dei curiosus non sunt inuestiganda, to.2.791.H.I
oculta Dei non sunt scrutanda, to.4.16.M
oculta sapientia nemo potest comprehendere sine vero Iesu, to.2.1041.E
oculta cordis quomodo propheta innotescant, to.3.44.K
Octauus dies resurrectionis, mysterium signat, to.5.119.B
Octogenarius numerus mysticus, to.3.102.A
Octonarij numeri mysterium, to.1.536.I.X. et seq. copiose.
oculus scandalizans erudendus, to.3.142.D
oculus mundi est sol, to.1.58.G
oculus nihil delinquit, to.2.1286.B
oculus internus ad superna erigendus, ut vere sapiamus, to.3.167.K
oculus meretricis laqueus est amatori, to.4.362.B
oculus suppliciorum quomodo dicitur, to.2.1286.A
oculus cordis supprimat quod videt carnalis, to.4.361.D
oculi in carne quaedam velut sidera, to.1.126.A. et 222.B
oculi speculatores nostri sunt, Ibid.
oculi ecclesiae duo sunt, to.2.1291.K
oculi ictus quid significet, to.3.501.C
oculi nostri retina sunt nostra, to.4.362.B
oculi Dei, lux sunt, to.2.882.B
oculorum custodia quomodo seruanda, to.4.360.H
oculorum ut necessarius et iucundus usus, ita et decora species, to.1.223.G
oculus lenare quid sit, to.3.101.D
odisse idem quod nolle, to.4.2.B
odibiles et Deo et hominibus qui, to.3.307.H
odor mortis, quis, to.3.513.D
odor bonus Deo, quis sit, to.3.513.F
odor notitia Dei cur in Christo dicitur, to.3.512.M
odoratus obiecta, to.3.932.L
offendiculum non est pietatis ubi legis impletur mandatum, to.3.128.X
Offendicula seminantes declinandi, to.3.413.D
Offendicula fratribus non ponenda, to.3.402.B
Offensio, vide scandalum;
Officium est per quod dignitas constat, to.3.479.L
Officium vnde, to.5.426.C
Officium duplex est, to.5.428.G
Officium primum, est lingua moderatio, to.5.427.L
Oris officium, quod, to.1.128.L
Officium in tres partes diuiditur, Ibid.
Officij mensura semper est seruanda, to.5.427.M
Officio sibi congruo studendum, to.5.459.F
Officia in societatem humani generis conferenda, to.5.467.C
officia alia prima, alia media, to.5.503.A
officiis nostris inuicem egemus, to.3.391.L
Officiis cunctis praescripta est forma viuendi, to.5.781.G
Olea fidei, oleaster perfidia similis, to.3.387.L
Olea indumentum suum semper seruat, to.1.55. et

OPERVM DIVI AMBROSII

LITTERA O

INDEX RERVM ET VERBORVM

Olea correctionis insigne est, to.1.143.k
Olea pacis indicium est, to.5.335.A
Olea ceruis sanitatem adfert, to.1.43.k
Oleaster natura est agrestis & infructuosa, tom.3.387.L
Olea folia locustas ab agritudine liberant, to.1.43.k
Oleum latitiae, quod, to.3.749.F
Olera quibus manducanda, to.3.70.C
Olera quibus conueniant, to.3.137.F
Oleum apibus superfluum eas necat, to.1.100.L
Omnis cum dicitur nullus excluditur, tom.4.357.D
Omnipotens vnde agnoscatur Christus, tom.3.163.k
Omnipotencia est, & patris, & filij, to.4.78.C
Onera inuicem alter alterius portare debemus, to.3.394.B
Omnis pro Heliodoro orauit, to.5.498.I
Onus nullum est grauius quam peccatorum sarcina, tom.2.1430.D
Operari valens quomodo se preparat, to.3.631.H
Operari, & posse operari, differunt, tom.4.32.G
Operandum est sex diebus, to.3.193.B
Operantes bonum non solum secundum propositum diuinum, verum etiam sua merita coronantur, tom.4.52.I
nullus operator operis sui curam negligit, to.5.430.D
inter operatorem terrae & agricolam, quae sit differentia, to.1.257.D
operarius omnis bonus, manus Christi est, to.5.708.A
operatio diuina studia pietatis infundit, to.2.1063.k
operatio animae & corporis non confundenda, tom.1.385.C.D
operatio voluntati Dei non praecurrit, to.1.4.H
operatio diuina nihil erant, to.2.1017.A
operatio diuina effectus sensum temporis praecurrit, tom.1.4.H
operatio diuina organum est populus, tom.1.32.L
operatio mundi & circuitus atramentarij copuratio, to.1.5.A
operationes nostrae bono commendantur affectu, tom.1.410.A
operationes spontaneae, non coactis probat Deum, tom.2.1250.E
in operatione perfectio vitae nostrae consistit, tom.1.416.F
operatio vna eademque viuificat Christus & extinguit, to.2.1398.B
operationum diuisiones sunt, idem tamen Deus operatur omnia in omnibus, to.3.4.E
operationum Dei nulla distantia aut discretio inuenitur, to.3.4.F
operationum nostrarum arbiter est Deus, tom.2.895.C
operationum plurimarum solertes ministros habet Dominus, to.2.1163.I
opus contra suum auctorem queri nequit, to.3.374.A
opus malum tristitiam habet comitem, tom.3.510.B
opus Dei qui facit negligenter, maledictus est, tom.1.609.F
opus virtutis detestatur luxuriosus belluus, to.1.550.C
opus Dei qui adulterat, graue crimen admittit, tom.1.122.B
opus suum Dominus probare magis quam dam-

nare consuevit, to.2.1313.A
opus pretiosissimum Dei sumus, tom.2.1210.F
opus omne in signo saluatoris agere debemus, tom.5.838.I
opus suum ignorare non potest artifex, tom.5.431.I
opus Dei natura est, tom.1.17.A
opus bonum est fructus bonae conscientiae, to.2.833.C
opus Dei praeproperam festinationem exigit, to.1.609.E
operis claritas magis quam generis nobilitas est exoptanda, tom.3.42.E
operis nostri fundamentum Christus esse debet, tom.2.943.K
opere magis quam verbo suadetur, tom.3.693.C
opere explenda sunt, quae verbis docentur, to.3.693.B
opera sanctorum instar lilij splendent, tom.2.1149.A
opera hominum loqui, verbum est otiosum, tom.2.1359.L
opera bona alunt animam, to.3.849.C
opera Dei impie exequenda, to.3.393.A
opera tenebrarum, quae, tom.3.399.I
opera bona a nostris sunt, to.5.574.H
opera Dei magnarum sunt signa virtutum, tom.2.1032.H
opera carnis qualia, to.2.1433.B
opera prauaricantium Dei mandatum, ad summationem gratiae peruenire non possunt, tom.2.1039.K
opera nos non iustificat, tom.1.404.L
opera corporis, quae sunt, tom.1.385.C
opera muliebria viro deformia, to.1.612.C
opera patris eadem & filij, to.4.140.H
opera frequenter filiorum nomine significantur, tom.2.821.E
opera legum, quae, to.3.376.L
opera relinquenda sunt quae bonos fructus habere non possunt, to.1.195.M
opera bona a Deo profecta suis quoque habent remunerationes, tom.3.836.B
opera Domini, quae, to.3.393.B
opera lucis palam sunt sine timore, to.3.625.A
opera charitatis, quae, to.3.843.A
opera bona perscunt sanctos, to.3.857.B
opera tenebrarum latent, to.3.625.A
opera nulla tam praecleara, ut ipsi gratia Dei debeatur, tom.4.13.C
opera in frater singularum pensantur, tom.2.1342.C
operum bonorum merita an Dei prouidentia reddat irrita, to.4.50.E
operum bonorum speciosa fecunditas, tom.1.367.M
operum bonorum mercedis promissio, to.3.669.E
operum fructus quomodo possint haberi, tom.3.642.D
operum bonorum effectus & sufficientia vnde ministratur, to.4.22.D
operum bonorum fundamentum, quod, to.2.1357.F
operum quemque suorum merces comitatur in aeternum, tom.3.911.M
operum bonorum proprium, to.1.17.D
operibus bonis lucentes tantum cum sponso manebunt, tom.3.765.E
operibus bonis inrenti sepius supplantantur, tom.2.1135.I
operibus bonis studere proximum est religioni diuinae, to.3.298.C

operimenta animae, quae, tom.1.258.E
opinio ex infirmitate nostra est, tom.1.387.C
opinio nostra infirmitatis veritati contraria, tom.1.386.F
opinio nostra ipsa sibi legem facit, tom.1.151.I
opinio mortis, morte ipsa terribilior, tom.1.386.B
opium internorum viscerum dolores sedat, tom.1.44.I
oppressio quorumdam a fidelibus non facit vacillare pollicitationes diuinas, tom.3.506.D
opprobrium sustinere magis prodest quam refellere, to.2.941.D
in opprobrium tradimur aduersario cui peccamus, tom.2.941.B
opprobrium interdum prodest, to.2.941.D
opprobrium Christi omnibus diuitiis preferendum, to.2.1186.C
opprobrium crucis virtus Dei atque sapientiae est, tom.1.199.G
opprobrium Christi thesaurus Aegypti pretiosissimus, to.1.441.B
opprobrium Christi, gloria Dei est, tom.2.1159.G
opprobrium Christi, solum est vniuersorum, Ibid.
opprobrium Christi mundi redemptio est, Ibid.
opprobrium Christi nostra auferuntur opprobria, Ibid.
orare clauso ostio quid sit, tom.4.342.C
orare spiritu & mente qualiter contingat, to.3.487.G
orare quae liceat, tom.3.363.K
orare quis dicatur assidue, tom.3.835.A
orare in spiritu, quid sit, to.3.631.I
orare in carne, quid, tom.3.631.X
orare debemus quae diuina atque caelestia sunt, tom.2.1323.L
orare pro pecunia non debemus, Ibid.
orare sine intermissione affectu possumus, tom.2.1325.A
orare manibus ad caelum eleuatis cur precipimur, to.5.856.A
orare maxime debemus cum aliquibus vrgemur aduersis, Ibid.
orare homo semper debet, to.2.1329.C
orare debemus quae aeterna sunt, non quae caduca, tom.2.1323.L
orandum pro omnibus, tom.4.9.E
orandum cur semper, tom.3.380.C
orandum quomodo sit, tom.4.337.D
orandum est sine ira & disceptatione, tom.1.187.M
orandum est in omni loco, to.1.187.M
orans in silentio fidem desert, confitendo Deum cordis scrutatorem, tom.4.342.E
orans noctu mutus tres panes suo potius usque voto, to.3.168.I
orans bene ascendit in montem, atque a terrenis ad superiora progreditur, to.3.100.G
oranti quid cogitandum, to.4.343.I
oranti aut prophetae non est velandum caput, tom.3.471.I
orantes non debent hypocritis assimilari, tom.3.11.M
orantium quotidie, nec tamen vitam emendatium malitia, tom.3.834.B
de orantibus duobus congregatis Matth. 18. diuersorum diuersae sententiae, to.3.199.C
oratoris cauti & prudens, quid sit, tom.4.343.M

oratio

OPERVM DIVI AMBROSII

Oratio quae facit peccatum, to.3.99.M
Oratio mulieribus & viris communis, tom.4.342.E
Oratio infirma cui negatur effectus, to.3.363.K
Oratio peccato grauescit, to.2.1356.K
Oratio peccato longe fit a Deo, Ibid.
Oratio Dominica perfectissima, to.5.598.K
Oratio commendatur placiditate animi & tranquillitate, Ibid.
Oratio omnibus momentis deferenda, to.3.168.I
Oratio bona dum absit iniustitia, tom.3.11.M
Oratio impedit tentationes, to.3.263.G
Oratio non debet esse proluxa, to.3.514.B
Oratio plena disciplina, to.2.1158.D
Orationem volare facit bona vita, to.2.1356.H
Oratio sine nebris de obitu Valentiani Imp. to.5.695.E
Oratio sancti nubes penetrat, to.2.790.F
Oratio nostra non est dissimulanda, tom.1.186.D
Oratio singulis quosque Dominica passionis articulis complectens, tom.5.687.C
Oratio quid continere debeat, to.4.343.L
Oratio humiliter se quam habeat virtutem, tom.4.393.E
Oratio assidua impedit tentationes, to.4.46.D
Oratio quomodo Deo offerenda sit ut ei placeat, tom.1.185.F
Oratio vharisaei cur reprehendatur, publicani vero praedicetur, to.1.186.A
Oratio cur secretè potius, quam cum vociferatione sit facienda, to.4.342.D
Oratio crebra nos Deo commendat, tom.5.550.I
Oratio ab omni flagitiose cupiditatis incendio vacare debet, tom.2.1351.L
Oratio bona cum misericordia, tom.5.598.I
Oratio bona quae ordinem seruat, Ibid.
Oratio a Dei laudibus est inchoanda, Ibid.
Oratio bonum est scutum, to.5.703.A
quae Oratio ad Deum non perueniat, to.2.1323.L
oratio sancta omnem humiliat superbiam, tom.5.871.D
oratio sancta vniuersum deticit vanitatem, Ibid.
Oratio cum verecundis & sobrietate praeferenda, tom.5.433.I
oratio euolat usque ad Deum, to.5.919.D
oratio funebri D. Amb. de excessu fratris sui, tom.5.711.
oratio subeunda est media nocte, tom.2.1197.D
oratio peccata regit, tom.2.974.B
Oratio sancti Iona Dominicae passionis docet mysteria, to.2.1020.L
oratio de fide resurrectionis, to.5.727.C
orationis dominicae expositio, to.4.337.D
orationis potentia mira est, tom.1.601.E
orationis nostrae infirmitas ignorantiam nostram declarat, to.3.363.L
orationis Elisaei vis & efficacia, to.1.721.D
orationis vigilantia quid praestet, tom.3.649.C
orationis assiduitas cum Deo manifestat, to.3.649.C
orationis importunitas extorquet quod petitur, tom.3.118.E
orationis humillimae verecundia temperat comminantis intentionem, tom.4.392.K
orationis locus, to.4.341.E
orationi instandum ut vitia euitentur, to.3.670.E
orationi cur immorandum, to.3.393.E
orationi debet abesse vestium magnificentia, tom.4.343.I

orationem non affectus, sed ratio promittit, to.5.424.G
in oratione cauenda elatio, to.1.187.H
in oratione non clamor, sed sincerus affectus desideratur, tom.1.187.I
orationes an sint irritae si ex prouidentia consistat electio, to.4.50.E
orationibus nequissimi quique spiritus superantur, to.3.95.K
orationes sanctorum armis validiores, tom.1.721.D
orbis duplex, to.3.257.F
ordo sermonis quarendus est, to.2.922.B
ordo temporis & numerum plerumque exigit, tom.1.535.L
ordo si naturalis confunditur, necesse est sequatur interitus, to.1.248.M
ordo meritorum in resurrectione distinctus, tom.5.745.M
ordo postulat ut à paruis ad magna veniatur, tom.1.597.D
ordo seruandus est, to.1.241.B
ordo vitae, quis, tom.5.459.C
ordo in decoro obseruandus, tom.5.435.D
ordo neminum non idem qui est natura, to.1.175.K
ordo erit diuersus claritatis & gloriae, sicut erit ordo meritorum, to.1.392.G
ordo quietus est quia est ordo resurrectionis, tom.1.392.G
ordinis verborum an in sacris habenda sit ratio, to.4.151.K
ordine nihil pulchrius, to.2.1388.K
in ordine suo vnusquisque primitia Christi, tom.1.392.G
ordines ecclesiastici gratias habent, non proprias, sed ordinis, per spiritus efficaciam, tom.3.476.B
ordinibus omnibus in ecclesia Dei aequa est dimensio, to.3.246.A
ore confessio fit ad salutem, to.3.396.M
ore nostro iustificabimur, Ibid.
origo omnis a Deo, to.3.651.G
originis macula virtutem non impedit, tom.3.651.H
origine rerum intellecta ipsa quoque facilius percipiuntur, tom.3.294.B
os peccatoris Deus claudit, to.2.1064.H
os iusti Deus aperit, Ibid.
os loquitur ex abundantia cordis, tom.3.109.C
os Eroth vicus est & suburbium Magdali versus mare rubrum, tom.1.597.C
os Eroth, os nobilium interpretatur, Ibid.
os iusti quod sit, tom.2.895.L
osanna quid sit, tom.3.242.B
osoribus nostris beneficiendum, tom.3.106.E
osculum insigne charitatis, to.4.378.B
osculum amoris mutui indicium, tom.3.123.L
osculum prodit affectum amantis, tom.3.265.B
osculum verbi, lumen est cognitionis sacrae, tom.1.351.H
osculum pignus est charitatis, to.3.123.L
osculum amicitiae fida firmatur, tom.2.950.D
osculum pietatis & charitatis est pignus, tom.1.129.E
osculum sacrae pacis insigne est, tom.2.950.D

osculum pacis sanctae insigne, to.4.370.B
osculum Dei quale, tom.1.351.I
osculo fides sancta signatur, to.2.950.D
ossa vniuersae decumunt, to.2.1060.K
ostio Christus significatur, to.3.825.B
ostrea pleniore crescente luna, to.1.69.B
ostrea pretiosam margaritam natura infixit, tom.1.87.K
otiosorum inuentio, quae, tom.3.699.E
otiosis nobis omnia an deferantur, tom.3.206.E
otiosus ne nos deprehendat Dominus, prouidentiam, tom.3.256.M
ouis perdita in Adam, leuatur in Christo, to.3.204.G
oues bona quae bonorum partus operum fidei sacra non degeneres edunt, tom.1.425.B
oues Christi, quae, tom.4.25.A
ouile ouium sancta est ecclesia, tom.3.825.B

LITTERA P.

Pacis nuntius praefereendus, to.3.162.C
pacis insigne quid sit, tom.4.370.B
pacificus, quis sit, tom.3.395.H
pacificus alius fert pacem, tom.3.103.L
pacificus nullum ledit, tom.3.395.I
padus maritimum commentum Italici subfidis silis vector, tom.1.25.C
quod pedagogi paruulis, venena sic sunt hominibus, to.1.117.E
pedagogorum officium, tom.1.117.E
pagani blasphemii in Deum, tom.3.840.B
pagani in tenebris mystica sua celebrantes in spelco, illuduntur, tom.3.625.A
pagani ecclesia persecutores, tom.3.876.I
paganorum Dij multi, tom.3.944.L
paganorum sacra, quae, tom.3.304.M
paganorum Dij sol & luna, to.3.457.C
paganorum Dij terra, tom.3.467.I
palaestini multos per annos subditum populatum Hebraeorum habuerunt, tom.5.1102.K
palma virens semper manet, tom.1.55.G
palma defertur Christianis legitime certantibus, to.2.1218.D
palma insigne est victoriae, to.1.49.B
palma Martyrij premium quoddam est, tom.5.808.C
cur palma, Christo ad templum venienti, offerantur, Ibid.
palmam imitari debemus, Ibid.
palmis Apostoli comparantur, tom.5.809.G
palus quid denotet, to.1.32.H
panis confirmat cor hominis, tom.3.138.D
panis vnus non sumus omnes, to.3.144.H
panis homini non sufficit ad vitam sustentationem, tom.3.73.E
panis viuus, quis, tom.3.144.H
panis caelestis verbum Dei, tom.3.135.I
panis anima, quis, to.3.857.A
panis filiorum canibus non est dandus, tom.3.118.C
panis Christi vera caro est, & verus sanguis, tom.4.319.I
panis nec alius aliquis cibis bene solus editur, to.3.457.E
panem post annum sumunt Orientales, tom.4.338.E
panem in sudore vultus manducandum, cur soli homini dicitur, tom.3.4.E
panem verum quis manducat, tom.3.148.I

INDEX RERVM ET VERBORVM

Panem sumere ab his quibus spiritualia ministrantur, permixtum, to. 3. 693. A
Panum quinque reliquia maiores fuisse quam erat summa, to. 3. 141. F
Paracletus quid sit, to. 4. 341. D
Paradisus, latine hortus dicitur, tom. 1. 539. K
Paradisus, prima veraque domus, tom. 3. 93. B
Paradisus retributio nostra est, tom. 2. 127. 4. C
Paradisus quid, ubi, et qualis sit, to. 1. 138. A. B
Paradisus in homine cernitur, to. 1. 539. X. L
Paradisus via hominis est, tom. 1. 220. M
Paradisus nicola esse nequit, nisi qui nudus a culpa fuerit, tom. 3. 71. H
en Paradiso non erat venialis culpa, tom. 3. 267. M
Paradiso similis ecclesia, to. 3. 841. B
de Paradiso, de quo eius loco mystice agitur, tom. 1. 539. G
Paradisum nobis crux reddidit Christi, to. 2. 858. B
Paradisum animam hominis esse quidam voluerunt, tom. 1. 157. A
Paralyticus per regulas dimissus ante Christum, tom. 3. 91. K
Parasiti metui hominum vera quandoque pratermittunt, to. 3. 509. A
Parasiti homines offendere metuunt, to. 3. 509. A
Parasitorum est edificare quod destruant, to. 3. 509. A
Pardus varietate coloris, motus varios anime sue prodit, to. 1. 110. D
Pardi colores varij, to. 3. 901. B
Pardo similis hypocrisis, Ibid.
Parentes relinquendi, et uxori est adhaerendum, to. 3. 628. G
Parentes natiuitatis nostrae habemus authores, tom. 3. 307. I
Parentes exemplo cornicum filios amare debent, tom. 1. 95. L
Parentes relinquendi, to. 3. 128. K
Parentes non honoratis, morte moriatur, to. 3. 128. K
Parentes qui filios cogant prauaricari, to. 3. 629. B
Parentes filios ad iram prouocantes, legis modis excedunt, to. 3. 629. B
Parentes se quoque filios fuisse, debent meminisse, nec se a patribus exarcebati voluisse, tom. 3. 629. B
Parentes ad gratias obligantur, tam pro ortu, quam meritis filiorum, tom. 3. 14. E
Parentum vitia virtuti liberorum non obsunt, to. 3. 63. H
Parentum negligentia infanti cur obsit, tom. 1. 342. D
parentum merita non tribuuntur liberis, tom. 3. 310. F
parentum cur in commendatione alicuius honorifica fieri debeat mentio, tom. 3. 10. C
parentum pietate iuuantur liberi, tom. 4. 44. G
parentum accusatores esse non debemus, tom. 1. 205. D
parentibus quid debeamus, tom. 3. 40. I
parentibus quomodo imbuendi filij, to. 3. 629. A
parentibus immergerum esse, maxima est insolentia, to. 3. 307. I
pariendi tempora, que, tom. 1. 536. H
paries dealbatus non bonus, to. 3. 60. I
parietes dealbati, qui, to. 3. 43. H
paricidam uno crimine teneri excusatum erat, tom. 4. 394. E
paricidij crimen grauissimum est, to. 1. 204. I

Partes omnes corporis nostri perfecte explicatæ, tom. 5. 434. I
parsimonia principium Christus, tom. 4. 99. H
parsimonia natura, magisterium est sobrietatis, to. 1. 56. G
parsimonia indomitas cohibet cupiditates, to. 5. 548. A
parturire est dolere, to. 3. 362. B
partus inrupta lege damnatur, to. 3. 20. I
partus habet et contagia sua, to. 2. 1038. B
partus quis solemnis, to. 3. 25. C
partus huius saculi et veri mulieris comparatio, tom. 1. 391. I
fideles partus noster est, to. 1. 191. I
partus dies cur a sacrificio feriati sunt, to. 2. 1058. E
paruuus sub elementis est, tom. 3. 15. I
paruuus loquitur, sapit, et cogitat ut paruuus, to. 3. 484. K
paruuus, quis, tom. 3. 163. H
paruuus multi, qui neque fontes sunt, neque quicquam commiserunt, cur percant, tom. 4. 42. F
paruuus pelagio a peccatis liberi, to. 4. 17. E
paruuus hominum appellatione continentur, tom. 4. 17. E
paruuorum quare alij saluentur renati, alij pereant non renati, to. 4. 17. D
pascha manducantes baculum manu tenere iussit Israelita, to. 3. 161. A
pascha nostrum Christus, tom. 4. 363. K
pascha tempore verno, venticoste aestiuale celebratur, to. 3. 256. M
pascha non nisi a festinantibus manducatur, tom. 3. 118. D
pascha transitus est a passionibus ad exercitia virtutis, tom. 1. 185. C
pascha celebraturum tectum debet habere vestigium, to. 4. 370. C
pascha cur vesperi manducabatur, to. 2. 1197. B
passio Christi tunc prodest, cum in accepta fide manetur, to. 3. 656. M
passio Christi credentibus sufficit ad salutem, tom. 3. 768. L
passio Christi quantum lucrum, tom. 3. 768. I
passio fortitudinis est consummatio, tom. 3. 105. C
passio Christi nutantium corda populorum confirmat, to. 3. 161. A
passio calix salutaris, to. 3. 103. M
passio Domini, misericordia terram omnem repleuit, tom. 2. 1200. I
passio omnis ferulis est, to. 1. 418. D
paricidium scelerum principatus dicitur, tom. 1. 109. A
passio martyrum vindemiis comparatur, to. 3. 878. M
passio Christi, imago fuit regni caelestis, to. 2. 1273. D
passio Domini veteri prodita testamento, to. 3. 492. I
passio corporis Christi voluntaria, non necessaria fuit, tom. 3. 83. I
passio Domini amulos habet, non pares, to. 3. 262. B
passio saluatoris omnes redemit, tom. 2. 1276. L
passio Domini, finis est quadragesime, to. 2. 969. A
passionis coronam quomodo nanciscamur, to. 3. 105. B
passionis intentio non actio, quando in petro, tom. 3. 8. G

passiones domestici nostri hostes sunt, tomo 1. 334. D
passiones magnam in nobis diluuium generat, tom. 1. 235. K
passiones animorum quomodo mitigentur, tom. 1. 50. D
passiones anime sunt cupiditates nocia, tom. 1. 252. H
passiones corporis mundi sunt retia, tomo 1. 359. K
passiones mens sobria refrenat, tom. 1. 399. G
passiones immunda reptilium venenatorum similes sunt, f. 1. 252. H
passiones Christi in corpore nostro implenda sunt, tom. 2. 1185. D
passiones anime nostrae Deus curat, tomo 1. 188. I
passiones proprii corporis prius vincenda, tom. 2. 990. A
passiones irrationabiles menti subdita esse debent, to. 1. 252. H
passiones, mentis nostrae sunt compunctiones, tom. 1. 317. A
passiones animorum quomodo mitigentur, tom. 1. 50. D
passiones aliae sunt corporis, aliae anime, tom. 1. 399. I
passionum tolerantia rara est virtus, tomo 2. 1248. I
passionum suarum homo dominus non est, sed repressor, tom. 1. 397. C
de differentia passionum, tom. 1. 399. H
passionum ordo, quis, Ibid.
passionum duces, sunt naturalis delectatio et dolor, tom. 1. 399. I
passionibus victorem esse, beatus est, tomo 5. 474. I
quibus passionibus partes, ipsam et vniuersitas subiacet, tom. 1. 5. B
pastor, cuius ovis perierat, quis, tom. 3. 203. M
pastor ouem l. s. s. humeris suis imponit, tom. 3. 165. E
pastoris officium in defendendo populo, tomo 3. 832. B
pastoris quemam esse debeat discretio, tomo 3. 887. L
pastoris boni est arcere materiam peccati, tom. 5. 633. I
pastoris officium, tom. 1. 370. F
pastore percusso oves disperguntur, to. 3. 264. X
pastores populum ad Dei reuerentiam congregat, tom. 3. 36. H
pastores vigilantes tempore nati Christi, sunt sacerdotes, tom. 3. 35. H
pastores Dei sunt cooperarij, tom. 4. 136. K
pastores falsi equis indomitis quodammodo sunt similes, to. 3. 914. A
pastores falsi dicunt quod ipsimet nequaquam faciunt, to. 3. 914. A
pastores et gubernatores qua moderatione erga peccatores uti conueniat, tom. 4. 347. H
pastores dispensatores sunt mysteriorum caelestium, to. 4. 136. I
pastores angelo crediderunt, cum nos nec patri, nec filio, nec spiritui sancto credamus, tomo 3. 36. G
pastores debent esse eruditi, tom. 3. 855. L
pastores Gicrite non tam pastores, qua merce-narij sunt, to. 3. 862. B
pastores pecorum, qui dicantur, to. 1. 321. D
pastores falsi Pharisaeorum exemplum sequuntur, tomo 3. 914. A
pastorum

OPERVM DIVI AMBROSII

pastorum persona vilis, tomo 3. 36. H
pastoribus Angeli euangelizant, to. 3. 751. I
pastoribus nunciatum gaudium magnum per angelum ipsis assistentem, to. 3. 35. I
pater et filius Deus unus, quia una deitas, tom. 3. 250. C
pater et filius Dominus, sed unus tantum sunt, Ibid.
pater et mater posthabebatur uxori, tom. 3. 214. B
pater naturalis credendus, qui nobis genuit redemptorem, tom. 3. 4. E
pater et filius eiusdem sunt substantia, to. 3. 146. E
pater et filius in diuinitate unum sunt, to. 4. 55. M
pater cur solus, tom. 3. 23. K
pater non iudicat quemquam, to. 3. 655. M
pater in filio se complacere fatetur, to. 3. 40. H
pater prior filio an sit, to. 4. 61. A
pater subicit filio, et filius patri, to. 3. 250. C
pater et filius distinguuntur ita, ut separatione diuinitatis non admittant, to. 4. 77. M. et 106. A
cur pater filium nobis umbraculo suscepit, tom. 5. 863. E
pater non est solus Deus, to. 4. 95. K
pater nunquam ullo modo apparuit, tom. 3. 654. D
pater se vult rogari per filium, tom. 4. 55. H
pater et filius licet personae duo, potestate tamen unum sunt, to. 3. 40. I
pater et filius uterque unus Deus, tom. 3. 368. M
pater perfectus, ut filius, to. 3. 146. E
pater et filius inuicem in se operantur, to. 3. 250. B
pater prorsus inuisibilis, filius secundum diuinitatem, tom. 3. 50. B
pater quomodo filio dedisse dicatur, to. 3. 640. M
pater in filio, et filius in patre est, tom. 3. 7. K
pater et filius ambo operantur, to. 4. 131. L
pater filio, et filius patri quomodo inuicem tradant, tom. 4. 86. E
pater omnia posuit in potestate filij, to. 3. 100. H
pater cuius filius perierat, quis, tom. 3. 203. M
pater et filij unus dominatus, tom. 3. 212. K
pater et filij unus regnum, non diuisum, tom. 4. 104. M
pater in nomine cur omnia agantur a filio, tom. 3. 641. A
pater et filij inaequalitate quomodo probent Arriani, to. 4. 143. G
pater et filij personas confundit Sabellius, tom. 4. 149. F
pater persona cur preferenda, to. 3. 525. F
pater et filij inaequalitatem quomodo heretici probare conentur, to. 4. 121. E
pater imago filius, to. 4. 355. L. M
pater et filij virtus eadem, tom. 3. 47. G
pater et filij vita eadem, tom. 4. 129. A
pater et filij unitus et substantialis quae sit, to. 3. 654. C
pater indulgentia pro diuersitate morum exhibet pietatis affectum, to. 5. 777. M
pater et filij distinctionem quid faciat in trinitate, to. 3. 23. K
pater et filij charitas falso ab Arriano extenuatur, tom. 4. 148. G
pater et filij una maiestas, una gloria, eademque est substantia, to. 4. 106. B
pater et filij regnum quatenus sit idem,

tom. 4. 156. G
pater et filij una voluntas, unaque est operatio, to. 4. 68. I
pater domus obliuiscenda, tom. 3. 156. H
pater et filij delectatio una, to. 3. 209. B
pater ad negligentiam refertur filiorum delictio, to. 1. 388. G
pater filio maiorem dicit hereticus, to. 3. 40. G
pater non nouit, qui filium negat, to. 4. 57. C
pater et filium unum Deum esse probatur, to. 4. 56. H
pater rogare filium indecorum, tom. 3. 695. C
pater dicens, etiam filium eius designat, tom. 4. 60. I
pater filiumque confundebant Sabelliani, tom. 4. 77. M
pater videre non possumus, to. 3. 50. A
pater qua faciant maiorem, to. 4. 81. A
pater filium Dei dissimilem affirmare, est Arrianum, tom. 4. 57. F
pater filium honorificante, merito pater honorificatur a filio, to. 3. 40. H
pater duo unus atque eiusdem simul esse nequeunt, tom. 3. 56. G
pater filius debent esse modesti, to. 3. 669. B
pater arxij pro liberis, tom. 3. 40. K
pater illi sunt quorum sanctus immaculatus est, tom. 2. 987. L
pater nostri quomodo festinantes in malucabant pascha, tom. 1. 185. C
pater nostri cum in versidem ducerentur, sacrum ignem absconderunt, to. 5. 519. D
paterum vita liberis impijs prolixior, patrimonioque communitas videtur angustior, tom. 3. 40. K
pateribus prophetae missi sunt, nobis datus est filius, tom. 3. 745. B
pateritas omnis a Deo, to. 3. 525. F. et 298. D
eodem.
patria nostra, que sit, tom. 1. 373. D
ibi patria est ubi dominium genitale est, to. 5. 531. A
patria castitatis, est caelum, Ibid.
patria, mater qui edum dulcis est, tom. 5. 901. I
patria non est fugienda, to. 2. 1421. E
patria nostra vera est superior, to. 1. 467. A
patria nulla verior quam fides, to. 2. 1299. G
patrie affectus nobis non debet esse vilior, to. 3. 80. M
patriarcha et propheta quomodo viderint Deum, to. 3. 745. B
patriarcha qua re Deo placuerint, to. 3. 745. D
patriarcha Iudaeos praesigurarunt, to. 1. 497. E
patriarcharum vitia scriptura nobis proponit, ut discamus quid caueamus, tom. 1. 292. H
patrimonium impiorum tamquam a tinea consummabitur, to. 2. 824. I
patrimonium vendendum, ut verbum ematur, tom. 3. 62. E
patrimonij inaequalis in liberos distributio, contra naturam est, to. 1. 96. G
patrimonij fors alimentorum modo censenda, tom. 1. 84. K
patrimonij eximium bona ratio pauperis sanare repellere, to. 5. 448. A
pater pro iis in quibus nihil proficitur, magna est maestitia, to. 3. 642. F
pater pro Christo quando dicatur, tom. 3. 361. C
patiendum est fortiter, spe futura resurrectionis, to. 3. 520. M

patricis gloria, et occidentis damnatio, in quo consistat, to. 3. 423. L
patientia requiritur ad charitatem, tomo 3. 457. E
patientia Deum reddit propitium, tomo 3. 372. K
patientia Dei non praedicat veritati, tom. 2. 1083. H
patientia Iacob, to. 1. 400. G
patientia ac fortitudo septem fratrum Machabeorum, tom. 1. 442. F. et seq.
patientia remedium est aduersus animorum aegritudines, tom. 2. 932. M
patientia Dei quid praestet tam fidelibus quam infidelibus, tom. 3. 374. C
patientia exilium non reformidat, tomo 1. 419. I
patientia Dei sustinet omnes, singulorum scies exitus, tom. 3. 374. D
patientia opus est tribulationis, tom. 4. 38. F
patientia utendum in tribulatione, tomo 3. 393. D
patientia Dei non est contemnenda, tomo 3. 309. B
patientia non probatur si fides desit, tomo 2. 1281. E
patientia mitigat delicta magna, to. 1. 924. G
patientia nostra Christus est, to. 2. 940. M
patientia mater est fidelium, to. 1. 552. L
patientia operatur probationem, tom. 4. 38. F. et 1. 552. L
patientia hominum an fortior diuina, tomo 3. 73. D
patientia multum meretur a Domino, tom. 3. 363. I
patientia perfectio est charitatis, tom. 3. 104. G
ubi patientia, ubi et caritas, tom. 1. 552. M
patientia superare debemus inimicos nostros carnales, tom. 5. 424. L
patientia ira resistit, tom. 5. 663. G
patientia magister Christus, tom. 4. 99. H
patientia causa in sanctis est fides resurrectionis, to. 5. 520. M
patientiam nesciunt viscera materna, tom. 4. 144. G
patientiam tribulario operatur, tom. 2. 841. D
per patientiam unusquisque probatur, tom. 5. 890. I
patientiam sequitur probatio, tom. 2. 1210. D
paulus nobis sapientior, tom. 3. 102. D
paulus et silas prohibiti ire in Bithyniam a sancto spiritu, to. 300. M
paulus in quo gloriatus fuerit, tom. 3. 102. D
paulus in tertium caelum raptus ineffabili audivit, tom. 4. 61. F
paulus parui pendebat se a Corinthiis diuidicari, tom. 3. 434. D
paulus quomodo minister idoneum comprobatur, tom. 3. 528. K
paulus Deus reputatus, quod veneno non ledere-retur, to. 3. 160. I
paulus non habuit verborum rationem, tom. 3. 752. G
paulus minister et dispensator mysteriorum Christi, to. 3. 434. A
paulus collega piscatorum similiter Christum predicabat, to. 3. 434. B
paulus cur se de tribu Benjamin dicat, tomo 3. 645. D
paulus bonus dispensator, tom. 3. 166. C
paulus priora delicta adhuc flebat, tom. 3. 103. I

INDEX RERVM ET VERBORVM

paulus deesse sibi adhuc ad perfectionem que- rebatur, to. 3. 646. E
paulus Iſraélita, ex ſemine Abrabe de tribu Benjamin, tom. 3. 382. F
paulus ſuis epiſtolis nihil geometricum admi- ſiſſit, to. 3. 658. F
paulus operabatur ne pane alieno indigeret, to. 3. 693. A
paulus quomodo lucriferit eos qui ſine lege ſunt, to. 3. 464. G
paulus perſecutor cur electus, to. 3. 371. M
paulus & Syſus in iſtis tormentis huiusmodi cecidit, to. 3. 520. H
paulus orans in templo Hieroſolimitano vidit Ieſum, tom. 3. 460. I
paulus miniſter factus Euangelij inter gentes, tom. 3. 657. D
paulus neque de penuria contriſtatur, neque de abundantia elatus, to. 3. 650. B
paulus aliena vita ut ſua doluit, tom. 3. 300. I
paulus ſibi iudicatus Dominum, to. 4. 354. A
paulus plantauit, Apollo rigauit, ſed Deus de- dit incrementum, to. 3. 430. D
paulus ab Hieoſalem ad illucianum uſque eu- angelij predicator, to. 3. 408. I
paulus abiecta uirga, in charitatis affectu ſum- pſit Corinthios, to. 3. 15. D
paulus cum uirga miſſus, to. 3. 160. M
paulus ſe primum peccatorum proſitetur, to. 4. 39. L
paulus à Chriſto miſſus non ſine patris volun- tate, to. 3. 505. B
paulus ex Saulo nuncupatus, to. 3. 295. H
paulus uilipſis magnam paſſus preſſuram pro- pter ſpirituſ pithonem, quem à puella cecur- rat, to. 3. 675. M
paulus Hebraus ex Hebrais, tom. 3. 94. E
paulus ex parte tantum cognouit, tom. 3. 102. C
paulus Diabolo uictus, coronam petiuit, tom. 3. 78. I
paulus cur propria manu epiſtolis ſuis ſubſcri- pſerit, tom. 3. 694. E
paulus non erubefcebat Euangelium Dei, ut re- liqui, to. 3. 301. E
paulus beſtias offerri non timuit, tom. 3. 497. F
paulus uſque & uoce Domini in templo con- firmatus, tom. 3. 506. A
paulus non tam baptizare, quam euangelizare miſſus, to. 3. 410. K
paulus uoluntati ſue protulit utilitatem, tom. 3. 509. B
paulus Corinthio peccatum per penitentiam donauit, to. 4. 368. G
paulus infirmus factus infirmis, ut eos lucrifi- ceret, to. 3. 464. H
paulus cur corpus ſuum caſtigauerit, tom. 4. 359. M
paulus phariſeus & Docteur in Iudaismo, to. 3. 295. M
paulus hominem negabat, quem Dei filium ſciebat, to. 3. 169. C
paulus uir diuinus & medicus ſpiritualis, tom. 3. 429. D
paulus nihil ſine ſpiritu Dei agebat, tom. 3. 512. G
paulus ex tentatore factus quicquid, to. 3. 295. H
paulus nil ſe præter Chriſtum ſolum ſcere iudicabat, to. 3. 194. F
paulus non eminent in ſermone, aut ſapientia uenit ad fratres, tom. 3. 194. F
paulus à lege tranſtatus ad euangelium Dei, tom. 3. 295. M

paulus heri perſequens, hodie credens, eras præ- dicans, to. 3. 256. K
paulus mortuos ſuſcitauit, to. 3. 643. I
paulus legatione ſanctus in catena, to. 3. 632. G
paulus inuitus Timotheum circumcidit, to. 3. 393. D
paulus quomodo luſerit diabolus, tom. 4. 360. K
paulus Corinthi annis & ſex meſes ſubſtitit à Domino admiſſus, tom. 3. 416. X
paulus cur debitor multorum, to. 3. 301. B
paulus tertio deprecatus ut tentationes ab ipſo ceſſarent, to. 3. 365. L
paulus fidem præſit, to. 3. 194. F
paulus ne cui moleſtus eſſet, labore manuum uictum ſibi quaſiſit, to. 3. 528. G
paulus loqui uſus Corinthiis, to. 3. 300. M
paulus propter Chriſtum ut ſtercora eſt eſtima- tus, tom. 3. 275. L
paulus agricola, to. 4. 132. K
paulus cur ubique nomen ſuum præpoſuerit epiſtolis, to. 3. 505. A
paulus uſione Domini & uoce in templo con- firmatus, to. 3. 506. A
paulus ſui nos imitatores eſſe iubet, tom. 3. 647. K
paulus coactus Caſarem appellare, to. 3. 299. X
paulus lapidatus Ephēſi, to. 3. 632. H
paulus ſic emittitur, ut aëra non cederet, to. 3. 75. H
paulus non contemnebat pauca, ut plura offer- rentur, to. 3. 676. L
paulus ſpiritu Dei praditus, to. 3. 457. B
paulus uirgam ex doctrina legis aſſumpſerat, tom. 3. 161. A
paulus cupiens liberari ab infirmitate carnis, uulſit repulſam, to. 4. 360. G
paulus in infirmitatibus ſibi complacere, tom. 4. 360. G
paulus riſo capite purificatus, ut Iudæis ſatiſ- faceret aſcendit in templum, to. 3. 393. D
paulus ſumptus à Corinthiis accipere reſuſ- uerit, to. 3. 507. M
paulus Epaphrodito non potuit impetrare ut citius ſanaretur, tom. 3. 643. L
paulus quibus ſit miſſus predicare euangelium, tom. 3. 301. D
paulus Salomonem plus quam Arius lege- rat, to. 4. 67. M
paulus optimus ſcripturarum interpres, tom. 4. 67. I
paulus Chriſti interpres non aduerſarius, tom. 4. 342. A
paulus ſecundum legem uerificus, to. 3. 94. E
paulus peccator ante fidem, non etiam poſt eam ſuſceptam, to. 3. 103. I
paulus orat ſe precibus Romanorum liberari ab infidelibus Iudæis, to. 3. 410. A
paulus gentium apoſtolus, to. 3. 298. B
paulus que retrō ſunt obliuiſcens, in anteriora extendebatur, to. 3. 647. G
paulus à uiperis in Melitenſi inſula ſauciatus, to. 3. 160. I
paulus omnium linguarum peritiam Deo acce- ptam ſerebat, to. 3. 487. K
paulus uis electioſis diuino iudicio uocatus, tom. 3. 427. I
paulus magnus gentium docteur, to. 3. 9. B
paulus myſte. uerum arcanum ingreſſus, ſuccu- buit, to. 4. 10. D
paulus uſtos ueſtimentorum lapidantium Ste- phanum, to. 4. 357. A

paulus ſomnio admiſſus adire Philippienſes, tom. 3. 633. in proœmio.
paulus ad conuſ bandam & affligendam ec- cleſiam proſectus gratiam Chriſti compre- hendit, tom. 3. 646. F
paulus peccatores non panitentes lugebat, tom. 3. 947. L
paulus non omnibus eadem diſputabat, tom. 2. 2042. D
pauli uulnera à carceris inſtode lota, cuiſque canerſio, to. 3. 207. A
pauli gratia maior quam prophetarum, tom. 3. 659. I
pauli gens Hebraeorum, to. 3. 745. A
pauli conſtantia & fides in docendo, tom. 3. 454. C
pauli in docendo ſinceritas, tom. 3. 528. I
pauli affectio erga genus ſuum, tom. 3. 368. G
pauli auctoritas à Deo, to. 3. 407. M
pauli gratia eadem in predicatione, que ce- terorum Apoſtolorum, to. 3. 493. F
pauli doctrina habet uerbum ueritatis, tom. 3. 528. K
pauli uocatio, eccleſie fortitudo eſt, tom. 1. 359. G
pauli gloria, que, tom. 3. 75. L
pauli ſaltatio ſpiritualis, tom. 4. 374. E
pauli gratia ſingularis in explicatione myſte- rij Trinitatis, tom. 3. 427. I
pauli teſtimonium de D. Luce euangelio, tom. 3. 9. B
pauli labores, tom. 2. 782. E
paulo ſatis erat nil ſcere, præter Ieſum Chriſtum, etiamque crucifixum, to. 3. 143. G
paulo naufragio aſtitit Dominus, tom. 3. 299. L
paulo adhuc infideli, Chriſtus temporalis, tom. 3. 251. K
paulo mundus crucifixus, & ipſe mundo, tom. 3. 528. H
paulo nulla luctus cauſa, to. 3. 103. H
paulum Benjamin præfigurauit, tom. 1. 494. D
parper non eſt, qui habet quod nauare ſatis eſt, tom. 3. 105. E
parper ſpiritu non eſt auarus, tom. 3. 104. G
parper nemo naſcitur, ſed fit, tom. 5. 1150. K
parper non eſt qui ſuo contentus eſt, tom. 1. 700. I
parper eſt qui alienum concupiſcit, Ibid.
parper, quem clamantem exaudiuit Dominus, tom. 3. 102. B
parper uſus præſtat diuiti mendaci, tom. 3. 102. E
parper beatus, quæ, Ibid.
parper ſeculo, diues Deo, to. 1. 713. E
parper dicitur Chriſtianus populus, tom. 1. 657. D
parperis iſtus æmuliſimus, qui cum diues eſ- ſet, propter nos parper factus eſt, to. 3. 102. B
parperis collatio melior eſt munificenti diuitis li- beralitate, to. 3. 105. E
parperi beneficiendum, tom. 3. 125. E
parperi miſereri nihil prodeſt, niſi alimoniam eidem largiari, tom. 2. 1247. M
parperem de ſtercore erigit Deus, tom. 4. 351. M
parperes beati, tom. 3. 101. E
parperes quotidie à diuitibus opprimuntur, to. 1. 699. I
parperes hirundini debent eſſe ſimiles, tom. 1. 95. I

pauperes

OPERVM DIVI AMBROSII

pauperes cum acceperint, remuneratorem nobis faciunt Dominum, to. 5. 494. I
pauperes theſauri noſtri ſunt, to. 5. 895. F
pauperes, ut communes iudices terræ, inuandis ſunt, to. 5. 428. I
pauperum depredatores nauæ, to. 3. 933. B
pauperum uentres, horrea noſtra ſunt, to. 5. 895. F
pauperibus tribuens non indigebit, tom. 3. 392. H
pauperibus & diuitibus aqua in eccleſia dimen- ſio, tom. 3. 245. E
pauperibus quomodo largiendum, to. 3. 126. A
pauperibus miniſtri ordinati, ne apoſtoli diſpen- ſatione occuparentur, tom. 3. 156. I
pauperibus potius quam diuitibus beneficien- dum, to. 5. 494. A
pauperes glorioſa & beata, to. 3. 159. L
paupertas prærioſa Chriſti in diuitis ſimplici- tatis eſt, tom. 2. 956. L
paupertas bona in moribus eſt, Ibid.
paupertas beata eſt, tom. 1. 83. H
paupertas omnibus theſauris præferenda, Ibid.
paupertas bona, que quod habuerit, non amittit, tom. 1. 657. E
qua paupertas diuites faciat, to. 2. 956. K
paupertas non natura, ſed opinionis eſt, to. 5. 1150. K
paupertas parens uirtutum, to. 3. 102. B
paupertas non omnis ſanctæ, to. 3. 216. H
paupertas diues locupleſque eſt, que expendit om- nia, to. 5. 908. B
paupertas ipſa ſanctis ſæper diues eſt, to. 5. 908. A
paupertas malum non eſt, to. 1. 116. H
paupertas luxuriam ſequitur, to. 1. 676. I
paupertas bona eſt, cui patet regnum calorum, tom. 2. 1023. G
pax & gratia cum iis, qui recte credunt, to. 3. 298. A
pax à nobis ipſis incipienda, to. 3. 103. L
pax cum omnibus habenda, to. 3. 395. G
pax quando facta à Deo in orbe, to. 3. 881. E. & 871. G. to. ead.
pax optata omnibus, to. 3. 865. C
pax Chriſti eſt ſupra omnem ſenſum, to. 4. 61. F
pax ianna dilectionis, tom. 3. 632. K
pax an habenda cum blaſphemis & irreueren- tibus, to. 3. 395. I
pax nulla ſine Chriſto, to. 3. 298. A
pax eſt fides noſtra, tom. 3. 295. H
pax mundi, que, to. 3. 649. E
pax & carnis, & anime habet utilitatem, tom. 3. 404. K
ubi pax, ubi crux Chriſti non approbio, ſed ſalu- ti eſt, to. 2. 1354. A
pax eſt regnum Dei, tom. 3. 380. M
pax eſſe poteſt ſine charitate, to. 3. 668. H
pax neceſſario euangelij uerbis ſerenda, tom. 3. 136. G
pax bona & mala, que, to. 3. 849. E
pax ſuperat omnem ſenſum, to. 2. 1442. B
pax eſt De. natura, to. 3. 649. F
pax Chriſti non debiti, ſed meriti eſt, to. 5. 791. A
ubi pax eſt, iracundia locum non habet, tom. 1. 507. H
pax peccatorum fugienda eſt, to. 2. 1080. I
pax Dei quæta non eſt, niſi diſcordet à mundo, tom. 4. 51. K
paci in ira patientia conſeruantur, to. 3. 490. D
paci dies, que, tom. 3. 102. C
paci fructus eſt non perturbari in pectore, tom. 1. 433. E
paci ſtudentium eſt, to. 3. 626. C
pax ſublata aliter alterum eſt inſidiator, tom. 3.

849. F
Pace Dei tatus eſt omnis diligere, Doi, to. 3. 649. G
Pace ligati Romani, qui armis cõhiberi non po- terant, to. 3. 881. F
Pecori prius pabulum, quam cibus homini crea- tus, tom. 1. 40. H
Pecora corporales ſenſus denotant, tom. 1. 319. H
pecunia malè quaſita, corpus animamque com- maculat, tom. 3. 82. D
pecunia Domini, que, to. 3. 242. F
pecunia ſaneratoris ſerpenti eſt ſimilis, tom. 2. 750. G
pecudes poſt conceptionem laſciuiæ non indul- gent, to. 3. 19. H
pecunia ſaneratoris eclidæ ſimilis, tom. 2. 75. G
pecunia ſaneratorum nunquam quieſcit, to. 2. 743. K. L
pecunia Simonis cum ipſo in interitum ſit, to. 3. 243. I
in pecunie cauſa odia quæere, inſipientia eſt, to. 5. 512. B
pecunie contemptus iuſtitia forma eſt, tom. 5. 495. E
pecunia multa habenti ſecumque ſerunt peccato- rum lenocinia, to. 3. 105. B
pecunia ſona aures non ſunt tentanda fidelium, to. 3. 243. G
pecunia ciuitatis non debet excludere religioſarū audientiam ſcripturarum, to. 3. 243. G
pecuniam non requirit Deus, ſed fidem, to. 4. 380. I
pecuniam dans nummularis, cum uſoris eam recipit, tom. 3. 243. G
pecuniarie copia incendunt ad uirtutem, tom. 3. 105. E
peccus frequentor receſſus quidam accipitur ſi- pientia, to. 1. 169. B
peccat qui de bono malum ſentit, to. 3. 514. B
peccat rariuſ, cui illecebra deſt peccandi, tom. 2. 201. D
peccat grauius, qui plus debet, to. 3. 125. A
nullus peccat per naturam, ſed per uoluntatem, tom. 2. 862. D
peccamus omnes, & egemus gloria Dei, to. 3. 11. G
cuius peccamus in approbium tradimur aduer- ſario, to. 2. 941. B
peccare conditionis noſtræ eſt, to. 2. 788. H
peccare deuiare eſt ab eo, quod eſt ſecundum na- turam, tom. 2. 847. I
peccare per delicias, quis dicitur, to. 3. 15. H
peccare potius, nec peccans, beatus, tom. 4. 33. E
peccare in corpus ſuum quis dicitur, to. 3. 949. D
peccare non dicitur publicè, qui quod publicè ſit, agit, to. 3. 399. L
peccare in Chriſtum, quid, to. 3. 459. M
peccans ante Deum delectatur de libro uicæ, to. 3. 371. H
peccans ſine lege peribit, uti & legem ſeruans ſine lege iuſtificabitur, to. 3. 311. H
peccans in ſpiritu ſanctum lacryma peni- tentiales an proſunt, to. 3. 270. F
peccantes non ſemper puniendi, to. 3. 154. C
peccantes ſine lege, ſine lege peribunt, to. 3. 312. L
peccantes ad mortem non deſerendi, & quomodo ſint tractandi, to. 4. 359. K
peccandi cupiditas prona eſt in hominibus, to. 3. 37. A
peccantibus affectu intimo conſolere, ſum- ma eſt uirtus, to. 4. 379. G
peccandi conſuetudine lex obruitur, tom. 3. 303. I
peccatum faciens ſeruus eſt peccati, to. 3. 265. E

peccatum Adæ non eſt Deo imputandum, ſed ipſi qui audire noluit, to. 1. 544. L. M
peccatum ſine lege, ſine lege poteſt deleri, & ſola fide aboleri, tom. 3. 389. C
peccatum impedit uisionem Dei, tom. 3. 516. L
peccatum nature non conuenit, tom. 2. 847. I
peccatum omne ſeruite eſt, tom. 1. 480. H
in peccatum labi ſapius prodeſt, tom. 1. 629. A
peccatum equo ſerocienti ſimile, to. 1. 327. K
peccatum omne fidei myſteris abluatur, tom. 3. 265. E
peccatum omne timet fieri palam, tom. 3. 625. A
peccatum eſt quod aliter ſit, quam probatum, tom. 3. 404. L
peccatum eſt quicquid non eſt ex fide, tom. 3. 404. L
ad peccatum uinere grauius eſt, quam in pecca- to mori, tom. 1. 336. B
peccatum ſuperabundans ſuperabundare fecit & gratiam, to. 3. 119. G
peccatum diſcipuli conuenit ac reſpicit inſidæ maſtrum, tom. 3. 931. K
peccatum niſi eſſet uoluntarium, homo ab inno- centie ſtatu detrudi non poſſet, tom. 4. 4. M
peccatum negans ex peccatore ſit impius, tom. 4. 392. K
peccatum anima languor dicitur, tom. 1. 600. K
peccatum occultum eſſe inquit, quod deo reſte committitur, tom. 1. 400. G
peccatum quomodo accipitur, tom. 3. 662. B
peccatum lateret, niſi lex exiſtiſſet, tom. 3. 127. I
peccatum noſtrum ad quamdam decreti uel operis noſtri neceſſitatem referre, deum ar- guere eſt, tom. 1. 205. A
peccatum à mulieribus primum cepit, tom. 3. 28. H
peccatum cauſa mortis, to. 3. 495. I
peccatum hoſtes dicitur, to. 1. 658. B
peccatum ſemen inimici dicitur, tom. 2. 104. A
peccatum pro nobis cur Chriſtus factus dica- tur, to. 3. 526. E
peccati dicebatur olim hoſtia pro peccatis obla- ta, tom. 3. 526. E
peccatum, quid ſit, tom. 1. 151.
peccatum pro nobis factus eſt Chriſtus, qui pec- catum reſciebat, tom. 3. 526. E
peccatum omne iniquitas eſt, tom. 2. 1061. A
peccatum ſarcina eſt, to. 2. 784. I
peccatum eluitur & exurit, tom. 5. 520. F
peccati aut donatur, aut deletur, aut regitur, tom. 2. 1061. A
peccati mors, crux Chriſti, to. 3. 662. A
peccati pena niſi ſtricta ſatiſfactione non diſ- ſoluitur, tom. 1. 610. E
peccati pena, que, to. 3. 131. L
peccati cauſa morti ſubiſcimus, tom. 3. 391. G
peccati ſe exortem nemo cur dicere poſſit, tom. 3. 49. B
peccati cauſa Adæ, tom. 3. 521. A
peccatum non admittit ageritudo, to. 4. 360. K
peccati cauſa inſidelitas, tom. 3. 760. G
peccati prima origo que, tom. 1. 168. I
peccati dolore nullus grauior, tom. 2. 1440. D
peccati imago, uerit noſtri ſemper nobis offun- ditur, tom. 2. 860. I
peccato carere, grande lucrum eſt, tom. 2. 973. D

ij

INDEX RERVM ET VERBORVM

peccato animae celestia spiritus dona minuuntur, tom. 3. 208. G
peccata in ecclesia posse condonari, tom. 4. 354. A
peccata malas praecedunt, tom. 1. 634. B
peccata reprimit timor, to. 3. 667. M
peccata admissa dolendo, excludimus admittenda, tom. 4. 381. E
peccata defendenda, to. 3. 868. G
peccata per sacerdotes remittuntur, to. 1. 199. H
peccata causa quandoque sunt pestis, t. 3. 147. G
peccata omnia simul corpus efficiunt, t. 3. 665. D
peccata nulla perpetuitatis possunt habere substantiam, to. 2. 943. I
peccata manifesta in iudicium sunt praecedentia, leuia subsequencia, tom. 2. 1005. C
peccata grauiora sine ulla dubitatione merguntur, to. 2. 1005. C
peccata leuiora, bonis operibus saepe releuantur, Ibid.
peccata omnia tenebrosa sunt, to. 2. 952. I
peccata omnia, excepta spiritus blasphemia, remittuntur, to. 4. 371. L
peccata nostra Deum non praetereunt, t. 2. 895. H
peccata vindicare si quis sapius cupiat, asper magis, quam censorius habetur, to. 1. 248. G
peccata remitti iniqui postulat, qui ipse remittere nescit, to. 4. 355. H
peccata quomodo decoquenda, to. 3. 202. B
peccata condonare nulli hominum cum Christo potest esse commune, to. 5. 1120. C.
peccata quomodo vincenda, to. 4. 5. B
peccata dimittere magnum, sed resurrectionem dare maius, to. 3. 92. L
peccata condonat Trinitas, to. 3. 103. G
peccata minuuntur elemosinis, to. 4. 380. I
peccata omnium in uno homine non potuerunt, tom. 3. 147. H
peccata grauiora maioribus sustentanda sunt fulcra, tom. 4. 349. B
peccata dilectione remittuntur, to. 1. 372. H
peccata modo per magistratus, modo per populos puniuntur, to. 1. 199. H
peccata plura esse non debent quam sunt opera virtutum, to. 1. 634. A
peccata hominum causa sunt breuitatis dierum, tom. 2. 938. B
propter peccata hominibus eueniunt mala, tom. 2. 821. A
peccata Deo displicere naturaliter omnes nouimus, tom. 3. 307. K
peccata contra nos semper sunt, to. 2. 915. H
peccata remittendi & remittendi potestas data Apostolis, to. 3. 289. E
peccata peccantium in Deu, ceciderunt in Christum, to. 3. 405. D
peccata qui poenitentia ablucere nequit, consurgat ad ecclesiae matris intercessionem, tom. 3. 112. K
peccata omnia, excepta haeresi, circa singulos sunt tom. 4. 371. K
peccata caro nostra de parentibus contraxit, tom. 3. 765. A
peccata domino indulgenti fateri ne erubescamus, to. 3. 89. D
peccata quando videantur, to. 3. 625. D
peccata solus dimittit Deus, to. 3. 92. I
peccata hominum dissimulat quandoque Deus, tom. 3. 930. B
peccata sic probantur, si arguantur, tom. 3. 625. D
peccata omnia cur remissa, to. 3. 662. A
peccata deponit qui ad Christi lauacrum venit,

tom. 3. 46. B
peccata dimittenda negabant olim Nouatiani, tom. 4. 364. M
peccata Deo fateri ne erubescamus, tom. 4. 367. I
peccata nobis nostra desenda, to. 3. 103. H
peccata per poenitentiam condonandi facultas ab apostolis ad sacerdotes transmissa, to. 4. 369. C
peccata remittuntur per Dei verbum, t. 1. 199. H
peccata hominum penitus non possunt auferri, tom. 1. 248. H
peccata sua celans, vulpium similis est, to. 5. 887. E
peccata confusorem faciunt, to. 2. 1014. C
peccata principalia septem, tom. 3. 900. G
peccata nostra sunt porta mortis, tom. 3. 144. I
peccata omnia equalia, cum Stoicis Nouatiani affirmant, tom. 4. 347. L
peccata nostra prouocat inimicus noster, tom. 3. 396. I
peccata plerumque huiusmodi sunt, ut si alteru declinet, incurrit alterum, to. 2. 1198. B
peccata cuius cuitati inserunt excidium, tom. 2. 1421. D
peccata solus Deus dimittit, to. 3. 292. H
peccata nostra onera grauiasunt, tom. 2. 904. I
peccata nostra oblivionem Deo insundunt, to. 2. 978. D
peccata nostra bonis operibus, & fidei pretio sunt redimenda, to. 1. 197. A
peccatorum tres sunt species, to. 2. 834. F
peccatorum socij atque participes, socij quoque esse debent in tormentis, to. 3. 945. D
peccatorum tenebrae Aethiopiae similes, to. 1. 142. B
peccatorum trium immunitas insulficat, to. 3. 78. A
peccatorum remissio in Leuitico reuelata, to. 3. 113. D
peccatorum abstinentia bonorum initium est, to. 2. 833. F
peccatorum indulgentia est fructus Christi, tom. 3. 376. G
peccatorum multi cur a Deo & ecclesia potestati diabolica submittantur, to. 4. 360. H
pro peccatorum salute iugiter clamat ecclesia, tom. 3. 894. F
peccatorum series aliqua aduentu Christi dirimitur, to. 3. 258. D
peccatorum nostrorum memores esse debemus, tom. 4. 374. C
peccatorum omnium remissio in baptismo, to. 4. 354. E
peccatorum remissioni an sit necessarius baptismus, to. 3. 430. D
peccatorum suorum vinculis quisque constringitur, tom. 4. 362. C
peccatorum venia nocte & die postulanda, tom. 3. 168. L
peccatorum remissio nos liberos facit, ut liberati debitis, teneri obnoxij non possint, to. 3. 654. A
peccatorum fermentum quomodo expurgetur, tom. 4. 363. K
peccatorum quos habere debeamus deprecatores, tom. 4. 356. K
peccatorum meritis congruum flagella a Deo immissa, to. 3. 131. L
peccatis studentes oportet contristari, to. 3. 510. D
peccatis nemo, quantumuis in hac vita sanctus, carere potest, tom. 3. 941. F
peccatis nostris Deus paratus indulgere, tom. 3. 765. C
impj in peccatis suis obdormiunt, to. 3. 922. D

peccatis nostris vendimur, tom. 2. 915. H
peccator deum humiliat, tom. 1. 367. H
peccator non vult intelligere ut bene agat, tom. 2. 862. D
peccator unusquisque quo grauiora peccata commiserit, eo fit insolentior, to. 1. 227. H
peccator indomitus moribus peccatum trahit, tom. 2. 114. C
peccator poenam suae improbitatis non euadit, tom. 2. 1174. F
peccator in amaritudine animae suae vitae exigit, tom. 5. 429. E
peccator non repellitur nisi quatenus ipse se repellit, to. 2. 998. B. C
peccator misericordia Dei eget, tom. 2. 1190. D
peccator conuersus, paulatim a timore in amorem transfertur, tom. 3. 868. G
peccator seruus apud Deum, tom. 3. 670. B
peccator ille laudabilior est ceteris, qui est humilior, t. 4. 381. D
peccator orans cui similis, to. 3. 846. L
peccator quis magis iustificetur, tom. 4. 381. D
peccator quotidiano in se iudicio eget, tomo 4. 394. A
peccator quo precio absoluitur, & in noua gratiam assumatur, tom. 4. 377. E
peccator necdum correptus, peccatum non agnoscit, t. 3. 625. D
peccator qui non est, fit peccator, dum superbit, tom. 3. 394. C
peccatoris laqueus est oculus meretricis, tom. 3. 71. M
peccatoris vnus poenitentia quantum in caelis excitet gaudium, tom. 4. 352. K
peccatoris redemptio est regnum calorum, tom. 4. 364. M
peccatoris vnus onus suscipit tota ecclesia, to. 4. 363. L
peccatoris ad Deum conuerso, quomodo fieri debeat, tom. 3. 829. B
peccatoris gladius, quis, to. 2. 878. D
peccatoris locus diuinus esse non potest, tomo 2. 877. D
peccatori compatiendum, & fletu, & oratione & dolore, tom. 4. 363. M
peccatorem redarguit vita iusti, tom. 2. 878. D
peccatore liberato, sit in eo gaudium magnum, & redeat domus eius suauitate gratia, tom. 4. 377. D
peccatoris deus non dignatur scire, tomo 2. 998. C
peccatores cum temperantia & mansuetudine arguendi sunt, to. 3. 626. D
peccatores in numerum progenitorum Christi relati, tom. 3. 63. G
peccatores sub vita promissa sunt desperatione, tom. 3. 391.
peccatores qua moderatione corrigendi, tom. 4. 347. H
peccatores perseuerantes sacramentorum auctoritatem aut usurpationem sibi arrogare non debent, tom. 4. 383. H
peccatores omnes & impj ante Christum reconciliationem soimur, tom. 4. 39. I
peccatores quo vrantur aduocato apud Deu patrem, tom. 4. 28. K
peccatores vocat Deus ad poenitentiam, non infusos, tom. 3. 94. A
peccatores virginitatem volentes, quomodo iustorum numero ascribi mereantur, t. 3. 906. C
peccatores potissimum egent Baptismo, tom. 3. 48. L

peccatores

OPERVM DIVI AMBROSII.

Peccatores peccata peccatis accumulunt, tom. 2. 862. A
Peccatores morte digni Moysi vultum intueri non poterant, tom. 3. 515. K
Peccatores in terra scribuntur, to. 5. 1120. A
Peccatores prosperi secularibus abundantes, praesentiam Dei confirmant, to. 2. 1083. H
Peccatores non pereunt uno genere, tom. 2. 900. I
Peccatorum nostrorum libri, qui, tom. 2. 849. F
Peccatoribus utilis mors iustorum, tom. 3. 527. G
Peccatoribus non blandiendum ut crescant, sed desinant persuadendum, tom. 3. 491. L
Peccatoribus qualibus donetur redemptio, tom. 4. 364. I
Peccatrix habet & ipsa unguentum, tom. 3. 123. G
Pedes Christi sunt pauperes, to. 2. 763. I
Pedes animae, qui, to. 5. 806. K
Pedes aduentum significant euangelizantium, tom. 3. 380. M
Pedes Domini quid significant, tom. 3. 751. G
Pedes lauae mysterium fidei est, tom. 5. 564. A
Pedes lauae humilitatis insigne est, Ibid.
S. Pelagia mortem virginitatis postposuit, tom. 5. 553. H
Pelagianorum de paruulis sententia, tom. 4. 17. E
Penna columba deargentata quid significet, tom. 1. 653. A
Pentecostes dies, in bilibus Christianorum est, tom. 2. 1053. B. C
Pensura tolerata, diuitias celestes acquirit, tom. 3. 650. C
Pera cur non ferenda, tom. 3. 160. G
Periculi maxillam vniam, praebenda est & altera, tom. 3. 106. E
Perditio malorum, vnde, tom. 3. 835. A
Perditio viuorum non delectatur Deus, tom. 3. 204. L
Periculis nulli superpetit excusatio de lumine sibi negato veritatis, tom. 4. 48. H
Perdix diabolo comparatur, to. 2. 1410. D
Perdix aliena oua diripit, tom. 1. 110. A. & 2. 1411. H
Perdix a perdendo nomen accepit, tom. 2. 1410. D
Perdix auis est plena doli, Ibid. C
Perdix promiscua est permixtionis, Ibid.
Perdix imitator est Diabolus, to. 1. 110. B
Perdix natura & qualitates describuntur, tom. 2. 1410. B
Peregrinatio nostra est fide, non specie, tom. 3. 523. I
Peregrini sumus omnes in hoc mundo, tom. 1. 334. C
Peregrinus in hac terra, qui, tom. 2. 1134. A
peregrini cum honore suscipiendi, to. 5. 490. I
purgationem ut perfectam consequamur, a tribus nobis est fugiendum, tom. 1. 131. D
perfectus est, qui similis est magistro, tom. 3. 108. L
perfectus mortem non timet, tom. 5. 703. B
perfectus nemo sine fauore Dei, to. 4. 369. B
perfectus a quo probandus, tom. 3. 11. K
perfectus vir, quis, tom. 3. 15. G
perfectus quisque dicitur secundum virtutis acidentis perfectum, tom. 4. 148. I

perfectus imago Dei est, tom. 1. 455. L
perfectus gloria Dei est, Ibid.
perfectus vere is est, quem diuitia non commouent, to. 1. 712. H
perfectus est, cui nihil deest, to. 1. 429. A
perfectus est qui malitiam nescit, nec dolum nouit, tom. 2. 902. D
perfectus nescit corporis huius incommoda, tom. 1. 407. M
perfectus vir nescit mundi huius aduersa, Ibidem.
perfectus nihil aliud querit nisi solum & praclarum bonum, to. 1. 407. H. & seq.
perfecti qualiter esse iubentur, tom. 4. 148. I
perfecti statim esse non possumus, tom. 2. 1191. I
perfecti est viri communitatem natura sustentare animi virtute, to. 1. 409. A
perfectorum virtus geminis, tom. 3. 7. M
perfectorum quid proprium, tom. 1. 433. D
perfectus quid sentendum sit, tom. 3. 647. G
inter perfectus secerera sapientia sunt laquenda, tom. 2. 885. E
perfectior ille, qui se sine Domino ambulare non potest, intelligit, tom. 3. 46. E
perfectiores supra Christum recumbant, tom. 1. 371. I
perfectio vitae nostrae in quo consistit, tom. 4. 16. F
perfectio Christi est portio singularum, tom. 2. 1365. B
perfectio nostra est, vnum esse cum Christo, to. 1. 367. L
perfectio Dei, qualis, to. 4. 148. I
perfectio disciplinae nostrae finis est, t. 2. 1084. K
perfectio vitae thesaurusque sapientiae ubi sit, tom. 3. 646. C
perfectio rara in principibus, tom. 4. 34. A
perfectioris omnis summi in trinitate consistit, tom. 3. 509. F
perfectioris finis & consummatio, charitas, tom. 3. 696. B
perfectioris duplex est forma, to. 5. 503. A
ad perfectioris minus implendum infirmitas corporis impedimento non est, tom. 1. 409. D
perfidii portas inferorum penetrant, tom. 3. 144. I
perfidii parum nocere possunt, respectu futurae compensationis, tom. 3. 361. A
perfidii ad fidem conuersi, paternae reddetur naturae, tom. 3. 387. L
perfidii Christum iudicem futurum non credunt, tom. 3. 665. C
perfidii duplices, tom. 3. 626. B
perfidii non sunt participes bonorum Domini, tom. 3. 380. G
perfidii lucem Christi sicut a tenebris nebulisque interpretationem obducunt, tom. 3. 158. D
perfidiorum tyrannis auctore Diabolo exercetur, tom. 3. 630. D
perfidiorum alloquia cauenda, tom. 3. 270. C
perfidiorum corpora sunt defunctorum velus sepulchra, tom. 3. 130. F
cum perfidii prudenter conuersandum, tom. 3. 626. A
perfidis semper nocet, to. 3. 158. D
perfidis hominibus dormit Dominus Iesus, to. 2. 998. F
perfidia haereticorum, dum latet, serpit, tom. 3. 159. G
perfidia confiteri potest, credere nequit, tom. 3. 92. I
perfidia omnia amara est, tom. 2. 990. D

perfidia facit impius exultare, to. 2. 877. C
perfidia execrabilis, tom. 3. 261. F
perfidia occidit in infidelibus splendorem virtutis Dei, tom. 3. 518. E
perfidia lethalis, & mortua verba conductorem gutture hominis, tom. 3. 262. E
perfidia tumulus noher, tom. 3. 112. K
perfidia ieiunia in celesti conuiuio torquenda, tom. 3. 93. E
perfidia poena grauior esse debet, cum Petrum etiam ob sermone imprudentiam multatum legimus, t. 3. 267. L
perfidia sublati questionibus, plena erit religio, to. 3. 249. F
perfidie mater, est ebrietas, tom. 1. 681. A
perfidiam facinus inuocat, to. 2. 748. I
pergamus quid interpretetur, tom. 3. 805. A
pergamum a Nicolaitis seducti, tom. 3. 814. D
pergamenorum nonnulli colebant doctrinam Balaam, to. 4. 356. M
periculum minus pertimescendum ab eis qui fraterno sibi iure sociantur, to. 1. 253. D
periculis imminentiibus, an latebras quaerere permittum sit iustis, tom. 3. 282. A
periculum quid ab imperio discernat, tomo 4. 119. I
pericie diuinae fructus quomodo conseruetur, tom. 3. 665. E
perisuria tyrannorum tolerabiliora sicut quidem sacramenta, to. 5. 552. D
peris ignem colunt, tom. 3. 463. L
peris pro commissi pretio, ipsi in se propriae mortis exequuntur sententiam, to. 1. 98. F
perisum gens ferocis belis, tom. 1. 116. H
peris elephantibus in bellis vtuntur, Ibid.
persecutores Christi ad ipsum conuersi, tom. 3. 804. G
persecutores ecclesiae cum Christo pugnant atque conuertant, tom. 3. 928. G
persecutio nulla eum a Domino separat, quae vincula diuinae charitatis asstringunt, tom. 2. 1019. L
persecutio probat electos, to. 3. 104. H
persecutionem sustinentes propter iustitiam beati, tom. 3. 102. C
persecutiones auerunt, & incrementa dederunt ecclesiae Dei, to. 3. 884. G
persecutiones ecclesiae iustorum nobis titulos ediderunt, to. 2. 1126. D
persecutiones ecclesiam, cum ad plenitudinem venerit, sentiant, to. 2. 1366. A
persecutiones & Martyres defunct, tomo 2. 1264. G
persecutionibus Christus cito inuenitur, tom. 1. 360. M
perseuerantia auxilij est, ac muneris diuini, to. 4. 23. K
perseuerantia non volentis neque currentis hominis est, to. 2. 1120. G
perseuerantia miserantis Dei est, Ibid.
perseuerantia persuasio, t. 3. 508. H
persona nulla expressa, fraudis minuit suspitionem, to. 3. 260. I
persona quo vilior ad prouidentiam, quo pretiosior ad fidem, tom. 3. 36. H
persona nullius quasi despecti continenda, tom. 3. 478. M
personarum acceptio cessat apud Deum, tom. 3. 308. M
pertinax iram sibi congregat in die ira, tom. 3. 309. D
pertinaces & obstinati relinquendi, cum fru-

G iij

INDEX RERVM ET VERBORVM

stra moneantur, tom.3.671.G
 perturbatio constantiam tollit, to.5.462.k
 perturbatio cum animositate inimicitias generat, tom.3.616.C
 perturbaciones multa in hac vita nobis sunt subeunda, tom.2.782.D
 perturbacionibus praeponderant consolationes, tom.2.782.D
 pestis contagio delictis hominum & incolarum regionis contrahitur, tom.3.147.G
 pestis regionis, unius morte soluta, tom.3.147.G
 petenti omni tribuendum, tom.3.106.E
 petitio matris filiorum Zebedaei an possibilis humanae conditioni, tom.4.145.C
 petitionis filiorum Zebedaei matris defensio, eam scilicet non fuisse inuerecundam, to.4.144.H
 petitiones nostras omnes quomodo possumus impetrare, to.3.198.E
 peticum non in petentis voluntate, sed in dantis debet esse arbitrio, to.3.372.H
 non petita aliqua a Deo donantur, tom.4.32.I
 petra caro Christi dicitur, tom.1.532.X
 petra in edificatum firmum ac stabile, tom.3.109.D
 petra cur scilicet patiente Christo, to.3.279.G
 petra nomine Christus significatur, tomo 2.1373.C
 petrus ibi Deum negavit, ubi veritas non erat, tom.2.267.L
 petrus resurrectioni gratia illeclus, tom.3.151.L
 petrus offert se operarium trium tabernaculorum, ibid.M
 petrus in uersis uestigis crucifixus est, tom.2.1354.A
 petrus male per ostiariam introductus, tom.3.267.M
 petrus ecclesiae praepositus, tom.2.1003.L
 petrus non tulit Christum prophetam solum estimari, to.3.266.A
 petrus Christum Dei filium fidei docuit confessione, tom.3.266.A
 petrus & paulus a Domino claus accepertunt, tom.5.870.L
 petrus & paulus aequales sunt merito, tom.5.871.A
 petrus & paulus Roma martyrium simul pertrulerunt, ibid.
 petrus cur petra dicatur, tom.5.843.D
 petrus ambulauit in mari dilectione magis, quam pedibus, ibid.
 petrus somno grauatus, tom.3.151.X
 petrus cur omnibus antelatus, tom.3.290.E
 petrus ad primam Domini uocem conuersus, tom.3.261.A
 petrus amoris Christi quasi vicarius, tom.3.290.E
 petrus & paulus praeceteris Apostolis, fidei uirtute praecellunt, tom.5.870.X
 petrus in monte cum Christo cecidit, tom.3.269.C
 petrus Christum a longe sequebatur ipsum iam proxime negaturus, to.3.267.I
 petrus titubans in fluctibus Christi dexteram amplexus est, tom.1.115.G
 petrus Simonem orationibus suis praecipiti ruina prostrauit, tom.5.871.C
 petrus constans & sine metu a resurrectione Domini, tom.3.283.M
 petrus cur se Christum nosse negarit, tom.3.

269.E
 petrus bonus mercenarius, tom.3.206.C
 petrus fatido iustificari quam negando grauari maluit, to.3.269.F
 petrus obediens mandatorum diuinarum obseruator, tom.3.159.I
 petrus carcere liberatus, tom.3.506.A
 petrus tertio Dominum se diligere confirmabat, tom.3.270.C
 petrus diuina constantiam intentionis non poterat equare, tom.3.262.B
 petrus porta aeternalis, tom.4.114.D.E
 petrus hominem se nosse negans, in Spiritum sanctum non peccat, sed in filium hominis, tom.3.269.E
 petrus recordatus negationis suae fleuit amarè, ibid.F
 petrus spiritu promptus, corporis tamen affectu infirmus, tom.3.262.B
 petrus an de industria negatione de Christo responderit, tom.3.269.F
 petrus & Andreas sine ulla compendatione reliquerunt scalnum, & uerbum secuti sunt, tom.3.8.G
 petrus quod sensit, paulus expressit, tomo 3.269.C
 petrus affectu algidus, tom.3.268.G
 petrus non est dignatus baptizare Cornelium credentem cum suis, tom.3.420.L
 petrus unde dictus, tom.3.144.H
 petrus cecidit felicius, quam steterint reliqui, tom.3.269.D
 petrus quid peccare potuerit, nouum, to.3.268.I
 petrus se peccatore, prouultus ad genua Christi proficitur, to.3.89.C
 petrus an Deum negauerit, tom.3.268.M
 petrus licet posterior accederet ad monuicium, prior tamen ingreditur, to.3.283.M
 petrus tulit crucem suam, & secutus est uerbum, & actionem subit passionis, tom.3.8.H
 petrus retia sua, quaestus, instrumeta, uiso Christo reliquit, tom.4.84.M
 petrus solus uidit Dominum, tom.3.290.B
 petrus credit, quia dilexit, & dilexit, quia credidit, ibid.D
 petrus & Andreas ad hominum piscationem uocati, tom.3.8.G
 petrus licet aequari nequeat, imitandus est tamen, tom.3.143.L
 petrus semetipsum negare potius, quam Christum maluit, tom.3.269.E
 petrus habebat omnem fidem, tom.3.194.C
 petrus uiso Domino seruum existimauit si cum ceteris nauigio ueniret, tom.3.290.C
 petrus mysterium ignorans pedes sibi a Christo lauare recusat, tom.3.114.C
 petrus cur aurem tulerit ministro sacerdotum principis, to.3.265.F
 petrus reti iacto, duas nauiculas piscibus repleuit, tom.3.88.L
 petrus cur se cum Galileo aut Nazareno fuisse negarit, tom.3.268.K
 petrus & Iohannes priores monumentum Domini intrare meruerunt, tom.3.282.E
 petrus quod in uisum erat, dolebat quasi incognitum quari, tom.3.123.M
 petrus crucem suam futura remuneratione indignam arbitratus est, tom.2.782.F
 petrus in uerso suspendi uoluit uestigio, ibidem.

petrus, Iacobus, & Iohannes quando a Christo assumpti in montem, tom.3.149.C
 petrus non sine formidine passus, tomo 4.47.I
 petrus in tumulo, an in celo sit, to.3.270.E
 petrus idem & ligatus, & soluendi accepit potestatem, tom.3.265.F
 petrus tentatus ut negaret, negauit ut steterit, tom.3.78.D
 petrus ope diuina a carcere liberatus, tomo 3.506.A
 petrus Christum praeceteris Apostolis fidei confessus, tom.3.143.H
 petrus exemplo Phineae percussit gladio seruum principis, tom.3.265.D
 petrus Dominum a passione studebat renouare, tom.4.80.H
 petrus tertio iussus pascere gregem Dominicum, tom.4.135.H
 petrus oues Christi pascere iussus, tom.3.291.G
 petrus igni appropinquat ut calefiat, tomo 3.267.K
 petrus cur primum per ancillam proditus, to.3.267.K
 petrus non potuit dubitare de Christo, tom.3.291.I
 petrus an mortuus, tom.3.148.L
 petrus sine auro & argento, tom.3.159.L
 petrus fidei princeps, tom.3.144.H
 petrus hominem negauit, quem Dei filium fatebatur, tom.3.269.C
 petrus ut petra fortissima, a petra principali communionem & uirtutis iumpsit, & nominis, tom.4.47.I
 petrus primus Dominicae executor sententiae, tom.3.159.L
 petrus Christum nolens mori, non deuotione, sed pietatis est l. ipsius affectu, tom.3.114.C
 petrus passus duplici a Deo affectus est gratia, tom.4.357.E
 petrus in caelis angelorum choro inseruus, tom.3.270.D.E
 petrus Christo in mari ambulante, sua natura oblitus, se mari credidit, tom.3.290.D
 petrus in domo Caiphae unius an. l. interrogacione ad trinam Christi negacionem ductus fuit, tom.4.46.F
 petrus Moysen & Heliam in monte un. a cum filio Dei uidit, tom.4.64.H
 petri negationis expostio, to.3.268.I
 petri deuotio praenatura, tom.3.151.M
 petri titubatio nostra est firmitudo, tomo 3.269.D
 petri error erudit iustos, to.3.269.C
 petri negatio an excusabilis, tom.3.269.F
 petri fides defectura fuisse nisi pro eo orasset Christus, tom.4.46.E
 petri lacrymae laudanda, to.3.262.B
 petri haeredes esse nequeunt qui eius fidem abnegant, tom.4.354.A
 petri titubatio petra est omnium, tomo 3.269.C
 petri iactantia, tom.3.270.D
 petri socius fabricians, tom.3.84.G
 petri genus piscandi particulare, tomo 3.88.H
 petri fides sine Christi intercessione defecisset, tom.4.24.M
 petri negatio an reprehendenda, to.3.262.B
 petri

OPERVM DIUI AMBROSII.

dicinam, to.3.132.G
 philosophi non sicut paruuli, tom.3.163.H
 philosophi multa arte quaedam minutissime disputacionum, simplicium animos irrecire gestunt, ut a se quae est in Christo, abstrahantur, to.3.659.H
 philosophi totos dies in disputacionibus consistunt, tom.3.33.C
 philosophi tria habent praecipua, tom.3.2.A
 philosophi minus Latine & receptis uerbis uti, ut propriis uterentur, tom.3.33.C
 philosophi uera simplicitatem fidei supergressi, th. ueritas inuites condiderunt, tom.3.106.A
 philosophorum doctrina aequae ac poetarum mendacis plena, tom.3.883.L
 philosophorum doctrina per peculium aureum designata, tom.3.925.D
 philosophi iugiter mundi in uerbis decites sunt, ueritatis autem expertes, tom.2.830.M
 philosophi aut uitalis est, aut moralis, aut rationalis, tom.3.1.A
 philosophia phalerata magis quam uera sapientia est, tom.2.1357.C
 philosophia uerbis potius, quam rebus scatur, tom.3.2.A
 philosophia terrena sed uelut corum, qui cupiunt prudentes iudicari in mundo, tom.3.659.M
 philosophia unde composita, ibid.
 philosophia bone uita admixta habet aliqua documenta, ibid.
 philosophia seduci cauemus, tom.4.58.B
 philosophia fallax & inanis, quae, tom.3.66.H
 philosophia in tres partes diuisa, tom.3.108.G
 philosophia secularis nihil ad salutem nostram pertinet, tom.3.658.V
 philosophia magis auocat a Deo, & in errorem abducit, ibid.
 philosophia diues, coplures sibi constituit Deos, tom.3.217.C
 philosophia naturalis ubi in euangelio Luca eluceat, tom.3.2.D
 philosophiae tripl. c. necessitas, tom.3.4.E
 philosophia distinctio ueteri testamento praefigurata, tom.3.2.A
 philosophicis subtilitatibus dum statur, nimia plerumque cura non habetur, tom.3.658.F
 philosophicis disputacionibus irreciri, uix aut nunquam euadunt, tom.3.660.G
 phineae & glo diuino ira Dei sapita contra Israelitas, tom.3.466.C
 phineae Hebraum & Medianem feminam in fornicacione comp. e. eos, pugione peremit, tom.1.618.B
 phison oris mutatio dicitur, to.1.141.E
 phison prudentia dicitur, ibid.C
 phabe ministra ecclesiae apud Cenchres, tom.3.410.E
 phanias exemplo sui resurrectionem credere nos docet, tom.1.101.D
 phanias quingentis uixit annis, tom.5.738.M
 phanias hanc sibi de thure & myrrha ador. n. s. ibid.
 phanias coitus corporeos ignorat, tom.2.3324.H
 phanias sui haeres est corporis, ibid.
 phanias cineris sui factus est, ibid.
 phanias natura, tom.1.101.C
 phorinus nea, tom.3.9.D
 phorinus Christum Deum negabat, to.3.633.D
 phorinus Iesum Deum non faciebatur, tomo 3.295.K
 phorinus haereticus, Ibid.
 phorinus Christum Dauid esse filium asseruit, & non Dei, to.1.646.F
 phorini haeresis, tom.1.161.D
 physica quae in Luca euangelio, tom.3.2.D
 physice docet Salomonis ecclesiastes, tomo 3.2.B
 physica per iuramenti puteum denotata, tomo 3.2.B
 physica ea, quae uel nature sunt, uel supra ea, comprehendit, tom.3.2.B
 pis quando super pedes stabunt, tomo 3.891.H
 piorum proprium, quod, tom.4.4.G
 piorum & impiorum fors quomodo futura diuerfa, tom.3.912.M
 pijs domus esse ecclesia, tom.2.1049.C
 pijs patria caelum est, Ibid.
 pius tacito uultu frequenter offenditur, tom.1.260.I
 pietas & indulgentia in uultu domini est, to.2.1060.M
 pietas natura non est deriuentum, tomo 4.81.A
 pietas censoria quadam, tomo 5.777.M
 pietas domina est credulitatis, tom.1.418.D
 pietas cibis dulcissimus, tom.4.364.H
 pietas anteferenda necessitudini, tomo 3.157.C
 pietas timorem Dei seruat, to.2.830.M
 pietas nimia impium esse compellit, tomo 3.62.H
 pietas uita nostra est substantia, tomo 1.539.L
 pietas Christi non praedicator potestati, tom.4.84.I
 pietas nescit lucrum pecunia, in quo pietatis diffidendum est, tom.1.474.B
 pietas uirtutum omnium fundamentum est, tom.2.1349.A
 pietas in deum, initium intellectus est, tomo 5.443.D
 pietas tripliciter impenditur, Ibid.
 pietatis officium in eos quoque, qui nos laeserunt porrigendum, to.3.108.G
 pietatis uera magistra, est natura inspiratio, tom.1.86.C
 pietatis lux ueri splendor est orientis, tomo 3.58.C
 pietatis dominica insigne, Enoch, tomo 3.68.G
 pietatis forma mollis ac tenera est, tomo 5.727.D
 pietatis ascensus scalarum similis est, tomo 2.833.F
 pietatis eadem mensura prolem fouere debet, tom.1.416.K.L
 a pietate ad scientiam spiritum descenditur, tom.3.829.C
 pietatem Christi nullus potest aquare, tomo 2.1047.G
 piger in conuersatione diuina sine spe est, tomo 3.393.A
 piger esse non potest, qui mandata Domini custodit, to.2.1200.I
 pilatus absoluit iudicio, crucifixit Christum mysterio, to.3.272.G
 pilatus manibus lotis se innocentem a sanguine Christi profitebatur, tom.3.426.D
 pilatus in signum innocentiae lauit manus suas

INDEX RERVM ET VERBORVM

comam populo, tom.3.273.E
Pilatus ab uxore admonitus, ne sanguine inno-
centem addiceret, Ibid.
Pilatus Iudae procurator, to.3.40.L
pilatus an viderit Iesum, tom.3.7.I
pilatus typus iudicium, quibus innocentes dam-
nandi offeruntur, tom.3.273.F
pilatus & Herodes occasione Christi post diu-
turnas inimicitias inuicem sibi reconciliati,
tom.3.27.1.1
pilatus manibus lotis, facta tamen nec dum di-
luit, tom.3.273.E & 5.846.M
pilati sententia sacrilega, to.3.273.E
pilati factum an possit excusari, Ibid.
pilos carnis radere, quid sit, to.1.603.I
pilos indumentum suum semper feriat, tom.
1.55.G
pinea gratiam naturae speciem signat, tom.
1.54.D
pinea imaginem naturae exprimit, Ibid.
pirateriam Latine centamentum dici potest,
tomo 2.825.B
piscem minorem, maior deuorat, to.1.79.H
pisces non ruminant, Ibid.
pisces branchias pro pulmone habent, tom.
1.78.D
pisces sunt qui hanc enauigant vitam, tomo 3,
87.I
pisces praescripta sibi habent domicilia, tom. 1,
84.I
pisces fluuiorum arbitri sunt, tom.1.86.B
pisces quidam factus gratia locum mutant,
tom 1.85.C
pisces humanae vitae exemplum praebent, tom.
1.79.K
piscium solertia, to.1.85.C.F
piscibus dentes cur densi, to.1.78.F
piscatores philosophi praelati, to.4.64.M
plaga meridiana torretur ardoribus, tom.1,
25.D
plaga septem, quae, tom.3.916.M
plantare & rigare sine vegetazione diuina nil
prodest, tom 3.430.E
plantare, quid, Ibid.
plantans & rigans vnum sunt, to.4.31.G
plantans & rigans non sunt quicquam, sed qui
dat incemen un Deo, tom.4.6.B
plantatio agri Domini quatuorplex, tom.4.
31.H
plantatio non plantata à Deo, eradicaabitur, to.
3.431.I
per plantatum, spiritalis fructus obertas signifi-
catur, tom.1.425.C
plebs praesita, nec à Deo repulsa, quae, tom.
4.8.K
plebis mobilitas, to.1.98.D
plenum nihil sine Christo, to.3.416.G
plentudo viuendi est resurrectio, tom.2.
1051.H
plentudo verborum Dei, est sapientia, tom.2.
1346.E
plentudo sapientiae est dilectio, Ibid.
plentudo Christi, est portio singulorum, tom.
2.1365.B
plentudo Dei nec augeri, nec minui potest, to.
1.385.F
plentudo legis est Christus, tom.1.358.D
plentudo Christiani, iustitia est, tom.2.
1347.G
pocula mentem incitant ad audaciam, tom.
3.631.H
poetarum dogmata mendacis ac fictionibus re-

ferta, to.3.883.L
poetarum carmina cur à Paulo adducta, tom.3.
146.F
poetarum fabulae à Paulo destructae sunt, Ibi-
dem.F
poena tanto est feracior, quò minor est culpa de-
linquentis, tom.4.372.H
poena & peccatù in omni homine, praeter quam
in Christo, to.3.765.A
poena voluntarios, non necessarios reos astrin-
git, tom.1.16.G
poena paucorum, multorum est emendatio, tom.
3.475.L
poena scandalizantium, quae, tom.5.786.M
poena prima sicut ieiunij praenarratio, tomo 1,
673.A
poena reorum, quaedam absolutio delictorum est,
tom.2.1338.D
nulla poena grauior, quam interioris vultus
conscientiae, tom.5.505.K
poena corrigi & emendat errantem, tom.2.
1308.I
poena peccati non nisi stricta satisfactione dis-
soluitur, tom.1.610.D
poena uirhor quisque sibi, tom.3.131.G
poena Babylonis duplites, tom.3.930.C
poena aeterna memoriam à mente reiciunt im-
pij, tom.3.930.E
poenam paucorum ad multos derivari iniqui-
sum, to.4.348.G
poenam quam defensione euitare non possumus,
pudore leuamus, tom.2.909.C
penitere hominis est, sed gratia implere solius
Dei, tom.3.45.B
penitens non debet absorberi tristitia, tom.4.
319.K
penitens iustificatur, tom.2.1282.D
penitens lacrymis debet diluere peccata, tom.
4.373.C
penitens serius, serò ingemiscit, tom.3.
202.I
penitens Achab statim consecutus est veniam,
tom 3.511.I
penitens conscientia in tuto est, si indulgentiae
remissionem non dubitet, to.4.394.C
penitens cuiusdam fabula, tom.4.382.B
penitentium magistra, quae, tom.4.378.B
penitentium quorundam vitae austeritas, to.4.
365.C
penitentibus data pars iustitiae, tomo 4.
387.X
penitentibus donatur redemptio, tom.4.
364.I
penitentibus Deus sua promittit sacramenta,
tom.4.374.A
penitentibus opportunis crux Dominica est ba-
nialanda, tom.4.381.B
penitendi remedium patet cuique, to.3.163.G
penitendi studium erroris est remedium opti-
mum, tom.3.146.A
penitentia patientiam quaerit, tom.2.924.G
penitentia radix corruptionis est, to.1.243.I
penitentia est remedium peccati, non eius in-
centiuum, to.4.381.A
penitentia dari potest à sacerdote, nequit secu-
ritas, tom.4.385.B
penitentia cur non sit sapius agenda, tom.4.
382.A
penitentia post baptismum remedium, tom.5.
627.A
penitentia vera statim fructum suum habet,
tom.3.511.I

penitentia aut aequare, aut certe superare, de-
bet crimina, tom 5.626.M
penitentia non verbis, sed actu agenda est,
Ibid.
penitentia quid sit, tom.4.387.H
a penitentia bene viuere, quid sit, tomo 4.
385.A
penitentia publica in ecclesia an iteranda, to.
4.381.B
penitentia auium prius damnat, & futuri
promittit correctionem, to.4.387.H
penitentia donum Dei est, to.4.20.K
penitentia vera est medicina, tom.2.905.B
penitentia non differenda, to.4.382.C
penitentia quid requirat, ut verè fiat, tomo 4.
382.A
penitentia nobis cum sanctis communis, tom.
4.381.E
penitentia infrequens in hereticis, tomo 3,
921.D
penitentia vno actu officia diuersa coniungit,
tom.4.387.L
penitentia carnis est inuolutus ad profectum
spiritus, tom.5.521.K
penitentia agenda sanis, & adhuc viuentibus,
tom.4.386.B
penitentia Iudae an ipsi profuerit, tomo 4.
372.G
penitentia vni ad mortem referuanda, tom.
3.206.E
penitentia bona ni esset, omnes ad senectutem
differrent abluitionis gratiam, tom.4.
382.D
penitentia impiorum fera, to.3.91.H
penitentia, an baptismo mediante, peccata re-
mitti, an quid intersit, tom.4.354.E
penitentia quos debeat habere comites, tom.4.
381.B
penitentia delinquentis est remedium, tom.4.
374.F
penitentia peccatis in Spiritum sanctum, an
proficiat, to.3.270.B
penitentia Iudae casta, to.3.270.B
penitentia per Ioannem, gratia per Christum,
to.4.374.F
penitentia non sollicitè solium, verum etiam
matuè est agenda, tom.4.367.G
penitentia debet esse sincera, non dolose, tomo
4.372.G
penitentia vera requirit saeculi huius abnega-
tionem, to.4.382.B
penitentia pigra & verecunda est, tomo 1.
572.M
penitentia quomodo agi debeat, tom.2.908.
K.L. & seq.
penitentia petri, tom.5.842.L
penitentia per, quae, to.3.511.K
penitentia portio quaedam est, crimen fateri,
tom.1.204.M
penitentia medicina tanta, ut diuinam mis-
tare videatur sententiam, to.4.375.I
penitentiam fastidians, abdicat gratiam, tomo
3.95.H
penitentia falsè & infructuose modi quam
sint multiplices, to.4.380.I
penitentia repugnat verecundia, to.1.572.M
penitentiam peccati gerere cur tam rariu ac
difficile sit, tom.1.572.I
penitentiam non rectè agit, qui de indulgentia
desperat, tom.4.347.L
penitentiam sapius agenda consentes, luxu-
riantur in Christo, tom.4.382.A
penitentiam

OPERVM DIVI AMBROSII.

penitentiam frustra predicant, qui fructum
eius tollunt, to.4.365.A
penitentiam agens dum sanus est, & reconci-
liatus, si postea bene vixerit, securus est, tom.
4.384.L
penitentiam agere vera est anima medicina,
tom.2.905.B
penitentiam excludentes, non sunt spiritus
Dei, to.4.365.A
penitentiam exigens Deus, veniam delictorum
pollicetur, tom.4.357.A
penitentiam peccati gerere sapientis est, tom.1.
572.I
pomorum simplicium differentia, to.1.51.H
pontificis officium, tom.3.765.F
pontificis est inter Deum & populum stare,
tom.3.766.B
pontifices olim sanguine vacca rubra asperge-
bantur, tom.3.764.K
pontificatus signa, to.3.766.A
populus Domini iniuriarum tolerantia fundi-
tus est, tom.2.1002.B
populus erroris quare commutationem non ha-
buerit, tom.2.1005.A
populus instar gregis, tom.3.35.H
populus vniuersus in vno ad Dominum olim
loquebatur, tom.3.17.E
populus sanctus sarculo institutio similis, tom.3.
246.A
populus olim apud Iudaeos cognoscebat qui in
prophetarum numeros essent referendi, tom.3.
5.B
populus coronis victricibus apta, tom.1.
803.A
populus diuinae operationis est organum, tom.1.
31.L
populus ecclesiae pauper, tom.5.702.K
populi duo de generatione Abrahamae manarunt,
tom.1.281.B
populi duo cuiusuis ecclesiae, tom.3.414.E
populi purificatio, gaudium est predicatorum,
tom.3.510.E
populi duo resurrectionis tempore in vnum con-
gregandi, tom.3.199.G
porci qui sint, to.4.380.M & 3.131.I
porci caput in templum Hierosolymitanu proie-
ctum, tom.3.253.E
porcis non sunt obiciende margaritae, tom.4.
380.M
porta iustitiae, quae, tom.3.144.K
portae diuersae, Ibid.
portae, quae, tom.4.114.A
portae mortis ecclesiae esse nequeant, to.3.144.I
portae inferi, quae, Ibid.
portae mortis eadon quae inferorum, Ibid.
cui portio Deus est, totius possessor est natura,
Ibid.
portio iusti in calo est, tom.2.1182.E
portio Domini, quae, tom.3.746.A
portio iusti, Dominus est, tom.2.1182.B.C.
1183.H
portio singulorum est plenitudo, & perfectio
Christi, to.2.1365.B
portionem Christi terrene partes aquare non
possunt, tom.2.1183.K
possessio bona, mens bona, tom.5.423.I
possessio iusti grata est Deo, tom.1.320.G
possessio preciosa, homo mundus, tom.5.423.K
possessio terrae quomodo iusto tribuatur, tom.2.
887.G
possessio Christi est homo, tom.1.532.I
possessio iusti, quae sit, to.1.551.G
possessio iura auaritia distribuit, tom.2.
1098.D

1188.M
possibilia Deo quae homini videntur impossi-
bilia, tom.4.369.B
possibilia omnia Deo, tom.3.429.B
posteriora vera, quae, to.2.824.H
potantium sacramenta & obsecrationes, tom.1.
685.F
Potentes Deus de sede deponit, & humiles ex-
altat, tom.3.27.L
potentes qua ratione prohibeantur vna bibere,
tom.1.677.C.D
potentes siluro similes, tom.1.79.K
potentum & humilium nulla in Dei ecclesia
est differentia, tom.3.246.A
potentibus complacere aucupantes, perpetuo sub-
dantur maledicto, to.3.106.C
potentibus conuersis maior est gaudium, tom.3.
299.K
potentibus in sua grauis est, tom.2.787.M
potentiores super infirmiores irruunt, tom.1.
333.A
potentius nihil quam nescire quidquid infirmi-
tatis est, tom.1.586.A
de potentia non est praesumendum, to.1.79.L
potentia & actus differunt, to.4.32.G
potentia impiorum pulvis est, to.2.846.F
potentia omnis hominis in affectu est, tom.2.
1186.B
potentia saeculi omnis somnium est, non veritas,
tom.1.485.B
potentia cupiditas formam iustitiae virilem ef-
feminat, tom.5.445.G
apud potentiam Dei nihil est abolutum, tom.5.
803.A
potestas Dei eadem quae & voluntas, tom.3.
90.D
potestas idem quod velamen, tom.3.472.H
potestas est magna Diabolo imperare, tom.4.
360.I
potestas secularis quibus mortifera, to.3.925.C
potestas nobis in bonum est, tom.3.76.X
potestas qualiter à Deo, & qualiter à Diabolo
tribuat, Ibid.
potestas secularis cur purpura & cocco sit simi-
lis, tom.3.925.D
potestas non tam à Diabolo, quam eius obnoxia
infulsit, to.3.76.M
potestas an trinitatis eadem, tom.4.151.K
potestas plerumque peccandi incentiuum est,
tom.1.642.D
potestas quomodo non timeatur, to.3.76.I
potestas non est mala, sed is, qui ea male vitur,
Ibidem.
potestas secularis quibus periculu sempiternum
affert, tom.3.925.D
potestas diuina humanis mentibus non metien-
da, tom.5.751.B
potestas decipit, tom.2.1264.K
potestas secularis frequenter nihil prodest, ple-
rumque obest, tom.1.642.C
potestas secularis mortifera, tom.3.925.D
potestas omnis à Deo, to.3.76.H
potestas aut viciuaria Dei non est faciendae di-
stantia, tom.3.4.E
potestatis licentia etiam in bonis moribus lubri-
ca est, tom.1.642.B
potestati resistens Deo resistit, to.3.396.M
in potestate non est glorandum, to.2.1264.I
potestate utens, Dei minister est, tom.3.76.I
potestates non sunt irritanda, to.5.459.A
potestates insipienti non danda, tomo 2.
1098.D

potestates caelestes affectu varietates nesciunt,
tom.2.1234.K
potestates non dantur, sed ordinatae omnes à Deo,
tom 3.76.I
potestates aduersariae aduentu Christi contur-
batae sunt, to.2.1030.E
potestatum ordinatio à Deo, ambitio vno caru
à Diabolo, to.3.76.H
potestatum ordinationi non est impetandum,
quod ipse potestates malo sint obnoxia, tom.3.
76.M
potestatibus omnibus viri Christiani, praeser-
tim si sint sublimiores, subiacere debent, tom.
3.88.I
de potu ad aequales calices, tom.1.682.A. &
seq.
preceptor moralis, quis, to.3.128.K
preceptor ipse suorum debet esse executor pra-
ceptorum, to.3.128.X
preceptoris officium, tom.1.321.D
preceptoris deferenda reuerentia, tom.1.148.H
preceptum Dei talentum magnum est, tomo 5.
885.G. & 2.1400.K
preceptum Dei non vnius loci lex est, sed mun-
di, to.5.829.X
ubi preceptum est, ibi lex est, tom.5.644.E
preceptum ibi est, ubi poena est peccati, Ibid.
precepto Dei inest opus, tom.3.90.C
precepta medicina, contraria sunt studiosis di-
uinae cognitionis, to.2.1361.B
precepta Christi arma sunt Christianis, tom.5.
902.I
precepta Dei in cordibus nostris impressa esse
debent, to.1.151.L
precepta quae prima quae secunda sunt tabulae,
tom.3.628.M
preceptorum alia ad Deum, alia ad hominem
pertinent, tom.3.629.A
preceptorum mensura qualis esse debeat, tom.
5.492.A
in preceptis Domini ambulandum, tomo 2.
1153.C
preceptis caelestibus parandum est, tomo 3.
4.F
preceptis Dei qui non obediunt, poena obnoxia
est, to.1.151.L
in preceptis omnibus diuinis vna eademque
ratio est, & diuinae gratiae, & humanae obe-
dientiae, to.5.1169.M
praecipites lege infrenantur, to.3.389.C
praecipites Antichristi, blasphemae, tomo 3.
902.B
praecipites magni rei vili non adhibentur, to.
3.296.H
praclarissima philosophis tria, tom.3.2.A
prada in victoris est potestate, tom.1.274.C
praedestinatorum saluti quomodo angeli infer-
uire dicantur, tom.5.751.I
praedestinatio Dei perfectio est operis, tomo 1.
28.L
praedestinationis exempla, to.4.34.B
in praedestinatione Dei semper fuit ecclesia, to.
1.339.X
praedestinationem praecedit praescientia, tomo 4.
147.H
praedicans aliter atque agit, suspectos reddie
auditores, to.3.465.A
praedicanti resistens, aut horem eius non recipit,
tom.3.380.L
praedicantem audientes caueamus ne sequamur
errantem, to.3.145.C
praedicatoris merces, to.3.861.D

INDEX RERVM ET VERBORVM

predicatoris promptitudo in docendo quanta esse debet, tom. 3. 873. E
predicatoris sapientia munit corda hominum contra nocuos errores, tom. 3. 917. C
predicatori permittitur sumptus accipere, quos tamen negligebat Paulus, tom. 3. 416. M
a predicatoris grauius vulnerantur, qui verba eius contemnunt, tom. 3. 918. D
predicatores etiam ante legem fuere, tom. 3. 873. E
apud predicatoris veros debet esse, est, est, tom. 3. 509. B
predicatores idonei id quod utile est sequuntur, Ibidem.
predicatores subsidiij secularis adminicula non debent requirere, tom. 3. 135. M
predicatores falsi quem Deum colant, ac venerentur, tom. 3. 919. I
predicatores qui in fine mundi futuri sint, tom. 3. 886. C
predicatores liberi a perditione in fidelium, tom. 3. 513. E
predicatores sunt milites, tom. 3. 879. M
predicatores a Deo mittendi, tom. 3. 916. K
predicatores quandoque angeli, quandoque ministri, tom. 3. 749. A
predicatores quales esse conueniat, tom. 3. 135. M
predicatores ornant corpus Christi, tom. 3. 126. E
predicatores beatitudinem credentibus loquuntur, tom. 2. 1400. M
predicatores criminosi iudicium contestantur, Ibid.
predicatorum humilitas, tom. 3. 840. D
predicatorum in primitiua ecclesia afflictiones, tom. 3. 507. H
predicatoribus ante omnia pacis et constantie mandatum datum, tom. 3. 136. G
predicatoris nominis Christi ubique audita, tom. 3. 381. D
predicatio euangelica est calcamentum nuptiale, tom. 3. 45. E
predicatio non verborum, sed virtutis testimonio debet confirmari, tom. 3. 425. D
predicatio crucis Christi incredulis odor mortis est, tom. 3. 513. D
predicatio cur similis stultitie a Deo ordinata, tom. 3. 422. B
predicatio sabbati, et neomenia, terrena est, non spiritalis, tom. 3. 671. M
predicatio non eget pompa cultusve sermonis, tom. 3. 420. M
predicatio euangelij, sermo sanctorum est, tom. 2. 1228. I
predicatio Dominica passionis, fructus est Christi, tom. 2. 1150. B
predicatio Pauli populum Iudeorum nudauit, tom. 1. 503. I
predicationis stulticia saluos facit credentes, tom. 3. 163. G
predicationis donum Dei est, non hominis, tom. 3. 451. H
predicationis Christi tempus, tom. 3. 896. K
predicationis lumen quomodo obsecrat, tom. 3. 889. A
predicationis donum abscondi nequaquam debet, tom. 3. 888. L
predicationis vox impiis propinat iram diuinam, tom. 3. 917. E
predicationis virtus doctrine odorem praestat fragrantem Deo, tom. 3. 513. B
predicationis sua ratio danda est, tom. 5. 885. H

predicatione euangelice doctrinae cepit immuniti cultus d. e. monum, tom. 2. 1031. G
predicationes fucatae humano sensui adaptatae, inuiles, tom. 3. 507. L
predicationibus verbi Dei ad Christi cognitionem peruenimus, tom. 2. 1403. H
pregnantem conculcantes, aborriuum inducunt, tom. 3. 255. L
pregnantes quibus minatur Christus, quae sint, Ibid. II
pregnantibus cognatis quae sedulitas exhibenda sit, tom. 3. 26. A
prelatus sollicitus esse debet de profectu eorum, quibus praest, tom. 3. 392. I
prelatus contentio deducit in perditionem, tom. 3. 261. E
prelaturum consuetudo, tom. 3. 830. A
premium primum et ultimum, tom. 3. 104. II
premium cuius est sanctis uberius, Ibid. M
premium non accipit quis nisi legitime certauerit, tom. 5. 432. K
premia precellentiora, officia requirunt imperiosa, tom. 3. 108. K
premia adhibent calcaria studiis, tom. 4. 365. A
premia an equalia incipientes et perfectos maneant, tom. 3. 104. H
premia non speranda inuisconsulto a pauperibus, tom. 3. 931. I
premia quae et quanta a Christo expectanda, tom. 3. 361. C
premia spectant principum consiliarij, non pauperum causas, tom. 3. 931. I
premia faciunt audaces, tom. 3. 361. B
premia iustitie in hoc seculo non flagitanda, tom. 2. 900. G
premia futura sperare non debet qui non est exercitatus diuersorum certamine praeliorum, tom. 1. 1079. I
premiolum sunt incrementa, ut et virtutum, tom. 3. 104. H
preparare unumquemque quid sit, tom. 3. 374. D
preputium et circumcisio utraque unum facta a Domino, tom. 3. 509. D
prerogatiua potestatis, hominibus in ceteris animalia a Deo attributa, tom. 1. 251. H
presbyterorum adulteria omnibus modis sunt cohibenda, tom. 3. 931. L
de praescientia Dei circa praenauicationem Aedae, quaestiones reselluntur, tom. 1. 150. B C
praescientia diuina non est incerta, tom. 4. 6. A
praescientia Dei, quae, tom. 3. 371. II
praescientia Dei nequit falli, tom. 4. 75. M
praescientia Dei personas non acceptat, tom. 3. 371. H
praescientia Dei non urget peccandi necessitate facinus voluntatis, tom. 4. 35. M
praescientia Dei hoc ipso probatur quod peccatores abundant prosperis secularibus, tom. 2. 1083. H
praescientia echini maritimi, tom. 1. 83. K
praesidis Cyrimi nomen cur a Luca relatum, tom. 3. 32. II
praesentia plures quam futura praeserunt, tom. 5. 460. B
praesentibus quomodo utendum, tom. 3. 433. E
praesumptio arrogantis est propior, quam roganti, tom. 4. 380. G
praesumptio aliud, quam meritum, Ibid.

praeteritum pro futuro cur usurpatum a sacra Scriptura, tom. 3. 492. L
praeterita cur omnia dicantur respectu Dei, tom. 3. 492. K
praenauicator qui quod destruit, aedificat iterum, tom. 3. 509. A
praenauicator similis Iudae, tom. 4. 377. E
precatores qui maxime requirendi sint in delictis, tom. 4. 356. K
precautiones omnium Spirituum Deo nota, tom. 3. 364. H
precautiones duae praeparantes ad miseriam, tom. 5. 657. I. 661. G
preces pro quibus fundende, tom. 4. 9. E
preces nostrae quomodo recte immolentur Deo, tom. 3. 649. C
preces quomodo confirmantur, tom. 3. 487. II
preces quomodo exaudiri faciamus, tom. 3. 393. E
preces humiliter se quam sint efficaces, tom. 4. 393. E
preces sanctorum armis sunt validiores, tom. 1. 721. D
preces lachrymarum utiliores sunt quam sermonum, tom. 5. 842. L
preces deditus liberatur a malo, tom. 3. 380. G
pressura nimia ad defectum impellit, nisi Deus a lit, tom. 3. 507. H
pressura nouellis inter primordia faciunt scandalis, tom. 3. 294. B
pretium sanguinis, quod, tom. 3. 271. H
pretium nostrum sanguis est Christi, tom. 1. 197. A
pretium nostrum, est fides, tom. 1. 494. E
pretium omnium sanguis est Christi, tom. 2. 1047. M
pretium non querit a nobis, qui pro nobis sanguinis sui pretium obicit, tom. 1. 491. L
pretium vita nostra est sanguis Christi, tom. 5. 849. G
pretium scripturae, fides nostra est, tom. 5. 118. M
pretium utriusque testamenti, est remissio peccatorum, tom. 5. 118. M
pretio accepto, anima fratris, a Christo redempta, Sathana non est prodenda, tom. 3. 931. M
pretio salutis nostrae nullum patrimonium conferri potest, tom. 2. 913. C
pretio sanguinis Christi redempti sumus, tom. 1. 341. E
pretio refuso in causis pecuniariis, ius soluitur, tom. 3. 271. G
pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum, tom. 1. 378. A
primitia Christi unusquisque in ordine suo, tom. 1. 392. G
primitia vigiliarum tuarum Christo dicande, tom. 5. 565. M
primitia altuum nostrorum Christo immolanda, Ibid.
primitia Deo offerende, tom. 1. 188. K
primitia anime primatus sunt bonarum disciplinarum, Ibid. L
primitias cordis ac vocis quotidie Deo debemus, tom. 2. 1326. D
primogenitii Aegyptiorum cur nocte fuerint interempti, tom. 2. 1197. B
primogeniti sancti sunt, tom. 1. 7. G
primum nil habet ante se, tom. 3. 23. H
prius ordine, priore loco exponendum, tom. 3. 122. A

princeps non debet esse pauperum depraedor, tom. 3. 933. B
principes maluit hominum, quam Dei gloriam, tom. 3. 379. I
principes multi in Iesum credebant, sed metus Iudaorum non profitebantur, tom. 3. 379. I
principes Dei habent imaginem, tom. 3. 397. A
principes cur creentur, tom. 3. 397. A
principes terrori sunt malis, non autem bonis operibus, tom. 3. 397. A
principes seculi, qui, tom. 3. 426. B
principes seculi instar Simonis cuiusdam leprosi, tom. 3. 122. B
principum consiliarij nil pauperis gratia faciunt, tom. 3. 931. I
principium nullum utri patris, ita et filij existit, tom. 3. 937. A
principium unum omnium, tam caelestium, quam terrestrium, tom. 3. 303. M
principium an habeat quicquid natum est, tom. 4. 63. G
principium operum mundanum, est calum, tom. 1. 532. I
principij distinctio, quae, tom. 1. 5. C
principia et finis in omnibus rebus praesentantur sunt, tom. 1. 532. G
principia rerum omnium plenius cognoscenda, et requirenda, tom. 3. 294. B
principia rarum habent maturitatem, tom. 4. 34. A
de principijs ad perfecta peruenitur, tom. 3. 146. B
in principijs non est exigenda perfectio, Ibid.
priscilla et Aquila Romam missi ab Apostolis, tom. 3. 294. D
probamur veris, tom. 1. 298. D
probabimur omnes, instar auri in conflatatorio, tom. 2. 1336. H
probati iustus optat, tom. 2. 1264. G
probatio opus est patientiae, tom. 4. 38. F
probatio stem excutat, tom. 4. 39. G
probatio non est nisi pro Christi nomine pericula sustineamus, tom. 2. 1281. B
probationis causa est humilitas, tom. 2. 1235. L
probationem patientia operatur, tom. 1. 552. M
probationem sequitur consolatio, tom. 3. 1210. D
probata a Deo non possunt reprobari, tom. 3. 365. E
probus iuxta et reprobos suscipit mater ecclesia, tom. 3. 936. II
probatus uita consilij plurimum adiungit, tom. 5. 482. I
non est procrastinandum, tom. 1. 186. A
produs sine periculo, quod scias iam cognitum, tom. 3. 207. L
profectus capacitatem habent agendi, tom. 4. 113. B
profectus in rebus omnibus quomodo accelerandus, tom. 3. 299. I
profectus nullus sine usu, tom. 5. 427. I
profectus cuiusque in studiis est tantus, quantus a Deo donatus fuerit, tom. 4. 21. A
profectu in Christo gaudet Deus, tom. 3. 674. B
professio spiritalis in Christo impletur, dum secularis obtenditur, non terrarum regi dicenda, sed caeli, tom. 3. 331. H
professio excelsor studium requirit uberius virtutis, tom. 3. 107. L
promissum non semper soluendum, tom. 5. 467. D
promissum non facere tollerabilius quam quod turpe sit facere, tom. 5. 515. E
promissa in baptisate non seruare, graue est, tom. 3. 908. M

promissa non ideo exinanitur, quod aliqui fidelium opprimantur, tom. 3. 506. D
promissiones factae Abrahamo implentur quotidie, tom. 4. 6. C
promissiones diuinae non possunt resolui, Ibid.
propheta esse nequit, nisi qui de Dei filio prophetarit, tom. 3. 150. A
propheta angelus dicitur, tom. 2. 1386. D
propheta nemo acceptus in patria sua, tom. 3. 80. L
propheta uesimentum dicitur, tom. 2. 856. H
propheta dicitur fenestrae, tom. 1. 359. G
propheta iusti flere pro populis, tom. 4. 375. K
propheta falsi cauendi, tom. 2. 159. H
propheta totius ecclesiae illuminatores, tom. 3. 489. B
propheta iniuria qualiter vindicata, tom. 3. 154. D
propheta futura, quae nesciuntur, praedicunt, tom. 3. 485. D
propheta interpretes scripturarum, tom. 3. 485. D
propheta medici spirituales, tom. 3. 850. E
propheta quomodo oculorum cognitionem percipiant, tom. 3. 44. K
propheta duplices, tom. 3. 481. B
propheta falsi unde agnoscendi, tom. 3. 159. H
propheta persecutionem passi a Iudaeis usque ad mortem, tom. 3. 105. C
propheta olim per populum, vel ut probi recipiebantur, vel ut improbi reprobabantur, tom. 3. 5. A
propheta montium nomine significantur, tom. 2. 785. E
propheta et lex usque ad Ioannem durant, tom. 3. 294. D
propheta diuersis modis patribus locuti fuere, tom. 3. 745. A
propheta an potuerint errare, tom. 3. 255. G
propheta uentura quasi decursa solent memorare, tom. 2. 1200. L
prophetam non possunt contaminare, sed peccatores, tom. 3. 140. K
prophetarum quis cibus, tom. 3. 42. A
prophetarum sanguine cruento Iudaorum reddarunt torcularia, tom. 3. 245. B
prophetarum filij quibus cibus ab Eliseo alebantur, tom. 1. 675. I
prophetarum oracula quasi nubes mysteria diuinae cognitionis obtectant, tom. 2. 863. L
propheti futura, tamquam praesentia, reuelantur, tom. 1. 690. A
prophetis et legi non credentes, miracula Christi videre non merentur, tom. 3. 272. K
prophetis futura pro praesentibus praesto esse uidentur in spiritu, tom. 2. 1242. D
prophetas quando absulerit Deus, tom. 3. 77. F
prophetici oris usus quomodo augeatur, tom. 2. 41. E
propheticae voces praecipue legalia an ad omnes perueniant nationes, tom. 4. 3. K
propheta quibus in signum, tom. 3. 488. K
propheta, rima probatio fidem esse rationabilem, tom. 3. 392. G
propheta datur pro modo accipientis, tom. 3. 392. G
propheta nuci similis est, tom. 1. 655. K
propheta corum quae essentura erant filij Symeon et Leui, tom. 1. 517. B
propheta annuntiatio futurorum est, tom. 1. 516. K. et tom. 2. 829.
propheta cedunt ad Dei gloriam, tom. 3. 483. H
propheta consuetudo, tom. 4. 66. E
propheta insignia fidelium, tom. 3. 18. E
prophetae studium utilius, quam linguarum, tom. 3. 485. E

OPERVM DIUI AMBROSII.

proprum non est quod in saeculo est, tom. 5. 631. E
prosecutores ecclesiae leoni et urso comparati, tom. 3. 858. C
prosperis non debemus efferris, tom. 5. 890. I
prosperitas reddit elatos, tom. 3. 115. M
prosperitatem cito sequitur inuidia, tom. 1. 296. K
prosperitate rerum tentantur, tom. 2. 1219. G
prouidentia Dei in quibus requiratur, tom. 3. 370. D
prouidentia diuina in omnibus creaturis elucet, tom. 2. 1324. G
prouidentia Dei non est culpanda, tom. 4. 49. D
prouidentia diuina sanctis obrepere delicta permittit, tom. 1. 629. B
prouidentia Dei completitur tam praesentia et futura, quam praeterita, tom. 4. 50. E
prouidentia Dei tanto diuiniore, quanto humanitas abieciore, tom. 3. 49. A
prouidentia diuina omnia iudicantur, tom. 4. 43. K
prouidentia diuina an possit in nobis ab aliquo tractari, tom. 3. 361. B
prouidentia diuina, an reddat superflua bona opera, tom. 4. 50. E
prouidentia magnum munimen fortitudinis, tom. 5. 455. B
prouidentia Dei non fallitur, tom. 4. 50. D
prouidentia Dei in pomis seruanda, tom. 1. 51. I
prouidentia diuinae cura, nunquam desinit hominum uniuersitati, tom. 4. 3. K
proximus, quis, tom. 4. 358. B. et tom. 1. 307. L
proximi Deo quomodo officimur, tom. 5. 834. I
proximi amor sanctis a contemplatione retrahit, tom. 3. 875. H
proximo quisque suo placere studeat in aedificationem, tom. 3. 405. A
proximum quid faciat, tom. 3. 196. E
proximos non sanguinis necessitudo sed uirtutis cognatio facit, tom. 5. 641. H
prudens non est statim, qui probatus est uita, tom. 3. 391. I
prudens nemo qui Deum nescit, tom. 5. 441. I
prudens in maioribus, difficulter in minoribus non sapit, tom. 3. 305. A
prudens cauet sibi a peccatis, tom. 3. 670. B
prudens quid, tom. 3. 105. B
prudens est scire quemadmodum cuique respondeat, tom. 3. 626. B
prudens est omnibus omnia fieri, ne tamen religionis profectum excedat, tom. 3. 464. H
prudens liberi, stulti autem serui, tom. 3. 670. B
prudens plerique mouentur cum uident iniustus affluere rebus secundis, tom. 2. 817. F
prudencia et insipientia sibi congruere non possunt, tom. 1. 550. D
prudencia amplexanda, tom. 3. 648. I
prudencia pacem sibi habet sociam, tom. 3. 105. D
prudencia a Deo, tom. 4. 20. M
prudencia an praeditur angeli, tom. 4. 113. B
prudencia in exitu canitur, tom. 3. 201. D
prudencia sine iustitia nocet, tom. 1. 338. B
prudencia omnibus uirtutibus associata, tom. 5. 483. C
prudencia in ueri consistit cognitione, tom. 5. 441. L
ubi prudencia, ibi plerumque malitia, tom. 1. 142. E
prudencia seculi ad uitam non suffragatur, tom. 2. 1357. C

INDEX RERVM ET VERBORVM

Prudentie est prodesse magis, quam obesse ali- quibus, tom. 3.391. I psalmus quinquagesimus mysticus, to. 3.64. II psalmus 38. valde mirabilis est, to. 5.425. E psalmus quinquagesimus propter Bethsabea nu- ptias conscriptus, to. 3.64. G psalmi cur in octava inscribantur, tom. 3.149. B psalmi Iudaeos ad premia vocant, tom. 3.120. K psalmi pro reuolantibus inscripti, tom. 3.245. A psalmi ab initio à Iudaeis non agniti, to. 3.120. K psalmi multi in octava inscripti, t. 3.102. A psalmorum liber profectus est omnium, tom. 2. 829. psalmorum liber medicina quadam salutis hu- manae est, Ibid. psalmorum Davidis singularis utilitatis, Ibid. psalterium in quinque libros videtur esse diui- sum, to. 2.968. M psalteria caput Ioannis flagitans, synagoga est comparanda, tom. 5.869. I pseudoapostoli mundo prudentes videri studer, tom. 3.433. A pseudoapostoli blanditiis sermonum corda de- prasant innocenti, tom. 3.413. D pseudoapostoli Christum in sapientia hominum predicabant, to. 3.421. A pseudoapostoli credentes cogebant Iudaei, tom. 3.413. E pseudoapostoli praesenti tantum student utili- tati, tom. 3.527. M pseudoapostoli Philosophicis rationibus veterem legem & prophetas tentabant reprobare, tom. 3.417. E pseudoapostolorum doctrina, qualis, to. 3.417. E pseudoapostolorum rethra ad inducendos in fraudem simplices, to. 3.413. E pseudoapostolis uer impeditum in Hispaniam, to. 3.409. G pseudochristiani sanguine lacus illaqueandi, tom. 3.914. A pseudochristiani licet fideles videantur, opera tamen fides non habent, tom. 3.914. A pseudo doctores in impietate ceteros omnes facili- ter excellunt, tom. 3.926. E pseudo doctores fundamentum ciuitatis Diabo- li, tom. 3.926. F pseudo prophetae quando extitit, tom. 3.254. B pseudo prophetae in stagnum ignis uini mitten- di, tom. 3.939. I publicanus phariseo praefereendus, tom. 2.1135. I publicani baptisimum Ioannis adierunt, to. 3. 44. G. & 119. I publicani oratio cur predicetur, to. 1.186. B publicanorum officium, tom. 3.44. G. publicanorum non est ultra praescriptum exige- re, Ibid. II pudica non est quae metu cogitur, to. 5.530. G pudica non est quae lege tenetur, Ibid. pudicitia libera esse debet, to. 5.530. H pudicitia zelo possidetur, to. 2.1312. H pudicitia avari uenereo inimica, tom. 4.361. F pudicitia uerum Christi sacrificium, to. 1.97. B pudicitia uirtuti propria, tom. 1.97. B pudicitia spiritalis, quae, tom. 2.1011. I pudicitia calciamantum anime est, t. 2.1302. B pudicitia bonum munus, sed minoris meriti, cui periculum abest, tom. 1.482. F ubi pudicitia saluatis periculo defenditur, ibi plenius conoratur, Ibid. pudicitia exemplar Iosaph, to. 4.360. H pudicitia & castitatis opes in quo consistant, tom. 4.343. K

pudor Maria imitandus, to. 3.22. C pudor Elizabetha occultationis causis, t. 3.18. F pudor operimentum infirmitatis nostrae est, tom. 1.259. G pudor indundus uirginitatis comes, t. 5.541. H pudor auget sollicitudinem, to. 3.672. H pudor Mariae quantus, tom. 3.26. B pudor officii teritur, to. 5.548. D pudor, iustitia seruata, est custodiendus, to. 3. 391. H pudor nil profuit, nec rationabilis uidetur, ne- glecta iustitia, to. 3.391. H pudor quis bonus, tom. 4.361. D pudor bonus comes castitatis regendae, tom. 5. 432. F pudor conuersionis sepe causa est, tom. 1.166. A pudoris commendatrix est taururnitas, to. 5. 548. E pudoris iniuriam uirginitatisque dispendium matribus debentis, to. 3.40. K pudorem commendat taciturnitas, to. 5.548. E pudorem coercet mensa aliena, to. 3.399. I pueri tres Hebraeorum ieiunium in caminum ignis intrarunt, to. 1.675. K puer macheram tractat ineptie, to. 3.68. M puer est qui non peccat, to. 3.15. H puer dum nihil sibi vindicat, formam uirtutis exequitur, & licet rationem nesciat, culpam ignorat, tom. 3.153. C puer non credit malitia, priusque sciat bonum aut malum, ut eligat quod bonum est, tom. 3.68. K in pueris conuotiones innocuae sunt, to. 5.437. I puerili barbari in sacrificio costantia, t. 5.549. I pueritia proprior uerecundia est, quam super- bia, tom. 1.499. H pueritia innocentiam habet, to. 2.789. A pueritia secunda est hominis aetas, tom. 1.537. E pueritia usque ad annus pubertatis procedit, tom. 1.537. F pugnant legitime coronabitur, tom. 3.70. pugnantem inuictum, quam desiderem intentatū esse praestat, tom. 4.52. G pugna atque dissensio, ubi nulla est harmonia, tom. 3.213. C pugna Christianorum, qualis, to. 2.990. A pugna grauior est uis qui intus, quam illius, qui foris dimicat, to. 1.643. K pulchrum uidetur Deo, quod hominibus uide- tur despectum, tom. 3.498. I pulchri & honesti differentia intelligi potest, explicari non potest, t. 5.460. D pulchritudo ad libidinem prouocat, to. 3.814. C pulchritudo uera non est, quae uirtutum habet deformitatem, to. 3.95. M pulchritudo anime est sincera uirtus, t. 1.373. A pulchritudo audita non uisa plus desideratur, tom. 5.542. I pulchritudo uera in quo consistat, to. 1.28. M pulchritudo ecclesiae audita & operibus emi- net, tom. 1.350. E pulchritudinem uiuendi quis teneat, t. 5.435. E pulchritudine ne capiamur, to. 4.362. B pulvis asinae Iudaeorum uestimenta calcabat, tom. 3.241. B pulsanti aperitur, tom. 3.4. F pulueri impietas comparatur, to. 2.823. I pulueri similis impiorum potentia, Ibid. pupilla oculos, ab incidentis iniurie offensione tueritur, tom. 1.127. I pupillus diuinae benedictionis honoratur subsi- diis, tom. 5.633. L

purgatorium quos purget, to. 3.906. E purgatorio cremat, in collegium sanctorum ite- rum recipitur, tom. 3.942. B purgationes trium dierum Euangelij gratiam signant, tom. 5.119. A purgationes 7. dierum secundum legem, spiri- tuale sabbatum annunciabant, to. 5.119. A purificatio in sanctitate, tom. 3.625. B purificatione egemus cum & is se purgavit, qui ea non egebat, t. 3.49. C puritas animi iustos nos coram Deo reddit, to. 1.229. E puritate animi nullus fructus dulcior est, tom. 2.860. M purpura sanguine tingitur, t. 3.725. C pusillus contrarius est magno, t. 3.15. I pusilli uirtutis nesciunt incrementa, to. 3. 217. D pusilli non scandali uandi, t. 3.255. M puteus, de quo licet fecerunt pastores Gerarorū, quid sonet, tom. 1.357. A puteus uisionis in ueteri testamento quid si- gnificauit, to. 3.2. B puteus latitudinis quid significet, & cur sit sic uocatus, to. 1.357. B puteus, quem orta diffensione Isaac uocauit ini- micitias, quid sonet, tom. 1.357. A puteus iuramentum naturalem significat philo- sophiam in sacris literis, tom. 3.2. B puteus aquae uinae profunda altitudo doctrinae est, t. 1.356. L putri abundantiae in ueteri testamento quae fuerit significatio, to. 3.2. B puteos Isaac fodere quid sit, to. 1.356. L pythagoras Socrate antiquior, tom. 5.427. H pythagoras per quinquennium discipulis uisum inhibebat loquendi, Ibid. pythagoras ex populo Iudaeorum genus duxit, to. 5.935. C pythagoreorum duorum fides insignis, to. 5. 516. C pythia & Draconis fides, to. 5.545. G python spiritus mundi potior, to. 3.427. M

LITTERAE

Q uadragesima cur 42. dies habeat, to. 5. 806. I quadragesima commendatur ex Eliae ieiunio, tom. 1.693. A quadragesima totis praeter sabbatum & domi- nicam ieiunatur diebus, to. 1.678. E quadragesima duas uindictas Anna quid de- notent, to. 3.39. G quadragesima finis est, passio domini, tom. 2. 969. A quadragesima tempus congruum, to. 5.827. C quadragesima exordium, tom. 5.824. B quadragesima obseruatione instr. patrū no- strorum iustificamur, to. 5.824. F quadratum est quod omnibus bene consistit partibus, to. 1.221. B quaternarius numerus mysticus est, to. 1. 592. M quaternarius iustitiani insinuat, tom. 1.593. A quarens inuenit, tom. 3.4. F querendum non est, quod scire non licet, tom. 3. 152. G quaestiones quae impediunt salutem, t. 3.696. A quaestiones stultae & sine disciplina uitandae sunt, tom. 4.89. D quaestiones inutiles euitandae, tom. 3.256. G querela nulla ubi, to. 3.12. G

LITTERAE

LITTERAE

R ab meretrix quomodo se suamque domū saluauerit, to. 4.153. B raab meretrix, typum ecclesiae habuit, tom. 2. 1375. K raab nuntius Iesu Naue abscondit, to. 3.164. K raab meretrix inhabitatrix Hiericho, tom. 3. 164. I raab meretrix, typus mysterij ecclesiastici, tom. 3.58. B rachel ecclesiae futurum principatum signabat, tom. 1.430. A rachel benedicta filios suscepit, to. 3.254. G rachel adificauit domum Israel, to. 3.62. C rachel aspiratio fortis dicitur, tom. 1.550. D rachel ecclesia uel prudentia dicitur, tom. 1. 458. F radix in omnibus gignendis spectanda est, tom. 2.863. H ragucl filiae uirtus non celauit, to. 5.519. C ramesses Aegypti ciuitas est, ab Hebraeis muni- taes, tom. 1.594. A ramulus oleae, quem secum detulit columba, quid denotet, to. 1.243. K. L. raphael Tabiae filij comes, to. 1.111. H raphidim laus iudicij interpretatur, t. 1.602. A rapiendi nullus modus, ubi nulla mensura cu- piendi, tom. 1.181. A rapina auaritia subdita est, to. 2.1298. B raptores caelorum esse debemus, to. 5.795. B raptus quotuplex, to. 3.118. A ratio reddenda est nobis omnium donorum di- uinorum, tom. 3.924. G ratio reddenda cuique pro se, to. 3.402. B ratio uisum mentis acuit, tom. 3.2. B ratio de quibus reddenda sit in die iudicij, to. 4. 385. A ratio cupiditati resistit, tom. 1.398. C ratio factorum propriorum cuique est reddenda, tom. 3.945. E ratio nullum iudicium in infantibus, tom. 4. 2. B rationem exercere iustus est homo, to. 3.4. F rationem captiuam ducat fides oportet, ut uere credamus, tom. 3.937. A rationale anime nostrae ab irrationabili se- iungere debemus, tom. 1.268. G reatus nostri origo mulier, to. 3.472. I reatus magis obstringitur, in cuius delicto tri- bulantur complures, tom. 3.511. H rebecca duas naturas humani ingenij partiuinit tom. 1.172. C rebecca ecclesiae mysterium representat, tom. 1. 310. B. C rebecca cur filium suum Iacob Esau praeuulerit, tom. 1.416. M rebecca patientia dicitur, tom. 1.348. I rebecca ad Isaac ueniens ecclesiam figurat, tom. 1.350. F rebecca sancta utero gemelli concepti, tom. 4. 389. C rebecca in aures, quid denotent, to. 1.309. A rebecca uirga quid denotent, Ibid. reconciliatio nostra Christi sanguine facta est, tom. 4.39. I rectoris cur dati, tom. 3.397. C redamare amantem commune est omnibus, to. 3.107. K plus redimendo quam creando, Deus nobis con- tulit, to. 2.1296. K redemptio anime, est fides, tom. 1.561. E

OPERVM DIVI AMBROSII.

redemptio nostra uilesceret, si tamquam debita, gratuita nobis contingeret, tom. 4.13. D redemptio nostra est Christus, to. 2.1040. H redemptio anime hominis, diuitiae eius sunt, tom. 1.561. F redemptio suorum seruulorum est Dominus, tom. 2.1004. I redemptio anime est misericordia, tom. 1.561. F redemptio magna est, quae precij annunciatione non constat, sed praecipi, to. 5.884. F redemptio mensura nostrae omnibus est per- fecta, tom. 1.562. F redemptio spes alim penes solos Israelitas erat, tom. 4.37. D redemptio nostra causa, Dei bonitas, uendi- tionis, nostra malitia, to. 3.265. E redemptio omnibus pollicetur Christus, to. 2.1043. K redemptione multorum gaudet ecclesia, tom. 4. 337. A redemptionem non sperantes per ignorantiam, an per hoc excusentur, to. 4.37. G redemptor Leuitae est, tom. 1.197. G redempti pecunia non diu fidem custodiunt, tom. 5.492. E redundantia nulli deficiunt, to. 3.6. B reficit nos optime idem, qui & nos fecit, to. 4. 390. B refractarius familiaritas uitanda, to. 3.694. C in quo regnat Deus; in eo non regnant peccata, tom. 2.993. A regnum in se diuisum, destruitur, tom. 4.55. G regnum Diaboli graue, to. 2.1030. B regnum peccati, mortis regnum est, Ibid. regnum nemini intercluditur, nisi quem sua cō- fessio uocis excluderit, to. 3.201. A regnum calorum retributio nostra est, tom. 2. 1274. C regnum Dei semper & per omnia querendum, tom. 2.1152. L regnum caeleste quibus promissum, to. 3.467. K regnum est Dei, & cui uult dabit illud, tom. 3. 397. E regnum primum, quod, to. 3.104. H regnum Domini non est de hoc mundo, tom. 3. 66. B regnum iustum Iudaeorum à Dauide est exor- sum, tom. 3.56. K regnum ecclesiae, prius quam synagoga, in pra- destinatione delatum, tom. 1.417. F regnum patris & filij non esse seorsum, tom. 4.104. M regnum calorum cogi quid sit, tom. 3.117. E regnum Dei uerus est sabbatismus, to. 3.762. C regnum calorum praestat humanis regnis ac do- minationibus, to. 3.117. E regnum Dei non est commune cum crimine, tom. 2.993. A regnum calorum expectatio nostra est, t. 2.1281. F regnum Diaboli quibus dominetur, to. 3.892. L regnum calorum claudere & aperire quid sit, tom. 3.888. E regnum Dei in sanctis eius, to. 3.892. L regnum Dei quando ueniat, to. 4.338. C regnum huius mundi, quod, tom. 3.892. L regnum Dei & Diaboli, quod, Ibid. regnum calorum in psalmis annuntiatum, tom. 3.118. D regnum calorum quis rapiat, to. 3.118. D regnum Dei non est de hoc mundo, to. 3.261. D regnum Dei qui intrent, tom. 3.403. I regnum calorum rapiendum, to. 2.1334. A

à regno Dei quid nos tam dementer à Deo in- uicos aueriat, to. 3.201. B regna perfugia omnia Dominus uoce sua incli- nauit, to. 2.1031. G regna in hoc saeculo somnia sunt, tom. 1.489. C regna quattuor angelis quattuor significata, tom. 3.881. D regalis dignitas sumebatur olim per uindictam, tom. 3.749. E regalis successionis splendor de tribu Iuda est, t. 1.518. F regale genus quomodo simus, to. 3.500. E regiae constitutiones non sunt soluenda, tom. 3. 88. I regie potestatis insigne est diadema, to. 3. 895. H regina mundi huius auaritia recte dicitur, to. 3.932. M regio ista sub maledicto est, uel in lubrico saeculari, to. 2.1018. B religio liberum requirit hominem, to. 3. 693. D religio praeferenda cognationi, t. 3.157. C religio quomodo esse queat perfecta, to. 3. 249. F ubi religio sanctior, ibi fides ueritatis est ple- nior, to. 2.1263. G religio potentior & sublimior omnibus, tom. 3. 629. D religio multos sui desertores in nouissimis tem- poribus habitura, tom. 3.257. C religio unde dicta, tom. 5.536. C religionis mysterium cum gentibus habere in- terdictum, tom. 3.157. D religionis fides cum circumstantiarum conside- ratione loquenda est, tom. 3.393. C religionis charitas, tom. 3.483. L religionis culpa quomodo, to. 3.12. G religiosi iactantia multum infestatur, tom. 3. 75. G religiosus uir quomodo insidietur Sathan, to. 3.72. G religiosus dedecet indignatio, to. 3.155. G reliquia digni adibus condeuda, to. 5.1176. D remedium nostrum Dei gratia, tom. 5.735. B remedium tadioorum omnium est Christus, to. 2.977. G remedia sua norunt bestia, tom. 1.114. B remedia foliorum, to. 1.43. B remigium alarum bonorum operum continua- tio est, to. 5.574. H remissio nimia in munere non conuenit, tom. 5. 493. H remissio peccatorum omni melle dulcior, tom. 2. 1301. G remissio peccatorum, precium utriusque testa- menti est, to. 5.1118. M remissio peccatorum, haereditas Christi est, tom. 2.1272. M remon Phares sublimis diuino interpretatur, t. 1.606. A remuneratio iustorum quando erit, to. 2.900. I remuneratio qualis à Deo futura, to. 5.792. D remuneratio magna est, ut orationibus singu- lorum, acquiritur singulis totius plebis sus- fragia, to. 1.188. H renouamur per lauari regenerationem, tom. 2. 984. K renouamur per spiritus sancti infusionem, Ibid. renouamur per resurrectionem, Ibid. reparatio nullius est desperanda, tom. 4.52. K Et ij

INDEX RERVM ET VERBORVM

reprobi semper impugnant electos Deique eccle-
siam, to. 3. 943. H
reprobi diuitiis & opibus perituris gmulandis
inhiant, to. 3. 930. A
reprobi & vinoſi in quo conueniant, to. 3. 925. A
reprobi cur vocentur, to. 3. 928. I
reprobi ut vitii indulgeant impunitatem ſibi
falſo promittunt, tom. 3. 949. B
reproborum ſocij demones, to. 3. 927. K
reproborum nomina non ſunt ſcripta in libro
vitæ æternæ, to. 3. 926. C
reproborum montes monumentorum ſunt in-
ſtar, to. 3. 890. E
reproborum libri multi, to. 3. 944. M
reproborum diſſenſiones & diuiſiones quàm ſint
variæ futuræ, to. 3. 944. M
reproborum labor & ſtudium in quo conſiſtat,
to. 3. 929. F
de reproborum ciuitate, non corpore, ſed animo
eſt excuſandum, to. 3. 930. A
reproborum lucerna quando extinguitur, to. 3.
934. A
reproborum blaſphemia quando cunctis ſint ſu-
turæ manifeſta, to. 3. 924. I
reptilium aliã ſunt venenata, alia manſuetã,
tom. 1. 252. G
reptilium manſucorum ſimiles ſunt decoræ in
corpore noſtro paſſiones, to. 1. 252. H
reptilium venenatorum ſimiles ſunt in corpore
noſtro immonde paſſiones, Ibid.
repudiij libellus dabatur à Moſe, to. 3. 214. B
requies maior quam eſt recumbentis, to. 3.
140. I
requies tres, tom. 3. 758. E
requies Dei, que, to. 3. 76. C
requies vera eſt regnum calorum, tom. 3. 758. E
requies noſtra qualis eſſe debeat, tom. 1. 215. M
& 216. G. H
requies hic nulla eſt, tom. 2. 825. A
requies nulla ubi animus inquiet eſt, to. 2.
1302. A
ad requiem non niſi per laborems peruenitur,
tom. 1. 598. E
requiem nobis comparauit Chriſtus reſurrectio-
ne ſua, tom. 1. 537. D
res ſalubres & neceſſariæ nõ tam dicendæ ſunt,
quàm docendæ, to. 4. 387. G
res omniſ propius & domeſticis exercitijs au-
getur, to. 5. 427. L
res latine interpretatur caput, to. 2. 1332. I
res interpretatur principatus, Ibid.
rei familiaris cupiditas eſt mentis arugo,
tom. 3. 10. A
reipublicæ expedit leges omnibus eſſe communes,
tom. 1. 98. B
reſti laudabilis tentatio interpretatur, tom. 1.
606. F
per reſticulam vinculum perſuſionis intelli-
gitur, to. 2. 1314. A
reſurgunt omnes meritorum ordine, to. 5. 751. D
reſurgere volentibus ſeculo moriendum, tom. 3.
264. H
reſurgens Chriſtus, qualis, to. 3. 525. C
reſurgentium immortalitas ſine amaritudine
futuræ, tom. 3. 277. F
reſurrexerit Chriſti generalem tribuit reſurre-
ctionem, tom. 3. 297. B
reſurrexerit Domini diſcipulis per mulieres nun-
tata, to. 3. 285. A
reſurrexerit vita noſtra præſtat maturitatem,
tom. 3. 109. E
reſurrexerit Chriſti noſtræ reſurrectionis eſt ar-

gumentum, to. 3. 521. A
reſurrexerit non habebit aliud alio inferius,
tom. 3. 199. II
reſurrexerit temporalis in paſſione Domini cele-
bratur, ut perpetua illa credatur, to. 3. 134. D
reſurrexerit Chriſti omnẽ de ipſo ſiſtulit ambi-
guitatem & diſſidentiam, to. 3. 297. A
reſurrexerit caeſtris, mors eſt terrenæ, to. 3. 512. D
reſurrexerit eſſe non poteſt niſi hominis mortui,
tom. 3. 148. I
reſurrexerit reparat vitam mortuorum, to. 4.
364. H
reſurrexerit eſt omnium communis, gloria verò
non niſi electorum, to. 3. 501. B
reſurrexerit creditu difficilis, ipſis etiam Chriſti
diſcipulis, tom. 3. 144. M
reſurrexerit quomodo probanda, to. 3. 146. C
reſurrexerit cur poſt coſummationem ſæculi erit,
tom. 5. 739. E
reſurrexerit ab Eſaia prædicta, to. 3. 417. E
reſurrexerit prima & ſecunda que, to. 3. 942. A
reſurrexerit credibili, to. 3. 498. F
reſurrexerit vix niſi à perfectioribus poteſt per-
cipi, to. 3. 287. L
reſurrexerit Laſari futuram reſurrectionẽ oſten-
dit, to. 5. 742. M
reſurrexerit matutina adiumenta caeſtria nobis
conferit, to. 2. 1030. A
reſurrexerit Chriſti ſalus noſtra eſt, to. 1. 342. A
reſurrexerit perficit promiſſionem factã à Deo
ſanctis ſuis, tom. 3. 944. I
reſurrexerit plenitudo viuendi eſt, to. 2. 1105. H
reſurrexerit Chriſti pinguis & fertilis terra di-
citur, tom. 1. 522. E
reſurrexerit ſtipendium noſtrum eſt, to. 5. 737. G
reſurrexerit non ſtatim ab omnibus credita,
tom. 3. 134. E
reſurrexerit non noſtrum meritum, ſed Dei mun-
us eſt, to. 1. 342. A
reſurrexerit ſlos immortalitas eſt, Ibid.
reſurrexerit ſides tribus argumentis colligi-
tur, Ibid.
reſurrexerit claritas pro merito cuiuſque erit,
to. 5. 751. D
reſurrexerit mſterium continet, aqua in vi-
num conuerſa, to. 5. 80. II
reſurrexerit dignitates diuerſæ, tom. 3. 499. I
reſurrexerit non ſunt participes infideles,
to. 5. 312. L
reſurrexerit plenitudo, ubi, to. 3. 193. A
reſurrexerit tempus poſt dies tres & dimidiũ,
tom. 3. 891. H
reſurrexerit ſides ubi eſt, non mors, ſed ſpecies
quietis eſt, tom. 3. 135. G
reſurrexerit Chriſti gloriam qui apoſtolorum
videre meruerunt, to. 3. 149. B
reſurrexerit fructum æternum quis poſit ex-
pectare, Ibid. D
reſurrexerit ſuam operatus eſt Chriſtus,
tom. 2. 962. C
per reſurrectionẽ perpetuatur natura, to. 1. 381. B
reſurrexerit Chriſti noſtræ reſurrectionis fu-
tura tenemus pignus, to. 1. 661. A
reſurrexerit nos credere exemplo ſui docet
Phœnix, tom. 1. 101. D
in reſurrectionem Chriſti credere primum &
maximum eſt fidei noſtræ fundamentum,
tom. 1. 507. I
in reſurrectione iuſtorũ iugis latitia, to. 1. 320. G
reſurrectione vita reparatur, to. 5. 705. I
reſurrectione Chriſti requies nobis parata eſt,
tom. 1. 537. D

reuelationis facta Iohanni diuiſio in ſeptem
viſiones, to. 3. 802. D
reuelationes terrænæ à carne & ſanguine pro-
ueniunt, to. 5. 143. K
reuertitur bene in ſe, qui à ſe receſſit, tomo 3.
206. B
reus multis modis conuictus, nequit excuſari,
tom. 3. 303. L
rex apum aculeo non vititur, tom. 1. 98. E
rex homo eſt, to. 3. 304. H
rex licet legibus abſoluatur, ſua tamen reus eſt
conſcientiæ, tom. 2. 1063. M
rex quidam, qui quicquid tangeret, aurum ſe-
bat, to. 3. 142. A
rex Ninivitarum ſapiens, to. 5. 833. K
rex Deo ſubditus eſt, to. 2. 1294. D
rex plus debet cui plus commiſſum eſt, Ibid.
regis honorificentia non eſt tribuenda comiti,
tom. 3. 304. H
rege aſſentiente, libertas eſt loquendi verba Dei
cum manſuetudine, to. 3. 671. H
reges Iudearum cur vnguebantur, tomo 3. 509. E
reges Iudæ à Dauid ad Iechoniam quot ſint,
quot generati ones, tom. 3. 66. C
per reges quatuor carnis illecebra intelligitur,
tom. 1. 326. F
regibus quandoſ caruerint Iudæi, tomo 3.
56. K
regibus non temerè faciendæ iniuria, tomo 2.
922. E
regibus non eſt parcendum ubi peccata gra-
uora ſunt, Ibid.
regum lapſus pœna populorum eſt, tomo 1.
657. B
regina Auſtri ad Salomonem proſecta, tomo 4.
33. B
rhenus de ingo alpium eſt, tom. 1. 25. C
rhenus Romani memorandus, aduerſus ſeras
gentes, mirus imperij, Ibid.
rhodanus rapido concitus curſu Tyrreni æqu-
ris freta ſcindit, to. 1. 25. D
ridentes nunc, aliquando ſtebunt & lugebunt,
tom. 1. 105. D
riſus inſigne latitia eſt, to. 1. 348. K
rogare diſcimus quod cupimus impetrare, tom.
3. 81. E
rogantium multitudine delectatur Deus, tomo
4. 381. D
roma cur meretrix, tom. 3. 928. M
roma ante conuerſionem fornicaria dicta, tomo
3. 892. I
roma meretrix que perſequebatur eccleſiã Dei,
tom. 3. 924. L
roma principatum & caput obtinet nationũ,
tom. 5. 871. B
romæ delatæ opes omnium gentium, tomo 3.
928. K
romani quare deſpecti à Deo, to. 3. 294. D
romani Chriſtiani ſimpliciter ſub lege agetes,
ſicut illis traditum fuerat, tom. 3. 300. G
romani bellis civilibus ſape atterebantur, tomo
2. 1032. I
romani debitores Iudeorum credentium, to. 3.
409. D
romani quatenus fidem receperant, tom. 3.
294. C
romani faciles ad credendum Chriſto, tomo 3.
294. C
romani caput omnium gentium, tom. 3. 294. D
romani imperij ruina, tom. 3. 927. K
romani Iudaicam obſeruantiam ridebãt, tomo
3. 253. E

OPERVM DIVI AMBROSII.

romani vindices mortis illatæ ſaluatori noſtro,
tom. 3. 920. K
romani imperium in Apocalypſi præſigura-
tum, to. 3. 881. D
romanoſ ſeritas cœrcita, to. 3. 881. F
romanoſ religio, tom. 3. 300. G
romanoſ pauci rectè ſentiebant, to. 3. 300. K
romanoſ ſuici fama, proſectus erat aliorum
multorum, to. 3. 298. D
romanoſ ſides in omni loco currebat, to. 3.
298. C
romanoſ ſides non erat per omnia regularis,
tom. 3. 298. C
romaniſ mulieribus caſtitaſ cauſa vini uſus
incognitus, tom. 3. 667. K
romaniſ magis bene agere, quã loqui cure erat,
tom. 3. 298. C
roſa cauſa, to. 1. 68. M
roſa humana vitæ ſpeculum præſtat, tom. 1.
47. G
roſa uirginitatis inſigne, to. 5. 535. A
roſa nomine vita ſuper terram, qua uiuimus
intelligitur, tom. 1. 331. M
rubus non eſt conueniens nec utilis uſus produ-
cendus, to. 3. 109. B
ruben humilitas dicitur, to. 1. 497. A
ruben viſionis filius interpretatur, to. 3. 865. K
rubi ardentis, nec tamen ſe conſumentis, inter-
pretatio, tom. 3. 850. F
rubi ſilia ſerpenti ſuperacta eum interimunt,
tom. 1. 43. K
rudes in malo qui, to. 3. 414. A
ruina que de alto eſt, grauiori caſu colliditur,
tom. 5. 652. C
ruina quid ſit, to. 2. 1051. H
ruth quomodo intrauerit eccleſiam, tom. 3. 61. C
ruth Moabitũ, to. 3. 61. L
ruth alienigena Iudæo nupſit, to. 3. 61. B
ruth cur in genealogia Chriſti facta ſit men-
tio, tom. 3. 61. B
ruth non poſt iuuenem, ſed poſt manipulos
abiens reperta, to. 3. 62. A
ruth mulier uirtutis, tom. 3. 62. A
ruth figura Chriſtianorum, to. 3. 61. D
ruth nupta Boos, tom. 3. 62. A
ruth quomodo Iſraëlitæ nupta, to. 3. 61. E
ruth cum ſacro ſua Bethleem proſecta, tom. 3.
62. A
ruth viſa à Boos, ab ipſo fuit adamata, tom. 4.
102. A

LITTERÆ S.

Sabaot quid ſignificet, to. 4. 113. D
ſabbatum ſecularum typus ſeriarum,
tom. 3. 193. C
ſabbatum uiti dierum, ita & menſum eſt, &
quod illud ſit, tom. 3. 218. C
ſabbatum ſecundo primum quod, tom. 3. 97. D
ſabbatum mortis deſtructio, to. 3. 18. F
ſabbatum an ſolutum per Chriſti doctrinam,
tom. 3. 98. D
ſabbatum annorum, quod, to. 3. 218. C
ſabbatum iudicium propriam habet iuſtitiam,
tom. 3. 376. M
ſabbatum requies dicitur, tom. 2. 904. I
ſabbatum generationum quod, to. 3. 218. D
ſabbatum quod melius, to. 3. 98. A
ſabbatum euacuans Chriſtus ſcandalo eſt lu-
dei, to. 3. 422. E
ſabbatum quanta in reuerentia apud patres no-
ſtros fuerit, to. 5. 456. E

ſabbati filius Dominus, to. 3. 295. L
ſabbati corporalis ſuperſtitio à Domino ſabbati
ſublata, to. 3. 59. I
ſabbato cur Chriſtus ſepultus, to. 3. 218. F
ſabbato humilibus animam tuam, to. 3. 257. A
ſabbato nil quicquam licere exiſtimabant lu-
dei, tom. 3. 97. D
ſabbato curare morbum Iudæi neſus ducebant,
tom. 3. 193. C
ſabbato ne ueniat Dominus, orandum, tom. 3.
256. M
ſabbato ſecularia opera conquieſcant, tom. 3.
99. K
ſabbato cur Chriſtus primum curare inceperit,
tom. 3. 84. K
ſabbato an à bonis etiam operibus ſit ſerianũ,
tom. 3. 99. K
ſabbato Dominus requieuit ab operibus ſuis,
tom. 3. 758. E
ſabbatiſmus quis, tom. 3. 762. C
ſabellius Antichriſtus, to. 3. 254. E
ſabellius patri ſuſceptionem carnis attribue-
bat, tom. 4. 149. F
ſabellius eundem patrem eſſe uolebat, quem &
filium, tom. 3. 9. E
ſabellius timea, to. 3. 9. E
ſabellius vulneratus, tom. 3. 223. I
ſabellius patrem confundebat cum filio, tom. 4.
60. K. & 53. C
ſabellij hæreſis, tom. 1. 161. D. & 647. G. to. eod.
ſacculus apoſtoliſ non portandus, to. 3. 159. K
ſacerdos quomodo plebem docere debeat, to. 5.
1101. G
ſacerdos uſuras exercere non debet, tom. 5.
Ibid. K
ſacerdos angelus Domini exercituum appella-
tur, to. 3. 963. M
ſacerdos quomodo ordiatus ad incenſum pone-
dum coram Domino, to. 3. 12. I
ſacerdos ſectator rerum humanarum eſſe non
debet, to. 5. 885. K
ſacerdos uerus, quẽ occulta non latent, tom. 3.
91. I
ſacerdos hoſpes uoluntarius, magis quàm ex
neceſſitate eſſe debet, Ibid.
ſacerdos mundus eſſe debet, ut corpus & ſan-
guinem Chriſti miniſtret, to. 5. 643. D
ſacerdos uerus non hoſtiarum cruore, ſed pro-
prio ſanguine Deum patrem hominibus re-
conciliauit, tom. 3. 12. K
ſacerdos ſummus forte quarebatur, ſed alius ſi-
gurabatur, to. 3. 12. K
ſacerdos uerus quis, Ibid.
ſacerdos miniſterium ſuum, inoffenſum à con-
iugali coitu ſeruare debet, to. 5. 466. H
ſacerdotem qualem eſſe deceat, to. 3. 82. D
ſacerdote forte lecto templum ingreſſo, omnis
populus foris orabat, tom. 3. 12. I
ſacerdos ueteri more brachis accipiebant.
tom. 5. 435. A
ſacerdotes ijdem, qui & diſpenſatores uocãtur,
tom. 3. 182. E
ſacerdotes apoſtolorum ſucceſſores, in poteſtate
remittendi per poenitentiam peccata, tom. 4.
369. C
ſacerdotes ambitu dedecet, to. 3. 766. D
ſacerdotes ex genere Eli & beith, tom. 3. 53. A
ſacerdotes ſimiliam Domini ſibi commiſſam,
non debent negligenter gubernare, tom. 3.
182. E
ſacerdotes quomodo hodie ſeruare debeant,
tom. 2. 758. B

INDEX RERVM ET VERBORVM

Sacramentum est sermo Dei, tom.1.189.c
Sacramentum magnum quod, tom.3.47.k
Sacramentum matrimonij magnam, tom.3.47.k
Sacramentum baptisui recipientes, Trinitate confitentur, tom.3.231.H
Sacramentum thesauro simile, to.3.519.L
Sacramentum celestis est medicina, to.4.339.G
Sacramentum Dei latens in Christo est manifestatum, to.3.415.H
Sacramentum viri & uxoris seruat in Christo & ecclesia, to.3.128.M
Sacramenti Dei omne mysterium in Christo, tom.3.658.C
Sacramenti regenerationis expertes ad beatorum consortium non admitendi, to.4.42.D
Sacramenti altaris mystica similitudo instituta per Melchisedech, to.3.767.K
Sacramenti baptismatis vis quanta in enormibus delictis, to.3.218.B
in Sacramento altaris, quod offertur, ante verba Christi, panis, post, corpus appellatur, tom.4.338.D
in Sacramento quid operentur verba Christi, to.4.339.K
in Sacramento non idem est forma, quod virtus, tom.5.1167.A
Sacramenta bona passiva dicuntur, tom.2.1258.E
Sacramenta ecclesia laicos sunt ac pinguis, tom.3.1002.B
Sacramenta per arcam significata, to.3.893.F
Sacramenta sunt viuorum, tom.3.157.D
Sacramenta suscipientes, mundo renunciamus, tom.3.247.M
Sacramenta penitentibus promissa, to.4.374.A
Sacramenta baptismi, que, to.3.1091.D
Sacramenta sunt ibi, ubi & vera & intermentata est fides, tom.3.227.I
Sacramentorum nudationes prohibita, to.3.82.C
Sacramentorum ordo, to.3.281.B
Sacramentorum perfectorum mysteria, tom.5.948.D.E
Sacramentorum ornatus, to.5.496.D
Sacramenta aurum non querunt, Ibid.
Sacramentorum vsu spatio aut auctoritas in peccato positus interdicit, to.4.383.H
a sacramentis celestibus abstinere, an sit penitentia, to.4.381.A
Sacramentis lucrum non captandum, to.3.82.C
in sacramentis omnibus Trinitatis mysterium est conexum, to.4.341.A
Sacramentis tyrannorum periuria tolerabiliora sunt, to.5.552.D
Sacramentum celeritate, & gratia commendatur, tom.1.182.F
Sacramentum perfectum, quod, tom.1.378.B
Sacramentum Abraham quale fuerit, to.1.329.F & seq. copiose.
Sacramentum acceptabile est, quod pingue, quod utendum est, tom.1.202.I
Sacramentum primitiuum quod dicitur, to.1.201.C
Sacramentum Deo reddit acceptum, non iusta solui oblatio, sed & recta diuisio, to.3.224.M
Sacramentum sapientia bonum est, tom.1.466.B
Sacramentum laudis primo Deo immolandum, tom.5.598.I
Sacramentum Deo, spiritus contribulatio atque contritus, tom.3.964.L
Sacramentum veru Christi est pulchritudo, to.1.97.B
Sacramentum pauperis cur Deo gratius, to.1.716.I
Sacramentum in igne frictum, silem nostram ve-

lut igni probat. am esse debere, & sancto ser- uere spiritu, ascendit, tom.1.201.D
sacramentum consumptum Moysi tempore, sacri- ficium pro peccato erat, to.5.521.I
sacramentum Abraham mystica expositio, to.5.1086.I
sacramentum oblatio quid significetur, tom.4.338.F
sacramentum figurati nullus poterat adhiberi ce- stis, tom.3.12.L
a sacrificio immunda animalia arcebantur, tom.1.195.L
sacrificia apta Deo sunt opera & precepta vir- tutis, to.1.182.D
sacrificia Christianorum qualia esse debeant, tom.3.964.K
sacrificia esse possunt omnis generis virtutum, tom.3.964.L
sacrificia a Deo non probantur nisi confessio vo- cis aspiret, to.5.751.A
sacrificia qua odorem suauissimum prebeant, Domino, tom.3.964.I
sacrificia secundum peccatorum qualitate exer- ceri solita, tom.3.964.K
sacrificiorum ritus tuba sonitu esse celebrandos, docuit Moyses, to.2.095.L
sacrificiorum ambitione Deus non delectatur, tom.1.716.k
sacrilegium creatori committitur, dum imbecil- litas adhibetur creatura, to.5.893.I
sacrilegium ebrietati coniungitur, to.1.680.M
sacrilegi a Phinee interempti, tom.3.154.D
sacerdotes deestabilior Iudeorum portio, to.3.248.K
sacerdotum stultitia, Ibid.
saculum fugere quis dicitur, to.2.904.k
saculum vincere parans, eius non querat adiu- menta, to.3.275.H
saculum hoc instar pelagi, to.3.362.B
saculum nihil est, to.2.901.C
saculum quid destruat, tom.3.253.C
saculum mare abruptum, to.3.70.
saculum lubricum est, tom.2.881.C
saculum in maligno positum, tom.3.76.H
saculum casendum, to.3.262.A
saculum saculari subiacet malignitati, to.2.900.I
saculum hoc nox est, tom.3.35.H
saculi finis ob hominum impietatem futurus, tom.3.279.G
saculi amatores bonum quod facere videntur, videntur, tom.3.931.I
saculi illecebra repugnat innocentie & integri- rati, tom.1.572.k
saculi huius dignitas qualis apparitura in re- surrectione, to.3.944.L
saculi victores principibus mundi huius ante- ferendi, to.3.253.A
saculi amatores facile discipulatur ab Anti- christo, tom.3.926.C
saculi huius amici Deum ignorant, to.3.816.B
saculi mare fugiendum, to.3.77.B
saculi curas admittit appropinquatio Domini, tom.3.649.C
saculi amatores sunt terra mercatores ac nego- tiatores, tom.3.931.I
saculi honor plerumque abie, antequam vene- rit, tom.3.76.G
saculo renuciare, initium sapientie est, tom.2.1157.C
in saculo nullum est exulium, to.5.878.k
in saculo nulla est felicitas, to.5.878.k
saculo huic conformari non debemus, to.3.390.E
sacula non sunt nisi hora, to.3.207.G

seculare nil diuturnum, cum nec ipsum seculum sit diuturnum, tom.3.76.G
secularia curans, non ascendit in montem, tom.3.100.G
secularia contentiens merebitur aterna, tom.3.102.B
secularia sapere stultitia est, tom.2.1157.C
secularia eligere ab homine alienum est, tom.1.357.B
secularia in momento cuncta pretereunt, tom.3.76.G
secularia, vide terrena,
secularia dum mulcent animum, vita obruiunt, & corporeis quibusdam scopulis sensum me- tis illidunt, tom.3.70.
secularia transiens cecidisse videlicet altitudines impiorum, to.4.362.D
secularia quicunque negligit ad imaginem similitudinemque Dei propius accedit, tom.1.434.B
secularia transiens Moyses, quid viderit, tom.4.362.D
secularium rerum contemptus vitium, tom.3.147.M
secularium partus, qualis, tom.2.822.B
secularium rerum cupiditas arugine obducit mentes nostras, tom.3.10.A
secularium rerum affluentia magnam delin- quendi illecebram suppeditat, tom.2.822.E.F
secularibus occupati, diuina scire non possunt, tom.3.21.B
secularibus carere nil prodest, nisi mores quo- que temperentur, tom.3.102.F
sagitta est Christus, tom.2.879.G
sagitta, quam iaciunt peccatores, sermo est ve- nentis, to.2.879.G
sal Britannicus, qualis, tom.1.87.I
salibus apostoli comparatur, tom.5.905.I
salim ipse ascendens interpretatur, tom.2.905.A
salix vitibus habilis vincendis, tom.1.49.C
salix vincula Christi mystice declarat, Ibid.
salmona interpretatur umbra, to.1.613.F
salomon rex fuit sapientissimus, tom.1.43.I
salomon architectus templi Domini, tom.3.48.K
salomon non imperavit gentibus, tom.3.54.C
salomon gentili contubernio deceptus, in errore prolapsus est, to.3.270.C
salomon pacificus sapientiam sibi ascuit coha- bitatorem, to.3.167.I
salomon filius Davidis, tom.3.54.B
salomon viuo Davide regnavit, tom.3.54.E
salomon edificat templum Astarda idolo, in fauorem mulierum, tom.3.54.D
salomon trium philosophia partium solers in- terrogator, to.3.2.B
salomon cur tot erratis inuolutus tam graui ter fuerit lapsus, tom.3.54.D
salomon pacificus interpretatur, tom.1.645.A
salomon de tribu Iuda ortus est, tom.1.518.F
cur salomon propheta sapientissimus, tria sibi impossibilia esse sicut dixerit, tom.2.1370.C
salomonis equa virtus comparata, tom.3.1009.C
salomonis lectus quid significet, tom.5.551.A
salomonis prouerbia ethica & rationis do- cent, tom.3.2.B
salomonis equa qualis, to.3.1009.C
salomonis libri quid doceant, quidue continant, tom.3.993.D
salomonis et Regina Sabe mysterium, to.5.480.D
salomoni

OPERVM DIVI AMBROSII

Salomoni iratus Deus, tom.3.54.E
Salomone nihil sapientius, tom.3.658.E
Salpha filia oris obumbratio dicitur, tom.5.584.D
ubi saltator, ibi nihil verecundia esse potest, to.5.552.B
Saltare vel canere in nuptiis mos est, tom.5.889.L
Saltandum est sapienter, tom.3.121.A
Saltatio deliciarum atque luxurie comes, tom.4.374.D
saltatio que fidei sociata & comes sit gratia, tom.4.374.E
saltatio honesta, que, tom.3.121.B
saltatio scenica propheta non conuenit, Ibi- dem. A
saltatio Davidis & Pauli, qualis, tom.4.374.D.E
saltatio corporis in honorem Dei laudabilis ha- betur, tom.2.1178.D
saltatio spiritalis, qualis, tom.5.889.L
saltatio David non pro lasciuia, sed pro religio- ne, tom.3.120.k
saltationis aut temulentia author est, aut de- mentia, tom.1.351.C
saltatio ad libidinem prona, to.5.552.B
saltatio in iniuria diuinitatis procedit quan- doque, Ibid.
salutationes etiam in adolescentula etate sunt vitiose, tom.4.374.D
saluari non velit Deus omnes homines, tom.4.1.B
saluus potior eo qui saluatur, tom.3.54.F
saluandi adhuc in terra positi mite in celo ver- santur, to.3.907.H
saluator noster nihil secum attulit vnde mundo debitor esset, tom.3.764.L
saluator noster sustinuit omnia que fuere hu- mane miseria, tom.3.764.M
saluator persecutionem plurimorum passus est, Ibidem.
saluator ubi nam caput suum reclinet, tom.3.1011.I
saluator nube famulante susceptus, ascendit si- pra omnes caelos, tom.3.367.H
saluator an mille annis a resurrectione cum om- nibus sanctis hunc mundum carnaliter (viti nonnulli arbitrantur) reuertur, to.3.990.F
saluatoris peccus aula est diuina plenitudo, tom.3.1001.F
saluatoris nostri maiestatem nullus includit lo- cutus, tom.3.268.K
saluatoris natura, peccato excepto, similis est carnis nostre, tom.3.765.A
saluatoris corpus cubiculum est ecclesia quod or- tui intrare iubemur, tom.3.1001.D
saluatori fidem non detulisse, quem manus in- tulisse, tolerabilis, tom.3.230.C
saluatorem alium, prater Christum, an habere, poterimus, tom.3.87.G
saluatorem adueniente, cessarunt figura, tom.3.516.H
salutare Dei virtus est, to.2.1161.A
salutare Dei Christi. v est, Ibid.
salutare Dei qui querit Christum sequitur, to.2.1361.B
salutare pulchrum, tom.3.161.F
salutare non licet eos, qui Christum in carne ve- nisse negant, tom.3.395.I
salutatio cuiusque apostolis in via a Christo in- terdicta, tom.3.161.D
salutatio Angelica, tom.3.22.B

salutatio imagines exhibet diuulorum, tom.3.652.G
salutatio patrum solatiis inuicem prestat, Ibidem.
salus longe a peccatoribus, tom.4.29.F
salus nostra a Deo solo est, tom.2.903.G
salus nulla apud Deum sine Christo, tom.3.379.L
salus non est expectanda ex obseruatione legis, tom.3.745, in pram. & 2.903.G
salus nostra a Deo quidem, sed per Christum, tom.3.298.D
salus nobis esse non potest, nisi ieiunio eluserimus peccata nostra, tom.5.1137.H
salus nobis per Christum data, to.3.145.E
salus fratris plus est, quam cibis, tom.3.459.L
salus nulli sine Christi redemptione potuit con- tingere, tom.4.39.M
salus nostra non est in esca, tom.3.648.G
salus nostra in nomine Christi, to.3.296.H
salus ex Iudais est, tom.3.370.B
salus nulla sine patre, nec vita aeterna sine filio, tom.4.141.B
salus nostra in Deo, tom.3.695.A
salus cur homini fide potius, quam operibus queratur, to.2.993.C
salus veteris testamenti non est tanta, quanta est noui, tom.3.752.G
salus non est nisi in cruce Domini, tom.1.576.L
salus anime quandoque impedit propositum, tom.3.503.L
salus vna est Christi resurrectio, to.1.342.A
salutis vna signum quod, tom.3.399.H
salutis nostre consilium in quo consistat, tom.3.830.B
salutis effectus non est homini ascribendus, to.3.430.D
salutem negligens nescit timere, tom.3.271.M
salutem humanam procurant tria, tom.3.70.
salutem nobis per crucis patibulum refunden- dam, Christus taceo phetere indicauit, tom.3.112.H
de salute alterius periculosa est dilatio, tom.1.708.H
samaritanus alius foris, alius in occulto, tom.3.165.C
samaritanus curam vulnerati a latronibus sus- cepit, tom.3.158.E
samaritanus custodem significat, to.3.165.B
samaritani medicamina multa, Ibid. D
samaritani libros quinque Moysi salu recipiunt, tom.3.463.L
samaritani ignem more Persarum colunt, Ibi- dem.
samaritani misericordia, tom.4.352.M
samaritani ex origine Persarum & Assyrio- rum, tom.3.463.L
samaritani sub lege sunt, Ibidem. K
samaritanis predicare prohibiti discipuli, tom.3.143.D
samaritana ecclesia speciem gerit, tom.1.358.B & 2.1397.C
samaritana docta per legem, Moysiam veterum sciebat, tom.3.463.L
samaritana custos dicitur, tom.1.358.B
samaritana Deum in mote adoratum credebat, tom.3.199.G
samech interpretatur audi, tom.2.1274.C

samech interpretatur firmamentum, Ibid.
sampsou de tribu dan, iudex fuit in israel, tom.2.964.I
sampsou caudis vulpium faces alligauit, casque mesi alienigenarum immisit, tom.3.155.I
sampsou deceptus Dalila auaritia, tom.5.495.B
sampsou quamdiu capillos habuit, vinci nequi- uit, to.3.123.k
sampsou per mulierem suam non potuit tenere gratiam, tom.5.1102.k
sampsou generationis & vite totius series, Ibid.
sannuel post mortem prophetauit, tom.3.16.G
samuelis mater Anna recte laudata, tom.3.10.D
sanari nequit, qui abscondita non vult reuelare, to.4.389.D
sanctus no in hac vita, sed in Deo laudabitur, tom.2.997.A
sanctus deum exalcat, to.1.267.H
sanctus non solum puentum est gratia, sed & salus plurimorum, tom.3.14.E
sanctus vterus quomodo dicatur, tom.2.1228.I
sanctus nescit aliud desiderare quam salutare Dei, to.2.1225.A
sanctus quomodo calum dicatur, tom.2.1241.B
sanctus quomodo vter dicatur, tom.2.1228.I
sanctus in virtute spiritus probari vult, tom.2.925.C
sanctus non nouit lucra pecunie, to.2.1154.G
sancti predicatorum qui, tom.3.961.E
sancti de suo affectu ceteros astimant, tom.5.514.G
sancti amicam habent veritatem, Ibid.
sancti montes aromatum dicuntur, tom.2.1366.B
sancti membra sunt Christi, tom.2.867.G
sancti & electi in quo laborent, tom.3.929.F
sancti quomodo nobis ascendant & descendat, tom.3.955.K
sancti aliquando ad tempus delinquantur, ut fide vincant, to.2.999.L
sancti cur hyacintho lapidi comparati, tom.3.963.k
sancti orationibus suis armis validiores sunt, tom.1.721.D
sancti quotidie orant pro die iudicij, & cur id fiat, to.3.913.C
sancti in hoc mundo sepe damnant, quibus mi- seretur Deus, tom.3.908.K
sancti providentia diuina aliquando labitur, tom.1.629.B
sancti propositi nobis sunt ad imitandum, Ibid.
sancti rapiuntur in nubibus obuiam Christo in aera, tom.3.104.I
sancti cito aboluuntur, tom.2.1338.C
sancti quomodo coronas suas ante thronum Dei mittant, tom.3.836.A
sancti quando retro oculos habeant, tom.3.833.D
sancti conuersatione sunt in celo, tom.2.1187.M
sancti quomodo montes dicantur, to.2.1259.G
sancti vite huius sunt ofores, to.5.734.G
sancti aequales angelis, tom.3.960.K
sancti esse debemus, ut & Deus sanctus est, to.3.625.B
sancti requiem non habent, tom.3.834.B
sancti ab omnibus peccatorum sordibus debentur

INDEX RERVM ET VERBORVM

esse alieni, tom. 3.963.k
sancti cur variis certaminum generibus exci-
tentur, tom. 1.629.F
sancti omnes unum inter se efficiunt corpus,
tom. 3.941.C
sancti interfecto Antichristo insultabunt in-
delibus, tom. 3.939.L
sancti ab impiis obscari habentur, tom. 3.
875.M
sancti adhuc in terris existentes, quomodo in cae-
lis conuersentur, to. 3.907.H
sancti post mortem illuminantur suorum splen-
dore meritum, tom. 1.206.B
sancti contemnuunt mundum, tom. 3.898.D
sancti ubi habitaturi, tom. 3.964.M
sancti sunt sedes Dei, tom. 3.989.A
sancti Dei dupliciter a Babylone sunt persecu-
tione passi, tom. 3.930.D
sancti vitam fugiunt, tom. 3.734.M
sancti mortem optant, tom. 1.376.H
sancti ante Deum incedunt in mandatis et in-
structionibus Domini, tom. 3.11.H
sancti viri nubes sunt, tom. 3.258.C
sancti vincorani dicuntur similes, tom. 1.
529.A
sancti in Christo testis qui, tom. 3.633.B
sancti spiritibus tantum intendunt, tom. 2.
1240.H
sancti semper meminerunt diluuij et incendij
Sodomitici, to. 3.935.I
sancti non ieiunant, praestantiores sunt, tom.
5.1137.H
sancti vocati, qui, tom. 3.300.L
sancti Domini amabant tacere, tom. 5.422.B
sancti quodam consortio inter se coherent, tom.
5.903.D
sancti in quiete maxima operantur, tom. 5.
501.H
sanctum canibus non est dandum, nec porcis
margaritae obiciende, tom. 4.380.M
sanctorum anima aequis comparata, tom. 3.
227.G
sanctorum invocatio nobis utilis et necessaria,
tom. 5.641.K
sanctorum gaudium in subuersione Antichri-
sti et infidelium, tom. 3.939.L
sanctorum nomina a quibus imponantur, tom.
3.29.B
sanctorum propositum, quod, to. 2.1174.D
sanctorum rector spiritus Dei, tom. 4.33.D
sanctorum consensus concorsque vnanimitas fu-
tur, tom. 3.945.A
sanctorum intercessionis, tom. 5.894.L
sanctorum doctrina, gladius oris Domini, tom.
3.939.L
sanctorum lectus est Christus, to. 1.362.B
sanctorum humilitas, to. 3.836.A
sanctorum omnium gaudium futurum est com-
mune, tom. 3.941.C
sanctorum memoris communicare quid sit, to.
3.393.E
sanctorum generatione letari iubemur, tom. 3.
14.E
sanctorum cuius premium vberius, tom. 3.
104.M
sanctorum lacrymas omnes absterget Deus, to.
3.947.L
sanctorum nullus praesentis vitae tepus sine ali-
quibus malis transigere potest, tom. 3.941.F
sanctorum multitudo instar est diadematum,
tom. 3.936.M
sanctorum numerus exiguus, tom. 3.908.L

sanctorum numerus instar messis crescit et au-
geatur, tom. 3.913.B
sanctorum perfectio ex bonis operibus accrescit,
tom. 3.857.B
sanctorum manus in fide, quam in generatione
est semen, tom. 3.66.C
sanctorum absolutio matura est, tom. 2.1338.C
sanctorum puritas similis Crystallo, de iue huius
lapidis natura, tom. 3.968.G
sanctorum anime alta petunt, humilia derelin-
quunt, tom. 3.227.H
sanctorum omni potestas ab vno depedit Chri-
sto, tom. 3.991.L
sanctorum victoria vnde, tom. 4.24.L
sanctorum gloria impar, tom. 3.959.I
sanctorum claritas similis claritati aquae a sole
taeta, tom. 3.955.L
sanctorum anime in gloria caelesti commemoran-
tur, to. 3.892.M
sanctorum lapsus utilis, tom. 3.270.C
sanctorum anime sine omni sunt labe ac macu-
la, tom. 3.909.B
sanctorum anime spiritus sancti gratia loae, vir-
gines sunt, tom. 3.907.M
sanctorum vti vnus est Deus, ita et vnicus
tantum est liber, tom. 3.944.M
sanctorum virtus vnica, tom. 3.104.M
sanctorum diuortia habere, interfuso luxuria
secularis est, longinquum, tom. 3.204.A
sanctorum ortus et generatio solemnem gene-
rat letitiam, tom. 3.14.D
sanctorum sepulchra quot, quantum ediderint
miracula, tom. 3.940.L
sanctis plerumque pudor voti est, tom. 3.
18.F
sanctis semper diues est ipsa paupertas, tom.
5.908.A
sanctos Domini ad sua damna tentare cogitur
aduersarius, tom. 2.1003.L
sanctos dum tentat diabolus meliores reddit,
Ibidem.
sanctos quid auocet a contemplatione spiritua-
lium, tom. 3.875.H
sanctos decet bonum habere testimonium, etiam
ab his, qui foris sunt, tom. 3.20.K
sanctos emulari debet, qui suas exaudiri vult
preces, tom. 3.393.H
sanctiores quique cur magis tententur, tom. 3.
63.K
sanctitas habet purificationem, to. 3.625.N
sanctitas Dei ostendit eius beneplacitum, tom.
3.625.B
sanctitatis diuersorum est, vbiuque est fides,
tom. 3.227.I
sanctificandi gratia an vitae substantiam possit
praenire, to. 3.15.M
sanctificatio cur per Moysen premissa, tom. 3.
193.A
sanctificationis diuinae magna est vis, tom. 2.
962.E
sanctificati, qui, tom. 3.417.C
sanguis Christi nos angelis associat, tom. 3.
936.H
sanguis Domini potus vehemens est, tom. 3.
137.E
sanguis martuorum concreuit statim, tom. 3.
281.C
sanguis Christi testis adhibetur regenerationi
nostrae, tom. 3.261.A
sanguis testis beneficij diuini, tom. 3.474.E
sanguis a summo sacerdote pro populo offereba-
tur olim, tom. 3.12.I

sanguis Christi bonum aurum dicitur, tom. 2.
857.B
sanguis Christi purpura est, to. 2.1303.L
sanguis Christi pretium est omnium, tomo 2.
1047.M
sanguis Christi quid operetur in baptismo, tom.
3.261.A
sanguis Christi precium vita nostra est, tom. 5.
849.G
sanguinis manducatio Israelitis interdicta, to.
3.474.F
sanguinis taurini haustus homini letalis, tom.
1.44.M
sanguinis nomine peccata mortalia significan-
tur, to. 2.1064.G
sanguinis taurorum et hircorum olim quis fue-
rit vsus, to. 3.147.G
sanguinem fundens, merito suo sanguinem ite-
rum bibit, to. 3.920.H
sanguine Domini omnes redempti sumus, to. 3.
474.E
sani medico non egent, sed egri, tom. 3.94.A
sanis adhuc agenda est penitentia, tomo 4.
386.A
sanitas vera anime, quae, tom. 1.600.I
sanitas nulla firmiter, quam quae salubribus ali-
mentis reformatur, tomo 1.51.G
sanitatum genera apud Christum varia, tomo
5.642.K
sapit verè cuius animus in Christo est, to. 3.
167.K
qui perfectè sapit, non quod sibi, sed quod om-
nibus utile est, querit, to. 5.503.C
sapimus quae sursum sunt, non quae sunt super
terram, tom. 3.286.E
sapere communiter aliud est, aliud sapere per-
fectè, to. 5.503.B
sapere nostrum intra iustitiae terminos cobiben-
dum, to. 3.391.I
sapere caelestia debemus, tom. 1.616.L
sapere secularia stultitia est, to. 2.1157.C
sapere terrena, confusio est, tom. 1.616.L
sapienter apponens stultus fuit, ut sit sapiens, to.
3.433.A
sapienter solus Deus, to. 3.416.G
sapienter moderantia iusta dispensat, tomo 1.
249.D
sapienter est, qui nouit tacere, to. 5.421.D
sapienter semper studet sibi alios adiungere, tomo
1.243.G
sapienter non minus sapiens licet bonis externis
capiatur, tom. 1.408.G
sapienter semper aduersum se iudicat esse delictum
suum, tom. 2.1055.K
sapienter redemptio insipientis est, tomo 1.
197.C
sapienter ipse medicus est sibi, tom. 2.935.L
sapienter subditus est legi voluntate non neces-
sitate, to. 2.840.H
sapienter clamat in corde suo, to. 2.1323.K
sapienter omnis diues, to. 5.949.G
sapienter non diuitiarum peccatur huius vitae
vsuram, to. 2.943.I
sapienter virtutis non coactus, sed voluntarius
executor

executor est, tom. 2.1094.
1084.I
Sapiens nihil desiderat nisi ea quae virtutis et
disciplinae sunt, tom. 2.1094.E
Sapiens inuicem suam occultat, to. 2.1026.D
Sapiens nihil agit, nisi quod honestum est, tom.
5.506.K
Sapiens sibi et etiam plurimis sapit, tomo 1.
229.C
Sapienter est se segregare a voluptatibus carnis,
tom. 1.348.L
Sapienter oculi in capite eius, to. 3.167.K
Sapienter speciale est bene viuere, tomo 1.
335.L
Sapienter et medici comparatio, tom. 1.243.H
Sapienter affectus nihil durus, tom. 5.951.C
Sapienter nihil deesse potest, tom. 5.483.D
Sapienter virtutis exercitum est aduersa pati,
tom. 2.826.B
Sapienter pacis est studium, tom. 1.322.A
Sapienter seruire libertas est, tom. 2.1095.L
Sapienter post tergum ambulare quid sit, tom.
1.260.I
Sapienter destruit iram, tom. 4.343.G
Sapienter per Chrysolitum in ecclesia designat,
tom. 3.962.C
Sapienter secundum carnem rari, et hi qui sunt,
tom. 3.423.H
Sapienter qui Paulo, tom. 3.301.C
Sapienter fides facit, tom. 2.1292.K
Sapienter facit omnem suam gloriam in verbo-
rum expressione statuit, tom. 4.372.M
Sapienter mortem quasi requiem post labores, et
finem malorum expectant, tom. 1.387.H
Sapienter non sunt, nisi qui credunt in Iesum
Christum, tom. 3.301.C
Sapienter huius mundi uictus similes, tom. 1.
102.F
Sapienter huius mundi cecitas, Ibid.
Sapienter et mendator, quis, tom. 4.21.B
Sapienter cor in domo lectus, tom. 4.375.L
Sapienter huius saeculi abscondita, paruulis sunt re-
uelata, tom. 3.141.A
in sapientia omnia a Deo facta, tom. 4.98.A
Sapienter in sermone sui habet claritatem, tom.
1.243.M
Sapienter philosophi triplex, to. 3.2.A
Sapienter nostrae crucis Domini, to. 4.96.L
Sapienter in quidana maiore sicut est uerborum
ambitu, quodam uerbum submixta sit ratione, to.
3.2.A
Sapienter carnis Deo est inimica, to. 1.384.M
Sapienter carnis, subiectionem sui nescit, tom. 2.
1017.C
Sapienter mundi stultia facta, tom. 3.421.E
Sapienter saeculi stultitia est, tom. 2.1157.C
Sapienter paucis datur, misericordia a iunctos
deriuatur, tom. 3.1000.G
Sapienter Dei filius, to. 4.130.D
Sapienter spiritalis omnem principatum pos-
sident, quem falso mundana sibi arrogat, tom.
3.4.E
Sapienter lignum vitae est is, qui apprehende-
runt eam, et qui tenuerunt eam, beatos, to. 3.9.
Sapienter carnis voluptas est, to. 1.158.D
Sapienter esca et delectatio alimèti caelestis est,
tom. 5.922.I
Sapienter a se supra mensuram sit, nocet, Ibid.
Sapienter quam paulus loquebatur, nec saeculi
erat nec principum eius, to. 3.425.F
Sapienter aduersus tentamenta mundi uerum
est remedium, tom. 1.357.D
Sapienter nos a sensu laboris abducit, tom. 2.

1084.I
Sapienter in profundo sita est, tom. 1.357.F
Sapienter uera quae sit, to. 1.129.D
Sapienter in maleuolans animam non intrat,
tom. 1.329.D
Sapienter Dei abscondita, tom. 3.426.A
Sapienter pastoris quantum praesert in cordibus
hominum, to. 3.917.C
Sapienter per uirginem mundo illuxit, tom. 3.
71.H
Sapienter Dei semper cum ipso, to. 3.426.A
Sapienter dimittatis angustias corporalibus ar-
dētā non capitur, to. 3.134.B
Sapienter aut scientia nulla nisi a Deo, tom. 4.
21.A
Sapienter esca et delectatio alimèti caelestis est,
tom. 1.562.C
Sapienter uera anima cibus indeficiens est, Ibi-
dem.
Sapienter uera est nostra substantia, tom. 1.
327.M
Sapienter cultura est Dei, tom. 1.462.D
Sapienter quo magis queritur, eo profundior iu-
dicatur, tom. 2.1005.F
Sapienter amictus animae est, to. 2.1302.E
Sapienter increata patri coeterna, to. 5.683.D
Sapienter creata natura, Ibid.
Sapienter cur praeter ceteris Danieli et Salomoni
a Deo data, tom. 3.658.B
Sapienter duplex, tom. 3.119.K
Sapienter mundi stultitia est apud Deum, tom.
3.432.M
Sapienter per aurum in sacris litteris saepe signi-
ficatur, to. 3.925.D
Sapienter omnipotens et permanens, quae sit,
tom. 4.130.E
Sapienter secularis, est stultitia, tom. 3.880.G
Sapienter mundi stultia facta a Deo, to. 3.163.G
Sapienter plenitudo uerborum Dei est, tom. 2.
1346.E
Sapienter uera ubi, to. 3.657.F
Sapienter et scientia, Deus excelsus et immen-
sus, tom. 3.389.D
Sapienter spiritalis non est sine timore Dei, tom.
2.1157.E
Sapienter quasi mater saecunda semper parturit,
tom. 2.986.A
Sapienter Dei omnis intentio cedit ratiocinatio-
nis humanae, to. 3.426.A
Sapienter initium timor Domini, tom. 3.209.A
Sapienter fulgor aureos apud homines apparere
facit, to. 3.962.C
Sapienter percipiendae studium in regina Au-
stri, tom. 3.171.M
Sapienter pars prima, quae, to. 3.311.M
Sapienter corona, quae, tom. 4.21.D
Sapienter finis, quae, to. 2.1352.K
Sapienter secreta solus homo colligit, tom. 1.
129.D
Sapienter potus incontinentiae cordis est, tom. 1.
562.E
Sapienter nunquam succedit malitia, tom. 2.
1238.A
Sapienter secreta perfectis sunt loquenda, tom.
2.885.E
Sapienter thesauri omnes in Christo, to. 3.646.B
Sapienter mundana disciplinam uacuat scri-
ptura diuina, tom. 3.2.A
Sapienter dux, quis, to. 4.21.B
Sapienter studiosi esse debemus, tom. 3.167.I
Sapienter initium, est saeculo renouare, tom.
2.1157.G

Sapienter uerae fundamentum, quod, tomo 2.
1357.F
Sapienter et scientia diuinitae, quae, tomo 3.
658.C
Sapienter sedes caput, to. 3.167.K
Sapienter studiosi nequaquam sunt otiosi, tomo
3.167.I
Sapienter in ramis qui requiescant, tomo 3.
195.M
Sapienter succumbit mens infirma, tomo 3.
132.I
Sapienter plenitudo est uerbum Dei, tomo 1.
528.M
Sapienter nulla vincit malitia, tomo 4.
130.E
Sapienter sapientum perdere, quid sit, tomo 3.
421.D
Sapienter uita comitatur, to. 3.646.C
Sapienter uitioli homines vindicare non de-
bent, tom. 5.483.A
Sapienter nullum cum uitiis contubernium,
Ibid.
Sapienter et hyacinthi quae sit in colore differē-
tia, to. 3.963.k
Sapienter similis hyacinthibus, Ibid.
Sara Abraham uirum suum dominum uoca-
uit, tom. 3.490.F
Sara ob risum reprehensa, tom. 3.25.D
Sara regens latinè interpretatur, tom. 1.343.k
Sara dicitur potestas uera, tom. 1.343.k
Sara uirtus uera est, uera sapientia, tomo 1.
339.H
Sara typus est ecclesia, tom. 1.282.C. et
285.F
Sara mors, to. 1.302.F
Saram dominus benedixit, et peperit, tomo
3.254.F
Sardis principium pulchritudinis significat, to.
3.805.A
Sardis rubor similis humilitati domini nostri,
tom. 3.826.B
Sarepta sidonis digna habita quam inuiseret
Elius, tom. 3.81.B
Sareptana uidua indignam se hospitio putauit
propheticè, tom. 1.111.H
Sarraceni totam subegere Asiam, tomo 3.
927.M
Satellitium diaboli, tom. 3.900.M
Sathan auctor debilitatis, tom. 4.362.A. et
363.H
Sathanas latinè contrarius dicitur, tomo 2.
1410.D
Sathanas cum impiis in infernum mittendus
et demergendus, tom. 3.946.B
Sathanas a Paulo opprimendus, tomo 3.414.A
Sathanas quo respectu mors in sacris litteris di-
catur, to. 3.946.A
Sathanas quomodo per Christum uinctus fue-
rit, tom. 3.940.H
Sathanas quomodo in membris suis, quae inha-
bitat, loquatur, tom. 3.922.B
Sathanas quo tempore crudelior, tom. 3.898.F
Sathanas uelum passus aduersus saluatorem,
tom. 3.526.F
Sathanas in impiorum cordibus uinctus et al-
ligatus, tom. 3.940.I
Sathanas temporibus Antichristi soluetur de
carcere suo, to. 3.926.C
Sathanas custos impiorum, tom. 3.929.E
Sathanas se transfiguratur in formam angelij lu-
cis, tomo 3.75.I
Sathanas et angeli sedem acceptam uertere

1084.I
Sapienter in profundo sita est, tom. 1.357.F
Sapienter uera quae sit, to. 1.129.D
Sapienter in maleuolans animam non intrat,
tom. 1.329.D
Sapienter Dei abscondita, tom. 3.426.A
Sapienter pastoris quantum praesert in cordibus
hominum, to. 3.917.C
Sapienter per uirginem mundo illuxit, tom. 3.
71.H
Sapienter Dei semper cum ipso, to. 3.426.A
Sapienter dimittatis angustias corporalibus ar-
dētā non capitur, to. 3.134.B
Sapienter aut scientia nulla nisi a Deo, tom. 4.
21.A
Sapienter esca et delectatio alimèti caelestis est,
tom. 1.562.C
Sapienter uera anima cibus indeficiens est, Ibi-
dem.
Sapienter uera est nostra substantia, tom. 1.
327.M
Sapienter cultura est Dei, tom. 1.462.D
Sapienter quo magis queritur, eo profundior iu-
dicatur, tom. 2.1005.F
Sapienter amictus animae est, to. 2.1302.E
Sapienter increata patri coeterna, to. 5.683.D
Sapienter creata natura, Ibid.
Sapienter cur praeter ceteris Danieli et Salomoni
a Deo data, tom. 3.658.B
Sapienter duplex, tom. 3.119.K
Sapienter mundi stultitia est apud Deum, tom.
3.432.M
Sapienter per aurum in sacris litteris saepe signi-
ficatur, to. 3.925.D
Sapienter omnipotens et permanens, quae sit,
tom. 4.130.E
Sapienter secularis, est stultitia, tom. 3.880.G
Sapienter mundi stultia facta a Deo, to. 3.163.G
Sapienter plenitudo uerborum Dei est, tom. 2.
1346.E
Sapienter uera ubi, to. 3.657.F
Sapienter et scientia, Deus excelsus et immen-
sus, tom. 3.389.D
Sapienter spiritalis non est sine timore Dei, tom.
2.1157.E
Sapienter quasi mater saecunda semper parturit,
tom. 2.986.A
Sapienter Dei omnis intentio cedit ratiocinatio-
nis humanae, to. 3.426.A
Sapienter initium timor Domini, tom. 3.209.A
Sapienter fulgor aureos apud homines apparere
facit, to. 3.962.C
Sapienter percipiendae studium in regina Au-
stri, tom. 3.171.M
Sapienter pars prima, quae, to. 3.311.M
Sapienter corona, quae, tom. 4.21.D
Sapienter finis, quae, to. 2.1352.K
Sapienter secreta solus homo colligit, tom. 1.
129.D
Sapienter potus incontinentiae cordis est, tom. 1.
562.E
Sapienter nunquam succedit malitia, tom. 2.
1238.A
Sapienter secreta perfectis sunt loquenda, tom.
2.885.E
Sapienter thesauri omnes in Christo, to. 3.646.B
Sapienter mundana disciplinam uacuat scri-
ptura diuina, tom. 3.2.A
Sapienter dux, quis, to. 4.21.B
Sapienter studiosi esse debemus, tom. 3.167.I
Sapienter initium, est saeculo renouare, tom.
2.1157.G

Sapienter uerae fundamentum, quod, tomo 2.
1357.F
Sapienter et scientia diuinitae, quae, tomo 3.
658.C
Sapienter sedes caput, to. 3.167.K
Sapienter studiosi nequaquam sunt otiosi, tomo
3.167.I
Sapienter in ramis qui requiescant, tomo 3.
195.M
Sapienter succumbit mens infirma, tomo 3.
132.I
Sapienter plenitudo est uerbum Dei, tomo 1.
528.M
Sapienter nulla vincit malitia, tomo 4.
130.E
Sapienter sapientum perdere, quid sit, tomo 3.
421.D
Sapienter uita comitatur, to. 3.646.C
Sapienter uitioli homines vindicare non de-
bent, tom. 5.483.A
Sapienter nullum cum uitiis contubernium,
Ibid.
Sapienter et hyacinthi quae sit in colore differē-
tia, to. 3.963.k
Sapienter similis hyacinthibus, Ibid.
Sara Abraham uirum suum dominum uoca-
uit, tom. 3.490.F
Sara ob risum reprehensa, tom. 3.25.D
Sara regens latinè interpretatur, tom. 1.343.k
Sara dicitur potestas uera, tom. 1.343.k
Sara uirtus uera est, uera sapientia, tomo 1.
339.H
Sara typus est ecclesia, tom. 1.282.C. et
285.F
Sara mors, to. 1.302.F
Saram dominus benedixit, et peperit, tomo
3.254.F
Sardis principium pulchritudinis significat, to.
3.805.A
Sardis rubor similis humilitati domini nostri,
tom. 3.826.B
Sarepta sidonis digna habita quam inuiseret
Elius, tom. 3.81.B
Sareptana uidua indignam se hospitio putauit
propheticè, tom. 1.111.H
Sarraceni totam subegere Asiam, tomo 3.
927.M
Satellitium diaboli, tom. 3.900.M
Sathan auctor debilitatis, tom. 4.362.A. et
363.H
Sathanas latinè contrarius dicitur, tomo 2.
1410.D
Sathanas cum impiis in infernum mittendus
et demergendus, tom. 3.946.B
Sathanas a Paulo opprimendus, tomo 3.414.A
Sathanas quo respectu mors in sacris litteris di-
catur, to. 3.946.A
Sathanas quomodo per Christum uinctus fue-
rit, tom. 3.940.H
Sathanas quomodo in membris suis, quae inha-
bitat, loquatur, tom. 3.922.B
Sathanas quo tempore crudelior, tom. 3.898.F
Sathanas uelum passus aduersus saluatorem,
tom. 3.526.F
Sathanas in impiorum cordibus uinctus et al-
ligatus, tom. 3.940.I
Sathanas temporibus Antichristi soluetur de
carcere suo, to. 3.926.C
Sathanas custos impiorum, tom. 3.929.E
Sathanas se transfiguratur in formam angelij lu-
cis, tomo 3.75.I
Sathanas et angeli sedem acceptam uertere

INDEX RERUM ET VERBORUM

nequiorum, tom.3.87.G
Sathanas princeps hereticorum, to.3.881.B
Sathanas, vide Diabolus, aut Damon,
Sathanas serpens dictus, tom.3.897.B
Sathanas quibus utatur equis, to.3.882.D
Sathanas ea victus ratione, qua vincere ipse sperabat, tom.3.896.M
Sathanas quomodo potestatem suam daturus sit Antichristo, tom.3.901.C
Sathanas sicut triticum ventilare nos exposculavit, tom.3.365.F
Sathanas nihil habet, to.3.306.C
Sathanas ex albeni angelica flore nature, & potestate rutilante pravaricatione delectus, tetra inhorruit odore peccati, to.3.220.G
Sathana arma, tom.3.878.F
Sathana amicitia, qualis, tom.3.897.B
Sathana virtus tota mala, tom.3.901.B
Sathana mortui, vivente Deo, tom.3.892.G
Sathana traditur quietemque separatur a corpore Christi, tom.4.363.H
Sathana character, quis, tom.3.918.F
Sathana cinitas, que, tom.3.910.E
Sathana adoratores, qui, tom.3.919.I
Sathana decipula quam studiosè cavenda, tom.3.663.G
Sathana alligatio & captivitas quot modis intelligatur, tom.3.940.I
Sathana altitudo à Christi devotione non debet nos auferre, to.3.367.H
Sathana damnationes, tres, tom.3.939.M
Sathana filij ex operibus ipsorum intelliguntur, tom.3.925.E
Sathana capita septem, tom.3.895.I
Sathana characterem qui portant, to.3.919.H
Sathana cur à Christo silentium fuerit impositum, tom.3.145.B
Satiandi sunt primum parces, post ecclesie tribuendum, tom.3.233.E
Satisfactio necessaria est, tom.5.627.F
Sine satisfactione pena peccato debita non dissolvitur, tom.1.610.D
Saturati esurient, tom.3.105.D
Saturitas castitatem prodigit, to.5.829.H
Saturitas nutrit illecebram, Ibid.
Saul si peccata sua fleisset, Sansuel eum non flevisset, tom.3.103.H
Saul ad tempus electus, tom.3.364.L
Saul percussit in millibus: David in decem millibus, tom.3.253.A
Saul spiritu malo obsessus, prophetauit, tom.3.485.H
Saul Davidis vita insidiabatur, to.3.483.H
Saul cur spiritui malo permissus, tom.3.483.H
Saul peccans, veniam petita, eandem non impetravit, tom.3.372.H
Saul vir bonus, & non erat illo melior in filiis Israël, tom.3.371.L
Saul diffidentia ad idola confugiens, quid impetravit, tom.3.467.M
Saul impatiens se semel & iterum non auditum, ad idola confugit, to.3.372.L
Saulus tentationem significat, tom.3.295.H
Saulus propter inquietudinem sic dictus, Ibidem.
Saulus non suis solum, verum etiam populi orationibus curari se flagitabat, to.3.169.A
Scala Jacob expositio mystica, to.3.848.G
Scandalum non dandum cuiquam, tom.3.470.D
Scandalum nullum patiuntur quos tangit Christus, tom.3.229.D

Scandalo non sinis fratribus, tom.3.402.B
Scandala non venire impossibilia, tom.3.217.E
Scandalizanti via, to.3.217.E
Scandalizantia membra abscondenda, tom.3.142.D
Scandalizantibus qua pena data sit, tom.5.786.M
Scarus solus inter pisces ruminare perhibetur, tom.1.79.G
Scelus amicum iniquitari, tom.3.274.A
Scelus grande grandem habet necessariam satisfactionem, to.5.627.F
Scelus Lamech septuagies septies cur sit condemnatum, to.3.218.E
Scelus admittens, quod ante puniuit, gravius delinquit, tom.3.218.E
Scelerum omnem enormitatem baptisimus dimittit ac diluit, tom.3.218.E
Scelerati omnes in inferno tanquam mari demergentur, tom.3.933.D
Sceleratos non iusti solum, verò & iniusti sepe execrantur, tom.3.949.C
Sceptrum quid designet, tom.3.749.D
Schiismatici & heretici omnes à regno Dei separati, tom.3.171.H
Schiismatici tanquam cõtigiasti & morbi ciciendi sunt, tom.1.603.G
Schiismata fidelium non sunt à Deo, tom.4.35.G
Scire illicitum noli scrutari, tom.3.152.G
Scientia boni & mali sepe nobis prodest, tom.1.162.A
Scientia boni & mali antidoto tberiaco similis, Ibidem.
Scientia ad nihilum deducitur corrupta charitate, tom.3.483.K
Scientia quando utilis & magna, tomo 3.457.D
Scientia inflat, tom.3.457.C
Scientia debet charitati subiici, tom.3.457.B
Scientia obstericandi in omnibus mulieribus Hebræis, to.3.951.K
Scientia multarum ac diversarum linguarum, donum est Dei, tom.3.481.E
Scientia mali, pena est peccati perpetrati, tom.3.989.F
Scientia in ore sacerdotis, to.3.963.M
Scientia rerum alicui ac nutritur animus, tom.3.187.G
Scientia aliud est, aliud cura rei alicuius, tom.3.176.G
Scientia non est in omnibus, tom.3.457.D
Scientia hereticorum ficta ac simulata, non vera, tom.3.880.H
Scientia quotidiani laboris adiectio est, tom.1.386.B
Scientia maxima, que, tom.3.829.D
Scientia charitate subnixæ, nec sit inflari, tom.3.485.B
Scientia sine pietate, summa est sepe stultitia, tom.3.829.C
à sancta ad fortitudinis spiritum quomodo descendamus, tom.3.830.A
Scientia fructus quomodo haberi possit, tom.3.457.B
Scientia profectus in angelis, tom.4.113.B
Scientia proprium gloriarì, tom.3.457.D
Scientia recipiunt incrementa, & plenius infundantur, tom.3.637.C
Scientia clavis, qua os nostrum aperire debeamus, tom.3.101.E

Scientiam addens, addit & laborem, tomo 3.830.A
Secundum scientiam debet esse timor Dei, tom.2.1157.D
Scientiarum volucres sunt incapaces, tom.4.118.B
Scin, super vulnus, latine dicitur, tomo 2.1347.K
Scipionis dictum, to.5.501.H
Scopa Dei, que, to.3.900.L
Scopa diaboli que, Ibidem.
Scorpioni similis diabolus, to.3.877.D
Scortatur, qui quovis modo citra matrimonium explet libidinem, tom.3.949.D
Scortator in corpus suum peccat, tom.3.949.D
Scortatorum animus Sathana qui vendere dicantur, tom.3.931.M
Scortatio iure Romano indulta, to.3.907.G
Scortatio cogitationis, que, to.3.949.D
Scortatio opus est malitie, to.3.907.G
Scortationem suadet diabolus, to.3.931.M
Scortationum multa genera, tom.3.949.D
Scortum appellata Hierusalem, Ibidem.
Scribe sicut sepulchra dealbata, tom.3.891.G
Scribe literæ sequuntur interpretationem, tom.2.1012.L
Scribe & Pharisæi habebant quidem clauem scientiæ, sed nec intrabant ipsi, nec alios intrare sinabant, tom.3.483.K
Scriptura diuina remedium est omnium radiorum, tomo 2.977.C
Scriptura diuina in tentationibus unum refugium, Ibidem.
Scriptura omnis ad nostram tendit institutionem ac disciplinam, to.3.405.E
Scriptura s. hominem peccantem bestiarum nominis consuevit vocare, to.2.1212.K
Scriptura diuina conuulsum sapientiæ est, tomo 3.5450.K
Scripta à spiritu duranti, cum atramento scripta perunt & absoluntur, to.3.514.E
Scriptura diuina Dei gratiam spirat, tomo 2.827.
Scriptura sancta patris anime, tom.3.857.A
Scriptura sacra semper loquitur & clamat, to.5.868.C
Scriptura diuina nobis iter esse debet, tomo 2.1261.E
Scriptura signata est illis à quibus non intelligitur, to.3.990.E
Scriptura liberales nos docet esse, non prodigos, tom.5.491.C
Scriptura sacra igni comparatur, to.1.372.K
Scriptura sensus subtilis iudicis deprauatus, tom.3.951.G
Scriptura sacra sensus triplex esse deprehenditur, tom.3.993.D
Scriptura sunt explicanda his, qui eas cognoscere desiderant, tomo 3.990.E
Scriptura sacra idioma, tom.3.21.B
Scriptura celestes vestimenta dicuntur, tom.2.856.H
Scriptura sanctæ, que, to.3.296.I
Scriptura sacra bona pascua dicuntur, tomo 2.1258.D
Scripturarum auctoritas sequenda, tomo 3.231.G
Scripturarum sacrarum scientia numero denario significata, to.3.963.I
Scripturarum fidelis interpretis munus atque officium, quod, tom.3.992.K
In scripturis diuinis inuestigandis ante omnia historia

est cognoscenda, tom.3.966.F
In scripturis prophetis multa obscuritas est, tom.2.1201.D
Scripturas prætendens, scripturis est vincendus, tom.3.75.I
Scripturas diuide, quid, tom.3.963.I
Scripturas qui sequitur, non errat, tom.3.23.H
Scripturas ordinare, quid, tom.3.963.I
Scythæ gelu durati, tom.3.159.H
Sebastianus martyr Mediolanensis fuit, tom.2.1343.K
Sebastianus Roma passus est, Ibidem.
Sebeim ob Sodoma vicinitatem, pavilis excidit traxit consortium, tom.4.351.K
Secreta omnia Deo nuda, tom.3.86.B
Sec. eta altitudinis sapientiæ Dei, curiosis non sunt inquirenda, tom.2.791.H.I
Secretorum nostrorum quis testis, to.3.270.C
Secretorum diuinorum cognitio non est cuiquam experenda, tom.4.42.E
Scleræ duæ duorum fratrum inuicem sibi contraria, tom.1.172.B
Securis radicibus arborum admotæ, quæcumque infringierant repererit, excidit, to.3.43.I
Securitas perfecta, ubi dilectio, to.3.87.L
Sedere, iniquitas cur dicatur, tom.2.838.B
Sedere ad dexteram an sit prelatio, tom.4.86.B
Sedere nequit corporaliter qui est vbique, tom.3.249.E
Sedes Dei, que, tom.3.523.I & 1.361.B
Sesio Christi ad dexteram non est corporalis, tom.3.249.E
Seductor nemo sit suisipsum, to.3.433.A
Seductores quomodo puniendi, tom.3.256.G
Sema familia tantum in possessionem Dei ascita, tom.3.130.C
Sema bonum interpretatur, tom.1.216.I
quod seminat Christus regnum Dei est, tom.1.45.E
quod seminat diabolus peccatum est, Ibidem.
Seminare supra spinas est detrimentum, tom.3.626.B
Semen principium denotat, tom.1.249.A
Semen inimici, est omne peccatum, to.2.1041.B
Semen Abrahæ Christus est, to.1.307.M
Semen omnium Christus est, to.2.1002.E
Semen in terram recti germinatio, tom.1.336.K
Sennis Christi & diaboli discrimen, tom.1.45.H
Sennis in terram lacti progressus & ordo, tom.1.42.A & 45.A
Senna cur terre commendatur, tomo 4.32.K
Senna habent vniuersa gignunt, tom.1.53.F
Sennator bonus ubi seminat, tom.3.225.C
Serpiternus nec incipit, nec desinit, tom.3.144.G
Sempiternum similem sempiternum itidem esse necessarium est, tom.4.60.G
Senex in statu senectutis, vel in partu est, tom.1.439.G
Senes iudei à iunioribus virtutis studiis superati, tom.3.278.M
Senes cur electi in Apostolos à Domino, non pueri, tom.3.228.K
Senes cur aliqui decemant, tom.4.43.H
Senes ipsa concludit ætas, & in isto temperantia pudore reuocantur ab opere nuptiarum, to.3.

19.H
Sensum est docere, adolecens discere, tom.4.379.I
Sensum gloria filij filiorum, & gloria filiorum, patres eorum, to.3.965.E
Sensibus agere turpe est, quod adolescentibus est pudor, tom.3.19.H
Senectus non expectanda, tom.3.256.K
Senectus multiloqua, tom.3.287.G
Senectus eius non est deserenda, cuius desolationis iuuentutem, tom.3.213.F
Senectus septima est hominis ætas, tom.1.537.F
Senectus in canis cogitationibus & operibus esulgerere debet, to.5.1082.M
Senectus potius esse debet, non vitæ superioris naufragium, to.1.442.E
Senectus morum venerabilis aliqua in pueris, tom.3.228.M
Senectus venerabilis est, non diuturna, nec annorum numero computata, Ibidem.
Senectus bona, que, tom.3.291.G
Senectus debilitat, tom.1.41.A
Senectus honorata est dignitatis, tom.1.499.H
Senectus prudentiam habet, tom.2.789.A
Senectus inueniens pueritia, tom.3.228.M
Senectus laus, tom.1.115.L
Senium liberis regendis, quam creandis aptior, tom.3.19.G
Sentire vitalis vigoris ac muneris est, tom.2.1055.L
Sensus hominis cani, & ætas senectutis vita immaculata, tom.3.228.M
Sensus ærumna vnicuique est, tom.1.652.H
Sensus omnis in capite, tom.1.245.E
Sensus omnis noster moritur, cum minister est iniquitatis, tom.1.227.K
Sensus noster sit vnus idemque, tomo 3.468.H
per sensus quinque quomodo luxuria exerceatur, tom.3.932.I
Sensus mentem captiuam tenet, tom.1.168.I
Sensus nostri dissoluantur, nisi habeatis rationis adstringantur, tom.1.207.M
Sensus corporales peccibus similes, tom.1.319.H
ubi sensus, ubi doloris etiam sensus vitæ, tom.2.1055.L
Sensus corporales mollibus delectantur, tom.3.140.L
Sensus motusque hominum vigore mentis ac potestate reguntur, tom.1.399.G
Sensus in corpore nostro sunt velut excelsi montes, tom.1.236.H
Sensus corporis nostri, cognati nostri dicuntur, tom.1.313.B
Sensus corporis nostri velut ostium similes habentur, tom.1.241.C
Sensus nostri irrationabilibus comparantur iumentis, tom.1.192.H
Sensus nostri quare reges dicantur, tom.1.326.F
Sensus nobis sunt cõmunes cum ceteris animalibus, to.1.129.B
Sensus nostri instar caprarum, velut saltus quodam alio exiliunt, tom.1.330.D
Sensum verum per falsum excludere, est advertere, tom.3.518.C
qua sensum subterfugunt, veritatem non detruunt, tom.1.5.A
Sensu perfectus, quis, tom.3.488.G
Sensu diuino sublato, humanus non est substi-

tuendus, tomo 3.513.B
Sensuum acuta debet esse moderatio, tomo 1.342.D
Sensuum quinque obiecta, quibus impij videntur, tom.3.932.L
Sensuum interioribus homo interior consummatur, tom.2.969.D
Sensibilia & Deus diuersimodo videntur, tom.3.13.B
Sententia Dei vox humana est, tom.1.401.E
Sententia non debet precedere cognitionem rei, de qua agitur, tom.3.435.G
Sententia Dei non matatur, to.1.588.I
Sententia non eadem in hominem & in diabolum dicta, to.1.464.H.I
Sententiæ diuinæ providentiæ magnanimitatis & patientiæ docet indices, tom.1.209.B
Sententiæ totidem sunt, quot & homines existunt, to.3.995.K
Sententiæ multorum, paucorum presertim opinionibus, tom.3.423.K
Sententiæ omnium supergreditur, qui à sua conscientia condemnatur, tom.2.1418.A. & tom.5.848.A
Sensu populo Israelitico transitum negat, tomo 1.617.B
Sespes quid, to.3.59.H
Sephora petra acutissima circumcidit præputium filij sui, tom.3.853.B
Sepianarius numerus mysticus, tomo 3.171.K. & 1.555.M
Septenarius numerus quietis & remissionis, tom.1.208.G
Septimana in lege est hebdomada, postquam celebratur annus iubilæus, to.3.218.D
Septimus dies legis mysterium signat, tomo 5.119.B
Septimo die conclusis mundi operibus, requieuit Deus, to.3.171.K
Septuaginta annorum qui sint, & hic, & in futuro seculo, to.4.365.B
Sepulchrum patens, quod, to.3.282.E
Sepulchrum Moysi nemo nouit, tom.1.618.E
Sepulchrum, luxuriosus domus est, tomo 2.1049.C
Sepulchrum Ioseph, quod dominum suscitauerit, non minoris est gloria, quam utriusq; Mariæ, tom.5.856.F
Sepulchra, que sint, tom.3.174.D
Sepulchra precesita frustra struuntur, tomo 1.390.D
Sepulchra pro domibus sunt his qui ad diem & de die viuunt, to.2.1049.
Sepulchris degeneres & vitæ huius cupidi cõparantur, to.2.1049.B
Sepultura non prohibita, tom.3.157.C
in sepultura aliena cur Christus ponitur, tom.5.857.L
Sepultura Domini, tom.5.845.H
Sepultura Christi cum sepultura Moysi cõfertur, tom.1.174.D
Sepultura Christi cur ignorata non est, Ibidem.
Sepultura Moysi cur ignoratur, tomo 1.174.C
Sepultura & vulua comparatio, tomo 5.845.K
Sepultura insignia, que sint, to.1.497.B
Seraphim quando voluit apparuit & vocem eius solus audiuit Esaias, tom.3.13.E
sermo Dei viuus, tom.3.763.H
sermo Apostolicus & propheticus, noster est tom.3.187.K

OPERVM DIVI AMBROSII.
historia est cognoscenda, tom.3.966.F
in scripturis prophetis multa obscuritas est, tom.2.1201.D
Scripturas prætendens, scripturis est vincendus, tom.3.75.I
Scripturas diuide, quid, tom.3.963.I
Scripturas qui sequitur, non errat, tom.3.23.H
Scripturas ordinare, quid, tom.3.963.I
Scythæ gelu durati, tom.3.159.H
Sebastianus martyr Mediolanensis fuit, tom.2.1343.K
Sebastianus Roma passus est, Ibidem.
Sebeim ob Sodoma vicinitatem, pavilis excidit traxit consortium, tom.4.351.K
Secreta omnia Deo nuda, tom.3.86.B
Sec. eta altitudinis sapientiæ Dei, curiosis non sunt inquirenda, tom.2.791.H.I
Secretorum nostrorum quis testis, to.3.270.C
Secretorum diuinorum cognitio non est cuiquam experenda, tom.4.42.E
Scleræ duæ duorum fratrum inuicem sibi contraria, tom.1.172.B
Securis radicibus arborum admotæ, quæcumque infringierant repererit, excidit, to.3.43.I
Securitas perfecta, ubi dilectio, to.3.87.L
Sedere, iniquitas cur dicatur, tom.2.838.B
Sedere ad dexteram an sit prelatio, tom.4.86.B
Sedere nequit corporaliter qui est vbique, tom.3.249.E
Sedes Dei, que, tom.3.523.I & 1.361.B
Sesio Christi ad dexteram non est corporalis, tom.3.249.E
Seductor nemo sit suisipsum, to.3.433.A
Seductores quomodo puniendi, tom.3.256.G
Sema familia tantum in possessionem Dei ascita, tom.3.130.C
Sema bonum interpretatur, tom.1.216.I
quod seminat Christus regnum Dei est, tom.1.45.E
quod seminat diabolus peccatum est, Ibidem.
Seminare supra spinas est detrimentum, tom.3.626.B
Semen principium denotat, tom.1.249.A
Semen inimici, est omne peccatum, to.2.1041.B
Semen Abrahæ Christus est, to.1.307.M
Semen omnium Christus est, to.2.1002.E
Semen in terram recti germinatio, tom.1.336.K
Sennis Christi & diaboli discrimen, tom.1.45.H
Sennis in terram lacti progressus & ordo, tom.1.42.A & 45.A
Senna cur terre commendatur, tomo 4.32.K
Senna habent vniuersa gignunt, tom.1.53.F
Sennator bonus ubi seminat, tom.3.225.C
Serpiternus nec incipit, nec desinit, tom.3.144.G
Sempiternum similem sempiternum itidem esse necessarium est, tom.4.60.G
Senex in statu senectutis, vel in partu est, tom.1.439.G
Senes iudei à iunioribus virtutis studiis superati, tom.3.278.M
Senes cur electi in Apostolos à Domino, non pueri, tom.3.228.K
Senes cur aliqui decemant, tom.4.43.H
Senes ipsa concludit ætas, & in isto temperantia pudore reuocantur ab opere nuptiarum, to.3.

INDEX RERVM ET VERBORVM

sermo sanctorum basis aurea plena prudentia, tom. 2.1158.B
 sermo sanctorum simulacrum bonum taquam effigies veritatis, Ibid.
 sermo sapientia qualis, to. 2.243.M
 sermo quis esse debeat in ecclesia, tomo 3. 487. I
 sermo sine vita, non est sermo Dei, tom. 3. 102. D
 sermo malus exit de sepulchro malo, tom. 3. 103. H
 sermo mysticus celestium scripturarum, sicut panis est, tom. 2.1256.K
 sermo diuinus quomodo vrat, tom. 2.1313.C
 sermo doctrina est deprecandi, to. 2.1158.D
 sermo hominis initium erroris humani est, tom. 5.422.B
 sermo est multiplex, tom. 1.383.K
 sermo peccatorum venenatus sagitta eorum est, tom. 2.879.G
 sermo nosfer laqueus aduersarij est, tom. 5. 424. I
 sermo Dei voluntas est, tom. 1.17.A
 sermo nosfer arietis comparatur, tom. 1.330.F
 sermo in duo dividitur, tom. 5.438.K
 sermo bonus necessarius est omnibus ad vitam, tom. 1.397.A
 sermo nosfer, Christus esse debet, to. 2.896.I
 sermo habena est, tom. 3.240.M
 sermo importunus labitur, cum affectum mouetur, tom. 2.932.L
 sermo sanctorum est predicatio euangelij, tom. 2.1228.I
 sermo iusti semper in sapientia est, tomo 2. 896. H
 sermo nudus ad monendum utilis est, tom. 1. 395. B
 sermo ab omni adulatione vacuus esse debet, tom. 5.462.G
 sermonis intemperantiam in viro odit Deus, tom. 3.1011.I
 sermonis decorum in quo consistat, tom. 5. 438.K
 sermonis affabilitas quantum proficiat, tom. 5. 476.E
 sermonem Dei seruans, mortem non videbit in aeternum, tom. 3.763.I
 sermone Dei mundamur, tom. 3.173.D
 sermone stimulus intelligitur, tom. 3.240.M
 in sermone sanctorum est virtus, tomo 2. 1228. H
 sermones quomodo cibi dicantur, tomo 1. 383. K
 sermones Dei non videntur a perfidijs, tom. 3. 488. K
 sermones inuencularum qualem noxij sint adolescentibus, tom. 4.361.F
 sermones Dei pleni veritatis sunt ac iusticia, tom. 2.1057.D
 in sermonibus velox magis vulnerat, tom. 2. 922. A
 sero quid significet, tom. 3.284.L
 serpens caput studiosius curat, tom. 3.247.I
 serpens ieiunij spiritum si gustauerit, moritur, tom. 1.115.H
 serpens cur ventre & pectore reptare condemnat, tom. 1.169.A
 serpens pastu feniculi cecitatem repellit, tom. 1. 111. I
 serpens inimicus solam sibi facit ruinam, tom. 4.363.G
 serpens bilinguis habetur, to. 1.159.L

serpens aneus ligno suspensus, typus & umbra Christi fuit, to. 1.613.F. & 630.D
 serpens multi a ad nocendum versutus, tom. 4. 366.A
 serpens supra petram via non apparet, tom. 4. 141. D
 serpens symbolum est delectatio carnalis, tom. 1.168.I
 serpens nomine diabolus significatur, tom. 2. 1373.D
 serpens nomine voluptas significatur, tom. 5. 1136.F
 serpenti similis, faceratoris pecunia, tom. 2. 751.G.H
 serpenti delectatio est similis, tom. 1.540.I
 serpens recte cauet, qui eius versutus non ignorat, tom. 4.366.A
 serpentes interimunt rubi folia, tom. 1.43.K
 serpentes astuti, tom. 4.109.C
 serpentes diabolica sunt figura, tom. 3.466.D
 serpentes & scorpiones innocui apostolis, tom. 3.160.I
 serpentum prudentia nobis capefenda, tom. 3. 42. E
 seruum mente Deo, carne autem peccato, tom. 3.226.A
 seruit omnis qui auctoritatem pura conscientia non habet, tom. 1.418.D
 seruiat Domino oportet, qui studet liberari, tom. 3.221.C
 seruire insipientis est, tom. 2.1095.H
 seruire iusticie libertas est, tom. 1.401.D
 seruire mente legi Dei, quomodo apud D. Paulum accipiendum, tom. 3.226.A
 seruire Christo magna est dignitas, tom. 5. 578.I
 seruiens ad oculum, in occulto aliud facit, tom. 3.669.C
 seruicium cum adoratione vni folique est Deo, tom. 3.73.F
 seruis apud Deum quis, to. 3.670.B
 seruis Christi non est legie, tom. 3.295.I
 seruis idoneus quomodo probetur, tom. 3. 675. G
 seruis primus, quis, tom. 3.639.X
 seruis & liber in Christo eodem loco habetur, tom. 3.111.G
 seruis omnis qui suis affectibus ducitur, tom. 1. 418. D
 seruis Domino carnali fidelis, consimilis in rebus diuini futurus, tom. 3.669.B
 seruis Domini acta ignorat, tom. 3.210.E
 seruis quis beatus, to. 4.155.G
 seruis etiam inuitus Domini voluntatem exequitur, tom. 3.462.E
 seruis iniquus non hominem solum, sed & Deum offendit, tom. 3.669.F
 seruis est, qui per stulticie imprudentiam peccato se subicit, tom. 3.670.B
 seruis malus & piger qui non committit pecuniam Dominicam nummularij, tom. 4. 136. I
 serui manucapti a veteribus dicti, to. 3.670.B
 serui ex peccato sunt, to. 3.639.X
 serui forma, que, to. 4.150.E
 serui Dei debent delicta peccatorum corrigere, tom. 3.626.D
 serui blande sunt tractandi, tom. 5.822.H
 serui cur pueri vocentur, tom. 1.307.G
 seruum agnoscere Dominum suum, minimus est absurdum, to. 3.312.G
 seruum Domini non decet litigare, to. 4.135.X

seruum Christi esse, dignitas est, tomo 3. 669.F
 seruum Domini non oportet litigare, sed mansuetum esse ad omnes, to. 3.626.C
 seruorum regalium fastus exemplis ostenditur, tom. 1.489.E
 seruorum uirgia declinanda, to. 1.271.H
 seruis & Dominis an dispar in ecclesia dimensio fiat, tom. 3.246.A
 seruis fideles reddit Dominorum mansuetudo, tom. 3.629.E
 seruis est omnis passio, tom. 1.418.D
 seruitus preciosa que virtutum constat expensis, to. 2.1289.F
 seruitus non esset hodie si ceteras non fuisset, tom. 1.674.B
 seruitus & libertas apud deum aqua lance pendens, tom. 5.578.I
 seruitus dei verbo subdita, seculi huius libertate melior, to. 1.167.G
 seruitus misera est, seruire peccatis, tomo 1. 705.C
 seruitus sedula est mentium subiectio, tom. 2. 124.2.C
 seruitus ex lege est, tom. 5.979.
 seruitus Christianorum libera, & voluntaria est, tom. 5.980.A
 seruitus inhonora que necessitate cogitur, tomo 5.981.G
 seruitus honorata que pietate deseruit, Ibid.
 seruitus omnis mundi iniquitate primum inuenta est, to. 3.670.A
 seruitus est consolabilis seruire iustis, tomo 2. 1243.I
 seruitus Christiana dulcis & opranda, tom. 1. 167.G.H
 seruitus stipendium, libertas est, tomo 2. 859.H
 seruitus quadam est differentia, tomo 5. 980.B.C
 seruitutem geminam seruit stultus, tomo 2. 1095.I
 seruitutem miseram seruit, qui mortem timet, tom. 2.1096.L
 seruitute Christi nulla dignitas maior, tom. 5. 578.I
 de seruitute vera elegans disputatio, tomo 2. 1091.
 seruitus qualia debeant exhiberi, tomo 3. 629.F
 seruitus quibus exhibenda, tom. 4.365.D
 seruitus dei quanta, tom. 3.387.H
 seruitus mansuetudine condienda, tomo 5. 1113.C
 seruitus extorquet plerumque terrore mendacium, Ibid.
 seruitus dura in munere non conuenit, tom. 5. 493.H
 sexta mansio Elim, eiusque mystica expositio, tom. 1.598.D
 sexus distinctio nulla in anima, tom. 2.833.A
 sexus differentiam non respexit Christus, tomo 3.84.K
 sexus in pomis, est discretio sexus in arboribus, tom. 1.49.F
 sexus distinctione non obseruata castitas tuta esse non potest, to. 1.622.C
 sexus femininus sanctus, tom. 3.36.K
 sexus mulieris non culpandus propter lapsum Eue, to. 5.599.F
 sexus unusquisque suis indutus vestimen-

ti, tom. 1.621.C
 sexum alium crinita, alium tonsa comam non decet, tom. 1.126.D
 si, coniunctio quomodo accipitur, tom. 3.761.E
 si forte, an sit semper locutio dubitantis, tom. 4.371.I.
 sibylla quis spiritus, to. 3.427.M
 sichemita ob stuprum Dina illatum, inierfecti, tom. 3.850.A
 sichima ecclesia est, tom. 2.976.I
 sichima Maria est, Ibid.
 sichima ascendens interpretatur, Ibid.
 per sichimam humeri significatur, tom. 1. 517. E
 seculi calliditas, tom. 5.514.K
 sidonii veneratores scelerum interpretantur, to. 1.522.C
 signaculum cuiusque sola fides, to. 3.31.I
 signaculum nostrum est Christus, tomo 1. 372. C
 signaculum in fronte, in corde & in brachio, habere quod sit, tom. 1.371.M
 signu crucis Christi vni nobis, ita alius character Antichristi affectu futurus, to. 3.904.L
 signum, quod operatus est Christus ut diuinitatem suam populis declararet, tom. 5.801.G
 in signo Christi omnium rerum est tuta prosperitas, tom. 5.838.I
 in signo Christi opus omne agere debemus, tom. 5.838.I. & 2.1444.K
 in signo Christi, omnium rerum est tuta prosperitas, Ibid.
 qui in signo Christi seminat, vita fructum consequitur eterna, Ibid.
 qui in signo Christi iter facit, ad calum usque peruenit, Ibid.
 signa in sole & luna quando futura, tom. 3. 257. B
 signa & prodigia confirmant, que alijs persuaderi non possunt, to. 3.301.E
 signa sunt cause fidelium, tom. 3.643.L
 signa cognoscens rerum futurarum, nouit & finem, tom. 3.221.F
 signa credentium que sunt, tom. 1.118.A
 silentium pena fuit Zacharie diffidentie, tom. 3.14.D
 silentium indecorum in predicatore verbi diuini, tom. 3.990.E
 silentium Susanna magnum fuit castitatis sue indicium, tom. 5.423.G
 silentium in ira optimum, to. 5.423.M
 silentium maximus actus verecundie est, tom. 5.432.E
 silentium magnum & negotiosum est, tom. 5. 423. G
 siliqua corpus implet, non reficiunt, tom. 3. 205.F
 siliqua, que, Ibid.
 silua missus interpretatur, tom. 2.975.M
 siluro similes qui sint, tom. 1.79.K
 Simeon cupiebat dissolui, & esse cum Christo, tom. 3.38.B
 Simeon iustus & timoratus, tom. 3.37.D
 Simeon expectabat consolationem Israel, Ibidem.
 Simeon spiritu sancto predictus, Ibid.
 Simeon accepit Christum in vltus suas, & benedixit Deum, Ibid.
 Simeonis canticum, Ibid.
 Simeon imitandus, qui in pace se dimittit ex hoc mundo postulabat, tom. 3.362.F
 simia Leonis medicina est, tom. 1.114.D

simulago a molentibus offertur, tom. 3.225.A
 simulago quid denotet, tom. 1.185.A
 similitudo patris eadem non est d. similia, tom. 4.59.I
 simon, cui imponebatur crux Christi, cuius fuerit, tom. 3.274.E
 simon magus gratia Dei arguere comparari posse arbitrabatur, to. 4.371.H
 simon magus se mori, & post resurgere fingebat, tom. 3.904.I
 simon magus in aere sursum volabat, tom. 3.367.H
 simon hominum viuificator, tom. 3.89.C
 simon sanctificandi minus pretio in se posse conserri existimauit, tom. 3.243.I
 simon Christum se dicebat, tom. 5.871.C
 simoni magus an spes venie fuerit interclusa, to. 4.371.I
 simonia deestitio, tom. 3.931.I
 simplex in charitate quis, tom. 3.528.I
 simplicia verba non statim simpliciter sunt accipienda, tom. 3.115.A
 simplicitas tenenda & fides est amulada, tom. 3.175.I
 simplicitas incauta aliena a prudentibus, tom. 3.155.H
 simplicitas inter astutias istius mundi, parum tuta, tom. 1.242.E
 simplicitas inter secularium fluctus cupiditatum tarde portum inuenit, Ibid.
 simplicitas nulla vbi versutia, tom. 3.155.M
 simplicitas omni debet vacare arrogantia, tom. 3.155.C
 simplicitas malitiam resoluit, tom. 1.242.D
 simplicitas sine ratione non tam virtus quam infirmitas videtur, tom. 3.155.C
 simplicitas necessaria charitati, tom. 3.457.E
 simplicitas bonus est cibus, to. 1.83.H
 simplicitas alienis nescit insidari, Ibid.
 simplicitas puerilis nobis a Christo amulanda proponitur, tom. 3.228.K
 simplicitas in ipsa humilitate sublimis est, tom. 3.229.B
 simplicitas animi directa ad omnia abundat, tom. 5.493.H
 simplicitatis flos Christus, to. 3.1012.L
 simplicitati optime cum veritate conuenit, tom. 3.229.B
 simplicitatem querit Deus, non ambitionem, to. 3.36.H
 simplicitate gloriatur ac gaudet conscientia nostra, tom. 3.507.L
 simplicitate pectoris nullus fructus dulcior est, tom. 2.860.M
 simulacrum est imago rei mortue, tom. 3. 468. I
 simulatum diuturnum esse non potest, tom. 5.492.A
 simulata charitas in quibus, to. 3.528.I
 simulationem non admittit charitas, tom. 3. 668.H
 sin interpretatur rubus, tom. 1.599.M
 sina Latine interpretatur tentatio, to. 2.1331.L
 quod sinapis in corpore, hoc fides operatur in anima, to. 5.773.G.H
 sinapis granum minus omnibus feminibus, tom. 3.195.K
 sinapis vis, non nisi teratur, apparet, tom. 3. 194.C
 sinapis granum quibus simile, Ibid.
 singuli omnia habere non possumus, to. 3.275.M
 sinis Christi tibi est, vbi est virtutum habitacu-

lum, to. 5.799.I
 sirenus benedictus Dominum, tom. 4.5.F
 sirenus fuisse sacris litteris comprobatur, tom. 3. 70.
 sirenus cantus naufragij causis, Ibid.
 sirenus & passerum filiarum apud Esaiam sita est mentio, tom. 4.91.I
 sitens quis, to. 4.371.H
 B. Sixti ad Laurentium verba, tom. 5.458.I
 Smaragdus viriditas, ut lapsus, to. 3.826.C
 Smaragdi viriditas oculos inuentum ad se mirandam pertrahit, tom. 3.826.D
 Snyria canticum interpretatur, tom. 3.805.A
 sobrijs possunt habere fiduciam arguendi, tom. 3. 626.F
 sobrietas in liberalitate seruanda, to. 5.485.I
 sobrietas mentis, est infirmitas, to. 1.15.M
 sobrietas requiritur in precante, to. 3.631.C
 sobrietas mentis, medicina est corporis, tom. 1. 230. A
 sobrietas mentis suas habet habenas, tom. 5. 423.L
 sociorum fraudes moderatè ferende, tom. 3. 101.A
 societas gentilium vitanda, tom. 1.307.I
 societas iudeorum vitanda, Ibid.
 societas Christi esca quodammodo Christiani est, tom. 5.863.B
 societas insipientium noxia est, to. 1.551.H
 societatis ratio diuiditur in duas partes, tom. 5.444.B
 societatem hereticorum non esse fugiendam, sicus similitudine demonstratur, tom. 1.50.B
 socoth interpretatur tabernacula, tom. 1.595.K
 socoth vrbis est in motanis extra terram Aegypti, tom. 1.595.K
 sacrus eade que & mater accipi potest in sacris, tom. 3.184.K
 sodoma cecitatem significat, tom. 1.244.I
 sodoma declinatio interpretatur, Ibid.
 sodoma & Gomorraha usque adhaerentes ciuitates caelesti igne consumptae, to. 3.934.H
 sodoma luxuria atque lasciuia est, tom. 1.273.D
 sodome & Gomorraha gesta cur a Moysse commemorata, to. 3.307.M
 sodomorum principes qui, tom. 3.43.H
 sodomoru clamor quid sit, ab Esaiam explicatum, tom. 3.947.M
 sodomis inhospitalitas excidio fuit, tom. 1.94.B
 sodomis inhospitalitas excidium attulit, Ibid.
 sodomiticum peccatum non committit, qui Deum meditat, tom. 3.307.M
 sodomiticum peccatum in omnes mundi partes diffusum, Ibid.
 sodomitici incendij & diluuij fama semper manet inter fideles, tom. 3.935.I
 sol mundi ornamentum, tom. 1.59.K
 sol stellarum monile pretiosum, Ibid.
 sol fecunditatis adiutor est, non auctor, tom. 1.58.L
 sol bonus ministerio, non imperio, Ibid.
 sol calida nature non est, tom. 1.26.A
 sol non est auctor nascentium, to. 1.40.G
 sol iusticia, cum sole mundi conficitur, tom. 1. 58. H
 sol idem sacerdosque religiofque in hoc mundo illuminat, to. 3.109.A
 sol est nature gratia, tom. 1.58.G
 sol est praesentia creatura, Ibid.
 sol 15 gradibus ascendit, cui Ezechias vite huius acciperet comes, tom. quid denotet, to. 5.119.C
 sol oculus est mundi, to. 1.58.G

tom. 1.621.C
 tom. 1.185.A
 tom. 1.126.D
 tom. 3.761.E
 tom. 4.371.I.
 to. 3.427.M
 tom. 3.850.A
 tom. 2.976.I
 Ibid.
 Ibid.
 tom. 3.274.E
 to. 4.371.H
 tom. 3.904.I
 tom. 3.367.H
 tom. 3.89.C
 tom. 3.243.I
 tom. 5.871.C
 to. 4.371.I
 tom. 3.931.I
 tom. 3.528.I
 tom. 3.115.A
 tom. 3.175.I
 tom. 3.155.H
 tom. 1.242.E
 Ibid.
 tom. 3.155.M
 tom. 3.155.C
 tom. 1.242.D
 tom. 3.155.C
 tom. 3.457.E
 to. 1.83.H
 Ibid.
 tom. 3.228.K
 tom. 3.229.B
 tom. 5.493.H
 to. 3.1012.L
 tom. 3.229.B
 to. 3.36.H
 tom. 3.507.L
 tom. 2.860.M
 tom. 3. 468. I
 tom. 5.492.A
 to. 3.528.I
 tom. 3. 668.H
 tom. 1.599.M
 to. 2.1331.L
 to. 5.773.G.H
 tom. 3.195.K
 tom. 3. 194.C
 Ibid.
 Ibid.
 tom. 3.362.F
 tom. 1.114.D

tom. 3.225.A
 tom. 1.185.A
 tom. 1.126.D
 tom. 3.761.E
 tom. 4.371.I.
 tom. 3.274.E
 to. 4.371.H
 tom. 3.904.I
 tom. 3.367.H
 tom. 3.89.C
 tom. 3.243.I
 tom. 5.871.C
 to. 4.371.I
 tom. 3.931.I
 tom. 3.528.I
 tom. 3.115.A
 tom. 3.175.I
 tom. 3.155.H
 tom. 1.242.E
 Ibid.
 tom. 3.155.M
 tom. 3.155.C
 tom. 1.242.D
 tom. 3.155.C
 tom. 3.457.E
 to. 1.83.H
 Ibid.
 tom. 3.228.K
 tom. 3.229.B
 tom. 5.493.H
 to. 3.1012.L
 tom. 3.229.B
 to. 3.36.H
 tom. 3.507.L
 tom. 2.860.M
 tom. 3. 468. I
 tom. 5.492.A
 to. 3.528.I
 tom. 3. 668.H
 tom. 1.599.M
 to. 2.1331.L
 to. 5.773.G.H
 tom. 3.195.K
 tom. 3. 194.C
 Ibid.
 Ibid.
 tom. 3.362.F
 tom. 1.114.D

INDEX RERVM ET VERBORVM

Sol ad Iesu Naue orationem defixus stetit, tom. 5.79.6.D
 Sol cur parvus nobis appareat, tom.1.68.H
 solis temperies, Ibid.1
 Sol & Luna duo mundi luminaria, tom. 1.126.A
 Sol q̄a ratione magnus, tom.1.67.K
 Sol cum meridiano partibus immoratur, nobis hiems est, tom.1.65.E
 Sol à nullo distat, tom.1.68.G
 Sol in potestate diei est, tom.1.59.L.M
 Solis exorti, & honestatis comparatio, tom.5.469.G
 Solis obsecratio cur facta in passione Domini, tom.3.279.G
 Solis & terra in ministerio collatio, tom. 1.58.I
 Solis obsecratio futura in nouissimis diebus, to. 3.257.C
 Solis labor in sibi statuta spatia implendis, tom. 3.362.B
 Solis in generatione effectus, tom.1.39.M
 Solis à nobis recessus, hiemem efficit, tom. 1.65.E
 Solis radios acies oculorum sustinere nequit, to. 3.151.K
 Solis fuga passionis Christi tempore, tom. 3.4.E
 Solis aduentus astatem reducit, tom.1.65.F. & 66.A
 Solis claritas in aqua, tom.3.955.K
 Solis lumen, tom.1.60.1.K
 Solis effectus cum eius creatione conferretur, tom. 1.17.B
 Soli qui comparandi, to.3.499.L
 Soli cur diuini honores à gentibus deputati, tom. 1.39.M
 Soli ecclesia comparatur, tom.2.1374.E
 Sole apparente diem esse nequit negari, tom.3. 625.E
 Solatium diuinum nunquam est minus tribulatione, tom.4.505.D
 Solida quantumuis, fide possunt dissolui ac diripi, tom.3.220.H
 Sollicitior sit, qui aliorum oculos in se conuersos contuerit, to.3.671.K
 Sollicitudo commendatur, tom.3.465.B
 Sollicitudine nos liberat Domini appropinquatio, tom.3.649.C
 Sollicitudines sp̄m cordis sunt, to.5.880.D
 Sollicitudines seculares longissimè à nobis abdicande, tom.3.109.E
 Solon decem fecit atatum ordines per annos septenas, tom.1.537.E
 Solus non est in calis, qui solus non est in terris, tom.3.49.E
 Solus non dicitur, qui à ceteris non separatur, tom.4.140.H
 Sola dici non potest aliqua creatura, tom.4.140.G
 Somnus non facile stantibus obrepit, tom.3.503.K
 Solati à lege quomodo dicamur, tom.3.347.I
 Somnium est voluptus huius seculi, tom. 1.487.C
 Somnium est, non veritas, omnis potentia seculi, tom.1.485.B
 Somnium est thesaurus diuinarum, tom. 2.1051.G
 Somni exurgenti diuitia seculi sunt similes, tom.2.784.L
 Somnus ignorantiam seu negligentiam signifi-

cat, tom.3.399.G
 Somnus sanctorum operarius est, to.5.1082.L
 Somni delectatio p̄na potius, quàm requies est dicenda, tom.2.784.K
 Somni vana est delectatio, tom.2.784.K
 Somnum inducit tristitia, tom.3.263.H
 Somus exercitatio quedam & palestra vocis est, tom.5.427.K
 Sonitus qualis auditus, apostolis spiritus gratiam percipientibus, tom.3.17.A
 Soporis remedium, meditatio, tom.3.393.B
 Soporis in Adam immisi, expositio mystica, tom.1.156.1.L
 Sorex in vas illapsus, illud olim inquinabat, to. 3.376.M
 Sors alij aliud deserit, tom.3.275.M
 Sors Domini, quæ, tom.3.746.A
 Sors & gratia diuina comparatio, tom. 5.585.M
 Sorte qua Deus nobis mensus est, contenti esse debemus, tom.3.391.I
 In sorte euentus est, non iudicium, tom. 1.98.D
 Sorte quod sit, humano non subiacet iudicio, to. 3.12.K
 S. Iohannis martyr, tom.5.554.I
 Spadonum, fragilis vilique est eorum status, tom.1.484.L
 Sp̄ritum triplex non rumpitur, tom.3.203.M
 Sp̄cies videtur, virtus narratur, tom.3.13.D
 Speculum mentis plerumque in verbis reuelat, tom.5.432.D
 Qui sperat in Deum, placet Deo, tom.1.348.L
 Speramus quod videmus, tom.3.955.M
 Sperare in Idolio, est de Deo dubitare, tom.3.467.M
 Sperare non debet, qui piger est in conuersatione diuina, tom.3.393.A
 Sperans in homine, carnalis, tom.3.430.A
 Sperandum in aduersis, tom.2.1282.A
 Sperantur ea, quæ non videntur, tom.3.363.I
 Spernens fidem, non est bona conscientia, tom. 3.699.K
 Sp̄s vana in hominum doctrinis, tom.3.664.I
 Sp̄s qua videtur, non est sp̄s, tom.3.363.I
 Sp̄s sine fide inanis, tom.3.843.B
 Sp̄s non confundit, tom.4.39.G
 Sp̄s vana in homine, tom.3.424.L
 Sp̄s credentium in resurrectione mortuorum, to. 3.492.H
 Sp̄s impigra contradictiones animi non amat, tom.5.1152.A
 Sp̄s anchora est anime, tom.1.615.L
 Sp̄s mundanorum inanis, tom.3.664.H
 Sp̄s sola nostrum confundit affectum, tom. 2.1281.E
 Sp̄s Christum semper intuetur, tom.3.884.I
 Sp̄s nulla sine Christo, tom.3.298.A
 Sp̄s patientia radix est, tom.2.1281.E
 Sp̄s in charitate est, tom.2.1297.E
 Sp̄s nulla in eis, quorum ab ea cōsensus est alienus, tom.4.45.E
 Sp̄s nostra buxum debet imitari, tom.1.49.D
 Sp̄s temporari commissa, incerta est, tom. 4.381.B
 Sp̄s nostra in Christo Iesu, tom.3.695.A
 Sp̄s nostra Christus est, tom.2.940.M
 Sp̄s præcurrit affectum, tom.2.1354.B
 Sp̄s sollicita est de promissionibus sibi factis, nec dormit vnquam, tom.3.684.I
 Sp̄i nostra robur, confidentia est, tom. 2.1281.F

Sp̄i nostra fiduciam quid pariat, tom. 3.665.C
 Sp̄i nostra octaua perfectio, tom.3.102.B
 Sp̄m operatur probatio, tom.4.39.G
 Sp̄m emere periculo, videtur difficile, tom. 3.147.M
 Sp̄m promisi afferat oportet, qui quid pollicetur, tom.3.169.B
 Sp̄e liberati sumus, tom.3.363.I
 Sp̄e arans & tritruans, sp̄i sue debet fructum percipere, tom.3.461.D
 Sp̄e gaudere, quid sit, tom.3.83.D
 Sp̄e sine spe agens, vna tribulatione quacumque succumbit, tom.3.676.I
 Sp̄ca auulsa ab apostolis, quæ, tom.3.97.C
 Spina Christiano, auaritia sua radix est, tom. 5.828.A
 Spina non producit ficus, tom.3.109.B
 Spina cordis sunt sollicitudines mundanae, tom. 5.880.D
 Spiritus gratia quibus terminis cōreocatur, tom. 3.16.G
 Spiritus sanctus lumen Christi est, tom. 2.1049.F
 Spiritus testis est nostra regenerationis, tom. 3.261.A
 Spiritus manifestatio cuique datur ad utilitatem, tom.4.31.I
 Spiritus opera multiformia non accusanda, tom. 4.49.D
 Spiritus vnus & idem omnia operatur, tom. 3.4.E
 Spiritus singulis diuidit prout vult, Ibid.
 Spiritus quomodo prophetis subiectus, tom.3.490.D
 Spiritus non diuiditur, sed diuidit ipse singulis prout vult, tom.3.47.L. & 2.1029.B
 Spiritus testimonium nequit reprobari, tom.3.367.M
 Spiritus manifestatio cur datur, tom.4.22.B
 Spiritus operatur ut vult non ut debetur, tom. 5.585.M
 Spiritus obumbratio veniat, non obducat caliginem, tom.3.152.H
 Spiritus an humana comprehendit possit opinione, tom.3.275.M
 Spiritus operatio in baptismo, tom.3.261.A
 Spiritus s. intellectum in nobis operatur, tom.2.1320.M
 Spiritus sanctus in quo permaneat, tom. 3.429.C
 Spiritus quomodo singulis auxilia conferat, tom. 3.392.H
 Spiritus vnus cum Deo quomodo efficiamur, to. 4.4.H
 Spiritus sanctus testis nobis est, tom.2.1273.B
 Spiritus sancti gloria, & potestas, & natura Dei est, tom.3.476.D
 Spiritus non in labiis tantum esse, sed de corde debet prorumpere, tom.3.627.G
 Spiritus Dei inopinatus quodam quasi euentus nobis illabitur, tom.3.275.M
 Spiritus quando pro nobis intercedat, tom.3.364.H
 Spiritus vitæ & gratia differentia, tom.3.15.M
 Spiritus sanctus, spiritus sapientia & cognitio- nis est, tom.1.218.F
 Spiritus sancti & corporis maxima disparitas, tom.3.25.B
 Spiritus sanctus in solis gaudet pacificis, tom.3.403.I

OPERVM DIVI AMBROSII.

Spiritus adoptionis quomodo spiritui nostro perhibeat testimonium, tom.3.360.I
 Spiritus sanctus in specie columba visus, tom. 3.49.C
 Spiritus integer quando, tom.3.686.B
 Spiritus cur columba similitudinem assumpserit, tom.3.49.E. & 5.804.A
 Spiritus mundi que Dei sunt scire nequit, tom. 3.427.M
 Spiritus sanctus datur baptizato, tom.3.358.E
 Spiritus lex totum hominem facit spiritualem, tom.3.347.M
 Spiritus lex quomodo descripta, ut sit aeterna, Ibid.
 Spiritus probandi sunt, sintne ex Deo, an secus, tom.3.685.E
 Spiritus nunquam sine virtute, nec virtus est sine spiritu, to.3.161
 Spiritus consistens Iesum in carne venisse, ex Deo est, tom.4.19.H
 Spiritus nondum erat datus, cum necdum Christus esset glorificatus, tom.3.752.K
 Spiritus s. infusus, reuolutio nostra est, tom. 2.984.K
 Spiritus diuisio non fit pro hominum arbitrio, tom.3.276.G
 Spiritus est lex fidei, tom.3.515.H
 Spiritus in corpore manifestatus, quoniam in diuinitatis substantia non apparet, to.3.50.A
 Spiritus prophetici olim discernbantur à populo, tom.3.5.B
 Spiritus ubi vult, spirat, tom.4.79.D
 Spiritus gratia cui adest, ei nihil deest, tom.3.16.G
 Spiritus loquela, qualis, tom.3.364.G
 Spiritus quomodo pro nobis apud Deum postulet, Ibid.
 Spiritus quis de Deo, tom.3.32.C
 Spiritus Dei rector eorum sanctorum qui diluuium præcesserunt, tom.4.33.D
 Spiritus sanctus omnem effugit fictum, tom.3.52.I
 Spiritus fidei unde habeatur, tom.4.19.H
 Spiritus vnus diuersa diuidit virtutum genera, tom.2.1130.E.F
 Spiritus Dei implet omnia, tom.4.29.F
 Spiritus saluatur, dum caro affigitur, tom.4.360.H
 Spiritus sanctus quomodo Apostolis datus in- sufflatione Domini, tom.3.289.E
 Spiritus vitæ huius alius est, quàm gratia, tom. 3.15.M
 Spiritus fructus, qui, tom.2.1062.E
 Spiritus sanctus, torrens voluptatis est, tom.2.864.L
 Spiritus & virtus separari non possunt, tom.3.16.M
 Spiritus sanctus etiam sine manuum impositione collatus, tom.3.430.D
 Spiritus nequissimi solis ieiunium pelluntur, tom. 3.95.K
 Spiritus sanctus & diuinitatis, & dominatio- nis, & imperatorie maiestatis confors, tom. 3.170.E
 Spiritus sanctus manet in recte conuersantibus, tom.3.631.I
 Spiritus sanctus ante mundum creatum super aquas ferebatur, tom.3.260.I
 Spiritus sancti particeps factus, qua polleat potestate, tom.4.348.I
 Spiritus ubi spiritus Dei est, ibi est Deus, to.2.1330.B
 Spiritus datus est nobis, pignus promissionum diuinarum, tom.3.509.E
 Spiritus sancti munus, est officium sacerdotis, tom.4.348.I
 Spiritus dena quomodo multifaria distribuuntur, tom.4.31.I
 Spiritus sancti in quo consistat, to.4.348.L
 Spiritus ea apparet specie, quam ipse sua sibi elegerit voluntate, tom.3.13.D
 Spiritus bonum pignus bonumque depositum, tom.3.278.C
 Spiritus recte commendatur, qui seruatur, Ibidem.
 Spiritus ne concupiscat aduersus carnem, & contra, tom.3.198.D
 Spiritus humilitas, diuinita virtutum, tom.3.104.G
 Spiritus est rationalis, qui rationem colenda diuinitatis & vitæ regenda humanis insudit peccatoribus, tom.3.4.E
 Spiritus benedictionem affert, tom.2.1013.C
 Spiritus gratia omnibus infunditur pro possibilitate, tom.2.896.K
 Spiritus participatio nos iugit in corpore eodem, tom.3.638.C
 Spiritus sanctus non est qui fidei aduersatur, to. 3.685.B
 Spiritus sanctus rore baptismatis humectat omnes, tom.3.171.I
 Spiritus Angelici quomodo saluti prædestinatorum deseruiant, to.3.751.I
 Spiritus sanctus cur vitæ, tom.3.358.C
 Spiritus Dei nescit peccare, Ibid.
 Spiritus mundi per verisimilia mentitur se sanctum, tom.3.686.A
 Spiritus sanctus eiusdem cum Deo substantie, tom.3.364.H
 Spiritus sanctus declinandi ad vitia potestatem an adimat, tom.4.33.E
 Spiritus Domini comitem habet libertatem, to. 3.170.F
 Spiritus sanctus an Christo præferatur, tom.3.177.C
 Spiritus mundi, quis, tom.3.427.L
 Spiritus sanctus cur in nos effusus, tom. 4.38.C
 Spiritus sanctus per Christum nobis datur, Ibidem.
 Spiritus erratici quomodo deuincantur, tom.3.631.H
 Spiritus blasphemia irremissibilis, tom.4.371.I
 Spiritus Dei, spiritus Christi dicitur, & quare hoc fiat, tom.3.358.A
 Spiritus legis interpretatio, tom.3.347.M
 Spiritus sanctus crystallo similis, tom.3.955.L
 Spiritus sanctus adiutorium iustificationis, tom. 3.358.C
 Spiritus sancti perceptione à timore malorum actuum eruinunt, tom.3.359.M
 Spiritus ad iustificationem datur, to.3.358.C
 Spiritus est pignus in cordibus nostris, tom. 3.209.A
 Spiritus sanctus alienus ab homine ficto, tom. 3.358.D
 Spiritus sanctus qua domicilia abhorreat, Ibid.
 Spiritus timoris, lex, tom.3.359.M
 Spiritus est animus, tom.3.356.K. & 427.K. tom.eod.
 Spiritus sanctus quibus ex causis deserat hominem, tom.3.358.B
 Spiritus lex, est lex fidei, tom.3.347.L
 Spiritus sanctus creator Dominica incarnationis, tom.3.2.D

Spiritus nouit sermonens suum, nesciusque est obliuioni, tom.3.26.F
 Spiritus scrutatur omnia, etiam profunda Dei, tom.3.427.I
 Spiritus bonus conatus adiuuat, tom. 3.490.C
 Spiritus dicitur lex, quia totum hominem faciat spiritualem, tom.3.47.M
 Spiritus quomodo probentur, tom.3.685.E
 Spiritus mundi fallaciter quasi per imitationem dicunt bona, Ibidem.
 Spiritus videt, cum non videatur, tom. 3.364.H
 Spiritus sanctus cur mori nesciat, tom. 3.358.C
 Spiritus integer cur homini datur, tom. 3.686.C
 Spiritus in homine mundus requiritur, Ibidem.
 Spiritus sanctus expiator carnis Dominice, tom. 3.356.G
 Spiritus sanctus nihil habet erroris aut varietatis, tom.3.686.A
 Spiritus sanctus non est degener existimandus, tom.3.680.I
 Spiritus gratia quibus infundatur, tom.2.896.K
 Spiritui non omni credendum, tom.3.685.E
 Spiritui aduersatur caro, tom.3.291.H
 In spiritum sanctum delinquentes, cur magis puniendi his, qui in Christum peccauerunt, tom.3.177.E
 Spiritum quem dat pater, eundem dat & filius, tom.3.509.E
 Spiritum inuauit, quod nocet corpori, tom.4.360.K.I
 per spiritum loquenti non illico est credendum, tom.3.689.D
 Spiritum Christi non habens, hic non est eius, tom.3.509.F
 Spiritum veritatis hic mundus non potest accipere, tom.3.50.A
 Spiritum sanctum intelligimus, ubicumque patrem & filium legimus, tom.3.905.D
 In spiritu, non in carne ambulandum, tom.3.198.E
 sine spiritu sancto nihil recte agitur, tom.4.22.A
 Spiritu diabolico qui utantur, tom.4.371.K
 Spiritu intelligimus, tom.3.763.K
 Spiritu Deus, carne autem homo significatur, tom.3.358.F
 Spiritu adoptionis lex fidei significatur in sa- cri, tom.3.360.G
 Spiritu Dei emisso, creantur omnia, tom.3.2.D
 à spiritu sancto derelicti, cur mortua habere dicantur corpora, tom.3.358.C
 Spirituali gladius, quis, tom.3.262.F
 Spirituali domus, que, tom.3.184.K
 Spirituali est lex bonis, tom.3.347.I
 Spirituali cur dicitur lex Moysis, tom.3.350.E
 Spirituali est, qui non peccat, tom.3.355.L
 Spirituali legis præcepta, qualia, Ibid.
 Spirituali lex, est lex mentis, tom.3.353.B
 Spirituali lex unde sic dicta, tom.3.355.K
 Spirituali lex quid differat à lege spiritus, tom. 3.355.K
 Spirituali intellectus in omnibus serē euange- tom.3.183.I
 ly locis operatur, tom.3.183.I
 Spirituali est simul angelorum ac spirituum celestium, tom.3.355.L

INDEX RERVM ET VERBORVM

spiritualis a nemine indicatur, nisi a solo Deo, tom. 1.625. F
Spirituales, qui, tom. 3.428. I
Spirituale est, prohibere peccare, tom. 3.347. I
Spiritualia non sunt per carnalia, sed contra, tom. 3.413. G
Spiritualia impedimenta prius superanda sunt, tom. 3.78. C
Spiritualia meditantur, in quo est spiritus, tom. 3.627. G
Spiritualia sapiens in quo gloriatur, tom. 3.648. G
Spiritualia non percipit homo, qui animalis est, tom. 3.187. G
Spiritualia tribuenti offerre carnalia, non est magnum, tom. 3.684. I
Spiritualia sequens, contemptis vitæ presentis illecebris, vitam habebit æternam, tom. 3.357. B
Spiritualium rerum sacramenta facile pandi non debent, tom. 3.680. H
Spiritualium desiderium presentia & terrena spernit, tom. 3.322. A
Sponsus sanguinum, Christus, tom. 3.853. C
Sponsus bonus, quis, tom. 3.95. M
Sponsus anima, Deus verbum est, tom. 1.383. H
Sponsi cum arbore mala apta pulchrique comparatio, tom. 3.1014. D
Sponsus quid placeat, tom. 3.95. L
Sponsa cur oculos columbinos habere dicatur, tom. 3.1011. G
Sponsæ oculi columbini, castitatem pudicitiamque eius commendant, Ibid.
Sponsæ non factum, ad effectum non perducitur, tom. 3.684. M
Sponsalia iudicium parentum expectant, tom. 1.509. D
Stabulum quid sit, tom. 3.165. E
Stabularij qui, tom. 3.166. A
Stare nequit quid, per quod stat, destruit, tom. 3.386. D
Standum est cum Christo, tom. 3.148. H
Statura vitæ Zachari cur sacra littera meminerint, tom. 3.236. K
Stella, ubi Herodes erat, non videbatur, tom. 3.34. A
ut stella a stella, sic resurrectio differt a resurrectione, tom. 3.968. H
Stella a stella differt claritate, tom. 3.499. I
Stella matutina quomodo in tempore suo producta a Deo ducatur a Iob, tom. 3.992. G
Stella matutina lucifer, tom. 3.991. M
Stella matutina Christus, Ibid.
Stella quando casura, tom. 3.257. C
Stella sole apparente abscurantur, tom. 3.642. E
Stella vesperie gloriosa, sole oriente euacuatur, tom. 3.516. H
Stella qui comparandi, tom. 3.499. I
Stephanus habebat in ore thesaurum, tom. 3.88. K
Stephanus plenus sapientia minister electus, tom. 3.167. K
Stephanus primus martyr, tom. 3.88. K
Stephano quomodo apparuerit Christus, tom. 3.286. E
Stephano visum est celum aperiri cum lapidibus obrueretur, tom. 3.13. B
Stercus in quo Iob sedens, vinci non poterat, quale, tom. 3.191. L
Stercoris Cophinus quis, tom. 3.191. L
radicibus sublati arbor sterilefcit, tom. 3.307. M
Sterilis spiritum peperit, & populosa in filiis infirmata est, tom. 3.171. K

sterilis paritura indicatur, ut virgo conceptura credatur, tom. 3.134. D
Sterilitas & materia sunt infirmitates animæ, tom. 1.368. H
Sterilitas deformis, tom. 3.57. A
Sterilitas legum civilium auctoritate multata, Ibid.
Sterilitas contraria est speciositati, tom. 1.367. M
Stipem emendicare parentes, dedecori est filie diuiti, tom. 3.233. A
Stipula impietas comparatur, tom. 2.823. I
Stola est vestis nuptialis, tom. 4.370. C
Stola insigne coniugij, tom. 3.249. A
Stola amictus est sapientie, tom. 3.208. L
Stola bona est caro Christi qua omnium peccata operuit, tom. 1.520. L
Stola Ioseph data quid denotet, tom. 1.491. G
Stola Esau qua indutus Iacob patris benedictionem accepit, ecclesie typum referebat, tom. 1.417. C
stratum infirmitatis humane, quod, tom. 3.229. M
ex strato uno assumetur vnus, & alter relinquatur, tom. 3.224. M
strepitus cuita, tom. 3.144. X
struccionum filie laudabunt Dominum, tom. 4.5. F
studentes sapientie mundi, in carne sunt, tom. 3.357. E
studio religionis pater in filium, & filius in patrem exurgit, tom. 3.224. L
studia scientie sine factis magis inuoluunt, tom. 5.443. B
studia torpescunt dilatione, tom. 4.365. A
ad studia quomodo excitentur, Ibid.
studiorum finis ut ipsi in eis proficiamus, & alios per ea instruamus, tom. 3.966. E
stultus sibi soli stultus est, tom. 1.229. C
stultus saculo, prudens est Deo, tom. 3.433. A
stultus ut Luna mutatur, tom. 1.70. A
stultus in visu mala agit, tom. 3.646. C
stultum Dei sapientius est hominibus, tom. 3.422. F
stultum fieri quid sit, tom. 3.433. A
stulti omnes serui, tom. 3.670. B
stulti sciamus, ut simus sapientes, tom. 3.163. I
stulti qui Paulo, tom. 3.301. D
stulti & contemptibiles saculo, in die iudicij se solos videbunt prudentes & gloriosos, tom. 3.379. L
stulti oculi in calcaneo eius, tom. 3.167. L
stulti habiti in saculo, propter fidem sapientes, tom. 3.682. D
stulto imperare seruitus est, tom. 2.1095. L
stulta mundi, quæ, tom. 3.423. X
stulta mundi electa a Deo ad confundendos sapientes, tom. 3.423. I
stultorum cor in domo epularum, tom. 4.375. L
stultius nihil est, quàm peccati communicare, tom. 3.357. B
stultitia per mulierem in orbem irrepit, tom. 3.71. H
stultitia condemnatur qui iniuriam facit, tom. 5.505. K
stupor ex arduarum & insolitarum rerum visione provenit, tom. 1.608. K
stupor vehementis cuiusdam admirationis species est, tom. 1.608. K
stupor grece $\sigma\tau\upsilon\pi\eta\sigma$ dicitur, Ibid.
stupri filia Iacob illati, pena, tom. 3.850. A
sturni conio vescuntur, tom. 1.44. G
styro dies non sufficit, cum ori satis sit hora spa-

cium, tom. 3.678. D
per styracem significatur incensum & sacrificium vespertinum, tom. 1.425. C
subiectorum obsequia gloriosus facium dignitates, tom. 3.479. L
subiectionis probatio, est tributorum exolutio, tom. 3.397. E
subiectio mentium facit sedulam seruitutem, tom. 2.124.2. C
subiectionem nescit sapientia carnis, tom. 2.1017. C
sublimitas magna, magnam requirit cautelam, tom. 5.652. D
submissione ac humilitate nihil est excelsus, tom. 3.223. H
substantia patris & filij est eadem, tom. 4.106. F
substantia impiorum sicut aranea inanis erit, tom. 2.824. I
substantia inferioribus, laborandum est manibus, tom. 3.682. B
substantia non est peccatum, sed boni priuatio, tom. 3.351. M
caelum substantia intelligibilis est, tom. 1.328. K
substantia una facit quid unum esse, tom. 3.386. A
substantia in Deo non potest negari, tom. 4.107. G
substantia diuina suis viribus fulcitur, tom. 2.950. B
subtilitate prauorum hominum decipi cauemus, tom. 3.647. L
subuenire aliis non potest, qui ipse sibi nequit, tom. 3.86. E
subuertes, & iterum extruens, se prauaricatorem constituit, tom. 3.509. A
subuersus est, qui post unam correptionem non respicit, tom. 3.158. E
subuersio Antichristi, tom. 3.888. C
successus continui fluxus fontium, tom. 3.141. C
successiones plures non impediuntur paucioribus generationibus, tom. 3.66. B
sumendum non est paribus, quod detur ecclesiæ, tom. 3.233. B
summitis pacifica interpretatur, tom. 1.370. A
superbiens ob lapsum alterius, cauet sibi & ipse, tom. 3.387. G
superbus nulli vult subici, tom. 2.874. D
superbi arrogãtia sua, pro nihilo a domino estimantur, tom. 2.1136. L
superborum mens fructum Deo dignum non facit, tom. 3.524. L
superbis resistit Deus, tom. 3.394. C
superbos disperdit Deus, tom. 3.27. K
superbia dum se proponit, offendit, tom. 3.394. B
superbia diuitum stulta de nobilitatis profapia gloriantium, tom. 1.711. L. M
superbia in oratione cauenda est, tom. 1.187. H
superbia Iudeorum causa sterilitatis ipsorum, tom. 3.191. K
superbia auaritia quomodo dicatur, tom. 5.1165. H
superbia inuitum omnis peccati est, tom. 5.661. M
superbia omnibus tentationibus nocentior, tom. 5.1170. K
superbia maximum in homine peccatum est, tom. 2.1172. K
a superbia manauit origo delicti nostri, Ibid.
superbia a Diabolo sumpsit exordium, tom. 5.1165. G
superbia amputanda, tom. 3.467. G
superbia

OPERV M DIVI AMBROSII.

Superbia Antichristi, tom. 3.902. A
ubi superbia ceteraque vitia, ibi filius hominis non habet, ubi caput reclinat, tom. 3.994. B
Superbia nullis opportunis insidiatur, quam quibus laus iusta debetur, tom. 5.1165. K
Superbia de peruerso usu donorum Dei nascitur, tom. 5.1165. H
Superbia tentati Iudei perierunt, tom. 3.467. G
superbia fugienda ut puerilem sequamur simplicitatem, tom. 3.229. B
superbia virtutem negat diuini operis, amore propria dignitatis, tom. 5.1170. K
superbia resistit veritas, tom. 3.229. B
superbia Ioboles, 7. peccata capitalia, tom. 5.661. M
superbia ruina mala, tom. 2.1135. L
superbia filius regis Diabolus, tom. 3.892. L
superbie auctor est diabolus, tom. 2.1135. G
superbiam reprimit sciam, qui in corde gloriatur, tom. 3.524. L
superbilia oculis munimenta prætendunt, tom. 1.126. F
superstitas parit salutis negligentiam, vi egrestas declinat a iustitia, tom. 3.684. L
superstitatem & egestatem deprecatur Salomon, tom. 3.684. M
superstitio inanis purum affectum a vera obseruatione subeunda renouat, tom. 3.59. X
superioris loci in conuiuio appetentia, reprehensa a Christo, tom. 3.200. G
superiora querens, inferiora deuitat, tom. 3.104. G
Susanna tacuit & vicit, tom. 3.272. G. & 2.1415. L
Susanna plus egit tacendo, quàm si loquuta fuisset, tom. 5.423. G
Susanna iudicium simile est iudicio Christi, tom. 2.1416. K. & 5.846. F
Susanna castitas, tom. 1.467. C. D
Susurriones Deo edibiles, tom. 3.307. H
Susurriones malorum auctores & innocentes, tom. 3.307. H
Susurriones ex malignitate, tom. 3.307. H
Suspensus in ligno, maledictus, tom. 4.85. B
Suspiciones inquietudinem afferunt, tom. 4.3. M
Sychem interpretatur humorem, tom. 1.268. H
Sychem interpretatur ceruix, Ibid.
Syderibus inuestigatis Dominum eorum spernere, summa est stultitia, tom. 3.304. G
Sylas conceptus & martyrij socius Paulo, tom. 3.520. H
Symbolum clauis quadam dicitur, tom. 1.694. D
*& 5.831. E
Symbolum anelucanis horis quotidie recensendum,* tom. 5.550. L
Symbolo Apostolorum fides sancta concepta est, tom. 1.694. D
Symphonia quid, tom. 3.210. C
Symposia alunt libidinem, tom. 3.362. F
Synagoga vigente, laborat ecclesia, tom. 3.133. D
Synagoga nec initium nec finem habet, tom. 2.1333. A
Synagoga fugienda, tom. 3.136. K
Synagoga diuersimodè in sacris litteris inducitur, tom. 3.249. A
Synagoga pistrinum, tom. 3.225. B
Synagoga legi corporali copulata est, tom. 2.1010. E
Synagoga cur necdum penitus a Christo sit derelicta, tom. 3.133. A

ex synagoga non nascitur, qui renascitur in ecclesia, tom. 3.192. I
Synagoga aquam uitæ non accipit, tom. 2.1402. B
Synagoga quatenus antiquior ecclesia, tom. 3.133. E
ex synagoga qui sunt, in ea manent, tom. 3.192. K
Synagoga olim non exhalabat, nisi tetrum odorem, tom. 3.1010. A
a synagoga ad ecclesiam trãseunt, quid sit genitum, tom. 3.132. K
Synagoga vitæ alimentum non accepit, tom. 5.886. G
Synagoge fructus nullus, tom. 3.191. I
Synagoge populus deformatur, ubi ecclesie pulchritudo laudatur, tom. 3.171. K
Synagoge nullus in orbe locus, tom. 3.243. M
Synagoge vestitus inutilis, tom. 1.653. F
Synagoge princeps, quis, tom. 3.132. M
Synagoge defectus, ecclesie est virtus, tom. 3.133. D
Synagoge delictum, generibus fuit saluti, Ibid.
Synagoge species in Genar'genis, tom. 3.132. G
Synagoge caput, est lex, tom. 2.1011. I
Synagoge & arboris fici apta est comparatio, tom. 3.189. E
Synagoge fructus iam olim caducus, inutilis, & immaturus, tom. 3.109. E
Synagoge fructus non est, qui iam credit, sed ecclesia, tom. 3.192. I
*Sinceritas est gloria conscientie, & 507. L
Sinceritas requiritur in penitentia,* tom. 4.372. G
Sinceritati amaritudo non debet misceri, tom. 3.277. F
Synecdoche frequens in sacris litteris, tom. 4.7. K
Syon est altitudo, tom. 3.377. D

LITTERÆ T.

Tabernaculum testimonij corpus hoc nostrum est, tom. 2.1262. A
Tabernaculum Domini quis inhabitet, tom. 4.355. K
Tabernaculum anterius semper quidem sacerdotes ministerij causa, posterius vero semel solum in anno, & quidem solus ingrediebatur summus sacerdos, tom. 3.12. I
Tacet bene qui defectione non indiget, tom. 3.27. M. & 5.846. G. & 2.1415. H
Tacet lingua necesse est, ubi ipsa aequitas sibi adest, tom. 2.1415. I
Tacere nosse, quàm loqui, difficilius, tom. 5.421. E
Tacere rarum est quemquam, cum sibi loqui nihil proficit, Ibid.
Tacere non mediocrius virtus est, tom. 5.597. K
Tacere qui nouit, vere sapiens, tom. 5.421. D
Tacens accusationem despiciere videtur, tom. 3.271. M
Tacendi maxima virtus in ecclesia, tom. 5.549. G
Tacendi virtus rarior, quàm loquendi, tom. 3.240. M
Tacendi & loquendi modus, tom. 3.427. M
Tacendo fugimus periculum, tom. 5.421. E
Tacendo discimus rectè dicere, Ibid.
Tacendo non est peccatis consentiendum, sed auctoritate publica sunt cohibenda, tom. 3.931. I
Taciturnitas rei an accusatoris intentionem confirmet, tom. 3.271. M
Taciturnitas quantum bonum sit, tom. 2.819. M

Taciturnitas Susanne victoriam conciliant, tom. 3.272. G
Taciturnitas interdum pro consensu habetur, tom. 2.1415. H. & 5.845. M
Taciturnitas moderanda est, tom. 5.423. G
Taciturnitas etiam medicina est, tom. 2.922. A
Taciturnitas commendat pudorem, tom. 5.548. E
Taciturnitas in ecclesia maxima virtus, tom. 5.549. G
tedio ne frangamur, quid agendum, tom. 3.147. M
ta'ra an ubique pro dubitatione ponatur, tom. 4.372. M
talentum defodere, quid, tom. 3.924. G
talentum magnum, preceptum est Saluatoris, tom. 2.1400. K. & 5.885. G
talentum commodat vice apud id. meos proficere potest, Ibid.
talentum apud negligentes non potest deperire, Ibidem.
talentum quod commendat Christus, necesse est ut requiratur, Ibid.
talenta sua qui defodiunt, tom. 3.924. H
inisti talenta istis commissa duplicant, Ibid. G
tangere legem quis dicitur, tom. 3.347. K
tactus obiecta, tom. 3.932. L
tactus syncerum est iudicium, tom. 1.128. L
tau Latine inte. pretatur, errauit, tom. 2.1355. G
tau Latine interpretatur, consummavit, Ibid.
taurus visibus hominum natus, tom. 1.44. M
tauri sanguis olim purgabat inquinatos, tom. 3.147. G
tauro Christus comparatur, tom. 2.994. C
taurus formidabilis Elephantis, tom. 1.117. D
tectum idem quod Gog, tom. 3.942. E
tectum sublime est mentis officium, animeque fastigium, tom. 3.223. G
tectum arca denudare quid sit, tom. 1.245. D
tecto quid intelligendum, tom. 3.223. G
tectorum culminibus suspendendis apta est Cedrus, tom. 3.1012. G
tectus similis est delectatio, tom. 1.245. D
temeritas in iudicando cauenda, tom. 3.109. B
temperantia non querit illecebrosa, tom. 3.105. A
temperantia calcat saculum, Ibid.
temperantia abstinet a peccato, Ibid.
temperantia cordis animeque habet modicam, Ibidem. D
temperantia passionum ardorem refringit, tom. 1.399. K
sine temperantia fortitudo intollerabilis insolentia est, tom. 1.358. B
temperantia animi maxima tranquillitas, tom. 5.459. C
temperantia parentum exemplo filijs est addiscenda, tom. 3.629. B
temperantia inuuentus annos facit senescere, tom. 5.1139. A
temperantia nature conueniens est, Ibid.
temperantia iracundiam reprimit, tom. 1.249. D
temperantia omnis est de iis, qua negantur, tom. 1.397. C
temperantia aut de naturalibus suscipitur, aut de moralibus, Ibid.
temperantia potior quàm voluptas, tom. 1.442. B
temperantia primis parentibus inuisita, tom. 1.400. H
temperantia quid praestet, tom. 3.105. A
temperantia virtus est feminarum, tom. 5.638. M
temperantia est correctionis prauius, tom. 1.399. L

INDEX RERVM ET VERBORVM

Templum Dei quomodo apertum dicatur, tom. 3.893.F
Templum ecclesiam significat, tom.3.964.K
Templum Salomonis ab hoste fabricandum, to. 3.251.H
Templum Dei, Maria virgo, tom.3.893.E
Templum ecclesie, quod, tom.3.916.I
Templum nullum in sancta civitate visum a Ioanne, to.3.964.L
Templum Hierosolymitanum typum habuit ecclesie, to.3.483.K
Templum Dei somus, tom.3.422.K
Templum cuiusque fide deficiente corrumpit, tom. 3.251.I
Templum, cuius lapis non relinquetur super lapidem, quale intellexerit Christus, tom.3. 251.I
Templum Dei violans, disperdet illum Deus, tom.3.432.K
Templum Dei est virgo, tom.5.543.A
Templum Dei domicilium sanctitatis, tom. 3. 242.D
Templum Dei secularis respicit contractus, ibidem. B
Templum Deo, etiam in nobis, edificare debemus, tom.2.1439.L
Templum & sacrarium Trinitatis, est ecclesia, tom.1.32.L
Templum suum solum Christus triduo se excitaturum pollicebatur, tom.3.340.K
Templum Deo quis vere edificet, to.2.1440.I
Templa sunt diversa, tom.3.251.I
Templi structura quot operarij fuerint attribuit a Salomone, tom.3.48.K
Tempus quaque suam habent, to.3.18.F. & 2. 1015.H
Tempus primum ex mundi principio usque ad diluuium prudentia fuit, tom.1.142.F
Tempus omne una dies est Domino, tom.5. 803.A
Tempus omne Deo hodie est, Ibid.
Tempus quadragesime valde aptum, tom. 5. 827.C
Tempus redimendum, quoniam dies mali, tom. 3.393.C
Tempus quod resurrectionis, tom.3.891.H
Tempus omne incertum, tom.4.381.B
Tempus an fuerit ante filium, to.4.60.M
Tempus nullum vacare debet ab officio pietatis, tom.1.360.I
Tempus omne nostrum in sollicitudine est, tom.1. 459.G
Tempus tertium fuit prophetarum, to.1.143.G
Tempus ab hoc mundo, non ante mundum, tom. 1.8.L
Tempus omnium hominum in conspectu & in voluntate Dei est, tom.1.220.K
Tempus secundum Patriarcharum fuit, tom.1. 142.F
Temporis author & creator filius, tom.4.60.M
Temporis intemperiam accusant, qui se a ieiuniis excusant, tom.5.832.C
Tempori non est spes committenda, tom.4.381.B
Tempori seruire, quid, tom.3.393.C
Tempore non terminatur, quod erat iam inde a principio, tom.4.60.K
Tempore decens, tempore decet, to.3.19.G
Tempora & annos scire non est nostrum, sed Dei solius, tom.3.221.E
Tempora, sunt mutationum vices, to.1.65.E
Tempora sunt que aut corrumpunt, aut reseruant, prout ipsa sui habuerint qualitatem,

tom.1.248.L
tempora diversa quandoque per unam eademque artem significantur, tom.4.9.A
temporalia sempiternis maxime sunt dissimilia, to.4.60.H
temulentia loquacitatis non prebet reclinationem capiti Christi, tom.3.1011.K
tenebra exteriores, que, tom.3.202.A
tenebra interdiu facta patiente Christo, tom.3. 4.E
tenebra ignorantiam significant atque mendacium, tom.3.684.G
tenebra cur facte patiente Domino, to.3.279.G
tenebra quantae in hoc seculo, to.3.917.E
tenebra nullae in Deo, cum ipsemet vera sit lux, tom.3.989.B
tenebrae sunt universa comparatione lucis aeternae, tom.2.1025.C
tenebrarum filij gentiles & Iudei increduli, tom.3.684.G
tenebrarum rectores in qua aëris regione degant, tom.3.630.E
tenebrarum regnum per lacum Euangelij innotescit, tom.3.929.D
tenebrarum rectores Diaboli sunt satellites, to. 3.630.E
tenebrarum filij sunt cultores mendacij ac falsitatis, to.3.684.G
tenebra deputatur, quod male fit, to.3.399.K
in tenebris est quicumque est sine Christo, tom. 3.202.A
tenebris propulsatis, lux nobis appropinquat, tom.3.82.B
tenebras cordis saepe loco criminis legimus, tom. 2.1018.F
tenebras unde sic nominemus, Ibid.
tenueritudo arboris fici prodit aduentum aetatis, tom.3.189.D
tentare sanctus Domini cogitur diabolus, tom. 2.1003.L
tentamus fictis & compositis, to.1.298.D
tentatur quicumque superbit, to.3.467.G
tentatur quicquid non probatur, Ibid.
tentari non timet sanctus, tom.2.1264.G
tentari supra id quod possumus, Deus non patitur, tom.1.616.I
tentandi non sunt infirmi, tom.3.229.D
tentatio fidei exercitium, tom.3.129.C
tentatio causa victoriae, materia triumphandi, tom.3.78.C
tentatio fidei animae virtutis augmentum est, tom.1.611.G
tentatio communis ab initio author erroris, tom. 5.555.A
tentatio Ioseph virtutis est celebratio, to.3.79.K
tentatio Abrahæ, tom.1.298.C. & seq.
tentatio consummata, que, to.3.77.E
tentatio humana, que, tom.3.467.H
tentatio Christiani, qualis, tom.5.703.B
tentationis nemo potest esse expertus, to.2.1197.A
tentationis materiam suppeditant diuitiae, tom. 2.1219.G
tentationis Dei & diaboli discrimen, tom.1. 298.C
tentationis plurimi generis sunt, to.1.359.I
tentationem non sentiens in seculo, in parvis est apud inferos, tom.3.78.D
tentationem significat Engaldi, tom.3.1010.C
tentatione non vincitur, qui perseverat, tom.4. 24.H
absque tentatione nemo potest ex hoc vite curriculo demerare, tom.3.129.C

teratione incipiente, preces ad Deum uniuersales fundende, eoque cessante, gratia Deo à carnalis agenda, tom.3.507.K
tentationes cur à Deo permittantur Diabolo, to. 3.131.L
tentationes diuersae pro certantium diuersitate, tom.3.78.E
tentationes quare nunquam desint iustis, tom. 1.616.G
tentationes sergerit, qui vult tentationes dare, tom.3.79.K
tentationes vincula dicuntur, tom.1.377.A
tentationes ex infirmo reddunt fortiores quam ante, to.3.917.E
tentationes ad futuram vitam nobis proficiunt, tom.1.616.H
tentationes vigiliis & orationibus propulsantur, tom.4.46.D
tentationes nunquam timenda, tom.3.78.C
tentationes quandoque etiam eos, qui Dominum habent presentem, percellunt, to.3.129.C
tentationes hominem non deserunt quamuis grandes profectus consequutus sit, tom.1. 606.E
tentationes velut custodia quadam homini adhibentur, Ibid.
tentationum finis, tom.3.77.F
tentationum causa eadem, que cupiditatum, Ibidem.
tentationum locus, quis, tom.1.219.L
tentationum omnium maxima est elatio, tom. 5.1170.K
tentationum duplex species, tom.5.890.I
in tentationibus auxilium Dei deprecari debemus, to.2.1019.M
tentationibus bona premia comparantur, tom. 3.79.L
tentationibus quomodo resistendum, to.1.178.F
in tentationibus inimici sunt hominis etiam demeritici eius, tom.2.921.D
tentationibus obnoxii necitur corona iustitiae, tom.3.79.I
tentationibus infirmum officij utilissimum est, to. 1.611.G.H
tentationibus virtus iusti elucescit, tom.1.611.K
tentationibus qui vultur putat angelos longe abesse, tom.2.921.D
in tentationibus Angeli protectionis excubias relaxant, Ibid.
tentamenta omnium maxima sunt demonum illusiones, tom.1.614.D
tentamenta multa in nocte prosperant, tom.2. 1196.L
tentamenta diaboli ut euitentur, cognoscenda sunt, tom.1.161.A
tentamenta multa in via Domini progredientibus ingeruntur, tom.1.611.I
tentamenta mundi retia sunt, tom.1.359.K
aduersus tentamenta mundi remedium est sapientia, tom.1.357.D
tentamina duo gratia diuitiae, & paupertas, tom.2.1193.E
tepor in exercitio diuini operis aut legis inconueniens, tom.3.393.A
tepidus ex ore suo euomet Dominus, Ibid.
terra vernat, quia colitur, tom.3.14.F
terra quomodo erat incomposita, tom.1.13.D.E
terra in mediuo caeli est, tom.2.1240.G
terra erat inuisibilis, ut pote aquis operata, nec sole illuminata, tom.1.12.K
terra que corrupta ab impijs, tom. 3. 893.D

terra
Terra cur ante solem creata, tom.1.58.I
Terra hac lectus quidam est, to.5.815.D
Terra hac est domus Simonis leprosi, tomo 3. 122.B
Terra omnium quaedam communis possessio, t. 5.444.C. & 2.1188.M
Terra eiusque plenitudo est Domini, tomo 3. 469.C
Terra substantia visibilis est, tom.1.328.K
Terra non Augusti est, sed Domini uniuersa, & plenitudo eius, to.3.31.K
Terra rerum inuisibilium argumentum est, to. 1.7.I
Terra ad operandum data, to.1.32.I
Terra promissionis in Iesu Naue aperi est declarata, to.3.113.D
Terra nihil vacans, nihil inane germinat, to.1. 44.G
Terra quomodo maledicta fuerit, tom.1.170.C
Terra secundum genus suum profert semina, t. 1.41.D. & 45.B
Terra hac captiuitatis est, to.2.885.E
Terra hac peccati est, Ibid.
Terra in commune fundata est, tom.1.699.K
Terra repromissionis non gladio, sed mansuetudine possidetur, t.2.991.L
Terra corruptela obnoxia est, t.2.1189.B
Terra negotiatores, qui, tom.3.931.K
Terra calique mutatio futura in extremis temporibus, to.3.946.B
Terra promissa speculatores misit ad Israelitas, tom.3.768.D
Terra promissa inexpugnabiles, tom.3.758.D
Terra antiquior quam solis, praerogatiua, tom. 1.40.G
Terra species est germinatio, & viriditas agrorum, to.1.39.K
Terra & solis in ministerio collatio, tomo 1. 58.L
Terra & solis in ministerio collatio, tomo 1. 887.C
Terra habitator, possessor est mortis, tomo 1. 327.H
Terra acola habitator est caeli, tom.1.327.H
Terra appellatione corpus & sensus significatur, to.1.235.H
Terram promissa qui ex Israelitis ingressi fuerit, tom.3.760.L
Terram premere plus est, quam saeno incumbere, t.3.140.L
Terram corrupte hominum iniquitas, tomo 1. 220.I
Terrarum statio immobilis, tom.3.77.B
terrena vincunt caelestia, tom.3.423.G
terrena omnia comparatione spiritualium sunt nulla, to.3.522.A
ad terrena cur Christus descendit in carne, tom.3.698.A
terrena diuini non miscenda, tom.3.995.I
terrena ad spiritualia, ut figura ad veritatem, tom.3.522.A
terrena supergressus, omnia que sub sole sunt, contemnit & refugit, tom.3.994.E
terrena omnia momento temporis monstrantur, tom.3.76.C
terrena recte declinat, qui diuini solummodo inuigilat, tom.3.178.F
terrena eligentis, & caelestia relinquuntis, voluntarium est precipitium, tom.3.75.H
terrena donata, ut spiritualia, quibus egerimus, recipiamus, tom.3.233.E
terrena, vide secularia,

OPERV M DIVI AMBROSII.

terrenis quandoque suadentur caelestia & non peritura, tom.3.345.B
tergiuersatorum artes, to.3.689.D
terror quandoque extorquet, quod cohortatio quicquid nequit persuadere, to.4.49.E
Tertullianus insigni praeclara scientia, tom. 3. 483.K
Tertullianus schismaticus, to.3.483.K
testamentum vetus an nouo contrarium, cum inuicem sibi sint testimonio, tom.3.474.F
testamentum nouum idem cum veteri spiritualiter intellecto, t.3.963.I
testamentum nouum melius veteri, tomo 3. 765.E
testamentum vetus per templum Dei designatum, t.3.893.E
testamentum nouum idem cum veteri spiritualiter intellecto, t.3.963.I
testamentum nouum melius veteri, tomo 3. 765.E
testamentum vetus sine nouo non potest intelligi, tom.3.963.I
testamentum vetus fidei est firmitas, tomo 3. 217.D
testamentum utrumque Christi sanguine confirmatum est, to.1.227.M
testamentum vetus perdidit retundit Iudeorum, to.3.217.D
testamentum vetus spiritualiter intellectum idem est cum nouo, tom.3.837.A. & 963.I. tom.eod.
testamentum nouum apertio est veteris, tom.3. 863.H
testamentum dicitur quo defertur bonorum hereditas, tom.1.184.G
testamentum diuinum est, cum ea que vere bona sunt attestacione mandatorum caelestium conferuntur, Ibid.
testamentum vetus non praeualebat ad mundi redemptionem, t.2.977.B
testamentum vetus excludit nequitiam haereticorum, to.3.217.D
testamentum perfecta Dei gratia est, tomo 1. 184.G
testamentum sanguine constitutum, to.3.474.E. & 1.184.G
testamentum nouum cur nouum canticum dicitur, to.3.966.F
testamentum vetus per numerum denarium significatum, to.3.963.I
testamentum Domini est vir fidelis, tomo 1. 227.M
testamenti veteris nouique scientia, in quibus plenissima, to.3.963.I
testamenti pretio vulnera nostra curantur, to. 3.166.A
testamenti arca, que, tom.3.893.E
testamenti noui eminentia, tom.3.745.B
testamenti vtriusque doctrina munio, nil deest, to.3.263.G
testamenti veteris apertio, tom.3.893.F
testamenti veteris partes, tres, tom.3.837.D
testamenti veteris nouique doctrina in uno concordat Deo, tom.3.250.D
testamenti veteris libri 24. tom.3.827.H
testamenta perpetuam habent firmitatem, tom. 5.7.6.B
testamenta duo alia sunt ecclesiae, tom.3.899.G
testamenti duobus plura nostra curantur, tom.3.242.F
testamenta duo, duo sunt denarij dati à Samaritano stabulario, to.3.166.A
testamenta intemerala debent custodiri, tomo 4.6.C

testamenta duo duobus Abrahami filiis proferturata, tom.3.601.C
duo testamenta per duas Abrahami generationes designantur, tom.1.630.B
testis nobis est spiritus sanctus, to.2.1273.B
testis verus, qui non sibi, sed alij fert testimonium, tom.5.982.H
testem actionum & cogitationum nostrarum habemus eundem, quem & iudicem, tomo 3. 763.K
testes Dei, qui, tom.3.888.E
testium affectus inoffensus esse debet, tom. 5.1088.F
testibus duobus & tribus omne verbum probatur, tom.3.35.K
testificatio Dei fidem auget, tom.3.633.G
testimonium eius verum, qui ipse rei gestae interfuit, to.3.289.D
testimonis etiam humanis plerumque cedunt argumenta, tom.4.62.D
testimonium Demoniaci cuiusdam de Christo, tom.3.83.L
testimonium Dei fidele est, tom.2.1331.M
testimonium Dei praesertim paruulū sapientiam, Ibid.
testudo visceribus pasta serpentis sibi medetur, tom.1.111.L
testitudinis & carnis nostrae comparatio, tom. 2.984.M
tetragonus stabilis atque perfectus, to.1.336.H
tetras omnibus numeris apta est, to.1.336.G
thabath longanimitatem seu tolerantiā latinè significat, tom.1.608.H
thamar mulier famosa, tom.3.56.L
thamar iusta potius quam famosa, tomo 3. 57.A
thamar non libidinis, sed prolis ac successione gratia fama periculum suae neglexit, tomo 3. 57.A
thamar Iudae, cuius filio, eo mortuo, ante defponsata fuerat, alium se mentitā, suppositur, tom.3.57.A
thamar uita probata, tom.5.57.B
thamar dolam studio generationis commentata est, tom.3.57.A
thamar an meretricium quid commiserit, to. 3.57.B
thamar geminis ex Iuda peperit, tom.3.57.D
thamar ab ipso Iuda iustificata, tom.3.57.C
thamar partus historia, tom.3.57.E
thamar redarguit à Iuda ob transgressionem, tom.4.379.K
thamar sponsus Salom, tom.3.57.C
thamar post coitum cum Iuda nunquam uirum experta est, to.3.57.C
thamar fecunditatis munera elegit, non opera exercuit meretricia, to.3.57.E
thamar experta est exactorem suae castitatis, t. 3.57.C
thamar quasi meretricis aduata, tom.3.57.N
thamar an sortis forma se Iuda exponens, delinquerit, tom.3.57.E
thamar sponsus defunctus, tom.3.57.A
thamar Iuda filio promissa, tom.3.57.A
thare latinè dicitur stupor, to.1.608.K
tharsis naues uehementi sapè spiritu concutitur, to.3.77.C
S.Thecla ad bestias exposita, intacta peruenit, to.5.541.M
theophilus est deum diligens, tom.3.9.C
thescaurus luxuriosus, sumptuosus est luxuriosus, tom. 1.179.K

testamenta duo duobus Abrahami filiis proferturata, tom.3.601.C
duo testamenta per duas Abrahami generationes designantur, tom.1.630.B
testis nobis est spiritus sanctus, to.2.1273.B
testis verus, qui non sibi, sed alij fert testimonium, tom.5.982.H
testem actionum & cogitationum nostrarum habemus eundem, quem & iudicem, tomo 3. 763.K
testes Dei, qui, tom.3.888.E
testium affectus inoffensus esse debet, tom. 5.1088.F
testibus duobus & tribus omne verbum probatur, tom.3.35.K
testificatio Dei fidem auget, tom.3.633.G
testimonium eius verum, qui ipse rei gestae interfuit, to.3.289.D
testimonis etiam humanis plerumque cedunt argumenta, tom.4.62.D
testimonium Demoniaci cuiusdam de Christo, tom.3.83.L
testimonium Dei fidele est, tom.2.1331.M
testimonium Dei praesertim paruulū sapientiam, Ibid.
testudo visceribus pasta serpentis sibi medetur, tom.1.111.L
testitudinis & carnis nostrae comparatio, tom. 2.984.M
tetragonus stabilis atque perfectus, to.1.336.H
tetras omnibus numeris apta est, to.1.336.G
thabath longanimitatem seu tolerantiā latinè significat, tom.1.608.H
thamar mulier famosa, tom.3.56.L
thamar iusta potius quam famosa, tomo 3. 57.A
thamar non libidinis, sed prolis ac successione gratia fama periculum suae neglexit, tomo 3. 57.A
thamar Iudae, cuius filio, eo mortuo, ante defponsata fuerat, alium se mentitā, suppositur, tom.3.57.A
thamar uita probata, tom.5.57.B
thamar dolam studio generationis commentata est, tom.3.57.A
thamar an meretricium quid commiserit, to. 3.57.B
thamar geminis ex Iuda peperit, tom.3.57.D
thamar ab ipso Iuda iustificata, tom.3.57.C
thamar partus historia, tom.3.57.E
thamar redarguit à Iuda ob transgressionem, tom.4.379.K
thamar sponsus Salom, tom.3.57.C
thamar post coitum cum Iuda nunquam uirum experta est, to.3.57.C
thamar fecunditatis munera elegit, non opera exercuit meretricia, to.3.57.E
thamar experta est exactorem suae castitatis, t. 3.57.C
thamar quasi meretricis aduata, tom.3.57.N
thamar an sortis forma se Iuda exponens, delinquerit, tom.3.57.E
thamar sponsus defunctus, tom.3.57.A
thamar Iuda filio promissa, tom.3.57.A
thare latinè dicitur stupor, to.1.608.K
tharsis naues uehementi sapè spiritu concutitur, to.3.77.C
S.Thecla ad bestias exposita, intacta peruenit, to.5.541.M
theophilus est deum diligens, tom.3.9.C
thescaurus luxuriosus, sumptuosus est luxuriosus, tom. 1.179.K

INDEX RERVM ET VERBORVM

thesaurus est sacramentum Dei in Christo, t. 3. 519. K. thesaurus domini, tom. 5. 469. E thesaurus hominis in corde, to. 3. 109. B thesaurus noster in vasis fictilibus, tomo 3. 34. A thesaurus noster est fides, tom. 2. 123. G thesaurus noster est Christus, Ibid. thesaurus noster pretiosus intellectus est, Ibid. thesaurus ecclesia est martyr Christi, tomo 5. 575. A thesaurus in nobis est verbum Dei, Ibid. thesauri regibus conueniunt, tom. 4. 57. D thesauri ecclesie pauperes, to. 5. 497. G thesauri nostri pauperes sunt, tom. 5. 89. F thesauri emolumenta, non sunt premia virtutis, t. 2. 1083. M thesaurus cecus hereditas non est, tom. 1. 551. G thessalonicenses qua passi a civibus suis, tomo 3. 678. B thessalonicenses exemplum omnibus credentibus in Macedonia et Achaia, tom. 3. 675. D thessalonicensium fides ad omnem locum processit, to. 3. 675. H theth interpretatur exclusio, to. 2. 1202. C thomas euangelium scripsisse fertur, tomo 3. 5. C thomas licet albus incredulus, quomodo Christum tetigerit, to. 3. 288. G thomas de resurrectione ipsa, an de eius qualitate dubitavit, to. 3. 288. G thome India patuit, to. 2. 1032. K threni flentis dura Iudaeorum tentant mouere corda, to. 3. 121. A threnorum liber Iudaeos erroris arguit, tom. 3. 120. K threnorum libri non sunt crediti prophetici a Iudaeis, to. 3. 120. K thronus Dei ecclesie, tom. 3. 923. H throni duodecim, qui, to. 3. 261. E thos cur Christi oblatum, tom. 4. 57. D thos Deo in sacrificiis offertur, tom. 3. 33. F thyatira illuminatam significat, tomo 3. 805. A tibicines olim lactum excitabant, tomo 3. 135. G tigris prudentia interpretatur, t. 1. 308. K tigris velocissimus, t. 1. 142. B tigris fortitudo animi similis, tom. 1. 142. C qui timet, rationem non quarit, to. 2. 1218. C qui timent Deum sapientes sunt, tom. 2. 1181. F timere nescit qui salutem non ambit, tom. 3. 371. M timeat ac fugiat quotidie iram diuinam, qui ab extremo iudicio non vult comprehendit, tomo 3. 222. E timere virtus est, t. 2. 1100. I timens perfectus non est, tom. 3. 668. H timentes Deum de periculis ab Angelis eripiuntur, to. 5. 902. H simentium senonimem reliquit Deus, tom. 3. 506. A timor culpam facit, tom. 1. 166. C timor plenus disciplina Basis est aurea, tomo 2. 1158. B timor iusti eloquio et apostolico sermoni tribuuntur, Ibid. timor Dei de numero virtutum est, tomo 1. 400. T timor verbo Dei aptatur ne sit alienus scientie,

tom. 2. 1157. F timor verbi est locus, Ibid. timor quaedam statio est verbi, Ibid. timor Dei, plenitudo sapientie est, tom. 2. 1268. M timor Domini transcendit omnia, tom. 4. 21. D timor Dei genitor est, eruditorque optimus sapientie, t. 4. 45. A timor Dei à periculis nos eripit, t. 5. 902. H timor domini processus quidam est ad gratiam charitatis, tom. 2. 1346. E timor non est in charitate, to. 3. 668. H timor Dei terrorem hostilem à nobis expellit, tom. 5. 902. I est etiam timor sanctorum, to. 2. 1349. B timor plenus disciplina non mutat ad lapsum, tom. 2. 1158. A timor inhibet peccatum, to. 3. 398. A. et 667. M. tom. eodem. timor valde necessarius, tomo 3. 948. I timor quatuorplex, to. 3. 948. M timor legis est, to. 5. 981. G timor cur inter octo vitia pessima primo loco ponatur, to. 3. 948. I timor Dei initium sapientie, tom. 3. 311. M timor Domini corona est sapientie, tomo 4. 21. D timor per frigus signatur, to. 1. 249. C timor effector beatitudinis est, tom. 5. 421. A timor sine sapientia esse non debet, tomo 2. 1157. E timor sanctus basis quaedam verbi, Ibid. timor Dei nisi secundum scientiam sit, nihil prodest, tom. 2. 1157. D timor non debet esse irrationabilis, Ibid. E timor disciplina sapientia est, to. 2. 881. A timoris disciplina est verbum, tom. 2. 1158. A timoris spiritus, quis, t. 3. 359. M timoris Dei custos est pietas, t. 2. 880. M timori non debet cedere Iudex, tom. 3. 273. E timorem Dei habens, beatus, tom. 4. 45. F timorem, quid excludat, to. 3. 93. B timorem Dei à mente excutere, ut vitis deseruiamus, stultum est, tom. 3. 829. C timore legis homini est minimè peccandum, to. 3. 350. D à timore Dei sapientia incipit, to. 2. 1157. D in timore homines peccati causa quid consistunt, to. 3. 360. G timotheus officij et electionis sue admonitus, tom. 3. 699. I timotheus à Paulo inuito circumcisus, tomo 3. 393. D timotheus id, ad quod predestinatus erat, adimplere iubetur, tom. 3. 699. I timotheus ad quid missus ad Thessalonicenses, tom. 3. 679. I timotheus non erat Apostolus, to. 3. 505. B timotheus quando predestinatus, tomo 3. 699. I timotheus cur filius à Paulo dictus, tomo 3. 643. H timotheus sacris litteris imbutus, to. m. 3. 695. in proem. timotheus vir egregius, tom. 3. 643. H timotheus metu Iudaeorum se circumcidit est passus, Ibid. timotheus filius Iudae fidelis, Ibid. timotheus Episcopus ab Apostolo Paulo creatus, tom. 3. 679. I. et 965. in proem. eod. timotheus patre Græco natus, tom. 3. 695. in

proem. titulum vallis meminere sacra littera, tom. 3. 70. titius similes heretici, tom. 3. 9. D Tobias Raphaelem Archangelum misit, tom. 4. 148. I tobia visus ab Angelo restitutus, tom. 3. 115. G tolerantiam quid generet, to. 3. 520. M topazius lapis ærei aureique coloris esse fertur, tom. 3. 962. E topazius in bar suum undique circum se parat, to. 3. 962. E topazius lapidi qui rectè possint assimilari, tomo 3. 962. F topazium alabastrum est, tom. 2. 1296. T topazium quomodo innouerit, Ibid. topazium duos habet colores, Ibid. torcular, quod, t. 3. 245. A torques victoriae est insigne, to. 5. 709. G torques intellectum bonum videtur exprimere, tom. 1. 491. H torrens Ezechielis ostensus in ultima visione, quid significet, to. 3. 966. D torrens voluptatis, est spiritus sanctus, tom. 2. 864. I torrentis nomine tentatio grauior significatur, to. 2. 866. B. C. et 369. B. tom. eod. torrenti comparatur sacra scriptura, qui transfundari ab Ezechiele propheta non poterat, to. 3. 966. D torus alienus non est affectandus, to. 1. 269. A tradere est promittere, non incitare aut immittere, to. 3. 305. B traditio Sathanae quomodo facta ab Apostolo duorum, tom. 3. 699. K traditionibus diuinis neglectis sequeretur humanas Iudaei, tom. 3. 233. C transiens saluus erit, to. 4. 362. C tribuendum non est ecclesiæ, ut ageant pariter, tom. 3. 233. E tribus Leui ad specialem dei cultum destinata, tom. 1. 618. C de tribu Leui principes sacerdotum sunt, tom. 1. 518. A de tribu symeon scribae sunt, to. 1. 518. A de tribu Iuda David, Salomon et reliqui reges fuerunt, tom. 1. 518. F de tribu Iuda regalis successionis splendorem Christus accepit, Ibid. de tribu Leui sacerdotalis sanctitatis hereditatem dominus accepit, Ibid. tribubus Iudaeorum qui fuerint vicini, tom. 2. 1006. A tribulantes perdit, tribulati pro Christo salui futuri, t. 3. 638. A tribulatio patientia operatur, to. 4. 38. F tribulatio que non inanis, t. 3. 656. M tribulatio leuis perpetua glorie pensatur sublimitate, t. 3. 522. A tribulationem superamus per Christum, to. 4. 39. G tribulationem passi regnum accipiet æternum, tom. 3. 688. H tribulationem maiorem non patitur deus irrogari quam possit ab aliquo tolerari, tomo 3. 467. K tribulationes bonae sunt, to. 2. 11023. I tribulationes propriae sunt infortium, Ibid. tribulationibus iustus non atteritur, sed dilatatatur, Ibid. tribulationes gratia Dei non excludit, tomo 1. 598. B tribulationes

OPERVM DIVI AMBROSII.

tribulationes crebrae ecclesie infortium nobis titulos, et Martyrij victorias ediderunt, tom. 3. 1009. F per tribulationes ad penitentiam cogimur, to. 2. 848. H tribulationes presentis temporis leues sunt et momentanea, tom. 3. 521. E tribulationes quanto maiores, tanto maiora adiuuenta sunt necessaria, t. 2. 1027. K tribulationes pro Christo ad salutem proficiunt, tom. 3. 638. A tribulationes quibus frequentes, to. 3. 78. D tribulationum tolerantia prestat orationis assiduitas, to. 3. 393. E tribulationibus et persecutionibus probantur fideles, to. 3. 961. E tribulationibus assiduis anima purgatur, et spe futuri premij renouatur, to. 3. 521. E in tribulationibus fundatur ecclesia Christi, to. 2. 1044. G tribulationibus quoties urgemur, ad ieiunium est recurendum, to. 2. 1420. K tribunali Christi assidentes non habebimus quo excusamur, tom. 3. 139. I tributa cur magistratui pendantur, tomo 3. 397. D tributa eadem que fiscalia, t. 3. 397. E trinitas an sit vna, to. 4. 54. C trinitas omnis perfectionis summam continet, tom. 3. 509. E trinitas personarum non admittit confusionem, tom. 3. 25. K trinitas nihil prescriptum, nihil circumscriptum, nihil immensum, nihil habet demensum, tom. 3. 23. M trinitas incorrupta fidei sinceritate seruanda ei, qui resurrectionis gloriam velit videre, tomo 3. 149. F trinitas distinctionem significat personarum, t. 2. 865. E trinitas principium omnium est, tom. 5. 608. C trinitas perfecta et plenitudinem habet diuinitatis, et potestatis unitatem, to. 4. 59. G trinitas nunquam à se potest separari, tomo 3. 49. D trinitas vnius potestatis, maiestatis, atque virtutis est, to. 1. 662. C trinitas distinguitur, non separatur, tomo 4. 123. K trinitas peccata condonat, tom. 3. 103. G trinitas numeri perfectio, to. 1. 184. K. L trinitatis potentia vna, to. 4. 83. M trinitatis diuinitatem separans, tres dicit esse Deos, tom. 4. 54. D trinitatis mysterium Baptismo Christi non debet, tom. 5. 803. D trinitatis substantia, pura, simplex, impermixta que natura est, to. 1. 332. L. M trinitatis vna atque eadem substantia est, tom. 2. 962. C trinitatis singula persona, Deus vnus, tom. 3. 476. D trinitatis vna est diuinitas, tom. 3. 23. I trinitatis mysterij consideratio, to. 3. 49. D trinitatis indiscreta magnitudo, indiscretaque operatio, t. 3. 177. F trinitatis unitas est credenda, tom. 3. 177. F trinitatis vox vna, to. 3. 253. A trinitatis mysterium sine triplici sapientia subsistere nequit, tom. 3. 4. E trinitatis regnum vnum, tom. 4. 55. G trinitatis mysterium in vnius Dei natura et

potestate clauditur, to. 3. 477. E trinitatis maiestas et potentia inseparabilis est, tom. 2. 951. H trinitatem fatentur, qui ad Baptismum accedunt, to. 3. 231. H trinitatem vnius voluntatis asserentes, eiusdem asserunt et esse potestatis, to. 3. 90. D tristitia in malo opere, tom. 3. 510. B tristitia quandoque lachrymas, quandoque gaudium et letitiam elucit, to. 3. 947. L tristitia reddit somnolentos, to. 3. 263. H tristitia discipuli, magis letitia est, tomo 5. 899. F tristitia utilis que comitem solet habere gravitatem, tom. 2. 1236. L tristitia nimia non debet affligi et torqueri penitens, tom. 4. 359. K tristitia huius mundi abest à perfecto viro, to. 1. 407. L tristitia soboles, tom. 5. 663. D tristitia antidotum, est beatitudo futura, to. 5. 663. E triticum nisi mortuum in terra fuerit, non augmentatur, to. 3. 195. H triumphus Christi et seculi collatio, tomo 3. 279. I triumphus Christi Martyrum sunt palma, tom. 5. 577. I tunulus noster, quis, tom. 3. 102. I tunicas duas habens, det vnam non habenti, to. 3. 44. G turba non ascendit ad sublimia, tom. 3. 101. C turba Christum non nisi in humili potest videre, tom. 3. 101. C turbatio, ubi modica fides, tom. 3. 87. I turpe est, quod sit contra naturam, tomo 5. 461. K quod turpe est intelligere, pudori maximo est, t. 5. 434. H turpia omnia amouenda, ut gloria diuina digni reperiamur, to. 3. 518. A turpitudine parit despectum, tom. 3. 294. D turpitudine ex luxuria, to. 3. 626. E turpitudine, Dei contempti compensatio est, tom. 3. 306. D turpitudinis causa idololatria, tom. 3. 306. F turpitudine marinus aculeo suo letifer, tom. 1. 87. G turturis in nido conficiendo prudentia, tomo 1. 115. I turturis vox, quæ, tom. 3. 60. K turturis viduitas mulieribus imitanda, tom. 1. 97. C turturis pudicitia, tom. 2. 1324. G. et tom. 1. 97. B in turture immaculati corporis castimonia nobis representatur, to. 1. 331. H tyranni Christianorum lupi, tom. 3. 159. I tyrannorum furor contra Christum et eiusdem membra, to. 3. 883. I typus ecclesie in Austri regina prefiguratus, tom. 3. 171. M tyus et Sydon, si Christi miracula vidissent, non desperissent remedia penitentiae, tomo 3. 163. G

for fuerit, to. 5. 700. A. B valentiam Impietas, Ibid. valentinus vulneratus, tom. 3. 223. I vallis quid denotet, to. 1. 32. G. H vallis botronis per explorantes à Moyse iustrata, tom. 4. 134. A vallium non est Deus, sed montium, tomo 3. 222. E vanitas omnis calcanda, tom. 5. 463. F vanitas quomodo profit hominibus, tomo 3. 361. F vanitas temporalium est, tom. 2. 1145. C vanitas circus est, t. 1. 450. A vanitas mendax ad salutem est, Ibid. vanitas ludus omnis est, Ibid. vanitas vanitatum, et omnia vanitas, tom. tom. 3. 2. B vanitas, quid, tom. 3. 361. F vanitati subiacet creatura, tom. 3. 2. B vanitates non curat, qui in via Domini ambulat, t. 2. 1154. D in vaniloquio lingua arguitur, tom. 3. 347. C vas nostrum corpus est, tom. 3. 23. K vas Apollolorum quomodo fictile sit, tom. 1. 684. M vasa preciosa qua redimunt animas à morte, tom. 5. 496. E per vasa tabernaculi fidelium anima figurantur, tom. 1. 603. H vasa fictilia corpora nostra sunt, to. 1. 309. C vasa alia aurea, alia lignea, tom. 3. 223. I vasa alia honori, alia contumelie parantur, to. 3. 374. A vasa ecclesie confringenda sunt tribus generibus, to. 5. 497. K van interpretatur, est ille, to. 2. 1160. L vbera Dei dogmata eius sunt, tom. 1. 351. K per duo vbera, duo testamenta intelliguntur, t. 1. 527. H vberibus maternis condigna gratia nequit referri, tom. 3. 232. L velamen cur positum à Moyse, tom. 3. 516. L velamen aufertur, quid sit, tom. 3. 517. B velle Christi, commune in omnibus est, to. 2. 1133. D velle quid debeamus, tom. 3. 264. H velle et nolle decertant inter se, etiam in sanctis, t. 4. 47. H velle bonum promouent bona ac salutaris commotiones, t. 3. 510. B velle sapientis est, to. 2. 1095. H velle bene non satis est, sed etiam bene facere, tom. 5. 446. K velle bene pulchrum est, Ibid. velle quidem nostrum est, perficere vero solius dei, tom. 3. 642. A velle et perficere in nobis operator Deus, tomo 4. 23. L velle Deo pro facto est, tom. 5. 751. B velle aureum aqua nutrit, to. 1. 87. K velleri Maria comparatur, to. 5. 792. G velum templi cur scissum, to. 3. 279. H velum in arbore suspensum, figura quaedam sacramenti est, to. 5. 855. H vendentes et ementes in templo, qui, tom. 3. 243. I venditio graduum ecclesiasticorum diuino interdicho cohibita, tom. 3. 93. K venditio sacramentorum et mysteriorum atque licita, tom. 3. 82. C. D. E venditor suspensus prior est Adam, tomo 3. 350. F

LITTERA V.

VAcce illa pinguis, qua Pharaoni in sono apparuerant, quid denotent, tom. 1. 490. D Vagabunda facilitas indecora, tom. 3. 162. B Valerianus imperator quantus atatis sua cœ-

INDEX RERVM ET VERBORVM

venditos nos sub peccato, quid sit, tomo 3. 350.F
veneficus quo differat ab auctore discordiarum, tomo 3. 949.B
venefici, qui, to 3. 949.E
venefici rixarum auctores peiores sunt aestimandi, to 3. 949.E
veneficia Babylonis, quae, to 3. 934.B
venenum cervis cibis est, to 1. 44.K
venena ad correptionem nostram, non ad deformationem nata sunt, to 1. 117.D
venerum et pedagorum comparatio, to 1. 117.E.F
venia quibus promissa, to 3. 217.F
venia quomodo petenda, to 4. 365.C
venia tanquam ex fide, non velut ex debito est speranda, to 4. 380.G
venia indignus est, qui Christi misericordiam non expectat, to 1. 573.D
venia se referens, non humiliatur toto corde to 4. 351.M
venia spes a Novatianis exclusa, to 4. 352.L. et 358.C. tom. eod.
veniam cito meretur qui pratendit ignorantiã, to 5. 699.D
veniam citius meretur qui verecundius deprecatur, to 5. 843.A
venter non ut Deus habendus, to 3. 648.G
venter luxuriosus Deus, to 3. 205.F
venter deus falsorum praedicatorum, ex sententia, D. Pauli, to 3. 919.I
ventre nihil insatiabilis, to 1. 677.A
ventilare dicuntur animalia cornua habentia, to 2. 993.C
qui ventilantur ad probationem pervenire merentur, to 2. 1003.I
ventilabrum in manu Domini, quid significet, to 3. 46.A
ventilabri usus, to 3. 46.A
vento marique imperat Dominus, to 3. 129.F
ventis imperare divinitatis aeterna in Christo erat indicium, to 3. 87.I
ver resuscitat semina terrae concredita, to 3. 256.M
verbum Dei vere sapientiae fundamentum est, to 2. 1357.F
verbum Dei bonorum operum fundamentum est, Ibid.
verbum Dei definitio et consummatio disputationis est, to 5. 1086.L
verbum Dei est regale, to 1. 454.A
verbum Dei iudiciale est, et plenum iustitiae, Ibid.
verbum Dei in anima quid operetur, to 1. 365.A
verbum Dei quam dispositionem anima requirat, Ibid.
verbum Dei origo virtutum omnium est, to 2. 1262.C
verbum Dei Diabolus quoque allegat, to 3. 75.K
verbum Dei cogitationes cordis, et secreta scriptatur animarum, to 3. 38.E
verbum prolatum domus Dei est, to 1. 313.C
verbum Dei non sicut quoddam opus est, sed est operans, to 1. 185.D
verbum Dei cibis noster est, to 1. 555.K
verbum Dei operosum est, to 2. 1227.K
verbum Dei thesaurus preciosus, to 5. 575.A
verbum Dei acutius omni gladio acutissimo,

penetrans usque ad divisionem animae et spiritus, to 3. 38.E
verbum ligantibus vobis, to 3. 266.B
verbum qui viderint, to 3. 7.G
verbum Dei, gladius est spiritus, to 3. 938.A
verbum quomodo in hominibus confectetur, to 3. 42.C
verbum a Deo separans, scindit vestem, to 3. 9.D
verbum Dei Apostolis et visum, et auditum, to 3. 7.G
verbum Dei diuisum augetur, to 3. 141.B
verbum Christus, non prolatum, sed substantiale est, to 3. 6.D
verbum, quod in Evangelio videtur praesertim multo est voce, to 3. 6.D
verbum Dei quasi quoddam in corpore sine decore et specie apparet, to 3. 150.D
verbum Dei virtutis atque sapientiae plenitudo est, to 1. 528.M
verbum Dei habet epulas suas, to 2. 1359.H
verbum Dei quomodo in celo permaneat, to 2. 1236.H. et seq.
verbum Dei diligenter atque sollicitè inuestigandum, to 1. 161.E
verbum Dei nos liberat a sepulchro, et a tumulo nos facit resurgere, to 3. 112.K
verbum Dei lux, to 3. 151.G
verbum Domini lucerna pedibus nostris, to 3. 151.G
verbum Dei instar capreae aut hinnuli cervorum exillit, to 1. 360.H
verbum veritatis, salus est audientium, to 1. 39.L
verbum Dei cibis est, to 2. 1164.G
verbum diuinum cur aeternum dicatur, to 3. 910.B
verbum quomodo seminat in corporibus ac mentibus humanis, to 3. 281.B
verbum an iuxta Erriano factum sit, to 4. 97.D
verbum nobis aut crescit, aut minuitur, pro nostra possibilitate, to 3. 150.C
vnum verbum quomodo multa sint, to 2. 1130.C
verbum Dei validum et acutum dicitur, to 1. 185.D
verbum quomodo apud patrem fuerit, to 4. 60.K
verbum prolatum, et aeternum permanens Dei verbum, natum ex patre, differunt, to 4. 125.B
verbum bonum spiritus sancti est subministratio, to 4. 22.A
verbum Dei vinculis et verberibus impedire nituntur homines, to 3. 678.F
verbum Domini sicut pluuia expectetur, et instar rovis eloquia eius, to 3. 151.H
verbum Dei, gladius spiritus sancti est, to 2. 878.E
verbum Domini lucerna est pedibus nostris, to 3. 172.K
verbum otiosum est loqui opera hominum, to 2. 1359.L
verbum Dei iustitia est, to 2. 1190.D
verbum Dei panis caelestis, to 3. 135.I
verbum Dei non excidit, to 3. 369.A
verbum primum intus operans, sequitur vocis officium, to 3. 41.A
verbum Dei munimentum est ecclesiae, to 3. 827.I
verbum nisi in nobis operetur, nullus est sanus

vocis, to 3. 18.A
verbum Dei non relinquendum, ut mensa ministraretur, to 3. 167.I
verbum quod erat ab initio, quale sit intelligendum, to 3. 7.G
verbum negantes, nec vocem habent, to 3. 155.L
verbum Dei audientes, vel liberi, vel parentes eius sunt, to 3. 232.H
verbum Dei non secundum litteram accipiendum, to 3. 126.A
verbum Dei clausis oris, to 3. 101.E
verbum Dei solum est, to 3. 375.M
verbum apud Lucam, non vulgare, sed illud caeleste, cui ministrarunt Apostoli, est intelligendum, to 3. 6.D
verbum Domini, quod, to 4. 358.E
verbum Dei etiam improbus est annunciandum, to 3. 918.C
verbum Dei a gentilibus ad Iudeos transmittendum, to 3. 272.L
verbum Dei vita est, to 2. 882.F
verbum Dei in timore sancto melius statuitur, to 2. 1157.F
verbum Dei foris radicatur in pectore timoris dsmimus, Ibid.
verbum timoris est disciplina, to 2. 1158.A
verbum Dei pasitur anima virtutibus, to 3. 183.H
verbum Dei anima est alimentum ac cibus, to 3. 849.C
verbum Dei mens infirma non capit, to 3. 132.I
verbum sequens, panem terrenum nequit desiderare, to 3. 74.E
verbi partus non in temporis, sed diligentiae plenitudine consistit, to 3. 255.L
incarnationis verbi diuini in adultero Davidico latens mysterium, scrutatur, to 1. 655.I.K
verbi Dei dulcedo spiritum delectat, et carne affligit, to 3. 887.H
verbi Dei vis, to 1. 109.B. et 311.G
verbi locus, est timor, to 2. 1157.F
verbi ministerium auditu magis, quam visu percipitur, to 3. 26.C
verbi penetralia ingressa anima, beata dicitur, to 3. 100.M
verbi basis est timor sanctus, to 2. 1157.F
verbi contemptus est lepra, to 3. 90.E
verbi Dei in nobis effectus, to 3. 886.F
verbi caelestis semina iuxta viam seminata solent auferri, to 3. 167.H
verbi et doctrinae ministri dupliciter honorandi, to 3. 684.L
verbi quod audiuimus, et quod vidimus, exponitur, to 3. 7.G
verbo Dei os aperiendum, to 3. 101.E
ex verbo cepta, in verbo desinunt, to 3. 152.L
verbo dei anima tota munitur, to 2. 1268.M
qui verbo studet, non est otiosus, sed operatur, to 2. 1227.K
verbo distare non debet, quod non distat in sensu, to 3. 33.C
verbo unico absolutum, vniuersum mundi operans, to 3. 47.M
verbo dei peccata remittuntur, to 1. 199.H
verbo quo quisque uteretur, referre arbitrabatur Demosthenes, to 3. 33.C
verbo dei quomodo omnis virgultorum creatura effloretur, to 1. 53.C. et seq. copiose. verbo

to 3. 18.A
verbo Dei cur quandoque utatur diabolus, to 3. 75.K
verbo capti, verbo restituntur, to 3. 89.D
verbo Dei anima nostra viuificatur, to 2. 1172.H
in verbo Dei aspirat odor gratiae, to 1. 351.L
verbo domini abundans, sui non eget iudicio, to 3. 41.B
verbo domini caeli firmati sunt, to 3. 212.I
verba domini, casta, pudica, et immaculata, to 3. 995.I
verba Dei non excidunt, to 4. 6.F
verba religionis quomodo promenda, to 3. 671.G
verba sine factorum exempla, neglecti paruum ministerio, to 3. 527.K
verba pro vniuersiusque capta sunt moderanda, to 3. 678.E
verba velut vino quodam vitis sodomitana mentem inebriant, to 4. 362.F
verba domini nequeunt esse diuersa, to 3. 685.E
verba pauca intelligibilia praestant prolixae orationis obscuritatem, to 3. 487.L
verba patris, et filij, et spiritus sancti eade, to 4. 154.A
verba diuina sicut mix sunt candida nimis, qualia sullo super terram facere nequit, to 3. 150.F
verborum fomenta, maxima fortissimaque libidinis sunt iruitamenta, to 4. 362.F
verborum fucus remouendus a predicatione fidei, to 3. 421.A
verborum Christi quae vis et efficacia, to 4. 339.K
verborum mens et anima, quae, to 3. 234.D
verborum sobrietate loquacitatis temeritas est evitanda, to 3. 1011.K
in verbis relucet mentis speculum, to 5. 432.D
verbis adolescentium irretiuntur puella, to 4. 361.F
in verbis quandoque latens dolose fallacique deceptiones, to 3. 677.A
verecundia iuueniles annos maxime decet, to 5. 435.C
verecundia virginitatis quaedam dos, to 5. 597.L
verecundia silentio commendatur, Ibid.
verecundia omni penitus desituti, execrabiles sunt, to 3. 949.C
verecundia est delicti grauis ab inferiori reprehendi, to 1. 657.C
verecundia culpa tolerabilior sit, to 1. 650.B
verecundia prima disciplina loquendi, to 5. 432.E
verecundia in S. Maria maxime emicuit, to 5. 433.G
verecundia vel in publico tuta esse desiderat, to 4. 361.C
verecundia repugnat penitentie, to 1. 572.K
verecundia nuptiis precare debet, to 1. 301.C
verecundia pudicitiae est comes, to 5. 432.F
verecundia in oratione nostra multum placet, to 5. 433.H
verecundia multum conciliat gratiae apud deum, Ibid.
verecundia genitalium nulla esset, si culpa non esset, to 2. 1077.B
verecundia suos habet scopulas, to 5. 436.A
verecundia commendat coniugium, to 1. 310.A

est verecundus adducens peccatum, to 2. 925.F
verecundia mentis placiditati socia, to 5. 459.C
verecundiae magna cura sanctis, to 3. 18.F
verecundia mulieris et virginis differentia, to 3. 22.D
verecundia bonum, to 5. 432.D
verecundia magistra, est natura, to 5. 434.I
verum in falsum mutare, quid, to 3. 305.D
verum falsum appellare, quomodo compellat inuidia, to 3. 697.E
verum alta radice fundatur, to 5. 492.A
vera dicentem nemo condemat, to 3. 429.A
vera scienter negantis vultus est incurabile, to 3. 697.E
vera sciens quae negat, non tam errore, quam malevolentia id agit, to 3. 691.E
veris amantibus, to 1. 65.F
veris tempore cur diluuium factum fuerit, to 1. 234.C
veritas semper in Domino, to 3. 509.C
veritas in ecclesia est, to 2. 1239.K
veritas fidei fundamentum est, to 2. 1346.E
veritas Dei incredulorum est perna, et quomodo hoc, to 3. 689.B
veritas Dei, quae, to 3. 424.H
veritas nulla in nobis, to 3. 909.B
veritas gradatim est tradenda, to 3. 345.D
veritas sui in patribus, to 2. 1239.L
veritas manet in Deo, to 3. 305.E
veritas aduersaria superbia, to 3. 229.B
veritas charitatis corporali praesentia perficitur, to 3. 678.E
veritas Dei in mendacium comutata, to 3. 305.D
veritas Dei ubi apparitura, to 3. 425.E
veritas nihil est aliud, nisi ipsa vita, to 3. 699.K
veritas diligentia inquisitionis est referenda, to 3. 4.F
veritas et scientia per diem significatur, to 3. 684.G
veritas aeternorum est, to 2. 1145.C
veritas lex Dei est, to 2. 1318.A
omnis veritas in nouo est testamento, Ibid.
veritas solam habuere veteres imaginem, to 3. 474.F
veritatis fundamentum et columna est ecclesiae, to 1. 428. et 438.D
in veritatis inuestigatione quid seruandum, to 5. 442.K
veritatis firmamentum Christi sunt signa atque prodigia, to 3. 705.E
veritatis specie cauendum est ne error nobis obrepat, to 3. 618.D
veritatis et iustitiae signaculum in oblatione Iesu Christi, to 3. 623.G
veritatis et falsitatis eadem distantia, quae Dei et diaboli, to 3. 624.H
veritatis magister Christus, to 3. 701.C
veritas in sempiterna saecula manebit ac perseverabit aeternitas, to 3. 612.I
veritas quae nihil habent stulta sunt dicenda, to 3. 739.B
veritatis et Dei domus ibi esse dicitur, ubi colitur et timetur, to 3. 705.E
veritatis et aeternitatis nulla est differentia, to 3. 734.A
veritatis amor est odium falsitatis, to 3. 749.E
veritatis expressio est annulus, to 3. 208.L
veritatis ratio disputationis gratiae est praesep-

da, to 3. 100.M
veritatis cognitio quomodo comparatur, to 4. 27.H
veritatis Evangelicae fides sanctificat, to 3. 691.K
veritatis circumscriptio omne significat peccatum, to 3. 966.B
veritatis exercitium est in charitate, to 3. 618.C
veritatis origo terra, to 3. 605.D
veritatis excellentia facile ex imagine cognoscitur, to 3. 713.B
veritatis ratio ne pertingat ad homines, obuiis manibus impedit diabolus, to 3. 678.E
veritatis ea regula est, ut nihil facias committendum tui causa, to 5. 493.K
veritatis profectores quandoque etiam sunt reprobi, to 3. 909.C
veritatis secretum in historia simplicitate quaerendum, to 3. 60.K
veritatis si velimus, an possimus esse participes, to 4. 17.C
veritatis damnose praestat mendacium officiosum, to 3. 951.K
veritati non praedicitur consuetudo vulgi, to 5. 603.B
veritati quicquid opponitur, inuenitur est humana, to 3. 735.K
veritati concurrens simplicitas, to 3. 229.B
veritati praedictum non adfert patientia Dei, to 2. 1083.H
veritati dissidentium seditiones contempserunt, to 3. 692.H
veritatem Christi tollens, adulterat legem diuinam, to 3. 314.B
veritatem non diligens, deum diligere non potest, to 3. 50.B
veritatem diuini nominis contemplari prohibentur, qui obscurum habent sensum, to 3. 619.L
veritatem et iustitiam Dei ignorant gentiles, to 3. 620.L
veritatem verbi diuini alligare est impossibile, to 3. 724.I
veritatem se predicare probat episcopus, si candem conetur vita factisque exprimere, to 3. 703.M
veritatem cognoscit deus, to 3. 700.P
veritatem ne aduersarius quidem minister potest infirmare, to 3. 101.A
veritatem non destrunt, quae sensum nostrum superflugiunt, to 1. 5.A
veritatem Dei celebrat mendacium nostrum, to 2. 1057.C
veritate tectus et obumbratus error nil distat a falsitate, to 3. 618.D
veritate nil magis publicum, to 3. 359.1
veritate et iustitia creari secundum deum, quid sit, to 3. 620.L
veritate et iustitia creati, sunt renati in baptismo, to 3. 620.M
veritate assumpta, mendacium est dependens, to 3. 620.M
veritate et iustitia gubernantur ac reguntur respublicae, to 3. 700.G
veritate apparente, cessit figura, to 3. 662.F
veritate nudi Alexander et Hymeneus, to 3. 699.K
veritate nudi naufragi, to 3. 699.K
veritate nobis manifestata, species relinquenda, et veritas est sequenda, to 3. 12.K
veris Indici natura, to 1. 101.A

OPERVM DIVI AMBROSII.

to 3. 18.A
to 3. 38.E
to 3. 266.B
to 3. 7.G
to 3. 938.A
to 3. 42.C
to 3. 9.D
to 3. 7.G
to 3. 141.B
to 3. 6.D
to 3. 6.D
to 3. 150.D
to 1. 528.M
to 2. 1359.H
to 2. 1236.H. et seq.
to 1. 161.E
to 3. 112.K
to 3. 151.G
to 3. 151.G
to 1. 360.H
to 1. 39.L
to 2. 1164.G
to 3. 910.B
to 3. 281.B
to 4. 97.D
to 3. 887.H
to 1. 109.B. et 311.G
to 2. 1157.F
to 3. 26.C
to 3. 684.L
to 3. 100.M
to 2. 1157.F
to 3. 90.E
to 3. 886.F
to 3. 167.H
to 3. 684.L
to 3. 7.G
to 3. 101.E
to 3. 152.L
to 2. 1268.M
to 2. 1227.K
to 3. 33.C
to 3. 47.M
to 1. 199.H
to 3. 33.C
to 1. 53.C. et seq. copiose. verbo

INDEX RERVM ET VERBORVM

vermis quomodo domino computetur, tomo 2. 855.11
vermis ex cruditate, t. 2. 202. B
verfuscia dominante simplicitati non est locus, tom. 3. 155. M
vestrasie instar est superbia, tom. 3. 524. L
vestris est finis diei, tom. 1. 118. B
vestras, seram culpe pœnitentiam denotat, to. 1. 165. B
vestras Sabbathi, quæ lucecit in prima sabba- zhi, quæ sit, tom. 3. 284. I
vestris passus est Christus, tom. 2. 1030. A
vestrificationis natura, tom. 1. 103. G
vestris mollioris cura plerisque effluuare cen- fucuit, tom. 3. 116. K
vestris nuptialis, quæ, tom. 3. 201. F
vestris non nuptialis sponsi displicet, tom. 3. 95. L
vestris anime nostræ est corpus humanum, tom. 3. 116. I
vestris elia byssina, et purpurea sunt, tomo 2. 1386. C
vestris molles, quæ, tom. 3. 116. M
vestris pretiosæ sunt aulicorum regiorum, tomo 3. 116. M
vestimentum Christi qui scindere dicantur, to. 3. 9. E
vestimentum auserenti, etiam tunica vltro est relinquenda, tom. 3. 106. E
vestimentum veteris hominis erroris vitio in- textum, in lauacri regeneratione deponitur, tom. 3. 1057. F
vestimentum Christi confutum quid significet, tom. 5. 776. C
vestimenti noui commissura non immittitur vestimento veteri, tom. 3. 95. I
vestimenta verbi, quæ, tom. 3. 150. E
vestimenta anime sunt membra nostra, tom. 1. 374. D
vestimenta Domini cur sorte distributa, tomo 3. 13. L
vestimentorum odor, est odor actuum nostrorum, tom. 3. 1046. E
vestimentorum appellatione virtutes intelliguntur, tom. 3. 240. K
vestimentorum nomine prophetia intelligitur, tom. 2. 856. H. et 5. 776. B
vestimentorum nomine lectiones scripturarum cabestium intelliguntur, Ibid.
vestitus quibusdam vitiis fit oneri, tom. 3. 116. K
vetus lex seruuit quia cessauit, tom. 3. 347. L
vetus feruacitum, quod, tom. 4. 363. I
vetus homo, quis, tom. 4. 363. I
vetus homo quomodo dicatur, tom. 3. 341. B
vetus lex quomodo formata, tom. 3. 347. L
vetus lex non criminis est nomen, sed teporis, vel ætatis, tom. 3. 347. L
vetus homo sunt actus preteriti, tom. 3. 341. A
vetus et nouum testamentum duo sunt vbera sponsæ spiritualis, tom. 3. 1078. F
vetus homo cur dicatur corruptus, to. 3. 610. K
quod vetus lex non potuit, hoc nobis abunde præstat lex fidei, tom. 3. 347. K
vetus legis littera ætate consummitur, tom. 3. 347. M
vetus testamenti notitiam habere plurimum prodest, tom. 3. 730. A
veteri legi seruientes, gratia beneficium inanire caueamus, tom. 3. 347. L
veteri homine exuto, superioris tunicam ne re- quiramus erroris, tom. 3. 224. G
veteres avaritia ignorantes, charitatem non ex-

periebantur, to. 3. 624. K
veteres exuenda, to. 4. 363. I
veterum cordis duritia multa obtinuit à Deo, tom. 3. 294. D
veteribus nomina singula occasione aliqua im- posita, tom. 5. 295. G
veteris vnius testamenti robur est nouitatis alterius, to. 3. 730. A
veteritas conficit omnia opere manuue fabri- cata, to. 3. 21. H
veteritate omni malorum actuum sepulis, homo mente innovatur, tom. 3. 340. I
vexillum Christiani militis est crux Christi, t. 1. 327. I
via nobis fauet, quam Deo volente ingredimur, tom. 3. 299. I
via requiritur deum Christus est, tomo 2. 1225. F
via seculi latet, quæ ducit ad mortem æternam, tom. 3. 943. G
via seculi latet, quæ ducit ad mortem æternam, tom. 3. 943. G
via perfecta Christus est, Ibid.
via non omni ducit ad cælum, tom. 2. 1191. M
in via fugienda est discordia, tom. 1. 507. G
qua via peruenitur ad Christi ecclesiam, tom. 1. 551. L. M. et seq.
via virtutis angustia est, to. 2. 957. A
via delicti lata est, Ibid.
via ducens ad Herodem, est peccatorum, tom. 3. 34. B
via sapientia sequenda, tom. 5. 936. B
via seculi tortuosa est, tom. 2. 852. H
via veritatis non est honor seculi, to. 2. 1145. B
via hominis paradus erat, tom. 1. 220. M
in via recta ambulare facinorosi non possunt, t. 2. 1007. I
via veritatis non est sollicitudo seculi, tomo 2. 1145. B
via ab itinere quomodo differat, tom. 2. 852. I
cur via, Christo ad templum veniente, vestibus sternatur, to. 5. 808. D
in via Dei festiuam oportet progressionem esse, ut diabolo captum iter impediendi spatium non relinquatur, tom. 1. 609. F
via due, tom. 3. 34. B. et tom. 4. 99. H
via iustorum et iniustorum differentia, tom. 2. 837. A
via nomine vitæ huius cursus intelligitur, to. 2. 836. I
via declinatum vitandæ sunt, tom. 5. 935. E
via domini uniuersæ, quæ, tom. 4. 27. I
via domini velut quidam tranites sunt bona vite, to. 4. 99. G
via domini, via recta sunt, tom. 4. 99. G
via diuersæ sunt, tom. 2. 1153. A
via domini quia plene laboris sunt, finguntur, tom. 2. 823. G
viam rectam quis sequatur, to. 3. 620. K
viam rectam sequi, iustum est atque verum, to. 3. 620. K
viam domini cupere quis dicatur, tomo 2. 888. L
viam omnium finis, quis, tom. 2. 1153. A
viam alios sequi, alius custodire debemus, to. 5. 422. D
viam malarum exitus, mors est, tomo 2. 1191. M
vicarius Christi esse nullus meretur homo, tom. 3. 721. D
vicarij, præsentis principali, nulli sunt partes, t. 3. 663. G

vicarij Christi, sunt presbyteri, eorumque honos sublimis est, tom. 3. 713. D
vicarij Christi Apostoli, tom. 3. 526. D
vicario suo qui insidatur vulpes est, tomo 5. 887. D
vicissitudo nulla apud deum, tom. 4. 23. G
vicissitudo quando cumulator, tom. 3. 107. H
vicissitudo in beneficiis seruanda, quæ in mi- nus est negligenda, to. 3. 107. G
victima omnis salo salietur, to. 3. 91. G
victima pecudum erant ordinis Aaronis, et perierunt, to. 3. 767. K
S. Victor fidem in se latentem, persecutus ma- nifestauit, tom. 3. 194. D
victor mortis Christus, exaltatus est in cruce, tom. 3. 616. I
victores non victos recipit ecclesia, to. 5. 645. M
victoria nostra Christus, to. 3. 831. B. et 824. K tom. cod.
victoria Susanna ex taciturnitate, tomo 3. 272. G
victoria gloriosa non est, nisi ubi fuerint labo- riosa certamina, tom. 5. 432. K
victoria non in armis tantum, sed in nomine saluatoris speranda est, tom. 5. 906. L
victoria per quem querenda, tom. 4. 5. C
victoria incerta, tom. 3. 361. B
victoria fidei in eo est, ut ad vitæ æternæ præ- mia perueniatur, to. 3. 717. B
victoria Christi contra diabolum, to. 3. 896. K
victoria Deo est ascribenda, to. 1. 274. A
victoria nisi honestate queratur, turpis est, to. 5. 518. H
victoria brauia diuersi, tom. 3. 206. E
victoriosus quomodo enserit dominus noster, tom. 5. 346. B
victus questio moueri non debet, tom. 3. 400. L
victus simplex sobrietatis est cibus, tomo 1. 40. I
victus simplicis salubritas et utilitas, tomo 1. 40. I
victus simplex et naturalis reliquis cibus an- tefertur, tom. 1. 40. I
victum manibus querere cum pudore plus est, quam inuerecunde cum otio aliena expectare vitensilia, tom. 3. 712. I
victum nobis cum cæteris animalibus deus voluit esse commune, to. 3. 179. M
victu nobis à Christo dato, fames in æternum restringitur, to. 3. 141. B
victu simplici oportet nos contentos esse, tom. 1. 40. I
videbimus tactum, quantum et credimus, to. 3. 516. K
videre non intelligitur, qui videns non videt, tom. 3. 133. F
videre lumen in lumine, quomodo accipitur, tom. 3. 718. A
vidisse non est crimen, modo non sit causa cri- minis, tom. 4. 361. D
vidisse deum patrem et filium, quis dicendus, tom. 3. 14. A
quod videtur, temporale est, tom. 1. 535. K
deum videri ipsius voluntatis est, non nature, tom. 3. 13. B
videntes besti, tom. 3. 113. E
videndi deum patrem nulli est erdo, præterquam soli Christo, tomo 3. 718. A
vidua diuinae benedictionis honoratur subfi- diis, tom. 5. 633. L
vidua non abstinentia tantum corporis, sed et virtute designatur, tom. 5. 632. C
vidua

OPERVM DIVI AMBROSII

vidua cogit ut sit sancta corpore et spiritu, tom. 3. 200. L
vidua pauperculus duo minuta era in gazo- phylacium à Christo prelatæ omnibus diui- tum largitionibus, tom. 3. 251. G. et 5. 1118. I
vidua quæ digna sit excipi ab ecclesia, tom. 3. 710. E
vidua debet pie ac sollicitè domum suam gu- bernare, tom. 3. 710. D
vidua desolata et concepta à suis, sperat in Domino, tom. 3. 710. E
vidua quæ non admittenda ad ecclesiam stipen- dia, to. 3. 710. D
vidua commendatur prærogatiua operum præ- teritorum, tom. 3. 711. K
vidua delicijs vacans aut luxuria, pro mortua est habenda, tom. 3. 710. F
vidua in ecclesia iustificatur, in foro circumue- nitur, tom. 3. 1034. A
vidua domesticorum suorum curam debet ge- rere, tom. 3. 711. I
vidua Noemi, tom. 5. 637. I
vidua bona egere non nouit, Ibid.
vidua quæ ad ecclesiam domini sit asciscenda, tom. 3. 711. K
vidua quæ ignominiam et dedecus mereatur, tom. 3. 711. I
vidua quenam digna efficiatur remuneratione ecclesie, to. 3. 710. D
vidua non debet suos affectus negligere, tom. 3. 711. I
vidua quomodo probanda, ut mereatur appel- lari vidua ecclesia, tom. 3. 710. C
vidua quantam diligentiam actuum mori que habere debeat, tom. 3. 711. H
vidua debet ostendere, cur nuptijs secundis cõ- tempserit, tom. 3. 710. E
vidua duo era sunt precium noui et veteris testamenti, t. 5. 1118. L. M
vidua fores patulus esse non conuenit, tom. 3. 1049. C
vidua quales esse debeant, tom. 5. 635. B
vidua iuniores non debent ad professionem ec- clesiasticam admitti, tom. 3. 711. L
vidua adolescentula deuotanda, tom. 3. 711. K
vidua honorandæ sunt, quæ vere sunt vidua, tom. 3. 232. C
vidua fortitudo non parua, tom. 5. 638. H
vidua exhortatio ad liberos ut virginitate am- plectantur, tom. 5. 579. E. et seq.
vidua fortitudo non est sola corporis castitas, tom. 5. 632. C
vidua affectus (qui domestici eius dicuntur) in disciplina et correptione Domini sunt edu- candi, tom. 3. 711. I
vidua se conferunt ad deum, ut probabilem agant vitam, t. 3. 711. H
vidua honorandæ sunt illa, quæ data opera sunt tales, to. 3. 710. B
viduam manere præstat, quàm iterum nubere, tom. 3. 457. B
viduam esse irreprehensibilem conuenit, tom. 3. 711. H
viduam senectus non facit, to. 5. 632. C
viduam et pupillorum domus non comedē- de à sacerdotibus, to. 3. 514. B
viduam iura violare, quàm graue sit apud dominum, to. 5. 633. K
viduam causa et pupillorum maior est, to. 5. 497. M
viduam solo nomine commendatum templo, omne seruatum est, to. 5. 497. M

vidua exemplum est Anna, tom. 5. 635. B
viduas senectus probat, tom. 5. 635. D
viduas quid reddat deuotas, tom. 3. 710. E
viduas non est questus gratia vendenda, to. 3. 710. C
viduas Anna ieiunij et obsecrationibus consumpta, to. 3. 710. C
viduitatem douentes streto viro, deum sibi eli- gunt, to. 3. 710. F
vigilat, qui semper bona exerceat opera, inque ijs est assiduus, to. 3. 816. B
vigilans us plerumque impensus in causis a- lenis, tom. 3. 362. P
vigilare est viuere, et dormire idem quod mo- ri, tom. 3. 684. K
vigilantes soli gloriam Christi vident, tom. 3. 151. K
vigilantibus nobis pulsatur sponsus Christus, si- bique petit aperiri, tom. 3. 1056. G
vigilandum est ad astutias Diabolics facilius præcauendas, tom. 3. 503. K
vigilandum est semper, tom. 3. 168. L
vigilandum et orandum ne intremus in ten- rationem, tom. 4. 46. D
vigilantia iustorum quantæ, to. 3. 922. E
vigilantiam inducit assidua meditatio, tom. 3. 393. B
vigilantia commendatio, tom. 3. 498. B
vigor mentis costu quodam corpore volupta- tis emollitur, tom. 3. 1049. A
vilescunt omnia, dum vel omnibus innotescunt, vel permittuntur, tom. 3. 617. B
vilibus rebus non debet operam dare Episcopus, tom. 3. 704. H
vilitatem facit rerum omnium necessarium abundantia, tom. 3. 624. K
villici sumus alienarum facultatum, non autem Domini, tom. 3. 112. G
vincit qui cedit conuiciantibus, tom. 3. 671. H
vincere nequit, nisi qui certauerit, tom. 3. 78. C
vinci timens gaudet defensione, to. 3. 271. M
vinci nescit clatus, tom. 3. 715. I
vinciri ex causa peccati, opprobriū est magnum, tom. 3. 741. B
vinculo verbi constricta sunt omnia, tom. 1. 453. D
vinculus Christi quæ sint, tom. 1. 49. C. et 2. 1195. L
vincula voluptatis sunt mala, to. 1. 178. E
vincula custodie pro Christo sustinere, maxima est gloria, tom. 3. 741. B
vincula vitæ huius, quæ, tom. 1. 377. F
vincula charitatis, quæ, tom. 3. 1017. C
vincula complura sunt in hoc seculo, tom. 2. 1134. C
alia sunt vincula Christi, alia diaboli, tom. 2. 1195. H. et seq.
vincula Diaboli, quæ, Ibid. K
vinculus peccatorum suorum unusquisque con- stringitur, to. 2. 1195. H
vindice igne digni Pagani, qui Deum Christi patrem ignorant, tom. 3. 688. H
vindicta diuina vltrix est omnium malorum, tom. 3. 681. D
vindicta non est nobis permissa, tom. 3. 395. K
vindicta legis ad timorem proficit, et doctrinæ cognitionem, tom. 1. 247. M
de vindicta filiorum Iacob, contra alienigenas ob Dine desolationem, tom. 1. 437. E
vindicta ad iudicem pertinet, to. 4. 348. L
vindicta Deo remissa, duplici genere proficitur, tom. 3. 396. G

vindicta Dei iudicio est referenda potius, quàm per nos expedienda, to. 3. 395. I
vindicta est Dei, Ibid. M
vindicta sacerdotum, quæ, to. 5. 779. D
vindicta omnia dura videtur, to. 2. 909. E
vindicta fuit Iudæis lex, ipsi à Moyse data, to. 3. 736. G
vindicta solet vulneris dolorem mitigare, tom. 2. 1348. G
ad vindictam iudicium diuinum ex lege proce- dit, to. 3. 339. H
vindictam læsi pudoris ostendit Simcon, tom. 3. 67. M
vindictam non querit iustus, tom. 2. 1176. I
vinum nouum in vres nouos condere, quid sit, tom. 5. 885. M
vinum abundans in ecclesia, Ibid.
vinum sapientie in cratere eius mixtum, quod, tom. 3. 1016. H
vinum spiritus sancti infusum, nauam et salutare letitiam homini affert, Ibi- dem. I
vinum modicum confort sanat, tom. 4. 362. F
vinum latificat mētem, et panis confortat cor hominis, tom. 3. 700. C
vinum nouum non mittitur in vres veteres, tom. 3. 96. H
vinum merum alienat mentem, to. 3. 457. D
vinum inducit tremorem ac titubationem, tom. 4. 337. D
vinum fomentum rei venereæ, et libidinis in- centiuum, to. 3. 1016. H
vinum quale à sponsa spiritali desideratum, Ibidem.
vinum à Samuele iis propinatum, qui amaro erant animo, to. 3. 1016. H
vinum, est gratia spiritus sancti, Ibid. I
vinum iniquitatis ex vineis Sodomorum produ- ctum, to. 3. 1016. I
vinum ebrietatis materia, Ibid. H
vinum euāgelicum in veteres vres non est mit- tendum, tom. 3. 1016. I
vinum egestatis omniumque dolorum inducit obliuionem, Ibid. H
vinum in incurritatem creatum est, tom. 1. 681. D
vinum exultatio anime et cordis est, Ibi- dem.
vinum quoddam salutare martyrij est, tom. 5. 879. B
vinum bibere qui dicantur, tom. 1. 602. D
vinum in ecclesia specialiter abundat, tom. 2. 1401. C
vinum ira, quod, tom. 3. 910. E
vinum vetus melius nouo, to. 3. 96. I
vinum non bibere, an bonum, to. 3. 404. H
vinum cor hominis latificat, tom. 1. 47. H
vinum sobriè sumptum sanitatem dat, tom. 1. 56. G
vinum prudentiam auget, Ibid.
vinum immodicè sumptum ad vitia causas dat, Ibid.
vini abundantia cauenda, to. 4. 362. F
vini mutati natura melior, quàm sit vini nati, tom. 3. 142. A
vini maior vis, quàm veneni, to. 1. 683. I
vini abstinentia sterilitatem matrum Samson et Samuelem fecundauit, to. 1. 675. H
vino secretora hominis extorquentur, tom. 1. 685. F
vino ut equales veritas extorquetur, Ibid. K

INDEX RERVM ET VERBORVM

vino inebriari cauemus, tom. 4.337.D
vino similis sermo euangelicus, tom. 3.1016.I
vino iniquitatis cibusque impietatis qui expleatur, tom. 3.1016.I
vino accenditur Verus, tom. 4.362.F
vino cor non est grauandum, tom. 3.75.H
vino admixta amaritudines, rectifantur, tom. 3.277.E
vino inebriatus vacillat ac titubet, spiritus vero plenus, stat raticatus, t. 3.1054.D
vina bibere cur potentes prohibeantur, tom. 1.677.C.D
vina plerisque corrumpunt, tom. 1.41.A
vino si saltum suum minime penam damnationis promereri arbitrantur, tom. 3.949.B
vino si & reprobi que sic similitudo, tom. 3.925.A
vino si & ebrietas pro omni malitia ponitur interdum, tom. 3.925.A
vinea typus noster est, tom. 3.1053.C
vinea ecclesiam significat, tom. 3.1027.I
vinea, que, t. 3.245.E
vinea domini, que, tom. 3.244.L
vinea domini Sabaoth in rapinam gentibus data, tom. 3.189.E
vinea non est auferenda, ut vilia ferantur holera, tom. 3.1004.L
vinea quidam fructus est virginialis, cum coniugia non sint nisi holium quadam quasi plantaria, tom. 3.1004.L & 5.583.A
vinea ex Aegypto translata, que vniuersam replens terram, que, tom. 3.1037.M
vinea est populus Dei, tom. 3.1053.B
vinea cuiusque fidelis anima recte potest comparari, tom. 3.1028.I
vineam plantans merito eius fructibus fruatur, tom. 3.461.A
violentior quisquis Christo fuerit, hoc ipso beator, tom. 5.795.A
violentia beata, que, tom. 5.795.M
violentia bona, que vitam furatur eternam, tom. 2.1334.A
vipera morsus necat, tom. 3.160.I
vipera partui similis est omnis iniquitas, tom. 2.859.K
vir est virgo mulieris, to. 3.472.K & 702.B. tom. eod.
vir & mulier duo in carne vna, tom. 3.85.F. 214.B
vir mulieri preferendus, tom. 3.702.C
vir prior creatus muliere, tom. 3.702.C
vir mulierem sibi subijcere debet, tom. 3.702.B
viri duo, an vero iuuenis vnus ad monumentum domini apparuerit, tom. 3.284.G
vir & mulier vna caro, & vnum corpus sunt in Domino, tom. 3.472.I
vir ob sexus prestantiam non debet superbiere, tom. 3.472.K
vir quatenus preferendus sit mulieri, tom. 3.471.L
vir perfectus caret errore pueritiæ, & adolescentiæ lubricum animi maturitate non sentit, tom. 3.15.H
virescens, quæ, tom. 3.15.H
vir caput est mulieris, sicut Christus Ecclesia sine, to. 4.115.L
vir in muliere seipsum diligit, tom. 3.627.M
vir perfectus non temporalis atate & mensura significatur, tom. 3.618.C
vir caput mulieris, to. 3.471.G & 1.527.M. & to. 3.53.A
vir ad similitudinem Dei factus est, non etiam

mulier, tom. 3.471.I
vir non sinit seductus à diabolo, sed mul. cr. to. 3.702.C
vir gloriam Dei representat, tom. 3.471.I
vir à muliere primum deceptus, tom. 3.702.C
vir mulierem quomodo audire iubetur, to. 5.602.I
vir publicis officiis muliere aptior estimatur, tom. 1.156.L
vir sicut causa pudoris, tom. 1.166.D
vir excusationem nullam habet in peccato, to. 5.601.H
viri caput Christus, tom. 3.471.G & tom. 4.115.L
viri affectus per uxorem conuertitur, tom. 4.343.K
viri origo semper in scripturis queritur, tom. 3.52.H
viri persona in senatu & reliquis civis ciuitatum generis affirmat dignitatem, tom. 3.52.H
viri cur in omni loco orare iubentur, non vero mulieres, tom. 4.342.E
viri per mulieres decipiuntur ab hæreticis, to. 3.728.K
viri & femina sacramentum grande, tom. 3.628.I
viri & femina eadem natura, tom. 3.628.I
viri nomine Christus intelligitur, tom. 2.1374.F
viri duplici corde mirici comparantur, tom. 1.54.D
viro mortuo, mulier liberatur à lege viri non etiam à lege nature, tom. 3.345.E
in viro & muliere domus quadam perfectio est, tom. 1.156.L
viro non licet quod mulieri non licet, tom. 1.278.C
virum in sublimitate constitutum humiliare se, magnum quid est, tom. 3.741.D
virum bonum esse, donum est diuinitus procedens, to. 3.719.K
virum agere opera muliebria deforme est, tom. 1.622.C
virum alius, alius feminam decet actus, ibidem. B
virum senem, parcumque alloqui requirit Dominus, to. 3.1011.I
virum & mulierem Deum ambos fecit, & vnum, tom. 3.472.I
virorum quis amor esse debeat erga mulieres ipsorum, tom. 3.627.L
virorum in mulieres dominatus non debet esse austerus, to. 3.669.A
virorum ecclesia diuersitas, tom. 3.726.D
virorum bonorum memor in precibus suis, non est sine merito, to. 3.719.K
viris reuerentia habenda à mulieribus, tom. 3.627.I
viro muliebri vti stola lex prohibet, tom. 1.621.B.C
vires Aaron quid denotet, tom. 5.518.L & 1.605.F
vires, quid, to. 3.160.I
vires in colubrum versa quid significet, tom. 3.851.M
vires ubi vire & gratia floret sacerdotalis, ibidem & est ecclesia, tom. 3.1070.F
vires Aarons nucæ qua virtute restorant, tom. 3.1052.M
in vire venire quid sit, tom. 4.359.I
vires Dei percussus, liberatur à morte, tom. 4.

359.K
vires in manu apostolorum prohibite, tom. 3.160.K
per viream viciniam sacerdotale Christo munus deseruit, to. 1.425.C
virgo claustra & signacula sua habet, to. 5.1048.K
virgo, que Dei sunt, cogitat, tom. 3.200.E
virgo quanto est castior, tanto etiã debet esse humilior, tom. 3.26.C
virgo mundo causa sapientiæ, to. 3.71.H
virgo ex interiore suo corpore capit voluptatem, tom. 3.1046.E
virgo verborum lasciuiam discat vitare, tom. 3.22.C
virgo anima, vel ecclesia, casta debet exhiberi Christo, tom. 3.1048.I
virgo Dei, templum Dei est, to. 5.543.A
virgo non temere velanda, tom. 5.561.G
virgo non satis probabilis est qua requiritur cum videtur, tom. 5.549.K
virgo nunquam sibi (id quod peccantibus saepe contingit) incipit displicere, tom. 3.1046.E
virgo in vtero accipiens peperit filium, tom. 3.24.M
virgo Deo nubit, tom. 5.536.C
virgo Maria aula regali dicitur, tom. 5.609.L
virgo Pythagoræa, tom. 5.530.I
virgo Antiochana publici vsus aspectum fugitans, tom. 5.542.I & seq.
virgo Dei donum est, tom. 5.533.G
virgo minus parentum est, Ibid.
virgo matris hostia est, Ibid.
virgo individuum parentum piemus, Ibid.
virgo Dei possessio est, tom. 5.585.I
virgo vna in se seruire debet, tom. 5.599.E
virginis partus nobis creditus est, to. 3.125.A
virginis ianua patere, valde est indecorum, tom. 3.1049.C
virginis pudor est intemperata natura, tom. 3.1046.F
virgini res est sermo diuinus, Ibid.
virginem decet deferre senioribus, to. 3.26.C
virginem parere, diuini est signum mysterij, non humani, tom. 3.24.M
virginem sine commixtione peperisse nullo credendum, resens est carnalis, to. 3.346.F
in virgine nihil tam sanctum est, quam verecundia, tom. 5.1089
virginem morum suorum grauitas probat, ibidem.
virgines quattuor prophetisse inter ipsa primordia, tom. 3.617.A
virgines in plateis ne demorentur, to. 3.26.B
virgines sunt anime sanctorum, que spiritus sancti gratia sunt abluta, tom. 3.907.M
virgines pro Apostolis resurrectionem, Domini videre meruerunt, tom. 5.557.C
virgines sacre lilia Christi dicuntur, tom. 5.611.D
virgines sola canticum nouum dicere possunt, tom. 3.909.D
virgines trepidare ad virorum affatus atque ingressus decet, tom. 3.12.B
virgines non decet circumcursare per alienas aedes, tom. 3.26.A
virgines ad finem persequere debent, tom. 5.530.C
virgines in templo Hierosolymis deputate, tom. 5.529.K
virgines Angelis comparantur, Ibid. II
virgines

virgines sacræ ad nuptias non abducenda, t. 5.558.M
virgines undique ad Ambrosium conuerebant ut velarentur, tom. 5.537.H
virginum institutio, tom. 5.548.D
virginum beatitudo, tom. 3.457.A
virginum consecratione genus humanum non diminiuitur, to. 5.560.D
virginum inspectio verecundiæ & pudori carum repugnat, tom. 5.1089.L
virginibus non conuenit in publico miscere sermones, tom. 3.26.B
virginum solis publice salutis palmam deseruit scriptura, tom. 5.582.L
virginibus sacris nulla debet irrogari iniuria, tom. 5.1098.G
virginitas digna est que apibus comparetur, to. 3.1046.F & 5.534.I
virginitas taciturnitate maxime commendatur, to. 3.1040.K
virginitas laus ætatis est, tom. 5.635.D
virginitas fructus omnium ætatum est, Ibid.
virginitas Mariae vnde probetur, to. 3.280.M
virginitas bonus hortus, tom. 3.1049.E
virginitas pudoris septa claustro, meliores affert fructus, tom. 3.1049.D
virginitas fons est & origo pudicitie & castitatis, tom. 3.1049.E
virginitas undique vallata est muro castitatis, tom. 3.1049.E
virginitas Maria quomodo leuis nubes dicitur, to. 5.609.L.M
virginitas celesti voce probata, tom. 5.559.B.C
virginitas D. Mariae perpetua, tom. 3.956.H
virginitas cui fons signatus dicitur in canticis, tom. 3.1049.E
virginitas ornata ac decorata, quam caro deturpat, to. 3.1002.D
virginitas morti propria preferenda, tom. 5.553.H
virginitas supra vsus nature est, tom. 5.529.G
virginitas non potest imperari, tom. 5.551.C
virginitas donum Dei est, tom. 5.533.G
virginitas maior, quam coniugij honos, tom. 3.200.L
virginitatis utilitas priuata est, laus vero publica, to. 3.1030.D
virginitatis anima pulchritudo perfecta & irreprehensibilis, to. 3.1044.L
virginitatis, pudor indiuiduus est, tom. 5.541.H
in virginitatis fonte relescet imago vna Dei, tom. 3.1049.E
virginitatis muri aduersus mundi huius turbines, to. 3.1049.E
virginitatis indicia in Maria, tom. 3.22.B
virginitatis pudoris fama lubrica, tom. 3.20.I
virginitatis signacula integra & inuoluta cõseruat pudicitia, to. 3.1049.E
virginitatis comes indiuiduus est pudor, tom. 5.541.H
virginitatis amica est fames, tom. 5.829.H
virginitatis fons vasa Domini sunt preparanda, to. 3.999.I
virginitatis premia, tom. 3.909.E
virginitatis gaudium habere qui preualeant, tom. 3.909.D
virginitatis vel viduitatis titulus est gloriosus, tom. 3.712.H
virginitati velut dos quedam est verecundia, to. 3.1040.K

virginitati semper obrepunt insidiatores, tom. 3.1049.C
virginitatem immaculatam sineque riga in sua ecclesia requirit Christus, tom. 3.1049.E
virginalis vterus cui electus ad partum dominicum, tom. 3.356.G
virie, sanctorum ornamenta sunt, tom. 1.309.A
virie Rebecca quid denotent, tom. 1.309.A
viriditas ligni frondenis iussu Domini arefacta, to. 3.189.D
virtus Dei non est vacua, tom. 4.116.H
virtus perfecta non habet studium vlcionis, t. 3.155.G
virtus perfecta est percutientem non repercure, tom. 3.228.M
virtus Dei, que, tom. 4.61.C
virtus domini quomodo manifestata apparuit, to. 3.648.I
virtus de Christo exiens, sanabat omnes, tom. 3.101.B
virtus sine cultu Dei peccatum, tom. 4.4.M
virtus Dei & verbum veritatis in doctrina Pauli, tom. 3.528.K
virtus spiritus apostolis promissa, tom. 3.17.A
virtus pietatis, at mors vltis, tom. 3.177.A
virtus unica tantum sanctis, tom. 3.104.M
virtus nalcntis, nulla est, tom. 4.45.F
virtus diuina quam se late extendat, tom. 3.27.M
virtus & prudentia patris commendat filium, tom. 3.680.L
virtus Dei inuitat ad fidem, & dat salutem credentibus, to. 3.302.A
virtus in homine perfectio est duplex, tom. 3.7.M
virtus vera nihil requirit, nisi Dei gratiam, tom. 1.419.K
virtus studio & laboribus paratur, tom. 1.181.C
virtus consiliorum nostrorum moderatrix est, tom. 1.246.H
virtus exercitius Dei in quo consistat, tom. 1.552.I.K
virtus igni solis comparatur, tom. 1.244.L
virtus non contenta referre quod accepit, cumulat quod sumpsit, to. 3.107.H
virtus prestat verbis, tom. 3.422.E
virtus in infirmitate perficitur, tom. 4.360.G & 115.M
virtus omnis hostia bona est, tom. 1.466.D
virtus perfecta manet semper inter aduersa, et delectabilis, to. 1.408.K
virtus inuisibilis Dei arcus nomine intelligitur, tom. 1.256.K
virtus, non fœcus, strenuus facit, tom. 5.639.D
virtus Romana suis motibus fracta consenuit, tom. 1.635.H
virtus tentatoribus non declaranda, tom. 3.74.C
virtus est natura perfecta, to. 4.58.A
virtus futuris sustinetur, to. 3.148.G
virtus in Angelis, tom. 4.113.B
virtus Abrahami præcipua, que, to. 3.105.A
virtus Dei ex suis operibus asstmanda est, tom. 1.452.I
virtus anime principale est, tom. 1.390.D
virtus certaminibus approbatur, tom. 2.1218.D
virtus, anime est pulchritudo, tom. 1.373.A
virtus mensuram gratia non agnoscit, tom. 3.107.H

virtus sola summum est bonum, tom. 5.474.H
virtus nulla sine gratia diuina voluntatisque nostre consensu habetur, tom. 4.45.E
virtus diuina artibus magicis supereminet, to. 1.614.E
virtus testis doctrina, to. 3.297.D
virtus cuique sua expers iniurie est, tom. 1.652.H
virtus eterna vltra nostra mediocritatis fines exundat, tom. 3.134.H
virtus perfecta habet quietis tranquillitatem & stabilitatem, tom. 1.433.E
virtus quantumuis excelsa, ratio futuris presentia commutat, tom. 3.147.M
virtus docibilis est, tom. 1.397.A
virtus Dei patris, Christus, tom. 3.340.K
virtus diuina, non verba fulgent in sacramentis Christi, to. 3.434.B
virtus in sermone sui habet claritatem, tom. 1.243.M
virtus explorandorum negotiorum, generem dõrumque prerogatiuam obtinet, to. 1.242.P
virtus terra genialis in omnis generis floribus producendis, tom. 3.1013.A
virtus amoris ex sui probatur perpetuitate, to. 3.1069.A
virtus diuina operationis meridiano tempore maxime operatur, to. 2.1198.E
virtus sibi constat, tom. 5.456.B
virtus magna, que dicitur, tom. 1.658.F
virtus prodigiorum tollit omnem fidei nostre ambiguitatem, to. 3.618.E
virtus cibus Domini, tom. 3.138.B
virtus subsidij non eget, tom. 3.105.E
virtus mentis puritate & simplicitate respicit, tom. 1.241.E
virtus ætatis appendix non est, tom. 5.561.H
virtus voluptati resistit, tom. 1.78.B
virtus culpam resoluat, tom. 1.242.C
virtus amat iustorum consortia, tom. 1.242.C
virtus mentem hominis excolit, tom. 1.1574.A
virtus Dei fidei nostra est firmamentum, tom. 2.1228.H
virtus omnis lenta est, & diuturna cõstatrix antè indicat, tom. 1.572.M
virtus bellica nostris etiam non inuisitata, tom. 5.456.D
virtus anime nostra est Christus, to. 2.918.A
virtus firmitatis in ieiunio, tom. 1.673.B
virtutis maximum incrementum, norma iustitia, tom. 3.103.K
virtutis vsus aduersarius noster, tom. 3.187.L
virtutis aliena fructibus inuidens, frustra celestis opem misericordie expectat, to. 3.80.M
virtutis perfectio in infirmitate elucet, tom. 3.363.L
virtutis thronus altus, tom. 3.229.E
virtutis labor querit victoriam, ut possit equæ Salomonis comparari, to. 3.1009.C
virtutis esca amissa, nullam habemus excusationem, to. 3.139.H
virtutis omnis finis, quis, to. 2.1352.K
virtutis effeminatrix est auaritia, tom. 5.456.B
virtutis ingens naufragium est multiloquiis, tom. 2.881.A
ad virtutis certamen, quis admittatur, tom. 2.70.
virtutis non est non posse peccare, sed nolle, tom. 3.228.K
virtutis principale est inchoare à beneficiis & præsumere gratiam, tom. 1.218.F & 2. ij

31049.C
3.1049.E
tom. 3.356.G
tom. 1.
tom. 1.309.A
tom. 1.309.A
tom. 3.189.D
tom. 4.116.H
t. 3.155.G
tom. 3.228.M
tom. 4.61.C
to. 3.648.I
tom. 3.101.B
tom. 4.4.M
tom. 3.528.K
tom. 3.
tom. 3.177.A
tom. 3.104.M
tom. 4.45.F
tom. 3.
tom. 3.680.L
to. 3.302.A
tom. 3.
tom. 1.419.K
tom. 1.181.C
tom. 1.246.H
tom. 1.552.I.K
tom. 1.244.L
tom. 3.107.H
tom. 3.422.E
tom. 4.360.G & 115.M
tom. 1.466.D
to. 1.408.K
tom. 1.256.K
tom. 5.639.D
tom. 1.635.H
tom. 3.74.C
to. 4.58.A
to. 3.148.G
tom. 4.113.B
to. 3.105.A
tom. 1.452.I
tom. 1.390.D
tom. 2.1218.D
tom. 1.373.A
tom. 3.
tom. 3.107.H

INDEX RERVM ET VERBORVM

vite participes non sunt qui sine Christo sunt, tom. 3. 47. M. vite forma Christus, propter iustitiam, tom. 3. 521. A. vite scilicet & electorum quadruplex descriptio, tom. 3. 941. E. vite huius usus, corruptela est integritatis, to. 4. 382. c. vite lucrum in quo consistat, tom. 4. 358. c. vite prava renunciantes, sunt ex mortuis viventes, to. 3. 342. D. vite inhoneste renunciantes, proficiunt in salutem, tom. 3. 342. D. vite humana velox cursus, to. 2. 787. M. vite bona homines divina nunquam derelinquunt auxilia, to. 3. 692. I. vite & actuum exitus finis dicitur, cui aut mors, aut vita succedit, to. 3. 344. I. vite presentis spes omnis caduca fallaxque est, tom. 3. 708. I. vite pulchritudo in quo sit, to. 5. 435. D. vite aeterna & salutari quomodo conimagine- mur, tom. 3. 341. B. vite spem habemus in sacramento baptismi, to. 3. 340. I. vite nimius amor blanditias spei, cum appetito salutis terrore, egre compensat, to. 3. 148. G. vite nostra maturitas non in hoc aetate, sed in resurrectione, to. 3. 109. E. vite auctorem spernens & contemns, in morte est, tom. 3. 686. B. vite ortum nemo sumit sine parente, tom. 3. 342. c. vite nostra primitia ibidem locata, ubi fuerat exordia mortis, tom. 3. 275. G. vite aeterna futura aequalitas, to. 4. 14. A. vite aeterna reddit participes corporis Christi participatio, tom. 3. 261. E. vite pura homo Beryllo lapidi comparatus, to. 3. 962. c. vite via arcta & angusta, tom. 3. 78. c. vite salutisque auxilium a solo Deo est expectandum, tom. 3. 710. E. vite odor quam plurimis factus odor mortis, to. 4. 30. D. vite aeterna dulcedinis gustum quid in homine impediatur, tom. 3. 967. vitam aeternam qui querant, to. 3. 310. A. vitam rationalem & spirituales cum angelis habemus communem, tom. 3. 763. K. vitam futuram cur aliqui ridendam esse, tom. 3. 619. M. vitam fugiunt sancti, tom. 5. 734. G. non vitam nostram, sed Christum vivimus, to. 1. 538. c. ad vitam resurget per Christum, qui cum sequetur, tom. 3. 620. G. vitam pauperibus praedant, qui avaritiam caritatem augent, tom. 3. 624. I. ad vitam suscepit Christus mortem ignominiosam, tom. 3. 623. H. vitam mundam habere, cum os sit sordidum, nihil prodest, tom. 3. 621. B. vitam amarum praestat blasphemiam, quae omnium est vitiorum pessima, tom. 3. 622. c. vitam rectam cum fide habens, perfectus appellatur, tom. 3. 770. B. vitam moreque nostris professioni adiciendum, periculosum est, tom. 3. 712. I. vitam hanc sine aliquibus peccatis nemo potest transigere, tom. 3. 941. E. vitam luxuriosam agens, Christianus, in carne

est, tom. 3. 346. E. non iam vitam nostram, sed Christi vitam vivimus, to. 1. 464. I. vitam hanc excipiet alia vivens immortalitate, tom. 3. 708. K. vitam veram desideranti, quis panis expectendus sit, tom. 3. 74. E. vitam presentem qua decenter exornent, tomo 4. 2. D. vitam reddere nequit, qui ipse mortem evadere non potest, to. 3. 86. E. vitam bonam & mundam habere nequit, qui cui exhibeat eam, non habet, to. 3. 666. E. in vitam proficit aeternam, qui largus est in egenos, to. 3. 708. G. ad vitam venire volens, servet mandata Dei, tom. 3. 349. F. vitam aeternam non habebunt, nisi qui maledicaverint carnem filii hominis, & biberint sanguinem eius, tom. 4. 14. D. vitam parentum sequi amat unusquisque, tom. 5. 460. A. vitam nobis conferre gratia divina per Christum, tom. 3. 338. A. ad vitam resurgere quomodo videamus, tom. 3. 340. H. in vitam novam surrexit Christus, qui mori nesciebat, tom. 3. 340. K. vitam aeternam habebunt, qui gratiam Dei sequentur, tom. 3. 345. A. vitam aeternam quis habeat, to. 3. 341. D. ad vitam omnia per Christum orta sunt a Deo, tom. 3. 342. c. vitam non habet, qui non cognoscit parentem omnium esse deum, to. 3. 342. c. vitam bonam appetit qui petit Episcopatum, to. 3. 702. F. vitam atterens divinis obsequiis, suscipiendus est in sinum ecclesiae, to. 3. 711. K. vitam se putans in Christo delicias agere, minime est innocens, tom. 3. 711. M. vitam suavem sobriam disputationem efficeret, dixit Demarchus, to. 5. 113. G. vitalis serum Martyr, tom. 5. 577. K. 573. K. vitis cultura, cultura ecclesiae accommodatur, tom. 1. 48. G. H. & seq. vitis religionis signum, tom. 5. 535. A. vitis redundantiam fructifera, copiose munere liberalitatis imitari debemus, tom. 3. 1028. I. vitis tepescit a vero temperie, incipit germinare, tom. 3. 1027. M. vitis florui succus expressus, & voluptati est, & saluti, to. 3. 1027. I. vitis exemplum ad vitam nostram institutionem recte accersitur, to. 3. 1027. M. vitis, quae, tom. 3. 245. E. vitis nomine sapientia significatur, tomo 2. 947. K. vitis florentis odore nihil est naribus gratius, tom. 3. 1027. I. vitis arboribus, sic corpus animae maritatur, tom. 3. 1027. I. vitis admirabilis germinatio, tom. 1. 47. H. & 48. K. vitem ex acini vincio in arboris summum cacumen prorumpere, admirandum est, tom. 3. 1027. I. vitium leue in Angelo graviore iudicio censetur, to. 2. 1191. G. vitia quae mortem nobis acquirant gebennale, tom. 3. 342. c. vitia principalia septem, tom. 3. 916. I.

quod vitia, tot vitia, & quot sunt peccata, to- tidem sunt laquei, tom. 3. 1023. I. vitia propria priusquam aliena emendanda, to. 3. 394. C. ad vitia multa trahitur male loqui, tom. 3. 621. E. vitia & peccata praeverta non sunt repetenda, ut noui hominis conversatio maneat, tom. 3. 621. D. vitia blandiora multis decipiunt, to. 2. 1298. A. vitia a virtutibus ipsa se fecerunt, to. 5. 1163. I. vitia pristina sequens, inque iis perseveras, ve- tus dicitur, tom. 3. 620. I. vitia aliena, quam propria oculatius intuemur, tom. 3. 108. L. vitia sanctis scripturis damnantur, tomo 3. 296. I. vitia omnia & crimina victrice fide subiugantur, to. 3. 717. B. vitia an natura an gratia virtute superentur, tom. 4. 35. H. vitia aliena aequae ac nostra dolenda, to. 3. 300. I. vitia carnis semper pueriunda, tom. 5. 523. M. vitia unde nascantur, to. 3. 359. I. vitia omnia in baptismo sunt deponenda, tom. 3. 340. M. vitia sua qui defendant, to. 3. 949. c. vitia non sunt naturae, sed voluntatis, tomo 3. 61. A. vitia multa sunt quae obrepunt insipientibus, tom. 2. 875. K. vitia non insita sunt a natura, sed ex propria voluntate diliguntur, to. 5. 1163. I. vitia Patriarcharum cur scriptura nobis propo- nat, tom. 1. 292. H. vitia corporis perimenda, non corpora pro corpo- ribus immolanda, tom. 3. 391. G. vitia carni deputantur, tom. 3. 359. I. vitia principalia diabolo ipso nobis sunt peiora, tom. 3. 900. M. vitia sola corporis an cause fuerint daeae legis, tom. 3. 697. B. vitia septem omnium malorum sunt causa & principium, tom. 3. 916. L. vitia per bestia imaginem designata, tom. 3. 919. H. vitia peccatorum in carne agentibus dominan- tur, tom. 3. 347. G. vitia fructum ferunt mortis, tom. 3. 347. G. vitia ignorare non est virtutis verae, sed contem- nere, to. 3. 228. K. vitia moralia sublata idololatria facilius emen- dantur, to. 3. 307. M. vitia nostra in Christum transfundenda per bap- tismum, tom. 3. 278. A. vitia deserit, qui scripturarum perceptioni initit, tom. 3. 486. E. vitia cur in membris non in corpore operari dicantur, tom. 3. 347. G. vitia nostra, pro vita huius mundi effusus san- guis Christi aboleuit, tom. 3. 185. E. vitiorum omnium mater idololatria, tom. 3. 307. H. vitiorum nutrimenta diuitiae, to. 3. 932. M. vitiorum & malorum omnium radix avaritia est, to. 3. 716. L. vitiorum deformitas non habet pulchritudinem, tom. 3. 95. M. vitiorum diversorum quomodo virtutum inci- piat esse sacram, to. 3. 185. E. vitiorum laudatores discipuli sunt Antichri- sti, to. 3. 904. I. vitis

vitis relicti ad Deum converti, scientia est ma- xima, to. 3. 829. D. vitis circuncisus, dominico dignus indicatur obrutus, tom. 3. 37. A. qui in vitis suis se iactant, animalibus sunt de- teriores, tom. 2. 1055. I. vitia propriis subversi, misericordia aliena re- formantur, tom. 3. 271. H. vitia servientes, bestia imaginem adorare di- cuntur, tom. 3. 919. I. vitis quo licentius indulgant impij, pollicen- tur sibi impunitatem, to. 3. 949. B. vitata omnia cum Christo cruci affigenda fue- runt, tom. 3. 278. B. quod vitiosus odio est, hoc apud bonos syncerum & pium est, to. 1. 550. C. vitulus in apocalypsi Lucae euangelium designare nonnullis videtur, to. 3. 4. G. vitulus est victima sacerdotalis, Ibid. vitulus terram figurat, to. 1. 330. A. vituli victima pro peccatis fiebat, to. 3. 209. B. vituli mactatio in gratiam filij prodigi, quid si- gnificet, Ibid. A. vitulo cur similis Christus, tom. 3. 4. H. vitula eius carnis inquinatum emundabat, tom. 3. 147. G. vivit Deo, quicumque moritur Diabolo, to. 3. 892. G. vivit Domino, non sibi, qui eius paratus est fa- cere voluntatem, tom. 3. 525. C. vivit verè, qui bene agendo vivit Deo, tom. 3. 341. E. vivit Deo, qui non peccat, tom. 3. 340. G. vivit sibi qui Deo vivit, tom. 2. 990. A. vivit peccato, qui peccat, tom. 3. 340. H. vivit iuxta mentem legis, qui se a carnis desi- deriis continet, tom. 3. 357. A. quandiu vivimus certamen nobis debetur non praemium, vivimus omnes per misericordiam Dei cui stu- dere debemus, tom. 3. 739. B. vivimus ex Deo, & per Deum, quo ad hanc vi- tam, universi, tom. 3. 708. K. vivat de euangelio, qui illud populo annunciat, tom. 3. 724. G. vivere iuste est cum tranquillitate vivere, tom. 5. 1149. I. vivere commune est etiam huius vite, tom. 2. 1134. D. vivere Deo, est mori legi, to. 3. 346. B. vivere sine lege, est sine timore vivere, tom. 3. 349. A. vivere e Christum, Dei que filium esse, certè nobis persuadere debemus, to. 3. 613. D. vivere bene post penitentiam quid sit, tom. 4. 385. A. vivere nemo sine victu potest, to. 3. 693. D. vivere cum bene, veri non est simile, qui male loquitur, tom. 3. 621. E. vivere diu commune sapientibus & insipien- tibus est, tom. 1. 335. I. vivere bene speciale sapientis est, Ibid. G. vivere peccato grauius est, quam in peccato mori, tom. 1. 386. B. vivens nemo sine macula existit in hoc saeculo, tom. 3. 909. A. vivens peccatum quomodo pro mortuo habebat- tur, tom. 3. 349. A. vivens nulla est hereditas, sed iam defuncti, tom. 3. 360. K. vivens male damnus, tom. 3. 762. F. vivens Dei haeres quomodo dicatur Christus,

tom. 3. 360. K. vivens mortuus cur preferatur, tom. 2. 1308. K. vivens cum mortuis quare, quid sit, tom. 3. 47. M. vivere vivere cum dicitur, indiscreta quadam vita intelligitur, to. 1. 153. C. viventes sub peccato, in carne sunt, tom. 3. 346. F. viventes iuxta Evangelium, facile obtinebunt que petunt, tom. 3. 686. D. viventes secundum Adam, morientur morte aeterna, tom. 3. 359. I. viventes carnaliter, deserit spiritus sanctus, to. 3. 358. D. viventes peccato, mortui sumus apud Deum, tom. 3. 340. H. viventes sancti quaedam inter se cognatio & coniunctio est, tom. 5. 903. D. vivitur Deo per Christum, tom. 3. 341. B. vivus quis in infernum descendat, tom. 3. 148. L. vivus vivens haeres Christus proprio est meri- to, tom. 3. 360. K. vivificatio misericordia Dei indiget, tom. 2. 1233. D. vivisci non cupit, qui paratus est misereri, tom. 4. 388. G. vltio lege Moysis permissa, euangelio autem pro- hibita, tom. 3. 107. G. & 262. E. tom. eod. vltio divina non comitabitur eum, quem pro- pria iudicare conscientia, to. 4. 392. I. vltionis cupiditas non est magnanimitas, to. 3. 155. H. vltioni qui sint obnoxij, tom. 3. 345. F. vltionem non experit virtus, tom. 3. 155. G. vlysses praeternaugaturus frenos, sociorum au- res cera obturavit, tom. 3. 70. vlysses vinculis ad malum navis religatus, Ibidem. vlysses Lophophagi suscitare baccarum detectus, post decem exilij, totidemque erroris annos, Ibidem. vlysses horis Alcinoi retardatus, Ibid. vmblicus anima bonus, virtutum omnium est capax, sicut crater ab ipso fidei auctore torna- tus, tom. 3. 1074. B. umbra quali David protegi se postulari ab in- iuria solis diurna, & Lunae nocturna, tom. 3. 1011. K. umbra festorum dierum qualis, to. 3. 1015. I. umbra Christi lex est Dei, Ibid. G. umbra est vita haec, tom. 2. 1157. D. & 1. 459. G. umbra est annus Iubilaeus, tom. 3. 1015. I. umbra in umbra Christi requiescat, qui in lege requie- scit, Ibid. G. umbra & exemplar caelestium, ritus & cere- monia veterum, Ibid. umbra saecularium praeteriit, to. 3. 1029. A. umbra celebratis inter septimum & decimum mensem anni Iubilei, tom. 3. 1015. I. umbra futurorum, lex, Ibid. G. umbra bona quae nos ab iniquitatis sole defen- dit, Ibid. umbra fidei patrum, in qua requiescebant, quae Ibid. I. umbra veterum varia, Ibid. umbrarum diversitas, tom. 1. 66. F. & seq. unguentum opobalsami ubi gignatur, tom. 3. 1010. C. unguentum olere est luxuriosum, to. 3. 125. D. unguentum quo Christus in domo Simonis per-

fusus est, quanti a Iuda aestimatum, tom. 3. 126. B. unguentum sobrietatis quod, tom. 3. 999. G. unguentum non dilexit Christus, sed ungenti charitatem, tom. 3. 125. E. unguentum exinanitum est nomen Domini, tom. 3. 999. K. unguentum fidei quomodo transfundatur, tom. 3. 126. F. unguentum potus vitalis effudit Christus in cruce, tom. 3. 1104. B. unguentum Christi capiti infusum, an desic- cipi an vero Pharisaei fuerint conquesti, tom. 3. 121. F. unguento quid in facis significetur, tom. 4. 378. C. unguenta varia, tom. 3. 999. G. unctio est regia honorificentia, tom. 3. 509. B. unctiois spiritualis typus in regibus Iudaeoru. Ibidem. unctio efficitur gemis regale, Ibid. unum est, quod unius est substantiae, tom. 3. 386. A. unum eundemque duplicem habere professionem, minime conuenit, tom. 3. 723. I. unum esse nos omnes vult Deus, tom. 3. 152. K. unum quod est, solus est, tom. 3. 23. K. unum sapientum, quia unum ecclesiae corpus, & unum est quod creditur, tom. 3. 615. K. uni totum concedi non potest, tom. 3. 391. I. unitas numerorum est principium, tom. 4. 56. G. unitas non dividitur nec scinditur, tom. 4. 55. G. unitas male negatur in divinitate, tom. 4. 148. G. unitas ad quam vocamur, nos a disensione ab- sterrere debet, tom. 3. 615. L. unitas alia per naturam, alia per consuetudinem, tom. 4. 116. I. unitas eiusdem naturae in quibus est, inuicem sui sunt, tom. 3. 613. B. unitas coerces omnia & regit, tom. 2. 1105. G. unitas naturae divinae penitus est individua, to. 3. 680. I. unitatis & charitatis spiritus est custodiendus, ne amittatur, tom. 3. 615. I. unitati non repugnat diversitas donorum in hominibus, tom. 3. 616. G. H. unitatem patris & filij dum Arianam negare nequeunt extenuare annuntiant, tom. 4. 116. G. unitatem ecclesiae Christi confirmat manuum impositio, to. 3. 770. D. uniuersitas alia specialis, alia generalis, tom. 4. 7. K. uniuersitas septenario numero saepe concluditur, tom. 3. 171. K. vocare quid, to. 3. 364. M. vocatur ad sanctum senior, qui dux eligitur sanctitatis, tom. 3. 721. C. vocatus a Deo, videt vocantem, tom. 3. 104. X. vocati preparati sunt etiam ad gloriam, tom. 3. 374. E. vocati secundum propositum, qui, tom. 3. 364. I. vocatio sancta, quae, to. 3. 721. C. vocatio discernit fideles ab infidelibus, tom. 4. 8. G. vocatio nonnullorum cur a Deo differatur ad tempus, to. 4. 29. A. vocatio gentium mysterium, an prophetis & gentibus cognitum fuerit, to. 4. 40. I. volauit in aere Simon magus, tom. 3. 367. X. volatilia cali, inanes cogitationes denotant, K. iij

tom. 3. 360. K. vivens mortuus cur preferatur, tom. 2. 1308. K. vivens cum mortuis quare, quid sit, tom. 3. 47. M. vivere vivere cum dicitur, indiscreta quadam vita intelligitur, to. 1. 153. C. viventes sub peccato, in carne sunt, tom. 3. 346. F. viventes iuxta Evangelium, facile obtinebunt que petunt, tom. 3. 686. D. viventes secundum Adam, morientur morte aeterna, tom. 3. 359. I. viventes carnaliter, deserit spiritus sanctus, to. 3. 358. D. viventes peccato, mortui sumus apud Deum, tom. 3. 340. H. viventes sancti quaedam inter se cognatio & coniunctio est, tom. 5. 903. D. vivitur Deo per Christum, tom. 3. 341. B. vivus quis in infernum descendat, tom. 3. 148. L. vivus vivens haeres Christus proprio est meri- to, tom. 3. 360. K. vivificatio misericordia Dei indiget, tom. 2. 1233. D. vivisci non cupit, qui paratus est misereri, tom. 4. 388. G. vltio lege Moysis permissa, euangelio autem pro- hibita, tom. 3. 107. G. & 262. E. tom. eod. vltio divina non comitabitur eum, quem pro- pria iudicare conscientia, to. 4. 392. I. vltionis cupiditas non est magnanimitas, to. 3. 155. H. vltioni qui sint obnoxij, tom. 3. 345. F. vltionem non experit virtus, tom. 3. 155. G. vlysses praeternaugaturus frenos, sociorum au- res cera obturavit, tom. 3. 70. vlysses vinculis ad malum navis religatus, Ibidem. vlysses Lophophagi suscitare baccarum detectus, post decem exilij, totidemque erroris annos, Ibidem. vlysses horis Alcinoi retardatus, Ibid. vmblicus anima bonus, virtutum omnium est capax, sicut crater ab ipso fidei auctore torna- tus, tom. 3. 1074. B. umbra quali David protegi se postulari ab in- iuria solis diurna, & Lunae nocturna, tom. 3. 1011. K. umbra festorum dierum qualis, to. 3. 1015. I. umbra Christi lex est Dei, Ibid. G. umbra est vita haec, tom. 2. 1157. D. & 1. 459. G. umbra est annus Iubilaeus, tom. 3. 1015. I. umbra in umbra Christi requiescat, qui in lege requie- scit, Ibid. G. umbra & exemplar caelestium, ritus & cere- monia veterum, Ibid. umbra saecularium praeteriit, to. 3. 1029. A. umbra celebratis inter septimum & decimum mensem anni Iubilei, tom. 3. 1015. I. umbra futurorum, lex, Ibid. G. umbra bona quae nos ab iniquitatis sole defen- dit, Ibid. umbra fidei patrum, in qua requiescebant, quae Ibid. I. umbra veterum varia, Ibid. umbrarum diversitas, tom. 1. 66. F. & seq. unguentum opobalsami ubi gignatur, tom. 3. 1010. C. unguentum olere est luxuriosum, to. 3. 125. D. unguentum quo Christus in domo Simonis per-

INDEX RERVM ET VERBORVM

voluntatis celi quomodo sine cura ipsorum in-
volantur, tom. 3. 179. L
voluntas mundi intellectum humanum desig-
nant, tom. 3. 247. I
voluntas celi considerare iubemur, ne fides no-
stra deficiat, tom. 3. 179. L
volenti iam ante Pilato tradere Christum quo-
modo data à Deo potestas fuerit aduersus Do-
minum, tom. 3. 623. I
volentes, non autem nolentes atque inuitos sal-
uare vult Dominus, tom. 3. 700. K
volenti similis anima, tom. 3. 856. I
volucres saepe ad similitudinem nequitiæ spiri-
tualis demerantur, tom. 3. 155. I
volucres serpentes et vincentes, et comedentes,
tom. 3. 919. H
volucres aliis inuidere cur non possint, tom.
3. 180. G
volucres curans Deus, hominibus nequit obliuisci,
tom. 3. 175. M
volucres cali nihil sibi proprium aut speciale vin-
dicant, tom. 3. 179. M
voluntas in lege, non solum in studio, sed etiam
in facto est, tom. 2. 840. I
voluntas eadem patri quæ filij, tom. 3. 264. H
voluntas Domini semper utilis, tom. 3. 509. B
voluntas una est, ubi una diuinitas, tom.
3. 264. H
voluntas nostra Deo debet subiacere, Ibid.
voluntas Dei prouida et rationalis, tom. 3.
479. H
voluntas diuina irrita aut inanis unquam esse
nequit, tom. 4. 12. H
voluntas hominis temporalis, diuinitatis æterna
est, tom. 3. 264. H
voluntas cedit utilitati, tom. 3. 508. M
voluntas sensualis eadem, quæ et carnalis, tom.
4. 2. B
voluntas Dei operationi non præcurrit, tom.
1. 4. H
voluntas sola culpa auctor est, tom. 1. 400. M
voluntas Dei efficax, tom. 4. 6. A
voluntas bona superi agricolæ prima plantatio
est, tom. 4. 4. H
voluntas Dei est sermo eius, tom. 1. 17. A
voluntas bona ita datur à Deo, ut etiam à per-
seuerantibus illam mutabilitatē, quæ potest nol-
le, non auferat, tom. 4. 46. C
voluntas aliqua naturaliter inest omni animo
humano, tom. 4. 2. A
voluntas in homine cōuerso non creatur alia, sed
labefacta reparatur, tom. 4. 5. A
voluntas bona homini secundum naturam suam
inest, tom. 4. 35. H
voluntas, non infirmitas continentem facit,
tom. 5. 645. I
voluntas hominum à Deo preparatur, tom.
3. 9. A
voluntas et cogitatio hominis diaboli est imple-
tio, tom. 3. 621. C
voluntas Dei mundi huius cursus secum decre-
tos habet, tom. 3. 433. E
voluntas patris et filij in passione Christi una
et eadem, tom. 3. 623. K
voluntas mala nature supposita sit natura iræ,
tom. 3. 606. F
voluntas carnis est, visibilibus huius mundi
oblectari, tom. 3. 606. D
voluntas Dei et Christi in saluandis homini-
bus eadem, tom. 3. 700. M

voluntas Dei non est talis, ut etiam trahat no-
lentes, Ibid. I
voluntas Dei de saluandis hominibus est condi-
tionalis, Ibid.
voluntas hominis preparatur à Domino, tom.
4. 33. F
voluntas Dei quæ, tom. 4. 33. D
voluntas quomodo prouocanda sit, tom. 4. 45. F
voluntas animalis miserior est fruendo concupi-
tis, quàm iis carendo, tom. 4. 3. M
voluntas Dei causa est gratiæ percipiendæ, tom.
4. 14. C
voluntas una, ubi una est operatio, tom. 4.
80. G
voluntas natura bona, qualitate facta est ma-
la, tom. 4. 5. A
voluntas hominis alia, alia Dei, tom. 4. 80. H
voluntas spiritualis, quæ, tom. 4. 4. H
voluntas animalis gloriæ, quàm virtutis cupi-
dior, tom. 4. 3. M
voluntas in nobis bona, est opus Dei, tom. 4. 4. G
voluntas bona omnium virtutum germen,
Ibid. H
voluntas alterius non est temerè iudicanda, to.
3. 401. A
voluntas Dei eius est potestas, tom. 3. 90. D
voluntas animalis, quæ, tom. 4. 2. C
voluntas quandis sit animalis, tom. 4. 4. G
voluntas sensualis, quæ, tom. 4. 2. B
voluntas animalis quoad in terrenis occiditque
versetur, Ibid. C
voluntas Dei, quæ, tom. 3. 390. F
voluntas animalis sensualitatem transcendit, tom.
4. 2. C
voluntas pro comminatione quandoque ponitur
in sacris, tom. 3. 851. K
voluntas nocendi quàm prompta procliuisque sit
in impiis, tom. 3. 882. C
voluntas hominis quomodo gratiæ diuinæ coope-
retur, tom. 4. 4. 5. D
voluntas patris et filij eadem est, tom. 4. 80. G
voluntas Dei eiusdem est cognitio, tom. 3.
176. K
voluntas diuina circa humanā salutem cur non
impleatur, tom. 4. 1. B
voluntas animorum amplexibus oculisque per-
ficatur, tom. 3. 678. E
voluntas in malis actionibus sola esse potest, in
bonis nequit, tom. 4. 35. H
voluntatis genera tria, tom. 4. 2. A
voluntatis est, non diuinæ ordinationis, à Deo
abscessio, tom. 4. 36. G
voluntatis diuinæ effectus est cibus propheta-
rum, tom. 3. 42. A
voluntatis et gratiæ Dei an admittendum sit
discrimen, tom. 4. 1. D
voluntatis mutatio nulla apud Dominum fuit,
tom. 3. 509. B
voluntatis nostra perseuerantia quomodo sit re-
tinenda, tom. 3. 228. X
voluntatis diuinæ non tam ratio, quàm autho-
ritas est respicienda, tom. 4. 27. I
voluntatis animalis adiuncta, tom. 4. 3. I
voluntatis bonitate incipiente, an corrigatur
vetus, an verò alia homini inspiretur, tom. 4.
4. K
voluntatis nostre iudicium non ablatum, sed
deprauatum est, tom. 4. 5. C
voluntatis diuinæ ignara est gentilitas, tom. 3.
620. L
voluntatis paternæ executio, cibus est Christi,
tom. 3. 1029. E

voluntatis tantum ministra est caro, tom. 1.
401. C
voluntati inest aut appetitus, aut auersatio,
tom. 4. 2. A
voluntati diuinæ nequit resisti, tom. 3. 373. D
voluntati cōsilio; Dei omnia tribuenda, tom. 3. 752. K
voluntati diuinæ adherens Christus, displicuit
diabolo, tom. 3. 623. G
voluntatem suam non facit, qui peccato subiectus
est, tom. 3. 351. K
voluntatem Domini cognoscens, nec ei obtem-
perans, multis vapulabit, tom. 3. 665. B
iuxta voluntatem Dei crucifigentes Christum,
an delinquerint, tom. 3. 623. G
voluntatem in Christo liberam, negabant Ari-
riani, tom. 4. 79. C
voluntate, non natura omnes peccamus, tom.
2. 862. D
voluntate Dei nemo cadit, tom. 3. 176. K
in voluntate mercedis est fructus, tom. 2.
840. H
in voluntate Dei ambulans, eadem deuotus, re-
cta incedit via, tom. 3. 620. K
ex voluntate quid facias an ex necessitate, plu-
rum interest, tom. 2. 1. 66. B
voluntate diuinā omnia agenda, tom. 3. 199. F
voluntate bona nullum melius consilium, tom.
3. 805. A
voluntate Dei Iob tentatus, tom. 3. 176. L
voluntate sua qui labantur, tom. 4. 3. 4. F
voluntate a bitra, vel ad virtutem, vel ad cul-
pam inclinamus, tom. 1. 397. B
voluntaria res est fides, tom. 3. 310. A
voluntarios solum, non inuitos ducit Christus,
tom. 3. 616. K
voluntarios reos, non ex necessitate compulsos,
constringit pena, tom. 1. 116. G
voluptas seculi syrenibus similis, tom. 2. 1016. I
voluptas hominibus secularibus nullam vide-
tur habere vltionem, tom. 3. 348. I
voluptas prodiga, tom. 3. 205. D
voluptas omnis prohibetur, propter spem vitæ
futuræ, tom. 3. 619. M
voluptas nulla melior quàm emendata gratiæ
conscientiæ, tom. 1. 343. M
voluptas ex diuersa vitiorum colluue oritur,
tom. 1. 602. E
voluptas captæ mentis constantiam effeminat,
tom. 3. 70.
voluptas diuinæ cognitionis maior omni corpo-
rea delectationis letitia, tom. 3. 1046. D
voluptas sola à paradiso nos exclusit, tom. 5.
1136. F
voluptas serpens dicitur, Ibid.
voluptas diuino præcepto aduersa est, tom. 1.
158. D
voluptas carnis sapientia dicitur, Ibid. E
voluptas ne tandem hominem opprimat, virtus
occurrit, tom. 1. 178. B et seq.
voluptas quid hominibus promittat, tom. 1.
177. D
voluptas huius seculi somnio comparatur, tom.
1. 485. C
voluptatis obtemperans est caro, tom. 1. 219. G
voluptatis vincula mala, tom. 1. 178. D
voluptatis illecebris non capi, quàm sit diffici-
le, tom. 4. 92. G
voluptatis illecebris nobis interdicit lex fidei,
tom. 3. 619. M
voluptati nihil sufficit, tom. 3. 205. D
voluptate obruitur ratio, nobis ad imaginem
Dei data, tom. 3. 238. D
voluptate

OPERVM DIVI AMBROSII

voluptate nihil placidius hominibus seculari-
bus, tom. 3. 348. I
voluptates corporales quomodo possint tempera-
re, tom. 3. 195. I
voluptates virtutum non argent, tom. 5. 473. I
voluptates corporis sunt esca malorum, tom. 1.
368. M
voluptates mundana seruo Dei fugienda, tom.
3. 727. I
voluptatum graua sunt irritamenta, tom. 2.
836. H
voluptuosus à peccatis nequit se continere, tom.
3. 849. A
voluptuosi nullius spiritus vitale habent com-
mercium, tom. 3. 131. K
votum non facere præstat, quàm vovere, nec
reddere, tom. 3. 248. G
votum est postulatio bonarum à Deo cum soluendi
numeri promissione, tom. 1. 183. G
vota excolenda nobis viuus, tom. 3. 248. G
vota pia nos delectent, tom. 1. 32. K
vota nostra sine mora Deo sunt soluenda, tom.
1. 184. H. et 183. G
vota Christiana qualia, tom. 5. 889. I
vox est verbi, non vocis est verbum, tom. 3.
17. F
vox est sonus, qui aure percipitur, tom. 3. 6. D
vox operum, quæ, tom. 3. 18. B
vox non videtur sed auditur, tom. 3. 6. D
vox nostra fides est, tom. 3. 18. E
vox Dei, natura lex est, tom. 1. 39. I
vox qualis esse debeat, tom. 5. 435. E
vox insipientis aliena esse debet à seruo Dei,
tom. 3. 622. B
vox quædam animi corporis motus, tom. 5.
433. L
vox oris dulcis, cuius confessio est ad salutem,
tom. 3. 1028. L
vox populi circa Dei laudes sit consona, tom. 1.
31. K
vox cordis, quæ, tom. 2. 132. E
vox hereticorum libera ad latrandum, sed exi-
tus impeditus, tom. 3. 1030. A
vox hominis, peccati plerumque annuncia est,
tom. 5. 422. B
vocem non habent vllam qui verbum negant,
tom. 3. 1029. E
vocem quibus abstulerit Deus, tom. 3. 17. F
per vocem passionem intelligimus, tom. 268. G.
vocem pro Christo exercere oportet, tom. 1.
111. H
voce ipse sua se accusat, qui aliter predicat,
quam dicit, tom. 3. 793. M
voce prima in Apocalypsi, quid significetur,
tom. 3. 825. C
de voce Domini decumbantibus ad vesperam, to.
1. 165. B
verbs tota augetur atque solidatur cætu sapien-
tium vel obitu labefactatur, tom. 1. 198. B
urbis peritura iudicium est, obitus sapientum,
Ibid.
vireorum et ceterorum vasorum baptisma à
quo celebratum, tom. 3. 739. C
vrius, lux mea interpretatur, tom. 1. 655. H
vrius occisus est in typo legis, ut Synagoga legis
laqueis solueretur, Ibid. G
vrius eger formicæ deuorat, tom. 1. 114. F
vrius similis Antichristus, tom. 3. 901. B
vrius vulneribus suis herba, cui nomen est Phlo-
mos, medetur, tom. 1. 111. L
vrius partus lingua fingit, Ibid. K
vrius non est omnium idem, tom. 4. 31. H

visus artem fecit, tom. 2. 903. I
visus nature debet esse imitator, tom. 3. 228. I
visus vulgi non præiudicat veritati, tom. 5.
603. B
visus cito inflebit naturam, tom. 5. 436. A
sine visu nullus potest esse profectus, tom. 5.
427. I
visus hominum omnia creata sunt, tom. 5.
444. D
visus nostris necessaria nobis præstat Deus, to.
3. 718. C
visus omnium concessi, soli sibi usurpat, et
recondit auarus, tom. 3. 624. I
visura an sit scripturarum, tom. 3. 243. H
visura alia pecunia fenecris, alia doctrina cale-
stis, tom. 3. 238. A
visura ab aleatoribus extorquetur, tom. 2. 749. E
visura nihil amari, tom. 2. 748. M
visura diuinæ lege prohibetur, tom. 2. 752. I. K
visura unde dicitur, tom. 2. 751. K
visura leporibus assimilatur, Ibid. L
visura est, omne quod præter sortem accipitur,
tom. 2. 753. C
visura spina est, Ibid. H
visuram petere, suffocare est, tom. 2. 752. I
visura seruitutem inferunt, tom. 2. 743. I
visurarum captans emolumenta supplantator est,
tom. 5. 1101. K
visurarum antiquum est exercitium, tom. 2.
763. I
visuras exercere non debet sacerdos, tom. 5. 1101. K
visuras non debet exercere Christianus, Ibid.
visuratio ius fecit priuatum, tom. 5. 444. D
vter vere dicitur sanctus, tom. 2. 1228. I
vter de exuuiis animantis mortui sit, Ibid.
vterus Mariae verè crater tomatis, in quo erat
sapientia, tom. 3. 1074. B
vteri mulieris et partus huius seculi compa-
ratio, tom. 1. 391. I
in vtero suo qui dicantur ambulare, tom. 1.
168. K
vtilis ab inutili separandum, non totum est proi-
citur, tom. 4. 363. I
vtilis quomodo indicamus id, quod et inuti-
le, et damnosum est, tom. 3. 434. F
quod vtile, etiam honestum, tom. 5. 475. C
vtilis Christianis quod, tom. 5. 426. E
vtilis omnibus, præstat ei, quod quibusdam pro-
dest, tom. 3. 485. F
vtilis nihil nisi quod in commune proficit, tom.
5. 505. I
vtilis vulgo solum dicitur quod est quasiustum,
tom. 5. 476. A
non quod sibi vtilis, sed quod multis, quæren-
dum, tom. 5. 504. E. F
vtilia solummodo, atque ad Dei laudem reden-
tia sunt agenda et loquenda, tom. 3. 624. G
vtilitas voluntati antependa, tom. 3. 508. M
vtilitas nostra respicienda, ubi diuinitatis est in-
iuria, tom. 3. 229. B
vtilitas vna vniuersorum, tom. 5. 505. L
vtilitas fide, dilectione ac equitate metienda,
tom. 5. 476. C
vtilitas cur nulla ex lege, tom. 3. 339. H
vtilitas honestatem semper sequitur, tom. 5.
517. I
vtilitatis questus, pietas cum sufficientia, tom.
5. 476. A
vtilitati nobis à Deo datum, à Diabolo inuer-
sum, tom. 3. 339. H
vtilitatem sequens, conscientiam non habet ac-
cusatricem, tom. 3. 313. A

vtilitatem nostram ita captemus, ne cuiquam
obsumus, tom. 3. 391. I
vtilitatem nostram melius nobis ipsi nouit Deus
pater, tom. 3. 614. F
vtilitatem lucri estimatione non subdecimus,
tom. 5. 475. B
vna malorum, vna est felix, et botrus amarif-
simus, tom. 3. 1016. I
vna passa vesci qui dicantur, tom. 1. 602. D
vna inter pendentes fructus tenet principatum,
tom. 1. 51. M
vna vel aureo, vel purpureo renitent colore, to.
3. 1028. G
vna non producit rubus, tom. 3. 109. B
vulgi beneuolentia non est munerebus concilia-
da, tom. 4. 380. K
vulgaris nimium est res, quam norant vniuersi
tom. 3. 617. E
vulgaribus et negligentibus arcana non sunt
credenda, tom. 3. 723. K
vulnerari quando et quomodo dicatur ecclesia
Christi, tom. 3. 1017. A
vulnerata charitatis est illa, que est perfecta,
Ibid. E
vulnus dilectionis bonum, cui nos exponere de-
bemus, Ibid. A
vulnus ecclesie, vulnus est charitatis, tom. 3.
1017. A
vulnus graue, quod, tom. 3. 918. D
vulnera charitatis optanda sunt, tom. 1. 653. D
vulnera diaboli, quæ, tom. 3. 1017. D
vulnera amici utiliora voluntariis inimicorum
oculis, Ibid. A
vulnera Diaboli perdunt hominem, tom. 3.
1017. D
vulpes est, qui vicino suo insidiatur, tom. 5.
887. D
vulpes nulla unquam ratione potest mansue-
sieri, tom. 3. 1029. E
vulpes foueam parans, inibi semper latitare de-
siderat, tom. 3. 1029. D. et 155. I. tom. eodem.
vulpes fraudulenta propter rapinam odio digna,
tom. 1. 109. F
vulpes animal fallax, et insidians semper inten-
tum, tom. 3. 1029. C
vulpes mesi alienigenarum per sampsonem
immisit, tom. 3. 155. L
vulpes à fructibus Domini relegatæ, Ibid.
vulpes pessille exterminatrices vinearum ca-
piende, tom. 3. 155. I
vulpes lacrymula pinus sibi medetur, tom. 1.
111. M
vulpes cur pessilla dicte, tom. 3. 1030. G
vulpes dicitur Herodes, tom. 3. 1029. F
vulpes rapinam fraudis exercet, Ibid. C
vulpes cur foueas habere dicantur, tom. 3.
1030. A
vulpes inter ipsa hominum hospitia prædam re-
quirit, tom. 3. 1029. D
vulpes fraudulenta gallina euangelicæ fraudem
intendens, Ibid.
vulpes non est vlli visui, aut cibo utilis, tom. 3.
1029. E. et 155. K
vulpis natura, tom. 3. 155. I
vulpium similis est, qui peccata sua celat, tom. 5.
887. D
vulpium caridus cur sampson faces alligavit, et
segetibus immiserit, tom. 3. 1029. E
vulpibus similes heretici, tom. 3. 1029. D. et
155. I. tom. eodem.
vultures non indulgent concubiui, tom. 3.
97. B

INDEX RERVM ET VERBORVM

vultus Dei desiderabilis est, to.2.1188.G
 in vultu Domini pietas atque indulgentia est, tom.2.1060.M
 vultum matris quis aperiens, ut immaculatus exiret, tom.3.37.C
 à Psandalis Asia occupata, to.3.927.M
 vxor defuncti proximo, vel fratri lege deferebatur, ut iemen ei suscitaret, to.4.102.A
 vxor quomodo, & quo tempore liberetur à lege mariti, tom.3.245.E
 vxor placeat honestate magis, quam pulchritudine, to.5.602.G
 vxor Lot respiciens, natura sua munus amisit, tom.3.224.H
 vxor non dimittenda, tom.3.213.D
 vxor viro à Deo preparatur, ibid. C
 vxor cum marito in carne eadem, tom.3.47.K
 vxor aliena non est incestanda, to.1.269.B
 vxor viro tam habitu, quam obsequiis est subiecta, tom.3.702.B
 vxor conuertit virum, tom.4.343.K
 vxor fornicaria abiicienda, tom.3.460.G
 vxor moribus potius quam moribus ornata esse debet, tom.1.268.L
 vxor bona virum suum vestit, tom.3.215.G
 vxor non dimittenda, nisi ex causa fornicationis, to.3.21.D
 vxor casta ibi est, ubi & virgo, tom.3.1048.K
 vxor una tantum homini à Deo decreta est, tom.3.704.M
 vxoris dos, bona insoles, to.1.307.M
 vxoris causa parentes relinquendi, tom.3.128.M. & 628.H. to. cod.
 vxoris vnus viri debent esse qui sunt diaconi, tom.3.704.M
 vxoris probro deprehensio, quid agendum, tom.3.21.D
 vxori cur nulla est concedenda audacia, sed in humilitate sit continentia, tom.3.702.C
 vxori Lot qui similes, tom.2.1000.I
 vxorem habere permissum est, tom.3.460.G
 vxorem repudiare ab initio non licebat, tom.3.214.B
 vxorem dimittens, facit eam machari, tom.3.215.D
 vxorem dimittens & alteram ducens machatur, tom.3.214.D
 vxorem ab alio dimissam ducens machatur, to.3.142.D
 vxorem suam dimittens carnem scindit, & corpus diuidit, tom.3.214.C
 vxorem dimittens, Deum copulae suae diffidetur auctorem, to.3.213.D
 vxorem habens, que mundi sunt cogitat, non qua sunt Dei, to.3.200.L
 vxorem secundam habere non est lege prohibi-

tum, to.3.703.G
 vxorem diligens, seipsum diligit, to.3.627.M
 vxorem quantumvis ducere licitam, episcopus ob dignitatis sublimitatem, debet aspernari & contemnere, tom.3.703.G
 vxorem petens, mores discutiunt, non decorem, nec aspectus offensione reuocantur qui virtute animi prouocantur, to.3.234.D
 vxorem secundam habenti non benedicatur, to.3.704.M
 in vxorem proximi sui adhiinente, eorum sunt instar, tom.3.1044.H
 vxore vnica contento, benedictio exhibetur diuina, to.3.704.M
 sine vxore qui est, quasi sine domo est, tom.1.156.L
 vxores singuli suas debent diligere, tom.3.628.H
 vxores viris placere student, tom.3.200.L
 vxores ad vxorem habere, cur veteribus Leuitis & sacerdotibus concessum, tom.3.705.A
 vxores ducere qui prohibuerunt, tom.3.707.G
 vxores non ducentes, nec nubentes, in celo erunt sicut angeli, to.3.1044.G
 ab vxorum congressu etiam plebes quandoque orationis causa abstinentium, to.3.705.C
 ab vxoribus cur religiosi nostri temporis abstinere se debeant, ibid. B
 vxoribus se insinuant heretici, ut tanto artificiosius decipiant maritos, tom.3.728.X
 vxoratus non existens, qui se Deo dicauit, dignior est reliquis, tom.3.703.H
 vxoratus non debet esse presbyter, Diaconus, aut etiam Episcopus, to.3.705.B

L I T T E R A Z.

Z Abulon, liberatio à nocturnis dicitur, tom.1.521.D
 Zachæus quomodo electus à Christo, tom.3.236.I
 Zachæus nouum noui temporis pomum dicitur, tom.3.237.B
 zachæus supra arborem, quæ supra legem, tom.3.237.C
 zachæus nulla nobilitatis ingenita dignitate sublimis, tom.3.236.I
 zachæus dimidiam bonorum suorum partem obtulit, ut Christum acquireret, tom.3.212.I
 zachæus à Christo mansionis suae charitate nobilitatus, tom.3.237.A
 zachæus quomodo vidit Christum inter turbas, to.3.236.I
 zachæus in Sycomoro, tom.3.237.A
 zachæi statura cur in euangelio expressim facta sit mentio, tom.3.236.K
 zachæi conuersio, to.2.962.F. & 1.199.M

Zacharias quo tempore vixerit, tom.3.10.C
 zacharias summus sacerdos designatus, tom.3.12.I
 zacharias ab eodem angelo & turbatus, & confirmatus fuit, tom.3.14.C
 zacharias fuit electus, ut incensa offerret Domino Deo, tom.3.12.I
 zacharias vocem recepit, quia vocatus fuerat, tom.3.42.C
 zacharias spiritu impletus, prophetabat, tom.3.30.A
 zacharias typus, ut Moyses, tom.3.18.C
 zacharias cur puero oclidiano locutus fuerit, tom.3.30.E
 zacharias mutus factus ob incredulitatem, tom.3.17.C. & 5.867.C
 zacharias manu & litteris loquutus, quod lingua ob incredulitatem non poterat, tom.3.19.E
 zacharias viso angelo turbatus est, to.3.12.M
 zacharia vocem reddidit, Ioannis Baptistæ nomen, tom.5.867.D
 zacharia apparuit angelus Domini, stans à dexteris altaris incensis, tom.3.12.M
 zachariae vxor, que, tom.3.10.C
 zachariae gaudium & exultatio promittitur, tom.3.14.D
 zachariae oratio exaudita, to.3.14.C
 zachariae loquela quando restituta, tom.3.29.D
 zacharie consolatio interpretatur, to.2.1307.M
 zacharia typus Domini, tom.3.61.G
 zacharia interpretatione significat orientem, tom.3.58.C
 zacharus frequens in coniugio, tom.3.1004.L
 zacharus charitas est, to.2.1311.L
 sine zelo Angeli nihil sunt, ibid.
 zacharus maxime consumit hominem, tom.3.382.A
 zacharus parit inimicitias, tom.3.399.M
 zacharus sathanae aduersus saluatorem, to.3.526.F
 zacharus ultor incredulitatis à Deo constitutus, & quare hoc, to.3.382.B
 zacharus sathana non se extendit ad malum apertum, to.3.712.I
 zacharus Dei vita est, tom.2.1311.I
 zelo Idolorum Nero Apostolos interfici curauit, tom.3.690.B
 zelum qui habent, omnes inimicos suos putant, qui sunt hostes Dei, tom.2.1311.K
 qui zelum Dei habet pro Christo, nec suis parcat, tom.1.372.I
 zena cur perfectus ab Apostolo Paulo vocetur, tom.3.800.D
 zena nobilis legisperitia, sapientia, & operibus, ibid. C
 zenzania admixta impediunt vera ecclesie perfectam cognitionem, to.3.955.H
 zena Ioannis pellicea quid denotet, tom.3.41.D. & 5.869.H

F I N I S.

